D

d *littera quarta alphabeti Latini.* *v. et* delta. **1** *gener.:* ERMENR. ad Grim. 13 p. 548,7 pro z d et i *scribebant Romani,* ut 'baptidio, ymnidio, prophetidio'. **2** *mus.:* **a** *ad sonos significandos (de re v. H. Riemann, Musiklexikon, Sachteil. [12]1967. p. 125[b] et vol. I. p. 1,2):* ALIA MUSICA 108 p. 190 concluditur . . . eius *(quinti tropi)* forma diapente, quod est y ad i, addito enarmonio, quod est y ad DD. ODO ARET. ton. A 5 quinta . . . differentia sumitur tonus parmenus, . . . chorda vero Asel et scemata d. Ps. ODO CLUN. dial. 2 p. 253[b] a prima A similiter per quatuor divide *(sc. monochordum)*, et pro voce quarta D litteram scribe. GUIDO ARET. microl. 2,4 sequuntur septem . . . litterae graves ideoque maioribus litteris insignitae hoc modo: A.B.C.D.E.F.G. HERM. AUGIENS. mus. p. 48,37 quaedam D biformitas potest notari, quia et altissima est primae *(speciei)* et gravissima quartae (*sim.* p. 59,33). *persaepe. meton. in mensura cymbalorum:* THEOPH. sched. 3,86 p. 158,28 det *artifex* tantum cerae D litterae, quantum est in summa a, et mediam eius partem. **b** *ad mensuram monochordi instituendam:* SCHOL. enchir. 3,539 tollam quartam partem AZ spatii et respondet DZ diatessaron. 544sq. *ibid. al.* **c** *de littera significativa neumatibus addita (de re v. vol. I. p. 1,19):* NOTKER. BALB. ad Lantb. p. 35 D, ut deprimatur, demonstrat. **3** *math.:* **a** *de numeris:* CARM. de litt. 5 alpha D et compar duo et tria nomina portat; CCCCC. 17 Q sicut D sequitur numerum similemque tenendo; CCCCC. *adde:* HONOR. AUGUST. gemm. 3,42 de nomine Adam: . . . in numero . . . Graecorum a unum, d quatuor . . . significat. **b** *de litteris distinctiones abaci designantibus:* GERB. epist. math. I 7 bene quidem intellexisti de numero D, quomodo se ipsum metiatur *eqs.* MATHEM. var. Bubnov p. 288,3 cur per omnem tabulam abaci omnes eaedem superscribantur litterae M, C, D, S. p. 288,13sqq. litterae tres, videlicet S, D, C, quae primis linearum spatiolis annotantur, simpliciter habitudinem calculatoriae designant quantitatis, id est S singularem, D decenum, C centenum significant quantitatem.

***da** *praep.* *(cf. ital.* da *a* de ab; *v. J. Svennung, ALMA 21. 1949. p. 55sqq.) struct.: fere c. abl. c. nom.: p. 2,9. 26. cf. 2,14sq. c. gen. (abund.): p. 2,17. c. acc.: l.45. p.2,24. seq. adv.: l.49.50. pendet ab adv.: l.46.*

ab, de, ex - von (. . . her), aus: **1** *de loco:* **a** *de motu:* LEG. Lang. p. 192,23 (a. 745/46) con venerent *missi* da Romo. CHRON. Ven. Alt. p. 172,10 venientibus *ducibus* de (da *var. l.*) littus Vignola. **b** *de distantia, situ:* **α** *in univ.:* HUGEB. Willib. 4 p. 92,28 cum . . . venerunt *ascetes cum sociis* usque ad urbem da Teratinam in oriente. CHART. Ital. Ficker 27 p. 35,11 non multum longe da castro, quod dicitur Vico Baroni (*sim.* p. 36,8). DIPL. Karoli M. 254 p. 366,2 (spur.) in via, qui da Bucina pergit ad portum. **β** *in descriptione terminorum:* CHART. Bund. 24 (a. 769/813) conf<inat> *ager* da supra in Via mediana, da subtus medium in sancti Iohannis *eqs.* 27 confinat *pratum* de supra in Theudoranes, dabtus (*i.* da subtus) in sancti Petri. CHART. Sangall. A 224 confinit da una p a r t e presbiter Ioannis et da alia p a r t e Lubucio (DIPL. Heinr. II. 287 p. 343,22 da secunda p. *saepius*). BENED. ANDR. chron. p. 170,10 da via domnica usque ad flubium. *al.* *spectat ad plagam caeli:* DIPL. Karlom. (II.) 23 p. 319,24 finis de medio die . . ., da mane fluvius Parma, de occidente *eqs.* DIPL. Heinr. III. 316 ab aquilone silva . . ., da szera aquaria. CHART. Bund. 201 coeret ei *(silvae)* da mane tuo *(i. e. terra tua)* . . ., da sera rio corente *(cod.;* corotte *ed. false).* 354 p. 263,26 curtim . . . iuxta montem sitam . . ., ab oriente in sancto Genuino, ⌞da cumbens⌟ *(i. ab occidente)* in eodem *(sim.* p. 263,34. 355[b] [dacumbens *ed. omnibus his locis et in ind., sed cf.* 354 p. 263,30 ab occidente . . ., ab oriente]. *cf. p.32,34).* **2** *de origine, statu pertinendi (de possessione: p.2,17):* **a** *in univ.:* ANDR. BERG. hist. 9 multi . . . da eius *(Huperti)* pars interempti sunt. CHART. Ital. Ficker 29 p. 40,30 quas *(res)* ego mecum da meis parentes in Venetias adduxi. *ibid. al.* **b** *in cognomentis:* DIPL. Heinr. II. 284 p. 336,28 castellum da Bosco. OTTO MOR. hist. p. 40,1 dominus Ardicio da Rivoltella et dominus Otto da (de *var. l.*) Brixia Laude. DIPL. Frid. I. 660 p. 168,31sq. comes Enricus da Dexe et Conradus da le Maze et comes Florentius da Ollande . . . iuraverunt. CHART. Bund. 413 terra plativa iacens in montium da sancti Remedii. *al.* **3** *de acceptione:* LEG. Lang. p. 181,28 (post 733) oc precipimus, ut nullus presumat nec da servo nec da aldione nostro aliquid emere. **4** *de separatione:* CHART. Sangall. A 9 (a. 744) si quis . . . contra hunc factu . . . inronpere voluerit, sead (*i.* sit) escomunicados da sancta aeclesia. LEX Raet. Cur. 2,23 ipsa uxor da marito suo nec ipsi infantes non separentur. LIUTPR. hist. 13 excommunico vos da Deum omnipotentem. **5** *de auctore:* CHART. Bund. 140 (a. 975) ego . . . cancelarius rogitus da Vigilio anc cartam scripsi. *adde:* DIPL. Heinr. II. 299 p. 370,27 da mea nec pars publice non contradico. **6** *de materia:* THADD. FLORENT. cons. 124, 25 habeat *(sc. colicus)* unum cervicale da pluma nova. *cf.* *davante, *deab.

[dabatus *v.* 1. clavo. *adde ad vol. II. p. 696,41sqq.:* GLOSS. II 246,60 St.-S. dabatis kistorchenen.]

dabibus *v.* daps. **dabiis** *v.* do.

***dabilis,** -e. (dare) *currens, usualis – gültig, gebräuchlich, gang und gäbe:* CHART. Westph. IV 157 p. 105,13 (a. 1225) ecclesie . . . duodecim solidos denariorum gravis monete et -is . . . promisit *comes* exsolvendos. *cf.* dapsilis *p.24,71sqq.*

***dabrastobus** *v.* *daurastuva. **dabsilis** *v.* dapsilis.

dabsisum, daptisus *v.* thapsia. ***dabtus** *v.* *da *p. 1,51.*

dac(c)io *v.* datio. ***dachya, *dacia** *v.* *datium.

***dacita, *dacitum** *v.* *daticum. ***dacium** *v.* *datium.

***dacora** *v.* *decora. *Niederer*

***dacris** *subst.* (δάκρυον) *resina – Harz:* RECEPT. Lauresh. 5,1,36 dacris acremonum siccis ∂ VII.

dacrydium (dea-, dia-, -agr-, -rid- *sim.*), -i *n.* (δακρύδιον) *form.:* *nom.* -ion: GLOSS. III 522,28 St.-S. *?gen.* -u: *l.51.*

sucus scammoniae – Saft aus der Wurzel der Purgierwinde: AESCULAPIUS 35 p. 55,10 ventrem purgari convenit ex catarticis . . ., id est euforbio . . ., diagridio ex aequo tritis dato ʒ IIII. RECEPT. Lauresh. 4,71 costo silquas IIII, deagridio ℈ I. ANTIDOT. Sangall. p. 78,13 recipit . . . species haec: . . . -idio ℥ X, eleboro ℥ X. ANTIDOT. Bamb. 11 recipit hec: . . . diacridiu, mastice. GLOSS. Roger. III 135 (adn. marg.) ad lapidem frangendum . . . dyagridii ana ʒ I, aloe ʒ I. *saepe.* *cf.* acridium.

dactalus *v.* dactylus.

[dacterum, dacterium *v.* elaterium: TRACT. de aegr. cur. p. 240,28. p. 240,40.]

dactil(l)- *v.* dactyl-. **dactivus** *v.* dativus.

[Weber]

dactulus *v.* dactylus. **dactus** *v.* do.

dactylicus (-til-), -a, -um. (δακτυλικός) **1** *adi.:* **a** *metr. i. q. (praecipue) ex dactylis constans – (vorwiegend) aus Daktylen bestehend, daktylisch:* ALDH. ad Acirc. 6 -ilici (-i *var. l.*) e x a m e t r i regulae (10 p. 94,13. *ibid. saepe*). BONIF. (?) metr. 129 m e t r a -a principalia sunt (WANDALB. ad Otric. p. 570,17. *saepe. v. et l.49*). CARM. ad Ludow. 1,3 (MGPoet. IV p. 924) -ilicis librum quem feci versibus istum. HUCBALD. carm. 1 prol. 30 taceant si forte Camenae -ilicae. METELL. Quir. 51tit. metrum uno versu phalleucium, altero dimetrum -ilicum archiloicum ex duobus dactilis, duobus trocheis. *persaepe.* **b** *natur. i. q. ad caryotam pertinens – Dattel-(alleg.):* ALCUIN. epist. 258 ex qua *(sede apostolica)* palma pietatis -ilico florens fructu crescere debuit. **2** *subst. masc.:* **a** *versus dactylicus – daktylischer Vers:* COLUMB. epist. 10,146 floridiora -ilicorum (doctiloquorum *var. l.*) carmina. **b** *caryota, dactylus – Dattel:* EKKEH. IV. bened. II 182 assit -ilicis palmarum crux sacra grossis.

***dactylinus,** -a, -um. *ex fructibus palmarum confectus – aus Datteln hergestellt:* CONSTANT. AFRIC. theor. 5,100 vinum est . . . quoddam de passis factum aut mellitum aut -um.

***dactylius** (-til-), -i *m. vel* ***dactylium,** -i *n.* (δακτύλιος) **1** *anus – After:* PAUL. AEGIN. cur. 231capit. edricon obtimum ad -ilii (schol.: id est ani; *3,59,7* τοῦ δακτυλίου) flegmones et eminentias. *ibid. al.* **2** *ulcus quoddam concavum – ein ringförmiges Geschwür:* CONSTANT. AFRIC. theor. 8,24 p. 39br sunt et quaedam *(passiones)* pedibus attinentes, sicut elephantia, varices et vulnera, que vocantur -a. p. 39av -a in crure nascuntur, et est vulnus concavum atque perforans rotundum et manducans circumstantia.

dactylosa (-til-), -ae *f.* *paeonia – Pfingstrose (cf. Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. III. p. 500):* SUMM. Heinr. B 2,325 peonia vel rosa fatuina vel consognigo vel penteborina vel -ilosa beonia *(cf. Isid. orig. 17,9,48).* HILDEG. caus. 3 p. 177,31 cum indigesti cibi in stomacho hominis . . . coagulantur, . . . ille -ilosam accipiat. p. 178,17 -ilosa calore suo stomachum confortat.

dactylus (dat(t)-, -tal-, -til(l)-, -tul- *sim.*), -i *m. (f. l.54. adde* TRACT. de caus. mul. 12*)* (δάκτυλος) *form.: sing.: gen.:* -is: RECEPT. Sangall. I 104. -u: ANTIDOT. Augiens. p. 45,16. *plur.: acc.:* -es: *l.54.* -us: *l.53. abl.* -ibus: *l.56. de etymologia: l.60.*

1 *metr. i. q. pes ex una longa et duabus brevibus syllabis formatus – Versfuß aus einer langen und zwei kurzen Silben, 'Daktylus':* COLUMB. epist. 10,131 semper ut unus ordine certo -ilus isthic incipiat pes. PAUL. DIAC. carm. 20,6 'desine', si dicam, -ilus unus erit. GLOSS. I 214,11 St.-S. -ilos foaz mere III. RHYTHM. 107,11 tolle tibi, pater sancte, -os et syllabas. CONR. HIRS. dial. 115 sunt . . . metrorum plura genera, dicta vel a pedibus ut a -tilo dactilicum, aut *eqs.* ALBERT. M. Iob prol. p. 10,11 sicut spondeus et -us non earundem sunt syllabarum, sed temporum. *persaepe.* **2** *natur.:* **a** *fructus palmae, caryota – Dattel (?usu attrib.: l.58):* FORM. Marculfi 1,11 iubemus, ut . . . umanitas ministretur, hoc est: . . . -alus (-olas, -alos, -iles *var. l.*) tantos, pestacias tantas. PAUL. DIAC. Lang. 3,1 qui *(vir Dei)* . . . solo pane in cibo cum paucis -ulis (-ilis, -alis, -ilibus *var. l.*) utebatur. ANTIDOT. Glasg. p. 129,42 haec omnia pulvera facta . . . in -alu datum in angustia et contraccionem toraci egri dissolvet. SUMM. Heinr. A 4,25 -ili botri langedruben. B 2,183. ALBERT. M. veget. 6,173 nucleus . . . palmae est intra substantiam carnosam, quae vocatur -ilus, eo quod habet figuram digiti; digitus enim graece dactilon vocatur. *persaepe. meton. i. q. palma – Dattelpalme:* SUMM. Heinr. A 4,159 -ilus dahtilboum. ALBERT. AQUENS. hist. 7,42 nichil alimoniae praeter fructum -orum repererunt *milites.* **b** *species quaedam gemmae – eine Edelsteinart:* AETHICUS p. 217,8 sfalangus itaque venenatus gignit *Creta* et lapidem itheum -alum (tactalum *var. l.; ex Isid. orig. 16,15,12*). **c** *per confusionem c.* didymus *i. q. plantago – Wegerich (Plantago media L. vel sim., cf. Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. III. p. 836):* GLOSS. III 528,29 St.-S. -ili hasinore *(cf. notam ed.).*

[dacumbens *v.* *da *p.2,4.*] ***dacya** *v.* *datium.

daderia *v.* dataria. **dado** *v.* dato.

***dadsisa,** -ae *f.* *(cf. theod. vet.* sisu *[Ahd. GlWb. p. 527b]) nenia (pagana) – (heidnischer) Totengesang:* CAPIT. reg. Franc. 108,2 de sacrilegio super defunctos, id est -as.

daecursus *v.* 1. decursus. *Weber*

daedaleus (de-, -lius), -a, -um. (δαιδάλεος) **1** *artificiosus – kunstvoll:* ECBASIS capt. 924 desere de-i . . . limina tecti *(cf. Sedul. carm. pasch. 1,43).* **2** *versutus, dolosus, astutus – verschlagen, listig, schlau:* WALTH. SPIR. Christoph. II 4,60 de-iae Veneris incesta lampade tactę coeperunt *puellae* . . . celebrare lupanar. YSENGRIMUS 1,278 de-ia (de-ia *D*) fallax implicat *vulpes* arte chaos.

daedalicus (de-), -a, -um. *artificiosus – kunstvoll:* IOH. VEN. chron. p. 169,15 inter cetera decoritatis opera de-o instrumento capellam construere fecit *dux.*

***daedalogus,** -a, -um. (daedalus *et* logus) *facundus – redegewandt, beredt:* GESTA Bereng. 1,246 doctiloquos (gloss.: de-os) agit ille *(Wido)* viros.

daedalus (de-, dedelus, didolus), -a, -um. (δαίδαλος) **1** *adi. i. q. artificiose formatus – kunstvoll gestaltet:* AETHICUS p. 202,6 praemia saffica, quae didola annet materia. WALAHFR. Mamm. 4,3 struit antra magis quam -a (dedela *P*) celsis t e c t a tholis (IOH. SCOT. carm. 9,90; *cf. Verg. georg. 4,179*). **2** *subst. masc. (fem.: l. 27) i. q. homo ingeniosus, artifex – begabter Mensch, Künstler(in):* AETHICUS p. 213,5 pro didalis idiota laudatur. GLOSS. I 100,12 St.-S. de-us smaidar. VITA Liutb. 6 in tantum . . . capax ingenii fuerat, ut diversarum artium . . . veluti -a diffamabatur.

daemon (de-, doe-), -onis *m. (f.: l.46)* (δαίμων) *script.:* daim-: *l.39.* dom-: VITA Emm. 7 *(var. l.). form.: sing. nom.:* -na: VITA Landel. Laub. 211. -nus: BOTAN. Sangall. 5 praef. *plur.: gen.* -ium: HUGEB. Wynneb. 7 p. 111,38. FORM. epist. IV 3 p. 530,3. *acc.* -as: *l.57. al. metr.:* dĕ-: *l. 48. adde* CARM. de conv. Saxon. 33 (NachrGött. 1985/I. p. 63; a. 777). -mŏn: THEODULF. carm. 45,49. *al.* -mōn-: VITA Erasmi 99.

I *diabolus, spiritus malus, immundus – Teufel, Dämon, böser, unreiner Geist (de etymologia:* CHRIST. STAB. Matth. 34 p. 1366A -es . . . dicti graece quasi demnas, id est periti. THIETM. chron. 1,24 p. 30,29 daimon, id est omnia sciens. *al.; loci spectant ad Isid. orig. 8,11,15):* **A** *de satana eiusque satellitibus:* **1** *in univ.:* IONAS BOB. Columb. 2,15 p. 266,13 terribilibus -um aspectibus territa est *genitrix.* BONIF. carm. 1,310 impia . . . sum *(sc. Invidia)* filia -is a t r i (ERMOLD. Ludow. 4,63. *saepius*). WETT. Gall. 12 apparuerunt ei duo demonia in mulierum specie, nudae ad litus stantes . . .; sanctus . . . ait: Domine . . . iube has (hos WALAHFR. Gall. 1,12) de-es recedere . . .; de-es in fugam versae sunt. LIUTPR. antap. 5,24 (carm.) ne patiare, precor, de-is me fraude perire. FROUM. carm. 36,13 non tamen extinctos inclusit tartara doemon. RITUALE Flor. p. 117,11 nequissime satana, . . . de-um magister: quid stas *eqs.* ALBERT. M. sent. 4,21,9capit. an animae in purgatorio punientur per -es. *persaepe. in interpretatione alleg.:* RADBERT. Matth. 4,1699 'fures', de-um scilicet multitudo. GODESC. SAXO gramm. 1 p. 387,7 'qui fidit in falsis pascit ventos', id est -es *(Vet. Lat. prov. 9,12 [Aug. c. Cresc. 3,9,9]).* HERIG. Ursm. 1,457 Philistea . . . potenter agmina prosternens *Samson*, que de-as accipiendum mistice censemus. ALEX. MIN. apoc. 16,13 p. 345,9 per ranas designantur -es. *al.* **2** *per compar. de hominibus:* ALBERT. METT. div. temp. 2,23 scripta ipsius apostate: . . . quem filium hominis pretermisit *Ezechiel*, num Petrum et Iohannem . . . et alios -es, quos sanctos vocatis? HUMB. Sim. 2,12 p. 152,9sq. quos *(haereticos)* . . . quasi -es accipimus, quia, quamvis natura homines sint, tamen captivando fideles populos vitio suo -es sunt. HUGO TRIMB. sols. epil. 245 reor, quod non homines iure nominentur *filii*, sed incarnati -es pocius vocentur. **3** *in nominibus:* **a** *lapidum:* MATTH. PLATEAR. gloss. p. 380C lithodaemon lapis -is dicitur vel ideo, quia est nigri coloris, vel ideo, quia in lacu, ubi Sodoma et Gomorra perierunt, invenitur (*sim.* GLOSS. Salern. p. 7b,2). ALBERT. M. miner. 2,2,4 p. 34b,23sq. diamon: fertur . . . quidam lapis -is vocari, lapis bicolor ut arcus -is, qui iris vocatur. **b** *plantae:* fuga -is *i. q. hypericum – Johanniskraut, 'Teu-*

felsflucht' (cf. Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. II. p. 939sqq.): ALPHITA I p. 294,26 (cod. B) hypericon herba de-is fuga, herba s. Iohannis idem, herba perforata *eqs.* II p. 68,25. *ibid. al.* **B** *de deis paganis:* CAPIT. reg. Franc. 2 ubicumque fuerint simulacra constructa vel idola -i dedicata. PIRMIN. (?) scar. 5 homines in ipsa *(lege)* prevaricati sunt et postmodum ad idolis et culturis de-um reversi *(sim.* WILLIB. Bonif. 6 p. 29,7. *al.)*. WALAHFR. exord. 1 p. 476,1 paganos ... templa fecisse d i i s suis vel potius -bus seductoribus suis ... agnoscimus (RIMB. Anscar. 19 p. 42,5. *al.*). COSMAS chron. 3,1 p. 161,14 villani adhuc semipagani ... mactabant victimas et de-bus immolabant. *persaepe. v. et vol. I. p. 840,59.*

II *genius – Geist(wesen):* ALBERT. M. anim. 1,2,6 p. 32,28 ab antiquo Trismegisto et Socrate postea ... asseritur, quod ... dii incorporei existentes, quos angelos vel -es vocant. 2,1,10 p. 79,70 propter quosdam dicentes quaedam intellectualia animalia esse -es regionem lucis in aere habitantes. somn. 3,1,8 p. 187[b],27 dicunt *philosophi* ... somnia animarum esse per substantias, quae -es ab eis vocantur. *ibid. al. cf. p.7,24. numen – Gott(heit):* ALBERT. M. meteor. 3,4,6 p. 672[a],32 aliquando dicitur *iris* arcus -is, quia '-n' graece multa significat *eqs. v. et p.4, 71. vol. I. p. 909,70. 910,2.*

daemonaticus *v.* daemoniaticus.

daemoniacus (de-, doe-), -a, -um. *script.:* dom-: *l.54.* -ag(us): *l.54. metr.* -āc(us): *l.57. adde* ALCUIN. carm. 1,731. *usu subst.: l.61.62.63.65.67.68.71.*

1 *ad daemonem pertinens, diabolicus – dämonisch, teuflisch, Teufels-:* **a** *in univ.:* ALCUIN. Willibr. 1,22[capit.] (MG Mer. VII p. 115,24) quomodo domum ... a -a (doemonicata *3a*) liberavit inlussione (*sim.* RITUALE Flor. p. 127,19). PAULIN. AQUIL. c. Fel. 1,25,23 nos servi facti de-ae dominationis. ANSELM. BIS. rhet. praef. p. 104,14 homines ... solitariam ... vitam, dum norunt non heremiticam, murmurant de-am. OTTO FRISING. chron. 4,1 p. 184,23 precantationibus de-a arte compositis. *al.* **b** *spectat ad gentilitatem:* HRABAN. hom. II 119 p. 371[B] qui *(populus gentilis)* ... -is delusus doctrinis idola pro Deo colebat. HUCBALD. Leb. 13 p. 889[D] talia beato viro ... praeconante illi *(Saxones)* -o bacchantes spiritu pleni furoris et insaniae perstrepunt. THIETM. chron. 3,17 vice Christi ... varia de-ae heresis cultura ... veneratur. PETR. DAM. serm. 3,2 l. 29 mundi sapientes ante novae gratiam fidei -ae culturae fuisse probantur auctores (*item* 6,3 l. 74). RUP. TUIT. trin. 21,11 l. 679 Dominus ... eam *(gentilitatem)* ... ab illa -ae (-i *var. l.*) tyrannidis servitute liberavit (*sim.* 35,14 l. 647). **c** *spectat ad insaniam:* ALCUIN. Willibr. 1,14 (MGMer. VII p. 128,12) de-o s p i r i t u arreptus est *idoli custos* (RUP. TUIT. Ioh. 8,734. OTTO FRISING. chron. 4,1 p. 185,4. *cf.* THIOFR. Willibr. I 13 p. 469[A] arreptus immanitate de-e vexationis). RUP. TUIT. trin. 21,14 l. 932 Nazareus ... Dei, id est sanctus Dei, quod et -a (daemonia *M*) confessa est impuritas *(cf. Vulg. Luc. 4,3sqq.).* ALBERT. M. animal. 7,109 canina ... rapies *(sic)* i[n]mitatur ... insaniam -am. *v. et p.6,39.* **2** *a daemone correptus, energumenus – (von einem bösen Geist) besessen:* **a** *adi.:* EDICT. Roth. 180 lebrosa aut de-a (dom-, -ga, *var. l.*) mulier (*sim.* RUD. FULD. mirac. 10. MIRAC. Otton. Bamb. I 18). 323 si ... homo rabiosus aut de-us (demoniaticus, demoniosus *sim. var. l.*) factus fuerit. ALCUIN. carm. 1,704 -a ... qualiter uxor ... sit sanata. WANDALB. Goar. 2,33[capit.] de infante doe-o. RUP. TUIT. trin. 22,21 l. 1467 -us rex Saul. 23,5 l. 258. *v. et p.6, 54.* **b** *subst. masc. et fem.:* **α** *in univ.:* VITA Audoini 17 (MGMer. V p. 565,8) ut ... -i curentur *(sim.* ALCUIN. carm. 1,731. *saepe)*. VITA Elig. 2,80 -i (demonici *var. l.*) veniunt et liberantur. VITA Leutfr. 20[capit.] (MGMer. VII p. 8,31) de -a s a n a t a (VITA Menel. 2,9[capit.] [MGMer. V p. 153,7]). AGOB. 15,1 l. 7 modo epilemticorum vel eorum, quos vulgus de-os putat vel nominat. ANTIDOT. Berolin. 3 p. 68,12 facit *antidotum* ad ... -os et lunaticos. SALIMB. chron. p. 577,14 quidam de-us supervenit, qui crudelis et terribilis videbatur. *persaepe.* **β** *sectator diaboli – Anhänger des Teufels:* SERMO de sacril. 11 qui clericum ... abominosum sibi esse credet, iste non solum paganus, sed -us est, qui Christi militem abominatur.

adv. ***daemoniace.** *modo diabolico – auf teuflische Weise:* BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 295,33 -e satis discruciatus ... insanissimus exspiravit *patriarcha.*

daemonialis (de-), -e. **1** *adi. i. q. daemonicus, diabolicus – dämonisch, teuflisch, Teufels-:* CARM. de gener. Christi 901 compede carnali vel ab obice de-i (gloss.: ab infestacione malignorum spirituum) sit timor hic et amor. **2** *subst. fem i. q. sectatrix diaboli – Anhängerin des Teufels:* GERHOH. aedif. 36 p. 1283[C] de sanctimonialium vel potius -ium proprietate, quam sectando ... committunt apertissimum crimen apostasiae. CARM. Ratisb. 18,13 innupte nuptam te *(sc. dominam lascivam)* derisere puelle; conveniens nomen ponunt tibi de-em.

daemoniaticus (de-, -nat-), -a, -um. **1** *a daemone effectus – von einem bösen Geist hervorgerufen:* ANTIDOT. Glasg. p. 114,23 facit *antidotum* ... ad de-is passiones. **2** *a daemone correptus – (von einem bösen Geist) besessen:* MARIAN. chron. a. Chr. capit. 2,47 p. 497 de ... demonatico ceco et muto sanato. *v. et p.5,56.*

daemonicus (de-, doe-), -a, -um. (δαιμονικός) **1** *ad daemonem pertinens, diabolicus – dämonisch, teuflisch, Teufels-:* **a** *in univ.:* VITA Audom. praef. (MGMer. V p. 753,12) homines ... de-a fraude peccatorum catenis ligatos. WALAHFR. Blaithm. 108 doctus erat ... ministros temnere -os (doe- *codd.*). GODESC. SAXO fragm. p. 43,6 extitimus redempti, id est de dominio -ae ditionis eruti et liberati. RATHER. epist. 16 p. 96,16 his ... -is superbie pedibus conculcatus *homo (cf. Vulg. psalm. 35,12)*. METELL. exp. Hieros. 2,359 de-o vel divino sunt robore fulti *Franci. al.* **b** *spectat ad gentilitatem (interdum i. q. idolicus – Götzen-, e. g. l.29.33):* POETA SAXO 5,32 ut nos de-is c u l t i b u s abstraheret *Carolus* (HUMB. Sim. 3,30 p. 237,28. *al.*). HROTSV. Theoph. 96 quem non signatum signo ... crucis ..., sed ... -is confidentem suadelis ... magus secum duxit. IOH. ELNON. Rictr. 1,85 convertere ... Francorum gentem ... simulachris ludificatam de-is. *al.* **c** *spectat ad insaniam:* WANDALB. Goar. 2,6 Vualtarius ..., cum ... spiritu -o (demoniaco *L*) ageretur, ... ad ... tumulum *(sc. Goaris)* est deportatus. FLOR. LUGD. carm. 1,82 -am humano l e g i o n e m pectore pellit *Iesus*. (VITA Menel. 2,9 [MGMer. V p. 153,14]; *cf. Vulg. Luc. 8,30*). VITA Liutg. II 2, 23 omni de-a (demoniaca *T*) ludificatione effugata ... integerrimae sanitati restituta est *Athalwi*. HYMN. Sangall. p. 123 doe-as domans rabies *Gallus*. DESID. CAS. dial. 2,18 p. 1136, 48 ita sanus surrexit *puer*, ut -am (de- *cod.*) infestationem in se ulterius non sentiret. *al.* **2** *a daemone correptus – (von einem bösen Geist) besessen (usu subst.): v. p.5,62.*

daemoniosus (de-), -a, -um. *script.* -mun-: *l.54.*

1 *ad daemonem pertinens, diabolicus – dämonisch, teuflisch, Teufels-:* GESTA Trud. cont. I 12,14 p. 311,3 dominus audiens de de-o navis illius ridiculo instructusque ... de illo vitando ... monstro *eqs.* CHRON. Reinh. a. 1215 p. 586,42 mulier ... immundo spiritu correpta ... a de-o furore est liberata. *v. et vol. I. p. 938,60.* **2** *a daemone correptus, energumenus – (von einem bösen Geist) besessen:* **a** *adi.:* EDICT. Roth. 230 si quis conparaverit mancipium et postea lebrosus aut de-us (-mun-, demoniaca, demoniacus *sim. var. l.*) apparuerit. IOTS. Odil. 2,25 quendam iuvenem, ... incertum, utrum mente captum an de-um, ... invenit adductum. RUP. TUIT. off. 4,11 l. 600 quae per -am Chananaeae filiam ... praesignata sunt. **b** *subst. masc. et fem.:* VITA Serv. I 6 (MGMer. III p. 89,22) multi egri et de-i curantur. HRABAN. hom. II 119 p. 371[C] nocte ac die furiebat -us. MIRAC. Apri 1 (MGScript. IV p. 515[a],15) miraculorum beneficia, quae -orum, caecorum, claudorum aliorumque debilium peregit incommoda. HECEL. Clem. 2,2[capit.] (MGScript. XXX p. 903,22) de sanata de-a. VITA Berth. Garst. I 43 per -am sua ... ora resolvit *daemon. saepe.*

daemonium (de-, doe-), -i *n.* (δαιμόνιον) *script.* -ne(um): SERMO de sacril. 5. *metr.* demō-: CARUS Clem. 608. *ibid. al.*

1 *daemon, diabolus, spiritus malignus, immundus – Dämon, Teufel, böser, unreiner Geist (sensu collectivo i. q. coetus daemonum – Dämonen-, Geisterschar: p.7,8.22):* **a** *de satana eiusque satellitibus:* **α** *proprie:* BONIF. epist. 10 p. 14,4 quem *(regem)* ... videbat *monachus* angelico quodam umbraculo contra impetum de-orum ... defensum. ALCUIN.

epist. 281 p. 440,13 ipse *(Iudas)* principi de-orum traditus *(sim.* RADBERT. Matth. 6,3575. *al.)*. CHRIST. STAB. Matth. 35 p. 1370C de homine l i b e r a t o a doe-o (TRANSL. Libor. II 21 p. 811,19. *al.)*. CARM. var. III A 2,1,7 p. 596 gemit atque dolet classis mala de-orum. METELL. peripar. 6,10 is *(comes)* moriens . . . fit lusus de-orum. CARM. Bur. 41,5,6 os humanum foris patet, in occulto cordis latet deforme de-um. ALBERT. M. Matth. 8,28 p. 297,46 -um . . . est collectivum daemonum sicut populus est collectivum hominum. *persaepe. de homine:* RANGER. Anselm. 3534 papam, canones, decreta negare et Guibertino cedere de-o. **β** *alleg.:* RUP. TUIT. Ioh. 14,299 de hac muliere *(sc. Maria Magdalena)* septem -a, id est universa vitia, Dominus eiecerat. cant. 3,644 quarum *(filiarum)* sunt quasi septem -a . . . scilicet altitudo oculorum *eqs.* CAES. HEIST. hom. II p. 59b,17 quid aliud est -um nisi mortale peccatum? *al.* **b** *de deis paganis:* AETHICUS p. 115,17 ignorantes Deum de-a et auguria colentes *gentiles*. PAUL. DIAC. Lang. 4,36 ubi *(sc. in Pantheo)* . . . omnium non deorum, sed de-orum cultus agebatur. AGOB. 17,14 l. 7 doctrina de-orum et antichristorum *(sim.* CHART. Traiect. 660 p. 122,42; *cf. Vulg. I Tim. 4,1)*. EPITAPH. var. II 1,16 Sarmatas . . . Christo servire coegit *Otto*, pellere de-um. HELM. chron. 52 p. 102,28 de-a sanguine facilius invitari multorum opinio est. *persaepe.* **2** *genius – Geist(wesen):* ALBERT. M. metaph. 5,2,5 p. 241,33 dicuntur . . . substantiae '-a' (*p. 1017b,12* τὰ δαιμόνια), . . . hic autem ponitur pro idolo. *cf. p. 5,13. meton. i. q. fatum, casus – Schicksal(sfügung), Zufall:* ALBERT. M. pol. 6,6z p. 614a,38 'circa -a' (*p. 1322b,31* τὰ δαιμόνια), id est fortuita, quibus saepe subiacentes sunt cives.

daemonius (de-), -a, -um. (δαιμόνιος) **1** *adi. i. q. a daemone effectus, diabolicus – von einem bösen Geist verursacht, Dämonen-, Teufels-:* AGOB. 9,19 l. 15 qui -um cultum reliquerant. RANGER. carm. 730 sponsale decus debet habere manus *(sc. pontificis)*, . . . quando . . . praecipit ire pestes de-as . . . foras. *in nomine lapidis:* ARNOLD. SAXO fin. 3,36b de-us lapis est bicolor. **2** *subst.:* **a** *masc. i. q. daemon, spiritus malignus – Dämon, böser Geist:* BOTAN. Sangall. 6,1 herba . . . si quis secum portaverit, nullius de-us ei nocere non potest. *ibid. al.* **b** *fem. et neutr. i. q. insania, vesania – Besessenheit, Wahnsinn:* BOTAN. Sangall. 6,1 ad fastasias aut de-as. GLOSS. Roger. I A 3,1 p. 659,31 dicitur mania de-um l u p i n u m et habet . . . II species: *eqs*. (WALTH. AGIL. med. 7 p. 102,25).

***daemunculus**, -i *m.* *daemon parvus – kleiner Dämon:* CONR. EBERB. exord. 5,20 l. 32 apparuit -us in modum pueruli Aethiopis taeter et fuscus.

***daesios** (deseos, theseos) *subst.* (Δαίσιος) *metr.* -sēo: *l. 52. nomen mensis Graecum, Iunius – ein griechischer Monatsname, Juni:* BEDA temp. rat. 14,18 vocatur . . . apud eos *(Graecos)* . . . Iunius deseos. ANNAL. Sangall. IV a. 971 menstrua quindenas praecedens luna kalendas cum fore venturas praesignat mense theseo. *Lawo/Gansweidt*

daevotio *v.* devotio.

***dafanus** *v.* *diaphanus. **daffanus** *v.* daphnus.

daffinida *v.* daphnis. **daffinon** *v.* daphninus.

dafna cocca *v.* daphnococcum. **dafne** *v.* daphne.

dafni- *v.* daphni-. **dafnococcum, -coco** *v.* daphnococcum.

dafnos *v.* daphnus. **dafnoydes** *v.* daphnoides.

***daga,** -ae *f.* *(cf. ital.* daga; *v. Battisti-Alessio, Diz. etim. ital. II. p. 1204) pugio, sica – Stilett, Dolch:* WILH. SALIC. chirurg. 2,19 p. 338B si . . . facta fuerint . . . vulnera cum sagitta vel alia re acuta, scilicet -a, lancea, clavo.

***dagescalcus** (-lzus), -i *m.* (*theod. vet.* tageschalc) *mercennarius – (unfreier) Tagelöhner (de re v. A. Dopsch, Herrschaft und Bauer in der dt. Kaiserzeit. 1939. p. 120. 231):* CHART. Rhen. med. I 423 p. 484,33 (dipl. Heinr. V.) -i aut censuales . . . tantum abbati aut villicis suis pro quibuscumque rebus respondeant. DIPL. Heinr. III. 372A p. 509,35 servientes . . ., qui . . . foris ad curtes -i habentur . . ., tantum abbati et suis prepositis pro quibuscumque culpis respondeant. 372B p. 512, 19 (spur.) servientes, qui foris vel intus -zi vel pistores . . . cotidiano servitio fratribus servituri sunt, nulli advocato . . . subiaceant. *al.*

***dagewarda,** -ae *f.* (*theod. vet.* tag *et* warten) *mercennaria – (unfreie) Tagelöhnerin (de re v. J. Grimm, Deutsche Rechtsaltertümer. 4I. 1899. p. 441):* LEX fam. Worm. 16 si fisgilinus homo -am acceperit, ut filii, qui inde nascantur, secundum peiorem manum vivant; similiter si dagowardus fisgilinam mulierem acceperit.

***dagewardum** (-gow-), -i *n.* *servitium mercennarii – Dienstleistung eines (unfreien) Tagelöhners (de re v. l. 3):* LEX fam. Worm. 22 si quis fiscali viro iustitiam suam infringere voluerit, id est ad dagowardum vel ad censum iniustum, *eqs*.

***dagewardus** (-gow-), -i *m.* *mercennarius – (unfreier) Tagelöhner (de re v. l. 3):* LEX fam. Worm. 13 ad bannum episcopi quinque solidos ut -us vadietur *homo fisgilinus. v. et l.6. et vol. II. p. 458,8.*

***dagla,** -ae *f.* *(cf. germ.* deild; *v. Wartburg, Frz. etym. Wb. XV/2) portio terrae (arabilis) – (bestellbares) Stück Land:* HIST. Mett. (MGScript. XXIV p. 537,24; c. s. XIII.med.) carta . . . de mansis undecim et terris circa monasterium iacentibus et de -a una Purnedo sita.

***dagma,** -atis *n.* (δῆγμα, δάγμα) *morsus – das Beißen, Biß:* RHYTHM. 150,69,3 bene . . ., o rex, Dagnus diceris . . . tui cognomento derivato ˻a -e˼ (adamato *var. l.; v. notas ed. p. 808. 814sq.*).

dagnum *v.* damnum.

[dago *v.* 2. indago: CHART. Hagenow. 290.]

***dagow-** *v.* *dagew-. **dagridium** *v.* dacrydium.

daimon *v.* daemon. ***dalamasc(h)a** *v.* *talamasca.

dalamatica *v.* dalmatica.

daleth (del-). (dālæt) *littera quarta alphabeti Hebraici:* **1** *math. de figurarum puncto:* Ps. AVIC. anim. 6,2 p. 198,25 fac circulum . . . et scribe in quarta parte circuli del<eth>. p. 199,1 ergo tantum est de alef ad b<eth> quantum . . . de alef ad del<eth> *eqs.* **2** *alleg. i. q. tabulae testamenti – Gesetzestafeln, Heilige Schrift (loci spectant ad Hier. epist. 30,5sq.):* SUMM. Heinr. C p. 251 deleth (delecht *var. l.*) tabularum. RUP. TUIT. trin. capit. l. 2870 sub interpretatione primorum quattuor elementorum aleph, beth, gimel, -th. 25,5 l. 2306 elementorum . . . intelligentiam subscribamus: . . . -th 'tabularum'. *in lusu verborum:* CARM. Scot. I 14,1,4 deleth sumptus aquae, tabularum ὑπόδιγμα restaurat *(v. notam ed.)*.

dalfinus *v.* delphinus.

dalmatica (ta-, dol-, -lam-, -adi(c)a, -athia), -ae *f.* (-us, -i *m.: l. 51.* -um, -i *n.: l. 50)* (δαλματική) *form. nom. sg.* -es: EKKEH. IV. bened. I 31,96.

1 *vestimentum liturgicum – liturgisches (Ober-)Gewand, 'Dalmatik' (de re v. J. Braun, Die liturgischen Paramente. 2 1924. p. 89):* **a** *in univ.:* CATAL. thes. Germ. 56,20 (a. 799) casulae purpureae duae . . ., -ae II, caeterę albae sex *(sim.* 40,3 II dolmadice. 55,8 septem casule, -a III. 129a,5 dedit *Bernoldus* . . . -os III. *saepe)*. TESTAM. Eberh. p. 93b,46 dalam-am auro paratam. ORD. Rom. 8,1 exinde -a m i n o r e *(sc. mittitur)*; postea m a i o r e -a et super orarium (CATAL. thes. Germ. 114,5 talmathię maiores et minores. *al.*). DIPL. Otton. III. 279 p. 704,19 ut . . . abbas suique successores . . . -a et s a n d a l i i s . . . se induerent (SIGEB. GEMBL. Theod. 14 p. 471,35. *al.*). GERH. AUGUST. Udalr. 2,20 l. 34 Vuicfredus . . . praepositus . . . de froco eiusdem matrone -am fieri fecit. SUMM. Heinr. B 1,259 -a dalmadia. ARNOLD. LUB. chron. 6,5 p. 216,20 videres . . . pessimum quemque *(spoliantium)* . . . pro tunica uti -a. *persaepe.* **b** *spectat ad reliquias martyrum:* TRAD. Monast. 62a p. 52,22 (a. 1092) de ossibus et de t-a sancti Stephani. TRANSL. Wandr. 29A (ed. N.-N. Huyghebaert. 1978) ex sancti Vulframni -a pars est apud nos maxima et cultellus cum vagina. DEDIC. Mett. (MGScript. XXIV p. 548,4) de veste et -a sancti Iohannis evangeliste. *al. v. et vol. II. p. 879,23.* **c** *spectat ad vestimenta imperatorum (de re v. P. Salmon, Mitra und Stab. 1960. p. 41):* ANNAL. Fuld. II a. 876 p. 86,6 talari -a indutus *Karolus rex* . . . procedere solebat (*inde* SIGEB. GEMBL. chron. a. 876). ORD. coron. imp. 14,19 concedit *papa* ei *(electo imperatori)* tunicam et -am et pluviale. EPIST. Wibald. 214 p. 334,15 papa concessit Siculo virgam et anulum, -am et mitram

[Samberger/Weber]

atque sandalia (*inde* OTTO FRISING. gest. 1,29 p. 46,38). ANNAL. Pruf. a. 1239 (MG Script. XVII p. 607,32) imperator ... presidens iudicio in -a et sceptro. *in imag.:* EPIST. Teg. 120 p. 137,26 ut animam ... beate matris vestre vobis dignam intellectualiter -am induatis *(sc. Heinricus rex).* **2** *pallium – Mantel:* SEDUL. SCOT. carm. II 16,18 tradite versifico -am ... viro.

***dalmaticor,** -atus sum, -ari. *dalmatica indui – sich mit der Dalmatik bekleiden:* CONR. MUR. lib. ord. 569 post nonam dyaconus -tus in cancellis benedicit cereum. 1384 ministri -antur.

1. *dalmaticus (dol-), -a, -um. *per confusionem fort. i. q. saniem adferens, rheumaticus – viell.: Eiter bewirkend, 'rheumatisch':* PS. HIPPOCR. sang. 7 si videris sanguinem ... et album rubore et ceraceum liquore ..., -us (dol- *codd.*) sanguis hoc appellatur, id est reumaticus: humor usturas generat *eqs.*

2. dalmaticus *v.* dalmatica. **dalphinus** *v.* delphinus.

dalum *v.* 2. dolo. **dama** *v.* damma.

damascenum (-cin-), -i *n.* (δαμασκηνόν) *prunum Damascenum – 'Damaszenerpflaume', 'Zwetschge':* DIAETA Theod. 506 -a ...ventrem stringunt (ALBERT. M. veget. 6,202). ALBERT. M. veget. 6,201 sicciora *pruna* ... meliora sunt humidis, sicut sunt -a. *de pruno arbore:* COMPOS. Matr. 1,12 comidi grecae dicitur, latine gumma, id est lacrimum -ini.

? ***damasinum** *(n.) medicamen ex aeris flore confectum – aus Kupferoxydul bereitetes (Heil-)Mittel (cf. notam ed. p. 31 et Plin. nat. 34,107):* GLOSS. Salern. p. 12[a],14 -um de flore eris.

damasonium (-aus-), -i *n.* (δαμασώνιον) *gen. sg.* -u: *l.32.* **1** *alisma – Froschlöffel, Wasserwegerich (cf. André, Plantes. p. 86):* PAUL. AEGIN. cur. 73 p. 51,2 -ausoniu (*3,21* δαμασωνίου) foliorum 3 IIII in metallicrato. 256 p. 208,7 id *(antidotum),* quod ex -ausonio et quod agapiti appellatur. **2** *?Tanacetum balsamita (L.) – ?Frauenblatt (cf. André, op. cit. s. v.* costum*):* DYNAMID. Hippocr. 1,64 -um, hoc est costum hortense. **3** *nasturtium – Kresse:* GLOSS. III 554,54 St.-S. -um kresse, kerse, wassercresse.

***dambrova,** -ae *f.* (-us, -i *m.: l.42*) (*polon.* dabrowa) *querquetum – Eichenwald:* CHART. Sil. D II 128 (a. 1237) de nigra silva et -a. III 249 -am ... et silvestria. 361 silve inculte vel -i.

***damella** *v.* *dammella.

***damicella** (-ixe-), -ae *f.* (*ital.* damigella) *princeps femina – Fürstin, Herrscherin:* ANNAL. Plac. a. 1238 p. 480,34 ubi *(sc. Sardiniae)* accepit *Henzius* in uxorem dominam illius insule nomine <Adelaisiam> -xellam. *cf.* *domicella.

***damicellus,** -i *m.* (*ital.* damigello) *famulus armiger, iuvenis nobilis – Knappe, Page, Edelknecht:* VITA Bern. Parm. II 1 (MGScript. XXX p. 1323,41; post 1133) circa temporalia equis (*i.* aequis), -is et servitoribus secundum sui status condecentiam servata honestate omnimode de cetero procuravit. *cf.* *domicellus.

damma (dama), -ae *f.* *(m.: l.64) script.* da(m)na: GLOSS. I 114,1 St.-S. *de feris cervis similibus fere i. q. cerva, caprea, rupicapra – etwa: Hirsch(kuh), Reh, Gemse:* **1** *in univ.:* ERCHANB. gramm. p. 14,21 grus, bubo, -a, panthera in utroque genere promiscua sunt prolata (*ex Prisc. gramm. II 141,18; huc spectat* GLOSS. II 160,19 St.-S. -a steingeiz). GUNZO epist. 11 p. 42,4 se ... putat *cucullatus* cursu t i m i d i s contendere -is (BENZO ad Heinr. IV. 4,30 p. 358,7). ECBASIS capt. 653 linces cum -is, hi sint custodia regis. GLOSS. II 629,13 St.-S. -as tammili. LEO MARS. chron. 1,10 p. 42,20 (rec. II) -a fugax. CONR. MUR. nat. animal. 903sq. de manibus -a fugit, hinc trahit hic sibi nomen, demonis a manibus tu quasi -a fuge (*cf. Isid. orig. 12,1,22). saepius. pullus cervorum – Hirschkalb:* SUMM. Heinr. C p. 258 -a vel dammula id est hintcalb. **2** *dorcas – Gazelle:* ALBERT. M. animal. 2,32 quae *(cornua)* similitudine quadam cum cervo conveniunt, sicut dama et capreolus et equicervus ...; cornua cervi et capreoli et damae fere sunt eiusdem figurae. 22,48 -a bestia est ... sicut cervus cornua habens ..., arabice vocatur algazel. summ. theol. II 11,61 p. 593[b],17 dorcades sive damas.

***dammella** (dame-), -ae *f.* (damma) *pullus dammarum – junges Damwild:* ERMOLD. Ludow. 4,513 fugit damella ... per nemus umbriferum.

***dammo** *v.* *dammus.

***dammucula** (damu-), -ae *f.* *pullus dammarum – junges Damwild:* GLOSS. IV 52,12 St.-S. dama damucula damili.

dammula (damu-), -ae *f.* *de feris cervis similibus fere i. q. cerva, caprea, rupicapra – etwa: Hirsch(kuh), Reh, Gemse (interdum expressius i. q. Dama dama – Damhirsch, e. g. l. 15; de damma mascula: l.25):* **1** *proprie:* CARM. de Karolo et Leone 146 huc illuc timido discurrit -a gressu. WALTH. SPIR. Christoph. II 1,37 transilit incultos imbellis -a colles. FUND. Brunw. 25 venatus cervorum raptusque damularum. SUMM. Heinr. A 3,382 -a damiltier. ALBERT. AQUENS. hist. 9,51 p. 624[G] contigit ... quandam timidam -am (damu- *var. l.*) de montanis exire. FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 29,9 quod quaedam rapacium *(avium)* magis utuntur hinnulis cervorum et capreorum et -arum. *al.* *pullus cervorum – Hirschkalb: v. p.9,67.* **2** *in imag. vel per compar.:* RHYTHM. 113,71,2 mentem cuius si depascit torpor et desidia, labare a corde solet sicut manu -a. BENZO ad Heinr. IV. 4,33 p. 384,17 vir ille, qui pavet ut damula. DONIZO Mathild. 2,226 qui *(rex)* veluti per stratam -a fugit Francigenam (*inde* SALIMB. chron. p. 355,19). EPIST. Reinh. 62 qui *(archiepiscopus)* licet me -am putaverit cornutam, me tamen sibi bestiam sentiet. CASUS Petrish. 1,9 coepit *Gebehardus* investigare ..., quo ingenio se veluti -a excuteret de huius mundi decipula.

***dammus,** -i *vel* ***dammo,** -onis *m.* (*theod. inf. vet.* dam) *agger – Damm, Deich:* CHART. Traiect. 557 (a. 1202) comes ... obstruet -um tamdiu, quousque aqua cohibeatur, et tunc ... destruetur -us. 740,3 de latitudine ... aperture -i. CHART. Mekl. 938 molendinum in -e extra civitatem Rozstok. 1789 a flumine ... usque ad lapideum -em. CHART. Quedl. 49 curiam ... iuxta -em sitam. *al.*

1. damna *v.* damma. **2. damna** *v.* damnum.

3. damna *v.* domina.

damnabilis (-mpn-), -e. *script.:* dana-: *l.53. abl. sg.* -e: *l. 57.*

1 *gener. i. q. turpis, vituperabilis, contemnendus, reiciendus – schändlich, tadelns-, verachtenswert, verwerflich:* **a** *in univ.:* AETHICUS p. 91,3 ad examinationem malorum crudelium atque -ium. AGOB. 2,6 damnosam esse -em legem *(sc. Gundobadi).* LUP. FERR. epist. 84,2 afflictiones nobilium et ignobilium ..., viduarum et orfanorum, quos -i cupiditate et horribili crudelitate vexasti *(sc. dux Britanniae).* RATHER. conf. 21,608 nonne tibi videtur pro hoc solo me -pnabilem fore? HUMB. Sim. praef. p. 102,7 qui ... aliorum herrorem defendit, multo -ior et notabilior illis, quia *eqs.* HILDEG. scivias 2,7 l. 325 qui Deum de corde suo cum nequissimis et -bus operibus expellunt. *saepius.* **b** *c. colore quodam:* **α** *spectat ad supplicium:* CONST. imp. II 158,3 (a. 1232) donec ... condempnatos -pnabili (dana- *2*) morte perimant *inquisitores. locut.* iugum -e *i. q. arbor infelix – 'Schandholz':* ARBEO Corb. 10 p. 198,3 lores ... ultra iugum -e columnis perpensione praepositae. **β** *perniciosus – Verderben bringend:* AETHICUS p. 167,3 dirissimo vulnere et -e et atrocissimo proelio ... decies milies centena milia occubuerunt. RUP. TUIT. trin. 15, 28 l. 1377 post legem datam leprae -is, id est haereticae pravitatis *eqs.* **2** *iur. et canon. i. q. poena dignus, puniendus – strafbar, strafwürdig:* CONC. Merov. p. 25,10 qui in catholica *(sc. fide)* baptizati praevaricatione -i post in heresem transierunt. BONIF. epist. 50 p. 84,13 talem copulam ... horribile flagitium et -e piaculum fieri ... iudicabant *synodus et ecclesia.* RADBERT. corp. Dom. 8,5 nihil -ius ... cum Iuda a mysterio sanctae communionis pedem non retrahere. RATHER. conf. 11,160 meretriculae cuiusdam -pnabile facinus. DIPL. Frid. I. 485 p. 404,37 si ... quecumque ... persona ... contra eam *(paginam)* ... venire temptaverit, ... imperii proscriptione -pnabilem se fore cognoscat. *al.*

adv. **damnabiliter.** **1** *turpiter, poena digne, nefarie – in sträflicher, frevelhafter Weise:* FORM. epist. IV 3 illa lauda-

bi<li>ter incipis meditari, quibus non voluptas carnem -pnabiliter nutriat, sed *eqs.* GODESC. SAXO gramm. 2 p. 477,10 Plato christianus non timet -r et letabiliter p e c c a r e (ALBERT. M. sent. 3,12,3 p. 227[a],18sq. *ibid. al.*). WIDR. (?) Gerh. I praef. p. 490,27 si quis pii iussum pastoris . . . explere . . . non satagit, pervicacis inobedientiae noxam -r incurrit. CHART. Stir. IV 188 p. 117,13 (epist. papae) excommunicationis sententiam . . ., quam . . . presbiter -pnabiliter vilipendens . . . animo sustinuit indurato. *saepius.* **2** *indigne, ignominiose – zur Schande gereichend, schmählich:* BERTH. (?) annal. a. 1076 p. 288,19 quanti ponderis sit *apostolicum anathema*, re experiens, quam miser ille *(marchio)* -r interiit. DEUSD. c. invas. 2,8 (MG Lib. Lit. II p. 325,34) nemo . . . negare audebit quempiam rectius et -ius quam Symoniacum . . . excommunicatum credi debere. *poenae causa – zur Strafe:* HEITO Wett. 9 de quo fratre -r incluso cuidam peregrino . . . ostensum fuerat.

damnabilitas, -atis *f.* *turpitudo – Verwerflichkeit:* ALBERT. M. Matth. 19,5 p. 491,72 'et adhaerebit uxori suae' affectu uxorio . . .; per hoc, quod dixit 'uxori', notatur amoris honestas . . .; per hoc, quod dixit 'suae', notatur adulterii -s.

***damnate** *v.* damno.

damnaticius (-mpn-), -a, -um. *script.:* -naci(us): *l. 32.* -iti(us): *l.42.* *c. gen. criminis: l.39.* *saepius pro subst. masc.* **1** *(capite) damnatus – (zum Tode) verurteilt (spectat ad poenam aeternam: l.35):* IOH. NEAP. Ian. 13 homines christianae sectae . . . cum Sossio -pnaticio in confabulatione iunguntur. PETR. DAM. serm. 39,3 l. 70 Calvariae . . . locus ille dicebatur a calviciis amputatis, quia illic -i decollari consueverant. ANSELM. GEMBL. chron. a. 1127 p. 380,45 -i quidam, dum diffidunt suae saluti *eqs.* GESTA Trev. cont. IV 7 p. 404,3 adiuncti sunt eis *(Tartaris)* Cumani . . . et alie gentes, christianorum quoque refuge et -i (-pnacii *var. l.*). ACTA imp. Winkelm. II 1035,1 p. 696,34 excandet interdum -pnaticius in dampnantem. CARM. de Iuda 3,164 infernales post hunc *(Brandanum)* ivere sodales, donec conspicere -um potuere. *al.* *de partibus corporis i. q. poena affectus – gestraft:* VITA Menel. 1,19 (MGMer. V p. 146,20; s. X./XI.) tanto voluntarius pro eo *(Baronto)* reddidit orationum . . . lucra, quanto id expedire ei videbat deploranti cecitatis et contractionis -pnaticia membra. **2** *in nomine loci i. q. ad locum supplicii pertinens – Hinrichtungs-, 'Armesünder-':* HIST. Torn. app. 1,4 prima *(porta)* dicebatur Nervia . . ., tertia D-tia . . .; per D-tiam rei capitalem excipiebant sententiam. 1,5 p. 354,44. **3** *irritum factus, adnullatus – für ungültig erklärt:* DIPL. Otton. III. 339 p. 769, 11 ut . . . iudex, qui . . . ipsas cartulas -as laudare maluerit, . . . multetur.

damnatio (-mpn-, -cio), -onis *f.* **I** *proprie:* **A** *strictius i. q. condemnatio – Verurteilung (expressius i. q. sententia [iudicii] – Urteil[sspruch], e. g. l.59.63):* **1** *gener. (saepe usu eccl.):* HEITO Wett. 10 suae -is poenas luit *episcopus.* ARNULF. HALB. ad Heinr. p. 476,21 ut Dei ordinationi non resistas nec ipse tibi -em assumas. FRUL. Leod. praef. (MGMer. V p. 356,27) audieram . . . ammonente euangelio proscripti servi pro negligentia commissi talenti terribilem damp-em. RUP. TUIT. trin. 17,10 l. 478 notandum, quod, ubi primum pugnando vincit ille carnalis Israhel, victoriae causa efficiens -o cupiditatis est. IDUNG. PRUF. dial. 3,406 damp-is sententiam tu ipse in te ipsum protulisti. *saepius.* **2** *publ. et iur.:* EPIST. Bonif. 22 ut ei *(Bonifatio)* nullus ullam contrarietatem vel -em adversus eum facere non debeat. EINH. Karol. 20 post fraudem detectam et -em coniuratorum. WIDUK. gest. 3,68 p. 142,9 Selibur condempnatus est quindecim talentis argenti a duce . . .; eam damp-em graviter ferens arma sumere contra ducem cogitavit. RUP. TUIT. trin. 32,11 l. 581 principes sacerdotum persuasis turbis . . . Romanis legibus -em Domini nostri . . . extorserunt. CHART. Argent. I 616,69 si quis . . . coram monetario damp-em manus acceperit, iudicabitur sicut . . . coram causidico. *al.* **3** *canon.:* CONC. Merov. p. 32,23 quod in -e (-em *var. l.*) eius *(Stephani)* . . . uno consensu suscripsimus. LIBER diurn. 73 p. 71,6 eos . . ., quicumque . . . in memoratis quattuor synodis . . . damnati leguntur, . . . insolubili -e procellimus *eqs.* IOH. VIII. epist. D 4 damp-o in concilio habita. PETR. CAS. (?) chron. 4,88 p. 549,5 eius *(abbatis)* . . . superbia crimen est damp-i sufficiens. OTTO FRISING. gest. 1,51 Petrus damp-em sui dogmatis a Romana aecclesia confirmatam cognoscens. CONST. imp. II 158,9 donec post ecclesiastice damp-is iudicium penam subeant *haeretici*, quam merentur. *al.*

B *latius i. q. multa, poena – Strafe:* **1** *gener.:* LUP. FERR. epist. 84,7 poteris *(sc. dux Britanniae)* colligere, quam ingentem sis perlaturus, nisi respueris, -em. RUP. TUIT. trin. 3,22 l. 968 'multiplicabo', inquit, 'aerumnas tuas et conceptus tuos' . . .; haec multiplicatio non benedictionis, sed -is est. 6,6 duo *(sc. angeli)* venerunt Sodomam, ut minus quam duobus testibus nulla -o terminet accusati causam. **2** *iur. et canon.:* **a** *in univ.:* CONC. Merov. p. 144,18 quod si fecerit, . . . ab ecclesiae communione remotus anathematis -e (-mpn- *var. l.*) plectatur. LEG. Wisig. 3,5,5 ipse *(sc. adulter)* . . . perennis e x i l i i -em excipiat (ARBEO Emm. 13 p. 44,22). CONSUET. Trev. 16 p. 279,5 qui pena huiuscemodi damp-is gravantur, *eqs.* HUMB. Sim. 3,3 p. 201,4 si pretio promovetur *oeconomus*, . . . -em incurrit. MANEG. c. Wolfh. 17 p. 81,20 usque ad corporalem . . . damp-em. *saepius.* **b** *c. colore quodam:* **α** *supplicium – Todesstrafe, Hinrichtung:* ARBEO Corb. 10 p. 102,6 hii, qui funem tenebant, iam trahere ad -em conabantur reum. *al.* CHART. Babenb. 163 p. 213,14 (a. 1208) rei, in quos sententia damp-is iuste lata fuerit. CONST. imp. II 427,95 eligantur quatuor . . ., qui loco schepfen de omnibus testificentur preter damp-em p e r s o n e (CHART. Babenb. 27 p. 39,7). **β** *excommunicatio, anathema – Exkommunikation, (Kirchen-)-Bann:* CONC. Merov. p. 28,2 si cui . . . discrimen mortis imminet, -is constituta tempora relaxentur. CONC. Karol. B I 47[F] p. 481,8 illis *(episcopis)* observandum est, ne dampnatorum illicita societate certam s e n t e n t i a m damp-is incurrant (MANEG. c. Wolfh. 1 p. 46,12). EPIST. Col. 2 comperimus . . . episcopi nostri Guntharii a propriis ecclesiasticis officiis aeternam damp-em. BERTH. (?) annal. a. 1076 p. 283,19 illum *(Heinricum)* domnus apostolicus . . . excommunicavit . . .; his omnibus Agnes . . . intererat, cuius animam ipsius gladius -is non parum sauciaverat. *al.* **γ** *depositio, remotio – Amtsenthebung, Entlassung:* CONC. Karol. B I 27,1 p. 280,11 claruit . . . Ebonem episcopale officium illicite repetisse, quosque gradibus ecclesiasticis aestimatus fuerit promovisse, -i potius obnoxius effecisse. EPIST. Col. 10 etsi . . . papa in eos *(sc. archiepiscopos depositos)* nullo modo -is protulisset sententiam *eqs.* EPIST. Heinr. IV. 10 exurgite in eum *(Gregorium)*, fidelissimi, et sit primus in fide primus in eius damp-e. LAMB. HERSF. annal. a. 1076 p. 254,1 cum . . . caeteri *(episcopi)* omnes -i eius *(sc. Gregorii)* nihil subscriberent. *al.* **3** *theol. i. q. poena aeterna – (ewige) Verdammnis:* **a** *spectat ad homines:* ARBEO Emm. 9 p. 40,11 a n i m a e -em pertimescere magis . . . quam temporalem corporum supplicia (DIPL. Merov. 36 l. 82 [ed. Debus; spur.]). RADBERT. corp. Dom. 8,88 alius accipit mysterium ad iudicium damp-is, alius . . . virtutem mysterii ad salutem. GODESC. SAXO fragm. p. 37,23 repperi, quod impii . . . sive reprobi non sint divinitus ad -em praedestinati. MANEG. c. Wolfh. 11 p. 67,17 ut sui *(sc. diaboli)* similis effectus *homo* inrevocabilis damp-is iudicio multaretur. ALBERT. M. Is. 34,17 p. 370,92 sicut . . . sunt . . . mansiones in beatitudine, sic mansiones . . . sunt in -e. *persaepe.* *in formulis chartarum:* CHART. Bund. 17 p. 22,6 (a. 765) qui contra factum istud ausus fuerit inrumpere . . ., cum diabolo . . . -em accipiat *eqs.* DIPL. Heinr. IV. 25 hanc . . . traditionem si qua . . . potestas violare . . . temptaverit, . . . eternae damp-is deputetur incendio. *saepius.* **b** *spectat ad diabolum:* AETHICUS p. 95,6 quod diabolus . . . sibimet nefandam -em (-mpn- *var. l.*) . . . suae ruinae acciperet. RUP. TUIT. vict. 9,26 p. 304,5 diabolus . . . habet iram super se positam, scilicet . . . -is aeternae sententiam. HILDEG. scivias 1,3 l. 416 qui *(perditus angelus)* veritatem deseruit et se ipsum in -em praecipitavit. *al.*

II *meton.:* **A** *damnum, iactura, detrimentum – Unheil, Schaden, Nachteil:* **1** *in univ.:* LEG. Lang. p. 155,21 (a. 731) scriva, qui pro causa ista cartam scripserit, nulla exinde habeat -em (damnietatem *sim. var. l.*). ALCUIN. epist. 117 p. 172,15 nulla est ovibus Christi maior -o quam pastor errabundus.

[Samberger/Weber]

HRABAN. epist. 25 p. 433,8 ut ... hoc, quod sancti patres ... singulis dignitatibus conscripserunt, ipsis magis damp-em noxiam quam discretam dispositionem esse putent. CAPIT. reg. Franc. 269 unumquemque vestrum ... absque ullo dolo ac -e vel deceptione conservabo *(sc. rex)*. RICHER. REM. hist. 4,19 nihil virium, nihil -is in hostes exercere valuerunt *equites*. **2** *pernicies – das Verderben, Verderbnis:* WILLIB. Bonif. 8 p. 50,21 tripudians gentilium turba victricem suae -is praedam arripuit. ARBEO Corb. 16 p. 206,4 ad sui *(sc. missi)* -is c u m u l u m (BERNOLD. CONST. libell. IV 11. *al.*). *v. et vol. II. p. 1102,52. de damnatis:* BEDA hist. eccl. 5,13 p. 312,23 accipite *(sc. exercitus malignorum)* et in cumulum -is vestrae ducite *istum militem*. **B** *peccatum – Sünde:* BRUNO QUERF. fratr. prol. p. 27,12 -o est, videns et sciens sancta ut silentio praeteream.

III *translate:* **A** *reiectio, recusatio – Verwerfung, (Ver-)-Weigerung:* HUGO FARF. opusc. hist. p. 57,30 que omnia si quis abbas ... causa tyrannice -is ... destruere ... presumpserit, ... in tremendo iudicio cum Iuda ... eternam recipiat -em. NADDA Cyriac. I 11,7 Sestius ... experiendę malicię miserabile vulnus privatim prodiga damp-e relinquens. *adnullatio – Abschaffung:* DIPL. Otton. III. 155 p. 567,17 haec *(mercata)* constare laudamus ..., coetera omnia regalis nostre potestatis -e ... perpetuo destruentes. **B** *destructio – Zerstörung:* ALBERT. AQUENS. hist. 3,40 nequaquam vis eorum in huius pontis dampn-em (damp-e, destructione *var. l.*) praevaluit.

damnatitius *v.* damnaticius.

***damnativus** (-mpn-), -a, -um. **1** *adi. i. q. in poenam statutus, poenalis – als Strafe auferlegt, zur Strafe gehörig:* EKKEH. IV. pict. Mog. 64 respicit ad viva *(sc. munera)*, flocci putat ille (gloss.: creator) sativa (gloss.: in sudore vultus -a et ingrate nata). **2** *subst. masc. i. qui condemnabilis est – ein Verdammenswerter:* LAND. MEDIOL. hist. 3,26 p. 92,53 quod nos ... cum caritate ... docere debuisti *(sc. Landulfus)*, nunc quasi damp-os ac criminosos ... castigas. *qui (morte) condemnatus est – ein (zum Tode) Verurteilter:* ACTA imp. Winkelm. I 693 p. 550,31 (a. 1243) dum ... in tentoriis castrametatos in campo exercitus semita prescripta secerneret ac distingueret damp-os a salvandis.

damnator (-mpn-), -oris *m.* **1** *qui condemnat – einer der verurteilt, verdammt:* **a** *strictius:* **α** *de Deo:* GESTA Rom. eccl. III p. 395,2 dum ... non se testem vel fautorem tui *(Gregorii)* mendatii vel tui perversitatis, sed damp-em evidenter ostendit *Deus*. GODESC. AQUENS. opusc. 1,16 p. 79,14 quia Christus ... angelorum et hominum est creator, redemptor et salvator et diaboli -r. **β** *de synodalibus, episcopo:* PAUL. DIAC. Lang. 3,26 communicare *(sc. episcopos)* conpulit *Smaracdus patricius* Iohanni Ravennati episcopo, trium capitulorum -i. BERNH. CONST. can. 33capit. p. 476,4 quo examine ventilanda sit causa episcopi, et quid meruerint eius iniusti -es. LIBER de unit. eccl. 2,22 p. 239,40 audiant ipsi iustificatores sui Gregorii et -es imperatoris Henrichi ... sententiam sancti papae Gelasii. *adde:* WANDALB. martyr. 606 probatus instructor doctrinae, heresis -r iniquae Hieronimus. **b** *latius i. qui iudicium facit – einer der ein Urteil spricht:* RATHER. coni. 15,574 dampnabilem te ipsa probat confessio tua; ... damp-em ... procul abesse ille mihi non desinit promittere, qui *eqs.* **2** *qui detrimentum infert, laedit – einer der beschädigt, verletzt:* LEX Baiuv. 14,7 capit. p. 243,11 (codd. Mg. Mt) si -r damnatum animal recipere noluerit.

damnatorius (-mpn-), -a, -um. **1** *gener. i. q. turpis – schändlich:* LAND. MEDIOL. hist. 2,2 p. 46,26 morte damp-a dignus. **2** *theol.:* **a** *perniciosus – Verderben bringend:* BERNOLD. CONST. libell. IV 11 tolerabilius peccaret *damnatus*, si de altari corpus suum communi pane reficeret, quam animam suam damp-a communione interficeret. **b** *reprobans, infernalis – verdammend, Höllen-:* GERHOH. psalm. 37,2 p. 595,11 nullus eorum, quos Dominus ... arguit poena -a, non emendatoria, introibit in requiem. **3** *canon. i. q. poenalis, anathematizans – Straf-, Bann-:* BERNOLD. CONST. libell. I 5 p. 25,45 ut ... -as s e n t e n t i a s nostri apostolici ... pollere non dubites, damnationem Spirensis episcopi ... considere (III 9 p. 68,36. MANEG. ad Gebeh. 21 p. 348,20).

1.*damnatus (-mpn-), -us *m.* *culpa – Schuld:* WILLETR. Sus. 244 ego *(Daniel)* sum mundus -pnatu sanguinis huius *(cf. Vulg. Dan. 13,46)*.

2. damnatus *v.* damno.

***damnia** (-mpn-), -ae *f.* (damma) *de feris cervis similibus fere i. q. damma, rupicapra – etwa: Damwild, Gemse:* ALBERT. M. animal. 22,48 -pnia sive damula bestiola parvula est et debilis, sicut dicit Ysydorus, vocata, quia de manu fugit (*cf. Isid. orig. 12,1,22* damae [damne *var. l.*]).

***damnietas** (-mpn-), -atis *f.* *script.:* dann-: *l.22.* -net-: *l. 15.* -nit-: *l.18.20.22.26.*

1 *detrimentum, iactura, iniuria, incommodum – Schaden, Verlust, Unrecht, Nachteil:* FORM. Marculfi 2,18 ut ... nec refragacione aliqua aut -e (-netate *var. l.*) amplius habere non pertimescas. HIST. Daret. p. 195,15 ut iter praeberet *rex* eis *(Graecis)* absque ulla calumnia vel -e (contrarietate *var. l.*) ... ire in Colcos. TRAD. Weiss. 269 sine ulla -itate aut diminitione. *al.* DIPL. Karoli III. 171 p. 277,31 si quis ... Uuihbodo ... litem seu -em intulerit. DIPL. Frid. I. 677 p. 194,21 ad -pnitatem ecclesie. CHART. Ital. Ficker 200 p. 254,17 credentias ... tenebo ... nec ad dannitatem Senensis civitatis ... non pandam. *saepius.* **2** *multa, poena – Strafe:* CONC. Karol. A 3B,11 ut nullus episcoporum audeat ... alterius civitatis clericum ... suscipere ...; si quis ... praesumpserit, canonicas -es (damp-es, -pnitates *sim. var. l.*) sentiat.

damnificatio (-mpn-), -onis *f.* **1** *laesio – Schädigung, Verletzung:* ALBERT. M. summ. theol. II 13,80,3 p. 120b,14 ex formatione mulieris videtur esse damnificatus vir, eo quod loco fortis membri accepit debile, et -o possit esse occasio odii. *per pravam interpr.:* ALBERT. M. pol. 4,14b p. 418b,29 'quarta' ... species *(sc. praetoriorum)*, ... 'quicumque ˹de -bus˺ (*p. 1300b,22* περὶ ζημιώσεων) altercantur', quod scilicet alteri damnum unus fecerit. **2** *damnum – Schaden:* SALIMB. chron. p. 496,1 de -bus, quas aquarum diluvium fecit. *pernicies – Verderben:* p. 91,2 de -e, quam homo propter peccatum incurrit. **3** *perditio – Vernichtung:* **a** *gener.:* CHRON. reg. cont. I a. 1197 p. 161,5 (epist.) Deus ... non sine multa impiorum damp-e pauperes suos eripuit de manibus impiorum. **b** *theol.:* ALBERT. M. sent. 3,16,2 p. 294b,47 magis in infinitum damnum est in perditione Dei quam vitae, si damnum privatum attendas, id est -em tuam vel illius.

damnifico (-mpn-), -avi, -atum, -are. *partic. perf. pro subst.: l.52. al.*

1 *damno, iniuria afficere, affligere – schaden, (be)schädigen, zu Schaden bringen (absol.: l. 57. 62. 63):* **a** *gener.:* DIPL. Merov. 36 l. 58 (ed. Debus; spur. c. 1050/1137) quin -antes et eos *(clericos)* opprimentes velut praedatores acriter puniantur *procuratores*. GESTA Ern. duc. I 1,198 filius meus *(sc. Adelheidis)* demandavit michi se graviter a vestra *(Henrici Palatini)* sublimitate damp-tum. DIPL. Frid. I. 988 p. 276,24 dampnum damp-to restituat. CONST. imp. II 73,4 statuimus, ne quis ecclesiam aliquam i n b o n i s suis damp-et (CHART. Turic. 1083. *al.*). CHRON. Worm. p. 166,12 in hoc miserabili incendio damp-ta est civitas Wormatiensis ad centum et quinquaginta milia marcarum et amplius. CHART. episc. Hild. III 521 in quibuscumque offendit vel damp-vit *episcopus*, pro tempore favore et gracia compensabit. *persaepe. prodere, tradere – verraten, ausliefern:* CARM. de Iuda 2,298 peccavi, quia iustum damp-vi (*sim.* 2,352). **b** *philos. et theol.:* ALBERT. M. sent. 4,14,6 p. 418b,11sqq. ut Deus ... sit -tus in suo et homo superabundans et -ans; poenitentia ... est aequalitas tantum restituens Deo, quantum -tus est et homo -vit. eth. I 407 p. 346,16 quia in commutatione unus multum -retur. phys. 2,2,17 p. 125,47 dicimus aliquem dare occasionem, quando innuit vel negligit aliquid, per quod aliquis -atur. *ibid. al.* **2** *condemnare, multare – verurteilen, (be)strafen:* **a** *iur.:* CAES. HEIST. Engelb. 2,14 p. 273,7 damp-verat ... eum *(militem)* in quadraginta marcis beatus episcopus pro culpa filii feminam vi opprimentis. ANNAL. Worm. a. 1246 quia Landolfus episcopus huic conflictui non interfuit, damp-tus est a domino Moguntino ad centum marcas et amplius. ALBERT. M. eth. I

456 p. 387,51 quia 'propter' hoc, 'quod' iniustum facit civitati, 'civitas -at' (*p. 1138a,12* ζημιοῖ) ipsum publicando bona sua. **b** *theol.:* BERTH. RATISB. serm. 16 p. 85,16 in quantum ipse, qui facit, inde -atur in subtractione gratiae.

adi. **damnificans,** -antis. *infestus – gefährlich:* FRID. II. IMP. art. ven. 4 p. 81,4 hec iuvamenta fienda sunt falconi pro eo, quod grus est avis fortis et est damp-s (*sim.* 4 p. 81,13).

subst. **damnificatum,** -i *n.* *iactura, damnum – Verlust, Schaden:* CHART. Rhen. med. III 313 p. 251,20 (a. 1227) quod dicti capituli hominibus captivatis ab eo in damp-is satisfaciet *advocatus*.

damnificus (-mpn-), -a, -um. *damnosus, perniciosus – schädlich, verderblich:* CHRON. Salern. 11 p. 16,4 ut ipsum sacramentum perficias *(sc. imperator)* sine ulla damp-a *(ed.,* dampnica *cod.)* res *(sic)*. METELL. Quir. 11a,29 tunc balista velut tensa foret damp-a (-a *var. l.*) manu, telum subiciunt *principes* corde patris de nece filii. ALBERT. M. eth. I 221 p. 196,47 tristatur fortis . . ., inquantum considerat esse -um patriae, quod pugnator eius moritur.

***damnitas** *v.* *damnietas.

damno (-mpn-), -avi, -atum, -are. *script.:* dempn(o): *p.17, 57.* dan(o): *p.17,47.* dapn(o): *l.34. form. coniug. II. vel III.: p.16,56. partic. perf. pro adi.:.p.17,9. al.; pro subst.: p. 16,8.10.36. saepe*.

I *spectat ad detrimentum:* **A** *in univ. i. q. damno afficere, nocere – schaden, (be)schädigen (absol.: l.31):* LEG. Burgund. const. I 48,3 si aut brachium cuiuscumque aut tibia . . . fractae et . . . fuerint debilitate -tae (-pnata *var. l.*). FORM. Senon. II 3,18 cur te presumis tantum -pnare suum thesaurum? FROUM. carm. 11,38 lapidetur . . . hostis; . . . hoc sic -to repetamus gressibus urbem. CONR. HIRS. mund. cont. 345 magis . . . -ant multa possessa, quam noceant perdita multa. LIGURINUS 9,554 -tum carmine regem. CHART. Bund. 848 p. 295,20 quod . . . Everardus non ofendet nec dapnabit neque malum tractabit nec dedecus . . . Henrico. *saepe*. **B** *c. colore quodam:* **1** *imminuere – herabsetzen:* HERIG. gest. 45 omnium nostrae aetatis sacerdotum merita excessisse *Remaclum*, omnes nostri temporis episcopos sua comparatione -pnare. **2** *prodere – preisgeben:* WETT. Gall. 3 haec *(Brunnibilda)* istum *(regem)* decoepit . . . vitam eius lupanaribus -ando. WALAHFR. Mamm. 11,8 hominum figmenta sequi saevisque redemptam daemonibus -are animam. **3** *vulnerare – verletzen:* CHRON. Salern. 101 p. 103,27 ignoramus, utrum eum -verunt an illesum illum ire permiserunt. DONIZO Mathild. 1,361 rex Longobardus . . . extendens hastam thoracam membraque -pnat Litulfi. **4** *perdere, perimere – vernichten, zerstören:* CONC. Merov. p. 137,5 ut . . . nec vos patiamini sterilis agri culpa -pnare *segetem*. RADBERT. Matth. 9,3416 cum non homo, sed arbor -atur. RUP. TUIT. trin. 19,7 l. 1157 ego gentilem quondam populum occidi, id est, idololatriae deditum, praeter me deos alienos colentem -vi et nunc idem ego per spiritum sanctum vivere feci. ALBERT. M. animal. 6,73 multa *(ova)* . . . -antur (*p. 567a,33* ἀπόλλυται) ex . . . frigiditate (*sim.* 6,80). **5** *(voluntarie) castigare – kasteien:* IOTS. Odil. 1,11 quibusdam vinculis et nexibus ferreis . . . membra sua ita -pnaverat, ut *eqs.*

II *spectat ad iudicium, decretum:* **A** *strictius i. q. sententiam ferre (de), (capite) condemnare, punire – schuldig sprechen, (zum Tode) verurteilen, (be)strafen:* **1** *gener.:* **a** *in univ. (indicatur poena: l.63.66.69.70.72):* HRABAN. carm. 39, 94,1 -pnant me facta propria, verborum multa millia. RATHER. prael. 4,8 l. 223 -pnandus Loth in scelere Sodomitarum? EPIST. Meginh. 32 p. 230 nos, quos humili et obscuro loco fortuna -pnavit. EPIST. Hann. 12 p. 30,33 ubi nemo me prohibuit construere culinam, ibi nunc -or construxisse ecclesiam. LIGURINUS 8,296 quos *(parentes)* flore nitentes ultima non faustis ad bellum miserat hora auspiciis longas -tos ferre cathenas. CARM. Bur. 121,3,4 hec, quam modo diligo, . . . in hoc est -anda (-pn- *var. l.*). *al.* **b** *spectat ad morbos:* TRANSL. Chrys. et Dar. 10 quidam debilis brachio, . . . praeterea surditate -tus. TRANSL. Libor. I 13 mutus quidam, diuturno inutilis linguae -pnatus silentio. MIRAC. Annon. 1,9 vir quidam . . . cecitate unius oculi -pnatus. *al. v. et vol. II. p. 1097,66.* **2** *publ. et iur.:* **a** *in univ.:* CAPIT. reg. Franc. 8,6 si iudex alequem contra legem iniuste -verit. LEX Baiuv. 1,10 si . . . eos perdere voluerit, quos salvare debuit, pro istis culpis -etur *episcopus*. RADBERT. Matth. 12,1399 qui *(Christus)* ante tribunal iudicis inique -atur. RATHER. prael. 6,3 l. 74 custodit se aliquis ab avaritia, non custodit ab adulterio, utique in eo convictus -pnatur etiam seculi legibus. LAMB. LEOD. Matth. II prol. ab hebraico volumine, qui -pnatorum intitulatur pro eo, quod in eo contra legem agentium iudicia contineantur. CHART. Carniol. II 272 p. 212,7 -pnatus, ut cingulo comprehendit, iudicio relinquatur. *persaepe*. **b** *indicatur poena:* LEX Raet. Cur. 27,4,3 furones seu raptores in carcere vel in alia vincula -entur. REGINO chron. a. 782 interfectis . . . seditiosis e x i l i o q u e -tis (WIDUK gest. 3,43. *al.*). PASS. Quir. Teg. 2 qui *(christiani)* arenam fodientes -pnati fuerant pro nomine Christi. OTTO FRISING. gest. 2,12 qui . . . domi remanserunt, in feodis -pnantur (condemnantur *var. l.*). DIPL. Frid. I. 405 p. 284,15 -pnamus eum *(sc. transgressorem nostri praecepti)* pena mille librarum imperialium camerę nostrę persolvendarum. CHART. Carinth. 2923 p. 661,24 ab . . . nostra gratia sunt exempti, qui morte iudiciaria sunt -andi. *persaepe*. **3** *canon.:* **a** *in univ.:* CONC. Merov. p. 130,13 qui . . . in hac pertinatia perdurare voluerint, . . . perenni e x c o m m u n i c a t i o n e -entur (CONC. Karol. B I 33,23 p. 364,16). GUNTH. COL. diab. cap. A 3 sine synodo et canonico examine . . . tuo *(sc. papae)* solius arbitrio et tyrannico furore -pnare nosmet voluisti. RUP. TUIT. trin. 18,9 l. 543 qui *(episcopus)* . . . lectionem Origenis . . . -vit. HELM. chron. 30 p. 57,21 rex Heinricus . . . episcoporum collegit concilium ibique Gregorium papam velut regni traditorem et ecclesiasticae pacis perturbatorem -pnari fecit. *saepe.* **b** *a communione fidelium separare, anathematizare – aus der Gemeinschaft der Gläubigen ausschließen, mit dem Kirchenbann belegen (saepe de haereticis):* CONC. Merov. p. 101,11 easdem *(sectas)* . . . anathematizamus adque -amus. CAPIT. reg. Franc. 22,7 si quis . . . ei *(sc. -to a synodo)* communicat, simili sententia subiaceat sicut et -tus. ANAST. BIBL. epist. 5 p. 408,29 codicem . . . cremari censuisti *(sc. papa)* . . . et auctorem *(i. Photium)* eius pro tanta temeritate denuo -ans . . . censura simili sequestrasti. BERTH. (?) annal. a. 1076 p. 286,28 o f f i c i a sacerdotum ob incontinentiam vel heresim symoniacam -torum (BERNOLD. CONST. libell. III 17 p. 80,8. *al.*). PETR. CAS. (?) chron. 3,72 p. 454,4 ipse *(Guibertus heresiarcha)* excommunicatus et -pnatus . . . pontificem excommunicare presumpsit. *saepius*. *c. sensu comminandi:* RIMB. Anscar. 13 p. 35,14 omnem resistentem ac contradicentem . . . anathematis mucrone percussit atque perpetua ultione reum diabolica sorte -vit *papa*. THIETM. chron. 3,1 p. 98,4 quicumque temerarius hoc umquam auderet infringere, terribili excommunicatione -vit *archiepiscopus*. **c** *deponere – des Amtes entheben:* CONC. Karol. B I 27 p. 271,14 quia . . . Ebo restitutus canonice non fuerat et . . . -pnatus extitit. p. 272,17 quoniam sedes apostolica . . . Ebonem -pnavit episcopum, adeo ut inter laicos communionem tantum habere mereretur. **4** *eccl. et theol. i. q. improbare, reprobare – verwerfen, verdammen:* **a** *obi. homines:* IONAS BOB. Ioh. 18 p. 341,4 ne . . . immitatores eius *(Adae)* . . . eterno cruciato -erentur (-entur, -pnarentur *var. l.*; *sim.* WALAHFR. Mamm. 24,11 se . . . aeternis -arunt *viri* crimine poenis. *al.*). IOH. SCOT. praedest. 12,2 -andos praedestinare ad poenam, . . . salvandos . . . ad beatitudinem. RATHER. prael. 5,12 l. 387 nullus . . . invenitur . . ., qui pro indigentibus interveniat, pro -pnatis exoret. RUP. TUIT. trin. 3,14 l. 599 neminem -torum cognoscit Deus. ALBERT. M. sent. 4,50,1capit. an peccent -ti in inferno? *persaepe*. *in formulis chartarum:* TRAD. Frising. 1 p. 27,30 (a. 744) ut, si quis . . . contra haec donationem venire vel frangere voluerit, . . . insolubile vinculo -tus sit. DIPL. Heinr. IV. 25 hanc . . . traditionem si qua iudiciaria potestas violare . . . temptaverit, -pnati Iudę supplicium luat. *al.* **b** *obi. doctrina, haeresia:* BEDA hist. eccl. 1,8 Arriana heresis exorta et in Nicena synodo detecta atque -ta. LIBER diurn. 73 p. 70,22 prout diversarum heresum -anda exigebat diversitas. BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 293,37 Symoniacam heresim et Nicolaicam . . . iuxta sententiam in Romana synodo datam omnino -verant *apostolici*

[Samberger/Weber]

legati. **c** *obi. spiritus maligni:* CONVERS. Afrae 6 p. 59,13 effractor et fur ab initio tu es *(sc. immundus spiritus)*, -te et inveterate. HROTSV. Theoph. 104 medius princeps residebat iniquus ... suadens -andis ... ministris. Bas. 75 inventor sceleris, cunctae quoque fraudis, -pnandus -pnandarum princeps legionum. GODESC. AQUENS. opusc. 1,16 p. 79,16 'et omnia, quae creavit, erant valde bona', inter quae et ille -tus a Deo bonus angelus creatus, per se malus diabolus factus. RUP. TUIT. trin. 2,12 a iudicio superborum atque -torum angelorum sexto loco, id est sexto die, homo ... creatus invenitur. *spectat ad victoriam Christi:* ALDH. carm. eccl. 4,12,5 postquam Tartareum -vit *Christus* morte tyrannum et tetris herebi gaudens emersit ab antris.

B *latius:* **1** *repudiare, reicere – von sich weisen, verschmähen:* BONIF. epist. 73 p. 153,3 malignus spiritus, qui eum *(Ceolredum regem)* ad fiduciam -pnande legis Dei ... pellexit. WALTHARIUS 237 quid lingua dissimulas, quod ab imo pectore -as. *al.* *exstirpare – ausmerzen:* RADBERT. Matth. 2,2414 ut omnes instruat *Iohannes* doctores in se prius -are, a quibus et alios cohibent. **2** *abdicare, paenitere – ablegen, bereuen:* DESID. CAD. epist. 1,15 l. 12 exultatio fit in caelis, dum ipsa *(abbatissa)* sponte -as, quod male sponte contraxeras. RADBERT. Matth. 2,2476 nullum ... penitere posse, nisi ... prioris vitae errores -verit. EKKEH. IV. bened. I 34,19 crimina -antes (gloss.: penitente<s>), infantula *(i. Maria)*, protege sontes. VITA Heinr. IV. 2 p. 14,19 multa, quae gesserat, -vit. CONSUET. Marb. 193 ipse *(frater)* stultitiam suam -pnans luctu paenitentiae. **3** *prohibere, vetare – verwehren, verbieten:* **a** *gener.:* FORM. Sangall. I 5 quod praefatus ille *(Otolf)* ... omnem illi *(Undolfo)* ad hoc *(sc. silvam)* a d i t u m -ret (PETR. DAM. Rom. 31 p. 68,23). HRABAN. epist. 53 p. 507,19 adulterium ... lex divina ... -pnat. ALBERT. M. Matth. 19,5 p. 491,21 omnis ... coitus non habens modum generantis in viro et adiuvantis in femina -tus est. **b** *publ. et iur.:* CAPIT. reg. Franc. 112,3 ab ... iniuria vel -tis iuramentis. CONC. Karol. A 36 p. 273,8 de -tis nuptiis. LIGURINUS 8,691 pontifices sanctique patres anathemate sacro spretores pacis -taque legibus ausos intrepide feriant. *al.* *cohibere – eindämmen:* LEG. Wisig. 2,1,6[tit.] de principum cupiditate -ta. **4** *irritum facere, tollere – ungültig machen, aufheben:* **a** *gener.:* WALAHFR. Wett. 19 ne, quod voce probo, hoc nostro -etur (culpetur *R*) in actu. MANEG. c. Wolfh. 1 p. 44,10 neque ... in illis *(philosophis)* usque adeo primi parentis culpa dotem nature -pnaverat, quin *eqs.* **b** *publ., iur., canon.:* CONC. Merov. p. 122,6 ut ... possint admissa corregi et non admittenda -ari. LEX Raet. Cur. 3,13,2 licenciam non habeant qualemcumque cartam facere nec per nullum ingenium danare (donare *var. l.*). DIPL. Otton. III. 201 p. 610,20 vidimus ... Lunensis episcopi chartulas a summi pontificis auctoritate -tas atque disruptas. DIPL. Loth. III. 35 p. 59,28 omnia ... benefitia, que abbas Poppo secundus dedit, lege sempiterna -pnamus et irrita esse ... decernimus. CHRON. Hild. 17 p. 854,31 Gregorii ... septimi dampnationem ... subscripsit *Ethylo episcopus*, set quod scripserat, ... obelo supposito -mpnavit. *al.* *recusare – verweigern:* CHART. Rhen. med. I 378 p. 435,35 (a. 1083) custos s. Marie ... cepit quedam forsitan sua constanter expetere et eadem ipsa forsitan nostra elemosinarius omnino dempnare.

III *claudere, obserare – ein-, zuschließen:* ANNAL. Sangall. IV a. 980 Perhterat in claustro defuncta petit loca caelo; Hartker mox antrum post quam se -at in ipsum. EKKEH. IV. pict. Mog. 605 pax pueri portas hic Martis -at (gloss.: claudit) apertas. bened. I 29,2 tu *(sc. Petrus)* reseras celos dignis -asque (gloss.: claudis) malignis. *al.* PETR. DAM. Rom. 64 nonnulli *(monachi)* ... -pnatis (obseratis *var. l.*) ianuis clausi ita mortui videbantur mundo velut in sepulchro iam positi. *fort. add.:* LAMB. LEOD. Matth. I 1926 -pnata s i g i l l o tunc erat ecclesia censure pontificalis (IV 33).

adi. **1. damnans,** -antis. *qui iudicii est – Gerichts-:* WALAHFR. Wett. 99 ne magna dies -s inhonoret, honores spernite.

2. damnatus, -a, -um. **1** *nefarius – ruchlos:* LIGURINUS 2,488 si perstiterit -pnatus et inprobus hostis *(sc. qui leonem irritat)* addideritque minas, tunc *eqs.* 9,192 que *(edicta)* postquam tumida spreverunt *Ligures* mente superbi, curia -os regni denunciat hostes. 10,286 alimenta ... grata ciborum armaque -e mittebat *Placentia* perfida plebi. **2** *noxius – schuldig:* DESID. CAD. epist. 1,16 l. 21 tractate, ut indemnem nequaquam -um dicere iubeatis. GLOSS. II 128,49 St.-S. -um sculdigen. **3** *reprobus – verworfen:* MEGINH. BAMB. fid. p. 260, 29 Apollinaris ... novus haeresiarcha, in hunc -issimum gregem se permiscuit. MANEG. c. Wolfh. 23 p. 102,18 nos eundem hominem hereticum *(sc. Wipertum)* ... -pnatissimum execramur. RUP. TUIT. off. 6,27 l. 870 nescire *solemnitatem paschalem*... calamitatis, ... non diligere damnationis est; ... paganus, quia nescit, miser est, ... quia non diligit haereticus, -us est.

subst. **damnatus,** -i *m.* *qui morte multatus est – ein Hingerichteter:* ALDH. virg. I 36 p. 283,3 ubi *(sc. in ergastulo)* fetida -orum cadavera ... vermium examina ebulliebant (*inde* HRABAN. martyr. Ian. l. 151).

adv. ***damnate.** *nefarie – ruchlos:* BERNH. CONST. can. 9 p. 482,6 si porrecto ad hostile votum iugulo moreremur, ... satanas recuperato ... imperio -ius se nunc efferret in aecclesia quam olim Christo nondum incarnato.

***damnositas** (-mpn-), -atis *f.* *vis perniciosa – verderbliche Kraft, schädliche Wirkung:* ACTA imp. Winkelm. I 427 (a. 1250) quam *(hydram rebellium)* prodigaliter renascentium capitum damp-s locupletat. ALBERT. M. Matth. 9,16 p. 309,10 primo ... generalem inducit *Christus* consuetudinem et secundo hanc probat per contrarii facti -em.

damnosus (-mpn-), -a, -um. **I** *adi.:* **A** *sensu act. i. q. iacturam, detrimentum inferens, nocens – Schaden, Verlust verursachend, schädlich, nachteilig:* **1** *de rebus:* **a** *in univ.:* GODESC. SAXO gramm. 2 p. 487,9 lusus ... velut opus -um crebro perniciosum spectat ad negotium. GESTA Trud. cont. I 13,8 culturae fratrum sunt decurtatae ... et molendina data in beneficio aut -pnosa hereditate. CHRON. Gozec. 2,5 quibus *(auricularis)* ... ex stipendio fratrum beneficia nimis -pnosa (-a *G*) concessit *abbas*. IORDAN. RUFF. equ. p. 107,6 quia semper iacere foret eidem *(equo)* nimium taediosum et -um. *persaepe.* **b** *c. colore quodam:* **α** *periculosus – gefährlich:* EPIST. Hann. 64 p. 111,24 transitum fluvii -um valde ... esse predicatur. **β** *molestus – leidig:* RUD. TRUD. (?) gest. 9,31 quem *(Iohannem)* propter hanc et propter alias ... culpas ... longissima et -pnosissima michi decertatione eo perduxi, ut *eqs.* CHART. Bund. 925 p. 360,32 cum ... ipsam litem sibi *(sc. Onrico)* videbatur esse -pnosam. **γ** *perniciosus – verderblich:* MANEG. c. Wolfh. 22 p. 98,9 vivitur in servitute sensuum, ut appetatur, quicquid inhonestum et turpe est, quicquid -pnosum, ametur, et homo ... redigitur in dedecus bestiale. CARM. Cantabr. A 41,10 Deus iussit solvi morbi vincula nexus mortis et ligari, ne fuisset -pnosa tue *(sc. reginae)* vite. IVO CARN. ad Iosc. (MG Lib. Lit. II p. 654,6) cum ... ea, quae aeterna lege sancita non sunt, sed ... ad tempus remittuntur, ... non est institutorum -pnosa prevaricatio, sed laudabilis et saluberrima dispensatio. GODEFR. VINDOC. libell. IV (op. cit. p. 691,24) investituram per virgam et anulum accipere nisi a suo consecratore manifestum est esse -pnosum. **δ** *deformis – häßlich:* RUP. TUIT. trin. 5,31 l. 1319 quia si in naso aut in labio ... signum circumcisionis Deus posuisset, -a utique macula faciem hominis deturpasset. **2** *de hominibus:* CAPIT. reg. Franc. 213,5 neque in manendo neque in iter agendo onerosus et -us aliis existat *honoratus vir*. WIPO gest. 2 p. 16,23 sicut in adversis -a pusillanimitas ad deteriora trahit, sic *eqs.* RUP. TUIT. trin. 41,21 l. 1013 tantum placere debet haec similitudo vilici, qui domino ... suo vilicus iniquitatis, vilicus -us exstitit. CHART. Heinr. Leon. 57 p. 82,35 si ... constiterit eum *(advocatum)* esse inutilem aut -pnosum. CONST. imp. II 427,14 nec idem dominus *(sc. servans malefactores)* propterea erit infamis vel homo -pnosus denunciabitur. *al.* *usu subst.:* CONST. imp. II 304,16 in civitatibus nostris nullus terre -pnosus vel a iudice dampnatus vel proscriptus recipiatur scienter. **3** *de Deo:* RUP. TUIT. trin. 10,12 l. 641 longe ... positis et digne appropinquare nolentibus nimium -us existit *Deus*. **B** *sensu pass.:* **1** *vitiosus – schadhaft:* CHART. Bern. II 492 p. 517,34 (a. 1260) permittens *miles* uti lignis ... de ... silva in

suburbio non -pnosis. **2** *indignus, contumeliosus – schimpflich, verwerflich:* CARM. Cantabr. A 14,3b,13 istum puerum -o foetu . . . gignebam.

II *subst.:* **A** *masc. i. q. malefactor – Übeltäter, Verbrecher:* EKKEH. IV. cas. 20 p. 50,31 traduntur -pnosi tres illi . . . ad cognitionem rem publicam reservandi. **B** *neutr. i. q. damnum – Schaden:* LEG. Wisig. 7,2,3 si servus . . . quodcumque -um alicui intulerit. LEX Baiuv. 9,7 si quis alienum servum ad furtum suaderit aut aliquid -um (-us *var. l.*) in fraudem domini sui.

adv. **damnose.** **1** *nocenter, in detrimentum – zum Schaden, mit Verlust:* RUP. TUIT. trin. 28,16 l. 1005 non solum 'gratis', sed et -e 'venundati estis', quia *eqs.* VITA Theog. 1,12 p. 453,5 ne novella illa plantatio . . . -pnose inclinaretur, providit *abbas* hortulanum. CHART. Stab. 1833 p. 381,25 voluimus *(sc. abbas)* ipsam decimationem, quoniam -pnose locata erat, ad commodum fratrum per manum nostram ordinare. CHART. Epternac. 224 p. 394,5 qui *(advocatus)* . . . villicum ceterosque curtis homines Bliderke -pnose molestaverat. CHRON. Mont. Ser. a. 1214 p. 185,33 quod *(nemus)* prepositus nimis -pnose incidi et vendi fecerat. *al.* non -e *i. q. proficue – zum Nutzen:* GERHOH. aedif. 71 p. 175,39 quorum *(principum)* . . . devotionem et dilectionem non -pnose captare solitus fuit *Gregorius papa.* **2** *minaciter, perniciose – bedrohlich, gefährlich:* IOH. METT. Ioh. 107 'hic', inquit, 'clipeus -e nobis advectus est, quia nec tu *(sc. comes)* eo . . . uteris et ipse in nos forsitan impetum concitabit'. CHRON. Reinh. a. 1211 p. 579,39 resistendi conamina invalescentibus adversariis principis -pnose cassantur. **3** *iniuriose, turpiter – unrecht, schändlich:* EPIST. pont. Rom. sel. I 10 quatenus . . . res ibi *(sc. ad sacrum locum)* legitime pertinentes -pnose nec pereant nec auferantur. EGBERT. fec. rat. 1,862 malo mori ignotus, quam sit mihi gloria dampnis; quam presim -pnose, malo inglorius esse. **4** *falso – fälschlich:* HUGO HONAUG. hom. 2,80,1 comonendi . . . sumus, quod et -pnose praetermitteretur, quoniam nomen hoc 'unus, una, unum' . . . non semper rem singularem numero discretam supponit, sed *eqs.*

damnum (-mpn-), -i *n.* (*m.: p.20,8. adde* LEX Alam. 41,1. 83,1) *vel raro* ***damna,** -ae *f.* (*l.70. p.20,33.67) script.:* ta-: CHART. Sangall. A 30. 156. dagn-: *p.20,17.* dann-: *p.20,20.* danpn-: CHART. Bund. 1248. dapn-: ACTA imp. Winkelm. I 163 p. 140,8. CHART. Bund. 1249. dampt(um): CHART. Bund. 1240 p. 36,9.

I *strictius i. q. detrimentum, noxa, iactura, dispendium, incommodum – Schaden, Verlust, Einbuße, Nachteil:* **A** *gener.:* **1** *spectat ad homines eorumque societates:* **a** *in univ.:* WILLIB. Bonif. 8 p. 51,12 qui supervixerant ad lucrum animarum vitaeque -o adquisitum. EINH. Karol. 7 p. 9,30 susceptum est . . . bellum, quod . . . maiore Saxonum quam Francorum -o . . . gerebatur. HROTSV. Theoph. 63 tolerans patienter honoris -um. EKKEH. IV. bened. I 33,37 spiritus ignicremis nova -a (gloss.: depredationem) prophetat Avernis. DIPL. Heinr. IV. 273 apostolicae sedis auctoritatem quoniam acceperat, nostram . . . sibi deesse -um aestimabat *episcopus.* STATUT. ord. Teut. p. 79,1 qui *(homines perversi)* -pna fame sanctis viris moliuntur inferre. *saepe.* **b** *de laesione:* HROTSV. Mar. 620 Salome . . . defectum dextrae . . . deflevit ademptae . . .: 'pro meritis patior -pnum grave tantis'. LAMB. LEOD. Matth. I 694 hic oculis caret, ille manu . . ., -pna pedum fert alius. CHART. Babenb. 86,4 si vulneratus sine . . . -pno membrorum fuerit inventus. *ibid. al.* *meton. de parte abscisa:* IONAS BOB. Columb. 2,3 p. 235,12 ille *(frater)* . . . pollicis -um deportat. **c** *de morte:* LEG. Wisig. 12,3,12 p. 439,26 ne . . . hii, qui venundandi sunt *(sc. christiana mancipia)*, -a mortis perferant vel salutis. LEX Baiuv. 8,2 si servus . . . interfectus cum libera in extraneo fuerit thoro, . . . in suo -o minuetur ipsius coniugis weragelt. RUP. TUIT. trin. 16,33 l. 1489 non . . ., ut cruentam cum -o militum suorum conquirit *Moses* victoriam, sed *eqs. al.* **2** *spectat ad res (animalia: l. 71. 72):* IONAS BOB. Columb. 1,16capit. de cervisae redundatione absque effusionis -a (-o *var. l.*) fluentis. ARBEO Corb. 4 p. 191,17 *ministri* -um mulae ad virum detulerunt Dei (VITA Corb. 3 p. 599,13 -um de mula). RIMB. Anscar. 18 p. 39,27 ceteri sive morte sive peste et -o rerum suarum puniti sunt. RATHER. prael. 5,26 l. 828 si . . . tibi aliqua adversitas evenerit aut infirmitatis . . . aut -pni rerum familiarium. OTLOH. prov. L 29 lucrum turpe ut -um fugito. L 30 lucrum sine -o alterius fieri non potest. CHRON. Thietm. 5,18 p. 241,29 cum causam tanti tumultus . . ., ne plus -pni oriretur, voluisset *comes* compescere. *persaepe.* *meton. de re amissa:* WOLFHARD. Waldb. 3,2 p. 262,21 -pnum sublatae annonae in . . . petra iacentem invenit *mulier.* **B** *publ. et iur.:* **1** *spectat ad homines eorumque societates:* LEX Frision. add. 8,1 si . . . servus aliquod -um ibi fecerit, *eqs.* DIPL. Loth. I. 136 p. 306,37 quod si . . . quelibet . . . persona . . . mutare seu tollere . . . voluerit, sciat sibi -pni p e n a m venturam (CHART. Tirol. 547 p. 27,17. *al.*). DIPL. Heinr. IV. 301 ut . . . regni -um insequentes regni persecutionem patiantur. DIPL. Frid. I. 67 cuius causa homines laborant generali -pno. CHART. Laus. 224 p. 217,10 si . . . iniurias vel dagna canonicis . . . inferrent *(sc. homines comitum).* ACTA imp. Winkelm. I 633 p. 510,42 quod nullus . . . infert nec paciatur inferri alicui de suis subiectis aliquod dannum. *persaepe.* **2** *spectat ad res:* **a** *in univ.:* LEX Ribv. 85,1 si quis . . . in messe aliena . . . -um fecerit, a e s t i m a t i o n e -i culpabilis iudicetur (CAPIT. reg. Franc. 98,7. *al.*). CAPIT. part. Saxon. 27 si . . . fideiussor diem statutum non observaberit, ipse tantum -i incurrat, quantum *eqs.* REGISTR. abb. Werd. 7,5 p. 199,28 -pnum curtis . . . a familia indicatum. DIPL. Frid. I. 367 p. 223,2 quod -um amisse pecunie per iuramentum illorum, qui -um passi fuerint, cognoscatur. CHART. Tirol. 758 patriarcha . . . restituet ei *(comiti)* -pna, que dedit ei in possessionibus suis. *persaepe.* **b** *de debito:* RADBERT. Matth. 8,3934 'et tunc vocans eum *(servum)* dominus suus ait, non ut prius' pro -o, sed *eqs.* **C** *eccl. et theol.:* IONAS BOB. Columb. 1,8 p. 166,22 melius esse ferocitatem bestiarum . . . quam hominum rabiem sustinere cum -a (-o, -pno *var. l.*) a n i m a r u m (CONC. Karol. B I 33,14. *al.*). PAULIN. AQUIL. c. Fel. 1,7 si fabuloso ydrarum more . . . ex -i quasi redivivo detrimento commodius sese proficisse iactatur *(sc. haereticus).* RADBERT. Matth. 2,2610 quibus *(virtutum seminibus)* ditati -um, quod sibi intulerant, . . . meritis recompensent. CONC. Karol. B I 48 p. 492,13 ut, quem propter curam gregis Dominici sibimet commissam de spiritalibus -is fidelium contigerat contristari *eqs.* RUP. TUIT. trin. 18,25 l. 1290 sine ullo christianorum pauperum -o religioso. *al.* **D** *comput. i. q. lacuna – das Fehlen, die Lücke:* MARIAN. chron. a. Chr. 1,1 (DtArch. 17. 1961. p. 215,20) tantum . . . -um annorum habet Hebraica veritas a capite mundi iuxta Bedam (temp. rat. 45,26 *[ex Dionys. Exig. epist. de pasch. 2]; inde* GLOSS. II 47,25 St.-S. -a vuenni). a. m. 3017 p. 495b,11. *ibid. al.*

II *latius:* **A** *multa, poena (pecuniaria) – (Geld-)Strafe:* **1** *gener.:* ALDH. virg. II 2528 ni matrona prudens *(i. Abigail)* fore -a marito pervigili sensu nosset ventura maligno. HRABAN. epist. 8 p. 394,26 quatinus magis pro expenso talento lucri mercedem accipiamus, quam ex detento . . . -um pro parcitate . . . sentiamus. **2** *publ. et iur.:* LEX Raet. Cur. 9,23 si quis populum ad sidicionem concitaverit, -is gravissimis subdetur turmentis. TRAD. Frising. 14a p. 42,12 si . . . aliquis . . . venire *(sc. contra hanc traditionem)* temptaverit, insolubilem sibi vindicet -um. CAPIT. reg. Franc. 165,1 ut . . . secundum legem . . . statuto -o subiaceant. CHART. Sangall. A 397 si quis . . . traditionem irritam facere conaverit, legalia -a teneat. DIPL. Conr. II. 276 de perierantibus . . . dubitare vos sentimus, cum antiquior lex capitis -pnum eis inferat, qui *eqs.* ANNAL. Quedl. a. 1020 p. 85,26 quibus *(sc. missis)* omnibus rebellem refragantemque . . . anathematis -o subigunt. *persaepe.* **B** *iudicium, damnatio – Urteil, Verurteilung:* HROTSV. Bas. 97 servus . . . scribebat proprium . . . -um interitusque sui causam tetro dedit hosti. CARM. Teg. 27,68 (DtArch. 18. 1962. p. 500) Christi naturam geminam docet *Nestorius* et genituram, per -am census pravi sententia sensus. *expressius i. q. reprobatio – Verdammung:* ALBERT. M. resurr. 108 p. 309,34 poena animae aut est poena -i aut inordinationis aut sensus. **C** *inopia – Mangel:* METELL. exp. Hieros. 6,106 panis abest aciebus . . ., at magis egra sitis -pno limphe nocet istis. 6,437 pauperies miseranda resarcit

[Samberger/Weber]

ibi sua -pna. **D** *onus – Bürde, Last:* ALDH. virg. II 192 integritas animae regnans in corpore casto flos est virgineus, qui nescit -a senectae. HEITO Wett. 28 cum tanto mihi obligationis -o in publicum producenda iniuncta sunt *visa et audita*, ut reatu silentii huius . . . feriri timeam. **E** *usurae (usurarum) – (Zinses-)Zinsen:* YSENGRIMUS 3,611 rem tibi cum -pno . . . impensa solvere pelle licet. CHART. Turg. III 491 p. 293,24 -pnis et usuris excrescentibus in immensum. CHART. Lux. IV 258 p. 354,31 ad restituendum . . ., quod . . . de . . . decimis perceperint cum -is et interesse. **F** *postulatio detrimenti restituendi – Schadensersatzforderung:* CHART. Brixin. 126 (a. 1252) Henricus . . . iuravit . . . dictam . . . renunciacionem semper . . . rata habere . . . et contra non venire cum -pno et stipendio ac interesse sub obligacione omnium suorum bonorum.

***dampleon** *v.* *daphnelaeon. **dampna-** *v.* damna-.
dampne *v.* daphne. ***dampnelicon** *v.* *daphnelaeon.
***dampnia** *v.* *damnia. **dampnidom** *v.* daphnis.
dampnif- *v.* damnif-. ***dampnileon** *v.* *daphnelaeon.
dampnis *v.* daphnis. ***dampnitas** *v.* *damnietas.
dampnitio *v.* damnatio. **1. dampno** *v.* damno.
2. dampno *v.* daphnus. **dampnocochus** *v.* daphnococcum.
dampnum, damptum *v.* damnum. **damu-** *v.* dammu-.
dana *v.* damma. ***dannitas** *v.* *damnietas.

***danniza** (-ica), -ae *f.* (*polon.* danniczy) *mensura quaedam (mellis) – ein (Honig-)Maß:* CHART. Sil. D I 247 p. 180, 34 (a. 1224) in introitu filie mee in claustrum . . . contuli *(sc. dux)* beato Bartholomeo eiusdem loci patrono LX[a] -as mellis. p. 180,43 solvet . . ., qui IIII boves habet, VIII -as. CHART. episc. Misn. 109 decem -cas mellis habebit *episcopus* . . . singulis annis. *Samberger/Weber*

dannum *v.* damnum. **dano** *v.* damno.
danphinicen *v.* daphnis. **danpnum** *v.* damnum.
danulo *v.* de *et* anulus.

daphne (dafne, dampne) *subst. f.* (δάφνη) *form.: ?nom. sg.* -o: *l.39. gen. sg.* -os: *l.37. nom. pl.* -e: *l.40.*

1 *laurus – Lorbeer(baum):* **a** *proprie:* ANTIDOT. Glasg. p. 158,41 recipit . . . appii semen, semen dafnos. *v. et l.66.* **b** *meton. i. q. baca lauri – Lorbeere:* GLOSS. III 487,26 St.-S. dampno lorbere. *spectat ad bacas vel frondes laureas:* PAUL. AEGIN. cur. 66 in qua *(aqua)* elixate sunt dafne (*3,18,4* δάφναι) et agni rami. **2** *laurus Alexandrina – lorbeerblättriger Mäusedorn: v. vol. I. p. 444,7.*

***daphnelaeon** (dampn-, -nil-, -licon) *subst. n.* (δαφνέλαιον) *oleum laurinum – Lorbeeröl:* ALPHITA I p. 287,1 dampnis, laurus idem; inde dampnileon, id est oleum laurinum. II p. 95,16 dampnelicon (dampneleon *var. l.*), i. oleum confectum ex oleo et baccis lauri. *al. v. et l.66.*

daphninus (da(p)fn-), -a, -um. (δάφνινος) *nom. sg. n.* daffinon: *l.54.*

1 *adi. i. q. laurinus – Lorbeer-:* AESCULAPIUS 13 p. 17,25 caput ungatur ex o l e o . . . -o, hoc est laurino (PAUL. AEGIN. cur. 117 p. 71,4 oleum . . . dafninum [*3,23,1* δάφνινον]. *item* 194). **2** *subst. neutr. i. q. oleum laurinum – Lorbeeröl:* GLOSS. med. p. 22,19 daffinon, hoc est oleum laureum. PAUL. AEGIN. cur. 179 ad cerota transeundum dia butiru . . . et dafnino (dapf- *var. l.*).

1. daphnis (diam(p)n-, danph-, da(m)pn-, daf(fi)n-) *subst. f.* (δαφνίς) *form.: sing.: ?nom.* -icen: *p.22,5. gen.:* -is: *p.22,2.* -idis: *p.22,2. acc.* -im: *p.22,1. plur.: nom.* -ida: *l. 62. gen.:* -idum: *l.63.69.* -idon *(ellipt. pro nom. sg. et acc. pl.): l.66.67. acc.* -idas: *l.64.*

1 *baca lauri – Lorbeere:* GLOSS. III 554,56 St.-S. daffinida lorberen. PAUL. AEGIN. cur. 38 dafnidum (*3,5,6* δαφνίδων) decorticatorum . . . 3 II. 194 dafnidas . . . coquere. *al.* MATTH. PLATEAR. gloss. p. 371[E] sextum simplex hic declarandum est -idon, nam daphne graece, laurus latine dicitur, inde daphneleon . . ., et sic hic per -idon baccas lauri intelligimus. *in appellatione epithematis:* PAUL. AEGIN. cur. 199 p. 128,8 epithimata . . . dia spermaton sit et dia dafnidum . . . et poliarcium (*sim.* 196 p. 120,16). *v. et vol. II. p. 2129,52sq. cf.* *diadaphnidon. **2** *laurus – Lorbeer(baum):* GLOSS. III 528,30 St.-S. dampnidom lorboum. CONSTANT. AFRIC. grad. p. 370, 17 laurus, quam Graeci δάφνιμ vocant. CIRCA INSTANS p. 24a[r]sq. folia lauri vel diampnis vel diamnidis. BERNH. PROV. comm. 8,3 p. 305,4 dapnis, id est laurus. ALPHITA II p. 47,18 damphnidis vel dampnis, i. laurus. *al. v. et p. 21,45. fort. add.:* GLOSS. III 540,47 St.-S. danphinicen laureola lorbom.

2. daphnis *v.* 1. dia.

daphnitis (damphnidis) *subst. f.* (δαφνῖτις) *laurus – Lorbeer(baum): v. l.4.*

daphnococcum (dampn-, dafn-, -nac-, -c(h)oc(h)-, -coct-), -i *n. vel* **daphnococcus**, -i *m.* (-a, -ae *f.: l.15*) (δαφνόκοκκον, -ος) *baca lauri – Lorbeere:* ANTIDOT. Augiens. p. 48,32 recipit haec: . . . dafna cocca. p. 54,36 recipit . . . dafnococo. p. 62,8 dafn-a. MATTH. PLATEAR. gloss. p. 378[D] -i . . . sunt baccae lauri. GLOSS. Salern. p. 6[a],31 dampnocochi bacce lauri. ALPHITA II p. 47,20sq. dampnochoche sive dampnococti. p. 48,15 dampn-i. *v. et l.23. fort. add.:* CIRCA INSTANS p. 24b[r] in receptione reperitur . . . folia lauri . . .; folia debent poni cum . . . bacche lauri vel dinichoccii fructus.

daphnoides (dafnoydes) *subst.* (δαφνοειδής) *Daphne laureola (L.) – Lorbeer-Seidelbast: v. vol. II. p. 513,59.*

***daphnotheca** (dampn-), -ae *f.* (δαφνίς) *baca lauri – Lorbeere:* ALPHITA I p. 287,2 damniechoticae (dampn-ae *var. l.*) sive dampnococti, id est bacca lauri.

daphnus (dafn-, daffan-), -i *f.* (δάφνος) *laurus – Lorbeer(baum):* ANTIDOT. Augiens. p. 63,42 recipit hec: . . . folia daffani lib. III. p. 63,45 folia dafni.

dapifer, -i *m. script.:* ta-: *p.23,11.12.29. al.* -pp-: *p.23, 10.31. al.* -iver: *p.23,11. form. gen. sg.* -is: *l.53.58.*

1 *strictius i. q. minister mensae, minister qui cibos apponit, discophorus – Aufwärter, Tischdiener, Speisenträger:* **a** *proprie:* SUMM. Heinr. A 8,237 discoforus vel -r truhtsazzo. WIDR. (?) Gerh. I 9 utrum quisquam apposuisset -orum, satagit *praesul* . . . requirere. CHRON. Pol. 1,6 p. 21,2 finito . . . convivio pincernas et -os vasa aurea . . . de mensis . . . congregare precepit *Bolezlavus*. DIPL. Frid. I. 491 p. 413,21 donavimus, ut . . . monetarii . . . defectum ministerialium et locum suppleant, ut vel in marschalci aut -i . . . officium assumantur. SALIMB. chron. p. 434,11 portabat -r semper duo fercula de quolibet ciborum genere. *al. v. et vol. I. p. 372,45. in fabula:* ECBASIS capt. 1018 prevideas, ne . . . sordidus . . . -r nares conruget edentum. ASINARIUS 185 'quid tibi vis faciam?' -r respondit asello. *al.* **b** *in imag.:* EPIST. Ratisb. 6 p. 292,27 in convivio stultiloquii delectari, ubi . . . regina superbia, -r profusio. EMO chron. 85 p. 256,10 utens timore pro ianitore, dolore pro -o. **c** *translate i. q. altor – Ernährer:* VITA Norb. II 75 p. 1307[B] audierat . . . hunc *(principem)* patrem esse orphanorum . . ., pauperum -um. **2** *latius de magistratu aulae i. q. mensae praepositus, promus, senescalcus – Truchseß, Seneschall (de re v. LexMA. VIII. p. 1069sq. HRG V. p. 374 sqq.):* **a** *de ministerialibus regum vel imperatorum:* **α** *in univ.:* DIPL. Karoli III. 16 Uualtfredus insignis -r et Perhtoldus . . . comes palacii dilectissimi fideles seu consiliarii nostri. DIPL. Arnulfi 164 obtentu . . . Isangrimi comitis ac -i (-is *E*) nostri. LIUTPR. antap. 1,16 praemisit *rex Wido* -um suum, qui alimenta illi more regio praepararet. DIPL. Heinr. IV. 483 p. 659,11 isti sunt laici, qui viderunt: . . . Folcmar -r imperatoris *(item inter testes:* DIPL. Frid. I. 516 p. 454,28 Ulricus -r curię. CHART. Tirol. 849 in presentia . . . domini Ebrardi -is domini regis. *al.).* SIGEBOTO Paulin. 1 erat *Morcho* . . . regalis mensae -r et cunctis ministerialibus acceptissimus. CHART. Burgenl. I 204 nos . . . pristaldiam tocius cause . . . Tyburcio -o regis *(sc. Hungariae)* contulimus. *saepius.* **β** *spectat ad officium honorificum magnatium:* ARNOLD. LUB. chron. 3,9 p. 152,6 officium -i sive pincerne . . . non nisi reges vel duces . . . amministrabant. **γ** *de primo -o imperii ('Erztruchseß'):* ALBERT. STAD. chron. a. 1240 p. 367,20 palatinus eligit *imperatorem*, quia -r est, dux Saxoniae, quia marscalcus. MART. OPP. chron. p. 466,19 qui *(officiales imperii)* sunt VII, videlicet . . . palatinus -r *eqs. v. et vol. II. p. 113,1.* **δ** *de magistratu Byzantino:* HIST. de exp. Frid. imp. p. 69,16 -r magnus Constantinopolitani imperatoris. **ε** *in titulo magistratus aulae regiae Hungaricae* magister -orum – *'Obersttruchseß':* CHART. Burgenl. I

[Jansen/Hellmuth]

111 p. 78,9 (dipl. a. 1220) Demetrio m a g i s t r o -orum et comite Uosuariensi . . ., Ladislao magistro agasonum . . . et ceteris comitibus comitatus tenentibus (202 p. 151,42. *al.* CONST. imp. III 144,3 domine regine Hungarie). **b** *de ministerialibus principum, episcoporum sim.:* DIPL. Conr. II. 216 p. 296,8 si . . . abbas quempiam . . . in suo obsequio habere voluerit faciens eum -um aut pincernam sive militem suum, et aliquod beneficium illi prestiterit. CHART. Rhen. med. I 465[b] p. 525,19.22 testes sunt . . . ministeriales: . . . Hinricus -r, . . . Gerhardus -r comitesse *(item inter testes:* CHART. Babenb. 39 dapp-r Werinhardus. CHART. Stir. I 702 Dietmarus tapiver. CHART. Basil. B 77 Iohannes t-r. *persaepe).* CONST. imp. I 447,11 singuli . . . principes suos habeant officionarios speciales: marscalcum, -um *eqs.* HIST. Welf. 1 p. 458,14 domum suam regio more ordinaverant *nostri*, ita ut queque officia curie, id est ministeria -i, pincerne . . ., per comites . . . regerentur. GISLEB. MONT. chron. app. p. 340,22 Balduinus de Lobiis -r, id est senescalcus hereditarius. *persaepe.* **c** *de magistratu Germaniae inferioris ('[Land-] Drost'; de re v. LexMA. III. p. 1412):* CHART. Aquens. 189 l. 33 (a. 1230) sigillis . . . virorum domini Wilhelmi . . . et Harpani . . . castellani castri et -i terrae de Rode. CHART. Westph. VII 552 Conradus . . . Colloniensis ecclesie minister . . . -is, villicis et universis officialibus suis gratiam suam. CHART. Rhen. inf. II 550 p. 319,44 Conradus de Elvervelde -r in Hoystaden . . ., Iohannes de Hurte -r in Isinberg. *al.* **d** *de -i titulo paulatim pro nomine gentilicio usurpato (cf. W. Störmer, Dt. Arch. 33. 1977. p. 125sq.):* HIST. de exp. Frid. imp. p. 61,7 Marquardus -r de Anwilre. CHART. Heinr. Leon. 129 Iordanis -r, Heinricus -r de Scodirstide. CHART. Neocell. Brixin. 60 Bertholdus t-r de Ruina. CHART. Diess. 44 viri honorati Bertoldus et Eberhardus dapp-i dicti de Waltpurch. *saepe. pro cognomine:* CHART. Rhen. med. II 85 (a. 1186) Ida . . . cum marito suo Adelberto D-o a pluribus appellato.

***dapifera,** -ae *f.* **1** *quae cibum ministrat – Speisenbringerin:* PETR. DAM. epist. 106 p. 180,2 avicula . . . panis oblatiunculam detulit . . .; uno die . . . -a mea . . . non venit. **2** *canonica munere dapiferi fungens – Kanonisse, die das Truchsessenamt innehat, 'Truchsessin':* TRAD. Westph. IV p. 46,25 (s. XII.[ex.]) dantur . . . decane, custodi, -e . . . cuilibet IX denarii. p. 47,7.

***dapiferalis,** -e. *ad munus dapiferi pertinens – zum Truchsessenamt gehörig, Truchsessen-:* TRAD. Frising. 1244 (a. 972/76) ut . . . viri, si essent beneficiati, . . . aut pincernale aut -e servitium ministrarent. 1458[a].

***dapiferatus,** -us *m. script.:* -pp-: *l. 56.* -pyf-: *l. 52. munus, beneficium dapiferi – Truchsessenamt, -lehen:* ROB. TOR. chron. a. 1164 p. 514,12 rex ei concessit -um Francie, quem comes Andegavensis antiquitus habebat. CHART. Osn. II 210 quod nos *(sc. episcopus)* ad petitionem . . . comitis Ottonis . . . uxori sue omnia pheoda sive -um sive magistratum foresti . . . iure concessimus feodali. CHART. episc. Hild. II 160 (dipl. Frid. II.) Hildensemensis episcopus . . . o f f i c i u m dapy-us, quod Ernestus ministerialis eius in feudum tenebat ab ipso, . . . ab eodem Ernesto . . . comparavit *eqs.* (CHART. Sil. D III 162 p. 115,29 -us o. *al.*). CHART. Westph. III 665 Heinricus . . . accessit ad nos *(sc. abbatissam)* renuntians . . . iuri dapp-us. *al.*

dapnis *v.* daphnis. **dapno, dapnum** *v.* damno, damnum.

dappif- *v.* dapif-.

daps, dapis *f. script.* dab(is): *p. 24,7. 42. adde* GLOSS. I 100,30.32 St.-S. *form. gen. pl.* -ium: *p. 24,26. 40. al. saepe usu plur.*

I *cibus, esca, cena, alimentum – Speise, Essen, Mahl(zeit), Nahrung(smittel):* **A** *proprie:* **1** *strictius:* **a** *gener.:* **α** *in univ.:* IONAS BOB. Columb. 1,11 p. 171,20 noverat sibi a Domino passim -es paratas. CONC. Karol. A 3[B],9 mensas cum -bus in domibus praeparare. VITA Magni Fauc. I 3 p. 110,11 Magnoaldus . . . intellexit . . . a Deo has -es terrae diffundi. WALTHARIUS 297 diversas . . . -es libans conviva resudat. GLOSS. IV 139, 15 St.-S. -s mus. CYPR. CORD. carm. 9,3 (MG Poet. III p. 146) fraglantes -es tempsit. IOH. CANAP. Adalb. A 9 p. 14,11 quos *(pauperes)* . . . -e (-bus *var. l.*) et potu saciat. THIOFR. Willibr. II 2,425 hospes . . . apposuit mensam variis -bus cumulatam. CHART. Naumb. 426 p. 382,20 C partes -is illi diei congruentis et C pocula cervisie, que pauperibus dispensentur. *saepe. c. gen. inhaerentiae:* ALDH. ad Acirc. 63,8 sobolem numquam -bus saturabo *(sc. corvus)* ciborum. HUGEB. Wynneb. 6 de vino et escarum -bus multa fare non est opus. **β** *ferculum – Gang, Gericht:* THEOD. TUIT. registr. I p. 272,29 ipsi familię convivium quatuor -bibus instructum dabit. **γ** *pomum – Frucht:* CARM. cod. Paris. (8812) 3,3,3 pulchrior arbor erat reliquis . . ., fertilis in -bus, vetuit tangere quam superus homini. BENZO ad Heinr. IV. 7,4 p. 620,17 sacrę litterę primos sexus accusantes gustu -is misere. **δ** *cibatus – Futter:* VITA Liutb. 19 ut his, quibus gaudere fuerat solitus, decipiatur *piscis* -bus. EPIST. Hann. 52 p. 98,24 avicula . . ., quę mellitam -em . . . dispergens *eqs. al.* **b** *eccl. de eucharistia:* FLOR. LUGD. carm. 15,3 haec Christi mensa est . . ., utitur his -bus Christi plebs. RATHER. pasch. I 5 paschales, fratres karissimi, hodie -es sumpturi . . ., hoc est Agni illius sacrosanctam refectionem. **2** *latius i. q. epulum, convivium – Fest-, Gastmahl:* AETHICUS p. 197,10 Hercules pascua parat, -bus annuet Choatram sonitum tubae. VITA Leod. 1,323 (MG Poet. III p. 14) socii incubuere serenis . . . -bus. SEDUL. SCOT. carm. II 41,108 non hunc ebrietas deflexit tramite recti, non epulae regum nec procerumque -es. *al.* **B** *in imag. et translate:* **1** *de pabulo ingenii animaeque:* IONAS BOB. Ioh. 8 utinam te . . . non famis . . . anime, que omne sine -e manet, cruciaret . . .; nulla -um cupia indigeris. HUGEB. Wynneb. 6 aliis diversa -ium dogma et evangelici nectaris melliflua pandebat mysteria. FORM. Morb. 20 ego te sapientie -bus impleari cupio. VITA Galli II 355 hic . . . divinis pascitur escis, a n g e l i c i s -bus saturat quem larga potestas (IOH. CANAP. Adalb. A 4 angelicam -em. C 4 angelicas -es). PETR. DAM. epist. 65 p. 236,4 gaudete solidis doctrinae coelestis -bus recreari. THIOFR. Willibr. II 2,440 ex pentatheuci mensa dans fercula menti esuriem pepulit *(sc. Christus)* -e. *saepius.* **2** *deliciae – Genüsse:* BONIF. carm. 1,219 sollicitus pauper fit rebus semper egenus, nequicquam -bus saecli saturatur opimis. CARM. Paul. Diac. app. I 1,24 gazarum non hausit *puer* opes . . . nec rapuit mundi captus amore -es.

II *divitiae, opes (naturae) – (natürlicher) Reichtum:* AETHICUS p. 212,7 regio *(sc. Sicyonia)* . . . ob magnitudinem -ium et regis altitudinem nomen sumpsit. ERMOLD. Ludow. 1,204 valle sedet *cella* magna, praecincta flumine amoeno, vinetis, pomis seu -bus variis. 4,107 -bus (-bibus *V*) iuvatus et armis mox sua regna petens *(sc. rex). al.*

[dapsabiliter *v.* dapsilis *p. 25,14.*]

***dapsella,** -ae *f. parva daps – kleine(s) Mahl, Speise:* FROUM. carm. 5,10 quę *(escae)* mentem sacient ceu sepe -ae.

dapsilis, -e. *script.* dabs-: *p. 25,3. form. abl. sg.* -e: *l. 66. usu subst.: l. 55.*

1 *de anim. (de manu: l. 58. 66) i. q. largus, liberalis, munificus, beneficus – großzügig, freigebig, mild, wohltätig:* **a** *de hominibus:* WALAHFR. (?) carm. 56,12 cunctis es mitis, -is et miseris. SEDUL. SCOT. carm. II 28,10 magnificus caesar, -is ac sapiens. VITA Athan. Neap. 4 p. 443,14 in pauperum . . . indigentiis -is. RATHER. prael. 5,7 l. 212 qui avidior, ille -ior. VITA Liutw. 3 eleemosynarum -is largitor. OTLOH. prov. D 65 -is et largus cunctis placet mortalibus. BENZO ad Heinr. IV. 1,29 -is esto michi, de te qui talia scripsi. THIOFR. Willibr. II 2,448 -is antistes. RAPULARIUS 234 pauper, cui bona multa dedit -is ista manus. *saepius. usu praed. sensu adv.:* WALAHFR. Mamm. hymn. 11,1 impende curam -is. TIT. metr. IV 8,1,3 hoc opus ambonis . . . Heinricus, caelestis honoris anhelus, -is ex proprio tibi dat, sanctisssima virgo. *al.* **b** *de Deo:* BONIF. carm. 2,20 -is in pastis vernis, tua fata dicanda devotis concede tibi cum laudibus. VITA Galli II 1312 haud inopes Dominus linquit sua iussa sequentes, -is est. VITA Landel. Laub. 323 auctor celestis . . ., humano generi . . . munera qui multa largitur -e dextra. THIOFR. flor. 3,4 l. 185 declaratur indiciis, quam in sanctis suis Deus sit -is. **2** *de rebus:* **a** *gener. i. q. copiosus – reichlich, reichhaltig:* ALDH. epist. 5 p. 491,18 quod gratuita caelitus munificentia Deique -i deditione receptantes . . . adepti sunt. AETHICUS p. 198,7 -e convivium. **b** *publ. de moneta i. q. currens, usualis – gültig, gebräuchlich, gang und gäbe:* DIPL.

[Jansen/Hellmuth]

Frid. I. 119 p. 202,11 ut ... ipsa moneta ... sit -is (dapsidis *cod.*) non solum in civitate Pisana, verum *eqs.* TRAD. Moosb. 194 talentis c u r r e n t i s et -bsilis monete (CHART. Ioh. Ratisb. 26. 52 p. 87,28). CHART. civ. Spir. 36 p. 35,25 unaqueque magna navis ... Spirensis monete -is tunc temporis et probate solveret XIII nummos. CHART. Gosl. I 517 post mortem ... eius, quicunque decanus extiterit, quinque marcas argenti tunc -is persolvet. TRAD. Weiss. app. 7 p. 330,13 quicumque monetariorum ... argentum sophisticatum pro -i dederit. *al. cf.* *dabilis.

adv. **dapsiliter.** *large, liberaliter – reichlich, großzügig:* VITA Ludow. Pii 23 p. 352,8 imperator legationes ... -r curavit (*sim.* 60 p. 530,3). ADREV. Bened. 17 refectis ... ac cunctis necessariis itineri -r (dapsabiliter *1*) attributis ad sua remittit *abbas. al.*

dapsilitas, -atis *f.* **1** *de hominibus:* **a** *largitas, liberalitas, munificentia – Freigebigkeit, Großzügigkeit, Wohltätigkeit:* SEDUL. SCOT. carm. II 78,22 -s largas reddit opima gazas. NICOL. I. epist. 125 p. 646,29 petimus, ut ... pietas vestra *(sc. regis)* pro eo, quod poscimus, ipsi largiri m u n i f i c a -e dignetur, res videlicet *eqs.* (ODILO CLUN. Adelh. 11). IOH. NEAP. Sever. 18 Iohannes ... cum post multam -em, qua in saeculo floruit, monasticae conversationi toto se subdidisset affectu *eqs.* CARM. var. III C 6,19 -is amor bene dando cuncta gubernat. HUGO FLAV. chron. 2 p. 497,35 confluebant omnes ..., quibus ipse *(sc. abbas)* tanta sedulitate, -e ... et caritate servire ammonebat, ut *eqs.* BERNH. GEIST. palp. 1,157 ut ... rutilas de strenuitate, sic ... radias de -e. *al.* *c. gen. inhaerentiae:* DIPL. Otton. I. 156 sancimus, quatenus ... nullus ... habeat licentiam eandem terram de nostrae liberalitatis -e ad prenotatum ... concessam monasterium inde subtrahere. **b** *clementia, benignitas – Gnade, Güte:* NICOL. I. epist. 114 p. 630,17 volumus benignitatem et -em nostram spargere per diversos. DIPL. Otton. III. 215 p. 626,27 si ... religioni devotis ... nostrae -is exuberantiam misericorditer exhibemus. EPIST. Worm. I 10 p. 27,20 ut vestrę *(sc. episcopi)* -is iuvamine consolemur, humilitas nostra ... deprecatur. *al.* *meton. in allocutione vel titulo honorifico ('Gnaden'):* CHART. Sangall. A 734 p. 337,31 (dipl. Bereng. I.) Galli monasterio ... abbacia Massini dicta per hoc nostre -is pragmaticon ... offerimus. RATHER. epist. 14 subvenire dignetur -is vestrę *(sc. archiepiscopi)* munificentissima munificentia. DIPL. Heinr. II. 426 cuius *(sc. patriarchae)* dignis peticionibus aures nostre -is accomodantes corroboravimus *eqs.* (*inde* DIPL. Heinr. III. 16 p. 22,18). *al.* **2** *de rebus i. q. abundantia, copia – Reichlichkeit, Fülle:* AETHICUS p. 186,4 conicere non reor multitudine piscium -e, copia quippe fluminum. RUP. MEDIOL. Adalb. 10 p. 54,10 quod ibi magis expavescenda sit potestatis divine severitas, ubi propensius enituerit illius gratie -s. *Jansen/Hellmuth*

dapsus *v.* thapsus. **daptio** *v.* datio. **daptisus** *v.* thapsia.

***dapyferatus** *v.* *dapiferatus.

***dara** *subst.* *(arab.* andarānī; *cf. Siggel, Arab.-dt.Wb. der Stoffe. p. 77[a])* *species quaedam salis Ammoniaci – eine Steinsalzart, 'Kristallsalz':* IOH. sacerd. 158 salis gemme, id est -a.

daras *v.* do.

? ***darbaria,** -ae *f.* *(orig. inc.)* *lathyris – Wolfsmilch:* ANTIDOT. Cantabr. p. 161,47 de erba -a, id est semen lacteri, bene purgata, e. III *(cf. Ps. Apul. herb. 112,7* darvariam *[add. Vr]).*

***darbus,** -i m. *vel* ***darbum,** -i *n.* *(ital.* darbo *ab arab.* dariba; *cf. Battisti-Alessio, Diz. etim. ital. II. p. 1211)* *mensura quaedam aquae irriguae – eine Maßeinheit für die Bewässerungsmenge:* ACTA imp. Stumpf 426 p. 597,9 (a. 1196) concedimus ... -um unum aquę, ut irrigetur viridarium. ACTA imp. Winkelm. I 89 ut ... monasterium iardinum ... possideat ... cum omnibus suis -is et iustitiis suis aquarum.

dardana, -ae *f.* *lappa – Klette (cf. André, Plantes. p. 87):* GLOSS. Salern. p. 6[a],34 -a, ungula equina maior. GLOSS. III 528,28 St.-S. -a huslethte. *cf.* *bardana.

***dardus,** -i *m. vel* ***darda,** -ae *f.* *(franc.* daroþ; *cf. Wartburg, Frz. etym. Wb. III. p. 16sq.)* *hasta, lancea – Speer, Lanze:* ABBO SANGERM. bell. 1,89 turris nocturna gemit -is terebrata. 1,603 abba ... -um ... ferens castella petivit ... hastamque vibrans. 2,213 scuta tonant -ique volant. SALIMB. chron. p. 543,26 iste insanus ... cum concto sive cum -a percussit episcopum (*inde* ALBERT. MIL. temp. 306 p. 570,35).

[darnus *v.* tarmes: GLOSS. III 452,25 St.-S.**]**

***darsena** (-ana), -ae *f.* *(arab.* dār sinā'a; *cf. Lokotsch, Etym. Wb. d. Wörter orient. Urspr. 495)* *portus – Hafenbecken:* ANNAL. Ianuens. I p. 82,11 milites ... perrexerunt usque ad -anam. II p. 135,13 inceptum fuit murus -e. IV p. 178, 1 -ana incepta fuit hedificari et construi.

***darsus,** -i *m.* *(francog. vet.* dars; *cf. Wartburg, Frz. etym. Wb. III. p. 18)* *alburnus – Weißfisch, Ukelei:* TRACT. de aegr. cur. p. 296,20 pisces ... fluviales et squamosi, ut sunt luci, perche, -i et similia.

dasia, -ae *f.* (δασεῖα) *acc. sg.:* -an: *l. 20.* -on: *l. 20.* *spiritus asper – Aspirationszeichen:* ALDH. ad Acirc. 141 p. 199,21 sunt ... prosodiae X: ... -a ⊢, ⊣ psili *eqs.* p. 200,10 spiritus sunt duo: -a et psili. SCHOL. enchir. 1,40 primo est nota ⊢ -an (-am, -on *var. l.*) inclinum *eqs.* SUMM. Heinr. C p. 255 -an vel aspiratio, ubi h deest. *al.*

***data** *v.* datum. **datalus** *v.* dactylus.

dataria (daderia), -ae *f.* *tributum, vectigal – Abgabe, Steuer:* COD. Wang. Trident. 81 (a. 1210) nullam collectam, fodrum seu daderiam episcopo ... solvant *Johannonus et heredes sui.*

datarium, -i *n.* *dies, datum – Tag(esangabe), Datum:* CATAL. biblioth. A I 21 p. 92,6 (s. IX./X.) passionis ipsius *(beatae Blandinae)* -um ibidem *(sc. in quaternionibus)* liquido non videtur.

datarius, -i *m.* *exactor vectigalium – Steuereinnehmer:* CHART. Indersd. 62,2 (OberbayerArch. 24. 1863. p. 30,17; a. 1246/7) Otto -us de Nulen *(sc. testis).*

***datia** *v.* *datium.

***daticum,** -i *n. vel* ***dacita,** -ae *f.* (-um, -i *n.: l.46)* *script.* datit(a): CONST. imp. I 211,7.

tributum, vectigal – Abgabe, Steuer: DIPL. Loth. I. 51 p. 152,27 ut ... debeant pabulare *(sc. animalia)* ... sine omni -o, castaldatico ... vel glandatico (*inde* GREG. CAT. chron. I p. 205,30. *sim.* p. 189,26). DIPL. Frid. I. 367 p. 222,19 ut ... nullum drictum, nullum pedaticum, -am quamlibet, usantiam vel impositionem dent homines. ANNAL. Ianuens. I p. 50,26 s o l v a n t innumeras -as (CHART. Tirol. notar. I 230 p. 110, 12). ACTA imp. Winkelm. I 51 p. 47,41 fodrum, -um vel exactionem. ACTA imp. Böhmer 967 p. 673,35 monasterii exactiones et dacita. *al. v. et p.27,55.* *cf.* *datium, datum.

datio (-cio), -onis *f.* *script.* dapt-: *p.27,41.* **I** *proprie i. q. actus dandi, praebendi, tribuendi – das Geben, Über-, Verabreichen, Spenden:* **A** *gener.:* **1** *in univ.:* LIUTG. Greg. 13 p. 77,37 de largiflua e l e m o s i n a r u m -e (RIMB. Anscar. 35 p. 69,11). IVO CARN. ad Iosc. (MG Lib. Lit. II p. 654,9) ut in -e et acceptione virgae putet *laicus* se posse tribuere sacramentum. CHART. Turic. 519 licet ... Hartmannus miles debilitate corporis prepeditus -cioni literarum interesse personaliter non valeret. ALBERT. M. incarn. 35 p. 207,45sqq. quod -o potestatis intelligitur sicut -o nominis. sent. 1,14,4 p. 393[a],35 accipitur, quod donatio sive -o est collatio doni irreddibilis. *al.* **2** *c. colore quodam:* **a** *in bonam partem i. q. largitas, liberalitas – Großzügigkeit, Freigebigkeit:* VITA Emm. 2 p. 28,29 que fidelium -e insuper acceperat. ALBERT. AQUENS. hist. 12,18 a quibus *(sc. suis)* ... Malducus propter nimiam -em suam ... valde carus habebatur. **b** *in malam partem i. q. effusio (nefaria) – (frevlerische) Vergeudung, Verschwendung:* VITA Corb. 21[capit.] quomodo increpavit vir Dei ... principem pro -e sancti panis, quem ... cani proiecit. **B** *publ. et iur.:* **1** *donatio, concessio, traditio – Schenkung, Vergabung, Verleihung, Übergabe (expressius de potestate deferendi: p. 27,3):* CHART. Alsat. B 261 p. 161,31 (a. 777) quicquid de successionem parentum meorum mihi obvenit vel -bus r e g u m (DIPL. Karoli M. 118 p. 166,1. *al. sim.* RIMB. Anscar. 14 ex -e regia abunde tribuit). DIPL. Otton. I. 72 innovantes ... predecessorum nostri -em. CHART. Turic. 322 ad confirman-

dam . . . illam -em. RANGER. Anselm. 742 hos . . . moneo . . . esse cavendos, qui credunt claves et sacrae sedis honorem in regum manibus et dac-e situm. ACTA imp. Winkelm. I 27 p. 18,33 cassatis omnibus privilegiis et -bus sive concessionibus contra hec nostra indulta factis. CHART. Port. 94 p. 122,18 per -em . . . et tradicionem carte istius trado dominium. *persaepe. c. sensu affirmationis:* IOH. CANAP. Adalb. B p. 55,1 offert *Sclavonia manus* electum episcopum rogans eius *(imperatoris)* -e (-em *var. l.*) popularem firmare consensum. **2** *solutio – (Steuer-, Zoll-)Zahlung:* CHART. Ital. Ficker 6 p. 8,39 (a. 806) sine ulla -e. DIPL. Heinr. III. 351 p. 478,15 omnes curtenses a -e . . ., que 'tertie' dicuntur, tutos esse permittimus. DIPL. Loth. III. 113 p. 181,29 ut . . . sint *fratres* . . . l i b e r i . . . ab omni collecta vel -e (DIPL. Frid. I. 428 p. 321,1. *al.*). *saepe. praestatio – Leistung:* CHART. Bern. I 5,131 p. 518,28 (s. XIII.med.) sine alicuius servicii -e. **3** *compositio – das Verfassen, Erstellen:* TRAD. Frising. 1438b p. 294,28 (a. 1034) quibus *(testibus)* in . . . testamentorum -e non eget regia auctoritas. **4** -o fidei *i. q. sponsio – Bürgschaft:* CHART. Wetzlar. I 96 p. 33,34 (a. 1260) exceptis contractibus . . ., qui per fidei dac-em firmantur, quod vulgariter sicherheit appellatur. CHART. Friburg. 211 p. 183,1 sub -e fidei. CHART. ord. Teut. (Hass.) 366. **C** *canon. (spectat ad simoniam):* CONC. Merov. p. 186,8 quem *(episcopum)* metropolitanus, . . . clerus vel populus . . . absque ullo quommodo vel -e p e c u n i a e elegerint (BERTH. [?] annal. a. 1075 p. 277,42. *al.*). RANGER. Anselm. 404 praebendas praetii sub -e dedi. CARM. Bur. 8,2,7 cui *(pactioni)* succedit -o. **D** *medic.:* ANTIDOT. Augiens. p. 46,38 est enim mensura -is antidoti huius drag. III.

II *meton. i. q. datum, donum – das Gegebene, Gabe, Geschenk, Zuwendung:* **A** *gener.:* CONST. Melf. 1,54 quod in -em (-e, donactione *var. l.*) vel promissionem receperint, tamquam manifesti fures quadruplum curie nostre componant *iustitiarii.* 2,50,3 quoslibet de promissione vel -e corruptos. *adde:* GODESC. SAXO gramm. 2 p. 485,2 'certus et subtilis' quod dicitur *(sc. spiritus intellectus)*, bis requirendum est . . ., quia nisi propter geminam sui -em dicatur *(cf. Vulg. sap. 7, 22sq.).* **B** *publ. et iur. i. q. tributum, vectigal, census – Steuer, Abgabe, Zins:* CAPIT. reg. Franc. 180,26 -es ultra statuta patrum e x i g e r e (DIPL. Otton. II. 263 p. 305,24. *al.*). ACTA imp. Böhmer 282 p. 249,14 thelonea, dap-es, . . . concedimus. GREG. IX. registr. 394 p. 312,21 immunitatem . . . a prestatione passagii . . . ac -is, que 'directus' vulgariter dicitur, . . . vobis concedimus. *al.* **C** *pharm. i. q. quantum,* δόσις – *Menge, Dosis:* PAUL. AEGIN. cur. 199 p. 129,1 aloe, euforbii, gnidii coci puri, scamonie tantundem, -o (*3,43,3* δόσις) tertia pars 3.

***datita** *v.* *daticum.

***datium** (dacium), -i *n. vel* ***datia** (dac(h)ya), -ae *f.* (*cf. ital.* dazio) *tributum, vectigal, census – (Steuer-, Zoll-) Abgabe, Zahlung, Zins:* DIPL. Frid. I. 227 quod de cetero non ponatur *civis* in -is larium. 882 p. 126,1 ut . . . a collectis et -is . . . l i b e r i sint *Deo militantes personae* (ACTA imp. Winkelm. I 213 p. 193,35. *al.*). 903 p. 162,35 quod nullus . . . missus fodrum vel -um (daticum *B*) . . . e x i g e r e . . . presumat (ACTA imp. Winkelm. I 29. *al.*). CHART. Tirol. 713* quod steuram sive collectam, scufias, dacium . . . nullatenus . . . s o l v e r e teneantur (CHART. Ital. Ficker 472,6 dacyam. *al.*). ROLAND. PATAV. chron. 2,1 se poni fecit *dominus Bertholdus* cum aliis civibus Paduanis in coltam sive dachyam. *saepe in hac regione. cf.* *daticum, datum.

***datius** *v.* 2. *datus.

dativus, -a, -um. *script.* dact-: *p.28,55.* **I** *adi.:* **A** *gener. i. q. (large) dans, praebens, liberalis – (reichlich) gebend, gewährend, zuteilend, freigebig, großzügig (pro gen. subst.: l.67):* CHART. Rhen. med. II app. 5 (a. 1190/1212) ecclesia . . . pari vicissitudine -am manum delinivit. ALBERT. M. pol. 2,8c p. 172b,9 videntur *ephori* . . . et velle videri . . . -i (*sed cf. p. 1271a,3* καταδωροδοκούμενοι) esse. CONR. MUR. summ. p. 157,23 quilibet de nobilibus . . . nominetur . . . dapsilis, -us, donativus (*sim.* p. 162,23). *de tempore:* GODEFR. VIT. panth. 23 p. 210,23 tempora passiva sibi *(sc. Karolo)* sunt, set pauca -a (gloss.: i. acceptabilia vel quieta). **B** *spec.:* **1** *philos. et theol. i. q. creans, gignens – (er)zeugend, erschaffend, schöpferisch:* ALBERT. M. sent. 1,36,1 p. 206a,26 quoad esse rei proxime refertur ad voluntatem, quae contentativa est esse et -a. spirit. 1,2,1 p. 233b,41 ad formam formativam et plasmativam, quam . . . -am vocant et divinam. summ. theol. II 4,14,3,2,3 p. 192a,21 divina . . . natura est -a specierum et factiva et nullo modo receptiva. **2** *gramm. de tertio declinationis casu ('dativisch'):* RADBERT. Matth. 9,2918 cum et Greci codices et Latini, quoscumque inspicere potui, -um habeant c a s u m (CHRON. Salern. 80). *alleg.:* CAES. HEIST. hom. I p. 64b,42 -i casus factus est *(sc. Christus)* in purificatione, quando datae sunt pro eo hostię. **3** *publ. et iur.:* **a** *de hominibus:* **α** *qui assessoris vice fungitur, pedaneus – beisitzend, Hilfs- (de re v. E. Mayer, Ital. Verf.-Gesch. II. 1909. p. 98sqq.):* CHART. Ital. Ficker 67 p. 92,40 (a. 1060) Gregorius . . . -us i u d e x confirmo (GREG. CAT. chron. II p. 22,1. *v. et vol. I. p. 874,63*). **β** *delegatus, procurans, pedaneus – beauftragt, bevollmächtigt:* GREG. CAT. chron. II p. 271,11 consentiente illi *(Meinardo)* Coni -o t u t o r e eius (INNOC. IV. registr. B 280). **b** *de rebus i. qui dari potest, acceptabilis – annehmbar, akzeptabel, passend:* CHART. Traiect. 1359 p. 136,45 (a. 1255) in signum recognitionis dabit . . . sturgionem -um. CHART. Hall. 332 p. 305,33 ut . . . totidem *(sc. decem maldratae)* ordei boni et -i frumenti solvantur. CHART. Beron. 144 quatuor modios tritici -i et bene purgati persolvere . . . sumus . . . obligati. *de moneta i. q. currens, usualis – gültig, gebräuchlich, gang und gäbe:* DIPL. Frid. I. 141 p. 238,16 quam *(monetam)* per omnem comitatum et episcopatum eius -am et acceptam esse precipimus. CHART. Livon. A 20 p. 27,22 denarii albi erunt et -i. CAES. HEIST. mirac. I 6,7 p. 359,15 denarii -i non sunt. CHART. Wetzlar. I 154 marcam unam redditum denariorum Coloniensium -orum e t l e g a l i u m (155. *al. sim.* CHART. scrin. Col. B 756 p. 185,22 pro sex solidis Coloniensibus legitimis et -is). *al.*

II *subst.:* **A** *masc.:* **1** *gener. i. q. dator – Geber, Spender:* ALBERT. M. eth. II 4,1,7 p. 284a,1 -os et non acceptivos cito . . . derelinquunt substantiae. **2** *gramm. de declinatione i. q. casus tertius – dritter Fall, Dativ:* ALDH. ad Acirc. 125 p. 174,2 solet . . . proceleumaticus a tertia declinatione per obliquos casus -i et ablativi progigni. RADBERT. Matth. 9,4176 'illi' non pluralis est nominativus . . ., sed singularis est -us. GODESC. SAXO gramm. 1 p. 377,10 'subscribo' -o iungitur. *al.* GUNZO epist. 4 p. 25,18 apud Vergilium . . . -us pro genitivo *sc. invenitur).* BENZO ad Heinr. IV. 11 p. 486,3 domnę Adelegidę, cuius prima medietas nominis est genetivus sive -us vocabuli primi hominis. *al.* *in lusu verborum:* CARM. Bur. 1,6,9 moti per -os movent genitivos. HUGO TRIMB. sols. epil. 214 sanctus . . . nominativus et . . . genitivus sunt fugati longius per Symonis -um. *al. v. et vol. I. p. 105,69.* **3** *iur. i. q. assessor – Beisitzer, Hilfsrichter (de re v. p.27,55):* DIPL. Otton. I. 340 p. 465,14sq. Petrus -us, Iohannes -us civitatis Ferariensis, Leo -us civitatis Fauentie *(sc. residebant in iudicio).* CHART. Ital. Ficker 28 p. 38,26 Paulus Deo annuente -us. 43 p. 66,28 Iohannes divino lumine dactivus. 127 p. 169,20sq. nos iudices, . . . Robertus primus defensor, Gregorius -us, Philippus sacellarius, Petrus de Rubeo -us et Landulfus -us tale consilium . . . damus. *al.* **B** *fem. i. q. tributum, vectigal, census, praestatio, pensio – (Steuer-, Zins-)Abgabe, Zoll, Leistung, Zahlung:* ACTA imp. Winkelm. I 304 p. 273,42 (a. 1229) remittimus . . . hominibus castri Racanati . . . omne tributum, collectas et -as, que debent nobis. *v. et vol. I. p. 426,64.* **C** *neutr. i. q. donum – (Geld-)Geschenk:* PURCH. Witig. 271 dic . . ., post reditum tibi *(sc. Augiae)* ferret quale -um. *c. notione redemptionis:* TRAD. Neocell. Frising. 71 p. 69,3 (a. 1212/17) conventus . . . germanos cum -o IIIIor talentorum a peticione predii removerunt.

dato (dado), -avi, -are. **1** *donare – beschenken:* CHART. Osterholt. 15 (ed. H.-H. Jarck, UB Osterholz. 1982; ante 1215) si sacra loca . . . nostris possessionibus et bonis a Deo nobis traditis -are et ditare studuerimus *eqs.* **2** *(scribendo) conficere – ausstellen, ausfertigen:* DIPL. Karoli M. 89 -vi in anno VII

regni nostri. CHART. Sangall. A I 78 dadavi VI kal. Iul. CHART. Laus. 31 p. 80,22 ego . . . Saturnius . . . hanc donationem rogitus s c r i p s i et -vi (ACTA reg. Burgund. 29 s., -vi [dictavi *D*]. *al.*). DIPL. Merov. I 41 (spur.) Abbelenus recognovit et -vit. *saepe in chartis.*

dator, -oris *m.* *qui dat, praebet, offert, (dis)tribuit, largitor, donator – einer der gibt, verleiht, zuweist, Geber, Spender:* **1** *gener.:* **a** *in univ. (de Deo, Christo: l.9. al.):* LULL. epist. 141 ille, qui est omnis consolationis-r. POETA Saxo 2,8 ad ipsum *(Karolum)* ut defensorem libertatisque -em. THIETM. chron. 6,88 p. 380,16 h i l a r i s omnibus arrisit -r *(i. archiepiscopus;* WIPO prov. 37. *al.; cf. Vulg. II Cor. 9,7).* TRANSL. Dion. Ratisb. 24 p. 365[a],47 tu *(sc. abbas)* . . . sis voti -r. MIRAC. Annon. 1,66 p. 58,27 Annonem sanitatis et vitę suę -em . . . denuntians . . . plebanus. *saepe.* *in imag.:* RAPULARIUS 36 deprecor, ut fructus hic *(sc. rapula)* . . . sit paupertatis finis opumque -r. **b** *c. colore quodam:* **α** *caupo, pocillator – (Schank-)Wirt:* CHART. Ger. Col. 22 p. 29,4 (c. 1180) -i c e r v i s i e X maldra siliginis (CHART. scrin. Col. A II 1 p. 120,35). **β** -r annonae *i. q. magister pabuli – Futtermeister (de re v. B. Kusch, Päpstliche Kurie. 1936. p. 127):* CATAL. fam. pap. p. 196[b] officiales: . . . Bononia -r annone. p. 199[a]. **2** *publ. et iur.:* **a** *conditor, patronus – Stifter, Patron:* CAPIT. reg. Franc. 138 nisi forte a -bus, ubi specialiter dandae sint *partes*, constitutum fuerit. MIRAC. Pirmin. 9 -es . . . in negando obstinati . . . occulta Dei censura . . . mediante electum abbatem congregationi statuerunt. CHART. Rhen. inf. IV 617 domnum Thuringum -em huius kurtis. CHART. Raitenh. 295 hylarem -em ac ministros liberales divina gratia perpetuis remuneret incrementis. *al.* **b** *testis, auctor – Gewährsmann, 'Gewähre' (de re v. Dt. Rechtswb. IV. p. 656sqq.):* DIPL. Heinr. III. 188 p. 236,43 interrogate eam *(Albasiam)*, ubi est suum -em. CHART. Basil. A I 192 ego . . . sigilli nostri impressione susceptor, -r et testis utriusque concambii, hanc cartam consigno. CHART. episc. Hild. II 285 p. 128,24 testes huius sunt . . . canonici nostri et milites tam receptores fidei quam -es. CHART. Tirol. notar. II 288 quod . . . sint eorum *(Viviani et Omneboni)* -r et defensor banbicii. *al.* **c** *meton. i. q. datio debita – Abgabepflicht:* CHART. Pomm. 661 (a. 1258) quemlibet . . . transeuntem sex annis a -e theolonei libertamus. **3** *natur. et philos. de -e formarum:* ALBERT. M. summ. creat. I 1,1,6 p. 315[b],17 dicunt *philosophi*, quod tales *(sc. substantiales)* formae sunt ab intelligentia agente, et vocant eam -em formarum. animal. 5,5 in quo *(circulo)* consistit alcocoden, hoc est -r vitae talium *(sc. plantarum)*, sicut dixit Empedocles celum deum et -em vitae esse existimans. caus. univ. 1,1,3 p. 8,21 universitatis principium dixerunt esse -em formarum, qui primum agens est *eqs. (v. notam ed.). ibid. saepius.* **4** *eccl. et theol. de Deo, Christo i. q. (pro)creator – Schöpfer, Urheber:* WALAHFR. carm. 13,4 tu *(sc. Tatto)* videas v i t a e caelesti in sede -em (CARM. Cantabr. A 12,1[a],1. *al.*). RADBERT. Matth. 1,1652 quid autem est David Bethsabee ad se perducere, nisi -em legis carnali popul<o> . . . sociare. EKKEH. IV. bened. I 27, 6 s u m m e -r rerum (II 207. *al.*). *persaepe.* *adde:* URSO gloss. praef. p. 19,11 -r (doctor *var. l.*) scientiarum Dominus.

datrix, -icis *f.* *quae dat, donatrix – eine die gibt, Spenderin:* EKKEH. IV. cas. 97 quem *(equum)* ille *(Burchardus)* continuo amore tantae -is *(sc. ducissae)* . . . ascendit. BENZO ad Heinr. IV. 5,11 p. 488,7 esto *(sc. Adelegida)* -x legis. AMADEUS LAUS. hom. 8,26 Maria, vitae -x. FUND. Schild. 7 p. 1049, 31 data xenia . . . a pretiosa -e gratiosiora sunt facta. *Weber*

dattil(l)us *v.* dactylus.

1. datum, -i *n. vel* ***data,** -ae *f.* *script.:* dadum: *p.30,29.* dadta: *p.30,24.* **1** *proprie:* **a** *gener. i. q. donum, munus – Gabe, Geschenk:* AMALAR. off. 3,25,3 de donis ac -is ita possumus dicere: dona sunt in re aeterna, -a in opere temporali. TRAD. Fuld. II 3 p. 162,31 qui *(abbas)* magnum Karolum monasterio vocatum susceptione et -o honoravit. OTTO FRISING. gest. 1,65 p. 91,15 si simpliciter fit *bonum*, tunc -um naturae dicitur. *al.* ALBERT. M. cael. hier. 1,1 p. 6,16 sicut dicit glossa, '-um' refertur ad naturalia, 'donum' ad gratuita. *al.* CARM. Bur. 151,1,3 florum -a mundo grata rident facie. *al.* **b** *publ. et iur.:* **α** *largitio, traditio, commissio – Schenkung, Übertragung, Abtretung (expressius i. q. attributio, collatio – Verleihung, Vergabung: l.7.12. al.):* TRAD. Frising. 183 p. 174,25 (a. 802) quod plus legitime staret *(sc. hereditas)* in -o . . . viro *(i. viri)* ad . . . ecclesiam quam eis *(sc. filiis)* reddere in hereditatem. LIBELL. de conv. Baiuv. 10 p. 120,11 duces Bagoarii coeperunt . . . terram -o regum habere in comitatum. 14. DIPL. Heinr. IV. 255 pie devotionis -um. GREG. CAT. chron. app. I p. 301,24 (chart.) promittimus dare in monasterio . . . -am, quę *eqs.* CHART. Tirol. 857 p. 269,4 vendant *conductor et heredes eius,* cui voluerint *(sc. mansum),* . . . et confirmare debent -am in alio homine. 861 -am allodii. *persaepe. v. et vol. I. p. 92,44sqq.* **β** *vectigal, tributum – Abgabe, Steuer:* DIPL. Otton. I. 336 p. 451,43 confirmamus . . . castellum . . . cum . . . omni . . . -o seu reddito, quem . . . habitatores . . . soliti sunt persolvere . . . palatio. PETR. CAS. chron. 4,96 qui *(princeps)* huic monasterio privilegium fecit de -a r e m i s s a hominibus Case Gentiane (DIPL. Constantiae 66 p. 208,1. ACTA imp. Winkelm. I 32 p. 23,6 -um . . . remittimus). CHART. Sigeb. 152 p. 269,6 renunciamus omni -o in vinis. RYCCARD. chron. a. 1228 p. 151,14 quod nullus . . . pro -a vel collecta aliquid daret, nisi *eqs. saepe.* **2** *meton.:* **a** *charta (donationis) – (Schenkungs-)Urkunde:* CHART. Bund. 834 p. 283,6 (a. 1247) ultra formam . . . dadtarum, imbreviaturarum et instrumentorum. ORD. canc. pap. 3,2,1 nullus . . . notarius petitiones recipiat, nisi que fuerint in communi -a recepte. *al.* **b** *datarium, indicatio diei (in scripto) – Datierung, Angabe des Tages (auf einem Schriftstück), 'Datum':* CHART. Sangall. A 49 p. 50,25 (a. 765/68) dadum fecit mensis Iunius, dies VII. COD. Lauresh. 20 p. 301,36 si . . . aliud instrumentum . . . prolatum fuerit, quod huic nostro testamento contrarium sit, indicium -arum (lege: -orum *superscr. cod.*) anterius vel posterius habens. CARM. de conc. mens. 26,2 auge illam *(epactam)* ad quindenam per -arum ferias. CHART. Rhen. med. III 403 p. 319,34 debent . . . palatinus et marchio a -a istarum litterarum ad mensem unum esse apud Mosellam cum CC militibus. ACTA imp. Winkelm. I 989 p. 739,32 in qualibet -a singulorum privilegiorum debet intitulari nomen cancellarii. *al.* **3** *translate i. q. mandatum, praeceptum – Anordnung, Weisung:* PURCH. Witig. 138 per regale -um per pontificumque senatum . . . sum tradita *(sc. Augia)* sponso. ARNULF. MEDIOL. gest. 4,4 inter ipsum *(papam)* et cesarem videtur ortum discidium . . . nova huius *(episcopi)* et absque -o regis conceptum (concepta *ed. Bethmann, recte ut vid.*) electione. *al.* *Pörnbacher*

[2. data *v.* 2. dico: TRAD. Patav. 60.]

1. datus, -us *m.* *datio – Schenkung:* HRABAN. carm. 86,2,3 horum *(Gundramni et Otdrudae)* nempe -u Bonifacius obtinet istum martyr rite locum.

2.*datus, -i *vel* ***datius,** -i *m.* *(cf. francog.* dé, *hisp.* dado; *v. Corominas, Dic. etim. castell. II. p. 417sqq.)* *tessera, alea – Würfel(spiel):* GODESC. SAXO theol. 21 p. 289,23 aleam fuge, qui vocantur dati rustice. CONST. Melf. 3,90 qui ad -ios ex quadam consuetudine ludunt . . ., qui aleas et -ios tenent (*inde* RYCCARD. chron. a. 1232 p. 180,6). *cf.* decius.

3. datus *v.* do. *Weber*

***davante** *adv.* (de *et* ab *et* ante, *cf. ital.* davanti) *in fronte – vorn (vice subst. c. sensu partis prioris):* PACTUS Alam. 20,3 si *quis* carruca involat aut rumpit de rotas ˹de -e (ante *var. l.*)˺ (primarias, in priori parte *var. l.*). *Antony*

*?***daucallida** *(acc. sg., ut vid.)* *(orig. inc.)* *de specie herbae fort. i. q. polygala – viell. : Kreuzblume:* MAPPAE CLAVIC. 277 apallis (gloss.: alii ramitan, alii cordenan, alii -ida . . . Egiptii fondella, pagani tinczio, alii polligalla *eqs.*).

daucinus, -a, -um. *ex daucis, carotis factus – Möhren-, Karotten-:* DYASC. p. 197[b] vinum -um conficitur sic: radicum dauci tritarum 3 VII in urceum unum mitte.

daucio, daucreticus *v.* daucus.

***dauculus,** -i *m.* *(parvus) daucus – (kleine) Möhre, Pastinake:* ANTIDOT. Bamb. 41 -i rute semen ℥ unu<m>.

daucus, -i *m.* (δαῦκος) *script. et form.:* gen. *sg.* -u: *p.31, 9. adde* ANTIDOT. Augiens. p. 43,30. *al.* *acc. sg.* -cio: *p.31,3. contrahitur c.* creticus: *p.31,10.*

[Weber]

1 *carota, pastinaca – Möhre, Karotte, Pastinak (cf. Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. II. p. 53):* RECEPT. Lauresh. 5,1, 23 -cio ⲩ ⲓϫ, sulphor vivum ⲩ ⲓϫ. CONSTANT. AFRIC. grad. p. 369,35 -us calidus est in initio tertii gradus. MATTH. PLATEAR. gloss. p. 385F -i, id est semen pastinacae sylvestris. *al.* **2** *Athamanta cretensis (L.) – Alpen-Augenwurz, Möhrenkümmel (cf. Marzell, op. cit. I. p. 508):* AESCULAPIUS 21 p. 31,12 aneti semen, -i semen (37 p. 59,24. *saepius. sim.* PAUL. AEGIN. cur. 249 p. 191,14 -u s. [*3,74,7* δαύκου σπέρμα]). RECEPT. Lauresh. 5,1,19 daucretici ~ I, anesi ~ I. ALPHITA I p. 287,4sqq. -us: huius duae sunt species, agrestis et creticus; . . . -us quando simpliciter ponitur, de cretico intelligitur et dicitur etiam -us asininus (II p. 30,17. *saepe*). *saepe.* **3** *Anthemis cotula (L.) – Hunds-, Stinkkamille:* GLOSS. III 540,42 St.-S. -us hundistille.

***Daventrensis,** -is *m. nummus Daventriae excusus – in Deventer geprägte Münze:* MENKO chron. 22 p. 334,22 ut reciperet *magister Everardus* preter victum estivo tempore ad diem VII -es, hiemali . . . tempore . . . III.

davis *v.* do.

***daurastuva** (-ret-), -ae *f. vel* ***dabrastobus,** -i *m.* (*theod. inf. vet.* daver *et theod. vet.* stofa) *fasciculus corticis – Lohbündel (de re v. Dt. Rechtswb. II. p. 729):* REGISTR. Prum. 1 p. 166,7 ducit *Widradus* de suo fimo carradas V, -as V. 45 p. 207,6 mansus servilis . . . solvit . . . -os XV. *ibid. saepius.* CAES. PRUM. gloss. p. 1643 -etuve sunt cortices. *cf.* *stofa.

1. daxus *v.* 1. taxus. **2. *daxus** *v.* 2. *taxus.

***daynus,** -i *m.* (*cf. ital.* daino; *v. Meyer-Lübke, REW*[3] *nr. 2466) damma, dorcus – Antilope, Gazelle:* TRACT. de loc. terr. sanct. (SBMünch. 1865/II. p. 154,14; s. XIII.in.) sunt ibi leones, pardi, ursi, cervi, -i, capri silvestres. *Weber*

de *praep. (adv.: p. 38,33) script.:* te: *p. 34,35. adde* CHART. Sangall. A III app. 1. ALCUIN. epist. 40 *(K2).* 138 p. 219,36 *(K2).* di: *l.62.p.33,25.37,35.41,72. adde* CHRON. Fred. 3,56. ANTIDOT. Glasg. p. 150,4. *struct.: fere c. abl. c. acc.: p.32,30.32.71.35,62.38,10.42,11. persaepe. c. gen. (saepius per ellipsin): p.32,65.37,37.42,4.43,1. saepe. c. nom.: p.34,7.35,8. 42,17.43,3. saepius. c. dat.: p.38,38.42,22 (dubie: l.59.p.38, 35). al. struct. mixt.: p.36,68.37,11.38.39. persaepe. c. inf.: p.33,2.37,8.21.43.50.39,43. c. indecl.: c.* mane: *p.38,23. al. cf. p.35,61. c. subst. latine non flexo (praecipue c. nominibus locorum): p.33,63.67.35,21.50.37,33.34.42. persaepe. c. numer.: p.34,42.35,13. al. c. adv.: v. sub VI C 3 (passim). c. praep. (per ellipsin): v. sub VI C 3 (passim). contrahitur c. pron. demonstrativo (c. subst.:p.40,25.42,62): p.36,72.37,12.41, 51.42,15. de notione:* ALBERT. M. sacram. 84 p. 60,58 'de' . . . quandoque notat materiam, quandoque instrumentum, quandoque ordinem principii, unde motus, ad terminum, ad quem est motus (*sim.* 83 p. 59,68). *de differentia inter* de- *et* dis- *in compositis:* ALCUIN. epist. 162 p. 261,28 interrogatio fuit inter 'de', 'dis' (et 'des' *add. T*): an debuisset esse 'dispexeris' sive 'despexeris' (sive 'despexeris' *add. T*). *in explanatione vel versione praep. graec.* διά: IOH. GARL. introd. mus. p. 165b dicitur *diapason* a dia, quod est de, et pason, quod est totum (*sim.* p. 164a [*confunditur* δύο et διά]. p. 164b). *v. et p.39,58. de cetero v. sub VI. cf.* *da.

I *de loco i. q. a(b), ex – von (. . . weg, . . . aus, . . . her[ab]), aus:* **A** *proprie:* **1** *de motu corporali (cf. VI A 3 a α app.):* **a** *in univ.:* **α** *pendet a verbis:* LEX Alam. 28,2 hominem de duci (duce, ducem *var. l.*) venientem . . . inquietare. LEX Baiuv. 1,11 si quis sanctaemonialem . . . de monasterio traxerit. TRAD. Frising. 380 venerunt . . . de partibus meridie di vico nuncupato Altheim. WETT. Gall. 22 p. 268,20 ne auferatur velamen istud de capite meo. ANNAL. Xant. a. 840 profectus est de Italia in Franciam. RIMB. Anscar. 20 p. 45,4 accepto de manu eius *(presbyteri)* . . . viatico. WALTHARIUS 1336 de parte alia subit alter. OTTO FRISING. gest. 2,17 castra de aridis locis movens. *persaepe. v. et sub VI C 3, e. g. p.43,17.54.62.70. ellipt.:* HUGEB. Willib. 4 p. 93,5 navem . . . de Aegypto invenerunt. ANNAL. Fuld. Ratisb. a. 892 rex de Francia . . . in Alamannia . . . natalem Domini celebravit. TRAD. Lunaelac. 157 de curte, qui dicitur Atarhhohf, inde licet piscari in Maninseo. *al.* **β** *pendet a subst. vel locut. verbalibus:* EIGIL Sturm. 20 p. 155, 35 (cod. W) de exsilio reditus. HRABAN. epist. 9 p. 395,3 per . . . exitum filiorum Israel de Aegypto. ANNAL. Xant. a. 849 de Beioaria iter arripuit in Boemmanos. POETA Saxo 3,162 quod . . . in Rhenum de Danubio celer efficeretur et facilis cursus ratibus. *al.* **b** *deorsum:* LEX Alam. 59,1 si quis . . . liberum . . . de caballo (caballum *var. l.*) iectaverit. ARBEO Corb. 13 de poenis *(i. patibulo)* depositus. RIMB. Anscar. 19 p. 40,31 descendens . . . de caelo pluvia. WALTH. SPIR. Christoph. II 3, 102 de culmine sedis corruit. THIETM. chron. 7,66 catena de pedibus . . . cadente. *persaepe.* **c** *sursum:* HUGEB. Willib. 4 p. 102,5 illum *(fomicem)* videbat de inferno ascendentem. AGNELL. lib. pont. 157 p. 379,35 sublevavit se de sella. VITA Corb. 3 p. 600,7 de (ex ARBEO) humo . . . surgere. WIDUK. gest. 3,18 p. 114,18 festucam de terra sumens. *saepe.* **2** *de parte, directione:* **a** *in univ.:* WETT. Gall. 12 voces . . . de vertice montis audiebant. WALAHFR. Mamm. 8,2 voca de monte leonem. Wett. 558 reboat de sancta vox testudine. WALTH. SPIR. Christoph. II 4,225 de cardine solis (*cf. Sedul. hymn. 2,1,1* a solis cardine) usque sub extremum . . . mundum. *al. v. et p.43, 34.35.44,44.* **b** *in descriptione terminorum:* **α** *spectat ad cursum limitis:* CHART. Rhen. med. I 8 p. 10,41sq. (a. 720) de ipso monasterio . . . usque in ipso vado in Prumia et de ipso vado . . . usque in Melina flumen. DIPL. Heinr. III. 303 p. 412, 24 ad villam Segelowa, hinc per transversum de rivo ad villam Vranchenhof. *saepius. v. et p.44,11.* **β** *spectat ad loca confinientia:* CHART. Fuld. B 18 (a. 752) sunt adfinis de una parte sancti Martyni et de alia parte murus civitatis et de tertia parte mei ipsius et de quarta parte via publica. CHART. Rhen. inf. I 34 de ambos latus terra Frithuric, de uno fronte terra Lantbert, de alio fronte . . . terra ipsius emptore. CHART. Sangall. B 64 confinit ipso cortino de caput, de latus in Magnanes, de alium in via. CHART. Tirol. 291 p. 137,5 unam ravinam in immo vico . . ., ab oriente in sancti Iohannis, ⌞de cumbente⌟ *(i. ab occidente)* in via (*sim.* p. 137,11 [decumbente *ed. utroque loco, cf. p. 2,4sqq.*]). *persaepe. v. et p. 43, 19. 21. 44, 24. 26. adde:* WALAHFR. Mamm. 1,5 campus Amazonidum septen de parte trionis. **3** *de statione, positione:* ARBEO Corb. 17 p. 207,4 qui *(sc. aquila)* de ⌞tanta altitudinis spatia⌟ (tanto . . . spatio *m. al. corr. 1*) . . . piscem . . . intuebatur. HRABAN. carm. 17,40 ut tua de caelis tempora . . . regat *Christus.* WIDUK. gest. 3,74 p. 151,1 quos *(viatores)* longius de cella prospexit. THIETM. chron. 6,7 de fenestra ut . . . inquirit. *v. et p.44,29. saepius. de distantia:* ANNAL. Fuld. Ratisb. a. 882 p. 107,17 quae *(munitio)* . . . constabat . . . de Hreno miliaria XIIII. *v. et p.39,57.* **B** *in imag.:* **1** *in univ.:* HUGEB. Wynneb. 3 ut . . . de . . .veritatis via pedem retrahendo non deviarent. LIUTG. Greg. 2 p. 68,20 fluxit de ventre doctoris *praedicatio.* WALAHFR. Wett. 908 gemitus . . . imo de pectore fundens. carm. 66,2,2 invidiam . . . tuo de corde revelle. CHRON. Thietm. 6,38 de manu mortis eripere. *persaepe.* **2** *in locut. ad mortem obeundam pertinentibus:* HUGEB. Willib. 4 p. 98,5 exivit de seculo (ANNAL. Xant. a. 844 migravit de s. GERH. AUGUST. Udalr. 1,27 l.50 de hoc saeculo ad requiem es perducturus. THIETM. chron. 1,11 de hoc s. egressa. *saepe*). Wynneb. 8 p. 112,45 antequam de mundo pergeret (LIUTG. Greg. 1 post transitum . . . de hoc m. CAND. FULD. Eigil. I 24 p. 233,16 quo purior de hoc m. migrasset. *saepius*). ANNAL. Xant. a. 814 de hac luce migravit (RIMB. Anscar. 12 p. 33,36 de h. l. transitus. CHRON. Thietm. 7,14 de h. l. . . . discessit. *persaepe*). RIMB. Anscar. 41 p. 76,3 de corpore . . . egredientem. THIETM. chron. 4,26 transivit de hoc carcere. *al.* **C** *translate (saepius ellipt., e. g. l.69.p.33,28. 34,70):* **1** *gener.:* **a** *in univ.:* PASS. Praeiecti I 4 quod . . . de eius memoriam *(1,* memoria *cett.)* labisset. CHART. Sangall. A 10 p. 12,3 omnia . . . de iuris mei . . . in vestram trado dominationem *(sim.* TRAD. Frising. 18. *saepius).* CONC. Karol. A 16B si quis de eadem *(sc. synodi)* institutione deviare praesumpserit. LEX Thuring. 30 sive de patris sive de *(om. H)* matris parte in hereditatem succedat. WETT. Gall. 37 sibi suffragium de misericordia . . . electi Christi sperabant. BOTAN. Sangall. 26,4 herba marubium . . . inpitiginis de corpora tollit. THIETM. chron. 7,14 de hoc *(duce)* exemplum . . . capite. WIPO gest. 13

p. 34,30 exercitum de persecutione civium revocavit. *persaepe. c. inf.:* OTTO FRISING. gest. 1,5 p. 16,26 pro quolibet ingressu de non-esse ad esse. **b** *spectat ad exactionem, praestationem sim.:* TRAD. Frising. 229 (a. 806) ut . . . servitium cotidianum de eadem domo ad domum sanctae Mariae semper fecisset. GERH. AUGUST. Udalr. 1,28 l. 177 ut nullus ex familia de ponte theloneum . . . acciperet. CHART. Hall. 135 p. 131,6 decimam . . . de omnibus pratis. ACTA imp. Winkelm. I 790,1 p. 617a,16 de quolibet barrile . . . solvetur curie tarenus medius. 797 p. 621,36 de singulis bobus . . . grana decem; pro quolibet porco grana septem. CHART. Burgenl. II 185 p. 133,9 (dipl.) trecesimam de suis curribus quibuscumque rebus oneratis solvere. *persaepe.* **c** *spectat ad ablationem, privationem iniustam:* LEX Alam. 1,2 (rec. B codd. 19-37) si aliqua persona res malo ordine de (ab *28.31. om. 19*) ecclesia subtraxerit. LEX Baiuv. 7,5 liberum . . . de *(om. pars codd.)* hereditate sua expellere. THIETM. chron. 6,1 quicquid antecessor . . . iniuste de hac auferre presumsit aecclesia. THANGM. Bernw. 18 p. 767,9 ut nemo de iure illius aecclesiae auferret, quicquid *eqs. saepius.* **d** *spectat ad poenam, vindictam:* WILLIB. Bonif. 8 p. 51,31 ulcisci se voluit de inimicis. OTTO FRISING. gest. 2,53 ad vindicandam suam de Ungaris . . . iniuriam. *al.* **2** *de origine:* **a** *spectat ad ortum, procreationem, generationem (cf. VI A 3 a β):* **α** *de anim. (per prosop.: l.26):* CHART. Sangall. A 135 (a. 793) di legitima uxore . . . filium. HRABAN. carm. 16,15 mors fera de stipite miserum sibi subdidit orbem. AGNELL. lib. pont. 64 p. 323,31sq. solus de solo, verus de vero *(sc. Christus).* ANNAL. Fuld. Ratisb. a. 893 p. 122,9 rapta de concubina regis filia. WALTHARIUS 28 veniens de germine Troiae. WIDUK. gest. 1,12 originem duxisse . . . de Graecis. THIETM. chron. 2,35 de matre . . . nobili et ex rege . . . genitus. OTTO FRISING. gest. 2,31 de nobilissimo Romanorum descendit sanguine. ALBERT. M. incarn. 17 p. 188,57 cum dicitur, quod conceptus sit *Christus* de spiritu sancto *eqs. persaepe. pron. demonstrativo subaudito:* THIETM. chron. 4,43 inperatrix . . . appeciit, de quibus orta fuit. 4,57 accepta, cum quibus fuit, et proficua, de quibus venit *(sc. Oda).* **β** *de rebus:* AGNELL. lib. pont. 30 p. 294,18 natum peccatum de peccato. THIETM. chron. 1,3 qui *(fons)* unam de se paludem generans. WIPO gest. prol. p. 4,25 ut de laude maiorum . . . nascatur . . . confusio posterorum. 3 p. 21,4 omnis potestas . . . seculi de uno fonte . . . derivatur. *al. v. et p.44,46.* **b** *spectat ad ordinem, dignitatem:* PACTUS Alam. 14,6 si baro fuerit de minoflidis. TRAD. Frising. 397tit. traditio, quam fecit Engilpoto de francis. OTTO FRISING. gest. 2,22 de equitum ordine viri. RAHEW. gest. 4,49 p. 289,5 pro iniquitate paucorum malorum et de plebe multos bonos et nobiles . . . pessumdare. *al.* **c** *spectat ad condicionem, statum pertinendi:* PACTUS Alam. 32,3 puellam de genicio. LEX Baiuv. 9,3 cum XII sacramentalibus . . . de leuda sua. VITA Cunib. C 2 p. 363, 24 omnes de curia. THIETM. chron. 7,67 eo quod de sua *(sc. abbatissae)* esset familia *monachus.* WIPO gest. 28 p. 46,19 erant . . . ex parte Manegoldi multo plures milites quam de parte ducis. DIPL. Loth. III. 121a quia de camera nostra sitis *(sc. fratres). saepe. v. et p.43,64.* **d** *spectat ad locum nativitatis vel conversationis solitae:* **α** *in univ.:* EINH. Karol. 25 de Brittania Saxonici generis hominem. ALTFR. Liutg. 2,14 contigit cuidam viro de Saxonia de (in *var. l.*) loco, qui dicitur Werthina, ut *eqs.* THIETM. chron. 6,41 p. 324,23 confratres de monasterio . . . Emmerammi. THANGM. Bernw. 20 p. 767,47 nonnullos . . . de sua diocesi. WIPO gest. 2 p. 19,9 singuli de singulis regnis. BERTH. (?) annal. a. 1078 p. 311,27 canonici de Sancto Thoma. CHART. Eichsf. 142 p. 85,34 Franco sacerdos de Cullestete. 161 Conradus nummularius de Heiligenstat. *persaepe. v. et sub VI C 3, e. g. p.43,46.49.* **β** *in cognomentis personarum:* TRAD. Ratisb. 61 (a. 863/85) in presentia . . . Ratberti et Batruini de Banilo et Gunduini et Gumarii de ipso loco. SIGEH. Maxim. 25 Regnerus . . . et Engela de Braubach . . . se . . . s. Maximino tradiderunt. TRAD. Frising. 1445 testes nobiles: Penno de Pacha; famuli: . . . Pezili de Pallanhusun, Herrich, Pezili de Purchartingun, Wizo *eqs.* CHART. civ. Halb. 29 p. 38,22 Alvericus et Ludolfus de foro. 42 p. 48,44 coram Hammone de infirmis. *persaepe. v. et sub VI C 3, e. g. p.43,39.59. 60.61. cf. p.33,63. expressius de nobilitate:* LIBELL. de cal. Trev. p. 740,32 Ravingerum de Madelberch et Ödelbertum de Stalle . . . consiliarios eligit *Meingaudus.* OTTO FRISING. gest. 1,26 p. 43,18 comitem quendam nobilem Heinricum de Wolfradeshusen. ANNAL. Ianuens. I p. 135,25 uxor . . . comitis Emrici de Campagna. *persaepe. v. et p.33,69. cf. l.9. adde:* CHRON. rhythm. Col. 1,68 vexillifer . . . De Mons. **γ** *in titulis pro gen. vel adi.:* CHART. Bund. 15 (a. 762) abbas de Fabarias. TRAD. Ratisb. 266 Lantherus nobilis de Frisingen. THIETM. chron. 2,40 patriarcham de Aquileia. WIPO gest. 32 comitis de Burgundia. BERTH. (?) annal. a. 1063 p. 272,23 episcopus de Magdiburg. BERNOLD. CONST. chron. a. 1097 marchio de Longobardia. OTTO FRISING. gest. 2 capit. 43 p. 101 inter Maguntinum archiepiscopum et palatinum comitem de Rheno. *persaepe. adde:* ANNAL. Hild. a. 951 Berengerum regem de Langobardis. ANNAL. Zwif. I a. 1220 dux de Austrasiorum. **e** *spectat ad etymologiam:* WALAHFR. carm. 5,64 de mole petrae vero stat nomine Petrus *(cf. Vulg. Matth. 16,18).* AGNELL. lib. pont. 23 p. 288,30 quam *(ecclesiam)* de suo nomine Ursiana nominavit *Ursus.* CAND. FULD. Eigil. II 1,4 in silvam fagi de nomine dictam Buchoniam. THIETM. chron. 1,16 de rivo quodam . . . nomen eidem *(urbi)* Misni imposuit. *saepius.* **3** *de copia vel toto, unde pars quaedam sumitur (cf. VI A 3 b a):* **a** *in univ.:* **α** *de anim.:* CHART. Arnstad. 1 p. 2,3 (a. 704) si . . . a l i q u i s de h e r e d i b u s . . . nostris contra hanc . . . cartulam venire temptaverit (TRAD. Patav. 6 si . . . a. de h. meis haec irrita facere voluerit. *persaepe*). EIGIL Sturm. 24 p. 160,22 (cod. W) de parte et gente nostra nonnullos. RIMB. Anscar. 26 p. 56,30 unus de numero deorum. WIDUK. gest. 3,36 pauci de pluribus. GERH. AUGUST. Udalr. 1,28 l. 107 quibusdam de militibus. THIETM. chron. 1,28 hic *(sc. Heinricus)* . . . de nostris regibus. THANGM. Bernw. 36 p. 774,8 de nostris . . . consederunt *eqs.* OTTO FRISING. gest. 1,47 p. 67,8 aliqui . . . de nobis. *persaepe.* **β** *de rebus:* LIUTG. Greg. 11 p. 76,10 pauca de multis. CHART. Sangall. A 138 aliquit te rem mea. EINH. Karol. 29 p. 33,20 de mensibus . . . Ianuarium Wintarmanoth . . . appellavit. DIPL. Ludow. Germ. 53 p. 72,37 quicquid Sigihardus . . . habuit . . . et sicut nunc ad eadem loca dinoscitur de terra arabili pertinere. WALTHARIUS 706 unum de binis hastile. THIETM. chron. 6,36 de libris rebusque aliis . . . multa contraxit. ACTA imp. Winkelm. I 790,2 p. 617b,6sq. pro iure . . . dohane accipient . . . de centum decem et a christianis . . . de centum tres (*sim.* 793). *persaepe. v. et p.43,44.45.* **b** *pron. indefinito sim. subaudito:* LEX Baiuv. 20,7 si de his *(canibus)* occiderit. HUGEB. Wynneb. 12 tulit de farina. EPIST. var. II 24 mittite mihi de pergameno. AGNELL. lib. pont. 165 de circunstantibus sacerdotibus dixerunt ei: '*eqs.*' RECEPT. Sangall. II 25 herba origanum frustula (hustula *ed.*) et de fava permisce. VITA Magni Fauc. I 20 reliquiae beatae . . . Mariae et de ligno sanctae crucis. TRAD. Ratisb. 298 p. 237,37 de supradictis prediis . . . servitio fratrum subtrahere. PETR. CAS. (?) chron. 4,80 ut de nostris fratribus . . . abbas . . . in Dalmatiam mitteret. *persaepe. adde:* LEX Alam. 75,3 si quis ⌞de *(om. 1)* illas alias⌟ (cum illis aliis *6.7*, cum aliqua ex illis aliis *rec. B*) . . . concupuerit. THIETM. chron. 6,78 qualiter . . . ⌞de hiis⌟ *(i. huiusmodi)* mihi acciderit, . . . explicabo (de hiis, qualiter *eqs.* CHRON. Thietm.). **4** *de impensis, sumptibus factis:* FORM. Marculfi 2 capit. 1 p. 154 monasterium . . . de magna rem . . . construere. LEX Baiuv. 2,5 ille *(comes)* omnia de suis rebus restituat. LIUTG. Greg. 13 p. 77,41 de . . . substantia sua . . . largus habebatur. RIMB. Anscar. 33 p. 65,7 de suo abundanter ministrabat. GERH. AUGUST. Udalr. 1,28 l. 245 ei *(duci)* servitium facere de rebus sanctae Mariae. THIETM. chron. 6,94 de opere suo vixit. CHRON. Thietm. 5,22 de sua proprietate . . . abbaciam . . . reparavit. *saepius.* **5** *de materia:* **a** *in univ.:* **α** *corpor.:* COMPOS. Luc. R 5 ungue manus tuas ex sapone deuncto (de uncto *ci. Svennung, recte ut vid.*) sine calce. EINH. Karol. 32 p. 36,12 quem *(pontem)* . . . de ligno . . . construxit. AGNELL. lib. pont. 111 vasa de auricalco et argentea. TRAD. Frising. 652 crucem de stagno paratam. WALTHARIUS 1426 quorum *(cervorum)* de corio wantis . . . fruaris. GERH. AUGUST. Udalr. 1,20 dolium baptizandi de petra excisum. THIETM. chron. 7,31 p. 436,12

[Antony]

turrim ... de lapidibus ... fabricari. CHART. Pomm. 664 p. 57,31 capellum de caudis vulpium. *persaepe.* **β** *spirit.:* HRABAN. epist. 22 ut e divinis scripturis et de ... patrum sententiis aliquod opusculum conficerem. ERMENR. ad Grim. 3 p. 537,30 si eam *(animam)* Deus de (ex *Isid. diff. 2,102*) semetipso fecisset *eqs.* 14 p. 548,22 in verbo *(sic)* de 'icio' et prepositione conpositis, ut 'proicio' *eqs.* **b** *de condicione mutata:* COMPOS. Luc. I 22 sunt de ille VIII petie LXIIII. RUOTG. Brun. 31 quam *(domum)* de pulchra pulcherrimam fecit. OTTO FRISING. chron. 4,31 p. 223,17 nemo ... fit ... precipitanter de summo infimus. gest. 2,55 de ... marchia ... ducatum fecit. ACTA imp. Winkelm. I 793 p. 620,9 vendant eam *(cannabem)* ita, quod faciant de decem decem et octo. *al. adde:* THIETM. chron. 4,75 p. 218,24 nasus ... fractus ridiculum de me facit. **6** *de determinatione, definitione, qualitate (cf. VI A 3 ζ. η; saepius pro adi.):* **a** *in univ.:* TRAD. Frising. 171 p. 166,34 (a. 794) cum uno frutectu de genere arboris, unde nascentur milas. CHART. Argent. I 616,37 in omnes curias fratrum de claustris. ANNAL. Ianuens. II p. 91,4 navem ... de cursu. CONST. imp. II 417 de sigillo suo *(sc. imperatricis)* privilegia. CHART. Argent. add. 28 p. 26,16 arealea de selgerete. FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 177,26 ad adventum ... animalium de domo. 3 p. 52,7 avis de rapina. CHART. Wetzlar. 192 p. 77, 11 renunciamus ... actioni de dolo. *al. v. et p.43,23.24. adde:* DIPL. Karoli M. 197 p. 265,38 episcopus ... dixit, quia ipsa ecclesia de consecratione antecessores sui fuisset. **b** *in formulis chartarum de condicione proprietatis (fere ellipt.; cf. III B 2):* FORM. Marculfi 2,7 l. 34sq. dono tibi omni corpore facultatis meae ..., tam *(sc. res sim.)* de hereditate parentum quam de conparatum vel (de *add. A3*) quod pariter laboravimus (*inde* FORM. Augiens. B 26 de quod). COD. Lauresh. 533 omnia ... tam de paterno quam de materno vel de contracto seu de conlaborato. FORM. Senon. I 14 ⌜de iuro meo in iure et *(sc. proprietatem sim.)* dedominatione (*leg.* de dominatione, *ut vid.; cf.* 41 p. 203,29 dominatione)⌟ ipsius ecclesiae ⌜transcribo atque transfundo, hoc est⌟ *eqs.* (*item* 23. 25). CHART. Sangall. B 39 solum cum casas de comparatione. **c** *in cognomentis (saepius pro gen. definitivo [e. g. l.39] vel abund. [e. g. l.45]:* **α** *locorum:* RHYTHM. 48,5,1 flumen de Iordanne. DIPL. Karoli III. 32 p. 55,15 per montem Comanensem ... in montem de Calabiana *eqs.* DIPL. Otton. II. 288a p. 338,36 cellam sancte Marie de Quinque milia. LEO MARS. chron. 1,59 p. 149,17 (rec. II) in rivo, qui dicitur de Monacho. PETR. CAS. (?) chron. 3,39 p. 416,7 monasterium sancti Petri, quod vocatur de Avellana. CHART. Bund. 312 in plebe Clavenna vel episcopatu de Coira. 330 p. 240,8 curtem de Prades. 504 p. 20,25 in civitate de Curia. CHART. Ticin. 194 p. 27,2 omnes campi de Riva de Ronorenco et de Fontanedo de Supra. p. 27,14 qui *(campus)* est ... deseni (*leg.* de Sengis, *ut vid.)* de Peciis (*cf.* p. 27,9 omnia prata de Peciis de Seng[n]is). CHART. Aquens. 195 ⌜terra de Dolhain⌟ *('Dalhem'). persaepe. v. et sub VI C 3, e. g. p.43,66.44,12.* **β** *plantae:* BENVEN. GRAFF. ocul. B 34 p. 56,3 herba ⌜de bucira⌟ (debucira *ed., sed cf. ThLL. s. v.* buceras). **γ** *antidoti:* ANTIDOT. Glasg. p. 155,33 antidotum de stefanen (*cf.* ANTIDOT. Augiens. p. 43,25 a. stephanen).

II *de tempore:* **A** *inde a(b), ex, (statim) post – von (... an), (gleich) nach:* **1** *latius:* HUGEB. Willib. 4 p. 97,27 de infirmitate melius habebatur. AGIUS epic. Hath. 673 ubi de somno ... evigilassem. POETA Saxo 3,430 de morte resurgens. GERH. AUGUST. Udalr. 1,24 l. 9 de caena surgens. *al.* **2** *strictius:* **a** *in univ.:* FORM. Andec. 53 de manum usque ad vesperum. CHART. Rhen. med. 25 ut de hunc diem habendi ... habeant potestatem. HUGEB. Willib. 6 p. 106,10 de infantia ... usque ad ... pubertatem. TRAD. Frising. 518 de isto tempore. GERH. AUGUST. Udalr. 1,27 l. 78 de qua *(sollemnitate)* ... expectabat, donec *eqs.* TRAD. Lunaelac. 157 de epyphania usque ad palmas. CHART. scrin. Col. B 91 optinuit de morte matris sue ... sextam partem domus. *al. spectat ad rationem:* WANDALB. mens. 330 Martis dictus de mense December *(sc. extremus mensis). post – seit:* PURCH. Witig. 304 domini de morte prioris ascendit decimum nunc orbita solis in annum. THIETM. chron. 2 prol. 7 non fuerat tantus Caroli de morte patronus. **b** *in locut.:* WILLIB. Bonif. 4 p. 13,21 de die in diem (THIETM. chron. 2,4. *saepe*). FORM. Senon. I 32 ut ... precarias de quinquennium in quinquennium renovantur. GERH. AUGUST. Udalr. 1,9 l. 125 de hora in horam. *al.* **B** *inter, per, in – während, bei, in:* **1** *latius:* LEX Baiuv. capit. 15,3 p. 246 (codd. Mg. Mt) de rapturis de incendio factis. DIPL. Otton. I. 340 p. 466,21 Stefanus ... de omnia ... interfuit et subscripsit. OTTO FRISING. gest. 2,37 sauciatis ... de ... oppidorum expugnatione pluribus. CHART. Worm. 301 p. 202,30 que *(terra)* de rivi purgatione eicitur. *al.* **2** *strictius fere pro abl. temporis:* DIPL. Ludow. Germ. 147 p. 205,8 precepta, que de temporibus predecessorum nostrorum ... facta fuerunt. WALTH. SPIR. Christoph. II 6,142 de primi limitis hora. ANNAL. Cav. a. 1105 (MGScript. III p. 191,7) stella cometis apparuit de mense Februario. ANNAL. Disib. a. 1097 Iudeis de praeterito anno ... baptizatis. CHART. Bund. 736 p. 203,1 tempore mortis, de qua migravit de hoc seculo. ALBERT. M. animal. 7,81 natat de die et quiescit de nocte *(sc. scomber). saepius. v. et p. 38, 23. 24. abund. c. abl. abs.:* LEX Alam. 81 de *(om. 3)* praesenti comite. ACTA civ. Wism. A 51 stabilitum ... ⌜de presentibus consulibus⌟ (*cf.* 50 presentibus consulibus. 52 coram consulibus). *ibid. al.* **C** *pro acc. vel abl. extensionis i. q. per – seit (nunmehr), hindurch:* DIPL. Merov. I 49 quod antedicta terra ... de annus trigin<ta> ... semper ... possedissint. 77 p. 68,50 quase de longo tempore talis consuetudo fuissit, ut *eqs.* 78 p. 69,44 de pluremum annorum spacia.

III *de causa i. q. propter, ob, ex – wegen, aufgrund, aus (cf. VI A 3 a η):* **A** *pendet* causa (-is), re *c. quolibet attrib.:* LEX Alam. 36,2 alium mallare ... de qualecumque causa. HRABAN. epist. 51 quae *(celebritates)* de diversis causis observandae ... statutae sunt. THIETM. chron. 6,7 de vili causa interrupta est ... fidei connexio. OTTO FRISING. gest. 2,6 p. 107,15 quibusdam de causis latentibus. *al. c. pron. demonstrativo, relativo, interrogativo fere sensu adv.:* VITA Mar. et Ann. (NArch. 13. 1888. p. 23,38; c. 751) hac de re vitam finivit. RIMB. Anscar. 9 p. 30,38 qua de re contigit, ut *eqs.* THANGM. Bernw. 16 incertum, qua de causa. OTTO FRISING. gest. 2,16 p. 119,10 his de causis superiores Italiae partes aditurus. *persaepe.* **B** *usu communi:* **1** *in univ.:* VISIO Baront. 20 me de rusticitatem *(m.1 3a*, rusticitate *cett.)* verbi repraehendere. FORM. Senon. I 49 ut nulla malicia de istas culpas ... non habeat. RIMB. Anscar. 7 p. 28,39 hoc ... non de inaffectione faciebat, sed quia *eqs.* GERH. AUGUST. Udalr. 1,19 l. 34 de inoboedientia eam increpavit. THIETM. chron. 4,70 mortuus est ... ⌜de incustodita sanctorum ... reverentia⌟ (ob incustoditam ... reverenciam CHRON. Thietm.). BRUNO MAGD. bell. 80 equus ... de velocitate laudatus. OTTO FRISING. gest. 2,25 p. 128,16 numquid ex (de *A*) federe seditiosae civitatis iram principis incurrimus? *persaepe. c. pron. demonstrativo pro adv.:* HUGEB. Willib. 4 p. 98,10 in aecclesia est sepulchrum eius *(s. Mariae)*, non de eo, quod corpus eius ibi requiescat, sed *eqs.* OTTO FRISING. gest. 2,46 p. 154,3 de hoc, quod ... terram ... perturbarant, in causam ponuntur. ALBERT. M. incarn. 18 p. 188,80 Christus de illo accepit carnem, quod descendit ab Adam. **2** *in formulis chartarum de causa possessionis (cf. I C 6 b. p. 40, 16):* FORM. Marculfi 2,6 l. 10 quicquid ... tam de alode parentum quam de qualibet adtractu possedere videor. TRAD. Weiss. 234 quicquid ... visus fui tenuisse tam de alode paterna vel materna vel de conparato aut quamlibet contracta ... mihi ligibus obvinit. TRAD. Patav. 69 quicquid ... ad meam pervenit dominationem tam de alode quam et de emptione. FORM. Arvern. 3 quem *(sc. ancillam)* de alode visi sumus habere. *persaepe.*

IV *de relatione:* **A** περί, ἐπί, *circa, super – betreffend, hinsichtlich, von, über (cf. VI A 2 e. 3 b δ. ε):* **1** *in univ. (interdum 'um, an, auf, für, vor, mit, in, bei'):* **a** *pendet a verbis:* NICET. ad Chlodos. p. 121,27 quid dicam de leprosos (*m. al. corr.* leprosis)? VITA Desid. Vienn. 1 de cuius ... palmam victoriae ... pauca disserere. VITA Galli I 9 dum de ipso iter cogitarent. LEX Baiuv. 10,2 ⌜de illo granario⌟ (illud granarium *var. l.*) ... cum III sold. conponat. LIUTG. Greg. 12 p. 76,25 de ... terrenis minus curantem. TRAD. Patav. 50 ut sciretis dipsius *(i. de ipsius [sc. hominis])* femina ..., quod *eqs.*

[Antony]

HRABAN. epist. 14 p. 403,13 de *(om. V)* divina confidebam potentia, de qua scriptum est: '*eqs.*' THIETM. chron. 7,12 quid sibi de hac re esset faciendum. BERTH. (?) annal. a. 1071 quid erit de consecratis? et si hoc de episcopis, quid fiet de presbiteris? *persaepe.* *c. negat. et gerundivo pro enunt. per* ne *coniuncto:* RUD. FULD. Leob. 17 eam admonens atque contestans de non relinquendo ... loco. *abund. c. inf.:* CHART. Bund. 501 p. 15,14 (a. 1203) iuraverunt de ita adtendere ..., ut supra legitur. 764 p. 223,27 promisit ... de rendere omnia carta. **b** *pendet a subst. vel locut. verbalibus:* DESID. CAD. epist. 1,2 expectationem nostram de vestra ... salutem. LEX Baiuv. 17,3 non tibi traxi testem ⌞de ista⌟ (desta *L*) causa. 16,5 similis ratio ... de feminis servetur. ANNAL. Lauresh. a. 802 recordatus misericordiae suae de pauperibus. DIPL. Ludow. Germ. 6 p. 8,5 de ipsis rebus ... contrarietatem facere. HRABAN. epist. 22 quam *(haeresim)* quidam de praedestinatione ... contendunt. CATAL. biblioth. A I 92 p. 483,37 liber de vitas patrum. THIETM. chron. 4,12 p. 144,31 finis est de temet ipso et de omni regno. OTTO FRISING. gest. 1,68 p. 96,12 rex tam de subrogatione Coloniensis quam super determinatione ... controversiae ... examen laturus. *persaepe. v. et p.43,52.67.* *c. inf. pro subst.:* EPIST. Teg. 33 ne credas parvitatis mee servitia de tue caritatis velle lassescere cura. **c** *pendet ab adi. (cf. VI A 3 b ϑ):* LEX Alam. 6,4 (rec. B) ut de illa causa ... culpabilis non sit. HUGEB. Willib. 1 p. 88,31 parentes ... de ... filii sui evasione ambiguos. LIUTG. Greg. 13 p. 78,6 patres ... de elemosinarum operibus ... s o l l i c i t o s ... et studiosos (EIGIL Sturm. 5 p. 135,30 [cod. W]. *saepe*). AGNELL. lib. pont. 108 de oratione consuetus. RIMB. Anscar. 36 p. 71,28 de hac causa non eritis inmultati. WIDUK. gest. 1,5 certi de victoria (THIETM. chron. 5,38 p. 262,34. *saepe*). THIETM. chron. 6,47 de me multum pavidus. *saepius.* **2** *ellipt.:* **a** *in titulis librorum, capitulorum sim.:* EDICT. Roth. 172 de thinx, quod est donatio. 367 de waregang. COMPOS. Luc. A 1 de compositio cathmiae. A 4 de tinctio vitri prasini. LEX Baiuv. 7,3 de (di *sP*) minoribus personis. 14,6 de restituenda animalia. CATAL. reg. Franc. (MGMer. VII p. 851,19) de regum Francorum. CARM. de vita past. 4 de debite septies laudem. 12 de uxor et sponsa. ANTIDOT. Sangall. p. 89,28 de probatis trociscus ad somnum *(cf.* ANTIDOT. Bamb. app. p. 37,8, *ubi corrupt.).* GERH. AUGUST. Udalr. 1 capit. 1 p. 74 de ortu sancti Uodalrici et qualiter *eqs.* HILDEG. phys. 1,89 de retich. 5,3 de merswin. *persaepe.* *c. inf.:* LEX Sal. Merov. 1 de manire. COMPOS. Luc. K 16 de ferrum deaurare. *al.* **b** *usu communi:* **α** *verbo omisso:* LEX Saxon. 1 de ictu nobilis XXX solidos *(sc. componat sim.).* ANTIDOT. Sangall. p. 81,44 sola machir, ut supra dixi, das, et omnia, sicut de antidoto et de tina *(sc. dixi sim.)*, faciunt. OTTO FRISING. gest. 1,47 p. 67,28 de his hactenus. 2,25 p. 130,26 quid ad nos de talibus *(sc. attinet sim.)*? 2,48 p. 156,12 ad Ysaram fluvium, de quo Lucanus: '*eqs.*' *al.* *c. inf.:* BERTH. RATISB. serm. 10 p. 56,7 similiter *(sc. est sim.)* de ... pecuniam non habere, non tamen res contemnere. *ibid. al.* **β** *subst. omisso:* HRABAN. epist. 3 p. 385,32 quorum *(librorum)* primus *(sc. expositiones sim.)* de aecclesiasticis ordinibus et de veste sacerdotali continet *eqs.* GERH. AUGUST. Udalr. 1,25 l. 48 de obitu episcopi *(sc. famae sim.)* veraciter contradixit. **3** *quod attinet ad – was ... betrifft:* LEX Alam. 32 de feminis (feminas *10*) ..., si illis aliquid contra legem factum fuerit, qui hoc fecerit, omnia tripliciter eas conponat. CONC. Karol. A 16[A],4 de pugna duorum ..., ut prius non sortiantur, quam *eqs.* HRABAN. epist. 45 p. 499,26 de eo ..., quod interrogastis, utrum ... liceret ..., miror, quid *eqs.* GERH. AUGUST. Udalr. 1,23 l. 89 de nepote ... tuo ... firmamus, ut *eqs.* GESTA Camer. cont. II A 375,3sq. episcopum servabimus, de vita, de membris eius, de honore presulatus. *saepius.* **B** κατά, *secundum, ex – gemäß, nach, entsprechend:* PASS. Afrae II 1 p. 62,15 misericordia Dei, quae non de meo merito, sed de sua pietate iudicat. BONIF. epist. 46 p. 75,12 agite ... de hac obsecratione nostra. HUGEB. Willib. praef. p. 86,29 ego ... de ... comparatione contribulum meorum quasi omuncula. WANDALB. mens. 46 lustrare sub antris venantum de m o r e (WALTHARIUS 1154. *saepius*). ANTIDOT. Bamb. p. 25,11 ⌞de relato istius *(sc. Rufini)*⌟ *(ci.*, derelatorstius *ed.)* iera elefantius recuras. THIETM. chron. 4,70 quam *(rem)* ... Brun ... de priorum relatu suorum mihi indicavit. BURCH. URSB. chron. p. 74,8 movit exercitum ... de voluntate imperatoris. *saepe.*

V *locut. adv. (cf. III A app. B 1 app.):* **A** *c. adi.:* DIPL. Karoli M. 102 p. 146,31 abba ⌞de presente⌟ *(i. praesentialiter)* adstabat. BOTAN. Sangall. 11,1 herba artemisia si quis secum portaverit, levius iterat, ⌞de alium⌟ *(i. praeterea, cf. francog.* d'ailleurs) demonius eius nocere non potest. ANTIDOT. Glasg. p. 120,5 ⌞de presenti⌟ *(i. statim)* iubat (*sim.* 150,14 de presentem sanatur). ALFAN. premn. phys. 1,55 p. 15 ut ⌞de propinquo et non de longe (longinquo *A*)⌟ *(PG 40,521[A]* ἐγγύϑεν, καὶ μὴ πόῤῥωϑεν) auxiliaremur adinvicem. TRANSL. Annon. 4 res de tam facili concessa. CHART. Otterb. 30 p. 24,29 de levi ad ... memoriam revocari. GUIC. (?) bers. 4 ubi cervi perrexerint de veteri et non de frisco. CHART. Heist. 165 p. 243,20 bona ... cum suis iuribus et pertinentiis ⌞de alto et basso⌟ *(i. plane, prorsus)* ... concessimus. *persaepe. v. et p.39,17.* **B** *c. subst.:* WILLIB. Bonif. 8 p. 47,13 eos *(pagos)* tantum ⌞de nomine⌟ *(i. nominatim)* denudare ..., que *eqs.* TRAD. Frising. 130 haec traditio ... est de medietate tradita. WALAHFR. Wett. 603 a longe bini ⌞de parte⌟ *(i. seorsum)* steterunt. ANTIDOT. Sangall. p. 91,11 dabis ... de mane. ANTIDOT. Augiens. p. 50,12 das ... de sero eunti dormire. ANON. mus. plan. Coussemaker p. 494[a] quintus *(tonus)* ascendens potentialiter usque ad C sol fa ut, et ⌞de licentia⌟ *(i. licite)* usque ad D la sol re. CHART. ord. Teut. (Thur.) 197 ad nostram ⌞de veritate⌟ *(i. veraciter)* pervenit noticiam, quod *eqs. saepius.* de casis *pro coni. i. q. si – falls:* ANTIDOT. Glasg. p. 122,37 inplaustrum, si potis, superligare, de casis autem non potis *eqs.*

VI *notabiliora:* **A** *de usu:* **1** *adv. in locut.* susque deque *(cf. ThLL. V/1. p. 46,21sqq.):* EPIST. Hann. 48 p. 94,1 hanc *(laetitiam)* ... ⌞usque *(sic, cf. notam ed. p. 401)* deque⌟ *(i. aequa mente)* fero ... debilitari. **2** *ponitur pro aliis praep.:* **a** a(b): **α** *in univ.:* LEX Baiuv. 9,17 conpositionem a (de *Mt*) latrone (latroni, latronem *var. l.*) ... accipere. FORM. Senon. I 19 ut de ... omnibus bannis ... sit conservatus. TRAD. Frising. 661 p. 557,4 ut ... census ... ab eis veniret ..., hoc est de cuique illorum unus *(solidus).* THIETM. chron. 4,21 de (ab CHRON. Thietm.) ... internuntiis ... comperiens. OTTO FRISING. gest. 1 capit. 39 p. 7 dehortatio ... ab (de *A*) hac re. HELM. chron. 87 p. 170,3 rogavit rex ducem, ut faceret sibi pacem de Slavis. CHART. Mog. A II 691[b] p. 1131,5 censum ... habeo ab episcopo ..., et Cunradus ... habet de me et Hartliebus ab eo. *persaepe. v. et p.32,19.33,15.* **β** *de auctore in struct. pass.:* TRAD. Frising. 37 (a. 769/77) rogatus ab Isanharto ... seu de Rihharto. WALAHFR. carm. 80,2,6 scripturam ... ex alio ceptam, sed de me ... peractam. DIPL. Conr. I. 23 privilegium a regibus vel imperatoribus ac de nostra regali potentia constitutum. TRAD. Ratisb. 214 in presentia fratrum ... de abbate ... illuc destinatorum. GERH. AUGUST. Udalr. 1,3 l. 115 se ... esse oppressum ... de domino proprio. THIETM. chron. 7,33 p. 438,27 corpus ... ad aecclesiam delatum ⌞de confratribus⌟ (a fratribus CHRON. Thietm.) nostris et ... a vicario meo custoditum est. *persaepe.* **b** ex: **α** *in univ.:* LEX Alam. 49,1 si quis liberum de terra exfodierit. HUGEB. Willib. 4 p. 95,27 de illo *(sc. hydria)* communicaverunt vinum. LIUTOLF. Sever. II 1 omnes exitus viarum de Italia. ANTIDOT. Glasg. p. 116,5 lumbricis ⌞de cassum⌟ *(i. de capso;* decassum *ed.)* egecit. WALTHARIUS 684 hastam de vulnere traxit. CATAL. biblioth. A I 5 p. 19,35 idem *(Ovidius)* de Ponto. HELM. chron. 88 p. 172,6 percutiebant de insidiis incautos. *persaepe. v. et p.32,14.33,30.* **β** *in locut. ad personam pertinentibus:* PASS. Leod. 23 (MGMer. V p. 305,2) de memet ipsum (ipso *var. l.*) paratus sum. CONC. Karol. A 15[B] ut ... ipse *(sc. episcopus vel abbas)* ... de propria persona sua XXX speciales conpleat missas. NOTIT. Arnon. 6,1 potestatem non habentes de se. WALAHFR. carm. 59,9 si de parte tua fidei stat fixa catena. DIPL. Karoli III. 25 p. 42,19 quod de sua persona servus ipsius monasterii esse debuisset. *al. v. et p.35,5.* **c** in *c. abl.:* PACTUS Alam. 22,2 si porcarius legatus de (in *8*) via ostatus ... fuerit. VITA Wandr. 15 (MGMer. V p. 20,9) ut de proprium sudorem aederet panem

suum (*cf. Vulg. gen. 3,19* in sudore). Lex Baiuv. 1,6 si quis res ecclesiae igne cremaverit . . . in (de *G*) nocte. Dipl. Karoli M. 84[b] p. 121,32 per . . . fluvio . . . de ambas ripas. Agnell. lib. pont. 23 p. 289,1 omnis . . . populus . . . de caelis Deum cunlaudabat. Wilh. Hirs. const. 1,98 p. 1033[A] cuppa . . ., de qua scutellae lavantur. Fund. Consecr. Petri p. 175,9 cum . . . se opponebat de (in *var. l.*) conflictu. *saepe.* **d** in *c. acc.:* Vita Heinr. IV. 7 p. 27,27sq. ne umquam se vel de regno vel de praediis patris . . . i n t r o m i t t e r e t (Fund. Consecr. Petri p. 175,4 ex opposito de parte civitatis se intromittens. p. 175,10. 177,11). Chart. ord. Teut. (Thur.) 132 decimas vinearum . . . de presenti et futuro . . . assignavimus. *locut.* de quantum *i. q. in quantum – soweit, sofern:* Form. Pith. B 110 ipsas res, de quantum in sua venditione . . . insertum est. Dipl. Heinr. II. 284 p. 336,31 una cum silva . . ., de quantum . . . monasterium . . . tenere videtur (*inde* Dipl. Conr. II. 62 p. 76,1. Dipl. Heinr. IV. 291 p. 381,38 de quanto). **e** pro: Lex Baiuv. 22,4 de (pro *var. l.*) favis . . . tremisse et simile restituendi censemus. Form. Marculfi suppl. 2 precio de suprascribta rem . . . acceperat. Trad. Frising. 12 p. 39,35 cogitans pro remedium animę meae seu de vita futura. Hraban. carm. 13,33 tuus nisus semper sit de grege Christi. epist. 42 p. 481,14 mercedem de bonis operibus . . . percipere. Thietm. chron. 7,65 imperatori nuncium de (pro Chron. Thietm.) acquirenda eiusdem gratia mittere. Chart. Mog. A II 671 p. 1095,7 decimam . . . de nutrimentis animalium . . . exigere. *saepe. v. et p. 33, 10. de vicibus gerendis i. q. nomine – im Namen:* Gerh. August. Udalr. 1,27 l. 117 de omni congregatione . . . te flagitare, ut *eqs.* 1,28 l. 151 supplicaverunt non solum de semet ipsis, sed de omnibus clericis. *v. et p.43,47.* **f** ad: Trad. Frising. 1[tit.] (a. 744) traditio Moatberti de Zollinga *(sim.* 23[tit.] t. Poaponi de Uuihse vel ad Holze. *ibid. saepius. cf. p.43,15).* Hugeb. Willib. 4 p. 96,21 habent se *infirmi* de (cum *var. l.*) funiculo *(sc. extenso supra Iordanem)* et sic demergant in aquam. Annal. Guelf. a. 742 Franci . . . in Baiuvaria usque de (*om.* Annal. Alam. Annal. Nazar.) Lech. Eigil Sturm. 6 p. 138,18 ad monasticae vitae amorem incitatum et de spiritali contra diabolum certamine . . . imbutum. Trad. Frising. 437 quod . . . presbiter iniuste suam *(sc. laici)* . . . partem . . . ˹de episcopatu˺ (*postea:* ad episcopatum) sanctae Mariae tradidisset. Antidot. Glasg. p. 152,16 de lumbis et renibus (*cf.* p. 149,1 ad epar). Gerh. August. Udalr. 1,12 l. 99 de cuius *(classici)* sonitu exercitus . . . pugnam . . . omisit. *al. c. inf. finali pro gerundio:* Chart. Ticin. 5 p. 20,6 (a. 1185) obligavit . . . Gualterius . . . sua bona . . . Bocacio de defendere et guarentare iamscriptas res. **g** per: Carm. var. III 28/29 add. 4 (MGPoet. V p. 687; s. X.[ex.]) de me *(sc. libello)* sapientior esto *(sc. lector).* Epist. Teg. 15 sicut per pastoris neglectum sepe veniunt detrimenta . . ., ita de hebitudine nostrę inprovidentię *eqs.* Thietm. chron. 4,48 de porta . . . evasit. *al.* **h** cum: Dipl. Otton. III. 286 cortem . . . cum omnibus . . . adiacentiis eius vel de his omnibus rebus, unde *eqs.* **i** erga: Vita Rimb. 18 anxio de illa *(sc. sanctimoniali captiva)* motus affectu. **k** inter: Lex Baiuv. 12,8 quotiens de conmarcanis contentio nascitur. Rahew. gest. 3,19 p. 190,26 hos viros aut primos aut de primis . . . extitisse. **l** apud: Dipl. Otton. III. 359 quatinus de monachis . . . animae nostrae perpetua sit commemoratio. **m** super: Pactus Alam. 28,2 de illo limitario nove pedes canes . . . pendatur. **n** διά *(in nominibus pharm.; cf. Svennung, Pallad. p. 358):* Antidot. Berolin. 31 antidotum de peretro. Antidot. Glasg. p. 134,13 de dracantis *(sc. confectio). fort. huc spectat:* Antidot. Glasg. p. 117,15 de hirinon purgatorium. **3** *ponitur pro casibus:* **a** *pro abl.:* **α** *separativo:* Lex Baiuv. 17,5 de *(om. sP)* . . . testificatione sacramenti se abstinere. Vita Lamb. Traiect. 5 (MGMer. VI p. 357,17) deposuerunt eum *(pontificem)* de ˹sedem suam˺ *(1,* sede sua *cett.).* Agnell. lib. pont. 150 p. 375,5 orbatus de meis luminibus. Trad. Brixin. 45 se recredidit et abdicavit de mancipiis. Berth. (?) annal. a. 1073 p. 276,33 in quo *(die)* se . . . de incusatione . . . expurgaret. *persaepe. v. et p.33,16. c. nominibus civitatum sim.:* Agnell. lib. pont. 57 reversus est . . . Romam de Constantinopoli. Vita Corb. I 38 ˹de Frigisingas˺ (Frisinga *m. al. corr. 2*) . . . pergentes. Berth. (?) annal. a. 1074 sedis apostolicae legati . . . de Roma . . . venere. Herbord. Ott. 2,23 p. 101,3 cum . . . de rure populus . . . conveniret. *saepe. v. et p.32,14.* **β** *originis (cf. I C 2 a):* Hraban. carm. 16,12 virgine progenitum terra Deus extulit Adam, Iesum de matre virgine progenitum. Walahfr. Blaithm. 17 regali de stirpe satus. Ruotg. Brun. 39 de antiqua regum prosapia ortum. Otto Frising. gest. 1,21 p. 35,28 de sorore ducis natus. *saepius.* **γ** *comparationis:* Liber hist. Franc. 31 p. 291,27 Galsuinta senior aetate erat de Brunchilde. Lex Baiuv. 1,3 quicquid plus valet quam *(om. sP,* de *var. l.)* quattuor tremisses (tremisse *sP,* tremissis *var. l.*). Otto Mor. hist. p. 46,3 qui *(equites)* minus de triginta fuere. *al.* **δ** *modi:* Form. Marculfi 2,19 de qualibet modo ad eum pervinit *villa.* Form. epist. II 6 ut . . . de sacras orationes vestras nostri memores sitis. Walahfr. Mamm. 18,7 crepitant incendia . . . murmure de magno. Trad. Frising. 574[a] p. 490,39 quicquid de conparatione vel adquisitione adgregavi. 1564[k] ˹de libera manu˺ (*cf.* 1564[d] potestativa manu) tradidit se. Registr. Mog. p. 57,27 scabinus . . . de ore omnium scabinorum . . . dixit pro se et ipsis. *saepius.* **ε** *instrumenti:* Pactus Alam. 30,1 si . . . caballus . . . ˹palo transpuncta˺ (de palo transpunctus *rec. A. B*) fuerit. Lex Baiuv. 17,2 in proximo, quantum iactus est de *(om. pars codd., corr.* cum *Bb)* secure. Form. Senon. I 17 ipso *(sc. hominem)* de arma mea percussi. Dipl. Ludow. Germ. 16 p. 20,21 de anulo . . . sigillare (20. Dipl. Loth. I. 55 danulo *[A,* anulo *C]. saepius*). Agnell. lib. pont. 24 exornata fuit *ecclesia* de preciosis lapidibus et tessellis variis decorata. Dipl. Karoli III. 116 fidelem . . . de quibusdam rebus . . . munerare. Thietm. chron. 7,68 de . . . terrore concutitur. Annal. Ianuens. III p. 84,11 armati de balistis et arcubus et de ceteris armaturis. *persaepe. ellipt.:* Trad. Frising. 195 p. 186,26 (a. 804) duas friskingas aut pretium earum ˹de argento˺ *('in Silber', sc. solvendum).* **ζ** *pretii:* Form. Marculfi add. 1[b] de caducis rebus marcare aeterna. Chart. Tirol. notar. I 263 p. 122,22 emi partem unam ad montem de illis denariis. *saepius.* **η** *causae (cf. III):* Form. Senon. II add. 1,4 de fame perire. Hugeb. Wynneb. 2 p. 107,31 lassata de itenere . . . membra. Widuk. gest. 2,41 annus notabilis casu calamitoso . . ., de morte scilicet . . . reginae. Wipo gest. 33 p. 52,4 de duplici victoria duplex gaudium populis effecerat. Amarc. serm. 1,310 generosi, qui de tesauris, titulis statuisque tumentes Christum contempnunt. Annal. Hamb. a. 1264 monasterium . . . tam de hospitalitate quam de bona conversatione personarum famosum. *saepe.* **ϑ** *respectus:* Agnell. lib. pont. 166 p. 385,4 luna minuetur de lumine. (Agnell.) lib. pont. prol. p. 276,9 (carm.) corporis exiguum membris, sed mente capacem, quam magnum sensum, quamquam de corpore paulum. **ι** *mensurae:* Chart. Lamb. Leod. 122 p. 185,21 (a. 1218) episcopus mihi accrevit . . . feodum meum de quindecim libris alborum. Heinr. Lett. chron. 7,6 asserem . . . de toto pede nimis brevem. **κ** *temporis: v. sub II B 2.* **b** *pro gen. (cf. VI A 4 b β):* **α** *partitivo (cf. I C 3 a):* Pactus Alam. 22,1 gregem ˹de porcus˺ (de porcos, de porcis, porcorum *var. l.*). Trad. Frising. 652 de apibus alvearia II . . . et de segale modios XX; . . . de pratis carradas CC. 671 p. 565,13 de terra arabili iornales CXXIIII[or]. Regino chron. a. 773 p. 49,11 scaram de electis viris. Vita Cunib. C 4 p. 365,25 habuit . . . hoc de bono more . . ., ut *eqs.* Dipl. Heinr. II. 299 p. 369,42 medietatem de duas porciones de cunctas cortes. Cono Laus. notae p. 789,32 parum fuit de frumento, sed . . . satis per Dei gratiam crevit de frumento et vino. *persaepe. materiae:* Compos. Luc. C 15 ex carbonibus pini aut de habetem. Trad. Frising. 268[b] septem solidos de argento. Antidot. Sangall. p. 89,16 prassiu - III, ˹depitres nuclos˺ *(corrupt. ex* de pi<no> nuclos - III, *ut vid.),* aqu. s. VI coquis (*cf.* Antidot. Glasg. p. 133,40 nuglos de pino mundatus - II. p. 139,32 nogleos pineos - III, et de aqua sextar. VIIII). Froum. carm. 19,12 vetulo de flegmate guttas. *al.* **β** *possessivo:* Chron. Fred. 4,25 civitates de regno. Antidot. Sangall. p. 95,12 aut de capra aut cervi cornum. Chart. Bund. 74 res de . . . monasterio invadere. Rhythm. 88,12,3 non lumen solis neque lune nec de ulla sidera. Dipl. Heinr. II. 465 p. 592,18 inperator . . . reddidit omnia . . . pro anima sua et pro anima de coniuge sua et posuit bannum super caput de supra

scripto preposito et de sui monachi. CHART. Lux. III 382 p. 414,29 pecora de abbatia. *persaepe.* **γ** *subiectivo:* LEX Baiuv. 2,8 iussio domini (de domino *var. l.*). LEX Raet. Cur. 9,2,1 si exind *(sc. e carcere)* reus per glienciam de ipso custode fugiret. TRAD. Frising. 400a p. 342,11 per consensu . . . episcopi vel de eius successores. ANTIDOT. Glasg. p. 154,20 ad . . . virginem de capite tollenda (*postea:* ad tollenda vertiginem capitis). VITA Mathild. II 17 p. 180,12 non minor erat misericordie usus quam de plebe concursus. TRAD. Frising. 1452 cum consilio . . . clericorum nobilium et de familia. *saepius.* **δ** *obiectivo:* DESID. CAD. epist. 1,14 egestatem de aqua habemus. FORM. Marculfi 2,21tit. vindicio de campo. FORM. Senon. I 41 p. 203,25 amor . . . Christi et desiderium de . . . paradyso . . . seu et timor gehenne. VITA Corb. 3 p. 599,13 damnum ⌞de mula⌟ (mulae ARBEO). DIPL. Otton. I. 252 monachis illius monasterii de abbate electionem indulgemus (*inde* 425. DIPL. Otton. II. 38). DIPL. Karoli M. 274 p. 407,8 (spur.) consecrationes altarium . . ., ordinationes de clericis. *persaepe.* **ε** *criminis:* WIDUK. gest. 3,68 p. 143,12 quid me . . . de perfidia arguis? GERH. AUGUST. Udalr. 1,11 l. 16 se esse reos . . . de . . . praedatione . . . civitatis. BERTH. (?) annal. a. 1056 ab imperatore de coniuratione contra se facta victus. OTTO FRISING. gest. 2,8 p. 108,11 Gerardus . . . Guicmannum . . . de intrusione accusavit. *saepius.* **ζ** *qualitatis:* VITA Liutb. 25 p. 28,12 ille homo . . . suo . . . de opere munuscula . . . frequentabat offerre. CHRON. Salern. 38 p. 39,8 de mendaciosa eloquia . . . se ostendebat. WALTH. SPIR. Christoph. II 4,26 unum . . . Deum de nomine trino. GESTA Camer. cont. II A 351,3sq. vir de magna potestate, homo de multo milite. CHART. scrin. Col. A II 1 p. 300 nr. 5 cerocensualem esse ad ecclesiam . . . de tribus obulis annuatim persolvendis. CHART. Rhen. med. III 1233 cameram . . . de decem lectis. CHART. Westph. VII 1238 equum de XXXa solidis et porcum de VIII solidis. *al.* **η** *definitivo:* EPIST. Desid. Cad. 2,16 una cum exemplaria de litteras domno Sulpicio. VITA Liutb. 25 p. 28,12 munuscula de vasculis (vasorum munera *Br1*). GERH. AUGUST. Udalr. 1,3 l. 84 victum . . . de optimis escis et potibus. CHART. Sil. D I 45 p. 28,32 redditum carnificii de trecentis denariis. CONST. imp. I 320,2 de beneplacito et immobili voluntate nostra hoc esse, ut *eqs. al.* **ϑ** *pendente ab adi. (cf. IV A 1 c):* AMALAR. interpr. 45 manum plenam . . . de simila. THIETM. chron. 4,54 de dignis penitentiae fructibus cupidi. BERTH. (?) annal. a. 1067 p. 273,36 se . . . de praeposita culpa . . . innoxium esse. GESTA Camer. cont. II A 368,2 urbs . . . est pauperrima de plebe, de militia. *al.* **c** *pro acc. (cf. VI A 4 b γ):* LEX Baiuv. 9,19 si quis contra caput alterius ⌞de iniusta accusatione⌟ (iniustam accusationem *var. l.*) commoverit. 20,4 ⌞de eo cane⌟ (de his canibus, canem *var. l.*), quem bibarhunt vocant . . ., qui occiderit. TRAD. Patav. 43 ego Kaganhart scripsi de carta. TRAD. Frising. 329 ut de hereditate, quae mihi . . . eveniebat, ut ad domum sanctae Mariae . . . tradidissem. ANTIDOT. Bamb. app. p. 37,30 ericius prindes et deo *(i. de eo)* canna *(ci.,* camna *ed. ex cod.*; lamna *ci. Svennung, Pallad. p. 631, sed cf. ThLL. V/2. p. 1351,31)* extenterabis. DIPL. Otton. I. 143 p. 224,10 ut . . . confirmaremus . . . res, quas . . . antecessores tenuerunt . . ., scilicet de castro Doiono *eqs.* DIPL. Heinr. III. 311 ut . . . de ante dicto praedio liberam . . . potestatem habeat tenendi. *al. cf. l.38.p.36,69.* **d** *pro nom. (cf. VI A 4 b δ):* LEX Alam. 22 ⌞de liberis . . . ecclesiasticis⌟ (liberi . . . ecclesiastici *rec. B*) omnes . . . reddant ad ecclesiam. LEX Baiuv. 15,7 ⌞de viduis⌟ (viduae *var. l.*), quae . . . in viduitate permaneant, aequalem inter filios suos . . . habeat *(sic)* portionem. ARBEO Emm. 26 ad memoriam rediit . . . de carnificum verbis. OTTO FRISING. gest. 1 prol. p. 10,17 de expugnatione . . . urbis necnon . . . totius orientis triumphus . . . regi promittebatur. *al. v. et p. 42,18.* **e** *pro dat. (cf. VI A 4 b ε):* LEX Baiuv. 14,18 si quis . . . caballo aut bovi vel cuilibet quadrupedi (de quadrupedia *sim. var. l.*) . . . oculum excusserit. CHART. Fuld. B 37 p. 64,9 de alia area hec sunt ad<fi>nes: *eqs.* (*cf.* p. 64,17 vinea, cui sunt adfines). WILLIB. Bonif. 1 p. 5,3 de monasteriali . . . vita insudare. *al.* **4** *abund. (cf. I C 6 c. VI A 5):* **a** *in univ.:* EIGIL Sturm. 6 p. 138,15 noli de inquirendo cessare. CATAL. reg. (MGLang. p. 520,20) qui *(dies)* fuit die di dominico (*cf.* p. 520,30 die, qui fuit dominico). CATAL. biblioth. A I 5 p. 19,35 idem *(Ovidius)* . . . ⌞de sine titulo⌟ (*i. Amores; cf.* ACCESS. ad auct. p. 36 sine titulo). **b** *c. casibus pro casibus nudis:* **α** *c. abl.: v. sub VI A 3 a.* **β** *c. gen.:* LEX Alam. capit. 20 p. 41 (cod. 9) de ecclesiae servum. RECEPT. Sangall. I capit. 42 p. 6 remedium ad periculum defulcorum (*cf.* 42tit. fulcorum; de fungorum *ci. J. Staub, cf.* II 54 qui a fungo periclitatur). DIPL. Otton. I. 340 p. 465,29 tensaurum de me<arum> ecclesiarum. CHRON. Noval. 2,3 p. 130,19 nonnullas fuisse . . . vitas . . . conscriptas de illorum abbatum seu monachorum. *v. et l.22.p. 34,16.43,57.* **γ** *c. acc.:* LEX Alam. 1,1 si aliqua persona . . . de *(om. 1)* ipsas res . . . abstrahere voluerit. 57,23 de *(om. pars codd.)* qualecumque *(sc. dentem)* excusserit, unaquemque cum solido uno conponat. VITA Richar. 7 (MGMer. VII p. 448,10) ad memoriam reduxit ⌞de eos⌟ (deos *m. al. corr.* eos *2*), quos . . . reliquid. ORD. iud. Dei B II 3c qui de hunc furtum pertulit aut commissit. *v. et p.35,30.31.43,23.* **δ** *c. nom.:* IONAS BOB. Columb. 1,19 p. 189,3 quid sibi ⌞de ista⌟ (de istis, ista *var. l.*) vellint. DIPL. Merov. I 19 p. 20,23 argentum aurumve . . ., de quod ibidem conlatum fuit . . ., auferre. 69 p. 62,3 tam de quod ibidem presenti tempore est firmatum quam quod *eqs. cf. p.43, 3.* **ε** *c. dat.:* LEX Alam. 12 ad episcopum, de *(om. 1.3,* in *11)* cui (cuius *5-9.11*) parochia fuit. **c** *c. abl. abs.: v. II B 2 app.* **d** *c. inf.: v. IV A 1 a app. 2.* **5** *subsequitur alias praep. (utrum abund. an per ellipsin, interdum diiudicari non potest):* FORM. Marculfi 2,17 l. 53 qualiscumquae . . . epistolas . . . excepto de ingenuetatis. DIPL. Ludow. Germ. 122 anan in de groba et inde *eqs. (de cursu limitis).* DIPL. Arnulfi 37 quicquid sibi ex de *(A)* hisdem rebus libuerit faciendum. DIPL. Karoli M. 312 p. 471,36 (spur.) iura fluviorum, qui decurret per de ipsos comitatos. 313 p. 473,1 (spur.) dono . . . in ad de iura dominioque ipsius cenovio . . ., id est monasterium. p. 473,6 per . . . cometatoras ad de ipso monasterio pertinente. CHART. Ticin. 196 p. 34,21 ut tota . . . decima . . . sit ecclesie . . . preter de illo prato, quod *eqs. al.* **B** *de collocatione :* **1** *interponitur (praecipue in poesi):* **a** *inter attrib. et subst.:* ALDH. virg. II 1676 claro de germine. HROTSV. Mar. 662 quo . . . purgaret . . . criminis inposita de magni se cito culpa. WALTH. SPIR. Christoph. II 3,215 hic *(Christus)* solum solo et verum de lumine lumen. *saepe. adde:* WALAHFR. Wett. 480 rogat . . ., cuius hominum de parte venirent. AGIUS epic. Hath. 265 rex David, cuius fuerat de semine Christus. **b** *inter subst. et attrib.:* WALAHFR. Wett. 80 recessum ordine de tanto. TRANSL. Phil. Cell. 1 miraculis . . . de innumerabilibus paucis descriptis. POETA Saxo 3,509 obvius . . . loco de . . . memorato . . . ibat. HROTSV. prim. 363 ecclesiam . . . defendere . . . incursu de . . . Ungariorum. ADAM gest. 1,9 ⌞predicatoribus de his⌟ (de hiis predicatoribus *var. l.*) . . . sumamus exordium. *al.* **2** *postponitur (praecipue in poesi):* CARM. de Nyn. 451 sancti . . . cadaver . . . tumulo de claruit orbi. EPIST. Hann. 105 p. 176,6 huic scripto, quo de agitur, . . . multum deesse. *al.* **3** *pendet ab adv. loci anteposito vel postposito:* HUGEB. Willib. 4 p. 96,8 venientes de monte deorsum. CHART. Rhen. med. I 13 p. 17,16 ad prope de Kilibergo (*cf.* p. 17,21 iuxta castrum Kiliburg). WALAHFR. Wett. 44 rapitur . . . foras de carcere. DIPL. Karoli III. 25 p. 42,26 licenciam foris de . . . placito exiendi. WIPO gest. 30 p. 49,25 corium *(sc. equi)* de cruribus sursum abstulit. CHART. Ticin. 194 p. 27,12 *fenum* ab . . . Oro supra . . ., et illud fenum de Oro inferius. 134 p. 124,9 sup<r>a Navexelam, que est retro de <A>gario. *al.* **4** *subsequitur praep. pendens a subst. partic. postposito:* LEX Baiuv. 4,17 de in ripa proiectis. 4,18 ⌞de ab (de *W*) equo⌟ (dequo *L*, de equo *P6*) proiectis. 4,19 de (de *add. Jlz. W*) scalis proiectis. 4,20 de in ignem proiectis. HRABAN. hom. I 51 p. 94D si misericorditer iudicemus de in nos delinquentibus. HINCM. Remig. 15 p. 298,9 quod . . . de in se credentibus dixerat Christus . . . Patri. BRUNO MAGD. bell. 97 nichil de post terga relictis scientes. ALBERT. M. sent. 1,30,1 p. 88b,14 huiusmodi praedicatum . . . est de per se convenientibus. **C** *de relatione syntactica:* **1** *c. attractione rel. q. d.:* LEX Baiuv. 1,3 iuret in altare de qua ecclesia (ecclesiae *var. l.*) furaverit *(sc. res).* 13,2 iustitiam facere . . . de qua re (rem *var. l.*) appellatus fuerit. **2** *ellipt. omisso abl.:* **a** *in univ.:* DIPL.

Heinr. IV. 483 p. 658,29 episcoporum . . . habita de huiusmodi sententia. **b** *corresponsione pron. rel. omissa:* PACTUS Alam. 22,4 de quod (quo *var. l.*) berbigario . . . et vaccario fiet, sicut reliquis servis conponatur eis in duplum. TRAD. Frising. 258 p. 231,30 ut amplius nemini inquietare deberent de quicquid ad Atulla pertinere videtur. LEO III. epist. 3 p. 92,21 de . . . quod nobis emisit vestra serenitas: *eqs.* **c** *omisso abl. subst., a quo pendet iunctura praepositionalis (fere* terra, loco, regione, parte *sim.): v. sub VI C 3 passim, e. g. l.17.38.* **3** *c. praep. (cf. VI A 5. B 4) sive per ellipsin sive per unionem praep. et subst. (fere in nominibus locorum) vel c. adv. (cf. VI B 3) pro subst. usurpato (aliter ac in compos. [p.44,60sqq.] notione praep.* de *semper vigente; singula [interdum et coniunctim scripta] ordine alphabetico afferuntur):* a d : TRAD. Frising. 155 (a. 792/93) traditio Sindeo de ad Hleginpah *(postea:* in loco, qui dicitur ad Hleginpach *['Langenbach']).* a n t e: LIBER ordin. Sedun. A 297 se removeri . . . de ante ecclesiam. *v. et l. 23.* a n t e a: CHART. Tirol. notar. I 47ª p. 21,15 (a. 1236) ab una parte . . ., ab alia . . ., de antea . . ., de retro (*item de terminis:* 61 p. 29,4 cui *[casali]* coheret ab una parte Ottonellus . . ., ab alia Bernardus, de retro Musa . . ., de antea strata publica). d a v a n t e: PACTUS Alam. 20,3 si *quis* carruca involat aut rumpit de *(om. rec. B)* rotas (rotis *var. l.*) ⌞de davante (ante *6. 7)*⌟ (primarias *8*, in priori parte *rec. B*) *eqs.*; si ⌞de post⌟ (posteriores *8*, de postea *4*) *eqs.* d e o r s u m: LEO MARS. chron. 1,32 p. 87,4 incipientibus illis *(fratribus)*, qui ⌞de deorsum⌟ *(i. de monasterio, quod deorsum erat)* venerant, responsorium . . ., illi quoque ⌞de sursum⌟ *(i. de monasterio, quod sursum erat)* id ipsum subsequebantur. CHRONOGR. Corb. add. 2 p. 90,30 ad illam Iherusalem celestem, que sursum est, . . . festinate . . .; huius autem, que ⌞de deorsum⌟ *(i. de hoc mundo)* est, visio . . . si *eqs.* FRID. II. IMP. art. ven. 4 p. 120,30 de deorsum in sursum. *al.* e x t e r i u s: ABSAL. serm. p. 85ᴬ quandoque . . . impeditur *visus mentis* de superius, quandoque de inferius, <quandoque de interius> *(supplevi)*, quandoque de exterius *eqs.* p. 85ᴰ. e x t r a: CHART. Ticin. 194 p. 26,8 (a. 1239) fenum de Morenca et de Extra Clausum de Quinto. ALBERT. M. veget. 7,153 de extra hortum in hortum non intrabunt *formicae*. CHART. Scheftl. 30 p. 34,1 in presencia . . . Hainrici de extra Vage. f o r a s: LEX Ribv. 73,4 si . . . virga de ⌞foras *(A4*, foris *cett.)* sepe⌟ *(i. exteriore parte saepis)* . . . aliquid interficerit, solvatur; si autem de *(om. A5)* intus sepe in virga se inpalaverit, non est solvendus. f o r i s: DIPL. Karoli III. 152 p. 245,29 civitatis murum et quindecim pedes de intus *(i. terra intus sita)* et LX de foris (*item* p. 246,4). CHART. Ital. Ficker 29 p. 40,17 nec pro me ipsa neque submissa persona . . ., non de infra regno neque de foris regno, de nulla, quae sub celo consistit, . . . agere. ALBERT. MIL. temp. 257 ançiani . . . iuraverunt pacem . . . cum Reginis de foris pro eis et Reginis intus civitatem Regii (*inde* SALIMB. chron. p. 452,30 deforis). *ibid. al. v. et l.40. p.44,6.* i n f e r i u s: *v. l.34.* i n f r a: DIPL. Merov. I 41 p. 39,23 qualiter . . . de infra termino ipso . . . contentionem . . . habuissent. LEX Baiuv. 1,3 si *quis* . . . qualemcumque rem de *(om. pars codd.)* infra ecclesia furaverit. ANNAL. Lauresh. a. 802 de infra palatio . . . vassos . . . transmittere. ANNAL. Ianuens. II p. 90,18 sagittea una . . . venit in partibus ⌞de infra maris⌟ (*i. inframaris; cf.* IV p. 55,9 partium ultramaris). *al. v. et l.46. p.44,3.* i n i b i: CHART. civ. Erf. 108 p. 59,5 (a. 1233) Albo de Vipeche, Theodericus de inibi. i n t e r: CHART. Bund. 1350 p. 127,35 (a. 1283) Rubeus de Interligna. 1448 p. 202,18 Lorenzolus de Interortolis. *ibid. al.* i n t e r i u s: *l. 35.* i n t r a: CONC. Merov. p. 160,8 se . . . de intra monastirii sui septa subtrahere. LEG. Lang. p. 660,9 (chart. a. 774) servi . . . mei . . . quamque de intra domo nostra quamque et de massariis. DIPL. Merov. III A 49 p. 167,30 ecclesiam sancti Hylarii de intra amnem. *v. et l.70.* i n t r i n s e c u s: EDICT. Roth. 146 si aliqua de ⌞intrinsecus domui (domo, domus, domi *var. l.*)⌟ (hoc, quod intrinsecus fuerit crematum *12*) orta fuerit intentio. i n t r o: LEX Sal. Merov. 7,3 si quis . . . accipitrem deintro (intra, deintra *var. l.*) clavem (clave *var. l.*) furaverit (*inde* caus. 3,2. LEX Sal. Pipp. 7,3. *sim.* caus. 2,2. 3,3). COMPOS. Luc. I 15 tornatur de intro in foras *metallum.* THEOD. TRUD. Bav. 34 Bavo ⌞de intro⌟ *(i. de cellula)* filium iniquitatis irridere. i n t u s: LEX Sal. Pipp. 12,3 si . . . ingenuus aliquid deintus (deinfra *rec. E*) casa furaverit. LAUR. LEOD. gest. 31 castrum exterminatur, praeda et omnes deintus capti . . . abducuntur. CHART. civ. Halb. 28 tam de intus Halverstat quam de foris venientibus. *al. v. et p.43,42.44.* i u x t a: RUD. TRUD. gest. 7,15 p. 271,7 Guibertus de iuxta Albin fluvium. l o n g i n q u e: MIRAC. Volq. 9 multitudo veniencium de longinque. n o v i t e r: ANTIDOT. Sangall. p. 97,47 addis ⌞de noviter⌟ *(i. de novo)* alias tantas herbas. p o s t: CHART. Ticin. 194 p. 27,24 (a. 1239) de post tecto . . . usque ad portam. CHART. Tirol. III add. 1248ª Yscla de Postdreto *(i. post deretro). v. et p.43,24.* p o s t e a: *v. p.43,25.* r e t r o: *v. p. 43,19.21.* s u b: EPIST. var. I 1 p. 496,15 dii, qui non fecerunt caelum et terram, pereant de terra et de sub terra (*per errorem pro* caelo, *cf. Vulg. Ier. 10,11* de his, quae sub caelo sunt). ARNO REICHERSB. scut. p. 1512ᴮ cum de schola puerorum et de sub virga in conventum seniorum . . . assumuntur *adulescentes.* COD. Wang. Trident. 10 p. 36,3 Mainentinus de Subtauro. CHART. Rhen. inf. II 220 presentibus Ricolfo de sub macello . . ., Constantino de s. Laurentio. FRID. II. IMP. art. ven. 3 p. 46,13 duo extrema funiculi exeant de sub alis super dorsum *(sc. gruis). al.* s u b t e r: DIPL. Conr. II. 65 p. 80,21 a mane Flumisello, desubter *(postea:* desubtus; *i. ab aquilone)* Gena *(de terminis, cf. l.26).* s u b t u s: DIPL. Karlom. (II.) 23 p. 319,23 finis de medio die e<s>t *(supplevi)* terra de Uestola, ⌞de subtus⌟ *(i. ab aquilone, cf. l.24)* res de Beduducio *eqs.* RAHEW. gest. 4,69 p. 314,21 Cremenses . . . primos *(sc. invasores)* . . . et desubtus et supra . . . spiculis excipiunt. CHART. Tirol. notar. I 453 p. 216,31 in Meço desubtus Coronam (*cf.* II 583 p. 372,26 communitatis Meçi de Corona). CHART. Bund. 1469 p. 223,36 rogatu . . . Martini de Subtusvia. *al. v. et l.24.36.* s u p e r: CHART. Bund. 879 p. 330,18 (a. 1251) coram . . . plebano de Supersax. *v. et l.38.* s u p e r i u s: *v. p.43,34.* s u p r a: CHART. Ticin. 20 p. 48,3 (a. 1186) sex homines de Cadelmario de Supra et de Subtus. CHART. Bund. 501 p. 13,23 a parte totius comuni de Mesoco de supra Porta (*cf.* p. 15,37 de Mesoco supra Porta. 1283 de Superporta de Mesoco. 1730 de Sorporta de Mesoco). CHART. Tirol. 632ª in presencia . . . Liabardi de Supraugna *('Oberinn').* COD. Wang. Trident. 278 p. 501,2 Conradus desupra sanctum Martinum. *al. v. et l.29. p.35,47.* s u r s u m: LEO MARS. chron. 1,32 p. 87,8 abbatem . . . et . . . seniores de sursum. *v. et p.43,28.* t r a n s: LEX Sal. Merov. 39,2 cum servus . . . ⌞detrans mare⌟ (de trans mare, trans mare, citra, citra mare *var. l.*) fuerit revocatus. YSENGRIMUS 3,1027 ⌞detrans Tanaim⌟ (de trastanaym *B*) . . . edita syndo. HEINR. LETT. chron. 19,6 p. 131,9 columpnam *(i. columbam)* . . . de trans Alpibus venientem. *al.* u b i: ALBERT. M. metaph. 11, 3,3 p. 537,40 motus . . . localis est continue de potentia ad actum, quia de ubi ad ubi. u l t r a: CAPIT. reg. Franc. 48 ut de ultra Sequane omnes exercitare debeant. CHRON. Cas. 3 p. 471,1 (const.) Tuscani . . . cum populo, qui de ultra veniunt. VITA Albarti 7 (MGMer. VI p. 23,13) deultra mare regrediens (CHART. Bund. 602 p. 93,11 ospitali sancti Iohannis de Ultra Mare. *al.*). ANNAL. Ianuens. II p. 30,18 principibus de ultramontibus (*cf.* SALIMB. chron. p. 579,23 magistros de ultramontanis). ALBERT. M. veget. 6,11 qui *(Nilus)* de ultra aequinoctialem advenit. CHART. Friburg. 203 cum . . . Iohanne dicto de Ultra Reno. *al.*

compos. (notione praep. de *fere evanida):* *deab, deante, *deantea, decirca, decontra, deex, deforas, deforis, dehinc, deinde, deinter, deintus, deiusso, delatus, delonge, *delongo, *denante *(i. inante)*, depost, depostea, *deprocul, deprope, derepente, deretro, desub, desubito, desubter, desubtus, desuper, desupra, desursum, detrans, *deversus, deultra *(quae maximam partem et coniunctim et divisim scripta occurrunt).* *Antony*

dea, -ae *f.* *dat. pl.* -abus: *l.70.* *diva – Göttin:* **1** *proprie:* **a** *in univ.:* ERMOLD. Ludow. 4,311 sacra meis . . . dis atque -bus persolvi *(sc. Heroldus).* CARM. Salisb. I 10,6 quae *(Februa)* -a de stultis . . . vocitata fuit. RATHER. prael. 1,10 l. 360 ut . . . Herodian . . . quasi reginam, immo -am preponant

(sc. decepti). HERM. CARINTH. essent. 2 p. 168,1 quod tantam . . . ei *(Mahumeto)* gratiam -e *(sc. Veneris)* sue contulerit *Iupiter*. ALBERT. M. fat. 2 p. 68,9 decursum vitae tribus fatalibus -bus attribuit Plato. *saepe*. **b** *de philosophia:* HERM. CARINTH. essent. praef. p. 72,3 altissima -a verticem meum dextra tetigit. **2** *in imag.:* SEDUL. SCOT. carm. II 72,14 qua Bacchus regnat, sedes et Musa locavit, urbs, colit, es felix, quam deus atque -a. CARM. Bur. 194,1,2 in cratere meo Thetis est sociata Lyeo; -a est iuncta deo, sed -a maior eo. **3** *meton. de simulacro:* THIETM. chron. 7,64 cum . . . civitatem . . . transire voluissent *Liutici*, -am . . . alteram perdidere. *ibid. al. adde de arbore: v. vol. I. p. 870,40.* *Lawo/Gansweidt*

***deab** (de ab, de ad) *praep. c. abl. (acc.: l.17; struct. mixt.: l.14). (inde) ab – von (. . . an):* FORM. Andec. 4 p. 6,15 de ab odiernum diae (FORM. Sal. Merk. 11 de ab hodierna die. 12 de ab hac die [*cf.* 9 ab hodierna die. 10 post hunc diem]). CHART. Sangall. A 415 reciperunt venditores de ad emptores XII solidos. *cf.* *da. *Antony*

***deacrocum** *v.* 1. dia.

deactio, -onis *f.* *defectus in actu – Unzulänglichkeit im Handeln:* ALBERT. M. quaest. p. 192,38 ostensum est, quod haec est -o, non actio. p. 201,32 dictum est, quod *peccatum originale* non est habitus movens, sed habitualis -o *eqs. (cf. notam ed.).*

***deaedifico,** -avi, -are. *in aedificatione minuere, detrimento afficere – in der Erbauung beeinträchtigen, 'Abbruch tun':* ALBERT. M. sent. 4,17,62 p. 757^{b},30 sicut ecclesiam -vit *peccator* peccando publice, ita emendet publice satisfaciendo.

deafroticus *v.* diaphoreticus.

***deago,** -ere. *vitiose, insufficienter agere – falsch, unzulänglich handeln:* ALBERT. M. quaest. p. 194,11 bonum fortioris potentiae est in agendo quam malum in -endo. p. 202,13 quod istud *(sc. agere natura)* non est agere, sed -ere.

deagridium *v.* dacrydium. **deagrum** *v.* diaconus.

dealbatio, -onis *f.* **1** *actio dealbandi – das Weißmachen, Weißfärben:* **a** *proprie:* **α** *natur.:* URSO qual. 375 caliditas . . . eius *(frigiditatis)* impedit actionem circa sanguinis -em. **β** *alch. de confectione argenti i. q.* λεύκωσις *– Weißung (de re v. J. Ruska, QuellStudGeschNat. 1. 1931. p. 186 adn. 3):* TURBA phil. 38 p. 146,12 -o non fit nisi decoctione. ANON. tab. p. 156,11 nominaverunt *philosophi* opus secundum rubificationem solarem et -em lunarem. p. 189,2 omnia illa *(sc. sulphur et auripigmentum)* sunt nomina aquae divinae . . ., cuius -o est praeparatio eius per sublimationem *eqs.* GEBER. summ. 73 p. 550 Veneris . . . et Martis est *medicina* pura illorum substantie -o. ROSIN. ad Euth. 2 p. 289 omnia . . . alba descripta, sicut aqua sulphuris et magnesie compositae -o fit sulphuris albo *eqs. saepius.* **γ** *liturg. i. q. usus albae – das Tragen einer Albe:* LIBER ordin. Rhenaug. p. 89,3 idem . . . ordo observatur . . . excepta communi fratrum -e. *in imag.:* HUMB. Sim. 2,10 p. 150,31 exteriorem -em et interiorem denigrationem, quia perditionem . . . invicem sibi dant, accipiunt *simoniaci (cf. Vulg. Matth. 23,27).* **b** *alleg. de mundatione, beatificatione:* HONOR. AUGUST. cant. 3,9/10 p. 409^{A} utrumque . . . sonat Libanus, scilicet -o vel candidatio. ABSAL. serm. 42 p. 244^{B} lavatio *(sc. stolae)* . . . spectat ad peccatorum remissionem . . ., -o vero spectat ad glorificationem corporum. p. 245^{A} recte . . . lavationem et -em sancti martyres expectant de merito passionis *(cf. Vulg. apoc. 7,14).* **2** *actio albescendi – das Weißwerden:* CIRCA INSTANS p. 3b^{v},60 soli exponitur *frumentum* . . . usque ad eius -em. MAURUS progn. 30 p. 44^{b},41 propter fortitudinem naturalis caloris operantis ebullitionem et -em *(sc. puris).* ALBERT. M. phys. 5,1,1 p. 403,44 de . . . aliis denominationibus motus specialiter denominatis, sicut -o (*p. 224^{b},15* λεύκανσις) et denigratio. animal. quaest. 12,2 p. 225,36 quod idem non potest simul moveri duabus -bus. *ibid. al.*

***dealbativus,** -a, -um. *alch. de confectione argenti i. q. album reddens – weißend (de re v. l.39):* GEBER. summ. 72 p. 547 sublimatio -a Veneris aut Martis. 74 p. 555 commisceantur Luna et Venus, et super has proiiciatur omnis m e d i c i n a -a (75 p. 557).

dealbator, -oris *m.* *cerdo alutarius – Weißgerber:* ACTA civ. Rost. D 33 p. 185 (a. 1270/73) de -bus corei.

***dealbatura,** -ae *f.* *illinimentum album – weißer Aufstrich, weiße Grundierung:* THEOPH. sched. 1,19 fricabis ipsam -am (*syn.* albatura), donec . . . plana et lucida fiat.

***dealbesco,** -ere. *album fieri – weiß werden:* MAURUS anat. I 115 sanguis . . ., qui spermatis est via et materia, priusquam ad testiculos deveniat, . . . -it *eqs.*

dealbo, -avi, -atum, -are. *script.* -lv(o): *l.13. adde* GLOSS. psalt. Lunaelac. 67,15. *partic. perf. usu subst.: p.47,22.24.29. 30.*

I *act. et pass. i. q. albare, album reddere – weiß färben, weiß, hell machen:* **A** *proprie:* **1** *strictius:* **a** *gener.:* LEG. Lang. p. 178^{b},1 si murum -verit (-verint, -vaverit *var. l.*) *comacinus*. STEPH. Wilfr. 16 parietes . . . lavans secundum prophetam super nivem -vit *(sim.* VULC. Bard. 10. *al.*; *cf. infra l. 62).* GESTA Trud. cont. II 4,12 caminatam . . . cemento . . . -tam fenestris . . . adornavit *custos*. CASUS Petrish. 5,1 p. 208,7 picturas . . . delevit et per totum -vit *abbas. al. v. et vol. II. p. 37,59.* *alleg.:* RATHER. prael. 2,31 l. 986 sunt . . . quidam velut s e p u l c h r a -ta (cena Dom. 3,101. *al.; cf. Vulg. Matth. 23,27*). STEPH. COL. Maurin. 3 p. 277^{B} purpuratus . . . proprii sanguinis ostro stolam suam -vit in s a n g u i n e a g n i (VITA Deic. prol. p. 676,45. *al.; cf. Vulg. apoc. 7,14*). HUMB. Sim. 3,2 p. 200,3 desinant symoniani latrones damnationis suae patibulum -are. PETR. DAM. epist. 89 p. 565,10 p a r i e s . . . -tus hypochrisis est (BERNOLD. CONST. libell. II p. 46,36. *al.*; *cf. Vulg. act. 23,3*). **b** *techn.:* THEOPH. sched. 1,19 tolle . . . cretam, qua p e l l e s -antur (EPIST. Reinh. 47 p. 44,12). 1,22 sellas . . . et scabella . . . fricabis asperella sicque bis -bis. HERACLIUS II 2$^{capit.}$ ad vasa testea albo vitro -anda. 45 super tabulam . . . optime -tam et bene siccatam. *in imag.:* RADBERT. Matth. 8,1253 conantur suos -are sermones quasi 'arte fullonica' et candidos eos 'facere' suo eloquio. **c** *alch. de confectione argenti (de re v. p. 45, 39):* TURBA phil. 17 p. 127,1sqq. nisi -etis, non potestis rubeum facere; . . . -ate igitur rubeum et album rubificate. 67 -are est comburere. ANON. tab. p. 195,24 hoc *(opus lunare)* est abluere et -are in putrefactione. GEBER. summ. 74$^{capit.}$ p. 550 de medicinis . . . -antibus venerem. *saepe*. **d** *natur. et medic.:* ALFAN. premn. phys. 5,6 p. 63 neque . . . albedo adiuncta corpori -at (*PG 40 p. 614^{C}* λευκαίνει) illud per totum. TROTULA 57 p. 29,4 pulvis . . . ad dentes nigros -andos *(sim.* CIRCA INSTANS p. 25b^{r},50. *al.*). BENVEN. GRAFF. ocul. B 31 p. 52,8 frammentum *(sc. lapidis)* . . . totam tunicam occuli -bit et sic paciens amittit lumen. WILH. CONG. chirurg. 853 unguentum cicatrices scropule subtiliat et -at. ALBERT. M. animal. quaest. 13,8 p. 242,41 tertia digestio, ex qua procedit . . . sudor, procedit -ando. *al.* **2** *latius:* **a** *cerussa fucare – weiß schminken:* ARNULF. delic. 135 blanda -ti fugies affamina scorti. TROTULA 57 p. 26,29 unguentum ad faciem -andam. HONOR. AUGUST. quaest. I 11 sicut homines possunt sua corpora decolorare, videlicet -are et denigrare, . . . ita *eqs. v. et vol. II. p. 501,17.* *in imag.:* ALFAN. premn. phys. prol. 12 p. 3 sententiae . . . superficie tenus . . . -tae fuco verisimilitudinis. **b** *clarificare, splendidum reddere – glänzend, strahlend machen:* **α** *in univ. (in imag.: l.59):* VISIO Baront. 15 auri similitudinem et gemmis erant -ta (-ti *var. l.*) *brachia et digita*. VITA Eberh. Salisb. II 2 p. 99,5 quem . . . vestis monastica denigrat, hunc apud Deum et apud homines virtutum fama -at. **β** *purgare – reinigen (fere usu alleg.):* HRABAN. hom. II 11 p. 157^{D} quia superna Hierusalem ad nostra infirma descendit, baptismatis unda -vit. HERIG. gest. 16 aecclesia . . . aqua baptismi super n i v e m -ta (BRUNO QUERF. fratr. 7 p. 45,9. *al.*; *cf. Vulg. psalm. 50,9*). ELIS. SCHON. vis. 3,25 p. 76,41 que *(ecclesia)* est . . . -ta de antiqua rubigine. CARM. Bur. 49,5,1 o peccatrix anima, si vis -ari. *saepe*. **B** *translate i. q. colorare, tegere – schönfärben, bemänteln, verbergen:* VITA Heinr. IV. 4 p. 20,12 ut hoc dedecus -rent, feminae factum *(sc. necem regis)* in virilem personam . . . transtulerunt. VITA Udalr. Cell. II 11 (5) corporis . . . marcessibilem florem immoderato pretiosarum vestium luxu . . . -are. FUND. mon. Leonh. (MGScript. XV p. 1001,37) qui *(sc. simulatores)* sua nova et -ta novitate morum vitam pauperum infamare . . .

[Lawo/Gansweidt]

non metuunt. MENKO chron. 29 p. 354,24 verbis -is.

II *medial.:* **A** *strictius i. q. albescere, album fieri – weiß werden:* **1** *alch. et pharm.:* TURBA phil. 11 p. 120,7 si superficies -etur, intima eius *(aeris)* -buntur. *al.* GLOSS. Roger. I A 1,22 p. 555,6 nec cesset tritor, donec litargirum -etur. ALBERT. M. animal. 16,53 per ampullas inspissatur et -atur *scoria argenti.* **2** *natur. et medic.:* TRACT. de chirurg. 355 tamdiu facias, donec -ari incipiat *medicamen.* URSO qual. 372 sanguis in fontibus contentus actione caloris membrorum debet -ari. BENVEN. GRAFF. ocul. B 6 p. 24,2 occuli -antur totaliter. ALBERT. M. animal. 23,80 acumina ungularum falconis -ari incipiunt. *ibid. al.* *pallescere – bleich werden, erbleichen:* THEOD. CERV. chirurg. 2,14 p. 148F quod patiens . . . syncopizat et eius facies -atur. **B** *latius i. q. vestibus albis vestiri – sich weiß kleiden (interdum partic. perf. usu adi. vel subst.):* **1** *in univ.:* NOTKER. BALB. gest. 2,21 p. 92,11 pauperes pannosi, iocundissime -ti. **2** *de clericis:* UFFING. Ida 2,7 p. 487,4 sacratam aggreditur *praesul* tumbam comitante . . . inferioris ordinis agmine -to. *expressius i. q. alba indui – eine Albe anlegen:* LIBER ordin. Rhenaug. p. 60,17 sacerdos infra ymnum -atur. p. 130,19 primum domnus abba, deinde sacerdos ceterique -ti. *al.* VITA Otton. Bamb. III 3,2 clericorum ac monachorum concio -ta. **3** *de caelicolis, sanctis:* HRABAN. cruc. C 24 p. 188,36 grex . . . -torum in eiusdem numeri quantitate annumeratur *(cf. Vulg. apoc. 7,9).* RIMB. Anscar. 2 p. 20,37 videbat *(sc. in visione)* . . . feminas -tas. RUP. TUIT. off. 1,6 l. 77 resurrectione Domini a -tis angelis annuntiata. PETR. CAS. (?) chron. 3,45 p. 423,14 sanctus Christi martir Ianuarius cum aliis -tis. *al.* **4** *de modo baptizatis:* HRABAN. inst. cler. 2,38 l. 23 ascendit grex -torum de lavacro.

dealecticus *v.* dialecticus.

***dealis** (di-), -e. *divinus – göttlich:* EPIST. Bonif. 148 diali . . . maiestate. PAULIN. AQUIL. carm. 4,22,4 in quo *(viscere)* Deus erat verus, flere nunquam potuit nec turbari potest illa -is essentia *(sc. Christi).* c. Fel. 2,11 l. 8 cui *(Christo)* debueras singulariter -is potentiae gloriam . . . exhibere.

adv. **dealiter**. *secundum divinitatem – gemäß der göttlichen Natur:* PAULIN. AQUIL. c. Fel. 2,3 l. 17 quoniam in ipso *(Christo)* conplacuit omnem plenitudinem divinitatis habitare corporaliter, hoc est essentialiter et . . . -r *(cf. Ps. Virgil. Thaps. trin. 3,11).* GERHOH. Antichr. 2,49 p. 297,23 hoc esse Christum in nostrae naturae societate vivere Deo, quomodo si diceretur vivere -r, vivere immortaliter *eqs.*

dealitas, -atis *f.* *divinitas – Göttlichkeit, göttliche Natur:* **1** *de Christo:* RATHER. conf. 15,322 'corpus Domini' . . . dignitate et -e super omne . . . valere. ARNO REICHERSB. apol. p. 75,32 nec . . . Iudaei . . . cuilibet filiationi Dei seu -i in Christo homine contradicunt. *de trinitate:* RATHER. prael. 6,1 l. 8 'salva nos' . . ., gubernatrix -as summa. **2** *de papa, sc. de vicario Christi:* RATHER. prael. 4,17 l. 620 unctionem et -em illam non possis . . . tua *(sc. regis)* tollere potestate.

***dealtea** *v.* 1. dia. **dealvo** *v.* dealbo.

***deamalo** *v.* 1. dia.

deambulacrum (-chrum, -atrum), -i *n.* *ambitus, porticus – (Um-)Gang, Wandelgang, Säulenhalle (loci spectant ad Vulg. III reg. 7,2):* GLOSS. I 435,46 St.-S. -a (-chra, -ara, -ata *var. l.*) langarun. V 5,5 -tra geng. GLOSS. 3,51 K. -chrum porticus. SUMM. Heinr. A 7,257 -a vel peribolus umbigengi. C p. 258 -a, -um (-cbra *var. l.*), ubi deambulari sub tecto potest ut in porticibus, id est genge. *ibid. al.*

deambulatio, -onis *f.* **1** *proprie i. q. ingressus, incessus, itus – das (Umher-)Gehen, Fortbewegung, Gang(art):* **a** *de hominibus:* **α** *in univ.:* PAULIN. AQUIL. c. Fel. 1,29 l. 35 in situ et motu, in sessione . . . ac -e. ERMENR. ad Grim. 18 p. 556, 17 inter 'qua' et 'quo' . . . hoc interest, quod 'qua' 'hac et illac' -em significat, 'quo' de loco ad locum. ANSELM. LEOD. gest. 33 p. 208,8 ex usu . . . -is sanguinem *(sc. pedum)* . . . elicitum. CHRON. Camer. 2,19 post aliquam -em coram imperatore et optimatibus eius. **β** *spatium, ambulatio – Spaziergang:* PS. HIPPOCR. phleb. 87 optimum est . . . -e aliquos et post opera fleotomare. PAUL. AEGIN. cur. 62 considerantes sapientiores amantem . . . ad -es (*sed cf. 3,17* αἰωρήσεις) et spectacula . . . mentem deduxerunt. ARNOLD. RATISB. Emm. 2,16 p. 561b,53 post cibum . . . pro mille passuum -e exercebatur in psalmodia seu lectione. CHRON. Gladb. 3 (MGScript. IV p. 75a,46) post corporum recreationem facta -e. ALBERT. M. phys. 2,2,17 p. 124,39sqq. '-o' (*p. 197b,24* τὸ βαδίσαι), quae fit propter 'depositionem ventris', frustra 'est', quando 'non' sequitur 'depositio'; tunc enim -o dicitur esse facta frustra, et 'frustra dicitur' talis 'homo deambulasse'. *al.* **b** *de animalibus:* ARNOLD. RATISB. Emm. 2,22 p. 564a,15 cui *(draconi)* squammae et costae sufficiunt pro -e. AMADEUS LAUS. hom. 4,92 unde alarum *(sc. scinifis)* extensio et pedum -o? FRID. II. IMP. art. ven. 4 p. 90,11 equitare debet uno modo -e ipse *(falconarius)* et qui cum eo equitant. *ibid. al.* **3** *translate i. q. progressus, dilatatio – das Fortschreiten, Ausbreitung:* WILH. SALIC. chirurg. 1,58 p. 321C causa . . . -is *(sc. cancri)* seu herpetitionis. **2** *meton.:* **a** *porticus, deambulacrum – Wandelgang, Säulenhalle:* GLOSS. I 651,38 St.-S. -o langara. **b** *canalis, decursus – Abfluß(rinne):* VITA Balth. A 11 ita humilitatis . . . exhibebat exemplum, ut . . . etiam -es stercorum ipsa mundaret.

***deambulativus,** -a, -um. *medic. i. q. se diffundens, vagus – sich ausbreitend, 'wandernd':* WALTH. AGIL. med. 6 p. 97, 22 per d o l o r e m renum -um (66 p. 167,30).

***deambulator,** -oris *m.* *viator – Wanderer:* EKKEH. IV. cas. 143 p. 278,24 abbas . . . -bus peregrinis, qui Romam ibant, iungitur. *de spiritu sancto inter homines agente (cf. Vulg. II Cor. 6,16):* WOLBERO cant. 1 p. 1072B vobis attendendum est, . . . ne . . . ille vester . . . inhabitator et -r . . . a vobis refugiat.

deambulatorius, -a, -um. **1** *adi.:* **a** *proprie:* **α** *ad circumeundum aptus – zum Entlanggehen, Ringsumlaufen geeignet:* IOH. WIRZ. descr. 375 cum . . . laqueariis supra se . . . locum -um circumquaque exhibentibus. ACTA imp. Winkelm. I 693 p. 550,36 fecerunt *Viterbienses* . . . tegumenta . . . velatosque tramites -os extruxerunt. **β** *circumiens – umlaufend:* RADBERT. Matth. 3,555 in gyro . . . cancelli -i. HUGO FARF. opusc. hist. p. 30,29 a r c u s -i per totum circuitum *(sc. ecclesiae)* habebantur intus et foris (LEO MARS. chron. 3,33 p. 406,32 [rec. II]. *al.; cf. Pass. Thom. 16).* LEO MARS. chron. 3, 33 p. 407,2 (rec. II) subtus . . . et super -os fornices fecit *abbas. v. et vol. I. p. 909,37sq.* **b** *translate i. qui permutari potest, commutabilis – austauschbar, übertragbar:* ACTA imp. Winkelm. I 927 p. 705,35 (a. 1248) si res per plures -a facta est. **2** *subst. neutr.:* **a** *proprie:* **α** *via, angiportus – Weg, Durchgang:* GESTA Trud. cont. II 4,12 dimisso quasi -i vice modico loci spatio. **β** *ambitus, porticus – (Um-)Gang, Wandelhalle, Kreuzgang:* GESTA Aldr. 3 p. 311,52 -a . . . sursum per totum in circuitu ipsius aecclesie fecit, in quibus *eqs.* GESTA Trud. cont. I 8,14 coopertum -um. THEOD. loc. sanct. 753 sub quibus *(fornicibus)* . . . per circuitum -um factum est. WIBERT. GEMBL. comb. (MGScript. VIII p. 564,36) -a totius claustri . . . omnia nullum nisi solius coeli tectum habentia. BURCH. SION. descr. 7,17 p. 54,1 que *(columnae)* sustentabant palacia et -a. *al.* *in imag.:* WOLBERO cant. 1 p. 1072A ubi *(sc. in horto)* sunt omnia ista honesta ita composita, ut in eis sint grata electa spiritus sancti -a dicentis: '*eqs.*' *(Vulg. II Cor. 6,16).* **γ** *solarium – Dachgarten, Dachterrasse:* RADBERT. Matth. 6,1530 in qua *(Palestina)* 'super tecta' -a erant. **b** *translate i. q. magnitudo – Weite, Größe:* RUP. TUIT. off. 10,11 l. 640 miratur ipsa *(anima)* suimet *(sc. spiritus sancti)* amplitudinem vastumque sinus sui -um.

deambulatrum *v.* deambulacrum.

deambulo, -avi, -atum, -are. **1** *de hominibus i. q. ire, vadere, incedere – (einher)gehen, schreiten, wandeln:* **a** *gener.:* **α** *in univ.:* CONC. Merov. p. 158,23 ut Iudaeis . . . per plateas aut forum . . . -andi licentia denegetur (*inde* CONC. Karol. B I 11,73 p. 120,20). HEITO Wett. 31 respiravit . . . huc illucque -ando aestuans *(sim.* RUP. TUIT. trin. 26,25 l. 1255. *ibid. al.).* HROTSV. Sap. 6,2 ferebant tres candidulos viros cum illa *(Caritate)* -asse. HUMB. Sim. 2,46 p. 194,32 in quibus *(paludibus)* non invenis, ubi -turus et requieturus figaris. HILDEG. scivias 3,4 l. 82 conspexi apostolos . . . atque alios plurimos sanctos in magno gaudio -antes. SALIMB. chron. p. 430,10

archiepiscopus . . ., cum . . . -ret per palatium suum, ibat cantando . . . responsorium. *saepe*. **β** *migrare, proficisci – wandern, marschieren, ziehen (partic. praes pro adi.: l.6):* VITA Amand. 2 (MGMer. V p. 432,8) dum ei a fratribus imperatum fuisset, ut . . . per insulam -ret. PETR. CAS. (?) chron. 4,9 p. 473,35 in exercitu -ans quidam monachus apparuit. OTTO FRISING. gest. 1,21 p. 35,17 Saxones . . . iam per nives -ando fatigatos invadunt *barbari*. DECRET. Frision. B p. 135a,26 si . . . quis a Brocmannia in Emesgoniam -verit. *pergere – weiterziehen:* ARBEO Corb. 47 nos -antibus in crastinum. **γ** *obambulare, spatiari (delectationis causa) – (zur Erholung) spazieren, sich ergehen:* DONAT. Trud. 18 (MGMer. VI p. 290,1) Trudo et cognatus eius -bant in pomerio. ANTIDOT. Glasg. p. 132,19 diu -are observat. NADDA Cyriac. I 9,6 debes per Romane huius urbis devia tamdiu vagando -are, donec *eqs.* EPIST. Meginh. 22 occurrit mihi collatio nostra, que . . . -ando more Peripatetico habita est. EPIST. Hann. 105 p. 176,16 dum vobiscum colloqui et quasi -are delector. ANON. coit. 1,4,20 postquam manducaverint, modicum -ent *senes*. *saepe*. **δ** *praeterire – entlangziehen, vorbeigehen:* METELL. Quir. 68,23 archa . . . corpus obtegit patris a -antibus. **b** *iur. i. q. circumire – (her)umgehen (um), umschreiten (de re v. HRG V. p. 426):* CHART. Burgenl. I 364 (a. 1255) quod . . . terram arabilem uni aratro sufficientem -assent *castrenses*. **2** *de animalibus i. q. palari, vagari – umherlaufen, -stolzieren, -trotten:* **a** *in univ.:* CHRON. Salern. 49 p. 51,19 per plateas et inhonesta loca -ante *equo* atque in luto se volutante. OTLOH. Magn. 3 ursum inter arbores pomorum conspexit *frater* -are ac poma comedere. EKKEB. HERSF. Heimer. 20 quem *(gallum)* . . . adolescens . . . occidit -antem in atrio. VITA Otton. Bamb. III 2,11 qui *(equus)* cum nullam earum *(hastarum)* -ando contingeret. TRACT. de chirurg. 653 catarri senciuntur quasi formice per frontem et timpera -antes. **b** *tolutim currere – im Paßgang laufen:* EPIST. Worm. I 16 p. 33,21 habeo tenerum equum, . . . nuper -are incipientem. **3** *de rebus:* **a** *de limite i. q. currere – verlaufen:* CHART. Burgenl. I 143 p. 104,39 (a. 1225; dipl.) abhinc . . . paululum -ans *meta* sub molendino. **b** *de morbo, pestilentia i. q. progredi, dilatari – fortschreiten, sich ausbreiten, 'wandern':* MENKO chron. 34 p. 378,11 poterant *homines* sentire distemperantiam, que quasi -bat per corpus. THEOD. CERV. chirurg. 1,6 p. 137B catharticum . . . utile est vulneribus . . . -antibus, se dilatantibus. WILH. SALIC. chirurg. 1,58 p. 322B cauterium ignitum . . . eius *(fistulae)* maliciam reprimit . . . consumendo . . . radices, ne ulterius -ent.

deamo (dia-), -are. *valde amare, diligere – sehr lieben, besonders schätzen:* ABBO SANGERM. bell. 1,199 arma (gloss.: armati) . . . diamant (gloss.: valde amant) lucos cum corde fugaci. *al.* SUMM. Heinr. C p. 263 -o valde amo.

***deamputo,** -are. *exigere, demere – einziehen, abziehen:* CHART. Bern. II 686 (a. 1270) fructus . . . de dicta sorte non -buntur. *Lawo/Gansweidt*

deante (de ante) *adv. (cf. p. 43,16) ante(a) – zuvor, vorher:* LEX Raet. Cur. add. 3 p. 646,18 si . . . quis per rixa . . ., quod de ante habuerunt, pares alterum occiderit. TRAD. Frising. 493 p. 422,39 quem *(sc. donationem)* ego . . . ad praedicto monasterio . . . -e dictare, fieri et firmare rogavi.

***deantea** (de antea) *adv. (cf. p. 43,18) antea – zuvor, vorher:* ANTIDOT. Glasg. p. 155,30 mittis lapidem cauculosis, quod de antea habuerat in ampulla vitrea. *in scriptis i. q. supra – oben:* EPIST. Desid. Cad. 2,15 propterea . . . de nativitate Domini de antea vobis suggessi, ut *eqs.* CHART. Bund. 722 p. 191,38 sicut cum de antea *(cf. vol. II. p. 2093,45)*. *Antony*

[deapis *v.* de *et* apis: GLOSS. III 11,43 St.-S.**]**

deaprasium *v.* 1. dia. **deaquilon** *v.* 1. dia.

***deaquo,** -atum, -are. *liquoribus privare – entwässern:* ANON. miseric. 339 feces rerum spiritatarum sunt desicate et -te illis rebus spiritatis (*item* 342).

***dearchiepiscopo,** -are. (de *et* *archiepiscopare) *de dignitate archiepiscopatus deponere – des erzbischöflichen Amtes entheben:* INNOC. III. registr. 1,50 p. 78,4 episcopare archiepiscopum, immo . . . -are presumens *patriarcha* (*inde* 1,502 p. 730,19).

deardeo, -ere. *(ex)uri – (ver)brennen:* LEX Baiuv. 15,2 excepto auro et argento, quod ardere (-ere *Mt*) non potuit.

deargento, -avi, -atum, -are. *metr.* dē-: *l.17. partic. perf. pro adi.: passim.*

argento operire – mit Silber überziehen, versilbern: **1** *proprie:* **a** *gener.:* **α** *in univ.:* FOLCUIN. Lob. 29 p. 70,47 postibus undiquessecus -tis. ADEMAR. hist. 3,56 p. 177,92 (cod. C) piramis . . . saxea supervestita est ex t a b u l i s ligneis -tis undique (GREG. CAT. chron. app. p. 291,17sq. *al.*). CATAL. thes. Germ. 25,6 plenaria III, unum deauratum et I -tum *eqs.* VITA Otton. Bamb. III 2,12 tria eius *(sc. simulacri)* capita -ta. IOCUND. Serv. 10 (MGScript. XII p. 95,53) sacras reliquias . . . in loculo intus -to, foris deaurato . . . collocant. *persaepe*. *in imag. et alleg. (loci fere spectant ad Vulg. psalm. 67,14):* CONC. Karol. A 19D p. 136,20 ecclesia . . . est . . . columba, quae pennis -tis sacri eloquii refulget pulchritudine. SEDUL. SCOT. carm. II 78,1 caesaris hic domini -ta columba . . . candida Berta nitet. *al.* **β** *argento intexere – mit Silber durchwirken:* CHART. Stir. I 286 (c. 1150) s t o l a m -tam (CATAL. thes. Germ. 144,5. *al.*). **b** *alch. et techn.:* MAPPAE CLAVIC. 89capit. liquidi argenti confectio, per quod quis aurum -et. THEOPH. sched. 3,72 ut rasurae albae fiant, quasi -tae sint. IOH. sacerd. 109 extractum -a illud cum argento distemperato cum argento vivo. **2** *translate i. q. comere, ornare – (schön) ausstatten, schmücken:* ARNOLD. RATISB. Emm. 2 praef. p. 556a,13 prediti ingenio, sensu aureo et sermone -to. HILDEG. vit. mer. 5,755 sanctimoniam sanctorum operum, que cum bonis virtutibus -te . . . apparent, . . . abiciunt *avari*. MIRAC. Otton. Bamb. I 17 dum materia rei gestae humiliatur, eloquii venustate -atur.

dearmo *vel* ***disarmo** (des-), -atum, -are. *refl. l.36.*

1 *exarmare, armis exuere – entwaffnen:* **a** *de hominibus:* GISLEB. MONT. chron. 140 p. 212,20 quem *(Robertum)* . . . comes . . . de-ari et detentum custodiri fecit. MENKO chron. 42 p. 394,19 C viri . . . sunt . . . vulnerati et turpiter de-ti vel etiam nudati. ANNAL. Plac. a. 1266 p. 519,18 ut quilibet se des-ret. **b** *de navibus:* ANNAL. Ianuens. III p. 121,20 que *(galeae)* cum fere omnes dis-te essent et destructe. **2** *de mensa i. q. tollere – abräumen, abdecken:* HERBORD. Ott. 2,41 p. 143,9 mensa illorum *(Pomeranorum)* nunquam dis-tur, nunquam defercularur *eqs.*

adi. **disarmatus** (des-), -a, -um. *inermis – unbewaffnet:* IOH. CODAGN. annal. a. 1200 p. 28,1 Cremonenses . . . invenerunt nostros securiter des-os stantes (*sim.* a. 1216 p. 59,29).

***dearodoniten** *v.* 1. dia.

***dearresto** (-ras-), -are. (de *et* *arrestare) *ex retentione dimittere – aus der Beschlagnahme freigeben:* CHART. Lamb. Leod. 682 (a. 1276) predicta bona . . ., ubicumque sint per nos . . . inbannita et arrastata, . . . debannimus et -astamus.

***dearticulo,** -atum, -are. *disponere, digerere – ordnen, gliedern:* ALBERT. M. pol. 2,9b p. 179b,26 'plurima' . . . tradita ab antiquis 'minus' bene '-ta sunt' (*p. 1271b,24* διήρθρωται), id est distincta et expressa sunt, a 'iunioribus'.

deascio, -atum, -are. *ascia dolare, polire – mit der Axt behauen, glätten:* GLOSS. II 450,52 St.-S. -to polito, exciso; ab ascia, id est dehsala *(spectat ad Prud. perist. 10,381)*.

deasparmaton *v.* 1. dia. ***deatrionpiperion** *v.* 1. dia.

***deauctorizo,** -are. (de *et* *auctorizare) *auctoritate privare, infirmare – entmachten, außer Kraft setzen, schwächen:* BERNOLD. CONST. libell. IItit. de damnacione eorum, qui papam totamque R o m a n a m s y n o d u m -are temptaverunt (3,7 p. 49,37. *ibid. al. sim.* MANEG. ad Gebeh. 25 p. 358,7). MANEG. ad Gebeh. 33 p. 370,27 statuta synodalia . . . evacuare et -are. PAUL. BERNR. Greg. 85 apostolicam sedem -are.

deauratio (-cio), -onis *f.* **1** *proprie i. q. actus deaurandi – das Vergolden, Vergoldung:* COMPOS. Luc. K 7sqq. quidquid laborare volueris -em petali, cum blutam de obum gallinacium; et si -e vitri fuerit, sic similiter; et si -e lignum fuerit, cum gipso. MAPPAE CLAVIC. 51capit. -o vitrorum in calamo et in ere. 112 -o in ligno vel in panno. *saepius. v. et vol. II. p. 126,43*. *in imag.:* HERM. SANGALL. Wibor. 1,11 p. 140,1 hoc verbum,

[Lawo/Gansweidt]

quod iret oratum, quasi -em esse eius scelerum. **2** *translate i. q. probatio manifesta – leuchtender Beweis:* THIETM. chron. 7,75 cesar ad suae virtutis et bonae operacionis -cionem in una die VIII episcopatus . . . constituit.

***deauratorius,** -a, -um. *ad deaurandum aptus – zum Vergolden geeignet:* THEOPH. sched. 3,38 p. 90,4sqq. cum cupro -o . . . fricabis faciens hoc super scutellam -am ligneam . . .; deinde super ipsam scutellam incide deauraturam . . . et cum cupro -o pone diligenter per omnia.

***deauratura,** -ae *f.* *confectio ad deaurandum apta, tegumentum aureum – Vergoldung, Goldauflage:* COMPOS. Luc. K 24 si ipsa -a non voluerit prindere, misce cum medicamen equaliter. CAPIT. reg. Franc. 273B,24 aurum, quod coctum . . . fuerit, sed non tantum, ut ex eo -a fieri possit. THEOPH. sched. 3,32 quam -am (deauratam, deauratum *var. l.*) hoc modo compones: *eqs.* 3,79capit. de purganda antiqua -a. HERACLIUS II 14capit. -a quomodo fit: *eqs. al. v. et l. 8.* *pigmentum aurei coloris – Goldfarbe:* HERACLIUS II 13 -a efficitur de vivo argento et stanno.

deauro, -avi, -atum, -are. *script.* dor(o): ACTA imp. Böhmer 927. *partic. perf. pro adi.: passim.*

1 *proprie i. q. inaurare, auro obducere – vergolden, mit Gold überziehen (in imag.: l. 29):* **a** *gener.:* CATAL. thes. Germ. 27,4 (c. 800) c a p s a s de argento fabricatas vel -tas (85,3. *saepius*). TRANSL. Callisti 1 (MGScript. XV p. 419,16) cella aurea dicebatur *monasterium*, quia domus ipsa cameram habuerat -tam. EPIST. Mog. 24 p. 361,18 pallii sui *(sc. archiepiscopi)* honor non solum est melioratus, sed, ut aiunt, quodammodo -tus *eqs.* LEO MARS. chron. 3,18 p. 384,17 pastoralem virgam argento vestivit et -vit *abbas* (*sim.* FUND. Andern. [MGScript. XV p. 970,10] calices et cruces). RUD. TRUD. (?) gest. 9,33 turris . . . insignita desuper cruce -ta splendide emicat *(sim.* TRAD. Teg. 350c. *al.)*. ALBERT. STAD. chron. a. 1172 habens *archiepiscopus* in capite galeam -tam. CARM. Bur. 42,1,3 pectus subest ferreum -te pelli. *persaepe.* *de vestimentis fere i. q. auro intexere – etwa: mit Gold durchwirken:* TRAD. Ratisb. 279 p. 227,27 (c. 1006) dedit *archipresbyter* . . . casulam, albam . . ., stolam etiam -tam. PETR. CAS. (?) chron. 4,13 obtulit *vicecomes* beato Benedicto . . . vestem . . . imperialem totam -tam (*sim.* VITA Norb. I 16 p. 691,7). SABA MALASP. chron. 4,13 p. 198,14 vias . . . velaverunt *Romani* suspensis . . . palliis -tis. *al.* **b** *alch. et techn.:* COMPOS. Luc. K 13 tolle[t] pellem . . . et post illum siccum rade cum cultellum acutum et -a postea. MAPPAE CLAVIC. 55capit. deauratio omnium, si velis -are sive argenteum vas sive ereum. HERACLIUS I 16capit. de cupro fellis pinguedine -to. IOH. sacerd. 110 si latonem -are vis, prius polias. *al.* **2** *translate:* **a** *illustrare, ornare, decorare – verherrlichen, auszeichnen, schmücken:* ARBEO Corb. prol. p. 198,1 quod . . . muneris largitoris ingentia . . . -rem eximia. SIGEW. Mein. 1 (praef.) p. 413,3 ut beati Mainulfi vitam . . . tui stili venustate corrigendo velles -are. HILDEG. epist. 84R l. 149 omnes virtutes . . ., quas Deus in sanctis suis operatus est, velut vestimentum auro decoratum -te sunt. CHART. Westph. IV 17 p. 11,40 nostro vos estis -ti thesauro *(i. reliquiis)*, nos . . . transmigrante ad vos glorioso . . . episcopo Liborio quasi luce aurea sumus . . . obscurati. *coronare – krönen:* HERBORD. Ott. 3,24 p. 187,1 ut . . . hoc facto cuncta circa se *(sc. cives)* studia sua -ret. **b** *praetexere, colorare – bemänteln, beschönigen:* GESTA Rom. eccl. II 2 p. 375,4 dicant . . . Hildebrandi discipuli, quibus . . . coloribus -are possint, quod *eqs.* BERTH. RATISB. serm. 1 p. 10,29 huius *(hypocritae)* maior est iniquitas peccato Sodomorum, quoniam mala -ando tegit, bona fraudulenter facit.

***deaurobon**, ***deaurubo** *v.* 1. dia.

debacchatio (dib-, -ach-, -a(c)ca-, -cio), -onis *f.* **1** *furor, violentia, crudelitas – Raserei, Ausschreitung, Grausamkeit:* RADBERT. Arsen. 2,13 p. 80,19 insidie, que ad tantam civilium -em perduxere pacatissimum regnum. VITA Serv. 9 effrenata . . . eruptione tamquam ad latronem t o t a irruerunt -achatione (-ccatione *var. l.*) *Octavienses* (CAES. HEIST. mirac. I 11,17 p. 286,23). VATIC. de schism. (MG Lib. Lit. III p. 570,29) tanta erit imperialis gladii furentis -achacio, ut *eqs.* VITA Balder. 25 post insanas -achationes. CHART. Xant. 92 propter quorum *(advocatorum)* -acationes in hominibus. ACTA imp. Winkelm. II 49 p. 53,37 quos *(principes)* leve reputat *papa* suis -achationibus conculcare. *al.* **2** *ludus effrenatus, licentia – zügelloses Treiben, Ausschweifung:* LIUTPR. antap. 1,33 in his *(ecclesiis)* . . . simbolam faciebant, gestus turpis, cantus ludicres, dibach-es (-achationes *var. l.*). CHART. Sil. D I 109 p. 77,10 (epist. papae) presbiteri . . . per gesticulationum suarum -achationes obscenas . . . decus faciunt clericale vilescere.

debacchor (dib-, -ach-, -a(c)c-), -atus sum, ari. *script. et form.:* dep-: GLOSS. II 606,30 St.-S. *(var. l.)*. *inf. praes.* -are: *l. 17. 30. 32.* *usu pass.: l. 40. 45.* *partic. praes. pro subst.: l. 21. adde* EPIST. Hann. 96.

1 *intrans. i. q. furere, saevire, grassari – toben, rasen, wüten:* **a** *subi. homines eorumque affectus:* **α** *in univ.:* AETHICUS p. 167,16 voces . . . cantantium audire et histrionum morem -ccare (-care *var. l.*). PAUL. DIAC. Lang. 1,16 in tantum per eorum *(Langobardorum)* castra dibachati sunt *Vulgares*, ut *eqs.* NOTKER. BALB. gest. 1,26 p. 35,1 inter emulos semper invidia -chatur (bachatur *var. l.*). WOLFHER. Godeh. II 3 iuxta -chantium (dibach- *var. l.*) voluntatem. SIGEB. GEMBL. chron. a. 918 tanta c a e d e Saxones -ccati sunt in eos (CHRON. reg. a. 1114 p. 55,29 [rec. II]. *al.; cf. Vulg. iud. 20,25*). CHART. Port. 3 p. 8,37 indignatus Slavus . . . nimium . . . -chatus abbatem . . . perquirit, ut *eqs.* CARM. Bur. 51,1,1 -atur mundus pomo, quod comedit primus homo. *persaepe.* **β** *de insanis, a daemone correptis:* IONAS BOB. Columb. 1,25 occurrit ei homo . . . habens spiritum immundum, -ccans ac discerpens et garrulans. VITA Arnulfi 9 cum . . . haec *(mulier a daemonio arrepta)* coram sanctum presule -are (-chari *var. l.*) coepisset. VITA Elig. 2,20 p. 712,19 plurimi . . . immundo afflati spiritu coeperunt . . . -ccare (-ach-, -chari *var. l.*). VITA Desid. Cad. 36 cum . . . ut ferus taurus vehementer -charetur *mulier vexata*. TRANSL. Godeh. 3 p. 648,36 qui *(homo raptus a maligno spiritu)* . . . tanto furore coepit -chari, ut *eqs.* **b** *subi. res:* STEPH. COL. Maurin. 13 (9) inguinaria Dei permissu -ta est pestis. *de cursu rapaci:* GOZECH. epist. 113 Mosa . . . per regiones . . . lymphato cursu -atur *(cf. Sil. 1,459)*. **2** *trans.:* **a** *vastare – verwüsten:* AMALAR. off. 4,24,2 in qua *(epistola)* demonstratur a Langobardorum gente eo tempore di-ari terminos Romanorum. **b** *agere, pellere – treiben, jagen, scheuchen:* CHRON. Noval. 2,11 p. 94,16 persequens ac dibachans *Waltharius* eos *(hostes)* per campum. **c** *inebriare – (be)trunken machen, berauschen:* CARM. Bur. 76,1,1 dum caupona verterem vino -chatus. **d** *refl. i. q. se (invicem) occidere – sich (gegenseitig) totschlagen, niedermetzeln:* ANNAL. Xant. a. 841 magna se cede . . . Christiani in invicem -chati sunt.

***debaculo,** -avi, -are. (de *et* *baculare) *(baculo) verberare, pulsare – (mit einem Stock) schlagen, verprügeln:* CHART. Sil. D IV 270,21 (a. 1275) si quis aliquem ex proposita malitia -verit. CHART. Babenb. 232,21 a preconibus cum baculis . . . -etur *persona despecta* aliis in exemplum.

***debannio,** -ire. (de *et* *bannire) *interdictione solvere – aus dem Bann lösen: v. p. 50,49*

debellatio (-cio), -onis *f.* **1** *expugnatio, devictio – Eroberung, Unterwerfung:* PAUL. DIAC. Lang. 3,29 qui *(Childebertus)* nihil moratus exercitum suum ad Langobardorum -em in Italiam direxit. CONR. HILD. ad Hartb. p. 193,26 Romanis militibus ad -em exterarum nationum proficiscentibus. URBAN. IV. registr. 539,30 quorum *(hostium)* impugnationi et -i quamdiu taliter munitus perseveranter institerit *comes* (*inde* CLEM. IV. registr. 646,27). *in imag.:* RATHER. phren. 2 consigniferum . . . appellat *Ratherius Baldricum* in sui -e Rodberto, acie quamvis diversa. **2** *pugna, acies – Schlacht:* CONST. imp. II 424,6 (a. 1265) maiores . . . triumphos percepimus quam habiti fuerint hactenus -cionis tempore Ressiuallis. SABA MALASP. chron. 3,12 p. 175,9 hos *(sc. nobiles)* . . . belli aut -is instantis felicius deglutisset eventus. *ibid. al.*

debellator, -oris *m.* *pugnator, victor – (Be-)Kämpfer, Bezwinger:* **1** *de Deo:* GODESC. SAXO carm. 10,3,17 lux aeterna, . . . -r atrae noctis, reparator luminis. RUP. TUIT. trin. 18,8 l. 440 eos, qui pacem eius recipere noluerunt, durus -r in infer-

num praecipitabit *(sim.* vict. 3,16capit. *al.; cf. Vulg. sap. 18,15).* **2** *de hominibus:* PAULIN. AQUIL. c. Fel. 3,21 l. 2 Ambrosius senioris perversique heresearchis -r Aucsentii, iunioris . . . proeliator. GERHOH. psalm. 37 praef. p. 587,5 omnibus modis cruciatus inducitur paenitens, quasi Iob, carnis suae -r et suppliciorum ingentium triumphator *(ex Gilb. Porr. psalm. [cod. Lat. Monac. 7618, f. 66r]). hostis – Gegner, Feind:* RUP. TUIT. trin. 13,32 l. 1683 -r sive adversarius, cum civitatem irruperit, recte in medio populi ascendisse dicitur.

debellio *v.* duellio.

debello, -avi, -atum, -are. *script. et form.:* depe-: *l. 50. adde* Ps. METHOD. revel. 80. devall(o)-: CHRON. Fred. 3,81. -bel(o): DIPL. Frid. I. 359 p. 206,32. -ere: VITA Magni Fauc. I 6 p. 118,3 *(var. l.). depon.: l. 54. usu refl.: l. 32. struct. c. dat.: l. 58. partic. praes. et fut. pro subst.: l. 48. 58.*

1 *trans.:* **a** *strictius i. q. impugnare, devincere, expugnare – angreifen, bekämpfen, besiegen, erobern (fere de hominibus; de animalibus: l. 22. 32; de Deo, caelestibus: l. 32 sqq.):* **α** *corpor.:* IULIAN. TOLET. Wamb. 13 ubi nostri directa acie . . . urbem -are contendunt (RIMB. Anscar. 30 p. 61,4. *al.*). NOTKER. BALB. gest. 2,9 p. 63,14 qui *(rex)* . . . requisivit . . ., quas feras et bestias canes illi -are solerent. RATHER. prael. 4,23 l. 863 bone rex, . . . -a post haec hostes, conserva cives (WIDUK. gest. 2,36 p. 95,13. *al.*). LAMB. HERSF. annal. a. 1077 p. 302,9 ut leges ecclesiasticas manu militari -ret *Heinricus. persaepe.* **β** *spirit.:* RADBERT. Matth. 10,1176 Arrius . . . et Manichei seu quam plures hinc -antur heretici, qui *eqs.* PASS. Ursulae 2 inmanis ursi rabiem, videlicet diaboli, erat -tura. PETR. DAM. serm. 33,7 absque dubio mundi principem et totius nequitiae -amus auctorem (*sim.* 42,8 l. 238). HUGO FLOR. tract. 2,4 (MG Lib. Lit. II p. 490,17) facti sunt quique potentes velut arietes invicem se -antes *(cf. Vulg. thren. 1,6). al. de Deo, caelestibus:* HERIG. gest. 51 p. 187,5 qui *(salvator)* diabolum -turus solitarius heremum adeundum decrevit (RUP. TUIT. Ioh. 10,2413. *al.*). PETR. DAM. serm. 18,1 l. 25 venit . . . Dei filius, . . . ut -ret aerias potestates (*sim.* 19,2 l. 23. *al.*). STATUT. ord. Teut. prol. 3 p. 24,10 cum ceteris celestium virtutum agminibus potestates Deo militant quamlibet potestatem contrariam -ando. *saepius.* **b** *latius:* **α** *occidere – erschlagen, töten:* PAUL. DIAC. Lang. 6,24 p. 173,24 omnis nobilitas periit . . . tantique . . . viri fortes . . . -ti sunt, quanti *eqs. (inde* CHRON. Salern. 72 p. 71,5). **β** *poena perdere, emittere – einbüßen, verwirken:* CHART. Hans. 433 p. 147,42 (a. 1252) nullus famulus potest bona domini sui -are (*cf.* CHART. Brem. 264 p. 305,4 quod nullus eorum *[mercatorum]* possit forefacere bona alterius). **2** *intrans. i. q. certare, dimicare, contendere – kämpfen, Krieg führen (impers.: l. 51):* **a** *corpor.:* AETHICUS p. 231,4 Romulus . . . victor extetit -turosque superavit. ANNAL. Fuld. Altah. a. 900 p. 134,17 Italici contra eos *(Avaros)* depellare molientes. EBERW. Symeon. 11 p. 88F ab hora diei tertia usque ad prope horam nonam utrimque -atur. OTTO FRISING. gest. 1,30 viris magnis et egregiis . . . -antibus. CHRON. Ven. Alt. p. 166,16 magna . . . intentio accrevit inter eos et ceperunt -ari. **b** *spirit.:* GLOSS. psalt. Lunaelac. 139,3 'qui cogitaverunt malitias in corde, tota die constituebant proelia', quomodo ire -are possent. VITA Bonif. III 20 quem ad modum . . . Macedonii . . ., Nestorii . . . catholicae fidei -antium heresis . . . est annullata, ita *eqs.* PETR. DAM. serm. 74,7 ut mens nostra . . . in spiritali certamine . . . fervido spiritu -are contendat. *de Deo:* RUP. TUIT. trin. 28,31 l. 2468 virgo Maria . . . peperit Christum . . . valentem ad -andum.

debeo (dib-, dev-, div-), -ui, -itum, -ere. *script. et form.:* tep-: CHART. Sangall. A 138. *praes.: indic.:* debit: *p. 54, 64.* debimus: CHART. Rhen. inf. II 628 p. 369,20. debunt: LEG. Alam. 81 p. 146,13 *(var. l.).* debuunt: *p. 55,6. coni.:* debam: SALOM. II. epist. 29 *(var. l.).* debia(n)t: FORM. Andec. 59. *al. imperf. coni.:* debire(m): *p. 55,47. al.* debiri(m): FORM. Andec. 54. *al.* -ri(m): CONC. Merov. p. 183,15. *al. plusq.* deburat: *p. 55,3. partic. perf.:* debt(us): DIPL. Frid. I. 39. debet(us): CONC. Merov. p. 80,21. *al.* debeat(us): DIPL. Otton. I. 339 p. 463,6. *depon.: p. 54,66. 55,40. 49. 70. saepe.* -ti fuimus (erant) *pro* -uimus (-bant): *p. 54,18. 23. 37. struct. notabiliores: c. gen.: l. 13. pendent praep.:* ad: *l. 23; vice dat.: l. 30. 31.* de: CHART. Bund. 34. in: *l. 24. c. inf. supplendo: l. 18. 20. 33. saepius. partic. praes. pro subst.: l. 17. adde* CHRON. Merseb. 13 p. 187,10. *partic. perf. pro subst: l. 15. 19. 26. p. 55,6; pro adi.: passim, e. g. l. 13. 28. p. 55,13. 20. metr.* dĕb-: *l. 55. p. 55,43. adde* ECBASIS capt. 854.

I *sensu originario:* **A** *strictius i. q.* ὀφείλειν, *teneri, obligatum esse – müssen, schulden, gehalten, verpflichtet sein (partic. perf. de hominibus i. q. obnoxius – verpflichtet; de rebus i. q. reddendus, praestandus – geschuldet):* **1** *gener.:* CHART. Sangall. A 22 (a. 757/61) per mercede sancti Callone ad illi venio me onore devere ad illi servire. VITA Liutb. 35 p. 41,8 quod te recordationis eius *(matris)* -tam fieri sciebam. DIPL. Otton. II. 201 omnibus christianae fidei ac nostrae maiestati -tis et fidis servatoribus (*sim.* 246 universis christiane fidei . . . cultoribus ac regie et imperialis excellencie iure honorem prebere -entibus). EPIST. Teg. 52 p. 61,22 non tantum . . . profecimus, ut -ti fuimus. EPIST. Hann. 11 quicquid gratis impenditur, -to carius accipitur. YSENGRIMUS 1,56 sis collega licet pravus michi, nolo tibi esse, deteris, ut -es. CHART. Stir. IV 277 vocatis omnibus, qui -bant, volebant et poterant . . . interesse. *al.* **2** *publ. et iur.:* **a** *in univ.:* DIPL. Karoli M. 159 ad servitium reddendum -ti fuerunt *homines.* FORM. Sangall. 35 ut . . . diebus, quos in dominicum *(sc. opus)* -ent *servi*, ligna . . . adducant. ANNAL. Mett. a. 754 p. 47,16 minis Heistulfus perterritus . . . reliqua -ta, quae sancto Petro -uerat (abstulerat *B1*), . . . per vadium reddidit. DIPL. Otton. III. 311 se sciat compositurum talem . . . bannum, qualem ille componeret -tus, qui *eqs.* DIPL. Heinr. IV. 205 cum dimissione eciam operis, quod . . . cives ad urbem -ent (*sim.* TRAD. Frising. 1772 p. 548, 3 ad quam *[curtem]* . . . opus -et una de . . . hobis). DIPL. Loth. III. 119 p. 192,39 si advocatus petitione abbatis, quia aliter nunquam -et, venerit. ACTA imp. Winkelm. I 213 p. 192, 21 absque servitio et adiutorio . . . nostre curie . . . -to seu -endo *(sim.* CHART. Salisb. II 821 cum . . . pertinenciis et usufructibus . . . -tis vel -endis. *al.).* FUND. Heinrichow. p. 24,11 more Polonico -ti erant *viri* domino duci vel colla deponere vel *eqs. persaepe.* **b** *absol.:* **α** *culpam praestare – haftbar sein:* REGISTR. abb. Werd. 2,3 p. 18,3 (s. X.) quodsi irruperit *iumentum in segetes*, ipse *(sc. qui mansum tenet)* -et. **β** *noxium, reum esse – schuldig sein (usu theol.: l. 44):* YSENGRIMUS 4,575 si -et, pendat et iste; . . . estne reus? 5,310 fur salit hic, furem pendite; -et enim. FROWIN. explan. 8 dupliciter reus est . . ., quia peccavit et -et; . . . omnes -emus, et indulgentia patris necessaria est omnibus. **γ** *vectigalem esse – zollbar, zu verzollen(d) sein:* CHART. Hans. 432 p. 144,31 (a. 1252) quotquot calige sint in uno torsello, -et torsellus. *ibid. saepe.* **B** *latius:* **1** *decere, convenire – sich ziemen, angemessen sein, zustehen, gebühren (usu pass.: l. 71. p. 55,1; partic. perf. i. q. conveniens – gebührend, erforderlich):* **a** *gener.:* **α** *in univ.:* CONC. Merov. p. 150,38 Salunius humelis vester -ta reverentia salutare presumo (URSIN. Leod. 25 [MGMer. V p. 348,10]. *al. sim.* DIPL. Karoli III. 111 p. 177,23). HUGEB. Wynneb. 6 pro qualitate morum diversa exortatio -et (esse *add. pars codd.*) doctorum. LIUTPR. antap. 2,22 quo -tas Domino laudes per secula solvant *miseri.* BRUNO QUERF. Adalb. A 30 p. 35,28 vincula iniciunt *barbari*, tamquam latrones -rent. MARIAN. chron. a. Chr. 1075 clericus . . . feminas . . . more clericorum coronando tondebat et coronas non velataque capita feminas conversas -ere predicabat. CHART. scrin. Col. A II 1 p. 132,23 cum pervenerint *pueri* ad annos -tos. ALBERT. M. animal. 1,422 aliter . . . lingua . . . non posset . . . constringere cannam ad vocis fracturam -tam. *persaepe. impers.:* LEG. Lang. p. 140,5 (s. VIII./IX.) sicut devit (-it, -eat, -et *var. l.*) furonem. ARBEO Corb. 8 ut ne tot luminis fulgorem sub modium ponere -retur. VITA Liutb. 24 tali non -et in lectulo pausare. WIDUK. gest. 1,9 p. 12,9 Iring . . . suasit Irminfrido Francis cedere non -ere. *al.* **β** *pass. i. q. necessarium esse – nötig, erforderlich sein:* CONC. Karol. A 16A,3 ea genera trium homicidiorum -ta signa vicinis . . . insignet *(sc. interfector impunis).* CONSUET. Trev. 6 ea, que -entur, operantur *fratres.* **b** *publ., iur., canon.:* **α** *proprie:* EDICT. Roth. 168 nulli liceat . . . filium suum exhe-

reditare nec, quod ei p e r l e g e m -etur (-at 3), alii thingare (Lex Baiuv. 15,10. *al. sim.* Dipl. Merov. I 83 dum dicerit, eu quod porcione sua ... ad eo ligebus pervenire deburat. *al.*). Trad. Frising. 65 p. 92,33 donavi ... utensilia omnia et quirendi i u r e -ta (Dipl. Loth. II. 9. *al.*). Form. Augiens. B 41 -tum tuum, quod tibi debuunt *mariti*. Eberw. Magner. 5 legatus Sigeberti regis ... nuntians ... se ... regnum -tum cum episcopi caritate -ere suscipere. Trad. Westph. IV p. 43,8 quorum *(nummorum)* sex -entur mensuratori. *persaepe. impers.:* Dipl. Otton. II. 180 praedium, quod Thietmari fuit antea et nos post mortem eiusdem viri ... inheredare -uit. **β** *in imag.:* Epitaph. var. I 17,2 invida mors repetit, quod sua iura -ent. II 93,1 -ta pars terre *(i. homo)*, fallentia tempora sperne. Rup. Tuit. trin. 21,11 l. 684 qui *(diabolus)* pro pestifera perpetratione vitiorum consueverat tributa -ta poenarum exigere. *al.* **2** *statuere, (prae)destinare – festsetzen, anordnen, (vorher)bestimmen:* Form. Senon. I 26 quicquid lex loci vestri de tale causa -uerit. Richer. Rem. hist. 4,34 nec multo post nox, cui hoc -batur flagitium, affuit. Vita Magni Fauc. II 4 audierat ... Columbano vaticinante Iuliarum Alpium fauces -tas sibi. Rup. Tuit. Ioh. 3,30 Dominus noster ... praecursorem suum Iohannem ... usque ad -tum finem praeire permittit.

II *pro verbo auxiliario (vice vel ad augmentum coni., fut.; vice coniug. periphrasticae act. et pass.):* **A** *spectat ad id, quod conveniens, aptum est ('sollen'):* **1** *in univ.:* Lex Sal. Merov. 9,1 si quis animal ... in messe sua inveniret, penitus eum vastare non -et. Baudon. Radeg. praef. (MGMer. II p. 377,10) istud *(opus)* illis -etur iniungi, qui *eqs.* Form. Marculfi 1,20 dum et divisio ... inter ... consortes ... caelebrare -etur. Widuk. gest. 1,35 quatinus in pace discerent *cives*, quid contra hostes in necessitate facere -uissent (-rent *var. l.*). Lex fam. Worm. 24 minister ... de se *(sc. reo)* faciat sicut antea -uisset. Annal. Plac. a. 1275 p. 561,24 (epist.) qui *(papa)* fons iusticie -etur esse in terra. *persaepe. in circumscriptione partic. fut. deficientis:* Dipl. Conr. III. 38 secularia *iura* ... sub regis tutela consistere -entia ... confirmamus. Chart. Mekl. 154 p. 152,16 ut bona episcopalia ad usus eorum *(canonicorum)* pertinere -entia ... confirmare dignaremur. **2** *impers. i. q. oportet – man soll:* Arbeo Corb. 23 ut ..., si sponte accepto imperio non vellisset, tamen coactum deduci -retur. Wett. Gall. 30 p. 274,28 orare pro eo potius -ere monuerunt *circumstantes*. Forma mon. Sangall. p. 10b bis senos metire pedes interque columnas, ordine quas isto constituisse -et. *al.*

B *spectat ad voluntatem, propositum (expressius i. q. velle – wollen, e. g. l. 49. 56):* Chart. Sangall. A 24 (a. 759) tales mihi decrevit voluntas, ut facultaticulas meas pro remedio anime mee dare -irem. Arbeo Emm. 24 p. 61,17 innuens, quod ora remunerationis in caelestibus eius eum locum praeterire non -retur (-ret *var. l.*). Salom. II. epist. 36 quia ... ad te ... venire -bo, inde ad Stratoburgam perrecturus. Gerh. August. Udalr. 1,14 l. 65 cum inde recedere -uisset. Innoc. III. registr. 1,410 p. 616,13 quibus *(electionibus)* vos *(sc. imperatrix)* ... requisitum a vobis prebere -atis assensum. Chart. Eichsf. 182 promisi me oratorium ... -ere construere. Chart. Tirol. notar. I 361 ad hostendendum suas raciones de denariis, quas habere -ent. *persaepe.* **C** *spectat ad facultatem, potentiam, licentiam (expressius i. q. posse – können, e. g. l. 62. 67):* Dipl. Merov. II 22 nulla habuit *advocatus*, quod contra ipsa instrumenta ... dicere aut obponere dibuissit. Cod. Lauresh. 33 p. 317,17sq. in ... silvam -et mittere porcos X ...; et etiam -ent mittere in silvam uterque porcos X. Innoc. III. registr. 1,117 p. 177,6 cum recte intelligenti dubium esse non -at, quin *eqs.* 1,120 p. 183,23 te credimus adeo eruditum, ut satis inter bonum et malum discernere -as. Chart. Merseb. 182 inpetrarunt *monachi*, ut de communi voluntate nostra ... distrahere -ant bona. Albert. M. sens. 2,2 p. 46b,17 quod aut nihil aut prope nihil est *porositas*, non -et contegere colores. Chart. Eichsf. 543 p. 332,31 equos ... in nostra -et comicia pascuis pascere et nutrire *conventus. persaepe. impers. i. q. licet – man darf:* Epist. Lang. 18 p. 711,14 in qua -atur generatione de propria cognatione coniungi.

adi. **debitus,** -a, -um. **1** *obaeratus – verschuldet:* Lex Ribv. 69,3-5 capit. p. 66,23 (cod. A2) de hominem -um. Leg. Lang. p. 130,3 si quis debitum fecerit et res suas vindederit et talis fuerit ipse -us (divitum, -um *var. l.*), quod sanare non possit. **2** *legitimus – rechtmäßig:* Chart. Sangall. A II app. 6 p. 386,8 (a. 826) signum ipsorum -orum testium. Radbert. Matth. 1,1084 numquid vacat a mysterio euangelistam ... Rebeccam -am uxorem ... non nominasse? *de acceptore i. q. potestatem habens – berechtigt:* Leg. Wisig. 5,2,2 -is secundum legem heredibus res ... pertinebit (*sim.* Poeta Saxo 2, 382). Trad. Frising. 743 redeat *curtis* ad -um l o c u m (785. *al.*).

subst. **debitum,** -i *n.: v. p. 61,55.*

adv. **debite** (-tae: *l. 27*). *decenter, convenienter – in angemessener, rechter Weise:* **1** *in univ.:* **a** *gener.:* Radbert. Matth. 3,470 quia non eius sunt *verba sacra*, a quo ex ministerio -e narrantur, sed Dei. Epist. Col. 4 p. 244,23 ut a vestra ... paternitate ... quaeramus -e consultum. Nadda Cyriac. I prol. 1,2 qui reliquę parti promissionis -e satisfacere temptat. Hier. Mor. mus. 25 p. 187,31 ut ... ordinate simul et -e ... cantetur cantus ecclesiasticus. *al.* **b** *publ. et iur.:* **α** *ex officio, recte – pflichtschuldig, gewissenhaft:* Capit. reg. Franc. 36,6 qualiter decimas ... -e offerant. Dipl. Heinr. II. 336 p. 426,41 si peticionibus nostrorum fidelium nobisque -e famulantium aures ... inclinaverimus. Chart. Aquens. 106 decimam minus -e et insufficienter solvendo. Dial. cler. et laic. 30 quod *(iuramentum)* nos iuste, licite ac -e prestitimus. *al.* **β** *ex lege, iure – zu Recht, rechtmäßig:* Conc. Karol. A 46B,2 quia ... devitae (-e, -ae *var. l.*) sint, (debent esse *var. l.*) condemnandi *(sc. simoniace consecrati)*. Egilm. epist. p. 360,12 decimas tantum -e p e r t i n e n t e s ad nos reddi ... flagitamus (Dipl. Ludow. Germ. 51 p. 69,1. *al.*). *al.* **2** *satis – genügend, hinreichend:* Wilh. Salic. chirurg. 2,3 p. 328H quum videbitur tibi, quod locus sit mollificatus -e. **3** *necessarie, inevitabiliter – unumgänglich, unvermeidlich:* Rather. prael. 2,20 memento ... mortem infantibus ... improvise accidere, uti et senibus accidit -e. 2,33 l. 1064 cum auctoritate quadam iudiciaria *hora mortis* adest -e. *Lawo/Gansweidt*

debetus *v.* debeo. **debidus** *v.* tepidus: Form. Morb. 14.

[debilico, debiliretur *v.* debilito.]

debilis (dib-), -e. *struct. c. praep.:* contra: *l. 71.* in *c. abl.: l. 55. p. 57,3. usu subst.: l. 44. 46. 53. persaepe.*

invalidus, infirmus, tenuis – schwach, kraftlos, matt: **I** *de anim. eorumque partibus corporis (de plantis: l. 50. 51):* **A** *gener.:* **1** *corpor.:* **a** *in univ.:* Hraban. martyr. Iun. l. 125 ubi signa et miracula in sanitate i n f i r m o r u m et -ium saepius fiunt (Oct. l. 75. *al.*). Conc. Karol. B I 23,3 adsint peregrini et p a u p e r e s et -es (Rup. Tuit. trin. 34,21 l. 959. *al.*). Chart. civ. Magd. 100 p. 53,2 nullus alium ... debet inducere, nisi prius se in aliquo membro -em probaverit, ita ut *eqs.* Frid. II. Imp. art. ven. 1 p. 54,24sq. sunt ... salices, tamarisci aut arbores alie -es, nunquam nidificabunt *airones* in ipsis -bus. p. 116,33 quod aves rapaces ... circa aquas -issime sunt. *persaepe.* **b** *claudus, catax – lahm, gelähmt, gehbehindert:* Pass. Leod. 36 (MGMer. V p. 317,24) cecus recepit visum et -is (-bus *A*) gressum. Meginh. Fuld. Alex. 11 p. 433,13sqq. libertus ... valde -is in uno crure erat, ... crus, in quo -is fuerat *eqs.* Thietm. chron. 7,3 quodam viro diu -i et cum scabellis ambulanti tribuit omnipotens Deus facilem gressum. Hildeg. scivias 2,4 l. 53 alii ... infirmos oculos et -es pedes habentes. *al.* **c** *mutilus, saucius, truncus – verstümmelt, verwundet, versehrt:* Lex Sal. Merov. 9,1 ipsum *(sc. animal)* ... -em (di- *var. l.*), <quem percussit>, ad se recipiat (*inde* Lex Sal. Pipp. 10,1). Meginh. Fuld. Alex. 14 ceteris ... menbris -bus permissis. Vita Emm. 17 summitates digitorum ... -es reddiderunt *carnifices*. Hildeg. scivias 3,1 l. 344 cum membra hominis divisa sunt non recte ordinata ut -ium. *al.* **2** *spirit.:* **a** *in univ. (fere in imag.):* Cand. Fuld. Eigil. II 13,15 quae aegris -bus *(agnis)* maneat, quae cura fovendis. Rather. prael. 4,22 l. 836 unum *(sc. ovem)* quemlibet surdum, licet -em et inutilem. Thietm. chron. 4,56 caput suum et seniorem dilectum membra populi ... -ia subsequuntur. Hildeg. scivias 3,13 l. 279 quare tam -is (flebilis *var. l.*) es *(sc. anima)* contra hoc, quod Deus contrivit in virginea natura? Albert. M. eth. I 652 p.

[Weber]

559,38 -is dicitur, qui quantuncumque praeconsiliatur, trahitur etiam prava passione. *al.* **b** *segnis – träge:* HILDEG. scivias 2,6 l. 1769 qui in lege Dei ita -es sunt, quod *eqs.* **c** *insanus, vesanus – wahnsinnig, toll, verrückt:* IOH. SCOT. praedest. 3,4 l. 109 utquid impudentissime, -is, enervatus, omni veritatis auxilio desertus lites renovas *(sc. Godescalcus)*? **B** *iur. de ordine personarum i. q. humilis, ignobilis – gering, von niedrigem Stand (cf. H.-R. Hagemann, ZRGGerm. 91. 1974. p. 64):* LEX Sal. Pipp. decr. Child. 3,1 si francus fuerit, ad nostra presencia dirigatur, et si de di-iores (-iores *var. l.*) personas fuerit, in loco pendatur.

II *de rebus:* **A** *gener.:* **1** *in univ.:* Ps. GALEN. puls. 277 (cod. Vr) p u l s u s et in tenuitate deductus ac -is (CONSTANT. AFRIC. theor. 7,3 p. 31b^{v}. *ibid. al.*). COMM. microl. 19 p. 100,27 b molle, id est -e. RUP. TUIT. trin. 5,38 l. 1642 -is vel concisus anhelitus. CHART. Sil. D 200 comes Budiuoy considerans ius suum -e . . . omnibus excepcionibus . . . renunciavit. THADD. FLORENT. cons. 54,9 buliant hec omnia *(sc. ingredientia)* mixta cum aceto mixtura -iori quam que bibatur. *saepe. facilis – leicht, einfach:* THADD. FLORENT. cons. 49,182sq. quod exercitium . . . semper incipiat a -i et procedat ad forte et terminetur in -i. **2** *instabilis – unsicher:* HILDEG. scivias 2,6 l. 2199 ipsae *(feminae)* infirmum et -e habitaculum sunt. OTTO FRISING. gest. 2,39 p. 146,17 Veronenses . . . pontem . . . fecerant . . . tam -em, ut potius muscipulam quam pontem diceres. **3** *fragilis, inanis – vergänglich, nichtig:* HILDEG. scivias 3,1 l. 186 in pectore suo . . . habet *Pater* per amorem Filii sui infirmum et -em ac pauperem limum, qui homo est. epist. 31^{R},138 quod videtur, -e est, et quod non videtur, forte ac vitale est. **4** *iners – geschmacklos, fade:* HILDEG. scivias 1,4 l. 506 pars quaedam *(sc. lactis)* tenuis, de qua -es casei coagulantur. **5** *ineptus, insulsus – unsinnig, albern:* ANNAL. Plac. a. 1252 p. 506,16 dicebat *Iacobus de Acerbo* . . .: 'murus tracinat et terminus transit; ego nolo mori!' et alia -ia verba. **B** *medic. i. q. sterilis – unfruchtbar:* CONSTANT. AFRIC. coit. 5,13 si . . . fuerit *natura testium* sicca, modicus erit appetitus et modicum et -e semen. **C** *techn.:* **1** *mitis, lenis – mild:* COMPOS. Luc. Q 12 si forte est sapone, spumatum alumen mittis, si -e, crudus. **2** *asper, scaber – spröde, brüchig:* COMPOS. Luc. T 16 tolle leniter, mundissime, eo quod sit -is *adamas*.

adv. **debiliter.** *vix, aegre, tenuiter – kaum, schwach, mit Mühe:* CONSTANT. AFRIC. theor. 7,3 p. 31a^{r} tardus *pulsus* ex virtutis defectione se -r movente. HILDEG. epist. 51,12 inferiora . . . angelorum agmina, quanto ab ipsa origine sunt remotiora, . . . tanto -ius ab illo principali lumine relucent. FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 62,30 docet *mater* paulatim volare pullos et venari, qui adeo -r cognoscunt, quod sit avis. WILH. CONG. chirurg. 429 ab oculo, si qua in parte -r adhaerere videtur *ungula*, separetur. *al.*

debilitas (dib-, divi-, devi-), -atis *f.* *form. dat. sg.* -e: *l.57.*

I *de anim. eorumque partibus corporis i. q. infirmitas, imbecillitas, languor – Schwäche, Hinfälligkeit, Gebrechlichkeit (fere de hominibus; de animalibus: l.60):* **A** *gener.:* **1** *corpor.:* **a** *in univ.:* SISEB. Desid. 22 fuerit quispiam egritudine convexatus vel dev-e c o r p o r i s deturpatus (MIRAC. Conr. Const. 12. *al.*). WILLIB. Bonif. 8 p. 47,25 quem *(chorepiscopum)* ad subveniendum suae senilis aetatis -e (-i, infirmitati *var. l.*) . . . subrogavit. ANTIDOT. Glasg. p. 114,25 non corpori div-i, sed fortitudinem prestat. FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 173,10 secundum fortitudinem et -em virtutum suarum *(sc. falconum)*. ACTA civ. Wism. A 734 si . . . devergo ad -em et paupertatem. *persaepe.* *expressius i. q. vitium corporis – Gebrechen:* VITA Hildulfi 13 universa -s . . . robur amissum persentit. **b** *clauditas – Lahmheit:* BEDA hist. eccl. 1,21 p. 40,15 filium, quem in ipso flore adulescentiae -s dolenda damnaverat *(ex Constantii vita Germ.). ibid. al.* *meton. i. q. claudus – der Lahme:* PASS. Quir. Teg. 4 ubi recipit cecitas visum, -s gressum. **c** *mutilatio, (de)truncatio, vulneratio – Verstümmelung, Verwundung, Verletzung:* LEG. Burgund. const. I 46,2 quicumque ingenuus . . . casum m o r t i s aut -is (-bus *var. l.*) incurrerit (LEG. Wisig. 6,4,3 p. 266,15. *al.*). LEX Sal. Pipp. 48 capit. p. 16 de di-bus. THEGAN. Ludow. 23 quia non prohibuit consiliariis suis hanc -em (debilitationem, crudelitatem *var. l.*) agere. CHART. Epternac. 226 molendinarium . . . pluribus vulneribus usque ad -em membrorum sauciando. *al.* **2** *spirit.:* HRABAN. epist. 50 p. 505,1 propter corporis egritudinem et animi -em. GODESC. SAXO theol. 8 p. 186,9 qui *(diabolus)* nostrae naturae . . . foeditatem, -em, impotentiam . . . praecipitare praesumit. EGBERT. fec. rat. 1,801 -s magna est quoque somnolentia mentis, offitio dignas que multas transilit horas. HILDEG. scivias 2,6 l. 1228 filii hominum in -e carnis suae labiles sunt. ALBERT. M. cael. hier. 7 p. 94,55 ex defectu intelligentis, qui propter -em intellectus non attingit ad conspiciendam tantam claritatem. *al.* **B** *theol. i. q. peccatum, vitium – Sünde, Laster:* RUP. TUIT. off. 8,8 l. 878 quia liberavit *Dominus* eos *(fideles)* de necessitatibus eorum, id est a -e pravae consuetudinis (*item* trin. 25,106 l. 2108).

II *de rebus:* **A** *situs importunus – ungünstige, nachteilige Lage:* DIPL. Frid. I. 868 ex -e loci. **B** *miser status, afflicta condicio – schlechter Zustand, bedrängte Lage:* CONST. imp. II 454 p. 626,6 (a. 1225) quod si dicta pecunia . . . solvi non poterit propter -em regni *(sc. Danorum)*.

debilitatio (dib-, -cio), -onis *f.* *infirmitas, imbecillitas, imminutio – Schwächung, Schwäche:* **1** *de hominibus eorumque partibus corporis:* **a** *in univ.:* AESCULAPIUS 21 p. 28,11 quod in ipso stomacho ipsae caussae fiunt, scilicet dolor, -es, anathimia, lipothomia. HRABAN. univ. 18,5 p. 502^{C} -o membrorum -o mentium est *(spectat ad Vulg. lev. 21,17sq.)*. Ps. HIPPOCR. phleb. 49 ad malfactionem et s t o m a c h i dib-em (devellatio, -o *var. l.*) *debet exire sanguis* (53. *al.*). VITA Ermin. 21 ex nimia michi *(sc. monacho)* -e (debilitate *var. l.*) sompnus obrepsit. **b** *mutilatio, vulneratio – Verstümmelung, Verletzung:* LEG. Wisig. 7,4,6 non . . . moriatur *criminosus* aut -em corporis patiatur, sed *eqs. al.* THEGAN. Ludow. 42 ut nec ad mortem nec ad -cionem (debilitatem *var. l.*) eam *(uxorem imperatoris)* habere desiderarent *filii.* **2** *de rebus:* ALBERT. M. cael. hier. 7 p. 96,44 propter -em medii, quo accipitur scientia. animal. 18,39 causa . . . -is et destructionis motuum harum virtutum.

debilito (dev-), -avi, -atum, -are. *usu medial.: l.53.60.64.70. p.59,34. saepe.* *intrans.: l.50.52.58.p.59,28.* *struct. c. praep.:* a(b): *p.59,26.* ex: *p.59,28.* in *c. abl.: p.59,11.24.42.* *partic. praes. pro adi.: p.59,28.* *partic. perf. pro adi.: l.56.* *pro subst.: p.59,10.*

infirmare, imbecillem reddere, (im)minuere – schwächen, erschöpfen, beeinträchtigen, (ver)mindern (medial. vel intrans. i. q. debilem esse, languescere, aegrotare – schwach, kraftlos sein, hinfällig werden, erkranken): **I** *gener.:* **A** *corpor.:* **1** *in univ.:* **a** *de hominibus:* GLOSS. med. p. 43,3 -antur (debriantur AESCULAPIUS 4 p. 7,12) *maniaci* ex calore stomaci. CHRON. Salern. 112 p. 125,3 Agareni cotidie vires augebant, et Salernitani nimium dev-bant. EPIST. Worm. I 26 p. 48,28 ut ne illud *(membrum)* desperata capitis soliditate corruat vel -et. HILDEG. phys. 1,172 si . . . aliquis ex eo *(fungo)* comederit, -atur. METELL. exp. Hieros. 4,131 quo plus multiplicantur, eo plus -antur *Turci*, et cito cessissent, nisi tot cuneos habuissent. *saepe.* *de senectute:* CAND. FULD. Eigil. II 11,18 -ta senectus. **b** *de animalibus (per compar. de signo caeli: l. 58):* MEGINFR. (?) carm. p. 643^{C} vigor et vis . . . degenerat . . . et -at sub posteriori *(parte leonis)*. MATTH. PLATEAR. gloss. p. 392^{C} ponatur de ea *(theriaca)* etiam in vulnere post venenum specialiter, cum animal incipit -ari. FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 142,27 si evoment *(sc. falcones cibum)*, non nutriet eos et -bunt. *al.* ALBERT. M. animal. 3,99 cum eicitur aculeus, . . . primo -atur *apis* et postea moritur. **c** *de plantis:* ALBERT. M. veget. 4,77 si . . . aliquid discesserit ab ea *(planta)*, -atur generatio. 6,482 eius *(herbae)* vicinitas -at plantam napelli. **d** *de rebus:* **α** *mollire – weich machen:* ANON. miseric. 510 postquam mutatum fuit corpus a suo statu et grossitate et -tum fuit et subtiliatum et tenuum. *medial. i. q. molliri – weich werden:* FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 102,14 quanto plus elongatur *penna* a saxello, tanto dilargatur et -atur plus. **β** *exhaurire – auslaugen, ausbeuten:* CHART. Salisb. IV 72 p. 72,3 (a. 1271) si mansus noster . . . propter culturam eorum *(sc. sal*

fodientium) adeo -etur (debiliretur *ed.*), quod *eqs.* **2** *mutilare, sauciare, truncare, vulnerare – verstümmeln, verwunden, verletzen, mißhandeln (refl.: l. 11):* **a** *de hominibus:* Lex Baiuv. 8,22 si . . . ancilla a quacumque persona -ta fuerit, ut *eqs.* Hraban. epist. 41 p. 479,28 tertium . . . filium ita -vit *pater*, ut *eqs*. Chron. Salern. 81 p. 80,15 omnes, quos invenieban*t Agareni*, . . . dev-bant. Berth. (?) annal. a. 1077 p. 293,28 sic deinceps -tus claudicavit *episcopus*. Dipl. Loth. III. 74 p. 115,26 si quis de familia aliquo membro mutilatus vel -tus fuerit, . . . duae partes *(sc. compositionis)* -to, tertia abbati detur. Const. Melf. 2,40 in ea parte se -are debebit, in qua -tus est is, cui duellum offertur. *persaepe. expressius i. q. occidere, trucidare – niedermetzeln, totschlagen:* Chron. reg. a. 1141 inter hostes ac paludem inclusos quosque militares cepit *Ethelmarus*, reliquos -vit. **b** *de animalibus:* Leg. Burgund. const. I 18,1 si de animalibus . . . bos bovem percusserit aut canis momorderit, ut -etur (-atur, -at *var. l.*). Leg. Wisig. 8,4,2 si -tus aut mortuus fuerit *(sc. animal)*, debilem sibi habeat *(sc. qui mutuatus est)*. Rup. Tuit. trin. 40,12 l. 703 commendavit aliquis proximo suo . . . iumentum ad custodiam et forte mortuum est aut -tum aut captum ab hostibus. Frid. II. Imp. art. ven. 5 p. 127,33 si non fuerit -tus *airo* per ea, que passus fuit a falcone. *al.* **B** *spirit.:* **1** *in univ.:* Radbert. Matth. 7 prol. l. 33 nec virtus eorum *(discipulorum)* in ullo -atur nec fortitudo frangitur. Epist. Hann. 48 p. 94,2 hanc *(sc. laetitiam)* . . . usque deque fero a perfectioris beatitudinis statu -ari. Hildeg. scivias 2,6 l. 1757 ut . . . ad indeficientem refectionem perveniens esuriem -antis animae effugiat *(sc. peccator)*. Albert. M. incarn. 12 p. 183,19 quando aliquis habitus gratiae ita vehementer -at fomitem, quod non multum inclinat ad mortale peccatum (*sim.* p. 183,61). Statut. ord. Teut. p. 98,13 ne . . . inopia gravis fortitudinem -et animorum. *al.* **2** *medial i. q. labefieri – wankend werden:* Hildeg. scivias 2,5 l. 558 quod amplius per labentia tempora non -etur *mundus*. **3** *decedere, aberrare – abweichen, abirren:* Ioh. Scot. carm. 2,4,34 quem *(Karolum)* scriptura docet . . ., ne recto Christi tramite -et.

II *publ. et iur.:* **A** *in univ.:* Dipl. Otton. II. 7 ut et antecessorum nostrorum benivola pietas non a nobis neglecta -etur. Berno epist. 14 p. 47,15 id . . . agens ordinis nostri statum pene -at *Wolfrat*, animos fratrum conturbat. Chart. Duisb. 22 p. 55,2 (dipl. Otton. IV.) qui si . . . nos in hoc facto nostro infirmaverint, se, quod fecerint, in hoc -ari credant. Chart. Pomm. 943 p. 254,22 ut per hoc *(impedimentum)* nostram civitatem . . . -ent et infirment. **B** *irritum, vanum facere, tollere – für ungültig, nichtig erklären, aufheben, auflösen:* Dipl. Otton. I. 179 quicumque hoc *(praeceptum)* . . . vel i n f r i n g e r e vel -are voluerit (Chart. Sangall. B 390). Simon Sith. gest. 2,98 noster abbas . . . has -vit litteras. Chart. Raitenh. 132 cum pleraque gesta hominum et contractus ex oblivionis vicio . . . sepius videantur -ari. Chart. Carinth. V 76 ad -andam (-candam *ed.*) aut destruendam infeudacionem. *al.*

1.*debio *v.* *dobula. **2. debio** *v.* debeo.

***debitale**, -is *n.* (debitum) *vectigal – Abgabe:* Chart. Ital. Ficker 244 p. 291,11 (a. 1210) quicumque promisit facere servitia, -e alicui et fecit. Acta imp. Winkelm. I 320 p. 286,22 in . . . theloneis statuendis, manutenendis -bus. p. 286,34 cassamus manumissiones -ium.

debite *v.* debeo. **debito** *v.* debitum.

debitor (dev-), -oris *m.* *script.* -tur: Lex Raet. Cur. 2,1,4. *struct. notabiliores: c. gen. gerundii: p.60,24. pendet* ut: *p. 60,17.*

I *is qui debet – einer der schuldet, Schuldner:* **A** *strictius:* **1** *proprie (spectat ad pecuniam sim. debitam):* Capit. part. Saxon. 27 unde -r exstitit, persolvat. Leg. Lang. p. 151,15 si quis fedeiussorem aut dev-em (-em *var. l.*) suum pigneraverit. Hraban. univ. 4,1 p. 77[C] -r decem talentorum significat homines, qui Deo sunt obnoxii *(spectat ad Vulg. Matth. 18, 21sqq.)*. Dipl. Heinr. II. 88 si quis imperiale nostrum in hoc transgredi presumpserit preceptum, sit -r ad regale aerarium decem auri talentorum. Chart. Bund. 472 fideiussores, qui se constituerunt per p r i n c i p a l e s -es (501. *saepe*). Chart. Ticin. 94 p. 29,28 posuerunt fideiussorem Iohannem Spiavacam de Vacallo, qui s e c o n s t i t u i t printipalem -em (Chart. Tirol. notar. I 168. *al.*). *persaepe.* **2** *translate:* Radbert. Matth. 3,2820 unde foenus caritatis -r coactus prius exsolvat. Rup. Tuit. trin. 2,31 l. 1484 -em magnae caritatis . . . sibi hominem effecit *Deus* et valide suis beneficiis obligavit. Honor. August. eluc. 3,118 p. 474,15 -es sunt eis *(omnibus iustis)* caelum et terra et omnis creatura. Albert. M. sent. 3,18,13 p. 330[a],19 quod omnes -es sunt mortis. *al.* **B** *latius:* **1** *is qui obligatus est – einer der verpflichtet ist:* **a** *publ. et iur.:* **α** *in univ.:* Chart. Fuld. B 202 p. 301,3 (a. 776/94) ego . . . in elemosinam . . . eorum, quibus -r sum, . . . trado *eqs*. Epist. Lup. Ferr. 81 p. 81,10 ut in obsequendo vobis *(sc. Amulo episcopo)* . . . illos faciatis . . . cupidissimos -es. Rather. conf. 35,1248 tu regulae -r es obedire. Dipl. Heinr. IV. 356 p. 470,2 cum -es simus omnibus ecclesiis in regno nostro indigentibus subvenire. Chart. Port. 62 p. 85,11 cum . . . intellexerimus tam nos quam omnes successores nostros -es existere, ut nos concambium . . . reconpensare debeamus. Chart. ord. Teut. (Thur.) 38 p. 39,34 fratres . . . mutui consilii et auxilii secundum Deum -es. *persaepe.* **β** *spectat ad vectigal, tributum, servitium:* Conc. Karol. A 19[G],25 ut decimas et . . . census omnes generaliter donent, qui -es sunt ex beneficio et rebus ecclesiarum. Capit. reg. Franc. 155,10 quod ipsi *(pagenses)* ea *(paravereda)* dandi -es sint. 185[A] p. 5,12 qui e x e r c i t a l i s i t i n e r i s -es sunt (Conc. Karol. A 50[B] p. 601,11). Chart. episc. Halb. 269 l. 27 faventibus baronibus et multis . . . placiti -bus. Trad. Neocell. Frising. 7 licet eius *(Ortolfi)* essent *Wolfhere et Sinzo famuli* secundum carnem propinqui, conditione tamen servitii -es erant. Trad. Asp. 95 -es auri: Sigifridus, Balbo *eqs. ('Goldzinser' ed.)*. Chart. Berg. Magd. 99 p. 73,17 quatenus se viri -es esse cognoscant, quod vulgo worehure nominant. *saepe.* **γ** *cliens – Schutzbefohlener:* Dipl. Ludow. Germ. 67 p. 94,12 pro nostrae -umque nostrorum omnium mercedis augmento. Dipl. Heinr. II. 375 p r o r e m e d i o animae nostrae necnon ipsius *(coniugis)* omniumque -um nostrorum (Trad. Teg. 188. *al. sim.* Chart. episc. Halb. 146 l. 15 pro . . . salute. *al.*). Trad. Corb. 376 tradidit Helmeric pro se suisque -bus in Cotum CX iugera et V iurnales *(sim.* Trad. Frising. 1501[a]. *al.). al.* **b** *eccl. et theol.:* **α** *de Deo (de angelis: l.44):* Rup. Tuit. trin. 5,20 l. 819 quo *(iuramento)* se Deus obstrinxit . . ., quo -r posset iure t e n e r i (6,30 l. 1207. *al.*). 5,31 l. 1331 p r o m i s s i sui -r Deus (10,24 l. 1283). Honor. August. eluc. 3,118 p. 474,9 -r est . . . eis *(omnibus iustis)* Deus . . ., -es sunt eis angeli. Idung. Pruf. dial. 1,84 ipsa Veritas *(i. Christus)* . . . tributum, cuius -r non fuit, ne exactores eius scandalizaret, dedit. **β** *de apostolo:* Greg. VII. registr. 8,16 p. 538,4 procurate beatum Petrum apostolorum principem vobis adiutorem, immo -em facere. **γ** *de hominibus:* Dipl. Ludow. Germ. 74[a] p. 107,17 (spur. s. X.[ex.]) omnibus christianae fidei -bus (cultoribus *S*) nostreque potestatis fidelibus . . . notum fieri desideramus *eqs*. Chron. Reinh. a. 1093 p. 528,1 (epist. papae) tanto eum *(Herrandum)* devotius alacriusque suscipite *(omnes per Saxoniam ecclesiae catholicae filii)*, quanto amplius vos vestre salutis et fidei vestre ecclesie apostolice -es esse cognoscitis. *sponsor, patrinus – (Tauf-)Pate:* Hildeg. scivias 2,3 l. 726 simili modo -es fidei baptizato verba salutis opportune proferant. **2** *is qui aliquid commisit – einer der sich etwas hat zuschulden kommen lassen:* **a** *publ. et iur. i. q. maleficus – Delinquent:* Heito Wett. 13 damna legalia, quae -bus infligunt *comites*. **b** *theol. i. q. peccator – Sünder, Schuldiger (loci fere spectant ad Vulg. Matth. 6,12):* Radbert. Matth. 8,3874 debuisset et ipse -r universa -i suo relaxare. Thietm. chron. 6,13 p. 290,28 ex corde debet . . . cunctis -bus r e m i t t i (6,55 p. 342,29). Rup. Tuit. off. 12,22 l. 749 de illo sentiendum -e, qui sic paenitet et sic sibi postulat d i m i t t i, ut primum dimittat conservis suis (trin. 15,41 l. 2018. *al.*). Ysengrimus 3,1147 -r ignoscentis eget. *al.*

II *is cui debetur – einer dem geschuldet wird:* **A** *publ. et iur. i. q. creditor – Gläubiger (de re v. H. Schreuer, ZRG-Germ. 34. 1913. p. 722):* Leg. Burgund. const. I 19,10 quicumque fideiussor noluerit satisfacere -i (-e *var. l., cf. notam ed.*). Leg. Wisig. suppl. 2,11 si tertio ad iudicis iussum non venerit

ad iudicium, perdat causam et restituat -i suo, quod ei debere constiterit. TRAD. Frising. 1556c (a. 1160/81) quod ego Iohannes familiam meam . . . in manus Herewici -i conmisi. **B** *usu communi i. qui meret – einer der (es) verdient:* VITA Adalb. Hornb. (MGScript. XXX p. 805,26; c. 1000) qui *(beatus Philippus)* plurimis quasi indebitis medicinam dat sanitatis, abbati -i suo largius non daret dona salutis? ECBASIS capt. 741 -r (creditor *ci. Voigt sine necessitate*) es meriti pro tanti pondere facti.

***debitorius,** -a, -um. (debitor) **1** *adi. i. qui debitoris est – dem Schuldner eigen:* CHART. Ticin. 108 p. 55,32 (a. 1219) de quibus denariis Anricus . . . tenebatur -o et fideiussorio n o m i n e (CHART. Sangall. B 438. *al.*). **2** *subst. fem. i. q. sponsio, vadimonium – Bürgschaft:* CHART. Tirol. notar. I 66 (a. 1236) C libras pro fideiussoria et -a, quam ipse Zanuchus fecit pro domina Blamçaflore.

***debitosus,** -a, -um. (debitum) *obaeratus – verschuldet (de re v. F. Beyerle, ZRGGerm. 55. 1935. p. 73):* LEX Ribv. 70 si quis moriens -us (debitor, debiturus, debitus *sim. var. l.*) aut testamenta vel venditiones seu traditiones aliquas fecerit.

debitrix, -icis *f. gen. sg.* -e: *l.30.31. usu attrib.: l.25.51. 54. al.*

ea quae debet – eine die schuldet, Schuldnerin: **1** *strictius:* **a** *proprie (spectat ad pecuniam sim. debitam):* LEG. Wisig. 5,6,5 si una persona plurimis rea vel -x maneat. PETR. DAM. epist. 28 p. 255,22 -x illa mulier, quae ex praecepto Helisei parum olei quasi semen sparsit . . ., aecclesiam . . . figuravit. CHART. Altenberg. 99 p. 81,25 pro decem et novem marcis Coloniensibus, in quibus dicta Elizabeth Godeschalco filio suo -x remansit. CHART. Tirol. notar. I 731 die suprascripto in domo -e in Bozano. 732 sicut ius esset ad periculum dicte -e. CONR. FAB. Gall. 20 ecclesiam nostram . . . -em fecit *abbas* mille quadringentarum marcarum. CHART. Basil. C II 163I in centum et sexaginta marcis argenti ipsis *(civibus)* nos *(sc. conventus sororum)* remansimus -es. **b** *translate:* LIBER diurn. 54 quatenus . . . eius *(beati Pauli)* semper -em habere ecclesiam valeatis. AGIUS epic. Hath. 635 vos *(sorores)* -es simul estis utrique parenti. INNOC. III. registr. 2,57 p. 106,17 officium pastorale, quod omnibus eam *(apostolicam sedem)* constituit -em. ALBERT. M. bon. 566 p. 300,60 omnis virtus est -x sui actus et ita reddere, quod unicuique debetur, convenit cuilibet et non est proprium iustitiae. CHART. Friburg. 185 p. 156,30 illi patrifamilias precipuam me invenio *(Mehtildis)* -em, qui peregre proficiscens talenta nobis credidit *(cf. Vulg. Matth. 25,20sqq.).* **2** *latius:* **a** *quae obligata est – eine die verpflichtet ist:* **α** *spectat ad vectigal, tributum:* REGISTR. Prum. 21 linum dant ille femine, que -es sunt, alie camsiles faciunt. CHART. Salem. 245 p. 278,17 iuri suo . . . renunciavit *Maethildis* . . . constituendo se -em centum marcarum . . . monasterio . . ., si *eqs.* **β** *spectat ad tutelam, auxilium:* CONST. imp. III 140 (a. 1277) etsi . . . ad omnes imperii Romani fideles benivolencie d e x t e r a m e x t e n d e r e -em (ACTA imp. Böhmer 421. *al.*). **b** *quae aliquid commisit, peccatrix – eine die sich etwas hat zuschulden kommen lassen, Sünderin:* HERIB. hymn. 6,10,4 ut . . . plebs salvetur -x. *Weber*

debitum (dev-), -i *n.* (-us, -i *m.: p.62,18.29.55. adde* LEX Ribv. 70. *al.*) *form. decl. IV.: p.62,27. adde* FORM. Laudun. 2 p. 514,15. *c. gen. obi.: p.62,3. abl. sg. pro adv.: l.69.p.62, 15.*

I *quod debetur, munus, officium, necessitas – das Gebührende, Pflicht, Verpflichtung, Verbindlichkeit:* **A** *gener.:* **1** *strictius:* **a** *in univ.:* CONC. Merov. p. 17,10 rumpenda sunt interdum vincula necessitatum, ut . . . impleri possint -a praeceptorum. DIPL. Otton. I. 382 abbates . . . -o totius mundanę servitutis absolvimus. THIETM. chron. 6,44 posthabito c a r i t a t i s et affinitatis -o (EPIST. Worm. I 4). HELM. chron. 81 p. 153,32 unde mos iste inoleverit, ex benivolentia an ex -o. *saepe. abl. sg. pro adv. i. q. convenienter, merito – nach Gebühr, mit Recht:* EPIST. Ratisb. 10 p. 326,32 ut quod paucis . . . pateret, multis -o et non sine ratione latens esset. **b** *de commercio coniugali (loci spectant ad Vulg. I Cor. 7,3):* ALCUIN. epist. 291 p. 449,22 vadunt *Britannici* ad immunditias suas vel . . . uxoribus -um solvunt. SIMON sacram. p. 46,16 qui uxori ad r e d d e n d u m -um copulatur (ALBERT. M. nat. bon. 348 p. 123,40. *sim.* EPIST. Bonif. 26 p. 45,12 [epist. papae] quodsi mulier . . . non valuerit viri [viro *4*] -um reddere). *saepe.* **2** *latius:* **a** *praeceptum, regula – Vorschrift, Regel:* ERMENR. Sval. 10 p. 161,15 ymnis ex -o peractis. CONSUET. Trev. 118 p. 358,3 dentur eis *(sc. phlebotomatis)* duo pulmenta; pro -o primum et tercium. ANON. ton. Schneider p. 111,15 que *(voces)* . . . per regulam conceduntur, quasi ex -o habentur. **b** *meritum – Verdienst:* TRAD. Frising. 674 p. 568,8 (a. 845) qui *(episcopus)* hoc magne pietatis -o promeruit cathedram episcopalem possidere. **B** *publ. et iur.:* **1** *in univ.:* TRAD. Frising. 1434 (a. 1031/39) eundem censum sub eodem -o ad altare . . . persolvant. CHART. Rhen. med. III 584 que *(bona)* . . . comes . . . in -o vasalli tenet. *abl. sg. pro adv. i. q. secundum legem – nach dem Gesetz:* LEX Thuring. 42 iuret *fur* -o solus peius non esse, quod offert illo, quod abstulit. **2** *aes alienum, onus, nomen – Geldschuld, Schuldenlast, Schuldposten:* LEX Sal. Merov. 50,3 quantum valuerit -us, quod (quem *A3*) debet. LEX Baiuv. 2,1 donec -um u n i v e r s u m restituat (HERM. IUD. conv. 2 p. 73,7. *al. sim.* CHART. Duisb. 94 p. 120,34 de universis -is notoriis, que vulgariter kenligesculde dicuntur). HERM. IUD. conv. 6 p. 88,5 cum . . . antistiti expectatione recipiendi -i adhererem. CHART. Traiect. 1525 p. 280,21 donec p r i n c i p a l e -um sit persolutum (CHART. Rhen. inf. II 628 p. 369,10. *al.*). *persaepe.* **3** *vectigal, census, tributum – Abgabe, Leistung, Tribut (de pecunia data pro pace servanda: l.31):* **a** *proprie:* DIPL. Karoli M. 143 omnes -us, quod ad fisci dicionibus reddere debuerint *antecessores*; . . . ad ipsam ecclesiam . . . supradictos -os indulgemus. LUP. FERR. epist. 51 quod nostri boves post solemne -um non suffecerint. THIETM. chron. 3,23 ne aliquam a Graecis paciatur *Calabria* molestiam, auri -um quotannis voluntarie persolvit Constantinopolitanis. DIPL. Ludow. Germ. 178 p. 256,39 (spur.) in summa -i. CHART. episc. Hild. I 396 p. 385,13 persoluto -o, quod vulgo bumede appellatur. CHART. Naumb. 394 p. 356,12 -um . . . rusticorum, quod cyp appellant. CHART. Lub. I 310 p. 295,6 de -is porcorum, que dicuntur vulgariter swinescult. *saepius.* **b** *in imag.:* **α** *de morte:* LIUTG. Greg. 4 p. 71,2 patre -um universae c a r n i s persolvente (THIETM. chron. 7,55 p. 466,32. *al.*). TRAD. Ratisb. 20 p. 25,33 sicut m o r t i s -um urguerat (CONC. Karol. A 59 p. 784,17. *al.*). IOH. CANAP. Adalb. A 6 -um naturę persolvens (THIETM. chron. 4,17. CHART. Zoll. I 114 [dipl. Heinr. VII.] si . . . Rudolfus de Hewe -a [delicta *ed.,vix recte*] nature solverit. *al.*). **β** *de naturae requisitis:* BRUNO MAGD. bell. 83 p. 79,16 quatenus ventrem levando persolvat *episcopus* -a naturae. **4** *servitium – Dienst, Gehorsam:* FORM. Augiens. B 42 nullum -um obsequias, sed integro ingenuitate vivas. **5** *poena, multa, pretium – (Geld-)Strafe, Entschädigung:* LEX Alam. 1,2 (rec. B codd. 19-37) cum . . . -o res reddat *(sc. qui eas subtrahere voluit)* et XXX solidos ad ecclesiam persolvat. LEX Baiuv. 1,10 si aurum non habet, donet aliam pecuniam . . . usque dum impleat -um (dev- *var. l.*). CONC. Karol. A 16A,6 ut dicat, qui querit -um: '*eqs.*' CAPIT. reg. Franc. 98,4 latro . . . quod prius debuerat, capitali sententia -um exsolvat. TRAD. Frising. 184b p. 176,26 sine conpositione vel -um imperialem et emendationem emunitatis. *al.*

II *delictum, culpa, noxia – Verfehlung, Schuld, Vergehen:* LEX Ribv. 80 ante iudice . . . coniuret, quod eum *(sc. invasorem)* ⌞de vita⌟ (-o *A3*) forfactum interfecisset. CHART. Fuld. B 22 p. 44,15 que *(parva)* pro immensis p e c c a t i s et -is offero (25. *al.*). CAPIT. reg. Franc. 33,31 si maioris -i reus sit. WETT. Gall. 41 ex instinctu diaboli -um sibi cumulaverat *vir*. LEX fam. Worm. 24 si quis -um alicuius rei coram ministro confitetur. CHART. Ital. Ficker 472,4 declaramus, quod -um maleficii intelligatur pro assaltu cum armis facto *eqs. al. de peccato originali:* TRAD. Teg. 266 (a. 1149/55) populo adpropinquanti Deo et in fonte baptismatis -um futurę dampnationis . . . omissis insinuamus, quod *eqs.* *Lawo/Gansweidt*

debitur *v.* debitor. **1. debitus** *v.* debeo.

2. debitus *v.* debitum.

***deblutto** (-uto), -avi, -are. (de *et* *bluttare) *exspoliare – berauben, (aus)plündern:* LEG. Lang. p. 124,23 (s. VIII./IX.)

[Weber]

si casam cuiuscumque bluttaverint (debluta- *var. l.*), *eqs.*

debotio *v.* devotio.

***debriatio,** -onis *f.* *ebrietas – Trunkenheit:* IORDAN. SAXO princ. 85 ab huius modi melliflua spiritus -e (delibatione *E*) reversa sensibus reddita est *matrona*.

debrio (dee-), -avi, -atum, -are. *script. et form.:* dehe-: *l. 25.* -iet(o): *l.12.* -ic(o): GLOSS. II 241,62 St.-S. *usu refl.: l. 31. medial.: l.14.46. al. metr.* dĕ-: *l.29.54. al.*

ebrium facere, (in)ebriare – berauschen, (be)trunken machen (medial. i. q. ebrium esse – berauscht sein): **1** *proprie:* **a** *de hominibus:* TRANSL. Eug. Tolet. 6 Werembertus . . . cum se cubitum nimietate potus plus solito -tus (debrietatus *B*) collocasset. EKKEH. IV. bened. I 26,121 nemo solet fari tam mane aliquem -ari. LAND. MEDIOL. hist. 2,22 p. 60,9 cum . . . nimia vini ebrietate temulenti Teutonici ac dee-ti sese in locis solitis prosternentes quieverint, tum *eqs.* HONOR. AUGUST. cant. 2,4 p. 385[B] ubi *(sc. in cella vinaria)* -ta et amore regis accensa in languorem incidit *regina. al. expressius i. q. delirare, insanire – von Sinnen, außer sich sein (usu pass.):* AESCULAPIUS 4 p. 7,12 -antur *maniaci* ex calore stomachi, vel sanguinis . . . aut ex vini liquore. **b** *de rebus i. q. madefacere – (durch)tränken:* BOVO SITH. Bert. 4 qua *(inundatione)* sufficientissime -ta tellus. **2** *metaph. (fere usu eccl.):* **a** *in bonam partem:* CAPIT. episc. I p. 130,8 si *quis* . . . mentem suam spiritali poculi d u l c e d i n e -et (dee-, dehe-, debet *var. l.*), iste se sitientem potat (AEG. AUR. gest. 3,99. *al.*). GESTA Font. p. 12,40 qui *(Audoenus)* . . . barbaricas et indomabiles . . . mentes n e c t a r e evangelicae doctrinae -bat (RATHER. phren. 20,629 doctor -tus n. divo. *sim.* VITA Radbodi p. 163,10 adolescens more apis litterarum floribus inherendo . . . se superni roris n. -vit). VITA Pirmin. II 1 ut quisquis eum audierat, compunctionis rore -tus (dee-, ebriatus *var. l.*) ad reddenda pietatis germina efficeretur fecundus. RUP. TUIT. trin. 13,8 l. 448 quod nos scientiae v i n o -at *Deus* (OTTO FRISING. chron. 8,26 p. 436,4. *al.*). *saepius.* **b** *in malam partem:* CONC. Karol. A 19[D] p. 132,32 pestiferi serpentis instinctu fellis . . . p o c u l o dee-ti *haeretici* (21 p. 185,31. *al. sim.* EBO BAMB. Ott. 2,7 calice furoris Dei misere -ti [ebriati, inebriati *var. l.*]). VITA Dagob. 12 p. 519,30 diaboli v e n e n o -tus . . . dormientem . . . dominum interimere non abhorruit *filiolus* (PETR. CAS. [?] chron. 3,48 p. 425,24. *al.*). BENZO ad Heinr. IV. 4,30 (1) p. 364,15 quidam Buzi . . . -at nobis subiectos Arrianis crapulis. *al.* **3** *translate i. q. perfundere, imbuere, afficere – über-, durchströmen, durchdringen, erfüllen:* **a** *in bonam vel neutram partem:* VITA Alcuini 7 hac ergo evangelica cum -retur lectione Albinus mistica. VITA Dagob. prol. p. 512,19 qua *(sapientia)* inspirati ac -ti omnes sancti apostoli. RUP. TUIT. trin. 37,11 l. 614 s a n c t i s p i r i t u s g r a t i a -tus evangelium suum scripsit *Iohannes* (LAMB. ARD. hist. 137 p. 631,1. *sim.* CHRON. Albr. a. 1153 p. 842,18 quedam virgo . . . spiritu sancto -ta). ANON. princ. magistr. 96 huius *(prudentiae)* sic obtutibus mente sauciatus cultuque mirabili sensu -tus. *al. adde:* CARM. de Bened. 570 corpus . . . in cruce suspendit *(sc. Iesus)*, mortis somno -vit. **b** *in malam partem:* HINCM. Remig. 7 p. 274,34 nos, qui carnis voluntatibus -ti (dee-, ebriati *var. l.*), alios etiam peccare facientes peccatis inebriavimus. PETR. CAS. (?) chron. 4,32 Aquinenses comites diabolica -ti v e s a n i a (4,34). *al.* GALB. Karol. 26 p. 576,21 excaecaverat . . . illos *(sceleratos)* Deus, ita ut . . . ira et furore -ti (ebriati *var. l.*) timore et pavore errarent. CONR. EBERB. exord. 3,1 p. 149,7 amore saeculi -tus. *al.*

adi. **debriatus,** -a, -um. *fanaticus – begeistert:* LIUTPR. antap. 2,6 Adelbertus . . . proludii huiusmodi non solum gnarus, verum etiam -us.

***debrius,** -a, -um. (de *et* ebrius) *ebrius – (be)trunken, berauscht:* BEDA ad Plegu. 17 in illa cena, in qua me poculo -us culpare studuit *frater David. in imag.:* HROTSV. Dion. 17 ubi de rivis . . . -us artis *(sc. astrologiae)* Athenas petiit.

***debrolio,** -atum, -are. *(gall.* *brogilos; *cf. Wartburg, Frz. etym. Wb. I. p. 555sqq.) circumsaepire – einfrieden, ringsum einzäunen:* CHART. Helv. arb. 134 p. 207,12 (a. 1273?) quod pascua . . . -entur. *cf.* *indebroliatus.

debtum *v.* debitum. **[debucira** *v.* de *p. 35,52.*]

debullio, -ire. *coquere – (auf)kochen:* ANTIDOT. Glasg. p. 134,41 grana . . . teris ad lenitate in vino vetere staupos III, in ulla rubia -lles ad tercias.

deburat *v.* debeo.

[debuta *v.* *but(t)a. *adde ad vol. I. p. 1632,27:* TRACT. de aegr. cur. p. 367,36 recipe . . . de -e (debute *ed.*), id est tartari.]

***deca** *numer.* (δέκα) *decem – zehn:* CHRIST. STAB. Matth. 9 p. 1302[D] -a decem, inde compositum nomen Decapolis. SUMM. Heinr. C p. 253 -a decem. RANGER. Anselm. 6872 novem menses bis -a tresque dies.

decac(h)ordus (decha-), -a, -um. (δεκάχορδος)

I *adi. i. q. decem chordis instructus – zehnsaitig:* GODESC. SAXO gramm. 2 p. 489,5 p s a l t e r i u m -chordum (ECBASIS capt. 944 p. dechacordum. *al.*). GLOSS. I 521,51 St.-S. -o zehanseitigero.

II *subst. masc. vel neutr.:* **A** *proprie i. q. instrumentum musicum decem chordas habens – zehnsaitiges Musikinstrument:* EPITAPH. var. II 13,4 monachilis . . . ordo, qui dulces Domino laudes ferit in -chordo. RUP. TUIT. trin. 22,28 -chordi positio decalogi legis est observatio. *item* 25,3). **B** *translate:* **1** *de rebus ex decem partibus constantibus:* **a** *decem praecepta (Dei) – die Zehn Gebote:* RATHER. prael. 2,16 l. 549 sicut quidam pulcre in -cordo ait: '*eqs.*' *v. et vol. II. p. 220,72.* **b** *catalogus, elenchus – Katalog, Liste:* VITA Serv. 21 p. 88,8 pontifices Traiectensium, quorum inter Gundulfum et Hubertum dulci dechacordo virtutum . . . sanctus prepollet Lambertus. *in titulo libri:* HELW. denar.[tit.] sequitur denarius sive -cordum fratris Helwici. **2** *decimus gradus – zehnte Rangstufe:* CHRON. Andag. 17 p. 45,12 (carm.) fuit utilis ordo, per me *(sc. episcopum)* qui quartus, per vos *(archiepiscopum)* fuit in -cordo.

decada *v.* decas. **decado** *v.* 1. decido.

***decagonus,** -i *m.* (δεκάγωνον) *figura geometrica decem angulis constructa – Zehneck, Dekagon:* ANON. geom. I 4,24 in ceteris . . . vel ennagonis vel -is vel in omnibus a multiangulo procedentibus. 4,27 p. 351,14 omnis -us ductus sexagies quater acceptis XXXVI facit quadratum . . . et dicta parte decima sexta facit -i latus. PS. BOETH. geom. 866 restat, ut de -i embadali dicamus podismo. *ibid. al.*

decalco *v.* deculco.

decalesco, -calui, -ere. *refrigerare, tardare – abkühlen, nachlassen:* ARNOLD. RATISB. Emm. 2 p. 1086[C] quatenus . . . f e r v o r dictandi et scribendi ad tempus quiescat sive -at (DIPL. Conr. III. 33). CHART. Mog. A I 510 p. 413,2 ne . . . monachorum r e l i g i o quandoque -ret (VITA Norb. II 95 p. 1326[B] r. -uerat). 513 p. 416,26 ne -ente rigore regulam et institutionem unquam prevaricarentur *fratres.* II 464 p. 757,8 ut huius constitutionis tenor nullo succedentium ęvo temporum a predictę regulę tenore -at.

***decallo** (-cha-) *subst.* *(orig. inc. nisi subest* de *et* collum) *ruma ferina – Halsstück vom Wild:* SUMM. Heinr. A 9,327 decallo (dechallo *var. l.*) kelebrato. B 6,82.

decalogus, -i *m.* (δεκάλογος) *metr.* dēcā-: HERIG. Ursm. 1,500.

1 *strictius i. q. decem verba (Dei) – die Zehn Gebote, 'Dekalog':* RHYTHM. 82,11,3 Moyses . . . digito Dei -um repperit *(cf. Vulg. deut. 9,10).* LIBRI Karol. 1,17 p. 186,8 -us l e g i s (HRABAN. cruc. C 18,9. *saepe*). ERMENR. Sval. 10 p. 163,6 qui in concordia -i et evangelii . . . vitam . . . duxerat. RUP. TUIT. trin. 26,31 l. 1451 omne . . . peccatum undenarium est, quia dum perversa quis agit, p r a e c e p t a -i transit (vict. 3,25 p. 113,13. *al.*). ALBERT. M. summ. theol. I 20,80,2,1[capit.] p. 863,11 utrum Deus possit praecipere . . . contra -um, quem ipse scripsit in tabulis. *persaepe. v. et vol. I. p. 740,64.* **2** *latius:* **a** *numerus denarius – Zehnzahl:* BEBO ad Heinr. II. 1 p. 494,29 votum tuum perfectum esse perfectione -i. HECEL. Clem. 2,10 (MG Script. XXX p. 908,1) hic . . . denarius . . . -i auctoritate quia perfectus habetur, decimi perpetratione miraculi . . . hoc opus . . . claudatur. ALBERT. M. Is. 65,20 p. 618,4 decem . . . decades implentur, quando -us ad perfectionem caeli refertur. p. 618,16 per ista enim multiplicare -um in centuplum surgere est. **b** *ca-*

talogus – Liste, Buch: v. vol. II. p. 183,36.

***decalvabilis,** -e. *pronus ad calvitium – zur Glatze neigend:* ALBERT. M. animal. 1,134 si ... exaltatur *linea capillorum* a fronte, significat calidum, -em et parvi intellectus hominem.

decalvatio, -onis *f.* **1** *proprie:* **a** *sensu act. i. q. rasura crinium capitis – das Kahlscheren (de re v. Hinschius, Kirchenrecht. IV. 1888. p. 804):* LEG. Wisig. 3,3,8 si ... servi talia perpetraverint, ... comprehensi hac -is f e d i t a t e multati ... verberentur (6,5,12). *al.* IULIAN. TOLET. Wamb. 27 p. 522,17 -is ... sustinuere *(sc. insidiatores principis)* vindictam. DIPL. Frid. I. 130 p. 219,45 ceteri ... -e crinium et dura verberatione ... coherceantur. IOH. WIRZ. descr. 942 a quorum *(damnatorum)* -e, crinibus eorum abrasis, ... idem locus Calvariae dicebatur, vel ideo, quod in eo rei decalvabantur, id est damnari solebant (*cf. Hier. in Matth. 27,33* Calvariae id est decollatorum). **b** *sensu pass. i. q. calvities – Kahlheit:* RADBERT. psalm. 1,418 core calvus in nostra lingua vel -o interpretatur. HERM. IUD. conv. 6 p. 89,17 cenobitarum ... cernens ... ignominiosam, ut ego sensi, rasure vel tonsure -em. **2** *translate i. q. obtrectatio, humiliatio – Erniedrigung, Demütigung:* RUP. TUIT. off. 2,25 l. 1091 in rasura capitum -em eius *(Domini)* per compassionem lugemus. l. 1093 Domini -o, cuius haec rasura signum est.

decalvo, -avi, -atum, -are. *script.:* desc-: *l. 42. coni. praes.* -it: *l.42.*

1 *proprie i. q. tondere, (vi) depilare – (gewaltsam) kahlscheren:* **a** *gener.:* **α** *in univ.:* AGNELL. lib. pont. 129 p. 362,43 omnes *(matronae)* -bant vertices suas et cutem nudabant. RUP. TUIT. trin. 3,9 l. 382 si autem turpe est mulieri tonderi aut -ari, velat caput suum *(spectat ad Vulg. I Cor. 11,14). al.* NICOL. BIBER. carm. 944 -rem, si qualemcumque scolarem talia dictare constaret. *in imag.:* REIN. ALEM. phagifac. 220 quam -to non vellet *visus* in osse morari, tam detestetur digitis haurire. **β** *c. sensu humiliandi:* RADBERT. psalm. 1, 428 Christus non ob aliud ac si -tus innuitur, nisi quia in Calvariae loco cruce levatur et illuditur. **b** *iur. de genere poenae (de re v. E. Kaufmann, ZRGGerm. 72. 1955. p. 177sqq.):* **α** *in univ.:* LEG. Wisig. 6,2,4 malefici ... publice v e r b e r e n t u r et -ti deformiter decem convicinas possessiones circuire cogantur inviti (ADAM gest. 3,43. *al.*). LEG. Lang. p. 140,5 si ... in furto tentus fuerit, decalvit (descalvit, decalvet *var. l.*) eum et c e d a t per disciplinam (VITA Bav. I 9 rogo, ut ... corpus meum flagellis cedas caputque meum more latronum -es). LEX Raet. Cur. add. p. 647,14 si quis in periurio ... inventus fuerit, ... fiat battutus et -tus missa pice. NOTKER. BALB. gest. 1,10 p. 12,22 deposito et -to ... rege Hilderico. VITA Annon. I 1,12 homines deprehensos ... -ari ac decoriari publice mandavit (*sim.* ARNOLD. LUB. chron. 2,18 p. 138,34 excoriaverunt eos *[legatos]* et -tos ad dominum suum *[sc. regem]* remiserunt). *persaepe.* **β** expressius *i. q. supplicio punire – hinrichten:* RADBERT. psalm. 1,460 in loco Calvariae -tus in cruce ... levatus et morte peremptus *Christus*. RUP. TUIT. off. 2,25 l. 1081 nos ... capillos decidimus, quia ... Christus -tus, id est in loco Calvariae ... crucifixus est. *v. et l. 16.* **2** *translate i. q. denudare, privare – entblößen, berauben:* RADBERT. psalm. 1,454 ipse Core merito vocatur eo, quod ab omni Dei gratia sit -tus et exspoliatus virtutibus.

adi. **1. decalvans,** -antis. *fluens – ausfallend: v. l.66.*

2. decalvatus, -a, -um. **1** *glaber, calvus – kahl, glatzköpfig:* EGBERT. fec. rat. 1,127 (gloss.) ne -um et verecundum caput ... patulum videatur. PETR. DAM. epist. 132 p. 449,13 Martinus ... D-us, hoc ... ei vocabulum erat. ARCHIPOETA 2, 56 cetus ... vomet vatem -um. *al.* **2** *fluens – ausfallend:* CONSTANT. AFRIC. theor. 1,10 p. 2b^{v},45 nigerrimi ... non cito -i (-antes *ed. Basil.*) seu canescentes *pili* ... frigidum et siccum ostendunt cerebrum.

3. decalvandus, -a, -um. *fluens – ausfallend:* CONSTANT. AFRIC. theor. 1,10 p. 2b^{v},36sqq. pili plani et non -i (*cf. Galen. ed. Kühn. I. p. 326* οὐδ' ὅλως φαλακροῦνται) humiditatem portendunt cerebri, ... rufi et cito -i calidum et siccum significant cerebrum, ... cani et non -i frigidum et humidum significant cerebrum.

***decambio,** -avi, -are *vel* -itum, -ire. (de *et* cambiare) *commutando acquirere – durch Tausch erwerben:* DIPL. Heinr. IV. 147^{a} p. 721,28 terre arabiles ..., quas -avi ab abbate. CHART. Sil. D I 65 que *(villae)* -ite fuerunt ab episcopo ... pro villa.

decamyrum (-meron, -miron), -i *n.* (δεκάμυρον; *sed cf. M. Niedermann, Glotta 8. 1917. p. 233*) *unguentum quoddam (decem ingredientibus constans) – eine (aus zehn Zutaten bestehende) Salbe:* ANTIDOT. Augiens. p. 63,1 -meron unguentum (ANTIDOT. Glasg. p. 159,16). ANTIDOT. Glasg. p. 127,5 medicamen -miron.

***decana,** -ae *f.* *vicaria abbatissae vel praepositae – (Kloster-, Stifts-) Dekanin (de re v. J. Semmler, Frühmittelalterl. Stud. 4. 1970. p. 314sq.):* RUD. FULD. Leob. 4 p. 123, 27 sanctimonialis ... sepe preposita ordinata, frequenter ... -a ex more constituta. CARM. Ratisb. 41,6 recolo, nostre fuerint que verba -e. CHRONOGR. Corb. p. 84,22 dum fungebar ... ad -am et ad prepositissam legatione. HIST. Walc. 21 sub imperio et regimine -ae. GISLEB. MONT. chron. 15 preposita pro temporalibus et -a pro spiritualibus regendis ... sub abbatissa fuerunt constitute. CHART. civ. Halb. 44 Mechildis ... preposita, Richeza -a totumque capitulum. *al.* *cf.* *decanissa.

***decanalis,** -e. *qui decani est – dem Dekan zustehend:* CHART. Sigeb. 36 p. 78,21 (a. 1124) adiecimus eis *(fratribus)* ... census nostros episcopales ... et -es consensu maioris decani nostri. *v. et vol. I. p. 883,52.*

***decanatia** *vel* ***decanitia** (-cia), -ae *f.* *script.:* -nti(a): *l.32.* **1** *munus decani – Amt eines Dekans, Dekanat:* MARIAN. chron. a. Chr. 1096 ut ... damnaretur ... venditor cuiusque consecrationis officii ecclesiastici, id est episcopatus, ... prepositurae, -atiae (-ntiae *rec. B*). **2** *districtus decumanus – Zehntbezirk:* CHART. Carinth. IV 2497 p. 409,41 (a. 1252)cum omnibus ... -iciis et quibuslibet appendiciis.

***decanatus,** -us *m.* *form. decl. II.: l.45.* **1** *regio decano administrata, archipresbyteratus – Verwaltungsgebiet eines Dekans, Land-, Domdekanat:* CHART. Ger. Col. 29 p. 38,24 (a. 1189) ecclesia b. Gereonis ... decimas ... in -u Tremoniensi ... possidet. INNOC. III. registr. 1,45 p. 70,20 universis presbyteris -us Braiolensis. *al.* NARR. de Gron. 33 l. 6 inter quos *(pugnatores)* maxime timuerunt *fratres* Frisones de -bus Staurie, Ostergo et Westergo. CHART. Osn. III 279 quod ... episcopus decimam quandam sitam in terminis -us sive banni in Rene ... resignavit. CHART. Beron 141 p. 193,21 qui *(solidi et denarii)* sunt in sacculo ecclesie in Richenbach in -o Oberunchilch. *saepe in chartis.* **2** *munus decani – Amt des Dekans:* ANSELM. LEOD. gest. 40 p. 211,20 -us non sponte sublimatur *Wazo* honore. DESID. CAS. dial. 1,3 Iohannes ... presbyter, qui in nostro monasterio -us o f f i c i o ... functus est (CHART. Lux. II 116. *al. v. et p.67,9. cf.* CHART. Salisb. 909 prefati electores ... quosdam ad -us, plebanatus et alia officia ... assumpserunt). CHART. Aquens. 85 (epist. papae) tibi *(decano Aquensi)* et per te ipsi -ui auctoritate apostolica confirmamus. GESTA Altiss. (MGScript. X p. 522,13) retento ... ex dispensatione -u Autissiodorensis ecclesiae. CHART. Traiect. 1347 quicunque ipsi *(Engelberto)* cedenti vel decedenti vel etiam resignanti decaniam immediate in -um succedet. ALBERT. M. miss. 3,6,9 p. 104^{a},7 octo gradibus ascenditur ad divinitatis templum: ... praepositura, -u, cura parochiali. *saepe in chartis.*

[decandus *v.* decanus.] ***decanessa** *v.* *decanissa.

decania, -ae *f.* *script.:* tegneia: *l.69.* -ega-: COD. Wang. Trident. 111 p. 256,24. -ny(a): *p.67,17. metr.* -că-: *p.67,22.*

1 *regio a decano administrata – Verwaltungsgebiet eines Dekans:* **a** *saec. (de re v. Waitz, Verf.-Gesch. IV. 1885. p. 146):* CHART. Austr. sup. I 2 p. 3,11 (a. 777) tradimus ... -am Sclavorum cum opere fiscali. DIPL. Otton. I. 279 in comitatu Hartuuigi comitis ... ac in -a Vuolframmi decani. DIPL. Otton. II. 163 p. 183,28 quae *(curtis)* est ... sita in ... tegneia Perahtoldi. REGISTR. Trident. I app. p. 139,24 nonaginta duo homines ... in inferiori -a, in superiori quinquaginta. *al.* **b** *eccl. i. q. archipresbyteratus – Land-, Domdekanat (de re v.*

A. Heintz, Die Anfänge des Landdekanats im Rahmen der kirchl. Verfassungsgesch. des Erzbistums Trier. 1951. p. 28-31): CAPIT. reg. Franc. 255,3 statuant episcopi loca convenientia per -as. FLOD. hist. 3,25 p. 330,4 admonet *Hincmarus* ... decanos ..., ut presbiteros -e sue ad denominatum placitum venire commoneant. CHART. Sigeb. 51 p. 112,18 (epist. papae) donationem -ę, in qua mons ipse situs est. CHART. Eichsf. 446 propter tenuitatem ... redituum -e ... summam annone perpetuo deputo ad officium decanatus. *saepe.* **2** *munus decani – Amt eines Dekans, Dekanat:* WOLFHER. Godeh. I 13 p. 177, 47 Amelung ... abiectis monachicis -e primatum optinuit. PETR. CAS. (?) chron. 4,94 p. 555,10 ab ipso fere tempore, quo -am d i m i s i t *Semiorectus* (GERHOH. psalm. 133 p. 500,8). GERHOH. psalm. 133 p. 500,2 ipse *(episcopus)* eundem *(decanum)* ... infestavit reperta occasione ex o f f i c i o -ae (CONR. FAB. Gall. 4. CHART. Wernig. 10 p. 8,2 episcopus uni sacerdoti ... porriget -yam). *saepe.* **3** *districtus decimanus – Zehntgebiet:* VITA Meinw. 34 quidam subdiaconus ... ab episcopo XL aratra et unam -am accepit. DIPL. Frid. I. 881 p. 123,4 aliud predium ... cum omnibus pertinentiis et adiacentiis ..., id est ... piscationibus, molendinis, -is in montibus et in planiciebus. *usu meton. de tributo decimae, ut vid.:* ECBASIS capt. 394 -e (decatie *Voigt*) lege recepta *(cf. notam ed.).*

***decanicia** *v.* *decanatia.

***decanissa,** -ae *f. script.* -ness(a): *l. 29. sanctimonialis, canonica abbatissae vel praepositae vicem gerens – (Kloster-, Stifts-)Dekanin:* CHART. Mog. A II 584 p. 966,7 (a. 1193) testes: ... Gûtoda -a, Benigna cameraria. CHART. Tirol. 553 presentibus ... domina Liucarda -nessa de Xoneburgo et domina Geltrudis de Coratino. CHART. Rhen. med. III 307 venerabilis matrona -a monasterii s. Marie ... vice abbatisse. CHART. Rhen. inf. II 255 testes ... Elisa prepositissa, Aleidis -a, Eilendis celleraria, Gertrut scolastica. CHART. Wirt. VI 1638,11 capitulum de -a et eius officio. *cf.* *decana.

***decanonico,** -are. (de *et* *canonicare) *dignitate canonici privare – der Kanonikerwürde entheben:* CHART. Helv. arb. 9 p. 15,26 (c. 1192) ne ... aliquem ... praecipitanter -etis *(sc. episcopus).* *Weber*

[**decanorus** *v.* de *et* canorus.] [**decantia** *v.* decanatia.]

decantatio (-cio), -onis *f.* **1** *proprie de actione canendi i. q. cantatio, recitatio, cantus – das Singen, Rezitieren, Gesang:* **a** *gener.:* RUP. TUIT. trin. capit. l. 2165 quod illa deductio arcae gloriam resurrectionis Christi figuraverit, et quod illa -o citharizantium sonum et verba significaverint *(sic?)* praedicatorum. **b** *eccl. et liturg. (de arte canendi clericorum: l. 49):* VITA Alcuini 22 orationem cum p s a l m o r u m -e volens fundere adgravatur immenso sompno (VITA Mathild. II 17 p. 179,23. *al.*). AGOB. 24,18 ob hoc ... ventosi et inflati incedunt *adulescentuli*, si sonum et vocem -is utcumque addiscant et in numero cantorum deputari videantur. CHART. Ger. Col. 145 p. 148,28 festum ... s. Helene regine ... cum -e proprie historie ... festive et solempniter promittimus celebrare. CHART. Brixin. 147 p. 159,14 in nostro anniversario nostri fiat sollempnis memoria pulsatione, vigiliarum -e, sepulchri nostri visitatione. *al. de repetitione:* IDUNG. PRUF. dial. 2,950 non solum integri psalterii -es, sed etiam cordis compunctiones ... frequenter fiunt a timentibus ... Deum. **2** *meton. i. q. canticum, carmen – (Lob-)Lied, (Lob-)Gesang (fere de canticis religiosis; de carmine saeculari: l. 65):* AMALAR. cod. expos. I 3,1 prima laus post eius *(Christi)* nativitatem et -o ... ista *(i. 'Gloria')* fuit. RUP. TUIT. trin. capit. l. 1738 post haec -o: 'Audite caeli'. THEOD. TUIT. chron. (MGScript. XIV p. 571,44) quomodo totum ... orbem de paganismo ad christianitatem converterit *(sc. Karolus Magnus)*, nec scriptorum historiae nec veterum narrationes nec tragicorum -es ... valent explicare (*sim.* p. 573,17). CHART. ord. Teut. (Thur.) 181 quod ... cum processione atque -cione (de cantacione *ed.*) 'Salve Regina' sollempniter ... ad altare ... procedatur. *laus – Lobpreis:* RUP. TUIT. Matth. 4,99 celeberrima est apud doctores ... -o haec octo beatitudinum.

decanto, -avi, -atum, -are. *script.* te-*: p.68,40. depon.: p. 68,43. impers.: p.68,56*

I *vi praeverbii vigente:* **A** *primo visu de notis canere – vom Blatt singen:* HUCBALD. mus. 44 per has *(notas)* melos adnotatum etiam sine docente, postquam semel cognitae fuerint, valeat -ari. **B** *(canendo) terminare – fertig singen, beenden:* ANON. inst. patr. 18 in hymnis 'Te Deum laudamus' ... et 'Credo' ... sic punctus et pausa fiant, ut intellectus discernatur, et mediocri voce -entur *eqs.* **C** *(ad nauseam) repetere, deblaterare – (bis zum Überdruß) wiederholen, 'herunterbeten':* HINCM. epist. 169 p. 162,34 non solum scripturas ..., sed et catholicorum dicta detruncata per totum diem sine respiratione aliqua praevalet *Godescalcus* memoriter -are. MANEG. c. Wolfh. 24 p. 107,18 obtimus amicus *(i. episcopus Treverensis)* maluit domini ... sui *(i. papae)* ficta convicia -are quam offendere impiorum consessum. **D** *diffamare, immerito accusare – verschreien, verleumden:* BERNOLD. WAT. chron. 20 p. 172,5 satis iam et plus quam satis malignorum superbia et obtrectatione Guatinenses terra marique fuisse -tos, iam invidos ad cumulum grassatos.

II *vi praeverbii evanida:* **A** *proprie:* **1** *de voce humana i. q. canere, cantare – singen (fere de canticis religiosis; de carmine saeculari: l. 24. 30. 36):* **a** *in univ.:* **α** *gener.:* ALCUIN. carm. 26,39 instituit *Idithun* ..., ut ... sonos dulces -ent *pueri* voce sonora. CONC. Karol. A 46^{B},35 qui festis ac sacris diebus ... delectantur ... ballando et verba turpia -ando, choros tenendo ac ducendo ... advenire. CAND. FULD. Eigil. I 15 in dedicatione ... templi populus Dei -bat Deo l a u d e m (VITA Bav. I 4. *al.* HILDEG. epist. 23,131 laudes. *al.*). CHRIST. STAB. Matth. p. 1429^{D} ut venirent ei *(sc. triumphatori Romano)* obviam omnis senatus ... et haberent metrice laudes et -rent ei. AGIUS vita Hath. 28 canticum illud novum -at, quod nemo dicere potest nisi illa centum quadraginta quatuor milia, qui empti sunt ex hominibus. RUP. TUIT. trin. 2,22 l. 1009 primus ille *(i. Moses)* imperfectum emisit canticum tamdiu -andum, donec venirent, qui scirent supplere et ad finalem perducere sonum. CARM. Bur. 57,8^{a},1 ista *(sc. carmen)* Phrison -bat iuxta regis filiam. *saepius.* **β** *eccl. et liturg.:* CHART. Bund. 72 p. 63,4 (a. 800) presbiteri tres m i s s a s et ceteri fratres ... psalterium ac celebrationem vigiliae -ent (EPIST. Teg. 29 m. et psalteria. *al.*). CAPIT. reg. Franc. 116,7 interrogo vos ...: officium divinum ... in statutis sollemnitatibus ad te-andum quomodo scitis? PONTIF. Rom.-Germ. 72,4 introeuntes ... clerici ecclesiam -ent a n t i p h o n a m (FRUTOLF. ton. p. 146. *al.*). ANDR. STRUM. Ariald. 22 p. 1068,3 psalmodiam -tus est. p. 1069,1 h y m n u m sanctorum apostolorum ... alta voce -are cepit (CHART. Aquens. 54. *al.*). INSCR. Germ. II 17 quatenus in die anniversarii nostri vigilia -etur. *saepe. absol. i. q. psallere, laudem canere – psalmodieren, lobpreisen:* VITA Wandr. 19 (MGMer. V p. 23,31) cogitavit *frater* ..., ut fratres iam -verint ad exitum beati viri Dei. ANSO Ermin. 6 (MGMer. VI p. 465,10) matutinas laudes ... psallebat; cumque diu -ret (cantaret *var. l.*), sopor inruit in eum. BERNO epist. 17 p. 51,25 ubi inter psallentium choros constitutus -are valeas laetus. *al.* **b** *c. colore quodam:* **α** *recitare, enumerare – rezitieren, aufsagen, aufzählen:* ALCUIN. epist. 126 p. 186,25 primo anno circuli ... 'nullae' scribuntur 'epactae', et a pueris de 'nullis' in 'undecim' -atur (-antur *var. l.*). CARM. de conc. mens. 10,3 ordo ... concurrentum ... seriatim prenotatur ..., quo tenacius effari -ando valeant. RUP. TUIT. trin. 7,24 l. 1139 omnia, quae sub nominibus altaris lapidumque ... -amus, opportunae gratiarum actiones sunt. *al.* **β** *pronuntiare, praedicare – verkünden, ausrufen:* HETTI (?) interr. p. 88 auctorem ... conlationis *(i. symboli)* habemus Petrum et ceteros apostolorum, qui post Domini resurrectionem hanc conlationem -verunt. LAMB. HERSF. annal. a. 1075 p. 240,23 cuius *(Ruperti praepositi)* vitae institutionisque lugubrem tragediam toto mundi huius theatro -andam vulgaverant *clerici*. RUP. TUIT. trin. 17,19 l. 918 quasi per viam salutant, qui verbum Dei, quod ore -ant, auditoribus proficere non desiderant. *(prae)dicere – sagen, prophezeien:* AMALAR. off. 4,23,18 quem *(spiritum)* Esaias propheta -at super Dominum nostrum ... requiescere. PETR. DAM. serm. 10,7 l. 138 cum ... de petra, quae nichilominus manna erat, typice -vit *Moses*: '*eqs.*' *al.* **γ** *laudare, ve-*

nerari – preisen, rühmen, verehren: BEDA ad Plegu. 1 quod me audires a lascivientibus rusticis inter hereticos per pocula -ari. RADBERT. Matth. 12,2014 in ortu salvatoris multitudo celestis exercitus -asse ac laudasse Deum dicitur. WALTH. SPIR. Christoph. II 5,243 omnia christicolum -ent secula regem, sub cuius clipei munimine *eqs.* **δ** *(carmine) celebrare, narrare – (in einem Gedicht) besingen, erzählen:* HRABAN. carm. 10,10 tu devota piis connectis vincula verbis -ans placide pectora amica notans. HUGO FLOR. hist. p. 353,22 optimorum ... virorum ... memorabiles actus a tercia mundi aetate usque ad obitum imperatoris Karoli Magni -vi (*sim.* p. 353,45). MART. VALER. buc. prol. 17 -verunt *maiores* inconsummabiliora formidandorum prelia celicolum. *al.* **2** *de instrumento i. q. modulari – spielen:* RADBOD. Mart. prol. p. 1240,38 si virgularum tibiis aliquis tinnulum -ret. *absol. in imag.:* AMADEUS LAUS. hom. 4,13 exultavit ... gigas *(i. Christus)* ... modulatis vocibus et tinnulis suavissimis in cithara corporis nostri -are. **B** *translate de officio clericali i. q. administrare, exsequi – versehen, ausführen:* FORM. Sal. Merk. 54 quod ei *(presbytero)* ... in ista parochia, in basilica nostra, ... curam liceat -are et Dei servicio adimplere. TRAD. Michaelb. 3 ut, quicumque clericus ipsum altare -ret, hoc bonum in beneficium de hoc altari haberet.

decanus, -i *m. script.:* tec(h)a-: *l. 41. 68. al.* deanus: DIPL. Otton. II. 66 p. 79,8. dega-: *l.31.p.70,46. al.* deka-: *l. 69. al.* decc-: *l.30. al.* decha-: *p.70,3. al.* -ndus: *p.70,4. acc. pl.* -us: *l.30.31. form. gen. sg.* -is: *l.46.*

1 *milit. i. qui decem militibus praeest, decurio – Vorgesetzter von zehn Soldaten, 'Dekurio':* LEX Baiuv. 2,5 ponat *comes* ... ordinationem suam super centuriones et -os (deccanus, deganus *var. l.*). CHRIST. STAB. Matth. 16 p. 1326,48 centurio dictus eo, quod centum militibus praeest, sicut ... -i, qui decem militibus praesunt. *spectat ad exercitum Mongolorum:* IOH. PLAN. hist. 5,19 statuit *Chingiscan* ..., quod per millenarios et centenarios et -os ... debeat eorum exercitus ordinari. 6,2. **2** *eccl.:* **a** *spectat ad monachos:* **α** *qui decem (vel compluribus) monachis praeest, vicarius abbatis, prioris – Vorsteher von zehn (oder einer Gruppe von) Mönchen, Vertreter des Abtes, Priors, 'Klosterdekan':* CHART. Sangall. A 49 p. 50,6 (a. 765/68) hereditatem paternam ... tradidimus ad ... monasterio in manus Winidharii te-i et monachi. CONC. Aquisgr. II 19 (Corp. Consuet. Monast. I. 1963. p. 477,5) ut s e n i o r -us reliquis -is praeponatur et abbate vel praeposito praesente locum proprium teneat (EPIST. var. II 5,5. *al. sim.* CONSUET. Trev. 44 -us maior). CHART. Sangall. A 327 signum Peranwici -is. ARNOLD. RATISB. Emm. 2,7 p. 559,59 prepositus et -us monasterium regebant post episcopum. GESTA Trud. cont. I 8,4 p. 273,2 primus domnus abbas Theodericus, secundus Boso -us, quia sic tunc ... appellabatur, qui modo ... prior vocatur. *persaepe. de magistro operariorum:* EKKEH. IV. cas. 35 p. 80,13 cum alias in nullo esset *Sindolfus* utilis, ... a Salomone operariorum positus est -us. NECROL. I p. 475,2 obitus ... Peregrini -i operis, monachi atque diaconi. **β** *procurator villae, cortis, maior q. d. – Verwalter (eines klösterlichen Hofes), sog. 'Meier':* UDALR. CELL. consuet. 1,46 p. 691D procuratores villarum et qui -i appellantur. CHART. Ital. Ficker 82 p. 126,40 villam monasterii ... sua detinet *filius comitis* manu, et boves ... -o monasterii eos custodiente sui milites abstulerunt. WILH. HIRS. const. 2,18 p. 1060C suffraganei ... prioris ad exteriora sunt villarum provisores, quos -os vocamus. *ibid. al.* **b** *spectat ad clericos saeculares:* **α** *qui in capitulo clericorum (cathedralium, conventualium) a praeposito secundus dignitate est – Dom-, Stiftsdekan (interdum fere i. q. praepositus – etwa: Propst):* TRAD. Frising. 323 p. 277,2 (a. 814) transmisit *episcopus* cum illis *(presbytero et fratre)* Liutpaldum comitem et Oadalpaldum -um. CHART. episc. Hild. I 169 p. 154,31 testes: ... Bertholdus prepositus, ... Albuinus techanus. CHART. Ioh. Halb. 17 p. 21,19 Conrado dekano maioris ęcclesię. CHART. Rhen. inf. I 481 p. 340,44 testes ... sunt Bruno in Colonia maior prepositus, Adolfus m a i o r -us (CHART. Heist. 19 p. 121,34 Udo m. -us, Herimannus secundus -us. *al.*). CHART. civ. Erf. 67 Maguntine sedis archiepiscopus ... -is totisque conventibus s. Marie et s. Severi in Erfordia salutem. CHART. ord. Teut. 91 p. 73,18 testes: Nicholaus dechanus, Galterus archidiachonus. CHART. Sangall. B 470 p. 345,15 -ndus Curinensis. *persaepe. de animalibus in fabula:* EGBERT. fec. rat. 1,1182 'scitis', ait *vulpes*, 'de fratre lupo nostroque -o?' (*sc. urso; antea:* prepositus fratrum). YSENGRIMUS 4,729 lege mea potior, sum *(sc. lupus)* pręsul atque -us, cras synodum mando. 6,537 pontifices rapiunt, sectantur furta -i. **β** *qui compluribus ecclesiis ruralibus (urbanis: l. 18. 20) praepositus est, archipresbyter – Landdekan, Dechant, Erzpriester:* HINCM. coll. 2 p. 104,16 necesse est, ut tales archidiaconi atque -i ab episcopis constituantur. CONST. imp. I 396a,3 -i, quos archipresbiteros vocamus, nisi adepto presbiteratus ordine, non sint. CHART. episc. Hild. I 557 p. 536,27 -us, qui et plebanus, prebendam et curam populi sicut hactenus habebit. CHART. episc. Wirz. II 39 p. 66,29 dedicationes ecclesiarum non impedient *fratres praedicatores*, nisi fuerit de voluntate -orum in civitate et parrochianorum in rure. CHART. Rhen. inf. II 189 si forte incorrigibiles inveniuntur *fratres praedicatores*, ad urbis -um transferantur et ibi stabunt iuri. CHART. Lamb. Leod. 247 p. 318,18 H. -us c h r i s t i a n i t a t i s sancti Trudonis presentibus et futuris salutem (CHART. Lux. IV. 42 p. 51,6. *al.*). CHART. Altenberg. 323 p. 231,6sqq. presens scriptum ... sigillis Iohannis -i et ... -i r u r a l i s concilii Iuliacensis ... communiri (CONR. MUR. summ. p. 38,18. *sim.* CAES. HEIST. Engelb. 3,21 -us rurensis). *persaepe.* **3** *publ. et iur.:* **a** *(minor) officialis (administrativus, forensis) – (niedriger Gerichts-, Verwaltungs-)Beamter:* CAPIT. reg. Franc. 32,58 iudex de suo eos *(catellos)* nutriat aut iunioribus suis, id est maioribus et -is vel cellerariis, ipsos commendare faciat. HINCM. ord. pal. 281 quamvis ... alii ministeriales ... ut ostiarius, sacellarius ... vel quorumcunque ex eis iuniores aut -i fuissent vel *eqs.* CHART. Ital. Ficker 49 p. 73,3 quod ... fodrum ... dare deberet *Walpertus* ducibus vel marchionibus aut comitibus, sculdasiis vel -is sive saltariis. *persaepe. fort. add.:* INSCR. Germ. 671 anno MCCLXVIII ... Arnoldus Walpodo, senior -us, civis Moguntinus honestissimus *(sc. obiit).* **b** *praeses, magister collegii opificum vel mercatorum – Zunftmeister, Gilderichter (de re v. Dt. Rechtswb. IV. p. 901sq.):* CHART. march. Misn. II 372 p. 259,29 (a. 1156/70) quam diu suo -o inobedientes non invenirentur *(sc. cives Lipsienses)*, ne aliud sequerentur iudicium, imperavit *marchio.* **c** *de summo magistratu civitatis vel pagi fere i. q. consul, vicarius pagi – etwa: Konsul, Gemeindevertreter:* CHART. Bund. 411 (a. 1181) nos repudiavimus ... in manu Iohannis de Tivola deganus comuni da Villa *eqs.* CHART. Ticin. 100 p. 38,7 Brenus de Breno et Sabatus de Breno, consules et -i loci de Breno. REGISTR. Trident. I 32 p. 42,2 monachi *(sc. solvunt)* omni quarto anno unum pastum scarioni et duobus -is. CHART. Bund. 829 p. 278,37 in publico concilio ... facto ... per infrascriptos potestatem et -um. *saepius in hac regione.* **4** *astron. i. q. pars zodiaci decem gradus continens – zehn Grad, zehn Tage umfassender Teil des Tierkreises:* GERB. (?) astrolab. 3,1 p. 124,7 si ... horas naturales vel artificiales diei et noctis cupis scire, oportet ..., ut scias, in quo signo sit sol et in quo -o aut gradu eiusdem signi. CAES. HEIST. hom. exc. 17 p. 70,25 primum -um vel primam faciem virginis primam dicunt *philosophi gentiles* signi virginis partem decem gradus continentem. HERM. CARINTH. essent. 2 p. 164,23 haud multo post ingressum secundi -i per circulum. *al.* *Lozar/Niederer*

***decapenta** *numer.* (δέκα πέντε) *quindecim – fünfzehn:* RUODLIEB V 81 muli -a bis falerati. 124 dies -a. 193 libras -a.

***decapillatio** (-cio), -onis *f.* **1** *evulsio capillorum –gewaltsames Entfernen des Haupthaares:* CONST. imp. II 424,12 (a. 1265) inpacientis doloris -cionis capud devolvens. **2** *defluvium capilli – Haarausfall:* ALPHITA I p. 319,18 tiriasis, id est depilatio vel -o. II p. 186,22.

***decapillo,** -atum, -are. (*cf. ThLL. s. v.* discapillo) *tondere, (vi) depilare – (gewaltsam) kahlscheren:* EKKEH. IV. cas. 90 p. 186,20 magistro multa rogante vix concessit *ducissa* non -ari *(sc. servientem).* BENZO ad Heinr. IV. 5,12 (13) p.

[Weber]

492,7 Ionas . . . delapsus a belua -tus sedit sub ędera *(v. notam ed.)*. CONST. imp. I 425,7 si servus . . . defectaverit *(sc. hominem)*, verberetur et -etur. 426,8 qui *(magister villae)* . . . rogata negantem . . . -tum excoriet.

decapitatio (-cio), -onis *f.* *decollatio – Enthauptung, das Köpfen:* CHART. Pruss. I 260 p. 199,22 (a. 1252) sive procedendum sit ad -cionem sive ad mutilacionem membrorum. CHART. Turic. 1035 de loco sue -is capita sua . . . deportabant *martyres*. ALBERT. M. animal. 25,45 dicit Plinius *(nat. 10,170)* . . ., quod . . . concipiat *vipera* -e masculi.

***decapitiatus,** -a, -um. (de *et* capitium, *cf. DuC. s. v.* *caputiatus) *capitio privatus – der Kapuze beraubt:* GESTA Trud. cont. I 8,9 p. 275,32 sine cuculla in sola -a tunica chorum intravit *monachus*. p. 275,44 si surgens -a veste incederet *prior*.

decapito, -avi, -atum, -are. *partic. perf. pro adi.: l.18.*

capite privare, caput abscidere, decollare – des Hauptes berauben, köpfen, enthaupten: **1** *proprie (fere usu iur.):* EKKEH. IV. bened. I 33,2 nato benedicite -to *(sc. Iohanni. sim.* 33,14). RUODLIEB XIV (XV) 68 hanc *(fidem)* servare mihi debes aut -ari. CHRON. reg. cont. IV a. 1227 p. 260,7 episcopum . . . nefandissime -ant *castri defensores*. CHRON. rhythm. Col. 5,74 tamquam dampnatum ducunt *fratres* hunc *(Hircelinum Gerardum)* -tum. *saepe.* **2** *in imag. vel per compar.:* CARM. Cantabr. A 17,7,1 ploret hunc *(Heinricum)* Europa iam -ta. ANSELM. LEOD. gest. praef. p. 162,12 nos . . . nostrum opus . . . -antes. EPIST. Ratisb. 19 p. 341,19 venit cętus reliquorum vitiorum capitolioque honestatis expugnato senatum -vit virtutum. VITA Godefr. Cap. II 165 en desolamur et tamquam -amur. CONST. imp. II 238 p. 327,11 -tis *(i. papa orbatis)* membris *(sc. corporis Christi)* imperialis excellentia condolet.

***decarcero,** -avi, -are. *liberare (ex carcere simoniae) – befreien, freigeben (aus dem Kerker der Simonie):* PETR. DAM. epist. 72 p. 345,9 episcopale -vit (decantavit, detractavit, abdicavit, declinavit *var. l.*) *episcopus* offitium.

***decarcho** (-co), -onis *m.* (δέκα *et* ἄρχων; *cf. Battisti-Alessio, Diz. etim. ital. s. v.* decarcone) *decemvir – Mitglied eines Zehnerkollegiums:* GREG. CAT. chron. II p. 243, 22 Iohannes . . . vulgi populi -cone est comprehensus *(v. notam ed.)*.

decarpo *v.* decerpo.

decas, -adis *vel rarius* **decada,** -ae *f. (m.: p.72,7)* (δέκας) *script.:* -cha-: *l.70.* -at(a): *p.72,2.*

I *quod decem partes continet, numerus denarius – Zehnereinheit, -gruppe, Zehnzahl, 'Dekade':* **A** *de hominibus:* CARM. Cent. 136,4 hac . . . melo resonant divisi sedulo fratres per -as digno, Christe, in honore tuo. ALBERT. M. eccl. hier. 5,26 p. 730^{b},21 '-e' id est decem apostolis. **B** *de rebus:* **1** *gener.:* **a** *in univ.:* AGIUS comput. 8,4 plenis centum lustris ternisque -is a n n o r u m (POETA SAXO 1,474). CHRIST. STAB. Matth. 1 p. 1271^{C} tres tessares et tres -es. RUP. TUIT. off. 10,26 l. 1325sq. a prima hebdomada Martii tres observare tessaraca -as (-es *var. l.*) usque ad natale Domini ad similitudinem trium tessaraca -um, quas *(hebdomadas)* Mattheus in Christi generatione contexuit. *al.* **b** *de libris:* CATAL. biblioth. A I 16 p. 74,10 (s. IX.$^{med.}$) -es sancti Augustini super omnes psalmos. EKKEH. IV. bened. I prol. 1 p. 1,16 lege L i - v i u m in -a tertia libello nono (prol. 2,66). GERHOH. epist. 15 p. 547^{A} Florus . . . in -is de adoratione scabelli: '*eqs.*' VITA Annon. III 1$^{capit.}$ -s I. *al.* CATAL. biblioth. B I 73 p. 513,18 -e Aurelii. *adde:* CARM. libr. III 27,5 ex septem -um *(i. Septuaginta)* translatum *(sc. psalterium)* dogmate patrum Heronimus Latio doctor venerabilis ore edidit. **2** *publ. pro mensura (spectat ad tributum, fere de pellibus ['decher']):* ADALH. brev. Corb. 22 p. 395,13sqq. ut, quantae -ae de omni nutrimento quadrupedum fuerint, decimus detur; si vero ultra -as novem remanserint, nonus detur . . ., si amplius ultra -as quam unus non fuerit, ipse unus detur. TRAD. Salisb. I 611 ut, quotiens denarios persolvere non potuerint, decem -as lini pro eis solvant. CHART. Lub. III 3 p. 7,5 abstulerunt . . . Gerhardo Longo . . . VI dechades clipping. CHART. Brem. 393 p. 428,6 quod libere possint *mercatores* emere . . . coria . . . cuiuslibet generis, dummodo simul reperta non constituant -em. *al.* **3** *math. (plerumque alleg.):* ALCUIN. epist. 143 p. 226,24 quinarius numerus per -as (-atas *var. l.*) ductus ad resurrectionem Domini nostri Iesu Christi concurrit. SYLL. Bern. 5,51 -is, in qua fit simul completio, . . . sub ordine. GUNZO epist. 7 p. 34,18 centenarius . . . perfectus est numerus, non tantum quia -e solidatur, quantum quia *eqs*. HECEL. Clem. 2,10 (MGScript. XXX p. 907,43) quinarii duplicatio -em absolvit et idem ipse -s cubica arimeticorum duplicatione . . . decies mille perficit. SUMM. Heinr. C p. 253 -s denarius numerus. CATAL. Frising. (MGScript. XXIV p. 317,26) mistica vis -is, que sunt perfecta notantis, illustrat meritum. *al.* **4** *comput. i. q. decennium – Zeitraum von zehn Jahren:* ALCUIN. carm. 113,24 septenas vixi -as . . . in orbe. AGIUS comput. 4,11 quos *(annos)* . . . explere liquebit vigintive novem soles ternasve -as. THIOFR. Willibr. I 4 p. 463^{B} cum . . . duas ętatis attigisset -as. *al. v. et vol. II. p. 277,70.*

II *decimus ordo (angelorum) – der zehnte Rang (der Engel):* HERIG. Ursm. 1,8 huius *(angelicae choreae)* cum -am vellet *genitor* reparare caducam.

***decaschemus** (-sce-), -a, -um. (δεκάσχημος) *decem schemata habens – zehn Grundformen aufweisend:* ALDH. epist. 1 p. 477,8 qui v e r s u s . . . -scemi certa pedum mensura trutinentur (ad Acirc. 10 p. 85,16. *ibid. al.*).

[decassum *v.* de *p. 38,59.*]

***decastello,** -avi, -are. (de *et* *castellare) *munitionibus nudare – der Befestigungen entblößen:* RYCCARD. chron. a. 1215 p. 60^{b},16sqq. qui *(abbas)* praestito sacramento, quod monasterium -ret, . . . dimissus est et rediens ad monasterium illud tantum -vit reliquis sibi castellis retentis.

***decatessera** *numer.* (δέκα τέσσερα) *quattuordecim – vierzehn:* AMALAR. cod. expos. II 9,5 duodecies . . . -a fiunt centum LXVIII.

decatus *v.* 1. dico.

***decavillatio,** -onis *f.* *iurgium – Streit, Zank:* ANNAL. Ianuens. I p. 74,10 pateat audientibus, quod . . . consules . . . et rixas et -es (cavillationes *var. l.*) in civitate . . . precipiendo ne fierent, . . . civitatis regimen . . . firmiter tenuerunt.

deccanus *v.* decanus. **dece** *v.* decem.

***decedio,** -onis *f.* *diiudicatio, decisio – Entscheidung, Schlichtung:* CHART. Turic. 390 p. 276,24 (a. 1219) tandem -o litis in hunc modum facta est, ut *eqs*. *cf.* 1. decisio.

1. decedo, -cessi, -cessum, -ere. *script.:* dic-: *l.56. stirp. perf.:* -ced-: *l.46.p.73,13. partic. praes. sensu perf.: p.73,10. 12.28sqq. partic. perf. sensu medial.: p.73,6. al.*

I *abire, (dis-, re-, abs)cedere – weggehen, sich entfernen, sich zurückziehen:* **A** *proprie:* **1** *de hominibus (de animalibus: l.49):* ARBEO Corb. 11 sub qua maerore -disset (decidisset *var. l.*). WALAHFR. Gall. 2,17 quo *(vehiculo)* -ere (discedere 4) monasterio posset *Sidonius episcopus*. WANDALB. mens. 60 anseris invisum -ere cernimus agmen. FROUM. carm. 17,4 -is, patria (TRANSL. Dion. Ratisb. epist. p. 353^{b},32). RUP. TUIT. off. 5,3 l. 125 quod in iisdem tribulationibus suis non -ssit *Ieremias*, sed ruinae civitatis vel templi superstes fuit. *al.* **2** *de rebus:* **a** *strictius:* VITA Leod. 2,298 (MGPoet. III p. 32) nocuum citius -ere pestem da. HERIG. reg. 2,21 p. 220,20 horum *(numerorum)* iterum tertia paene est VDC; si in tertium -sserint (di- *var. l.*) locum, erunt LVI. RUP. TUIT. off. 9,8 l. 958 accessit gloria, non -ssit natura. Ioh. 7,808 oportet . . . praesentem statum -ere aliumque longe diversum . . . succedere. 8, 425 deficientibus accusatoribus . . . ita demum -enti iudicio misericordiam subrogans *iudex (i. Iesus)*. *in imag.:* WANDALB. mens. 306 hoc mense *(sc. Novembri)* autumnus hiemi -ere durae incipit. **b** *latius i. q. transire – übergehen:* HUGO HONAUG. hom. 4,3,2 decisio vel decursio est, cum de substantia carnis paternae defluit semen et -it in substantiam filii. **B** *translate:* **1** *de hominibus:* **a** *se abdicare – zurücktreten (von), abdanken:* CONC. Merov. p. 219,22 si quis episcopus successorem sibi contra decreta canonum subrogaverit, ipse a proprio gradu -at. CAND. FULD. Eigil. I 3 quo *(Ratgario)* . . . -ente ob quandam discordiam. DECRET. Burch. 3,174 est absurdum, ut ecclesiastica dignitate servus -ens humanae obnoxius sit servituti. **b** *desistere – Abstand nehmen:* WALTHARIUS 942 magnis precibus dominum -ere pugna deposcunt

Franci. **c** *concedere – nachgeben:* WALAHFR. imag. Tetr. 132 una *(sc. femina)* suis -ens sensibus. SUMM. Heinr. C p. 264 -o discedo, locum do, id est rumo. EPIST. Meginh. 28 p. 225,21 in qua *(causa)* aut nichil aut non multum vestro i u r i -ret *archiepiscopus* (TRAD. Ratisb. 1037). **d** *defungi, mori – (aus dem Leben) scheiden, sterben:* CHRON. Fred. 4,54 -sso ... Warnachario. AETHICUS p. 197,4 Choatris ... vires amisit et v i t a -ssit (BEDA temp. rat. 48,7. *saepe. sim.* POETA SAXO 3,273 hoc Adrianus ab hac v. -sserat anno. *al.* ADALB. MAGD. chron. a. 919 huic vitae -ens in Fulda monasterio honorificata est sepultura tumulatus *Cuonradus. al.*). CHART. Heinr. Leon. 112 p. 169,33 ad successiones -encium vasallorum. CHART. civ. August. 46 si ... dicti liberi aut ipsorum heredes -derint. *persaepe.* **2** *de rebus:* **a** *evanescere, tabescere – (ver)schwinden, vergehen:* THEODULF. carm. 28,81 qui *(Iosias princeps)* -enti datus es pia gloria regno. EPIST. Teg. 125 p. 143,1 plurima loca -sserant. RUP. TUIT. trin. 2,6 l. 228 semper aliis succedentibus alia -unt. LIGURINUS 9,109 quantum ... videbat honoris accessisse viro, tantum pater ipse putabat -ssisse sibi. *al. de tempore:* DIPL. Otton. I. 186 per -encia tempora. GERH. AUGUST. Udalr. 1,6 l. 47 -ente die (CHRON. Cosmae cont. II p. 151,33). **b** *inferiorem esse – unterlegen sein:* EKKEH. IV. bened. I prol. 2,55 carminibus verba -ere mille superba.

II *succedere – nachfolgen:* LIBER hist. Franc. 12 ego contra eum ire dispono ..., ut -at (decadat *var. l.*) ruina eius ad internitionem, quam perpetratus est coram multis gentibus.

subst. **decedens,** -entis *m. defunctus – Verstorbener:* LEG. Wisig. 12,1,3 p. 409,16 -ium successio ex lege debetur. LUP. FERR. epist. 91 p. 89,21 qui *(fratres)* ... -ium suppleverunt locum. STATUT. ord. Teut. p. 33,2 -es ... in hospitalibus, si ante vesperas ... decesserint, statim poterunt sepeliri. CONST. Melf. 3,25 mobilia ... -is (descendentis *var. l.*) scribi volumus seriatim. *al. remissius i. qui ad mortem tendit – Dahingehender:* ACTA reg. Burgund. 120 (a. 1029) quapropter sciant omnes praesenti tempore -entes et futuro succedentes, qualiter *eqs.* *cf.* discedo.

2. decedo *v.* 1. decido.

decem (decim) *numer. script.* dece: *l.41. al. metr.* dēc-: *l. 43. al.*

δέκα – *zehn:* **1** *simpliciter positum:* **a** *in univ.:* DIPL. Merov. I 60 p. 54,9 argento liberas dece ad ipso diae ei dare debirit. LIBER diurn. 103 solidos X, boves numero paria X. BONIF. carm. 1,1 aurea ... -m transmisi poma sorori. TIT. metr. I 2,29 expletis decim mortali in corpore lustris. BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 305,43 quidam, qui ab urbe plus quam -m miliaria aberant. CONST. Melf. 1,53,2 p. 214,10 qui ... per -m aut plures ... convicti fuerint. *persaepe.* **b** *de numero symbolico (fere usu bibl.):* GLOSS. psalt. Lunaelac. 32,2 decim cordarum psalterium decim sensus significat. ALCUIN. epist. 81 p. 123,77 decim p r a e c e p t a sunt legis (RUP. TUIT. trin. 10,40 l. 1985. *saepe*). PETR. DAM. epist. 90 p. 575,18 quid ... per -m concubinas David nisi pars illa Iudaicae plebis exprimitur, quae *eqs.* HONOR. AUGUST. eluc. 1,23 ipsum ... numerum determinavit *Deus* in -m, novem quidem ordinibus angelorum et decimo hominum. SALIMB. chron. p. 346,6sq. nota, quod X fuerunt plage Egypti, -m onera Ysaie, -m cornua in bestia Apocalipsis XVII, -m similiter posui infortunia Friderici secundi. *persaepe.* **2** *c. aliis numeris:* **a** *per additionem:* LEG. Lang. p. 103,29 (a. 713/35) infans ante -m et octo annos. CARM. var. I 9, 1,17 tres et decim vixit *Pacificus* lustra. WIDUK. gest. 3,75 p. 152,10 manens *imperator* ... ibi -m et septem non amplius diebus. *saepe.* **b** *per multiplicationem:* LEG. Wisig. 3,1,5 p. 129,21 qui in rebus omnibus -m miliorum solidorum dominus esse dinoscitur. AMALAR. mar. 38 postquam Constantinopolim lustravimus urbem, bisque quaterque decim hanc noctes possedimus ambo. GERB. epist. math. I 1 p. 9,11 si decenum per centenum *(sc. multiplicaveris)*, dabis digitis mille, articulis -m millia. HERIG. rat. 2,7 sciendum est eundem modum esse dividendi in omnibus compositis divisoribus, sed in hoc differre, quod decenus secundat, ... -m millenus quintat. HONOR. AUGUST. sacram. 2 p. 739[D] sexies -m sunt sexaginta. *saepe.*

December, -bris, -bre *vel rarius* **Decembrius,** -a, -um. *script.:* Dic-: *l. 11.* -cim-: *l. 14. 22. adde* CARM. Salisb. I 11,23. -enb-: *l. 16. adde* Gloss. III 609,29 St.-S. *form.: gen. sg.* -bri: ALCUIN. epist. 126 p. 185,19. *abl. sg.* -e: *l. 18. al. indecl.: l. 13. adde* WANDALB. mens. 330. DIPL. Merov. III A 74 p. 191,18.

1 *adi. i. qui duodecimi (olim decimi) anni mensis est – Dezember-:* DIPL. Merov. I 38 p. 35,35 data sub die XXIII. mensis -is. BEDA temp. rat. 20,36 quia luna embolismi pridie nonas -es accenditur. CHART. Sangall. A 6 nodavi, quod fici diem Iovis X kal. Di-is. VITA Elig. 2,34 p. 720,19 congregatis pridie Kalendarum -ium cunctis ... famulis. ANNAL. Lauresh. a. 786 eo anno mense -r. AMALAR. ad Hild. 40 primi apostolici in -imbrio mense ... consecrationes ministrabant. CHART. Ticin. 196 p. 33,32 eius *(Friderici)* anno imperii vigeximo secundo, die lune, nono intrante menssis -nbris. *al.* **2** *subst. masc. i. q. duodecimus (olim decimus) anni mensis – Dezember:* CONC. Merov. p. 126,26 de -e usque natale Domini omni die ieiunent *monachi.* BEDA temp. rat. 16,60 decimum capricorni *(sc. signum)* ab ea *(parte)*, quam in medio -i sol inhabitat, caput attollit. CARM. de temp. rat. 150 Greci ... a -o dantes exordium. AMALAR. ad Hild. 49 Christi adventus -imbrio. IOH. VEN. chron. p. 77,20 rursum mense Novembrii et -i stella commetis apparuit. *al. meton. de anno:* HEIRIC. Germ. I 1,97 transcensa pueritia postquam vestibat teneras molli lanugine malas, id bis octonos erat attrectasse -es.

***decembrilis,** -e. *ad Decembrem pertinens – zum Dezember gehörig, Dezember-:* CHRON. Sigeb. auct. a. 1223 (MG Script. VI p. 468,44) ante obitum regis ... visa est stella circa occasum solis -is.

***decemdium** *v.* *decendium.

decemnov(enn)alis *v.* decennovennalis.

***decemocto** *numer. duodeviginti – achtzehn:* ACTA imp. Böhmer 896 p. 609,5 (a. 1188) operam dabunt *consules*, ut generaliter homines Parme iurent a -o annis supra et a sexaginta infra hanc concordiam.

decempeda, -ae *f. mensura decem pedum – Maßeinheit, Meßrute von zehn Fuß:* ANON. geom. I 4,1 p. 337,3 mensurarum appellationes: ... passus, -a, quae et pertica appellatur. GERB. geom. 3,11 pertica, quae et -a, continet passus duos. PS. BOETH. geom. 535 -a pedes X colligit. SUMM. Heinr. C p. 268, 11 decem peda est virga decem pedum. *al.*

decemplex, -icis. *decies multiplicatus – zehnfach:* HEIRIC. Germ. I 6,446 stat *corona Christi* sexies acta -x.

decemus *v.* decimus.

decenarius (-enna-), -a, -um. **1** *adi. i. q. ad numerum denarium pertinens – zur Zehn gehörig, Zehner-:* RUP. TUIT. trin. 31,18 l. 810 hic numerus, scilicet viginti, in -o limite binarius est. CHART. Mog. A II 315 p. 541,1 fratres ... in -ennario n u m e r o permanebunt (CONST. Melf. 1,53,3). **2** *subst. masc. i. q. numerus denarius – Zehnzahl:* SALIMB. chron. p. 345,4 de multis -ennariis.

Decenber *v.* December.

***decendium** (-emd-), -i *n.* (decem *et* dies; *per analogiam ad* decennium *formatum, ut vid.*) *spatium decem dierum – Zeitraum von zehn Tagen:* INNOC. III. registr. 1,540 ultra -mdium. CONST. Melf. 1,40,1 infra -um (decennium, descennium *var. l.*). ANNAL. Ianuens. IV p. 132,20 circa -um.

decennalis (-emna-), -e. *decem annos complectens – zehnjährig, zehn Jahre dauernd:* **1** *in univ.:* PETR. DAM. epist. 31 p. 303,10 unde ... laicus -is spatii afflictione constringitur, inde presbytero quinquennium ponitur. MIRAC. Genulfi 3 (MGScript. XV p. 1205,16) -i (-mnali *cod.*) praelio fatigata ... expugnata est *Troia.* LAUR. LEOD. gest. praef. p. 489,32 quae *(historia)*, dum -e bellum Gaii Iulii Caesaris in Gallias describit *eqs.* OTTO FRISING. chron. 1,25 p. 56,19 -is (decennis *Oros. hist. 1,17,1*) obsidio famosum ... sequitur Troiae excidium. **2** *decem annos magnos complectens – zehn Osterzyklen umfassend (in titulo libri):* SIGEB. GEMBL. decenn. 3,62 libellus hic ... -is appellari poterit, ut ... ex ipsa tituli inscriptione aperiri possit. *al.* ANNAL. Parch. a. 1092 (MGScript. XVI p. 604, 11) Sigebertus scripsit ... librum, qui -mnalis appellatur.

[Weber]

decennarius *v.* decenarius.

decennis, -e. **1** *decem annos complectens – zehnjährig, zehn Jahre dauernd:* ANNAL. Quedl. a. 364 p. 30,17 propter remissionem -ium tributorum. *adde:* EKKEH. IV. bened. I 21,151 viva iacent ossa cum carne -ia (gloss.: decem annos) fossa. **2** *decem annos natus – zehn Jahre alt:* RHYTHM. 75,10,3 ter . . . -is tinctus in undis . . . Iordanis amnis *(sc. Christus). usu subst.:* ODBERT. Frid. prol. 29 (carm.) scedam *(i. passionem)* . . . -is (decemus *1*) et puer indoctus . . . feci.

decennium, -i *n. spatium decem annorum – Zeitraum von zehn Jahren:* CAPIT. reg. Franc. 105,15 neque -i neque vicennii aut XXX annorum prescriptio religiosis domibus opponatur, set *eqs.* REGINO chron. a. 887 p. 127,20 cum plus quam -o . . . eius *(imperatoris)* consortio esset sociata *Richgardis*. CONST. Melf. 3,37 sancimus . . . generales praescriptiones: . . . inter praesentes -i, inter absentes vicennii. CHART. Eberb. 187 p. 320,6 infra -um. *al.*

decennovennalis (-emn-, -ena-), -e. *script.:* -cimn-: ALCUIN. epist. 126 p. 186,30. -emnoval(is): *l.27. in tmesi: l. 25. metr.* -nōv-: WALAHFR. (?) carm. 89,3,1.

1 *undeviginti annos complectens – neunzehnjährig:* BEDA temp. rat. 9,46 qui *(anni)* . . . continentur c i r c u l i s -mnovenalibus XXV (WALAHFR. [?] carm. 89,3[tit.] de circulo -i. *saepe*). CARM. de temp. rat. 813 sectando ordines . . . c y c l i -enalis (RHYTHM. 115,35,1 decen- autem -novenalis anno cicli ultimo. CHART. Lac. 54 anno ab incarnatione Domini MCCLXVI . . . cyclo -mnovali XIII. *persaepe*). *usu subst. (ellipt.) i. q. -is cyclus – neunzehnjähriger Lunarzyklus:* RHYTHM. 113,8,1 -enalem paschae unum tantum subtrahe. 113,45,1 -enalis primo anno. CHART. Stir. I 619 luna XXX, -i V. **2** *-em cyclum complens, undevicesimus – neunzehnter:* PS. BEDA mund. const. 1,344 in -i anno, quando dies subtrahitur unus.

decens *v.* deceo.

***decenseo,** -ensi, -ere. *censere, existimare – halten (für), erachten (als):* ARBEO Corb. 7 movit . . . vir sanctus . . . universa sublectilia, que in huius *(comitatus)* -erat utilitatem. TRAD. Frising. 60 in posteris condendum *(sc. patrimonium traditum)* utile -imus.

***decenso,** -avi, -are. (de *et* census) *censum recipere (ex) – Zins einnehmen (von):* ACTA imp. Böhmer 229 p. 205,38 (a. 1208) si quis hereditatem acquisiverit et eam . . . per annum unum et diem tenuit et -vit illam, de caetero in quieta pace possidere debet.

decensus *v.* descensus. **decenter** *v.* deceo.

decentia (-cia), -ae *f.* **1** *spirit.:* **a** *decor, dignitas, honor – Anstand, Würde, Ehre:* STEPH. V. epist. A 33 p. 353,2 quae ad honorificentiam pertinent . . . -ae i m p e r i a l i s, prudenter respondete (DIPL. Otton. II. 62 p. 72,36. *al. sim.* DIPL. Heinr. IV. 214 regali -a curamus. 289). CONST. imp. I 4 p. 6,11 excellentissimis et omni -a decoratis. PASS. Ursulae 7 erat . . . virgo stupendae venustatis -a (decens *var. l.*) oppido clara. CHRON. Reinh. a. 1189 p. 543,34 i u x t a -ciam Romani imperii (EPIST. Praed. 82. *al.*). ANNAL. Worm. a. 1273 cum inestimabili honore, -a et gaudio ingenti ab episcopo, clero . . . receptus fuit *Rudolfus rex. al. v. et p.76,70.* **b** *convenientia, congruentia – Schicklichkeit, Angemessenheit:* ALBERT. M. sacram. 133 p. 90,74 pro meritis et -a d i v i n a e b o n i t a t i s (summ. theol. I 6,26,2,2 p. 194,75). bon. 558 p. 295,79 debitum -ae naturae et officii hominis. 577 p. 306,94 debetur . . . eis *(miseris)* aliquo modo ex quadam -a. eth. II 4,2,3 p. 299[b],2 bonum . . . a fine est, pulchrum . . . a -a commensurationis in eo, cuius est bonum. **2** *corpor. i. q. ornatus, decus, pulchritudo – Zierde, Schmuck, Schönheit:* FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 133,23 ad illam pulcritudinem plumagii et illam -am membrorum. FUND. Consecr. Petri p. 213,9 Karolus rex cepit iter arripere . . . cum regia -cia. GUTOLF. hist. p. 652,33 ipsius *(Wiennensis civitatis)* . . . structure ac edificiorum -a ignis violentia in furnalem faciem convertuntur.

***decentina.** *(sensu et orig. inc.) vox in formula incantationis usurpata:* RECEPT. Sangall. I 138 dicens: 'tremore expremore cesare cesare qua -a procentina perarum netre detas martinus descendit *eqs.*'

[decento *v.* decanto.]

[decentor *v.* detentor: CHART. Turg. III 397 p. 158,23.]

***decentricus,** -a, -um. *a centro movens – vom Mittelpunkt entfernend, zentrifugal-:* URSO element. 3 p. 70,17 convenientia ignis et aeris habentium qualitates de centro moventes subiecto virtus -a, idest digestiva, inseritur. gloss. 63 p. 107,28 potest innasci . . . a virtute sua *(sc. ignis)* -a de centro motio. 86 p. 120,33 licet caliditatis et humiditatis naturalis sit -us motus.

***decentro,** -are. (de *et* centrum) *a centro movere – vom Mittelpunkt entfernen:* URSO aphor. 86 caliditas adcentrando separata coniungit et . . . -ando iuncta sequestrat. *partic. praes. pro adi.:* URSO element. 4 p. 112,21 laxativa *(virtus)* per -antes qualitates . . . subiectum solutum reddit. p. 118,4 que *(qualitates aquae)* . . ., cum sint . . . ex minori parte -antes, . . . subiectum . . . minus de centro ferunt.

decenus, -a, -um. **1** *adi.:* **a** *de positione in numeratione decimali q. d. i. q. decades continens – Zehn(er)-:* RUP. TUIT. trin. 24,7 l. 301 numerus . . . vicenarius in -o l i m i t e binarius est (35,26 l. 1355 unus ternarius, ut triginta sint, in -um limitem consurgit. *ibid. al.*). cant. 2,533 quid . . . sibi volunt numeri isti -i senarius atque octonarius *(sc. sexaginta et octoginta)*? *ibid. al. adde:* HERIG. reg. 2,14 ponatur quilibet numerus tantae multitudinis, ut eum possimus dividere per tres aut quatuor inferiores, -a sese multiplicatione superantes, utpote I, quem dividant CXXV. **b** *deni – je zehn:* CARM. Paul. Diac. app. I 4,2,2 cecini . . . psalmorum numeros inpar noviesque -os. MEGINFR. (?) carm. p. 647[C] die qua prima fuit *(luna)*, non prima refulsit, ni post annos inde -os atque novenos. WILH. HIRS. mus. 40,44 semitonia . . . deuteri inventurus, ab eodem puncto similiter usque ad magadam -is partire passibus. METELL. Quir. 9[a],10 bis -i (decem *a*) tredecies catholici trahuntur. 18[a],11 nichil remansit . . ., bis nisi septeni mansus deciesque -i. **2** *subst.:* **a** *masc. i. q. numerus denarius, decas – (die) Zehn, Zehner:* ABBO FLOR. calc. (ed. N. Bubnov, Gerberti opera math. 1899. p. 200,31; a. 970/80) siquidem singulares reflexis sinistrae manus digitis, -i (decem *var. l.*) attribuuntur ipsius articulis. HERIG. reg. 2,4 eadem regula est, sive -us centenum . . . dividat, sive centenus millenum *eqs.* PS. BOETH. geom. 431 articuli . . . omnes *(numeri)* a -o in ordine positi . . . nuncupantur. MATHEM. var. Bubnov p. 255,18sq. multiplicetur . . . -us per -um. *persaepe.* **b** *masc. vel fem. i. q. decima – Zehnt:* ANNAL. Ianuens. III p. 56,7sqq. baiulus ipsum -um a Ianuensibus extorquere volebat, . . . set Ianuenses ipsum -um dare noluerunt . . .; baiulus cessavit ipsum -um a Ianuensibus extorquere. IV p. 179,30 vendidit communi . . . partem, quam in Varagine habebat et possidebat pro sua, videlicet sex -as. *v. et vol. II. p. 371,2.*

(**deceo**, -ui), -ere. *script.:* decit: *l.65.66. adde* FORM. Marculfi 4,2. dic-: *p.77,17.*

1 *spirit. i. q. convenire, congruum esse – (wohl) anstehen, sich schicken, ziemen, gehören, angemessen sein:* **a** *person.:* RHYTHM. 2,1,2 -et . . . semper rectis pia conlaudatio. ERMENR. ad Grim. 32,24 quem *(Deum)* -et omne bonum. HROTSV. Abr. 1,5 tanti excellentiam nominis -et stemma virginitatis. THEOD. TREV. transl. Celsi 4 magnum magna, parvum . . . parva -ent. LIGURINUS 1,505 quid -at, quid non, studiosa mente requirit *rex. al. aptum, idoneum, dignum esse – passen (zu), geeignet, würdig sein (zu, für):* ERMOLD. Ludow. 1,244 haud . . . ad tua frena -et *equus*. FORM. Senon. II add. 4,29 ad tua falsatura talis -et corona. GESTA Camer. cont. II D 52,3 -et . . . legatus tam honorabilis legationibus in apostolicis. COD. Wang. Trident. 70 p. 159,34 debet *abbatissa* mittere cellario episcopi pannum -entem ei ad duas caligas. **b** *impers.:* CONC. Merov. p. 88,5 ubi sanctum decit esse conventum. PIRMIN. (?) scar. 23 sicut decit (dicit *A*; -et *C*) christianis (christianus *A*). EPIST. var. II 10 quia -et vestra pietate, venerabiles imperatores, . . . ecclesiarum tranquilitate gaudere (*item* 11 p. 314,32). RATHER. epist. 25 p. 127,18 honoretur *dies dominica*, ut eam pro decentia tanti domini -et. RUODLIEB V 128 guttas . . ., quas -et imponi reginarum digitali. OTTO SANBLAS. chron. 23 p. 33,21 plus quam imperialem -ret maiestatem. *persaepe. pro*

assensu: HROTSV. Gall. I 7,2 subtrahamus nos interim :: -et. *ibid. al. inf. praes. pro subst.:* WOLFHER. Godeh. I 40 cotidianam annonam pro sui *(Godehardi)* -ere et nostri etiam egere sufficienter ampliavit. **2** *corpor. (usu person.):* **a** *trans. i. q. decorare, ornare, zieren, schmücken:* THEODULF. carm. 25, 104 hanc *(sc. natam)* . . . monile -et. **b** *intrans. i. q. decorum esse, placere – (in Schönheit) prangen, gefallen:* RICHER. REM. hist. 3,38 nisi tunica nigro colore -at, ea indui nullo modo placet. ANSELM. MOG. Adalb. 222 forma *(sc. equorum)* placet, coma pexa iacet, clunes -uerunt.

decens, -entis. *adi.* **1** *spirit. i. q. conveniens, congruus – schicklich, geziemend, gehörig, angemessen:* **a** *in univ.:* **α** *usu communi:* BONIF. epist. 9 p. 6,10 quid . . . a iuvenibus -ius queritur . . . quam scientia sanctarum scripturarum? WALAHFR. carm. 82,8 nos ut amemus m o r e -i (ERMENR. ad Grim. 1 p. 536,16 inter . . . mores -issimos). HERIG. gest. 1 p. 165,20 vulgata dicenter, di-ia intellectualiter . . . delibare. THEOD. TREV. transl. Celsi 21 peracta sanctarum reliquiarum -issima illatione. ALBERT. M. sent. 3,1,10 p. 16[b],27 quidquid facit Deus, -issimum est. eth. I 265 p. 230,91sq. ad -em dationem 'sequitur' -s 'acceptio' et 'non talis' idest non-decens, *eqs. al. usu subst.:* CARM. libr. I 4,2,14 rex pie, . . . quem decet o m n e -s (CARM. biblioth. 3,10,3. *al.*). **β** *de hominibus i. q. honestus, dignus – (wohl)anständig, würdig:* EPIST. Wisig. 12 p. 678,34 quod filius vester *(Theudiberti regis)* . . . cum gentem Gotorum a decidentibus (-bus *E1*), velut olim existit conligata *(sc. pax)*, principibus nunc . . . pacem . . . devobit roborare perpetuam. THEODULF. carm. 25,175 stet levita -s Fredegis sociatus Osulfo. GESTA Camer. cont. II D 52,1 qui *(Ansellus)* persona erat -s. **b** -s est: VITA Rup. 4 sicut -issimum erat. 10 prout -issimum erat. GODESC. SAXO gramm. 2 p. 451,11 -issimum est, si, velut finitur antiphona, sic incipiat hymnus. WIDUK. gest. 1,10 p. 17,16 quia -s foret clementiae regali, quo talem supplicationem non sperneret. CHART. Heinr. Leon. 100 p. 151,7 -s est . . ., ut illum ratum habeamus. CHART. Stir. II 24 -s est . . . paternam et avitam benignitatem nos in omnibus sectari. CHART. Sigeb. 87 p. 180,34 -s est et Deo gratum credimus, ut *eqs.* **2** *corpor. i. q. decorus, conspicuus – schön, ansehnlich:* TIT. metr. 11,6 quae *(pars)* vero splendidius arte -e micat. DUNGAL (?) carm. 5,21 forma -s (THEODULF. carm. 26,7. *al.*). VITA Athan. Neap. 1 p. 440,1 Campania habet civitates -issimas (decentimas *var. l.*) et valde opimas. LEO MARS. chron. 3,28 p. 397,22 (rec. II) pretiosorum marmorum -i diversitate. FRID. II. IMP. epist. B 6 cum -i militum quantitate. *al.*

adv. **decenter.** *convenienter, congrue, digne, diligenter – schicklich, gehörig, angemessen, nach Gebühr, umsichtig:* LEG. Wisig. suppl. p. 474,27 ex aula regia rectoribus -r electis. DIPL. Ludow. Germ. 6 p. 7,28 regium morem -r implemus (DIPL. Karoli III. 6 p. 10,4. *al. sim.* DIPL. Ludow. Inf. 38 regalem m. -r i.). MUS. ENCHIR. app. B II p. 217,5 hac prolata ratione -ius modulamur laudis Dei gloriam. GERH. AUGUST. Udalr. 1,1 l. 66 quae . . . omnia Deo iuvante in ultimis -issime superabis. LEO MARS. chron. 2,24 corpus beati Paulini Nolani episcopi, quod satis -r . . . erat reconditum. ALBERT. M. eth. I 265 p. 231,2 'moderate', quia -r 'delectari et tristari' est 'virtutis'. *persaepe. de Deo:* LEG. Wisig. 2,1,2 omnipotens rerum Dominus et conditor unus . . . sacris -r imperabit oraculis. CARM. biblioth. 6,5,3 ut primo caelum terramque -r fecit. ALBERT. M. incarn. 1 p. 171,51 sic intelligitur, quod Deus, quidquid facit, -issime operatur. p. 171,55. sent. 3,1,10 p. 16[b],29 -issime . . . Deus disposuit nasum sub fronte.

decepio *v.* 1. decipio.

***decepta,** -ae *f.* (decipere, *cf. francog. vet.* deceite) *fraus – Täuschung, Betrug:* VITA Desid. Vienn. 5 summam . . . sustinere -am.

***deceptabilis,** -e. *fraudulentus – (be)trügerisch:* BEDA hist. eccl. 2,10 p. 102,4 spretis . . . auguriorum -bus (deceptibilibus *var. l.*) blandimentis. *v. et p.78,12.*

1. deceptatio (-cio), -onis *f. fraus – Täuschung, Betrug:* FORM. extrav. II 6 p. 555,23 sine aliqua dissimulatione et -e. CHART. Osn. II 534 dignum est ea, que . . . a fratribus approbantur, ne . . . frivolis -cionibus immutari valeant, . . . litterarum munimine roborari. *v. et l.27.*

2. deceptatio *v.* disceptatio.

deceptibilis, -e. *metr.* -tĭb-: *l. 13.* **1** *sensu act. i. q. fraudulentus – (be)trügerisch:* GREG. CAT. chron. app. I p. 295,10 -is Guido suas . . . furtivas litteras . . . mandavit. HILDEG. scivias 1,2 l. 59 taeterrima nebula se extendens quasi venam visum -em habentem tetigit. 2,5 l. 1574 hic animam suam decipit, quoniam conversio eius -is est. 3,10 l. 231 fallacem . . . et -em animum tuum. *al. de diabolo:* BEDA hist. eccl. 2,10 p. 103,28 (epist. papae) expulsa . . . a vobis sollicitatione venenosi et -is hostis. HILDEG. scivias 1,4 l. 322 antiquus serpens . . . in se habet astutiam et -em (deceptricem, deceptabilem *var. l.*) versutiam. HERRAT. hort. p. 157 -is deceptum iudicat hostis. **2** *sensu pass. i. qui facile decipitur – leicht zu täuschen, täuschbar:* MANEG. c. Wolfh. p. 67,20 sciens . . . -em limum aliunde consilium superbiendi accepisse. RUP. TUIT. trin. 10,6 l. 290 -is rectore indiget *mulier.* ALBERT. M. summ. theol. II 14,86,3 p. 144[a],30 serpens . . . elegit hominem aggredi ex parte mulieris, quae . . . est . . . magis -is. *ibid. al.*

deceptio (-cio), -onis *f. c. gen. obi.: l.22.* **1** *fraus, circumventio, dolus – Täuschung, Betrug, List:* LEG. Wisig. 2,5,19 ut nemo . . . in -e potestatis regie . . . audeat actione constringi. GODESC. SAXO theol. 6 p. 169,5 tendit *diabolus* illi *(semimortuo homini)* -is . . . l a q u e u m (RATHER. epist. 25 p. 128,27 -um laqueos tendere). HROTSV. Cal. 3,3 quem *(lenonem)* sentio plenum d i a b o l i c a -e (OTLOH. Wolfk. 23 quidam . . . diabolicis falluntur -bus [deceptationibus *var. l.*], ut *eqs. al. sim.* RADBERT. Matth. 6,782 -e diaboli. *al.*). CHRON. Pol. 1,18 puerum *(sc. Kazimirum)* . . . secum in regno quasi -cionis obumbraculum tenuerunt *traditores.* CHART. Stir. II 252 venditiones, contra quas -o facta u l t r a d i m i d i u m i u s t i p r e c i i (CHART. Friburg. 82. *al. sim.* CHART. Bund. 960 p. 390,38 u. dimidiam i. p. *al.*). *saepe.* **2** *occaecatio, error – (Ver-)Blendung, Irrtum:* **a** *gener.:* BEDA hist. eccl. 2,10 p. 102,28 (epist. papae) qua ergo mentis -e eos deos . . . colentes sequimini, repperire non possumus. WILLIB. Bonif. 7 p. 40,16 tenebrosa hereticae -is caligo. RUP. TUIT. vict. 6,15 p. 198,36 calicem . . . Babylonis dulcem intelligimus -em. HILDEG. epist. 26[R],11 prima mulier nutum primo viro in -e fecit. ALBERT. M. animal. 2,31 propter -em odoris. **b** *philos.:* ALBERT. M. elench. 1,3,8 capit. facile est videre -em secundum quid et simpliciter. metaph. 4,2,2 p. 174,60 modica -o in principio maximum in conclusione inducit mendacium et -em. 9,4,6 p. 430,16 -o circa compositionem et divisionem. *ibid. al.*

deceptiosus, -a, -um. *falsus – falsch, heuchlerisch:* EPIST. Col. 9 p. 252,42 qui vestrae sanctitati -a familiaritate . . . deserviunt. CHART. Epternac. 157 p. 238,17 propinquorum . . . atque famulorum -a respuens solatia. *cf.* *deceptuosus.

adv. ***deceptiose.** *subdole – hinterlistig:* HILDEG. scivias 2,3 l. 590 ut fur . . . furtive subintrat, sic tortuosa conceptio in ingluvie diaboli -e surrepsit.

deceptivus, -a, -um. *fraudulentus, mendax – täuschend, trügerisch, Trug-:* **1** *gener.:* WOLFHER. Godeh. I 14 p. 178, 17 cum . . . eum . . . -a gloriatio non delectaret. ACTA imp. Böhmer 1066 protervitas . . . traxit te . . . in laqueum -um. ALBERT. M. epist. Dion. 7 p. 502,17 quia aliter non esset imago -a. CONST. imp. II 424,1 ne . . . hominum . . . spiritus . . . ut aves -is escis appositis periculis propriis avidi conquassentur. *al.* **2** *philos.:* ALBERT. M. anal. post. 1,4,3 p. 99[a],32 erit syllogismus -us (*p. 80[b],15* ἀπατητικός) sive ignorantiae in individuis.

decepto *v.* discepto.

deceptor, -oris *m. fraudator, seductor – Betrüger, Verführer:* **1** *de hominibus:* LEG. Wisig. 3,2,7 sanccimus, ut -es ⌞rei istius⌟ *(sc. fraudis)* manifeste detecti crimine notentur infamie. RADBERT. Matth. 10,1846 -es sunt *(sc. haeretici)* a n i m a r u m (RATHER. serm. 2,19). FOLCUIN. Bert. 102 Heribertus . . . -r fraudulentissimus. EKKEH. IV. cas. 53 p. 116,35 -i suo alapas dare palmis intentant *hostes.* CARM. Bur. 100, 5[a],3 vides, que sit fides -is perfidi? 117,2,1. *saepe.* **2** *de diabolo:* VITA Galli II 493 humani generis -r, lubricus anguis. RUP. TUIT. vict. 4,3 p. 121,17 tamquam serpens -r egit. HILDEG. scivias 2,7 l. 139 antiquus -r. CHART. Worm. 268 p. 180,20 hos-

tis antiquus, argutus . . . insidiator, callidus . . . -r animarum. *al. de Antichristo:* HILDEG. scivias 3,11 l. 504 cum . . . tempus illud advenerit, quo iste nequissimus -r horribiliter apparebit.

deceptorius, -a, -um. **1** *adi. i. q. fraudulentus, mendax, falsus – täuschend, trügerisch:* **a** *gener.:* RATHER. prael. 3,24 l. 826 faciunt *amici dolosi* hoc . . . beatum, iustum sanctumque -is non minus quam adulatoriis favoribus pronuntiantes. ARNOLD. RATISB. Emm. 1,14 p. 1012[A] falsarii seu -i adulatores. GESTA Camer. cont. II A 187,2 attraxit *episcopus* papam litteris verbisque -is. ALBERT. M. cael. hier. 15,1 p. 222, 70 quod ostenditur ad visum tantum, est -um. **b** *philos.:* ALBERT. M. anal. post. 1,4,2 p. 93[b],22 cum aliquis per syllogismum -um accipiat. elench. 1,5,7 p. 631[b],28 in hoc -us est *syllogismus sophisticus: 'eqs.'* **2** *subst. neutr.:* **a** *temptatio – Versuchung:* RHYTHM. 67,5,2 -is et blandis corpus meum subdidi (URSO gloss. 41 p. 76,35 audit homo, quod . . . loquatur Deus . . ., ut . . . callidi hostis blanda et -a evitet). **b** *figmentum – Machwerk:* HUGO TRIMB. registr. 775 non quod -um sit *registrum* pseudorectorum.

adv. ***deceptorie.** *fraudulenter – trügerisch:* RATHER. conf. 10,137 multi solent -e dicere: '*eqs.*' TRACT. Ebor. 44 Romanus pontifex et ministri sui compellunt . . . archiepiscopum . . . -e agere, mentiri. ACTA imp. Böhmer 920 p. 629,42 (epist. papae) videat . . . ipse *(Otto imperator)* . . ., ne . . . illam commiserit -e pravitatem, propter quam *eqs.* SALIMB. chron. p. 369,23 creditum fuit, quod fraudulenter et -e fierent omnia. *al.*

deceptrix, -icis *f.* *fraudatrix – Betrügerin:* CHRON. Ved. p. 687,44 it obviam -x dicens: '*eqs.*' FROUM. epist. 89 ne ulla -x, nulla seductrix avellat te de tramite veritatis. MIRAC. Otton. Bamb. I 21 eicite -em hanc. CONR. MUR. summ. p. 160,4 mulier deridenda . . . poterit nominari . . . -x, depigis, demens. *al. usu adi. i. q. fallax – (be)trügerisch:* AGOB. apol. 2,5 ad puniendam domum Ahab et eius -em uxorem. EPIST. Teg. 52 p. 61,16 absit a me -x cupiditas. *al. v. et p.78,12.*

***deceptuosus,** -a, -um. (deceptus, -us) *fraudulentus – täuschend, trügerisch:* HILDEG. scivias 3,7 l. 306 non est falsa et -a (deceptoria *var. l.*) vita, sed acutissima. epist. 169[R],67 hoc diabolicum et -um est, quoniam -i spiritus quatuor elementis . . . se similes . . . faciunt. *cf.* deceptiosus.

adv. **deceptuose.** *fraudulenter – täuschend, trügerisch:* HILDEG. scivias 2,5 l. 1344 cum ipsi *(sc. qui Deum ficte quaerunt)* a saeculo -e recederent. evang. 11,1 tantam virtutem in Christo videbat, quod se in aliam formam -e transformare non audebat *tentator.*

deceptus, -us *m.* *fraus, defraudatio – Betrug, das Betrogenwerden (um):* HRABAN. anim. 6 p. 1115[C] quam *(virtutem)* nullus . . . perdit, nisi qui sua sponte perditui -uique dederit.

***decerniculum** *v.* discerniculum.

decerno, -crevi, -cretum, -ere. *script.:* dic-: GLOSS. I 106, 37 St.-S. CHART. eccl. Halb. I 62. *praes. indic.:* -emus: DIPL. Merov. I 47. *ibid. al.* *imperf. coni.* -irent: *p. 80, 4. stirp. perf.* -criv-: DIPL. Merov. I 76 p. 68,5. DIPL. Karoli M. 90 p. 130,31. *perf. inf.* -vissi: *p. 80,4.* *form.: stirp. perf.* -cern-: *p. 80,65. adde* CHART. Otterb. 209 p. 154,4. *partic. perf.* -eat(us): *p. 80, 5.* *depon.: l. 64. p. 80, 63.* *in struct. contam.: p.80,2.*

1 *strictius i. q. disceptare, consilium capere, statuere, constituere, praecipere – entscheiden, sich entscheiden, den Vorsatz fassen, beschließen, festsetzen, anordnen:* **a** *gener.:* EPIST. Wisig. 5 p. 666,12 qua nobis epistola vestra innotuit, qua quibusque modis insinuare -vit *eqs.* CHART. Rhen. med. I 6 p. 7,38 portionem . . . meam . . . cum familia et peculiare eorum dare -or. WILLIB. Bonif. 5 p. 24,12 -vit *summus pontifex,* ut solacium . . . suae decrepitae senectuti praevideret. VITA Galli II 1729 omnipotens . . . singula -tis horis pariterque diebus ostendit. ANNAL. Fuld. II a. 858 p. 49,10 -vit *Karolus* tres exercitus . . . esse mittendos. ALFAN. premn. phys. 30,9 p. 112 non est . . . facile -ere (*PG 40,721[B]* διακρῖναι), quale prae quali sit eligendum. CHART. ord Theut. (Thur.) 309 p. 256,9 sigillo . . . Misnensis episcopi nos capitulum contenti esse -vimus. *persaepe.* *adde:* DIPL. Heinr. II. 291 p. 356,33 quicquid eorum *(canonicorum)* voluntas -verit faciendi. **b** *publ., iur., canon.:* **α** *in univ.:* LEX Sal. Merov. 84 -tum est, ut qui . . . fures non caperent, . . . centenas fieri. CONC. Merov. p. 87,13 cum . . . congregatio sacerdotum . . . Deo medio tractata -irent. FORM. Andec. 41 p. 19,4 licit dum in tale epistola, ut legem fuit -eata, inter nus conscripsimus *eqs.* TRAD. Frising. 98 componat, sicut lex -vit. HINCM. epist. 160[a],10 p. 126,33 -ti sunt . . . eidem Mogontinae civitati perpetuo subiecti esse debere episcopi de castellis. DIPL. Ludow. Inf. 8 p. 107,21 cuncta, quae . . . ab . . . regibus legaliter sunt -ta. BERTH. (?) annal. a. 1075 p. 277,36 regulas sanctorum patrum authenticas . . . proprium robur obtinere . . . apostolica auctoritate firmissime -vit *Gregorius papa.* OTTO FRISING. gest. 1,1 p. 13,6 Gregorius . . . imperatorem *(Heinricum)* . . . anathematis gladio feriendum -vit. VITA Meinw. 178 p. 100,39 -vit . . . sancta sinodus, ut nullus Romam eat, nisi cum licentia. *persaepe.* **β** *(di)iudicare – gerichtlich, durch Urteil entscheiden:* LEG. Wisig. 2,1,16 ut . . . causas et temperanter discutiant et iuste -ant. DIPL. Merov. I 77 p. 69,7 visi fuerunt -vissi vel iudecasse, ut *eqs.* TRAD. Frising. 466 p. 399,36 nomina illorum, qui hoc ad legem Baiouuariorum -verunt. IOH. VIII. epist. B 45 nostro -i et diffiniri voluerunt iudicio *antistites.* LIBELL. de cal. Trev. p. 740,23 unde videat et -at omnium ius diligentium coetus, si iuste vel canonice locus noster suo hereditario iure sit privatus. WILLETR. Sus. 155 sequente die primum -itur hac re. CHART. Raitenh. 371 causam . . . discrecioni vestre committimus audiendam . . . facientes, quod -veritis. *al.* **γ** *iniungere – verhängen:* VITA Heinr. IV. 8 p. 28,8 gravem poenam in transgressores -vit. STATUT. ord. Teut. p. 80,1 observetur, ut transgressor . . . -tam . . . penitenciam non evitet. **δ** *condemnare – verurteilen:* VITA Meginr. 11 iudicibus et populo christiano . . . eos *(latrones)* ad hoc -entibus vivi incensi sunt. CHART. Burgenl. II 194 -vimus ipsum *(Andream)* in iudicio. *adde:* FORM. Andec. 50[a] sic iuxta aptificantes sepedictis germanus visum est ad ipsis personas -visse iudicio, ut *eqs.*

2 *latius:* **a** *(pugnā) decertare, dimicare – (durch Kampf) eine Entscheidung herbeiführen, kämpfen:* LEX Thuring. 40 si negat, cum XI iuret aut campo -at (*item* 41). ANNAL. Fuld. II a. 841 p. 32,17 ferro -endum et Dei iudicio causam examinandam -verunt *tres fratres.* WALTHARIUS 958 semita . . . cogebat binos bello -ere solos. GESTA Camer. 1,75 p. 428,29 utrimque diu certatur omnique genere telorum -itur. *trans. i. q. depugnare, conficere – ausfechten, abmachen:* ALDH. ad Acirc. 85,6 plus amo cum teretri bellum -ere saxo quam *eqs.* NITH. hist. 2,1 p. 14,22 quid cuique debeatur, armis -ant *Ludovicus et Lodharius.* **b** *tradere, commendare – übergeben, anvertrauen:* LEG. Lang. p. 209,44 (post 774) si quispiam rem propriam inspiratus pro anima sua locis venerabilibus -vit. TRAD. Frising. 23 p. 52,21 bonis hominibus ad roborandum -vi *(sc. epistulam).* FORM. Augiens. B 25 tibi dotem legitimum -vi (decretum *var. l.*). GERH. AUGUST. Udalr. 1,28 l. 201 eas *(hobas)* servituti sancti Magni ad Fauces -vit. DIPL. Heinr. IV. 302 solis tantum regibus in tutelam et patrocinatum -vit *(sc. rex ecclesiam). al.* *dedicare – widmen:* FROUM. carm. dedic. p. XI huc devexi, tibi, sancte Quirine, -vi *(sc. librum).* **c** *eligere, nominare – (aus)wählen, ernennen (zu):* ALCUIN. carm. 1,1430 *Ecgberct* defensor clero -itur omni. GERH. AUGUST. Udalr. 1,1 l. 60 coenobii spiritalis pater a D e o -tus (ORD. coron. imp. 14,46. *al.*). ALFAN. premn. phys. prol. 2 tibi . . . in hoc, domine, tanto prae ceteris curiosius adlaborandum est, quanto cum ceteris . . . imperare -eris. *al.* **d** *cernere, conspicere, intellegere – sehen, erblicken, erkennen:* PASS. Praeiecti I 1 illa *(sc. mater)* . . . quid sibi talia haberent, cupiebat -i. ARBEO Emm. 14 cum . . . frater venerabilem ibi adesse episcopum -cernisset (comperit, comperisset *var. l.*). NITH. hist. 2 praef. explicitis . . . initiis, e quibus quique lector scire cupiens, quam ob rem post obitum patris vestri Lodharius vos fratremque persequi statuerit, -at, colligat et . . . cognoscat. IOH. VEN. chron. p. 162,7 que *(sancti Servuli ecclesia)* non longe a ducis palacio scita -itur. *al.* *contemplari – betrachten:* RADBERT. Arsen. 1,5 p. 27,1 quod in me est, -o. **e** *discernere – unterscheiden:* **α** *gener.:* WALAHFR. hort. 380 non extrema alias inter -itur *ne-*

peta herbas. GODESC. SAXO theol. 14 p. 237,15 puto luce clarius alibi dixisse, -visse, distinxisse. WALTH. SPIR. Christoph. II 1,134 docta quibus *(sororibus)* geminas -ens Gręcia formas pinxit. SUMM. Heinr. C p. 264 discerno (-o *d*) id est sceidon. **β** *iur. i. q. definire – abgrenzen:* DIPL. Karlom. (II.) 16 p. 307,40 molendinum . . . cum terra sibi coherente, sicut per mensuram . . . videlicet usque ad terram eiusdem comitatus et murum ipsius civitatis atque vias publicas -itur, . . . concedimus. CHART. Ticin. 20 p. 48,6 iuraverunt *sex homines*, quod d e - t e r m i n a r e n t et -rent (decertierent *ed.*) terras comunancias a terris divisis (194 p. 23,3 ad tractandum et -endum et determinandum omnes vias). **f** *per confusionem i. q. dirigere – schicken:* EPIST. Hann. 13 p. 32,10 legatum . . . eundem a vobis mihi -tum dubitavi.

subst. **decretum,** -i *n.* (-a, -ae *f.*: *l.48.61*) *sententia, arbitrium, iudicium, praeceptum, iussum, regula – Entscheidung, Beschluß, Urteil(sspruch), Vorschrift, Auftrag, Regel:*

I *gener.:* **A** *strictius:* **1** *in univ.:* WETT. Gall. 22 p. 268,14 quae *(regina)* . . . celabat animi -um. NOTKER. BALB. gest. 1,4 p. 6,14 ut est omnium consuetudo feminarum, ut consilium suum et votum virorum -is praeponderare velint. ANSELM. MOG. Adalb. 418 nil . . . licere putat, bona quod natura refutat, vel quod erat morum contra -a bonorum. CHART. Tirol. 563 p. 46, 15 (epist. papae) in malis promissis rescinde fidem, in turpi voto muta -um. *saepe.* **2** *spectat ad Deum:* ALDH. virg. I 18 p. 247,17 nunc . . . eiusdem regis -a pro temporum qualitate mutantur. NOTKER. BALB. gest. 1,25 tanto frigore correptus est *sacerdos*, ut . . . ęterni iudicis -o animam reddere cogeretur. GERH. AUGUST. Udalr. 1,28 l. 277 periculosum est valde -um D e i . . . supergredi (RUP. TUIT. vict. 6,22 p. 206,20). RUP. TUIT. vict. 7,13 hoc erat sapientis antiqui -um. *al.* *adde:* ALDH. virg. II 1419 edidit *iuvenis* extemplo leti -a resurgens. EPITAPH. Willir. 11 (MGScript. XX p. 16,34) in nonis Iani mortis -a subivi. **B** *latius:* **1** *ratio – Vorgehensweise:* LEG. Wisig. 5,4,13 providentiori -o consulimus, si leges patrias ad equitatis regulam redigamus. **2** *doctrina – Lehre:* CONC. Merov. p. 147,32 secundum prisca beatissimorum p a t r u m -a (CONC. Karol. B 16. *saepe*).

II *iur. et canon.:* **A** *strictius:* **1** *de consensu in electionem episcopi:* CONC. Merov. p. 88,13 in qua *(civitate)* per -um eligitur *episcopus* ordinandus. p. 104,6 episcopus, qui magis per violentiam quam per -um legitimum ordinatur. *meton. ('Wahlprotokoll'; de re v. A. Werminghoff, Geschichte der Kirchenverfassung Deutschlands im Mittelalter. I. 1905. p. 71):* CONC. Karol. A 14 p. 86,4 facto more solito -o e l e c - t i o n i s eorum *(episcoporum)* ad sedem apostolicam cum plebe atque -o ad consecrandum eveniant (FORM. extrav. II 3). ANNAL. Mett. a. 741 p. 31,3 epistolam quoque -o (-a *var. l.*) Romanorum principum sibi predictus presul Gregorius miserat *(cf. notam ed.)*. LAMB. TUIT. Herib. 1,4 p. 743,12 ordinantur maiorum meliores ex clericis, qui commune -um Italiam cum pastorali baculo perferant ad solium caesaris. EXCERPT. Widon. (MG Lib. Lit. I p. 463,25) ut . . . non prius eius *(presulis)* ordinatio celebraretur, quam cleri et populi -um in presentiam Romani principis deferretur. *al.* **2** *edictum, constitutio, lex – Edikt, Erlaß, Gesetz:* **a** *in univ.:* CONC. Merov. p. 144,24 in aliquibus rebus . . . -a c a n o n u m violantur (LEG. Wisig. 3,4, 18. *saepe*). LEG. Wisig. 12,2,14 p. 423,4 in quantum transgressus fuerit l e g i s huius salubre -um (FORM. Wisig. 34. *saepe. sim.* IOH. CANAP. Adalb. C 19 p. 79,41 contra divinum fas et -orum legalium iura). CONC. Karol. A 4,10 contra hanc -am. FORM. imp. 35 per ecclesiastici atque imperialis -i . . . auctoritatem. GERB. epist. 203 quae concilia vel -a parvulos baptizari . . . vetuerunt? VITA Heinr. IV. 7 p. 27,25 imperator minorem filium, invasore prius ex -o curiae diiudicato, heredem regni sui constituit. *persaepe.* **b** *spectat ad imperatorem sim.:* LEG. Wisig. suppl. p. 468,12 conpulsores vel executores -o perstringimus, ut *eqs.* LEX Baiuv. 2,8a[tit.] de duce si . . . -um r e g i s contempserit (PASS. Ragneb. 4 [MGMer. V p. 210,10]. *al. sim.* CARM. de Frid. I. imp. 2001 ni . . . -a . . . regia servet. *al.*). DIPL. Ludow. Germ. 78 nostroque regali precepto et i m p e - r i a l i -o communimus (DIPL. Conr. III. 100 p. 178,37. *saepe. sim.* RUP. TUIT. vict. 7,16 p. 228,9 -um imperatorium). LAMB. HERSF. Lull. 27 ut . . . ex cyrografis et -is principum . . . excerperem. BURCH. URSB. chron. p. 34,4 tota pene Lombardia rebellare cepit et -is imperatoris contradicere. *persaepe.* **c** *spectat ad papam i. q. decretale – Dekretale:* LIBER diurn. 32 p. 23,18 constituentes per huius -i nostri paginam. RIMB. Anscar. 23[capit.] p. 16 qualiter . . . haec . . . res . . . a venerabili papa Nicolao pallii et -i auctoritate firmata sit. ANAST. BIBL. epist. 5 p. 408,3 a Roma . . . -a dispensatoria . . . postulandum. RATHER. epist. 16 p. 83,18sq. in -is papę Siricii . . ., in -is Innocentii papae . . ., in -is quoque papae Leonis . . . precipitur, ut *eqs.* EPIST. Ratisb. 8 p. 302,32 interrogentur -a decretalesque epistulę Romanorum pontificum. TRANSL. Conr. Const. 1 ex apostolicae sedis auctoritate . . . adhuc -um non processerat. *persaepe. compilatio decretalium – Dekretalensammlung:* NICOL. BIBER. carm. 166 immo -um cor et os reddit tibi *(sc. magistro Henrico)* letum *(v. comm. ed. p. 319)*. **d** *spectat ad (archi)episcopum:* CONC. Merov. p. 43,7 duplici reatu teneris adstrictus, cum non solum contra venerabilium patrum, sed etiam contra tua venisse -a temere conprobaris *(sc. Agroetius episcopus)*. LULL. epist. 110 p. 237,9 institutionis vestrae *(sc. Chrodegangi archiepiscopi)* -a contemnens. DIPL. Karoli III. 169 una cum -o Liutberti archiepiscopi. DIPL. Heinr. III. 244 p. 327,39 per imperialia et regalia precepta et -a episcopalia. *al.* *spectat ad synodum:* CONC. Karol. A 15 praef. haec sunt -a, quae constituit sancta sinodus. EIGIL Sturm. 13 p. 145,10 tempore Pippini regis s y n o d a l i -o immutatum est (HRABAN. epist. 15,8 p. 412,17. *al.*). THIETM. chron. 7,33 post -um in Throtmanni peractum. VITA Meinw. 201 ex -o sinodi post duas noctes illesus apparuit *homo ingenuus. al.* **3** *consultum (civitatis) – städtische Satzung, 'Willkür' (de re v. H. Planitz, Die deutsche Stadt im Mittelalter. 1954. p. 341):* CHART. select. Keutgen 133,79 (s. XII.) consules . . . possunt -a constituere super vinum, panem et carnes. 133,80 quocumque modo -um factum fuerit, ita debet accipi. 153,6 preterea omnia civitatis -a, id est kore, consules iudicabunt. **4** *conventio, pactum – Vertrag, Abmachung:* DIPL. Loth. I. 62 per -um cum Graecis sanccitum. DIPL. Zwent. 53 ut haec pagina concambii et -i nostri firma stabilisque permaneat. WIDUK. gest. 1,10 p. 18,10 reges . . . inter se pace facta -um tenent. VITA Heinr. IV. 8 p. 28,9 p a c i s -um, quantum miseris ac bonis profuit, tantum perversis et potentibus nocuit (CHART. Heinr. Leon. 48 p. 69,8. *sim.* CARM. de Frid. I. imp. 250 se *[sc. populum]* servaturum pacem -aque nostra). *al.* **B** *latius:* **1** *potestas, potentia – Amtsgewalt, Amtsbefugnis:* CHART. Ital. Ficker 265 p. 309,6 (a. 1218) huic emancipacioni . . . episcopus suum -um et suam auctoritatem i n t e r p o s u i t (CHART. Tirol. notar. I 90 p. 44,16. *al.*). **2** *ius canonicum – kanonisches Recht:* ANNAL. Bland. a. 1274 Philippus . . . -orum rector in episcopum eligitur. CHRON. Reinh. a. 1216 p. 588,39 qui *(Innocentius papa)* . . . nec similem sui sciencia, facundia, -orum e t l e - g u m pericia, . . . nec adhuc visus est habere sequentem (CAES. HEIST. hom. exc. 180). CHART. Nuremb. 316 magister Philippus -orum d o c t o r (CHART. scrin. Col. B 1059. *al.*). CHRON. Albr. a. 1229 debent dari IV marce octo magistris, qui debent docere . . ., quatuor in artibus, duo in theologia et duo in -is. *cf.* decretus.

decerpo, -psi, -ptum, -ere. *form.:* -car-: *p.83,13. coni. praes.* -piant: *p.83,27. coni. perf.* -cersepserit: *l.66.*

1 *proprie:* **a** *strictius i. q. carpere, (a)vellere – (ab)pflükken, ab-, ausreißen:* **α** *in univ.:* ALDH. virg. II 2684 in quacumque die vultis -ere fructum. CARM. Salisb. I 11,19 vitibus Octimber botros -it et uvas. GESTA Apoll. 473 matres . . . crines -unt vertice tristes. HEINR. AUGUST. planct. 1221 letifer illicitum suadet -ere pomum. MAURUS progn. 8 p. 27[b],38 de paritiis -cersepserit, pessimum et mortale est *(cf. notam ed.)*. ALBERT. M. veget. 6,289 eam *(vetonicam)* habere signa divinationis, quando -itur adiurata carmine Aesculapii. **β** *in imag. et per compar.:* ALDH. virg. I 19 p. 249,14 purpureos pudicitiae f l o r e s ex sacrorum voluminum prato -ens pulcherrimam virginitatis coronam . . . contexere nitar (II 138. *al.*). SEDUL. SCOT. carm. I 1,16 salutiferas divini dogmatis herbas pol-

lice -psi. RUP. TUIT. trin. 18,9 l. 549 Origenis libri similes sunt prato floribus pleno, quidquid . . . bonum in eis invenero, -o. VITA Liutb. 35 p. 43,14 aliquos . . . flosculos suae perfectionis -ens. *al.* *c. sensu depromendi, hauriendi:* HUGEB. Willib. praef. p. 86,35 velut quadam ignara parva de pectoris prudentia pauca -ens. PETR. DAM. epist. 156 p. 74,20 tulit *papa* . . . librum nostrum, quem . . . de paupertatula inopis ingenioli cum magno labore -pseram. **b** *latius:* **α** *detondere – abscheren:* HEIRIC. Germ. I 1,404 petimus, . . . Germano liceat flavi -ere crinis caesariem. **β** *decidere, desecare – abhauen, abschneiden:* IOH. METT. Ioh. 126 p. 373,46 si . . . cuncta . . . membra a minimis articulis usque ad summa vitalia cotidianis resectionibus deca-rentur. BERTH. RATISB. serm. 15 p. 79,21 qui plantare vult pomarium, . . . inde *(sc. de arboribus fructiferis)* ad transplantandum ramusculos -it. **γ** *demordere – abbeißen:* WALTHARIUS 625 qui *(ursus)* . . . tibi *(sc. regi)* mordicus unum crus cum poplite ad usque femur -pserat omne. *sim.* 1364. **δ** *delibare, desugere – kosten (von), (ein)saugen:* ALDH. virg. I 4 p. 231,17 mulsa nectaris stillicidia guttatim rostro -unt *apes*. CAND. FULD. Eigil. II 2,22 apis esuriens . . . campigenos . . . sibi certat -ere flores. **ε** *depascere – abweiden, abfressen:* CAPIT. reg. Franc. 212 quia solent *potentes* cum suis caballis . . . aliorum prata -ere. *in imag. c. sensu corrodendi:* VITA Liutb. 23 livore stimulatus invidiae malitiae . . . dente florentem virtutibus vitem -ere. **ζ** *discerpere, friare – zerreißen, zerkrümeln:* AETHICUS p. 123,7 ne forte . . . quasi panem cuncta -iant (-ant *var. l.*) ac degluttiant *daemones*. **2** *translate:* **a** *demere, auferre, abstrahere – wegnehmen 'abzwacken':* MIRAC. Liutw. 3 (MGScript. XV p. 1262,24; s. XI.2) dum quisque illorum *(episcoporum)* quod potissimum erat, ex monasterio -psit. ACTA imp. Winkelm. I 94 p. 83,29 in gaçofhilatio tam inmensi tributoris munifici *(i. Dei)* nonnulla de temporalibus collocanda -ere. **b** *eligere, excerpere – auswählen, exzerpieren, 'herauspicken':* ERMOLD. Ludow. 3,522 librum, quem patrum vestra potestas dogmate -psit. HRABAN. epist. 57 p. 515,6 deputare, quod . . . e quorundam eruditorum libris -tum facile memoriae mandari possit. PETR. CAS. (?) chron. 4 prol. p. 459,25 registris Romanorum pontificum . . . nec non principum et ducum gestis -psimus. *al.* **c** *percipere – vernehmen:* MIRAC. Bav. 1,19 is . . ., a cuius . . . ore *haec* -ta sunt, talis erat religionis . . ., ut cuilibet fideli facile de his non detur dubitari. **d** *frui, vesci – genießen:* CARM. var. I 27,1,5 ut . . . vitales . . . legens crebro -ere sensus . . . valeas. VITA Galli II 1714 vitales donec sospes -pserat auras. **e** *convellere, irritum facere – zerpflücken, zuschanden machen:* LEG. Wisig. 10,3,4 nulla ratio sinit . . ., ut eius possessionis integritas -atur. 12,2,2 nullus apostolica instituta -at.

subst. **decerptum,** -i *n.* *excerptum – Auszug, Exzerpt:* SUMM. Heinr. C p. 259 deflorata excerpta -a.

decertatio (-cio), -onis *f.* **1** *strictius i. q. pugna, depugnatio – (Entscheidungs-)Kampf:* ANNAL. Petav. a. 796 (MG Script. I p. 18,19) cum magna . . . -e vastavit *rex Karolus* Saxonia. MIRAC. Hucberti 2,24 orta -e . . . abbas . . . signa ecclesiae pulsari iussit. ANNAL. Quedl. a. 984 p. 66,12 in regem . . . benedici . . . prohibente . . . regi electo et uncto iure faventium -e non meruit *Heinricus*. HIST. peregr. p. 161,2 sine cotidiana -e. FUND. Consecr. Petri p. 126,21 sanctorum . . . populus . . . retrocedere . . . sacra -cione compulit execrabilem legionem. *al.* **2** *latius i. q. lis, controversia, contradictio – Streit, Auseinandersetzung, Widerspruch:* CHRON. Andag. 16 p. 40,11 sine ulla -e. RUD. TRUD. (?) gest. 9,31 p. 289,35 quem *(Iohannem)* . . . longissima et dampnosissima michi -e eo perduxi, ut . . . feodum ei abiudicaretur.

decertator, -oris *m.* *pugnator – Kämpfer, Streiter:* RUP. TUIT. Eliph. (PL 170,433C) invidens -bus veritatis in appellatione martyrii *Iulianus*.

[decertierent *v.* decerno.]

1. decerto, -avi, -atum, -are. *script.* -cret-: *p. 84, 17. 37. depon.: p.84,24.27. al.* *pendet dat.: p.84,16.17.19.* *partic. praes. usu subst.: p.84,4.55.*

I *intrans.:* **A** *proprie i. q. confligere, certare, pugnare – kämpfen, streiten, sich schlagen:* **1** *spectat ad pugnam, proelium, bellum:* **a** *corpor.:* **α** *in univ.:* IULIAN. TOLET. Wamb. 9 p. 508,11 si Francorum viribus nobiscum -ando confligat *(sc. Paulus)*. ARBEO Corb. 18 p. 209,10 his *(Ansarico et pisce)* -antibus iam longius deductis. BERTH. (?) annal. a. 1075 p. 278,39 bello cum eis *(Saxonibus)* potius -ret *rex*. ANNAL. Brunw. a. 1141 ut . . . quercubus . . . erutis ceu sagittis inter se iaculando -verint *daemones*. HIST. peregr. p. 169,36 imperatori . . . cum hostibus -anti . . . triumphus arridet. *saepius.* *in imag.:* TRACT. Garsiae 115 ubi Albinus confligit, Rufinus luctatur et -at. 267 si . . . -amus hiis gladiis *(i. reliquiis) eqs.* LIGURINUS 10,387 -ans pelago perfringit remige fluctus. **β** *de certamine singulari:* LEG. Lang. p. 528,1 (a. 1019/37) eligantur duo ex ipsis *(partibus)* . . ., qui cum scutis et fustibus in campo -ent (*sim.* CAPIT. reg. Franc. 134,1). *al.* **γ** *victoriam ferre (ex) – siegen (über):* OTTO FRISING. chron. 2,37 p. 111,22 dum . . . Hannibali Affrorum viribus in Italia moranti -are non valerent *Romani*. 4,32 p. 225,17 Siagrius Clodoveo -are (decretare *C1*) non valens. 5,4 p. 234,28 quibus *(Parthis)* dum Germanus patricius . . . -are non sufficeret. **b** *spirit.:* LEG. Lang. p. 184,10 (a. 745/46) quia cognoscimus eum *(iudicem)* nec Dei nec nostrum esse fidelem nec pro salvationem terrae istius -are, sed . . . contra Deum quaerit agere et contra nos. EPIST. pont. Rom. sel. I 1 p. 3,11 quoniam . . . pro ea *(sede apostolica)* te *(sc. abbatem)* -ari fideliter . . . repperientes agnoscimus. FORM. Augiens. C 7 p. 368,15 quatenus liceret ei *(patri)* . . . instanti quadragesima p r o communi s a l u t e -retur (DIPL. Otton. I. 213 p. 294,38). PETR. DAM. epist. 8 p. 121,3 dum optemperare sacris voluminibus nitimur, contra haec eadem sacra volumina -amus. **2** *spectat ad litigium, controversiam, rixam:* HINCM. ord. pal. 599 quanta . . . mutua hinc et inde altercatione vel disputatione seu amica contentione -assent, apertius recitabant *segregati*. CHART. Sangall. A 801 adversus quem (*Notgerum)* cum diu multumque ex parte coenobii fuisset -tum. OTTO FRISING. chron. 8,13 p. 411,9 si quis . . . dicat *eqs.*, non est cum eo -andum. CHART. Rhen. med. I 649 sic multo tempore . . . affirmatione et negatione -tum (decretatum *ed.*) est. TRAD. Garz. 34a p. 34,14 ut . . . multis placitis cum illo *(praeposito)* -ans legaliter per sententiam scabionum optineret *Wernherus* possessionem. **B** *translate:* **1** *contendere, niti, laborare – sich anstrengen, sich bemühen, sich angelegen sein lassen:* CAPIT. reg. Franc. 22, 80 secundum quod . . . Pippinus rex -vit, ut fieret (*inde* 183,74). ANNAL. Mett. a. 746 Pippinus . . . -bat (laborabat *var. l.*), ut *eqs.* ORD. Cas. I praef. (PL 89,1261B) patres coenobiorum studiose sanctam regulam observare cum summa cura -ant. EPIST. Col. 9 p. 251,33 parentes nostri . . . sancti Petri gratiam ex Deo ferventissime -ando quaerere procuraverunt. GERH. AUGUST. Udalr. 1,15 l. 50 -vit, qualiter episcopatum . . . omnigenis honoribus sublimare potuisset. LEO MARS. chron. 2,85 p. 334,6 nonnullas Graecorum hereses corrigere -antes . . . Michahelem et Leonem . . . anathematizaverunt *apocrisiarii*. *al.* *c. gerundio:* COD. Karol. 41 p. 554,10 in quantum virtus subpetit, voluntati vestrae obtemperandum -amus. **2** *aemulari – wetteifern:* CHART. Mog. A II 676 p. 1106,31 (epist. a. 1196/97) estuare cepi inter -antes favorem vel gratiam vestram optinere.

II *trans. i. q. certatim petere – umkämpfen, umwerben:* WOLFHER. Godeh. I 33 dico Willigisum . . . Bernwardo . . . parroechiam ab eis eatenus -tam . . . resignasse. NORB. IBURG. Benn. 5 optimatibus terrae illius *(sc. Saxoniae)* in brevi est cognitus et honestissima contentione -tus.

2.*decerto, -are. *(cf. francog. vet.* acerter *[v. Wartburg, Frz. etym. Wb. II. p. 610 a])* **1** *pro certo affirmare – versichern, behaupten:* EPIST. Teg. 34 ut incole regionis -ant. *denotare – bezeichnen (als):* METELL. buc. 3,59 dum me -as incertum, non bene certas. **2** *iterum mensurare – nachmessen:* VITA Pard. 18 (MGMer. VII p. 36a,25) cum . . . lignorum artifices lignum -rent, pedem et dimidium ultra mensuram . . . invenerunt *(cf. notam ed.)*.

[decerviculum *v.* discerniculum.]

decessio, -onis *f.* **1** *obitus, mors – das Dahinscheiden, Tod:* CHART. Sangall. A 61 (a. 771) post meam -em. VITA

Leutfr. 10 (MGMer. VII. p. 13,19) post aliquot annos -is (descensionis *m. al. corr.* descessionis *4a*) sancti Andeoni. AGIUS vita Hath. 24 donec subsequentes duos psalmos, -i eius aptissimos, compleremus. GESTA Camer. 2,11 p. 458,43 adversariorum -em arbitrantes. TRAD. Scheftl. 37 ne . . . presentium hominum -e oblivioni tradatur. *al.* **2** *defectio – das Schwinden:* HUGO HONAUG. div. 46,5 ubi abest -o et successio qualitatum subiecti. **3** *successio, generatio – Nachfolge, Generation:* LEX Ribv. 12,2 si homo . . . ita pauper fuit, ut insimul solvere non possit, per tres -es (discessiones, decisiones *var. l.*) filiorum solvat. *cf.* discessio.

decessor, -oris *m. script.:* ded-: *l.30.* deud-: *l.29.* deund-: *l.29.*

1 *praedecessor – Vorgänger:* LEG. Wisig. cod. Eur. 305 p. 16, 31 hoc observan<dum esse iubemus>, quod . . . -orum nost<rorum constituit> mansuetudo. LIBER diurn. 13 iubente -e nostro. EPIST. var. I 33,16 ministeria, sicut apud -es nostros fuerunt. NICOL. I. epist. 68 -orum exempla meorum imitans. DIPL. Otton. II. 231 p. 260,5 ut . . . habeant potestatem . . . commutaciones . . . a -bus episcopis iniuste . . . factas frangere. EPIST. Meginh. 25 p. 233,1 aiunt *legati* . . . plus se a vobis uno hoc anno quam L superioribus sub V -bus vestris perdidisse. CHART. Babenb. 287 p. 122,22 recte suorum -um legitimus heres nuncupatur, qui *eqs. persaepe.* *maior, parens – Vorfahr, Elternteil:* TRAD. Ratisb. 2 (c. 765/88) pro memet ipsum et pro -es meos trado . . . dimidiam . . . hereditatem. **2** *successor – Nachfolger:* DIPL. Otton. I. 261 p. 373,32 quousque in nostram seu -orum nostrorum presenciam veniant (*inde* DIPL. Otton. II. 254[a] p. 294[a],29 deud-orum. 254[b] p. 294[b],28 deund-orum. DIPL. Otton. III. 291 p. 717,19 ded-orum). DIPL. Merov. III A 75 p. 191,44 disponente . . . episcopo ac -bus suis. CHART. Bund. 171* (dipl. Conr. II. spur.) ne aliqua . . . persona . . . episcopo Uldoni suisque -bus contradicere presumat. DIPL. Conr. III. 141 p. 254,31 predecessorum debet privilegia conservare, qui sua vult a -bus instituta servari.

1. decessus, -us *m.* *acc. vel abl. sg.* -o: *l.38.* **1** *obitus, mors – das Dahinscheiden, Tod:* TRAD. Frising. 400[a] p. 342,5 (a. 818) post meo -o. EINH. Karol. 17 p. 20,20 propter festinatum illius -um. DIPL. Merov. I 88 p. 78,27 (spur.) post -um abbatis. THANGM. Bernw. 12 p. 763,31 Cristina . . . felici -u migravit ad Dominum. CHART. Brixin. 157 p. 169,17 ex -u domini Hugonis. *persaepe.* **2** *defectio – das (Dahin-, Ver-)Schwinden:* URSIO Marc. 2,3 rem nimis attenuatam invenit . . . processu temporum, -u rerum et quotidiano incessu vel incursu vastatorum. HONOR. AUGUST. sacram. 49 matutinum est -us tenebrarum et adventus aurorae. *de eclipsi:* REIN. LEOD. Evr. 7 (MG Script. XX p. 563[b],8; s. XII.[2]) fieri . . . aliquando . . . naturaliter solis -um.

2. decessus *v.* 1. decedo. **decetero** *v.* ceterus.

***dechristianatus,** -a, -um. *profanatus – entweiht:* SIGEB. GEMBL. apol. 7 (MG Lib. Lit. II p. 444,28) alii in lapides et ligna prophanorum . . . contactu -a scopis animadvertentes.

decibilis (-ceb-), -e. **1** *decens, conveniens, aptus – schicklich, geziemend, angemessen:* **a** *in univ.:* NICOL. I. epist. 105 haec . . . confirmamus . . . -i reverentia. GLOSS. III 416,37 St.-S. -em zimelichen. AENIGM. super turb. 7 colligatur vaporis terrei primordialis quantitas duodenaria, omni abstracta terreitate inordinata, lotione -i *eqs.* **b** *gratus – gefällig:* THEOD. TREV. transl. Celsi 17 imperator . . . sacrum et Deo -em . . . affatus est conventum. **2** *pulcher, decorus – hübsch, schmuck:* EKKEH. IV. cas. 97 misit . . . dux . . . Purchardo . . . ambulatorem valde -em et alacrem.

adv. **decibiliter.** *decenter, convenienter – schicklich, geziemend, angemessen:* ARNULF. MEDIOL. gest. 3,13 p. 185,5 -r (docebiliter *M*) . . . tractatur *metropolitanus* ab apostolico tunc Nicolao. 3,19 rex . . . a clero et populo -r (dece- *H*) invitatus.

***decidentia,** -ae *f.* (decidens) *fragilitas – Hinfälligkeit, Vergänglichkeit:* ALBERT. M. sent. 1,8,24 p. 253[b],2 privatio et potentia -ae est in eo *(sc. ente simplici)*, nisi contineatur.

[decidius *v.* deciduus.]

***decidivus,** -a, -um. (*cf.* recidivus) *ruinosus – verfallen:* DIPL. Heinr. IV. 156 p. 202,9 presul . . . suggessit . . . se idem *(coenobium)* incendi<o> combustum invenisse, pene -um.

1. decido, -cidi, -ere. *script.:* -ced-: *stirp. praes.: l.24.53. 58. stirp. perf.: l.11. p.87,15. praes. ind.* -et: *l.38. form.* -cad-: *l.23.26. al. metr.* -cid-: HRABAN. carm. 4,3,17.

I *proprie i. q. (de)labi, ruere, decumbere – (ab-, hin-, nieder-, hinunter)fallen, (ab-, hinunter)stürzen, niedersinken:* **A** *subi. anim.:* **1** *homines (diabolus: l.11):* **a** *in univ.:* BEDA hist. eccl. 5,13 p. 311,17 tactus infirmitate -it *vir laicus* in l e c t u m (WALAHFR. Wett. 944. *al.*). AETHICUS p. 95,1 diabolus . . ., qui . . . a culmine altitudinis -edit (-it *var. l.*). AGIUS vita Hath. 11 cum . . . timeret, ne in fluvium subtercurrentem -ret. HROTSV. Abr. 7,7 cur -is *(sc. Maria)*, cur in terra iaces immobilis? BERTH. (?) annal. a. 1076 p. 288,18 qui *(Opertus)* repentina morte praeoccupatus equo -it. *saepe.* *in imag.:* THEODULF. carm. 13,8 saepe bonus premitur, malus in sublime levatur, -it atque malus, surgit ad alta bonus. TRANSL. Viti praef. postquam . . . in hoc caliginoso carcere *(i. mundo)* -imus. **b** *cadere – umkommen, fallen:* THEODULF. carm. 72,3,180 non aliter avium moriens exercitus . . . -it. HROTSV. prim. 358 -it *Bernrad* in bello. ANNAL. Weiss. a. 1053 pene sui *(sc. domni Bruni)* omnes -erunt pugnando. **2** *animalia:* FORM. Senon. II add. 5,6 cito -adet *vulpis* ante cano forte. AETHICUS p. 176,15 griphes, quae corruentes in . . . lances ferventes inruunt et illuc -edentes (-entes *var. l.*) interiunt. VITA Elig. 2,47 p. 726,26 coepit *equus* . . . toto corpore marcescente tabescens -adere (-ere *4*). EINH. Karol. 32 p. 36,23 equus, quem sedebat, capite deorsum merso -it. **B** *subi. res:* **1** *in univ.:* ANNAL. regni Franc. a. 807 p. 123,32 horologium . . . cum totidem *(sc. duodecim)* . . . pilulis, quae ad completionem horarum -bant. HROTSV. Sap. 5,23 -entia frusta mei *(sc. Spei)* lacerati corporis dant flagrantiam paradisiaci aromatis. PETR. CAS. (?) chron. 3,38 p. 415,22 non solum non est fracta, que -erat, lampas, sed nec effusum oleum. FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 119,26 priores plume et penne . . . -unt, et natura substituit alias firmiores. *saepe.* *in imag.:* HROTSV. gest. prol. 2,35 quo male compositis verbis mox -at omnis rusticitas oris. **2** *c. colore quodam:* **a** *corruere – einstürzen:* ECBASIS capt. 368 non -et *antrum* ariete crebro. **b** *ruinosum effici – verfallen:* REGISTR. Pant. Col. 4 p. 87,36 quando . . . domus . . . peiorari vel -ere visa fuerit, nos illam eis *(Wicelino ac posteris eius)* auferre . . . habeamus facultatem. 5 ut, si domus . . . -erit *eqs.* **c** *exstingui – erlöschen:* RUP. TUIT. inc. 4 venerunt . . ., qui dicerent -isse incendium. **d** *languescere, torpescere – erschlaffen, erlahmen:* CASUS Petrish. 5,45 illuc *(sc. ad sanctam Fidem)* cum mulier . . . venisset deferens in brachio filium parvulum, cui unum brachium -erat. **e** *occidere – untergehen:* FLOR. LUGD. carm. 1,224 -ere stellas, tota astra nigrescere caeli.

II *translate:* **A** *gener.:* **1** *in univ. i. q. deferri – herabfallen:* VITA Willeh. 4 cum . . . ictus ferientis super collum eius -ret. **2** *c. colore quodam:* **a** *incidere (in) – verfallen (in):* AETHICUS p. 169,5 ne i n e r r o r e m illarum gentium ambiguetas rei veritatis in ruina pravitatis -edat (-at *var. l.*; CHART. Stir. IV 582 p. 347,42 cum . . . gesta hominum mutabilia per oblivionem -ant i. e.). PETR. CAS. (?) chron. 4,95 Casinensis . . . ecclesia numquam in heresim -it. OTTO FRISING. chron. 7,29 p. 355,12 propter absentiam regis Italiae urbibus in insolentiam -entibus (decedentibus *var. l.*). **b** *desistere – ablassen (von):* ALFAN. premn. phys. 30,9 p. 112 Origenes . . ., ne incideret in turpitudinem Aethiopum, immolans -it (*PG 40,721[B]* ἐξέπεσεν) ab omni. RAHEW. gest. 4,59 p. 297,13 si alterutrius partis res vel attolleremus vel extenuaremus, a proposito -ere videremur. **c** *orbari, deficere – beraubt werden, 'sinken lassen':* IULIAN. TOLET. Wamb. 16 qui *(Paulus)* mox nostrorum acies dispositas vidit, illico . . . animo -it. GLOSS. I 773,9 St.-S. ut non pusillo animo fiant, i. ne -ant animo in iro muote ner vallen. LEO MARS. chron. 3,15 p. 379,16 (rec. II) Capuani spe undique -entes. **d** *declinare – abweichen (von):* FORM. Sangall. II 11 scribe nomina eorum *(testium)* per nominativum casum, quia obliqui aut nimium ex sua proprietate -unt aut Latine declinationi non congruunt. DIPL. Loth. III. 54 p. 86,13 quedam, quę vetustatis vicio a statu rectitudinis -erant (*inde* 66 p. 102,29).

[Weber]

deesse – fehlen: FUND. Mur. 20 p. 62,18 si . . . a pretio porcorum unus nummus cadit, nichil reddit, si plus -et, debet reddere. **e** *perire, tabescere, evanescere – zugrunde gehen, dahinschwinden, vergehen:* EINH. Karol. 13 p. 16,7 tota in hoc bello Hunorum nobilitas periit, tota gloria -it. RUOTG. Brun. 4 p. 6, 10 ut Salemon ait, qui minora neglegit, paulatim -it (-et *B1; cf. Vulg. Sirach 19,1*). LEG. Lang. p. 210,26 decreta dispositione conditoris eadem gente ad minima -ente. *de tempore:* URSIO Marc. 2,2 cum -entibus aureis et argenteis temporibus successissent ferrea. **f** *decedere, mori – dahinscheiden, sterben:* IULIAN. TOLET. Wamb. 3 uno eodemque die . . . et -entis (decedentis *var. l.*) regis vitalis terminus fuit et *eqs*. LEG. Lang. p. 200,23 si quis Langobardus -ens (decedens, decens, descendens *var. l.*) uxori suae usumfructum de rebus suis iudicare voluerit. MARIAN. chron. a. Chr. 832 Karolus, antequam -erat (-ederat *1 a. corr.*), . . . febribus correptus. CHART. Stir. IV 377 si . . . aliquis eorum *(sc. conversorum)* in seculo -erit. *al.* **B** *iur.:* **1** *de-, pervenire – gelangen (in), anheimfallen:* DIPL. Otton. I. 341 p. 467,2 omnium iudicio legaliter in ius eiusdem *(Aquilegiensis)* ecclesie -it *(sc. possessio interfectoris patriarchae)*. DIPL. Otton. III. 157 p. 569,5 quod *(monasterium)* per traditionem Burghardi . . . hereditario iure in noshtrum -it ius. DIPL. Frid. I. 503 p. 435,12 qui de calumpnia . . . impetebatur, non poterat expurgationis suę satisdationem offerre, nisi per festucam, quam inclinatus de terra levasset, quam si subito non invenisset, in penam compositionis -it. *addici – zufallen, zustehen:* CAPIT. reg. Franc. 4,8 p. 9,11 ipsi *(sc. cui furtum pertulit)* servus -at. **2** *cedere – Abstand nehmen:* TRAD. Ratisb. 928 p. 460,23 (a. 1179) acceptis . . . XII solidis ab omni inpeticione . . . -it. 931 p. 463,26 ab omni querimonia . . . -erunt et . . . tradiderunt *(sc. partem areae)*. 937 p. 468,28 de . . . causa -erat et de inpetitione . . . rerum se prorsus abdicaverat. **3** *depelli, privari – verlustig gehen:* CAPIT. reg. Franc. 252,29[a] ut . . ., si postea de gradu -erint *(sc. libertini ordinati)*, eius sint conditionis, cuius fuerant ante gradum. PETR. DAM. epist. 89 p. 548,3 cum . . . privatus quisque a suo -ere i u r e non debeat, donec *eqs.* (COD. Wang. Trident. 246 p. 472,3 a i. suo -adant. *al.*). *al.* **4** *irritum esse, tolli – unwirksam sein, entfallen:* LEG. Wisig. 2,5,10 illa sola -ant, que contra legem inveniuntur.

adi. **decidens,** -entis. **1** *proclivis – abfallend, abschüssig:* ANNAL. Altah. a. 1032 mons quidam in pago Salzpurgensi ultra spatium quinque stadiorum -s. **2** *instabilis – wackelig:* ALBERT. M. animal. 1,433 cervix . . . soluta et quasi -s et invalida nocentes designat homines et insidiosos. **3** *tenuis – flach:* ALBERT. M. animal. 1,548 cum . . . brevis et spissus est hanhelitus, quasi interceptus et -s, timidus est *(sc. homo)* et imbecillis. **4** *fragilis, caducus – hinfällig, vergänglich:* CHART. episc. Halb. 596 l. 29 (a. 1227) non -s monumentum. *subst. neutr.:* TRAD. Frising. 476 p. 408,3 (a. 822) date praesentia ista et -ia et conparate aeternam vitam.

2. decido, -cidi, -cisum, -ere. *script.:* desci-: *l.57.* -iss(us): *p.88,7.* **1** *proprie:* **a** *de rebus i. q. resecare, abscidere – be-, abschneiden, be-, abhauen:* **α** *in univ.:* MILO carm. 1,6,1, 299 comam capitis ferro -it *Amandus*. BERTH. ZWIF. chron. 3 p. 146,27 in hac villa *(sc. Altinburc)* columnae nostrae ecclesiae sunt excisae (-sae *B*). VISIO Godesc. B 12,2 maior *(puer)* bipenne, quam secum ad corilos -endas (descidendas *K a. corr.*) tulerat, minori *(puero)* caput amputavit. *al.* *in imag.:* EPITAPH. Har. (MGScript. X p. 15,6; a. 842/54) pastor talis vitam moderatus ovilis, morbida -it, crescere viva dedit (*inde* CARM. Hraban. app. 19,8). **β** *dilacerare – zerreißen:* FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 139,3 calefactas . . . carnes . . . et -sas et minutatas et inceptas digeri dat pullis suis. p. 141,28 cum ipsis *(unguibus)* non possunt *pulli rapacium* -ere carnes neque minuere. **b** *de hominibus i. q. occidere – töten:* LAND. MEDIOL. hist. 37 defensores . . . meos si iuste cecassent et -issent. **2** *translate:* **a** *gener.:* **α** *seiungere, avellere – abtrennen, losreißen:* OTTO FRISING. chron. 4,20 Gildo . . . Africae comes cepit novis ausibus a Romanorum provincia Affricam -ere. TRAD. Teg. 348[b] quod a predio, quod ei hereditario iure attinebat, a fratre suo numquam -sa fuisset. WALTH. ARR. fund. 3 (MGScript. XV p. 1119,47) parrochiis episcopatus utriusque -sis. **β** *medial. i. q. elabi, tolli – schwinden, zunichte werden:* HEINR. TEG. advoc. 8 spes pacis reficiendę tota -itur. **b** *iur.:* **α** *de re dubia i. q. constituere, definire – festsetzen, bestimmen:* LEG. Lang. p. 109,12 (a. 713/35) quae autem terminate et per divisionem -sae (divisae, finitae, discesse, decesse *var. l.*) non sunt (*sim.* p. 113,8 quae . . . antea de talibus capitulis provenerunt . . ., sic permaneant, sicut prius cognoscuntur esse -sae [-sse *var. l.*]). p. 155,13 nunc . . . -ere et confirmare in huius edicti pagina previdimus. CHART. Beron. 100 (a. 1261) expedit -sa negocia per contractus habitos scriptis solidari. CHART. Scheftl. 32 p. 37,21 omne dampnum . . . promittunt *(sc. venditores)* eis *(fratribus)* quolibet ipsorum dampno -so resercire. **β** *de lite i. q. decernere, componere – entscheiden, beilegen:* CONC. Karol. A 3[B], 12 si minime convenerit, ut -atur inter eis *(clericis)* intentio, apud apostolicam veniat sedem. PETR. DAM. epist. 97 p. 72,21 ante -sum (decussum *var. l.*) causae negotium. OTTO FRISING. chron. 5,34 p. 258,38 -sa lite (gest. 2,7 rex . . . litem iudicio vel consilio -surus . . . curiam prefigit. *saepe*). CHART. archiep. Magd. 399 p. 525,23 litigium . . . fine -imus eo ordine, quo dicemus. CHART. Eberb. 453 omni altercatione postposita et -sa. *persaepe*.

3. decido *v.* 1. descindo.

deciduus, -a, -um. **1** *proprie i. q. delabens, deruens – (herab)fallend:* **a** *strictius:* CARM. Salisb. I 11,21 -a porcos pascit . . . glande Novimber. ANSELM. GEMBL. chron. a. 1124 imber . . . singulis mensibus assidue -us. OLIV. hist. Dam. 11 p. 180,4 scala . . . confracta . . . milites strennuos et armatos corpore -os secundum animas levavit ad celum (*inde* ANNAL. Rup. Salisb. II a. 1217 [cod. *B*]). *in imag. i. q. madens – triefend:* AETHICUS p. 160,7 clade tot annis humano cruore -a *(cf. notam ed.)*. **b** *latius:* **α** *instabilis – wackelig:* SUMM. Heinr. C p. 261 -us qui cito cadit, labilis. **β** *occiduus – untergehend:* METELL. Quir. 11,20 quae *(Constantinopolis)* . . . fere minus valet solis -i barbaricis obvia gentibus. *meton. i. q. occidentalis – im Westen gelegen:* WALDO Anscar. 48,8 -as mundi quae *(Francia)* vergit ad oras. **2** *translate:* **a** *de luce i. q. deficiens – schwindend:* FLOR. LUGD. carm. 4,194 -as . . . faces Eoos flectit *sol* ad ortus. HEIRIC. Germ. I 6,246 menstrua -os cum luna recolligit ignes. EPITAPH. var. II 33,4 lumine -o caruit que *(Mathildis)* VIIII kalendas Augusti. **b** *de rebus terrenis i. q. caducus, vanus – hinfällig, vergänglich:* ERMENR. Sval. 2 plus . . . heremum cupiit quam ullos . . . saeculi . . . honores -os. LOTH. I. ad Hraban. 2 (MGEpist. V p. 503,27) expositiones . . . refectionis nobis tempore recitandas, ut inter -as epulas interior homo noster spiritalis alimoniae non fraudaretur inmarcescibilibus dapibus. METELL. Quir. 15[a],40 -as ob opes. *subst. neutr.:* CHART. Rhen. med. I 270 (a. 995) in hoc . . . laudanda . . . deitas, quod . . . -is (-dius *ed.*) semper acquirere . . . possimus eterna. **c** *de institutionibus sacris i. q. labens, corruptus – verfallend, in Verfall geraten:* AETHICUS p. 198,11 ob iusiurandum et foedera -a mors et calamitas.

decies (deties) *adv. numer.* **1** *proprie i. q. decem vicibus – zehnmal:* **a** *in univ.:* ALDH. ad Acirc. 10 p. 86,21 in illo *(versu)* XIV sillabarum dactilus -s variatur. PS. BEDA arithm. 3 l. 96 debet . . . summam . . . quinquies multiplicare, deinde totum -s ducere. RADBERT. Matth. 8,3518 deties centum fiunt mille. RUODLIEB VII 86 si -s possis, fac, . . . vel quotiens vis. EPIST. Reinh. 99 vos *(sc. abbas)* . . . et perditas *(pigmentarias confectiones)* restituite et -s, immo cencies, . . . adicite. *al.* **b** *in circumlocutione numerorum rotundorum (praesertim in poesi):* CARM. de conv. Saxon. (NachrGött. 1985/I p. 63; a. 777) iam septingentenos finitos circiter annos et septem -s. EINH. Karol. 15 p. 18,13 quae *(Italia)* . . . -s centum et eo amplius passuum milibus longitudine porrigitur. WALAHFR. carm. 38,98 -s denos . . . versus. WALTH. SPIR. Christoph. II 4,151-s denis si pastor ab agnis unum perdiderit *eqs. saepe. v. et p.125,64.* **2** *meton. i. q. saepe(numero) – oft(mals), vielmals, 'zigmal':* ALDH. epist. 6 vale, -s dilectissima. ALCUIN. carm. 4,48 oscula melligeris -s da blanda labellis. FROUM. carm. 21,10 centenas -s, milies quoque mille salutes.

***deciesdeni,** -orum *m.* *decem vicibus deni – 'die Zehnmalzehn, die Hundert':* LAND. MEDIOL. hist. 1,8 p. 41,15 XXVIII

[Weber]

sacerdotes, qui cum aliis LXXII coniuncti faciunt C, quapropter -i vocantur; inde est, quod decumani vocantur, seu quia *eqs*.

***deciliatio,** -onis *f.* (de *et* *ciliatio) *solutio constrictionis ciliorum – das Lösen der Zusammenschnürung der Augenlider, das 'Losbräuen':* FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 188,8 in hoc modo -is incipiet *falco* melius assuefieri videre hominem. p. 191, 18 cum . . . per . . . -em conturbatus fuerit *falco. ibid. al.*

***deciliatura,** -ae *f.* *solutio constrictionis ciliorum – das Lösen der Zusammenschnürung der Augenlider, das 'Losbräuen':* FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 187,12 si contingeret, quod mansuetus fieret *falco* sine ciliatura aut cum -a subita.

***decilio,** -atum, -are. *constrictionem ciliorum solvere – die Zusammenschnürung der Augenlider lösen, 'losbräuen':* FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 154,15 avis timet ad faciem hominis . . ., quando sic portabitur -ta. p. 186,10 ad hec omnia assuescit prius quam -etur. p. 187,17 oportet . . . non simul ex toto -are. *ibid. saepe.* *Weber*

decima, -ae *f.* *script.:* dec-: *p.91,36.* -cina: *l.44.* -cuma: *l.54.* -mia: DIPL. Heinr. II. 386 p. 492,26.

I *decima pars – zehnter Teil, Zehntel:* **A** *gener.:* CONC. Merov. p. 167,3 -as fructuum . . . locis sacris praestare. VITA Elig. 2,43 devovens, ut . . . -am rerum suarum . . . ecclesiae dilegaret *Ingomarus.* CAPIT. reg. Franc. 170,49 ut de omnibus in eleemosynam datis . . . -ae pauperibus dentur. RATHER. epist. 26 p. 152,29 tanta lues totam . . . invasit provinciam, ut vix usque ad -am hominum perveniret *sanctus vir.* CHRON. Erf. mod. II a. 1274 p. 264,34 quod per VI annos debeat dari -a redituum et proventuum. *saepius.* **B** *math.:* ANON. geom. I 4,25 ex . . . summae integritate ad circuli aream inveniendam tres quartas -as subducas. *al.* GERB. geom. 6,7 p. 95,10 XIIII . . . numerus X et bissem in se continet et eius quinque sextas -as, et item XVIII triens semunx eodem modo XIIII in se continet et eius quinque sextas -as; quae proportio superquinquepartiens sextas -as appellatur. **C** *iur. i. q. impendium decimae partis – Gebühr von zehn Prozent:* INNOC. III. registr. 1,376 p. 569, 34 quod . . . more secularium super -a litis . . . cum litigantibus . . . pro salario convenitis *(sc. clerici iudices delegati).*

II *vectigal decimae partis – Zehnt, Zehntabgabe (de re v. LexMA. s. v. Zehnt):* **A** *proprie:* CONC. Merov. p. 137,23 ut Abrahae documenta sequentes -as . . . non pigeat Deo . . . offerre. CAPIT. reg. Franc. 20,7[a] de -is, ut unusquisque suam -am donet. MIRAC. Hucberti 2,15 annuae venationis primitias et -as cuiusque generis ferarum beato Huberto persolvere. CHART. Stir. I 252 -am dare (-inam *ed. posterior in* CHART. Carniol. I 100) patriarchae. CHART. Austr. sup. I 311 p. 455,25 abbatissa . . . optinuit . . . -as . . ., qui riutzehent vulgariter appellantur. CHART. Lamb. Leod. 78 p. 125,2 habere tam grossam -am totaliter quam m i n u t a m (CHART. Mekl. 438 p. 436,36. *saepe. sim.* CHART. Monast. 19 p. 117,22 in aliis . . . -is, que minores vocantur. *al.*). *persaepe.* *c. gen. explicativo:* CHART. Rhen. med. III 117 (a. 1219) -am quandam . . ., que vulgari verbo -a elemosine nuncupatur. **B** *alleg. et in imag.:* **1** *in univ.:* HRABAN. univ. 14,21 p. 397[A] in primitiis initia bonorum operum . . ., in -umis vero perfectio bonorum operum. THIETM. chron. 4,10 de fructu . . . ventris sui -as Deo obtulit *Theophanu* filias suas. WIBERT. GEMBL. Hildeg. 115sq. que . . . Deo, qui -as sibi in lege offerri mandavit, ad serviendum ei . . . cunctis diebus vitae suae sic -a sua sequestrata est. **2** *de quadragesimali ieiunio:* EPIST. Alcuin. 144 p. 228,32 subtractis sex diebus dominicis, in quibus ieiunare minime licet, -as dantes corporis sui triginta sex dies . . . ieiunant. HRABAN. hom. I 9 p. 21[D] quasi anni nostri -as Deo damus per temperantiam *eqs.* HONOR. AUGUST. spec. p. 884[A] est *(sc. quadragesima)* . . . -a vitae nostrae, sicut enim de aliis rebus, ita etiam -am debemus dare de diebus. *al.* **3** *de agno Dei:* ALBERT. M. bon. 328 p. 182,15sq. denarius . . . respondet . . . perfectioni operis secundum decalogum et perfectioni -ae pro nobis oblatae; haec enim -a est Christus. **C** *meton.:* **1** *territorium decimandum – Zehntgebiet:* DIPL. Ludow. Germ. 140 p. 196,8 ducenta aratra -arum. CHART. Traiect. 284 p. 262,34 presbyter . . . -as fratrum ecclesiae sancti Petri invasit. 875 quod predictus mansus in nostra non iacet -a, unde non solvet nobis -am. **2** *ius decimationis – Recht auf Zehnterhebung:* TRAD. Frising. 809 (a. 858) accepi coloniam I et III casarum -am. CHART. Mog. A I 296 p. 186,25 -am s u p e r villam Osternene, -am super villam Sulingen, -am super Rotershusen *eqs.* (ANNAL. Hild. a. 1039 p. 44,34. *saepius*). 333 datis in concambium pro terminalibus -is . . . tribus huobis. EPIST. Heinr. IV. 19 ea, que super -is et iusticiis Osinabruggensis ecclesiae decrevimus. DIPL. Loth. III. 41 p. 68,2 ecclesia parrochię sancti Servatii sola in Traiectensi urbe habet -as et t<e>rminum. ACTA civ. Wism. B 431 Henricus . . . emit ab Henrico . . . -am de VI mansis. *saepe.* *expressius i. q. proventus decimationis – Zehntertrag:* RIMB. Anscar. 35 p. 69,3 ad quem *(hospitalem)* -as de nonnullis villis disposuit, ut ibi cum cotidiana susceptione pauperum aegroti quoque recrearentur. CHART. Eichsf. 33 ut . . . frueretur *monasterium* . . . -is, que redeunt de villis regiis. METELL. Quir. 31[tit.] de quodam prefecto Ratisponensi, qui -is sancti Quirini equos suos pabulaverat.

***decimabilis,** -e. *decimanus – zehntpflichtig, zehntbar:* CHART. Basil. B 133 p. 92,23 (a. 1277) ego *(sc. rector ecclesiae)* decimas agrorum, pratorum et omnium, que mihi . . . -ia remanserunt, . . . conventui concessi (*inde* 142 p. 100,14).

***decimaciuncula** *v.* *decimatiuncula.

***decimalis,** -e. *ad decimam pertinens – den Zehnt betreffend, Zehnt-:* **1** *in univ.:* DIPL. Conr. III. 268 p. 464,30 locum ipsum ab omni i u r e -i . . . liberum esse (CHART. Rhen. med. III 99 p. 96,4. *al.*). CHART. Rhen. med. I 604 p. 664,5 noverint universi -es . . . censuum p a c t i o n e s . . . fore confirmatas (II 62 p. 104,6. *ibid. al.*; *cf.* I 604 p. 664,43 censuales decimarum pactiones). CHART. civ. Erf. 98 m e n s u r a . . . -is a . . . abbate . . . instituta perpetuo permanebit (REGISTR. Xant. p. 56,27sq. *ibid. al.*). CHART. Turg. III 396 p. 157,16 ad caucionem in Diezinhovim ecclesie -em. *al.* **2** *decimanus – zehntbar, zehntpflichtig:* COD. Lauresh. 140 p. 414,27 (a. 1052/95) omne -e fenum. CHART. Turic. 347 terra . . ., que ad capellam -is est. FUND. Schild. 18 quod curtes ecclesie adiacentes domino episcopo adhuc -es essent. *remissius i. q. censualis – zinspflichtig:* TRAD. Frising. 1598 f. 27 (c. 1261) Hainricus de Rossepach -is sancte Marie ad V denarios. **3** *nomine decimae datus – als Zehntgabe entrichtet:* CHART. Livon. B 4 (a. 1224) in castro Cessoe annona -is . . . nobis *(sc. episcopo)* salve<bi>tur. REGISTR. abb. Werd. 9,16 p. 312,23 in decollatione Iohannis solvuntur . . . in Esmer XIIII solidi -es. *al.* CHART. episc. Wirz. I 415 p. 481,5 quod pecunia -is ad alios usus . . . est conversa. REGISTR. Xant. p. 61,37 pertinent ad curtem . . . pulli -es. *al.* **4** *iure decimae exigendae praeditus – zur Zehnterhebung berechtigt:* DIPL. Otton. I. 209 p. 288,16 <ut proprie>tatem . . . <cum basilica -i> . . . reciperemus. CHART. episc. Spir. 14 p. 13, 41 Ruodolfus . . . tradidit . . ., quicquid . . . habuit ac possedit . . . cum una -i e c c l e s i a (DIPL. Otton. III. 48 p. 450,20. *al.*). CHART. Stir. I 77 p. 89[a],24 curtem stabulariam . . . et c u r t e m -em . . . cum sex mansis (475. *al.*). CHART. Welt. p. 105[a],12 Gekingen ecclesia et c u r i a -is et due hobe (CHART. Stir. II 159 p. 239,5. *al.*).

?***decimancula,** -ae *f.* *(parva) decima – (Klein-)Zehnt:* GESTA Camer. 1,26 p. 411,24 (epist. papae a. 685) stabilimus, ut . . . -a (decimā cul *1*) in Rodulfi curte . . . sit in potestate canonicorum (*fort. corrupt. ex* *decimatiuncula).

***decimania,** -ae *f.* *ordo sacerdotalis Italiae septemtrionalis proprius – ein Norditalien eigener Priesterstand, 'Decimania' (de re v. H. F. Schmid, ZRGKan. 77. 1960. p. 52sq.):* CHART. Ticin. 10 p. 28,24 (a. 1190) vendiderunt . . . presbiter Iohannes . . . et presbiter Albericus . . . ex parte comunis -e . . . omnes . . . casas et res territorias, . . . quas ipsi decimani detinebant. p. 29, 16 promiserunt et spoponderunt . . . deci<m>ani et ministri -e . . . res . . . defendere et guarentare. p. 29,24 pro precio . . . dare debent fratres . . . ad partem comunis -e libras septuaginta denariorum.

decimanus (-cum-), -i *m.* *script.:* -com-: *p.91,12.* -nn-: *p. 91,6.*

1 *gromat. i. q. linea ab oriente ad occidentem directa – von Osten nach Westen gezogene Linie:* ANON. geom. I 4,60 p. 363,19 per quam *(rectam)* lineam cardinem dirigemus, et ab ea normaliter in rectum -umanos emittemus, et ex quacunque eius

[Lozar/Weber]

lineae parte normaliter invenerimus, -umanum recte constituamus. **2** *iur. et canon. i. qui decimae solvendae obligatus est – Zehntpflichtiger:* RATHER. epist. 16 p. 76,17 si nescit episcopus, quot -i . . . sufficiant clericis ad victum. CHART. Tirol. 13 p. 7,33 duo -i ad Vallesella . . ., VI in Bugnana, novem in Corone. 1268 p. 308,4 qui *(viator curiae)* precipiat -nnis, qui solvunt . . . decimam . . ., quod *eqs.* (*sim.* 1272). *usu attrib.:* AGNELL. lib. pont. 140 p. 370,13 coloni -umani speculentur iuxta portus Candiani. **3** *eccl. i. q. socius decimaniae q. d. – Mitglied der sog. 'Decimania' (de re v. K. Bosl. Gesellschaftsgesch. Italiens im MA. 1982. p. 149sqq.):* ARNULF. MEDIOL. gest. 3,10 quidam . . . ex -omanis (decu- *B*) diaconus. LAND. MEDIOL. hist. 1,8 quod -umani vocantur *sacerdotes*. 2,17 p. 55,26 xenodochia, quae omnia maiores ordinarii atque primicerius -umanorum . . . tenebant. CHART. Ticin. 10 p. 29,10 ut . . . canonici . . . teneant omnes . . . casas et res . . ., quas . . . comune -orum habebat. p. 29,13 sine . . . -orum suorumque successorum contradictione. *ibid. saepe. v. et p.90,62.63.* *usu attrib.:* LAND. MEDIOL. hist. 2,32 p. 68,44 suis *(sc. archiepiscopi)* . . . omnibus sacerdotibus decumanis ceterisque ordinariis. *ibid. al.*

decimarius, -a, -um. *script.* dęc-: *l.36.* **1** *adi. i. q. ad decimam pertinens – den Zehnt betreffend, Zehnt-:* **a** *in univ.:* CHART. Austr. sup. I 143 (a. 1143) duas partes decimarum . . . cum una -a c u r t e (METELL. Quir. 31,5). CHART. Carinth. III 928 p. 261,4 ecclesiam . . . cum -is ac ceteris iusticiis ad eam pertinentibus. CHART. Salisb. III 780 p. 307,22 decimas, que ab antiquo in -is curiis . . . colligi solebant. **b** *decimanus – zehntpflichtig:* CHART. Pomm. 127 p. 169,34 (epist. papae a. 1195) partem . . . provincie . . . cum . . . universis villulis . . . necnon et rusticis -is (*inde* 171 p. 213,33). **2** *subst. masc.:* **a** *rusticus decimae solvendae obligatus – Zehntbauer:* CHART. Carniol. I 128 p. 120,23 (a. 1163) quinquaginta -os, quos . . . Gerlochus . . . in beneficium habuerat. CHART. Pomm. 106 p. 137,42 quinque rusticos in ea *(villa)* ex hiis, quos -os usitato nomine appellare solemus. CHART. Carinth. IV 2149 p. 248,38 omnes dę-i dant dęcimam de lino, gallin<arum>, apum et nascentium. **b** *exactor decimarum – Zehnteintreiber:* NECROL. IV Ian. 14 p. 261,13 (s. XII.) Walchun -us. TRAD. Garz. 30 huius rei testes sunt: . . . Chůnradus prepositus de Amphingen, . . ., Ortwinus villicus et -us ibidem. CHART. Rhen. med. III 87 p. 86,14 quod . . . -i utriusque partis decimas alterius partis subripere dicebantur. CHART. Tirol. 865[III] p. 278,24 decanus non habet iurisdicionem aliquam de canonicis . . . excepto . . . de . . . -is et aliis officiariis. CHART. Westph. III 588 quod *(placitum)* fuit inter ecclesiam Capenbergensem et Engelbertum -um domini episcopi de Lon super uno malto siliginis minoris mensure, quod idem extorquebat -us a curte Weshem preter consuetudinem. *ibid. al.* *?nom. propr.:* CHART. Turic. 301 p. 184,20 (a. 1153) testibus subscriptis presentibus: . . . Purchardo Nigro . . ., Růdolfo D-o *(sim.* 319; *cf. notam ed. p. 375 s. v. Cendare).*

decimata *v.* decimo. **[decimatibus** *v.* decimatio.**]**

decimatio (-cio), onis *f.* *script.* dic-: *p.92,6.* **1** *proprie:* **a** *exactio decimae – Zehnterhebung, Zehnteintreibung:* RIMB. Anscar. 35 p. 69,11 ad elemosinarum dationem iterum ex integro -em faciebat. CHART. archiep. Magd. 238 (a. 1135) ne laicorum quispiam, qui -cionum i u s contra statuta canonum quasi in beneficiis possident *eqs.* (CHART. Sangall. B 192 p. 176,8sq. [epist. papae]. *al.*) CHART. Osn. II 243 iustum diem -is nostre, diem videlicet sancti Iacobi, nobis recognoverunt *decimatores. al.* **b** *praestatio decimae – das Zehntleisten:* HERBORD. Ott. 2,32 p. 123,4 in . . . edem . . . captas opes et arma hostium . . . sub lege -cionis congerebant *(sc. Pomerani).*

2 *meton.:* **a** *ius decimae exigendae – Recht auf Zehnterhebung:* DIPL. Ludow. Germ. 167 omnia superius dinominata nostris confirmamus edictis cum o m n i -e . . . aecclesię, quę in dominio habetur (CHART. Turic. 132 p. 55,4. CHART. Brand. A III 3 p. 81,6 urbem . . . cum omnibus utilitatibus et -bus [decimatibus *ed.*]. *saepe*). NORB. IBURG. Benn. 19 p. 885,4 chirographum super -e, quod secum detulerat, publice in ecclesia recitari . . . praecepit. VITA Meinw. 72 Ricmarus . . . -em super villam nomine Dodanhusun . . . accepit. CHART. Babenb. 64 -es . . . de redditibus . . . abbati . . . remittimus *(sc. dux Austriae). persaepe.* *expressius i. q. proventus decimationis – Zehnteinnahme:* TRAD. Patav. 1001 p. 336,31 (a. 1218/23) Rudolfus . . . de -e, quam habet extra et infra civitatem, . . . nobis *(sc. decano)* talentum solvere tenetur. **b** *decima – Zehnt(abgabe):* **α** *iur. et canon.:* TRAD. Frising. 193[a] p. 184,6 (a. 804) quicquid de di-e liberorum hominum . . . pertinere deberet ad . . . ecclesias. DIPL. Otton. I. 179 dominicales, quas vulgo s a l i c a s vocant -es (DIPL. Heinr. III. 391 p. 542,42. *al.*). FROUM. epist. 54 in -e, quam Christi pauperibus . . . dispensare debuimus, . . . fraudem sentimus. RUD. TRUD. epist. p. 328,22 -em . . . ecclesiae in communi horreo recondidimus. CHART. Aquens. 53 curtem . . . liberam et absolutam ab omni -cione. *persaepe.* **β** *alleg. et in imag.:* EPIST. Alcuin. app. 4 p. 492,13 subtractis de abstinentia *(sc. sex hebdomadorum)* sex diebus dominicis XXX et VI quasi -o anni remanent ieiunandi. THIETM. chron. 4,56 in quadragesima . . ., cum a se abstinentia carnis et affliccione corporis sui -cionem Deo acceptam offerre conaretur *Dobrawa.* HONOR. AUGUST. sacram. 1 p. 738[C] de singulis centenis *(sc. septuagies centenorum annorum)* da annum in -e, et erunt septuaginta anni. ALBERT. M. incarn. 40 p. 211,20sqq. -o aut ponitur . . . pro actu -is, qui fuit oblatio decimarum, aut pro effectu ipsius, qui fuit -o originalis. sent. 3,3,27 p. 68[a],41 potest *res in potentia existens* decimari, id est ad -em determinari et obligari hoc modo, quo est. *ibid. al.* **c** *portorium – (Durchgangs-)-Zoll:* CHART. Bund. 259[a] (a. 1116) homines habitantes in insula Cumana . . . curaturam, terraticum, rivadigum aut -em in qualibet parte terrarum nostri imperii non dent *eqs. (cf. notam ed.).* **d** *territorium decimandum – Zehntgebiet:* VITA Meinw. 62 Wigo . . . ab episcopo . . . X a r a t r a -is . . . accepit (69. *al. v. et vol. I. p. 857,65sq.*).

***decimatiuncula** (-aci-), -ae *f.* *decima – Zehnt:* CHART. Mog. A I 581 p. 499,18 (a. 1133) predictis fratribus in supplementum cottidiane refectionis duas -ciunculas contulimus *(sc. Adelbertus archiepiscopus).* CHART. Rhen. med. I 501 p. 555, 37 Adalbero . . . -am quandam cuiusdam villule . . . cum decima quarundam vinearum . . . contulit.

decimator, -oris *m.* *script.* -tur: *l.39.* **1** *exactor decimarum – Zehnteintreiber:* CAPIT. reg. Franc. 8,11 ut actor aut -ur in rebus ecclesiae nullus accedat. CHART. Osn. I 266 (a. 1141) ne a suis -bus gravaretur *liber homo.* CHART. episc. Halb. 284 l. 98 -r, dum primo assumitur ad decimationem, iurabit . . ., quod prorsus nulli aliquam faciat iniuriam. CHART. Laus. 319 p. 282,24 in nemore capituli debet habere capitulum unum nuncium, scilicet -em, et villicus alium. CHART. Burgenl. II 149 p. 103,42 (dipl.) volumus, quod . . . decime . . . vini tempore vindemie per -es . . . exigantur. *persaepe.* *?nom. propr.:* TRAD. Salisb. I 629 (c. 1167/93) testes . . . Pilgrimus -r, Guntherus de Rastat. *saepe.* **2** *decimanus – Zehntpflichtiger:* CHART. Osn. I 288 (a. 1153) ut . . ., si qui agrorum Sifridi a -bus domini Willehelmi seminentur, Sifrido decima permaneat. II 243 quod -es nostri . . . super danda decima nobis aliquamdiu rebellabant. REGISTR. Patav. I p. 8[b],14 in Merinpach -r tenetur dare de prediis XX solidos. *al.*

***decimatorius,** -a, -um. *decimanus – zehntpflichtig, zehntbar:* CHART. Mog. A I 331 p. 225,27 (a. 1071) cum omnibus eorundem *(bonorum)* iuribus, proventibus, redditibus, cenibus, decimis, -is possessionibus ac omnibus et aliis singulis pertinenciis.

decimo, -avi, -atum, -are. **I** *decima parte imminuere – um den zehnten Teil vermindern, 'dezimieren':* **A** *strictius de occisione decimi cuiusque ex coetu hominum (in lusu verborum: l.67):* **1** *proprie:* PASS. Ger. Col. 12 praecepit *(sc. Maximianus imperator)* eam *(sc. legionem)* semel et iterum -ari. GESTA Cnut. 3,5 (MGScript. XIX p. 523,1) tortores . . . illius interfectoris Thebeae legionis exemplo usi sunt, qui -vit primum innocentes. GESTA Bert. 3,8 p. 671,27 alii terribiles minas effundebant, quod monachos prius occidendo -rent, quam monachis decimas alletium persolverent. *expressius i. q. occidere – töten:* EKKEH. IV. bened. I 36,54 sic Abraham natos locat in gremio -tos. **2** *translate i. q. in occidendo effundere – beim Töten vergießen:* EKKEH. IV. bened. I 36,60 sanguis Acaunenses -tus consecrat enses. **B** *latius c. sensu aliqua ex parte con-*

[Lozar/Weber]

sumendi: GESTA Ern. duc. I 2,282 stupor magnus ministros apprehendit, a quibus hora absentacionis ipsorum -ti essent cibi.

II *decimam partem reddere, decimam solvere (de) – den zehnten Teil abgeben, den Zehnt entrichten (von):* **A** *gener.:* YSENGRIMUS 3,743 tergora nec certe -are (decorare *E*) paratior esses, persica quam myrtus fragave ferre salix. **B** *iur. et canon.:* **1** *trans.:* VITA Filib. 23 (MGMer. V p. 596,4sqq.) cum . . . copia ei superveniret argenti, studebat omnes species -are, sed . . . semper plus . . . inveniebat additum, quod ante fuerat -tum. RIMB. Anscar. 35 p. 69,9 quicquid argenti . . . illi proveniebat, in usus indigentium -bat. WILH. HIRS. const. 2,52 p. 1115[B] si quid . . . in usus fratrum venumdatur, ipsa pecunia -tur. AMARC. serm. 3,865 non modo fructus dico soli, sed quicquid habes, -are iuberis. CHART. episc. Misn. 240 secundum . . . terrae consuetudinem annonam -andam. *saepe.* **2** *intrans.:* **a** *proprie:* CHART. Rhen. med. I 582 p. 641,14 (a. 1154) alii . . . gratanter -bant, alii . . . vix aliquid dabant. CHART. Sangall. B 324 tria . . . iugera, que iam dicte ecclesie -are tenentur. CHART. Hagenow. 492 p. 359,10 fratres . . . habent unum mansum, cuius medietas -at ecclesie sancti Bartholomei. *al. decimae solvendae obligatum esse – zehntpflichtig, zehntbar sein:* CHART. Hagenow. 490 (a. 1274) quod, si aliqua vinea nobis -ans redigatur in agros, -et eis, si vero aliquis agrorum nobis -ancium . . . in vineas convertatur, ille nobis vinee vel vinea -bit, non eis (*inde* 491). CHART. Hagenow. 492 p. 359,9 LXII iugera . . . ecclesie sancti Bartholomei -ancia. **b** *alleg.:* ALBERT. M. sent. 3,3,27 p. 67[b],21sqq. dicendum, quod -ari aliud est quam -are; -are . . . est idem quod decimas dare. *partic. praes. usu subst.:* ALBERT. M. incarn. 5,1 p. 211,51 cum decima pars alienetur ab ipso -ante, significatur, quod aliunde est cura peccati originalis quam per naturam ipsius -antis; ergo -ans significatur ut ens in originali peccato, liberabilis tamen.

III *pro decima solvere – als Zehnt entrichten:* **A** *proprie:* CHART. Turic. 203 (a. 955) ut, ubicumque locorum fruges contigisset -andę, unde plaustris neque cavallis possint deportari, nosmetipsis ad horreum defferamus, et ut eodem foeno -tos agnos pascamus adusque medium Maium. CHART. episc. Spir. 25 decimam de ipsa marca, quam de nostro prędio prius -vimus ad ecclesiam in Duiffenbach. WALDO Anscar. 86,13 argenti censum -bat. CHART. Worm. 108* p. 721,6 denarios . . ., quos solent vagi homines et vacui bonorum -are de laboribus et negotiis suis. **B** *in imag. (remissius de censu):* HONOR. AUGUST. spec. p. 884[C] si XL annis diem pro anno -bis, XL dies computabis.

IV *decimam exigere (a, de), decima obligare – den Zehnt erheben (von), mit dem Zehnt belegen, 'verzehnten':* **A** *trans.:* **1** *proprie:* FORM. Bitur. 8 convenit, ut omnes servientes ecclesiae nostrae -are deberemus. DIPL. Arnulfi 154 qualiter . . . ceterarum rerum, que merito -ari possunt, decimam . . . donavi. CHART. Mog. A I 260 p. 164,33 hoc . . . terrae spacium . . . ad predictam aeclesiam . . . trado -andum. CHART. Westph. VII 33 quia et alios in Grimelinchusen solebat *Godescalcus* -are. CHART. episc. Hild. III 153 quod primo anno nec a domino nec a villico debent *bona* -ari. *saepius. refl. i. q. se obligare – sich verpflichten (remissius de censu):* TRAD. Michaelb. 6 (a. 1072/1100) quod quedam libera mulier . . . se ipsam ad aram sancti Michahelis -vit VI denariis . . . solvendis. **2** *alleg. et in imag.:* BOVO SITH. Bert. 2 totius anni diebus . . . in tali maerore atque anxietate -tis (*inde* SIMON SITH. gest. 1,5 p. 637,31). ALBERT. M. incarn. 5,1 p. 211,7 quaeritur de decimatione; et quaeritur primo, utrum Christus -tus sit. p. 211,76 dicimus, quod Christus non est -tus in lumbis Abrahae. sent. 3,3,27 p. 68[a],3 -ari . . . est . . . indigere liberatione significare. *ibid. al.* **B** *intrans.:* CHART. Salem. 380 (a. 1263) ius -andi in dicto loco sentenciaiter adiudicamus.

V *in territorium decimationis assignare – als Zehntgebiet zuteilen:* TRAD. Frising. 1313 (c. 990/1000) ista sunt nomina villarum, quę -tę sunt ad Ekkilinchouun. EPIST. Teg. 35 viculus . . . semper -tus fuerat ad aecclesiam nostram. TRAD. Teg. 8 p. 9, 2 ad eandem . . . domum Dei terminatum vel -tum est, quicquid idem martyr *(sc. s. Quirinus)* proprietatis habet intra orientale regnum.

VI *iure decimae exigendae dotare – mit dem Zehntrecht ausstatten:* DIPL. Arnulfi 160 p. 243,11 cum e c c l e s i i s binis -tis, curtibus et casis (DIPL. Ludow. Inf. 41 p. 161,25. *saepe*). CHART. Rhen. 205 l. 98 Willimannum . . . rogasse sibi . . . priori . . . terminatione -asse *(sc. ecclesiam).*

subst. **decimata,** -ae *f.* *mensura quaedam capacitatis – ein Hohlmaß:* GREG. CAT. chron. I p. 152,10 ut . . . Theodorus et eius heredes per singulos annos inferant tritici modia X, v i n i -as XL (p. 195,26. *ibid. al.*). CHART. Carinth. IV 2149 p. 248,13 unusquisque mansus solvit gallinam unam et unam -am l i n i (p. 248,37).

***decimula,** -ae *f.* *(parva) decima – (Klein-)Zehnt:* LAMB. ARD. hist. 115 p. 617,22 nobiles et barones . . . terras suas et, si quas habebant, -as vel prediola obtulerunt. CHART. Laus. 753 Iordanus . . . dedit capitulo . . . quamdam -am. CHART. Pommerell. 45 pro -is ville Orlow.

decimus, -a, -um. *script.* -cem-: *l.19.36.* **I** *adi.:* **A** *proprie i. q.* δέκατος *– zehnte:* **1** *gener.:* **a** *de rebus:* **α** *de tempore:* DIPL. Merov. I 14 anno -emo rigni nostri. IULIAN. TOLET. Wamb. 3 nono -o, postquam regnum susceperat, die Toletanam urbem ingreditur. VITA Agnet. 21 tertia post -am fieret cum virginis aestas. WIPO gest. 16 p. 36,15 eodem anno . . ., id est a nativitate Salvatoris MXXVII indictione -a. OTTO FRISING. gest. 2,33 p. 141,35 prelium . . . a -a pene diei hora usque ad noctem protractum est. *persaepe. cum aliis numeris:* CHRON. Thietm. 2,35 archipresul -oseptimo ordinacionis sue anno . . . obiit. *ibid. saepe.* **β** *usu vario:* ALDH. virg. I 32 p. 273,10 -us ecclesiasticae historiae liber a Rufino caraxatus. THEODULF. carm. 41,1,117 -ae *(epistulae)* textus Timotheum informat. GERH. AUGUST. Udalr. 1,9 l. 188 in -o *(fundamento civitatis Dei)* crisoprasum. ARIBO mus. p. 41,27 -am *(fistulam)* a tertia *(fistula)* . . . hoc modo facillime ordinabis, ut *eqs.* LIGURINUS 3,404 tanto retrocessit Rhoma relapsu, ut vix ad -um lapidem *(i. miliarium)* . . . audeat ipsa sui protendere nominis umbram. *saepe.* **b** *de anim.:* **α** *de hominibus:* CHRON. Fred. 2,16 Romanorum septimus decemus rex Romulus. HERBORD. Ott. 2,30 p. 119,13 novem patres familias -um in expedicionem armis et impensis habunde procurabunt. *saepe. usu subst.:* PAUL. DIAC. Mett. p. 262,8 Rufus vero et Adolfus, qui sunt in numero *(sc. episcoporum)* nonus et -us. WALAHFR. carm. 21,17,2 miles perge, neca viros protervos et primo -um recide quemque. WALTHARIUS 1009 Argentina quidem -um dant oppida Trogum. RUP. TUIT. trin. 3,34 l. 1683 secundum Hebraicam veritatem a primogenito Noe Sem -us Abraham nascitur. **β** *de angelis apostaticis:* AUDRAD. carm. 2,7 de superis -us . . . corruit o r d o (CARM. Cantabr. A 4,1[b],7. *al.*). **2** *iur. et canon. de decima q. d.:* LEG. Wisig. 2,1,26 ut qui pro causis alienis vadunt, -um tantumdem solidum pro labore suo conquirant (*sim.* suppl. 2,50). LEX Baiuv. 1,13 reddant -um fascem de lino, de apibus -um vas. CAPIT. reg. Franc. 77,7 -um mancipium et -am virgam hereditatis fisco regis detur. DECRET. Burch. 3,130 boves et oves et caprae . . . quidquid -um venerit, sanctificabitur Domino. CHRON. Thietm. 3,10 -am partem tocius sue hereditatis tradidere *Tecta et Athela* Deo. STATUT. ord. Teut. p. 42,20 -a pars panum . . . erogetur, pauperibus . . . ter in hebdomada communis elemosina tribuatur. *saepe.* **B** *meton. i. q. ingens – ungeheuer groß, riesig:* LIGURINUS 10,390 dum . . . -us violento gurgite fluctus insiliat *(cf. Lucan. 5,672sq.).*

II *subst.:* **A** *masc.:* **1** *mensis December – Dezember:* EKKEH. IV. carm. var. II 7,17 quę *(palma)* datur in nonis -i sibi *(sc. Rachildae)* parta kalendis. **2** *colonus Polonus – Knecht polnischen Rechts (de re v. E. Haberkern, J. F. Wallach, Hilfswb. für Historiker. I. [8]1995. p. 141):* CHART. Sil. D I 28 p. 21,4 (epist. papae a. 1155) quos *(homines)* omnes cum dux Mesico convictos -os Gedchenses vellet abducere *eqs.* 247 p. 180,37 duas sortes -orum et terciam eorum, qui dicuntur naroshcnici. *ibid. al. usu attrib.:* CHART. Sil. D I 235 (a. 1223) -i rustici. **B** *fem.: v. p.89,18sqq.* **C** *neutr.:* **1** *iur.:* **a** *decima – Zehnt(abgabe):* DIPL. Karoli M. 93 p. 134,27 confirmamus, ut . . . nullum tolloneum . . . neque -um . . . exigere . . . non debeatis. CAPIT. reg. Franc. 20,7[b] de -is, ut unusquisque homo sua -a donet. VITA Desid. Cad. 24 rusticus . . . centum et eo am-

[Lozar/Weber]

plius metras se solum in -o (dolio *var. l.*) inlaturum respondit. CHART. Bund. 214 dimidia pars -i agnorum et alia quam plura predia. *al.* **b** *impendium decimae partis – Gebühr von zehn Prozent (cf. p.94,50):* FORM. Marculfi 1,20 unicuique ex ipsis iustae debita porcionem terminetur et -o illo sunto lites. **2** *anat. i. q. os parietale – Scheitelbein:* CONSTANT. AFRIC. theor. 2,3 p. 5b^{v},20sqq. huius cranei forma est quintupla et in artubus sextupla, cuius duo sunt ossa similia sibi, et vocantur -a . . .; -a ex utroque latere sunt posita super auriculas . . .; sunt et duo alia *(ossa)* utrinque posita solis -is a craneo differentia. *ibid. al.* *Lozar/*

[decina *v.* decima.] **decindo** *v.* 1. descindo.

***decior** *v.* 2. *decor.

1. decipio, -cepi, -ceptum, -ere. *script.:* desi-: *l.27.* -cep(io): *l.19.* -cęp(i): RUD. TRUD. gest. 6,23. -coep(i): *l.72. form. praes.* -pent: *l.53.*

1 *fallere, fraudare – täuschen, betrügen, überlisten:* **a** *in univ.:* CHRON. Fred. 2,58 p. 82,22 mendacia tua placita sunt, rex, ut fraude coneris . . . Francos -cepere. WALAHFR. carm. 19, 29 visis -tus *iuvenis* iniquis. ANNAL. Xant. a. 842 cum vidisset *Lotharius*, quod a suis -tus esset *eqs.* OTTO FRISING. gest. 2, 39 p. 146,22 lignorum strues in plures congesserant *Veronenses* fasces, quatinus . . . -rent militem. FRID. II. IMP. art. ven. 6 p. 190,24 odiet *falco* . . . loyrum, quia invenit se -tum de eo, quod veniebat. *persaepe. medial. (refl.: l.30.32) i. q. errare – sich irren:* Ps. GALEN. puls. 461 (cod. Vr) nec . . . turbationes facile des-aris intellectum coloris urine (*sim.* urin. p. 15,26 ne . . . -aris). RATHER. Metr. 10 l. 448 merito . . . follis . . . vocaris, quoniamquidem veritate vacuus, falsitate quamquam refertissimus indeque stultissimus te ipsum sepissime -is. ALFAN. premn. phys. 41,8 p. 132 quicumque . . . accusant Deum, quod hominem non fecerit malitiae susceptivum . . ., -unt (*PG 40, 776^{B}* λανθάνουσιν) seipsos accusantes Deum, quod *eqs.* MANEG. c. Wolfh. 1 capit. p. 42,3 quod non omnes philosophorum sentencię abiciende sint, sed ille, in quibus -ti sunt et -unt. *saepius.* **b** *circumscribere – übervorteilen:* LEG. Wisig. 7,5,7 quicumque aliquem dolose aut fraudulenter in quocumque -at *eqs.* RATHER. prael. 1,11 l. 884 ne . . . Dominus vindex adsit . . ., dum in negotio dati et accepti te -ere viderit fratrem tuum. BRUNO SIGN. Sim. 6 (MG Lib. Lit. II p. 551,23) servis beati Petri . . . iniuriam non faciatis nec eos in negotiis -atis. HONOR. AUGUST. offend. 18 fures sunt *(sc. invasores ecclesiae)*, quia, quos possunt, -unt, clam, furtim munera accipiunt. CHART. Tirol. notar. I 374 dicit Sycherius, . . . quod est -tus ultra dimidiam iuste estimationis. CARM. Bur. 11,45 subridebat *Nummus*, populum dum -bat. *al.* **c** *defraudare, circumducere – um etwas bringen, prellen:* RATHER. concl. 12 l. 45 ne, quibus abesse . . . non est concessum . . ., eos absentatu -isse arguar. **d** *a fide recta avertere, superstitione imbuere, in errorem inducere – vom rechten Glauben abbringen, zum Unglauben verleiten, in die Irre führen (saepe de diabolo):* NICET. ad Chlodos. p. 121,19 quid est, quod nihil . . . praesumere audent *Gothi*, nisi furtive . . . animas -pent (-unt *var. l.*). HRABAN. epist. 6 cum quibus *(seductionibus)* antiquus hostis humanum genus deludit ac -it. HROTSV. Abr. 8,2 ne vetustus serpens -endi . . . inveniat occasionem. WALTH. SPIR. Christoph. I 24 tu omnibus, qui a te -ti sunt, turpissimę mortis eris exemplum. RUP. TUIT. vict. 4,3 p. 121,18 per eundem sexum populum -ens *draco*, per quem et primum -erat hominem. *persaepe.* **e** *(oc)caecare – (ver)blenden:* ALDH. virg. I 28 a pellaci genero . . . cupidinis philargiria -to . . . proditus *Paulus*. WETT. Gall. 35 p. 277,8 ad quem *(paralyticum)* cupiditate -tus dixit *Erchanoldus: 'eqs.'* CAND. FULD. Eigil. II 14,31 non te -at falsa . . . potestas saecli pompiferi. HROTSV. Cal. 9,11 quae insania te -epit, ut *eqs.* WIPO prov. 52 valde -itur, qui numquam corripitur. *persaepe.* **f** *in stuprum illicere, corrumpere – (zum Ehebruch, zur Unzucht) verführen, vergewaltigen:* LEG. Wisig. 3,2,7 plerique . . . studio cupiditatis inlecti solent interdum mulieres . . . puellasque prave -ere. LEX Baiuv. 1,12 ut nullo presbitero vel diacono liceat habere secum in domo extraneam feminam, ne per illam occansionem -atur. WETT. Gall. 3 p. 259,3 haec *(Brunnihilda)* istum *(Theodericum)* -oepit avertendo eum a legitimo coniugio. HROTSV. Cal. 4,1 quid prodest castitatis professionem subiisse, cum is amens mea -tus est specie? *al.* **2** *capere, intercipere – (ein)fangen:* DIPL. Conr. II. 132 p. 179,8 ut nemo . . . habeat potestatem venandi, sagittandi aut laqueos . . . ponendi aut ullo ingenio feras -endi. *al.* CHART. Zoll. I 179 p. 69,29 concedimus *(sc. praepositus ecclesiae)* . . . usum venandi, sagittandi . . . seu feras . . . capiendi et -endi in nostra valle. *in imag.:* RADBERT. Matth. 3 l. 778sqq. non tu *(sc. diabolus)* . . . adorandus es, ut iam multos falso erroris laqueo -isti, sed Dominum . . . 'adorabis et ipsi soli' quolibet pacto -tus 'servies'. **3** *vita defraudare – ums Leben bringen:* DECRET. Burch. 19,104 si quis per amorem veneficus fit . . ., poeniteat; maxime si per hoc mulieris partum quisque -erit *eqs.* MART. VALER. buc. 1,8 heu macie siccantur oves, heu -is *(sc. pastor)* agnos. *remissius i. q. (dolo, insidiose) interficere – (mit List) umbringen, meucheln:* LEG. Wisig. 2,5,19 nostram gloriam *(i. regem)* conati sunt *(sc. coniuratores)* aut gladio interimere aut mortifera veneni potione -ere. **4** *de benedictione i. q. accipere – empfangen:* CHART. episc. Halb. 553 l. 19sqq. (a. 1223) prepositus . . . proposuit contra cives . . ., quod . . . iniuriam parrochiali ecclesie sue fecissent, benedictionem carnium in die pasche alias -endo (CHART. Ioh. Halb. 34 p. 38,35 accipiendo) . . .; ad quod . . . fuit responsum hoc esse iuris sui *(sc. civium)*, ut alias licite -rent (CHART. Ioh. Halb. 34 p. 38,38 acciperent) cinerum, palmarum . . . et aque benedictionem.

adi. **deceptus,** -a, -um. **1** *fraudatus, occaecatus – betrogen, getäuscht, verblendet (usu subst.: l.30.36):* LEG. Wisig. 3,4,13 p. 152^{a},26 si . . . adultere aut -i mariti etate sunt legitimi filii (p. 153^{a},5 -um maritum). WALAHFR. Mamm. 19,35 habeo *(sc. praeses)* quoque vincere poenis conatus, -e, tuos. RATHER. epist. 9$^{tit.}$ idem miser, infelicissimus et -issimus *(sim.* phren. 5 l. 138. *al.). al.* **2** *inanis, inutilis – sinnlos, nutzlos:* LIGURINUS 10,638 ne . . . suum vatem patiatur *(sc. imperator)* littus arasse vanaque -is fregisse novalia sulcis.

subst. **decipiens,** -entis *m.* *fraudator – Betrüger:* INNOC. III. registr. 1,84 p. 123,1 cum . . . deceptis et non -bus iura subveniant *eqs.* (*sim.* CHART. Diess. 14 p. 123,32).

2. decipio *v.* desipio.

decipula, -ae *f.* *laqueus, rete – Schlinge, Falle, Netz:* **1** *proprie (fere de avibus captandis; de piscibus: l.43; de leone: l.46):* LEX Ribv. 74 capit. p. 67 (cod. A 6.7) de homine, qui ubicumque -am fecerit. AETHICUS p. 154,2 semper paratae sunt foveae vel -ae ad capiendas pisces (*sim.* CHART. Tirol. 54 p. 33,31 piscium; *inde* DIPL. Heinr. II. 527 p. 681,43 [spur.]). ENGELM. carm. 1,104 (MGPoet. III p. 58) profuit . . . precibus cessisse leoni muris complicato -ae laqueo. EKKEH. IV. bened. II 92 nil noceant ulli de -is volucelli. FRID. II. IMP. art. ven. prol. p. 4,9 fit *ars venandi* cum retibus, cum pedicis, cum balistis, arcubus et sagittis cum multisque aliis -is. *al.* **2** *in imag.:* VITA Liutb. 18 p. 23,20 hic fraudis fovea lato patens voragine, illic doli -ae . . . defossis occultantur laqueis. VITA Bertuini 7 (MGMer. VII p. 181,13) ut . . . tuearis nos a -a satanae. ALBERT. M. sent. 2,21 p. 356^{a},5 considerat *diabolus*, . . . in quod vitium facilius inclinetur *(sc. homo)*, ut ipsi paret -am. *al.* **3** *translate i. q. pernicies, exitium – Verderben, Untergang:* IULIAN. TOLET. Wamb. 5 terra *(sc. Galliarum)* suo . . . partu perditionis suae sibimet praeparavit excidium et ex ventris sui generatione viperea eversionis suae nutrivit -am. *Lozar/Niederer*

decirca (de circa) *praep. c. acc.* *circa, de – betreffend, hinsichtlich:* LEG. Wisig. cod. Eur. 310 p. 18,26 similis . . . ⌞de circa⌟ (circa LEG. Wisig. 5,3,1) filios patro<ni vel bucel>larii forma servetur. *Antony*

decisco *v.* descisco.

***decisibilis,** -e. (decidere) *separabilis – abtrennbar:* ALBERT. M. phys. 6,3,5 p. 497,24sqq. aliquid autem ex genere suo -e est sive divisibile et tamen ex sua specie numquam 'decidi' vel 'dividi' potest; . . . omne corpus secundum genus . . . est -e, et tamen caelum propter suam formam numquam recipit divisionem.

1. decisio, -onis *f.* **1** *proprie i. q. desecatio, separatio – das (Ab-)Schneiden, (Ab-)Trennung:* **a** *in univ.:* **α** *gener.:* VITA Berth. Garst. I 21 votum vovit *mulier* Domino . . . crinium

[Lozar/Niederer]

-em. Ps. Galen. anat. 10 p. 188A creavit Deus dentes propter multiplex iuvamentum, scilicet propter -em cibi. *al.* Chart. Lux. IV 433 p. 538,23 donationem . . . factam . . . per -em seu demembrationem a quodam allodio . . . absolvimus. *caesura (lignorum) – das Schlagen (von Holz):* Chart. Raitenh. 63 (a. 1207) concedimus *(sc. episcopus)* . . . eis *(sc. abbati et fratribus)* . . . -em lignorum in foresti nostro (*item* Chart. Salisb. III 602 p. 90,35). **β** *natur. et philos.:* Hugo Honaug. hom. 4,3,2 ex substantia . . . subiecta, quae est hypostasis, esse aliquid multipliciter dicitur, scilicet aut per particionem . . . aut per decursionem sive -em. Albert. M. incarn. 18 p. 188,73 in uno momento facta est -o, formatio corporis et animatio ipsius. epist. Dion. 4 p. 490,36 iste . . . motus non ponit aliquam transmutationem in Deo, sed in humana natura, quae -e a reliqua carne Virginis . . . formata est. animal. 5,39 macra et dura efficitur caro eius *(sc. feminae polypi)*, a qua . . . subtilius nutrimentum per -em ovi est separatum. **b** *amissio – Verlust:* Acta imp. Winkelm. I 931 (a. 1248) licet ipsius *(filii tui)* obitus nos in eiusdem obsequii subtractione turbaverit et te . . . in carnis -e . . . percuciat, si *eqs.* **2** *meton.:* **a** *portio, pars – Abschnitt, (An-)Teil:* **α** *gener.:* Anselm. Hav. dial. 2,19 p. 1192C Eva eiusdem plasmatis tanquam causae praecedentis -o fuit. Chart. Rhen. med. II app. 16 p. 456,19 quedam -o prati tres denar. *(sc. solvit). de capitulo vel volumine libri:* Leo Mars. chron. praef. p. 8,11 in tres . . . -es quasi pro legentium levamine statui libellum istum dividere. Petr. Cas. (?) chron. 4 praef. p. 458, 23 ego . . . quartam nostre chronice -em . . . scribere ordiar. **β** *mus. de semitonio maiore (cf. Boethius mus. 2,30):* Heinr. August. mus. 63 quid interpretatur apotome? :: -o, quia in duabus partibus inaequalibus, qua parte maior augmentatur, minor minoratur. Frutolf. brev. 4 p. 44,26 maius . . . semitonium a Graecis apotome vocatur, quod a nobis -o dicitur. **b** *incisura – Einschnitt, Kerbe:* Frid. II. Imp. art. ven. 1 p. 100,5 quatuor *(curtellae alarum)* . . . -em habent et stricturam ex utroque latere penne. **3** *translate i. q. diiudicatio – Entscheidung, Beschluß:* **a** *in univ.:* Arnulf. Sag. invect. 7 p. 104,33 quorum *(pontificum)* alterum . . . Romana ecclesia . . . canonica -e removerat. **b** *arbitrium, compositio – (Schieds-)Urteil, Beilegung:* Petr. Dam. epist. 65 p. 236,24 nisi qualemcumque -is c a l c u l u m causa ista susciperet (170 p. 252,14). Otto Frising. chron. 6,18 capit. p. 29 de regno Heinrici in orientali Karolique in occidentali Frantia, -o l i t i s duorum regum pro Lotharingia (Chart. Solod. I 266 p. 152,23. *al. sim.* Petr. Cas. (?) chron. 4,70 p. 535,18 -em cause. *al.*). Chart. Solod. II 429 ad removendam omnem calumpniam et ambiguitatem super hac -e presens scriptum confectum est. Chart. Helv. arb. 80 p. 127,17 quas terminaciones et -es dicti arbitri iuraverunt . . . fideliter facere. *saepius. cf.* *decedio.

2. decisio *v.* decessio. **3. *decisio** *v.* *descissio.

***decisivus,** -a, -um. **1** *separativus – abtrennend, absondernd:* Albert. M. sent. 3,4,4 p. 80a,5 videmus secundum naturam operationem Patris esse -am materiae, conversivam eius ad corpus Nati *eqs.* **2** *diiudicans – entscheidend:* Urban. IV. registr. 561 p. 551,4 non . . . nos decuit . . . sequi huiusmodi processum predecessoris eiusdem, quem fratrum nostrorum . . . communis et -a collatio non precessit.

decisor, -oris *m.* *qui minuit, desecat – Verminderer, Abschneider:* Rein. Alem. phagifac. 238 Bacche, veni, . . . amator letitie, -r (derisor *var. l.*) opum, contemptor honorum.

1. decisus *v.* 2. decido. **2. decisus** *v.* 1. descindo.

***decius,** -i *m.* *(cf. francog.* dé, *hisp.* dado; *v. Corominas, Dicc. etim. Castell. II. p. 117sqq.)* *tessera, alea – Würfel:* Chart. Lux. III 374 p. 405,12 (a. 1262) caveant . . . abbates et priores, ne subditi ludant ad aleas, taxillos, -os vel globos. *per prosop. de deo lusorum* (*subest lusus verborum c.* Deus): Carm. Bur. 203,1,5 hiemali tempore . . . concurrunt in estuario, qui regnant cum D-o. 215,1 lugeamus omnes in D-o diem mestum deplorantes. 215,3 Deus, qui nos concedis trium D-orum maleficia colere. *ibid. al. cf.* 2.*datus. *Lozar/Niederer*

declamatio (-cio), -onis *f.* **1** *exclamatio – (Aus-)Ruf:* **a** *strictius:* **α** *in univ.:* Rup. Tuit. Matth. 5,676 terribiliter inclamat *Iesus* eis *(Pharisaeis)* 'vae' per singulas -es dicens: '*eqs.*' *(Vulg. Matth. 23,14).* **β** *clamor, convicium – (Zank-)Geschrei:* Eberh. Bamb. epist. 11 p. 525B dicta sunt et ruminata secretius sine -e et lite. Epist. Hildeg. 195,31 per litigiosam -em disputationum. **b** *latius i. q. acclamatio, assensio – Zustimmung, Billigung:* Chart. episc. Hild. I 62 p. 56,29 (a. 1019) cum . . . Dei electio senatuumque -o me *(sc. Bernwardum)* pontificalis glorie solio inthronizandum preeligunt. **2** *oratio, lectio – Rede, Vortrag:* **a** *strictius:* **α** *in univ.:* Mirac. Bav. praef. p. 591,1 nihil rethoricae -is expectandum. Rup. Tuit. trin. 2,20 l. 837 homines . . . seipsos . . . lutum appellaverunt . . . lacrimosa -e. 25,5 l. 1581 gemituosa -e. Ioh. 1,388 diligentius . . . pensanda sunt *verba*, quia non exili locutione, sed grandi -e prolata sunt. Honor. August. gemm. 1,103 p. 577B secunda *(causa)* est, ne populus . . . prolixa -e attaediatus abscedat vel sacerdos tam longo clamore voce deficiat. Eberh. Alem. labor. 957 nec minus affligit te -o (*antea:* recitata . . . lectio) mane *eqs.* **β** *sermo – Predigt:* Hist. de exp. Frid. imp. p. 49,5 referebant . . ., qualiter patriarcha . . . pseudoapostolus . . . in -e . . . peregrinos Christi canes nominaret. **γ** *querela, querimonia – Beschwerde, Klage:* Chart. Rhen. med. I 105 p. 109,40 (a. 866) ut nullum detrimentum . . . domus Dei . . . sustineat et nos *(sc. abbas)* . . . ullam -em patiamur. Acta imp. Winkelm. I 747 p. 590,23 passiones innumeras . . . in vestro *(sc. summi pontificis)* proclamat auditorio -cio popularis. **b** *latius:* **α** *renuntiatio – Verkündung, Bekanntgabe:* Mirac. Adalh. 1,4 (MGScript. XV p. 861,33; c. 1051) ut . . . non se vindicarent *(sc. partes)* . . ., donec . . . fieret pacificalis -o. **β** *postulatio – Anliegen, Forderung:* Gesta Camer. 1,86 ad evolvendam -em paratus *episcopus.* **3** *sententia, dictum – (Aus-)Spruch, Wort:* Meginh. Fuld. (?) Ferr. prol. p. 538b,19 illa Tulliana -o *eqs.* Rup. Tuit. trin. 19,7 l. 424 ac si cum euangelica -e dicas: '*eqs.*' *(Vulg. Matth. 12,39).* 39,20 l. 1130 sumpta enuntiatione sive -e . . . de sancta . . . scriptura. **4** *explanatio, expositio – Erklärung, Darlegung:* Radbert. Matth. 6,2254 quae nimirum sententia, nisi esset multis sanctorum patrum . . . -bus serenata, videretur valde obscura.

***declamativus,** -a, -um. *grandis, sublimis – feierlich, erhaben:* Collect. Teg. 15 p. 492,28 instar montis turgidam et -am habet *tragoedia* magnitudinem.

adv. **declamative.** *clara voce – mit lauter Stimme:* Transl. Heliani (MemIstorBenev. I. 1763. p. 205,23; s. VIII./IX.) ad eius limina filium detulit *mater* et -e orando ante altare posuit.

declamator, -oris *m.* **1** *orator, rhetor – Redner, Vortragskünstler:* Walahfr. exord. 10 publici -es (reclamatores *var. l.*) . . . oratores vocantur. Berth. Zwif. chron. 34 p. 244,22 vir magniloquus, forensis eloquentiae -r facundissimus. Metell. exp. Hieros. 1,14 nec cantabo . . . pomposa laude Chimeram, quo superextollam res atque modum sibi tollam ut -r. Anon. Mell. 14 Fulgentius . . . in omeliis -r fuit. Albert. M. animal. 1,128 ponemus . . . membrorum . . . significationes sequentes . . . Palemonem -em. *v. et l. 68.* **2** *euangelizator, praedicator – Prediger, (Ver-)Künder:* Ekkeh. IV. cas. 124 praedicator . . . apertus, . . . populo -r, . . . propheta erat *Keraldus* melitissimus. Rup. Tuit. Matth. 4,1118 o Iudaee, -r manifestae circumcisionis. 13,298 turpium numinum -es. Anon. Mell. 7 Leo Magnus . . . -r egregius fuit, qui *eqs.*

declamatorius, -a, -um. *comptus, elegans – kunstvoll, gewandt:* Anast. Bibl. epist. 15 p. 437,30 duo eius *(philosophi)* opuscula, . . . brevem hystoriam et s e r m o n e m -um unum, . . . translata . . . comitto (Adam gest. 3,56 p. 202,9). *de figura interrogationis i. q. rhetoricus – rhetorisch:* Rup. Tuit. trin. 28,23 l. 1727 voluit *propheta* . . . rem . . . cum percunctatione -a signare.

adv. **declamatorie.** **1** *facunde, graviter – beredt, eindringlich:* Notker. Balb. gest. 1,18 p. 25,2 -e audivimus illum *(episcopum)* praedicare. Gerb. epist. 37 ad cuius *(Theophanu)* auxilium me quam plurimos -e (declamatores *var. l.*) . . . exacuisse Gallia testis est. Epist. Ratisb. 31 p. 366,31 quia ad hoc natus fuerat *Tullius*, ut . . . -e ageret arte oratoria. *clara voce – mit lauter Stimme:* Transl. Dion. Ratisb. 18 p. 363a,32 perlecta epistola et -e pronunciata. **2** *magnifice, inaniter – hochfah-*

rend, hochtrabend: WIBERT. GEMBL. epist. ad Hildeg. 18,254 qui -e loqui solent. **3** *argute, astute – spitzfindig, gewitzt:* SALIMB. chron. p. 240,18 audias patienter et non -e cum cavillationibus.

declamito, -are. *queri, lamentari – sich beschweren, klagen:* CARM. Bur. 5,5,2 contio . . . -at.

declamo, -avi, -atum, -are. *partic. perf. usu subst: l.31.*

1 *clamare – rufen, schreien:* **a** *strictius:* **α** *in univ.:* ALCUIN. epist. 114 p. 168,32 non . . . vulpes agitando -ent, sed tecum equitando psalmos . . . decantent *tui socii.* **β** *increpare, vocare – schelten, nennen:* PETR. CAS. chron. 4,98 p. 560,38 cepit *cancellarius* . . . monachos et laycos . . . fallaces et callidos -are. **γ** *edere, promere – anführen, vorbringen:* LAMB. HERSF. annal. a. 1076 p. 258,23 multa in iniuriam Romani pontificis . . . rabido ore -bat *episcopus.* **b** *latius:* **α** *acclamare, declarare – ausrufen, erklären (zu):* CHRON. Thietm. 6,12 p. 289,37 Wessigrodam introducitur ibique in domnum -atur (exclamatur THIETM. chron.) *Iarimirus.* CHRON. Reinh. a. 1196 p. 558,14 imperatoris filium . . . regem . . . -bant. REGISTR. Pant. Col. 42 p. 177,24 dicimus . . . arbitrando, quod . . . Ensfridus . . . ecclesiam quitam -et. **β** *queri, deplorare – (be)klagen, beweinen:* MIRAC. Ursm. 2,8 iniustitiam . . . -vimus. PETR. CAS. chron. 4,126 p. 602,16 impletum est . . ., quod vir sanctus -at ad Dominum dicens: '*eqs.*' RAHEW. gest. app. a. 1168 p. 350,3 imperator cladem . . . litteris . . . -at. LAMB. LEOD. Matth. IV 16 tota nocte -tus iacuit *adolescens mortuus.* **2** *orationem habere, recitare – eine Rede halten, (laut) vortragen, deklamieren:* **a** *strictius:* **α** *in univ.:* SIGEH. Maxim. praef. 2 neque me expectent . . . Tullii . . . copia in curia -turum. WIDUK. gest. 1,23 Saxones . . . tanta caede Francos multati sunt, ut a mimis -retur, ubi *eqs.* RUP. TUIT. dial. 3,299 -ta. . . iteras ac replicas. *al.* **β** *canere, celebrare – (be)singen, preisen:* SIGEB. GEMBL. catal. 1187 in qua *(vita)* . . . laudem . . . urbis heroico metro -avi. **γ** *praedicare – predigen:* HERM. IUD. conv. 2 p. 74,10 episcopum hec . . . in populo -antem tanto avidius . . . audiebam, quanto *eqs.* **b** *latius:* **α** *proferre, renuntiare – verkünden, kundtun, bekanntgeben:* CHART. Mog. A I 354 p. 249,35 (a. 1076) ut tu *(sc. papa)* p u b l i c e -bas (CHRON. Reinh. a. 1199 p. 561,45). FRAGM. de exp. Frid. I. imp. p. 15,1 lex spuria *(sc. Mahumetica)* -ta personuit. *c. sensu referendi:* OTTO FRISING. chron. 7,12 p. 323,26 se fraude circumventum, se . . . vi coactum . . . -vit *imperator.* **β** *querimoniam habere, agere – Klage führen:* GESTA Camer. cont. I D 7 proficiscens *Walcerus* ad generale concilium . . . contra praesumptionem Atrebatensium -turus.

***declarabilis,** -e. *explicabilis – erklärbar:* ALBERT. M. phys. 3,1,1 p. 146,13 haec *(natura)* . . . -is fuit diffinitione . . . motus.

***declaramentum,** -i *n. claritas, perspicuitas – Deutlichkeit, Verständlichkeit:* RAHEW. (?) dial. p. 529,1 ad maius -um a divisione incipiendum videtur.

declaratio (-cio), -onis *f.* **1** *explicatio, explanatio, expositio – Erklärung, Erläuterung, Darlegung:* **a** *gener.:* BURCH. WORM. ieiun. p. 119,12 est . . . sancta scriptura utrarumque legum et novae et veteris testamenti -o. METELL. exp. Hieros. 1capit. -o vel prefatio subscripti carminis, quid vel unde referat. CLEM. IV. registr. 659 p. 673,20 per condigne -is oraculum. ANON. mus. Sowa 1b p. 124,10 accedit actor ad notitiam sive -em regulae. *al.* **b** *publ. et iur.:* **α** *in univ.:* CHART. Helv. arb. 38 p. 66,10 (a. 1234) eius *(dubietatis)* i n t e r p r e t a t i o n e m et -em retinemus nobis (CONST. imp. III 237,23. *al.*). CHART. Ger. Col. 126 p. 129,13 si quid . . . questionis . . . emerserit, nobis -em seu specificationem reservamus. **β** *edictum, sententia – Verfügung, Bestimmung:* AGOB. 2,14 l. 7 sine ullius -e i u d i c i i (CHART. Mog. A II 216 p. 391,5). CHART. Berg. Magd. 77 ut . . . maneret posteris -o iuris (*sim.* CONST. imp. II 252,18). **γ** *promulgatio – öffentliche Bekanntmachung, Verkündung:* CHART. ord. Teut. (Thur.) 128 (a. 1253) in protestacionem et -cionem nostri concessus. CONST. imp. III 222,7 recognicionis, -cionis, concessionis et donacionis privilegium. **δ** *delatio – Anzeige, Angabe:* CONST. Melf. 1,101tit. de -e (claratione *var. l.*) debiti. *ibid. al.* **ε** *proditio – Preisgabe:* CAES. HEIST. hom. exc. 259 p. 170,39 monasteria . . . rapinis sunt vastata, . . . monachi ad thesaurorum . . . -cionem penis inducti. **c** *eccl.:* **α** *professio, votum – Bekenntnis, Gelübde:* CONC. Merov. p. 144,11 quae *(sacratae virgines)* . . . religionem . . . publica fuerint -e professae. **β** *canonizatio – Heiligsprechung:* VITA Steph. reg. I 20 (MGScript. XI p. 240,12; s. XI.ex.) adveniente . . . tempore -is eius. **γ** *laus, praedicatio – Lobpreis, Verherrlichung:* AMALAR. off. 4,29,16 caelebretur . . . in octava die . . . -o atque glorificatio eiusdem operis *(sc. septiformis Spiritus).* **d** *philos.:* **α** *claritas, perspicuitas – Deutlichkeit, Verständlichkeit:* ALFAN. premn. phys. 34,13 p. 122 oportet sermonem adsumere, ut nihil desit rationi ⌞ad -em⌟ (*PG 40,740A* πρὸς σαφήνειαν). ALBERT. M. metaph. 7,1,9 p. 330,40 hanc quidam vocant rationem maioris -is quam sit ipsum nomen. **β** *definitio – (Begriffs-)Bestimmung, Definition:* ALBERT. M. animal. 11,19 necessitatem . . . huius -is (*p. 640a,7* τῆς ἀποδείξεως) rei aeternae non possumus attribuere animali. metaph. 4,3,2 p. 188,9 per distinctiones et -es nominum. **2** *demonstratio, manifestatio – Bezeugung, Beweis, Erweis:* **a** *in univ.:* ACTA imp. Winkelm. I 395 (a. 1247/48) in -cione fidei devocionisque . . . tua consurgunt opera. **b** *de meritis sanctorum:* WETT. Gall. 29 p. 274,6 ea, quae . . . ob m e r i t o r u m suorum -em ostensa sunt (UFFING. Ida 1,15. *sim.* AGIUS vita Hath. 1 de sanctitatis eius -e). ANNALISTA SAXO a. 1132 p. 767, 47 corpus sancti Godehardi . . . cum magna miraculorum -e elevatur. **3** *probatio, examinatio – Musterung, Prüfung, Probe:* **a** *in univ.:* CHART. civ. Spir. 199 p. 156,28 (c. 1280) pannorum -cionem et examinacionem . . . quatuor magistris operis . . . committimus. **b** *de iudicio Dei:* ANDR. STRUM. Ioh. 73 nec . . . voluit *papa* . . . igneam -em sumere. **c** *de diabolo i. q. temptatio – Versuchung:* VITA Liutb. 28 hanc . . . ammonitionem divinae potius clementiae quam zabuli -e (exprobrationi *var. l.*) concedimus. **4** *clarificatio – Aufhellung:* BENVEN. GRAFF. ocul. B 21 p. 41,4 vocamus istud electuarium -cio occulorum . . ., quia clarificat lumen occulorum.

declarativus, -a, -um. **1** *adi.:* **a** *significativus, explicativus, manifestans – 'bezeichnend', erklärend, deutend, offenbarend:* **α** *philos. et theol.:* ALBERT. M. bon. 28 p. 15,65 nihil enim est -um esse nisi signum. sent. 4,17,36 p. 710a,33 qui *(actus)* est -us peccati. *al.* summ. theol. I 1,5,4 p. 21,72 licet . . . alienus sermo sit, nobis tamen est expositivus et -us. **β** *rhet.:* CONR. MUR. summ. p. 162,23 sunt verba . . . -a. **γ** *medic.:* TRACT. de aegr. cur. p. 161,19 particularia concurrentia caliditatis vel frigiditatis sunt -a. MAURUS progn. 10 p. 28b,18 s p u t u m est -um animatorum membrorum spiritualium (28 p. 41a, 42). urin. II p. 5,41 licet urina vitii vel vigoris omnium membrorum corporis . . . sit -a *eqs.* **b** *limpidum, perlucidum reddens – hell, klar machend:* Ps. CALID. verb. 2 currit ut oleum, quod est tinctura . . . colorativa, -a. **2** *subst. neutr. i. q. praedicatum – Satzaussage, Prädikat (cf. C. Prantl, Geschichte der Logik im Abendlande. I. 1855. p. 581. 676):* EPIST. var. I 36 p. 554,9 item 'tenebrae' subiectum est, 'erant' -um *(spectat ad Vulg. gen. 1,2).*

declarator, -oris *m. testis, confirmator – Zeuge, Gewährsmann:* CHART. Salem. 525 p. 130,12 (a. 1274) presentibus etiam -bus sub iuramento iurium premissorum.

***declaresco,** -ui, -ere. **1** *impers. i. q. notum fieri, innotescere – bekannt (gemacht) werden:* CHART. Rhen. med. II 66 p. 106,29 (a. 1184) cupimus per scripta presentia -ere, quod *eqs.* CHRON. Erf. mod. I a. 1105 p. 158,20 ut postmodum -uit. CHART. Westph. III 110 paginam . . . conscribi fecimus, ut eius inspectione . . . -at, quod *eqs.* CHART. Lub. I 138 honestati vestrae *(i. consulibus)* -at, quod *eqs. v. et p.101,5.* **2** *apparere, se manifestare – sich zeigen, offenbaren:* TRAD. Garst. 215 (UB d. Landes ob d. Enns. I. 1852. p. 190,16; s. XIII.in.) ubi *(sc. in monasterio)* . . . corpus eius *(sancti Pertholdi)* signis -entibus requiescit. **3** *splendescere – glänzend werden:* MOSES PANORM. marisc. 21 p. 189,22 impinguabitur equus et corium eius erit molle et pili eius -ent.

declaro, -avi, -atum, -are. *praes. indic.* -rit: *p.101,7. usu medial.: p.126,22; refl.: p.101,6. adde* CARM. Bur. 102,3,2; *intrans.: p.101,13.102,13. struct. c. gen.: p.101,18. pendet* in *c.*

[Gansweidt]

acc.:l.56.

I *strictius:* **A** *ostendere, manifestare, (de)monstrare – erklären, verkünden, offenbaren, zeigen, verdeutlichen:* **1** *in univ.:* ORD. iud. Dei A 6[c] p. 611,11 tua *(sc. Dei)* pietas . . . hoc -are (declarescere *var. l.*) dignetur, ut *eqs.* ALCUIN. carm. 62,66 res se vera . . . -at honeste. ARBEO Corb. 40 sicut huius urbis forma -it (-at *corr. 1*). RUD. FULD. mirac. 2 p. 330,44 quanti apud Deum esset meriti, m i r a c u l i s -antibus coepit ostendi (DIPL. Heinr. II. 441. *al.*). WETT. Gall. 29 p. 273,34 ut m e - r i t a eius . . . -rentur (RUD. FULD. Leob. 14. *al. sim.* CHART. Rhen. med. III 1337 ob meritum probitatis . . ., quod idem . . . -vit). *persaepe. impers. i. q. clarum est – es ist klar:* GODESC. SAXO gramm. 1 p. 403,18 -at procul dubio, quod *eqs.* **2** *comprobare, affirmare – bestätigen, bekräftigen:* PASS. Praeiecti II 20 -bantur . . . iuramenta. ARBEO Corb. 4 p. 193,4 quibus dictis veritatem vulnerata facies -bat. *medial. i. q. probari – sich erweisen, sich zeigen:* EPIST. Mog. 21 p. 354,25 novit sanctitas vestra . . ., quanti penes Deum meriti . . . sit -tus *Nazarius.* **B** *(litteris) referre, exponere, explicare – (schriftlich) darstellen, berichten, erläutern, erörtern:* **1** *in univ.:* ALCUIN. epist. 213 p. 355,24 divinitatem Domini nostri . . . intendit -are *Iohannes euangelista.* EINH. Karol. 4 de cuius nativitate . . . quia neque scriptis usquam aliquid -tum est *eqs.* DIPL. Karoli III. 87 p. 141,11 aliud . . . preceptum -bat, quomodo *eqs.* PS. BOETH. geom. 652 quod . . . in subiecta formula -atur. ALFAN. premn. phys. 33,16 p. 120 -emus (*PG 40,736*[A] διασαφήσωμεν), circa quae versatur consilium. CHART. Brixin. 59 ut, quidquid propter imbecillitatem mentis contingat obfuscari, illustratione litterarum -etur. *saepe.* **2** *adnotare, enumerare – (der Reihe nach) anführen, verzeichnen, aufzählen:* MAPPAE CLAVIC. 8 substernis eis *(laminis)* medicamen, quod -bitur (*sim.* COMPOS. Matr. 6,1). TRAD. Frising. 391 p. 331,37 quorum *(mancipiorum)* nomina hic -antur. DIPL. Otton. I. 245[b] p. 350,22 (spur.) concedimus . . . omnes res . . . primitus . . . -antes ipsas hereditates, que *eqs.* (*inde* DIPL. Heinr. II. 286 p. 340,14). METELL. exp. Hieros. 1,471 quos *(primores)* -ari longum foret ac numerari. *al.* **3** *promulgare, notificare – bekanntgeben, anzeigen, mitteilen:* DIPL. Merov. I 15 p. 1,7,12 ut haec s e - r i e s debeat plenius -are (FORM. Marculfi 1,2 l. 23. *al.*). TRAD. Frising. 378 sit . . . omnibus honorabilibus viris . . . -tum, qualiter *eqs.* CHART. Aschaff. 53 p. 181,43 omnibus . . . per presens scriptum -ari cupio, quod *eqs. saepe.* **4** *(respectu situs) definire – (hinsichtlich der Lage) definieren:* TRAD. Frising. 64 (a. 773) duorum . . . patrimoniorum loca denotavimus, quorum alter in confinio, que dicitur Perga, alter Feteraha subiacenti territorio -atur. **C** *(voce) nuntiare, divulgare – (mündlich) kundtun, bekannt machen:* **1** *in univ.:* ANSCAR. mirac. Willeh. 23 (24) mulier clare coepit . . . videre; quod statim in populo -tum *eqs.* DIPL. Heinr. III. 387 p. 532,38 (spur.) sicuti ad aures nostras -tum est. DIPL. Loth. III. 120 p. 201,36 per nuncios . . . puritatem electionis . . . curię nostrę -ent *monachi.* **2** *designare, acclamare – ernennen, ausrufen, erklären (zu):* VITA Ludow. Pii 22 imperator . . . -tus. REGINO chron. a. 872 Adalgisus tirannus atque hostis reipublicae -atur. ADAM gest. 3,34 p. 176, 17 Adalbertus et Anno archiepiscopi consules -ti sunt. CHRON. reg. cont. II a. 1208 p. 183,37 Otto . . . in regem est -tus. *al.*

II *latius:* **A** *constituere, ponere, praecipere – festsetzen, anordnen, verfügen:* **1** *gener.:* ARBEO Corb. 7 p. 196,4 sicut huius vitae norma -at (*item* TRAD. Frising. 53). TRAD. Frising. 61 p. 88,32 ut Baioariorum mos -at. DIPL. Otton. I. 336 p. 452, 43 sicut per pontificalibus preceptis aliisque moniminibus -tum abetur. *al.* **2** *spec.:* **a** *philos. i. q. significare – bestimmen, bezeichnen:* OTTO FRISING. gest. 1 prol. p. 11,15 cum non formarum, sed subsistentium proprium sit predicari seu -ari *eqs.* **b** *iur.:* **α** *decernere – entscheiden:* ORD. iud. Dei A 6[d] in tua *(sc. Dei)* pietate ipsam *(causam)* -ari iubeas. CAPIT. reg. Franc. 45,14 quae *(causa)* hominum testimonio -ari vel definiri non possit. CONST. imp. I 13,1 si ipse, qui cartam falsam appellaverit, per pugnam -are voluerit. **β** *pacto conficere, ratum facere – vertraglich festlegen, rechtsgültig machen:* CHART. Eichsf. 356 p. 204,41 (a. 1252) nec de bonis nostris aliquid obligabit *vicedominus* et, si hoc -etur, id usibus nostris cedet. **γ** *confirmare – bestätigen:* CONST. imp. III 220 p. 203,23 (a. 1278) cum . . . filius noster . . . omnia predicta . . . recongnoverit, ratificaverit, -verit ac de novo concesserit. **B** *ornare, decorare, illustrare – schmücken, auszeichnen:* WILLIB. Bonif. 2 p. 8,2 multarum castimonia virtutum . . . -tus ac decoratus. WIDUK. gest. 1,29 Oda eum *(filium)* et regno pariter et nomine paterno -vit. BRUNO MAGD. bell. 1 p. 13,32 sicut aliquos humili stirpe procreatos virtutes -ant, sic *eqs.* VITA Mathild. II 18 p. 182,30 alio . . . est -ta miraculo (*sim.* RICHER. SENON. gest. 1,7 p. 261, 37). **C** *clarificare – klar, hell (klingend) machen:* ANTIDOT. Cantabr. p. 163,30 electuarium ad vocem -andam. *intrans. i. q. clarescere, limpidum fieri – klar werden:* PS. GALEN. urin. p. 37,23 si fuerit croco similis et non -at *urina.*

declinabilis, -e. **1** *gramm. i. qui flecti potest – flektierbar, deklinierbar:* **a** *proprie:* ERCHANB. gramm. p. 52,9 post p a r t e s -es . . . coniunctio sequitur (ALBERT. M. summ. theol. I 14,58[capit.]). GLOSS. 13,49 K. pus, puris . . . -e; est etiam indeclinabile et significat venenum. *in titulo libri:* CATAL. biblioth. A I 49 p. 252,1 (a. 821/22) Prisciani de partibus -bus. **b** *alleg.:* CAES. HEIST. hom. I p. 65[a] nominativi casus factus est in circumcisione . . .; ecce talis fuit declinatio Iesu; si non fuisset -is, non ei dixisset Ieremias propheta: *'eqs.' (spectat ad Vulg. Ier. 14,8).* **2** *philos. i. qui eludi potest, non per necessitatem obstringens – umgehbar, nicht zwangsläufig bindend:* ALBERT. M. summ. theol. II 14,91,4,1 p. 190[a],2 nihil . . . iudicat ratio, a quo non possit declinare voluntas, et sic -e est iudicium rationis.

declinatio (-cio), -onis *f.* **I** *proprie:* **A** *flexus, inclinatio – Wendung, (Ver-)Beugung, (Ver-)Neigung:* **1** *gener.:* MAPPAE CLAVIC. 213 est . . . videndum, ne in aliquam partem declinet ortogonium . . .; si medium basis tetigerit *pendiculum*, nullam -em orthogonii esse scito. RICHER. REM. hist. 2,103 ad omnes ferae -es equum . . . obvertebat *Ludovicus.* FRID. II. IMP. art. ven. 3 p. 12,17 sit *falconarius* adeo propinquus avi, quod sufficiat ad -em sui ante faciem falconis et porrectionem manus. BRUNUS LONG. chirurg. 1,4 p. 107[D] si . . . vulnus fuerit in latere dextro, . . . sit -o infirmi ad latus sinistrum. *al.* **2** *liturg.:* AMALAR. cod. expos. II 7,4 cuius *(corporis)* -o . . . praedestinata erat usque ad versum prophetalem. off. 3,23,4 sua -e subdiaconi mestitiam eorum *(discipulorum)* signant (*sim.* 3,28, 3). AMALAR. (?) ecl. 23,7 istorum *(subdiaconorum)* -o perseverans eorum perseverantem orationem designat. **3** *astron. i. q. exorbitatio,* παράλλαξις *– Abweichung, 'Deklination':* HERM. CARINTH. essent. 1 p. 120,1 observavit . . . artifex . . . duo *(puncta)*, qua ab equalitate discedebat -o. 2 p. 222,5 spatium . . . metimur duplicantes residuum -is solaris a temperie (*sim.* ALBERT. M. sent. 2,17,4 p. 304[a],35. *ibid. al.*). ALBERT. M. metaph. 11,2,24 p. 514,9 quod planetae moventur in latitudine propter . . . circulorum -em. **B** *obliquitas – seitlich versetzte, schräge Lage:* PS. GALEN. anat. 4 p. 177[B] eius *(cordis)* -o aliquantula est ad sinistram partem. *ibid. al.*

II *translate:* **A** *gener.:* **1** *in bonam vel neutram partem i. q. mutatio, varietas, diversitas – (Ab-, Ver-)Änderung, Verschiedenheit, Unterschied:* EPIST. Bonif. 45 p. 73,4 qui baptizati sunt per (pro *m. al. corr. 2*) ⌞diversitate et -e⌟ (diversitatem et -em *var. l.*) linguarum gentilitatis. AMALAR. off. 1,15,2 -e sui officii demonstrant *pastores* statum illius temporis, qui . . . agebatur apud discipulos Christi. ALBERT. M. veget. 3,34 in . . . vegetabilibus minor est -o a figuris regularibus. animal. 3,114 omnis -o est multis modis. **2** *in malam partem:* **a** *defectio, tabes – das Schwinden, (Ver-, Ab-)Fall:* IDUNG. PRUF. dial. 3,278 credunt *(sc. noviter conversi)* . . . monachos ita vivere, dum ignorant eorum a regula -em. URSO element. 4 p. 97,29 contingit . . . virtutem . . . moveri in subiecto corruptibili, -i propinquo. ALBERT. M. animal. 2,44 causa . . . digestivi caloris in augmento, statu et -e. *senium – das Altern:* ALBERT. M. animal. 5,55 hoc idem tempus *(sc. XLV annorum)* est tempus -is in eis *(mulieribus).* **b** *deminutio, imminutio – Minderung, Herabsetzung, Entwertung:* HILDEG. scivias 2,5 l. 657 per -em malorum et per erectionem bonorum. HUGO HONAUG. hom. 3,15,1 ut . . . secundum . . . incrementum in sublimius . . . 'maior' vel -em in minus dicatur quis 'minor'. CHART. civ. Erf.

[Gansweidt]

121 ecclesia ... per -em m o n e t e sentiens ... se gravari (CHART. Carinth. V 67 p. 40,2 propter m. -cionem). **B** *medic. i. q. remissio, decessio, crisis – das Nachlassen, Abklingen, 'Krisis':* AESCULAPIUS 3 p. 6,8 in -e *(sc. epilepsiae)* vomitus ... provocetur. AURELIUS 1 p. 489,5 sunt quatuor tempora febriculae ...: initium, augmentum, status et -o *(sim.* CONSTANT. AFRIC. theor. 7,8 p. 33a[r]. Ps. GALEN. urin. p. 7,7. *al.).* CONSTANT. AFRIC. theor. 10,4 p. 52b[v] -o *(sc. morbi)* post statum incipit. MAURUS progn. 24 p. 38[b],42 'usque ad crisim', id est usque ad morbi -em. *al. v. et vol. I. p. 631,55.* **C** *gramm. i. q. flexio – Beugung (in titulo libri: l.16):* FORM. Sangall. II 11 p. 404,24 scribe nomina eorum *(testium)* per nominativum casum, quia obliqui ... Latine -i non congruunt. CARM. var. III 16,28 tertia ... -o. CONR. HIRS. dial. 307 ut his partibus ... -bus ... nominis et verbi ... assuescerent *(sc. discipuli).* CATAL. biblioth. A III 62 p. 185,12 -es volumen. ALBERT. M. Matth. 21,19 p. 517,51 'videns ... fici arborem', Caeciliani -o est *(cf. Prisc. gramm. II 261,9sqq.). saepe. alleg.: v. p.102,21.* **D** *publ. et iur.:* **1** *submissio – Unterordnung, Unterstellung:* CHART. Carinth. II 651 (a. 1264) prima -e civitatis Frisacensis in potestatem regis Boemorum. **2** *aditio, appellatio – Inanspruchnahme, Anrufung:* CHART. Turic. 1672 p. 28,27 (a. 1277) renunciant *(sc. coloni)* ... fori secularis seu ecclesiastici -cioni.

***declinativus,** -a, -um. **1** *adi. fort. i. q. recusans – viell.: ablehnend, abwehrend:* CONR. MUR. summ. p. 162,23 sunt verba ... declinatoria seu -a. **2** *subst. neutr. fort. i. q. medicamentum mitigativum – viell.: linderndes, milderndes Mittel:* ALPHITA II p. 134,25 pasisicivum, i. -um.

***declinator,** -oris *m. qui flectit, detorquet – einer der beugt, Verdreher:* PONTIF. Rom.-Germ. 115,31 tu ergo, nequissime satana, ... iustitiae -r *(item* RITUALE Flor. p. 117,9; *ex Sacr. Greg. 1512 D.).*

***declinatorius,** -a, -um. (*cf. francog.* déclinatoire) *recusans – ablehnend, abwehrend (fere usu iur.):* CHART. Stir. II 283 p. 380,18 (a. 1231) advocatus ... adverse partis ... exceptiones -as iudicii proposuit. CHART. Ital. Ficker 402 post multas dilaciones et excepciones, tam -as quam dilatorias. *v. et l.27.*

[declinentia *v.* de *et* licentia: ANON. mus. plan. Coussemaker p. 494[a].**]**

declinis, -e. *nom. sg.:* -es: *l.43. decl. II.: l.43.* **1** *pronus – vornübergeneigt:* DHUODA lib. man. 3,7,36 qui paraverat fratri innocenti malum, praeceps et declines (-us *P*) corruit in mortem. **2** *obliquus – schief, schräg(liegend):* HERM. CARINTH. essent. 1 p. 118,11sqq. perfecit *creator* secundam speram, quam -em nominavit; ... huius ambitus circulum -em (*opp.* equabilis) astronomia ... meminit. 2 p. 210,30 solis via -is. *ibid. al.*

***declinium,** -i *n. studium, cupiditas – Neigung, Hang:* RATHER. prael. 3,11 l. 315 si quod ... negligentis -um vitae eis *(sc. potestatibus sublimibus)* videris inesse, vide *eqs.*

declino, -avi, -atum, -are. *form.: coni. praes.* -am: *p.105, 67. gerundii* -endi: *p.104,39.*

I *trans. (refl.: l.67.p.104,22):* **A** *proprie:* **1** *obi. homines (animalia: l.61) eorumque partes corporis:* **a** *inclinare, inflectere, vertere – biegen, beugen, wenden:* NOTKER. BALB. gest. 2,17 p. 87,24 vultibus in terram -tis (deiectis *var. l.*). PAUL. FULD. Erh. 2,3 (2) p. 538[a],30 qui *(Deus)* ... c a p u t crucifixi ... de dextera -bas in sinistram (OLIV. epist. 2 p. 287,18. *al.*). FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 200,12 oportebit, ut -et *falconarius* manum. ALBERT. M. animal. 2,16 -ant (*p. 498[a],16* παρεγκλίνοντα) ... omnia ista *(quadrupedia)* pedes suos modicum extra ad latus. *in imag.:* LIBELL. de conv. Baiuv. 4 qui *(presbyter)* admonuit eum *(Cheitmarum)* ad ipsum monasterium suum caput -are in servitium Dei. DIPL. Karoli III. 32 p. 55,15 finibus ... -antibus capud in Pratum rotundum. **b** *se conferre – sich begeben:* ARBEO Emm. 23 p. 58,6 ad eum locum ⌞se -antes⌟ (-verunt VITA Emm.) *agri cultores.* **c** *mittere – schicken:* CHART. Basil. A I 82 (a. 967) quod ... servum ... -are deberim ad sanctam Maria Grandevalense. WALTH. SPIR. Christoph. II praef. 105 in qualem tua *(sc. patris)* me prudentia partem -are velit. **2** *obi. res:* **a** *deflectere – verlegen, umleiten:* CONST. imp. II 171,4 (a. 1232) strate antique non -entur, nisi *eqs.* **b** *deponere – niederlegen:* CHART. Wetzlar. I 149 (a. 1279) ipsum *(fenum)* metendo -bunt et ... in cumulos comportabunt *religiosi.* **B** *translate:* **1** *gener.:* **a** *convertere, dirigere – hinwenden, (hin)lenken:* **α** *in univ.:* VITA Desid. Vienn. 17 ut ... a n i m u m integre -ret ad Dominum (WILLIB. Bonif. 1 p. 6,1. *al. sim.* THIETM. chron. 4,58 ad omne bonum instabilem coniugis ... mentem -vit *Emnildis*). LEG. Lang. p. 138,2 si in aliqua parte cor suum in fraude -verit *missus.* HELM. chron. 109 p. 217,6 misit *Otto* frenum in maxillas eorum *(Slavorum)* et, quo voluerit, -at eos *(cf. Vulg. Is. 30,28).* **β** *concedere – sich einlassen, nachgeben:* ARBEO Corb. 24 p. 216,1 episcopi dictis minime consentire -verunt. 30 his dicentibus nihil -ans. **b** *avertere, prohibere – abwenden, verhindern:* **α** *in univ.:* CONC. Karol. B I 7 praef. quae *(mala)* et numerare longum est et -are adhuc inpossibile. DIPL. Heinr. III. 398 p. 555,26 (spur.) incursum hostilem ... desiderans -are *imperator.* **β** *vitare, fugere – (ver)meiden, fliehen (refl. i. q. se abstinere – sich entziehen: l.22):* BONIF. epist. 63 p. 130,27 recolo me ... iurasse ... talium communionem me -turum. WILLIB. Bonif. 5 p. 25,2 ut omni se ... excusationis tergiversatione ab huius gradus celsitudine -ret. REGINO chron. a. 870 p. 101,29 celeriter aufugit mortisque p e r i c u l u m -vit (devitavit *A*) *Albuinus* (ALFAN. premn. phys. 2,107 p. 49. *al.*). CONR. MUR. summ. p. 121,5 iusta et honesta querere et contraria -are. *saepe. v. et p.105,9.* **γ** *recusare, repellere – ablehnen, abwehren, zurückweisen:* AMALAR. cod. expos. II 7,5 antiqui ... legem tenebant, quae -anda erat, quoniam umbra erat *(cf. Vulg. Hebr. 10,1).* RUOTG. Brun. 30 p. 31,5 molles et delicatas vestes ... etiam in domibus regum ... -vit. BALDER. Alber. 12 p. 250,7 cum ... onus *(sc. episcopatus)* -ret. DIPL. Frid. I. 152 p. 262,3 quamvis iniuriam ... de iure -are potuissent *fratres.* CHART. Worm. 106 p. 84,22 nonnulli ex vobis *(sc. fratribus canonicis)* ... administrationem eorum *(officiorum)* -ant. *al.* **2** *gramm. i. q. flectere – 'flektieren':* CARM. var. I 21,2,24 -ant *pueri* p a r t e s (NICOL. BIBER. carm. 34). GODESC. SAXO gramm. 2 p. 476,3 cum secundum Donatum non -etur *nomen 'sacerdos'* ex utraque parte. ANSELM. BIS. rhet. 2,4 p. 150,6 iurat grammatica 'nec in Elysiis ... sunt -andi (-endi C) loca'. GESTA Trud. cont. I 8,4 p. 273,30 pueros vix 'musam' -are sciolos ... docuit *Rodulfus. al. in lusu verborum (de re v. P. Lehmann, Die Parodie im Mittelalter. [2]1963. p. 107sqq.):* CARM. Bur. 164,4,6 locus sub veste tectus; in hoc -at melius non obliquus, sed rectus. NICOL. BIBER. carm. 1642 -are discunt *begine* et metra parare. **3** *publ. et iur.:* **a** *commovere – beeinflussen:* CHART. Westph. V 197 p. 91,39 (a. 1205) quod episcopus et multi de capitulo ... ad eius *(monialis)* promotionem vellent iudicium -are. **b** *impugnare – anfechten:* CHART. Sev. Col. 21 p. 38,14 (a. 1238) ego ... protestor iuris dictionem vestram me velle -are. **c** *supprimere, detrahere – veruntreuen, entziehen, 'abzweigen':* DIPL. Conr. II. 129 p. 175,15 ut nemo de his *(sc. possessionibus)* aliquid minorare ... aut in quemlibet partem -are presumat. **d** *de ordine i. q. humilitare – erniedrigen:* FORM. Andec. 59 p. 25,20 ut ... femina per nos non debiat esse -tam in servicio. *reputare – zurechnen:* LEX Ribv. 61,11 generatio eorum *(sc. coniugatorum dissimilis ordinis)* ... ad inferiora -entur (-atur, -etur *var. l.*).

II *intrans. (medial.: l.65.p.105,7.34.106,1. al.):* **A** *proprie:* **1** *labi, demitti, inclinari – (abwärts) gleiten, sinken, sich neigen:* **a** *in univ.:* THIETM. chron. 3,11 cum ... ex equo paulatim -ans in terram cecidisset *antistes.* 6,72 cum ... sol ... -ret. Ps. GALEN. incis. 118 qui *(musculi)* in ventre sunt, ... prosunt ad decoctionem ciborum ... et adiuvant virgam in erigendo et -ando. ALBERT. M. animal. 1,269 alia *(additamenta)* dicuntur -ta (*opp.* erecta) in inferiori parte spondilis inferius respicientia. 2,28 plurima ... animalia ... habent eos *(calcaneos)* -antes contra se invicem. *in imag.:* WALTH. SPIR. Christoph. I 24 cum ... d i e s in nonam -ret (CHRON. Pol. 3,21 p. 147,16. *al.*). OTTO FRISING. gest. 1,4 numquam in eodem statu manere valeat *homo,* si in summo fuerit, mox eum -are oportebit. **b** *porrigere – sich erstrecken, reichen:* BRUNUS LONG. chirurg. 1,18 p. 116[E] deterior fractura est illa ..., quae -at ad interiora, quam

[Gansweidt]

illa *eqs.* ALBERT. M. animal. 1,326 alter *(musculus)* . . . -ans magis . . . ad medium. **2** *(ad)ire, accedere, petere – (hin)gehen, sich (hin)bewegen, sich aufmachen (fere de hominibus; de animalibus: l.10.29):* **a** *in univ.:* ARBEO Corb. 23 nec . . . transire sinebant *custodes* eum, nisi ad eorum principem -are voluisset. EPIST. Alcuin. 152 necesse est, ut usque ad nos vestra sanctitas -etur. RUOTG. Brun. 36 p. 37,8 ne . . . barbari bellum vitantes in Galliam . . . -rent. HELM. chron. 2,105 p. 205,24sq. ille *(episcopus)* -ans iram potentis -vit in Fresiam. ALBERT. M. animal. 7,81 piscis . . . -at ad partem dextram *eqs.* CHART. Brem. 393 p. 429,3 ut cives Bremenses . . . ad regnum Norwegie -antes quadam amoris prerogativa pertractent *iudices. saepe.* **b** *decumbere – sich niederlegen:* VITA Greg. Porc. I 4 nisi . . . ad parvi momenti spacium -ret in lectum. **c** *considere – sich niederlassen:* CHART. Otterb. 84 p. 61,30 (a. 1248) postquam ad ecclesiam in Otterburg -vero. **3** *devertere, abire – (vom Weg) abgehen, sich entfernen:* **a** *in univ.:* RUD. FULD. mirac. 2 p. 331,33 ut ad sacras reliquias causa orationis . . . paululum -ret. ANNAL. Fuld. II a. 850 p. 41,7 paululum ab ea *(uxore)* -verat *(sc. homo)*, ne illa morientem puerum videret. RAHEW. gest. 3,10 p. 177,33 ne hac vel illac . . . vagarentur *legati*, sed recta via, nec ad dexteram nec ad sinistram -antes reverterentur. *al. in imag. (cf. Vulg. sap. 5,6):* IOH. CANAP. Adalb. A 26 p. 40, 3 qui a via veritatis in desiderio -ant. RUD. TRUD. (?) gest. 4,11 a veritatis tramite -are. *al.* **b** *deviare – (vom Weg) abkommen, abirren:* VITA Pirmin. I 9 p. 29,20 contigit . . ., cum coeptum iter egisset, ut . . . -tus (-ret, -ans *var. l.*) ad mansionem venit, ubi *eqs.* OTLOH. Magn. 12 equi indomiti . . . neque ad dextram neque ad sinistram . . . -antes itinere recto pervenerunt ad cellam. **4** *se absentare – fernbleiben:* CHART. Brixin. 74 p. 81,26 (a. 1229) si . . . quis . . . a iudicio -verit legitime citatus. **B** *translate:* **1** *gener.:* **a** *se (ad-, con)vertere – sich zuwenden, sich wenden (an):* **α** *in univ.:* WIDUK. gest. 2,16 cum necdum ad neutram partem . . . -retur (-ret *var. l.*) *Hadaldus.* DIPL. Frid. I. 345 p. 184,16 post longam . . . dubitationem ad sanum consilium -antes *canonici.* CHART. Advoc. 105 p. 54,38 ad quemcumque . . . regem . . . ipsum *(marchionem)* contingeret -are. CHART. Salem. 525 p. 128,19 qui *(viri)* non -antes prece vel precio . . . ad partem aliquam. *al. expressius de conversione:* HERM. IUD. conv. 10 p. 98,18 utrum in Iudaismo perseverarem an ad christianismum -rem. **β** *(favendo) consistere (post) – sich stellen (hinter):* RATPERT. cas. 17 Hlotharius . . . multitudine populorum post se -antium caeteros praecellebat. **γ** *descendere – sich verlegen (auf), übergehen (zu):* CHART. Stab. 252 p. 482,25 (a. 1160) si abbas et ecclesia . . . in inficias et abnegationes census . . . -verint. BRUNUS LONG. chirurg. 1,10 p. 110[D] ad alia medicamina -andum est. THADD. FLORENT. cons. 37,105 -andum est ad aliquam purgationem. **δ** *vergere, tendere – neigen (zu), 'tendieren':* BERNO ton. prol. 9 p. 73[B], 19 incipit *antiphona* a recto deviare et in tertium . . . tonum -are. ALBERT. M. veget. 1,159 quaedam *(plantae)* . . . ad duas -ant extremitates. 1,179 quaedam *(planta)* -at ad nigredinem. 2, 53 in processu aetatis -ant *medullae plantarum* ad citrinitatem et siccitatem. *ibid. saepius.* **b** *deficere, desciscere – abweichen, abfallen:* **α** *in univ.:* LEG. Wisig. 12,2,16 qui a meliori proposito ad deterius -asse (-are *var. l.*) convincitur. ARBEO Corb. 15 p. 204,6 minime -ans ab s t a t u rectitudinis (DIPL. Heinr. IV. 178). IDUNG. PRUF. dial. 1,675 quia -verunt *monachi* a r e g u l a (CONSUET. Marb. 186). *saepe. absol. i. q. labefieri – schwach werden:* THIETM. chron. 7,6 scimus . . . sacius esse bonum non vovere Deo quam postea -are. THANGM. Bernw. 14 p. 765,8 quae *(virgines)* . . ., ut est humanum, post sua vota -bant. **β** *digredi – (vom Thema) abschweifen:* THIETM. chron. 7,75 quia . . . paululum -vi, redeam, quae *eqs.* **γ** *recedere, desistere – aufhören, ablassen:* HRABAN. epist. 28 p. 444,1 ecclesie magistri . . . ab eo *(sc. opere expositionis)* -verunt. THIETM. chron. 8,7 iam -am ab hiis *(rebus)* et loquar inperatoris nostri prosperitatem. HILDEG. caus. 2 p. 139,4 calor delectationis circa septuagesimum annum ab eo *(viro)* -at (*sim.* 2 p. 139,32). OTTO FRISING. chron. 4,26 p. 218,18 Etius iuvenem . . . ea . . . causa bello -are et ad propria redire edocuit. **δ** *dilabi, (de)cedere – (dahin)schwinden, nachlassen, enden:* RHYTHM. 64,1,1 adpropinquat finis secli, -antur tempora. WALAHFR. Wett. 187 dum sexies octimber -at quinque diebus. RAHEW. gest. 3 prol. p. 162,12 invenio . . . vitam eius *(hominis)* velocius . . . vento -are. MATTH. PLATEAR. gloss. p. 392[A] -at *virtus theriacae* aut post viginti annos aut quadraginta. **2** *publ. et iur.:* **a** *deminui – an Wert verlieren:* CHART. civ. Erf. 121 p. 67,33 (a. 1239) si . . . monetam contingit -are. **b** *de ordine i. q. submitti – sich unterordnen, fügen:* FORM. Augiens. B 41 ut . . . ad iugum servitute -are non debeat *uxor.* **c** *de territorio i. q. devenire – gelangen:* CHART. scrin. Col. A II 11 p. 164,17 (c. 1188/1203) si -verit *area* in manus alienas. CHART. Carinth. II 650 p. 99,39 cum civitas Frisacensis in potestatem domini regis . . . -vit. **3** *mus. i. q. cadere, degredi – fallen, herabsteigen:* GUIDO ARET. reg. rhythm. 153 plagae . . . ad quintas -ando sibi satisfaciunt. **4** *comput. i. q. excedere – sich verschieben:* BEDA hist. eccl. 5,21 p. 337,16 ut numquam pascha nostrum a septimana mensis primi tertia in utramvis partem -et.

subst. **declinans,** -antis *m. qui senescit – einer der altert, ein Alternder:* Ps. HIPPOCR. phleb. 58 nam crescentibus amplius tolli debet *sanguis* quam -es (-bus *p. corr.*).

declivis, -e. **1** *proprie:* **a** *pronus, proclivis, praeceps – (vorwärts) geneigt, (abwärts) gerichtet, abschüssig, sich überstürzend:* WALAHFR. carm. 14,1,2 quisquis tramite pendulo -ique (-oque *C*) spheram loco . . . ponit. ERMENR. Sval. 9 p. 160,18 asinus . . . -is per avia currere coepit. DIPL. Heinr. IV. 59 p. 77,6 per ipsius rivuli -em cursum usque in villam *(sc. vadit terminus).* ALBERT. M. animal. 1,328 eius *(musculi)* villus ad latitudinem est -is. *al. meton. i. q. occiduus – westlich:* PASS. Petri et Pauli 51 urbs antiqua sedet -i in parte locata, qua Phoebi lampas tingere novit equos. **b** *gravis, suppositus, demissus – tief(er) liegend, (ab)gesenkt:* **α** *gener.:* LEO MARS. chron. 2,47 p. 255,34 cepit pars nostra *(sc. trutinae; i. daemonum)* . . . increscere et non parum . . . -ior esse. THADD. FLORENT. cons. 127,63 tenere caput -e. 132,61 dormiat membris superioribus elevatis et inferioribus -bus. ALBERT. M. animal. 10,48 -is matrix sentitur intra collum vulvae, si *eqs.* **β** *mus.:* AUREL. REOM. mus. 13,9 percussoris ad instar manum *(sic?)* vox erigitur rursumque -is profertur. 16,2 quae *(formula authenti tetrardi)* finem . . . versiculi -em reddit. **c** *obliquus – seitlich, schräg:* MIRAC. Ursm. 1,22 p. 834,36 per fenestram -em ingressi *latrones.* ALBERT. M. sent. 1,44,3 p. 393[b],39 quid melius cogitari potest, quam generabile et corruptibile reduci in motum -is c i r c u l i (veget. 7,73. *sim.* gener. 2,3,4 p. 204,48 'circa circulum obliquum' [*p. 336[a],32* κατὰ τὸν λοξὸν κύκλον]). cael. 2,3, 11 p. 167,6 si . . . aliquis diceret hunc orbem, qui est -is, esse orbem signorum. *ibid. al. subst. neutr. i. q. linea obliqua – schräge, geneigte Linie:* Ps. BOETH. geom. 622 cuius *(cunei)* minoris lateris -e (-i, -um *var. l.*) XV pedes obtineat. *subst. neutr. fort. etiam subest exemplis infra allatis, e. g. l.69.p.107, 3.6.9.* **2** *translate:* **a** *asper – jäh, schroff:* MEGINFR. Emm. 11 p. 981[A] -em tyranni impetum. **b** *corruptibilis, fragilis – zum Verfall neigend, vergänglich:* ALBERT. M. caus. univ. 2, 1,21[capit.] p. 85,71 qualiter intellegentiae superiores influunt formas stantes et fixas, inferiores . . . -es et separabiles. p. 86,20.

declivitas, -atis *f. proclivitas, devexitas – abwärts gerichtete, abschüssige Lage, Schräge, Gefälle:* OLIV. hist. Dam. 74 p. 272,6 aquarum superhabundantia per conductus sequens -em receptaculorum. FRID. II. IMP. art. ven. 4 p. 84,24 si . . . locus . . . sit -s collis. ALBERT. M. meteor. 2,3,6 p. 569[b],36 nulla causa est cursus aquae ad unum vel alium locum nisi loci devexitas sive -s (*sim.* caus. univ. 1,4,4 p. 46,83. WILH. SALIC. chirurg. 2, 22 p. 339[C]). CONR. MEND. Attal. p. 148,28 caput . . . sanctum . . . per -em inter saxa disiuncta devolutum. *expressius i. q. profundum, altum – Tiefe:* CONR. MEND. Attal. p. 134,43 donec . . . in -em alvei abstractum *(sc. puerum)* gurges . . . absorbuit.

***declivium,** -i *n.* **1** *gener.:* **a** *deiectus, praerupta – Berghang, Steilwand, Böschung:* PETR. DAM. epist. 86 p. 498,22 quasi torrens per -a convexa procedens. HERM. CARINTH. essent. 2 p. 206,18 que *(aquae)* in superiora eius *(terrae)* expresse per -um (-vum *N*) salientes. ELIS. SCHON. virg. Col. 22 p. 138, 14 in quodam loco ameno in -o m o n t i s (LIGURINUS 4,10.

[Gansweidt]

al.). TRAD. Petr. (FreibDiöcArch. 15. 1882. p. 174,18) in contiguo -o castri. *v. et l.34.* *in imag.:* BERNOW. carm. 30,9 (MG Poet. I p. 424) licet omne fretum, cuncta -a salutis gestorum meritis exsuperasse probet *Constans*. PETR. DAM. epist. 146 p. 541,22 odiosa sanctitas, quae in heresim labitur et ... per anfractus et ruinosa -a compellitur oberrare. **b** *decursus – abwärts gehender Lauf:* PETR. DAM. epist. 50 p. 84,20 processu longioris -i ... dilatatur *fluvius*. GOZECH. Alban. 23 per Mosellae fluminis -a. **2** *astron. i. q. inclinatio, obliquitas – Neigung, Schräge, Inklination:* ALBERT. M. eth. II 6,2,16 p. 427b, 6 septem *(sc. sphaeras)* ... ponebant *Peripatetici* planetarum: unam ... motus figurarum et imaginum, quam vocabant 'orbem -i' *eqs.*

declivus, -a, -um. **1** *adi.:* **a** *proclivis, praeceps, praeruptus – abfallend, abschüssig, steil:* **α** *de locis:* AEDILV. carm. 6,20 collis ... -o tramite flexus. VITA Menel. 1,4 (MGMer. V p. 138, 15) inter montuosos et -os petrarum scopulos. PETR. CAS. (?) chron. 4,3 in -o ... montis latere. 4,44 p. 512,19 -i montis scabrosa via. *v. et p.106,24.* *expressius i. q. depressus, cavus – niedrig, tief gelegen:* VITA Leon. Nobil. 7 (MGMer. III p. 398, 14; s. XI.) in -a convalle. **β** *de sideribus i. q. vergens, occiduus – sich neigend, untergehend:* PAUL. DIAC. carm. 18,1 Cynthius occiduas ... -us ad oras ... volitabat. ANNAL. Petr. Erf. III a. 1176 sole iam -o. **b** *inclinatus, obliquus – geneigt, schräg, schief:* ALBERT. M. metaph. 2,1,8 p. 470,79 quod sol et circulus -us sunt causae generationis et corruptionis. **c** *(in cacumen) decrescens – (zur Spitze hin) sich verjüngend, schmäler werdend:* LIUTPR. antap. 4,25 l. 525 duae acies usque ad -um medium lanceae extenduntur. **2** *subst. neutr. i. q. praecipitium, locus praeruptus – Abgrund, Steilhang, abschüssige Stelle:* **a** *proprie:* PS. BOETH. geom. 915 si fuerit *mons* in pedis circumferentia !CCCC et in verticis -o CC *(sc. pedes habens)*. DIPL. Heinr. IV. 154 per -um montis (*sim.* OTTO FRISING. gest. 2,32 p. 140,17. 2,40 p. 146,34 in -o [-io *A*] rupis). *al. v. et p.106,71.* **b** *in imag.:* CHART. episc. Lub. 39 (a. 1222) cum sensus hominis ... in -um sint proclivi culparum. CHART. Landeshut. 59 p. 32,6 quod omnia gesta per abolitionis -um vergant in oblivionis profundum. HUGO TRIMB. sols. epil. 192 -um quia colit viciorum gens superlativum. **c** *translate i. q. decursus – Fortgang, Lauf:* ACTA imp. Winkelm. I 473 p. 398,26 (a. 1246) ut ea, que geruntur in tempore, cum ipso per -um a memoria ... non labantur (*sim.* CHART. Ioh. Halb. 77 simul cum -o temporis). *Gansweidt*

decludo, -ere. *includere – einschließen:* CHART. Bund. 925 p. 361,33 (a. 1258) capi ... et in carceribus et cumpedibus -i ipsos debitores. *cf.* discludo.

1. *deco, -are. (δεκάλογος, *quasi a* δεῖν *ductum sit*) *ligare – binden:* THEOD. AMORB. comm. p. 20,28 quod ... Greci -are, hoc Latini ligare dicunt; hinc est, quod lex per decalogum data a ligando est dicta.

2. deco *v.* 1. dico.

decoctio (-ccio), -onis *f.* *script.* decti(o): *p.108,24.* **I** *proprie i. q. actio calefaciendi – das Erwärmen, Erhitzen:* **A** *strictius:* **1** *actio coquendi, assandi, frigendi – das Kochen, Garen, Braten:* **a** *gener.:* VITA Norb. I 9 p. 679,35 crudum quid nec aliqua -e conditum *(sc. percepit frater).* *in imag.:* CONR. EBERB. exord. 6,10 l. 23 pauca ... capitula ... intexere curavimus, ita pulmentum ... ex herbarum in agro veterum patrum collectarum concisione et -e parantes. BERTH. RATISB. serm. 17 p. 89,14 omnia *(sc. temptationes diaboli)* patienter sustineas ...; et sic per huiusmodi -es assationes evadis infernales. p. 90,17. **b** *iur. de poena ('Sieden'; de re v. His, Strafrecht I. p. 503sq.):* CONST. imp. III 368a (a. 1285) quod falsarius falsam monetam cudens vel fabricans, si deprehensus fuerit, sit -is pena plectendus. **2** *actio inspissandi – das Einkochen, Eindicken:* **a** *gener.:* TRACT. de aegr. cur. p. 106,17 signum ... perfecte -is, quando incipit *mel* turinescere (*fort. leg.* tumescere) et denigrari. TRACT. de chirurg. 254 cum ad ⌞perfectam -em⌟ (perfectionem -is *II*) bullierit *(sc. confectio).* WILH. RUBRUQU. itin. 4,6 de lacte vaccino ... extrahunt *Tartari* butirum et bulliunt illud usque ad perfectam -em. **b** *alch.:* GEBER. summ. 26 p. 327 dicimus ..., quod sulphur est pinguedo terre in minera terre per temperatam -em inspissata. test. p. 564a,25 in calcinatione ad suam perfectionem indiget *Iupiter* temperato igne ...; temperata ... -o inspissat humiditatem *eqs. ibid. al.* **3** *actio torrendi – das Backen:* VITA Rimb. 8 p. 87,1 ea, quae in simplici -e panis esse possent, ... defecerunt. CAES. HEIST. mirac. II 1,16 p. 37,18 panis prioris *(sc. feminae)* ... in -e (coxione *var. l.*) servavit naturam, sequentis vero ... totus conversus est in sanguinem. **4** *actio calefaciendo dissolvendi, separandi, excoctio, purgatio – Zersetzung, das Trennen, Herauskochen, Reinigung:* **a** *techn. et alch.:* **α** *in univ.:* PS. CALID. secret. 4 dixerunt *philosophi*, quod faciant -em in rebus, et illud est, quod eas generat et mutat a suis substantiis et coloribus ad alias substantias et ad alios colores. *7. ibid. al.* **β** *de sale sim. i. q. actio fervefaciendo praeparandi – das Sieden:* CHART. Salem. 61 p. 91,37 (a. 1201) ⌞foveam unam saline⌟ (patellam unam ad perpetuam salis -em *B*). CHART. Raitenh. 63 p. 59,22 edificia -is salis necessaria (*sim.* CHART. Salisb. III 648 p. 152,28). ALBERT. M. veget. 6,260 habet ... arundo haec *(sc. zucari)* in se humorem spissum, dulcem valde, qui per -em exsiccatur ad modum salis. *al.* **γ** *de metallis i. q. actio liquefaciendo purgandi – das (Aus-)Schmelzen, Verhüttung:* CIRCA INSTANS p. 2br aurum de vena terre fit per -em. *v. et vol. II. p. 16,1.* **b** *natur. i. q. digestio – Verdauung(svorgang), Stoffwechsel:* HERM. CARINTH. essent. 2 p. 208,30 tertiis vel quartis -bus (dectionibus *N*) per materna instrumenta factis crescit *animal*. PS. GALEN. incis. 117 hi *(musculi)*, qui in ventre sunt, ... prosunt ad -em ciborum. ALBERT. M. animal. 7,152 habent haec *(animalia)* virtutem digestivam magnam, ut simul in stomacho cibus recipiat et divisionem et alterationem -is. 12,146 non ... potest bene de superfluitatibus sciri, nisi etiam sciatur de -bus ciborum; cum -bus ergo scitur generatio superfluitatum. *saepius. v. et p. 159,28.* **B** *latius i. q. maturatio – Reifung, Reifeprozeß:* ALBERT. M. veget. 2,95 fructus ... propter humoris abundantiam magna indiget -e solis. 3,111 <quod,> quoniam in seminibus maior est -o, magis subtiliatur humor eorum. animal. 4,61 calor ... rotundat ea *(ova margaritarum)* et per foramen ... exspiravit humidum ... in tempore -is. Matth. 12,33 p. 385,26 manebit calidum humidum et non complet -em eius *(sc. fructus)*, et erunt fructus acerbi *(de arbore mala). saepe.* BURCH. SION. descr. 12,3 fructus ..., qui ... diu durare non possunt propter nimiam in arboribus -em.

II *meton.:* **A** *decoctum, infusum, apozema – Abgekochtes, Aufguß, Absud:* **1** *in univ.:* AESCULAPIUS 1 p. 2,8 balneis uti ... et fomento capitis ex -e papaveris aut hederae *eqs.* RECEPT. Bamb. 15 si flegma in pectorem congregata fuerit, pulei -e cum modicum sale dabis. MATTH. PLATEAR. gloss. p. 376G cum vino -is spicae et nucis muscatae. CAES. HEIST. mirac. II 1,11 p. 30,27 quandam ex herbis -em faciens *femina*. CHRON. Mont. Ser. a. 1223 p. 208,39 ut plures ... -ccione aque simplicis uterentur. NOTULAE Wilh. Cong. 185 digeratur ... materia cum unguentis, fomentacionibus et -bus. *persaepe. v. et p.109,5.* **2** *muria calida – heiße Salzlake:* CHRON. Mont. Ser. a. 1224 p. 212,10 oculis ... -ccionis vaporibus obscuratis. **B** *ius (salis) coquendi, reditus cocturae – Siederecht, Siedeertrag, Sudanteil:* CHART. Stir. II 440 (a. 1244) pro commutacione seu recompensacione cuiusdam -is salis, quam conventus fratrum in Admund apud maius Halle habuit. CHART. Westph. VII 617 nullum ... prestabimus ... impedimentum hiis, ad quos iure hereditario dicti salis -o dinoscitur pertinere.

III *translate i. q. deliberatio – das Überlegen, Erwägung:* CONST. imp. III 59 (a. 1274) quia ... ipsum negocium -e (-o *V*) matura consilii salutaris amplecti desiderat.

decoctus *v.* decoquo. **decoepi** *v.* decipio.

***decognosco** *vel* ***discognosco,** -ere. *contemnere, despicere, denegare – mißachten, verachten, nicht anerkennen:* VITA Menel. 2,12 (MGMer. V p. 155,10; s. X./XI.) sic ferventiores in Christi Iesu servitio fratres facit, quia unusquisque eorum bonum non dis-it. ANNAL. Ianuens. I p. 219,27 cogitantes forici in cives ... consurgere et dominos terrarum ... incipiebant de-ere.

***decolatio** (-ll-), -onis *f.* (decolare) *separatio (umorum), colatio – Scheidung (von Flüssigkeiten), Filtration:* MAURUS anat. I 99 in quibus *(renibus)* omnimoda fit -llatio urinae a san-

guine. urin. II p. 36,30 sic fiat -o, et colatura propinetur cum aliis electuariis predictis.

***decolatura,** -ae *f.* *substantia (ex)colata – Filtrat:* THADD. FLORENT. cons. 4,72 duplicetur substantia eius *(tripharmaci)* et decoletur, et -a in potu detur cum supradicta decoctione.

1. decollatio (-cio), -onis *f.* **1** *decapitatio, amputatio capitis – das Köpfen, Enthauptung (pleonastice: l.8):* **a** *proprie:* **α** *in univ.:* HRABAN. martyr. Feb. l. 115 -e capitis martyrium consummavit *Iuliana* (Sept. l. 268. *al.*). ANNAL. Fuld. II a. 782 quorum *(Francorum)* mors quattuor milium et quingentorum hominum -e vindicata est. ALBERT. AQUENS. hist. 4,32 Turcorum milites ... sperantes pari successu praevalere, quo antea in Rotgeri -e gloriati sunt. *al.* *de supplicio:* CHART. episc. Hild. II 112 p. 51,20 (a. 1224) sub pena -is. ALBERT. M. sent. 4,20,8 p. 839b,30 sicut iniquitati vel latrocinio contrariatur rectitudo suspendii vel -is (CHART. Sil. D II 375 p. 239,12 per suspendium vel -cionem). *saepius.* **β** vena -is *i. q. arteria carotis, vena iugularis – Halsschlagader, Drosselvene:* ALBERT. M. animal. 3,12 par *(sc. venarum)* ... procedens ad collum; et huius signum est, quia hoc par venarum vocatur venae -is (*p. 512b,20* σφαγίτιδες). 3,21. **b** *in imag. vel per compar.:* RUP. TUIT. Ioh. 5,844 te *(sc. Arium)* haec vox eius *(filii Dei)* accusat, ... te hic eius clamor aeterna -e condemnat. ALEX. MIN. apoc. 20 p. 421,20 postquam ... populosa multitudo appropinquasset paganis, paene tota periit ... propter verbum Dei ...; quod ... bene per -em designatur. **c** *meton. i. q. memoria decapitationis (Iohannis baptistae) – Fest der Enthauptung (Johannes' des Täufers):* HRABAN. martyr. Aug. l. 263 eodem die celebratur -o sancti Iohannis baptistae. HELM. chron. 91 p. 178,6 Lodewicus ... venit ... constituto die, hoc est in -cione Iohannis baptistae. *saepius.* *pleonastice:* DIPL. Frid. I. 363 p. 216,14 in die ... -is sancti Iohannis baptiste (364. OLIV. hist. Dam. 77 p. 274,9). SALIMB. chron. p. 647,16 sequenti die post festum -is sancti Iohannis baptiste. **2** *de animalibus i. q. incisio iuguli – das Durchschneiden der Kehle:* ALBERT. M. animal. 22,99 sanguis ... eius *(ericii)* ex -e sumptus; ... et si abscidatur caro eius absque -e *eqs.* elench. 1,3,15 p. 584a,35 si animal decollatum est, interiit propter -em.

2. *decollatio *v.* *decolatio.

***decollatium** (-ola-, -cium), -i *n.* *amputatio capitis – Enthauptung:* GESTA Frid. I. imp. A p. 55,4 in festo sancti Iohannis decollati (-olacii *B,* -cii *P; inde* ANNAL. Plac. a. 1162 in festo sancti Iohannis -cii).

decollator, -oris *m.* *qui decapitat, carnifex – einer der enthauptet, Henker:* ALBERT. STAD. chron. a. 1250 p. 373,10 rex ... intime -i flagitium indulsit et iam decollandus dixit: '*eqs.*' *per compar.:* GERHOH. psalm. 64 p. 464,5 quasi ... -r est preconis, qui ... obstruit viam vocis in deserto clamantis.

decollo (-olo), -avi, -atum, -are. *partic. perf. pro adi. vel subst.: passim.* *gerundivum pro subst.: l.70.*

1 *decapitare – enthaupten (pleonastice: l.54; interdum i. q. ferire, interficere – erschlagen, töten, e. g. l.62):* **a** *proprie:* **α** *in univ.:* ANNAL. Alam. a. 906 (rec. B) ille *(Adalbertus)* ... capite -atur. LIUTPR. antap. 4,14 Walperti ... filiam -ti *(sc. ardebat rex).* THIETM. chron. 4,23 facto ... certamine Udo -atur. ALBERT. AQUENS. hist. 7,28 Donimannus ... cum spoliis ... et capitibus -torum in magna gloria regressus (10,14). 11, 37 quia nulla ... erat oportunitas ... suos -tos ulciscendi. CHART. archiep. Magd. 193 p. 250,22 quosdam -ant *gentiles* et capita demoniis suis immolant. HIST. de exp. Frid. imp. p. 59,26 qui *(abbas et servus)* ... deprehensi et membratim discerpti sicque omnes crudeliter sunt -ti. *persaepe.* *de supplicio ('hinrichten'):* HRABAN. martyr. Mar. l. 211 praecepit Silvinus ministris, ut ad mare duceretur *Torpes* et ibidem -retur (-lloretur *ed. ex S*). HINCM. annal. a. 866 p. 130,28 Karolus Vuillelmum ... quasi contra rem publicam agentem ... -ari fecit (ERCHEMB. CAS. hist. 39. *al. sim.* REGINO chron. a. 883 p. 121,19 iussit. *al.*). ANNAL. Hild. a. 979 ad ultimum infidelitatis reus Gero comes -tus est. CHART. Argent. I 616,11 potestatem, que spectat ad sanguinis effusionem suspendendorum, -andorum, truncandorum ..., ecclesiastica persona nec habere nec dare debet. ANNAL. Prag. I a. 1250 Cztibor iudex ... gladio -tus est. *persaepe.* **β** *de avibus i. q. caput tundendo abscindere – den Kopf abreißen, abhacken:* FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 27,23 rapaces ... feriendo ipsam *(praedam)* cum unguibus suis ... dilacerant, deinde cum rostro suo -ant eam. *ibid. al.* **b** *in imag.:* HUMB. Sim. 3,33 p. 241,37 -tus est omnis hereticus, heresi sua a capite ecclesiae, Christo, abscisus. *al.* ALEX. MIN. apoc. 20 p. 421,21 (cod. C) dici potest, quod -ti perdiderint *(sc. cruce signati)* capita, quia intentio eorum ... est eis in amissione exercitus amputata. *al.* **c** *translate i. q. abscidere, tollere – (ab)trennen, abtöten:* ALEX. MIN. apoc. 20 p. 422,13 haec *(Hildegardis)* ... se in corpore afflixit et omnes carnis illecebras ab anima -vit. **2** *iugulare – die Kehle durchschneiden:* WALTH. AGIL. med. 68 p. 174,2 -a yrcum ... et dimitte primum sanguinem. THADD. FLORENT. cons. 18,51sqq. accipe duos vespertiliones et -entur et suci marubii et olei antiqui libre dimidium; ... item accipiatur vulpes et -oletur et buliat in sanguine suo. *v. et p.109,38.*

1. decolo *vel* ***discolo,** -atum, -are. *usu intrans.: l.31.* *confunditur c.* decolorare: *l.31.*

colare, (colo) purgare – (durch-, aus)seihen, filtern, (durch Filtern) reinigen: **1** *gener.:* ANTIDOT. Lond. p. 19,23 malba visci radice ... decoques in oleo ..., postea de-to oleo supermittis spuma argenti. ANTIDOT. Glasg. p. 104,42 hec omnia ... dis-as munditer. THADD. FLORENT. cons. 147,88 nardi, cuscute, epithimi ... buliant et dispumentur et de-entur. ALBERT. M. animal. 22,78 in aqua bene coque *(sc. radices)* et de-to illo potus equo detur. MOSES PANORM. infirm. 32 ungere ... cum oleo mortelle vel cum sepo dis-to. *v. et p.109,5.* *intrans. i. q. aqua per colum defluxa siccari – abtropfen:* COMPOS. Luc. C 21 delabas *(sc. arenam vitri)* propter pulberem et dimittis de-are (decolorare MAPPAE CLAVIC. 227, *vix recte*). **2** *natur. et medic.:* PS. COPHO anat. 59 in renibus de-atur urina a quatuor humoribus. BERNH. PROV. comm. 7,1 p. 293,41 mel ponitur in medicinis ..., ut de facili colari et defluere faciat humores a membris ... mundificando et de-ando (de colanda *cod.*).

2. decolo *v.* decollo.

decolor, -oris. *compar.: l.54.* **1** *proprie:* **a** *tinctus, fuscus – verfärbt, dunkel:* THEODULF. carm. 7,37 -r Aethiopum ... caterva *(cf. Iuv. 6,600).* NOTKER. BALB. gest. 2,17 p. 87,16 cum ... omnes non induviis resplenderent, sed pannis et -i (de coloris *var. l.*) fęditate horrerent. PETR. DAM. serm. 73,9 l. 271 sub umbra se silentii reprimat *virgo (i. anima)* et, ne -r videatur, ab omni se aestu negotii saecularis abscondat *(cf. Vulg. cant. 1,5). al.* **b** *colore carens – farblos, bleich:* EUPOLEMIUS 1,349 quod membra vacillo, facit, que omne, quod est ortum, labefactat, -r etas. *per pravam interpr.:* GLOSS. II 350,39 St.-S. -r unkifarver *(spectat ad Iuvenc. 2,683).* **c** *discolor, versicolor – bunt, verschiedenfarbig:* GLOSS. II 478,52 St.-S. -r missevarva. **2** *translate i. q. deformis, vilis, taeter – entstellt, wertlos, häßlich:* LUP. FERR. epist. 30 p. 37,9 ut ... in eo *(spiritu)*, etsi aliquamdiu -r propter peccatum, semper tamen Dei perseveraverit imago. PETR. DAM. serm. 48,14 l. 493 cur nos obrizo sive carbunculo adhibere extrinsecus ornamenta contendimus, quibus ... quicquid apponitur, suppar et -ius invenitur? RUP. TUIT. trin. 8,28 l. 1184 quia patet litterae textus in superficie -r, pulchritudinem spiritus introrsum quaeramus. *cf.* discolor.

decoloratio (-cio) *vel* ***discoloratio,** -onis *f.* **1** *proprie i. q. immutatio coloris – Verfärbung:* **a** *gener.:* MATTH. PLATEAR. gloss. p. 376G si fiat dis-o ex indigestione vel ventositate, detur *eqs.* MAURUS urin. II p. 34,26 in frenesi ... non naturali ... non tanta est urine dis-o et attenuatio (34,40. TRACT. de aegr. cur. p. 103,18. *ibid. al.*). *al.* *alleg.:* WOLBERO cant. 1 p. 1041D talis ... de-o magna et gloriosa est interioris mei hominis formositas et exornatio. p. 1043B. *meton. de cute decolorata:* ALBERT. M. veget. 6,102 ficus ... immatura linita super dis-em et verrucas et morpheas rectificat colorem. **b** *theol. de mutatione substantiae:* RADBERT. corp. Dom. 10,116 in pane et vino sine ulla de-e substantiae hoc mysterium ... potestate divina peragitur. **c** *astron. de defectu solis:* FROUM. epist. 3 glossema ... profitebatur de-cione solis (*postea:* eclipsin) gratiam me adepturum, cum veridicax ... sentencia de-cionem solis testatur

fervorem designare persecucionis. **2** *translate:* **a** *deformatio, depravatio – Entstellung, Verzerrung:* RADBERT. Matth. 5, 1708 spiritus sanctus loquitur in eis *(sanctis)* et ipse de illis, que vera sunt, quasi alius absque fuco de-is testatur. **b** *ignominia, dehonestamentum – Schande, Entehrung:* CHRON. Andag. 90 p. 228,30 sedes Remensis, Laudunensis, ... que ... dolent de-em ... ecclesie Leodiensis. CHART. Traiect. 265 p. 246,29 utilitate vel necessitate mutilanda sunt decreta, si non inde manifeste sequatur de-o. p. 246,32 ad de-em ecclesiastici ordinis. *al.*

1. decoloro *vel* **discoloro,** -avi, -atum, -are. *script.* -ler-: *p. 112,2. confunditur c.* decolare: *l.47.p.110,31.*

1 *colore mutare – verfärben, umfärben:* **a** *proprie:* **α** *in univ.:* TRACT. de aegr. cur. p. 169,15 epar eis *(sc. fluxu narium sanguineo laborantibus)* inflatus est, unde et dis-ti sunt, quasi ycterici *(de colore fulvo).* **β** *obfuscare, nigrum reddere – dunkel färben, bräunen, schwärzen (in imag. vel alleg.):* RUP. TUIT. cant. 1,395 quia, quod tumentem uterum habeo ..., non fecit vir ..., sed ita de-vit m e s o l; verus sol ... et Deus ... me implevit *eqs.* (HONOR. AUGUST. cant. 1,4 p. 369A. *ibid. al.*). CAES. HEIST. hom. exc. p. 9,23 Ethyopes sunt, quos mala fama de-at, quos sinistra opinio denigrat. VITA Mariae rhythm. 3137 ipsum *(Iesum)* per ardorem sol de-verat maiorem ad decorem. *al.* **γ** *pallidum reddere – (aus)bleichen, blaß machen (in imag.: l.26):* IULIAN. TOLET. insult. 9 ut flebili te *(sc. Galliam)* lamentatione intendas, quanto sis pallore detrita, quanta macie de-ta. HONOR. AUGUST. quaest. I 11 sicut homines possunt sua corpora de-are, videlicet dealbare, ... ita *eqs.* MAURUS urin. II p. 8,39 quia ... frigiditatis est urinam dis-are. *al.* *medial. i. q. pallescere – blaß werden, verblassen:* AESCULAPIUS 29 p. 45,18 qui ... patiuntur, neque tormentum ... sentiunt neque de-antur. ALBERT. M. animal. 19, 34 quia non dis-atur *pilus* a colore, quem habet, nisi quando variatur ex aetate ad albedinem canitiei. **b** *translate:* **α** *obscurum reddere – verdunkeln:* CONR. HIRS. dial. 1270 multi ... scribendi modum ignorantes operis sui materiam confuso ordine de-bant. **β** *maculare, vitiare, corrumpere – beflecken, in den Schmutz ziehen, entwerten:* HADR. II. epist. 41 p. 760,13 aliud, quod prima pietatis vestrae opera ... contra spem nostram de-asse convincitur, immo funditus destruxisse probatur. GESTA Godefr. Trev. 6 homo ille sanctam Dei aecclesiam ... symoniacae pravitatis de-vit i n f a m i a (CHRON. Reinh. a. 1189 p. 544,1). CHART. Wirt. VIII 2987 fame bone de-at meritum, qui promissa non implet. *al.* **2** *colorare, coloribus pingere – färben, farbig machen, ausmalen:* **a** *proprie:* **α** *gener.:* CASUS Gall. cont. 4 dormitionem sancti Iohannis cum de-asset *Uodalricus.* SIMON SITH. gest. 1,33 p. 642,36 capellam ... sanctae Mariae mira varietate picturae de-tam (decolatam *cod.*) fundavit *abbas Iohannes.* **β** *mus.:* SCHOL. enchir. 2,263 voces ... celeriter transeunt, numeri autem, qui corporea vocum et motuum materia de-antur, manent. ANON. mus. Bernhard I 19 quod acute amplectitur in diatono tonum, in chromatico de-at semitonium, in enarmonia diesim stringit. **b** *translate i. q. (ex)ornare, expolire – (aus)schmücken, herausputzen:* CARM. var. Walther 1,82,1 qui *(sc. hiems)* pulcris mendaciis verba de-as, minus in sentenciis quam verbis laboras. CONR. EBERB. exord. 1,32 l. 73 quid est ..., quod facere cupis, ut a communione fratrum nostrorum me *(sc. Fastradum)* separes et notabili habitu de-es?

adi. **decoloratus** *vel* **discoloratus,** -a, -um. **1** *proprie:* **a** *tinctus, fuscus – verfärbt, dunkel:* LAND. MEDIOL. hist. 3,21 p. 89,14 palatini canes ... de-is dentibus. CHRON. Reinh. a. 1191 p. 548,29 cum ... egrotans femina sitibundis faucibus refrigerium quereret, oblata est totalis illa liquoris reposicio *(i. aqua in sanguinem Christi conversa)* et dis-a. **b** *colore carens, pallidus – farblos, blaß:* DYASC. p. 74b tertia ... species *(sc. chalcanthi)*, que dicitur epton, in Hyspania fit inbecillum et de-um. MAURUS urin. I p. 7,40 in viris debent apparere *urinae* coloratiores et tenues, in mulieribus dis-iores et spissiores. II p. 43,3 si precedente urina de-issima et tenuissima sine arenulis ... sequatur urina dis-a et spissa cum arenulis. *al.* *per compar.:* WOLBERO cant. 3 p. 1129B peritus cantor carmini dissono et quasi dis-o reddit proprium, perpurum et integrum colorem. **c** *versicolor – farbig, bunt:* BENVEN. GRAFF. ocul. B 3 p. 11,24 est alia tunica *(sc. oculi)*, quam nos vocamus dis-eratam ..., alia nullum colorem habebat. **2** *translate i. q. in falsum auctus – aufgebauscht:* CHRONOGR. Corb. p. 80,8 nacta ... quantulacumque de-a occasione, quia nec vera nec idonea, ... Theodericus eminari abbatissam verbis precepit.

subst. **discoloratus,** -i *m.* *qui decoloratione (cutis) laborat – einer der an (Haut-)Verfärbung leidet:* MATTH. PLATEAR. gloss. p. 372F istud electuarium ... valet ... dis-is propter oppilationem factam in venis ab humore iam dicto. GLOSS. Roger. III p. 294,11 pomum ambre est duplicatum ad reuma suscipiendum et contra debilitatem cerebri; recipe et tere pulvis contra dis-os et ad digestionem confortandam et qui visum meliorat.

2. decoloro *v.* 1. decolo.

decolorus, -a, -um. *coloratus – bunt:* GLOSS. II 426,19 St.-S. -os diemissavaravun *(per pravam interpr., cf. Prud. perist. 1,113).*

decomanus *v.* decimanus.

***decommunicator,** -oris *m.* (de *et* communicator) *?qui vitam solitariam agit, extra communitatem vivit – ?Einzelgänger, Ausgestoßener:* ALBERT. M. serm. II 2,9 quia aliam libertatem ... habent cives, quam non habent rustici, prosecutores sive -es.

***decomo,** -psi, -ere. *ornare, (bene) instruere – schmücken, (schön) ausstatten (in imag.: l.29):* VERS. ad Ebon. 15 (MG Poet. I p. 623) hunc *(librum)* auro interius Christi decoravit amicus, atque ebore exterius pulchre -psit opimus. HERIG. Ursm. 1,14 omnipotens genitor ..., que fecerat omnia primo, ornatu vario -psit. 1,788 hominem quantum -pseris interiorem. ORIGO Suev. 10 (ed. P. Hirsch, Sachsengesch. d. Widuk. 1935. p. 161,19) Swevi ... matronas suas ... auro ... et argento ornatius -erunt.

decompositus (-onp-), -a, -um. **1** *de voce composita derivatus – von einem zusammengesetzten Wort abgeleitet (t. t. gramm.):* ALBERT. M. sent. 4,43,2 p. 505b,12 'surrectio' ..., quia componitur a 'sursum' et 'erigo', eo quod sic sit figurae -ae. *in lusu verborum:* HUGO TRIMB. sols. epil. 205 ipsa *(virtus)* ... simplicis ... est nature, sed plus quam -e crimen est figure. **2** *in partes redactus, dissolutus – zerlegt, auseinandergenommen:* SMAR. carm. 1,6,14 poteris plures iuste conponere partes, si -npositae ius retinere queant. *cf.* *discompositus.

***decomputo** (-onp-), -are. *deducere – abziehen, subtrahieren:* CHART. scrin. Col. B 2156 (a. 1259) si ... Emundus ... dimidietatem ... pecunie ... Wernero ... dederit, ipse Wernerus accipiet et de summa sua ... -nputabit. CHART. Livon. A 413,20 quicquid argenti examinator receperit ad comburendum de hospite, superpositionem -bit de tali argento.

***deconsecro** *vel* ***disconsecro,** -atum, -are. *consecratione solvere, profanare – von einer Weihe lösen, 'profanieren':* CHART. Raitenh. 102 (c. 1225) quia eadem capella dis-ta esse dinoscitur, tam prepositus ... quam plebanus ... reconsecracionem ipsius ecclesie procurabunt. ALBERT. M. sent. 4,25,5 p. 93a,44 cimiteria ... aut ... sunt consecrata tantum, aut sepulta sunt ibi corpora; si consecrata tantum, dicunt, quod de-ari possunt et redigi in usus alios.

***decontingit,** -ere. *impers. i. q. male accidit – es ergeht schlecht:* ALBERT. M. phys. 2,2,16 p. 123,9 in 'magnis' ... 'bonis' vel magnis 'malis' dicimus homini 'eucontingere' vel '-ere' (*p. 197a,28* δυστυχεῖν). *Lawo/Leithe-Jasper*

decontra (de contra) *adv. et praep.* **1** *adv.:* **a** *proprie de loco i. q. ex adverso – gegenüber, entgegengesetzt:* RHYTHM. 51,4,1 Zeno episcopus ... piscans in Adise ...; -a conspicit boves. MIRAC. Bav. 1,8 tres viros ... -a adstantes. 3, 19 casu contigit ius carnium ⌞adstare -a⌟ *(i. obstare).* METELL. exp. Hieros. 2,375 legio ... irruit audacter ..., ut nullus possit ⌞-a stare⌟ *(i. resistere).* **b** *translate i. q. incontra, econtra – dagegen:* **α** *de actione vel intentione hostili, contraria:* VITA Conr. Salisb. 9 p. 68,46 videns *archiepiscopus* ... imminentem sibi mortem ... arma -a arripuit caelestia, symbolum videlicet. OTTO SANBLAS. chron. 22 ipsam *(civitatem, sc. Alexandriam)* ... ad sustinendam imperii vim ac -a vires tocius Italie demonstrandas studiosissime munierunt *Mediolanenses.* **β** *de*

oppositione i. q. ex contrario, rursus – hingegen, umgekehrt: CHART. Rhen. inf. I 48 (a. 834) nihil sibi quispiam cernitur minuando, quicquid de contra recipitur in augmentis (*item* 55 econtra). TRIUMPH. Remacli 1,18 p. 446,44 ut ... abbati ... contradicerent venerandi corporis susceptionem, aut, si invitis eis per vim inferretur, ipsi *(monachi et laici)* de contra ... locum egrederentur. CHRON. Reinh. a. 1204 p. 567,15 lantgravius ... tempora pacis agebat, cum -a comites Thuringie ad conspiracionis effectum ... anhelarent. p. 567,42 Fridericus comes ... captivus abducitur, principi affertur ...; at vero -a plures de parte principis ... capiuntur. **γ** *de responsione i. q. vicissim, ad ea – darauf(hin):* CHRON. Thietm. 6,45 audiens clamorem ..., quid hoc esset, percontatus sum, et vox -a infit: *'eqs.'* **2** *praep. c. acc. i. q. (protinus) de – (weiter) weg von (de itinere averso):* IOH. CODAGN. annal. a. 1215 p. 51,6 milites *(sc. Papienses)* ... -a *(corr. ed.,* decen*t̄ cod.)* Padum cursum suum usque ad ... Vicum-marinum ... direxere. *Antony*

[decontractio *v.* detractio: MAURUS phleb. p. 6a.**]**

decoplus *v.* decuplus.

1. decoquo (dequo-) *vel rarius* **discoquo** (disquo-), -coxi, -coctum, -ere. *script.* -coact(us): *l.51. usu intrans.: l.43sqq. 55sqq. p.115,67. partic.perf.usu adi.:l.33.49.51.p.115,49.al.; usu subst.: p.114,55.*

I *proprie:* **A** *strictius i. q. coquere, fervefacere – kochen, erhitzen:* **1** *coquendo mollire, praeparare – (mürbe, weich)-kochen, garen, sieden, (durch Hitze, Kochen) zubereiten (notione praeverbii fere evanida):* **a** *de praeparatione ciborum sim.:* **α** *in univ.:* LEG. Wisig. 12,2,17 p. 426,2 ut ... ea ..., que cum ipsis *(suillis carnibus)* de-ta sunt, absque fastidio ... sumamus *(sc. Iudaei).* MIRAC. Hucberti 2,28 bullientes carnes satis multus ignis suggestus coquebat, sed nullo modo de-i poterant *eqs.* METELL. exp. Hieros. 5,394 corpora Turcorum miseri de-ta vorabant *Franci.* CAES. HEIST. mirac. II prol. p. 15,15 ad coquum pertinet ... collecta ... in ollam concidere sicque mensurate de-ere. *saepius. v. et vol. I. p. 1584,32. in imag. vel per compar.:* EKKEB. SCHON. cath. 9,15 p. 63B si verba divina vobis ... cum diligenti consideratione de-issent hi, qui ea tam cruda in ore vestro posuerunt. CAES. HEIST. mirac. II prol. p. 15,17 si ... colloquintidas exempla frivola recipiendo inmiscuero illaque per insipidam latinitatem ... de-ero. BERTH. RATISB. serm. 17 p. 90,17 qui ita impatientes sunt, quod dentibus, id est verbis, ... carpi non possunt, ... oportet secundario de-i. p. 92,2 qui ... cito vult de-i, studeat tribus praedictis. *al. intrans.:* METELL. Quir. 70,11 terna die magis magisque de-ens febris maligna ferbuit. ALBERT. M. animal. 12,39 aqua ... calida non comburit, nisi sit fervens; tunc enim de-it. **β** *de antidotis sim.:* COMPOS. Luc. D 21 tolle ... ex luza et pisas; de-es hutiliter cum hurina *(sim.* COMPOS. Matr. 86,5. *al.).* WALAHFR. hort. 317 puleium ... de-tum curabit ... stomachum ... morantem. ANTIDOT. Glasg. p. 146,44 oleum, in quo absencium ... et mastice decoactum. ANTIDOT. Sangall. p. 79,36 postea coquis, donec cortices dis-antur. BOTAN. Sangall. 3,5 herba plantagine in aceto de-ta. FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 142,20 simul mixta *(sc. ova)* superagitando de-unt *(sc. falconarii)* ad lentum ignem carbonosum. *persaepe. v. et p.110,22. intrans.:* COMPOS. Luc. α 17 teres ipsud auro et mittes in aqua; de-ant similiter. ANTIDOT. Sangall. p. 88,47 ex aqua, ubi de-erit lupini. ANTIDOT. Berolin. 46 p. 76,21 ubi ruta de-erit. *al.* **γ** *de cervisia, medone sim. ('brauen'):* CHART. Wirt. V 1352 p. 119,36 (a. 1255) ut, qui ... medonem de-erit, ... solvet *eqs.* NICOL. anat. 627 tisane dicitur proprie aqua ordei de-ti. **b** *de poena:* **α** *gener.:* PAULIN. AQUIL. carm. 7,40,3 Herodes iacet in profundo tartari ... pice de-tus, dissipatus sulphure. **β** *iur. (de re v. p.107,62):* ANNAL. Basil. a. 1276 p. 199,16 in Sulcz ... de-tus fuit monetarius. **2** *(fervefaciendo) inspissare, glomerare – (zusammen-, ein)kochen, (durch Hitze) binden, (ver-, ein)-dicken, reduzieren:* **a** *in univ. (fere de antidotis sim.):* ANTIDOT. Lond. p. 19,24 dequoques *(sc. simplicia)* ad modum emplastri. COMPOS. Luc. M 18 de-e ea *(sc. mixturam),* usque dum spissa fiant. S 9 de-e (de-es MAPPAE CLAVIC. 176), donec beniat ipsa urina ad dimidiam partem. ANTIDOT. Augiens. p. 49,24 lento igne a d t e r t i a s de-es (ANTIDOT. Bamb. 30 dequ-es. ANTIDOT. Glasg. p. 101,3 dequ-is. *al.*). ANTIDOT. Glasg. p. 104,42 disqu-is medietate. WALTH. AGIL. med. 35 p. 137,18 conglutinativum est lac caprinum de-tum cum tribus lapidibus fluvialibus *eqs. persaepe.* **b** *confundere – (zusammen-, ver)schmelzen:* COMPOS. Luc. A 28 vitri mundo de massa lib. V, limatura<m> aeramenti absque plumbum ÷ II ... dequ-ens (de-e MAPPAE CLAVIC. 224) inferiore fornace vitriari<i> die<s> VI. **c** *de holere i. q. condire – einsieden, einmachen:* REGISTR. Geisenf. 32 hortulanus de Gaeimersheim debet in curru suo quolibet anno ferre olera sua de-ta (*theod. vet.:* gesotens). 33 cum ... ipsa holera de-i debent, ipse hortulanus et piscatores ... ipsa debent de-ere. **3** *(fervefaciendo) durare, solidare, torrere – (hart)kochen, (durch Hitze) härten, bakken:* **a** *gener. (fere de pane):* RADBERT. Matth. 7,789 mulier fermentum in farina abscondit, panes de-it. RUP. TUIT. Ioh. 6, 1294 ut fieret panis, aqua commixtum et igne de-tum est *frumentum.* STATUT. ord. Teut. p. 42,21 decima pars panum i n c l i b a n o ... de-torum (ALBERT. M. animal. 9,81). *al. in imag.:* ALCUIN. epist. 137 p. 212,16 quae *(ecclesia)* i g n e s a n c t i s p i r i t u s in unum de-itur corpus, ut suo capiti membra conpaginentur (RADBERT. Matth. 7,785). HONOR. AUGUST. euch. 9 (PL 172,1256C) Christus panis vivus ... est ... igne passionis de-tus. *al.* **b** *natur.:* OTTO FRISING. chron. 8,11 p. 407,13 mundum estivali fervore de-i, autumpnali siccitate de-tum arefieri ... conspicimus. ALBERT. M. animal. 12,151 ex duritia testae *(sc. tortucae),* quam non nisi calore magno de-tam esse dixerunt. **c** *techn.:* CHART. Traiect. 1651 (a. 1265) apud domos, ubi lateres de-untur. *in imag.:* RADBERT. Arsen. 1,7 p. 31,38 istum ... providentia instituit divina et clementia decoxit, ut fieret vas honoris. ELIS. SCHON. viar. 5 p. 91,13 visa est *via* ex lateribus rubeis, qui sunt in terra ignibus cocta, sollicitudinem significat prelatorum, qua circa subditos mentes ... iugiter de-i necesse est. **4** *excoquere, (fervefaciendo) dissolvere, purgare – (zer-, ab)kochen, (durch Hitze) zersetzen, trennen, reinigen:* **a** *gener.:* **α** *in univ.:* CAES. HEIST. Engelb. 2,9 p. 267,1 corpus sacrum de-entes et a carnibus ossa separantes *priores et ministeriales.* ANNAL. Mell. Praed. a. 1230 cuius *(Leupoldi ducis)* corpus de-tum in monte sancti Benedicti sepelitur, et ossa eius delata sunt. *in imag.:* HRABAN. martyr. Iul. l. 230 qui *(Maximianus imperator)* ... putridinis squalore de-tus ... vitae suae malum digna morte finivit. **β** *de melle:* REGISTR. Trev. (NArch. 11. 1886. p. 106,8; c. 1200) in die ... Maximini ... villicus de Luncscheit, villicus de Budelich unusquisque ... dimidium sextarium de-ti mellis dabit (*sim.* p. 106,10. 34. CHART. Rhen. med. II app. 16 p. 446,23). **b** *natur. (fere i. q. digerere – verdauen):* RADBERT. Matth. 7,2586 quamvis ... cinis ciborum de-tus ... et omnes reumatismi ad ima secedunt *eqs.* HONOR. AUGUST. imag. 1,59 p. 137B quae *(pluvia),* licet de amaris aquis maris sit hausta, de solis igne in aere de-ta dulcescit. HERM. CARINTH. essent. 2 p. 208,23 sanguine de-to ac per vasa quedam purgato. NICOL. anat. 612 cibus ... deportatur in stomachum; ibi actione caloris de-itur et in aliam essentiam transmutatur. ALBERT. M. veget. 1,115 vacuitates habentes *plantae,* in quibus attractum nutrimentum de-itur, ut *eqs.* animal. 20,16 cum de-ta constent et inspissentur, non fit decoctio nisi per humidi eductionem. *saepe. v. et vol. I. p. 429,13. per compar.:* HRABAN. univ. 22,1 p. 587A coquere ... significat verbum Domini subtiliter in corde ... meditari, hoc est quasi mente de-ere. p. 592D. **c** *techn. et alch. i. q . (fervefaciendo, liquefaciendo) conficere, conflare, recoquere – (durch Sieden, Schmelzen) gewinnen, ausschmelzen, läutern, auskristallisieren:* **α** *de sale:* CHART. Raitenh. 117 (a. 1235) ad sales de-endos. CHART. Babenb. 52 p. 70,23 in Ischel, ubi sal nostrum de-itur. **β** *de metallis sim.:* COMPOS. Luc. C 15 mittitur *plumbum* in fornacem ..., et de-es per horas tres et operaris. G 22 de-e *(sc. guttas vitrioli),* et ex ipsa terra fiet calcitarin. MAPPAE CLAVIC. 36 alumen scissile in aqua de-es (*sim.* COMPOS. Matr. 25). ALBERT. M. animal. 20,18 quando aurum digeritur et de-itur, ea, quae non sunt de natura auri sicut lapides et immixta metalla, separantur ab auro. GEBER. summ. 24 p. 325 hic ... fumus *(sc. terrearum naturarum argenti vivi et sulphuris)* a calore temperato minere de-tus convertitur in naturam cuius-

[Lawo/Leithe-Jasper]

dam terre. *saepius.* *in imag. vel per compar. de perfectione:* BENED. Frising. 27 Deus, qui . . . pro te dimicantes sic de-is in aerumnis, ut velut aurum rutilans excipias in supernis (*sim.* PETR. DAM. serm. 33,10 l. 284). OTTO FRISING. chron. 8,24 p. 429,17 esse . . . apud inferos locum purgatorium, in quo salvandi . . . expiationis igne de-antur, quidam asserunt. CONR. EBERB. exord. 3,33 l. 6 ad de-endam . . . scoriam peccati. *saepius.* **γ** *de calce sim. ('brennen'):* COMPOS. Luc. F 20 senopidem de-ta<m> partes duas, siricum partem I commisce in unum. PETR. DAM. epist. 10 p. 131,8 lapides . . ., qui ad faciendam calcem in camino de-ti sunt. CHART. Rhen. med. II app. 15 p. 396, 40 pro de-enda calce furnus. FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 144, 28 in igne incipiente de-ere lapides in fornace calcinaria.

B *latius:* **1** *(ad)urere, assare, frigere – (an-, ver)sengen, (an-, aus)brennen (de frigore: l.18.19):* **a** *gener.:* HROTSV. Mar. 816 calor *(sc. solis)* nimius . . . male de-it artus. CHRON. Moiss. a. 762 (MGScript. I p. 294,33) arbores . . . ficulnearum de-tae gelu aruerunt. EPIST. Teg. 34 quia . . . fruges duorum locorum . . . hiemis asperitas pruineque mordacitas . . . decoxit. *al. in imag.:* CARM. Paul. Diac. app. I 1,18 heu genetrici huius violavit *(sc. mors filii)* gaudia lucis decoxitque satis pectus adusta face. FROUM. carm. 20,48 igne tui *(sc. ducis)* . . . torremur . . . furoris . . .; decoxit miseros proprio pro crimine tactos. RUP. TUIT. dial. 2,289 clibanus . . . portendebat invidiae clibanum . . ., quo adusti et de-ti atque obscurati filii Iacob fratrem . . . vendiderunt. *v. et vol. II. p. 161,18.* **b** *iur. i. q. stigmate punire – brandmarken:* LAND. MEDIOL. hist. 3,26 p. 92,64 quidam . . . simulantes sese caste vivere . . . in theatro turpiter tracti et in fronte de-ti sunt. **c** *medic. i. q. cauterio tractare – mit dem Brenneisen behandeln, 'veröden':* ROGER. SALERN. chirurg. 2,397 locum *(sc. incisum)* . . . aureo instrumento . . . de-imus. **2** *maturare – zur Reife bringen:* RUP. TUIT. Ioh. 2,1626 beneficio caloris accedente . . . florescit botrus, et uva paulatim de-itur. ALBERT. M. veget. 3,11 non complentur *semina*, nisi sint digesta et de-ta circumfuso sibi . . . humido. 3,16 in illo *(humido terrestri)* . . . de-itur tota nux tanquam in aliena humiditate. *ibid. al.* *in imag.:* SUMMA dict. Saxon. 11,1 p. 268,26 (epist. papae) ut . . . nostre devocionis liberalitas concepta utero racionis et de-ta liberacionis examine ad ortum et effectum ministerio prodeat largitatis.

II *translate:* **A** *deliberare – reiflich erwägen, 'ausbrüten':* NICOL. I. epist. 52 p. 339,22 sedis apostolicae sententia . . . patientiae maturitate de-itur (dequ- *B*) tantaque deliberationis gravitate profertur, ut *eqs.* (*item* 53 p. 348,15). CONST. imp. III 106 p. 96,36 (a. 1276) ecclesia . . . in suis . . . ordinacionibus agendorum matura deliberacione de-tis immobilis . . . perseverat. IOCALIS 828 de-e concilium, quo res ducatur in actum. *partic. perf. usu adi. i. q. diligens – reiflich:* CHART. Basil. A I 241 (a. 1178) per deliberationem de-tam et de fonte pietatis procedentem. **B** *concitare, fovere – erregen, aufwiegeln, hegen:* GESTA Bereng. 4,24 inmodicas animo . . . dequ-it iras. OTTO FRISING. gest. 1,63 nondum . . . fastus inter eos *(sc. reges)* regalis de-tus conquieverat. **C** *affligere, consumere, debilitare – angreifen, erschöpfen, zermürben, schwächen:* ALCUIN. epist. 55 p. 99,6 de divina laetificor pietate, qui te tam diuturna i n f i r m i t a t e decoxit, ut purior appareas conspectui illius (HERM. AUGIENS. chron. a. 973. *al.*). LULL. epist. 98 p. 219,28 dum me . . . febris anhele frigus et calor de-rent. LAMB. HERSF. annal. a. 1059 p. 75,21 per octo dies gravi egritudine de-tus . . . quievit *Meginherus* in Domino. COD. Lauresh. 134[b] l. 100 cum . . . ex nimia estivi caloris intemperie . . . multi adeo de-rentur, ut *eqs.* CONR. EBERB. exord. 4,25 l. 34 quia . . . nimio aestu de-tus caligas exuere . . . praesumpsisset *monachus. al.* *intrans. i. q. pessum ire, minui – sich verschlechtern, an Wert verlieren, 'herunterkommen':* EPIST. Hann. 80 p. 130,32 ille . . . nummus . . . est . . . argento propior; nostras quippe ita decoxit, ut ex eo merum es lacrimantibus oculis arrideat. **D** *vexare, urere – (brennend) quälen:* RADBERT. Matth. 8,2209 quae . . . quaestio *(sc. quis maior esse debeat)* quia in via eos *(discipulos)* forte de-erat. **E** *indurare – abhärten:* SCHOL. Adam gest. 137 homines ibi *(sc. in Halsingland)* gelu de-ti (recocti *var. l.*) tecta domorum non curant.

[**2. decoquo** *v.* detorqueo: CHRON. Mont. Ser. a. 1210 p. 177, 50.] *Lawo/Leithe-Jasper*

1. decor, -oris *m. (f.: l. 18. 58)* *script.* deg(or): *p. 117,42. form. abl. sg.* -i: *p. 117,26.*

decus – Zierde, Zier: **I** *proprie:* **A** *strictius i. q. pulchritudo, venustas, splendor – Schönheit, Anmut, Liebreiz, Glanz, Pracht (def.:* ALBERT. M. summ. theol. II 11,62,1 p. 597[a],25 -r est elegans commensuratio partium): **1** *gener.:* **a** *in univ.:* **α** *de hominibus:* PAUL. DIAC. carm. 26,9 cuius *(reginae)* haut tenerum possint aequare -em . . . lilia mixta rosis. WALAHFR. carm. 28,15 forma *(sc. Karoli)* -e nitens. HROTSV. Agn. 331 ut natum prodire . . . perfectum specie vidit *pater* p l e n u mque -e (CARM. Bur. 164,3,2). WIDUK. gest. 1,39 moles corporis regiae dignitati omnem addens -em. WALTH. SPIR. Christoph. II 4,57 quas *(puellas)* natura . . . finxit . . . vultibus et membris redimitas flore -is. METELL. Quir. 50,7 videt *femina* clari iuvenem -is. *saepe.* **β** *de animalibus:* ARBEO Corb. 21 p. 212,2 mulier . . . deducens Iberum . . . forme et speciae -is inmense. METELL. buc. 2,7 delicie pecoris, totius opima -is *iuvenca.* ALBERT. M. animal. 23,28 quae *(aves)* paradisi dicuntur ob -em, quia nullus eis -r videtur deesse. **γ** *de plantis:* SEDUL. SCOT. carm. I 1,6,18 quid valet flavi nitor omnis auri? ostra quid prosunt rosei -is? II 37,9 puniceo similis malo croceoque -i dulcis eras matri. IOH. ELNON. Rictr. 1,143 nil, quod ledat, habens *rosa*, rutilans sed flore -is. **δ** *de rebus:* ALCUIN. carm. 1, 221 ex quibus *(ecclesiis)* Euboricae . . . nobilis illa manet celso speciosa -e. ANNAL. Xant. a. 868 p. 25,28 circuli duo magni apparuerunt in caelo . . .; minor . . . solem . . . circumcingens . . . omni -e resplenduit. EUPOLEMIUS 2,22 multo sole repercusso nituerunt arma -e. METELL. Quir. 13,28 potente conditis -e templis. STATUT. ord. Teut. p. 75,22 templo deerit -r et municio. *saepe.* **b** *c. colore quodam:* **α** *de Deo, Christo i. q. magnificentia – Herrlichkeit:* WALAHFR. Blaithm. 172 qui *(Christus)* . . . aeterno pollet sine fine -e. SEDUL. SCOT. carm. II 79,21 cuius *(caelestis sponsi)* mirantur sol, aurea luna -em. HROTSV. Agn. 71 qui *(Christus)* virtute potens omnique -e refulgens. *al.* *adde:* HRABAN. epist. 2[a] p. 382,33 nec . . . arbitror me posse aliquid sanctae cruci -is conferre, quae claritate sua cuncta clarificat. **β** *de aetate i. q. flos – 'Blüte':* WILLIB. Bonif. 1 p. 4,26 primaevo puerilis aetatis -e. 2 p. 7,26. **γ** *de sermone sim. i. q. elegantia, concinnitas – Eleganz, Geschliffenheit, Formvollendung:* EPIST. Aldh. 3 p. 498,10 vestrae latinitatis panagericus rumor . . . notus propter alburnum dictricis Romaniae -em. BEDA hist. eccl. 4,24 p. 260,10 neque . . . possunt carmina . . . ex alia in aliam linguam ad verbum sine detrimento sui -is ac dignitatis transferri. CARM. libr. I 5,6 qui scit . . ., ut Domino digno verba -e micent, . . . sic multimodis ornare coloribus illa. HRABAN. carm. 96,5 ingenio . . . verbique -e inter regales vixit *Tutin* honore viros. **2** *alch. (cf. p. 118,63):* TURBA phil. 35 p. 142,32 libera fit *(sc. natura)* suum consequens coniugem et sinceras offert orationes, ut eius color sibi suoque coniugi eveniat et -r (cor *N*) inde, quemadmodum fuerat *(cf. notam ed.).* **B** *latius:* **1** *honestas, dignitas, gloria, decorum – Ehre, Würde, Ruhm, Angemessenheit (gen. pro adi.: l. 56):* ARBEO Corb. 41 p. 229,11 quomodo vir sanctissimus nostrae curae deiectus sine -is officio . . . remanebat. URSIN. Leod. 6 (MGMer. V p. 328,7) cum haec *(sc. restitutio regnorum Francorum)* . . . cum -e magna agerentur. SEDUL. SCOT. carm. II 8,7 victor exultans manibus -is prendito *(sc. Hartgarius)* palmam. DIPL. Conr. III. 252 p. 439,13 Coloniensis ecclesia, que sui magnitudine ac -e omnes fere Germanie et Gallie preminebat ecclesias. DIPL. Frid. I. 148 locis ad honorem regni et -em ecclesie . . . institutis gratiam . . . impendere debemus. *persaepe.* *poetice de flumine:* WALAHFR. carm. 21,20,2 nobilior suoque maior excursu mare cum -e magnum maiori petit *Rhodanus.* **2** *decentia, probitas, mores (decentes) – Schicklichkeit, Anstand, (geziemende) Sitten:* THEODULF. carm. 28,110 ecclesiae sanctus matris quo cresceret ordo urbibus et validis mosque -rque pius. ARNULF. SAG. invect. 1 p. 88,9 imminutus est . . . -r et cultus ecclesiae, periit ecclesiastici ordinis . . . religio. CHART. Garz. 5 p. 89,40 in loco Garzensi . . . nos auxiliante Deo communis vite -em instituere et reformare . . . intendimus. *adde:*

[Samberger/Leithe-Jasper]

ALCUIN. carm. 14,6 florigeri percurrite prata -is . . . et pangite stemma: *eqs.* **3** *immaculata puritas – unbefleckte Reinheit:* WANDALB. martyr. 305 Petronella . . . fulgida virgo micat Christi trabeata -e. **4** *auctoritas, amplitudo, potestas – Ansehen, Macht:* HROTSV. gest. 727 -e sui florente per omnia regni cum se gauderet *Otto* cunctis fulgere secundis. **5** *incrementum, prosperitas, commodum – Gedeihen, Wohlergehen, Nutzen:* DIPL. Loth. I. 3 p. 58,31 iustis et rationabilibus sacerdotum . . . peticionibus, quas nobis propter quietem sancte atque catholice seu -em presentis status ecclesie . . . innotescere curaverint. CHART. Westph. V 368 (epist. papae a. 1231) que ad -em ecclesie provide statuuntur. *al.*

II *meton.:* **A** *ornamentum, cultus, ornatus, decoramen – Schmuck(stück), Zierat, Ausschmückung, Verzierung, 'Dekor':* **1** *de hominibus:* PAUL. DIAC. carm. 35,10 facundus, sapiens, luxque -rque fuit *Arichis.* THEODULF. carm. 25,76 gentis uterque *(Karolus Hludowicque)* -r, dulcis uterque patri. *adde:* HROTSV. Pel. 345 quod *(corpus)* truncum . . . capitis iacet absque -e. **2** *de rebus:* **a** *corpor.:* **α** *in univ.:* BEDA hist. eccl. 5,20 p. 331,17 ecclesiae suae . . . aedificium multifario -e ac mirificis ampliavit *presbyter* operibus. HUMB. Sim. 2,31 p. 180, 21 quantas et quam miserabiles ruinas faciunt *haeretici*? . . . quibus iam nullus inest -r nisi urticarum et veprium, libidinis videlicet atque avaritiae, squalor. 2,35 p. 184,17 quaedam *(monasteria)*, et si . . . videntur muris et aedificiis exterius stare . . ., omni tamen -i suo atque interiori ornatu . . . inveniuntur spoliata. *saepe.* **β** *de partibus artificium ornantibus:* ALCUIN. carm. 1, 389 rex . . . ornaverat Offa sepulcrum . . . gemmis, auro multoque -e. 1,1223 rutilo qui *(Wilfridus presbyter)* vasa -e apta ministeriis argentea iure sacratis fecit. 1,1488 vario ornamenta -e addidit *Aelberctus* ecclesiis. LEO MARS. chron. 3,28 p. 397,16 (rec. II) eas *(fenestras)* . . ., gipseas quidem, sed s i m i l i s fere -is extruxit (PETR. CAS. [?] chron. 3,34 p. 409,20). *saepe.* **γ** *apparatus (luxuriosus) – (prunkvolle) Ausstattung, Aufwand:* THANGM. Bernw. 1 p. 758,45 quae *(aedificia)* pompatico -e composuit. OTLOH. prov. D 60 -r clericorum non decet esse nimius vel in vestimentis vel in aliis rebus. FUND. Consecr. Petri p. 283,19 -r vestis sepe fit signum nobilitatis. **b** *incorpor.:* **α** *de sermone:* HROTSV. lib. 1 praef. 1 hunc libellum parvo ullius -is cultu ornatum . . . offero. ARNULF. SAG. invect. 3 p. 92,32 est . . . rerum veritas sermonum pallianda -e. **β** *de virtutibus sim.:* FORM. Flav. 117g domino almifico, excellenciae degore ornato. WALAHFR. carm. 39,13 miramur conscientiae -em. PETR. CAS. (?) chron. 4,88 p. 550,10 vir . . . eloquentie -e ornatus. CARM. Salisb. I 7,32 tu *(sc. Adalrammus)* sophiae renites prae cunctis ecce -e. *saepe. adde:* HUGO FLOR. tract. 2,1 (MG Lib. Lit. II p. 484,41) sancti prophetae illam *(ecclesiam)* suarum virtutum -e . . . ornaverunt et auro suae sapientiae nobilitaverunt. **B** *ornatio, exornatio – das Schmücken, Verschönerung (mit):* DIPL. Loth. I. 23 p. 95,10 ut . . . ad -em luminis et procurationem ecclesiae ornamenta quedam conferremus beneficia. p. 95,20 ut . . . rectores eiusdem loci eam *(curtem)* ad -em luminis et ornamenta ecclesiastica procurando . . . teneant. DIPL. Frid. I. 799 p. 369,6 opus fossati ad -em et munitionem civitatis . . . expleant *cives Colonienses* et feliciter consumment. **C** *decoratio – Auszeichnung:* **1** *in univ.:* HONOR. AUGUST. glor. 13 Salemon . . . miro -e mirifice sacerdotium exaltavit, maxima veneratione honoravit. **2** *insigne – (Würde-)Zeichen (spectat ad pallium sim.):* LIBER diurn. 47 pallii usum, quem ad sacerdotalis officii -em . . . ab apostolica sede . . . poposcistis, . . . indulsimus. 48 sicut a nobis in huius -is *(i. pallii)* usu ad sacerdotalis officii honorem accepisse te gaudes. EPIST. Vienn. 14 ut, quia ecclesia vestra *(sc. episcopi Viennensis)* ab hac *(sc. apostolica)* sede . . . percepit . . . morem habitus sacerdotalis, ab illa etiam percipiat -em honoris *(i. dalmaticam).* **D** *celebratio (decens) – (gebührende) Festlichkeit, Ehrerbietung, festliche Handlung:* VITA Galli II 1547 deponunt feretrum, quod continet ossa . . . Galli, . . . atque sepulchrali committunt valde -i. POETA SAXO 3,592 funere *(sc. Luidgardis)* digne illic curato tumulique -e peracto. *adde:* OTTO FRISING. gest. 2,4 peractis omnibus, quae ad coronae -em spectabant.

2. decor, -oris *adi.* *?compar.* -cior: *p.118,2.* **1** *splendidus, speciosus – glänzend, ausgezeichnet, ansehnlich, 'schmuck':* RHYTHM. 76,4,6 pavo . . . de parvis membris decior *(i.* decorior *ed.;* ditior *ci. Hagen, fort. recte)* cunctis. EPITAPH. var. II 26,9 is *(Ricfridus comes)* fuerat stirpis radix praeclara -is. ADAM gest. 2,9 quod erat *Hermannus* acris ingenii -isque formae. URSO anat. 13 Matthaeum . . . Platearium, lucernam et -em theoricae practicaeque Salernitanorum phisicorum gemmam, praeceptorem . . . sequens *ego.* **2** *decens, dignus – angemessen, würdig:* HONOR. AUGUST. spec. p. 892C nos animas nostras -bus actibus ornemus.

***decora** (dac-, deko-), -ae *f.* (*theod. inf. vet.* dēker *a* decuria) *decuria – (Mengeneinheit von) zehn Stück, 'Decher' (de re v. Dt. Rechtswb. II. p. 740sq.):* CHART. Hans. 432 p. 144,32sq. (a. 1252) da-a cutium I den. et, quicquid est plus vel minus da-a, quelibet cutis debet obolum. 435 p. 150,29sqq. de dekora coriorum II den.; . . . si minus sit quam dimidia dekora vel maius *eqs.*

***decorabilis,** -e. *abl. sg.* -e: *l.27.* **1** *decorus, splendidus – schön, prächtig:* GESTA Trud. cont. II 3,6 p. 347,1 monasterium ipsum . . . mirifico opere consummavit eaque, qua manicam cooperuerat, tectura -e reddidit *abbas.* 4,2 ut locum sepulchri eorum *(sanctorum)* . . . venusti operis novitate -em redderet *abbas. subst. neutr.:* FUND. Mur. 5 p. 24,15 acquisivit . . . dominus Reginboldus multa -a tam in libris quam in vestibus. **2** *honorabilis, dignus – ehrenvoll, ehrenhaft, würdig:* VITA Wandr. 15 (MGMer. V p. 21,24) tanta ei aderat . . . humilitas, ut . . . iam in . . . lucolenta seo -e senectudine semet ipsum in labore manuum insistere nitibat. VITA Beth. 2 (MGMer. III p. 614, 29) erat . . . urbanitate -i . . . sublimatus. TOMELL. hist. 3 (MG Script. XIV p. 151,11) presbyterii honorem obtinuit *Aldo*, quem sanctis actibus usque ad consummationem vitae -em reddidit. 16 p. 156,35 monasticis eum *(locum)* -em reddere sanctionibus erat assiduus *Balduinus.*

***decoraliter** *adv.* *gloriose – glorreich:* RHYTHM. 42,20,5 sedens a Patris dexteram agnus occisus vivens -r.

decoramen, -inis *n.* *decor, ornamentum, ornatus – Schmuck, Zierde, Zierat:* **1** *strictius:* VITA Galli II 737 atria collucent vario -e fulta. 766 has inter species tali -e fretus progreditur princeps pulcherrimus. EPITAPH. var. II 1a,14 ex quibus *(famulaminibus)* est templum praeclaro schemate tectum, intus et exterius . . . -e comptum. GERH. AUGUST. Udalr. 1,1 l. 140 templi interiora omnigeno . . . -e ornare contendit. LIBER tram. 187 (vs.) Bartholomei pontificisque . . . Martini iure verendi ara micat claro . . . -e compta. *al.* *in imag.:* VITA Reginsw. 11 videres septennem virginem septiformis charismatis amictam -e . . . Dominum . . . laudantem. **2** *latius i. q. splendor, gloria – Glanz, Herrlichkeit:* ROD. GLAB. hist. 3,19 revelata sunt . . . plurimorum sanctorum pignora; . . . veluti quoddam resurrectionis -n prestolantes . . . fidelium obtutibus patuere.

decoramentum, -i *n.* *ornamentum – Schmuck, Zierde:* VITA Serv. 5 p. 13,19 infantia . . . illius verum puericie -um (decus *var. l.*) fuit.

***decorate** *v.* 1. decoro.

decoratio (-cio), -onis *f.* **1** *exornatio, decoramentum – Ausschmückung, zierende Ausstattung, Schmuck:* **a** *gener.:* RATHER. epist. 33 p. 186,12 XL . . . libras in restauratione, ampliatione ac -e eius *(sc. palatii)* expendit episcopus. LEO MARS. chron. 3,33 p. 405,6 (rec. II) his tantisper de constructione, consecratione partimque -e nove basilice . . . exaratis. CHART. Osn. I 404 p. 323,16 de domus ecclesiastice dispensativa -cione. *in imag.:* DAVID compos. 3,2,1 consolatio spiritualis consistit in . . . naturalium animae potentiarum -e et carnis ad spiritum quieta concordatione. **b** *alch. (signif. inc.; cf. p.116,49):* TRACT. Micrer. p. 91,1 magnesia marchasitae, anima, aqua, . . . aes, rubigo, -o et lac. **2** *honoratio, ornamentum – Ehrung, Auszeichnung:* EPIST. Col. 5 p. 247,12 ut ab apostolica sede . . . pallii -e ditetur *antistes.* CHART. Mog. A II 640 p. 1042,31 quod decor domus Dei non solum constat in splendore parietum, verum etiam in admirabili . . . -e personarum *(de ornamento infulae).*

***decorative** *adv.* *modo decoris – schmückend, 'dekorativ':* ALBERT. M. summ. theol. I 1,3,4 p. 14,39 ethica, quae quodammodo de omnibus est et moralibus et fortuitis . . . et

[Samberger/Leithe-Jasper]

partibus utriusque istorum, prout organice vel -e ad civilem faciunt felicitatem.

decorator, -oris *m. qui honorem addit – einer der Ansehen, Würde verleiht:* FLOD. hist. 1,6 p. 72,15 beatus Nicasius . . . sibi commisse validissimus rector ecclesie, in pace . . . nobilitator ac -r, in periculis . . . moderator et tutor.

1. *decoratus, -us *m. exornatio, decoratio – Ausstattung, Ausschmückung:* COZROH. praef. p. 1,19 domum sanctę Mariae . . . pulchritudinis opere pretiosarum metallorum et artificiorum aedificationum -bus in omnibus . . . adornavit *episcopus*.

2. decoratus *v.* 1. decoro. **decorcio** *v.* decortico.

decore *v.* decorus. **decorea** *v.* decuria.

***decoriator,** -oris *m. qui cutem detrahit, excoriator – 'Hautabzieher', Schinder:* GERHOH. psalm. 37,14 p. 652,2 coram flagellante me iniquo tonsore, immo -e, Pilato . . . non aperui *(sc. Iesus)* os meum *(cf. Vulg. act. 8,32)*.

decorio, -avi, -atum, -are. *script.* -rat(us): *l.22.* **1** *strictius i. q. cutem, pellem detrahere, excoriare – die Haut, das Fell abziehen, (ab)häuten, schinden:* **a** *proprie:* **α** *in univ.:* LEX Ribv. 89 capit. (A6.7) p. 71,16 ˹de caballis et aliis animalibus -tis˺ (de caballo excorticato *A4*). *al.* BENED. ANDR. chron. p. 7,5 quibus *(Persis)* ipse Iulianus -ratus est ab extremo vertice usque ad ungulas pedum. YSENGRIMUS 6,325sq. tonsa bidens melior quam -ta iuvatque -ta aliquid, perdita tota perit. METELL. exp. Hieros. 1,57 nostrates . . . mutilant *Persae* . . ., -ant alios. GODEFR. VIT. (?) Heinr. 131 quosdam fecit cesar vivos -are *(1,* decortare *ed. ex 2. 3). al. adde:* ALBERT. STAD. Troil. 4,408 ut vulpes vulpe capiatur, raro videtur; assa tamen vivam -are potest. **β** *glubere – (ab)schälen:* ALBERT. M. veget. 7,167 -ta . . . si aqua salsa laventur *amygdala*. **b** *in imag.:* YSENGRIMUS 5, 128 quid Clarevallis pannifer ille sapit? . . . -at calclos, mulgeat ergo grues. **c** *translate i. q. deminuere – vermindern, schmälern:* INNOC. IV. registr. B 50 p. 37,13 transiit impietatis Neronice cruciamenta trucissima, que totam illius *(regni Siciliae)* -bant substantiam. **2** *latius:* **a** *(de cute) absolvere – (von der Haut) ablösen:* CONR. MUR. nat. animal. 420 mundificet *calx* pellem -etque pilos. **b** *verberare, virgis caedere – auspeitschen, mit Ruten züchtigen:* YSENGRIMUS 3,696 cędite! quis virgas? -bo canem. CHART. Biel. 4,20 qui fecerit sanguinis effusionem . . ., vadiabit VII solidos aut -bitur et radetur. CHART. Hans. 663 p. 229,45 virgis -etur *reus. al. v. et p. 65,48.*

decoritas, -atis *f. script.* dequo-: *l.48.* **1** *pulchritudo, dignitas – Schönheit, Würde:* CHRON. Ven. Alt. p. 112,26 adduxerunt de exilio Constantinum, monachum virtute ac nobilitate cum omni -e vultus. **2** *decor, ornatus – Schmuck, Ausstattung:* IOH. VEN. chron. p. 65,10 que *(insula)* non solum ecclesiarum seu domorum -e ostentatur, verum etiam *eqs.* p. 162,18 omni dequ-e illius *(palatii)* perlustrata. p. 169,15 inter cetera -is opera . . . capellam construere fecit. *adde:* IOH. VEN. chron. p. 155,2 ab eius *(imperatoris)* militibus captus . . . nares . . . et linguam amisit *Iohannes Graecus* et capitis deturpatus -e Romam . . . delatus est.

1. decoro, -avi, -atum, -are. *script.:* doc-: *p.120,48.* dego-: *p.120,43.46. struct.: c. gen.: p.120,43.45. pendet* in *c. abl.: p.120,26. metr.* -cōr-: *l.65.*

1 *proprie:* **a** *strictius i. q. (ex)ornare, pulchrum reddere – verzieren, (aus)schmücken, verschönern:* **α** *in univ.:* WALAHFR. carm. 54,23 nec sic augustum -ant ametistina collum. GERH. AUGUST. Udalr. 1,13 l. 42 qualiter . . . orientalem plagam aecclesiae convenientissime -ret. PASS. Ger. Col. 19 quam *(ecclesiam)* . . . metallorum fulgore et artificii varietate -vit. HUGO FLOR. tract. 1,6 (MG Lib. Lit. II p. 473,8) egregii . . . principis est aecclesias regni sui aedificiis venustissimis -are. CONR. MUR. nat. animal. 2237 lascive pugnant *columbae*, pluma -at eas. 2244. CAES. HEIST. mirac. II 1,32 p. 59,21 solita erat *mulier quaedam* vestimenta sua . . . quarundam ymaginum varietate -are. *persaepe. in imag.:* PAUL. DIAC. carm. 29,7 felix, quae tantis -aris, Gallia, gemmis *(i. martyribus).* WALAHFR. carm. 29,2 si condire meos mellis dulcedine versus . . . possem vel -are rosis. SEDUL. SCOT. carm. II 32,1 quamvis astrigeros -et curvamine tractus Iris. *al.* **β** *de sermone:* ALBERT. M. metaph. 13,1,4 p. 591,14 'quae' dictis suis sic '-ant (*p. 1091a, 18* κοσμοποιοῦσι) *Pythagorici* et physice dici volunt, iustum est eos investigare ea, quae sunt de natura'. **γ** *de cantu:* LAMB. mus. quadr. p. 272b,34 quod quedam sunt species *(i. figurae ligatae seu coniunctae)*, quibus omnis cantus euphonie causa -atur. **δ** *de cruce gemmata sim. i. q. distinguere – 'besetzen':* DIPL. Loth. I. 122 p. 281,7 crucem . . . optimi generis g e m m i s u n d i q u e -tam (CATAL. thes. Germ. 74,27). GERH. AUGUST. Udalr. 1,28 l. 194 super capsam deauratam l a p i d i b u sque inclusis -tam (CATAL. thes. Germ. 25. 116, 20). HERACLIUS I 9,1 sculpturas eboris auri petulis -bis. *al.* **ε** *de codicibus sim. i. q. illuminare – 'illuminieren':* LEO MARS. chron. 2,43 p. 249,9 textum evangelii . . . abintus . . . figuris aureis . . . -tum. THEOPH. sched. 1,22 si -are volueris opus tuum, auri petulam impones. DIPL. Otton. III. 376 presentis paginae aureis litteris -tae testimonio. CATAL. cod. Conr. Schir. p. 624,3 quem librum frater Chuonradus . . . picturis . . . -vit. *saepius.* **b** *latius:* **α** *illustrare – beleuchten, erhellen:* PONTIF. Rom.-Germ. 99,212 non tangitur *campanae signum* ad matutinum nisi in nocte . . . paschae, et tunc ecclesia omni lumine -etur. *in imag.:* SEDUL. SCOT. carm. II 17,46 esto pro nobis clipeus, beate pontifex alma -te luce. **β** *vestire – (be)kleiden:* THEGAN. Ludow. 6 p. 182,4 in . . . die dominica ornavit *Karolus* se cultu regio . . .; incedebat clare -tus et ornatus. SEDUL. SCOT. carm. I 3,11 pulchra Salemonem -vit purpura regem. VITA Rup. 10 quibusdam electis viris visi sunt iuvenes pueri in formoso habitu -ti. **γ** *instruere, implere – versehen, ausstatten (mit), (er)füllen:* VITA Corb. 19 basilicam aedificavit . . .; vinearumque ibi plantans copiam et pomiferis -vit arboribus. THIETM. chron. 1,18 antiquum opus Romanorum muro rex . . . in Mersburg -vit lapideo. RAHEW. flosc. 2,4 ima, suprema, mare placuit tibi, Summe, creare et speciebus ea propriis apte -are. HUGO RIPELIN compend. 2,8 p. 46a,20 aer . . . -atur volatilibus. p. 46a,27 aqua super coelos elevatur, piscibus -atur. *spectat ad ministeriales sim.:* GERH. STED. annal. p. 200,34 dapiferis . . ., militibus, ministerialibus nostram ecclesiam . . . -vit *domna Frederunda*. GODEFR. VINDOC. libell. I (MG Lib. Lit. II p. 480,19) ipsis *(clericis)* . . . aecclesia quasi nobilibus satellitibus -atur, inlustratur atque servatur. STATUT. ord. Teut. p. 25,28 hic ordo milicie . . . membris honorabilibus meruit -ari. *al.*

2 *translate i. q. praeclarum reddere, honorare, honestare – auszeichnen, zieren, ehren, würdigen:* **a** *praevalente sensu excellentiae:* **α** *in univ.:* FORM. Marculfi 2,50 domino . . . nobilitatis prosapiae deg-to (-tu, -to *var. l.*). VITA Audoini 6 (MGMer. V p. 557,23) ut . . . Dominus . . . eum . . . virtutum suarum -vit. FORM. Flav. 117g domino almifico . . ., sanctitatis culmine conspicuum ac nobilitatis titulum deg-to. FORM. Morb. 20 domino . . . scientie variarumque virtutum gracia insigniter -to (docorato *cod.*). WALTHARIUS 456 hunc *(viatorem)* incredibili formae -ta nitore assequitur . . . puella. HUGO FLOR. tract. 2,3 (MG Lib. Lit. II p. 489,5) viri catholici, quos . . . -bat morum elegantia. *persaepe.* **β** *perficere, consummare – vollenden, vollkommen machen:* ALDH. virg. II 2006 haec *(virgo)* suprema suae -vit tempora vitae purpureo sanctam perfundens sanguine carnem. EGBERT. fec. rat. 1,708 callidus et sapiens motum bene temperat irę, naviter iste modum vitę -bit honestę. 2,141 quęque *(sc. lapides)* . . . dolavit Hyram, -vit in arce Salemon *(spectat ad Vulg. III reg. 5,17sqq.).* **γ** *insignire, communire – kennzeichnen, bestätigen:* DIPL. Otton. II. 272 p. 316,37 presentem p a g i n a m . . . annuli nostri i m p r e s s i o n e inferius -are iussimus (DIPL. Frid. I. 553 p. 16,10). 281 p. 328,37. CHART. Brand. A XIX 2 presentem paginam scribi sigillique . . . appensione . . . -ari. **b** *praevalente sensu honorationis:* **α** *in univ.:* ALCUIN. carm. 1,857 hic pater ecclesiae cultum -vit et illam moribus a plebis penitus secernit. THEGAN. Ludow. 9 magnis honoribus -vit eos *(legatos).* THIETM. chron. 6,75 acceptam ingenuitatem nullatenus <inho>nestavit, sed . . . industria -vit *archiantistes Walterdus*. CHRON. Thietm. 5,25 hic *(dux Otto)* . . . morum gravitate actuumque probitate parentelam suam -bat. *al.* **β** *spectat ad officia, privilegia conferenda:* LULL. epist. 92 p. 209,9 Gregorio duplici presbiteratus abbatisque honore . . . -to. VITA Mathild. I 16 cum fecisset *Otto imperator* ambos *(sc. filium et uxorem)* inperiali -ari nomi-

[Samberger/Leithe-Jasper]

ne. PETR. CRASS. def. 5 p. 442,36 Gregorium . . . monachum . . . ad ultimum apostolici pontificatus i n f u l a dignissime -tum (HONOR. AUGUST. offend. 17 infulis). DIPL. Loth. III. 67 p. 105,4 eundem locum *(i. monasterium)* proprio abbate -are volens *Gertrudis*. CHART. civ. Magd. 74 p. 36,1 ecclesiam . . . curavimus *(sc. archiepiscopus)* consecrare libertatis eam sub hac forma titulo -antes, quod *eqs. saepe.* **γ** *coronare – krönen:* SYLL. Sangall. 4,67 turba puellarum . . ., quae geminis gaudes pulchrum -ta coronis, laude pudicitiae martyriique simul. CARM. in Sim. 3B,3 (MG Lib. Lit. III p. 703) tres contra Dominum coniuravere potentes . . .: rex, diademate quod Wigbertus eum -ret *eqs*. ARNULF. SAG. invect. 7 p. 104,3 numquid ipsum *(Lotharium)* et imperii nomine et imperiali diademate . . . -vit *Petrus Leonis*? **δ** *augere, fovere – mehren, begünstigen, fördern:* DIPL. Heinr. IV. 170 predecessores nostri reges et imperatores . . . regna et imperia eorum -verunt et statum rei publice magnificaverunt. DIPL. Frid. I. 266 p. 73,16 quod *(monasterium)* . . . imperator Henricus largitione suae immunitatis -vit. 366 p. 219,33 illarum . . . ecclesiarum curam . . . gerere habemus, quarum . . . pocioribus obsequiis honor imperii -atur et promovetur. CONC. Karol. A app. 10 p. 855,21 religionem monasticam approbare et privilegiis suae *(sc. regis)* auctoritatis -are. *al.* **ε** *remunerari, donare – be-, entlohnen, beschenken:* WALTHARIUS 618 hac *(gaza)* potis es -are, pater, tecum comitantes. THIETM. chron. 4,46 imperator a . . . duce magnis muneribus -atur. DIPL. Frid. I. 433 ut . . . eos, quorum . . . servitia circa nos . . . enitescunt, congruis . . . benefitiis -emus. CHART. Burgenl. I 430 p. 292,34 (dipl.) volentes *(sc. Bela rex)* ipsum magistrum Laurentium regali munificentia -are. **ζ** *laudibus efferre, laudare, celebrare – rühmen, feiern, verherrlichen:* WALAHFR. (?) carm. 56,6 vos *(sc. episcopum)* laudant omnes, quos Francia gignit . . ., Norica regna simul vos -are student. OTFR. ad Liutb. 18 quod gentilium vates . . . suorum facta -rent lingua nativa. CARM. Salisb. I 7,2 praemicat, alme, tuum, praesul, venerabile nomen, quod pietatis opus toto -vit in orbe. *adde:* NADDA Cyriac. I 7,3 cur mensis in templo paratis non eius virtutem coli, sed vicia luxurię -ari subiectę pateretur *Deus* creaturę? CARM. Bur. 5,11,2 elluo, periurus, raptor, fallax, Epicurus prestat, ditatur, viget, excellit, -tur. **η** *sacrare, sanctificare, dicare – heilig halten, weihen:* SEDUL. SCOT. carm. II 47,5 hanc aram -at genitricis honor . . . Mariae virginis altithroni. POETA SAXO 3,283 qui *(Angilbertus)* c o r p o r e sancti Richarii clare -tam rexerat abbas ecclesiam (DIPL. Otton. I. 289 p. 404,32). DIPL. Otton. III. 101 p. 513,10 in Panni . . . cellam unam in honore Petri . . . -tam cum omnibus ad se aspicientibus. PETR. CAS. (?) chron. 3,58 p. 440,3 transmisit *ducissa* . . . Benedicto . . . altare . . . evangeliste Mathei . . . reliquiis . . . -tum. **ϑ** *decenter significare – geziemend zum Ausdruck bringen:* CARM. de anulo 2,25 (MG Lib. Lit. III p. 724) in baculo tria sunt, -at quae mystica forma . . .; attrahit uncinus, cuspis stimulat remorantes, directus fustis rectum sustentat amantes.

adi. **decoratus,** -a, -um. **1** *decorus – tugendhaft:* RHYTHM. 87,16,2 formonsus erat *Ioseph* iuvenis, -us et humilis. **2** *decens, incultus – schicklich, schlicht:* GLOSS. IV 251,17 St.-S. polimita tunica, -a slehtiu.

adv. ***decorate.** *decenter – vortrefflich, angemessen:* BENED. ANDR. chron. p. 159,4 renovavit . . . Iohannes decimus papa in Lateranensis palatium; tria mirifice composuit picta, -e et versis ex utraque partes exarare studere iussit.

2. decoro *v.* decorio.

***decorositas,** -atis *f.* *decus – Zier:* ALMANN. Niv. 2 (MG Mer. V p. 160,23; c. s. IX.) dum ornamentis scientie -e mirabili se illustrare contendit.

decorosus, -a, -um. **1** *pulcher, plenus decoris – schön, anmutig:* ALDH. ad Acirc. 134 p. 187,28 exempla peonis tertii depromantur; nemorosus, id est nemoribus plenus, sic -us, speciosus, rabiosus *eqs.* GUTOLF. Agn. 417 species *(sc. Constantiae)* iam tota perire cepit amorosa nimiumque prius -a. **2** *ornatus, decoratus – geschmückt, ausgestattet (mit):* CARM. var. I 17,2 martyribus venerandis busta ut trina coruscant, arcubus hinc totidem -us consonat ordo.

***decorrumpo,** -ere. *depravare, interpolare – (dem Sinn nach) entstellen, verfälschen:* CHART. Merseb. 110 (s. XII.2) tutissimum . . . est scriptis committi, quibus nichil volumus addi, nichil auferri, que eciam volumus (*ni leg.* nolumus) ulla falsitate -i.

decorticatio (-cio), -onis *f.* *corticis detractio – das Entrinden:* LIUTPR. antap. 5,29 quod quam bene fecerit *Berengarius*, . . . vitium incisio, arborum -cio . . . narrat.

decortico, -avi, -atum, -are. *script.:* -rcio: *l.21.* -ig(o): *l. 17.* *partic. perf. usu adi.: passim.*

1 *proprie:* **a** *strictius de plantis i. q. cortice nudare – entrinden, (ab)schälen:* **α** *in univ.:* PAUL. AEGIN. cur. 14 lupinorum -torum (*3,2,6* λελεπισμένων) ciathos II. PS. ARIST. magist. p. 659a,16 quod . . . debent esse virgae . . . -tae. PS. AVIC. anim. 8,1 p. 456 accipe cepam et -a. ALBERT. M. sent. 4, 12,11 p. 314a,41 iuncus -tus. euch. 3,2,3,5 p. 292b,10 radices carecti -tas. animal. 10,48 allium -tum. *saepe.* **β** *de laesione arborum:* LEX Sal. Karol. 27,10 si quis milarium aut pirarium -gaverit. DIPL. Heinr. II. 320 p. 401,22 sunt . . . vinee incise, arbores -te. RAHEW. gest. 4,38 fructiferas arbores aut succidi aut -ari precepit *Fridericus* (*sim.* GESTA Frid. I. imp. A p. 40,18 arbores fructum portantes . . . -rciabat). *al.* **b** *latius:* **α** *(cutem, pellem) detrahere, decoriare – abhäuten, (das Fell) abziehen:* LEX Ribv. 75,6 ille, super quem intertiatur *animal*, corio cum caput -to . . . ostendere debet. GLOSS. II 354,36 St.-S. -tum biscindit. IOH. DIAC. cen. 2,94 Hermocrates ventrem *vituli* purgat, Eliab -at. **β** *(cutem) desquamare – (die Haut) abschürfen:* ANNAL. Altah. a. 1045 p. 40,8 caesar . . . mortis periculum evasit, praeter quod subsequens lignum brachium, quod illi opposuerat, -vit. **γ** *tegumento nudare – des Überzuges berauben:* CATAL. thes. Germ. 6,17 (a. 1007) vas argenteum -tum. ONULF. rhet. I 20 p. 377,33 quod . . . reliquias ipsas decrustant *praelati*, ornamenta -ant, thesaurum ecclesiae dissipant. **2** *translate i. q. despoliare, deminuere – berauben, einschränken:* AEG. AUR. gest. 3,101 p. 124,4 qua *(parcitate)* clerici non ferentes -ari.

decorto *v.* decurto.

decorus, -a, -um. *script.* dequo-: *l.40.* *usu subst.: l.45.63.p. 123,16.* **1** *pulcher, speciosus, amoenus, splendidus – schön, ansehnlich, anmutig, prächtig:* **a** *strictius:* **α** *in univ.:* ARBEO Corb. 16 p. 205,8 princeps cum . . . cavallum forme . . . dequorum vidisset. DYNAMID. Hippocr. 1,15 ervum . . . -um facit hominem. NOTKER. BALB. gest. 2,11 p. 67,19 erat . . . Hludowicus . . . statura optimus, forma -us. HROTSV. Dion. 143 loci pro fertilitate -i. VITA Mathild. I 6 illa -as lacrimas infusa per genas. HERM. CARINTH. essent. 1 p. 106,25 -um idem dicimus quod speciosum. *persaepe.* **β** *de Christo, angelis i. q. praeclarus – herrlich:* WALAHFR. Wett. 245 -us in aulam angelus ingreditur. HROTSV. Agn. 20 sui sponsi condigna laude -i Christi . . . recitando decorem . . . commendat amoris pignus. **γ** *apparatus – prunkvoll:* THEODULF. carm. 55,3 festa -a satis nunc mecum promere certa *(sc. Camena) eqs*. RHYTHM. de Pasch. 11,5 (MG Lib. Lit. II p. 674) tam -a processio vix ante visa Latio. **δ** *fulgens – glänzend, leuchtend:* SEDUL. SCOT. carm. II 6,63 nonne beryllus eras *(sc. Hartgarius)* sexangulus ante -us? HROTSV. Mar. 685 se *(sc. magos)* nati stellam regis vidisse -am. **ε** *de sermone i. q. elegans, compositus – geschmackvoll, wohlgesetzt:* HRABAN. carm. 10,13 sermo -us ovet . . . nexibus et certis versus in arte meet. IOH. FULD. carm. 28 (MGPoet. I p. 392) scripta -a stilo. HROTSV. gest. prol. 1,33 donec perscripto vitae regalis honore ordine digesto necnon sermone -o dicatur sceptri decus imperiale secundi. EKKEH. IV. carm. var. II 1,31 arte loqui imbutos imitare, sapore locutos, ore disertorum rape tu quodcumque -um. CONR. MUR. summ. p. 30,11sq. dictamen est . . . -a locutio . . .; -a, quantum ad ornatum verborum et sententiarum. *al.* *facundus – gewandt:* SEDUL. SCOT. carm. II 73,6 egregius factis -us isque *(sc. papa)* verbis. **b** *latius i. q. nobilis, honestus – edel, angesehen:* SEDUL. SCOT. carm. II 21b,6 celsus Remigius specioso vertice lucet, tu, Severine, micas haut saeva fronte -us. DIPL. Otton. II. 273 p. 317,19 Iohanni episcopo . . ., nostro fideli -o, concedimus *eqs.* **2** *repletus, ornatus, decoratus – versehen, ausgestattet, geschmückt (mit):* **a** *in univ.:* ARBEO Corb. 15 p. 203,6 dux

[Samberger/Leithe-Jasper]

Theoto insignis potentiae et virium virtute, cum filiis -us. ALCUIN. carm. 1,32 collibus et silvis tellus hinc inde -a. WALAHFR. imag. Tetr. 149 obstupui, fateor, gemmis auroque -um *Moysen.* AGIUS epic. Hath. 610 arbor . . . ramis erectis, flore -a satis. *al.* **b** *de virtutibus:* HRABAN. carm. 32,7 ferrum te fortem, clarum v i r t u t e -um signant (CONR. MUR. nat. animal. 2244). HROTSV. Theoph. 311 pastor verus bonitatis honore -us. Dion. 40 mira bonitate -us . . . officium . . . complevit. **3** *decens, aptus, dignus – angemessen, geeignet, würdig:* WALAHFR. carm. 64,5,3 cum quibus *(fratribus)* tibi *(sc. Carolo)* -a pars honoris permanet. POETA SAXO 2,282 hoc antistes apostolicus ratus esse -um, ut *eqs.* 5,132 ovat *Arnulfus* in caelis praebens miracula terris . . . meriti signa -a (-e, -i *var. l.*) sui. THEOPH. sched. 3,74 p. 132,17 pertrahes *(sc. imagines)* . . . in ea parte *(sc. tabulae aureae)*, quae sanior et -ior videtur. ALBERT. M. summ. theol. II 11,62,1 p. 597[b],9 -um . . . differt ab his duobus *(sc. bono et pulchro)* . . . eo, quod *eqs. al.* *iron.:* NOTKER. BALB. gest. 1,16 p. 20,7 quam -um (indecorum *var. l.*) precium pro tam caro munere. MANEG. ad Gebeh. 29 p. 363,16 qui *(dolentes)* tam -o et regi decentissimo interfuere conmertio.

adv. **decore.** **1** *ornate – geschmückt:* GLOSS. II 727,25 St.-S. satis -e ginuochziero. **2** *digne, decenter – würdig, angemessen:* GERH. AUGUST. Udalr. 1,5 l. 20 comitari . . . aliquos suos presbiteros . . ., tantum ut . . . servitium Dei -e perficere potuisset, praecepit. *Samberger/Leithe-Jasper*

***decosto,** -are. (costa) *una costa minuere – einer Rippe berauben:* GLOSS. Sangall. 44 (ed. B. Bischoff, Anecdota. 1984. p. 46; s. XI.[med.]) -atur Adam, Deus hinc sibi fabricat Evam.

decrascianto *v.* degrassor.

***decrasso,** -avi, -are. (crassus) *impinguare, reficere – fett machen, kräftigen:* AMARC. serm. 3,156 macrum -vit *patricius (i. Heinricus III.)* Beradontem *(cf. J. Tagliabue, MittellatJb. 7. 1972. p. 100).*

decreatum *v.* decerno.

***decredentia,** -ae *f.* (de *et* *credentia) *comprobatio, confirmatio – Beglaubigung, Bestätigung:* DIPL. Frid. I. 461 p. 368,22 nullo modo cogatur *abbas* sacramentum . . . -e seu conscignationis instrumentorum . . . subire (*inde* ACTA imp. Winkelm. I 52 p. 48,44).

***decredo** *v.* discredo.

decrementum, -i *n.* **1** *deminutio, imminutio, recessus – Verringerung, Verminderung, Abnahme, Schwund, Rückgang:* **a** *in univ.:* ROD. GLAB. hist. 3,10 ex incremento atque -o lunari *(sim.* HONOR. AUGUST. anim. 8 incrementa ac -a lunae. *al.).* SIGEBOTO Paulin. 14 quos *(comites)* magis retraxit -um viatici et marsupii, quam *eqs.* ALBERT. M. sacram. 184 p. 119,22 motus secundum alimentum et -um *(p. 413[a],25* φθίσις; detrimentum *var. l.)* et augmentum est. CHART. Altenburg. 180,31 quicquid per -um piscinarum in aridum redactum fuerit, vestris pascuis . . . pertinebit. *al.* *per compar. et in imag.:* THIOFR. serm. Willibr. 1,4 (OrgVerChristlKunstLuxemb. 15. 1885. p. 85,22) quae *(ecclesia)* sicut luna . . . prosperitatis et adversitatis incrementa et -a patitur in huius saeculi caligine. GERHOH. glor. 19,6 p. 1146[C] quaenam est luna, quae . . . lucebit . . . absque varietate crementi et -i, . . . nisi ecclesia? **b** *c. colore quodam:* **α** *decessus – das Ablaufen, Ebbe:* ROD. GLAB. hist. 3,10 cuius . . . maris excrementum malinas vocant, -um quoque ledones numcupant. **β** *abluvio – Abschwemmung, Abtrieb:* CHART. Traiect. 1253 (a. 1252) quod insula . . . propter frequentes allisiones maris . . . decrescat . . . quodque . . . monasterium ex -o huiusmodi senciebat . . . lesionem. **2** *detrimentum, damnum – Nachteil, Schaden, Verlust, Einbuße:* CHART. Mekl. 366 (a. 1229) non sine dispendio et -o tenure vestre liberati sitis *(sc. dux).* CHART. Pruss. I 105,20 ut domus nostra . . . senciat nullatenus -um (*inde* 252,20 detrimentum). ANNAL. Plac. a. 1269 p. 535,38 in malum et -um regis Karoli *(cf. notam ed.).* REGISTR. Xant. p. 99,22 quantum de predicta summa . . . pro -o sit defalcandum. *al.* *cf.* *discrementum.

***decrepitas,** -atis *f.* (de *et* crepitus) *infirmitas, debilitas – Gebrechlichkeit, Hinfälligkeit:* HUGEB. Willib. 1 p. 88,11 huius . . . vitae exordium . . . usque ad senectutem processum et . . . usque -is etatem imitando. *v. et p.124,38.*

decrepitus, -a, -um. **1** *adi.:* **a** *de anim. (de plantis: l.7.10. 18) i. q. (aetate) infirmus, debilis, invalidus – (durch Alter) schwach, gebrechlich, hinfällig, kraftlos:* **α** *strictius:* BONIF. epist. 34 recorderis patris tui . . . -i. WILLIB. Bonif. 5 p. 24,15 ut solacium tanti ministeri suae -ae s e n e c t u t i praevideret (LIUTG. Greg. 10. *al. sim.* ALBERT. M. veget. 1,202 dummodo ad extremam et -am non pervenerit senectutem *vitis*). LULL. epist. 126 usque ad -am valeas e t a t e m (LIUTG. Greg. 7 p. 73,7. ALBERT. M. veget. 1,51 usque ad sterilem aetatem et -am . . . durabit vita eius *[plantae]. al.*). THIETM. chron. 2,32 p. 78,23 non sit spes iuveni in morte senis -i. CHART. Mog. A I 251 p. 156,2 didicimus a -is et exhaustis senioribus adhuc in carne spirantibus. *al.* **β** *latius i. q. senectus, senex, vetus – greis, betagt, alt:* THIETM. chron. 4,67 quem *(confratrem)* agonizantem mater sua . . . -a consolatur. CHART. Rhen. med. III 358 ex antiquo testimonio virorum -orum et veridicorum. ALBERT. M. veget. 6,234 thus eius *(arboris)* in iuventute, antequam sit -a (-um *var. l.*), est album. **b** *de luna i. q. decrescens – abnehmend:* RUP. TUIT. trin. 40,10 l. 420 luna nova itemque luna -a. **2** *subst.:* **a** *masc. i. qui aetate confectus, infirmus est, vir senex – altersschwacher, gebrechlicher, hinfälliger Mann, Greis:* EPIST. var. I 33,5 nec *potest* -us sine formula genua flectere. CAND. FULD. Eigil. I 5 p. 224,49 s e n e s atque -i . . . ad diversa loca trahebantur (CARM. Bur. 49,3,1). CONSTANT. AFRIC. theor. 7,4 p. 32a[r] pulsus -i minimus et tardissimus. BERNH. CONST. can. 36 p. 505,24 respondit sive desipiens, quia iam -us, longevior enim erat centenario, sive *eqs.* CARM. var. III A 6,4,25 baculus crux -orum. *al.* **b** *fem. (neutr.: l.37):* **α** *mulier senex, anus – alte, betagte Frau, Greisin:* ALCUIN. carm. 63,4,7 -a adcurrit nixa dolabra per aedes. EKKEH. IV. bened. I 27,22 -am, sterilem *(i. Elisabeth)* natura negat dare prolem. **β** *infirmitas, debilitas – Gebrechlichkeit, Hinfälligkeit, (Alters-)Schwäche:* ROD. CAMER. Lietb. 5 quoniam tanti senis aetas in dies ad -am vergebat. **γ** *senectus, senium – (hohes) Alter, Greisenalter:* HONOR. AUGUST. inev. B (PL 172,1219[A]) aliquis . . . in hac *(luxuria)* . . . usque ad -um perdurat. imag. 2,78 sunt . . . VI ętates hominis: prima infantia, . . . sexta -a (decrepitas *var. l.*).

***decrepo,** -ui, -are. (de *et* crepare) *(di)rumpi, confringi – zerbrechen, bersten, reißen:* ARNOLD. LUB. chron. 2,7 p. 130, 30 cum magno strepitu boia -uit (discrepuit *var. l.*).

decrescentia (-cia), -ae *f.* *sterilitas – Mißwuchs, Dürftigkeit:* CHART. Worm. 389 p. 250,16 (a. 1279) non obstante grandine, exercitu, -cia fructuum.

decresco, -crevi, -cretum, -ere. *script.:* te-: *p.125,39.* -risc(o): *p. 125,42.* *form.:* *futur. inf. act.* -tum ire: *p. 125,15.* *perf. coni.* -scerit: *l. 54. 63.* *pendet* a: *l. 54. adde* THIETM. chron. 1,9.

I *deminui, imminui – abnehmen, kleiner werden, sich vermindern, verringern:* **A** *proprie:* **1** *strictius:* **a** *in univ.:* BEDA temp. rat. 19,41 sive crescentem seu -entem . . . l u n a m noveris esse conversatam (THEODULF. carm. 14,26. *al. sim.* SEDUL. SCOT. carm. I 18,3 -it . . . corniger orbis). LEX Frision. add. 3,35 si brachium aut crus percussum fuerit et . . . -scerit a sua grossitudine (*sim.* iud. Wul. 8). HUMB. Sim. 3,224 p. 229,13 in ipsa tria *(sc. mensuram, numerum, pondus)* nasci, esse, crescere, -ere et interire *(sc. corporeas naturas)* . . . sensibus corporis senties. ALFAN. premn. phys. 5,22 p. 66 permanent perpetua omnia ad generationem existentium neque crescentia . . . neque -entia (*PG 40,621[A]* μειούμενα). CHART. Mulh. Thur. 268 p. 107,3 pondus marce -et tantum in dimidio fertone. *saepius.* *de tempore:* EPIST. Bonif. 13 p. 19,16 quamvis temporum series ocius currendo -scerit (-verit *corr. 2*). HUGEB. Wynneb. 13 p. 115,42 equinoctium . . ., quod . . . primum crescente die et secundo -ente d i e solet fieri (HEINR. AUGUST. planct. 2174. *al.*). GERB. (?) astrolab. 8,3 brevissima hora ezemenia non minus quam usque ad undecim partes -it. **b** *recedere – zurückgehen:* FRID. II. IMP. art. ven. 5 p. 130,22 a Septembre . . . incipit -ere *Nilus.* **c** *liquescere, resolvi – schmelzen, zergehen:* BERTH. (?) annal. a. 1076 p. 287,16 coepit n i x . . . paulatim -ere (CARM. Bur. 143,2,2). **d** *consumi – niederbrennen:* WALTH. SPIR. Christoph. II 6,131 cum iam in cineres -ret ignis

[Gansweidt]

acervus. **2** *latius:* **a** *subi. res:* **α** *decedere, demi – abgehen, abgezogen werden:* REGISTR. Patav. I p. 63,17 de illis modiis -it tercia pars. **β** *abire, auferri – entgehen, entzogen werden:* CHART. Berg. Magd. 129 p. 90,10 (a. 1278) considerantes . . . ex hac advocatia parum nobis -ere, multum . . . illis accrescere. **b** *subi. homines (satellites diaboli: l.12):* **α** *vita excedere, mori – dahinscheiden, sterben:* NADDA Cyriac. I prol. 5,24 est . . . credendum . . . Cyriacum antea fuisse genitum quam passum; huic . . . sentencie quis repugnat: talem . . . per ecclesiasticos gradus fuisse provectum, ne verso more crescendo -ret? **β** *occidere, perire – untergehen, zugrunde gehen:* CARUS Clem. 71 zabuli pompa -vit. **B** *translate i. q. deficere, labi, (auctoritate) cadere – schwinden, nachlassen, sinken, (an Ansehen) verlieren:* ALCUIN. carm. 1,1480 neque -vit . . . industria prisca. VITA Agnet. 210 interius prelata micant que dona pudori, -tum non ire queunt. PURCH. Witig. 60 territus inde meus coepit -ere sensus. DIPL. Heinr. IV. 451 p. 609,18 quia per peccatum evenire solet, ut loca a religiosis personis . . . bene instituta . . . dilabi incipiant et -ere. CHART. Eberb. 4 p. 8,5 cum per incuriam . . . institucio regularis discipline -ret. *impers. i. q. noceri – geschadet werden:* CONST. imp. III 141,8 (a. 1277) cum simus unum de menbris imperii, in cuius debilitate non accrescere, immo -ere imperio magis potest. *saepius.*

II *excrescere, augeri – wachsen, zunehmen:* **A** *proprie:* ARBEO Emm. 4 p. 32,24 qui *(sc. urbs Ratisbonensis)* . . . in metropolim huius gentis in arce -verat (creverat, excreverat *var. l.*). 25 p. 63,6 ita ut in cubitis altitudine *nix* -at (excrescat *var. l.*). 32 p. 74,23 torrentes in amnes -verant (crevissent VITA Emm.). ALCUIN. epist. 126 p. 187,9 -ere solet *saltus lunae* . . . usque in diem integrum. **B** *translate:* **1** *provehi, extolli – emporsteigen, erhoben werden:* ARBEO Emm. 24 p. 60,27 in magnam . . . venerationem -verat (excreverat, excrevit *var. l.*). 25 p. 63,24 erat . . . secus locum quadruvius, ita ut a multis praetereuntibus . . . in miraculum -visset (*sc. eximia natura loci*; excrevisset VITA Emm.). **2** *diffundi – sich verbreiten:* ARBEO Corb. 15 p. 203,8 cuius *(ducis)* longe lateque fama -verat (succreverat VITA Corb. 9). **3** *oriri, fieri – erwachsen, entstehen:* FORM. Marculfi 1,12 l. 26 si eis . . . aliquid . . . ad loca sanctorum dare -verit (-verint *var. l.*) volontas. CHART. Sangall. A 138 tecrevit mihi voluntas, quo *eqs.* FORM. Augiens. A 5 talis mihi -vit voluntas in animo, ut *eqs. al.* **4** *?invalescere – ?überhandnehmen, die Übermacht gewinnen:* AETHICUS p. 147,8 -iscente (-ente *var. l.*) nauta gemet vicina agricola. *cf.* discresco. *Gansweidt*

decreta *v.* decerno.

decretalis, -e. *abl. sg.* -e: *l.64. al.* **1** *adi. i. q. ad decretum, decretalem pertinens, decreti vim habens – ein Dekret, Dekretale betreffend, (per Dekret) verordnend:* **a** *gener.:* DIPL. Heinr. IV. 249 p. 316,23 volumus . . . de . . . Karoli imperatoris -i carta huic pagine nostre aliqua inseri. 259 ut haec nostra -is auctoritas firma . . . permaneat. DIPL. Frid. I. 193 p. 324, 42 contra hanc -em paginam. *al.* **b** *canon.:* EPIST. Lang. 3 p. 695,24 -es apices fraternitati vestrae dirigimus, per quos expetimus, ut *eqs.* CATAL. biblioth. A I 53 p. 258,18 -es e p i s t o l a e antistitum Romanorum (EPIST. Ratisb. 8 p. 302,32. CONST. imp. II 405,10 p. 527,29. *saepe*). PONTIF. Rom.-Germ. 63[b],13 p. 201[a],24 interrogatio: vis . . . -es sanctae . . . sedis constitutiones veneranter suscipere? BERNH. CONST. damn. 17 quia . . . suum -em consensum . . . negaverit *papa*. CHART. Bund. 1239 cum nos renunciaverimus omni -i seu alteri iuri. *persaepe.* **2** *subst. fem. vel neutr. i. q. epistula, rescriptio, edictum (papae) – Sendschreiben, Rechtsvorschrift, (Papst-)-Erlaß, 'Dekretale':* **a** *proprie:* CONC. Merov. p. 129,8 quis sacerdotum contra -ia, quae a sede apostolica processerunt, agere praesumat? CONC. Karol. A 39[A],58 in -e pape Leonis. *al.* BENZO ad Heinr. IV. 3,28 p. 348,9 nullus erit, qui tuis *(sc. archiepiscopi)* -bus contradicat. IDUNG. PRUF. dial. 1,70 ut tam -ium quam synodalium ipsiusque sanctae regulae contrarietatem eisdem *(sanctis patribus)* inpingas. CHART. Solod. I 344 p. 192, 13 iuxta illam -em *'eqs.'* CHART. Brixin. 148 nos . . . sanctione decretorum et -ium edocti statuimus . . . observari, ut *eqs. persaepe. v. et vol. II. p. 1914,49.* **b** *meton. de collectione -ium (in titulo libri):* LEO MARS. chron. 2,53 p. 266,7 codices . . . nonnullos . . . describi precepit *Theobaldus abbas*, quorum nomina indicamus: . . . librum canonum, -e pontificum. CHART. Rhen. med. III 1342 decreta mea, -es novas et veteres . . . confero ecclesiae Treverensi. CHART. episc. Spir. 371 p. 337,31 do . . . ecclesie tres libros meos: digestum vetus, codicem et -es cum casibus (*sim.* NICOL. BIBER. carm. 165). CHART. Turic. 1645 quatenus libros meos, videlicet -es, summam Aczonis aliasque summas . . . famulo meo . . . dignemini assignare. *al.*

adv. ***decretaliter.** *per decretalem – per Dekretale:* LIBER diurn. 84 p. 102,11 cuncta, quae huius apostolice sedis . . . pontifices . . . synodaliter atque -r statuerunt (*sim.* GERHOH. ad Innoc. p. 220,32). RATHER. epist. 16 p. 88,29 quid . . . 'furatur' *(sc. fur; spectat ad Vulg. Ioh. 10,10)*? verba legis . . . Dei occultando . . . nec -r proferendo. CHART. Salisb. I 160 p. 241,7 possessiones . . . et quicquid . . . ecclesia . . . canonice seu -r aut privilegialiter modo possidet . . ., perpetuo iure teneat.

***decretalista,** -ae *m.* *iuris canonici, decretalium peritus – Gelehrter des kanonischen Rechts (de re v. LexMA. III. p. 658sqq.):* CONR. MUR. summ. p. 37,10 quedam persone seu personarum officia . . . habentur in foro et curia ecclesiastici principis et secularis, ut sunt hii: . . . legista, dominus legum, -a, decretista.

decretarius, -i *m.* *exsecutor decreti, procurator – Vollzieher einer Verordnung, Bevollmächtigter:* CHART. Frising. 106 p. 104,29 (a. 1158) quod . . . sacerdotes apud Laureacum iuraverant, hoc -i ducis . . . ibidem *(sc. apud Aspach)* eo *(episcopo)* presente . . . iuraverunt.

decretio, -onis *f.* **1** *constitutio, edictum, praeceptum – Beschluß, Verordnung, Satzung:* DIPL. Ludow. Germ. 118 ut haec auctoritas -is nostrae firmior habeatur. DIPL. Conr. III. 176 p. 318,31 ut . . . hec supra dictorum *(sic)* traditionum . . . -umve . . . inconvulsa permaneant. DIPL. Frid. I. 980 p. 262,10 qualiter . . . predecessor noster Oto . . . imperator privilegiali sua -e eis *(hominibus de Cornaliano)* . . . contulerit, ut *eqs. al.* **2** *voluntas, arbitrium – (freier) Entschluß:* WOLFHER. Godeh. I 2 ut . . . omnem . . . oboedientiam . . . rata -e . . . devoverit.

***decretista,** -ae *m.* *iuris canonici peritus – Gelehrter des kanonischen Rechts (de re v. LexMA. III. p. 661sqq.):* CARM. Bur. 41,10,2 iste probat se legistam, ille vero -am. CHART. Austr. sup. I 316 p. 461,30 testes: Normannus, . . . Otto decanus . . ., Heinricus -a *(sim.* CHART. episc. Hild. I 648. *al.).* ARNOLD. LUB. chron. 3,5 p. 147,12 in negotiis ecclesiasticis tractandis boni -e sive legiste comprobantur *(sc. filii nobiliorum Danorum).* 3,11 p. 155,35 mittens *imperator* secum duos -as et duos legistas, -as quidem, ut pro Rotholpho essent iustitia canonum *eqs.* ALBERT. M. bon. 516 p. 269,16 sicut est mos -arum ponere distinctiones. *saepe. v. et l.22.*

***decretivus,** -a, -um. *decretorius, decernens, constituens – anordnend, bestimmend:* CONR. MUR. summ. p. 162,23 sunt verba . . . declarativa, -a, declinatoria.

[decreto *v.* decerto.**]**

***decretor,** -oris *m.* *elector, constitutor – einer der erwählt, bestellt, einsetzt:* ROD. GLAB. hist. 1,12 p. 26,14 cur . . . Romanorum principem *(i. Crescentium)*, imperatorum -em datoremque legum . . . intrare sivistis magalia Saxonum? 2,11 qui *(reges)* sacre religionis idonearum -es personarum esse debuerant.

1. decretum *v.* decerno. **2. decretum** *v.* decresco.

decretus, -us *m.* *de formis decl. II. v. s. v.* decretum *(p. 81, 15sqq.).* **1** *constitutio, edictum, praeceptum – Beschluß, Verordnung, Satzung:* LEX Sal. Merov. decr. Child.[tit.] incipit -us (decretio *var. l.*) Childeberto rege. FORM. Marculfi 1,2 l. 73 quem preceptum -us nostri . . . studuemus peragrari. MARIAN. chron. a. Chr. 71 Nero in expensas centias centena milia -u (decreto *Hier.*) senatus annua subministrat. SIGEB. GEMBL. chron. a. 680 ut . . . non debeat ordinari, qui electus fuerit, nisi prius -us generalis introducatur in regiam urbem. CHART. Tirol. 596 p. 73,22 talem -um fecit, quod *eqs.* **2** *potestas – Verfügungsgewalt:* IOH. VEN. chron. p. 98,10 primo illius *(Dominici ducis)* ducati anno tribunos duos, qui sub ducali -u consisterent, sibi preposuerunt *Venetici.* *cf.* decretum.

[Pörnbacher]

decrimino, -avi, -are. *accusare, calumniari – (fälschlich, verleumderisch) beschuldigen, anklagen:* PACTUS Alam. 14,1 si quis alterius ingenuam decrimina<verit> *(ci. Antony,* de crimina *ed. ex cod.)*, seu stria aut herbaria si sit (sisit *ed.*), et eam priserit. LEG. Lang. p. 94,11 si quis uxorem suam incriminaverit (criminaverit *7*, -verit *11. 12*) asto sine causa legitima, quasi adulterassit (adultera sit *3*).

decrisco *v.* decresco. **decrivemus** *sim. v.* decerno.

***decrustatio,** -onis *f.* *expilatio, spoliatio crustae, decoris – Beraubung des Überzuges, Schmuckes:* COD. Udalr. 245 p. 423,31 Petrus Leonis . . . sanguinis effusione, -e sanctarum imaginum . . . rubeam sibi cappam assumens . . . ecclesiam . . . usurpare . . . contendit.

decrusto (-ros-), -avi, -atum, -are. *crusta, tegimento (pretioso), decore privare – des Beschlages, (kostbaren) Überzuges, Schmuckes berauben:* ONULF. rhet. I 20 p. 377,32 nefando . . . cupiditatis impulsu reliquias ipsas -ant *(sc. praelati iniqui)*. LAND. MEDIOL. hist. (?) 3,33 p. 100,14 omni . . . spe auri et argenti amissa, e quibus sancti Petri . . . altaria -ostando nudaverat Gregorius *papa*. BALDER. Alber. 28 p. 258,37 ut crux inaurata, quam tempore . . . guerrae -verat, de reditibus eius *(curiae)* repararetur. GESTA Bert. 3,7 p. 670,41 cyborium, quod . . . -tum fuit. LAMB. ARD. hist. 139 p. 632,46 abbas . . . cruces . . . ab auro et argento -vit. *al.* *furari – stehlen:* Ps. ADALB. BAMB. Heinr. 2,4 p. 812b,22 quidam edituus . . . ad custodiam aecclesiae deputatus . . . in ipsa aecclesia, quaeque poterat, clanculo -bat. *cf.* crusto.

***decubantia,** -ae *f.* (decubare) *somnus, sopor – (tiefer) Schlaf:* VITA Serv. 30 p. 102,2 vigiles universos . . . insensibili -a . . . soporatos offendi *(sc. magister carceris)*.

decubatio, -onis *f.* *cubatio, aegritudo – das (Krank-)Liegen:* PETR. DAM. epist. 40 p. 479,9 usque ad ultime -is articulum. DIPL. Frid. I. 1013 si quis confratrum . . . infirmaretur -e longiori continue in lecto iacendo.

decubitio, -onis *f.* *de concubitu i. q. cubatio – das Liegen:* HECEL. Clem. 1 (MGScript. XXX p. 897,30; s. XI.ex.) quisnam est, qui lectuli gratissima -e una tecum participatur?

***decubitus,** -us *m.* (decumbere) *recubitus, positio – das (Flach-)Liegen, Lage:* THADD. FLORENT. cons. 170,10 abstineat *(sc. aegrotus)* a concubitu super dorsum et a -u capite reflexo.

decubo, -avi, -are. *c. dat.: l.50.* **1** *se prosternere, iacere – sich hinstrecken, liegen:* WANDALB. Goar. 2,14 ubi *(sc. in ecclesia)* . . . -ans integram sanitatem . . . meruit *procurator*. ANSCAR. mirac. Willeh. 26 (25) cum . . . crabatto . . . tamquam mortua -ret *femina contracta (sim.* LAMB. HERSF. annal. a. 1056 p. 69,15 lecto. *al.)*. EPIST. var. II 35 p. 360,11 isti . . . nocturnas vigilias desidiose persolventes stratu mox -ant, donec . . . tempus manducandi . . . redeat. LAMB. TUIT. Herib. 2,23 paralytica puella . . . mortuis menbris soli -ans stratui. *al. v. et vol. II. p. 2049,12.* *de reliquiis i. q. asservatum esse, requiescere – verwahrt liegen, 'ruhen':* AEG. AUR. gest. 3,6 p. 82,27 in qua *(domo)* beati Iacobi apostoli ossa -ant. **2** *(morbo) afflictum esse, (graviter) aegrotare – darniederliegen, (schwer) krank sein (in imag.: l.56):* RUD. FULD. Leob. 17 beatus Bonifatius . . . gentem . . . infidelitatis morbo -antem caelesti medicina visitare decernens. HEIRIC. Germ. I 5,345 cum . . . omni . . . domo . . . -at *dominus* innumeris addictus . . . morbis. FLOD. hist. 1,8 in qua *(infirmitate)* integro anno egrotans -vit *rusticus*. *morbo succumbere, mori – einer Krankheit erliegen, sterben:* RANGER. Anselm. 662 papa -at et claustro corporis exuitur. *Pörnbacher*

***decucullo,** -atum, -are. (de *et* *cucullare) *habitu monastico exuere – des Ordenskleides entledigen:* RICHER. SENON. gest. 1,21 eos tonsoratos non corde, sed habitu tantum monachavit *abbas* . . .; omnes in modico tempore sunt -ti *eqs.*

deculco (-cal-), -are. *(con)calcare, obterere – treten (auf, gegen), zertreten:* YSENGRIMUS 5,1147 ne tibi -em talos. CHART. ord. Teut. 49 ad racemos -alcandos.

deculpo, -are. **1** *excusare, purgare – entschuldigen, rechtfertigen:* CARM. Bur. 104,2,1,10 honestate criminis culpa -atur. **2** *?culpa eximere – ?von der Schuld ausnehmen:* IOCALIS 794 '-a, pater', adiurat, 'natum', negat ille iurando.

***decultus,** -us *m.* *cura corporis neglecta – mangelhafte Körperpflege, Ungepflegtheit:* GESTA Altiss. (MGScript. X p. 521,41; s. XIII.med.) membris incultis et incomptis crinibus compositioni corporis . . . non vacabat *episcopus*; sed Altissimi dispositio . . . -um eius adeo processu temporis exornavit, quod *eqs.*

[decum *v.* deus.] **decuma** *sim. v.* decima *sim.*

[1. decumbens *v.* de *p. 32,34.*] **2. decumbens** *v.* decumbo.

decumbo, -cubui, -ere. *partic. praes. pro adi.: l.14.22; pro subst.: l.20.*

1 *proprie:* **a** *cubare, lecto teneri – zu Bett liegen, bettlägerig sein, (krank) darniederliegen:* **α** *in univ.:* CONC. Merov. p. 23,2 presbyteros . . . desperatis et -entibus (discumbentibus *var. l.*) hereticis . . . crismate permittimus subvenire. PAULIN. AQUIL. carm. 4,8,2 infirmatur Lazarus, iam -it (-et *var. l.*) resolutis membris languens miseris. HRABAN. carm. 4,3,35 -ens aeger . . . grabatto composui versus. PETR. DAM. serm. 8,1 l. 30 vili -ens cilicio inter . . . discipulorum manus spiritum reddidit *Benedictus*. MIRAC. Godeh. 4 infirmorum sive -entium . . . visitavit domicilia. CHART. Port. 206 p. 216,43 infirmarius . . . pro . . . consolatione -entium monachorum plantare volens vineam. *saepius.* *in imag.:* CHART. episc. Halb. 755 l. 5 (a. 1245) ad eius *(ecclesiae)* erectionem et solatium, que . . . depressa et eversa -it. **β** *laborare – leiden:* WIBERT. GEMBL. Hildeg. 442 eam, qua tam diu -ret, perferre fatetur corporis invalitudinem. **b** *procumbere, recumbere – sich niederlegen, zu Bett gehen:* **α** *in univ.:* AGIUS vita Hath. 14 quamvis, postquam -uit, numquam se in aliud latus vertere . . . voluerit. VISIO Godesc. A 1,3 menbris deficientibus . . . stratu -uit. **β** *humi se prosternere – sich zu Boden werfen, sich niederwerfen:* PASS. Leod. 35 (MGMer. V p. 317,3) in oratione -ens animam suam . . . Christo . . . comendavit. WOLFHER. Godeh. II 35 p. 217,10 devotius invigilando saepiusque . . . fidelium more -endo . . . frequentabat *(sc. verba)*. **2** *translate i. q. studere, incumbere – sich befleißigen, obliegen:* ANSCAR. mirac. Willeh. 18 (19) femina diutius caeca, dum orationi -ret, . . . est curata. *cf.* discumbo.

decunx, -uncis *m.* *decem unciae – (Maß oder Gewicht von) zehn Unzen:* BEDA temp. rat. 4,9 -x vel dextans X unciae (*ex Prisc. gramm. III 408,24; sim.* MAPPAE CLAVIC. 288 p. 242,3). DICUIL epist. cens. (cod. Paris. N. A. 1645 f. 8r) -es atque deunx. ibid. f. 9v dextans atque -es.

***decuplaris,** -e. *denarius, decimalis – Zehner-, Dezimal-:* HERIG. reg. 2,7 nihil facilius cadit in scientiam -i divisione.

decuplo, -avi, -atum, -are. *decies multiplicare – verzehnfachen, mal zehn nehmen:* **1** *gener.:* ARNULF. delic. 56a quincupla per denos, . . . -at sententia quinos. ALBERT. M. sent. 4, 17,53 p. 748a,35sqq. si -etur dolor contritionis, delet totam *(poenam)*; possibile est . . . -ari dolorem contritionis. **2** *math.:* ALBERT. STAD. chron. p. 333,1 Tirri duplavit numerum Volradi, Ottonis nonuplavit, Galteri -vit. ANON. algor. Salem. p. 2,38 figura I in primo loco posita unitatem significat, in secundo -at X. ALBERT. M. cael. 1,2,3 p. 41,68sqq. E -ta est sicut C, si bis -etur, erit in duplo maior quam sit C. **3** *bibl.:* EKKEH. IV. bened. I 55,17 cum tabulis (gloss.: Moysi) euangelica -ant sibi verba. PETR. DAM. epist. 39 p. 380,6 qui *(fontes)* . . . -to septenario numero hoc significare videntur, ut *eqs.* GERHOH. Antichr. 1, 40 p. 347,30 celsitudo *(sc. templi)* ad senarii -ti laborem pertinet. SIDO ad Gozw. p. 245,17 'adaugeat Dominus Deus' ad hunc numerum et -et eum. *al.*

decuplus (-cop-), -a, -um. **1** *adi. i. q. decemplex – zehnfach, zehnfältig:* **a** *gener.:* EKKEH. IV. bened. I 41,10 salva priscarum -a (gloss.: decem verbis legis) serie tabularum. HELM. chron. 109 p. 216,13 dampna sua ultione -a compensaverunt *Slavi*. ALBERT. M. cael. 4,1,4 p. 253,42sq. si . . . -a est *proportio* in uno, est etiam -a in altero. Iob 38,5 locus aquae -us est ad locum terrae. **b** *math.:* FORTOLF. rhythmimach. 126 disponantur super eam *(tabulam)* . . . species multiplicis . . . usque ad -am proportionem. **2** *subst. neutr. i. q. decemplicatum est – das Zehnfache:* **a** *gener.:* THANGM. Bernw. 1 p. 758,19 inveni in illo -um in omni intelligentia super coaevos eius. CHRON. Mich. 23 -o quam solebat insanire cepit *femina*. ELIS. SCHON.

[Gansweidt]

vis. 1,35 p. 18,28 lux eius *(ostii)* quasi -o clarior apparuit. IOH. sacerd. 17 adaquabis hec cum sui ipsius aqua -o vicesies. SALIMB. chron. p. 170,5 cum quibus *(velis)* in -um melius apparebant *mulieres. al.* **b** *math.:* ANON. geom. I 4,22 invenisti . . . FG quadruplum GA et HG -um ad GA. ALBERT. STAD. chron. p. 333,7 Galtero, quia tria *(sc. denarios)* habuit, dedi -um, unde habuit XXX. **c** *iur.:* CONC. Merov. p. 197,11 sexcuplum vel -oplum exigere prohibemus omnibus christianis. DIPL. Conr. III. 265 p. 460,9 ut . . . predicte ecclesie d a m n u m . . . in -um r e s t i t u a t (CONST. imp. II 427,76 -o. *sim.* DIPL. Heinr. II. 88).

decuria (-cor-), -ae *f.* *script.:* degu-: *l.24.* -re(a): *l.29.*

1 *decas – Anzahl von zehn:* **a** *gener.:* GLOSS. I 106,11 St.-S. -a zehanunga. **b** *eccl. i. q. manus decem monachorum, decania – Schar von zehn Mönchen, 'Dekanie':* CHRON. Noval. 2,1 p. 82,41 divisi erant *coenobitae* per -as aut per centurias. 2,1 p. 83,7 unaquaeque -a cum suo parente pergebat ad mensam. THIOFR. Willibr. I 28 p. 477[A] dum . . . fraterna -a . . . repeteret refectorium. **c** *publ. i. q. decemviri – (Zehner-)Rat:* CHRIST. STAB. Matth. 56 p. 1494[D] dicit evangelista, quod iste dives *(i. Iosephus ab Arimathia)* fuerit . . . et -ae ordine, unus . . . de consiliariis. **d** *milit. i. q. manipulus decem militum – Rotte von zehn Soldaten:* IOH. CODAGN. annal. a. 1216 p. 54, 13 milites . . . cum deguriis commitatus eorum ipsis portis pertinentibus castramentati. **2** *de nota numeri (arboribus incisa) i. q. signum terminale – Grenzzeichen, Grenzkreuz (usu gromat.; de re v. J. Grimm, Deutsche Rechtsaltertümer. II. 41922. p. 72sq.):* LEX Baiuv. 12,4 si haec signa defuerint, . . . in arboribus notas, quas decoreas (-orias, decorvas *sim. var. l.*) vocant, convenit observare *(cf. p.138,17). cf.* *decora.

1. decurio, -are. **1** *(in decurias) discribere – (in Dekurien) einteilen:* GLOSS. IV 328,12 St.-S. -o inthingon. **2** *in ius vocare, accusare – vor Gericht bringen, anklagen:* GLOSS. II 161,2 St.-S. -o mahalon. **3** *?ius dicere – ?Gericht halten:* GLOSS. II 677,66 St.-S. -o dingon.

adi. **decuriatus,** -a, -um. *per novam vel pravam interpr. (quasi a curia ductum sit; cf. l. 53) i. q. honestus, decens – ehrenhaft, anständig:* SUMM. Heinr. C p. 260 -us, honorabilis, id est curia dignus.

adv. **decuriatim.** *per novam vel pravam interpr. i. q. honeste, decenter – ehrenhaft, mit Anstand:* SUMM. Heinr. C p. 260 decusatim, -m, honorabiliter.

2. decurio, -onis *m.* *metr.* -cūr-: *l.66.* **1** *praefectus decem virorum – Zehnschaftsführer:* **a** *gener.:* WALAHFR. exord. 32 p. 516,7 in qua *(consuetudine)* officia praelatorum dicebantur ex numero subiectorum, ut sunt . . . decani vel -es (centuriones *var. l.*). SUMM. Heinr. C p. 258 decanus vel -o, qui X viris preest. **b** *milit.:* RUP. TUIT. Ioh. 5,5 l. 230 Romanorum militum centuriones . . . et -es intra Iudaeae sinus habebantur. *usu bibl. (spectat ad Vulg. Marc. 15,43; per pravam interpr.: l. 52):* GLOSS. I 820,14 St.-S. -o zehanzoherosto. RADBERT. Matth. 12,4464 iuxta Marcum . . . '-o' erat *Iosephus ab Arimathia*, id est 'de ordine curie' *(sim.* THEOD. loc. sanct. 1220. *al.).* **2** *praepositus, administrator – Vorsteher, Verwalter:* **a** *gener.:* WILH. ANDR. chron. 53 p. 707,17 curie sue se faciebat *Balduinus* -em et probatorum militum eius commilitonem *(sc. comitem Flandrensem). fort. add.:* VITA Lupi Senon. 11 (MGMer. IV p. 182) in villa . . ., ubi erant templa fanatica a -bus culta. **b** *eccl. i. q. decanus, prior – (Kloster-)Dekan, Prior:* ANNAL. Altah. a. 1049 abbas obiit, succedit . . . eiusdem coenobii -o. **3** *consiliator, auricularius – Berater, Ratgeber, Vertrauter:* TRIUMPH. Remacli 1,4 puer *(i. Heinricus IV.)* . . . male consultus horum -um suadibilibus verbis. 1,5 ab his -bus, quorum consilio . . . corrumpi videbatur dignitas regiae potestatis. THIOFR. Willibr. II 3,26 cum . . . dormitet Homerus *(i. Alcuinus)*, intentus variis dormit -o curis. VITA Eberh. Salisb. I 13 p. 84,11 huius rei tot testes, quot -es antistitis sunt. *expressius i. q. consiliarius, senator – Ratsherr:* ANNAL. Ianuens. IV p. 63,5 illi de progenie Grimaldorum dicebantur habere de amicis suis in -um sive consiliariorum ordine. p. 83,17 sindicatores creari non oportebat per -es civitatis. **4** *iudex, orator – Richter, (Gerichts-)Redner:* GLOSS. I 816,3 St.-S. -o dingman. *ibid. al.*

decuro *v.* decurro.

***decurriculum,** -i *n.* *(de)cursus, processus – (Ver-)Lauf, (Fort-)Gang:* CHART. Claustr. 13 (MIÖG 57. 1949. p. 185,5; a. 1257/79) ne ea, que geruntur in tempore, . . . cum temporis -o evanescant.

decurro, -curri, -cursum, -ere. *script.:* -corr(o): *l.35.p.131, 14.* -cur(o): DIPL. Frid. I. 43 p. 72,37. *form.: fut. inf. act.* -sum ire: *p.131,6. perf.* -cucurr(i): *l. 54. 67. 69. p. 131,23. al. partic. perf. usu medial.: l.34.p.131,6. al.*

I *proprie:* **A** *(deorsum) currere, ire – (abwärts, herab)eilen, laufen, gehen:* **1** *intrans.:* **a** *de hominibus (de deo pagano: l.16):* **α** *in univ.:* ARBEO Corb. 40 dum puer . . . secus muris ecclesiae incaute -ret. SEDUL. SCOT. carm. II 2,13 albicet ecclesiis splendida doxa tuis *(sc. Hartgarii)*: sic et Apollo . . . rutilo -it Olympo. WALTHARIUS 215 palatini -unt (occurrerunt *N*) arce ministri. **β** *accedere, succedere – sich nähern, anrükken:* OTTO FRISING. gest. 2,20 p. 122,21 usque ad . . . civitatem -entes ac omnia circumspicientes *milites.* **b** *de vehiculis i. q. ferri – fahren:* LIGURINUS 1,194 ubi noctivago stellarum numine puppis -it pelago. **2** *trans.:* **a** *transgredi, excedere – überschreiten, hinter sich lassen:* THIETM. chron. 4,45 -sis . . . Milcini terminis. *in imag.:* HEITO Wett. 31 vitae presentis m e t a s in se -sas esse pronuntiavit (CHRON. Merseb. 2 p. 168, 2 meta huius exilii -sa [excursa *var. l.*]). LIGURINUS 4,1 soporifere -so limite noctis. **b** *peragrare – durchziehen, bereisen, besuchen:* THIETM. chron. 7,4 transcensis Alpibus caeterisque adiacentibus provinciis regendo -sis. **c** *percurrere – durchlaufen, -eilen (in imag.):* THIETM. chron. 1,18 -so vitae suimet s t a d i o . . . moritur *Heinricus I.* (DIPL. Conr. III. 173. *al.*). **B** *(de-, ef)fluere – (herab-, heraus)rinnen, fließen (in imag.: l.39.42):* **1** *in univ.:* COMPOS. Luc. C 19 incendis cum carbonibus, et -et . . . vitrium. MAPPAE CLAVIC. 288 p. 242,17 qua *(aqua)* -sa. TRACT. de caus. mul. 95 p. 53,29 m e d u l l a intrinsecus decorrit (LEX Frision. add. III 33). GERH. AUGUST. Udalr. 2,19 ad . . . rivulum . . . super viam -entem (currentem *var. l.*). PETR. DAM. epist. 40 p. 422,2 ponamus . . ., ut mali sacerdotes . . . lapidei sint canales; in lapideis . . . canalibus aqua nil germinat, donec per eos -ens (-at et *var. l.*) in foecundas se areolas fundat. *saepe. c. sensu (e)manandi:* MILO carm. 1,6,3, 424 mihi vix tenuis -it ab ore susurrus. ENGELM. carm. 2,71 (MGPoet. III p. 60) cuius *(episcopi)* ab ore sacrae -ens vena sophiae. ALBERT. M. animal. 1,359 ut spiritus visivus et formae visivae -ant in ipsis *(nervis).* 1,538 in quo *(loco)* est terminus spiritus -entis. **2** *stillare – tropfen:* AEDILV. carm. 14,27 fontibus e calidis salsae -ere guttae incipiunt. **3** *influere, effundi – hineinfließen, (ein)münden:* DIPL. Ludow. Germ. 1 in occidente a rivo . . ., ubi ipse in Aparinesseo -it. DIPL. Heinr. III. 17 cum . . . collibus . . . aquarumque decursibus in Lementria -entibus.

II *translate:* **A** *intrans.:* **1** *de hominibus (de diabolo: l. 62):* **a** *se convertere (ad), recurrere – sich wenden (an), Zuflucht nehmen:* LEG. Wisig. 9,3,4 qui debitum repetit, . . . ad ecclesie auxilium -it (decucurrit, concurrit, recurrit *var. l.*). **b** *oriri, provenire – ab-, entstammen, hervorgehen:* LEG. Wisig. 4,2,20 recta linea -ens non habet originem, que *eqs.* 5,7,17 ex genere manumissorum . . . -ente quamvis longa progenie. ALDH. ad Acirc. 2 p. 68,17 generationis propago ab ortu nascentis mundi concatenata fecunditatis serie -ens. **c** *decedere, labi – abweichen, abfallen:* FORM. imp. 8 a fide -entes nobis infideles exstiterunt. **d** *demergi – einsinken, versinken:* DHUODA lib. man. 4,3,12 in huius nebulae caliginis -ens umbras et ad imma prostratus *Lucifer.* **2** *de rebus:* **a** *procedere, progredi – (vor sich) gehen, ver-, ablaufen, fortschreiten:* BEDA temp. rat. 2,9 aut . . . natura aut consuetudine aut certe auctoritate -it *computus temporis.* AUREL. REOM. mus. 8,46 cum . . . omnis ordo . . . ecclesiae in antiphonis . . . per hos . . . decucurrerit (-erit, -ere *var. l.*) tonos. 16,36 antiphona . . . non per sinuosos anfractus decucurrerit (-erit *var. l.*). DIPL. Frid. I. 513 p. 448,4 quod a capite in menbris . . . -at gratia dignitatum. *al. de tractu locali i. q. se extendere – sich hinziehen:* DIPL. Karoli III. 32 p. 55,13 -entibus . . . finibus . . . ab alveo torrentis . . . per montem.

[Gansweidt]

DIPL. Frid. I. 278 p. 89,8 usque . . . fossatum novum -ens in iam dictam *(sc. fossam).* **b** *praeterire, transire – vergehen, vorübergehen:* DIPL. Conr. II. 255 per -entium temporum cur<ricu>la. PETR. DAM. epist. 89 p. 559,18 constat . . . tres plus minus menses interim -isse. EPIST. Reinh. 36 ut . . . in discendo . . . totum vitę meę tempus -sum ire cupiam. *partic. perf. usu medial.:* CARM. Cenom. 13,5 -sis a n n i s bis denis (THIETM. chron. 7,1. *sim.* 5,43 -sis . . . decem annorum curriculis). ERMENT. Philib. 2,12 (MGScript. XV p. 303,54) vigiliis ac debitis obsequiis cum nox -sa esset. HROTSV. Dion. 111 post s p a t i u m -si temporis amplum (THIETM. chron. 6,43 -so multorum spacio annorum). *al.* **c** *decrescere, deficere – abnehmen, schwinden:* RECEPT. Sangall. II 8 das bibere ieiuno l u n a -sa (47. *sim.* ANTIDOT. Glasg. p. 133,16 decorrentem lunam fleotomavis eos. *al.*). CARM. Bur. 24,2 quia fluunt et -unt *gaudia* ceu campi lilia. **d** *deferri, devenire – gelangen, kommen:* ALCUIN. carm. 73,3 quae . . . verba *(i. decem categoriae)* tenent . . . omne, quod in nostrum poterit -ere sensum. DIPL. Conr. III. 89 p. 159,40 -sarum ad nos rerum seriem . . . firmavimus. **e** *(pro-, ex)tendi – reichen (bis):* ALCUIN. carm. 69,105 eptatheucus . . . librum -it in istum *(sc. iudicum). pertinere – sich beziehen:* ALCUIN. epist. 143 p. 227,13 inter quintam feriam caenae dominicae, in quam quadragenarius numerus decucurrit *eqs.* **f** *(per)manere – (fort)bestehen, gelten:* DIPL. Loth. III. 20 p. 30,13 ut uno eodemque ordine . . . hec ita usque ad eterna secula -ant illibata. BERNOLD. CONST. libell. IV 8 Petrus Damiani . . . non minus per simoniacos quam per alios hereticos sacramenta -ere probaverit. **B** *trans.:* **1** *(per)legere – (sorgfältig, gründlich) lesen:* HRABAN. epist. 12 p. 399,8 -sis . . . prioribus legis libris. PETR. DAM. epist. 109 p. 213,17 est inter nos, qui . . . uno die continuato cum nocte novem psalteria meditando -at (*sim.* 133 p. 454,3). *cursim legere – überfliegen, flüchtig lesen:* EPIST. Hann. 105 p. 175,1 volens . . . unam vel duas paginas oculo rapiente transmittere; -sa . . . prima linea . . . animus . . . stupore substitit. **2** *referre, exponere, (per)tractare – berichten, darlegen, abhandeln, erörtern:* **a** *in univ.:* LIBER diurn. 25 petitioni . . . tenore -so necesse fuit . . . responderi. PETR. DAM. epist. 81 p. 434,8 nolumus in his te diutius protrahi, ut brevi -sa compendio valeant . . . comprehendi. *al.* **b** *componere – verfassen, abfassen:* CARM. libr. II A 17,1 versibus egregiis -sum . . . Arator carmen . . . cecinit. SIGEB. GEMBL. catal. 279 que *(complexiones Cassiodori)* sunt brevissima explanatione -se. **c** *perscribere, notare – (wörtlich) wiedergeben, anführen, zitieren:* DEUSD. c. invas. 1,9 (MG Lib. Lit. II p. 307,17) -sis . . . tot sanctorum patrum auctoritatibus. HUGO FLAV. chron. p. 458,4 hac *(epistola)* -sa ad historiae ordinem redeamus. GESTA Trev. cont. I 4 p. 178,19 quam . . . benigne litteras . . . super -sas acceperit *papa eqs. al.* **3** *obire, subire – bestehen, bewältigen, hinter sich bringen:* OTTO FRISING. gest. 2,40 p. 148,2 tot -sis periculis. TRAD. Reichersb. 182 dum primum -isset *filius* nutrimenta tenerioris infantie. LIGURINUS 10,577 egregii -sa parte laboris. *cf.* discurro.

adi. **1. decurrens,** -entis. **1** *discurrens – (umher)reisend (de re v. Schröder-Künßberg, Rechtsgesch. p. 143):* CAPIT. reg. Franc. 73,9 fiunt inoboedientes . . . pagenses comiti et missos -es. **2** *volubilis, currens – flüssig, fließend (in imag.):* PETR. DAM. epist. 67 p. 287,13 ut -bus me verbis instrueret *(sc. eremita).*

2. decursus, -a, -um. *in deductione consistens – ableitend, folgernd:* ALBERT. M. cael. hier. 1 p. 14,38 dicuntur omnes disciplinae -ae (discurse *var. l.*) . . . propter decursum (discursum *var. l.*) principiorum in conclusiones, . . . quia decurrit per multa exempla imperfecte divina repraesentantia.

subst. **1. decurrens,** -entis *n.* *fluentum (aquarum) – (Wasser-)Lauf:* TRAD. Frising. 7 p. 33,33 (a. 754) dono atque transfundo casas . . ., pratis, aquis, a q u a r u m -bus *(item in pertinentia:* 55 tradimus silvas, cultum et incultum aquarum . . . -ia. *al.).*

2. decursum, -i *n.* *eventus, factum – Ereignis, Geschehen:* RHYTHM. 149,129 nam post annorum cursum plurimorumque -a. CHART. Trudp. 30 (ZGeschOberrh. 30. 1878. p. 106,3; a. 1256) ne -a temporis elabantur a memoria hominum.

3. decursurum, -i *n.* *fluentum (aquarum) – (Wasser-)Lauf:* TRAD. Frising. 65 p. 92,31 (a. 774) donavi . . . pascua aquarumque -a.

decursio, -onis *f.* **1** *proprie i. q. fluor, fluxus – (Aus-)Fluß, das Fließen:* TRACT. de caus. mul. 23 ad -e<m> matricis albam. 24 si -em matrice <siccare vellis> (sicca<m> revellis *ed., vix recte*). 25 si -o aquata fit. 79 infirmitas . . . fit ex -e sanguinis. *ibid. al.* **2** *meton. i. q. (fluentum) aquarum, rivus, alveus – (Wasser-)Lauf, (Bach-, Fluß-)Bett:* **a** *gener.:* LAMB. PARV. annal. a. 1173 (MGScript. XVI p. 648,58) abbas . . . fecit . . . -em Mose per ortum pome. OLIV. hist. reg. 6 p. 88,15 qui *(fons)* sub monte Syon in -e torrentis Cedron . . . defluere consuevit. **b** *publ. et iur.:* NOTIT. Arnon. 2,3 dux tradidit . . . silvam vel aquarum -e. CHART. Sangall. A 534 ut . . . traderent . . . marchas aquarumque -es (DIPL. Otton. I. 43. *al.*). **3** *translate:* **a** *gener. i. q. progressus, processus – das Fortschreiten, (Fort-)Gang, Abfolge:* EPIST. var. II suppl. 7 p. 629,3 omnia allegoriarum allusionibus redolent et dramatum -bus moraliumque suavitatibus fraglant. CHART. Babenb. 640 prolixa t e m p o r u m -o (DIPL. Frid. I. 38 p. 65,22. *al. sim.* CHART. Raitenh. 294 p. 235,34 cum temporis sive horarum -e). ARNO REICHERSB. apol. p. 103,18 sex aetatum mundi secundum scripturas -o historica. **b** *liturg. i. q. celebratio – Feier:* RATHER. ascens. II 4,87 omnes . . . festivitatum -es cum pro Christo et participibus institutae sint Christi. **c** *natur. et philos.:* **α** *emanatio – das Ausfließen:* HUGO HONAUG. hom. 4,3,2 decisio vel -o est, cum de substantia carnis paternae defluit semen et decedit in substantiam filii. **β** *actus – Vollzug, Vorgang:* ANSELM. HAV. dial. 2,19 p. 1192^{C} Abel . . . nec plasmatis decisione, sed naturali humanae generationis -e descendit.

***decurso,** -are. *(de)currere, (de)fluere – (ver)laufen, fließen:* CHART. Rhen. med. I 404 p. 461,10 (a. 1101) que *(stilla aquae)* secus . . . agrum . . . per tramitem strictum effluendo -at.

1. *decursor, -oris *m.* **1** *qui cursim legit – flüchtiger, oberflächlicher Leser:* RATHER. prael. praef. 20 noverit . . . lector sive quilibet -r eius *(libelli) eqs.* **2** *qui vagatur – Vagabund, 'Herumtreiber':* VITA Leb. 6 hic est ille -r et illusor, qui vadit cum deliramentis . . . discurrendo per terram.

2. decursor *v.* 1. decursus.

1. decursus, -us *m.* *script.:* dae-: *p. 133, 30.* -cor-: CHART. Sangall. A 20. *al. form. plur.: abl.:* -sis: *p. 133, 5.* -soribus: *p. 133, 6. acc.* -sos: *l. 70. c. gen. obi.: p. 133, 24. plur. sensu sing.: p. 133, 36.*

I *proprie:* **A** *strictius i. q. cursus – Lauf:* **1** *in univ.:* **a** *usu communi:* GODESC. SAXO gramm. 2 p. 494,13 'ypopanti' Graecum est . . .; potest 'obviatio' vel '-us' interpretari. ALBERT. M. sens. 3,7 p. 92^{b},34 visus perficitur -u radii, qui dicitur axis pyramidis. *in nomine loci:* VITA Reginsw. 3 quem *(locum)* incolae ob impetum pervalidum Neckaris fluvii . . . lingua theutonica Loufum, id es -um, appellant. *in imag. i. q. incursus, impetus – Ansturm, Angriff: v. vol. I. p. 760, 20.* **b** *itus et reditus – (Hin- und Her-)Fahrt:* DIPL. Otton. II. 209 p. 237,32 -us ille navium fluvii . . . per alveum. **2** *de liquoribus i. q. fluxus – das Fließen:* **a** *gener.:* RAHEW. Theoph. 424 quando fuit cassus harum -us aquarum *(i. lacrimarum)*? **b** *medic.:* IOH. IAMAT. chirurg. 5,16 ex humorum in osceo -u. BRUNUS LONG. chirurg. 1,12 p. 110^{E} ut sanguis non habeat liberum -um. **c** *natur.:* ALBERT. M. veget. 2,115 quorum *(ramorum)* durities -um (discursum *B*) humoris aquei . . . attrahi . . . non permittit. **3** *de sideribus i. q. circuitus – Umlauf:* CHART. Eichsf. 427 (c. 1261) quia nichil certum sit sub sole, suis . . . continuis -bus protestatur. **B** *latius i. q. deiectus – (Ab-)Senkung, Neigung:* CHART. Stir. I 170 p. 169,16 (c. 1135) usque ad -um (gloss.: ze der neige) clivi.

II *meton.:* **A** *de loco:* **1** *fluentum (aquarum), rivus, alveus – (Wasser-)Lauf, (Bach-, Fluß-)Bett:* **a** *gener.:* EIGIL Sturm. 5 p. 135,5 ei *(Bonifatio)* . . . aquae -um et fontes . . . exposuit. LUP. FERR. epist. 109 utemur . . . vitrei rivi -u. REGINO chron. a. 885 p. 123,33 loca inaccessibilia . . . propter diversarum aquarum . . . -us (-os *A1*). CARM. anon. 1,115 (SBMünch. 1873. p. 699) orbis terrarum situs et -us aquarum *vates est commentatus.* OTTO FRISING. gest. 1,47 p. 65,23 vallem . . . amniculi

[Gansweidt]

cuiusdam medio -u conspicuam attingimus. *saepe*. **b** *publ. et iur.:* LEG. Wisig. 8,4,31[tit.] de furantibus aquas ex -bus (discursibus *var. l.*) alienis. CHART. Rhen. med. I 8 p. 11,12 cum aquis ... aquarumque -bus *(sim.* CHART. Sangall. A 10 p. 12,6. *persaepe in pertinentia. cf.* TRAD. Frising. 66 -sis. CHART. Sangall. A 137 -soribus *[an leg.* decursionibus*?])*. DIPL. Otton. I. 8 ut ... Hartbertus de ... piscatione ... aquae -us ... liberam ... teneat potestatem habendi. CHART. civ. Misn. 149 p. 106,2 ubi ... rivulus in -u venerit contra agros. *saepe*. *expressius i. q. ostium, influvium – Mündung:* CHART. Sangall. A III app. 7 p. 687,36 (a. 853/54) ad descensum gurgitis Rubri fluminis et eius -um in Sitterna. DIPL. Heinr. III. 235 per -um, ubi Aldena Wiseram influit. *al.* **2** *emissarium, canalis – Abzugsgraben, Kanal:* CHART. Traiect. 411 p. 371,33 (a. 1155) novo ... aquarum -u, quem lingua eorum wetteringa vocant. **B** *de tempore i. q. spatium – Dauer, Zeitraum:* REINHER. PADERB. comput. 2,6 p. 54,3 si ... menses a principio -um habuissent, qualis nunc teneatur eorum quantitas.

III *translate:* **A** *progressus, progressio, processus – das Fortschreiten, (Vor-, Fort-)Gang, (Ver-, Ab-)Lauf:* **1** *gener.:* **a** *in univ.:* **α** *usu communi:* GOZECH. Alban. 23 suscepti operis -us. CHRON. Merseb. 13 p. 187,16 per -um narrationis. *expressius i. q. transitus – Durchgang:* DIPL. Otton. III. 360 p. 789,15 ut ... post temporalis huius imperii -um ad eternam perveniamus hereditatem. **β** *de tempore:* WALAHFR. Gall. 2,10 p. 320,1 paucorum -bus evolutis annorum (HROTSV. prim. 294. *sim.* CONST. Melf. 2,3 p. 178,1 post ipsius anni -um). WILLIB. Bonif. 9 p. 56,9 post emensam huius mundi metam et felicem vitae ... -um (DIPL. Karlom. [II.] 16 p. 307,24 presentis vite dae-u. *al.*). CHART. Eichsf. 137 ex -u totius temporis (TRAD. Diess. 57 p. 68,21. *al.*). **b** *derivatio – Ableitung, Abzweigung:* CHART. Rhen. med. I 549 p. 609,8 (a. 1147) pro -u defluentis aque maltrum tritici ... fratres ... persolvant. **c** *actio, exsecutio – Erledigung, Verrichtung, Ausführung:* RADBERT. Arsen. 1,4 p. 26,30 tantis rerum alternisque -bus occupatus. **2** *math. i. q. deminutio – Verminderung, Abnahme:* HERIG. reg. 2,6 usque ad singularem ... habebit -um *dividendus*. **3** *philos.:* **a** *in univ.:* ALBERT. M. anal. pr. 1,2,2 p. 487[a],42sqq. non potest esse terminus in syllogistica scientia, nisi ut 'a quo' est -us syllogisticus ... vel 'ad quod' stat -us syllogisticus. **b** *deductio – Herleitung, Folgerung: v. p. 131,61.* **B** *subsidium, adiumentum – Unterstützung, Hilfe:* HIST. Frid. imp. cont. p. 188,8 quod ... Mediolanenses succurrere non possent nec ipsi sine eorum *(Cremonensium)* -u ... manus imperatoris effugere valerent. **C** *interitus, oblivio – Untergang, Vergessenheit:* CHART. Hamb. 602 (a. 1256) cum singula facta mortalium processu temporis tendant ... ad -um. *cf.* 1. discursus. *Gansweidt*

2. decursus *v.* decurro.

decurtatio, -onis *f.* **1** *deminutio – Verkürzung, Verminderung:* **a** *decrementum, contractio – Abnahme, das Zusammenziehen:* ALBERT. M. animal. 10,16 sicut omne extensibile, quando ... trahitur in circuitu in spissum, -em patitur in sua longitudine. *per compar.:* GODESC. SAXO gramm. 1,15 p. 375,25 sicut ... hominis digiti ... curtiores et ipsa ... quasi -e ... velut aequales apparent sub aqua. **b** *recisio – das Beschneiden:* WILH. CONG. chirurg. 327 tantum defalcetur de eo *(oculo)*, quod est relaxatum, quod facta -e (de curatione, decretatione *var. l.*) pili erigantur. **2** *deformatio – Verkrüppelung:* LAMB. TUIT. Herib. 2,20 p. 1255,4 satius eligens *adulescens pede contractus* in alieno emori privatus quam cum suis habitare pro -e sua denotatus.

decurto, -avi, -atum, -are. *script.* -cor-: *p. 134,1. 20.* **1** *proprie i. q. curtare, curtum reddere – (ver)kürzen:* **a** *strictius i. q. (re)secare, recidere – abschneiden:* **α** *in univ.:* NOTKER. BALB. gest. 1,32 quidam diaconus ... ungues murcavit capillosque brevissimos ... -vit. TRANSL. Annon. 3 p. 8,28 Hildolfus, cum virgam pastoralem ipsius -asset, ut *eqs.* CONR. EBERB. exord. 3,15 l. 53 qui *(hostis antiquus)* ... indutus erat cuculla ... nigerrima, cuius manicae -tae erant. *al.* *arboribus denudare – abholzen:* CHART. Lux. II 348,5 (a. 1239) concessi *(sc. Arnulphus comes)* ... burgensibus aisantias in nemoribus meis ..., hoc excepto, quod nemora de novo non poterunt -ortare. **β** *mutilare – verstümmeln, stutzen (in imag.: l. 4. 6):* AGOB. 18,9 asserens *Hieronymus*, quod idem liber *(sc. Iob)* apud Latinos ita erat -tus conrosusque, ut *eqs.* HUMB. Sim. praef. p. 101,8 patrum rectas sententias contorquendo depravat *coniector*, aliquas ... -at, aliquas ... sua dicendo prolongat. THEOD. PALID. annal. a. 934 cesar ... canem brevem et spissum auribus et cauda -tis ... Ungaro transmisit. ANNAL. Egm. a. 1165 p. 173,1 summitates omnium membrorum eius *(presbyteri)* -vit *nobilis*. ALBERT. M. animal. 23,28 posterius *(sc. bubonis)* ... parvum est et curtum, ac si avis ipsa sit -ta. *v. et p. 119,26.* *geom. i. q. hebetem reddere, truncare – abflachen, abstumpfen:* ALBERT. M. veget. 3,31 id, quod crescit ex circulo, sicut pyramis et sphaera -ta (detracta, decurvata *var. l.*) in polis. **b** *latius:* **α** *retinere – kurz halten, 'einlegen':* CARM. de bello Saxon. 3,143 hastas -ant *Suevi* et ... densos rapiuntur in hostes. **β** *medial. i. q. breviorem fieri, breviorem esse, decresci, contrahi – kürzer werden, kürzer sein, abnehmen, sich zusammenziehen:* VITA Galli I 2 contigit ..., ut unam axem ex pariete -ortaretur, et previor apparuit aliis IIII palmarum (*inde* WETT. Gall. 27). ALBERT. M. animal. 1,182 ubicumque caput diminuitur vel -atur, ibi aut significat debilitatem virtutis aut defectum materiae. 10,16 si saccus de corio extensibili factus superimpleatur, illius ... longitudo ... -atur ...; alia de causa spasmatur matrix inanitione ..., sicut corium -atur et corrugatur ad ignem. 14,37 -antur ex utraque parte index et ... anularis, ut manus apte in pugnum possit concludi. **2** *translate:* **a** *de-, imminuere, circumscribere – verringern, schmälern, einschränken:* **α** *in univ.:* DIPL. Otton. III. 434 p. 871,1 episcopus ... numerum ... fratrum -vit. BERENG. TREV. laud. 3,1 p. 965[A] Constantius ... bella ... hostilia plus malebat quam civilia, ut bellis hostilibus civilium bellorum ... -ret metas. INNOC. III. registr. 1,205 cum ... de rigore iuris redintegrari debeant officia -ta. CHART. Helv. arb. 39 p. 67,29 quod ... debeat capellanus ... nec ius matricis ecclesie in aliquo -are. REIN. ALEM. phagifac. 229 Bacche, veni ...; sine te nec gratia mensis nec pretium dapibus, sed -ta voluptas. *al. v. et p. 18,32.* **β** *tollere, abolere – aufheben, beseitigen:* CHART. Lac. 14 (a. 1222) preposito ... supplicante, quod ... talem dignaremur *(sc. abbas)* defectum -are. **γ** *detrahere, deducere – abziehen, abrechnen:* CHART. Pommerell. 285 p. 243,6 (a. 1277) quod duo milia CCC[tas] marcas ... debemus *(sc. Ruyanorum princeps)* de summa -are prenotata. **b** *compendiare, simplicius reddere – zusammenfassen, vereinfachen:* HUCBALD. mus. 47 assumimus ... has *(notas chordarum)* ... -tas, quae ... brevius atque succinctius possunt affigi. BURCH. URSB. chron. p. 65,10 quarum *(legum)* tenorem huic operi duximus inserendum, quatenus saltem lex tam -ta non pereat de hominum memoria.

adi. **decurtatus,** -a, -um. **1** *mutilus, defectivus – verkümmert, mangelhaft ausgeprägt:* ALFAN. premn. phys. 4,14 p. 60 non omne ... animal omnia membra corporis possidet; sed sunt quaedam eorum -a (*PG 40,612[A]* κολοβά). **2** *imperfectus – unvollkommen:* ALBERT. M. bon. 472 p. 247,23 locus breviter repraesentans est locus -us (detruncatus, determinatus *var. l.*), perfecte autem repraesentans est locus adaequatus rei. animal. 11,82 opinio nostra et sermo noster sunt pauca et -a de substantiis divinis. *Samberger/Wellhausen*

1. decus, -oris *n. (m.: l. 66. p. 135,27 [var. l.]. 137,47) form. abl. sg.* -i: *p. 135,28. adde* HUMB. Sim. 2,35. *metr.* -cōra: *p. 136,17.*

I *proprie (saepe c. gen. explicativo):* **A** *strictius i. q. pulchritudo, ornatus, splendor – Schönheit, Schmuck, Glanz:* **1** *in univ.:* ALCUIN. carm. 1,390 rex ... ornaverat Offa sepulcrum ..., ut -s et specimen tumbae per saecla maneret. THEODULF. carm. 45,8 quos *(patres)* ... doctrinae vexit ad alta -s. CARM. var. I 5[a],3 p. 686 -s ... suus *(sc. domi)* splendet ceu Phoebus in orbe. DIPL. Otton. I. 417 ut capellam ... miri -e artificii ... construi fecisset *Karolus*. PETR. DAM. serm. 49,2 illa generatio sortita est paradisum terrae ... arborum et herbarum -e vernantem. PETR. CAS. (?) chron. 4,88 p. 550,10 vir ... scientia clarus, eloquentie -e ornatus. *persaepe*. **2** *c. colore quodam:* **a** *pompa, apparatus – Pracht, Prunk, Gepränge:*

[Wellhausen]

HRABAN. carm. 4,3,15 regna ruunt mundi, mundus et ipse ruit et -s et sceptrum, virtus et gloria mundi. GERH. AUGUST. Udalr. 1,4 l. 47 cum cantationibus . . . et cum magno -e pergebat usque ad collem. ANNAL. Quedl. a. 1002 p. 78,28 illo *(sc. in Mersburgiam)* . . . Saxonum primates cum -e suorum convenientes benigne . . . suscepti sunt. OTTO FRISING. gest. 1,24 cum fastu et -e regio. CARM. Bur. 92,30,2 non est ullus adeo fatuus . . ., cui non appareat militare -s. *al.* **b** *flos – 'Blüte':* CONC. Merov. p. 158,10 quae *(puellae)* se Deo voverint et praeclari ⌞-is aetate⌟ (-e aetatis *var. l.*) ad terrenas nuptias transierint. ALDH. virg. I 53 p. 310,22 in pulcherrimo pubertatis -e. THEODULF. carm. 25,72 stent Karolus Hludowicque simul, quorum unus ephebus, iam vehit alterius os iuvenale -s. THANGM. Bernw. 1 p. 759,3 praeclarum adolescentem primis auspiciis pubescentis -is florentem . . . adoptavit *avus eius.* **c** *claritas, lux – Helligkeit, Licht:* SEDUL. SCOT. carm. II 32,10 sapphirus ridens spargit in astra -s. 52,3 sol tenebrosus erit lunae -s atque rubescet. *in imag.:* WIDUK. gest. 3,7 in multis eam *(reginam)* afflixit *Bernharius*, quo tanti ⌞-s splendoris⌟ (ducis splendorem *var. l.*) extingueret vel certe obscuraret. **d** *sonus suavis, harmonia – Wohlklang, Harmonie:* WALAHFR. carm. 50,1,8 te cum symphoniis modulentur lymmata ternis armoniaeque -s consonet omne tibi. MUS. ENCHIR. app. B II si deutero ⌐ cantus consistit, non rite suscipit organale -s. **B** *latius i. q. dignitas, honor, gloria – Würde, Ehre, Ruhm:* **1** *in univ.:* LEG. Wisig. 3,1,9 nuptiarum opus in hoc dinoscitur habere dignitatis ⌞nobile -s⌟ (nobilem decorem *var. l.*), si *eqs.* LIBER diurn. 48 sic . . . alterno eris invicem -i conspicuus, si *eqs.* ALCUIN. carm. 107,2,3 rex Carolus . . . iusserat . . . aram sacris vestire metallis a d -s e c c l e s i a e propriam sibimetque salutem (THIETM. chron. 7, 66). VITA Galli II 773 sit nobis s o c i a l e -s castumque cubile (IOH. ELNON. Rictr. 1,378). HROTSV. Mar. 894 tibi, Christe, -s perpes, victoria, virtus (*sim.* Bas. 263. Dion. 266). gest. prol. 1, 34 donec perscripto vitae regalis honore . . . dicatur sceptri -s i m p e r i a l e secundi (VITA Mathild. I 3 p. 117,9). *persaepe. v. et vol. I. p. 1249,65.* **2** *c. colore quodam:* **a** *honorificentia – Ehrerbietung:* GREG. CAT. defens. 8 (MG Lib. Lit. II p. 540,21) quos *(reges haereticos)* prophetae . . . ad mortem non condemnarunt nec debitum obsequium vel -s illis proprium abstulerunt. **b** *probitas, virtus – Anstand, Tugend:* CONC. Merov. p. 221,21 sint *monachi* frugilitates -e pollentes. ALCUIN. carm. 45,22 tecum, sancte pater, pergat miseratio semper, iustitiaeque -s et pietatis amor *(sim.* SEDUL. SCOT. carm. II 30,32. DIPL. Frid. I. 338 p. 174,19. *al.).* 55,2,5 sit -s et bonitas tecum . . . semper. THEODULF. carm. 41,1,110 constanter fidei quod tenuere *Philippenses* -s. RADBERT. corp. Dom. 21,157 ex quo *(cibo electorum)* bonum salutis ecclesiae et pulchritudo -is prestatur. HILDEG. scivias 1,4 l. 556 qui . . . in hac lege se constringunt, ita quod v i r g i n i t a t i s -s appetunt *eqs.* (2,5 l. 334. *al.*). *saepius. adde:* ALCUIN. carm. 121,3,2 excitat cur nos fidei potestas, erigit spei -s in futura. HILDEG. scivias 1,2 l. 188 fideles diabolum fugiant . . . mala opera abicientes et bona cum -e paenitentiae complentes. **c** *auctoritas, amplitudo, potestas – Ansehen, Erhabenheit, Macht (cf. p. 137,50sqq.):* FORM. Wisig. 45 quia liberum habeat vestra potestas . . . ad ius revocare sanctae censurae -s. ERMOLD. Ludow. 4,292 qui facis e c c l e s i a e crescere rite -s (WALAHFR. exord. 23 p. 500,15. *al.*). WIDUK. gest. 2,31 qui *(rex)* . . . nichil . . . -is vel maiestatis regiae coram populo . . . minuens. VITA Mathild. II 20 p. 185,4 hoc nomen tunc solummodo -s habuit, quamdiu *eqs.* VITA Heinr. IV. 1 p. 12,12 nec illud a laude vacat, . . . quod in vultu terribile quoddam -s praeferebat. *saepius.* **d** *incrementum, prosperitas – Gedeihen, Wohl(ergehen):* THEODULF. carm. 35,4 tu *(sc. Karolus)* totius . . . senatus gaudia multiplicas et -s omne paras. DIPL. Heinr. IV. 414 p. 551,35 Heinrici . . . imperatoris argumentum pietatis ad -s et comodum aeccleṣie Pataviensis civitatis. 442 p. 594,20 ad fructiferum -s i m p e r i i nostri (DIPL. Frid. I. 215 p. 359,38 ad utilitatem et -s i. RAHEW. gest. 4,3 p. 236,3. *al.*). GREG. CAT. defens. 3 (MG Lib. Lit. II p. 537,7) regnum et sacerdocium si fuerint discordantes, totius christianitatis confundetur -s. LIGURINUS 4,173 quisquis iura tuetur ecclesie regnive -s, si *eqs. al.* **e** *gratia – Gnade:* FLOR. LUGD. carm. 13, 76 gregem propaget *Christus*, det munus fidei, -s salutis.

II *meton.:* **A** *de hominibus i. q. lumen – 'Glanzlicht' (fere sing., interdum sensu plur., e. g. l.7.13; de Musa: l.9; de deo pagano: l.9; de Maria: l.11.31.44. al.):* **1** *in univ.:* **a** *gener.:* WALAHFR. Wett. 778 felices patriae, quarum de cespite surgunt optima gemmarum . . . ornamenta . . ., auxilium patriae, meriti -s. CAND. FULD. Eigil. II 2,25 spes patriae nostrique -s *(i. monachi)* et gloria regni. SEDUL. SCOT. carm. II 1,4 femina doctiloquax organicumque -s. 81,9 me *(sc. lilium)* -s auricomum telluris, pulcher Apollo, diligit. HILDEG. scivias 3,13 l. 42 o splendidissima gemma et serenum -s *(i. Maria)* solis. METELL. Quir. 7,6 nos in laude tua sollicitos iuva, infantile -s. CARM. Bur. 138,3,2 litteratos convocat -s virginale. *saepe. usu plur. fort. i. q. (homines) nobiles – viell.: edle Menschen:* HEINR. HUNT. hist. 7 (MGScript. XIII p. 153,2; s. XII.[1]) Mars *(i. Willelmus consul)* obit in terris, deflent par sidera sidus, numina par numen, parque -a -s. **b** *publ. et eccl. de rege, episcopo sim.:* IONAS BOB. Columb. 2,9 p. 250,10 vos, o -s sacerdotii, probare debetis, qui *eqs.* PAUL. DIAC. carm. 32,11 excipe . . ., -s et mirabile m u n d i, . . . tui famuli, rex magne, laborem (AGOB. 5 praef. l. 10. *al.*). HYMN. Hraban. 18,2,4 mittit . . . Britannia . . . doctorem populis hoc -s ecclesiae *(i. Bonifatium).* PASS. Ursulae prol. p. 142,7 antistitum -s et gemma sacerdotum *(i. archipraesul Gero).* THIETM. chron. 2 prol. p. 36,21 Otto, -s regni, . . . fulgebat (5,7). THANGM. Bernw. 22 p. 768,31 unicum -s imperii, domnus Heinricus. OTTO FRISING. gest. 2 prol. p. 102,14 imperatorum seu regum -s. *persaepe. in imag. (quasi de sidere agatur):* HROTSV. prim. 569 dum -s hoc *(i. Otto rex futurus)* tanti clarum generis fuit ortum. **2** *c. colore quodam:* **a** *gaudium, deliciae – 'Freude', Liebling:* ALCUIN. carm. 90, 1,6 tu *(sc. Maria)* mihi dulcis amor, -s et spes magna salutis. CARM. Petr. Pis. 39,35 (MGPoet. I p. 72) hoc tibi, care -s, Karolus lacrimabile carmen edidit . . . genitor . . . tuus. CAND. Fuld. Eigil. II 12,52 spes nostra nostraeque -s et gloria v i t a e (25,44). HRABAN. carm. 19,14 ut rector populis sis *(sc. chorepiscopus)*, amor atque -s. CARM. var. I 4,8 violavit . . . parentum gaudia, qui vivus vita -sque fuit. SEDUL. SCOT. carm. II 5,5 semper eris *(sc. pontifex)* nostro carum -s et gaza cordi. *al.* **b** *exemplum – Muster, Vorbild:* ALCUIN. carm. 110,13,3 Samson fidei -s praefortis honestae (THEODULF. carm. 21,18). THEODULF. carm. 2,240 sunt *(sc. sancti patres)* . . . Dei populo n o r m a -sque pium (WANDALB. martyr. 638). 71,48 omnibus ut specimen sis *(sc. episcopus)*, -s, ordo, modus. RATHER. prael. 2,18 habes Mariam, pudicitiae speculum, . . . -s innocentiae. **c** *caterva (splendida) – (glänzende) Schar:* ERMOLD. Ludow. 3, 142 tibi multa manus belligerumque -s auxilioque tuo gentes . . . venirent. OTTO FRISING. gest. 2,33 p. 141,25 ne tam ordinatum equitum -s . . . sauciaretur. **d** *ordo, gradus (spectabilis) – (angesehener) Stand, Rang:* TIT. metr. I 11,10 pulcras . . . fenestras ordo gerit patrum p o n t i f i c u mque -s (*in descriptione ecclesiae*; THEODULF. carm. 17,9). WANDALB. martyr. 156 coenobiale -s duce quo *(Benedicto)* laetatur. SEDUL. SCOT. carm. II 17,11 pauperes, dites, laici, potentes . . ., omnis aetatis -s atque sexus, fundite fletus (*item* 45,19. *sim.* 60,6). SIGEB. GEMBL. apol. 2 (MG Lib. Lit. II p. 438,7) quid . . . aliud muliercularum textrina . . . ubique personant quam . . . ecclesiastici -is impiam delirationem. *v. et p. 52,9.* **e** *sexus – Geschlecht:* CHART. Livon. A 300 p. 388,20 (a. 1257) diversorum . . . ordinum germina floruerunt, inter quae nullum adhuc foeminei -is coenobium extitit institutum. **B** *de Deo, Christo, trinitate fere i. q. magnificentia, salus – etwa: 'Herrlichkeit', 'Heil':* PAUL. DIAC. carm. 4,2,1 Christe, salus, utriusque *(sc. Petri et Pauli)* -s, spes unica mundi *eqs.* HRABAN. carm. 12,3 o Deus aeterne . . ., laus, amor atque -s. GODESC. SAXO theol. 19 p. 265,12 quod . . . Pater et Filius et spiritus sanctus creditur . . . trinum et unum principium, lumen et -s. HROTSV. Agn. 24 qui *(Christus)* . . . solus . . . -s est animarum. CHRON. Thietm. 1 prol. 19 Christe, -s regum . . ., propiciare tuo . . . regno. *al.* **C** *de animalibus fere i. q. exemplar egregium – etwa: 'Prachtstück':* SEDUL. SCOT. carm. II 41,40 vestri clementia . . . donare -s hoc *(i. vervecem)* mihi disposuit. *in imag.:* SEDUL. SCOT. carm. II 2,4 quadrupedale -s vos rapuitne, pater? **D** *de rebus*

vel partibus corporis i. q. decor – Zierde: **1** *spectat ad pulchritudinem:* **a** *corpor.:* **α** *in univ.:* CARM. Bur. 140,3,3 tellus feta sui partus grande -s flores gignit odoriferos. **β** *ornamentum, artificium – Schmuckstück, Kunstwerk:* ANGILB. carm. 4,10 (MGPoet. I p. 364) ecclesias . . . cerne, -s varium per pietatis opus. ERMOLD. Ludow. 4,386 munera . . . matronae . . . Iudith . . . dedit gratificumque -s, scilicet . . . tunicam gemmis . . . rigentem. CARM. Cenom. 4,5 qui *(Aldricus)* tibi *(sc. Christo)* . . . -s hoc venerabile *(i. patenam auream)* . . . obtulit. CARM. var. I 16,8,1 -s hoc *(i. portam viridariam)* adtende, viator. *al.* **γ** *divitiae – Reichtum:* RUD. TRUD. gest. 1,4 furor . . . Symoniacorum . . . aecclesiae nostrae thesaurum distraxit; sepulto . . . inestimabili illo -e sedere eam . . . facit lugubrem. 5,1 Caribdis voraverat, quicquid fructus et -is in domo Dei intus et foris . . . fuerat. **b** *incorpor.:* SMAR. carm. 1,13,8 fibula verborum *(i. coniunctio)* est nimium conpago venusta, pompa, -s rutilum. WALAHFR. hort. 25 ver orbis primum caput et -s anni. **2** *spectat ad dignitatem, honorem, gloriam:* **a** *corpor.:* **α** *in univ.:* ALCUIN. carm. 1,26 ut . . . fieret *Euborica urbs* . . . -s imperii terrorque hostilibus armis. THEODULF. carm. 28,848 lex auferre iubet capita scelerata reorum, crus, -s, lumina, terga, manus. 29,30 terga iubent *iura moderna* flagris caedi . . . abscidique aures, naris et omne -s. SEDUL. SCOT. carm. II 7,62 regum, Roma, parens Ausonidumque -s. PETR. DAM. serm. 31,1 ornatus habitationis -s est habitantis. CARM. de evers. Glonn. 29,2 (MGPoet. II p. 148) sanctus locus comburitur, tantum -s consumitur. CARM. Bur. 43,6,1 o -s exaltabile, saluti collaudabile *(i. sedes apostolica)*. 228,7,1 Egyptus caput omnium est et -s regnorum. *al.* **β** *insigne – Ehrenzeichen, Abzeichen:* LIBER diurn. 48 ammonentes, ut, sicut a nobis in huius -is *(i. pallii)* usu ad sacerdotalis officii honorem accepisse te gaudes, ita *eqs.* ALCUIN. carm. 6,1 crux, -s es mundi. WALAHFR. carm. 65,3,2 sit memor Otfredi, quisque hoc -s *(i. zonam)* induat exin. RANGER. carm. 625 si longum latumque -s, planeta, sacrandis, cum sine rege datur, rex videt. 728 sicut baculum debet, qui sacrat, habere, et sponsale -s debet habere manus. *al.* *diadema – Krone:* ERMOLD. Ludow. 2,448 caesareo capiti . . . -s imposuit *papa*. 453 capiti *(sc. Irmingartis)* dat *papa* . . . -s almo. **b** *incorpor.:* **α** *in univ.:* SEDUL. SCOT. carm. II 63,2 haec *(sc. dies paschalis)* est alma dies . . ., veris pulcher honos signiferique -s. **β** *munus, officium – Amt:* CONC. Merov. p. 68,16 quosdam *(presbyteros)* repperemus . . . incesti . . . crimine ⌞clarum -s⌟ (officium, decor *var. l.*) sacerdotii violasse (*inde* p. 158,7). ALCUIN. carm. 1,1040 qui *(Wilbrordus episcopus)* . . . p o n t i f i c a l e -s multis ornavit in annis (1524. CARM. Cenom. 5,38. *al.*). CONST. Constant. 237 ut amplissime pontificalis (pontificale, pontificali *var. l.*) -s (decore, decor *var. l.*) praefulgeat, decernimus et hoc, ut *eqs.* CONC. Karol. B II 23^{C} p. 216,30 apostolatus vestri -s prępollentissimum . . . optamus . . . perpetua stabilitate . . . vigere. **γ** *regnum, potentatus – Herrschaft, Machtbereich (cf. p. 135,53sqq.):* ALCUIN. epist. 170 p. 279,2 det tibi perpetuam . . . salutem et -s i m p e r i i, David amate, Deus (ERMOLD. Ludow. 2,72. ARNULF. MEDIOL. gest. 1,11. *al.*; *sim.* CARM. Bur. 228,6,25 -s imperiale). SEDUL. SCOT. carm. I 5,10 plebis fuit Israhelis floridum regni -s adlevatum, quando *eqs.* CARM. biblioth. 3,11,25 praevaleat r e g a l e -s superetque potestas regum . . ., qui coluere bonum (CARM. Bur. 122,1^{b},2). HROTSV. gest. 1501 amborum retinens *Otto* -s imperiorum. *al.* *Wellhausen*

2. decus, decusa *v.* decus(s)is. **decusatim, decuso** *v.* decus(s)o.

decussatio (-usa-), -onis *f.* *situs formam litterae X imitans,* χιασμός *– kreuzförmige Lage, Überschneidung:* Ps. HELIOD. chirurg. 50 suadet corpus nostrum diversis incisionibus uti propter venarum . . . -usationem et nervorum vel musculorum positionem.

decussio, -onis *f.* *abolitio – Abschaffung, Aufhebung:* CHART. Carinth. 604 p. 58,36 (a. 1252) qualiter . . . canonici Gurcenses pensantes commodi sui vicinitatem et exactionis diutine -em duos mansos . . . commutarunt.

decus(s)is *vel* **decus** *indecl.* *decl. I.: p.138,15.* **1** *strictius i. q. decem, numerus denarius – Zehn(er), Zehnzahl:* BEDA temp. rat. 18,19 ubi tertia est *luna*, multiplica III per quattuor, fiunt XII; partire per decem: decies asse decus et remanent duo puncti *eqs.* 18,24. CARM. de temp. rat. 444 sole . . . occiduo vel cum noctis tempore quadrans *(sc. lunae)* . . . cepit orire, decus asse dote natura aequidialem habet exortum. 639sqq. sextus *(annus)* et tertius, simul octavus, decus asse ducit augmentum; quartus decimus capit embolismum; decus septus deno noveno rebus respondet ratus aequalis. DICUIL epist. cens. (cod. Paris. N. A. 1645. f. 10^{v}) inde novem libris pariter nonusis aenis; ecce -is, vigesis, trigessis habentur. **2** *latius i. q. forma litterae X – Form des (Zahlzeichens) X ('Kreuzform'):* Ps. HELIOD. chirurg. 56sqq. incisionum genera sunt multa: sic incisura recta, incisura in decus, . . . incisura in rotundo; . . . incisuram in decus facimus in caput et aures. *meton. de ipsa incisura:* LEG. Burgund. Rom. 39,1 quicumque terminos . . . aut arbores terminales, quae -usas (-ausas, decus has *var. l.,* decoreas *ed. pr.*) accipiunt, . . . evellere aut abscidere et signa inpressa eradere . . . temptaverit (*cf.* LEG. Wisig. 10,3,3 in arboribus notas, quas decurias vocant, convenit observari). *cf.* *cendecusoctus.

decus(s)o, -atum, -are. *(de sensu originario v. ThLL. V/1. p. 249,6sqq.)* *per novam interpr. (quasi a* decus, -oris *ductum sit):* **1** *instruere, (ad)ornare, decorare – ausstatten, schmücken, verzieren:* **a** *proprie:* ABBO SANGERM. bell. 2, 608 -usata (gloss.: decorata) tuos *(sc. Franciae)* gemmis nisi zona nulla fovet lumbos. VITA Deic. 4 (prol.) iuxta ordinem situum Metensem opulentissimam urbem video non mediocriter -usatam (decusaram *ed., sed cf. ed. Waitz*). PETR. DAM. epist. 97 p. 76,4 dum lectulus tam operosis -usatur (desuttatur, decoratur *var. l.*) impendiis, ut *eqs.* THIOFR. flor. 2,5 l. 169 vas quoddam aureum . . . miri precii et artificii ansis -usatum. *al.* **b** *in imag.:* ABBO SANGERM. bell. praef. p. 78,3 triadi nostros credidi biblos visu et auditu modo -usatos (gloss.: ornatos). PETR. DAM. epist. 94 p. 33,25 quanto vigilantius . . . sanctae viduae debent interioris hominis speciem -usando componere. 120 p. 391,6 ab arbore sua *(sc. patre imperatore)* non degerminet ramus *(sc. Heinricus IV.)* in fructu, quam per traducem virtutis . . . -usat ex ortu. **2** *insignire, honorare – auszeichnen, ehren:* HIST. Mosom. 1,9 p. 157,27 episcopus intendebat animum hunc locum -ussare regulari institutione monachorum. 2,7 p. 168,15 stabilitum in Mosomo castro . . . monasterium monachorum religione -usatum.

adv. **decus(s)atim.** **1** *eleganter, ornate – gewählt, schmuckvoll:* RATHER. prael. 6,26 l. 996 nec mirum, si pauca . . . valuerint recordari, recordata etiam non adeo disserte satis -usatimque proferri. **2** *honeste – ehrenhaft: v. p.129,42.*

decussus *v.* decutio.

***decutico,** -are. (de *et* cutis*; per analogiam ad* decorticare *formatum, ut vid.*) *decoriare, depellare – (ab)schälen, enthäuten:* BERNH. PROV. comm. 1,1 p. 271,15 pruna mundificant . . ., sed prius debent -ari.

decutio, -cussi, -cussum, -ere. *script.* -utt(io): *p. 139,28. confunditur c.:* discutere: *p.139,33sqq.* decus(s)are *(partic. perf.): p.139,38.*

I *usu originario:* **A** *proprie:* **1** *strictius i. q. deicere, detrudere – (her)abschlagen, -werfen, -stoßen:* **a** *in univ.:* EUPOLEMIUS 2,676 Tapinus . . . tumide salientis cuspide timpus perfodiens sella suspensum *Iperfanem* -it alta. *in imag.:* CARM. Bur. 6,14 decennes pueri -sso iugo liberi se . . . magistros iactitant. CHRON. Albr. a. 774 p. 713,41 -ssus ab arce ducatus Aquitanie Gaiferi principatus heres et rebellionis Hunaldus. **b** *c. colore quodam:* **α** *deflectere – ablenken:* HUMB. Sim. 3,30 p. 236,27 licet . . . spicula adversariorum catholicis obiecta . . . aut reppulerim aut -sserim aut certe retuderim *eqs.* **β** *eicere, emittere – auswerfen, ausstoßen:* PAULIN. AQUIL. c. Fel. 2,25 l. 16 distillantibus astrorum -ssis igniculis explosi flammantes conspiciuntur glovelli. **γ** *excutere – herausschlagen, -schütteln:* GLOSS. II 629,7 St.-S. stringere, -ere ziscuttane. *in imag. vel per compar.:* EPIST. var. II 26 p. 343,12 alia abicite ac velut quasdam vestri sordes psalterii fullonis vecte -ite *(sc. Hyldradus abbas)*, ut *eqs.* PETR. DAM. epist. 17 p. 157,16 quatenus assiduum corruptibilis vitae pulverem satisfactionis aura -at. **δ** *eripere – entreißen:* HUMB. Sim. 3,3 p. 200,46 putasne sentis, Symoniane, pallium tuum caelesti tibi flamine -ssum? **ε** *evellere –*

[Samberger/Wellhausen]

ausreißen, ausraufen (in imag.): CARM. didasc. 822 quelibet . . . arbos scindens plangendo capillos, quas sibi non boreas, -it (decuit *var. l.*) ipsa comas. **ζ** *detondere – abscheren:* YSENGRIMUS 5,112 interius vivo Tornacus vellera pastor -it ipse ovibus, -it ipse capris. **η** *percutere, perfringere – zerschlagen, zerschmettern:* LIGURINUS 10,413 furtim librata securis timpora flaventi -ssit tecta capillo. **2** *latius:* **a** *depellere, abigere, removere – vertreiben, verscheuchen, entfernen:* ALCUIN. carm. 49,2 nuntiat haec *(avis, i. gallus)* lucem, terrarum -it umbras. AGOB. (?) 25,7 l. 5 si . . . adhuc -endę (discutiendae *var. l.*) erant ab apostolorum cordibus omnes cupiditates terrenę, quid *eqs.* WALAHFR. carm. 24,12 Deus prisci atra timoris nubila -ens. CARM. cod. Vat. (5330) 8,3 lucifer . . . cerula -ens prędecedit solis amictum. WALTHARIUS 1076 iram de nostra contractam -e culpa. WALTH. SPIR. Christoph. II 6,244 noctivagas -ssit ut aura tenebras. *al.* **b** *adimere, rapere – wegnehmen, rauben:* METELL. exp. Hieros. 6,676 pro qua *(custodia)* vincenda seu gaza -enda fortia gesserunt *Eustachius et Tancredus*. **c** *delere, perdere, exstinguere – zerstören, vernichten, auslöschen:* PAUL. DIAC. carm. 6,85 exitiale malum (gloss.: leprosi) capitis -ssit honorem *(spectare vid. ad Greg. M. dial. 2,27,3)*. ALCUIN. carm. 23,27 -it . . . f l o r e s . . . hiems frigida pulcros (WALTH. SPIR. Christoph. II 2,221). CONR. HIRS. mund. cont. 1097 ubi *(sc. in horto)* . . . messis . . . gracie sic fructificat, ut . . . nihil insuave producat, nihil ante tempus -at. **B** *translate:* **1** *detrahere, deducere – abziehen, abrechnen:* CHART. Pomm. 1045 p. 334,1 (a. 1277) quod duo milia CCC^as^ marcas . . . debemus *(sc. Ruyanorum princeps)* de summa -ttere prenotata. **2** *consummare – hinter sich bringen:* WALAHFR. carm. 38,52 has *(moras)* . . . -ens studiis iniuncta benignis nuntia . . . retulisti *(sc. Ruadbernus)* . . . regi.

II *per confusionem:* **A** *discutere, inquirere – erörtern, untersuchen:* LIBRI Karol. 3,21 p. 432,4 -ssis . . . breviter et ex parte probatis, quod *eqs.* 4 praef. p. 485,9 tribus huius nostrae disputationis libris . . . -ssis. **B** *ornare, decorare – schmücken, verzieren:* CARM. de Cass. 558 saxo candenti mandatis artubus eius *(Cassiani)* insculpsit *doxa tonantis* labarum roseo fulgore -ssum *(v. notam ed.)*.

***decuto,** -atum, -are. (de *et* cutis) *decoriare, cutis parte privare – häuten, eines Teils der Haut berauben (de re v. Dt. Rechtswb. V. p. 490sq.):* CHART. Babenb. 237,2 p. 59,29 (a. 1221) si quis . . . aliquem vulneraverit . . ., iudici det duo talenta . . .; si denarios non habuerit, decalvatus et -tus verberetur coram iudicio (*inde* 432,2 p. 295,45). 237,13 verberetur et -etur (*inde* 432,13). *Samberger/Wellhausen*

[dedacordus *v.* decac(h)ordus.] **dedal-** *v.* daedal-.

dedasculus *v.* didascalus. ***dedecenter** *v.* dedeceo.

***dedecentia,** -ae *f.* *dedecus, ignominia – Unehre, Schande:* CONST. imp. III 45 (a. 1274) vestra providencia non ignorat, quod regie dignitati -e maculam pareret necnon vobis cederet nocumento, si *eqs.*

(**dedeceo,** -ui), -ere. **1** *person.:* **a** *trans. i. q. dehonestare – entehren:* RATHER. ascens. II 5,145 dicere vel facere, quae tuam *(sc. Domini)* considerationem -ent, non horresco. ARNO REICHERSB. apol. p. 16,25 ut . . . ipsum . . . hominis factorem fieri hominem non -ret. **b** *intrans. i. q. indignum esse, non sufficere – unwürdig sein, nicht genügen:* WOLFHER. Godeh. I 9 p. 174,26 in quo ipsi mihi ad idem regimen *(sc. abbatiae)* videar -ere. **2** *impers.:* **a** *indecens, indecorum esse – unschicklich, schimpflich sein:* THEODULF. carm. 28,468 qua *(arte)* te sublimem . . . sibilet *Superbia* intus, plebibus ut misci -uisse putes. SIGEB. GEMBL. Theod. 17 p. 478 vs. 53 -et hic breviter te dicere, Gorzia mater. ARNO REICHERSB. apol. p. 70,30 paradisum . . . ecclesiasticum ac caelum perficit *Deus*, in quibus eum habitare non -eat. **b** *pudori esse – Scham auslösen:* CARM. Bur. 105,9,3 proh dolor, non -et palam commisceri?

adv. ***dedecenter.** *incompetenter, insufficienter – in nicht gebührender, unzureichender Weise:* CHART. ord. Teut. 133 (a. 1237) cum domum hospitalis . . . defectu rectoris -r procurari liquide nosceremus.

? ***dedecessor,** -oris *m.* *successor – Nachfolger: v. p. 85,30.*

1. dedecor, -oris. **1** *sensu pass. i. q. inhonestus, indecorus, ignominiosus – unehrenhaft, schimpflich, schmachvoll:* OTTO FRISING. gest. 1,33 p. 53,9 tam -is (dedecorosi *var. l.*) facinoris ultio . . . a victrice . . . imperatoris dextera futura expectatur. PASS. Thiem. II 8 p. 57,1 perhiberi . . . solet . . ., scelestos comites . . . in adversis -em vitam, in erumpnis duram mortem luisse. **2** *sensu act. i. q. turpis, flagitiosus – schändlich, niederträchtig:* CARM. de Iuda 2,469 vir adest, vas implet aceto . . . menteque -i divino porrigit ori *(spectat ad Vulg. Ioh. 19,29)*.

2. *dedecor *v.* dedecus.

dedecoratio, -onis *f.* **1** *deformatio – Entstellung:* WILH. SALIC. chirurg. 1,64 p. 323^H^ conveniunt in hoc morphea et albaras, quoniam in utraque est cutis defędatio et -o. **2** *dehonestatio, humiliatio – Entehrung, Erniedrigung:* LEO MARS. chron. 2,1 p. 167,15 agebantur . . . haec omnia . . . dispositione Dei, qui eius *(abbatis)* captionem et -em ad loci huius providebat fieri restaurationem.

dedecoro, -avi, -atum, -are. *partic. perf. usu adi.: l.40.*

1 *proprie i. q. deturpare, deformare – verunstalten, entstellen (in imag.: l.23):* RADBERT. corp. Dom. 21,162 non . . . est inmaculata *(sc. sponsa Christi)*, quam nevi obscenitas -at. LIUTPR. leg. 9 negotiatorum multitudo . . . viae margines tenuit clypeolis tenuibus . . . et spiculis vilibus -ta. PETR. DAM. serm. 6,9 cavendum est . . ., ne qua nos vitiorum nigredo -et, qui candidos . . . duces habemus. epist. 50 p. 81,15 duxisti . . . uxorem, quam non . . . a venustate vultus lippitudo -et (-at *var. l.*), sed *eqs.* **2** *translate i. q. dehonestare, detrahere, humilitare – entehren, herabwürdigen, erniedrigen:* **a** *in univ.:* ENGELM. carm. 2,24 (MGPoet. III p. 59) lascivi numquam levitate cachinni mores ingenui -asti (dedecoronasti *var. l.*) animi. EPIST. Hann. 38 p. 82,5 cum caput, scilicet magister noster, ab eo *(discipulo)* antea -tus, nec audet . . . mutire. HARIULF. chron. 4,36 p. 281,17 sic prius elatus fit postea -tus *Gerwinus*. CARM. de defens. 38 (MG Lib. Lit. III p. 581) cur homo -at, quem rex supremus honorat? 81 (p. 582). SATIRA in Mett. 8 (ibid. p. 619) quem tibi pontificasti *(sc. gens Mettensis)*, non sublimasti, sed eum sic -asti. HIST. de exp. Frid. imp. p. 101,27 ut, . . . quos dignos honore scire potuerat *rex Angliae*, ab eisdem . . . -andus iudicaretur. **b** *c. colore quodam:* **α** *offendere, decipere – beleidigen, betrügen:* IOH. CANAP. Adalb. A 19 p. 29,4 quam *(mulierem)* cum more barbarico parentes -ti (decoriati *var. l.*) coniugis decapitare quererent. **β** *despiciendum reddere – verächtlich machen, 'disqualifizieren':* SEDUL. SCOT. carm. I 10,2 reges terrae, quos male gesta -ant, similesne videntur apris, ursis tigribusque? **γ** *superare – überwinden:* FOLCUIN. vita Folcuin. prol. p. 425,24 mundum . . . sibi rebellantem Christi virtute -vit *Winnocus*.

dedecorosus, -a, -um. **1** *turpis, foedus – häßlich, scheußlich:* VITA Magni Fauc. II 5 erat . . . ibi *(sc. Campidonae)* castrum . . . opere antiquo formosum, hospite autem -o *(sc. dracone)* possessum. **2** *inhonestus, indecorus, ignominiosus – unehrenhaft, schimpflich, schmachvoll:* BERTH. (?) annal. a. 1080 p. 325,37 Heinricus . . . fugae -ae et infaustae . . . profligatus exacerbatione . . . vix Ratisponam . . . revisitavit. YSENGRIMUS 5, 240 rusticitas -a. EPIST. Hildesh. 49 alioquin . . . tantam lesionem -um nobis esset . . . preterire. CHRON. reg. cont. I a. 1199 p. 169,6 (rec. II) -um arbitratus est *rex Otto*, si ullo pacto regno cederet. BURCH. Iud. 267 nec magis esse potest mors -ior ulla . . ., quam . . . a se cum misere sponte necetur homo. *al. v. et l.* 2. *c. sensu incommodi:* CHART. Rhen. med. II app. 12 p. 359,6 (s. XIII.^in.^) quę segregatio *(sc. quaestuum)* tam arta ne quasi quedam alienatio prelato -a forte videretur in posterum *eqs.*

adv. **dedecorose.** **1** *inhoneste, turpiter, ignominiose – unehrenhaft, schmählich, mit Schimpf und Schande:* PAUL. DIAC. Lang. 6,25 qui *(sc. dux)* . . . evulsis oculis -e vixit. RUD. TRUD. gest. 5,4 comes Arnulfus . . . comitem Heynricum . . . -e eiecisset *(sc. ex oppido)*, nisi *eqs.* GESTA Camer. cont. II A 278, 4 homines pontificis retulerunt aecclesiis sanctos percussis plurimis -e clericis. THEOD. TUIT. chron. (MGScript. XIV p. 572, 19) obsessam . . . Coloniam optinere non valens -e recessit *imperator*. *absque honoribus, indigne – ohne Ehren, auf unwürdige Weise:* OTTO FRISING. chron. 3,19 p. 160,7 ipse *(Do-*

[Pape/Wellhausen]

mitianus) . . . in palatio necatus -e (ignominiosissime *Oros. hist. 7,10,7*) sepelitur. **2** *indecore, irreverenter – auf ungehörige, rücksichtslose Weise:* MIRAC. Apri 20 (MGScript. IV p. 516b,46; c. s. X.ex.) cur me *(sc. virum sanctum)* totiens et multipliciter vilipendens et inquietans etiam in lectulo meo tam -e (decorose *var. l.*) inquietas *(sc. episcopus)*?

dedecus, -oris *n. vel raro* ***dedecor,** -oris *m. script.:* -dic-: *l.40.44.* -digus: *l.44. metr.* dĕd-: *l.11.*

I *proprie:* **A** *strictius:* **1** *deformatio, debilitas – Entstellung, Gebrechen:* HROTSV. Gong. 320 ut mox illapsus *(sc. in lympham)* exueret *languidus* -s. UFFING. Ida 1,20 huius -is damnum per nonnullos pertulit *(sc. homo contractus)* inglorius annos. **2** *mendum, macula – Fehler, Makel:* EBERH. ALEM. labor. 834 lucida si verbi traiectio . . . non fuerit, metro -s illa sedet. **3** *obscenitas, foeditas – Häßlichkeit, Scheußlichkeit:* GLOSS. I 587,3 St.-S. -s unskoni. **4** *immunditia, squalor – Unsauberkeit, Schmutz:* GLOSS. I 562,14 St.-S. -s i. unsubrida. II 225,1 -e unsupri. **B** *latius i. q. dehonestatio, ignominia, contumelia – Entehrung, Schande, Schmach:* **1** *in univ.:* VITA Ludow. Pii 44 p. 456,10 oportere . . . bonum filium indigne ferre -s paternum. DIPL. Otton. III. 276 id ei *(monacho)*, quod habere videbatur, debito c u m -e abstulimus (BERTH. [?] annal. a. 1079 p. 319,46. *al.*). THIETM. chron. 4,41 amore virginis et ob metum manifesti -is. BENZO ad Heinr. IV. 2,14 p. 234,1 ad -s regis atque totius i m p e r i i (DIPL. Frid. I. 521 -s nostrum et i. *sim.* VITA Heinr. IV. 11 p. 36,3 -s regni. *al.*). EPIST. Hildesh. 90 ut p e r p e t u i -is caream detrimento (112). GLOSS. III 419,46 St.-S. -r honden. IV 52,37 -r honida (*item* 139,25). *persaepe. v. et p. 46,67. iur. de poena ('Schandstrafe'; de re v. HRG IV. p. 1353sqq.):* WIDUK. gest. 2,6 rex condempnavit . . . principes militum . . . -e canum, quos portabant usque ad urbem regiam. **2** *c. colore quodam:* **a** *damnum, incommodum – Schaden, Nachteil:* HINCM. coll. 3 p. 116,26 quantum -s quantumque periculum incurrimus, . . . qui . . . carra . . . ad nostra . . . stipendia oneramus. THIETM. chron. 6,7 cui *(regi)* . . . respondetur . . . omnes in detrimentum sui vel -s convenisse. 8, 19 -s (*antea:* dampnum) magnum eidem *(ecclesiae)* ac mihi inlatum est ab ibrida Aethelberto, qui *eqs.* **b** *turpitudo, improbitas – Schändlichkeit, Schlechtigkeit:* MARIAN. chron. a. Chr. 74 p. 508,46 hic *(Vitellius)* cum multo -icore et gravi sevitia notabilis, precipue ingluvie . . . vitam humanam propriis malis aggravavit. **c** *violatio – Schändung, Mißbrauch (c. gen. obi.):* LEG. Burgund. const. I 52,3 quoniam . . . non aliter tantum crimen tantumque ⌞-s (-icus, -igus *var. l.*) libertatis⌟ *(i. adulterium)* quam sanguinis sui *(sc. mulieris desponsatae)* effusione debuerit expiari. **d** *maledictio, convicium – Schmähung, Lästerung:* GLOSS. IV 52,36 St.-S. -s laster.

II *meton.:* **A** *de hominibus i. q. dehonestamentum – 'Schandfleck':* HROTSV. Bas. 134 -s *(ed. Strecker;* tu decus *cod.)* atque dolor matris temet parientis totius et nostri generis confusio turpis *(i. filia)*. THIETM. chron. 5,33 pro magno -e . . . proditor habetur. METELL. exp. Hieros. 1,271 detestandus dux . . . Rainaldus, -s ęternum casusque gravis sociorum. CHART. Ital. Ficker 401 p. 415,9 si aliquis fecerit se -s vel dismencierit se . . ., emendet XL soldos den. Ver. *al. v. et p. 18,46.* **B** *de rebus i. q. probrum, flagitium – Schandtat, Vergehen:* LEG. Burgund. const. I 44,2 nec eum, cui se tali -e *(i. adulterio)* sociaverit *mulier vidua*, coniugio ipsius . . . iubemus addici. BRUNO QUERF. Adalb. A 12 p. 14,16 quaeso . . ., domine mi, -s (dedecens *var. l.*) ne facias, suppedaneum reddas. *al.* **c** *notione peccati:* CONC. Karol. B II 9E p. 89,19 siquidem adulterii -s . . . minime subintraret.

[dededuco *v.* deduco.] **dederior** *v.* deterior.

? ***dedestino,** -are. *(in tutelam) destinare, transmittere – (in die Obhut) entsenden, überstellen:* FORM. Augiens. C 13 ut liceat eum *(fraterculum)* . . . ill. commendari, destinare (-are *cod.*) cum altero infantulo, que eum . . . procuret.

dedicatio (-cio), -onis *f. confunditur c.* deditio: *p. 142, 59sqq.* **I** *consecratio, inauguratio – (Ein-)Weihung, Weihe:* **A** *de actione dedicandi:* **1** *proprie (in alleg.: p.142,6):* **a** *spectat ad christianos:* **α** *in univ.:* CHART. Alsat. B 66 (s. VII.2) antistes ad -is s o l e m p n i a celebranda cum ministris ingreditur (LIBER diurn. 15. 16). HRABAN. inst. cler. 2,45 p. 148,21 in nocte praecedente d i e m -is (CAND. FULD. Eigil. I 16. TRAD. Welt. 93. *saepius*). PONTIF. Rom.-Germ. 52tit. ordo in -e baptisterii. ADSO Frodob. 24 (MGMer. V p. 81,8) ad . . . basilicae -em . . . ordine ęcclesiastico peragendam. HONOR. AUGUST. gemm. 1,150 ecclesiae -o est Ecclesiae et Christi nuptialis copulatio. HELM. chron. 18 p. 39,8 ad denuntiatum -cioni festum convenit inmensa multitudo. CHART. Aquens. 89 in anniversario -is (CHART. Brixin. 125. CHART. Raitenh. 253 p. 206,29. *al.*). *persaepe.* **β** *de episcopatu consecrando:* WIPO gest. 1 p. 9,5 imperator . . . fundavit episcopatum . . .; ad cuius -em domnum apostolicum . . . ascivit. **γ** *de episcopo ordinando:* BEDA hist. eccl. 5,19 p. 325,32 XI episcopi ad -em antistitis convenientes . . . honorifice ministerium impleverunt. **b** *spectat ad Hebraeos:* AGOB. (?) 25,17 Salomon . . . in -e t e m p l i orans dicit: '*eqs.*' (PETR. DAM. serm. 45,2). WALAHFR. exord. 9 p. 484,20 tabernaculum . . . Moyses et Salomon templum celeberrimis -bus consecrasse leguntur. *al.* **c** *spectat ad paganos:* WALAHFR. exord. 9 p. 484,37 legitur Nabuchodonosor rex Babylonis fecisse -em statuae *(cf. Vulg. Dan. 3,2). in imag.:* RUD. TRUD. gest. 6,16 ut . . ., quoscunque de nostris ad -em sui Belis compellere non posset *dux*, eorum carnes in eius sacrificio victimas propitiabiles faceret. **2** *meton. i. q. locus sacratus – geweihte Stätte:* **a** *de monasterio:* NOTAE Monast. (MG Script. XVI p. 439,28; s. XI.ex.) tota haec -o . . . igne devorante in momento est evacuata. CHART. Babenb. 267 p. 99,11 discretioni nostre *(sc. ducis)* visum est . . . aliquantulum ultra rivum . . . ampliare in -is dotem. **b** *de altari:* EPIST. Wibald. 169 in turri singularis ecclesiae -o est.

B *de anniversario i. q. commemoratio encaeniorum – Weihetag, Kirchweihfest:* **1** *spectat ad celebrationem:* CONC. Karol. A 22B,2 festos dies celebrare sancimus, id est diem paschae . . ., similiter -es ecclesiarum. PETR. DAM. serm. 36,11 sola erant *(sc. fideles)* . . . a n n u a e -is solemnitate contenti (CHART. Aquens. 233). VITA Meinw. 213 ut abbas . . . omni anno in -e ecclesię suę episcopum . . . ad convivium invitet. CHART. Tirol. 834 p. 251,10 omnes . . ., qui venerint ad f e s t u m illius -is vel infra octavam *eqs.* (p. 251,14. CHART. Ror. 37 [epist. papae]. *al.*). CHART. Merseb. 243 p. 196,32 quod d i e -is kathedralis ecclesie chorus noster ad ipsam processionaliter veniat (CHART. Aquens. 154 [epist. papae]. *al.*). *persaepe. sensu saeculari:* CAES. HEIST. hom. exc. 98 vir quidam erat . . . ita totus deditus vino, ut diversarum villarum -ciones quereret. **2** *spectat ad diem constitutam (fere publ. et iur.):* TRAD. Frising. 1287 (c. a. 981) actum . . . in -e . . . Frigisingensis aecclesię. DIPL. Conr. II. 257 quod *(mercatum)* ad usus monasterii . . . esse videtur . . . annuale in -e ipsius monasterii. CHART. Aquens. 168 ut unusquisque . . . unum denarium singulis <annis> solvat . . . in d i e -is ęcclesię (CHART. Raitenh. 43 p. 41, 32. *al.*). TRAD. Teg. 373a p. 286,41 dandus est census a mancipiis in -bus ęcclesię nostrę. CHART. Aquens. 60 ut una *(sc. libra cerae)* in -e . . . ecclesie, altera in festivitate . . . Remigii . . . persolvatur. REGISTR. abb. Werd. 7,3 p. 194,3 in -e turris dabit . . . villicus . . . octoginta frusta salmonis. *saepe.*

II *consummatio, adimpletio – Vollendung, Erfüllung:* RADBERT. Matth. 4,926 cuius *(Dei)* velle summum bonum est et v i r t u t u m omnium -o, vitiorum quoque peremptio (4,1517; *cf. notam ed.*).

III *per confusionem i. q. deditio, donatio – Übereignung, Schenkung:* TRAD. Frising. 90 (a. 778) de -e vel traditione ad episcopatum sanctae Mariae . . . domui genetricis Dei. DIPL. Heinr. IV. 375 hanc *(sc. praedii)* . . . -em (dedicionem, detitionem *var. l.*) . . . litteris iussimus annotari. *v. et p.147,43.*

dedicativus, -a, -um. **1** *adi. i. q. affirmativus – bejahend:* CONR. MUR. summ. p. 162,24 sunt verba . . . deprecativa . . ., -a (dedictiva *cod.*). **2** *subst. neutr. i. q. affirmatio, enuntiatio – Bejahung, positive Aussage:* LIUTPR. hist. 14 credidimus duo negativa unum facere -um (consentivam *Don. Ter. Andr. 205*). EPIST. Worm. I 34 p. 62,17 Iohannes ⌞-o universali⌟ (*antea:* proportionale abdicativum) perorans ait: '*eqs.*'

dedicator, -oris *m. gen. sg.* -e: *p.143,2. qui dedicationem perficit, consecrator – Spender einer Weihe, Konsekrator:*

[Pape/Wellhausen]

TRAD. Frising. 51 (a. 772) per manus Arbionis episcopi . . . oratorii -e. 105a Heredi episcopo atque -i *(sc. oratorii)*. CHART. Traiect. 573 p. 39,9 (a. 1206) Albertus Livonensis episcopus capelle in Monte -r. CHRON. Mont. Ser. a. 1128 p. 142,3 de hac . . . capella nullus . . . compertum habuit, quis eius edificator vel -r fuerit. CHART. Raitenh. 253 p. 206,38. *al.*

***dedicatrix,** -icis *f.* *patrona – Schutzheilige, Patronin:* CHART. Gosl. I 104 p. 169,18 (a. 1054/79) reliquie . . . Margaretę, Cecilię -is ęcclesię, Christinę *eqs.*

dedici *v.* 1. disco. **dedicius** *v.* dediticius.

1. dedico, -avi, -atum, -are. *struct.: accedente obi. directivo sim.: fere c. dat. c. abl.: p.144,41. c. praep.:* ad: *p. 144,30.39.* in *c. abl. vel acc.: l.21sq. accedente determinatione praed.: c. acc. (nom.) dupl.: l.33.p.144,4. c. praep.:* in *c. acc.: p.144,6.33.* ad: *p.144,34. partic. perf. usu subst.: l.36. p.144,42. metr.* dĕd-: ALCUIN. carm. 1,1503. HRABAN. carm. 67,2.

I *strictius:* **A** *consecrare, inaugurare – (ein)weihen (in imag. vel alleg.: l.27.31):* **1** *spectat ad christianos:* **a** *in univ.:* **α** *de aedificiis sim. consecrandis:* CHART. Alsat. B 68 (s. VII.2) dux ecclesiam . . . i n h o n o r e . . . martirum -ari decrevit (LIBELL. de conv. Baiuv. 13. *sim.* CHART. Hall. 317 in honorem. *persaepe*). RADBERT. Matth. 3,2430 -ate in fundamento, quod maneat in culmine. DIPL. Loth. I. 51 p. 152,38 in cuius *(sc. Mariae)* nomine . . . monasterium -tum esse cognoscitur. SEDUL. SCOT. carm. II 32,20 Phoebus . . . niveis . . . crinibus aulam *(i. monasterium)* -at illustrans. PONTIF. Rom.-Germ. 40,138 oratio ad -andum altare post impositas reliquias. WIDUK. gest. 2,11 p. 76,15 Thancmarus . . . fugit in ecclesiam . . . beato Petro -tam. HONOR. AUGUST. offend. 52 scito totum mundum esse Dei templum et sanguine Christi -tum. *persaepe.* **β** *de clericis ordinandis:* BEDA hist. eccl. 3,29 p. 199,5 quis . . . -tus sit antistes *eqs.* FORM. Flav. 44 p. 482,14 non pro abbatem constituendo, . . . non pro sacris ordines -ando . . . episcopus nullum . . . presumat habere accessum, nisi *eqs.* VITA Emm. 11 p. 42,24 presbyter . . . cunctis sacro ordini -tis . . . dilucidare temptavit. GESTA Rom. eccl. VI qui *(sc. cardinales)* Casinatem . . . in papam eligentes et -antes . . . a fide catholica apostataverunt. **b** *instituere – stiften:* LIBRI Karol. 3,6 p. 361,17 hanc *(sc. remissionem peccatorum)* mediator Dei et hominum . . . -vit. AGOB. 12,25,12 nisi Iordane transito, id est babtismi sacramento corpore Christi tactis aquis Iordanicis -ato (dicato *var. l.*). RADBERT. Matth. 8,2925 Lucas . . . concelebrationem huius gaudii -at, cum ait *eqs. al.* **c** *offerre – darbringen, spenden:* LIBRI Karol. 2,29 p. 302,5 in vasi<s> timiamata . . ., non in imaginibus, -antur. *de sacramentis:* PETR. DAM. epist. 40 p. 411, 3 quae *(mysteria)* sancti -ant sacerdotes. p. 412,7 corpus Domini, quod in . . . altaribus per . . . sacerdotis -atur officium. **2** *spectat ad Hebraeos:* LIBRI Karol. 4,13 p. 520,2 legimus . . . templum Domini a David . . . dispositum et a Salomone -tum. **3** *spectat ad paganos (ad superstitiosos: l. 56):* CAPIT. reg. Franc. 2 ubicumque fuerint simulacra constructa vel idola daemoni -ta. WALAHFR. exord. 9 p. 484,35 si . . . pagani templa et statuas . . . devovere et -are noscuntur . . ., quare *eqs.* HELM. chron. 6 p. 17,4 cui *(sancto Vito)* . . . templum et simulachrum . . . -verunt *(sc. Rani)* illi primatum deitatis . . . attribuentes. *al.* *de infante deis credendo:* LIBER hist. Franc. 14 p. 260,23 si in nomine deorum meorum puer -tus (decatus *vel* dicatus *Greg. Tur. Franc. 2,29*) fuisset, vixisset utique. **B** *sanctificare – heiligen:* RADBERT. Matth. 1,2670 si non fuerit *munus operis* sponte -tum ex habundantia bone voluntatis. WALAHFR. Gall. 1,14 capit. p. 284 qualiter locum eundem ieiunio -verit. HYMN. Hraban. 9,2,1 Iordanis amnem -at Salvator undas expians. FLOR. LUGD. carm. 2,68 sacro dignatus flumine tingui Iesus adest humilemque viam sic -at altus. PASS. Ursulae 11 noveris . . . te . . . proprii cruoris unda -are martyria. VITA Udalr. Cell. II 16 Bethleem petiit Christi nativitate -tam. *saepius.* *adde:* ALBERT. STAD. Troil. 3,841 mactat Naupliades et -at arva cruore.

II *latius:* **A** *destinare, addicere, dicare – bestimmen, zuweisen, widmen, 'weihen' (remissius i. q. reddere – machen [zu], e. g. p.144,6.33.34):* **1** *de rebus:* **a** *in univ.:* LIBRI Karol. 4, 19 p. 535,26 locum . . . d i v i n o c u l t u i -tum (CHART. Aquens. 29 l. 4 [epist. papae]. *al.*). VITA Ludow. Pii 1 his . . . conatibus regni sui auspitia -ans *Karolus.* AUDRAD. carm. 1,391 spiritus . . . Dei . . . perpetuo . . . sibi mansuram -at *(sc. aeternum fontem)* aulam. SIGEB. GEMBL. (?) invest. 18 ex quo Byzantium Tracię civitas . . . in sedem Romani imperii -ta . . . est (*item* chron. a. 801). HERM. CARINTH. essent. 2 p. 230, 13 duos luminum orbes soli et lune -vit *(sc. Deus)*. CHART. Burgenl. I 250 (spur.) eundem locum sepulture mee -bo. *saepe.* *de libro sim.:* RADBERT. corp. Dom. app. l. 255 quem *(libellum)* cuilibet puero -vi. RATHER. phren. 6,161 quintus *(sc. liber)* querimoniam Brunoni specialius . . . -tam archiepiscopo *(sc. continet)*. HUGO FLOR. tract. prol. (MG Lib. Lit. II p. 466, 40) idcirco vobis *(sc. regi)* opus hoc assignare vel -are decrevi, ut *eqs. al.* **b** *c. colore quodam:* **α** *imputare – anrechnen:* DIPL. Loth. I. 143 p. 323,2 quod et victoriam ipsi *(sancto Vito)* asscriberemus et, quecumque nobis . . . provenire possent, ipsi -remus. **β** *commendare – anvertrauen, anbefehlen:* LIBER diurn. 61 p. 56,1 in cuius *(sc. papae)* Deo ⌞-ta electione⌟ (deditae electionis *var. l.*) nullus . . . defuit. WIDUK. gest. 2 praef. permaneat *opus* . . . ea devotione -tum, qua est inceptum. ARNULF. SAG. invect. 7 p. 105,2 licet sese totum manibus eius *(sc. patris superstitis)* . . . -asset *pontifex.* *expressius (subauditur* Deo *sim.) c. sensu conservandi:* PASS. Ursulae 6 trium spatia annorum virginitatem nostram -are concedas. **γ** *tradere, transferre – übergeben, übereignen:* DIPL. Merov. I 93 p. 83,31 (spur.?) nullus episcoporum . . . non possit . . . qualicumque especiem, de quo ibidem *(sc. ad monasterium)* conlatum fuerit aut . . . -tum, auferri. CHART. Neocell. Frising. 1 p. 80,15 (a. 1142) bona . . . coadunavimus et ad ecclesiam sancti Petri . . . -anda (-andum *var. l.*) . . . delegavimus. **2** *de hominibus:* **a** *in univ.:* RADBERT. Matth. 1,2524 hos omnes *(sc. filios Abrahae)* . . . sibi -vit *Deus* in servos. 2,1979 isti *(sancti)* proprio . . . cruore -antur ad victimam. TRANSL. Viti 3 p. 34,36 quos suo dominio subiugabat *Karolus*, Christi nomini -bat. CARM. Bur. 26,1,4 cur -as te vitiis? **b** *de vita monastica:* STEPH. Wilfr. 19 regina . . . ab eo *(rege)* separata et D e o -ta (dicata *var. l.*; WILLIB. Bonif. 4 p. 15,8. HERBORD. Ott. 3,9 p. 164,2. *al.*). 48 quae *(monachorum vita)* ad ęcclesiam beati Petri . . . -ta est. DIPL. Loth. I. 32 p. 109,9 desiderio sanctae congregationis in eorum cenubio divina militatione -tae. BERNOLD. CONST. libell. III 13 p. 73, 28 de sacerdotibus vel de aliis continentiae -tis. *al.* *expressius (subauditur* Deo *sim.) c. sensu offerendi:* CONC. Merov. p. 154,17 puellae . . ., quae . . . se voluntarie -verint et intra monasterium . . . conclusionem elegerint *eqs.* PRUD. TREC. annal. a. 854 p. 70,3 Karlus rex Karlomannum, filium suum, tonsura ecclesiastica -at. **B** *declarare, pronuntiare, indicare – erklären, verkünden, anzeigen:* **1** *in univ.:* AETHICUS p. 205,1 deorum suorum prosapia infula -tura vovit *(sc. pater Alexandri)* diis. SIGEBOTO Paulin. 31 p. 925,5 felicem eius obitum ymnis hinc inde resultantibus -verunt *monachi.* **2** *c. colore quodam:* **a** *celebrare – rühmen, verherrlichen:* BENZO ad Heinr. IV. 4, 35 p. 408,9 cum agonistam predicas *(sc. archiepiscopus)*, temet ipsum -as. **b** *philos. i. q. affirmare – bejahen:* EGBERT. fec. rat. 1,596 est: non, -at (gloss. l: affirmat): abnegat et facit ambiguas res. *v. et vol. I. p. 16,63.*

2. *dedico, -dixi, -dictum, -ere. *confunditur c.* dediscere: *p. 145,15.* **1** *strictius i. q. (de)negare – verneinen, leugnen:* THIETM. peregr. 28,7 altaria . . . Latinorum dicunt quidam quod abluant *(sc. Graeci)*, sed . . . episcopus hoc plane -xit. **2** *latius:* **a** *recusare – ablehnen, zurückweisen:* SIGEB. GEMBL. chron. a. 523 Iustinus Arrianos ubique exterminari edicit; ad quod edictum -endum Iohannes papa . . . Constantinopolim missus *eqs.* VITA Meing. 11 ille . . . iudicium Ingelfridi oblato duello -it. **b** *renuntiare – entsagen, verzichten (auf):* CHART. march. Misn. III 333 p. 237,8 (a. 1224) milites . . . privilegio, quod . . . a . . . Misnensi episcopo obtinuerant, . . . -xerunt. **c** *abnuere – versagen, verweigern:* LAMB. ARD. hist. 94 neptem suam alicui Francigenae . . . matrimonio copulare omnino -xit et abnegavit *comes.* ALBERT. STAD. Troil. 4,197 Troiani pacem -unt. **d** *tollere, revocare, adimere – aufheben, widerrufen, entziehen:* LAND. MEDIOL. hist. 3,18 p. 86,42 ut

[Pape/Wellhausen]

Guido . . . aut excommunicationem . . . -ret aut archiepiscopatum . . . dimitteret. CHART. Brand. B I 24 p. 16,28 Geuehardus tam diu stabit in hoc promisso, donec -xerit illud duci. CHART. Hamb. 622 quoad securitatem . . . vobis plane -xerimus, ab illo die ad tres menses nullum vobis dampnum . . . inferemus. NARR. de Gron. 33 l. 93 episcopus . . . castellanis . . . graciam suam -xit. ANNAL. Plac. a. 1270 p. 546,24 Napolionus . . . propter -tam guerram . . . intravit in civitatem Laude sine armis. *expressius i. q. inimicitias indicere – Feindschaft ansagen, 'absagen' (de re v. Dt. Rechtswb. I. p. 226):* CONST. imp. II 41,1 (a. 1212) imperator . . . promisit regi Daciae suisque fautoribus -ere et marchioni contra ipsos . . . auxilium . . . portare. CHART. Hamb. 542 bona vestra . . . volumus esse protecta, quousque XL dies vobis ante -amus. 648 p. 532,9 si . . . Otto archiepiscopo . . . contra nos servire compelleretur . . ., -scere *(sic?)* etiam nobis deberet ante sex septimanis. CHART. Brand. B I 135 p. 100,30 quandocunque . . . avunculus noster a nobis, ut eisdem dominis -at, fuerit requisitus, ad hoc debet esse . . . paratus *eqs.*

3. dedico *v.* 1. disco. **dedicus** *v.* dedecus.

***dedignabundus,** -a, -um. *despiciens, fastidiosus – geringschätzig, abweisend:* DAVID compos. 3,18,2 benignitas facit, ne austera et -a putetur *gravitas.*

dedignatio, -onis *f.* *contemptio, despectus – Verachtung, Geringschätzung:* BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 291,7 ipse *(Quintius)* . . . subiratus se -i et delusioni habitum proclamavit. PS. UDALR. epist. (MG Lib. Lit. I p. 259,1) non verae iusticiae conpassione, sed falsae iusticiae -e. VITA Annon. I 1,13 p. 472a, 23 sunt quam plurimi . . ., qui . . . erga peccantes vel infirmiores . . . non compassione sed conviciosa -e feruntur. ARNULF. SAG. invect. 5 p. 101,22 dum . . . innata -em parit elatio *eqs. al.*

***dedignativus,** -a, -um. *contemptionis plenus – verachtungsvoll:* PAUL. BERNR. Greg. 17 p. 480,11 zelotes Dei . . . frixorium cordis sui super illis, qui corrupti erant, -o gestu significans ait ad corruptorem: *'eqs.'*

dedignor, -atus sum, -ari *vel rarius* **dedigno,** -avi, -atum, -are. *struct.: c. dat.: l.56.57. pendet* super: *l.70. seq.:* quod: *l. 65.* si: *l.71. adde* RATHER. prael. 3,22 l. 721.

1 *indignum ducere, spernere, recusare – für unwürdig erachten, verschmähen, ablehnen, verweigern (fere c. inf., c. acc.: l.48.51; accedente negat. i. q. dignari, concedere – geruhen, gestatten):* **a** *in univ.:* LEX Alam. 41,2 si . . . ille, qui . . . iudicium audire debet, . . . -at (-et, -atur, -verit *var. l.*) eum *(iudicem)* audire et spernit eum. ARBEO Emm. 5 ita ut eorum *(Baiuvariorum)* pontifex esse debuisset, et si ita -ret (-retur *var. l.*) *eqs.* FORM. Morb. 5 subplicamus clementia vestra, ut non -etis audire necessitatem nostram. DIPL. Loth. II. 16 ut licentiam . . . mercatum et monetam . . . fieri non -remus. WIDUK. gest. 2,6 Saxones . . . -bantur aliis servire nationibus. GESTA Rom. eccl. IX veritas . . . -atur mendatiis adiuvari. VITA Heinr. IV. 6 p. 24, 7 -batur iam rex reclusum portarum aditum. MART. VALER. buc. 1,65 blandos non -ta reflexit *domina* in me oculos. *persaepe.* **b** *contemnere, despicere, aspernari – verachten, geringschätzen, (verachtungsvoll) zurückweisen (fere c. acc.):* AGOB. 2,3,4 nemo alium -atur *eqs.* AGNELL. lib. pont. 106 patriciatus -tus est fascibus *Eleutherius.* RATHER. phren. 17,548 si -amini mihi, reconciliamini Deo. HROTSV. Agn. 58 Christi virgo . . . pondus . . . oblati -ans (-tus *var. l.*) . . . auri. BRUNO QUERF. Adalb. A 25 p. 32,11 illi *(Poloni)* . . . iam dudum -antes (indignantes *rec. B*) cęlestia verba irrident. ALBOIN. incont. 2 p. 11,28 ne -ando preterire videar tui dicta. HONOR. AUGUST. offend. 30 dum . . . a clero ob inscitiam -antur *(sc. sacerdotes indocti). saepius.* **2** *indigne ferre, indignari, irasci – unwillig (er)tragen, empört, entrüstet sein, zürnen:* VITA Goar. 2 diabulus hoc valde -bat (-batur *var. l.*), quod tam pretiosa gemma . . . consistere debuisset. RADBERT. Matth. 12,2271 qui *(sc. Caiphas)* etsi noverat Christum filium Dei vivi, . . . -atur eum esse Deum. HROTSV. Dion. 153 infremuit . . . fraus saeva draconis -ans animas sese iam perdere tantas. WIDUK. gest. 2,11 p. 77,11 rex . . . super temeritate militum -tus est. SABA MALASP. chron. 10,1 non -eris *(sc. rex Aragonum)* . . ., si te de cetero . . . batismali nomine appellamus. *al.*

adi. **1. dedignans,** -antis. *contemnens – verächtlich:* WALTH. SPIR. Christoph. I 4 obliquo et -i admodum vultu aras et compagensium cerimonias . . . preteriit *sacra adulescentis industria.*

2. dedignatus, -a, -um. *indignatus, iratus – empört, entrüstet, erzürnt:* SABA MALASP. chron. 3,8 p. 168,18 quidam ex comitibus . . . -o spiritu Manfredum et eius exercitum dimiserunt. 9,4 p. 313,2 velud cum . . . -e apes ignavia pecora stimulis pungentibus arcent a presepio *eqs.*

adv. ***dedignanter.** **1** *contemptim – (auf) verächtlich(e Weise), verachtungsvoll:* ALBERT. METT. div. temp. 2,9 p. 60, 3 uxor sua *(sc. Baldrici)* -r eos *(milites)* appellando et ignaviam . . . improperando a suo obsequio eos dissuevit. RUODLIEB I 78 quo . . . non dicto -rque sileto. *al.* CHART. Lub. I 371 p. 344,27 qui *(nobilis)* -r a nobis recessit *eqs.* **2** *invite, renitenter – unwillig, widerstrebend:* BERTH. (?) annal. a. 1073 p. 276,24 -r regi falsam denuo satisfactionem . . . se facturos . . . condixerant *Saxones.* **3** *indignanter – empört, entrüstet:* ARNULF. MEDIOL. gest. 2,18 plebs -r commota . . . adversum milites in arma consurgit.

? ***dedisbrigo,** -are. *ab impetitione tueri – gegen Anfechtung in Schutz nehmen: v.* *disbrigo.

1. dedisco, -didici, -ere. *script.* dead-: *l.33. oblivisci, desuescere – vergessen, verlernen, sich entwöhnen (von):* HEIRIC. Germ. I 2,166 tellus asperrima . . . membra tulit niveas iam -entia (schol.: obliviscentia) plumas. EPITAPH. var. II 111, 20 discussa pace triumphus aecclesiae nutans -icit requiem. BERTH. (?) annal. a. 1075 p. 277,25 quas *(constitutiones)* modernitas nostra omnino ferme -erat et annullaverat. GESTA Rom. eccl. IX ut -ant *infideles* rapiendo particulas legis totam legem scindere. THIOFR. Willibr. II 1,103 -icit mundum, didicit cor comere mundum. FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 247,29 ut -ant (dea-ant *var. l.*) *falcones* malam assuefactionem ad capellum et addiscant bonam. *al.*

[2. dedisco *v.* 2. *dedico.] ***dedite** *v.* 1. dedo.

ded(it)icius (did-, devi-, -didi-, -i(ci)cius, -itius *sim.*), -a, -um.

1 *adi.:* **a** *strictius:* **α** *milit. i. q. deditus, subiectus – ergeben, unterworfen:* THIETM. chron. 1,16 urbanos in municiunculam . . . fugere et se dedicios fieri compulit *rex.* 2,6 universis urbibus . . . aut captis aut dediciis. BERTH. (?) annal. a. 1080 p. 326,15 donec eos *(rebelles)* sibi subactos -ititiosque (-iditiosque *var. l.*) . . . perdomuit *rex.* OTTO SANBLAS. chron. 11 p. 12,15 dies statuitur, qua cives -iticii (dedicii *var. l.*) se . . . in manus cesaris contraderent. 15 p. 18,4 omnes . . . civitates Mediolanensibus faventes . . . aut -iticias (dedicias *var. l.*) fecit *imperator* aut funditus evertit. *al.* **β** *t. t. iur.* libertus -(it)icius *i. q. manumissus civitate carens – Freigelassener ohne römisches Bürgerrecht (de re v. LexMA. III. p. 630):* LEX Raet. Cur. 22,1,3 didicicius (didicius *var. l.*) . . . libertus per tres modis facere potest: *eqs.* 22,1,4. *ellipt.:* LEX Raet. Cur. 22,1 praef. p. 417,22 liberti sunt . . . trea genera; hoc est: cive Romanum et Latini et devicicii (divicicii *var. l.*). FORM. Arvern. 3 p. 30,15 Latina, dolitia et cives Romana. **b** *latius:* **α** *obnoxius – unterwürfig:* PETR. DAM. serm. 18,1 l. 28 primus . . . homo, cum manum ad arborem . . . porrexit, tamquam ligneae tabulae chirographum -ititiae servitutis inscripsit. **β** *devotus – hingebungsvoll:* HERM. AUGIENS. hymn. 1,4b,4 reconciliator *(i. Christus)* . . ., inspirans -ititiam tu confessionem. **2** *subst. masc.:* **a** *milit. i. qui se dedit, subicit – einer der sich ergibt, unterwirft, Kapitulierender:* LAMB. HERSF. annal. a. 1076 p. 258,6 cum in -iticios contra iusiurandum . . . tam crudelia exercuisset *rex.* SUMM. Heinr. A 8,229 -iticius (deditius *var. l.*) a deditione ergebener. B 1,346. RUP. TUIT. trin. 10,38 l. 1914 hoc . . . velut -ititius dixit *pharao*, sed ubi data est requies, velut refuga induravit cor suum. *al.* *de transfuga:* PETR. DAM. epist. 40 p. 456,11 aliter ille *(miles)* plectendus, qui abiuratis militiae sacramentis ad hostium castra -iticius (dedicius, declivius *var. l.*) transfugit. 112 p. 274,9 ad hostium tuorum *(sc. domini)* castra transfugio *(sc. servus)* illisque me ad pugnandum contra te -iticium trado *(in imag.).* **b** *publ. et iur.:* **α** *captivus – Gefangener:* WALTH. TER. Karol. 50 Vulvericum . . . cum aliis . . . -ititiis e carcere productis de excelsa turri precipitari fecerunt

[Pape/Wellhausen]

(sc. rex eiusque comitatus). **β** *commendatus, cliens – Schutzbefohlener, Vasall:* GLOSS. III 423,14 St.-S. -iticius (-icicius *var. l.*) ein hantgengo.

deditio (-cio), -onis *f. script.:* deti-: *p.142,62.* -iticio: *l.38. confunditur c.:* dedicatio: *l.13.22.43. al.* dicio: *l.26.54sqq.*

I *actus (se) dedendi, traditio, subiectio – Auslieferung, Ergebung, Unterwerfung (saepe ex parte in dicionem redigentis dictum, e. g.: l.12sqq.):* **A** *milit.:* **1** *proprie (in imag.: l.18):* **a** *strictius:* CONC. Karol. A 44[A] p. 477,39 magis mori quam in -em v e n i r e maluerunt *inimici* (BERTH. [?] annal. a. 1055 ad -em veniens. *al.*). POETA SAXO 1,442 a c c e p i t *rex* . . . Westfalhos i n -em (WIPO gest. 15. *saepe. sim.* EINH. Karol. 15 p. 18,30 in -em [dedicationem *var. l.*] suscepit. *al.* REGINO chron. a. 769 in -em recepit. *al.*). POETA SAXO 2,271 -is foedus (2,340. 3,241). BERTH. (?) annal. a. 1080 p. 326,7 quos *(sc. coniuratos)* . . . suam a d -em . . . c o e g i t *Rudolfus* (VITA Heinr. IV. 3 p. 15,13. *saepius*). PETR. DAM. epist. 149 p. 550,22 ut unusquisque nostrum . . . in apostolicae -is iura deveniat. LEO MARS. chron. 2,41 Troianis -em sui f a c i e n t i b u s (CHRON. Pol. 2,44. *al.*). DIPL. Frid. I. 353 p. 195,8 post -cionem Mediolani. *persaepe. c. sensu relictionis, recessus:* EPIST. Hildesh. 56 me *(sc. comitem)* . . . ad -em (dedicationem *L a. corr.*) ęcclesie ceperunt *(sc. homines Bremensis episcopi)* compellere. **b** *latius i. q. obsequium, oboedientia – Ergebenheit, Unterwürfigkeit:* NOTKER. BALB. gest. 2,18 cum reges Nordmannorum . . . pro sempiterna subiectione vel -e (ditione *var. l.*) gladios suos ipsi *(Ludowico regi)* dirigerent. **2** *meton. i. q. captivitas, custodia – Gefangenschaft, Haft:* LAMB. HERSF. annal. a. 1073 p. 160,20 mandavit *Herimannus*, ut . . . fratris sui filium -e absolveret *rex* sibique remitteret. a. 1076 p. 251,4 Otto dux quondam Baioariae . . . -e absolutus est. p. 268,36 principes, qui adhuc in -e tenebantur. *ibid. al.* **B** *publ. i. q. devotio, reverentia – Huldigung, Ehrerbietung:* ALBERT. METT. episc. Mett. 4 p. 116,8 oblatis donis eximiis . . . electionem et -em fecit *praesul.* GESTA Camer. 3,50 ad Aquas Grani palatii ivit seque -i regis libens obtulit *episcopus*. ANNAL. Ratisb. fragm. a. 1085 (MG Script. XIII p. 49,38) imperator . . . honorifice ab eis *(Saxonibus)* cum omni -e (dediticione *cod.*) susceptus est.

II *datio, donatio, oblatio – Übereignung, Schenkung, Darbringung:* **A** *de rebus:* TRAD. Salisb. I 2 (c. 987) -em . . . in libro vite . . . scriptitare publice praecabatur *vidua*. DIPL. Otton. III. 339 p. 767,26 Karolus . . . cellam de imperiali -e . . . monasterio donaverat. TRAD. Ratisb. 273 tali -is (dedicationis *cod. a. corr.*) lege, ut *eqs.* FUND. Sangeorg. 69 facta est nostri loci ad Romanam ecclesiam -o. *al.* *redditio, depositio – Aushändigung, das Ablegen:* ANNAL. Pegav. a. 1124 p. 255,16 cum -e gladii tam militaria quam . . . secularia . . . abdicavit *marchio*. **B** *de hominibus:* **1** *spectat ad votum monasticum:* GESTA Camer. 1,29 puerum capitis sui -e tantae animadversionis iram placare suadent *(sc. astantes).* **2** *spectat ad condicionem censualem:* CHART. Rhen. inf. I 383 p. 265,18 (a. 1155) publica -e capita sua . . . sancto altari . . . inclinaverunt *(sc. sorores)* et se . . . censuales fecerunt.

III *per confusionem i. q. dicio, potestas – Macht, Gewalt:* DIPL. Merov. II 10 ut . . . eius *(monasterii)* . . . rectores ipsas villas . . . omni tempore haberent in -e. CHART. eccl. Erf. 248 (a. 1236) noverint universi . . . beneficium et bona cuiusdam Gebhardi . . . nobis in propriam -em cessisse. *adde:* OTTO FRISING. chron. 2,40 p. 114,2 donec funditus sub Octaviano cesare in suam illud *(sc. imperium Macedonum)* dicionem (-cionem *A*) transfuderunt *Romani*.

***dedito,** -are. (de *et* ditare) *divitiis privare, pauperare – des Reichtums berauben, arm machen:* CARM. Bur. 201,1,2 tu das, Bacche, loqui, tu comprimis ora loquacis, ditas, -as.

***dediuramentum,** -i *n.* *(cf. fris. vet.* ded-êth *'Tateid'; v. G. Köbler, Altfriesisch-neuhochdeutsches . . . Wb. 1983. p. 37)* *iuramentum assertionem continens – assertorischer Eid, Erhärtungseid (meton. de sacramentalibus q. d., ut vid.):* DECRET. Frision. A p. 34,15 hereditatem avi . . . et avunculi . . . debet teneri cum -is, sine duello, cum XII withiuramentis. p. 44, 18 licet retinere ea *(praedia)* cum duodecim -is. p. 45,12 avi hereditas . . . debet vendicari cum -is. *ibid. al.*

1. dedo, -didi, -ditum, -ere. *script.:* dededit(us): *p.149,50.* detit(us): *p.149,61.67.* *usu refl. et medial.: passim. struct.: c. abl.: p.149,10.20.55sqq. al.* *pendet* in *c. abl.: l.34.55.* *partic. perf. usu subst.: l.34.67.p.149,23sqq. 51sqq.* *metr.* dĕd-: *l. 67. adde* AEDILV. carm. 19,6.

I *tradere – über-, er-, hingeben:* **A** *proprie (fere usu milit.) i. q. prodere, subdere, subicere – ausliefern, unterwerfen:* EINH. Karol. 10 bellum Beneventanis, ⌊ni -rentur⌋ (nisi subderentur *var. l.*), comminatus est. VITA Ludow. Pii 2 Lupo principe s e e t s u a eius *(regis)* nutui -ente *(sim.* LEO MARS. chron. 2,37 p. 238,5 se suaque. *al.).* 13 p. 318,4 se ac civitatem . . . -erunt (dederunt, tradiderunt *var. l.*) *habitatores.* LAMB. HERSF. annal. a. 1075 p. 237,20 rex . . . iusiurandum dedit nihil se in eos *(Saxones)*, si -ti fuissent, . . . acturum. a. 1077 p. 292,1 coronam . . . nostrae *(sc. papae)* potestati -at *rex Heinricus*. CARM. Bur. 56,5,7 ne . . . sit ut Daphnes Phebo, cui me ipsum -o. *saepe.* **B** *translate:* **1** *devotum facere, conciliare – ergeben machen, gewinnen:* LIBER hist. Franc. 29 p. 289,10 Chilpericus . . . ad Francos utiliores petiit ipsosque munera multa -tus sibi subdedit. **2** *devovere, dicare – widmen, 'weihen':* **a** *de hominibus usu refl. et medial.:* **α** *c. sensu incumbendi:* FLOD. hist. 1,1 p. 62,6 dum . . . inter pastores educati latrociniisque -ti urbem constituisse reperiantur *Romulus Remusque*. HROTSV. Abr. 1,2 me . . . tuo affectui totum -o. RUOTG. Brun. 34 p. 34,26 de ancillis Dei, quę in monasterio . . . divinę religioni fuerant -tę. WALTH. SPIR. Christoph. I prol. p. 65,11 aliquot annis . . . scolaribus -tus agris . . . paucissimas . . . aristas arripui. DIPL. Frid. I. 961 p. 236,12 prebendarii ecclesie cottidianis fratrum -ti servitiis. *saepe.* **β** *c. sensu se offerendi (spectat ad votum monasticum):* SIDO ad Gozw. p. 240,34 Thietmarus, qui decanus Bremensis in Novomonasterio se -erat (*subauditur* Deo *sim.;* HELM. chron. 58 p. 113,13 devovit). *partic. perf. usu subst.:* CONC. Merov. p. 190,9 si quis relicta fratris, sorore uxoris . . . vel in religionis habitu -ta (-tam *var. l.*) coniugii crediderit consortio violanda. **b** *de rebus:* **α** *de libris sim. c. sensu commendandi:* CARM. libr. I 4,1,11 hoc vobis . . . munus *(i. libellum)*, pie, -o *(sc. Karolus rex)*, sacerdos. WALAHFR. hort. 440 dum relegis, quae -o volens, . . . ut vitiosa seces, deposco. **β** *de ecclesia c. sensu consecrandi:* CHRON. Ven. Alt. p. 77,28 (c. s. XI.) supra . . . civitatem . . . ecclesia parva fuit -ta ad honorem sancti Menne Martiris. **3** *destinare, addicere – bestimmen, zuweisen:* DIPL. Ludow. Germ. 67 p. 94,12 propter huius loci supplementum a nobis . . . praedictis martyribus -ti. SERMO nat. virg. 2 centesimus . . . fructus . . . virginitati specialiter -tus. CYPR. CORD. carm. app. 5,7,1 (MGPoet. III p. 150) meminere . . . debes penam tibi -tam. DIPL. Heinr. IV. 94 loca divinis cultibus et offitiis -ta . . . instituerunt *praedecessores* (*sim.* 109). *al.* **4** *permittere, concedere – überlassen, anheimgeben:* LULL. epist. 100 nec . . . contemptui vel oblivioni tuam sinceram . . . germanitatem -tam (debitam *var. l.*) arbitreris . . .; neque *eqs.* RIMB. Anscar. 5 vir Dei . . . sopori (sopore *var. l.*) -tus lectulo incubabat. RATHER. prael. 5,25 l. 759 ut . . . lacrimis te totum -as. HROTSV. Cal. 6,2 si placabis muneribus, -am illud *(sc. corpus mulieris)* tuis usibus. LEO MARS. chron. 2,20 quod . . . in multis se maximisque lamentis -ens abbatiam . . . dimiserit *abbas. al.*

II *dare, donare – geben, schenken:* **A** *strictius:* **1** *in univ.:* THEODULF. carm. 28,331 scelus hic *(arbiter)* . . . perpetrat . . ., quia ius vendit, quod debet -ere gratis. 73,102 promittit . . . ipse consilium caesar -ere velle tibi. HRABAN. carm. 89,4 faemina . . . nobilis ortu, Irmingarda cui nomen erat -tum. STEPH. LEOD. Lamb. prooem. (MGMer. VI p. 386,13) carmina quae *(nymphae, i. Musae)* prodant, versus et commata -ant. p. 386,26 auxilium misero dignetur *Dominus* -ere verno. *al.* non -tus *fort. i. q. novus, ignotus – viell.: neu, unbekannt:* CARM. var. III 28/29 add. 5 (MGPoet. V p. 687) hec, lector, audi dicentis verba libelli: . . . sim . . . tuum studium, do tibi non -tum. **2** *c. colore quodam:* **a** *edere, parere – hervorbringen, gebären:* CARM. Bur. 14*,4[a],1 quam sero -tus (editus *var. l.*) quam cito me deseris *(sc. filius).* **b** *inferre – verabreichen:* FROUM. carm. 2,13 si facerem contra abbatem . . ., asstantes merito infantes mihi mille -entes incuterent colaphos. **c** *impendere –*

aufwenden: ALDH. virg. I 21 p. 252,3 tres pueri . . . nequaquam carnalis copulae voluptatibus operam -isse leguntur. **d** *imponere – anlegen:* THEODULF. carm. 46,20 litibus . . . populi -ere f r e n a solet *Rhetorica* (72,64). **e** *condere, generare – stiften, zeugen:* ERMOLD. Ludow. 2,443 -at progeniem, duplicet triplicetque nepotes. **B** *latius:* **1** *exhibere – darbieten:* CARM. Bur. 103,1,2b,17 tibi *(sc. virgini)* cedo, flexus -o poplitum. **2** *reddere – zurückgeben:* ALDH. virg. II 472 -didit (dedit *var. l.*) *Iohannes* obtutum caecorum lumina tangens. WILLIB. Bonif. 8 p. 55,5 diabuli laqueis adstricti . . . ⌊pristina -ti (antea: redditi) salute⌋ (pristinae . . . saluti *var. l.*) . . . glorificant Deum. **3** *retribuere – vergelten:* LIOS MON. 356 Altus . . . est . . . arbiter aequus, omnia qui -et cunctis sua facta priora.

adi. **deditus,** -a, -um. **I** *strictius i. q. addictus, dicatus – hingegeben, gewidmet:* **A** *in bonam partem:* **1** *in univ.:* WILLIB. Bonif. 7 p. 38,2 sanctus vir iam D e o ab infantia -us (RUOTG. Brun. 20 p. 21,16. *al.*). LIBER diurn. 85 p. 106,7 Christiane religioni -a vestra devotio. ARBEO Corb. 8 erat . . . vir facundissimus et humanitati praecipuus, . . . operatione (operationi *m. al. corr. 1*) -us, oratione studiosus. GODESC. SAXO gramm. 2 p. 487,14 'sollers' quasi totus arti -us artisque gnarus. POETA SAXO 5,382 mens semper magnis -a consiliis. LIGURINUS 2,156 legum prudens et iuris amori -a gens. *al.* *usu subst.:* RADBERT. Matth. 1,551 non philosophis neque humanae sapientiae -is. PETR. DAM. serm. 15,3 significat . . . Philo . . . quosque . . . sobrietati simul ac pudicitiae -os, orationibus et ieiuniis . . . intentos. **2** *c. colore quodam:* **a** *intentus, acer – eifrig, leidenschaftlich:* CARM. Bur. 15,3,5 facti dimidium habet, qui ceperit, . . . non tantum -us circa principia *eqs.* **b** *studiosus, propitius – zugetan, gewogen:* AGIUS epic. Hath. 81 hanc *(abbatissam)* ego non plorem tanto mihi -am amore, quanto nullomodo dicere praevaleo? **c** *devotus – ergeben, untertänig:* CARM. Bur. 103,1,2b,15 Venus urit, . . . rapit sibi servum tibi *(sc. virgini)* -um. 106,2,5 tibi *(sc. Florae)* -us michi sum perditus. 122,2b,6 -us militum exercitus. *in titulis epistularum sim.:* EPIST. Meginh. 8tit. dignissimo . . . archipresuli . . . indignus -issimus suus suffraganeus . . . perpetuam devotionem. EPIST. Hann. 42tit. -issima servitus. CHART. Naumb. 111 fratribus . . . Niumburgensis episcopus . . . servile obsequium ac semet ipsum ad omnia -issimum. *al.* **d** *congruens – im Einklang stehend (mit):* DIPL. Heinr. IV. 248 (spur. s. XII.2) petitioni, quia rationabilis atque religioni -a videbatur, aurem libentissime accommodavimus. **B** *in malam partem i. q. obnoxius, oboediens – verfallen, frönend:* EIGIL Sturm. 15 ad ulteriora Frisonum loca paganico ritui (ritu *var. l.*) -a ingressus est *Bonifatius*. EINH. Karol. 7 p. 9,17 Saxones . . . cultui daemonum -i nostraeque religioni contrarii. HROTSV. Gong. 555 pestiferis . . . mens vitiis male -a totis. DIPL. Otton. I. 302 ut nullus contumatiae -us nemus . . . praesumat intrare. PETR. DAM. serm. 10,8 turpe est, ut terrenae simus concupiscentiae -i (dede-i *var. l.*). *persaepe.* *usu subst.:* LEG. Wisig. 6,2,2 auguriis -os . . . novimus esse odibiles Deo. OTLOH. prov. F 56 libidinibus -us sordidae suis voluptatem imitatur. G 23 gulae et luxuriae -us comparatur *eqs.* V 63.

II *latius (c. abl.) i. q. praeditus – versehen, behaftet:* **A** *in bonam partem i. q. instructus, ornatus – ausgestattet, begabt (mit):* ARBEO Emm. 6 regionis montana fructifera, pascuis -a, herbis habundantia. OTFR. ad Liutb. 117 tam magnos viros prudentia -os, cautela praecipuos *eqs.* DIPL. Otton. I. 31 fratres . . . degentes loco tanta religione -o. CHRON. Salern. 122 p. 134,31 Ildericus . . . proba virtute detitus. *al.* **B** *in malam partem i. q. implicitus, captus – befangen (in), geschlagen (mit):* LEG. Wisig. 12,3,1 p. 430,14 si quis ignorantie precipitio -us *eqs.* LIBER hist. Franc. 44 fuit . . . Chlodoveus omne spurcicia -us. PAULIN. AQUIL. c. Fel. 2,5 l. 26 si . . . tanti es erroris nubilo involutus tanteque vesaniae -us stupore, ut *eqs.* CHRON. Salern. 166 dum esset *papa Iohannes* adolescens atque . . . viciis detitus. *al.*

adv. ***dedite.** *devote – ergeben, untertänig:* EPIST. Meginh. 10tit. domno dilectissimo G. P. se ipsum per omnia quam -issime.

2. dedo *v.* dido.

dedoceo, -docui, -doctum, -ere. **1** *errantem videri facere, obtrectare – als fehlgehend erscheinen lassen, herabsetzen:* **a** *in univ.:* ROD. GLAB. hist. 2,22 p. 90,16 doctor . . . cupiens apparere -bat *(sc. haereticus)* magistrum doctrine. *depravare – entstellen, verzerren:* ANSELM. LUC. c. Wibert. (MG Lib. Lit. I p. 525,13) scies nos veritatem docere, non pseudopraedicationibus -ere (te docere *var. l.; an intrans. intellegendum?*). **b** non -ere *i. q. docere, commendare – lehren, empfehlen, nahelegen:* RATHER. conf. 40,1598 ut ratio utique . . . non -et. Metr. 7 l. 330 ut non -et quidam . . . metrographiae diligentissimus ita: *'eqs.'* laps. 118. *adde:* CARM. didasc. 743 stante polo nec -tis cessare planetis. **2** *c. acc. personae et rei i. q. avertere (a) – abbringen (von), 'ausreden':* RATHER. prael. 3,25 l. 869 nec ego meminerim me id te -uisse in eo, quem . . . scripsisti de parricidio, sermone, ut *eqs.*

dedoleo, -ere. *lugendo cessare – aufhören zu trauern:* SIGEB. GEMBL. Theod. 19 p. 479,49 ei tam -enti non multo post renovatum est vulnus acerbi doloris.

dedolo, -atum, -are. **1** *dolare, levigare – behauen, glätten:* VITA Desid. Cad. 31 basilicam . . . q u a d r i s a c -tis l a p i d i b u s aedificavit (38). *in alleg.:* RUP. TUIT. trin. 24,11 l. 472 lapides vivi . . ., de quibus illa *(civitas Hierusalem)* construitur, hic -antur (edolantur *var. l.*), hic in mundo . . . expoliuntur *eqs. (spectat ad Vulg. III reg. 6,7).* **2** *scalpere, (scalpendo) fabricare – schnitzen, (durch Schnitzen) verfertigen:* HRABAN. univ. 5,5 p. 123B ante membranarum usum in -tis ligneis codicellis epistolarum alloquia scribebantur.

[dedominatio *v.* de *p. 35,33 et* dominatio.**]**

***dedono,** -avi, -are. *donare, legare – schenken, vermachen:* CHART. Lac. 43 (a. 1251) in testamento . . . redditus unius talenti . . . ecclesie . . . -vi. *Pape/Wellhausen*

***deducibilis,** -e. καταγωγικός, *qui deduci potest, relativus – ableitbar, rückführbar:* ALBERT. M. top. 6,3,2 p. 458b,8 non de hac *(potestate)* procedit diffinitio *(sc. iustitiae)*, sed de potentia, quae infinita est et ad actum -is. elench. 1,5,7 p. 632a,46 quando arcus et chorda proportionatae lineae sunt, et quae proportionata ad aequalitatem -ia sunt, eo quod omnis proportio incipit ab aequalitate *eqs.* summ. theol. I 17,68,3 p. 704a,7 quod deducitur, deduci non potest sine dispositione, qua -e fiat.

deduco *vel* **diduco,** -duxi, -ductum, -ere. *script. et form:* deid-: GLOSS. I 158,22 St.-S. deded-: GLOSS. I 106,32 St.-S. -cire: *p.155,23.* *depon.: p.151,15.154,55.* *usu intrans.: p.156, 3; medial.: p. 155,71. 156,2; refl.: p. 151,47. 153,61. 155,69. struct. c. dat.: p.151,2.16.154,3.* *partic. perf. usu subst.: p. 155,10.*

I *proprie:* **A** *(de)ferre, (de)trahere – (herab-, hinab)führen, -leiten, -ziehen:* **1** *in univ.:* RADBERT. Matth. 2,2815 timendum est, ne forte . . . nescius ad tartara de-atur *(sc. homo).* ALFAN. premn. phys. 9,2 p. 85 in quibus *(instrumentis gustus)* sunt a cerebro nervi dilatati di-ti (de-ti *var. l.; PG 40,656B* φερόμενα). BENZO ad Heinr. IV. 4,33 (4) p. 382,17 ad ruinam quare vadunt *(sc. episcopi)* de-ente nemine? THEOPH. sched. 3,85 p. 153,4 quae *(ligna)* ad hoc solum confixa fuerunt, ut formam recte de-rent. LIGURINUS 6,489 nauta ratem dubias pelagi de-it in undas. FRID. II. IMP. art. ven. 4 p. 69,29 quod falco deiciat et de-at gruem in terram. *al.* **2** *c. colore quodam:* **a** *flectere, vergere – beugen, neigen:* GLOSS. II 698,21 St.-S. de-ere genei<g>an *(spectat ad Verg. ecl. 6,71).* **b** *demittere, aequare – (herab)versetzen, gleichmachen:* GLOSS. I 703,25 St.-S. a d s o l u m de-ret zerdogepanoti (PETR. CAS. chron. 4,106; *loci spectant ad Vulg. II Macc. 9,14*). LIBER de unit. eccl. 2,10 p. 221,35 quem *(montem)* promittit Dominus per prophetam Zachariam *(4,7)* . . . in planum de-i. **c** *effundere – (hinab)fließen lassen, vergießen:* FLOR. LUGD. carm. 28,139 de-at *grex pusillus* . . . oculis lacrimas. BENZO ad Heinr. IV. 1, 20 ne pigeat pugnis pectus percutere et lacrimas ab oculis de-ere. *al.* **d** *mittere in mare – zu Wasser lassen:* GESTA Apoll. 199 hortatur sotios naves de-ere fidos. GLOSS. II 672,69 St.-S. de-ere anascaltan. *ibid. al. cf. l.55.*

B *ad-, perducere – hin-, herbeibringen, -führen:* **1** *obi. homines (animal: p.151,71):* **a** *conducere, comitari – begleiten, geleiten, das Geleit geben, anführen (c. sensu sequen-*

di: l. 5): **α** *in univ.:* ARBEO Corb. 46 dum corpori viri Dei de-ere praeciperimus *(sc. virum)*. LIUTG. Greg. 14 erat languor talis, ut primo et ire potuisset vel m a n u de-i (CONSUET. Eins. 35. TRAD. Biburg. 8. *al.*). RADBERT. Matth. 9,150 'turbae secuntur eum ... quasi oves pastorem', quem de-bant. CHART. Eichsf. 193 abbas nos fratres ... ad domum (donum *ed.*) Hermanni nos secum de-xit. *persaepe. milit.:* ALCUIN. carm. 1, 515 nec metuunt *propinqui* patrias gentilia castra per urbes ... de-ere. 521 de-ere turmas. WALTH. SPIR. Christoph. II 1,78 Amadriadum de-ens agmina secum Silvanus. 5,13 ut ... nos ad pugnam ... di-ti ... reveamus ab hoste triumphum. EKKEH. URAUG. Hieros. 14,3 cum tanta alimentorum abundantia militiam suam Christus de-xit, ut *eqs. al.* **β** *de conductu sollemni, honorifico:* ARBEO Corb. 15 p. 204,10 qui *(ministri)* eum cum omni honore de-entur *(sim.* NOTKER. BALB. gest. 2,8 p. 62,25. VITA Otton. Bamb. III 1,6. *al.)*. 21 p. 211,23 regali de-tus aulae. LIBER tram. 169capit. ad regem de-endum. 170capit. ad episcopum de-endum. ORD. coron. imp. 15,5 de-itur *rex* processionaliter. CHRON. reg. cont. III a. 1208 p. 226,3 cum ... rex ... filiam fratris sui ... nuptam tradidisset duci ... et cum maxima gloria ad de-endam puellam processisset. *persaepe.* **γ** *de conductu sponsae i. q. in matrimonium ducere – heimführen:* EKKEH. URAUG. Hieros. 11,2 confictum est ... fribolum ... illud de ansere quasi dominam suam de-ente. ALBERT. STAD. chron. a. 1105 p. 318,8 quartam *(sc. filiam)* de-xit quidam servus. **δ** *de conductu novicii i. q. admittere – zulassen, aufnehmen:* CONC. Karol. B I 11,59 ut monachus de monasterio ... ad hoc regulariter de-tus non eiciatur. **ε** *de translatione cadaveris, reliquiarum:* ARBEO Corb. 41 p. 229,14 per quem *(beatum Valentinum)* illuc de-ere suum *(corpus)* decreverat. Emm. 20 qua *(civitate)* corpus Christi martyris fuerat de-tus. 24. RUP. MEDIOL. Adalb. 15 comes ... construxit oratorium constitutaque die ... illuc sanctum de-i fecit thesaurum *(i. reliquias). al.* **ζ** *de conductu funerali:* CONC. Karol. B I 33,12 nec cadaver eius *(sc. occisi)* ... cum ... orationibus ad sepulturam de-atur. AGIUS epic. Hath. 173 non ... hanc debetis de-ere fletu. 179 psalmodia nunc debetis de-ere matrem. **b** *transferre – hinüberführen (de anima mortui):* THIETM. chron. 1,25 postquam ... infans baptizatur, inter innocentium agmen de hoc exilio de-itur. **c** *traducere – (hin)durchführen:* FLOR. LUGD. carm. 4,98 scindis *(sc. Deus)* ... aequor, callibus et siccis plebem de-is ovantem *(spectat ad Vulg. exod. 14,21sqq.).* **d** *circumducere – herumführen:* LAMB. HERSF. annal. a. 1072 p. 135,27 Egenen ... ad spectaculum vulgi de-i iussit *archiepiscopus. refl. i. q. ambulare – sich ergehen:* RUD. TRUD. gest. 7,3 p. 265,29 domini ... in papilionibus suis ... quasi in domo propria habitabant de-entes se ... per viridaria. **e** *vehere – fahren:* CONC. Karol. B II 12 p. 131,14 ubicumque ire maluerint, nullo vehiculo de-antur *patricidae,* sed pedestri more proficisci studeant (*inde* 25,13. 16). **f** *citare, vocare – vorführen, vorladen:* CONC. Merov. p. 24,2 abbas si in culpa repperiatur ..., ad metropolitani iudicium de-atur. COD. Lauresh. 673 si quis ... eam *(cartulam)* infringere conatus fuerit, ... ante tribunal Christi de-atur. WETT. Gall. 22 p. 268,31 quam *(puellam)* rex ... iussit ... ad se de-ere. WIDUK. gest. 2,14 dux ... comprehenditur et ad regem de-tus pretio magno redimitur. *saepe.* **g** *exhibere – ausliefern, überstellen:* LEX Sal. Merov. 84 in cuius centena ... aliquid perierit, ... latro insequatur vel, si in alterius centena appareat, de-erit. **h** *adhibere, accire – beiziehen:* HUGO METELL. carm. 155 (MG Lib. Lit. III p. 719) ad causam nostram de-antur sapientes. METELL. Quir. 19,9 annitens dignos de-ere testes autenticis scriptoribus. **i** *pertrahere – locken:* WIDUK. gest. 2,14 altera ... pars exercitus ... arte cuiusdam Sclavi in locum, qui dicitur Thrimining, de-tus ... difficultate locorum ... periit. BENZO ad Heinr. IV. 2,18 p. 260, 2 nescientes de-ti sunt *Normanni* ad insidiarum locum. 5,9 p. 480,18 de-xit *frater Benzo* eam *(domnam Adeleidam)* in sagenam fidei traxitque ad litus. *in imag.:* AGOB. 16,5,10 ut in errorem inducamini et de-amini. WALTH. SPIR. Christoph. II 5, 40 ne nos ad veterem de-ant idola pestem. *al.* **k** *agitare – treiben, jagen:* FRID. II. IMP. art. ven. 5 p. 169,7 cum airo de-tus sit sursum ab ... falcone. **l** *reducere – zurückbringen:* ALCUIN. carm. 57,50 (cod. G) carus abit cuculus *(i. Dodo)*; ... carmina de-unt forte ... cuculum. **2** *obi. res (animal: l. 26; corpus mortui: l. 37):* **a** *regere, gubernare – lenken, leiten:* SMAR. carm. 1,10,3 in quibus *(scopulis)* est nobis caute de-ere p u p p i m (RATHER. prael. 5,1. 5,30 l. 978). *exercere – betreiben:* DIPL. Ludow. II. 5 p. 76,13 aqueductus ... ad diversa molina ... de-enda. **b** *derivare – ab-, zuleiten (ellipt.: l. 9):* DIPL. Ludow. II. 5 p. 76,16 confirmamus eidem sancto loco ..., ut ... de-at nullo contradicente aut in aliquam partem de-ente. DIPL. Karoli III. 181 p. 302,17 illis *(sc. fidelibus nostris)* damus potestatem de-endi a q u a m per rivos ad aedificanda molendina (THANGM. Bernw. 23 p. 769,31. DIPL. Heinr. III. 255 p. 339,41. *al.*). SUMM. Heinr. C p. 264 derivo, detraho vel de-o, divido vel runso. *al. adde:* CARM. de Karolo et Leone 110 partes rivos de-it *fons* in omnes urbis. **c** *(ap)portare, (ad)vehere – (her)bringen, (ab)liefern, ausfahren, hinschaffen:* ARBEO Corb. 34 vinum de-i iussit. DIPL. Ludow. Germ. 24 sex carra ... ad necessaria fratrum in eodem monasterio degentium de-enda (*sim.* CHART. Heist. 144 p. 227,24). TRANSL. Chrys. et Dar. 17 ut neque ad os quidquam eo *(brachio)* potuisset de-ere *(sc. mulier)*. REGISTR. abb. Werd. 2,15 p. 40,21 cum stercus in agros de-unt *(sc. coloni)*, datur eis cibus et potus. RUP. TUIT. trin. 23,26 l. 1319 de-itur arca foederis Domini *(spectat ad Vulg. II reg. 6,2). al. v. et p. 157,7.* **d** *afferre – mitbringen, -führen:* ARBEO Corb. 21 p. 211,28 mulier ... vestigiis viri Dei provoluta est de-ens Iberum viri Dei. 22 p. 214, 5 ut vir Dei ... oblationem de-tam non sperneret. 29. **e** *transportare, transvehere – transportieren, verfrachten:* RUD. TRUD. gest. 1,11 columnas ... per Renum Coloniam usque navigio de-tas ... ad nos ... perducebant *(sc. populus)*. CHART. Raitenh. 63 p. 59,26 concedimus ... eis *(fratribus)* ... omnia iura salinariorum, scilicet ... s a l e m vendendi et de-endi, quocumque eis placuerit (64 p. 61,21. *al.*). CONST. imp. III 262 indulgemus, quod ... cives de Ungaria per terras Austrie libere argentum suum de-ant. *al. v. et vol. II. p. 2148,71.* **f** *levare, extrahere – herauf-, herausholen:* ARBEO Corb. 35 qui *(sc. corpus)* XXXmo ab humo de-tus die tam vivi similis forma repertus est, quasi *eqs.* HROTSV. Mar. 785 radice tua deduc *(sc. palma)* ... undas. *cf. p. 156,49.* **g** *coniungere – verbinden, zusammenbringen:* GLOSS. Roger. I A 1,14 p. 540,33 si labia *(sc. vulneris)* possunt in unum de-i, non adest spasmus.

C *amovere, avehere – fort-, wegbringen:* **1** *obi. homines (animal: l. 62):* **a** *abducere – abführen:* ARBEO Corb. 10 contigit quendam supervenire ... ad damnationis ultime reum hominem de-tum suspensionis. CONC. Karol. A 61 p. 807,26 iussit *imperator* eum *(episcopum)* de-i sub custodia ad ... monasterium ... ibique servari. THIETM. chron. 4,23 Heinricus ... captus de-itur. OTTO FRISING. gest. p. 4,9 (epist. Frid. I. imp.) eorum *(Romanorum)* pene mille occidimus et in Tyberi submersimus et captivos de-ximus. 1,34 p. 53,31. *al. capere – gefangennehmen:* CARM. Bur. 16*,178 Iudas respondeat: '... Iesum caute de-ite'. **b** *subducere, demovere, detrahere – fort-, wegführen, entziehen:* RUOTG. Brun. 48 p. 51,18 de-tus est pastor ab ovibus. WALTHARIUS 379 Hiltgundem ... mi *(sc. regi)* caram de-xit alumnam. DECRET. Bern. 13 si ... confessus fuerit *servus* dominum, aut infra annum de-et eum aut in urbe liberum relinquet. *al.* **c** *rapere – verschleppen, entführen:* THIETM. chron. 6,15 ne aliquo de-retur *(sc. vulneratus)*, cum prohibere temptaret *satelles*, cuspide perfossus super eum corruit. 7,4 cum clamore et eiulatu de-itur *domna Reinilda.* **d** *abripere – mit-, fortreißen:* ARBEO Corb. 18 p. 209,10 his *(ministro et pisce)* decertantibus iam longius de-tis evolutis fluctibus. **2** *obi. res:* **a** *removere, tollere, intervertere – wegbringen, -nehmen, unterschlagen:* THEODULF. carm. 2, 186 lana ... de-to vellere vestis erat *(sc. pastorum Israel; spectat ad Vulg. Ezech. 34,3)*. DIPL. Otton. I. 417 p. 569,43 ut ... abbas ... nullas ecclesie res sibi providendas forinsecus aliquo usu de-ere presumat. WALTHARIUS 483 hic tantum gazae Francis de-at ab oris? CHART. Heinr. Leon. 118 quod nullum bonum irremuneratum nec aliquis christianę professionis quicquid de-et inultum. ACTA civ. Rost. A 1,31 p. 41 Wicgerus est proscriptus et filius suus ..., quia de-erunt Normannis bona sua.

[Pörnbacher]

CHART. Beron. 163 p. 208,9 quod ipse *(miles)* silvam . . . cedendo, de-endo et modis aliis devastaverit. *al.* **b** *vendere – veräußern:* ACTA civ. Wism. A 969 (c. 1272) Iohannes *pater* promisit, quod . . . bona nullomodo de-entur, nisi puero fuerit satisfactum. **c** *secum ducere – mitnehmen:* STATUT. ord. Teut. p. 117,36 fratres de Terra Sancta recedentes ad partes transmarinas non de-ent sine licencia magistri sellas, frena, capistra. **d** *educere – 'ausbringen':* HEINR. LETT. chron. 19,5 p. 129,13 anchoras de-entes proieceritis in profundum. p. 129,19 qui . . . in cymbis anchoras de-erunt milites et servi. **e** *auferre, despumare – abschöpfen:* COMPOS. Matr. 61,1 cum de-xeris olei pinguedinem, conflas plumbum. **f** *purgare – abführen, reinigen (usu medic.):* TRACT. de caus. mul. 11 p. 17,19 menstrua de-enda sunt. ANTIDOT. Bamb. 9 antidotum podagricis: . . . singulas dabis ∋ ternas cum aqua calida, per urinam de-it. ANTIDOT. Glasg. p. 101,1 antidotum ad fleima et tumores et ventrem de-endum. **g** *(de)minuere – verkleinern, zurückbilden:* ANTIDOT. Sangall. p. 84,43 emplastrum . . . facit ad cicatricis de-endas.

D *movere – (hin und her) bewegen:* FRID. II. IMP. art. ven. 6 p. 223,19 vociferet *falconarius* ad ipsum falconem et cirotecam de-at, ut retrahat ipsum. THEOD. CERV. chirurg. 2,1 p. 144G pro bona incorporatione semper cum spatulo de-endo ad ignem, donec puls inter duritiem et molliciem sit aequalis.

E *extendere – ausdehnen:* **1** *(con-, ex)struere, exaedificare – aufführen, errichten:* INVENT. Matth. 6 (3) p. 455F crescebat illa novi structura aedificii et de-batur magna . . . cum festinatione. CHART. Pruss. I 177 p. 129,30 edificia de-ere. **2** *ducere, (de)scribere – ziehen, zeichnen (de linea):* HUCBALD. mus. 4 quasi linea in directum de-ta. GERB. geom. 5,1 si . . . ad singulos angulos rectas lineas de-xeris (duxeris *var. l.*). 5,9 lineam rectam de-ito (ducito *var. l.*). BERNO mens. monoch. 3,2 rursus E et F *(sc. lineae)* ducantur, et in duas dieses semitonium di-atur. ANON. ad Ragimb. p. 533,10 diagonium ab angulo *(sc. quadrati)* in angulum di-o. p. 536,24 ut per puncta quadrati de-antur latera. *adde:* MAPPAE CLAVIC. 213 illam *(virgulam)*, quae V *(sc. mensurarum est)*, a summitate illius, quae in altum dirigitur, usque in summitatem illius, quae in planum collocatur, de-as; . . . virgula . . . directa vocatur cathetus, . . . de-ta ypotenusa. **3** *nere, volvere – spinnen, abspulen:* SIGEB. GEMBL. Theodard. 10 p. 36,8 offendit *puer* mulierculam . . . nendo di-entem (de-entem *var. l.*) de colo fila. *in imag. de carmine sim.:* MODOIN. ecl. 32 hic frustra in longum de-is carmina tractum. AMARC. serm. 3,794 unde tot egregios possent di-ere versus *(spectat ad Hor. sat. 2,1,4)*? **4** *cudere, tundere, caelare – schlagen, 'austreiben' (usu techn.):* THEOPH. sched. 3,74 p. 133,15 cum pertractorio ferro designa corpus vel corpora imaginum, et ita de-endo et . . . percutiendo elevabis ea. 3,78 p. 140,5.

II *translate:* **A** *c. sensu advertendi:* **1** *allicere – an-, hinziehen (zu):* HROTSV. gest. 424 in quas . . . soboles mox stirpis amandae affectu cordis populus de-itur omnis magno. **2** *dirigere – (hin)lenken, richten (auf):* CAPIT. reg. Franc. 242 p. 157,39 si aliquis hoc perturbare voluerit, a nullo nostrorum recipiatur, nisi ut . . . ad rectam rationem . . . de-atur *(sim.* 272 p. 306,37. *al.)*. AGIUS comput. 3,23 numerus . . . unus habet ferias, alter de-it ad ipsas. HROTSV. Gong. 95 hic ubi praeclaros senior de-xit ocellos. *v. et p. 48,1.* *determinare – bestimmen:* FROUM. carm. 17,29 aurea . . . tuam *(sc. ducis)* de-at semita vitam. *refl. i. q. se accommodare, obsequi – sich halten (an), sich richten (nach):* CHART. Lux. II 294 (a. 1235) promisi . . ., quod de matrimonio . . . ego geram et de-am me ad dictum dilectorum meorum domini Henrici . . ., domini Tierrici. **3** *impellere, commovere – veranlassen, bewegen (zu):* POETA SAXO 4,140 pręsul apostolicus Roma perrexit ab urbe augusti Leo flagranti de-tus amore. TRAD. Ratisb. 242 homo . . . tradidit . . . cuidam viro . . . tria . . . iugera ruris . . . collocanda, quo eum eius animus de-ret. DIPL. Frid. I. 242 p. 36,10 si filius vassalli dominum offenderit, pater a domino requisitus de-at (adducat *BC*) filium ad satisfaciendum domino. CHART. Merseb. 382 p. 316, 36 abbas . . . pia consideracione de-tus, ut *eqs. al.* **4** *redigere, ferre – führen (zu), bringen (zu):* **a** *in univ.:* CONC. Merov. p. 254,12 (ed. de Clercq) aliquanta . . . ad m e m o r i a m . . . domni nostri . . . de-entes recapitulare fecimus (PETR. DAM. epist. 153 p. 40,2). WALTH. SPIR. Christoph. II 5,126 ne te simili de-at thessera sorti. CHART. Raitenh. 34 p. 35,17 (epist. papae) quas *(terras)* de-erunt vel de-unt ad cultum *fratres (sim.* CHART. Sil. D I 261 p. 191,16. *al.)*. CHART. Gosl. I 401 p. 408, 39 iura . . . immutata et in abusionem fuerunt de-ta. ALBERT. M. animal. 3,128 quarum *(causarum)* . . . tertia est frigoris intensio . . . ad terrestritatem humores de-ens per humidi expressionem. *saepe.* **b** *locut.:* **α** ad extrema de-i *sim. i. q. mori – sterben:* TRAD. Frising. 14a p. 41,39 (a. 759) ego Hamminc ad ultimo de-tus. EIGIL Sturm. 26 ingravescente languore ad extrema de-tus est. CAPIT. episc. I p. 222,15 ut sciant, quare communionem hominibus ad extrema de-tis transmittunt . . . et egrotos infantes ad mortemque de-tos quare baptizent. **β** ad terminum de-ere *sim. i. q. finire – beenden:* LEG. Wisig. 2,2,10 ad convenientie f i n e m de-ere (CARM. de exord. Franc. 140 [MGPoet. II p. 145]. GERH. AUGUST. Udalr. 1,23 l. 40 in finem. *al.*). 2,3,8 si ad huc . . . t e r m i n u m fuerit causa de-ta, quo *eqs.* (WILLIB. Bonif. praef. p. 2,1. 8 p. 46,17). TRAD. Frising. 396 ad perfectionem. *al.* **γ** in commune, ad (in) medium, ad (in) notitiam de-ere *sim. i. q. edicere, indicare, notum facere – kundtun:* LEG. Wisig. 12,1,3 p. 408,14 ea, que . . . digesta sunt, i n n o t i t i a m de-imus singulorum (TRAD. Frising. 733 p. 609,16. GERH. AUGUST. Udalr. 2,7. *al.*). ARBEO Emm. 32 nonnullis . . . revelatum fuerat per nocturnas visiones, qui eas in palam de-erunt. RADBERT. corp. Dom. 9,254 beati . . . Gregorii . . . exempla ad m e d i u m de-amus (CONC. Karol. B I 27,3. PETR. CAS. chron. 4,112 p. 581,33. *saepe*). HELM. chron. 80 p. 150,4 omne bonum si i n c o m m u n e de-tum fuerit, maius bonum est (ACTA imp. Winkelm. I 7 p. 5,20). **δ** in irritum, pro nichilo de-ere *i. q. rescindere, cassare – für ungültig erklären:* DIPL. Frid. I. 91 p. 152,39 omnes . . . illicitas alienationes . . . in irritum de-imus. *al.* CHART. Mog. A II 596 (epist. papae) sinodalem in seipsos latam suspensionis sententiam . . . pro nichilo de-entes contra eam celebrare minime formidarunt *Richembergenses.* **ε** in litem de-ere *i. q. in controversiam vocare – anfechten (cf. p.155,49):* CHART. Naumb. 321 p. 303,29 (a. 1184) ne de cetero, quod coram nobis . . . decisum est, in litem . . . de-atur. **5** *impendere, conferre (ad) – verwenden (auf), zuführen:* ACTA civ. Wism. A 388a (c. 1260) Wernerus de-xit navigio XIII m. **6** *introducere, initiare – einführen, einweihen:* RADBERT. Matth. 2,3175 qui *(spiritus sanctus)* . . . de-xit *(sc. Iohannem)* in omnem veritatem. 12,3784. **7** *commutare – umwandeln, überführen (in):* ADALBOLD. sphaer. 7 quam *(crassitudinem sphaerae)* si quis . . . velit informare . . ., scilicet ut eam de cubo in formam modii, de modii forma in suam globositatem velit de-ere. RAGIMB. epist. 4 p. 525,2 sit . . . tuus octonarius . . . nobis . . . in triangulum de-endus. *v. et vol. II. p. 1237,20.* **8** *disponere – anordnen, einteilen:* HUCBALD. mus. 25 si . . . musici generis considerans instrumentum non ibi voces tali repperias schemate de-tas (di-tas *var. l.*). 50 caetera . . . tetrachorda . . . spatia vel qualitates de-unt (dividunt *var. l.*) sonorum. IOH. GARL. introd. mus. p. 160a deductio . . . dicitur ab hoc verbo de-o, de-is, quia unam et aliam *(sc. manum)* subsequentem de-itur propter signum, quod *eqs.*

B *c. sensu declinandi:* **1** *deflectere – ablenken:* ACCESS. ad auct. p. 23,42 si quis se videt merito derisum a sociis, ne graviter ferat, sed iocis interpositis risum de-at. **2** *avertere – abwenden:* CONST. imp. II 2 (a. 1198) quicquid contra nos adversitatis hactenus emerserat, pene sopivimus et pro nostra credimus de-ere voluntate. **3** *arcere – abhalten, abbringen:* ANNAL. Fuld. II a. 882 p. 98,21 imperatorem . . . ab expugnatione hostium pecunia corruptus de-xit *Liutwardus pseudoepiscopus.* RATHER. prael. 3,18 si . . . ipsae oves erraticae pastores student ab excessibus . . . de-ere. THIETM. chron. 6,41 p. 324,22 blandiciis atque minis ab eius *(ducis)* famulatu et auxilio de-untur *optimi.* 8,2. VITA Heinr. IV. 10 p. 33,33 dum . . . eos *(hostes)* . . . a sententia incoepti de-ret *filius. ibid. al. v. et vol. II. p. 1350,17.* **4** *alienare, separare – entfremden, trennen:* ALBERT. M. metaph. 1,1,5 p. 7,66 corruptelae consuetudinum et affectionum a natura de-unt hominem. **5** *demere, detrahere – abziehen, subtrahieren:* ANON. geom. I 4,5 ex hac *(summa)* . . . maioris

[Pörnbacher]

hypotenusae numerum in se ductum di-as. 4,11 ex hypotenusa . . . in se multiplicata . . . si de-xeris cathetum in se. *al.* Ps. Boeth. geom. 857 si quater lateris unius summam de-xeris. *al.* **6** *eximere, liberare – ausnehmen, befreien:* Form. Pith. B 80 tibi hanc epistolam evacuaturiam fecimus; de ipsos solidos tantum omni tempore de-tus et absolutus resedeas.

C *c. sensu praesentandi:* **1** *tradere – überliefern, weitergeben:* Dipl. Heinr. III. 63 p. 82,3 cuius *(abbatis)* . . . annuentes peticioni . . . ab antecessoribus nostris regibus . . . ad nos usque de-ta confirmavimus. Chart. Port. 28 presenti scripto ad posteros de-imus duos mansos . . . abbati de Porta . . . nos vendidisse. **2** *se praebere, ostendere – (sich) darstellen (als), sein:* Carm. de Bened. 412 cum . . . ossa . . . conlisa . . . iacerent . . . et totum corpus vulnus de-eret unum. **3** *explicare, demonstrare – darlegen, ausführen:* Dhuoda lib. man. inc. 53 quicquid . . . in hoc manuali inchoans de-xi volumine. **4** *proponere – anführen, vorbringen:* Conc. Merov. p. 106,6 ut . . . sanare ea debeat *episcopus*, quae in quaerimoniam de-untur. Dipl. Heinr. II. 199 si . . . advocatus aliquid . . . contra legem fecerit, in nostro palatino colloquio id de-atur. Petr. Dam. epist. 19 p. 180,12 illud . . . in testimonium de-bant *sapientes*. *al.* **5** *reddere – geben, ablegen:* Dipl. Merov. I 60 p. 54,11 eorum *(abbatum)* inter se de ac causa debirint de-ire r a c i o n i s (Form. Marculfi 2,4 l. 43 cum suprascribto domno illo ante tribunal Christi. Cod. Lauresh. 1 p. 267,31 cum ipso sancto Petro. *al.*). Leg. Lang. p. 132,11 sic s a c r a m e n t u m de-at *(sc. vir)*, sicut wadia dedit (Chart. Ital. Ficker 2 p. 3,36. *al.*).

D *c. sensu perficiendi:* **1** *con-, efficere, peragere – aus-, durchführen, bewirken:* Agob. 8,592 p. 444 ecce . . . que mala de-unt, qui diligunt mundum. Anon. IV mus. 1 p. 32,6 quaelibet longa *(sc. nota)* aequipollet longae et brevi . . . vel brevi et longae . . . vel ambobus, si bene armonice de-antur. *celebrare – abhalten:* Chart. Laus. 757 p. 609,19 (a. 1227) paratum fuit capitulum diem de-ere, sicut fuerat assignata. p. 610,11. **2** *impetrare, adipisci – erringen, erreichen:* Walth. Spir. Christoph. II 4,208 hic *(Abraham)* postquam magnum de-xit ab hoste triumphum. **3** *degere – verbringen, 'führen':* Arbeo Emm. 15 quibus honoribus tot tempora . . . v i t a m de-ret (Theodulf. carm. 8,3,15 tempora vitae. Dipl. Arnulfi 66. *al.*). Angilb. carm. 13,6 (MGPoet. I p. 417) da *(sc. Deus)* . . . tranquillo requiem de-ere vultu. Eugen. Vulg. calend. 111 decernunt *Paulus et Iohannes* quartę *(sc. kalendarum Iulii)* insomnem de-ere n o c t e m (Mirac. Hucberti 1,3 p. 820[A] di-ens. Albert. Aquens. hist. 11,5). Otto Frising. gest. p. 3,16 (epist. Frid. I. imp.) tres dies de-ximus. Chart. Heinr. Leon. 119 videns . . . vite transitionem vanis de-i illusionibus. *al.* **4** *agere – anhängig machen (cf. p.154,39):* Dipl. Karoli M. 248 p. 351,19 (spur. s. XII./XIII.) advocatum secum adducat *praepositus* et . . . ambo iudiciariam causam . . . de-ant.

E *c. sensu producendi:* **1** *continuare, propagare – fortsetzen, -fahren, weiterführen (absol.: l.55):* Radbert. Matth. 1, 1350 ut per eos *(Phares ac Zara)* linea generationis de-ta exhiberet Christum sibi ecclesiam in se . . . dedicasse (*sim.* 7,1687). Hucbald. mus. 32 per tonum, semitonium et tonum usque ad septimam de-es. Otto Frising. gest. 2,48 p. 156,5 pene usque inpresentiarum de-ta est haec controversia *(sim.* 2,15 p. 118,2 ad nostra usque . . . tempora. Dipl. Frid. I. 772 p. 326,18. *al.)*. Otto Sanblas. chron. 12 p. 14,2 a Iohanne Hircano usque ad regnum Herodis . . . hystoriam de-it *Petrus Manducator*. Albert. M. veget. 2,1 communia plantarum referemus . . . usque in particularia tractatum de-entes. *al.* **2** *multiplicare, cumulare – vervielfältigen, aufhäufen:* Smar. carm. 1,5,7 unus in immensum de-tus milia mille conficit. Adalbold. sphaer. 5 p. 307,2 hic idem . . . quadratus si septies in altum tollatur, CCCXLIII pedes reddit excessiones . . . suas et aream circuli secum in altum de-ens. p. 307,7sqq. **3** *refl. i. q. se expandere – sich ausdehnen, 'expandieren':* Chart. Argent. I 92 p. 73,14 (a. 1143) si quisquam prefatorum per mercature negotiationem se de-ere et mercando augeri voluerit. **4** *medial. i. q. procurrere – verlaufen, sich hinziehen, sich erstrecken:* Dipl. Merov. I 2 p. 4,28 (spur.) inde de-itur *terminus* de Fonte Caballorum per loca designata. Dipl. Otton. II. 212 cuius *(peciae de terra)* lateribus uni sancti Ambrosii terra adiungi dinoscitur . . ., quarto . . . via publica simul cum flumine . . . terendo de-itur. *intrans.:* Rather. prael. 4,32 l. 1290 cum regia recte de-ens dicatur . . . via.

F *c. sensu referendi i. q.* ἀναφέρειν, ἀνάγειν, *repetere – in Beziehung setzen, ab-, herleiten, zurückführen (auf):* **1** *gener.:* Dicuil epist. cens. (cod. Paris. N. A. 1645 f. 8[r]) quod nomen *(sc. calculus)* calci di-tum ab origine credo. Rather. prael. 6,3 l. 82 quae *(praecepta)* . . . a duobus illis maximis . . . de-ta. Ligurinus 1,81 ab excelso nomen de-is Othone. Albert. M. phys. 8,2,10 p. 610,45 oportet, quod hoc *(quod movetur)* de-atur usque ad primum movens se ipsum. *al.* *incipere – beginnen:* Flor. Lugd. carm. 5,178 anni circulus . . . Christi de-tus ab ortu . . . Christi concurrit semper in ortum. **2** *log. i. q. concludendo probare – 'deduzieren':* Eugen. Vulg. syll. 21,5 horum *(amnium)* alter fatur . . . thesis generalia curans, di-ens ductum, . . . dicitur ipothesis . . . alter. *v. et p. 150,39.*

adi. **deductus,** -a, -um. **1** *productus, longus – lang:* Frutolf. chron. a. 1091 visi sunt . . . vermiculi . . . ignoti . . ., grossitudine . . . muscis aequales, sed longitudine satis de-iores. *al.* *protensus, spatiosus – gedehnt, weiträumig:* Hucbald. mus. 7 tertius *(modus)* adhuc parvo di-ior, ut *eqs.* **2** *modicus, reductus – eingeschränkt, mäßig, 'reduziert':* **a** *tenuis, macilentus – schmal, mager:* Albert. M. animal. 1,222 'de-us' . . . et dependens vultus 'cogitatorem subdolum' et 'timidum' indicat *(ex Physiogn. 50)*. **b** *brevis, compactus, robustus – kurz, untersetzt, gedrungen:* Albert. Stad. Troil. 2,80 clarus voce, valens, formosus Oileus Aiax, corpus de-um, membra quadrata sibi. **c** *fastigatus – spitz zulaufend, 'verjüngt':* Theoph. sched. 2,27 p. 56,27 habeas ferrum solidatorium, quod sit longum et gracile, in summitate . . . grossum ac rotundum et in summo ipsius rotunditatis de-um et gracile. 3,5. **d** *attenuatus, depressus – schwach, abgeschwächt, gedämpft:* Ps. Galen. puls. (cod. Vr) 278 ydrofabicorum pulsus modicus est et de-us et incognitus. Mirac. Nicol. Brunw. 5 (4) p. 197,3 quo per viae spacium sancto erat *frater* loco propinquior, eo idem ille concentus di-ior factus est et obscurior.

adv. **1. *diducte.** *late – weit:* Einh. Marc. et Petr. I 3,16 cum . . . ad discutiendum marcorem se extenderet *mulier*, os paulo di-ius, quam debebat, aperuit.

2. *deductim. *paulatim – allmählich:* Theoph. sched. 3, 61 p. 113,14 quod *(tornatile)* sit in una summitate grossius et in tres costas percussum aequaliter ac magis magisque gracile deductum *(ed. ex V;* de-m *G)* usque in finem. 3,83 p. 147,3 incide ab unoquoque foramine fossam unam de-m usque ad maius. 3, 85 p. 150,23 sit *foramen* . . . de-m grossius et grossius. 3,88 p. 160,4 qui *(ferri)* sunt . . . de-m graciliores, ut possint ex forma deduci. *fastigate – giebelförmig, spitz zulaufend:* Rup. Tuit. trin. 4,18 l. 872 inferius trecentis cubitis ampla et de-m ascendendo cum in cubito esset consummata *arca*, ubi sinus altior, illic angustior et econtra, ubi humilior, illic erat et amplior.

subst. **deductum,** -i *n.* *aquae ductus, deductorium – Kanal:* Thietm. peregr. p. 53,6 (ed. Saint-Genois; add. ex cod. s. XV.) hanc . . . civitatem *(sc. Alexandriam)* ex Euphrate de-um in uno latere tangebat et in alio latere Magnum mare firmabat.

deductio (-ccio), -onis *f.* *script.* did-: *p.157,45.* **1** *proprie:* **a** *de anim. (de spiritu sancto: l.62):* **α** *comitatus, conductus – Begleitung, Geleit, Führung (de munere conducendi: l.68):* Amalar. off. 4,43,1 diximus . . . tres psalmos baptysmales per noctes nobis ad memoriam reducere tria opera Christi . . ., officia dierum baptysmalium spiritus sancti -em 'in terra recta' *(spectat ad Vulg. psalm. 142,10)*. Paul. Bernr. Herl. 36 ut raro se dixerit absque ipsius *(sancti Laurentii)* apparitione atque -e sacramenta . . . accepisse. Amadeus Laus. hom. 7,224 venerandos cives caeli in sui obsequio et -e paratos invenit *Maria*. Chart. Sil. D I 77 p. 51,12 nullus . . . exigat ab eis *(fratribus)* -es, legationes vel aliqua obsequia per vegicula. **β** *citatio, vocatio – Vorladung, Vorführung:* Hincm. epist. 169 p. 158, 16 in -e Rothadi . . . ad vestram *(i. papae)* praesentiam. **γ** *admissio, introductio – Zulassung, Aufnahme:* Vita Hildeg. Schon. 24 (ASBoll.[3] Apr. II p. 785[D]; c. 1200) ipse *(frater Eber-*

[Pörnbacher]

ardus) fuerat cooperator meae conversionis et procurator -is ad Schonaugiam. **b** *de rebus:* **α** *vectura, portatio – Fuhr, Transport, Lieferung (fere de servitio i. q. angaria – Fuhrfronde; de iure: l.11):* GUIM. poss. (MGScript. XIII p. 711,43; a. 1170/92) debent singula curtilia II mancaldia avene, unum et dimidium denarium ad -em. CHART. Rhen. med. III 369 si . . . dictam annonam prefixo tempore ei *(canonico)* non deduxerint *prior et conventus*, in dimidia marca ratione -is teneantur eidem. CONST. Melf. 1,54 si . . . a . . . impetrantibus esculenta vel poculenta seu ioectas aut -es recepisse . . . probentur *iustitiarii*. TRAD. Westph. IV p. 87,8 curia integra redimit -em tunnarum VIII denariis. *al. v. et p. 67,42.* *de actione lignum aqua vehendi ('Trift'):* CHART. march. Misn. II 426 (a. 1177) cum . . . omnimoda utilitate, quam . . . fratres . . . elaborare poterint in . . . lignorum -bus. CHART. Raitenh. 63 p. 59,24 concedimus . . . eis *(fratribus)* . . . decisionem lignorum in foresti nostro et -es eorundem lignorum sine omni exactione per fluvios adiacentes saline. *al.* **β** *(aquarum) ductus, derivatio, decursus – Ab-, Zuleitung, (Wasser-)Lauf (fere de iure):* CHART. Naumb. 213 p. 192,25 (a. 1153) tradidit episcopus . . . molendinum cum rivi -e. CHART. Mar. Magd. 75 p. 68,37 ut . . . nulla . . . fiat aquarum coartacio sive -o sive fossata. CHART. Friburg. 35 p. 20,7 agri curtis . . . per se steriles necesse habent cuiusdam aquę -e irrigari (*sim.* 36 p. 21,24). **γ** *secretio, purgatio – Ausscheidung, Reinigung:* NOTULAE Wilh. Cong. 1314 usus istius *(pulveris)* . . . eis *(patientibus)* incipit esse -o, ut etiam eo carere nollent. **δ** *ablatio – Entwendung:* ACTA civ. Rost. A I 1,32 p. 41 (s. XIII.med.) Iohannes sellator *(sc. proscriptus est)* propter -cionem bonorum. **ε** *coniunctio – das Zusammenziehen, Verbindung, Zusammenführung:* GLOSS. Roger. I A 1,14 p. 540, 32 si . . . accidat spasmus, non potest fieri -o labiorum *(sc. vulneris)* in unum.

2 *meton.:* **a** *agmen, pompa – (Geleit-)Zug, Prozession:* IULIAN. TOLET. Wamb. 30 sequebatur deinde hunc regem suum longa -e ordo suorum dispositus ministrorum. **b** *colonia (monasterii) – Tochtergründung (eines Klosters):* EPIST. Teg. 4 fraternae . . . -cionis augmentum merito vestrę pietatis asscribimus. **c** *aqua derivata – abgeleitetes Wasser:* GESTA Ern. duc. I 2,170 quando ex eis *(plateis)* oportuisset emendari salebras, rivorum . . . -o repente super eas emittebatur. **d** *radius – Strahl:* CHRONOGR. Corb. p. 64,29 si sol obductus nubibus per quosdam anfractus emittat in terram longos valde suos splendentes -es. **e** *ductus, linea, lineamentum – Linie, Strich:* HUCBALD. mus. 14 idem . . . modi lineari inter eas *(voces)* -e signentur. *adde:* HUCBALD. mus. 21 cum di-e VI chordarum, quarum vicem lineae teneant.

3 *translate:* **a** *gener.:* **α** πρᾶξις, *effectio, modus agendi, actio – (Durch-)Führung, Tätigkeit, Beschäftigung:* PAUL. AEGIN. cur. 49 discemus . . . ex . . . victus -e (*3,10,1 p. 151,5* ἐκ . . . διαγωγῆς) et tempore et regione. ALFAN. premn. phys. 1,69 p. 17 aut . . . facta sunt *(sc. quae facta sunt)* causa habitaculi illius generis . . . vel curationis sive -is vel repausationis. 40,14 p. 130 ut . . . constituat *anima* animales dispositiones in bonam habitudinem -e (*PG 40,772B* ἀγωγῇ) congrua et diaeta convenienti. ALBERT. M. pol. 7,13P p. 726a,31sq. 'utiles . . . virtutum . . . ad vacationem et -em sunt'; -em vocat relevationem taedii, quod est in otio. **β** *delectatio, gaudium – Zeitvertreib, Ablenkung, Ergötzung (de oblectatione spirituali: l.59. al.):* TRAD. Reichersb. 237 (c. 1200) quandocumque -is c a u s a ad nos declinare ipsum *(Hainricum)* contingeret (CHART. Aschaff. 83. GESTA Hort. Mar. 21 p. 586,10. *al.*). STATUT. ord. Teut. p. 46, 35 permittimus . . ., ut fratres lupos . . . et leones . . . non ad -cionem, sed ad communem utilitatem . . . persequantur. p. 57,6. ALBERT. M. metaph. 11,2,11 p. 497,60 '-o' (*p. 1072b,14* διαγωγή) et delectatio in coelestibus est semper . . . talis, qualis *eqs.* CHART. Stir. IV 166 volumus . . . ipsum monasterium . . . venationum -bus . . . congaudere. *al.* *adde:* CAES. HEIST. Elis. I 12 p. 361,12 puerulis ad -em temporis distributa *(sc. sunt vasa)*. **γ** *dilatio – Verzögerung, 'Verschwendung':* CHART. Eberb. 69 p. 140,3 (a. 1209) quos *(testes)* enumerare -o temporis esset. **b** *spec.:* **α** *math. i. q. detractio – Abzug, Subtraktion:* CHART. Ital. Ficker 407 p. 420,30 (a. 1247) confiteor accepisse . . . CXXXV l. den. . . ., et facta -e . . . inter me et te tibi retinuisti et excomputavi CCXXV libr. p. 420,39. **β** *mus. i. q. continuatio, series – Fortführung, Abfolge (de hexachordo):* IOH. GARL. introd. mus. p. 160a ponimus unam litteram et -em in lineam et aliam in spatio; . . . si queratur, quid sit -o et unde dicatur, notandum sic: -o est totalis dictio, scilicet *eqs.* **γ** *log. et philos. i. q.* ἀπαγωγή, *relatio, ratiocinatio – Verhältnis, Ableitung, 'Deduktion':* ALBERT. M. phys. 6,2,3 p. 469,59 hoc probatur per -em a d i m p o s s i b i l e, si detur oppositum (praedicam. 3,11 p. 216a,7). cael. 1,3,2 p. 59,16 istae sunt -es divisionum Avicennae. anal. pr. 2,7,6capit. de -e, quid et quot modis fiat. *ibid. saepe*.

deductivus, -a, -um. *referens, deducens – zurückführend:* ALBERT. M. cael. hier. 15 p. 247,55 'revelationes . . . manifestatione secretorum . . . et circumreductione . . . subiectorum . . . et perfectione -a (*PG 3,340A* καταγωγικῇ) altarum . . . illuminationum'.

deductor, -oris *m.* **1** *dux, comes – (An-)Führer, Begleiter:* GODESC. SAXO carm. 10,2,16 existens *(sc. Deus)* tuis -r ad promissam patriam. CONC. Karol. B I 47B,7 in eo concilio . . . fuit, quo nepos meus Lotharius per mendacia, quantum ex -bus suis, subriperetur. GERHOH. aedif. 28 p. 156,16 si aliquando . . . a principe -es armatos accipiat episcopus. *ibid. al.* **2** *pressor – Treiber:* YSENGRIMUS 6,173 tu *(sc. patruus Ysengrimus)* -or eris prędę, rex tutor, ego index.

deductorium, -i *n.* **1** *aquae ductus – Wasserleitung:* SIGEB. GEMBL. chron. a. 417 ubi *(sc. in ecclesia)* . . . hora baptizandi solebat aqua divinitus manare et statim ex sese redire nullo -o . . . apparente. **2** *fusor, fusorium – Ausguß, 'Gießer':* THEOPH. sched. 3,59 p. 110,24 fac . . . in anteriori parte *(sc. calicis)* -um, unde vinum effundatur.

deductum *v.* deduco.

deductus (did-), -us *m.* **1** *comitatus – Geleit:* EREMB. Bertin. (MGScript. XV p. 523,37; s. XI.1) quatinus . . . nobilissimorum quorumlibet comitatu mulieris suae *(comitis)* quam honorificus haberetur -us. **2** *tractus – Verlauf, Ausdehnung:* MIRAC. Donat. (MGScript. XIV p. 178,1; a. 1091/92) mons gignitur et plano -u . . . in altitudinem cumulatur. **3** *de aqua i. q. derivatio – (Her-, Zu-, Ab-, Um-)Leitung:* MAGNUS chron. a. 1189 p. 512,35 postquam longo et difficili -u de loco, qui dicitur Lind, induxisset *praepositus* fontem aquae in claustrum. CHART. Westph. VII 439 cum . . . questionem movissemus . . . super bonis Marsvelde et di-u fluvii molendinum impellente. *meton. i. q. fluentum (aquarum), canalis – (Wasser-)Lauf, Graben:* DIPL. Merov. III A 66 p. 183,38 cum . . . aquis aquarumve -bus. CHART. episc. Spir. 136 p. 152,37 (dipl. Frid. II.). **4** *de tempore i. q. cursus, lapsus – Lauf, das Verstreichen:* CHART. episc. Halb. 448 (a. 1208) ne . . . super emptione premissa aliqua possit di-u temporis ignorantia suboriri. 467. 475 l. 4. CHART. Berg. Magd. 89 p. 65,11 temporum. *al.* *Pörnbacher*

***deduplatio** (-pp-), -onis *f.* *dimidiatio – Halbierung, Teilung durch zwei:* ANON. algor. Salem. p. 4,17 in subtractione et -pplatione et divisione . . . unitas in proximam versus dextram transferatur differentiam *eqs.* p. 10,20 eodem modo probari debet subtractio, dupplatio, -pplatio. *alleg. de divisione animae et corporis:* ANON. algor. Salem. p. 12,38 sequitur in ⌞unoquoque nostrum⌟ (uno quoque nostram *ed.*), secundum quod propheta testatur dicens, -pplatio: 'quis est homo *eqs.*' *(Vulg. psalm. 88,49)*.

***deduplo,** -are. *dimidiare – halbieren, durch zwei teilen:* ANON. algor. Salem. p. 8,7 -a ultimum, id est XVIII, habesque IX. p. 8,18 -a ultimum *(i. VIII)* addeque uni parti I, deinde duc alteram partem per alteram videbisque totalem summam; verbi gratia VIII -a, duc modo IV per V, et surget numerus iste XX. p. 10,10 -a duplatos *(sc. numeros)* et ecce radix.

1. *deebrio, -are. *sobrium facere – ernüchtern:* WOLFHELM. ad Meginh. (ed. H. Stiene, Konrad v. Braunweiler. 1991. p. 64,11; a. 1076/79) consequens est, ut, dum nocet, quod inebriat, pro remedio desideres, quod -at.

2. deebrio *v.* debrio.

***deequito,** -avi, -are. **1** *intrans. i. q. equo descendere – absitzen:* MARCUS chron. (MGScript. XIV p. 53,55; s. XIII.)

[Weber]

quem *(ducem)* imperator -ans cum sua milicia . . . honorifica ostenssione recepit. **2** *trans. i. q. rapere, furari – rauben, stehlen:* ACTA civ. Rost. A I 1,40 p. 42 (s. XIII.[med.]) Martenus iener Iohannis de Fodhe *(sc. proscriptus est)* pro equis, quas -vit Danis de He. 1,41 p. 42 Iohannes de Kremese pro equis, quas -vit Danis (*aliter ind. p. 340 s. v.* dequitare).

deerro, -avi, -are. **1** *proprie i. q. deviare, de via deflectere – sich verirren, vom Weg abkommen:* WANDALB. Goar. 2,11 p. 57,3 coorta repente densissima nube et nebulis tenebrosissimis subsecutus ita in flumine -vit *imperator*, ut *eqs.* **2** *translate i. q. errare, falli – sich täuschen, sich irren:* HEIRIC. Germ. I alloc. 17 si non insipidus -at augur. *Weber*

deescordia *v.* discordia.

deex (de ex) *praep. c. abl. ex – aus:* PIRMIN. (?) scar. 8 emanavit de (de ex *A*) latere eius *(Christi)* sanguis et aqua. THEOD. AMORB. Bened. I 5 patroni sui glebam aureis invasatam cistellis de ex imis perudi *(ed.: i. lacrimis madentes)* sustollunt *fratres*. *Antony*

***deexeo,** -ii, -ire. *effluere – herausfließen:* CATAL. reg. (MGLang. p. 497,23; s. X./XI.) quod *(corpus Formosi)* dum huc illucque crebrius iactaretur, etiam sanguis -iit.

***defabricor,** -ari. *destruere, delere – zerstören:* MIRAC. Bert. 10 p. 515,20 inreverens . . . coepit *curialis quisquam* eam *(crucem)* -ari stilo ferreo, qui sool vocatur.

defactus *v.* deficio.

defaecatio (-fec-), -onis *f.* *purgatio – Reinigung:* Ps. GALEN. anat. 3 p. 172[D] creavit Deus . . . fel . . . et posuit ipsum annexum hepati adiuvans hepar super decoctione (defe-em *V*) cibi.

defaeco (-fec-), -avi, -atum, -are. *script.* -fet-: *l.38.*

(a faece) purgare, deliquare – (vom Bodensatz) reinigen, läutern: **1** *proprie:* **a** *strictius:* **α** *de liquoribus (fere de vino, musto):* WALAHFR. hort. 348 potius longo tibi -ta labore dona placent. RUD. TRUD. gest. praef. p. 228,1 nova musta naturali motu adhuc calentia et necdum prorsus -ta avidius sumantur. REIN. LEOD. annal. a. 1217 p. 676,38 hoc anno in Mosella vinum fuit habundans, set superveniente repentino frigore cruda remanserunt et male -ecata. ALBERT. M. veget. 3,114 motu . . . suo turbat *mustum* terrestre cum humido et -ari (defetari *var. l.*) et depurari non permittit. 6,35 per sex menses maturatur *balsamum* et -atur. *al.* *medial. i. q. subsidere (modo faecis) – sich absetzen, (als Bodensatz) niederschlagen:* Ps. GERH. CREM. sal. II 73 facies illud *(vitriolum)* cooperire aqua clara . . . et dimitte, donec resolvatur et -bitur. 75 misce cum ligno bene et postea dimitte, donec -etur. 79 dimitte, donec -etur et assumat suam claritatem, et abiicias faeces. **β** *de metallis:* DIPL. Arnulfi 140 p. 213,31 centum libras defecati a u r i . . . persolvat *persona violatrix* (URSO qual. 174. *sim.* INNOC. IV. registr. B 19 marcam defecati argenti). **b** *latius i. q. a sordibus mundare – vom Schmutz befreien, säubern:* OTTO FRISING. chron. 8,9 p. 404,18 aer . . ., sive in subtilitatem etheris transeat, sive in propria substantia manens liquatus et -ecatus existat, nequaquam *eqs.* ALBERT. M. veget. 3,64 calidum . . . albificat corpora terrea subtilia et -ta. animal. 4,60 ex illo terreo sic bene -to efficiuntur concae politae et nitentes. *al.* CONR. MUR. summ. p. 172,14 de c e r a cum pice bene depurata seu -ecata (CHART. Bern. III 297 p. 278,25). *usu medic.:* YSENGRIMUS 7,56 -ecat nimium prodigus exta sopor. **2** *in imag. vel alleg.:* **a** *gener.:* GESTA Apoll. 738 pectus -eca liventi prorsus ab ira. EPIST. Ratisb. 1 p. 275,18 si quid, quod sanctam fidem impugnaret, invenirem, non solum non abhorrerem, immo pede retracto -ecata sententia dorsum verterem. 30 p. 363,15 quamvis plebei phylosophi . . . minus -ecata ratione quid exprimant. GREG. IX. registr. 365 p. 278,30 cum . . . pensatur ratio in te *(sc. Friderico imperatore)* . . . et imaginatio -ecata in rei comprehensione sensibilis. **b** *eccl.:* RHYTHM. 148,84,3 kaput et reliquos artus aqua munda dilue et internos esqualores gratia purifica, cunctis ut abire sinas *(sc. peccator se ipsum)* -ecatum (defectum, defactum *var. l.*) fecibus. EPIST. var. I 41 p. 564,7 Sigeberheto . . . indignus universalis ecclesiae matricularius in Domino Iesu -ecate caritatis salutem. PETR. DAM. epist. 50 p. 122,17 sit ergo conscientia tua pura . . . atque ab omni labe nequitiarum spiritalium -ecata. CHRONOGR. Corb. p. 62,4 quoniam . . . ad ipsius pacis visionem -ecati cordis elucubrationem anhelatis. CONR. EBERB. exord. 5,2 l. 66 qui . . . puram et -tam religionem professi mundo . . . abrenuntiavimus. *saepe.* *tollere – entfernen:* UFFING. Ida 2,1 p. 482,41 nostrorum solertia . . . prioris ignaviae squalore -ecato angustis curavit addere rebus honorem.

adi. **defaecatus,** -a, -um. **1** *mundus – lauter:* VITAE patr. Iur. 34 ut solent capti mente . . . per Christi famulos expulsione daemonum puriores -ioresque restitui. **2** *pulcher – schön:* HUGO TRIMB. registr. 285 -ecatissima carmina cuderunt *poetae veteres*.

adv. ***defaecate.** *diligenter – sorgfältig:* NICOL. I. epist. 33 p. 303,22 cetera . . . Arsenio . . . -issime prosequenda non indecenter . . . scriptis et dictis iniunximus.

defaetigatus *v.* defatigo.

***defalcatio,** -onis *f.* **1** *proprie i. q. resectio – das Abschneiden:* WILH. CONG. chirurg. 1473 excrescit caro superflua; . . . istius -o sic fit: *eqs.* **2** *translate:* **a** *solutio – Bezahlung, Tilgung:* CHART. Basil. A I 325 (a. 1222) commutari promittam pro -e dictarum viginti marcharum receptarum, quandocunque fuero requisitus. CHART. Duisb. 94 p. 121,8 promittimus . . . civibus, quod nos universa debita notoria . . ., que in utilitatem seu -em debiti dicti domini ducis venerunt, . . . persolvemus. **b** *subtractio – Abzug:* REGISTR. Xant. p. 80,14 summa . . . si tota daretur . . . nulla -e facta. CHART. Col. II 433 sic . . . de -e quinquaginta marcarum observabitur, quousque totum debitum fuerit persolutum.

***defalco,** -atum, -are. (de *et* *falcare) **1** *proprie i. q. resecare – (ab-, zurück)schneiden, mähen:* WILH. CONG. chirurg. 326 fiat incisio ipsius palpebre . . ., et tantum -etur de eo, . . . quod *eqs.* 1476 si . . . hec ligatura facta fuerit de filo corticis laureole minoris, cicius -atur *caro*. CHART. Argent. I 412 p. 310,4 tantum de pratis, quam quatuor viri una die possunt -are. ALBERT. M. veget. 7,98 in ea . . . proportione oportet -ari de virgis et ramis, quod *eqs.* ANNAL. Prag. III a. 1283 p. 208,22 laesit *frigus* etiam segetes frumenti hyemales et aestivales . . ., ita quod in plurimis locis -tae sunt propter suam infructuositatem. **2** *translate:* **a** *abstrahere, auferre – abziehen, wegnehmen:* **α** *in univ.:* CHART. Basil. A I 401 p. 582,15 (a. 1249) decimam bladi, vini et feni tam de feodo . . . quam de aliis bonis de dicto feodo -tis, concessis vel alienatis. CHART. Heist. 149 p. 233,8 (epist. papae) reputandum est non solum imperium, sed abusivum aliquid de datis vobis elemosinis aliorum avaricia vel invidia -ari. CHART. Basil. A II 218 p. 277,9 nec occasione grandinis seu tempestatis . . . de . . . censu quicquam debet detinere seu -are *capellanus. saepius.* **β** *retinere, deducere – einbehalten, abrechnen:* CHART. Rhen. med. II 102 p. 139,15 (a. 1190) duos denarios . . . de summa quatuor marcarum . . . in perpetuum -andos. CHART. Salisb. III 1079 p. 625,34 centum quinquaginta marcas denariorum Frisacensium de prima tercia pecunie nobis iam solute tenebimur -are. CHART. Worm. 309 duos denarios, qui nobis . . . a maiore ecclesia solvebantur, et XIIII de orreo dictorum fratrum . . . -amus, ut *eqs. al.* **b** *imminuere, constringere – schmälern, beschneiden:* CHRON. Vill. cont. 4 (MG Script. XXV p. 228,20; c. 1276) dum hec *(ducissa)* ecclesiam . . . deprimeret ac eius iura -aret ac sibi appropriaret. CHART. Mekl. 1554 p. 645,25 episcopi decima restringitur, subtrahitur, -atur.

subst. **defalcata,** -orum *n.* *territoria concessa – abgetretene Ländereien:* CHART. Stir. II 161 p. 242,1 (dipl. Frid. II.) quas *(cathedrales)* . . . ex -tis a tua diocesi certis distinxisti limitibus.

***defalero** *v.* *dephalero. **defamo** *v.* diffamo.

defando *v.* defendo.

defatigatio (-fet-), -onis *f.* *confectio, consumptio – Erschöpfung, Ermüdung:* GESTA Trud. cont. I 8,10 p. 276,23 fratres . . . gravissima affligebat defe-o tum ex longo itinere, tum *eqs.* p. 276,35. OTTO FRISING. gest. 2,26 p. 131,29 tot impulsionum ac maxime s i t i s -e fracti ultimaque desperatione correpti Terdonenses (2,33 p. 141,14). FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 108,24 quatenus ab illa -e . . . quiescere valeant *aves rapaces* sic extentis alis. 2 p. 182,30 inquietationem . . . dicimus omnem illam -em, quam facit falco. *ibid. al.*

defatigo (-fet-, -fęt-), -avi, -atum, -are. **1** *trans. i. q. conficere, fatigare – ermüden, erschöpfen:* **a** *corpor.:* IOH. SCOT.

[Weber]

praedest. 16,8 l. 280 qui sitire et esurire volunt et in libidinem ardescere et -ari, ut libenter edant ..., amant indigentiam. THIETM. chron. 6,15 cum exercitu itinere ac inedia iam -to (7,23 p. 426,3). WOLFHER. Godeh. I 17 propter crebras ieiuniorum et vigiliarum assiduitates senio iam et labore defe-tus (OTTO FRISING. gest. 2,34 p. 142,19). FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 108,19 frequens ... motio alarum ipsas *(aves)* -ret, et -te longum volatum facere non valerent. *al.* **b** *spirit.:* **α** *in univ.:* CONC. Rem. 30 (MGScript. III p. 677,24; a. 991) quod concilium longis dilationibus -verint *defensores*. THIETM. chron. 7,40 regina ... bello -ta. HILDEG. epist. II 13,1 p. 369,28 ipse *(Martinus)* humanam ... transgrediens possibilitatem in Deum vivum aciem mentis -bat. *expressius i. q. taedio afficere – überdrüssig machen:* RUD. TRUD. (?) gest. 9,17 multis profectionibus ad curiam imperatoris Heynrici fatigatus, sed non defe-tus *abbas Theodericus*. **β** *depellere – abbringen:* EINH. Karol. 7 p. 10,15 magnanimitas regis ac perpetua ... mentis constantia nulla eorum *(Saxonum)* mutabilitate vel vinci poterat vel ab his, quae agere coeperat, -ari. **2** *intrans. i. q. contendere – sich bemühen, sich begeben:* VITA Ger. Bron. 19 p. 669,31 quatinus ad sui *(sc. regis)* praesentiam usque dignaretur -are.

***defebrio,** -ire. *febrire, febri laborare – Fieber haben, fiebern:* GLOSS. med. p. 17,8 causae (*leg.* καύσῳ) -unt *(sc. aegroti)*, id est incendiose et aestu acerrimo iactantur. *Weber*

defec- *v.* defaec-.

defectibilis, -e. **1** *imperfectus, incompletus, vitiosus, tenuis – unvollkommen, unvollständig, mangelhaft, schwach:* **a** *in univ.:* ALBERT. M. sent. 3,2,9 p. 34ᵃ,26 nominatur *caro* -ior pars, ideo, ut ostendatur Christum ... infirmiora nostra accepisse (4,8,6 p. 191ᵃ,20). div. nom. 7,17 p. 350,22 scientia Dei non est -ior nostra. eth. I 537 p. 462,78 reflexum procedit in debilius esse, sicut lumen reflexum ad corpus opacum procedit lumen -ius. *ibid. al.* **b** *suppletionis indigens – der Ergänzung bedürftig:* ALBERT. M. eth. II 1,3,9 p. 42ᵃ,10 operatio ... felicitatis -is est; ... oportet, quod cooperantia habeat. **2** *caducus, fugax – hinfällig, vergänglich:* VITA Burch. Worm. 12 p. 837,37 soror mea, vides res mundanas, quam fragiles ac -es sunt. *usu subst.:* DIPL. Heinr. III. 99 si ... temporalia bona ... donare studuerimus, ... pro -bus ęterna nobis comparare non dubitamus. ALBERT. M. euch. 3,1,8,1 p. 271ᵃ,29 si uniretur *cibus (i. Christus)* nobis -bus *eqs.*; cum autem nos cibo uniamur, qui incorruptibilis est, tunc *eqs*.

adv. ***defectibiliter.** *imperfecte – unvollkommen (usu philos. in perfectione mixta q. d.; de re v. J. de Vries, Grundbegriffe d. Scholastik. 1983. ind. s. v. eminenter):* ALBERT. M. div. nom. 7,16 p. 349,42 quod est in aliquo in potentia, non est in ipso eminenter, sed -r. *huc spectare vid.:* ALBERT. M. div. nom. 7,13 p. 346,62 quod quaedam participant divinam sapientiam per essentiam et quaedam per resonantiam, sicut sensus, et quaedam -r (*cf. PG 3,868*ᶜ ἔκπτωσιν σοφίας), sicut daemones.

***defectibilitas,** -atis *f.* *imperfectio, inclinatio ad defectum – Unvollkommenheit, Neigung zum Fehlen:* ALBERT. M. summ. creat. I 4,69,4 p. 719ᵃ,26 quod inferior portio rationis propter mollitiem et -em dicitur caro et mulier: ex vicinitate ... carnis saepius emollescit in delectationibus carnalibus. ALBERT. M. summ. theol. II 9,36,4 p. 397ᵃ,40 quod ... non habuerunt *Adam et Eva* in statu primo infirmitatis defectum, tamen infirmitatis habebant -em: poterant enim peccare. HUGO RIPELIN compend. 5,2 p. 153ᵃ,20 sicut ... creatura pro sua -e suo principio semper eget *eqs.*

defectio, -onis *f.* *script.:* deff-: *p.162,4.9.* -eci(o): *p.162, 29.* -cci(o): *p.162,6.29.* *adde* ANON. coit. 1,1,7. *al.*

1 *transitio, proditio, rebellio – Abfall, Verrat, Aufstand:* CONC. Karol. A 56ᴬ,66 p. 723,19 quod filiorum vestrorum *(sc. Ludowici Pii)* -o atque inprobitas ... in ... facinus excrevisse cognoscitur. VITA Ludow. Pii 18 quod quedam Uuasconum pars ... -em meditata in rebellionem adsurgeret. WIDUK. gest. 2,25 -is causam edicere ... super nos est. *al.* **2** *remissio, deminutio, absentia, recessio – das Nachlassen, (Ver-)Schwinden, Ausbleiben, Abnahme, Rückgang:* **a** *gener.:* WIDUK. gest. 1, 25 cum ... se morbo sensisset laborare pariter cum -e primae fortunae, vocat *rex* fratrem. **b** *natur.:* ANON. astrolab. p. 372, 20 dum naturae legibus lunaticas augmentationes et -es ipsum oceanum patitur. **c** *medic.:* TRACT. de aegr. cur. p. 244,21sq. deff-o appetitus fit ex humoribus concreatis ... vel ex -e naturalis virtutis. **d** *astron. i. q. eclipsis – (Sonnen-, Mond-)Finsternis:* SERMO de sacril. 16 quicumque <in> -ccionem lunae ... vasa lignea ... battent *eqs.* EINH. Karol. 32 p. 36,6 per tres ... annos et solis et lunae creberrima -o ... visa. MARIAN. chron. a. Chr. 34 p. 502,17 deff-o solis facta est. ANNAL. Brunw. a. 1147 qua -e horam pene integram fixus et immobilis ... stetit *sol. al.* **e** *gramm. i. q. ellipsis – Weglassung:* BALDW. VICT. dict. 4,28 nostra tempora ... brevitate gaudent ...; non solum ... -o fit (sit *ed.*) verbi sed etiam nominis *(sc. in salutatione)*. **3** *defatigatio, imbecillitas – Erschöpfung(szustand), Schwäche:* **a** *gener.:* **α** *in univ.:* METELL. exp. Hieros. 4,914 quos *(sc. fugientes)* macilentorum -o tardat equorum, hos *(sc. equos)* ascendebant, quos cesis eripiebant hostibus. **β** *vitium corporis – Gebrechen:* WALAHFR. Gall. 2,5 daemoniaci ibidem curati ... sunt ..., paraliticorum eliminata *est* -o. **γ** *tabes, decessus – das Dahinsiechen, Sterben:* ANNAL. Altah. a. 1035 inaudita mortalitas animalium et -o apium omnem Baioariam multum afflixit. *in imag. i. q. interitus – Tod, Untergang:* RHYTHM. 146,37,6 lapis mihi finis, simul -o lignum *(de pipere in mortario)*. **b** *medic.:* RECEPT. Lauresh. capit. 179 p. 90 pulvera ad -em cordis. 1,39 ad -em stomachi ... facit mirifice *catapotium* (ANTIDOT. Augiens. p. 62,4). *al.* CONSTANT. AFRIC. theor. 9,25 p. 46aʳ in suffocatione matricis -o nascitur ex corruptionibus ... et -o cordis vocatur. 9,33 p. 48bʳ -o epatis. TRACT. de chirurg. 669 visus -ccio (-ecio *var. l.*). ALBERT. M. animal. 14,29 elevatio colerae vel nimii sanguinis ... cerebri inducunt -es. *al.* **4** *perditio – Verlust:* **a** *gener.:* ALBERT. AQUENS. hist. 6,19 quinque mangenarum *(i. machinarum iaculatoriarum)* -e. **b** *philos. de abiectione formae (in explanatione loci perperam traditi, ut vid.):* ALBERT. M. sent. 1,18,9 dicendum, quod omne, quod nascitur ..., aut exit de potentia cum abiectione formae *eqs.*; si primo modo, vocat Hilarius per -em generari, sicut calamus ex grano *(Hil. trin. 5, 37,5* per desectionem; *inde Petr. Lomb. sent. 1,18,3,2* per desectionem *[P,* per -em *cett.])*.

defectivus, -a, -um. **1** *pass.:* **a** *imperfectus, insufficiens, deficiens – unvollständig, ungenügend, mangelhaft:* **α** *gener.:* EPIST. Hann. 48 p. 93,30 vererer ..., <ne> ... huic insufficiens negotio cassa et -a videretur *intentio mea*. *haud idoneus – unbefriedigend:* CLEM. IV. registr. 668 p. 688,3 quod ... Urbanus ... inquisitionem ... episcopis ... commisit; quorum processus sibi exhibitos ... reputans -os idem negotium fratribus ... commisit. **β** *gramm.:* ALDH. ad Acirc. 113 p. 154,16 verba ... -a ..., ut libet, placet, piget *eqs.* ERCHANB. gramm. p. 94,17 'pudet, taedet, paenitet', quae *(verba)* ideo -a dicuntur, quia in prima et secunda persona deficiunt. *al. alleg., per compar., in ludo verborum:* ANSELM. HAV. dial. 2,9ᶜᵃᵖᵢᵗ. quod Pater et Filius et spiritus sanctus non sint -a nomina, sed sufficientia. NICOL. BIBER. carm. 1444 ea, que nocitura videtis, ... quod sint pluralia nolo; immo preoptarem, si -a notarem. HUGO TRIMB. sols. epil. 203 dum crimen in propatulo sit numeri pluralis, virtus in umbraculo stat ... in se ipsa tamquam nomen -um arens. **γ** *natur.:* ALBERT. M. animal. quaest. 8,22 p. 196,8 cum ... talia animalia careant sanguine et per consequens sunt -a in calore. **δ** *astron. de eclipsi lunae:* MEGINFR. (?) carm. p. 649ᴰ -as ... partes. **b** *minutus – vermindert, geschwächt:* ACTA imp. Böhmer 965 p. 672,33 (a. 1239) cuius *(papae)* ... propositum invenietur instabile et potentia -a. *adde de voce submissa vel haesitante:* TRANSL. Auct. 5 -a voce prae stupore ac gaudio. *cf. p.163,11.* **c** *caducus, fragilis, brevis – hinfällig, vergänglich, kurz während:* ARNOLD. RATISB. Emm. 2,18 p. 1035ᶜ cesset homo deflere pro -i luminis amissione, quod semper manentis certitudinem habet. DIPL. Heinr. III. 326 p. 446,36 quotiens ... religiosis ... ex substantia hac transitoria aut honore -o votive aliquid aucmentamus *eqs.* VITA Heinr. IV. 13 p. 43,32 felix es, imperator Heinrice, qui ... turbolentum regnum pro tranquillo, -um pro aeterno ... mutasti. *usu subst.:* EPIST. Worm. I 2

p. 17,33 o ammirabile commertium: emi possunt incorruptibilia corruptibilibus, . . . -is perpetua. **2** *act. i. q. defectum efficiens – Mangel, Verlust bewirkend (usu philos.):* ALBERT. M. phys. 1,3,17 p. 75,31 causa . . . erroris in moribus . . . non est effectiva, . . . sed est -a, scilicet corruptio vel impedimentum alicuius principiorum. eth. II 1,3,1 p. 31ᵃ,44 ne ex -a *(sc. virtute)* repositorum . . . domus dissolvatur. summ. theol. I 19, 77,1 p. 797ᵇ,22 in actibus privativis sive -is.

adv. ***defective.** *de locutione i. q. vitiose, balbe – fehlerhaft, stammelnd:* CONR. MUR. summ. p. 141,15 homo . . . pre ira, pre nimio desiderio . . . loquitur -e. *cf. p.162,64.*

***defecto,** -avi, -atum, -are. **1** *laedere, violare – schädigen, verletzen:* CONST. imp. I 424,6 (a. 1083) si . . . aliquem vulneraverit *liber vel nobilis* vel quolibet alio modo -verit. 424,7. *ibid. al.* **2** *minuere, infirmare – mindern, schwächen:* DIPL. Karoli III. 88 p. 143,5 monachis . . . ad suos usus -ta provisione ipsius Autprandi concedi iubemus, unde . . . victum . . . possint habere. CONSTANT. AFRIC. grad. p. 386,28 sensum . . . debilitat *semen nigri papaveris* et -at atque animalem interficit virtutem.

defector, -oris *m.* **1** *qui desciscit,* ἀποστάτης *– Abtrünniger:* REGINO chron. a. 871 p. 103,4 Adalgisus . . . paratum se . . . fuisse ad eius *(imperatoris)* obsequium profitetur, numquam -bus se assensum prebuisse iuramento confirmat. a. 893 p. 141, 11 Odo . . . -es persequitur. a. 900 Zuendibolch . . . incendiis ac rapinis cuncta devastat arbitratus -es, qui . . . ab eo defecerant, inmaniora et peiora faciens ad se revocare posse. **2** *depositor – einer der absetzt:* RATHER. Metr.ᵗᵢᵗ. lugubris relatio Ratherii . . . ex exsule praesulis . . . facti, infecti, refecti, defecti iterum, quo solus factor, infector, refector, -r novit omine facti, infecti *eqs.*

***defectuosus,** -a, um. *imperfectus, defectivus, vitiosus – unvollständig, mangelhaft, fehlerhaft:* **1** *in univ.:* ALBERT. M. animal. quaest. 12,20 p. 237,57 natura . . . numquam de se -a providit illis partibus coopertoria, sicut oculo palpebras. HIER. MOR. mus. 24 p. 177,14 magis -us est *cantus*, si terminos tonorum suorum non implet. 26 p. 194,24 quoniam -a est *vulgaris positio*, ideo positionem, quae Iohannis de Garlandia est, subnectimus. **2** *c. colore quodam:* **a** *egenus – entbehrungsreich:* ALBERT. M. pol. 1,6ʰ p. 45ᵇ,22 plures lucrandi modos permiscentes et ‘supplentes ⌊-issimam vitam⌋’ (*p. 1256ᵇ,3* ἐνδεέστατον βίον) *eqs.* **b** *mancus – verkrüppelt, lahm:* WILH. SALIC. chirurg. 2,9 p. 332ᴱ membrum, quod restaurari poterat . . . saltem pro parte, amplius sensum nec motum habere poterit, sed erit -um. **c** *peccans – sündig:* CHRON. Reinh. a. 1216 p. 590,45 o vere optimum . . . virum, qui se propter amicum reputari -um voluit.

adv. **defectuose.** *prave, reprehensibiliter – auf falsche, tadelnswerte Weise:* GREG. CAT. chron. I p. 116,15 quatinus -e vivatis et cogitare de ęternis minime valeatis.

defectus (deff-), -us *m.* *abl. sg.* -o: *p.164,62.* **I** *spectat ad desertionem:* **A** *strictius i. q. transitio, proditio – Abfall, Verrat:* HUMB. Sim. 3,42 p. 250,27 quotquot in fine mundi sub maximo -u christianae fidei antychristum sequentur seducti. LIGURINUS 5,243 cum . . . per totum florerent gaudia regnum, ut . . . perfecta decoris gloria nullius -u partis adesset. CONST. imp. II 222 ut, quantumcumque tuo vellemus tam turpi -ui condolere, non possimus imperiale moderari regimen . . ., quin *eqs. al.* *de perfidia:* METELL. exp. Hieros. 5,366 collectos in turre iubens, Boimunde, venire -u fidei violabas iura trophei. **B** *latius:* **1** *secessio – Auszug:* SIGEH. Maxim. 13 (12) fratres . . . intolerabili afflictatione . . . depressi regiam clementiam adierunt . . .; -um tandem a monasterio . . . meditabantur. **2** *intermissio – Aufgabe, Abbruch:* SIGEH. Maxim. 1 p. 25ᴰ cum constet contemptum . . . seniorum ad animae periculum, -um vero in coeptis spectare ad ridiculum.

II *spectat ad minutionem:* **A** *strictius i. q. deminutio, remissio – Abnahme, Rückgang:* **1** *gener.:* **a** *in univ.:* BEDA temp. rat. 29,47 imitatur . . . lunae cursum mare . . . quodam sui status profectu -uque perenni, ita ut . . . maior minorve quotidie redeat aestus. HILDEG. scivias 2,5 l. 171 ut luna semper incrementum et -um in sua constitutione habet . . ., sic *eqs. al.* *intermissio – Unterlaß:* HEITO Wett. 5 angelus . . . laudavit confugium eius . . . hortans eum . . . sine -u similiter acturum. **b** *labes – das Ein-, Absinken:* RUD. FULD. Leob. 4 p. 123,39 intellexit *abbatissa* . . . ex -u terrae *(sc. tumuli)* poenam sepultae *(sc. sanctimonialis)* et severitatem iusti iudicii Dei perpendit ex detrimento sepulchri. **c** *exsiccatio – das Austrocknen, Verdunsten, Versiegen:* RHYTHM. 146,3,2 me pater ignitus, ut nascar, creat urendo; et pia -u me mater donat ubique *(de sale in aqua soluto)*. HROTSV. Gong. 198 coepit *vir gnarus* depromere verbis fontis -um. **2** *medic.:* MAURUS urin. I p. 18,45 urina discoloratur et attenuatur sine deff-u febris. **3** *natur. i. q. retardatio incrementi – das Zurückbleiben (in der Entwicklung):* ALBERT. M. animal. 7,173 profectus . . . et -us animalium . . . causatur ex aere et cibis . . . terrarum. **B** *latius:* **1** *infirmitas, debilitatio, languor – Schwäche(anfall), Erschöpfung, Entkräftung:* **a** *gener.:* **α** *in univ.:* TRANSL. Dion. Ratisb. 26 p. 366ᵇ,14 quasi -um passus votum suum prosperari tacita prece submurmurat *Gisilbertus*. HERM. IUD. conv. 8 p. 95,14 intollerabilis carnis -us paululum me aque circa meridiem coegit insumere. NARR. itin. nav. p. 190,30 tunc primo vidimus -um eorum *(paganorum)*; nam macilentissimi erant. THIETM. peregr. 18,3 plurima sunt pericula illius deserti; . . . calor . . ., cuius nimietas cogit homines transeuntes ad -um *eqs.* CAES. HEIST. hom. exc. 31 p. 28,31 quidam . . . in corpore deficiunt, ut . . . nichil audiant vel senciant; talis -us magnus est anime profectus. *al.* **β** *arefactio – das Verdorren:* CHART. Lux. IV 556 p. 654,36 (a. 1281) que *(ligna)* ventorum impetu vel proprio -u iacentia inveniuntur. **γ** *ruina, interitus – Verfall, Niedergang:* TRAD. Frising. 483 (a. 823) omne . . ., quod in . . . saeculo habetur, transire quamque et ad -um tendere nulli dubium est. FORM. Sangall. II 27 ut . . . nec adversarii . . . de regni nostri -u vel casu glorientur. OTTO FRISING. chron. 5,1 p. 229,23 cerne populum illum, . . . quondam orbis dominum, ad tantum venisse -um, ut *eqs. al.* *adde de interitu generis (‘Aussterben’):* DIPL. Otton. II. 86 p. 102,8 quamdiu ex . . . Christi ancillarum *(sc. Bertae atque Hathwigae)* genere aliqua . . . digna . . . repperiatur, . . . eligatur, post autem huius generis d<efe>ctum de ceteris . . . abbatissa constituatur. **b** *medic.:* **α** *in univ.:* AESCULAPIUS 21 p. 30,5 -us s t o m a c h i maxime fit ex vini putredine (RECEPT. Lauresh. 3,26). TRACT. de aegr. cur. p. 146,27 deff-us visus multis modis habet fieri. *al.* *in imag.:* BRUNO QUERF. Adalb. A 18 p. 23,18 ille *(episcopus)* . . . ad papam ait: ‘. . . -ui meo pone remedium’. DIPL. Frid. I. 581 p. 58,4 -ui humanę memorię . . . huius privilegii antidotum opponentes. **β** -us cordis *i. q. syncope, praeceps virium lapsio – Ohnmacht:* MAURUS phleb. p. 8ᵃ quod in sinocha inflativa et in asmate debet . . . fieri flebotomia . . . usque ad -um cordis. p. 12ᵃ quia sincopis est -us cordis, ex cuius -u sequitur perturbacio et infrigidacio tocius corporis. **2** *iactura, perditio, damnum, lacuna – Einbuße, Verlust, Schaden, ‘Ausfall’:* **a** *gener.:* **α** *in univ.:* HELM. chron. 71 p. 137,4 indigenae . . . redemerunt se inmensa pecunia, -um quoque vectigalium integraverunt cum cumulo. ALBERT. M. eth. II 5,2,10 p. 359ᵃ,34 agricola . . . pro modio tritici calceamentum accipiens . . . -um . . . habebit. *al.* **β** *de amissione:* HROTSV. Sap. 1,4 numquid . . . adventus muliercularum . . . adducere poterit detrimentum? :: permagnum. :: quod? :: pacis -um. **b** *publ., iur., canon.:* **α** *in univ.:* TRAD. Patav. 96 (a. 1013/45) infra eiusdem mensis spacium, quo -us seu mutilatio prenominatę summę eveniret. CHART. Aquens. 77 pro -us sui *(sc. fratrum)* multiplicis recompensatione. ACTA civ. Rost. C 1, 361 p. 134 Henricus . . . posuit Rigardo hereditatem suam . . .; pro -o ipse fideiussit. CHART. Sangall. B 613 ne nobis aliquis -us in nostris censibus sucumbat vel eveniat. *saepe.* *c. negat. de emolumento (‘Ertrag’):* CHART. Worm. 350 p. 228,30 (a. 1269) ad illum censum respectus habebitur pro non -u, qui in futurum posset emergere de curia prenotata. **β** *de lite amissa i. q. perditus (causae) – Niederlage (im Prozeß):* CHART. civ. Hild. 209,5 (c. 1249) si quis . . . in querimonia -um patitur, ipse vadiabit advocato LX solidos. **γ** *afflictio – Beeinträchtigung:* GERH. STED. annal. p. 205,32 ecclesia Dei in Stedereburch . . . ex cottidianis -bus deiecta immo ad nichilum redacta suo egebat reformatore.

[Konstanciak]

CHART. Babenb. 170 p. 228,26 vita mortalium per momentaneos -us tamquam umbra pretereunte. **c** *geom. de anguli latere i. q. sublatio – das Verschwinden:* GERB. geom. 4,4 acutus angulus . . . quantitate indiffinita usque in ⌊lineam directam⌋ (lineae -um *var. l.*) coarctari valet.

III *spectat ad indigentiam:* **A** *strictius i. q. egestas, penuria, inopia – Bedarf, Mangel, Not:* **1** *gener.:* **a** *in univ.:* EPIST. Hildesh. 83 in tanto . . . necessariorum -u nullus potest esse discentis affectus. NARR. itin. nav. p. 191,3 nec panis fiebat propter -um a q u e (CHART. Hall. 185 p. 173,20). HIST. de exp. Frid. imp. p. 77,11 nos in maximo -u et fame fuimus. CHART. episc. Hild. II 76 nos ad eiusdem ecclesie -um in mancipiis sublevandum Ymmicam mulierem . . . contulimus. CHART. Raitenh. 173 p. 149,17 cum . . . ecclesiam . . . contulerit pleno iure in subsidium vestri deff-us. CHART. Bund. 1207 p. 6,4 ad supplementum deff-us divini cultus volentes utilitati ecclesiae providere. *al.* **b** *c. colore quodam:* **α** *completionis indigentia – Ergänzungsbedürftigkeit:* CONR. MUR. summ. p. 57,6 undecimum *(vitium dictaminis)* est principalium verborum nimius -us . . .; exemplum: ego, ne illa, que illum *eqs. meton. i. quod completionis indiget – das der Ergänzung Bedürftige:* ANON. IV mus. 2 p. 48,13 si aliquis -us fuerit praedictorum, in postpositis plenius patebit. **β** *exceptio – Einschränkung:* FROWIN. explan. 7,4 l. 402 libera nos sic a malo, ut plene et toti sine -u adhaereamus summo bono. **γ** *facultas insufficiens – Unvermögen:* HROTSV. prim. 544 pro -u mentis solito muliebris. ALBERT. M. div. nom. 7,17 p. 350,17 si aliquod exemplar sit in artifice, quod non producat in opus, hoc procedit ex -u artificis. **2** *publ., iur., canon.:* CHART. Basil. C I 371 p. 279,32 (a. 1259) ego Hugo iunior . . . renuntio . . ., si quod ob -um etatis michi conpetere dinoscitur *eqs.* (*item de aetate:* CHART. Gosl. II 93 propter -um annorum). **3** *natur. et medic.:* CONSTANT. AFRIC. coit. 2,12 cum . . . superhabundaverit hec humiditas in cerebro et fuerit indigencia et -us ventositatis in corde, semen emittitur. *al.* ALBERT. M. veget. 1,165 quando transplantantur *plantae* ad alia loca, . . . parvae sunt propter -um augentis, quod secundum naturam congruit eis. animal. 1, 318 -us quantitatis virtutis magnitudine recompensant *musculi fortes.* **4** *gramm. de vitio nimiae brevitatis (de re v. F. Quadlbauer, Die antike Theorie der genera dicendi. 1962. §78,30. 31):* ALBERT. M. metaph. 8,1,4 p. 394,16 universaliter in his quaedam dicuntur secundum superabundantiam et quaedam secundum -um. **B** *latius i. q. defectio, absentia – das Fehlen, Nicht-Vorhandensein, Ausbleiben:* **1** *gener.:* **a** *in univ.:* BERNO ton. prol. 9,31 idem neumarum -us . . . proveniet, nisi *eqs.* THIOFR. Willibr. II 2,771 mensuratum *(sc. marmor)* medio minus est pede visum; -u merent *omnis sexus et aetas.* STATUT. ord. Teut. p. 87,19 ne in domibus minoribus ex -u sacerdotum culpa remaneat impunita. FRID. II. IMP. art. ven. 4 p. 95,24 si . . . propter -um succursus non retinebit eam *(gruem) falco eqs.* CHART. Argent. II 40 p. 25,14 cum . . . fabrica . . . ecclesie . . . sit inchoata et propter -um consumacionis eius *eqs.* CHART. Babenb. 404 p. 250,17 ne . . . propter -um instrumentorum igne exustorum iustitia eorum *(monasteriorum)* periclitetur. CHART. Friburg. 169 circa -um cappellani vobis in Domino condolemus. *al.* **b** *de voce deficiente:* MUS. ENCHIR. 1,29 sive sursum sive iusum sonos in ordine ducas usque in -um vocis. ARCHIPOETA 5,21,1 -us vocis. **2** *publ., iur., canon.:* **a** *in univ.:* CHART. Salem. 54 p. 83,9 (epist. papae a. 1194) licitum . . . sit vobis . . . fratrum vestrorum testimoniis uti, ne pro -u t e s t i u m ius vestrum in aliquo valeat deperire (CHART. Burgenl. I 71 p. 42,29. *al.*). CONST. Melf. 1,44 cognitionem . . . civilium causarum in -u camerariorum et baiulorum ad officium suum pertinere cognoscant *iustitiarii. al.* *remissius i. q. dilatio – Verzug:* CHART. Lux. III 471 p. 523,23 (a. 1264) si filius dicti comitis . . . esset in -u, ita quod non acciperet in uxorem nostram filiam . . . infra dimidium annum *eqs.* **b** *de -u natalium q. d.:* SUMMA dict. Saxon. 11,51 p. 304,18 (epist. papae) -um, quem tibi natalis qualitas attulit . . ., amputamus . . . dispensantes *eqs. (item de venia apostolica -ui natalium indulgente:* ALBERT. STAD. chron. a. 1240 p. 366,3 [epist. papae] intellecto, quod -um in natalibus pateretur *praepositus* . . ., ad electionem non processerunt *episcopi* ipsius. p. 366,14 super huiusmodi -u auctoritate apostolica dispensantes *eqs. al.).* CHART. Wirt. VI 1666 p. 69,15 cum idem Bur. . . . nativo sue prolis deff-u, qui apud vulgus unsempaeri dicitur, inpediente non esset infeodabilis *eqs.* **3** *medic. et natur.:* HILDEG. caus. 2 p. 106,18 de m e n s t r u i -u (WILH. CONG. chirurg. 1566). ALBERT. M. animal. 1,205 cum . . . ille *(spiritus visivus)* sit lucidus, -us eius in occulo causat tenebras. **4** *astron. i. q. eclipsis (solis vel lunae) – (Sonnen-, Mond-)Finsternis:* DUNGAL. epist. 1 p. 570, 14 de ratione -us solis. POETA SAXO 5,603 rei tantę congrua prodigia: . . . -us solis luneque. HILDEG. fragm. 424sq. in -u lune incipientis deficere, ventus orientalis ad -um eam afflat. *al.* ANNAL. Reichersb. a. 1133 perhibent . . . physici -um solis non fieri, nisi *eqs. al.*

IV *spectat ad vitium:* **A** *strictius i. q. macula, mendum, delictum – Makel, Fehler, Vergehen:* **1** *gener.:* **a** *de specie, aspectu:* **α** *in univ.:* CARM. Bur. 164,4,1 non in visu -us *(in descriptione puellae).* *expressius de corpore manco i. q. truncatio, imbecillitas – Verstümmelung, Gebrechen:* INNOC. III. registr. 1,307 cum pro tam enormi -u ad sacros non possit ordines promoveri *(sc. abbas sinistra manu carens).* ALBERT. M. veget. 5,46 non dicitur homo colobon . . ., quando per maciem sine -u (*p. 1024ᵃ,26* ἀκρωτήριον) membrorum diminuitur. animal. 1,250 ocasionem . . . dico -um, qui praeter naturae intentionem accidit in membro. **b** *de actu:* SALIMB. chron. p. 398,2 de gravibus penitentiis, quas archiepiscopus . . . dabat famulis suis, quando faciebant -um. **2** *theol. de -bus hominum propriis:* **a** *in univ.:* ALDH. virg. I 18 p. 247,10 quae *(virginitatis gratia)* . . . numquam -u dirae mortalitatis marcescit. DAVID compos. 2,16,1 in nobis . . . quadruplex -us est, unde ad malum proni sumus: ignorantia, concupiscentia, malitia, infirmitas. ALBERT. M. incarn. 38 p. 210,6sqq. sitis, fames et mors et alii -us, qui naturales dicuntur; ignorantia . . . et concupiscentia . . . sunt -us animae rationalis. sent. 3,15,1[capit.] an Christus accepit nostros -us. *al. v. et p.161,58.* *adde de vitio morum:* CONST. imp. II 215,19 (a. 1239) illum *(episcopum)* habere . . . Christi vicarium . . . indigne fatemur . . . ob persone deff-um. **b** *peccatum – Sünde:* HILDEG. scivias 3,5 l. 243sq. homo habet in se duas vocationes, desiderium videlicet fructus et concupiscentiam -us; . . . per concupiscentiam -us vocatur ad mortem. CHART. Brixin. 65 p. 70,32 ibidem *(sc. in capitulo)* . . . offensas, iniurias et -us suos proponat *canonicus.* **3** *publ., iur., canon.:* **a** *in univ.:* DIPL. Otton. II. 290 si . . . aliquis de advocatis inutiliter res monasterii tractaverit . . ., non solum in illius -u occurrimus, verum etiam nostre dignitatis gratiam perdere non dubitet. CHART. Rhen. inf. II 258 p. 133,25 iurgia, -um mensurandi et pistrandi magister civium iudicabit. *al.* **b** *spectat ad reprehensionem ('Anfechtungsgrund'):* CONST. imp. II 236 (a. 1242) ut omnis . . . -us et materia scandali . . . auferatur. CHART. Sigeb. 118 p. 229,8 cum . . . prefata instrumenta impugnata fuissent, nos tamen eisdem fidem . . . adhibemus . . ., si quis -us fuit vel esse videbatur. CHART. Salem. 426 p. 4,37 prebemus assensum supplentes -um pro posse, per quem inposterum dicte vendicioni posset obviari. *al.* **c** *spectat ad culpam:* CHART. Lux. IV 55 p. 63,31 (a. 1267) si . . . comes Flandrensis in hoc ex nostro -u custus vel expensas fecerit . . ., nos eidem . . . dampna . . . totaliter refundemus. **4** *mus.:* **a** *in univ.:* HIER. MOR. mus. 24 p. 177,23 primi gradus imitatur *gradus pulchrior* -us. **b** *vox absona – Mißton (usu meton.):* ARIBO mus. p. 9,22 si . . . disiunctio tetrachordorum esset penitus . . ., creber in cantu -us occurreret. **5** *philos.:* ALBERT. M. metaph. 1,1,7 p. 11, 11sq. frequenter fallit *experimentum* ex -u regulantis et non tantum ex -u rei, circa quam est opus. **B** *latius i. q. vitiositas, vilitas – Fehlerhaftigkeit, Minderwertigkeit:* CONR. HIRS. mund. cont. 25 quia -u despectuque proprio index sui mundus termini ipsos cultores suos . . . persequitur. *de praestantia minuta:* CHART. Argent. I 315 (a. 1247) quatuor marcas pro -u argenti, quod non fuit purum. *Konstanciak*

defedo *v.* defoedo.

***defeminatus,** -a, -um. *effeminatus, muliebris – unmännlich, weibisch:* RICHER. SENON. gest. 4,31 p. 318,13 abbas et conventus pusillanimes et -i tam cito victi voluntati advocati se

[Gansweidt]

miserabiliter subdiderunt.

defencio *v.* 1. defensio.

defendiculum, -i *n.* *munimentum, propugnaculum – Befestigung(sanlage), Bollwerk:* CHART. Pruss. I 181 p. 132,30 (a. 1246) volumus . . . , ut via larga in circuitu maneat civitatis, ne accessus ad -a precludatur.

defendo (deff-), -fendi, -fensum, -ere. *script.* diff-: *p.168,9. adde* GLOSS. II 168,56 St.-S. *form.: inf. praes. pass.* -ier: *l. 46. gerundii:* -fend(um): *l. 66. p. 169,15.* -fando: LEG. Lang. p. 97,32. *depon.: p.168,3. usu refl. vice pass.: l.67; absol.: l. 30. p. 168,65. 169,1. 12. 17. adde* TRAD. Frising. 108a. *struct. notabiliores: c. gen.: p.168,70. c. praep.:* de: *l.23. 59.* ex: *l. 52. pendet:* ne: *l. 28. 32. 33. adde* VITA Burch. Wirz. 4. quin *(post negat.): p.169,54. partic. perf. pro adi.: p.168,7.9. al.*

I *arcere, propellere, prohibere – fernhalten, (ab-, ver)-wehren, (ver)hindern:* **A** *trans.:* **1** *obi. homines:* **a** *repellere – zurückstoßen, abweisen:* ALDH. virg. I 32 p. 274,4 quae *(prostituta)* . . . per Timotheum presbiterum . . . apologitica verborum veritate acsi fixa peltarum testudine -itur. **b** *refl. i. q. obsistere, reniti – sich widersetzen, auflehnen, zur Wehr setzen:* ANNAL. Nazar. a. 786 p. 159,26 voluerunt *Thuringi* se -ere de rege Francorum. THEGAN. Ludow. 39 filius . . . expectavit adventum patris et voluit se -ere. **2** *obi. res:* **a** *in univ.:* LEG. Wisig. 6,4,3 p. 266,26 qui *(iudex)* voluntarius -ere recusabit interpellantis iniuriam. CHRON. Thietm. 5,19 cum vicinorum fruges vi diriperent eosque hoc -entes cederent *Bavari.* CARM. Bur. 165,1,7 -e, ne involvat me procella. CHART. Rhen. med. III 479 si canonici . . . vellent . . . ea *(ligna)* . . . deferre, ipsi homines habebunt auctoritatem -endi. CHART. Brand. A XVI 16 ne . . . aliquis . . . ecclesiam . . . valeat impedire, warandia -emus. *al.* **b** *interdicere, vetare – untersagen, verbieten, verweigern:* GESTA Camer. cont. II A 431,4 presul . . . -it omni populo, ne ab illis abiurati recipiantur clerici. 433,1 hoc -so episcopus exivit urbem. CHART. Brand. A XIV 17 p. 13,12 si . . . hospes domus iudici mansionem suam non -erit . . ., hospes innocens erit, si profugus evaserit. **B** *intrans. i. q. obstare – hinderlich, im Wege sein:* MOSES PANORM. marisc. 1 p. 145, 21 scaliones *(i. dentes)* . . . -unt eis *(equis)*, quod non possint macinare anonam.

II *defensare, tueri, servare – verteidigen, (be)schützen, in Schutz nehmen, bewahren:* **A** *gener.:* **1** *obi. anim. (fere homines; animalia: l. 51) eorumque vita, status:* **a** *strictius:* **α** *in univ.:* LEX Alam. 90 si . . . ille fugit et ille alius *(sc. parium commilitonum in pugna)* -it (-at, -et *var. l.*) se. WALTHARIUS 85 nec . . . spes fuerat saevis -ier a r m i s (WIDUK. gest. 2,17 p. 82,11. *al. sim.* THIETM. chron. 6,22 sagittis, quibus . . . -untur *[sc. hostes]*). 927 v i t a m toto -ere nisu (CHART. Babenb. 183 p. 250,42. *sim.* WALTH. SPIR. Christoph. II 5,224 lumen -ere vitę). FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 59,1 quam astutiam habent *aves* in -endo pullos. *persaepe. v. et p.169,54. in deprecatione:* PURCH. Witig. 353 ut defensores -ant *(patroni)* . . . nos ex insidiis . . . hostis. STATUT. ord. Teut. p. 131,10 te *(sc. Dominum)* . . . exhoramus, ut . . . famulos tuos . . . ab omnibus temptacionibus inimicorum tutos -sosque custodias. *al.* **β** *tutum reddere – retten, in Sicherheit bringen:* ADAM gest. 3,42 p. 185,1 multi nostrum ibi perfossi, ceteri fuga -si (dispersi, sunt -si *var. l.*). **γ** *refl. i. q. se eripere, eximere – sich befreien:* HELM. chron. 72 p. 138,19 -it se dux de circumventione principum. **δ** *adiuvare, levare – Beistand leisten, erleichtern:* WALAHFR. Wett. 936 instantes . . . preci nostrum -ite finem. **b** *latius i. q. credere – glauben (an):* TRAD. Garz. 18 (c. 1135/46) notum sit cunctis Christum confitentibus et -entibus, quod *eqs.* **2** *obi. res corporeae:* **a** *strictius:* **α** *in univ.:* LEX Baiuv. 10,18 signum, quod . . . ponitur . . . campum -endum (-fendi, -endi, -fendum *var. l.*). ARBEO Emm. 30 p. 71,1 ut . . . a nivium infusione . . . se -ret *humus.* CAPIT. reg. Franc. 77,18 de forestis, ut forestarii bene illas -ant. WALTHARIUS 60 patriam -ere dulcem (THIETM. chron. 5,33. *al.*). MAURUS (?) anat. II p. 10,19 inter haec omnia *(membra)* unum est principale; et ipsum quaedam sunt -entia, quaedam expurgantia. ALBERT. M. animal. 1,595 utilitas eius *(diaphragmatis)* est -ere spiritualia. *saepe. in deprecatione:* EIGIL Sturm. 13 p. 144,9 Dominum Christum illum *(locum)* . . . tueri et sua invicta potentia -i (-ere *var. l.*) implorabant *fratres.* **β** *custodire – bewachen:* LEX Alam. 78,6 si quis canem, qui curte -it . . ., occiderit. **b** *latius:* **α** *(circum)saepire, praecludere – einhegen, umzäunen, (ab)sperren:* LEG. Wisig. 8,3,12tit. si p r a t u m -sum a pecoribus naufragetur (PETR. CAS. [?] chron. 4,20 p. 488,20). LEG. Lang. p. 174,15 si quis porcus in s i l v a alienam diff-sam (-sa, defensata, defensatam *var. l.*) miserit (TRAD. Frising. 70. *al.*). CAPIT. reg. Franc. 77,10 unusquisque comis duas partes de herba in suo comitatu -at. ACTA civ. Wism. A 501 (c. 1260/72) ut -ant agros, sive in fossis sive in sepibus. *al.* **β** *velare, operire – bedecken, verhüllen:* WILH. HIRS. const. 2,34 p. 1092D quibus *(cortinis)* dorsalia -antur. LIBER ordin. Rhenaug. p. 127,26 inmobilia *(ornamenta)* . . . velamine . . . deff-unt *custodes ecclesiae.* **γ** *occupare, reservare – einnehmen:* EBERH. HEIST. Betel 121 imam *(partem templi)* sol sibi -it, cum pronus ad equora tendit. **3** *obi. res incorporeae:* **a** *strictius:* CONC. Merov. p. 103,4 libertas *(sc. a servitio absolutorum)*, si a quocumque pulsata fuerit, cum iustitia ab ecclesiis -atur (defensetur *var. l.*). CONC. Karol. B I 14 p. 162,16 qui *(Constantinus)* . . . christianam religionem -ere . . . coepit (GREG. VII. registr. 4,2 p. 297,19. *al. sim.* ALCUIN. epist. 202 p. 336,21 vestra *[sc. Karoli]* . . . sancta voluntas . . . catholicam atque apostolicam fidem . . . -at. *al.*). GREG. VII. registr. 1,11 p. 19,14 -endo veritatem (CHART. Raitenh. 284 p. 229,3). IDUNG. PRUF. dial. 2,401 quidam abbas de ordine vestro volens -ere suam ipsorum *(sc. sui ordinis)* irregularem consuetudinem. *al.* **b** *latius:* **α** *tenere, obtinere – behaupten, innehaben:* WANDALB. martyr. 116 quinas Magra pio nonas -it amore. CARM. de conc. mens. 18,2 Maius undecim *(sc. regulares)* -it. **β** *postulare, exposcere – verlangen, fordern, beanspruchen (für):* HERM. AUGIENS. gloss. Rom. 3,29 (ed. B. Bischoff, Anecdota. 1984. p. 40) fides . . . orditur a loco *(sc. sanctae scripturae)*, quem gentes sibi -unt in Abraham. 3,30 p. 41. THANGM. Bernw. 13 p. 764,16 hac tuitione locum ac regimen sibi -ens *episcopus.* LIGURINUS 9,299 hunc more vetusto . . . sibi princeps -it honorem. **γ** *affirmare, asserere – versichern, beteuern, behaupten:* CONSUET. Marb. 186 ut non presumant *fratres* procaciter -ere, quod eis visum fuerit. CHART. archiep. Magd. 452 p. 585,18 nullam mihi innocentiam volo -ere. ALBERT. M. metaph. 11,1,2 p. 461,56 Stoicorum . . . schola tota -it universalia esse principia . . . rerum.

B *publ. et iur.:* **1** *obi. homines:* **a** *spectat ad protectionem:* COD. Karol. 32 p. 539,14 tu, bone . . . rex, . . . sanctam Dei e c c l e s i a m . . . -ere digneris (THEGAN. Ludow. 6 p. 182,13. *al. sim.* ALCUIN. epist. 148 p. 241,25 -e sponsam Domini Dei tui). CONC. Karol. A 24B 2,7 vidue, pupilli, orfani . . . ab episcopis . . . -antur *(sim.* WIPO prov. 70. *al.)*. CONST. imp. I 426,9 fugitivum servum nullus -at (prohibeat *var. l.*); qui -erit, poenam fugitivi subeat. CHART. com. Mansf. I 36 in recompensationem . . . dampnorum per nos . . . factorum officiales . . . episcopi . . . -emus. *saepe.* **b** *spectat ad impetitionem refutandam:* FORM. Wisig. 11 quem *(servum)* . . . iure tuo . . . vindices ac -as. LEG. Lang. p. 93,15 nisi ipse, qui possedit *(sc. praedia)*, . . . cum s a c r a m e n t u m suum se *(om. pars codd.)* -at (LEX Baiuv. 16,17. *al.*). TRAD. Frising. 154Ob custode . . . eos *(sc. censuales)* tributario iuri sanctę Marię sanctique Corbiniani -ente. CHART. Bund. 1207 p. 8,39 quod presentes canonici se de comunibus sumptibus deff-ere teneantur. CHART. Xant. 251 p. 164,2 de quibus bonis cum . . . sacerdos legitime . . . fuerit investitus et . . . -sus. *al.* *in duello iudiciali:* EDICT. Roth. 365 ut praebeat filius sacramentum . . ., quod pater ipsius *(sc. appellantis)* debitor non fuissit, aut per pugna -at (se -at, -ere *var. l.*). **c** *spectat ad expurgationem:* RIMB. Anscar. 38 p. 73,36 ut non iuramento nec testibus se ullus eorum, qui in . . . rapacitate maculati fuerant, -ret. GERH. AUGUST. Udalr. 1,23 l. 58 cum suis adiutoribus a . . . crimine se -ere studuit *Adalpero.* ANSELM. BIS. rhet. 3,3 servitutis vel furti te . . . non -isti, set *eqs.* CHART. Solod. I 344 p. 192,19 cum prioris procurator se super hoc iure deff-ere non valeret. *al.* *in duello iudiciali:* LEX Alam. 86,4 si quis hominem

[Gansweidt]

occiderit et negare voluerit, . . . cum tracta spata -at (-atur, -et, -ant, -it *var. l.*). LEX Baiuv. 17,6 ˌ-at *(sc. testis)* seˌ (-at *var. l.*) cum campone suo, si recte iuravit. THIETM. chron. 2,39 si aliquis . . . eam *(uxorem ducis)* armis -ere voluisset. **2** *obi. res (apes: l. 25):* **a** *strictius:* LEX Baiuv. 1,1 apud episcopum -antur (-atur, -at *var. l.*) res ecclesiae *(sim.* CONC. Karol. A 39[B],9. *al.).* TRAD. Frising. 227 p. 210,22 clericus et . . . suus advocatus . . . adstabant et hac c a u s a fortiter -bant (FORM. Senon. II 10. *saepius*). GREG. VII. registr. 1,60 p. 88,7 ecclesię . . . i u r a -ere volens *episcopus* (DIPL. Frid. I. 580. *al.*). CHART. Tirol. notar. I 207 quicquid . . . Nicolaus fecerit tam in agendo, -endo, placitando. *persaepe.* **b** *latius:* **α** *vindicare – geltend machen, Anspruch erheben (auf):* LEX Alam. 89,2 pater eius *(infantis defuncti)* habeat licentiam cum lege ipsas res *(sc. hereditatem maternam)* -ere (-endi, -fendi, defensare *var. l.*). TRAD. Frising. 437 p. 376,28 videbat *presbyter,* quod nequaquam contradicere vel -ere poterat. TRAD. Lunaelac. 60 tradidi marcam q u e r e n d i ac -endi potestatem (DIPL. Conr. II. 146 p. 198,4. *al.*). THIETM. chron. 8,20 presentibus . . . optimatibus suis . . . id -ere non valentibus, iudiciaria lege hunc *(forestum)* restituit *rex*. TRAD. Welt. 95 quod uxori suę *(sc. Adelberonis)* . . . ad vitam suam -ret *(sc. praedium) Macili. saepius. v. et p.168,57. (in proprium) reservare – (als Eigentum) sicherstellen:* LEG. Wisig. 8,6,1[tit.] de inventis apibus -endis. **β** *confirmare, comprobare – bestätigen, beweisen, nachweisen:* FORM. imp. 17 p. 298,42sq. per hanc nostram auctoritatem easdem res et mancipia ipsius ecclesie legaliter -antur, sicuti per eadem strumenta, si igni absorta non fuissent, legibus -i potuerant *(inde* DIPL. Otton. III. 204. *al.).* CHART. Rhen. med. I 219 p. 277,38 prestaria firma et stabilis permaneat tam monachorum quam laicorum fidelium manibus . . . roborata atque -sa. DIPL. Otton. III. 405 p. 838,34 quam commutationem si ostendere et rectam esse interrogatus deff-ere vellet *raptor.* LEX fam. Worm. 30 p. 644,6 si . . . homicida . . . suam innocentiam per duellum -ere voluerit. *v. et p.168,65.*

III *punire, ulcisci – (be)strafen, sich rächen:* LEG. Wisig. 3,4,13 ut nec agnitum uxoris adulterium accusare publice vel -ere (deferre *E2*) valeant *viri.* GLOSS. I 482,32 St.-S. -ret irrahhi. IV 303,41 Simon Petrus . . . purum hominem -ere uurekan gestivit.

subst. **defensa** (deff-), -ae *f.* (-us, -i *m.: l.67*) **1** *proprie:* **a** *gener. i. q. defensio, tuitio – Verteidigung, Schutz:* RYCCARD. chron. a. 1229 p. 161,16 imperator . . . veniens Calvum, ubi nonnulli de papali exercitu convenerant ad -am. NARR. de Gron. 25,100 o ceca fortuna, que tantum virum a tot periculis mortis . . . eripuisti, ut eum . . . sine omni -a occidi permitteres. **b** *publ. et iur. i. q. pax indicta (nomine imperatoris invocato) – Friedegebot (unter Anrufung des Kaisers), Friedebann (de re v. H. Dilcher, Die sizilische Gesetzgebung Kaiser Friedrichs II. 1975. p. 107sqq.):* CONST. Melf. 1,16[tit.] de -is imponendis, et quis eas imponere possit. p. 167,5 domino, qui contra -am (deff-as O) venerit. 1,17[tit.] *saepe.* ACTA imp. Winkelm. I 487 p. 407,33 quos *(sc. fideles)* . . . non reverentia nostri culminis . . ., non -a . . . defendere potuit, quin impie trucidarent *(sc. seditiosi)* eosdem. **2** *meton.:* **a** *gener. i. q. castrum, propugnaculum – Burg, Bollwerk:* CONST. Melf. 1,43 p. 456,21 si castellanos . . . et custodes -arum nostrarum invenerint *capitanei* per fraudem . . . male sibi commissa tractasse. *fort. huc spectat:* ACTA imp. Winkelm. I 1000 p. 760,19 (c. 1251/66) si de appellacionibus, -is, massariis fuerit negocium, expediantur per magnum senescallum (*cf.* 874 causas appellacionum delegatorum a nobis et castrorum ac feudorum quaternatorum, que curia nostra tenet, . . . audiendas). **b** *publ. et iur. i. q. area prohibita, foresta – gebannter Grund, Banngebiet, 'Forst' (de re v. LexMA. IV. p. 658sqq.):* LEG. Lang. p. 174,20 (s. VIII./IX.) si . . . homo, qui . . . porcos habit, . . . miserit . . . suos aut alienus in -um (-os, in ipsa silva aut clausura in glande defensa *var. l.*). CONST. Melf. 1,88,1 nemorosa loca, que -is nostris et publicis pascuis . . . deputata non sint. ACTA imp. Winkelm. I 899 p. 681,40 cum ipsi *(fideles nostri)* . . . -as nostras . . . custodiant.

***defendrix,** -icis *f.* *defensatrix, tutrix – (Be-)Schützerin:* ALBERT. MIL. temp. 165[capit.] de . . . gestis comittisse Matildis . . ., -is Romane et fidei catholice. *cf.* defenstrix.

defenero, -avi, -are. *fenerare, fenerando opprimere – auf Wucher leihen, durch Wucher aussaugen:* GLOSS. I 96,37 St.-S. -vit kifrehticota. 97,37 -vit farlaeh.

defenitum *v.* definio. **defensa** *v.* defendo.

defensabilis, -e. **1** *sensu pass.:* **a** *qui (facile) defendi potest, munitus – (leicht) zu verteidigen(d), befestigt:* GALB. Karol. 107,16 domus -is steterat (*sim.* 113,9). **b** *ad defensionem instructus – zur Verteidigung gerüstet, bereit:* GESTA Vird. cont. I 3 p. 46,49 quoniam erat res publica minus -is sub . . . principe Romanorum iuvene . . ., obsedit *rex* civitatem *(sc. Virdunensem).* **2** *sensu act. i. q. ad defensionem utilis – der Verteidigung dienend:* GESTA Camer. cont. II A 522,2 Duacum intravit comes, res ornat -es. *subst. neutr. plur. i. q. arma, instrumentum belli – Rüstzeug, Kriegsgerät:* CHART. Rhen. med. III 986 (a. 1249) quod loricam, caligas ferreas, galeam et alia -ia ad tuicionem corporis et rerum, que armatus consuevit, secum apportare teneatur *(sc. monachus).*

defensaculum, -i *n.* (-us, -i *m.: l.23*) *script.* -sic-: GLOSS. I 205,9 St.-S. *(var. l.). ibid. al.*

praesidium, munimen, propugnaculum – Schutz(wehr), Bedeckung: **1** *proprie:* **a** *gener.:* GLOSS. I 261,18 St.-S. -us kiscirmitha. EKKEH. IV. cas. 64 naves praeter eius urbis -o subductas nullas . . . sciverat *vir.* GISLEB. MONT. chron. 120 p. 186,24 nec monasterium eis *(hominibus)* potuit esse refugium securitatis vel -um fortitudinis. *al.* **b** *anat.:* CONSTANT. AFRIC. theor. 2,4 p. 6a[r] sunt . . . ossa *(sc. spondylium)* -um nuche, sicut *eqs.* PS. GALEN. anat. 41 p. 215[C] in exterioribus *(membris)* . . . pulsatilis *(vena)* supposita, quieta superposita, ut sit eius -um a nocumento exteriori. **2** *in imag. et alleg.:* RATHER. prael. 6,26 l. 1078 hoc . . . contra inimicum intorqueat *olympionica noster* telum, quod et sibi sit omni clypeo tutius -um. ACTA reg. Burgund. 51 ut . . . loco . . . munimen et -um auctoritatis nostre . . . conferre dignaremur. HONOR. AUGUST. spec. p. 1019[B] prophetae sunt ecclesiae propugnacula, quia eorum scripta sunt tuta contra daemones et haereticos -a.

***defensalis,** -e. (defensare) **1** *adi. i. q. defensorius, munitus – Schutz-, befestigt:* GALB. Karol. 114,5 adduxit *comes* . . . instrumenta iactatoria, quibus deiceret d o m o s -es (ACTA imp. Böhmer 229 p. 204,14). **2** *subst. masc. i. qui tutelae commissus est, cliens – Schutzbefohlener, Schützling:* TRAD. Teg. 368 (a. 1189/1206) ut domnus Hainricus . . . eundem Haitfolchum -em habeat.

***defensamen,** -inis *n.* *tutamen – Schutz:* THIOFR. flor. 3,2 l. 45 anima . . . lętificatur umbrę sanctificati somatis protecta -e et curata medicamine.

defensatio (-nda-), -onis *f.* *defensio, tuitio, protectio – Verteidigung, Schutz, Obhut:* **1** *gener.:* IULIAN. TOLET. insult. 8 armata . . . ad -em (defensionem *var. l.*) tui *(sc. Galliae)* Spanorum manus se citatam exhibuit. *expressius i. q. conatus defendendi – Verteidigungsversuch, -anstrengung:* CHRON. Merseb. 13 p. 187,19 post . . . alienigenarum incursationes et quorundam -es nostratum electus *(sc. episcopus)* . . ., forsan tamen iure, repellitur. **2** *publ. et iur.:* **a** *in univ.:* ALCUIN. epist. 245 p. 397,18 ut rei et peccatores . . . loca -is (-dationis, defensionis *var. l.*) debuissent habere, ubi protegerentur a persequentium insidiis. CHART. Naumb. 240 p. 224,30 nisi . . . gratia -is a canonicis . . . vocatus adveniat *advocatus.* **b** *patrocinium – Schirm(herrschaft):* CHART. Anhalt. I 336 p. 253,24 (a. 1147) principes in -e pauperum Christi non tam prestant beneficium illis quam *eqs.* DIPL. Frid. I. 485 p. 404,17 nos claustrum . . . in imperialem tuitionem omnimodamque -em suscepisse. 597 p. 80,20.

defensator, -oris *m.* **1** *propulsator, impugnator – Bekämpfer:* CHART. Lux. II 449 p. 493,11 (a. 1244) dominus terre ac violencie -r (*item* III 476 p. 531,31). *expugnator – Eroberer:* HIST. Liutpr. (MGLang. p. 11,33; cod. s. XI.) universam Romaniam peragravit . . .; ad ultimum . . . usque ad fines Baiuarorum peregrator extitit atque -r. **2** *defensor, tutor, protector – Verteidiger, (Be-)Schützer, Schirmherr:* **a** *strictius:* **α** *gener.:* HIST. Lang. Goth. 9 qui *(Karolus)* adiutor et -r

[Gansweidt]

domni Petri principis apostolorum. HIST. de exp. Frid. imp. p. 111,1 dum ... terra Domini ... tutore et -e careret. *al.* **β** *publ. et iur.:* ANNAL. Hild. a. 1106 p. 56,4 si non iustus regni gubernator exstitisset et a e c c l e s i a r u m Dei -r (defensor *var. l.*) *rex* (HELM. chron. 16 p. 33,20). **b** *latius i. q. suffragator, adiutor – Fürsprecher, Förderer:* CHART. Rhen. med. III 432 p. 340,12 (epist. papae a. 1231) receptatores, -es, fautores hereticorum excommunicationis sententie decernimus subiacere. *v. et p.174,20.*

defensatrix, -icis *f.* **1** *subst. i. q. tutrix, patrona – (Be-)Schützerin:* **a** *gener.:* **α** *in univ.:* EPIST. Teg. 1 sub tali -e *(sc. imperatrice)* monomachie. CHRON. Bened. I 17 p. 221b,31 Iudita duxatrix, -x huius loci. GERHOH. psalm. 33,8 p. 265,23 Iustina regina, -x Arianorum. **β** *de beata Maria:* CAES. HEIST. mirac. I 7,1 p. 2,27 fida sibi famulantium -x. CONR. SAXO spec. 9 p. 341,12 ipsa nobis est ... ad daemones -x. SALIMB. chron. p. 493,5 eius *(papae)* amatrix et -x (dispensatrix *var. l.*). **γ** *de divinitate:* ODO GLANN. Maur. 31 (9) qualiter ... divina clementia ... loco huic -x semper affuerit. **b** *publ. et iur. i. q. confirmatrix – Bestätigerin, Garantin:* CHART. Altenburg. 43 p. 33,4 (dipl. a. 1192) imperatorie maiestatis equitas ecclesiarum bona ... consuevit ... tamquam pia -x protectionis sue munimine confovere. CHART. Steinf. 125 p. 99,16 huius donationis ... ego Margareta comitissa ... testis sum et -x. *de ecclesia:* FORM. Sal. Merk. 14 pro infestatione malorum hominum basilica sancti habeat *servus ingenuus* -em. **2** *adi. i. q. confirmativus – bestätigend, Bestätigungs-:* FUND. Brunw. 30 (epist. papae) si quis ... contra hanc -em paginam venire temptaverit.

defensibilis, -e. *ad defensionem utilis, aptus – zur Verteidigung dienend, geeignet:* HRABAN. anim. 1 p. 1111B ipsa *(anima)* civitatibus muros attribuit, arma -ia invenit *(cf. Cassiod. anim. 4 l. 107).* ALBERT. M. eth. II 9,3,4 p. 593b,31 loca ..., in quibus constituantur *civitates*, inaequaliter -ia sunt.

***defensibilitas,** -atis *f.* *aptitudo ad defendendum – Eignung zur Verteidigung:* ALBERT. M. eth. II 9,3,4 p. 593b,48 ad loci, in quo civitas construitur, sufficientiam et -em.

1. defensio (deff-), -onis *f.* *script. et form.:* -nci(o): *l.61. adde* CHRON. Thietm. 6,48. *al.* -nti(o): *p.172,40.* -nssi(o): *p.172,5. adde* CHART. Babenb. 160. *al.* *dat. sg.* -e: *p.172,37.*

I *praevalente notione arcendi:* **A** *proprie de actione vel statu:* **1** *gener.:* **a** *propulsatio – Abwendung:* CHART. Aquens. 168 (a. 1135) si necessarius eis *(sc. mulieri eiusque progeniei)* fuerit *advocatus* in -e ... iniurie. **b** *repugnatio, resistentia – Gegenwehr, Abwehr(bewegung), Widerstand:* CONC. Karol. B II 24B p. 239,14 ad -em crudelium belluarum ecclesiam Christi infestissime lacerare volentium. ALFAN. premn. phys. 28,30 p. 140 multis ... animalium ad -em (*PG 40,717A* ἀμυντήριον) dati sunt *ungues*. OTTO FRISING. gest. 1,3 quam *(urbem)* dum ... industriae -is vacuam inveniret *dux*. FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 235,17sq. attendendum est primo ..., quas -es facit falco contra capellum, quid faciendum est contra illas -es. *al.* **2** *publ., iur., canon. i. q. prohibitio, interdictio – Verbot, Bann:* LEX Baiuv. 10,18 signum, quod propter -em (-e *var. l.*) ponitur. GESTA Camer. cont. II F 379,2 fit divina -o ... pro comite. *mandatum, praeceptum – Weisung, Vorschrift:* HINCM. divort. 22 p. 230,3 nec Paulus ... aliquid de huiusmodi -e *(sc. Vulg. gen. 2,24)* dicere adtemptavit. **B** *meton.:* **1** *defensaculum, pluteus – Schutz-, Brustwehr:* HEINR. LETT. chron. 16,4 p. 108,21 alii *(Teutonici)* sagittis Lyvones a -e (-cione *var. l.*) repellunt. **2** *agger, moles – Damm, Deich, Wall:* CHART. Bern. II 426 p. 447,29 (a. 1257) dum ... alveus antiquus ex tali -e non debeat inpediri. **3** *impedimentum – Hindernis, Hinderungsgrund:* CHART. Sev. Col. 31 (a. 1275) nec casus incendii nec sterilitatis nec aliquis alius casus fortuitus nec aliqua -o nos a solucione ... poterit ... excusare.

II *praevalente notione servandi:* **A** *proprie de actione vel statu i. q. defensatio, tuitio, protectio – Verteidigung, Schutz, Obhut:* **1** *gener.:* **a** *strictius:* **α** *in univ.:* CAPIT. reg. Franc. 71,2 ubi *(sc. in exercitu)* aliquid utilitatis -e p a t r i a e facere debet *comes* (224,4. *saepe*). GERH. AUGUST. Udalr. 1,12 l. 72 ut ... altera pars clementiam ... Mariae pro -e populi ... flagitaret. PETR. DAM. Rom. 21 p. 46,10 ad solite -is argumenta confugiens. CHART. Hamb. 404 ad -em t e r r e, quod vulgo lantwere dicitur (CHART. Lub. I 244. *al.*). ALBERT. M. animal. 1,289 ungues ... sunt dati in arma et -ssionem extremitatis digitorum. *persaepe.* **β** *adiuvatio, subsidium – Hilfe, Unterstützung, Förderung:* LIBER diurn. 95 p. 125,2 ut ... omnem, que indiget, -em seu meliorationem indifferenter ... efficiatur. ANNAL. Mett. a. 753 p. 44,20 papa ... molestiam Langobardorum ... non sufferens ad Pippini regis -em querendam veniebat. SIGEH. Maxim. 12 (11) quae *(privilegia)* ... eorum *(fratrum)* -i a regibus committebantur. THIETM. chron. 6,79 ob -em suimet aecclesiae inpedit *archiepiscopus* multa meae. **γ** *custodia – Bewachung:* REGISTR. Ringrav. 3,1 pro -e annone, ze scuzze. **δ** *confugium – Zuflucht:* WETT. Gall. 3 viam seu -em per Altam Germaniam ad Italiam petiit. **b** *latius:* **α** *saepis circumdatio – Umzäunung, Einfriedung:* CAPIT. reg. Franc. 20,17 nemo alterius erbam -is tempore tollere praesumat. GERH. AUGUST. Udalr. 1,28 l. 25 dixit eis *(sc. iter agentibus)* ... in ea via ... herbam undique in -e manere. **β** *assertio – Behauptung:* BERNOLD. CONST. chron. p. 394,27 huic -i libens consentirem, si embolismis cunctis hanc prodesse perspexissem. **2** *publ., iur., canon.:* **a** *strictius:* **α** *spectat ad ecclesiam (Romanam) eiusque institutiones (de re v. LexMA. III. p. 632sqq.):* DIPL. Pipp. 16 p. 24,7 volumus, ut ... monasterium ... seu res ... in nostra sint potestate vel -e. ANNAL. Einh. a. 754 a rege Pippino ecclesiae Romanae -is firmitatem accepit *papa (sim.* CAPIT. reg. Franc. 297,12 p. 436,13. *persaepe).* THANGM. Bernw. 51 p. 780,33 (chart.) servitores Christi ... sub -e et patrociniis successorum meorum praemuniti. CHART. Ger. Col. 12 ut sub -e et introductione mea *(sc. comitis)* ecclesia illud *(praedium)* usu caperet. BURCH. URSB. chron. p. 94,7 ut ... ecclesia sine preiudicio omnis gravaminis imperialem haberet -em. *persaepe.* **β** *spectat ad personas singulas:* LEX Baiuv. 8,7 eius *(viduae)* -o in Deo et in duce atque iudicibus debet consistere. TRAD. Frising. 435a infantulum sue *(sc. episcopi)* -e et pietate commendavit *nepos*. TRAD. Ratisb. 791 p. 370,24 suscepit *archiepiscopus* ... viros censuales ... in suam -em. CONST. Melf. 1,14 quicumque alium protectionis auguste -e (-tionis, deff-is *var. l.*) securum aggressus fuerit. *saepe.* **b** *c. colore quodam:* **α** *administratio, procuratio – Verwaltung, Aufsicht:* CHART. Turg. II 167 p. 548,1sqq. (a. 1244) prepositus et decanus ... deff-em prediorum et possessionum ... comiti ... commiserunt certam ipsi pro labore deff-is ... statuentes ... pensionem. **β** *iustificatio, excusatio – Rechtfertigung, Erklärung:* CHART. Rhen. med. I 596 (a. 1156) canonicorum impetitionibus, illius *(fratris)* ... -bus diligenter auditis. CHART. Babenb. 164 p. 214,34 qui *(mediatores)* satis acuta liberatione -es utriusque partis estimantes. CONST. Melf. 2,4 antequam eius *(banniti)* -o admittatur. **γ** *sponsio, fideiussio – Währschaft, Bürgschaft, Garantie:* CHART. Ital. Ficker 22 p. 28,30 (a. 929) sine omni mea ... contradictione vel -e. 265 p. 309,38 heredes ... debent ... tenere ... feodum ... cum warentacione et -e. CHART. Lux. II 178 Gerardum *(sc. militem)* talem habebo, quod ... ecclesiae g a r a n d i a m feret et -em (CHART. Heist. 87 p. 182,6 prestabimus. *sim.* 88). **c** *latius i. q. possessio – Besitz(recht), 'Gewere' (de re v. HRG I. p. 1658sqq.):* TRAD. Brixin. 490a (c. 1157/64) dedit *rusticus* ... allodium ... ea condicione, ut ipse et fratres sui ... haberent in -e sua. CHART. scrin. Col. B 779 remisit ... dimidietatem mansionis ... cum -e, que quondam fuit Pifscherfs. *vindiciae – (Geltendmachung eines) Besitzanspruch(s):* CAPIT. Bened. 2,428 p. 98,2 indigne ... ad altare Domini properare permittitur, qui res ecclesiasticas ... audet ... iniuste possidere; qui ... in hac iniqua -e perdurant *eqs*. CHART. Solod. I 422 renuntiantes omni exceptioni, -i consuetudinis et iuri *(sim.* CHART. Friburg. 82 p. 68,36. *saepius).* CONST. imp. III 244,5 salvis ... legitimis -bus et iuribus. *al.* **B** *meton.:* **1** *gener.:* **a** *tegumentum – (schützende) Bedeckung:* ALBERT. M. veget. 4,103 sunt *folia* ... ad cooperimentum fructuum et -em. animal. 1,268 ut sit *dorsum* -o et clipeus omnium membrorum mollium et nobilium. *al.* **b** *defen-*

[Gansweidt]

sor, tutor – Verteidiger, (Be-)Schützer: ALCUIN. epist. 177 p. 292,24 o -o *(i. Karolus M.)* ecclesiarum. CONC. Karol. B II 37,22 p. 454,34 inter quos *(episcopos)* . . . Augustinus . . . ecclesiae catholicę institutio atque -o extitit. **2** *publ. et iur.:* **a** *charta tuitionis, privilegium – Schutzbrief, Privileg:* DIPL. Karoli III. 47 p. 78,8 pro quibus *(chartis exustis)* . . . ecclesie antistites . . . imperatorum -es et totius episcopii tuitiones . . . adepti sunt. **b** *instrumentum, litterae (ad possessionem defendendam) – Beweismittel (zur Verteidigung des Besitzanspruchs):* CHART. Ital. Ficker 68 p. 94,15 (a. 1061) ut . . . sibi pararet *pars*, quascumque -es potuisset. CONST. Melf. 2,24 p. 329a,13 reus . . . -es omnes sibi . . . competentes in iudicio proponere studeat. **c** *probamentum – Probe:* ACTA imp. Winkelm. I 50 p. 47,17 (a. 1210) ut in nulla causa ad duelli -em cogantur *confratres*.

III *praevalente notione vindicandi i. q. poena, ultio – Strafe, Rache:* GLOSS. I 483,43 St.-S. in -e ingirihhe.

[2. defensio *v.* descensio.**]**

defensito, -are. **1** *defendere, tueri – verteidigen, (be)schützen, in Schutz nehmen:* ROD. GLAB. Wilh. 20 p. 478,10 quod . . . Arduini . . . parti . . . faveret illumque pro posse -ret. BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 295,28 cum litteris pseudographis . . . recitatis regem . . . -ando. MANEG. ad Gebeh. praef. p. 311, 4 quod . . . privatis conventiculis susurrare . . . presumserant, nunc scriptis -are et corroborare nec erubescunt nec formidant *adversarii*. **2** *servare – retten, bewahren:* BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 292,38 caeteros *(cives)* fuga et noctis inminentia vix a morte -ant.

***defensivus,** -a, -um. **1** *adi. i. q. defendens, tuens – (be)schützend:* **a** *gener.:* **α** *in univ.:* ALBERT. M. miss. 1,2,6 p. 19b,5 -a est *potestas Domini* virtutis et bonitatis. **β** *defensorius – der Verteidigung dienend:* HIST. Mosom. 1,8 p. 154,25 conscenso domnione, d o m o . . . principali et -a (p. 154,40). **b** *medic.:* CONSTANT. AFRIC. theor. 2,1 p. 5br cuius *(principalis membri)* causa facta sunt alia, que actionis sue sunt adiuvamenta vel superfluitatis sue expulsiva vel eius -a . . .; -a sunt panniculi super cerebrum positi. **2** *subst. neutr. i. q. medicamen restringens (incrementum) – (wachstums) hemmendes Mittel:* WILH. SALIC. chirurg. 1,17 p. 308E ponendo . . . circa ipsum *(polypum in naso natum)* frigida et . . . sicca -a, ne amplius procedat.

defenso (deff-), -avi, -atum, -are. *script.:* deve-: *l. 66.* -faens(o): *l. 72.* -fins(o): *l. 70. adde* DIPL. Merov. I 64 p. 57,35. -fenss(o): *p.174,16. absol.: p.174,18.30.32. pendet* ad: *p.174,24.*

I *arcere, repellere, prohibere – fernhalten, ab-, verwehren:* **A** *gener.:* **1** *in univ.:* ALDH. virg. II 1829 -ante Deo flammasque fugante rogorum. **2** *refl. i. q. obsistere, reniti – sich widersetzen, auflehnen:* BERTH. (?) annal. a. 1076 p. 285,33 contemptores obstinati contra apostolica statuta se conantur . . . -are. **B** *publ. et iur.:* FORM. Marculfi 2,18 l. 19 fortasse . . . aliquis de eredibus meis . . . te ob hoc inquietare voluerit, et a me -tum non fuerit, inferamus tibi cum cogente fisco duplum *(item* FOLCUIN. Bert. 1,18 p. 39,11 [chart.]. *sim. al.)*.

II *defendere, tueri, servare – verteidigen, (be)schützen, in Schutz nehmen, bewahren, erhalten:* **A** *gener.:* **1** *obi. homines:* **a** *in univ.:* CAPIT. reg. Franc. 213,3 ubicumque . . . latrones comprehendere publici muneris administrator voluerit, et ille se -are conatus fuerit. LEO MARS. chron. 2,71 p. 310,2 Normannos . . . ad altare confugientes seseque -are nitentes . . . obtruncant *homines*. STATUT. ord. Teut. p. 25,3 ut . . . insidiatores capitis Davit exterminantes mirabili salute subiectos -rent *Cereti et Feleti (spectat ad Vulg. II. reg. 15,18). in deprecatione:* FORM. Sangall. II 31 p. 417,1 obsecrantes conditoris nostri clementiam, ut ab invisibilium hostium insidiis . . . ecclesiam suam -are (dev- *C*) . . . dignetur. **b** *tutum reddere – retten, in Sicherheit bringen:* LEO MARS. chron. 2,71 p. 311,13 ipsi *(Normanni)* vix a monachis -ti. **2** *obi. res:* CHRON. Fred. 4,75 Austrasiae eorum studio limetem et r e g n u m Francorum . . . -insasse (-are *3*) noscuntur Saxones (CAPIT. reg. Franc. 275,2. *sim.* EUPOLEMIUS 1,497 communia regna -are [-aen- *D*]). DIPL. Merov. I 71 silva nostra, qui . . . forestariae nostri usque nunc -arunt. REGINO chron. a. 799 p. 61,17 insulae . . . a predonum incursione -ti (-tae *var. l.*; defensi ANNAL. regni Franc. a. 799 p. 108,12) sunt. OTTO FRISING. gest. 2,21capit. quomodo . . . inpugnata qualiterve a suis -ta fuerit *Terdona*. CHART. Bund. 958 p. 388,20 quod . . . res . . . monasterii teneor . . . totis viribus -are. *saepe. providere – sorgen (für), wachen (über):* FORM. Marculfi 2,17 l. 30 id ut fiat . . ., te, omnipotens Deus, ad -andum committo. **B** *publ. et iur.:* **1** *obi. homines:* **a** *in univ.:* **α** *spectat ad protectionem:* CONC. Merov. p. 4,1 sin . . . servus pro culpa sua ab ecclesia -tus (-atur, -tus fuerit, dispensatur *var. l.*) sacramenta domini . . . de inpunitate perciperit. EPIST. Desid. Cad. 18 eam *(sororem)* cum homni re sua iubeas -are. CONC. Karol. A 36,8 ad . . . viduas et orphanos -andos *(sim.* PETR. DAM. epist. 68 p. 291,13. *al.)*. CHART. Anhalt. I 336 p. 253,18 ecclesiam -arunt *comites* (CHART. Heinr. Leon. 17 p. 25,21 ęcclesias Dei -ssare. *al.*). *saepius.* **β** *spectat ad impetitionem refutandam:* LEX Ribv. 60,3 si . . . -verit (-verit se *var. l.*) *libertus*, liber permaneat, et ille, qui eum voluit inservire, . . . XL quinque *(sc. solidos)* illi, qui -atur (defensator est, se -verit *var. l.*), culpabilis iudicetur. DIPL. Otton. III. 278 p. 701,30 quod monasterium . . . per ipsam confirmationem . . . se -vit per legem Langobardorum. TRAD. Patav. 695 ut . . . fratres . . . studerent illa *(mancipia)* ad servitium sancti Stephani et canonicorum -are. CHART. Turg. IV add. 10 p. 791,19 personas . . . et res eorundem *(fratrum)* . . . in nostram specialem suscipientes protectionem se suaque pro iuribus promittimus -are. **γ** *spectat ad expurgationem:* LEX Sal. Merov. 58,6a si . . . non habuerit, unde . . . se de lege -are possit *(sc. occisor)*. LEX Alam. 91 si . . . iste *(sc. mallatus)* non potest per sacramentum vel per testes -are (defendere *5*). NOTKER. BALB. (?) epist. (Pez, Thes. anecd. VI/1. p. 108) criminante Catone, -ante Quintiliano. *in duello iudiciali:* LEX Ribv. 36,4 ut . . . cum arma sua contra contrarium suum se studeat -are (*sim.* 69,5). **b** *praestare – Währschaft leisten, bürgen (für):* CHART. Bund. 679 p. 163,10 (a. 1228) episcopus eum *(comitem)* de . . . castro . . . infeodavit promittens, quod in iure sibi concesso in eodem castro eum rationabiliter -ret. **2** *obi. res:* **a** *strictius:* LEX Ribv. 60,2 ipse *(libertus)* cum gladio suo hoc *(sc. manumissionem)* studeat -are (defendere *var. l.*). TRAD. Weiss. 68 pro vestra ingenuitate ad -andum. CHART. Ital. Ficker 10 p. 15,20 qui *(scabinus)* . . . ipso iudicato deff-vat, quod veracem fuisset. CHART. Xant. 15 p. 9,16 debemus p o s s e s s i o n e s ecclesiarum ab iniustis obpressionibus -are (CHART. Babenb. 10 p. 14,33. 84 p. 113, 37). CHART. Turg. III 634 advocacias . . . contradidimus per ipsum *(episcopum)* . . . deff-andas. *saepius.* **b** *latius:* **α** *confirmare, comprobare – bestätigen, anerkennen:* FORM. Marculfi 2,1 l. 125 strumenta, per quod res ipsas . . . -entur (-etur, deserentur *var. l.*). TRAD. Lunaelac. 57 paginola . . . -ta . . . maneat inconvulsa. FORM. Turon. app. 4 quicquid a te fuerit definitum, a me sit ratum vel -tum. CHART. Ital. Ficker 75 p. 102,38 -tum illut aveamus . . . per . . . guadiam. *al.* **β** *constituere – gründen, mit einer Verfassung versehen:* DIPL. Otton. III. 278 p. 701,15 si possunt *abbas et advocatus eius* probare . . ., quod monasterium . . . sub lege Langobardorum -tum fuisset.

defensor (deff-), -oris *m. abl. sg.* -i: *p.175,55. struct. c. praep.:* de: *l.66.* in *c. acc.*: *l.65. sing. sensu plur.: l.67.*

I *gener.:* **A** *strictius i. q. tutor, defensator – (Be-)Schützer, Verteidiger:* **1** *in univ. (de sanctis: l.62.70; de Deo: l. 69):* ARBEO Emm. 2 recreator pauperum, genitor orphanorum, -r viduarum *(sim.* CAPIT. reg. Franc. 33,5. *al.)*. PASS. Petri et Pauli 85 -r p a t r i a e vocitatur praesul (THANGM. Bernw. 54. *al.*). CAPIT. reg. Franc. 252B p. 212,11 quibus *(episcopis)* rex . . . remisit se . . . -em vindicemque in rebelles. EPIST. Teg. 13 de his omnibus nullum habemus -em. THIETM. chron. 6,80 miles eius *(ducis)* ad bellum . . . accessit et -r (-es CHRON. Thietm.) . . . resistit. BERTH. (?) annal. a. 1078 p. 310,18 Deo iudici et -i se cum suis devotissime commendavit *episcopus*. METELL. buc. 10,43 sacris qui *(Quirinus)* -r foret acris. *persaepe. propugnator – Verfechter:* ALBERT. M. summ. theol. II 13,77,3 p. 79b,30 huic rationi multum innituntur huius

[Gansweidt]

erroris -es. **2** *custos, (con)servator – (Be-)Wahrer, Erhalter:* LIBER diurn. 82 p. 89,4 profitemur ipsum *(diaconum)* . . . electum . . . esse . . . et sanctorum patrum traditionum -em et fortissimum observatorem. EPIST. Reinh. 9tit. omnibus observatoribus et -bus (deff- *cod.*) monastici ordinis. **3** *satelles, vigil – (Leib-)Wächter, Hüter:* LIUTPR. leg. 45 quos *(captos)* . . . Nicephorus . . . patronos sibi et -es paravit. YSENGRIMUS 6,13 -e putas silvam . . . vacantem. ANNAL. Ianuens. I p. 240,8 custodes vel deff-es t u r r i s (NARR. itin. nav. p. 187,4). **4** *miles, pugnator – Streiter, Kämpfer:* MANEG. c. Wolfh. 23 p. 102,8 quę *(civitas)* non habeat huius causę oppositos -es. EUPOLEMIUS 2,245 fatetur *mea dextra* munimen dignum me -e. PETR. CAS. (?) chron. 4,37 ei *(imperatori)* pontifex misit . . . baiulos, . . . -es, stratores. *dux – Feldherr, Befehlshaber:* HIST. de exp. Frid. imp. p. 65,26 si . . . victualia non potuerit exercitui prębere designatus -r pansevaston. **B** *latius i. q. fautor – Förderer, Begünstiger:* BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 296,22 regi Heinrico, . . . tot heresium et scismatum auctori et -i. MANEG. c. Wolfh. 23 p. 99,12 quem *(regem Heinricum)* sicut actorem heresis suę habuerant, ita etiam -em haberent. HONOR. III. registr. 264 p. 190,35 hereticorum et credentium ac -um filii. *complex – Komplize, Helfershelfer:* CHART. Argent. I 346,10 (a. 1251) -es aut receptores et qui huiusmodi captivum servaverint. *ibid. al.*

II *publ., iur., canon.:* **A** *strictius:* **1** *protector – Schirm-, Schutzherr:* **a** *in univ.:* **α** *spectat ad communiones, institutiones:* TRAD. Patav. 10 (a. 764/81) ut . . . coloniam possedeat pastor . . . a e c c l e s i a e seu -r (CAPIT. reg. Franc. 22 praef. *saepe*). DIPL. Otton. I. 174 qui earum *(sanctimonialium)* advocatus ac -r . . . esse volumus. WIPO gest. 12 p. 33,17 -es eorum *(Papiensium)*, . . . marchionem et . . . caeteros principes, . . . opprimere coepit *rex*. CHART. Stir. II 384 p. 497,19 cum . . . ordo Cisterciensis nullum advocatum, sed tantum -em debeat habere (*sim.* III 59 p. 119,31). *saepe.* **β** *spectat ad personas singulas:* CHART. Turic. 206 (a. 963) muntpurdium et -em, ubicumque eis placuerit, eligant *liberti.* CHART. Heist. 77 vidua . . ., cum esset advena . . . et careret -e, subdidit se tuicioni nostre *(sc. abbatis).* **b** *patronus – Vormund:* CAPIT. reg. Franc. 139,9 ei, qui legibus eius *(sponsae)* -r esse debet. 193,4 legitimus . . . propinquus, qui iuste ei *(parvulo)* tutor ac -r esse videtur. **2** *actor, intercessor, causidicus – Anwalt, Rechtsbeistand, Vertreter bei Gericht:* LEX Ribv. 84 post XV . . . annorum aut ipse respondeat aut -em eligat *filius*. TRAD. Frising. 397a quam *(comparationem)* de nobili . . . femine . . . et -e eius . . . sibi in propriam conparavit hereditatem *laicus*. WALTH. SPIR. Christoph. II praef. 74 offendit . . . sibi *(sc. peccatori)* miseranda remotio facti -is opem. BERTH. (?) annal. a. 1076 p. 285,13 pro acquirendis testibus et -bus. CHART. Onold. 23 p. 29,31 Adelberonem . . . in -em, quod in vulgari vormundun dicitur, . . . sibi elegit *decanus. saepius.* **3** *administrator, procurator, provisor – Verwalter, (Rechts-, Schutz-)Bevollmächtigter:* **a** *de advocato:* **α** *spectat ad possessiones ecclesiasticas:* EPIST. Bonif. 56 p. 100,23 adiuvante gravione, qui -r ęcclesiae est *(sim.* LEX Baiuv. 1,1. TRAD. Frising. 1053 accipiente . . . ecclesię -i. *al.).* CHART. Wirt. II 326 constitui . . . comitem . . . -em super eandem domum. CHART. Westph. III 936 comitem . . . in tutorem et -em nostrum et ecclesie nostre . . . duximus eligendum. *persaepe. de conservatore (de re v. vol. II. p. 1548,14sq.):* CHART. Heist. 147 (a. 1259) archiepiscopus et . . . archicancellarius -r monasterii . . . a domino papa constitutus. **β** *spectat ad civitates:* TRANSL. Eug. Tolet. add. 4,27 ut . . . comitem vel -em huius l o c i adirent (TRAD. Pruf. 1e. *al. sim.* CONST. imp. I 176,5 iudices . . . et locorum -es). VITA Udalr. Cell. II 51 (25) provinciae -em expetens. **b** *de officialibus sedis apostolicae (de re v. Bresslau, Urkundenlehre. II. p. 203sqq.):* COD. Karol. 32 p. 538,33 direximus ad vestram . . . excellentiam . . . Petrum, p r i m u m -em sanctae nostrae ecclesiae (43 p. 558,5. *al.*). ORD. Rom. 1,25 acolyti et -es. 1,81 notarii . . . et -es regionarii. VITA Theod. reg. 19 (MGMer. II p. 209,36) Iulianus, Romanae ęcclesiae -r. *al.* **4** *sponsor, fideiussor – Gewährsmann, Bürge:* CHART. Ital. Ficker 22 p. 28,31 (a. 929) nec meos heredes auctores nec -es neque restitores non queratis. CHART. Neocell. Brixin. 50 cuius emptionis . . . tutor ac -r est dominus Arnoldus. CHART. civ. Hild. 329 proprietatis warandi et -es. **B** *latius:* **1** *qui impetitionem (possessionis) refutat, reus – einer der auf seinem (Besitz-)Recht beharrt, Beklagter:* LEX Baiuv. 17,2 -r, si sperat, quod iustitia de illo agro suo fuisset *eqs.* **2** *iudex, officialis iudiciarius – Richter, Gerichtsbeamter:* FORM. Andec. 1 deff-r . . . et omnis curia publica. DESID. CAD. epist. 2,8 tribunis, -bus, centenis. CHART. Rhen. med. I 42 p. 49,1 adstante vir laudabile Vulfredo -e vel cuncta curia. CHART. march. Misn. II 446 p. 309,17 de gravioribus . . . questionibus . . . -em placuit adhiberi. *scultetus – Schultheiß:* CHART. Mulh. Thur. 128 (dipl. a. 1254) quem *(fidelem nostrum)* vobis *(sc. civibus)* . . . -em statuimus per annum unum.

defensorius, -a, -um. **1** *adi.:* **a** *ad defensionem utilis – der Verteidigung dienend:* ALBERT. AQUENS. hist. 6,32 regalia aedificia ac -a suo iuri mancipavit *rex.* **b** *protegens – (be)schützend, beschirmend:* BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 288, 27 causam illorum *(episcoporum)* -a quomodocumque praemuniturus maiestate *rex. in malam partem i. q. praetentus – vorgeblich, vorgeschützt:* BERTH. (?) annal. a. 1079 p. 322,24 hoc quasi honoris -o . . . argumento sese artificiose liberantes *legati apostolici.* **c** *(circum)saeptus, praeclusus – umzäunt, gesperrt:* CONC. Karol. B I 38 app. 3 de his . . ., qui . . . prata -a depascunt. **d** *procuratorius – treuhänderisch:* CHART. Steph. Wirz. 15 (a. 1098) eandem *(curtem)* sub iure -o in manus meas tradiderat *Heizzo.* **2** *subst. neutr. i. q. tegumentum – Schutz, Bedeckung (usu medic.):* CONSTANT. AFRIC. theor. 2,4 p. 6ar ossa dorsi . . . opertorium sunt et -um viscerum atque lacertorum. PS. GALEN. anat. 6 p. 184B qui . . . humor *(sc. albugineus oculi)* est -um crystallini *(humoris)* . . . et est superfluitas illius, sicut ungues, capilli . . . sunt superfluitates animalis et -a eiusdem.

defensso *v.* defenso.

defenstrix, -icis *f.* *usu adi. i. q. defendens, tuens – (be)schützend:* ABBO SANGERM. bell. 1,18 horum *(pontium)* hinc inde tutrices (gloss.: -es) cis urbem speculare falas. *cf.* *defendrix.

1. *defensus, -us *m.* *praesidium – Schutz, Bedeckung:* WALTHARIUS 1312 cuius *(vassi)* -u causam supplere valeret *rex.* *Gansweidt*

2. defensus *v.* defendo.

***defeodatio** (-feud-, -cio), -onis *f.* (*feodum) *cessio in feodum – Vergabung zu Lehen:* CHART. Zoll. II 113 (a. 1267) ne . . . defeudacio et feodorum collacio inposterum a quoquam infringi valeat.

***defeodo,** -avi, -are. (*feodum) *in feodum dare, collocare – zu Lehen geben, vergaben:* CHART. Zoll. II 113 (a. 1267) omnia feoda, que predictus Fridericus a nobis . . . detinet infeodata, . . . uxori eiusdem . . . -vimus pleno iure.

deferbeo *v.* deferveo.

***deferculo,** -are. (ferculum) *cibis vacuare – abtragen:* HERBORD. Ott. 2,41 p. 143,9 mensa eorum *(Pomeranorum)* nunquam disarmatur, nunquam -atur.

[**defermentis** *v.* de *et* fermentum: RECEPT. Sangall. II 74.]

defero (deff-), -tuli, -latum, -ferre. *script.:* dif-: *p.182,21.* diff-: *p. 177,16. 182,18.* dil-: *p. 178,34. 180,59.* -tolerit: EDICT. Roth. 267. -tull(i): *p. 178,9. 50. form.: praes.: indic.:* -ferit-: *p.177,4.* -feret-: *p.179,23. imper.* -ferite: CHRON. Salern. 113 p. 127,19. *coni.:* -fere(m): *p.177,16.178, 22.* -ferrea(m): *p.178,54. imperf.: indic.* -tul(l)eba(m): *p. 179,43. adde* AGNELL. lib. pont. 147. *coni.* -fer(r)ere(m): *p. 177,15.16.18.40.178,54. al. perf.: inf.* -tulere: *p.177,18 (cf. Stotz, Handb. vol. IV,8 § 133.8). partic.:* -fert(us): *p.177, 36. 37. 178,7. 179,66. al.* -tult(us): *p. 180,46. plusq. coni.* -ferisse(m): *p.177,41. al. depon.: p.177,32.36 (dub.). adde* VITA Mathild. I 9 p. 129,6. *partic. praes. sensu pass. (cf. D. Norberg, Syntaktische Forschungen. 1943. p. 188): p.177,27. struct. notabiliores: c.* super: *p.178,22. c.* inter: *p.178,37. partic. praes. usu adi.: p.180,41. rhythm.* -túlit: *p.181,20.*

I *trans.:* **A** *(af)ferre – (hin-, herbei)bringen, -führen, -schaffen:* **1** *proprie:* **a** *obi. homines eorumve corpora,*

animae sim.: **α** *in univ. i. q. ad-, perducere – geleiten, vorführen:* RIMB. Anscar. 19 p. 41,14 ascitis . . . domesticis suis, ut ad suam eum -rent ecclesiam, praecepit. CHRON. Salern. 83 p. 84,17 nudis pedibus eum *(Apolaffar)* -itis? THIETM. chron. 2,33 me . . . ad monasterium -rte meum. BERTH. (?) annal. a. 1055 armati milites . . . a . . . civibus capti atque ad imperatorem -ti. ADAM gest. 2,9 dicitur *Hermannus* manentes suos pro furto in iudicium -tos . . . omnes dampnasse ad mortem. ALBERT. STAD. chron. a. 1220 ita quod de diversis mulieribus . . . secretissimo consilio unus infantulus raperetur in palatium ad lectum Constantiae partus tempore -endus. *al. adde:* PASS. Ursulae prol. p. 144,8 qui *(archiepiscopus)* ad haec nostra . . . -tus tempora . . . vivit. **β** *de cadavere, reliquiis (plerumque de translatione):* WILLIB. Bonif. 8 p. 54,4 legati sanctum -entes c o r p u s (URSIN. Leod. 31 [MGMer. V p. 354,13] cum . . . -ferretur [differreretur, -retur, -etur *var. l.*]. EPIST. var. II 23 dicens *vir* se corpus sancti Partholomei . . . secum nostris partibus -lere. THIETM. chron. 2,31 dum . . . -fereretur *[a. corr.]. saepe*). ARBEO Corb. 33 ut cadaver -re imperaret *dux*, ubi vivus pollicebatur. Emm. 31 p. 74,9. TRANSL. Libor. I 4 papa . . . in eo *(altari)* r e l i q u i a s prothomartiris Stephani, quas secum Roma -lerat, collocavit (THANGM. Bernw. 41 p. 776,28. *al.*). OTTO FRISING. gest. 1,34 p. 53,23 premissis quibusdam . . ., qui se quempiam mortuum humandi gratia -re simularent. *al.* **γ** *de anima mortui:* AGNELL. lib. pont. 161 p. 382,21 vidi animam eius *(Leonis)* in linteo . . . ab angelo in c a e l u m -ente (RIMB. Anscar. 5 ad c. WIDUK. gest. 3,74 p. 151,20 caelos. *al.*). **b** *obi. animalia i. q. agere, compellere – (her)führen, (zusammen)treiben:* WIDUK. gest. 3,36 pecus omne urbis loco herboso -tum . . . a fratre regis . . . captum et inter socios divisum est. CHRON. Salern. 49 p. 51,20 nequeo *(sc. famulus)* illum *(equum)* huc -ri. DIPL. Otton. I. add. 423[a] p. 882,40 <canes duos . . . ad fores aule in Ulma . . . -fferi prevideat> *abbas.* **c** *obi. res:* **α** *in univ.:* IONAS BOB. Ioh. 13 p. 337,10 -ffer alimenta aegentum (egeno *var. l.*). LIBER hist. Franc. 18 p. 271,31 cum aliquid muneris aut cybi ei *(regi)* ⌞-ferti essent⌟ (-endum esset, essent -fferti *var. l.; Greg. Tur. Franc. 2,42* adlatum fuisset). EINH. Karol. 33 p. 40,21 (testam.) ut una ex his *(mensis)* . . . inter cetera donaria . . . Romam . . . -atur (-fereretur *A2*). CHRON. Salern. 28 p. 31,5 cum . . . eum *(sc. indumentum)* -ferisset ante suum optutibus quidam eius *(principis)* famellus. DIPL. Frid. I. 970 p. 249,4 ibit filia mea B(erengaria) ad terram imperatoris et -et secum XL duo milia aureorum. *persaepe. adde:* THANGM. Bernw. 9 inter manus ipsius antistitis quarta particula sacratissimi ligni angelico . . . ministerio -ta apparuit. *in imag.:* WALTH. SPIR. Christoph. II prol. 15 hordea, quae siccis . . . sulcis . . . sopita falce coęgi, -o ad uber opum, pręsul Baldrice, tuarum. **β** *transvehere, trans-, comportare – befördern, verfrachten, (ab)liefern:* DIPL. Ludow. Iun. 10 p. 347,24 de carris et sagmariis necessaria . . . monasterii . . . -entibus. REGISTR. abb. Werd. 2,3 p. 17,18 ut fruges inviolatas in horreum -at *mansus*. CONST. imp. I 172,2 ne de cetero intrent *Mediolanenses* terram suam *(sc. Placentinorum)* nisi . . . pro rebus suis . . . -endis *(ex* referendis *corr. A)*. 172,4 consules precipient mercatum -ri exercitui. ALBERT. M. animal. 1,75 quaedam *(ministrantia)* ministrant -endo id, in quo membrum principale operatum est suam operationem; . . . minister -ens id, quod cor operatum est, est arteria, quae -rt spiritum vitae a corde in membra. 3,31. *saepe. c. sensu deponendi:* CONC. Karol. A app. 5 p. 824,17 (spur. s. XI.) legati Constantinopolitanae urbis Romae Italieque commorantes detinebant oppida et tributa colligentes e r a r i o Augusti Constantinopolim -bant (CONST. Melf. 1,90,3 ad erarium). **γ** *importare – importieren, einführen:* CONST. Melf. 1,89 p. 265,18sqq. quod extra provinciam sibi *(sc. magistris fundicariis)* decretam provinciales sui . . . salem non emant in provinciam -endum *eqs.* **δ** *secum ducere, vehere – bei sich haben, mitnehmen, -führen, -bringen:* WILLIB. Bonif. 5 p. 21,17 papa . . . inquisivit, an litteras ab episcopo suo commendaticias -lisset. WALTH. SPIR. Christoph. II 4,36 tu *(sc. princeps)* . . . propositos tecum saccos portato gazarum, pręmia miliciae quoniam pręsencia nostrę -imus *(sc. martyres)* tinee non ammittentia morsus. UFFING. Ida 1,11 accidit advenientibus viatoribus sarcinulas suas foris porticum deponere, ut, quid quisque ex suo -endum habuerit, . . . post expeditior fieret ad procedendum. STATUT. ord. Teut. p. 107,36 frater, qui vicem gerit magistri, potest -re vexillum suum et tapecia et magnum tentorium. **ε** *perferre – überbringen:* COD. Karol. 36 p. 546,11 relectis imperialibus litteris vobisque -fertis per praelatos *eqs.* FORM. Flav. 117[c] quomodo iste missus noster . . . haec nostra sugestiuncula vobis -llerit. FROUM. epist. 3 quam *(cautionem)* nec manu propria commisi nec aliis -entibus unquam accepi. THIETM. chron. 2,22 quae *(epistula)* clanculum sibi *(sc. imperatori)* -batur. TRAD. Teg. 295 ut censum beato Quiryno debitum annuatim per se offerant nec ulli laicali camerario eum -ant. *al.* **ζ** *exhibere, proponere – beibringen, vorweisen:* WILLIB. Bonif. 6 p. 28,19 ut festine hanc scripturam -ret, imperavit *(sc. papa)*. DIPL. Ludow. Germ. 13 p. 15,31 quia . . . abba . . . -lit excellentiae nostrae quaedam p r a e c e p t a avi nostri (DIPL. Karoli III. 3. *al. sim.* DIPL. Ludow. Iun. 10 p. 347,21 auctoritatem). *al.* **η** *proferre – hervorbringen:* ARS med. 5 p. 422,28 quae *(lingua)* dominatur ad gluttiendum et -endum sermonem. **ϑ** *ponere – stellen (auf):* CONSUET. Trev. 48 p. 304,1 thuribulum -etur . . . super dominicum altare. **2** *translate:* **a** *obi. homines:* **α** *in iudicium ducere, accusare – vor Gericht bringen, anklagen, anzeigen:* HROTSV. Sap. 3,2 numquid hae sunt mulierculae, quas -bas pro christiana religione? BERTH. (?) annal. a. 1075 p. 278,4 qui *(episcopus)* pro symoniaca heresi . . . apud Romanam sedem canonice -tus . . . venire . . . dedignatus est. LAMB. HERSF. annal. a. 1072 p. 135,18 divites si qui per potentiam pauperes oppressisse -ti fuissent. CHART. Heinr. Leon. 125 p. 181,34 quod canonici . . . multe eos *(cod.,* eis *ed.; sc. fratres)* -unt calumpnie *(cod.,* calumpniam *ed.)* irrumpere cupientes quandam commutationem, quam *eqs.* CONST. Melf. 2,10[a] p. 310,6 precludimus -tos (di- *var. l.;* vel accusatos *add.* $V_1.V_a$) reos criminis maiestatis. *al. cf. p.177,8.* **β** *inserere – einreihen, aufnehmen:* TRANSL. Conr. Const. 3 p. 444[b],16 quatenus ipse sanctus a numero mortalium eo die in ecclesia inter sanctos -retur. **b** *obi. res:* **α** *communicare, narrare, nuntiare – übermitteln, mitteilen, berichten:* AETHICUS p. 187,13 populum *(sc. Graeciae)* obmisit *sapiens* et ideo non -lit mentionem, quia *eqs.* WILLIB. Bonif. 9 p. 56,16 quod *(miraculum)* . . . a . . . rege Pippino . . . ad nos usque per venerabilem virum Lul episcopum -tum est. WETT. Gall. 30 p. 274,13 f a m a . . . praesuli eius infirmitatem -lit (THIETM. chron. 7,45 p. 452,18. *al.*). THIETM. chron. 4,72 surgere eum *(monachum)* iussit *Christi martyr Vitus* et haec mandata . . . abbati . . . -re: '*eqs.*' OTTO FRISING. gest. 2,29 p. 135,12 audi serena mente . . ., quae tibi *(sc. regi)* ab alma orbis domina -untur urbe. *saepe. locut.* in medium, ad notitiam -re *sim.:* FORM. Marculfi 1,16 l. 8 apostolicus vir . . . clementiae regni nostri -llit *(B1;* -lit *A.B2)* in notitia, quasi *eqs.* ARBEO Corb. 41 p. 229,10 his *(sacerdotibus)* cordis . . . cogitationes in medium -li. HRABAN. inst. cler. 3,8 l. 22 ut scriptura divina . . . ab ipsa *(prima lingua)* per varia interpretum officia ad notitiam hominum -retur (-ferreretur $M_1.P_1$; -ferreantur P_5). DIPL. Frid. I. 8 p. 15,31 ad communem notitiam. CONST. Melf. 1,6,2 p. 156,10 omnibus . . . fidelibus concedimus . . . potestatem usurariorum nequitiam in publicum -endi. CHART. Stir. IV 24 p. 16,26 ad noticiam Christi fidelium omnium . . . duximus -fferendum, qualiter *eqs. al. expressius i. q. patefacere – aufdecken:* POETA SAXO 2,201 ut indicio -ta fideli factio seva fuit, statim sedata quievit. **β** *conferre (ad), permittere (arbitrio) – (vor)bringen (vor), (der Entscheidung) anheimgeben (usu iur. et canon.):* HINCM. divort. 1 p. 119,14 quando ad ecclesiam fuerit -endum. THANGM. Bernw. 36 p. 774,25 quia haec *(causa)* ad apostolatus vestri s e d e m -ta vestris scriptis . . . est annullata (BERNOLD. CONST. chron. a. 1050 p. 426,23 ad apostolicam s.). ADAM gest. 3,43 p. 186,10 querelam . . . ad curiam *(sim.* OTTO FRISING. gest. 2,16 capit. p. 100 de . . . querimoniis ad principem -tis. *al.*). STATUT. ord. Teut. p. 79,13 qui *(fratres)* . . . ad capitulum -ant *(sc. culpam). al. adde:* CONC. Merov. p. 147,28 Pappolus episcopus mediocretati nostrae -lit in quaerellam . . . a vobis . . . contra canonicam

[Pörnbacher]

disciplinam episcopum consecratum (*sim.* p. 211,7 in queremonia). **γ** *iniungere – auferlegen:* DIPL. Frid. I. 929 p. 197,8 quod . . . eis *(sc. fratribus)* indulgemus, ut, si . . . instrumentis suffitientibus, quod intendunt, probaverint, . . . nullum deinceps iuramentum eis in iudicio exinde -atur.

B *offerre, dare – darbieten, geben:* **1** *strictius:* **a** *proprie:* **α** *ministrare, apponere – auftragen, kredenzen:* WALTHARIUS 1418 Francus . . . oblato, licet arens pectore, vino '-r' ait 'prius . . . sponso . . ., virgo, tuo'. VITA Bonif. II 5 praecepit sibi mensam apponi escamque -ri. CONSUET. Trev. 121 p. 363, 19 pueri conveniant et . . . in refectorium -ant *(sc. cibum).* CHART. Brixin. 152 p. 165,35 cum canonici ad refectorium discumbent, victualia unius prebende Nigro et uxori sue ad domum suam -antur. **β** *porrigere, donare – (als Geschenk) darbringen, überreichen:* HRABAN. epist. 3 p. 385,17 congruum esse iudicavi, ut ego . . . aliquod munusculum . . . tuae venerationi -rem. 35 p. 469,36 multiplicia munera (ANNAL. Xant. a. 867 p. 24,18. OTTO FRISING. gest. 2,36. *al.*). NOTKER. BALB. gest. 2,9 p. 62,28 venerunt . . . ad eum legatarii regis Afrorum -entes leonem Marmaricum ursumque Numidicum. CHRON. Salern. 55 p. 56,4sqq. scapponem . . . argenteum . . . ipsius principi -lit *Radechis*; cum talia ipse princeps cerneret, huiusmodi verba deprompsit: 'ego . . . opes largire vobis cupio, et vos -etis (-rtis *V p. corr.*) mihi vestra propria'. THANGM. Bernw. 6 quae *(vasa)* regali maiestati singulari dono -bantur. *al.* **γ** *sacrificare – opfern, weihen:* HRABAN. epist. 1 p. 381,17 ipsi vero ac summo pontifici . . . ad -endum *(sc. opus in laudem sanctae crucis)* conscivi te socium. 2ª p. 382,22 hortatur nos lex divina ad -endum Domino dona. WETT. Gall. 41 p. 280,3 quam *(tortam cerae)* . . . perrexit aditibus sancti Galli -turus *vir.* WALTH. SPIR. Christoph. II 5,82 hostia digna suis *(sc. Dei)* ut . . . -ar aris. *al.* *spectat ad oblationem spiritualem:* HUGEB. Willib. 6 p. 106,9 pater Willibaldus et mater aecclesia plures . . . Domino -bant adoptivos natos. **δ** *commendare – anvertrauen:* WANDALB. Goar. 1 p. 24,8 infans, qui esset expositus, episcopo -batur. CAND. FULD. Eigil. II 2 capit. p. 96 praesentatur Styrme abbati et -rtur ad scolam. 2,16. **b** *translate:* **α** *dedicare – widmen:* HRABAN. epist. 35 p. 470,6 eorundem librorum expositionem . . . excellentiae vestrae -o. CARM. imag. 3ª,1,3 Augia fausta tibi quem *(librum)* -rt, praesul, honori. **β** *praestare, persolvere – leisten, zollen, erweisen:* ARBEO Corb. 41 p. 229,6 quia debitas h o n o r e s illic minime -re *(sc. tanti patris corpori)* quiveram (SERMO de sacril. 23 -tullebant. DIPL. Heinr. IV. 242). BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 291,8 donec . . . grates a rege sibi -endas pertinax extorsit *Quintius Romanus*. PETR. DAM. epist. 78 p. 393,11 nichil . . . tam caninum est quam . . . illis, qui nos genuerunt, reverentiam non -re. **γ** *tradere, assignare, attribuere – übertragen, zuweisen, zuteilen:* LEG. Burgund. Rom. 10,3 quarta *(portio hereditatis)* . . . ad agnatos defuncti . . . -atur. HINCM. divort. app. 6 p. 249, 14 neque ad illos patris potestas quasi ex successione -rtur, qui *eqs.* DIPL. Frid. I. 908 p. 169,8 fidelitati . . . vestre -re volentes domum quandam suam *(sc. Wiperti).* TRAD. Ror. 100 Ekebertus et filius . . . stabilierunt . . . ecclesie . . . curiam sibimetipsis retinentes proprietatem, usus vero ecclesie -entes. *spectat ad traditionem censualium:* TRAD. Neocell. Frising. 9 (a. 1143/52) quod . . . nobilis vir . . . filiam suam . . . cum oblatione -lit ad altare beati Petri. TRAD. Scheftl. 157 si qui *(ministeriales)* se ad ecclesiam sancti Dionisii vivi -ri sive defuncti sepeliri rogaverint. *al.* **2** *latius i. q. praebere – (dar)bieten, zeigen:* CARM. libr. III 22,4 hunc tibi translatum de Greco suscipe librum, qui . . . sub brevitate refert, quod mundus in ordine -rt.

C *ferre, portare, sustinere – tragen, halten:* **1** *gener.:* **a** *strictius:* **α** *in univ.:* IONAS BOB. Columb. 1,16 p. 180,6 ad beatum pergit *minister* virum serraculum (seraculo *var. l.*) . . . manu -ferto (-rt, -ens, deportato *var. l.*). ARNOLD. LUB. chron. 7,2 p. 231,21 ut singuli milites de loco perpetrati sceleris usque ad fores . . . ecclesie caniculum -rent (-ret *var. l.*). FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 78,6 per quem *(sc. inferiorem alarum)* motum sublevatur avis, impellitur et -rtur. p. 111,8 in . . . huiusmodi avibus ale sunt parve quantum ad corpus, quod -unt. p. 119,26sqq. ALBERT. M. animal. 1,396 equitat arteria super dorsum venae non pulsatilis; congruit . . ., ut ignobilius -at (*cf. Avic. 1,1,5,4,5* sit -ens) membrum nobilius. *al.* *in imag.:* DIPL. Otton. II. 283 p. 330,14 nullus . . . est inventus, qui tam nobile valeret -re pondus *(i. officium abbatis).* **β** *spectat ad habitum:* CONSUET. Bamb. p. 301,11 redeat novicius ad chorum -ens usque ad professionem tunicam albam (*sim.* STATUT. ord. Teut. p. 38,23 vestes). STATUT. ord. Teut. p. 38,28 ut singuli fratres in palliis et cappis . . . crucem nigram -endo . . . se huius ordinis esse membra . . . profiteantur. CONST. imp. II 427,64 clericos t o n s u r a m laycalem -entes . . . ponimus extra pacem (CHART. Bund. 1207 p. 8,25). CHART. Turg. VIII add. 5 p. 518,7 (epist. papae) quatinus . . . Iudeos ipsos ad -endum signum, quo a christianis . . . destinguantur, . . . compellas. *al.* **γ** *spectat ad arma:* CHART. Brixin. 74 p. 82,12 (a. 1229) omnis homo, qui potest arma -re, pacem iuret. CONST. Melf. 1,10 de prohibita portatione armorum; . . . prohibemus, ut nullus arma . . . prohibita . . . secum -re presumat; . . . a tenore . . . sanctionis eximimus milites . . ., quibus enses -re . . . minime prohibemus. 1,11. 1,15. *ibid. al.* **b** *latius i. q. praeferre – vorantragen, einhertragen (vor):* EPIST. Vienn. 30 p. 109,14 ante Viennensem archiepiscopum per provinciam suam crucem -ri concedimus. OTTO FRISING. chron. 7,19 p. 336,11 regem . . . Datiae in signum subiectionis . . . gladium sibi sub corona -re fecit *imperator.* gest. 2,25 p. 130,23 consideret *princeps*, quo decore securis, qua rei in Italia iure plectendi sunt, ante ipsum -atur. ANNAL. Erf. Praed. a. 1248 p. 103,12 fecerunt *(sc. clerus)* processionem, in qua ad sceleris ostensionem . . . fratris occisi tunica sanguine cruentata pro lamentabili vexillo -batur. **2** *astron. i. q. circumagere, movere – (in einer Bahn) bewegen, (fort)tragen:* DIPL. Merov. 36 l. 16 (ArchDipl. 14. 1968. p. 174; c. 1050/1137) apparuit mihi stella ita rigido cursu -ta per firmamentum, quod visa est intrare orbem lunae. ALBERT. M. metaph. 11,2,5 p. 488,61 oportet esse duos motus circuli primos, quorum unus sit uniformis . . . et alter motus oblique afferens et -ens astrum generans, qui est circulus obliquus, in quo moventur astra omnia. 11,2,22 p. 511,68 supposuit *Eudoxos astronomus* astrum non proprio motu ferri, sed motu circuli sive orbis alicuius; . . . ideo dedit eis *(signis zodiaci)* orbem alium -entem ea in motu illo. probl. det. 40 p. 63,65 si Mars ad lunam descenderet, aut oporteret, quod descenderet in -ente circulo vel in epicyclo, quia, quod in deferente descendat, impossibile est, quia *eqs. ibid. al.*

D *auferre, deducere, abstrahere – wegnehmen, -führen, -ziehen, -schaffen:* **1** *obi. homines i. q. re-, amovere, abducere – fortbringen, entrücken:* **a** *in univ.:* ARBEO Emm. 23 p. 59,21 ab incognitis -tulta *(A1,* ablata *rell.; sc. membra)* viris . . . condere non mediocri gloriae dubium non est. THIETM. chron. 7,55 p. 466,33 haec *(Irmingerd)* pridie, quam carnis debitum persolveret, in excessu mentis effecta in presentiam sanctae Dei genitricis -ta est. DONIZO Mathild. 2,746 privatim venit *caterva*, -rtur, laeta recedit *Praxedis regina.* **b** *morte abripere – dahinraffen:* DIPL. Loth. I. 23 p. 95,8 ex delatione fratris . . . puerili eligantia -ti. 27 p. 102,6 pro . . . remedium animę fratris . . . puerili aetate ab hac luce -tum (*leg.* -ti). DIPL. Ludow. II. 9 p. 81,22 quod si rector eiusdem s<ancti lo>ci divina vocatione -tus fuerit. **c** *pass. i. q. (a cursu suo) deici, depelli, incidere (in) – verschlagen werden, geraten (in):* BEDA hist. eccl. 5,15 p. 316,24 patriam . . . navigio revertens vi tempestatis in occidentalia Britanniae litora -tus (di- *var. l.*) est *episcopus*. AGNELL. lib. pont. 158 p. 380,32 postquam papa egressus est . . ., voluerunt *cives Ravennenses* prosequi plaustrum . . ., sed timidi vehiculatores in Ariminum -ti sunt. DIPL. Frid. I. 774 p. 329,4 si quis fugientem inimicum insequitur usque ad willam et impetu equi, non sua sponte in willa -tus fuerit. **2** *obi. res i. q. deportare, tollere – (weg-, ent)nehmen, wegbringen:* **a** *in univ.:* LEX Baiuv. 15,8 de secundis nuptiis; . . . si ibi nec filios nec filias generaverit *mater*, post mortem eius omnia, quae de filiis suis -lit (tullerit *var. l.*), ad illos revertatur. DIPL. Frid. I. 774 p. 330,3 si viator equitans necesse habuerit pascere equum suum, . . . falce . . ., quantum expedit, de frugibus resecet . . . et inde nil de frugibus -at. 981 p. 265,24 habebunt *cives* . . . usum silvarum . . ., ut tam igni ne-

cessaria quam navibus ... civitatis sue utilia ligna in eis succidant absque dolo, ne ... ligna -ant aliis vendenda nationibus. **b** *c. colore quodam:* **α** *exportare – exportieren, ausführen:* CHART. Traiect. 309 p. 284,19 (dipl. spur. Heinr. V.; c. 1177) si all<ecia>, ut -ant, emerint *mercatores*. DIPL. Constantiae 64 p. 202,21 concessimus ... monaster<io> ... extrahere ... trecentas salmas frumenti et ducentas ordei -endas extra regnum. **β** *derivare – ableiten:* CHART. Eberb. 206 p. 344,10 (a. 1241) facient inter utramque domum canales, qui aquam de tectis earundem domorum per pluviam descendentem -ant. **γ** *transponere – verlegen:* DIPL. Heinr. V. (ed. L. A. Muratori, Antiquitates Ital. IV. 1741. p. 25C) palacii cum toto munimine destruendi et extra civitatem -endi ... damus potestatem *(sc. Mantuanis).* **δ** *subtrahere – hinterziehen:* CHART. Traiect. 309 p. 284,31 (dipl. spur. Heinr. V.; c. 1177) quicumque ... de hoc convictus fuerit, quod iustum theloneum dolose -lerit, tria talenta ... solvat. **ε** *assumere, depromere – (her)nehmen (in alleg.):* RHYTHM. 42,1,4 audite ... canticum ... de cruce Christi ...; ⌞sponsa, que casta prodiit ex latere⌟ *(i. Ecclesia)*, dotem -lit ex aqua et sanguine.

E *per confusionem c.* differre: **1** *protrahere, tardare – aufschieben, (ver)zögern:* LEG. Burgund. Rom. 43 legali sanctione constat expressum neminem ... ad -endum (-endam, ferendam *var. l.*) iusticiam potentum quorumcumque personas in lite posse praetendere. IONAS BOB. Columb. 1,15 p. 177,6 nec -rt (differt *var. l.*) *conditor* in modicis aurem pietatis accomodare. ARBEO Corb. 10 p. 198,15 ut reum sibi donare dignarentur *tribunus et centenarii* vel poenas -re (differre *m. al. corr. 2; cf. notam ed.*), usque dum *eqs.* OTTO FRISING. gest. 1,56 capit. p. 8 qualiter causa episcopi usque ad generale concilium -ta (-tum, dilatum, dilata *var. l.*) est. GREG. IX. registr. 477 cum ante languorem preparanda sit medicina, -enda non creditur in languore. *al.* **2** *dissipare – versprengen, zerschlagen:* GLOSS. IV 349,59 St.-S. -rt vel differre i. dissipat, zetribit. ANNAL. Mell. Claustr. II a. 1205 (cod. B) Grecia cum sua Constantinopoli ob necem regis Alexii Porphyrogenitorum gente cesim per viros ac feminas -ta in ius exterorum devenit.

II *intrans.:* **A** *cedere – sich beugen (vor):* **1** *spectat ad homines (ad diabolum: l.53):* **a** *in univ.:* FORM. Sangall. II 3 p. 397,25 ut ipsi fratres ... nulli hominum nisi regibus subiecti esse deberent, praeter in eo solum (quod *add. B*) episcopo suo -rent, quod ad ecclesiasticam disciplinam pertinet. VITA Otton. Bamb. III 1,5 Otto noster aliis eius *(regis)* -ens kapellanis illum et illum tali officio *(sc. sacerdotis)* magis ydoneum protestatur. CHART. Stir. II 392 p. 506,5 in capitulo ... et aliis negociis ecclesiasticis iuniores senioribus -ant. **b** *c. colore quodam:* **α** *honorem, obsequium tribuere – Ehre, Gehorsam erweisen:* LUP. FERR. epist. 1 p. 2,2 cui *(Karolo imperatori)* litterae eo usque -re debent, ut aeternam ei parent memoriam. TRANSL. Libor. I 1 qualiter vobis obtemperare, quantum -re debeamus. EKKEH. IV. bened. I 1,150 -at (gloss.: cedat) obsequio vetulę minor, unice virgo. FROWIN. explan. 4,3 l. 1083 succrescit ... auctoritas magna, quae nichil -at altitudini sathanae, eo quod bene pasti sunt *milites Dei* carnibus agni. CHART. Gosl. I 436 p. 442,38 omnibus ..., que remanere volunt innupte, -o plane. BERNH. GEIST. palp. 2,32 omne genu tibi *(sc. potenti)* curvatur, ... clericus et laicus -rt. *al.* **β** *indulgere, morem gerere – gewähren lassen, willfahren:* HONOR. III. registr. 178 p. 126, 10 cum contra nos ... clametur, quod tibi *(sc. Friderico imperatori)* -lerimus in pluribus contra Deum. CHART. Gosl. I 451 p. 451,2 episcopo ... in hoc duximus -endum de conscientia capituli nostri et consensu, ut *eqs.* OTTO SANBLAS. chron. 48 p. 79,23 videns *papa* ... Philippum ... praevaluisse ipsi -ens duos cardinales ... ad eum direxit. *al.* **γ** *recedere – nachgeben, (zurück)weichen (vor):* RADBERT. Arsen. 2,20 p. 91,19 fecit, ut filius patri -ret et cum suo exercitu inlęsus abiret. HIST. de exp. Frid. imp. p. 38,16 illi *(Graeci)* retro abierant ... imperatorię maiestati ac tironibus Christi -entes. **2** *spectat ad res:* **a** *assentiri, consensum dare – stattgeben, zustimmen:* CHART. Mog. A II 688 p. 1124,8 (a. 1197/98) ille *(scholasticus)* nihilominus adtestationes abbatis accepit dicens tali a p p e l l a t i o n i non esse -endum, quia *eqs.* (DIAL. cler. et laic. 24. CHART. cell. Paulin. 83 p. 95,24. *al.*). CONST. imp. II 413 in quibus *(litteris)* sic canonice libertati -imus, ut dignitatem regiam non ledamus. *al.* **b** *horrere (ab) – zurückschrecken (vor):* CHART. Stir. IV 606 p. 364,26 (a. 1276) intravit *exercitus* districtus Austrie non formidans prerupta cacumina moncium, non abhorrens intemperiem temporis hyemalis nec -ens altis nivibus gelide regionis. **B** *favere, suffragari, propitium esse – Förderung gewähren, begünstigen:* LAMB. HERSF. annal. a. 1074 p. 184,5 non -lisse regem cultui divino. a. 1075 p. 203,25 clerici ... dolebant, quod ... non sine magna sui ordinis iniuria tantum episcopus -ret ordini monastico. **C** *parcere – Schonung gewähren:* LAMB. HERSF. annal. a. 1073 p. 159,12 propter ius gentium, quo legatis est -endum. HEINR. TEG. Quir. I 5 p. 251,8 qui *(barbari)* ... nec templis nec aris -entes cum preda omnium ad mare iamiam reverterant. p. 252,2 nulli -unt, nullum relinquunt. INNOC. III. registr. 1,343 p. 513,17 qui *(pagani)* nec etati nec ordini -lerunt. CONST. imp. II 196,4 nulli volentes in hoc parcere vel -re (differre *var. l.*). CHRON. rhythm. Col. 5,57 nec valuere preces empto -re cruori. *al.*

subst. **1. deferens,** -entis *m.* **1** *gener. i. q. delator, accusator – (An-)Kläger:* CONST. Melf. 1,52,1 si -es (di-es *var. l.*) vel accusatores defuerint. 1,53,2 p. 215,11 que ... relatio continebit condicionem -is atque delati et nomen et famam ipsorum. 2,50,3. *ibid. al.* **2** *astron. i. q. eccentrus – Trägerkreis, 'Deferent':* ALBERT. M. metaph. 11,2,23 p. 513,21 videns *Calippus* ..., quod non potuit istam retrocessionis aut retardationis astrologiam complere ex -bus, addidit soli duos revolventes. probl. det. 40 p. 63,67sqq. quia -s Martis undique super -em solis et numquam sub ipso *eqs. v. et p.180,41.*

2. delatus, -i *m.* *reus – Angeklagter:* ACTA imp. Winkelm. I 802 (a. 1231) satisfaccionen ydoneam recipiens a -o ...; si -us *eqs.* CONST. Melf. 1,53,2 p. 215,1 si ... per decem bone opinionis viros non inimicos -i probatum fuerit contra eum. p. 215,25. *ibid. al. v. et l.23.*

deferveo (-rbeo), -ere *vel* **defervo,** -ere. *pendet* ab: *l.49.54. 57.* **1** *bullire, calefieri, exardescere – (auf)kochen, warm werden, (er)glühen (vor):* **a** *proprie:* COMPOS. Luc. K 11 bluta ... buliat in caccabum nobum cum aqua, ut -beat dies II. ANTIDOT. Glasg. p. 106,44 ad ignem adponis *antidotum*, cum ... sucos -beat, agita fortiter. EGBERT. fec. rat. 2,239 'pone super prunas vacuam' virtutibus ollam, donec in ęre suo -at atque calescat *(spectat ad Vulg. Ez. 24,11).* **b** *in imag. vel translate:* HINCM. LAUDUN. carm. 20 (MGPoet. III p. 416) sic sua *(sc. regis)* mens adeo veri -et amore. *de bello i. q. furere – wüten, toben:* GESTA Bereng. 3,1 tanta per Ausonios -ere prelia campos ... fama ... dum canit. **2** *refrigerari, conticescere – aus-, abkühlen, erlöschen, sich legen:* **a** *proprie:* BEDA temp. rat. 29,77 scimus ..., quod, ubi hoc aequor aestuare coeperit, ipsa hora aliud incipiat ab aestu -ere. **b** *in imag. vel translate:* CONC. Karol. A 20 p. 175,12 ne ... longe protracti f l a m m a desiderii eorum *(sc. gentis Avarorum)* -ens inaniter refrigescat (PETR. DAM. epist. 158 p. 85,22 zeli f.). IOH. METT. Ioh. 40 eo *(sc. episcopo)* a pristine sanctitatis et heremo quaesitae laudis dignitate -ente. CARM. didasc. 415 quod regis -ere feceris iram. PETR. DAM. epist. 18 p. 177,8 quid est aliud a melioribus ad bona descendere, nisi ... ab ardore spiritus in teporem noxium -ere? ANDR. STRUM. Ariald. 21 p. 1067,1 quatinus ... populi furor -at. TRANSL. Mod. 4 cum ... fratres ... angustiaret anxia rerum tenuitas, tamen nullo modo -bat in eis amor religionis. *al.*

defervesco, -vui (-rbui), -ere. *script. et form.:* diff-: *p.183, 7. plusq. indic.* -veverat: *p.183,6. partic. praes. usu subst.: l. 68.* **1** *bullire, calefieri, exardescere – (auf)kochen, warm werden, (er)glühen (vor):* **a** *proprie:* ALBERT. M. veget. 4,95 festinabit in corpore plantae maturatio illius *(humiditatis)* et ascensus, et incipit -ere in ramis et stipite plantae *calor digestivus (ex Nicol. Damasc. 2,9).* ALPHITA I p. 278,1 apozima interpretatur -ens, nos intelligimus decoctionem, ab apo, quod est de, et zeo, quod est ferveo. **b** *in imag. vel translate:* GESTA Bereng. 4,1 quarta ... Latio vixdum -buit ęstas. METELL. exp. Hieros. 5,182 iudicis hec iusti -buit ultio Christi funera cultorum miserantis clara suorum. **2** *refrigescere, con-*

[Pörnbacher]

ticescere – aus-, abkühlen, erlöschen, sich legen, abklingen: **a** *proprie:* EPIST. Worm. I 21 p. 43,10 licet arderet, -vuit olla Thiestę *(cf. Pers. 5,8sq.).* GLOSS. Roger. I A 3,21 p. 697,26 quoniam reumatice egritudines post XL dies -entes resident. **b** *in imag. vel translate:* TRANSL. Pus. 4 p. 543,18 -ente furore principis. GLOSS. I 493,22 St.-S. -veverat intuueal (*item spectat ad Vulg. Esth. 2,1:* 495,1 differbuerat firebbita). OTTO FRISING. gest. 1,11 p. 27,23 irrationabili motu -ente. 1,23 imperatoris Heinrici odium in mentibus plurium iam -buerat. URSO gloss. 41 p. 84,26 ut iam satisfaciendo animali eius desiderium -at, dum se desideratam rem recipere credit. DAVID compos. 3,41,1 ignis impatientiae -ere consuevit perfusione prudentium consiliorum.

***defestuco,** -avi, -are. (festuca) *(per festucam) reddere, cedere – (durch Übergabe des Halmes) zurückgeben, abtreten (de re v. HRG I. 1971. p. 1111sqq. s. v.* festuca*. 1911sqq. s. v. 'Halm'):* CHART. Rhen. inf. II 110 p. 60,23 (a. 1223) omne ius pheodi . . . vendidit omnemque possessionis habitum . . . in manus nostras resignando -vit *ministerialis. cf.* *(ef)festuco.

defetigatio, defetigo *v.* defatigatio, defatigo.

defetiscor (dif-, diff-), -fessus sum, -i *vel* **defetisco,** -ere. *languescere, fatigari – ermatten, ermüden:* RATHER. prael. 6,23 l. 840 dummodo . . . in his *(conatibus)* . . . non -aris. *c. sensu deficiendi:* IOH. METT. Ioh. 64 post tantam austeritatem viribus -ens non iam vel ad standum in choro vel ad ceterum laborem sufficiebat. SUMM. Heinr. C p. 265 -o (defectisco *var. l.*) fatisco, deficio.

adi. **defessus,** -a, -um. *languidus, lassus, fatigatus – matt, müde, erschöpft (usu subst.: l.33):* **1** *in univ.:* AETHICUS p. 234,4 diffesso *(leg.* -us; dif- *O)* l a b o r e tabisco (WALAHFR. carm. 38,34). CARM. de Karolo et Leone 325 membra solo exoptant placidum -a soporem. HEIRIC. Germ. I 5,1 -o pelagi glaebae natalis in oras vix remeare datum. *al. fractus, consumptus – gebrochen, aufgebraucht:* EKKEH. IV. cas. 125 p. 242,7 Kerholdus . . . longo . . . senio fessus, sed non -us. **2** non-defessus *i. q. indefatigabilis – unermüdlich:* BERTH. (?) annal. a. 1078 p. 313,8 abbas . . . mendaciorum destructor non -us. *al.* **3** *exhaustus – vollendet, 'erledigt':* CARM. Bur. 62,7, 14 soporis alimonia post veneris -a commercia captatur.

***defeudacio** *v.* *defeodatio. **defex(i)** *v.* defigo.

deff- *v.* def- *praeter:*

deffido *v.* diffido. **deffluo** *v.* diffluo.

deficiens, deficienter *v.* deficio.

deficientia, -ae *f.* **1** *imperfectio, vitium – Unvollkommenheit, Mangel:* ALBERT. M. eth. II 1,2,5 p. 24a,11 privatio non dicit essentiam, qua aliquid malum sit, sed . . . -am ab essentialibus perficientibus ad . . . bene esse. miss. 1,1,3 p. 9a,20 'homo natus de muliere', et inde plenus verecundia; 'brevi vivens tempore', et inde vitae -a *(spectat ad Vulg. Iob 14,1). iactura, dilatio – Verlust, Aufschub:* CHART. Lub. I 353 p. 330,26 (a. 1274) sine -a temporis. **2** *terminus, finis – Ende, Endpunkt:* HERIG. rat. 2,3 quousque tertiae lineae -a (differentia, desinentia *var. l.*) occurrat.

deficile, deficilis *v.* difficilis.

deficio (dif-, diff-, deff-), -feci, -fectum, -ere *et pass.* **defio,** -fectus sum, -fieri. *script.: praes.* -iti(o): *p.185,52.186,62. imperf. coni.:* -feceret: *p.185,58.* -fierint: *p.186,50. form. perf. partic.* -factus: *p.186,65sq. struct. c. gen.: p.187,16.17. partic. praes. usu subst.: p.185,69.187,9.*

I *intrans.:* **A** *de separatione, discessu:* **1** *in univ. i. q. desciscere, discedere – abfallen, sich entfernen (cf. p. 186, 40sqq.):* CONC. Karol. A 50D,80 a qua *(ecclesia)* per contumatiam -erunt *clerici.* DIPL. Loth. I. 110 p. 259,1 ne forte effera gens laqueo erroris involuta . . . a vera religione -at. VITA Liutg. I 22 ut . . . Frisia ex fide -erit. HINCM. annal. a. 862 p. 93,8 qui *(Hlotharius)* se primum iturum promisit, post . . . a promissione sua -ecit. THANGM. Bernw. 23 ut se pacifice agant nec ab imperatore -ant, commonentur *urbani. saepe.* **2** *c. colore quodam:* **a** *avertere (ab) – sich abwenden, sich lossagen (von):* ARBEO Emm. 29 quidnam de his dicendum est, ut non -issent, qui tam sanctum interimerunt virum *(cf. notam ed.)*? GODESC. SAXO theol. 22 p. 307,1 habens *homo* . . . sibi propositam geminam sortem vitae et mortis, . . . mortis . . ., si ab eo *(creatore)* -ens . . . ab eius caritate torperet. LAMB. HERSF. Lull. 16 p. 329,10 postquam . . . a Fuldensibus -erat, in hunc *(sc. Herveldensem)* locum omnes copias suas . . . coegit. CATAL. Eptern. (MGScript. XXIII p. 34,28) cum . . . pro veneficiis, quibus infectus fuerat, . . . graviter infirmaretur *abbas,* Prumienses ab eo -erunt. *al.* **b** *se negare, abdicare – sich versagen, entsagen:* DIPL. Conr. II. 244 p. 337,5 si . . . pares culpati in iudicio senioribus -erint (defuerint *var. l.*). MARIAN. chron. a. Chr. 145 mos erat historicorum, ut imperatori deputarent annum, in quo moriretur vel regno diff-ret. *adde:* LIGURINUS 3,181 que *(Papia)* fida tibi *(sc. regi)* . . . extitit et nullo -ecit tempore sedes. **c** *ab-, desistere (ab) – abgehen, ablassen (von):* WIDUK. gest. 1,9 p. 14,7 ut a ceptis negotiis raro . . . -rent (-ret *var. l.*) *maiores nostri.* THIETM. chron. 6,84 vidi eam *(dominam)* nimis laborantem et ob hoc a spalmis non -entem. **d** *evadere, fugere – entweichen, fliehen:* ANNAL. Fuld. II a. 872 p. 76,15 qui . . . evadere potuerunt, in civitatibus (civitates *var. l.*) -erunt. TRANSL. Dion. Ratisb. 3 p. 357b,23 hi, quos . . . sibi fidos aestimabat *rex,* . . . castris -erant seque cum suis in munita loca receptant. *migrare – scheiden:* TRAD. Frising. 419 (a. 819) quandocumque ex hac -ret vita *Meginhardus vassus (cf. l.54sqq.).*

B *de deminutione, consumptione:* **1** *subi. homines (animalia: l.49.62; per prosop.: l.34):* **a** *in univ. i. q. debilitari, fatigari, tabescere – schwach werden, ermüden, herunterkommen (spirit.: l.31.35):* LEX Baiuv. 2,5 si vosmet ipsos comeditis, cito -itis (-etis, -atis, faciatis *var. l.; fort. spectat ad Vulg. Gal. 5,15*). ARNO ad Cuc. (MGEpist. IV p. 110,3) ascende et noli descendere, profice et noli -ere *(cf. Aug. in psalm. 38,19).* HRABAN. carm. 38,16 haec *(scriptura)* facie verum monstrat et famine verum . . ., illa *(pictura)* recens pascit visum . . ., -et propere. RATHER. otios. serm. 1,14 conor meliorari et vincor, laboro et -o. DIPL. Conr. III. 195 p. 354,35 nos vicem populi di-entis . . . dolentes . . . exercitum . . . reduximus. *persaepe.* **b** *c. colore quodam:* **α** *potestate destitui – an Macht verlieren:* THIETM. chron. 5,38 p. 262,26 Heinricus . . . comes se iam -isse animadvertens ad urbem . . . properat. CHART. march. Misn. III 75 p. 62,3 (epist. papae) cum Suevie dux . . . nec possit nec debeat ad imperii monarchiam pervenire iugiterque -at in se ipso, et pars eius . . . infirmetur. **β** *ad inopiam redigi – verarmen:* THIETM. chron. 8,13 p. 508,32 multo sacius est paulatim crescendo de die in diem ascendere quam cum dampno multorum te ad ultimum -ere. **γ** *abire, recedere – verschwinden, nicht mehr da sein:* HELM. chron. 110 p. 218,8 ambulaverunt mulieres et parvuli per eam *(viam),* eo quod . . . -erint (-erunt *2*) predones in via. CASUS Petrish. 4,28 ex die . . . illa . . . formice ex eo loco tam pleniter -erunt, ut *eqs.* **δ** *de stirpe, familia i. q. exstingui – erlöschen, aussterben:* CHART. Sangall. A 141 (a. 796) quae *(virilis procreatio)* si -erit. OTTO FRISING. chron. 6,17 p. 277,20 Merovingis -entibus ac Karolis succedentibus. HIST. de exp. Frid. imp. p. 94,4 regia proles in ipso *(rege)* -erat. *al.* **ε** *perire, mori – endigen, verenden, (ver)sterben (cf. l. 23):* PASS. Afrae II 1 p. 61,15 sacrifica diis, quia expedit tibi vivere, quam in tormenta -ere. WIDUK. gest. 2,11 p. 77,16 Thiadricum et tres amitae illius filios . . . lege Francorum dampnatos strangulo fecit -ere *rex.* 3,46 p. 127,21. WALTH. SPIR. Christoph. I 17 pro me dominum tuum implora, pro cuius amore flebili iam passione -o *(sc. Aquilina).* HIST. peregr. p. 165,24 aliqui illorum *(nostrorum)* . . . incubabant cadaveribus equorum in via -encium, ut *eqs. persaepe.* **ζ** *damnationem incurrere – der Verdammnis anheimfallen:* CONST. Constant. 292 si quis . . . contemptor extiterit, . . . cum diabolo et omnibus -at i m p i i s (LIBER diurn. 101 p. 135,15). **2** *subi. res:* **a** *in univ. i. q. evanescere, labi, extenuari – zerrinnen, aus-, vergehen, abfallen (gegenüber), ausbleiben:* HEITO Wett. 12 dixit *angelus* ea *(dona)* numquam -tura aut delenda, priusquam *eqs.* WALAHFR. carm. 88,15 omnia depereunt, turbatus -it ordo. DIPL. Arnulfi 150 p. 229,20 qualiter . . . regularis . . . vitę ordo, nisi nostra providentia cito emendaretur, penitus -ret. PAUL. AEGIN. cur. 227 in-

[Pörnbacher]

mitte paulatim sucum infundens, quousque -at (vel conglutinet *add. A; 3,59,4* ἀναλωθῇ). DIPL. Heinr. II. 305 p. 380,12 sicut pro aedificatis locis sanctorum, ne a statu suo -ant (deff- *var. l.*), nostrum est iuvare, ita *eqs.* ALFAN. premn. phys. 2,16 p. 27 qualecumque ... eorum *(sc. fluidorum)* -erit (*PG 40,541*[C] ἐκλείπῃ), finem vitae conducit. CHART. march. Misn. III 209 p. 156,13 iuris -ente vigore. 210 -ente iure. *persaepe. adde:* RADBERT. fid. 2,788 cum ... -erit phantasma. **b** *c. colore quodam:* **α** *cessare, desinere – aufhören, wegfallen:* DIPL. Otton. III. 84 p. 493,34 ut ... nostri nominis ... memoria ... nunquam -at. ALFAN. premn. phys. 1,74 p. 19 piscium natura comestibilis adinvicem existens ... -ecit (*PG 40,528*[B] κατέληξεν) in comedentibus phykia. ADAM gest. 2,46 p. 107,1 sermo est ... regionem Iudlant ... in duos episcopatus bipartitam esse tercio apud Arhusan -ente. 4,2. ALBERT. M. phys. 6,2,6 p. 476, 35 motus numquam -it. *al.* **β** *laxari, intermitti – nachlassen, aussetzen:* WALTH. SPIR. Christoph. II 6,135 liquidę -ecit machina cerae. ALFAN. premn. phys. 28,6 p. 136 dormientibus nobis ... operatur ... anima sciens, quod, si vel ad modicum -erit (*PG 40,709*[B] ὀραθυμήσειε), interimatur animal. GLOSS. I 529,34 St.-S. -as giwihhes. **γ** *finem habere, finiri, terminari – enden, auslaufen (in):* GERB. geom. 4,4 qui *(hebes angulus)* ..., donec in lineam -at, dilatari et expandi potest. HERIG. rat. 2,2 quousque secundis -entibus lineis secundatio illa non possit fieri. ALBERT. M. animal. 1,214 extremitas ... cerebri versus os, quod dicitur coronale ..., -it in duas papulas. *ibid. al.* **δ** *de sidere i. q. decrescere – abnehmen:* REGINO chron. app. 1 visum est *sidus* interdum flammantibus radiis ultra modum excrescere, interdum nimio pallore -ere. PETR. DAM. epist. 10 p. 131,13 quia ... me videas ... -ente ... luna cessare. *expressius de eclipsi i. q. tenebrari – sich verfinstern (cf. et p.186,68):* ANNAL. regni Franc. a. 810 p. 133,6 eo anno sol et luna bis -erunt. THIETM. chron. 4,15 sol -ecit ... v. diei hora. **ε** *collabi – einstürzen:* FUND. Werd. app. p. 167,36 domus ... tamdiu stetit, quoadusque nimia vetustate -ecit.

C *de insufficientia, indigentia:* **1** *strictius:* **a** *deesse, non sufficere, non suppetere – fehlen, gebrechen (an), abgehen, nicht reichen:* **α** *subi. homines:* LIBER diurn. 9 postquam hostilis impietas ... civitatum ita ... desolavit ecclesias, ut reparandi eas spes nulla populo -ente remanserit. HINCM. divort. 1 p. 119,14 -entibus t e s t i b u s (CHART. Aquens. 256 l. 6. *al.*). BALTH. Fridol. 1 p. 218,15 copia magistratus -ente. ACTA reg. Burgund. 142 p. 323,10 actum Viennę ... rege Burgundię -ente. *al.* **β** *subi. res (impers.: l.46):* MAPPAE CLAVIC. 288 p. 243,4 ex figura 'a' si prius potaverint boves, sufficiet et bobus et equis; si prius equi, -et et bobus et equis *(in descriptione automati, ut vid.).* MUS. ENCHIR. 18,38 canendo senties, quomodo et in levatione et positione sono ʃ deutero responsum organale -at. THIETM. chron. 2,44 si in me facundia ... et memoria convenirent, in explicanda cesaris laude -rent. 7,23 p. 424,30 ignem ..., quia -ecit aqua, medone extingunt *mulieres*. DIPL. Frid. I. 663 p. 171,33 pecuniariis -tientibus. ALBERT. M. animal. 3,162 in multis animalibus videmus -ere membrum in nato, quod -it in generante. ANNAL. Plac. a. 1279 p. 571,36 videntes illi de loco Vauri mercatum sibi defficere. *saepius. de tempore:* WILLIB. Bonif. 5 p. 20,1 ut peregre proficiscendi autumnale sibi -ret t e m p u s (HUGEB. Wynneb. 2 p. 107,35 -feceret). WIDUK. gest. 3,74 p. 151,9 si omnes virtutes eius velim narrare, hora -ret. **b** *carere, vacare – Mangel leiden (an), entbehren:* VITA Euch. Val. Mat. 23 cuius *(coronae)* odor numquam a suavitate -it. MANEG. c. Wolfh. 11 p. 65,16 nunquam -it *Deus* neque recipit aliquid essentialiter. *al.* ALBERT. AQUENS. hist. 9,51 p. 624[F] altis vocibus attonitae ac lapsae ab aere in medium vulgus a volatu -bant *aves*. EPIST. Hildesh. 86 ad referendum paternitati vestre ... gratiarum actiones, quamquam v e r b i s -am et rebus (CHART. Burgenl. I 132 p. 96,9 in v. *al.*). ALBERT. M. eth. II 8,2,1 p. 532[a],10 quae *(distantia)* est sicut egestatis ad divitem ... vel alicuius alterius ad -entem in illo. *saepe. gramm. de verbis defectivis:* SMAR. carm. 1,10,9sq. plurima -unt vario cum tempore verba, -unt alia plurima per genera. *v. et p.162,50.* **2** *latius:* **a** *modo inferiorem esse – hinter dem (rechten) Maß zurückbleiben:* ALBERT. M. phys. 6,1,5 p. 456,53 pars ... illa, quae est B.E., aut est pars aliquota lineae A.B. ..., 'aut -it' (*p. 233*[b],3 ἔλλειψει) ab aliquota, ita quod 'est minor' *eqs.* 6,2,2 p. 466,34 'si' ... diceretur, quod motus totius *(sc. magnitudinis)* '-it' (*p. 235*[a],4 ἀπολείπει) a modo partium, ponamus *eqs.* (*sim.* 6,2,3 p. 469,9). 6,2,5 p. 474, 16 'divisio' spatii signati ... nullo modo -it (*p. 236*[b],14 ὑπολείπειν). *ibid. al. minus aequo dare – unverhältnismäßig wenig geben:* ALBERT. M. eth. I 407 p. 345,86 'oportet in figuram proportionalitatis ducere' opera et artifices ...; 'si' ... hoc 'non' fiet, 'alterum extremum' habebit 'utrasque superabundantias', scilicet unam, quae est in -endo, et aliam, quae est in excedendo. II 5,2,10 p. 359[a],44 coriarius accipiens opus agricolae excedit, reddens ... calceamentum -it. **b** *irritum fieri, successu carere – versagen, scheitern:* LEX Sal. Merov. 92 ut ... in truste, qua -erit, ... causa remaneat, ita ut ... capitalem ei, qui perdiderit, reformare festinet. GODESC. SAXO theol. 21 p. 284,5 Cassiodorus ... ad eius *(animae)* originem veniens ... -ecit. HROTSV. gest. 563 pergit cum sociis illam *(Adelheidam)* perquirere multis, et cum -ret *comes* nec iam dinoscere posset, quo *eqs.* WIDUK. gest. 3,74 p. 150,12 de cuius *(Mahthildis)* laude si aliquid dicere cupimus, -imus. ALBERT. M. metaph. 1,2,1 p. 18,43 dicit Philosophus, quod ... -unt linguae ab enarratione eius *(dei). al.* **c** *(in causa) cedere, inferiorem esse – (gerichtlich) unterliegen:* CONC. Karol. B I 47[C] p. 470,12 sin ... in defensione -eris, sententias a maioribus institutas excipias. DIPL. Frid. I. 602 p. 87,16 quam *(querimoniam)* si non fuerit executus et -erit *(sc. homo)* secundum fideiussionem prius factam. CHART. Eichsf. 368 cum ... cives in probatione eius *(exemptionis)* -erint in ... iudicio coram nobis. CHART. Hall. 353 p. 325,40 si quis equum ... in forma iudicii impecierit et in causa -erit.

II *trans.:* **A** *act.:* **1** *relinquere, deserere – verlassen, im Stich lassen:* LUP. FERR. Wigb. prol. p. 37,25 me imparem tantae materiae tenuitas -it ingenii (*sim.* RUOTG. Brun. 43 p. 46,29). *al.* **2** *recedere (ab), sinere – ablassen (von), lassen:* WIDUK. gest. 1,15 obtinuit *Karolus* ..., quod multis temporibus elaborando non -ecit. **3** *non sufficere – nicht ausreichen (für):* WALTH. SPIR. Christoph. II prol. 6 hunc, laeti quem -it area farris *(cf. Vulg. Luc. 12,17).*

B *pass. et medial.:* **1** *infidelem fieri, abalienari – abtrünnig, untreu werden (cf. p.183,62sqq.):* NITH. hist. 2,7 p. 21,15 timens ... populus, ... ne tantum exercitum ferre valeret, partim -ti ad Lodharium transeunt, partim *eqs.* DIPL. Loth. I. 110 p. 258,33 quae *(gens)* ... propter vicinitatem paganorum ex parte firma in vera religione constat et ex parte iam pene -ta. **2** *removeri – abgesetzt werden:* RATHER. Metr.[tit.] relatio Ratherii ... ex monacho exulis, ex exule presulis, ... infecti, refecti, -ti iterum. **3** *desinere – aufhören (zu):* CHART. Rhen. med. III 1256 (a. 1254) ut, cum ..., qui loco pastorum habentur, eas *(ecclesias)* -fierint possidere, fructus earum ... vestris usibus applicentur. **4** *confici, lassari – erschöpft werden, ermatten:* COD. Karol. 81 p. 614,23 alius *(equus)* ..., qui cum ipso *(equo)* directus est, -tus in ipso itinere mortuus est. *exspirare – verscheiden:* WANDALB. martyr. 388 -tus in orbe martyrio Esaias virtute ... coruscat. **5** *privari – verlustig gehen:* ACTA reg. Burgund. 78 p. 224,41 (a. 996) conferimus comitatum, quo ... apostolorum principis interventu non -amur aeternae felicitatis beatitudine coloni. EUPOLEMIUS 2, 194 state *(sc. viri)* ... et tantum ne formidetis eorum *(hostium)* -tum virtute gregem. **6** *transire, dissolvi – vorüber-, vergehen:* ARBEO Emm. 39 p. 88,26 quia temporalis voluptuosa gaudia in paucis -tur (-it, -unt, -tiunt *var. l.*) diebus. ALBERT. M. summ. theol. II 1,4,1,1,1 p. 58[a],14sqq. Aristotelis ratio ... est, quod 'illud, quod est, ex quo est omne fieri ..., nec generatum est nec corruptum, nec factum, nec -factum, sed est ante omne factum esse et post omne -factum esse'. **7** *obscurari – sich verfinstern (cf. p.185,33):* ANNAL. regni Franc. a. 828 p. 176, 14 luna ... -ta est (-ecit *var. l.*). **8** *dilabi – verfallen:* DIPL. Otton. III. 257 p. 675,1 qui eas *(ecclesias)* ... negligentia iam -tas ... restaurare ... studuerit. **9** *abesse, desiderari – abgehen, fehlen:* VITA Landel. Laub. 65 non -fit lictor, si desit non quoque tortor. FUND. Werd. p. 166,53 (cod. B) ut consan-

[Pörnbacher]

guineis illius *(sc. abbatis)* . . . spiritale studium -fieret.

adi. **1. deficiens,** -entis. **1** *imperfectus – unvollkommen, mangelhaft:* ALBERT. M. sent. 1,13,1 p. 368b,26 ille amor non procedit ex proprio Patris et ex proprio Filii, et sic -iores in amando erunt Pater et Filius, quam ego et tu. eth. II 8,2,1 p. 531b,22 civitas . . . constituitur in civitatis dispositione, quae non continetur in propriis superabundantibus et -bus. summ. theol. II 1,4,1,1,1 p. 58a,18sqq. materia est, ex qua est omne fieri et in quam est omne corrumpi sive deficiens ab esse; ergo materia nec facta est nec corrupta nec -s. *usu subst.:* ALBERT. M. metaph. 5,4,2capit. est digressio declarans modos perfectionis et plusquamperfecti . . . et -is et abundantis. **2** *ex defectu proveniens – auf einem Mangel gründend:* ALBERT. M. sent. 2,35,3 p. 566b,6 habet peccatum causam -em *(antea:* ex defectu boni primi). **3** *indigens, carens – ermangelnd:* ANNAL. Lauresh. a. 709 vernus durus et -s fructus. ANNAL. Sangall. IV a. 940 annus durus et -s fructus. a. 959. *al.* **4** *neglegens – nachlässig:* DIPL. Merov. 36 l. 80 (ArchDipl. 14. 1968. p. 176; spur. c. 1050-1137) -es seu delinquentes clericos ab officio suspendat *prior.* **5** non-deficiens *i. q. indefatigabilis – unermüdlich:* DIPL. Merov. III A 42 p. 160,42 quod . . . episcopus . . . ut non -s divine vinee cultor . . . locum . . . a nostra liberalitate sibi concedi . . . petierit.

2. defectus, -a, -um. **1** *debilis – schwach:* PS. GALEN. puls. 245 ubi gravari ceperint *cardiaci*, fit pulsus densior et post -ior (deff- *Vr*). 264 -ior (deff- *Vr*) pulsus est, qui impetus cursus sui deficiendo deserit. CONSTANT. AFRIC. theor. 7,4 p. 32ar pulsus decrepiti minimus et tardissimus et -issimus; . . . hyems quia frigida et humida facit pulsum tardum, parvum et -um. *expressius fere i. q. aegrotus – etwa: krank:* ANTIDOT. Sangall. p. 94,18 epithima diafinicon optimum facit fastidiosis et -is s t o m a c h i s (ANTIDOT. Augiens. p. 64,28). **2** *cariosus – morsch, mürbe:* WETT. Gall. 29 p. 273,39 inbecillibus membris consumatis et absque cute et ossibus penitus -is. **3** *imperfectus – unvollkommen:* CARM. de temp. rat. 791 cum coitum capit Aries, saepe contigit simul videri vas -um. MIRAC. Fridol. praef. (ed. M. Pörnbacher, Vita S. Fridolini. 1997. p. 286,5) quoniam in prioribus fortassis propter -um (deff- *var. l.*) exemplarium nihil invenitur de sanctis, qui *eqs.* **4** *parvus – gering:* ALBERT. M. eth. II 8,2,1 p. 532a,48 reges . . . non se dignificant amicos vocari, qui multum . . . -iores (*p. 1159a,2* καταδεέστεροι) sunt regibus in omnibus bonis.

adv. **deficienter.** *imperfecte, vitiose – unvollständig, mangelhaft, unvollkommen:* ALBERT. M. cael. hier. 7,9 p. 108,22 ita non cognoscerent angeli singularia in propria natura, sed valde -r. div. nom. 7,23 p. 354,44 imprimit *idea* eas *(rationes rerum)* in intelligentias angelicas quantum ad cognitionem, sed -r a primo. p. 354,52. eth. I 469 p. 399,41 similiter est in potestate animae, quia secundum perfectam rationem est in superioribus potentiis et -r in inferioribus.

deficisco, -ere. *destituere – verlassen, im Stich lassen:* RADBERT. Arsen. 1,3 p. 25,24 quis . . . plus sensu -i potest, quam qui nec se sentit vel *eqs.*?

1. defido *v.* 1. diffido. **2. *defido** *v.* 2. *diffido.

defigo, -fixi, -fixum, -ere. *script.:* dif-: *p. 188, 59. 60.* -fex-: *p. 188, 6. usu medial.: p. 188, 39. confunditur c.* defingere: *p.188,8.23.*

I *sensu originario:* **A** *proprie:* **1** *trans.:* **a** *(in)figere, (im)ponere, inserere – festmachen, anheften, -fügen, (ein-, hinein)setzen, (hinein)stoßen (interdum in imag., e. g. l.71.p. 188, 10. 17):* **α** *in univ.:* LEX Baiuv. 12,4 quos *(lapides)* propter indicium terminorum notis evidentibus sculptos vel constiterit esse -xos. WALAHFR. carm. 53,3 mox cruce -xa sanctum cecinere poema *(sc. Gallus eiusque socii).* WIDUK. gest. 3,47 vulnere sagittae adverso gutturis -xae cadit *dux.* ABBO FLOR. calc. (ed. N. Bubnov, Gerberti opera math. 1899. p. 201,8) pro senario . . . solus medicus *(sc. digitus)* medio palmae -itur (infigitur *var. l.*). WALTH. SPIR. Christoph. I 10 cui innixus est, baculum -xit in terram. II 1,207 primum *(orbem)* Boreę . . . -xit *Urania.* BENZO ad Heinr. IV. 16,17 imperii summa -xus in orbe columpna, cur partes Romę non curas? ALBERT. M. animal. 3,35 epar . . . hoc, quod sugit per meseraicas -xas in sima parte sui, transmittit ad cor. *al. adde:* SMAR. carm. 1,15,17 carminis hic statuo f i n e m -ere nostri (EPIST. var. II suppl. 5 p. 621,22). **β** *collocare – aufschlagen:* HIST. peregr. p. 132,9 -xis t e n t o r i i s . . . in campis Brundusii . . . quieti vacavit *exercitus* (p. 157,16 tentoria -xerunt. p. 165,36. RYCCARD. chron. a. 1237 p. 195,21 -fexissent; *sed cf. l. 59. 60*). **γ** *imprimere – (ein-, auf)drücken, einprägen:* ALDH. virg. II 2138 o s c u l a dum supero -xit (definxit *var. l.*) *Eustochium* . . . sponso (PETR. DAM. epist. 154 p. 69,4). TIT. metr. I 1,5,8 menti hoc potius altae -e fidele, quo vitae meritum et Christi miseratio fulsit. **δ** *deplantare – einpflanzen:* WALAHFR. carm. 34,3 quem *(surculum)* . . . dudum -ximus arvis. **ε** *detinere – festbannen:* FLOD. hist. 2,3 p. 139,22 equi latronum . . . subito -untur nec ullo modo promoveri possunt ad gradiendum. **ζ** *configere – durchbohren, 'fixieren':* REIN. ALEM. phagifac. 120 non sepe conspicienda sunt fercula nec tibi continuo placeat -ere visu fercula, ne *eqs.* **η** *admovere – halten (vor):* VITA Theog. 1,18 licet . . . in eius *(fratris)* faciem lumen ardens -i praeciperet, ille . . . a sompno excuti . . . non poterat. **2** *intrans. i. q. adhaerere, adhaerescere – anhaften, hängen bleiben:* ALCUIN. epist. 137 p. 214, 30 quam firmiter post renuntiationem sathane sacra verba datae fidei radicitus cordi -xerint (definxerint *G*). **B** *translate:* **1** *intendere (ad, in) – richten (auf):* **a** *in univ.:* IONAS BOB. Columb. 1,3 p. 155,17 studiis . . . dare coepit laborem, quem . . . usque ad virilem aetatem uberi intentione -xit. DESID. CAD. epist. 1,13 ad exorandam Domini clementiam -xa mente. PASS. Kil. II 21 -ens *presbyter* in phoebeos radios o b t u t u m (WALTH. SPIR. Christoph. II 2,190 obtutus. VITA Otton. Bamb. III 1,10 p. 59,15). WILLIR. cant. 6,9 p. 25 haec electa . . . ad patrem mentis -it acumen. *al.* **b** *convertere, attrahere – hinwenden, hinziehen (auf):* IONAS BOB. Columb. 1,5 p. 162,13 ut . . . omnium animos ad religionis cultum -ret. IOH. CANAP. Adalb. A 5 p. 8,17 multorum oculos in se -xit. **2** *obstupefacere – betäuben, erstarren machen:* PAUL. BERNR. epist. 5 p. 497 (ed. Magistretti) scias nos . . . magno . . . stupore -xos scribendi ad te consuetudinem intermisisse. *medial. i. q. se collocare (in) – sich versenken (in):* AMADEUS LAUS. hom. 4,261 mente sursum elevata altissima contemplatione -itur *Maria.* **3** *circumscribere – bestimmen:* DIPL. Otton. I. 239 p. 333,38 concedimus . . . publicam functionem . . . infra tria miliaria, destinata . . . atque determinata per fines et terminos, sicut sunt loca villarum et (cum DIPL. Otton. III. 54 p. 459,15) nominibus -xa castrorum: *eqs.* **4** *obligare – verpflichten:* CHART. Ypolit. 110 p. 139,3 (a. 1279) tali nos pene -entes alterutrum, ut *eqs.* **5** *pignori dare – versetzen, verpfänden:* GLOSS. I 530,19 St.-S. -xisti firsaztos, fursaztust, farsaztos, firstozost. II 186,13. TRAD. Weihenst. 105c Adalgoz . . . agrum . . . sibi -xum fratribus sancti Stephani contradidit perpetim ab eis habendum, nisi dimidio redimeretur talento. EPIST. Praed. 69 ad que *(artificiora)* . . . Domino votive solvenda manus proprias -xistis *(sc. sorores). adde:* CHART. Turg. III 315 p. 48,12 (epist. papae a. 1254) apud quem *(Deum)* pro tali parrochiano egroto animam suam -xit *sacerdos.*

II *sensu contrario i. q. detendere – abbauen, abbrechen* (*cf. ital.* defiggere): OTTO MOR. hist. p. 15,18 cum quidam ex Mediolanensibus, qui in prelio vulneratus fuerat, a sociis ipsius duci Mediolanum volebat, ipsi socii eius et tentorium eorum . . . di-xerunt et in terram proiecerunt. p. 16,4 tentorium . . . di-xisse. HIST. Frid. imp. cont. p. 200,7 qui *(rex)* cum id *(sc. imperatorem cum exercitu appropinquare)* audivit, statim castris -xis atque relictis cum suo exercitu abire cepit. p. 208,17.

adi. **defixus,** -a, -um. **1** *immobilis – unbeweglich:* ALBERT. M. animal. 1,434sq. 'rigida' . . . 'et tamquam -a cervix' . . . 'significat indoctum et insolentem'; . . . si . . . vis scire, quod magis sit, adverte, an mobilis an -a rigida cervix *eqs. (ex Physiogn. 54).* **2** *firmiter solo innitens, planus – fest auf dem Boden aufliegend, platt:* ALBERT. M. animal. 1,297 pes *(sc. hominis)* creatus est intus concavus et extra tenuis et -us.

adv. **defixe.** *firmiter – fest:* ALBERT. M. div. nom. 4,105 p. 204,30 ratio . . . non habet certitudinem neque stat -e in uno, sed . . . est semper contingentium.

[Pörnbacher]

defindo, -fissum, -ere. *findere, (di)rumpere – spalten (partic. perf. usu adi.):* COMPOS. Luc. F 33 calcetis gleba est naturalis . . . ; intus benas (*i.* venas) habet -sas (MAPPAE CLAVIC. 192 p. 224,36 descissas) prout alumen scissus et in modum stellarum fulgentis.

***definentia** (dif-, -cia), -ae *f.* **1** *definitio – Grenzziehung:* CHART. Ticin. 41 p. 127,26 (a. 1280) cum lites . . . et discordie . . . essent . . . occaxione -cie et terminacionis territoriorum. **2** *terminus – Grenze:* CHART. Ticin. 134 p. 122,17 (a. 1270) controversia . . . super confinentibus et di-is teretoriarum.

[defingo *v.* depingo: AGOB. 11,28.**]**

***definibilis** (diff-), -e. *t. t. philos. i. qui definiri potest – umgrenzbar, definierbar:* ALBERT. M. bon. 6 p. 4,17 bonum non est diff-e. sent. 3,23,18 p. 436ᵃ,32 nulla virtus una diff-is est per duplicem actum. phys. 2,2,2 p. 101,30 quorum *(generis et speciei)* utrumque compositum est et diff-e per aliquem modum. anal. pr. 2,4,1 p. 741ᵃ,43 secundum seipsum in sua substantia noscibilis est *syllogismus* et diff-is. metaph. 5,1,8 p. 227,69 si aggregatum est aliquid intelligibile et diff-e. *ibid. al. usu subst.:* ALBERT. M. herm. 1,1,1 p. 373ᵃ,22 sicut ad diffinitionem habendam necessarium fuit praemittere diff-ium et diffinientium inventionem.

***definibilitas,** -atis *f.* *possibilitas definiendi – Definierbarkeit:* ALBERT. M. summ. theol. II 3,12,1 p. 151ᵃ,10 quoad motum ministerii et locum et -em suam exigit *angelus* . . . locum corporalem. *Pörnbacher*

definio *vel* **diffinio,** -ivi, -itum, -ire. *script.:* deffi-: *l.55.* difi-: *l.34.p.190,20. al.* defen-: *p.190,3.191,24.* definendum: *l.35. struct. impers.: p.190,7. partic. perf. usu adi.: l.43.46. al.*; *usu subst.: l.66.*

I *de determinatione:* **A** *strictius i. q. determinare, constituere – festlegen, -setzen:* **1** *de terminis agrorum sim.:* TRAD. Frising. 548 (a. 827) convenientibus . . . viris . . . recte difiniendum et dirimendum terminum . . . inter . . . casa Dei . . . et inter Sclavaniis (*sim.* CHART. Ticin. 134 p. 123,27 ad definendum et ad determinandum confinia). DIPL. Ludow. Germ. 100 p. 145,11 iubemus, ut, sicut praedicti termini in praedictis locis di-ti sunt, ita *eqs. expressius i. q. (finibus) circumscribere – ab-, eingrenzen:* HUGEB. Wynneb. 11 de-tam *(sic)* domui locum libraverunt *(sc. episcopus cum suis).* CHRON. Pol. praef. p. 8,4 terra Sclavonica . . . a Tracia . . . per Ungariam . . . descendendo per Carinthiam in Bavariam di-itur. **2** *de tempore:* CONC. Merov. p. 169,1 conciliabulum de-tum diem vel tempore instituant *coepiscopi*, in quo . . . fraternitas . . . causas discutiat. CAPIT. reg. Franc. 98 p. 205,13 ut . . . res traditas usque in tempus di-tum possedendi sit concessa facultas. PETR. DAM. epist. 120 p. 388,21 pro di-a temporum spacia. *al.* **3** *de mensura, numero, quantitate sim.:* FORM. Wisig. 11 de-to . . . et accepto a vobis omne praetium nihil . . . apud te remansisse polliceor. HINCM. ord. pal. 406 quia in . . . ministeriis non sic facile certus numerus aut hominum aut canum aut avium di-iri potest, ideo *eqs.* DIPL. Karoli III. 138 p. 222,18 ut nunquam ab eis *(sanctimonialibus)* amplius exigatur praeter annualem censum, quem causa subiectionis decrevimus et di-vimus (deff-vimus *var. l.*; *inde* 187 p. 314,13 [spur.]). DIPL. Otton. I. 239 p. 334,6 habeat . . . episcopus licentiam . . . distringendi et di-endi vel deliberandi omnes res et familias (*inde* DIPL. Heinr. II. 71 p. 89,32). *al. spectat ad poenam:* CONC. Merov. p. 165,11 subiacebunt *(sc. plebs)* poenis a nobis *(sc. synodo)* divinitus de-is. **B** *latius:* **1** *decernere, consilium capere – beschließen, (sich) entscheiden:* **a** *gener.:* CHART. Rhen. med. I 19 p. 23,39 (a. 765) pertractans casum humane fragilitatis de-vi, ut *eqs.* VITA Boniti 9 (MGMer. VI p. 124,15) apud se . . . de-vit, ut non solum sedem, sed etiam patriam . . . relinqueret. FORM. Augiens. B 1 p. 347,31 semel a Domino di-tum usque in finem nulla mutabilitate minuitur. RIMB. Anscar. 36 p. 70,15 ad omnia . . . , quae . . . de-ire debebat, spacium cogitandi habere volebat. EPIST. Hildesh. 141 si scirem . . . vestre *(sc. abbatis)* religionis mansuetudinem me minime recuperare posse, maria . . . transsire nullatenus de-irem. *al. remissius i. q. arbitrari – meinen, der Ansicht sein:* RUOTG. Brun. 33 p. 33,24 di-ens, ut solebat loqui, ignavum pecus arcendum a presepibus. **b** *publ., iur., canon. (de praecepto Dei: l.22):* **α** *in univ.:* DIPL. Merov. I 34 p. 32,47 quod hac c a u s a acta vel per ordeni inquisita seo defenita fuisse denuscetur (CAPIT. Saxon. 4. *saepius. sim.* TRAD. Patav. 54 causatio). TRAD. Frising. 277 iuraverunt *episcopus et defensores Isancrimi*, ut ipsa res *(i. territorium)* magis in hereditatem . . . Isancrimi stare debuisset, . . . et de-tum est inter eos. BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 300,47 sermociniis diversis ab utraque parte diutius consertis haec collocutionis summa postremo di-ta est: ut *eqs.* OTTO FRISING. gest. 1,61 p. 87,7 de tribus capitulis propter . . . tumultuationem nil di-iri potuit. CHART. Babenb. 207 p. 10,19 ut de ipsis *(causis)* soli abbati . . . liceat c o g n o s c e r e e t de cognitis di-ire (CHART. Bund. 679 p. 164,8. *al.*). *persaepe. absol.:* CAPIT. reg. Franc. 155 volumus, ut missi nostri rei veritatem inquirant et . . . ex nostra auctoritate de-ant. LEX fam. Worm. 24 si quis debitum alicuius rei coram ministro confitetur et minister . . . locum non habeat di-ire *eqs. al.* **β** *statuere, edicere, praecipere – bestimmen, an-, verordnen, befehlen:* WETT. Gall. 15 Willimarus volens ad difinitum placitum venire, ortatus est virum Dei secum ire. STEPH. V. epist. B 1 p. 357,1 quibus diebus sit ieiunandum quibusve prandendum, praecepto Domini . . . non est di-tum. CHART. Carinth. III 205 p. 87,40 di-vit *archiepiscopus*, ut, si quis . . . monasterium . . . destruere moliretur, anathema esset. LAMB. HERSF. annal. a. 1075 p. 250,19 corpus . . . suum . . . in Sigeberg transferendum censuit ibique sepeliri se . . . de-vit *archiepiscopus*. TRAD. Patav. 317 tradidit *Arnoldus* . . . predium super altare sancti Stephani, sicut a Geroldo di-um fuerat. *al. remissius i. q. docere – lehren:* HRABAN. epist. 29 p. 447,29 reor hoc, quod Theodorus . . . inter Gregorium et Isidorum medius incedens in suis capitulis de-vit, magis sequendum. **γ** *tradere – zukommen lassen, überschreiben:* EPIST. pont. Rom. 163 p. 304,8 (spur. s. XI.ᵉˣ.) hęc omnia largimur ac de-imus (deferrimus *var. l.*) atque transactamus vobis *(sc. imperatori et imperatrici).* **δ** *pacto firmare – vertraglich festsetzen:* CHART. march. Misn. II 351 p. 241,15 (a. 1168) quod *(concambium)* inter . . . ecclesias . . . de-tum esse dinoscitur. *absol. i. q. pacisci – einen Vertrag abschließen:* LEG. Wisig. 7,5,7 ut, quicumque cum alio de negotio speciali de-ens generalem scriptis constitutionem subintroduxerit *eqs.* **ε** *ordinare – regeln:* LEG. Wisig. 4,5,6 p. 203,14 futura disponimus, nec precedentium regum, sed nostri regni tempora de-mus (difi- *var. l.*): *eqs.* **2** διορίζειν – *definieren (t. t. philos.):* PS. BOETH. geom. 4 quid sit mensura, di-endum (de- *var. l.*) opinor. 64 secunda *(petitio)*, ut de-ta (di- *var. l.*) recta linea in continuum rectumque producatur, ammonet. ALFAN. premn. phys. 1,63 p. 16 hominem di-unt (*PG 40,524ᴮ* ὁρίζονται) esse animal rationale. OTTO FRISING. gest. 1,55 p. 77,25 sic eam *(personam)* di-ens *Boethius*: '*eqs.*' ALBERT. M. metaph. 7,3,9 p. 365,19sqq. animal di-iri non potest sine designatione partium materialium . . ., eo quod nulla partium sine actu di-tur (*sim.* 5,6,2 p. 282,79. *persaepe*). *persaepe. remissius i. q. dicere – nennen:* GESTA Trev. 1 p. 130,18 quae *(Europa)* est tertia pars orbis, licet quidam secundam di-ant. **3** *exponere, explicare, describere – darstellen, darlegen, beschreiben:* RUOTG. Brun. 33 p. 33,32 qualis quantusque fuerit, admirari possumus, di-ire non possumus. ADAM gest. 3,1 p. 143,22 quoniam . . . difficile est omnes viri actus aut bene aut pleniter aut in ordinem posse di-iri a me *eqs.* CHART. Aquens. 19 p. 161 l. 22 episcopo . . . debuissetis . . . periculum vestrum elucidasse, negotium di-nisse. *explanare – aufklären:* CONC. Saxon. I 1,31 facinus, scilicet de episcopo . . . excecato, ad liquidum minime de-ire valuimus.

II *de terminatione i. q. finire – (be)enden:* **A** *trans.:* **1** *de lite sim. i. q. componere, sopire – beilegen, schlichten (t. t. iur.):* DIPL. Ludow. Germ. 149 p. 210,1 quae *(sc. querimonias)* absque gravi et iniquo dispendio di-ire nequiverint *episcopus et successores eius.* TRAD. Ratisb. 858 litem pro possessione quadam . . . inter me *(sc. abbatem)* . . . et inter Iuditam feminam . . . ita di-tam ac terminatam, ut *eqs.* CHART. Brixin. 131 p. 140,2 coram quo *(comite)* . . . lis debet di-iri. *al. absol. i. q. litem componere – den Streit schlichten, beilegen:* LEX

Baiuv. 12,4 venditorem ostendat *(sc. emptor)* et secundum legem de-ant. CHART. Brixin. 138 p. 145,26 dominus Fridericus loco comitis . . . debet di-ire. **2** *de crimine i. q. dissolvere, diluere – widerlegen, entkräften:* ANNAL. Fuld. Altah. a. 899 p. 132,34 quod ipsum *(scelus et facinus)* . . . iuxta primorum presentium iudicium LXXII iurantibus difi-um comprobatur. **B** *intrans.:* DIPL. Merov. III B 4 p. 212,2 (spur.) terminus aquae incipiens a loco, qui dicitur Ralhies, usque de sub Moustiers, ad nemus sanctae Monegundis di-ens.

adi. **definitus** *vel* **diffinitus,** -a, -um. **1** *accuratus, exactus – genau, klar, exakt (definiert):* DIPL. Otton. II. 126 p. 143,29 quas *(ecclesias)* nos domni nostri genitoris . . . di-am perficientes devotionem eidem loco *(i. monasterio)* restituimus. GERB. epist. math. I 8 p. 40,2 horologia certis depinxi mensuris de-as horas singulis mensibus attribuens. **2** *definitivus, irrevocabilis – definitiv, unwiderruflich:* **a** *ultimus – endgültig, abschließend:* WILLIB. Bonif. 8 p. 49,9 secundum di-tam . . . episcopi s e n t e n t i a m (WETT. Gall. 40 p. 279,26. *al. sim.* FORM. Augiens. B 40 de-to iudicio. HELM. chron. 40 p. 80,26 de-to . . . consilio. *al.*). **b** *ratus, firmus – gültig, rechtskräftig:* FORM. Marculfi 2,31 ut . . ., quicquid . . . de ipsa causa egeris gesserisve, r a t u m et difi-um (de-um *var. l.*) aput me esse cognuscas (FORM. Bitur. 15[b] p. 175,40 r., aptum adque defe-um. *al. in struct. contam.:* FORM. Turon. 20 ut, quicquid . . . egeris gesserisve, ⌜ratam vel di-am (difi- *var. l.*)⌟ (ratum vel de-um [difi-um *var. l.*] *var. l.*) me *(sc. uxorem)* . . . esse cognoscas).

subst. **1. definiens** (diff-), -entis *n. qualitas (de)finiens – das Bestimmende, bestimmende Eigenschaft (t. t. philos.):* ALBERT. M. metaph. 2,9 p. 100,75 forma . . . resolvitur in di-ia, si est forma, quae est species. p. 101,13sqq. non convenit dividendo per sua *(sc. formae)* di-ia reduci ad aliam rationem, quae suorum di-ium sit diffinitio. *ibid. al. v. et l.49.p.189,21.*

2. definitum *vel* **diffinitum,** -i *n.* **1** *finis, determinatio – Ende, Begrenzung, Festlegung:* GLOSS. I 106,38 St.-S. de-um caantida. **2** *constitutio, iussum – Bestimmung, Verordnung:* VITA Poppon. 9 p. 299,5 ex cuius *(abbatis)* consensu et de-o vir Dei . . . Virdunum . . . ire perrexit. PAUL. BERNR. Greg. 88 p. 526,32 noluit . . . eis *(principibus)* hoc *(sc. ut dispositionem regni differrent)* ex de-o praecipere. **3** *res (de)finita – das Bestimmte (t. t. philos.):* IDUNG. PRUF. dial. 1,327 paria sunt studere et vehementer animum applicare, sicut diffinitio et di-um. OTTO FRISING. gest. 1,55 p. 79,30 cum . . . ab ea *(persona)* removeatur diffinitio haec: 'persona est rationalis naturae individua substantia', quare et di-um *(sc. removetur)* iuxta logicorum regulam: '*eqs.*' ALBERT. M. metaph. 5,6,2 p. 283,1 illa *(sc. quae sunt in ratione definitiva)* . . . dicuntur esse partes totius, et di-um dicitur quoddam totum. 7,3,4 p. 360,93 secundum quam *(naturam)* diffiniens prius est diffinitione et di-o. *ibid. al.*

adv. **definite** *vel* **diffinite.** **1** *accurate, exacte, nominatim – genau, exakt, ausdrücklich:* DIPL. Otton. III. 155 p. 567,14 quorum *(locorum)* . . . nomina . . . de-e subtus scribere precepimus. EPIST. Hann. 64 p. 112,14 ut legatus vester, quando vobis ibi presto affuturus sit, di-e penitus noverit. COMPUT. de Rup. (MGScript. XI p. 15[a], 46) numerum annorum a transitu . . . Roudperti . . . di-e scriptum non repperi. **2** *sine dubio, firme – eindeutig, zuverlässig, definitiv:* LEG. Wisig. 9,2,9 p. 376,22 si post aliquos dies possint *(sc. infirmati)* de-e concurrere ad bellandum. EPIST. Eichst. A (MGStud. XVIII. 1997. p. 130,11; s. XI.[in.]) nec ibi *(sc. in compositione)* de-e videatur laus nec de-e vituperatio. GERHOH. novit. 44,2 si de-e homo . . . supponatur *(sc. Christus)* et hic Deus esse asseratur, tam naturalis est ista connexio, ac si *eqs.* ALBERT. M. cael. 2,4,6 p. 190,26 scita propria et essentiali causa unius contrariorum scitur di-e causa alterius. *al. remissius i. q. certe – sicherlich, wohl:* ALBERT. M. animal. 14, 21 quia corpus *(sc. malakyae)* aliter in tanta longitudine di-e teneri non posset. **3** *confidenter, ex animi sententia – bestimmt, mit Überzeugung:* NOTKER. BALB. gest. 2,17 p. 82, 18 videns . . . exercitum . . . di-e pronuntiavit *princeps* ad Otkerum: '*eqs.*'

definitio *vel* **diffinitio** (-cio), -onis *f. script.:* deffi-: ALDH. ad Acirc. 10 p. 85,28. difi-: *l.24.25.28.* divi-: *l.25.* -fen-: *l.66.* -nucio: *l.28.*

I *de determinatione:* **A** *strictius de terminis agrorum i. q. limitatio, circumscriptio – Begrenzung, Festlegung:* ANNAL. regni Franc. a. 826 p. 168,31 ut sine morarum interpositione terminorum de-o fieret (*inde* ANNAL. Fuld. II a. 826 ut sine mora in dispositione terminorum di-o fieret). DIPL. Frid. I. 104 hos terminos terre . . . designamus, videlicet . . . ab oriente fossa de Aymo . . . et fossa di-is Vallis Ducis usque ad medium fundum Cavagli. **B** *latius:* **1** *gener.:* **a** *consilium – Beschluß, Absicht (de voluntate Dei: l.12):* FORM. Augiens. B 1 p. 347,32 Moyses de hac insolubili di-e *(i. de matrimonio)* discripsit *eqs.* VITA Vulfr. praef. (MGMer. V p. 661,34) qui . . . adiens coenobium . . . militiam Christi perseveranti de-e suscepit. NORB. IBURG. Benn. 15 p. 881,2 se hic *(sc. in monte)* . . . animae suae saluti prospicere saluberrima de-e decrevit. **b** *assensus – Zustimmung:* DONAT. Ermenl. 2 (MGMer. V p. 689,2) nihil . . . sine tua *(sc. Ermenlandi)* de-e agere temptabo, sed omnem . . . causam tuo . . . committo iudicio. FORM. Turon. 32 quod aliqua femina . . . sine di-e parentum . . . eam volentem rapuisset *aliquis homo.* **2** *publ., iur., canon.:* **a** *constitutio, decretum, iussum – Bestimmung, Verordnung (de textu definitionis: l.24):* CONC. Merov. p. 37,38 Caesarius . . . episcopus difi-em hanc . . . relegi et suscripsi. LEX Ribv. 77 si quis . . . post haec divinicionem (de-em, di-em, difi-em, divinationem, devenditionem *var. l.*) servum aliquid commendare praesumpserit. FORM. Augiens. B 5 quae *(res)* . . . post istam di-cionem (difinucionem *var. l.*) statutam . . . ad nos . . . revertantur. LIBELL. de conv. Baiuv. 5 p. 7,35 dans *(sc. episcopus)* ei *(misso suo)* licentiam clericos ordinare iuxta canonum di-em. TRAD. Patav. 483 p. 192,6 si quis episcopus . . . hanc di-em infringere . . . voluit. CHART. Babenb. 207 p. 10,42 ad . . . nostre di-is stabilitatem perpetuam paginam presentem . . . insignimus. *persaepe.* **b** *iudicium, sententia – gerichtliche Entscheidung, Urteil(sfindung):* TRAD. Frising. 475 p. 407,27 (a. 822) iuxta legem et rationabili de-e convictus reddidit *Anthugi eqs.* DIPL. Karoli III. 49 p. 82,44 ut legalis di-o legalem contentioni finem imponat (*inde* 50 p. 84,25. *al.*). TRAD. Teg. 344[c] ut iudiciario ordine nobis et illi *(Dietmaro)* dies di-is . . . statueretur. CHART. civ. Erf. 172 p. 101,25 commissio . . . causae facta fuit . . . in curia prepositi . . ., examinatio in claustro . . . et di-o anno gratie MCCLIX. *al.* **c** *conventio, pactum – Übereinkunft, Vereinbarung:* FORM. Wisig. 12 distrahentium de-o licet fidei vinculis adligetur, tamen solidius est, ut scripturae firmitas emittatur. LEG. Wisig. 3,1,4 sin . . . in hoc federe *(sc. nuptiis)* inita pacta vel de-es . . . communis volumtas inmutare decreverit. 5,7,9 si . . . ipse, qui manumisit, dicat, quod sub alio placito aut de-e eum *(manumissum)* libertaverit *eqs. saepe.* DIPL. Heinr. II. 58[a] p. 72,20 habeant *abbatissa cum sororibus* . . . potestatem . . . eligendi inter se abbatissam secundum suam et Mettensis episcopi de-em. GESTA Camer. 3,37 p. 480,33 ibi *(in colloquio)* certe pacis et iusticiae summa di-o . . . facta (*sim.* CHRON. reg. a. 1170 sine di-e pacis et unitatis). *al.* **d** *negotium – Rechtsgeschäft:* CHART. Carniol. II 12 (a. 1205) testes, qui huic di-i intererant, hic annotari fecimus. **e** *clausula, condicio – Klausel, Bedingung:* CHART. Sangall. A 410 (a. 842/50) pari di-e (*antea:* ratione) sanxerunt *abba et Hizzi*, ut . . . sit . . . pars parti tantum culpabilis, quantum *eqs.* TRAD. Frising. 1132 p. 64,16 pari di-e sanxerunt *(sc. praesul et laicus)*, ut *eqs.* **f** *separatio, divortium – Trennung, (Ehe-)Scheidung:* GLOSS. p. 100,21 M. de-is sceitunga. **3** *philos.:* **a** *t. t. i. q.* ὅρος *– Definition:* **α** *in univ.:* HRABAN. epist. 57 p. 515,9 scripsi . . . vobis *(sc. Lothario regi)* quaedam de di-e animae: *eqs.* GERB. geom. 1,2 cui *(geometriae)* . . . talem quidam terminum di-is aptavere: *eqs.* PS. GERH. CREM. sept. 1 p. 314, 29 ad diffen-em scientie. ALBERT. M. anal. pr. 1,1,3 p. 462[b],23 si in di-e poneretur *propositio*, diffiniretur idem per se ipsum. anal. post. 1,3,2 p. 72[b],40 termini . . . sive di-es non sunt suppositiones. *persaepe. v. et p.189,20.191,44.* **β** *forma, species – Form, Gestalt:* ANON. geom. I 3,19 p. 330,6 cui *(ligno)* alia tria . . . tali coniunctione innectantur, ut coniuncta quadrati di-em suscipere videantur. **γ** *finis, propositum – Ziel, Aufga-*

be: VITA Rimb. 4 primam philosophiae de-em meditationem esse mortis. **b** *finitio (temporis) – Abgeschlossenheit (der Zeit):* ALBERT. M. div. nom. 13,23 p. 445,84 quae *(deitas)* est . . . ante di-em (*PG 3,980C* ὅρου), idest finitatem, et infinitatem et terminum. **4** *t. t. rhet. i. q.* ὁρισμός – *Begriffsbestimmung:* ERMENR. ad Grim. 11 p. 545,30 est eius *(verbi)* di-o secundum grammaticos talis: '*eqs.*' ONULF. rhet. I 17 est . . . di-o quaedam exornationis species. CONR. MUR. summ. p. 89,144 (vs.) di-o fit, dum succincta brevitate cuiusvis natura rei depingitur. **5** *t. t. mus. i. q. differentia – Psalmdifferenz, Differentia (t. t. mus.; de re v. M. Appel, Terminologie in den mittelalterlichen Musiktraktaten. 1935. p. 57):* CONSUET. Trev. 13 interdum versus di-o terminatur, exeunt *fratres* cum presbitero. BERNO ton. prol. 12 p. 76b ipsas . . . differentias quidam di-es vocant *eqs.* AUREL. REOM. mus. 10,16 duas hic tonus *(authentus protus)* communionum amplectitur de-es. *al.*

II *de fine i. q. conclusio, compositio – Beendigung, Beilegung:* CAPIT. reg. Franc. 132 p. 262,44 exemplar *(sc. constitutionis)* . . . in archivo palatii nostri censuimus reponendum, ut ex illius inspectione . . . de-o litis fieri possit. CHART. Argent. I 192 p. 155,16 post di-em belli sive controversie castrum suum sibi *(comiti)* reddere tenemur.

definitiuncula (diff-), -ae *f.* *definitio brevis – knappe Definition:* SPEC. virg. 4,111 primum . . . de vitiis, post de virtutibus iuxta posse nostrum di-as demus.

definitivus *vel* **diffinitivus,** -a, -um. *script.* difi-: *l.53.* **1** *definiens – bestimmend, definierend (usu subst.: l.31):* **a** *t. t. philos.:* ALBERT. M. cael. 2,1,2 p. 106,46 s e r m o di-us, qui principium est intellectus, accipitur per formam (animal. 11, 8. *al.*). metaph. 7,1,10 p. 334,3 oportet ipsum *(accidens)* per suum proprium subiectum diffiniri, eo quod . . . idem est di-um, quod est in esse constitutivum. euch. 6,2,1,9 p. 372b,26 nomen in se continet r a t i o n e m et quidditatem de-am (summ. theol. I 1,2 p. 8,8. *al.*). animal. quaest. 11,6 p. 220,75 triplex est ordo procedendi in scientia, scilicet divisivus, di-us et collectivus. *ibid. al.* **b** *t. t. gramm.:* ERCHANB. gramm. p. 36,19 pronuntiativus vel di-us ab hoc nuncupatur *(sc. indicativus)*, quod *eqs.* **2** *finitivus, ultimus, decisionem faciens – definitiv, endültig, entscheidend:* **a** *in univ.:* PETR. DAM. epist. 40 p. 460,10 Innocentii verba ita di-a (diffinita *var. l.*) sunt atque perspicua, ut omnem nostris mentibus scrupulum auferant. RHYTHMIMACH. 11,10 qui velit victoriam (victoriam di-am *var. l.*) acquirere, . . . studeat *eqs.* DIPL. Frid. I. 461 p. 368,21 ut abbas . . . vel aliquis monachus . . . nullo modo cogatur sacramentum calumpnie seu di-um vel decredentie seu conscignationis instrumentorum . . . subire. *al.* **b** *locut.* sententia de-a *vel* di-a *(t. t. publ. et iur.):* REGINO chron. a. 864 hanc di-am (de-e, de-am *var. l.*) sententiam protulerunt *(sc. qui conventui synodali intererant): 'eqs.'* CONST. imp. I 275,1 ut nullus iudex . . . de sententia di-a ultra XII denarios . . . accipiat. SUMMA dict. Saxon. 7,7 p. 232,31 omnis sentencia in causis ecclesiasticis . . . aut est interlocutoria aut di-a *(sim.* CHART. Bund. 1281 p. 69,4 tam interlocutorias quam difi-as *[sc. sententias])*. CHART. Lux. IV 258 p. 355,26 milites ad restitutionem centum et viginti maldrorum . . . per sententiam di-am (diffinivam *ed., sed antea:* di-am) condempnamus. *saepe.* *de iudicio extremo:* STATUT. ord. Teut. p. 95,17 ut secure possit *magister* in extremo iudicio consistere di-am pro meritis sentenciam recepturus.

adv. **definitive** *vel* **diffinitive.** **1** *t. t. philos. i. q. definiendo, per definitionem – gemäß der Definition:* ALBERT. M. anim. 1,2,5 p. 30,27 animae de-e in loco corporum existentes moventur per accidens de loco ad locum. princ. 5,2 p. 347a,37 dicit *Iohannes Damascenus* quaedam esse in loco di-e: et haec quidem essentialiter non sunt in loco, sed *eqs.* metaph. 7,1,10 p. 334,36 illa *(accidentia)* possunt ostendi di-e sine subiecto, in quo sunt. summ. theol. I 18,74,2,1 p. 767b,40 quod de-e se habet ad loca multa, . . . motum habebit processivum in diversa loca. *ibid. al.* **2** *t. t. publ. et iur. i. q. finitive, ultime, per decisionem – definitiv, abschließend, durch eine endgültige Entscheidung:* CHART. Biel. 8 p. 7,28 (dipl. Heinr. VII.) quecunque coram ipsis *(principibus)* sollempniter fiunt et di-e pertractantur. CHART. Sangall. B 569 di-e p r o n u n c i a m u s . . . prepositum in possessionem . . . bonorum induci (CHART. episc. Halb. 1324 p. 413,5). CHART. Basil. C I 220 nos . . . prepositi . . . di-e s e n t e n t i a m u s et sententiando pronuntiamus *eqs.* (CHART. Bund. 1237).

definitor *vel* **diffinitor,** -oris *m.* **1** *de ordinis ecclesiastici socio, qui munere in ordine administrando fungitur capitulisque interest, i. q. orator, adiutor (superioris, provincialis), procurator – Abgeordneter, Gehilfe (des Superiors, Provinzials), Geschäftsverwalter, 'Definitor' (de re v. LThK. 3III. p. 57):* EMO chron. 27 dicit domnus Praemonstratensis his, qui di-es dicuntur, ut facto prandio conveniant et super singulis . . . tractent. IORDAN. SAXO epist. I 47 de-es, qui de statu domus Sanctae Agnetis parum cognoverant, quiddam ordinaverunt vobis *(sc. Dianae sorori)* non utile. EPIST. Praed. 4 magistro ordinis fratrum Predicatorum et di-bus generalis capituli . . . salutem. CHART. Turic. 1490 p. 205,22 ut . . . quilibet de societate . . . solvat equalem pensionem, . . . cum a di-bus societatis fuerint requisiti. CHART. Bund. 1250 p. 44,19 Curiensis electus . . . priori provinciali et di-bus capituli provincialis . . . paratam ad omnia caritatis obsequia voluntatem. *saepius.* **2** *arbiter, iudex – (Schieds-)Richter, Schlichter:* CHART. Turic. 834 p. 294,17 (a. 1252) in nos . . . tamquam in arbitros seu arbitratores seu compositores vel di-es extitit compromissum arbitrium. CHART. Rhen. med. III 1440 nos . . ., ordinatores seu di-es a . . . archiepiscopo constituti . . . diffinimus *eqs.* CHART. Turic. 1246 p. 326,9 ego . . . ad peticionem et consensum parcium ad hoc arbitrator, ordinator, di-or assumptus . . . pronuncio *eqs.* CONST. imp. II 445,4 si quis . . . contemptis iudicibus sive di-bus ad hoc statutis pignus ullum acceperit. *al.* *de munere civitatis:* CHRON. Worm. p. 192,21 de quatuor di-bus inter civitates Moguntiam, Wormatiam et Oppenheim . . . unus fuit assumptus et constitutus *Iacobus miles.*

definso *v.* defenso. **defio** *v.* deficio.

1. *defirmo (dif-), -avi, -are. *definire, constituere, determinare – abgrenzen, abstecken, bestimmen:* CHRON. Andag. 50 optimam sedem molendini super Hoiolum di-vit *episcopus*, quam . . . ecclesie . . . possidendam confirmavit.

[2. defirmo *v.* firmo: DIPL. Heinr. II. add. 354.]

defiteor *v.* diffiteor.

defixio, -onis *f.* **1** *fixio, directio – das Festmachen, Hinrichten (auf):* ADALBOLD. Boeth. 380 primum optatur mentis conscensio, exinde summi boni lustratio, tunc lucis repertio, ad ultimum animi visus in ipsum Deum -o. **2** *adhaesus – das Festwachsen, Anwachsen:* ALBERT. M. animal. 1,141 quando defixa fuit pellis super oculos *(sc. talpae)*, ex cuius -e destructi sunt occuli eius. **3** *immobilitas, rigor – die Unbeweglichkeit, Starrheit:* ALBERT. M. animal. 1,144 -o . . . pupillarum ingratitudinem hominis significat *(cf. Physiogn. 22).* *Niederer*

deflagratio (-cio), -onis *f.* *combustio – das Verbrennen, Niederbrennen :* CHRON. Reinh. a. 1203 p. 566,22 -ciones villarum cum violacione cimiteriorum et ecclesiarum instituit *Philippus rex.*

deflagro, -avi, -atum, -are. **1** *trans. (medial.: l.55) i. q. incendio vastare – niederbrennen:* DIPL. Otton. I. 85 p. 167,24 scripta -to prefato monasterio ignis exeserat. LIUTPR. antap. 2,5 Bagoariorum, Suevorum, Francorum, Saxonum omnia -ando regna percurrunt *Hungarii.* **2** *intrans.:* **a** *proprie i. q. ardere – brennen:* FLOD. hist. 4,43 que (*candela*) . . . pallio, cui superiecta iacebat, illeso -vit. **b** *in imag. vel translate:* **α** *fervere – glühen:* THANGM. Bernw. 1 p. 758,42 quamquam vivacissimo igne animi in omni liberali scientia -ret. **β** *evanescere – verrauchen:* LAMB. HERSF. annal. a. 1073 p. 152,26 quod ad primum belli terrorem tanti motus irarum -turi essent (*inde* VITA Annon. I 2,21 p. 494a,42. *sim.* 1074 p. 191,26. *ibid. al.*).

[deflectibiliter: ALBERT. M. sent. 2,25,3 p. 566b,8 *(ed.; sed in codd. non traditur).*]

deflecto, -flexi, -flexum, -ere. *usu fere trans.; intrans.: p. 195,10.35sqq.* *partic. perf. usu act.: p.195,3.* **I** *proprie:* **A** *curvare – biegen, beugen:* WALTH. SPIR. Christoph. II praef. 102 ante suam *(sc. Balderici)* -xo poplite sedem reddo vicem venię famuli. **B** *vertere, flectere, dirigere – (ab-, hin)wenden, lenken:* **1** *strictius:* **a** *in univ.:* **α** *trans.:* WALAHFR.

Wett. 942 huc illucque viam -ere temptat (*sim.* OTTO FRISING. chron. 4,27 p. 218,27 Attila . . . contra Romanos iter -it). HEIRIC. Germ. I 5,90 Latias gressum -xus in oras. WALTHARIUS 42 Attila . . . celeres mox ⌞huc -it⌟ (illuc flectit *S*) h a b e n a s (WALTH. SPIR. Christoph. II 6,3). PETR. CAS. (?) chron. 3,43 p. 421,16 anus quedam . . . ante ecclesiam . . ., que ad radicem huius montis sita est, in oratione pernoctans, dum ad hunc montem oculos -xisset, vidit *eqs.* *partic. perf. usu adi. i. q. (a via) remotus – (vom Weg) abgelegen:* METELL. exp. Hieros. 5,682 ne per -xa . . . diverse loca partis tardet iter se. **β** *intrans. i. q. decedere – abweichen:* WALTH. SPIR. Christoph. I 8 a latere vię -ens *mulier*. **b** *derivare – ableiten:* PETR. DAM. epist. 89 p. 534,24 Gothi . . . Basentum amnem a suo alveo per alium tramitem captivorum labore -unt. DIPL. Loth. III. 45 cuius *(rivi)* . . . decursus ut ad suos usus libere et absque contradictione -ant *homines* (*inde* DIPL. Frid. I. 900). *v. et p.199, 49.* **2** *latius i. q. demittere – senken:* BEDA hist. eccl. 3,19 p. 165,18 oculos ad inferiora -ens. VITA Magni Fauc. II 1 -xis . . . optutibus. CARM. Bur. 86,1,6 cilia.

II *translate:* **A** *gener.:* **1** *trans.:* **a** *commovere, revocare – bewegen (zu), abbringen (von):* PETR. DAM. epist. 153 p. 62,25 qui (*iuvenculi monasterii*) . . . nunquam eum (*Mainradum*) a sui rigore propositi in tantum potuere -ere, quin *eqs.* MANEG. ad Gebeh. 14 p. 339,2 nec ad hunc *(verae religionis cultum)* discendum turgide mentis rigorem -ere. 49 p. 398,15 quasi per cuiuscunque hominis contubernium a pietatis sit tramite -endum. CHART. Osn. I 404 p. 323,19 Wicboldum . . . nobilem . . . ad hanc pietatem fideli commocione -ximus, quod *eqs.* ALBERT. M. sent. 3,15,8 p. 281^{b},31 non deducitur *sapiens* -xus ab aequalitate et aequitate. *al.* **b** *subigere – unterwerfen:* WALTH. SPIR. Christoph. II 6,34 turritas . . . tuis *(sc. Christi)* -ere legibus urbes. OTLOH. doctr. 31 p. 287^{A} ne cupias . . . iudex his associari . . ., quos tu non poteris -ere legibus aequis. **2** *intrans. i. q. digredi – abschweifen:* RUOTG. Brun. 36 p. 37,1 ut, a quo paululum -ximus, ad propositum redeamus. CONSUET. Rod. 249 si qui . . . a proposito -xerint. **B** *gramm. i. q. ducere – herleiten:* METELL. peripar. 4,22 nomen cui *(sc. Wolvoldo)* bene das 'ovium plus belua mordax' sic patria lingua -xum preduce causa. **C** *mus. i. q. deducere – abwärts führen:* HUCBALD. mus. 18 est . . . tonus, cum vox ab alio, seu gravi seu acuto sono, modico -itur aut erigitur intervallo. 24 in depositione . . . si a summo videlicet ordiris, per tonum, tonum et semitonum septem similiter vocibus -xis . . . inferiores VII consimili habitudine dispones.

subst. **deflexum,** -i *n.* *declinatio – Abweichung:* ALBERT. M. sent. 1,46,2 p. 428^{a},16 peccatum duplicem habet comparationem ad liberum arbitrium, scilicet ut est liberum -um a bono incommutabili sponte propria *eqs.*

defleo, -evi, -etum, -ere. *partic. praes. vel perf. usu subst.: l.58.65.*

1 *intrans. i. q. flere, lacrimas effundere – weinen, Tränen vergießen:* DIPL. Arnulfi 112 reatus sui culpam cognoscendo -ens ad nostram adiit pietatem. SALOM. III. carm. 2,79 qui revocare valet te, pro te, Lazare, -et. HROTSV. Theoph. 376 se prosternens, precibus crebro quoque -ens, ieiunando trium cursus agit . . . dierum. METELL. exp. Hieros. 2,233 loca nulla patebant nostris, ni contra misere -entia castra. CARM. Bur. 193,16,5 claudus currit, cecus videt, eger surgit, -ens ridet, per me *(sc. vinum)* mutus loquitur. *al.* **2** *trans.:* **a** *strictius i. q. deplorare, lugere – beweinen, beklagen:* **α** *obi. homines mortui, morientes sim.:* WALAHFR. Wett. epil. 2,16 placidum -endo patronum. VITA Mathild. I 12 p. 136,5 ostium domus . . . ingrediens, ubi infirma iacebat domina, lacrimisque perfusus -vit ituram *Willehelmus*. EKKEH. IV. carm. Gall. 16,5 kyrieleison clamant et -tum tumulant. THIETM. chron. 1,18 in Quidilingaburch . . . sepultus a cunctis optimatibus merito -etur *rex (sim.* 4,17. *ibid. al.).* 2,10 cuius *(ducis)* c o r p u s merito -tum atque diligenter procuratum Wormatiam misit tumulandum *rex* (6,85). CARM. Bur. 5,17 Giraldus prefuit, mores ornavit, -endus ruit, ovile orbavit. **β** *obi. mors, nex sim.:* RUOTG. Brun. 12 qui *(viri)* . . . post -tam destitutionem *(i. mortem Wicfridi)* . . . desolationis flagitarent solatium. THIETM. chron. 4,43 cesar . . . amitae suimet necem -et. *al.* *c. acc. c. inf.:* WALAHFR. Wett. epil. 2,8 licet hunc caelestia non dubitemus adisse, abscessisse tamen nosmet -ere necesse est. VITA Heinr. IV. 13 p. 43,17 viduae, pupilli denique totius patriae pauperes . . . -ent se orbatos patre. **γ** *obi. culpa, fragilitas sim.:* ARBEO Corb. 10 p. 199,2 emendationem promittere studuit *reus*, vitam mutare, seculum relinquere, c o m m i s s a -ere, ventura cavere (VITA Mathild. II 13 p. 171,9. *al.*). HINCM. divort. 1 p. 117,31 ad quae *(peccata)* -enda oculi nostri nequaquam sufficiunt. HROTSV. Gong. 554 spero te posse misellam, si -es c u l p a m, consequier veniam (Bas. 189. *sim.* Theoph. 441 reatum). *al.* THIETM. chron. 4,71 more solito in se et aliis humanam fragilitatem -ens *abbas*. *al.* *c. acc. c. inf.:* HROTSV. Abr. 3,5 -vit se vigiliarum, orationum ieiuniique sudores evacuasse. **δ** *usu vario (pendet quod: l.18):* BONIF. carm. 2,13 ut numquam -ant supplicia casu omnes gentiles. WALAHFR. Mamm. 11,31 annos -ere tuos. HROTSV. Mar. 611 defectum dextrae subitum -vit ademtae *Salome*. Dion. 81 Carpus maiore furore repletus -et, quod miseri non essent praecipitati. *al.* THIETM. chron. 7,64 -am quoque, quod Bolizlavi satellites inter Albim et Mildam facinus perpetrabant. *saepe.* *lacrimis prosequi – nachweinen:* ARBEO Corb. 14 coepit . . . tranquillitatem carceris, quam perdiderat, -ere, divitias, quasi avari amittendo, -ere. **b** *latius i. q. sub lacrimis promere – unter Tränen verkünden:* HROTSV. Theoph. 332 haec ubi continuis -vit verba querelis. PETR. CAS. chron. 4,103 p. 565,37 post . . . -bant *fratres* periclitari suos familiares . . . et quemadmodum ipsi omnia dimisissent pro Romani imperii fidelitate. LIGURINUS 3,428 ipsam -ere puta tibi talia Rhomam: '*eqs.*'

***deflexibilis,** -e. *inclinabilis, convertibilis – der (Hin-)-Wendung, Wandlung fähig:* RUP. TUIT. Ioh. 5,849 tu *(sc. Arius)* eundem *(filium Dei)* convertibilem . . ., id est de bono ad malum aeque ut angelicam vel humanam naturam -em esse delatrasti. ALBERT. M. sent. 2,21,10 p. 369^{a},2 in medio statu debuit *liberum arbitrium* esse -e in veniale et non in mortale. eth. I 180 p. 160,52 oportet, quod reducatur ad principium, quod est -e et rectificabile, et hoc est liberum arbitrium. phys. 2,2,20 p. 128,46 fatum . . . et non effluxibile est per suam essentiam et originem et tamen valde -e per esse, quod habet in rebus, quae fato disponuntur.

deflexio, -onis *f.* **1** *proprie:* **a** *gener. i. q. inclinatio – Neigung:* RUP. TUIT. Matth. 12,748 quam salutationem . . . cum qua reverenda capitis sui -e suscepit *Dominus crucifixus (sc. in visione)*, nullatenus edicere possim. **b** *astron. i. q. versatio – Kreis-, Drehbewegung:* VITA Serv. 16 p. 63,10 quibus *(mythologis)* obliqua zodiaci -o subterraneum iter solis media ex nocte spectabile prestat. *alleg.:* ARNO REICHERSB. apol. p. 204,11 resurgens . . . a mortuis et ascendens in caelum quasi ad aquilonem flectitur *Dominus* diesque nobis aestivos productiores tendit sua in orbem -e. **2** *translate i. q. declinatio – Abweichung:* ALBERT. M. veget. 2,76 -o, quae est ab ipsa *(sc. figura formantis plantae virtutis)*, contingit per accidens. ALBERT. M. summ. theol. II 1,1 p. 5^{b},39sqq. omnium horum *(quae facta sunt)* prima ars videtur unicum principium; sed quorumdam per se . . ., quorumdam autem per -em ab illo . . .; quae -o principiatum facit deficere a participatione perfecta esse, veri et boni.

deflexum *v.* deflecto.

deflexus, -us *m.* *anfractus fluminis – Flußbiegung:* PRUD. TREC. annal. a. 843 Hlotharius *(sc. sortitus est)* . . . eos comitatus, qui Mose citra contigui habentur, usque ad Ararem Rhodano influentem et per -um Rhodani in mare.

defloratio (-cio), -onis *f.* **1** *collectio (pollinis) florum – das Blüten(staub)sammeln, 'Blütenlese':* **a** *proprie:* OTLOH. admon. 3 (PL 146,251^{B}) ex variis rebus *(sc. cupio exempla sparsim colligere)* . . ., ut apium -o in variis locis. **b** *meton. i. q. epitome, excerptum – Auszug, Florileg:* CATAL. biblioth. A IV 26,73 p. 149 (s. X.$^{ex.}$) -o psalmorum sancti Augustini. B I 6 p. 20,33 -cio Ysydori in nominatissimis nominibus legis et evangeliorum (*sim.* A IV 41,160). **2** *devirginatio – Entjungferung:* **a** *gener.:* PS. GALEN. anat. 19 p. 196^{B} in prima . . . -e dilatatur collum matricis et rumpuntur quedam venae subtiles

. . . et exit sanguis. **b** *publ. et iur. i. q. constupratio – Vergewaltigung:* GUIM. poss. (MGScript. XIII p. 711,33; a. 1170/92) rustici ad abbatem recurrebant, rerum suarum direptionem, uxorum adulteria, filiarum -em . . . cum querela deplorantes. CHRON. Reinh. a. 1198 p. 560,26 virginum -cio, matrimonii separacio, sanctimonialium et viduarum nefanda ab eis *(sc. militibus)* corruptio perpetrata est. **3** *exornatio (per verba auctoritatum) – Ausschmückung (mit Zitaten):* CAES. HEIST. Engelb. prol. p. 234,27 in textus -e magis divine scripture testimoniis quam dictis utens phylosophicis.

***defloratiuncula,** -ae *f. (breve) excerptum – (kurzes) Exzerpt:* CONC. Karol. A 48,8 -ae ex decretis gloriosissimi caesaris in unum codicem redactae.

defloreo, -ere. *script.* dif-: *l.15.* **1** *florere desinere – verblühen:* **a** *strictius:* SALIMB. chron. p. 546,19 di-bit lilium. *in imag.:* SALUTARIS POETA 131 -et (deflorat *var. l.*) flos ecclesie, langwet caput omne, membra dolent. **b** *latius i. q. splendorem amittere – den Glanz verlieren:* FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 171,29 cavendum . . . est . . ., ne cum manibus sordidis tangatur *falco* . . ., quoniam proinde penne sue sordidarentur . . . et deflorarentur (-rent *BNPV, recte ut vid.*). **2** *per confusionem c.* deflorare *i. q. ornare – (aus)schmücken:* ANON. mus. La Fage 14,9 cum -ere finem clausulae volueris.

defloresco, -florui, -ere. **1** *proprie i. q. florere desinere – verblühen (in imag.: l.29):* RUP. TUIT. trin. 1,46 l. 1718 sic germinavit, sic floruit et fronduit fructumque attulit, ut iam ultra -ere non possit *terra paradisi.* 25,5 l. 590 in qua *(resurrectione)* . . . refloruit caro eius *(sc. Christi)*, quae, cum de radice Iesse floruisset, sub flagellis et opprobriis -uisse visa fuerat. **2** *translate i. q. deficere, evanescere – abnehmen, verschwinden:* RUP. TUIT. Ioh. 1,1455 ne . . . pulchritudo oris *(sc. Iohannis Baptistae)* . . . aliquomodo -ret loquendo aliquid vani aut otiosi sermonis. CARM. Bur. 63,1[a],6 -uit fama prius celebris.

defloro, -avi, -atum, -are. *script.* diff-: *l.46.48. al. partic. praes. vel perf. usu subst.: l.50.p.198,21sqq.*

1 *carpere, decerpere, colligere – (ab)pflücken, (ein)sammeln:* **a** *proprie vel in imag.:* ADAM gest. praef. p. 3,7 fateor tibi, quibus ex pratis -vi hoc sertum, ne dicar specie veri captasse mendacium. WILH. CLUS. Bened. prol. p. 197[a],15 ceu apes prudentissima . . . non cessas -are melleas patrum sententias ac volumina. SPEC. virg. 9,1160 hucusque . . . pratum Dominici agri -asse sufficiat. **b** *translate:* **α** *excerpere – exzerpieren:* CATAL. biblioth. Becker 37,145 (c. 840) -tae sententiae sancti Augustini. NICOL. I. epist. 35 p. 306,36 quam *(sententiam)* . . . ex apostolo . . . apostolatus noster diff-tam annotat: *'eqs.'* ANAST. BIBL. epist. 9 p. 425,13 sume . . . apologiam ex epistola Maximi monachi . . . diff-tam *(sim.* 19). OTTO FRISING. chron. 5,4 p. 235,18 Arator . . . actus apostolorum versibus -vit. *saepius. partic. perf. pro subst. neutr. i. q. epitome, excerptum – Auszug, Florileg:* CATAL. biblioth. A I 54 p. 265,12 (s. IX.[2]) -ta Isydori volumen I. HIST. mart. Trev. prol. 1 Prosper in suo, quod ex libris s. Augustini facit, -to testatur. **β** *(con)scribere, (breviter) complecti – (nieder)schreiben, (kurz) zusammenfassen:* EPIST. var. II 13 p. 318,12 in his, in quibus concordare videbantur, sensum, quem elegeram, -vi et sub brevitate dictare studui. GESTA Camer. 1,106 p. 445,34 (epist.) catalogus virtutum a beato Benedicto in abbatem -tus (*sim.* HERIG. gest. 30 p. 178,7 in episcopum -ta). TRANSL. Dion. Ratisb. epist. p. 355[b],52 translationis seriem, quam verissime possim, intermixto laudum eius tractatu -are. FRID. II. IMP. art. ven. prol. p. 1,20 -ando, quicquid melius noverant *alii. al.* **γ** *eligere – auswählen:* COD. Karol. 3 p. 486,30 haec . . ., que superius annexa sunt, . . . inter cetera capitula -antes . . . de . . . patrum sanctiones seu . . . pontificum decreta . . . ad vestri praesulatus notitiam mandavimus ministranda. VITA Libor. 5 de quibus omnibus *(litteris)* utilissimis quibusque et veracissimis narrationibus -tis hic eas . . . paucis explicare conamur. HERIG. gest. 32 placuit hic inde *(sc. de vita sancti Amandi)* decerpta -are tantummodo pauca. **2** *flore privare – der Blüte berauben:* **a** *proprie:* CARM. Bur. 69,1,6 estas in exilium . . . peregrinatur . . ., pallet viror frondium, campus -atur. *medial. i. q. splendorem amittere – den Glanz verlieren: v. p.197,21.* **b** *translate:* **α** *devirginare, violare – entjungfern, schänden:* ARNO REICHERSB. apol. p. 123,17 differentiam nesciunt *(sc. qui in divinis rebus ad imaginationes deducuntur)* inter amorem Dei . . . et nostrum . . . animas maculantem, corpora -antem, depascentem. CARM. Bur. 131[a],4,3 eam *(Danaen)* -at, auro dum se colorat *Iupiter.* ALBERT. M. bon. 280 p. 160,36 sub coitu includit Augustinus omne id, quod voluntaria pollutione completae delectationis -at virginitatem. sent. 4,28,3 p. 189[b],18 ipse *(qui exprimit verba consensus)* forte -vit eam *(sc. sponsam)*, et tunc non adeo bene potest contrahere, sicut quando fuit virgo. *ibid. al. publ. et iur. i. q. constuprare – vergewaltigen (partic. praes. pro subst. masc.: l.21):* HONOR. III. registr. 90 duas sorores . . . moniales et plures mulieres alias coniugatas cognovit carnaliter et quandam virginem -vit *episcopus.* CONST. Melf. 3,19 si . . . cum uxore sua *(sc. vasalli)* adulterium commiserit *dominus* vel filiam eius invitam -verit, homagium eius amittat. CONST. imp. II 201,8 -at virgines et facit a suis complicibus -ari, matronas honorabiles dehonestat *dux Austriae.* BERTH. RATISB. serm. exc. p. 55,31 qui facit incestum, -ans aut homicida . . . pontificem querat. *al.* **β** *dehonestare, corrumpere – entehren, verderben:* CARM. Bur. 63 refl. 2 Amor fame meritum -at. IUSTIN. Lippifl. 969 non -ari vis *(sc. praesul)* florem sanguinis alti. 971 non sinis, antifrasis floris -et honorem. *offendere – beleidigen:* CONST. imp. II 215,2 (a. 1239) preter agilime fame preloquium, que frequenter in maximis virginum aurium -at auditum. **3** *(ex)ornare – (aus)schmücken:* GISLEM. Droct. 2 (MGMer. III p. 537,38) insuper operam dedi eius laudem quibusdam -are virtutibus. ARNULF. delic. 27 si Salomoniaci florem vis carpere libri, hoc pete pratellum . . ., versibus alternis ubi -ta poesis metricanis gratum pandit lectoribus usum. THIOFR. flor. 4,7 l. 2 pro colligendis odiferis floribus, quibus serta consererem et electorum Dei epytaphya -rem. RUP. TUIT. Matth. 12,1107 vidimus . . . euntes post te praeclaros . . . viros, peregrinorum murium pelliculis . . . coloratos sive -tos. *al.*

defluo, -fluxi, -fluxum, -ere. *script.* deff-: *l.51.67. partic. perf. sensu medial.: p.200,30.66. al. partic. fut.: p.199,49. 200,44. al.*

I *proprie (saepius in imag., e. g. p.199,12.14):* **A** *intrans. i. q. (deorsum) fluere – (hinab-, herab)fließen:* **1** *strictius:* **a** *in univ.:* **α** *de aquis, fluviis sim. (interdum c. sensu percurrendi):* ARBEO Corb. 28 tanta aquarum habundantia desudabat, . . . ut usque ad imam montis crepidinem -ret. DIPL. Karoli III. 47 p. 78,12 per montana et planities ac colles et valles rivosque -entes. WILH. APUL. gest. 5,242 defecit aquarum copia, nec tantis iam -it alveus undis, ut *eqs.* DIPL. Conr. III. 32 p. 52,13 alterum latus in ducaria, que dicitur Cula, sicut ipsa ducaria -it versum prefatum fluvium Hauseris. CHART. Stir. I 706 p. 697,20 in proximo vertice . . . r i p a -it, que vocatur Scartpach (CHART. Bern. II 410 p. 730,7 r. . . . deffluente). *al.* **β** *de imbri:* OTFR. carm. 1,36 sub divo, ubi plurimus imber -it. RUP. TUIT. trin. 19,17 l. 337 humor in nubibus densescit et de nubibus in terram concreta pluvia -it. Ioh. 3,1047 potissimum de nubibus -xit ipsum . . . diluvium. *de grandine:* AGOB. 1,7 l. 14 qui *(tempestarii)* dispersam grandinem et late per regionem decidentem faciant unum in locum . . . -ere. **γ** *usu vario:* PAULIN. AQUIL. c. Fel. 3,5 l. 60 quatenus per terram, in quam -erat *gutta sanguinis (sc. Christi)*, . . . martyrum depromeret membra *evangelista.* THEODULF. carm. 2,48 lumine de accenso si cera aut humor olivi -it. AGIUS vita Hath. 20 sudorem -entem linteolo detergere. CHRON. Erf. mod. II a. 1248 p. 242,19 ignotum est, per quam negligenciam es in terram -xit et campana periit. TRACT. de chirurg. 668 <f>rons incisa per latitudinem eis valet, quibus per multas venas humores ad oculos -unt. CONR. MUR. nat. animal. 833 illorum *(serpentum)* virus per corpus *(sc. cervi)* deffluit (-it, diffluit *var. l.*) omne. *al.* **b** *c. colore quodam:* **α** *influere, se effundere – hineinfließen, einmünden:* FORM. Augiens. B 13 unum wanc, qui ab occidentali parte ipsius rivi, qui in illum lacum -et, adiacere videtur. DIPL. Otton. II. 50 p. 60,12 tendit *(sc. finis)* usque ad Haram flumen et deorsum, sicut -it in flumen Wurm. DIPL. Constan-

tiae 32 p. 101,31 idem fluvii in Adriaticum mare -unt. *al.* **β** *profluere – hervorfließen:* RUP. TUIT. trin. 2,24 l. 1058 non . . . ideo de nulla petra Moyse percutiente aqua -xit, quia *eqs.* **γ** *effluere – auslaufen:* DECRET. Frision. A p. 53,13 pro oculo, qui totus -xit, XX geldmerka. AURELIUS 24capit. de vesica si -erit (fluxerit *cod. Vindob. Lat. 68*) in acutis febribus. **δ** *fluendo dissipari, dilabi – wegfließen, versickern:* THEODULF. carm. 72,107 a prima in quartam modus hic -erat horam, inde suas repetit post celer unda vias. AUDRAD. carm. 3,4,394 ut sanguis sanctorum . . . adhaerens membris minimum -erit arvis. BENZO ad Heinr. IV. 2,12 p. 226,5 Romana sapientia a nostro Greco fonte derivata . . . instanti tempore ita -xit, ut *eqs.* (*sim.* 4,34 p. 400,1). CHART. Sangall. B 470 p. 344,14 hominum memoria labilis est et ad modum fluentis aque -it. **ε** *diffluere – auseinander-, zerfließen:* EBERH. ALEM. labor. 914 furit indignatio, vultus -it, ut cera liquitur igne nova. ALBERT. M. meteor. 4,1,3 p. 711b,26 quando . . . frigidum agit *humidum*, tunc, si non terminat coagulando vel coadunando humidum, tunc non constabit, et partes eius -ent. *expressius de pergameno atramentum diffundi permittente (de re v. Wattenbach, Schriftwesen. p. 128sq.):* NICOL. BIBER. carm. 1746 cartam presentem dixit *rasor* non esse fluentem . . .; que sic -xit, quod litera testis adhuc sit. **2** *latius:* **a** *fluitare, secundo flumine fluere – (auf dem Wasser) treiben, flußabwärts driften:* PASS. Ursulae 12 cum integro armorum remigio alveum Rheni prono -entes amni . . . denuo inviserant Coloniam. PASS. Adalb. Prag. 3 (MGScript. XV p. 707,45) septimo . . . die piscino more -it ad ripam, ubi inveniebatur *corpus*. BRUNO MAGD. bell. 83 p. 79,12 leniter . . . -ens episcopus *(sc. navi impositus)*. RUD. TRUD. gest. 4,1 p. 251,38 per quem *(Luiponem)* ante abbatia et in abbatia navis ecclesiae nostrae onerosa peccatis nostris in gravissimas Sirtes -erat. **b** *liquescere – schmelzen, flüssig werden:* THEOPH. sched. 1,26 delato opere ad solem diligenter linies illud glutine vernition, et cum -ere coeperit a calore, leniter manu fricabis. AMADEUS LAUS. hom. 8,143 sicut ignis attactu cera liquescit et velut ardore solis -it glacies. HILDEG. phys. 1,176 eam *(myrrham)* primum in sole calefac aut super laterem igne calefactum, ita modice -at, id est zufliesze. **c** *madere, manare – naß sein, triefen:* FROUM. carm. 28,4 -it . . . lacrimis facies. ALBERT. AQUENS. hist. 6,21 equi . . . sudore inaudito -entes (diffluentes *var. l.*). MIRAC. Otton. Bamb. II 1 sudore faciem totus perfusus in tantum, ut etiam capillos -ere videres. **d** *fluxu sanguinis laborare – an Blutfluß leiden:* RADBERT. Matth. 5,2481 duodennis ista -xit ad mortem, dum illa coe<qual>is resurrexit in vitam. **B** *trans. i. q. emittere – (heraus)laufen, -fließen lassen:* AUDRAD. carm. 3,3,144 qui *(Deus)* inducit caelo nubes et -it imbres. RUP. TUIT. Ioh. 4,686 vivae aquae flumen, . . . quo perducturus, quo eius alveum -xurus (deflexurus *PL 169,351B, fort. recte*) sit *Christus*.

II *translate:* **A** *de hominibus (de diabolo: l.56):* **1** *de singulis:* **a** *delabi, procumbere, cadere – (hinab-, herab)stürzen, -fallen:* **α** *corpor.:* RHYTHM. 11,5,3 gravatus, per reatum saucius . . ., insipienter -xi in laqueo *(cf. Vulg. psalm. 34,8)*. RUP. TUIT. Ioh. 7,561 recte Dominus istum impietatis signiferum, cuius anima . . . in perditionis suae lacum profundum a sublimi apostolici culminis honore -bat, diabolum appellat (*cf. Hier. nom. hebr. p. 61,9*). *descendere – absteigen:* CONC. Merov. p. 170,30 si . . . clericus pedes graditur et seculares vehitur equo, illico ad terram -at et debitum honorem . . . clerico . . . exhibeat. **β** *spirit.:* RATHER. prael. 2,5 l. 100 ne per adulteria aut quoslibet illicitos quislibet -at appetitus. VITA Hildulfi 2 unde multi per abrupta vitiorum -unt . . ., inde iste . . . indies *(sic)* proficiebat. PETR. DAM. serm. 64,343 alii in . . . gratiae dulcedine perseverant, alii in peccatorum amaritudinem -ere . . . non cessant. RUP. TUIT. trin. 19,7 l. 635 antequam in hunc mundum veniret *(sc. Deus)*, toties ad idololatriam -erunt *(sc. filii Iacob)*. FROWIN. explan. 2,2 l. 1041 mali angeli . . . a communi omnium bono beatifico ad propria -erunt. VITA Godefr. Cap. I 5 p. 520,50 qui modica spernit, paullatim -it (*Vulg. Sirach 19,1* decidet; *sim.* STATUT. ord. Teut. p. 78,5). *al.* **b** *digredi, diffundi – abschweifen, sich ausbreiten:* RHYTHM. 148,73,3 paternitatis tuae renuens admonita vagus perquaquam -xi (flexi *var. l.*), cucurri per avia. PETR. DAM. serm. 32,7 quisquis . . . per proprii arbitrii latitudinem -it, pedem mentis ab angustae viae semita declinavit. 46,20 nec sparsa per cogitationes -xit, sed sese intra arcana cordis . . . constrinxit *Maria*. HUGO METELL. carm. 164,151 (MG Lib. Lit. III p. 719) -is in verbis, argumentis operosis, concinnas dictis per cuncta satis speciosis. **2** *de coetibus, turmis i. q. discedere, abscedere, fugere – auseinander-, weggehen, fliehen:* RADBERT. Matth. 3,320 quatinus . . . aciem pugnandi, quae per partes -erat, strictius repararet *ecclesia*. EKKEH. URAUG. chron. a. 1104 p. 184,33 cum iam securior factus . . . comes suorum turmas -ere permisisset. ANNALISTA SAXO a. 1139 p. 776,37 nonnullis dedignantibus curia -xit. GESTA Ern. duc. I 2,356 sponsa cum cantibus et vario ludorum genere est introducta omnisque populus -xit. *al.* **B** *de rebus (de partibus corporis: l.30.38):* **1** *deminui, (in peius) mutari, evanescere – abnehmen, sich (zum Schlechten) wandeln, verschwinden:* **a** *in univ.:* RHYTHM. 148,14,2 adhibe . . . tormentorum stimulos, quibus -ant veterna putridaque crimina. DIPL. Loth. I. 120 p. 277,11 rebus exterioribus etsi paulatim voluntate hominum -entibus minorata *ecclesia*. HERM. AUGIENS. chron. a. 1021 ex quo tempore locus ille *(sc. Bouchaugiense coenobium)* magis magisque in deterius -ere coepit. CHART. Aquens. 93 l. 4 cavendum est, ne, que cum tempore fiunt, temporales fiant et -ant actiones (CHART. Stir. IV 223). ALBERT. M. metaph. 1,4,12 p. 63,8 dicebant *philosophi* . . . de sensibus particularibus nullam posse esse scientiam, eo quod continue '-ant' (*p. 987a,33* ῥεόντων). *al.* *tabescere – verwesen:* PAUL. DIAC. Lang. 6,2 certum est nobis os illud *(sc. s. Benedicti)* venerabile . . . et oculos . . ., cetera quoque membra, quamvis -xa, remansisse. **b** *decidere – ab-, ausfallen:* RADBERT. Matth. 6,1643 dicunt *miseri et vani*, quod superflue decisi capilli aut cotidie -entes reparandi promittuntur. HILDEG. epist. II 136 quia folia eiusdem floris de turbinibus ventorum saepe inclinari et -ere solebant. ALBERT. M. animal. 7,165 sqamae . . . -unt ab eis *(animalibus, quae pellem abiciunt)*, sicut ex pelle eius, qui patitur siccam lepram. *al.* **c** *medial. i. q. defessum esse – ermattet sein:* CYPR. CORD. carm. 5,3 (MGPoet. III p. 145) tempore aestivo -xa membra refobens *flabellum*. **2** *devenire, transferri – herabkommen, -steigen, übergehen:* **a** *gener.:* RADBERT. Matth. 10,1665 conluvionem scelerum in se contraxerant *pharisaei* et universe vitiorum sordes ad eos -erant. CHART. episc. Wirz. II 15 p. 30,16 hec institutio iure hereditario in posteritatem eorum inrefragabiliter -xura rata in perpetuum teneatur et inconvulsa. *v. et p.203,29.* **b** *natur. et philos.:* HERM. CARINTH. essent. 1 p. 116,3 in quo *(termino)* tota efficacie virtus . . . per medium usque in infimum -xura constabat (ALBERT. M. animal. 1,302. 13,55). ALBERT. M. caus. univ. 142 p. 44,44 quae possibilitas *(sc. ad esse)*, cum impletur ab eo, quod est causa esse ipsius, continet esse -xum in ipsam. *v. et p.202,6.* **c** *theol.:* RUP. TUIT. off. 11,9 l. 469 quod, ut Filius generaretur vel nasceretur, substantia Patris -erit et Filius localiter ab eadem Patris substantia traductus sit. *ibid. al.* **3** *deferri, deduci – (einher)ziehen:* HILDEG. scivias 3,2 l. 268 in homine apparet . . . praeclara scientia ut candida nubes perambulans mentes populorum in celeritate, sicut et nubes -it in aere. **4** *provenire – herkommen:* CHART. Rhen. med. II 58 p. 99,33 (a. 1183) ut . . . huius pactionis sententia . . . tamquam de bonis a nostra donatione -entibus exspectatur a nobis. **5** *deflecti – sich herunterbiegen:* PETR. DAM. serm. 46,13 nunc . . . vinearum palmites proventu onusti fructuum ad ima -unt. **6** *pertingere – (herab)reichen:* LIBER de unit. eccl. 2,42 vidimus . . . vestem cucullatam, parvam quidem, sed ita moderatam, ut desuper usque ad renes tantum -ret. **C** *de tempore i. q. decurrere, transire – ablaufen, vergehen:* VITA Meginr. 9 p. 447,14 tandem . . ., quo volebant, pervenerant maxima iam parte diei -xa. DIPL. Conr. II. 281 p. 391,2 (spur.) memorię commendare et confirmare, que -entis temporis volubilitas consuevit alienare (*inde* DIPL. Conr. III. 269 p. 466,17). CHART. Aquens. 118 l. 3 tempus numquam est stabile, sed fluens -it. *al.* *cf.* diffluo.

defluvium, -i *n.* *decessio capillorum – Haarausfall:* ODO MAGD. herb. 157 -um capitis, si seminis huius *(urticae)* ungas

[Staub]

saepe caput, reprimi dicit Galienus.

defluus, -a, -um. **1** *adi.:* **a** *proprie:* **α** *defluens – herunter-, abwärtsfließend:* GUMP. Wenc. 8 p. 216,23 in tantum . . . sufferens, ut scissis teneris plantis cruor -us sparsim notasset vestigia. BRUNO QUERF. fratr. 4 -o amne Ravennam venit onerata carina portans iuxta regium latus bonos et malos. **β** *secundo flumine tendens – stromabwärts gerichtet, strebend:* MEGINFR. Emm. 14 p. 983C cum -um iter amne *(i. Isura)* in propria ruente sequerentur *primates loci*, per ostia ipsius ad Danubium intraverunt. LIGURINUS 1,410 mox, quantum libuit, per eundem -us amnem remige carpit iter *rex*. **γ** *per pravam interpr. i. q. pluviosus – regnerisch:* GLOSS. I 575,16 St.-S. in mense -o inreganmanode (*spectat ad Vulg. Sirach 24,41* inmensae de fluvio [defluo *var. l.*]). **b** *translate:* **α** *deciduus – vergänglich:* NICOL. I. epist. 63 p. 375,13 nec cito -is delectata felicitatibus perhennis beatitudinis gaudia appetere desinat *vestra sollertia*. **β** *decrescens – abnehmend:* YSENGRIMUS 1,1018 qualibet a summa sene grex numerante gradatim -us ad nullam paucior usque foret. **2** *subst. neutr. i. q. decursus (aquarum), rivulus – Wasserlauf, Bächlein:* EKKEH. IV. bened. I 14,39 in summo montis prece fecit -a (gloss.: fluenta) fontis *Benedictus*.

***defluxibilis,** -e. *mutabilis – wandelbar:* ALBERT. M. sent. 1,8,9 p. 233b,10 beati, quorum licet potentia -is sit per naturam, tamen, quia constat simul, quod invariabilis est per gloriam, dicuntur aeterni.

defluxio, -onis *f.* **1** *proprie i. q. decursus, destillatio – das Herabfließen, -tropfen:* **a** *gener.:* PAUL. AEGIN. cur. 40 p. 18,8 a naribus sanguinis -es (refluxiones *var. l.*; *3,6,1* ἀποστάξεις) fiunt. HONOR. AUGUST. imag. 1,64 lenta . . . et iugis -o pluvia, repentina et praeceps nimbus vel ymber vocatur. *meton. de guttis:* VITA Florini 10 (Jahresber. d. Hist.-Antiqu. Gesellsch. Graubünden. 88. 1958. p. 14; s. XI./XII.) cum . . . corpus eius vino . . . ablueretur, eiusdem vini -o in flasconem suscipitur. **b** *medic. i. q. fluxus, rheuma – 'Fluß':* PAUL. AEGIN. cur. 78 p. 54,25 ventose in occipitio cum caraxatione in contrarium traere possunt -em (*3,22,5* τὴν ἐπίρροιαν). **c** *natur. i. q. dissolutio, separatio – Auflösung, Trennung:* ALBERT. M. meteor. 4,2,6 p. 756a,12 liquefactio coagulationi opponitur, -o autem conglutinationi. **2** *translate:* **a** *lapsus – Fall:* RUP. TUIT. Ioh. 7,550 'diabolus' . . . interpretatur 'deorsum fluens' . . ., at vero Iudas deorsum fluxit, et ipsam eius -em evangelista patenter expressit dicens: '*eqs.' (cf. p.199,57)*. **b** *diminutio – Minderung:* GERH. STED. annal. p. 200,52 in hac rerum -e et negligentia ecclesia nostra miserabiliter per annos CXXVI decidit in eadem desolatione. *medic. i. q. defluvium – (Haar-)-Ausfall:* PAUL. AEGIN. cur. 92 -o (*3,22,16* ἀπόπτωσις) est palpebre pilorum hec passio *(sc. madarosis)*. **c** *transitio, emanatio – Übergang, Ausfluß:* RUP. TUIT. off. 11,9 l. 476 de argumento . . . -is vel diminutionis paternae substantiae, quam in generatione Filii contendit *Arius*. HUGO HONAUG. hom. 4,3,2 ex substantia . . . subiecta, quae est ypostasis, esse aliquid multipliciter dicitur, scilicet aut per particionem sive divisionem aut per decursionem vel -em. **d** *cursus – (Ver-)-Lauf:* CHART. Rhen. med. II 215 p. 252,36 (a. 1203) longinquitate temporum et vagis dierum -bus sepe contingit, ut *eqs*. CHART. ord. Teut. (Hass.) 338 ne gesta hominum per -em temporis valeant infirmari, litterarum solent memoria perhennari.

defluxus, -us *m.* **1** *proprie i. q. recessus – das Abfließen:* GALB. Karol. 118,12imputabant . . . suffusionem molendini factam fuisse furtive . . ., eo quod ita post -um aquarum castrum et suburbium . . . ad ingressum pateret hostibus. **2** *meton.:* **a** *decursus (aquarum), rivulus – Wasserlauf, Bächlein:* CHART. Rhen. med. III 669 p. 508,15 (a. 1239) tradimus . . . prata iuxta novam grangiam a lapide, quem vocant Mercstein, ad -um fonticuli per vallem in Bikkenbach *eqs*. **b** *effusio – Ausströmung:* ALBERT. M. metaph. 1 p. 314,48 qui *(Democritus)* dixit lucem esse corpus subtile, quod est -us continuus luminosi corporis in perspicuum pervium et terminatum. **3** *translate:* **a** *lapsus, casus – Fall, Sturz:* RATHER. Metr. 10,492 pro animabus deglutiendis aqua baptismatis lotis, quarum scilicet a salute in perditionem -um insaturabiliter sitis. **b** *mutabilitas – Veränderlichkeit:* ALBERT. M. eth. II 6,3,6 p. 453a,30 infans . . . talis (*sc. intelligens)* non est propter complexionis -um et instabilitatem. **c** *transitio, mutatio (in peius) – Übergang, Wandlung (zum Schlechten):* ALBERT. M. caus. univ. 1,4,1 p. 42,54 si . . . aliud transmutat materiam, in quam influit forma defluens, hoc tamen nihil est de essentia principii, a quo fit -us. summ. theol. II 15,93,4 p. 205b,6 temporalia oportet, quod secundum rationem temporalium gubernentur et dispensentur, et talem conversionem rationis ad inferiora Augustinus *(cf. trin. 12,12,104)* vocat -um. **d** *cursus – (Ver-)Lauf:* CARM. de conv. Saxon. 26 (NachrGött. 1985/I. p. 63; a. 777) adsunt praesentis -u temporis anni. ADSO Frodob. 26 (MG Mer. V p. 81,26) interea currentium temporum labente -u. CHART. Gosl. II 274 p. 293,20 ne ea, que sub tempore fiunt, a memoria cum -u temporis evanescant. *al.*

defodio, -fodi, -fossum, -ere. *form. inf. praes. pass.:* -eri: *l.23.* -iri: *l.24.* *partic. perf. usu adi.: l.27.31. al.*

1 *proprie:* **a** *fodiendo condere, abdere, obruere – ein-, vergraben, verscharren:* CONC. Merov. p. 129,24 cum . . . habeatur de virginibus . . ., quae se Vestae sacraverant, . . . corrupta virginali gratia . . . vivas i n t e r r a fuisse -ssas (HRABAN. epist. 8 p. 394,26. *al.*). HRABAN. martyr. Sept. l. 56 inauditu crudelitatis exemplo . . . insaniens -eri . . . *Marcellum* cingulo tenus iussit *praeses* (*sim.* MARTYR. Fuld. II. non. Sept. -iri). ANNAL. Fuld. II a. 869 p. 69,5 abscondita quaeque in silvis vel -ssa in agris reperiens cum suis diripuit *Karolus*. RUP. TUIT. Ioh. 10,2075 quid . . . illa egestio -ssa (de fossa *ed.; cf. Vulg. deut. 23,12sq.*) mystice . . . significat? (*sim.* 10,2078). *al.* **b** *fodere, fodiendo formare, excavare – (aus)graben, ausheben, -höhlen:* **α** *in univ.:* CARM. de Nyn. 349 pervenerat . . . femina, quo sanctum -ssae (de ossae *cod.*) viscera petre inclausum corpus captant. 369. PETR. DAM. epist. 109 p. 222,15 fratres . . . corpus eius *(Dominici)* . . . in eadem, qua defunctus est, cellula -ssa humo celeriter obruerunt. LEO MARS. chron. 3,26 p. 394,19 (rec. II) statuit *abbas* . . ., quantum spatio fundande basilice posset sufficere, locum in imo -ssum, quo fundamenta iaceret, complanare. *al.* *in imag. et in alleg.:* RADBERT. Matth. 9,3956sq. interior ubertas et fructus gratiae nisi haberet latius in caritate corda -ssa, non esset, quo flueret tanta vini exuberantia; ad hoc . . . -ssum est torcular, ut ex pressura tribulationis ebrietas amoris et mustum eternae dulcedinis . . . fluat. PETR. DAM. epist. 153 p. 40,15 quae *(mens)* . . . et a fluvidis . . . voluptatibus arida et terrenae concupiscentiae ruderibus alte -ssa (suffossa *var. l.*). **β** *?fodiendo delere – ?grabend zerstören:* ACTA civ. Wism. B 2803 (a. 1281) Nicolao laneo textori persoluta est dimidia curia sua et quicquid sibi fuit -ssum. 2805 Nicholao Tunnen totaliter est persolutum, quod sibi fuit -ssum (*antea:* pro suo dampno). 2806. **γ** *effodere, eruere – herausgraben, -wühlen:* PETR. DAM. epist. 170 p. 254,16 isti *(viri inopes)* -entes benedictionem divini muneris *(i. piscem)* in sua protinus alimenta convertunt. sal defossus *i. q. sal fossilis – Steinsalz:* PAUL. AEGIN. cur. 110 stiptirias Egiptiacae conbuste partes II, salis -ssi (*3,22,29* ὀρυκτοῦ) partem soluta cum melle illinere. **2** *translate i. q. charaxare – schreiben:* PAULIN. AQUIL. carm. 1 epil. l. 7 cum . . . inconsideratum colae -ssum punctum . . . in his inspexeris exaratum. **3** *per confusionem i. q. confodere – durchbohren:* AGNELL. lib. pont. 37 p. 302,26 a vilissima muliere cultro -ssus mortus est *Attila (cf. Marcell. chron. II p. 86,454,1* confoditur*)*.

subst. **defossum,** -i *n.* **1** *fovea – Grube:* VITA Galli I 5 p. 217,5 intraverunt *(sc. pontifex et socii eius)* in domum presbiteri . . . volentes eum adduci ad -um, et imposuerunt arcam ipsius *(Galli)* in feretro. VITA Elig. 1,10 p. 676,13 fabricabat . . . utensilia . . . ex auro et gemmis; sedebat fabricans in -um et contra eum Thille vernaculus eius. **2** *lacuna, cavum – Vertiefung:* ALBERT. M. animal. 1,233 oris situs in concavo tamquam in -o est.

***defoedatio** (-fed-), -onis *f.* *script.* -fęd-: *p.203,1.* *deformitas – Entstellung, häßliches Aussehen:* GLOSS. Roger. I A 2,14 p. 623,14 morphea est -edatio cutis maculosa. WILH. SALIC. chirurg. 1,3 p. 304G tinea est -edatio cutis capitis ex crustis seu propter crustas. 1,64 p. 323H conveniunt in hoc morphea et

albaras, quoniam in utraque est cutis -ędatio et dedecoratio; . . . albaras . . . imprimitur et infrigidatur membro . . .; in morpheis autem . . . in superficie talis -edatio imprimitur.

defoedo (-fed-), -avi, -atum, -are. *script.* -faed-: *l.25.* **1** *proprie i. q. foedum reddere, deformare, depravare – häßlich machen, verunstalten, verunzieren:* **a** *strictius:* LIUTPR. antap. 5,18 p. 140,26 ipse *(Amedeus)* prolixam et pulcherrimam barbam pice valde -edavit. BERTH. RATISB. serm. exc. p. 36,9 quomodo orantem me honorabit *terra*, que a tot ranis, a tot serpentibus et huiusmodi -edatur? WALTH. AGIL. med. 123 p. 203,43 in yctericia cutis -edatur seu maculatur et tingitur colore croceo, viridi vel nigro. **b** *latius:* **α** *contaminare, inquinare – beschmutzen, verunreinigen:* CAES. HEIST. Elis. I 21 p. 370,3 pannos . . . ipsius pueri -edatos ipsa lavabat. GEBER. summ. 1,39 p. 357 hos *(spiritus)* proiectos super corpora sine illorum mundatione viderunt *antiqui* vel non perfectos colores dare vel . . . denigrare et -edare (-edari, fedare *var. l.*). **β** *mutilare, (de)truncare – verstümmeln:* LIUTPR. antap. 3,41 p. 95,6 Gezo . . . membris -to substantia illius diripitur. hist. 20 quorum alterum manu dextera, alterum lingua, duobus digitis naribusque abscisis Iohannes abdicatus -edaverat. **2** *translate:* **a** *turpare, polluere, corrumpere – schänden, besudeln, verderben:* LIUTPR. antap. 1,30 hi, qui a Iuda . . . benedictionem apostolicam perceperunt, ea . . . minime sunt privati, nisi quos improba forte -aedarunt flagitia. MANEG. ad Gebeh. 30 p. 366,13 cum . . . Heinricus vester hac immunditia . . . quam plures -edaverit. DIPL. Frid. I. 284 p. 96,5 dissensiones scismate orto in capite *(sc. ecclesiae)* iam in inferiora membra defluxissent et totum aecclesiae corpus -edassent, nisi *eqs.* CARM. Bur. 1,6,6 tale fedus hodie -edat et inficit nostros ablativos. CHART. Gosl. I 501 talis . . . est idem Burchardus cintilla, que mox, si non fuerit extincta, totum gregem -edabit. **b** *profanare – entweihen:* HEINR. TREV. gest. 34 p. 434,13 qui *(Wilhelmus suique complices)* . . . sanctissimum locum . . . -edantes penitus destruunt et adnichilant.

***defoliatio,** -onis *f.* *dissolutio, actio squamam remittendi – das (Auf-)Lösen, Abblättern, 'Exfoliation':* THEOD. CERV. chirurg. 2,6 p. 147[B] praedicta cura usque ad -em ossis vel quousque craneum fuerit optime incarnatum.

defon(c)tus *v.* defungor.

deforas (de foras) *adv. (cf.* de *p. 43,40)* *deforis, extra – draußen, außerhalb:* TRAD. Frising. 524 (a. 825?) actum fuit hoc ad illo loco, qui dicitur za demo minnirin Tan, de foras in campo.

deforis (de foris) *adv. (cf.* de *p. 43,43)* *script.* deff-: *l.65.p. 204,28.* *pendet* a: *l.53.* *metr.* -ĭs: *l.52.p.204,15. al.*

I *proprie:* **A** *foris, ad fores – außen, draußen, außerhalb:* **1** *local.:* **a** *gener.:* GLOSS. med. p. 9,21 apostoma . . ., quae de foris nascitur in cutibus, facilius . . . sanatur. EKKEH. IV. cas. 48 praepositis religionem . . . ętiam -s . . . artissime servantibus. RUODLIEB VIII 53 inclusam vase vultis submergere si me *(sc. ream)*, -s in vase, quod feci, notificate. LAND. MEDIOL. hist. 2,22 p. 60,13 equos a me -s a castris praeparatos . . . superascendite. LEO MARS. chron. 2,43 p. 249,7 textum evangelii, -s quidem ex uno latere adopertum auro purissimo . . ., abintus vero *eqs.* (*sim.* 3,18 p. 384,21). FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 212,7 habuit plures causas -s diverberandi se *falco. saepius. v. et vol. II. p. 362,30.* **b** *publ. et iur.:* CAPIT. reg. Franc. 82,9 ut, si servi invicem inter se furtum fecerint . . ., domini eorum habeant licentiam faciendi iustitiam; si vero de foris accusatur (*leg.* -or) adversus eum surrexerit . . ., habeant missi nostri de hoc licentiam faciendi iusticiam. DIPL. Arduini 6 p. 707,17 donamus . . . Cuniberto . . . omnem . . . publicam redhibitionem, quam infra Desianam villam pars publica exigere aut sperare po<tuerat> aut deff-s iuxta ipsam villam. CHART. Turic. 308 donavi predium meum . . . cum omni familia nostra . . . cum omnibus appendiciis suis . . . intus ac de foris *(sim.* DIPL. Conr. II. 38 p. 42,13. *al.)*. ANNAL. Magd. a. 1038 in eius *(sc. episcopi)* sedem Ambrosius . . . successit, illo infra muros residente, isto -s pro posse res suas contrahente. *al.* **2** *spirit. i. q. extrinsecus – äußerlich, nach außen hin:* **a** *gener.:* UFFING. Ida 1,4 quae *(operatio spiritus sancti)* illos -s connubiali iure connexos ardentiori coelestium intus inflammavit amore. RUP. TUIT. off. 10,19 haec . . ., quae praedicta sunt, extrinsecus visa vel audita sunt, intrinsecus autem omnis erat gloria, cuius haec de foris apparentia signa fuerunt. cant. 1,384 qualem te nunc ostendisti sequendo deos alienos, talis eras etiam, cum de foris me honorares omni adoratione (*sim.* 388). METELL. Quir. 7,31 intellectus agit per mathematicam, discernit ratio cognita -s. *al.* **b** *philos. (de re v. A. Schneider, Die Psychologie Alberts d. Gr. 1903/06. p. 88sqq.):* ALBERT. M. summ. creat. II 1,19 p. 164,19 apprehensivarum *(sc. partium)* quaedam est a p p r e h e n s i v a -s et quaedam apprehensiva deintus; primo quaerendum est *eqs.* (sent. 3,30,4 p. 573[b],44. anim. 3,1,1 p. 166,34. *ibid. al.*). **B** *foras, extrorsum – nach draußen, hinaus, heraus:* METELL. Quir. 70,46 pertranseunt *(sc. rivuli gratiae)* criptam, fluunt -s in populos. FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 212,3 cum . . . falco portatus fuit -s. **C** *aforis, forinsecus – von außerhalb, von draußen:* RUP. TUIT. Matth. 2,449 non de foris semen admittet, sed intus de spiritu sancto concipiet et pariet filium *(sc. Maria)*. 3,698 nos phantasias intus patimur, eiusmodi autem phantasiae, quae de foris veniunt vel foris fiunt *eqs.* LIBER duell. Christ. 9 (MGScript. XXXI p. 689,20) intra civitatem inter . . . mortuos computati sunt plus quam octingenti; alii autem -s venientes quintam partem illorum . . . occisam asseruerunt. FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 212,11 reportatus . . . -s intro *falco. al.*

II *translate:* **A** *insuper – außerdem:* CHART. Solod. I 256 (a. 1206) hec firmata et stabilita sunt litteris et sigillo nostro a nobis deff-s appenso. **B** *remissius vel abund. fere i. q. ceterum – etwa: im übrigen:* CHART. Bund. 462 (a. 1193) exceptato hoc de foris, quatenus ministri eius ecclesie non posint iamscriptum sedimen alienare nec vendere.

deformatio (-cio), -onis *f.* **1** *spectat ad formationem i. q. delineatio, descriptio – Skizze, Schilderung:* PS. BOETH. geom. 792 provenient . . . hae figurarum -es pari numero atque impari consignatae. 949 sed nos non alios *(characteres)*, preter quos supra in -e abaci depinximus, in huiuscemodi opus assumere curamus. ACTA imp. Winkelm. I 266 p. 241,13 cum ad nos civitatis Acconitane ex declinata Ianuensium accessione . . . exigens -cio pervenisset. **2** *spectat ad formae corruptionem:* **a** *proprie i. q. depravatio – Verunstaltung:* CHRON. Mont. Ser. a. 1223 p. 206,14 utinam nos solius habitus -cio accusaret. NOTULAE Wilh. Cong. 657 istud *(emplastrum)* potenter operatur ad omnem -em tollendam, que est in cute. **b** *translate:* **α** *ignominia, turpitudo – Schimpf, Schande:* HUGO HONAUG. div. 28,1 ad eorum *(oblatrantium)* retundendam malitiam et destruendam contumaciam et utinam ad eorum reformandam -em . . . audite *eqs.* BERTH. RATISB. serm. 16 p. 85,6 nocumentum vitiorum secundum ista consideratur: secundum -em, quando reddunt hominem magis infamem et magis confundunt eum *eqs.* *contumelia – Schmach:* ARNO REICHERSB. apol. p. 216,29 si nunc post meritum tam asperae obedientiae, post -em tantae ignominiae ad credendum hominis *(i. Christi)* assumpti gloriam . . . pigri sumus. **β** *afflictio, laesio – Beeinträchtigung, Beschädigung:* CHART. Turg. III 298 p. 24,1 (epist. papae a. 1253) idem *(episcopus)* non ad reformationem, sed ad -em potius . . . intendens . . . bona ipsius monasteri propriis usibus applicat.

deformis, -e. *form.:* *acc. sg.* -en: *p.205,2.14.* *acc. pl. n.* -ma: *p.205,12.* *usu subst.: p.205,18.20.23.24. al.*

1 *proprie i. q. male formatus, taeter, deformatus – unförmig, unschön, häßlich, entstellt:* **a** *de hominibus eorumque partibus corporis:* PAUL. DIAC. Lang. 6,22 germana Luitprandi nomine Aurora -is effecta est *(sc. naso atque auribus abscisis)*. HEITO Wett. 29 quem *(abbatem)* cum cernerent *fratres* nec pallore -em nec macie tabescentem. RATHER. conf. 20,519 pretiosissimum annulum -is gestat digitus sepe. THIETM. chron. 4,75 p. 218,23 videbis in me parvum homuntionem, maxilla -em leva et latere eodem. EKKEH. IV. bened. I 53,25 que pudor afflixit, folium genitalia texit; virgo sed ut genuit, -ia nobilitavit. VITA Godefr. Cap. III 8 ad quem *(imperatorem)* post conversionem . . . pauper, egenus, et crine -is cum paucis venerat. *saepius. v. et p.206,4.* **b** *de animalibus (de caeli sig-*

no:l. 3): ARBEO Corb. 22 p. 213,4 quidam ... ammissarium conspiciens ... cognovit ... in tanta maceriae -en (-em *var. l.*), ut *eqs.* RHYTHM. 117,14,1 capricornus ac -is, vultu despicabilis, alios amentes facit, alios sacrilegos. CHRIST. STAB. Matth. 66 p. 1450C per camelum, animal tortuosum et -e, maiora mandata *(sc. intelleguntur).* ECBASIS capt. 656 simia -is reparet candelabra lichnis. *in imag.:* VOLQUIN. serm. 100sq. (Stud Mediev. III/3. 1962. p. 325; s. XII.[1]) inde -ius monstrum coram Christo et ecclesia apparebis, et inde -is, quia cum Christo conformis non es. **c** *de rebus:* VITA Lamb. Traiect. 29 (MGMer. VI p. 363,1) cum ei vestimenta preciosa ... praeparabant, aliquotiens retruncata, -a (-ia, deformosa *var. l.*) ipsa induebat. WALAHFR. carm. 80,2,5 accipe litterulas -i scemate factas. DECRET. Frision. A p. 53,16 pro oculo, qui ... -em (-en *codd.*) colorem ostendit ..., XII solidi. EPIST. Hann. 80 p. 130,10 -em ... valetudinis tue novitatem ... sic accepi, ut *eqs.* HILDEG. scivias 1,2 l. 695 spiritus per spiritum probandus est, ... bonum per malum, pulchritudo per -e. TRAD. Weiss. app. 8 p. 332,17 (dipl. Rud. Habsb.) de structuris super edificatis aquarum decursibus ... abbas ... errata ... corriget et -ia reformabit. *al.* **2** *translate i. q. turpis, ignominiosus, corruptus – schimpflich, schändlich, verdorben:* RADBERT. Matth. 5,333 peccati contagione male -bus prudentissime hic *(Deus)* aperuit causam originis. RUOTG. Brun. 5 p. 6,25 ubi *(sc. in palatio)*, quicquid -e per totum mundum esset, in studiis liquidius appareret. CHRON. rhythm. Leod. 267 monstrat Deus ... miraculo, quam -is sit vita populo. RUP. TUIT. trin. 24,30 qui *(sc. gentiles)* ... fuerant vitiorum foeditate distorti et malorum onere curvi ac pravitate -es. ALBERT. M. sent. 4,22,1 p. 887b,9 ex peccato in spiritum sanctum debuit redire praecedens culpa, quia -issimam habet radicem. ALBERT. STAD. quadr. 39 dum Verbi verba frequento, nonne reformare -es inchoo mores? *al. v. et l.9.* *cf.* difformis.

adv. **deformiter.** **1** *proprie i. q. taetre, horride, atrociter, foede – häßlich, gräßlich, auf entstellende, grauenhafte Weise:* LEG. Wisig. 6,4,5 ad perennem infamiam -r decalventur. OTFR. ad Liutb. 76 hoc nisi legentes praevideant, rationis dicta -ius sonant. YSENGRIMUS 3,735 tam gravis est tamque inspectu -r horret, cur ... tibi larva lupina placet? MIRAC. Volqu. 15 p. 383,30 cum lignum grave super vires suas levaret, graviter ruptus factus est -r herniosus. SALIMB. chron. p. 141,14 erat *Matheus* homo gibosus et -r inclinatus. p. 558,5 cum ... liber -r esset destructus et frater eiulando ploraret dicens *eqs. al.* **2** *translate i. q. turpiter, ignominiose – schimpflich, schändlich:* VITA Alcuini 10 p. 190,44 omnibus ... eius *(Felicis)* patefacta socordia atque ab universis apostolica auctoritate heresis confutata soli sibi latuit -r. TRANSL. Eug. Tolet. add. 2,22 loquebatur -r et cuncta inhonesta promebat *mulier. v. et p.207, 20.* *cf.* difformiter.

deformitas, -atis *f.* **1** *proprie i. q. corruptio speciei, depravatio, deformatio – Mißgestalt(ung), Entstellung, Verunstaltung:* **a** *gener.:* **α** *de hominibus eorumque partibus corporis:* LEX Frision. add. 3a,16 si ex percussione -s faciei illata fuerit. VITA Emm. 2 p. 28,17 procerus statura erat, ita ut nec longitudo fastidium neque -is brevitas ridiculum quoddam elicere potuisset. FORM. Sangall. II 46 p. 429,4 quod sine -e (difformitate *var. l.*) membrorum et cum omni venustate concepti sapientes animas estis sortiti. RUP. TUIT. Ioh. 9,662 quoties cum ... membrorum ... aliqua diminutione sive -e natos aliquos conspicimus. EPIST. Wibald. 85 p. 159,1 (epist. papae) vos ... abbatem eligere praesumpsistis, qui etiam pro membrorum -e ad sacerdotium non poterat promoveri (*sim.* 86). *al. v. et p.208, 67.* **β** *de rebus:* AGNELL. lib. pont. 17 pro vestium -e, quia squalida indumenta indutus erat, abscondit se post ianuam *Severus*. OTFR. ad Liutb. 114 cavent *(sc. proprii Theotiscae linguae)* aliarum et -em non verecundant suarum *(sc. linguarum).* CONR. MUR. summ. p. 60,5 vicesimum *(sc. vitium dictaminis)* est -s, quam inducunt nimium celeres dictiones. *al.* *foeditas – Häßlichkeit:* ALBERT. M. veget. 1,164 harum omnium plantarum plurimae sunt diversitates ... in magnitudine et parvitate et pulchritudine et -e. **b** *medic. de notis morborum, vulnerum:* GLOSS. Roger. I A 1,13 p. 535,35 sutura subtilissima sigillatim minorem -em reliquit quam illa, que fit continue. WILH. CONG. chirurg. 1654 ad cyragram et -em tocius manus fit ustura in brachio. ALBERT. M. veget. 6,276 primo quidem inunctum cum ea *(alterana)* corpus deforme reddit et secundo recedere incipit -s. **c** *philos. et theol.:* HONOR. AUGUST. cognit. add. (ed. J. A. Endres. 1906. p. 139,34) superbia ... vel cetera vitia non sunt substantie, sed sunt privatio virtutum et -s animarum. ALBERT. M. sent. 2,35,3 p. 566b,20 peccatum magis respicit actum, malum autem -em. 2,35,6 p. 569b,16 malitia potest ... considerari ex parte -is, quae privatio est, et sic non diminuitur, nec augetur. *al.* summ. theol. I 18,71 p. 746a,4sqq. non est concedendum simpliciter, quod sit *Deus* in eis, quae dicunt -em esse, sicut mali, daemon ...; talia enim nomina imposita sunt a -e, quae non est a Deo, quia ... -s peccati non conservat naturam, sed vitiat. **2** *translate:* **a** *dignitatis privatio, inconvenientia – Entwürdigung, Unangemessenheit:* PAULIN. AQUIL. c. Fel. 2,4 l. 37 numquid ... propter inlato servilis famulatus beneficio dominatui suo contulit -is iniuriam *dominus*? CHART. eccl. Halb. I 39 considerata multa -e, que in officiis divinorum ... in ecclesia s. Bonifacii ... esse consuevit. **b** *turpitudo, ignominia – Schändlichkeit, Schmach:* HEITO Wett. 11 quomodo tantus vir ... inuri tanta -e poenae potuisset. GODESC. SAXO theol. 6 p. 158,27 propter enormitatem et -em, magnitudinem et multitudinem delictorum suorum. LAMB. HERSF. annal. a. 1073 p. 157,34 tam -e casuum suorum quam miserabilis querimoniae prosecutione omnibus ... lacrimas excussit *rex.* CONR. EBERB. exord. 6,4 l. 63 quis ambigat hoc ... quandoque concedi, ut ... perfectorum meritis imperfectorum tegi -em. *al.* **c** *corruptio – Verfall:* CHART. Hall. 353 p. 324,24 ad corrigendum ... -em nummismatis huiusmodi pervenit ad nos devocio Hallensis populi. *cf.* difformitas.

deformo, -avi, -atum, -are. *partic. perf. usu adi.: l.59.65. al.; usu subst.: l.52.* **I** *c. sensu formandi:* **A** *proprie i. q. efficere, figurare – (ver-, an)fertigen, gestalten:* **1** *in univ.:* RIMB. Anscar. 12 p. 33,6 servi Dei ... cum litteris regia manu more ipsorum *(Sueonum)* -tis ad serenissimum reversi sunt augustum. HEIRIC. Germ. II 2,6 p. 403,17 tanta universis fabricae partibus habitudine convenerunt *columnae*, acsi indiscrepanter ... eisdem ipsis -tae lineis proposito responderint exemplari. ADREV. Bened. 26 p. 490,40 in ... basilica ... opere celatorio ex aere -tae armillae ... funibus dependebant (*inde* THEOD. AMORB. Bened. II 4 p. 262,8). **2** *c. sensu male formandi (in imag.):* GOZECH. epist. 27,624 qui adhuc udum et molle lutum in rota disciplinae ... formari deberent in vasa gloriae, abinde in externa fugitando resilientes -antur in vasa contumeliae. **B** *translate i. q. (numerum) explere – (eine Zahl) ergeben:* PAULIN. AQUIL. c. Fel. epist. l. 97 qui *(sc. sex aetates)* sexies per decem multiplicati sexagenarii numeri summam -ant.

II *c. sensu depravandi:* **A** *proprie i. q. foedare, deformem reddere – häßlich, unansehnlich machen, verunstalten:* **1** *gener:* **a** *spectat ad homines:* WALAHFR. Gall. 2,26 capit. p. 312,9 fulmine -tus partim Romae, partim in hoc sancto loco sanatus. GERHOH. ad Innoc. p. 203,29 clericatum dedignabar tonsura et aliis religiosis indiciis vestium decenter ornare, solitus me sic formare, immo -are, ut *eqs.* ALBERT. M. animal. 1,623 color ... pallore -tus effeminatum ... aut imbecillem et timidum significat *hominem. al.* **b** *spectat ad res:* YSENGRIMUS 2,10 efflua nascentes ... -at spuma liquatque modos: '*eqs.*' CARM. Bur. 105,4,2 causam quero mesti vultus et sic -ti cultus. STATUT. ord. Teut. p. 72,11 ne ecclesie ... stillicidii vel pulveris congerie ... aut sedium inordinacionibus -entur. CHART. Burgenl. I 273 (dipl.) quia ... privilegium in nostro achyvo diucius detentum per minus diligentem custodiam fuit -tum. **2** *philos. et theol.:* RUP. TUIT. trin. 3,36 l. 1740 nec ... hic novae naturae formantur, sed -ta natura hominis ad reformationem praeparatur. ALBERT. M. div. nom. 7,8 p. 342,30sqq. in prima ostendit *Dionysius*, quomodo participatur *particularis sapientia* ab his, in quibus est natura cognoscitiva non -ta; in secunda quomodo participatur a daemonibus, in quibus est -ta per peccatum et casum. **B** *translate:* **1** *de hominibus i. q. dehonestare, turpare, polluere – entehren, schänden, besudeln:* PASS. Leod. 30 (MGMer. V p. 311,5) turpiter dinudatum

[Staub]

per platearum palustria iusserunt pertrahi nudum eumque ad vindictam quasi -tum tradiderunt Waningo. FORM. Senon. II add. 4,28 -as tuos parentes. LAMB. Hersf. annal. a. 1072 p. 138,6 apud se statuerat *dux* . . . armata pocius manu . . . salutem tueri quam probris et contumeliis -andum regiae se tradere potentiae. **2** *de rebus i. q. corrumpere, confundere, profanare – verderben, zuschanden machen, entweihen:* ARNO REICHERSB. apol. p. 120,34 tu, quatenus sacramentum hoc . . . verbis tuis -es ac profanes, quasi . . . dicis: '*eqs.*' CHART. Basil. A I 416 p. 597,10 cum . . . pro -tis ecclesiis reformandis vel in melius transformandis diligenti studio invigilamus. CHART. Turg. III 298 p. 23,34 (epist. papae) quod monasterium . . . propter maliciam habitantium in eodem esset in spiritualibus et temporalibus graviter -tum (*sim.* CHART. ord. Teut. [Thur.] 299 p. 245,4). CHART. Friburg. 323 simplicitas acta legittima sic geri non patitur, ut postmodum aliqua interveniente calumpnia -entur.

***defortiter** *adv. timide, ignave – furchtsam, feige:* ALBERT. M. eth. II 3,3,8 p. 267a,23 ut timidi aliquando arma proiciant et alia multa -r (deformiter *var. l.*) faciant.

***defortunator,** -oris *m. qui bona fortunasque adimit – einer der weltliche Güter raubt:* ALBERT. MIL. temp. 135 Lodoico successit Conradus nequissimus -r (CHRON. Ven. Alt. p. 101,15 depredator), ecclesiarum devastator.

defossio, -onis *f.* **1** *actio fodiendi (in profundum) – das Graben (in die Tiefe):* OLIV. hist. Dam. 3 p. 165,11 adivimus pedem montis . . . primo aquarum inopiam, postmodum per -em copiam invenientes. **2** *circumfossio, oblaqueatio – das Auf-, Umgraben (in imag.):* RATHER. prael. 2,32 ad fecunditatem operis per -em confessionis et contemplationem fetidae operationis radix tui redeat cordis.

defossum *v.* defodio.

***defragrasco** (-gla-), -ere. *odorem, saporem amittere – den Geruch, das Aroma verlieren:* YSENGRIMUS 3,420 potio, quam primum fuerit confecta, bibenda est, ne -glascat (-fla-, -gles- *var. l.*) vim minuente mora.

defraudatio (-cio), -onis *f.* **1** *circumscriptio, deceptio, fraus – Übervorteilung, Täuschung, Betrug:* RUP. MEDIOL. Adalb. 23 puer . . . evidenter insinuans paterne -is *(i. prolatatae oblationis filii)* perfidiam languoris sui fuisse causam. ACTA reg. Burgund. 142 p. 322,33 ut in perpetuum ad opus ipsius ęclesię . . . sine alicuius contrarietate vel -e permaneat *(sc. donatio)*. RUP. TUIT. trin. 7,19 l. 882 Isaac pro -e Esau vel submissione Iacob nullum contra Rebeccam vel contra Iacob verbum fecit. **2** *detentio, suppressio – das (Ein-)Behalten, Unterschlagung:* HUMB. Sim. 3,27 p. 233,25 quanto venialior fuerit reatus Ananiae in transitoriae suaeque pecuniae -e *(sim.* GERHOH. psalm. 64 p. 472,25). FUND. Consecr. Petri p. 243,7 super -cione (*antea:* subtraccione) testamenti patris sui . . . cepit diligencius inquirere veritatem *rex.*

defraudator, -oris *m. deceptor, fur – Betrüger, Dieb:* OLIV. hist. Dam. 42 p. 247,8 -es . . . elemosinarum, que collate fuerunt in Terre Sancte succursum, . . . punientur gehennaliter. ALBERT. M. animal. 1,436 qui . . . habet collum breve valde, est callidus, -r et astutus et dolosus. *desertor, neglector – einer der aufgibt, vernachlässigt:* DIPL. Heinr. II. 504 si eis *(sc. a Deo acceptis rebus)* secundum suggestionem inimici . . . abutimur, ex eis quasi commissi talenti -es infeliciter condempnabimur. HUMB. Sim. 2,7 p. 147,32 a quo *(regno Dei)* prioris propositi sui -r quis sponte effectus apostatat omnino.

defraudatrix, -icis *f. deceptrix – Betrügerin (usu attrib.):* HERM. SANGALL. Wibor. 1,30 p. 190,16 matrona . . . eius *(Burchardi)* obitu comperto calicem . . . monasterio remisit, patenam vero lapidibus intextam pretiosis retinuit, o -x Saffira, aliamque multo minorem pro illo dedit.

defraudo (-rud-), -avi, -atum, -are. *?form. coniug. III.: p. 208,22.30. struct.: c. praep.:* a: *p.208,30.* de: *p.208,26.* in *c. abl.*: *p.208,25. c. acc. personae et rei: p.208,13.*

I *de hominibus eorumque coetibus:* **A** *strictius i. q. fraudare, privare, imminuere – bringen (um), berauben, beeinträchtigen:* **1** *gener.:* **a** *c. sensu auferendi:* RIMB. Anscar. 40 p. 74,34 quod quasi spe certissima sua esset culpa -tus (fraudatus *var. l.*). MANEG. c. Wolfh. 18 p. 83,8 cum audis Dominum ad cęlos corporaliter ascendisse, non ideo estimes fideles suos tanto munere -ari, sed *eqs.* RUP. TUIT. off. 7,25 l. 1200 cum redivivus filius illi *(Mariae)* . . . materno virginem non -ans honore victoriam suam annuntiavit. CHART. Burgenl. I 236 (dipl.) nos servicia . . . Oslu comitis . . . habentes pre oculis et nolentes ipsum . . . suorum serviciorum -ari (defundari *ed., sed. cf. Cassian. inst. 5,19,1*) meritis *eqs. al.* **b** *c. sensu retinendi:* VITA Rimb. 11 p. 89,27 ne suum . . . conscium *(sc. Rimbertum)* hac gratia *(sc. promotionis ad pontificatum)* in fine -ret *Ansgarius*. VITA Meginr. 5 quia adhuc solatio *(sc. victus)* -or. EPIST. Hann. 65 p. 12,29 tametsi mea ingenii malignitas me uberiorem eius *(studii)* fructum (*corr. ex* fructus) -vit (-ant *cod.*). ALBOIN. incont. 4 p. 17,27 cum principem publicanorum sui faciem desiderare conspexit, nequaquam sui presentia . . . -rudavit *(sc. Christus). al.* **2** *publ., iur., canon.:* CONC. Merov. p. 171,22 si . . . aliquis eorum *(clericorum)* definita contempnens illuc *(sc. ad locum examinationis)* accesserit . . ., -tus onesti honoris stola . . . gregibus examinatorum societur. STEPH. Wilfr. 24 p. 219,2 pontifex . . . interrogans, quid causae esset, ut sine aliquo delicti peccato suis substantiis a regibus pro Deo donatis praedonum more -erent (-rent *var. l.*) *rex et archiepiscopus*. CHART. Aquens. 6 conquesti sunt nobis . . . cives Aquenses, quod libertatem illam . . . iam amittere incipiunt et in iure suo -antur. CHART. Tirol. notar. I 42 Henricus nolens ipsam dominam Diadaxiam de dicta sua dote -are. CHART. Sangall. A 907 (epist. papae) in eadem ecclesia per idoneum vicarium serviatur, ne debitis divinorum obsequiis -etur. *saepe. prohibere – fernhalten:* FORM. Dion. 3 p. 500,16 sit a participatione corporis et sanguinis Domini . . . -endus (*an leg.* detrudendus?) et alienus *episcopus*. **B** *latius i. q. dolo capere, decipere, fallere – überlisten, täuschen, betrügen:* CONC. Karol. A 21 p. 193,1 nec *liceat* adulterae . . . alium accipere virum nec vivente nec mortuo, quem non erubuit -are, marito. PAULIN. AQUIL. c. Fel. 3,27 l. 121 in decima omelia luculento aratri insulcatum stilo legentis oculus non -atur: '*eqs.*' ANNAL. Hild. a. 1034 p. 39,13 Hezo palatinus comes a sua concubina . . . veneni poculo . . . -tus, periit flebiliter mortuus. CHART. Port. 145 p. 167,37 quoniam nos . . . secundum proportiones superius memoratas videbamur esse -ti, abbatem . . . traximus in causam. *al.*

II *de rebus:* **A** *strictius i. q. demere, furari, avertere – wegnehmen, rauben, unterschlagen (absol.: l.53):* **A** *strictius:* DIPL. Merov. I 15 p. 17,32 ut nulli . . . licentia sit, de rebus . . . monasterii . . . aliquid -are. CHRIST. STAB. Matth. 22 p. 1335D quantum super erogationem suam accipit, totum -at a proximo suo *(sc. negotiator)*. PETR. DAM. serm. 57,10 non . . . ad exemplum infelicis Achor de anathemate Hiericho aliquid -emus (-rudemus *var. l.*). GREG. Cat. chron. I p. 325,18 relatio de thesauris . . ., quos . . . Hildeprandus de castello Matenano . . . abstulit et -vit. RUP. TUIT. trin. 28,16 l. 1003 vere gratis emptor . . . diabolus totum venditionis pretium -vit. OTTO FRISING. gest. 2,35 p. 143,23 dupliciter . . . peccaverant *Spoletani*, cum DCCC librarum facti essent obnoxii, partim -ando, partim falsam monetam dando. *al.* **B** *latius:* **1** *detinere – vorenthalten:* RHYTHM. 148,64,3 multis non merentibus . . . indulsisti veniam; mihi non -es uni, quod dedisti plurimis. AGNELL. lib. pont. 32 quod per seniores et longaevos audivi, vestris oculis non -vi. **2** *depravare – verderben:* EGBERT. fec. rat. 1,213 esuriens Clio -rudat (*corr. ex* -at; gloss.: mutilat) laudabile carmen.

defreno *v.* diffreno.

***defreto** (deffr-), -are. (de *et* fretum) *(circum)navigare, vagari – (umher)fahren, kreuzen:* ANNAL. Ianuens. II p. 152,29 cum pervenissent *Ianuenses* ad insulas Arearum, . . . galea Victimiliensium . . . cepit in ipsis partibus deffretare.

defricatio (-cio), -onis *f. attritio – Abschürfung:* ANSELM. BIS. rhet. 3,3 p. 168,14 qui membrorum deformitate, colli rusticitate, brachiorum assidua -cione, manuum prurigine . . . displiceas.

defrico, -ui, -atum, -are. *script.* -ig(o)-: *p.209,12. form. perf.* -avit: *p.209,5.*

I *usu originario i. q. terere, infricare – (ab-, ein)reiben:*

A *proprie:* **1** *gener:* ANTIDOT. Glasg. p. 152,45 hec omnia unum corpus efficies et in balneo calido dolentem -bis. VITA Annon. I 2,2 p. 484b,31 quidam oculorum lumine destitutus ... sancti viri vestem manu colligens ... oculorum loca fideliter -avit (*inde* VITA Annon. II 2,2). VITA Eberh. Salisb. I 6 p. 81,2 ut -ta in pavimento cute cum carne genua sanguine invenirent *servientes* fluentia. GLOSS. II 337,59 St.-S. -uit gireip. **2** *techn:* **a** *in univ:* COMPOS. Luc. D 9 mittis ex ipsa iotta per unamquamque pellem lib. dimidia<m> et -a bene. MAPPAE CLAVIC. 94 staterem diligenter tersum -a cum sale, et ubi factus erit argenteus *eqs.* **b** *(per)polire, limare – polieren, schleifen, feilen:* COMPOS. Luc. B 14 aspargis tabula et -gas ibi ipsum vitrum, donec coloridietur. MAPPAE CLAVIC. 146 p. 217,29 usque ad splendorem ferro valde plano et limpido -atur *ferrum*. COMPOS. Matr. 73,8 ubi coagolata fuerint *margaritae (sc. arte factae)*, dentes -a. *al. acuere – schärfen (in imag.):* FOLCUIN. vita Folcuin. 8 ad ea, quae sunt artiora, studuit mentem acutius -tam ignire. **B** *translate i. q. acriter vituperare, irridere – scharf tadeln, verspotten:* GOZECH. epist. 15 nisi tu tam aspero Flacci tui sale -res levitatem meam *(spectat ad Hor. sat. 1,10,4)*. THEOD. Trud. Bav. 31 sal terrae cum esset, infatuatorum stultitiam -are, animorum ... putredines resecare et poenitentiali medicamento non cessabat curare.

II *per confusionem:* **1** *friare, contundere – zerreiben, zerstoßen:* COMPOS. Luc. Q 9 ipsum *(lilium)* -as in mortario hutiliter. R 7 post hec ungue manus tua sapone et ipsos flores iterum -as diu. R 25 post hec ex ipsa hurina turbula comiscis in ipsu mortarium et -as bene. **2** *defrutare, decoquere – eindikken, einkochen lassen:* DIAETA Theod. 275sqq. -tum (defrutum *var. l.*) vinum, id est sapa, que de musto coquitur, calfacit ...; carenum similiter ut -tum (defrutum assum *var. l.*) calfacit.

defrictum *v.* defrutum.

defrigesco, -gui, -ere. *frigescere, tabescere – erkalten, schwinden:* THANGM. (?) transl. Epiph. 5 p. 249b,25 cum postea omnis spes nostri fratris, qua in adipiscendo sanctum Epiphanium animo sudavit, pene -uisset.

defrigo, -frictum (-frixum), -ere. *frigere – braten:* GLOSS. II 732,41 St.-S. -ens uuaramta vel assit. ABSAL. serm. 18 p. 110B panis ... -xus in oleo dulcedinem notat divinae consolationis (*sim.* p. 111A; *spectat ad Vulg. lev. 2,5sq.*). *v. et l.46.*

defrutum (-rict-), -i *n.* *vinum decoctum – eingedickter Wein:* RECEPT. Lauresh. 3,40 prodest *hiera* et quiliacis et ad provocanda mulieribus vissica cum detrictum *(sic)* decocta. GLOSS. II 644,18 St.-S. -a sivd. ALPHITA I p. 282,28 -ictum (-um *var. l.*) vinum dicitur, quod ad spissitudinem est decoctum quasi defrictum, ut in Palladio (*11,18,1* -um). *v. et l.29.31. in imag.:* ALDH. virg. I 30 ut merulenta defecati nectaris -a apothecis caelestibus recondendo inferret *Benedictus*.

defuga, -ae *m.* *desertor, apostata – Flüchtling, Abtrünniger:* GLOSS. II 583,42 St.-S. -as fluhtigun endi frethivn.

defugio, -fugi, -ere. **1** *strictius i. q. (ef)fugere – (ent)fliehen, entkommen, meiden:* DIPL. Pipp. 6 p. 10,15 pro hac causa *(sc. exactione denariorum)* ipso marcado -bant *negotiatores*. CONST. imp. I 7 ne summi pastoris vel autoritatem -isse vel detrectasse videreris imperium. METELL. peripar. 1,11 ere pius latro, fur auspice -it albo *(sc. nummo)*. **2** *latius:* **a** *deficere – versiegen:* RECEPT. Sangall. I 70 si mulieri lac -it. **b** *omittere – unterlassen:* HIER. MOR. mus. 17 p. 130,14 non -endum est ..., in quali proportione ipsum comma contineatur, ostendere.

defugo, -atum, -are. *fugare, expellere – verjagen, vertreiben:* DIPL. Otton. I. 451 (spur. s. XI.) donavimus sex mansus ... cum aedificiis nec non et mancipiis tam inde -tis quam ibidem inventis. METELL. peripar. 7,37 quos veniens vel iens adit *daemon*, horror -at ingens. FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 146,3 si hoc fieret *(sc. laquei imponerentur falconibus)*, ... -rent ipsos extra regionem *aquilae.*

***defugus,** -a, -um. *profugus, exul – flüchtig, verbannt:* METELL. peripar. 1,4 ut sors postima tandem fini debita verset, atque cadat retro fraus turpis -a caelo.

[**defulcorum** *v.* de *p. 42,6 et* fungus.]

***defulgeo,** -fulsi, -ere. *elucere, emicare – herunterleuchten, -scheinen:* VITA Rigob. 22 capit. (MGMer. VII p. 60,39; a. 888/94) quod lux caelitus tantae claritatis -erit (refulserit *var. l.*), ut solem suo splendore videretur vicisse.

***defumo,** -are. *exhalare, evaporare – verdunsten, verdampfen (usu medial.):* ANON. miseric. 386 mortuum est omne, quod non funditur nec comburitur nec -atur (*antea:* exit spiritus cum igne), sicut calx et quod ei assimilatur.

defunctio, -onis *f.* **1** *mors, obitus – Tod, das Hinscheiden:* DHUODA lib. man. 8,13,28 pro omnibus est orandum ..., et si aliquid delinquerunt et ante -is tempore poenitentiam non egerunt. TRAD. Frising. 704 p. 591,40 quatinus Arperht diaconus teneat, possedeat in diem -is suae. ANNAL. Quedl. a. 997 p. 74,27 ut ... usque ad -em suam clarus haberetur *Iohannes papa*. OTLOH. vis. 15 p. 88,17 suis eandem visionem ... retulit et ad -is eius *(caesaris)* locum quantocius properavit *Italicus. saepius.* **2** *intermissio – Unterbrechung:* AMALAR. ord. antiph. 5,16 tres psalmos, qui laude divina pleni huius exhortationis vice canuntur, canuntur sine aliqua -e (*antea:* disiunctio) apud nostram eccleciam.

defunctorius, -a, -um. **1** *ad obitum spectans, funebris – den Tod betreffend, Toten-:* CONR. EBERB. exord. 4,14 eadem ... hora pulsata est tabula -a, et defunctus est ibi frater quidam. **2** *transitorius – vorübergehend:* RHYTHM. 147,7 non haec -a doleas exitia carnis, sed perseverantia tartari tormenta formida.

defunctus *v.* defungor.

1. defundo, -fudi, -fusum, -ere. *depon.: l.33.* **I** *trans.:* **A** *de rebus liquidis:* **1** *gener.:* **a** *deorsum fundere – herabgießen:* SEDUL. SCOT. carm. II 44,3 Deus ... oleum -udit ab alto, unxit eum *(Karolum)* regem ... Deus. **b** *fundere, emittere – vergießen:* **α** *in univ.:* ANTIDOT. Berolin. 3 p. 68,13 facit *antidotum* ... ad invalidos ad venerem, et dum eregunt veretrum, sic -untur sperma. *in imag:* CARM. Scot. II 3,12 tu Langiensis honor, te plangunt Liphia rura, -unt lacrimas Mastena iuga suas. **β** *ad fluendum provocare – zum Fluß bringen:* HILDEG. phys. 1,130 si ... menstrua non habuerit *iuvencula*, ... unctio *(sc. olei)* menstrua in ipsa ... defundet et minuit. **2** *techn.:* **a** *effundere – (her)ausgießen:* MAPPAE CLAVIC. 56 carbonem sculpis, ita mitte argentum et es et confla et, cum calefacis, admisce plumbum ... et, cum miscueris, -e. COMPOS. Matr. 5,5 ubi solutum fuerit *argentum*, -e (MAPPAE CLAVIC. 6 diffundis) in aqua marina. 21,1 plumbum sepius liquefac et in aqua -e (MAPPAE CLAVIC. 71 diffundis. COMPOS. Luc. M 31 intinguis). 32,2 argenti et eris rubri et plumbi partes equales confla et, cum -uderis (MAPPAE CLAVIC. 56 fuderis), expecta refrigerare. **b** *fundendo addere – (da)zugießen:* MAPPAE CLAVIC. 31 misces omnia et teris et -is (diffundis *S*) gummi purum in aqua infusum. **c** *fundendo demere – abgießen:* MAPPAE CLAVIC. 49 adice fel taurinum, spissa diligenter ...; deinde, cum didiceris, quod dissolutum est, -e fel sensim. **B** *de rebus non liquidis i. q. diffundere – ver-, ausbreiten (medial. i. q. diffundi – sich ausbreiten: l. 56):* IONAS BOB. Columb. 1,30 p. 227,14 e sinu solem *(i. Columbanum)* prospicit terris lumen -ere *mater*. ALDH. ad Acirc. 2 p. 67,23 paracletus ... apostolorum praecordia ... -sarum septuaginta linguarum loquela ditavit. 4 p. 74,12 nutabunda verborum vimina patulis -sa ramusculis excreverunt. **II** *intrans.:* **a** *decidere, delabi – (herab)fallen, sich (herab)senken:* VITA Lamb. Traiect. 29 (MGMer. VI p. 359,8) tantum iugiter nivem -ens, que desuper talus ... pontefecis usque pervenit. **b** *effluere – auslaufen:* TRACT. de caus. mul. 75 si matrix tumiscit et os durum est et semen non suscepit, si foras festinant, -it, et statim dolor sequitur ventris et inguine *(cf. Hippocr. mul. 2,162)*. *cf.* diffundo.

[**2. defundo** *v.* defraudo *p. 208,7*.]

?***defundus,** -i *m.* *fundus – Grundstück:* CHART. Rhen. med. I 520 (c. 1140) octo agros cum -o uno atque cum quatuor pratis fratribus ... contuli.

defungor, -functus sum, -i. *script.:* diff-: *p. 211,22.* -fon(c)t(us): *p.211,48.212,23.* -nt(us): *p.211,24.28. subst. masc.: dat. sg.* -u: *p. 212,20. gen. pl.* -um: *p. 211,71. struct.: fere absol. vel rarius c. abl. c. praep.:* a: *p.211, 30.* de: *p.211,25. partic. praes. usu subst.: p.211,29.*

[Staub]

1 *latius i. q. (fungi) desistere, cessare, (functione) privari – (von seiner Funktion) zurücktreten, ablassen, (seiner Funktion) verlustig gehen:* **a** *in univ:* CONC. Karol. B II 37 p. 518,35 quia mortis iudicio subscripsit *Hincmarus episcopus* . . ., ipse in corpore vivens -i sacerdotio debet adiudicari. LAMB. HERSF. annal. a. 1066 p. 101,13 ut . . . regi . . . denunciarent *principes* aut regno ei cedendum esse aut familiaritate et amicicia Premensis archiepiscopi -endum. a. 1075 p. 215,25 Leodinensis episcopus . . . reginam interim servandam susceperat, et hac occasione . . . milicia -batur. Lull. 25 p. 338,41 coevum sibi membris omnibus torporem exuit et dissuetum diu -ti corporis usum . . . recepit *puella.* **b** *consummare – zu Ende bringen:* NITH. hist. 4,5 p. 48,11 vitam cum omni felicitate -tam Centulo in pace quievit *Angilbertus* (*inde* HARIULF. chron. 3,5 p. 102,15 post vitam . . . -tam). **c** *perire – zugrunde gehen:* ALTFR. Liutg. 1,27 p. 33,16 concrematae sunt aecclesiae, monasteria -ta *(ed. ex L;* destructa *ed. priores ex W. B)*, deserta ab habitatoribus praedia. **2** *strictius i. q. mortem obire, mori, decedere – dahinscheiden, sterben (fere de hominibus; de animalibus: l. 26; de plantis: l. 22):* **a** *gener.:* WALAHFR. hort. 82 saeva parentem progenies florum . . . perurit et facit antiquos -ier (diff-ier *var. l.*; gloss. L: arescere) invida ramos. CHART. Sangall. A 338 si uterque ex illis *(sc. nepotibus)* extra <in>fantes -nti fuerint. CAND. FULD. Eigil. I 22 memoriam omnium fratrum de hac luce -torum . . . celebrare. WALTH. SPIR. Christoph. II 1,64 -tis apibus matrem clamavit Aristeus. ANNAL. Laus. a. 742 (MG Script. XXIV p. 778,32) Karolus Martellus -ntus est. EKKEH. URAUG. chron. a. 1125 p. 376,9 ut . . . vix . . . vivi sufficerent ad curanda -entium cadavera. GALB. Karol. 120,23 tempore, quo -tus est a vita *consul Wilhelmus. persaepe.* **b** *theol.:* RADBERT. Matth. 5,1216 'sine mortuos sepelire mortuos suos', infideles scilicet eos, qui -ti erant carne. THIOFR. flor. 1,7 l. 63 caro in carne Christi morte destructa efficacius vivit -ta. *al.* *in malam partem i. q. intermori, torpescere – absterben, erstarren:* PAULIN. AQUIL. c. Fel. 1,21 expergescere . . . aliquando, si funditus non es -tus, et a somno infidelitatis . . . evigila.

adi. **defunctus,** -a, -um. *mortuus, exanimis – verstorben, tot:* **1** *gener.:* **a** *strictius (fere de hominibus; de animalibus: l. 44sq.):* LEX Alam. 54,2 si . . . proximus mariti -i contradicere ipsam dotem ad illam mulierem voluerit. POETA SAXO 2,406 Grimoldus in ipso dux anno factus patre pro -o Agariso. GERH. AUGUST. Udalr. 1,1 l. 100 propter tristitiam -i domini sui . . . exivit Romam. EGBERT. fec. rat. 1,17 -i vituli senior bos tergora traxit. 1,533 -o canis est melior vivendo leone. LIBER tram. 126 p. 186,12 ut, sicut . . . agitur festivitas omnium sanctorum . . ., ita . . . agatur . . . commemoratio f i d e l i u m -orum (CHART. Sangall. B 303 p. 237,28 f. -onctorum. *al.*). *saepius.* **b** *latius de corpore mortui:* FORMA mon. Sangall. p. 14[a] hanc *(crucem)* circum iaceant -a c a d a v e r a fratrum (PETR. DAM. serm. 5,8). CAND. FULD. Eigil. II 21,5 parvam, qua c o r p o r a fratrum hinc -a iacent, . . . condidit ecclesiam (I 17. *al.*). CARM. Cantabr. A 7,5[a],9 rexit *(sc. Heribertus)* templum . . ., in quo -am carnis sue sanctam iussit condere glebam. THANGM. Bernw. 55 cuius viventis spiritus devotio tam humile obsequium -ae quoque carni providerit. ARNOLD. RATISB. Emm. 2 p. 1054[C] tuus dilectus, cuius corpusculum iam -um circumstantes funeris obsequiis procuramus. **2** *t. t. publ. et iur.* -a manus *i. q. manus mortua – die Tote Hand (de re v. LexMA. VIII. p. 894sq.):* CHART. Stab. 134 p. 273,8 (a. 1104) quantum census est, tantum per -am manum in requisitione dabunt *fratres.* 165 p. 340,18 quicumque . . . ibidem *(sc. in villa Longia)* habitaverit, . . . nullam pro -a manu iusticiam . . . exsolvet. DIPL. Conr. III. 40 p. 66,16 nulla persona, que ibidem *(sc. in terminis Longiae)* habitet, alium quam abbatem dominum habeat nec . . . pro -a manu alii nisi abbati respondeat (*inde* DIPL. Frid. I. 1 p. 3,21).

subst. **1. defunctus,** -i *m.* *mortuus – Verstorbener, Toter (interdum i. q. funus, cadaver – Leiche, e. g. p. 212,3):* **1** *gener.:* DHUODA lib. man. 10,6,2 cum . . . ego ipsa dies finierim meos, nomen meum cum . . . nominibus iube transcribi -um. AGIUS epic. Hath. 470 nec his *(fletibus)* . . . quosvis -os iam facimus reduces. THIETM. chron. 1,11 cum ad atrium -orum veniret *presbyter.* RUP. TUIT. trin. 30,24 l. 1357 pro cibo necabantur carissimi, discutiebantur -i, ne quis inter amictus eorum cibus lateret. *saepius.* **2** *eccl. et liturg.:* **a** *in univ.:* HRABAN. epist. 51 lectiones, quae in -orum vigiliis leguntur. AGIUS epic. Hath. 112 haec consolatio constat: nostros -os vivere nunc melius. GERH. AUGUST. Udalr. 1,6 l. 70 -orum . . . corpora quanta compassione sepulturis traderentur. THIETM. chron. 4,71 divina potestate coram fratribus cunctis -o crimen remisit *abbas eqs.* 6,18 p. 296,7 missam pro -o celebret *episcopus.* WIPO gest. 40,5 (carm.) rex Deus, vivos tuere et -is miserere. CHART. Solod. I 359 oratio specialis iniungatur in capitulo pro anima -i vel defuncte. ALBERT. M. sacram. 199 p. 128,75 -i per caritatem uniti sunt corpori mystico. *saepe.* **b** *de umbra, apparitione:* THIETM. chron. 1,12 p. 18,8 iussus ab eo *(episcopo)* in ecclesia dormire . . . sequenti nocte a -is eiectus est *presbyter. al.* LIBER tram. 195,8 si cui . . . per sompnium . . . -us apparuerit. SPEC. virg. 2,332 completo cursu annuali -us cuidam . . . feminę per visum apparuit. **3** *publ.:* CAPIT. reg. Franc. 9 p. 21,24 cuicumque -u . . . propinqui . . . in eius facultatem iuxta legem succedant. LEX Thuring. 26 hereditatem -i filius, non filia suscipiat. REGISTR. Trident. I p. 135,28 ille, qui debet succedere in bonis -onti, debet dare . . . XX solidos. CHART. Aquens. 135 l. 11 ut, siquis in concanonicum . . . electus fuerit altero . . . decedente . . ., fructus prebende . . . quattuor annis sequentibus post annum -i ad fabricam ecclesie cedere debeant. *saepius.*

2. defuncta, -ae *f.* *mortua – Tote, Verstorbene:* CARM. didasc. 911 vos *(sc. manes)* adii vivus, -am *(i. Eurydicen)* reddite vivo. *v. et l. 13.*

1. defuro, -ere. *furere – rasen, toben:* ADREV. Bened. 38 cui *(Stephano)* -enti Raganarius infit: '*eqs.*'

2. *defuro, -avi, -are. *furari – stehlen:* LEX Baiuv. 1,3 si . . . de ministerio ecclesię aliquid furaverit (-verit *Mg. Mt*), id est calicem aut patenam vel pallam . . ., triniungeldo solvat.

***defusco,** -atum, -are. *fuscare, corrumpere, commaculare – schwärzen, verderben, besudeln:* **1** *proprie:* CHART. Salisb. III 11 p. 10,25 (a. 1250) ut singulis mensis . . . panis triticeus integer, non diminutus in quantitate nec -tus in qualitate, . . . ministretur. **2** *in imag. vel translate:* FORM. extrav. I 13 p. 542,4 luculento habitu viduatus, in voraginem baratri omni turpidine -tus corruit *chorus Luciferi.* RADBERT. fid. 3,1083 nec speciosa videtur anima, que suis -atur criminibus, et si multum diligat Deum. ALBERT. M. nat. bon. 40 p. 20,16 impatientia . . ., quod ex passione videbamur lucrari, -at et amittit.

defusio, -onis *f.* *effusio, diffusio – Ausgießung, Ausbreitung:* ACTA imp. Winkelm. I 488 p. 408,15 (a. 1253?) dum solem obscuraret eclipsis et terras invaderet -o tenebrarum. *cf.* diffusio.

***degalatrum,** -i *n.* (?δεκάλιτρος; *cf. Battaglia, Dizionario. IV. 1966. p. 545 s. v.* galatro) *pondus quoddam – ein Gewicht:* ACTA imp. Winkelm. I 998 p. 756,39 (s. XIII.[med.]) pro quolibet -o casei *(sc. exigantur)* gr. XVI, pro quolibet recotte gr. X, pro quolibet lane grosse gr. X.

[**degallinatio** *v.* de *et* gallinaceus: GLOSS. IV 26,5 St.-S. *ibid. al.*]

degamus *v.* digamus.

? ***degancia,** -ae *f.* *(orig. inc., ni cohaeret c.* decunx*)* *vasculum quoddam sive mensura vini – ein Gefäß oder Maß für Wein:* MIRAC. Eparch. 11 (MGMer. III p. 562,32; s. IX.) quidam dives . . . -am (*postea:* vasculum) vini ad festa sollempnia beati presulis dirigens, ut pauperum esset refectio.

degania *v.* decania.

***degannio,** -ire. *gannire, (de)latrare – kläffen, bellen (partic. praes. usu subst.):* MIRAC. Bert. praef. p. 509,13 malentes potius, si qui aemuli fieri volunt, patere morsibus -entium, quam miracula . . . segniter reticere.

***deganno,** -avi, -are. (de *et* gannare) *subducere – abspenstig machen:* IOH. VIII. epist. A 173 tamdiu te *(sc. Liutfridum)* tuamque coniugem . . . a corpore et sanguine Domini . . . separamus . . ., donec . . . Garelindam *(sc. sanctimonialem)* loco, unde -astis, restituatis.

deganus *v.* decanus.

[Staub]

degelo *vel* ***disgelo,** -avi, -are. **1** *trans. i. q. regelare – auftauen:* Ioh. Codagn. annal. a. 1216 p. 54,1 quod panis . . . et alia . . . vix potuerant . . . comedi, nisi primo igne calefacerentur et dis-rentur. Richer. Senon. gest. 5,5, p. 333,45 in stupis vel in aliquibus locis calidis ipsos racemos de-bant *cultores vinearum.* **2** *intrans. i. q. liquefieri – sich verflüssigen:* Ps. Hippocr. sang. 15 si . . . quomodo sesserit *sanguis*, emittit rotundas guttas pingues velut oleum et dis-verit invite *eqs.*

degener, -eris. *form.: abl. sg.* -e: *l.23. plur. decl. II.: nom.* -i: *l.40. dat.* -is: *l.30. abl.* -is: *l.43. struct.: pendet* a: *l.45. usu subst.: l.47.54.55.*

1 *strictius de statu:* **a** *spectat ad defectum nobilitatis i. q. minor, impar genere – von geringerer Herkunft, unebenbürtig (interdum i. q. nothus – unehelich, e. g. l.21.23):* Poeta Saxo 3,132 <Pippinus . . . obscuro generis> materni sanguine cretus, sed plus nequitia morum quam -r ortu. Regino chron. a. 879 p. 114,27 filios Ludowici . . . velut -es despiciens *Boso*, eo quod . . . eorum genetrix . . . repudiata fuerit. Albert. Mett. div. temp. 1,2 nullam contumeliam suo generi -i conubio inferre audebat *Baldericus*. Ryccard. chron. a. 1226 p. 142[a],13 (epist. imp.) -r . . . Tancredus intrusus regni tenuit *(sc. ius electionis)*. Chart. Ien. 17 (ThürGeschQuell. N. F. III/1. 1888. p. 16) cum . . . Alberto filio domini Wolferami bone memorie -e. *per compar.:* Regino harm. inst. 2,2 sunt . . . quaedam antiphonae, quas nothas, id est -es et non legittimas, appellamus. **b** *spectat ad humilitatem i. q. ignobilis, servilis – gemein, unfrei:* Leg. Wisig. suppl. p. 476,6 habitatores . . . sunt -es redditi, quia testificandi nullam habent licentiam. Trad. Frising. 409 iustitiam . . . volentibus per cuncta Baiouuaria nobilibus ac -is . . . sit dilucidatum, quod *eqs*. Vita Chlodov. 6 (MGMer. II p. 354,1) melius . . . videtur eos *(filios)* vitam . . . finire quam incisis crinibus viventes -es et ingloriosos vivere. Arnulf. Sag. invect. 1 p. 87,19 pretereundus est . . . ortus -r paternaeque domus familiaris inopia. Rapularius 40 sub paupertate fatisco, que me confundit -emque facit. *al.* **2** *latius:* **a** *de hominibus eorumque moribus i. q. indignus, contemnendus, perditus – unwürdig, verachtenswert, verkommen:* **α** *in univ.:* Hincm. ord. pal. 649 procurent *filii*, ut non sint moribus ac virtute atque . . . sapientia et studiis bonis -es (degenerares B *a. corr.*). Carus Clem. 192 -i *(sc. pagani)* misere, post hostes orbis iniqui. Thietm. chron. 4,56 peperit bona mater filium longe sibi -em. Epist. Reinh. 63 ne, qui nomen et locum ab eis *(sc. a prosapia)* . . . suscepimus, -is factis inferioris glorię habeamur. Frid. II. Imp. epist. C 7 Friderici . . . a genere prorsus generoso -is processus exponere cogimur. Carm. Bur. 7,4,2 -r est ille, quem virtus nulla beavit. Chart. Sil. D IV 44 p. 40,34 ipsos *(barones)* . . . iudicamus: '-es non velle sequi nec degenerare, sed genus et generis iura favere sui.' *al. v. et l.16. de diabolo:* Maneg. c. Wolfh. 6 p. 55,8 Manicheus . . . partem divinitatis -em diabolum . . . affirmat. **β** *timidus, ignavus – furchtsam, feige:* Leg. Wisig. 9,2,8 legis . . . sententia feriatur, qui notabiliter superioribus culpis *(sc. militiam recusandi)* adstrictus -r atque inutilis repperitur. Chron. rhythm. Leod. 153 ibi . . . strenuos cerneres nec inerti fuga -es. Hist. peregr. p. 123,23 obliti estis virtutis assuete velut -es et ignavi. *al.* **b** *de rebus i. q. miser, rudis, infelix – elend, roh, unselig:* Walahfr. Gall. prol. p. 281,7 vitam . . . Galli . . . sensu nobilem, scripto -em vultis a me lumine rectae locutionis ornari. Uffing. Ida 1,16 novam . . . lucem *(sc. mulieris caecae)* -r albugo aufugit. Ekkeh. IV. carm. var. II 1,23 germana . . . haud poterunt fore vana, querenti verba . . . superba, si teneant puram non -emque figuram. Lamb. Leod. Matth. I 686 visus edax, gula -r, atra voluntas huius in exilium vite nos appulit.

degeneratio, -onis *f. damnum comparis nobilitatis – Einbuße der Ebenbürtigkeit:* **1** *gener.:* Rup. Tuit. trin. 7,12 l. 542 in initio narrationis filiorum -o . . . Esau denotatur, qui . . . declinando minori fratri locum fecit. **2** *theol.:* Gerhoh. haer. 2 p. 1166[C] dicitur *(sc. Filius)* . . . genitus et unigenitus in divinitate, primogenitus . . . in humanitate, in utraque natura manente omnimoda virtutis coaequalitate sine omni -e.

degenero, -avi, -atum, -are. **I** *c. sensu (in peius) deflectendi:* **A** *intrans. (medial.: p.214,18.20.35. al.; refl.: p.214,44):* **1** *de hominibus (de Christo: l.21sqq.; de rebus personatis: l.8. 35.42) i. q. (a genere suo) recedere, degenerem fieri, declinare – aus der Art schlagen, entarten, abweichen:* **a** *spectat ad nobilitatem:* **α** *gener:* Walahfr. carm. 28,6 de pietate patris potius quam stemmate regni -are . . . time *(sc. Karole)*. Egbert. fec. rat. 2,16 ubi vipereo componit credita suasu consilia *homo*, . . . nobilitas . . . viri temeraria -vit. Annal. Quedl. a. 936 bene nata raro ac difficillime -are noverat *regina*. Carm. Bur. 7,1,2 postquam nobilitas servilia cepit amare, cepit nobilitas cum servis -are. Chart. Wirt. VIII 2660 si . . . fratres vel successores eorundem in posterum vitam suam vel statum . . . mutare vel alias notabiliter -are voluerint. *al. in imag.:* Liber de unit. eccl. 2,41 p. 271,2 monachi . . . longe -verunt ab illa, quam professi sunt, beati Benedicti paternitate. Chart. Ital. Ficker 266 ne, si -etis ex ecclesie Romane filiis in privignos, nos . . . mutare patris affectum et animum compellamur. **β** *philos. et theol.:* Paulin. Aquil. c. Fel. 1,2 l. 43 ipsa veritas Iudaeos in evangelio a principali parentis -tos nobilitate diaboli eos filios . . . exprobrat. Agob. 3,67 qui . . . non imitando *(sc. dilectionem Patris)* a tanta nobilitate -atur (-antur *cod.*), . . . falso dicit: 'Pater noster *eqs.*' *de Christo (de natura humana: l.27):* Maneg. c. Wolfh. 11 p. 65,15 non in aliqua parte sui aliquo modo -ans . . . nunquam deficit neque recipit aliquid essentialiter. Rup. Tuit. trin. 1,38 neque genitura *(i. Christus)* eius *(Dei)* -vit, ut gigneret Deus aliud quam Deum. Albert. M. sent. 3,7,6[capit.] an verum sit humanam naturam in Christo -are in accidens? **b** *spectat ad mores, virtutes:* **α** *strictius:* Ruotg. Brun. 28 ut sis, quod vocaris, cura *(sc. abbas Christianus)*, gentilitati ne -res. Nadda Cyriac. I 5 miles non -ans paterna virtute. Carm. de Frid. I. imp. 721 a quibus *(patre avoque)* hic *(Maifredus)* heres non -vit eorum, nam melior alter non fuit in tota . . . regione. Dipl. Frid. I. 990 a viis eorum *(antecessorum)* nequaquam -are debemus. *al. philos. et theol.:* Radbert. Matth. 4,2686 quicquid ab ea *(voluntate Dei)* -atur (-at *var. l.*), vitio corrumpitur. fid. 1,1670 hi, qui . . . sine caritate . . . virtutes . . . faciunt . . ., quia necdum viscera sunt dilectionis Christi, -antur a Christo. Alfan. premn. phys. 1,93 p. 23 ne -emus a natura (*PG 40,533[D]* μὴ καταισχύνωμεν τὴν φύσιν), ut . . . donis *(sc. naturae)* non appareamus indigni. Rup. Tuit. off. 5,11 l. 654 in hoc . . . , ut ait . . . Hieronymus *(epist. 49,19,4)*, binarius numerus infamatur, quia primus ab unitate -at et divisionis initiator est. *c. dat. c. sensu alienandi:* Christ. Stab. Matth. 12 p. 1314[B] si tamen tanto Patre non simus indigni -ando nos Filio eius unigenito. **β** *latius i. q. corrumpi, ad inopiam redigi – herunterkommen, verarmen:* Ruodlieb V 329 quos *(nummos)* det . . . amicis ad congaudendum . . . hunc fore sa<lvum> exilioque gravi non illum -asse. 436 memini multos vidisse . . . stultos . . . vitiose -antes. **2** *de animalibus, plantis i. q. (in speciem minorem) recidere – (in eine niedere Art) zurückschlagen, 'degenerieren':* Radbert. Matth. 7,503 hoc . . . egit *inimicus homo* . . ., ut -retur triticum et fieret lolium, non natura sed per vitium depravatum. Albert. M. veget. 2,26 ordeum saepe -at in quandam speciem graminis, quod hirsutas . . . habet aristas. *al.* **3** *de rebus:* **a** *strictius i. q. deteriorari, vilem fieri – schlechter, wertlos werden:* Rather. Metr. 3,120 cum . . . -ante universalitate omnia gemere possemus in preceps cottidie ruere, nisi *eqs*. Petr. Dam. epist. 18 p. 177,14 ne . . . parakaraximus pro nummo moneta -ante procedat. Adam gest. 1,1 p. 5,6 qua Thuringeam accedit *ager* . . ., ibi prorsus optimus; ceterum iuxta Fresiam palustris et aridus . . . -at aliquantum. Donizo Mathild. 2,738 eius *(Heinrici)* flagitium prorsus sua caepit spernere coniunx, quod taceat metrum, nimis hinc ne -etur. *al.* **b** *latius i. q. transire, converti – übergehen, sich wandeln:* Conr. Mur. summ. p. 78,19 verbum 'duxi', si ponitur cum participio desinente in 'dus', -ante in nomen, quod descendat a verbo *eqs*. **B** *trans. (refl.: p.215,1):* **1** *strictius i. q. degenerem reddere, nobilitate privare – herabsetzen, des Adels brauben:* Radbert. Matth. 7,550 quomodo natura humana . . . sic vitiari potuerit et -ari, ut aliud esset . . . per vitium, quam quod creata est? Wipo gest. prol. p. 4,30 ut . . . virtus plerosque vulgares nobilitat, sic nobilitas sine virtutibus multos nobiles -at. Me-

TELL. Quir. 2a,32 astus humanus facie ferina -at se. **2** *latius i. q. depravare, perdere – verderben, zugrunde richten, zunichte machen:* IULIAN. TOLET. Wamb. 8 diverso fraudis argumento fidem populorum -ans . . . iurat ipse Paulus *eqs.* RATHER. prael. 3,6 l. 165 ne . . . velis -are virtutes pretextuque aliarum quarumlibet rerum . . . palliare. EPIST. Hann. 52 p. 98,11 fructum, quem . . . flos promittebat, -antem filium luget . . . orbus pater ut mortuum. RUODLIEB V 470 poscat ad occandum si te concivis agellum, ut prestatur equa generandi tempore foeta, noli prestare, ni vis hanc -are; nam perdet pullum. *absol.:* IOCALIS 111 si de consilio respondes consiliantis, crimen erit casus fortune -antis.

II *c. sensu male generandi:* **A** *deformem, corruptum edere – mißgestaltet, verderbt hervorbringen:* RUP. TUIT. trin. 15,29 l. 1439 dicuntur . . . concepti foetus vitium seminis trahere ita, ut . . . foeda . . . corpora pravitate vel enormitate membrorum sanies corrupta -et. trin. 35,6 l. 225 ille *(sc. Iob)* prava suggestione conceptus et propriae substantiae corruptione natus, id est -tus est. **B** *nothum procreare – als Bastard zeugen:* CARM. didasc. 639 quem leo de parda vel pardus matre leena -ans generat, nec leopardus abest.

***degentia,** -ae *f.* (de *et* egentia) *inopia, indigentia – Not, Mangel:* LAMB. WAT. annal. a. 1170 p. 554,40 quidquid suprascriptum in . . . prophetia reperitur, . . . annus praesens a -a abundantiam fructuum gratanter attulit.

degeo *v.* dego. ***degeresco** *v.* *digeresco.

degermino, -are. *deteriorari germine – in minderer Qualität sprießen:* PETR. DAM. epist. 120 p. 391,5 clarissima soboles paternis respondeat institutis, et ab arbore sua non -et ramus in fructu, quam per traducem virtutis et graciae decusat ex ortu.

1. degero *v.* deiero. **2. degero** *v.* digero.

***degesto** *v.* *digesto.

***deglauco** (-luc-), -atum, -are. *glaucum reddere, glauco colore tinguere – blau färben, blau anmalen:* GESTA Ern. duc. II p. 275,12 civitas . . . reperiebatur muro . . . per marmor . . . artificali colore partim viridatum, partim rubricatum, partim -tum (-lucatum *codd.*) . . . ornatissimo circumsepta.

deglubo, -ere. *script.:* -lob(o): *l.42.* -lov(o): *l.47. form.:* -ire: *l.44.* -bat(us): *l.41.*

1 *de anim. i. q. decoriare – häuten, abbalgen:* AGOB. 11,72 ne quilibet christianus carnes a Iudeis immolatas et -atas emeret et aliis christianis venderet. GLOSS. II 2,20 St.-S. -obere decoriare vel uillan. *in imag.:* FORM. Salisb. II 2,61 Orosius dicit: 'boni pastoris est tondere pecus et non -ire' (-ere *Oros. hist. 7,4,4 ex Suet. Tib. 32*). **2** *de fructibus i. q. putamine exuere, depellare – schälen:* PETR. DAM. Rom. 67 p. 110,5 ceperunt fratres pauperculas . . . castaneas -overe.

deglutino, -are. *glutine liberare, disiungere – von der klebrigen Substanz befreien, lösen:* ODO MAGD. herb. 746 solent . . . palpebrae glutine quodam flegmatis astringi . . .; has mire succus herbae -at huius *(sc. acidulae; cf. Plin. nat. 25,163).*

degluttio (-utio, -ucio), -ivi, -itum, -ire. *script.* dig-: *p.216, 11. form. perf.* -ii: *l.66.p.216,13 (cf.* ERMENR. ad Grim. 11 p. 546,7 item '-o, -is' et 'futtio, futtis' . . . in preterito faciunt '-vi vel -ii' sine sibilo). *partic. perf. usu adi.: l.60.*

gluttire, devorare – (hinunter)schlucken, verschlingen: **1** *proprie:* **a** *gener.:* PAUL. AEGIN. cur. 175 p. 100,6 fit . . . aliquando per yperoam sanguinis evacuatio . . . propter sanguissugam -utitam (*3,31,1* καταποθεῖσαν). ISO Otm. 1,10 p. 51a,22 si quippiam panis etiam nescius -utivit, statim . . . evomuit *adolescens.* NOTKER. BALB. gest. 1,15 p. 18,31 eruginis . . . partem in os proiecit et sensim masticans in modum butyri -vit *Karolus.* WALTHARIUS 344 ut cupiens pastum piscis -utiat (-at *V*) hamum. PETR. DAM. epist. 57 p. 180,20 viventem *(hominem)* sub momento rabida voracitate -ciit (-utit, -cit, -utivit *var. l.*) *bestia.* FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 16,17 non indigent preparatione cibi sui, ut ipsum -utiant *aquaticae aves. al.* **b** *medic.:* TRACT. de chirurg. 745 si in gula spina piscis vel os adheserit, spongiam marinam cum filo ligatam -utiat *eqs.* (*sim.* BRUNUS LONG. chirurg. 2,3,8 p. 122C). *absol.:* PAUL. AEGIN. cur. 161 p. 89,3 os apertum habent et -utire (*3,27,1* καταπίνειν) non possunt *(sc. synanchici).* GLOSS. Roger. I A 2,3 p. 589,11 Ypocras *(aphor. 4,35)* . . .: si a febre habito collum convertatur, ut vix -utire (καταπίνειν) possit *(sc. squinantia laborans). ibid. al.* **2** *in imag.:* **a** *in univ.:* OTTO FRISING. chron. 3,9 p. 144,38 ut . . . responderit *Tiberius* boni pastoris esse pecus tondere, non -utire *(cf. p.215,44).* ANNAL. Disib. a. 1117 p. 22,40 montes scissi sunt et flumina terra -utiente exsiccata sunt. CARM. Bur. 41,7,4 ibi *(sc. in mari, i. Roma)* mundus -utitur, immo totus sepelitur in Franconis gutture. RICHER. SENON. gest. 5,18 p. 344,29 in hisdem aquis submersi sunt *rustici fugientes*, ita ut centum quadraginta Mosella diglutivit. *c. sensu percipiendi:* EPIST. Hildesh. 134,58 p. 229,18 ne velis spuere, quod non -cieris, id est: ne coneris dicere, quod non didicisti; -uti prius et postea spue, id est: *eqs.* ALBERT. M. animal. 1,449 sic dilatata vulva aperitur et -it sperma. 1,457 est in ea *(matrice)* os intrinsecum in fine colli matricis . . ., et in illud -utit sperma et evomit menstruum. **b** *de diabolo, morte:* LIBER diurn. 46 p. 35,21 ne nostra forte desidia ravida . . . quemquam fauce -at *antiquus inimicus* et eius ad nostram . . . applicetur poenam perditio (*inde* EPIST. pont. Rom. 442). HRABAN. cruc. D 21,15 quatenus hoc, quod per gulae noxam hostis ille -utiverat, cuspide ligni vitalis perfossus . . . evomeret. RADBERT. Matth. 7,3327 devoratus et -utitus a morte proiectus est *Christus.* **3** *translate:* **a** *absumere, profundere – verprassen, durchbringen:* CHART. march. Misn. II 83 p. 66,19 (a. 1130) beati vos, si in recto tramite . . . ambuletis, male vobis, si eleemosinas -ciatis in concupiscentiis. **b** *extinguere – auslöschen:* CHART. Scheftl. 29 p. 31,23 (a. 1270) ne mentis ignorantia, que memorias frequenter allidit, hominum bene gesta oblivione -ciat.

***degluttitio** (-utio, -utitio), -onis *f.* *actio (de)gluttiendi – das Schlucken:* Ps. GALEN. anat. 5 p. 183A si . . . numerus inspirationum numero pulsuum . . . cogeretur adaequari, iam . . . non posset detineri inspiratio . . . in hora -utitionis (-utionis *V*). 23 p. 203D quando . . . cibus recipitur in gulam, illa *(sc. cannae pulmonis)* pellicula cedit ipsi . . . hora -utionis (declinationis *V*).

***degluvies,** -ei *f.* *ingluvies, aviditas – Gefräßigkeit, Gier:* CONST. imp. II 424,3 (a. 1266) ecclesie Romane cupiditas . . . attendens . . . solummodo accepti nostri thesauri suam elatam -em nostre intencionis felix propositum . . . perturbare disposuit.

dego, degi, -ere *vel rarius* **degeo,** -ui, -ere. *script.:* te-: *l. 58. p.217,16.* dec(o): *l.61.* dei(o): *l.46.49. refl.: p.217,52. depon.: p.217,2. partic. praes. usu subst.: p.217,33.41.46.*

I *intrans.:* **A** *strictius i. q. vivere – leben (subi. fere homines; animalia: l. 48):* **1** *c. sensu morandi, (co)habitandi:* EPIST. Wisig. 2 l. 19 (ed. Gil) etsi . . . in externis -eam (deiam *var. l.*) finibus. CARM. de Aquil. 14,2 (MGPoet. II p. 152) ibi *(sc. Aquileiae)* colubres et ranae -ent in lacunulis. CHRON. Salern. 81 p. 80,4 alius Agarenus . . . Tarentum deiebat. ALFAN. premn. phys. 1,90 p. 22 in caelis regnat . . ., cum Christo -it (*PG 40,533A* Χριστῷ συνδιάγει) *homo.* IOTS. Odil. 2,4 p. 196,15 -bat . . . sanctus suo coenobio. PETR. DAM. epist. 128 p. 428,22 ut extra heremum nec viventes -ere nec mortui sepulturam velitis habere. *saepe. expressius i. q. (monastice) conversari – sein Dasein (als Mönch) führen (usu absol.):* CHART. Sangall. A 222 (a. 817) si in . . . monasterium intrare ad -endum voluero, liberam teneam potestatem. 333 si ante in monasterium intrare decreverit ad tegendum *Immo.* **2** *c. sensu consistendi, vitam (certa ratione) ducendi:* FORM. Marculfi 1,8 ut semper . . . omnis populus . . . sub tuo regimine . . . -gant (decant *var. l.*). TRAD. Ratisb. 48 nulli . . . datur sensus . . . nisi tantum animali ratione -enti, id est homini. CARM. var. III A 6,6,4 p. 619 quod bellans *(sc. rex; i. David)* neglegit, -ens in pace *(i. Salomon)* peregit. THIETM. chron. 4,28 bono -uit exemplo *episcopus.* CARM. Bur. 167 II,1,3 diligebam tenere, quam sciebam -ere s u b e t a t e t e n e r a (*sim.* CHART. Raitenh. 242 in e. t.). *saepius.* **3** *c. sensu totum se dedendi:* DIPL. Ludow. Germ. 166 quicquid locis sanctorum . . . ibique <Deo> -encium fratrum . . . conferimus (*inde* 167. *sim.* DIPL. Karlom. [II.] 27 p. 325,39). HARIULF. Arnulf. 2,30 p. 895,16 si tibi -go, pater, si me . . . diligis . . ., caveas me prodere vatem. **4** *c. sensu exsistendi, spirandi:* TRAD. Frising. 419 (a. 819) ad suum

haberet *Meginhardus*, quousque -ret, usum *(sc. iumenta)*. 426 p. 365,29 tamdiu in hac ... vita -retur *Pernuuin*. THIETM. chron. 2,18 huic *(seniori)* se mortuam coniungi, quamdiu -uit, semper inploravit *Mahtilda. al.* **5** *c. sensu victum quaerendi:* AETHICUS p. 125,13 illae *(gentes)* maxime de negutiis -ent. **B** *latius:* **1** *vigere – sich (lebendig) regen, im Schwange sein:* CHART. Rhen. med. I 34 p. 38,29 (a. 787) ubi *(sc. in monasterio)* cenobialis vita monachorum -ere videtur. VITA Galli II 1599 moderatio tecum invigilet, maneat, -gat per singula facta. VITA Bav. II 2, 154 quatinus ... pareret ..., spiritui sancto quam carum pectus in illo -ret. **2** *positum, situm esse, (con)stare – sich befinden, (be)stehen:* **a** *spectat ad locum:* VITA Willeh. 11 contingit ... domum, in qua ... arca -bat, ... flagrare incendio. DIPL. Otton. III. 32 ad regularem ordinem ... monasteriorum in nostro regno -entium. CARM. Bur. 132,5[a] Aquilo suavi cedit Zephiro sole in estifero -ente (de gente, tegente *var. l.*) domicilio. *al.* **b** *spectat ad statum:* LIBER diurn. 99 loca, quae dudum fue<rant in ru>inis magnaque inopia ac paupertate -entes. RIMB. Anscar. 23 p. 48,25 Colonia civitas ... eo tempore absque benedictione episcopali -bat. WIDUK. gest. 1,8 p. 8,4 Brittannia ... sub clientela Romanorum multo tempore utiliter -ens. HARIULF. chron. 4,12 p. 205,23 in nostratum -uit ditione *locus. al.* **3** *fere vice verbi copulativi i. q. esse – sein:* AMALAR. epist. 6,2 iam in itinere -ens aporiatus sum tua *(sc. Guntradi)* dilectione. CONSUET. Marb. 46 semper simul et numquam sine custodis sui presentia -gant *pueri.* **C** *per confusionem c.* egere *i. q. in egestate vivere – in Armut leben:* FABULAR. MIN. 7,12 mihi dum -go (gloss.: paupere vivo), retro relinquor ego *(v. notam ed.)*.

II *trans.:* **A** *strictius de vita i. q. peragere, transigere – zu-, verbringen, führen:* EPIST. Bonif. 80 p. 177,25 (epist. papae) intuiti ... sumus ... volumen ... directum universis episcopis ... vel ceteris religiosam vitam -entibus. 83 p. 186,16 (epist. papae) detestabile est ... opus clericum ... cum ... venationibus -ere vitam. RADBERT. Matth. 2,2901 eo quod usque ad eos, qui terrenam vitam -unt, evangelii praedicamenta cucurrerunt. DIPL. Ludow. II. 36 p. 142,13 abba cum congregatione ... quiete vitam -ens. *saepius.* **B** *latius:* **1** *incolere, tenere, versari (in) – bewohnen, innehaben, sich aufhalten, leben (in):* **a** *spectat ad locum:* NITH. hist. 4,2 p. 41,9 sicut universis Europam -entibus patet. ANNAL. Ved. a. 839 p. 73,19 ipse *(rex)* ... Aquitaniam -ens ad eos, qui sibi fideles erant in Francia, mandavit. AUREL. REOM. mus. 15,10 mos considerandus est veteranorum cantorum, praesertim Gallias -entium. **b** *spectat ad statum:* PETR. DAM. serm. 21,135 pauperes ..., cum ab altiora -entibus aliquid accipere gestiunt, ora ... sacculorum laxant. **2** *agere, perficere – tun, vollbringen:* CHART. Carniol. I 6 p. 6,1 (a. 933) omne malum, quod contra suos Istrienses -erunt, pro divino amore reliquit *Petrus dux.* **3** *refl. i. q. se sustentare – sich ernähren:* TRAD. Frising. 528 (a. 826) ut ... illis *(Engilperhto et matri eius)* ... daretur aliqua suffragia, ut se possint ad vita sua -ere.

adi. **degens,** -entis. *praesens – gegenwärtig:* CHART. civ. Spir. 74 (a. 1249) universi cives Spirenses tam -i etati quam future posteritati salutem.

subst. **degens,** -entis *m.* *habitator, incola – Ein-, Bewohner:* VITA Sigir. 6 (MGMer. IV p. 609,37) ab omnibus ⌊loci illius⌋ (loco illo *var. l.; sc. Turonicae urbis*) -bus ... archidiaconus est electus. RUOTG. Brun. 10 in quibusdam monasteriis, in quibus -es ... ad regularem vitam constrinxit.

degor *v.* 1. decor. **degoro** *v.* 1. decoro.

degradatio (-cio), -onis *f.* *script.:* decr-: *l.70.* -dit-: *p. 218,13.* **1** *proprie i. q. depositio, amotio – Absetzung, Amtsenthebung:* **a** *strictius de clericis (de monachis: p.218,7):* **α** *gener.:* SISEB. Desid. 4 cuius abiectio fuit summa felicitas, contumelia praespicua sanctitas, -o aeterna felicitas. EPIST. Bonif. 87 p. 199,8 (epist. papae) episcopus ... condempnatus ..., qui ... res ecclesiae post -em sibi vindicare nitetur. ANNAL. Ratisb. suppl. a. 866 (MG Script. XXX p. 745,19) post -cionem (dec-cionem *cod.*) duorum archiepiscoporum ... rex ... iterum se Waldradae sociavit. IDUNG. PRUF. argum. 23 quod professio monastica clericalis officii sit peremptoria, quasi conversatio monachi sit -o clerici. *al.* **β** *t. t. canon. i. q. expulsio ab ordine ecclesiastico – Verstoß aus dem geistlichen Stand, 'Degradation' (de re v. LexMA. III. p. 637sq.):* CHART. Gosl. I 439 p. 445,2 (a. 1224) degradavimus *Heinricum* ab officio et beneficio et adhibentes selemnitatem *(sic ?)* -is eidem abstulimus sacerdotalia indumenta et alia, quibus ordinati ... utuntur. CHRON. Mont. Ser. a. 1224 p. 217,20 sentencia -cionis lata est in eosdem *(monachos)*. ACTA imp. Winkelm. I 628 p. 504,29 cum ... clerici convincuntur, reservantur in posterum iudicandi occasione sollempnitatis, que secundum iura canonica debet in ipsorum -e servari. *al.* **b** *latius de potentibus, officialibus:* EPIST. Hann. 70 nec aliud vos meditari ... quam ... optime imperatricis indignissimam -em (-itionem *cod.*). CHART. Burgenl. II 161 (dipl.) nos *(Ladizlaus)* ... promittimus ... nullam occasionem ... super -cione aut privacione honorum suorum *(sc. Stephani bani)* ... querere. **2** *meton. i. q. gradus inferior – niedrigerer Rang:* CONC. Karol. B I 27 p. 275,25 qui saltu sine gradu diaconii ad sacerdotium prosilierat, in -em debitam resilere deberet. **3** *translate i. q. deminutio – Verkleinerung, Abnahme:* RUP. TUIT. trin. 6,5 l. 149 quid sibi vult -o numerorum?

***degradator,** -oris *m.* *qui deponit, degradat – einer der absetzt:* ANNAL. Laub. a. 837 (MGScript. XIII p. 232,28; s. X.) Ebbonem, -em eius *(patris)*, Remensem episcopum, custodiae mancipavit *Ludowicus* (*inde* ANNALISTA SAXO a. 837).

degrado, -avi, -atum, -are. *form.: praes. inf.* -ere: *l.36.p. 219,12. usu refl.: l.35. depon.: l.35.60. partic. perf. usu adi.: l.41.71.p.219,7.9; subst.: l.42.44.*

I *proprie i. q. deponere, amovere – absetzen, (des Amtes) entheben (iron.: l.67):* **A** *strictius de clericis (de monachis: l. 56):* **1** *gener:* **a** *in univ.:* DIPL. Merov. I 48 quatenus, dum secundum cannonis ... fuerat -tus, res suas proprias ... perdere non dibirit *episcopus*. STEPH. Wilfr. 47 p. 241,23 ut ... temet ipsum dampnando de tuo te sanctitatis honore cum subscriptione -eris. p. 242,30 debent ... scire viri ..., pro qua culpa vos me -ere cupientes. *al.* EPIST. Teg. 86 ut ... subveniatis lapso, ne -etur ordine sacerdotali. ANSELM. HAV. apol. p. 1125[C] ubi *(sc. in exemplis sanctorum)* inveniuntur clerici criminosi et infames ... a sacris ordinibus -ti. *persaepe. v. et l.4. partic. perf. subst. (adi. l.41):* CONC. Karol. A 38 app. C p. 306,12 de presbyteris -tis, qualiter vivant. RATHER. epist. 7 p. 42,15 ut -tus prius careat officio, post episcopio. ALBERT. M. sent. 4,19,3 p. 804[b],10 contingit ... salvari ordinem sacerdotalem separata clave sicut in -tis, qui retinent characterem ordinis et non clavem. *al.* **b** *non legitimum declarare – für unrechtmäßig erklären:* SCHOL. Adam gest. 9 quia papa Formosus a successore suo etiam mortuus -tus et de sepulchro eiectus est. **2** *t. t. canon. i. q. expellere ab ordine ecclesiastico – aus dem geistlichen Stand verstoßen, 'degradieren' (de re v. l. 3):* CHART. Helv. arb. 7 p. 11,21 (a. 1188) clerici ..., si -ti essent, postea tantum in potestate comitis sunt. RYCCARD. chron. a. 1221 p. 96[a],2 (const. Frid. II.) per proprium episcopum -tum *(sc. sacerdotem)* secundum formam laycorum ... tradi faciemus in manus potestatum. CHRON. Mont. Ser. a. 1224 p. 218,26 Heinricus ... et sui coniudices ... preposito ... praeceperunt, ut ... monachos ... excommunicatos et -tos nunciaret. ALBERT. M. euch. 6,4,2,8 p. 426[a],8 qui celebraret in loco communi, deponendus et -andus est. **B** *latius de potentibus, officialibus:* CHRON. Fred. 2,62 p. 88,18 adulatores tui *(sc. Iustiniani)* te ab honorem imperiae -ti sunt. LEX Raet. Cur. add. 12 quod *(sc. malitias emendare)* si non fecerit *(sc. officialis)*, fiat -tus de ministerio et in illius locum alterum constituatur. DIPL. Arnulfi 114 potestatem ... teneant *fratres* super ... res suum prepositum specialiter constituere eumque ... -are. THIETM. chron. 2,34 Everhardus, Francorum dux, ... -tus est. 3,26 ab eo *(duce Heinrico)* rex tenellus ad nutriendum sive ad -andum ... assumitur. CONSUET. Vird. 32 cum ... abbas aliquem *(sc. officialem)* nevo interveniente -verit. *saepius. partic. perf. usu adi. i. q. emeritus, remotus – ausgedient, ausgeschieden:* CONST. Melf. 1,95,2 volumus ..., ut ... post finitum officium iustitiarii et camerarii -ti (-ari *var. l.*) ... per quinquaginta dies apud substitutos continue commorentur.

[Staub]

II *translate i. q. dehonorare, corrumpere, depravare – herabsetzen, verderben, verkehren:* CAPIT. Bened. add. 3,107 ut non -etur unaquaeque provincia, sed apud semetipsum habeat iudices. THIETM. chron. 6,21 p. 298,33 certe non id *(sc. quod extrinsecus defertur)* firma stabilitate exaltatur, sed lugubriter quandoque -atur. CARM. anon. 1,145 (SBMünch. 1873/III. p. 700) quantum natura, quondam sine crimine pura, nunc -ta, corrupta sit et viciata. CARM. Bur. 226,1,2 mundus est in varium sepe variatus et a status ordine sui -tus. *deminuere, deminorare – schmälern, verringern:* DIPL. Karoli M. 233 p. 321,22 (spur. s. XII.) obsecramus . . . omnes successores nostros . . ., ut predictas res . . . abstrahere (-ere *codd.*) non presumant.

degrandino, -are. *deicere, dense mittere – (herunter)-schleudern, niederhageln lassen:* SOLIMARIUS 78 dira . . . fluentia tabe spicula pestifero furtim -at *turba* arcu.

degraphis (-fis), -idis *f.* *camera, tectum – Gewölbe, Dekke:* GLOSS. IV 169,68 St.-S. -fidem, celaturam givvelbi.

***degrassator,** -oris *m.* *direptor, vexator – Ausplünderer, Peiniger:* CHART. Wirt. VII 2403 p. 287,2 (dipl. Rud. Habsb.) si . . . defensor reperiatur monasterii depredator, iniuriator ac etiam -r.

degrassor, -atus sum, -ari. *script. et form.:* dig-: *l. 40.* decr-: *l.26.42.* -sci(or): *l.26.*

1 *c. sensu degrediendi i. q. descendere, se praecipitare – herabkommen, -stoßen:* FORM. Senon. II add. 4,23 non cessare, bracco, ab exaperto sacco . . ., et salte -ante (decrasciante *cod.*) non timere falco. **2** *c. sensu discurrendi, vagandi:* **a** *strictius i. q. praedatum ire, latrocinari, populare – auf Raubzug gehen, plündern:* ADAM gest. 1,21 Nortmanni piraticis excursionibus usquequaque -ti Frisones tributo subiciunt. LAUR. LEOD. gest. 35 per episcopium prope usque Virdunum praeda et flamma -ans primum et secundum excursum fecit *Heinricus.* **b** *latius i. q. scelerate agere, saevire, furere – verbrecherisch handeln, wüten, rasen:* **α** *in univ.:* HIST. peregr. p. 133,29 exercitu . . . predonum malicia in nostros cede, rapina, furto . . . redivivis assultibus -ante quidam ex nostris . . . intereunt. ACTA imp. Böhmer 262 ne quis . . . ipsam *(ecclesiam)* . . . gravare audeat nec in eam inique -ari. CHRON. Erf. mod. II a. 1263 p. 253,10 cum . . . tante devastacionis malum in partibus premissis di-retur. CONST. imp. III 126 qualiter . . . regem . . . contra nos et Romanum imperium . . . diucius -antem (dec- *var. l.*) . . . nostre subiugavimus potestati. *al.* **β** *scelerate intendere – verbrecherisch hinwirken (auf):* CONST. imp. III 62 p. 53,35 (a. 1274) licet . . . rex . . . diu fuerit in exheredacionem imperii -tus.

degravo, -atum, -are. *gravare, opprimere – schwer machen, niederdrücken:* PAUL. DIAC. Lang. 5,5 qui *(Franci)* dum diversis epulis multoque -ti vino somnoque quievissent.

degredior *sim. v.* dig-. **deguasto** *v.* devasto.

degulator, -oris *m.* *comedo, ganeo – Vielfraß:* SUMM. Heinr. A 8,341 edax, comesor, . . . -r uilifraz (*sim.* B 1,427).

degulo, -are. *medial. i. q. spiritu intercluso exstingui, suffocari – ersticken:* ALBERT. M. animal. 8,44 quando comederit *leopardus* herbam venenosam, quae . . . latine strangulator leopardi vocatur, et cum incipit -ari et suffocari *eqs.*

deguria *v.* decuria.

degustatio, -onis *f.* *gustatio, fruitio – das Kosten, Genießen:* HERM. SANGALL. Wibor. 1,23 per huius *(panis benedicti)* -em . . . fastidium cibi pepulit *serviens.* *in imag.:* EKKEB. SCHON. opusc. 4 p. 287,13 salve, fons signate *(i. Maria)*, cuius secreta nec levi -e unquam libavit cordium violator.

***degustatrix,** -icis *f.* *quae gustu fruitur – eine die kostet (von), Genießerin:* EKKEB. SCHON. opusc. 4 p. 286,14 ave, divine dulcedinis familiarissima -x *(i. Maria).*

degusto, -avi, -atum, -are. **1** *corpor.:* **a** *sumere, libare – zu sich nehmen, kosten:* LEG. Wisig. 12,3,15 p. 443,21 quo *(pomo)* -to . . . de paradiso est proiectus *Adam.* VITA Corb. 27 vinum adduci sibi iussit modicumque -vit. CONSUET. Trev. 85 qui *(frater)* . . . a fratribus singulis, antequam ipsi aliquid -ent, . . . recipiat partem panis. YSENGRIMUS 4,450 hospitium tenor expleat: 'hospes iturus -et domine pocula queque mee.' FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 113,6 non potest deglutire simul escam suam, sed . . . paulatim morsellatim -at *avis. al.* *in imag.:* CARM. de conv. Saxon. 73 (NachrGött. 1985/I. p. 64; a. 777) dulcia mellifluae -et pascua vitae *Karolus.* PAULIN. AQUIL. carm. 4,31,2 quid dulcius Mariae, quid Marthe suavius esse potuit quam verbi -asse pabulum, quod ex eius *(Christi)* meruerunt labiis percipere. DHUODA lib. man. 10,1,14 istum *(sc. libellum)* . . ., quod collegi, . . . velut mellifluum potum favisque permixtum in cibum oris ut -es, semper adortor. AUDRAD. carm. 1,290 totus quam *(sc. mortem)* suscipit orbis, aemulus . . . tuus *(sc. Luciferi, i. Christus)* morsu -et amaro. *al.* **b** *sapere – schmecken:* PETR. DAM. epist. 104 p. 149,20 quale . . . est . . . carnium ne ipsam quidem pinguedinem aliquatinus -are, contrectare manibus dapes, et eas in ore non sapere? *in imag.:* WIBERT. GEMBL. epist. ad Hildeg. 16,19 quis . . . -ans, quam suavis sit doctrina tua . . ., non statim super te exclamet: '*eqs.*'? **2** *spirit.:* **a** *accipere, intellegere – auffassen, verstehen:* MANEG. c. Wolfh. 13 p. 73,18 prophetarum scripta, si secundum interiorem -are curaveris, experieris . . . dementie fore. *excerpere, complecti – exzerpieren, zusammenfassen:* TRANSL. Annon. prol. p. 4,4 summam . . . quandam de omnibus -are, non singula verbatim assignare ratum duximus. **b** *experiri, participem esse – erfahren, erleben, teilhaben (an):* **α** *gener:* NITH. hist. 4,6 p. 48,15 quod primores populi -to semel periculo iterum praelium nolebant. WOLFHARD. Waldb. 1,16 p. 174,17 dum . . . palpebris tremulosis quietis . . . gratiam -asset *misera virgo.* 3,1 p. 258,3 cuius *(puellae)* dum membra soporem felicissime quietis modicum -assent. PETR. DAM. epist. 50 p. 120,17 spiritalem laetitiam non -at *quisquis ad perfectionem non aspirat.* HELM. chron. 93 p. 183,31 illi *(sc. in quibus pendebant consilia)* -ta voluntate principis dederunt manus, ut *eqs.* CHART. Sil. D III 225 p. 150,33 (epist. papae) episcopum . . . abducens -turum . . . angustias carcerales *Boleslaus.* **β** *theol.:* RADBERT. corp. Dom. 12,11 ut caro Christi et sanguis . . . vera fide credatur et spiritali intelligentia -etur. 13,5 quod . . . colorem aut saporem carnis minime praebet, virtus tamen fidei et intelligentiae . . . totum illud spiritaliter sapit et -at. *ibid. al.*

***degutto,** -are. (gutta) *depon.: l.42.* **1** *intrans. i. q. (de)-stillare – (herab)tropfen:* CONSUET. Rod. 85,28 si quid de sacramento sanguinis . . . cecidit super corporale, reponendum est ipsum corporale . . .; si super casulam -at, similiter fiat. ANON. secret. p. 52,33 perfusa aqua calida -bitur sal, et sulfur remanebit purum et album et solubile. **2** *trans. i. q. guttatim demittere, manare – herabtropfen lassen, ausströmen:* RUODLIEB XV (XIV) 7 -at nasus sordes nimium mucule<ntus>.

dehabeo, -ui, -ere. *non habere, egere – nicht haben, entbehren:* RUP. MEDIOL. Adalb. 15 qui . . . caritatis viscera numquam -uit, . . . compassionis et misericordie reminisci non desinit. ARNULF. HALB. ad Heinr. p. 473,24 istud . . ., unde nunc te affligis, si diligentius intueri vis, . . . unde iure gaudeas, non -bis. PETR. DAM. epist. 40 p. 452,8 baptismus . . ., si venaliter praebeatur . . ., nequaquam credendum est plene atque perfecte regenerationis -uisse (non habuisse, exhabuisse *var. l.*) misterium. *saepius.*

***dehaec** *adv.* *(per contam. ex* dehinc *et* posthaec, *ut vid.) in posterum, posthac – künftig, fürderhin:* CAPIT. reg. Franc. 9,1 ut . . ., quod per tempore ex hoc praetermissum est, vel -c perpetualiter conservetur (*ex* CONC. Merov. p. 186,5 deinceps).

***deheredito,** -avi, -are. *hereditate privare, exhereditare – um sein Erbe bringen, enterben:* ROB. TOR. chron. a. 1140 p. 494,34 ipse *(Rannulfus comes)* cum suis . . . aciem primam construxerat; secundam illi, quos Stephanus rex -verat (*postea:* acies exheredatorum); terciam *eqs.* (*ex* HEINR. HUNT. hist. 10,13 [ed. D. Greenway. 1996. p. 726,1]).

***deheres,** -edis *m.* *proheres, heres heredis – Nacherbe:* TRAD. Frising. 344 p. 294,17 (a. 815) si . . . ullus quislibet de heredis ac -bus meis seu ulla opposita . . . persona, qui contra hanc donationem . . . infrangere conatus fuerit *eqs.* *Staub*

dehinc *adv.* *script.:* de hinc: *p.221,29.46. adde* CHRON. Thietm. 6,9. *ibid. al.* deinc: *p.221,13.46.58. adde* ERMOLD. Ludow. 4,251. *metr.:* *fere pro iambo, e. g. p.221,32.45.53.*

[Antony]

pro monosyllabo longo (per synizesin): l.14.26.51.55. saepius. pro spondaeo: SEDUL. SCOT. carm. II 71,5. *rhythm.:* dehínc: CARM. de evers. Glonn. 18,1 (MGPoet. II p. 147). déhinc: *l.31. adde* CARM. de Aquil. 5,3 (MGPoet. II p. 151).

1 *de loco:* **a** *proprie i. q. abhinc, inde – von hier, von da:* **α** *solum ponitur:* BEDA hist. eccl. 5,16 p. 317,27 -c *(sc. ab ecclesia Constantiniana)* ab occasu Golgothana videtur ecclesia. AGNELL. lib. pont. 62 Belisarius . . . ingressus est Ravennam; -c reversus ad Siciliam depopulavit eam. BERTH. (?) annal. a. 1075 p. 278,16 quo *(gladio)* Symonem . . . heresiarcham de illo suo coelesti ascensu ad usque terras . . . et -c ad usque inferos . . . deiecerat *Petrus. al. expressius i. q. pone – dahinter:* ERMOLD. Ludow. 4,431 sequitur deinc caetera pubes. *abund.:* CAND. FULD. Eigil. II 13,11 pastor ovilis praevius atque . . . -c post terga sequens grex. **β** *correlative in enumeratione:* DIPL. Heinr. IV. 47 intra hos . . . terminos, hoc est de Lico ad Spetinga, inde usque Lengenuelt . . ., hinc Wintenesaha, -c ad Aschatala . . ., posthinc . . . usque Uinsterunstia . . ., deinde ad Geltenaha . . ., -c ad Talehouen . . ., -c ad Widerostein. **b** *translate de ordine:* **α** *deinceps – darauf:* WALAHFR. exord. p. 475,6 finiunt capitula; -c inprimis incipit prefatio; dein textus sequentis libelli. **β** *secundo (loco) – zweitens, in zweiter Linie:* EKKEH. IV. prol. Gall. p. 92,28 primo propter auctoritatem hominis *(sc. Walahfridi)*, -c, ne *eqs.* **2** *de tempore:* **a** *strictius:* **α** *ab hoc tempore, posthac – von jetzt an, künftig(hin):* WALTHARIUS 1425 iam -c cervos agitabis, amice. TRAD. Ratisb. 542 ut . . . -i<n>c ab omni servitute sit libera *ancilla*. CHART. Bund. 501 p. 15,7 quod omnia scripta . . . facta . . . ab utrisque partibus de hinc in retro sint cassa. *al.* **β** *ex illo tempore, postea – von da an, danach:* PAUL. DIAC. carm. 2,2,1 -c *(sc. inde a diluvio)*, usque quo fidelis Abraham exortus est *eqs.* POETA SAXO 4,201 ipse -c princeps in sede manebat Aquensi nec post militiae solitos exercuit usus. GERH. AUGUST. Udalr. 1,14 l. 33 praeparationibus exequiarum suarum perpetratis omni ebdomada -c ipsum locum . . . visitare . . . consuetus erat *episcopus*. BERTH. (?) annal. praef. p. 269,8 -c in dies . . . languore semper invalescente . . . ad extrema perductus est *Herimanus. al. abund.:* OTTO FRISING. gest. 2,9 proximum -c pentecosten Wormatiae ferians *rex* (2,11 p. 112,10. *ibid. al.*). 2,20 p. 122,23 tercia -c luce rex . . . tabernacula fixit. **b** *latius i. q. deinde, exinde, tum – darauf(hin), (so)dann, hierauf:* **α** *solum ponitur:* DIPL. Karoli III. 154 manu propria subter illud *(praeceptum)* firmavimus et -c anuli nostri impressione insigniri iussimus. POETA SAXO 2,300 rex . . . remeaverat . . . conciliumque -c . . . generale . . . collegit. THIETM. chron. 4,48 p. 186,14 deinc (de hinc CHRON. Thietm.) . . . omnes cesar sibi familiares convenire . . . rogat. 8,21 -c (dein CHRON. Thietm.) . . . obstipui. BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 302,19 rex . . . in Pagoariam . . . commigravit; -c . . . Eggibertum . . . hostiliter inpetebat. *persaepe. de responso reddito pro* ad haec, econtra *sim.:* CARM. de Bened. 116 -c hilares cunctę *(sociae)* respondent dultiter *(sic)* almę: *'eqs.'* WALTHARIUS 251 ille -c: *'eqs.'* (*item* 702. 818). **β** *correlative in enumeratione:* CAND. FULD. Eigil. II 10,33 interea . . .; exin . . .; inde . . . ac . . . -c. DIPL. Heinr. II. add. 305 prius regali precepto confirmavimus, -c (deinde *B*) . . . imperiali auctoritate corroboramus *(sc. possessionem monasterii)*. THIETM. chron. 2,45 primum est aureum seculum, deinc aereum, postque ferreum sequitur. BERTH. (?) annal. a. 1078 p. 307,19 iniurias ipsi *(domno apostolico)* . . . in primis, -c totius audientiae consessus . . . conquesti sunt *legati*. OTTO FRISING. gest. 1,27 post haec . . .; -c (deinde *A*). *saepius. adde:* BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 304,4 ob filii sui *(sc. Agnetis imperatricis)* puerilia, -c vero iuvenilia errata coercenda. *Antony*

dehinceps *v.* deinceps.

dehisco, -ere. *script.* dei-: *p.222,1.5.15.* **1** *intrans.:* **a** *proprie (in imag.: p.222,5) i. q. dirumpi, hiare – (auseinander-, auf)klaffen, -brechen:* **α** *in univ.:* VITA Leod. 2,415 (MG Poet. III p. 35) capiat nos terra -ens. FLOD. hist. 4,53 p. 456,10 sessor . . . eius *(equi)* tam gravi allisione vexatus est, ut . . . caro velut ferro incisa -ret. PETR. DAM. serm. 36,11 l. 242 ut inmersa quaeque fluctu -ente reciperet *aqua*. epist. 78 p. 388,28 vinculum putrescentibus membris apponitur, ut quod deiscere prorsus ac effluere coeperat, . . . adstringatur. HILDEG. phys. 1,199 qui infirmam cutem in facie habet, ita quod facile -it *eqs. saepius. in imag.:* CARM. Bur. 103,3,3[a],3 lesa timpora, tusa pectora usta -unt (dei- *cod.*), quassa tremiscunt . . . sub tua venere. **β** *patescere, dilatari – sich öffnen:* THEOD. loc. sanct. 81 vallis Iosaphat . . ., que a monte Gaudii . . . initium faciens . . . in profundissimam -it vallem. **γ** *os aperire, oscitare – den Mund aufsperren, 'schnappen':* ABBO SANGERM. bell. 1,638 longa trahunt *(sc. animalia)* . . . suspiria tumque -unt (gloss.: ora aperiunt). ALBERT. M. animal. 25,26 qui *(draco)* -it ore, sed dentibus non nocet. **b** *translate i. q. dilabi, corrumpi, confundi – zer-, verfallen, zunichte werden:* AGNELL. lib. pont. 166 p. 385,19 per malos pontifices ecclesia Ravennatis deiscens, . . . thesaura ecclesiae tribuent *sacerdotes elati*. RUP. TUIT. trin. 8,2 l. 78 quia . . . fortassis, antequam . . . extremi attingerentur, satiata crudelitas -ret. AMADEUS LAUS. hom. 8,69 ut triumphet humilitas . . ., superbia vero inanis et tenebrosa -at.

2 *trans. (refl.: l.25.27):* **a** *strictius i. q. aperire, diducere – öffnen, aufsperren:* VITA Leod. 1,44 (MGPoet. III p. 7) memini scriptum . . .: 'ora -e libens, ego donis illa replebo' *(cf. Vulg. psalm. 80,11)*. CAND. FULD. Eigil. II 23,18 sibi collectis viribus ipse corporis hospitium (*i.* sepulcrum) . . . -ens primus . . . aperit propriis manibusque reclusit. GUMP. Wenc. 23 vulnus fraterno ense factum, quod se -ens sanguine visum est manare. MART. VALER. buc. 3,15 ultrix ipsa . . . tibi *(Moeri)* se mox terra -at. **b** *latius:* **α** *disicere, discutere – zertrümmern, zerschlagen (in imag.):* ENGELM. carm. 3,155 (MGPoet. III p. 66) verbere fundae semiferum facili prosternis cede Goliam hostilis pariter cunei portenta -ens *(sc. Radbertus)*. **β** *promere, pandere – kundtun, dartun:* CARM. biblioth. 3,6,17 plusve minusve vel aequa boant, sua sicque -unt *(sc. evangelistae)*.

dehonero *v.* deonero.

dehonestas, -atis *f.* *contumelia, ignominia – Schmach, Schimpf, Schande:* PAULIN. AQUIL. c. Fel. 1,29 l. 33 orabat *Christus* quasi verus homo pro hominibus, sed potestatis insigni, non necessitatis -e. HROTSV. Cal. 9,11 quae insania te decepit, ut castis praesumeres fragmentis alicuius iniuriam conferre -is? Dulc. 1,6 cultura deorum non adducit inhonestatem (-em *M*[2]), sed praecipuum honorem. EPIST. pont. Rom. 392 virg<o> ęcclesia in -e sui me clamare non ce<ssat>. *v. et l.47.*

dehonestatio (-cio), -onis *f.* *script.* deo-: *l.51.* **1** *strictius i. q. offensio, ignominia, privatio honoris – Beleidigung, Schmähung, Entehrung:* **a** *in univ.:* HRABAN. epist. 15,2 p. 406,7 quantum . . . displiceat Deo -o parentum. ADREV. Bened. 27 p. 491,48 viciis sese . . . subdidere *Transrhenani* . . ., depraedationibus scilicet pauperum, bonorum virorum -bus (dehonestatibus *var. l.*) *eqs.* CHRON. Andag. 65 in captione dehonestatus . . ., tedio quoque nimio affectus -is sue filiam . . . Godefrido . . . uxorem dedit *comes*. PETR. CAS. (?) chron. 4,82 p. 545,20 qui *(quidam ex nostris)* . . . de equo deiectus et deo-bus quin plurimis affectus . . . rediret. ALBERT. M. pol. 7,15[1] p. 748[b],14 'si quis . . . apparuerit aliquid . . . agens vetitum, . . . demersione . . . in . . . -bus *(p. 1336[b],11* ἀτιμίαις*)* . . . punire' . . . oportet. *al. de coacto ingressu monasterii:* WALAHFR. Ludow. tit. 36 quam vim Pippinus cum perfidis primoribus patri intulit, et -o Iudith ac fratrum eius. **b** *detrectatio, contemptus – Herabsetzung, Verachtung:* EPIST. Agob. (MGEpist. V p. 229,42; epist. papae a. 833) quod . . . pertineat *(sc. excommunicatio facienda)* ad iniuriam ac -cionem imperialis potestatis (*sim.* p. 230,1). BERNOLD. CONST. libell. II 3,12 Romani cives sanctae Romanae aecclesiae -cione (-cioni *var. l.*) . . . commoti . . . legatos omni poena arripiunt. **2** *latius i. q. deformatio, mutilatio – Entstellung, Verstümmelung:* UFFING. Ida 1,20 movet intuentes eius *(sc. contracti)* . . . tam dira corporis enervati -o. WALTH. TER. Karol. 37 de filie eius *(Alardi)* -e condicione, quam supra diximus *(sc. ut membris debilitetur)*, . . . securitatem fecit *Guillelmus*.

dehonesto, -avi, -atum, -are. *script.:* deo-: *p. 223,35.* -hun-: *p. 223,17.* -ad(us): *p. 223,17.* *depon.: p. 223,8. 59. usu refl.: p.223,12.*

1 *strictius i. q. offendere, ignominia afficere, honore priva-*

re – beleidigen, schmähen, der Ehre berauben: **a** *in univ.:* **α** *gener.:* HRABAN. epist. 25 p. 434,18 quem ... Deus dono spiritus sui honorat *(sc. chorepiscopum)*, non est rectum, ut ab hominibus -etur. ANNAL. Xant. a. 850 p. 17,12 Rorik ..., qui prius a Lothario -tus fugit, Dorestatum repetit. CAPIT. reg. Franc. 224,9 si quis ... eos *(iudices)* ... verbis aut factis turpiter -verit *eqs*. REGINO chron. a. 746 p. 42,36 vidi servum ... virum ... nobiliorem omnium ... verbis -ari (-are *var. l.*). ANNAL. Rod. a. 1109 p. 695,7 vellet *Embrico* ... ipsum *(sacerdotem)* in tantum -are, quod nullo dignus iudicaretur honore. *saepe. v. et p.222,48.* *usu refl.:* PETR. DAM. epist. 105 p. 166,28 quia Deum non timuisti temetipsum deiciendo et -ando contempnere. **β** *publ., iur., canon.:* LEG. Burgund. const. I 44,1 illa *(filia adultera)* ... facinoris sui -ta (de unestada, de honestate, de honestitate, de onestatem *var. l.*) flagitio ... sustinebit infamiam. 52,3 iubemus, ut Aunegilde divino humanoque -ta (-to, dehu-da, dehonestate, deonesta *var. l.*) iudicio pretium ... dissolvat. PETR. DAM. epist. 31 p. 308,13 quem *(sodomitam)* sacra auctoritas tam ignominiosis, tam turpibus -andum contumeliis iudicat (*sim.* 61 p. 213,2). **γ** *theol.:* HRABAN. anim. 6 p. 1115^{C} sin ... temperantia defuerit, omnia superflua ... ipsa sua nimietate animum -bunt. RATHER. epist. 16 p. 93,19 cum animam immaniter -et *quilibet*, si adipiscitur in terra, quod cupit. Mar. 7,267 ipse *(Deus)* dedignaretur ab eo, qui eum -asset, ... laudari. otios. serm. 5,127 qui ... Deum ... non reveritus ... non timuit -are, -tus in conspectu totius pereat creaturae. **b** *c. colore quodam:* **α** *detrectare, contemnere – herabwürdigen, geringachten:* AGOB. 4,11 l. 14 quis esset bonus clericus, qui cum talibus hominibus -ari nomen et vitam suam ferret. 21,2 l. 20 cum ... viderent hii, quibus cure erat de statu et honore regni ..., -ari palacium. CONC. Karol. A 56^{B},44 non minimum peccatum extat illud, quo cultus Dei contempnitur aut diminuitur vel -atur. CHART. Ital. Ficker 71 p. 98,19 ut nullus audeat eos *(sc. personas)* ad servitutes petere vel statu eorum deo-are vel res eorum petere. *saepius.* **β** *constuprare – vergewaltigen:* GENEAL. Flandr. VI 22 spoliantur ecclesiae, iniuriantur monachi, lacerantur clerici, -antur matrone ac puelle. *v. et p.198,19.* **γ** *corrumpere – verderben:* CONSUET. Rod. 170,11 ut, quos toto noctis spatio sauciare non potuit, sub illius hore brevissimo spatio *(sc. post matutinas)* -are (dehoneste *var. l.*) conetur *inimicus (i. diabolus).* **2** *latius:* **a** *deturpare, deformare, foedare – verunzieren, entstellen, verunstalten (saepius in imag.):* CONC. Karol. A 46^{B},6 (cod. V1) quorum *(ministrorum)* vita atque doctrina illos *(clericos)* potius exornet quam -et. HROTSV. gest. praef. 8 quod ... exponenda ... praesumpserim -are inculti vilitate sermonis. IOTS. Odil. 2,17 quem *(monachum)* ... infirmitas ... ita deturpaverat, ita -verat ..., ut *eqs*. FRUTOLF. ton. p. 182 melodia ... magnae depravationis vitio -atur. GERHOH. aedif. 7 p. 1218^{A} qui *(satan)* episcopis adversandi potestatem iustam tandiu habet, quandiu sacerdotalis almitas veste sordida in eis -atur. *al.* **b** *honoribus, muneribus privare, deponere – des Amtes entheben, absetzen:* LEX Baiuv. 2,9 si quis filius ducis tam superbus ... fuerit, ut patrem suum -are voluerit per consilium malignorum ... et regnum eius auferre ab eo (*cf.* LEX Alam. 35,1 dishonorare [dehonorare, inhonorare *var. l.*]). **c** *medial. i. q. inhoneste agere, peccare – sich unehrenhaft betragen, fehlgehen:* ALBERT. M. pol. 2,10g p. 190^{b},8 'qualiter optimi possint vacare' reipublicae 'et ⌊nihil -ari⌋ (*p. 1273^{a},34* μηδὲν ἀσχημονεῖν)', propter paupertatem, 'non solum principes' ..., 'sed nec singulariter' ... 'viventes'.

dehonestus, -a, -um. *indignus, turpis – unwürdig, entehrend:* ALBERT. M. cael. hier. 2,5 p. 24,7 'si quis' ... 'aestimet deformes' ... 'causas' ... 'descriptionis imaginum', idest, qualiter describantur angeli per imagines corporales, 'dicens -um (*cf. PG 3,140^{B}* αἰδεῖσθαι; *Ioh. Scott. versio Dion. Ar. [PL 122,1041^{A}]* dehonestari [inhonestum *var. l.*])', idest inhonestum esse, hoc est indignum, 'referri sic' ... 'turpes' ... 'formationes dispositionibus deiformibus'.

dehonoratio *vel raro* ***dishonoratio,** -onis *f.* *script.* deo-: *p.224,1.* **1** *offensio, ignominia, privatio honoris – Beleidigung, Schmähung, Entehrung:* **a** *in univ.:* CONC. Karol. A app. 9 p. 842,1 deo-o et despectio seniorum ... contumelia est ... iuniorum. B I 9,2 quod ... ita dampnabiliter non faciatis *(sc. rex)* ..., ut mihi *(sc. episcopo)* de-o aut dampnatio veniat. CAPIT. Bened. 2,99 si quis episcopo aliquam iniuriam aut iniustam de-em f e c e r i t (CAPIT. reg. Franc. 265. *al.*). ALBERT. M. bon. 299 p. 169,59 Iohannes Damascenus ...: 'Iudaeorum fronestarius, qui est vas de-is (*PG 94,1032^{A}* ἀτιμίας), qui hoc nomen in de-em ... theotocon, idest Dei genitricis, ... invenit' (*sim.* sent. 3,4,5 p. 84^{b},10). pol. 5,2^{c} p. 440^{a},1 'de-em fugientes et damnum ... seditiones faciunt in civitatibus'. *al.* **b** *c. colore quodam:* **α** *detrectatio, contemptus – Herabsetzung, Verachtung:* CAPIT. reg. Franc. 110,1 dis-o sanctae ecclesiae. 196,43 quae consuetudo *(sc. ut presbyter solus missam celebret)*, quia ... tanto misterio quandam de-em irrogare videtur *eqs*. CONC. Karol. A 50^{D},8 ne amplius ad ... de-em ecclesiasticorum graduum ... transgressio iteretur. 50^{D},26$^{capit.}$ quid de-is et detrimenti ecclesiastica iura patiuntur pro eo, quod ... concilia bis anno non celebrantur. **β** *profanatio, violatio – Entheiligung, Entweihung:* CONC. Karol. A 50^{D},50 p. 643,28 quibus *(indiciis)* declaratur, quod Deus in tanti diei *(sc. diei dominici)* de-e offendatur. 56^{A},24 qui ... donaria ad iniuriam Dei ... templorumque sanctorum suorum de-em et humiliationem ... auferre presumit *eqs*. UFFING. Ida 1,11 si non scelus solummodo, sed et de-em loci coelestis severitas zelaret. *al.* **2** *depositio, degradatio – Absetzung, Entmachtung:* EPIST. var. II 31 p. 351,26 quia ... genitorem vestrum *(sc. Ludowicum Pium)* dilexeritis ... eiusque de-em aegre tuleritis *(sc. Pippinus)*. CONC. Karol. B II 24 p. 234,6 quicquid in ipsius imperatoris *(sc. Ludowici Pii)* de-e atque regni privatione contumeliose gestum fuerat (*inde* FLOD. hist. 2,20 p. 185,7).

***dehonorator,** -oris *m.* *conviciator, maledictor – Schmäher, Beleidiger:* CONC. Karol. A 56^{B},1 p. 730,17 eo quod ... sanctae ... Dei ecclesiae -es atque expoliatores non continuo puniantur. B II 37 p. 539,38 ut Hincmarum ..., regie dignitatis contra regulam apostolicam -em, ... Romam venire faciamus.

dehonoro, -avi, -atum, -are *vel raro* ***dishonoro,** -are *(l.63).* **1** *offendere, ignominia afficere, honore privare – beleidigen, schmähen, der Ehre berauben:* **a** *in univ.:* CAPIT. reg. Franc. 205,6 quia nullum ... contra legem ... aut damnabimus aut de-bimus aut opprimemus. CONC. Karol. B I 38 p. 397,24 sacerdotes Dei ... non de-entur, non flagellantur neque de ecclesia ... deitiantur. B II 37 p. 532,34 ut ... non compellatis nos mandata et epistolas vestras inhonorandas contemnere et missos vestros *(sc. papae)* de-are. OTTO FRISING. chron. 2,28 anno ... ab Urbe condita CCCC°XX°VI° ... Roma admodum est de-ta (dehonestata *var. l.; cf. Oros. hist. 2,2,9*). 4,21 p. 212,3 cum pagani ... dicerent ... Romam a diis in summo honore conservatam, Christianis temporibus de-tam. *saepius.* **b** *c. colore quodam:* **α** *detrectare, contemnere – herabwürdigen, mißachten:* CONC. Karol. A 56^{B},42 quanti sit discriminis cultum divinum Deoque sacrificia debita aut neglegi aut de-ari, et quanti sit solatii ... ea rite et honeste Deo exhiberi. HINCM. divort. app. 7 p. 258,19 quantum ... sensimus, ... diximus nullius sanae praeiudicantes sententiae nec de-antes auctoritatem. **β** *profanare, violare – entheiligen, entweihen:* CONC. Karol. A 56^{B},25 p. 737,29 cavendum illis est, qui altaria Domini obruendo de-ant et de-ando obruunt, ne *eqs*. 56^{B},30 quod ad sanctuarium Domini potius sit pavendum quam illud de-andum et expoliandum. GERHOH. epist. 25 p. 607^{A} apparet eos, qui ecclesiam de-verunt manus violentas immittendo in virum falsarium, pauperes fuisse. *al.* **2** *deponere, degradare – absetzen, entmachten:* LEX Alam. 35,1 si ... filius eius *(ducis)* eum vult dis-are aut per raptum regnum eius possedere, non obteneat, quod inchoavit.

dehortatio, -onis *f.* *script.* deo-: *l.67.* *dissuasio – das Abraten:* PETR. CAS. (?) chron. 3,67 qui *(princeps)* cum magno exercitu ad ... monasterium veniens partim deo-e *(-e C1 p. corr.)* ... electi, partim timore estatis ... reversus est. OTTO FRISING. gest. 1,39 capit. p. 7 -o Clarevallensis abbatis ab (de *var. l.*) hac re *(sc. persecutione contra Iudeos)*. ALBERT. M. Matth. 18,2 p. 475,71 haec doctrina *(sc. Vulg. Matth. 18,3sqq.)* dividitur in partes duas ...: prima est exhortatio ad innocenti-

am, et secunda est -o a nocentia.

dehortatorius, -a, -um. *ad dehortationem pertinens, dissuadens – abratend:* BALDW. VICT. dict. 7,8 hec *(petitio)* plures species habet, . . . exhortatoriam, qua hortamur, -am, qua dehortamur. *v. et l.22.*

*?***dehortatus,** -us *m. dissuasio – das Abraten:* ADAM gest. 3,72 p. 220,10 a . . . profectione itineris . . . -u (de hortatu *ed. prior*; ex hortatu *var. l.*) prudentissimi regis Danorum commode reflexus est *Adalbertus*.

dehortor *vel raro* ***dihortor,** -atus sum, -ari. *sensu pass.: l. 25.* **1** *obi. homines i. q. dissuadere, deterrere, revocare – abraten, abbringen, abhalten:* EPIST. Lang. 17 (epist. papae) exercitum, ut nullius prepediant venire, di-ti sumus *(v. notam ed.)*. LUP. FERR. epist. 4 p. 11,1 in ea vos obstinatione *(sc. doloris)* animum relinquere . . . de-er. LAMB. HERSF. annal. a. 1076 p. 270,1 ut . . . cunctos . . . ab hominum perditorum societate de-entur *principes*. RUP. TUIT. trin. 25,5 l. 776 de-atur *Christus* eos *(fideles)*, ne de malorum prosperitate indignentur. HERBORD. Ott. 3,12 p. 170,16 cum de-ari eum *(Udalricum)* non auderemus, viam eius lacrimis . . . prosecuti sumus. MAGNUS chron. a. 1174 p. 498,25 papa perfidos illos *(sc. primores)* et rebelles ab intentione sua de-tus (dehortatoriis *var. l.*) scriptis et preceptis apostolicis . . . eos revocabat. *al. v. et l.5. sensu pass.:* GREG. VII. registr. 3,4 p. 250,12 non ignoramus, quod a pluribus carnalibus et secularibus de-eris (deterreris *ci. Jaffé*), ne in vinea Domini . . . fideliter opereris. **2** *obi. res i. q. prohibere – verhindern:* THANGM. (?) transl. Epiph. 3 ut nec ipse *(pater)* non audendum, quid aggrederetur, nec, quod esset agendum, sua auctoritate de-retur. *Staub*

deiaceo, -ere. *iacere – daliegen:* ARBEO Emm. 24 p. 60,10 viri . . . episcopum . . . ex certaminis campo, id est ex area, quae . . . frumenti praetiosiore margaretis purgati tritici, id est cruore, consparsa -bat, ponentes subin plaustro *eqs.*

deiacto *v.* deiecto. **deiactus** *v.* deicio.

deicida, -ae *m. occisor Dei – Gottesmörder:* EPIST. Meginh. 23 p. 219,13 ut summam salutis estimes hanc, ad quam pergis, vidisse Ierusalem, Herodis parricide regnum, Pilati -e provinciam, Iude proditoris patriam.

***deicidium,** -i *n.* (deicida) *Dei occisio – Gottesmord:* GERHOH. aedif. 35 p. 1283[A] non solum homicidium *(sc. Christi)* sed, ut ita dicam, -um recte illi *(diabolo)* ex toto imputatur.

deicio, -ieci, -iectum, -ere. *script. et form.: stirp. praes.:* dehi-: *p. 226,33.* -iic-: *l. 64. p. 226,5.* -iec-: *p. 226,21.40.* -iti(o): *p.227,3. fut.* -ent: *p.226,33. partic. perf.* -iactus: *p. 226,48. adde* TRACT. de caus. mul. 95 p. 55,20. *usu refl.: l.57. p.226,21.27.227,9.*

I *proprie:* **A** *strictius i. q. deorsum iacere – (hinunter-, herab)werfen, -schleudern:* **1** *in univ.:* WETT. Gall. 6 sublatas imagines . . . in profundum -ecit maris. BERTH. (?) annal. a. 1066 p. 272,45 qui *(milites)* dum eum *(Chounradum)* ter per quoddam praecipitium -issent *eqs.* CHART. ord. Teut. (Thur.) 24 p. 27,29 (epist. papae) si quando . . . parrochiani vestri in aliquem . . . fratrum . . . de suis equitaturis -endo (eiciendo *var. l.*) . . . manus iniciunt *eqs. al. v. et p.228,17. refl. i. q. se praecipitare – sich herabstürzen, sich fallen lassen:* FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 155,15 si contingat, quod falco de manu se -at . . . et non revertatur *eqs.* 6 p. 228,3. *ibid. al.* **2** *c. colore quodam:* **a** *(pro)sternere – niederwerfen, -strecken, -stoßen:* ANNAL. Fuld. II a. 857 p. 48,12 fulmen inorme . . . tres homines . . . uno ictu in mortem -isse. RUODLIEB V 91 luctando -unt se *ursi*. CHRON. Thietm. 5,24 Brixiensem episcopum . . . capillis arripiens *Hartwigus* et solotenus . . . -ens *eqs.* CAES. HEIST. mirac. I 10,11 p. 225,37 ut, quos lancea -iicere vellet *miles*, -iiceret. FRID. II. IMP. art. ven. 4 p. 67,20 si falco -erit gruem in terram *eqs.* ALBERT. M. animal. 23,56 p. 1461,15 falcones, quibus non sufficit vulnerare unam avem et -ere, sed gloriantur in hoc, quod multas -unt. *al. in imag.:* FORTOLF. rhythmimach. 62 hic . . . considerare licet numerorum . . . sibi oppositorum seque invicem regulariter -entium, veluti militum in campo palantium . . . spectaculum. **b** *subvertere – umstoßen:* VITA Corb. 21 p. 622,7 mensam -ecit, ita ut argentea vascula per pavimentum . . . spargerentur. **c** *demittere – fallen lassen, abwerfen:* BERTH. RATISB. serm. 2 p. 17,2 quod terra secundum superiora coelestia . . . regitur, secundum ea maturat fructus, -it folia *eqs. de pilis i. q. defluentem facere – ausfallen lassen:* THEOD. CERV. chirurg. 1,6 p. 137[C] ulcera -iicientia pilos, qui sunt in circuitu, sunt mala. **d** *de crure i. q. deorsum movere – herabschwingen:* FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 221,32 elevando -at *falconarius* crus suum sinistrum ad aliam partem equi. **B** *latius:* **1** *spectat ad destructionem, exstinctionem:* **a** *de rebus i. q. evellere, destruere – niederreißen, zerstören:* POETA SAXO 1,375 Pompelonem rediens -erat *caesar* eius ad terram muros. WIPO gest. 21 imperator . . . cunctos . . . in deditionem recepit et munitiones eorum -ecit. GERH. STED. annal. p. 210,29 minante ruinam admodum ponderosa massa cocleam ipsam -ecimus. BURCH. URSB. chron. p. 44,15 ipse *(imperator)* Brixiensibus . . . precepit muros et fossata -ere. *al. medial. i. q. collabi – einstürzen, verfallen:* BEDA hist. eccl. 2,16 p. 117,14 cuius *(ecclesiae)* tecto . . . -to parietes hactenus stare videntur. **b** *de hominibus i. q. trucidare, interimere – niedermachen, töten (refl.: l.21):* VITA Emm. 27 p. 66,24 qui *(tortores)* . . . proprio se iaculo -iecerent (-rent *var. l.*). WALTHARIUS 785 -ta cadavera. **2** *spectat ad actionem demittendi:* **a** *submittere – senken:* WALTH. SPIR. Christoph. II 4,117 puellę -unt mestos prostrato corpore vultus. VITA Mathild. II 3 p. 151,25 abbatissa oculos -ecit. CHRON. Gozec. 2,7 vultum -ecit *Rudegerus*. **b** *refl. i. q. procumbere – sich niederlegen:* ARBEO Corb. 4 p. 191,21 his peractis paulisper lectulo se -ecit, ut *eqs.* **3** *singularia quaedam:* **a** *depellere, propulsare – hinabtreiben, -drängen:* THIETM. chron. 7,63 Othelricus cum suis urbem ascendere temptans nihil proficit; tunc Liutici similia aggressi -untur. **b** *dimittere – loslassen, freigeben:* FRID. II. IMP. art. ven. 3 p. 20,25 si non poterunt distrahere, -ent (*N, recte, ut vid.;* dehicent *P,* deiectent *ed. ex β. V)* loyrum *falcones eqs.* 4 p. 108,16 si . . . volaverit *falco* velociter ad grues stantes . . ., -endi erunt canes. *ibid. al.* **c** *secernere – abscheiden (usu techn.):* COMPOS. Luc. δ 32 mitte in caliclo et depone in igne, donec de<i>citur argento vibum.

II *translate:* **A** *spectat ad expulsionem:* **1** *eicere, abigere, deponere – vertreiben, verjagen, absetzen:* **a** *in univ.:* CHRON. Fred. 4,24 Desiderium . . . episcopum -ieciunt. CONC. Karol. A 61 p. 797,29 sine certo crimine canonice numquam -itur episcopus. HINCM. divort. app. 7 p. 251,10 publice peccans . . . ab episcopis de ecclesiae societate -itur. BERTH. (?) annal. a. 1076 p. 284,9 ut papa . . . sede apostolica . . . -retur. *al. refutare – zurückweisen:* DIPL. Heinr. II. 369 p. 473,1 si . . . contigerit, ut duo *(sc. fratres)* ibi per intentionem eligantur, ambo -antur. **b** *expellere – verstoßen:* FORM. Senon. II add. 5,15 per verba fallacia sic sum -actus de vestra gratia. **2** *detrudere – (hinab)stoßen:* LIBER diurn. 84 p. 97,15 Nestorius . . . multiplici anathemate in perpetuam condemnationem . . . -tus est. MANEG. c. Wolfh. 12 p. 69,25 ut, qui per fidei meritum . . . ad regni sublimitatem pervenerat, per libidinis culpam de sublimi -retur ad imum. CHART. Heinr. Leon. 137 (spur. s. XII.[ex.]) de summo . . . honoris statu . . . in paupertatem -tus sum. **3** *excludere – ausschließen:* LEX Baiuv. 2,7 si quis homo in utilitate domini sui . . . mortuus fuerit, . . . heredes eius numquam sint -ti de hereditate eius. DIPL. Karoli III. 133 quia . . . monasterium . . . ab electione penitus -tum (destitutum *var. l.*) esse didicimus. *al.* **B** *spectat ad subiectionem, afflictionem:* **1** *subicere – unterwerfen, -stellen:* **a** *in univ.:* EPIST. Wibald. 457 p. 590,6 clerici, qui principaliter debent episcopis subesse, tantum -unt dignitatem suam sub abbate, quantum inferior est abbas pontifice. **b** *debellare – niederringen, -kämpfen:* CARM. Teg. 38,29 tollis *(sc. Heinricus)* pannosos -isque superciliosos. VITA Heinr. IV. 3 p. 15,30 videntes *Saxones* regem bellis tangi posse, non -i, vexari, non superari. DIPL. Loth. III. 71 sicut imperialis est auctoritatis superbos -ere *eqs.* **2** *deprimere, affligere – niederbeugen, -drücken:* **a** *in univ.:* PAUL. DIAC. carm. 20,9 visere -tam non vult elatio mentem. EPIST. Hann. 29 p. 65,12 licet adversa rerum fortuna me infra me -erit et usque ad vitę tędium exosa sit *eqs.* VITA Winn. 25 (cod. 8 [MGMer. V p. 773,24; interp. s. XIII.]) erat . . . semper

[Konstanciak]

hylaris animo, . . . quem non noverant prospera erigi nec adversa -i. *huc spectare vid.:* FORM. Augiens. C 1 p. 364,18 quoadusque responsione vestra recrear, vel, quod absit, -ar (-tiar *cod.*). **b** *abicere, detrahere – herabmindern, erniedrigen (refl.: l.9):* DIPL. Heinr. II. 66 quam *(sedem Merseburgensis episcopii)* nostra tempora de tanta nominis dignitate in abbatiae pauperis humilitatem -tam . . . invenerunt. ALBERT. M. eth. II 4,2,1 p. 296a,47 quid . . . faceret talis *(sc. pusillanimis)* . . .? omnino se -ret et annihilaret. *expressius i. q. polluere – besudeln, beschmutzen:* VITA Bonif. II 8 p. 99,13 honor sancti Petri -tus est et gloria domus eius imminuta est. **c** *conficere – zugrunde richten:* BRUNO QUERF. Adalb. A 12 p. 13,17 quasi qui aquam in mare fundit, episcopatum -ecit *filius Ottonis*, ut . . . archiepiscopatum ditaret. **3** *desinere, omittere – aufgeben, ablegen:* BRUNO QUERF. fratr. 13 p. 63,25 numquam mestos animos -ecit *Adelbertus*. FRID. II. IMP. art. ven. 3 p. 1,8 quod doceantur *falcones* -ere naturale odium. *ponere – sinken lassen:* BRUNO QUERF. Adalb. A 26 videns athleta Christi nullum fructum animarum sequi . . . -ecit animum. **C** *singularia quaedam:* **1** *reicere – abweisen, vereiteln:* HETTI epist. 2 p. 278,23 ut, cum imperiali solerciae praesentabimus *(sc. episcopi)* -ta procul molimenta aliorum . . ., ex omnibus illi *(imperatori)* a nobis veritas nuntietur. **2** *subtrahere – entziehen:* ARBEO Corb. 41 p. 229,11 vir sanctus nostrae *(sc. episcopi sacerdotumque)* curae -tus (sublatus *B*).

adi. **deiectus,** -a, -um. **1** *de crinibus, barba i. q. dissolutus, defluus – (auf)gelöst, herabwallend:* ANNAL. Xant. a. 869 p. 28,2 vidua . . . fuscata pelle, -is crinibus, nudis pedibus. ADEMAR. hist. 3,22 l. 41 Rotbertus . . . ipse vexillum sibi ferebat -a barba canitię plena extra loricam, ut cognosceretur. **2** *de umeris i. q. demissus, pendens – (herab)hängend:* VITA Theod. 8 p. 41,42 incedebat *puer* . . . humiliter inclinato in terram capite, humeris -is.

deicola, -ae *m.* **1** *cultor Dei, fidelis – Gottesanbeter, Gläubiger:* FOLCUIN. Bert. (chart.) 2,58 p. 161,12 notum esse volo sanctae ecclesiae -is praesentibus atque futuris *eqs.* MEGINH. FULD. (?) Ferr. 6 Hebraei -ae in tribulationis camino per Chaldaeos examinantur. ABBO SANGERM. serm. 14,4 animadvertite, vos -e, quam inenarrabili tormento mortis stabilivit noster Dominus eclesiam. TRANSL. sang. Dom. in Aug. 13 quatenus . . . plurima gubernationis suae adminicula quasi verus -a praebuisset *Karolus*. **2** *?deorum cultus – ?Götterkult (cf. notam ed.):* AETHICUS p. 171,1 in fabulis horum *(sc. scriptorum)* gesta pro vanitate, non pro utilitate suis codicibus nectebantur de diis gentium et diis suos, de astra et -a ad suam stultam mundi disputare idolatriam.

***deicolus,** -a, -um. *Deum colens, orthodoxus – rechtgläubig:* ABBO SANGERM. serm. 14,16 Symon . . . et Iudas apostoli . . . dogmata -e religionis cordibus innumeris profanorum infuderunt.

***deictuatio,** -onis *f.* (ictuatus) *apoplexis – Schlaganfall:* RECEPT. Lauresh. 1,41 facit *potio* . . . ad paralysin, id est -e.

***deiculus,** -i *m.* *in maledictione contra Deum prolata i. q. parvus deus – 'Göttchen':* VITA Norb. I 10 p. 681,7 sacerdote infra actionem levante hostiam demon exclamavit: 'videte videte, ecce iste -um suum manibus suis tenet.' II 47 p. 1289C. *cf.* deunculus.

***deicus,** -a, -um. (*cf.* θεϊκός) *divinus – göttlich:* RATHER. (?) Donat. 1,4 ipse *(Donatianus)* arbor veluti pulcherrima . . . consistit plantata . . ., quia . . . amenus non suis, sed -is perstat virtutibus. CHRON. Thietm. 5,2 post mortem imperatoris cuidam venerando patri revelacione -a (divina THIETM. chron.) sic dictum est: *'eqs.'* EKKEB. SCHON. opusc. 11I p. 338,9 (vs.) convive celi -a pinguedine pleni *eqs. al.* *ad Deum directus – auf Gott gerichtet:* ARNULF. delic. 125 introrsum -us curet *(ci. Voigt;* curat *ed.)* pectuscula zelus.

adv. ***deice.** *divine – göttlich:* HUGO TRIMB. sols. prol. 5,12 miracula, que gesta referuntur . . . ab anachoritis gracia multiplici -e politis.

[deicius *v.* *dinus.] **deiduco** *v.* deduco.

deiecio, deiecta *v.* deicio.

deiectio (-ccio), -onis *f.* *script.:* diec-: *p.228,4.* deic-: *p. 228,39.*

I *proprie:* **A** *gener.:* **1** *prostratio – das Niederwerfen:* **a** *de hominibus:* GERH. AUGUST. Udalr. 2,14 l. 21 ipse *(faber infirmus)* ad terram . . . deiectus est, et in -e (diectione *P*) genua eius . . . malleorum sonitum fecerunt. ARNOLD. LUB. chron. 2,22 p. 142,8 quem *(ducem)* de terra levans *imperator* osculatus est non sine lacrimis, . . . quia ipse tante sibi -is causa fuit. **b** *de rebus i. q. demolitio, destructio – das Umbrechen, Ein-, Abreißen:* LEX Baiuv. 10,14 si una persona haec omnia commiserit in alterius aedificio, amplius non cogatur solvere quam culminis -em. ANON. Has. 29 sub hoc episcopo . . . apud nos cepit veterum edificiorum -o et novorum edificatio. CHRON. Thietm. 7,44 in -e . . . silvarum *(sc. per tempestatem)* . . . magnum dampnum accidit. **2** *detrusio – das Herabwerfen:* WALAHFR. Gall. 2,35 alius quidam *(sc. frater)* . . . incaute deambulans . . . quasdam *(lucernas vitreas)* . . . veste attactas pavimento deiecit, ita ut violento eiusdem -is impulsu usque in ecclesiae cancellos ferrentur. **3** *de facie i. q. declinatio – das Herabsenken:* SIGEH. Maxim. 21 p. 30C pius pater Maximinus -e vultus praeferens miserantis affectum *eqs.* **B** *medic.:* **1** *emunctio – das Ausschnauben, Schneuzen:* AESCULAPIUS 13 p. 17,15 neque anhelitum inde reddunt *infirmi* nisi per os tantum, et nares pręcluduntur: -em frequenter conantur et nihil emungunt. **2** *purgatio – Entleerung:* AESCULAPIUS 31 p. 49,32 trociscum . . . per iniectionem iniicito . . . ita, ut primo -es accipiant *infirmi* leves.

II *translate:* **A** *depositio, degradatio, dimissio, expulsio – Absetzung, (Amts-)Enthebung, Sturz, Vertreibung:* IULIAN. TOLET. iudic. 2 populos . . . sibi . . . iurare coegit *Paulus*, quo . . . necem vel -em principi exhiberent. WALAHFR. exord. 23 p. 500,1 post -em Felicis heretici. REGINO chron. a. 839 Ebbo episcopus . . . deponitur ac multi alii exilio dampnantur, qui in -e imperatoris conspiraverant. GREG. VII. registr. 1,16 p. 26,19 ut . . . archiepiscopus . . . -i subiacere non debeat. OTTO FRISING. chron. 2,9 cuius *(Tarquinii Superbi)* . . . sceleratissimum . . . opus -is eius causa fuit iustissima. HELM. chron. 32capit. -o Heinrici imperatoris. CHRON. Mont. Ser. a. 1224 p. 215,25 prepositi -ccio. *repudium – Verstoßung:* GESTA Trev. 26 p. 164,11 hic *(Thietgaudus)* simplex . . . consensit in -e (deic- *var. l.*) Tietbergae, uxoris . . . Lotharii *(sc. imperatoris)* falso accusatae. **B** *refutatio – Ablehnung, Zurückweisung:* **1** *in univ.:* DIPL. Arnulfi 111 videte, ne quisquam . . . vos . . . evincat, sed sui incepti -e sciat se . . . graviter percutiendum. **2** *despectus, contemptus, deminutio – Mißachtung, Zurücksetzung, Erniedrigung:* CONC. Karol. A 61 p. 813,9 nos *(sc. clerici Remenses)* semper humiliter et pacifice nostram sustinendo portavimus ignominiosam -em. EPIST. Hann. 29 p. 66,25 sicut ad communem generis sui *(sc. Beatricis filiae)* honorem honoris ipsius provectio spectat, ita in commune dedecus ipsius -o redundat. *al.* *dehonestatio – Entehrung:* THIETM. chron. 6,45 quod gentibus nefas videbatur, christianus ego in -e sepulcri et ossium confratris mei operabar. **C** *minutio, amissio – Minderung, Verlust:* RICHARD. ANGL. (?) anat. II p. 82,32 ne . . . fieret formarum, quas racio memorie commendat, -o (defectio *B*, deperditio *V*1). *detrimentum – Schaden:* HELM. chron. 7 p. 18,24 ad diutinam -em et gravem ecclesiae ruinam parcens *(sc. Karolus)* impiis *eqs.* **D** *pernicies, ruina – Niedergang, Verfall:* DIPL. Otton. III. 304 p. 731,16 abbatissae . . . lamentis commoti dignum duximus ab imminenti -e predictum monasterium erip<ere>. OTTO FRISING. chron. 6,9 p. 270,34 ad tantam postremo -em venit *rex*, ut panis quoque egeret. *expressius i. q. debellatio – Niederwerfung:* METELL. exp. Hieros. 4,669 comperimus . . . per signa . . ., quod prope sit . . . -o vestra *(sc. barbarorum).* **E** *pusillanimitas – das Niedergedrücktsein:* **1** *modestia – Demut:* IOH. CANAP. Adalb. A 2 veniunt *parentes* ad templum cum magna humilitate ac -e cordis. **2** *contritio – das Sich-Härmen:* GLOSS. II 109,1 St.-S. -e haramscaro *(cf. Ahd. Wb. IV. p. 722).* ALBERT. M. eth. II 4,2,6 p. 305b,6 mala . . . revolvere in -e cordis est, quod magnanimo non competit.

III *meton. i. q. persona humilis – bescheidene Person:* FORM. Morb. 27 p. 336,35 age nunc, fratrum dulcissimę, et . . .

[Konstanciak]

mę meeque -ccioni commissos . . . fulcire non disinas.

deiecto (-iac-), -avi, -are. **1** *deicere, sternere – niederwerfen, -mähen:* CARM. de bello Saxon. 3,147 Poiarii, qui regis in agmine primi, . . . -ant undique lęto corpora *(sc. Saxonum)*, maturas ceu falx succidit aristas. **2** *(ex)pellere – vertreiben:* CHART. Sangall. A 391 (a. 844) si monachi eum *(filium donantium)* -verint, . . . cum totum *(i. omnibus donis)* exeat. *iur. de advocato errorem faciente i. q. (de causa) demovere – (aus dem Verfahren) entfernen:* LEX Raet. Cur. 2,10 de ipsa causa nec iudex nec ipse, contra quem causationem habet, -are (-iactare *Bb*) eum *(advocatum errantem)* non potest. **3** *in struct. contam. ex medial. et refl. i. q. se purgare – sich entleeren:* Ps. ARIST. probl. 24 quare in tipicas febres deiactatur se eger?

deiector, -oris *m.* *expulsor – Vertreiber:* MANEG. ad Gebeh. 39 p. 379,35 Samuel, qui a principatu deiectus pro -bus suis pie Dominum exoravit *eqs.* *spectat ad possessionem:* CONST. Melf. 1,26 disponimus . . . destitutum . . . electionem habere, utrum ipsum destituentem . . . ad interesse convenire . . . vel detentorem, qui a -e (detentore, eiectore, egectore *var. l.*) causam habet . . ., possessionem recuperare velit amissam. *ibid. iterum.*

***deiectrix,** -icis *f.* *quae deicit, deiectat – eine die niederwirft, zu Fall bringt (usu attrib.):* ARNOLD. RATISB. Emm. 2 p. 1047^{D} saecularis persona . . . assumpto schemate humilitatis confundit superbiam -em archangeli et matrem diaboli. WALTH. TER. Karol. 25 p. 549,17 frontem illam reverentissimam, superborum -em, humilium erectricem, furibundus valido ictu percussit.

deiectus *v.* deicio.

deieratio, -onis *f.* *(ad)iuratio – das Beschwören, Schwur:* EPIST. Hann. 84 p. 143,14 ruptis omnibus, quę mihi iuraverat *episcopus*, . . . in Normanniam evasit, et, qui se, dum custodia teneretur, nulla ulterius secularia experturum omni cum execratione et -e devovebat, nunc *eqs.*

deiero (-iur-), -avi, -atum, -are. *script.* dege-: *l.46.64.71. p. 230,10. usu medial.: l.72.p.230,2; refl.: l.52.p.230,6.10.*

1 *(sancte) adiurare, iurare – (hoch und heilig) schwören, einen Eid leisten:* **a** *strictius:* **α** *in univ.:* GLOSS. I 277,56 St.-S. -are suuerran, iurare. *al.* FLOD. hist. 4,49 dum falsa mente -at inproba *(sc. uxor)*, repente utero disrupto eius humo labuntur interanea. SIGEH. Maxim. 18 p. 29^{F} (16) Adalbertus . . . -are per Maximini virtutem coepit omniaque, quae dicerent, homines illos fuisse mentitos . . . iuravit. MIRAC. Bav. 2,12 publicitus non inpune defendit *(sc. Freso quidam hereditatem Bavonis usurpatam)* sacramento; sed mox, ut -vit (deg- *var. l.*), mortem obiit. *al.* CHRON. Ebersb. I p. 13,12 episcopus . . ., quoniam olim -iuravit Oudalrici aecclesiam a se numquam benedicendam esse, dedit ei licentiam consecrandi eam a quolibet episcopo. *refl. c. sensu iuramento se obstringendi:* FOLCUIN. Bert. 98 p. 624,32 cum . . . episcopus in sua, ut coeperat, sententia perduraret seque -ret, nullo modo consentiret, ut laicus . . . dominaretur abbatiae. **β** *iuramentum purgationis iurare – einen Reinigungseid leisten:* CHART. Gelr. 968 p. 936,2 (a. 1275) alter . . . ponens cautionem seu fideiussorem . . . poterit et valebit . . . ab arrestatione se dissolvi . . ., contra . . . versutas calumnias -iurare duobus digitis tactis sacrosanctis. **b** *latius i. q. asserere, affirmare – behaupten:* GODESC. SAXO theol. 19 p. 270,22 non sunt tres ullo modo dii *(sc. trinitas)*, sicut perfidi -ant Arriani. **2** *iuramento firmare, sub sacramento vindicare – beschwören, unter Eid beanspruchen (partic. perf. usu subst.):* MIRAC. Bav. 2,12 vindictam sui perhorrentes *(sc. Fresiones)* sancto accelerant votum restituentes iniuste -tum (deg- *var. l.*). **3** *peierare, periurio se inquinare – meineidig werden (fere usu medial. vel refl.):* **a** *fidem frangere, sacramentum rumpere – seinen Schwur brechen, wortbrüchig werden:* OTTO MOR. hist. p. 38,13 Laudenses . . . deprecati eos *(Mediolanenses)* fuere, quatenus ipsos -are (-iurare *var. l.*) non cogerent. p. 39,6. DIPL. Frid. I. 933 p. 200,40 dum iuramenti sui fideique constantiam expectaremus, deg-vit *Uuillelmus comes*. 950. *medial.:* IOH. CODAGN. trist. p. 26,29 Papienses -ti sunt recusantes attendere et adimplere precepta magistri Guitelmi. p. 43,13 quia . . . contra ipsum *(archiepiscopum)* sepe et sepius -ti erant *habitatores castri*. annal. a. 1198 quia homines Burgi -ti erant de sacramento, quod fecerant Placentinis. *refl.:* OTTO MOR. hist. p. 39,2 *Laudenses* dicentes . . . se omnino paratos omnibus eorum *(Mediolanensium)* preceptis stare et obedire, dum tamen se non -rent (-iurarent *var. l.*) *eqs.* **b** *periurium committere – falsch schwören, einen Meineid begehen (usu refl.):* COD. Wang. Trident. 238 p. 447,6 si . . . aliquis fictum episcopi aufugerit . . ., teneatur induplare; et qui pro illo ficto se deg-verit, verberetur per civitatem.

deifer, -a, -um. *Deum (in se) ferens – Gott (in sich) tragend (fere de sanctis; de deipara q. d. l.18):* VITA Rigob. 27 (MG Mer. VII p. 76,29; a. 888/94) quem *(surdum)* . . . divina gratia . . . ad -um (deificum *var. l.*) hunc virum accersire dignata est. HUCBALD. Rictr. 13 p. 84^{B} usa . . . consilii sui symmistae, -i . . . Amandi *eqs.* FROWIN. explan. 4,4 l. 630 inopes sumus verbis . . . tuam gloriam enarrare . . ., o virgo -a. *al. subst. masc. (neutr.: l.22):* HARIULF. chron. 4,1 p. 179,12 natus est Angelrannus -r parentibus iuxta saeculi pompam non adeo generosis. ALBERT. M. cael. hier. 7,6 p. 104,15 'et' docet *(sc. commentator)* '-um' (*PG 3,205^{D}* θεοφόρον) eorum *(thronorum)*, idest dispositionem eorum, qua Deum ferunt. summ. theol. II 2,8 p. 137^{b},30 in omni materialitate Deum suscipiunt *angeli* et -i sunt.

deificatio, -onis *f.* *consecratio (per unionem c. Deo effecta),* θέωσις, *apotheosis – Heiligung (durch Vereinigung mit Gott), Vergottung, Vergöttlichung (de re cf. LThK. ²X. p. 704sqq.):* EPIST. var. III 15 p. 162,24 divina in omnia processio ἀναλυτική dicitur, hoc est resolutio, reversio vero θέωσις, hoc est -o. TRACT. Ebor. IV f. 145 si Greci sermonis utaris ethimologia, consecratio, id est apotheosis, sonabit tibi -o. HONOR. AUGUST. quaest. II 2 p. 1187^{C} causa . . . Christi incarnationis fuit praedestinatio humanae -is. GERHOH. glor. 2,3 p. 1083^{A} -o non est aliud, quam hominis ad summa provectio. *ibid. iterum.* ALBERT. M. bon. 299 p. 169,65 'dicimus intelligi et dici theotocon . . . sanctam Mariam . . . propter -em (*cf. PG 94,1032^{B}* θέωσιν) humanae massae'. eccl. hier. 1 p. 14,20 '-o . . . est et similitudo ad Deum et u n i t a s, quantum possibile' est (3 p. 78,38). *ibid. al.*

deificator, -oris *m.* *consecrator – einer der heiligt (usu attrib.):* ANSELM. HAV. dial. 2,13 p. 1182^{B} nos credimus adorandum cum Patre et Filio spiritum sanctum, unum Deum -em et vivificatorem per baptisma.

deifico, -avi, -atum, -are. *partic. perf. usu adi.: p.231,13; subst.: p.231,3.*

1 *strictius i. q. in deorum numero collocare, (ex homine) deum facere – zum Gott erheben, vergotten:* **a** *spectat ad deos paganorum:* ANNAL. Rup. Salisb. II a. 85 Titus decreto senatus -atur. RUP. TUIT. off. 11,2 l. 85 quorum *(deorum)* omnium alii falso dicti sunt dii, . . . alii non naturaliter dii, sed accidentali dono a vero Deo -ti *eqs.* *adde:* MANEG. c. Wolfh. 9 p. 63,1 ad adulandum . . . parati *(sc. poetae)* sceleratos principes . . . -ando et inflatorum verborum tinnitu . . . turpia . . . adornarunt. **b** *spectat ad Christum Deum:* ALCUIN. rhythm. 1,4,4 (MG Poet. IV p. 904) <De>us pater donat nato <n>omen altum super cuncta, <non> hoc verbo per gratiam, sed corpori -to. GERHOH. glor. 2,3 p. 1082^{D} natura divina humanam -ante, ut Deus et homo non duo sint dii, sed unus est Deus *(sc. Christus)*; in quo Deo et homine, licet natura <humana *ci. Antony*> -ta et divina -ans possit intelligi, tamen homo Deus . . . -tus dici non debet. ALBERT. MIL. temp. 2 p. 373,17 nota . . . apostolos . . . non ideo tantum fuisse passos, quia de Christo predicaverunt, sed quia ipsum -tum aiebant. *adde:* HERM. IUD. conv. 2 p. 75,22 quoddam ydolum video; cerno . . . eundem . . . hominem exaltatum . . . velut -tum residentem. **2** *latius:* **a** *consecrare, sacrum efficere – heiligen, heilig machen:* **α** *de hominibus:* BENZO ad Heinr. IV. 7,3 p. 606,9 virtus est . . . animi nobilitas, quę homines mirificat, insuper et -at. HONOR. AUGUST. cant. 5,2 p. 433^{B} ab aeterno . . . erat apud Deum praedestinatum, quod homo -retur. *al.* ARNO REICHERSB. apol. p. 169,33 caro Christi vivificationem mihi praestat meque -at. AR-

NOLD. LUB. chron. 4,16 p. 179,12 qui *(sc. sicarii)* . . . eo *(marchione)* occiso et ipsi occisi sunt, sed nescio an et -ti. ALBERT. M. epist. Dion. 2 p. 483,29 principalis deitas est, qua omnes -ti -antur. *spectat ad unionem c. Deo:* FROWIN. explan. 3 l. 499 si bono illi . . . amore inhaeserimus, continuo beatificabimur, -bimur, immortales erimus. DAVID compos. 3,11,1 p. 183,17 quid utilius eo, quo transformamur in Deum et -amur et beatificamur. ALBERT. M. eccl. hier. 1 p. 14,19 salus 'non potest aliter fieri, nisi salvatis *(sc. essentiis)* -tis', id est, in Deum reductis. div. nom. 1,33 p. 18,35sq. 'eorum, quae -antur etc.', et dicuntur aliqua -ari per maximam assimilationem ad Deum. *al.* **β** *de rebus:* EPIST. Bonif. 13 p. 21,15 ut illius amicitiae, quam olim spopondisti, in tuis -tis orationibus recorderis. CHRON. Ebersh. 10 de reliquiis sanctorum, quibus oratorium -ret, . . . secum assumens . . . remeavit *Deodatus.* **b** *divina magnificentia exornare – mit himmlischer Herrlichkeit ausstatten:* VITA Adalb. Wirz. 8 p. 34,32 procedunt ambo episcopi . . . pontificalibus induti, iam quasi -ti. **c** *glorificare, (laudibus) efferre – verherrlichen, preisen:* HEINR. TEG. Quir. I 6 p. 252,16 clerus in ymnis et canticis divinis . . . -bat proceres, quod ne unus sub manu horum ceciderit. **d** *refl. i. q. ad summam pertingere – sich vervollkommnen:* EPIST. Teg. 5 p. 8,7 cęlicolę . . . arrident eos *(grandaevos)* volentes eo se cottidie apud superos *(i. in mundo)* -are.

adi. **deificans,** -antis. *consecrans – heiligend:* ALBERT. M. eccl. hier. 2 p. 38,5 episcopus . . . 'signans virum -issimo (*PG 3,396*^{D} θεουργικωτάτῳ) unguento', idest confirmans eum chrismate.

deificus (-ffi-), -a, -um. **1** *divinus – göttlich:* **a** *de trinitate eiusque personis:* WOLFHARD. Waldb. prol. p. 142,14 signa atque portenta . . ., prout eadem contulerit liberalis et -a t r i n i t a s (SIGEH. Maxim. 30 p. 32^{C}. *al.*). RUP. TUIT. glor. 6,10 (PL 169,128^{B}) quae *(divisiones)* omnes simul in istum -um hominem *(i. Christum)* ab ipso conceptionis initio diffusae sunt. EKKEB. SCHON. cath. 11,12 p. 91^{B} ut, qui eam *(carnem Christi)* digne manducat, vitam aeternam in ea manducet, quia sanctificatur per virtutem -i spiritus. *huc spectare vid.:* RHYTHM. 7,21,1 Xristus momordit infernum morsuque -o laureatus . . . revertit ad solium *(sim. 42,4,3; cf. Vulg. Os. 13,14).* **b** *de relatione inter Deum et homines:* **α** *spectat ad auctoritatem Dei:* WOLFHARD. Waldb. 3,6^{a} p. 272,19 quid in te *(sc. muliercula ingrata)* -a virtus sit operata. TRAD. Salisb. I 1 p. 253,2 praesulibus cunctis -is illustratis karismatibus ex hac luce migrantibus *eqs.* DIPL. Heinr. II. 144 p. 172,20 -is obtemperando . . . suasionibus. WOLFHER. Godeh. I 1 p. 170,43 -a annuente potentia. *al.* AMADEUS LAUS. hom. 3,324 semen -a infusione suscepisti *(sc. Virgo).* ALBERT. M. cael. hier. 15 p. 251,21 'per superadventus divinarum illuminationum -os' (*PG 3,340*^{A} κατὰ τὰς θεουργοὺς . . . ἐπιφοιτήσεις). *al.* **β** *spectat ad Dei venerationem:* ALDH. virg. I 11 p. 239,16 celsitudo . . . turgescens . . . -ae contemplationis participio privabatur. UFFING. Ida 1,5 nunquam mentis propositum a -a cultura relaxans *Ida.* 1,7 positum est . . . sacrosanctum corpus cum -is l a u d i b u s in arca saxea (MIRAC. Adalh. 7 [MIÖG Erg.-Bd. 20,2. 1962. p. 50]). TRANSL. Dion. Ratisb. epist. p. 353^{a},33 templum -o cultu sublatum. TRANSL. virg. Col. 14 (MGScript. XXX p. 1381,40) appropinquante cum his -is xeniis memorato fratre *eqs.* **2** *Deo gratus – gottgefällig:* ARBEO Corb. 8 quibus zelis accensis in -um (-fficum *E*^{1}) fervebatur opus. TRAD. Frising. 65 p. 92,8 quem *(filium)* in -um constitui documentum. 1008 placuit ex -a . . . c a r i t a t e . . . commutationem . . . facere (1157). **3** *sanctus – heilig:* VITA Sigir. 27 (MGMer. IV p. 622,12) beatus ac -us belligerator Sigirannus. VITA Menel. 1,17 (MGMer. V p. 145) quia . . . statuerant *milites* . . . persequi sancti Menelei -am simplicitatem. CHART. Basil. A I 112 p. 174,2 si quis . . . bellator adversus -a castra *(i. coenobium)* hoc ingenuitatis privilegium infringere conatus fuerit *eqs.* *spectat ad sacra paganorum:* VITA Otton. Bamb. III 2,16 inter alia sacra -am illam Iulii Cesaris . . . lanceam . . . in manum episcopi tradiderunt *Iulienses.*

adv. **deifice.** **1** *secundum Dei voluntatem, consilium – nach Gottes Willen, Plan:* BOVO SITH. Bert. 7 p. 530,42 (epist.) quae *(consilia)* si -e et laudabiliter disponantur, tua est utilitas simul et nostra. CHRON. Reinh. a. 1204 p. 568,15 qui *(sc. milites sacrilegi)* rebus quibusdam de ecclesia asportatis igne invisibili celitus misso . . . abintus -e et terribiliter consumpti sunt. ALBERT. M. eccl. hier. 4 p. 113,59 '-e' (*PG 4,485*^{A} θεουργικῶς), id est operatione divinae naturae, 'perficere omnia'. *al.* *ope Dei – mit Gottes Beistand:* DIPL. Arnulfi 84 si erga loca divino cultui mancipata curam gerimus . . ., non solum regnum nostrum -e protegendum . . . hoc nobis prodesse non dubitamus. **2** *per Dei gratiam – in göttlicher Gnade:* EPIST. Col. 5 p. 248,29 ut . . . Deus . . . nos vobiscum ad suam contemplandam faciei claritatem . . . -e perducat. THEOD. TREV. transl. Celsi 4 p. 403^{B} quod eam *(Trevericam metropolim)* . . . trinitas . . . -e visitare atque illuminare dignata est. **3** *more sanctorum – in der Art von Heiligen:* OTLOH. Wolfk. 14 p. 572^{E} imperator . . . videns -e renuentem *(sc. Wolfkangum)*, . . . quamvis reluctanti . . . episcopatum commendavit.

***deifluus,** -a, -um. *Deo superfluus, abundans – von Gott überfließend:* COD. Karol. 89 p. 626,27 de sacramentorio . . . a sancto disposito prędecessori nostro, -o Gregorio papa: *eqs.*

***deiformis,** -e. (deus *et* forma) *Dei similis, divinus – Gott ähnlich, göttlich:* **1** *gener.:* GODESC. AQUENS. sequ. 11,2^{a},3 vultum desiderant cuius *(sc. Filii)* angeli -em intueri. GERHOH. Antichr. 2,35 p. 266,24 an . . . erat . . . infirmior amor Dei ad uniendum Verbo ex se genito per generationem -em ex virgine virginis carnem? **2** *philos. et theol.:* DAVID compos. 3,63,8 p. 346,10 quamdiu illae *(potentiae)* non sunt ex toto Deo impressae, non est anima -is. ALBERT. M. resurr. 160 p. 344,30 de intelligibili accepto ex phantasmate, quale . . . erit . . . potius -e et divinum. summ. creat. I 4,61,3 p. 651^{b},34 dicit Dionysius: '. . . igneum significare censeo coelestium animorum -issimum (deifortissimum *ed.*; *PG 3,329*^{A} θεοειδέστατον)'. sent. 2,9,7 p. 205^{b},34 lumen -e. eccl. hier. 3 p. 76,23 quia hoc sacramentum operatur in nobis -em vitam. summ. theol. II 2,9 p. 141^{b},30 'angelus est -is intellectus, homo . . . intellectus rationabilis et inquisitivi'. *ibid. al.* *subst. neutr.:* ALBERT. M. cael. hier. 3 p. 48,45 similans . . . '-e' (*PG 3,164*^{D} τὸ θεοειδές), idest, deiformitatem, hoc est Deo similem faciens perficiendo ipsum. eccl. hier. 4 p. 95,15 '-issimorum' idest divinarum formarum.

adv. **deiformiter.** *similiter ac Deus, divine – auf Gott ähnliche Weise, göttlich:* ALBERT. M. summ. creat. I 4,34,2 p. 525^{a},23 quia ipsi *(angeli)* intelligunt -r, nos humane. sent. 2,30,3 p. 505^{b},5 dicimus angelum melius intelligere quam nos, eo quod ipse intelligit -r. eccl. hier. 2 p. 43,11 '-r' (*cf. PG 3,400*^{A} ἀγαθοειδῶς), idest sicut decet divina. div. nom. 4,18 p. 125,69. *ibid. al.*

***deiformitas,** -atis *f.* *similitas Dei, divinitas – Gott-Ähnlichkeit, Göttlichkeit:* ALBERT. M. cael. hier. 8 p. 123,47 dominationem dico . . . participem constitutam '-is (*PG 3,257*^{C} θεοειδείας) dominicae semper', idest firmitatis divinae. eccl. hier. 4 p. 116,55 'integritatem -is' (*PG 3,501*^{A} τοῦ θεοειδοῦς), id est ex toto 'Deo similes' *(sc. divini). ibid. al. v. et l.38.*

[deifortis *v.* *deiformis.**]**

***deigenus,** -a, -um. (deus *et* gignere) **1** *adi. i. q. Deum gignens – Gott zeugend:* ALBERT. M. sent. 1,6,1 p. 197^{a},7 Pater . . . est fontana deitas: Filius . . . et spiritus sanctus -ae deitatis, si ita oportet dicere, pullulationes divinae *(cf. PG 3, 641*^{D}*).* div. nom. 2,14 p. 53,5sqq. 'de deitate -a', idest deigenerativa, quae est deitas Patris; . . . quod . . . dicitur '-a deitate aut filiali', non proprie dictum est, . . . sed exponendum est: '-a', idest eius, qui est Deum generans, scilicet Patris. **2** *subst. fem. i. q. deipara – Gottesgebärerin:* EKKEB. SCHON. opusc. 1 p. 235,40 ut sis sola inter puerperas virgo, sola inter virgines puerpera, inter puerperas et virgines sola -a.

***deigenerativus,** -a, -um. (deus *et* generativus) *Deum gignens – Gott zeugend: l.58.*

***deignio,** -ire. (de *et* ignire) *restinguere – auslöschen:* BERNH. PROV. comm. 8,4 p. 309,1 si candela extingatur ita, quod licinium non -atur, et sulphur ei adhibeatur, candela iterum ignietur.

deiicio *v.* deicio.

***deiinspectivus,** -a, -um. (deus *et* inspectivus) *Deum*

contemplans – Gott schauend: ALBERT. M. div. nom. 1,68 p. 43,24 'inspiciamus -a (*PG 3,598*^{B} θεοπτικῇ) deliberatione', id-est divino intuitu, non ratione humana, 'contemplationes'.

deiloquus (-ocus), -a, -um. *de Deo loquens, docens – von Gott redend, lehrend:* **1** *in univ.:* EPIST. pont. Rom. sel. I 2,14 nullus est . . ., qui eius *(Sophronii)* -a dogmata . . . respuere auderet. **2** *pro epitheto ('θεόλογος'):* COD. Karol. 95 p. 638,18 beatus Gregorius Nazanzenus, qui et -us, scribens . . . inquid: *eqs.* EPIST. pont. Rom. sel. I 2,11 sanctus Gregorius -cus pater (*antea:* sancti Gregorii theologi). RATHER. conf. 33,1165 dirigo te ad Gregorium -um. HUMB. Sim. 1,7 p. 111,46 iuxta -i patris eius *(sc. Salomonis)* attestationem. 3,44 p. 253,10 -us Paulus. GOZECH. Alban. 15 -us Leo. *Konstanciak*

deilum *v.* bdellium. **deimceps** *v.* deinceps. **dein** *v.* deinde.

deinc *v.* dehinc.

deinceps *adv. script.:* de inceps*: l. 60. adde* ACTA civ. Wism. A 496. dehi-: *l. 55.* -imc-: *l. 29.* -ebs: *l. 57. adde* DHUODA lib. man. 5,2,25 *(B).* CHART. Traiect. 1423. 1424. *pendet ab* in: *l.62. metr. pro spondaeo (per synizesin): l.31. adde* ALDH. virg. II 79. 518. FROUM. carm. 11,40. *de accentu:* ERMENR. ad Grim. 18 p. 555,1 désursum, dé-s, . . . déin, déinde . . ., omnia acuuntur.

1 *praevalente respectu temporis:* **a** *deinde, exinde, tum – darauf(hin), (so)dann, hierauf:* **α** *solum ponitur:* WETT. Gall. 32 a clero oratio pro eo innovabatur; sepulchrum -s . . . peractum est. GERH. AUGUST. Udalr. 1,9 l. 97 mala sua . . . Deo confiteri et -s emendare. IOH. VEN. chron. p. 117,9 eos *(Francos)* sub suo mansuros regimine adquisivit duorumque -mceps regnorum imperator effectus est *Lodovicus Longobardorum rex.* LAMB. LEOD. Matth. I 1592 tantis prostravit *pauper* viribus hostem, ut primo -s alium non adderet ictum. *persaepe. abund.:* WETT. Gall. 2 p. 258,13 regalis petitio eos *(fratres)* adiit, ut in terminis Galliae . . . locum eligerent . . ., regalem tunc clementiam . . . voluntati eorum -s obtemperaturam. ALFAN. premn. phys. 32,11 p. 114 his . . . sic determinatis -s (*PG 40,725*^{B} ἑξῆς) dicendum est, qualia sint quae per singula. **β** *correlative in enumeratione:* HUGEB. Wynneb. 13 p. 117,29 multi . . . oceo tunc pristina restituti fuerant salute et -s . . . laetantes laudabant late Tonantem. HRABAN. epist. 46 si . . . hec benigne . . . primum suscepta fuerint, -s plura . . . conferre dispono. BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 288,35 ad tempus . . .; -s vero. a. 1079 p. 316,39 dehinc . . . victor regreditur *dux* quosdam alios -s subacturus. *al.* **b** *ex illo tempore, postea, extunc – von da an, danach:* WILLIB. Bonif. 8 p. 54,25 in loco, ubi sanctum deposuerunt *fratres* corpus, divina -s beneficia redundabant. CONC. Karol. A 16^{A},9 ut hi, qui in aecclesia libertatem conquirebant, -s *(om. G)* . . . in secura libertate permaneant. AGIUS vita Hath. 3 sacro velamine consecrata et Herifordensi monasterio . . . commendata est; quem locum -s quanta caritate dilexerit *eqs. saepius.* **c** *ab hoc tempore, posthac, abhinc – von jetzt an, künftig(hin):* **α** *in univ.:* TRAD. Frising. 34 p. 62,21 (a. 769) ut nullus -s genitorum hominum queat . . . ullo modo inquietare locum. DIPL. Loth. I. 12 p. 77,36 possessiones . . . monasterii, quas . . . possidet vel quae -s . . . voluerit divina pietas augeri. DIPL. Otton. II. 249 p. 282,15 ut nullus . . . deh-s freda aut tributa donet (*ex* 244 p. 276,23 -s). DIPL. Pipp. 33 p. 47,13 (spur.) ecclesias . . . absque alicuius contrarietate . . . -bs perpetim teneant *(sc. fratres) eqs.* ACTA civ. Wism. A 502 Osbernus . . . dedit privignis suis, quicquid ad ipsos pertinebat, ita quod nichil ab eo de inceps poterunt extorquere. *persaepe. adde:* CONC. Merov. p. 216,2 de subintroductis . . . mulieribus . . . quicumque ex ordine sacro . . . in -s habere praesumserit. **β** *in iuncturis (fere abund.):* EIGIL Sturm. 15 p. 148,17 -s omni tempore. THEGAN. Ludow. 20 p. 208,22 amodo et -s. DIPL. Loth. I. 84 ab hodierno die et -s. 130 p. 293,7 ab hac die et -s in futuro. DIPL. Karoli III. 32 p. 55,30 abhinc et -s. DIPL. Ludow. Inf. 14 a die praesenti omni -s tempore. 17 a die presente -s in perpetuum. CHART. episc. Wirz. I 366 p. 423,13 perpetualiter nunc -s. *saepius. v. et p.234,54.* **2** *praevalente respectu ordinis:* **a** *ordine continuo, perpetuo – nacheinander, der Reihe nach, in einem fort:* **α** *in univ.:* DIPL. Heinr. I. 21 ut tam ipse *(praesul)* quam sui -s successores . . . res firmiter possideant. ALFAN. premn. phys. 2,36 p. 32 si . . . acutus sonus et gravis -s (*PG 40,553*^{A} ἔπειτα) permutentur, . . . permutationem suscipit harmonia. *assidue – unablässig:* GODESC. SAXO theol. 3 p. 95,15 suppliciter . . . die noctuque -s obsecremus . . ., quo *eqs.* 22 p. 320,22 ipse Dominus . . . in . . . servitium suum me -s magis ac magis excitet. **β** *in locut.* et -s *sim. i. q. et sic ulterius, et cetera – und so weiter:* LEX Ribv. 10,2 in reliqua conpositione, unde Ribvarius XV solidos culpabilis iudicetur, regius . . . homo medietate conponat vel -s, quantumque culpa ascenderit. HROTSV. Sap. 3,18 quis numerus pariter par? :: qui potest in duo aequalia dividi, eiusque pars in duo aequalia, . . . ac -s per ordinem, donec in insecabilem incurrat unitatem. HERIG. reg. 2,4 sive decenus centenum, millenum et -s dividat, sive centenus millenum, decenum millenum, centenum millenum et -s. MATHEM. var. Bubnov p. 249,14 unus, duo, tres et -s. STATUT. ord. Teut. p. 93,3 illi duo *(fratres)* petent tercium, tres quartum, sic -s, donec *eqs. saepius.* **b** *autem, praeterea – aber, ferner, sodann:* CAPIT. part. Saxon. 8 si quis *eqs.*; si quis *eqs.*; si quis -s . . . non baptizatus se abscondere voluerit, morte moriatur; . . . si quis vero *eqs.* GODESC. SAXO gramm. 2 p. 456,11 duas . . . partes vide -s ne sub uno accentu pronunties, id est 'verum tamen', quod nihil est aliud quam 'sed tamen'.

deinde *vel multo rarius* **dein** *adv. script.* de inde: *p.235,26. metr.:* dēindĕ, dēinde: *l.38.44.50.55. saepe.* dĕīndĕ, dĕīnde: *l.61. p.235,39. adde* CARM. biblioth. 3,85. POETA SAXO 1,97. *al.* dēindĕ: *l.36.* dēin: CAND. FULD. Eigil. II 10,50. dĕīn: *l.38. adde* CARM. Sangall. I 5,17. 22. dēin, dēin: *l.65.67. adde* IOSEPH. SCOT. carm. 3,24 (MGPoet. I p. 152). *rhythm.:* deínde: *p.235,6.24. adde* EINH. (?) Marc. et Petr. II 64,1. *al.* deín: *l.59. de accentu: p.233,21.*

1 *praevalente respectu temporis i. q. exinde, tum, postea – darauf(hin), (so)dann, hierauf, danach:* **a** *solum ponitur:* **α** *in univ.:* ARBEO Corb. 15 p. 202,17 se in Altemaniam contulit; -e Germanorum peragrans termina *eqs.* ALCUIN. carm. 1,944 flammivomo e puteo quidam -e maligni daemones ascendunt. HYMN. Hraban. 10,5,3 prendunt *(sc. Christum)* . . ., tradunt pontifici -n tyranno. WALAHFR. Mamm. 21,14 tertia -e dies certo dum tempore surgit. RIMB. Anscar. 27 p. 58,8 -e cum dies placiti advenisset. RUOTG. Brun. 4 p. 5,12 -e ubi prima grammaticę artis rudimenta percepit. THANGM. Bernw. 17 p. 766,19 missam . . . peragit, -e populum alloquitur. *persaepe. abund.:* BONIF. epist. 63 p. 130,6 quando quis . . . presbiter . . . discedit a fide . . ., tum -e *eqs.* WALAHFR. Mamm. 1,18 -e parentum post mortem. RIMB. Anscar. 31 -e post haec. THANGM. Bernw. 38 -e rite omnibus peractis . . . illum *(Heinricum regem)* . . . unxerunt *Willegisus archiepiscopus et Bernwardus praesul. al.* **β** *posthac, porro – künftighin, weiterhin:* WALAHFR. carm. 5,46 ut, quia de Domini didicistis fidere donis, casuris haerere bonis non -e velitis. DIPL. Conr. II. 154 nos . . . mercatum . . ., sicut fuerat ante nostra tempora constitutum, in . . . episcopi eiusque successorum potestate -e esse concedimus. *abund.:* DIPL. Ludow. Germ. 165 -e nunc et deinceps omni tempore. **γ** *denique, tandem – schließlich, endlich:* WALAHFR. carm. 38,38 his -e peractum est consiliis, ut . . . regina . . . educta tenebris non sine honore foret. OTTO FRISING. gest. 2,18 p. 120,26 -e (denique C) tria . . . castra munita . . . expugnata cremantur. **δ** *continenter – nacheinander:* CARM. Aldh. 2,1 nuper -n labentibus binis brumae temporibus *eqs. (v. notam ed.).* **b** *correlative in enumeratione:* TIT. metr. I 1,6 primus eram cleri primo levita, -e iam . . . magno . . . ordine fungens. ARBEO Emm. 17 statim digitorum summitates commassent membratim *carnifices*; -e . . . oculos . . . eruerunt; -e abstracto nare utrosque aures. CARM. libr. I 8,1,10 incipe quam primum largas persolvere grates . . .; -n prostratus veniam deposce precatu. ALCUIN. carm. 6,26 inde paratum . . . tu *(sc. crux)* . . . sume . . . calamum, tu lux pia sanctaque; -n *eqs.* AGIUS epic. Hath. 167 occidat ergo prius, quo -e resurgere possit *corpus.* WIPO gest. 1 p. 12,14 primum . . .; -e . . .; ad extremum. ADAM gest. 3,34 p. 176,11 primo . . .; -n (-e *B.C*) . . .; postremo. *persaepe.* **2** *praevalente respectu ordinis i. q. deinceps, praeterea, item – dann (auch), ferner, desgleichen,*

[Antony]

darauf: **a** *solum ponitur:* LEX Baiuv. 1,3 de una saiga solus iuret; de duabus saigis vel III . . . cum uno sacramentale iuret; -e usque ad IIII tremisses cum III sacramentalibus iuret. GUNDR. ad Ermenr. (MGScript. XV p. 155,33) uno . . . serviamus Domino . . .; -n honoremus et sanctos Dei. RHYTHM. 114,1,2 annus solis continetur quatuor temporibus ac -e adimpletur duodecim mensibus. THIETM. chron. 2,30 cum processione episcoporum . . . -eque caeterorum ordine clericorum. *al. aliter, alioquin – sonst (noch):* TRAD. Frising. 1201a (a. 957/72) episcopus retradidit . . . curtiferum I . . . possidendum, vendendum, commutandum, relinquendum et -e, quicquid libuerit, faciendum. **b** *correlative in enumeratione (saepius i. q. secundo [loco] – zweitens, e. g. l.14):* ALDH. epist. 4 p. 483,4 primitus, ut *eqs.*; -e, ut *eqs.;* postremo, ut *eqs.* LEX Baiuv. 8,20 si avorsum fecerit, inprimis XII sold. cogatur exsolvere; -e ipse et posteri sui per singulos annos . . . singulum solidum solvant. EINH. Karol. 4 primo res gestas . . ., -e mores . . . eius, tum de regni administratione . . . narrando. HRABAN. epist. 40 p. 478,28 primum . . ., consequenter . . .; -e . . .; post haec. WIDUK. gest. 3,74 p. 150,22sqq. -e infirmos . . . visitavit . . .; -e pauperibus manum porrexit; -e hospites . . . cum omni largitate suscepit *Mahthilda. saepe.* **3** *praevalente respectu loci i. q. inde – von da, von dort:* **a** *proprie:* **α** *in univ.:* PAULIN. AQUIL. carm. 13,7,1 -e *(sc. Aquileia)* rursus . . . remeans athleta Christi *(i. Marcus)* . . . portabat . . . dyadema vertice ingressus urbem Romam. CHRONOGR. Corb. p. 62,14 de inde *(sc. ab orientali fenestra)* ad australes valvas templi accedunt *praedones. al. correlative in enumeratione:* CHART. Rhen. med. I 8 p. 11,1 (a. 720) de ipso vado indricto usque in Melina flumen, -e per Milina suso aqua usque *eqs.* DIPL. Karoli III. 32 p. 55,17 inde protendentibus *(finibus)* in montem de Calabiana . . ., inde vero in montem de Perito et inde in montem de Scaluga, -e autem per montem de Possesi *eqs.* CHART. Burgenl. I 143 p. 103,43sqq. (dipl.) meta incipit ab ortu solis . . ., inde vadit in montem . . ., -e montem ipsum ascendit . . ., abhinc pergit . . ., postea tendit . . ., -e currit *eqs. saepius in descriptione terminorum.* **β** *pone – dahinter, hinterher (usu abund.):* CAND. FULD. Eigil. II 17,7 praecesserat ordine claro pontificalis apex . . .; -e turba sacerdotum . . . post terga . . . consequitur. **γ** *de-intus – heraus:* PASS. Quint. 274 (MGPoet. IV p. 986) carcere quod clauso posset quis -e meare. **b** *translate i. q. ex eo – davon:* TRAD. Frising. 518 (a. 825) aliquid -e abstrahere. 540a ut . . . ipsi *(sc. traditores)* potestatem non haberent -e nihil vendere aut abstrahere. **4** *praevalente respectu causae i. q. ideo, itaque – daher, so . . . denn:* TRAD. Frising. 400a p. 341,40 (a. 818) ut . . . iubeat nos numerari in consortio beatorum *(sc. Christus)*, -e ordinationem atque offersionem facere visus sum. TRAD. Ratisb. 78 p. 72,9 utilis . . . inoleverat consuetudo . . ., commutandi videlicet quasdam res pro ambarum commoditate partium; -e complacuit fidelibus episcopi . . ., ut illum instigarent, ut . . . fecisset . . . commutationem (*sim.* 82 -e ista commutatio . . . peracta est). *compos.:* deinceps, *deinhinc.

***deinfimus,** -a, -um. *infimus, imus – (der) unterste:* FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 54,12 aquatice *(aves)* . . . nidificant . . . in cannetis paludum ⌞-is et in⌟ (de in *var. l.*) ceteris locis prope aquas.

***deinflo,** -are. *inflatione liberare – abschwellen lassen (medial.: l.60; partic. praes. usu subst.: l.63):* TRACT. de aegr. cur. p. 356,32 si quis . . . inflatus fuerit, partes inflatas succo coriandri fricet, et -bitur. BERNH. PROV. comm. 7,4 p. 296, 28sqq. pastinaca, que spiritualia lenit et -at, ad . . . testiculos multum transmittit ventositatem, unde valet ad coytum; . . . omnia pectus -ancia sunt testiculos inflancia. *cf.* *disinflo.

***deinhinc** *adv.* (dein *et* hinc) *ab hoc tempore, posthac – von jetzt an, künftig(hin):* DIPL. Conr. II. 104 ut . . . archiepiscopus suique successores liberam -c *(A)* habeant potestatem tenendi *(sc. forestum) eqs.* (*inde* 105 dehinc [*item* DIPL. Heinr. III. 246]).

deinotes, *deinotita, *deinotitus *v.* dino-.

deintegro, -are. *deminuere, imminuere – vermindern, zerstückeln:* CHART. Rhen. med. III 412 (c. 1230) rogatus est *miles* ab heredibus bonorum . . . partem tenentibus, ut bona sua . . . non -ret vel ab heredibus alienaret.

? ***deintentio,** -onis *f.* *accusatio, criminatio – Anklage, Beschuldigung: v. p.279,18.*

deinter (de inter) *praep. (cf.* de *p. 43,59) inter – zwischen, unter, inmitten (fere de separatione, expressius i. q. ex – aus . . . [heraus], weg von [e. g. l.14.17]; de loco: l.11):* **1** *c. acc.:* LEX Sal. Merov. 2,11 si quis porcellum -r (inter, deintra, de intro *var. l.*) porcos . . . f u r a v e r i t (LEX Alam. 65 capit. p. 49 [cod. 8] de inter iumentas. LEX Sal. Pipp. 38,1 -r [inter *rec. E*] porcus). CHRON. Fred. 4,78 p. 160,6 Wascones -r moncium rupes aegressi. HIST. Lang. Goth. 1 qui *(parentes)* -r mucrones spinarum odoramenta aeclesiarum inventi sunt. RADBERT. corp. Dom. prol. ad Warinum 8 a primaevo indefessus curavi te rapere -r (inter *var. l.*) undas (undis *var. l.*). **2** *c. abl.:* CHRON. Fred. 4,90 p. 167,15 Manaulfus . . . exiens -r citiris . . . adversus Bertharium priliandum. HIST. Lang. Goth. 1 asserunt antiqui parentes Langobardorum . . ., -r serpentibus parentes eorum breviati exissent.

deintro *v.* de *p. 43,70sq.*

deintus (de intus) *adv. et praep. (cf.* de *p. 44,2) script.* deti-: *l.37. rhythm.:* dé-: *l.24.* deín-: *l.35.*

1 *adv.:* **a** *(ab)intus, ab interiore parte – von drinnen, aus dem Inneren:* **α** *proprie:* CARM. Cantabr. A 42,9,2 respondit ille *(socius)* -s: 'Iohannes factus angelus *eqs.*' HEINR. LETT. chron. 28,6 p. 205,3 quicunque . . . de castro descendens de intus evadere poterant, in manus illorum, qui foris erant, incidebant. WILH. ANDR. chron. 51 ita quod aditus domus elemosinarie -s esset, qui prius deforis extiterat. ALBERT. M. sent. 3,30,4 p. 573b,44 ex parte apprehensivae -s, non deforis. CHRON. Salern. 68 p. 66,3 -s exiit foras *Rofrit. al.* **β** *translate i. q. ex animo, de corde – von Herzen, aus innerer Überzeugung:* CHRON. Salern. 55 p. 56,13 hoc . . . non -s, set aforis promebat *princeps.* **b** *intus, interius, intrinsecus – (dr)innen, im Inneren:* PS. HIPPOCR. sang. 16 quotiens rubor in facie apparet, totiens livor -s. RHYTHM. 3,44,3 sed -s nemo erat, qui responsum redderet. BOTAN. Sangall. 29,1 herba celedonia . . . inunguis ⌞deti-s oculis⌟ (*Ps. Apul. herb. 74 l. 5* -s). RECEPT. Bamb. 5 ad caliginem oculorum de felle leporis inunguis de intus oculos. EKKEH. IV. cas. 63 ille *(Engilbertus)* . . . loci sui provisor . . . disciplinam -s tenuit, protervam deforis servorum naturam frangens emendavit. FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 80,27 pectus est membrum . . . ab interiori parte . . . prominens in medio sui per longum exterius, -s autem concavum. *saepe. pendet* in *c. abl.:* ALEX. MIN. apoc. 10 p. 191,8 in sui cubiculo pectoris -s. **c** *intro – hinein:* BOTAN. Sangall. 18,2 de ius inunguis oculos et -s mittis. **2** *praep. c. abl. vel acc. i. q. intra – innerhalb:* LEX Sal. Merov. 7,11 si quis pomarium . . . -s curte aut delatus curte capulaverit. 41,21 si quis hominem ingenuum -s casa sua occiderit. CHRON. Salern. 183 patricius . . . -s palacium . . . manebat.

***deinvado,** -ere. *invadere, arripere – an sich reißen:* HUGO FLAV. chron. 1 p. 307,37 Iovinus et Sebastianus pari temeritate rem publicam -entes pari sorte perierunt.

***deinvenio,** -ire. *invenire, reperire – ausfindig machen:* FORM. Arvern. 5 ubicumque -ire potueritis, . . . me in vestro servitio faciatis revocare.

***deinus** *v.* *dinus. **deio** *v.* dego.

deipara, -ae *f. quae Deum partu edit – Gottesgebärerin (usu attrib.):* DIPL. Merov. III A 60 p. 177,45 (spur.) a -ae matris hoc monasterio possideri praedia ea omnia volo. ANNAL. Altah. a. 1044 p. 37,19 in templo -ae virginis, ubi erat congregatio principum.

[deirinum *v.* de et ilignus: COMPOS. Luc. G 2.]

deisco *v.* dehisco.

deitas, -atis *f.* *script.* diet-: *p.237,9. form. abl. sg.* -i: *p. 237,11.*

1 *proprie i. q. divinitas, natura, essentia divina – Göttlichkeit, göttliche Natur, Wesenheit:* **a** *de Deo christianorum:* **α** *spectat ad trinitatem eiusque personas:* HRABAN. carm. 39,9,5 Deum patrem . . ., -is principium. ERMENR. ad Grim. 32 p. 572,38sq. una in personis par tribus est -s, una trium -s, una est essentia ab uno. STEPH. V. epist. B 1 p. 355,31 trium perso-

narum una est -s natura, una substantia, una divinitas, una maiestas. THIETM. chron. 7 prol. 3 Deus trinus, in -e sed unus. CARM. imag. 18,8 hac ave *(i. aquila)* Iohannes Domini signat -em. DIPL. Conr. II. 200 p. 266,31 in nomine sanctae et individuae trinitatis patris et filii et spiritus sancti unius summae et incomprehensibilis -is. *saepe.* **β** *spectat ad duas naturas Christi:* LIBER diurn. 84 p. 100,10 duas . . . Christi naturas, id est -em et humanitatem (MARIAN. chron. a. Chr. 514 duas naturas, id est humanitatis et die-is. ALEX. MIN. apoc. 22 p. 504,12 ut in uno eodem Christo perfecta -s et vera credatur humanitas. *al.*). 85 p. 107,29 Iesum Christum . . . -i *(V,* -e *cett.)* quidem inpassibilem, passum autem carne. RANGER. carm. 53 aurum cum gemma -s cum carne videtur. ALEX. MIN. apoc. 8 p. 136,25 tamquam verbi -s (divinitas *var. l.*) ipsa se in carnem animamque verterit. ALBERT. M. sent. 3,21,1capit. utrum -s separata fuit a corpore *(sc. Christi)* in triduo *(sc. mortis). al.* **b** *de dis paganorum:* CARM. anon. 1,67 (SBMünch. 1873/III. p. 697; s. XII.) vos *(sc. sanctimoniales)* notat . . . gens sacra dearum; nos *(sc. clericos)* ratione pari divum -e notari credimus. 1,162 est, quod in illorum discas -e deorum. *adde:* HELM. chron. 6 p. 17,4 solo nomine sancti Viti gloriantur *Rani*, cui etiam templum . . . amplissimo cultu dedicaverunt illi primatum -is specialiter attribuentes. **2** *meton. i. q. deus – Gott, Gottheit:* **a** *de Deo christianorum:* **α** *in univ.:* CONC. Merov. p. 166,23 legitimo obsecundationis parere . . . offitio -is. GODESC. SAXO theol. 9 p. 208,11 dicitur -s et divinitas pro Deo. HEIRIC. Germ. I 6,103 praesul . . . membra solo sternit, -em cernuus orat. NOTKER. BALB. gest. 1,1 p. 1,8 cum . . . verę -is cultura teperet. METELL. exp. Hieros. 4,993 ut non ingrati victores sint -i. CARM. Bur. 170,1,4 me . . . traxit cura insignite virginis, in cuius figura laboravit -s et mater natura. CHART. Babenb. 166 p. 218,17 perpetuam -is propiciationem promereri. *saepe.* **β** *spectat ad Deum trinum et unum:* CHART. Stab. 19 p. 54,4 (a. 748) in nomine -is sancte trinitatis. ERMENR. Sval. hymn. 5,1 sancta una trinitas equalisque -s, dispone famulis, tibi quod placet, tuis. GODESC. SAXO fragm. p. 22,28 agia trias . . ., sicut una essentialiter atque naturaliter, sic . . . est personaliter trina -s. DIPL. Ludow. Inf. 68 p. 202,14 in nomine sancte et individue trinitatis uniceque -is ac immense maiestatis cooperante clemencia Ludewicus rex. CARM. Cantabr. A 8,3b,5 una quo -s ac veneranda trinitas in corde crescat nostro. *saepe. adde:* ANSELM. HAV. dial. 2,9 p. 1177D cum dicitur pater Deus, filius Deus, spiritus sanctus Deus, nemo ibi existimet esse τρίθειαν, id est tres -es vel triplicem -em. **γ** *spectat ad Christum:* LIBER diurn. 29 per sedem, quam regitis *(sc. apostolicus)* -is *(om. H,* divinitatis *G)* sorte vicarii. DONIZO Mathild. 2,114 benedixit *papa* eum *(regem)*, pacem tribuit, sibi demum missam cantavit corpus dedit et -is (*cf.* LAMB. HERSF. annal. a. 1077 p. 295,9 preferens . . . manu corpus dominicum). **b** *de dis paganorum:* MILO carm. 1,6,4,58 idola credebat *gens* numen -is habere.

deiudico *v.* diiudico.

***deividus,** -a, -um. (deus *et* videre) *Deum videns, Dei videndi potens – Gott sehend, fähig Gott zu sehen:* **1** *adi.:* ALBOIN. incont. 2 p. 12,1 ad hoc *(sc. licitum coniugium clericorum)* . . . tendit theologus Gregorius; hoc etiam probat ipse, etsi luscus, -us Pafnutius. ALBERT. M. eccl. hier. 5 p. 123,51 'primorum -um (dividuum, dividum *var. l.*)', id est -orum (dividuorum, divinorum *var. l.*), 'est', id est, ad eos pertinet, 'ostendere copiose secundis' . . . Dei magnalia. *ibid. al.* **2** *subst.:* **a** *masc.:* ALBERT. M. cael. hier. 7 p. 100,16 '-um', idest limpide videntem Deum per munus gratiae superadditum. summ. theol. II 10,39,1,1,2,2 p. 437b,41 specialiter et proprie dicuntur Cherubin -i. **b** *neutr.* (*loci spectant ad PG 3,205*C τὸ . . . θεοπτικόν): ALBERT. M. summ. creat. I 4,38,2 p. 552b,24 'cognoscibile eorum *(Cherubim)* et -um et altissimae luminum dationis acceptivum' *eqs.* cael. hier. 7 p. 99,57 non dicitur a visione communi omnibus '-um', sed a cognitione in Deo pertinentium ad dispositionem hierarchicam. *ibid. al. v. et l.58.*

***deivirilis,** -e. *divinus idemque humanus – gottmenschlich:* ALBERT. M. incarn. 36 p. 207,76 Dionysius loquitur de theandrica, idest -i (*cf. PG 3,1072*C θεανδρικήν), actione et dicit hanc esse Christi, secundum quod est una persona in duabus naturis.

deiungo, -iunxi (-ncxi), -ere. *firmiter iungere – innig verbinden:* BENED. ANDR. chron. p. 111,17 adeo . . . Adefonsum Galatie atque Astrucie reges sibi societatem -cxit (devinxit EINH. Karol. 16 p. 19,4), ut *eqs.*

deiuro *v.* deiero.

***deiusso** *adv. (cf. p. 43,25)* (de deorsum; *cf. ital.* giuso) *deorsum, infra – unten:* CHRON. Salern. 136 monasterium . . . dirructum . . . ceptum est rehedificari -o (iuso ERCHEMB. CAS. hist. 61) anni DCCCLXXXVI mense Aug.

***deiuvo,** -are. *(ad)iuvare – unterstützen, zu Hilfe kommen:* FRID. II. IMP. art. ven. 4 p. 113,25 quando iactatur *falco* inter multas grues et ipse capiet aliquam, quam alie -bunt, et ledent falconem *eqs.*

***deizo,** -are. *(a* deus *per analogiam ad* patrizare *formatum, ut vid.) Deum imitari, similiter ac Deus agere – Gott nachahmen, wie Gott handeln:* RUODLIEB IV 146 nonne -are nobis merito videare indulgens sponte peccantibus absque petente.

dekanus *v.* decanus. ***dekora** *v.* *decora.

1. delabo *v.* delabor. **2. delabo** *v.* delavo.

delabor *et* **dilabor,** -lapsus sum, -i. *form.: act.: l.29.38.49. 60. coniug. I.: l.38.p.239,11.14. partic. perf. usu adi.: l.49. 51.56; usu subst.: l.43. confunditur c.* delatare, dilatare: *p. 239,4.*

1 *deorsum labi, decidere, devenire – herabgleiten, -schweben, -fallen, -kommen:* **a** *proprie:* **α** *in univ.:* BONIF. carm. app. 8,6,1 nubibus e tetris vidi di-ere quandam *(de nive).* EINH. Karol. 32 p. 36,19 repente de-sam caelitus . . . facem (*sim.* POETA SAXO 5,619 cernitur a cunctis subito de-sa ruisse de cęlo species sideris ignivomi). HROTSV. Mar. 512 angelus astrigera di-sus . . . ab aula. ALFAN. premn. phys. 41,14 p. 133 quidam ex ipsis *(angelis)*, qui ‹de-si ad inferiora› (*PG 40,777*A ῥέψαντες πρὸς τὰ κάτω) terrenorum cupiditatem habuerunt. *al.* **β** *de liquoribus i. q. defluere – herabfließen:* VITA Eucher. 13 (MGMer. VII p. 52,27) coepit . . . liquor *(sc. olei e vase)* . . . in pavimento rivolus di-ere (de-ere, de-are *var. l.*). *influere – münden:* DIPL. Otton. II. 278 p. 324,4 ubi Trepus *(sc. rivus)* di-itur in albeum Aufidi. **b** *in imag. vel translate:* **α** *oriri, originem trahere – (ab)stammen:* BENZO ad Heinr. IV. 4,38 (9) p. 418,3 gentem de-sam ab aethere. **β** *deficere – (zurück)fallen:* TIT. metr. IV 15 spe trahe di-sos pungeque tardigrados *(sc. episcopus baculo).* **γ** *declinare, descendere – sinken, hinabsteigen:* HERM. IUD. conv. 10 p. 101,9 quomodo . . ., miser Iuda, . . . tam facile a bono proposito ad tantum perditionis baratrum di-sus es? **2** *(col)labi, resolvi – ver-, zerfallen:* **a** *proprie:* **α** *in univ.:* BREV. NOTIT. p. A3,5 multas constructiones antiquas atque di-sas. GLOSS. I 110,19 St.-S. de-unt cascritant. VITA Rup. 6 quae *(habitacula)* tunc temporis omnia di-sa et silvis fuerant obtecta (*inde* LIBELL. de conv. Baiuv. 1 p. 94,10). DIPL. Otton. II. 14 antiquam cappellam, quam olim . . . Hludovuicus imperator construxerat . . . et modo di-sa est atque distructa *eqs.* CARM. Cantabr. A 25,3,2 quod fusca sum *(sc. Ecclesia; cf. Vulg. cant. 1,5)*, non despice *(sc. archiepiscopus)*, di-sa vel lateribus. *corruere – einstürzen:* EUPOLEMIUS 2,402 diuturno di-ens evo . . . petit infima turris. **β** *diffluere – zerrinnen, zerfließen (per compar.):* CHART. Carinth. V 80 p. 56,40 (a. 1271) quoniam . . . omnes morimur et ad instar aque di-imus. **γ** *amitti – verlorengehen:* ADAM gest. 3,42 p. 185,3 castra ducis et archiepiscopi direpta, magnus ecclesiae tesaurus ibi di-sus est. **δ** *tabescere – verwesen:* LAMB. LEOD. Matth. IV 35 quaedam anicula . . . <post> unum digitum manus putrescentem ac di-sum alium recepit. **b** *translate:* **α** *deminui, pessum ire – in Verfall geraten, herunterkommen, zugrunde gehen:* HUGO FLAV. chron. 2 p. 483,56 qua *(fame)* populo di-ente et in mortem ruente. DIPL. Frid. I. 57 abbatiam . . . tam in temporalibus quam in spiritualibus di-sam. CHART. Heinr. Leon. 111 cenobium . . . rebus et religione di-sum. **β** *tolli, irritum fieri – außer Kraft gesetzt werden, unwirksam werden:* TRAD. Teg. 318a (a. 1163/73) ne id facile negligentia cuiuslibet dissolvi vel di-i possit. DIPL.

[Antony]

Frid. I. 855 p. 86,10 quoniam ... eadem collatio nostra esse impedita perpenditur et in dampnum episcopi et ecclesie di-sa. **3** *elabi, (ef)fugere – entweichen, -fliehen:* **a** *proprie:* CHRON. Fred. 3,85 fuga delatabetur (dilatabitur, de-itur *[sic Greg. Tur. Franc. 6,1] var. l.*) Mummolus patricius regno Gunthramni. **b** *translate i. q. effluere, evanescere, absumi – entschwinden, vergehen:* VITA Bonif. III 8 hiberno iam tempore di-so. DIPL. Frid. I. 524 quoniam ea, que in hac vita geruntur, ... a mentibus hominum facillime di-untur. 755 p. 306,21 ne donaciones facte ... per longam temporis successionem ab humana memoria de-antur (de-entur *D*). CHART. Hall. 244 ne ea, que geruntur in tempore, simul cum tempore de-antur. *al. in formulis chartarum. in formula depravata:* CHART. Sangall. A 918 (a. 1252) de-antur a memoria, que cum tempore di-untur; gesta hominum scripture testimonio confirmantur. **4** *deferri – zu-, hingetragen werden:* WANDALB. mens. 260 cervos ... spiculis configere ..., cum canibus noto de-sa est aura favore. *iactari – geschleudert werden, schlingern:* CONR. BRUNW. Wolfh. 30 p. 192,3 navis huc illucque di-itur undis. **5** *relaxari, solvi – sich loslösen, loskommen:* UFFING. Ida 2,4 ⌊impressus alieno loco⌋ *(i. ad posteriora resupinatus)* pes paulatim videbatur di-i, ossis quoque diutina ligatura laxatur.

delaboro, -atum, -are. *(ex)colere – bearbeiten, bestellen:* DIPL. Karoli III. 37 quasdam res <cum> massariciis ..., unum videlicet, qui regere videtur per Maurinum, et alterum per Gaibertum ..., sicuti ab ipsis detentis et -ti fuerunt. DIPL. Heinr. III. 12 p. 16,11 homines atrahere et colocare super ... ecclesie terras ad comanendum et -andum.

delacero *v.* dilacero. **delago** *v.* 1. delego.

delambo, -ere. *lambere, lambendo attingere – belecken:* **1** *proprie i. q. comedere, consumere – auffressen, verzehren:* IONAS BOB. Columb. 1,27 p. 216,5 coepit ... necessarius -ere cibos ac passim poma ore detrahere *ursus* (*inde* VITA Magni Fauc. I 3 p. 108,12). **2** *in imag.:* **a** *corripere – erfassen:* RATHER. epist. 7 p. 41,33 qui *(ignis)* modicas -ens paleas ... comburit saepe civitates maximas. **b** *alluere – bespülen:* LIGURINUS 7,32 quam *(Cremonam)* Padus effusis -it molliter undis.

***delamino,** -avi, -are. (de *et* lamina) *decrustare, tegimento (pretioso) privare – des (kostbaren) Überzuges berauben:* ANNAL. August. I a. 1084 p. 131,5 Wigaldus ornamenta ecclesiastica ... comminuit, altaris sanctae Mariae tabulam -vit.

delanio *v.* dilanio. ***delapidatio, delapido** *v.* dil-.

***delapsio,** -onis *f.* (delabi) *casus – das Herabfallen:* ANNAL. Quedl. a. 998 p. 74,52 duo lapides igniti ex tonitru ceciderunt ...; quorum inusitata -o dirum omni populo exitium minando portendit.

delargior *v.* dilargior.

delasso *et* **dilasso,** -atum, -are. *defatigare – erschöpfen, ermatten:* IOH. METT. Ioh. 46 multo opere de-tus. CONSTANT. AFRIC. theor. 5,107 p. 25a^{r} nunquam ... aliquis inde *(sc. ex phlebotomia)* ita di-atur (de- *ed. Basil.*), sicut in triplicato vel quadriplicato coitu.

delatabetur *v.* delabor. **delatatio** *v.* dilatatio.

delaterium *v.* elaterium.

delatio (-cio), -onis *f. script.:* dil-: *l.66.70.p.240,21.23.31.34.* -act-: *l.66.*

1 *strictius i. q. indicium – Anzeige:* **a** *publ., iur., canon. i. q. denuntiatio, criminatio, accusatio – Denunziation, Anklage, Beschuldigung (plerumque de calumniatione):* EPIST. Mog. 23 p. 359,26 quia ... ex -e anathematizatae Imme apostolicus mihi *(sc. Ariboni archiepiscopo)* interdixit ornatus primos dignitatis meae. CONST. Melf. 1,24 quecumque *(mulier)* ... de tali *(sc. violentiae passae)* fuerit falsa -e convicta. 1,52,1 nullis -um (-bus, dilact-bus *var. l.*) seu accusationum sollempnitatibus expectatis. CONST. imp. II 213,6 pro fide -is sue centum libras imperialium sibi *(sc. accusatori)* decrevimus tribuendas. ACTA imp. Winkelm. I 988^{II} p. 737,13 ⌊delatore non probante -cionem⌋ (de livore non probantis di-em *b*) *eqs.* CHART. Pruss. II 65 p. 61,35 pater sancte, -ciones huiusmodi *(sc. confictas)* frivolas habeatis. *saepe. v. et p.240,58.* **b** *usu communi i. q. fama, nuntius, relatio – Nachricht, Botschaft, Bericht:* LEO MARS. chron. 2,48 capit. p. 160 (rec. II, codd. D. M) relationes (-es *S*) de corpore Benedicti. COSMAS chron. 2,28 p. 123,18 ut cognovit *(sc. miles Gebehardi episcopi)*, quod adversus presulem Gebehardum ageret legationem *(sc. missus ad apostolicum)*, non tulit hanc deferri contra dominum suum -em (deliberationem *var. l.*). CHRON. reg. cont. I a. 1187 p. 136,19 dum ad eum *(imperatorem)* -o cucurrisset de tumultuatione ... ipsorum *(Coloniensium). c. sensu proditionis:* ALBERT. AQUENS. hist. 3,60 p. 380^{G} sceleratae conspirationis -o pervenit in castra catholicorum virorum. **2** *latius:* **a** *proprie:* **α** *advectio, apportatio – das Hinbringen, Transport, Zufuhr:* ALBERT. M. pol. 7,4^{d} p. 657^{a},25 'ad -es (*p. 1327^{a},8* παραπομπάς) fructuum, qui nascuntur', supple, oportet esse locatam civitatem, maxime scilicet frumenti, vini. animal. quaest. 3,4 p. 125,82 arteriae sunt propter -em vitae et caloris naturalis. 3,6 p. 127,46 nervus non ponitur nisi propter -em sensus. **β** *portatio – das Tragen, Mitführen (sensu pass.: l.23):* ACTA imp. Winkelm. I 780 (a. 1231) quod *(lucrum)* proveniet de -cione armorum iuxta editum noviter statutum factum contra delatores armorum. CONST. Melf. 1,12 per solam -em (di- *var. l.*) eorum *(armorum)*. FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 221,9 falconarius volens assuefacere falconem ad -em (di- *var. l.*) super equum. **γ** *elatio, mors – Beerdigung, Tod:* DIPL. Loth. I. 23 p. 95,7 occasione accepta ex -e fratris sui *(sc. Irmingardis)* puerili eligantia delati. **δ** *?defluxio – ?Durchfall:* AESCULAPIUS 34 p. 52,42 feruntur *(sc. splenetici)* ... cum -e (*Gariopont. pass. 3,2* delectatione) ventris et nausea, inflationibus. **b** *translate:* **α** *mandatum – Auftrag:* DIPL. Otton. II. 15 p. 23,19 (interp. s. X.$^{ex.}$) quantumcumque ... ibi emeliorare potuerint *monachi* iuxta quod di-cio ipsius abbatis decreverit (*inde* DIPL. Heinr. II. 35 p. 40,16). **β** *collatio, traditio – Übereignung, Schenkung(sakt):* CHART. Friburg. 129 p. 109,27 (a. 1252) fratribus ... dedimus aream ... ea di-e et eo iure, quo antecessores eorum ... aream ... possiderunt.

2. delatio *v.* 1. dilatio. **delatisco** *v.* delitesco.

***delativus,** -a, -um. *deferens – hinleitend, -führend, transportierend:* **1** *adi.:* ALBERT. M. animal. quaest. 3,3 p. 125,49 vena est contentiva at -a sanguinis. 13,9 p. 243,13 arteriae sunt -ae spiritus et caloris. **2** *subst. neutr.:* ALBERT. M. animal. quaest. 1,17 p. 92,52 tertio modo est *tactus* in aliquo tamquam in -o virtutis tactivae, et sic est in nervis. 16,7 p. 279,7 istius ... influentiae *(sc. a principalibus partibus in posteriores)* oportet esse aliquid -um.

delator, -oris *m. script.:* dil-: *l.51.59.p.241,1. adde* LEG. Wisig. 7,1,3 *(var. l.).* 7,1,4 *(var. l.).* -ad(or): *l.51.*

1 *strictius i. qui indicat, denuntiat, prodit – einer der angibt, anzeigt, preisgibt:* **a** *criminator, accusator – Denunziant, Ankläger, Beschuldiger (plerumque de calumniatore, auctore criminis falsi):* **α** *publ., iur., canon.:* LEX Sal. Merov. 30,7 si quis alterum -em (di-, -dore *var. l.;* LEX Sal. Karol. gloss. K 46.79: id est lidengarium) ... clamaverit et non potuerit adprobare. CAPIT. Bened. 3,177 -es dicuntur, qui aut facultates prodiderint alienas aut caput inpetunt alienum; qui si convicti fuerint, continuo strangulentur *eqs.* EPIST. Ratisb. 6 p. 288,24 nullum -em ecclesia ammittit. CONST. Melf. 1,53,2 p. 215,16sq. exprimendum est -is nomen, et omnes sollempnitates servande sunt, que ... nostris constitutionibus super delationibus et -bus (di- *corr. ex* dilationibus *P1*) editis continentur. 1,86 ad denuntiationes fidelium -um ... inquisitiones ... facere. *al. v. et p.239,69. impugnator, improbator – Anfechter:* CONST. Melf. 3,66 testamentorum publicorum -r (deletor, relator *var. l.*), celator, perversor eadem pena tenetur. **β** *usu communi:* MIRAC. Ved. 9 (MGScript. XV p. 401,46; c. s. X.) Teutbaldus, -r fratrum, auctor tot querelarum. EGBERT. fec. rat. 1,544 -e Doech fit mox homicida Saul rex *(spectat ad Vulg. I reg. 22,9sqq.).* VITA Serv. 34 p. 106,12 militem ... -bus suis ... supplicia ... minitantem. CARM. de Frid. I. imp. 2617 -es veniunt ... multa Placentine recitantes crimina gentis. ARNOLD. LUB. Greg. 3,12,2 forte -r aliquis nostre quietis invidus hec finxit mendacissimus. *al. de diabolo (cf. ThLL. V/1. p. 416,71sqq.):* FORM. Senon. II add. 4,18 psallat de trapa ut lin-

guaris di-r. AMARC. serm. 3,594 superbus donec siderea ⌞fratrum -r⌟ *(cf. Vulg. apoc. 12,10* accusator fratrum) ab aula concidit. **b** *proditor – Verräter:* EBERW. Symeon. 10 cum ... Babylonem venisset, a portariis tenetur et quasi ignotus et p a t r i a e -r ... calumniatur (VITA Otton. Bamb. III 2,5; *cf. Vulg. II Macc. 4,1*). INVENT. Matth. 3 p. 455[A] qui *(Trevericae ecclesiae non satis fideles)* ... ad gratiam regis adulantes ... ecclesiae thesauri *(i. reliquiarum)* -es effecti aperiunt, quid ... cognoverint. **c** *insidiator, appetitor – einer der nachstellt, trachtet (nach):* ANNAL. Rod. a. 1109 p. 695,35 captus est Sigefridus a rege quasi -r illius vitae. **d** *revelator – Offenbarer (per prosop.):* OTLOH. quaest. 34 p. 103[C] numerus ... cum maximus sit divinae scientiae -r insinuans nobis per se, quomodo Deus cuncta sub ... ordine certo habeat. **2** *latius:* **a** *proprie:* **α** *qui defert, perlator – Überbringer:* OTLOH. Bonif. 1,4 p. 120,10 quis potissimum huius legationis -r (nuntium WILLIB. Bonif. 4 p. 14,5) esse potuisset. BENZO ad Heinr. IV. 1,17 (35) imperialium legationum non improvidus -r. **β** *qui fert, portator – einer der trägt, mitführt, Träger:* TRANSL. Eug. Tolet. 6 quoadusque eiusdem -r martyris *(i. Gerardus)* ad eumdem remearet locum. HIST. Walc. 24 p. 516,19 dum ... a -bus deponeretur *(sc. corpus beati Eloquii)* ..., et ... iterum ... onus portitores temptarent resumere. 60. CONST. Melf. 1,11 quam *(poenam)* contra -es a r m o r u m ... edidimus (1,12. 1,53,2 p. 214,11. *v. et p.240,20*). *usu attrib.:* ALBERT. M. cael. 2,3,10 p. 165,3 sonat *navis* ..., quando velocius incitatur remis quam '-r' fluvius 'portet' eam. **γ** *qui abducit, raptor – Entführer:* WOLFHER. Godeh. I 34 eas *(sc. nonnas ablatas)* cum ipsis suis -bus post ternas revocationis inducias anathematis collateratione colligavit. **b** *translate i. q. traditor – Überlieferer:* EPIST. Worm. I 34 p. 64,9 quoniam iuvenis deliquit et non prudentia roboratus, et humanum erat, ut ait antiquitatis -r, talibus veniam tribui *(v. notam ed.)*.

delatorius, -a, -um. *denuntians, calumniosus – denunzierend, verleumderisch:* EPIST. Ratisb. 6 p. 286,3 prurientes aures -is adulatorum verbis aperire.

***delatrix,** -icis *f.* **1** *quae fert, portatrix – eine die trägt, Trägerin:* WOLFHARD. Waldb. 2,3 p. 210,28 sinus ..., quod acceperat, fideliter conservatum reddidisse -r teste pandebat. *usu attrib.:* ALBERT. M. cael. 2,3,10 p. 165,7 non separatur *navis* a -e aqua et ideo non sonat. **2** *quae denuntiat, delatoria est – eine die denunziert, verleumderisch ist (usu attrib.):* RUD. TRUD. gest. 2,5 recitantur sub omnium audientia -es litterae ..., asscribuntur illis et illis de nostris ... criminationum infamissimae notae.

delatro, -avi, -are. *script.* dil-: *l.56.58.* **1** *intrans. i. q. latrare, gannire – bellen, kläffen (c. sensu increpandi: l.48):* BENZO ad Heinr. IV. 5,9 -ante fratre Benzone repetunt ovile fidei *coadelphi.* 6,2 p. 528,2 contra Deum, contra regem -ando. GESTA Rom. eccl. VIII 3 p. 411,19 doctores orthodoxi, contra quos spiritu avaritiae -ans (declarans 2), Turbane, os tuum posuisti in coelum. *al.* **2** *trans. i. q. (latrando, eiulando) edere, proferre – (bellend, kläffend, winselnd) vorbringen, äußern:* RATHER. epist. 16 p. 75,21 haec dum inconsultius, utpote inutiliter garriens -rem. IOH. CANAP. Adalb. A 19 p. 30,11 haec dum furens Sclavus contra episcopum di-vit (-ret, -vit *var. l.*). MIRAC. Waldb. (MG Script. XV p. 764,31) si quid imperite di-vi, sub tuam *(sc. Adalboldi episcopi)* correctionem ... conferre decrevi. GERHOH. tract. p. 70,23 si, ut Bononus haereticus -vit, Christus Dei patris adoptivus et non naturalis filius exstitit *eqs. al.*

delatura *et* **dilatura,** -ae *f.* *script.* dilt-: *p.242,3. abbrev.: p.242,1sqq. persaepe.*

1 *delatio, denuntiatio, criminatio – Anzeige, Anklage, Beschuldigung:* GLOSS. I 561,32 St.-S. de-am meldunga (*item* 576,8). 585,58 de-am anaprungani. 587,30 de-a melda. PONTIF. Rom.-Germ. 136,13 p. 238,34 prodidisti aliquam rem per iniustam de-am? CHART. Sangall. A 820 qui *(extraneus homo)* oculte sibi pactum fieri peciit de precio duarum librarum pro de-a, ut hec *(sc. ad furtum pertinentia)* patefaceret. **2** *?pretium pro delatione criminis solutum – ?Anzeigelohn (de signif. apud viros doctos in controversia posita v. HRG I. p. 673):* LEX Sal. Merov. 2,2 excepto capitale et di-a (de-, del. *var. l.;* 2,5 di-a [de-, dil. *var. l.*]. LEX Sal. Pipp. 2,2 di-a [de-, dl., dil. *var. l.*]. 2,5 di-a [del., d., dl., dil., dilt<ur>a *var. l.*]. 7,1 di-a [dela., dil., dl. *var. l.*]. CAPIT. reg. Franc. 142,2 de-a. *persaepe*). 65[fit.] de de-a. *al.* LEX Ribv. 18 si quis hominem ... incenderit, sexcentos solid. culpabilis iudicetur, et insuper damno et di-a restituat *(sim.* 19,1 capitale et di-a [di-am, de-am *var. l.*]. *ibid. saepius. cf. comm. ed. p. 140sq.).* LEX Thuring. 34 de-am solidos VII et in freda totidem (*sc. componat; sim.* 35). **3** *per pravam interpr. i. q. elatio, exsequiae – Begräbnis(feier):* GLOSS. I 562,47 St.-S. propter de-am durc huzlettida *(spectat ad Vet. Lat. Sirach 38,17).*

delatus *praep.* *extra – außerhalb:* LEX Sal. Merov. 7,11 si quis pomarium ... deintus curte aut ⌞-s curte⌟ (latus curte *H 10*, extra clausuram LEX Sal. Karol.) capulaverit.

***delavatus,** -a, -um. *illotus – ungewaschen:* CONC. Karol. B II p. 99,23 solemus de ... itineribus reverti ... detonsi et -i.

delavo (-abo), -are. *script.* -lub(o): *l.20. t. t. techn. i. q. elavare, lavando purgare – auswaschen, durch Waschen reinigen:* COMPOS. Luc. C 21 tolle ... ex eadem arenam et -labas (-lubas *cod.;* -a MAPPAE CLAVIC. 227) propter pulberem et dimittis decolare. R 18. T 20 tolle, -labas (et lava MAPPAE CLAVIC. 126). β 12 mittis *(sc. plumbum)* in gabata lignea et -labas (-as MAPPAE CLAVIC. 149). MAPPAE CLAVIC. 174 -a vermiculum ... et iterum tere coctum et -a in urina cacabi.

delebilis, -e. *corruptibilis, exstinguibilis – zerstörbar, auslöschbar:* ALBERT. M. praedicam. 5,2 p. 246[b],21 de facili -e est, quod ad perfectum non est acceptum. euch. 6,1,1 p. 353[a],17 ut esset signum dilectionis nulla umquam oblivione -is.

***delebilitas,** -atis *f.* *corruptibilitas – Zerstörbarkeit:* ALBERT. M. probl. det. 31 quod dicit propheta *(Vulg. Ier. 17,13)*, dicit propter citissimam -em, qua delebuntur, qui in terra scribuntur. *Antony*

delectabilis (dil-), -e. *abl. pl.* -iis: *p.243,27.* **I** *adi.:* **A** *gaudia, delicias praebens, laetificus, iucundus, delectans, commodus – Freude bereitend, angenehm, erfreulich, gefällig:* **1** *gener.:* **a** *corpor.:* **α** *in univ.:* ALDH. virg. I 7 p. 234,13 ut humanis faucibus ... omne, quicquid iocundum ac -e sentitur, mellitae dulcedinis gustum ... praecellit, ita divina maiestas *eqs.* HUGEB. Willib. 4 p. 92,24 rogabat, ut ... -es atque optabiles civitatis Hierusalem moenias ... speculare ... poterit. FRID. II. IMP. art. ven. 6 p. 189,18 cum predantur *falcones* aves magis -es sibi. ALBERT. M. animal. 5,56 cum castratus fuerit *hircus* trimus ... tunc est caro eius -is. *al.* **β** *pretiosus, carus – wertvoll, kostbar:* VITA Liutb. 25 vascula ..., quae sibi prius valde -ia videbantur. *al. adde:* TRANSL. sang. Dom. in Aug. 9 unus de clavis, qui -es Christi articulos configebant. **γ** *decorus, venustus – anmutig, reizend, entzückend:* HUGEB. Willib. 1 p. 88,13 cum ille ... amabilis atque di-is ... ad triennium usque pervenit. ARBEO Corb. 16 p. 205,22 is, qui missus fuerat, Iberum *(sc. equum)* quendam di-em viri Dei conspiciens *eqs.* CARM. Bur. 168,4,2 collaudate meam pudicam, -em, amabilem *(sc. puellam).* **δ** *amoenus – schön (gelegen):* ARBEO Corb. 18 p. 208,3 est ... di-is callis. 25 locum (WETT. Gall. 13. *al.*). BRUNO QUERF. fratr. 7 p. 43,12 terram (OTTO FRISING. gest. 1,32 p. 50,11). **b** *incorpor.:* **α** *in univ.:* DIPL. Karlom. (I.) 51 p. 71,13 animos illorum, quos nunc in nostrum habemus dominium -em atque amabilem. CAND. FULD. Eigil. I 20 nec erat, qui perturbaret monasterium in tam -i concordia roboratum. HRABAN. epist. 52 cupienti mihi ... aliquid scribere, quod -e foret *eqs.* GERH. AUGUST. Udalr. 1,16 l. 40 audito -i nuntio. BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 303,31 lectio, quae fuerit ... cibus et -is animae refectio. BERTH. RATISB. serm. 10 p. 57,7 respondeo ... primum *eqs.*; secundo ad breve tempus est tolerabile *exercitium* ..., quarto -e, quinto superdelectabile, sexto *eqs. al.* **2** *natur.:* URSO gloss. 24 p. 51,24sqq. cum aliquae -ia sensu percipiamus ..., ad concipiendos effectus -es rei sensae ... movemur. RICHARD. ANGL. anat. I 164 in quibus *(carunculis narium)* aer fumosus receptus quandam naribus et spititui infert passionem -em vel odorabilem. ALBERT. M. veget. 2,134 cum sit ... ad fumum redactum *humidum*, erit aromaticum -em habens odorem. ani-

mal. 1,423 humet . . . haec pellis aliquantulum, ut mollior et -ior sit sonus in ea *(canna vocis).* **3** *philos.:* ALBERT. M. eth. I 1,48 p. 49,5 et 'sic ipsae operationes' sunt 'secundum se -es (*p. 1099a,14* ἡδεῖαι)'. II 1,6,15 p. 102b,11 vita felicium, in quantum felices sunt, secundum se ipsam est -is (*p. 1099a,7* ἡδύς). metaph. 11,2,11capit. quod primo motori et aliis motoribus caelorum motus sui sunt -issimi. 11,2,11 p. 497,40 quod unicuique finis connaturalis et proprius est -issimus et dulcissimus. *al.* **4** *mus.:* ANON. ton. Schneider p. 109,12 quartus *(tonus)* describitur blandus et garrulus . . .; quintus modestus et -is, qui tristes et anxios letificat. ANON. IV mus. 6 p. 83,21 diversitas altera secundae triplicitatis est . . ., quando una pars procedit secundum modum discantus . . . et hoc per modum -em tempore debito tarde procedendo. p. 83,26 tertia diversitas <secundae> triplicitatis est, quando in principio habet punctum -em sive placentem. **5** *medic. i. q. salutaris, recreans – heilsam, erquickend:* ANTIDOT. Bamb. 15 hoc antidotum . . . ad capitis dolore patientibus convenit et maniacis . . . iubat et . . . somnum -e *(sc. inducit).* **B** *gaudiis, deliciis fruens – sich (er)freuend:* **1** *gener.:* GLOSS. psalt. Lunaelac. 136,2 salix lignum est infructuosum et aquis -e *(cf. notam ed.).* **2** *medic. i. q. sensibilis, excitabilis – empfindlich, leicht erregbar, reizbar (cf. p. 245,37):* TRACT. de caus. mul. 25 capit. p. 10 si decursio aquata de loca -e est. 53 capit. p. 11 si mulier ⌜in loca di-ia aut intestinis maioris lumbrici late nascuntur⌟ (*cf.* 51 p. 38,3 intra vulva *eqs.*). 69 p. 45,4sq. si foris ex loca -ia exeat os matricis vel pocius est de loco suo aut ex locis di-iis *eqs.* 76 capit. p. 12 si matrice dura est et omnia loca di-ia sunt. 76 si matrice dura est et alta loca di-ia sunt et cauma grandis *eqs. al.*

II *subst. neutr. i. q. iucundum, gratum, delectamentum – das Angenehme, Erfreuliche, Freude, Genuß:* **A** *gener.:* FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 69,17 auditu perpendit avis, ex sono scilicet, -e aut detestabile. **B** *philos. et theol.:* ALBERT. M. resurr. 163 p. 346,41 -e non appetitur propter se nec utile, sed honestum tantum. bon. 200 p. 123,55sq. quicumque brutale -e insequitur, insequitur -e gustus et tactus. sent. 2,21,10 p. 369a,14 in veniali peccato parvum est -e, quod movet. eth. I 48 p. 49,18 in fronte idoli scriptum erat, quod . . . '-issimum' (*p. 1099a,28* ἥδιστον) erat illud, 'quo' quilibet 'frui' desiderat. 631 p. 539,49 contrarium -i per se et per naturam est indelectabile. Iob 2,3 p. 43,1 fiunt *opera hominis* propter honestum aut propter -e . . . aut propter ludum. *ibid. persaepe.* **C** *medic.* -ia mulieris *i. q. vulva – Vulva:* TRACT. de caus. mul. 69 p. 44,9 si -ia mulieris cadent, tunc quasi suspensa matrix esse videtur. *cf. l. 21sqq.*

adv. **delectabiliter.** **1** *libenter, grate, animo parato, laete – gern, mit Vergnügen, freudig, froh(gesinnt):* **a** *in univ.:* GLOSS. II 269,14 St.-S. -r gerno, gerano. LUP. FERR. epist. 71 p. 74,20 ut . . . monachi . . . Deum -r exorarent *(sim.* DIPL. Loth. I. 25 p. 99,22 Domini clementiam -ius exorare. DIPL. Ludow. Germ. 126 p. 177,1. *al.*). BRUNO QUERF. fratr. 2 p. 33,8 propter . . . castitatem morum, in quibus teste Deo -r ambulavit *Benedictus*. FROWIN. explan. 2,2 l. 705 quid est nam -r considerare, qualis et quantus est Deus . . ., nisi eum laudare? HERM. IUD. conv. 2 p. 74,11 episcopum . . . tanto avidius ac -ius audiebam, quanto *eqs.* ALBERT. M. eth. I 307 p. 262,52 'qui bene patitur' ab altero . . ., '-r (*p. 1124b,15* ἡδέως) audit' et in memoria retinet eos, quibus benefecit. *al.* **b** *de prava vel vituperanda oblectatione:* VITA Gamalb. 8 p. 399,63 consenti modo mihi, ut cupitis complexibus fruamur et -r nobis commisceamur! BRUNO QUERF. fratr. prol. p. 27,9 qui . . . in peccatorum meorum crasso luto, heu me, sordida sus -r iaceo. PETR. DAM. epist. 97 p. 70,3 avaricia . . . quasi biceps est coluber, utroque consuevit ore mordere . . ., dum aut aliena res quaeritur aut habita -r possidetur. STATUT. ord. Teut. p. 80,18 si de peccati libidine . . . -r usum habuerit *frater* loquendi. ALBERT. M. eth. I 442 p. 375,81 ut ex habitu accipiat *iniustus*, quod possit -r operari iniustum. 445 p. 378,14. **2** *iucunde – auf erfreuliche Weise:* **a** *in univ.:* ERMENR. Sval. 10 capit. p. 156 qualiter odore suavissimo . . . domus -r repleta sit. OTTO SANBLAS. chron. 40 p. 62,1 hortum . . . regalem . . . omnium . . . bestiarum genere -r refertum irrumpi iussit *imperator.* **b** *eleganter – geschmackvoll, elegant:* GODESC. SAXO gramm. 2 p. 490,13 'dicax' est non modo facundus et eloquens, ut omnia, quae intellegit, promere facile possit, sed etiam qui -r effatur, quod intellegit. **c** *quiete, commode – auskömmlich, bequem, behaglich:* ALBERT. M. eth. I 322 p. 277,19 contingit, quod, antequam vindicet, non possunt *amici* cum ipso *(sc. qui habet appetitum in vindictam)* -r vivere. veget. 7,121 quo *(caespite)* . . . homines insideant ad -r quiescendum.

***delectabilitas,** -atis *f.* **1** *oblectatio, delectatio, iucunditas – Freude, Vergnügen, das Erfreuen (usu philos. et theol.):* **a** *in univ.:* ALBERT. M. eth. I 220 p. 196,2 quaeritur, utrum in actu fortitudinis sit delectatio; . . . dicendum, quod operatio habet -em ex perfectione finis. 323 p. 277,90 veritas est simplicior habitus, quam amicitia, quia . . . amicitia . . . addit -em. Matth. 7,17 p. 264,74 dicitur . . . 'arbor bona' delectabilis et salutaris et utilis in fructu; . . . de -e: *eqs.* **b** *voluptas, libido – Lust, Wollust:* ALBERT. M. sent. 4,16,23 p. 593a,16 *coitus* comparatur . . . ad potentiam ordinabilem per rationem, et haec informatur multis speciebus diversorum subiectorum, sicut -s in fornicatrice vel in coniugata vel in masculo. **2** *dulcedo, sapor iucundus – Süße, Wohlgeschmack (alleg. de Christo: l. 23):* CONR. SAXO spec. 14 p. 439,14 fructus . . . generositate sublimissimus, fructus -e desiderabilissimus (*de interpr. cf.* p. 444,1sqq.). ALBERT. M. euch. 3,1,2,6 p. 242a,29 -s *(sc. saporis caelestium gaudiorum)* . . . capiatur a cibi nutrimento. **3** *luxuria – Prunksucht:* RUP. MEDIOL. Adalb. 15 confessor sanctissimus . . ., ut relicti corporis artus . . . loculis honorentur nitidioribus *(sc. quam in oratoriso ligneo)*, adhortari videtur; num in celesti conspicuitate posito hec inest -s, cui carnaliter versanti cuncta terre viluit speciositas?

***delectamen,** -inis *n.* *oblectatio – Vergnügen:* FUND. Walds. 1 (MGScript. XV p. 1089,26; s. XIII.2) qui duo, princeps . . . et nobilis prefatus, . . . exercicii occasione nec non et -e plurimas provincias . . . transvolabant.

delectamentum (dil-), -i *n.* *oblectamentum, delectatio, deliciae – Vergnügen, Lust, Freude, Wonne:* **1** *in univ.:* HROTSV. Theoph. 72 blanda potestatis -a. ALFAN. premn. phys. 1,83 iugalia ad agri culturam . . . facta sunt, multa vero avium et aquatilium . . . ad -um (*PG 3,529C* τέρψιν) modulantes . . . dulciter ad suavitatem et requiem. BURCH. WORM. ad Alpert. (MGScript. IV p. 701,40) omnes . . . di-o mundanorum illusi . . . miseris huius seculi vanitatibus inserviunt. BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 304,36 mundum cum suis -is illecebrosis . . . relinquere. *al.* FRID. II. IMP. art. ven. 3 p. 6,17 pro -o naturali, quod habet *falco* in capiendo avem vivam, redibit libentius ad avem quam ad loyrum. *al.* *in imag. et per compar.:* VITA Liutb. 10 sobrietatis sarculo aculeatos spinarum frutices cum -orum radicibus extirpare satagebat. ALBERT. M. miner. 2,3,6 p. 56b,31 dicit *Aristoteles,* quod est . . . lapis vini, qui trahit vinum, . . . et faex eius ad se trahit faecem, quasi sit -um lapidum in illis. **2** *spectat ad epulas:* WALAHFR. Gall. 2,5 ut . . . sapor procuratae caelitus escae *(i. avis; spectat ad Vulg. num. 11,31sq.)* novae dulcedinis -um haberet (di- *1c1 a. corr.*). HROTSV. Theoph. 200 cultorum -a ciborum. *de eucharistia (loci spectant ad Vulg. sap. 16,20):* RADBERT. corp. Dom. 8,44 quibus *(patribus)* omnem saporem et omne -um praebuit *manna*, eandem de caelo escam, quam nunc percipimus, spiritalis . . . illa perceptio in ore sapuit. 8,54 esca illa . . . -um immortalitatis praebuit. *al.*

***delectanter** *v.* delecto.

delectatio (dil-, -cio), -onis *f.* *oblectatio, gaudium, voluptas – Vergnügen, Freude, Genuß:* **1** *gener.:* **a** *in univ. (in imag.: l. 65):* HRABAN. hom. II 87 p. 313C mulier sanguine fluens ecclesia est ex gentibus congregata, quae ingenito carnalium -um polluta fluxu atque a coetu iam fuerat segregata fidelium. CHART. Rhen. inf. I 65 p. 30,7 ego Folckerus . . . omnem huius vitę -em . . . pro nihilo ducens *eqs.* HROTSV. Cal. 9,15 taedet me prioris vitae, taedet -is iniquae. *al.* DIPL. Heinr. IV. 265 ex usu terrenae -is et commodi pro Christo . . . largiri bonum ducimus *eqs.* CAES. HEIST. hom. exc. 107 propter litteras cuiusdam femine . . . tantus motus factus est . . . in carne eius *(adolescentis)* per libidinosas -es, ut *eqs.* CHART. cell. Paulin. 63

venationis. *al.* **b** *spectat ad auditum, gustum, visum sim.:* EPIST. var. II 35 p. 359,33 contigit . . . me . . . audisse divina officia inordinate et sine auditus -e celebrari. VITA Rimb. 8 p. 87,3 ad augmentum abstinentiae . . . defecerunt et vis . . . alimenti et suavitas ac -o saporis. FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 165,4 alii intendunt in hoc *(sc. in venatione cum avibus)* . . ., ut habeant inde -em solatiosam in videndo . . . amoenos volatus avium. **c** *spectat ad refectionem:* ARBEO Emm. 44 illa *(puellula)* . . . alimentum recipere recusabat et huius -em . . . minime sentire professa est. GERH. AUGUST. Udalr. 1,3 l. 142 post completorium numquam . . . aescam vel potum -i corporis sui consentiens sumpsit. *huc spectare vid.:* CONC. Karol. A 37,35 ille magis parsimoniae servire censendus est, qui sibi . . . -es (delecciones *var. l.*) corporis paenitus interdicit. **d** *spectat ad delicias mentis, animi sim.:* HRABAN. epist. 20 p. 425,21 quotienscumque presentiam tuam *(sc. Otgarii archiepiscopi)* . . . cogito, suavi semper -e reficior. 34 p. 468,43 -e suavissima. TRANSL. Libor. I 15 quos *(laicos)* . . . miracula ad querenda sanctorum pigneribus patrocinia ingenti -e invitaverant. THIETM. chron. 6,9 p. 284, 22 haec *(mirabilia)* piis ad -cionem (delectibitionem *a. corr.*), reprobis autem dicuntur ad terrorem. EPIST. Hildesh. 134,54 notandum, quod in epistolis summa verborum dulcedo conspici debet ac verborum -o. *ludicrum – Unterhaltung, Kurzweil:* EPIST. Ratisb. 4 p. 281,30 hec *(scripta)* tantum causa -is inserui. **2** *medic. et natur.:* **a** *sanitas – Wohlbefinden:* ANTIDOT. Glasg. p. 134,6 confectio citoniti, qui facit ad -cionem sthomaci. **b** *relaxatio, sensus iucundus – Erleichterung, Lustempfindung:* ARS med. 7 p. 426,1 priapismus est tensio veretri cum sensu doloris sine -e (di-cionem *var. l.*) spermatis. GLOSS. med. cod. Mon. p. 22,25 dolor est sensus rei nocive; -o est sensus rei iocunde. **c** *libido – Geschlechtslust:* CONSTANT. AFRIC. coit. 11,21 cum evacuatur corpus illis duobus *(sc. coeuntibus)* et institerit appetitus et -cio (deleccio *var. l.*) sola, eventatur vitalis spiritus. *al.* HILDEG. caus. 2 p. 76,9 -o . . . in muliere soli comparatur, qui blande . . . terram calore suo perfundit, ut fructus proferat. *al.* ALBERT. M. animal. 2,116 creatio eius *(vulvae)* est ex carne nervosa, propter quod est sensibilis -is valde. 5,8 maximam ad coitum coniunxit *natura* -em, ut ex rememoratione -is desideretur et fiat permixtio seminum. *al.* *fervor libidinosus – sexuelle Erregung:* ALBERT. M. animal. 5,57 signum -is eius *(porcae)* in coitu est, quando demittit auriculas. 6,101 tempore . . . coitus animalium unum applicatur alteri et in descensu -is continue movent caudas. *al.* **3** *mus. (de suavitate soni):* REGINO harm. inst. 4,8 qui *(tropi)* pulchra varietate armonicae -is . . . reddunt melodiae suavitatem. ANON. IV mus. 6 p. 84,2 nota, quod puncta talia . . . debent repperiri in aliqua specie -is et coloris sive pulcritudinis istius artis. **4** *philos.:* **a** *def. sim.:* ALBERT. M. bon. 10 p. 6,39 -o (*p.247a,8* ἡδονάς) triplex est . . ., scilicet in memoria praeteriti et sensu praesentis et spe futuri. cael. hier. 15,13 p. 250,63 dicendum, quod -o et gaudium sunt de eodem, sed differrunt secundum modum. eth. II 3,3,2 p. 254b,4 -es . . . determinantur per divisionem primam in animales et corporales. *al.* metaph. 5,5,3 p. 278,40 est . . . -o operatio proprii vel connaturalis habitus non impedita. *ibid. al.* **b** *exempla:* ALBERT. M. bon. 377 p. 206,64 quaeritur, quid sit diffinitione et substantia voluptas sive -o. eth. II 1,3,1 p. 30b,17 non est homo, qui sine -e vivere possit. nat. anim. 2,16 p. 42,87 dum in corpore manemus, aliquando sentimus -es divinas. *ibid. persaepe.* **5** *theol.:* **a** *in univ.:* ALFAN. premn. phys. 1,57 p. 15 angelis . . . liberis a corporalibus passionibus et necessitatibus ac -bus . . . nulla concessa est venia. 18capit. p. 97 de -bus. *al.* MANEG. c. Wolfh. 22 p. 98,13 de vicio itur in vicium, ubi eciam peccati causa fit precedens peccatum et assidua peccandi -o. CONSUET. Marb. 43,2 suggestio sola peccatum non est; cui si assit -o, peccatum est. *al.* **b** *alleg.:* ALBERT. M. nat. bon. 92 p. 38,46 aquae . . . sunt humores -um, pugillus autem *eqs. (spectat ad Vulg. Is. 40,12).* euch. 3,3,2 p. 317a,20 pedes . . . animae sunt intellectus . . . et affectus . . .; quamdiu isti pedes pecuali pelle per placentiam pecorinarum -um cincti sunt *eqs.*

delectatiuncula, -ae *f.* *parva, modica delectatio – geringe, unbedeutende Freude:* BERTH. RATISB. serm. 2 p. 19,14 sic volens vere proficere contemnere studeat illas viles res mundanas, id est mundi -as, gloriosas substantiunculas (*sim.* 8 p. 47,16 gratia facit omnes istas viles -as contemni quasi stercora). 3 p. 23,17. *ibid. al.*

***delectativus,** -a, -um. *oblectatorius – erfreulich:* ALBERT. M. eth. II 7,2,5 p. 511a,47 iuventus quiddam delectabile est sive -um incitativum ad delectationum superabundantias.

delectator, -oris *m.* *oblectator – Freudenbringer:* GODESC. SAXO theol. 1 p. 84,15 noverit lector meus . . ., quod . . . trinus et unus perfectus . . . salvator . . . et dulcis -r *eqs.*

***delectatorius,** -a, -um. *oblectatorius – erfreulich (usu subst. neutr.):* REIN. ALEM. phagifac. 404 -a quedam, que teneros audita iuvant tacitaque perurant auditus.

1. delectio (dil-), -onis *f.* *confunditur c.* delectatio: *p.245,14. 34.* *electio, optio – (Aus-)Wahl:* **1** *gener.:* WOLFHER. Godeh. I 13 p. 177,33 fratribus primo -em de duobus posuit, quo aut . . . regulam . . . imitarentur, aut, quo mallent, . . . secure digrederentur. *delectus – Rekrutierung:* GODESC. SAXO gramm. 1 p. 401,6 'delectus militum' id est -o, qua . . . ad militiae deleguntur servitium. **2** *philos.:* ALBERT. M. eth. I prol. p. 3,21 quod perfectio speculativi non cadit in consideratione huius scientiae, inquantum est speculativa, sed inquantum facit -em (dilectionem *var. l.*) . . .; et sic cadit sub genere moralis, secundum quod voluntas . . . recipit formam eligibilis. p. 3,29 est . . . morale, quod procedit a voluntate deliberativa per -em (dilectionem, electionem *var. l.*). 8 p. 6,50.

2. delectio *v.* dilectio.

delecto (dil-), -avi, -atum, -are. *script.* -lic-: *l.51.* *depon.: l. 44.* *struct. notabiliores:* *c. dat.:* *saepius, e. g. l.34.44.53.* *c. acc. pro abl.: p.247,31.* *c. praep.:* ad: *l.51.* ex: *p.247,9.* *partic. praes. usu subst.: p.247,2.* *inf. pro subst.: p.245,14.*

I *act. i. q. laetitiam afferre, laetificare, iuvare, oblectare – Freude bereiten, erfreuen, ergötzen:* **A** *person.:* **1** *in univ.:* RHYTHM. 9,5,2 experto . . . monacho sanctus -et habitus. DICUIL carm. 1,1 (MGPoet. IV p. 917) nunc genitum Carolo volo di-are loquendo. HRABAN. carm. 23,18 hae te deliciae . . . -ent. WETT. Gall. 2 p. 258,28 reppererunt antiquitus habitationem dirutam, aquarum calore adventantium animos -antem. WALAHFR. carm. 5,45,9 quantum -et tua me dilectio, nedum enarrare queam. FROUM. carm. 5,4 lux . . . lucida vos, Liutold, -et. OTTO FRISING. gest. 1 prol. p. 12,25 illi, quos rationum amplius -at subtilitatis sublimitas *eqs.* *al.* *depon.:* DHUODA lib. man. 2,3,20 non solum longa, sed nec brevis -atur mihi *(sc. Dhuodanae)* oratio. **2** *convenire – passen, genehm sein:* VITA Gunth. erem. 11 p. 279,31 si meae discessionis . . . terminus -at, . . . tertia hora, quid de meo transitu divina operatio sentiat, meae . . . vitae terminus declarabit. **B** *impers.:* **1** *iuvat, placet, gaudio est – es (er)freut, es gefällt, bereitet Vergnügen:* CONC. Merov. p. 18,6 cum quibus *(sacerdotibus)* -et summos pontifices conferre sermonem. DIPL. Merov. I 69 p. 62,13 ad ipsa congrigacione delictit pro stabi<lit>ate rigni nostri iugiter deprecare *(sim.* FORM. Flav. 43 p. 481,24 di-et ibidem abatem vel sacerdotibus . . . pro vita ipsius *[regis]* . . . dominum supplicare. DIPL. Ludow. Germ. 149 p. 209,43. *saepius).* HRABAN. epist. 35 si . . . sensum mysticum in eis *(libris)* dinoscere vos -et. CHART. Sangall. A 419 si . . . nos -at, ut illas *(res)* redimamus, . . . id agamus cum I solido. THIETM. chron. 6,50 si te, lectorem, audire -at (CHRON. Thietm. si tu, o lector, -aris audire), unde *eqs.* **2** *libet – es beliebt:* TRAD. Ratisb. 72 p. 67,39 prędicta vidua . . . potestatem *(sc. habeat)* suprascriptas res . . . tradere, cui -et *(sc. sibi).* **3** *decet – es schickt sich, man sollte:* VITA Liutb. 36 lassanti viatori huius legendae limitem requietionis imponere -at, ut *eqs.*

II *mediopass., intrans. vel absol. i. q. gaudere, laetari, iuvari, oblectari – sich freuen, Gefallen finden (an), sich ergötzen:* **A** *intrans. vel absol.:* VITA Sulp. 7 (MGMer. IV p. 377,17) nonnulli . . . ei *(episcopo Vulfoleudo)* detrahebant, cur . . . in quorundam animalium multiplicatione -ret. WILLIB. Bonif. 8 p. 50,8 nolite caducis gentilium adolationibus -are (-ari *var. l.*). EPIST. var. II 7 p. 309,35 tulerunt *comites* . . . curtes, servos et ancillas et omnia, in quibus illorum animus -bat. VITA Liutb. 18 p. 22,22 fur . . . vel latro per violentiam . . . ad suffici-

entiam . . . se posse pervenire -at. 19 veluti arte piscatoria quis hamum cibo, quo delectatur piscis, inclusum insidiando -antis faucibus praetendit *eqs.* BRUNO QUERF. ad Heinr. II. p. 102,8 si vis habere militem *(sc. Boleszlavum)*, fac cum bono *(i. Christo)*, ut -et. *al.* BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 306,4 si . . . insigni gloriae coelestis triumpho perenniter coronari -at *fidei defensor. v et l. 33.* **B** *mediopass.:* **1** *in univ.:* CAND. FULD. Eigil. I 24 p. 233,15 in oratione ipsorum *(fratrum)* -batur anima eius. HROTSV. Sap. 4,4 -or ex vestra ratione magis, quam *eqs.* ALFAN. premn. phys. 18,15 p. 99 rigoris et sitis curantes afflictionem in calefaciendo et bibendo -amur (*PG 40,681B* ἡδόμεϑα). *al.* BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 302,6 qui *(episcopus)* feminarum consortio -tus clericis suis idem concessit. *saepe. v. et p. 246,59.69. inf. pro subst. i. q. laetitia – Freude:* CARM. Bur. 56,4,14 eius *(sc. puellae)* letum vivere est meum -ari. **2** *c. colore quodam:* **a** *cupiditate teneri, iucundari – Lust haben, sich vergnügen:* **α** *gener:* HROTSV. Abr. 4,4 hoc meretricibus antiquitus fuit in more, ut alieno -rentur in amore. THIETM. chron. 6,24 ut e mari . . . aper magnus . . . exeat seque in volutabro -tum . . . multis ostendat. **β** *philos.:* ALBERT. M. sent. 2,24,13 p. 411b,43 quaeritur . . ., quando sit morosa delectatio; . . . cui diu iniacet delectatio, videtur -ari morose. **c** *natur.:* CONSTANT. AFRIC. coit. prol. 7 eis *(membris)* . . . tam . . . amabilem delectacionem inseruit *creator*, ut nullum sit animalium, quod non pernimium -etur coitu. *ibid. iterum. expressius i. q. excitari – sich (sexuell) erregen:* ALBERT. M. animal. 9,132 mulier in coitu . . . istas habet delectationes, scilicet proiciendo spermati similem humorem et tunc -atur totiens, quotiens proicit *eqs.* **b** *amare – lieben:* VITA Meginr. 5 habitationem huius heremi ultra omnes divitias -or cuperemque iam in ea collocare mansiunculam meam.

adv. ***delectanter.** *libenter – gerne:* IULIAN. TOLET. Wamb. 2 omnes . . . illum *(Wambanem)* se -r (delectantes *var. l.*) habere principem clamant. *Konstanciak*

delectum *v.* 1. delinquo.

1. delectus, -us *m. script.:* dil-: *l.42.43.* -et(us): *l.56.*

1 *electio – (Aus-)Wahl:* **a** *strictius i. q. selectio – (Truppen-)Aushebung, Rekrutierung:* GODESC. SAXO gramm. 1 p. 401,5sq. est . . . '-us' nomen quartae declinationis, ut '-us militum', id est delectio. LAMB. HERSF. annal. a. 1075 p. 234,11 tantas habens *dux* copias . . . ita de tota, cui preerat regione, severissimo -u (di- *var. l.*) habito exquisitas, ut *eqs.* (*sim.* p. 216,26 diligenti -u [di- *var. l.*] habito). GESTA Ern. duc. I 280 indixit *imperator* toti regno expedicionem contra ducem et terram eius accelerare et -us militum veteranorum seu tironum et, qui bellis quoquo modo apti essent, fieri mandavit. *meton. i. q. expeditio – Feldzug:* SIGEB. GEMBL. Theod. 13 eo *(Deoderico pontifice)* . . . ˹Italico -ui˺ (*cf.* 16 p. 473,14 in . . . Italica expeditione) . . . individuo comitatu augustorum Ottonis eiusque . . . equivoci . . . fere per triennium militante (*sim.* 14 p. 470,34). **b** *latius i. q. discrimen, distinctio – Unterschied:* CHART. Port. 119 p. 143,31 (a. 1243) cum . . . fratres Portenses . . . ex constitutione ordinis sui . . . hospitalitatem s i n e -u p e r s o n a r u m exhibere velint *eqs.* (CONST. imp. III 210 s. p. -u). ACTA imp. Winkelm. I 693 p. 549,24 censu<m *ci.*> absque -u (-etu *cod.*) mixta operariorum concursio laborantium ad munimen trapezitas cogebat effundere. **2** *cura, studium – eifrige Bemühung:* EPIST. Heinr. IV. 32 nemo te *(sc. episcopum)* a -u ecclesiasticę secundum iusticiam utilitatis terrore detorqueat.

2. delectus *v.* 2. deligo. **3. delectus** *v.* 1. diligo.

delefinus *v.* delphinus. ***delegabilis** *v.* *delicabilis.

***delegaliter** *adv. (plane) legaliter, legitime – (völlig) gesetzmäßig, rechtmäßig:* OTTO SANBLAS. chron. 21 p. 30,17 liberos . . . suos . . . excellenciis dignitatum per sortitas provincias -r sublimavit *Fridericus imperator.*

delegatio (-lig-, -cio), -onis *f. script.:* dil-: *p. 248,25.* dell-: *p.248,16. struct. c. gen. obi.: p.248,28.*

I *strictius:* **A** *commissio, (de)mandatio, iussio – Beauftragung, Betrauung:* **1** *proprie:* **a** *de vicariis, iudicibus papae, imperatoris sim. (de re v. HRG I. p. 674sqq.):* HINCM. epist. 99 p. 46,7 quae . . . aemulorum *(sc. Augustini)* mendacia *(sc. verba)* ex -e sanctae sedis Romanae per Caelestinum papam sanctus Prosper . . . falsa esse . . . ostendit (160a,17 p. 129,6 ex -e sedis apostolicae. CHART. Aquens. 69 [dipl. Frid. II.] ex -e nostra). DIPL. Loth. II. 25 p. 426,4 quas *(ecclesias)* . . . Guntharius . . . per suae -is ordinationem et nobilium virorum assensionem corroboravit. SUMMA dict. Saxon. 7,2 p. 220,20 in spiritalibus domino pape, patriarchis . . . spiritualium causarum conmissio vel -cio conpetit. CONR. MUR. summ. p. 143,22 delegatus pape ratione -is maior est omnibus. *al.* **b** *usu communi:* BURCH. URSB. chron. p. 22,33 regnum accepit *Fridericus*, magis ex -e patrui sui quam ex electione principum. *in malam partem:* HONOR. AUGUST. spec. p. 1091A hinc -o, inde desperatio. **2** *meton. i. q. mandatum (conscriptum), iussum – (schriftlicher) Auftrag, Befehl:* CHART. Bund. 877 p. 327,38 (a. 1251) nos . . . archipresbiter et . . . prepositus . . . auctoritate predictarum dell-um . . . cassamus . . ., quidquid *eqs.* **B** *collatio, concessio – Übergabe, Gewährung:* **1** *proprie de bonis, iuribus sim. i. q. traditio in manum, cessio(nis perfectio), firmatio – rechtsgültige Aushändigung, Abtretung(sakt), 'Zession' (de re v. HRG V. p. 296sq. s. v. 'Traditio'):* LEG. Burgund. Rom. 40 tributum praesenti deli-e suscipiat *emptor.* DIPL. Merov. I 15 p. 17,29 (spur.) seniorem instituat *congregatio* . . . s e c u n d u m -is v o t u m vel huius seriem auctoritatis suffultum *eqs.* (FORM. Marculfi 1,2 l. 48 s. -cionis [deli-is, dili-is *var. l.*] v. *sim.* DIPL. Merov. I 97 p. 88,13 s. -bus). TRAD. Frising. 1469 p. 319,19 ipse *(Adalpertus)* . . . traditionis *(sc. praedii)* et -is vestituram eadem hora sibi *(coniugi)* dedit et presentavit. TRAD. Ratisb. 991 domni P. abbatis -em innovavit *comes Altmannus eqs. persaepe.* **2** *meton.:* **a** *possessio tradenda vel tradita – zu übertragender oder übertragener Besitz:* CHART. Salisb. II 161 p. 242,12 (a. 1134) familiam cum ecclesia . . . delegaverunt *Engelscalcus et Rahwinus de Otmanach* in manus cuiusdam libertini nomine Iunic eo tenore, ut ipse eandem -em traderet supradicto episcopo. **b** *condicio cessionis – Bedingung zur Abtretung, Auflage:* TRAD. Teg. 92 p. 72,16 (a. 1078/91) predium . . . advocatus . . . Pernhard . . . Geruuigo . . . presbitero . . . ea -e per manum Wolfoldi . . . advocati tradidit, ut, si quisquam . . . litigiosum faciat dictum predium, dupliciter . . . presbitero . . . restituat . . . precium. **c** *tabellae, charta cessionis – Abtretungsurkunde:* FORM. Marculfi 2,7 l. 22 ut inspecta nostra deligacione (deli-e, -e *var. l.*) in omnibus conservetur *(sc. donatio) eqs.* **d** *potestas, dicio – Verfügungsgewalt:* DIPL. Merov. I 15 p. 17,27 (spur. s. IX.) quo facilius liceat monachis ipsius *(monasterii)* . . . rectam -em sub quiete per tempora possidere. DIPL. Karoli III. 89 p. 146,12 cuius *(sc. monasterioli)* . . . curam . . . diebus vitę Auprandi fidelis nostri suae -i concessimus sub solutione . . . centarum librarum olei. TRAD. Salisb. I 571b filius . . . Heinricus eandem mulierem vi subegit suę ditioni . . ., sed tandem accepto talento ab ea . . . restituit eam priori -i. CHART. Austr. sup. I 332 p. 477,35 si quis . . . quaesierit, quis delegator omnium prediorum istorum exstiterit, scire debet, quod nobiles fuerint et omnia hec suae attinebant -i. **e** *servitus – Botmäßigkeit: v. p.250,40.*

II *latius:* **A** *perlatio – Überbringung:* FLOD. annal. a. 948 p. 113,18 litteras refutarunt *legati* astruentes, quod eas antea nunquam viderint vel audierint neque in earum -e consensum praebuerint. **B** *delatio, deportatio – Beförderung, Transport:* ALBERT. M. animal. quaest. 3,1 p. 123,15 ossa nutriuntur sicut et alia membra; sed in ossibus non sunt venae; ergo nec in aliis partibus oportet ponere venas propter -em n u t r i m e n t i (p. 123,22. 34).

***delegativus,** -a, -um. *ad delegationem pertinens – das Abtretungsverfahren betreffend:* CONR. MUR. summ. p. 162,25 sunt verba . . . devotiva, desponsiva, desponsativa, destitutiva, -a *eqs.*

adv. ***delegative.** *per delegationem – durch Abtretung:* CHART. Tirol. 221a p. 95,13 (a. 1145/49) additę sunt eidem ęclesię -e minores decimę comitis Friderici de Epan.

delegator, -oris *m. qui per cessionem in manum tradit, donator, traditor – einer der förmlich abtritt, aushändigt, Schenker, 'Tradent':* **1** *in univ.:* FORM. Sangall. II 9 p.

402,29 si . . . ille *(orphanus donatoris)* . . . ante obierit, fratres ipsius, scribe nomen -is, eo pacto . . . possessiones redimere debeant. TRAD. Ratisb. 813 p. 388,8 testes: . . . Uto, qui fuit -r *eqs*. TRAD. Michaelb. 84 p. 812,4 huius rei testes sunt: ipse -r et frater eius *eqs*. TRAD. Frising. 1573ª Walchůn . . . delegavit predium . . . ad altare sanctae Marie; testes: . . . ipse . . . Walchůn -r. CHART. Raitenh. 298 p. 240,2 Reinholdus . . . delegavit X libras . . . tali . . . pactione, ut singulis annis . . . LXª denarii retineantur, quibus ut in anniversario Reinoldi de Perndorf patris -is fratres monasterii consolentur. *al.* **2** *assignator – Zuteiler:* FOLCUIN. Lob. 12 p. 60,34 omnem abbatiam illico partitur *Hucbertus* in re militari, delegans victui fratrum villulas, et eas parvi redditus, ut placuit -i. **3** *fiduciarius, fidecommissarius, procurator, salamannus – Vollstrecker, Bürge, Verwalter, 'Salmann' (de re v. J. Merkel, ZRGGerm. 2. 1863. p. 146sqq.):* TRAD. Teg. 37 (a. 1042/46) cum . . . memoratus -r *(sc. Woluolt)* ante . . . tempus . . . vitam finiret, is, qui prefatum predium accepit, legaliter transfudit . . . in manus Herirandi abbatis. TRAD. Patav. 862 dominus Alhkerus . . . tradidit . . . predium . . . per manum Ulrici -is, qui vulgo dicitur salman, advocatia . . . domino episcopo commendata. TRAD. Ror. 125 p. 133,46sq. Altmannus . . . curiam suam . . . Rorensi ecclesie vendidit . . . iurans et affirmans districtius, quod -em talis curie penitus <non habe>ret, quamvis per manum -is sepedicta curia confirmacionem . . . deberet optinere *eqs. saepe. v. et p.248,51. 250,52.*

delegatorius, -a, -um. *locut.* -a manu *i. q. pleno iure delegandi, potestativa manu – mit voller Verfügungsgewalt:* CHART. Carinth. III 1366 (a. 1190) subscripti testes sunt prediorum . . ., que dominus Berinhardus . . . -a m a n u tradidit sanctę Marię Oziahc pro animę suę uxorisque suę remedio (CHART. Nuremb. 364 m. -a).

***delegatrix,** -icis *f.* *quae per cessionem in manum tradit, donatrix – eine die förmlich abtritt, aushändigt, Schenkerin:* **1** *in univ.:* TRAD. Moosb. 165 (a. 1189/97) quedam domina . . . Alhaidis aream suam . . . delegavit . . .; testes: . . . Albertus privignus -is *eqs*. TRAD. Frising. 1789 mulier de Horebach delegavit ad altare sancte Marie . . . mulierem nomine Adelheit cum tribus suis filiis . . . censualis V denariorum; -x etiam Adelheit nuncupata. **2** *fiduciaria – Vollstreckerin:* CHART. Stir. II 269 p. 368,7 (a. 1230) domina Gerdrudis, uxor predicti W., . . . potestativa manu in sepultura sepedicti W. delegavit curtem Paierdorf . . . sancte Marie . . . pro remedio anime sue; et hoc testantur . . . Iohannes sacerdos capellanus domine Gerdrudis fidelis in Domino -is.

1. delego (dil-, -lig-), -avi, -atum, -are. *script. et form.:* dę-: *p.250,6.* dell-: *l.64.* -lag-: *p.251,20.* -lic(o): *p.250,6.* -lec(o): *p. 250, 22.* *imperf.:* -geba(m): *p. 250, 28. 32.* -giba(m): *p.250,32.* *perf.:* -abi: *p.250,24.* -g(i): *p.250,26. 251,3.* *pendet* in *c. acc.: l.72.* *partic. perf. usu adi.: l.61; usu subst.: l.64.68.p.248,8.250,39.*

I *strictius:* **A** *(de)mandare – (be)auftragen:* **1** *mittere, legare, iubere – (als Abgeordneten) schicken, abordnen:* **a** *de vicariis, iudicibus papae, imperatoris sim.:* LEG. Burgund. const. I 8 p. 49,9 qui sacramentum audire iussi sunt, quos a iudicibus ternos semper ad sacramentum audiendum praecipimus -ari. CAPIT. reg. Franc. 196 p. 28,8 de omnibus, quae . . . emendatione digna visa sunt, congrua capitula serenitas vestra *(sc. imperatoris)* digessit legatosque strenuos -vit. SUMMA dict. Saxon. 7,7 p. 232,3sqq. iudices . . . sunt alii ordinarii, alii legati, alii -ti, alii subdelegati . . .; -ti vocantur hii, quibus a papa . . . datur conmissio, ut . . . de causa aliqua . . . cognoscant et ipsam terminent et decidant. CHART. Bund. 877 p. 326,16 coram . . . dell-tis domini pape *eqs. saepe. v. et p.248,8.* **b** *partic. perf. pro subst. i. q. delegator, salamannus – Vollstrecker, 'Salmann':* CHART. Babenb. 307 p. 145,27 (a. 1232) Ortolfus servus noster . . . Heinrico magistro . . . vendidit silvam . . . per manum -ti, qui vulgo salman dicitur. **c** *usu communi i. q. designare, constituere – ernennen, einsetzen:* ALCUIN. epist. 249 p. 401,34 vestrae *(sc. Karoli)* bonitatis misericordia . . . deprecanda est pro fratribus sancti Martini, in quorum me servitium vestra bonitas quamvis minus dignum -vit. CHRON. Hild. 17 p. 853,29 defuncto eo *(sc. Azelino)* Ethylo Goslariensis praepositus nostrae aecclesiae -tur (*sim.* 18 p. 855,7). **2** *commendare – anvertrauen:* **a** *in univ.:* CAPIT. reg. Franc. 178,9 de institutione vitae canonicorum . . . ut omnes idem sentiant, et huius proprio metropolitano cura -etur. LIBER de appar. Mich. 6 (MGLang. p. 543,16) dę-to (-icato *var. l.*) ministrorum, cantorum sacerdotumque offitio. RUOTG. Brun. 31 p. 32,5 quibus *(sc. Christophoro et Pantaleoni)* se patronis specialius -vit. UFFING. Ida 2,7 p. 487,2 quod initiandum proposuerat *praesul*, intentissime summo -vit consiliario Christo. SUMMA dict. Saxon. 7,2 p. 220,17 videndum . . . inprimis, quis cui quid possit conmittere vel secundum iuris vocabulum -are. *al.* **b** *locut.* sibi -are *i. q. consilium capere – einen Entschluß fassen*: VITA Odulfi 2 (MGScript. XV p. 357,3; s. X.¹) statim sibi -vit in animo, quod propter piae conversationis studium ad quoddam sanae religionis tendere properaret monasterium.

B *de bonis, iuribus sim. i. q. cedere, tradere (in manum) – übereignen, (förmlich) abtreten, aushändigen:* **1** *in univ.:* LEG. Burgund. const. I 54 p. 89,1 praeceptio, ut, quicumque agrum . . . perceperat, nec . . . duas terrarum partes ex eo loco, in quo ei hospitalitas fuerat -ta (-igata, -igatam *var. l.*), requireret. FORM. Andec. 1ᶜ tibi *(sponsae)* per hanc cessione dileco adque transfundo *(sc. casam) eqs.* 41 p. 19,3 quia rem . . ., quod a vobis -abi, malit te quam me, te quam relicus heredibus meis *(sc. habere)*. DIPL. Arnulfi 67 p. 100,15 qualiter . . . Karlomannus . . . cappellas . . . ad ipsam ęclesiam -isset (*A*, -asset DIPL. Ludow. Germ. 41 p. 54,33). p. 101,7 omnia, quae . . . antecessores nostri ad iam dictam -ebant *(A)* ęclesiam *eqs. persaepe. v. et p.249,5.7.36.42.* **2** *de certis quibusdam actibus:* **a** *spectat ad donationem in proprietatem:* FORM. Marculfi 1,4 l. 13 quod ad presens possedebat *ecclesia* vel quod a Deo timentis hominebus ibidem inantea -igabantur (diligebatur, diligibatur *var. l.*) *eqs*. DIPL. Ludow. II. 38 p. 144,27 Perto . . . abba . . . deprecatus est clęmentiam nostram . . ., quatenus . . . proprietatem nostram iure proprietario prefato -remus monasterio. TRANSL. sang. Dom. in Aug. 20 contigit, ut idem Odalricus . . . eandem cruciculam . . . poscentibus -asset. 35. *al.* *partic. perf. pro subst. i. q. servus – Eigenmann:* TRAD. Ratisb. 789 (a. 1129/42) hos -tos quidam Cunrat de Egewiden alienare voluit de iure proprio, sed illi reppetentes delegationem suam ius proprium obtinuerunt. **b** *spectat ad traditionem in ius emphyteuticum ('Erbpacht'; de re v. LexMA. III. p. 1892sqq.):* CHART. Rhen. med. I 536 p. 594,35 (a. 1145) allodium . . . in feodium hereditarium legittime -vi *(sc. Giselbertus abbas). al.* **c** *spectat ad venditionem:* EPIST. Desid. Cad. 2,13 p. 63,16 domnus Dacobertus rex ipsam *(villam)* pro amplius quam quingentos solidos in luminaria ad basilicas Mettenses -igavit. TRAD. Scheftl. 114 Isinpero . . . -vit vineam . . . super altare sancti Dionisii pro salute animę suę et pro quatuor talentorum redditione. 286 domnus Cǒnradus . . . in expeditionem iturus -vit ęclesię et fratribus sancti Dyonisii martyris . . . omne predium, quod ad se pertinuit . . ., per manum delegatoris sui Gebehardi . . . pro talentis triginta quinque monete Ratisponensis. *al.* **d** *spectat ad commissionem:* COD. Lauresh. 198 p. 18,8 (a. 779) quod mihi soror mea . . ., pro anima illius ut traderem, -vit *eqs*. CHART. Tirol. 55 Ermenhilt . . . vineam suam . . . in manus cuiusdam nobilis viri nomine Gerhardi -vit, ut ad altare sancti Benedicti daret. TRAD. Patav. 495 Adelbertus liber homo . . . -vit quendam Pabonem sibi -tum in manus Hezelini, ut ipse traderet eum sancto Stephano pro censu V denariorum. *v. et p.248,32.* **e** *spectat ad assignationem:* ANNAL. Fuld. II a. 850 p. 40,5 Karlus . . . terram eis *(Nordmannis)* ad inhabitandum -vit. OTTO SANBLAS. chron. 50 p. 84,1 reditibus prediorum heredibus eorum *(sc. Ottonis palatini et marchionis de Anadehse)* -tis. *v. et p.249,12.* **f** *spectat ad restitutionem, satisfactionem:* TRAD. Frising. 386ª p. 328,16 (a. 817) quod . . . sibi proprie alodis usurparent, hoc ipsud cum omni integritate seu stabilitate ad praefatam domum -igaverunt *Cotescalch et Deotpald* necnon perpetualiter firmaverunt. **g** *spectat ad confirmationem, assertionem:* DIPL. Karlom. (II.) 6 p. 293,28 de . . . parte, quam in usus monachorum per hoc presens preceptum nostre renovationis et confirmationis -vimus *eqs.*

[Mandrin]

DIPL. Arnulfi 67 p. 101,1 continebatur ... in alio praecepto domini Karoli, qualiter ipsae donationes Karlomanni seu Pipini regis et aliorum ... hominum ad ipsam ęclesiam -issent (*A*, -assent DIPL. Ludow. Germ. 41 p. 55,24). **h** *spectat ad legatum ascribendum:* FORM. Ratisb. II 21 <quod> si hec non feceris, ip<sas res, quas tibi> -vi, ad integru<m perdas>. CHART. scrin. Col. A I p. 242,27 Irmendrudis -vit (gloss.: fermachede) domum suam, in qua moratur, filio suo Ingrammo ..., si ipsa retinere potuerit. CHART. Landeshut. 92 p. 52,10 quosdam homines iure proprietario nobis adtinentes ... cenobio sancte Marie virginis in ius proprietatis post mortem nostram -vimus et contulimus. **i** *spectat ad traditionem in censualem (de re v. HRG V. p. 1715sqq.):* TRANSL. Chrys. et Dar. 6 ignoramus ..., quid causae *(sc. morbi ancillulae)* fuerit; opinio vero fuit, quod servitium recusaverit sanctorum, volens eam domina sua illis -are. TRAD. Salisb. I 9 pateat cunctis ..., quod ... Penno solutus a servitio domini sui se ipsum pretio quinque denariorum singulis annis super altare sancti Petri -verit. TRAD. Frising. 1726 rogatu illorum *(mancipiorum)* in censualia fratrum sunt -ta. 1580[a] Gisilam et posteritatem eius -agavit (-vit *var. l.; sc. maritus*) super altare ... ad censum V denariorum annuatim persolvendis. *saepius. v. et p. 249,37.* **k** *spectat ad oblationem puerorum ad monasterium:* THEOD. TREV. mirac. Celsi 11 p. 408[F] in ... b. Eucharii coenobio quidam ... adolescens conversatus est ..., qui ab ipsis pene cunabulis Deo ... nutriendus ibidem a parentibus fuerat -tus. TRAD. Frising. 1503 qualiter ... Gotebolt ... -vit ad altare sanctę Marię ... proprium filium suum Isengrimum ea conditione, ut legitimorum aecclesię servientium iure et lege vivat.

II *latius:* **A** *attribuere – zuteilen, zuordnen:* **1** *in univ.:* ALBERT. M. animal. 1,335 ille *(musculus)*, qui ex eis *(musculis)* -tus est pollici, oritur a principio ossis rascetae. 1,353 ex hiis *(musculis)* ... adhuc, qui movent, sunt super racetam, quorum unus cuilibet digito est -tus, et duo insuper, qui proprii sunt ad constringendum pollicem et minimum. **2** *destinare, dedicare – zuweisen, bestimmen, widmen:* CAPIT. reg. Franc. 212,9 ad nostram notitiam per comites nostros volumus perveniri, de quibus rebus aut facultatibus ... sumptus et apparatus legationi designatae -tus sumebatur antiquitus *eqs.* RUP. MEDIOL. Adalb. 19 comes genuit filium ..., quem divini timoris intuitu clericatus fecit -ari sorte. MIRAC. Bert. 4 p. 511,16 coeperunt eum *(mendicum)* humanius colligere et in xoenodochio cotidianae receptionis pauperum -to mansionem illi designare. **B** *dirigere – richten (an), zukommen lassen:* FORM. extrav. I 7 ego iudex has admonitorias *(sc. litteras)* tibi -o, quatenus in iudicio praesentiam tui facias. MIRAC. Genes. Hieros. 2 p. 9,33 patriarchae *(sc. Hierosolymae)* munera -vit *comes Italiae Gebahardus* magnifica impetraturus ... corpora sanctorum. **C** *deferre, deportare – befördern, transportieren:* ALBERT. M. animal. 3,101 hic est *humor*, qui generatur in gilbo epatis a calore, qui a corde ad epar est -tus. animal. quaest. 3,1 p. 123,10 vis naturalis operatur nutrimentum in plantis et in animalibus; sed in plantis non sunt venae propter nutrimentum -andum. **D** *relegare – entfernen, verbannen:* LEG. Wisig. 3,5,2 p. 159,14 iudex eos *(sc. incestum committentes)* non differat separare, ut a tam nefandam pollutionem divisi iuxta qualitatem sexus in monasteriis -entur (deli-, dili- *var. l.*). *Mandrin*

2. delego *v.* 2. deligo.

***delenificium** (-lin-, -nef-), -i *n.* (delenificus; *per analogiam ad* veneficium *sim. formatum, ut vid.*) *gen. sg.* -ci: *l.66. blandimentum – Schmeichelei:* RATHER. epist. 10 p. 52,14 minis et terroribus ... iam dictum *(sc. Ratherium? cf. notam ed.)* cum -eficiis acriter impetentes *(sc. avunculi Baldrici).* REIN. LEOD. inept. 1 p. 593,6 scandalorum opifices, qui aut odii vel invidiae securi et malleo terrifici aut gratiae vel adulationis runcina et torno deli-ci stateras fabricant dolosas.

delenificus (-nef-), -a, -um. *(per)blandus, suavis – schmeichlerisch, einnehmend, gewinnend:* SEDUL. SCOT. carm. I 1,8,7 sunt nonnulli, quorum fit mellea lingua, aspidis ac subtus tetra venena latent; qui -is persuadent omnia verbis. GLOSS. med. cod. Trev. p. 150,4 -us, blandiloquus. PETR. DAM. epist. 40 p. 507,3 plausus hominum aucupari -eficae (-ae *var. l.*) locutionis amena quadam venustate. 87 p. 506,6 oleo -eficae (lenificae *var. l.*) suavitatis. *al.* COD. Lauresh. 123[c] l. 18 -is persuasionibus inflexo rege.

adv. ***delenifice.** *blande – einschmeichelnd:* CHRONOGR. Corb. p. 74,17 rex ... convenit eum *(abbatem)* e converso -entius.

delenimentum (-lin-, -iam-), -i *n.* **1** *levamen, placamen – Linderungs-, Besänftigungs-, Sühnemittel:* PONTIF. Rhen. sup. 118 aeterne Deus, qui post offendicula lapsus primi hominis instituisti tibi propiciatorii delinia-a libaminis. GESTA Camer. 3,3 precum deli-o iram episcopi mitigantes omnes in preces descenderant. CONSUET. Rod. 67 quamvis incautis nonnumquam adhibenda sint ⌊pietatis delinia-a⌋ (WILH. HIRS. const. 1,52 p. 983[D] fomenta pietatis). **2** *blandimentum – Schmeichelei:* LUP. FERR. epist. 111 p. 95,28 ne putetis me deli-is fallacibus vobis illudere. RAHEW. gest. 4,24 nuncii ... Fridericum in partem ... sui principis inclinare multis verborum deli-is atque muneribus concertabant. *in malam partem i. q. irritamentum – Verlockung:* HINCM. Remig. 16 p. 301,5 qui *(David et Salomon)* mulierum deli-is periclitati sunt.

delenio (-lin-), -i(v)i, -itum, -ire. *script. et form.:* disl-: *l. 62.* dil-: GLOSS. II 242,5 St.-S. -nat(us): *l.43.*

levare, placare, mitigare – lindern, besänftigen, mildern: **1** *de hominibus eorumque animo sim. i. q. sedare, lenire, permulcere – beruhigen, beschwichtigen, milde stimmen, umschmeicheln:* **a** *in univ.:* AETHICUS p. 181,12 donec ab Hercule vel sodalibus suis -initae atque matrimonio districtae ... vigorem et potentiam ... amiserunt *(sc. Amazonum reginae).* MEGINFR. Emm. 11 toto ... spiritu illi *(sc. Christo)* inhaerens, cuius amor animum -iniret, dum crudelis poena corpus laniaret. BENZO ad Heinr. IV. 2,18 p. 256,10 adulationibus -initi a consuetis assaltibus quieverunt *Normanni.* VITA Serv. 3 p. 10,2 perterrere ... impios ac -inire (declinare *var. l.*) pios. *al.* **b** *c. colore quodam:* **α** *conciliare, allicere – gewinnen, einnehmen, ködern:* THIETM. chron. 2,6 Vigmannum blandiciis -initum celeriter corrupit *Dudo.* 6,11 adoptatus eiusdem *(Iaremiri)* adventus Boemiorum -inivit agmen. THEOD. PALID. annal. a. 1022 p. 68,6 principes arte delusi ... beneficia, quibus erant -initi, resignabant. *al. pellicere – verleiten:* UDALSC. Egin. 26 p. 443,11 pestiferae suasionis -inimur blandimento, ut videlicet patri nostro renunciantes alterum eligamus. **β** *solari, indemnem reddere – entschädigen:* ANNAL. Rod. a. 1124 p. 705,37 ipsa *(comitissa)* ... -inita (-inata *cod.*) pecuniis. a. 1153 p. 722,37 Gerardus ... iniustam emptionem ... est causatus, unde V marcis ab abbate est -initus. **γ** *adiuvare – unterstützen:* DIPL. Otton. II. 232 p. 260,40 pauperes ... Christi ... ope consolationis debitae -inire. **δ** *emollire – weich machen, aufweichen (per prosop.):* CARM. Bur. 57,1,6 bruma ... demandat Februario, ne se a solis radio sinat -iniri. **2** *de rebus:* **a** *strictius:* **α** *in univ.:* THIETM. chron. 5,38 p. 264,20 laborem expeditionis -inivit suavitate venationis *rex.* HILDEG. scivias 2,5 l. 401 Deus in nova gratia austeritatem antiquae institutionis -vit. RAHEW. gest. 3,15 fuit, quod ... ferocitatem tantarum gentium tanto consilio ac sine armis -inisset, ut *eqs. al.* **β** *subtiliare – verdünnen, abschwächen:* HILDEG. scivias 2,6 l. 1267 ita temperatus exsistit *sanguis*, ut sanguis aquam confortet, et ut aqua sanguinem -at. phys. 1,63 p. 1154[B] (ed. princ.) calor eius *(salviae)* cum aqua -initus paralysin in homine compescit. **γ** *levigare – glätten:* VITA Rimb. 16 spiritus sanctus, qui ... omnia praesentis vitae aspera -iniret et gravia relevaret. DIAETA Theod. 284 uvę passę virtus est stiptica, maxime albę comestę, aspritudines exteriores dis-it. **b** *latius:* **α** *affligere, infringere – schwächen, untergraben:* HILDEG. scivias 3,11 l. 920 fortitudo ipsius *(filii Dei)* -itur, cum iam vera fides in caecitate infidelitatis obnubilari videtur. **β** *conivendo tegere – verharmlosen:* HILDEG. scivias 3,5 l. 338 si ... tepide neglegeres ..., tunc tu iustus Deus -res et confoveres iniustitiam. **γ** *blande replere – schmeichelnd erfüllen:* CARM. Bur. 68,2,3 cantu nemus avium ... -initur.

***delenitio** (-lin-, -iat-), -onis *f.* *levatio, remissio – Linderung, Abschwächung:* HUGO FLAV. chron. 2 p. 484,6 ut adbreviaretur mali tempus exaggeratione vindictae acrius inun-

[Antony]

dantis an prolongaretur morositate alicuius delinia-is. THEOD. CERV. chirurg. 2,20 p. 151[A] tenuis . . . sit diaeta usque ad deliem doloris.

deleo, -evi, -etum, -ere. *script. et form.:* dil-: *l.29.* -li(o): *l.29.52. adde* CHRON. Fred. 4,41. *ibid. al. cf. l.7.8. praes. coni.* -laetur: *l.32. perf. ind.* -listi: *l.54. partic.: perf.:* -litus: CHRON. Fred. 2,37 p. 62,31. -ectus: *l.40. fut.* -liturus: IONAS BOB. Columb. 1,22 p. 202,15. *depon.: l.32. metr.* dĕ-: *l.26 (an pro spondaeo per synizesin?).*

I *exstinguere, tollere, perdere, pessum dare – auslöschen, (ver)tilgen, zerstören, vernichten, zugrunde richten:* **A** *de rebus:* **1** *proprie:* **a** *de (in)scriptis, insculptis, impressis sim. (cf. l.64sqq.):* **α** *in univ.:* EINH. Karol. 32 p. 37,14 litteras ita esse -tas, ut penitus non apparerent. MAPPAE CLAVIC. 109 oleo . . . super picturam . . . perunge, et ita constringitur, ut nunquam -eri possit. CONST. imp. II 196,29 idem *(notarius)* . . . eorum *(sc. denuntiatorum)* nomina, quando a suspitione absolvuntur, -bit. CHART. Tirol. notar. I 104 quod ego notarius penitus debeam -ere dictos decem solidos de imbreviaturis inde factis. ALBERT. M. veget. 6,380 'maculae' . . . 'fricatae de foliis eius *(mandragorae)* -entur, et de lacte eius -entur lentigines'. ACTA civ. Wism. B 246 ubicumque invenitur in libro civitatis, hoc *(sc. debitum)* -bitur. *al. absol.:* VITA Heinr. IV. 1 p. 13,8 manus . . . scribit et rennuit, notat et -et. **β** *in imag.:* ALCUIN. carm. 59,22 ebrius initiat vobis neu vincula Bachus mentibus inscriptas -at neu noxius artes. WALAHFR. hort. 23 ubi . . . vestigia . . . ver hiemis reduci rerum -ere pararet scemate. *al.* **b** *usu vario c. sensu evertendi, destruendi:* CHRON. Fred. 2,57 p. 79,23 regnum Aerolorum dilivit Theudericus. LEX Baiuv. 22,8 percussionibus ternis de traversę securę . . . suum eiciat examen *(sc. apium possessor)*; verumtamen ita, ut arborem non laedatur (-aetur *L*). CONC. Karol. A 44[B] p. 484,17 imagines evertere ac -ere. OTTO FRISING. gest. 4 p. 15,18 Saxonum gens . . . castrum quoddam . . . cum aecclesia pariter . . . funditus -vit. ANON. IV mus. 2 p. 42,20 iungere non possumus *(sc. ligatas)* in superiori parte nisi -endo tractum. *al. v. et l.56.* **2** *translate i. q. irritum reddere, abolere, infringere – außer Kraft setzen, abschaffen, beseitigen, aufheben:* GODESC. SAXO gramm. 1 p. 408,4 manus scriptum damnationis nostrae -tum (-ectum *cod.*) est filii Dei sanguine. THIETM. chron. 4,47 antiquam . . . consuetudinem iam ex parte magna -tam . . . renovare. ALFAN. premn. phys. 1,41 p. 12 -ta (*PG 40,516[C]* ἀπεγνωσμένης) perfectione *(sc. hominis)*. 13,5 p. 88 est . . . rememoratio memoriae -tae (*PG 40,661[B]* ἐξιτήλου) recuperatio. TRAD. Ror. 112 ne . . . iste contractus . . . ulla possit in posterum oblivione -eri (*item* 113. 115. 118). ALBERT. M. sent. 2,32,1[capit.] utrum peccatum originale totaliter vel in parte -atur. CHART. Port. 242 ipsum theloneum *(sc. lignorum)* perpetua abolicione -vimus. *saepe. v. et. p.254,28.* **B** *de hominibus:* **1** *proprie:* **a** *in univ. i. q. profligare, occidere, exstirpare, auferre – niederwerfen, töten, aufreiben, hinwegraffen:* CHRON. Fred. 2,57 p. 79,24 ut Theudericum -iret *Leo imperator.* LIBELL. prec. Paris. 2,12 p. 44,20 delivium *(sic)* transmisisti *(sc. Deus)* et -listi omnem genus. ANNAL. Fuld. II a. 875 p. 84,3sq. villa quaedam . . . subitanea imbrium inundatione pene -ta est, et octuaginta octo homines . . . in ea -ti. DIPL. Heinr. II. 82 quotienscumque inevitabilis sors mortis abbatissam -verit. ALFAN. premn. phys. 1,54 p. 15 si . . . non adfuisset nobis sensibilitas, . . . -remur (*PG 40,520[C]* διεφθάρημεν) cum ignorantia mali passionem non sentientes. ACTA civ. Wism. A 558[a] p. 36,21 debent omnes civitates facere expensas . . . ad -endos eos *(piratas). saepe. adde:* WALAHFR. Mamm. 26,46 opprobrium *(i. conviciatores)* Helisei geminis -etur ab ursis *(cf. Vulg. IV reg. 2,24).* **b** *de nomine c. sensu eradendi (cf. l. 12sqq.; loci spectant ad Vulg. psalm. 68,29):* DIPL. Heinr. IV. 307 si quis . . . huius cartulę testimonium irritum facere voluerit, -atur de libro viventium et cum iustis non scribatur (*sim.* CHART. Welt. 5). CHART. Basil. A I 148 p. 221,28 hunc *(sc. praesumptorem)* Deus -at de libro vitae aeternae. **2** *translate i. q. ex-, depellere, deicere – vertreiben, absetzen:* CAPIT. reg. Franc. 205,4 donec aut ad rationem perducatur *(sc. pacis perturbator)* aut de regno -atur (*inde* 246,8 expellatur vel -atur [deiiciatur *2*]). HIST. duc. Ven. 11 (MG Script. XIV p. 83,45) papa . . . intrusos eiecit et -tos restituit episcopos.

II *per confusionem i. q. diluere – auflösen:* COMPOS. Matr. 50 accipe naxie cutis tonsorum limatura et teris cum acacia et alumine et -e cum aqua pluviali.

deler- *v.* delir-. ***delesman(n)us** *v.* *dienestman(n)us.

deleterion (dilitir-, dilitar-), *gen. pl.* -um *n.* (δηλητήριον) *venenum – Gift:* PAUL. AEGIN. cur. 175 p. 100,7 de hac *(sanguisuga degluttita)* . . . in ⌞peri dilitirium (dilitarium *B*)⌟ (*3,31,1* περὶ δηλητηρίων) dicetur sermone.

deleth *v.* daleth.

deletio, -onis *f. script.* -ect-: *l.14. exstinctio, abolitio – Auslöschung, Tilgung, Aufhebung:* GUNDR. ad Ermenr. (MG Script. XV p. 154,30; a. 839/42) ob -em (delect- *var. l.*) criminum . . . praesens hoc tempus a Deo indultum habemus. ALFAN. premn. phys. 13,5 p. 88 -o *(sc. memoriae)* . . . fit (*cf. PG40,661[B]* γίνεται . . . ἐξίτηλος [*sc.* ἀνάμνησις]) ab oblivione. ALBERT. M. sent. 4,14,18 p. 434[a],35 gratia existente in actu . . . fit -o peccati secundum quod culpa est. *superatio – Überwindung:* GESTA Altiss. 40 (MG Script. XIII p. 399,44; s. X.[2]) canonicis . . . mansos contulit *episcopus* . . ., ut eorum interventu fragilitatis illius fieret -o.

***deletivus,** -a, -um. *exstinguens, tollens – auslöschend, tilgend:* ALBERT. M. sent. 4,16,1 p. 540[b],29 gratia non in genere, sed quaedam est forma illa, scilicet quae vim dat dolori, ut -us fiat peccati. 4,16,9 p. 561[b],30 contritio est -a peccati mortalis. *usu subst.:* ALBERT. M. sent. 4,14,18 p. 434[a],23 gratia contrariatur culpae; si igitur deletur culpa ab aliquo, oportet, quod -um sit gratia.

deletor, -oris *m. perditor, destructor – Vernichter: v. p. 240,62.*

delevo, -avi, -are. *levare, tollere – hoch-, aufheben:* LEX Baiuv. 8,4 si *quis* indumenta *(sc. mulieris)* super genucula elevaverit (-verit *Ag*).

delf- *v.* delph-.

delibatio, -onis *f. demptio, ablatio – Wegnahme:* **1** *deminutio – Minderung:* URSO element. 2 p. 48,11 que *(sc. quattuor)* elementa integra sine ulla -e (deliberatione, debilitatione *var. l.*), idest nulla corporis vel potentie parte relicta, ad mundi continentiam sumpta sunt. **2** *libamen – Opfer(guß):* GERHOH. Antichr. 1,17 p. 324,12 quae ibi *(sc. in loco sancto)* spurce -es oblate sint, parco dicere. **3** *exstinctio, interfectio – Auslöschung, Tötung:* ODILO SUESS. Seb. 49 post sui . . . -em virtutum ubertate magnificentior. 65 (37) Romae dudum post sui -em sepultus hactenus ibi iacet. **4** *?excessus – ?Entrückung: v. p. 63,4.*

***deliberate** *v.* delibero.

1. deliberatio (-cio), -onis *f.* **1** *consideratio, consilium, aestimatio – Überlegung, Erwägung:* **a** *strictius:* **α** *in univ. (in imag.: l.55):* WETT. Gall. 41 -e . . . acta, ut aliquid ad offerendum Deo adquireret *(sc. pauper).* IOH. CANAP. Adalb. A 13 post hanc suę mentis -em (desiderationem *Os*, gloss. Ls: pertractationem; *sim.* THIETM. chron. 6,93 post longam animi . . . -cionem. *al.*). VITA Menel. 1,23 (MG Mer. V p. 147,30) qui *(Helias)* super brachia suae -is sapienter accepit, quid *eqs.* CHART. ord. Teut. (Thur.) 18 p. 21,30 bona -cione habita (19. *sim.* CHART. Mulh. Thur. 124 p. 41,10 antehabita. *al.*). 157 ex matura -cione sanoque consilio bona . . . vendere. *persaepe. expressius i. q. virtus deliberativa – Fähigkeit zur Überlegung:* ALBERT. M. animal. 1,44 habent aliquid hominis in quadam -e et loquela *(sc. pygmaei). v. et p.256,57.* **β** *consultatio – Beratung:* CAPIT. reg. Franc. 291 p. 383,25 quae communi -e repperimus *(sc. episcopi)*, celsitudini vestrae *(sc. regis)* . . . aperimus. CHART. Hersf. 111 p. 197,29 facta . . . cum amicis et familiaribus meis consulta -e nolui *(sc. abbas)* inconsulte quicquam . . . agere. CONST. imp. II 206 p. 278,3 in -e curie generalis disposito statu fidelium. CHART. Aquens. 141 l. 4 mediantibus bonis viris -e quoque ac diligenti tractatu nobiscum super hoc prehabitis. *saepius.* **γ** *examinatio, investigatio, inquisitio – Prüfung, Untersuchung:* CAPIT. reg. Franc. 102,4 ut . . ., de quacumque causa ad eos *(comites)* venerit querela, plenissima et iustissima -e diffinire decertent. CHART. Ital. Ficker 131

[Antony]

p. 173,27 habita super hiis *(chartulis)* exquisita consilii nostri -e manifeste invenimus et evidentissime cognovimus *eqs.* CHART. Babenb. 44 controversiam ... secundum providam utriusque partis -em intercidimus *(sc. dux). al.* **δ** *animus, studium – Absicht, Vorsatz (in malam partem):* LEG. Wisig. 6,5,12 p. 276[a],15 qui ... alienum servum ... ex -e (liberatione *var. l.*) sue volumtatis occiderit. CHRON. Pol. 3,25 p. 157,2 minus est peccatum ... ex occasione data perpetrare quam illud faciendum ipsa -e pertractare. STATUT. ord. Teut. p. 83,29 si secreta ... capituli ... cum -cione prodiderit *frater.* **ε** *contemplatio (spiritualis) – (geistige) Betrachtung:* ALBERT. M. div. nom. 3,12 p. 109,46 'magistrum', idest traditorem, '-um' (*PG 3,681[B]* διανοιῶν), idest contemplationum, 'perfectarum'. **b** *latius i. q. cura – Fürsorge:* HIST. Walc. 50 res exigebat, quo non solum procurationis ordinatio, verum omnis domus -o ad eum *(Lambertum)* respiceret. **2** *decretum, sententia, iudicium – Beschluß, Entscheidung:* **a** *strictius:* **α** *in univ.:* CAPIT. reg. Franc. 9,24 quicumque ... haec -em, quem cum ... fidelibus nostris in synodale concilio instruemus, temerare praesumpserit. BERTH. (?) annal. a. 1079 p. 321,22 se *(sc. Heinricum)* ... apostolicae -i oboedisse. VITA Serv. 13 p. 48,5 artatus ad -em aut ritus christianos deserere aut militia excedere. COSMAS chron. 2,4 p. 87,9 ista ducis -o iusta sit anathemate firma. CHART. Heinr. Leon. 43 decernimus *eqs.*; ut ergo huius -is vel constitucionis nostre sollempnitas rata permaneat *eqs.* DIPL. Constantiae 4 p. 14,34 monasteria, que ... sub cura ... archimandrite ... provida -e (προνοία) regia fuerant constituta. *persaepe. expressius i. q. auctoritas sententiae ferendae – Entscheidungsgewalt:* CHART. cell. Paulin. 50 p. 63,5 (a. 1209) accepta ... arbitrandi -e ... tale pronunciaverunt *arbitri* arbitrium, ut *eqs.* **β** *consensus – Zustimmung, Einverständnis:* TRAD. Frising. 1409[b] p. 266,35 (a. 1024/31) cum concordi cleri et plebis -e et voto factum est concambium. TRAD. Teg. 61 qui *(servi)* ad testimonium cum ... Wieldrudę -e accesserant. CONSUET. Marb. 127 ut hoc *(sc. receptio novicii)* eorum *(fratrum)* consilio atque consensu (-e *E*) fiat. CHART. Stir. III 160 p. 237,7 quod nos *(sc. ducissa)* ex consulta -cione nostrorum fidelium Witigoni ... castrum ... contulimus. *al.* **γ** *constitutio ultimae voluntatis – letztwillige Verfügung:* TESTAM. Adalg. 6 (ed. W. Levison, Aus rhein. und fränk. Frühzeit. 1948. p. 126,1; a. 634) per huius -is seriem <testamentum meum condidi>. *expressius i. q. testamentum – Testament:* TESTAM. Adalg. 45 (op. cit. p. 134,2sqq.) si qui liturae ... in hanc -em meam inventi fuerint, ego feci ..., dum sepeus -e mea recurro. 47 (op. cit. p. 134,9) -o mea firma stabilitate permaneat *eqs.* **b** *latius i. q. condicio – Bedingung, Bestimmung:* HIST. Walc. 50 supplicationem illius *(Poponis)* ea -e susceperunt *(sc. rex et episcopus)*, quatinus *eqs.*

2. *deliberatio (-cio), -onis *f.* (2. deliberare, *cf. francog. vet.* delivraison) **1** *liberatio – Befreiung, Freigabe:* **a** *in univ.:* OTTO FRISING. gest. 1,36 p. 55,20 (epist. papae) ad ipsius *(orientalis ecclesiae)* -em (liberationem *var. l.*) ... Romanae aecclesiae filios ... sollicitare (*sim.* CHART. Mekl. 44 p. 36,21 [epist. papae]). CHART. Mekl. 366 de -e corporis vestri *(sc. ducis)* a manibus inimicorum vestrorum, qui vos captos detinebant, grates referimus *(sc. Heinricus rex Angliae)* Altissimo, quia *eqs.* ACTA imp. Winkelm. I 691 pro excontro et eius *(captivi)* -e (*item* 692). **b** *manumissio – Freilassung (aus der Knechtschaft):* LEG. Wisig. 12,2,14 p. 421,22 (cod. V8; a. 1019) quatenus hanc -em vel venundationem *(sc. christiani)* iuri suo iteratim usurpet *Iudaeus.* **c** *liberatio debiti, solutio – Schuldbefreiung, (Be-)Zahlung:* CHART. Ital. Ficker 76 p. 103,15 (a. 1077) propter confirmationem huius venditionis ipse Ursus dixit se suscepisse ... statutum pretium, auri solidos tres in omni -e. **d** *absolutio – (Aus-)Lösung:* CHART. Ital. Ficker 283 (a. 1220) de absolutione et -e fideiussorum et promissorum et pignorum. **2** *traditio, (con)cessio, (con)firmatio – Übergabe, -eignung, Einräumung, Abtretung, Garantie:* **a** *proprie:* **α** *de donatione:* DIPL. Pipp. 9 p. 13,40 si beneficia ... benevola -e concedimus (*sim.* DIPL. Karoli M. 176 p. 237,16 quicquid ... locis sanctorum ... benivola -e cedimus vel condonamus). CHART. Rhen. med. I 110 p. 116,10 si quis rectorum ... huic devotioni nostrae ac -i ... contrarius ... exstiterit. DIPL. Otton. III. 400 p. 833,22 quatinus ... corroboraremus atque firmaremus et ... concederemus et deliberaremus in perpetuum confirmandum ... omnes res ..., quascumque ... aecclesia ... quibuscumque cautionibus vel -bus visum est possidere (*inde* DIPL. Heinr. II. 191 p. 226,3. DIPL. Conr. II. 239 p. 327,39). *al.* **β** *de restitutione:* TRIUMPH. Remacli 1,16 p. 445,39sq. fideiussores -em *(sc. boni iniuste subtracti)* fidei manus suae fieri dant operam, sed archiepiscopus scire recusat huius -is conventionem habitam. CHART. Rhen. inf. II 710 si ... comitissa ... et heredes ipsius ... obtinuerint ... -em vel redditionem opidi nostri *(sc. oppidanorum de Duren).* **γ** *de commendatione:* DIPL. Karoli M. 173 p. 232,10 monasterium ... in manibus nostris plenissima -e visus est delegasse *abbas.* **δ** *de devotione:* HERM. MIND. epist. 1 (RömQuartSchr. 33. 1925. p. 163,5; s. XIII.[2]) absolvere *(sc. possunt confessores)* ... a votis extraordinariis et -cionibus ac promissis. **ε** *de licentia data:* DIPL. Heinr. IV. 234 p. 295,40 castrum ... concedimus iudiciario iure et legali -e construere. **b** *meton.:* **α** *charta donationis, privilegium – Schenkungsurkunde, Privileg:* GERH. AUGUST. Udalr. 1,25 l. 6 -em, quam ille *(sc. Adalpero)* eis *(coenobiotis)* ... conscriptam et sigillatam ab ... imperatore donari impetravit. DIPL. Conr. II. 239 p. 329,36 <omnes res>, quantascumque detinere quacumque scriptione vel -e videmini *(sc. fratres monasterii). al.* **β** *legatio, nuntius – Botschaft, Nachricht: v. p. p.240,6.*

deliberativus, -a, -um. **1** *adi.:* **a** *ad deliberationem, considerationem, consultationem pertinens – überlegend, erwägend, beratend:* **α** *philos. et theol.:* ALBERT. M. bon. 92 p. 59,64 cum ... voluntas pars sit liberi arbitrii, quod est p o t e n t i a -a, non videtur aliquid esse sine deliberatione, quod est voluntarium (summ. theol. II 5,25,1,2 p. 272[a],20 sunt in eo *[diabolo]* potentiae -ae et rationales ordinantes actus diaboli. p. 272[a],32). sent. 2,40,3 p. 630[b],28 an aliquid ... sit indifferens in operibus v o l u n t a t i s -ae (3,40,1 p. 748[b],10 nihil est vituperabile, nisi in quantum procedit a voluntate -a. *ibid. al.*). animal. 20,73 in quo *(homine)* efficitur virtus -a et intellectiva et voluntaria et huiusmodi. **β** *rhet. (de re v. Lausberg, Rhetorik §§ 61/2. 224) :* STEPH. LEOD. Lamb. prooem. (MGMer. VI p. 386,10; s. X.[in.]) hoc ... -i g e n e r i s consilium magis eligendo pertractans *eqs.* (RUP. TUIT. trin. 40,683 tria genera causarum, scilicet demonstrativum, -um, iudiciale ... oratores sive inventores nostri receperunt. *al.*). EKKEH. IV. bened. I 40,3 tres rhetorum c a u s a s (gloss.: iudicialem, demonstrativam, -am) fidei tenet actio clausas (CONR. MUR. summ. p. 46,10 utrum habeat *[sc. mittens litterarum]* demonstrativam vel -am vel iudicialem *[causam]*). **b** *decretorius, deliberatus – entscheidend, entschieden:* **α** *gener. (in titulo libri):* RATHER. concl.[tit.] phren. 6 undecimus *(liber)* conclusio est -a, sententiis magna, sermonibus parva. **β** *iur. et canon.:* NICOL. I. epist. 79 p. 420,24 a consummanda restitutione ipsorum *(clericorum)* ... -um consensum nostrum cohercere necessarium duximus (*item* 80 p. 430,13). BENZO ad Heinr. IV. 2,13 p. 230,2 donec interrogetur -a regis sententia. **2** *subst. fem. vel neutr. i. q. vis, facultas deliberandi – die Kraft, Fähigkeit der Überlegung:* ALBERT. M. anim. 2,1,9 p. 77,24 quae *(partes animae)* coniunctae sunt intellectui, sicut ratio et voluntas et -a (deliberatio, -um *var. l.*) et eligentia.

adv. ***deliberative.** *deliberatione praehabita, considerate – mit Überlegung, (wohl)überlegt:* CHART. Carinth. III 501 p. 199,28 (a. 1096) expeditę et -e domnus Teuzo ... domnę Berhtę ... locum ... ad feudum et ad servicium sibi ... faciendum dedit. GERH. STED. annal. p. 209,6 donec ... -e viri thoro eam *(filiam)* collocaret *Luderus.* p. 226,48 machinis et instrumentis ad hoc -e apparatis ... appetentes ad deditionem Guncelinum ... compellunt *(sc. milites ducis). de consilio in actu peccandi:* ALBERT. M. sent. 2,39,2 p. 621[b],4 naturaliter velle bonum et -e velle malum. HUGO RIPELIN compend. 3,23 p. 116[a],28 est actus voluntarius -e, et sic est mortale peccatum *(sc. invidia).*

***deliberatorius,** -a, -um. *t. t. iur.* indutiae -ae *i. q. spatium deliberandi – Bedenkzeit:* CHART. Hamb. 366 p. 323,2 (epist. papae a. 1208) qui *(episcopus)*, cum ... de loco, in quo mansu-

[Antony]

rus esset, interim -as inducias accepisset *eqs.* CONST. Melf. 2,18 p. 321,25 -is (deberatoriis *O*) . . . indutiis (iudictiis, in iudiciis, dilationibus in iudiccio *var. l.*) omnino sublatis. CHART. Frising. 183 p. 183,10 Wisinto et Ulricus . . . induciis (iudiciis *ed., sed cf.* p. 184,1 quod induciis . . . mihi competentibus renunciarim) -is et aliis ipsis competentibus ad invicem renunciarunt. CHART. civ. Magd. 141 p. 78,13 duces inducias habebunt -as per mensem, utrum *eqs. al.*

? ***deliberatus**, -us *m.* *deliberatio – Entschluß: v. p.258,33.*

1. delibero, -avi, -atum, -are. **1** *considerare, cogitare – überlegen, erwägen, bedenken:* **a** *strictius:* **α** *in univ.:* WILLIB. Bonif. 4 p. 15,14 cum . . . longo temporis intervallo secum sollertissime -ret, ut patriam . . . desereret. WIPO gest. 1 p. 13,16 in rebus arduis secreto consulere, paulatim -are, velociter facere bonum exitum habebit. OTTO FRISING. gest. 2,31 quibusdam . . . inquirentibus ab his, qui missi fuerant, an plura dicere vellent, paulisper -antes . . . responderunt *eqs.* ACTA imp. Winkelm. I 351 p. 312,34 quid sibi voluerit ista legatio . . ., -antes nobiscum nequivimus divinare. *saepius.* *partic. praes. usu adi. (usu philos., cf. p.256,35sqq.):* ALBERT. M. sent. 2,40,3 p. 632a,23 quaecumque . . . a v o l u n t a t e -ante . . . procedunt (2,40,4 p. 635b,2 opera talia, quamvis sint naturae, tamen ordinabilia sunt a v. -ante. *ibid. al.*). **β** *consultare, consiliari – beraten, beratschlagen:* BERTH. (?) annal. a. 1078 p. 312,17 per internuntios . . . inter se -are . . ., quid . . . agendum sibi esset. CHRON. Ebersh. 13 p. 438,6 sancta virgo Christi *(i. Odilia)*, quid . . . monasterio . . . impenderet, cum sororibus et familia -bat. *remissius c. sensu habendi:* COD. Wang. Trident. 85 p. 197,8 (a. 1210) episcopus . . . habito et -to c o n s i l i o . . . canonicorum . . . recepit omnes prenominatos . . . ad suam graciam (TRAD. Welt. 124 c. . . . nobilium . . . super eo *[sc. concambio]* -to). *expressius i. q. genere deliberativo exponere – in Form einer Beratung darlegen (cf. p.256,38):* ANSELM. BIS. rhet. 3,6 p. 180,13 tempus est ad aliam causam accedere et, quod in iudicio intendimus, iam in concione demonstrare; sicque de tali homine *(sc. Rotilando)* post in quarto libro sit -are. **γ** *examinare, investigare, inquirere – prüfen, untersuchen:* LEG. Wisig. 2,1,26 p. 73,5 ut . . . non amplius iudex pro . . . iudicata causa hac legitime -ta quam . . . vicensimum solidum presumat accipere. DIPL. Loth. I. 92 p. 227,40 causae . . . per ministros . . . monasterii -tae ac diffinitae fiant. DIPL. Otton. I. 239 p. 333,26 ut -andi et diiudicandi seu distringendi potestatem haberet *episcopus* . . . supra . . . cleri res et familias (*inde* DIPL. Heinr. II. 71 p. 89,17). *al.* **δ** *studere – trachten:* TRAD. Weiss. 37 (a. 737) ad ipsam eclesiam . . . vel ad ipsos monachos, qui ibidem regulam custodire -ant. **ε** *agere, tractare – verhandeln, erörtern:* LIUTPR. antap. 3,39 populus omnis ad hunc *(iudicem)* convenerat causasque omnes et controversias ante eum -bat. DIPL. Otton. I. 248 p. 356,30 ut . . . in ecclesiarum rebus commanentes . . . legales querimonias . . . ante eundem *(episcopum)* vel suum missum -ent ac defin<iant>. **ζ** *cunctari – zögern, zaudern:* CHART. Babenb. 25 p. 35,5 (a. 1156) cum . . . nobiles de Swarzenburrh . . . de oratorii constructione diu -rent, ipse marchio . . . hesitantes prevenit idemque oratorium . . . fundavit. **b** *latius:* **α** *se parare, praesumere – sich anschicken, sich unterfangen:* NICET. ad Chlodos. p. 121,21 ibidem *(sc. ad sanctorum limina)* missas facere, si audent, -ent *(sc. fideles regis).* **β** *librare, pensitare – abwägen, wiegen (spectat ad novissimum iudicium):* WALTH. SPIR. Christoph. II 3,223 sol iusticię mundum -at ipse *(sc. Deus).* 4,128 cum censura brevis facinus -at orbis. ARNULF. delic. 79 iudicis arbitrium pondus -at equum. **2** *decernere, statuere, constituere, definire – beschließen, (sich) entscheiden, bestimmen, verfügen :* **a** *strictius:* **α** *in univ.:* CONC. Karol. A 53 p. 688,36 ego . . . abbas . . . statui ac -vi una cum consilio et licentia . . . imperatoris, ut *eqs.* DIPL. Otton. II. 217 p. 244,24 hoc *(monasterium)* . . . ab . . . imperatoribus . . . sub mundiburdio . . . succedentium . . . imperatorum -tum est mansurum (*inde* DIPL. Heinr. II. 97 p. 121,30). THANGM. Bernw. 23 p. 770,1 placito . . . habito urbem *(sc. captam)* non destrui in commune -ant *(sc. milites imperatoris).* CHART. Scheftl. 2 p. 5,9 (epist. papae) ut eorum, qui se illic sepeliri -verint, devocioni . . . nullus obsistat. OTTO SANBLAS. chron. 39 p. 60,26 optimates . . . dolo occidendum cesarem -verunt. *persaepe.* *spectat ad causas diiudicandas:* CAPIT. reg. Franc. 102,4 ut primitus ad placita eorum orfanorum et viduarum . . . causas -ent *comites.* DIPL. Ludow. II. 7 si . . . aliqua orta fuisset compteptio, que -are ibi menime potuissent *missi*, . . . hoc ante suam venire fecisset *imperator* presentia. DIPL. Karoli III. 25 p. 41,25 dum . . . in iuditio resederet . . . comes palacii singulorum homi<num iustiti>am faciendum hac -andum *(cf. p. 259, 39sqq.).* LAMB. HERSF. annal. a. 1076 p. 250,37 ut de principibus Saxoniae . . . communi consilio -retur. *al.* **β** *convenire – vereinbaren, übereinkommen:* CHART. Raitenh. 233 p. 191,16 (a. 1250/57) Ůlricus Vitulus de Purchusen . . . libero animo -vit cum . . . abbate Walthero de Raitenhaslach sic, quod *eqs.* **γ** *velle – wollen:* CHRON. Fred. 4,25 si me expectare -as (-ans *var. l.*) . . ., iungamus ad prilium. COD. Lauresh. 673 ut . . ., quidquid . . . exinde *(sc. de terra donata)* facere -verint *(sc. agentes ecclesiae)*, liberam in omnibus habeant potestatem. BERTH. (?) annal. a. 1076 p. 284,38 qui *(pontifices)* adeo amplexati sunt veritatem, ut potius mori quam mentiri -rent. *al.* **δ** *invenire – ermitteln:* WOLFHARD. Waldb. 2,11 p. 238,12 cives pro modulo affectus prius -ti et consciae facultatis . . . Altissimo eulogias deferentes. **b** *latius:* **α** *iudicium habere – Gericht halten:* CHRON. Fred. 4,58 p. 150,3 de Latona ad Cabillonno -are properabat *Dagobertus.* **β** *ordinare – regeln:* CONC. Karol. A 39B,9 ut res suas, antequam monasterium ingrediantur, ita sapienter . . . -ent atque disponant *(sc. sanctimoniales admittendae)*, ut *eqs.* **γ** *c. acc. dupl. i. q. existimare, iudicare – erachten:* WALAHFR. Wett. praef. p. 302,25 ut emendare dignemini *(sc. Grimaldus)*, quicquid . . . censura vestra aptum correctioni . . . -verit (gloss. R: invenit).

adi. **deliberatus**, -a, -um. *consideratus, ratus, fixus – wohlüberlegt, entschieden, entschlossen:* TRAD. Weiss. 18 (a. 725/26) ego . . . Heriuuinus sana mente integroque -u *(an subest subst.?)* c o n s i l i o prumptissima voluntate mea dono *eqs.* (CHART. Friburg. 76 [a. 1244] de communi et -o c.). CHART. Rhen. inf. I 6 si quis . . . contra hanc traditionem venire temtaverit aut eam infrangere proposuerit fixa et -a i n t e n t i o n e (19). DIPL. Arnulfi 132 prefatas res . . . -o a n i m o Megengozo . . . in proprietatem reddidimus (CHART. ord. Teut. [Thur.] 201 p. 154,45 ex -o a. CHART. Mulh. Thur. 232 p. 90,42 a. -o).

adv. ***deliberate.** *deliberatione praehabita, considerate – wohlüberlegt, entschieden:* CONST. imp. III 67 (a. 1274) -e concepimus, ut in vobis *(sc. principibus)* nostra consilia fiducialiter requiescant. CHART. Basil. A II 239 sacerdos . . . coram nobis *(sc. custode ecclesiae)* sponte et -e confitebatur se recepisse . . . curiam.

2. delibero, -avi, -atum, -are. *metr.* -lĭb-: *p.259,63.* **1** *liberare, liberum reddere – befreien, frei machen:* **a** *in univ.:* ACTA imp. Winkelm. I 351 (a. 1238) de liberatione Petri Saraceni . . ., quem velut apostolice sedis nuntium -ari petisti *(sc. papa).* *spectat ad captivitatem vitatam:* IOH. CODAGN. trist. p. 47,21 imperator . . . captus . . . esset . . .; sed . . . Guido de Lomello . . . posuit eum super alium equum . . .; et sic -tus ambo fugere ceperunt. **b** *aperire, patefacere – eröffnen, gangbar machen:* SYRUS Maiol. 3,9 l. 30 Omnipotens . . . -vit cunctis viam Romani itineris. **c** *absolvere, redimere – (aus-, ab)lösen, los-, freikaufen:* CHART. Traiect. 924 (a. 1238) quod . . . infra quinquennium ipsa decima *(sc. titulo pignoris obligata)* non possit liberari; quo expleto . . . redimi poterit decima memorata; si vero . . . -ta non fuerit *eqs.* CHART. Lub. I 329 p. 310,15 omnia vadia mercatorum . . . eisdem mercatoribus -vi *(sc. aldermannus).* p. 310,32. *refl. in struct. contam.:* TRAD. Teg. 221 (a. 1127/47) quedam ancilla . . . liberos suos . . . X denariis prepositure . . . exsolvendis ab omni beneficio se -vit. **d** *conservare, defendere – bewahren, verteidigen:* TRAD. Scheftl. 325 p. 325,35 (c. 1196) ab omni offensa predium -are et tueri. **e** *refl. i. q. se exsolvere, vendere – sich entledigen, losschlagen:* CHART. Hamb. 727 p. 602,3 (a. 1268) mercandisias et bona, donec de eisdem se -verint, apud Hamborgh in domibus . . . poterunt . . . reponere *mercatores Flandrenses.* **f** *refl. i. q. expedite moveri – sich frei bewegen:* GUIC. (?) bers. 12 ut brachettus possit exire et -are se. **2** *tradere, (con)cedere, con-*

ferre, delegare, firmare – übergeben, -lassen, -eignen, einräumen, abtreten, garantieren: **a** *strictius:* **α** *in univ.:* CHART. Rhen. med. I 299 p. 348,26 (c. 1023) quantum mihi *(sc. archiepiscopo)* de predicta foreste -verunt *principes.* BOVO SITH. Bert. 1 p. 526,52 supernus arbiter exteriorem domum suam ... speluncam latronum factam ... igni ... ad devorandum -arat. LEO MARS. chron. 2,2 p. 169,22 (rec. II) eum *(Adenulfum)* princeps ... abbati -vit, ut, quicquid vellet, ... de ipso ... faceret. CHRON. Andag. 87 p. 217,8 cum exactoribus episcopi tres cruces aureas ... -ret *Lambertus.* CHART. Tirol. notar. I 574 p. 280,11 quod de ipsis *(sc. debitis)* denariis alicui non -vit *(sc. venditor).* CHART. Lux. II 397 castrum nostrum ... comiti -vimus *(sc. domini de Arras). al. v. et l.63.* **β** *spectat ad donationem:* VITA Menel. 1,23 (MGMer. V p. 148,8; s. X./XI.) '-a ... ei quasdam ... possessiones ...'; donat *Barontus* itaque *eqs.* DIPL. Conr. III. 155 p. 283,25 quos *(fundos)* nos a duce Chůonrado -tos ... ęcclesię ... contradidimus. **γ** *spectat ad restitutionem:* CHART. Argent. II 12 (a. 1267) ut bona ipsa *(sc. civis Leodiensis defuncti)* ... -etis *(sc. domini civitatis Argentinae)* Theoderico *eqs.* CHART. Helv. arb. 131 p. 203,8 quod omnes poss<essi>ones, quas ... Iaquetus aut coadiutores sui habebant ..., reddantur eisdem et -entur. **δ** *spectat ad commendationen:* COSMAS chron. 1 praef. p. 2,17 quod tibi *(sc. Severo)* transmiserim Boemorum chronicam, quam ... tue prudentie singulari examinandam -vi. **ε** *spectat ad devotionem:* HEINR. TEG. Quir. II 15 quidam aliquando bovem beato Quirino -tum furto abstraxit. **ζ** *spectat ad confirmationem:* DIPL. Conr. II. 239 p. 329,26 confirmamus ... curtem ...; corroboramus ... monasterium unum ...; -amus etiam monasterium unum. *v. et p. 256, 3.* **η** *spectat ad assignationem:* CHART. Lamb. Leod. 26 p. 43,1 (a. 1079) aream I mihi *(sc. Ermengardi)* -et *episcopus* in insula, ubi ad edificandum domum fuerat oportuna. CHART. Rhen. med. III 520 fratribus ... -are unam plateam, in qua poterunt edificare capellam. **ϑ** *spectat ad praestationem, solutionem:* CHART. Lux. IV 203 (a. 1270) quatenus ... conventui ... decem amas vini ... -etis et -ari faciatis *(sc. praepositi)* quolibet anno. CHART. Helv. arb. 131 p. 203,12 quod Iaquetus solvat et -et decimam de Tierrens et debitum de Coneston *eqs.* **b** *latius:* **α** *exhibere, reddere, tribuere – erweisen, angedeihen lassen:* DIPL. Heinr. II. 299 p. 369,28 dum ... in iudicio adesset ... comes ... i u s t i c i a m f a c i e n d a m a c -andam (461 p. 584,10 <ad> unicuique iusticias faciendas hac -andas. DIPL. Heinr. III. 108 p. 137,22 ad f. ac -andam i.; *cf. p.258,9*). sibi -are *i. q. sibi parare – sich verschaffen:* LEG. Wisig. add. 1 p. 462,9 (s. XIII.?) ille homo, qui accepit vel recuperavit sive -vit sibi suum directum. **β** *mittere, dirigere – schicken, (über)senden:* EPIST. Hann. 105 p. 175,16 cupidius in hanc partem aliquando -astis *(sc. scriptum meliorandum).* LAMB. WAT. annal. a. 1138 p. 515,6 qui *(comes)* ... eis *(episcopo et castellano)* in auxilium ... signiferum suum ... -vit. **γ** *destinare, deputare – bestimmen (für):* LIBELL. de cal. Trev. p. 741,7 Heinricus, qui tunc pontificabat, ... aliquos villanos clericos inibi *(sc. in abbatia)* divinis -vit servitiis. *c. sensu intitulandi:* DIPL. Conr. II. 206a p. 281,19 ut ... nullus ibi comes aut iudex legem facere presumat, nisi quem per concessionem nostram ... episcopus eiusdem loci -ret *(ex epist. Ioh. XVIII.).* **δ** *collocare (in) – festlegen (auf):* WILH. HIRS. mus. 12,13 autenticus tetrardus, qui est a G in g, mediam distinctionem -at in d.

delibo, -atum, -are. *partic. perf. usu adi.: p.260,6.* **1** *strictius i. q. demere, decerpere – (hin)wegnehmen, abpflücken (in imag.):* YSENGRIMUS 7,247 mors tibi discenda est, non -bere (deliberabere *var. l.*) morti. **2** *latius:* **a** *leviter attingere, perstringere – kurz behandeln, streifen:* ALFAN. premn. phys. prol. 10 p. 2 naturarum universalia ... -ans a minutae ventilationis particularium ... gressus profundis detinebo limitibus. FRAGM. de exp. Frid. imp. p. 6,34 res gestas -are decrevimus, non formare tractatum. **b** *sacrificare, immolare – opfern:* BENZO ad Heinr. IV. 1,5 quia 'ego iam -or, et tempus meę resolutionis instat' *(Vulg. II Tim.* 4,6), placet ostendere cesari ..., quod ętas ministrat. **c** *offerre, tribuere – darbringen, spenden:* HUGEB. Willib. 6 p. 106,18 cum aecclesiis atque presbiteris sanctorumque reliquiis dignas Domino -at dona. VITA Ansb. 20 (MGMer. V p. 633,33) parroechias circumibat *pontifex* ... praedicationis sanctae rorem et piae conversationis dulcedinem ... eorum *(sc. plebis)* -ando mentibus. **3** *per confusionem c. delibuere i. q. unguere – salben:* DIPL. Heinr. II. 400 p. 514,31 pro ipsius -ti abbatis suorumque omnium monachorum fratrum ineffabili caritate.

delibuo, -ui, -utum, -ere. *script.:* dil-: *l.24.33. adde* AETHICUS p. 224,4. -bitus: *l.24.* *metr.* -lĭb-: *l.20. adde* EGBERT. fec. rat. 1,1599. LIGURINUS 9,539. *confunditur c.* delibare: *l.6.24.*

(in)unguere, illinere, perfundere, impinguare – salben, (ein-, be)schmieren, übergießen, fett machen: **1** *proprie:* **a** *strictius:* **α** *in univ.:* LIUTPR. leg. 20 haedum pinguem ... porris laute suffarcinatum, garo -tum. TRANSL. Dion. Ratisb. 33 p. 368b,19 aquam mihi dari praecipito *(sc. imperator)*, quo valeam manus abluere, quia sancto pulvere sunt -tae. ANSELM. GEMBL. chron. a. 1129 p. 381,35 bovem cuiusdam rustici arantem cereus sudor -uit. LIGURINUS 2,572 sordes ... fonti iniiciunt *hostes* ... et -tas inmergunt sulfure tedas. *al. c. sensu madefaciendi:* CARM. Bur. 72,3a,1 -ta lacrimis oscula plus sapiunt. **β** *de unctione chrismatis:* CAPIT. episc. I p. 105,3 ut ... nec vestram consecrationem irritam faciatis nec manus sacro unguine -tas (di-tas, -itas, delibatas *var. l.*) peccando polluatis *(sc. episcopi).* HROTSV. Dulc. 1,6 ego *(sc. Hirena)* ... caput regali unguento -tum non dehonestabo. ANNAL. Altah. a. 1065 p. 70,34 sancti olei -tus unctione et suscepto viatico ... obiit *Guntherus.* CONST. imp. III 14,3 fuit in sede magnifici Karoli coronatus et unctionis sacerrime oleo -tus *(sc. rex electus). al. cf. l.6.* **b** *latius:* **α** *refercire – vollstopfen:* WIDUK. gest. 2,20 ipse *(rex)* convivio claro -tos ac vino sepultos ad triginta fere principum barbarorum ... extinxit. **β** *?opimare – ?fruchtbar machen:* AETHICUS p. 196,1 am<n>is di-ta (-ta *var. l.*) fit Histria. **2** *in imag. et alleg.:* **a** *in univ.:* ALDH. virg. I 2 p. 230,9 ut alius ... luctamina cum aemulo ... -tus lubrici liquoris nardo ... exercere studeat, alius *eqs.* LIUTPR. leg. 11 in coena turpi ..., ebriorum more oleo -ta *(v. notam ed.).* BURCH. URSB. chron. p. 80,16 exaltatum est cornu iniquitatis, de quo multi -ti sunt ...; hoc cornu impletum est iam adulterino unguento *eqs.* **b** *spectat ad oleum spiritus sancti:* RADBERT. psalm. 3,1001 in quo *(epithalamio)* ... sponsus inducitur oleo -tus spiritus sancti. ORD. coron. imp. 3,3 ut, sicut manibus nostris *(sc. pontificis)* ... oleo materiali oblita pinguescis *(sc. regina)* exterius, ita eius *(spiritus sancti)* invisibili unguine -ta impinguari merearis interius *(item* 14,30. *saepius).* PETR. DAM. serm. 72,7 l. 152 ut eam *(basilicam)* sancti spiritus unguedine -tam et apostolorum doctrinis divinitus illustratam ... ostendamus. **3** *translate:* **a** *replere – erfüllen:* EPIST. Bonif. 124 p. 261,10 acceptis ... litteris multa sum laeticia -tus. UFFING. Ida 2,4 tota ... lateralis compago *(sc. adolescentuli debilis)* vitali calore -ta in pristinum vigorem animatur. **b** *conciliare, propitiare – gewinnen, geneigt machen:* CHRON. Median. 3 p. 88a,44 qui *(rex Persarum)* cari sibi principis *(sc. Karoli)* amicabili suggestione adeo -tus est, quatinus *eqs.* OTTO SANBLAS. chron. 28 p. 40,7 obsequiis eorum *(Italicorum)* -tus *(sc. imperator).* CHRON. Honor. Weing. (MGScript. XXI p. 480,22) cui *(Philippo regi)* ... Heinricus palatinus ... tum necessitate coactus tum muneribus -tus se dedidit. **c** *aggravare – beschweren, gewichtiger machen:* COSMAS chron. 2,29 p. 124,13 offerunt *legati* apostolico literas ducentis marcis -tas.

***delibutio** (-cio), -onis *f.* *metr.* -lĭb-: *p.261,4.* *(in)unctio, illitus, perfusio – Salbung, das Salben, Ein-, Beschmieren, Auftragen, Übergießen:* **1** *proprie:* **a** *in univ.:* VITA Desid. Cad. 52 (MGMer. IV p. 599,21) eger ... ex oleo beati viri ... deformem ... congeriem peruncxit, et ... demum omnem putrem sanies illius -cio (-o *var. l.)* salubris ... abstersit. FORM. Sangall. II 27 dirigimus *(sc. rex)* vobis *(sc. regi)* aromata et unguenta et pigmenta medicabilia, quorum odore, -e et sapore delectati diu vivere ... debeatis. THEOD. loc. sanct. 1590 videntes *Iudaei* ex huius sancti liquoris *(sc. sanguinis et aquae e latere Christi profluentis)* -e attactos *(sc. debiles)* statim validitatem recipere *eqs.* **b** *de unctione chrismatis:* THIETM. chron. 5,44

[Antony]

sacri crismatis -cione tercium implevit *(sc. Tagino)* numerum *(sc. episcoporum).* PETR. DAM. epist. 55 p. 150,30 sacrati olei -e perungor, in . . . cilicii strato tamquam ilico moriturus exponor. RANGER. carm. 569 -o talis *(sc. olei sacri)* consignat latices . . . et calices. *v. et l.8.* **2** *alleg.:* ALBERT. M. sacram. 201 p. 130,11 res significata in hoc sacramento *(sc. extrema unctione)* est -o g l o r i a e (sent. 4,23,15 p. 23ᵃ,13 sufficit . . . huic sacramento, ut significet totam -em g. per -em in principalibus organis factam. *ibid. al.*). **3** *meton. i. q. balsamum, odorum suavitas – Duft(stoff), Wohlgeruch:* ODILO SUESS. Seb. 74 sarcophagum multa aromatum -e refertum. **4** *translate i. q. repletio – das Erfüllen:* UFFING. Ida 1,20 p. 482,4 vitali quadam intrinsecus perfusione corpus eius *(sc. contracti)* concaluit . . .; hac incognita . . . -e . . . cataplasmatus vires resumpsit *eqs.*

***delicabilis** (-lega-), -e. (*cf.* delicatus) **1** *tener, sensibilis – zart, empfindlich:* TRACT. de chirurg. 519 mamilla spongiosum membrum est ac -e, et ex levi accidenti devastatur. **2** *qui facile ad irritum cadit – heikel 'delikat':* ANON. tab. p. 150, 12 cum sit difficilis, -is *praeparatio tincturae.* **3** *tenuis, subtilis – dürr, mager gedrängt (de genere dicendi, cf. Lausberg, Rhetorik § 1097):* ACTA imp. Winkelm. I 693 p. 550,28 (a. 1243) ne prolixe historie descriptio, nisi eam perlucidam et ⌞recisa, deleg-is et succinta⌟ *(cod.*, recisam, deleg-em et succinctam *ed.)* percurrat oratio . . ., fiat legentibus tediosa.

***delicatio,** -onis *f.* (*cf.* delicatus) **1** *affectus delicatus, pietas – Zärtlichkeit:* IORDAN. SAXO princ. 83 mutatum ab infantilibus annis ex quadam -e (devotione *var. l.*) vocabulum vero nomini *(sc. matronae)* . . . preiudicaverat *vir.* ALBERT. M. Is. 49,22 p. 494,33 tangit -em venientium dicens: 'afferent . . . filios tuos . . . in ulnis'. miss. 1,1,15 p. 14ᵃ,40 dicuntur 'iuvenculae' propter aetatis teneritudinem et amoris -em *(spectat ad Vulg. psalm.* 67,26). *ibid. al.* **2** *qualitas delicata, teneritas – Zartheit:* ALBERT. M. animal. 9,51 -o complexionis humanae et teneritudo materiae.

***delicatulus,** -a, -um. *(satis) frivolus, petulans – (recht) keck, neckisch:* METELL. Quir. 68,27 viderant diem sacram comptulę iuvenculę; nempe -e sede se remiserant, iustus abba qua latet obtegente conditus.

delicatus, -a, -um. *script.:* dil-: *l.45.58.p.262,45. saepius.* -iga-: *l.62.p.262,45. adde* GLOSS. I 202,9 St.-S. *ibid. al. compar. adv.* -acius: *p.262,43.50. metr.* -līc-: *p.262,9. usu subst. masc.: saepius, e. g. l.45.48.54.*

1 *proprie:* **a** *de hominibus i. q. tener, imbecillus, infirmus, debilis – zart, schwach, schwächlich:* **α** *gener.:* HUGEB. Willib. 1 p. 88,17 cum . . . parvus ille seu di-us fragili evo infantiali sexui tenera corporis adhuc gerebat artus. WIPO gest. 37 p. 58,5 corpus reginae tenerum et -um . . . sepultum est. VITA Theog. 1,17 p. 456,27 -i et teneri panem siccum ceu summas delicias computabant. *al.* **β** *medic.:* PS. HIPPOCR. phleb. 66 hii, qui . . . molles habent carnes et -i sunt, cum cautela parcius auferis sanguinem. PRACT. puer. 52 si . . . puer sit nimis macilentus et -us et debilitatus, ita quod non habeat nisi pellem et ossa, fac ei tale balneum: *eqs.* SALERN. comp. praef. secundum diversitatem -orum et rusticorum, debilium et fortium . . . docet subvenire *hoc opus. al. v. et p.264,49.* **b** *de rebus i. q. subtilis, tenuis – fein, dünn:* RECEPT. Sangall. I 9 putredinem . . . adtollas lenteo -o in mel involuto *eqs.* ANTIDOT. Glasg. p. 137,19 facis pulvere di-issimo. RUOTG. Brun. 30 p. 31,3 molles et -as vestes . . . declinavit. *al.* **2** *translate:* **a** *qui facile offenditur, laeditur, fastidiosus – verletzlich, empfindlich, heikel:* PAUL. DIAC. Lang. 2,4 coeperunt nasci in inguinibus hominum vel in aliis -gatioribus (-ioribus *var. l.)* locis glandulae. MATTH. PLATEAR. gloss. p. 381ᶜ multi . . . sunt, qui in hoc electario camphoram non ponunt propter -os, praestat enim horribilem saporem. ALBERT. M. animal. 23,54 p. 1495,35 gyrofalconi, qui -a avis est, huiusmodi *(sc. saniosus)* non convenit cibus. 26,12. **b** *mollis, luxuriosus, deliciosus, iners – weichlich, verzärtelt, genußsüchtig, schlaff:* VITA Liutb. 14 p. 20,5 ego, quae . . . in omnibus desideriis -am . . . vitam peregi. IDUNG. PRUF. dial. 2,1093 non sunt *(sc. artocreae sim.)* cibi monachorum, sed -orum. RAHEW. gest. 3,26 p. 199,8 quorum *(marchionum et comitum)* nomina si coner perstringere, -o seu pigro lectori onerosus existam. HIST. peregr. p. 159,6 miles -us et ignavus. CAES. HEIST. hom. exc. 124 fuerat *monachus* . . . ante conversionem vir dives et -us valde. ALBERT. M. eth. I 650 p. 557,55 ille, qui 'deficit' in illis, 'ad quae multi possunt', dicitur 'mollis' vel '-us' (*p. 1150ᵇ,2* τρυφῶν). *al.* *in imag.:* VITA Liutb. 18 p. 23,15 luxuriae castra diversis -a deliciis numerositatem populorum retentant. **c** *exquisitus, splendidus, magnificus – verfeinert, raffiniert, erlesen:* ANGILB. carm. 22,19 (MGPoet. I p. 420) quid -is prodest adsuescere mensis . . . tibi? PS. ODO CLUN. mus. p. 275ᵃ Ambrosii . . . symphonia nequaquam ab hac *(sc. Gregorii)* discordat regula, nisi in quibus eam nimium -arum vocum pervertit lascivia. BRUNO MAGD. bell. 4 p. 15,12 cum . . . in curia regis esset *praesul* et mensam regis cottidie -ioribus quam ipse rex epulis oneraret. *al. v. et p.264,66.* **d** *praestans, nobilis – vortrefflich, edel:* HROTSV. Abr. 5,4 affer mihi sonipedem -um et militarem habitum. RUOTG. Brun. 41 p. 43,8 erat imperatori filius adhuc tenellus -issime indolis et integerrime voluptatis. CAES. HEIST. hom. exc. 296 invenies ibi *(sc. in vita Pachomii)* iuvenem -um et nobilem nudum . . . currentem ad monasterium. BRUNUS LONG. chirurg. 1,3 p. 106ᴴ quanto membrum nobilius et -ius est, amplius eius partes disiunctae debent nobilius et delicatius aggregari. *integer, sanctus – rein, unverletzlich:* ALDH. virg. I 16 p. 245,4 vera et non fribula -ae virginitatis gloria. **e** *venustus, formosus – schön, anziehend:* HROTSV. Pafn. 2,5 ferunt illam mulierem *(sc. Thaidem)* pulcherrimam, omnium esse -issimam. CAES. HEIST. hom. exc. 60 demon quidam virginem . . . nobilem in specie viri -i procabatur.

adv. **delicate.** **1** *proprie i. q. subtiliter – fein*: COMPOS. Matr. 20,1 auro mundissimo . . . limatum omnino -e. **2** *translate:* **a** *molliter, indulgenter – weich(lich), nachsichtig:* NOTKER. BALB. gest. 2,10 p. 65,20 puerum a matre -issime curatum. THANGM. Bernw. 14 p. 765,7 quae *(virgines)* -ius enutritae . . . mętam prioris disciplinae ac severitatis ignorantes . . . post sua vota declinabant. *al.* **b** *luxuriose – üppig:* EPIST. Hann. 24 p. 58,3 ipse *(praepositus)* -issime se ex eorum *(fratrum)* bonis procurans. THIETM. chron. 7,69 epulantes *(sc. rustici)* . . . -e de eiusdem *(sc. Hennil dei)* se tueri custodia stulti autumabant. *remissius i. q. bene – gut:* STATUT. ord. Teut. p. 70,13 cum processerit *(sc. frater aegritudine terminata ab infirmaria),* debet cum aliis ad tabulam comedere infirmorum, nisi superior indulserit, ut ante vel post comedere debeat et -cius procurari. **c** *blande – zärtlich:* MIRAC. Gertr. I 11 p. 470,14 erat . . . ei *(matronae)* filius parvulus, quem multum diligate (-e *var. l.)* diligebat. **d** *pulchre, venuste – hübsch:* ALDH. virg. I 17 ista *(mulier)* tortis cincinnorum crinibus calamistro crispantibus -e componi . . . satagit. **e** *diligenter, accurate – sorgfältig, gründlich:* HROTSV. Sap. 4,3 ad hoc vos *(sc. filias)* -e nutrivi, ut vos caelesti . . . sponso traderem. CHRON. Salern. 14 p. 20,15 eum *(presbyterum)* . . . -cius percontavit *princeps* de re, que acciderat. *ibid. al. (in eadem script.). v. et l.22.*

deliciae (dil-, -iti-), -arum *f.* *form.:* *sing.: l.59.(dub.) p. 263,8.* ?-um, -i *n.: l.59.* *nom.* -as: *p.263,66.*

I *proprie:* **A** *gaudium, voluptas, delectatio, laetitia – Freude(n), Genuß, Lust(barkeit), Vergnügen:* **1** *usu communi:* **a** *in univ.:* ARBEO Emm. 39 p. 89,1 fruere nunc artificii mei in di-is lucra. WIDUK. gest. 3,62 de infirmitate convalescit et mundo . . . ad omnem decorem et -as (-a *var. l.*) condonatur *imperator.* THANGM. Bernw. 5 p. 760,1 frugalitatem . . . in appetendis ciborum -is in eo laudare vix ullus sufficit. ADAM gest. 4,36 p. 272,19 fontes pro -is *(sc. habent incolae Island insulae). al.* **b** *commoditas, iucunditas – Annehmlichkeit, Bequemlichkeit, 'Luxus':* RUOTG. Brun. 30 p. 31,7 lectuli -as vehementer aspernatus est. THANGM. Bernw. 2 p. 759,23 ipse imbecillis avi infirmitatem sustentare quam episcopales -as appetere malebat. OTTO FRISING. chron. 5,6 p. 237,19 Sophiam . . . omnibus ei regni -is ablatis privatam vivere fecit *princeps.* **c** *copia, abundantia – Fülle, Überfluß:* ALBERT. M. animal. 5,57 porca . . ., cum pervenerit ad quindecim annos, non pariet ultra, nisi fuerit valde carnosa et in -is educata. **d** *dilectio – Wohlgefallen, Zuneigung:* EKKEH. IV. bened. I 4,21 -tias

Christi (gloss.: nimiam dilectionem), castissime *(sc. Iohannes)*, sic meruisti. **2** *de beatitudine aeterna:* **a** *in univ.:* WALAHFR. Wett. 398 laetus ut aeterni ducatur regis in aulam -asque (-tiasque, dilitiasque *var. l.*) sacrae sanctorum sedis in aevum obtineat *abbas.* LIOS MON. 491 vox pia ... splendida caelestis referens habitacula regni dilitiasque suas ęternas. *al.* **b** hortus -arum (-ae) *i. q. paradisus – Paradies, 'Freudengarten' (cf. Isid. orig. 14,3,2):* HROTSV. Mar. 809 ut ... -ae magno plantetur *ramus* in horto. HONOR. AUGUST. cant. 4,13/14 p. 425A paradisus ... dicitur hortus -arum. *al.* *in imag. et per compar.:* ANNAL. Sangall. IV a. 958 Ekkehardus eidem coenobio, orto -arum, praelatus est. OTTO FRISING. gest. 2,13 p. 114,19 haec *(terra)* ... ut ... -arum hortus a Tyrreno mari usque ad Adriatici equoris horam protenditur. *pro titulo libri:* HERRAT hort.tit. **c** arbor -arum *i. q. Musa paradisiaca (L.) – 'Paradiesbaum', (Mehl-, Pferde-)Bananenstaude:* ALBERT. M. veget. 6,21 arbor -arum sive pulcherrima. 6,22 poma ... arboris -arum sive paradisi. **3** *de vita terrena:* HUGEB. Willib. 3 p. 90,9 cumque illum *(patrem)* ... a seculi voluptatibus, a mundi di-is ... segregare volebat. WALTH. SPIR. Christoph. I 1 ut ... seculi ... -as modesta ... saturitate componeret. BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 303,14 vitae mundanae voluptuosis -is pro regno Dei spretis. RUP. TUIT. vict. 7,22 p. 234,25 quicumque relictis Babylonię -is ascendere voluit. *al.* **B** *luxuria, mollities, libido, cupiditas – Ausschweifung, Genußsucht, Zügellosigkeit, Wollust:* WALAHFR. Wett. 333 magna sacerdotum numero pars ... -tiis ducti per scorta ruendo volutant. OTLOH. prov. D 56 -is et voluptatibus affluentes nequeunt pensare, quae Dei sunt. ALBERT. M. eth. I 605 p. 520,13 'de incontinentia' ... 'et -is (*p. 1145a,35* τρυφῆς)', quae sunt dispositiones ex parte exteriori, 'dicendum' est. *al. v. et p. 262, 6. 265, 15.* **C** *nugae, lusus, iocus – Scherz, Spiel, Kurzweil:* RUOTG. Brun. 36 p. 37,32 se non tam fraternis -is quam mutuis cum illo *(fratre)* ... affatibus ... oblectavit *imperator.*

II *meton.:* **A** *de rebus:* **1** *res pretiosae, thesauri, opes – Kostbarkeiten, Schätze, Reichtum:* RADBERT. Arsen. 1,16 p. 46,28 secum di-as vexisse. BRUNO QUERF. Adalb. A 12 p. 13,17 episcopatum deiecit, ut plenum -is archiepiscopatum ditaret *(sc. Otto II.).* WIPO gest. 22 dum magnum comitatum hominum ... multasque -as seculares ... secum educeret *episcopus.* CHART. Naumb. 216 p. 195,26 ibi ..., ubi prelati monasteriorum de communibus bonis privatas -as rapiunt. *al.* **2** *cibi exquisiti, irritamenta, incitamenta gulae – Köstlichkeiten, Leckerbissen, 'Delikatessen':* **a** *in univ.:* WALAHFR. carm. 47,11,2 sal, panis ... adsunt: -as regum nolo videre modo. VITA Leod. 2,309 (MGPoet. III p. 32) dilitias prebete *(sc. alumni)* simul clarumque Lieum. VITA Bonif. II 12 p. 104,6 preter lac et butyrum et caseum non multe -tie ... fuerant. *al. v. et p. 261, 48.* *iron.:* CHRON. Reinh. a. 1190 p. 544,40 de sellis suis et clipeis famelicas instaurantes *(sc. milites)* -as. **b** *in imag. et alleg.:* RADBERT. corp. Dom. 21,152 magnum ... archanum ... mystice Christi ecclesiae praeparatur, ubi et Christus est conviva -arum et convivium. HRABAN. epist. 47 p. 502,23 illi, qui bene fortes sunt ..., sumant de amplissimis nobilium virorum -is ac sanctorum doctorum plenis mensis dapes abundantissimas *eqs.* *in titulo libri: l. 69.* *remissius i. q. alimenta, commeatus – Lebensmittel, Proviant:* VITA Heinr. IV. 13 p. 42,16 qui *(Rhenus)* per naves -as, quas appeterent *(sc. obsessi)*, invito obsessore subministraret. **3** *splendor – Pracht:* HROTSV. Agn. 429 lilia ceu pulchre roseo permixta rubore inter -as florum rutilat variorum. **4** *blandimentum – Kosewort:* GLOSS. II 327,10 St.-S. -as zart uuort. **B** *de hominibus (per prosop. de urbe: p. 264,1) i. q. amor, desiderium, decus – Liebe, Liebling, Zier(de):* PAUL. DIAC. carm. 22,54 -ae populi *(sc. princeps)*, summus et orbis amor (*sim.* 35,28). HROTSV. Pafn. 4,5 nostri *(sc. amatorum)* -as Thais, quae diviciis affluere semper laboravit. RUOTG. Brun. 18 p. 17,27 cito mitescet *pater*, cum te *(sc. filium)*, suas -as, receperit. ARNULF. delic. 12 cleri -e codex sic dicitur ipse, orbis -e, tu quoque, cesar, ave. *al.* *fort. huc spectat: p. 262, 59.* *gloria, magnificentia – Ruhm, Herrlichkeit (in imag.):* OTTO FRISING. gest. 2,30 p. 137,11 clarum est, ... per quot annorum curricula ubera -tiarum tuarum *(sc. Romae)* Greculus esuriens suxerit.

1. delicio (-itio), -atum, -are. **1** *act. i. q. delectare, deliciis afficere – ergötzen, verwöhnen:* EKKEH. IV. bened. I 33,92 captum feminęe mersant mulcendo (gloss.: -tiando) Syrenę. **2** *medial. (intrans.: l. 10) i. q. delectari, deliciis frui, gaudere – sich erfreuen, ergötzen, seine Freude haben:* **a** *in univ.:* BERNH. CONST. damn. 15 liceat me ... quaedam ... tecum agendo -ari. AMADEUS LAUS. hom. 1,49 virgo virginum vernans in floribus et in fructuum suavitate -ans. GESTA Lob. 26 p. 332,23 unde alii -rentur, se inde cruciari gementes *claustrales.* ALBERT. STAD. Troil. 5,356 in cursu validi -tiantur (schol. marg.: delectantur) equi *(sc. Amazonides).* BERTH. RATISB. serm. 19 p. 102,8 aliquid boni facere, ex quo Deus ... et sancti laetificentur et -entur. ALBERT. M. animal. 7,53 hoc ... animal *(sc. porcus)* ... impinguatur praecipue cum quiete: tunc enim -atur, quia *eqs. al.* **b** *spectat ad epulas (fere in imag. et alleg.):* HILDEG. scivias 3,5 l. 238 qui nullatenus se abstrahunt a pravis actibus, quin epulentur (-entur *ed. princ.*) cum concupiscentiis suis. METELL. exp. Hieros. 6,480 tu *(sc. rex)* dignus patria, qua -ta sophia convivis inopina iubet limphas dare vina (*item de Christo:* ARNO REICHERSB. apol. p. 17,20 quod ipsa Dei sapientia, sicut -ta est, ab aeterno homo fieri dignata est). IUSTIN. Lippifl. 109 odor et sapor et color addunt delicias epulis ...; his tribus obiectis tres sensus -antur.

2. *delicio *v.* 1. *delitio.

deliciosus (dil-, -iti-), -a, -um. **1** *de hominibus:* **a** *strictius de delicias praebentibus vel appetentibus:* **α** *carus, dilectus – beliebt, geliebt:* LEX Baiuv. 9,5 aut manus perdat aut oculos *(sc. servus fur)*; ... quamvis -us (di-, condilitiosus *var. l.*) sit apud dominum suum. *subst. masc. i. q. deliciae, decus – Liebling, Zierde:* EPIST. Meginh. 1 p. 192,15 generosa virtutum familia te quasi -um suum per morum specimen ... in curie suę principatum vocat. SIGEB. GEMBL. catal. 572 Alcuinus ... tanta familiaritate ei *(Karolo)* acceptus, ut appellaretur imperatoris -us. *cubicularius – Kammerdiener:* LEG. Lang. p. 192,1 per di-o (di-os, dilit-us, -os, -us *var. l.*; gloss. cod. Epor. p. 650b,4 i. mali *[per pravam interpr.]*). **β** *amabilis, verecundus – liebenswürdig, feinfühlig:* SALIMB. chron. p. 348,43 valens homo fuit interdum *imperator Fridericus*, quando voluit ... curialitates suas ostendere, solatiosus, iocundus, -tiosus. **γ** *mollis, luxuriosus – weichlich, verwöhnt, genußsüchtig:* ASINARIUS 248 num vestes vel equos vel cetera talia queris, que sitit et querit -us (di- *var. l.*) homo? *usu subst. masc.:* AMALAR. cod. expos. II 16,7 iterum -is: *'eqs.' (Vulg. Matth. 6,31).* **b** *latius de delicatis:* **α** *tener, imbecillus – zart, schwach:* IOH. CANAP. Adalb. A 6 p. 10,16 adolescens Adalbertus, qui his diebus -us (di- *var. l.*) miles *(sc. Christi)* erat. *usu subst. masc.:* MATTH. PLATEAR. gloss. p. 394D -itiosis ..., delicatis et debilibus tantum colatura *(sc. substantiae)* detur. **β** *nobilis – edel:* CHRON. Pol. 3,25 p. 157,14 vidimus ... talem virum, tantum principem, tam -um iuvenem ... humi provolutum. *integer – rein:* BRUNO QUERF. fratr. 7 p. 46,12 quamquam nil virtutis in conspectu Dei plus putetur habere utpute -o adolescente uxore non fruente *eqs.* **γ** *callidus, astutus – listig, schlau:* HIST. Franc. Dion. 19 (MGScript. IX p. 400,41; s. XII.1) a ... Wascono et Albuino -o bene consulati sunt *primores regni.* **2** *de rebus deliciis plenis:* **a** *iucundus, gratus – angenehm, willkommen:* EKKEH. IV. bened. I 52,1 gloria summa rosis Domino sit -tiosis. WIPO gest. 5 p. 27,16 satis erat laudabile inter nova gaudia, inter -a regis ministeria ... pauperum clamores audire. *usu subst. neutr.:* UDALSC. Conr. 23 p. 436,32 dum ... breve omne -um et longum ducatur omne periculosum. **b** *exquisitus, pretiosus – erlesen, kostbar, köstlich:* **α** *in univ.:* ALDH. virg. I 24 gazas quaestuum di-as. RATHER. quadrag. II 10,120 lautiores et -tiosos (delicatiores *m.2 corr. ex* delitiores *B*) cibos exquirere. EKKEH. IV. bened. I 18,66 cras erit ille cibus *(sc. agnus assus)* semper quoque -tiosus. *subst. neutr. i. q. cibus exquisitus – Leckerbissen:* PONTIF. Rom.-Germ. 136,15 interroga eum *(sc. confitentem)* ..., si ante horam manducat; si querit -um manducare. **β** *alleg. de Christo:* CONR. SAXO spec. 14 p. 444,2sqq. consideremus, quomodo

[Antony]

fructus uteri virginalis -issimus sit; -us quidem est in odore, -ior autem in decore, -issimus vero in sapore. **c** *pulcher, amoenus – schön, lieblich:* HROTSV. gest. 75 gentis ad Anglorum terram sat -am. BURCH. ARGENT. itin. A p. 60,31 civitatem ... in marmore excisam et decoratam et plurimum -am. **d** *splendidus – prunkvoll:* CHART. episc. Wirz. III 1 p. 6,30 (a. 1097) super divicias Cresi superque -am aulam Babilonici regis.

adv. **deliciose.** **1** *iucunde, in gaudio – angenehm, in Freuden:* CHART. Eichst. 3 p. 12,23 (a. 1060) ubi anima eius *(sc. constitutionem confirmantis)* ... cum sanctis omnibus et electis -e vivat et gaudeat (*item* 4 p. 19,13). CHRON. reg. a. 1147 p. 82,12 (rec. I) erat videre miseriam eos, qui nuper -e vivebant, pro panis inopia domos circuire. *in malam partem i. q. molliter, luxuriose – weichlich, ausschweifend:* CONC. Karol. A 37,35 multi ... in tantum deliciis suis indulgent, ut -ius his *(carnibus et vino)* interdictis aliorum ciborum vel potionum appetitu vivere cognoscantur (*inde* CAPIT. Bened. add. 3,60 -tiosius). HRABAN. hom. I 30 p. 58^{C} quisquis in praesenti vita -e et segniter vivit, exterminabitur de coetu sanctorum. HILDEG. epist. 167^{R},19 vide, quod in infantia tua -e vixisti. **2** *exquisite, egregie, excellenter – erlesen, ausgezeichnet, vortrefflich:* BERTH. (?) annal. a. 1075 p. 278,7 ipse *(episcopus)* ... more suo -e procuratus dum a mensa resurgit *eqs.* CHRON. Reinh. a. 1208 p. 576,4 totum prioris regis patrimonium cum filiabus eiusdem, una quidem ipsi regi traducenda, altera vero -e alenda *(i. educanda)*, offertur. CONST. imp. III 101 p. 91,17 his *(argumentis)* ... veluti multe suavitatis oblectamento -e refecti *eqs.* **3** *delectabiliter – ergötzlich:* CARM.Teg. 31,3 (Dt-Arch. 18. 1962. p. 500; a. 1160/80) evigilet *littera nostra* mentemque meam tibi -e pandat, amabiliter canat, exprimat officiose. ANON. IV mus. 2 p. 50,17 nimis -e fecit melos canendo apparere *magister.* p. 50,32 boni cantores erant in Anglia et valde -e canebant. **4** *gaudenter, reverenter – mit Freuden, ehrerbietig:* ADALBOLD. Heinr. praef. p. 683,36 in omnibus scriptis antiquitas -tiose veneratur, novitas fastidiose repudiatur. ANNAL. Ottenb. a. 1180 (MGScript. XVII p. 316,36) perduxit *dux* nos *(sc. abbatem eiusque comites)* satis -e ad ... civitatem.

1. delico *v.* 1. delego. **2. delico** *v.* deliquo.

delicto *v.* delecto.

delictor, -oris *m. delinquens, peccator – Verbrecher, Sünder:* GREG. IX. registr. 642 p. 535,28 cum -es (lictores *R*) flagitiosissimi et sceleratissimi parricide in ... nece parentis episcopi ... contra se provocaverint celum et terram.

1. delictum *v.* 1. delinquo.

[2. delictum *v.* debitum *p. 62,43.*]

delictus *v.* 1. diligo. **delicuerimus** *v.* 1. delinquo.

deligatio *v.* delegatio. **deligatus** *v.* delicatus.

deligencius *v.* 1. diligo. **deligentia** *v.* diligentia.

1. deligo, -avi, -are. **1** *refl. i. q. se obligare, vovere – sich verpflichten, geloben:* CHRON. Fred. 4,54 p. 148,9 omnes *(proceres Burgundiae)* unanimiter -antes (denegantes *var. l. [m. al. corr. ex* delgantes *1])* si nequicquam si velle maiorem domus elegere. **2** *disligare, (dis)solvere – aufbinden:* CHART. Hans. 432 p. 144,26 (a. 1252) si aliquis -verit torsellum suum, debet pro quolibet panno vendito II ℔ *(sc. pro teloneo)*, de residuis pannis non venditis in torsello ligato *eqs.*

2. deligo, -legi, -lectum, -ere. *partic. perf. usu adi.: l.68.p. 266,28.30. al.; subst.: p.266,21sqq. (aus-, er-, auser)wählen, bestimmen:* **1** *gener.:* **a** *in univ.:* ANNAL. Ved. a. 886 p. 59,6 episcopus -egit ... viros nobiles ... ad custodiam turris. DIPL. Arnulfi 150 p. 229,17 quod *(monasterium)* ... Hludouuicus rex ... pre ceteris dilexit ibidem sibi locum sepulturę -ens. WALTHARIUS 368 occultum ... locum sibi -isse sopori. ALFAN. premn. phys. prol. 14 p. 3 quia ... abicienda et recipienda non sine rata ratione -entur atque improbabuntur. OTTO FRISING. gest. 2,22 -untur gnari quique ... viri ... ad predictumque castrum ... diriguntur. CONR. MUR. summ. p. 159,15 domina ... nominetur: ... decora, -ta, dilecta. *al. c. acc. dupl. (cf. p.266,9):* ANNAL. Ved. a. 878 p. 43,14 principes ... honoraverunt ... apostolicum et socium itineris eius Bosonem -erunt. HROTSV. Agn. 47 comitis ... filius ... hanc sibi prae cunctis -egit amandam. EBERW. Magner. 11 Childebertus rex ... compatrem hunc sibi -egit. **b** *c. (acc. c.) inf. i. q. constituere, decernere – beschließen, sich entscheiden, entschließen:* DIPL. Loth. I. 48 p. 141,27 nos ... concessionem confirmare -egimus. POETA SAXO 3,498 Saxones aliqui, qui se ... -erunt fidei committere regis. ACTA reg. Burgund. 160 ego ... presul ... deliberavi et ... -egi monasterium fieri ex sanctę sedis scrinio. CHART. Rhen. inf. IV 617 ad usus fratrum ... curtim -egimus *(sc. abbas)* vertere. *al. adde:* ANNAL. Ved. a. 877 p. 41,26 Karolus imperator ... Hludouuicum filium suum -egit in regno ... relinquendum ... et iter parat. *inf. subaudito i. q. velle – wollen:* DIPL. Karoli III. 86 p. 139,36 quattinus concederemus ... massaritia nostra ... iure propriet<a>rio habendum et faciendum, quid -erit *gastaldius.* THANGM. Bernw. 18 p. 766,45 ipsum *(Bernwardum)* non defuturum, quin ..., ubicumque -erit *archiepiscopus*, iusticiam plenissime exequatur. CHART. Heinr. Leon. 23 p. 33,2 ut, quicumque de eiusdem ęcclesię familia -issent, per legitimi matrimonii copulam in nostram familiam ... transirent. **2** *canon.:* RUOTG. Brun. 11 plebs ... destituta pastore ... unicum unice optatum in domno Brunone ... sibi -egit solatium. DIPL. Frid. I. 148 abbatem, quem communis electio fratrum -erat. *partic. perf. pro subst. i. q. electus – erwählter Bischof:* CHART. Heist. 121 p. 207,20 (a. 1251) Henricus Traiectensis electus attendens provide, quod ... cogerentur *(sc. abbas et conventus)* pluries eiusdem ecclesie *(sc. de Durdricht)* vacacionis tempore personam minus ydoneam presentare ..., propter quod idem -tus ... ipsis duxit ... concedendum, ut *eqs.* p. 207,33. **3** *milit. c. sensu conscribendi:* WANDALB. mens. 127 -tum castris acieque probare tyronem. POETA SAXO 3,599 iter aggrediendum condixit populis Carolus ...; quod distulerat non tempore longo, agmine -to sed ... comitante profectus *eqs. v. et p.246,20.* *Antony*

3. deligo *v.* 1. delego. **4. deligo** *v.* diligo.

***delimbatus,** -a, -um. *praetextus, obsutus – verbrämt, umsäumt:* CHRON. Pol. 2,23 Bolezlavus dare munera non quievit, aliis ... renones et pelles palliis coopertas et aurifrisiis -as (delibutas *var. l.*) *eqs.*

delimo, -avi, -atum, -are. **1** *proprie i. q. deradere, polire – glätten, abschleifen, feilen (in imag.: l.40.42):* ARBEO Corb. prol. p. 189,5 nisi per aratrum rationabilis normae vestrae locutionis fuerit *opus* -tum. THEOD. PADERB. comm. 4 (PL 147,336^{B}) quae *(sanctificatio)* tum perfecta erit, cum ... inquinamenta superbae carnis per continentiam -verimus. GLOSS. IV 139,41 St.-S. -at gehasinot. **2** *translate i. q. componere, sedare – schlichten, beilegen:* LIBER diurn. 123,13 ut, si qua inter partes disceptatio exoritur, liquida ... indagine perscrutari et equitatis moderamine queat congrue -ari.

***delimpido,** -atum, -are. **1** *trans. i. q. limpidare, purgare – klären, reinigen:* DYASC. p. 73^{b} donec solutum *(plumbum)* in amforam veluti fex resideat, quem -to aceto levigant, in sole siccant et terunt *(ex Galen. alfab. 14).* p. 87^{b} non solum humor *(sc. cucumeris)*, sed quod carnosum est, exprimatur adiecto semine, deinde siccatur et -atur, et, quod quasi feculentum residet, levigatur et in pastillis redigitur *(cf. Galen. alfab. 96).* **2** *intrans. i. q. lucescere – hell werden:* MARIAN. chron. a. Chr. 699 luna eclipsin pertulit, ... nocte pene tota in sanguineo vultu elaboravit, donec post galli cantum cepit paulatim -are et in suo reverti *(ex Lib. pontif. p. 201,27).*

delineo (dil-, -nio), -atum, -are. *partic. praes.* -niens: *l.64.* **1** *describere – entwerfen:* MAPPAE CLAVIC. 91 quod -ias scribere, cum scripseris et siccaverit, delinimento tere (*inde* COMPOS. Matr. 46,6 priusquam delineis). **2** *creare, plasmare – (er)schaffen, formen, bilden:* RHYTHM. 148,89,2 manus tuae *(sc. Dei)* me fecerunt, formaverunt digiti, corpus in ventre materno per membra -iens (dilanians, dilaniens, di-as, -as *var. l.; cf. Vulg. Ier. 1,5).* **3** *ostendere, monstrare – darstellen, sichtbar machen:* WALAHFR. exord. 1 ut, quicquid ... spiritalibus ecclesiae celebratur in studiis, totum in illis constructionum figuris pleniter et ... consignanter -iatum atque constructum videatur.

delingo, -ere. *delambere – lecken (an), ab-, belecken (in imag: p. 267,2):* RHYTHM. 34,5,5 canes ... muti -bant ulcera *(cf. Vulg. Luc. 16,21).* RUP. TUIT. trin. 14,21 l. 1021 tangit

[Gansweidt]

(sc. immundum) . . ., qui consentit et sic tangendo immunditiam hominis quasi morticinium adulatoria lingua -it (delinquit *K; spectat ad Vulg. lev. 5,2sq.*).

deliniamentum *v.* delenimentum.

***deliniatio** *v.* *delenitio. **delinificus** *v.* delenificus.

1. *delinimentum, -i *n.* *instrumentum ad poliendum – Polier-, Glättwerkzeug: v. p.266,60.*

2. delinimentum *v.* delenimentum. **1. delinio** *v.* delenio.

2. delinio *v.* delineo. **3. *delinio** *v.* delino.

***delinitio** *v.* *delenitio.

delino, -ere *vel* **delinio,** -i(v)i, -itum, -ire. *fut.:* -eis: *p.266, 61.* -ibis: *l.15.* *partic. perf. usu subst.: l.20.*

1 *polire – polieren, (be)reiben:* Mappae Clavic. 38 cum siccaverit *aurum*, -is delitoria lana (*inde* Compos. Matr. 47,2 -ibis). 91 cum siccaverit *materia*, -e (*inde* Compos. Matr. 46,5 poli). 92 cum siccaverit *inscriptio*, -ies *eqs. v. et p.266,61.* **2** *delibuere, illinere, obducere – be-, aufstreichen, überziehen (mit):* Mappae Clavic. 69 vas . . . eodem sanguine *(sc. draconis)* -i. 70 facias vas asperum et quasi limatum . . ., -e aurum . . .; cum siccaverit, dente frica, ut -tum splendidum appareat. Theod. loc. sanct. 1589 cum . . . debilium ex eodem cruore membra -issent *inimici crucis Christi.*

delinquentia, -ae *f.* *delictum, commissum, peccatum – Verfehlung, Vergehen, Sünde:* Radbert. Arsen. 1,28 p. 58,16 in quorundam fratrum -is; ab initio enim semper peccantes *eqs.* Mirac. Bert. 6 praegravantibus ac praeponderantibus multimodis non modo solius vulgaris populi, immo omnium dignitatum et ordinum -is. Notae Gembl. (MGScript. XIV p. 596,41) miserias suas, id est -as cogitationum, verborum et operum . . . revelare et aperire non erubuit *abbas*.

1. delinquo, -li(n)qui, -lictum, -ere. *script. et form.:* -lequ(i): *l.47.* -icu(i): *l.54.* *gen. pl. partic. praes.* -entum: *l. 52.* *struct. c. gen: l.56.* *pendet* contra: Dipl. Karoli III. 186. *al.* *partic. praes. pro subst.: l.49.52. saepe; pro adi.: l.44. al.*

1 *intrans.:* **a** *errare – Fehler machen, irren:* Donat. Trud. 1 (MGMer. VI p. 275,12) respondit mihi tacitae mentis intentio melius mihi esse ceteris -nquisse (-iquisse, -ere *var. l.*) quam vestrae beatitudinis *(sc. archiepiscopi)* iussionem praeterire. Berno epist. 13 p. 41,28 quantum . . . in hoc -ant, qui *eqs.* **b** *(scelus, iniuriam) committere, commerere, peccare – (ein Verbrechen, ein Unrecht) begehen, sich zuschulden kommen lassen, fehlen, sündigen:* **α** *in univ.:* Leg. Wisig. 12,3,24 ne pro ⌞-entis populi⌟ *(sc. Iudaeorum;* -entibus populis, derelinquentibus populis, delictorum populi *var. l.)* inpunitate teneantur obnoxii *sacerdotes*. Lex Alam. 40 cognoscat *homo* se . . . in Deum graviter -iquisse (-nquisse, -equisse *var. l.*). Dipl. Otton. III. 206 p. 617,34 non *(sc. sunt defendendi clerici)* ab his, qui . . . -entium fautores atque defensores videntur existere. Dipl. Heinr. IV. 394 necessarium duximus nobis Deoque gratissimum reformare, si quid -itur. Metell. exp. Hieros. 5,142 occidit *praesul* . . ., lex -entum, corrector desipientum. Chart. Rhen. med. III 179 p. 154,11 si tacendo vel consentiendo -cuerimus *(sc. cives). persaepe.* *noxium, reum fieri – sich schuldig machen:* Arbeo Emm. 11 p. 42,5 ut ne eorum *(sc. clericorum)* quis ignavie (ignavia *var. l.*) -at (deliquata, derelinquat *var. l.*). **β** *c. sensu omittendi, neglegendi:* Epist. var. II 5,7 si quis . . . de ipsis *(fratribus ministrantibus)* aliquid . . . -iquerit vel excesserit aut sonitum aliquem fecerit *(cf. Bened. reg. 46,1).* Thietm. chron. 5 prol. 16 si quo -iquit (-nquit Chron. Thietm.) *rex* modicum. Gloss. Sangall. 105 (ed. B. Bischoff, Anecdota. 1984. p. 48) quod -iquit amor, meroris id excoquit ardor *(spectat ad Vulg. I. Cor. 3,15).* Consuet. Marb. 23 maiori vindicte subiaceat, . . . qui humilitate noluit corrigere, quod negligentia -iquit *(cf. Bened. reg. 45,2). al.* **c** *nocere – Schaden zufügen:* Lex Baiuv. 2,1 quantum lucrare quiverit, persolvat, cui -iquid, donec debitum universum restituat. **2** *trans. i. q. relinquere, desinere, remittere – ablassen (von), aufhören (mit):* **a** *proprie:* Heinr. Teg. Quir. II 30 canes insequentes dum . . . sibi *(sc. captivo)* propiassent, repente in partem declinabant eumque -bant (relinquebant *var. l.*). **b** *translate:* Carm. Cantabr. A 20,13,1 -e mestas, soror, querelas. *deserere – abfallen (von):* Berth. Ratisb. serm. exc. p. 10,33 heretici, qui -iquerunt fidem suam, antequam pro illa aliquid paterentur.

adi. **delinquens,** -entis. *malus, pravus – schlecht, schändlich:* Alfan. premn. phys. 32,5 p. 116 correcta *(gesta)* laudantur et -ia (*PG 40,729*^{A} ἁμαρτανόμενα) vituperantur vel odiuntur.

subst. **delictum** (dil-, -lec-, -itum), -i *n.* *de etym.:* Theod. Amorb. comm. p. 20,39 -um quasi derelictum dicitur *(cf. Aug. quaest. hept. 3,20).*

1 *error – Fehler, Versehen, Irrtum:* Alfan. premn. phys. 7,31 p. 81 nec hoc *(sc. cum praesenti loqui amico et loqui postea discedente ipso)* est -um (*PG 40,648*^{C} διαμάρτημα) visus, sed mentis. 8,14 p. 83 alterius *(sensus)* -a alter *(sensus)* corrigit. **2** *reatus, commissum, peccatum, culpa – Vergehen, Verbrechen, Verfehlung, Sünde:* **a** *in univ.:* Form. Marculfi 2,6 l. 6 ut v e n i a m de -ectis meis consequi merear (Cod. Lauresh. 429. Trad. Frising. 46^{a} di-orum. *saepe*). Form. epist. III 4 ut vos . . . absolvere dignetur *Christus* ab omnibus vinculis -ectorum. Gerh. August. Udalr. 1,9 l. 147 depositis -orum (-itorum *var. l.*) suorum *(poenitentium)* oneribus. Epist. Teg. 39 ne res . . . peiorata sit . . . de suo *(sc. famuli)* aliquo dilecto. Thietm. chron. 1,25 in legitimis coniunctionibus non esse -um aliquod scriptura testatur. Const. imp. III 205 cum . . . -um omnem emunitatem auferat. *persaepe.* *de peccato originali:* Walahfr. exord. 27 p. 512,8 quia omnes, quos gratia non liberat, pereunt in originali -o. *al.* **b** *neglectus, omissum – Versäumnis, Unterlassung:* Albert. M. summ. theol. II 19,123,1 p. 406^{a},18 quod omne peccatum sit -um sive omissum. *ibid. al.*

2. delinquo *v.* deliquo. **delio** *v.* deleo.

***delior** *v.* *delos.

***deliquatio,** -onis *f.* (deliquare) *substantia colando liquore minuta – Filterrückstand:* Compos. Luc. γ 27sq. tolle simila<m> infusa<m> in aqua; deliqua bene, pinguis . . . sit illa -o, et pisa in unum bene, id est ossa granci et lacca<m> et ipsa -o simile, et comisce (*cf.* Mappae Clavic. 223).

1. deliquium (dil-), -i *n.* **1** *proprie i. q. defectio, obscuratio – Verfinsterung:* **a** *in univ. (in imag.: l.47):* Vita Ludow. Pii 42 p. 450,8 hoc anno bis -um (dereliquium, reliquum, eclipsis *var. l.*) contigit lunę (*sim.* Ps. Beda mund. const. 1,173). 62 p. 544,5 quo in tempore -um (di-um, deliquidum *var. l.*) s o l i s contigit (Thiofr. Willibr. I 12 p. 468^{B}. *al.*). Theod. Trev. transl. Celsi 6 monasteria . . . ultra communem Deo servientium modum erant indiga atque asperrima victualium . . . confecta inopia, et ob hoc religio monastica non minimum passa est -um *eqs.* (*inde* Chart. Rhen. med. I 310 p. 365,7). **b** *exstinctio – das Ver-, Erlöschen (in imag.: l.51):* Vita Galli II 1767 quae *(candelae)* . . . usibus indefectivis ardere videntur, -um lucis spernunt, nec cera fatiscit. Thiofr. flor. 1,6 l. 68 ubi lucis vitae huius passus -um transivit *Willibrordus* in coetum et claritatem coelestium luminum. **2** *translate i. q. delictum, commissum, peccatum – Vergehen, Verfehlung, Sünde:* Libri Karol. praef. p. 99,6 dum sublimare conantur *sacerdotes* sue laudis fastigium, magnum adcumulent suis animabus -um. *al.* Conc. Karol. A 19^{B} p. 121,2 quod mulierem in adulterio depreensam . . . liberavit *Dominus* et, ne -um iteraret, admonuit *(cf. Vulg. Ioh. 8,11).* Metell. buc. 10,56 correxit *abbas* digne supplex -a lingue, munere pensavit se, fletu crimina lavit.

2. deliquium, -i *n.* *defluvium – das Herabfließen:* Cod. Lauresh. 134^{b} p. 404,32 (a. 1170/75) turres . . . cum porticibus flamma victrix obtinuit, ad extremum bulliente plumbi -o, cuius materię omne tectum fuerat, subveniendi . . . abstulit facultatem.

deliquo (-inq-, -ico) *vel raro* ***disliquo,** -atum, -are. **1** *trans.:* **a** *(per)colare, saccare – (durch)seihen, filtern: v. l.35. medial. i. q. permanare – durchsickern:* Compos. Luc. P 10 aperies ipsum pertussum *(sc. vasis)* et subpone lana munda, donec de-etur ipsa aqua et remaneat hamor aque (*cf.* Mappae Clavic. 276). **b** *recoquere, liquefacere – einschmelzen, verflüssigen:* Land. Mediol. hist. 2,31 p. 68,3 auri . . . et argenti laminas (lamas *ed.*) cuidam aurificae artis magistro . . ., ut

[Gansweidt]

semotim de-inquarent, ... contulerunt *sacrilegi*. BENVEN. GRAFF. ocul. B 5 p. 20,19 dicere volumus de tercia specie *(sc. cataractarum incurabilium)*, que est illa, in qua tota pupilla occuli apparet de-cata *eqs.* (*sed cf. versionem* A p. 23a,4 di[l]latata *et prov. vet.* alargada). **2** *intrans. i. q. resolvi, liquescere – zergehen, schmelzen:* ANTIDOT. Glasg. p. 107,2 dabis *(sc. globum)* sub lingua tenendum, usque di-at.

deliramentum (dil-, -ler-), -i *n.* **1** *strictius i. q. ineptiae, nugae, garritus – Unsinn, dummes Zeug, Geschwätz:* **a** *in univ.:* FORM. Marculfi praef. 22 qui *(rhetores)* ista *(sc. scripta)*, si legerint, pro minima et velud dele-a (-a *var. l.*) ... reputabant. LIBRI Karol. 3,31 p. 484,30 quia illorum *(episcoporum)* absurditatis instantia et nugarum continuitas sive etiam dele-orum congeries nullis ... in intercapidinibus requiescunt. GLOSS. IV 300,42 St.-S. dile-um dununga. MANEG. c. Wolfh. 2 ut per quaedam quasi -a a numeris tracta consideratione ... animam ... corpus indistanter penetrare ... ostenderet *Plato (spectat ad Macr. somn. 2,2). saepius.* **b** *mendacium, deceptio, error – Trug(bild), Täuschung, Irrtum:* HEITO Wett. 10 -a ... somniorum non sunt adtendenda. EPIST. var. II suppl. 3 quoniam, si me in aliam viam ... vertero, novi, quod anfractibus erroris repellar atque ambagibus -i (dele- *var. l.*) ... in baratrum dimergar. CHART. Sil. D III 11 fragilitati memorie scriptura succurit et oblivionis -a repellit. **c** *ludibrium – Gespött, Spott:* ALBERT. AQUENS. hist. 4,4 in risu et -o verba et querimonias huius *(Solimanni)* rex ... accepit, leviter in aures misit. **2** *latius i. q. ludus, oblectamentum – Spiel, Kurzweil, Zeitvertreib:* LAMB. ARD. hist. 93 Arnoldus ... elegit pocius in aliis partibus torniamentorum studium et gloriam exulare, quam in patria sine bellicis -is ociis operam dare.

1. deliratio, -onis *f.* **1** *ineptia, insania – Unsinn, Irrsinn:* VITA Liutb. 12 nichil aliud ... ab inimicis nostris diceretur nisi vanarum ac superstitiosarum penitus rerum -o. **2** *imbecillitas, dementia – Schwachsinn:* ALBERT. M. metaph. 9,2,2 p. 416,22 per maximam aetatem rationem ad -em (delectationem, debilitationem *var. l.*) moventem.

[**2. deliratio** *v.* declinatio. *adde ad p. 120,60sqq.:* SIGEB. GEMBL. apol. 2 (MG Lib. Lit. II p. 438,7) quid ... aliud ... opificum officinae ... ubique personant quam ... ecclesiastici decoris impiam -em (deliuationem *codd.*; delirationem *ed.*).]

***delirator,** -oris *m.* *nugator – Schwätzer, 'Spinner':* PETR. CAS. chron. 4,129 p. 606,28 ne pro -e et mendoso haberetur, haec, quae viderat vel audierat, dicere noluit *frater*.

deliro (-lero, -lyro), -are. *partic. praes. usu subst.: l. 71. struct. c. acc. c. inf.: l. 52.*

1 *ineptire, nugari, garrire – Unsinn reden, schwätzen, 'faseln':* **a** *in univ.:* LIBER diurn. 73 p. 72,15 eos ... damnamus, quicumque ... ante adunationem duas naturas et post adunationem unam -ando (deliberando *var. l.*) dicere ... presumpserunt. PAULIN. AQUIL. c. Fel. 1,33 l. 35 tu anili fatuaque consuisti obscurius fauce -erare. GODESC. SAXO gramm. 2 p. 466,12 quod ... virtutem constellationis in ictu -ant *mathematici* esse pungentis *(sc. conditoris siderum)*. EKKEH. IV. bened. I 26,104 -ant (gloss.: insaniunt [insanunt *cod.*]) isti *(sc. homines)* valido ... robore musti, ebrietas variis facit hos blaterare loquelis *(cf. Vulg. act. 2,13)*. IDUNG. PRUF. argum. 437 qui *(sc. adiutores infirmi)* talia *(argumenta)* magis -ando quam philosophando dixerunt. *saepius.* **b** *digredi, discedere – abschweifen:* THIETM. chron. 6,87 ego -ans, id est ab incepto paululum devians. **c** *eludere, decipere – täuschen, betrügen:* VITA Bonif. II 2 p. 94,3 fuit quidam pseudopropheta ..., qui in semet ipso sanctitatis gratiam simulavit ...; sic -ando errabundus et vagus et numquam stabilis *eqs.* **2** *furere, insanire – von Sinnen sein, wahnsinnig sein, sich gehen lassen:* **a** *in univ.:* AESCULAPIUS 4 p. 6,40 multum loquuntur *maniaci* extra rationem et -yrant ut frenetici. DUNGAL. (?) carm. 2,53 natus -erans patrium derisit honorem. MANEG. c. Wolfh. 16 p. 80,11 ut ... superbum hominem ebrium vanis mundi et inter corruptelas concupiscenciarum carnalium -antem ad se ipsum reduceret *Filius*. CHRON. Pol. 2,16 p. 83,10 deserere filios totque principes ... non sapientis, sed consilium -antis. CARM. anon. 1,72 (SB Münch. 1873. p. 697) nos, qui virtutis opus ... et canonum scita sectamur celibe vita, cum -amus, ea numina *(sc. pagana)* significamus. **b** *brutescere – schwachsinnig werden, den Verstand verlieren:* WALAHFR. Gall. 1,4 nati eorum *(sc. paganorum)* facile pereant et, antequam senescant, prae subitaneo stupore -are (-erare *var. l.*) cogantur.

delirus (-lerus, -lyrus), -a, -um. *de etym.:* CONR. HIRS. dial. 164 liricum carmen ... tractum apo to lirin, id est a varietate, inde -us, qui variatur ab eo, quod fuerat *(sim.* COLLECT. Teg. 15 p. 493,13; *cf. Isid. orig. 8,7,4)*.

1 *desipiens, stolidus, demens – töricht, dumm, verblendet:* LIBER diurn. 84 p. 98,10 blasphemus Dioscurus ... et -yrus Euthyces anathematis ... censura ... perculsi sunt. LIBRI Karol. 1,20 p. 426,25 quam fuerit *presbyter* incautus quamque -erus. EKKEB. HERSF. Heimer. 15 cepit *episcopus* ... beatum virum iniuriare eumque -um et apostatam appellare (*inde* VITA Meinw. 13 p. 21,28). UDALR. epist. 54 quod hominem -um et linguosum ad infamiam ... totius ordinis de domo vestra *(sc. abbatis)* emisistis. CONR. MUR. summ. p. 160,4 mulier deridenda ... poterit nominari: ... demens, -yra, devia. *al.* **2** *rabidus, vesanus – rasend, wütend, wild:* CARM. Bur. 102,21,1 flat Notus insanus ...; huc quasi -a pelagi succingitur *Aeneas* ira.

deliteo, -ere *vel rarius* ***delituo** (dil-), -ere. **1** *se occulere, se abdere – sich verstecken, sich (ver)bergen:* **a** *in univ.:* ALBERT. METT. episc. Mett. 3 p. 114,16 alii sub transtra -unt. CHRON. Noval. 5,9 non valentes ... pauci contra tam magnam multitudinem di-unt. CONR. MUR. nat. animal. 900 hic *(hinnulus)* ... matris -et ad nutum, dum timor ullus adest. *in imag.:* CHART. Basil. A II 186 (dipl. Rud. Habsb.) nos sincere fidei zelum ... sub modio -tere diutius non sinentes *(cf. Vulg. Matth. 5,15)*. **b** *secedere, se removere – sich zurückziehen:* VITA Liutb. 15 ubi tantae quietudinis reperire poterimus locum, ut sine huius mundi turbulenti strepitu ... secura -eas (delitescas *var. l.*)? **2** *latere – sich versteckt halten, verborgen sein:* INNOC. III. registr. 2,91 p. 193,15 in qua *(villa)* plurimi dicebantur professores hereseos -tere. *in imag.:* PETR. DAM. serm. 51,8 quia sub aggesto illo superductae locutionis pulvere multi gravesque thesauri caelestis sapientiae -tebant.

delitesco (dil-, -lat-, -tisco), -litui, -ere. *usu refl.: l. 42. 51.*

1 *proprie vel in imag.:* **a** *strictius:* **α** *latescere, se occulere, se abdere – sich verstecken, sich (ver)bergen:* ALDH. epist. 4 p. 486,6 excusationis propugnaculum, sub quo se -ere confidunt *(sc. clerici)*. WALAHFR. hort. 22 bruma ... terrarum pulsa sub imas -uit (di- *var. l.*) latebras. Gall. 2,25 confusus interdiu -uit (di-, dilatuit *var. l.*) *frater*. WALTHARIUS 902 sub tegmine flexus -uit. STEPEL. Trud. 25 nec illud silentii clausura tectum -iscere patiar, quod *eqs.* CARM. Teg. 31,6 (Dt.Arch. 18. 1962. p. 500) non tepuit, sed -uit *amor. saepius. fort. huc spectat:* DIPL. Loth. II. 15 p. 408,4 iussimus ... illum *(Witgarium)* ... ad hoc praesens placitum ... venire, sed ... iussis ... nostris in nullo oboediens extitit, quatenus se -i<sc>endo *(ci. Antony; an leg.* delitendo?*)* iustitiam ... ecclesiae ... fraudare quivissit. **β** *latere – sich versteckt halten, verborgen sein:* ALDH. virg. II 1377 miser *(Saturnus)* in Latio ... exul -uit nati *(sc. Iovis)* vitans discrimen acerbi. RHYTHM. 36,4,3 in lacrimarum valle -iscimus (directi sumus *var. l.*). ANNAL. Fuld. Ratisb. a. 893 p. 122,18 frater ... cum Maravanis exul -atiscens ... interfectus est. PETR. DAM. epist. 88 p. 527,17 quia dum in imis est quispiam, eius quodammodo vicia -unt. *al.* **b** *latius i. q. decrescere, evanescere – abnehmen, nachlassen, (ver)schwinden:* VITA Liutb. 14 tumidi furoris ... struma medicinali ferro sedata -uit. CONSTANT. AFRIC. theor. 4,8 p. 16b^{v} calore *(sc. indignationis)* interius descendente vel -ente. MAURUS urin. II p. 47,6 apparent ... in toto corpore vescice, que subito -unt. GLOSS. Roger. I B 1,12 p. 532,31 cum ceperit di-ere t u m o r (THEOD. CERV. chirurg. 3,2 p. 159^{B}. *sim.* 3,18 p. 165^{E}). *al.* **2** *translate:* **a** *oblitterari – in Vergessenheit geraten, vergessen werden:* WALAHFR. Wett. 379 iam ... illa vetustas -uit (di- *var. l.*; gloss. R: in oblivione erat). **b** *c. acc. personae i. q. ignotum esse, praeterire – (der Kenntnis) entgehen:* ALDH. virg. I 49 p. 304,2 quae *(commentariola Hieronymi)* vestrae *(sc. virginum)* sagacitatis filosofiam ... ne-

[Gansweidt]

quaquam -ere reor. BERENG. TREV. serm. 4 (PL 160,1030D) quae sententia virum istum . . . nequaquam -uit.

delitiae *v.* deliciae. **[delitiendo** *v.* delitesco.**]**

1. *delitio (-cio), -onis *f.* (delinere) *politio – das Polieren:* MAPPAE CLAVIC. 64 cum panno alligaveris purum *(aurum)* circum ferrum, adibe -cionem.

2. delitio *v.* 1. delicio. **delitiosus** *v.* deliciosus.

***delitorius,** -a, -um. (delinere) *ad poliendum aptus, utilis – zum Polieren geeignet, Polier-: v. p.267,14.*

deliturus, delitus *v.* deleo. **delivium** *v.* diluvium.

dellegatio, dellego *v.* deleg-. **dellium** *v.* bdellium.

***delongaris,** *acc.* -in *vel* ***delongarius,** -i *m.* (δρουγγάριος; *v. The Oxford Dictionary of Byzantium. I. 1991. p. 663sq.*) *dux classis, praetor navalis – Flottenkommandant, Admiral:* LIUTPR. antap. 3,26 p. 85,26 Romanon . . . -árin tis ploôs, δελονγαρην της πλοῶς, hoc est navalis exercitus principem, ordinavit *imperator* (*cf.* IOH. VEN. chron. p. 134,2 qui *[Romano]* . . . -ii officio fungebatur). leg. 35 -is . . ., sub cuius manu navium est omnis potestas. *al.* ORD. elect. pap. 3,8 ante quos *(archiepiscopos)* duo prefecti navales *(sc. antecedunt)*, qui dicuntur -ii.

***delongatus,** -a, -um. *(cf. ital.* dilungato; *v. Battisti-Alessio, Diz. etim. ital. II. p. 1304) longus – fern:* CHRON. Ven. Alt. p. 85,10 -um (longatum *var. l.*) est tempore, quo illi *(sc. laboratores)* omnibus reverteretur. *Gansweidt*

delonge (de longe) *adv. procul – aus der, in der, in die Ferne:* **1** *e longinquo, eminus – von fern, von weit(em):* TRANSL. Libor. II 26 missi . . . de longe venerunt. ALFAN. premn. phys. 1,55 p. 15 ut de propinquo et non ˹de longe (longinquo *A*)˺ *(PG 40,521A* πόῤῥωθεν) auxiliaremur adinvicem. OTTO FRISING. gest. 2,24 quos *(clericos et monachos)* rex -e aspiciens *eqs.* METELL. exp. Hieros. 2,49 sibi de longe portant *cives*, quod opus sit in orbe. *al. in imag.:* HRABAN. hom. II 121 p. 377B Iudaei, quicumque in Christo crediderunt, de prope ad illum venerunt . . ., credentes vero ex gentibus de longe utique venerunt ad Christum. **2** *remote, magno spatio interiecto – fern(ab), in großer Entfernung:* HEITO Wett. 16 angelus . . . de longe in parte stetit (*sim.* 17 illis . . . in parte de longe stantibus). **3** *in longinquum (tempus), longe (in futurum) – weit (voraus, in die Zukunft):* SPEC. virg. 11,295 quomodo sit longe prospiciens *spiritus unicus*, . . . annecte premissis.:: . . .; vis attendere -e prospicientem?:: etiam.:: intemporalis iste spiritus prospexit ab ęvo in ęvum *eqs.*

***delongo** (de longo) *praep. c. acc.* (*cf. ital.* lungo [*v. Battaglia, Dizionario. IX. p. 301 s. v.* lungo²] *et* dilungo) *secundum, iuxta, in confinio – entlang, neben, bei, angrenzend (an):* CHART. Tirol. notar. I 60a p. 27,21sq. (a. 1236) terciam partem . . . unius prati positi in Campo Trentino de longo Trentinum de Morro et de longo commune. 241 p. 114,25 tenuta de uno vignale posito in Muralta, de longo viam et filium quondam Ottolini de Leo. *ibid. al.* *Antony*

***delos** *adi.* (δῆλος) *lucidus, clarus – hell, klar:* EUGEN. VULG. syll. 4,3,3 pulcrior tantum tua *(sc. papae)* forma lucet, -ior quanto nitet orbe pleno Febus *(cf. Sen. Phaedr. 744).*

***delphina** (dal-, -lfi-), -ae *f.* (delphinus) *delphinus femineus – weiblicher Delphin:* ALBERT. M. animal. 24,16 femina supponit se mari sicut mulier viro et -fina delfino. *pro nom. propr. et inde pro titulo ('Dauphine', de re cf. p. 272, 6):* CHART. Helv. arb. 116 (a. 1270) confoederatio . . . fratrum cum Beatrice, filia Petri comitis, Dal-a . . .; promittunt fratres . . . restituere . . . Dal-ae . . . castra.

delphinus (dal-, -l(e)fi-, -phyn-), -i *vel* **delphin,** -inis *m.* (δελφίς) *script. et form.: acc. sg.* -a: *l.71. plur.: nom.* -foi: *p.272,13. acc.* -as: *l.69. adde* SYLL. Bern. 6,21.

δελφίς – *Delphin:* **1** *de pisce:* **a** *in univ. (in imag.: p.272, 1):* COLUMB. epist. 5 p. 174,37 agitator Israel *(i. Christus)* . . . trans -finum dorsa . . . ad nos usque pervenit. VITA Find. p. 504,27 immensa . . . -um corpora. WALTH. SPIR. Christoph. II 1,61 -ynas duxit Aryon. TRACT. Garsiae 323 devorate salmones . . ., traicite -es. YSENGRIMUS 1,693 prętulerim rumbo cancrum -finave ceto? ARNOLD. SAXO fin. 2,8 p. 64,39 genus -efini. Ps. AVIC. anim. 7,4 p. 419 te anulo illo tenente occides -os. *persaepe.* **b** *de brachio candelabri (de re v. RDK. III. p. 1238sq.):* GREG. CAT. chron. I p. 325,25 coronam de auro unam et unam de argento cum dalfinis VIII *(sc. abstulit abbas).* **c** *de insigni gentis:* CONR. MUR. clip. 57b ferre Vigenensis auri clipeo memoratur -um. **d** *pro nom. propr. et inde pro titulo ('Dauphin', de re v. LexMA. III. p. 585sq.):* ROB. TOR. chron. a. 1163 p. 513,8 quia Guigo Dalfinus et Foroiulenses comites . . . fraude eam *(urbem)* . . . archiepiscopo abstulerunt. CHART. Helv. arb. 106 qui *(fideiussores)* promiserunt . . . domino Dal-o . . . predicta . . . observare. SALIMB. chron. p. 379,11 domnus Dalfinus Pellavisinus. **2** *de sidere:* GERB. (?) astrolab. 17 p. 138,2 in aquario . . . est et -n. HERM. AUGIENS. mens. astrolab. 6 p. 209,2 in ipso zodiaco . . . -foi locentur. HONOR. AUGUST. imag. 1,125 cui *(sc. signo)* iungitur -fin. ARNOLD. SAXO fin. 1,2,2 p. 16,38 in vicesimo secundo gradu -fini oriuntur.

1. delta, -ae *f.* (δέλτα) *quarta littera alphabeti Graeci:* **1** *de littera:* **a** *proprie:* RHYTHM. 122,39,1 a littera -a incipe legendo. *in abbr.:* HETTI (?) interr. p. 87,42 M<agister>. Frater, orationem dominicam didicisti . . .? Δ<iscipulus>. Domine, didici. **b** *per compar.:* RADBERT. Adalh. 66 vallis figuram Δ hoc modo . . . exprimens. PETR. DAM. epist. 17 p. 158,9 psalterium . . ., vas videlicet in modum -ae factum *(sim.* RUP. TUIT. trin. 22,28 l. 1732. *al.). v. et vol. II. p. 1899,28. in nomine loci:* EKKEH. IV. pict. Mog. 226 Egypti -a (gloss.: in modum -ę Egyptum creatam -am vocant Egypti) fruges negat optime culta. **c** *alleg.:* CARM. Scot. I 14,2,6 ΔΕΛΤΑ trium personarum communicat agmen. **2** *de signo numeri:* BEDA temp. rat. 1,98 Γ III Δ IV E V. *in interpr. alleg. (loci spectant ad Aug. in evang. Ioh. 10,12):* HRABAN. cruc. C 12 p. 104,44 habet . . . nomen *(sc. Adam)* in se mysterium incarnationis . . .; A enim in numeris apud Graecos significat unum, Δ quattuor. RUP. TUIT. trin. 24,13 l. 643 Adam . . . quattuor litteris scribitur, quarum prima alpha, α unum, secunda -a, δ quattuor . . . significat. *al.* **3** *de tono:* GUIDO ARET. reg. rhythm. app. 31 quatuor in reliquis *(modis)* primatum -a tenebit.

2. *delta *v.* *deltus.

***deltarium,** -i *n.* (δελτάριον) *manuale medicum – medizinisches Handbuch, 'Vademecum' (de re cf. LexMA. VIII. p. 1363):* ARS med. 6,64 anatomicae . . . doctrinae necesse est, ut universorum fer<r>amentorum nomina describam: . . . -um.

delticus, -a, -um. (*cf.* δέλτος) *doctus, litteratus – gelehrt, kenntnisreich:* CARM. Cent. 81,1 florida . . . mihi depingis, -e, verba, clausa simul, iuvenis.

deltoton *n.* (δελτωτόν) *trigonum – Dreieck, Triangel:* HONOR. AUGUST. imag. 1,122 quibus *(signis)* admiscetur -n, quod est triangulum, videlicet forma Egypti.

***deltus,** -i *m. vel* ***delta** (-let-), -ae *f.* (δέλτος) **1** *tabella cerata – Wachstafel:* ALBERT. M. eccl. hier. 1 p. 19,42 'haec . . . dicimus sacratissima eloquia, quaecumque donata sunt nobis in -is' (deliis *V*), idest pugillaribus sive tabulis de cera. **2** *liber, volumen – Buch, Schrift:* ALBERT. M. eccl. hier. 3 p. 59,42 'lectio -arum (-etarum *QV*) professarum', in Graeco 'hagiographarum', ex libris divinis sumpta.

delubrum (dil-), -i *n. metr.:* dĕl-: *l.71.* -lŭb-: *l.63.65.67. al.*

1 *sacrarium, fanum, locus sanctus – Heiligtum, heiliger Ort, geweihte Stätte:* **a** *in univ. (fere de aedibus paganis; christianis: l.62.63):* AETHICUS p. 163,5 di-a . . . gentium stulta et invia saltus. ERMENR. Sval. prol. p. 156,43 omnia Aegypti -a cadentibus idolis diruta sunt. DIPL. Otton. II. 283 p. 329,33 -a et venerabilia loca sanctorum. VITA Landel. Laub. 255 -a cuncta colit, templorum limina stringit. VITA Vicel. 87 ut . . . pateretur *(sc. imperator)* . . . ecclesias . . . strui, per regnum -a tolli. HEINR. LETT. chron. prol. 7 dum pia gratia vult . . . ydola perfida vanaque -a pellere terris. *persaepe. in imag. de Maria virgine:* ALDH. virg. II 1685 dum di-a dedit *virgo* Christo atque sacella pudoris. **b** *ecclesia – Kirche:* RHYTHM. 140B,4 per te *(sc. abbatissam)* . . . Virginis nitiscit pulcrum di-um. AEDILV. carm. 20,27 plurima cum sancti sunt ornamenta -i. HERM. IUD. conv. 3 p. 79,2 grandes in -is vestris imagines . . .

[Gansweidt]

adorandas vobis proponitis *(sc. Christiani).* **c** *sepulchrum – Grab:* GLOSS. III 361,3 St.-S. -um grab (*item* IV 139,43). **2** *locus exsecratus – verwünschter, verfluchter Ort:* HERM. IUD. conv. 2 p. 75,15 quam *(basilicam)* antea velut -um quoddam exhorrueram. *in imag. de homine i. q. tectum, sedes – Wohnstatt, Behausung (loci spectant ad Vulg. I Cor. 3,16sq.):* HEITO Wett. 19 ne in scelere sodomitico Dei habitaculum vertatur in -a daemonum. WALAHFR. Wett. 646 ne ... templum Domini mutetur in horrida nigri serpentis -a.

delucesco *v.* dilucesco. **delucido** *sim. v.* dilucido *sim.*

delucolum, deluculum *v.* diluculum.

delucto, -are. *decertare – bis zur Entscheidung kämpfen, streiten:* ADEMAR. hist. 3,28 l. 8 Willelmus ... cum rege eorum *(Nortmannorum)* ... singulari conflictu -ans.

deludo (dil-), -lusi, -lusum, -ere. *script.* -losit: GLOSS. I 108,28 St.-S. *form. perf.* -ud(i): *l.21.25. usu medial.: l.23. 27. pendet* contra: *l.61.*

1 *obi. homines eorumque animus i. q. illudere, decipere, fallere – zum besten halten, täuschen, hintergehen:* **a** *in univ.:* EPIST. Wisig. 18 p. 687,3 vagos et profugos nos esse arbitraris, quos diludisti sermone. ARBEO Corb. 36 sui sermonis inprovida sociam di-ere (-ere *var. l.;* VITA Corb. 28 -ere [illudere *var. l.*]) vellens *puella.* WANDALB. mens. 103 falso -sa priorum aetas ... Maium cognomine Maia insignit. CHRON. Salern. 118 p. 132,1 hac a r t e eos *(Agarenos)* ... -derunt (-rent *var. l.*) *Beneventani* (THIETM. chron. 3,22). WALTHARIUS 1230 hostis atrox, nisu -eris (-is *var. l.*). BERTH. (?) annal. a. 1079 p. 316,28 quamvis ... solitis ... fallaciis et dolis -sos esse persensissent *Saxones.* CARM. Bur. 172,1,5 clericus amplexibus -at mulieres. *persaepe.* **b** *seducere, illicere – verführen, verleiten, betören:* HRABAN. epist. 6 cum quibus *(seductionibus)* antiquus hostis humanum genus -it ac decipit. WALAHFR. imag. Tetr. 131 dulce melos tantum vanas -ere mentes coepit, ut *eqs.* THIETM. chron. 7,32 quod ... callidus homini apparet inimicus hunc modis temptans -ere variis. HEINR. AUGUST. planct. 1236 accipiens vetitum *(malum)* ludit *Eva* -sa maritum. *c. sensu stuprandi:* LIBER hist. Franc. 6 p. 247,10 Childericus ... coepit eorum *(Francorum)* filias di-ere atque distrahere. CHRON. Salern. 112 p. 125,28 puellas, quas nequiter depraedaverat, -bat *tyrannus.* **c** *deridere – lächerlich machen, verspotten:* WIDUK. gest. 2,23 huiuscemodi ... artibus saepius dux ab Immone -sus (-sus est *var. l.*). **d** *dissimulare, negare – verleugnen, verhehlen:* EUGEN. VULG. syll. 10,1 cur pullo -is corda cucullo? **e** *frustrare – enttäuschen:* THIETM. chron. 6,55 Bolizlavus ... inter spem metumque sollicitus ... -sum se graviter portat. **2** *obi. res:* **a** *dissolvere, cassare, irritum facere – vereiteln, verhindern, unwirksam machen:* **α** *in univ.:* WANDALB. mens. 216 ne ... -at terra laborem. HINCM. divort. 9 p. 165,17 -so fantasmate. FROUM. epist. 89 sopita atque -sa cuncta seculari tribulatione. NARR. itin. nav. p. 195,8 in diversa velificantes contrarietatem flatus arte -simus. ACTA imp. Winkelm. I 693 p. 548,18 per paucos fideles miraculose dissoluta est et -sa iniqua concinnatio perfidorum. **β** *deflectere – fehlgehen lassen, ablenken:* WALTHARIUS 1291 Alpharides ... sollers obliqui -sit (-it *var. l.*) *hastam* tegmine scuti. **γ** *subterfugere – sich entziehen:* CONST. Melf. 1,10 quam poenam si egentes ... -ant, publicis operibus deputentur. **b** *ludendo perdere – verspielen, im Spiel verlieren:* CAES. HEIST. mirac. I 1,11 quod -isset *canonicus* vestimenta sua. 4,44. TRAD. Ror. 117 quod *(praedium)* Fridericus ... contra quendam ... -erat. HUGO TRIMB. sols. 7 p. 35,5 dum ... totum patrimonium in crapula consumpsisset multamque pecuniam -isset *filius.*

delumbis, -e. *imbecillus, tenuis – kraftlos, schwach:* MART. VALER. buc. 2,49 enervato -em corpore formam cum totiens risere viri, quotiens *eqs. acc. sg. neutr. pro adv.:* ROD. GLAB. hist. 5,7 p. 224,20 inter oratum frequenter spuere ac -e salivam emittere *(spectat ad Pers. 1,104).*

deluo *v.* diluo.

delusio (dil-), -onis *f.* **1** *deceptio, fraus – Täuschung, Betrug, Blendung:* LIBRI Karol. 3,26 p. 461,10 ut aut -e nequissimi spiritus id sibi fateatur *episcopus* exhibitum aut se ... testetur fuisse mentitum. RADBERT. fid. 1,189 non fides, sed error potius sicut nec spes, sed -o recte dicitur *falsa fides.* Matth. 2,2607 'facite dignos penitentiae fructus'; alioquin baptismi ablutio non abolitio peccati, sed di-o (elusio *var. l.*) iudicatur. *al. meton. i. q. mendacium, praestigiae – Trug(bild), Blendwerk:* LIBRI Karol. 3,26 p. 459,18 ut errorem ... somniorum -bus valeret *episcopus* adstruere. **2** *ludificatio, derisio – Verspottung, Verhöhnung:* BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 291,7 subiratus se dedignationi et -i habitum proclamavit *Quintius.* CONST. Melf. 2,12 accusatore in accusati dispendium et in -em (-e, dee-em *var. l.*) curie minime comparente. CONST. imp. II 210 p. 283,18 in evidentiorem -em fidei christiane.

delusor, -oris *m.* **1** *deceptor, fraudator – Hochstapler, Aufschneider:* EGBERT. fec. rat. 1,250 -r promisit apes ... albas. *simulator, homo mendax – Heuchler, Lügner:* RADBERT. Matth. 4,2353 sicut querentibus cum fide dilectionis non est *indulgentia* neganda, ita -bus et infidis non est continuo prestanda. **2** *cavillator, derisor – Spötter:* CARM. var. II 18,22 ecce persona -is praesentatur (*item* 18,29). **3** *increpator, homo maledicus – Schmäher, Lästerer:* ALCUIN. carm. 3,15,8 perit infelix -r ..., quia non timuit servo maledicere Christi.

***delusorius,** -a, -um. *usu subst.: l.28.* **1** *fallax, falsus – trügerisch, täuschend:* OTLOH. vis. 5 p. 62,6 evigilans ... clericus et visionem pro -is somniis reputans. SABA MALASP. chron. 4,8 eumdem *(sc. Corradinum)* incautum sub -a sponsione sereni detrahebant *stimuli* ad nubilum tenebrarum. **2** *ineptus, vanus – albern, töricht, nichtig:* URBAN. IV. registr. 519 p. 485,19 nulla ... per ipsos *(nuntios)* nisi -a quedam audivimus nec digna relatu. CHART. Aschaff. 101 p. 263,27 quod occasione earum *(expensarum)* nascuntur ebrietates ..., inepte iocunditates, ludorum -e suavitates.

delyr- *v.* delir-.

***dema,** -ae *f.* (*theod. vet.* dehem *ex* decima) *decima porcorum – Schweinezehnt:* CHART. Rhen. med. III 479 (a. 1233) quod ius habebunt *homines* pascendi proprios porcos ipsorum ... nullum ius pro ipsis, quod vulgariter -a dicitur, soluturi. *v. et p. 285,11.*

***demagogia,** -ae *f.* (δημαγωγία) *gubernatio, moderatio populi – Volksführung, -leitung:* ALBERT. M. pol. 5,4[f] p. 465[b],29sqq. 'est ... -a (*p. 1305[b],23* δημαγωγία) dupliciter; haec quidem', id est 'una inter ipsos paucos', principes ... in oligarchia ...; et subintellegit *Aristoteles,* quod alia -a est eorum, qui sunt in populo. 5,7[e] p. 511[b],34 sunt instituti tyranni ex -a seu 'demagogis'.

***demagogizo,** -are. (δημαγωγεῖν; *per analogiam ad* *democratizare *formatum, ut vid.*) *struct. c. praep.:* ad: *l.63.* contra: *l.64. partic. praes. pro subst.: l.50.*

1 *trans. (absol.: l.50):* **a** *administrare, gubernare, moderari – verwalten, führen, leiten:* ALBERT. M. pol. 5,4[f] p. 465[b],40 'qui *(cives)* ... habuerunt triginta -antes' (*p. 1305[b],26* δημαγωγοῦντες), quos vocabant procuratores negotiorum communium. p. 466[a],11 'quando' illi, qui sunt in oligarchia, per se ipsos '-ant (*p. 1305[b],28* δημαγωγῶσιν) turbam'. **b** *allicere, (demagogum) asciscere – beeinflussen, (als Volksführer) gewinnen:* ALBERT. M. pol. 5,8[uu] 'multos' ..., scilicet ex communi multitudine acceptos, '-are' (*p. 1315[b],4* δημαγωγεῖν), id est demagogos facere. **2** *intrans.:* **a** *populi partibus fungi – die Interessen des Volkes vertreten:* ALBERT. M. pol. 5,8[zz] p. 545[a],2 in curis publicis '-bat' (*p. 1315[b],18* ἐδημαγώγουν) *Clisthenes,* id est, vices populi gerens concionabatur pro populo. **b** *favorem, auctoritatem mereri – Gunst, Einfluß gewinnen, erlangen:* ALBERT. M. pol. 5,4[f] p. 466[a],14 'in Larissa ... civium custodes', supple, -ant (*p. 1305[b],30* ἐδημαγώγουν) ad turbas. p. 466[a],37 in omnibus ... '-antes (*p. 1305[b],34* δημαγωγοῦντες) *principes* contra iudicia' et sententias principum oligarchiarum saepe 'transmutant politiam'.

***demagogus,** -i *m.* (δημαγωγός) **1** *gubernator, moderator populi – Volksführer, -lenker:* ALBERT. M. pol. 6,4[m] p. 591[a],24 duces et prolocutores diversarum congregationum populi -i dicuntur. *ibid. saepius. v. et. l.44.57.* **2** *qui contionem convocat – einer der eine Volksversammlung einberuft, abhält:* ALBERT. M. pol. 4,4[g] p. 345[a],15sqq. 'propter -os' (*p.*

[Gansweidt]

1292a,7 δημαγωγούς), id est propter conciones congregantes populorum, δῆμος . . . in Graeco est populus, ἀγωγή . . . conductio, unde -us idem est ac conciones et congregationes faciens in populo. *ibid. al.* **3** *assentator, blanditor – Schmeichler, Blender, 'Demagoge':* ALBERT. M. pol. 4,4i 'suadetur . . . multitudo his', scilicet adulatoribus et -is. *ibid. al. v. et vol. I. p. 257,57.*

***demaltria** *subst. (orig. arab.; cf. P. Guigues, Les noms arabes. 1905. nr. 149) de resina arboris cuiusdam, Dracaena (L.) q. d. (cf. Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. II. p. 164) i. q. sanguis draconis – Drachenblut:* ALPHITA I p. 287,8 -a, id est miltrodatum, id est sanguis draconis.

***demanda,** -ae *f. (francog. vet.* demande; *v. Tobler-Lommatzsch, Altfrz. Wb. II. p. 1357) tributum exactum – Forderung, 'Bede':* CHART. Hans. 40 (dipl. a. 1194) sciatis nos *(sc. regem Angliae)* quietos clamasse . . . cives de Colonia . . . de omnibus aliis consuetudinibus et -is, que pertinent ad nos. CHART. Bern. II 602 p. 648,10 cum . . . gravis dissensio . . . extitisset super diversis consuetudinibus et -is, quas . . . prior et conventus asserebant . . . homines sibi debere.

***demandamen,** -inis *n.* (demandare) *rogatio, petitio – Vorschlag, Ansinnen:* RUODLIEB IV 132 si respondere bene sciremus vel honeste -bus clementibus. XVII 54 <qualiter accept>a sint -a, narra.

demandatio (-cio), -onis *f.* **1** *iussio – Auftrag, Befehl:* **a** *in univ.:* LEO III. epist. 2 p. 89,33 si vestra *(sc. imperatoris)* -o fuit, quod *eqs. intentatio, comminatio – Androhung:* CHART. Hall. 142 (a. 1214) sub anathematis -e districtius inhibemus *(sc. archiepiscopus)*, ne *eqs.* **b** *rogatio, petitio – Ansinnen, Bitte, Gesuch:* EPIST. pont. Rom. sel. I 4 p. 60,4 libenti secundum vestram regalem -cionem accomodavimus animo. VITA Menel. 2,10 (MGMer. V p. 154,3) quicquid ab ea *(regina)* quesierit . . ., voluntatis et -is sue vacuus non remanebit. **2** *inquisitio, indagatio – Suche, Nachforschung:* COD. Karol. 65 p. 593,5 -em . . . de ipso faciat *magister* lignamen. *interrogatio – Befragung, Frage:* RUP. TUIT. vict. 7,19 p. 231,22 quid sibi vult . . . tam vehemens -o *(spectat ad Vulg. Zach. 2,2)*?

demando, -avi, -atum, -are. *script.* dae-: *l.70. struct. c. praep.:* ad: *p.276,17.* de: *p.276,6.12.16.*

1 *delegare, reddere, concedere – zukommen lassen, gewähren, zugestehen:* **a** *gener.:* **α** *in univ.:* EPIST. Teg. 46 ut nec per nuntios . . . ullum salutaminis verbum unquam nobis *(sc. abbati fratribusque)* -astis. RUODLIEB IV 25 clementer nobis -vit *rex* sat honoris. CHRON. Erf. mod. I a. 1181 p. 190,15 huic *(duci)* cum imperator . . . multas inducias, plures regales curias pro illatis regno . . . iniuriis responsuro -asset. CHART. episc. Spir. 338 p. 304,6 Simon equivalenciam . . . marcarum in bonis suis . . . episcopo -bit. *al.* **β** *deferre – übertragen, 'zuschieben':* CHART. Laus. 187 (a. 1227) R. non venit, sed per quendam iuvenem nobis ignotum eam *(aestimationem mariagii)* ea die -vit preposito. **b** *publ. et iur.:* **α** *in proprium dare, donare – übereignen, schenken:* NOTIT. Altd. 2 (MGScript. XV p. 994,26; c. s. XIII.) locum ipsum . . . et alia multa . . . abbatibus . . . possidenda concessit et -vit *comes.* **β** *legare – letztwillig verfügen:* LEX Raet. Cur. 4,4,5 si aliquis mortuus fuerit et non fecerit testamentum . . ., nisi forsitam ad verbum -verit (preceperit *var. l.*) *eqs.* **γ** exsecutioni (debitae), effectui -are *i. q. exsequi, efficere – vollziehen, vollstrecken:* ACTA imp. Winkelm. I 937 (c. 1248/73) ut generale mandatum nostrum . . . execucioni debite -etur. CHART. Stir. IV 539 que . . . sentencia de mandato meo . . . execucioni extitit -ta. CONST. imp. II 258 si . . . princeps vellet premissa *(sc. consilia)* effectui -are. **2** *mandare, iubere, imperare – auftragen, anordnen, befehlen:* **a** *in univ. (in imag.: p.276,1):* BONIF. (?) serm. 3,2 (PL 89,849A) honoremus parentes nostros, sicut in lege Dominus -vit. HRABAN. inst. cler. 2,25 qui constituta atque -ta ieiunia servare neglexerit, peccat. COD. Karol. 84 p. 620,11sq. taliter vestra *(sc. regis)* precellentia -are atque disponere iubeat, ut exercita a vobis -ta . . . preparata existant. SALOM. II. epist. 33 quodcumque pusillitati meae -are (dae- *var. l.*) dignamini *(sc. pontifex).* BERTH. (?) annal. a. 1079 p. 320,19 Saxones . . . praeceptis apostolicis oboedientissimi, iuxta quod -tum est illis, peregerant. CARM. Bur. 57,1,4 -at bruma Februario, ne se a solis radio sinat deliniri. *saepe.* **b** *rogare, petere, postulare – (er)bitten, wünschen, verlangen, fordern:* LIBER diurn. 61 p. 56,10 ad precelsi . . . domini exarchi vestigia -vimus impensius obsecrantes, ut *eqs.* ALCUIN. epist. 226 p. 370,15 de ordinatione et dispositione missalis libelli nescio cur -asti. SALOM. II. epist. 40 p. 422,33 quod omnes *domini* simul . . . eum *(filium regis)* fraterne salutare et omnia de se pacifica -are consueverunt. VITA Menel. 2,10 (MGMer. V p. 153,32) occidere commendat *regina* sanctum Meneleum sine ulla ratione -ta. ACTA civ. Rost. A I 1,44 p. 42 Heinricus *(sc. proscriptus est)* . . ., quia . . . hoc -vit de Lawe, quod vellet civitati obesse. *al.* **3** *referre, nuntiare – mitteilen, berichten, melden (lassen):* **a** *in univ.:* EPIST. var. II 23 quod quidam vir . . . per missum suum -vit seniore nostro rege dicens *eqs.* EPIST. Teg. 34 de inopia frumenti nuper vobis *(sc. pontifici)* incassum -veramus. THIETM. chron. 5,36 ad Strelam civitatem . . . -at *Bolizlavus*, ut *eqs.* CHART. archiep. Magd. 336 p. 442,10 quicquid . . . vobis placuerit, per litteras vestras *(sc. imperatoris)* regi -are curate. ARNOLD. LUB. chron. 7,1 ita ut . . . regi litteras et nuncios occulte dirigeret *comes* hoc -ans, si *eqs. saepe.* **b** *promittere, affirmare – versprechen, zusagen, versichern:* EPIST. Worm. I 14 p. 31,6 earum . . . rerum omnium . . . a me recipiendi securitatem vobis *(sc. archiepiscopo)* -o (donabo *V*). 25 p. 47,8 domno nostro . . . se huius rei immunes esse sub iuramenti obtentu . . . -verunt *Herbipolenses.* **c** *expedire, exponere – anführen, darlegen:* VITA Corb. 18 p. 619,7 eis *(sc. principi eiusque coniugi)* . . . Pauli testimonium -vit (ARBEO Corb. 24 exhibebat). **4** *deponere – niederlegen, verzichten (auf):* CHRON. Ebersh. 35 p. 449,32 sic *(sc. per invectiones ministerialium)* aversus licet invite negotium -at *abbas.*

demaneo, -ere. *permanere – fortbestehen, bleiben:* DIPL. Otton. I. 396 p. 539,7 ut . . . sub omni integritate . . . perhenniter . . . in utilitate eius -at *(sc. concessio)* monasterii.

[demanialis *v.* *demanius.**]**

***demanium** (-menn-) *vel* ***domanium** (-nn-), -i *n.* (-a, -ae *f.: l. 50*) *(francog. vet.* demaine *et* domaine; *cf. Wartburg, Frz. etym. Wb. III. p. 130) gen. sg.* -ni: *l.44.*

praedium, possessio, dominium – Gut, Besitzung, Domäne: **1** *de bonis saecularibus (praesertim imperii):* ROM. SALERN. annal. p. 249,25 imperator . . . cepit . . . magnam partem Lombardie in de-o suo convertere. ACTA imp. Winkelm. I 63 p. 60,22 concedimus . . . libertatem incidendi lignamina in silvis demani. CHART. Wirt. III 744 p. 231,7 (dipl. Frid. II.) ut advocatia . . . in nostro et i m p e r i i de-o debeat . . . remanere (CONST. imp. II 394,15 do-i i. *al. sim.* RYCCARD. chron. a. 1233 p. 186,17 de-i imperialis. *al.*). CHART. Lux. II 238 p. 254,2 comes dedit . . . castallaniam cum . . . demenniis (*postea:* domanniis). ACTA imp. Winkelm. I 924 p. 702,19sq. que *(terrae)* in de-a nostre curie sunt . . ., vos . . . alienata . . . feudorum de-a revocatis. *persaepe.* **2** *de bonis ecclesiae:* CHART. Teg. 6 p. 207,13 (dipl. Frid. II.) qualiter . . . abbates . . . bona quedam de de-o monasterii . . . quibusdam in feodum concesserant. CHART. Laus. 615 alioquin feudum in suum do-um revocaret *capitulum.* CHART. Carinth. IV 2371 p. 358,18 que *(feminae)* ad de-um non pertinent ecclesie. *al. cf.* dominium.

***demanius,** -a, -um. *(francog. vet.* demaine; *cf. Tobler-Lommatzsch, Altfrz. Wb. II. p. 1351sqq.) proprius (imperii) – (kron)eigen, zugehörig (zu):* INNOC. III. registr. 1,316 p. 451,9 que *(ecclesia)* fuerat -a et proprii iuris Panormitane ecclesie. RYCCARD. chron. a. 1226 p. 145a,9 (epist. Frid. II.) per -as *(cod.,* demaniales *ed.)* terras, quas ex antiquo ecclesia tenuit. ACTA imp. Winkelm. I 924 p. 701,42sqq. dum sunt . . . concesse terre vacue, steriles . . ., -e tamen feudorum, . . . mandamus, ut terras -as feudorum *eqs.*

demano *vel* **dimano,** -avi, -are. **1** *nasci, oriri – hervorgehen, ab-, entstammen:* CHRIST. STAB. Matth. 2 p. 1282B quod . . . nullis aliis testimoniis clarere potuisset, qui de patriarcharum vel proselytorum veterum genere di-ret. **2** *devenire, transferri – gelangen, übergehen (an):* GOZECH. epist. 9,199 cunctis, quae a patribus ad nos de-arunt, et studiis et disciplinis. OTTO FRISING. gest. 2,30 p. 137,20 ad nos *(sc. Fridericum)*

[Gansweidt]

. . . omnia haec cum imperio de-arunt.

demarchus (-cus), -i *m.* (δήμαρχος) *marchio – Markgraf:* CHART. Lux. II 144 p. 165,38 (dipl. Karoli Simpl.) comes Reynerus et -cus et Rotbertus comes et -cus . . . flagitaverunt.

demedietas *v.* dimidietas. **demedius** *v.* dimidius.

***demembratio** (-enb-, -cio), -onis *f.* **1** *proprie:* **a** *mutilatio, truncatio – Verstümmelung:* HELM. chron. 105 p. 207,17 factae sunt captiones militum et -ciones et eversiones urbium. **b** *separatio – Abtrennung, Abteilung:* CHART. Lux. IV 433 (a. 1277) donationem . . . factam per . . . matronam . . . per decisionem seu -em a quodam allodio. **2** *translate i. q. deminutio, afflictio, laesio – Beeinträchtigung, Minderung, Schädigung:* CONST. imp. I 315,4 (a. 1186) videretur inperium -em et maximam sui iuris diminutionem incurrisse (*item* 316,4). CHART. Rhen. inf. II 270 p. 140,32 emendam imperatori . . . faciemus *(sc. archiepiscopus)* . . . absque -e ecclesie nostre. CONST. imp. III 48 privilegia, iuramenta . . . necnon et alia . . ., que vos *(sc. papa)* . . . sine -e imperii . . . videritis expedire (*sim.* CHART. Turic. 1605 p. 314,23 [dipl. Rud. Habsb.] sine -nbracione et diminucione imperii).

***demembrator** (dim-), -oris *m.* *lacerator, vexator – Ausbeuter, Schädiger:* CAES. HEIST. mirac. I 8,69 p. 140,2 cui *(Annoni)* cum post mortem multi detraherent dicentes eum ecclesiarum fuisse -em (di- *var. l.*).

demembro (dim-, -enb-) *vel* ***dismembro,** -avi, -atum, -are. *usu refl.: l.32.58.61. partic. perf. usu subst.: l.63.*

1 *proprie:* **a** *mutilare, truncare – verstümmeln (in imag.: l.32):* CAPIT. reg. Franc. 278,12 ut . . . homines ad mortem iudicentur et dis-entur et flagellentur. GESTA Camer. 1,83 alios truncatis manibus et pedibus de-arunt *armati*. GALB. Karol. 16 l. 4 foras gladiis dis-bant *(sc. homicidae castellanum).* EPIST. Adm. 29 de-astis, eviscerastis et quoddammodo excordastis vosmet . . . in abbate ab ipsis precordiis paterne . . . dilectionis avulso pro nobis. IOH. CODAGN. gest. 14 p. 489,9 pagani . . . dis-ti in sablone iacebant. BERTH. RATISB. serm. exc. p. 41,8 permisit se Ysaias . . . serrari . . . et alii sancti se excoriari, dis-ari. *al.* **b** *secare, scindere – zerschneiden, zerlegen:* ARNO REICHERSB. apol. p. 167,24 di-tis animalibus et partibus altrinsecus positis aves . . . ferro sectionis non tetigit *Abraham.* **2** *translate:* **a** *dispertire, distrahere – verteilen, aufteilen:* HIST. Walc. 67 p. 531,40 abbatiae curias omnes de-vit *abbas* . . . Engelberto de unaquaque portionem tribuens. CHART. Rhen. inf. II 419 p. 227,9 bona . . . nec vendemus nec . . . alienabimus aut de-bimus, sed nobis . . . integra servabuntur. **b** *deminuere, affligere, laedere – beeinträchtigen, mindern, schädigen, schwächen:* GESTA Trud. cont. I 10,6 ut illa . . . curia non de-etur de censu sive de annona. GERHOH. Antichr. 1,71 p. 391,7 pro quibus *(expensis)* conquirendis ecclesie Dei vexantur, aporiantur, di-antur *(sim.* SIDO ad Gozw. p. 242,17. *al.).* 1,72 p. 391,21 iniquitas per pecuniam victrix exstitit et patriarcha di-tus ac dolens ad sua, sed iam non sua remeavit. CONST. imp. III 28 bona et iura sacri imperii iam multis dimen-ta (di-ta *var. l.*) temporibus. *al.* **c** *seiungere, separare – trennen (loci spectant ad Vulg. [e. g. I Cor. 6,15]):* BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 288,32 quem *(papam)* . . . sub anathematis censura a corpore aecclesiae perpetuo di-rent *(sc. episcopi excommunicati).* BERNH. CONST. damn. 26 quomodo conficient corpus Christi, qui per heresim . . . se de-verant (de-verunt *var. l.*) a corpore Christi? MANEG. ad Gebeh. 26 p. 358,22 ut . . . communione carerent, qui . . . scismaticam conspirationem conflantes ab apostolici corporis se unitate di-assent. BERNH. CONST. can. 8 p. 480,17 sciant . . . Christo . . . concorporati neminem ab aecclesia . . . dimen-tum posse salvari. *al.*

***dememoro,** -are. *memorare, referre – berichten, erzählen (über), verkünden:* HRABAN. univ. 7,7 p. 196[B] qui *(sc. portentum)* . . . habet taurinum caput aut corpus, ut Erfasi *(i. Pasiphaes)* -ant genitum Minotaurum. VITA Notkeri 28 p. 585[a],2 psalmorum . . . decantatio perpetuam Dei laudem -at. 30 p. 585[a],62 quales tres . . . rei publicae nostrae senatores extiterint, scriptis -emus.

***demennium** *v.* *demanium.

demens, -entis. *script. superl.* -nsissim(us): *p. 278, 12. form. acc. sg.* -tum: *l.27. sing. pro plur.: l.5.*

1 *adi.:* **a** *amens, insanus, vecors – von Sinnen, irr, verrückt, rasend:* POETA SAXO 3,135 auctorem sceleris -s se prebuit *Pippinus*. CHRON. Salern. 79 p. 77,15 illi *(carcerarii)* iam -s effecti. ADAM gest. 3,63 p. 208,24 qui *(Notebaldus suique pares)* suis maleficiis illustrem virum circumvenirent suisque -em (clementem *var. l.*) reddiderint consiliis. *saepe.* **b** *insipiens, stultus, (mente) caecus – töricht, dumm, verblendet (in lusu verborum: l. 15. 18):* LIBRI Karol. 2,5 247,13 audi, . . . -issime vel potius insanissime error, audi, inconparabilis dementia. WALAHFR. carm. 5,5,49 qui *(homo)* . . . Domini -s solatia temnit. LAND. MEDIOL. hist. 3,5 p. 77,26 -sissimas calliditates illorum *(sc. Arialdi et Landulfi)* subridens parvipendebat *archiepiscopus*. DEUSD. c. invas. 2,12 (MG Lib. Lit. II p. 330,13) Guibertus, qui multo rectius papa D-s quam papa Clemens dici debuit (*inde* PETR. CAS. [?] chron. 3,70 p. 452,31). METELL. exp. Hieros. 6,514 huic *(regi Babiloniae)* nomen Clemens luxuque per omnia -s. *saepe.* *stupidus, iners – ratlos, hilflos, verzagt:* VITA Agnet. 298 pontificum, -s, veritus -ia, preses. **2** *subst.:* **a** *masc.:* **α** *homo amens, insanus – Verrückter, Wahnsinniger:* WALAHFR. Mamm. 19,35 detege, -s, qua ratione feras, qua . . . viceris ignem. **β** *homo desipiens, stultus – Tor, Narr, Tölpel:* WALAHFR. Mamm. 14,6 -s, qui . . . regnare in pectore flammam sanctorum ignorans ignes adhibere . . . non timuit. FROUM. carm. 19,9 huc, rogo, verte oculos, -s, nec suscipe nubes. LAND. MEDIOL. (?) hist. 3,32 p. 99,35 ipsum -um *(i. Guibertum archiepiscopum)* . . . consecrarunt *primates. al.* **γ** *peccator – Sünder:* WARN. paracl. 801 si quis -em per mortis iter gradientem convertit. **b** *neutr. i. q. facinus, crudelitas – Untat, Grausamkeit: v. l.20.*

adv. **dementer.** **1** *amenter, insane – toll, verrückt:* HROTSV. Dulc. 1,4 ista *(germana)* -ius bachatur. *al.* *vehementer – leidenschaftlich, heftig:* HROTSV. Bas. 36 doctor . . . scelerum . . . fecit fervescere servum in . . . -r (clementer *M*) amore puellae. **2** *insipienter, stulte, mente caeca – töricht, verblendet:* AGOB. 9,16 l. 17 sanctificationem . . . simulacris -r concedendo. HRABAN. hom. II 68 p. 276[A] multo -ius errant Arriani. NICOL. I. epist. 49 p. 333,10 cuius *(moechae)* . . . desiderio ad ista *(i. foedus coniugale)* . . . pervenire -r affectat *rex. al.* *temere – unbesonnen, sorglos:* YSENGRIMUS 4,39 Reinardus capream . . . -r euntem corripuit.

demensus *v.* dimetior.

dementatio (-cio), -onis *f.* **1** *furor, rabies – Wut, Raserei:* CHRON. Fred. 4,68 p. 155,16 victuria . . . non tantum Sclavinorum fortitudo optenuit, quantum -cio Austrasiorum. *v. et p. 279,18.* *afflictio mentis – Geisteskrankheit:* AMULO epist. 1,4 ut . . . viles . . . homunculi . . . percussiones et conlisiones et -es ac rursum sanationes fingere . . . coeperint (*sim.* 1,8). **2** *insipientia, (mentis) caecitas – Torheit, Verblendung:* RUP. TUIT. trin. 32,8 l. 416 pulchram . . . reprobandae sapientiae huius mundi imaginem tanta tam magni . . . regis -o praetulit in eo . . ., quod faenum ut bos comedit *(spectat ad Vulg. Dan. 4,22).* **3** *deceptio – Täuschung, Blendung:* MIRAC. Adalb. Wirz. 10 p. 62,37 non solum . . . spiritaliter, sed et carnaliter fit ista -cio *(sc. Satanae).*

dementia (-cia), -ae *f.* **1** *amentia, insania, vesania – Irrsinn, Wahnsinn, Raserei:* WETT. Gall. 4 stupor ac -a eos *(gentiles)* adprehendant. WALTHARIUS 875 quis tibi *(sc. Patavrid)* . . . furor est? unde haec -a venit? VITA Heinr. IV. 3 p. 17,4 quae -a vos *(sc. Saxones)* contra regem vestrum et orbis rectorem armavit? METELL. buc. 2,28 que te *(sc. Corydonem)* -cia cepit . . ., quę te vecordia cepit? *al.* *commotio, concitatio – Erschütterung, Erregung:* HERM. IUD. conv. 11 p. 106,3 post hec ab hac *(sc. penitentiae)* -a ad mentem rediens. **2** *insipientia, stultitia, (mentis) caecitas – Torheit, Dummheit, Verblendung (fere de hominibus; de diabolo: l.67):* **a** *in univ.:* WETT. Gall. 7 o mira -a diaboli! WALTH. SPIR. Christoph. I 21 idola . . . timere non solum est stulticię, quin immo omnium extremę -ę. OTLOH. prov. F 48 frustra niti nec aliud . . . nisi odium quaerere, extremae -ae est. MANEG. c. Wolfh. 13 p. 73,19 experiaris . . . summę -ę fore. HERM. IUD. conv. 3 p. 78,19 stulta . . . temeritas et omnino deridenda -a (amentia *var.*

l.). *al.* *meton. de ritu pagano:* TRANSL. Dion. Ratisb. epist. p. 353b,58 ubi *(sc. in luco)* diversorum simulacra idolorum variis illusionum . . . colebantur -is. **b** *temeritas, inconsiderantia – Unbesonnenheit, Unüberlegtheit:* CONC. Karol. A 37,7 qui *(heredes)* -a parentum, avaritia incentorum exhereditati esse noscuntur.

***dementicius** (-itius), -a, -um. (demens; *per analogiam ad* commenticius *formatum, ut vid.*) *demens, insanus – unsinnig, irr:* HARIULF. chron. 4,16 p. 213,21 ut vir, qui tantae sapientiae sciebatur, quasi -tium opus faceret.

dementico, -are. *oblivisci – vergessen, vernachlässigen:* ADALBOLD. Heinr. 14 nolens novos sic frequentare fideles, ut postponendo -ret veteres.

dementicus, -a, -um. *demens – irr, wahnsinnig:* GLOSS. I 110,27 St.-S. -us insanus.

***dementio,** -onis *f.* *dementia, insania – Irrsinn, Wahnsinn, Raserei:* HUGEB. Wynneb. 7 p. 112,5 alii . . . magna -is (deintentionis, dementationis, dementię *var. l.*) causa contra illum fremebando insidias . . . tendebant.

***dementior,** -mentitus sum, -iri. (*cf. francog.* démentir) *decipere, (mendaciis) fallere – täuschen, belügen:* CHART. Lamb. Leod. 124 p. 187,22 (a. 1220) lex talis est, quod, si aliquis . . . quemquam -tus fuerit, quinque solidos . . . persolvet.

demento, -avi, -atum, -are. *usu medial.: l. 33.* *partic. praes. usu subst.: l.37.*

1 *trans.:* **a** *mente alienare – um den Verstand bringen, wahnsinnig machen:* AMULO epist. 1,5 quibus *(signis)* nequaquam aegri sanarentur, sed sani percuterentur et -rentur. GESTA Camer. 2,5 p. 457,28 mox multo peius quam antea a demonio corripitur *(sc. phreneticus)* adeo . . . -tus, ut *eqs.* LAND. MEDIOL. hist. 3,18 p. 86,46 omnes quasi furiosi et -ti . . . quasi sues grunniebant. ALBERT. M. meteor. 3,3,19 p. 661a,49 si quis bibat illud *(sc. vinum fulminatum)*, morietur vel -bitur. **b** *decipere, fallere, (mente) caecare – täuschen, betrügen, blenden:* **α** *in univ.:* GESTA Apoll. 427 excessus quis te -at ineptus? BERTH. (?) annal. a. 1079 p. 322,46 permirari inpudentiam . . . tot tantosque suis falsitatibus -antis. CONR. HIRS. dial. 1283 qui *(somnians)* rerum corporalium imaginaria ludificatione -tus. CHRON. Mont. Ser. a. 1214 p. 186,15 in tantum . . . prudentes viros eadem illusio -vit (demendavit *var. l.*), ut *eqs.* BERTH. RATISB. serm. 18 p. 93,34 simonia nunc -at homines sic, quod *eqs.* **β** *infatuare – betören:* HINCM. divort. 15 p. 206,18 alii potu, alii . . . cibo a sorciariis -ti. LAMB. HERSF. annal. a. 1074 p. 190,18 quod homines . . . magicis artibus -are infamata fuisset *mulier*. ALBERT. M. Matth. 14,10 quorum *(discumbentium)* mentes scortatrix *(i. Herodias)* per saltatricem -verat. *al.* **c** *refl. i. q. irasci, incitari – sich entrüsten, sich ereifern:* WERR. (?) Albert. 26 (MG Script. XXV p. 154,45; c. 1193) hiis . . . verbis et querelis magister . . . sese frequentius -bat (devincebat *var. l.*). **2** *intrans.:* **a** *dementem fieri, perturbari – wahnsinnig werden, den Verstand verlieren, außer sich geraten:* EPIST. Steph. (MGScript. XV p. 2,39; s. IX.1) dicebant, qui . . . aderant, quod -bam (*inde* VITA Chrod. 25). ALBERT. M. miner. 2,3,6 p. 55b,41 -are dicit *(sc. Socrates)* rationales animas, ita quod cadunt in timores et desperationes. **b** *blandiri, adulari – schmeicheln, blenden:* LAMB. WAT. annal. a. 1167 p. 543,41 domno Alardo et pluribus -ans *(sc. falsus delator).* *Gansweidt*

dementum *v.* demens. **demenum** *v.* dimetior.

***demerco** (-rgo), -are. (de *et* mercari) *acquirere – erwerben:* ARBEO Corb. 6 in quibusdam angulis ut sibimet et suis . . . -garet (mercaretur, demergeret *var. l.*) Petri apostolorum principis patrimonia.

***demeracus** (-atus), -a, -um. (de *et* meracus) *merus, meracus – (ganz) rein, lauter:* CHART. Rhen. med. I 556 (c. 1150) ut . . . quotannis carrata -ti vini in littore Treverensi persolveretur.

***demerdo,** -atum, -are. (de *et* *merdare) *concacare – an-, vollkacken, -scheißen:* GODESC. AQUENS. opusc. 4,15 p. 150, 39 loci stercoribus -ti turpitudo. COSMAS chron. 3,32 p. 203,13 Privitan . . ., cuius super humeros alligato maximo cane scabioso, . . . ter circa forum ductus est cane reboante et suum -ante (immundante *A 3*) baiulum.

demereo, -ui, -itum, -ere *vel rarius* **demereor,** -eri. *partic. praes. usu subst.: l.12.*

1 *strictius:* **a** *merere, contrahere – verdienen, sich zuziehen (in malam partem):* CHART. Bern. II 597 p. 643,25 (a. 1266) quod eos *(filios Burcardi)* . . . absolvi procurabunt *fratres* ab excommunicatione, quam -uerant ex forefacto, quod contra ipsos fratres perpetraverant. **b** *non merere – nicht verdienen:* **α** *in univ.:* GREG. IX. registr. 763,1 p. 663,16 licet . . . hec *(sc. conventio cum inimico)* sit culpa, in qua culpa est relaxare vindictam, et facilitas, que facilitatem venie -etur. INNOC. IV. registr. A 635 p. 452,33 inter promerentes et -entes nichil aut modicum interesset, si *eqs.* ALBERT. M. summ. theol. II 15,94,3 p. 214b,26 non . . . sunt *(sc. beati et damnati)* in statu merendi vel -endi. *saepius.* *usu impers. i. q. immeritum esse – ungebührend sein:* CARM. didasc. 11 tunc enarranti *(sc. fabulas)* non -uit mage credi, quam si nunc aliquem dicis habere fidem. **β** *perdere, amittere – verlieren, verwirken:* CHART. Heinr. Leon. 102 p. 153,37 qui *(sc. advocatus)* g r a t i a m . . . domini nostri episcopi -uit (ARNOLD. LUB. chron. 3,19 p. 160,29. CHART. Nuremb. 178 p. 113,17 [dipl. Frid. II.]). CHART. Rhen. med. II 247 p. 287,17 me commissam mihi administrationem -uisse. BERTH. RATISB. serm. 14 p. 76,2 quia cum damno carentiae . . . gratiae etiam -etur eam sibi reddi. *al.* *de vita:* CHART. Mulh. Thur. 104 (a. 1246) nos . . ., comes de Glichenstein . . ., ius advocacie . . . fratribus domus Theutonice . . . dedimus . . ., preter si quis vitam -uerit. CHART. Mekl. 1206 quidam erat in civitate, qui collum suum -uit. **γ** *abdicare, cedere, renuntiare – verzichten (auf), abtreten:* CHART. Traiect. 1008 p. 380,33 (a. 1243) sive decimam apud Almesvote . . . me vel meos heredes contingat in posterum resignare, -eri aut eam ad prefatam ecclesiam devolvi liberam et absolutam. CHART. Westph. VII 1184 p. 537,19 si . . . aliqui vassallorum nostrorum . . . sua feoda nobis resignaverunt vel ea alias erga nos -uerunt, exnunc erunt ad eadem feoda restituti *eqs.* **2** *latius:* **a** *peccare, delinquere – sündigen, fehlen:* ALBERT. M. eth. I 484 p. 414,1 si vult *aliquis* fecisse malum, quod fecit, -etur et vituperabilis est. **b** *in odium venire – in Ungnade fallen, in der Gunst sinken:* CONST. imp. II 221 (a. 1239) abiuratis . . . iuramentis ecclesie prestitis, a quibus imperiali auctoritate -entibus apud nos detentoribus vestris *(sc. civium Marchiae)* propter ingratitudinem manifestam vos duximus absolvendos.

1. demergo (dim-), -mersi, -mersum, -ere. *form. coniug. I.: l.51.52.69.* *usu medial.: l.53.65sqq.p.281,33sqq.; refl.: l.51.p. 281,7; intrans.: l. 52.69. p. 281,40.* *struct. notabiliores: c. dat.: p. 281, 2.* *pendet* in *c. abl.: l. 55. p. 281, 6. 15sqq. al.* *partic. perf. usu adi.: p.281,3.*

1 *proprie i. q. mergere, demittere – ein-, untertauchen, versenken:* **a** *strictius de actione in aquam immergendi:* **α** *in univ.:* HUGEB. Willib. 4 p. 96,13 armenta tollentes se vadunt ad palude et -ant se toto corpore nisi caput solum. p. 96,22 egroti venientes et habent se de funiculo et sic -ant (di-unt, di-untur *var. l.*) in aquam. IOH. CANAP. Adalb. A p. 84,29 infidelis turba necdum humano sanguine satiata tollentes corpus eius miserrime dilaceratum in mari -erunt. ANON. coit. 1,5,15 aquam . . . hieme intrent tepidam et -so capite oculos aperiant et potenter sic sub aqua teneant. **β** *(in aquas) praecipitare – ertränken (in imag.: l.62.):* ANNAL. Xant. a. 864 in . . . flumen fugientem *(sc. regem)* -erunt *Saxones* omnesque pene sequaces illius. VITA Corb. 3 p. 601,2 Moyses per orationem Pharaonem . . . in mare Rubrum di-sit. CARM. Cantabr. B 4,7,3 miserere servo ferme -so pelago profundo criminis omnis. *al.* *per pravam interpr.:* ALFAN. premn. phys. 30,6 p. 111 Anaxarchus philosophus sustinuit -i (*PG 40,721A* πτίσσεσθαι) a Nicocreone tyranno, ne manifestaret amicos. **γ** *medial. (intrans.: l. 69.) i. q. submergi – (ver)sinken, ertrinken, untergehen:* BEDA hist. eccl. 1,33 p. 70,27 legatus Galliam missus -sus est in sinu maris. HUGEB. Willib. 4 p. 95,33 Petrus super undas ambulans ad eum *(Dominum)* -gatus est. RHYTHM. 12,15,3 -entem *(Petrum)* liberasti (*cf. Aug. in psalm. 39,9extr.* mergentem). OTTO FRISING. gest. 1,47 p. 67,2 videres alios natantes, . . . alios in flumen inordinate ruentes . . . -i. *de navibus:* GERH.

[Leithe-Jasper]

AUGUST. Udalr. 1,17 l. 35 navis in posteriori parte profunditati di-sa est. *de sideribus:* EKKEH. IV. bened. I 7,49 ad facis huius *(stellae)* opus stupuit -sa Canopus. GERB. (?) astrolab. 1,2 quota . . . pars cuiuslibet signi oriendo emergatur aut occidendo -atur. **b** *latius:* **α** *in univ.:* HEITO Wett. 6 viderat . . . feminas . . . in . . . igne usque ad loca genitalium di-sas. HILDEG. scivias 2,1 l. 109 quae *(sc. creatura)* se -erat in tenebras. VITA Norb. II 13 p. 1265[B] quem si ipse *(sc. clericus quidam)* per coenum trahi et -i a coquis coquinae suae mandasset. *spectat ad infernum:* LIBER diurn. 101 p. 135,14 si quis . . . temerario ausu contra . . . praeceptionis seriem . . . agere tentaverit . . ., in chaos -sus cum impiis deficiat. WETT. Gall. 18 ubi Dominus te di-sit in abyssum. GODESC. SAXO theol. 16 p. 244,3 iure . . . omnes *(sc. reprobi)* . . . -entur in tartara. *saepius.* **β** in terra -ere *i. q. humi prosternere – zu Boden werfen:* ARDO Bened. 38 p. 216,35 nec pigritandum est pro certis defixisque psalmodiis aeterno Regi di-so in terra corpore supplicare. **γ** *infodere – ein-, vergraben (in imag.: l. 20.):* WOLFHARD. Waldb. 1,18 p. 182,4 manus . . . curvedine sese retorsit et . . . ventretenus depependit, quo . . . haesit et acsi impressa -sa est. CONR. MEND. Attal. p. 128,11 audiens . . . diaconus . . . Trutmannus coniurationem hanc perversam factam contra dominam suam *(i. corpus sanctae Athalae)* . . . -endam *(sc. in profundum terrae).* **δ** *deicere – hinabwerfen, -stoßen:* ALFAN. premn. phys. 13,11 p. 90 a summo *(sc. fenestrae)* deorsum -sit (*PG 40,665*[A] ὤθησεν) *phreneticus quidam* lanarium. **ε** *medial. i. q. declinare – absinken, -fallen (de parte astrolabii):* GERB. (?) astrolab. 2,9 p. 121,21 est . . . naturaliter dispositum *(sc. Alhancabut)*, ut in septentrionali parte sublimetur, in meridiana autem ad confinia inferiorum -atur. **ζ** *medial. i. q. collabi – ein-, in sich zusammenfallen:* PETR. CAS. (?) chron. 4,62 terremotus magni . . . facti sunt, ita quod muri . . . civitatum ruerent, ecclesiae a fundamentis subverterentur et excelsae turres -rentur. **η** *medial. i. q. invadere – einfallen:* WIDUK. gest. 2,24 in Reni orientalem agrum depopulandum cum exercitu -untur *(sc. conspirantes).* **2** *translate:* **a** *trans. i. q. corrumpere – verderben:* RHYTHM. 34,12,2 terrena lucra dampna sunt perpetua, adquirunt aurum et -unt animas. **b** *intrans. i. q. perire – zugrunde-, untergehen:* IONAS BOB. Columb. 1,19 p. 190,24 regnum funditus ruiturum et cum omni propagine regia -surum.

2. *demergo *v.* *demerco.

***demeritorius,** -a, -um. **1** *deficiens, noxius – verdienstlos, schuldhaft, Schuld-:* EMO chron. p. 521,9 iustitia assistit libero arbitrio, ex quo procedunt o p e r a m e r i t o r i a vel -a (HUGO RIPELIN compend. 5,13 p. 162[b],33 opus). ALBERT. M. sent. 1,48,2 p. 474[a],46 conformitas, secundum quid est, in volito tantum et haec sola nec -a nec meritoria est, quia consistit in sola materia voluntatis. summ. theol. I 6,26,2,3 p. 269[a],6 secundum . . . comparationem ad causam -am, causam efficientem non habet *(sc. inoboedientia)*, sed deficientem. **2** *efficiens, provocans – verschuldend, schuld an:* ALBERT. M. sent. 2,5,6 p. 122[a],29 si habet *(sc. angelus malus)* culpam, non est -a maioris mali, nisi per accidens.

***demeritum,** -i *n.* **1** *vitium, peccatum, delictum – Fehler, Sünde, Vergehen:* CHART. Basil. A I 167 p. 247,6 (dipl. Heinr. V.) pro deposito . . . habeatur *abbas*, quem pater domus . . . pro -is reprobaverit. ALBERT. M. nat. bon. 15 p. 8,1 'beati, qui persecutionem patiuntur . . . propter iustitiam', ne pateremur ut latrones propter nostra -a. Iob 27,18 quidquid congregavit *impius* per sollertiam, consumpsit per avaritiae -um. CATAL. Mediol. (MGScript. VIII p. 108,50) eos *(sc. offendentes)* cum signo sancte crucis ab excommunicationis vinculo, quo propter -a astricti tenebantur, absolvit. MIRAC. Gunth. erem. 15 filiam . . . -is exigentibus a nativitate caecam. *al.* **2** *defectus (meriti), noxia – Mißverdienst, Schuld(haftigkeit):* ALBERT. M. sent. 2,41,1[capit.] utrum sola voluntas vel intentio sufficit ad m e r i t u m v e l -um, vel actus addit aliquid in utroque (HUGO RIPELIN compend. 5,14 p. 163[a],36). div. nom. 3,8 p. 106,26 oportet . . ., quod sit *(sc. oratio)* pro se, ne, si esset pro alio, ex -o illius orationi impedimentum praestaretur. p. 107,58. DAVID compos. 1,37,2 quibus *(hominibus)* . . . displices, attribue tuo -o.

demersio (dim-), -onis *f.* **1** *immersio – das Ein-, Untertauchen:* **a** *proprie:* **α** *gener. (spectat ad infernum: l. 4.):* CHART. Bund. I 17 p. 22,9 (a. 765) in resurrectione humani generis septem damnationes mortis in stagno ignis super ipsum incumbant: . . . tertia in inferno -o. NOTKER. BALB. martyr. XV. kal. Mart. p. 1046[A] qui *(sanctus Blasius)* . . . post -em in lacum, unde supernatans salvus exivit, iubente . . . iudice capite ad extremum . . . truncatur. ALBERT. M. sacram. 3,43 Dionysius in 'Ecclesiastica Hierarchia' in theoria baptismi . . .: 'sacre baptizandorum symbolica doctrina . . . docet tribus in aqua -bus' (*PG 3,404*[B] καταδύσεσι). **β** *iur.:* DECRET. Frision. A 8 p. 58, 19 pro di-e in aquam, id est wapeldepene, V marce et due uncie. **b** *translate i. q. exstinctio – Vernichtung:* HRABAN. cruc. 1,25 l. 1 post interfectionem et di-em meretricis magnae *(i. Babylonis).* **2** *submersio – das Untergehen, (Ver-)Sinken:* **a** *proprie:* **α** *in univ.:* CONST. imp. I 373 (a. 1196) ne periculum naufragii cum rerum suarum di-e perpessi *mercatores* aliquod in bonis suis idcirco dispendium sustineant vel iacturam (*inde* CHART. Argent. I 246 [dipl. Frid. II.]. 507 [dipl.] -e). **β** *mors submersione effecta – das Ertrinken:* ALBERT. AQUENS. hist. 3,54 p. 377[C] alios . . . sub unda caput ab ictu ferientis abscondentes saevo fine di-is suffocari cogebant *Turci milites. al.* **b** *translate:* **α** *interitus – Untergang, Tod:* RADBERT. thren. 3,2389 signanter sub hac 'littera *(sc. coph)* conclusio' nostrae di-is. SYRUS Maiol. 3,9 l. 12 quosdam . . . eorum, qui -i se subtraxerunt in remotiori quodam montis latere, offendentes comprehenderunt. **β** *ruina – Verfall:* BOVO CORB. Boeth. 12 nisi per divinam potentiam disposita elementorum conexione teneretur, necessario . . . a suo statu quadam -e laberetur *terra.*

demetior *v.* dimetior.

demeto (dim-), -messui, -ere. *perf. indic.* -ssiv(i): *l. 35.*

1 *strictius:* **a** *metere – abmähen (in imag.):* BERTH. (?) annal. a. 1075 p. 277,33 cuius *(agri dominici)* spinas, tribulos et z i z a n i a praedecessoribus . . . facillimum . . . fuerat cum f a l c e disciplinali sensim -ere (EKKEB. HERSF. Heimer. 11 p. 602,12 z. discordiae . . . acuta sententiae f. . . . -ssivit. ERINH. Heimer. 290 f. [face *ed.*] . . . iudiciali rex di-uit . . . z. litis). **b** *desecare – abhauen (in imag.):* HONOR. AUGUST. glor. 4 praeacuta imperitiae cornua crucis cornibus retunduntur et gladio verbi Dei -untur. **2** *latius i. q. delere – vernichten, verwüsten:* RHYTHM. 150,340,2 da *(sc. Dominus)*, ut, ubicumque meum fuerit corpusculum, non grando illic . . . -at agellulos.

demetria *subst. verbenaca – Eisenkraut (cf. Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. IV. p. 1047):* GLOSS. III 554,52 St.-S. -a bernhart, hernhart.

demico *v.* dimico. **demidius** *v.* dimidius.

demigo *v.* dimico.

demigratio, -onis *f.* *emigratio – das Wegwandern, -ziehen, Weggang:* **1** *in univ.:* CAPIT. episc. I p. 216,5 ut nullus ordinatus . . . migret de sua parrochia ad aliam . . . nec ad palatium causa interpellandi nec a communione suspensus ab alio communionem recipiendi sine permissione . . . episcopi sui; quod si fecerit, nihil valet huiusmodi communio aut ordinatio aut -o (*item* DECRET. Burch. 2,80). *adde:* AMALAR. ord. antiph. 30,2 Christi generatio et suorum praedicatorum liberalitas maxima ex parte migravit de praesenti saeculo, ut regnet cum angelis coram Deo; tempus talis -is vocatur nox (*item* HONOR. AUGUST. sacram. 71 p. 783[B]). **2** *transfugium – das Abwandern, Überlaufen:* BERNOLD. CONST. libell. IX 6 quod his *(sc. criminibus)* maius videtur, -o a catholicis in partem scismaticorum. **3** *absentia – das Fernsein, Abwesenheit:* HINCM. annal. a. 868 p. 145,7 (excomm.) Anastasius presbyter . . . in ipsa -e per biennium moratus est. **4** *exsilium – Verbannung:* GLOSS. II 109,26 St.-S. -e virsanti . . ., firsanti . . ., virsentida.

demigro (dim-), -atum, -are. *depon.: l. 70.* **1** *emigrare – abwandern, wegziehen:* CONC. Karol. A 39[A],43[capit.] item in eodem consilio, quod non oporteat -ari (-are *M; cf. postea:* ut de civitate ad civitatem . . . non diaconus transferatur). HINCM. annal. a. 868 p. 145,3 (excomm.) qui *(Anastasius presbyter)* secedens ab eo *(titulo beati Marcelli)* ad alienas parroechias absque . . . pontificali scientia -tus est. GOZECH. epist. 14,300 quae *(ordinatae Christianae militiae phalanges)* . . . excubare videntur et regularis vitae rationem seu militaris vigiliae statio-

nem -ando mutare prohibentur *eqs*. HUGO LAUB. fund. 1 (MGScript. XIV p. 544,44) Landelino, ut Crispinium di-ret, per spiritum ammonito. **2** *peregrinari – pilgern:* DIPL. Loth. II. 120 p. 202,3 sancimus . . ., ut omnis homo . . . <de>mig<ra>n<s ad> t<erram> beati Benedicti ab omni . . . inquietudine vel exactione securus et liber existat.

***demilito,** -are. (de *et* militare) *(Deo) devote militare – (Gott) ergeben dienen:* CHART. Naumb. 371 (a. 1192) quos *(sanctimoniales et canonicos)* liquet bone professioni operam dare et in debita religione -are.

demingo, -ere. *secernere – (mit dem Harn) ausscheiden:* AESCULAPIUS 41 p. 65,39 peiorante passione . . . aliquoties ista *(sc. sedimina)* -unt *(sc. tumore vesicae laborantes)*, aliquoties catamodicum instillant, aliquoties et collum ipsius vesicae tumescit.

***deminorantia,** -ae *f.* *de-, imminutio – Verringerung, Minderung, Schmälerung:* DIPL. Ludow. II. 64 p. 193,42 nullam contra leges violentiam, -am (68 p. 200,33 deminorationem) vel subtractionem . . . inferre presumant *(sc. successores imperatoris)*.

deminoratio *v.* diminoratio. **deminu-** *v.* diminu-.

demiratio, -onis *f.* *admiratio – Bewunderung:* HRABAN. anim. 10 p. 1119[A] aggrediar . . . opus Dei mirificum in humano corpore, qua valeo -e. WOLBERO cant. 3 p. 1161[B] sinistrae partis oculus est omnium rerum visibilium mirabiliter . . . dispositarum -o.

demiror, -atus sum, -ari. **1** *admirari – bewundern, bestaunen:* HRABAN. epist. 57 cum . . . sensus . . . vestri perspicaciam, quo . . . sublimitas vestra floret, -er. SIGEB. GEMBL. chron. a. 1023 imperator . . . multos . . ., qui tantum ad -andam imperatoriam maiestatem convenerant . . ., liberalitate donavit. *saepius*. **2** *admiratione capi, stupere – von Bewunderung ergriffen sein, staunen:* RUP. TUIT. off. 3,18 l. 1079 si . . . adeo miratus (-atus *var. l.*) est *Iacob* propter umbram vel figuram futurorum, quae in somnis viderat, quanto magis *eqs*. **3** *mirari – sich wundern:* LUP. FERR. epist. 75 in hoc, quem nuper habuimus, conventu . . . -or contigisse, ne nos invicem videremus. **4** *mirando cessare– sich zu wundern aufhören, ablassen:* VITA Helenae prol. p. 176,12 miror, set -ari nequeo, . . . qua presumptione . . . sanctissimi patris sui Agricii . . . vite sanctitatem . . . tam misere neglexerunt *spiritualitatis filii*, ut *eqs*.

demissio *v.* dimissio. **demitto** *v.* dimitto. *Leithe-Jasper*

***demiurgicus,** -a, -um. (δημιουργικός) *qui magistratuum (demiurgorum q. d.) est, administrationi deditus – aus den Beamten (sog. Demiurgen) bestehend, mit der Verwaltung befaßt:* ALBERT. M. pol. 4,3[1] 'octava autem', supple, pars civitatis, est '-a' (*p. 1291[a],34* δημιουργικόν); . . . 'scilicet populi institutiva', quae . . . distribuit populum, ita quod unusquisque sit in officio sibi congruo.

1. demo, -psi, -ptum, -ere. *script. et form.:* dem(o): *p.284, 11.* -ms(i): *p.284,8.43.* -pss(i): *l.61.* -mt(us): *l.60.* -ps(us): *p.284,45. usu refl.: l.70.71. struct. notabiliores: c. acc. personae et dat. rei: p.285,4. c. acc. personae et abl. rei: p. 284,38. metr.* dĕ-: *l.65.*

I *de remotione:* **A** *strictius i. q. tollere, abripere, auferre – (hin)wegnehmen, beseitigen, entfernen:* **1** *proprie:* **a** *de rebus:* **α** *decerpere, decidere – abnehmen, abschneiden:* ALDH. virg. II 1891 ut proprios -psisset femina crines. WALAHFR. hort. 81 saeva parentem progenies florum, fuerit ni -ta (demta *var. l.*), perurit. WALTHARIUS 910 illum *(Patavridum)* Alpharides . . . gladio petit . . . et mediam clipei -psit (-psserat *V*) vasto impete partem. TRANSL. Auct. 8 p. 50[C] baptillis de . . . campanis et nolis . . . ecclesiae . . . ad cautelam -tis . . . fures . . . terga dedere. *al.* **β** *surripere, furari – entwenden, stehlen:* TIT. metr. IV 29,4 quam *(crucem)* si quis -it hinc, damnetur morte perenni. **b** *de hominibus:* **α** *abducere – wegführen (in imag.):* BENZO ad Heinr. IV. 7,3 p. 606,23 de virtutum gymnasio non -at nos occasio. **β** *abstrahere, salvare – in Sicherheit bringen, retten (in imag.: l.70):* WALAHFR. Blaithm. 49 ille procellarum se vix de gurgite -psit. Wett. 759 sordibus e solitis paucae se -ere (abstraere *var. l.*) possunt. Mamm. 22,3 ostia cuncta loci clauduntur caelitus arta obice, ne facilis miseros fuga -ere posset. **γ** *interimere – hinwegraffen, töten:* SALOM. III. carm. 1,2,86 instant Italides spoliatę civibus urbes ac desolati -tis cultoribus agri. **2** *translate:* **a** *de rebus:* **α** *in univ.:* ALDH. virg. II 10 qui latebras mundi geminato sidere -is. 480 imperiis procerum qui *(Saulus)* Christi dogmata -psit (tempsit *var. l.*). 804 hic *(Hilarion)* stricta corpus frenabat lege petulcum torrida lascivae -ens incendia carnis. 1709 crucifixus scelerata piacula -psit *(sc. Christus*; demsit *var. l.)*. HROTSV. Bas. 186 ceu tibi sit veniae penitus spes -ta petendae. CHART. archiep. Magd. 269 p. 338,34 ut omnis . . . huius controversię demeretur occasio. *al.* *c. sensu commutandi:* POETA SAXO 4,22 nomine -to patricii, quo dictus erat prius, inde vocari augustus meruit pius, imperii quoque princeps (*item de Karolo:* ANNAL. Quedl. a. 801). ANNAL. Quedl. a. 996 p. 73,37 quem *(Brunonem)* Romani -to Brunonis nomine Gregorium vocaverunt. **β** *sedare – stillen:* ALDH. virg. II 785 sitis ardorem -bat *Paulus* gurgite fontis. HROTSV. Mar. 790 comites . . . sitim limphis . . . -psere. **γ** *adimere – entziehen:* DIPL. Arnulfi 132 p. 198,36 omnibus, que possidebat *neptis nostra*, legaliter ei -tis. THIETM. chron. 5,44 de Misni atque de Citici episcopatibus decrevit *rex* regia potestate ad integrum redire, quod antiquitas hinc -tum valuit explicare. WOLFHER. Godeh. I 26 p. 187,23 rex . . . provisori nostro . . . pontificalem provisionem . . ., usque dum ei in generali synodo canonice -retur, percolere mandavit. *(vi) eripere – (gewaltsam) entreißen:* DIPL. Zwent. 5 p. 27,16 precipimus, ut . . . nullus . . . ipsius ecclesiae dominator exsistat, qui hoc *(sc. res concessas)* ab illorum fratrum potestate -ere audeat. TRAD. Ratisb. 260 si . . . hunc . . . locum . . . episcopus aut aliqua potens persona de eorum *(monachorum)* communi vita . . . -ere et sibi in servitium usurpare temptaverit. *al.* **b** *de hominibus i. q. excipere, eximere – ausnehmen:* PAX Valenc. 24 quicunque . . . statim non pervenerit, solvet V solidos . . . -tis solum illis, qui in hora illa occupati fuerint. CHART. Westph. VII 1595 p. 729,20 quos *(homines)* ego ante . . . venditionem -pseram a iure curtis eiusdem. **B** *latius i. q. exuere, denudare – entkleiden, entblößen:* IOH. METT. Ioh. 116 Wido . . . in tantae asperitatem proterviae . . . erupit . . ., ut . . . -tus cucullo monasterio pelleretur.

II *de imminutione* (*opp.* addere): **A** *strictius i. q. diminuere, detrahere (de) – vermindern, verringern, abziehen (von):* **1** *gener.:* **a** *in univ.:* ALDH. ad Acirc. 38,4 senectutis vereor *(sc. coticula)* discrimina numquam, Mulcifer annorum numerum ni -pserit (dems- *var. l.*) igne. HUGEB. Wynneb. 12 p. 115,24sq. timens tremere cepit *ancilla*, qui modium domini sui -psum (diminutus *var. l.*) plenum non erat; et furavit de farina monachorum et replevit modium, quod prius -psit. THIETM. chron. 8,13 p. 508,33 tempora haec prioribus cunctis inferiora plus -unt quam alicui addunt. MARIAN. chron. a. Chr. 1,1 (DtArch. 17. 1961. p. 218,7) addit sol cursum dierum . . ., luna e contrario -psit cursum noctium. *c. acc. c. inf. i. q. detrimento esse – Abbruch tun, beeinträchtigen:* OTTO FRISING. gest. 1,65 p. 93,14 malum Iudeorum non -it universitati passionem Christi esse bonam. **b** *omittere – weglassen:* HINCM. epist. I 198 p. 215,27 si aliquid ibi adderem, mutarem vel -rem, . . . scribere non auderem. CHART. Ticin. 107 p. 54,10 ego Petrus Coquus notarius hautenticum huius exempli vidi et legi, nil addito nec -to. **2** *math., geom., comput. i. q. subtrahere, deducere – subtrahieren:* RHYTHM. 113,13,2 cyclus lunae quotus extat, si scire desideras, duos annos semper -e de supremo numero. ANON. geom. I 4,4 catheti inventi dimidia multiplicata et ex ea summa uno -to invenitur basis (*sim.* GERB. geom. 6,2 p. 80,14). GERB. epist. math. I 9,1 p. 44,9 sit tibi regula universalis in omni trigono aequilatero cathetum inveniendi: lateri semper septimam -e et sex reliquas partes catheto concede. *al.* **3** *gramm. i. q. abscindere – abtrennen:* GODESC. SAXO gramm. 1 p. 375,11sq. in 'ninguo ninxi' non remanet 'n' in penultimo, ut videlicet 'i' -ta dicatur 'ninx', sed potius 'n' pariter -itur, et dicitur 'nix' (*sim.* ALBERT. STAD. quadr. 51). p. 386,6 si de nomine 'Benoni' propter suavem sonum cogitur de prima mediaque syllaba consonans -i sequentibusque syllabis necti. IOH. ELNON. Rictr. 1,129 quae *(Vacceia)* nunc vulgari fruitur cognomine, lector: si -as mutesque apices, Was-

conia fertur. **B** *latius i. q. restringere, circumscribere (in) – einschränken, beschneiden (in):* TRAD. Ratisb. 264 (s. XI.in.) ut, quamdiu ... filius ... inibi *(sc. in monasterio)* necessaria habuerit, locum non mutet; sin autem sustentationi -itur plenarię, predictum predium in ius hereditarium retrahatur.

2. *demo, -are. (*dema) *de porcis i. q. vectigal pasturae solvere (pro), decimare – die Waldmastabgabe bezahlen (für), 'verzehnten':* CHART. Rhen. med. III 439 p. 347,3sqq. (a. 1231) poterunt *(sc. fratres)* habere triginta porcos non -andos; sed si plures habuerint, de pluribus solvet *(sc. monasterium)* demam eadem lege, quantum ad equalem numerum porcorum et conditionem -andi vel non -andi ex parte ecclesie observanda.

democratia, -ae *f.* (δημοκρατία) *principatus populi – Volksherrschaft, 'Demokratie' (de re v. Hist. Wb. Philos. II. p. 50sqq.):* ALBERT. M. eth. I 393 p. 332,45 huius *(timocratiae)* corruptio est '-a', quando populus non vult aliquos rectores habere, sed volunt esse liberi. II 5,2,9 p. 356a,7 urbanitas ... servitus non est, sed libertas et -a quaedam. pol. 2,3l p. 127b,36 quae *(pessima urbanitas)* est -a. 2,10e p. 189a,26 -a principatus est populi, oligarchia autem principatus paucorum. 3,5e p. 239a, 33 '-a (*p. 1279b,18* δημοκρατία) ... e contrario', scilicet oligarchiae, 'quando, qui non possident multitudinem substantiae', id est, qui non sunt divites, 'sed egeni', supple, principantur communitati. 5,6ll p. 499b,27 -a ... diffinitur ad duo, scilicet quod populus (plus *ed.*), id est multitudo, sit domina ..., et per libertatem, scilicet quod aequaliter omnes liberi sint, qui sunt participantes in democratico principatu. *ibid. saepe. per confusionem c.* timocratia: ALBERT. M. pol. 2,3l p. 127b,38 δῆμος ... divites sunt, et -a (dom- *ed.*) dicitur, quando multi propter solas divitias ad principatum constituuntur. 2,3q p. 130a,10 -a ... principatus est divitum.

***democraticus,** -a, -um. (δημοκρατικός) **1** *adi. i. q. ad democratiam pertinens, qui populi est – der Demokratie entsprechend, demokratisch:* ALBERT. M. pol. 2,3l p. 128a,2 iste *(Phaedon Corinthius)* -um induxit principatum corrumpendum in timocraticum. 2,3o p. 129b,25 -us ... principatus non ... simpliciter pessimus, sed minus bonus est regno et aristocratia. 2,3q politia composita ex -a *(politia)* et tyrannide non sufficienter habet *eqs.* 3,6a 'quod iustum est oligarchicum existens et -um (*p. 1280a,9* δημοκρατικόν)', id est, quid est iustum oligarchicum, et quid iustum -um. *ibid. al. v. et l.28.* **2** *subst. neutr. i. q. principium democratiae – Grundzug der Demokratie:* ALBERT. M. pol. 4,7r p. 367a,6 '-a multa ordo', scilicet illius *(sc. Lacedaemoniorum)* politiae, 'habet'. *in titulo libri (ceterum ignoti):* ALBERT. M. serm. II 1,25 p. 105 narrat Plato *(cf. Tim. p. 23C)* in -is suis, quod prima inter civitates bene ordinatas fuit civitas Athenarum. mot. proc. 2,1 p. 58,2 recte dixit Plato in -is, quod *eqs.*

adv. ***democratice.** *ad modum democratiae – demokratisch:* ALBERT. M. pol. 2,3k p. 127a,3 in tertia *(parte)* dicit *Aristoteles*, quibus politiis sive urbanitatibus similes sint *(sc. politia Phaedonis et politia Lacedaemoniorum)*, ibi: '-e ... principari' *eqs.* 2,3n p. 128b,43 ⌞'-e ... principari *(sc. Lacedaemoniam)*⌟ (*p. 1265b,38* δημοκρατεῖσθαι)', supple, dicunt 'secundum plebeiorum principatum, propter ephoros ex populo esse', id est talem principatum (*sim.* p. 129a,5). *ibid. al.*

***democratizo,** -atum, -are *et* ***democratizor,** -ari. (δημοκρατεῖσθαι) **1** *intrans. i. q. forma democratiae uti, democraticum exsistere – eine demokratische Verfassung haben, demokratisch sein:* ALBERT. M. pol. 3,8z p. 278b,25 'ponunt relegationem ⌞-tae civitates (civitatis *ed.*)⌟ (*p. 1284a,18* δημοκρατούμεναι πόλεις) propter talem causam', scilicet quia nolunt sustinere, quod excellentes personae sint super se. 4,4g p. 345a,22 'in quibus ...', supple, civitatibus, 'quae secundum legem -ant, non fit demagogus'. 6,4h p. 589a,7 'non putare hoc esse democraticum ..., quod faciet civitatem quam maxime -ari ..., sed quod plurimo tempore'. *ibid. al. de hominibus i. q. in democratica civitate vivere – in einer Demokratie leben:* ALBERT. M. pol. 5,6ll p. 500a,33 'est ... erudiri ad politiam' ... 'non haec facere, quibus gaudent oligarchizantes et democratiam volentes, sed quibus poterunt hi quidem oligarchizare', supple, eruditi ad hoc, 'hi autem', aliter eruditi, '-are'. *ibid. al.* **2** *trans. i. q. in populi proprietatem redigere, publicare – zum Volkseigentum machen, konfiszieren:* ALBERT. M. pol. 6,4l p. 589a,18 ostendit, quod quidam demagogi ... quaerentes esse 'gratiosi populo multa -ant (*p. 1320a,5* δημεύουσι)', id est, ad favorem populi instituunt.

1. demolio *v.* demolior. **2. demolio** *v.* demollio.

demolior, -itus sum, -iri *et* **demolio,** -ivi, -itum, -ire. *script.* -ll-: *l.22.26.40.63. usu medial.: l.38. metr.* dĕmŏlīvĭt: *l.57.*

I *trans. i. q. destruere, delere – zerstören:* **A** *proprie:* **1** *de rebus:* **a** *strictius:* **α** *diruere – zum Einsturz bringen, niederreißen:* HRABAN. univ. 21,11 p. 564C -entur excelsa idolorum, et sanctificationes decem tribuum desolabuntur. DIPL. Karoli M. 295 p. 442,2 (spur.) que *(palatia)* longa vetustate deserta ac -ta, frutectis quoque ac vepribus occupata nunc renovavi. CHART. Rhen. inf. II 220 p. 114,2 ius meum, quod habeo in -endo sive frangendo ea, que colonie in domibus et edificiis sunt ante edificata. CHART. Mulh. Thur. 145 p. 52,35 quod cives ... capellam sitam in castro Mulhusin deberent penitus -iri et in recomposicionem huius facti ... capellam aliam construere et dotare. *al. in imag.:* CARM. Bur. 57,1,3 bruma, veris emula, sua iam repagula dolet -iri (*corr. ex* -ll-). *v. et. p. 287,24.* **β** *vastare – verwüsten:* WILLIB. Bonif. 8 p. 43,4 ob ... seditionem, qua extraneorum alieni Franciam populorum praedones atrociter -ire (-iri *var. l.*) conabantur. PAULIN. AQUIL. carm. app. 8,3 captam *(sc. Aquileiam)* incendunt, -lliunt usque ad solum. WALAHFR. Gall. 2,1 p. 313,12 omni suppellectile sublata fructus omnes penitus -iri (-ire *var. l.*) fecit *Otwinus*. REGINO chron. a. 886 p. 131,4 totam ... pene Burgundiam rapinis, caedibus ac incendiis -untur *Nortmanni*. WIPO gest. 36 cives Mediolanenses, quicquid habuit idem Ambrosius in illorum territorio, -bantur. *al. usu bibl. (loci spectant ad Vulg. cant. 2,15):* VITA Mahum. p. 114,49 erepsit vineam Christi -ta vulpecula. CARM. Bur. 53a,2,1 vulpes, que -untur vineas, captitavit *Alexander*. *al.* **γ** *exedere, consumere – zerfressen, verzehren (in imag.: l.40; medial. i. q. dissolvi – zerfallen: l.38):* CHART. Stab. 103 p. 219,18 (a. 1040) dum ... a terra ... elevamus *(sc. sancti reliquias)*, excepto -tae carnis eius pulvere sanguinem eius ... in vitrea ampulla ... invenimus. CARM. Bur. 103,3,1b,5 igne -or (*corr. ex* -ll-); mors michi melior quam vita longior. *usu bibl. (loci spectant ad Vulg. Matth. 6,20):* RHYTHM. 105,7,1 sicut ... vestimentum tinea -itur ..., sic ... morsibus vastata tristis mens perhimitur. DIPL. Heinr. I. 28 p. 64,10 adamare substantias, quas erugo et tinea -iri nequeunt *(sim.* 29 p. 65,6. *al.)*. CARM. Bur. 37,1,3 -itur tinea regale vestimentum. *adde:* HRABAN. univ. 8,4 p. 237A tinea ..., quae vestes latenter corrodit, designat invidiam, quae studium bonum lacerat, et comparationem unitatis -iri non cessat. **b** *latius i. q. (con)tundere – (zer)schlagen:* PETR. DAM. epist. 108 p. 200,5 stuppam lini suptiliter pexam ac pilis pensilibus molliter -tam. **2** *de hominibus:* **a** *torquere – mißhandeln:* CATAL. cod. Conr. Schir. p. 626b,53 cuius *(Constantii)* auxiliis Arriani omnes catholicos episcopos carceribus et aliis variis tormentis sunt -ti. **b** *prosternere, interficere – niederstrecken, töten:* AGNELL. lib. pont. 100 (ed. Rasponi) rex *(sc. pensat)*, ut -atur (-antur *var. l.*) corpora, episcopus, ut coronetur anima. 174 p. 389,36 solus acer multa -ivit cadavera hasta *Lotharius*. ANNAL. Corb. a. 982 multi de populo cesi sunt, invicem se -entes, de Saxonibus. *c. sensu lacerandi:* ANNAL. Pegav. a. 1083 p. 240,5 visum est spectabilius, ut bestiarum -rer dentibus. **B** *translate i. q. affligere, conterere – niederdrücken, zugrunde richten, vernichten:* RHYTHM. 53,5,2 fratrum turbam Dei dono quamque novit crescere, hanc prostrare, -lliri, hanc vult interficere *(sc. inimicus)*. HELM. chron. 8 p. 19,23 ille *(Worm rex)* christianitatem, quae in Dania fuit, prorsus -ire (-iri *var. l.*; delere ADAM gest. 1,55) molitus sacerdotes a finibus suis depulit.

II *intrans.:* **A** *moliri, machinari – intrigieren, Ränke schmieden:* CHART. Mog. A I 578 p. 495,27 (a. 1132) ne quis contra eam *(paginam)* venire, impetere, -iri sive in aliquo incrustare presumpserit. **B** *nocere – schaden:* DIPL. Otton. II.

266 p. 309,22 pena obligata se ipse Landolfus mille aureorum eiusdem ecclesie refutaverat puplice, si in futuro aliquando aliquo conamine eidem -retur ecclesie *(ex* 261 p. 302,34 moliretur ecclesie subtrahere *[sc. castella]).*

demolitio, -onis *f.* **1** *proprie:* **a** *destructio – Zerstörung:* ACTA imp. Winkelm. I 619 p. 497,24 (a. 1230) quod, nisi dictum Umbertum per -em domus et aliorum bonorum suorum redire compulerint, tota civitas supponetur ecclesiastico interdicto. URBAN. IV. registr. 615 ut . . . dampna, que propter -em illarum *(domorum)* se incurrisse proponunt *ecclesiae proditores*, restituere minime teneamini. **b** *excidium, vastatio – Vernichtung, Verwüstung:* CHART. Turg. III 419 p. 198,12 (a. 1259) non obstante frugum sterilitate vel defectu, -e grandinis, raisarum vel hostium incursu. CHART. Wirt. VII 2297 si -o grandinis, sterilitatis seu generalis terre devastationis ingruerit *eqs.* **c** *suffossio – das Untergraben:* ALBERT. AQUENS. hist. 11,38 Turci videntes, quoniam nichil proficiebant in -e et cavatione montium, abhinc Antiochiam profecti sunt. **2** *translate i. q. molitio, consilium dolosum – Intrige, tückischer Plan:* PAUL. BERNR. Greg. 48 compositis . . . huiusmodi -bus ad tempus quievit *miser* exspectans nimirum opportunitatem, ut eum *(papam)* caperet.

demolitor, -oris *m.* *destructor, vexator – Zerstörer, Schädiger:* PETR. DAM. epist. 96 p. 49,8 hii *(sc. perversi)* nimirum et -es et coangustantes sunt, quia dum demoliri atque destruere fidei nostrae vel boni operis aedificium temptant, duris iniuriarum ac pressurarum nos calamitatibus coangustant. COD. Udalr. 90 p. 175,9 (epist. papae) quod contra ecclesiae -es et nostros emulos iuste disputando fortiter stabas, audivimus et gavisi sumus. CHART. Neocell. Brixin. 81 p. 124,24 cum dominum Willehelmum dictum de Aychach, -em ecclesie nostre, in captivitate teneremus *(sc. episcopus ecclesiae Brixinensis)* super illatis ab eodem ecclesie nostre dampnis oportunam satisfactionem percipere cupientes.

***demollesco,** -ere. *mollem fieri – weich werden:* ACTA imp. Winkelm. I 338 p. 299,14 (a. 1236) incredulitatis errore corda lapidea -ant *(cf. Vulg. Ezech. 36,26).*

demollio, -ire. *lenire – lindern, entschärfen:* HIST. Lang. Goth. 9 p. 10,37 sicut poterat omnia -ire, factus est *Carolus rex* clemens indultor.

demollio(r) *v.* demolior.

[demolumentum *v.* emolumentum: GLOSS. II 607,13 St.-S.]

demon *sim. v.* daemon *sim.*

demonstrabilis, -e. **1** *sensu pass. i. qui demonstrari, ostendi potest – (auf-, vor)zeigbar, darstellbar:* **a** *gener.:* **α** *in univ.:* GERHOH. psalm. 64 p. 468,41 Dei mirabilia, quae in . . . canticis spiritalibus enunciamus, condigno rerum effectu etiam oculis -ia fieri optamus. ALBERT. M. Iob 3,20 p. 65,42 nihil . . . -e est in talibus *(tenebris).* **β** *laudabilis – lobenswert:* ALBERT. M. Iob 1,3 p. 22,22 'eratque vir ille' -is sc. 'magnus' virtute, honestate et demonstratione. **b** *log., philos., theol. i. q. (per demonstrationem) probandus – beweisbar:* ALBERT. M. cael. hier. 3,1 p. 48,71 haec diffinitio materialis est, et hae diffinitiones secundum philosophum -es sunt. anal. post. 1,4,15 p. 122^{b},32 si . . . tale medium non est inter extrema, subiectum scilicet et praedicatum, tunc praedicatum inest subiecto immediate, et tunc non amplius erit demonstratio, quia propositio talis est immediata et ideo <non *ci. Antony*> -is. caus. univ. 2,2,44 p. 137,34 -e non est *scitum* et causam stantem non habens. summ. theol. I 3,17$^{capit.}$ quaeritur, si -e sit Deum esse vel sit per se notum. 3,18$^{capit.}$ quod Deus cognoscibilis sit, nominabilis et -is. *ibid. al.* *usu subst.:* ALBERT. M. summ. theol. I 3,17 p. 85,16 quia -e exigit priorem perfectionem, quae est comprehensionis, patet, quod *eqs.* **2** *sensu act. i. q. demonstrativus, determinans – hinweisend, bestimmend (de pronominibus):* ALBERT. M. phys. 1,1,6 p. 11,84 signatum . . . est, cuius natura contrahitur et particulatur certificata in supposito determinate (determinato *var. l.*) -i, ut hic homo demonstrato Socrate. praedicam. 4,8 p. 237^{b},21 non dicitur ad aliquid, quia comparatio, quam dicit in nomine, non est -e accidens; et ideo non dicitur alicuius quoddam caput, sed dicitur alicuius caput sine determinatione ad hoc singulare.

***demonstrabilitas,** -atis *f.* **a** *gener. i. q. natura demonstratione digna, excellentia – Ansehnlichkeit, Vortrefflichkeit:* ALBERT. M. Matth. 1,20 p. 34,24sqq. revelantem *(sc. angelum)* . . . describit ab evidentia -is; per adverbium *(sc. ecce)* enim notatur -is evidentia. **b** *theol. i. q. natura (per demonstrationem) probanda – Beweisbarkeit:* ALBERT. M. summ. theol. I 3$^{capit.}$ de cognoscibilitate, nominibilitate et -e Dei.

***demonstramen,** -inis *n.* *indicium, stigma – Zeichen, Schandmal:* HUGO TRIMB. sols. 5 p. 31,20 hoc *(sc. effossionem oculorum)* tibi sume tue malicie -n, ut nunquam de cetero lumen videas in hoc mundo pro eo, quod *eqs.*

demonstratio (-cio), -onis *f.* *metr.* -ŏ: *l.56.*

I *proprie i. q. indicatio – das Hinweisen, Zeigen:* **A** *gener.:* HIST. mart. Trev. 24 p. 380^{E} currens . . . ad . . . fratrem, quem sibi expertus erat esse fideliorem, ad huius rei *(sc. miraculi)* eum perduxit *canonicus* -em. CHRON. Albr. a. 1212 p. 895,15 ceciderunt de illis *(Saracenis)* C̄, de christianis . . . iam plures ceciderant, sed post -em vexilli vix XXX homines ceciderunt. *al.* **B** *publ. et iur.:* **1** *de terminis inspiciendis:* TRAD. Patav. 94 (a. 1013/45) episcopus . . . de terra suę aecclesię tantundem recta mensura et -cione, ubi silvarum obstaculo mensura non pertinuit, praefato Sigisberto tradidit in proprium. CHART. Burgenl. I 255 p. 183,45 cum nos per -cionem utriusque partis terram illam circuivissemus, terram illam duobus aratris sufficere cognovimus. CHART. Gelr. 968 p. 934,25 iussu . . . principis . . . eramus . . . coacti super -em . . ., quae vulgariter . . . bevysinghe (benysinghe *ed.*) *dicta est. al. v. et p. 291,18.* **2** *de arboribus succidendis:* CHART. Salem. 79 p. 113,33 (a. 1210) ut . . . fratres de Reitenhaselach secundum voluntatem et -em fratrum de Salem ligna succidant, terminum, quem eis constituerint, nulla ratione transgredientes. CHART. Brand. A XIII p. 206,20 non facimus in parte nostra aliqua ligna succidi nisi per -em dominorum, ne fiat ex succisione aliquod dampnum ipsis. CHART. Rhen. inf. IV 671 p. 807,11 ligna neccessaria . . . recipient *coloni*, propter que ligna nichil cuiquam nisi forestario solvent, unum obulum vel panem unius oboli pro lignorum -e.

II *translate:* **A** *gener. i. q. ostensio, expositio – Darstellung, Darlegung:* **1** *in univ.:* RUP. TUIT. vict. 12,16 p. 389, 27 quod . . . dicit *(sc. Vulg. Is. 63,5)*, non est conquestio similis, sed -o verissimę rei. *v. et p. 289,50.* **2** *c. colore quodam:* **a** *narratio – Erzählung:* GERHOH. Antichr. 1,29 p. 339,18 quanta . . . inimicus . . . malignatus est, . . . nostra -e non indiget; nam et libri regum templi manufacti eversionem continent *eqs.* **b** *explanatio, interpretatio – Auslegung, Interpretation:* OTTO FRISING. chron. praef. p. 5,6 geometer . . . partem falsigraphi ad inpossibile ducens fugiendam suamque -em necessariis probans rationibus eligendam ostendit. **c** *ostentatio – Verdeutlichung:* HINCM. coll. 1 p. 85,21 ad -em ordinationis et potestatis episcopi. **B** *spec.:* **1** *gramm. i. q. significatio, appellatio – Bezeichnung, Benennung:* RADBERT. corp. Dom. 4,56 unam rem sumit *Paulus* ad -em duarum substantiarum, quam figuram substantiae et caracterem nominavit. **2** *rhet. i. q. illustratio, evidentia,* ἐνάργεια *– anschauliche Schilderung (de re v. Lausberg, Rhetorik §810):* RUP. TUIT. vict. 11,12 p. 351,32 quam in partem sermo noster sese aptabit? in -em aut in narrationem? CONR. MUR. summ. p. 99,350 -o rem tam certa voce profatur, ut res ipsa geri iam coram te videatur. **3** *log., philos., theol. i. q. argumentatio, probatio, apodixis – Beweis(führung):* ALFAN. premn. phys. 1,80 p. 20 si . . . in homine velut in imagine quadam inspexerimus, quae sunt exteriorum, per eam cognoscemus -es (-em *var. l.; PG 40,529^{B}* ἀποδείξεις) facientes eorum, quae quaeruntur, essentiae. HERM. CARINTH. essent. 2 p. 218,13 cuius *(sc. propositionis)* -i designabimus . . . circulum *eqs.* OTTO FRISING. gest. 1,5 p. 19,11 pulcherrimum et fortissimum est, nullo nitens, . . . nec diffinitioni nec divisioni, multo minus -i vel resolutioni apta est *(sc. forma divina).* ALBERT. M. metaph. 2,1,13 p. 104,34 'acribologia' sive -o sive perscrutatio 'mathematica non in omnibus est appetenda'. *saepe.* **4** *geom. i. q. descriptio (geometrica) – (geometrische) Konstruktion:* PS. BOETH. geom. 593 eiusdem . . . trigoni isopleuri . . . manifestissimae -is exemplar subici-

emus. HERM. CARINTH. essent. 1 p. 96,3 eiusdem . . . corporis partes, Lunam, Venerem et Mercurium, terra longe minores, in loco suo geometrica -o dabit. p. 136,32 quemadmodum in Almagesti geometrica -o constituit. **5** *medic. i. q. cognitio (accurata condicionis corporis humani) – (richtige) Deutung (eines Gesundheitszustandes), Diagnose:* MAURUS progn. 1 p. 22a,40 utilitas eius *(tractationis)* est preteritarum dispositionum humani corporis rememoratio, presentium -o, futurarum precognitio. *in titulo libri:* ALFAN. premn. phys. 21,5 p. 105 ut Galenus in tertio -is (*PG 40,689B* τῆς Ἀποδεικτικῆς) ait dicens: '*eqs.*' **6** *publ. et iur.:* **a** *denominatio (personae) – (Personen-)Angabe:* ANSELM. HAV. dial. 2,7 p. 1173B nusquam . . . reperitur iuxta gradum trinitatis prima patris persona, secunda filii persona, licet de persona spiritus sancti aliquando inveniatur tertia in trinitate persona; quod non secundum gradum dignitatis, sed secundum distinctam discretae ac singularis personae -em sive designationem dicitur. ALEX. IV. registr. 392 propriis nominibus designatis *(hominibus)* aut ea -e, que nominis vice fungitur. **b** *assertio, con-, affirmatio – Versicherung, Bestätigung:* CHART. episc. Wirz. II 36 p. 61,6 (a. 1224) ea conditione, ut eorundem fratrum proprietatis donatio et eiusdem -o ecclesie nostre . . . fideliter exhiberetur. CHART. Port. 141 p. 163,29 sub tali -e sive notificatione *(sc. mansos vendidimus)*, quod quilibet mansus obtineat triginta agros mensuratos virga X ulnarum. *al. assignatio – Zuweisung:* CHART. Bund. 564 p. 64,6 (a. 1213) ego Iohannes notarius . . . interfui iamscripte -cioni et . . . scripsi. **7** *techn. i. q. confectio – Herstellung:* MAPPAE CLAVIC. 20 sunt . . . aliqui, qui non credunt, quanta sit utilitas ex humoribus, hi, qui non per se -em faciunt.

III *meton.:* **A** *imago – (Ab-)Bild:* DHUODA lib. man. prol. p. 11 veluti . . . inter aliquas ex parte in speculis mulierum -o apparere soleat vultu . . ., ita *eqs.* **B** *excellentia, gloria – Vorzüglichkeit, Ruhm: v. p. 287,50.* **C** *exemplum – (vorbildhaftes) Beispiel:* ABSAL. serm. 29 p. 176D omnes reliquae traditiones conventualis observantiae scriptae vel non scriptae non sunt vota vel praecepta vivendi, sed -es, quia demonstrant claustralibus formam honestae conversationis. **D** *conventus sollemnis, convivium – Festversammlung, Festmahl:* ALBERT. M. pol. 2,8e p. 173b,1 communes expensae, quae fiebant in ⌞festis et -bus⌟ (*cf. p. 1271a,28* σύνοδον). *c. sensu honorandi:* ALBERT. M. pol. 2,10c p. 188a,31 apud Carchedonios sunt convivia societatum per communem contributionem, quae fiunt in -bus honorabilium personarum et in festis. 3,8g p. 273b,6 ibi *(sc. in exercitativis agonibus)* . . . fortiores vincunt et honorantur -bus et coronis et statuis.

demonstrativus, -a, -um. **1** *gener.:* **a** *portendens, nuntians – (im voraus) ankündigend:* HELM. chron. 60 p. 116,4 multa . . . portenta visa sunt in exercitu illis diebus, futurae cladis -a. **b** *definitus – ausdrücklich:* ABSAL. serm. 29 p. 171B -a dilectione ad locum disciplinae, qui est capitulum, fit demonstratio, in quo puericia claustralis tribus modis reformatur et custoditur, videlicet confessione, correctione, vapulatione. **2** *spec.:* **a** *gramm. de quibusdam partibus orationis (praecipue de pronominibus) i. q. determinativus – hinweisend, hinzeigend:* AMALAR. off. 3,23,23 in hac oratione deprecatur Deus, ut dignetur vota electorum suorum suscipere, atque ideo ei praesentantur per pronomen -um dicendo: 'hanc igitur oblationem'. ord. antiph. 11,2 plurimi *(responsorii)* 'ecce', quod est adverbium -um, continent in se. CAES. HEIST. hom. exc. 82 voce -a Iohannes . . . usus est dicens: 'ecce *eqs.*' ALBERT. M. sent. 1,2,12 p. 67b,14 hoc etiam quidam volunt accipere ex hoc pronomine 'ego', quod -um est determinatam personam significans. *ibid. al.* **b** *rhet.:* **α** *de oratione i. q. lucidus – anschaulich (de re v. Lausberg, Rhetorik §810):* GERHOH. psalm. 36 p. 517,13 nempe ut sermone -o tangamus nostra tempora tempestuosa, in quibus grassante furioso regno huius mundi videmus civitates ac villas multas et ecclesias conflagratas, . . . iam credimus regnum immobile appropinquare. **β** *de genere dicendi vel causae i. q. epidicticus – 'epideiktisch' (de re v. Lausberg, Rhetorik §239sqq.):* ERMENR. ad Grim. 8 p. 542,30 quae . . . omnia in tribus generibus *(sc. rhetoricae)* versantur: -o scilicet, deliberativo et iudiciali. RUP. TUIT. trin. 7,12 neque . . . agunt *oratores* de alicuius, immo quam plurium certarum personarum laude vel vituperatione, quae partes -i generis sunt, verbi gratia, quando laudatur Deus vel vituperatur diabolus. ANSELM. MOG. Adalb. 734 -um *(sc. genus causae)*, quod fit quandoque nocivum, hoc tum tractatur, dum demonstrando probatur, premia censentes notat aut penas statuentes. *al.* **c** *log. i. q. argumentativus, apodicticus – zur logischen Beweisführung gehörig, 'apodiktisch':* IOH. SCOT. praedest. 1,1 p. 6,5 partes principales *(sc. philosophiae)* . . ., quas Graecis placuit nominare διαιρετική, ὁριστική, ἀποδικτική, ἀναλιτική; easdemque latialiter possumus dicere divisoriam, diffinitivam, -am, resolutivam. ALFAN. premn. phys. prol. 12 p. 3 fuco verisimilitudinis probabilibus inficientur *(sc. sententiae)* et -is argumentis. *al.* HUGO HONAUG. (?) ignor. 7 scientia est -us habitus rerum semper vel frequentius similiter contingentium. ALBERT. M. animal. quaest. 11,1 p. 218,19 cum . . . omnis scientia faciat scire, . . . omnis scientia erit -a; nulla . . . erit narrativa. *ibid. saepe. v. et vol. I. p. 753,37.* **d** *medic. i. q. declarativus, indicativus – Aufschluß gebend (über), indizierend:* PAUL. AEGIN. cur. 180 p. 106,3 *pleuritici* aliquando . . . sputum reiciunt -um (*3,33,1 p. 218,8* δηλωτικόν) passionem operantis humoris. MAURUS progn. 1 p. 22b,16 cum . . . communiter in hoc libro de signis tam -is quam rememorativis quam etiam pronosticis tractet *Hippocrates.* p. 22b,20sq. dignora . . . sunt pronostica *(signa)* preteritis et -is, nam, ut ait Galenus, -orum quidem magna est utilitas, rememorativorum vero maior, pronosticorum vero maxima. p. 22b,29 Galenus . . . vocat omnia signa pronostica tam -a quam rememorativa (*cf. Galen. ed. Kühn XIX. p. 396* ἐνδεικτικὸν σημεῖον). *in titulo libri i. q. ad cognitionem (accuratam condicionis corporis humani) pertinens – die (richtige) Deutung (eines Gesundheitszustandes), die Diagnose betreffend:* ALFAN. premn. phys. 2,39 p. 33 Galenus . . . testari videtur ⌞in -is sermonibus⌟ (*PG 40,554B* ἐν τοῖς ἀποδεικτικοῖς λόγοις).

adv. **demonstrative.** **1** *gener. i. q. per demonstrationem – hinweisend, verweisend:* RADBERT. corp. Dom. app. 32 ne putares, quia in sacramento loquebatur, quod de alio diceret, quam de proprio, in eodem mysterio -e dixit: hoc est corpus meum. **2** *log. i. q. per argumentationem – mit Hilfe der logischen Beweisführung:* ALBERT. M. cael. 2,3,4 p. 149,60 quaerendo naturam ipsius *(sc. orbis)* -e quidem possumus invenire in universali, quod est rotundus et quod motus eius est circularis. eth. II 3,1,15 p. 216b,38 considerans . . ., quod quadratum diametri duobus quadratis aequipollet, quae fiunt ex lateribus concludentibus angulum rectum, qui opponitur diametro, -e scit, quod impossibile est diametrum costae commensurari. *ibid. al.*

demonstrator, -oris *m.* **1** *gener.:* **a** *explicator, magister – Erklärer, Lehrer:* OTLOH. Wolfk. 5 p. 568E ex illo . . . tempore . . . de nullo carnali -e scripturarum apprehendit penetralia. **b** *qui designat – einer der bezeichnet (per prosop.):* HRABAN. cruc. C 19,10 post . . . pascha agnique Christi immolationem Paracleti super apostolos missi -r est *(sc. numerus quinquagenarius).* **2** *log. i. q. argumentator – Beweisführer:* ALBERT. M. bon. 409 p. 220,35 'par . . . peccatum videtur mathematicum probabilia dicentem placere et rhetoricum -em (*cf. p. 1094b,27* ἀποδείξεις) experiri'. anal. pr. 1,1,3 p. 464a,7 in hoc conveniunt *(sc. dialecticae propositiones)*, quod consensum respondentis interrogant; quod non facit -r, qui propter ipsam rei necessitatem sumit et de consensu respondentis non curat. 2,2,1 p. 714b,12sq. syllogismus circularis utilis est et -i et dialectico: -r enim ostendit per causam immediatam effectum essentialem *eqs. ibid. al.*

demonstratorius, -a, -um. *de digito i. q. index – zeigend, Zeige-:* SUMM. Heinr. A 3,195 index vel salutaris -us *(sc. digitus)*, id est zeigare musvingir. B 1,88 index vel salutaris vel -us mûtfinger.

demonstratrix, -icis *f.* *explicatrix, magistra – Erklärerin, Lehrerin:* SCHOL. Boeth. mus. 1,5,9 arihtmetica *(sic)*, quae per se est, et musica, quae consonantiarum -x est, ad discretam quantitatem pertinent.

demonstro, -avi, -atum, -are. *script.* demos-: *p. 291,69.*

[Mandrin]

depon.: l.39. usu refl.: l.52.54.55. c. praep.: in *c. acc.: p. 293,18.* ad: *p.293,3. metr.*-andŏ: *l.9. v. et p.290,5.*

I *proprie i. q. monstrare, indicare – (auf-, vor)zeigen:* **A** *gener.:* ARBEO Corb. 29 mulier ... cruentatam faciem ducisse flebile -bat voce. EIGIL Sturm. 5 p. 136,10 (cod. W) explorantes, ubi Dominus servis suis in solitudine ad inhabitandum -ret locum. WETT. Gall. 11 ibi ... noctis quies -atur, cum squamigeri gregis turba conspicitur. HROTSV. Mar. 742 beluae praecedebant ... -ando viam per deserti loca rectam. THIETM. chron. 7,26 inperator hunc *(antistitem)* scripta -antem ... non exaudivit. *al. v. et p. 287,67. in imag.:* BEDA hist. eccl. 4,25 p. 263,14 accedens *Adamnanus* ... ad sacerdotem, a quo sibi sperabat iter salutis posse -ari. DIPL. Loth. I. 32 p. 109,2 apostolicis documentis sibi *(praelatis)* excellentiorem -tam viam. **B** *publ. et iur.:* **1** *de terminis inspiciendis:* COD. Lauresh. 2175 (a. 787/88) dono ... de terra, quantum misso s. N. -st<r>avi. SIGEH. Maxim. 15 p. 28D multa de sanctorum praediis ... falsa demonstratione in partes sui senioris transferre conatus est; ... chirotheca ... manu superducta, sicut voluit, -vit. TRAD. Frising. 1472 servi iuramento constricti eandem terminationem peragrantes et, ut hic scripsimus, denotantes -verunt. CHART. Burgenl. I 255 p. 183,43sq. Buza et fratres sui ... nobis versus terram Lapsa magnas et antiquas metas -arunt, similiter et populi de villa Curmend versus terram Buze metas -arunt, sed solas non binas. *saepius.* **2** *de pecunia praesentanda:* CHART. Aquens. 7 p. 134,17 (a. 1241) propter hunc ... fidelitatis affectum *(sc. foedum cum imperatore)* recepit *Willelmus comes* ab imperio ad augmentationem sui feodi quingentas m(arcas) Colon(iensium) d(enariorum), quas, cum requisitus fuerit, -bit. ACTA civ. Wism. B 102 Iohannes de Memela -vit Iordano Leuen et Wernero Wulfhagen VII m(arcas) d(enariorum) et IV s(olidos) super Silium et III m(arcas) super Henricum Crullingum et super Ludekinum de Zwerin III m(arcas) d(enariorum).

II *translate:* **A** *gener. i. q. ostendere, exponere, exhibere, manifestare – darstellen, darlegen, erkennbar, deutlich machen:* **1** *in univ.:* BEDA hist. eccl. 5,19 p. 328,26 IIII diebus ac noctibus quasi mortuus iacebat *Uilfridus* halitu tantum pertenui, quia viveret, -ans. ARBEO Corb. 8 membra ... nobilitatis -bantur (-bant *var. l.*) originem. HUGEB. Willib. praef. p. 87,12 signa, que nobis per evangelii gratiam certa -antur. BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 305,28 quaedam ... miracula ... probabilibus personis ... attestantibus e litteris ea commendata -antibus recitata sunt. STATUT. ord. Teut. p. 26,27 regulam eorum *(fratrum)* ... ad ordinem et intellectum redegimus, ut subnotata per ordinem capitula -bunt. *saepius. v. et p.289,36.290,5. refl. i. q. apparere – erscheinen, sich zeigen:* AMALAR. antiph. prol. 6 ubi ... ordinem reperi deficere, addidimus illum ..., ut se -bunt feriae et ebdomadae ante nativitatem Domini et ebdomada paschalis. THEGAN. Ludow. 6 p. 184,3 *imperator* praecepit *(sc. filio)* ... nullum ab honore suo sine causa discretionis eiecisset *(sc. Hludouuicus futurus rex)*, et semetipsum omni tempore coram Deo et omni populo inreprehensibilem -are (-ret *pars codd.*). HINCM. coll. 1 p. 83,2 non debet ... episcopus se -are turpis lucri esse cupidum. ORD. celebr. conc. 7B,60 quomodo ... seipsos imitabiles aliis debeant *(sc. clerici)* -are. **2** *c. colore quodam:* **a** *narrare – erzählen:* WILLIB. Bonif. praef. p. 3,21 beati viri vitam praecelsasque eius virtutes ... iubetis *(sc. Lullus et Megingozus)* -are. EINH. Karol. 4 ad actus et mores ceterasque vitae illius partes explicandas ac -andas omissis incognitis transire disposui. WALAHFR. Wett. 698 dominus ... docens ostendit Iesus ante patris faciem stantes *(caelicolas)* servare fideles, atque liber pastoris opem -at eandem. *al.* **b** *explicare, docere – erklären, lehren:* BEDA hist. eccl. 2,1 p. 76,31 primam ... et ultimam Ezechielis prophetae partem ... per omelias XX et duas, quantum lucis intus habeant, -vit *Gregorius papa*. WALAHFR. Wett. epil. 2,30 quis mihi nunc misero verbum -at adhortans? CAND. FULD. Eigil. I 6 inspirante ac -ante spiritu sancto. GEBER. clar. 1,5 per virtutem istius artis poterit -ostrare *alchimista*, quomodo poteris dealbare stagnum et ramem. *saepe.* **c** *nuntiare – ankündigen:* HROTSV. Mar. 641 quae *(stella)* regem natum -ret Iudeorum. **d** *ostentare – deutlich zeigen, offenkundig dartun:* **α** *in univ.:* BEDA hist. eccl. 1,33 p. 70,30 omnipotens deus, ut, qualis meriti vir fuerit, -ret, omni nocte supra sepulchrum eius lux caelestis apparuit. DIPL. Arnulfi 115 p. 170,34 praesulis studium, quod in nostrae fidelitatis servitute efficatiter *(sic)* nititur -are, pensantes decrevimus *eqs*. ALFAN. premn. phys. 1,7 p. 6 ab hac *(anima)* ... movetur corpus ut instrumentum, quod mors -at (*PG 40,505B* δηλοῖ). *saepe.* **β** *simulare – vortäuschen:* THEGAN. Ludow. 56 falsam pietatem sub obtentu religionis -are. **γ** *exsequi, praestare – ausführen, leisten:* LIBER diurn. 69 talibus beneficiis existens memor tu quoque meliora valeas ac festines -are servitia. **δ** *revelare – enthüllen:* HRABAN. epist. 9 p. 395,4 ibi *(sc. in libro Exodi)* per corporalem exitum filiorum Israel de Aegypto terrestri noster exitus de spiritali Aegypto -atur. 11 p. 398,5 omnium mansionum ab Aegypto usque ad terram repromissionis, in quibus Israhelitę transeundo castrametati sunt, catalogus enumeratur, ut nobis -ret (-et, -etur *var. l.*), qualiter de Aegypto spiritali egressi ... debeamus ad repromissam in caelis patriam properare. 33 p. 466,30 canticum Annae ..., in quo ... electio ecclesiae de gentibus -atur.

B *spec.:* **1** *gramm. i. q. significare – bedeuten:* AMALAR. off. 2,3,8 sacerdos praepositos -at, quod est domus Aaron. GODESC. SAXO gramm. 1 p. 374,29 dies longi seu tempora longa declarant incertitudinem, sicut superius omnia vel aeterna saecula -ant certitudinem. **2** *log., philos., theol. i. q. argumentari, comprobare – argumentieren, (zu) beweisen (suchen):* ALFAN. premn. phys. 3,35 p. 58 novimus, quod nullus eis concedet -antibus (*PG 40,605A* ἀποφαινομένοις) sensus corporeas esse virtutes. ALBERT. M. anim. 1,1,4 p. 8,48 cum intellectus noster accipit intentiones essentialium principiorum huius rei -tae. *ibid. al.* **3** *geom. i. q. facere, efficere – betragen, ergeben:* GERB. geom. 3,15 actus quadratus, qui et agripennus ... dicitur, per singula quatuor latera perticas XII, id est pedes CXX recipit, qui in se ducti CXLIIII perticas constratas pedesque eiusmodi XIV CCCC in agripenno -ant (-at *var. l.*). 6,2. **4** *medic. i. q. (condicionem corporis humani) cognoscere – (einen Gesundheitszustand) deuten, diagnostizieren:* MAURUS progn. 1 p. 22b,39 gloriam *sibi comparat medicus* dum preterita rememorans *(sic)*, presentia -ans et futura predicans. *ibid. al.* **5** *publ. et iur.:* **a** *denotare, designare, describere – genau bezeichnen, angeben, beschreiben:* DIPL. Otton. III. 233 forestum ..., ut loca infrascripta -ant: a semita, que de Eberbach ducit *eqs*. TRAD. Brixin. 246 Lŏdowicus ... praedia ... ad mensuram ac plenitudinem XXX Sclavensium hôbarum terminatim notata et -ta ... supra altare ... in manus ... pontificis ... legavit ac tradidit. TRAD. Frising. 1729 quasdam *(sc. hobas)* statim nominando -vit, quasdam ... -ando subpleri debere affirmavit. CHART. Steph. Wirz. 131 p. 138,30 quorum *(agrorum)* XXXta iacent -ti iuxta vallum antique munitionis. CHART. Rhen. inf. II 650 que bona et pater et filius predicti infra dictum tempus -bunt. *al. c. sensu enumerandi:* CHART. Heinr. Leon. 92 p. 141,33 nomina villarum ... presens -at pagina: in terra Brizen villam Livbemari *eqs.* **b** *asserere, confirmare – versichern, bestätigen, bewahrheiten:* **α** *in univ.:* TRAD. Frising. 585a (a. 829) ibi in presentia -verunt traditionis firmitatem et testes videntes adstabant. LIGURINUS 8,579 quicumque bona ... possederat idque probare legitimis poterat vel -are tabellis *eqs*. CHART. Port. 136 p. 158,9 quod prepositus in Wechterswikele ... Portensibus super XXX mansos ... -asset sive notificasset, quod XVI mansi in ipsa villa ... essent in allodio absoluti. REGISTR. abb. Werd. app. 11 pronunciarunt ..., quod universi litones ... domino nostro ... in subventione teneantur, nisi per legitima documenta seu etiam validioribus rationibus possint ... contrarium -are. *al.* **β** *in locut.* sibi -are *i. q. sibi vindicare, sibi defendere – seinen Rechtsanspruch geltend machen, nachweisen (auf), für sich beanspruchen:* ACTA civ. Wism. B 463 (a. 1276) Hermannus ... habet XIX marcas ..., quas -vit sibi in hereditate sua. ACTA civ. Kil. 539 Constantinus pistor recognoscit predium suum esse Hecconis dimidium ... excepto aliquo edificio, quod sibi -are poterit. ACTA civ. Wism. B 1185 si ... Iohannes Persic fuerit reversus, et si hec scripta sibi placuerint, sit ita, si autem aliud sibi poterit -are, hoc erit faciendum. **c** *assignare, concedere – zuweisen, zuteilen,*

überlassen: CHRON. Ven. Alt. p. 58,1 predia, que eis *(Veneticis)* pertinentia erant, omnia ⌜ad eum *(Longinum)*⌟ *(om. D.V)* -ta (-ti *D.V*) sunt. CHART. scrin. Col. B 561 quando comes vel sui heredes Alexandro et uxori sue . . . -bunt trium marcarum redditus. CHART. episc. Halb. II 1081 p. 281,18 si in bonis nobis examinatam marcam -et *episcopus*, sibi decem marcas examinatas dabimus, et si plus in bonis nobis -bitur *eqs*. CHART. Arnstad. 40 p. 21,6 domino Heinrico de Mila -vimus quinque marcas de moneta et theloneo nostro . . ., quousque sibi assignabimus mansos solventes quinque marcas argenti. *al.* **d** *constituere – vorgeben:* REGISTR. Patav. I p. 133,10 villicatio in Laidratinge solvet tantum, quantum anni fertilitas -bit (*sim.* p. 134,1 quantum -verit annus). **e** *(potestatis exsecutorem) instituere – (als Verfügungsberechtigten) einweisen, einsetzen:* ACTA civ. Wism. B 113 p. 37 (a. 1273) Bernardus institor tenetur Bernero XX marcas . . . in festo beati Martini solvendas, pro quibus Nicholaus de Horne promisit secum et ideo idem Bernardus -vit eum in bona sua, ubicunque habuerit. *Mandrin*

demordeo, -morsum, -ere. **1** *proprie i. q. dentibus laniare, discerpere – zerbeißen, -reißen:* METELL. peripar. 6,30 fugiens fauces pro sanguine lingens e stabulis molli -so plenus ovili ore lupus rabido. **2** *translate i. q. absumere, vexare – aufzehren, quälen:* ALFAN. premn. phys. 21,5 p. 106 affligentibus non modicum cholerae rubeae corruit in ventrem, quod tensionem eis praestat, et non prius quiescunt afflicti et -si (*PG 40, 689B* δακνόμενοι), quam choleram evomant. 28,23 p. 139 quanto . . . testiculorum caro mollior est cute, tanto plus ab acredine -si furiosam concupiscentiam excitant proiectionis seminis.

demoror, -atus sum, -ari *vel rarius* **demoro,** -avi, -atum, -are. **1** *intrans.:* **a** *corpor. et local.:* **α** *morari, versari – sich aufhalten, verweilen:* FORM. Marculfi 1,23 iubemus, ut, dum illis partibus fuerit -tus *illustris vir*, omnis caussas suas . . . in suspenso debeant resedere. CAPIT. reg. Franc. 14,6 ut . . . aliubi omnino non debeat *abbatissa* nec per villas nec per alia loca -are. 273C,2 qui pro sua causa hic -andi habet necessitatem *eqs*. EBERW. Magner. 26 ad regium sunt invitati *pontifices* epulum, ubi, cum tardiori iam hora -tum esset, a mensa surgentes ad littus . . . procedunt. HIST. peregr. p. 135,27 apud Nissam . . . sex diebus . . . ad recreationem exercitus -tus . . . comitibus valedixit *imperator. saepe. metaph.: (loci spectant ad Vulg. psalm. 29,6):* HRABAN. univ. 10,5 p. 290B fletus -tus est vespere, quando Christus Dominus noster peremptus est, tunc . . . vere -tus est fletus. GOZECH. epist. 196 matutinum, in quo erat laeticia, transiit, et vesperum, in quo -bitur fletus, advenit. *al.* **β** *habitare – wohnen:* TRAD. Frising. 19 p. 47,30 (a. 763) cum consensu fratrum illuc in loco -antium. CHRON. Salern. 81 p. 80,5 ipse *(Apolaffar)* . . . Agarenorum, qui in Calabrie finibus -bant, <preherat>. DIPL. Heinr. V. (ed. H. Bresslau, Diplomata centum. 1872. p. 124,27) quod *(teloneum)* pater noster eis *(civibus Wormatiensibus)* remisit, nos etiam eis remittimus et Iudeis ibidem *(Wormatiae)* -antibus et stabili privilegio confirmamus. CHART. Westph. IV 1413 Gerdrudis . . . et Wendelburgis Sosati -antes. **b** *spirit.:* **α** *occupari, perseverare, se collocare – sich beschäftigen (mit), verharren (bei), sich vertiefen (in):* VITA Pirmin. I 9 p. 29,10 cum . . . sancti illi simul -bantur (-rentur *var. l.*) in colloquiis divinis et orationibus sanctis. CHRIST. STAB. Matth. 16 p. 1328A quasi servi esse dicuntur, qui diutius in servitio [idolorum] -antur. VITA Meginr. 9 p. 447,24 clausum ostium . . . capellae non aperuit, ut aliquantisper in oratione adhuc -ari potuisset. HERBORD. Ott. 2,11 episcopo . . . et duce cum interprete et Paulicio . . . in colloquio -antibus. *al.* **β** *cunctari, tardare – säumen, zögern, zaudern:* HINCM. vill. Novill. 53 (ZRGKan. 83. 1997. p. 105) qualiter damnant spiritus sancti iudicio eos, qui elemosinas defunctorum retinent et ecclesiis tradere -antur. WALTHARIUS 1433 quid -or? VITA Burch. Worm. 19 p. 843,43 quia . . . longius a rectitudine viae nostrae digressus -or, ad coeptum iter redire quantocius conabor. GLOSS. II 666,31 St.-S. -or peitan. SPEC. virg. 6,825 legimus . . . nonnullas *(animas)* matrimonialibus vinculis detentas tam ardenter sponsum -antem in nuptiis expectare, ut *eqs*. METELL. Quir. 37,33 non -ta seva maris lues nomen refugit nobile martyris. **2** *trans.:* **a** *corpor. et local.:* **α** *transigere – verbringen:* HERM. AUGIENS. chron. a. 1051 p. 129,39 imperator . . . paschale . . . festum Coloniae -atur. **β** *incolere – bewohnen:* CHRON. Salern. 88 p. 89,2 donec Ragusim -arunt *Amalfitani*, a . . . illius habitatoribus terre Romani sunt vocitati. **γ** *retinere, impedire – auf-, zurückhalten, hindern:* IOH. METT. Ioh. 113 eos *(sc. qui convenerunt)* -tus . . . ipse intro regressus signum pulsat. METELL. Quir. 29,46 ⌜et -antur⌟ (ubi morantur *a*) illum *(militem captum)* ablata ligna pontis. VITA Hildeg. Bing. I 1,5 capit. (CC Cont. Med. CXXVI. 1993. p. 5,15) quod infirmitate languit, cum locum celitus sibi ostensum cum puellis suis adire -ta fuit. **b** *spirit.:* **α** *exspectare – erwarten:* CARM. Bur. 60a,4a,3 iam odorus noster torus -atur inscia. **β** *tenere, gerere – innehaben, verwalten:* CHRON. Noval. app. 8 -vit *Eldradus* abbatiam suam decem annos cum omni moderatione aequa paceque condigna.

***demortivus,** -a, -um. (de *et* [manus] mortua) *qui a 'manu mortua' possidetur, qui hereditate relinqui non potest – im Besitz einer 'manus mortua' befindlich, nicht vererbbar (usu subst.: l.23; de re v. LexMA. VIII. p. 894):* DIPL.Otton. III. 380 quatenus predia et terram, sive -am sive nostro pertinentem imperio, Raimbaldo . . . imperiali largiri dignaremur precepto; . . . totam terram et predia seu -a . . . ei *(Raimbaldo)* . . . imperiali concedimus pagina.

***demoticaliter** *adv. secundum principia democratiae – demokratisch, nach demokratischen Prinzipien:* ALBERT. M. pol. 5,6ll p. 500a,20 'si quidem', supple, sint leges 'demoticae', erudiuntur *cives* -r (*p. 1310a,17* δημοτικῶς), si autem 'oligarchicae' sint leges, 'oligarchialiter', supple, erudiantur vivere.

***demoticus,** -a, -um. (δημοτικός) **1** *adi. i. q. leges democratiae sequens – der demokratischen Verfassung entsprechend:* ALBERT. M. pol. 2,4d p. 137b,36 '-am', id est popularem et utilem . . . 'politiam'. 4,14e p. 420b,22 'prima *(praetoria)* . . . -a' (p. 1301a,11 δημοτικά) , id est democratica. 5,6f p. 489, 24 'multa expediunt', quae sunt de numero '-orum', id est democraticorum, 'lege', scilicet democratica, 'statutorum'. 6,2a p. 570a,2 'politia iustissima secundum -um iustum'. **2** *subst. masc. i. qui populi causam agit – Demokrat, Anhänger der Demokratie:* ALBERT. M. pol. 5,2r p. 446b,9 'magis -i', id est democratici, sunt . . ., qui 'inhabitant suburbium'. 5,6e p. 489,12 'quod . . . in multitudine quaerunt aequale, qui -i', id est democratici, et aequaliter sunt liberi. 6,2b p. 570a,9 'aiunt . . . -i', id est democratici, 'hoc iustum', supple esse, 'quodcumque videatur pluribus'.

adv. ***demotice.** *secundum principia democratiae – demokratisch, nach demokratischen Prinzipien:* ALBERT. M. pol. 5,6e p. 489b,7 'in utendo invicem -e' (*p. 1308a,11* δημοτικῶς), id est democratice, id est aequaliter sicut liberis et non sicut servis.

demoveo, -motum, -ere. *medial. et refl. i. q. discedere – sich wegbegeben, sich entfernen:* PETR. ROM. Mans. (MG Script. XV p. 930,8; a. 1049) huc Leucha nobis pridie -tis . . . caelorum rex . . ., quia sit iustus, monstravit. CONSUET. Rod. 16 stabit *frater* . . . ultimus omnium in loco, quem prelatus deputaverit . . ., nec inde se -bit, quousque prelatus . . . ei signum dederit. *cf.* dimoveo.

dempno *v.* damno. **dempsus** *v.* 1. demo.

demptio, -onis *f. ablatio, abstractio – das Wegnehmen, Wegnahme, Entziehung:* WALAHFR. carm. 76,59 corporis interitum membrorum -o gignet. DIPL. Loth. II. 17 p. 412,5 sancimus, ut famuli Dei . . . res . . . adnotatas . . . possideant . . . et . . . sine cuiuslibet potestatis contradictione vel -e fruantur arbitrio.

***demptrix,** -icis *f. quae aufert – eine die wegnimmt:* ERINH. Haimer. 110 certe sermonem scit dictum per Salomonem: '-x culparum curacio fit variarum' *(spectat ad Vulg. eccles. 10,4).*

demptus *v.* 1. demo.

***demulcedo,** -inis *f. mansuetudo, lenitas – Sanftmut, Milde:* HONOR. AUGUST. spec. p. 1089B hinc doctrina, inde disciplina, hinc dulcedo, inde -o.

demulceo, -mulctum, -ere. *form.:* -ci(o): *p. 295, 23.*

[Weber]

partic. perf.: -citus: *l.12.* -ltus: *l.25.*

1 *trans. i. q. (per)mulcere – liebkosen, streicheln:* **a** *proprie:* VITA Phil. Cell. 3 quos *(lepores)* ille blande -ens redire iussit. AGIUS vita Hath. 18 matrem osculis -ens. WALTHARIUS 1127 complectitur *satrapa* illum *(Haganonem)* oscilloque virum -et. MEGINFR. Emm. 8 p. 978[B] pedes osculando -entur. CASUS Petrish. 1,3 p. 42,20 quem *(leonem)* ille *(Houtzo comes)* manu -ens magistris eius imperavit, ut eum absque pavore tenerent atque recluderent. **b** *translate:* **α** *adulari, palpare – umschmeicheln:* WILLIB. Bonif. 3 p. 12,21 ut nec divites adolando -ret nec servos vel liberos districtione praegravaret. COD. Karol. 45 p. 560,30 si quis quibusdam suasionibus -itus victus fuerit. REGINO chron. a. 888 p. 130,13 suasionibus pollicitationibusque episcoporum et nobilium virorum mentes in sui favorem -et *Rudolfus*. HIST. peregr. p. 116,12 si minus . . . verborum scemata lectoris aures -ant. *saepe.* **β** *bene tractare, delectare – gut behandeln, ergötzen:* THIETM. chron. 4,10 -ens *Theophanu* in omnibus pios terrensque ac superans erectos. *al.* CARM. Bur. 58,5,4 -et . . . omnia . . . concors consonantia. 172, 1,2 iocantes nunc audite, quos presentis gaudia -ent leta vite. **γ** *consolari, mitigare – trösten, besänftigen:* EPIST. Bonif. 112 p. 244,4 ille *(Bonifatius)* . . . nostra valde mesta maiore letitia mitigat et -it pectora. VITA Ludow. Pii 61 p. 534,5 imperator . . . filio indulsit, et eum verbis primum . . . paululum asperis increpavit, post autem lenioribus -ltum in regno reliquit. HROTSV. gest. 305 his mentem regis -endo suadelis ipsum tristitiam cogunt *victores* deponere. CHART. episc. Wirz. I 289 p. 325,19 cum . . . de successuris michi . . . heredibus pertractarem inter consanguineos et amicos, quorum ab una parte naturalis federis perurgebat affectio, et placabilis meritorum . . . copia ab altera -bat *eqs. al.* **δ** *allicere – an-, verlocken:* FROWIN. explan. 7,3 infideles sicut non movet et -et praemium, quod Deus pollicetur, ita non deterret supplicium, quod minatur. **2** *intrans. i. q. mitescere – sanft, milde werden:* HUGEB. Wynneb. 7 p. 112,17 simplicitate columbe sic fruebatur, ut ille, qui prius zelo rigoris ardebat, postea clemens laeniter laxando mitialiter -bat.

***demulgeo,** -ctum, -ere. *mulgendo exprimere – melkend ausdrücken, ausmelken (in imag.):* ALFAN. premn. phys. prol. 14 p. 3 quamvis physicae adscribendus sit *hic libellus* principalius, ab omnibus tamen philosophicis -ctus uberibus.

demum *adv.* **1** *pendet a vocibus antecedentibus:* **a** *ab adverbiis temporalibus sim. i. q.* δή, *modo, denique, tandem – erst, endlich:* CONVERS. Afrae 8 multum populum Deo per tres annos adquisivit et ita -m ad martyrii palmam . . . adtinxit *Narcissus*. GODESC. SAXO theol. 6 p. 168,4 phitonissa . . . non eum *(Saulem)* cognoscebat, . . . tum -m Saulem cognovit, cum Samuhelem vidit. GERH. AUGUST. Udalr. 1,4 l. 157 carnes agni . . . inter missarum solemnia benedicti omnibus dispensavit et tunc -m cibum cum eis omni gaudio sumpsit. HROTSV. Abr. 3,10 tertia -m nocte. OTLOH. admon. 4 (PL 146 p. 252[C]) de die in diem, de mense in mensem de anno in annum conversionis tempus differunt *plurimi homines* aut vix -m convertuntur aut *eqs.* **b** *a pronominibus demonstrativis i. q. quidem – gewiß, jedenfalls:* RATHER. Metr. 10 l. 506 ea -m inter potentiam et omnipotentiam discretio est, quod illa quaedam, ista omnia potest. IOH. METT. Ioh. 87 ad id -m tota sibi spectabat intentio, quicquid iustitia adquireret, totum fideliter monasterio inferre. HERM. AUGIENS. mus. p. 47,12 quorum trium *(sc. cantilenae componendae, iudicandae, modulandae)* cui facultas affuerit, is -m musicus recte dicendus erit. GUNTH. PAR. orat. 1,3 p. 108[B] ea -m oratio est, et ad illam pertinet, quam Graeci latriam vocant. *al.* **2** *solum ponitur:* **a** *postremo – schließlich, letztlich:* WILLIB. Bonif. 5 p. 18,16 cum . . . eorum *(fratrum)* . . . contubernio dies . . . plurimos iniunxisset, gravi -m mentis arreptus est merore. ERMENR. ad Grim. 2 ne me longius ab incoepta via egressum obiurges, redeo -m ad id, quo omnes virtutes spectant: *eqs.* RUODLIEB I 83 dum satis obticuit, -m sibi denuo dixit: '*eqs.*' BERTH. (?) annal. a. 1067 p. 274,2 -m vero, cum hac spe frustraretur *Petrus*, . . . ad conversionem venit et in monasterio Pomposa iam se monachum fecit. WIBERT. GEMBL. epist. ad Hildeg. 23,40 illi *(sc. abbatissae mortuae)* . . . pro reddita -m corona iustitie gratulemur. *persaepe.* **b** *deinde, postea – dann, danach:* FORM. Augiens. C 13 sospitatem nostram dinoscite vestramque nobis -m intimate. BERTH. (?) annal. praef. p. 269,5 quaecumque . . . scribenda restant in eis *(tabulis Herimanni)*, inprimis tu diligenter emenda, -m scripta eis, qui ea dignentur, commenda. SUMMA dict. Saxon. 7,1 p. 219,38 si clerici et laici sunt ponendi, pones clericos primo loco . . ., -m laicos. *saepius.* **c** *rursus, denuo – wiederum, abermals:* ERMENR. Sval. 10 p. 162,18 laudavimus . . . creatorem nostrum, qui, dum nihil eramus, plasmavit nos, et, dum . . . ad nihilum -um reverteremur, iterum . . . restauravit nos. GESTA Tull. 24 quo *(Bornone)* praesulante sedi Leucae eadem urbs -um (denuo *var. l.*) igne conflagravit.

***demunio,** -ire. *(munimentis) denudare – (des Schutzes) entblößen:* CONST. imp. II 252,5 p. 345,20 (a. 1244) quod cum . . . nuncii nimis nobis periculosum assererent, terram scilicet restituere et nos quodammodo -ire, priusquam per ecclesiam pacem haberemus. INNOC. IV. registr. B 5 p. 4,16 qui *(hostes)* Aquilegensem ecclesiam . . . guerris continuis impetunt et illam castris et aliis suis munitionibus . . . totis elaborant viribus -ire.

demurmuro, -are. *secum murmurare – vor sich hinmurmeln:* IOH. METT. Ioh. 82 huc illucque spalmi quid semper -ans spaciabatur.

[demutabilis *v.* indemutabilis: EPIST. Wisig. 6.**]**

demutatio, -onis *f.* *mutatio – Ver-, Abänderung:* RATHER. prael. 5,20 l. 642 quod si forsitan assumptus ex abbate aut . . . pluribus iam praefuisti monasteriis, pensa, quae causa huiusmodi fuerit -is. MEGINH. BAMB. fid. 2 p. 261,11 ne quid ulterius licitum foret aut addere aut demere aut qualibet -e variari. RUP. TUIT. Ioh. 6,1442 nonne multum est, quod apponimus vel prava -e detrahimus? GERHOH. epist. 14 p. 540[A] servilis . . . formae -o ad glorificationem et exaltationem *(sc. respicit)*. ALBERT. M. div. nom. 2,42 p. 71,10 si . . . primum procedit in secundum, hoc non potest fieri sine -e primi. p. 71,20 cum . . . in primum rerum principium, quod est Deus, non cadat aliqua -o, non potest primum procedere in secundum.

demuto, -avi, -atum, -are. **1** *strictius i. q. (com)mutare, convertere – (ver-, ab)ändern, um-, verwandeln (interdum usu medial.):* **a** *gener.:* **α** *in univ.:* Ps. GALEN. puls. cod. Vr. 34 inequalis . . . est pulsus, qui saltus suos -verit in magnitudine aut vehementia. HRABAN. univ. 16,2 p. 443[B] Vascones quasi Vaccones, c in s litteram -ta. EPIST. pont. Rom. sel. II 442 p. 842,18 nos *(sc. papa Iohannes)* . . . predecessorum pia facta nostrorum indignum ducentes aliquatenus -are, quin pocius per omnia firmare volentes. REIN. LEOD. Regin. 16 qui *(Bartholomeus)* filius suspendentis aquas interpretatur, scilicet illius, qui in Chana . . . suspendit aquas naturam -ando, ut fierent vinum. CHRON. Reinh. a. 1211 p. 578,5 cum innumera bellorum . . . volumina . . . calamitatibus cytharam nostram in luctum . . . -assent *eqs. (spectat ad Vulg. Iob. 30,31) saepe.* **β** *de integritate corporali sancti ossibus restituta:* ANSELM. LEOD. gest. 16 in qua *(ecclesia)* cum post septuaginta annos corpore iam futurae resurrectionis gloria -to inveniretur *sanctus Hupertus*, . . . in pagum Arduennam est translatus. **b** *natur.:* ALFAN. premn. phys. 25,2 p. 141 in his *(venis et arteriis)* . . . primo turbidus generatur humor ex -to (mutato *var. l.*; *PG 40,700[A]* μεταβληθέντος) sanguine velut in uberibus lac. **c** *theol. i. q. transmutare – wandeln:* RADBERT. corp. Dom. 1, 132 visu corporeo et gustu propterea non -antur *Christi caro et sanguis*, quatenus fides exerceatur ad iustitiam. 10,85 quod sapientia Dei patris maluit hoc mysterium in speciem panis ac vini permanere quam in colorem ac saporem carnis et sanguinis -ari. *adde:* PAULIN. AQUIL. c. Fel. 2,24 l. 23 non se *(sc. virtutem Dei)* per mysterium incarnationis in duos deos vel in duos filios -asse, quemadmodum heretici insanire videntur. *ibid. al.* **2** *latius:* **a** *permutare – austauschen, wechseln:* **α** *gener.:* ARBEO Corb. 11 veicula *(i. equos)* -antes *missi* per loca, ut necessitas deposcerat. PETR. DAM. epist. 136 p. 466,15 qui legem carnis lege spiritus superat, qui fortitudinem corporis animi virtute -at. GOZECH. epist. 16 plena est exemplorum vetustas . . ., quanti quamque illustres viri certa ratione loca -verint. **β** *iur. i. q. cambiare – tauschen:* LIBER diurn. 33 p.

24,15 quoniam ill<e> fundum ill<ud> positum in loco illo ... poposcit atque desiderat commutare, ... predictum fundum ... contradat atque -et suscipiens ... ad vicem eiusdem fundi ... denominatum fundum. **b** *demovere, transferre – wegbewegen, entfernen, übertragen:* **α** *gener.:* GUTOLF. Delic. p. 17,9 cum suspicari non possent *monachi*, quod in tanta numerositate capitum *(sc. martyrum)*, que ipsi iam pridem locis suis -verant, sors iterato super Delicianam caderet. **β** *iur. c. s. tradendi:* EPIST. Wibald. 191 tua *(sc. episcopi)* ... prudentia ... iudicet, utrum abbatiam Visbike -are et aliquibus personis ... attribuere debueris. HELM. chron. 80 p. 150,23 Aldenburgensem episcopatum in alteram personam -are. **c** *revocare – abbringen:* WOLBERO cant. 3 p. 1160[B] a suae falsae scientiae pravitate -ti sunt *haeretici*. **d** *depravare – verdrehen, verzerren (usu absol.):* GERHOH. epist. 23 p. 591[B] nemo ... nisi non-catholicus, qui ignoret ut gentilis, qui neget ut Iudaeus, qui -et ut antichristus, audeat inficiari.

den *v.* dens.

***denadena** *numer.* (deni) *viginti – zwanzig:* RHYTHM. 118,5,2 a Moysi donec erat prima templi structura -a (aenadena *F*) quinquaginta novem quater centies *(i. CDLXXIX; sc. annorum spatia sunt)*. *Weber*

denaegatus *v.* denego.

***denante** *adv.* (de *et* in *et* ante, *cf. ital.* dinanzi) *in fronte, anterius – vorne:* COMPOS. Luc. K 3 a terra pertus[s]o, unde mittantur ligna, et -e (a -e *corr. m²; cf.* COMPOS. Matr. 77,16 ante), unde mittatur aurum *(de fornace conflatoria)*. *Antony*

***denarada, *denarata** *v.* *denariata.

***denararius** (din-), -i *m.* *per denarium excussum manumissus – durch Schatzwurf Freigelassener (de re v. LexMA. VII. p. 1442 sq.):* LEX Ribv. 64,3 quod si dominus eius *(servi)* eum ante regem dinariari (dinariare, dinariatum facere, dinarium facere, denarium facere, di-rarium facere, de-rarum facere *sim. var. l.*) voluerit, licentiam habeat. *v. et p.298,4.6.*

***denaratium,** -i *n.* *(mercium) copia pretii unius denari – (Waren-)Menge im Wert eines Denars:* CHART. Col. II 230 p. 233,16 (a. 1243) cum integro pane, -ratio et stopo vini.

denariaca *v.* *denariata.

***denarialis** (din-), -e. **1** *per denarium excussum manumissus – durch Schatzwurf freigelassen (de re v. l. 31):* CAPIT. reg. Franc. 41,9 homo -is non ante hereditare in suam agnationem poterit, quam usque ad terciam generationem perveniat. LEG. Lang. p. 517,37 (a. 1019/37) homo -is (gloss.: -is, scilicet quae libertas in Francia utitur) non antea hereditare ... potuerit, quam *eqs.* *subst. masc.:* CAPIT. reg. Franc. 68,4 de -bus, ut, si quis eos occiderit, regi conponantur. LEX Ribv. 65,2 (rec. B) quod si *quis* di-em eum *(servum suum)* facere voluerit. *v. et p.298,4.6.* **2** *ad denarium excussum pertinens – zum Schatzwurf gehörig:* FORM. Marculfi 1,22[tit.] preceptum -e (di- *var. l.*). FORM. Senon. I 12[tit.] c a r t a di-e ante rege (FORM. Sal. Bign. 1[capit.] c. -e. *ibid. al.*).

***denariata** (-ida, -aca) *vel* ***denerata,** -ae *f.* *script.:* -nara-: *l. 60. adde* Chart. Burgund. 37. -ad(a): *l. 60. adde* CHART. Rhen. med. I 60 p. 317,30. (denarius; *cf. francog. vet.* denrée, *cf. Wartburg, Frz. etym. Wb. III. p. 39sqq.*)

(mercium) copia pretii unius denarii – (Waren-)Menge im Wert eines Denars: CHART. Epternac. 104 (a. 789/90) ut annis singulis ... -iatam c e r e solvere studeant *famula eiusque infantes* (CHART. Rhen. med. I 257 duas c. -aradas. *saepius*). CAPIT. reg. Franc. 273,20 p. 319,5 ne illi, qui panem ... aut carnem per -eratas ... vendunt, adulterare ... possint. MIRAC. Ursm. 1,23 p. 835,37 ab ... dampno vini unius -eratae. REGISTR. abb. Werd. 7,12 p. 224,21 dabit *Falcbertus* villico -idam panis, -idam carnium. CHART. episc. Halb. 500 l. 52 ut ... camerariis ... singulis singule -iace panis (panes *corr. ed. satis superflue*) dentur. *al.* CHART. Hans. 660 p. 227,45 mercatores ... Flandrenses apud Hamburgh ... non poterunt ... bona ... vendere particulariter per numeratas -iatas, nisi *eqs. saepe*. *cf.* denarius.

***denarida** *v.* *denariata.

***denario** (din-), -atum, -are. *per denarium excussum manumittere – durch Schatzwurf freilassen (de re v. p.297,31):* LEX Ribv. 60,4 si ... homo -tus (di-, di-atur *var. l.*) absque liberis discesserit *eqs.* 61,1 nullus tabularium aut servum tabularii -are (di-ari iactare, denararium iactare, denarialem facere *sim. var. l.*) ante regem praesumat. 65,2 quod si *quis* ⌞-ari eum *(servum)*⌟ (denarialem eum facere, denararium eum facere, dinarium eum facere *sim. var. l.*) voluerit, licentiam habeat. *v. et p.297,33.*

[denarionem *v.* denarius.]

***denariosus,** -a, -um. *dives – reich (usu subst.):* BERNH. GEIST. palp. 1,428 esse timorosus solet omnis -us.

denarius (din-), -a, -um. *script.:* te-: *p.299,1.42.* penor- *l. 32.* dan- *p.299,36.* -nur-: *l.33.* *form. subst. masc.: nom. pl.* -us: *l.68. adde* CHART. Sangall. A 105. *acc. pl.* -us: *l.65.p. 299,71.* *metr.* -năr-: *l.71.*

I *adi.:* **A** *de positione in numeratione decimali q. d. i. q. decades continens – Zehn(er)-:* PAULIN. AQUIL. c. Fel. epist. 87 per quinque exteriores corporis sensus, qui in se ducti -i n u m e r i summam concludunt (AMALAR. off. 2,2,3. *saepe*). ANON. minut. 3,4 de CXX medietas sumenda est, quae est VI in -o l i m i t e (HERIG. reg. 2,7. *al.*). MATHEM. var. Bubnov p. 260,14 -am unitatem quasi in alios articulos augmentatam transfer in decies millies mille millibus. p. 286,25 sciendum est ... omnes in abaco lineas decuplo aut superare aut superari totamque artis huius disciplinam -a constare subtilitate. URSO element. 5 p. 141,32 sepe numero decem elementa virtutem sue coniunctionis -e infundunt corporibus. *persaepe*. **B** *decimus – (der) zehnte:* GESTA Vird. cont. II 12 p. 525,12 ita quod vicenariam, deinde -am partem omnium redituum et decimarum in donativis milicie sibi dari ... compelleret *summus pontifex*. **C** *decennalis, decennis – zehnjährig, für zehn Jahre gültig:* CHART. Sangall. A 87 (a. 778/81) facta pregaria hanc penoria et non per quinquagines renovaciones. 91 data precaria hanc -uria et non quinquagenas renovationis. **D** *monetis -is constans – aus Pfennigen bestehend (pro gen. plur. subst. masc., ut vid.):* CHART. Bund. 201 p. 161,14 (a. 1078) quod accepimus *(sc. Ugo et Rolenda)* ... argentum -as bonos libras octo. 391 quod accepimus *(sc. Obertinus et alii)* ... argenti -as bonorum veterum libras tres.

II *subst. masc.:* **A** *decenus, decas – (die) Zehn(zahl), Zehner:* **1** *in univ.:* DHUODA lib. man. 9,3,33 in -um, decimum *(sc. ordinem angelorum)* quod secundum dicta sanctorum patrum recuperandum esse omnes fatemur. HROTSV. Sap. 3,12 cur ... -us, qui duobus lustris perficitur, imminutus dicitur? FORTOLF. rhythmimach. 1,12 pone naturalem numeri ordinem usque ad X in prima linea longitudinis et eundem in prima linea latitudinis mutiplicabisque per ordinem unius versus ordinem alterius ... et habebis ... per -um in decimo decuplos. MATHEM. var. Bubnov p. 261,7 qui *(septenarius)* ... ternario iunctus consurgit in X, hunc ... -um ... per unitatem ultra transferes ad decies mille millia. *persaepe*. **2** *de numero perfecto:* AMALAR. off. 2,2,7 -us, qui pertinet ad disciplinam nostram, quater ductus XL facit, in ipso -o praesidet sancta Deus trinitas. SYLL. Bern. 5,189 pre ceteris habendus est -us perfectus. OTLOH. quaest. 41 p. 117[A] tempus et ordo iam postulat, ut ex -i mysterio aliquid parvitas nostra proferat *eqs.* ALBERT. M. metaph. 5,1,10 p. 232,15 sqq. forte diceret aliquis, quod -us est summa, quae excrescit ex aggregatione septem et trium ... vel quinque et quinque; sed hoc non est diffinitio -i. *al.* *in titulo libri:* HELW. denar.[tit.] sequitur -us sive decacordum fratris Helwici. **B** *moneta vilis – kleine Münze, Pfennig, Denar (fere de moneta argentea, de moneta aurea: l.69):* **1** *gener.:* **a** *proprie:* **α** *in univ.:* CHART. select. Jesse p. 3,39 (s. VII.[med.]) iuxta Gallos vigesima pars unciae -us est, et duodecim -i solidum reddunt. FORM. Sal. Bign. 21 di-us tantus ad luminaria ... dare. CONC. Karol. A 19,4 ut nullus homo ... carius vendat annonam ... quam modium publicum et noviter statutum, de modio de avena -o uno, modio ordii -us duo, modio sigalo -i tres *eqs.* GERH. AUGUST. Udalr. 2,21 mater ... -orum a u r e o r u m bonam partem ... misit (TRAD. Frising. 1665. *al. v. et p.299,35*). METELL. exp. Hieros. 3,273 ovum -is redimebatur duodenis. TRAD. Frising. 1794[d] Perhta annuatim ad

[Weber]

t-um ... est censualis. CHART. Udalr. August. II 9 fratribus ... de XV solidis -orum (-onem *ed.*) de prato solvendis maior mensura vini ... administretur. *persaepe.* *pro nom. propr.:* CHART. Austr. sup. II 424 (a. 1272) testes ... Heinricus -us, Iohannes sartor, Ditmarus schachener (*cf.* 595 p. 547,30 Heinrich Pfenninch). **β** *nummus – Geldstück:* ODILO CLUN. Adelh. 13 vocavit unum de fratribus, qui vice sua nummos daret pauperibus ...; excessit numerus pauperum -orum numerum. RUODLIEB V 313 quorum vasorum rex unum -orum replet. **γ** *usu plur. i. q. pecunia – Geld:* CHART. Epternac. 83 p. 147,17 (a. 780/81) ut singulis annis ... in vino aut in -is aut in quacunque re V solidos persolvat *Theodulfus*. NOTKER. BALB. gest. 1,10 p. 15,25 cui *(Petro)* etiam in -is (donariis *W*) et prediis plura contradidit *Karolus*. VITA Liutw. 4 sancta loca ... amplissimis donavit -is (*ni leg.* donariis). CHART. Aschaff. 69[a] curiam sitam in Hůrsten, quam -is meis comparavi. CHART. Carinth. V 41 panni et -i, quos ... decanus et capitulum ... ecclesie faciebant dare ... Aquilegiensis sedis electo. *saepe.* **b** *per compar. pro summa parva:* VISIO Baront. 13 p. 388,8 evigila, ut ad annum finitum post te -us non remaneat. ADAM gest. 3,38 p. 180,27 libram argenti pro -o computans *archiepiscopus*. CHRON. Pol. 3,15 p. 141,17 quia prius ... magnam pecuniam requisivit, ad extrema pauca querens neque -um acquisivit *caesar*. ARCHIPOETA 1,38, 1 si vendatur propter -um indumentum, quod porto, varium, grande mihi fiet obprobrium. *al.* **c** *in imag. et alleg. (fere de mercede; loci spectant ad Vulg. Matth. 20,1sqq.):* HRABAN. univ. 18,1 p. 481[D] -us allegorice significat remunerationem futuram sanctorum. EPIST. Worm. I 27[tit.] p. 49,32 dignissimo ... domno suo A. episcopo G. infirmus et inutilis summi patrisfamilias vespertinum -um. CARM. Cantabr. A 7,3[a],7 mane etatis puer ... sarculo verbi vinea Christi libens studuit sciens sibi tandem -i premia dari. HERM. IUD. conv. 21 p. 123,12 in septem gravis monete -is recte septiformis spiritus dona intelliguntur. CAES. HEIST. hom. II p. 33[b] -us iste quibusdam erit aureus, quibusdam argenteus. FUND. Consecr. Petri p. 204,18 quia Deus convenit de -o (*davar. l.*) nobiscum. *saepe.* **2** *publ. et iur.:* **a** *spectat ad manumissionem (de re v. p.297,31):* LEX Sal. Merov. 26,1 si quis ... alienum letum extra consilium domini sui ante regem per -um ingenuum dimiserit *eqs.* LEX Ribv. 60,1 si quis libertum suum ... ingenuum dimiserit ⸢et di-um (dianariatum *A3*)⸣ (pertenarium *A5*) iactaverit⸣ (per di-um *var. l.*) *eqs.* VITA Elig. 1,10 p. 677,23 redemptos ... captivos ... coram rege statuens iactatis ante eum -is cartas eis libertatis tribuebat. DIPL. Heinr. I. 10 quendam presbiterum ... per excussionem -i a manu eius ... iuxta legem Salicam liberum dimisimus. DIPL. coll. 201 qualiter nos *(sc. Heinricus V.)* ... quendam hominem servilis conditionis ... nobis oblatum -o de manu eius excusso liberum fecimus. *al.* **b** *spectat ad sponsionem:* CHRON. Fred. 3,18 p. 100,13 legati offerentes solido et di-o ... eam *(Chrotechildem)* partibus Chlodovei sponsant. FORM. Sal. Bign. 6 dum et ego tibi per solido et di-o secundum legem Salicam visus fui sponsavi. **c** *de generibus tributorum:* CHART. civ. Spir. 4 p. 4, 10sqq. (a. 946) salis ... -um, quem vulgus vocat salzfenninc, ac picis -um, qui aliter dicitur steinfenninc, atque pro re -um, hoc est flichtifenninc *eqs.* REGISTR. Salisb. 1,11 -i, qui dicuntur rospfenninge, debentur. CHART. Rhen. inf. II 230 -i, qui dicuntur cerevisiales. REGISTR. Xant. p. 58,13 cum ... porcis solventur -i, qui dicuntur svinschare. *persaepe. v. et vol. II. p. 1849,44.* **d** *de genere multae ('Blutpfennig'; de re v. H. Hirsch, Die hohe Gerichtsbarkeit im dt. MA. 1922. p. 52sq.):* ACTA imp. Stumpf 190 p. 264,7 (a. 1192) sanguinolentum -um, scilicet feritas, plagas, vulnera, homicidia, furta quoque et omnia maleficia (CHART. Carinth. III 1445 p. 561, 11. *al. sim.* CHART. Stir. II 49 p. 82,37 -o sanguinis. *al.* III 240 p. 329,15 cruentus -us). **C** *pondus quoddam parvum – ein kleines Gewicht:* COD. Lauresh. 194,7 (a. 767) auri -os X, argenti pondus I (VITA Meinw. 105. *al.*). CATAL. thes. Germ. 82,37 inaures aureae appendentes -os XIII, ... mancosos V pensantes -os VI. BOTAN. Sangall. 41,3 herba tutemelo, pulvere eius duos -us pesantes. PONTIF. Rom.-Germ. 250,1 ex pane ordeaceo pensas XII -os, ex caseo similiter. EPIST. Teg. 112[b] ad cere unciam unam stagni unc. VII et den. XVII *(sc. respondere debeant)*. THEOPH. sched. 3,37 appende ... deauraturam in statera et divide in duo, et medietatem eius rursum in duo, donec invenias singulos -os. *saepius. v. et vol. II. p. 532, 38.* **D** *decima – Zehnt:* GESTA Vird. cont. II 12 p. 525,15 cardinales ... hinc, summus pontifex inde, tam in vicenario quam in -o, tam in pensionibus quam in procurationibus et subventionibus in mille libras <ecclesiam nostram> gravaverunt. **E** *homo per -um excussum manumissus – durch Schatzwurf Freigelassener: v. p.297,33.34.298,6.*

III *subst. fem. i. q. (mercium) copia pretii unius denarii – (Waren)Menge im Wert eines Denars:* CHART. Duisb. 8 p. 32,17 (spur. s. XII.) de Hoio venientes *naves* debent dare ... duo bacena et duas -as vini ..., de regno Baldevvini venientes *naves* debent dare ... unum caseum et II -as vini. *ibid. saepius.*

IV *subst. neutr. i. q. decuplum – das Zehnfache:* GLOSS. II 310,11 St.-S. in di-um in ze han falta.

***denarratio,** -onis *f.* *expositio, conscriptio – Bericht, Niederschrift:* CHART. Lamb. Leod. 39 p. 65,24 (a. 1140) traditionis -em sine aliqua exactione ... retinens *Manasses*.

denarro, -avi, -atum, -are. **1** *narrare, referre – erzählen, berichten:* MIRAC. Pirmin. 10 singula -are longum videtur. GOZECH. Alban. 17 cum tam pios se pro Christo labores pertulisse alter alteri *(sc. Ambrosius Theonesto)* -ret *eqs.* RUP. TUIT. Matth. 12,1257 bibi siceram, bibi vinum, eo modo vel ordine, quo fideliter -vi. REIN. LEOD. Wolb. 20 (MGScript. XX p. 570[a],59) quod ille *(Durandus)* cum suis non modice concussus -ret, aiebant *eqs. al.* **2** *discutere, disputare – erörtern, besprechen:* CHART. Rhen. med. I 386 (a. 1092) quod totum primum cum advocato ... et cum prudentioribus et fidelioribus eiusdem familie viris -tum, deinde in conspectu totius familie collaudatum, apud Treverim tandem ... definitum et corroboratum est.

***denasatio,** -onis *f.* (denaso) *defectus nasi – das Fehlen der Nase:* ALBERT. M. praedicam. 7,11 p. 292[b],10 constat ..., quod -o non dicit inesse ens ut accidens ..., sed solum ex defectu habitus debiti relinquit deformitatem et turpitudinem.

denascor, -i. *nasci, gigni – entstehen (partic. praes. usu subst.):* RADBERT. corp. Dom. 1,13 si recte quisque sapit, non naturam causam dicit esse rerum, sed omnium naturarum et ex natura sui generis -entia (-entium, nascentium, nascentia *var. l.*) voluntatem Dei esse confitetur.

denaso, -avi, -atum, -are. *naso privare – der Nase berauben (partic. perf. usu subst.: l.50):* CHRON. Mont. Ser. a. 1211 p. 180,6 dicentes *fratres* se nolle habere prepositum -tum. ANNAL. Mell. Zwetl. II a. 1185 qui *(Urbanus papa)* marscalcum imperatoris Heinricum excommunicavit, quod quendam de suis -verat. ANNAL. Rup. Salisb. II a. 703 Iustinianus -tus auxilio Vulgarorum rediit. ALBERT. M. sent. 4,18,8 p. 778[b],20 dicimus maculam habere -tum et monoculum. *ibid. al.*

denato, -are. **1** *natando vagari – herumschwimmen:* ARBEO Corb. 18 p. 208,9 vir Dei, qui eum *(piscem)* -antem (denotantem *1 a. corr.*) conspiciens, ..., humanam quasi dilectaret conversatione. **2** *fluere – fließen:* ALBERT. M. meteor. 4,2, 10 solvuntur *sales* in frigido humido: licet enim comprimit humidum in profundum, et ideo incipit -are siccum ex abundantia humidi in profundo rei compressi.

***denavigo** (din-), -avi, -are. **1** *navigando dirigere – hinsteuern:* ARBEO Corb. 18 p. 209,14 puppem ad periclitantis *(Ansarici)* di-verunt (-verunt *var. l.*) *piscatores* spectaculum. (*item* VITA Corb. 13 p. 613,9). **2** *per confusionem c.* deviare *i. q. aberrare, peccare – fehlen, sündigen:* GLOSS. II 85,1 St.-S. -verunt mis sa uorum (*i.* missifaran).

dencium *v.* dens. **dendex** *v.* dentex.

***dendrolibanum** *vel* ***dendrolibanotides** *subst.* (δενδρολίβανον) *ros marinus – Rosmarin:* CIRCA INSTANS p. 34a[v] herba ipsa *(sc. ros marinus)* libanotides vel -es dicitur; ... cum libanotides vel -es *(sc. in receptione invenitur)*, folia *(sc. debent poni)*. ALPHITA I p. 287,9 -um, libanotides vel libantus rosmarinus idem. (*sim.* p. 297,31).

dendrum (dyn-), -i *n. vel* ***dendra** (dyn-), -ae *f.* (δένδρον) *arbor – Baum (accedente notione implicationis; v. H. Anto-*

[Weber]

ny, MittellatJb. 16. 1981. p. 295): DHUODA lib. man. 3,1,28 nec tacendum est Absalonis dyndrum (din- *P*). *meton. i. q. insidiae, decipula – Hinterhalt, Falle:* DHUODA lib. man. 4,1, 55 non solum ab invisibilibus insidiis malignorum spirituum, verum etiam a praesentibus mundo volventibus tendentibusque dyndras (din- *P*) poteris evadere.

1. *deneco, -are. *occidere – töten:* CHRON. Salern. 81 p. 81,26 homines, quotquot repperiri poterant, -antes ... cum magno gaudio propria redierunt *Agareni*.

2. deneco *v.* denego.

denegatio (-cio), -onis *f.* **1** *gener.:* **a** *abnegatio – (Ver-)Leugnung:* GLOSS. II 103,15 St.-S. blasphemia, detractio vel -o recte fidei odo scelta. LIBELL. de cal. Trev. p. 739,24 si ... hos *(Ananiam et Saphiram)* pro -e suae proprietatis tam valida dampnat mortis sententia, quanto magis iudicabit reos ultio divina, qui sibi usurpasse videntur aecclesiae bona. **b** *recusatio – Weigerung, Ablehnung:* CHART. Epternac. 111 (a. 796/97) peticio sua *(sc. Harduwini)* fuit, et nostra non fuit -o, ut *eqs.* DHUODA lib. man. 1,1,31 in hac -e conspicuitatis valde meus marcescit animus *(cf. Vulg. exod. 33,20)*. PAUL. BERNR. Greg. 88 p. 527,13 cuius ... securitatis exhibitio illum *(regem)* in regno restitui posse praesagiret, sicut eiusdem securitatis -o hoc eum ex divino iudicio non posse denotaret. CHART. Bund. 877 p. 327,20 de peticione copie rescripti et -cione iudicis et ipsa appellacione factum erat. *al.* **2** *iur. i. q. renuntiatio, cessio – Verzicht, Abtretung:* TRAD. Brixin. 314 (a. 1075/90) Willipirch ... inquisitionem ... predii ... ad manus ... Altwini resignavit ac denegaverat, eiusdemque -is sunt asscripti testes: *eqs.* TRAD. Wessof. 52ª fecit *dux* delegacionem cum manibus sororis sue -cionem legitimam utrique facientes eiusdem predii.

denegativus, -a, -um. **1** *sensu act. i. q. recusationem continens, negativus – abschlägig, verneinend:* CHART. Wirt. V app. 73 (a. 1256) petitione vestra ... letitia nostra versa est in luctum eo, quod ... cogimur emittere -as *(sc. litteras)*. **2** *sensu pass. i. q. negandus – zu verneinen(d):* LIBER spec. 11tit. de specie toni -a; ... quia consonantiarum varietates species dictae sunt, tonus habet species? minime. *ibid. al.*

denegator, -oris *m.* *qui negat, abnuit – Verneiner, (Ver-)Leugner:* EPIST. var. I 40 p. 563,25 si adsenserit illectus auditor trinitatem trium esse substantiarum deum, trium derogetur cultor deorum, si ... abnuerit, personarum -r culpetur. CHRON. Ven. Alt. p. 101,16 -em filii et filie, alienorum et ecclesiasticorum ordinum et dona spiritus sancti venditorem.

[deneger *v.* degener.]

denego, -avi, -atum, -are. *script.):* te-: CHRON. Fred. 4,87 p. 165,24 *(var. l.)*. diniare: *l. 66.* -nig(o): *l. 62.* -nic(o): GLOSS. I 2,30 St.-S. 22,24. -ec(o): *l.52. form. coniug. III.: l. 70. depon.: l.59.*

1 *gener.:* **a** *negare, abnegare – abstreiten, (ver)leugnen, verneinen:* **α** *in univ.:* FORM. Andec. 50ª interrogatum est ... illo *(comiti)*, quid ... darit in respunsis, sed hoc ad integra fortiter -cabat. REGINO chron. a. 809 p. 68,40 addens *rex Danorum* velle se -are, quod ei obiciebatur. HROTSV. Abr. 2,6 memet ipsam -o *(sc. Maria)*, quo merear ascribi gaudiis tantae felicitatis. MANEG. c. Wolfh. 6 p. 56,13 de resurrectione tractans soliditatem et veritatem resurgendorum corporum -vit *Hieronymus. saepe.* **β** *dissimulare – verhehlen:* VITA Aldeg. I 3 (MGMer. VI p. 87,10; s. IX.) meae spontaneae voluntatis ... verba non -or (-o *var. l.*). **b** *recusare, abdicare, abnuere – verwehren, verweigern, ablehnen, sich weigern:* **α** *in univ.:* CHRON. Fred. 4,36 p. 135,24 qui *(sc. rex)* ... famulis Dei aditum -iget. DIPL. Merov. I 29 p. 28,37 quam p e t i t i o n e m nos *(sc. Childericus)* ... minime -are potuimus (DIPL. Karoli M. 124. *al. sim.* DIPL. Ludow. Germ. 64 p. 88,30 petitioni. *al.*). DIPL. Pipp. 8 p. 12,37 summa cura ... devet esse princepum, ut ... eis *(sacerdotibus)* beneficia non diniare. TRACT. de caus. mul. 83 si haec *(sc. mulier)* non est prignans, curare non -bis. TRANSL. Marci in Aug. 9 quod mei *(sc. Marci evangelistae)* nominis quaeris *(sc. Gebehardus)* notitiam, hoc tibi nullo modo indicare -am (-bo *var. l.*). **β** *eripere – entreißen:* BALDER. Alber. 15 p. 252,4 taciturnitati ... -andum videtur, quod *eqs. persaepe.* **2** *iur. i. q. (ab)renuntiare – verzichten (auf), entsagen:* **a** *in univ.:* TRAD. Brixin. 169 (c. 1060/70) Aribo ... erga Altwinum ... ullam ... inquisitionem in ... predium ... unquam se habiturum palam -vit. *v. et. p.301,28.* *refl. i. q. se abdicare – sich entäußern:* TRAD. Brixin. 237 (a. 1070/80) usum omnium praediorum ac mancipiorum ... ad praesens se penitus -ando ac abrenuntiando ... pontifici ... donaverat *Heinricus*. TRAD. Ransh. 2 quedam femina ... -vit se predii. (*item* 5. 42). **b** *cedere – abtreten:* CHART. scrin. Col. I p. 26,28 (a. 1142/56) Berteradis dimidiam partem domus ..., in quo habitat, dedit Gerardo ... in proprietatem; et ipsa et filii eius hanc partem domus ... -verunt. TRAD. Scheftl. 410ª quod ... Gotschalcus -vit predium illud manu sua ... in manus ducis Ludewici. **c** *componere – beilegen:* TRAD. Brixin. 244 (a. 1070/80) qualiter ... Liutpoldus ... pro -ta lite ... a ... pontifice ... III Slavenses hôbas ... possidendas ... legaliter acceperat (*sim.* 285). **3** *medic. i. q. retinere – zurück-, verhalten:* AESCULAPIUS 41 p. 70,26 scuria ... est suffocatio vesicae, ut omnino u r i n a -etur (*item* WILH. CONG. chirurg. 1431). *cf.* *denio.

***denemarcha,** -ae *f.* (*theod. vet.* tenemarka) *Valeriana officinalis (L.) – Baldrian:* HILDEG. phys. 1,142 de -a; -a calida et humida est; et ... qui de gicht dolet, -am pulverizet. *Weber*

deneque *v.* denique. ***denerata** *v.* *denariata.

***denervatio** (-cio), -onis *f.* *anat. i. q. compages nervorum – Sehnen- und Muskelgefüge (in imag.):* CONST. imp. II 424, 22 (a. 1265) cadavera tua *(sc. Romae)* singulis sue -cionis conglutinacionibus dissoluta, iacencia prostrata, dudum desperata.

***denervatus,** -a, -um. *anat. i. q. nervis instructus, nervosus – mit Sehnen versehen, sehnig:* WILH. SALIC. chirurg. 4,1 p. 21,10 omnes isti *(sc. mandibulae)* panniculi et ... ligationes descendunt a panniculo -o (derivato, dicto *var. l.*) cooperiente os cranei.

***denesmannus** *v.* *dienestman(n)us.

***denexus,** -a, -um. *(co)nexus, colligatus – verknüpft, verflochten:* RICHARD. ANGL. (?) anat. II p. 82,22 due ... miringe *(sc. cerebri)* faciunt tres plicaturas inter se -as (devexas I 52 [diversas *var. l.*]).

***dengmannus,** -i *m.* (*theod. vet.* dingman) *t. t. iur. i. q. assertor, testator (in conscribendis chartis superadditus scabinis) – (bei der Ausstellung von Urkunden zusätzlich zu den Schöffen herangezogener) Gewährsmann, Zeuge, 'Denkmann' (de re v. Dt. Rechtswb. II. p. 782sq. 980sqq.):* CHART. Aquens. 131 l. 35 (a. 1242) ad maiorem cautelam adhibiti sunt testes, qui <di>cuntur -i. 165 acta sunt hec sub testimonio ... advocati et scabinorum ...; ad maiorem autem certitudinem adhibiti sunt -i *eqs.* 242 l. 32 adhibiti sunt testes, qui dicuntur -i, utrimque in testimonium postulati ... et hii scabini: *eqs. sine distinctione inter -os et scabinos:* CHART. Aquens. 129 (a. 1240) huius ... rei testes sunt, qui dicuntur -i, utrimque rogati, scabini scilicet: Willelmus Clusenarius, ... et cives videlicet: *eqs.*

deni, -ae, -a *vel rarius* **denus,** -a, -um. *gen. pl.* -um: *p.303, 7. adde* GESTA Apoll. 326. *al.* *pro subst. masc.: p.303,13sqq.*

I *sensu distributivo vigente i. q. ana decem – (zu) je zehn:* CONSUET. Rod. 155 in duabus aut etiam pluribus *(mansionibus)* ... -i aut viceni vel amplius repausent *adulescentes vel pueri* sub custodia seniorum *(cf. Bened. reg. 22,3).* *locut.* -i ac viceni *i. q. frequentes, catervatim – zahlreich, scharenweise:* HUGO FLOR. act. 10 p. 389,9 mandavit *miles Normannus* hominibus suae terrae, ut ... ad eum confluerent; at illi -i ac viceni ceperunt crebro ad eum confluere.

II *sensu distributivo evanido:* **A** *denarius – Zehn-:* MILO carm. 3,4,1,606 armillae -o in n u m e r o praecepta decem sunt legis, quae *eqs.* (*spectat ad Vulg. gen. 24,22*; RADBERT. Matth. 1,2012. RATHER. prael. 1,41). **B** *pro numer. cardinali vel ordinali (plerumque in numeris compositis):* **1** *cardinali i. q. decem – zehn (fere usu plur., sing.: p.303,8.9):* **a** *in univ.:* ALDH. ad Acirc. 10 p. 87,1 versus exameter ... -a ... continet scemata. WALAHFR. Wett. 112 post septem -osque ... annos. WANDALB. mens. 170 cui *(cancro)* sidera fulgent quattuor et -is pariter radiantia flammis. 237 virgo ... -is simul octonisque coruscans stellis. RUODLIEB V 188 quin ... presidibus det *rex*

[Wellhausen]

. . . suis -as cunctis libras tribuendas. XVI 5 -os annos, quos tu fueras apud <Afros>, . . . curis angebar *(sc. mater). saepe.* **b** *coniungitur c. adv. numer. multiplicativis sim. (cf. l. 44):* ALDH. virg. II 2479 quater annorum complevit *populus Domini* tempora -a, hoc est octeni . . . volumina lustri. HRABAN. carm. 18,55 sexies en -is cecini has versibus odas. WALAHFR. Mamm. 21,9 spatium bis -um . . . dierum. AUDRAD. carm. 3,1, 31 bis -us miles. IOH. CANAP. Adalb. A 27 dux . . . ipsam *(navem)* . . . ter -o milite armat. THIETM. chron. 2 prol. Maximus *(i. Otto)* in sceptro ter -os sedit et octo annos in regno. METELL. exp. Hieros. 1,129 ter decies -is in milibus. 3,983 baltheus . . . est . . . preciatus . . . bisantheis numeri sena vice -is. *persaepe. pro subst. masc.:* BEDA temp. rat. 9,51 duodecies -i et quaterni CLXVIII (*item* RUP. TUIT. trin. 32,15 l. 862). 17,8 sume lunam . . . quintam; multiplica per quattuor, fiunt viginti; partire per decem, bis -i vies *(sim.* 17,11. 17,18. *al.).* 65,4 sive . . . decies novies viceni et octoni seu vicies octies -i ac noveni multiplicentur, DXXXII numerum complent. SCHOL. Boeth. mus. 3,1,245^{b},3 duc secundum per primum, sedecies -i septeni CCLXXII *(sc. fiunt),* duc ipsum secundum per se, septies decies -i septeni CCLXXXVIIII. *al.* **2** *ordinali i. q. decimus – (der) zehnte:* WALAHFR. carm. 42,17 Martius Apriles ter -o sole kalendas dum visit, Werdo mortem obit. 89,1,5 noveris Octimbrem ternis -isque kalendis noctis et aurorae aequa tenere loca *eqs.* WANDALB. martyr. 420sq. Arsenius quartam *(diem)* -amque heremita venustat; et ternam -am Philibertus sanctus adornat. 831 quartum *(diem)* cum -o . . .; terno cum decimo. *persaepe.* TIT. metr. III 3,9 est -isque (demnisque *cod.*) Novembris aula dicata kalendis. ECBASIS capt. 570 secreti tacitus camerarius ordine -us . . . sit. COLLECT. Teg. 30 -us *(dies)* et undenus est mortis vulnere plenus: Aprilis. *al.* **C** *pro numer. multiplicativo i. q. decemplex – zehnfach:* **1** *gener.:* EKKEH. IV. pict. Mog. 685 mundans clamosos -a sibi voce leprosos destinat *Iesus* ad vates *(spectat ad Vulg. Luc. 17, 12sqq.).* METELL. exp. Hieros. 6,856 eum *(gladium)* miles . . . emit merce bisantei -o sub limite seni. *fort. huc spectat:* EKKEH. IV. bened. I 55,15 pingit . . . -am crux dilapidata coronam. *vice adv. i. q. decies – zehnmal:* CARM. var. Walther 1,65,1 cauma tuum *(sc. aestatis)* quis vult pati? vix -us millesimus. **2** *mus. de ligatura decem neumatum (ellipt.):* ANON. mus. Sowa 1,2 p. 130,40 octo tenet deturve novem, quas *(figuras)* -a (gloss.: denaria) sequetur. **D** *decem annos complectens – zehn Jahre umfassend:* CYPR. CORD. carm. app. 3,8,5 (MG Poet. III p. 149) mortis indicium octies -a vitaque protenditur.

denico, denigo *v.* denego.

denigratio, -onis *f.* **1** *proprie i. q. actio nigrandi, inductio nigri coloris – Schwarzfärbung (sensu medial. i. q. actio nigrescendi – das Schwarzwerden):* **a** *gener. i. q. tinctura atramento facta – das Schwarzeinfärben:* CHART. Rhen. inf. II 16 (a. 1205) gratias egit *abbas,* quod defectum linteaminum . . . et -is vestium, quem sorores eatenus sustinuerant, . . . emendassem *(sc. Herimannus olim camerarius et cellerarius).* **b** *natur., alch., medic. i. q. obscuratio – Schwärzung (fere c. notione adustionis):* CIRCA INSTANS p. 38a^{r} contra pannum faciei et -em post partum conficiatur pulvis *(sc. salis armoniaci).* MAURUS progn. 7 p. 27^{a},37 siccitas *(sc. apostematis ex colera facti)* . . . ignitus agit ad -em. ALBERT. M. phys. 5,1,1 p. 403,44 sic est de . . . omnibus aliis denominationibus motus specialiter denominatis sicut dealbatio et -o et calefactio et infrigidatio. 5,3,1 p. 428,27 'ut -o (*p. 227^{b},8* μέλανσις) in alia specie' est quam 'dealbatio'. miner. 4,5 p. 90^{a},11 -o argenti ostendit, quod aduritur per sulphur. THEOD. CERV. chirurg. 3,12 p. 163^{F} singulis diebus augmentabitur -o usque ad rupturam apostematis. *al.* **2** *translate:* **a** *offuscatio – 'Verdunkelung', Herabsetzung:* HONOR. III. registr. 178 p. 125,41 dum et privilegiis et promissionibus tuis a tergo dimissis in -em tui nominis variares *(sc. imperator).* **b** *nigritudo, nequitia – 'Schwärze', Verdorbenheit:* HUMB. Sim. 2,10 p. 150,31 exteriorem dealbationem et interiorem -em, quia perditionem, quia damnationem, quia maledictionem . . . invicem sibi dant *(sc. simoniaci),* accipiunt . . . ac possident *(cf. Vulg. Matth. 23,27).*

***denigrator,** -oris *m.* **1** *proprie i. q. tinctor – (Schwarz-)Färber:* CHART. scrin. Col. B 860 (ante 1256) Hermannus -r obtinuit . . ., quod nullus . . . habebit ius utendi . . . puteum suum, nisi *eqs.* (*de eodem:* 871). **2** *translate i. q. fuscator, detrectator – Herabsetzer, Schmäher:* CHART. episc. Halb. 972 l. 70 (a. 1258) omnes contradictores et infamatores sive -es tam indulgentiarum . . . quam karenarum sive etiam detentores vel subtractores elemosinarum . . . excommunicatos denuntietis (*sim.* CHART. Rhen. inf. II 541 p. 309,8).

denigresco, -ere. *nigrum fieri – schwarz werden:* GEBER. clar. 2,25 suspende *(sc. sulphur)* . . . in ollam continentem lac et fac bullire tantum, quousque lac a sulphure non -at. *c. sensu depravationem patiendi:* ACTA imp. Winkelm. I 725 p. 570,37 (a. 1246) ex modico . . . fermento totalis massa corrumpitur et unius nota . . . in eiusdem generis respersa quasi quedam gutta restantis, qua, quod prius erat niveum, -it.

denigro, -avi, -atum, -are. *absol.: l.35.39. partic. perf. usu adi.: l.21.*

1 *proprie:* **a** *strictius i. q. (tinguendo, adurendo sim.) nigrum reddere – schwärzen, schwarzfärben (medial. i. q. nigrum fieri – schwarz werden):* **α** *gener.:* ALDH. virg. I 50 p. 306,1 coepit *Dulcitius* quasi limphaticus . . . -tos lebetes et furviores fuligine caccabos complecti. PETR. BIBL. hist. a. 718 (MGScript. I p. 416^{b}) illi *(sc. Eucharius et alii)* sepulchrum aperuerunt, ex quo exivit draco, et totum est inventum -tum (*sim.* AEG. AUR. [?] gest. abbr. [MGScript. XXV p. 129,50]). ANNAL. August. I a. 1086 p. 132,28 qui *(corvus albus)* . . . se studuit ipse ad similitudinem nigri -are. HILDEG. epist. 149^{R} l. 14 calciamenta ipsius *(sc. imaginis muliebrem formam habentis)* superius -ta erant *eqs. al. in imag.:* CHART. Lips. II 3 (a. 1213) statuta mortalium oblivionis rubigine procul dubio -antur, nisi *eqs.* (*sim.* 8). **β** *natur., alch., medic.:* MAPPAE CLAVIC. 55 aqua melanterie (gloss.: id est aqua caligaliorum, qua -antur coria; *item* COMPOS. Matr. 31,8). PAUL. AEGIN. cur. 5 anemonis florem terens cum oleo inunge *(sc. capillis)*; hoc ipsum . . . -at (*3,1,5* μελαίνει). THEOPH. sched. 3,79 si aurum . . . -tum vetustate fuerit. HILDEG. epist. 131 l. 5 stirps eius *(arboris)* per hiemem aliquantum -ta fuit. URSO element. 3 p. 60,5 unde *(sc. ex terra)* . . . elementatum trahit vim . . . obscurandi, . . . -andi. GLOSS. Roger. I A 2,13 p. 621,5 ista *(sc. cibi salsi)* sanguinem -ant et incendunt. ALBERT. M. veget. 3,64 idem *(sc. calidum)* -at aut obfuscat corpora perspicua *(ex Avic.).* animal. 25,15 locus, ubi morsus *(sc. serpentis)* est, apostematur et -atur. *persaepe.* **γ** *techn. i. q. nigello obducere – mit Niello überziehen, niellieren:* THEOPH. sched. 3,27 sic age, ut una costa deauretur et altera -etur *eqs.* 3,29 locum, quem volueris -are, cum . . . aqua fac humidum prius. 3,32 cum . . . forcipe . . . tene nigellum et frica super omnia loca, quae -are volueris. *al. fort. huc spectat:* MENKO chron. 27 p. 350,14 sepius . . . desideravit *abbas* sibi complanari ac poliri operimentum sarcophagi et -ari. **b** *latius:* **α** *obscurare, spissare – dunkel, undurchsichtig machen:* RICHER. REM. hist. 1,50 cuius *(oppidi)* incendiis aere densato ac -to in tetra caligine nonnulli evadentes . . . quandam occupant insulam. ROB. TOR. chron. a. 1179 p. 528,3 ostendit . . . coniunctio *(sc. planetarum)* ventum validum -antem aerem et obscurum reddentem. ALBERT. M. eth. II 4,2,5 p. 303^{a},38 qui *(Iuppiter)* habet -are nubes. *in imag.:* CHART. Wirt. V 1528 p. 294,19 (a. 1259) cum . . . ea, que per homines . . . acta fuerint, . . . oblivionis nubilo -ta deperirent. CARM. Bur. 122, 1^{b},8 nubes tristis -tum, suo clima desolatum sole nostrum operit. **β** *nigrum videri facere – schwarz erscheinen lassen:* VITA Eberh. Salisb. II 2 p. 99,4 quem . . . vestis monastica -at, hunc . . . virtutum fama dealbat. *alleg.:* PS. MARB. RED. lap. 33 sardonyx constat tricolor; homo fertur interior, quem -at humilitas, in quo albescit castitas. REIN. LEOD. Evr. 8 (MG Script. XX p. 564^{a},1) comae . . . Christi nigrae quasi corvus, dum fideles -ari, hoc est nullis refugiunt affici tribulationum pressuris propter Christum. **γ** *praefulgere – überstrahlen, 'in den Schatten stellen':* REIN. ALEM. phagifac. 62 sedit herus, mensamque latere nix extensa super -ans lilia iussit. **δ** *maculare, inquinare – beflecken, beschmutzen (in imag.):* CARM. de Lamb. 195 eius ut ex meritis accrescat gloria maior et nos -et diro stillamine torpor. CHART. Rhen. med. II 26 p.

[Wellhausen]

64,42 ne veritatem vestram mendacii nevus inposterum -are valeat. CONST. Melf. 3,23,2 -ta (deingrata, renigrata *var. l.*) est puritas hominum . . ., et . . . grex est fidelium maculatus. **2** *translate:* **a** *c. sensu depravandi:* **α** *offuscare, detrectare – 'verdunkeln', herabsetzen:* EPIST. Hildesh. 129 inploro, ut . . . nullis delationum iniuriis f a m a m meam et devotionis meritum -ari permittatis (HONOR. III. registr. 241 p. 170,30. *al.*). ACTA imp. Winkelm. I 176 p. 154,4 nuntii . . . credentes serenitatis nostre titulos -ari. NICOL. BIBER. carm. 930 si noxia turba scolarum . . . titulum tante probitatis sic -ret (dedignaret *var. l.*), ut *eqs.* **β** *obnubilare, in peius vertere – 'verdüstern', verschlechtern:* CHRON. Reinh. a. 1193 p. 551,9 -tam circa se naturam profitens suo *(sc. lantgravii)* presidio sibi consulendum fore . . . expeciit *(sc. frater marchionis)*. a. 1195 p. 553,24 cum marchio de tam flebilibus auspiciis -tam c i r c a s e f o r t u n a m esse sentiret, tunc *eqs.* (a. 1212 p. 580,43 circa eum fortuna). **b** *c. sensu deminuendi:* **α** *debilitare, hebetare – schwächen, 'trüben':* CHART. Const. 31 p. 38,11 (a. 1253) quoniam pro diverso temporis et hominum statu memorie virtus oblivionis scrupulo -atur. CHART. Pomm. 949 p. 258, 15 que *(varietas temporum)* memorias hominum nubilo ignorancie consuevit . . . obfuscare et oblivione . . . -are. **β** *evanidum reddere – hinfällig machen, 'verblassen lassen':* CHART. civ. Spir. 23 (c. 1207) ne, quod semel bene diffinitum est, oblivio, noverca memorie, inposterum valeat -are. CHART. Basil. C I 172 quoniam . . . solet insidiosa oblivio . . . -are facta idonea. **γ** *imminuere – einschränken, schmälern:* ALBERT. STAD. Troil. 1,421 -at meritum dantis mora, factaque raptim . . . plus laudis . . . habent (*item* IOCALIS 432). CHART. Wirt. VII 2043 p. 6,28 quia in nostrum opprobrium deberet . . . redundare facta personarum nostri monasterii, que nos precedebant, saltim in modico -are. **δ** *contemnere – mißachten:* THEOD. PALID. annal. a. 1022 p. 67,49 pacta illa fides Herbipolis in die pentecostes -ta violatur.

***denio,** -are. *(francog. vet.* den[o]iier *a* denegare; *cf. Tobler-Lommatzsch, Altfrz. Wb. II. p. 1396) contradicere, impedire – abweisen, (be)hindern:* CHART. Zoll. II 73 p. 37, 23 (a. 1256) nos . . . obligamus, quod . . . omnes -remus (deviaremus 74 p. 39,27) et contra ipsos nos pro nostris viribus poneremus, qui . . . proquirerent, quomodo . . . comes et comitissa . . . inquietari valeant. *cf.* denego.

denique *adv. script.:* din-: *p.307,53.308,49.* -neque: *l.50. p.306,41. coniungitur c. aliis adv. (fere abund.):* etiam: *l. 62.* iam: *p.306,27.308,32.36.* rursum: *l.50.* sic: *p.306,50.* statim: *p.308,48.* tum: *p.308,29. saepe collocatur in initio enunt.; in fine: p.308,21. bis ponitur in eodem enunt.: p.307, 53.54.*

I *spectat ad conclusionem vel continuationem cogitationis:* **A** *praevalente vi auctiva:* **1** *praeterea, quoque – außerdem, ferner, (dazu) auch:* VITA Arnulfi 28 aliud -eque (beneque, -e *var. l.*) rursum miraculum non sileam, quod *eqs.* BEDA hist. eccl. 3,2 p. 128,31 ostenditur . . . usque hodie . . . locus ille, ubi . . . Osuald signum . . . crucis erexit . . .; -e fertur, quia *eqs.* WILLIB. Bonif. 9 p. 56,24 quod in loco, ubi . . . martyris effusus esset sanguis, . . . structura cuiusdam tumuli . . . construeretur; super quem -e ęcclesiam . . . exstruere cogitabant *(sc. Fresones)*. RIMB. Anscar. 35 p. 66,31 omnium vitam sanctorum imitari studuit, specialius tamen beati Martini; cilicio namque ad carnem . . . usus est; -e . . . populis . . . praedicando prodesse studebat. *al. in ultimo commate enumerationis:* RIMB. Anscar. 25 p. 55,33 maxime in verbo, quod dictum est: *'eqs.'* . . . et quod subiunctum est: *'eqs.'* . . .; -e etiam verbum, quod de prophetia Hieremiae in fine commutatum est, scilicet: *'eqs.'* AGIUS epic. Hath. 127 hinc gemimus, hinc maeremus, hinc -e flemus. RUOTG. Brun. 20 p. 20,22 fratrem regno, liberis ipsaque dulci coniuge, vita -e ipsa privare contendunt *hostes*. VITA Heinr. IV. 4 p. 17,29 iste Rŏdolfus, dux eximius, vir magnae auctoritatis . . ., veri rectique tenax, fortis in armis, -e spectatus in omni genere virtutum, iste, inquam *eqs. al.* **2** *ceterum – übrigens:* BEDA hist. eccl. praef. p. 7,2 qui *(sc. Albinus et Nothelmus)* . . . provinciae . . . Saxonum . . . nonnulla mihi . . . prodiderunt; -e hortatu praecipue ipsius Albini, ut hoc opus adgredi auderem, provocatus sum. RIMB. Anscar. 33 p. 64,34 quem *(presbyterum)* cum ad illas partes . . . destinasset, benigne ibi . . . susceptus divina . . . mysteria . . . libere hactenus celebravit; -e et ipsi, sicut et ceteris, quos inter paganos ante constituerat, denuntiavit sacerdotibus, ut nullius aliquid concupiscerent.

B *praevalente vi elativa:* **1** *(quin) etiam – (ja) sogar:* ALDH. virg. II 1167 haec *(virgo)* falerata fuit facundis freta loquelis; -e diserti stupuerunt forte magistri virginis ingenium. BEDA hist. eccl. 3,5 p. 136,29 ad redemtionem eorum, qui iniuste fuerant venditi, dispensabat *(sc. pecuniam) Aidan*; -e multos . . . redemtos postmodum suos discipulos fecit. POETA SAXO 5, 193 in latum duplo plus -e Francis, in longum partem paene parem retinent *Saxones*. WALTHARIUS 1162 rerum factori . . ., nil sine permisso cuius vel -e iusso constat, ago grates, quod *eqs. al.* **2** *quasi – gleichsam, geradezu:* WALTHARIUS 290 ipse Waltharius magnis instruxit sumptibus escas; Luxuria in media residebat -e mensa.

C *praevalente vi affirmativa:* **1** *certe, profecto – wahrhaftig, in der Tat (interdum abund., e. g. l.26):* WALAHFR. carm. 7,3 si tibi frumenti superarit copia . . ., extat opus, quia pascendi mihi -e quidam sunt. REGINO chron. app. 1 subito mirae magnitudinis . . . sidus emicuit; quod -e stellae modulum supereminens excessit. THANGM. Bernw. 1 p. 758,26 gratanti -e affectu amplectebar felici furto lectionis puerum insudare. RUODLIEB XVIII 6 si me non occideris . . ., monstro tibi censum binorum -e regum. MART. VALER. buc. 2,88 nulle . . . valent te *(sc. calorem)* frangere cure, non superi, non fata simul; iam -e certum est materiem punire mali ferroque superbam Eufilen appetere. *al.* **2** *plane, prorsus, penitus – gänzlich, vollends, durchaus:* WILLIB. Bonif. 8 p. 49,13 versa vice pro amicis inimici et novi -e lictores pro noviciis fidei cultoribus advenerant. AGIUS comput. 1,23 non nimis absurde forsan fecisse videbor, si . . . quiddam . . . conficiam, quod magis ignaris numeri quam -e gnaris possit ad . . . studium affore proficuum. epic. Hath. 327 Mathias et Barnabas, Timotheus, Apollo . . .; longum prorsus erit, si cunctos -e sanctos . . . metrico exequar . . . stilo. WALTHARIUS 852 desine *(sc. Patavrid)*! Waltharii tu -e viribus impar. *al.*

D *praevalente vi consecutiva i. q. ergo, itaque – folglich, daher, deshalb:* ALDH. virg. II 521 animarum crimina sontum . . . discipulus Pauli . . . dogmate dempsit; -e (-eque *A a. corr.*) post mortem . . . ornat sedem augustorum. TRAD. Frising. 115 ego . . . cogitante . . ., ut . . . apud . . . Domino veniam merear accipere, -e trado propriam hereditatem meam ad sanctam Mariam (*sim.* 188). AGIUS epic. Hath. 695 meritis proxima *(sc. Hathumodae)* tu *(sc. Gerberga)* fueras; -e te nunc nos eius gaudemus honore . . . condignam. RUOTG. Brun. 20 p. 21,12 cum dolore recolo eos mihi . . . magis infidos fuisse, quos . . . fovi, quos . . . amavi, quos -e mihi coniunctissimos aestimavi. CHRON. Salern. 79 p. 77,24 recepid *Sikenolfus* vires; sic -e . . . eum . . . ad navem deducunt *Salernitani. persaepe*.

E *praevalente vi causali i. q. nam(que), enim, quidem – denn, nämlich, ja (doch):* LIUTOLF. Sever. I 4 p. 290,38 Severus . . . non fuit martir, sed confessor; -e (hic nempe *Boll.*) . . . vitam pauperem . . . secundum saeculum gerebat. POETA SAXO 3,13 nec sibi cunctandum ratus est *Carolus*, quin redderet illis *(Hunis)*. . . vicem;veteris hoc -e causę poscebant odii. THIETM. chron. 2 prol. non fuerat tantus Caroli de morte patronus . . .; episcopatus construxit *(sc. rex Otto)* -e (nam CHRON. Thietm.) senos. OTTO FRISING. gest. 2,11 p. 113,7 primo caeli principem conciliandum decrevit *Fridericus*; -e miles . . . nonnulla sacra loca violarat. ALBERT. AQUENS. hist. 2,8 flumine natatu equorum superato . . . pernoctavit *dux*; pons -e . . . sibi . . . ab incolis interdicitur. *persaepe*.

F *praevalente vi explicativa:* **1** *scilicet – und zwar:* CONC. Merov. p. 147,29 in castro Dunensi, parrocia -e Carnotina (*item* p. 150,9). ALDH. virg. II 87 humani generis triplex distantia fertur, quae . . . studet in terris mercari regna Tonantis: -e nonnullos sortitur vita iugalis *eqs.* POETA SAXO 5,603 multa propinquantis fuerant praesagia finis atque . . . prodigia: -e defectus solis luneque frequenter . . . contigit *eqs.* TRAD. Ratisb. 201 quidam vir ingenuus . . . tradidit . . . fratribus . . . pro-

[Wellhausen]

prietatem . . ., in manum -e episcopi . . . in proprium. VITA Gebeh. Const. 2,9 p. 593,48 nos . . . nequaquam silebimus, quod divina pietas nuper . . . operari dignata est; in Constantia -e civitate erat muliercula *eqs. al.* **2** *velut, exempli gratia – so, beispielsweise:* BEDA hist. eccl. 2,7 p. 94,13 erat *Mellitus* carnis origine nobilis, sed culmine mentis nobilior; -e, ut unum virtutis eius . . . testimonium referam *eqs.* 3,13 p. 152,11 nec solum inclyti fama viri Brittaniae fines lustravit . . ., sed etiam . . . Hiberniae partes attigit; -e . . . antistes Acca solet referre, quia *eqs.* AGIUS epic. Hath. 229 tamen hos ipsos, quos plasmatos paradisus sublimes tenuit, haec modo terra tegit; primi patris Abel iustissima -e proles . . . fraterno occubuit gladio; Sedh *eqs.* WIDUK. gest. 3,46 p. 127,1 terrebant nos . . . portenta inusitata; templa -e . . . concussa visentibus . . . horrorem . . . incussere . . ., et alia multa illo tempore contigerunt. *al.*

G *praevalente vi comprehensiva:* **1** *igitur – also:* LIBER diurn. 106 illud . . . recole dictum prophetae canentis: '*eqs.*'; his -e praelibatis consolare, . . . frater. WALAHFR. Mamm. 2,14 opes sprevit . . . regumque aequabat opimas delicias in lacte gregis; has -e solum ad montem perduxit opes. DIPL. Otton. III. 224 p. 638,11 Berizonem archipresbyterum, Albericum archidiaconum, Iohannem presbyterum . . ., hos -e predictos canonico<s> . . . nostra recepimus sub tuictione (*inde* DIPL. Heinr. II. 291 p. 356,14). BERTH. (?) annal. a. 1076 p. 283,13 primum, quod . . . ab eorum communione, qui . . . excommunicati sunt, abstinere noluit *rex Heinricus*; deinde, quod *eqs.*; nec non, quod *eqs.*; pro his -e culpis . . . illum domnus apostolicus . . . excommunicavit. **2** *breviter, quid multa? – kurz(um), mit einem Wort:* AGIUS vita Hath. 7 carnium esus, molliorum . . . indumentorum apparatus . . . sprevit; . . . carnium abstinentia, molliorum . . . indumentorum contemptus . . . arripuit . . .; -e molliora indumenta ita contempsit, ut *eqs.* RUOTG. Brun. 48 frequentant *(sc. homines)* locum sepulturę eius, . . . vitam adtendunt, doctrinam recolunt, futurum in eo . . . magnum aliquid pollicentur; -e omnes . . . sicut olim per vivum, ita nunc per mortuum ad Dei laudem . . . excitantur. VITA Heinr. IV. 8 p. 28,22 qui nuper spumeo ferebatur equo, contentus esse coepit . . . rustico iumento; qui nuper *eqs.*; -e quicquid vanitatis . . . corrupti mores intulerant, totum penuria . . . resecabat. **3** *omnino – überhaupt:* OTTO FRISING. gest. 1,55 p. 78,20 albedo singulare est, sed non est individuum; -e in naturis nullum simplex individuum esse potest. **4** *ad summam – insgesamt, alles in allem:* THIETM. chron. 7 prol. mendaces confuderat hic *(Deus)* . . . testes Heinricum regem dicentes inperialem curam non suscepturum nec -e longo tempore regnandum.

H *praevalente vi continuativa i. q. autem,* δέ *– nun:* ALDH. ad Acirc. 125 p. 173,15 exempla pedum sequentium cursim . . . propalanda censeo . . .; -e haec sunt nomina ad proceleumaticum pertinentia *eqs.* WALAHFR. Wett. 128 nunc incoepta sequar . . .; -e post reditum luxit perfectior actus *(sc. Erbaldi).* WIDUK. gest. 1,13 qui . . . finis reges secutus sit, . . . prodere non negligo; missus -e Iring *eqs.* CHRON. Salern. 45 una di-e die *eqs.* (48). 81 p. 80,1sqq. illo -e tempore super Agarenos quidam Satan preerat atque in civitate Barim -e residebat. LAMB. LEOD. Matth. I 701 -e vir quidam terrę fuit accola cinctę. *persaepe.*

I *praevalente vi adversativa:* **1** *sed, tamen – aber, jedoch:* TRANSL. Viti 6 accidit, ut quaedam mulier . . ., quae . . . caecitatem gerebat . . ., obviam procederet; pre multitudine -e (autem *var. l.*) populorum non valens . . . accedere *eqs.* RIMB. Anscar. 3 p. 23,32 ad quam vocem omnis concentus sanctorum . . . conticuit atque . . . adoravit; -e (deinde *var. l.*) speciem, a qua . . . vox formata esset, . . . non vidi. POETA SAXO 1,208 eandem *(urbem)* indigne destruxerunt *Saxones*; hanc -e rursus munivit *Carolus*. BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 300,36 hic *(Roudolfus)* . . . loco suo . . . se . . . quasi fugam simulans dimovebat; sequenti -e die, cum non . . . profecisse se persentisceret, . . . metatum pridianum . . . occupavit. *al.* **2** *contra, rursus – indessen, hingegen, wiederum:* RIMB. Anscar. 33 p. 64,8 -e, dum haec agerentur, praedictus . . . episcopus ad gentem Sueonum quendam misit presbiterum. WALTHARIUS 422 capit arte volucres nunc fallens visco, nunc fisso -e ligno. WIDUK. gest. 2,36 p. 96,6 talium . . . mores . . ., quos summa clementia mundo ad delicias . . . destinavit, nostrae non est . . . virtutis exponere . . .; ipse -e dominus rerum *(i. rex Otto)* . . . pietate erat clarus. THANGM. Bernw. 24 urbani gratia imperatoris donantur . . .; Romani -e indigne ferentes Tyberinos cum imperatore pacatos *eqs.* BERTH. (?) annal. a. 1080 p. 326,17 post . . ., quod cum Heinrico gessit, . . . bellum . . . laboraverat *Roudolfus* . . . rebellium . . . motibus . . .; Heinricus -e *eqs. al.* **3** *(quin) immo – (nein) vielmehr:* AGIUS epic. Hath. 59 nos hanc non ploremus . . ., in qua sunt una perdita tanta bona? -e de lacrimis . . . non umquam nobis credimus esse satis. 651 nec de corde meo sua *(sc. Hathumodae)* . . . recedit imago, vel cum dormito vel . . . vigilo; -e, cum vigilo, de hac . . . penso . . .; nocte mihi . . . somnia dant faciem. POETA SAXO 4,64 Gallia nec tantae fuit aut Germania cladis immunis; circa Rhenum loca -e . . . plurima . . . concussa fuerunt.

II *spectat ad relationem temporis:* **A** *strictius i. q. postremo, demum, ad ultimum – schließlich, zuletzt, am Ende, letztendlich:* **1** *in univ.:* TRAD. Patav. 11 (a. 764/90) unusquisque propriam mercedem accipiet secudum *(sic)* suum laborem -e. POETA SAXO 3,188 Sarraceni permaxima damna intulerant quedam regni confinia . . . vastantes, ducibus Francorum -e caesis cum spoliis . . . rediere. WALTHARIUS 1244 sperabam . . . de te *(sc. Haganone)*, sed -e fallor, quod . . . ipse salutatum mihimet mox obvius ires. THANGM. Bernw. 41 p. 776,11 ibi *(sc. Turonis)* . . . septimanam conversatus . . . sua . . . commissa . . . deflet; honoratus -e a rege . . . pręciosissimis . . . reliquiis . . . inde digressus . . . patriam repedabat. LAMB. LEOD. Matth. I 355 somnia vana putat *(sc. visionem) presbyter*, tum -e surgit et exit. *persaepe.* **2** *tandem – endlich:* WETT. Gall. 30 p. 274,29 tandem eum *(pontificem)* presbyter ceterique circumstantes levaverunt . . .; iam -e amicalibus membris relictis praesul . . . ecclesiam ingressus est. TRANSL. Libor. I 11 -e vir . . . longo tempore vexatus a daemonio . . . purgatus est. WALTHARIUS 251 piget exilii me -e nostri, . . . idcircoque fugam cupio celerare. CHRON. Salern. 79 p. 77,14 nos opprimit sopor, iam -e dormiamus. THANGM. Bernw. 33 Thangmarus . . . episcopos commonet, ut archiepiscopum a pertinaci animositate compescant; -e . . . mitior archipraesul efficitur. BERTH. (?) annal. a. 1076 p. 287,15 hiemps aspera et nivosa . . . usque in idus Martii . . . perduravit; ipso -e die coepit nix . . . paulatim decrescere. *al.* **B** *latius:* **1** *tum, deinde – dann, danach, darauf:* TRAD. Frising. 145 (a. 791/802) inprimis ipsi testes extiterunt, qui ante contradixerunt . . .; -e alii testes adducti sunt, qui *eqs.* WALAHFR. carm. 51,11 dulcis fertur mihi normula piscis, askonis calidi sequitur vas -e musti. CHRON. Salern. 81 p. 80,14 dum . . . princeps . . . eos *(Agarenos)* cum honore recipisset, statim per Salernitanas fines eos -e misit. 161 ab invicem pacifice sunt sequestrati *principes* suasque repedaverunt di-e fines. BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 294,3 rex -e inde *(sc. Constantia)* Turegum perveniens illic aliquantisper morabatur. *al.* **2** *iam – nunmehr:* EPIST. var. II 23 -e cognoscat benivolentia vestra, quod *eqs.* TRAD. Ratisb. 278 quidam e numero . . . nobilium . . . suum -e filium . . . ad servitium s. Emmerammi obtulit.

***denobilito,** -are. *de Christo i. q. degradare, de statu divino demovere – herabsetzen, des göttlichen Standes berauben:* GERHOH. tract. p. 70,5 sive . . . illi haeretici, qui Christum respectu patris, sive illi, qui eum respectu matris -are ausi sunt, . . . heredem occiderunt; sic enim Christus . . . non potest heres legitimus dici aeterni patris filius . . . tam ignobilis, tam expers aeternitatis.

1. *denodatio, -onis *f.* *separatio, seiunctio – Trennung, Scheidung, 'Entflechtung':* PS. GERH. CREM. sal. II 20 solutio eorum *(sc. argenti vivi et sulphuris)*: . . . dissolutio, id est -o, est, quod sumas eadem corpora calcinata et incerata et ponas in vitro *eqs.*

2. denodatio *v.* denotatio.

***denodo,** -avi, -are. **1** *resolvere, relaxare – aufbinden, -knoten, lösen:* **a** *proprie:* CAES. HEIST. mirac. I 7,14 non mihi dicere potuit magister . . ., utrum cingulum deposuerit vel caligas demiserit sive tunicam -verit *monachus.* *in imag.:* MIRAC. Donat. (MGScript. XIV p. 181,33; a. 1091/92) denuda

[Wellhausen]

(sc. frater), quod vidisti sompnium, per quod -bitur tuae invalitudinis *(sc. impeditae linguae)* vinculum. CARM. anon. 5 (SB Münch. 1873. p. 704) Musa, meam mentem ... erige, ... queat ut dissolvere nodum, quem plebs ... serit ...; nam -are (denudare *var. l.*) nequit illum nec reserare. **b** *translate i. q. abolere, cassare – auflösen, aufheben, außer Kraft setzen:* DIPL. Otton. III. 237 p. 654,46 ut omnes commutationes, precarias, libellarias, quecumque ... ipsius abbatie dampno ... facte sunt, ... ei *(abbati)* liceat dissolvere, infringere penitusque ad nichilum -are. **2** *absolvere, demere – losbinden, wegnehmen:* RUODLIEB X 85 'hec *(calcaria)*' ait *(sc. fur)* 'a sella -vi modo vestra'. *in imag. ('entbinden'):* CHART. Stir. II 244 (a. 1227) quousque nos reditus ... pro nobis obligatos ab obligationis vinculo -emus.

denomenatus *v.* denomino. **denomero** *v.* dinumero.

[denominatibus *v.* denominatio.] denominatim *v.* denomino.

denominatio (-cio), -onis *f.* *abl. pl.* -tibus: *p. 311,29.* **I** *proprie i. q. actus nominandi, nominatio, nuncupatio – (Be-)Nennung:* **A** *gener.:* **1** *nominis impositio – Namengebung:* NORB. IBURG. Benn. 1 p. 873,5 filium genuerunt *parentes*, cui ex cognationis -e Benno vocabulum esse voluerunt. **2** *enumeratio – Aufzählung:* VITA Berth. Garst. I 15 p. 244,19 sic de hac vita omnes *(sc. monachi)* exierunt, sicut ab eo *(Bertholdo)* fuerant nominibus designati; primo illi quatuor, ... deinde tres alii, uti erant in -e ordinati. **B** *gramm., rhet., log., philos., theol.:* **1** *strictius:* ALBERT. M. praedicab. 3,3 p. 48[a], 18 quod sic se habet ad subiectum, praedicatur de illo non per -em accidentalem, sed essentiali praedicatione. metaph. 9,3,3 p. 422,31 in materiis ... -o fit a materia, et non denominatur materia, sed in accidentibus *eqs. al.* GESTA Hort. Mar. 58 p. 601,7 finis siquidem melior est hiis, que sunt ad finem ...; et a fine est omnis -cio. **2** *latius:* **a** *designatio (exacta), determinatio, definitio – (exakte) Bezeichnung, Bestimmung, Spezifizierung:* ALBERT. M. bon. 18 p. 10,65 nihil denominat se secundum idem, sed secundum diversas rationes potest fieri -o. sent. 1,17,3 p. 470[a],10 idem non denominat seipsum: non enim aliquid est dictu: albedo est alba, vel etiam, ut -o fiat verbaliter, ut dicatur: albedo albatur. metaph. 4,1,5 p. 166,82 videtur ..., quod unum iungatur enti *(sc. in iunctura 'unum ens')* per -em et informationem; hoc enim videtur ex hoc, quod numerum et suppositum trahit ab ente sicut denominans a denominato et adiectivum a substantivo. *ibid. al. v. et p.303,58.* **b** *derivatio, deductio (a nomine facta) – Ableitung (von einem Nomen):* GERHOH. (?) tract. II 30 sicut ab humanus humanitas, sic ab equinus equinitas, a bovinus bovinitas; et hunc modum de omnibus rerum speciebus -o fieri potest. ALBERT. M. metaph. 5,2,5 p. 241,44 'de his' ... substantiis 'alia' per -em dicuntur, sed ipsa substantia non dicitur de aliis, in quibus esse accipiat. **c** *translatio – Übertragung:* OTTO FRISING. chron. 7 prol. p. 307,19 quilibet sapiens et bonus propria benefacta diligit ...; quod si homo id ... participatione sapientiae sapiens, participatione, immo -e bonitatis bonus facere novit, quanto magis Deus *eqs.* gest. 1,65 p. 91,13 nichil vere dici bonum potest illo solo excepto, qui non aliunde, sed ex se habens, quod est, ... verissime bonus esse dicitur ...; caetera vero ... non ex ipsius essentiae sectione, sed ex eiusdem bonitatis -e bona dicuntur. **d** *t. t. rhet. i. q.* μετωνυμία *– Umbenennung, Metonymie: v. p. 313,40.* **C** *publ. et iur.:* **1** *commendatio, propositio – Aufstellung, 'Nominierung':* DIPL. Conr. III. 251 p. 437,34 monachi conveniant ... ad electionem futuri pastoris ... celebrandum, hoc videlicet discretionis tenore, ut primus assensus, prima vox, prima -o ... constet arbitrium *(inde* DIPL. Frid. I. 9 p. 17,24. *item al.)*. GESTA Trev. cont. III 6 p. 383,34 cum ad electionem convenissent *(sc. clerici)*, ... archydiaconus dixit illam esternam -em ita promulgatam fuisse, ut *eqs.* GERH. STED. annal. p. 208,6 in ipsius *(Gerhardi)* ... persona prima ab omnibus facta est -o, et tempore condicto ... unanimis ... subsecuta est electio. FUND. Grat. Dei 3 p. 686,44 factis ... partibus ex diversarum personarum -e vota eligencium in unum congregari nequiverunt. **2** *destinatio, electio – Ernennung, Wahl:* WIBALD. epist. 235 eris *(sc. abbatissa)* nobis et soror et sponsa tanto familiarius, quanto per -em nostro oneri accessisti vicinius. CHRON. Mont. Ser. a. 1192 p. 164,21 denominatus fuit Rocherus maior prepositus a nonnullis canonicis, sed Romarus quidam ... canonicus -cioni eius ... obstitit. **3** *addictio, traditio – Zu-, Übereignung:* CAPIT. reg. Franc. 45 p. 127,8 non ut ... sub totius regni -e (dominatione vel -e *var. l.*) ... litis controversiam eis *(filiis)* relinquamus, sed trina portione totum regni corpus dividentes *eqs.* CHART. Turic. 941 p. 25,9 (a. 1255) de bonis seu possessionibus, quocumque proprietatis sive pheodi titulo seu quacumque -e alia censeantur. CHART. Westph. III 982 huiusmodi -i et infeodationi ... contradicimus nomine nostre ecclesie. *ibid. iterum.* *donatio – Schenkung:* FORM. Augiens. B 36[tit.] carta -is (*postea:* donationem) ad ecclesiam de terra aut mancipias. **4** *denuntiatio, pronuntiatio – Bekanntmachung, Mitteilung:* CHRON. reg. cont. III a. 1205 p. 220,35 (rec. II) si infra mensem post -em *(sc. excommunicationis;* denuntiationem *rec. I)* sibi factam Romam ad satisfactionem se non conferret *episcopus*, offitio ... destitueretur.

II *meton.:* **A** *gener.:* **1** *nomen, vocabulum – Name:* **a** *in univ.:* DIPL. Conr. III. 273 sunt ... hee -es prediorum: dominicalis ... curia Fustrize ..., castrum Waldeke *eqs.* **b** *cognomen – Beiname:* ALEX. MIN. apoc. 13 p. 282,1 addiderunt *angeli*: 'quam venerabilis est iste presbyter'; unde in ecclesia hanc -em accepit: Beda venerabilis presbyter. **2** *index, catalogus – Auflistung, Verzeichnis:* CHART. march. Misn. III 219 (a. 1216) nostri ... sigilli appensionem atque ydoneorum testium -em huic racionabili facto apponimus. CHART. episc. Misn. 84 cum -e testium, quorum haec sunt nomina: *eqs.* CHART. Wirt. VIII 2882 est ... hec -o agrorum: in Rorbach ager unus, ager in Diethenbuhel *eqs.* **B** *gramm., log., philos., theol.:* **1** *strictius i. q. appellatio, notio – Bezeichnung, Begriff:* HRABAN. epist. 45 per illam novam -em (*sc. trinae et unius deitatis; postea:* nuncupatione). HERM. CARINTH. essent. 2 p. 152,12 quam -em *(sc. rerum naturalium)* si quis ... denominandi modo a toto principali nomine informare conetur, ineptus est. EKKEB. SCHON. opusc. 7 p. 313,46 absurdum ... est ..., ut in eodem conveniant nomen deitatis et -o iniquitatis. CHART. Rhen. inf. II 1 p. 2,11 est ... in hac provincia super -e modii hec significatio, ut *eqs.* ALBERT. M. incarn. 36 p. 207,85 quod -es et denominativa formaliter multiplicantur secundum proprietates, a quibus sumuntur, non materialiter. ELIAS SAL. mus. 4 p. 19[b] nec intelligas, quod 'ut, re, mi, fa, sol, la' sint puncti, sed -es punctorum. *al.* **2** *latius i. q. praedicamentum – Kategorie:* URSO element. 4 p. 117,34 locatur qualitas in loco illocaliter, quia et in loco est et in loci dimensionibus (-cionibus *var. l.*) non mensuratur, sicut anima, que in corpore est illocaliter locata. **C** *publ. et iur.:* **1** *appellatio (dignitatis), titulus – (Hoheits-)Anrede, Titel:* CLEM. IV. registr. 657 p. 667,22 prohibemus ... universis ..., ne ... Conradino ut regi Sicilie scribant nec ab ipso litteras velut a rege aut sub premissis intitulatione, -e vel impressione recipiant. 685 p. 717,4 ut ... episcopus se nec archiepiscopum ... nominare presumat nec in sigillo seu alias archiepiscopalibus insigniis vel -e seu intitulatione utatur. CONST. imp. III 66 licet ... non sine causa distulerimus hactenus regiam tibi *(sc. Rudolfo)* -em ascribere (*sim.* 77 p. 65,22). **2** *constitutio – Bestimmung, Festsetzung:* CHART. Lux. II 93 p. 106,12 (a. 1215) bona ... pacifice possidebunt *(sc. heredes)* observatis omnibus et per omnia cartule precedentis conditionibus et articulis et -e monete Cathalaunensium. **3** *condicio, clausula – Bedingung, Vorbehalt(sklausel):* CHART. Lamb. Leod. 33 p. 54,6 (a. 1117) totum, quod reliquum est de ... allodio, ... dominis de sancto Lamberto ad altare affectavi hac -e: post decessum meum solventur XV solidi. CHART. Rhen. inf. I 328 monachis curtem ... sub tali tradidit *Theodericus* -e, ut *eqs.* **D** *math.:* **1** *quantitas, summa – (Zahlen-)Wert, Betrag:* HRABAN. inst. cler. 2,34 l. 10 ubi maior -o numero dierum inventur, ut est septuagesima ac sexagesima, a toto partem intellegi debere; ubi vero minor *eqs. (cf. Isid. orig. 1,37,13).* ANON. geom. I 4,27 p. 351,26 ut horum *(sc. figurarum a multis angulis procedentium)* ductio octonario semper accrescat numero ...; inter quas -es octo semper inesse nemo dubitet differentiam. MATHEM. var. Bubnov p. 268,23sqq. mi-

[Wellhausen]

nutum . . . multiplicabis . . . aut per -em unitatis, si semel repertus fuerit . . . maximus divisor in dividendis, aut per -em binarii, si bis. ANON. algor. Salem. p. 3,12 secundum numerum punctorum repetatur -o millenorum, in ultimo pluraliter, in penultimo singulariter, in reliquis adverbialiter . . .; nota: . . . milies milies mille milia. *saepius. v. et p.312,45.* **2** *pars – Teil, Einheit:* ANON. algor. Salem. p. 9,18 omnis . . . cubicus *(i. quadratus)* in IIII lateribus tot recipit ordines, quot habet radix -es; verbi gratia novenarius III recipit ordines, quia radix ipsius est ternarius. **3** *de dividendo vel summa calculandi temporaria ('Dividend', 'Zwischenquotient') in multiplicatione vel divisione (fere per abacum facta) fere i. q. numerus ducens – etwa: (Rechen-)Faktor, 'Denomination' (de re v. G. Friedlein, Zahlzeichen und das elementare Rechnen der Griechen und Römer. 1869. p. 113sqq. et H. Hankel, Zur Geschichte der Mathematik in Altertum und Mittelalter. 1874. p. 319):* ANON. minut. 3,1 monstrabo, quomodo . . . divisoris differentiae in partium -es sint referendae. GERB. epist. math. I 1,1 p. 13,10 differentiam a singulari ad decenum per integram -em dividendi multiplicabis (*item* p. 14,4). p. 17,23 per totam -em dividendi. p. 21,13 articulos, a quibus -es fiunt multiplicationis, secundabis ad digitos. HERIG. reg. 2,3 huius *(secundae divisionis)* -es fiunt a toto (3,10. MATHEM. var. Bubnov p. 286, 34. *al.*). 2,21 p. 220,14 de -e, quae est a partibus (3,8. MATHEM. var. Bubnov p. 282,27. *al.*). MATHEM. var. Bubnov p. 285,12 qua virtute modicitas . . . divisoris summam dividendi in paucitatem contrahit -is. ANON. algor. Salem. p. 9,31 omnis numerus solidus et quadratus *(i. cubicus)* . . . tribus excrescit -tibus. *persaepe. v. et p.314,30. divisor – Divisor:* HROTSV. Sap. 3,19 in illo *(numero)* . . . omnes eius partes nomine et quantitate sunt pariter pares, in isto autem, si -o fuerit par, quantitas impar, si quantitas par, -o impar *(ex Boeth. arithm. 1,10). ibid. al.*

denominativus, -a, -um. **1** *adi.:* **a** *gener.:* **α** *nominatus, vocatus – benannt:* BENZO ad Heinr. IV. 5,11 p. 488,2 sicut prescivit *Salvator* de costa viri formam coniunctivam, ita previdit domnam Adeleidam de nomine eius -am. **β** *nomine indicatus – namentlich erwähnt:* LEX Raet. Cur. 26,11,3 qui in suum testamentum hominem heredem scribit et ipsum hominem rogat, ut alicum -um (nominativum *Ab a. corr.*) suum servum ingenuum faciat. **b** *gramm., log., philos., theol.:* **α** *designativus, definitivus – bestimmend, spezifizierend:* ALBERT. M. bon. 101 p. 67,20 cum dicitur virtus bona, aut est praedicatio -a aut est substantialis. **β** *(a nomine) derivatus, deductus – durch Ableitung (von einem Nomen) gewonnen, (von einem Nomen) abgeleitet:* ALBERT. M. bon. 483 p. 252,79 intelligentia non accipitur hic ut nomen -um *(ed.,* mathematicum *codd.)* per abstractionem dictum ab intellectu, sed dicitur in comparatione ad memoriam et providentiam. **γ** *translatus – übertragen:* ALBERT. M. sent. 1,17,1 p. 463^{b},29 si non est aliquis habitus, quo sanctus est *homo* et bonus, ergo Deus est -a bonitas et sanctitas istius, quod absurdum est. **2** *subst. neutr.:* **a** *gener. i. q. nomen, vocabulum – Name:* MIRAC. Donat. (MGScript. XIV p. 177,48; a. 1091/92) hii *(sc. incolae pagi Menapia nominati)* . . . commune -um pagi propriis a principio in Caletos et Batavos subdivisere vocabulis. ROD. CAMER. Lietb. 11 quoniam reverenda dies superveniebat ea, quae parasceues -um accepit, suorum sententiam procerum . . . imperator consulere distulit. **b** *gramm. et philos.:* **α** *vox designativa, definitiva – bestimmendes, spezifizierendes Wort:* ALBERT. M. metaph. 4,1,5 p. 166,85 omne . . . -um formam quandam aliam ponit super denominatum; unum ergo dicit aliquam formam enti additam, cum dicitur 'unum ens'. *ibid. al.* **β** *vox (a nomine) derivata, deducta – (von einem Nomen) abgeleitetes Wort, Ableitung:* LIBRI Karol. 1,2 p. 116,12 secundum -orum regulam, ut a veritate verax, a iustitia iustus, a pietate pius . . ., ita *eqs.* GODESC. SAXO gramm. 2 p. 459,12 licet omnia -a communis sint generis, si tertiae fuerint declinationis ut 'virilis' vel 'muliebris habitus locutio', ita *eqs.* GUNTH. PAR. orat. 5,1 p. 143^{C} nomen aeternus . . . et eius -um aeternitas *eqs.* ALBERT. M. praedicam. 1,4 p. 157^{b},24 -a dicuntur, quaecumque ab aliquo principali solo casu differentia secundum nomen ad casum inflexum habent appellationem, ut a grammatica . . . dicitur grammaticus. eth. II 6,3,3 p. 450^{b},13 idem est synesis et eusynesia, quod probatur in -o; dicimus enim idem esse synetos et eusynetos. *saepe. v. et p.310,40.*

adv. **denominative.** **1** *gener. i. q. nominatim – namentlich, mit Namen:* CHART. Mog. A I 524 (a. 1124) vestris . . . ecclesiis et capellis . . . omnem . . . libertatem concedimus, sicut -e subiecimus: ecclesiam in Cosla, sua tres capellas, scilicet Chonchis, Glene, Peflembach *eqs.* **2** *gramm., rhet., log., philos., theol.:* **a** *modo designativo, definitivo – auf bestimmende, spezifizierende Weise:* ALBERT. M. sent. 4,16,16 p. 578^{b},15 quia accusatio non est sacramentum proprie, sed actus eius, ideo non est qualitas essentialis sacramenti nisi informative et -e. metaph. 5,2,7 p. 245,40 differentia sunt quasi -e et concretive dicta. *ibid. al. v. et vol. II. p. 1214,2.* **b** *modo derivativo, translativo – auf abgeleitete, übertragene Weise:* OTTO FRISING. gest. 1,65 p. 92,22 (cod. A) simpliciter et per se summum bonum, bonum -e nativum. ALBERT. M. sent. 3,6, 1 p. 119^{a},45 homo non debet praedicari de Deo nisi -e vel per inesse. phys. 1,2,2 p. 19,53 'omnia' -e (*p. 185^{a},32* καθ' ὑποκειμένου) 'de' subiecto 'dicuntur' et in 'substantia' sunt. metaph. 9,3,3 p. 422,15 'si . . . aliquid est' materiale principium, 'quod' per resolutionem 'non dicitur' -e ab 'alio' materiali aliquo. *ibid. al. per derivationem (a nomine factam) – durch Ableitung (von einem Nomen):* ANON. geom. I 3,17 est . . . aliud aestimandae altitudinis orthogonium, quod ab inventore -e nuncupatur Pythagoricum. OTTO FRISING. gest. 1,55 p. 77,19 personam . . . a personalitate quasi -e sumptam voco. ALBERT. M. praedicab. 3,1 p. 44^{a},21 non praedicatur nomine et ratione principium generationis de collectione multorum, qui descenderunt de ipso, nisi -e; dicuntur enim Romani vel Romulei, non Romuli. princ. 2,2 p. 321^{b},29 agens ab actione -e dicitur et praedicatur et est praedicatio accidentis de subiecto. *ibid. al.* **c** *modo improprio – auf uneigentliche Weise:* OTTO FRISING. gest. 1,5 p. 19,31 cum dico artificem humanum et opus humanum, non aliam et aliam predico humanitatem, sed hoc, quod de artifice substantive, de opere predico -e; velut cum dico: 'Socrates ridet, pratum ridet' *eqs.* (*postea:* inproprie vel transumptive). *t. t. rhet. i. q. metonymice – metonymisch:* ALBERT. M. summ. theol. I 20,80,2,3,2 p. 879^{a},13 cum . . . dicitur 'malum', -e ponitur subiectum mali, quod ordinabile est in bonum; cum autem dicitur 'malitia' *eqs.* **3** *math. i. q. quantitate – dem (Zahlen-)Wert nach:* MATHEM. var. Bubnov p. 267,16 decenum per decenum, centenum per centenum . . . si dividas, secundum denominationem eorum singulares singularibus subtrahes, id est, -e secundum singularitatem minores, id est divisores, de maioribus, id est de dividendis, . . . auferes.

denomino (din-), -avi, -atum, -are. *script.* -men(o): *p.313,3. pendet* in *c. acc.: p.313,58. partic. usu subst.: praes.: p.309, 41. perf.: p.309,41.311,62.313,5.21.63. al.*

1 *gener. i. q. nominare, nuncupare, appellare – nennen, bezeichnen (als), benennen (medial. i. q. dici – heißen):* **a** *in univ.:* FORTOLF. rhythmimach. 106 'diatessaron, diapente, diapason', ⌞quae a 'numeris' -antur⌟ (ab antecedentis numeri nominibus nuncupantur *Boeth. arithm. 1,1 p. 11,13*). OTTO FRISING. gest. 1,5 p. 19,24 a cuius *(opificis)* invariabilitate ipsi *(angeli)* invariabiles -antur. ALLEG. sapient. 26 p. 477^{a},35 tritura prima, -verunt *medici* eam plumbum; sed quando egreditur nigredo eius cum decoctione, -verunt eam argentum *eqs.* ANON. IV mus. 2 p. 41,30 istae duae ligatae . . . perfectionem suam denotant; quare debent -ari duae ligatae perfectae. 4,1 p. 63,15 proportionum principium dicitur unisonus; duodecim sequentes -antur sic: tonus, semitonium *eqs. al.* **b** *(nomine) indicare – (namentlich) angeben, namhaft machen:* VITA Goar. 7 p. 418,4 faciat nobis cognitum, qui fuit pater ipsius infantuli, vel matrem eius -et (nominet *var. l.*). p. 418,24 te, infans, . . . coniuro, ut genitorem tuum per nomen -is (-es *var. l.*). LEX Sal. Pipp. (rec. E) 80 -are (denomerare *rec. D*) debent *testes* eum, qui fortunam suam in lesum iavtavit. AMALAR. off. 2,6,1 notandum est eos ordines, qui potissimum necessarii sunt in ecclesia, apostolum Paulum -asse et eorum mores depinxisse. VITA Conr. Const. 11 Oudalrici quasi divinum praesagium a cunctis

[Wellhausen]

tanta unanimitate praestolatur, ut, quem ille -ret voce, . . . ab omnibus pastor eligeretur. **c** *(com)memorare – erwähnen, anführen:* DIPL. Merov. I 49 p. 45,18 ut de novo -enatus *(sc. Amalgarius)* . . . hoc dibirit coniurare, quod *eqs.* FORM. Marculfi 1,38 ut de quinque -tus (-tis *var. l.*) idem ille . . . debeat coniurare, quod *eqs.* CHART. Fuld. B 39 transscriptum ad ipsa loca sancta s u p e r i u s -ta (TRAD. Weiss. 246 p. 237,25. DIPL. Ludow. Germ. 69 p. 98,16. *al.*). COD. Lauresh. 963 quantum in ipsis marcis di-tis visus fui habere. DIPL. Karlom. (II.) 24 p. 321,27 predicto . . . episcopo . . . predictam abbatiam . . . et prefatam cortem . . . infra -tam civitatem . . . concedimus. PASS. Trudp. 5 locum iam -tum piis incipiens laboribus excolere *eqs.* ACTA reg. Burgund. 91[B] ante . . . principes iam di-tis. *saepe.* *c. sensu enumerandi:* CHART. Sangall. A 12 p. 14,38 (a. 745) hoc est in l o c a di-ta in villa, qui dicitur Illinauviae, et in alio loco . . . et in tertio loco . . ., haec loca supernominata . . . trado (FORM. Augiens. B 2. DIPL. Karoli III. 108). COD. Lauresh. 13 l. 15 cum omni supellectili, quicquid dici aut -ari potest (*item* 505 l. 21). DIPL. Ludow. Germ. 90 p. 130,5. CHART. Rhen. med. I 110 p. 115,33 mancipia . . . trado . . ., quorum hęc sunt nomina: . . .; hęc omnia -ta . . . transfundo. DIPL. Ludow. Germ. 167 omnia superius di-ta nostris confirmamus edictis. *al.* **2** *gramm., rhet., log., philos., theol.:* **a** *indicare – angeben:* CONR. MUR. summ. p. 77,7 destino et mitto et omnia verba transitiva, si post se recipiunt accusativum rationalem rem -antem (*postea:* denotet), alium accusativum semper regunt cum prepositione. **b** *designare, determinare, definire – bestimmen, spezifizieren:* ALBERT. M. phys. 5,1,1 p. 403,48 id, ex quo est motus, in motu abicitur et ideo motum nec informat nec -at *eqs. ibid. al. v. et p.303,59.309,31. 34 36. 41. 310,35. 311,62.* **c** *derivare, deducere – ab-, herleiten:* BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 297,8 sicut . . . lex a legendo, sacerdos a sacro, dux a ducatu . . ., ita rex a regendo proprie dici vel -ari comprobatur. HEINR. AUGUST. planct. 1098 'is' ut ab Hebreo venit 'issa' viroque virago, Christus item sponsae nomen -at a se. ALBERT. M. veget. 6,324 constat, quod a Cipro insula -atur *cypros*. metaph. 9,3,3 p. 422,19 si 'aeris' materia sit 'ignis', dicimus -ando aerem esse 'igneum' *eqs.* **d** *absol. i. q. metonymice loqui – metonymisch sprechen:* CONR. MUR. summ. p. 95,258 denominatio *(in margine)*: qui -at, annexa rem nominat a re atque rei nomen imponit finitima re. **3** *publ. et iur.:* **a** *commendare, proponere – vorschlagen, aufstellen, 'nominieren':* VITA Rimb. 10 p. 88,31 quod ipse *(Ansgarius)* talem ad successionem personam -ret, quae *eqs.* DIPL. Conr. III. 244 p. 425,31 quidam ministeriales . . . ecclesię tumultu facto . . . coegerunt quosdam de . . . clero -are et quodammodo eligere Frithericum prepositum. CHART. Salisb. II 619 p. 115, 8sqq. (epist. papae) ut episcopo . . . defuncto . . . archiepiscopus . . . tres personas . . . canonicis . . . -are procuret . . . et . . . is ex -tis personis . . . in episcopum eligatur, in quem omnes . . . consensissent. *v. et p.310,1.* **b** *destinare, eligere – ernennen, (aus)wählen:* **α** *in univ.:* CAPIT. reg. Franc. 187 socii -andi sunt et tunc, qualis debeat esse legatio, iniungenda est. CHART. Heinr. Leon. 12 p. 21,22 testes . . . sunt: . . . quatuor etiam, qui -ti sunt legati esse provincie. BURCH. URSB. chron. p. 40,6 facta . . . est pactio inter electores, ut neutra pars suum publice -ret aut intronizaret, donec *eqs.* p. 79,30 Bertholdus dux Zaringie tunc -tus fuit in regem. **β** *spectat ad testes:* LEX Alam. 6,1 (rec. B) tunc debet homo, qui causam requirit, tres electos -are. LEX Baiuv. 16,16 quae *(pacta vel placita)* per scripturam quacumque facta sunt vel per testes -tos (nominatos, -antur, -andos *var. l.*) tres vel amplius. CHART. Babenb. 237 p. 59,33 hicmet *(sc. incusatus)* quinta manu ex XX a iudice -tis iuramento . . . interposito se expurget. p. 60,6 iudex -et sibi *(sc. incusato)* X homines sue professionis et X alios viros honestos. *al. cf. p.314, 32sqq.* **c** *constituere – bestimmen, festsetzen:* **α** *in univ.:* LIBER hist. Franc. 12 p. 256[a],18 ut locum ei *(Chlodoveo regi)* prepares *(sc. Gundobadus)*, -ato, ubi vis, quando *eqs.* LEX Sal. Pipp. (rec. E) 85,2 de debitum talem -tum secundum legem Salicam. WALAHFR. Gall. 1,24 totius Alamanniae presbyteros . . . generaliter d i e -ta . . . convenire praecepit *dux* (exord. 29 p. 513,20. BALDER. Alber. 10 p. 249,1 [epist.]). DIPL. Loth. I. 133 p. 298,6 per quod *(praeceptum)* . . . portionem . . . silvae per loca -ta et terminos ac fines designatos . . . possideat *abbas*. p. 298,8 extra fines determinatos (-tas *var. l.*; *inde* DIPL. Loth. II. 30 p. 434,30). CHART. Rhen. inf. IV 617 hoc statuentes *(sc. abbas)* et diligentissime -antes, ut *eqs. al.* *indicere – ansetzen:* FLOD. annal. a. 945 p. 97,8 quatinus . . . praesul -to placito ad reddendam rationem . . . accedat. **β** *circumscribere, comprehendere – begrenzen, umschließen:* ACTA reg. Burgund. 32 (a. 950) abet *Arlulfus* his terminibus di-tos *(sc. curtem cum appendiciis)*: de uno latus usque in loco, que *eqs.* **d** *delegare, tradere – zu-, übereignen:* CHART. Eberb. 243 (a. 1218) Rudegerus . . . -vit vineam . . . ecclesie Eberbacensi et resignavit eam . . . in manus prioris. **4** *math.:* **a** *efficere, explere – ergeben, erfüllen:* GERB. (?) astrolab. 9 quibus *(intervallis)* quinis data sena tricenarium -ant (denunciant *var. l.*) et sic per ordinem progredientia zodiaci adimplent numerum. **b** *trahere – gewinnen:* FRANCO LEOD. circ. 6,249 ordinavimus lineas naturalium tetragonorum a pari numero reiectis imparibus eo, quod medietates non habeant ex integro numero -tas. **c** *multiplicare, ducere – multiplizieren:* HERIG. reg. 2,10 ubi . . . triplicatur denarius . . ., dividendi -etur tertia *(pars)*, ubi quadruplicatur, quarta et ulterius ad hunc modum. HERM. AUGIENS. rhythmimach. 4 ut constituantur ex altera 'parte' tabulae, quae *(species)* '-antur e x p a r i', ex altera, quae 'ex impari' (27. ASILO rhythmimach. 9; *cf. Boeth. arithm. 1,9sqq.*). MATHEM. var. Bubnov p. 253,10 si . . . multiplicare volueris quemlibet numerum singularem . . . per quemvis decenum . . ., primo . . . decenum multiplicatorem quasi singularem -bis. p. 268,4 sicut . . ., quod ab uno excrescit in divisione, per summam integram -atur, sic divisores per denominationem totius dividendi multiplicabuntur. *al.*

subst. **denominatus,** -i *m.* *de teste (a iudice electo) i. q. sacramentalis – Eideshelfer, 'Genannter' (de re v. Dt. Rechtswb. IV. p. 208sq.):* LEX Alam. 6,1 (rec. B) ex -is (*antea:* sacramentalem) tribus licentiam habet excusator reicere duos. CHART. select. Keutgen 159,2 (a. 1207) si . . . aliqua pacis forma statuta fuerit . . ., reus tercia manu -orum se expurgabit. CHART. Babenb. 237 p. 58,20 ut defensio proprii corporis . . . probetur . . . pro vulnerato . . . cum -is, id est cum XX personis honestis, quas iudex accusato denominabit. p. 60,8 si -os habere non poterit *incusatus*, expurget se cum iudicio aque. CHART. select. Keutgen 160,2 is, qui reus putatur, tercia manu se purgabit, inter quos sint duo, qui dicuntur -i. *cf. p.313,58sqq.*

adv. **denominatim.** **1** *nominatim – namentlich, mit Namen:* HARIULF. chron. 4,24 p. 244,15 quarum . . . ecclesiarum vel mansionum, ut cunctis manifestetur cognitio, dignum duximus in praesenti -m (-itatim *ed., vix recte*) manifestare scripto; haec est: *eqs.* **2** *definite – ausdrücklich:* ALBERT. M. eth. II 6,1,5 p. 401[b],31 in ratione iusti -m non determinat *mens* operabile, nisi secundum quod *eqs.*

[denomitatim *v.* denomino.]

denon- *v.* denun-. **denor** *v.* tenor.

denormo, -are. **1** *proprie i. q. a norma amovere, enormem reddere – aus dem Lot bringen, von der Senkrechten abweichen lassen:* ANNALISTA SAXO a. 1044 p. 687,3 muro eius *(monasterii)* nunc alicubi cadente, nunc casum minante, nunc columpnarum aliqua orthogonalem sui erectionem -ante (*ex* FUND. Hild. 5 [denominante *var. l.*]). **2** *translate i. q. deformare, dedecorare – verunstalten, entstellen:* AMARC. serm. 1,154 que te *(sc. pontificem)* detrusit in artum sors tam dira locum . . ., roseos ubi stulti aut niveos viciant tunicis nigrantibus artus -antque caput ferro?

denosco *v.* dinosco.

denotatio, -onis *f.* *script.:* -oda-: *l.71.* -cio: GLOSS. I 584,20 St.-S.

I *proprie:* **A** *gener.:* **1** *strictius:* **a** *reprehensio, vituperatio – Tadel, Schelte:* HERM. SANGALL. Wibor. prol. p. 110,26 numquam in animum duxi quid tale aggredi, . . . ne putarer meo studio mihi ad favorem patrum negligentiam velle denotare; haec -o duobus modis evenire solet, cum *eqs.* GLOSS. I 566,47 St.-S. -datio (-o *var. l.*) scelta. **b** *damnatio – Verdammung:* GERHOH. tract. p. 45,23 spinas . . . de maledicta terra

[Wellhausen]

pullulantes in -e fornicatorum et irregularium exstirpare conati sumus. **2** *latius i. q. descriptio, enarratio – Beschreibung, Darstellung:* BOVO SITH. Bert. praef. p. 525,35 quatinus, sicut tuae *(sc. archiepiscopi)* ... auctoritatis praesentia eadem sacra elevatio magnifica habetur, sic eiusdem -o eodem astipulatore ... corroboretur. p. 525,47 quo *(mandato)* elevationem ... Bertini iubes pauperis stili nostri ordiri -e. HIST. Walc. 70 ne ... criminemur, quod supervacua huius viri descriptio fiat, constat admodum fore necessarium presentis rei -o. **B** *publ. et iur.:* **1** *accusatio – Beschuldigung, Anklage:* CONC. Karol. B II 24[A] p. 234,13 Ebo ... quaedam minus caute pro sui ... ereptione in imperatoris iustificatione et in sua -e pronuntiavit. **2** *demonstratio, exhibitio – das Vorzeigen, Vorweisen:* CONC. Karol. B II 29[A] p. 328,27 harum ... auctoritatum -e publica precognita serie reique veritate in ... conventu recitata *eqs.* **3** *signatio – Zeichnung:* DIPL. Heinr. IV. 262[a] p. 336,9 quod ut firmius credatur ..., manu proprię -is roborantes sigillo nostro inferius precepimus insigniri. **4** *traditio, delegatio – Übergabe, -eignung:* TRAD. Ensd. 84 (c. 1150) predium ... contulit huic ecclesie legitima -e Margart soror inclusa apud nos.

II *meton.:* **A** *gener.:* **1** *strictius de nota:* **a** *suspicio, crimen – Verdacht, Vorwurf:* HERM. IUD. conv. 8 p. 95,25 Iudei ... suspicati sunt criminale me aliquod ... admisisse flagitium simul et prefati ... Iudei accusatione fomitem eis huiuscemodi -is ministrante. **b** *macula, probrum – Makel, Schande:* RADBERT. Matth. 6,426 Petrus ... in exordio, Iudas vero Scariothis in fine ponitur, cui elogium -is iure semper adscribitur, ut ... culpa pateat ex hoc. **2** *latius i. q. conscriptio, scriptum – Aufzeichnung, Niederschrift:* **a** *in univ.:* HRABAN. carm. 41[tit.] -o dedicationis ecclesiae sancti Salvatoris constructae in monasterio Fuldae. HILDEG. Far. 103 (MGMer. V p. 195,1) hoc ... miraculum ... in -bus vitae beati Chilleni nostrae notitiae assumpsimus. **b** *c. colore quodam:* **α** *index, catalogus – Auflistung, Verzeichnis:* CHART. archiep. Magd. 315[a] p. 400, 11 (a. 1166) cartham hanc inde cum -e sanctarum reliquiarum conscriptam sigilli nostri impressione insigniri fecimus. TRANSL. Alex. Hall. (MGScript. XXX p. 956,14[tit.]) ex tractatu, qui intitulatur '-o reliquiarum, quas primus Otto imperator ... de Italia Magdeborch transmisit'. CATAL. biblioth. A I 72 p. 395,38 -o librorum, quos frater Rodolfus ... scripsit apud sanctum Urbanum. **β** *exemplar – Abschrift:* GREG. CAT. chron. I p. 277,16 -o cartarum autenticarum, quas in suo ordine iccirco minime posuimus, quia tunc in promptu non habebamus. **B** *publ. et iur. i. q. documentum, charta – Schriftstück, Urkunde:* CHART. episc. Halb. 357 (a. 1194) ut ... hec -o rata et inconvulsa ... permaneat, ... banno nostro confirmavimus et hanc paginam testimonialem sigilli nostri inpressione signavimus.

***denotator,** -oris *m. reprehensor, vituperator – einer der tadelt, zurechtweist:* CONC. Karol. B II 37[G],8 p. 559,21 Dominus in evangelio *(sc. decrevit)* peccantem semel secreto corripere, secundo cum testibus, ut, si quando incorrectus apud ecclesiam fuerit denotandus, -r non criminator, sed correptor esse videatur.

1. denoto (din-), -avi, -atum, -are. *script.* -od(o): *p.316,72. struct. c. gen. (abl.: p.317,21) criminis: p.317,29.31.*

I *gener.:* **A** *strictius i. q. notare, notabilem reddere – kennzeichnen, kenntlich machen (accedente abl. fere i. q. afficere – etwa: behaften):* **1** *in univ. (fere in malam partem; in neutram partem: l.69):* IULIAN. TOLET. Wamb. 5 Galliarum terra, altrix perfidiae, infami -atur e l o g i o (REGINO chron. a. 865 p. 83,7 stultitiae e. -andi). LEG. Wisig. 6,5,12 p. 275,11 si ... servum suum ... extra culpam occidere quicumque presumserit, ... perenni infamio -tus testificari ei ultra non liceat. CAPIT. reg. Franc. 138,17 statutum est ... de presbyteris, qui feminas secum ... habitare permittunt et propter hoc malae opinionis suspicione -antur, ut *eqs.* OTTO FRISING. chron. 8, 18 p. 417,7 quidam simpliciores sepulchrum Domini ... visitantes ... tamquam loca sibi ... -antes lapillos seu aliam metam collocant. *obitu suo notabilem facere – durch seinen Tod denkwürdig machen:* ANNAL. Hild. a. 1038 p. 43,13 Herimannus, Alaemanniae dux, subita infirmitate preventus, bonis flebilis omnibus XVI. Kal. Iulii -vit. **2** *c. colore quodam:* **a** *definire – charakterisieren:* BURCH. URSB. chron. p. 45,3 cuncta siquidem plene describere opus faceret immensum; annos igitur -emus. p. 69,26 hunc annum quidam versificator -vit tali versu: *eqs. ibid. al.* **b** *designare, determinare – bestimmen, festlegen:* LAND. MEDIOL. hist. 1,1 p. 38,6 quomodo ... cantus, missas ... et cetera divino cultu congrua ... praeordinaret sive primus cantus -ret seu ante ordines ... ad officii gradus ordinaret *Ambrosius.* **c** *iudicare – bewerten, beurteilen:* RUP. TUIT. inc. 11 p. 452,32 conditores civitatum terrenarum male in scripturis sanctis ... -ari tanquam architectos sive municipes adverse civitatis. **d** *reprehendere, vituperare – tadeln, anprangern:* CONC. Karol. A 50[D],49 in quo facto et religio christiana fuscatur et sacerdotalis ordo confunditur, immo avaritia sacerdotum a subditis -atur. *v. et p.314,69.* **e** *nominare, nuncupare – bezeichnen (als), (be)nennen:* DIPL. Otton. I. 170 ut ... precepto confirmaremus quędam loca his -ta nominibus: Uuiniheringa, Antesena *eqs.* PS. ODO CLUN. dial. 17 p. 262[b] cuius *(septimi modi)* acutissima *(sc. vox)* est decima quarta g., quae cum fine eodem charactere -atur. CHART. archiep. Magd. 262 his, qui Christi pauperes possunt -ari, paterna solicitudine ... debemus obviare. **f** *indicare, exprimere – angeben, ausdrücken:* EPITAPH. var. II 84,1 robora Burchardus ex nomine -at artis, et, quod nomen habet, maxima facta probant. ARIBO mus. p. 66,19 quae *(neuma)* longitudinem ... cum subiecta virgula -at. HERM. CARINTH. essent. 1 p. 120,13 figuris singula nature sue congruis insignivit *(sc. rerum auctor)* deditque nomina nunc utrumque, nunc alterutrum -antia. ANON. IV mus. 2 p. 41,30 duae ligatae *(sc. notae)* ..., prout sunt ascendentes ..., perfectionem suam -ant *(sim.* p. 42,4. *al.).* CONR. MUR. summ. p. 78,8 si ... vis devitare prepositionem et -are personam, ponas genitivum *eqs. al.* **g** *significare – verkörpern, symbolisieren:* HEINR. AUGUST. planct. 519 spiritus explet Adam nostrum, caro -at Evam. **g** *praedicare, ante oculos ponere – verkünden, vor Augen stellen:* VITA Emm. 28 quamvis dicentium verba sileant, praetereuntibus loca eadem -ant (praedicant ARBEO Emm.), quia ... exprimunt suspiria viatorum, ut caveant, ne *eqs.* **h** *patefacere, manifestare – offenbaren, zu erkennen geben (medial. i. q. sentiri – sich bemerkbar machen):* IULIAN. TOLET. iudic. 1 perfidorum -ta transgressio ideo debetur acrius percuti, quo inlicitis videtur ausibus perpetrari. CONSTANT. AFRIC. eleph. 2,6 he *(sc. siccitas et asperitas et macies)* maxime -antur in pectore. 2,24 si ... colera rubea cum colera nigra commixta fuerit, asperitas hoc -at pectoris. **i** *(unctione) consecrare – (durch Salbung) weihen:* RANGER. carm. 854 caput et barbam -at *David* et tunicam et constare docet ritum hunc per tempora cuncta (*spectat ad Vulg. psalm. 132,2; cf.* ORD. Rom. 35,68). **B** *latius:* **1** *(com)memorare – erwähnen, anführen:* **a** *in univ.:* ARBEO Corb. 13 sic ... peractum est, ut de poenis depositus -tus Adalpertus non tantum vivus, sed etiam inlesus inventus est. 15 p. 203,14 munera multa ei -tus dux largitus est. TRAD. Frising. 64 duorum minime patrimoniorum loca -vimus, quorum alter *eqs.* 97[b] ad episcopatum s u p r a -tum (TRAD. Ratisb. 17 p. 20,15). *fort. add.:* TRAD. Frising. 14[b] (a. 759) convenientia Cauuonis cum donato (*ed.*, donoto *A* [*?pro* -to]) episcopo Ioseph de artifice malleatoris nostro Aleto, ut *eqs.* **b** *enumerare – aufzählen:* TRAD. Ratisb. 13 p. 12,14 (a. 814) cum omnibus rebus, que in ipsa carta traditionis -tae sunt. DIPL. Heinr. II. 424 cum ... quęsitis et inquirendis omnibusque, quę dictis -ari possunt aut scriptis. CHART. archiep. Magd. 248 p. 313,17 hanc ... paginam conscribere et in ea mansos omnes datos seu receptos -are ... necessarium duximus. CHART. Heinr. Leon. 98 p. 149,25 huius rei testes infra sunt -ti: *eqs.* **2** *conscribere – aufzeichnen, niederschreiben:* **a** *in univ.:* RUD. FULD. mirac. 12 p. 337,55 pauca miracula, quae ab his, qui ... ea se vidisse testati sunt, ad meam notitiam litteris -ta, breviter intimare curavi. **b** *describere, enarrare – beschreiben, darlegen, ausführen:* IULIAN. TOLET. iudic. 7 ut ... lugubrem eorum *(seditiosorum)* memoriam his titulis -tam (-ta, devotatam *var. l.*) sequutura saecula imitari refugiant. ARBEO Corb. prol. quod tanti patris exscriberem originem pariterque vitae -rem *(m. al. corr.* -darem

[Wellhausen]

1) virtutes. HRABAN. epist. 33 p. 466,30 in quo *(cantico)* Iudaicae perfidiae expulsio -atur et electio ecclesiae de gentibus demonstratur. ANON. IV mus. 2 p. 55,17 prout in primo capitulo plenius -atur (demonstratur *var. l.*). *imagine monstrare – bildlich darstellen:* IOH. GARL. introd. mus. 184 ditonus cum dyapente est species coniuncta de VII vocibus et V tonis cum uno semitonio, sicut ˻patet in figura˼ (inferius -atur *var. l.; item* 185). **3** *animadvertere, inspicere – wahrnehmen, mustern:* GESTA Ern. duc. I 4,214 cum . . . -asset *imperator* eum *(ducem)* in facie et eum cognovisset, mox caput demisit, et demutata est facies eius.

II *publ. et iur.:* **A** *demonstrare – aufzeigen:* TRAD. Frising. 1472 p. 324,13 (a. 1078/80) servi iuramento constricti . . . terminationem peragrantes et, ut hic scripsimus, -antes demonstraverunt. p. 324,20 ęcclesię servi -antes peragrati sunt veterem terminationem silve et montium ad Sliersie . . . pertinentem. **B** *deferre, denuntiare – anzeigen:* CAPIT. reg. Franc. 254,2 si quis quemcumque . . . contra hanc pactam sinceritatem aliquid moliri manifeste cognoverit, si eum converti nequiverit, aperte prodat atque -et. **C** *arguere, accusare – bezichtigen, beschuldigen, anklagen:* LEG. Wisig. 12,2,11 quod si -tum c r i m i n e reum principalis pietas reservaberit viviturum *eqs.* (9,2, 9 p. 375,26 di-tus. VITA Heinr. IV. 8 p. 29,11). 2,4,7 p. 100,37 ubi *(sc. in legitimo textu)* ipse, qui defunctus est, aut reum se criminis esse agnoscens suscripsit aut iusto equitatis iudicio publice -tus apparuit. HINCM. epist. 198 p. 207,16 in his, de quibus me apud auctoritatem vestram audio -ari *eqs.* RATHER. fragm. 1 (DtArch. 46. 1990. p. 59) quamvis . . . presumptionis penes vos *(sc. principem)* et temeritatis -tus sim. ANNAL. Hild. a. 1113 p. 63,1 Reynhardus episcopus . . . et Wicbertus infidelitatis apud imperatorem secundo -antur. *al.* **D** *referre, inscribere – verzeichnen, eintragen, 'notieren':* CHART. civ. Spir. 28 p. 30,28 (a. 1212) Iohannes . . ., qui . . . in tabula civitatis fuerat intitulatus, . . . ab intitulacione eadem est depositus, et conventus . . . in eodem titulo est -tus. **E** *firmare, testari – (schriftlich) fixieren, 'verbriefen':* ARBEO Corb. 9 cum suo diligentissime -to Galliis privilegio reversus est. TRAD. Frising. 64 -are ego Heres episcopus decrevimus, quod Sigo presbiter patrimonium suum . . . tradebat. TRAD. Teg. 347 ne quis iusticiam eorum *(denariorum)* infringere valeat, scriptis -vimus. CHART. episc. Halb. 806 l. 4 quoniam . . . res . . . plerumque oblivionis sompno sopiuntur . . ., que nec sigillo aliquo vel scripto -ta sunt. **F** *signare – zeichnen:* DIPL. Heinr. II. 338 p. 721,17 hoc pręceptum . . . manu propria confirmantes sigillo nostrę cognitionis et imperii inferius iussimus -ari. CHART. Traiect. 347 p. 318,29 hanc paginam conscribi et sigillo nostro -ari in testimonium huius rei gestę precipimus. CHART. ord. Teut. 3 p. 5,3 presenti pagina subscriptis testibus sigillique mei plumbei subpressione -ta. *ibid. al.* *subscribere – unterzeichnen, -schreiben:* DIPL. Arnulfi 191 (spur. s. X.ex.) manu propria subtus eam *(nostrae liberalitatis auctoritatem)* -vimus et anulo nostro mandavimus sigillari. **G** *constituere – bestimmen, festsetzen:* LEG. Wisig. 2,5,10 ut, cum talis scriptura fuerit in ipsius *(iudicis)* iudicio prolata, non ex toto habeatur invalida, sed hoc ˻suo iudicio -etur˼ (sui iudicii conscriptione notetur *var. l.*), ita ut *eqs.* *circumscribere, comprehendere – begrenzen, umschließen:* CHART. civ. Magd. 84 p. 42,17 (a. 1225) hanc . . . curiam expressis hiis terminis -tam . . . fratribus in proprietatem dedimus.

2. denoto *v.* denato.

? ***denotus,** -a, -um. (de *et* notus) *(per)notus, infamis – (wohl)bekannt, berüchtigt:* PETR. CAS. chron. 4,114 p. 587, 34 iure cum adolescente isto pro Casinensi ecclesia disputanti esset congrediendum, nisi de scismate et heresi ipse et Casinensis congregatio -a (denotata *Petr. Diac. altercatio*) fuisset *(ni spectat ad l.20sqq.).*

***denoverco,** -are. *novercari, invidere – stiefmütterlich behandeln, abhold sein:* IOH. TULB. gest. 2 (MGScript. XXXI p. 678,12; s. XIII.1) perpendens . . . rex Egypti, quod fortuna -ret eis *(Saracenis)* et Deus pro nobis *(sc. christianis)* pugnaret, cogitavit *eqs.*

dens, dentis *m.* *script. et form.:* *nom. sg.:* den: *p.320,5.* -tes: *l. 33. 44.* -tis: *l. 33.* *gen. pl.:* dencium: *l. 49. 53.* dencum: *l. 48.* -tum: *l. 56. 57.* -tuum: AETHICUS p. 204,8. *decl. II.: l.33.42.43.44.*

ὀδούς – *Zahn:* **I** *proprie (interdum sensu plur., praesertim in poesi, e. g. l.8.59.p.319,24):* **A** *de hominibus (de gigante: l.13):* **1** *gener.:* **a** *in univ.:* RECEPT. Lauresh. 2,151 si quis ictu pugni manum laeserit humano -e. RADBERT. corp. Dom. 17,13 cogitandum est a nobis, non quantum -e praemitur *(sc. caro Christi)*, sed quantum fide . . . capitur. THEGAN. Ludow. 19 p. 204,6 ille numquam nec -es candidos suos in risum ostendit. FROUM. carm. 19,36 lacteus Aethiopis nigri mihi rideat . . . -s. SIGEB. GEMBL. chron. a. 413 apud Africam in Uticensi litore -s gygantis inventus est tam ingens, ut *eqs. persaepe.* *in locut.:* SUMM. Heinr. A 9,330 offa biz, bizzo proprie frustum -ium, id est stukki, stukilin. BERTH. ZWIF. chron. 22 p. 212,9 Adilbero . . . sero militaturus et vix animam prae -bus habens sub alas sanctae Dei genitricis confugit. INNOC. III. registr. 1,295 p. 416,26 a sua presumptione non destitit *Thomas clericus*, immo, quod archiepiscopus mentiretur, per medios -es respondit. *in nom. propr.:* CHART. Hall. 151 (a. 1216) testes, qui omnes aderant: dominus Theodericus de Trebach, Heinricus Dens de Vphusen. CHART. Turic. 480 Chunradus dictus Dens de Altorf *('Konrad Zant von Altorf')*. CHART. Sigeb. 151 p. 267,22 Theodericus dictus ad Dentem. *al.* **b** *spectat ad reliquias:* RUD. FULD. mirac. 3 p. 332,40 diaconus et . . . laicus . . . abbati dederunt . . . pedem beati Castuli ac -em sancti Sebastiani. STEPH. COL. Maurin. 10 (6) depressis . . . luminibus -em *(sc. Maurini)* admovit *antistes*. GESTA Trev. 18 p. 152,18 (chart.) quam *(patriam)* . . . cum -e sancti Petri . . . ditavit *Helena*. CAES. HEIST. hom. exc. 90 Henricus de Ulme . . . -em . . . beati Baptiste Iohannis ibidem *(sc. in monasterio Sophiae)* repperit *eqs. al.* **2** *iur.:* LEG. Burgund. const. I 26,2 de mediocribus personis ingenuis . . ., si -s (-us, -is, -es *var. l.*) excussus fuerit, X solidis componatur. LEG. Wisig. 6,4,3 p. 265,15 pro singulis . . . excussis -bus duodeni solidi conponantur. LEX Alam. 57,18 si . . . labium superiorem alicuius maculaverit ita, ut -es appareant. LEX Baiuv. 4,16 si quis alicui -em m a x i l l a r e m, quem marchzand vocant, excusserit (6,10). LEX Frision. 22,19 si unum -em de a n t e r i o r i b u s excusserit (add. 3,36). *al.* *adde:* THIETM. chron. 8,2 quicumque post LXX. carnem manducasse invenitur, abscisis -bus graviter punitur. **3** *natur., anat., medic.:* BOTAN. Sangall. 34,3 ad -cium cavum: herba pastanaca . . . -tum cavum rumpit. RECEPT. Bamb. 9 item si cabus -es fuerit: opopax -is inponis. ALFAN. premn. phys. 23,7 p. 144 os . . . adaptat ventri nutrimentum in subtilia minutans illud ˻cum -bus˼ (*PG 40,693B* διὰ τῶν ὀδόντων). ARS med. 7 p. 427,5 parulis est apostima in gingivas apparens -ium (-cum *var. l.*). ROGER. SALERN. chirurg. 1,52 ad d o l o r e m -cium et gingivarum fiat *eqs.* (TRACT. de aegr. cur. p. 175,33 dolor -ium. *saepe*). URSO anat. 82 procreantur . . . -es ex humore flecmatico. ALBERT. M. aet. p. 308b,35 secunda *(aetas)* . . . '-ium' vocatur 'plantativa', quae *eqs.* NOTULAE Wilh. Cong. 567 hec *(limositas)* non est passio -cium, sed stomachi. *persaepe.* *adde de sanatione miraculosa:* VITA Galli II 1225 noverit hoc . . . lignum praestare medelam illis, qui nimia -tum vexantur ab ira. 1770 unde *(sc. a candelis)* sibi capiunt solamina grata medelae, quos dolor ophthalmon vel -tum pestis acerba inficit. *al.* **B** *de animalibus:* **1** *gener.:* **a** *in univ.:* ALDH. virg. II 1478 puer quidam laceratus -e molosi . . . vertitur in rabiem. WALAHFR. Mamm. 22,7 -bus hos *(homines)* laniat *leo*, saevis secat unguibus illos. ANNAL. Fuld. II a. 873 p. 79,26 duos . . . habebant *vermes quasi locustae* -es lapide duriores. WALTHARIUS 627 qui *(ursus)* . . . me *(sc. Haganonem)* petit atque oculum cum -bus eruit unum. EGBERT. fec. rat. 1,846 gratis equo oblato ne contempleris in ore, ut numeres -es, matris quibus ubera suxit. CHRON. Pol. 2,25 sicut aper molosis indagatus, scilicet undique curvo -e percuciens, alios perimit, aliis viscera fundit. *saepe.* *in locut.:* WOLFHARD. Waldb. 3,1 p. 258,17 binae e vicino venientes gallinae ipsas *(oblatiunculas)* voraci comedent -e. **b** *spectat ad pretiosa:* CATAL. thes. Germ. 84,36 cornu eburneum; pixis eburnea; alea cristallina et pars -is p i s c i s (EPIST. Reinh. 21). HERACLIUS

[Wellhausen]

II 12 -em . . . bestiarum poteris hoc modo polire; non tantum -em, sed et aurum. **c** *spectat ad instrumenta, remedia sim.:* RECEPT. Lauresh. 2,113 -ium caballinorum tusorum farina aspargitur *(ex Plin. med.)*. MAPPAE CLAVIC. 33 ut . . . aurum, cum scripseris, possit lucere, coclea marina vel aprino -e literas perfrica (COMPOS. Matr. 20,7). THEOPH. sched. 1,23 p. 21,2 tolle pergamenam Graecam . . . et polies eam -e castoris sive ursi vel apri. ALBERT. M. animal. 22,35 -es . . . canini suspensi super ictericum conferunt, et qui -es super se habet suspensos, non inlatrabitur a canibus *eqs.* 22,111 qui habuerit dolorem -ium et posuerit unum ex -bus leporis in parte, ubi dolor fuerit, aufert dolorem. *al.* **2** *natur. et anat.:* FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 90,9 non habet . . . os avium uvulam neque epiglotum neque -es, sed pro -bus habent rostrum. 2 p. 142,6 quod . . . cetera animalia comedentia carnes faciunt cum -bus suis, hoc *eqs.* ALBERT. M. animal. 1,22 in quo *(membro)* est iuvamentum animalis . . ., sicut sunt cornua in quibusdam et -es in aliis. 2,46 unum de superioribus, in quo magna diversitas invenitur in animalibus, est -es: *eqs.* animal. quaest. 2,20/26 p. 117, 74sq. quaeritur ulterius de natura -ium; quare quaedam animalia habent -es serratim ordinatos . . . et quaedam non ita se intersecantes. *persaepe*.

II *in imag. (fere de invidia):* ALDH. ad Acirc. 10 p. 90,13 cum ab aemulis -e canino carperetur *Terentius*. THEOD. TREV. Liutr. 140,2 quicquid de proprietatis sue cepit reditu, non suis tenaci -e usibus retinuit, sed *eqs.* THIETM. chron. 2,41 haec *(sc. Iuthitta vidua)* . . . invido vulgari -e admodum inculpabilis dilaniebatur. DIPL. Heinr. III. 80 p. 105,9 maxime elaborandum duximus ecclesiam . . . luporum -bus eripere. LAMB. HERSF. annal. a. 1075 p. 242,24 qui . . . vitam eius *(Coloniensis archiepiscopi)* sanctissimam . . . livido -e carpebant. CHART. Mog. A II 640 p. 1043,8 ne . . . aliquis auctor temerarius huic nostrae indulgentiae detractionis -em praesumat imprimere. *al.*

III *alleg.:* GLOSS. psalt. Lunaelac. 3,8 -es virtutes corporis significat. HRABAN. univ. 1,2 p. 22[A] -es Christi apostoli sunt et praedicatores novi testamenti. 6,3 p. 179[B] oculi eius *(diaboli)* vel -es haeretici sive pravi omnes doctores *(sc. sunt)*. HONOR. AUGUST. cant. 4,2/3 p. 412[A] -es . . . Ecclesiae sunt expositores sacrae scripturae . . ., qui haereticos mordaces remordent. ALBERT. M. Iob 41,5 p. 493,36 -es . . . dicuntur modi nocendi, quibus masticat *serpens* homines. euch. 3,1,7,3 p. 267[a],41sq. tamquam -bus . . . conteratur *(sc. cibus spiritualis)*, qui sunt -es rationis per cogitationem veritatis. *saepius*.

IV *meton. (fere de rebus in speciem -is conformatis):* **A** *gener. i. q. acumen – Spitze, Kante:* NOTKER. BALB. Gall. 1[f] p. 97,14 pedibus tanto itinere lassatis et manibus . . . -bus scopulorum corrosis. *adde de margarita facticia:* COMPOS. Matr. 73,8 serva *(sc. margaritas)* . . . a fumo et a pulvere et, ubi coagolata fuerint, -es defrica. **B** *anat. de partibus corporis:* ALBERT. M. animal. 1,294 in superiori . . . parte habet *coxa* nodum tornatilem, et ille divertit a recto ad domesticum, ut pixidi immittatur, et hunc nodum quidam -em vocaverunt. 4,25 -es . . . sunt in pede dextro in . . . extremitate forficis *(sc. cancri fluvialis)* parvi, acuti, diversi inserrantes se ad invicem. 4,56 in parte . . . superiori sunt quinque partes ventris eius *(ericii marini)* applicatae principiis -ium, et illae sunt partes parvae valde . . ., et sic sunt quinque -es, a quibus pendent quinque ventres. **C** *bot.:* **1** *de alio i. q. nucleus – 'Zehe':* CIRCA INSTANS p. 5a[r] ad provocandum menstrua depiletur -s allii et . . . ponatur in orificio matricis. ALBERT. M. veget. 6,284 sunt -es eius *(alii)*, quasi sint duae pyramides basibus coniunctis. *al.* WILH. SALIC. chirurg. 5,2 p. 357[B] accipiatur unus -s allii et mundetur a corticibus superioribus. *v. et p.327,22.* **2** *in nominibus plantarum:* **a** -s equi(nus): **α** *cyperus, galanga – Zypergras, (Wilder) Galgant (Cyperus esculentus vel longus L.; cf. Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. I. p. 1300sq.):* GLOSS. Salern. p. 5[b],9 ciperus, -s equi, vincus, triangularis. **β** *trifolium – Klee:* ALPHITA II p. 186,38 tertium *(sc. genus trifolii)* habet florem croceum et vocatur -s equinus et crescit in pratis. *fort. huc spectat:* ALPHITA I p. 287,10 -s equinus, sulfurica herba, muscus de campo idem (II p. 49,8). **b** -s caballinus *i. q. hyoscyamus – (Schwarzes) Bilsenkraut (Hyoscyamus niger L.; cf. Marzell, op. cit. II. p. 926):* ALPHITA II p. 30,12 caniculata, iusquiamus, cassilago, simphonita, -s cabellinus idem (*item* p. 84,22 -s caballinus). **c** -s leonis *i. q. ?Taraxacum officinale (Web.) – ?'Löwenzahn' (cf. Marzell, op. cit. IV. p. 601):* ALPHITA II p. 49,5 den leonis, capud monachi idem, cui folium lactessit in fractione. **D** *alch.* -es diaboli *i. q. sal ammoniacus – Salmiak:* Ps. AVIC. anim. 2,4 p. 96 debes habere de urina puerorum . . . et de -bus diaboli et de stercore equino. 6,7 p. 242 sunt, qui solvunt *(sc. corpora)* cum -bus diaboli. 6,16 p. 315 -es dyaboli quid est? spersina, et illud est sal armoniacus. **E** *techn.:* **1** *de furca, rastro, pectine sim. ('Zacke', 'Zinke'):* ALCUIN. epist. 26 p. 67,12 de munere caritatis vestrae . . . gavisus sum tot agens gratias, quot -es in dono *(i. pectine)* numeravi. REGISTR. abb. Werd. 8,2 p. 254,17 villicus dabit . . . rastrum semel acutum vel cum uno -e. CHART. Rhen. med. II app. 16 p. 446,29 bedellus . . . habet de cumulo feni, quantum -s furce longus est. ALBERT. M. animal. 20,12 faber lignarius . . . serram . . . facit de ferro et -es eius ordine congruo disponit. WILH. SALIC. chirurg. 2,3 p. 328[E] ut -es tenaculae in canna sagitte fortiter imprimantur. *al. v. et p.326,16.* **2** *hamus, uncus – (Wider-)Haken:* WILH. HIRS. const. 2,30 p. 1085[D] horum signorum, quae ad nocturnos pulsanda sunt, circulos ordinate in unum -em *(sc. quadridentis)* colligit *(sc. hebdomadarius)*. SUMM. Heinr. C p. 144 uncomorsum ab unco -e *(sc. ancorae)* morsum. GLOSS. II 656,10 St.-S. -e chrafo. **3** *acus, gnomon – Dorn, Zeiger:* EKKEH. IV. bened. I 7,67 -s astrolapsi. **F** *milit. i. q. cuspis – Stachel:* ABBO SANGERM. bell. 1,361 nostri tigna parant, quorum calibis -s summa peragrat, machina quo citius Danum quisset terebrari.

V *translate i. q. vis (mordax) – Kraft, 'Biß':* ECBASIS capt. 294 sales vestri *(sc. lutri)* veterani sint sine -e. CARM. de Heinr. IV. imp. 36 (SBMünch. 1882/II. p. 258) viribus extensis late ruit ignis et ensis, quorum -s reliqui nil faciebat ibi *(sc. in regno vastato)*.

densabilis, -e. *qui (con)densari, spissari potest – verdichtungsfähig, verdichtbar:* ALBERT. M. anal. post. 2,4,8 p. 225[a],36 folio fluere *(sc. plantam)* per causam et subiectum est densari, hoc est -e esse. summ. theol. I 18,75,2 p. 784[b],39 corpora . . . assumpta ab angelis . . . -ia et densata sunt, ut contineant figuras membrorum humanorum.

***densabilitas,** -atis *f.* *facultas se (con)densandi, qualitas densabilis – Verdichtungsfähigkeit, Verdichtbarkeit:* ALBERT. M. anal. post. 2,4,7 p. 223[a],25 si . . . densitas, hoc est succi -s, non est in qualibet arbore *eqs.*

***densatim** *v.* denso.

densatio, -onis *f.* *spissatio, concretio – Verdichtung, Verfestigung:* ALFAN. premn. phys. 28,31 p. 140 ex fumosissimis . . . vaporibus a corpore surgentibus -em (*PG 40,717[A]* πῆξιν) quandam adsumentibus consistunt *pili* secundum accidens. *v. et p.323,6.*

densativus, -a, -um. *(con)densans, comprimens – verdichtend, komprimierend:* URSO gloss. 81 p. 116,17sq. qualitatum alia est solutiva naturaliter, alia -a; solutiva solvendo substantiam eam commutat in subtiliorem; -a inspissando <substantiam> in grossiorem eam convertit.

densatus *v.* denso. **dense** *v.* densus.

denseo, -etum, -ere. *(con)densare – verdichten (usu medial.: l. 59):* MIRAC. Adalh. 1,5 (MGScript. XV p. 862,10; c. 1051) -etur cuneus accedentium; non est numerus oblationis fidelium. GLOSS. 6,85 K. -o dickon.

subst. **densetum,** -i *n.* *dumetum – dichter Bereich, Dikkicht (in locut.):* HUGO TRIMB. laur. 28 ac si vellet *auctor* facibus solem adiuvare seu -a (densata, densem *var. l.*) nemorum lignis augmentare.

densesco, -ere. *densum fieri, (con)densari – dicht(er) werden, sich verdichten (in imag.: l.68):* **1** *de materia:* **a** *in univ.:* VITA Gang. II prol. (MGMer. VII p. 172,14; a. 975/94) iam tenebris seculi circa finem -entibus (decedentibus *var. l.*) velut sidus luciferi ortus est Gengulfus. ADSO Mans. 11 (MG Script. IV p. 512[a],23) aestuosa caeli serenitas . . . in nubes mox coepit -ere. RUP. TUIT. trin. 19,7 l. 336 humor in nubibus -it, et de nubibus in terram concreta pluvia defluit. **b** *spissescere,*

[Wellhausen]

crassescere – dick, zäh(flüssig) werden: THEOPH. sched. 1,45 tamdiu coque *(sc. residuam aquam suco corticis mixtam)*, donec nigrescat atque incipiat -ere . . .; cumque videris eam -ere, adde vini puri tertiam partem. **2** *de copia:* **a** *vi inchoativa vigente:* PETR. DAM. epist. 28 p. 274,5 fremat hostium circumfusa barbaries, . . . vibrantium gladiorum silva -at *(in mag.)*. **b** *vi inchoativa evanida:* **α** *abundare – üppig vorhanden sein:* ALDH. ad Acirc. 91,8 in summo capitis -it vertice *(sc. palmae)* vellus. **β** *abunde tegi, vestiri – dicht bedeckt, bewachsen sein:* VITA Chrod. 27 p. 568,44 locus . . . memoratus usque ad Pippini regis . . . aurea secula silvis antiquissimis omnino -bat. **γ** *copiose impleri, redundare – reichlich erfüllt sein, wimmeln:* ALDH. virg. II 2725 inde *(sc. a muneribus Cain)* prava seges glitibus -et (-it *var. l.*) acerbis.

***densim** *v.* densus.

densitas, -atis *f.* *densitudo, spissitudo – Dichte, Dichtheit:* **I** *de materia:* **A** *proprie:* **1** *de statu:* **a** *in univ.:* IONAS BOB. Columb. 2,19 p. 273,11 cum . . . nec prorsus pro -e caliginis viam tenere nequivissent *puellae*. AETHICUS p. 104,12 dum a -e caeli rogum globitantem . . . egressum fecerit sol. ARBEO Emm. 32 ut nubium -e facies caeli velaretur. MAPPAE CLAVIC. 194 quicquid in ipso opere fuerit sub aqua preter solitum ponderis, ad aurum propter -em pertinet. RUD. FULD. Leob. 14 tenebrarum . . . -s. ALBERT. M. cael. 4,1,5 p. 255,13 'quattuor' corpora vocata 'elementa' differunt in gravitate et levitate . . . sive -e et raritate. *al. v. et p. 320,43. 323,4.* **b** *c. colore quodam:* **α** *turbido, obscuritas – Trübheit, dunkle Färbung:* AESCULAPIUS 41 p. 68,15 id *(sc. ptiriasim)* cognoscimus ex urinae -e cum pondere . . . et sedimine muccilento a corpusculis auro similibus. **β** *crassitudo, lentitia – Dicke, Zäh(flüss)igkeit:* BRUNO MAGD. bell. 40 p. 40,25 cuius *(sc. vini in sanguinem conversi)* rubore pariter et -e perterritus *presbyter*. ANTIDOT. Cantabr. p. 163,27 coque *(sc. acetum et alia)* simul ad -em melis. THEOPH. sched. 1,21 insimul coque *(sc. gummi cum oleo)* . . . et lini modice super lignum . . ., ut probes -em eius. **γ** *soliditas – Festigkeit, 'Kompaktheit':* ALFAN. premn. phys. 5,29 p. 68 dicit *Plato* . . . alterum . . . extremum elementorum, hoc est terram, harum *(sc. ignis)* contrarias qualitates habere, hebetudinem, -em (*PG 40,625*^{A} πυκνότητα), stationem. 5,30 p. 69. 8,13 p. 83 duritia . . . inaequalitati mixta asperitatem, aequalitas vero -i (*PG 40,653*^{A} πυκνότητι) lenitatem facit. ALBERT. M. nat. anim. 2,5 p. 25,3 corpus . . . hominis -em habet multam et est terminatum. GEBER. summ. 39 p. 359 vides . . . eos *(spiritus)* . . . magis pervios et eos facilius corporum -em subintrare et penetrare. **δ** *moles, gravitas – Massigkeit, Schwere:* AGNELL. lib. pont. 167 iste *(Martinus)* longam staturam, grande caput calvusque, omnem -em corporis plenus. CYMBALA II 1 unumquodque tintinnabulum quantum superat -e alterum, excellit et sono. **ε** *?asperitudo, arduitas – ?Schroffheit, Steilheit:* THEOD. THEOL. Conr. 4 p. 216^{b},26 ad supercilium eum *(Conradum)* montis duxere *(sc. filii Theoderici)*; qui tantae erat -is (et altitudinis *add. 3*), ut ab hoc praecipitatus ante membratim divulsus quam putaretur mortuus. **ζ** *exiguitas, habilitas – Schmalheit, Handlichkeit (c. notione coartationis: l. 57):* LOTH. I. ad Hraban. (MGEpist. V p. 504,29sqq.) quodsi propter inmanitatem expositionum duorum voluminum -s tanti operis summam continere nequiverit, vos in tribus dividite voluminibus, ut et divisio plenitudini faveat et plenitudo -i non noceat. **2** *de actione i. q. densatio, contractio – Verdichtung, Verengung:* PAUL. AEGIN. cur. 109 fthisis passio est pupille angustioris et obscurioris facte . . .; causa autem -s (*3,22,28* πύκνωσις) a siccitate facta. **B** *meton.:* **1** *durities, calculus – Verhärtung, 'Stein' (usu medic.):* RECEPT. Lauresh. 103 feniculi radix cum testina decocta et in cibo data renum -es relaxat. **2** *acumen – Spitze, Zacke:* VITA Mathild. II 18 p. 182,25 qui *(panis)* volutus de loco in locum inter -es saxorum et sepium integer pervenit in cuiusdam pauperis sinum.

II *de copia:* **A** *proprie:* **1** *local.:* **a** *in univ.:* DIPL. Merov. III A 42 p. 161,2 (spur. s. IX.^{2}) licet esset *locus* propter multam s i l v e -em ad extirpandum difficilis (THANGM. Bernw. 12 p. 763,13 silvarum -e. CHRON. Pol. 2,26). GERH. AUGUST. Udalr. 1,23 l. 25 cum . . . vix pro -e multitudinis in presentia imperatorum et episcoporum praesens stetisset *clericus*. **b** *c. colore quodam:* **α** *abundantia, prolixitas – Üppigkeit, Fülle:* ALBERT. M. animal. 1,133 Avicenna . . . dicit, quod multa ultra modum capillorum -s et grossicies in iuventute maniam in processu temporis futuram praeloquitur. **β** *constipatio – Gedrängtheit, Gedränge:* WIDUK. gest. 1,36 p. 53,12 cum . . . nimia -e iter pertranseundi hostes non pateret, . . . quoscumque a sociis secernebant *legiones*, neci dabant. HIST. peregr. p. 157,12 sic omnes alii *(sc. ex hostibus)* terga fuge dederunt, ut etiam ex -e fugiencium tota ipsorum moncium superficies videretur nutare. p. 169,16 aliqui ex nostris . . . a nimia Turcorum obviancium -e et telorum grandine retrocedere conpelluntur. **γ** *pressura – Bedrängnis:* NOTKER. BALB. martyr. IV. kal. Iun. p. 1092^{C} plebibus . . . partim peremptis, partim obsidione consumptis, partim captivitate dispersis, sed multo plures . . . sub eorumdem periculorum -e manserunt. **2** *temp. i. q. frequentia – dichte Abfolge, Häufigkeit (usu plur.: l. 19):* TRAD. Ratisb. 7 (a. 792) plagarum -bus iam multiplicatione crescentibus finis mundi atque interitus adpropinquare dinoscitur. ALFAN. premn. phys. 28,2 p. 135 densum *(sc. spiramus)* . . ., ut, quod a magnitudine relictum est, -s (*PG 40,709*^{A} πυκνότης) repleat.

B *meton.:* **1** *crebritas, densetum, dumetum – dichter Bestand, dichter Bereich, Dickicht:* IONAS BOB. Ved. 6 quam *(ecclesiam)* cernens incultam . . ., v e p r i u m -em (-e *var. l.*) oppletam (ARBEO Corb. 4 p. 193,2 v. -es). THIETM. chron. 1, 16 hic *(imperator)* montem unum iuxta Albim positum et arborum -e tunc occupatum excoluit. CHRON. Pol. 2,11 puer . . . aprum immanem transeuntem ac -em s i l v e subeuntem vidit (CHART. Pruss. II 41 p. 41^{a},9). *in imag.:* CHRON. Pol. epist. p. 2,12 nec de tanta silvarum -e ignarus vie potuissem exire, ni vestre benignitati placuisset certas mihi metas interius aperire. **2** *accumulatio, coacervatio, congestio – (große) Ansammlung, Anhäufung:* IONAS BOB. Columb. 1,10 ibi *(sc. Luxovii)* imaginum lapidearum -s (-es *var. l.*) vicina saltus densabant. 1,20 p. 193,14 cum domorum -s in diffuso latere proclivi montis sita sit. HROTSV. gest. praef. 5 ubi *(sc. in saltu)* omnis semita nivali -e velaretur obducta. HIST. peregr. p. 136,20 ubi *(sc. in valle)* hostes inter quarundam fauces rupium . . . viam precluserant muro et -e nemorum excisorum. *adde de nivis casu:* VITA Adalb. Wirz. 7 p. 26,19 quia sepenumero arcerent eos *(clericos)* et includerent tempestates ymbrium, coruscationes fulgurum, brumali vero tempore -es nivium. **3** *caterva, turma – (dichte) Schar, Truppe:* GERH. AUGUST. Udalr. 1,12 l. 51 porta . . . orientalis plage . . . sic ⌞a -e⌟ (ad necessitatem *var. l.*) Ungrorum bello occupata est, ut ipsi aestimarent se statim posse intrare. *expressius i. q. multitudo (populi), incolae – Volksmenge, Einwohnerschaft:* ALBERT. AQUENS. hist. 5,25 p. 447^{F} alii . . . asserebant . . . eam *(civitatem Hierusalem)* a suis viribus ac -e sic rarescere et attenuari, ut aditum tandem christianis exhibere filiis videatur.

densitudo, -inis *f.* *densitas – Dichte:* **1** *proprie:* ANNAL. Cav. a. 1138 (MGScript. III p. 192,9; s. XII.) mons Besubius magnum eructavit incendium, quod secutus est pulvis tantae -is, ut totum aerem obtenebraret. **2** *meton. i. q. crebritas, densetum – dichter Bestand, Dickicht:* EPIST. Alcuin. app. 2$^{tit.}$ citra Dannubii fluenta latitans, in Sclavorum montibus et abietum -e cubans . . . Noricus Italicis . . . salutem.

denso, -avi, -atum, -are. *depon.: p. 323,38. usu medial.: passim; intrans.: p. 323,26. 27. 29. partic. praes. usu adi.: p. 323,5; subst.: p. 323,7.*

I *densum reddere, (con)spissare – verdichten (medial. i. q. densum fieri, densescere – dicht[er] werden, sich verdichten; densum esse – dicht sein: l. 68):* **A** *de materia:* **1** *proprie:* **a** *in univ.:* **α** *gener.:* GLOSS. p. 55,3 M. -atur, ist cadicet. RADBERT. Matth. 12,4754 quando 'aurora' . . . incipit apparere et tamen adhuc 'tenebrarum' caligo -atur. SEDUL. SCOT. carm. II 3,7 lactea nubifero -antur vellera caelo, velatur nivea marcida terra stola. *v. et p. 304, 52.* **β** *natur. et medic. i. q. comprimere, contrahere, constringere – komprimieren, kontrahieren, 'binden':* TRACT. de caus. mul. 19 p. 22,10 antequam . . .

[Wellhausen]

veteriscat *fluxus sanguinis*, adibenda sunt adiutoria, qua<e> habeant virtutis stipticas, ut omnia solita -ando et constringendo. ALBERT. M. phys. 4,1,13 p. 225,16 'aliae' *(sc. mundi partes)* . . ., 'quaecumque habent densitatem et raritatem' ex frigido -ante et calido rarefaciente, moventur 'sursum et deorsum'. 8,2, 1 p. 584,73 'sicut' esse videmus in 'densatione congelationis' vel coagulationis, in qua -antia primum disponunt, et postea velociter -atur id, quod coagulandum est. anal. post. 2,4,8 p. 225a,39 in poro -to humido constringitur porus, et constricto poro cadit folium. *ibid. al. v. et p. 320,38.* **b** *impenetrabilem reddere, sarcire – undurchdringlich machen, abdichten:* IONAS BOB. Columb. 2,5 p. 237,6 septa monastirii -at, tegumenta renovat, omnia roborat. **2** *translate i. q. augere, amplificare – steigern, erhöhen:* YSENGRIMUS 4,381 hospitibus mos est animoque manuque gerendus . . .; hospitis adventu -atur sumptus in omnes. **B** *de copia:* **1** *in univ.:* VITA Leod. 1,476 (MGPoet. III p. 18) aera per tenuem . . . saxa volant: subito nubes -atur acerba, saxea grando cadit. CARM. Bur. 153,1,14 iam florea, iam frondea silva comis -atur. **2** *c. colore quodam:* **a** *constipare – dicht zusammendrängen, -stellen:* VITA Liutb. 18 hic ira facibus armata, illic invidiae odiique venenata -antur iacula. ALBERT. AQUENS. hist. 4,48 buccinae fragore horribiliter tonantis praemoniti -antur ac cuneantur *gentiles*. *intrans. i. q. magno numero convenire – zahlreich zusammenkommen (accedente acc. interiori: l. 26):* GESTA mon. Mans. (MG Script. XV p. 934,29; c. 1126) clerus et plebs universa -antes frequentiam. METELL. peripar. 3,21 iam domibus proceres -ant, per menia miles. Quir. 48,7 ibi *(sc. ad ecclesiam)* dum populi frequentia se -ans premit. **b** *dense ponere, collocare – dicht (hin)setzen:* LIGURINUS 7,546 prima viris alta tentoria cingere fossa cura fuit, -are sudes et ducere vallum.

II *ex-, im-, complere – (aus-, an-, er)füllen (medial. i. q. compleri – voll werden, sich füllen; depon.: l. 38):* **A** *in univ.:* THEODULF. carm. 28,427 ianitor . . . turbam conpescat hiantem, ne . . . querellifero -entur tecta tumultu. ERMOLD. Ludow. 2,125 -antur . . . viae, replentur claustra domorum. SYLL. Sangall. 23,42 hunc circum medium numerosis cętibus auctus -atur . . . cęlicolum populus. PETR. DAM. epist. 165 p. 190,2 tantis insidiarum tendiculis hoc tempore mundus iste -tus est, ut *eqs.* METELL. peripar. 6,31 fugiens . . . e stabulis molli demorso plenus ovili ore lupus rabido -vit competa vulgo, qui pavidum clamando fugarunt exagitando. *v. et p. 322,36.* **B** *c. colore quodam:* **1** *large instruere, exornare – reich ausstatten:* ANON. princ. magistr. 113 arborem Iusticia fundans radicavit . . ., altam, rectam, floridam frondibus -vit. **2** *celebrare, frequentare – zahlreich besuchen, 'bevölkern':* METELL. Quir. 65,2 translationis annuę frequentes dum plebium caterve festa -ant. **3** *dense circumcludere, premere – dicht umschließen, bedrängen:* IONAS BOB. Columb. 1,10 p. 169,6 cum . . . iam multorum monachorum societate -retur, coepit cogitare, ut potioris loci in eodem heremo quereret, quo monasterium construxisset.

adi. **densatus,** -a, -um. *densus, spissus – dicht:* **1** *de materia:* ALCUIN. carm. 1,923 intrantes . . . illas *(tenebras)* -ae noctis imago nos circa incubuit. *v. et p. 320,39.* **2** *de copia:* **a** *in univ.:* MODOIN. ecl. 2,25 herba comis viridis quo *(nemore)* stat -a sub ipsis. ERMOLD. Ludow. 1,185 a g m i n e -o . . . exercitus urbis moenia noster . . . occupet (HIST. peregr. p. 160,23 -is agminibus. *cf. Verg. Aen. 7,794*). **b** *confertus, constipatus – dicht (zusammen)gedrängt:* ERMOLD. Ludow. 1,89 veluti autumno -o milite turdi aut variae volucres . . . per vineta volant. EKKEH. IV. pict. Mog. 323 murmurium pernix sędat -a (consumpta *a. corr.*) coturnix *(spectat ad Vulg. exod. 16,13).*

subst. **densatum,** -i *n.* *dumetum – Dickicht: v. p. 320,63.*

adv. ***densatim.** **1** *local. i. q. dense, confertim – dicht(gedrängt):* ERMOLD. Ludow. 3,233 millena tibi concurrent scuta virorum, cuspide Francisco forte repletus eris, et tua -m complebunt milite rura. ROD. GLAB. hist. 2,4 p. 58,22 perlongum fodere *Brittones* vallum ramisque arborum -m superinsertis, imposita videlicet hostibus muscipula, recesserunt. **2** *temp. i. q. crebro, assidue – in dichter Folge, 'dicht auf dicht':* ERMOLD. Ludow. 1,427 undique . . . vides -m rumpere muros atque tuos ferro dilacerante mori.

densus, -a, -um. *script.:* -npsus: *p. 325,22.* dempsus: *l. 23.* *acc. sg. n. pro adv.: p. 325,28.*

I *adi. i. q. spissus – dicht:* **A** *de materia:* **1** *proprie:* **a** *in univ.:* AETHICUS p. 101,17 adserit *philosophus* . . . quasi -issimam nebulam vicinam caeli . . . circuire *(sc. solem).* MAPPAE CLAVIC. 194 omne aurum purum . . . omni argento similiter puro eiusdem . . . ponderis -ius est parte sui XXIIII. RUD. FULD. mirac. 12 p. 338,33 aer -issimas crevit in nubes. RIMB. Anscar. 3 p. 22,16 tenebras -issimas pressurasque inmanissimas et suffocationes visus est tolerasse. *al. v. et p. 327,17.* **b** *c. colore quodam:* **α** *luci impervius – undurchsichtig:* THEOPH. sched. 2,12 non est *musivum opus* perspicax, sed -um in modum marmoris. 2,17 p. 48,19 si vitrum illud -um fuerit sic, ut non possis perspicere tractus, qui sunt in tabula *eqs.* **β** *crassus, lentus – dick-, zähflüssig:* AURELIUS 8 p. 694,5 facile crescit, quod exspuunt *(sc. phrenetici)*, -um est magis quam aliorum, spumosum est. POETA SAXO 3,181 inmensa palus per lubrica fluxit ac -um scrobibus caenum subsedit in altis. ANTIDOT. Glasg. p. 117,37 hec omnia . . . coquis in lento igni, ut -um fit nec satis tenue nec nimis spissum. CONSTANT. AFRIC. coit. 3,12 semen . . . est coctum et -um (dempsum, decisum, depressum *var. l.*). *al.* THEOPH. sched. 2,28 -um colorem trahe circa eos *(sc. hyacinthos et smaragdos)* cum pincello, ita ut . . . nihil fluat. **γ** *solidus – fest:* FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 93,5 stomacus in quibusdam avibus est valde carnosus, -us et durus ut in anseribus. *durus – hart:* GERH. AUGUST. Udalr. 1,14 l. 30 insuper lignum tabulatum -um longo tempore imputribile . . . superponi *(sc. sepulcro)* decrevit *episcopus* (*sim.* 1,27 l. 180). **δ** *pinguis, opimus – fett, schwer:* ALBERT. M. veget. 7,39 non confert ad vites terra -a . . .; pinguis autem et -us *(sc. ager)* frugibus magis congruit, quae solidum exigunt fundum et cibum. *ibid. al.* *validus, firmus – gehaltvoll, nahrhaft:* CONSUET. Vird. 21 eidem mensae faciet marginem lactuca et potio -a. **ε** *parvus, compactus – klein, gedrungen:* ALDH. ad Acirc. 42,1 grandia membra mihi *(sc. struthioni)* plumescunt corpore -o. FRID. II. IMP. art. ven. 3 p. 58,18 sit *canis* . . . -us corpore. ALBERT. M. animal. 8,154 apis . . . bona est parva, rotunda, in se -a, quasi sit constricta. **2** *translate i. q. magnus, gravis, multus – groß, stark, 'tief':* WALTHARIUS 1136 secum . . . coepit tractare satelles, utrum sub tuto per -a silentia castro sisteret an vastis heremi committeret arvis. WALTH. SPIR. Christoph. II 3,12 lampadibus saturis cum -a nocte redibis. ANNAL. Elnon. a. 879 eclipsis solis facta est . . . tam -a, ut etiam stellę apparerent. INNOC. IV. registr. B 50 p. 37,7 disparuit iam -e mestitudinis nubilum, quod illud *(regnum)* obscurabat.

B *de copia:* **1** *local.:* **a** *strictius:* **α** *in univ.:* CARM. de Karolo et Leone 258 turba puellarum circumstrepit agmine -o. WALAHFR. Blaithm. 146 quam . . . arcam . . . tumulo terra posuere *socii* cavato cespite sub -o. CAND. FULD. Eigil. II 7,17 cogit *(sc. socios)* . . . ferre gradum . . . per montes vallesque simul, per -a ferarum lustra. WANDALB. mens. 354 amnibus . . . ponere crates vimineas -osque ad litora figere fasces *(sc. vacat).* WALTHARIUS 420 saltus arbustaque -a requirens. CHART. Rhen. med. I 553 cum montem quendam . . . haberent *habitatores pagi* . . . incultum -isque fruticibus . . . horridum. *saepe.* *in imag.:* ALDH. ad Acirc. 8 neque . . . in tam -a totius latinitatis silva et nemorosis sillabarum saltibus . . . rudibus facile negotium deprehenditur. **β** *amplus, latus – umfangreich, dick, breit:* THEGAN. Ludow. 19 p. 200,9 erat . . . statura mediocri, . . . labiis non nimis -is nec nimis tenuis. BRUNO QUERF. fratr. 25 abscondens *(sc. frater)* sub -is vestimentis tremencia membra. THEOPH. sched. 2,20 tractus *(sc. coloris)* in una parte *(sc. vitri)* sit -us, in altera levis. CATAL. biblioth. Becker 129,86 continue glose super apocalipsim in parvo volumine et -o. CHART. Turg. III 435 duos lapides molares -os pedis planta . . . statuimus. **γ** *abundans, prolixus – reichlich, üppig:* ALDH. virg. II 266 ut . . . glesceret . . . rursus fecundo germine tellus pabula -a ferens vulgo vernantibus arvis. CARM. Bur. 11,29 in Nummi mensa sunt splendida fercula -a. **δ** *confertus, constipatus – dicht (zusammen)gedrängt:* ALDH. ad

[Wellhausen]

Acirc. 96,1 ferratas acies et -o m i l i t e turmas . . . cernere non pavidus didici *(sc. elephas*; virg. II 1187. 1408. *al.)*. 100,42 -as quae *(silex)* fudit viscere flammas. *al.* WALTHARIUS 185 continuo . . . hastae volitant hinc indeque -ae. WALTH. SPIR. Christoph. II praef. 41 -is incurritur hastis. *in imag.:* ALDH. virg. I 12 qui *(vitiorum duces)* contra tironum Christi catervas . . . cum innumera strofarum falarica et -is deceptionum telis . . . certare non cessant. **ε** *continens, iunctim positus – dicht (zusammen)stehend, -liegend:* ALDH. virg. I 15 nisi panuculae . . . diversis colorum varietatibus fucatae inter -a filorum stamina ultro citroque decurrant. NARR. itin. nav. p. 188,32 cum ex una parte crepido montis esset . . ., ex alia parte domus -e artam faciebant viam. GUNTH. PAR. hist. 15,19 muri sunt alti admirande spissitudinis et turres -e. FRID. II. IMP. art. ven. 3 p. 58,18 habeat *canis* -os pilos. **b** *latius i. q. refertus, plenus – dicht erfüllt, voll:* AETHICUS p. 102,8 lunam ait *philosophus* in ipsa -issima siderum parte sub sole in ea spissitudine posita. p. 102,13 in ipso -issimo et creberrimo itinere. p. 103,6 per -issimum situm ad altiorem occasum tendentes *stellae*. **2** *temp. i. q. creber – dicht aufeinanderfolgend, schnell:* Ps. GALEN. puls. cod. Vr 232 cardiacorum pulsus est parvus et -psus; . . . at ubi gravari ceperit *passio*, fiet pulsus -ior et post deffectior . . .; -us pulsus est, qui parvo tempore saltus atque casus suos explicaverit (*sim.* cod. S 14). AURELIUS 16 -us pulsus venae fit, suglutiunt, ventum reddunt *(sc. ilia dolentes)*. *acc. sg. n. pro adv. i. q. crebro – in kurzen Abständen, rasch:* ALFAN. premn. phys. 28,2 p. 135 dolentes . . . quid spirantium membrorum vel cum eis se moventium . . . parvum et -um (*PG 40,709*^{A} πυκνόν) spiramus. *v. et p.322,21*.

II *subst. neutr. i. q. spissum – das Dichte:* **A** *strictius:* ALFAN. premn. phys. 8,12 p. 83 communia . . . sunt tactus et visus haec: acutum et hebes, asperum et lene . . .; -um (*PG 40,653*^{A} τὸ πυκνόν) quoque et rarum. ALBERT. M. metaph. 1,3,2 p. 31, 81 rarum et -um nihil addunt super materiam nisi partium positionem propinque vel remote (*sim.* 1,3,6 p. 35,75). ALBERT. M. metaph. 1,5,1 p. 69,49 quaedam . . . horum *(corporeorum)* . . . fiunt ex ad invicem 'concretione' sive inspissatione ut -a ex raris *eqs. ibid. al.* *densitas – Dichte, Dichtheit:* IONAS BOB. Ioh. 14 quadam . . . nocte inter ⌞-a tenebrarum⌟ (-as tenebras *var. l.*) adveniens vir venerabilis Segonus ad cellula sua. **B** *latius:* **1** *elementum densum, grave – dichtes, schweres Element:* TURBA phil. 7 p. 114,15sq. creatura, mundus scilicet, ex duobus -is et duobus raris creata est, et nihil -orum sublimi inest creaturae. **2** *densetum, dumetum – dichter Bereich, Dickicht:* IONAS BOB. Columb. 1,30 p. 222,2 cum . . . trabes ex abietibus inter -a saltus locis inaccessibilibus cederentur. HUGEB. Wynneb. 2 p. 108,4 per campestria campium incerta, per -a saltuum solitaria, per concava vallium.

adv. **dense, *densim.** **1** *proprie:* **a** *local. i. q. confertim, magno numero – dicht(gedrängt), in großer Zahl:* GONZO Geng. 14 genarum et gulae *(sc. puelli)* ita vermes vivi invaserant loca, ut scatendo -m eorum visibiliter ebullirent capita. DONIZO Mathild. 1,533 omnibus illis ingens successit formido mortis et ensis, quos cedit -e valido Bonefacius ense. 2,686 -ius hostes per Lintregnanum montem veniunt pede raro. **b** *temp.:* **α** *crebro – in dichter Folge:* CAND. FULD. Eigil. II 10,27 quatitur -issime signum, quo moniti . . . fratres glomerantur in unum. DONIZO Mathild. 2,331 Gregorii missi crebro petiere Mathildim; cursores currunt ad eandem crebrius huius *(sc. Urbani)*; -ius haud cessat patres hos haec vice versa cartis et missis pulsare. **β** *saepe, frequenter – oft, häufig:* ABBO SANGERM. bell. praef. p. 78,14 communibus . . . bannitę modis cum dieresi et episinaliffa non -e (gloss.: frequenter) usus extiti. **2** *translate i. q. valide – stark, laut:* DONIZO Mathild. 2,669 per campum latum -e reboare tubarum voces precepit *rex*.

1. dentale *v.* dentalis. **2. *dentale** *v.* *dentalus.

dentalis *vel* ***dentilis,** -e. *form. decl. II.: p.326,16.22.* **I** *adi.:* **A** *strictius:* **1** *ad dentes pertinens – die Zähne betreffend, Zahn-:* CONSTANT. AFRIC. theor. 9,19 p. 44b^{v} est et alia passio -ilis vocata, cum in putredinem mutetur calidum apostema, unde putrefit gingiva. **2** *dentibus effectus – durch die Zähne bewirkt:* ALBERT. M. euch. 6,2,2,13 p. 391^{a},10 quod caro Christi in sacramento sumitur in spiritu vivificante et non in corporis sui corporali et -ali laceratione. **B** *latius i. q. dentatus, serratus – gezahnt, gezackt:* WILH. SALIC. chirurg. 2,3 p. 328^{E} recipe cannulam sagittae inter tenaculas -ales et eas bene firma. herba -alis *i. q. hyoscyamus – (Schwarzes) Bilsenkraut (Hyoscyamus niger L.; cf. Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. II. p. 926):* RECEPT. Lauresh. 2,36 semen herbae calicularis, quam alii -alem, alii simfoniacam vocant, mittes super carbones.

II *subst.:* **A** *neutr. (masc. vel fem.: l.21.25) sing. vel plur.:* **1** *proprie de partibus aratri (plaustri: l.25sq.):* **a** *retinaculum vomeris,* ἔλυμα *– Pflugsohle, Scharbaum (interdum etiam vomer – Pflugschar; de re v. K. D. White, Agricultural Implements of the Roman World. 1967. p. 130):* SUMM. Heinr. A 10,355 -ilia (-ile *var. l.*) riestra, riester. C p. 257 -ilia, dentes aratri, riestra vel egeda; -ile, -ilium riester. AMARC. serm. 3,856 illa, quibus constat *aratrum*, buris, -alia, themo, stiva, rote, ex eius fiunt tibi condita lignis. GLOSS. IV 53,17 St.-S. -ilia riostar. *al.* *fort. huc spectant:* GLOSS. II 627,30 St.-S. -ilia moltpret *(cf. Heyne, Hausalt. II. p. 37. n. 43)*. III 719,56 -ale molbret. IV 185,40 -ales moltpret. **b** *bura – Pflughaupt:* SUMM. Heinr. A 6,301 -ilium plugeshoeuet. GLOSS. II 687,66 St.-S. -alia pflogis houbit. **c** *pars temonis furcillata – gabelförmiger Teil der Deichsel, Spannagel:* GLOSS. III 371,20 St.-S. ventiles (*leg.* -iles) spannagil quasi dentes. *de plaustro:* SUMM. Heinr. A 10,362 -ale spannagel quasi dens. B 6,34 -ale spannagel. **2** *meton. i. q. aratrum – Pflug:* GLOSS. 6,102 K. -ile pluog. VITA Lamb. Nov. Op. 4 (MGScript. XXX p. 950,4) instrumentum . . . rusticorum, quo frumentum seminatum terra obruitur, quod secundum Virgilium, ut habetur in Georgicis, -ale vocatur *(cf. Verg. georg. 1,172)*. p. 950,7. **B** *masc. de pisce marino i. q. dentex – Zahnbrasse: v. p.327,43*.

adv. ***dentaliter.** *dentibus adhibitis – unter Einsatz der Zähne:* LAND. MEDIOL. hist. 3,27 Landulfus . . . furialiter consurgens vultu pallido ac lingua stridenti clerici cuiusdam obiurgationibus commotus, cum quo tamquam canis -r rixatus fuerat, . . . prosiluit.

***dentalus,** -i *m. vel* ***dentale,** -is *n.* *(orig. inc.)* *lapis quidam crystallo similis – ein kristallähnlicher Stein:* MATTH. PLATEAR. (?) gloss. p. 395^{D} antali et -i . . . lapides sunt satis conformes, nisi quod antali . . . non habent adeo solidam substantiam sicut -i; -i vero denti assimilantur in solidate. THEOD. CERV. chirurg. 3,55 p. 179^{D} recipe . . . entale, -e, marmor . . ., pulveriza cum sepo arietino cervino tepido. *al. cf. vol. I. p. 687,8sqq.*

dentarius, -a, -um. herba -a *i. q. pyrethron – Bertram, 'Zahnwurz' (Anacyclus Pyrethrum L.; cf. Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. I. p. 251sq.):* GLOSS. med. p. 58,4sq. piretrum: id est herba -a; piritrum: herba -a.

***dentatio,** -onis *f.* *qualitas dentata – Gezahnt-, Gezacktheit:* ALBERT. M. phys. 2,3,5 p. 142,2 si quaeratur, propter quid est 'serra huiusmodi', hoc est ex ferro, dicetur, quod serrae 'forma', quae est -o, requirit talem materiam.

dentatus, -a, -um. **I** *adi.:* **A** *strictius i. q. dentibus instructus – mit Zähnen ausgestattet, bezahnt (in imag.: l.62; alleg.: l.66):* HRABAN. univ. 7,7 p. 196^{C} alia *(portenta)* secundum immaturam . . . creationem *(sc. exsistunt)*, sicut hi, qui -i nascuntur sive barbati vel cani. HEINR. AUGUST. planct. 794 consociant carmen faux, guttur, fistula, rumen; cetera -us cavat instrumenta palatus. RUD. TRUD. gest. 7,7 p. 267,7 muscis quibusdam ante quasi -is, aliis vero . . . retro aculeatis equorum . . . carnibus gravissime concisis. YSENGRIMUS 2,491 -um est stadium *(i. lupus)*, mordebit meta, cavete. ALBERT. M. sent. 4,27,13 p. 154^{b},3 quidam *(pueri)* -i nascuntur et lanuginosi et pilosi in locis genitalibus. *usu subst.:* RUP. TUIT. trin. 4,41 l. 1874 quando solitam loquendi facultatem -i, id est superbi vel fortes, illi perdiderunt. YSENGRIMUS 2,362 mollibus . . . alimur . . . -os metuens grex sine dente fere. *spectat ad dentes exsertos:* EKKEH. IV. cas. 22 p. 58,5 quibus *(tabulis eburneis)* alias magnitudine equipares rarissime videre est; quasi sic -us elephans aliorum fuerit gigas. **B** *latius:* **1** *denticulatus, serratus – gezahnt, gezackt:* **a** *de avium rostris sim.:* FRID. II.

[Wellhausen]

IMP. art. ven. 1 p. 70,31 aliis *(avibus)* sunt r o s t r a adunca, . . . aliis -a et aliis non (ALBERT. M. animal. 5,28 rostrum -um. *al.*). p. 90,8 os quibusdam avibus . . . est . . . -um secundum palatum, quibusdam non. p. 91,11 in recto rostro est *lingua* recta, . . . in -o -a iuvans per hoc ad incisionem herbarum. **b** *de plantae foliis:* DYNAMID. Hippocr. 2,37 calamtis genera sunt tria: unum montanum, . . . ramis angulosis, foliis -is *eqs.* **c** *usu vario:* YSENGRIMUS 5,365 quo tipsanas -o femina ligno, inverrit dentes dentibus ipse *(sc. lupus)* modo. ALBERT. M. veget. 6,430 commolitur rota -a super eam *(sandycem)* circuente, et tunc adhibetur ad tincturam. animal. 5,28 sicut -a est falx messorum. animal. quaest. 2,20/26 p. 118,17 serra lignum melius secat sic -a. summ. theol. II 11,50 p. 533[a],39 volens *architectonicus* . . . facere serram non quaerit lanam pro materia, quia in lanam non potest induci forma instrumenti -i. *in imag.:* PAULIN. AQUIL. c. Fel. 1,8 l. 11 devius per anfracta labentium rupium offusis . . . densissimis ignorantiae tenebris evagare prospicitur *(sc. Felix)* ac per hoc modo -is falsitatum inpingit in scopulis, modo *eqs.* **2** *ex nucleis constans – aus 'Zehen' bestehend:* ALBERT. M. veget. 6,284 id, quod est super radicem, in quo est virtus germinis eius *(alii)*, est -um multos habens dentes. 6,297 alius *(crocus)* est hortensis, qui habet radicem -am sicut lilium.

II *subst. masc. de pisce marino i. q. dentex – Zahnbrasse:* ALBERT. M. animal. 21,30 -us latet in insidiis, ubi polipus natat, et subito prorumpens tybiam amputat. 24,29 hunc piscem *(sc. denticem)* moderni -um vocant. 24,49 dum extra foveam extrahere *(sc. polypum)* non valet, fluctuat -us ante os antri, ac si sit mortuus *eqs. v. et l.47.*

dentes *v.* dens.

***dentesco,** -ere. *dentes emittere, generare – Zähne ausbilden, 'zahnen' (in imag.):* PETR. DAM. epist. 136 p. 463,6 in campo . . . Senaar habitant, qui non constituti in arce virtutum, sed potius in convalle vitiorum, et -unt, ut proximos suos detractionibus quasi mordicus rodant.

***denteus,** -a, -um. *spinis, cuspidibus instructus – zackenbesetzt, stachelbewehrt:* ALBERT. STAD. Troil. 3,319 -a cristatum confringit clava galerum, transit per medias lancea longa gulas.

dentex (dendex, -trix, -tix), -icis *m.* **1** *strictius de pisce marino i. q. Dentex vulgaris, Sparus dentex – Zahnbrasse:* IOH. DIAC. cen. 2,154 Molassadon captat salpam, Esaias -em (dentilem, dentalem *var. l.*; *ex Ps. Cypr. cena 133*). CARM. didasc. 685 sparus cum serra, -x, uranoscopus. ALBERT. M. animal. 24,29 -rix vel peagrus piscis est, qui ex re nomen habet; multos enim dentes habet et magnos. 24,49 cum ipso *(polypo)* . . . pugnat -rix sive dentatus. **2** *latius:* **a** *cyprinus – Karpfen:* GLOSS. III 47,6 St.-S. -dex carpho, carpe. **b** *ballaena – Wal:* SUMM. Heinr. C p. 268 -tix walera. GLOSS. III 456,34 St.-S. -tix vel vibex waler. *ibid. al.*

dentico, -are. *(per dentes) stridere, sibilare – (durch die Zähne) pfeifen, fiepen:* ALDH. ad Acirc. 131 p. 180,14 sturni parsitant, sorices -ant, serpentes sibilant. *cf.* destico.

***denticula** *v.* denticulus.

denticulatus, -a, -um. *dentatus, serratus – gezahnt, gezackt:* ALBERT. M. animal. 14,66 extremitas rostri . . . est -a, sicut sit secta sicut falx in denticulos parvos, sicut patet in rostro anseris.

denticulus, -i *m. vel rarius* ***denticula,** -ae *f.* **1** *dens (parvus), spina (parva) – Zähnchen, (kleine) Zacke:* FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 71,26 etiam in lingua habent *(sc. aves aquaticae, quae vivunt herbis)* -as ad melius incidendum. ALBERT. M. animal. 14,18 duo dicti modi *(sc. animalium polyporum similium)* sex habent pedes habentes -os in anteriori. 24,51 sturio . . . est rotundus in modum clavi et tres *(supplendum* ordines *sim., ut vid.)* habet -orum in pelle pungentium per corporis longitudinem. *v. et l.57.* **2** *de astrolabio i. q. acus, gnomon – Dorn, Zeiger:* GERB. (?) astrolab. 2,10 in quo *(astrolabio)* . . . acuti machinati sunt -i, qui certis in locis collocati stellas adnotant fixas . . .; in cuius rotunditatis fronte exstans est -us super capricornum positus. EKKEH. IV. bened. I 7,67 (gloss.) per -os astrolapsi magica ars solet exprimi. HERM. AUGIENS. mens. astrolab. 5 in confinio . . . sagittarii et capricorni quidam prominet -us almeri arabice, id est calculator, vocitatus. 6 p. 208,28 mediam eiusdem -i seu stellae lineam dirige.

dentifer, -i. *dentes exsertos ferens – stoßzahn-, hauertragend:* ERMOLD. Ludow. 4,506 inter cornigeros cecidit quoque dammula cervos, -r ipse cadit cuspide fixus aper.

dentifricium (-isf-, -iti-, -igi-), -i *n.* *pulvis dentibus purgandis vel sanandis aptus – Zahn(reinigungs-, heil)pulver:* ANTIDOT. Sangall. p. 89,19 -sfritium bonum et salubrem, qui recipit multas species: *eqs.* PS. ODO MAGD. herb. 427 si -is mixtum sit *(sc. cornu cervi)*, plus operantur. BERNH. PROV. comm. 10,1 p. 316,3 zinziber -um: combure pumicem et pulveriza . . . et frica dentes. THADD. FLORENT. cons. 39,16 localia remedia sunt quatuor: scilicet colutio, masticatio, medicamen permanens et -um. GLOSS. Roger. I A 3,14 p. 678,38 quandoque dentes commoventur et denigrantur, unde fiunt -a diversa. ALBERT. M. animal. 22,45 si sumatur pulvis eius *(cornus cervi)* et fiat inde -gium, emundat dentes. *saepius.*

***dentigo,** -inis *f.* *(per analogiam ad* lentigo *formatum, ut vid.)* *compago dentium – Gebiß:* HILDEG. phys. 5,5 homo . . ., cui -o putrescit et cui dentes infirmantur et fragiles sunt, de ossibus piscis huius *(sc. salmonis)* in pulverem redigat.

***dentilis** *v.* dentalis.

1. dentio, -ire. *dentes emittere, generare – Zähne ausbilden, bekommen, 'zahnen':* RECEPT. Lauresh. 3,102 capit. p. 88 ad infantem -entem.

2. dentio *vel* **dentitio,** -onis *f.* *dentium generatio – das 'Zahnen':* RECEPT. Lauresh. 2,41[capit.] dentioni: *eqs.* VITA Adalb. Prag. 1 (MGScript. XV p. 1178,22) quem cum difficillime laborantem ut ⌊in dentitione⌋ (identitatis *cod.*) puerum attenderent *parentes* et gemendo . . . dolori non modico vix satisfacerent.

dentisfritium *v.* dentifricium. **dentix** *v.* dentex.

dentosus, -a, -um. *dentatus, serratus – gezahnt, gezackt:* ALBERT. M. animal. 7,153 omnibus avibus, quae animalia rostro venantur, . . . aptavit *(sc. natura)* rostra -a, sicut est falx messoria. *Wellhausen*

dentrix *v.* dentex. **dentum** *v.* dens.

***denudabilis,** -e. *nudandus – freizulegen(d), entblößbar:* ALBERT. M. animal. 2,38 cum . . . instrumentum coitus oporteat esse aut denudatum in praeputio aut parvae cooperturae, quod facile sit -e et sit valde sensibile.

denudatio, -onis *f.* *nudatio, detectio – Enthüllung, Entblößung:* **1** *proprie:* **a** *de anim.:* RUP. TUIT. Ioh. 3,1840 illis *(hominibus)* accendit luminaria *Lux*, ubi post paternam -em nati sunt, ut nuditatem suam recognoscentes . . . vestitum . . . suum recuperarent. ELIS. SCHON. viar. 12 p. 97,33 non exasperaverunt mansuetudinem agni . . . criminatio mendax, illusio nequam, -o et flagellum. *de transitu in aliud corpus:* ALFAN. premn. phys. 2,96 p. 46 omnes Hellines animam immortalem ostendentes ⌊i n c o r p o r a t i o n i s -em⌋ (*PG 40,582[A]* μετενσωμάτωσιν) docent (2,100 p. 47 Cronius . . . in libro de regeneratione, sic dicit -em i., ut rationales omnes *(sc. animas)* esse velit. 2,101 p. 47). **b** *de rebus:* **α** *in univ. (usu liturg.: l. 56):* LIBER ordin. Rhenaug. p. 120,2 in cena Domini; . . . eius *(altaris dominici)* . . . -o, usque dum sacerdos discedat, differtur. ALBERT. M. veget. 7,95 oportet circa autumnum effodere terram circa arbores usque ad -em radicum magnarum. **β** *defectio – Schwund:* AESCULAPIUS 10 p. 13,9 dentium vitia sunt multa; . . . tineae, id est -es g i n g i v a r u m (TRACT. de aegr. cur. p. 180,21 ad gingivarum -em de carne). **2** *translate:* **a** *revelatio – Aufdeckung, Offenlegung:* HRABAN. inst. cler. 2,14 cuius nominis *(sc. confessionis)* duplex significatio est: aut enim in laude intellegitur confessio . . . aut in -e peccatorum. **b** *ignominia, illusio – Bloßstellung, Verhöhnung:* AGNELL. lib. pont. 95 postquam gessit multas victorias in Italia cum -e omnium Romanorum Italiae in palatio quievit *Narsis patricius.* SCHOL. Boeth. mus. 1,1,343 in turpitudinem: in -em vel ludicra. **c** *vastatio, direptio – Verwüstung, Plünderung:* CHRON. Salern. 68 p. 66,23 Beneventanis agricole -e sustinentes . . . consilium inierunt, quatenus eos *(Alfanum cum suis)* cum dolo videlicet superarent. CONST. imp. I 109 labores et

[Weber]

erumpnas et miserabilem aecclesiarum -em . . . vehementer doluimus. ANNAL. Mell. Garst. a. 937 Arnoldus dux Bawarie obiit subitanea morte percussus a Domino ob -em ecclesiarum Dei et cenobiorum.

***denudativus,** -a, -um. *nudans, separativus – bloßlegend, trennend:* ALBERT. M. intellect. 1,1,7 p. 488b,13 sic est *intellectus* abstractivus et -us formarum sicut lux corporalis colorum.

denudo, -avi, -atum, -are. *script. et form.:* din-: *l. 15.* disn-: ANTIDOT. Glasg. p. 127,18. -ut(o): *p. 330,10. usu refl.: p.330,1.15. partic. perf. usu subst.: l.34.*

nudare, exuere, discooperire, aperire – entblößen, enthüllen, freilegen: **1** *proprie:* **a** *de anim.:* LEX Alam. 56,1 si . . . obviavit eam *(liberam feminam virginem)* aliquis, per raptum -at (di- *12*) caput eius, cum sex solidis conponat *eqs.* NOTKER. BALB. martyr. XII. kal. Febr. ad lupanar illusionis gratia perducta -ta *Agnes.* DECRET. Burch. 19,5 eamdem *(parvulam virginem)* -ant *mulieres.* CONSUET. Marb. 77 ibi *(sc. in officina)* . . . brachium suum -et *(sc. qui voluerit sanguinem minuere).* HERM. ALTAH. annal. a. 1260 p. 402,17 ab umbilico sursum corpora -antes *flagellatores. persaepe.* **b** *de rebus (usu liturg.: l.25.29):* ANNAL. regni Franc. a. 829 p. 117,4 ventus . . . tam vehemens coortus, ut basilicam . . . tegulis plumbeis tectam non modica -ret parte. HRABAN. inst. cler. 2,37 l. 45 ecclesiae a l t a r i a suis indumentis spoliata -antur (CONSUET. Eins. 83. *al.*). IOTS. Odil. 2,20 p. 230,9 cum . . . hyemis asperitas et nivium densitas . . . montium et collium faciem evanescendo -ret. LIBER ordin. Rhenaug. p. 130,10 in eodem . . . momento, quo . . . c r u x -atur *eqs.* (STATUT. ord. Teut. p. 124,4). IOH. IAMAT. chirurg. 7,7 carne penitus consumpta ossa apparent -ta . . .; ossibus itaque -tis notandum est color. CARM. Bur. 157,7,2 -to gladio lupus immolatur. *saepius. in titulo libri alch.:* PS. GERH. CREM. sal. I 1 dixit Geber . . . in libro -torum (de mutatorium *V*): *'eqs.'* (*item* 11 p. 20,9. *cf.* II 1 in libro de spoliationibus. II 72 in quo *[libro]* tractat *Geber* de rebus spoliatis). **2** *translate:* **a** *revelare, detegere – aufdekken, entdecken:* **α** *in univ.:* HRABAN. cruc. 2,7 p. 272C maxime doctorum sermo . . . dolum diaboli -at. ANNAL. Fuld. II a. 870 p. 70,30 Rastiz . . . videns -tum consilium suum. OTLOH. doctr. 14 p. 279B qui *(Deus)* . . . cuncta mei -ans intima cordis. HILDEG. div. op. 2,5,21 cum eis *(prophetis)* multa secreta tam coelestia quam terrena -vit *vox Domini.* CONR. EBERB. exord. 5,9 l. 140 quia vinum arcana -at et vinum apostatare facit sapientes. *persaepe.* **β** *convincere – überführen:* CONC. Saxon. I 18,2 quisquis . . . personarum huiusmodi *(i. clericorum)* in hac voluptate *(i. venandi amore)* -tus fuerit *eqs.* BERNH. CONST. damn. 25 hi *(sc. transgressores)* . . ., etsi accusati, evidenter tamen nondum in hac transgressione -ti habent. **γ** *deferre – anzeigen:* CHRON. Albr. a. 1236 p. 940,9 qui *(frater Robertus)* de novo resipiscens . . . multos hereticos -vit. **b** *promulgare, nuntiare – kundtun, verkünden, melden:* WILLIB. Bonif. 8 p. 47,14 eos *(pagos)* tantum de nomine -are studemus. MEGINH. FULD. Alex. 5 p. 429,14 nuntium . . ., quod portaverat, de-vit. FOLCUIN. Bert. 106 p. 627,41 -vit *Attala* eis *(episcopis)* desiderium suum. GALB. Karol. 25,7 cetera, . . . quae pudor erat palam referre, . . . introductus in cameram -vit *internuntius* praeposito et Willelmo . . . et Borsiardo. CHART. Rhen. inf. II 268 p. 139,17 veritatem non obstantibus minis . . . vel amicitiis . . . promulgabunt *octo homines* et -bunt cuilibet parti secundum optimam conscientiam. *al.* **c** *prodere – preisgeben, verraten:* PASS. Leod. 24 (MGMer. V p. 306,3) corpus meum decrevi potius in morte offerre, quam anima *(m. pr. C1a. 2a.* animam *rell.)* per infidelitatem turpiter -are. HINCM. divort. 1 p. 119,9 nemo est, qui praelato suo peccata sua prodere non erubescat, si se -ari vel publicari putaverit. ANNAL. Pegav. a. 1081 p. 237,44 civitates et castella demoliuntur *milites* . . . gnaris quibusque locorum mortem minitando, nisi loca diviciis referta -rent. **d** *exponere, illudere – bloßstellen, verspotten:* HROTSV. Dulc. 7,1 mando, ut lascivae praesententur puellae et abstractis vestibus publice -entur, quo versa vice, quid nostra possint ludibria, experiantur. *refl. i. q. turpiter se dare – sich blamieren:* PAULIN. AQUIL. c. Fel. 1,38 l. 12 cuius te . . . vesaniae, infelix, impio stupore -as adtonitum? **e** *liberare – befreien:* HILDEG. scivias 3,6 l. 992 exuta est *imago* fortiter -ta diabolica magistratione. 3,10 l. 659 quoniam ab omni officio servitutis -tae sunt *virtutes. fort. add.:* BRUNUS LONG. chirurg. 1,19,6 p. 118A quod ille, cuius coxa aut ancha fracta fuerit, parum -atur a claudicatione *(ex Avic. can. 4,5,1,14 p. 469vb,38).* *c. sensu separandi:* ALBERT. M. phys. 8,1,4 l. 79 materia prima ab omni forma -ta. *ibid. al.* **f** *privare, orbare – berauben:* **α** *de anim.:* VITA Desid. Cad. 39 ut . . . linguae usu -retur (-ta- *1*) *clericus Theudolenus.* NOTKER. BALB. gest. 2,8 p. 62,23 imperator omnes comites et abbates . . . cunctis honoribus -vit. RUP. TUIT. trin. 29,59 omnis homo in primo parente . . . gloria Dei -tus est. HILDEG. scivias 3,9 l. 540 qui legem Dei et iustitiam eius derisui habentes fide catholica in vanitatibus errorum suorum se -ant eam abnegantes in operibus malignis. EPIST. Adm. 38 p. 75,23 redii *(sc. dux)* et neptim meam tanta pecunia -tam et egrotam in domo mea inveni. SALIMB. chron. p. 518,9 orphanos et pupillos et viduas -vit *episcopus. saepe.* **β** *de rebus:* AGIUS epic. Hath. 174 occidat . . . prius, quo deinde resurgere possit incorruptibilis . . .; sic nemorum frondes, quae vere novo revirescunt, -at propriis bruma prius foliis. MIRAC. Bav. 7 venerabilem locum . . . ex intimo indoluit pristini vigoris auctoritate -tum. HIST. de exp. Frid. imp. p. 108,1 Salernum, munitissimam civitatem Apulię, . . . omni . . . gloria sua privatam et incolis suis -tam cepit *imperator Heinricus.* SALIMB. chron. p. 36,31 remansit carrocium -tum. *al.* *c. sensu decrustandi:* ADAM gest. 3,46 p. 189,21 iussit *archiepiscopus* cruces, altaria, coronas et cetera ornamenta ecclesiae deponi, quibus -tis infelicem maturavit contractum perficere. **g** *diripere, vastare – plündern, verwüsten:* CHRON. Salern. 57 eam *(Neapolim)* undique constrinxit *Sico princeps* et incendiis eam aforis scilicet -vit. 86 cum illis, qui menia antica ecclesieque cremaverant ac -verant. CHART. Austr. sup. I 202 p. 299,25 filii eius *(comitis)* . . . locum . . . invaserunt et immemores beneficiorum parentum suorum rebus omnibus ablatis -verunt.

adi. **denudatus,** -a, -um. *glaber, nudus – unbehaart, nackt:* ALBERT. M. animal. 3,93 contingit multos virorum esse multorum pilorum in barba inferius, et tamen -am habent maxillam . . ., et tympus eorum iterum habet multos pilos.

denumeratio, denumero *v.* dinum-.

[denummo *v.* dinumero: BERNH. GEIST. palp. 1,422.**]**

denunccio, denunctio *v.* denuntio.

***denuncupo** (-non-), -atum, -are. *nuncupare, denominare – (be)nennen:* RECEPT. Sangall. I 141 potio deno-ta. CHART. Rhen. med. I 235 p. 292,6 tradidit *Berlandus* . . . proprietatis suę res hereditarias in villa Uuachenuur -ta, curtim dominicalem, ecclesiam, molendinum *eqs.*

denundino, -atum, -are. *promulgare – bekanntmachen:* VITA Deic. 43 vir . . . Domini . . . coepit omnia, quae habuit, pauperibus expedire volens . . ., iam senex, . . . dies sibi concessos . . . Romae clausarius et privatus sacro insistere otio; quod cum -tum percrebuisset apud Hugonem *eqs.*

denuntiatio (-nci-, -cio), -onis *f.* *script.:* -non-: *l.57.p.331, 40.* -ncci-: *p.331,21.* -actio: *p.331,65.*

1 *gener. i. q. nuntiatio, promulgatio, declaratio – Meldung, Verkündung, Bekanntmachung:* **a** *strictius:* **α** *in univ.:* FORM. Andec. 32 p. 14,26 palam ostendere et puplica -onciacionem manifestare. AMULO epist. 1,9 quae omnia *(sc. praedicta)* ex universalis ecclesiae lege descendunt et sacerdotum praedicatione ac -e commendantur et . . . observanda sunt. PETR. DAM. epist. 115 p. 307,16 totum . . . gaudium, quod angelica fuerat -e promissum. ALFAN. premn. phys. 8,10 p. 83 non passionem, sed consensibilitatem quandam ac -em (*PG 40,652B* ἀπαγγελίαν) passionis. CHART. Tirol. notar. II 582a p. 371,22 quod hoc . . . denunciatum per litteram vel per vocem seu -ciacione preconis vel viatoris . . . fuerit. *saepe.* **β** *c. notione monitionis:* CAPIT. reg. Franc. 210,5 laici . . ., qui post hanc -em socios se huius expilationis praebuerint *eqs.* CONST. Melf. 1,22,2 p. 176,7 si -e . . . minime praecedente mulierem clamantem sub se teneat *(sc. qui mulierem violare vult)* violenter *eqs.* **γ** *c. notione praeceptionis:* CAPIT. Bened. 3,133 si necessitas fuerit vel -o regis urgeat, vocatus venire nemo tardet. PONTIF.

[Weber]

Rom.-Germ. 99,33 -o ieiuniorum primi, quarti, septimi et decimi mensis. BERNOLD. CONST. microl. 25 p. 998D admonet *papa*, ut infra eamdem hebdomadam quarta et sexta feria ieiunetur . . ., quem -is modum pene in omnibus suis sermonibus obtinuit, cum ieiunia quatuor temporum denuntiaret. 46 p. 1011C in festivis diebus 'ite missa est' dicitur, quia tunc generalis conventus celebrari solet, qui per huiusmodi -em licentiam discedendi accipere solet. *al.* **b** *latius:* **α** *nominatio – Benennung, Bezeichnung:* MANEG. ad Gebeh. 9 p. 333,43 quin pocius . . . probabiliter colligitur . . ., qui cunctis prelatus inutilem se, indignum servum omnium Christo serviencium abiectissima -ciacione appellat. **β** *praenuntiatio – Ankündigung, Voranzeige:* EPIST. Wibald. 329 post multas -ciationes, quibus defuturum nobis *(sc. Corbeiensibus)* panem et potum denunciavit *praepositus*. INNOC. III. registr. 2,68 p. 123,13 post -ciationem novi operis. CHART. Tirol. 914 p. 319,26 si ipse conductor suum ius vendere voluerit, prius denunciare debeat . . . domino locatori . . ., et, si emere noluerit, infra XXX dies post -ciacionem factam *eqs*. CHART. Brixin. 160 p. 171,30 si . . . Ruebus vel sui heredes ius suum vendere voluerint, denuncient ospitalario . . ., si . . . infra mensem post -cciacionem emere noluerit *eqs. saepius.* **γ** *praesagium – Prophezeiung:* HRABAN. mag. (PL 110, 1105D) Deus . . . illos falsos deos et omnino deserendos eorumque templa et simulacra et sacra evertenda per suos vates, hoc est prophetas, aperta -e praedixit. WENR. epist. 1,2 p. 287,20 videant *prudentes et cordati* tot prophetico spiritu factas -es, qualis tandem effectus probaverit. RUP. TUIT. off. 2,23 l. 977 quamvis . . . auctor . . . promissionum sacramenta mutaverit, quia promissa perfecit et -bus . . . cessationem imposuit, quoniam denuntiatus advenit. trin. 9,7 l. 260 ita vidit *Ioseph*, ut eius *(sc. fratris)* visione -is suae meminisse videretur, qua dixerat: '*eqs.*' 41,18 de persecutione eius *(Antichristi)* . . . quod . . . magna futura sit, Dominus gravissima -e asserit, cum . . . dicit: '*eqs.*' *(Vulg. Matth. 24,19sqq.)*. **2** *iur.:* **a** *oratio, testimonium – Aussage:* CONC. Merov. p. 43,2 ut, si recte feceras *(sc. Agroetius episcopus)*, absolutus . . . remearis, sin . . . transgressorem te canonum esse constaret, presenti -ciatione cognusceris. FORM. Andec. 32 p. 15,10 ipsi homo taliter prebuerunt testimonium, ut, inspecta illa epistola, quem illi presentabat, sua -onciacionem veraciter concordabant. **b** *vocatio – Vorladung:* CONST. Melf. 1,98 si, ubi sit, qui citandus fuerit, ignoretur . . ., sufficere volumus, quod -o domi fiat, in qua uxor eius et filii vel alia specialis ipsius familia commoretur. CHART. Tirol. notar. I 166 Calvus viator dixit . . ., quod hodie . . . faceret -ciationem, ut hodie veniret *Henricus* ad observandam dictam sententiam. **c** *delatio – Anzeige:* ARNOLD. LUB. chron. 7,3 p. 233,8 (epist. papae) nisi forsan infra mensem post factam -ciationem a vobis *(sc. archiepiscopo Moguntino et aliis)* ad sedem apostolicam accesserit *archiepiscopus Coloniensis* iudicandus. CONST. Melf. 1,86 qui . . . magister procurator . . . per singulas iurisdictionis sue partes ad -es fidelium delatorum . . . inquisitiones studeat facere diligentes. ALBERT. STAD. chron. a. 1240 papa archiepiscopos et episcopos ad -ciationem imperatoris sollicitavit. CHART. ord. Teut. (Thur.) 299 p. 246,11 si una eademque persona prepositus et commendator loci fuerit, -ciacioni provincialis commendatoris . . . stabitur. *al. v. et p. 333,25.* **3** *milit. i. q. indictio – Erklärung, Ansage:* HIST. peregr. p. 127,3 imperator sue maiestatis prospiciens honestati duxit conveniens ad eum *(Saladinum)* premittere legationem et cum -ciatione b e l l i se illius hostem fateri (p. 148,23. HIST. de exp. Frid. imp. p. 58,9 cum -e b.).

denuntiator (-nci-), -oris *m.* *delator – Anzeiger, Ankläger, 'Denunziant':* CONST. imp. II 398,5 (a. 1202) exercuit *episcopus* . . . -is officium. CONST. Melf. 1,39,1 quas *(denuntiationes)* in posterum -is (denuntiactionis *var. l.*) nomine non expresse recipi prohibemus. ACTA imp. Winkelm. I 802 -ciatore . . . accersito. CONST. imp. II 262,3 non per accusacionis ordinem . . . nec per denunciationem legitimo -ciatore cessante. ANNAL. Erf. Praed. a. 1232 p. 83,29 cum episcopus illos *(incolas Castrenses)* denunciasset illique -ciatores de terra sua expulissent *eqs. al.*

denuntio (-ncio), -avi, -atum, -are. *script.:* -non-: *p.332, 25.70.333,18. al.* -ncci(o): *p.333,26. al.* -ncti(o): *l.12. coni. praes.* -ciit: *l.15. pendet* in *c. acc.: p.333,33. partic. usu subst.: praes.: p.333,24. perf.: p.331,30.*

1 *gener. i. q. nuntiare, promulgare, profiteri, praedicare – melden, öffentlich erklären, bekanntmachen, kundtun, verkünden:* **a** *strictius:* **α** *in univ.:* NICET. ad Chlodos. p. 120,18 quoniam duos esse *(sc. Patrem et Filium)*, cum unus est *salvator*, et alius non est, -ant *(sc. Ariani)*. EPIST. Desid. Cad. 5 non aliter fiat, nisi in placito, quod vobis *(sc. episcopo)* . . . pontifex -verit. TRAD. Frising. 738 quidam vir nobilis . . . venerat -ans suam filiam veneno percussam. TRAD. Ratisb. 865 ego . . . abbas . . . -ctio omnibus tam praesentibus quam futuris *eqs*. CHART. Raitenh. 337 p. 270,30 ut -etur *Otto* ubique publice excommunicatus. *persaepe. fort. add.:* RECEPT. Sangall. I 138 ad morsum serpentis; qui foras tectum mordit, -ciit et sic precantetur: '*eqs.*' **β** *c. notione monendi:* CONST. Melf. 1,22, 2 quod per mulierem aut pro parte sua per aliquos -tum (nuntiatum *var. l.*) ter fuerit *eqs.* **γ** *c. notione minandi:* ANNAL. regni Franc. a. 826 p. 169,28 quorum *(accusatorum)* utrique -tum est, quod, si medio Octobrio ad imperatoris generalem conventum venire distulisset *eqs.* GERH. AUGUST. Udalr. 1,14 l. 9 cui *(hortulano)* ille respondit -ando dicens: 'si hoc facis, sensum et sospitatem membrorum tuorum te perdere dubium non est'. **δ** *c. notione iubendi, praecipiendi:* FORM. Andec. 47 illi fuit -onciatum, ut . . . ipso illo in autericio presentare deberit. CAPIT. reg. Franc. 32,7 ut unusquisque iudex suum servitium pleniter perficiat, sicut ei fuerit -tum. WALAHFR. Gall. 1,24 cum . . . s y n o d u s . . . trium spatio -retur futura dierum, beatus Gallus . . . perrexit ad oppidum (CONC. Saxon. I 13A p. 155,6. *al.*). TRANSL. Libor. I 8 -to ieiunio. HUMB. Sim. 3,4 p. 202,11 quos . . . sacrilegos cavendos Pius apostolicae sedis pontifex ita -at dicens: '*eqs.*' VITA Heinr. IV. 3 p. 16,15 apostolicus . . . episcopis aliisque regni principibus, ut a communione excommunicati regis se retraherent, -ciavit. *saepe.* **ε** *c. notione vetandi:* CAPIT. reg. Franc. 192,4 omnibus scabinis -etur, ne quis deinceps etiam iustum iudicium vendere praesumat. 259,12 ut missi nostri . . . -ent, ne commutationes rerum . . . quilibet praelatus . . . sine licentia . . . facere praesumat. RIMB. Anscar. 9 p. 30,39 cui . . . -tum est, ne se raderet, antequam ad praesentiam imperatoris veniret. GLOSS. I 300,55 St.-S. -vit firbôt. *al.* LIUTPR. antap. 3,47 p. 99,19 rex Hugo Lamberto comminando -at, ne se fratrem suum . . . dicere audeat. GLOSS. II p. 21,37 Th. -vit ferbôt, fersegita. **b** *latius:* **α** *iudicare, declarare – erklären (zu):* REGINO chron. a. 872 Adalgisus certis indiciis colligens . . . hostem . . . se ac tirannum esse -ciatum. ARNULF. MEDIOL. gest. 2,13 p. 157,12 videns . . . se Chuonradus delusum suum et rei publice palam Heribertum -at inimicum. DIPL. Conr. III. 28 si quis . . . concambium . . . cassare . . . presumpserit, maiestatis reum -ciamus. OTTO FRISING. gest. 1,26 comitem quendam nobilem Heinricum . . . hostem -cians Baioariam cum magna militum copia ingreditur *Fridericus*. 1,31 p. 49,10 rex . . . Ungarorum . . . ducem Noricum habens suspectum hostem -ciat. LIGURINUS 9,192 curia damnatos regni -ciat hostes *(sc. Ligures).* **β** *appellare, dicere – bezeichnen (als):* PAULIN. AQUIL. c. Fel. 1,23 l. 36 dicendo 'alium' se *(Christum)* . . . et spiritum sanctum paraclytum, hoc est advocatum, -at *(spectat ad Vulg. Ioh. 14,16)*. 2,16 l. 5 cum constet homo unus ex duabus diversisque naturis, propter quod Paulus interiorem et exteriorem -at hominem. 2,2 l. 31 quem . . . Paulus Deum 'super omnia benedictum' commemorat, hunc Hiezechiel propheta Deum 'sublimem' -at. CONC. Karol. A 61 p. 797,17 in quibus *(sc. omnibus scriptis meis)* numquam me iustifico, sed semper indignum episcopum subscribens ubique -o (*sc. Ebo; item* p. 804,2). **γ** *significare – bedeuten:* AMALAR. ad Hild. 65 quod . . . diversi generis lapides . . . inscripti sunt, -at figurate, quia multiplex est varietas in gratia bonorum operum. **δ** *praenuntiare – (vor)ankündigen:* AETHICUS p. 135,1 si ante -tus fuerit *conventus*. HILDEG. scivias 1,4 l. 726 aurora lucem diei -at. CHART. Tirol. 764 p. 196,25 ex quo ei *(domino Artuicho)* -ontiatum fuerit infra tres hebdomadas. 1069 p. 115,7 si . . . dominus Ernestus ius suum vendere voluerit, primo debet -ciare dominis canonicis. *al. v. et p.331,14.17.20.30.* **ε** *praesa-*

gire – vorhersagen: GODESC. SAXO theol. 6 p. 171,2 phitonissa praestabat quaestum dominis suis divinando, semimortuorum . . . mortes -ando et . . . infirmorum . . . vitam futuram. 7 p. 184,3 illorum, quibus 'arescentibus prae timore . . .' digna -atur desolatio. LIUTPR. antap. 3,6capit. quod . . . beatus Sirus Papiam veniens prophetiae spiritu eius affluentiam et Aquilegiae casum -arit. HUGO FLAV. chron. 1 p. 329,43 qui *(angelus)* parentibus futuram ex misericordia unius pueri nativitatem -ret. ζ *nominare, memorare – nennen, erwähnen:* CHART. Sangall. A 11 (a. 743/47) in his locis, quorum hic nomina -antur *eqs.* 75 presentibus testibus, quorum hic nomina -ciantur *eqs.* DIPL. Otton. III. 304 p. 732,5 medietatem palatio nostro et medietatem parti -ti monasterii. DIPL. Otton. I. 461 p. 629,27 assensum prebentes hoc . . . preceptum ex -ciata capella . . . iuris nostri in eodem sancto cenobio donamus *eqs.* **2** *iur. et canon.:* **a** *(iure iurando) affirmare – (unter Eid) beteuern, beeiden:* FORM. Andec. 32 p. 15,11 si . . . pontifex et ipsi comus vel, qui cum eo aderant, -onciaverunt ipsius illi, ut, quicquid per annorum spacia de eo tempore usque nunc recti et legaliter possederat *eqs.* (*sim.* 47). ALBERT. M. sent. 4,34,5 p. 333b,18 illi, quorum matrimonium ab eis *(testibus)* -atur, primi iurant, quod numquam carnaliter convenerunt, et alii postea iurant, quod credunt eos verum iurasse. **b** *insimulare, deferre – anzeigen:* CONST. Melf. 2,50,3 ut . . . -ans vel accusans accusatione vel denuntiatione probata tantundem ab officiali recipiat. CHART. Hall. 224,13 p. 210 reus publice -ciabitur (-cc- *S1*). CONST. imp. II 427,13 si qua domus vel castrum -ciatum fuerit publice super aliqua rapina. CHART. Bund. 1281 p. 69,4 ordinaverunt *consul et alii* suos . . . missos et . . . defensores dominum Ugonem . . . et dominum Guill<iel>mum . . ., ita ut unusquisque eorum . . . in toto teneatur . . . ad -onciandum quilibet persona Disertin., quas *eqs. al.* **c** *anathema agere, iniungere – den Kirchenbann verhängen:* CONST. imp. II 116,14 (a. 1227) -vit *papa* in nos pro . . . tribus capitulis.

denuo *adv. script.:* din-: *l.39.48.49.65. al.* dun-: *l.63.* -nio: *l.48. saepe abund., e. g. l.41.63.68.p.334,3.5.*

1 *de novo, de integro – von neuem, erneut:* CONC. Merov. p. 165,14 custodite diem dominicam, quae nos -o peperit. CHRON. Fred. 2,27 Romam dinuo consolis creati sunt. SERMO de Marso 5 redivivam idolorum culturam destruere et christianitatem -o reparare ceperunt *praedicatores*. PETR. DAM. serm. 2,2 monasterium per latomos ac caementarios -o construentes. VITA Heinr. IV. 3 p.15,25 recenti coniuratione se invicem obligabant *(sc. exules)*, ut parati essent ante mori quam -o deditione subici. DIPL. Constantiae 19 p. 64,22 ne . . . fatigetur ecclesia -o. *persaepe.* **2** *iterum – abermals, zum zweiten Mal:* CONC. Merov. p. 116,19sq. ipsos *(sc. Medovechum et alios)* -o (dinio *AB*) interrogantes . . . professionem nobis -o ore proprio retullerunt. LEX Ribv. 34a dinuo (-o *var. l.*) placitus ei *(domino servi)* concedatur, ut *eqs.* WILLIB. Bonif. 6 p. 34,20 -o Romam nuntii eius venerunt. WALTH. SPIR. Christoph. I 16 etiam auguralem Apollinis statuam collata sororis manu trahendi facultate deiciens -o exclamavit *Nicaea*: '*eqs.*' THIETM. chron. 7,2 Arnulfum . . ., quem Ravennati antea prefecit aecclesiae, cesar -o inthronizatum ab apostolico ibidem consecrari precepit. OTTO FRISING. gest. 1,58 p. 83,8 in crastinum ipso *(episcopo)* -o coram summo pontifice in causa posito recitatur scriptum. *persaepe. bis – zweimal:* HUGEB. Wynneb. 13 p. 115,41 aequiperante dierum seu noctium mensura . . ., quod -o in anno, primum crescente die et secundo decrescente die, solet fieri. **3** *rursus – wiederum, zum wiederholten Mal:* ALDH. ad Acirc. 123 p. 170,19 quia in his casibus *(sc. nominativo, accusativo, vocativo)* -o (dunuo *P1*) ad amphibrachum redire noscuntur *nomina neutra*. FORM. Marculfi 1,4 l. 24 petiit *pontifex* celsitudinem nostre, ut hoc dinuo (-o *var. l.*) . . . nostra deberit actoritas generaliter confirmare. GODESC. SAXO theol. 19 p. 270,19 ecce, claret -o, quod pater est Deus non tamen de Deo. TRAD. Frising. 1155 quam *(complacitationem)* -o successor eius *(Lantberti episcopi)* Abraham . . . renovavit. BERTH. (?) annal. a. 1079 p. 318,39 domnus . . . apostolicus pro causa . . . diffinienda synodum -o in ebdomada pentecostes fieri destinavit. *persaepe.* **4** αὖ – *'wieder':* CONC. Merov. p. 102,2 si quis clericus post acceptam benedictionem . . . ad coniugale thorum -o . . . redire praesumpserit *eqs.* CONSUET. Rod. 2,17 capite cooperto ingrediens et -o regrediens detecto capite. MIRAC. Otton. Bamb. I 9 p. 913a,37 ad fratres suos reversus IX septimanas explevit Pomeraniam iens et inde -o rediens. *saepe.*

denurius *v.* denarius. **denus** *v.* deni.

denusco *v.* dinosco. ***denutarius** *v.* *tenutarius.

denuto *v.* denudo.

***denutrio,** -itum, -ire. *(e)nutrire – aufziehen:* VITA Balth. A 9 alios ex ipsis *(sc. captivis redemptis)* in monasteria intromisit et precipue de gente sua viros et puellas quam plures ⌞-tas (*postea:* enutriverat) suas⌟ (nutrire fecit *A2*). *Weber*

deo *v.* de p. *41,51.*

***deobligatio,** -onis *f. liberatio, exsolutio – Befreiung, Entbindung:* ALBERT. M. bon. 251 sunt . . . tria, ad quae prodest *ieiunium:* scilicet -o mandati, ad quod tenebatur *(sc. peccator)* . . . obligante confessore, qui paenitentiam iniunxit *eqs.* sent. 4,17,2 p. 662b,41 diminutio poenae per vim clavium et -o a d e b i t o confessionis (miss. 1,1,9 p. 12b,32 a d. oris nostri -em. 1,1,12 p. 13b,7). 4,17,5 p. 664b,31 -em . . . manendi extra castra facit Dominus per sacerdotem reconciliantem.

***deobligo** *vel raro* ***disobligo,** -avi, -atum, -are. *script.* -oli-: *l.39.* **1** *obi. homines:* **a** *liberare, (ex)solvere – befreien, entbinden:* ALBERT. M. bon. 244 cum praeceptum de ieiunio fiat, ut serviatur Deo, et primum ieiunium non fuerit de servitio Dei, per primum non de-amur. ALBERT. M. sent. 2,22 p. 383a,47 si est privatio scientiae pertinentis ad officium, tunc, si dimittit *(sc. ignorans)* officium, de-atur, et tunc non erit in ipso ignorantia obligans. 4,17,6 p. 666b,11 simpliciter valet *confessio* quoad hoc, quod praecepta ecclesiae solvit *audiens* et de-atur a debito confitendi. *ibid. al. de divortio:* ALBERT. M. sent. 4,39,9 p. 439a,32 in baptismo peccata solvuntur, non coniugia; ergo per baptismum non de-atur viro uxor. **b** *compensatione remunerari – entschädigen:* CHART. Francof. 146 (a. 1248) factus est fideiussor *Wintherus miles*, ita quod de-bunt *fratres* eum . . . de omnibus dampnis sibi forsitan occurrentibus. **2** *obi. res i. q. reluere, repignerare – auslösen:* CHART. Bund. 503 p. 18,40 (a. 1204) debent *fratres* eam *(silvam)* dispedire et disoligare suo pignore et d i s p e n d i o (505 p. 21,25 dis-are). CHART. Francof. 138 abbas et conventus . . . dederunt XL marcas . . . Ruperto . . . pro eo, quod de-ret eis decimam . . . et insuper de-ret eis bona illa omnia Wetzelonis. CHART. episc. Lub. 104 p. 98,1 si . . . villas superius memoratas de-verimus, nos . . . protestamur, quod decimas de eisdem villis . . . receptas a domino episcopo . . . numquam repetamus.

adi. **deobligatus,** -a, -um. **1** *liber – frei:* ALBERT. M. anim. 3,4,5 p. 234,77 ab omnibus . . . coactionibus -a est voluntas; cadente enim coactione exterius in corpus, libera manet voluntas *eqs.* **2** *innocens, expers culpae – schuldlos, unbelastet:* ALBERT. M. eth. II 7,1,4 p. 474a,38 si concupiscentis mens -a sit et libera et serena, nunquam continget aliquid facere.

***deoccupo,** -avi, -atum, -are. **1** *relinquere, dimittere – räumen, freigeben:* CHART. Eichsf. 398 p. 236,46 (a. 1258) si forte ille de Plesse non posset induci ad -andum castrum Rusteberc *eqs.* CHART. Westph. III 994 p. 515,29 piscationes et occupationes illicitas, quas super marcham communem . . . occupabimus, -bimus et deponemus domos vel structuras factas in eisdem. **2** *liberare – befreien:* ALBERT. M. eth. II 8,3,1 p. 539b,6 populus aliis omnibus laboribus -tus magis ad devotionem poterat excitari. *c. sensu ab impetitione defendendi:* CHART. Nuremb. 408 p. 250,19 (a. 1265) quod, si . . . dominas *(sc. coenobii in Engelthal)* . . . inpetitionis impulsationem sustinere contingat in bonis prelibatis, ab illa nos . . . ipsos . . . absolvere debeamus *(sc. Cunradus burggravius)* sine ipsorum dispendio bona sibi . . . -ando.

[deocenus *v.* dioecesanus: CONC. Karol. A 10,6.**]**

deonero (deho-), -avi, -atum, -are. *usu refl.: p.335,3. exonerare – entladen, (er)leichtern:* CHART. Gelr. 968 p. 936, 15sqq. (a. 1275) si . . . aliquae naves onerosae evacuarentur, -rentur, aut aliqua bona egererentur, . . . a thelonario petendum est licentia dando ei quadrantem -ando dictum eynen lichtveerlinc *eqs. liberare – befreien, entledigen:* TRACT. de aegr. cur. p.

281,10 dum tale *(frigidum et viscosum)* fleuma in predicto intestino *(sc. longanone)* superhabundat, ipsum aggravat et honerat, ipsum ab honere inutili et superfluo se deh-are laborat.

deonestatio, deonesto, deonoratio *v.* dehon-.

deoperio, -rtum, -ire. *detegere, aperire – aufdecken, öffnen:* PAUL. DIAC. Lang. 3,12 p. 99,8 pervenientes ... ad cisternam -tamque (-taque, -entesque eam *var. l.*) ingrediuntur *senex et pueri* (*inde* IOH. VEN. chron. p. 68,19).

***deoperor,** -atus sum, -ari. *officere, impedimento esse – entgegenwirken, hinderlich sein:* ALBERT. M. sent. 4,12,1 p. 290^{b},36 nihil ad sumptionem *(sc. corporis Christi)* operaretur vel -retur cruditas carnis.

***deoppilativus,** -a, -um. ἀναστομωτικός, *purgativus – frei machend, entschlackend, reinigend:* MATTH. PLATEAR. (?) gloss. p. 372^{C} omnia ista *(sc. antidota)* sunt -a. p. 379^{H} aqua -a est.

***deoppilo** (-opi-), -are. *aperire, purgare – frei machen, entschlacken, reinigen:* ALBERT. M. veget. 6,397 quae *(nepeta)* fortissima est in -ando et confortando. MAURUS urin. II p. 50,4 splenis est officium depurare epar a multa superfluitate, et deopilatur ... epar.

***deordinatio,** -onis *f.* **1** *perturbatio ordinis, neglegentia – Unordnung:* CHART. civ. Erf. 283 p. 181,16 (a. 1276) si ... curiam ... locare seu ... vendere voluerit *filius*, utrumque faciet de dictorum fratrum consilio et favore, ne propter inhabitantium -em aliqualiter molestentur. **2** *depravatio – Verkehrtheit:* ALBERT. M. bon. 553 p. 293,6 determinatur *rectum* in ordine et habitudine animae ...; et opponitur obliquato ab ordine illo, et haec obliquitas -o est. HUGO RIPELIN compend. 6,33 p. 230^{a},21 quamdiu homo culpam habet, debitor est poenae; culpa autem consistit in -e voluntatis. **3** *malum – Übel:* SALIMB. chron. p. 476,30 sic vigiliis, ieiuniis et orationibus ... intentus fuit *Clemens papa*, quod multas, quas ecclesia tunc sustinebat, -es Deus suis meritis creditur extraxisse (*item* ALBERT. MIL. temp. 273 p. 530,15; *cf.* MART. OPP. chron. p. 441,11 tribulaciones ... extinxisse).

***deordino** *vel raro* ***disordino,** -atum, -are. *pendet* de: *l. 59. partic. praes. usu subst.: l.40.*

1 *de eversione ordinis i. q. perturbare, confundere, deflectere – stören, durcheinander bringen, umkehren:* **a** *in univ.:* ALBERT. M. resurr. 108 p. 309,41 duo sunt de-antia potentiam ad actum, scilicet fomes originalis et habitus ex actuali relictus. bon. 560 p. 296,79 iustitia generalis est habitudo contraria omnibus peccatis, inquantum de-ant potentias et corrumpunt ordinem rectum virium. **b** *mutare, tollere – verändern, aufheben:* CAPIT. reg. Franc. 281,3 regni vestri *(sc. imperatoris)* defensionem ... per fideles vestros ... dispositum habetis ...; ipsam dispositionem nos *(sc. fideles)* dis-are non possumus nec debemus. CHART. Turg. III 419 p. 198,4 (a. 1259) ad occurrendum omni ... fraudulentie, ... ex qua huius ordinationis salutifera pactio de-ri posset *eqs.* (*sim.* app. 7 p. 974,14). **2** *de prava ordinatione (in lusu verborum):* **a** *contra ordinem ordinare – wider die Ordnung ordinieren:* BERTH. (?) annal. a. 1078 p. 308,48 illis ... ordines et consecrationes ... adempti sunt, qui per episcopos ... sacerdotali dignitate ... privatos ... se ordinari, immo potius de-ari praesumpserunt. **b** *contra ordinem instituere – wider die Ordnung anordnen:* ANNAL. Mell. Vind. I a. 1267 p. 701,8 (chart.) pro sua voluntate de his *(sc. decimis)*, que ad ipsos non pertinent, aliter ordinare, imo pocius de-are presumunt *laici quidam.* **3** *de deviatione ab ordine i. q. immoderatum, intemperatum esse – undisziplinierte, maßlos sein (usu medial.):* ALBERT. M. eth. I 291 p. 251,3 esse sumptuosum in se est vitium intemperati, et ideo non convenit alicui virtuti, nec tamen magnificus de-atur ad seipsum.

adi. **deordinatus,** -a, -um. *inordinatus – ungeordnet:* **1** *in univ.:* DAVID compos. 2,10,3 p. 93,25sqq. omnes vires animae et potentiae ... de-ae sunt et quasi subversae, non autem subtractae, sed foedatae et perverso modo se habentes, sicut organum musicum, quod, quando ... contractum fuerit et de-um, horrendum stridorem pro cantu emittit. **2** *incompositus – unproportioniert:* ALBERT. M. animal. quaest. 14,11 p. 258,10 omne animal habet aliquod genus armorum a natura, quoddam cornu, quoddam ungues ..., et homo vicissim quolibet genere armorum indiget; unde si a natura habuisset omne genus armorum, corpus eius nimis fuisset de-um. **3** *discrepans – verstimmt: v. p.335,68.*

deortatio *v.* dehortatio.

deorsum (iosu(m), iusu(m), ioso, iuso, zosum, zusum, çosum) *adv. script. et form.:* dorsum: *l. 18.* deorse: *l. 20.* deorsim: *p. 337,10.* deorsu: ALDH. ad Acirc. 53,3 *(var. l.).* iussu: *p. 337,2.* iossum: *p. 337,7.* visum, viso: *l. 62. 65. abund. coniungitur c.* versus: *l. 34. 67. p. 337,17. usu praep.: c. abl.: l.65.p.337,25. c. gen.: l.67.71.p.337,8.*

I *in locum, partem inferiorem – abwärts, hinunter, nach unten (secundo flumine – stromabwärts: l.25sqq. 63sqq.):* **A** *de motu:* **1** *proprie:* **a** *in univ.:* **α** *gener.:* HUGEB. Willib. 4 p. 96,8 venientes de monte -m in unum collecti faciunt *fontes* Iordanum. GERB. geom. 5,10 p. 77,15 quae *(linea)* iusum a summo directim more perpendiculi pendens ... rectum angulum efficit, catheti ... vocabulum suscipit *eqs.* CHART. Garz. 1 p. 82,40 do-m effundat dominus super eum *(sc. qui ausus est legem statutam infringere)* furorem suum. HONOR. AUGUST. spec. p. 953^{C} huius *(monachi)* oratio ... -e ad tartara extendens per terras ire prohibuit *(sc. diabolum).* FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 105,12 per caude motum avis iuvatur habere quatuor motus: sursum, -m et dextrorsum et sinistrorsum. *saepius.* **β** *medic.:* GLOSS. med. p. 8,1 anocatum: hoc est s u s u m iosum, quando et vomitus et venter simul solvitur (p. 35,12). **b** *spectat ad flumen:* ADALB. MAGD. chron. a. 965 p. 175,34 iusum per Padum navigavit *Burchardus dux.* CHART. Tirol. 687^{a} p. 142,32 habebamus terciam partem omnium lucrorum, quod faciebant sclave veniendo çosum per Atesim (*sim.* p. 142,39 ad portandum çosum). 850 p. 264,2 quod pis vel lignamina non ducuntur ... zosum per flumen Atixis. *al.* **2** *in imag. vel translate:* **a** *gener.:* EPIST. var. I 42,2 ut annos Domini a presenti sursum versus computando usque ad primum perducerent *(sc. computistae convocati)* et ab eo -m versus usque ad passionem eius. CARM. var. III 46,34 scola virtutum ... ima levat susum deponens ardua iusum. VITA Heinr. IV. 5 p. 22,2 adversariorum ... eius *(regis)* -m vergebant *res*, et omne eorum inceptum in turpem exitum desinebat. *al.* **b** *mus.:* **α** *in univ.:* AUREL. REOM. mus. 16,4 aequatur ... finis versiculi fine superioris introitus iosum depressi. FRUTOLF. ton. p. 175 quaecumque huius *(sc. plagi tetrardi)* toni antiphonae a trite diezeugmenon inchoantes mox -m reclinantur. **β** *de littera significativa:* NOTKER. BALB. ad Lantb. p. 36,11 i. iusum vel inferius insinuat. EKKEH. IV. cas. 47 p. 108,16 primus ille *(Romanus)* literas alphabeti significativas notulis ... aut 'susum', aut 'iusum', aut 'ante', aut 'retro' assignari excogitavit. RITUALE Rhenaug. praef. p. 14,4 i. iusum. **B** *de regione, directione:* **1** *in univ.:* TRANSL. Libor. I 14 vir quidam ... a genibus -m debilitatus, ut tibiae cum pedibus ... omnem ambulandi usum ... denegarent *eqs.* HROTSV. Dion. 74 terras oculis rursum lustrando reflexis horrendum barathrum conspexit hiare -m. GERH. AUGUST. Udalr. 1,17 l. 11 Hereuuigus flumine transgresso ex cingulo -m ... udus effectus est. FORTOLF. rhythmimach. 115 haec *(tabula quadrata)* in longitudine et latitudine distinctos habeat campos: in longitudine quidem -m campos sedecim, in latitudine octo. *al.* **2** *in descriptione terminorum:* TRAD. Patav. 92 p. 80,3 (a. 985/91) sursum de Uuintestale a termino sancti Michaelis Rosseza, -m usque Chlepadorf. CHART. Wirt. II 437 p. 231,34 paludem ... longitudine ... sursum ad usque terminos villarum, ... iusum autem ad nemus usque comitis pertingens. CHART. episc. Misn. 59 p. 60,30 forensibus ... a civitate sua susum et visum usque ad fluvium Lynaw libertatem pascuae concessimus. *al.* *spectat ad flumen:* CHART. Rhen. med. I 8 p. 10,41 (a. 720) donamus ad monasterio, quid vocatur Prumia, de foreste nostra de ipso monasterio viso aqua desubtus (desuctus *ed.*) illo exarte usque in ipso vado. FORM. Sangall. I 9 p. 384,6 -m versus ... supradictorum fluviolorum omnes ... pagenses ... usum habeant caedendi ligna. TRAD. Weihenst. 156 p. 14,40 a loco Zuntinesprucca iusum per ripam Danubii usque in locum Orta dictum. CHART. march. Misn. II 510 p. 351,41 abhinc -m rivuli usque ad villas Echardi. *saepius.*

II *subtus, infra, subter – unten, darunter, unterhalb:* **A** *in*

univ.: COMPOS. Luc. A 32 facis petala<m> plus cros<s>a<m> ⌞queius <u>sa<n>s⌟ (queiussas *cod.*, que iussu sunt *Svennung*). AGNELL. lib. pont. 131 p. 364,5 qui *(presbyter)* ... stetit -m iuxta murum cubiculi, ubi imperator sedebat sursum. TRAD. Ratisb. 136 p. 110,3 ut ... tres mansos ... acciperet *Rödheri* et ... vestimentum -m textum I. FRAGM. mul. III 42 facis cataplasma, quod mittas iossum. FOLCUIN. Lob. 39 equum ... repperit *eques*, sed nisi -m montis ei insidere nequivit. IOH. IAMAT. chirurg. 3,13 p. 17,3 gracilia *(sc. intestina)* duo sunt ab umbilico superius, grossa vero -im. *al.* **B** *pendet ab:* **1** usque: CHART. Hall. 226 p. 216,33 sursum ab eiusdem fundi principio usque -m ad locum, qui divisio ... appellatur. *cf. l.25.* **2** in: TRAD. Frising. 166a p. 162,43 (a. 793) tendit *territorium* in iusu iuxta rivolum usque ad magnum rubum. FRAGM. mul. III 41 linis cum pinna ventrem, inponis stomacho suso, quod conmovet in ioso (*sim.* TRACT. de caus. mul. 54 imuso [*leg.* in iuso]). ANTIDOT. Glasg. p. 121,39 cum unguere volueris, in iusoversus unguis, et sic postea cum linteos calidos detergis. CHART. Tirol. 480 p. 261,34 a vertice montis in zusum usque ad flumen Athesis. *al. v. et l.24.* **3** de: BERTH. (?) annal. a. 1076 p. 283,22 a milite quodam ad requisita naturae in secessu sedens de -m vulneratus *Gotifridus dux*. ALBERT. M. meteor. 3,1,13capit. an motus venti sit de -m in sursum an de sursum in -m. *v. et p. 43,25sqq. cf. l.26.* **C** *expresse pro subst.:* TRACT. de cruc. effig. 51 de titulo pedis usque iosum cruce III pollices. ALBERT. M. summ. creat. I 3,8,3capit. de sursum et -m caeli (*cf.* 3,8,2capit. de ante et retro caeli). animal. 21,6 in solo homine idem est sursum, quod est sursum mundi, et idem -m, quod est -m mundi.

deos *v.* deus.

deosculatio, -onis *f.* *osculatio – das Küssen:* **1** *gener.:* WILH. HIRS. const. 1,17 p. 949C pro signo panni ad offerendum aptati generali signo praemisso panni adde insuper manus -em. RUP. TUIT. cant. 7,72 quis fructus, quid emolumentum huiusce inventionis, huiusce -is *(spectat ad Vulg. cant. 8,1)*? CAES. HEIST. mirac. II 2,21 p. 102,8 cum sis *(sc. diabolus sub specie Mariae apparens)* humillima et mater humilitatis, quomodo me invitas ad -em pedis tui? **2** *liturg.:* WILH. HIRS. const. 1,86 p. 1017B quae *(sc. patenam et calicem)* ubi ... utraque manus -e oblata susceperit *sacerdos*, ... priusquam calicem accipiat, linteum plicatum a converso non sine manus -e recipit. LIBER ordin. Rhenaug. p. 128,18 precedit sacerdotis et diaconi peculiaris oratio, quam sequitur altaris -o.

deosculor, -atus sum, -ari *vel rarius* **deosculo,** -avi, -atum, -are. *osculari – küssen:* **1** *praevalente affectu amoris, amicitiae sim.:* **a** *proprie:* RUD. FULD. Leob. 20 os, frontem, oculos *(sc. amicae reginae)* -ans et inherens amplexibus. VITA Magni Fauc. I 23 p. 170,6 ut ... ad eum pervenit *Theodorus* salutantes se invicem et -antes oculos pariter et manus *eqs.* HAIMO (?) Wilh. 11 p. 215,15 apprehendens illam *(sc. manum debilem)* benedicit, -atur et capellam ... ingreditur. VITA Mathild. II 22 p. 192,4 flectens genua abeuntis filii lacrimando -batur vestigia. VITA Heinr. IV. 10 p. 33,5 pater ... irruit super collum eius *(filii)* flens et -ans eum. CAES. HEIST. mirac. II 1,1 p. 17,8 vadens ad amasium meum -ta sum illum sperans, quod virtute sacramenti ex hoc amplius me amaret. *al.* **b** *in imag. et per compar.:* ABBO FLOR. calc. (ed. N. Bubnov, Gerberti opera math. 1899. p. 201,17; a. 970/80) pro triginta pollex et index -antur se amplexu blando, quod pro tribus milibus fit praetaxati indicio. GERHOH. psalm. 78 p. 673,13 singulos psalmos ... succincte perstringere curamus quasi -ando capita psalmorum et summatim insinuando intentiones eorum. **2** *praevalente affectu reverentiae, devotionis sim.:* **a** *gener.:* STEPH. Wilfr. 18 p. 213,23 genu flectans et pedes eius amplectens -vit (-batur *var. l.*) *mater*. RUD. FULD. mirac. 3 p. 332,43 quas *(partes reliquiarum)* cum ille *(abbas)* ... cum honore ac reverentia -tas loculo reconderet *eqs.* WIDUK. gest. 1,33 rex ... prosternitur reliquiis sanctis et -ans eas summa veneratione veneratus erat. FUND. Schild. 5 domina ... novum lapidem sustulit et -tum in medio semicicli ... deposuit. *al.* **b** *liturg.:* AMALAR. off. 2,14,5 crux -atur (STATUT. ord. Teut. p. 124,6). ORD. Rom. 10,30 episcopus ... evangelio -to ad predicationem ... perducendus est (*sim.* 10,31 evangelium ... ab omnibus -andum). UFFING. Ida 2,7 p. 487,16 episcopus sacras exuvias -tas cum omni honore de sarcofago sublevavit. THANGM. (?) transl. Epiph. 4 eas *(reliquias)* -ando hymnis et laudibus sustulerunt *(sc. presbyter et frater)*. CONSUET. Eins. 55 abbas ... pueris sibi deferentibus omnibus porrigat potum singulorum -ans m a n u s (CONSUET. Trev. 45 manibus -tis). *al.* **c** *publ. et eccl.:* VITA Magni Fauc. I 16 p. 142,4 susceperunt presbyterum, -antes eum duxerunt in ecclesiam *Magnoaldus et Theodorus*. LIUTPR. leg. 37 p. 195,13 ipsi *(sc. vestri, i. Constantinopolitani)* soli capite operto imperatores nostros -antur. DIPL. Loth. I. 119 p. 273,32 (spur.) interrogavimus, quid inde vellent, et flexis poplitibus nostra -antes vestigia unanimiter proclamaverunt *monachi eqs.* THANGM. Bernw. 19 a palatio ... illi occurrit *imperator* benignissimeque susceptum inter amplexus familiarissime -tum ad hospitium deduxit. HIST. peregr. p. 151,2 venerunt *legati* Adrianopolim flexis genibus et manu imperatoris -ta simulantes gaudium magnum.

***deotia,** -ae *f.* (διοικεία) *paroecia – Pfarre, Sprengel:* GLOSS. III 5,30 St.-S. -a phasra (*i.* pharra).

depaccio *v.* depactio.

depaciscor, -pactus sum, -i. *script. et form.:* -asc-: *l.40.* -patus: *l.45.*

pacisci – sich ausbedingen, vereinbaren: **1** *usu depon.:* TRAD. Teg. 4 (a. 1103/13) de usu arborum ... in illa parte abbatis *(sc. in nemore)* nihil -tus est *Dietricus comes*. TRAD. Ebersb. 1,51 p. 144,43 ipsa *(mulier)* domum iuxta s. Valentini atrium cum clerico Gunduni ... -ta est possidere. 1,60 p. 145,44 -tus est *miles* possidere usque ad obitum suum mansos quinque in villa Franchindorf. LIGURINUS 7,461 postquam cognovit *miles* ab urbe nil opis esse sibi, misere modo munera vite -tus totis patefecit menia portis. GUNTH. PAR. orat. 13,3 p. 219D illud cum lectore volumus -i, quatenus, si quid in hoc opusculo suspectum ... occurrerit *eqs.* **2** *usu pass. (fere partic. perf.):* **a** *in univ.:* FLOD. annal. a. 936 p. 63,15 cui *(Ludowico)* ... Francorum proceres obviam profecti ... apud Bononiam sese committunt, ut erat utrinque -tum (*item* hist. 4,26). a. 939 p. 72,2 ob amicitiam, quae inter eos *(Ludowicum regem et Lotharienses)* ... -ta erat. a. 946 p. 101,6 pax inter Albericum patricium et Hugonem, regem Italiae, -itur (-asc- *var. l.*). **b** *promittere – zusichern, versprechen:* FLOD. hist. 4,18 fertur ... ab ... archiepiscopo et a consiliariis suis Heriberto comiti -tum de electione filii sui in hac *(sc. Remensi)* sede. **c** *desponsare – verloben:* FLOD. annal. a. 934 p. 59,8 Arnulfus de Flandris filiam Heriberti olim sibi iuramentis alterutro datis -tam (-patam *var. l.*) sumit uxorem.

***depactatio,** -onis *f.* (*depacto) *debitum (solutionis) – (Abgabe-)Verpflichtung:* CHART. Mekl. 1017 p. 250,20 (a. 1264) si aliqua -o seu exactio ibidem *(sc. in ecclesia parrochiali)* vigeret, ... rector quietus et solutus maneat ab his oneribus et exemptus ab omni ... -e.

depactio (-accio), -onis *f.* *pactio, foedus – Vereinbarung, Vertrag:* CHART. Const. 5 p. 7,41 (a. 1176) si ipse *(Cůnradus)* sive filius suus domum ipsam in aliam quamcunque personam per -em transferri postularet *eqs.* p. 8,13 quicumque ipsam domum post obitum suum *(sc. Cůnradi)* et filii sui per -ccionem possideret *eqs.* CHART. Turg. I 52 p. 198,7 quicumque predia ... in beneficio possideret et in alteram quamcumque personam per -em transferri postularet *eqs.*

***depacto,** -atum, -are. (depaciscor) *pactione obligare – vertraglich verpflichten (usu medial.):* CHART. Worm. 293 p. 197,2 (a. 1260) quam cito scolaris -tus magistro fuerit, ad pretium dimidii anni obligatus erit; si vero sine pacto in scolis per octo dies steterit, idem erit.

***depalatio,** -onis *f.* (palari) *dilatatio, crescentia – Ausdehnung, Zunahme:* GERB. (?) astrolab. 8 p. 132,21 dicuntur *horae* inaequales propter mutuam alternationem correptionis et -is: quae alterna mutuatio semper infra unius signi partes, id est XXX, variatur. 10 quia harum *(horarum inaequalium)* alterna mutuatio correptionis et -is, ut dictum est, infra XXX versatur.

***depaleo** (-io), -atum, -are. (de *et* palea) *partic. perf. usu adi.: p.339,2.6.8.* *paleis purgare, separare – von der Spreu*

[Niederer]

trennen, reinigen: BERNH. PROV. comm. 7,2 p. 295,21 frumentum pingue, ordeum solidum, far spelte mundum et -tum, . . . hec possunt dari in omnibus causis. CHART. Basil. C II 43 p. 27,5sq. ut . . . annuatim persolvat *Gerungus molendinarius* eis *(Ludewico et Iacobo)* unam vierenzellam puri tritici et unam verncellam de conmuni -ta annona, que vulgo dicitur mulikorn, et in nativitate Domini nostri duas vernzellas eiusdem annone -te *eqs.* *in imag.:* CONR. MUR. nat. animal. 246 verbum limetur . . .; a vitiis verba -iare stude.

depalo, -atum, -are. *patefacere, palam facere – aufdecken, öffentlich machen:* CAPIT. episc. I p. 154,10 si . . . consenserit *presbiter* adulteris, sciat se, cum -tum fuerit, excommunicandum. p. 168,39 adulterium si quis presbiter perpetravit, si -tum est et publice cognitum, ab ordine sacerdotii cessabit.

depango, -pactum, -ere. *pangere – befestigen, einschlagen:* **a** *proprie:* TRANSL. Mercurii II 9 (Martène-Durand, Coll. VI p. 756A; s. IX.?) horribiles perpetiens sub Decio cruciatus, . . . sudibus solo -tis, cultris, equuleis . . . et mille . . . mortis generibus laniatus. **b** *translate i. q. conscribere, componere – verfassen, dichten:* CARM. libr. III A 6,1 drama tibi primae -o laudis usyae.

depanno, -avi, -atum, -are. *partic. perf. usu adi.: l.26.* **1** *lacerare – in Fetzen reißen, zerreißen:* CONC. Karol. B II 10B p. 99,24 sicut, quando solemus de . . . itineribus reverti ad mansiones nostras detonsi et delavati cum drappis et calciamentis -tis et tunc nos reficimus et reparamus, ita *eqs.* *in imag.:* ABBO SANGERM. serm. 14,50 quinam sunt isti rapaces lupi, qui sine cessatione persequentes devorant et -ant christianitatem *(cf. Vulg. gen. 49,27)*? **2** *desquamare, denudare – schälen, bloßlegen (medial.: l.33):* AESCULAPIUS 10 p. 13,16 distillans humor frigidus capitis dentes vitiat, hoc est commovet, pertundit, privat, -at. 39 p. 62,25 quibus . . . haec passio *(sc. elephantiasis)* inveteraverit, vulnerantur et -antur vulnera eorum (*item* RECEPT. Lauresh. 1,46 l. 44).

departio, -ire. *distribuere – verteilen:* GESTA Lob. 9 p. 313,25 (epist.) abbas . . . nihil providit in posterum, nihil nobis reservans, . . . fundos, ecclesias, . . . decimas hospitalitatis et elemosinae -iens (dispertiens *var. l.*) ampliavit divitum abundantiam et adauxit pauperum inopiam.

1. depasco, -pavi, -pastum, -ere *vel* **depascor,** -pastus sum, -i. *partic. perf. usu adi.: p.340,11.* **1** *(pabulo praebendo) alere, repascere – weiden, füttern:* **a** *proprie:* CHART. Wirt. IV 1025 p. 76,23 (a. 1244) ut custodes pecorum . . . instituant *procuratores monasterii* et sua pecora -ant communiter vel privatim. ALBERT. M. Iob 24,2 'et paverunt *alii* eos *(greges)*', hoc est, -ti sunt eos. **b** *per compar. vel in imag. i. q. nutrire, reficere – (er)nähren, erquicken:* FORM. Marculfi 2,43 apicum veritate (gloss: aedulium inquid) -ti, recreati . . . gratias agimus *(cf. notam ed.)*. VITA Liutb. 35 p. 43,10 cuius *(sancti Martini)* consolatoriis sermocinationibus ceu mellificatis epulis -ta leviora sibi . . . deputabantur *(sc. gravia)*. EPIST. Ratisb. 23 p. 351,4 hęc ideo dico, quoniam tuę noticię suavitate -i vellem. **c** *translate i. q. fovere – schüren:* CHRON. Bened. II 24 p. 236,10 quem *(Berhtricum fratrem)* . . . ferro vinctum custodie tradunt penisque captivi crudelitatem torquentis -unt *(sc. ministri atroces)*. CARM. Bur. 70,4a,2 ignem cecum sub pectore longo -o tempore. **2** *pascere, vesci, comedere – (ab)weiden, (ab-, auf)fressen, essen (absol.: l.60):* **a** *proprie:* ADREV. Bened. 27 p. 492,4 erat haud longe a monasterio armentorum grex non parvus -ens. EKKEH. IV. bened. I 24,39 ⸢equora depicta⸣ (gloss.: campos floridos ecclesię) videt *(sc. dux apium)* ut -ta (gloss.: demessos) relicta, provocat examen super astra citare levamen. ALFAN. premn. phys. 1,73 p. 19 quae *(sc. animalia)* fructus terrae sunt -entia (*PG 40,528A* νέμεται). OTTO FRISING. chron. 6,4 p. 267,7 locusta innumerabilis . . . Gallias operit -tisque ubique segetibus tandem in mari Britannico resedit. *v. et p. 340,51.* *spectat ad poenam aeternam:* RHYTHM. 18,16,2 quanta sunt ibi flagella et tormenta impia, ubi vermes -untur, qui dicunt blasphemiam. **b** *translate i. q. consumere – ver-, auszehren:* **α** *de igne:* CARM. de conv. Saxon. 31 (NachrGött. 1985/I. p. 63; a. 777) quae *(gens Saxonum)* pridem dona sacellis ponebat rapidis bustim -ta caminis. VITA Ludow. Pii 10 quecumque extra civitatem sunt reperta, incendio -ente sunt consumpta. MIRAC. Bav. 1,4 emissa . . . flamma per contiguos velorum tractus . . . favilla tenus intus et extra cuncta sunt -ta. HEINR. TEG. Quir. II 39 reparatam *(sc. domum)* iterum infra annum vindex -itur ignis. *per compar.:* ADEMAR. hist. 3,35 l. 26 pestilentia ignis . . . exarsit; corpora . . . virorum et mulierum . . . invisibili igne -bantur. **β** *de dolore, morbo, morte sim.:* AGIUS epic. Hath. 70 non solas . . . vos tangens dolor iste *(sc. tormenti)* remordet, me quoque -it, me magis excruciat. PAUL. AEGIN. cur. 186 de comestione mamillarum: . . . utere ⸢in -tis locis⸣ (*3,35,2* ἐπὶ τῶν νεμομένων) puro *(sc. unguento)*. 198 p. 123,16. LAMB. HERSF. annal. a. 1075 p. 248,20 qui morbus *(sc. ulcus)* primo pedes, dein crura et femora miserabili modo -tus est. GERHOH. Antichr. 1,59 p. 375,31 ut diatim multitudines fame ac morbo simul et labore -te caderent. ROB. TOR. chron. a. 1143 p. 495,60 interfectus est *Robertus* et excommunicatus m o r t e -itur eterna (VISIO Godesc. A 12 a m. ista secunda -to). *al.* **3** *fructu defraudare – um den Ertrag bringen, abräumen:* **a** *proprie:* LIBER hist. Franc. 16 p. 265,33 depopularis agros, preda *(i. prata)* -is, vineas dissecas *(sc. imperator)*. CAPIT. reg. Franc. 213,5 quod . . . potentes et honorati viri . . . minorem populum . . . opprimant et eorum p r a t a -ant (267,3 p. defensoria. EPIST. Teg. 13 p. 14,22). ARNOLD. LUB. chron. 3,7 p. 149,23 -ti terram eorum *(Sclavorum)* famis inportunitate sine gladii occisione ad deditionem eos coegerunt *Dani*. **b** *translate i. q. devastare, depopulari – verwüsten, plündern:* NARR. de rel. Scafhus. 1 ibi *(sc. Hierosolymae)* . . . vinea Domini, eadem scilicet ecclesia, ab inimicis fidei christiane ita est -ta, ut vix in ea racemi pauci viderentur relicti. OTTO FRISING. chron. 7,28 p. 354,16 totam ferro flammaque -ens provinciam heremitas quoque . . . crudelissime tractavit *(sc. imperator Constantinopolitanus)*. HELM. chron. 1,14 p. 29,19 generum blandiciis mulcere cepit *pontifex*, ut a ceptis desisteret neve possessiones ecclesiasticas predonibus -endas exponeret. GESTA Ern. duc. I 1,305 imperator . . . preda igne ferro, queque illius *(ducis)* fuere, -tus est. *v. et l.53.* **4** *per pravam interpr. i. q. pavescere – erschrecken, sich fürchten (loci spectant ad Vulg. sap. 19,9):* GLOSS. I 554,33 St.-S. -erunt scutisoton. 555,14. 555,24. 558,52 -erunt vorahtun.

[**2. depasco** *v.* de *et* pax *et* retracto: EUGEN. VULG. calend. 200 *(corr. Antony)*.]

depastio, -onis *f.* **1** *pastus, actio depascendi – das Abweiden, Abfressen (per compar.: l.45):* HRABAN. univ. 7 p. 207B qui *(Titus)* reliquias (reliquas *ed.*) belli tanta populatione contrivit, ut gentem et civitatem quasi herbarum pabula terribili -e consumeret. CHART. select. Altmann 82,5 abbas caenobii . . . iudicare debet conculcationem segetum, vinearum, pratorum et -em eorundem et transgressionem eorundem. CHART. Raitenh. 62 ne . . . in predicta augea . . . molestiam conculcationis et -is ab itinerantibus sustineant *fratres*. CAES. HEIST. mirac. I 2,7 p. 72,24 vacca . . . gramina depascit; vacca ipsa sua inquietudine et -e nobiles et advocatos temporis nostri designat, qui domos et agros subditorum hospitando depascunt. **2** *ulcus consumens – fressendes, verzehrendes Geschwür:* PAUL. AEGIN. cur. 186 dispositum farmacum valet et ad -es (*3,36,2* νομάς), que fiunt in mamillis, et ad aures putredinem manantes.

***depauperatio** (-cio), -onis *f.* *paupertas, egestas – Verarmung, Armut:* GERHOH. vigil. 14 p. 514,34 meruerunt *plurimi vigiles* coronari, alii per martirium, alii per exilium, alii -e ac spoliatione rerum suarum. ALBERT. M. eth. I 13 p. 11,32 legislatoris in civitate est, ut exstirpet ex ea artes, quae inducunt cives in dissolutionem sicut tabernariam, in -em et (*codd., fort. pro* ut) taxillatoriam. *c. sensu privationis:* ROLAND. PATAV. chron. 9,8 iam . . . secundo . . . depauperata est civitas Paduana: primo namque diviciis . . ., secundo personis et rebus . . .; set -cionis prime nulla est comparacio ad secundam.

***depaupero,** -avi, -atum, -are. *pauperem reddere – arm machen, in Armut stürzen (mediopass. i. q. pauperem fieri – verarmen):* **1** *in univ.:* GERHOH. novit. 40,4 nunc agitur valde inconvenienter, dum et sacerdos ultra modum pariterque sibi commissa ecclesia -atur. ANNAL. Mell. Cremif. a. 1194 regio . . . uredine in agris . . . rara annona consumendo -atur.

[Niederer]

CHART. Westph. IV 134 p. 90,37 si ... idem Hermannus ... -tus prefatam pensionem persolvere non potuerit. CAES. HEIST. Engelb. 1,3 p. 239,24 in quali statu ecclesiam per ... scismata laceratam et -tam martyr ... factus episcopus invenerit. CHART. Hamb. 603 p. 498,34 quod omnem proventum ... dominus F., sive -ari eum contigerit vel ditari, ... possidebit. CHART. Babenb. 232 p. 46,6 (spur.) iudex nullum omnino -et pro emendis, sed a diciore plus recipiat, a paupere vero minus. *saepius.* **2** *c. colore quodam:* **a** *privare – berauben:* THEOD. CERV. chirurg. 1,11 p. 139[F] quis ... maior error est quam -are naturam sanguine, quo oportet restaurare deperdita, replere concava, continuare soluta? *v. et p.340,64.* **b** *devastare, depopulari – verwüsten, plündern:* CHART. Pruss. I 16 p. 12,17 (a. 1217) si ... provinciam tuam *(sc. archiepiscopi)* bellatoribus -ari contigerit. CHRIST. cal. Mog. 23 (MGScript. XXV p. 247,47) Sifridus episcopus malum opus operatus est, qui per flammam ignis terram -vit et thesauros ecclesie predonibus dispersit.

depecto, -pexum, -ere. *pectere – kämmen, strählen:* GLOSS. II 624,21 St.-S. -xum gestreleden. PETR. DAM. epist. 72 p. 335,3 alas extendunt *aviculae*, plumas rostro prosequente -unt.

depeculor, -ari. *praedari, spoliare, depopulari – Beute machen, plündern, verwüsten:* ABBO SANGERM. bell. 1,429 arrietes ... dimisere *(sc. Dani)* duos; ... quos nostri capiunt gaudenter -antes. GLOSS. 6,84 K. -or herion. GLOSS. IV 243,15 St.-S. -or, -laris ich entsazo.

1. depello, -puli, -pulsum, -ere. **1** *de motu deorsum directo:* **a** *(deorsum) agere – (hinunter) treiben:* FRID. II. IMP. art. ven. 4 p. 73,9 falco -ret gruem ad terram in fruticosis et herbosis locis. 4 p. 107,15 si contingat gruem -i ad terram. 6 p. 240,24. **b** *demoliri, deicere – abbrechen, umstürzen (pass. i. q. corruere – zerfallen: l.38):* WALTH. SPIR. Christoph. II 4,170 puellę idola -sis procul abiecere columnis et verę lucis se exultant pignus adeptas. CHRON. Camer. 1,11 post aliquot annos predicta lignea domo -sa turrim excelsam lapide quadrato ... aedificavit *domnus Gerardus*. FUND. Aquic. (MGScript. XIV p. 581,7) ecclesiola ... ut erat vetustissima maceriaque -sa *eqs.* **2** *de motu prorsum directo i. q. pellere, abigere – vertreiben, verjagen:* **a** *proprie (in imag.: l.68):* **α** *in univ.:* CAPIT. reg. Franc. 133 p. 263,29 eos *(sc. minores)* ... aut penitus ab eisdem *(sc. minorum)* locis -ere aut sibi ad servitium subiicere conati sunt *(sc. maiores)*. WALAHFR. Wett. 732 ianua ne caeli contra claudatur eosdem *(sc. monachos)* indeque -si pereant sub faucibus ignis (*sim.* Gall. 1,25 p. 303,18 pro quo *[peccato]* -sus est *Adam* [de *add. 2d*] paradyso). POETA SAXO 2,249 cupiens Aragisus hunc *(sc. Karolum regem)* auro, quem non potuit -ere ferro. WALTHARIUS 812 viribus ... summis hostem -ere cures, dextera, ne *eqs.* THIETM. chron. 5 prol. 14 rapacibus *(sc. Sclavis)* ... prorsus -sis ac dira lege sedatis. *al.* **β** *propellere – hinwegtreiben:* HEINR. LETT. chron. 15,7 p. 97,6 equos et pecora multa -unt, bona multa diripiunt *christiani.* **γ** *agitare – jagen:* CHRON. Thietm. 2,2 p. 40,15 iuvenem ... usque in ecclesiam sancti Petri ... bello defatigatum -pulit *exercitus.* **δ** *detrudere, exigere, deponere – verdrängen, verstoßen, absetzen:* THIETM. chron. 7,39 quae *(filia Miseconis ducis)* a viro suimet diu -sa non minimam ... perpessa est controversiam. BERTH. (?) annal. a. 1074 qui *(rex Salomon)* ... a patruo suo et caeteris regni melioribus -sus est dignitate sua. a. 1076 p. 288,6 ut ilico eum *(sc. papam)* iniuriatum cathedra -rent *(sc. rex eiusque astitores)*. ADAM gest. 2,61 p. 120,7 ferunt ... regem Olaph seditione principum, quorum mulieres ipse propter maleficia sustulit, a regno -sum Norvegiae. *al. fort. huc spectat:* CONC. Karol. A 16[B] ab universis abbatibus facta est professio, ut minime titulis popularibus ⌞se ingerere -rentur⌟ (*in loco corrupto, ut vid.; fort. pro* se ingereren, alioquin -entur). *in imag:* WALTH. SPIR. Christoph. II 2,15 ubi nutricem cunarum -ulit annus, corde senex, aetate tener ... micuit puer *(sc. Reprobus).* **ε** *exilio afficere, expellere – verbannen:* ACTA civ. Wism. A 558[a] p. 36,10 (ante 1270) si quis -sus fuerit ex una civitate pro aliquo delicto, in aliam civitatem non admittetur nec recipietur. **ζ** *uberibus auferre – entwöhnen:* GLOSS. II 582,18 St.-S. -sum gi spandan. 638,3 -sus inspenitas. 677,47 -sis haedis intuenetin. **η** *detergere – abwischen:* HEIRIC. Germ. I 2,249 ille pedum sordes manibus -ere castis osculaque extersis instanter figere plantis. **b** *translate:* **α** *in univ.:* EINH. Karol. 30 p. 35,6 qui ... cibi sibi abstinentiam indixit arbitratus hac continentia m o r b u m posse -i vel certe mitigari (WANDALB. mens. 121. WALTH. SPIR. Christoph. II 6,188. *sim.* WALAHFR. hort. 185 febres). WALAHFR. Wett. 717 ut algida ... frigora -at nudosque ut contegat artus *(sc. monachus)*. POETA SAXO 5,386 nocte quater fertur *(sc. Hadefonsus rex)* vel sepius omni somno -so membra levasse toro. WALTHARIUS 304 postquam epulis -sa fames sublataque mensa, heros ... inquit: '*eqs.*' FROUM. carm. 21,13 numine cuncta suo -at *(sc. Deus)* tristia sancto. *saepius.* **β** *defendere, negare – abwehren, abstreiten:* CONSUET. Marb. 60 si intendentis et intentionem -entis ęquanimiter audiuntur compugnantes sententię, conventus ille sanctus ... parum a forensibus placitis videtur distare.

2. depello *v.* debello. **3. depel(l)o** *v.* depilo.

***dependentia,** -ae *f.* **1** *proprie i. q. condicio pendula – das Herabhängen:* ALBERT. M. animal. 7,90 qui non cognoscit hoc accidens *(sc. quod prius corium, quod est inter oculos, exspoliat)* tiri, putat eum esse caecum propter -am corii veteris super oculos. animal. 7,95 aegritudines avium cognoscuntur ex -a alarum: infirmitas enim positionem et situm turbat alarum. **2** *translate i. q. subiectio, alligatio – Abhängigkeit, Bindung:* ALBERT. M. sent. 1,8,24 p. 254[a],23 in natura spirituali est simplicitas quaedam ... sine -a ad corporalem materiam *eqs.* nat. anim. 2,2 p. 21,64 si ... corrumpitur *anima* corrupto corpore, tunc hoc est ideo, quod habet -am ad corpus. praedicab. 4,1 p. 54[a],14 genus habet -am ad speciem et species ad genus, eo quod correlativa sunt. metaph. 5,3,8 p. 268,25 dicuntur relativa, quorum unum secundum hoc, quod est, -am habet ad aliud. *saepius.* PS. PLATO quart. 3 p. 132,12 inferius *(i. substantia inferior)* indiget superiori appetens commixtionem eius et -am.

dependeo, -ere. *form.:* disp-*: l.38. perf.* depependit: *l.41. partic. praes. usu subst.: l.48.p.343,7.*

1 *intrans.:* **a** *proprie:* **α** *(deorsum) pendere – (herab-, herunter)hängen:* VITA Arnulfi 17 rex iratus ... -entem (dis-*A1*) ex publite mucronem manu arripuit. WOLFHARD. Waldb. 18 p. 182,4 manus ... sese retrorsit et violenta contractione urguente ventre tenus depependit. THEOPH. sched. 2,6 p. 41,4 cumque videris illud *(sc. vitrum calidum)* -ere *(om. H)* quasi vesicam longam, adhibe summitatem eius ad flammam. 2,11. CASUS Petrish. 1,28 vepris spinosa super viam -ens caligam transeuntis episcopi apprehendit. ALBERT. M. animal. 1,442 cum concipiunt feminae, ... incipiunt *mamillae* lacte impleri et subigi et -ere propter pondus. *saepius. de homine suspenso:* ARBEO Corb. 11 deposcens, qualiscumque -enti ut fuerit corpus, sibi eum donare non dedignetur *princeps.* **β** *impendere, imminere – überhängen, hervorstehen:* OTTO FRISING. gest. 2,40 p. 148,11 cernis eam, quae super arcem -et, rupem eminentia sua terribilem? **γ** *languere – schlaff sein:* NICOL. BIBER. carm. 1064 hic sedet ad cenam, vini petit ille lagenam, non -entem, sed sex urnas capientem. **b** *translate:* **α** *pendere, pertinere, subiectum esse – abhängen, abhängig sein, zugehörig sein:* ALBERT. M. eth. I 590 p. 507,49 ut ratio perfecta sit et in se et in aliis potentiis, quae -ent ad ipsam. anim. 3,3,13 p. 226,3 non erunt *(sc. corpus et anima)* -entia ad invicem. STATUT. ord. Teut. p. 93,23 qui vicem gerit magistri, studeat electoribus inculcare, quod omnis honor ordinis, ... norma iusticie, custodia discipline -ent a bono pastore. GESTA Ern. duc. II p. 231,3 'o patrie ... pater generalis, ... in quo post Deum tota mea spes -et *eqs.*' *iur. de possessione, appendiciis sim. (de hominibus: l.68):* DIPL. Conr. II. 280 p. 388,17 omnia in integrum ad ipsas res pertinentia vel -entia una cum districtionibus sive reclamationibus *eqs.* CHART. Mar. Magd. 123 p. 113,6 negotium compositionis inter ordinem nostrum et Magdeburgensem prepositum aliosque prepositos ab eadem ecclesia -entes. CHART. Rhen. inf. II 347 vineam ..., que -bat a curte mea, ... donavi ecclesie. CHART. Lux. III 118 recognosco de mea bona voluntate esse Adam et Albertum fratres ... montem, ... qui a me -bat, ... vendidisse. CHART. Sangall. A III app. 26 p. 706,18

ius in sepedicta ecclesia Kilchperch cum sua -ente Scafusa acquisitum *eqs. al.* **β** *suspensum esse, in discrimine esse – in der Schwebe sein, auf dem Spiel stehen:* SALIMB. chron. p. 384,24 ibi *(sc. Parmae)* -bat totum negotium Romane ecclesie. *partic. praes. usu subst. neutr.:* Ps. HERM. ALTAH. gest. (MG Script. XVII p. 379,3; s. XIII.?) querelas ab antecessore nostro inchoatas exequi, predia et census ipsorum exquirere et -entibus quibusque congruum finem dare studuimus. **γ** *se devovere – sich ergeben, unterwerfen:* FORM. Marculfi 2,44 omni cum humilitates genere clementissimae -entis sugerimus, ut *eqs.* **2** *trans. i. q. demittere – hängen lassen:* FRID. II. IMP. art. ven. 3 p. 27,14 quamvis ducant *(sc. falcones infirmi)* alas bene et equaliter, caudam tamen -ent et tenent apertas pennas caude.

dependo, -pendi, -pensum, -ere. *perf.* depependit: *l. 18. partic. perf. usu subst.: l.25.* **1** *strictius:* **a** *trans.:* **α** *suspendere – auf-, anhängen:* WOLFHARD. Waldb. 16 p. 176,4 quam *(sc. ossis)* . . . Liubila partem assumens argento fabricare praecepit et in . . . basilica depependit. LIUTH. Iust. (MGScript. XV p. 567,27) sacrum corpus in . . . arcam recondidi, tum clave munivi, quam . . . ad proprium -i cingulum. MIRAC. Apollin. 3 (MGScript. XXX p. 1346,21) tintinnabulum, quod collo eius appensum fuerit, ante sepulchrum beati Apollinaris -it *Pasturellus.* **β** *detrahere – abhängen, herunterholen:* RUD. TRUD. gest. 7,8 fratres . . . me circumsedebant tamquam redivivum de sepulcro aut -sum a patibulo et redditum vivum conventui suo. **γ** *pendere, metiri – wiegen, schätzen:* GLOSS. I 111,39 St.-S. -it mizit. IV 232,21 -o ih wige. **b** *intrans. i. q. dependēre – herabhängen:* ARDO Bened. 17 p. 206,16 ante altare . . . septem -unt lampade mirae atque pulquerrimae *eqs.* MIRAC. Quint. 13 (MGScript. XV p. 268,21) quae *(cambotta)* pro reliquiis ipsius viri *(sc. sancti Amandi)* religiosi in dextera parte fabricata -it. ARS med. 7 p. 429,11 (cod. G) calidon dicitur ossi tocius omnino divisio, ita ut ⌞par immutata scesmata -ant⌟ (praemutato scemate depraeendendeat *H*). **2** *latius i. q. solvere, reddere – (be)zahlen, entrichten:* **a** *proprie:* NOTKER. BALB. gest. 2,19 p. 89,18 ut post mortem . . . David . . . finitimę gentes . . . eius filio . . . tributa -erunt (-rent *var. l.*), ita *eqs.* WALDR. carm. 3,51 aulam Christi intrans . . . -am dragmata census: si non restituam mnarum, quam debeo, summam, attamen *eqs.* SIGEB. GEMBL. decenn. 3,86 eram ab Augusto ipso institutam legimus, et eram dictam pro eo, quod omnes ⌞es -rent⌟ (*cf. Isid. orig. 5,36,4* aes reddere) Romanis. **b** *translate:* **α** *subire, pati – erleiden:* HEIRIC. Germ. I 1,284 si non censori *(i. Germano)*, iam tum temerator honoris, supplicium toti praesul *(sc. Amator)* -ret urbi. **β** *impendere – aufwenden:* GODESC. SAXO gramm. 2 p. 487,15 dependere *(sc. est)* valde impendere. WIPO tetral. 108 Wipo . . . sic vult -ere (defendere C) tempus, ut scribat regi. HUNALD. carm. 37 (MG Lib. Lit. III p. 721) sane non recte studium -eris uni, plurima cum pereant utiliora tibi. **γ** *concedere, implere – gewähren, erfüllen:* CYPR. CORD. carm. app. 1,14 (MGPoet. III p. 147; c. s. X.[1]) excipe *(sc. Deus)* precem poscenti, confitenti iam reatu -e, quod supplicatur. 3,3,5 -at *sanctus Iacobus* mea vota cum suspiriis. **δ** *praestare, tribuere – leisten, erweisen:* EPIST. Wisig. 14 p. 682,16 beatitudinis vestre *(sc. episcopi)* humillime largifluam -entes salutem sidereum imploramus auctorem *eqs.* HEIRIC. Germ. I 4,220 ne . . . sacerdoti praesens evectio deesset, clericus o b s e q u i u m sancto -ere suetus in peditem mutatur eques (HELM. chron. 81 p. 153,27. 84 p. 163,23 obsequia). LAMB. HERSF. annal. a. 1075 p. 220,28 plebei ac rustici, qui castrorum usibus servilem operam -bant, ocius se ad persequendos fugientes expediunt. CHART. Xant. 44 p. 35,13 invenimus . . . conventum . . . pro Coloniensis archiepiscopi . . . felicitate . . . speciales et cottidianas orationes -ere.

depensio, -onis *f.* *solutio – Bezahlung, Begleichung:* CHART. Austr. sup. I 111 p. 167,5 (a. 1125) specialitatem ac iuris tramitem in culparum -bus talem hunc *(subadvocatum)* habere volumus, ut siquis hominum . . . de effusione sanguinis convictus fuerit, eidem sexaginta denarios tantum solvat *eqs.* (*item* 113 p. 170,17).

***depenso,** -are. **1** *magni existimare, graviter ferre – für wichtig halten, schwer ertragen:* ARNOLD. RATISB. Emm. 1,6 p. 551[b],58 castigatae infirmitatis necessitatem vertit in animi . . . virtutem nequaquam valde -ans privatum se luminis. **2** *refl. i. q. se absolvere, expiare – sich entsühnen, Buße leisten:* HEINR. TEG. Quir. II 16 se devotis oblationibus -ans . . . lingue correxit excessum tandemque petitam a martire medelam promeruit *abbas.*

[deperdatio *v.* depraedatio *p.369,67.*]

deperditio (-cio), -onis *f.* *amissio, perditio – Verlust, das Verlieren, Vernichtung:* MATTH. PLATEAR. (?) gloss. p. 396[E] ex indigestione deficit nutrimentum, unde fit s p i r i t u u m -o (MAURUS progn. 18 p. 35[a],1). WILH. CONG. chirurg. 1051 calx viva . . . -cionem facit s u b s t a n c i e bone carnis (BRUNUS LONG. chirurg. 1,11 p. 110[F]. THEOD. CERV. chirurg. 1,3 p. 135[H]. 2,1 p. 144[E]). CHART. Hall. 353 p. 324,38 servabunt . . . denarii talem in argenti materia puritatem, ut, si examinaverit illos ignis, in una marca unius tantum -cio sit lotonis. ALBERT. M. animal. quaest. 3,27 p. 137,57 illa, quae non sunt bene compacta et coagulata, sunt in continua -e. GEBER. summ. 60 p. 485 flammam . . . sulphuream discernere poteris, que sulphuris non fixi est signum, et -o sue quantitatis per exalationem. *al. v. et l.41.*

deperdo, -didi, -ditum, -ere. **1** *amittere – verlieren:* ALFAN. premn. phys. prol. 5 ut, si qua -didit *(sc. languidus)*, recuperatu sciret facillima. FRUTOLF. chron. p. 82,9 ille *(Hyrcanus)* nolens tempus -ere *eqs.* ACTA imp. Winkelm. I 397 donec sigillum regni, quod -tum dicitur, reformetur. *al.* **2** *perdere – zugrunde richten (pass. i. q. perire – zugrunde gehen):* THEODULF. carm. 10,23 -et opus tibi, qui, simulator inique, quiddam nisus est insinuare boni. ALFAN. premn. phys. 2,49 p. 35 frequenter evenit non unam solam, sed . . . tres simul eucrasias -i (*PG 40,557*[C] ἀπόλλυσθαι) et vivere hominem. 13,9 p. 89 et sensibilitatem et rationem et memoriam simul corrumpunt *(sc. ventres cerebri patientes)*; unde et sic, cum in toto periclitatur, -itur animal. Ps. ALBERT. M. alch. p. 35,19 postquam VI vel VII ignes substinuit *aurum alchimicum*, statim amplius ignitum consumitur et -itur et ad faece quasi redi<gi>tur *(ci.,* reditur *ed.).*

subst. **deperditum,** -i *n.* **1** *detrimentum, defectus – das Verlorene, Schaden:* ACTA imp. Winkelm. II 1041 p. 724,22 (a. 1248) qui *(Deus)* restaurat -a et restaurata conservat. ALBERT. M. veget. 2,15 cum . . . non sit deperditio in plantis, ex nutrimento non fit restauratio -i. 6,400 restaurat *ptisana* -a et confortat debilia in infirmo. animal. 3,100 p. 321,13 ad quantitatem corporis augendam aut -i restaurationem faciendam. *ibid. al.* **2** *damnum, iactura – (Vermögens-)Verlust:* CHART. Bern. III 76 (a. 1274) nos . . . Philippum comitem . . . super omni actione, querela et calumpnia, quam adversus eum et suos habebamus . . . occasione dampnorum, -orum et gravaminum nobis et nostris illatorum . . . absolvimus.

depereo, -ii, -ire. *imperf.* -rebat: *l.62.* *perire, amitti, deficere – zugrunde gehen, verloren gehen, (ver)schwinden:* **1** *gener.:* **a** *de rebus:* **α** *incorporeis:* RIMB. Anscar. 25 p. 54,2 ne f i d e s Christi illis *(sc. Sueonum)* in partibus coepta . . . aliquo modo -ret (33 p. 64,19. *sim.* DIPL. Otton. II. 192 p. 220,5 religiosa vita. *al.*). LAMB. HERSF. annal. a. 1073 p. 160,26 reputabat *rex* . . ., quantum rationibus suis -ret, si eum *(filium fratris sui)* . . . dimitteret. DIPL. Constantiae 56 p. 176,19 apud quem *(sc. Deum)* bona mortalium -ire non possunt. CHART. Dresd. 3 (Cod. dipl. Sax. II/5. 1875. p. 2,16) pensantes pauperum simul et divitum . . . commodo plurimum -ire in vastatione pontis . . . hortamur *eqs.* CHART. ord. Teut. 127 p. 119,8 caritatis . . . vinculum solvebatur et non modicum -bat (-ebat *var. l.*) negotio terre sancte. *al.* *spectat ad oblivionem:* OTTO FRISING. gest. 2 prol. p. 102,19 melius fore iudicavi minus dicendo a materia opus superari, quam cuncta tacendo gloriosa facta silentio tecta -ire. CHART. Walkenr. 226 l. 5 ut rerum . . . memoria nulla umquam oblivionis caligine involuta -eat. **β** *corporeis i. q. corrumpi, deleri – vernichtet, zerstört werden:* ALDH. virg. I 31 p. 270,15 quatenus . . . ruptis sulcorum glebulis iugerum occa . . . -ret. RIMB. Anscar. 12 p. 34,28 ne propter barbarorum imminentem saevitiam aliquo modo -ret *dioecesis eqs.* DIPL. Karoli III. 35 p. 59,28 omnia strumenta cartarum

. . . in eodem incendio -isse. *v. et l. 16.* *emori – absterben:* MARB. RED. lap. 50 p. 1766[B] sic *(sc. tonitru)* intercepto conceptio *(sc. margaritarum)* -it haustu (*M et F,* hausta *ed.; cf. ed. Riddle*), et fit abortivum, quod coeperat . . . creari. GOSW. carm. 36 irascitur Eolus, armat Euros in classem, -it aura favens. ALBERT. M. veget. 4,109 contingit . . . frequentius -ire fructum quam florem. **b** *de hominibus (de animalibus: l.10):* **α** *interire, mori – umkommen, sterben:* RIMB. Anscar. 18 p. 38,33 coepit illius *(potentis)* substantia minui et pecora quaeque ac familia -ire. EPIST. Worm. I 42 p. 78,20 scitis, quia sepe querebar illum *(Huinfridum)* tardiusculum esse propter morbum quendam et -ire volentem. VITA Mahum. 70 Nestorius deputatur exilio, . . . quatinus . . . solus ibidem -ret. CARM. Bur. 100,3,9 plangite, Sidonii, quod in ore gladii -ii *(sc. Dido).* ANNAL. Xant. a. 873 p. 32,9 ex influentia aquarum . . . multitudo hominum cum aedificiis et frugibus innumerabilibus -iit. **β** *damnationem subire – der Verdammnis anheimfallen:* POETA SAXO 5,86 sine qua *(sc. gratia Christi)* -it omnis homo. CHART. Heinr. Leon. 41 p. 61,25 (spur.) anathemate feriatur et cum iniquis et perditis -eat *invasor.* **γ** *(amore) consumi – sich (vor Liebe) verzehren:* GESTA Trev. 22 p. 158,4 qui *(Lucius)* habuit uxorem pulcherrimam, in quam -iit Avitus amore turpi. **2** *publ., eccl., iur.:* **a** *de rebus:* **α** *in univ.:* FLOD. hist. 3,26 p. 332,2 ne suo *(sc. Hincmari)* silentio . . . census . . . -eat et . . . villa in alodem vertatur. DIPL. Frid. I. 31 p. 53,4 ne ipsarum *(ecclesiarum)* possessiones aliqua distractione -eant. CHART. Port. 81 p. 107,15 ne . . . aliquid ecclesie nostre -ret, in recompensationem decime . . . IIII[or] mansos emit *Heinricus.* CHART. Rhen. med. III 959 p. 718,26 de feodo . . . nostro castrense et iure nichil nobis ullatenus -bit (-ifit *ed.*). *al.* *impers. i. q. detrimentum fit – es entsteht ein Nachteil, Schaden:* CHART. Turg. II 238 (epist. papae a. 1250) cum . . . per unionem sancti Galli et Renaugensis monasteriorum utriusque utilitatibus non -eat, sed accrescat *eqs.* CHART. civ. Erf. 263 cum . . . nichil nobis utilitatis provenit aut honoris, non in aliquo emendamur exinde, et in multo -it iuri nostro *(sc. archiepiscopi).* **β** *surripi – gestohlen werden:* CAPIT. reg. Franc. 3 p. 5,23 in cuius *(sc. vigilis)* centena aliquid -erit, capitale, qui perdiderit, recipiat. **b** *de hominibus:* CONST. imp. II 30 (a. 1209) pueri . . . esse debeant ipsius ecclesie ministeriales, cuius et pater est ministerialis; alias enim omnes ministeriales omnium ecclesiarum imperii -rent.

deperinum *v.* dipyrenum.

***depersono,** -are. (de *et* persona) *degradare, dehonestare – (der Würde) berauben, (in der Würde) verletzen (usu mediopass.):* HUGO FLAV. chron. 2 p. 416,37 si . . . istum *(virum)* . . . non ea tractavero caritate et dulcedine, qua Bruno Willelmum, -er ab honore meo.

***depertineo,** -ere. *pertinere – gehören (zu):* DIPL. Karoli M. 312 p. 471,34 (spur. s. XII.) omnia ipsas cortes . . . cum appendiciis suis, quanto ad nostras cortes -et infra ipsius comitatibus, tantis una cum selvas ad ipsas -entes.

***dephalero** (defa-), -are. *phaleris exuere, privare – des Stirn- und Brustschmucks entkleiden, berauben:* SALUTARIS POETA 120 heu, servi regnant, domini famulantur; aselli donantur faleris, def-antur equi.

depictio (-inc-), -onis *f.* **1** *signatio – das Zeichnen, 'Schlagen':* GERHOH. ad Innoc. p. 225,43 ereticis . . . etsi concedam sacramentum, quantum ad formas visibilium signorum, quae fiunt in -e crucis et verbis ad hoc institutis, ut *eqs.* **2** *impressio – das Aufdrücken:* TRAD. Weihenst. 297 p. 241,37 (a. 1174/80) ne . . . traditionis pactio ullatenus in futurum evacuaretur, inscriptione sibi et ymaginis *(i. sigilli)* sui, quodque factum est, -e confirmari fratribus precabatur *Liutoldus.* **3** *pictura, imago – Bild, Skizze:* Ps. BOETH. geom. 461 quidam . . . in huius *(mensae Pythagoreae)* formae -e (-nctione, descriptione *var. l.*) litteras alfabeti sibi assumebant hoc pacto, ut *eqs.* 590 sit . . . praedictorum infra facta -o (-nctio, descriptio *var. l.*).

***depictor,** -oris *m.* (depingere) *pictor – Maler (pro nom. propr.):* CHART. Tirol. 416 (a. 1184/88) testes: . . . Ulricus -r, Hiltbrandus Parvus. CHART. Carinth. II 558 p. 24,28 qualiter Hanricus *(sic)* -r . . . et uxor eius . . . possessiones contulerunt (*cf.* 463 Hainricus pictor).

depictus *v.* depingo. **depigis** *v.* depugis.

***depilatio** (-cio, -zio), -onis *f.* *script.:* -ll-*: l.9.* **1** *defluvium (capillorum) – Haarausfall, das Ausfallen (der Haare):* **a** *de hominibus:* PAUL. AEGIN. cur. 95[capit.] ad superciliorum -es (-ziones *var. l.*; *3,22,18* μαδαρώσεις). URSO anat. 92 fiunt in oculo passiones: . . . inversio palpebrarum earumque -cio. IOH. IAMAT. chirurg. 8,27 p. 68,35 allopitia cognoscitur ex corporis tumore . . .; pustula alba, -llatio, ventris solutio. THADD. FLORENT. cons. 143,28 fit quandoque -o in superciliis et palpebris. 143,41 tumores . . . apparent cum -e in superciliis. *spectat ad speciem leprae:* ALPHITA II p. 186,22 tyriasis, id est -cio vel decapillacio capitis et est species lepre. *v. et p. 70, 68.* **b** *de avibus i. q. defluvium plumarum, locus deplumis – das Ausfallen der Federn, federlose Stelle:* FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 246,6 in parte superiori rostri *(sc. falconis)* apparet rubedo et tumor cum -e quadam, et inferiori parte rostri videtur deplumatio utrinque circa fauces. **2** *evulsio, vellicatio (capillorum) – das Ausrupfen, Raufen (der Haare):* **a** *proprie:* DECRET. Frision. A p. 54,9 pro barbe inferioris ustione quinque marce et due uncie; pro superioris -e tantundem. CHART. civ. Ratisb. 44 p. 15,14 si filium caniculę vel furem nominaverit *quispiam*, eandem sustinebit penam, quam pro -e et maxillę percussione prenotavimus. HUGO RIPELIN compend. 5,64 p. 195[b],12 hic *(sc. in quinto praecepto)* explicite prohibetur homicidium, sed implicite omnis motus irae contra proximum . . ., ut percussio citra mortem vel -o. **b** *translate i. q. defraudatio – Übervorteilung:* VITA Adalb. Wirz. 7 p. 32,41 vereor *(sc. Altmannus episcopus)*, ne, dum multorum nitimur militare compendiis, vertatur in contrarium, et hoc a communibus alis, quę . . . etiam insontibus irrogare -is moliuntur dispendia.

***depilatorium** (-illa-), -i *n.* *psilothrum, medicamentum ad depilandum aptum – Enthaarungsmittel:* TROTULA 60 p. 142,31sqq. aliud -um: . . . si . . . -um sit nimis spissum, appone aquam recentem, ut rarefiat et attenuatur. WILH. CONG. chirurg. 221 deponatur . . . psilotrum cum aqua calida . . .; post tale depill-um fiat tyneoso talis pilleolus: *eqs.* ALPHITA I p. 309,43 psilotrum, id est -um.

depilo, -avi, -atum, -are. *script.* depe(l)l-: *l.48.49.* **1** *strictius i. q. capillis, saetis privare – der Haare, Borsten berauben:* **a** *tondere, ab-, deradere – enthaaren, scheren, rasieren:* **α** *in univ.:* MAURUS anat. I 10 incidatur vena *(sc. porci)* . . ., ut sanguis totus agrediatur *(sic?)* . . ., postea comburatur et -etur (-etis *var. l.*). ALBERT. M. phys. 2,2,15 p. 122,35 potest *aliquis* sanari ex hoc, quod -atur per rasuram capitis *eqs.* SALIMB. chron. p. 446,28 cardinales . . . miserunt nobis plures porcos mortuos et -tos. **β** *de opere coriario:* COMPOS. Luc. C 26 tolles pellem -elatam et labatam utiliter et tolles gallam (D 15 pellem -ellatam [-ela-, -tam *var. l.*]). **γ** *de poena, infamia:* THIETM. chron. 8,22 homines VI flagellati ac -ti cum edificiis turpiter mutilatis approbant, qualiter . . . seniores ab aliis precaveri debeant. FRUTOLF. chron. a. 1025 p. 194,40 visus est ei *(episcopo)* frater suus imperator . . . faciem . . . suam barba ex una parte -ta turpatam obiectare (*item* Ps. ADALB. BAMB. Heinr. 2,1 p. 812[a],9). CONST. imp. I 430,4 si quis minus, quam LX denarii valent, furetur, -etur et virgis excorietur. COSMAS chron. 2,4 p. 87,19 in medio foro ad palum suspensus et usque ad fastidium preconis cesus -etur *violator decreti.* **b** *vellicare, evulsione capillorum laedere – rupfen, zausen, an den Haaren reißen:* **α** *proprie:* CHART. Babenb. 86 p. 117,26 (a. 1192) quicumque . . . hominem -verit vel in maxillam percusserit, tres solidos componat. CHART. Argent. I 617,8 p. 477,27 quicunque . . . alium -verit vel pugno vel aliquo modo sine sanguinis effusione percusserit *eqs.* DECRET. Bern. 34 si duo burgenses inter se rixati in civitate invicem -verint *eqs. saepius. adde:* ALBERT. M. animal. 8,25 avis . . . cum vulpe pugnat et nocet vulpi . . . -ando (*p. 609[b],31* τίλλει) eum. **β** *translate i. q. compilare, privare – plündern, berauben:* ITIN. Willib. 6 ad montem Galanorum transfretarunt; quo bellorum tempestate . . . -to sevam passi sunt inediam. CONR. HIRS. mund. cont. 202 habeo . . ., quo . . . adinventionibus tuis occurram, . . . ne videar inconsiderate rebus necessariis -ari. VITA Adalb.

Wirz. 6 p. 24,25 filius patrem *(i. imperatorem)* armis et universis agminibus -vit. **c** *defluere facere – ausfallen lassen (absolute de capillis: l.6):* BENVEN. GRAFF. ocul. B 5 p. 21,4 convertitur *(sc. ardor oculorum)* in pruritum et palpepras taliter -at, et non remanet de eis ibi pilus. TROTULA 60 p. 130,17 ad vermes faciei delendos, qui -ant. MOSES PANORM. marisc. 16 p. 181,8 cura . . . est: ponere colorem -antem pilos. *medial. i. q. defluere, amitti – ausfallen:* TRACT. de aegr. cur. p. 359,21 huius *(elephantiae)* speciei hec sunt signa: . . . supercilia -ta. TRACT. de chirurg. 574 supercilia -antur et barba, et allopitia vocatur. ALBERT. M. animal. 22,19 ex eo *(sc. hepare asini)* superponatur supercilio -to, renascuntur pili. **2** *latius i. q. putamine liberare – schälen, abhäuten:* CIRCA INSTANS p. 5a[r] ad provocandum menstrua -etur dens allii et bene mundatus ponatur in orificio matricis.

adi. **depilatus,** -a, -um. *calvus, glaber – haarlos, kahl:* ALBERT. M. animal. 1,141 natura dedit ei *(talpae)* in loco occulorum pellem tenuem, planam, -am. *usu subst.:* EGBERT. fec. rat. 1,311 commendo calvum, non tota fronte glabellum (schol.: laudo calvum, sed non eum in toto capite -um).

depinctio *v.* depictio.

depingo, -pinxi, -pictum, -ere. *script. et form.:* dip-: *l.33. p.348,56.* -pectus: *l.46.* -ncxi: *p.348,12. praes.* -gu(o): *p. 348,32. perf.* -ix(i): *l.63.p.348,7. al. partic. perf.* -inctus: *p. 348,56. struct. c. acc. Graeco q. d.: p.348,55. partic. perf. usu adi.: p.348,38.349,1.2. al.*

I *pingere, delineare – malen, zeichnen:* **A** *proprie:* **1** *strictius:* **a** *in univ.:* **α** *de imaginibus:* PAUL. DIAC. Lang. 4,22 palatium condidit *Theudericus rex*, in quo aliquit et de Langobardorum gestis -i fecit. RHYTHM. 115,2,1 quod *(sc. vagationes lunae)* -xi coloratim . . ., ut, quod agis, o Selina, . . . in membrana foret palam. ARIBO mus. p. 45 prius . . . grossitudinis *(sc. fistulae)* di-ximus circulum. PS. BOETH. geom. 450 Pytagorici . . . descripserunt sibi quandam formulam, quam . . . mensam Pytagoream nominabant, quia hoc, quod -xerant, magistro praemonstrante cognoverant. **β** *de litteris vel notis:* TRAD. Frising. 34 p. 62,26 (a. 769) manu propria, ut potui, caracteres cyrografu inchoando -xi *(sc. Tassilo dux)* coram iudicibus. ALCUIN. carm. 65,1,12 codicis . . . quot sunt in corpore sancto -tae formis litterulae variis *eqs.* LUDUS de Antichr. 53 Antichristus -ens primam litteram nominis sui regi . . . in fronte . . . cantat *eqs.* ANON. IV mus. 2 p. 40,19 puncta materialia, prout -untur in libris et prout significant melos et tempora *eqs. saepe.* **b** *scribere, litteris mandare, notare – (auf-, nieder-)schreiben:* **α** *in univ.:* FORM. Andec. 41 p. 18,24 iuxta, ut superios contenitur -pectum, relegionis *(i. relegatione; cf. notam ed.)*, quos tenet orum cartole textum ad vos volomtate mea conscriptas *eqs.* CONC. Karol. A 10,4 quod . . . precessorum vestrorum *(sc. ducis Tassilonis)* -ta pactus insinuat. WALAHFR. Wett. 841 'vos *(sc. fratres)*', ait, '. . . molli -ite (scribite *var. l.*) cera, ut . . . manifesta patescant *(sc. in somnio visa)*.' CHART. Sangall. A 457 uti concambii . . . conscriptiones pari ratione -tae perpetrarentur. COD. Lauresh. 51 ego . . . Chazo, indignus subdiaconus et monachus, hanc traditionem -xi. 58 prestariam. WALDR. carm. 3,67 quod minus aut maius scriptor -xit anhelus, rado vel adiungo. **β** *inscribere – anschreiben:* DIPL. Frid. I. 827 p. 34,19 privilegium . . . in fronte maioris templi aureis litteris sollepmniter -tum . . . renovamus (*inde* CHART. civ. Spir. 25 p. 28,6 [dipl. Otton. IV.]). **γ** *conscribere, componere – verfassen:* WALTH. SPIR. Christoph. II 6,267 hec *(sc. carmina)* . . . Waltherus . . . pro vice Christophori metrica -xit amussi. **2** *latius i. q. (ef)fingere, designare – abbilden, darstellen:* **a** *de imagine:* GESTA Neap. 4 in . . . apsidam -ixit *Severus episcopus* ex musivo Salvatorem cum XII apostolos sedentes. AGOB. 9,1 sunt, qui putant lege Dei prohibitum, ne vel hominum vel quorumlibet animalium sive rerum similitudines sculpamus aut -amus in ecclesia. AGNELL. lib. pont. 27 angelus Domini in aspectu altaris . . . est -tus. 88 cur variis vestimentis et non omnes unum indumentum habuisset *(sic)* -ti sunt *(sc. martyres et virgines)*? CARM. Bur. 82,6,2 in cortinis milites -unt nostras *(sc. thymi et lapathii)* facies cum serico in palliis, colore et in clipeis. *persaepe.* **b** *de signo:* BEDA temp. rat. 1,93 toto alphabeti sui charactere in numerorum figuras expenso tres, qui plus sunt, numeros notis singulis -unt *Graeci.* PS. ODO CLUN. mus. p. 272[a] neque eam *(vocem adiunctam)* per primam litteram designamus, sed per graecum Γ -imus. **c** *de signatione crucis ('schlagen'):* ARBEO Corb. 10 p. 199,4 signum salutis capite illius *(rei)* munivit et collo . . . salutiferi vixilli manu propria signum -ixit (-xit *var. l.*). VITA Amati Habend. 8 (ASBoll. Sept. IV p. 107,3) signum c r u c i s -ens ait: '*eqs.*' (EKKEH. IV. bened. II 99). **B** *in imag. vel per compar.:* ALDH. virg. I 60 p. 321,22 virginitatis speciem et venustum pudicitiae vultum componens diversis virtutum coloribus quasi fucorum floribus -xi (-cxi *var. l.*). RHYTHM. 146,11,6 onusta currens viam nec planta -o *(sc. navis)*. CHART. episc. Halb. 56 l. 14 quidquid superna manus nostre *(sc. Hildewardi)* humilitati aut digito introsus -xit, aut transitorie extrinsecus apposuit *eqs.* VITA Notkeri 5 p. 577[a],61 ut, quicquid virtutis in eis *(patribus)* videret, . . . hoc in abscondito mentis suae -ens imitaturus reconderet. CHART. Raitenh. 253 p. 206,24 ut . . . reatus nostros diluat *misericordia (i. Christus)*, qui peccatorum in nobis maculas -xerunt. **C** *translate:* **1** *describere, declarare, exponere – beschreiben, erklären, darlegen:* WALAHFR. Wett. 102 versibus in paucis Heitonis gesta . . . -xi. ECBASIS capt. 17 sunt . . . quidam, si me -ere quiddam audierint falsi, certabunt *eqs.* ODO ARET. ton. B p. 90 quemadmodum in proto autentico duas discretas facies -ximus . . ., sic et in plagis diversas et annumeratas distinximus partes. CONR. HIRS. dial. 60 in his inquisitionibus tuis auctoristam mihi -xisse videris, qui *eqs.* CONR. MUR. summ. p. 89,145 diffinitio fit, dum succincta brevitate cuiusvis natura rei -itur ad te. *al.* **2** *(animo) concipere, imaginari – sich ausmalen, vorstellen:* FROTH. epist. 22 quis . . . ea *(sc. gesta et obsequia)* conspiciens non animo salubriter infigendo -guat, quorum recordatio *eqs.* ARABS 273 (AltdtBl. 2. 1840. p. 389) ante sue mentis oculos -it *hospes homo*, ab illo *(amico)* quam tulerit quondam munera. ALBERT. M. animal. 8,231 immundus *(spiritus)* . . . sordidata ostendit, quaecumque -ta sunt in ipso. *opinari – sich einbilden:* BERTH. RATISB. serm. exc. p. 13,8 non est aliud gaudium, sed dormiens vel -tum, falsum gaudium, non verum. **3** *praeformare, (figmentis) moliri – vorzeichnen, (durch falsche Vorspiegelungen) ins Werk setzen:* AGOB. 11,28 ostenderunt se *missi regis* christianis terribiles et Iudaeis mites, maximę Lugduni, ubi partem persecutionis adversus ecclesiam -xerunt *(cod.*, definxerunt *ed.)*, quam multis gemitibus, suspiriis et lacrimis stimulaverunt. **4** *reddere, refigurare – wiedergeben, widerspiegeln:* THIOFR. Willibr. II 1,76 succrevit pusio . . ., pulchra qui facie -xit utrumque parentem. **5** *significare, figura exprimere – symbolisieren:* RUP. TUIT. off. 1,22 l. 473 quae *(casula)* extensionem manuum crucifixi Domini apte -it.

II *expingere, coloribus tingere – aus-, bemalen, färben:* **A** *strictius:* **1** *proprie:* **a** *in univ.:* CAND. FULD. Eigil. II 17,136 quam *(aram)* . . . egomet . . . -xi ingenio tenui. SYLL. Sangall. app. 2,11 fenestrarum -xit *filia regis* plana colorum pigmentis. HERACLIUS I 3,1 e vitro si quis -ere vascula quaerit *eqs.* 19,4. EUPOLEMIUS 2,83 illi *(Sotheri)* clipeus fuit omnem virtutem Iosue -tus et horrida bella. ANNAL. Ianuens. III p. 127,14 parate fuerunt in portu . . . naves IIII magne et dipincte colore albo cum crucibus vermillis per totum *eqs. saepe.* **b** *fucare – schminken:* GLOSS. I 458,13 St.-S. -xit *(sc. Hiezabel)* oculos suos kilihisota augun siniu. **2** *in imag. vel per compar.:* ALDH. virg. I 32 p. 273,19 quorundam vultus purpureus genarum rubor velut stibio -xit. BEDA hist. eccl. 1,7 p. 20,29 qui *(mons)* . . . quingentis fere passibus ab harena situs est variis herbarum floribus -tus. SIGEBOTO Paulin. 3 p. 912,40 virgo . . . nobilitati suae morum respondens elegantia nativis et propriis se -xit coloribus. **B** *latius:* **1** *picturis exornare – mit Bildern versehen:* **a** *in univ.:* ARBEO Corb. 19 ut lammina illius *(Ansarici)* sepulchro -to *(m. al. corr.* -ta *1)* declarat. CATAL. thes. Germ. 111,59 schrineum -tum. *al.* **b** *de libris ('illustrieren'):* CATAL. biblioth. A III 90 p. 359,22sqq. (a. 1112/23) medicinalis liber -tus. B I 3 p. 12,25 quaternio -tus. **c** *de textilibus:* CATAL. thes. Germ. 86,6 (s. XI.) quatuor pannos serico -tos. BERTH. ZWIF. chron. 9 p. 172,6 Udilhilt . . . duo vela lin-

tea -ta ad altare . . . suspendit. 40 p. 266,15 duae cortinae linteae -tae. **2** *(ex)ornare – (aus)schmücken (interdum in imag. vel translate):* WALAHFR. imag. Tetr. 146 nulla suo pro carmine dona emeruit *(sc. qui quatit aera plectro)*, saltim ut fulvi pars extima nigros auri conlatis meritis -ret artus. ECBASIS capt. 796 qui *(sc. Deus)* faciem celi -it sidere pluri. WALTH. SPIR. Christoph. II 1,22 interius variis eadem *(aula Romana, i. grammatica)* -ta figuris . . . octonas pretendit lauta coronas. MEGINFR. Emm. 12 p. 981C cur moratur hic facundia, ubi locus est voci suspiriis interclusae, non compositionis arte -tae? **3** *instruere – ausstatten:* FROUM. epist. 17 cuius *(Boethii)* libros propria manu duos conscripsi pleniterque, ut puto, glossica conscriptione -xi.

adi. **depictus,** -a, -um. *ornatus, varius – geschmückt, bunt:* EPIST. Hildesh. 134,26 alia laus: . . . camera sapientie -issima et preciosissima.

[depitres *v.* de *p. 40,63.*]

deplaco, -avi, -are. *script.* -ag(o): *l.23. placare, (sibi) conciliare – besänftigen, gewinnen:* LAMB. HERSF. annal. a. 1076 p. 261,29 quod idcirco deditionem caeteris . . . suaserit *Otto*, ut eorum sanguine regis sibi animum -ret (placaret *var. l.*). GESTA Ern. duc. I 1,217 ut signaret *legatus* duci . . . nec aliter -are (-gare *var. l.*) animum augusti, nisi patria pulsus orbe Romano decedat. *de Deo placando:* TUTO opusc. 2,18 p. 95,9 haec *(beata Felicitas)* non tantum linguae officio, sed et utriusque hominis famulatu devotissimo eum, quem supernae tremunt potestates, -vit.

***deplago,** -atum, -are. **1** *impugnare, in controversiam vocare – anfechten, streitig machen:* CHART. Pomm. 895 (a. 1269) ut . . . hec, que . . . conventui sunt indulta, ne quis . . . infringere presumat vel eciam litigando -are, presentem paginam . . . confirmamus. **2** *?plagare – ?schlagen, verwunden:* LEX Baiuv. 6,3 si in eo *(servo)* contra legem infanc fecerit *aliquis* vel in capite plagam, ut testa appareat vel vena percussa vel ⌞plaga tumens⌟ (-tum, de plagatum *var. l.*) fuerit, cum I solido conponat.

***deplanctio,** -onis *f.* *querimonia, querela – Klage, Beschwerde:* RUD. TRUD. epist. p. 326,23 Otto, filius advocati nostri, . . . villam nostram Villarium invasit, absque ulla -e villicum meum . . . cepit, abductum ad villam suam . . . in cippo posuit, tortum graviter duabus tandem libris redimi coegit.

deplango, -planxi, -planctum, -ere. **1** *aliquid vel aliquem i. q. plangere, flere, lugere – beklagen, beweinen, betrauern (absol.: l. 48):* GODESC. SAXO carm. 10,7,12 nostra . . . dona *(sc. Deus)* nobis peccata -ere. DIPL. Otton. II. 99 p. 113,8 quod adierint nostram celsitudinem fideles nostri . . . condolendo et compatiendo -entes paupertatem . . . Tullensis ecclesiae. FROUM. carm. 36,19 nimio non vult luctu cessare -ens *mater*, sunt *(sc. innocentes)* quia, sed non est illis regressio tristis. HELM. chron. 60 p. 117,14 tanta fuit clades exercitus . . ., ut eorum, qui interfuerunt, adhuc hodie lacrimis -atur. CARM. Bur. 119,2,4 me dulcis consortem studii -ite, qui vobis *(sc. sociis)* perii. *al.* *de animalibus:* ALBERT. M. animal. 23,132 quod pullos . . . interficit *pellicanus* et -tos . . . sanguine, quem de pectore morsu elicit, revocat ad vitam. 24,24 hominem . . ., cum potest, interficit *cocodrillus*, sed eum postea . . . -it. **2** *alicui aliquid i. q. queri, flebiliter intimari – klagen, Klage führen:* GONZO Geng. 31 quae *(puella)* . . . ante eius altare pernoctabat, infirmitatem suam ei -bat. CHRON. Andag. 93 p. 242,26 Otbertus . . . se . . . plurimum gravari privatioribus suis sepissime -nxit. RUD. TRUD. epist. p. 329,39 malis, quae michi facit *(sc. Otto)*, ita captivus teneor, ut exire claustrum nullo modo audeam, hoc mando vobis, hoc -o.

deplano, -are. *planare, levigare – eben machen, glätten:* ROD. GLAB. hist. 1,9 p. 20,20 alius . . . Sarracenorum . . . cultro -ans ligni astulam posuit . . . pedem super viri Dei codicem.

***deplantatio,** -onis *f.* *defectus plantationis, cessatio – das Fehlen einer Bepflanzung, das Brachliegen:* CHART. Otterb. 99 (a. 1251) ipsi *(abbas et conventus)* ulterius concedent cultori eadem bona, de quibus eis census debitus et nobis . . . precaria persolvetur; si . . . propter -em eadem bona concedi non poterunt, advocatus . . . bona in suam potestatem recipiet.

depleo, -etum, -ere. **1** *evacuare, purgare – entleeren, reinigen:* BOTAN. Sangall. 15,1 ad capud -tum (*ex Ps. Apul. herb. 20,1* -endum): herba nasturcio teris, in naribus distillavit, capud emendat. *inflatione liberare – abschwellen lassen:* AMARC. serm. 2,373 sanat *Christus* filiolam Phenisse, ydropica membra -et et incolomem dat centurionis alumnum. **2** *medial. i. q. minui – abnehmen:* MEGINFR. (?) carm. p. 648D a quinta decima *(sc. nocte)* . . . -bitur *luna*, usque quo lumen perdat.

deplico, -are. *explicare – auseinanderwickeln, -falten:* CHRON. Albr. a. 1212 p. 895,8 eidem *(sc. Virginis)* mandato fuit annexum, ne aliquis omnino vexillum illud *(sc. Mariae de Rochemador)* -ret usque ad diem belli.

deplois *v.* diplois.

deploratio, -onis *f.* **1** *lamentatio, ploratio – das Wehklagen, Klage:* SALOM. III. carm. 2,57 Hieremie sancti me -o libri corde tenus tangit. GESTA Camer. 1,76 Rotnascenses . . . Fulbertum pontificem suppliciter adierunt suaeque -is seriem inculcantes obnixe implorarunt, ut *eqs.* **2** *miseratio – das Beklagen:* COD. Udalr. 167 p. 294,13 (a. 1114/15) ut prudentiam vestram *(sc. episcopum Babenbergensem)* ad defensionem vel saltem ad liberam -em . . . gravissimi sanctae ecclesiae casus excitaremus *(sc. archiepiscopus Coloniensis)*. RUP. TUIT. trin. capit. l. 2790 -o iudaicae gentis ex persona prophetae.

deploro, -avi, -atum, -are. *struct.:* *pendet* de: *l.39. pendet enunt. obliquum: l.28.*

1 *(de)flere, lamentare, complorare – (be)weinen, (be)klagen, (be)jammern:* **a** *in univ.:* **α** *proprie:* ARBEO Corb. 20 lacrimis fusus, flevili voce -ans, suum secretum . . . perdedisset, et pristinae petitioni insisteret, ut *eqs.* AGIUS vita Hath. 11 inter familiaria, quae cum eo *(familiari)* habebat, colloquia etiam monasterii sui statum tenerrimum -are coepit. THANGM. Bernw. 54 p. 781,16 patriae defensorem . . . tam nobilium dignitas quam plebium humilitas concordi dolore subtractum esse -at. CHART. Aquens. 166 l. 7 (dipl. Heinr. V.) multas iniurias a subadvocatis eis *(fratribus)* illatas nobis -vit *Teodericus praepositus*. RAHEW. gest. 3,45 p. 218,17 diversus . . . erat victus, cum potentiores quidem amplius haberent, infirmiores autem penuriam -rent. *al.* *pendet* de: EPITAPH. var. II 89,1 funere de fratris -a, grex monachilis. **β** *translate:* CARM. de temp. rat. 248 annos ternos esse scito, qui tenorem argumenti aptum certe non conservant, sed uno minus esse -ant. **b** *c. colore quodam:* **α** *lamentando promere – klagend vorbringen:* COD. Udalr. 219 p. 392,17 (a. 1098/1125) ponite *(sc. praepositus)* . . . vobis ante oculos totam ecclesiam nostram *(sc. Moseburgensem)* . . . tam miserabilem coram vobis -are querimoniam, et . . . ad nos dignemini venire. OTTO FRISING. chron. 7,26 profugus ad regem veniens casum suum -at. gest. 2,25 p. 127,21 nos *(sc. Terdonenses)* . . . ad pedes regalis excellentiae venire desiderabamus calamitates -turi, quas sustinemus *eqs.* **β** *flebiliter canere, describere – klagend besingen, schildern:* OTTO FRISING. chron. 6,31 p. 297,10 quidam ex nostris hunc rerum humanarum casum *(sc. mortem Hermanni ducis et aliorum)* -ans rhitmum in modum tragediae . . . composuit. **2** *lacrimis exorare, implorare – unter Tränen erbitten, erflehen:* IONAS BOB. Columb. 2,7 p. 242,20 crucem super oculos exprimit et manu oculos palpando Domini praesidium adesse -at (implorat *var. l.*).

depluis *v.* diplois.

***deplumatio,** -onis *f.* **1** *privatio plumarum, vellicatio – das Gerupftwerden, Rupfen:* ALBERT. M. animal. 8,13 vidimus . . . cornices et picas deplumantes aquilam, quae residens in arbore patienter dissimulavit -em. **2** *defluvium plumarum, locus deplumis – das Ausfallen der Federn, federlose Stelle: v. p.346,18.*

***deplumo,** -avi, -atum, -are. (*cf. ThLL. s. v.* deplumatus) *partic. perf. usu adi.: l.69. p.351,1.* **1** *plumis privare, vellicare – der Federn berauben, rupfen:* **a** *gener.:* **α** *proprie:* RUODLIEB XV (XIV) 15 stat collum *(sc. feminae vetulae)* gracile -te quasi pice. FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 62,21 mater portat ante eos *(pullos)* avem mortuam et docet eos eam -are et pasci ipsa -ta. *al.* GLOSS. Roger. I A 3,23 p. 705,39 non fiunt eis *(sc. leprosis)* in cutibus eminentie parve et multe, sicut acci-

dere solet in ansere -to frigido aeri exposito. SALIMB. chron. p. 482,27 vidi, quod, si quis vellet -are decem anates, habebat medietatem *(sc. IIII denariorum). al. v. et p.350,61. remissius i. q. privare – berauben:* PETR. DAM. epist. 40 p. 443,25 gallina rediit et exceptis alis et capite omnibus aliis -ta pennis nullum laesionis . . . vestigium reportavit. **β** *in imag. vel per compar.:* ANSELM. HAV. dial. 1,9 p. 80,2 columbam Dei simplicem in fide . . . crudeliter -verunt et laniaverunt *haeretici.* CONR. MUR. nat. animal. 1925 nos quasi -ant *Mennonides (i. Iudaei),* in viscera nostra laborant. **b** *alch. i. q. plumas amittere – die Federn verlieren (usu medial.):* PS. ARIST. tract. p. 790,44 revertar . . . ad verbum secundum, ubi serpens *(i. lapis animalis)* incipit -ri (*cf.* p. 790,7 videbitur in vase serpens ille plumas suas deponere). **2** *partes plumae amittere – die Federäste verlieren (usu mediopass.):* IOH. IAMAT. chirurg. 9,31 de pulvere albo: . . . commisce . . . auripigmentum et bullire dimitte, quoad penna immissa -etur. WILH. CONG. chirurg. 216 quod *(psilothrum)* fit sic: . . . apponatur calx viva . . . et paulative bulliat, quousque inspissari incipiat; signum autem decoctionis est, ut si penna galline . . . inponatur et facile -etur.

adi. **deplumatus,** -a, -um. *deplumis, calvus – ungefiedert, kahl:* FRID. II. IMP. art. ven. 4 p. 65,9sqq. alie *grues* sunt maiores . . ., ruborem habentes super caput et caput -um; alie sunt minores . . ., non rubee super caput neque -e sunt.

depluo, -ui, -utum, -ere. **1** *pluere – herabregnen, -fallen lassen (medial. i. q. decidere – herabfallen: l.29):* **a** *proprie:* AMARC. serm. 1,471 cum sulphure flammas -it a Domino Dominus Sodomam super urbem. 1,542 manna patres vestri . . . atque coturnices -tas aere denso ederunt. RUP. TUIT. trin. 12,7 l. 240 ut prius diceret propheta percussam fuisse petram, ut aquae fluerent, et deinde mandatum esse nubibus desuper et manna illis -tum esse, ut ederent *(sc. Iudaei). de ira:* RUP. TUIT. trin. 17,3 l. 118 ubi . . . clavibus praedictis, clavibus caeli, linguis suis ad iram -endam caeli portas aperuerunt *(sc. Iudaei) eqs.* **b** *in imag. vel per compar.:* AMARC. serm. 1,347 duplicis . . . in miserum iuris truculentos -it *luxuries* imbres. RUP. TUIT. off. 3,6 l. 384 qui *(prophetae)* ut nubes iustum, scilicet Christum et fidem eius, in terram cordis nostri . . . -unt. **2** *rorare, irrigare – betauen, benetzen:* ALBERT. M. anal. post. 2,3,7 p. 206b,41 quia -ta (*p. 96a,3* βεβρεγμένης) terra per calorem vaporantem humidam terram, necesse est vaporem fieri; . . . facta sic *(sc. ex vapore)* nube condensata, necesse est -tam terram esse. *Niederer*

deponens *v.* depono.

***deponibilis,** -e. *qui deponi, reprimi potest – ablegbar, unterdrückbar:* ALBERT. M. summ. theol. II 16,99,3,2 p. 243a,28 est . . . conscientia munda et immunda et recta et non recta et -is, unde dicitur alicui, qui habet conscientiam immundam, quod deponat eam. p. 243a,37 lex naturalis . . . numquam est -is.

depono, -posui, -positum, -ere. *script. et form.:* dip-: *p. 354,57.* -pun-: *p.354,9. praes.: indic. pass.:* -antur: *p.368, 18.* -entur: *p.368,18. coni. pass.* -etur: *p.354,59. partic.* -ans: *p.356,5. stirp. perf.* -possu-: MARIAN. chron. a. Chr. 320 p. 523,13. *al.* ANNAL. Plac. a. 1270 p. 546,29. *depon.: p. 352,16. usu absol.: p.354,15; medial.: p.352,1.354,38; refl.: p. 352,3.22.40.354,69.355,18.29; intrans.: p.352,12. struct.: c. praep.:* super: *p.352,58.* sub: *p.356,4.21.* coram: *p.356,63. 65. pendet* quod: *p.356,66. partic. usu subst.: praes.: p. 356,69. perf.: p.354,60. confunditur c.* disponere: *p.355,43. 46.356,5.357,62sqq.*

I *c. sensu (deorsum) ponendi:* **A** *proprie i. q. ponere, demittere, demere – absetzen, -legen, -stellen, setzen (auf, in), herabneigen, -senken, sinken lassen, herunternehmen, -bringen, -holen:* **1** *strictius:* **a** *de anim. (fere de hominibus eorumque corpore; de animalibus: p.352,10.45.56):* **α** *in univ.:* ARBEO Corb. 4 p. 192,13sq. quem *(furem)* vir Dei -ere *(sc. de mula)* ministris praeciperat; -tus . . . et humo proiectus *eqs.* THEGAN. Ludow. p. 272,14 (rec. B2) tu *(sc. episcopus)* eum *(regem)* . . . a patrum suorum conatus es -ere s o l i o (BRUNO QUERF. Adalb. A 12 p. 14,21 de s.). BERTH. (?) annal. praef. p. 267,11 in sella . . . gestatoria a ministro suo -tus vix curvatim . . . sedere poterat *Herimannus.* GLOSS. II 267,14 St.-S. -itur inneigit. CHRON. Mont. Ser. a. 1183 ruine periculum evaserunt *rex et episcopus* scalisque applicatis -ti sunt. *saepius. refl. (intrans.: l.12) i. q. se collocare, prosternere – sich (nieder)legen, -setzen, hinstrecken:* WANDALB. Goar. 2,31 ante memoriam venerandam humillime se ac devote -uit *imperator.* GERH. AUGUST. Udalr. 1,24 l. 10 in lectum se ad requiescendum -uit. HILDEG. epist. 17 l. 6 qui *(vermes)* prae gaudio estus se erigebant, sed . . . fervorem caloris nequaquam sufferentes se -endo absconderunt. CAES. HEIST. mirac. II 2,28 p. 109,25 se cubitum -uit *frater.* DAVID novic. p. 342,2 sedens in choro sine strepitu levet *novicius* et -at. p. 342,20 -at *novicius* se semper et surgat sine strepitu. *al.* **β** *humi collocare – auf den Boden legen (de moribundis):* ARBEO Corb. 46 quidam a daemonio ereptus adductus ad nos dum fuisset iam lectulo -tus. Emm. 24 p. 62,1 ut eum de plaustro, quo iacebat, -rentur *(A1;* -rent *rell.) viri.* GERH. AUGUST. Udalr. 1,27 l. 82 antequam aurora . . . bene cognosci potuisset, asperso cinere in modum crucis . . . se -i fecit. CAES. HEIST. mirac. I 7,22 p. 30,34 febre invalescente desperatus *Otto* et -tus . . . omnibus . . . visus est exspirasse. *refl.:* GERH. AUGUST. Udalr. 1,27 l. 42 se quasi defuncturum -uit; finita . . . vespertinali laude . . . se a terra levavit. **γ** *lecticae funebri imponere – aufbahren:* RUOTG. Brun. 47 in ea *(ecclesia)* -tum pastoris sui corpus exanime sacerdotii velabant insignibus. **δ** *(in sepulcro) condere, sepelire – beisetzen, bestatten:* WILLIB. Bonif. 8 p. 54,24 in loco, ubi sanctum -uerunt c o r p u s , divina deinceps beneficia redundabant (THIETM. chron. 2,40). ANNAL. Hild. a. 1106 p. 55,39 -to . . . patre. *al. adde:* PONTIF. Rom.-Germ. 149,64 ⌊hic -atur⌋ *(sc. corpus;* tunc inponatur *T)* in sepulchrum, et cantent antiphonam: '*eqs.*' ANNAL. Quedl. a. 1024 p. 89,51 ingenti honore . . . terrae -itur *imperator.* **ε** *statuere – postieren:* PAULIN. AQUIL. c. Fel. 3,23 l. 73 crucifixistis . . ., custodes ad sepulcrum -uistis (*cf. Aug. in psalm. 99,15,7* posuistis). **ζ** *effundere – (aus dem Sattel) werfen:* WALAHFR. carm. 14,6,6 ni frenis bene presseris *(sc. pullum equinum),* . . . te -it et avolat. **η** *detrudere – herabstoßen:* LEX Baiuv. 4,18 si quis aliquem de equo suo -uerit, quod marachfalli vocant. TRANSL. sang. Dom. in Aug. 17 e q u o , qui (*leg.* cui) insidebat, -tus *vasallus* (DECRET. Frision. B p. 135a,17). **ϑ** *refl. i. q. descendere, se praecipitare – hinabsteigen, sich hinabstürzen:* SYRUS Maiol. 3,8 l. 34 locum explorant *barbari,* quo ad ima se saltibus -ant. EBERW. Symeon. 9 de altissimis rupibus deorsum spectans . . . planitiem . . . respicit seque illuc non sine magno periculo -it. FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 155,15 quod falco de manu se deiciat et -at et non revertatur per se. p. 160,16 si -it se de manu. **b** *de rebus (de partibus corporis: l.51.53.56.58):* **α** *in univ.:* SERMO de sacril. 16 quicumque <in> defeccionem lunae . . . vasa lignea . . . battent ahb strias -tam ipsa luna revocare in caelum credent<es>. WALAHFR. Gall. 2,22 brachia, quae divina obriguerant iussione, -uit *rusticus* (*sim.* RUODLIEB IX 57 manus. ARCHIPOETA 9,23,2 dexteram). UFFING. Ida 2,4 ut illud *(crus)* nullatenus ad terram valuisset -ere *adulescentulus.* THEOPH. sched. 3,85 p. 157,3 super unum latus omnino -atur *forma.* FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 17,5 pluvie . . . -unt semina herbarum et fructus arborum. p. 117,26 elevant *anates* alas -endo caput. *saepius. in actu symbolico:* CHRON. Ebersb. II p. 8a,30 Adalbero caput filii sui . . . super altare s. Sebastiani -uit. *v. et p.353,69.* **β** *seponere – beiseite-, weglegen:* ALCUIN. carm. 65,4,4 sic scriptor fessus calamum sub calce laboris -ens habeat pectora laeta satis. BALTH. Fridol. 12 -uit baculum peregrinationis accipiens . . . virgam correctionis. **γ** *deportare – hinabtragen:* EBERW. Symeon. 24 quasi manibus sustentaretur, fluctuando paulatim -itur *lignum.* **δ** *deicere – niedersausen lassen:* WALAHFR. Gall. 2,22 cum gladium in ictum vellet -ere *rusticus.* **ε** *immittere – hinunterlassen:* CASUS Petrish. 3,15 hydriam incaute -ens ipse . . . subsecutus in puteum cecidit *Gebehardus. inserere – einpflanzen:* WANDALB. mens. 69 ignotis scrobibus -ere suetum plantas. **ζ** *(ex)pandere – hinbreiten, auslegen:* GERH. AUGUST. Udalr. 1,26 l. 78 ad sanctam crucem tapetium sibi -i praecepit. FRID. II. IMP. art. ven. 3 p. 11,1 ipse *(falconarius)* -at in terra loyrum tam longe, quam longe sperat falco-

nem venire velle ad loyrum. **η** *deferre, permutare – (hinab)-versetzen:* LEO MARS. chron. 3,33 p. 407,8 (rec. II) solarium palatii . . . ab eminentia priori ad planitiem claustri -uit *Desiderius abbas.* **ϑ** *exponere – ausstellen:* ANNAL. Elmar. a. 1030 omnibus reliquiis sanctorum corporum Flandrie . . . adunatis pro pace coniuranda . . . comes Baldwinus . . . interrogatus, cuius reliquie in ordine processionis essent ceteris preferende vel -ende, constituit *eqs.* **ι** *collocare, erigere, instituere – aufrichten, -stellen, -schlagen, 'aufpflanzen':* (WIDUK.) gest. 1,12 capit. p. 2 Saxones capta urbe -unt aquilam. CONR. FRISING. gest. p. 321,12 quae *(tabula)* in diebus festis ante . . . altare -itur. CHRON. reg. cont. II a. 1205 p. 177,14 castra -uit *dux.* WILH. RUBRUQU. itin. 32,6 p. 288 cum . . . venissemus ad locum -endi curiam. STATUT. ord. Teut. p. 113,2 iuxta vexillum, cum fuerit -tum, fratres loca capient. CHRON. Magni cont. a. 1223 crucem magnam . . . ad terram fecimus -i. **κ** *imponere, infundere, intingere – hineinlegen, -tauchen, -gießen:* COMPOS. Luc. F 12 -is, quod vis *(sc. tingere),* donec ferbeat. MAPPAE CLAVIC. 9 facies de auro tubulum atque in eodem -is tria medicamina. 242 cum bullierit *luza,* -e in illam *(sc. quae tinguenda sunt).* AMALAR. off. 1,26,1 de inmissione cerei in aquam: . . . c e r e u s benedictus -itur in aquam (PONTIF. Rom.-Germ. 99,367 p. 104,5. *ibid. al.*). ANON. coit. 1,4,28 medicina de citro mundo et in aqua . . . decocto et in melle -to. *al.* **λ** *de velis i. q. subducere – einziehen, streichen, reffen:* ALDH. virg. II 2807 attigit *nauta* . . . litus turgida ventosis -ens carbasa malis. ALCUIN. Willibr. 1,5 (MGMer. VII p. 120,6) donec prospero cursu ostia (ad ostia, in ostiis *var. l.*) Hreni fluminis vela -uit. WALAHFR. hort. 324 quod nisi me currens -ere vela Thalia cogeret. NARR. itin. nav. p. 180,23 usque ad noctem processimus, sed, ne . . . terram inpingeremus, velis -tis. SABA MALASP. chron. 10,24 p. 366,30sq. 'subsistite, viri, . . . -ite vela remosque comprimite!' omnes . . . remis compressis velisque -tis substiterunt. **2** *latius:* **a** *exuere, omittere – ablegen, sich entledigen, fahren lassen:* **α** *in univ.:* EINH. Karol. 24 p. 29,13 aestate post cibum meridianum . . . -tis v e s t i b u s et calciamentis . . . quiescebat (GERH. AUGUST. Udalr. 1,4 l. 131 sacris v. *sim.* THIETM. chron. 3,22 vilia . . . vestimenta. *al.*). WALTHARIUS 798 audi consilium, parmam -ito pictam *(sim.* 503 bellica . . . pondera. THIETM. chron. 3,9 -tis armis. *al.). saepe. in imag.:* WILLIB. Bonif. 1 p. 6,22 -ta . . . pristina mentis pertinacia. WALAHFR. carm. 76,81 tristia -am dulcesque ciebo Camenas. ANNAL. Fuld. II a. 882 p. 98,31 Nordmanni . . . clipeum pacis -unt . . . et omnes ex nostris . . . occiderunt. HROTSV. asc. 29 credentes sacra purgantes ocius unda . . ., quo veteris -ant *(sc. apostoli)* crimina sordis. Dion. 4 sol -to radii splendore sereni exequias Domini celebrat. GERH. AUGUST. Udalr. 1,1 l. 69 spem pristinae destinationis in sua mente -uit. ALFAN. premn. phys. 5,15 p. 65 *ignis* extinctus . . . siccitatemque -ens (*PG 40,620*^{A} ἀποβαλόν) aer fit. LIGURINUS 8,312 annosi senium -ere fati. *saepe. v. et p.351,49.358,1.* -ere corpus *sim.:* WILLIB. Bonif. 5 p. 18,22 -to corporis ergastulo (8 p. 46,14). HROTSV. Gong. 477 astabat coetus . . . angelicus voce ciens stabilem corpus -ere testem. ODILO CLUN. Adelh. 21 ipsa feliciter -to carnis onere evolavit ad purum . . . etheris fulgorem. ANNAL. Quedl. a. 1024 p. 89,48 quod summi Arcitenentis dono acceperat, homine -to coeli intulit palatio *imperator. al. adde:* TRAD. Frising. 690 (a. 847) vitam -ere. **β** *de renuntiatione publica sim. (cf. p.355,29):* CAPIT. episc. I p. 158,8 homicidium si quis voluntarie . . . fecerit, . . . se poenitentiae submittat; . . . si laicus est, -at a r m a et omnem saecularem militiam et publice satisfaciat (BERTH. [?] annal. a. 1077 p. 296,43. *al. v. et p.364,43. sim.* RAPULARIUS 104 gladium. *al.*). TRAD. Frising. 366 Liutto pro valida infirmitate secularem h a b i t u m in domo sanctae Mariae -uit et clericatus monachicam professus est habere vitam (WIDUK. gest. 2,37. *al. v. et vol. II. p. 581,10. sim.* BERTH. [?] annal. a. 1062 -tis regalibus vestimentis. *al.*). CASUS Petrish. 4,23 accessit ad altare et virgam -uit *abbas* desuper dicens: 'ecce, quod Dei et vestri gratia habui, -o et omnes vos a mei obedientia absolvo.' *al. v. et vol. II. p. 581,4.12.17. 901,28sqq.39.* **γ** *abicere – abwerfen:* FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 47,28 quando -unt pennas et mutant *aves.* p. 119,15 aves . . . rapaces primo anno -unt et renovant plumagium suum semel. ALBERT. M. animal. 7,166 corruptam pellem -ere est necessarium; . . . solvitur exterior *pellis* et -itur, et animal renovatur. 7,167 solutio . . . incipit ibi *(sc. a capite),* et per confricationem aut etiam artum transitum per foramen . . . totum . . . -itur corium. **b** *defluentem facere – ausfallen lassen:* CONSTANT. AFRIC. eleph. 3,7 quidam *(morbi)* pilos -unt . . ., quidam et ungulas -unt. **c** *purgare, solvere – abführen, reinigen, lösen:* ANTIDOT. Lond. p. 18,10 -unit *antidotum* mintrua mulieris post valneo accepto cum mel et vino. ANTIDOT. Glasg. p. 136,30 incipit confectio de diversis purgatoriis, qui omne corpus visitat et -it. NOTULAE Wilh. Cong. 1403 hoc electuarium intercipit emorroidas et ipsas stringit et materiam melancolicam ad intestina -endo et per ventrem expurgando. *al. absol. i. q. alvum exonerare – sich erleichtern:* ANTIDOT. Glasg. p. 139,3 ut sine pocionem -as. p. 143,35. **d** *demoliri, destruere – zerstören, abreißen, schleifen, 'niederlegen':* DIPL. Otton. II. 173 p. 197,18 ut . . . habeat . . . abbas . . . potestatem levandi atque -endi *(sc. molendina).* GERH. AUGUST. Udalr. 1,13 l. 59 muros ex maxima parte ab ignibus -tos . . . reaedificare fecit. HELM. chron. 80 p. 151,19 capta civitate fecit *rex* -i muros eius et adequari solo *(sim.* CHART. Rhen. inf. II 716. *al.).* CHART. scrin. Col. B 1075 edificium . . . domus . . . -uit *Pilegrimus* et viridarium inde fecit. *al.* **e** *deducere – abspulen, spinnen:* EPIST. Wisig. 16 (ed. Gil) nec in nobis emicuit studium vellera lane aut mollia digitis -ere fila. **f** *contrahere, coartare – zusammenziehen, -krümmen, verengen:* WALAHFR. Gall. 2,26 p. 330,7 statura flebili contractione -ta (posita *var. l.*) . . . est. ALFAN. premn. phys. 24,5 p. 146 levatur fortiter et -itur (*PG 40,697*^{B} συστέλλεται) arteria per quandam armoniam atque rationem principium motionis habens a corde. **g** *comprimere – zusammendrücken:* THEOPH. sched. 3,84 p. 150,13 ut, cum follis flando -itur, illud cuprum se elevet. *cudendo deprimere – hämmernd vertiefen:* THEOPH. sched. 3,59 p. 110,12 -e campos *(sc. ampullae),* ut cavi sint et opus elevetur. 3,74 p. 133,1. **h** *t. t. mus. i. q. submittere, deorsum movere – senken, abwärts bewegen (fere usu medial.):* REMIG. ALTISS. mus. 517,12 dividitur . . . numerus . . . in modulatione per arsin et thesin; hoc pertinet ad sonum, cum elevatur aut -itur vox. AUREL. REOM. mus. 16,6 secunda *divisio* haec est, quae iosum extremitatem versiculi -it, ut hic: *eqs.* SCHOL. enchir. 1,268 quod *(tertium pentachordum)* . . . a sono . . . trito incipiat et in ipsum -atur. GUIDO ARET. microl. 7,4 primus modus vocum est, cum vox tono -itur. ANON. inst. patr. 13 quomodo . . . toni -antur in finalibus propter diversos accentus. ANON. mus. La Fage 14,3 quando . . . cantus elevatur, discantus debet -i *eqs. al. v. et p.368,18.21.*

B *translate:* **1** *de hominibus (de idolis: p.355,11):* **a** *pass. i. q. mori – sterben:* GERH. AUGUST. Udalr. 1,24 l. 44 multimoda benivolentia ornatum virum tam cito -tum omiserunt. ADAM gest. 1,52 p. 52,18 Ludvicus Puer -tus est et Conradus . . . in regem levatus est. 1,53. LEO MARS. chron. 2,8 p. 185,6 -tus *abbas* . . . nono kalendas Decembris sepultus est iuxta ecclesiam sancti Benedicti. **b** *depellere, dimittere, exauctorare, degradare – entheben, entlassen, absetzen, degradieren (cf. p.351,70):* **α** *in univ.:* CONC. Merov. p. 24,9 si . . . presbiter crimen . . . conmiserit, ab officii honore di-tus (positus *var. l.*) in monasterio retrudatur. LEX Baiuv. 1,10 si talis culpa est, ut -atur (-etur *var. l.*), -atur (-etur *var. l.*) *episcopus.* WALAHFR. carm. 38,80 quid erat . . . tam desperabile regno, quam sua -tis iterato posse venire sceptra? ANNAL. Fuld. Ratisb. a. 895 p. 126,1 publicis honoribus -ta . . . inclusa est *regis filia.* DIPL. Frid. I. 306 p. 122,22 ut . . . ipse *(episcopus)* advocatum . . . ponat et -at, si reprobus extiterit. CHART. Aquens. 48 l. 16 scabinos ponere et -ere poterit prepositus sine advocato. STATUT. ord. Teut. p. 101,4 posset idem capitulum loco -ti alium constituere preceptorem. *persaepe. v. et p.367,51. adde:* BERTH. (?) annal. a. 1075 p. 278,10 morte amarissima ab episcopatu simul et vita . . . -endus. **β** *refl. i. q. se abdicare, abire – abdanken, sich zurückziehen (aus):* ANSO Ermin. 5 (MGMer. VI p. 464,8) senescente . . . sancto Ursmaro . . . permiserunt spiritales filii sui ei licentiam -endi se de culmine regiminis. PETR.

[Pörnbacher]

DAM. epist. 72 p. 366,2 ut ipse me . . . sponte -rem. BERNOLD. CONST. chron. p. 399,38 quem *(Gregorium)* Benedictus se ipsum -ens pro se ordinari fecit. **γ** *humilem facere, opprimere, castigare – erniedrigen, demütigen:* ALCUIN. carm. 45,67 erige subiectos et iam -e superbos *(spectat ad Vulg. Luc. 1,52)*. RIMB. epist. p. 93,21 intus . . . videt Deus, quod mentem elevat, et . . . foris permittit invalescere, quod -at. VITA Heinr. IV. 2 p. 14,7 quem volebant *principes*, exaltavit *rex puer*, quem volebant, -uit. CARM. Bur. 207,2,2 tessera -it hominem summe rationis. *al.* **δ** *evertere – stürzen:* VITA Vicel. 86 ut propter summi pateretur *princeps* premia regni idola -i Christoque Deo famulari. CARM. Bur. 99,1,3 Helene species amata nimium fit casus Troie -ens Ilium. **c** *mandare – (an)befehlen, legen (in):* TRAD. Patav. 629 (a. 1158) homines illos . . . in manu sua -tos . . . ad V denarios persolvendos . . . tradens delegavit *Megengotus*. *refl. i. q. se conferre – sich begeben (in):* CHART. archiep. Magd. 237 p. 296,43 (a. 1135) quidam nobilis . . . in consilium . . . archiepiscopi . . . sese . . . -uit. **d** *prodere, dedere – ausliefern, aussetzen:* NOTKER. BALB. gest. 2,12 p. 73,13 si Karolus consilium meum dignaretur, non ad tantas me -ret iniurias. HROTSV. Pel. 159 rogabo, ut regi natum me -as tibi *(sc. patri)* carum, donec *eqs.* LIGURINUS 7,96 proprio . . . fratre . . . obside -to. **e** *satisfacere – abfinden:* ACTA civ. Rost. C 36 p. 105 (c. 1269/72) si ipsa domina moritur, quod nullus . . . amicorum dicte Eilburgis supra Thidericum aliqua bona . . . possit extorquere . . ., sed cum illis L marcis amici eius sunt -ti. **f** *refl. i. q. acquiescere, se obligare – sich bereit erklären, verpflichten:* NARR. de Gron. 38 l. 30 episcopus se . . . ad solucionem debitorum suorum disponit et -it. **2** *de rebus:* **a** *renuntiare, desistere, cedere – verzichten (auf), aufgeben, weglassen, abtreten:* ADALD. ad Flod. (PL 135,14[B]; c. 951/54) qui dudum -uisti beneficium, ut tecum mundanae gloriae contemptorem animum in . . . monasterii latebram deferres. THIETM. chron. 4,64 -to clericatu. 7,52 quia septuagesima tunc instabat, carnem -uit *imperator*. ANNAL. Rod. a. 1145 p. 717,48 quod in hoc sicco habitantes situ terrae -to . . . sagimine non haberetur, unde . . . se . . . possent recreare *monachi*. CHART. scrin. Col. A I 1 p. 75,16 Cůno et uxor eius Durechen -uerunt et effestucaverunt omnem . . . allocutionem, quam *eqs.* CHART. Lux. I 542 p. 764,25 advocatus . . . montem . . . cum terra adiacente . . . nobis resignavit et . . . ius feodale -uit. *saepe*. *amittere – verlieren:* BRUNO MAGD. bell. 55 p. 52,3 nec illam, quam tunc habebat, gloriam umquam se -turum (dispoturum *A1*; dispositurum *Fr*) credidit *rex*. **b** *intermittere – ruhen lassen, unterbrechen, 'absetzen':* ANNAL. Fuld. II a. 874 p. 82,5 diebus . . . quadragesimae cum negotiis secularium rerum -tis (dispositis *var. l.*) orationi vacaret *rex eqs.* HONOR. AUGUST. gemm. 3,31 p. 650[D] ad vesperam . . . alleluia -itur (*antea:* dimittitur) . . .; si . . . in nocturnali officio -itur, tunc *eqs.* REIN. LEOD. annal. a. 1210 p. 663,31 propter hoc *(sc. res adversas)* . . . -uit organa sua . . . Leodiensis ecclesia; initiatum est hoc silentium sabbato *eqs.* **c** *componere, sedare – beilegen, 'begraben':* WILLIB. Bonif. 8 p. 49,24 -ite bellum (WIDUK. gest. 1,36 p. 53,24. *sim.* CARM. pro schola Wirz. 121 congressum belli). THANGM. Bernw. 43 p. 777,34 diuturnam . . . controversiam . . . hodie -ere et terminare debemus. CHART. archiep. Magd. 331 p. 431,35 donec . . . adolescentes q u e r i m o n i a m suam -entes . . . curiam super altare . . . obtulerunt (CHART. scrin. Col. A I 1 p. 110,26. *sim.* CHART. Turic. 339 litem. CHART. Brixin. 82 p. 90,33 altercationem. *al.*). CHART. Lac. 38 obligati . . . sumus monasterio . . ., quod omne impedimentum . . . penitus -emus. *al.* **d** *finire – beenden, aufhören (mit):* CONC. Karol. B I 20 p. 205,21 nisi -as pervasionem alienorum, oppressiones omnium, societates perditorum et recipias ammonitionem sedis apostolicę . . ., non tibi prodest fides. 47[G] p. 485,30 ut ad nostram piam admonitionem -atis mortiferam societatem et peccatorum consuetudinem. BERNOLD. CONST. chron. a. 1088 p. 447,32 nec . . . imperator ipsius *(Guiberti)* veternosam t i r a n n i d e m contra fideles sancti Petri -ere voluit (HELM. chron. 3 p. 10,9). *al.* **e** *tradere – übergeben:* **α** *in univ.:* TRAD. Ror. 9 (a. 1138) quedam de his, que Dominus mihi commiserat, per manus illorum, in quorum fidem secundum legem Bavarorum -ta *(sc. erant)*, Deo . . . legitima tradicione redidi. *al.* **β** *subdere – unterstellen:* DIPL. Conr. III. 220 p. 390,1 abbaciam nostram . . . propter restaurationem . . . sub custodiam et magistratum . . . prepositi . . . -uimus. **γ** *reddere – zurückgeben:* ARBEO Corb. 34 eum *(calicem)* propinatori manibus -ans (disponens 2, -ens *m. al. corr. 1.2*) . . . vivendi finem fecit. **f** *asservare, reponere – in Verwahrung geben, hinterlegen:* **α** *in univ.:* CONC. Karol. A 56[B],66 p. 757,16 qui . . . aerarium Domini . . . pecuniis aut Deo oblatis aut ab aliis -tis expoliandum inpune posse . . . arbitrantur, perpendant, quid *eqs.* CONST. imp. I 13,4 si quis . . . quicquam alicui -uerit, et depositum cupiditate victus denegaverit. CHART. Mar. Magd. 50 p. 46,39 notum sit . . . dominum W. . . . quedam rerum suarum apud ecclesiam nostram -uisse et mihi . . . specialiter commendasse. CHART. Burgel. 106 p. 126,16 presentem litteram . . . sigillis . . . fecimus communiri et in utroque monasterio . . . eisdem sigillis munitam -i. *al. v. et p. 365, 30.* *per compar.:* EPIST. Hildesh. 134,7 est positio dicta quasi depositio, eo quod, quicquid colligit, quasi finitimo puncto -it. *reservare – vorbehalten:* VITA Rimb. 17 non ignoro . . . res ecclesiastici offitii . . . sub magna fore obligatione ad hoc opus -tas. **β** *(op)pignerare – verpfänden, versetzen (de re v. H. Planitz, Das deutsche Grundpfandrecht. 1936. p. 12. 33):* CHART. scrin. Col. A I 1 p. 119,21 (a. 1172/78) Tidericus . . . -uit dimidiam domum . . . Everhardo pro IV marc. TRAD. Garz. 54 predium suum . . . congregacioni in Garz . . . pro decem talentis tradidit et pro XXX[a] talentis -uit *Liutwinus* hac condicione, ut *eqs.* CHART. Traiect. 1541 Rodolfus alia bona sub nobis -et prefate decime in redditibus equipollencia. CHART. Lux. VIII 132 p. 150,3 de decima et censu vivarii mei ecclesie Epternacensi satisfaciam vel ipsum vivarium -am. *al.* **γ** *de ludo i. q. in medium (con)ferre – (ein)setzen:* RUODLIEB IV 211 is *(rex)* mihi -it, sibi me -ere nil vult et dat, quę posuit, pisa quod non una remansit. 220 quae -bant, mihi mox donare volebant *principes*. **g** *persolvere – zahlen, abführen:* CHART. Epternac. 197 p. 323,32 (a. 1095) decreverunt *servitores nostri* . . ., ut, quicquid in placitis -itur secundum posse eius, qui -it, misericorditer ab exactore . . . disponatur et due partes fisco, tercia advocato solvatur. 201 p. 331,27sq. quid fuerat vadatum et -tum, non secundum fisci dispositionem . . . et eorum, qui -uerunt, possibilitatem *eqs.* CHART. Lux. IV 238 nec debet nobis . . . pro perceptione fructuum pratorum dictorum de prefata summa denariorum aliquid -i, quia in elemosinam ipsos predictis dominabus contulimus. 240. **h** *compensare – erstatten: v. p. 368, 9.* **i** *conservare, recondere – aufbewahren, lagern:* WALAHFR. hort. 346 hanc *(vettonicam)* . . . si . . . coneris . . . siccatam . . . hiemi -ere. TRAD. Ratisb. 250 contradidit *praefectus* . . . in sua parte in ripa . . . fluvii ad -enda l i g n a . . . iugera II (CHART. Salem. 68 p. 100,32). **k** *dare, reddere – geben, leisten:* ARBEO Corb. 20 pape Gregorii stravit se vestigiis; satisfactione . . . -ta *eqs.* CONST. imp. II 338 p. 446,29 (a. 1242) Gerhardus . . . coram officiatis nostris -uit rationem villicationis sue de uno anno. **l** *depromere, proferre – verkünden, vorbringen:* **α** *in univ.:* THEODULF. carm. 33,2,6 fertur . . . puellus illi *(matri)* tales -uisse preces: *'eqs.'* REGINO chron. a. 891 p. 137,26 Arnulfus rex . . . pro amissis fidelibus nimium contristatur et querelam cum gemitu -it (depromit *var. l.*), quod *eqs.* METELL. exp. Hieros. 4,618 quę domini misere sui, sic -uere *(sc. legati): 'eqs.'* HELM. chron. 14 p. 28,1 peticionem . . . parvulam apud te -ere non dubito. 40 p. 82,16 excommunicacionis verbum in cesarem -bat *episcopus*. *iur. c. sensu deferendi:* DIPL. Loth. III. 34 erat, super quo gravem . . . apud nos . . . fratres q u e r e l a m -rent (DIPL. Conr. III. 164 p. 297,6. *sim.* CHART. Garz. 3 p. 87,1 querimonias coram nobis. *al.* DIPL. Frid. I. 569 questiones). CHART. Raitenh. 126 p. 114,12 cum . . . abbas . . . nomine ecclesie sue coram nobis querelando -ret, quod *eqs.* **β** *testificari – aussagen:* CHART. Bern. I 5,89 p. 485 (c. 1190) de quo *(instrumento)* supra -uit *custos ecclesiae*, sicut vidit, alia ultima, que -it, ex auditu -it. ACTA imp. Winkelm. I 997 p. 754,18 si in hoc -encium multitudo concurrat. CHART. Turic. 1759 p. 104,17 dicit *testis*, quod odio, timore, amore non -it. *al.* **γ** *inducere – veranschlagen:* SABA MALASP. chron. 6,7 p. 253,7 si que sint oves fete, portantes

[Pörnbacher]

LXXXX saltem ex quolibet centenario fetus ... in sui tempore ratiocinii omnino -at *(sc. vir, cui bidentes ad participium fructus dantur).* **δ** *retinere, denotare – festhalten, vermerken:* AGIUS comput. 6,5 annorum seriem -it portio laeva *(sc. paginae)*, pars adversa gerit titulos.

II *c. sensu amovendi:* **A** *proprie (in imag.: l.30):* **1** *de hominibus:* **a** *expellere – vertreiben, ausstoßen:* CONST. imp. II 304,10 (a. 1231) cives, qui pfalburgere dicuntur, penitus -antur. 428,3,2. *spectat ad dissolutionem monasterii:* CHRON. Erf. mod. II a. 1220 in regali villa Northusen ... monialibus -tis canonici successerunt. **b** *eximere, liberare – herausholen, befreien:* ANNAL. Benev. a. 1084 (MGScript. III p. 182[a]; c. s. XII.[in.]) Robertus dux ... -uit de arce sancti Angeli Gregorium papam et cum eo venit Beneventum. **2** *de rebus (de partibus corporis: l. 27. 30):* **a** *auferre, tollere, removere – wegnehmen, entfernen, beseitigen:* MAPPAE CLAVIC. 285 iterum atque iterum i g n i appone et -e *(sc. mel;* WILH. CONG. chirurg. 648 de igne. *sim.* THEOPH. sched. 3,33 p. 85,24. *al.).* CONC. Karol. A 44[B],76 p. 527,8 quod audiret *papa* illum *(episcopum)* propter ... superfluum imaginum cultum ... omnes i m a g i n e s, quas in ecclesia sua reppererat, -uisse, confregisse *eqs.* (WALAHFR. exord. 8 p. 482,36. *sim.* ADAM gest. 3,46 p. 189,20 ornamenta ecclesiae). VITA Landel. Ettenh. 3,10 lumen ad honorem Domini ... coelitus procuratum fas non esse homini -ere vel celare *(sim.* CHART. Altenberg. 282 p. 198,23 luminaria. *al.).* NOTULAE Wilh. Cong. 662 cum unguento ... cutis -atur. *al.* *c. sensu defodiendi:* CHART. Port. 193 p. 208,19 (a. 1266) ut ... Stusfurdenses -ant terram usque ad vicinitatem lapidis. *c. sensu retrahendi (in imag.):* CHRON. Worm. p. 168,3 isti sunt heretici, nos -imus manus ab ipsis. **b** *excutere, pellere – abschütteln, loswerden:* MIRAC. Genes. Hieros. 16 copiosa multitudo ... insaniem -uit sanitatemque recuperavit; ... ambo ... suffragio sanctorum amentia -ta incolomes ad propria ... repedarunt. CHRON. Sigeb. auct. a. 1088 (MGScript. VI p. 394,13) ad tumulum eius *(abbatis)* dormientes febrem cum somno saepius -uerunt. ALPHITA I p. 281, 28sqq. calo ..., id est -o, et inde calasticum, id est mitigatum vel -tum dolorem, quia eum -it. **B** *translate:* **1** *abolere, abrogare, reprobare – abschaffen, aufheben, für ungültig erklären:* CONST. imp. II 171,5 (a. 1232) in civitatibus nostris novis bannitum miliare -atur. CHART. Gosl. I 570 dedimus ... civitatis ... burgensibus, ut omne ungelt -atur. CHART. Rhen. med. III 1475 ipsum teloneum ad edificia oppidi ... convertant *canonici, milites et burgenses*; sin autem, in potestate eorum erit ... theloneum -endi, quam depositionem nec aliquis nomine nostro ... contradicere poterit. CHART. Arnstad. 37 p. 17,26 omnes monetas villarum nostrarum ... -emus ad incrementum monete in Arnstede. CARM. Bur. 39,6,8 doctores ... iura -uerunt, canones ac decreta. *al. v. et p. 367,70.* **2** *adnullare, vanum facere – tilgen, (aus)löschen:* VITA Bard. 22 p. 339,3 -e ab eo *(rustico)* sententiam *(sc. reatu homicidii susceptam).* ALBERT. STAD. quadr. 58 ⌞verbum deponens⌟ *(i. Christus)* scelerum -ere culpam venerat et penam. 65. **3** *reprimere – unterdrücken, unterbinden:* LAUR. LEOD. gest. 32 p. 513,33 ut percussuram numismatis depravatam ... post primum annum -uerit *praesul.* OTTO SANBLAS. chron. 47 p. 78,15 meretricum ... sectam ... omnimodis in ea regione -uit *Volco sacerdos.* **4** *semovere – ausschließen:* CONC. Karol. B I 32,42 p. 333,37 tibi precipimus ... ad concilium ... presaentare (te *add. R*) omni -ta occasione procures. CONST. Melf. 3,6 mora qualibet et occasione -tis (-ta *var. l.*).

III *per confusionem c.* disponere *i. q. constituere, designare – einrichten, festsetzen, anberaumen:* FORM. Dion. 24 sicut eam *(legationem)* penes vos habetis -tam (dispositam *var. l.*). EPIST. Worm. I 5 p. 22,3 notum fieri vobis volo ... ipsam *(dominam)* a Noviomago Saxoniam tendere -tum laudatumque habere. HEINR. LETT. chron. 27,1 p. 193,23 collectionem exercitus sui cum omni rapina sua -uerunt *Saccalanenses et Ugaunenses.*

adi. **1. deponens,** -entis. *t. t. gramm. de verbis sensu pass. deposito non nisi passive coniugatis ('deponential'):* ERCHANB. gramm. p. 10,8 partior -s verbum est. p. 41,13 -ia verba inde dicuntur, quod unam significationem deponunt, id est abiciunt. ALBERT. STAD. quadr. 63 verbum -s r *(sc. in formis stirp. praes. primae personae sing.)* non deponit. *al.* *in alleg.: v. p. 357,52.*

2. depositus, -a, -um. **1** *demissus – gesenkt:* DIPL. Otton. III. 222 p. 635,31 ut ... hoc iniuste factum et rite abolendum preceptum -a fronte verecunde taceret *civitas.* **2** *ruinosus – verfallen:* GERH. AUGUST. Udalr. 1,1 l. 126 conspiciens ... muros aecclesiae undique -os omniaque aedificia nimis dilapsa. **3** *distinctus – abgesetzt:* ALBERT. M. animal. 1,223 'narium ... pars, quae iuxta frontem est, si a fronte -a (*Physiogn. 51* disposita) sit honeste et seiuncte' compositione bona ..., 'virile signum est'. 224 si ... -ior sit et profundior narium pars superior.

subst. **1. deponens,** -entis *n.* *t. t. gramm. (cf. p. 357,70sq.; 'Deponens'):* ALDH. ad Acirc. 135 p. 189,2 a passivo, communi et -i. *al.*

2. depositum, -i *n.* **1** *commissum, commendatum – das Verwahrte, Anvertraute, Hinterlegte, 'Depositum':* **a** *proprie:* **α** *in univ.:* LEG. Burgund. Rom. 14,2 oblato debito vel -o pignus a creditore sine dilatione reddendum. CONC. Karol. B I 11,60 ut hi, qui monasteria ... infringunt et -a ... exinde abstrahunt ..., velut sacrilegi *eqs.* CONST. imp. II 418,1 (a. 1223) ut omnia mobilia, que habent *comes et filii sui* ... tam in -o quam pignore, salva sint ... ad opus eorum. 196,27 (a. 1235) pari pena prosequimur et fures et eos, qui per participationem -i vel empti sinum furantibus prebuerunt. *saepe. v. et p. 356,11. 367,14.* **β** *pignus – Pfand:* GLOSS. III 419,4 St.-S. -um pignus ad tempus commendatum quasi diu positum, daz hingelegte, daz gehaltene vel daz bevolhenne. CHART. Wirt. II 380 p. 144,16 Chonradum, eorum fidei -um, super reliquias sanctae ... Mariae offerebant *viri* fidemque suam per hanc traditionem expurgaverunt. **γ** *thesaurus – Schatz (de reliquiis sim.):* UFFING. Ida 2,5 p. 48 tanto ... -o *(i. sarcophago Idae)* idoneum terra non invenit hospitium. VITA Annon. I 3,16 p. 504[b],56 ut imbelles vos ⌞-i nostri⌟ *(i. corporis Annonis)* patiamur invasores. LAMB. LEOD. Matth. I 227 ignotum ... rudi successit posteritati -um *(i. corpus s. Matthiae absconsum).* 2669. TRANSL. Conr. Const. 6 p. 444[a],58 sacrum -um *(i. ossa s. Conradi).* **b** *in imag.:* **α** *in univ.:* EPIST. var. 4,16 (ed. B. Bischoff, Anecdota. 1984. p. 130) quem *(sc. episcopum)* tanto animarum -o indignum considerantes monendo suggerimus, ut *eqs.* EPIST. Meginh. 7 nolite hac velut inimica larva expavefieri, ut quisquam mortalium ⌞-um illud imperii⌟ *(i. episcopatum)* vobis ... terroribus excutiat. **β** *de homine vel eius anima:* ANNAL. Quedl. a. 1015 p. 84,6 episcopus -um fidele reddidit coelo. FRID. II. IMP. epist. B 1 -um *(i. nepotem)* tuum et pignus fidei tue ... fatalis necessitas ... asportavit. **γ** -um fidei *('Glaubenshinterlage', de re v. LThK. [3]III. p. 100sqq.; aliter: l. 31. p. 359,1):* RADBERT. fid. 1,675 sine -o fidei nihil recte debemus. **c** *meton. i. q. donatio, fundatio – Stiftung:* CHART. episc. Hild. I 12 p. 5,27 (spur. s. XI./XII.?) hoc *(monasterium)* ... ecclesię ... Hildenesheymensis ... tuitioni assignantes ... suum -um commendaverunt *(sc. fundatores).* **d** *translate:* **α** *testimonium – (Zeugen-)Aussage:* SUMMA dict. Saxon. 11,77 p. 328,32 ipsorum *(testium)* ... -a conscribi fecimus. **β** *mandatum, munus – Auftrag, Verpflichtung:* VITA Rimb. 17 plus est aput Deum per haec *(altaris vasa)* subveniri captivis ..., quam esse possit -um ista custodiendi. **γ** *legatum – Vermächtnis:* EPIST. Wibald. 130 -um ... illius *(fratris)*, quod ipso dictante supra pectus eius scriptum est, ... vobis transmittimus. **2** *conservatio, custodia, repositorium – Aufbewahrung(sort), Verwahrung, 'Depot':* **a** *proprie:* ACTA imp. Winkelm. I 255 p. 233,5 (a. 1223) quas *(res)* vel penes se habent *(sc. comes et socii eius)* vel in -o, vel ... que fuerunt pignori obligate. CHART. Ticin. 124 p. 99,27 quas *(libras)* ... magister ... domino abati dederat in -um seu gubernum. RYCCARD. chron. a. 1209 p. 28[b],12 relicta sub -o parte thesauri sui *(sc. papae)* non modica in monasterio. CONST. imp. III 251 que *(privilegia)* erant in -o apud dominum papam. *al.* **b** *in imag. de homine i. q. receptaculum – Behältnis, Gefäß:* WALTH. SPIR. Christoph. II 5,209 aderat pręsens superis de sedibus index, cu-

[Pörnbacher]

ius . . . grummula . . . ⌞-um fidei⌟ *(sc. Nicaeam puellam)* nocuo subtraxerat igni. EPIST. Meginh. 14 p. 208,5 frater Basilius, dulcissimum caritatis -um, . . . te salutat. **c** *meton. i. q. scriptum, charta – Niederschrift, Akt:* CHART. Naumb. I 175 p. 155,32 (a. 1145) bona . . . ecclesie . . . per me tradita . . . partim continentur in quibusdam . . . testamentis; ego . . . simul ea hoc uno -o comprehendi. 216 p. 195,27 iubemus -i istius exemplar in secretario . . . ęcclesię . . . servari.

depopulatio (-cio), -onis *f.* **1** *vastatio, praedatio – Verheerung, Verwüstung, Plünderung:* **a** *proprie:* BEDA hist. eccl. 4,15 p. 236,13 provinciam . . . saeva caede ac -e attrivit *Caedvalla.* CONC. Karol. B I 38,1 consideravimus, qualiter rapinę et -es (delationes *var. l.*), quę . . . occasione superinruentium paganorum . . . grassantur, . . . sedari valeant. WIDUK. gest. 2,10 p. 73,11 ut . . . -es . . . agrorum agerentur. ANNAL. Hild. a. 986 qui *(Saxones)* . . . devastaverunt totam terram illam *(i. Sclaviam)* i n c e n d i i s et -bus multis (CHART. Heinr. Leon. 133 p. 190,4 [spur.]). CHART. Burgenl. II 4 p. 4,16 (dipl.) in eam *(civitatem)* -cionis sentenciam tulimus eiusque omnia edificia terre fecimus adequari. *saepe. in formula chartarum tempus confectionis indicante:* ACTA imp. Winkelm. I 371 p. 328,41 (a. 1243) datum in castris in -e urbis anno *eqs.* CHART. Westph. VI 612 in -e Westfrisie. *al.* **b** *in imag.:* CONC. Karol. B II 10B,1 p. 99,7 ostendit *Deus* nobis in exterioribus vastationibus, quae de interioribus -bus intelligere debeamus. *vexatio – Heimsuchung:* ALBERT. M. nat. bon. 143 p. 58,68 vastat *virga* . . . omnes filios Seth . . ., quia filius Dei vastat omnem generationem hominum bona -e. **2** *debellatio, expugnatio – Niederschlagung, Unterwerfung:* FRID. II. IMP. epist. C 4 cum . . . serenitas nostra perpenderit vos . . . ad -em Anconitanorum n o s t r o r u m r e b e l l i u m . . . exercuisse potenter . . . vires vestras (ACTA imp. Winkelm. I 842 p. 649,36 [dipl. Frid. II.] circa -ciones n. r.). **3** *publicatio – Konfiskation:* ALBERT. M. pol. 4,11c p. 396a,12sq. 'de' . . . '-e' (*p. 1298a,6* περὶ . . . δημεύσεως), et vocatur -o, quando bona alicuius publicantur et traduntur diripienda populo.

?***depopulatium** (-cium), -i *n.* *(a* depopulari *per analogiam ad* solacium *sim. formatum) depopulatio – Verwüstung:* ERCHEMB. CAS. hist. 39 Gaietam et Amalfim pacem habentes cum Saracenis navalibus Romam graviter angustiabant -o (*inde* CHRON. Salern. 121 gravi . . . -cio. *cf.* LEO MARS. chron. 1,40 navalibus deprędationibus).

depopulator, -oris *m.* **1** *vastator, praedator – Verheerer, Verwüster, Plünderer (fere in imag. de oppressore, vexatore sim.):* CONC. Karol. B I 45,8 p. 441,23 in Deum peccantes . . . et in christianitatis -es . . . debet minister Domini rex debitam vindictam . . . exercere. ADALBOLD. Heinr. 15 sub eo *(rege)* prevaricatores, violatores, -es dominabantur, legum amatores . . . deprimebantur. CHART. Stab. 153 quid abbas Poppo loci nostri -r dederit et vendiderit, subscribimus. ALBERT. M. Matth. 10,16 p. 330,49 non nocivi -es fuerunt isti legati *(i. apostoli),* quia ad hoc spiritum accipiunt mittentis *(i. Christi).* Iob 5,5 p. 85,22 'cuius', scilicet stulti, 'messem', hoc est, bona, quae quibuscunque lucris messuit . . ., 'famelicus', praedo scilicet avarus vel -r, qui ex paupertate famelicus est, 'comedet'. *al.* **2** *debellator, exstinctor – Bekämpfer, Überwinder:* ADALB. SAMAR. praec. dict. p. 52,4 Romanorum maxime princeps, hostium subiugator, . . . iustitie cultor, pravitatis -r.

depopulatrix, -icis *f.* *vastatrix – Verheererin, Verwüsterin (usu attrib.):* GREG. IX. registr. 826 p. 725,28 quod gens Tartarorum ad regnum Ungarie m a n u s -es e x t e n d e n s adeo in ipsum . . . insevit, ut *eqs.* (INNOC. IV. registr. A 105 p. 75,12. CHART. Traiect. 1622 p. 372,10 [epist. papae]).

depopulo, -avi, -atum, -are *vel* **depopulor,** -atus sum, -ari. **1** *obi. res (animalia: p.360,20):* **a** *(de)vastare, destruere, diripere – verheeren, zerstören, plündern:* **α** *in univ.:* WILLIB. Bonif. 8 p. 50,22 gentilium turba . . . castra . . . -ans manubias . . . inpertivit. POETA SAXO 2,403 ut Beneventane villas regionis et urbes -rentur *Grai* f e r r o flammaque voraci (CHART. Alsat. B 680 f. et igne). 5,402 Centumcellę . . . a Mauris -ta fuit. DIPL. Conr. 1 (MGDipl. reg. et imp. Germ. VI/2. 1959. p. 672,5) quae *(ecclesiae)* cottidie a predonibus . . . iniuste -antur. OTTO FRISING. gest. 1,17 omnia vicina -ando. HIST. peregr. p. 142,5 numerositas curruum in predam egrediens totam terram -ando spoliis et victualibus honusta redibat. *persaepe. in imag. c. sensu depascendi:* ALDH. virg. I 5 quae *(apis)* florentes saltuum cespites ineffabili praeda -ans dulcia natorum pignora . . . producit. **β** *vacuefacere, exhaurire – entleeren, entvölkern:* VITA Elig. 2,54 cum nefanda clades -ret (-retur *var. l.*) urbem Parisiacam. SABA MALASP. chron. 10,2 p. 345,1 terram . . . -at *princeps* et mandat exhabitari et sine yncolarum habitatione dimitti. *in imag.:* THEOD. TREV. transl. Celsi 20 sacerdos . . . reverenter -vit tumbam auferens ab ea ossa. **γ** *vexare – heimsuchen:* NOTKER. BALB. gest. 1,23 p. 31,7 cum . . . sterilitas omnium terrę proventuum . . . orbem universum -retur. **δ** *conficere – auszehren:* HEIRIC. Germ. I 6,175 tabuit *filius* infelix; furit ossibus intima pestis, quin etiam liquidas iam -ta medullas. **b** *rapere, furari, abalienare – rauben, stehlen, entwenden:* CONC. Karol. B I 11,61 qui *(pervasores rerum ecclesiasticarum)* easdem res vel contra auctoritatem non solum retinere, verum et crudeliter -i noscuntur. GERH. STED. annal. p. 214,37 vidimus . . . equos et iumenta nostra -ari. **2** *obi. homines:* **a** *spoliare, depeculiari – aus-, berauben:* IULIAN. TOLET. Wamb. 6 collecta . . . manu cives -ant (-antur *var. l.*) *tres homines*, labores exhauriunt, omnisque provincia Galliae depraedatur. CAPIT. reg. Franc. 213,5 ad nos delatum est, quod potentes . . . minorem populum -entur et opprimant. *al.* **b** *abripere – dahinraffen, 'dezimieren':* RHYTHM. de Pipp. 8,2 (MGPoet. I p. 117) adpropinquat rex Pippinus forti cum exercitu fines tuos occupare, -are populum. PAUL. ALBAR. carm. 11,22 effugans *Hieronymus* hereses, . . . qui nomine pestis -ant Christi famulos.

***depopulosus,** -a, -um. *perniciabilis – verheerend:* COD. Karol. 11 p. 504,22 quia . . . ab hostium -a inpugnatione sautiati . . . affligebamur.

***deportabilis,** -e. *subvectionem, commeatum habens – über eine Zufuhr verfügend, versorgbar:* ALBERT. M. pol. 7,4d p. 657a,38 'si quam aliam operationem talem regio existat possidens', in pascuis scilicet in foeno, '⌞facile -em⌟' (*p. 1327a,10* εὐπαρακόμιστον), id est, quod facile deportetur ad civitatem.

deportatio (-cio), -onis *f.* **1** *proprie:* **a** *advectio, transvectio, vectura – das Herbeibringen, Transport, Zufuhr:* **α** *gener.:* CHRON. Mich. 20 p. 21,18 confluit eo *(sc. ad reliquias Callixti)* uterque populi sexus cum votis et oblationibus, cereorum scilicet luminibus aliarumque rerum -e Dei et sanctorum eius obsequiis competente. ARNOLD. RATISB. Emm. 2 p. 1087A cum luminis -e oppidoque necessaria . . . administratione angulum . . . horridum offenderet *vir. al.* **β** *medic.:* CONSTANT. AFRIC. theor. 4,18 p. 17av est . . . actio quaedam composita, quae duo facit sive plura, sicut in naturali *(sc. virtute)* d e s i d e r i u m sive -o, generare et nutrire; . . . -o . . . ex duabus efficitur virtutibus, appetitiva . . . et expulsiva (URSO gloss. 2 p. 22,13). GLOSS. med. cod. Mon. p. 24,21 suffocatio est difficilis spiritus trans gulam -cio. ALBERT. M. animal. quaest. 3,1 p. 123,30 arteria est necessaria propter . . . spiritus -em ad singula membra. **b** *actio circumducendi, (com)portatio – das (Herum-, Mit-)Tragen (c. sensu auferendi: l. 58.61):* **α** *gener.:* HINCM. Remig. 28 p. 324,18 quia contempsisti *(sc. Betta)* hinc pergere, aliorum -e abscedes. WILH. HIRS. const. 1,36 p. 969B quod si tanti *(sc. monachi)* in dormiendo fuerint deprehensi, haec -o *(sc. absconsae)* protrahitur usque ad Gloriam responsorii. RUP. TUIT. Ioh. 5,330 -e grabati. WOLBERO cant. 1 p. 1061D gloriosa secundum mysterium fuit in illo equitatu virgae -o *(spectat ad Vulg. exod. 4,20).* FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 171,31 debet *falco* . . . deportari per domum huc et illuc, nam per -em huiusmodi firmius et securius sciet stare super manum. 3 p. 45,20 ex -e . . . et ex replicatione . . . tibiarum in saculo . . . debilitabitur *grus* in tantum, quod erit apta trayne. *al.* **β** *eccl. et liturg. de pompa, processione ('Tracht'):* ANNAL. Bland. a. 1043 hoc anno ad -em sancti Gudwali visa est inclinare imago crucifixi Domini *(cf. notam ed.).* CHART. Garz. 23 p. 114,5 causa vertente . . . super -e r e l i q u i a r u m et letaniis plebis in Grazav nobis . . . delegata (CHART. civ. Hild. 352 in -e r. do-

[Pörnbacher]

mine nostre ad . . . villas circumiacentes pro reverencia domine nostre). *translatio – Übertragung:* Rup. Mediol. Adalb. 15 illuc *(sc. in oratorium)* sanctum deduci fecit *comes* thesaurum, in quo venerabili -is officio quot sanitatis impotes reformarentur, non parvo colligi potest numero. Vita Bertulfi 37 (MGScript. XV p. 640,7) innotuit . . . res populis, quae agebatur de -e sanctissimi corporis. *elatio – das Zu-Grabe-Tragen:* Chart. Gosl. II 26 p. 125,38 (a. 1254) -o mortuorum et preparatio sepulchrorum ad hospitalarios, qui hospitali presunt, pertinebit. **2** *translate:* **a** *canon. i. q. ordinatio – Amtsübertragung, -einsetzung, Bestallung:* Innoc. IV. registr. A 682 p. 505,25 ipsum *(Nicolaum canonicum)* in presulem elegerunt *canonici* -is sollempnitate . . . subsecuta. **b** *iur. i. q. relegatio, exsilium – Verbannung, Verschickung, 'Deportation':* Annal. Einh. a. 785 p. 71,24 auctoribus eius *(conspirationis)* privatione luminum, partim exilii -e condemnatis. Capit. Bened. 2,117 exilio perpetuae -is damnetur *(sc. usurpator praediorum).* Richer. Rem. hist. 1,42 de suo infortunio agitabat *rex* querelam . . . inquiens . . . post regni . . . privationem solummodo superesse in exilium -em. Gesta Rom. eccl. II 8 sextum Gregorium . . . cum Hildebrando discipulo eius in Teutonicas partes -cione dampnavit *imperator. al.*

deporto, -avi, -atum, -are. *depon.: l. 53. usu medial.: p. 363,5; intrans.: p. 364,13; absol.: l. 38. p. 362,38. struct.: c. dat.: l. 38. 46. p. 362,9. 53. al.; in struct. contam.: l. 43. pendet* coram: *p. 362,58. partic. praes. usu subst.: p. 363,53.*

I *trans.:* **A** *c. sensu deducendi:* **1** *proprie i. q. detrahere – hinabziehen, -zerren:* Frid. II. Imp. art. ven. 3 p. 29,31 sunt quidam *falcones,* qui capiunt iactos et . . . per illos iactos se invicem distrahunt et -ant ad terram. p. 33,3. 4 p. 118,9 sacri habent eundem modum -andi grues ad terram, quemadmodum habent girofalci. **2** *translate:* **a** *affligere, deprimere – entmutigen, verzagt machen:* Carm. Bur. 179,4,2 ⌞in ea⌟ *(ci. Antony;* mea *ed. ex cod.,* tua *corr. vol. I/3. 1970. p. 212)* me confortat promissio, ⌞in ea⌟ *(ut supra)* me -at negatio. **b** *obstare, obtrectare – entgegenstehen, Abbruch tun:* Epist. Hildesh. 134,28 p. 215,8 de salutationibus; . . . amico suo elegantissimo pre ceteris sibi dilectissimo A., quicquid malo ⌞-at, preter ipsum⌟ (contrarium preter malum *O; v. notam ed.*).

B *c. sensu adducendi:* **1** *obi. homines eorumve corpora, animae sim.:* **a** *conducere – (ver)bringen, geleiten:* **α** *in univ.:* Arbeo Corb. 40 qui *(puer)* non tantum vivus, sed etiam inlesus repertus est et ad pristinam -tus stationi. Conc. Karol. A 61,3 p. 807,22 iussit *episcopus* se -ari ad . . . fluvium. Waldr. carm. 3,15 sonipes nullus nec adest mihi vilis asellus, quîs ego pontificis -er visibus almis. Leo Mars. chron. 3,9 p. 372,3 (rec. II) universi surgentes eundem Desiderium acceperunt atque cum maximis laudibus ad ecclesiam -antes in sede illum abbatis . . . locaverunt. *al. v. et vol. II. p. 112,29.* **β** *de cadavere (plerumque de translatione):* Ionas Bob. Ved. 9 p. 318,2 iube . . . te -are (-ari *var. l.*) ad locum, quem olim tibi preparavimus. Vita Galli I 5 p. 217,16 imposuerunt arcam ipsius in feretro, ut -rentur eum i n e c c l e s i a m (Agius vita Hath. 25. Udalr. Cell. consuet. 3,29 p. 772B [*inde* Consuet. Marb. 312]. *al.*). Eigil Sturm. 16 p. 150,13 ad coenobium Fuldam sanctum sacerdotis -verunt cadaver. Wipo gest. 39 p. 59,28 per cuncta coenobia . . . civitatis . . . -tum *corpus imperatoris* . . . honorifice sepultum est. Hist. de exp. Frid. imp. p. 95,31 (in margine) cuius *(ducis)* carnes in Monte Cassino positę, sed ossa Pragam sunt -ta. *saepe.* **γ** *de mortuo eiusve anima:* Ionas Bob. Columb. 2,11 p. 258,11 venerunt . . . duo iuvenes candidis circumamicti stolis animam a corpore segregantes, vacuum ferentes per aerem ac . . . ad caelos -ant (-antes *var. l.*). Godesc. Saxo gramm. 2 p. 447,12sq. dictus est *Lazarus* -tus in sinu *(sc. Abrahae) eqs. inserere – einreihen, aufnehmen (in):* Otto Frising. chron. 5,18 p. 248,4 integro corpore humata servatur *Theodosia* omnibusque advenientibus tanquam caelestis medica inter manus virginum -ta adhibetur. **b** *pass. i. q. pervenire – gelangen:* Acta reg. Burgund. 78 (a. 996) Christum Iesum . . . imploramus, quo his *(sc. donatione)* peractis ad caelestis patriae valeamus -ari regnum. Rup. Tuit. Ioh. 2,1531 quo *(sc. in caelum)* sanctis angelis suffragantibus . . . -emur. Vita Landel. Ettenh. 1,4 ascensa navicula Rhenum transfretavit et in aliud littus . . . -tus regionem . . . intravit. **c** *prodere – ausliefern, übergeben:* Leo Mars. chron. 2,74 ipse *(sc. Adenulfus comes)* . . . captus est atque Guaimario -tus. **2** *obi. res i. q. afferre, apportare, devehere – (herbei)bringen:* **a** *proprie:* **α** *in univ.:* Ionas Bob. Ved. 4 imperatum munus *(i. vinum)* -at *minister.* Columb. 1,16 p. 179,21 vas . . . ad cellarium -at *minister.* Vita Lupi Senon. 19 (MGMer. IV p. 185,1) inter reliqua sanctorum pignora palatio est -ta *gemma.* Godesc. Saxo gramm. 2 p. 447,9sqq. revertitur virgo Israhel in civitatibus suis, et facultates -ant manus pauperum . . . in caelestibus thesauris; . . . -atur aliquid in caelis. Liber ordin. Rhenaug. p. 176,14 si processio est agenda, a singulis fratribus calcei sui in claustrum -antur. Chart. ord. Teut. (Thur.) 124 cum . . . privilegium ipsum de loco ad locum non valeat sine periculo -ari, hoc scriptum *eqs. al. v. et p. 368,30.* **β** *perferre – überbringen, -geben:* Leg. Wisig. cod. Eur. 284 p. 10,13 si . . . servus petisse dominum mentiatur et sic -anda ad dominum susceperit, sed ea, quae susceperit, everterit. Leg. Lang. p. 188,19 si quiscumque Langobardus qualemcumque hominem servum . . . suum facere voluerit et ipse ad palatio venerit . . . et iussionem regis acceptam ⌞ei -verit⌟ (eidem portaverit *var. l.*). Alcuin. carm. 59,9 natans ad vos pelagi trans aequora magni Albini patris -at carta salutem. Greg. Cat. chron. I p. 210,21 si necesse fuerit pro utilitate huius monasterii, epistolas vel mandatum -are debeant *viri* (*sim.* p. 211,4). *al.* *c. sensu tradendi:* Trad. Diess. 56 (a. 1241) laudavimus . . ., quod ymago beate . . . virginis Marie et thuribulum argenteum, que ambo idem Hermannus *(sc. conversus)* confabricavit, ad sepulturam sacerdotum . . . -entur. **δ** *invehere – einbringen:* Chart. Salem. 462 p. 50,3 (c. 1270) quod vidit et interfuit *(sc. testis),* ubi homines monasterii de Salem cum vellent -are . . . usum fructum . . . mansus, quod homines monasterii Sancti Blasii . . . venerunt et abstulerunt eis vi usum fructum cum curribus et bobus. **ε** *recondere – zurückbringen:* Chart. Argent. I 271 p. 208,38sq. (a. 1240) sacrista chori ministrabit choro et portabit libros ad chorum et -bit ad cameram; item altare preparabit ad missam et -bit ad cameram. **ζ** *transvehere, trans-, comportare – befördern, verfrachten:* Dipl. Ludow. II. 32 liceat ei *(Ianuario),* quocumque perrexerit, . . . mercimonia -are et vendere. Epist. Hildesh. 20 quod fidelem nostrum . . ., ubicumque transierit in regno Francię vel -ans merces vel sine mercibus, ab omni debito . . . pedagii quietamus. Chart. Brem. 393 p. 428,16 nisi fiat prohibitio generalis super rebus de loco ad locum -andis vel non deducendis. *al. v. et p. 360,38.* *medic.:* Tract. de aegr. cur. p. 296,46 fit . . . ictericia ex repletione pori, per quem -atur fel ad stomachum. p. 297,3. Albert. M. animal. 3,51 quod est principium venarum, non debet nutriri ex venis, quae sunt in ipso, sed potius sanguinem . . . venis -andum ministrare. **b** *translate:* **α** *nuntiare, communicare – melden, mitteilen:* Annal. Quedl. a. 999 p. 76,7 legatos . . . haec *(sc. mortem abbatissae)* . . . ad imperatorem Romanum Ottonem . . . Romae -turos omni sub celeritate transmittunt *sanctimoniales feminae.* **β** *pro-, deferre – vorbringen:* Form. Senon. I 27 agite taliter, que nos per vos bona habemus fidutia, ut si homo noster . . . sibi cumgaudiat, quod nostra ad vos -asset suggestione (*sim.* 30). Dipl. Frid. I. 628 utriusque partis querimonia coram maiestatis nostre audientia -ta est.

C *c. sensu portandi:* **1** *proprie:* **a** *tenere, sustinere, ferre – halten, tragen:* **α** *in univ.:* Alcuin. carm. 90,13,3 qui *(Petrus)* clavem caeli manibus -at honestis. Capit. reg. Franc. 146,3 si . . . servus fuerit, qui hanc nostram iussionem servare contempserit, . . . illum malumfactorem in collo suo usque ad cippum -et. Transl. sang. Dom. in Aug. 17 qui *(Adalbertus)* ipsam cruciculam secum more solito -bat. Udalr. Cell. consuet. 2,33 servitores praeter hoc munus, quod thuribulum et candelabra -ant, diligenter observant, ut *eqs.* (*inde* Consuet. Marb. 176). Frid. II. Imp. art. ven. 2 p. 169,9 in mansuefactione . . . acquirenda . . . debet *falco* diu teneri super manum et -ari suaviter per domum obscuram. *al. v. et p. p. 360,64.* *in imag. i. q. baiulare – schleppen, schwer tragen (an):* Benzo ad Heinr. IV. 7,4 p. 622,8 vobis, o Gabaonite, foret mori opti-

[Pörnbacher]

mum, quam ęternę servitutis -are cophinum *(spectat ad Vulg. Ios. 9,22sq.).* *medial. i. q. pendere – schweben, sich in der Luft halten:* FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 78,24 illa *(penna)*, que facit portionem maioris ambitus et magis distat a corpore avis, iuvat magis sublevari avem, impelli et -ari. **β** *spectat ad habitum:* CARM. de anulo 1,50 (MG Lib. Lit. III p. 725) mihi dicere de diademate restat, quod -ando maiestas regis honestat. CONST. imp. II 394,24 Bandinus . . . protestatus fuit se cruce signatum esse et crucem monstravit in birreto, quod in capite -bat. **b** *circumferre – herumtragen (usu liturg.):* CHART. Ger. Col. 102 p. 103,26 (a. 1265) in processionibus ibunt *sacerdotes* circa patronum, cum -atur, cum baculo pressuras prohibendo. STATUT. ord. Teut. p. 124,7 quando crux elevatur et -atur. CHART. Argent. II 43 quandocunque populus Argentinensis eandem sanctam crucem . . . -ans cum devocione ymnis et canticis adorationibus ⌞a Deo gratiam⌟ *(corr. Antony;* adeo gratam *ed.)* postularit. **2** *translate i. q. tolerare, excipere – ertragen, aufnehmen:* ANNAL. Nazar. a. 786 p. 159,12 quod nequam consilium regi multa tempora latere nequaquam potuit; ille . . ., eo quod erat prudens ac mitis valde, pacientissime hoc -bat. p. 161,20 rex . . . moderantissime illud -vit. FUND. Werd. p. 166,26 dicentes *discipuli* se timere . . . aliquam obpositam insurgere personam et velle eos in sua vendicare plus dominia, quam eorum possit -are essentia.

D *c. sensu tollendi:* **1** *obi. homines:* **a** *amandare, ablegare, in exilium mittere – verschicken, verbannen, ins Exil schicken, 'deportieren':* CAPIT. reg. Franc. 9,18 si in ecclesia coniugium fecerint *(sc. quidam vir et femina religiosa)* et illa rapta . . . in hoc consentire videbitur, sequestrati ab invicem in e x i l i o -entur (EINH. Karol. 6 p. 9,8 exilio. NOTKER. BALB. gest. 2,12 p. 72,24 exiliis. REGINO chron. a. 295 exilio -atur [deputatur *B3*]. *al.*). LAMB. HERSF. annal. a. 1075 p. 239,4 rex . . . rupto federe . . . eos *(principes Saxoniae)* per Galliam, Sueviam et Baioariam . . . -ari fecit. ACTA imp. Winkelm. I 997 p. 754,8 officiales, qui inveniuntur publicam pecuniam subtraxisse, licet secundum iura decapitari vel -ari cum bonorum publicacione deberent, ad penam noni . . . dampnentur. *al.* **b** *abripere – verschleppen:* LEG. Wisig. 10,2,7 cum quisque nobilis . . . regio iussu in custodiam vel in exilium extiterit deputatus (aut ab hostibus -tus *add. V4.8*). **2** *obi. res:* **a** *proprie:* **α** *auferre – mitnehmen:* IONAS BOB. Columb. 1,27 p. 213,2 pueros . . . festinos ad navem ipse dirigit, ut omnes veniant *remigeri* . . . et, quaeque velint, secum -ent. BALTH. Fridol. 1 p. 220,17 unus ex his prenominatis libellulis, quem in predicto loco deesse non dubitabam, mee petitioni mecum ad -andum omnino denegatus est. 22. LEO MARS. chron. 2,64 p. 294,31 (rec. II C) quatinus pisces, qui in ea *(sc. retia)* inventi essent, secum abstrahens -ret *Normannus.* **β** *amovere – wegschaffen, -bringen:* OTLOH. Dion. 10 p. 831,26sqq. cum . . . iuvenes et senes nostri in destruendo et -ando opus murale, ubi . . . patrono nostro dignius receptaculum construendum foret, . . . laborassent . . ., repente inter lapidum destructorum aggerem magnum, quem . . . effodere . . . ac preparare -antibus certaverunt, . . . lapidem scriptum . . . invenerunt. CHART. Laus. 161 Vuulelmus Cotez de Dunmartin -vit res suas a Dunmartin nesciente preposito vel capitulo et ipse postea inde furtim recedebat. *incolumitatis causa transferre – in Sicherheit bringen:* GERH. AUGUST. Udalr. 1,13 l. 68 quae *(ornamenta ecclesiae)* propter barbaros in civitatem fuerant -ta et in matrici aecclesia servata. **γ** *avertere – entwenden, stehlen:* FORM. Andec. 33 quod . . . casa sua *(sc. hominis)* . . . fuit efracta . . . et omne solemnitas *(sc. chartarum)*, per quem . . . ris suas domenavit *homo*, per ipso furto exinde fuit -ta. 39 quasi casa sua infregisset et res suas inde -assit. LEX Sal. Pipp. 11,3 si quis servus aut ancilla ad homine ingenuo de se res domini sui aliquid -verit in taxaca. DIPL. Merov. I 43 quod . . . monasterium . . . fuisset vastatum et instrumenta cartarum . . . exinde fuissent -ta. STATUT. ord. Teut. p. 84,13 si privilegia ordinis destruxerit vel subtraxerit aut alias res -verit aut distraxerit *frater.* *subtrahere – hinterziehen (de re v. His, Strafrecht. II. p. 57sq.):* CHART. select. Keutgen 144,49 (c. 1221) qui teloneum -verit (DECRET. Bern. 16). **δ** *traicere – verlegen, versetzen:* CHART. episc. August. 121 p. 134,10 (a. 1274) quod . . . prenominata edificia *(i. molendinum)* de loco publico infra quatuordecim dies auferat penitus et -et *molendinator.* **b** *translate i. q. consequi, reportare – 'davontragen':* CARM. Cantabr. A 30ª,5ª,17 sibi *(sc. puero)* penitenti ostensus est sanctus pro se decertare atque de antiquo hoste . . . victoriam -are.

E *differre – auseinandertragen:* GLOSS. II 357,30 St.-S. dilatis (dilatatis *ed.*) marginibus i. -tis (departatis *b*) vel divisis lateribus zitraganen *(spectat ad Oros. hist. 1,10,15; cf. Vulg. exod. 14,21).* 357,58.

II *intrans. i. q. pergere – ziehen:* LUP. PROT. chron. a. 1042 in mense Aprilis descendit Maniaki . . . Tarentum et in mense Iunii -vit Monopolim civitatem abiitque in civitatem Matheriem et fecit ibi grande homicidium.

deposco, -poposci, -ere. *script.* desp-: *p.365,7. adde* ACTA imp. Stumpf 331 p. 470,13. depossit: LEO MARS. chron. 3,4 (rec. II C *a. corr.*). *form.:* *inf. praes. pass.* -ier: *p.365,3. perf. ind.* deposcui: *l.39.* *plusq. ind.* deposcerat: *l.48. adde* VITA Liutb. 22. *depon.: l.26.55.61.p.365,3.* *struct.:* *c. acc. et personae et rei: l.63.p.365,2.* *c. dat.: l.32.* *metr.* dĕp-: *l.69.*

1 *petere – zu erreichen suchen:* **a** *(vehementer, impense) exposcere, exigere – (dringend, inständig) (er)bitten, erflehen, flehen (um):* **α** *in univ.:* DESID. CAD. epist. 1,4 singulare postulatione crededi -endum, ut *eqs.* ARBEO Corb. 11 humilima prece -ens *(sim.* 22 p. 214,5 humili voto. LULL. epist. 140 humiliter. *al.).* 14 si eum . . . papa . . ., ut prius -batur, . . . militare . . . concedisset. CARM. libr. I 8,1,10 prostratus v e n i a m -e precatu (WALAHFR. carm. 20,57. Wett. 275. WIDUK. gest. 2,13. *al.*). WANDALB. mens. 188 laetos anni -ere fructus. HROTSV. Theoph. 329 -entem solitam pietatem commenda me, Virgo, tuo . . . Nato. DIPL. Otton. III. 360 p. 789,13 ab ęcclesia cottidie nobis -itur, ut ecclesiastice . . . pacis obtineamus tranquillitatem. ANON. Has. 38 primates Romanorum . . . papam sibi ab imperatore -unt. *persaepe.* **β** *optare, contendere, pacisci – wünschen, ausbedingen, verlangen:* CONC. Merov. p. 62,19 episcopus, qui defunctum advenerit sepelire, praeter expensam necessariam nihil pretii pro fatigatione -at. TRAD. Frising. 14ª p. 42,14 epistula praesens . . . stabilis permaneat, quam propria sponte fieri deposcui. 65 p. 92,34 stipulatione stilo perarare -imus, ut *eqs.* HROTSV. prim. 123 ipsius *(papae)* auxilio -entes *Liudulfus et coniunx eius* sua vota iuxta velle Dei sese persolvere posse. WIDUK. gest. 1,36 p. 54,3 urbani . . . arma deponunt, salutem tantummodo -unt ac merentur. 2,11 p. 77,20 indutias. LIGURINUS 8,87 quibus in miseris . . . rebus plus aliquid racionis adest . . ., foedera . . . pacis -ere . . . suadent. *al.* **γ** *subi. res i. q. postulare, requirere – erfordern, erheischen:* ALDH. ad Acirc. 117 p. 161,2 nunc pedester ordo -it, ut *eqs.* ARBEO Corb. 11 ut necessitas deposcerat. VITA Rup. 9 sicut canonicus -it o r d o (DIPL. Otton. III. 158). WIDUK. gest. 1,25 quod decus regium -it. CHART. Heinr. Leon. 98 sicut humanę -it fidei ratio. *al.* *desiderare – ersehnen, vermissen:* CARM. Ratisb. 39,24 iam valeas animo, valeas quoque corpore tuto, sic ut nil in eis -at sors tua nec plus. **δ** *precibus redimere – losbitten:* ARBEO Corb. 11 quomodo a dolo ministris -batur *(sc. reum suspendendum)* et his negantibus sub qua merore decedisset, exponans. **b** *precari, rogare, implorare, supplicare – bitten, ersuchen, anflehen:* **α** *in univ.:* ARBEO Corb. 16 p. 206,11 virum Dei -ens *(sc. simulator),* ut eum ad regalis auribus suae neglegentiae minime accusare digneretur. 21 p. 212,19 universi adstantes vituperantem -bantur (-bant *1 p. corr.*). HRABAN. carm. 4,1,13 te . . . -o, ne linquas laedere quemquam reginam fraude. VITA Liutb. 14 p. 20,8 locum alicubi manendi pietatem tuam -o. WALTHARIUS 943 magnis precibus dominum decedere pugna -unt *Franci.* CHART. Mog. A II 382 dilectionem vestram multa precum instantia -imus, ut . . . abbatem digne venerari . . . dignemini. *al.* *pro interi.* -o *i. q. quaeso – bitte:* VERS. ad Ebon. 38 (MG Poet. I p. 624) Dominum, -o, petatis, . . . ut *eqs.* CARM. Sangall. II 6,5,3,2 scriptori imperito veniam concede, -o. GODESC. SAXO carm. 94,2 (AbhMünch. N. F. 99. 1988. p. 316) totis caveas, -o, medullis. *al.* **β** *obi. Deus, sancti i. q. orare, invocare – beten (zu), anrufen (iron.: p. 365,3):* ARBEO Corb. 41 p.

[Pörnbacher]

229,19 divinam uno ore -ere clementiam. THEODULF. carm. 41,2,47 hanc, rogo, mercedem pro me -e tonantem. ECBASIS capt. 465 addidit *ciconia* hoc solum sanctum -ier Aprum. THIETM. chron. 2,45 pro anima inperatoris Deum supplici mente -at *unusquisque fidelium*, ut *eqs.* HONOR. AUGUST. spec. p. 862B hanc *(sanctam Agatham)*, karissimi, corde et ore desp-ite, ut Deus . . . dignetur *eqs.* **2** *deprecari – durch Bitten abzuwenden suchen:* ARBEO Corb. 20 secretum subplicans et insuper ministerii vincla praedicationis Verbi -ens. LIGURINUS 7,400 ut . . . sibi certam Ligures incumbere cladem . . . vident . . ., iam spe maiores scelerum -ere penas electos de gente sua . . . miserunt in castra.

***depositaria,** -ae *f.* **1** *conservatrix – Verwahrerin:* PETR. DAM. epist. 18 p. 169,8 quid . . . mirum, si . . ., quod ex tunnis . . . sepius effluit, hoc perexilis stemphia quasi quaedam fidelis -a (depositoria, depositura *var. l.*) sine deminutione custodit? 153 p. 14,7. serm. 38,10 beata . . . et dives terrae vena, quae quasi superno regi facta -a illud recondit talentum. **2** *quae administrat, dispensatrix – Verwalterin, Wirtschafterin, Cellerarin (de officio apud moniales):* CHART. Advoc. 66 p. 32,12 (a. 1237) Mechthildis -a *(ci.,* deposita *ed.)* de Wenthusen *(inter testes).*

***depositarium,** -i *n.* *receptaculum – Aufbewahrungsort:* PETR. DAM. epist. 94 p. 37,9 marsupium . . ., ubi haec *(sc. divitiae)* tutissime reponantur, sinus est pauperum, sustentatio miserorum; hoc nimirum fidele est -um (depositorium, depositarum *var. l.*) sine ullo prorsus detrimento, quod susceperat, redditurum.

depositarius, -i *m.* *conservator, custos depositi – Verwahrer:* ACTA imp. Winkelm. I 853 (a. 1241) mercatores . . . deponunt pecuniam suam cum confidencia penes eos *(mercatores in cambio nostro manentes)* et alia bona sua, de quorum resignacione -i requisiti dicunt, quod non habeant, quid resignent. CHART. civ. Ratisb. 74 p. 37,26 (epist. papae) ut nullus cum eis *(civibus)* exerceat commercium . . . ac de debitis seu depositis eis . . . debeat respondere ac debitores et -os a iuramentis . . . interim absolvendo *eqs.* ALBERT. STAD. quadr. 62 ut homo Deus idem, quem gerimus vasis in fictilibus, preciosi thesauri custos et -us esset.

depositio (-cio), -onis *f.* *form.* -posio: *p.367,32 (cf. ThLL. V/1. p. 591,54). confunditur c.* dispositio: *l.59.p.366,7.21.367, 22.23. al.*

I *sensu originario:* **A** *proprie de actu (deorsum) ponendi:* **1** *strictius:* **a** *positio (sollemnis) – das (feierliche) Niederstellen, -setzen, -legen (fere usu liturg.; de Christo: l.51.55):* **α** *in univ.:* BERNOLD. CONST. microl. 15 panis in manus accipitur et, antequam reponatur in altare, benedicitur; item et calix elevatus ante -em benedicitur. FROWIN. explan. 4,2 l. 368 species . . . visibiles et quae celebrantur ibi visibiliter, id est fractio, -o, elevatio, sunt sacramentum et non res. *adde:* AMALAR. off. 3,26,10 C h r i s t i -em d e c r u c e monstrat elevatio sacerdotis et diaconi (HONOR. AUGUST. sacram. 88 p. 794B). *meton. de altari locum depositionis Christi commemorante* (*cf.* THEOD. loc. sanct. 150sqq.): IOH. WIRZ. descr. app. p. 141,9 intus *(sc. in ecclesia Sancti Sepulcri)* ad -em Domini *(sc. epigramma): 'eqs.'* **β** *funus, sepultura – Grablegung, Begräbnis, Beisetzung (de anniversario: l. 63. saepius):* VITA Anstr. 31 (MGMer. VI p. 76,24) in ipso die, quo secundum morem a n n i v e r s a r i u m diem suae -is (dispositionis *1*) summo honore venerabatur (DIPL. Heinr. IV. 471 p. 641,22sqq. in omni anniversario. CHART. Bund. 847. *al.*). VITA Remacli 8 (MGMer. V p. 108,24) cuius corpus honorifice . . . sepulturae traditum in magno servatur honore; . . . celebratur . . . -o eius tertio Nonas Septembris. PONTIF. Rom.-Germ. 150tit. missa in d i e -is defuncti (THIETM. chron. 2,41. CHART. archiep. Magd. 146 p. 207,7. *saepe*). RITUALE Rhenaug. 160 Deus, . . . da famulo tuo, cuius -i hodie officia humanitatis exhibemus, . . . beati muneris portionem. *saepius.* *de translatione reliquiarum (de re v. LThK. 3III. p. 100):* VITA Audoini 19 (MGMer. V p. 567,11) pauperum voces in eius beatum -is (translationis *var. l.*) diem congregati in unum laudantes erant Dominum. DIPL. Frid. I. 957 ipso die consecrationis ecclesię et -is beati Vdalrici *(cf. notam ed.). al.* *meton. i. q. sepulcrum, memoria – Grab:* VITA Magni Fauc. I 21 p. 164,4 per merita beati Galli . . . et per eius gloriosam -em adiuro vos *(sc. daemones),* ut recedatis de isto loco. **b** *abiectio, amissio – das Ablegen:* **α** *in univ.:* HERBORD. Ott. 2,28 p. 116,18 in die -is albarum. CHART. ord. Teut. 301 (epist. papae) statutum, quod de mantellorum -e (dispositione *var. l.*) alborum . . . et deferendis palliis . . . inter vos et Templarios . . . firmatum est. CHRON. Reinh. a. 1215 p. 585,23 ut tam diros cruciatus in tanta egritudine sola tantum cathenarum -cione relaxaret Sifridus. *in imag.:* GODEFR. VINDOC. libell. VIII (MG Lib. Lit. II p. 700,3) cum professio alia in divina laude sit, alia pro peccatorum -cione. IOH. WIRZ. descr. 260 quamvis . . . carnis abscisio -em viciorum in mentibus . . . significet. **β** *de vita, corpore:* COD. Lauresh. 53 l. 7 post vitę meę -em. GERH. AUGUST. Udalr. 1,27 l. 59 episcopus . . . aestimans . . . sibi obitum suum imminere, in quibuscumque potuit, ad -em corporis sui praeparare se studuit. DIPL. Merov. III B 68 p. 184,43 in qua *(ecclesia)* . . . nos . . . post -cionem corporis sepeliri speramus. *al.* *expressius i. q. mors – Tod:* LIBELL. de conv. Baiuv. 2 post cuius *(abbatis)* -em (dispositionem *var. l.*) praedictae sedi adhaesit Savolus abbas. ERCHEMB. CAS. hist. 40 presul percussus interiit; . . . videntes . . . nepotes illius -em *eqs.* (*inde* CHRON. Salern. 124 -cionem). LEO MARS. chron. 2,21 uterque reversus, alter . . . Iohannis -em, alter . . . retulit, quę *eqs.;* obiit . . . pridie idus Martii. DIPL. Merov. III B 45 in quo *(monasterio)* . . . nos recondi tumulo cupimus termino -is. *al.* **γ** *de animalium pellibus, pennis sim. ('Häutung, Mauser'):* ALBERT. M. animal. 7,165 quaedam . . . animalia vetustatem abiciunt et renovantur per pellis vetustae aut pennarum -em. 7,167 modus . . . -is est a capite incipiens, eo quod ad caput . . . magis de materia pumica trahitur. **c** *detractio – das Herabnehmen:* RUP. TUIT. off. 4,9 l. 461 ab hac dominica *(sc. prima quadragesimae)* vela dependent ante sancta ecclesiae altaria, ut populus sancta sanctorum non videat, donec in antepaschali hebdomada -e velorum eadem renovetur significatio, quae *eqs.* **d** *demissio – das Herablassen:* ALBERT. AQUENS. hist. 4,37 quidam principales viri de exercitu . . . magnis adeo concussi sunt terroribus, quatenus in silentio noctis . . . a moenibus . . . in funium -e laxarentur. **2** *latius:* **a** *demolitio, destructio – das Einreißen, Schleifung:* GERH. AUGUST. Udalr. 1,12 l. 88 exercitus Ungrorum . . . ad expugnandam civitatem circumcincxit diversa ferens instrumenta ad -em murorum. CHART. Westph. III 898 in recompensationem damnorum, que ab ipso *(episcopo)* sustinuimus per -em castelli. CHART. Rhen. inf. II 716 -em . . . munitionum . . . incipiamus facere infra octavas b. Iohannis. *de sacrarum imaginum eversione ('Bildersturm'):* EPIST. pont. Rom. sel. I 2 p. 21,23 nunc ampliora mala inimici sanctae . . . ecclesiae malignantes . . . pro sacris imaginibus -e ad nichilum redacti sunt. MARIAN. chron. a. Chr. 762 p. 546,61 quae *(persecutio)* per ipsos *(imperatores)* mota est ad -em et destructionem sacrarum imaginum Domini nostri . . . omniumque sanctorum. SIGEB. GEMBL. chron. a. 727 Constantinopolitani contra Leonem imperatorem pro -e imaginum tumultuantur. **b** *emporium, ius emporii – Depot, 'Niederlage', Niederlagsrecht, Stapel (de re v. HRG III. p. 987sqq.; LexMA. VIII. p. 59sq.):* DIPL. Heinr. IV. 469 constituimus, ut . . . nocturna seu diurna diverticula commeancium negociatorum cum -cione et imposicione sarcinarum eorundem Laubiis habeatis (*inde* GESTA Lob. 13). ACTA imp. Stumpf 183 p. 249,32 exhoneratio et -cio s a l i s ab Halla ducti, que vulgariter gejenleide dicitur (CHART. episc. August. 108 p. 120,33). CHART. Pomm. 921 dedimus . . . civitati nostre Grifeswalde -cionem, que vocatur vulgariter nederlage, lignorum, piscis, cinerum . . . excepto frumento, cuius -em *eqs.* (*sim.* CHART. Sil. D IV 256). CHART. Lub. I 405 -o mercationum. *al.* **c** *submissio,* θέσις *– Abwärtsbewegung, Senkung (usu mus.; rhet.: p.356,18):* MUS. ENCHIR. app. A II 28 ab quo sono incipit *organum* in levatione particulae, semper in eo subsistit in -e. PS. ODO CLUN. dial. prol. 6 superfluas elevationes vel -es contra regulam invenimus. LIBER argum. 6 p. 19 arsis elevatio, thesis -o. PS. GUIDO ARET. arithm. mus. p. 60a omnis cantus, qui plene plagalem -em habuerit, . . . subiuga-

[Pörnbacher]

lis erit. WOLBERO cant. 3 p. 1244C vos . . ., dilectissimae sorores, quas aliquantulum morosius . . . pars Cantici huius sua modulatione tenuit, istam quasi extremam in -e vocem attendite. ANON. inst. patr. 14 omnis . . . tonorum -o in finalibus, mediis vel ultimis non est secundum accentum verbi, sed *eqs. saepius.* **d** *lethargia, sopor – Schlafsucht, Betäubung (usu medic.):* PAUL. AEGIN. cur. 49 et memorie et rationis lesionem feret *distemperantia humida* pigritiasque et -es (*3,11,1* καταφορός) et somnos longos et profundos.

B *translate:* **1** *de actu recondendi:* **a** *commendatio – Hinterlegung:* CHART. Mar. Magd. 50 p. 47,11 (c. 1160/80) quam sanctam -cionem dum . . . actitaret *canonicus,* contigit eum usque ad mortem infirmari. CONST. Melf. 2,34 debet fieri de deposito publicum instrumentum . . . trium iudicum in -e presentium subscriptione signatum. *al.* **b** *professio, testimonium – (Zeugen-)Aussage (hic illic de scriptis, e. g. l.25.27):* CHART. Rhen. med. I 353 (a. 1059) cum pro iure . . . venatico . . . abbas . . . et conventus . . . ab officialibus nostris . . . iniuste dampnificarentur, tandem per -em f i d e l i u m nostrorum *eqs.* (III 162). INNOC. III. registr. 1,283 p. 392,27 archipresbyter . . ., quod . . . ab ecclesia cathedrali . . . crisma receperit, . . . -bus (dispositionibus *var. l.*) t e s t i u m legitime comprobavit (CHART. Bern. II 175. CONST. imp. III 75 p. 62,38 -cione [disposicione *E*]. *saepe*). CHART. Merseb. 145 p. 124,19 (epist. papae) inspectis -bus iuratorum. CHART. episc. Misn. 116 (epist. papae) qui *(episcopi)* super hoc *(sc. electionem)* a singulis de ipso capitulo iuramento recepto -es ipsorum ad sedem apostolicam remiserunt. *al.* **2** *de actu amovendi:* **a** *deiectio, dehonoratio – Absetzung, (Amts-)Enthebung, Entmachtung:* **α** *in univ.:* ANNAL. Fuld. I a. 774 -o Desiderii regis Langobardorum. EPIST. pont. Rom. sel. II B 11 quos *(sc. sacerdotes)* pro -sione *(cod., -e ed.)* honoris proprii sedem apostolicam expetisse . . . dinoscimus. WIPO gest. 35 p. 55,34 sicut post iudicialem s e n t e n t i a m -is nullus honor exhibendus est, sic ante iudicium magna reverentia sacerdotibus debetur (PETR. DAM. epist. 72 p. 366,4. CHART. Bund. 466 p. 360,2. *al.*). EPIST. Heinr. IV. 10 cum maior sit sibi *(sc. Hildebrando)* post -em (dampnacionem *E*) pena vita quam mors. STATUT. ord. Teut. p. 19,6 de preceptorum viciosorum -cione. *persaepe.* **β** *degradatio – Herabsetzung, Degradation:* HUMB. Sim. 1,19 p. 131,22 -o habiti honoris est amissio vel privatio. BERTH. (?) annal. a. 1071 ecce argumentum -is a maiori ad minus. **β** *ruina – Sturz:* DIPL. Heinr. IV. 402 p. 531,34 Ekbertus . . . marchio . . . in nostram et -em et mortem consilium et auxilium Saxonibus et aliis nos persequentibus dedit. ALEX. MIN. apoc. 22 p. 508,2 quod post quatuor annos -is eius *(Frederici tyranni)* mala in tantum excrescant, ut *eqs.* **γ** *humiliatio – Erniedrigung:* HRABAN. epist. 33 p. 467,5 potentium -o humiliumque exaltatio praedicatur *(spectat ad Vulg. Luc. 1,52).* **δ** *dimissio – Entlassung:* CHART. Wirt. VII 2213 (a. 1271) hec bona . . . domine . . . locabunt pariter colenda et . . . colonos pariter deponent ius locationis et -is pariter percipientes. **b** *renuntiatio – Verzicht:* **α** *locut.* -o carnis (carnium) *i. q. carnisprivium – Vorfasten-, Faschingszeit, Faschingsdienstag (de die praestationis solvendae constituta):* REGISTR. Corb. II 1 p. 224,34 (c. 1107/28) ad dominicale curtim pertinent VI mansi, ex quibus persolvuntur . . . in -cione carnis II porci, V galline, XC ova. TRAD. Westph. III p. 11,17 in -e carnium ydriam lactis. DIPL. Frid. I. 147 p. 249,30 unusquisque panifex . . . prefecto dabit . . . in -e carnium gallinam. CHART. Bern. II 86. CHART. Naumb. II 55 p. 67,30 ante -em carnium. ACTA civ. Rost. C 1,942 p. 183 sabbato post -cionem carnium. **β** *de usu armorum:* CAPIT. reg. Franc. 192,13 postquam comes et pagenses de qualibet expeditione hostili reversi fuerint, ex eo die super quadraginta noctes sit bannus resisus, quod in lingua theodisca scaftlegi, id est armorum -o, vocatur. *al.* **c** *abolitio, dissolutio – Abschaffung, Aufhebung:* HAIMO BAMB. chronogr. p. 180,33 de -e annorum ab urbe condita . . . et de assumptione indictionum. CHART. episc. Wirz. I 435 p. 511,13 constare volumus universis . . ., quod licet societates . . ., que zufte nuncupantur, deposuissemus et ipsarum consuetudinem revocassemus, tamen . . . propter grata servicia . . . huiusmodi -cionem revocamus. CHRON. Worm. p. 189,34 episcopus cives . . . fovebat multa bona a clero promissa ad -em ungelti propter cives derelinquendo. *v. et p.357,45.* **3** *de actu componendi:* **a** *diremptio – Beilegung:* CHART. Rhen. med. II 73 (c. 1174/85) ut eorum *(dominorum)* in hoc facto assensus calumpnieque -cio, si expediret, probaretur. **b** *satisfactio, emendatio – Entschädigung, 'Sühn-, Wergeld':* EDICT. Roth. 45 capit. p. 4 (cod. Vat.) de plagis et -cionibus (conpositiones *cod. Epor.*) earum. CHART. Eberb. 461 p. 252,24 (a. 1277) nos omne dampnum . . . deponemus eidem *(monasterio)* et ad -em huiusmodi dampni . . . domini iudices . . . nos compellent.

II *per confusionem c.* dispositio *i. q. constitutio, ordinatio – Anordnung, Regelung:* CHART. episc. Hild. I 744 (a. 1220) ne hanc . . . racionabilem -cionem posterorum quisquam prelatorum . . . presumat irritare.

depositivus, -a, -um. *t. t. mus. i. q. descendens – absteigend:* GUIDO ARET. ign. cant. 350 que voces similiter elevantur vel deponantur (deponentur *var. l.*); prima . . . cum quinta omnes -as (dispositivas, conpositivas *var. l.*) neumas communiter facit. PS. GUIDO ARET. epil. 5 cum . . . D sit protus et G tetrardus, utraque tamen tono, semitonio et ditono deponuntur, et ea symphonia, quae D continetur, si sit -a tantummodo, et G cani potest.

depositor, -oris *m.* **1** *strictius i. qui commendat – einer der in Verwahrung gibt, hinterlegt:* CHART. ord. Teut. 353 (epist. papae a. 1221) quidam . . . ab ipsis *(sc. rebellibus)* fratribus pecuniam recipiunt preter conscienciam aliorum . . . et reddere contradicunt -es ipsius in sua malicia defendentes. CAES. HEIST. mirac. I 8,53 p. 126,7 qui *(cives)* . . . reliquias tollentes et ad ecclesiam deportantes -i cum lacrimis sua repetenti durius responderunt. CONST. Melf. 1,67 qualiscumque sit is, qui rem vel pecuniam mutuo acceptam . . . ultra terminum . . . detinere temptaverit, creditore vel -e (deposicione *P2*) sive commodatore illesis . . . debere multari. *al.* *qui pignori opponit – einer der verpfändet:* TRAD. Ransh. 67 (c. 1150) qualiter quidam ex ministerialibus Pataviensis ecclesie Siboto nomine . . . inpignoraverit predium . . . fratribus . . . mercede . . . recepta; testis est ipse Sigboto . . . -r predii. **2** *latius:* **a** *qui defert – einer der vorbringt:* CHART. Rhen. med. III 413 (c. 1220) promiserunt *filii ministerialis* . . ., quod omnes querelas . . . ipsi super se accipere et earum -bus iuste . . . satisfacere debeant. **b** *qui deicit, degradat – einer der absetzt, stürzt:* NICOL. I. epist. 69 p. 385,13 cum nostris fuisset auribus ipsius Rothadi depositio intimata, . . . epistolam . . . misimus, qua iussimus . . . Rothadum . . . honori ecclesie . . . restitui . . . aut . . . tamdiu . . . -es eius a missarum sollempniis vacarent, quousque *eqs.* p. 387,10. BERNOLD. WAT. chron. 26 quod . . . illum *(priorem)* nutrimentum discordiae . . . atque -bus suis conspirare causabatur *episcopus.* WIBALD. epist. 136 p. 214,13 bonus vir *(sc. abbas)* . . . non amicis, set -bus suis . . . hec eadem propalaverat. *al.* **c** *qui aufert, amovet – einer der entfernt, beseitigt:* MARIAN. chron. a. Chr. 762 p. 547,2 si quis . . . fidelem usum contemnens contra easdem *(sc. sacras)* imagines -r atque destructor et profanator vel blasphemus extitit. **d** *afflictor, impugnator – Minderer, Bekämpfer:* WILH. APUL. gest. 4,63 quem regni -em noverat esse sui, papam infestare laborat *Heinricus.*

?***depositoria,** -ae *f.* *conservatrix – Verwahrerin: v. p.365, 16.*

***depositorium,** -i *n.* *repositorium – Aufbewahrungsort: v. p.365,26.*

depositum *v.* depono.

***depositura,** -ae *f.* *custodia, receptaculum – Aufbewahrung(sort), Niederlage: v. p.365,16.*

***depossideo,** -ere. *firmiter possidere – unangefochten besitzen:* FORM. Augiens. B 44 hoc est, quod trado, in ea videlicet ratione, ut tempus vite sue *(i. meae)* illa -am et annos singulos inde censum solvam. *Pörnbacher*

depost (de post) *praep. c. acc. vel abl.* **1** *de loco i. q. post, pone – hinter:* EKKEH. IV. cas. 41 p. 92,24 acriores de post aram oculi eius *(Notkeri)* cum deducerent lacrimas *eqs.* LIBER ordin. Patav. 3,9 p. 977,30 de post altare. FUND. Walds. 8 (MG Script. XV p. 1092,24) fratres . . . se . . . -t arbores et suffossa

[Antony]

humo . . . abscondebant. **2** *de tempore i. q. post – nach:* **a** *in univ.:* Lex Sal. Merov. 45,2 depostea (de postia, postea *var. l.*) adhuc -t (post *var. l.*) decem noctes iterum debet *(sc. contradicens)* ad ipsum *(sc. in villa assidentem)* venire *eqs.* **b** *secundum – unmittelbar, gleich nach:* Compos. Luc. E 10 alumina *(sc. pelles)* . . . et post hec labas de post alumen et tolle luza. R 34 de post fornace lazurin . . . comisce. **c** *(inde) ab – von . . . an:* Form. Sal. Bign. 8 p. 231,8 ut de post h u n c d i e nec ipsi illi *(parentes)* nec ullus de heredes eorum . . . nulla remalatione . . . non habeant ad faciendum (9.12.13.18).

depostea (de postea, de postia) *adv. postea, deinde – hernach, darauf:* Lex Sal. Merov. 105,2 de postea ei, cuius causa est, liceat *eqs.* Transl. Eug. Tolet. 3 abbatiunculam . . ., ubi agius martyr Eugenius . . . fuerat sepultus et -a *(m.*[2] postea *N)* ad . . . Eleutherii monasterium . . . est delatus. *v. et l.2.*

depostergum *v.* de *et* post *et* tergum.

***depostetiarum** *adv. (a* depost *per analogiam ad* depraesentiarum, impraesentiarum *formatum, ut vid.) in posterum (tempus) – für später:* Salimb. chron. p. 409,26 dixit ei *(sc. mulieri evadere volenti)* sacerdos *(sc. eam cognoscere volens):* 'domina, recordemini illius negotii, quod scitis, scilicet -m *(an leg.* deposteriarum*?).'* *Antony*

***depostio,** -are. *(francog. vet.* despostüer, despostir *a* dis *et* potestas; *v. Wartburg, Frz. etym. Wb. IX. p. 255*[a]*; Tobler-Lommatzsch, Altfrz. Wb. II. p. 1712,41sqq.) privare, deicere – außer Besitz setzen, enteignen:* Chart. Lamb. Leod. 314 p. 312,18 (a. 1237) si . . . contingeret, quod dominus imperator sive dux . . . militem . . . de terra . . . -rent, . . . capellani semper ad terram eandem recursum haberent. *cf.* *dispotesto.

depostulo, -are. **1** *deprecari, postulare – (er-, an)flehen, fordern:* Gloss. psalt. Lunaelac. 118,43 -at, ne diucius perseveret a suo regno abiectus. Dudo hist. 4,122 p. 286,5 (ed. J. Lair) -bo multimodis precatibus vestram *(sc. Dacorum)* et illorum *(sc. Northmannorum)* pietatem pacis dari incrementa. Rob. Tor. chron. a. 1109 sacramenta -ans *rex* ab imperatoris . . . legatis. **2** *(ab)renuntiare, decedere (de) – aufgeben, sich entäußern:* Chart. Traiect. 1304 p. 91,30 (a. 1253) ipsum ius, sive sit hereditas sive successio . . . ex firma nobis proveniens, in manus . . . prepositi et decani . . . reportamus nos, -amus et effestucamus inter vivos et presentes.

1. *depoto, -are. *ebibere – austrinken:* Carm. Cent. 129,2 praebeo diversis labiis potabile mixtum; solvo sitim, totum qui me -at acute *(de poculo, ut vid.).*

2. depoto *v.* deputo. **depraecativus** *sim. v.* deprec-.

***depraecessor** (-pre-), -oris *m. praecessor, decessor – Vorgänger:* Beda hist. eccl. 5,8 p. 295,23 successit . . . Theodoro in episcopatum Berctuald . . ., vir ipse scientia scripturarum inbutus . . ., tametsi praedecessori (-i *M. H1*) suo minime conparandus. Leo Mars. chron. 1,36 p. 99,28 (rec. II) iuxta quod sui *(sc. regis Ludowici)* predecessores (depre-es *C*, processores *S*) imperatores iam fecerant. Cod. Wang. Trident. 127 p. 292,11 eius *(abbatis)* depre-r Erbardus. *proavus – Vorfahr:* Cod. Wang. Trident. 119 p. 273,1 (a. 1214) dixerunt *fratres*, quod ipsi sciunt per sumonumentum quondam sui patris . . . et suorum depre-um, quod *eqs. cf.* praedecessor.

depraeco(r) *v.* deprecor.

depraedatio (-pred-, -cio), -onis *f.* **1** *direptio, rapina – (Aus-)Plünderung, Raub, Beraubung:* **a** *strictius:* **α** *proprie:* Paul. Diac. Lang. 4,17 capit. p. 115 de -e (praecatione, predatione *var. l.*) facta a Langobardis in coenobio sancti Benedicti. Capit. reg. Franc. 104,7 de his . . . personis, quae longe a palatio quasi in via remaneant expectantes seniorem suum et -es fecerint. Hecel. Clem. 2,10 depre-bus pauperum et incendiis ecclesiarum grassabatur *Hagano.* Chart. Traiect. 1266 p. 59,25 propter bonorum ecclesie nostre violentam -em *(corr. Staub,* deperdationem *ed.).* Annal. Ianuens. I p. 47,5 consules . . . iuraverunt, . . . quod, si in tota terra regis in personis vel in peccunia depre-em fecerint, consules inde ei facient rationem. *persaepe. v. et p.359,42.370,35. publ. et iur. de imminutione, oppressione sim.:* Dipl. Loth. III. 96 p. 151,19 iubemus, ut nullus episcopus . . . locum . . . vel fratres eius . . . molestare . . . audeat . . . aut aliquam m i n o r a t i o n e m aut depre-em de acquisitis vel acquirendis facere temptet (Dipl. Frid. I. 427 p. 319,18). Chart. Austr. sup. I 126 p. 189,23 ut pontem . . ., qui . . . nostris . . . usibus deservierat cum magna tamen et intolerabili exactione et depre-e illorum, qui pontem servabant, absolutum ab omni teloneo liberum viantibus permitteremus. **β** *meton. i. q. damnum, detrimentum, defectus – Schaden, Verlust, Einbuße:* Ekkeh. IV. bened. I 33,37 discipuli fossa tumularunt martyris (gloss.: Iohannis) ossa; spiritus ignicremis nova damna (gloss.: deprę-em) prophetat Avernis. Epist. Teg. 124 p. 141,9 quatinus deprę-es vini ab his *(comitibus)* iniuste ablati nobis restituantur. **b** *latius:* **α** *vastatio – Verwüstung, Verheerung:* Rup. Mediol. Adalb. 25 oratorium . . . bis incendii depre-e (predacione *U*) est devastatum. Chron. Thietm. 4,29 inperator . . . nostras regiones invisit et accepta Sclavorum rebellione Stoderaniam . . . incendio et magna depre-e vastavit. **β** *abalienatio, usurpatio – angemaßte, unrechtmäßige Nutzung:* Chart. Friburg. 180 (a. 1260) cum inter . . . conventum . . . et . . . cives . . . pro depre-e Fimi *('Mistbach')* deducti in fossas indebite . . . iuxta viam factas . . . lis orta fuisset. **2** *per confusionem c.* deprecatio *i. q. vectigal, tributum – Steuer, Abgabe*: Conc. Karol. B I 11,27 ut . . . inmunes et liberas vestra dominatio iubeat a -um exactionibus fieri mansiones intra civitatem.

depraedator (-pre-), -oris *m. (ex)spoliator, praedator – Beutemacher, (Aus-)Plünderer, Räuber*: Conc. Karol. B I 9,6 ut contra -es et obpressores e c c l e s i a r u m nostrarum . . . defensionem . . . exhibeatis (Herm. Augiens. chron. a. 1036. Chron. Ven. Alt. p. 101,15 depre-r. *al. sim.* Chart. Wirt. VII 2403 p. 287,2 [dipl. Rud. Habsb.] monasterii depre-r). Gerh. August. Udalr. 1,11 capit. p. 76 de vindicta, quae super -es Augustae civitatis venit. Chron. Pol. 2,33 p. 101,6 depre-es eorum *(Pomoranorum)* et cursores in ore gladii . . . dissipavit *Bolezlauus.* Chart. Brem. 239 archiepiscopus . . . et homines sui . . . non sunt culpabiles de depredatione predicta nec in ipsos depre-es habent aliquam potestatem. *al. in imag. de Christo:* Rup. Tuit. vict. 12,23 p. 396,20 primum exspolium, quod iste depre-r mortis inferno abstulit, latro ille fuit, qui *eqs. (spectat ad Vulg. Luc. 23,43). latro, insidiator – Wegelagerer, Brigant:* Otto Mor. hist. p. 127,14 captus est Bagnagatta . . ., qui latitabat die noctuque in nemoribus cum multis aliis sociis suis ad capiendos Teutonicos . . . et qui audacissimus depre-r erat multosque ceperat.

depraedo (-pred-), -avi, -atum, -are *vel rarius* **depraedor** (-pred-), -atus sum, -ari. *script.* -pret-: *l.49. partic. perf. usu subst.: l.53; adi.: l.57.*

1 *(de-, ex)spoliare, diripere – plündern, aus-, berauben:* **a** *in univ.:* Chron. Fred. 3,15 Chlodoveus . . . e c c l e s i a s -etare permisit (Chart. Bund. 46 p. 39,14.32. Berth. [?] annal. a. 1078 p. 313,22. *al.*). Form. Turon. 27[tit.] confirmatio regis . . . in eo, qui ab hostibus est -edatus vel ab igne concrematus (*sim.* Rimb. Anscar. 19 p. 42,16 locum . . . funditus -ari atque incendere. *al.*). Libell. de cal. Trev. p. 740,18 -tis . . . circumquaque . . . proclamantibus. Godesc. Bened. Anast. 3 valde contristati *Aquileigenses,* . . . quod sanctorum martirum . . . patrociniis fuerant -edati. Metell. Quir. 15[a],15 suscipiens *clerus* proceres -edatorum salvatores populorum. *persaepe.* **b** *c. colore quodam:* **α** *minuere – beeinträchtigen, schmälern:* Conc. Karol. B I 41,7 p. 414,10 res et facultates ecclesiasticas . . . -ari et ab ecclesiis discindi nolite sustinere. Dipl. Ludow. II. 43 si quis . . . huius nostrae confirmationis temerarius existens violator repertus fuerit aut -tis rebus quidpiam deminorationis . . . intulerit. Dipl. Conr. II. 235 p. 320,32 ne res ecclesiarum Dei a quibuslibet -edentur (*ex dipl. Berengarii I. 12 [ed. L. Schiaparelli. 1903. p. 43,13]* depraventur) aut ab earum ditione contra legem auferantur (*inde* Dipl. Heinr. III. 132 p. 165, 37). **β** *possessionibus privare, deicere – enteignen:* Thietm. chron. 1,7 amicos regis partibus ex his omnino -edatos expellens *dux.* 2,5 Beringerus, Luthuvici invasor regni, Ethelheidam eiusdem viduam . . . captam . . . -edavit et cum custodia . . . afflixit. **2** *capere, rapere – erbeuten, rauben, wegnehmen:* **a** *in univ.:* Lex Baiuv. 2,5 si quis in exercitu infra provincia sine

[Pörnbacher]

iussione ducis sui per fortiam hostilem aliquid praedare (-are *P6*) voluerit aut fenum tollere . . ., hoc . . . testamur, ne fiat. WILLIB. Bonif. 8 p. 52,18 christiani superstitiosorum tam uxoribus quam . . . filiis necnon servis et ancillis -tis ad propria redierunt. CHART. Heinr. Leon. 139 quorum *(fratrum)* homines . . . homines meos ceperunt et bona -edati sunt. CHART. Bund. 768 p. 226,21 quas *(bestias)* . . . fratres . . . -edati erant. *al. remissius i. q. consequi, lucrari – gewinnen:* TIT. metr. III 7,24 orbem peccantem sumpsit *Christus* suo sanguine fuso at sibi conpunctis -edans omnia membris. **b** *sibi sumere, vindicare, exigere – sich aneignen, an sich bringen, einfordern:* DIPL. Arnulfi 147 p. 225,14 quod, si episcopus . . . magis suis usibus vel sui successores, quam hic insertum continetur, quaesierint aut -edaverint, . . . sanctimoniales feminae licentiam habeant suas res a rebus episcopii sequestrandi. **3** *ad pignora danda cogere, pro pignore retinere – pfänden:* CHART. Bund. 838 p. 285,40 (a. 1247) quod ipse creditor possit convenire et contestare et accipere ac -edari ipsos debitores et quemlibet eorum et eorum res et bona *(sim.* 856 p. 303,39. *ibid. al.).*

[**depraeendendeat** *v.* dependo *p.343,34.*]

depraemo *v.* deprimo.

***depraeputio** (-pre-, -cio), -are. (praeputium) *circumcidere – beschneiden:* CAES. HEIST. hom. exc. p. 18,30 en via monstratur, vita qua concipiatur, nascatur, crescat celorum rex, . . . regibus oretur, cultro deprepucietur.

depraesento, -are. *pro-, deferre – vorbringen, 'präsentieren':* ARBEO Emm. 15 p. 48,9 mitte quemvis prudentem mecum pariter, ut -etur (depraesentur, presentetur *var. l.*) in conspectu tanti pontifici hac de re sententia.

depravate *v.* depravo.

depravatio (-cio), -onis *f.* **1** *spectat ad homines:* **a** *corpor. i. q. laesio, debilitatio – Verletzung, Beeinträchtigung:* DECRET. Frision. A p. 53,7 quinque sensuum cuiuslibet -o (deprivatio *ed. ex cod.*) XXXVI *(sc. solidi)* et waldewaxe tantumdem. p. 55,7 pro cuius *(nervi colli)* lesione depravantur quinque sensus, et pro -e quorumlibet est emenda XXXVI solidi. p. 56,14 nervi -o IV solidi. p. 58,15. NOTULAE Wilh. Cong. 661 de morphea nigra, . . . si sit cutis -o cum quibusdam tuberositatibus *eqs.* **b** *spirit. i. q. degeneratio, defectio – Entartung, Verfall:* HUGO FLAV. chron. 1 p. 312,29 cui *(beato Polochronio)* prius . . . necesse fuit . . . noxia quaeque evellere . . ., tum . . . semen rectae fidei denuo sulcis mentium credere . . .; quam multae . . . fuerant species -is, tam multas oportuit esse et restitutionis. HILDEG. div. op. 3,5,7 capit. p. 40 in morum -e. ALBERT. M. sent. 2,40capit. qualiter ex pravitate voluntatis fiat -o in actu exteriori. *al.* **2** *spectat ad res:* **a** *gener. i. q. corruptio, vitiatio, perversio – Verderbnis, Verfälschung, Verdrehung, Umkehrung:* **α** *in univ.:* PETR. CRASS. def. 6 p. 446,10 noveritis . . . Ildebrandum monachum huiusce novae . . . -is contra divinae disciplinae dogmata auctorem extitisse (*sim.* BERNOLD. CONST. libell. XIII p. 74,23 -o . . . apostolicae institutionis). *al.* **β** *de adulteratione pecuniae:* CHART. episc. Hild. I 389 p. 378,36 (a. 1179) quia ex -e monetę . . . fratres . . . gravia in diminutione prebendę suę sustinere poterunt detrimenta, statuimus, ut nunquam in civitate nostra denarii vilioris monete fiant, nisi *eqs.* (*inde* CHRON. Hild. 23 p. 857,35). CHRON. Hild. 35 p. 869,42 propter -cionem monete nostre. **γ** *de corruptione textus:* CONC. Karol. A 39C p. 458a,36 quam *(formulam)* . . . penes palatium nostrum diligenter scribi fecimus, ut nichil in se scriptorum vitio -is aut detruncationis habens ad te usque incolumis perferretur. p. 458b,33 absque ulla -e aut detruncatione textus. *ibid. al.* **δ** *de vitio cantus:* FRUTOLF. ton. p. 181,25 haec . . . -o *(sc. mutatio legitimi cursus cantus)* pro quorumdam neglegentia . . . in tantum pro legitimo cantu inolevit, ut *eqs.* (*sim.* IOH. AFFLIG. mus. 21,27 inter alias cantuum -es. 22,74). *al. v. et p. 223,49.* **b** *iur. i. q. contradictio – Anfechtung:* TRAD. Frising. 389 (a. 817) qualiter suam hereditatem . . . rursum . . . firmavit *presbyter* ad praefatam domum *(i. ecclesiam)*, ut nulla -o aut fraudatio exinde non evenisset, postquam ipse et frater eius . . . vitam finissent.

depravator, -oris *m. perditor, corruptor – Verderber, Verfälscher:* **1** *in univ.:* MANEG. ad Gebeh. 42 p. 384,15 quam beatus Petrus . . . -bus s c r i p t u r a r u m dampnationem intentat (BERNOLD. CONST. libell. XIII p. 74,32). BERNH. CONST. can. 9 p. 482,1 mortiferae huic persuasioni nos in Christo refragantes, quia vivi ad inferos descendere nolumus, appellamur nostrae professionis ac personae -es. GUNTH. PAR. orat. 13,3 p. 219D qui . . . sensu scriptoris spreto . . . litteram reluctantem in alium captivare conatur, is . . . non lector, sed potius perversor ac -r rectissime dicendus est. *al. v. et p.373,26. de diabolo:* VITA Menel. 1,13 (MGMer. V p. 143,11; s. X./XI.) cum . . . multiplicatus inchoati operis fructus . . . Deo placeret, . . . id ipsum ille mille-artifex, callidus -r recti operis, disturbari . . . voluit. **2** *adulterator (nummorum) – Falschmünzer, Fälscher (de re v. His, Strafrecht. II. p. 274sqq.; LexMA. IV. p. 245sq.):* CHART. Carinth. 2978 p. 693,14 (a. 1268) si . . . in Frisaco depravata fuerit *moneta* . . ., iudex et cives Frisacenses in centum marcis . . . condempnentur nobis . . . persolvendis et -es illius vel -r penam sibi . . . debitam paciatur.

***depravatrix,** -icis *f. perditrix – Verderberin:* LIBRI Karol. 1,13 p. 165,28 cum hunc *(indagatorem sanctae legis)* invenire nequiverint, -em sive refragatricem potius quam indagatricem suam intelligentiam divinarum scripturarum esse persentiant.

depravo, -avi, -atum, -are. *usu medial.: l.46.57. partic. perf. pro subst.: l.60.p.373,65. confunditur c.* deprivare: *l.42.*

I *de hominibus:* **A** *corpor. i. q. vexare, foedare – mißhandeln, verunstalten:* THIETM. chron. 8,24 Bernwardus . . . pastor in tantum a Brunone exosus est comite, ut militem suum . . . videret crine et tergo -tum. *al. v. et p. p.371,35. in imag. c. sensu coinquinandi:* GESTA Camer. 3,23 morbo corripitur *comes* et . . . lingua eius divino igne succendi reperta est; . . . qui, quoad vixit, linguam omni malicia -vit. **B** *spirit.:* **1** *pervertere, inducere – verderben, verführen:* HEITO Wett. 17 si eos, quos male docendo exemplo suae pravitatis inlexerat et a via veritatis in viam erroris -ando eos deduxerat, correxerit . . ., remissa sunt *peccata.* FUND. Werd. p. 167,3 usque dum Bertoldus quidam . . . amicorum suorum -tus c o n s i l i o monasterio illud iniuste invaderet (THIETM. chron. 2,12. DIPL. Heinr. IV. 408 p. 540,28. *al.*). HERBORD. Ott. 1,3 usu . . . facile accipiendi . . . ad inpudentiam petendi -antur aliqui. FROWIN. explan. 2,2 l. 445 vanitas . . . voluntatem recto amore privat et malo amore -at. CARM. Bur. 33,5,4 bonorum vitam fortius pravus -at (deprivat *O*) socius. ALBERT. M. sent. 2,39capit. quare voluntas magis -etur in suo actu quam aliqua alia potentia. *al. medial. i. q. degenerare – verkommen, herunterkommen:* GESTA Camer. 2,26 seculo . . . in deterius viciato ipsarum . . . puellarum ordo viciari et -ari coeperat iamque magis ac magis depravatus mos in degeneri posteritate usque in presens duraverat. **2** *apostatam facere, (a fide) alienare – (vom rechten Glauben) abbringen:* ALDH. virg. I 47 p. 302,1 duabus . . . feminis, quae nuper a fide naufragaverant . . ., eandem *(Dorotheam)* tradidit *Sapricius* -andam, sed versa vice *eqs.* RADBERT. Matth. 2,71 magnum est nobis prestitum divini suffragii sacramentum, per fidem . . . ambulantes si ab ea peccati caligine non -amur. *al. medial. i. q. (a fide) deficere – (vom rechten Glauben) abfallen:* NOTKER. BALB. martyr. IV. kal. Mart. qui *(Alexander episcopus)* . . . Arium . . . haeretica impietate -tum et a divina veritate disiunctum de ecclesia eiecit. *partic. perf. pro subst. i. q. apostata – Abtrünniger, Apostat:* RUD. FULD. Leob. 9 ut fideles catholici assiduis exhortationibus firmarentur et -ti viam correctionis agnoscerent. **3** *decipere – täuschen, blenden:* DECRET. Burch. 10,47 p. 850A ne . . . pauci illi, qui . . . supersunt, confundant ritum culturae veri Dei et daemoniacis illusionibus -ti divinationes falsas in populo Dei agant.

II *de rebus:* **A** *corrumpere, minuere, deformare, vitiare – mindern, beeinträchtigen, (ver)fälschen, verdrehen, entstellen:* **1** *gener.:* **a** *in univ.:* BONIF. epist. 75 p. 157,20 si . . . viderem . . . ecclesiasticas regulas mala consuetudine -tas. DIPL. Merov. II 20 ut neque vos neque iuniores . . . monasterio . . . de re quaque, quae . . . fuit tradita, inquietare et -are . . . praesumatis. LIBRI Karol. 2,18 p. 268,25 quas *(sententias sanctorum patrum)* in eiusdem synodi scriptura -tas ab illis *(sc.*

synodalibus) reperimus *(sim.* MANEG. ad Gebeh. 42 p. 384,14 sacram scripturam ... falsa interpretatione. *al.).* DIPL. Conr. III. 5 alterius maledicto quiddam locutus est *capellanus,* quod detractor suus delatione -vit. FROWIN. explan. 5,1 l. 630 ab ipsa *(mala voluntate)* ... incipit spirituum mutabilium malum, quo minuitur atque -atur naturae bonum. *persaepe.* **b** *spectat ad adulterationem pecuniae (de re v. p. 372, 13):* BENZO ad Heinr. IV. 7,4 p. 628,2 -ta est moneta meo sculta nomine. CHART. select. Jesse 128,5 archiepiscopus contra ius ... monetas novas cudi fecit et aliquando d e n a r i o s -ari in valore et puritate consensit (CHART. Hall. 353 p. 324,40). *al. v. et p.372, 15.* **c** *spectat ad corruptionem textus:* CAPIT. reg. Franc. 169 p. 339[a],40 ut ... ita transscribatur *formula*, ut nec -ta v i t i o s c r i p t o r i s nec detruncata ab aliquo fiat (COZROH. praef. p. 2,16. HRABAN. epist. 50 p. 505,36. *al. sim.* WALTH. SPIR. Christoph. I prol. p. 65,22 incuria scriptorum). GODESC. SAXO theol. 7 p. 195,7 male fecit, qui hoc ... testimonium in propheta -ando corrupit, vos autem bene feceritis id corrigendo. HINCM. epist. 131[a] p. 69,6 sermonem Flori de praedestinatione nuperius editum non incerto indicio credimus -tum. *al.* **d** *spectat ad vitium cantus:* PS. ODO CLUN. dial. 17 p. 262[b] si una tantum voce -ta finiatur *modus* in octava A. *eqs.* FRUTOLF. ton. p. 181,24 totus sequentis cantus processus mutatione sui legitimi cursus -atur. IOH. AFFLIG. mus. 15,2 quod per quorundam ignorantiam multoties cantus -atur, quemadmodum iam plures habemus depravatos (depravatores *var. l.*), quam enumerare possimus. GUIDO AUGENS. mus. 515 qui ... cantus viciose composuerunt vel bene compositos male notando vel cantando postmodum -arunt *(corr.,* depravarum *cod.,* depraverunt *ed.),* si has cantuum diligentius attendissent proprietates, non *eqs.* 681. *al.* **2** *iur.:* **a** *alterare, infringere, transgredi, violare – ändern, beugen, übertreten, brechen:* CONC. Karol. A 36,8 ne ... per periurium aut per praemium lex iusta in aliquo -etur. DIPL. Ludow. Inf. 15 p. 119,6 ut hoc ... decretum quolibet modo infringi vel -ari sive permutari nequeat, manu propria illud firmavimus. TRAD. Welt. 12 quod si eadem pactio ... a potente aliqua persona ... iniuste fuerit ei *(nobili)* -ta atque destructa. CHART. Brixin. 44 ut, quę utiliter geruntur, ne in posterum vel insidiis malignantium -entur ..., scriptis acta mandentur fidelibus. TRAD. Frising. 1565[a] gesta fidelium Christi merita litteris committuntur, ne forte ... acta cuiuslibet invida laceratione -entur. CHART. Welt. 25 p. 135,43 hoc factum nostrum ne possit in oblivionem vel per invidiam ... -i, presentem cedulam ... roboravimus ad cautelam. *al.* **b** *contradicere – anfechten, umkehren:* CHART. Naumb. I 232 p. 215,17 (a. 1157) si ... quispiam hunc *(Ottonem)* iuris sui -andi gracia iniuste molestare presumpserit. **B** *turbare, obscurare, obtrectare – trüben, verdunkeln, herabsetzen, Abbruch tun:* RHYTHM. 150,23,1 (s. IX.) non daemon inpurus tuam *(sc. Domini)* -et i m a g i n e m , non rationis capacem pellat fallax hominem (PETR. DAM. epist. 18 p. 177,12). ACTA imp. Winkelm. I 180 p. 158,29 (a. 1220) bonorum opera per suggestiones ... maliloquas -antur. **C** *destruere, conficere – zugrunderichten, zerstören:* DIPL. Otton. I. 92 p. 174,22 quod ... monasterium ... penitus -tum atque destructum ... quibusdam rebus ... donaverit *episcopus.* THEOD. PALID. annal. a. 1149 p. 84,34 via trans paludem pene -ta erat, cuius insistens meliorationi *eqs.* WOLBERO cant. 1 p. 1041[D] secundum quem *(oculum intentionis)* omne opus aut erigitur aut -atur. CHRON. Hild. 22 p. 856,41 Ganderhemensem aecclesiam incendio -tam, sed studio Atheleidis abbatissae reparatam ... dedicavit *episcopus.* 29 p. 861,26. *al.* **D** *neglegere – vernachlässigen:* CAPIT. reg. Franc. 216,4 iubemus, ne quis suum *(sc. beneficium)* -et nullo modo, sed instauret securiter, ne, qui dirigendi sunt a nobis undique, si -ta repererint, legaliter emendare conpellant. *spirit. i. q. contemnere – mißachten:* GESTA Camer. 3,2 p. 466,26 ille *(tyrannus)* inoboedienter audiens monitus saluberrimos omnino -at.

adi. **depravatus,** -a, -um. **1** *debilis, infirmus – krank, verkrüppelt:* CHRON. Erf. mod. II a. 1209 p. 208,29 quasi aridum et -um membrum *(sc. imperatorem)* ab unitate corporis ecclesie prescidit *papa.* **2** *perversus, corruptus, malus – unrecht, schlecht, verkehrt:* **a** *in univ.:* PETR. DAM. epist. 48 p. 57,14 in sacerdotali domo omnem -ae vitae suae debent homines corrigere falsitatem. 143 p. 522,15 -a vivendi lege. FRUTOLF. ton. p. 181,15 iuxta -um usum. CATAL. biblioth. B III app. 1 p. 105,21 XXIV. catalogus hereticorum. XXV. sentencię -ę. XXVI. sentencię nigrę. *al. v. et l.14. p.372,47.373,26. subst. neutr.:* LIUTPR. leg. 53 p. 203,26 cum -a te hortante correxerint *Franci.* HUGO FLAV. chron. 1 p. 362,8 -a corrigere, sancta ... et utilia appetere (*sim.* 2 p. 412,45). **b** *adulteratus – gefälscht (per enallagen): v. p.357,55.*

adv. **depravate** (-ę). *perverse, false, male – verkehrt, falsch, schlecht:* EPIST. var. III 24 p. 177,33 usus loquendi melius intellegitur de his, qui de eadem provincia sunt, quam ⌊aliquid -e (-ę *var. l.*) usi⌋ (aliquid depravatus sit usus, de aliquo depravati usus *var. l.*). *Pörnbacher*

deprecabilis, -e. **1** *sensu pass. i. qui (facile) precibus flecti potest, exorabilis – (bereit)willig, gewogen:* LAMB. ARD. hist. 36 p. 580,15 comes ... admodum factus -s ... deprecantis uxoris ... condescendit postulationibus. **2** *sensu act. i. q. vehemens – inständig:* CHART. Wessof. 5 p. 379,22 (a. 1139) abbas ... sua imitabili humilitate et -i postulatione obtinuit *eqs.*

***deprecamen,** -inis *n. invocatio, obsecratio – Anrufung, das Anflehen:* MIRAC. Firm. 1,6 multitudo ... sacerdotis sui decreto convenire decreverat ad sancti Firmini -a.

deprecatio (-cio), -onis *f. script.* -rae-: *l.48.59.60. al.* **1** *vi praeverbii vigente:* **a** *gener. i. q. precatio prohibitoria, mali avertendi causa facta – Bitte um Ablassen, Abwendung:* AMALAR. (?) ecl. 28,2 hanc distantiam facit *Augustinus (epist. 149,12sq.)* inter precationem et -em et inprecationem, quod precatio sit, quando bona optat *episcopus* populo, -o, quando orat, ut devitet malum et desinat a peccatis *eqs.* ord. expos. I 4,2 inter -em ... et precationem hoc interest, quod precatio fit, quando optantur caelestia animarum praemia populo; -o ... est, quando pontifex orat, ut declinet in hac vita populus a malo et faciat bonum. RUP. TUIT. trin. 7,3 l. 79 ut ... praedestinatio seminis -e sterilitatis adimpleretur. ALBERT. M. Iob 5,8 -o ... est oratio pro amovendis malis, ut dicit Augustinus. **b** *rhet. i. q. excusatio, contradictio – Rechtfertigung, Widerspruch:* ANSELM. BIS. rhet. 1,8 p. 117,14 orator: 'rethorici argueris principii'; intencio: 'Tullianum principium non posuisti'; -cio (-o *var. l.*): 'posui'; questio: '*eqs.*' *(v. notam ed.).* **2** *vi praeverbii evanida:* **a** *supplicatio, obsecratio – (inständige) Bitte, das Bitten:* **α** *gener.:* HINCM. annal. a. 863 p. 103,25 Iudith, filiam suam, per -em domni apostolici ad pacem ... suscepit *Karolus.* CONC. Karol. B II 10[D] p. 116,9 quod *(privilegium)* ... ob -em domni Hludovici ... factum ... aecclesiae tradidit *rex.* GERH. AUGUST. Udalr. 1,19 l. 34 audita eius *(sanctimonialis)* deprae-e episcopus de inoboedientia eam increpavit. HILDEG. scivias 2,5 l. 1415 si in hoc *(sc. oblatione pueri)* voluntatem illius ... nec -e nec exhortatione totius diligentiae ... attendunt *(sc. parentes). al.* *(ef)flagitatio – (Auf-)Forderung, Mahnung:* HARIULF. chron. 3,25 p. 159,30 (epist. papae a. 985/88) in hoc apparebit, quod sanctam Romanam ecclesiam diligitis, cum nostra -o apud vos venerit, si eam adimpleveritis. **β** *publ. et iur. i. q. petitio, rogatio, intercessio – Eingabe, Ansuchen, Intervention:* TRAD. Frising. 193[a] p. 183,39 (a. 804) de utraque parte secundum eorum *(sc. iudicum)* r o g i t u e t -em convenientiam fecerunt (DIPL. Arnulfi 44 deprae-e et rogatu. *ibid. al.*). DIPL. Karoli M. 208 quos *(Langobardos)* ... ad deprae-em ... filii nostri ... ad patriam remisimus. DIPL. Loth. I. 7 p. 67,35 ipse *(sc. Karolus Magnus)* per -em Anselmi ... abbatis omnes donationes ... per suam auctoritatem confirmas<set>. ACTA reg. Burgund. 10 p. 109,15 deprecaturus est *episcopus* mercedem ... regis, ut legale iudicium concedere dignetur; quod ipse domnus rex -em illius clementer concessit. *saepe.* **γ** *eccl. i. q. oratio, preces, supplicatio – Gebet(sworte):* AMALAR. off. 1,28,3 letaniae grece, latine -es. 3,33,1 -o est pro populo, qui sumpturus est corpus Domini. WALAHFR. Gall. 1,22 p. 300,38 beate Stephane, ... -em meam tuis meritis Domino commendato. CONC. Karol. A 56[B],35 p. 743,1 his verbis *(sc. Vulg. num. 16,44sqq.)* declaratur, quantum Dei sacerdotum -o valeat apud Altissimum. HONOR. AU-

GUST. gemm. 1,79 per canonis -em intelligimus populi orationem. *saepius.* **δ** *gramm. i. q. hortatio, sententia hortativa – Aufforderung(ssatz):* ALBERT. M. herm. 1,2,6 p. 399^{b},15 sed cum cadit *verbum* a modo *(sc. enuntiativo)*, tunc non est interpretatio vel enuntiatio, sed vel -o vel optatio vel dubitatio. **b** *exactio – Steuer(forderung), Abgabe:* DIPL. Pipp. 6 p. 10, 5sqq. dicebant *(sc. abbas vel monachi)*, quod . . . ad illos necuciantes vel marcadantes per -cionem unumquemque hom<inem ing>enuum dinarius quattuor dare fecissent . . .; et postea . . . comis Parisii vel agentes sui ipsam -cionem . . . per consuetudinem ad ipsos homines hoc exactabant. *v. et p.370,21.*

deprecativus, -a, -um. *script.* -rae-: *l.21.* **1** *de hominibus i. q. deprecationi incumbens – sich aufs Bitten verlegend, bittstellerisch:* ALBERT. M. eth. II 4,2,6 p. 305^{b},33 in damnis . . . et passionibus proprium magnanimi, . . . quod non sit -us sive mendicativus. 6,2,1 p. 407^{b},4 quamvis . . . aliae inclinationes animae sint affectuum in anima, sicut -us, imperativus, dubitativus et huiusmodi, tamen *eqs.* **2** *de rebus i. q. precationem, petitionem continens, supplex – eine Bitte, ein Gesuch enthaltend, flehentlich:* **a** *gener.:* DUDO hist. 3 p. 100,37 rex . . . Otho deprae-is coactus verbis . . . in Andellae fluvioli resedit pratis. *al.* VITA Agric. 4 causa adventus tam verbis caritativis missorum quam litteris -is mittencium aperitur. **b** *rhet.:* CONR. MUR. summ. p. 162,23 sunt verba amabilia, . . . -a, dolorosa, dedicativa *eqs.* p. 163,28 inferioribus verba conpetunt devota, . . . supplicativa, -a, orativa, rogativa, petitiva. **c** *t. t. gramm. fere i. q. optativus – etwa: einen Wunsch ausdrükkend:* GUNTH. PAR. orat. 1,1 p. 106^{B} qui . . . modus *(sc. imperativus)*, cum ad Deum dirigitur, non tam imperativus quam -us dicendus est. WOLBERO cant. 1 p. 1047^{A} cuius *(Domini)* adiutorium . . . flagitans subsequitur *Ecclesia* oratione -a dicens: 'indica mihi *eqs.*' ALBERT. M. sent. 4,3,2 p. 67^{b},23 quare dicatur . . . forma 'invocatio trinitatis', cum habeat fieri in modo -o? 4,23,4 p. 8^{b},15 quaedam ecclesiae tenent indicativam orationem, quaedam autem -am. herm. 1,1,1, p. 375^{b},37 multae . . . orationes non sunt interpretativae vel enuntiativae, ut -a, optativa, coniunctiva et infinitiva. *al.* *subst. masc. (per ellipsin de modo):* ERCHANB. gramm. p. 38,13 solemus . . . non solum imperantes, sed etiam orantes saepissime eo *(imperativo)* uti . . .; ideo a quibusdam -us nuncupatur.

adv. ***deprecative.** *suppliciter, modo precantis – bittend, nach Art eines Bittstellers:* EKKEH. IV. cas. 139 p. 270,18 quoniam ab imperio missus sum, imperiose quidem egeram neque -e quicquam.

deprecator, -oris *m.* *script.* -rae-: *l.56.* *rogator – Bittsteller:* **1** *gener.:* **a** *petitor – Bewerber:* VITA Burch. Worm. 4 defuncto . . . episcopo statim aderant varii -es imperatorem pro episcopatu invocantes. **b** *suffragator – Fürsprecher:* ALBERT. METT. div. temp. 1,3 p. 14,8 delictum Balterici -um auxilio pecunia expiatum est. **2** *eccl.:* **a** *orans – Beter:* CHRIST. STAB. Matth. 11 p. 1314^{A} ad Deum scientem omnia . . . loquuntur *Christiani* . . .; propterea non est necesse narratores nos esse, sed -es (*Hier. in Matth. 6,8* rogatores). **b** *intercessor – Fürbitter:* DIPL. Otton. I. 159 quatinus coenobitę . . . nostri omnisque Christiani instantes ad regem regum sint deprae-es. PAUL. BERNR. epist. p. 473,5 socius meus *(i. Gebehardus)* et assiduus -r tuus *(sc. Martini)* apostolica auctoritate presbiter est ordinatus.

deprecatorius, -a, -um. *pendet* pro: *l.68.* *pendet* ut: *l.70.* *adde* GREG. VII. registr. 9,35 p. 624,4.

1 *adi.:* **a** *aversionem mali rogans – Abwendung eines Übels erbittend (usu rhet.):* BALDW. VICT. dict. 7,4 hec *(petitio)* plures species habet, precatoriam, qua cum precibus aliquid fieri precamur, -am, qua non fieri. **b** *precationem, petitionem continens – ein Bitte, ein Gesuch enthaltend:* **α** *publ.:* FORM. Marculfin. 3$^{capit.}$ epistola -a (VITA Burch. Worm. 3. *al. sim.* FORM. Marculfin. 12 scedolam. FORM. Salisb. I 63 litteras. CHRON. Andag. 46 p. 115,6 -is pro Lamberto litteris. *al.*). PETR. DAM. Rom. 65 p. 106,8 imperator . . . misit beato viro -am legationem, ut ad eum venire dignaretur. **β** *rhet.:* RUP. TUIT. Matth. 5,758 quid fiet de orationibus psalmisticis, id est psalmis pluribus modo locutionis oratorio vel -o currentibus? LUDOLF. summ. 2,4 p. 368,27sqq. conclusionum *(sc. est)* alia -a, alia minatoria, alia consolatoria . . .; -a est, in qua aliquid petere videmur vel petimus. **γ** *eccl. i. q. supplex – bittflehend:* THIETM. HELMW. ad Steph. (MGScript. XII p. 290,11; a. 1105/12) sanctitatem vestram ad congratulandum nobis invitamus cum omni caritatis devotione affectu -o verbis utentes psalmistae: '*eqs.*' ALBERT. M. miss. 2,2,6 p. 45^{a},5 si referatur *(sc. vox 'amen')* ad finem collectae, quae oratoria est vel -a, tunc sonat idem, quod 'fiat'. **c** *ad exactionem, tributum pertinens – die Steuer betreffend, steuerlich:* CHRON. Andag. 89 p. 226,22 ceperunt . . . advocati . . . -as violenter questiones exaggerare. **2** *subst. neutr. i. q. deprecatio, supplicatio – (Für-)Bitte:* ANSELM. HAV. litan. (ZKirchGesch. 5. 1882. p. 150,44; a. 1142/52) liceat . . . propter plurimas necessitates . . . aliqua -a interdum inserere.

deprecatrix, -icis *f.* *quae excusat – eine die entschuldigt, rechtfertigt:* ALBERT. M. sent. 4,31,25 p. 263^{b},26 quae *(littera)* dicit, quod honestas nuptiarum huius actus *(sc. coitus procedentis ultra necessitatem)* est -x.

***deprecatura,** -ae *f.* *exactio, tributum – Steuer, Abgabe:* HARIULF. chron. 4,21 p. 231,16 (chart. a. 1052) qui *(pontifex)* . . . sub excommunicatione interdixit, ne aliquis amplius in illa villa neque per vim neque per -am neque per advocaturam aliquid expeteret.

***deprecatus,** -us *m.* **1** *gener. i. q. precatio, rogatio – Bitte, Verlangen:* FORM. Dion. 3 p. 498,17 subplici expetierunt *viri magnifici* -u, ut *eqs.* RUP. TUIT. dial. 2,253 factum est . . ., ut -u liberae, quia sterilis erat, ad ancillam vir liberae, vir legitimus, ingrederetur. **2** *eccl. i. q. suffragium, intercessio – Fürbitte, -sprache:* PAULIN. AQUIL. orat. 7,4 (MGPoet. VI/1 p. 224) nos precibus apostolorum, -u (precatu *M a. corr.;* -us *W*) adiuva *(sc. Deus)* patriarcharum, prophetarum, martyrum. HYMN. Sangall. p. 110 ut, quod illis *(sc. Gordiano et Epimacho)* offerimus honori, per illorum -us atque interventus nosmet conciliet Christo.

***deprecessor** *v.* *depraecessor.

deprecor, -atus sum, -ari *vel rarius* **depreco,** -avi, -atum, -are. *script.:* te-: *p.377,1.* -rae-: *l.51.55.60. p.377,12. al.* *partic. fut. pro partic. perf.: p.374,63.* *struct. notabiliores: c. acc. personae et rei: l.65.67. al.* *c. dat. personae: l.51.57.58. 62.* *pendet* de: *l.55.* *metr.:* dĕp-: *p.377,2.5.29.* -rēc-: *p. 377,23.* *inf. pro subst.: p.377,10.* *partic. praes. usu adi.: p. 374,18; subst.: p.377,18.*

I *vi praeverbii vigente i. q. precando vitare conari – durch Bitten zu vermeiden suchen, 'fortwünschen':* WALTH. SPIR. Christoph. II 5,142 nunc primum tuta navim statione locavi et cum pace bona fugientia -or arva.

II *vi praeverbii evanida i. q. precari, petere, rogare, orare – (er)bitten, er-, anflehen:* **A** *strictius:* **1** *gener.:* CHRON. Fred. 4,54 Dagobertus . . . pro eius *(Godini)* vita saepius Chlothario regi -aecabat. IULIAN. TOLET. Wamb. 21 veniam -atur *antistes* . . .; qui . . . aiebat: '. . . parvissimi . . . evasimus gladio, sed pro parvis venia (veniam *var. l.*) -atur (-amur, postulatur *var. l.*)'. BONIF. epist. 66 p. 138,17 ut consolemur . . . orationibus vestris, -ęcamur . . .; et quia iam ante de hoc ipso -tus sum *eqs.* COD. Karol. 51 p. 572,1 peto te coram Deo . . ., sicut iam olim . . . vestro culmine -are visus sum: si quis *eqs.* EPIST. var. I 34 p. 551,34 -amur vobis, ut *eqs.* HRABAN. carm. 4,2,1 -or, istud, regina, accipias opus. GERH. AUGUST. Udalr. 1,19 l. 32 eius misericordiam -aecari coepit *sanctimonialis*, ut *eqs. al. v. et p.374,63.* **2** *publ. et iur.:* TRAD. Patav. 46 p. 40,18 (a. 799) qualiter ego . . . postulando petii et obnixa prece -tus sum Uualdrico episcopo ⌞quendam capellanum⌟ *(pro* quandam capellam, *ut vid.)* . . ., ut nobis eam in beneficium concedere deberet. DIPL. Ludow. Germ. 98 de . . . X mansis, quos -tus est *Albericus* c e l s i t u d i n e m n o s t r a m et quos ei concessimus (101 tradimus . . . res, qu<as . . . episcopus> -tus est c. n. DIPL. Ludow. Inf. 2 p. 97,33 quia . . . pontifices n. ⌞-ti sunt⌟ [-tissent *ed. prior*] c., ut *eqs.*). TRAD. Frising. 417 coepit Meiol . . . rem in beneficium a Hittone . . . -are. *al.* **3** *eccl.:* IONAS BOB. Columb. 1,7 p. 164,18 ut vir sanctus pro coniuge . . . Dominum -retur. *al.* ALCUIN. epist. 174 p. 288,7 Christi clementi-

am -or (t- *var. l.*), quatenus *eqs.* WETT. Gall. prol. 30 largifluis precibus Dominum mecum ut -eris, . . . ut *eqs.* CAND. FULD. Eigil. I 6 oremus . . . Dei bonitatem, ut secundum voluntatem suam audiat nos -antes. CARM. libr. II 27,2 tu sophia summa, te -amur imi, . . . funde tua tuis dogmata, Christe, dulis. DIPL. Otton. I. 242 p. 345,39 liceat . . . episcopo . . . pro nobis . . . Dominum omnipotentem iugiter -ari (-are *cod. a. corr.*). *al. inf. pro subst. i. q. votum – Bitte, Wunsch:* FORM. Salisb. I 9 Dei . . . clementia nobis largire dignetur . . . prosperitatem vestram semper audire; quod nostrum est -are. **B** *latius:* **1** *gener.:* **a** *intercedere, intervenire – fürsprechen, 'intervenieren':* DIPL. Ludow. Germ. 38 nos -aecantibus fidelibus nostris . . . presbitero . . . concessimus *(sc. res proprietatis nostrae). v. et p.374,18.* **b** *contestari, evocare – an-, aufrufen:* DIPL. Otton. III. 396 p. 829,27 Petrus sacrosancti palatii iudex . . . dixit: '-or vos omnes, qui hoc auditis et videtis, pro futuro testimonio.' **c** *desiderare – herbeiwünschen:* HELM. chron. 43 p. 87,3 ad vocem -antis *(sc. Ludolfi)* uterque *(sc. Rotholfus et Vicelinus)* inopinatus advenit. **2** *eccl. i. q. preces, vota fundere – beten:* **a** *in univ.:* TRANSL. sang. Dom. in Aug. 27 ut incomparabilis thesaurus . . . auferri non debeat, suppliciter -antur *fratres*. CARM. libr. III 77,3 tibi, . . . Maria, hunc Amalfredus librum sanctoque Columbae offert salvari -ans munere vestro. **b** *precando proferre – betend sprechen:* LIBRI Karol. praef. p. 98,4 verba sua auribus divinae maiestatis percipienda . . . -atur *ecclesia. v. et p.389,15.*

subst. **deprecans,** -antis *m. precator – Beter:* OTLOH. doctr. 10 p. 269[C] cum . . . convicti ratione oris . . . nostri plus simulatores videamur quam -antes.

depred- *v.* depraed-.

deprehendo (-rae-, -rendo), -hendi, -hensum, -ere. *script.* -hin-: *l.51. struct.: c. acc. (nom.) dupl.: l.52.p.379,2. c. nom. c. inf.: l.55.p.378,53. partic. perf. usu adi.: p.378,72.379, 4. al.; subst.: l.56.58.p.378,25.*

I *proprie:* **A** *capere – fangen:* **1** *de hominibus:* **a** *strictius i. q. captare, in custodiam dare, in vincula conicere – gefangennehmen, in Gewahrsam, Haft nehmen:* ANNAL. Alam. a. 786 Turinci -si et detenti. CHART. Aquens. 166 l. 26 si . . . aliquis pro culpa ab advocato -sus fuerit, consilio ministrorum debet eum tractare, non penitus confundere. VITA Heinr. IV. 4 p. 18,4 cuius *(Rŏdolfi)* caput, si -sus esset, vindex gladius digne rotaret. OTTO FRISING. gest. 2,21 p. 124,9 quicumque ex eis *(Terdonensibus)* -si fuissent, patibuli . . . expectabant supplicium. p. 124,25. 2,40 p. 149,5 erant pene omnes, qui -si in vinculis tenebantur, equestris ordinis. *al. retinere, detinere – zurück-, festhalten:* LIGURINUS 2,636 occurrens patulae scrobis hostis hyatu -rensos tellure viros . . . medio suffocat in aggere fossae. **b** *latius i. q. (in ipso delicto) comprehendere, coarguere – (auf frischer Tat) ertappen, ergreifen, überführen:* **α** *publ., iur., canon.:* CAPIT. reg. Franc. 9,22 servus, qui cum furto non -aehinditur. CONC. Karol. A 15[A],12 quisquis . . . reus -sus fuerit de . . . causis, de qua supra diximus. 38,20 criminosos . . . nequaquam ullo examine -i posse a multis putatur. CAPIT. reg. Franc. 187 p. 8,27 si . . . aliter, quam se veritas habeat, dixisse aliquis -sus fuerit. p. 9,13 si . . . criminibus -si fuerint *culpabiles*. 271 p. 302,15 ut -sum in fronte denario calefacto . . . coquat *missus*. DIPL. Karoli III. 77 p. 127,9 ceteri in . . . facinore -si centum libras auri componere cogantur. CHART. Babenb. 124 p. 161,16 (spur.) nisi . . . aliquis occasione . . . homicidii . . . -sus fuerit. *saepe.* **β** *eccl.:* CONSUET. Trev. 22 p. 285,4 si quis in . . . vicio -itur. CONSUET. Marb. 2 sin . . . in aliqua illum *(venientem ad professionem)* murmuratione vel qualibet inobedientia -erint *fratres*. 206 ut nec locus sit nec hora, in qua frater ullus securus esse possit, si . . . quid commiserit, non -i et non publicari. STATUT. ord. Teut. p. 84,6 quicumque fratrum in morte sua proprium habere -sus vel devictus fuerit. **γ** *usu communi:* HRABAN. epist. 11 p. 398,22 si . . . alicubi me errasse in sensu -erit *lector. retegere – entlarven:* LIGURINUS 9,525 alter, ut explorans hostilia castra subire posset . . ., induerat monachum; sed . . . hic -rensus . . . mortem . . . subivit. **2** *de animalibus i. q. excipere – einfangen, erhaschen:* EGBERT. fec. rat. 1,1649 agnus ab amne bibebat; desuper adveniens lupus hunc -rendit et actum, quem temere insiliens funesto dente trucidat. ALBERT. M. animal. 4,79 cadunt *delphini* aliquando, sicut patiantur . . . epilensiam, et tunc -untur leviter. 7,80 -untur (*p. 598[b],9* ἁλίσκεται) in mari Kauzeon *(sc. delphines)*; . . . pisces enim tarihya vocati -untur in exitu a locis suis et in introitu non ita simul videntur, quin potius raro -itur unus in civitate Borizeon. **B** *sumere – nehmen:* EGBERT. fec. rat. 1,381 qui fallit, coclear vacuo -rendit in ore. **C** *contingere, percutere – treffen:* GESTA Bereng. 2,177 Milo . . . infelix Itala -renditur asta. LIGURINUS 7,477 hasta Ligus iuvenis vibrata per ilia magni *(sc. Ekeberti comitis)* transiit et latebris animam -rendit in altis. **D** *detegere, invenire – entdecken, (auf)finden:* LAMB. HERSF. annal. a. 1073 p. 156,17 quem *(tramitem)* venator quidam . . ., dum . . . silvarum abdita rimaretur, -erat. LIGURINUS 6,372 impresso plurima signo -rensa est vacuis apud illos *(latores apicum)* pagina cartis susceptura novas . . . figuras. 7,295 quem *(equum)* si fasce novo dominus -rendet onustum, non erit hoc licitum deiecto pondere raptum tollere. NARR. itin. nav. p. 189,11 quidam *(sc. Saraceni)* . . . fodiebant, ut sic foveam -rent. CHART. Babenb. 109 p. 144,39 si . . . apud quemcumque sagittae cum ferramentis vel manibus gestare infra murum -sae fuerint. **E** *supervenire, occupare – überraschen, überfallen:* BRUNO MAGD. bell. 46 p. 44,27 quia nec consilii locus erat ineundi nec exercitus ad proelium ordinandi, quod ex improviso -rensi solent facere, pauci . . . fortiter ibant ad pugnam, plures vero . . . vertuntur in fugam (*inde* ANNALISTA SAXO a. 1075 p. 703,64). **F** *?corripere – ?befallen: v. p.384,54.*

II *translate:* **A** *(sensibus, mente) capere, apprehendere – (mit Sinnen) auffassen, begreifen:* **1** *gener.:* **a** *percipere, sentire, intellegere – wahrnehmen, (be)merken, verstehen:* WALAHFR. Gall. 2,5 saporis dulcedinem in gustu earum *(carnium)* -erunt *assidentes*. ERMENR. Sval. 9 p. 160,21 dum hoc secum -erat (-ret *var. l.*), quod in via Balaam non fuerat. ANNAL. Fuld. II a. 849 p. 38,22 cum legatis . . ., quo minus ab eis debilitas eius -retur (-aeh- *var. l.*), . . . simulata sanitate locutus est *dux*. ANON. mus. Bernhard II 75 in humana natura musica sic -itur, quod proprium eius est delectari dulcibus modis animum. ALFAN. premn. phys. prol. 11 specialium . . . agnita natura individuorum quoque facile a quolibet -itur. PETR. DAM. epist. 50 p. 116,9 mentem nostram . . . languescere per oculi exterioris inditium -aehendit *insidiator*. Ps. BEDA mund. const. 1,14 qui *(pori)* per sudoris effluxionem magis -untur (-entur *var. l.*). *al. c. notione opinandi:* HROTSV. Dulc. 1,3 quod signum fatuitatis nobis inesse -is? **b** *reperire – feststellen:* CONFL. ovis et lini 697 quae ratio, quis in his *(verbis)* -renditur ordo? CHART. Rhen. med. II 114 p. 157,22 ut . . . prebendam tamdiu augere non desinant *fratres*, donec certa estimatione reliquis adequari -atur. CHART. Babenb. 162 p. 211,27 si apparentia furti . . . vel alicuius maleficii genus . . . in homine ecclesie notorie fuerit -sum. *c. sensu noscendi:* DIPL. Otton. I. 389 p. 530,33 quicquid in ea *(civitate)* nostrae potestatis vel regiminis esse -itur. **c** *comperire, accipere – erfahren, Kenntnis erlangen (von):* CAPIT. reg. Franc. 196,48 multos presbiterorum . . . deliquisse -imus. 196,49. DIPL. Conr. II. 59 omnium . . . presentium atque futurorum noticia -at, quod *eqs.* CHART. Eichsf. 185 p. 109,20 ego . . . -i cenobium quoddam nostre diocesis . . . pre ceteris monasteriis . . . maiori laborare inopia. **d** *praenoscere, praesentire – vorausfühlen, -sehen:* ALBERT. M. animal. 8,131 -unt . . . formicae frigus et pluvias et ventos tempestatum, cuius signum est, quod ante ortum talium se ad casas recolligunt. **e** *perspicere, aperire, patefacere – durchschauen, aufdecken, offenlegen:* THEODULF. carm. 28,765 quos *(sc. sermones falsos)* bene -rendes iterumque iterumque requirens. WALAHFR. exord. 1 Danihelem . . . sacerdotum . . . strophas -isse . . . cognoscimus. NOTKER. BALB. carm. p. 139 fictio tecta diu tandem -renditur astu. GESTA Bereng. 3,248 ratione sagaci -rendis, pater alme, dolos. BERTH. (?) annal. a. 1076 p. 287,41 commenta simulatoria et deceptionum plenissima . . . apostolicus vigilanter -erat. *al. (com)probare, ostendere – be-, nach-, erweisen:* CONC. Karol. A 4,9 maritus muliere sua non debet dimittere excepto causa fornicationis -sa. CAPIT.

reg. Franc. 58,7 dominus, qui . . . servum quaerit, ipse, si poterit, ipsam *(sc. servi)* cartam falsam -aehendat. LIGURINUS 1,758 quia . . . eum *(regem)* -renso foedere iuncti sanguinis a prima secedere coniuge papa iusserat. 7,285 servus -rensi convictus crimine furti . . . probrosa morte peribit. **2** *geom. et astron. i. q. observare, metiri – beobachten, messen:* BEDA temp. rat. 43,124 neque . . . putandum est nos . . . acutius antiquis diversitatem lunaris discursus -ere . . . posse. PS. BOETH. geom. 266 quae *(figura)* ad obtusum angulum a perpendiculari extra -itur. ARIBO mus. p. 41,2 diametri longitudinem circino -sam . . . in summitate . . . primae fistulae duabus lineis aequalibus depinge. *circumscribere – umfassen, umschreiben:* FRANCO LEOD. circ. 4,58 tales *(formae diversae)* . . . communem mensuram non recipiunt, nec umquam valet ipsarum quantitas arealis eodem circino -i. **B** *implicare, constringere – verstricken, verwickeln:* TRAD. Frising. 128 (a. 790/91) ego Karuheri fui -sus in languore. *medial. c. sensu delinquendi:* ARBEO Emm. 9 se in stupro -sos esse insinuant *Ota et Sigibaldus.* **C** *delineare – schriftlich festhalten:* TRAD. Frising. 68 (a. 775) deinceps quicquid lucrare potuisset *Tarchnat*, eadem fieri sententia, ut superius -imus, diffinivit.

deprehensio, -onis *f.* **1** *usu originario:* **a** *proprie i. q. prehensio, captio – Ergreifung, Gefangennahme:* FLOD. hist. 3,21 p. 514,10 de Gothescalci vita vel conversatione, predicatione, -e atque condempnatione rei veritatem exponens *epistula.* **b** *translate i. q. comprehensio – das Begreifen:* RUP. TUIT. Matth. 13,210 summam vanitatem . . . explorare libet, quatenus ex -e illius victae partis notior fiat haec pars victrix, scilicet veritas Dei. **2** *reprehensio – Tadel:* EPIST. Ratisb. 12 p. 331,23 nullus *(sc. vir)*, quod in alio dignum inventu invenit, -is nota intinxit. **3** *oppressio, apprehensio – Ohnmachtsanfall, Bewußtlosigkeit:* AURELIUS 19 p. 720,2 apoplexia est -o atque lapsus atque subductio (GLOSS. med. p. 8,16 depressio; *cf. Cael. Aur. auct. 3,5,48* oppressio). **4** *actio di-, omittendi – das Loslassen:* ALBERT. M. animal. 12,9 quaedam virtus manus convenit acceptioni et clausurae manus, quae est stringens, et alia virtus convenit -i (*sed cf. p. 646b,24* πιέσαι) et extensioni manus.

depremo *v.* deprimo.

***depreno,** -are (de *et* prensare) *demere, tollere – wegnehmen, entfernen:* DUDO hist. 2,4 p. 144 vs. 4 (ed. Lair) Dacia, . . . exhilara temet -ans corde dolorem.

1. deprensus *v.* deprehendo. **2. deprensus** *v.* deprimo.

***deprepucio** *v.* *depraeputio. **depresse** *v.* deprimo.

depressio, -onis *f.* **I** *de actione:* **A** *proprie:* **1** *strictius i. q. actio deprimendi, (de)positio, demissio, descensio – das Hinunterdrücken, (Ab-)Senken, Senkung, Niedergang:* **a** *gener.:* DAVID compos. 2,39,2 ex qua *(mobilitate)* interior animi commotio demonstratur, ut sternutatio narium, . . . -o palpebrarum. **b** *medic. et anat.:* **α** *in univ.:* RICHARD. ANGL. anat. I 227 hoc *(cor)* . . . habet duos motus . . ., que dicuntur diastole et sistole apud Grecos vel arsis et thesis, id est elevacio et -o. NICOL. anat. 423 duplex est . . . causa -is *(sc. cordis),* efficiens et finalis. ALBERT. M. animal. 1,336 inferior duorum *(sc. musculorum)* constringit cum -e (*Avic. 1,1,5,2,20* deprehensione) et reflexione, superior autem stringit aliquantulum elevando et asscendendo. **β** *actus degluttiendi – das Hinunterschlucken, 'Verdrücken':* ALBERT. M. animal. 1,427 illi *(villi)* faciunt ad cibi -em. **γ** *apprehensio,* κατάληψις – *Ohnmachtsanfall, Bewußtlosigkeit: v. l. 33.* **c** *chirurg. de curatione cataractae ('Starstich', de re v. P. Diepgen, Gesch. d. Medizin I. 1949. p. 101):* WILH. CONG. chirurg. 417sqq. si nichil prorsus videat paciens, melius est in -e kataracte; cyrurgicus semen feniculi masticare debet ad confortationem spiritus visibilis in paciente post -em. **d** *astron.:* EMO chron. 42 secundum opinionem philosophorum diluvium fit 'ex elevatione et -e' *(ex Wilh. Conch. philos. mundi 3,23 [PL 172,84A])* stellarum. ALBERT. M. summ. creat. I 3,13 p. 429b,22 ipse *(Averroes)* negat eccentricos et epiciclos et -es. metaph. 11,2,23 p. 512,44 dicuntur auges summae elevationes et absides infimae -es uniuscuiusque planetae. caus. univ. 1,4,8 p. 57,17 alias . . . dextri et sinistri distantias habet *corpus sphaericum* per mobilis elevationem et -em. probl. det. 8 p. 52,31 exaltationes et -es et status et directiones et retardationes . . . oriuntur ex distantia polorum . . . orbium. *ibid. al.* **e** *mus.:* ANON. mus. plan. Coussemaker p. 492b differunt *(sc. authentici)* . . . per arsim et thesim, id est per elevationem et -em. GUIDO AUGENS. mus. 202 apud . . . anticorum plebem cantorum . . . diapason quantitas non suffecit, sed duplari elevationi emioliam vel epitritam subponebant -em. **2** *latius:* **a** *impressio, deformatio – das Eindrücken, Eindellung:* ROGER. SALERN. chirurg. 1,218 (cod. Fl.) de fractura cranei cum -e unius partis. **b** *compressio, deflexio – das Zusammendrücken, Umbiegen:* FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 248,18 quando relaxetur *ciliatura* propter elongationem fili aut propter -em plumarum sub eo. **B** *translate:* **1** *oppressio, afflictio, vexatio – Bedrückung, Peinigung, Beeinträchtigung:* **a** *in univ.:* THIETM. chron. 1,19 maxima perdicio est alienigenos regnare; hinc -o et libertatis venit magna periclitatio. CHART. Eichst. 8 dum a quodam . . . ministeriali . . . iniusta -e diutius multarentur *(sc. Perhtoldus cum fratribus).* WOLBERO cant. epist. p. 1007C pondus tribulationis et -is . . . viduarum. HILDEG. epist. 23,113 de ore ecclesie . . . per dissensiones et scandala vel iniustas -es . . . dulcedinem divine laudis . . . auferre non desistit *diabolus. impetus, pulsatio – Angriff, Schlag:* ACTA imp. Böhmer 350 p. 294,43 (a. 1253) dum Neapolitana civitas . . . post -es innumeras . . . voce dedicationis emissa misericordie nostre gratiam . . . imploraruntt. **b** *detrectatio, humiliatio – Herabsetzung, Erniedrigung:* RUP. TUIT. trin. 37,19 l. 1046 cur . . . in -em sive minorationem sui dixit *Paulus*: 'gratia Dei sum id, quod sum'? HONOR. III. registr. 338 p. 257,10 regis -o nobis quodammodo imputatur. **c** *detrimenti illatio, laesio – Schädigung:* HERM. ALTAH. annal. a. 1257 p. 398,51 (epist.) ut vos . . . opponatis vos . . . ad deprimendam domini Phylippi maliciam, qui . . . ad -em ipsius *(Salzpurgensis ecclesiae)* et internitionem . . . insurgere nititur. CHART. Osn. II 123 p. 90,42 si mortem nostram *(sc. comitis)* machinatus fuerit vel in honoris nostri -em conspiraverit *ministerialis.* CONST. imp. II 107,1 quin per inhonestas et indecentes petitiones in -e (-em *var. l.*) honorum et iurium nostrorum nos ad inconveniens deducere moliretur *(sc. protervia Lombardorum).* CHART. Argent. I 212 (epist. papae) cum in -e ipsius *(ecclesiae)* deprimi honorem vestrum *(sc. Argentinensium)* contingat. **d** *(im)minutio, limitatio – (Ver-)Minderung, Einschränkung: v. p. 381,7.* **2** *suppressio – Unterdrückung:* **a** *repressio, exstinctio – Beseitigung, Ausmerzung:* RUP. TUIT. trin. 25,65 l. 1352 'Deus misereatur nostri', scilicet secundum -em motuum carnalium, id est vitiorum. SALERN. comp. 40 ad -em mali saporis *(sc. apozematis)* unciae duo zuccari propinentur. ANNAL. Mell. Vind. I a. 1270 Agnes . . ., relicta Ulrici ducis Karinthie, ad generis -em (depresessionem *cod.*) ab Othakaro rege . . . cuidam comiti Ulrico . . . tradita est in uxorem. **b** *subiectio, deletio – Nieder-, Unterwerfung, Vernichtung:* HELM. chron. 27 p. 53,24 ad -em totius Saxoniae in Hartico clivo castrum . . . collocavit *rex.* ARNOLD. LUB. chron. 6,20 p. 230,14 (epist. Baldewini imp.) qui cepit in nobis opus bonum, . . . inimicorum crucis -em perpetuam perficiet. CONST. imp. II 82,3 nos ad -em illorum, qui contra ecclesiam . . . superbie calcaneum erexerunt, quicquid . . . auxilii potuimus, curavimus indulgere. 206 p. 278,3 ut . . . ad supremam -em r e b e l l i u m . . . procedamus (266 p. 374,8). *al.* **c** *depositio – Absetzung:* EPIST. Wibald. 135 p. 211,2 si quid . . . verbis in vos excesserit *exabbas* dolore -is suae. CONST. imp. II 262,11 a quibus *(principibus)* assumptio status et -o nostra *(sc. imperatoris)* dependet.

II *de statu:* **A** *proprie i. q. pressus, onus – Druck, Last:* HILDEG. scivias 3,3 l. 507 haec *(virtus)* . . . orta est . . . sine -e arcus *(sc. aedificii)* consistens, quoniam libera est a potestate huius saeculi. **B** *translate:* **1** *miseria, paupertas – Elend, Armut:* PAUL. DIAC. Lang. 4,6 episcopos, qui in -e et abiectione erant, ad dignitatis solitae honorem reduxit *rex.* CONR. MEND. Attal. p. 127,5 qui *(episcopus)* de nimia prosperitate et honorificentia et thesauro coenobii sancti Stephani valde dolebat, de humilitate et -e et quasi abiectione sui monasterii vehementer in dies maerebat. **2** *humilitas, imbecillitas – Niedrig-*

keit, Beschränktheit: WIBERT. GEMBL. epist. ad Hildeg. 18,260 ista *(Elisabeth)* ... ab eo ..., quo nupte obducuntur, velamine expedita muliebrem -em altitudine multa transcendit.

***depressivus,** -a, -um. *(im)minuens, limitans – (ver)mindernd, einschränkend:* ALBERT. M. cael. hier. 8,1 p. 123,43 est nona *(sc. proprietas dominationum)* per ˹oppositum -um˺ (oppositam depressionem *var. l.*) ex inclinatione ad materiam, qua aliquid convertitur in id, quod est extraneum ab eo. *usu subst.: v. p.384,57.*

depressor, -oris *m. script.* -rẹs-: *l.24.* **1** *in malam partem i. q. oppressor, vexator, afflictor – Unterdrücker, Peiniger, Schädiger:* TRAD. Ratisb. 689 (a. 1090/95) omnes -es ... mulieris suorumque successorum perpetualiter excommunicavit *episcopus*. GREG. IX. registr. 550 p. 445,1 ut ... christiani potius promotor imperii quam -r eiusdem ... dicereris. 603,1 p. 490,1 ut ... imperatoris memorati dextera ... victrici fortitudine contra -es libertatis ecclesiastice roboretur. **2** *in bonam partem:* **a** *impugnator – Bekämpfer:* INNOC. IV. registr. B 67 p. 54,19 quod te habeat ecclesia ... indevotorum ac rebellium magnificum -em. CHART. Westph. V 640 (epist. papae) sedis apostolice ... benignitas sicut falsariis ... penam ... rependit, sic et eorum -bus studet ... assistere. **b** *pacator, sedator – Besänftiger, Beruhiger:* COLUMB. epist. 7 p. 181,21 esto *(sc. filius)* ... nolus opum, animi -ẹssor, cogitationum publicator.

depressus *v.* deprimo.

depretio (-cio), -are. *form.:* disp- : *l.53.* **1** *strictius i. q. ad minus pretium redigere, vilius facere – an Wert mindern, abwerten:* PETR. DAM. epist. 80 p. 415,19 vitrum fragilis natura -ciat, et soliditatis robur caetera metalla commendat. 110 p. 228,28 ne pietatis opus segnities ignava -et. 152 p. 12,26 iste *(Benedictus)* ... totum opus suum levigando et annullando -ciat. GERHOH. tract. p. 110,11 ac si velis ... plumbum auro superferre aurumque per hoc -are. CHART. Wirt. VI 1841 (epist. papae) ut ... ob reverenciam apostolice sedis huic indulgencie dictos red<d>itus -ciando non deroges. **2** *latius:* **a** *dehonestare, detrectare, dedecorare – herabwürdigen, -setzen:* RATHER. prael. 1,38 l. 1318 ipsa *(superbia)* ... alios opprimunt, urunt et cruciant seque meliores -ciant *divites*. PETR. DAM. epist. 90 p. 574,16 argumentis utuntur homines, ut e propriis domibus hospitari volentes eiciant, ut ad ... emporia vicina transmittant; siquidem locus iste -ciatur, ille praefertur. GODESC. AQUENS. opusc. 4,10 p. 142,30 mihi videretur libentius in craticula mori quam in cloaca; in quo dicto beati Laurentii non -ciatur passio. VITA Serv. 8 p. 30,1 ne ... munus divinum causis mundanis -ciaretur. EBERH. ALEM. labor. 874 factis illicitis, inhonestis turpiter audent *(sc. discipuli)* aetatis florem -are suum. ANON. mus. Sowa praef. p. 80,27 posce reformari, cur fers ita -ciari (gloss.: in tanto vituperio colloquari)? *al. v. et p.384,18.* **b** *contemnere, despicere – geringschätzen, verachten:* PETR. DAM. epist. 50 p. 128,5 supervacuos tintinnabulorum clangores ... sine dampnatione -a. SALUTARIS POETA 10 factum factori summo praeponere noli, quem si -es (-as, despicies *var. l.*), -andus (dis-ciandus *[a. corr.]*; despiciendus *sim. var. l.*; gloss.: vilipendendus, parvipendendus) eris.

depreto *v.* depraedo.

deprimo, -pressi, -pressum, -ere. *script. et form.:* -rem(o): *p.382,21.383,38.60.70. al.* -raem(o): *p.382,68.385,3.14.* -ensus: *p.384,54.386,28.* -esus: *p.383,63.385,20.386,71. inf. praes.* -ire: *p.385,68. usu medial.: p.382,58.65.383,13sqq.; refl.: p.382,62.63.383,42.70.384,9sqq. al.; absol.: p.382,2.47.383, 30.384,18. al. partic. perf. usu adi.: p.384,41. al.; subst.: p. 383,67.386,46. partic. perf. sensu praes.: p.383,4. rhythm.* -rémit: *p.383,60.*

I *proprie vel in imag.:* **A** *strictius i. q. deorsum, humi premere, deflectere – herunter-, niederdrücken, nach unten, zu Boden drücken:* **1** *gener.:* **a** *in univ.:* MAPPAE CLAVIC. 101 cava ..., ne pondere nimio -atur et subsidat fabrica. MIRAC. Hucberti 2,6 ut quaeque sata ... ad solum usque -ret *imbrium enormitas*. BRUNO MAGD. bell. 9 quod eam *(sororem)* manibus suis -ssam tenuit *rex*, donec alius ... cum ea concubuit. HONOR. AUGUST. gemm. 1,117 p. 582C animam nostram corporali mole ad terram -i ingemiscimus. ALBERT. M. animal. 12,198 caput *(sc. avis)* convenit ... modici ponderis esse, ne decidat et -at. *al. locut.* colla -ere: HEIRIC. Germ. I 4,443 pestiferi subigens venena draconis conterit ille caput cristasque et sibila colla -it. RUP. TUIT. trin. 28,2 l. 100 qui *(diabolus)* gravissimo iugo servitutis colla omnium -bat. HILDEG. epist. 15R,74 potestas Dei colla vestra iniquitate erecta -et et ad nihilum deducet. **b** *demergere, submergere – versenken, untertauchen:* FLOR. LUGD. carm. 4,72 miseris cum civibus urbes in cinerem solvis *(sc. Deus)* et gurgite -is alto. RUP. TUIT. trin. 11,37 l. 1854 'descenderunt' *principes* 'in profundum quasi lapis' propria iniquitate -ssi. 25,5 l. 1620 genus ortum ex aquis partim in sublime volavit, partim -ssum sub fluctibus remansit. Matth. 3,83 grande habet momentum ... abrenuntiando superbiae diabolicae sub aqua corpus -ere. ALBERT. M. veget. 4,22 lapides ... sicut pumex ... natant propter raritatem aere plenam, quae est in eis maior, quam sit quantitas virtutis terrestrium partium eas -entium. **c** *depellere, detrudere – hinabstoßen, -stürzen:* RADBERT. Matth. 11,1644 impii ... et peccatores in inferioribus adstantes deorsum -ssi a sinistris erunt. **d** *deicere, humi prosternere – niederwerfen, zu Boden strekken:* RHYTHM. 146,41,2 -o (-emo, reprimo *var. l.; sc. ventus*) ... fortes, infirmos adlevo sursum *(cf. Vulg. Luc. 1,52).* THIETM. chron. 4,66 Ekkihardus ..., cum in una dierum altare magnum ..., si aliquid in eo deesset, considerare voluisset, ex inproviso ab eodem -itur. 7,4 se dimisit *Alwinus* a muro et a lapide sequenti admodum -ssus ... vix pervenit ad socios. PETR. DAM. epist. 86 p. 496,21 quod elefas ... unius arboris ictu -ssus (deprehensus *var. l.*) occumbat. GESTA Trud. cont. I 10,12 p. 295,14 qui *(Herimannus)* ... ultimus fuit quatuor illorum ventorum, quorum turbinibus ... -ssi usque ad abyssos descendimus. **e** *conculcare, conterere – zu Boden treten, nieder-, zertreten:* PETR. DAM. epist. 23 p. 225,23 ut in animo tuo et temporalis vita et scientia saecularis tamquam mentis calce -ssa subsidat. 108 p. 200,16 lenocinantem mundi gloriam sub iudicii sui calcibus -at *homo*. HILDEG. vit. mer. 5,18 ipse *(vir)* ... vires elementorum ... pedibus suis -bat. **f** *demittere, planiorem facere – absenken, tiefer legen:* RUP. TUIT. trin. 1,34 l. 1328 ut neque montes semel ascendere iussi descendant neque campi semel -ssi consurgant. HILDEG. vit. mer. 4,381 quam *(terram)* Deus circumquaque flectendo, -endo et elevando conglutinat. SALIMB. chron. p. 353,34 ut salam palatii ita -rent *architecti*, quod nullus posset advertere. p. 353,38 qui *(astrologus)* computata ratione sua dixit, quod aut celum erat elevatum aut certe terra -ssa. **g** *(altitudine) de-, imminuere – (in seiner Höhe) vermindern, verkleinern:* CHART. Westph. III 767 (a. 1266) ut iuxta ... lineas demonstrantes mensuram ad elevandum seu -endum edificium dicte sluse ... restruatur. **h** *submittere – senken:* STEPH. COL. Maurin. 10 (6) -ssis alta reverentia luminibus dentem *(sc. s. Maurini)* admovit *antistes*. RUP. TUIT. Ioh. 6,189 ut Iesus oculos in iram iuste -ssos minime sublevaret. CASUS Petrish. 5,19 reverenter oculis -ssis emigravit *sanctimonialis*. IOH. AEGID. mus. 17,16 manu clangentis ad os ponitur, regitur, erigitur, -itur et tenetur *tuba*. **i** *apprimere – drücken, pressen (an, auf):* HONOR. AUGUST. spec. p. 915A unam aurem ad terram -ere (*cf. Isid. orig. 12,4,12* in terram premit *ex Aug. in psalm. 57,7* allidit unam aurem terrae), cum cauda alteram obdurare narratur *aspis*. *medial.:* RUP. TUIT. trin. 3,20 l. 849 ille *(sc. serpens)* ... utpote humi -ssus et non arduus calcaneo huius *(mulieris)* insidiatur. **k** *refl. i. q. decumbere, conquiniscere – sich ducken, nieder-, zusammenkauern:* ARNOLD. LUB. Greg. 3,5,17 nam, dum intraret cameram, furtive me -eram in quodam domus angulo. FRID. II. IMP. art. ven. 6 p. 217,2 -it *falco* se super manum. **l** *medial. i. q. prosterni – sich niederwerfen:* RUP. TUIT. trin. 9,28 l. 1137 ut -ssi et incurvati ... te *(sc. Iudam)* adorent *inimici*. **m** *locut.* lectum -ere *i. q. decubare, lecto teneri – (krank) darniederliegen, 'das Bett hüten':* CHRON. Fred. 3,7 ob infirmitatem corporis lectum -aemere. **2** *anat.:* PS. GALEN. anat. 23 p. 204C quanto magis elevatur peltalis et cymbalaris, tanto magis gracilescit vox ...; quando vero illae chartilagines -untur, vox crassescit. ALBERT. M. animal. 1,263 in quas *(vacuitates)* apte ingrediuntur duo additamenta, quae sunt iuxta foramen capitis,

ita quod elevari et -i (depri *ed.*) possunt in eis; et quando unum elevatur, alterum -itur. *partic. perf. sensu praes.:* ALBERT. M. animal. 6,37 in suis *(sc. pulli in ovo)* oculis et in suo corde propter venas pulsantes invenitur ampulla elevata et -ssa a spiritu pulsante. **3** *chirurg. de curatione cataractae (de re v. p. 379,61):* WILH. CONG. chirurg. 415 si . . . inveterata fuerit *cataracta*, in positione acus in oculum -itur, et sic multi curantur. NOTULAE Wilh. Cong. 469 non profecit *operans*, quia . . . adhuc non fuerat satis coagulata cataracta, ut -i posset. **4** *astron.:* GERB. (?) astrolab. 9 p. 122,2 a libra maius hemisphaerium initiatum et dilatata circuitione -ssum autumnales corripiendo dies ad capricorni solstitium pervenit. **5** *mus. i. q. deducere – abwärts führen (medial. i. q. descendere – absteigen):* AUREL. REOM. mus. 10,5 ut . . . ultima versiculi sillaba sursum erigatur, nonnumquam iosum -atur. 16,19 quarta *(sc. varietas)* est, quae aliquoties in imis -itur. NOTKER. BALB. ad Lantb. p. 69,27 D, ut -atur *cantilena*, demonstrat. IOH. AFFLIG. mus. 15,4 imperiti cantores . . ., quae elevanda erant, -erunt (-ssere *var. l.*). 18,9 providendum . . . est musico, ut ita cantum moderetur, ut in adversis -atur et in prosperis exaltetur. YSENGRIMUS 7,130 turba modos . . . ordine Romano -it atque levat. ALBERT. M. miss. 1,1,12 p. 13[b],16 qui *(sonus)* exaltando neumata, -endo et acuendo et gravando . . . quasi dat saltus vitulorum. *al. deorsum excedere – unterschreiten:* HUCBALD. mus. 29 lege scandendi omnes *(sc. soni)* se superabunt acumine aut certe -ent gravitate. **B** *latius:* **1** *imprimere, premendo deformare – eindrücken, nach innen drücken, eindellen:* CARM. cod. Vat. (5330) 15,8 cera liquens stultis veluti -ssa figuram exprimit (*cf. Isid. nat. 31,1* impressa). ARS med. 7 p. 428,26 ecpiesma dicitur ossis divisio in circuitum -ens (depremons coninga *G*), ita ut locus concavus videatur. ROGER. SALERN. chirurg. 1,218 de craneo, quando est in altera parte -ssum. **2** *immittere, infigere – hineindrücken, -bohren:* RUP. TUIT. trin. 29,39 ut gladium suum firmiter impactum usque ad vitalia -ret *Deus*. **3** *comprimere, coartare, coercere – einengen, -zwängen, -dämmen:* ARBEO Corb. 18 est . . . dilectabilis callis undarum tumultibus -ssus (VITA Corb. 13 p. 612,16 -ssus [oppressus *var. l.*]). Emm. 30 humus . . . hinc indeque exaltatis -emitur (-itur *var. l.*) ripis, ut prolixius fundendi cursus spatium non siniret, sed infra ⌊-entia ripa⌋ (-entem ripam, -ente ripa *sim. var. l.*) relaxato sino, ita ut lacum efficiat pulcherrimum. *refl.:* CARM. var. III B 10,5 verborum rivus ripas se -at infra, ne nimium nostros undis infundat agellos. **4** *onerare, gravare – belasten, beschweren:* EINH. (?) Marc. et Petr. II 87,3 qui *(sc. custodes)* beatos confessores catenarum pondere praegravatos ac -ssos puniendos traxerant. WALTH. SPIR. Christoph. II praef. 11 quamquam . . . -ssa gravedine cervix succubet. FROWIN. explan. 5,1 l. 784 canis . . . cum vomit, . . . cibum, qui pectus -bat, proicit. VITA Hildeg. Bing. I 2,5 l. 15 (CC Cont. Med. CXXVI. 1993. p. 27) tanto . . . pondere corporis -bar, quod sublevari non valens in doloribus maximis occupata iacebam. *al.* **5** *de designatione numeri in abaco i. q. ponere, praebere – setzen, anzeigen:* MATHEM. var. Bubnov p. 275,11 pone caracterem octonarii supra C et infra in ipsa statione ternarium statue; in paenultimo vero loco rotulam -e, ultimo quoque binarium praebe.

II *translate:* **A** *premere, affligere, detrahere – niederbeugen, bedrücken, bedrängen, herabmindern:* **1** *in univ.:* RHYTHM. 11,3,2 caelum resplendet de sanctorum merita, terra -emit insita malitia. HEITO Wett. 14 innumerabiles . . . se vidisse retulit . . . de plebeio . . . ordine . . ., aliquos in gloria, quosdam eorum in poena -ssos. THIETM. chron. 6,101 Deus, qui Romam longo tempore a multis temporibus -ssam (-esam *cod.*) tali pastore consolari . . . dignatus est. LAMB. TUIT. Herib. 1,7 p. 745,28 periclitabatur fame -ssa Gallia. PETR. DAM. serm. 36,9 he, sancte Rufine, aspice miserum, releva calamitate -ssum. *persaepe*. **2** *c. colore quodam:* **a** *spectat ad dehonestationem:* **α** *humiliare, abicere – erniedrigen, entwürdigen:* LEX Baiuv. 2,1 si . . . non habet *(sc. substantiam) Baiuuuarius*, ipse se in servitio -at (-emat, -atur, premat, reprimat *sim. var. l.*). AGOB. 7,14 furore digni sunt, qui . . . libertos factos . . . omni . . . servitute -unt. *ibid. iterum*. HRABAN. hom. II 27 p. 195[A] quasi liberi bona faciunt, qui . . . tametsi servitio -untur hominum, servi esse vitiorum nulla arte compelluntur. PETR. DAM. epist. 153 p. 31,12 prius servitute -itur, ut iure postmodum ad perfecte libertatis titulos provehatur *quaerens Deum*. *al. eccl. i. q. submittere – demütigen (fere usu refl.):* RADBERT. psalm. 3,238 iubet *Dominus* eam *(mentem)* praeparari et ad humilitatem semper -ere. THANGM. Bernw. 55 quanto vir iste . . . temporali honore sublimatus semet ipsum humilitate -erit. RUP. TUIT. trin. 13,30 l. 1617 cum . . . a Deo quisquam procul absistit . . ., quantum se -it, tantum ascendit. Matth. 2,1321 ipse *(apostolus)* . . . regulam custodiebat . . . humilitatis semetipsum -ens, tamquam minor esset omnibus illis. HILDEG. div. op. 2,1,34 l. 22 in humilitate se -ens, quasi spiritali gaudio indignus sit *homo*. CONR. EBERB. exord. 6,1 l. 31 in timore sanctae humilitatis utiliter se -ant *(sc. contemplativi)*. *al.* **β** *detrectare, dedecorare – herabwürdigen, -setzen:* PETR. DAM. serm. 67,112 quomodo David dicitur 'princeps inter tres' . . . ? laus . . . ista depretiat, non exaltat, -it, non attollit. WOLBERO cant. 3 p. 1219[A] qui . . . istam *(Ecclesiam)* admirativo modo extulit, eodem modo illam *(sc. Synagogam)* -it. *postponere – hintansetzen:* RUP. TUIT. trin. 15,8 l. 372 cum in comparatione melioris -itur *vinum*, ut ibi: 'quia meliora sunt ubera tua vino'. **γ** *punire – bestrafen:* HILDEG. scivias 3,5 l. 145 cor, quod . . . in sorde iniquitatis obduratum et emortuum est . . ., iusto iudicio confundit et -it ultione sua zelus Domini. **b** *spectat ad laesionem:* **α** *gener. i. q. damno afficere, expilare – schädigen, ausplündern:* MIRAC. Hucberti 2,17 p. 826,25 quia . . . possessiones beati Huberti eo sibi *(comiti)* videbantur ad -endum faciliores, quanto *eqs*. CHART. Lux. I 418 p. 590,11 qualiter . . . castrum de Arras . . . ab ecclesia Treverensi . . . fuerat alienatum ac per hoc tota pene fuerat Treverensis ecclesia -ssa et pessumdata. **β** *eccl. i. q. exercere, mortificare – kasteien, abtöten:* EPIST. Merov. 16 p. 463,23 ut non minus sit corpus vigiliis sanctis languidum, quam fuit in flagitiis . . . inoneste -ssum et ob hoc male defessum. MILO carm. 3,4,2,391 qui cupit . . . sibi servilem subdere carnem, castiget ventrem, famulatu -at artus. HUGO FLAV. chron. 1 p. 311,28 assueverat . . . carnis materiam -ere, frenis arctioribus sublevare *Lupus*. **c** *spectat ad debilitationem:* **α** *imminuere, conterere – schwächen, aufreiben:* THIETM. chron. 6,58 hunc *(exercitum)* si aggrediar *(sc. dux)*, sive vincam seu superabor, in posterum ⌊-ssus sum⌋ (-imur CHRON. Thietm.). **β** *infirmare, vexare – entkräften, plagen:* ALCUIN. carm. 1,1140 uxor erat . . . multis infirma diebus quadraginta iacens noctes -ssa dolore. CAND. FULD. Eigil. II 11,3 corpus effaeta senectus -it. RADBERT. Matth. 11,1744 quia in lecto nimia infirmitate -ssi omnes iacemus. 11,2246 hoc sit dormitare, quod est in infirmitate -i. CHRON. Salern. 92 p. 92,28 omnes . . . artus -ssit *febris*. THIETM. chron. 7,76 Ekkihardus . . . in Magadaburg paralitico -ssus morbo loquelam perdidit (*inde* ANNAL. Magd. a. 1021). ANNAL. Magd. a. 1024 p. 168,50 forti egritudine -ssus . . . vitalem emisit *imperator* spiritum. *al. corripere – befallen:* TRACT. de chirurg. 676 necessarium est superiorem palpebram pilorum ⌊superfluitatem -ssam⌋ (superfluitate -nsam *I*) relevare. **d** *spectat ad minutionem:* **α** *limitare – einschränken:* ALBERT. M. eccl. hier. 1 p. 11,13 nihil habent *(sc. superiores essentiae)* ⌊-ens intellectum⌋ (depressivum intellectus *var. l.*), sicut in nobis -itur per continuum et tempus. **β** *attenuare – dämpfen:* CHRON. Andag. 88 p. 218,10 videres . . . luctu . . . populari canentium letanias et psalmos -i. ELIAS SAL. mus. 30 p. 59[A] laudem Dei . . . debemus extollere et exaltare, non -ere, non supprimere nec voces debilitare. **γ** *de morbis sim. i. q. lenire, remediare – lindern, heilen:* HILDEG. phys. 1,54 gicht ita -it et minuit *pulvis*, quod membra tua per eam non franguntur. 1,109 -it *sucus* dolorem tumentis capitis. 1,125 eos *(tortellos)* saepe comedat *(sc. arthriticus)*, et gicht, qui eum fatigat, -itur. 1,126 p. 1181[B] qui in cerebro dolet, . . . circa totum caput suum ponat *(sc. puleium)* . . ., et insania in eo *(cerebro)* -itur. **e** *spectat ad aggravationem:* **α** *degravare, hebetare, obtundere – schwer, müde, träge machen:* RADBERT. fid. 2,738 si te, anima, ne aut ignavia -at aut bona transitoria ne oblectent. ERCHEMB. CAS. hist. 63 Lando . . . sompno sopitus et negle-

[Staub]

gencia -ssus, non intelligens *eqs.* OTLOH. doctr. 39 p. 298A non cibus aut potus me -at immoderatus. PETR. DAM. epist. 50 p. 117,9 accidia te vel somnolentia -it (-aemit *var. l.*). 153 p. 63,27 nunquam eius *(Leonis)* oculos accidie tedium -it. HUGO FLOR. hist. p. 350,6 non -et inertia acumen ingenii vestri splendidum et honestum. RUP. TUIT. trin. 1,49 l. 1848 reptilia gravior -it natura. *al.* *spectat ad somnum:* POETA SAXO 1,252 -ssos somno Francos instanter adorti Saxones *eqs.* MIRAC. Bav. 2,31 (ASBoll.) somno ut fit -ssa, obdormivit *caeca.* PETR. DAM. epist. 116 p. 315,2 dum meridiano sopore -rer, videbatur michi *eqs.* OTTO FRISING. gest. 2,22 cunctis ... sopore -ssis voto potiti fuissent *viri*, nisi *eqs. al.* **β** *contristare, frangere – betrüben, niedergeschlagen machen:* CHRON. Fred. 2,62 p. 86,31 domeni mi, quare merore -aemeris? IONAS BOB. Columb. 1,22 p. 202,23 repperit ... suos multa tristitia -ssos. PETR. DAM. serm. 4,231 non mentem vestram paupertatis inopia -at. epist. 108 p. 199,25 Abraham ... humilitatis recordatione -itur. SPEC. virg. 9,867 anima erigenda est, non -enda. LAUR. LEOD. gest. 9 p. 496,10 episcopus ... vel amore vel timore principis nimis -ssus (-esus *var. l.*) declinavit post partes caesaris. FROWIN. explan. 5,1 l. 787 quae *(nequitia)* mentis intima -bat. VITA Hildeg. Bing. I 2,13 capit. (CC Cont. Med. CXXVI. 1993. p. 19) nec prosperis elevabatur, nec adversis -batur. *saepius.* **B** *supprimere – unterdrücken:* **1** *obi. res:* **a** *reprimere, superare, (de-, ex)pellere – beseitigen, überwinden, verdrängen, vertreiben:* **α** *in univ.:* BEDA temp. rat. 7,17 lucis exortu umbras inclinari, noctem videlicet -i pellique signavit *Salomon.* ADALB. MAGD. chron. a. 956 Liudolfus in Italiam ad -endam Berengarii tirannidem dirigitur. HILDEG. scivias 3,3 l. 333 ut mulier operit caput suum, ita -it misericordia mortem animarum. 3,9 l. 436 ut inundatione verae fidei effluerent *rivuli (i. apostoli)* in orbem terrarum -entes et conterentes magnum schisma. phys. 1,20 cynamomum ... modicam humiditatem in se tenet; sed calor eius tam fortis, quod humiditatem illam -it. *persaepe.* **β** *de vitiis sim. i. q. refrenare, vincere, domare – im Zaum halten, bezwingen, bezähmen:* ALCUIN. carm. 90,11,3 varios ... -e *(sc. Martinus)* fluctus cordis, ut aeternam valeamus carpere vitam. RHYTHM. 34,2,3 ipsa *(caritas)* est namque, quae -it (opprimit, derimit *var. l.*) vitia. HRABAN. cruc. B 28,25 passio mitiget aestum carnalem, vitia confringat, -at (-et *var. l.*) iram, refrenet linguam. disc. 3 (PL 112,1255A) continentia ... est, per quam omnis mala cupiditas ... regitur et -itur. HINCM. carm. 7,2,74 sensus pompa fallente superbos -e sub Domini iussibus almificis. MILO carm. 3,4,1, 737 -at ... animum mens ima ferocem. PETR. DAM. serm. 4,1 l. 37 -e superbiam carnis. OTLOH. prov. L 24 labor assiduus carnales -it aestus. *al.* *expressius i. q. exstinguere, expiare – auslöschen, sühnen:* RATHER. ascens. I 5,225 scalam ... de illis *(vitiis)* quodammodo nobis facimus, si emendatione illa -imus. RUP. TUIT. trin. 16,21 l. 1003 quando spiritualis ordinis viri saecularium peccata suscipiunt ... et ea coram Domino sacrificiis oblationum oblatis -ere ... contendunt. **b** *prohibere, ad irritum redigere – verhindern, vereiteln:* DIPL. Otton. III. 240 ut, si quis eam *(concessionem)* lacessere temptaverit, ... conatus eius iudiciaria potestate -atur. **c** *celare, occulere – zurückhalten, verheimlichen:* HILDEG. scivias protest. l. 42 quod *(mysterium visionum)* ... usque ad id temporis, cum illud Deus sua gratia manifestari voluit, sub quieto silentio -ssi (compressi *var. l.*). ANON. mus. Guenter 3 p. 34,9 quae est ista licentia, quae ... veritatem -it et perturbat iudicium? **2** *obi. homines (daemones: l. 64) i. q. subicere, perdere – nieder-, unterwerfen, vernichten:* **a** *in univ.:* RHYTHM. 42,2,4 inferni claustra penetrans intrepide portas confregit *Christus* et -ssit demones. IOH. DIAC. cen. 2,283 Chore -itur. THIETM. chron. 5 prol. 14 inflatos omnes contra se -it hostes *Heinricus.* 8,23 qui *(novus cornupeta),* caelitus ni cito -itur (-atur CHRON. Thietm.), ... solidatur. 8,30 is nil potest pugnare, quem culpa sui gravis vindicta Dei nititur -ere (-ire *cod.*; -ere CHRON. Thietm.). MANEG. ad Gebeh. praef. p. 312,23 qualiter ... ipsi *(conspiratores)* per exteras potestates sint -endi. HERM. ALTAH. annal. a. 1227 p. 388,44 (epist. Frid. II. imp.) ut rebellibus ... in maiori parte -ssis treugas concedere deberemus. *al.* **b** *deponere, removere – absetzen, entfernen:* PETR. DAM. epist. 88 p. 524,5 quisquis ad ... sacerdotalem coronam arroganter anelat, iure -itur. LAND. MEDIOL. hist. 3,19 p. 87,42 Romam, ut apostolicum temptarent omninoque -rent, adierunt *suburbani.* SERMO de Quint. (MGScript. XV p. 272,5) Bosonem a regia dignitate -erunt *Ludovicus et Karlomannus.* EPIST. Wibald. 134 p. 210,6 frater ... Heinricus quondam loci huius abbas, modo vero iudicio Domini -ssus, ... commendari flagitat, ut *eqs.* *absol. i. q. excludere – ausschließen:* ALBERT. M. sent. 3,35,3 p. 647b,45 carnalis ... voluptas ab eo *(Isaia)* videtur vocari carnalitas -ens a contuitu divinorum. **c** *absumere, perimere – hin(weg)raffen:* THIETM. chron. 4,60 Conradus ... ac ... Heribertus ... morte momentanea -ssi sunt. 7,32 mulier ... subitaneae m o r t i s n e x i b u s -ssa obiit (CHART. ord. Teut. [Thur.] 332 p. 281,10 si ... m. n. -ssi promissum solvere non possemus). 7,35 Rotmanus ... inprovisae necis inpetu nocte -itur (-ssus CHRON. Thietm.). *ibid. al.* **C** *exprimere, depromere – ausdrücken, verkünden:* WOLBERO cant. 4 p. 1246A ut in auribus Domini Sabaoth dulci modulatione carnis et spiritus concordiam -at *cithara.* **D** *?depingere – ?aufzeichnen:* TRAD. Frising. 72a (a. 776) quicquid stilo -ssimus (*sed cf. p.389,20* deprompsimus), in perpetuum firmum stabilimus.

adi. **depressus,** -a, -um. **I** *proprie:* **A** *strictius:* **1** *gener. i. q. altus, inferus, humilis – tief, unten liegend, niedrig:* HRABAN. univ. 13,3 valles sunt humilia loca ... et convalles -a loca terrarum inter montes. 18,1 p. 485B cum in loca terrae -iora decurreret *sive aes sive aurum.* GLOSS. II 673,32 St.-S. -nsas tiufun. HILDEG. scivias 3,7 l. 498 nefas tuum ... sit super animum tuum ..., illud malum conculcans te in -um locum *(i. infernum).* GERHOH. psalm. 33,9 p. 272,26 si vultis venire in aulam spei celsissimam, caute intrate per timoris ianuam -issimam (-imam *cod. a. corr.*). SALIMB. chron. p. 265,23 manducabat ... iste *(Ghirardinus)* in sala palatii in mensa -a, ubi alii coram episcopo comedebant. p. 402,19 archidiaconus ... discubuit in -a mensa seorsum. **2** *mus. i. q. gravis, submissus – tief, gesenkt:* AUREL. REOM. mus. 6,4 ne ... gravis *(sonus)* multum -us altitudini acuti non congruat. HUCBALD. mus. 20 quantumcumque ... sublimi vel -o promatur sono *tonus.* ANON. mus. La Fage 15,9 ut nec nimium extensum superius nec nimium -um inferius humanae vocis possibilitatem non excedat *organum.* ALBERT. M. animal. 23,137 est *sonus* plenus, gravis, acutus, creber et extensus, exaltatus, -us. *usu subst.:* ANON. mus. Sowa 1,1 p. 96,22 altum ... in una significatione idem est quod sublime vel elevatum, in alia idem est quod profundum vel -um. **B** *latius:* **1** *planus – platt, flach(gedrückt):* ROD. GLAB. hist. 5,2 erat *homunculus* ... fronte rugosa et contracta, -is naribus, os exporrectum. **2** *concavus – einwärts gewölbt, konkav:* LEX Frision. add. 3a,34 si ... vulnus sanatum cicatricem -am et non reliquae carni equam duxerit, quod sipido dicunt. **3** *immissus, abditus – ver-, eingesenkt, verborgen:* FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 69,31 in quibusdam avibus caruncula est intus in naribus, in aliis prominens usque foras, ... in aliis interius -a et subiacens. **4** *deflexus, detortus – umgebogen, abgeknickt:* ODILO SUESS. Seb. 46 quidam debilis emarcidis poplitibus ... ante sanctum adductus tibiarum -is supersedebat suris. **5** *compressus, densus – verdichtet, dicht:* MARB. RED. lap. 14 p. 1748B optimus huic *(sc. veneto hyacintho)* tenor est, quem non ... densior (-ior *var. l.*) equo obscurat succus. *de mensura i. q. confertus – festgedrückt:* REGISTR. abb. Werd. 2,15 p. 40,3sqq. (s. X.) Bernuuini de pleno manso unum sol<idum> VIII mo<dios> bracii ordei -i ...; Redger VI den<arios> de capite suo, VI mo<dios> bracii -i (*cf.* 7,6 p. 205,3 bracia pressa. p. 205,8 bracia non pressa. 3,51 XVI mo<dios> impressi bracii). **6** *gravatus, onustus – belastet, beladen:* PETR. DAM. epist. 44 p. 24,5 a -o *(sc. ferreae vestis pondere)* homine mille metaneas in uno psalterio fieri admiratus expavi (*item* 109 p. 212,15).

II *translate:* **1** *modestus, mediocris – klein, bescheiden:* GESTA Bereng. 2,206 vicinas quibus *(Gallis)* est studium devincere terras -umque (-esumque *cod.*; gloss.: non elatum, sicut vos habetis) larem spoliis <hinc> inde coactis sustentare. **2** *moles-*

tus, malus – schwer, schlimm: RUP. TUIT. trin. 29,77 esto exorabilis, altissime cognitor -ae ac paene sepultae nostrae captivitatis.

adv. **depresse.** **1** *proprie i. q. demisse, humiliter – tief, niedrig:* ALBERT. M. animal. 23,112 gostrudi aves sunt turdis ... similes, gregatim volantes quasi undose nunc alte, nunc -e. **2** *translate i. q. graviter – schwer, schlimm:* HILDEG. div. op. 3,5,38 l. 18 aliquo ... tempore levius, aliquo -ius in fatigatione infirmitatis laborans *homo*.

*?***deprivatio,** -onis *f.* *privatio – Beraubung: v. p. p.371,33.*

deprivo, -atum, -are. *privare, spoliare, nudare – berauben, entledigen, bringen (um):* CHART. Sangall. A 507 (a. 865) si quis ... hanc traditionis cartulam irrumpere voluerit, conatus sui -etur effectu. MIRAC. Liutg. I 1 ut ... oculorum spe penitus -tus (privatus *var. l.*) ... nigrante sub velamine noctis tetrae similitudinem ... duceret *(sc. aegrotus).* HROTSV. gest. 213 quod ... illum *(regem)* mox proprio -rent male regno *Evurhardus et Gislberhto*. DIPL. Otton. I. 212 p. 293,32 (interp.) ut ... aecclesiae ... iam per multos retro annos decimis ... iniuste -tę ... iusticiam fieri decrevissemus. CHART. Turg. III 548 p. 374,32 si ... quis honorem ebedomodam recusaverit, pane suo illa ebedomoda -etur. *Staub*

***deprocul** (de procul) *adv.* *e longinquo, eminus – von weit her, aus der Ferne:* PASS. Thiem. II 11 p. 58,40 ligna, lapides, aquam de procul baiolare.

***depromitto,** -misi, -missum, -ere. *metr.* dĕprŏ-: *l.41.* **1** *promittere – versprechen, verheißen:* **a** *in univ.:* CONST. imp. II 252,3 p. 342,33 (a. 1244) magister Otto ... requirens, ut ab expugnacione ... discedere deberemus, ... multiplicem spem gracie nobis et (in *add.* 3) pacis negocio -ens (*cf.* p. 342,46 quod fidem exolverent repromissam). **b** *denuntiare, proponere – ankündigen, in Aussicht stellen:* FLOD. annal. a. 942 p. 83,16 si ... eum *(Ludowicum)* amplius hostili gladio persecuti fuerint *Franciae vel Burgundiae habitatores,* excommunicationis -ssurum (depromens, depromans *var. l.)* interminationem *(sc. legatum papae).* **2** *?praemittere, enarrare – ?vorausschicken, erzählen:* ARBEO Emm. 47 ea, quae depromsimus (deprompsimus, -simus, promisimus *var. l.*; dictata habemus hucusque VITA Emm.) pro reverentia viri Dei. EUPOLEMIUS 1,414 nondum hec *(sc. relationem)* ex toto Moyses depromserat (-erat *B*) omni ascultante domo, cum *eqs.* **3** *?promulgare – ?verkünden:* EPIST. var. I 41 p. 564,37 quando ... auctores grammatice artis quasdam regulas dissonas depromsisse (-isse *codd.*) cernebam *eqs.*

depromo, -m(p)si, -mptum, -ere. *script. et form.:* dip-: *l. 57. praes.: partic.* -ans: *l.35.p.389,14. inf. pass.* -eri: *p.389, 32. perf.:* -ops(i): *p.388,34.* -m(i): *p.388,14.38.389,9.19.20. depon.: p.389,45. adde* PASS. Praeiecti I 24. *struct. notabiliores: c. praep.:* ab: *l.59.* in *c. abl.: p.389,26.* in *c. acc.: p. 388,14.46.* super *c. acc.: p.388,23.* contra: *p.388,44.* ad: *p. 388,25. adde* VITA Erasmi 74. *c. inf.: p.389,37.45. pendet* quod: *p.388,26. partic. perf. usu subst.: l.63.*

I *proprie vel multo saepius in imag.:* **A** *promere, (pro-, af)ferre – hervor-, heraus-, herbeiholen, entnehmen:* **1** *strictius:* **a** *in univ.:* ALDH. virg. I 2 alius *(sc. Christi athleta)* ... sagittarum spicula de ... faretrae latibulis -ens. II 1075 egregios -ens (di- *B a. corr.*) ... scabro incipiat celebrare viros nunc pagina versu. VITA Audom. 8 (MGMer. V p. 758,25) nec hoc verbum iterum foras a b o r e -as nec *eqs.* (WALAHFR. Wett. 939. *al.*). VITA Bav. II 2,63sqq. obsequitur *minister* laterem -ens ... grandem; ... tunc vadens tantum fertur -ere saxum, quod *eqs.* BERNOLD. CONST. libell. X 28 p. 124,29 multa ex apocrifis -pta sancti patres receperunt. OTLOH. curs. 5capit. (PL 146,151D) medicamenta pro diversis morbis et vitiis animi ex psalmis -enda. *al.* **b** *in lucem proferre – ans Licht bringen:* ALDH. virg. II 173 squalidus ut sablo ... flaventis -it fila metalli. **c** *?educere – ?herausführen:* CARM. ad Agob. 3,1 (CC Cont. Med. LII. 1981. p. 371) acre -unt *(sc. probi)* examen nimis pavendum restare superbis. **2** *latius:* **a** *gignere, generare – hervorbringen:* WALAHFR. (?) carm. 54,14 ΑΡΓΙΡΙΟΥ albentes -it Suevia montes. VITA Leod. 2,128 (MGPoet. III p. 28) focis cum tura calent ..., -unt nitidum flagranter odorem. CARUS Clem. 201 sexta *(dies),* bis binis pedibus quecumque vagantur, -it. CHRON. Reinh. a. 1197 p. 558,23 sol ... de celo ... quedam circularia signa -psit. *al.* **b** *parare, praebere – verschaffen, zur Verfügung stellen:* ALDH. virg. II 119 decies senas de cespite ruris fruges -psit caelorum gloria Christus *(sc. virginibus).* ad Acirc. 88,1 quis prior in mundo -psit (-msit *var. l.)* tegmina vestis *(de ficulnea)*? FLOR. LUGD. carm. 10,9 cum Deus expulsis lucem -ret umbris. *sibi parare, assequi – sich verschaffen, gewinnen:* EGBERT. fec. rat. 1,552 speranda est spes non habitas -ere causas. **c** *assumere – annehmen:* VITA Sadalb. 15 (MGMer. V p. 58,24) se in bestiarum ... deformat figuras variaque figmenta -it *(sc. diabolus).* **d** *adducere, recondere – (ein)bringen:* TRAD. Frising. 60 (a. 773) Heres episcopus ... in erarium ... virginis Marię -imus et in posteris condendum utile decensimus *eqs.* **B** *?detrahere, a superbia revocare – ?'herunterholen', im Hochmut dämpfen:* WALTHARIUS 812 hostem depellere (-ere *B*) cures, dextera, ne rapiat tibi propugnacula muri!

II *translate:* **A** *de actione (fere ore vel litteris) edendi, proferendi, manifestandi:* **1** *pronuntiare, edicere, promulgare, indicare – verkünden, kundtun, bekanntgeben:* **a** *in univ.:* LEG. Wisig. 7,6,2 ut eius *(regis)* arbitrio super eum *(sc. falsatorem monetae)* sententia -atur. VITA Willeh. praef. cum sanctorum laudes et actus religiosa fidelium -it affectio *eqs.* VITA Erasmi 433 ad populum cesar -it talia dicens: '*eqs.*' CHART. Rhen. med. I 270 veraci relatu -o ac plurium suffragio testium confirmo, quod *eqs.* IOH. VEN. chron. p. 157,18 feriatis diebus, quibus laudis pompam in aecclesia -ere solebant *episcopi. persaepe. v. et p.387,43. remissius c. sensu faciendi:* TRAD. Frising. 24b notitiam -imus, quod *eqs.* (*item* 96). *cf. p.389,22.* **b** *demonstrare, ostendere – aufzeigen, weisen:* VITA Boniti 7 (MGMer. VI p. 123,8sqq.) 'tu *(sc. Bobo)* quidem', inquid, 'consilium evidenti assertione -e!' ...; vir ... sanctissimus gavisus, quod sibi congruens -psisset (-opsisset *var. l.*) consilium *eqs.* HUGEB. Willib. praef. p. 87,15 prodigiorum virtutumque vestigia, quas Dominus in ista orbe terrarum -ere (promere *var. l.*) diffamareque dignatus est. VITA Bertuini 8 (MGMer. VII p. 181,19) apparuit ei angelus ... et -it (promit, ostendit *var. l.)* ei locum, in quo ęcclesiam debuerat construi. *comprobare – beweisen:* IONAS BOB. Columb. 2,10 p. 252,6 Agrestius simulatam pacem postulat, quod postea actis -msit. **c** *iniungere – verhängen:* BERNOLD. CONST. chron. a. 1085 p. 443,24 umbratilem sententiam excommunicationis contra fideles sancti Petri -pserunt *adversarii ecclesiae.* CHART. Walkenr. 22 l. 27 (epist. papae) ut nulli omnino liceat in vos *(sc. Cistercienses)* ... interdicti sententiam promere, quam, si -pta fuerit, ... decernimus non tenere. *remissius i. q. proponere – in Aussicht stellen: v. p.387,35.* **d** *vovere – geloben:* BOBOL. Germ. 6 (MGMer. V p. 35,25) ingressus ... homo Dei cum suo germano monasterium ... sanctae religionis vitam et oboedientiam ambo ... -unt. **2** *exponere, (e)docere, (e)narrare, describere – darlegen, berichten, ausführen, schildern:* **a** *in univ.:* IONAS BOB. Columb. praef. p. 145,12 quorum *(magistrorum)* vita ... inpostmodum -msimus. ECBASIS capt. 410 conprendit *pardus* cursum, regis -ere iussum *(sc. vulpi).* PASS. Ursulae 19 p. 156,1 non absurdum est credere, si quid de talis virginis nobis -itur visione. RHYTHMIMACH. 14,23 quali numerorum positione fiant *pyramides,* oportunum videtur -ere. *saepe. v. et p.387,37. 40.* **b** *canere – besingen:* TIT. metr. I 1,5,2 Barionae parvo -ere poemate facta. POETA SAXO 5,545 quae veterum -unt proelia regum, barbara mandavit *Carolus* carmina litterulis. *al.* **c** *iterare, repetere – wiederholen:* HRABAN. carm. euang. 37 Matthei ... famen ... Marci non dissonat arte, Lucas -it sancti sacramenta lohannis. **3** *referre, deferre, recitare – vorbringen, vortragen:* **a** *in univ.:* CARM. Sangall. I 2,4 lectores, rite parati, sensim passionum, decet ut, -ite textum. DIPL. Arnulfi 27 ut petitiones servorum Dei ... nobis -ptas ad effectum perducere studeamus. BERTH. (?) annal. a. 1079 p. 317,3 legatus ... Heinrici regis causas ipsius ... qualitercumque -bat. WALTH. TER. Karol. 18 iniuria Tagmarus accepta querelam comiti ... -it. OTTO FRISING. chron. 3,12 p. 148,6 Philo Iudeus ... ad -endam (deprimendam *var. l.*) querimoniam ad ce-

sarem mittitur. *saepius.* **b** *(ex)petere – erbitten:* PASS. Praeiecti I 22 cui *(viro Dei)* tantam Dominus apud maiorem domus prestitit gratiam, ut, quod verbis -msisset, summo cum honore adeptus est. **c** *citare – anstimmen:* GESTA Apoll. 36 postulo te, frater, cantum -e frequenter. **4** *dicere, profiteri – sagen, äußern:* **a** *in univ.:* CAND. FULD. Eigil. II 23,4 consilium subeunt quidam, dant more prioris constitui *(sc. claustrum)*; ast alii -unt . . . solis ad occasum satius *(sc. esse)*. CHRON. Salern. 38 p. 40,5 putavi *eqs.*; proinde talia quippe -mi verba. MANEG. c. Wolfh. 17 p. 81,7 Simon . . . puram de salvatore confessionem . . . -msit: *'eqs.' (Vulg. Matth. 16,16).* WILLETR. Sus. 98 -unt *(sc. latrones eam cognoscere volentes)* . . . suum conspirantes male votum. *saepius.* **b** *offerre – darbringen:* DONAT. Trud. 14 (MGMer. VI p. 286,25) his verbis laudes Domino -ens (-ans *2a* [*m. al. corr. ex* deprecans]. *2b*) ait: *'eqs.'* **5** *depingere, (con)scribere – aufzeichnen, (nieder)schreiben:* ARBEO Corb. 41 p. 230,11 ea *(sc. multa)* . . ., si stilum -endi non evellimus, dies . . . prius quam sermo cessavit. TRAD. Frising. 44 p. 72,25 ut supra stilo conprehendimus vel caracteribus -imus (*sim.* 89 ut superius stilo -psimus [*item* 101 -imus]). 60 quibus pestiferis inmissionibus . . . passa sit haec alodes, stilo dificile est -ere. 140 notitiam stilo libet -ere de traditione, quod ego tradedi *eqs.* **B** *singularia quaedam:* **1** *subi. homines:* **a** *exhibere, praestare – leisten, erweisen:* VITA Bertuini 1 (MGMer. VII p. 178,15) quicquid aliis praedicabat vir sanctus verbis, cotidie -bat ipse in bonis exemplis. ARNOLD. LUB. chron. 5,24 p. 202,14 (vs.) que *(coniux, sc. principis)* Christo gratum pia -psit (-msit *var. l.*) famulatum. **b** *delegare – übereignen:* VITA Pirmin. II 11 p. 41[b],1 inter plurima . . ., quae liberali animo -pserat *Werinherus,* obtulit quoque maximos limites in saltu, qui Vosegus dicitur. **c** *transformare – umsetzen:* HUGEB. Willib. 2 p. 89,30 qualiter ista cogitatio ⌞-eri (depromereri *3*) proferrique poterit in effectum⌟ (promereri potuisset effectum *4. 4a.b)*, ut caduca cuncta cosmi istius derelinquere quearet. **d** *?mandatum habere, obligatum esse – ?beauftragt, verpflichtet sein:* ARBEO Emm. 11 docentium reprehensionem radicitus extirpare -imus (debemus *var. l.*). **2** *subi. res:* **a** *designare – bezeichnen:* PAULIN. AQUIL. c. Fel. 3,5 l. 61 de corpore . . . nostri consolatoris gutta sanguinis . . . ab evangelista refertur in terram usque distillasse, quatenus per terram, in quam defluxerat, terrena beatorum martyrum -ret membra *eqs.* CARM. de temp. rat. 838 octonae kalendae ⌞assi -ant⌟ (assim -unt RHYTHM. 108,2). **b** *commendare, suadere – empfehlen, nahelegen:* PASS. Praeiecti I 17 neque vitam pandere tantum, sed passionem texere rerum exitus -itur (-it, -ere conar, deposcit *var. l.*).

deprope (de prope) *adv. et praep.* **1** *adv.:* **a** *de loco:* **α** *prope, in propinquo – nahe, in der Nähe:* FRID. II. IMP. art. ven. 5 p. 174,28 airo non poterit tantum de prope insequi eos, quin remaneat sub . . . falconibus. 6 p. 231,25 si viderit *falco* aquilam . . . transeuntem de prope. CHART. Wirt. VIII 2721 duas medias partes molendinorum . . . et allodium agrorum -e sitorum. *proxime – am nächsten:* ALBERT. STAD. Troil. 4,468 -e stans ambas abscidat ense pedes *(sc. Achilli).* **β** *e propinquo, comminus – von nahe, aus der Nähe:* LAMB. TUIT. Herib. 1,6 p. 744,27 ut de longe et de prope moestorum et egentium consolandae institerit penuriae. SIGEB. GEMBL. Theod. 17 p. 478 vs. 52 nec Martini custodia defuit urbi longius astantis, sed de prope cuncta tuentis. FRID. II. IMP. art. ven. 6 p. 249,25 si . . . falco . . . per vociferationem de prope non redierit, sed elongabitur. *in imag.: v. p. 271,34.* **b** *de tempore i. q. mox, statim, ilico – alsbald, sogleich, auf der Stelle:* DONIZO Mathild. 1,284 nocte foris missum pepulit *Atto* mandans breve scriptum Ottoni regi, rogitans, ut non pedetentim, de prope fidenter sibi sed succurrere temptet. 2,513 hoc si fecisses *(sc. Mantua),* . . . rex discessisset procul a te -e. 2,653 victoria . . . -e de caelo veniet. 2,727 contio Mathildis -e plana petivit. **2** *praep. c. acc. i. q. prope, iuxta – nahe, dicht (an):* FRID. II. IMP. art. ven. 6 p. 229,20 sive alte volent *vultures* sive ime de prope falconem. FUND. Walds. 3 (MGScript. XV p. 1090,7) de prope matris pedes . . . residebat *Gerwicus.*

depropero, -avi, -are. *properare, festinare – eilen, sich beeilen:* **1** *de motu locali c. sensu advolandi:* FLOD. annal. a. 940 p. 77,15 Hugo et Heribertus . . . ad munitionem Petraepontem -ant *(corr. ex* properant *C).* hist. 1,6 p. 420,8 comperto urbis incendio cum divinitatis invocatione -ans *beatus Remigius eqs.* CHRON. Reinh. a. 1190 p. 545,4 christiani . . . ad Yconium capiendam unanimiter -verunt. **2** *c. inf. c. sensu celeriter exsequendi:* VITA Ger. Bron. 13 p. 663,38 binas . . . candelas componere et . . . beato martiri Eugenio -a pervehere. ANON. princ. magistr. 32 me natura provocat et invitat clare, novas que -at rebus formas dare.

depropitius, -a, -um. *inclemens, inimicus – ungnädig, abgeneigt:* LIBER diurn. 83 p. 93,1 si preter haec *(divina mandata)* aliquod agere presumpsero . . ., eris *(sc. Petrus)* mihi in . . . die divini iudicii -us (propitius *var. l.*). *Antony*

depteronomium *v.* deuteronomium.

depubis, -is *m.* *porcus lactens – Spanferkel:* GLOSS. IV 114,27 St.-S. -em spǒnnevarh.

***depublicatio** (-upl-), -onis *f.* *patefactio, denudatio – Enthüllung, Bloßstellung:* VITA Goar. 7 p. 419,5 quare per me misero depuplicatus devenisti? melius fuisset antea absconsa confessio quam ista principalis depup-o.

***depublico,** -avi, -atum, -are. *script.* -upl-*: l. 20.* **1** *praesentare, exhibere – (vor)zeigen, -legen:* SIMON SITH. gest. 2,126 munimenta libertatis Sithiensis aecclesiae curiae -vit *abbas.* **2** *detegere – entdecken:* LEX Frision. add. 7 si servus . . . fugiens dominum suum ab alio fuerit receptum et quaerenti domino negatum et iterum -tum, reddat . . . ipsum. **3** *denudare, denotare – bloßstellen, anprangern:* EKKEH. URAUG. chron. a. 1106 p. 233,41 -atur et ventilatur, diiudicatur et convincitur . . . heresis Wigbertina. *v. et l. 20.*

depudet, -uit, -ere. *pudere desinit, non pudet – es macht nicht (mehr) beschämt:* EMBR. Mahum. 314 (Coll. Latomus 52. 1962. p. 61; c. 1100) nempe maritali theda rituque iugali huic *(Mammutio)* se subposuit *uxor consulis*, heu, quia -uit (non puduit *var. l.*). YSENGRIMUS 3,1026 degrassetur . . . cum tanta iniuria regem, vos aliud miror -uisse queri.

***depuero,** -are. (*cf.* devirginare) *puritate puerilis animi privare – der kindlichen Unschuld berauben:* EBERH. ALEM. labor. 881 -ant *pueri* pueros alios, vitiis quia puros inficiunt.

depugis (-pig-), -e. *carens natibus, posteriore gracilis – der Hinterbacken entbehrend, 'dürrarschig':* CONR. MUR. summ. p. 99,332 est iste *(sc. vilis)* ruber, -igis (depingis *var. l.*), corpore nanus. p. 160,4 mulier deridenda . . . poterit nominari: corrupta, deformis, deceptrix, -igis, demens.

depugnatio, -onis *f.* *oppugnatio – Bekämpfung:* WOLBERO cant. 1 p. 1045[B] ad . . . virtutum custodiam illorum *(sc. virorum apostolicorum)* -e profecerunt *custodes (i. peccatores).*

depugno, -atum, -are. *struct. c. praep.:* ab: *l. 65.* ad: *l. 66.* de: *l. 66.* **1** *intrans.:* **a** *corpor. i. q. pugnare, proeliari – kämpfen:* WALAHFR. carm. 21,11,3 praecipe, caesar, expeditos pro tutamine publicisque rebus -are viros. HIST. Mosom. 2,2 p. 160,32 tanta gentium . . . irruentium et adversum se *(sc. loca sanctorum)* -antium . . . exundans extitit . . . saevitia. **b** *spirit. i. q. obluctari, repugnare – ankämpfen, sich widersetzen:* RUP. TUIT. Ioh. 1,1782 auditor . . ., quantis potest, argumentis -ando contradicit. 4,236 contra quem *(Christum)* vestris quaestionibus -atis. trin. 40,19 l. 1322 ut contra omnes haereses tota vita sua -ans voce et litteris tanta scriberet *vir (i. Augustinus).* **2** *trans.:* **a** *strictius i. q. oppugnare, debellare – bekämpfen, niederwerfen:* WOLBERO cant. praef. p. 1011[D] ut hanc *(sc. promissionis)* terram spiritualiter inhabitare possimus, -andi sunt hostes animae. **b** *latius i. q. (vi) (de)pellere – (mit Gewalt) (ab)bringen:* WOLBERO cant. 1 p. 1044[D] tales . . . filii *(i. apostolici viri)* contra ecclesiam pugnabant, quando eam ab errore suo -are intendebant, sicut et adhuc omnem fidelem animam de vitiis ad virtutem verbis et exemplis quotidie -ant.

***depulsatio,** -onis *f.* *repugnatio, contradictio – Anfechtung, Widerspruch:* LEG. Lang. p. 209,43 (post 774) ut, quicquid . . . possessor optinuerit, absque molestationem et -em (*antea:* pulsationem) . . . possideant.

depulsio, -onis *f.* **1** *de rebus i. q. repulsio, aversio – Abwehr, Abwendung:* **a** *gener.:* VITA Pus. 5 p. 218,4 sit *vela-*

men contra iaculationes antiqui hostis tutela perennis et insidiarum -o. PAUL. BERNR. Greg. 96 p. 531,8 quidam sapientum ... interpretati sunt Deum ... suam adstipulationem mundo denotasse per insoliti frigoris -em. *v. et l.29.* **b** *t. t. rhet. i. q. reiectio, defensio – Gegenrede, Widerlegung, Verteidigung:* EPIST. Worm. I 34 p. 61,9 dum ... -o sive argumentum repugnans ... supervacanea cavillatione compillatum vincatur. IOH. SCOT. praedest. 4,3 l. 63 quod ... haeresis, de qua nunc agitur, sit -o ipsarum duarum *(sc. Pelagianorum et eorum contrariorum)* refutatio. VITA Gamalb. 2 cuiuscumque criminis obtenderit *adversarius* intentionem, satis congruam in praescriptis invenire valebit -em. HONOR. AUGUST. glor. 4 capit. p. 63 calumpnia invidorum; -o (repulsio *var. l.*) scriptoris. **2** *de anim. i. q. eiectio, expulsio – Ver-, Austreibung, Verbannung:* **a** *de hominibus:* MIRAC. Pirmin. 8 filii iniquitatis ... irae -is suae pudorem magni ducentes ... ad ulciscendam iniuriam ... se invicem sunt hortati. GOZECH. Alban. 16 qualiter ... sacerdotibus -es et exilia intentaverit *Iustina*. ADAM gest. 2,39 Suein ab exilio regressus optinuit regnum ... anno -is suae vel peregrinationis XIIII. GESTA Trev. cont. I 13 p. 186,11 in quibus *(litteris)* ... meminit *Theodericus* -is ab episcopatu Herimanni ... Mettensis. CHRON. Cosmae cont. I a. 1142 p. 147,19 de Wladizlai -e et Conradi electione armati consulunt *(sc. partes). al. repudium – Verstoßung:* RADBERT. Matth. 3,3262 quicumque foedus nuptiarum ... spreverit ..., is cogit infirmiorem se *(i. uxorem)* cum alio fornicari et causa reatus eius ipse efficitur, qui eam sua -e facit mechari. **b** *de diabolo, daemone:* BERNOLD. CONST. libell. X 17 sive ... manus impositio pro reconciliatione penitentium sive pro -e infirmitatis vel diaboli ... inpendatur. VITA Wirnt. 10 p. 1133,50 cur illi *(Andreae)* grates pro -e fraterculi mei *(sc. daemonis)* non accumulatis?

depulsor, -oris *m. qui defendit, amovit, repulsor – einer der fernhält, entfernt, Abwehrer:* MIRAC. Trud. 18 vel quis *(sc. in somnio viso)* ab introitu templi eum depulerit, vel quem ipse in -e ... contempserit, exitii morte expertus ... patronorum reverentiam ... esse conservandam ... perdocuit *dux*.

depulsus *v.* 1. depello.

***depunctura,** -ae *f. punctio – das Stechen:* RAHEW. flosc. 4,288 quod baculus sursum trahit expungitque deorsum, denotat esse bonos nunc ad meliora trahendos, nunc oblatrantes -a feriendos.

depuno *v.* depono. **depupl-** *v.* depubl-.

***depuratio** (-cio), -onis *f.* (*depurare) **I** *apozema, sedimentum – Absud, (Boden-)Satz:* MAPPAE CLAVIC. 280 refrigerare permitte, quicquid ... lexivae ... remansit; que -o secunda lexiva saponarii dicitur. **II** *purgatio – Reinigung:* **A** *de actione:* **1** *proprie:* **a** *strictius:* **α** *techn. et alch.:* OLIV. hist. Dam. 60 p. 263,16 de integra substantia *(sc. liquoris)* post -em modicum remanet de balsamo non mixto. ALBERT. M. veget. 6,239 quae *(terrestreitas uvae)* convertitur in faecem post vini -em. anal. post. 1,1,2 p. 4b,44 adeo fit hoc *(sc. aes)* simile auro, quod per -em aeris etiam possit fallere peritum. caus. univ. 2,3,7 p. 145,84 gladiaria ... et ferrum et ferri -em et ferri cum chalybe commixtionem ... considerat. *actio, ratio purgandi – Reinigungsvorgang, -verfahren:* Ps. ARIST. pract. p. 660a,43 -o separationis ... naturas lapidis est in quatuor elementa dividere et ea singulariter per destillationem mundare. **β** *natur., medic., anat.:* URSO element. 3 p. 72,17 que *(virtus expulsiva)* ... illud, quod feculentum est et inimicum membris, ad -em (deturpationem *var. l.*) subiecti foras expellit. p. 72,27. 4 p. 95,18 specialis est illa *(sc. virtus quantitativa)*, que ... et similia ... coniungit ad reparationem et dissimilia ad -em disiungit. RICHARD. ANGL. (?) anat. II p. 86,12 ex ... actione febri *(sic)* melius <fit> digestio et -cio. ALBERT. M. animal. quaest. 1,16 p. 92,20 qui *(sanguis menstruus)* non indiget -e (depurari per stomachum *var. l.*) ..., et ad cuius sanguinis menstrui -em sufficit digestio secunda et tertia. euch. 3,1,7,7 p. 270a,8 quae *(colatoria panniculorum)* ultima -e foetulentum quasi colando a cibo separent, ut ultime depuratum esset. *v. et p.392,40.* **γ** *philos. et theol.:* ALBERT. M. Iob 28,27 'et praeparavit' locum eius *(sc. sapientiae)* per intellectus -em *Deus*. *adde:* ALBERT. M. eccl. hier. 4 p. 109,49 dicit Damascenus, quod habitus est ipsa essentia animae deputata (depurata *var. l.*), quae potest in aliquid, in quod primo non poterat; et hoc potest esse verum, si intelligatur -o (deputatio *var. l.*) reductio de potentia in actum. **b** *latius i. q. amotio, ademptio – Entfernung, Hinwegnahme:* **α** *corpor.:* GEBER. summ. 1,42 p. 385,8 est *intentio sublimationis* ... completa summa illius *(argenti vivi)* -o terreitatis et remotio aqueitatis illius. **β** *spirit.:* ALBERT. M. sent. 3,34,9 p. 641b,13 ipse *(timor initialis)* efficitur castus per -em poenalitatis illius. **2** *translate:* **a** *discretio, distinctio – (Unter-)Scheidung:* ALBERT. M. sent. 4,16,29 p. 608a,26 intenditur id, quod intenditur, ... per -em (*cf.* 3,29,11 p. 562a,32 separationem) a contrario sibi permixto. p. 608a,35. **b** *abstractio,* ἀφαίρεσις *– Abtrennung, Abstraktion:* ALBERT. M. metaph. 1,1, 10 p. 15,10 principium artis et scientiae, ... prout est ad rationem simplicem et causam deductum per -em. **B** *de statu i. q. puritas – Reinheit:* **1** *proprie:* ALBERT. M. miner. 4,1,3 p. 86b,31 facit *acetum* ipsum *(argentum vivum)* elevari super superficiem laminae *(sc. plumbi)* sicut grana milii, et tunc albescunt propter maiorem -em ipsorum. **2** *translate i. q. vacuitas – das Freisein:* ALBERT. M. sent. 3,29,11 p. 564a,40 si non potest *esse* esse similius per -em a contrario, ... erit similius per effectum bonitatis additum.

***depurativus,** -a, -um. *purgativus – reinigend:* MATTH. PLATEAR. (?) gloss. p. 372C baccae lauri subtilis est substantiae -ae. ALBERT. M. mot. proc. 2,13 p. 74,34 a virtutibus elementorum virtutes habet *anima* -as nutrimentorum. euch. 6,3,1,2 p. 413b,24 per omnem qualitatem digestivam et subtiliativam et -am nutrimentum disponitur, ut facilius corpori naturali incorporetur. Ps. CALID. lap. p. 401 oleum est ... coniunctivum, permansivum, -um.

***depurator,** -oris *m. qui purgat, purgator – Reiniger:* ALBERT. M. miner. 3,2,6 p. 82a,2 didici, quod ... vena ... in quadam parte fuit aurum ... et in alia parte argentum ..., et dixerunt mihi fossores et -es metallorum, quod hoc frequentissime contingit.

***depuratorius,** -a, -um. **1** *adi. i. q. purgativus – reinigend:* URSO gloss. 55 p. 91,22 humiditas depurat, dum fomentum praebet caliditati utpote -ae qualitati, per quam incitatam subiecti fit depuratio. **2** *subst. neutr. i. q. organum purgatorium, emissarium – Reinigungsorgan, Abfluß(kanal):* NICOL. anat. 509 est *uvula* ... cerebri -um unicum habens foramen, per quod deservit membris animalibus et spiritualibus.

depurgatio, -onis *f. purgatio – Reinigung, Läuterung:* ALBERT. M. eth. II 1,1,2 p. 3b,38 principia virtutis sunt hominis ad animum conversio, animi -o et virtutis a diis donatio.

depurgo *vel* ***dispurgo,** -atum, -are. **1** *corpor. (usu medic.):* **a** *purgare, mundare – reinigen:* NOTULAE Wilh. Cong. 1426 sanguinem naturalem de-at *venarum incisio*. **b** *purgando deducere, removere – reinigend abführen, entfernen:* NOTULAE Wilh. Cong. 1305 qui *(sal)* ponitur cum aliis ad dissolvendam et dis-andam materiam tumoris. **2** *spirit. i. q. purificare, expiare – durch Sühne reinigen, (ent)sühnen:* IULIAN. TOLET. Wamb. 28 per quos *(rectores)* ... constuprata ... sordibus terra novo iudiciorum baptismate de-ta (repurgata *var. l.*) remitteretur ad veniam. THEODULF. carm. 27,81 ni ... Helias de-et crimina corvi. *partic. perf. usu subst.:* EINH. (?) Marc. et Petr. II 15,2 meum, credo, quod nolit *Christus* impedire bravium, quin peccatis de-tum pervenire faciat ... ad perennem gloriam.

***depuro,** -avi, -atum, -are. (purus, *cf. ThLL s. v.* depuratus) *partic. perf. usu adi.: p.393,1.3.4. al.; subst.: p.393,8.*

I *intrans. i. q. deliquari, subsidere – sich klären, setzen:* MAPPAE CLAVIC. 280 quam *(primam lixivam saponarii)*, cum bene -verit, mitte coquere. **II** *trans. (refl.: p.393,22.23; absol. l.38):* **A** *proprie:* **1** *purgare, (e)mundare – reinigen, säubern, läutern:* **a** *corpor.:* **α** *techn. et alch.:* ALBERT. M. veget. 6,350 iste *(sc. panis cum furfure)* facilius descendit a stomacho, licet non sit adeo nutriens ... sicut ille, qui a furfure est -tus. animal. 1,108 aurifices extenuantes aurum et argentum in peltas membranales primo -ant decoquendo cum sale. Iob 28,2 p. 308,25 a quibus *(argento vivo et sulfure)*, si scabrositas tol-

latur et faeculentia . . ., valde -tum efficitur argentum. WILH. SALIC. chirurg. 1,14 p. 307[H] recipit olei chamomillę, anethi, succi appii decocti et optime a faece -ti *eqs.* CONR. MUR. summ. p. 172,14 sigillum sit . . . de cera cum pice bene -ta seu defecata. *al.* **β** *natur. et medic.:* MATTH. PLATEAR. (?) gloss. p. 370[E] membra cum dulcedine mellis amaritudinem attrahunt, unde -antur et confortantur. ALBERT. M. veget. 1,132 os trahit indigestum et impurum, radix autem digestum et -tum. TRACT. de aegr. cur. p. 304,10 splenis officium est -are epar a superfluitate melancolie. MAURUS progn. 26 p. 40[a],15 inbecillitatem significat *urina foetens* caloris naturalis non valentis -are subiectum a superfluis. URSO element. 6 p. 186,20 corporis superficiem -at *res pure amara* a scabie. *al. v. et p.392,38.* **b** *spirit.:* SUMMA dict. Saxon. 11,1 p. 266,24 (epist. papae) per quos *(gradus)* . . . ad veri Salomonis thronum eburneum candore vere innocencie -tum ascenditur. ALBERT. M. nat. bon. 261 p. 98,65 quae *(vena)* . . . murmurat in laudem . . . per lapillos puros . . ., humiles . . . et a peccato -tos. eccl. hier. 6 p. 137,53 iam -tus . . . participat *medius ordo* sacramenta. euch. 3,1,7,4 p. 268[a],16 qui *(calor digestivus)* pura separat ab impuris, non quidem in corpore Domini, in quo nihil est impurum, . . . sed potius in nobis, qui nos -are debemus ad ipsum percipiendum. 3,1,7,5 p. 268[b],16 postquam homo se emendavit et -vit, tunc statim dulcedinem . . . sugit. *v. et p.392,2.* **2** *purgando deducere, removere – reinigend abführen, entfernen:* GLOSS. Roger. I A 1,16 p. 547,6 vulnus . . . ideo inter costas fit, ut sanies alterius vulneris per illud evacuetur et -etur. **B** *translate i. q. abstrahere,* ἀφαιρεῖν *– absondern, abstrahieren:* ALBERT. M. sent. 2,3,16 p. 95[a],35 habet *species (sc. in intellectu)* simplicitatem non -tam a particulantibus, sed quae est per imitationem ideae primae. 2,8,10 p. 184[b],23 est . . . quaedam *(sc. vis)* accipiens species -tas ab omni materia et materiae appendiciis.

adi. **1. depurans,** -antis. *purgatorius – reinigend:* URSO gloss. 55 p. 91,25 sui multitudine calorem -em opprimit *humiditas.* ALBERT. M. veget. 2,40 oportet habere *(sc. calamum)* organa -ia completa puritate.

2. depuratus, -a, -um. **1** *proprie i. q. mundus, purus – sauber, rein:* **a** *corpor.:* **α** *techn. et alch.:* ALBERT. M. animal. 23,81 limatura ferri et maxime calibis -i super carnem porcinam spargatur. *limpidus, merus – klar, unverfälscht:* CHART. episc. Wirz. I 201 p. 209,23 (a. 1221) IIII[or] mihi carrate vini -i . . . persolvantur. **β** *medic. et anat.:* ALBERT. M. animal. 3,15 fons nutrimentalis humidi -i non est venter, sed cor. 12,101 sanguis est ultimum sive -um et digestum nutrimentum. **b** *spirit.:* ALBERT. M. euch. 3,1,7,4 p. 268[b],7 in sacramento est dulcedinis -ae suctio. **2** *translate:* **a** *liber – frei:* ALBERT. M. eth. I 465 p. 396,20 perfectius . . . bonum est magis -um a contrario boni. **b** *separatus, abstractus – abstrahiert, abstrakt:* ALBERT. M. animal. 21,15 oportet . . . ex collatis memoria retentis experta sumere et ex illis universale -um accipere.

***depurpuratus,** -a, -um. **1** *purpuratus, purpureus – in Purpur gefaßt, purpurfarbig:* STEPH. Wilfr. 17 p. 212,10 quattuor euvangelia de auro purissimo in membranis -is, coloratis, pro animae suae remedio scribere iussit. **2** *purpurea veste (i. regalibus) spoliatus – des Purpurgewandes (d. h. der Regalien) beraubt:* GERHOH. novit. 34,8 personis quibusdam ante iudicium spiritale -is contigit ecclesiastica bona vastari.

deputatio, -onis *f.* **1** *reputatio, aestimatio – Beurteilung, Bewertung:* DIPL. Conr. II. 97 p. 139,1 ne in -e eorum, quibus regiminis cura committitur, aliquo modo culpabiles ascribamur (*ex* DIPL. Heinr. II. 469 p. 598,12 ne de inprovidentia eorum *eqs.*). *existimatio – (Hoch-)Achtung:* FROWIN. explan. 3,927 vestra securitas furatur a vestra memoria aliquando disciplinam, id est -em Domini et timorem. **2** *assignatio, constitutio – Zu-, Anweisung:* **a** *in univ.:* CHART. Worm. 195 (a. 1238) ordinationem de ecclesia parrochali sancti Magni . . . et -em per . . . Gerardum prepositum . . . factam . . . ratam habemus. **b** *de poena i. q. iniunctio, irrogatio – Auferlegung, Verhängung:* DECRET. Burch. 20,37 sicut causa peccati concupiscentia est . . ., ita pene -o (-is *Ratramn. pred. 2 [PL 121,55[C]]*) causa est peccati perpetratio. **3** *?deductio, (de)mutatio – ?Ableitung, (Ab-, Ver-)Änderung: v. p.392,4.*

deputo (-pot-), -avi, -atum, -are. *usu medial.: p.395,35; refl.: p.395,37.396,59; ?intrans.: p.395,46. partic. perf. usu adi.: p.395,2.60. al.; subst.: p.395,17.43.396,35.*

1 *putare, existimare, censere, ducere – glauben, meinen, halten (für):* **a** *strictius:* **α** *in univ.:* VITA Eucher. 6 (MG Mer. VII p. 49,13) suscepta . . . sarcina onere *(m. al. corr.* onus *1)* sibi -vit, non honorem. DONAT. Ermenl. 12 (MGMer. V p. 698,14) quatenus . . . hoc . . . sibi -ret *inimicus (i. diabolus)* lucrum, si *eqs.* HRABAN. epist. 28 p. 444,28 pro nihilo aliorum opiniones falsas -o. VITA Mahum. 57 melius -o eam *(haeresis sententiam)* te . . . ignorare, quam inde . . . disputare. *saepius. adde:* IONAS BOB. Columb. praef. p. 147,12 inseruimus . . . illa, quae . . . ˻praetermittere neglegentiae˼ (praetermitti neglegenter non *var. l.*) -vimus. VITA Anstr. 6 (MGMer. VI p. 69,8) credulitas . . . cordis iusticiae -atur et salus oris confessio. **β** *pass. i. q. constare, esse – feststehen, gelten:* ANON. minut. 1,5 p. 234,22 pro VIII unciis, id est pro bisse, -bitur *octonarius.* DIPL. Conr. II. 171 si ulli . . . aliquid ex hiis, que nostri iuris -antur, . . . inpendimus. **b** *latius:* **α** *denotare, inculpare – brandmarken, beschuldigen:* BONIF. epist. 73 p. 152,9 qui Christi pecunias . . . rapiet, homicida ante conspectum iusti iudicis esse -bitur. CAPIT. reg. Franc. 252,22 si quis fidelis . . . aliquo crimine aut infamia -atur. DIPL. Otton. I. 179 destructorem regni nostri . . . -antes, quicumque . . . debilitare *(sc. praeceptum)* voluerit. THIETM. chron. 6,98 ut . . ., qui in . . . facto culpabiles esse -rentur, . . . sacramento . . . amicorum expurgarent. EPIST. Worm. I 37 p. 69,16 sepe is, qui non erat in causa, -atur in culpa. *al.* **β** *aestimare, taxare – schätzen, taxieren:* DIPL. Heinr. IV. 400 nos . . . predium -tum ad centum quinquaginta et octo mansus . . . ad ęcclesiam . . . tradimus. **γ** *assumere, accipere – annehmen, ansetzen:* AMALAR. off. 2,13,1 presbyteri -antur in loco filiorum Aaron. 3,36,7 a tempore sacrificii Isidorus officium missae -at. 4,12,2 Iudaei conversi, qui -antur in primitiva ecclesia. 4,30,1 eo tempore scripsit illum *(librum)* Moyses totum, in quo -atur legislatio. *ibid. al.* **2** *assignare (at)tribuere, ascribere – zuweisen, zuteilen, zuschreiben:* **a** *strictius:* **α** *in univ.:* LEG. Wisig. 2,1,6 p. 52,7 in -to sibi loco redactus a . . . palatii maneat societate seclusus *(sc. transgressor).* WILLIB. Bonif. 8 p. 44,16 aecclesias in confinibus . . . suo *(sc. Burchardi)* officio -vit. CAPIT. reg. Franc. 93,3 ut aecclesiae . . . restaurentur et singulis . . . restaurandi mensura -etur. HRABAN. epist. 2[a] p. 383,6 si quid . . . minus recte . . . invenerit *lector* prolatum, magis meae inperitiae quam malitiae -et (depatet *var. l.*). *saepius.* GERB. geom. 3,3 posteriores unum . . . digitum et tertiam digiti partem unciae -vere. VITA Mathild. II 13 cuius *(reginae)* meritis -bimus regnum, quod possidemus. *saepe. c. sensu vertendi:* ANON. minut. 1,6 -ant (-anti, imputant *var. l.*) illi *(Porphyrio)* in vitium ad generis diffinitionem speciem ignotiorem adhibuisse. *pass. i. q. pertinere (ad) – gehören (zu):* DIPL. Heinr. II. 8 p. 10,34 forestum . . . cum . . . omni . . . venatione, quę sub banno usuali more ad forestum -atur, . . . donavimus. **β** *(ad)numerare, computare (inter) – rechnen, zählen (zu):* BEDA temp. rat. 62,38 primo mensi -ant lunam, quae . . . triduo fere ante aequinoctium plena existere monstratur. WALAHFR. Gall. prol. p. 281,17 quod est ad septentrionalem plagam Histri, Germaniae -atur. RIMB. Anscar. 5 quia . . . puer . . . pro percussore suo nimium benigne intercessit, . . . inter martyrum choros -tus sit. 42 p. 78,24 si sola vita per passionem terminata martyrio -retur *eqs.* MUS. ENCHIR. app. A II 79 dum . . . moduli superiori organo -entur, medio . . . uti non licet. ANON. geom. I 4,39 IV *pedes* ad pervium -antur. *al.* *spectat ad iudicium:* TRAD. Scheftl. 10 p. 15,25 (c. 782) iram Dei incurrat *(sc. transgressor)* et cum athleta Christi mereat rationem habere et inter hedis -tus. CHART. Rhen. med. I 95 p. 100,5 inter dampnatos anathema -etur *(sc. transgressor).* ACTA civ. Wism. A 775 Iohannes . . . -tus est cum furibus. 779. *ibid. al.* **γ** *tradere, conferre, concedere – übereignen, übertragen, überlassen:* CONC. Merov. p. 25,4 non ante propriae ordinentur *(sc. clerici),* quam eis conpitens victus et vestitus substantia -otetur. FORM. Marculfi 2,17 l. 64 omnem facultatem meam, quod . . . possedere tibi concessimus vel quod a die presentae -otavimus (-vimus *var. l.*). ARBEO

[Staub]

Corb. 33 quem *(sc. corpusculum)* . . . beato Valentino -vit vivus. TRAD. Ratisb. 212[a] accepit Adalhart de -ta prebenda . . . monachorum locum unum. CHART. Hohenloh. 39 p. 23,1 Fridericus . . . fratribus . . . homines proprios . . . quodam modo, qui vulgo dinge dicitur, -vit. CHART. Bund. 1207 p. 7,5 nichil . . . nisi census antiquos solummodo eis *(praepositis vel ministris)* . . . -tos. *al.* **δ** *impendere, insumere – auf-, verwenden (auf):* CONC. Merov. p. 74,22 quid ad reparationem basilicae . . . -otetur (-antur *var. l.*). CONSUET. Marb. 292 ubi *(sc. in receptaculo)* pauperes colligantur; et de rebus ecclesię tantum ibidem -etur . . ., unde sumptus necessarios habere valeant. *al.* **ε** *legare – vermachen:* FORM. Flav. 8 p. 477,8 ut facta mea . . . studeant *heredes* conservare . . .; quod si hoc facere neglexerint, quicquid eis -vimus, perdant. p. 477,13 hoc, quod tibi -vi, mallo . . . habere . . . te magis quam ceteris heredibus . . . meis. CAPIT. reg. Franc. 221,14 erogatariis . . . liberum sit . . . iuste rationabiliterque -ta successori *(sc. praesulis defuncti)* . . . reservare. TRAD. Frising. 1469 p. 319,26 Perhta . . . mancipia . . . exceptis mancipiis XX . . ., quecumque ad libitum suum exciperet et -ret, . . . filiis . . . delegavit. CHART. Raitenh. 233 p. 191,20 quod, si absque testamento decesserit, . . . claustro predium . . . -vit *Vlricus. al.* **ζ** *(per)solvere – abführen, zahlen:* CHART. Raitenh. 77 p. 81,2 (dipl. Frid. II.) centum libris auri mulcabitur *(sic; sc. transgressor),* medietas dampna passis, medietas vero fisco nostre camere -anda. **b** *latius:* **α** *dedere, commendare, committere – hingeben, anvertrauen, überantworten:* LEX Saxon. 44 tutela . . . earum *(sc. filiarum defuncti)* . . . proximo paterni generis -etur. CONC. Karol. A 39[A],135 ut probatissimo seniori pueri ad custodiendum . . . -entur. 48,14 quomodo disciplina . . . reformetur, nonnulli . . . probarunt, qui scolam doctoribus -arunt. HILDEGAR. Far. 74 (MGMer. V p. 192,1) missi . . . Saxonum custodiae militum -antur. LIBER ordin. Rhenaug. p. 119,21 pauperes . . . fratribus -ti claustrum . . . introducuntur. DIPL. Conr. III. 75 p. 133,17 cum . . . ecclesiam . . . nostre protectioni . . . -verit antiquitas. *al. medial. (refl.: l.37; ?intrans.: l.46) i. q. se dare, se dedicare – sich hingeben, sich weihen:* WILLIB. Bonif. 7 p. 37,22 alii . . . presbiteratus se officio -bant. 8 p. 48,4 quorum *(sc. sociorum)* haec sunt nomina: Hamund, Scirbald et Bosa levitarum obsequio -tis (VITA Bonif. I 11 levitici ordinis offitio -ti [denotati, devotati, dedicati *var. l.*]). DIPL. Heinr. II. 263 p. 311,18 qui *(confratres)* ibidem *(sc. in ecclesia Hildesheimensi)* divinis obsequiis sub canonica regula sunt -ti. EPIST. Hildesh. 2 -tos Dei servicio libertatem Deus habere voluit. *indulgere – frönen:* VITA Norb. II 12 iuniores . . . ad alterutrum murmurantes et seorsum subsannantes pristinae levitati *(om.* se*?)* -bant. **β** *addicere, condemnare, prodere – verurteilen (zu), anheim-, preisgeben:* CHRON. Fred. 4,87 p. 164,29 omnem populum . . . captivetate -otant *(sc. exercitus).* IULIAN. TOLET. insult. 8 p. 529,10 Spanos, quos despectui -bas, . . . miseratores tui experta es *(sc. Gallia).* LEX Baiuv. 8,18 careat libertate servitio -anda *mulier.* THEGAN. Ludow. 22 qui *(dux)* eodem supplicio ipse -tus est, sicut filiae suae filius sustinuit. DIPL. Otton. I. 144 Safirrę particeps existens incendio -etur *(sc. transgressor).* OTTO FRISING. chron. 8,20 p. 423,9 mundus . . . tormentis -tus in ignem eternum . . . mittetur. *al.* **3** *destinare, determinare – bestimmen, festsetzen:* **a** *strictius:* **α** *in univ.:* ORD. Rom. 19,2 quę *(sc. orationes)* ad . . . cybum sunt -otatas. EINH. Karol. 33 p. 40,20 ut una *(mensa)* . . . inter cetera donaria, quae ad hoc -ta sunt, Romam . . . deferatur. AMALAR. ord. antiph. 45,3 quia . . . feriae -tos responsorios habuerunt. CONSUET. Eins. 72 ad radendum duodecim dies -entur. CONSUET. Rod. 16 quem *(locum)* prelatus -verit pro correctione . . . negligentiarum. CHART. archiep. Magd. 333[b] que *(pinus)* in signum -te sunt terminorum. CHART. Raitenh. 197 ut . . . censum predictum et -tum ecclesia . . . recipiat. CHART. Weihenst. 36 quatenus in termino partibus -to presideatis vice nostri cognoscentes. *al. pass. i. q. deservire – dienen:* ALBERT. M. animal. 3,152 quod *(sperma)* -atur generationi, eo quod ex illo totum corpus formari poterit. **β** *designare, denominare, eligere – einsetzen, ernennen, erwählen:* IONAS BOB. Columb. 2,25 p. 293,10 cum ad vineae custodiam . . . -otatus fuisset *monachus.* RIMB. Anscar. 42 p. 77,16 vas electionis ad portandum Christi nomen . . . cum beato . . . Paulo -tus. BERNOLD. CONST. chron. a. 1073 quod *(facinus)* in beatum Chuonradum Trevirensibus praesulem -tum commisit *Theodericus.* CHART. Wetzlar. I 41 hec acta sunt . . . hiis presentibus et i n t e s t i m o n i u m -tis (CHART. ord. Teut. [Hass.] 129 in . . . facti t.). CHART. Neocell. Frising. 47 in . . . capella ipsos redditus volumus per -tas personas vel personam ad h<oc> in integrum conservari. CHART. Brixin. 138 p. 145,15 comes . . . super predictos sex *(sc. arbitros)* est -tus, quod . . . discordie . . . decidantur. *saepius.* **γ** *associare, lateri adiungere – beigesellen, zur Seite stellen:* RIMB. Anscar. 7 p. 28,37 abbas se . . . respondit nullum . . . eis *(Anscario et Autberto)* . . . comitem ad obsequium servitii -turum. BERTH. (?) annal. a. 1076 p. 287,18 rex . . . Spirae cum tutoribus et actoribus, qui a primatibus regni ipsi -ti sunt, . . . stetit. **b** *latius i. q. parare, inferre – bereiten, zufügen:* CONC. Karol. B II 21[B] parcat Dominus . . . illis, qui tam gravem . . . invectionem mihi -verunt. CHRON. reg. a. 1141 insidiis -tis . . . in eos *(comites)* insiliit *Ethelmarus.* **4** *mittere, (de)legare – (ent)senden, schikken, abordnen:* **a** *strictius:* **α** *in univ.:* ARBEO Corb. 20 ut . . . eum . . . quaedam cellulae -asset *papa* (VITA Corb. 14 p. 614,18 in quandam eum cellulam -asset [-ret *var. l.*]). 41 corpus Valentini, qui . . . a . . . Tassiloni . . . fuerat deportatus et ad meliorem -tus insolam. HRABAN. epist. 57 statui pro ingenioli mei parvitate quoddam de manu -are, quod . . . facile memoriae mandari possit. HELM. chron. 100 p. 196,1 qui *(nobiles)* secum *(sc. cum comite)* -ti fuerant iuxta imperium ducis. CONST. Melf. 1,10 publicis operibus -entur *egentes* ad tempus. *saepius. de exilio sim. c. sensu deportandi:* LEG. Burgund. Rom. 9,2 conpositores . . . criminis i n e x i l i o -entur (LEX Sal. Merov. decr. Child. 2,2. VITA Desid. Vienn. 3 exilio. *al.*). CONC. Merov. p. 107,11 ut, qui pro quibuscumque culpis in carceribus -antur, ab arcidiacono . . . requirantur. LEG. Wisig. 10,2,7 cum quisque nobilis . . . regio iussu in custodiam vel i n e x i l i u m extiterit -tus (CONST. imp. I 204 p. 281,38 -tis i. e. patriam concessimus). MARTYR. Fuld. XV kal. Febr. cum essent ad metalla -ti *Moseus et Ammonius. al. v. et p.363,32.* **β** *collocare – einquartieren, ansiedeln:* CONC. Karol. A 46[B],9 sacerdotes . . . constitui non oportet, nisi in ecclesiis aut speciali monasterio -entur, ne necessitas in saecularibus domibus illis habitandi occurrat *(ex Conc.[S] II 2,2 p. 35. 55. 88. 107* fuerit declaratus [declinatus *var. l.*] *sim.).* RICHER. REM. hist. 3,11 pervaso . . . oppido regii milites . . . pelluntur; -antur vero ibi milites tiranni. DIPL. Constantiae 22 p. 72,36 ecclesiam nostram . . . ecclesie Sancte Marie . . . ad eorum substentationem, qui pro Dei servicio ibi sunt -ti, . . . concedimus. **b** *latius:* **α** *constituere, praesentare, dare – stellen, geben:* LEG. Wisig. 2,1,12 p. 60,2 ut . . . nullus ad causam dicendam venire cogatur vel sub executione aliqua -etur. IULIAN. TOLET. Wamb. 25 ite et stote sub custodiis -ti. VITA Austrig. 1 (MGMer. IV p. 191, 30) in obsequio . . . regis . . . -atur a patre. *deponere – hinterlegen:* THEOD. AMORB. Bened. I 5 in monasterio sancti Anniani . . . dignissima veneratione thesaurum Domini sub custodum frequentia -ant, donec furor divinus pertranseat. **β** *transferre – versetzen, verlegen:* MATHEM. var. Bubnov p. 259,32 senarius loco digitorum assumptus . . . mox in millies mille millibus -etur. *refl. i. q. se convertere – sich wenden, sich verwandeln:* EPITAPH. var. II 20,8 nunc cinis et pulvis *(sc. est dux),* quo se caro -at omnis. **5** *singularia quaedam:* **a** *despicere, contemnere – geringschätzen, verachten:* CHRON. Font. a. 852 (MGScript. II p. 304,6; s. IX.[ex.]) Nortmanni aque freti -tam sibi hiemem exegerunt in loco, qui vocatur Ghivoldi fossa. EGBERT. fec. rat. 2,77 hunc *(aemulum)* tolerat *virtus patientia* patiens et -at equum. *deridere – verhöhnen:* EGBERT. fec. rat. 1,432 -at in stultis derisor dogmata sannis. **b** *detrahere, demere – abrechnen, abziehen:* MARIAN. chron. a. Chr. 145 mos erat historicorum, ut imperatori -rent annum, in quo moriretur vel regno difficeret.

subst. **deputatus,** -i *m.* *(lateri) adiunctus, custos specialis – einer der zur Seite gestellt ist, Sonderbewacher:* VITA Ludow. Pii 48 p. 478,19 Hlotharius patre assumpto et seorsum cum -is equitante . . . Merlegium villam devenit.

[Staub]

deque *v.* de *p. 38,33.*

dequeror *et (per analogiam ad* disquirere, *ut vid.)* ***disque-ror**, -questus sum, -i. *deplorare, (con)queri – (be-, an)klagen:* ARNOLD. RATISB. Emm. 2 p. 1050[B] diabolus . . . gentem Christianam clypeo divinae munitionis dis-itur protectam. GESTA Camer. 3,2 p. 467,7 comites . . . Walterum conveniunt ac . . . plurimum de-ti sunt eum videlicet non solum promissam emendationem irritam fecisse, sed *eqs.* GOZECH. epist. 6,115 piscatorum furta, quae illis inpune cessisse sepe de-ta est, . . . punit *Mosa.* 34,773 ut . . . cuncta, quae superius obiectis tuis respondendo de-tus sum, compendioso recolligam epilogo. LIGURINUS 1,639 multa . . . flebiliter crudelia facta tyranni de-ti . . . querelas addiderant *proceres.* *Staub*

dequoquo *v.* 1. decoquo. **dequor-** *v.* decor-.

derado, -rasi, -rasum, -ere. *script. et form.:* dir-: *l. 30. perf.* -radi: *l.24.*

1 *proprie i. q. radere, scabere – (ab)schaben, (ab)kratzen:* **a** *in univ.:* COMPOS. Luc. γ 4 tolles lamnas eramenti et -e bene et suspende super acetum; et colectionem, quam facit, rades et collige. REGISTR. Geisenf. 44 ignifactori pistrini dantur . . . VII panes et, quidquid de capisterio -erit (gloss.: schirrt), sibi etiam cedet. **b** *rasitare – scheren, rasieren:* NOTKER. BALB. gest. 1,21 p. 29,16 turpissimum collum *(sc. leprosi)* cępit *antistes* radere; cumque ab una aure usque ad medias -isset (-disset, rasisset *var. l.*) arterias *eqs.* **2** *translate:* **a** *perstringere – entlangstreifen:* WALTH. SPIR. Christoph. II 5,2 dum nota per oppida lintrem flectere litoreasque iuvat -ere cautes *eqs.* **b** *demere, eradere – auslöschen, tilgen:* WOLFHER. Godeh. II prol. p. 197,28 ut certe per te *(sc. magistrum)* errata corrigantur, hiantia suppleantur, superflua di-antur.

adi. **derasus,** -a, -um. *rasus, tonsus – kahl(geschoren):* NOTKER. BALB. gest. 2,12 p. 72,19 quidam coctio -us, insulsus et insaniens, linea tantum . . . indutus.

deraelinquo *v.* derelinquo.

***deratiocinor,** -ari. (de *et* ratiocinari) *perperam ratiocinari – falsch schließen:* ALBERT. M. phys. 6,3,1 p. 486,10 'paralogizat' . . . ipse *(Zenon)* se ipsum et alios 'et -atur (-otianatur, -ocianitur, dum rationatur, ratiocinatur *var. l.*)' secundum aequivocationis sophisma occultum et secundum hoc, quod falsum supponit.

***deratione** *et* ***diratione** (disr-), -are. (de *et* *rationare; *cf. francog. vet.* deraisnier; *v. Tobler-Lommatzsch, Altfrz. Wb. II. p. 1434) script.* -cin-: *l.51.* **1** *vindicare, (legaliter) obtinere – (gerichtlich) einfordern, erstreiten:* HARIULF. chron. 4,7 p. 191,26 tamdiu . . . contra Hucbertum institit *abbas,* usquequo procerum iudicio in regis praesentia eam . . . villam *(sc. Noguerias)* de-ret. **2** *(rationibus) comprobare, confirmare – (mit Argumenten) verfechten, erhärten, beweisen:* CHART. Stab. 120 (c. 1088) Henrico et Franco . . . clementiam nostram imploraverunt, ne vellem eos infringere, sed . . . paterer eos rectitudinem curtis diracinare. CHRON. Andag. 64 p. 146,17 abbas ad concilium venit deducens secum Godefridum, filium predicti Rogeri, paratum sibi disr-are legaliter elemosinam patris sui.

derbita (-ida) *vel saepius* ***dert(r)a,** -ae *f.* *script. et form.:* -ria: *l.61. gen. sg.* dertis: *l.66.*

impetigo, herpes – Flechte, Hautausschlag, Herpes: RECEPT. Sangall. II 118 capit. p. 39 ad -das. ODO MAGD. herb. 299 unguen ad depellendum sacrum, quem dicimus, ignem et scabiem derte, quae dicitur herpeta graece. TRACT. de aegr. cur. p. 385,21 ad deriam: accipe *eqs.* ALPHITA I p. 322, 25 zerna, derta (dertra *var. l.*), serpigo, impetigo idem. II p. 49,19 derta idest serpigo, respice in zerna. WILH. CONG. chirurg. 616 de impetigine et serpigine cum dertis. 643 omnia ista tempera cum aceto . . . et inmitte pannum . . . et postea frica locum morphee, inpentiginis vel dertis (dentis *var. l.*).

derectus *v.* dirigo. **[derelatorstius** *v.* de *p. 38,1.*]

derelictio, -onis *f.* *relictio – das Verlassen(werden, -sein):* **1** *spectat ad ablatam gratiam, caritatem:* GERHOH. psalm. 36,25 p. 538,9 'non vidi iustum derelictum' a Deo nociva -e. p. 539,1 quod, cum ita sit, non ego de omni -e, sed de noxia intelligi volo, quod ego, Ecclesia, dico: *'eqs.'* DAVID compos. 3,69,6 contra alteram *(sc. temptationem)* . . . valent diligens cognitio propriae indignitatis . . . et pavida suspicatio subtrahendae gratiae et -is a Deo propter vitia. ALBERT. M. bon. 394 quasi diceret *psalmista*: -o a Deo est propter verba delictorum meorum *(cf. Vulg. psalm. 21,2).* summ. theol. I 20,80,2,3,2 p. 878[b],24 sordescere . . . ex malo oritur: oritur enim ex pondere praeteritarum sordium . . . et non ex -e Dei nisi per accidens. *al.* *expressius i. q. reiectio – Zurückweisung, Ablehnung:* ALBERT. M. Matth. 13,1 p. 394,29 in prima harum *(partium capituli)* dicuntur quinque *(sc. parabolae),* scilicet eorum, qui indigni sunt, exclusio et -o. **2** *spectat ad ablatum praesidium:* CHART. Basil. A II 243 (a. 1279) nolentes dilectum gregem nostrum Lucellensem incaute -is periculo subiacere. **3** *spectat ad ablatam fortunam:* ALBERT. M. sent. 4,50,7 p. 694[a],26 ea, quae hic *(sc. in mundo)* sunt, sunt prospera vel adversa; si prospera, magis puniuntur *mali* ex -e eorum.

derelinquo, -liqui, -lictum, -ere. *script. et form.:* -rael-: *l. 46.* -ril-: *l.50.p.399,5. praes. inf.* -ire: *l.44. perf.: stirp.:* -linqu-: *l. 28.47. p. 399,17. indic.* -id: *l. 27. 49. p. 399,23. 34. mediopass.: l.42. partic. perf. usu subst.: l.52.*

1 *(re)linquere – (da-, hinter-, zurück)lassen:* **a** *obi. homines:* **α** *in univ.:* PAUL. DIAC. Lang. 2,2 quem *(ducem)* . . . rex . . . ad subiciendam Italiam -erat. NADDA Cyriac. I 3,9 cui *(senatui)* ad augenda exercitus insignia . . . istum . . . -o filium. **β** *spectat ad superstites:* LEX Ribv. 70 si filios aut filias non -erit. EPIST. Reinh. 40 domnus H. . . . vitalem flatum reddidit meque orbatum divinę pietati -iquit (-iquid *cod.*). LEX Alam. 45 si autem heredem non reliquit (-nquid *1*). **b** *obi. res:* **α** *in univ.:* LEG. Wisig. cod. Eur. 320 p. 21,22 post obitum suum terras suis heredibus -at *sanctimonialis. al.* ALDH. ad Acirc. 142 p. 203,25 promulgabat *Theodosius* sententiam posteris . . . e x e m p l u m industriae -ens (GLOSS. psalt. Lunaelac. 15,7). RADBOD. Bonif. 2 ierunt . . . per hanc *(semitam)* confessores plena virtutibus vestigia sequentibus se -entes. GERH. AUGUST. Udalr. 1 interpr. p. 84 Theutica . . . lingua hereditas a proavis -ta alt uodal dicitur, rihc divitias sonat. ALBERT. M. veget. 4,46 elevatae *(sc. partes aquae)* non sunt salsae, sed humidae tantum, et recedunt a partibus salsis in imo -tis. *al.* *mediopass. i. q. restare – übrigbleiben, verbleiben:* LEG. Wisig. cod. Eur. 321 p. 22,3 cum . . . filia maritum acceperit, statim a patre de rebus maternis suam recipiat portionem, ita ut usufructuaria patri tertia -atur. **β** *hereditarie tradere, (testamento) legare – vererben, (testamentarisch) vermachen:* DIPL. Merov. I 35 p. 33,28 ubicumque . . . eorum facultatem . . . -ire vellibant. FORM. Marculfi 1,31 l. 26 hoc valeat *vir illustris* . . . suis posteris . . . derae-ere. FORM. Senon. I 45 p. 205,26 quantumcumque de meum proprium moriens -nquero (-ere *cod.*). CHART. Fuld. B 267 p. 384,6 quam *(partem ecclesiae)* pater noster . . . nobis in hereditatem -iquid. TRAD. Weiss. 198 p. 407,73 ita, ut . . . rectores . . . successoribus . . . deri-ant (-ant *var. l.*). TRAD. Ratisb. 196 p. 147,21 heres meus sicut reliqua sibi -ta hereditario iure et hanc curtem possideat. ORD. coron. imp. 2,4 accipe coronam . . .; habeas, . . . possideas et filiis tuis post te . . . -as. *persaepe.* *adde:* TRAD. Lunaelac. 10 (a. 793/94) quicquid . . . transitus meus ibidem -erit. TRAD. Frising. 264[a] totum ita augmentatum atque emelioratum, sicut obitus meus -at. **2** *committere – überlassen, anvertrauen:* **a** *obi. homines:* HUGEB. Willib. 3 p. 90,15 illos *(liberos)* orbare et alienis -ere inhonestum et crudele esse. CHART. Rhen. med. I 452 p. 511,40 (dipl. Heinr. V.) episcopis . . . raptores eorum *(bonorum)* spiritali gladio feriendos -imus. **b** *obi. res:* EIGIL Sturm. 1 en habes . . . pittacium . . . tibi . . . tuendum -tum. 16 p. 151,2 quanta . . . miracula ibi . . . cotidie fiunt, aliis . . . ad scribendum relinquo (-o *EP*). HRABAN. epist. 14 p. 403,10 quod scriptum repperi, eius probationem lectoris i u d i c i o -o (RIMB. Anscar. 1 p. 19,33). *al.* **3** *destituere, dimittere – verlassen, aufgeben, verloren geben:* **a** *in univ.:* BEDA hist. eccl. 3,30 p. 199,19 rex et plurimi de plebe . . . coeperunt fana, quae -ta erant, restaurare. EIGIL Sturm. 23 p. 159,8 (cod. W) ut idola et simulacra -rent *homines.* CONC. Karol. A 50[D],53 p. 645,37 ut . . . multi . . . hac oppressione conpulsi propriis -tis alienas incolatus gratia terras expetant. NADDA Cyriac. I 3,7

corpus meum . . . fatetur se viribus destitutum et -tum. WALTH. SPIR. Christoph. I prol. p. 65,32 o me . . ., quem . . . prudentia -iquit omnimodo. THIETM. chron. 4,38 portam hostibus patentem -ens domum mestus revisit *comes*. MARIAN. chron. a. Chr. 263 p. 517,63 ut deri-tis demonis . . . agnoscant Iesum filium Dei . . . esse. *al. adde:* ANTIDOT. Cantabr. p. 167,39 stercus caprinum . . . super aquam distemperatur et -ta a medicis vulnera san<antur>. *emittere – loslassen, fahren lassen:* GERH. AUGUST. Udalr. 2,11 *Razo* digitum . . . adprehensum simul et cultrum festine -iquit. **b** *c. sensu deserendi (de divortio: l. 12):* LEX Alam. 93 tit. p. 61 qui in pugna parem suum -it et aufugit. CAPIT. reg. Franc. 193,3 quicumque propria uxore -ta vel sine culpa interfecta aliam duxerit uxorem. THEGAN. Ludow. 42 p. 228,17 consiliati sunt nonnulli, ut imperatorem -rent et ad filios eius pervenirent. THIETM. chron. 3,19 -ti sunt, qui prius Deum spernere presumpserunt. GESTA Frid. I. imp. A p. 34,14 -nquerunt *Martenses et Seprienses* Mediolanenses, quibus iuraverant et quibus . . . coniuncti sunt. *adde:* LEG. Wisig. 5,7,13 p. 240,19 ut nullus libertus sive liberta . . . manumissores suos, dum advixerint, -ant. **c** *c. sensu decedendi (ex), renuntiandi:* **α** *spectat ad vitam monachicam (ad peregrinationem: l.23):* VITA Galli I 5 p. 218,4 in cuius *(Christi)* amore et honore iste vir Dei -iquid provintiam suam. BEDA hist. eccl. 4,3 p. 207, 31 erat . . . Ovini monachus magni meriti et pura intentione supernae retributionis mundum -ens *eqs.* HUGEB. Willib. 2 p. 89,31 ut caduca cosmi istius contemnere sive -ere quearet . . . et patriam . . . deserere. WETT. Gall. 2 p. 258, 14 omnia, quaecumque habui, propter nomen Domini -iqui. BERTH. (?) annal. a. 1060 p. 271,16 cum sub specie religionis quasi seculum -ens in monasterium Epftirnacha se contulisset *comes*. NOTAE Salv. Scafhus. (MGScript. XIII p. 722,27sq.) -tis omnibus seculi pompis se ipsum etiam -iquit *Eberhardus comes* et monachus in isto loco factus *eqs*. **β** *spectat ad mortem:* WILLIB. Bonif. 8 p. 41,3 quali hunc mundum fine -iquid. GERH. AUGUST. Udalr. 1,26 l. 37 eo tempore, quando anima mea -tura est hoc corpus *eqs.* THIETM. chron. 6,72 cum incenso sibi *(archipraesuli)* adhibito . . . transiit anima eius ad creatorem suum, unde erat, -ens, quod non erat. *al.* **γ** *usu vario:* ANNAL. Sangall. IV a. 942 Thioto abbatiam suam -iquit et . . . frater eius uterinus ei successit. CHART. Turic. 200 conplacuit sibi *(Ruboni)* . . ., ut . . . adquisitionem -isset et pacationem nobiscum fecisset. THIETM. chron. 3,15 ve mihi . . . misero et peccatori, quod umquam monasterium . . . -iqui. 7,52 p. 464,10 id, quod residuum fuit, . . . nullo modo -iqui. **4** *omittere, praeterire – unbeachtet, beiseite lassen, übergehen:* **a** *in univ.:* WETT. Gall. 29 p. 273,15 ille *(Willimarus)* iterum obnixis precibus supplicabat autumando se a paternali eius providentia tunc esse -tum, si *eqs.* TRANSL. Marci in Aug. 8 multa . . . propter incuriam sunt a nobis -ta, quia ignotum erat, sub cuius nomine fuissent peracta. ALFAN. premn. phys. 1,94 p. 23 de anima incipiamus -entes (*PG 40,536A* παραλιπόντες) ea, quae valde sunt subtilia et difficilia. 18,16 p. 100 non . . . omnes comprehendit *definitio* delectationes, sed -it eam, quae est ex contemplatione. **b** *neglegere – ver(ab)säumen:* THIETM. chron. 7,33 p. 438,32 'quare,' dixit *Richarius (sc. infirmus)* 'non visitastis me et psalterium non cantastis . . .; male haec -iquistis'.

subst. **derelicta,** -ae *f. quae (post mariti mortem) superstes est, vidua – Hinterbliebene, Witwe:* LAMB. HERSF. annal. a. 1076 p. 274,22 filius Adelae, -ae Dedi marchionis. a. 1077 p. 287,34 Mathilda, -a ducis Lutheringorum Gozelonis. CHART. Babenb. 443 p. 311,11 Gerlocus miles de Steine, ministerialis preclare domine Agnetis, -e ducis Austrie. CHART. Luneb. VII 98 quod . . . abbas . . . dimisit domine Christine, -e domini Iordani . . ., dimidietatem ville. *Konstanciak*

derepente (de repente) *adv. repente, subito, ex improviso – plötzlich, unvermutet, mit einem Male:* **1** *in univ.:* PAULIN. AQUIL. c. Fel. 1,3 l. 17 ne . . . hostium cunei -e praecipites ecclesiae valvas inopinato infringant incursu. GESTA Camer. 2, 5 p. 457,14 -e insiliens homines incautos . . . mordebat *(sc. phreneticus)*. BERTH. (?) annal. a. 1074 collecto undique . . . auxilio . . . Saxones adiit de repente *Heinricus rex.* a. 1080 p. 326,5 quibusdam firmissimis castellis . . . -e occupatis. OTTO SANBLAS. chron. 18 p. 21,17 prima noctis vigilia de repente facto incursu Welfonem . . . fugavit *dux Fridericus. al. ellipt. pro adi.:* BERTH. (?) annal. a. 1075 p. 278,49 Saxones . . . viso de repente *(sc. facto)* hostium incursu bellacium *eqs.* **2** *ilico, extemplo – auf der Stelle, augenblicklich:* VITA Desid. Vienn. 8 ut haec *(sc. principi data)* suasio . . . Iezabel est . . . perlata, tunc de repente (repetenti *codd., fort. recte*) . . . vernaculum Christi conatur occidere. VITA Greg. Porc. I 7 quia presumptionem spiritus non habuit, idcirco . . . -e (repente *var. l.*) . . . a Domino impetranda rogare pertimuit. BERNOLD. CONST. chron. a. 1077 p. 434,15 ex improviso emulus eius *(Roudolfi)* Heinricus cum . . . multitudine Boemiorum et Baioariorum advenit, quos cum rebus aeclesiarum -e sibi comparare potuit.

derepit *v.* diripio.

***deresurgo,** -ere. *rursus (re)surgere – zu wiederholten Malen auferstehen: v. p.485,61.*

***deretorqueo,** -torsi, -ere. *retorquere, reflectere – umwenden:* PETR. CRASS. def. praef. p. 433,35 (vs.) Romana . . . prudentia . . . iam equos -erat, in fuga multos verterat.

deretro (de retro) *adv. et praep.* **1** *adv. i. q. retro – (nach) hinten (zu):* PS. GALEN. puls. (cod. Mo) 4,12 cauteres accipiat *(sc. patiens)* ex utraque parte capitis, quae -o sunt, idest octipicio. CHART. Ticin. 126 p. 105,17 (a. 1236) in muris . . . factis circa pomarium de retro post trevunam . . . ecclesie. **2** *praep. c. acc. vel abl. i. q. post – hinter:* CHART. Tirol. notar. I 201 p. 98,16 (a. 1236) in campagna de retro castro Tridenti. ANNAL. Plac. a. 1269 p. 529,38 illi de civitate possuerunt homines de retro ipsos *(sc. petram custodientes)*. *Antony*

[deria *v.* derbita.] **derictura** *v.* directura.

derideo, -risi, -risum, -ere. *coniug. III.: l.35.36.37.51. adde* RHYTHM. 88,10,3 -unt. *?inf. praes. act. pro subst. l.47.*

irridere, sugillare, illudere – verlachen, verhöhnen, verspotten: **1** *in univ.:* PAUL. DIAC. carm. 13,3,3 totum hoc in meum caput dictum per hyroniam; heu, laudibus -dor. 13,11,3 clerici . . . mutis similati -entur statuis. 22,22 brutum pecus esse putabor -etque meum stulta caterva caput. HINCM. divort. 14 p. 204,19 ad nos saepe feminę veniunt reclamantes, quod iuvenculi eis suam fidem promiserint easque -sas reliquerint. PONTIF. Rom.-Germ. 136,15 tunc interroga eum *(poenitentem)* de minoribus *(sc. peccatis)*: . . . si maledixerit pauperem; si -sit alterum. HROTSV. asc. 50 me *(Christum)* male Iudei -bant scelerosi. ADAM gest. 2,68 p. 128,7 cum exercitu veniens episcopatum quasi non suum despoliavit *Hermannus episcopus* abiensque velut terram salsuginis -sit (dereliquit *C*). 3,43 p. 186,10 pontifex . . . querelam . . . ad curiam deferens nil aliud meruit quam -eri (-ere *A1*). *al. v. et p.401,71.* **2** *c. sensu increpandi:* CONR. MUR. summ. p. 159,27 mulier -enda ascriptis vitiis . . . sic poterit nominari: acidiosa, adultera, amens *eqs.* **3** *c. sensu subridendi, despiciendi:* HONOR. AUGUST. phys. 65,19 si . . . affirmavero Deum hunc mundum fecisse, ratio me -et.

deridiculum, -i *n. sugillatio, ludibrium – Beschimpfung, Verspottung:* LUP. FERR. epist. add. 7 p. 117,22 dum paternitatis vestrae iussionibus libens pareo, multorum -is (ridiculis *var. l.*) me lacerandum expono. 8 p. 119,21 opus omnium sputis obnoxium, ˹cunctorum -is˺ (multorum ridiculis *G*) dignum.

derigesco *vel multo saepius* **dirigesco,** -rigui, -ere. *inf. perf.* -gisse: *p.401,11. confunditur* -uisse *c.* diripuisse: *l.64.*

1 *intrans. i. q. rigescere, rigidum fieri – erstarren, starr werden :* **a** *proprie:* **α** *in univ.:* METELL. Quir. 62,163 hic rupes stat equina petrinusve caballus . . ., quem . . . virtute superna fertur di-uisse. HEINR. WIRZ. cur. 904 non ibi *(sc. ad portam curiae Romanae)* percussum vidi sua vulnera flentem, non male distractas di-uisse (de-, diripuisse *var. l.*) comas. **β** *spectat ad mortem:* VITA Aldeg. II 21 (ASBoll.[3] Ian. II p. 654; c. s. X.) quam *(sc. sororem)* timebant *feminae* membratim resolutam ac violentia flammae di-uisse, . . . incolumem repererunt. CARM. de bello Saxon. 2,157 corpora multa gelu nocturno di-uere in silvis, hinc igne, sed hinc corrupta pruinis. MIRAC. Annon. 1,92 p. 80,13 invento et extracto corpusculo *(sc. puellae)* de lacu instar lapidis di-uisse repertum est. *al.* **γ** *spectat ad spasmum:* RUD. FULD. mirac. 2 p. 331,24 subita

[Konstanciak]

nervorum duritia ita di-uit (de- *C*), ut de loco . . . se . . . movere non posset *nauta*. HEINR. TEG. Quir. II 24 dum manum ad altare porrexisset *femina*, repente tota sibi palma di-uit nec eam ad se retrahere potuit. Ps. ADALB. BAMB. Heinr. 2,3 p. 812^{b},7 mulier quasi in extasi facta est, ac deinde sensim nervi, qui di-uerant, dissolvi . . . ceperunt. *al.* **b** *translate c. sensu stupescendi, horrescendi sim.:* HEIRIC. Germ. I 1,407 di-uit novitate rei multumque retractans . . . dixit '*eqs.*' GESTA Trev. cont. I 5 p. 180,3 cum . . . totum . . . vidisset *episcopus* sinum albae repletum sanguine, di-uit primum. BURCH. Iud. 220 talibus auditis Iudas uxoris ab ore prostratus terre di-uisse (derigisse *corr. ex* diripuisse *D*) datur. GUTOLF. Agn. 349 quod horrendo prorsusque dolore pavendo di-uit *praefectus*, natum cum teneret exanimatum. *al.* **2** *trans. i. q. rigidum facere – erstarren lassen, starr machen (in imag.):* PASS. Leod. 37 (MGMer. V p. 319,8) cum mens tyranni . . . nullatenus ad . . . emendationem sui converteret, etiam ultra solito in fasto superbiae cervice eius contra omnes diabolus di-uisset (riguisset, eriguisset, erexisset *var. l.*), tunc *eqs.*

[derignonis *v.* chironius.]

1.*derigo, -are. (de *et* rigare) *conspergere, balneo recreare – benetzen, durch ein Bad erquicken (usu medial.):* THEOD. AMORB. Mart. 13 quoniam . . . ibi *(sc. in insula Naxia)* annum integrum fecit, meruit lavari tribus balneis . . .; postea vero non meruit calida nec frigida aqua -ari (*cf.* ANAST. BIBL. coll. [PL 129,590^{C}] non merui . . . rigare me).

2. derigo *v.* dirigo. **derilinquo** *v.* derelinquo.

derimo *v.* dirimo.

*?***1.*deripatus,** -a, -um. *(ital.* diripato*; cf. Battaglia, Dizionario IV. p. 540)* *deruptus, declivis – abschüssig, abfallend:* CHART. Ticin. 37 p. 83,7 (a. 1270) post domus bruga una deripta *(sic, an leg.* derupta*?)* cum duobus arboribus.

[2. deripatus *v.* *derupo.] **deripio** *v.* diripio.

derisibilis, -e. *deridendus, ridiculus – verlachenswert, lächerlich:* ALBERT. M. eth. I 300 p. 258,9sqq. quicumque 'non bonus existit' secundum quamcumque 'virtutem', si 'singulae' considerentur, '-is' (*p. 1123^{b},33* γελοῖος) est . . .; sed 'magnanimus' non est -is. spirit. 1,1,2 p. 217^{a},11 quaedam . . . alia a Pythagoricis accepta fabulis omnino -ia sunt. animal. 20,36 quod . . . hii *(sc. secta)* dicunt de pyramida exitura a corde spiritus, est -e. eth. II 1,8,2, p. 136^{b},27 hac . . . laude laudati dii -es videntur. *ibid. al.*

***derisiculum,** -i *n.* *ludibrium, derisus – Spott, Verhöhnung:* EDICT. Roth. 41 si quis homine libero insidiatus fuerit . . . et . . . eum . . . battuerit . . ., medietatem pretii ipsius . . . ei conponat, eo quod in turpe et in -um (-seculo, -colum, derisionem, diriculo, derisum, ridiculum *var. l.*) ipsius eum male tractavit. 191 spunso . . ., in cuius turpe aut -um (dir-um, deruculo, -seculo, deridiculum, rediculum, ridiculum, riticulum *var. l.*) egit *(sc. raptor sponsae)*, conponat *eqs.*

derisio, -onis *f.* **1** *ludibrium, derisus, convicium – Spott, Verhöhnung, Schmähwort:* LIBRI Karol. 3,30 p. 479,9 de eo, quod apochrifas et -e dignas nenias suis loquutionibus interposuerunt *(sc. adversarii)*. REGINO chron. a. 864 p. 82,15 neptis . . . cum cachinno et omnium -e . . . remittitur. ADAM gest. 3,43 p. 186,11 rex puer a nostris comitibus primo . . . -i (derisui *C*) habitus est. CHART. episc. Hild. I 570 cum . . . in vituperium et -em sedis apostolice . . . rapina equorum . . . fuerit perpetrata *eqs*. ALBERT. M. sent. 4,11,3 p. 275^{a},31 dicendum, quod absque dubio subita est *transsubstantiatio*, quia multae -es sequerentur, si successiva esse poneretur. eth. I 83 p. 73,19 quod uni est laus, alteri est -o. *al. v. et l.69.* **2** *ludus, iocus – Scherz:* CHART. Ital. Ficker 165 p. 207,24 (a. 1186) *Andreas* dicebat ei *(comiti Uberto)* in -e: '*eqs.*'

[derisipila *v.* erysipelas: GLOSS. III 487,28 St.-S.]

***derisivus,** -a, -um. *de avium vocibus i. q. irrisivus, illusorius – verlachend, (ver)spottend:* ALBERT. M. animal. 8,14 *Avicenna* dicit se cognovisse, quod pica est avis -a et quod aliquando aves gratia derisionis accedunt et deplumant aves inimicas sibi (23,135 p. 1508,19). 23,26 *achantis* hinnitum equorum imitans deridet: est . . . avis cum ira quadam -a. 23,114 haec avis *(sc. grus)* lusiva est et -a.

adv. ***derisive.** *iocose, illusorie – scherzhaft, spöttisch:* SALIMB. chron. p. 258,27 respondebat portarius trufatorie et -e dicendo: '*eqs.*' p. 467,24 isti *(sc. antea nominati)* a rusticis truffatorie et -e appellantur Gaudentes.

derisor, -oris *m.* *irrisor, delusor, deceptor – Spötter, Betrüger:* **1** *de hominibus:* CHRON. Ven. Alt. p. 149,23 Valerissi de Vares venerunt; anteriores fuerunt nimium -es et faciles sensu, sed vanissimi de actis suis. BERTH. RATISB. serm. exc. p. 20,25 dicere volo, qui sunt mores eorum *(haereticorum)* . . ., quam stulta credunt: decepti, -es, hypocrite. ALBERT. M. eth. I 350 p. 297,68 qui ludunt per convicia, sunt -es. *ibid. al.* **2** *de diabolo (accedente sensu fraudatoris):* RUP. TUIT. trin. 3,7 l. 246 iam -r est *(sc. serpens)* et dubia respondet . . ., nihilominus tamen ipse veracem se esse cum hostili cachinno confirmet. CONR. EBERB. exord. 5,2,51sqq. verbis . . . semirutis ac dimidiatis balbutiendo, quomodo poterat *(sc. frater)*, innuebat, ut -em pessimum amoverent *(sc. fratres)*; . . . 'ne mihi . . . impius iste -r insultet'.

derisorius, -a, -um. **1** *ridiculus – lächerlich:* ALFAN. premn. phys. 2,113 p. 50 ⌞-o per animam animali -am⌟ (*PG 40, 589^{A}* γελοίῳ . . . γελοίαν) oportuit dari corporis compositionem *(de simia)*. CONST. Melf. 1,25 -um (-siorium *var. l.*) . . . credimus sex solidorum aliquem tantum pena damnari. ALBERT. M. sent. 2,3,1 p. 61^{a},43 concedo, quod prima duo argumenta -a sunt in hac materia. eth. I 159 p. 143,13 dicta 'Euripidis' . . . 'videntur -a cogentia Alcmaeona matrem occidere'. summ. theol. I 6,27,3 p. 277^{b},30 si forte quis dicat, quod malum non est in toto corruptum bonum, sed in parte, videtur, quod hoc sit -um. *al.* **2** *illusorius, blasphemus – spottend, gotteslästerlich:* THEOD. PALID. annal. a. 1129 cum duo ad exercendum novale exissent . . . et celo tonante unus eorum cum verbis -is moveret cachinnum *eqs.* **3** *ineptus – unangemessen, geschmacklos:* THEOD. PALID. annal. a. 1148 p. 84, 4 de quo presule . . . timendum, quanquam -um quibusdam videatur proverbium, implesse . . . eum moriendo domni pape preceptum.

adv. **derisorie.** **1** *irrisorie – spöttisch, ironisch:* EPIST. Ratisb. 6 p. 292,16 huic incisioni *(i. epigrammati)* satis -e Aristotilis obviavit, cum hoc non regis, sed bovis sepulchro incidendum esse dixit. OTTO MOR. hist. a. 1159 p. 73,6 erat . . . magna societas solummodo pauperum . . . congregata, qui -e filii Arnaldi appellabantur. CHART. Friburg. 44 (epist. papae) quae *(ecclesia)* cum . . . a quibusdam malignis hominibus . . . sinagoga iudaica -e appelletur. ALBERT. M. Iob 39,14 'tu forsitan' -e et ironice legendum est. **2** *iocose – im Scherz:* EKKEH. IV. cas. 58 p. 126,28 sanctulum illum *(Uodalricum)* -e iam abinde coeperunt vocitare. EPIST. Ratisb. 1 p. 274,20 ut -e dicam: '*eqs.*' CHRON. Reinh. a. 1025 dum interrogaretur *dux Cuno*, quis aptior esset ad regnum, respondit quasi -e: 'nepos meus *eqs.*' *al.* **3** *fraudulenter – in betrügerischer Weise:* LEO MARS. chron. 3,11 illi *(Frattenses)* de leonibus, qui secus portas sancti Gregorii positi sunt, . . . illud *(sc. 'inter duos leones')* dici -e, immo pertinaciter affirmabant.

*?****derispania.** *(orig. et signif. inc.)* TRACT. de aegr. cur. p. 122,22 *infirmus* habeat nucem muscatam in ore sub lingua, et, si inspiciant in speculo -a, confert, quia videbit se os habere distortum . . . et reducet ad propriam partem, quod tamen nugatorium videtur.

derisus, -us *m.* *derisio – das Ver-, Auslachen:* VITA Adalb. Prag. 10 (MGScript. XV p. 1181,11; c. s. XII.) indigene . . . loci illius . . . nec a risu nec a -u se continent, praesertim, cum . . . sibi incognita monastica eum veste indutum pro monstro spectarent. DAVID compos. 2,21 p. 107,8 perversus est *affectus* . . . in vanitatem, ut homo gaudeat . . . in risu et -u et fabulis et turpibus ludis. -ui habere *sim. i. q. irridere – zum Gespött machen:* SYLL. Sangall. app. 3,9 id . . . ipsum *(Notkerum Balbulum)* illi *(fratres Augienses)* quasi falsum locutum ilico pari voce dicentes -ui habebant. HROTSV. Dulc. 7 (ed. Berschin) non es *(sc. Dulcitius)* sanę mentis; factus es in -um (delusum *C*) christicolis. ALBERT. METT. div. temp. 1,18 p. 38,21 hic est, quem aliquando habui in -u et in similitudine improperii *(cf. Vet. Lat. sap. 5,3)*. HERM. IUD. conv. 19 p. 119, 21 diabolica . . . fraude circumventus suspicatus sum haberi me

[Konstanciak]

ab eis *(sc. clericis)* -ui. *al. v. et p.401,56.*

***derivalis** (di-), -e. *(a* derivare *per analogiam ad* principalis *formatum) derivatione effectus – abgeleitet:* SCHOL. enchir. 3,230 sive sint principales *(sc. numeri)* . . ., sive sint maiores ab hac *(unitate)* complicatione derivati; principales sunt I II III IIII . . .; di-es (-es *var. l.*) sunt VI XII XVIII XXIIII et deinceps.

***derivamen,** -inis *n. reditus, fructus – Einkünfte:* CHART. episc. Hild. III 85 (a. 1265) nos . . . omne -n de tribus mansis iam dictis duobus recepimus annis.

***derivatim** *v.* derivo.

derivatio (dir-, -cio), -onis *f.* **1** *proprie i. q. deductio, defluxio – das Ableiten, Abfließen (usu natur. et medic):* THADD. FLORENT. cons. 62,26sqq. obviatio . . . evacuationi . . . debet esse per tria genera medicaminum, scilicet per -em ad alium locum . . .; -o debet esse primo per flebotomiam. 127,82 viso de evacuatione videamus de -e ad nares et alias partes corporis. ALBERT. M. animal. 9,31 quia impraegnatae *(sc. feminae)* non emittunt sanguinem menstruum . . .; et hoc contingit propter matricis clausuram et -em menstrui ad alia loca. animal. quaest. 15,13 p. 267,6 quaeritur, utrum sperma exeat . . . per modum dissolutionis aut per modum -is, et hoc est quaerere, utrum sperma sit de natura partium aut de aliqua superfluitate. **2** *translate:* **a** *origo, descensio – Herleitung, Herkommen, Abkunft:* WIBALD. epist. 167 p. 286,23 non est . . . genesis meae et parentum meorum -is, qualiter vivam, set divinae gratiae. ANNAL. Magd. a. 938 p. 143,13 Cesar . . . ille quondam potentissimus, ab Yulo Aeneae filio stirpis di-e cognominatus Iulius. ALBERT. M. sent. 1,9,23 p. 306[a],9sqq. videtur, quod deriventur in Filium, quae sunt in Patre: quia generatio quaedam -o est; solutio: dicendum, quod non est -o in generatione *(sc. Filii)* proprie, nisi *eqs.* 1,18,9[capit.] an isti sunt tres modi generationis tantum per defectionem, processionem et -em. CHART. Sil. D IV 15 p. 19,17 (epist. papae) sancta Adwigis, cuius per sanguinis -em natalium claritas sic refulsit, quod *eqs. adde:* GERHOH. (?) tract. II 16 si . . . in longissimo -is sue procursu nichil omnium, que attingit, expers sui relinquit *(sc. amor divinus)*, quin *eqs.* **b** *interpretatio – Auslegung, Deutung:* BERENG. TREV. myst. (PL 160,994[A]) haec est illa lux, quae in manibus Iacob mysterium crucis praefigurare volebat . . . mystice nos instruens, ut in hac -e manuum nihil aliud sinistra intelligatur aut dextra, nisi quod *eqs. (spectat ad Vulg. gen. 48, 14).* **c** *originatio, deductio etymologica – (Wort-)Ableitung, etymologische Herleitung:* **α** *in univ.:* HINCM. divort. 12 p. 188,6 a cuius *(sc. Christi)* nominis di-e Christi domini appellantur *reges.* NOTKER. BALB. gest. 1,10 p. 15,12 ut . . . secundum Grecam -em (di-cionem *var. l.*) . . . mettisca nominetur *cantilena.* **β** *t. t. gramm.:* GODESC. SAXO gramm. 1,56 quae *(nomina)* sunt a Graecis nominibus dirivata, corripiuntur in penultima . . ., cum producantur e contrario di-is eiusdem . . . possessiva, ut 'cedrinus', 'cypressinus'. ERCHANB. gramm. p. 30,3 de possessivis *(sc. pronominibus)* et eius *(sic)* di-bus. ALBERT.M. praedicam. 1,4 p. 158[a],34 sive fiat *inflexio nominis* per -em, sive fiat per declinationem, ut a iustitia derivatur iustus. **3** *meton.:* **a** *gener.:* **α** *profluvium – Ausfluß (in imag.):* WIPO gest. 2 p. 18,2 sicut . . . in regum parentes . . . honoris quaedam -o transfunditur, sic *eqs.* **β** *(aquae) ductus, canalis – (Wasser-)Leitung, Rinne:* HUGEB. Willib. 4 p. 96,19 ubi nunc baptizant, ibi stat crux lignea in medio et parva di-o (-o *var. l.*) aque stat illic. **b** *medic. i. q. fluxus, congestio – Fluß, Stau(ung):* GLOSS. med. p. 53,16 non est ex causa paralisis *(sc. signum aegritudinis)*, sed est cuiuscumque humoris di-o, qui partem corporis teneat. **c** *iur.:* **α** *ius deducendi – Recht auf (Hin-)Leitung:* CHART. archiep. Magd. 335 p. 439, 29 (a. 1171) a Gerbrando . . . -cio aque per agros eius tribus marcis empta est. **β** *reditus – Einkünfte:* CHART. Mekl. 1178 p. 371,39 (a. 1270) quod . . . quatuor mansos . . . et bannum . . . habeat decanus ecclesie; volumus eciam, quod canonici . . . -ciones stacionum et ecclesie parrochialis Butzowensis et banno eiusdem civitatis gaudeant pensione. **γ** *causa, titulus – Rechtsgrund, -titel:* CHART. Wirt. IV 1146 p. 211,3 (a. 1250) de possessionibus in Knuthelingen, que . . . ad fratres de Mulinbrunne per concambii -em descenderant *eqs.* **d** *gramm. usu plur. i. q. tractatus de vocibus derivandis – Derivationstraktat:* CATAL. biblioth. A I 5 p. 20,5 -es; Donatus. 10 p. 33,9 sophismata dialecticae; -es *(corr. ed. SBMünch. 1965/IV. p. 7).* III 90 p. 358,15 -ciones cum differentiis quarundam diccionum in uno volumine. IV 1,39,88 -ciones. CHRON. Lippold. p. 557,33 -es et interpretationes verborum.

derivativus (dir-), -a, -um. **1** *proprie i. q. delapsum efficiens – Abfluß bewirkend:* THADD. FLORENT. cons. 129,94 fiat . . . duplex cauterium, unum -um et aliud desiccativum loci infirmi; -um . . . fiat per sectionem *eqs. (cf. l.44).* **2** *translate i. q. per originationem effectus, deductus, per etymologiam coniunctus – durch Ableitung gewonnen, hergeleitet, etymologisch verwandt:* **a** *gener.:* DEFENS. med. I p. 50,5 medicina est scientia curationum . . ., quae et divinis non est incognita libris, ita, ut di-a ab ea nomina inveniantur. ARIBO mus. p. 6,9 de primitivo monochordo -am aliter quam monochordum velit *caprea* componere figuram. EPIST. Hildesh. 134,21 circumscribitur imperator sic: excellentissimus, clementissimus . . .; a quorum . . . nominibus -a nomina . . . aliquando . . . possessivis nominibus hec eadem nomina iunguntur: excellentia, clementia *eqs.* ALBERT. M. praedicab. 4,1 p. 54[b],14 non curamus primitiva specie vel -a, quae apud grammaticos considerantur. HUGO TRIMB. sols. epil. 180 ut viciorum species iam -a peior sit, quam fuerit eius primitiva. *al. v. et p.405,37.* **b** *t. t. gramm. (fere ellipt. vel usu subst. neutr.):* ALDH. ad Acirc. 10 p. 95,5 mys Latine mus . . . interpretatur, et ex eadem prima positione -um (di- *var. l.*) dicitur miurus vel murinus. 128 p. 177,9 vulturinus, anserinus et cetera di-a, quae superius de primitivis congessimus. *al.* EPIST. var. I 36 p. 555,11 extra enim, unde exterius di-um (dirivatum *P*) est, locum significat. ERMENR. ad Grim. 16 p. 553,34 futurum eius *(sc. verbi 'arguo')* 'arguiturus' pro 'arguturus' invenitur in usu, et di-um (-um *Prisc. gramm. II 505,4*) eius 'argutor'.

adv. **derivative.** *derivationis modo – auf derivatorische Weise, durch Ableitung:* ANSO Ermin. 2 (MGMer. VI p. 462, 14) Ursmarus . . . abbas de monasterio, quod di-e (-e *var. l.*) ex nomine fluvioli . . . vocatur Laubacis. VITA Euch. Val. Mat. 14 creditur, ut . . . ipse rivulus ob infusionem sacri olei *(sc. baptismatis)* -e Olevia nuncupetur. ALBERT. M. bon. 543 p. 285,19 lex -e a ligando . . . dicitur.

derivatorius, -a, -um. *delapsum efficiens – Abfluß bewirkend:* THADD. FLORENT. cons. 21,39 fiat . . . duplex cauterium; unum -um et aliud desiccativum loci infirmi; -um . . . fiat per adstrictionem *eqs. (cf. l.10).*

derivo (dir-), -avi, -atum, -are. *script. et form.:* disr-: *p. 405,48. partic. praes.* -v(i)ens: *p.406,66.67. metr.* -rĭv-: *l.53. p.405,46.*

I *act. et pass.:* **A** *strictius i. q. (ab-, de)ducere, dirigere – (ab-, weg-, hin)leiten, -führen:* **1** *proprie:* **a** *gener.:* REGINO chron. a. 873 p. 106,31 Brittones . . . conati sunt fluvium a suo alveo di-are (-are *A3*). *c. sensu dividendi:* THEODULF. carm. 28,91 in rivos dum quis spatiosum di-et amnem, pars minor in rivis . . . fluet *eqs.* OTTO FRISING. chron. 2,11 p. 80,2 rex . . . in CCCC[tas]LX venas -tum *(sc. amnem;* di-vit et *B1)* vetularum etiam pedibus transmeabilem fecit. *in imag. et per compar.:* EPIST. Aldh. 9 p. 499,2 de cuius *(Aldhelmi)* fonte purissimo dulces di-ti rivi multorum possint reficere mentes (*sim.* WIPO gest. 3 p. 21,4). ALTFR. Liutg. 1,22 p. 26,4 curavit . . . doctrinae -are flumina. SALOM. III. carm. 1,2,316 quanto plus dederis, tanto plus danda mereris; . . . qui sua -at soli sibi, flumina servat. **b** *publ. et iur.:* CHART. Worm. 44 (interp. a. 1016?) ne quis . . . vel alveum artare vel de ipsa aqua aliquid presumat -are. DIPL. Heinr. IV. 438 p. 587,26 confirmamus . . . eius *(ecclesiae)* civibus universos bonos usus . . .; addimus . . . attrahere, -are tam de Sicla . . . quam de reliquis fluminibus sive fontibus aquam. DIPL. Conr. III. 109 p. 196,25 (spur.) con venationibus, piscationibus et aquis ducendis et -andis et pascuis. CHART. Friburg. 180 ut idem rivus extra proprium alveum in fossas a nullo . . . di-etur. 253 p. 226,14 -andi sive educendi medietatem . . . fluvii . . . habeant *abbas et conventus* facultatem. **c** *natur. et medic.:* ALBERT. M. animal. 1,397 huius *(sc. ve-*

nae) utilitas est ab epate nutrimentum ad membra -are. 1,440 quod *(subtile nutrimenti)* ad mamillas . . . -ari deberet, ad os matricis . . . -atur. veget. 1,115 in quibus *(vacuitatibus plantae)* attractum nutrimentum decoquitur, ut post per totam plantam di-etur. THEOD. CERV. chirurg. 1,13 p. 140[A] sanguinem ad vicina loca . . . -amus. WILH. SALIC. chirurg. 2,9 p. 333[C] si possis -are et impellere materiam apostematis et saniem ad os vulneris *eqs.* **2** *translate:* **a** *gener.:* **α** *producere – bringen (zu):* EPIST. Aldh. 7 p. 497,9 quatenus . . . ad aequitatis normulam -ta omnibus deinceps lectorum numerositatibus acceptabilis extet *litterarum editiuncula.* NOTKER. BALB. notat. p. 66,15 ut eam *(expositionem)* ad intellectum modernae lectionis possis -are. *trahere – ziehen:* CHART. Turic. 430 (a. 1225) ne caligine oblivionis semel bene diffinita tractu temporis contingat in dubium -ari *eqs.* **β** *tradere – weiterleiten, -geben:* CHART. episc. Halb. 221 (a. 1148) presenti scripto ad memoriam posterorum -amus *(sc. hoc decretum)*, ne quis . . . id mutare presumat. CHART. Helv. arb. 8 p. 13,26 quiddam memoria dignum per presentem cartam ad . . . posterorum . . . noticiam -amus. *al. expressius i. q. protendere – ausdehnen:* CHART. civ. Hild. 366 (a. 1278) eam *(ordinationem)* ad omnes posteros nostros sine interrupcione . . . observandam -amus. **b** *t. t. gramm. i. q. deducere per originationem, formare – herleiten, bilden (nach), 'derivieren':* **α** *in univ.:* CARM. var. I 21,2,6 (auctore Dicuil) si scire velint *pueri* . . ., qualem retinet sensum quaecumque loquela et quae prima manent, quae di-ta secuntur *eqs.* WALAHFR. Gall. prol. p. 282,6 ab incolis nomen patriae di-emus (-emus *var. l.*) et Alamanniam . . . nominemus. CONSUET. Trev. 14 p. 276,14 capitulum ideo vocatur, quia sancte conversationis est caput, a quo -atur. VITA Cunib. B 2 in sacratissima Agrippinensium civitate, quae -to vocabulo Colonia dicitur. THIETM. chron. prol. 3 haec provincia . . . in Caminizi fluvium porrecta vocabulum ab eo trahit di-tum. **β** *spectat ad derivationem q. d.:* ALDH. ad Acirc. 10 p. 95,6 spix dicitur Graece crabro, unde -atur (di- *codd.*, diriguatur *N*) spicoides. 137 p. 191,14 futuri temporis participia a forma perfecta primae coniugationis di-ta (dirivativa *var. l.*) *eqs. al.* ERMENR. ad Grim. 10 p. 544,39 nomina, quae habent primitiva Greca, a quibus di-antur *eqs.* LIBER argum. 4 p. 19 musica unde -atur? a moys, id est aqua. ALBERT. M. metaph. 7,1,4 p. 320,27 erit essentia ab esse -ta dicta. 7,1,9 p. 330,58 nisi ens ab esse sit -tum. *al.* **B** *latius:* **1** *(aqua) nutrire – (mit Wasser) speisen:* DIPL. Otton. I. 164 p. 246,11 et stagna et lacus, que ex eodem flumine Feht -antur (*inde* DIPL. Otton. II. 106). CARM. imag. 23[d],1,3 quatuor ut lato sparguntur flumina mundo, quae fons irriguus paradisi di-at unus. **2** *profundere – vergießen:* VITA Menel. 13 (MGMer. V p. 155,28; s. X./XI.) beatus Savinianus . . . lacrimas dis-at. **3** *irrigare, imbuere – bewässern, tränken (in imag.):* FORM. Salisb. II 3,5 ut . . . rivuli vestris sanctis precibus me undique di-ent, quatenus, de ergastulo educta . . . cum fuero corporis *eqs.*

II *medial. et intrans.:* **A** *(ab-, de)duci, emanare, proficisci, nasci – sich herleiten, hervorgehen (aus), herrühren (von), entstehen:* **1** *gener.:* **a** *in univ.:* ALDH. ad Acirc. 115 p. 158,19 a . . . monosillabis . . ., cum in dativo singulari . . . declinantur, iambicos pedes -ari (diziv- *var. l.*) . . . metrorum ratio declarat. **b** *oriri – entspringen:* FROWIN. explan. 4,3 l. 1292 mundus iste, qui . . . initium sui accepit mense novorum, quia ab illo magno mense novorum . . . di-vit (gloss. in marg.: ortus sit) potius quam statum accepit *eqs.* **2** *natur. et medic.:* MAURUS progn. 42 p. 51[a],1 apostema aliud est primitivum et aliud -tum, quod ex alio apostemate -atur, ut apostema sub aure, quod fit ex peripleumonia. ALBERT. M. animal. 1,397 dicamus . . . anathomiam venarum non pulsantium, secundum quod ab epate -antur *(ex Avic.).* **3** *publ. et iur.:* **a** *c. sensu dependendi:* CHART. ord. Teut. 149 p. 146,7 (dipl. Frid. II.) eandem sacram domum et ab ipsa quaslibet -tas . . . sub speciali protectione . . . recepimus. CHART. Raitenh. 96 p. 93,39 que *(monasteria)* de ordine Cisterciensi -antur. CHART. Hagenow. 499 p. 363,13 feoda . . . de sepedicto castro -ancia. **b** *c. sensu redeundi:* CHART. Rhen. med. III 596 (a. 1237) ne tres domus sepedicte ecclesie . . . vendantur, nisi de pecunia inde -ante alia bona contrahantur. CHART. Heist. 84 ut redditus annuatim deinde *(sc. vinea)* -antes predicte ecclesie plebano cedant *Conradus eiusque uxor.* CHART. Pomm. 698 p. 78,40 quod *(offertorium)* de . . . parrochia et capellis duabus poterit di-ri. CHART. Gosl. II 170 residuum quoque, quod de predictis mansis -ari poterit, assignavit *Rodolfus* ecclesie sancte Marie. *al.* **B** *transire, continuari, de-, pervenire – übergehen, sich fortsetzen, (hin-, zu)kommen:* **1** *gener.:* **a** *in univ.:* CONSUET. Eins. 21 p. 203,6 responsoria a iunioribus -entur ad priores. TRAD. Frising. 1726 ad quem *(filium)*, ut mos est, -ta est delegatio ad aram. CHART. archiep. Magd. 291 perspicuum est . . ., ut, si forte . . . unus *(sc. episcopus)* opprimatur, ad plures tam episcopos quam archiepiscopos tantum inconveniens -etur. CHART. Bern. II 11 p. 18,22 nos *(sc. episcopus)* . . . timentes, ne . . . exemplum perpetrate . . . malicie imposterum di-etur. *v. et p. 403,29. al.* *de transitu imperiorum:* EPIST. var. II 13 p. 317,29 per reges Assyriorum, Medorum atque Persarum . . ., ad quas gentes (gens *ed.*) Assyriorum di-ando (-ando *C*) regnum per succedentia pervenit tempora *eqs.* OTTO FRISING. chron. 6,22 capit. p. 29 ubi Otto . . . augusti nomen sortitur sicque imperium Romanum ad Teutonicos . . . -atur. gest. 2,15 p. 118,1 imperium Romanum ad Francos -tum est. **b** *diffundi – sich verbreiten, gelangen:* CHART. Const. 11 p. 16,34 (a. 1227) quia . . . more fluentis aque . . . gesta modernorum plerumque impediuntur -ari usque ad posteros. CHRON. Mont. Ser. a. 1144 p. 146,3 Reidenbuch . . ., unde et ordo canonicorum regularium per Saxoniam -tus est. ALBERT. M. animal. 23,63 -ta sunt haec genera *(sc. falconum)* in Germaniam. *ibid. iterum.* Iob prol. Hier. p. 6,8 'quasi non et apud Graecos', ex quibus scilicet fides et cognitio veritatis ad nos -ta est. **2** *natur. i. q. divertere – abzweigen, sich verzweigen:* ALBERT. M. animal. 1,449 in mulieribus . . . canales illi . . . -antur ad duo emulgitoria. 2,113 illis . . . viis sic -tis in testiculos. **3** *publ. et iur. i. q. deferri, contingere, obvenire – zufallen, fallen (an):* **a** *in univ.:* CHART. Port. 184 p. 198,21 (a. 1265) de frumento autem prefato -bitur cuilibet infirmario . . . unum maldrum. **b** *spectat ad hereditatem sim.:* NICOL. I. epist. 34 p. 305,7 regna sibi *(imperatori)* per hereditarium ius di-ta. ANNALISTA SAXO a. 907 p. 592,13 tota hereditas in ipsum iam ducem -atur. CHART. Mog. A II 375 p. 621,8 quę *(curia)* . . . ad ipsum *(Heroldum)* titulo hereditatis . . . -verat. CHART. Port. 188 dictum molendinum ad quoscumque nostros heredes . . . nullatenus poterit -are, sed *eqs.* CHART. Carinth. V 231 p. 155,11 quod . . . memorata bona . . . ad heredes prelibatos quolibet iure hereditario . . . debeant -ari. ACTA civ. Wism. A 1131[b] p. 88,3 super omnibus bonis, que -ari poterunt uxori mee et pueris meis *eqs. al.* **c** *spectat ad reditus, vectigalia sim.:* ACTA civ. Rost. C 439 p. 141 Henricus de Kersebome resignavit Henrico Militi . . ., quicquid sibi -ari potest de area Alberti de Sywan. REGISTR. Wirz. p. 32,12 diviserunt eque inter se *(sc. fratres)*, quicquid eis -batur de eisdem bonis. **C** *deviare, digredi – abweichen, abschweifen:* WILLIB. Bonif. 3 p. 11,18 ad . . . continentiam sermo a nobis directus aliquantisper di-atur (-atur *var. l.*), ut *eqs.* DHUODA lib. man. 8,13,9 pro omnibus est dandum . . ., nisi pro eis forte . . ., qui fide sanctae -ant trinitatis. HINCM. divort. praef. p. 112,27 si ad talia, quę ad hanc rationem fortassis non pertinent, eorum *(legentium)* tracti quęstionibus di-amus *eqs.* **D** *porrigi, currere – sich erstrecken, verlaufen:* **1** *gener.:* RICHER. SENON. gest. 1,2 p. 258,32 pretenduntur . . . dicti montes in longum per quatuor dietarum spacium, in latitudine vero vix sex miliaribus vel septem di-antur. **2** *publ. et iur. in finium descriptione:* TRAD. Ratisb. 4 (a. 776) haec sunt confinia donationis huius: . . . inde . . . di-atur *(sc. terminus)* usque ad Cnagapah. DIPL. Otton. III. 400 p. 833,35 tertio lateri limes, qui dicitur Arzer, . . . et rivus, qui vocatur de Fabrica, definiens et -iens usque in mare (*inde* DIPL. Heinr. II. 191 p. 226,15 -ens). **E** *minui – sich vermindern:* **1** *corpor.:* ARNOLD. LUB. chron. 1,3 p. 118,2 Danubius subterraneo meatu absorptus in amnem parvissimum -atur. **2** *spirit. i. q. obsolescere, reduci – ver-, herunterkommen, sich verringern:* GESTA Camer. 2,4 p. 456,49 olim frequentior numerus fratrum nunc ad quinquagenos prae inopia -atur. 2,10

[Konstanciak]

fuit *monasterium* . . . olim religione florens et opibus, nunc autem . . . ad paucos canonicos -atur. 2,21 postquam . . . incolatus huius castelli coeperat, illic *(sc. apud villam)* navigii usus -atur.

adi. **derivatus,** -a, -um. *secundo loco positus, secundarius – sekundär:* **1** *medic.: v. p.405,62.* **2** *iur.* feodum -um *i. q. subfeodum – Afterlehen:* CHART. Turic. 1150 p. 247,5 (a. 1260/61) cum esset in plena notitia hominum . . . advocatiam . . . in Cůnradum militem . . . -o feodo descendisse *eqs.*

adv. ***derivatim.** *per derivationem – hergeleitet (in imag.):* PURCH. Witig. praef. l. 4 cum totius fons sapientiae videatur -m e vestri cordium fluentis emanare *eqs.* *Konstanciak*

derma, *nom. pl.* -ata *n.* (δέρμα) *pellis, cutis – Haut:* GLOSS. med. cod. Petropol. p. 272,5 omnia dic, quaes<o>, verbi, quae sillaba signet . . ., quid trix, -a (gloss.: pellis aut cutis) *eqs.* *corium – Leder:* DYASC. p. 84b -ta, id est solee, que remanserint de calciamentis veteribus ruptis, usta viridia ulcera post inflammationes transactam mirabiliter sanant.

[dermanon *v.* dynamis: ALPHITA I p. 307,6.]

***derobero,** -avi, -are. (*cf.* *derobare) *spoliare – be-, ausrauben:* ANNAL. Plac. a. 1270 p. 543,1 malefactores . . . -verunt ipsos *(Gallos)* aufferentes eis omnia bona. a. 1276 p. 563,1 Ianonus de Beccaria et milites Marchabeti de Papia . . . episcopum et Zazos expulerunt de Papia et -verunt episcopum et alios plures.

***derobo,** -avi, -atum, -are. *(ital.* derobare; *v. Battisti-Alessio, Diz. etim. ital. II. p. 1258a) spoliare, diripere – be-, ausrauben, plündern:* ANNAL. Ianuens. IV p. 105,15 quidam milites Theotonici . . . aliquos ex militibus domini regis -arunt. ANNAL. Plac. a. 1251 p. 504,34 spoliatos et -tos ipsos *(pedites)* venire permiserunt *rustici et comites.* a. 1257 p. 508,41 ipsum *(marchionem)* de civitate Placentie expulerunt *proditores* -antes ipsum et Veronenses de equis et aliis rebus eorum. a. 1266 p. 518,4 Balbi adscenderunt in Petram Dueriam rebellantes civitati predando et -ando homines et vilas illarum contractarum. a. 1270 p. 542,15 -verunt *Papienses milites* plures ex parte adversa. ALBERT. MIL. temp. 291 p. 550,21 invenit *domnus Casxonus*, quod domus sua et aliorum de domo sua -bantur. *al.*

***deroc(c)o** (-cho), -avi, -atum, -are. *(cf. ital.* diroccare; *v. Battisti-Alessio, Diz. etim. ital. II. p. 1320b) diruere, destruere – einreißen, zerstören:* IOH. CODAGN. annal. a. 1216 p. 55,35 turrem et caminatas ipsius castri *(sc. Nigrini)*, murum radicitus destruxerunt et -ocaverunt *milites et pedites.* ALBERT. MIL. temp. 278 fuit destructa et -chata dicta Rocheta. ANNAL. Plac. a. 1255 (in marg.) castri de Placentia fuerunt -chatae.

1. derodo, -rosi, -ere. *(ar)rodere, mordere – an-, ab-, zernagen:* **1** *proprie:* **a** *in univ.:* EUGEN. VULG. syll. 11,1 cattus dum ructus refluit de sorice grandi, relliquias mensę musca -erat audax. RUP. MEDIOL. Adalb. 11 ut . . . ipse puniret in se, quod commiserat sane mentis, impios pro furtivo pabulo digitos manuum suarum -bat *(sc. fur casei).* BERNOLD. WAT. chron. 18 p. 171,4 ut, preter quod solito casu naturae mandi poterat, lectorum sternia, vestes . . . immisericorditer -rent *sorices* et vix . . . ab humanis carnibus temperarent. **b** *laniare – zerreißen (alleg.):* ALCUIN. epist. 19 p. 54,34 ne vinea Domini vulpinis detur dentibus ad -endum. carm. 1,672 ne lupus insidians Christi -ret agnos. DECRET. Burch. 1,130 si . . . discordes fueritis *(sc. episcopi)* et canino dente vos -ere coeperitis *eqs.* **2** *translate i. q. vexare – quälen:* RADBERT. Arsen. 1,26 p. 56, 27 quantis . . . militem tuum *(sc. Dei)* iniqui lacerabant infamiis, quantisve -bant calumniis.

[2. derodo *v.* derogo *p.409,25.*]

derogatio (-cio), -onis *f.* **1** *strictius i. q. imminutio, damnum, detrimentum – Schmälerung, Beeinträchtigung, Schaden, Nachteil:* BERNOLD. CONST. libell. I 3 p. 16,2 admoneo te *(sc. Alboinum)*, ne unquam in tuae religionis et eruditionis -em alicui tam maledicam . . . transmittas epistolam, ne *eqs.* CONST. imp. I 69 super regni perturbatione regiaeque potestatis -e . . . dolens. RUP. TUIT. trin. 5,9 l. 329 divitiarum -o est, quia propter divitias non quibant *Abraham et Loth* habitare communiter *(spectat ad Vulg. gen. 13,6).* ABSAL. serm. 45 p. 256C -o potius quam cumulus laudis. ACTA imp. Winkelm. I 155 p. 131,12 cognovimus *(sc. imperator)*, quod vos *(sc. cives Yporienses)* quandam salariam in -em . . . ecclesie . . . constituistis. CHART. civ. Spir. 133 in -cionem ecclesiastice libertatis. *al.* **2** *latius:* **a** *calumnia, criminatio – (falsche) Beschuldigung, Verleumdung:* HINCM. divort. 7 p. 162,30 haec . . . breviter diximus, non ut credere vel credi ab aliquo huiusmodi -i de quocumque sacerdote velimus, sed *eqs.* ALBERT. METT. episc. Mett. 4 p. 116,15 factum est, ut . . . multorum ad sui -em ora aperuit *Heinricus.* PETR. DAM. epist. 165 p. 196,13 cum . . . nitor indumenti ad intuendum se oculos provocat, linguas . . . ad carpendum hunc, qui induitur, -um s p i c u l i s armat (HELM. chron. 44 p. 88,13). CHART. Stir. III 218 p. 305,26 libellum . . . non veritatis, sed mendacii, non eruditionis, sed -is. *saepe. v. et l.55.* **b** *detrectatio – Herabsetzung:* EPIST. var. II 20,15 in caelis talium *(mentium amentium)* nec laude crescit nec -e decrescit, qui . . . concivis angelorum effectus *eqs.* PETR. DAM. epist. 34 p. 335,4 quod aecclesiam . . . consecrari passus sum . . ., non causa vestrae *(sc. episcopi)* -is feci, sed *eqs.* VITA Annon. I 1,4 p. 468b,32 quasi in ipsius *(Brunonis)* laudem, re . . . vera in -em Annonis. ALBERT. M. Iob prol. Hier. p. 14b,9 'studiosum me *(sc. Hieronymum)* magis' . . . 'quam malivolum', qui hoc *(i. translationem)* faciam in -em aliorum. summ. theol. I 19,78,3 p. 836a,46 -o divinae veritatis et divinae ordinationis. *contemptio – Mißachtung:* RUP. TUIT. trin. 22,20 l. 1402 in -em supernae severitatis ausus est *Saul* parcere Agag et optimis gregibus ovium et armentorum. **c** *reprobatio – Ablehnung, Protest:* LEG. Wisig. 2,4,7 p. 100,19 que *(persona)* se in -e (de inrogatio, inde rogatione *var. l. [ed. Lopez p. 458]*) prolati testis nescire dixit, quid obicere possit *eqs.* (*sim.* 2,4,8 p. 101,11). AGOB. 7,29 l. 24 omnes, qui morum illius *(perversi pastoris)* fęditatem cognoscunt, ad murmurationem -emque contra eiusmodi rectorem excitantur. **d** *contumelia, derisio – Schmähung, Verspottung:* ALBERT. METT. episc. Mett. 2 p. 110,16 cum summo probro ad -em imperatoris intorquere, qui tanta . . . virtute laudatus a suis tam facile sit superatus. VITA Agric. 18 ne quis . . . per . . . miraculi stuporem clavo dominico aliquam . . . paret -em. THEOD. THEOL. Conr. 4 p. 217a,32 -e sancto viro insultantes. CHART. Gosl. I 633 quidquid . . . in -em ipsius *(abbatis)* indulgentie factum est. CONST. imp. II 397,11 in contemptum et -em ecclesie. *al.*

derogator, -oris *m.* **1** *strictius i. qui imminuit, aufert, demit – einer der schmälert, wegnimmt:* ANAST. BIBL. epist. 5 p. 404,23 quod patriarcha Ignatius -r esset . . . sanctae memoriae Methodii. CHART. Rhen. med. I 387 p. 435,26 ut omnis sue devotionis violator et . . . ecclesiastice largitionis -r . . . anathematizatus . . . habeatur. **2** *latius:* **a** *vituperator – Tadler, Kritiker:* HINCM. epist. 184b,1 p. 177,30 quia . . . nec cum eodem Ebone in vita sua extiti altercator nec post mortem eius illius sum -r. TRANSL. Tib. 9 (MGScript. XV p. 395,17) ut, quos *(sc. legatos papae)* prius quaerulos habuere *nostrates* -es, postmodum per omnem viam fidissimos reperirent suffragatores. OTTO FRISING. gest. 2,28 p. 133,21 clericorum ac episcoporum -r, monachorum persecutor, laicis tantum adulans *Arnaldus.* **b** *calumniator – Verleumder:* CAPIT. Bened. 2,381 p. 94,5 multum derogatio praevalet, quando -r creditur fide dignus. RUP. TUIT. off. 11,9 l. 446 contra huiusmodi -es *(sc. Arium et Sabellium)* queritur ipse *(Deus)* in propheta dicens: '*eqs.*'

***derogatrix,** -icis *f.* *quae imminuit, aufert – eine die schmälert, wegnimmt (usu attrib.):* CHART. Osn. III 569 p. 394,22 (a. 1276) vetustatis prolixitas humane semper memorie -x.

derogo, -avi, -atum, -are. **1** *vi praep. vigente:* **a** *strictius:* **α** *nocere, detrectare, obtrectare, imminuere – schaden, Abbruch tun, beeinträchtigen, schmälern:* DIPL. Heinr. II. 34 p. 37,33 non -atur aequitati, si quid superaddatur liberalitati. FORTOLF. rhythmimach. 17 dicant . . ., qui eiusmodi scientiam vanitati deputant et irreligiositati, quidnam vanitatis habeat, vel quid religioni -et ea investigare, quae ratio natura duce propalavit. CHART. Mar. Magd. 123 p. 113,45 salva . . . antiqua compositione et in nullo quantum ad alios articulos penitus -ta. CHART. Salem. 293 ne ullus iuri dicti cenobii -are possit. *saepius.* *iniuriam inferre – Unrecht tun:* DIPL. Constantiae 3

[Weber]

p. 10,34 in quo *(sc. electione abbatis)* quantum fuerit nostro culmini -tum, vestra *(sc. papae)* potest beatitudo metiri, cum *eqs.* **β** *demere, auferre – wegnehmen, entziehen, absprechen:* CAPIT. reg. Franc. 8,2 in parentum ... subcessionibus, quicquid legebus discernentur, observentur omnibus contra inpetrandi alequid licentia -ta. THEODULF. carm. 41,1,185 haec *(bibliotheca)* etiam assiduo fastidia -at usu, quoque magis capitur, quaeritur inde magis. TRANSL. Libor. I 7 cum verbis doctorum de divina virtute non credentes, tamen his, quae oculis viderent, ... fidem -are non possent. UFFING. Ida 2,1 p. 482,26 omni pene honestatis cultu *(sc. reliquiis Idae)* -to. EPIST. Ratisb. app. 1 p. 371,15 una vobiscum *(sc. cum consacerdotibus)* excellentiam veneramur *(sc. sacerdos)* episcopalem, nec tamen ideo inferioribus membris -amus, quod sunt. *al.* **b** *latius:* **α** *criminari, insimulare, calumniari – falsch beschuldigen, verleumden:* VITA Arnulfi 13 homo scelestus ... cum conplicibus suis virum sanctum -are ausus est non esse ... cultorem Dei, sed pocius hominem voluptati deditum. HINCM. divort. capit. 12 p. 102 ne iuste iudicare volentes suspicio quaecumque remordeat vel -antes dicant, quia *eqs.* BERTHA Adelh. 9 cuius eventum rei *(sc. sanitatis)* cum haec *(mulier sanata)* ... propalasset in laudem Dei, altera quaedam -vit illi quasi mentienti. CASUS Petrish. praef. 1 a quibusdam ... ignoratur, unde hęc sacrosancta religio *(i. monasterialis institutio)* exordium ... acceperit, et ideo a multis ei -atur *(cod.,* derodatur *ed.)*, quasi ab imperitis sit adinventa. *al.* **β** *contemnere, neglegere – mißachten:* TRAD. Ratisb. 8 (a. 792) quod si hoc quisquam -verit, a ... defensoribus convincatur. **γ** *reprobare – ablehnen:* LEG. Wisig. 2,4,8 p. 101,5 de -andis (rogandis, e[r]rogandis *var. l. [ed. Lopez p. 457]*) testibus, quod per triginta annorum spatium protelentur ad obiectum illis infamium comprobandum. **δ** *maledicere, vituperare, contemnere – tadeln, schmähen:* LIUTG. Greg. 12 p. 77,10 qualiter fecit ... de omnibus obtrectatoribus suis, qui ei aliquando -bant propriis viciis instigati. HRABAN. epist. 25 p. 434,7 blasphemare et -are spiritus sancti potentiae. HROTSV. lib. 1 praef. 1 hunc libellum ... omnium sapientium benignitati offero expurgandum ..., qui erranti non delectantur -are, sed magis errata corrigere. LAMB. TUIT. Herib. 2 prol. p. 1246,2 commodius velim, ut mea -etur opera. METELL. Quir. 12,19 sciscitans docebar ... patrum beata gesta non tacenda; nemo -verit. HUGO TRIMB. registr. 757 lector ... sciolus nolit -are dictatori nec eum verbis lacerare. *saepe.* **ε** *denegare – verweigern:* TRANSL. Adelph. 12 (MG Script. XV p. 296,3; s. IX.med.) quidam nauta ..., dum eos *(quosdam)* navigio transmittere -ret, vindictam propter hoc expertus divinam ... gratiam Dei ... se humiliando recuperabat. **2** *vi praep. evanida i. q. exigere – einfordern, erheben:* CHART. Bund. 937 p. 373,31 (a. 1259) curiam in Plewrs et curiam in Palaus ... dimittimus ... nullum volentes ab eis theolonium -are.

***derosulo,** -atum, -are. (rosula) *exfoliare, foliis denudare – entblättern (in imag.):* ALBERT. STAD. Troil. 4,224 cum rosa sis *(sc. Achilles)* patriae, non debet spinea rosam hoc vitio macula -are rosam. 5,260 o rosa militiae *(sc. pater Pyrrhi)*, probitatis tincta colore et nunquam spina -ta fugae. *de monasterio, quod dicitur 'Rosenfeldt':* ALBERT. STAD. quadr. 14 (HistVjSchr. 26. 1931. p. 541) non aestas, non audet hyems, non Aeolus istam -are rosam.

***derta, *dertis** *v.* derbita. **[dertermino** *v.* determino.]

***derudo,** -atum, -are. (rudera; *v. Diefenbach, Gloss. p. 209 s. v.* erudare; *cf.* eruderare) *purgare – reinigen:* LAND. MEDIOL. hist. cont. 22 p. 30,11 mane facto -tas quasdam suas vestes induit *(sc. patronus aegrotus)* et cibum sumpsit et quasi sanus factus super mullam sedit.

derumpo *v.* dirumpo. **deruo** *v.* diruo.

***derupo** *vel* ***dirupo,** -avi, -atum, -are. *(ital.* dirupare; *v. Battaglia, Dizionario IV. p. 558)* **1** *(de rupe) praecipitare – (vom Felsen) hinunterstürzen:* ANNAL. Ianuens. I p. 84,12 illo die de Saracenis viginti milia interfecti fuerunt, et ab una parte, civitas *(i. civitatis)* scilicet, di-ta (dirupta *cod.*, deripata *ed.*) X milia fuerunt. **2** *destruere, demoliri – zerstören:* OTTO MOR. hist. p. 45,11 in ipsa nocte et in subsequentibus duobus diebus tota *(sc. suburbia)* exarserunt Mediolanenses posteaque ipsas domos di-verunt. MEMOR. Mediol. a. 1236 (MGScript. XVIII p. 402,12) Papienses venerunt ad pontem Tecini volentes de-are eum. SALIMB. chron. p. 483,16 fuerunt de-te fortilitie et castra et domus. ALBERT. MIL. temp. 281 p. 539,3 castrum destruxerunt et di-verunt *Cremonenses.* p. 539,26 destruendo et de-ando ... castrum et terram. *al.*

***dervum,** -i *n.* *(francog. vet.* dervée; *v. Wartburg, Frz. etym. Wb. III. p. 50a)* *silva quercina – Eichenwald:* MIRAC. Remacli 1,6 non arbitror reticendum, quid actum sit in loco, qui ab incolis commanentium -um nominatur.

desaevio (-sev-), -ii, -ire. *rhythm.* dé-: *l.27.* **1** *intrans. i. q. furere, saevire – wüten, toben, sein Unwesen treiben:* **a** *in univ.:* **α** *de anim. (de diabolo: l.18):* LEG. Wisig. 12,3,17 si quis ... Iudeorum ... in eum *(christianum)* -sevire (deservire *var. l.*) presumpserit *eqs.* AUDRAD. carm. suppl. 3,30 splendidus angelico dudum qui fulsit honore, callidus in hominem tota -iit arte. WIDUK. gest. 2,3 p. 68,1 barbari ad novas res moliendas -unt. GESTA Camer. 1,104 p. 444,15 Sarracenos per terras Apuliae -sevire. SALIMB. chron. p. 371,11 multum -ierunt *Barbarasi*, dum imperatorem in Lombardiam ... introduxerunt. *persaepe. de ira Dei:* REGINO chron. a. 882 p. 119,32 indignatione caelesti super populum christianum religionem profanantem -seviente. HUGO FLAV. chron. p. 316,32 in nece populi peccantis ira -seviebat Altissimi. *al.* **β** *de rebus:* RHYTHM. 79, 22,2 (s. V./VI.) unum repelle vitium, ... cupiditatem scilicet, quae in alumnos -it. PETR. DAM. epist. 120 p. 392,9 in cervicis meae iugulum securis vibrata -seviat. HUGO FLAV. chron. p. 468,16 non potuit hoc diutius pati abbatis Rodulfi simplicitas, maxime cum in eum praecipue -sevirent omnia. *saepius.* **γ** *de viribus naturae:* HEITO Wett. 25 capit. p. 268 cur pestilentia -seviret (ANNAL. Quedl. a. 1011. *sim.* RAHEW. gest. app. p. 350,5 pestis ... -sevit. *al.*). ANNAL. Hild. a. 1117 maxime ... in Ytalia minax hoc periculum *(i. terrae motus)* per multos dies continue -sevit. *al.* **b** *crudeliter consulere (in) – grausam verfahren (gegen):* FRUTOLF. chron. p. 123,54 qui *(Huni)* etiam in filios suos primo die natos -seviunt; nam ferro secant genas eorum, mox ut nati sunt, ut, antequam lactis nutrimenta percipiant, vulneris cogantur subire tolerantiam (*inde* SIGEB. GEMBL. chron. p. 302,2). **2** *trans. i. q. vituperare – 'begeifern':* VITA Liutb. 13 p. 18,11 noli, ... domine ..., nequissimorum hominum garrulitatem attendere, qui ... rabidis quoque benefacta faucibus -unt.

desamino *v.* dissemino. **desapio** *v.* desipio.

***desarmo** *v.* dearmo. ***desbrigo** *v.* *disbrigo.

***descargo** *v.* *discargo.

descendo (dis-), -scendi, -scensum, -ere. *script.:* disse-: ANTIDOT. Glasg. p. 151,46. 158,14. dese-: *p. 413, 21. 36.* desse-: *p. 411,35.* dessi-: *p. 411,64.* -cin-: *l. 57. p. 411,39. form. part. praes. abl. pl.* -is: *p. 413,3. fere usu intrans., trans.: l.60.p.412,53.414,3.31. struct.: c. inf.: p.411,8.32. c. supino: p.411,19.*

I *proprie:* **A** *strictius i. q. devenire, deorsum cedere, se deorsum movere – herab-, hinabsteigen, -kommen, -gehen, sich nach unten bewegen:* **1** *subi. anim.:* **a** *in univ. (trans.: l.60):* ANTIDOT. Lond. p. 20,16 ut in solio vel in tina discindat *aegrotus.* AETHICUS p. 130,1 aiunt ... Alexandrum ... in profundum maris di-isse (-isse *var. l.*). WALTHARIUS 217 donec vir sella -ret ... alta. PASS. Quir. Teg. 12,9 collibus ascensis ... di-sisque (-isque *var. l.*) vallibus imis. CONSUET. Marb. 121 si quis tardius quam ceteri in dormitorium ascenderit vel pre aliis -ere debuerit, tam lente pedem ponat, ut eius incessus ... minime ... audiri possit ab ullo (*ex* UDALR. CELL. consuet. 2,24). 242 -ens de equo. CASUS Petrish. 2,20 cum ... ab altari per gradus -ret *Gebino*, per quos tunc ab altari in chorum -batur, cecidit. FRID. II. IMP. art. ven. 3 p. 18,26 ut veniat *falco* contra ventum ad -endum super loyrum. *persaepe. in imag.:* WALAHFR. carm. 32,12 volucri qui pendet in orbe, nunc scandit, nunc -it, rota sic trahit orbis. **b** *deorsum vehi – herab-, hinabfahren:* **α** *de descensione Domini (fere de incarnatione; de iudicio extremo: p.411,6; ad inferos: p.411,2) vel spiritus sancti:* PASS. Afrae II 1 p. 62,2 Christus dixit se

pro peccatoribus di-isse (-isse *var. l.*) de caelo. LIBELL. prec. Paris. 2,12 p. 45,20sqq. domine Iesu, adoro te di-entem ad inferos . . .; scio, quia ultra non hic -eris. WALAHFR. carm. 20, 27 spiritus ad terras Domini -it in igne (HONOR. AUGUST. spec. p. 847B. *al.*). CARM. cod. Paris. 2,4,1 (MGPoet. VI p. 228) -at Dominus de celis, iudi<ci>um iudicaturus venit. BRUNO QUERF. fratr. 24 qui *(Deus)* cum de cęlo ad terram humanum genus salvare -ret. *al.* **β** *de descensione hominum ad inferos (cf. l.2.):* NICET. ad Iust. p. 119,20 si te . . . ultimus dies invenerit, qualis . . . hodie appares, di-eris in inferiora terrae et ad partes vulpium eris. WALTHARIUS 871 vili pro laude cupit *nepos* -ere ad umbras. BERTH. (?) annal. a. 1066 ad claustra inferni -erunt *duo milites*. OTTO FRISING. chron. 5,3 p. 232,20 dicitur Theodoricus vivus equo sedens ad inferos -isse. *al.* **c** *de equitibus ellipt. i. q. ex equo desilire – absitzen:* ARBEO Corb. 4 p. 192,12 ut quasi catenatus existeret *fur* et nequaquam, si velleret, -ere quivisset. WANDALB. Goar. 2,10 abbatissa . . ., cum . . . illuc *(sc. ad capellam s. Goaris)* devenisset nec oratum, ut omnes consueverant, -isset, paulo post de equo cecidit. ORD. coron. imp. 17,2 ubi *(sc. in platea)* eo *(rege)* -ente tradendus est equus, cui rex insederat, illis *(senatoribus)*. WILH. RUBRUQU. itin. 29,8 oportet, quod homo valde caute teneat equum suum, quando -it pro necessitate. *al.* **d** *de partu i. q. provenire – hervorkommen:* ALBERT. M. animal. 10,72 aliquando . . . est difficultas propter secundinam, quae forte est nimis dura et fortis . . ., aut forte nimis debilis et tunc citius, quam debet, rumpitur, et egreditur humor totus, antequam puer -at . . .; aliquando est difficultas propter horam, in qua -it . . .; ex tempore etiam est difficultas, quia, si in frigidissimo tempore -at, est vehemens constrictio corporis matris. **2** *subi. res corporeae:* **a** *gener.:* **α** *in univ.:* RHYTHM. 41,11,1 (s. VII.in.) lavacri gurgites di-erunt baptizare Dominum. WALAHFR. Otm. 8 ut ne una quidem pluviae gutta . . . in illam *(navem)* -ret. ANTIDOT. Glasg. p. 130,37 ad fleuma, que de capite dess-it. ALFAN. premn. phys. 25,4 p. 141 elevatur *(sc. sanguis)* . . . primo . . . ad caput et iterum a (de *var. l.*) capite -it (*PG 40,700B* καταφέρεται) per duas venas et duas arterias. REIN. LEOD. annal. a. 1215 p. 673,11 tempestas maxima cum imbribus et tonitruis -indens. CHART. Const. 66 canalem . . ., per quem immundicie domus sue *(sc. militis)* . . . super fundum ad locum fratrum pertinentem -unt. *saepe.* *in imag.:* EPIST. Hildesh. 134,6 p. 198,14 quę *(epistola)* a maiore ad minorem mittitur, duas . . . ob causas sublimis dicitur, vel quia -it vel *eqs.* p. 199,4 quę . . . pari a pari mittitur epistola, idcirco mediocris dicitur, quia inter sublimem et exilem media nec ascendit ad superiorem nec -it ad inferiorem. **β** *de lumine:* BERTH. (?) annal. a. 1072/73 p. 275,52 nocte coelesti lumine ad se -ente saepius exhilarantur *duces*. CAES. HEIST. comm. 60 luna . . . a sole accenditur, . . . stellarum claritatem minuit, plus omnibus sideribus ad terram -it. **γ** *de capillis:* HROTSV. Agn. 218 crevere capilli, qui ductu longo lapsi de vertice summo -endo pedum plantas tetigere tenellas. **b** *natur. et medic.:* **α** *effluere, eici – herausfließen, 'abgehen':* TRACT. de caus. mul. 36 si . . . menstrua spersa sunt et non di-ent *eqs.* 79 contingit hoc *(sc. decursio sanguinis)*, quando menstrua excludent et subitu di-ent. CONSTANT. AFRIC. coit. 11,26 non possunt *eunuchi* coire, quia nervus, qui erigitur, eis abscinditur, et non -it (descenditur *var. l.*) semen. ALBERT. M. animal. 5,45 generaliter . . . in omnibus maribus est verum, quod sperma tunc -ere et destillare ad exitum incipit, quando vox est in mutatione. *v. et p. 418, 5. 6.* **β** *submitti – sich (ab)senken, nach unten rutschen:* ARS med. 7 p. 427,12 interocella dicitur intestini lapsum ab ⌊inguine usque ad testem -ens⌋ (inguinibus qui ad teste dessindens *G*). TROTULA 5 p. 64,22 si contingat post partum matricem nimis de loco suo -ere inferius. TRACT. de chirurg. 1201 si . . . intestina inferius -erint. IOH. IAMAT. chirurg. 8,12 solet plurimum . . . rupto syphac intestinorum copia per nervi mediocritatem labentium in osceum -ere. ALBERT. M. animal. 10,73 intestina -unt. **c** *astron. de motu siderum:* **α** *in univ.:* GUNZO epist. 15 p. 49,21 quomodo a capricorno in cancrum ascendendo pauciores dies explicet sol quam a cancro in capricornum -endo (-o *var. l.*). OTTO FRISING. gest. 1,20 p. 33,23 sole ad inferius hemisperium -ente. **β** *occidere – untergehen:* HROTSV. Mar. 364 non Phoebus -it in hora. PETR. DAM. serm. 20,2 l. 32 -erat . . . sol. **3** *subi. res incorporeae:* **a** *gener.:* EIGIL Sturm. 4 vir sanctus a Deo . . . inspirationem -isse intellexit. POETA SAXO 5,143 progenies, in quam -it sancti benedictio Iacob (CONST. imp. I 420,5. *al.*). CARM. var. II 6,2,1 en, tibi *(sc. Aelfredi)* di-ant e celo gratiae totae. EKKEH. IV. bened. II 167 crux Domini pisas -at in . . . numerosas. ALBERT. M. incarn. 24 p. 195,86 cum duplex sit bonitas nobis -ens a Patre, scilicet reconciliatio et gratia, debuit una -ere per Filium, altera per spiritum sanctum. *al.* **b** *mus. de processu ad sonum graviorem:* ODO inton. p. 117b nota, quod punctus flexus in primo tono, quarto, sexto et septimo -it una[m] voce[m]. GUIDO AUGENS. mus. 185 cantus . . ., qui sub finali -unt tribus vocibus. ANON. IV mus. 2 p. 47,10 omnis ligatura dicitur ascendendo vel -endo, sed quae sunt in eodem sono, non sunt ascendendo vel -endo. ANON. mus. Sowa 1 p. 170,38 tres semibreves divisive -endo sociae sunt repertae. *adde:* GUIDO ARET. microl. 18,24 subsecutor . . . numquam debet -ere (discedere *var. l.*), nisi illo inferiores voces cantor admiserit.

B *latius:* **1** *subi. anim.:* **a** *intrans.:* **α** *secundo flumine vehi – stromabwärts fahren:* WANDALB. Goar. 2,27 abba a provincia Vangionum ex vindemiis cum onusta vino navi . . . -bat. WIPO gest. 21 imperator . . . -ens per Rhenum in Franciam venit. HIST. peregr. p. 130,11 imperator . . . a Ratispona -erat navigio ad partes Austrie. WILH. RUBRUQU. itin. 19,3 -imus . . . in navi ab . . . casali usque ad curiam. *al. v. et vol. I. p. 1016,49.* *adde:* CHRON. reg. cont. a. 1187 p. 136,27 Renum claudi iussit *imperator* Coloniensibus, ne frumenta vel vina solito ad eos -rent. **β** *proficisci, pergere – marschieren, ziehen:* LUP. PROT. chron. a. 1028 Orestes . . . -it in Constantinopolim. HONOR. AUGUST. spec. p. 854C olim . . . Hebraeus populus -it in Aegyptum, dum eum fames afflixit. OTTO FRISING. gest. p. 4,30 (epist. Frid. I. imp.) placuit magis principibus redire quam in Apuliam -ere. 1,12 p. 28,6 semper secundum alveum Rheni -ens *dux*, nunc castrum edificans, . . . nunc . . . procedens *eqs. al.* *peragrare, pertransire – durchziehen:* WIPO gest. 38 imperator per Basileam -ens Franciam orientalem . . . atque Fresiam . . . revisit. **γ** *abire, decedere – weggehen, fort-, abziehen:* WIDUK. gest. 3,75 p. 152,11 manens . . . ibi *(sc. in Quidilingaburg)* decem et septem . . . diebus -it *imperator* inde ascensionem Domini apud Mesburg celebraturus. EPIST. Meginh. 27 p. 224,15 tum . . ., ubi in Carinthiam -sum esset *eqs.* ALBERT. AQUENS. hist. 3,14 requirebant . . ., qui advecti fuerant, qua de causa et ipsi *(sc. viri Baldewini)* a Romanis et Theutonicis partibus -issent et in longinquum exilium . . . advenissent. CHART. Mog. A II 304 p. 522,21 eum *(Guillelmum Parisiensem)* nunc temporis in terram regis Anglię -isse. STATUT. ord. Teut. p. 29,23 Ihesus -ens ab Ierusalem. *al.* *recedere – sich zurückziehen:* SALIMB. chron. p. 32,23 crediderunt *socii*, quod -ret papa ad requisita nature. **b** *trans. i. q. demittere, deponere – herab-, hinunterlassen:* LEX Sal. Merov. tit. 95 p. 16 (cod. A1) si quis hominem de furcas -erit extra consilium iudicis. **2** *subi. res:* **a** *(deorsum) diffundi – sich (nach unten) aus-, verbreiten:* WALTH. SPIR. Christoph. II 4,234 ramum, per quem mortiferae -ent pignora vitae. 6,15 ab uno *(agno)* protensa in totum scabies -et ovile. TRACT. de chirurg. 402 (cod. I *in marg.*) si in brachio fuerit *erysipelas*, et inde usque ad humeros . . . pustule -rent, mortale. **b** *(deorsum) dirigi, converti – (nach unten) verlaufen:* **α** *de arteriis sim.:* CONSTANT. AFRIC. coit. 2,17 per venas, que post aures -unt (sunt -entes *var. l.*). ALBERT. M. animal. 1,189 os genae dextrae . . . est -ens usque ad divisionem, quae transit per medium palatum. WILH. SALIC. chirurg. 4,4 p. 35,23 venae ramificae *(sc. veniunt)* ex vena maiori -ente per duos ramos ad renes. *al.* **β** *de terminis, viis sim.:* DIPL. Ludow. Germ. 90 p. 129,32 sicut legitima via -it de Slate in Heselbrunnon. DIPL. Otton. II. 254b p. 291,37 quomodo -it *finis* in Quirquitulu. CHART. Lux. I 484 p. 665,29 terminus vadit . . . in directum -endo per Durrenbach usque iuxta locum, qui Dumpele appellatur *eqs.* NARR. itin. nav. p. 184,15 civitas in monte . . . habens . . . munitionem proclivem in Rovalle -entem ad conductus aquarum.

[Weber]

CHART. civ. Halb. 25a p. 587,2 amne ad molendinum -ente. *al. decurrere – wegführen:* CHART. Sangall. A I 12 p. 15,9 (a. 743/47) cum domibus, aedificiis . . ., viis di-entis adque regredientis. **γ** *de lineis:* ANON. circ. p. 537,17 obliqua *(sc. linea est)* . . ., quae a dextera in sinistram, sic /, vel a sinistra in dexteram ascendit vel -it, sic \. *v. et vol. I. p. 1017,14.* **c** *planescere – eben werden:* THEOPH. sched. 3,74 p. 132,22 convertens tabulam in recta parte fricabis circa caput cum ferro aequali et polito, ita ut campus -at et caput elevatur. **d** *transgredi – übergehen:* BRUNO MAGD. bell. 124 p. 117,34 quamvis . . . grave vulnus haberet venter *(sc. regis)*, ubi -it ad ilia, tamen *eqs.*

II *translate:* **A** *subi. anim.:* **1** *devertere – einkehren, 'absteigen' (bei):* CHART. archiep. Magd. 289 (a. 1157) eodem *(episcopo)* . . . itinere ad nos in civitatem nostram *(sc. episcopi Hildenesheimensis)* -ente. CHART. Laus. 472 p. 408,33 medietas earum *(familiarum)* debet -ere in domo sacerdotis et medietas in domo villici. CAES. HEIST. hom. exc. 202 p. 146,12 testatus est . . . Theobaldus in via -endo ad nos . . . se quinque milia hominum signasse. CHART. ord. Teut. (Thur.) 319 p. 268,18 monachi hoc intellecto, quod iterato vellemus *(sc. episcopus)* -ere (dese- *var. l.*) ad inquirendum *eqs. al. v. et p. 420, 9.* *considere, tentorium collocare – sich niederlassen, sein Zelt aufschlagen:* WILH. RUBRUQU. itin. 19,4 a dextris et a sinistris extendunt *Sarraceni* se, quantum volunt, . . . dummodo recte ante curiam vel ex opposito curie non -ant (-unt *var. l.*). 32,11 preceptum est nobis, quod -remus cum aliis nunciis, et non ante curiam, ubi consuebamus. **2** *originem ducere – abstammen (von):* CONC. Merov. p. 94,14 de genere servili decrevimus observandum, ut di-ens . . . posteritas . . . in ea, quae constituta est, . . . condicione permaneat. AGIUS vita Hath. 2 mater ex nobilissima aeque Francorum prosapia -ens. DIPL. Heinr. II. 399 p. 513,37 ut . . ., sive de paterna seu de materna generatione -erint *servi vel ancillae*, nullatenus a famulatu discedant. OTTO FRISING. gest. 2,31 Octavianum cardinalem presbiterum, qui de nobilissimo Romanorum -it sanguine. CHART. Tirol. 946 cum omnibus suis liberis desendentibus. CHART. Bund. 1210 heredibus ab eo *(Hainrico)* per directam lineam -entibus. *saepius.* **3** *dependere – abhängen:* CHART. Mar. Magd. 102 p. 95,12 (a. 1224) cum causa verteretur inter abbatem et ordinem Premonstratensem ex una parte et prepositum sancte Marie Magdeburgensis, de Gratia Dei . . ., de Gramzow, de Themnitz prepositos ab ecclesia sancte Marie Magdeburgensis -entes ex parte altera. **4** *se demittere – sich herablassen:* **a** *in univ.:* CHART. Mog. A I 451 p. 358,12 (dipl. Heinr. V.) quoniam in aliquas -ere querelas imperialis nostra non sinit dignitas. OTTO FRISING. gest. 1,49 p. 69,3 tam arrogans suoque tantum ingenio confidens, ut vix ad audiendos magistros ab altitudine mentis suae humiliatus -ret *Petrus.* **b** *aggredi (ad) – sich einlassen (auf):* LEX Sal. Pipp. decr. Child. 2,3 non de precium redempcionis se redimat aut conponat *(sc. homicida)*; forsitan convenit, ut ad solucione quisque di-at (di-it, -at *var. l.*), nullus de parentibus aut amicis ei quicquam adiuvet. **c** *se humiliare – sich erniedrigen:* CONSUET. Marb. 2 propriis exuatur *frater* vestimentis et monasterii induatur, ut . . . ad Christi paupertatem et inopiam se -isse cognoscat. HILDEG. div. op. 1,4,98 l. 216 homo . . . in penitentia . . . cum humiditate se pro luto computando -it, ita ut vix salvationem animę suę speret. *ibid. al.* **d** *desistere – Abstand nehmen:* HROTSV. Abr. 3,18 nec in discretissimo eius *(sc. Dei)* examine reus praevaricationis habetur, qui a strictioris rigore conversationis ad tempus -endo imbecillioribus assimilari non respuit. **5** *per ordinem gerere, procedere – der Reihe nach vorgehen:* **a** *in univ.:* THEOPH. sched. 3,86 p. 158,15 quicumque vult facere cymbala . . ., ad unumquodque debet ceram dividere cum pondere, et a superioribus incipiat, ut -endo possit pervenire ad graviora. EPIST. Hildesh. 134,56 preponendum est . . . negocium, quod maximum est et quod magis desideratur, et sic -endo usque ad ultimum. OTTO FRISING. gest. 1 prol. p. 12,7 antequam tuorum *(sc. Friderici)* gestorum seriem attingam, de avo, patre patruoque tuo quedam summatim prelibare cogitavi, ut sic, quasi quodam filo narrationis -ens *eqs.* **b** *percurrere – durchlaufen:* Ps. ODO CLUN. abac. p. 301b ut recolligendo omnes characteres in assim redigas, per continuos arcus gradatim -as. ANNAL. Quedl. a. 999 p. 75,6 Mechtild . . ., quae . . . rudimenta infantiae . . . honesta decenter nutricum sub cura -it. LIBER ordin. Sedun. A 849 in isto festo *(sc. omnium sanctorum)* dicunt maiores Domini primas lectiones et primos versus, et sic fit tabula -endo. **c** *(describendo) progredi – (in der Darstellung) fortschreiten:* OTTO FRISING. gest. 1,65 p. 91, 27 cum . . . ad eius *(lapidis)* proximam speciem -imus *eqs.* **6** *succedere – nachfolgen:* ACTA imp. Winkelm. I 135 p. 114,40 (a. 1216) ut nullus -encium vasallorum possit . . . monasterium impedire vel inquietare. **7** *declinare, transfugere – abfallen, sich abwenden, überlaufen:* CONC. Merov. p. 89,5 de his, qui post baptismi sacramentum ad heresis lapsum carne suadente di-unt. **8** *(officium) deponere, se removere – sein Amt niederlegen, abdanken:* EPIST. Heinr. IV. 12 p. 17,13 ego . . . rex cum omnibus episcopis nostris tibi *(sc. Hildebrando)* dicimus: '-e, -e'. BRUNO MAGD. bell. 95 p. 88,26 cum . . . rex . . . se, ut pax . . . fieret, libenter a regno -surum promisisset *eqs.* BERTH. (?) annal. a. 1076 p. 282,37 ut cathedra -ret *papa*, cui indignus praesideret, ex parte regis . . . imperabatur. CHART. Mog. A I 405 p. 311,17sq. si pater concordat, . . . ut -am *(sc. abbatissa)*, laudo absque omni contradictione -ere et alii sorori locum dare. **9** *mori – sterben:* PASS. Petri et Pauli 179 decidat in terram temerator culminis alti . . . nec tamen ille cita di-at morte malignus, sed doleat cernens crescere regna tua *(sc. Dei).* ANNAL. Aquens. a. 42 (MGScript. XXIV p. 34,26) -ente Gaio regnavit Claudius. a. 255 (p. 34,51) -ente Decio imperavit Valerianus. a. 278 (p. 34,54) -ente Aurelio succedit Probus. **10** *concedere, committere – überlassen, weitergeben:* CHART. Traiect. 1359 p. 136,39 (a. 1255) sic de herede in heredem . . . dictam decimam transferendo et -endo, et quod ipsa decima apud unam personam . . . permanebit integra et indivisa (*item* 1348 p. 127, 40). **B** *subi. res:* **1** *delabi, concidere – absinken, verfallen, verkommen:* EPIST. Hildesh. 138 lapsum Gallię nobis *(sc. archiepiscopo)* commissę, quę in quantum profundum malorum -it, sollicitudini vestrę *(sc. papae)* tacere non valemus. **2** *(ex)oriri – seinen Ursprung haben (bei), herrühren (von):* **a** *gener.:* RADBERT. carm. ad Karol. 12 (CC Cont. Med. XVI. 1969. p. 2) Karole, cui nomen serie -it avita. BRUNO QUERF. fratr. 2 p. 31,12 vitę consilia et cęlestia verba . . . de discretione et perfectione magistri Romaldi -ere fatebatur *Iohannes.* OTTO FRISING. chron. 7,24 p. 348,11 varietas humanarum rerum ex ubertate gratiae Dei -ens ad vitandam superbiam . . . nos incitare debet. gest. 1,5 p. 16,19 videamus, quid genuinum, quid nativum appelletur . . .; genuinum dicitur tamquam generans et non genitum . . ., nativum velut natum aut genitum, -ens a genuino. **b** *iur. i. q. (beneficio) concedi, committi, transire, exire – (als Lehen) überlassen werden, abgetreten werden, übergehen, sich herleiten (von):* DIPL. Heinr. IV. 302 p. 397,12 ea . . . libertate a rege ad regem -it *ecclesia* et usque ad nos eandem libertatem firmiter habuit et pertulit. TRAD. Ror. 35 Diemarus . . . tradicione de patre suo ad ipsum -ente tradidit Rorensi ecclesie . . . domum lapideam. CHART. Lux. II 333 iuspatronatus *(sic)* ecclesie de Betkyrche, quod Theodoricus et Albertus . . . sanctimonialibus . . . contulerunt, eisdem sanctimonialibus, quia a me feodaliter -it, presentium tenore confirmo. CHART. Xant. 201 bona, . . . sive a nobis -ant in feodum sive non *eqs.* CHART. Mar. Magd. 135 p. 122,41 quemadmodum eadem decima de manu in manum -erat inpheodata, ita gradatim ascendendo extitit libere resignata. *al. v. et vol. I. p. 1018,21.* **3** *se dividere – sich aufteilen:* GUIDO AUGENS. mus. 86 alie *(coniunctiones)* . . . in multiplicitatem specierum -unt, semiditonus enim duas habet species. **4** *(im)minui, decrescere – sich vermindern, verringern, abnehmen:* **a** *in univ.:* REGISTR. Prum. 41 p. 197,18 quando vel quantum burdura *(i. onus)* ascenderit vel -erit, que aliquando duobus constat denariis . . ., aliquando usque ad unciam pervenit. ANON. minut. 1,2 sex . . . in senarium in XXXVI consurgit, semis vero in semissem in quadrantem -it. 1,3 p. 232,6 idem mihi erit, si vel directim triens in semissem vel conversim, semis in trientem dicam, utrumque enim ad sextantem -it. HERIG. reg. 2,6 tantum . . . est vicissitudo, ut, quot lineis divisor a maioribus numeris progrediens su-

[Weber]

peraverit dividendos, quibus secundabuntur denominationes, tot infra -ant denominationes, ut *eqs.* HERM. CARINTH. essent. 2 p. 220,11 neutrum *(spatium)* usque ad parvitatem duodecime partis -ere possibile est. **b** *subtrahi – abgezogen werden:* CHART. scrin. Col. A I 5 p. 90,14 (a. 1167/72) ut singulis annis IX solidos . . . pro censu inde *(sc. de domo)* recipiant, et si super novem solidos inde quolibet anno receperint, tantum de capitali -at. **c** *deflagrare – niederbrennen:* THEOPH. sched. 3,61 p. 118,7 cum in tantum -erint *carbones*, ut formas videre possis, iterum imple frigidis carbonibus. 3,34 quotiens -erint (defecerint *H*) *carbones*, superpone frigidos.

adi. **descendens,** -entis. *deorsum currens – absteigend:* **1** *mus.:* TABULA neum. (VeröffMusHistKommBAdW. XIII. 1997. p. 54) nomina neumarum cognosces hic variarum: . . . -s, punctus, gradiens, acclinis, oriscus. FRANCO COL. cant. mens. 6,7 plicarum alia ascendens, alia -s. *ibid. al.* **2** *iur.:* CHART. Const. 28 p. 35,42 (a. 1252) aream et domum . . . Ulrico . . ., filio suo et . . . filie sue eorumque iustis heredibus in linea -i . . . concessimus.

subst. **descendens,** -entis *m. consanguineus minor natu in stemmate – Nachfahre, Verwandter in geradlinig absteigender Linie:* CHART. Sangall. A IV app. 9 p. 957,40 (a. 1141) facimus . . . donationem . . . tibi Widoni . . . et filiis et -bus tuis masculis et foeminis. CONST. Melf. 1,61,1 nec filium nec filiam legitimum aut aliquem ascendentium vel -ium aut ex latere venientium. *al. v. et vol. I. p. 1018,44.*

descensio (dis-), -onis *f. script.:* -essio: *l.66.* -ncio: *l.38.* -nssio: *p.416,40.*

I *proprie:* **A** *strictius i. q. actio descendendi, descensus – das Herunter-, Hinab-, Absteigen:* **1** *de anim.:* **a** *in univ.:* ORD. Rom. 5,33 subdiaconi . . . in ambonem ex una parte ascendentes et ex altera parte statim descendentes redeunt stare ante gradum -is (di- *var. l.*) ambonis. BERENG. TREV. myst. (PL 160,990^{C}) dum in scala ecclesiae angelos ascendentes et descendentes et visione monstravit *Lux* per -em . . . nobis innuens, ut diligatur proximus, per ascensionem, ut diligatur Deus. HEINR. LETT. chron. 15,3 p. 276,35 plures ex eis *(paganis)* in montis -e (-cione Z) a militibus persequentibus occiduntur. FRID. II. IMP. art. ven. 6 p. 239,21 si . . . falco in -e sua non caperet eam *(anserem) eqs. in imag.:* RADBERT. Matth. 4,1419 si a summis *(sc. incipimus in ordine precum)* . . ., fit rursus identidem ordo -is. HRABAN. univ. 22,17 p. 470^{D} in hyacintho doctorum coelestis ad alta sublevatio, et propter infirmos humilis ad humana -o (*sim.* GERH. AUGUST. Udalr. 1,9 l. 192). HERBORD. Ott. 2,35 p. 128,23 sicut . . . salvandi his ascensionis ad vitam nituntur gradibus, fide . . ., spe et caritate, . . . ita e diverso hi, qui pereunt, per oppositum iter -is tendere videntur ad interitum. **b** *de regeneratione animarum:* ALFAN. premn. phys. 3,39 p. 58 gradus . . . animarum et ascensiones et -es (*PG 40,608*^{A} καταβάσεις), quas Origenes inducit, nihil obaudientes divinis scripturis neque accedentes christianorum doctrinis praetereundum est. **c** *de Deo vel spiritu sancto:* RADBERT. Matth. 2,2888 carnis nativitate, apparitione ostensionis suae *(sc. Christi)* ad plebem, passione et -e ad inferos. PETR. DAM. serm. 20,3 l. 43 Christo primus ad nos -is gradus fuit de Deo in angelum, . . . secundus -is gradus fuit in patriarchis. HONOR. AUGUST. sacram. 67 p. 780^{D} sicut in nativitate per novem lectiones gratias agimus de Dei -e usque ad nostram humiliationem, ita *eqs.* PS. ALPHONS. clav. 3 p. 786,19 quod -o Spiritus est duplex *eqs. al. spectat ad immersionem:* HRABAN. univ. 22,10 p. 321^{B} Iordanis aquas sanctificans per -em *salvator.* RADBERT. Matth. 6,87sq. veniendum est ad descensum Iordanis; si . . . -o Iordanis interpretatur, per quam . . . -em significatur humilitas. **2** *de rebus corporeis:* **a** *gener.:* ALFAN. premn. phys. 5,11 p. 64 ut non solum habeant elementa coexistentiam ad superius et inferius per -em (-essionem *var. l.; cf. PG 40,617*^{A} τὴν πρός . . . τὸ κάτω καθοδόν) et ascensionem, sed per circulum *eqs.* HILDEG. phys. 8,17 cum ad -em pluviae ulwurm procedunt. **b** *natur. et medic. i. q. egestio, exitus – Ausscheidung, Abgang:* THADD. FLORENT. cons. 163,60 utatur *infirmus* . . . cibo nutrimenti laudabilis, facilis digestionis et velocis -is. ALBERT. M. veget. 6,313 nutrimentum eius *(sc. vasis cucurbitae)* non est malum, et velocis -is a stomacho, nisi in stomacho corrumpatur. 6,340 quamvis sint *fabae* tardae digestionis, sunt tamen velocis -is e stomacho. 6,440 facit *(sc. sesamum)* sitim et velociter descendit, quando est cum cortice, et cum excorticatur, tardatur eius -o. *meton. i. q. effluvium, secretio – Ausfluß, Sekret:* BRUNUS LONG. chirurg. 1,14 p. 111^{G} significatio, quod ulcus conglutinatur conglutinatione bona, est paucitas -is (defensionis *ed., vix recte*) eius et paucitas saniei cum bonitate ipsius. THEOD. CERV. chirurg. 2,21 p. 152^{D} quando vulnus ligatur secundum quod convenit, . . . ligamentum expellit -em et fluxum humoris ad locum. **c** *alch. de ratione quadam destillandi ('Deszension'):* TRACT. Micrer. p. 97,18sqq. iam narravi tibi radicem huius rei *(i. alchimiae)* et fundamentum et regimen, mortificationem, -em, ascensionem, coadunationem et sequestrationem, nec a tibi proficiendo sum remotus, nec dimisi ullum ruborem vel albedinem vel ascensionem vel -em. PS. AVIC. tinct. 6 p. 632^{a},6 facta est sublimatio, solutio, distillatio, -o, putrefactio, ablutio, ceratio, coagulatio vel fixio. **3** *de rebus incorporeis:* **a** *gener.:* THEOD. TRUD. Bav. 37 cum . . . gloria Domini de loco sancto suo super iusti sui caput descendit et in figura vivificae crucis militem suum illustravit . . ., iure . . . in crucis desuper -e est mirabiliter glorificatus, qui crucifixi filii Dei militiam professus *eqs.* **b** *mus.:* REMIG. ALTISS. mus. 496,14 gravitas dicitur, quae modi, id est soni, quadam emissione, id est -e, remissione vel productione mollescit, dulcescit, remittitur. IOH. AFFLIG. mus. 12,5 ascensionem tonorum et -em vocamus certam ipsorum ascendendi et descendendi legem, id est quantum a finalibus suis ascendant sive descendant. ANON. mus. plan. Coussemaker p. 486^{b} cuius *(unisoni)* species sunt sex, . . . ut ut, re re, mi mi . . .; similiter in retrograda -e la la, sol sol etc. *saepe.* **B** *latius:* **1** *de hominibus i. q. secundo flumine navigatio – Flußabwärtsfahrt (zu Schiff):* ARBEO Emm. 32 fluminis *(sc. Isurae)* fluenta di-e (-e *var. l.*) secuti sunt *cohors et princeps et sacerdotes* usque ad Danubium amnem. **2** *de Christo i. q. depositio – das Herunternehmen, (Kreuzes-)Abnahme:* THEOD. loc. sanct. 428 -o Domini nostri Iesu Christi de cruce. **3** *de rebus i. q. decursus – Verlauf (nach unten):* ALBERT. M. animal. 1,430 descensus . . . nervorum . . . cum eo *(sc. mery)* est ideo, ut per omnes gradus -ssionis suae securetur a nocumento, quod *eqs.*

II *translate:* **A** *de hominibus:* **1** *propagatio, successio – Fortpflanzung des Geschlechts, Abfolge:* PETR. DAM. serm. 46,11 l. 291 in generatione . . . Christi . . . illae ordinari personae merito debuerunt, per quas ad Ioseph -o fieret, non ad Mariam. **2** *curatio – Besorgung, Rücksichtnahme:* BEDA hist. eccl. 2,1 p. 74,22 cum . . . se pro condescensione (-e *var. l.*) multorum ad exteriora sparserit *animus papae Gregorii*, etiam cum interiora appetit, ad haec procul dubio minor redit. **3** *sui ipsius humiliatio – Selbsterniedrigung:* HILDEG. div. op. 1, 4,98 l. 251 ipsa *(anima)* . . . fortissimam loricam . . ., scilicet patientiam, induit . . ., et in ascensione bonorum operum hominem provehit, ut in -e verae humilitatis, quidquid boni fecerit, illi, qui summum bonum est, . . . attribuat. **4** *defectus, debilitatio – das Nachlassen, Schwäche:* PETR. DAM. serm. 5,6 quod aliis sepe -is est causa, hoc *(sc. cura regiminis)* illi *(beato Severo)* provectionis probatur extitisse materia. **5** *obitus, mors – das Sterben, Tod:* GLOSS. II 275,37 St.-S. -is dero hinavarti. **B** *de rebus:* **1** *gener. i. q. decrementum, defectio – das Absinken, Abnahme:* HILDEG. div. op. 1,4,71 l. 19 sicut stomachus, qui cibum recipit et emittit, cum visceribus ligatur, sic ipsa *(anima)* cum omnibus creaturis vel in ascensione boni vel in -e mali in homine operatur. **2** *spec.:* **a** *iur. i. q. possessio, quae (per successiones) hereditate relinqui potest – (über die Generationen hinweg) vererbbarer Besitz:* CHART. Burgenl. I 127 p. 91,31sqq. (dipl. a. 1223) qui *(Symon comes)* postulavit a nobis, ut locum -is in regno nostro sibi et cognatis suis . . . iure hereditario possidendum conferemus . . .; nos . . . contulimus quandam terram . . . cum omnibus pertinenciis suis in locum -is sibi et cognatis suis et per eos heredibus eorum et heredum successoribus perpetuo possidendam. **b** *medic. i. q. remissio – das Abklingen:* AURELIUS 14 p. 715,31 ascensiones et -es eius passionis *(sc. cholerae)* intellegimus. **c** *math. i. q.*

[Weber]

deminutio – Verminderung, Reduktion: HIER. MOR. mus. 16 p. 78,31 erit -o usque ad primum numerum incompositum, qui omnino insecabilis est.

***descensivus** (-nssi-), -a, -um. *declivis, descendens – (ab)-fallend, absteigend:* GISLEB. ELNON. inc. 2,256 -um . . . dant iuga vitea clivum. *mus.:* IOH. GARL. introd. mus. 198 in cantu -o (-ssivo *W*) ad ultimam descendentem debemus facere pausam.

descensor, -oris *m.* *qui descendit – einer der hinuntersteigt:* MIRAC. Pirmin. 3 -r nondum medium fontem *(i. puteum)* intravit, cum sibi senex *(sc. delapsus)* superatis periculis obviavit.

descensorius, -a, -um. **1** *adi.: i. q. ad destillationis (sc. per descensum faciendae) rationem pertinens – Deszensions-:* GEBER. forn. 5 p. 742 furnus . . . -us fit in hunc modum: *eqs.* **2** *subst. neutr. i. q. furnus ad destillationem per descensum faciendam aptus – Deszensionsofen:* Ps. ARIST. magist. p. 647b,69 pastam . . . pone in -o. ANON. secret. p. 78,5 fortiores et acutiores sunt capillorum aquae vel olea distillata per distillationem inversam, id est per -um. p. 83 fig. 40 -um. fig. 41 -um perforatum. GEBER. summ. 45 p. 403 fuit . . . causa inventionis *(sc. descensionis)* triplex, una, . . . ut, cum medicina aliqua est conclusa in illius vase, quod vocatur -um vel chimina *eqs.* 46 p. 416 dispositio . . . eius *(sc. destillationis)*, que per descensum fit, est, ut fiat -um vitreum cum coopertorio eius. *al. v. et p. 418,20.*

descenssio *v.* descensio.

***descensualis,** -e. (descensus) *qui (per successiones) hereditate in possessionem relinqui potest – (über die Generationen hinweg) als Besitz vererbbar:* CHART. Burgenl. I 405 p. 275,6 (dipl. a. 1262) cum possessio . . ., quam . . . comiti Simoni . . . pro loco -i contulerimus, ipso sine liberorum solatio decedente ad manus regias merito fuisset devoluta.

descensus (di-), -us *m. script.:* dissc-: *l.56.* dese-: *p.419, 61.* dec-: *p.418,45.64.419,45.*

I *proprie:* **A** *actio descendendi, descensio – das (Hin-)Absteigen, der Abstieg:* **1** *de anim.:* **a** *in univ. (alleg.: l.38.):* HRABAN. univ. 6,2 p. 179A -us, defectus a Deo; in evangelio: 'homo quidam descendebat ab Hierusalem in Hiericho'. HIST. peregr. p. 158,15sq. adhuc . . . laboriosi -us pericula ignorantes . . . in -u moncium nimis difficili . . . nonnullos equos et plurima iumenta . . . lapsa in precipicium amiserunt *nostri.* CHART. Brem. 150 p. 172,5 terminos ipsius *(parrochiae)* sic distinximus: incipientes a porta . . . descendimus . . . facientes -um per vicum . . .; sic -us facientes domos super Wiseram constitutas . . . transeuntes *eqs.* FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 103,16 si expansis pennis . . . descenderet *avis*, ventus et aer . . . prohiberent eius -um. 3 p. 22,24 cum non fuerit assuetus *falco* neque de equo neque de -u suo *(sc. falconarii)* de equo *eqs.* *immersio – das Eintauchen:* HONOR. AUGUST. gemm. 3,112 septem gradus sunt in baptismo, tres in -u ob tres renuntiationes, tres in ascensu. **b** *de actione deorsum vehendi:* **α** *de Deo vel spiritu sancto:* SYLL. Sangall. 12tit. ad -um fontis *(i. spiritus sancti).* CARUS Clem. 543 David . . . cantica psalmorum divino famine dixit, quis Domini adventus, natalis, passio morsque signantur, . . . ad tenebras hinc diss-us, surrectio, palma. ABSAL. serm. 4 p. 32B quatuor -us Dei ad hominem principales sacrae scripturae testimonio astruere possumus. ALBERT. M. incarn. 59 p. 234,51sqq. quaeritur de -u ad inferos; . . . utrum -us fuerit localis motus an non; . . . utrum -us fuerit naturalis praesentiae vel potestatis tantum. *al.* *de immersione: v. p.415,62.* **β** *de animabus:* BOVO CORB. Boeth. 22 l. 410 de quarum *(animarum)* -u ad terras inanissimas texunt *(sc. homines)* fabulas. l. 428 quis hoc eum *(sc. Boethium)* de -u animarum in corpora dicere intellegeret, nisi hanc philosophorum sectam prius compertam haberet? **c** *de partu i. q. proventus – das Hervorkommen:* ALBERT. M. animal. 9,37 in -u suo *(sc. feti)* exprimuntur labia vulvae. 10,72 egreditur humor totus, antequam puer descendat, et tunc puer impeditur siccitate sequenti in -u. **2** *de rebus corporeis:* **a** *gener.:* AESCULAPIUS 23 p. 38,2 si vulnus in ventre natum fuerit, morsus fit circa -um potus et cibi. HILDEG. phys. 8,17 ad . . . medicinas multo utiliores sunt *(sc. ulwurm)*, cum -u pluviae per se procedunt. **b** *natur. et medic.:* **α** *exitus – das Abgehen:* ALBERT. M. animal. 5,45 in homine . . . exitus et -us spermatis post completionem duorum septenniorum. 6,10 in -u ovum, quando exit a gallina, induratur quasi per congelationem. 6,107 si . . . porcae non descendat semen in delectatione, quando descendit masculo, motu corporis impedit *porca* -um spermatis masculi et retardat concubitum. *ibid. al.* **β** *inclinatio deorsum, actio delabendi – das Hinabsinken, Senkung:* TROTULA 5 p. 64,21 de -u matricis. THADD. FLORENT. cons. 163capit. de ruptura sifac cum intestinorum -u ad bursam testiculorum. ALBERT. M. animal. 10,34 quod mola non inducit dolorem, quem ex pondere et -u inducit partus. **c** *astron. de motu siderum:* GERB. (?) astrolab. 2,4 p. 119,27 gradus ascensus et -us solis diurni et menstrui geminato in utrisque partibus XC inscripti permetiuntur. 7 sicut sexta *(hora)* propter summum solis ascensum, ita et duodecima propter infimum -um nequeunt ceteris numero vel mensura coaequari. **d** *alch. de ratione quadam destillationis ('Deszension'):* GEBER. summ. 46 p. 408sq. quaedam *(sc. destillatio)* est per elevationem in alembic, quedam . . . per -um (descensorium sive -um *var. l.*) chimine, et causa . . . inventionis eius, quae per -um fit, fuit olei puri in natura sua extractio. *v. et p.417,24.* **3** *de rebus incorporeis:* **a** *gener.:* ALBERT. M. incarn. 24 p. 195,90 ad hunc -um *(sc. gratiae)* non debuit spiritus sanctus incarnari, quia gratia non est ab aliqua creatura; sed a Deo tantum. 38 p. 209,38 naturaliter est -us a superioribus ad inferiora. **b** *mus. de processu ad sonum graviorem:* MUS. ENCHIR. app. A I 151 p. 192 data descriptione de uno quolibet ex IIIIor sonis . . ., ubi pareat, quomodo et in ascensu et -u ad quintum usque sonum pertingere possit. ARIBO mus. p. 10,14sq. omnibus . . . descendentibus *(sc. tetrachordis)* . . . eadem est intensio, eadem quoque remissio, quamvis ascensus sit dissimilis et -us, quia ascensus est semitonio, ditono, -us ditono, semitonio. RUD. TRUD. (?) mus. 1,19 p. 42,7 perfecti *(moduli)* . . . sunt, qui et perfecte ascensum et -um sibi regulariter concessum expediunt. *al.*

B *latius:* **1** *de anim.:* **a** *cursus secundo flumine – das Schwimmen mit dem Strom:* **α** *in univ.:* CHART. Livon. A I 78 p. 91,17 (a. 1226) nec faciant ibi capturam in ascensu piscium, sed tantummodo in -u (*item* B 7 p. 7,28). CHART. Bern. II 572 p. 617,24 in aqua . . . Urtina . . . a neutra parte aliqua debet fieri piscina vel aliquod poni inpedimentum, per quod ascensus seu -us piscium valeant inpediri. **β** *navigatio secundo flumine – Fahrt flußabwärts:* DIPL. Karlom. (I.) 46 p. 66,15 per universa flumina ad surrectum seu ad di-um. REGINO chron. a. 889 p. 133,30 cum illis *(Nortmannis)* -us (dec-us *corr. m. al.* decursus *B2*) fluminis a civibus . . . inhiberetur, rursus castra ponunt. CHART. Rhen. med. I 343 p. 399,28 tradidit . . . imperator . . . fratribus . . . per alveum Rheni et Moselle . . . liberum ascensum et -um. *al.* *adde:* DIPL. Conr. III. 93 p. 166,25 ut naves . . . monasterio *(sc. Sprenkyrsbach)* pertinentes et res fratrum vel victualia vehentes nullum in -u vel ascensu fluminis . . . theoloneum . . . persolvant. **b** *profectio, iter ad mare faciendum – Aufbruch, Fahrt landauswärts:* CHART. Raitenh. 124 p. 112,21 (a. 1240) ut fratres . . . ecclesie in ascensu et -u victualia sua et alia sibi pertinentia in tanta per terras et aquas deferant libertate, quod *eqs. (item* 165. *ibid. al.).* **2** *de rebus i. q. decursus – (Ver-)Lauf (nach unten):* **a** *de fluminibus:* COD. Lauresh. 21 l. 17 (c. 820) de quercu in fluvium Bramaha, per huius -um in Willinebach, . . . in ripam Enterun, per huius -um ad Langenvirst *eqs.* ANNALISTA SAXO a. 1002 p. 648,16 post plures annos inde *(sc. ab urbe Gene)* translatus est *(sc. corpus Heinrici)* . . . in civitatem Nuenburh, non procul a priori loco in -u fluminis Sale. DIPL. Karoli M. 240a p. 337,33 (spur.) ipsum rivum in dec-u in Ursenam et in ascensu Ursenę in Wizenam. CHART. Livon. A I 265 p. 347,30 tertia pars est a silva . . . per -um Semegallera usque ad finem longae insulae. *al.* **b** *de partibus corporis:* ALBERT. M. animal. 4,22 istud *(genus cancri, sc. gibbosum)* habet quatuordecim pedes, quorum primi iuxta caput quatuor hinc et quatuor inde sunt lati, et qui sequuntur per -um ventris, sunt tres hinc et tres inde. *v. et p. 416,39.* **c** *de terminis, viis sim.* (in) -u *i. q. deorsum – abwärts:* DIPL. Loth. I. 24 p. 97,25sqq. revertente *(sc. termino)*

[Weber]

per viam supra sanctum Zenonem in -u . . ., et inde *(sc. de monumento de Cervario)* revertente ad stafulo in -u usque ad terram Aliperti *eqs.* CONST. imp. I 277,18 hinc *(a terra Meinevelt)* usque ad Saram fluvium . . . et -u *(cf. notam ed.)* per montanam stratam, que Bercstrate nominatur. CHART. Alsat. B 462 p. 291,4 (dipl. spur. Ludow. Pii s. XII.) totus . . . bannus generalis a iugo montis . . . et a fonte, qui Breitenbrunno vocatur, in -u usque ad saltum. *locut.* per -um et ascensum *i. q. plane, prorsus – völlig, ganz und gar:* CHART. Traiect. 1549 p. 345,20 quod dilecti in Christo viri religiosi . . . bona . . . ad iura terre Zallandie pertinencia per -um et assensum *(sic)* . . . in perpetuum optineant et possideant. **d** *de tempore:* ALBERT. M. animal. 6,101 tempore . . . coitus animalium unum applicatur alteri et in -u delectationis continue movent caudas.

II *translate:* **A** *de anim.:* **1** *gener.:* **a** *origo – Herkunft, Abstammung:* ALBERT. M. incarn. 49 p. 224,56 non oportet, quod culpa sit in eodem, in quo est poena, sed sufficit, quod habeat relationem secundum -um naturae ad peccantem; et sic poena fuit in Christo, qui secundum corpulentam substantiam descendit ab Adam. **b** *conversio – Hin-, Zuwendung:* BRUNUS LONG. chirurg. praef. p. 105a[C] antequam ad tractatum proprium fiat -us, ut eius accessus facilius habeatur, quaedam sunt praenotanda, scilicet, quid sit chirurgia. *accessus – Annäherung:* ACCESS. ad auct. p. 53,15 -us ad literam talis est *eqs.* (*cf.* p. 20,28 accessus). **2** *iur. i. q. mansio, statio – Herberge, Einquartierung, Aufenthalt:* CHART. Burgenl. I 133 p. 97,10 (dipl. spur. c. 1230) Nicholao comiti commisimus *(sc. rex)* defendendam *(sc. ecclesiam),* ita ut, quicumque . . . super populos ecclesie violenter -um facere voluerit, ipse . . . prohibeat. II 18 p. 14,32 cum in villa Gyorow . . . contenciose -um habuissemus. 146 p. 100,24 cum . . . in villa Kedhel -um cum exercitu nostro fecissemus. 149 p. 104,1 dampna . . . civium, que per nostrum -um sunt perpessi. *cf. p. 420,4sqq.* **B** *de rebus:* **1** *gener. i. q. imminutio – Verminderung, Abnahme:* CHART. Ital. Ficker 244 p. 291,43 (a. 1210) quicumque dedit III solidos pro dativa, observetur modus sibi unius dicti amisceris in augmento et -u. *v. et vol. I. p. 1021,48.* **2** *iur. i. q. successio – (Nach-)Folge, Übergang:* CHART. Argent. I 477 p. 361,25 (a. 1261) ipsis *(sc. liberis Cůnradi et Hiltegundis)* . . . viam universe carnis ingressis nullo hereditatis ad pueros . . . facto -u sive devolutione . . . bona ad opus fabrice nostre . . . revertentur.

III *meton.:* **A** *gener.:* **1** *corpor. de locis:* **a** *via descendendi, locus descensionis, egressus – Abgang, Ausgang, (Abfahrts-)Rampe:* EBO BAMB. Ott. 3,10 cum simulacra mire magnitudinis . . . per -um (dec- *var. l.*) cuiusdam pontis igni cremanda trahebantur. ACTA imp. Stumpf 205 p. 286,34 ut in domo . . . construant *Bonacursus eiusque fratres* . . . introitum, exitum et sedilia foris, scalas, ascensum et -um, balatoria, grundas. COD. Wang. Trident. 118 p. 271,10 extra . . . ecclesiam in -u castri. CHART. Worm. 381 quod stegam . . . non debent *abbas et conventus ecclesiae Schonaugensis* ullis edificiis neque ascensum neque -um aliqualiter occupare, sed via civitati ad illam patebit. *v. et vol. I. p. 1021,22.* **b** *declivum – Abhang:* DIPL. Otton. III. 358 p. 787,37 *terminus vadit* super Echinenberg, inde per quendam -um in rivum Vracha. TRAD. Welt. 100 tradidit *Adalbertus* . . . duo mancipia . . . cum quibusdam agris in -u m o n t i s (CHART. Austr. sup. I 123 p. 185,18 omnes -us montium sive decursus fluviorum. *al.*). TRAD. Wessof. 68 p. 109,2 quitquid . . . Henricus in -u regalis saltus . . . potestative possidet. DIPL. Karoli M. 225 p. 303,24 (spur.) cum omni districto a desensu collis . . . usque ad planiciem montis Cinisii. *al.* **c** *alveus – (Bach-)Bett:* CHART. Sangall. A III app. 7 (a. 853/4) destinaverunt . . . marcham sancto Gallo in clivum domus Liubmanni . . . et inde *(sc. a quercu magna)* ad -um gurgitis Rubri fluminis et eius decursum in Sitteruna. **d** *ostium, influvium – Mündung:* DIPL. Ludow. II. 31 p. 131,7 per rivum Modicum usque ad -um fluminis Cenę. CHART. Naumb. 124 p. 108,44 in Birbirbach -umque eius in Mildam. *ibid. al. v. et vol. II. p. 264,18.* **2** *spirit.:* **a** *causa – Grund, Ursache:* TRACT. de chirurg. 1077 unum . . . habent *umor, qui a capite in aures descendit, et scrofulae* -um et unum medicamen. **b** *ordo graduum, hierarchia descendens – absteigende Rangordnung, Hierarchie:* GERHOH. psalm. 33,2 p. 210,26 cum . . . sint in ecclesia tres ordines in ascensu vel -u differentes, videlicet rectorum, continentium et coniugatorum *eqs.* **B** *iur.:* **1** *ius hospitii, vectigal pro hospitio exactum – Herbergsrecht, Herbergssteuer:* CHART. Burgenl. I 576,1 (dipl. a. 1270) ulterius . . . maiori speculatorum racione debiti seu -us nihil solvere tenentur *speculatores.* 576,2 p. 380,32 ut soluto debito . . . annotato maior speculatorum non possit super eos *(speculatores)* descendere nec possit nomine -us aliquid ab eis exigere. *cf. p. 419,25sqq.* **2** *teloneum ex navigationibus secundo flumine exactum – Maut(einnahme) aus dem Schiffsverkehr flußabwärts:* DIPL. Frid. I. 195 p. 327,9 concessimus . . . episcopo Gaufredo . . . villam, . . . quę episcopalis vocatur, . . . et medietatem de -u Rodani et terciam partem portus . . . civitatis. REGISTR. Patav. I p. 397,4 summa receptorum in Eno in -u anno Domini MCCLV . . . talis est *eqs.*

desceptatio *v.* disceptatio. **descerpo** *v.* discerpo.
descessus *v.* discessus. **descidero** *v.* desidero.
descidium *v.* discidium. **descigno** *v.* designo.

1. descindo (deci-), -scis(s)um, -ere. *script.:* -cen-: *p. 411, 58.* -cid-: *l. 36.44.* *partic. perf.* decisus: *l. 42. al.*

1 *proprie:* **a** *gener.:* **α** *(dif)findere – (zer-, auf-)spalten:* MAPPAE CLAVIC. 192 p. 224,36 gleba est naturalis, quae in Cipro insula invenitur in metallicis, colore sub auroso, intus habet venas -ssas (defissas COMPOS. Luc. F 33), ut alumen scissum. *dividere, dispertire – aufteilen, einteilen:* ANON. mus. Sowa 1,1 p. 94,29 maior *(semibrevis)* . . . per divisionem soni potest artificialiter diminui et dec-i, quare similiter et plicari. 2 p. 184,28 eo, quod omnia cantuum genera moderando dividat *modus* et dec-at vel componat. *ibid. al.* **β** *demere, subtrahere – wegnehmen, abziehen:* GERHOH. Antichr. 1,64 p. 379,18 si inter duos episcopos mediante pecunia convenerit, ut quatuor aut V seu plures aut pauciores plebes ab unius parrochia -ise alterius parrochie ascribantur. **γ** *desecare – abschneiden:* EKKEH. IV. pict. Mog. 438 Saul David insequitur sępissime nec reperitur, ora tamen clamidis -iditur arte latentis *(spectat ad Vulg. I reg. 24,5sq.). v. et p. 421,26.* **b** *natur. et medic. usu pass. de semine i. q. produci, descendere – sich bilden, abgesondert werden:* ALBERT. M. sent. 2,8,5 p. 174[b], 12 quaeritur, unde veniat semen; aut enim -itur ab eodem corpore aut apportatur alienum. animal. 1,61 femina . . . non eicit, sed inmittit decisum a se semen in suam matricem. 15,66 sunt . . . aliae duae opiniones confitentes sperma a corpore generantium dec-i. 15,118 ita se habent ad invicem sperma, quod deciditur a mare et humor, qui effluit in matricem ex femina. *ibid. al. v. et p. 324,23. 411,58.* *adde:* ALBERT. M. animal. 7,157 quod superimpletio ebetat calorem, quod per digestionem non separat purius, quod dec-itur in semen. **2** *translate i. q. decidere, decernere – entscheiden, schlichten:* CHART. Worm. 252 p. 170,5 (a. 1254) si per ius aut amicabilem viam has causas -ere nequiverint *duodecim viri eqs.*

2. descindo *v.* descendo. **descinteria** *v.* dysenteria.

***descio,** -ivi, -ire. **1** *desciscere – abfallen, sich lossagen (von):* SIGEB. GEMBL. chron. a. 729 Gregorius papa, quia Leonem imperatorem incorrigibilem vidit, Romam et Italiam et Hesperiam totam ab eius iure -ire facit. VITA Meing. 8 p. 559, 22 Albricus nepotem suum Liethardum donis et promissis a Meingoldo -ire fecit. **2** *nescire – nicht wissen:* ACTA imp. Winkelm. I 368 (a. 1239/43) scivimus . . . nec unquam -vimus *(sc. Fridericus II.)*, quanta in te *(sc. Pelavicino)* strennuitas vigeat, quanta prudencie virtus eniteat in fideli.

descisco (dis-), -ivi, -ere. *script.:* dec-: GLOSS. IV 52,15 St.-S. 139,17. desic-: GLOSS. II 143,11 St.-S. dissc-: *l. 70.* desi-: *l. 72.* *plusq.* -berat: *l. 67.*

1 *deficere, deserere – abfallen (von), abtrünnig werden, im Stich lassen:* PAUL. DIAC. Lang. 3,26 qui *(Iohannes episcopus Ravennas)* . . . a Romanae ecclesiae -verat (-berat, describerat, descripserat *sim. var. l.; inde* IOH. VEN. chron. p. 74,14 describerat) societate. ANNAL. Ved. a. 880 p. 46,19 regratiatis his, qui a se *(sc. regibus)* di-verant *(ex* diss- *corr. A1).* FLOD. hist. 4,15 pene cuncti Francorum optimates apud urbem Suessonicam a rege suo Karolo -entes (desi- *V*). ADEMAR. hist.

[Weber]

3,18 l. 21 Iosfredus . . . monasterium sancti Iuniani et ecclesiam Cairoensem . . . -ere fecit. RAHEW. gest. 3,2 aperte se ab imperio -visse et non clanculam, sed evidentem se rebellionem moliri protestabantur *Bolizlaus et Gazimerus. saepe.* **2** *desistere, recedere – abweichen, ablassen (von):* **a** *proprie:* IONAS BOB. Columb. 1,16 p. 179,20 ceterae *(gentes)* . . . ab eorum *(sc. gentium, quae Oceanum incolunt)* moribus non di-unt. AETHICUS p. 143,3 solomodo in hoc volumine priorum decessorum sofisma secutus similia parum di-vit *philosophus.* GESTA Camer. 1,116 p. 452,27 ille *(Fulradus abbas)* . . . sacros monitus episcopi parvipendens . . . ab inceptis pravitatibus minime -bat. SIGEB. GEMBL. decenn. 3,65 hoc, quod est veri simile, quamvis interdum a vero -at, tamen *eqs.* RUP. TUIT. trin. 9,41 l. 1704 ab illa superstitione *(sc. tricenis diebus flere)* -vit *Aegyptus. al.* **b** *translate:* **α** *evanescere, decrescere – (ver)-schwinden, nachlassen:* AETHICUS p. 198,7 resuppinata di-vit tenuis anhelitus anima, dapsile convivium cruentum amisit spiritum. METELL. exp. Hieros. 4,878 pugna forti magis accrescit furor hosti, cui si -at virtus, sibi copia prestat, ut . . . nusquam minui videatur. **β** *potestatem perdere – an Macht verlieren:* RADBERT. Matth. 12,4856 si corripitur tartarus, di-unt inferna, cum ad ea Christus usque excurrit.

***descissio** (decisio), -onis *f.* (descindere) **1** *gener.:* **a** *desectio, separatio – das Abschneiden, Abtrennung:* ALBERT. M. animal. quaest. 14,6 p. 254,8 quia partes habent principium radicale vitae, licent sint descissae, post -em vivunt. *ibid. al.* **b** *per confusionem i. q. discissio – Spaltung:* STEPH. V. epist. A 118 ne -o ecclesiae fiat et oves Christi proprium non habentes pastorem incessanter diripiantur. **2** *natur. de semine i. q. productio, descensus – Bildung, Absonderung:* ALBERT. M. animal. 5,28 humidum, a quo seminis potest esse decisio. 15,59 multi . . . opinati sunt, quod sua *(sc. spermatis)* decisio sit a toto corpore. *ibid. al.*

[descon *v.* de *et* sanctus: ANTIDOT. Sangall. p. 84,34.]

***desconfitus** *v.* *disconficio. **descordia** *v.* discordia.

describo (dis-), -scripsi, -scriptum, -ere. *script.:* diss-: *l.52.* decr-: GERB. geom. 2,8. -ibtus: *p.424,70. praes. ind.* -etur: *p.422,31. depon.: l.50. struct.: c. acc. (nom.) dupl.: p.423, 8.14.17.20.42. c. nom. c. inf.: p.423,4. adde* FROWIN. explan. 6,1 l. 484. *partic. perf. usu subst: p.423,24.424,70.*

I *proprie:* **A** *trans-, exscribere – abschreiben:* CONC. Karol. A 44[D] p. 533,11 ut . . . ea, quae melius et aptius praesenti negotio convenire inveneritis *(sc. episcopi)*, excerpere atque -ere . . . studeatis. FLOD. hist. 3,5 p. 198,20 evangelium aureis argenteisque -i fecit *Hincmarus* litteris. EPIST. Reinh. 3 ut . . . codex prememoratus nobis ad -endum concedatur. **B** *conscribere, depingere, litteris mandare – auf-, niederschreiben, aufzeichnen, schriftlich festhalten:* **1** *strictius:* **a** *in univ.:* ARBEO Emm. 36 p. 83,25 ut sacer in sua vaticinatione electorum mentibus di-itur (-it *var. l.*): *'eqs.' (Vulg. Is. 55,6).* HRABAN. epist. 2[a] p. 383,23 cum uniuscuiusque paginę versus eiusdem numeri di-ere (diss- *var. l.*) decreverim *eqs.* EINH. Karol. 29 p. 33,11 iura, quae scripta non erant, -ere ac litteris mandare fecit. HROTSV. Dion. 12 ubi non solitas sensit magus esse tenebras, -psisse diem dignum ducebat et annum. CHART. Hersf. 115 p. 204,29 ego Albewinus . . . his interfui et, sicut vidi et audivi, hęc vere -psi. DIPL. Heinr. II. 531 p. 688,5 abbas . . . eligatur . . . moxque nobis . . . -ta eleccio per nuncios innotescat. CASUS Petrish. 2,24 super muliebrem . . . imaginem -ti sunt hi versus: *'eqs.' saepe.* **b** *componere, scribere – verfassen, schreiben:* POETA SAXO 5,437 quorum *(operum Karoli)* multiplicem si quis -ere laudem curabit, longum texet opus nimium. RUOTG. Brun. prol. p. 1,10 ut vitam mirabilis et magnifici archiepiscopi Brunonis . . . -rem. BERTH. (?) annal. praef. p. 268,12 gesta . . . Chuonradi et Heinrici imperatorum pulcherrime -psit *Hermannus Contractus.* OTTO FRISING. chron. 1, 3 p. 40,6 Ieronymus Egyptius, qui antiquitatem Phenicae noscitur -psisse (scripsisse *var. l.*). CHART. ord. Teut. (Hass.) 57 p. 57,6 in huius rei *(sc. venditionis bonorum)* testimonium presens pagina -ta est et sigillis . . . communita. *al.* **c** *delineare – (in einer Zeichnung, schematisch) darstellen:* **α** *gener.:* MUS. ENCHIR. 8,9 cordis a parte in partem ductis quaterna inter cordas series continuatim -atur, ita ut unaquaeque series suo proprio sit insignita colore. SCHOL. enchir. 1,128 patet prorsus et -endo oculis et sonando auribus. HERM. AUGIENS. util. astrolab. 1 p. 406[B] quot gradus in fine cuiuslibet horae in climate nostro sol in uniuscuiusque signi vel mensis initio ascendat, . . . in formula subiecta -am. CASUS Petrish. 3,18 p. 140,17 Bernhardus -psit formam palatii, quod ostensum fuerat hoc modo *eqs. al.* **β** *geom. i. q. circumscribere – 'beschreiben', umreißen (expressius i. q. dimetare – abstecken: l.18):* CHART. Fuld. B 83 (a. 877) -tus est atque consignatus . . . locus undique his terminis *eqs.* RAGIMB. epist. 2 p. 519,11 quadratum equilaterum . . . et ad longitudinem eius diagonalis linee -to quadrato alio paribus lateribus habebis quadratum in mensuris duplum iam propositi quadrati. HERM. AUGIENS. util. astrolab. 1 p. 405[C] in plana tabula quartam partem circuli diligenter fixo centro A integerrime -o. Ps. BOETH. geom. 227 quadratum, quod a latere rectum angulum subtendente -itur. FUND. Schild. 5 -pserant *artifices operis caementarii* quoque porticus et officinas conventui necessarias. *al. v. et p.424,26. (circum)ducere – herumführen, ziehen:* GERB. geom. 2,8 hic . . . linearis pes, si latitudine eiusdem quantitatis addita in quadrum aequaliter -atur, constratus huiusmodi formatur. **d** *neumis notare – durch Neumen darstellen, 'notieren':* GUIDO ARET. ign. cant. 138 si . . . -tam aliquam symphoniam incognitam cantare ceperis, multum cavendum est, ut *eqs.* 143 ut inauditos cantus, mox ut -tos (-tus *var. l.*) videris, competenter enunties aut indescriptos audiens cito -endos (scribendos, -tos *var. l.*) bene possis discernere. **2** *latius i. q. (e)numerare, in tabulas referre, imbreviare – (auf)zählen, auflisten, verzeichnen, inventarisieren:* **a** *in univ.:* CHRON. Fred. 4,85 Sigyberto praesentatur *thesaurus* et di-etur (di-ere *var. l.*). ANNAL. Alam. a. 751 res eclesiarum di-tas atque divisas. CAPIT. reg. Franc. 45 p. 127,10 quam quisque illorum *(sc. heredum regni)* tueri vel regere debeat porcionem, -ere et designare fecimus *(sc. Karolus).* 80,7 ut . . . etiam nostri *(sc. Karoli)* fisci -antur, ut *eqs.* ARS med. 5 p. 424,5 necesse est, ut universorum feramentorum nomina -am: *eqs.* CHRON. Marian. cont. II a. Chr. 1108 (MGScript. V p. 564,6) rex Anglorum fecit -i omnes totius Angliae possessiones in agris, in hominibus, in animalibus omnibus, in omnibus mansionibus . . . et in omni censu. *saepe. v. et vol. I. p. 248,43.* **b** *(nominatim) afferre, denominare, commemorare – (namentlich) anführen, erwähnen:* LEG. Wisig. 12,2,13 p. 420,3 -ti sicut ceteri eorum *(dominorum)* libertati *(i. liberti)* census . . . pro peculio illis inponatur. AMALAR. ad Hild. 9 quod sine ratione aliqua praefixi essent -ti dies, qui vulgo vocantur apud nos quattuor temporum. DIPL. Loth. I. 63 p. 173,19 quicquid in -tis locis . . . Victor . . . ordine beneficiario habuisse dinoscitur. CHART. Sangall. A 472 p. 88,21 in manus nostras, qui hic -ti sumus, id est Muningi et Hungozi. DIPL. Karoli III. 32 p. 55, 30 in supra dictis finibus et -tis terminationibus. CHART. Hersf. 115 p. 204,11 Meginfrit comes, qui in superiori . . . actione -tus est. TRAD. Teg. 280[a] quo *(Gebolfo)* tradente testes accesserunt infra -ti. *al.* **c** *(re)censere, in censum referre – 'schätzen', in die Zensusliste eintragen (loci spectant ad Vulg. Luc. 2,1):* HROTSV. Mar. 544 cum stabilem volitans urgueret in orbem undique subiectos -i iussio lectos Caesaris Augusti. OTTO FRISING. chron. 3 prol. p. 132,26 unito ad Romanorum imperium mundo universoque sub Augusto Cesare -to Christus nasci voluit. 3,6 p. 141,19 pace . . . reddita totoque mundo ad Romanorum censum -to. ARCHIPOETA 9,30,1 iterum -itur orbis ab Augusto. **d** *de conscriptione militum i. q. deligere – ausheben, 'einschreiben': v. p.426,25.* **C** *delere – ausstreichen, tilgen:* CHART. Ital. Ficker 472,14 (a. 1216/76) si aliquis forbanitus iniuste et malo modo et per fraudem de libro forbanitorum -tus vel canzellatus fuerit, ipsum in libro poni et scribi faciat potestas, et illi, qui . . . -pserit vel canzellaverit, centum libras adimat potestas; . . . illi, qui . . . fecerit aliquem -i vel canzellari, centum libras aufferat potestas.

II *translate:* **A** *c. sensu verbis complectendi i. q. exponere, narrare – schildern, beschreiben, erzählen, darlegen:* HRABAN. epist. 9 p. 395,22 Iohannes . . ., cum in evangelio suo dominicam passionem -ret (di- *var. l.*) *eqs.* GERH. AUGUST.

[Weber]

Udalr. prol. l. 14 ut -to eius ortu vitam subsequentem et obitum . . . in commune notum facere potuissem. NORB. IBURG. Benn. 13 p. 879,21 eo . . . tempore, quo Carolus . . . imperator . . . magnis bellorum apparationibus laborasse -itur. CONST. imp. II 235ª p. 323,19 infestam . . . nobis et infaustam omnibus famam de Tartarica tempestate . . . vobis -imus. *saepe.* **B** *c. sensu designandi:* **1** *appellare, dicere – nennen, bezeichnen:* ALFAN. premn. phys. 39,15 p. 127 plurimae gentium deos -unt (*PG 40,765*^{B} ἐπιγράφεται) legislatores. CONSUET. Marb. 219 quantitatem panis et mensuram potus idcirco propriis nominibus -ere non possumus, quia non uniformiter ubique nominantur. BURCH. URSB. chron. p. 91,16 Philippum nolunt Romani . . . scribere in katalogo imperatorum, sed ducem Suevie eum -unt (scribunt *P*). **2** *declarare – erklären, bestimmen (als):* CONC. Karol. A 50^{D},77 p. 674,22 quia veritas sepe odium generat et sermo Dei adversarius a Domino nostris carnalibus voluptatibus -itur, tamen *eqs.* GERB. epist. math. I 8 p. 39,22 non secundum eorum opinionem . . ., qui aequales fieri *(sc. accessus et recessus solis)* putant singulis mensibus, sed eorum rationem persequens, qui -unt . . . inaequales. **3** *destinare – bestimmen (zu, für), festlegen:* **a** *in univ.:* DUDO hist. 2,3 p. 142,27 convocata copiosa manu congruentique pubertate florentium congregataque multitudine mediae aetatis senum atque ad exterminandum -torum. **b** *pro poena defigere, obligare – strafweise verpflichten:* THEOD. PALID. annal. a. 952 Longobardi . . . ad ducentas libras auri purissimi -ti sunt. **c** *determinare, definire – ab-, begrenzen:* **α** *publ. et iur.:* DIPL. Constantiae 32 p. 101,27 destinavi *(sc. Rogerius Sicilie comes)* et -psi suam *(sc. Iohannis de Nichiforo)* parrochiam. **β** *philos.:* ALFAN. premn. phys. 2,73 p. 41 anima per se mobilis est, numerus vero -tus est (*PG 40,569*^{B} ὡρισμένος) immobilis. OTTO FRISING. chron. 8,23 p. 427,22 notandum est diversis modis accipi penitentiam; accipitur interdum eo modo, quo et -itur (diffinitur *C*): '*eqs.*' **4** *praescribere – vorschreiben:* LEG. Wisig. 9,2,9 p. 377,20 quidquid minus fuerit inventum de hac instituta adque di-ta (-ta *var. l.*) decima parte servorum in bellicam unumquemque secum expeditionem duxisse *eqs.* HINCM. divort. 12 p. 193,15 ordinem . . . constituendi iudicium . . . Gregorius in commonitorio ad Iohannem . . . -psit dicens: '*eqs.*' DIPL. Otton. III. 79ª p. 486,38 quatenus . . . liceret . . . monachos . . . de suorum collegio talem pastorem sibi praeficere, qualem in sua regula idem pater Benedictus -it eligendum. **C** *c. sensu assignandi:* **1** *adnumerare – rechnen, zählen (zu):* WALAHFR. Wett. 725 sub specie pietatis culpa subintrans assidue crescens proprio retinetur in usu, iam velut ex lege ad iustos -itur actus. **2** *ascribere, imputare – zuschreiben, anrechnen:* EKKEH. IV. bened. I 2,5 tibi pax vane -itur, Octaviane. FUND. Heinrichow. 1 p. 7,14 si in isto loco Heinrichow claustrum constructum fuerit, eiusdem claustri fundationis auctoritas non Nycolao, sed mihi *(sc. duci Heinrico)* meisque posteris -atur. *ibid. al.* **3** *tradere, delegare – übertragen, -eignen:* LEG. Wisig. 8,1,4 id ipsut *(sc. poenam)* etiam patiantur, qui domum alienam sua autoritate sine regis vel iudicis iussione adprehendere, di-ere (-ere *var. l.*) aut obsignare presumserint. CHART. Worm. 43 p. 34,19 (a. 1016) emunitati et mansioni canonicorum -psimus terciam partem, quę *eqs.* **D** *c. sensu dividendi:* **1** *disponere, dispertire – einteilen, ordnen:* HRABAN. inst. cler. 2,20 l. 15 quia mundus quattuor ventis -itur et a quattuor elementis erigitur *eqs.* ARS med. 5 p. 421,18 ex consensu . . . omnes -pserunt medicinam in elementis IIII: . . . chirurgicum, . . . farmaceuticum, . . . diaeteticum, . . . prognosticum. **2** *discernere, seiungere – trennen:* EPIST. Wisig. 14 p. 682,9 si tanta me *(sc. comitem)* itineris a vestram *(sc. episcopi)* sanctitatem non di-psisset longinquitas.

descriptio (dis-, -cio), -onis *f.* *script.:* -rep-: *p. 424,9.* -ibt-: *p.424,68.425,36.*

I *proprie:* **A** *transcriptio, apographon – Abschrift:* CAPIT. reg. Franc. 132,7 constitutionis in unaquaque civitate, ubi . . . Hispani habitare noscuntur, tres -es esse volumus . . .; exemplar . . . earum in archivo palatii nostri censuimus reponendum. **B** *conscriptio, confectio – Niederschrift, Aufzeichnung, (schriftliche) Ausfertigung:* **1** *strictius:* DONAT. Trud. 10 (MGMer. VI p. 283,26) confirmavit . . . vir Dei cunctam hereditatem suam in possessionem sancto Stephano . . . perpetua traditione sub cartarum -e *(m. al. corr. ex* di- *1)* subnixa. ANNAL. regni Franc. a. 841 p. 140,22 Leo imperator . . . -em et confirmationem pacti ac foederis misit. FLOD. hist. 2,7 p. 150,22 prout in -e ipsius privilegii continetur. TRAD. Weihenst. 279 in confirmatione . . . huius -is (-e *cod.*) testes facti sunt omnes familiares. ACTA imp. Winkelm. I 54 ego Ribaldus Rubeus notarius sacri palatii . . . hanc discre-em feci. *saepius.* *de neumis:* PS. ODO CLUN. dial. prol. 3 quosdam . . . pueros . . . docui, <ut> . . . antiphonas non audientes ab aliquo, sed regulari tantummodo -e contenti per se discerent. GUIDO ARET. ign. cant. 134 audiens . . . alienam neumam sine -e (di-, discretione, descretione *var. l.*) perpende *eqs.* **2** *latius:* **a** *inscriptio – Inschrift, Aufschrift:* ELIS. SCHON. vis. 3,1 p. 56,17 videbam quasdam litterarum -es in superliminaribus portarum. CHART. Rhen. inf. II 380 p. 203,30 ordinamus . . ., ut ad unicam -em et ymaginem revertatur *numisma*, et forma illius adeo fiat evidens et aperta, quod iuxta ipsam de facili dinosci possit a quolibet omnis falsitas aliena. **b** *figura, pictura – Zeichnung, (Schau-)Bild:* EINH. Karol. 33 p. 40,18 quae *(mensa)* forma quadrangula -em urbis Constantinopolitanae continet. PS. BOETH. geom. 562 ut lineae infra depictae -o notat. ALFAN. premn. phys. 4,17 p. 61 velut -es (*PG 40,612*^{C} ὑπογραφάς) quasdam et figuras apponere. HERM. CARINTH. essent. 1 p. 136,7 quod ut -e eam habitudinem figurante manifestum fiat, describimus circulum solis circa centrum B *eqs.* GEBER. summ. 45 p. 407 nunc . . . descensorii -em ponamus. *saepe.* *c. notione exempli:* MUS. ENCHIR. 1,59 quorum *(tetrachordorum)* -o en ita est: *eqs. ibid. al.* **c** *subscriptio – Unterschrift:* DIPL. Karoli III. app. 2 ut hoc verius credatur et diligentius ab omnibus observetur, proprię manus nostre -e subter illud confirmavimus et anulo nostro iussimus sigillari. DIPL. Otton. I. 167 manus nostrae -e subter eam *(praeceptionem)* signavimus. **d** *enumeratio, index – Aufstellung, -listung, Verzeichnis, Liste:* **α** *in univ.:* EPIST. Desid. Cad. 2,7 servellos . . ., quos ad urbem . . . et ad hospiciolum . . . -em mancipiorum inquirenda direximus *(sc. episcopus).* DIPL. Loth. II. 15 p. 407,32 studuit *missus noster* remeare deferens hanc optutibus nostris rerum -em: *eqs.* CHART. Turic. 212 p. 102,24 hanc -em nominum iussit ipse comes scribi. CATAL. thes. Germ. 11,2 sub archiepiscopo Hartwigo facta est -o thesauri huius monasterii. CHART. Naumb. I 216 p. 195, 42 subdita est sigilli nostri *(sc. episcopi)* inpressio et testium per nomina -o. CHART. Anhalt. II 7 cum eandem decimam in -cione bonorum meorum minime repperirem *(sc. comes) eqs. al.* *expressius i. q. summa (conscripta) – Gesamtheit:* PRUD. TREC. annal. a. 839 p. 31,31 -e (di-, discretione *var. l.*) regni sui aequalibus pene partibus discreta optionem illi *(Lothario)*, quam earum mallet, offerre non dedignatus est *imperator.* **β** *tabula debitorum – Schuldnerliste:* CHRON. Fred. 2,37 p. 63, 4 -es iniquas incendi in foro iubet *Antunius. v. et p.425,20.* **γ** *conspectus exemplaris – exemplarische Übersicht:* ALBERT. M. eth. I 143 p. 126,66 concludit *Aristoteles* 'hoc' esse 'sumendum ex -e' (*p. 1107ª,33* ἐκ τῆς διαγραφῆς), id est exemplificatione, in particularibus. **e** *scriptum – Schriftstück, Schriftwerk:* **α** *in univ.:* PASS. Praeiecti II 22 cum . . . verba complesset *Venerianus*, ipse abba Godo affuit, -em aspexit, de revelatione cognovit. NADDA Cyriac. I prol. 10,49 sanctus . . . Marcellus . . . precepit, ut . . . Iohannis -o in locello sancti Cyriaci diligenter conderetur. 12,53 inveniebatur . . . Iohannis -o in sancti Cyriaci locello ita servata et erugine incorrupta, quasi eodem die . . . esset formata. **β** *charta – Urkunde:* CHART. Rhen. med. I 379 (a. 1084) ut, si qua persona meos successores inquietare . . . voluerit, per hanc -em convincatur. CHART. Hersf. 115 p. 203,38 facta traditione prędii . . ., sicut invenitur in -bus Hartwigi abbatis, contigit *eqs.* **γ** *confessio, symbolum – Glaubensbekenntnis:* RATHER. epist. 26 p. 146,1 ut . . . pollicerentur *clerici* se deinceps -btionem (-em *var. l.*) beati Athanasii cantaturos et reliqua inibi *(sc. in synodica)* describta (descripta *var. l.*) iuxta possibilitatem suam facturos.

II *translate:* **A** *gener.:* **1** *expositio, narratio,* ἔκφρασις – *Beschreibung, Erzählung, Schilderung:* ANNAL. regni Franc.

[Weber]

a. 825 p. 168,22 coepit *puella quaedam* . . . ieiunare anno incarnationis Dominicae DCCCXXIII, sicut in ipsius anni -e . . . adnotatum est. WANDALB. creat. mund. 1 incipit de creatione mundi . . . -o brevis. GESTA Rom. eccl. I 3 in -e eiusdem excommunicationis *(sc. imperatoris)* ea interseruit *Hildebrandus*, in quibus manifeste a fide catholica erravit *imperator*. HERM. CARINTH. essent. 2 p. 214,8 per arcum yris, que secundum Ipparci -em ab ipsis nubibus usque in superficiem terre perveniat. THEGAN. Ludow. 19 (rec. B2) p. 265,18 -o stature et compositionis membrorum et habitus domini Ludouuici imperatoris. **2** *praescriptio, iussum – Anordnung, Vorschrift:* FORM. Sal. Merk. app. 2 ego . . . episcopus huius -is noticiam . . . omnibus . . . fidelibus enucleare decrevi. CHART. Hamb. 48 p. 54,31 ut ista ordinatio et -o firmior maneat *eqs*. DIPL. Conr. II. 66 p. 83,6 per presentem . . . nostre potencie -cionem firmiter iubemus, ut *eqs*. DIPL. Merov. I 41 p. 39,29 (spur.) iubemus . . . postposita et calcata ipsa confirmatione vel reliquas a successoribus principibus factas -es, ne *eqs*. *constitutio – Reglement (de redituum registro q. d.):* CATAL. Eptern. (MGScript. XIII p. 740,12; s. XII.in.) abbas Reginbertus . . . abbatiam sub -e posuit, ex quibus locis et quibus temporibus quisque fiscus fratribus constitutam preberet annonam, ac diurnalia servitia instituit. *al*. **3** *partitio – (Auf-)Teilung:* OTTO FRISING. chron. 3,6 p. 143,1 de pace . . . et -e orbis rationem me in prologo reddidisse recolo. **B** *publ. et iur.:* **1** *census, aestimatio – Schätzung, Zählung:* RHYTHM. 151,1,3 (s. VIII./IX.) quando Christus noster natus est ex virgine, edictum imperiale per mundum insonuit, quatinus totius orbis fieret -o. EKKEH. IV. bened. I 2,3 exeat edictum Christo tot secla relictum, perpetis Augusti fuit hec -o Christi. VITA Norb. II 51 p. 1292C in die natalis Domini, quae instabat, ad instar Dominicae -is sub eadem *(sc. apostolica vita)* et stabilitatis in loco et professionis gratia ad illam beatae perennitatis civitatem singuli seipsos conscripserunt. **2** *decimatio – Taxierung, Zinsfestlegung:* VITA Sulp. 6 (MGMer. IV p. 376,23) rex . . . praecepit populo de . . . censu relevari et di-btio (di-e ipsa *rec. B*), quae facta fuerat, de presenti reddere praecepit. CHRON. Fred. 3,80 Chilpericus di-ciones gravissemas in omni populo regni sui fieri iussit . . .; Marcus referendarius, qui hanc di-em faciebat, . . . interfectus est. LIBER hist. Franc. 34 p. 299,14 Chilpericus . . . rex di-es (criminaciones *var. l.*) novas et graves per consilium Fredegundis in cuncto regno suo fieri iussit. MIRAC. Austrig. 2 (MGMer. IV p. 201,10) resistet Dominus iniquam tuam *(sc. Warnarii)* voluntatem nec intra muros civitatis te intrare permittet nec -em facere. HRABAN. hom. I 70 p. 133C -es . . . regni Persarum sub eius *(regis occisi)* nomine fecit *(sc. Gracchus victor)*. **C** *philos. et mus.:* **1** *definitio – Definition:* ALFAN. premn. phys. 4,13 p. 60 -o (*PG 40,612A* ὅρος) . . . eorum *(membrorum)*, quae sunt homoiomera, haec est: *eqs*. 6,9 p. 74 vocatur . . . sensibilitas sensus; sed sensibilitas est receptio sensibilium; sed videtur haec -o non esse ipsius sensibilitatis, sed operationum eius. **2** *denotatio, characterismus – Charakterisierung:* EPIST. Ratisb. 12 p. 331,15 inter diffinitionem et -em litem dirimere. HERM. CARINTH. essent. 1 p. 108,33 quid . . . sit Socrates, idem assignabis quod Plato; quod vero non eundem, . . . persone quidem diverse, substantie vero non diverse, sed plures; unde nec diffinitio quidem infra speciem, -o vero per singula individua. ALBERT. M. metaph. 5,1,11 p. 233,55 ens diffinitionem vel -em vel interpretationem seu quamcumque assignationem habere non potest, quia *eqs*. ANON. IV mus. 4,2 p. 64,3 -es (di- *var. l.*) et diffinitiones harum proportionum sic possunt intelligi: *eqs. ibid. al.*

descriptiuncula, -ae *f.* **1** *(brevis) narratio, descriptio – (kurze) Erzählung, Beschreibung:* PETR. DAM. Rom. prol. p. 10,22 non multa per eum facta miracula in hac ego -a colligam, sed *eqs*. **2** *figura, pictura – Zeichnung, Schaubild:* MUS. ENCHIR. 1,25 ut . . . haec -a ostendit. SCHOL. enchir. 1,222 quinas . . . -as linealiter disponamus. GERB. epist. math. I 9,3 p. 45,15 in hac -a XXVIII pedes, quamvis non integri, habentur *eqs*. FRUTOLF. brev. 4 p. 40,8 ut, . . . quae diximus, non ratione modo clareant, sed visui quoque perspicua pateant, -am apposuimus. *al*.

descriptivus, -a, -um. **1** *sensu act. i. q. narrativus, explicans – beschreibend, darlegend (usu rhet.):* FRID. II. IMP. art. ven. prol. p. 2,24 modus agendi est prosaicus, proemialis et executivus, executivus vero multiplex, partim namque divisivus, partim -us, partim *eqs*. **2** *sensu pass. i. q. terminabilis, mensurabilis – begrenzbar, abmeßbar:* ALBERT. M. euch. 3,3,14 p. 316a,4 cum loco . . . -o corporali habet *(sc. Christus convenientiam)*, quia est capacitatis quantitativae.

adv. ***descriptive.** *modo terminabili, mensurabiliter – auf abmeßbare Weise:* ALBERT. M. euch. 3,3,1,10 p. 314b,2 differt *Christus* a loco corporeae figurae in hoc, quod -e non est in loco sacramentali.

descriptor (diss-), -oris *m.* **1** *gener.:* **a** *scriptor, narrator – Darsteller, Erzähler, Chronist:* ANSELM. GEMBL. chron. a. 1112 Sigebertus, . . . -r precedentium in hoc libro temporum, . . . obiit. GODESC. GEMBL. gest. 64 Domnus Sygebertus, -r vitae domni abbatis Olberti. HELM. chron. 96 p. 188,14 inter -es hystoriarum rari inveniuntur, qui rebus gestis descriptionis fidem integram solvant. **b** *qui indicem bonorum conscribit – einer der ein Güterverzeichnis erstellt, Registrator:* GESTA Trud. cont. I 13,3 valde mirati sumus, cur -es abbatiae ista *(sc. quae debeant habere coenobia)* reticuerint. **2** *milit. i. qui conscribit – einer der aushebt (usu metaph.):* RADBERT. corp. Dom. 8,224 neque fit error iudicii, ubi iudex est et diss-r (-r, descriptorum *var. l.*) suorum militum Verbum Dei Patris Christus Iesus.

desculpo, -psi, -ere. *incidere – einmeißeln (lassen):* PETR. CAS. (?) chron. 3,34 p. 410,8 ante . . . beati Martini altarium tabulam argenteam ac deauratam . . . Desiderius patrari mandavit, in qua omnes fere beati evangeliste Mathei et sancti confessoris Christi Martini de-psit historias.

***desebrigo** *v.* *disbrigo.

deseco, -ui *vel* -avi, -ctum, -are. *script.:* dis-: *l.48*. -sico: *l.71*. *partic. perf.* -atus: *l.61*. *confunditur c.* desiccare: *l.53. 71.72*.

1 *proprie:* **a** *(re)secare, abscidere – abschneiden, abhauen:* **α** *in univ.:* PAULIN. AQUIL. c. Fel. 1,7 trisulcibus ferro -tis capitibus. WANDALB. mens. 161 postquam -to viduantur prata virore. METELL. Quir. 34tit. de furibus marsuppia -antibus. HELM. chron. 35 p. 70,12 caput . . . eius *(comitis)* non repperunt *provinciales*, eo quod -tum Slavi illud secum duxissent. CHART. Austr. sup. I 262 p. 383,6 ligna quibuslibet usibus necessaria . . . -andi et auferendi pro suis . . . utilitatibus liberam habeant potestatem. ANNAL. Rod. a. 1111 p. 696,27 coepit *Ailbertus* arbores -are, terram excolere. *saepius*. *in imag.:* IONAS BOB. Columb. 1,30 p. 221,3 dum ille poenes Mediolanium urbem moraretur et hereseorum fraudes . . . scripturarum cauterio discerpi ac -ari (-are, di-are, dissecari, dissecare *var. l.*) vellet *eqs*. PETR. DAM. epist. 54 p. 143,22 praebuisti *(sc. Ariprandus frater)* te nobis agrum non ligonibus sariendum, sed plenis iam falcibus -andum. *al*. **β** *scindere – spalten:* GISLEB. MONT. chron. 127 tempestas quedam magna . . . segetes . . . totas contrivit, arbores desiccavit. **γ** *secernere – abtrennen:* HUGO HONAUG. hom. 2,55,1 quia Pater partem de sua substantia -asset, quae -ta sibi esset Filius (*sim.* 4,14,1). **b** *per-, dis-, insecare, dividere – durch-, auseinander-, zer-, aufschneiden:* **α** *strictius:* HRABAN. univ. 8,5 p. 238B hunc *(crocodilum)* quidam pisces serratam habentes cristam tenera ventrium -antes interimunt. WOLFHARD. Waldb. 1,16 p. 174,22 'vade', inquit *Walpurgis*, 'muliercula, . . . et arciatrem tuae stude perquirere sectionis, et . . . -ata tibia intus abstractis ossiculis salutis . . . gratiam impetrabis'. PETR. DAM. epist. 119 p. 374, 14 quod . . . pulmentum unus illorum *(duorum virorum)* arrepto cultello . . . in frusta -uit. 123 p. 407,23 carnifices . . . earum *(meretricum)* guttur gladio -ant (defecant *var. l.*). CHART. Rhen. med. II app. 43 p. 29,14 cartas idcirco -ari utile visum est, ut *eqs. al*. *in imag.:* SISEB. Desid. 13 -to aere crepitantibus plumis rapidoque volatu aquila . . . apparuit. RHYTHM. 146,24, 4 vestibus exuta . . . gladio sic mihi *(sc. membranae)* -ta viscera pendent. DUDO hist. 3 p. 104,40 cum . . . aurora tenebrosae noctis caliginem puniceo amictu emicans -icaret *(cod.,* desiccaret *ed.*, dessiccaret *ed. Lair p. 260,31)*. **β** *latius i. q. laniare,*

lacerare – zerfleischen, in Stücke reißen: PETR. DAM. epist. 158 p. 86,8 in alium ... puerum repentinus insiluit *lupus* eumque subito -ans truncum cadaveris sprevit (*item* PETR. CAS. [?] chron. 3,38 p. 415,30). AEG. AUR. gest. 2,48 p. 56,26 flagellatus ... sacerdos et corpus plagis -tum proponit. **2** *translate:* **a** *cohibere, coercere – in Schranken halten, unterbinden:* CHRON. Bened. II 23 p. 235,17 dissolutionem, quam antecessor nolens nutrierat, ita -uit *abbas*, ut in tanto cetu non remaneret, qui dissolutionis malum vel posteris nuntiaret. **b** *componere – beilegen, schlichten:* CHART. Salem. 550 p. 154,11 (a. 1276) ut iidem abbas et conventus ad premissa *(sc. actiones querimoniarum)* ... inter me ... et inter ... abbatem et conventum exorta ... ad plenum -anda et sopienda in viginti una libra denariorum ... me redderent absolutum. *cf.* disseco.

desectio, -onis *f.* **1** *resectio, amputatio – das Abschneiden:* PASS. Leod. 30 (MGMer. V p. 312,5) ⌞quia -o⌟ (qui desedio, quia defectio *var. l.*) labiorum ordinis nudaverat dentium, tamen ab intro afflato tacte sonitum reddiderunt verborum. REGINO syn. caus. app. 2,12 p. 430,7 ne perturbatio ... oriretur, ... deinceps, qui non promoveantur ad sacerdotium ex regulis canonum, necessario credimus inserendum, id est ..., qui ... aut naturaliter membrorum defectu vel -e (de sectione *ed.*) aliquid minus habere noscuntur. **2** *incisio, sectio – das Durchschneiden:* TRANSL. Mercurii II 9 (Martène-Durand, Coll. VI p. 756[A]; s. IX.?) Caesaream Cappadociae, ubi vitam, immo potius mortem, iuguli -e finivit. *cf.* dissectio.

desederabiliter *v.* desiderabilis. **desemino** *v.* dissemino.

desenesco (-sinis-, -nse-), -ere. *iuvenescere, iuniorem fieri – sich verjüngen, jung werden:* Ps. HIPPOCR. sang. 7 scire certissime oportet, ut geraticum purgatorium adhibendum sit illi *(aegro)*, ut de toto corpore -at (-nse- *A*, -ini-*B*). CARM. Bur. 104,1,2,2 nuper senex iuvenesco, -o nec compesco motus animi.

[desenì *v.* de *p. 35,48.*] **desensio** *v.* dissensio.

***desensator,** -oris *m.* (*cf. ThLL. s. v.* dissensator) *qui dissentit – einer der Widerspruch leistet:* PROV. Graec. A 74 (ed. S. Hellmann, Sedulius Scottus. 1906. p. 129; s. VII./VIII.?) apud paucissimos pax construitur, apud -es regnat dissensio. *cf.* *dissentator.

desensus *v.* descensus. **desenteria** *v.* dysenteria.

***desentia,** -ae *f.* *absentia – Abwesenheit:* WOLFHER. Godeh. I praef. p. 168,47 pugnant ... tria cum uno, cum iniuncta oboedientia vestrae *(sc. praeceptoris)* probitatis -a, ignorantiae conscientia, aetatis adolescentia. 5 p. 172,1 parentes eius ... -am ... eius, quem unice dilexerunt, ferre non poterant. 35 p. 193,37 quia sibi suisque complicibus ... ceterorum displicere querebatur -am, sinodum suspendi rogavit usque in illorum praesentiam.

***desentio,** -sensi, -ire. *(francog. vet.* desentir; *v. Tobler-Lommatzsch, Altfrz. Wb. II. p. 1564)* **1** *agnoscere – wahrnehmen, erkennen:* VITA Deic. 13 (36) p. 678,52 (ed. Waitz) venerabilis ... regina, postquam divortium sensit scortumque regis -sit (deprehendit vel agnovit *superscr. 1*), noluit eum propalam traducere, sed salubri correctione corrigere. **2** *sapere – Geschmack haben, verstehen:* HERIG. gest. 30 p. 178,10 ab activa multum me -ire fateor *(sc. Agnus)* vita, contemplativae vero numquam saltem delibasse principia.

***desepelio,** -ivi, -ire. *(de sepulchro) effodere – (aus dem Grab) ausgraben, exhumieren:* ANSELM. BIS. rhet. 2,3 p. 145,14 sepultum -vit *maleficus*, mortuum diabolica arte suscitavit, mortuum hominem quasi hominem reddidit.

***deserentia,** -ae *f.* (deserere) *desertio – das Verlassen:* ALEX. MIN. apoc. 10 p. 169,18 nubem interpretati sumus mundi -am, irin continentiam, solem obedientiam. p. 172,2 nubis species est lucida, iris lucidior, solis lucidissima, ita omnipotenti Deo grata est rerum -a, gratior continentia, gratissima obedientia.

1. desero (-rr-), -are. *resero – entriegeln, aufschließen:* Ps. METHOD. revel. 198 cum fuerit ... pax, tunc -rrabuntur porte Caspie in lateribus aquilonis.

2. desero, -serui, -sertum, -ere. *script.:* dis-: *p. 429,23.* dess-: MARIAN. chron. a. Chr. 267. *usu absol.: p.428,9.*

1 *strictius i. q. relinquere, destituere – ver-, zurücklassen, im Stich lassen:* **a** *proprie:* **α** *in univ.:* ARBEO Corb. 14 cautellam clericorum, quam monendo -ere non potuit. WILLIB. Bonif. 4 p. 15,15 cum ... secum sollertissime deliberaret, ut p a t r i a m parentesque -ret, tandem *eqs.* (HUGEB. Willib. 2 p. 89,32. *al.*). FORM. Senon. II add. 4,12 a Deo dispectus et -tus. BERTH. (?) annal. a. 1069 huius mundi umbraticas -ens vanitates ultimum diem ... feliciter clauserat *episcopus*. VITA Heinr. IV. 8 p. 30,21 abstractis ab eo *(patre)* multis -uit *filius*, ... -endus ab his, qui sibi, ut desertor fieret, persuaserunt. *persaepe. de rebus c. sensu deficiendi:* CONST. Constant. 102 tibi *(sc. Constantino)* piscinam pietatis ostendet *Silvester papa*, in qua dum te tertio merserit, omnis te valitudo ista -et leprae. WIPO gest. 6 p. 28,2 si ... omnia observare vellem, ante me -rent vires quam materies. EBERH. BAMB. epist. 9 p. 520[A] si ... amplius vellemus insistere, dies prius nos quam copia rationum et auctoritatum -ret. RAHEW. flosc. 4,197 si loquar ... de diva prole tonantis, -et os hora, non rerum copia, fantis. **β** *desciscere – abtrünnig werden, abfallen, sich abwenden (von):* LEG. Wisig. cod. Eur. 310 p. 18 reddat *buccellario (i. cliens)* omnia patrono, quem -uit. CONC. Karol. A 61,3 p. 807,9 -ente omni populo Ludovicum imperatorem et transeunte ad filium eius Lotharium. WIDUK. gest. 2,28 p. 90,12 nostrum communem dominum -ui *(sc. Immo)* et Saxoni me periculo capitis mei sociavi. WIPO gest. 2 p. 17,26 si invicem discordamus *(sc. duo Chuonones)*, certum est, quod populus tunc velit nos -ere ac tertium quemlibet sibi quaerere. CARM. de Frid. I. imp. 3315 hanc *(quadrigam)* quasi castellum vallabat lecta iuventus et robur populi iurando iure ligatum, ne fugeret neu -ret radiantia signa. *al.* **γ** *fugere – fliehen, ausreißen:* LEX Sal. Merov. 90,2 quod si cuiuslibet servus -ens domino suo ad ecclesiam confugerit *eqs.* (*cf.* CAPIT. reg. Franc. 3,15). **δ** *repudiare, abdicare – verstoßen, sitzen lassen:* TRAD. Teg. 118 (a. 1098) filiam, cum qua servorum sancti Quirini quidam ... habuerat rem, ne ipsam -ere posset, sociam fecit *Ruthardus* eo tenore, ut *eqs.* **b** *translate:* **α** *permittere – über-, hinterlassen:* HRABAN. carm. 20,14 nec mihi ceu propria petulans haec vindico scripta, -o sed vestro *(sc. Ratgerii)* omnia iudicio. ECBASIS capt. 1062 quę mihi *(sc. leoni)* sunt regno, vadens hinc -o pardo. **β** *deponere, dimittere, desistere (ab) – sein lassen, ablassen (von), aufgeben:* LEG. Wisig. 12,1,1 si in totum iudicii proprietas adtenditur, misericordie ... mansuetudo -itur. CONC. Karol. A 36 p. 272,9 ut canticum luxuriosum circa ecclesias -atur. RIMB. Anscar. 34 p. 65,18 ut coepta non -ret, ... commonebat *Ebo*. HROTSV. Sap. 1,5 haec ... femina ... hortatur nostrates avitos ritus -ere et christianae religioni se dedere. GERH. AUGUST. Udalr. 1,10 l. 63 ut ... castellum cum suis componere -uisset *Liutolfus*. LAMB. HERSF. annal. a. 1074 p. 199,18 malle se *(sc. totam factionem clericorum)* sacerdocium quam coniugium -ere. FRID. II. IMP. art. ven. 4 p. 75,2 anseres aut alie aves, pro quibus avibus falco -ret gruem. *saepe. expressius i. q. rumpere – brechen:* SISEB. Desid. 15 cum ... labem periurii reserati et foedera sacramenti -ti mente sacrilega perfidi ad non esse pertenderent *Theudericus et Brunigildis eqs.* **γ** *omittere, praetermittere – weglassen, übergehen:* LAMB. TUIT. Herib. 2 prol. deliberavi ... virtutes sancti ... intactas a me -i, timens in eis importunitate inculta nonnullis scandalum fieri. **2** *latius i. q. vastare, desolare, desertare – verwüsten, zerstören:* DIPL. Ludow. Inf. 36 p. 152,20 quandam cellam Vetus monasterium nuncupatam, olim succensam et penitus -tam ... restauravit *monachus Umcrimmus*. DIPL. Otton. I. 396 p. 538, 32 monasterium ..., quod olim edificatum fuit ... et modo -tum est usque ad solum. **3** *per confusionem:* **a** *c.* disserere *i. q. (per)tractare – erörtern, darlegen:* Ps. VEN. FORT. Remig. 9 longum est ... verbis exeri ..., quantum *eqs.*; ... studiamus ergo pauca -ere, plurima praeterire. CARM. libr. II A 14,4 explicit *Augustinus* ampla suo stringens dialectica pugno, -it et cuncta sub brevitate docet. *solvere – lösen:* AETHICUS p. 112,4 non valuerunt *Aurilius philosophus et Arbocrates* aliqua enigmata ipsius *(Aethici)* -ere (disserere *var. l.*). *ibid. al.* **b** *?c.* deservire *i. q. studere, curare – bemüht sein, Sorge tragen:* GLOSS. psalt. Lunaelac. 58,3 quae ad cruentationem peccati semper

[Weber]

-itur *(cf. notam ed.)* liberari homo. *cf.* dissero.

adi. **desertus,** -a, -um. *incultus, solus, vastus – öde, verlassen, unbebaut, einsam:* STEPH. Wilfr. 63 ad -a l o c a revertere et contemplativam vitam exercere (EINH. Karol. 13 p. 16,5 locus . . . ita -us, ut ne vestigium quidem in eo humanae habitationis appareat. *al.*). COD. Odalb. 10 hobam unam -am. CHART. Carniol. I 74 p. 85,26 ad -as alpes. HIST. de exp. Frid. imp. p. 68,39 ne in -a Romanię asperitate hiemis incidentes tum intemperie aeris tum penuria victualium homines et iumenta defecissent. *in nomine loci:* ANNAL. Altah. a. 1065 p. 70,30 pervenit *Guntherus* ad urbem, quae D–a civitas *('Oedenburg')* nuncupatur. FUND. Consecr. Petri p. 168,5 qui locus usque in hodiernum diem dicitur Odinge *('Ötting')* in barbarica lingua, qui in Latina sonat locus -us.

subst. **desertum,** -i *n.* *vastitas, solitudo, terra inculta – Wüste, Einöde, unbebautes, verlassenes Land:* LEG. Burgund. const. I 72 si quis pedicam feris fecerit extra culturas et in -o posuerit *eqs.* ARBEO Corb. 8 p. 196,16 sicut manna Ebreorum populo per -um gradienti . . . diversis faucibus diversum reddebat saporem, ita *eqs.* ABBO SANGERM. serm. 2ª,15 beatus Iohannes in -o, hoc est in silva, habitabat, heremita erat. MARIAN. chron. a. Chr. 31 p. 501,22 factum est verbum Domini super Iohannem . . . in di-o. CHART. Lamb. Leod. 195 p. 258,9 si ducuntur apes ad -um extra parrochiam *eqs.* CHRON. Saxon. (MGScript. XXX p. 33,19) Berlyn . . . et alia loca plurima exstruxerunt *Iohannes et Otto* et sic -a ad agros reducentes bonis omnibus habundaverunt. *persaepe.* *alleg.:* HRABAN. univ. 13,10 p. 371B ponitur -um aliquando pro paradiso, quem homo . . . deseruit, . . . aliquando . . . -um significat indigentiam praesentis vitae. *ibid. al.*

deserro *v.* 1. desero.

desertio, -onis *f.* **1** *sensu act.:* **a** *relictio, destitutio – das Verlassen:* **α** *in univ.:* VITA Theod. 30 p. 55,39 cum optabile . . . illi esset resolvi et cum Christo esse, sed pro filiorum, quos per evangelium Christo genuerat, -e lectulo se erigi iussit. RUP. TUIT. omnip. 25 (PL 170,475B) malum fieri noluit *paterfamilias*, malum -is, ut alienaretur cor filii a pia subiectione patris. *ibid. al.* **β** *proditio – das Abfallen, Verrat:* IOH. CANAP. Adalb. B 26 p. 64,14 tibi *(sc. Christo)* sacrificabo hostiam laudis, quia a periculo -is filiorum os ipsorum gloriosius me liberavit hodie. **γ** *deiectio – das Absetzen:* FLOD. hist. 4,6 p. 394, 23 praevalere cernebatur animositas, cuius rei erat initium -o regis Odonis et institutio Caroli. **b** *actus desistendi (ab), depositio – das Aufgeben, Ablassen:* HONOR. AUGUST. gemm. 2,58 per 'Deus, in nomine tuo' erroris -em, per 'confitemini' laudis confessionem . . . exprimimus. **2** *sensu pass. i. q. existentia destituta, solitudo – Verlassenheit, das Verlassensein:* RUP. TUIT. off. 5,5 l. 254 lectio de Iona, qui . . . fugit in Tharsos et fluctibus maris se tradidit, -em . . . gentis suae veritus futuram. trin. 29,88 l. 2741 metaphoricos per montes superbiam peccantium, per desertum -em a Deo significat *psalmista (spectat ad Vulg. psalm. 74,7).* Ioh. 10,1357 abeundo . . . in regionem iuxta desertum et ibi *(sc. in civitate Ephrem)* morando cum discipulis suis, per desertum innuit *Christus* -em Iudaeorum, per ipsam regionem, quae est iuxta desertum, electam habitationem gentium.

desertitudo, -inis *f.* *existentia destituta, solitudo – Verlassenheit, Einsamkeit:* RATHER. conf. 34,1220 cognatorum nobilis, . . . flens quoque et eiulans . . ., relinqui se quod videbat, caterva *(sc. irruit)*, -is illorum praeiudicia *(sc. irruerunt)*, labores innumerabiles atque periculosi itinerum. RUP. TUIT. trin. 21,28 l. 1638 petram deserti Ruth Moabitidem dicit, petram . . . propter propriam fidem, petram . . . deserti propter -em Moabiticae gentis, quae vere idcirco desertum erat, quia Dominum inhabitatorem non habebat.

deserto, -avi, -atum, -are. **1** *vastare, desolare, depopulari – verwüsten, veröden, entvölkern:* LEX Baiuv. 10,3 de minoribus aedificiis: si quis -verit (desersa- *var. l.*) aut culmen eiecerit *eqs.* CAPIT. reg. Franc. 43,11 p. 122,21 (codd. 14.15) de propriis servis et ancillis, ut non supra modum mittantur in monasteria, ne -entur villae. ANNAL. Fuld. Altah. a. 899 p. 132,28 Bauuariorum principes cum suis fines Marahabitarum . . . invaserunt et manu valida loca illorum -antes predamque colligentes domumque revertentes. ADEMAR. hist. 3,20 l. 28 (cod. 2) oras maritimas -antes . . . prostrati sunt *Nortmannorum cohortes* a vicinis ducibus Francie. *al.* **2** *relinquere, deserere – verlassen, im Stich lassen:* ANNAL. Fuld. Altah. a. 900 p. 134,8 Zuentiboldus . . . a suis tam episcopis quam comitibus . . . -tus est.

adi. **desertatus,** -a, -um. *incultus, vastus – unbebaut, öde:* TRAD. Frising. 1045 p. 788,38 (a. 908) beneficiolum unum pene -um.

desertor, -oris *m.* *script. et form.:* dis-: *l.18.42.48.* *gen. sg.* -es: *l.18.* *acc. sg.* -onem: *l.48.* *nom. pl.* -is: *l.15.*

1 *proprie i. qui relinquit, deserit, prodit – einer der verläßt, im Stich läßt, ausreißt, Verräter, Abtrünniger (usu attrib.: l.21.27.28):* **a** *in univ.:* EPIST. Merov. 3 p. 438,10 si hoc *(sc. alterum episcopum sibi fieri)* petunt *(sc. plebs)*, . . . -is potius iudicandi sunt quam fedelis. FORM. Flav. add. 5 p. 491, 30 ut, si quis in monasterio nutritus . . . fuerit et . . . discesserit, . . . di-es crimen damnetur. RATHER. prael. 2,6 l. 216 quare adulterator aut penitus -r illius *(coniugii)* crimen incurrat. LIUTPR. leg. 36 faciam *(sc. Nicephorus)*, ut aliud dominus tuus quam -es servos defendere cogitet. LAMB. HERSF. annal. a. 1057 p. 72,24 sanctae conversationis habitum . . . abiecit uxoremque suam et possessiones -r Dei et transfuga recepit *palatinus comes Luthariorum. saepe. v. et l.40.* *de diabolo, angelis lapsis:* AMALAR. bapt. 29 exsufflatur . . ., quia tali dignus est ignominia -r antiquus. RUP. TUIT. trin. 17,13 l. 624 contra -is diaboli mendacium. HILDEG. div. op. 1,1,8 capit. p. 2 diabolus et angeli -es iusticię. *al.* **b** *qui desciscit – 'Deserteur':* LEG. Wisig. 9,2,9 p. 374,7 si amatores patrie hii . . . adprobantur, qui se periculis . . . pro eius liberatione obiciunt, cur -es potius non dicantur, qui vindicatores eius esse desistunt? ANNAL. Fuld. II a. 882 p. 99,6 quem *(Gotafridum)* maximum inimicum et -em r e g n i sui habuerat *imperator eqs.* (RAHEW. gest. 4,28). RUOTG. Brun. 20 p. 20,18 regni vastatores, m i l i c i ę -es (PETR. DAM. epist. 112 p. 277,11. *al.*). SUMM. Heinr. A 8,187 -es herifluhtige, qui desertis militaribus officiis evagabantur. *al.* **2** *translate i. qui desinit, desistit – einer der Abstand nimmt (von):* **a** *in univ.:* CONC. Karol. A 50D,36 multi ecclesiasticae regulae subiecti p r o p o s i t i et loci sui -es effecti (52 p. 685,5). CHRON. Andag. 89 p. 221,20 si consecratus ab Otberto Romane sententie probaretur *Wiredus* -r (di- *cod. a. corr.*), cuius antea fuerat acerrimus assertor. HILDEG. scivias 3,9 l. 679 accensus in spiritu sancto -r erroris relinquensque omnia filius columbae Petrus. CAES. HEIST. mirac. I 12,13 p. 325,31 erat . . . dux tyrannus immanis . . . et fidei catholicae -r. *al.* **b** *qui neglegit – einer der vernachlässigt:* CHART. Bund. 357 p. 268,1 (a. 1164) quia cognovit *episcopus* . . . abbatem huius litis disertonem (di-em *var. l.*) et tamquam per contumatiam absentem fuisse. **c** *qui rumpit – einer der bricht:* HILDEG. scivias 3,9 l. 703 -es . . . divini pacti . . . per me vanis simulacris comparantur. *cf.* dissertor.

desertrix, -icis *f.* *quae deserit – eine die verläßt, Verräterin (usu attrib.):* REGINO syn. caus. app. 1,52 p. 415 *(ex conc. a. 441)* viduitatis servandae professionem . . . minime esse violandam, eius *(sc. viduae)* vero raptorem vel ipsam talis professionis -em merito esse damnandam (*item* app. 2,16 p. 433). 2,18 p. 434 *(ex conc.)* viduas . . . statuit synodus professionum vel habitus sui -es, ut . . . condemnentur (*item* DECRET. Burch. 8,14). HERIG. Ursm. 1,6 -em *(sc. angelicam choream)* cladem captare minacem vincula iudicii pandent servata futuri.

1. desertus *v.* 2. desero. **2. desertus** *v.* 1. disertus.

deservio, -i(v)i, -itum, -ire. *script. et form.:* dis-: *p.432,20.* *praes.:* *indic.* -vivunt: *p.431,66.* *partic. nom. pl. n.* -entiae: *p.432,31.* *depon.: p.429,1 (dub.). p.432,54.* *gerundi(v)um pro partic. fut.: p. 432,50. adde* CHART. Grimm. 6. *usu absol.: p.431,52. al.* *?pendet inf.: p.429,1.*

I *usu originario i. q. servire, famulari, servum, ministrum esse – dienen, zu Diensten sein, zur Verfügung stehen:* **A** *subi. homines (per prosop.: p.431,31):* **1** *gener.:* **a** *strictius:* EPIST. var. II 5 praef. p. 305 quia . . . vestrae *(sc. abbatis)* auctoritatis voluntas extitit, ut huic sanissimae legationi nostra parvitas -ret *eqs.* CONST. Constant. 52 ut . . . creaturae et non

[Weber]

creatori -ire suadeat *antiquus serpens (cf. Vulg. Rom. 1,25)*. REGINO chron. a. 746 p. 42,16 ita te *(sc. Carlomannum)* fratribus -ire oportet? EPIST. Worm. I 12 p. 29,2 scire . . . id vos *(sc. episcopum Wormatiensem)* . . . volo neminem esse . . . meo . . . excepto domino *(sc. episcopo Wirziburgensi)*, cui promptiori -rem animo. DIPL. Constantiae 66 p. 207,21 omnes . . . intueri, quos sincera fides et specialis devotio . . . nostre maiestati monstrat omnimode -ire. *saepius*. *de idolatria:* ARBEO Emm. 3 pervenit ad eum fama, quod in quibusdam Europae partibus Pannoniensis plebs . . . maxime ydolis -ret. **b** *latius:* **α** *consulere, se dedere, operam dare – sich kümmern (um), sorgen (für), sich widmen:* CONC. Karol. B I 13 p. 146,39 quatinus eodem affectu religioni suae continuam devotionem adhibeant *membra aeterni regis*, quo nos *(sc. episcopi)* eorum . . . tranquillitati . . . -imus. ANNAL. Fuld. II a. 842 p. 33,21 foedus inire maluerunt *fratres* quam c o n t e n t i o n i b u s diutius -ire (GERH. AUGUST. Udalr. 1,6 l. 80. *al.*). UFFING. Ida 2,2 p. 483, 29 bene . . . te *(sc. Bilonem)* hac in re egisse approbo, qua ecclesiasticis cultibus conponendis magopere -is. ANON. coit. 1,4,4 si . . . abstinere se non potuerint *senes et macilenti*, . . . subordinandis curis -ant et dietis ac medicinis languenti nature subveniant. *al. v. et p.429,1.* **β** *obsequi, oboedire – folgen, gehorchen:* LEX Baiuv. 7,5 liberi, qui iustis legibus -unt, sine impedimento hereditates suas possedeant. RUOTG. Brun. 36 p. 37,9 arbitratus sic se regno consulere votisque imperatoris sic amplius -ire, Liudolfum, . . . nepotem suum, convenit. DIPL. Otton. II. 206 p. 234,40 ut . . . urbis . . . habitatores nullius marchionis aut comitis -ant placitis. UDALR. epist. 52 abbatissa . . ., que semper magis suis voluptatibus quam monasticis ritibus -ire consuevit *eqs*. CARM. Bur. 57,3,8 Hymeneus obicit eius *(aquilonis)* se turbini, in hoc enim numini -unt *elementa* Dione. **2** *eccl. de cultu, servitio Dei:* **a** *in univ.:* CAPIT. reg. Franc. 2 si populus cristianus . . . Deo, cui integram promisimus fidem, . . . purae -ire debeamus. RIMB. Anscar. 19 p. 42, 39 si . . . vota spondere vultis *(sc. incolae vici Bircae)*, vovete et reddite Domino Deo omnipotenti . . ., cui ego *(sc. Herigarius praefectus)* in conscientia pura et fide recta -o. HROTSV. prim. 102 communi similis conamine voti -ire Deo coeperunt *Liudulfus et Oda* protinus ambo. ANNAL. Quedl. a. 1023 p. 88,47 proceres beato protomartyri Stephano habitu militari -entes . . . haereditates proprias potestati regiae subdere non differunt. *al.* *dat. subaudito:* PASS. Sigism. 4 (MGMer. II p. 335,3) filiis suis christianae religionis cultum (cultui *var. l.*) -ire visus est *Gundobadus* tradidisse. **b** *de conversatione monastica:* **α** *in univ.:* DIPL. Merov. I 57 p. 52,1 ut et nobis ad mercidem perteniat *villa* et ipsis servis Dei, qui ibidem *(sc. in monasterio s. Dionysii)* -ire vidintur. LEX Baiuv. 1,8 de monachis; . . . ut reverentia sit Dei et pax eis, qui illi -unt. TRAD. Frising. 676 canonici, qui . . . in domo sanctae Mariae -ant. DIPL. Otton. I. 319 p. 434,21 monachis Deo . . . sub regula sancti Benedicti -entibus. EPIST. Teg. 105 p. 108,1 fratres in cenobio sancti Quirini -entes. CHART. Bund. 1204 p. 3,31 ut nullus ecclesie canonicus . . . aliquid de proventibus . . . sive cotidianis distributionibus percipiat . . ., nisi personaliter resideat et -at in eadem *(ecclesia)*. *persaepe*. **β** officio *sim. i. q. satisfacere – nachkommen:* DIPL. Heinr. IV. 178 est quoddam monasterium infra muros civitatis Cameracae civitatis . . ., ubi retro -batur officio canonicorum. CHRON. Andag. 67 sepultus est *Boso* in ecclesia honorifice . . . -ente e x e q u i i s . . . pontifice Leodiensi (CHRON. Erf. mod. I a. 1105 p. 159,18. CHRON. Albr. a. 400 p. 688,20). EPIST. Adm. 25 p. 61,26 (epist. papae) quoniam non convenit religiosos viros . . . tumultibus implicare, qui iugiter debent divinis obsequiis -ire *eqs. al.* **c** *de munere, administratione:* LEX Alam. 1,1 (codd. 1.2) p. 64,20 quoram sacerdote, qui ad . . . ecclesiam -it. FORM. Sal. Bign. 18 p. 235,6 custodes, qui ad . . . sancto loco -vivunt. CAPIT. reg. Franc. 252,4[a] si . . . mortuus fuerit *presbyter*, compositio in tres dividatur portiones, id est altari, cui presbyter -bat, pars una, altera *eqs*. HELM. chron. 109 p. 216,10 ecclesia, cui -bat Bruno sacerdos, non leserunt *Dani*. DIPL. Constantiae 32 p. 102,25 capellanus, qui castelli ecclesie -turus erit. *saepe*. *dat. subaudito:* CHART. Sangall. A 903 (a. 1248) quod eam *(ecclesiam)* faciatis per vicarium idoneum perpetuum -iri. CHART. Mulh. Thur. 121 ius patronatus ecclesie . . . conferimus . . . possidendum, ita . . . quod in . . . parochiali ecclesia per sacerdotem confratrem eorum faciant -iri. **3** *iur. i. q. servitium exhibere, ad servitium obligatum esse – (Fron-)Dienst leisten, zum Dienst verpflichtet sein:* FORM. Marculfi 2,33 te ab homni vinculo servitutis absolvo, ea . . . condicione, ut, dum advixero, mihi -es. CAPIT. reg. Franc. 32,62 de liberis hominibus et centenis, qui partibus fisci nostri -unt. FORM. Augiens. B 42 ut vernaculum . . . ingenuum relaxare debueram . . . pro eo, quod semper circa me fideliter in omnibus -ret. DIPL. Otton. I. 287 qui *(servi vel fiscales vel censuales)* in proprietate beati Petri . . . habitant, seu ad opus monachorum -ant (-unt *var. l.*) seu . . . beneficiales existant. ACTA civ. Wism. B 845 si in hereditate Reyneco defectum haberet, Stocvisch promisit sibi supplementum, eciam si deberet -ire. *persaepe. v. et l.50. vol. II. p. 722,1.* *fort. huc spectat:* CHART. Carinth. V 454 (a. 1280) dominus Artuicus . . . dicit . . ., quod (quid *ed.*), si . . . dominus abbas vel sui successores vel sui nuncii poterint ingerere seu invenire homines, quos pro veritate di-ire seu *(fort. delendum)* invenire poterint in suo districtu de terris sancti Egidii, quos . . . ei *(abbati)* dimittere faciet. **B** *subi. res i. q. pertinere, spectare, referri (ad) – an-, zugehören, gehören (zu):* **1** *subiectum esse – untergeordnet sein:* AESCULAPIUS 5 p. 8,30 sanguinem nigrum, qui dicitur melancholia, spleni -ire. ALFAN. premn. phys. 16,6 p. 94 vocantur . . . haec *(desiderabile et irascibile)* oboedientia rationi, quia nata sunt oboedire rationi et -ire (*PG 40,672[B]* ὑποδάσσεσθαι) et moveri, ut ratio praeceperit. GUNTH. PAR. orat. 8,2 p. 164[B] ab autumnali usque ad vernale *(aequinoctium)* plures *(sc. horae)* nocti -unt. NICOL. anat. 537 quia epar habet membra sibi -entiae *eqs*. ALBERT. M. veget. 2,35 radices sunt sicut membra officialia ad nutrimenti officium -entia. animal. 1,75 alia . . . sunt membra istis *(membris principalibus)* -entia. *al.* *dat. subaudito:* MAURUS (?) anat. II p. 10,20 unum *membrum* est principale, et ipsum quaedam sunt defendentia . . ., quaedam adiuvantia sive -entia. **2** *usui esse, prodesse – dienen zu, nützen, zugute, zustatten kommen:* **a** *gener.:* HRABAN. epist. 41 p. 480,28 de vitulis . . ., qui a vaccis . . . pollutis nati sunt, nescio, quid obsit, ne eorum usus hominibus -at. WIDUK. gest. 1,39 p. 58,2 tributum . . ., quod hostibus dare consuevit, divino cultui mancipavit et largitionibus pauperum -ire constituit *rex*. CHRON. Camer. 3,39 p. 550,8 cui *(Gerardo)* . . ., ventus vehemens ab austri partibus repente in adventu eius exurgens famulando, ut ita dicam, voluntati eius adeo videbatur -ire, ut *eqs*. ALBERT. M. animal. 4,64 extremi *(pedes polypi)* -unt ad usum coitus. *al.* **b** *iur. de usufructu:* LEG. Wisig. 12,2,17 p. 426,9 qui ex nobis *(sc. Iudaeis)* . . . transgressor inventus fuerit, aut a nobis . . . perimatur, aut . . . amissa libertate tam eum quam omnem rei ipsius facultatem, cui elegeritis *(sc. rex)*, perenniter -enda (-endum, serviendum, possidendam *var. l.*) donetis. COD. Hartw. 14 p. 197,19 ut utriusque loci possessio in . . . canonicorum vestituram rediret et eorum annonarię utilitati -ret. TRAD. Biburg. 44 ut census . . . curiae duabus soroibus . . ., quoad viverent, -ret (-retur *A*). CHART. Port. 177 p. 193,4 cum . . . omnibus, que communibus rusticorum utilitatibus de consuetudine et de iure -ire . . . dinoscuntur. *persaepe*. **3** *convenire – entsprechen:* EPIST. Worm. I 20 p. 37,15 non erit . . . succensendum puerili scientię puerile -ire colloquium. BERNOLD. CONST. microl. 48 p. 1012[D] duae subsequentes septimanae propriis officiis in tantum sunt occupatae, ut tantae solemnitati *(sc. annuntiationi)* digne nequeant -ire.

II *usu secundario:* **A** *trans.:* **1** *merere – verdienen:* GLOSS. II 333,22 St.-S. -rent . . . kauunnin. EGBERT. fec. rat. 1,120 (schol.) qui *(Magfridus)* benefitia sua suaviter vivendo -vit. RUODLIEB I 5 honorum nil -rvisse potuit *prosapia vir progenitus generosa*, putat ut meruisse. XIII 44 hos *(sc. panes)* -vi. *al.* TRAD. Weihenst. 317 monachus . . . ex pecunia, quam . . . conquisierat atque -ierat, emit a nobis predium. STATUT. Altah. (MGScript. XVII p. 357[a],53) postquam . . . puer tam magnus factus fuerit, ut possit in anno triginta denarios -ire, tunc ille chuntmeister debet ei indicere, ut se redimat. **2** *pass. i. q. praestandum esse, deberi – zu entrichten(d) sein, ge-*

schuldet, fällig sein: GESTA Dagob. 33 areas ... et portam ... cum omnibus teloneis, quemadmodum ad suam cameram -iri (iusserat 1^b) videbatur, ad eorum *(martyrum)* basilicam tradidit. CHART. Francof. 368 (a. 1276) presencias dabunt *Iohannes et Petrus* nobis ipso die, quo fuerint -te. **3** *(servitio) colere – (als Lehen) bewirtschaften:* TRAD. Frising. 320 p. 274,27 (a. 814) Rihperht presbiter seu frater meus Antonio cum suo servitio condigno hoc *(beneficium)* -ire volunt erga domum sanctae Mariae. CHART. Rhen. med. I 186 p. 248,30 si superstes fuerit eius *(Arnulfi)* uxor, copuletur homini s. Salvatoris ... teneantque precariam ..., sed -at eam maritus debito servitio. TRAD. Scheftl. 298 p. 299,42 ut unam *(sc. curiam)* ... absque servicio possideant, alteram vero villici iure -ant *ministeriales*. CHART. Stir. IV 380 ut post evolucionem predictorum *(sc. quattuor)* annorum ... Chunradus vel sua uxor vel pueri predicta predia -ant sicut alii coloni. *al.* **4** *instruere – versorgen, 'bedienen':* REGISTR. Wirz. p. 21,38 quod de eodem officio *(in Souwensheim)* dantur viginti talenta denariorum ..., de quibus -itur officium in Westheim. **B** *intrans. i. q. servitium renuntiare – den Dienst aufkündigen (de signif. cf. Wartburg, Frz. etym. Wb. XI. p. 541ᵃsq.):* DUDO hist. 3,40 p. 184,19 quid facimus contra -entes (desevientes *Du*) rebellesque Britannos?

adi. **deservitus,** -a, -um. non-deservitus *i. q. immeritus – unverdient:* VITA Menel. 2,5 (MGMer. V p. 151,19) non-deservite visitationis nuncium audiens opus commendatum inchoo facere gaudens. 2,10 (p. 153,33) adiudicatus morti non-deservite sanctus Meneleus prophetice interminationis non reticet asperos maledictus.

subst. **deserviens,** -entis *m. colonus – Leibeigener, Unfreier:* TRAD. Frising. 427 p. 366,18 (a. 819) pateat omnibus in Baiouuaria manentibus tam ingenuis quam et -bus *eqs*. CHART. Rhen. med. I 95 p. 99,33 homines ... tam liberi quam ecclesiastici vel -es, qui infra agros ... monasterii commanent, quieti resideant. 105 p. 110,11 curtem ... cum terris ... et mansis cum -bus supra commanentibus. DIPL. Otton. I. 288 p. 403,25 unam vineam cum -bus utriusque sexus.

deservitio, -onis *f. servitium – Dienst:* EPIST. var. II 20,2 p. 329,8 nostrae -is obsequium ac commendationis vestrae *(sc. Ludowici Pii)* officium accelerandum suscepimus *(sc. Hildwinus abbas)*. REGINO syn. caus. 1,94 quibus *(sacerdotibus Mosaicae legis)* expleto -is suae tempore uxoris usus solius successionis causa fuerat relaxatus.

***deservitium,** -i *n. servitium – (Fron-)Dienst:* FORM. Ratisb. 1,27 (DtArch. 13. 1957. p. 526,34; a. 817/40) nec nullum -um, nec litimonium, nec libertatico ..., nec repetitiones nec agere, nec generare, nec repetere non debeamus.

***deservitor** (-ss-), -oris *m. servus – Diener (de servis Dei):* ANSELM. LEOD. gest. 67 p. 230,19 vidimus XXV prebendas *(sc. oves dominicas)* ab eo *(pastore bono)* in uno die datas, quarum XV -es canonicos in aecclesia victoriosissimae crucis, X in Bartholomei apostoli aecclesia ... constituit. DIPL. Conr. III. 148 p. 271,21 visum est nobis necessarium et ... ecclesię Crispiniensis -bus utile *eqs*. CHART. Basil. A I 322 eas *(ecclesias)* censemus *(sc. Gerardus archiepiscopus)* amplioribus muneribus honorandas, quas novimus tam dignitate praecellere quam multiplicandis dess-bus indigere.

deservitus *v.* deservio. [deservivunt *v.* deservio.]

deses, -idis. *script.:* the-: *l.64*. thę-: HUGEB. Willib. 5 p. 104,25. diss-: *l.71*.

segnis, piger, iners – faul, träge, untätig (interdum usu subst., e. g. l.67.69): **1** *in univ.:* EPIST. Merov. 3 p. 438,2 ut diocisim nostram ... tamquam negligentes ac -es ad alterius permittamus *(sc. episcopus)* potestatem transire. HUGEB. Willib. praef. p. 87,37 non th-e (-e *var. l.*) tepiter titubante mente, sed felice temeritatis audacia ... roboratus *Wynnebaldus*. GUMP. Wenc. 7 p. 216,4 quosdam ... corde duriores sensuque vera intellegendi -iores ... cathezizans. PETR. DAM. epist. 119 p. 358,9 ut, quod loquimur, non modo vivax ingenium capiat, sed et -s (de se *var. l.*) quilibet facile comprehendat. ALBERT. M. serm. II 1,155 quantumcumque murus fortis est, si cives sunt dissides et pigri, non valet, sed ab hostibus capiuntur. *persaepe*. **2** *tardus, lentus – säumig, unwillig:* CHART. Rhen. med. I 456 p. 514,8 (a. 1127) si ... heres aut -s in persolvendo *(sc. tributa)* extiterit vel fraude subtraxerit *eqs*.

***desessio,** -onis *f. assellatio – Stuhlgang:* PS. GALEN. anat. 14 p. 190ᴰ duplex ... incommodum, resumptio continua ciborum et continua -o (asellatio *V*).

desevio *v.* desaevio. ***desfactus** *v.* *diffacio.

***deshabergatus** *v.* *disalbergo.

***desiccabilis,** -e. *exsiccabilis, exsiccandus – austrockenbar:* ALBERT. M. nat. bon. 242 habet *oliva* humorem non de facili -em a frigore. animal. 19,27 humore subcutaneo aquoso existente et facile exsiccabili pili nec magni erunt neque longi; grosso autem et pingui existente humore ... pili contrariam habebunt dispositionem; pingue enim non cito est -e.

desiccatio (-cio), -onis *f.* **1** *proprie:* **a** *exsiccatio – das (Aus-)Trocknen:* COMPOS. Luc. U 14 post -em *(sc. coloris)* desuper lineleon perungue. GERHOH. novit. 21,19 splendor solus inter hec tria *(sc. radium, splendorem, calorem)* suscipit illuminationem, sicut calor solus -em. MAURUS urin. I p. 27,16 diabetes ... fit ex multa calefactione et -e renum. GISLEB. MONT. chron. 143 p. 220,17 deficiente ... aqua ex -e putei. BENVEN. GRAFF. ocul. B 24 p. 42,21 sanguis melancolicus ... facit desiccare ipsas palpebras; et illa -cio vertitur postea in ardorem et pruritum. FRID. II. IMP. art. ven. 5 p. 131,11 vere ... redeunt *airones* de calidioribus locis ad minus calida et ad frigidas regiones, ut fugiant calorem et -em aquarum. *al.* **b** *exhalatio – das Verdampfen, das Verdunsten:* COMPOS. Luc. δ 23 cum -e argenti vibi. ALBERT. M. sent. 4,11,3 p. 272ᵃ,25 quia, cum ex aere fit ignis, -o aeris est cum motu. **2** *meton. i. q. virtus aquae detrahendae – wasserentziehende Eigenschaft:* ALBERT. M. animal. 6,86 experti in mari dicunt hoc animal *(sc. piscem quendam)* diu durare, si saliatur, ... si ita est, tunc fit hoc ex salis -e. *medic. i. q. virtus diuretica – harntreibende Eigenschaft:* ALBERT. M. veget. 6,305 cinis ... stipitum eius *(caulis)* est fortis -is et sedat dolores.

desiccativus (dissi-), -a, -um. **1** *natur. et medic. i. q. exsiccans, siccativus – austrocknend:* **a** *in univ.:* TRACT. de aegr. cur. p. 372,33 vulnera ... cava tantum et non siringiosa, que humida sunt et sordida, -is *(sc. medicaminibus)* egent (*sim.* p. 372,43). ALFRED. ANGL. miner. p. 46,14 fiunt ... lapides ex luto unctuoso per calorem solis vel ex aqua coagulata virtute terrea ex causa calida -a. WILH. CONG. chirurg. 234 si capud non est nimis depuratum, ... apponatur stercus columbinum cum sale et modico aceto malaxatum, istud valde -um est. 919 post apponatur pulvis -us. **b** *diureticus – harntreibend:* AESCULAPIUS 21 p. 29,41 cibum accipiant *(sc. qui ex anatrophia stomachi laborant)* -um. ODO MAGD. herb. 1714 -ae virtutis dicitur *herba centaurea* esse. DIAETA Theod. 163 bulbus ... inflacionem facit et ventrem citat et ˹diss-us est˺ (-i sunt *var. l.*). ALBERT. M. animal. 22,97 caro ... eius *(ericii)* dicitur esse -a et dissolutiva et confortans stomachum, et ventrem solvit et urinam provocat. *al.* **2** *astron. i. q. siccitatem afferens – Trockenheit bringend:* VITA Salomae 184 quedam eorum *(sc. astrorum)* sunt flammigera, quedam frigida, quedam -a, quedam modo pluvialia.

desiccatorius (disseca-), -a, -um. **1** *adi. i. q. exsiccans – austrocknend:* DYASC. p. 35ᵃ vires habet arsenicum, ut ignis, calefactorias et -as. MAURUS progn. 33 p. 46ᵃ,5 materia calida et sicca virtutem habet disseca-am et dissolutoriam. **2** *subst. neutr. i. q. emplastrum exsiccans – Trokkenpflaster:* PAUL. AEGIN. cur. 22 balneato inpone largiter -um (*3,3,7* τὸ ξηρίον).

1. desicco *vel rarius* ***dissicco,** -avi, -atum, -are. (*cf. gall.* dessécher, *ital.* disseccare) *script.:* se-: *p.435,12*. dics-: *p. 435,19*. disci-: *p.435,28*. disi-: ANTIDOT. Augiens. p. 56,5. *ibid. al.* -sec(c)o: *p.435,15. adde* IORDAN. RUFF. equ. p. 27, 2 disseccari. -ic(o): *p.435,11.41. form. perf.* -sicui: *p.435,41*.

(ex)siccare – (aus-, ein)trocknen (in imag.: p.435,2.5.): **1** *trans.:* **a** *act. et pass. (absol.: p.435,15.17.):* **α** *gener.:* COMPOS. Luc. C 29 mittis per unamquamque pellem ... aquam ... et exagita una die et post hec labas bene et de-as. MAPPAE CLAVIC. 108 post coctionem ... comixtio terenda est et movenda et in umbra de-anda in ipso cacabo. TROTULA 4 p. 8,7 Iustianus medicus contra hunc morbum *(sc. suffocationem*

matricis) precipit ciminum de-ari et in potu dari. GERHOH. psalm. 33,2 p. 224,12 oremus voluntatem carnis ... de-ari et unam simplicem voluntatem spiritus ... in nobis confirmari. BERTH. RATISB. serm. 17 p. 89,30sqq. si sanguis a carne eliquatus fuerit sive de-tus ...; de-tus, hoc est, si sanguis, qui peccatum signat *eqs. al.* *torrefacere – dörren:* CHART. Salem. 364 p. 403,5 (a. 1269/74) duo milia piscium euncium de-torum, qui dicuntur vulgariter raibelinge (*item* 452 p. 35,9). **β** *natur. et medic.:* AESCULAPIUS 17 uvam de-ent *phthisici* ex anthera et succum ptisanee accipiant. ANTIDOT. Sangall. p. 88,23 tumidus vel aqua plenus dissicat *emplastrum*, curat et sanat. ANTIDOT. Bamb. app. p. 38,22 sapone ... ad se-andas reuma. CONSTANT. AFRIC. coit. 13,3 scire, que sint nutrimenta, ... que de-ant et diminuunt semen. MAURUS progn. 33 p. 46[a],20 propter oppilationem, que habet virtutem dissecandi. ALBERT. M. animal. 3,89 vidi unum virum, cui omnes a toto capite fluxerant capilli; sed accidit ex febre de-ante. *persaepe*. **b** *medial.:* **α** *in univ.:* COMPOS. Luc. O 24 mitte *(sc. commixtum)* in vaso vitreo et reponis ad solem, donec dics-etur. ODO MAGD. herb. 1696 hanc *(chelidoniam)* nasci dicit avibus venientibus illis *(hirundinibus)* et de-ari, solito dum more recedunt. TRACT. de chirurg. 512 omnia in furno vel ad solem de-ari facias. ALBERT. M. meteor. 2,2,15[capit.] quare terrae quaedam submerguntur et quaedam de-antur. CHART. Livon. A add. 439[b] p. 71,24 ad flumen Sawoia, quod quandoque solet de-ari. *al.* **β** *exhalare, evaporare – verdunsten:* COMPOS. Luc. α 14 mittis *(sc. argentum vivum cum auro commixtum)* in caliclo et pones in prunis, donec diss-etur (disci- *var. l.*) ipsum argentum et remaneat aurum invalidum (*sim.* U 35). ALFAN. premn. phys. 5,15 p. 65 aer ... collectus et condensatus fit aqua, de-tus (*PG 40, 617[B]* ξηρανθείς) autem in ignem transit. FRID. II. IMP. art. ven. 3 p. 2,14 alii *(sc. falconarii)* sunt, qui ... tamdiu suspendunt alas ad fumum, donec umorositas illarum carnium de-etur. ALBERT. M. animal. 5,51 in statu virium et substantiae durant *porci* usque ad tres annos, et in hoc tempore de-to superfluo humore sunt filii meliores. **c** *refl.:* COMPOS. Luc. L 10 si aliquid vitium ... habuerit *pisa*, ut se de-are non poteat, iunge masticem. **2** *intrans.:* **a** *strictius:* COMPOS. Luc. D 18 demitte *(sc. pelles)* de-are. ALBERT. M. animal. 22,61 quod corium super medium turtae incidatur et postea cum *(leg.* tum *?)* subtus ubi inflatio desicuit (destituit, delituit *var. l.*) et humor, qui intus est, commoveatur. *v. et p.434,22. vol. II. p. 399,65.* **b** *latius i. q. marcescere – abmagern:* FRAGM. med. falc. 19 ad falcones, qui de-ant. *Weber*

2. desicco *v.* deseco. **desicisco** *v.* descisco.

desidea *v.* desidia.

desideo, -sedi, -ere. **1** *proprie i. q. sedere – sitzen:* METELL. Quir. 62,43 pressus mole caballus *(sc. saxeus)* fixis cruribus alte vasto -et alvo nitens semper in ima. *residere – wohnen, leben (auf):* DIPL. Otton. I. 239 (NArch. 23. 1898. p. 132, 11) res ... omnium hominum habitantium infra praedictam civitatem nec non et omnium -entium (*inde* DIPL. Heinr. II. 71 p. 89,34 -cium. DIPL. Otton. III. 54 p. 459,41 [interp.] residentium) supra praefatae aecclesiae terram. **2** *translate:* **a** *desidem esse, cessare – untätig sein, müßig herumsitzen:* LAMB. HERSF. annal. a. 1075 p. 228,26 irascebantur principes plebi, quod ... plebs intra castra inerti ocio -isset. **b** *locut.* ad aures -ere *i. q. aures obsidere, obtundere – in den Ohren liegen, (dauernd) bestürmen:* ODO MAGDEB. Ern. 3,162 ad cameram, qua consiliis Heinricus iniquis intentus stolidas regis -edit ad aures.

desiderabilis, -e. *script.* desed-: *p.437,5.* **1** *adi.:* **a** *sensu pass. i. q. optabilis, dignus qui diligatur, appetatur, desideratus – wünschens-, liebens-, erstrebenswert, ersehnt:* **α** *in univ.:* LIBER diurn. 85 p. 109,24 ut in die adventus Domini ... nostri Iesu Christi ... illam -em de evangelio mereamur vocem audire dicentem: 'venite, benedicti patris mei, percipite regnum *eqs.*' THIETM. chron. 4,55 omnimodis placare contendit *Dobrawa (sc. coniugem suum)* ... propter futurae mercedis laudabilem ac universis fidelibus nimis -em fructum. DIPL. Loth. III. 28 te ... rogamus, ut ... ad conventum ... coepiscoporum tuorum ... adventum tuum -em prestolancium venire properes. ALBERT. M. Iob 3,19 ideo mors -is est, quia a tantis malis *(sc. servitudine)* liberat. *al.* **β** *optatus, gratus – erwünscht, genehm, gefällig:* CONC. Merov. p. 57,6 in omnibus missis ... semper 'sanctus, sanctus, sanctus' ... dici debeat, quia tam sancta, tam dulces et -is vox ... fastidium non poterit generare. FORM. Marculfi 2,2 ut inter iustorum consorcio -e valeat *(sc. homo)* adipisci locum et retributorem sibi preparet Dominum. WETT. Gall. 13 viderunt *Gallus et Hiltiboldus* inter duos rivos silvam planiciemque -em ac locum ad cellam aedificandam delectabilem. WIPO gest. 3 p. 20,31 rex pervenit Moguntiam; ibi ... consecrationem suam omnibus -em devotus praestolabatur. **γ** *dilectus, carus – geliebt, lieb, teuer:* EPIST. var. I 5[tit.] domino insigni et -i in Christo patri N. ... benivolus alumnus *eqs.* DIPL. Ludow. II. 51 p. 166,18 (spur.) Angilbergae serenissimae augustae et imperatrici atque -issimae coniugi nostrae ... praeceptum confirmamus. VITA Mathild. II 16 p. 176,1 ut ... timemus, tuam *(sc. Heinrici)* -em faciem ultra non videbimus. BRUNO QUERF. Adalb. A 32 p. 38,9 in eius honore septem lanceis confossus amplectere -em Christum. CONR. MUR. summ. p. 156,7 imperator seu rex appelletur: ... cosmonarcha, -issimus, desiderantissimus *eqs. al. v. et p. 437,10. 11.* *usu subst. neutr. de rebus pretiosis:* CHRON. Reinh. a. 1190 p. 547,38 hii *(sc. cruce signati)* ... in sua conversi viscera flebilibus auspiciis ad -iora (*cf. Vulg. thren. 1,10* -a) Dei manus cruentas violenter iniecerant. **b** *sensu act.:* **α** *optans, cupidus – wünschend, begierig*: EPIST. var. II 3 p. 302,17 eligite vobis, quod -i placuerit animo. -em esse *i. q. desiderare, optare – wünschen, begehren:* COD. Karol. 52 p. 574,12 quod nimis -es sumus prominentissimum vestrum conspicere vultum. 56 p. 580,31 quoniam -is sum adsidue missos excellentiae vestrae ... suscipere. **β** *vehemens, ardens – heftig, innig:* VITA Willib. p. 16,37 parentes -is voti non immemores sui ad sacrae coenobialis vitae rudimenta eum parare festinant. BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 303,17 ipsi *(sc. Agneti)* ... cum -i cordis compunctione lacrimae sibi divinitus datae panes fuerunt sine intermissione. **2** *subst. neutr. (usu philos. et natur.):* **a** *sensu pass. i. q. obiectum desiderii – Objekt, Gegenstand des Verlangens:* ALBERT. M. phys. 4,3,4 p. 266,59 constat ... anima eorum *(sc. qui sunt in vehementi delectatione contemplationis)* in uno -i, et ideo non percipit motus, qui in se fiunt. veget. 1,14 aliquod principium animae ex his *(sc. quod planta esuriens tristatur)* syllogizari plantis inesse non potest, etiamsi desiderium esset animae cognoscentis -e et non naturae solius. 1,16 'desiderium' ..., quod nunquam fit in desiderante, nisi prius apprehenso -i, 'non potest fieri nisi per sensum', per quem primum deprehenditur -e. caus. univ. 1,4,7 p. 53,58 sequetur, quod illud, quod movetur, perceptivum est formae -is. **b** *sensu act. i. q. desiderium naturale, cupiditas – natürliches Verlangen, Begehren:* ALFAN. premn. phys. 16,4sq. p. 93 oboediens rationi dividitur in duo, in -e (*PG 40,672[B]* τὸ ἐπιθυμητικόν) et irascibile; sunt autem instrumenta -is quidem, quod fit per sensibilitatem, hepar, irascibilis autem cor. *al.* ALBERT. M. animal. 13,57 p. 918,6 dixit *Plato* concupiscitivam sive desiderativam *(sc. partem irrationalis animae)* esse in epate, ... quia primus tractus concupiscibilis et -is ... est in epate. *ibid. al.*

adv. **desiderabiliter.** **1** *sensu pass. i. q. optabiliter – in wünschenswerter Weise, erwünscht:* **a** *iucunde, dulce – angenehm, süß:* ALBERT. M. nat. bon. 132 p. 53,13 dignum ... est, ut Christus ... in flore virginitatis natus ... floribus respersum habeat lectulum, ut fructu honoris et honestatis delectatus -r requiescat. 196 p. 79,94 beata virgo ut lectulus mollis cubantem regem beatitudinis numquam duritia suscitans et inquietans in consortem regni caelestis ab ipso advocata est ...; et propter mollitiem huius lectuli sciens dilectum -r in ipsa quiescere dicit Canticum: '*eqs.*' *(Vulg. cant. 2,7. 3,5).* **b** *gratanter – mit Freuden, freudig:* RADBERT. corp. Dom. 17,24 ut ... avidius quaeratur *Christi divinitas*, quaesita verius inveniatur, inventa vero carius habeatur et habita -ius fruatur. **2** *sensu act. i. q. desideranter, vehementer, ardenter – sehnlich, heftig, innig:* **a** *in univ.:* PETR. DAM. epist. 137 p. 467,20 pensualium conductores aedium vel procuratores agrorum, dum dominis suis placere -r ambiunt, exactionum canones mi-

nui villicatus sui tempore non permittunt. EPIST. Wibald. 53 in magna angustia ... post discessum vestrum positi -r vestrum *(sc. Wibaldi)* exspectamus adventum. CHART. Traiect. 445 p. 398,11 ego ... episcopus utilitati ęcclesiarum nobis commissarum ... inserviens augmentum possessionis ipsarum dese-r optavi. CHART. Austr. sup. I 259 p. 378,4 ob amorem ... gloriosissimi sepulchri Domini nostri Iesu Christi, ad quod invisendum -r propero *eqs. al.* **b** *cum dilectione, amanter – in Liebe (in formula salutationis):* ALCUIN. epist. 136tit. d o m i n o -r venerabili et venerabiliter desiderabili (*sim.* 265tit. d. -r honorabili et honorabiliter desiderabili). FORM. Sal. Merk. 52 v e n e r a b i l i t e r v e n e r a n d o et -r d e s i d e r a n d o domno ... archiepiscopo (56 v. v. et -r d. episcopo. *sim.* FORM. Bitur. app. 3 v. desiderando et -r venerando illo pape). **c** *studiose, diligenter – beflissen, gewissenhaft:* CHART. Carinth. 205 p. 87,9 (a. 1002/18) -r ... statuit *Uuichpurch*, quatenus praedictę sanctimoniales feminę habeant potestatem sibi abbatissam ... licenter eligere. CHART. Sigeb. 15 p. 33,25 fit ... beatorum duplex meritum, cum et piorum vota efficaciter promovent et sua -r complent. CHART. Turic. 456 (epist. papae) cum ... ad dedicandam ecclesiam vestram vos -r preparetis.

***desiderabilitas,** -atis *f.* *facultas desiderium movendi, qualitas optabilis – Fähigkeit Verlangen zu erwecken, das Begehrenswertsein:* ALBERT. M. eth. II 10,1,2 p. 603b,18 omnia ... appetentia et appetibilia ad unum idem ferri per desiderium et -em nuntiat illud optimum esse, ad quod omnia sic referuntur.

desiderans, desideranter *v.* desidero.

***desiderantia,** -ae *f.* *desiderium, appetitio – Wunsch, Streben:* ALBERT. M. div. nom. 4,60 p. 168,8 'concupiscentia', idest -a.

desiderat(a)e *v.* desidero.

desiderativus, -a, -um. *usu subst.: l.36. optans, desiderans – wünschend, begehrend:* **1** *philos. et natur. i. q. concupiscitivus, appetitivus – natürlicherweise erstrebend, verlangend:* ALFAN. premn. phys. 17tit. p. 95 ˹de -o˺ (*PG 40,676B* περὶ τοῦ ἐπιθυμητικοῦ): dividitur ... irrationale animae, quod oboediens est rationi, in duo *eqs.* MAURUS progn. 30 p. 44a,51 'fasti<dium> pa<tiuntur> *(sc. aegroti)*' vel propter defectum spirituum non excitantium virtutem -am stomachi vel *eqs.* ALBERT. M. bon. 3 p. 2,49 cuius non est vis optativa vel -a, illud nihil exoptat vel desiderat. anim. 1,2,7 intellectualis anima 'non est ut anima sensibilis' vel '-a', quia sensibilis anima est virtus in corpore et similiter -a. *v. et p.436,53.* **2** *gramm. i. q. optativus – Optativ-:* WOLBERO cant. 3 p. 1241C dicat ... antiquus ille sanctorum populus -o locutionis modo: 'quis mihi det *eqs.*' **3** *rhet. i. q. desiderium exprimens – einen Wunsch ausdrückend:* CONR. MUR. summ. p. 141,7 nomen ... recipientis *(sc. epistulam)* interdum ponitur in accusativo, et tunc salutationem finit modus infinitivus, et hic subauditur aliquod verbum -um, optativum: cupit, desiderat, optat.

desiderator, -oris *m.* **1** *consectator, appetitor, amator – einer der nacheifert, erstrebt, liebt:* RUP. TUIT. vict. 4,17 p. 138,22 exaudiri dignus fuit *David* tamquam unus de optimis adiutoribus Dei querentibus gloriam Dei, amatoribus iustitię Dei, -bus boni propositi Dei. EKKEB. SCHON. opusc. 1 p. 245,20 ceteros suos -es ad mensuram implet *(sc. Deus)*, te *(sc. Mariam)* vero supra hominis mensuram implevit. IORDAN. SAXO epist. II p. 183,5 fuerunt *antecessores nostri* emulatores spirituum, despectores sui, contemptores mundi, -es regni. **2** *candidatus – Bewerber, Kandidat:* LIBER diurn. 79 electio, in qua nemo dissentit, -em pergratulatur affectu.

desideratus *v.* desidero.

desiderium, -i *n.* *script.* dis-: *l.69. form. abl. pl.* -ibus: *p. 438,14. struct. c. praep.:* ad: *p.438,20.70.71.* de: *p.438,16.*

I *proprie i. q. cupiditas, voluntas, optatio – Wunsch, Wille, Begehren:* **A** *gener.:* **1** *strictius:* **a** *in univ.:* CONC. Merov. p. 27,11 ut cives ... episcopos ... accipiendae benedictionis di-o noverint expetendos *eqs.* DIPL. Loth. I. 120 p. 277,29 nec detrimentum ex subditione ... tali ... lugeant *habitatores monasterii*, sed ad -um nostrum ... gratiam vitae melioris inde sibi accrevisse perpetuo laetentur. RUOTG. Brun. 46 quorum *(monachorum)* certe omnium voluntate atque -o iam electus, licet nondum designatus, fuerat *Folcmarus* praesul. GERH. AUGUST. Udalr. 1,12 l. 130 in quibuscumque eius *(sc. episcopi)* -um cognovit, dignam mercedem restituit *rex*. CHART. Aquens. 69 -i nostri specialis est ecclesiam Aquensem ... sublimare. *saepe.* *locut. bibl.* -o desiderare *(Vulg. Luc. 22,15) i. q. ardenter optare – sehnlich wünschen:* CHART. Rhen. med. I 8 p. 10,35 (a. 720) -o desideramus circa fluvio Prumia monasterio ędificare. WETT. Gall. 10 -o desideravit anima mea permanere diebus meis in solitudine. *al.* **b** *ardor, studium – Eifer, Bemühung, Bestrebung:* DESID. CAD. epist. 1,2 iste *(Lupus)* ad vos redivivo -o perget *(cf. notam ed.)*. BEDA hist. eccl. 5,19 p. 322,32 monasticam saeculari vitam praetulit *Uilfrid*; quod ubi patri suo narravit, ... libenter eius votis ac -is (-bus *M*) caelestibus adnuit. FORM. Senon. I 41 p. 203,25 admonit mihi amor Domini ... et -um de illo paradyso, ubi iusti habitant *eqs.* WETT. Gall. 12 p. 264,4 diaconus, cum laborasset -o capiendorum accipitrum *eqs.* GERH. AUGUST. Udalr. 1,9 l. 83 Christo ... semper ... multiplices laudes et gratias totis -is et omnibus viribus referre. ALBERT. M. miss. 3,19capit. de excitatione -i ad petendum panem coelestem. *al.* *de oratione assidua:* DIPL. Loth. I. 123 p. 283,4 ut sancta studia (-a *D3*) in ea *(ecclesia Lugdunensi)* amplius valerent ad imperium nostrum ..., visum est dignationi nostre dono ... rerum ... eam ... promovere. **c** *concupiscentia – Begierde, Lüsternheit:* WILLIB. Bonif. 2 p. 8,19 eum cottidiana ... studia ... protexere, ita ut ... carnalium -orum impetus ... maxima ex parte sedavere. GLOSS. psalt. Lunaelac. 136,7 filii Esau cognomento Edom, qui -o lentis sua vendidit primitiva *eqs.* RUOTG. Brun. 44 p. 47,15 necesse est, ut mens ... sopitis terrenis -is spe ad superna flagret. THIETM. chron. 2,23 p. 66,12 qui *(archiepiscopus)* cum in sancto die sollempnis paschae paratis omnibus instrumentis regalibus generum promissa femineo expetentem -o coronare voluisset, ... puduit incępti et penituit. *al.* **d** πόθος, *dilectio, exspectatio – Sehnsucht, (sehnsüchtige) Liebe, Erwartung (spectat ad absentem):* IONAS BOB. Columb. 2,10 p. 257,5 animam caelo reddidit *Eustasius*, ˹solum -um superis˺ *(om. A1e)* et paternum regimen viventibus religionisque exemplum dimisit (*inde* ALCUIN. Ved. 9 [MGMer. III p. 411,21] solum -um viventibus reliquid). WETT. Gall. 30 p. 274,20 pontifex se prae dolore ac dilectione non continuit in navi, sed -o magistri misit se in aquam. AGIUS epic. Hath. 125 quia carnali iam hac non utimur usu ..., ipsius immani -o retinemur. MANEG. c. Wolfh. 15 p. 77,10 sicut patres sancti prioris populi sub -o primi adventus *(sc. Christi)* anhelaverunt. *al.* -o esse *i. q. desiderari – ersehnt werden:* FORM. Senon. II add. 3,3 illum *(sc. diabolum)* tibi *(sc. Frodeberto)* necesse *(sc. est esse)* -o (desidero *cod.*), quare non amas Deo nec credis Dei filio. **2** *latius i. q. rogatio, petitio – Bitte, Forderung:* LIBER diurn. 86 p. 112,1 quia postulasti a nobis, quatenus monasterium ... privilegiis sedis apostolicę infulis decoretur, ut ... nullius alterius ecclesiae iurisdicionibus submittatur, pro qua re piis -is faventes ... id, quod exposcitur, effectui mancipamus. PASS. Quir. Teg. 7 ego *(sc. papa)* -is vestris satisfacio devotus. DIPL. Otton. III. 26 nos peticionem ... Methildis ... abbatisse sequentes nec non et -um ... Wale comitis adimplentes ... dedimus ... villam *eqs.* THIETM. chron. 6,44 hic *(patruus)* ... mea *(sc. bona)* poposcit; et quia in fratribus meis nullo fruebar amminiculo, -o eiusdem ... consensi. *al.*

B *philos. et natur. i. q. appetitus, impetus naturalis, necessitas – natürliches Verlangen, Streben, Bedürfnis (nach):* **1** *in univ.:* ALFAN. premn. phys. 1,6 p. 6 ut ... non corporis -a (*PG 40,505B* ἐπιθυμίας) amemus. CONSTANT. AFRIC. theor. 4,18 p. 17av -um ... ex duabus virtutibus, scilicet appetitiva et sensitiva, generatur. ALBERT. M. bon. 3,1,3 p. 127,40 nimis appetere non est secundum commune -um. FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 90,32sq. aves ... habent ad minus tres modos vocum, aliam enim vocem habent ad -um acquirendi escam sibi, aliam ad -um coeundi *eqs.* ALBERT. M. animal. 3,154 si verum esset, quod dicunt *Platonici*, non esset similitudo -i feminae ad masculum -o materiae ad formam et -o turpis ad bonum. *saepe. v. et p.436,42.43.437,25.440,52.55.* **2** ὄρεξις, *fames – Appetit,*

Hunger: Ps. Hippocr. progn. A 6 in febre acuta si ... nullum -um habuerit (habentem ciborum *G. I*), in XXII die morietur *aegrotus*. Walth. Agil. med. 55 p. 163,26 cuius *(excessus melancholiae naturalis)* significationes sunt hec: ... -um mendosum, id est appetitus erroneus *eqs*. Albert. M. veget. 6,440 est *sesamum* ... malum stomacho faciens nauseam et prosternit -um, eo quod satiat velociter. *v. et p.440,58.* **3** *libido – sexuelles Begehren, Geilheit:* Albert. M. animal. 1,464 sanguis subtilis et -um sive libido et concupiscentia non advenit ei *(virgae)*, ... nisi ex epate.

II *meton.:* **A** *desideratum, optatum – das Ersehnte, Erwünschte:* Vita Liutb. 22 Liutbirg -i sui voti compos effecta *eqs*. Liutpr. antap. 1,32 p. 24,23 rex Arnulfus -i sui compos effectus persequi Widonem non desiit. Gerh. August. Udalr. 1,15 l. 22 qui *(fratres)* ..., ne delectabili -o (desidero *M3*) privatus abiret, ... plurima parte sanctarum reliquiarum donatum laetificaverunt. Chart. archiep. Magd. 312 p. 396,20 cum ... Conradus ... domum illam sibi videret ... oportunam, pro ea obtinenda instanter agere cepit; post multam ... moram ... in hac re *(sc. in domo obtinenda)* -o suo potitus est. *de homine fere i. q. obiectum desiderii, exspectationis – etwa: Objekt, Gegenstand der Sehnsucht, (sehnsüchtigen) Liebe:* Agius epic. Hath. 505 cara soror, -um lumenque tuorum. Bruno Querf. fratr. 11 p. 56,6 ut nec diu expectatum -um *(i. Bruno)* domum veniret nec hoc ipsi *(Benedicto)* foras querere liceret. **B** *gaudium – Freude:* Gerh. August. Udalr. 1,9 l. 80 octo ... notissimas beatitudines ... cogitationibus firmiter inserere, ut ... unusquisque ad spem caelestium -orum earum consolationibus sublevetur. **C** *consilium, propositum – Vorhaben, Plan:* Willib. Bonif. 5 p. 21,14 papam ... Gregorium ... affatus est ... et, quali ancxius -o diutius desudasset, aperuit. Thietm. chron. 6,31 episcopatum in Bavanbergae cum licencia antistis mei facere hactenus concupivi et hodie iustum hoc perficere volo -um.

desidero, -avi, -atum, -are. *script.:* dis-: *l.43.* -sci-: *l.50. 51. praes.: coni.* -ant: *l.63. partic. superl.* -antessim(us): *p. 441,3. pendet* ad: *l.56. metr.:* desĭd-: *l.65.70.71.* -ŏ: *l.44. partic. usu subst.: praes.: l.56.p.436,44.440,50. perf.: l.46.p. 440,50.51.55.*

cupere, velle, optare – wünschen, wollen, begehren: **1** *gener.:* **a** *strictius:* **α** *in univ.:* Epist. Bonif. 55 libenter ... vestrae salutationis munuscula suscepimus Deoque adiuvante isdem digna reconpensare di-amus. Walahfr. carm. 39,22 non isthaec *(sc. verba)* adulantis ore promo, nec -o complacere falsis. Thietm. chron. 6,66 Redingus ad regem veniens legationem suam suppliciter profert et, quamvis ardue, tamen -ta impetrans *eqs*. Wipo gest. 2 p. 18,20 si animum populi cognovero te *(sc. Chuononem iuniorem)* velle, te -are in dominum et regem, nullo pravo ingenio hanc benevolentiam a te revocabo. Land. Mediol. hist. cont. 37 valde multum desci-vi et desci-o, ut *eqs. persaepe. locut. bibl.* desiderio -are *i. q. ardenter optare – sehnlich wünschen: v. p.438,8.9* (*sim.* Epist. Worm. I 4 de reversione ... imperatoris, quam -ando -amus). **β** *(zelo) affectare, captare, consectari – eifern, trachten (nach), sich bemühen (um), bedacht sein (auf):* Liber diurn. 58 p. 48,8 ut ... verbis suis -antis (-es *var. l.*) ad superna gaudia eius *(Christi)* animos semper accenderit *episcopus*. Hraban. epist. 9 p. 395,9 ibi *(sc. in libro Exodi)* manna de caelis et potus de petra egenti populo dantur, ut doceat nos caelestem panem et potum vitae -are. Wett. Gall. 2 p. 258,17 convenit nobis ... toto mentis affectu Christi praeceptum -are. Trad. Frising. 519 p. 443,1 convenit omnibus christianis, ut despiciant terrena et ... -ant caelestia. Ecbasis capt. 865 istius exilii fleres si forte tenebras, ... in quo pro primi lacrimando crimine plasti degemus ..., mundum expleri cuperes eternaque -res. *al.* **γ** ποθεῖν, *diligere, exspectare – sich sehnen (nach), ersehnen, (sehnsüchtig) lieben, erwarten (de absentibus):* Willib. Bonif. 4 p. 15,13 coeperat ... peregrina magis quam paternae hereditatis terrarum loca -are. Walahfr. carm. 5,58,2 ut gaudere solet fessus iam nauta labore -ta diu litora nota videns. Carm. cod. Paris. 1,48 illa dies, dudum quam visere vates -verunt, norit quę pellere morbos. Thietm. chron. 4,27 rex ... ad Italiam diu -tus perrexit. Maneg. c. Wolfh. 20 p. 87,11 priores patres ..., qui adventum primum *(sc. Christi)* -verant. Chron. Thietm. 8,32 p. 531,12 a rege suo fuga lapso relicta *Kitawa urbs* ... Bolizlaum et seniorem suum Zuentupulcum, quem diu -verat (amiserat Thietm. chron.) ..., suscepit. *al. in formula salutationis: p.437,12.14.* **δ** *quaerere – suchen:* Eigil Sturm. 5 p. 136,28 (cod. W) Christum ... deprecantes *(sc. Sturmi et socii eius)*, ut eis -tam ostenderet eremi habitationem *eqs*. Hraban. epist. 5 p. 390,13 querat *lector* ... ipsum capitulum, quod ante in evangelio annotavit, et sic sine ulla mora inveniet, quod -vit. **b** *latius:* **α** *rogare, poscere, postulare – (er)bitten, fordern, verlangen:* Rud. Fuld. mirac. 12 p. 337,54 -ta fideliter orantibus vota praestantur. Dipl. Otton. II. 2 p. 11,31 episcopus ... monasterium sanctimonialium construi ac suam neptem ... ibidem abbatissam ordinari ... -vit. Gerh. August. Udalr. 1,22 Adalpero congregatis militibus episcopi -vit, ut ei sacramenta fidelitatis iurarent. Chart. Heinr. Leon. 125 p. 181,28 cum omnibus ad nos confugientibus pie -tum conferre debeamus consilium et auxilium *eqs. expetere, deligere – freien (um), auserwählen:* Thietm. chron. 2,15 p. 56,14 qui *(sc. Constantinopolis imperator)* ... non virginem -tam, sed neptem suam Theophanu vocatam imperatori nostro trans mare mittens ... amiciciam ... promeruit. 8,1 Oda Ekkihardi marchionis filia a Bolizlavo diu iam -ta et per filium suimet Ottonem tunc vocata Cziczani venit. **β** *accire, invitare – herbeibeordern, einladen:* Thietm. chron. 6,94 a tercio -atur *Brun* Ottone et succipitur, quem non longe post deserens solitariam quesivit vitam et de opere suo vixit. **γ** *egere, indigere, necesse habere – nötig haben, benötigen, brauchen, bedürfen:* Thegan. Ludow. 9 eos *(legatos)* ... dimisit ire ad propria et ante eos misit missos suos praeparare eis, quicquid -bant ad opus eorum. Hrotsv. Pafn. 3,3 secretum nostrae confabulationis -at solitudinem loci secretioris. Chron. Noval. 3,13 si quis ... episcopum vel abbatem suo loco -asset, de monachis ipsius loci *(sc. Novaliciensis coenobii)* et de discipulis beati Frodoini et de eius doctrina viri requirebantur. Albert. M. veget. 6,156 -at *oliva* ... terram pinguem et planam. *remissius i. q. debere – sollen:* Berth. (?) annal. a. 1076 nemo primam sedem iudicabit, quia omnes sedes a primae sedis iustitia -ant temperari, neque ab omni clero nec ab omni populo iudex iudicabitur. Dipl. Frid. I. 75 quoniam tante rei firmitas imperiali auctoritate inniti -at, sanccimus *eqs*. Albert. Stad. quadr. 28 legibus astringi totus -at orbis. *expressius i. q. carere, requirere – entbehren, vermissen:* Thietm. chron. 6,1 perrexit *Heinricus rex* ad domum suam ..., ut ibi -to diu alimento paululum recrearetur in mente. **2** *philos. et natur. i. q. (naturaliter) appetere, concupiscere – (natürlicherweise) verlangen, erstreben:* Albert. M. sent. 2,2,1 p. 45^{b},9 Aristoteles ... et omnes naturales philosophi dicunt ipsum *(caelum)* moveri ab intelligentia, sicut -ans movetur a -to. metaph. 2,2,6$^{capit.}$ qualiter primus motor immobilis movet sicut -tum et amatum. 11,3, 5 p. 539,71 desiderium ..., quo movetur caelum, fluit ab intelligentia in ipsum; et illud est, quo corpus -at esse per intelligentiam, et ideo movetur per motum accipiendo ipsius intelligentiae actum. caus. univ. 1,4,7 p. 53,50 sicut -tum influit desiderio. *ibid. al. v. et p.436,44.437,42. de appetitu ciborum:* Albert. M. animal. 9,42 impraegnatae ... post retentionem menstruorum semper -ant res diversas, quod desiderium quidam antiquorum Graecorum chyrikeon appellaverunt.

adi. **1. desiderans,** -antis. **1** *sensu act. i. q. cupidus, promptus – begierig, bereitwillig:* Widuk. gest. 2,25 summus pontifex missus ad Evurhardum pro concordia et pace, cum esset earum rerum -issimus (desideratissimus *var. l.*), pacto mutuo suum interposuit iuramentum. Thietm. chron. 3,24 omnes nostri principes ... convenerunt ... et, ut eum *(imperatorem)* sibi liceret videre ..., poscebant; quorum legationem cesar ut audivit, -i animo consensit. Berth. (?) annal. a. 1077 p. 288,46 ipse *(papa)* ... ad locum et tempus, quae condixerant ad invicem, properanter pervenit et illic, iuxta quod disposuerant, itineris sui ductores -issimus expectavit. **2** *superl. sensu pass. i. q. (ardenter, vehementer) exoptatus, desideratus, carissimus – (sehnlich) erwünscht, (heiß) ersehnt, (überaus) teuer*

(cf. Stotz, Handb. 4,IX § 52): **a** *in univ.:* COD. Karol. 52 p. 574,3 detulerunt *Possessor et Rabigaudus* nobis -issimas (-essimas *V*) vestre sublimitatis syllabas. AMALAR. off. add. p. 558 illam -issimam visionem, in qua videbimus eum *(sc. Dominum)*. WOLFHARD. Waldb. 1,7 p. 162,26 sublata ... pro qualitate incomparabilis thesauri *(sc. reliquiae Walpurgae)* -issima portione reliquum loco restituerunt suo. TRANSL. sang. Dom. in Aug. 16 ille *(Hunfridus)* ... voti sui *(sc. cruciculae accipiendae)* ... compos effectus et -issima tanti thesauri adquisitione praeditus *eqs*. GERH. AUGUST. Udalr. 1,4 l. 135 -issimo atque sanctissimo paschali die adveniente. *in formula salutationis, allocutionis:* LULL. epist. 103 p. 225,20 domino meo -issimo ... Bonifatio (*sim.* ALCUIN. epist. 263[tit.] AMALAR. ad Petr.[tit.] VITA Desid. Cad. 10[tit.] dulcissimo et -issimo [desideratissimo *var. l.*]). GODESC. SAXO gramm. 1 p. 373,3 Christus ... ipse 'rex meus et Deus meus', qui mandat salutes Iacob, carissimo et -issimo, immo utinam gratis reverendo patri magno illo dignetur esse sitque, precor, sempiternam in salutem. EPIST. divort. Loth. 3 p. 213,18 disponeremus sanctorum apostolorum limina vestramque -issimam ac sanctissimam paternitatem humiliter et reverenter visitare. *al. v. et l.28.29.p.436,21.* **b** *suavis, delectabilis – angenehm, erquicklich:* AMALAR. off. 1,33,5 tempus ... Adae, qui fuit deditus -issimo operi in paradiso. TRAD. Brixin. 71 p. 29,13 ut pro eius *(Hartwici)* -issima requie missa communiter decantetur.

2. desideratus, -a, -um. **1** *exoptatus, carus – ersehnt, teuer (in formula salutationis):* ANSCAR. mirac. Willeh. 2 (3) mea domina -issima (desiderantissima 3), gratias ... refero *eqs*. HRABAN. epist. 44[tit.] reverentissimo et -issimo (desiderantissimo *var. l.)* fratri ... Hincmaro. *v. et l.14.* **2** *desiderabilis, appetibilis – erstrebenswert:* ALBERT. M. eth. I 48 p. 49,17 in fronte idoli *(sc. templi in Delo)* scriptum erat, quod 'optimum' erat 'iustissimum' et 'sanum esse' erat '-issimum'. metaph. 1, 2,4[capit.] qualiter prima philosophia est maxime doctrinalis et maxime -a.

adv. **1. desideranter.** **1** *sensu act.:* **a** *ex corde, ardenter, cupide – von Herzen, glühend, (be)gierig:* VITA Gamalb. 16 ad illum ... migravit, quem omni vitae suae tempore -r amavit. COD. Thietm. 1 p. 212,3 habuere ... canonici fratres ... predium ..., quod comes Sizo -issime sibi in commutationem dari petebat. VISIO Godesc. A 49,1 audivit ... multitudinem totam chori tripudiantis ... -issime, ut adveniret dies iudicii, exoptantem. CHART. Mar. Magd. 106 p. 99,22 huius sponsae *(sc. Mariae)* ministri ... imitari debent innocentiam ... et ... desiderando et -r sperando appetere tronum. CHART. Rhen. med. III 700 ad notitiam omnium presens scriptum conspicientium -r cupimus pervenire. *al.* *prompte, libenter – bereitwillig, gerne:* CHART. Merseb. 159[a] p. 946 (post 1212) capitulum nostrum nonnullis ecclesiis a prima institutione unitum esse gaudemus et, ut idem nostris temporibus contingat, operam -r inpendimus. **b** *vehementer, graviter – stark, heftig:* PAUL. FULD. Erh. prol. p. 8,29 ut de beati Herhardi ... eximiis virtutibus quasi aliquod poculum propinem -r sitientibus. **2** *sensu pass. i. q. ex optato – nach Wunsch:* BERTH. (?) annal. a. 1079 p. 316,9 ipse *(Roudolfus rex)* febribus ... arreptus plus quam duos menses in tantum ... contabuit, ut a plerisque ... de vita et salute numquam recuperanda omnino desperatus fuerit; demum namque ... Deo ipsum medicante satis -r reconvalescens *eqs*.

2. desiderate. *secundum desiderium, ex optato – wunschgemäß, nach Wunsch:* VITA Liutb. 16 temporis oportunitatem ... Liutbirg sibi vidit adesse -e (desideratae *ed., vix recte*) mentis tanto consultori *(sc. Theotgrimo)* secreta detegere.

desidia, -ae *f. et* ***desidium,** -i *n. (p.442,13) script.:* dis-: *p.442,8.* diss-: *l.71. adde* GLOSS. I 100,7 St.-S. -deam: GLOSS. II 49,10 St.-S.

1 *ignavia, pigritia, segnitia – Untätigkeit, Trägheit, das Zaudern:* ALDH. ad Acirc. 142 p. 203,21 Theodosius ... antiquarii scriptoris mercimonia indeptus est malens ... carnalis vitae nutrimenta per laboris exercitium adipisci quam inertis -ae (diss- *var. l.*) torpore tabescens gratuitis epularum diliciis saginari. TRAD. Frising. 101 quod de ... nostra ecclesia iniuste abstractum est propter -am et fragilitatem nostram. ANNAL. Xant. a. 845 p. 14,13 propter -am Karoli dedit *(sc. populus)* eis *(sc. invasoribus)* multa milia ponderum auri ..., ut irent extra Galliam. ALBERT. M. summ. theol. II 19,124 p. 410[a],23 -a ... a desinendo dicta, quando aliquis desinit a continuatione boni operis. *saepius.* **2** *socordia, neglegentia – Gedankenlosigkeit, Nachlässigkeit:* PAULIN. AQUIL. carm. I epil. 6 p. 95 cum ... indiscretas membrorum cesuras incauta di-ae manu resectas aut inconsideratum colae defossum punctum ... in his *(sc. versiculis)* inspexeris exaratum *eqs*. RUOTG. Brun. 4 p. 6,3 sicut fervorem animi sui non passus est aliorum -a et levitate extingui ..., ita *eqs*. GERH. AUGUST. Udalr. epil. l. 29 cur non expergescimur et tedium nostri -ii (desiderii *var. l.*) non deponimus? TRAD. Salisb. I 13 si uno anno ... censum nequeant persolvere *censuales*, sequenti in duplum restituant; at si contingat eosdem in hac -a vel obstinatione usque post tertium annum repperiri *eqs*. (*sim.* 18 -a vel pertinatione. 22[a]). *al.*

***desidiositas,** -atis *f.* *desidia, ignavia – Untätigkeit, Trägheit:* EPIST. Ratisb. 8 p. 308,21 si non -s aut negligentia aut inscientia obrepat.

desidiosus, -a, -um. *script.* diss-: *l.61.* *usu subst. masc.: l. 26.33.38.43.*

1 *de hominibus:* **a** *ignavus, piger – faul, träge:* THEODULF. carm. 1,23 cum desiderio est mens aut perculsa timore, carpitur aut caeco -a rogo *(cf. Verg. Aen. 4,2)*. 1,96 haec *(sc. vitia)* fugat iratus, -us alit. VITA Euch. Val. Mat. 17 ut, dum iudex rationem ponere cum servis suis venerit, non ut servus nequam et -us pro infossis talentis puniaris, sed *eqs*. *(spectat ad Vulg. Luc. 19,11sqq.)*. ARS med. 3 p. 420,8 qualem oporteat esse discipulum medicinae: ... mundum ... et memoriosum et non -um. CONSUET. Marb. 30 si quis ... lassitudine seu infirmitate in hac standi serie vacillaverit, sedeat in loco talibus, non -is, constituto. *al.* **b** *socors, neglegens – gleichgültig, nachlässig:* CAPIT. reg. Franc. 38,1 qui *(sc. ecclesiasticus)* ... n e g l e g e n s aut -us ... fit, condigna satisfactione usque ad emendationem congruam constringatur (112,5 p. 227,20 n. et -us). BEDA hist. eccl. 5,12 p. 309,17 haec et alia, quae viderat, ... vir Domini non omnibus passim -is ac vitae suae incuriosis referre volebat, sed illis solummodo, qui ... profectum pietatis ex eius verbis haurire volebant. NOTULAE Wilh. Cong. 1311 sunt *(sc. pulvis;* est *var. l.)* optima medicina eis, qui nec possunt nec volunt facere expensas in preciosis electuariis, ... et etiam negligentibus et -is, qui nescirent nec intendere vellent rebus aliquam difficultatem habentibus. *al.* **2** *de otio i. q. tranquillus, mollis – geruhsam, behaglich:* FUND. Brunw. 1 p. 125,22 venatu ... -a proterens ocia valitudine armorum delectabatur *Ezo comes palatinus*.

adv. **desidiose.** **1** *otiose, ignave – müßig, träge:* CHRON. Pol. 1,15 satius et honestius est hic michi *(sc. Bolezlavo)* galline pullum ab inimicis conservare, quam in illis vel illis civitatibus -e convivanti insultantibus michi meis hostibus locum dare. **2** *neglegenter, per neglegentiam – nachlässig, gleichgültig, aus Fahrlässigkeit:* LIBRI Karol. 3,6 p. 365,9 qui *(Basilius)* ... ea, quae inter prima christianę religionis charismata enumeranda sunt, ... -e *(corr. ex* -ae *V)* praetermisit. CONC. Karol. A 37, 31 dictum ... nobis est quasdam feminas -e, quasdam vero fraudulenter, ut a viris suis separentur, proprios filios coram episcopis ad confirmandum tenuisse. EPIST. var. II 35 p. 360,11 isti *(sc. monachi)* ... nocturnas vigilias -e persolventes stratu mox decubant. RADBERT. Matth. 8,1263 nemo evangelium seu scripturas divinas diss-e legat, nemo altiora phylosophorum iudicet eloquia. *al.*

1. *desidium *v.* desidia. **2. desidium** *v.* dissidium.

desidius *v.* desiduus.

desido, -sedi, -ere. *script.* de-: *p.443,4.* **1** *proprie:* **a** *considere – sich niederlassen, sich setzen:* VISIO Godesc. A 36,3 decorem basilice et mansionum ... pro voto contemplaturus -edit. **b** *(de sella) descendere – (aus dem Sattel) heruntersteigen, 'absitzen':* HELM. chron. 81 p. 152,21 -enti *(sc. papae)* de equo tenuit *rex* strepam. **c** *separari, decidere – sich absetzen, abfallen:* GLOSS. Roger. I A 2,18 p. 641,11 iste pulvis mortificat cancrum, quo mortificato mala caro -it a bona.

2 *translate i. q. deficere, evanescere – abnehmen, schwächer werden, (ver)schwinden:* Ps. Galen. puls. 57 si ... ex iracundia nata fuerit egritudo, febris fit magnitudo et inmanitas; pulsus fit non ˹minuens atque -ens (dę-, desinens, residens, deficiens *var. l.*)˺ (*cf. Galen. ed. Kühn XI p. 12* καθαιρεῖται) sicut in hiis, qui ex tristitiis ... laborant. Ekkeh. Uraug. Hieros. 14,5 ubi per novem menses eos *(milites Dei)* detentos in obsidione eiusdem *(Antiochiae)* ita humiliavit *Deus*, ut omnis superbiae illorum tumor -ret (*item* chron. p. 150,11 [ed. Schmale]).

desiduus, -a, -um. *script.* -dius: *l.20. assiduus, pertinax – ausdauernd, beharrlich, hartnäckig:* Herig. Ursm. 1,509 cuius *(gregis)* in excubias pernox et pervigil omni tempore -us contenderet invigilare *eqs*. gest. 23 p. 174,13 in hac -us persistens oratione macerabat se *Servatius episcopus* multa afflictione. 35 p. 179,49 quociens iniuriatus ... ad ultimum fugatis caeteris sodalibus ipse remansit *Amandus* praedicationi -us. 42 p. 181,48 ut supplementum *(sc. divinae illuminationis)* fieret -is in fide, proposito lichnus superponitur candelabro. 45 p. 184,2 in hoc -ius opere maiore coepit animi intentione flagrare *Remaclus*, quo liberius vacare et, quam suavis est Dominus, possit videre.

adv. **desiduo.** *assidue, studiose – ausdauernd, eifrig:* Arnold. Ratisb. Emm. 2 p. 1053B consilium do, ut unusquisque vestrum festinet huc reverti in professionis locum, ubi -o audiat vel exerceat harmoniam spiritualium vocum.

desigillo *v.* dissigillo.

***designabilis**, -e. *qui definiri potest – begrifflich faßbar, definierbar:* Albert. M. cael. hier. 14 p. 216,4 essentia ... illa communis omnibus *(sc. divinis intellectibus)* -is est aliquo modo, sed non ut principium ut ens, quia non communicatur per prius et posterius. gener. 1,1,24 p. 131,34 cum logicus non loquatur de re, nisi secundum quod est -is per ea, quae sunt in ipsa praedicatione substantiali vel accidentali. metaph. 5,2,3 p. 239,2 si separatur *materia prima* a forma corporis, aut est -is in loco aut non. caus. univ. 1,1,10 p. 21,47 primum non est -e per aliud diversum a se. summ. theol. II 1,3,2 p. 19b,36sq. quae conspiciuntur intellecta, -a sunt; ergo primum principium -e est. *ibid. al.*

designatio (-cio), -onis *f.* **1** *indicatio, notatio, determinatio – Angabe, (genaue) Be-, Kennzeichnung, Bestimmung:* **a** *in univ.:* Agnell. lib. pont. 41 p. 306,2 cucurrit *Singledia* ... ad locum, ubi -o illi ostensa fuerat. Hincm. epist. 99 p. 45,6 in quibus *(capitulis)* nos, licet nomina nostra sint tacita, -e tamen effectus velut non catholicos reprehensos ... reperimus. Rup. Tuit. trin. 3,17 l. 735 non imprecantis animo dixit *Deus*: 'maledictus sis', sed enuntiativa -e 'maledictus es' inquit. Haimo Bamb. chronogr. p. 188,3 in superioribus ... -bus annorum pontificum si forte deprehendar ... rerum eventum non semper tenuisse *eqs*. Anon. algor. Hann. p. 28,26 Arabes ... novem invenerunt figuras, quarum quamlibet in unius digiti -cione ponebant. *al.* **b** *c. colore quodam:* **α** *circumscriptio, demonstratio – Ab-, Eingrenzung:* Trad. Gottwic. 87 (a. 1096/1108) tradidit *Waldo* silvam quandam ..., sicut fratres nostri cum legatis eius certis terminis designavere ...; huius -is et celebrate tradicionis per aurem sunt adtracti testes idonei: *eqs*. Dipl. Conr. III. 192 p. 351,2 comparate possessionis universi usus ... secundum factam -em usque ad Danubium terminos denotavit *(sc. fundator praepositurae)*. Chart. Aquens. 204 p. 473,12 quia ... habundans cautela non nocet, -em bonorum meorum in presentia clericorum et laicorum ... fieri decrevi et consumavi. **β** *descriptio, illustratio – (bildliche) Darstellung, Veranschaulichung:* Anon. ad Ragimb. p. 535, 24 huius ... -em formulae paululum libet intueri omnesque partes eius sub numeri quantitate in unum colligere. **γ** *conscriptio – Aufzeichnung, Niederschrift:* Tract. de Lamb. I praef. (MGScript. XV p. 947,14; a. 1116/19) universis sanctae matris aecclesiae filiis longe lateque per orbem constitutis sermone et litterarum -e significandum est, quae ... Deus ... aecclesiae ... prestare dignatus est. **δ** *appellatio, nomen – Benennung, Name:* Trad. Ratisb. 346 (c. 1020/28) senex quidam ... tradidit sex iugera in prato sito in loco, quem Ricpreth -e *(deest verbum nominandi)*. Chronogr. Corb. p. 60 (gloss. in marg.) Arispolis nomen habuit *Eresburg* ab eo, qui Aris Greca -e ac Mars ipse dictus est Latino famine. **ε** *significatio – Bedeutung:* Capit. Bened. add. III 120 p. 145 inter laetanias ... et exhomologesin hoc differt, quod exhomologesis pro sola peccatorum confessione aguntur; ... sed nunc iam utrumque vocabulum sub una -e habetur. **ζ** *definitio – (Begriffs-)Bestimmung, Definition:* Albert. M. herm. 1,2,1 p. 381b,25 in voce significante mentis conceptum, quae est passio facta in anima a rebus extra; et ideo est vox articulata significativa ad rei -em relata. metaph. 7,3,2 p. 357,35sqq. -o ... materiae intellectualis ... est per formam generis; ... quia secundum ea, quae hic dicta sunt, -o intellectualis materiae aliquando est -o materiae sensibilis, sicut animal designat intellectualem materiam *eqs*. unit. intellect. 7 p. 28,63sqq. sicut genus est -o materiae cum potentia ad esse, ita possibilis intellectus est -o talis substantiae in anima ..., et intellectus agens -o est illius naturae sive substantiae. *ibid. al.* **η** *repraesentatio (typica) – Andeutung, (sinnbildliche) Darstellung:* Radbert. corp. Dom. 5,21 quod tunc adumbrabatur in -e futurorum, imago veritatis et umbra corporis atque exemplaria erant, nunc autem mysterium impletae veritatis. Thiofr. flor. 4,7 l. 7 Orpheya Euridicę, physica ratio et -o musicę. Hildeg. scivias 3,10 l. 910 opus suum ... cum praedictis in mystica -e turribus et virtutibus confirmatum ... reducit *Deus* ad semetipsum. Ioh. Wirz. descr. 977 sanguis eius *(Christi)* fluxit ad inferiora, in quibus dicitur ... Adam fuisse sepultus et sic in sanguine Christi baptizatus; ad cuius rei -em dicunt quasi caput mortui ubique depingi ad pedes crucifixi. **2** *electio, denominatio – Wahl, Ernennung, 'Designation':* Gundech. lib. pont. p. 245,9sqq. in -e ... episcopi Gundekari aderant IV episcopi ...; in XIII. kal. Sept. erat -o, III. non. Oct. virgae pastoralis susceptio *eqs*. Benzo ad Heinr. IV. 2,18 p. 260,24 cathedra praeparatur aecclesię pre foribus, et sedit domnus Kadalus, Dei -e apostolicus. Vita Otton. Bamb. III 1,5 factum est, ut duo episcopatus ... refutata ab eo -cione aliis locarentur. Gerlac. annal. a. 1182 p. 691,46 quo in loco solent assumi omnes ... episcopi non quidem electione cleri, sed -e principis. *al.* **3** *assignatio, traditio – Anweisung, Übereignung, Abtretung:* Bernold. Const. libell. VIII p. 107,32 nec plenaria deputabatur ordinatio, quam non precederet certa loci -o. Chart. Turic. 1050 p. 134,20 ego ... omnia bona mea ..., videlicet curtem meam ..., et speciali -e forestam ... conventui sanctimonialium de Paradyso ... tradidi. Chart. Worm. 356 si ... David miles vel sui heredes infra tres annos ... venerint designando et comparando ... emptoribus duas libras ... in recompensam priorum, ... dicta curia ... remanet absoluta; post terminum elapsum ad huiusmodi -cionem nullatenus admittentur. *al.* **4** *dispositio – Einteilung:* Anon. mus. Bernhard Itit. -o monochordi.

designativus, -a, -um. *indicativus, significativus – anzeigend, bezeichnend, ausdrückend (usu subst.: l. 53):* Bernh. Const. damn. 10 hic ... 'semper' non adiectum, nec aliud universitatis -um. Hugo Honaug. hom. 3,21,2 inde vero, quod indifferentiae naturalis et identitatis sunt -a *nomina*, non recipiunt substantialem dissimilitudinem in rebus, quarum sunt *(sc. nomina similitudinis sive unitatis)*. Albert. M. div. 2,1 p. 23,7 materialis forma est *anima* materiae et partis ad formam totius, quae totius esse est -a. summ. theol. I 6,25,1 p. 150,34 tunc vera vox est, quando passionis, quae est in anima, vere est -a. Anon. algor. Hann. p. 32,33 singulas figuras ipsius numeri -as tamquam primo loco positas accipe. *al.*

designator, -oris *m.* **1** *qui fines demonstrat – Grenzgutachter, 'Feldgeschworener':* Registr. Trident. IV p. 271,25 ibi *(sc. in actione)* ... Dodus, Pinus ..., iuratores et -g<n>atores; in principio designaverunt cantonum filiarum Ollorite. p. 272,15 a çoco *(i. termino, ut vid., cf. notam ed.)* Navedee ... usque in com. et terram, quam laborat Bocamançina ..., ab eo termino in ço., quod -es posuerunt *eqs. ibid. al.* **2** *qui delineat, architectus – einer der entwirft, Architekt:* Relat. Mutin. 2 (MGScript. XXX p. 1311,11; a. 1106/15) quaesitum est, ubi tanti operis -r, ubi talis structure edificator inveniri possit.

[Mandrin]

***designis,** -e. *insignis, nobilis – vornehm, edel:* BERNH. GEIST. palp. 1,142 si . . . libet tibi scire, quis fit adulandi modus et mentes laqueandi, auribus intende praeceptaque nostra praehende: eligito stultum -i plasmate sculptum.

designo, -avi, -atum, -are. *script.:* dis-: *l.41.p.447,10.52.* desci-: *p.448,2.* dessi-: *l.33.* -ing-: *l.30. usu refl.: l.25; intrans.: l.22. depon.: p.446,39.64. struct. c. praep.:* ad: *p. 447,30.33.* in *c. acc.: p.447,11.32. partic. perf. usu adi.: l.12. 33.p.446,4.447,7; subst.: p.446,46.51.447,14.18.20.22.448,8.*

I *indicare, notare, determinare – angeben, (genau) be-, kennzeichnen, bestimmen:* **A** *in univ.:* LEX Ribv. 79 capit. p. 69 (codd. A 6.7) de eo, qui . . . -tas res abstraxerit. AESCULAPIUS 29 p. 44,23 quomodo cernimus lethargos? -at febris acuta *eqs.* HROTSV. Mar. 434 sortem pontifices miserunt . . . inter . . . tribus Israhelis duodenas; quae mox egregiam Iudae signat fore dignam; qua -ta prae cunctis scilicet una *eqs.* GERB. geom. 5,1 si . . . ipsius trianguli . . . superficiem, id est aream mediam, puncto -veris (signaveris *var. l.*) et ab eodem puncto ad singulos angulos rectas lineas deduxeris *eqs. saepe. intrans. i. q. intendere – (hin)weisen:* THIETM. chron. 6,84 p. 376,1 illa *(Ludgerd)*: 'video', infit, 'iuvenem formosum ad dexteram', ˹oculis -ans in eam˺ (oculis eo conversis CHRON. Thietm.). *refl. i. q. sibi proponere – den Plan fassen, sich entschließen (zu):* CASUS Petrish. 5,32 Counradus dux de Zaringin -vit se cum aliis innumeris . . ., ut et ipsi per Saxoniam pergerent contra illos paganos, qui trans flumen Alba dictum consistunt.

B *c. colore quodam:* **1** *circumscribere, demonstrare – ab-, eingrenzen, abstecken:* LEX Baiuv. 14,17 aliqui de vicinis . . . videat hoc *(sc. damnum)* et -ent (-ngnet *L*) locum, qui lesus est. TRAD. Weiss. 108 pro *(i.* per*)* petras uuatrouuatus est *campus* et -tus ad integrum. DIPL. Karoli III. 183 p. 307,1 (spur.) ex omnibus, que ad predicta loca . . . pertinent cum dess-tis atque descriptis lateribus. CHART. Tirol. notar. I 111 quod . . . debeat *Matheus notarius* -are Villano ferrario vineale, quod ei petit. *saepe. v. et p.443,55.444,65.* **2** *describere, delineare – (vor)zeichnen:* EPIST. pont. Rom. sel. I 2 p. 33,12 quemadmodum imaginem quis -ta iucunda respexit, mirabitur quidem regis figura, et quae illo apparet *(ex conc.)*. THEOPH. sched. 1,3 confice posch *(i. colorem)*, ex quo -bis (signabis *R*) supercilia et oculos, nares et os. 3,73 p. 287,16 cum pertractorio ferro -a (di-*V*) . . . corpora imaginum, et ita deducendo et interdum percutiendo elevabis ea. *al.* DIPL. Constantiae 19 p. 64,33sqq. (spur.) venitur . . . ad quandam crucem . . . in lapide -tam, et sic recte per cristam et de cruce in crucem, que similiter <sunt lapi>dibus -te. *de figura geometrica:* ANON. geom. 4,55 si volueris intra quadratum aequilaterum octogonum -are, diagoni medium sumas. Ps. BOETH. geom. 66 tertia *(sc. petitio)* omni centro et omni spatio circulum -are praecipit. 190 per datum punctum datae rectae lineae alteram rectam lineam -are necesse est. 313 intra propositum quadratum circulum -are et intra circulum per rectas lineas triangulos fieri aliquando praecipiendum est. *ibid. al.* **3** *circumsignare – umreißen (de fossa, qua circumferentia futuri aedificii indicatur):* CAND. FULD. Eigil. I 24 p. 233, 9 accepto sarculo -vit locum sepulchri ipsius in orientali parte cimiterii et . . . ipse primus terram percutiens fodit. AGNELL. lib. pont. 41 p. 305,25 in illo et illo loco . . . construe *(sc. Singledia)* mihi *(sc. Deo)* monasterium, sicut -tum inveneris. p. 306,5 statim coepit *Singledia* haedificare, ut -tum invenit. *translate i. q. condere – gründen:* ARDO Bened. 35 p. 215,6 in Alsath-Maurum monasterium -vit *Benedictus*, ubi plures suae vitae sequaces ex Aniano monasterio collocavit. **4** *conscribere – aufzeichnen, niederschreiben:* COD. Lauresh. 1 p. 268,3 (a. 764) ego . . . notarius . . . cartam hanc scripsi diemque et tempus . . . -vi (*item* 59). MUS. ENCHIR. 12,22 idem melos, quod nunc in diapente simphonia -tum est, quaternis vel quinis colorum descriptionibus exprimatur. COD. Thietm. praef. calumnię ne detur alicui occasio, quia sola litterarum annoticio potest prohibere, haud alienum esse ab re duximus, quęcumque concambia . . . sint acta, litteris -are. *meton. de melodiae ductu:* FRUTOLF. ton. p. 121 prior *(sc. differentia)* 'saeculorum amen' per virgulam puram, ista per gutturalem -at. **5** *nominare, dicere – (be)nennen, namentlich erwähnen:* CAPIT. reg. Franc. 204[II],1 sciatis, quia fratres nostri et nos *(sc. Hludowicus)* nostros missos ad communem nepotem nostrum *(sc. Pippinum)* . . . mittimus et ei tales comitatus -tos mandamus, in quibus ipse cum suis interim sufficienter esse possit. WIDUK. gest. 3,12 nati sunt . . . regi filii ex serenissima regina primogenitus Heinricus, secundus Brun, tertius paterni nominis maiestate -tus. DIPL. Otton. II. 50 p. 60,14 donec ad Wisheim iterum viam usque -tam perveniat *(sc. terminus)*. CHART. episc. Halb. 229 l. 27 et hii -ti testes: . . . Erpo decanus *eqs. insignire – besonders hervorheben, auszeichnen:* WANDALB. martyr. 444 Abdon et Sennen -at tertia *(sc. dies Iulii mensis)* sanctos. POETA SAXO 5,315 transgredimur moetas *(sc. huius narrationis)*, dum -amus amicos; monstrandus magis est ipse stilo Carolus. *denotare – erklären (zu), brandmarken (als):* CHRON. reg. a. 1162 p. 113,31 (rec. II) imperator et rex Danorum cum tota illa frequentia pontificum et principum . . . Victorem universalem papam nominaverunt et Alexandrum cum suis sequacibus scismaticos -vęrunt (iudicaverunt *rec. I*). **6** *exponere, notificare – darlegen, ausführen, kundtun:* ANNAL. Fuld. II a. 872 p. 75,29 rex . . ., quam quisque *(filius)* partem *(sc. regni)* post obitum suum tueri deberet, liquido -vit. Ps. BOETH. geom. 552 quamvis . . ., quid sit mensura, generaliter -verimus (*p1,* -remus *cett.*), libet tamen . . . secundum Iulium Frontinum . . . definire. ALFAN. premn. phys. 2,101 p. 47 scriptus est ab eo *(Iamblicho)* ˹unus liber, in quo -at˺ *(cf. PG 40, 384[A]* μονόβιβλον ἐπίγραφον*; per pravam interpr.)*, quia *eqs.* HELM. chron. 80 p. 151,8 abiit *electus archiepiscopus* in Sueviam -turus duci per nuntium suum de statu suo. *al.* **7** *ostentare, manifestare – anschaulich darstellen, deutlich machen:* VITA Liutg. I 3 iam tunc se post Deum ire in verbis et moribus -bat. HROTSV. Mar. 58 hoc . . . continuo fuerat sua *(sc. Ioachim)* maxima cura, ut gregis ipse sui bene pasceret agmina magni -ans veri sese pastoris haberi dignum . . . parentem, qui portare suos humeris non distulit agnos. MEGINFR. Emm. 10 p. 979[D] iuvenis . . . superveniens praecipitium cordis vesano tumultu -vit. **8** *significare – (dem Wortsinn nach) bezeichnen, bedeuten:* ALDH. ad Acirc. 113 p. 153,13 plaga: si climata cardinalia -at (-atur *P1*), pirrichius est . . .; sin vero plaga ultrix vindicta fuerit, ad trochaicam regulam redigitur. 134 p. 187,21 nitentia . . ., quae nitorem, non nisum -ant. WANDALB. mens. 329 mensem, . . . nomine qui numerum et nimbos -at eodem, . . . December. GERB. geom. 3,13 clima, eodem modo quantitatem agri -ans, habet in longo et in lato pedes XL. 3,18. ALFAN. premn. phys. 16,15 p. 95 et motus et rationalis (irrationalis *ci. Holzinger*) partis passio est ˹secundum utraque -ta˺ (*PG 40, 676[A]* κατ' ἄμφω τὰ σημαινόμενα). **9** *definire – (begrifflich) bestimmen, definieren:* ALBERT. M. metaph. 7,1,2 p. 318,17 substantia prima, quae est individuum compositum -tum in genere substantiae. p. 318,25 oportet . . ., quod hoc . . . universale sive secundum sit posterius primo singulari -to. p. 318,42 per 'quid est' de natura quaerimus et non de individuo -to (*item* 7, 3,4 p. 359,33). caus. univ. 1,1,10 p. 21,44 'mutatio . . . secundum formam non est, nisi forma post formam', et per illam formam potest -ari et significari hoc, quod mutatum est, cum sit a se diversa. *ibid. al. v. et p.444,14.* **10** *figurare, repraesentare – symbolisch darstellen, versinnbildlichen:* ALDH. carm. eccl. 4,10,7 fontis -at salvator iure figuram, de quo quadrifluis decurrunt flumina rivis. virg. I 24 Lucas praesago vituli ˹simulacro ab Ezechiele -tus˺ (simulacro signatus *AG*, ab Ezechiele -tus *cett.*) *eqs.* 55 p. 314,6 per allegoriam . . . oppidum Hiericho cum septiformi murorum obstaculo tipum mundi cum septenis saeculorum milibus -asse priscorum patrum decreta sanxerunt. RHYTHM. 81,40,4 Libani candor -atur baptismum. WALAHFR. (?) carm. 50,2,19 eptas . . . totidem -at dona superna. GERH. AUGUST. Udalr. 1,9 l. 177sqq. iaspidem . . ., in quo fidei viriditas -atur; saphirum . . ., qui spem caelestis altitudinis -at. *al.*

II *denominare – mit einem (Amts-)Titel versehen (de futuro imperatore, episcopo sim.):* **A** *strictius:* **1** *proponere, commendare – vorschlagen, empfehlen:* OTTO FRISING. chron. 7,17 p. 333,13 IIII[or] regni optimates . . . ad regnum -antur. ARNOLD. LUB. chron. 2,18 p. 138,12 cum de electione re-

gis scisma esset inter eos et quivis pro libitu suo illam vel illam personam -ret. **2** *eligere – nominieren, wählen:* **a** *in univ.:* WALAHFR. Ludow. tit. 21 Lotharium pater imperatorem -vit (denominavit THEGAN. Ludow. 21; *item de futuro imperatore a patre praestituto:* ANNAL. Fuld. II a. 840 p. 31,17. WIDUK. gest. 2,1 p. 63,10. p. 65,8. DIPL. Conr. III. 229 p. 406,31. *al.*). PONTIF. Rom.-Germ. 72,6 ante chorum -tus princeps pallium et arma deponat atque . . . usque ad altaris gradus incedat. NOTKER. BALB. gest. 2,17 p. 85,18 ut successorem suum ex nomine -are (di- *H*) deberet *episcopus*. NORB. IBURG. Benn. 11 p. 878,21 a regia maiestate -tus in praesulem . . . maxima . . . cleri et populi est . . . alacritate susceptus. *saepe*. **b** *partic. perf. pro subst. i. q. episcopus suffectus – nachgewählter Bischof:* ANNAL. Corb. a. 1112 Adelbertus, -tus Moguntiensis, capitur a rege . . . convictus conspirasse contra eum. *nom. propr.:* HERIG. gest. 27 eo . . . tempore undecimus praesedit aecclesiae Tungrensi Agricolus, et deinceps XII. Ursicinus, XIII. D-tus, XIV. Resignatus (*sim.* AEG. AUR. gest. 1,31 loco tertio decimo a Materno beato Traiectiensium episcopo successit beatus D-tus. IOCUND. Serv. app. [MGScript. XII p. 125,48] pontifices almi moderantes iura Traiecti: Servatius primus fuit Agricolusque secundus, tercius Ursicinus, D-tus quoque quartus hincque Resignatus de claro stemate quintus). **3** *constituere – einsetzen (als):* WIDUK. gest. 1,9 p. 11,1 populus . . . filium, quem . . . genuit *Huga* nomine Thiadricum, ungunt sibi in regem; Thiadricus autem -tus rex *eqs*. 3,73 populus . . . Constantinopolitanus . . . consurrexerunt adversus imperatorem suum et . . . occiderunt locoque domini militem imperio -antes (*sim.* THIETM. chron. 2,15 per quendam militem perimerunt eundem *[dominum]* loco eius hunc -antes ad imperii tocius provisorem). 3,76 licet iam olim unctus esset *filius* in regem et a beato apostolico -tus in imperatorem. DIPL. Conr. II. 64 p. 78,17 Chönradus . . . rex Francorum . . . et ad imperium -tus Romanorum *eqs. al.* *(con)salutare – (feierlich) ausrufen (zu):* WIDUK. gest. 1,26 -vit *Eberhard* eum *(Heinricum)* regem coram omni populo Francorum atque Saxonum. **B** *latius i. q. (de)legare – abordnen, beauftragen:* CAPIT. reg. Franc. 212,9 p. 85,28 ad nostram notitiam per comites nostros volumus perveniri, de quibus rebus . . . sumptus . . . legationi -tae delegatus sumebatur. HIST. de exp. Frid. imp. p. 24,26 domnus imperator . . . legibus exercitum informavit et sacramento ad has observandas astrinxit per singulorum contubernia iudicibus -tis *(corr. ex* -vitis *cod.)*, qui transgressores . . . punirent.

III *assignare, tradere, cedere – zuteilen, anweisen, abtreten, übereignen:* **A** *in univ.:* AGOB. 16,4 l. 21 ceteris filiis vestris -astis partes regni vestri. CHART. episc. Hild. I 62 p. 57,3 fundato . . . novello opere et -tis eo locy locorum qualitatibus *eqs*. ADAM gest. 2,26 p. 85,3 in rudi christianitate nulli episcoporum adhuc certa sedes -ta est. CHART. civ. Spir. 536 p. 471,16 de prato suo, quod refectorium animalium dicitur, X virorum messem, VII quoque iugera agri . . . michi . . . habenda di-vit *Goteschalchus. saepius.* *praebere – verleihen:* WILH. HIRS. const. 2,22 p. 1071D interim, dum coronae novitiis in choro -antur, ab hebdomadario iuvene antiph. 'Tu es Deus, qui etc.' imponitur et litania ante missam ab ipso praecinitur. sibi -are *i. q. sibi vindicare, usurpare – für sich beanspruchen, sich aneignen:* THIETM. chron. 3,8 qui *(Lutharius)* in Aquisgrani palacium et sedem regiam . . . valido exercitu presumsit invadere sibique verso aquila -are. **B** *attribuere, mandare – zuweisen, auftragen:* VITA Rimb. 24 p. 99,37 per anulum . . . fides significatur . . .; et quia ipso manus ornari solent, quibus operatio -atur, recte per hoc ostenditur ornamento fidei bonum opus semper inesse debere. CONSUET. Marb. 64 quisquis . . . -tum sibi cantandi vel legendi officium non accuratissime compleverit . . ., publice in capitulo corripiatur. **C** *imputare – zuschreiben:* HROTSV. lib. 1 praef. 9 lector, . . . egenti paginae . . . opem tuae rectitudinis ne pigriteris adhibere, Deo videlicet, si quid probetur recte compositum, meaeque neglegentiae -ando universale vitiorum. **D** *de pueris monasterio tradendis i. q. offerre – darbringen:* ALTFR. Liutg. 2,12 parentes . . . promissa complentes ad . . . aecclesiam perduxerunt eum *(puerum)* et cum voto gratulationis -verunt eum. **E** *(ex)solvere – (aus)zahlen:* CONST. imp. I 310 (a. 1186) dominus Leonardus . . . dedit et desc-vit Gaiferio Ysembardo . . . mille quinquecentum libras denariorum. CHART. Tirol. notar. I 703b p. 351,38 si dictus d. Egeno comes et d. Willialmus . . . in solidum ita non ei *(Peralio)* dederint nec -verit dictas XV marcas argenti *eqs. v. et p.444,45*. **F** *pignori dare – verpfänden:* CHART. Tirol. notar. I 540a (a. 1236) respondet d. Rodulfus, quod bene habet pratum illud pro -to et quod dictas LII libras ei *(petitori)* non vult dare, quia illas non habuit. 780 Ellisa . . . iure pignoris pro XXV marcas argenti investivit Hainricum . . . pro sua dote unum mansum . . .; et ita -vit sibi *(Hainrico)* et dedit Symonem in tenutam. 923 Hainricus . . . et d. Willialmus . . . -verunt et pignoraverunt domino Liebardo . . . de una sua decima *eqs*. **G** *in tuto collocare – sicherstellen, garantieren:* CHART. Tirol. notar. I 917 (a. 1237) Gertruda . . . dixit, quod ipsa et condam vir eius Bertoldus debebant dicto Leutoldo . . . C libras den. Ver. . . ., et quando Bertoldus . . . obiit, quod ipsa tunc idem Leutoldo dictas C libras den. Ver. -vit supra domum suam . . ., ita quod idem creditor se teneret pro illis C libris supra domum ad pignus.

IV *disponere, ordinare – anordnen, einrichten, regeln:* **A** *in univ.:* TRANSL. Libor. I 2 p. 150,6 parrochias diligenti ratione suis quasque terminis servandas -ans *Karolus imperator eqs*. RAHEW. gest. 4,1 quorum *(tabernaculorum)* . . . dispositionem quia non casus, sed ordo rationis et ratio ordinis omni licet tempore -are consueverit, . . . hoc . . . loco . . . transeundam non putavimus. **B** *(prae)destinare – (im voraus) bestimmen, ausersehen (zu):* DECRET. Burch. 19,5 p. 971B ut . . . valeant *Parcae* illum *(hominem)* -are ad hoc, quod velint. **C** *distinguere – unterscheiden:* EPIST. Hildesh. 134,6 p. 197, 19 salutationes . . . diverse secundum qualitatem persone et ordinem -antur: aliter enim inferiorem, aliter superiorem, aliter equalem salutamus.

V *imperare, praecipere – gebieten, vorschreiben:* **A** *in univ.:* LIBER diurn. 84 p. 95,9 quod et fidelium de nobis *(sc. episcopis)* expectat optatus et audire -at intuitus *eqs*. DIPL. Otton. I. 340 p. 465,3 dum ressideret in iuditio . . . domnus Iohannes . . . universalis papae . . . una cum domno Otone . . . imperatore . . . singulorum hominum iustitiam fatiendas ac deliberandas, sicut longa consuetudo -at *eqs*. DIPL. Constantiae 30 p. 95,14 tenimentum . . . tibi et tuo monasterio confirmamus, sicut -tum est per arbitrium . . . archiepiscopi (*inde* 43 p. 136,8). *al.* **B** *de tempore, loco, censu sim. i. q. indicere – festsetzen:* LEG. Burgund. const. I 8,1 si ingenuus per suspicionem vocatur in culpa . . ., cum uxore et filiis et propinquis sibi duodecimus iuret; si . . . uxorem et filios non habuerit et patrem aut matrem habuerit, cum patre et matre numerum impleat -tum *(om. B)*. WIDUK. gest. 3,10 rex *(sc. Bernharius)* . . . in gratiam . . . regis *(sc. Oddonis)* ac reginae susceptus deditionis sponsionem dat foederisque spontanei diem locumque apud urbem Augustanam -ans. TRAD. Frising. 1315q ad altare supra memoratum -tum persolvant *censuales* censum. *al.*

VI *signare, corroborare – besiegeln, beglaubigen:* DIPL. Heinr. II. 98 ut hoc . . . preceptum . . . obtineat firmitatem . . ., et manu propria subter firmavimus et sigilli nostri impressione -ari iussimus.

VII *confunditur c.* dissignare*:* **A** *rescindere, corrumpere – auflösen, vernichten:* LEG. Wisig. 7,5,2 p. 304,1 si quis . . . scripturam . . . subtraxerit, disruperit vel -verit. **B** *dissigillare, patefacere – entsiegeln, entschlüsseln:* SMAR. carm. 1,10,20 eclipsin 'novi', 'memini' patiuntur et 'odi', perdit tempus 'ave', tempore 'salve' caret; haec *(sc. verba)* signata nimis tyronum corda retundunt, -ta tamen dulciter ista placent. *cf.* dissigno.

***desileo,** -ui, -ere. *tacere, conticescere – schweigen, verstummen:* GLOSS. I 115,16 St.-S. -uit kasuigeta.

desilio, -ui *vel* -i(v)i, -ire. **1** *intrans. i. q. descendere, deorsum ferri – (her)absteigen, herabspringen, -stürzen:* IULIAN. TOLET. Wamb. 21 p. 519,2 occursurus eidem principi de equo ⌞-vit *Argebadus episcopus*, humo⌟ (humo -uit, prosilivit *var. l.*) prosternitur, veniam deprecatur. ERMENR. Sval. 9 p. 160,19 assessor suus *(sc. asini)* . . . tremebundus uti senex . . . -iit (dissiliit *2a*). AGIUS epic. Hath. 577 vidit *(sc. pater Hathumo-*

dae). . . nisu, quo praevaluit, se -iisse et recto utroque rite stetisse pede. CARM. potat. 7,5,2 se panem vivum prebuit *Christus*; ob hoc celo -uit. LEO MARS. chron. 2,77 p. 322,1 concilio habito et synodicis canonicisque sententiis convictus Gregorius symoniacus sponte sua sede -ens pontificalibus se infulis exuit. *al.* **2** *trans. i. q. saliendo relinquere, egredi – mit einem Sprung verlassen, herausspringen:* HEIRIC. Germ. I 4 praef. 44 fidens numine Petrus puppim -it ocius *(spectat ad Vulg. Matth. 14,29). cf.* dissilio.

***desimulo** *v.* dissimulo. ***desinflo(r)** *v.* *disinflo(r).

***desinhonorantia** *v.* *disinhonorantia.

? ***desinitio,** -onis *f.* (desinere) *finis – das Aufhören, Ende: v. p.453,42.*

desino, -si(v)i, -situm, -ere. *script. et form.:* dis-: *p.450,4.* diss-: *p.451,9. praes. inf.* -ire: *p.450,39. imperf. coni.* -iret: *p.451,11. perf.: inf.* desisse: *p.450,9. indic.:* -nivit: *p.450,57.* -nuit: GLOSS. I 92,24 St.-S. *plusq.* -nera(m): *l.60. p.450,7. struct. notabiliores: pendet* per: *l.27. c. abl. separativo: p.450,28.33.*

1 *finiri, terminari, exire, finem habere – enden, endigen, ausgehen, zu Ende gehen:* **a** *strictius:* **α** *gener.:* HRABAN. epist. 5 p. 389,34 commodum duxi . . ., ubi sermo, quem transtuli, -at, intimare, sollicitus per omnia, ne maiorum dicta furari . . . dicar. BERNO modul. psalm. 12 p. 109b,30 ad vesperam incipit *(sc. sollemnitas septuagesimae)* et contra morem ecclesiasticum ad matutinas -it. IOH. GARL. mus. mens. 1,32 ita . . ., quod aliquis modus -it per talem quantitatem . . . sicut per illam, qua incipit. **β** *publ. de terminatione agrorum:* ACTA reg. Burgund. 36 (a. 961) quod *(sc. campus)* -it ex una parte monte Crappo, de alia parte monte Iudaico. DIPL. Heinr. IV. 244 p. 310,15 (spur.) de Bozenlohe per finem Verlohe versus Sigam, donec Otenforst -at. CHART. archiep. Magd. 338 p. 444, 37 possessio claustri a septentrionali latere villae . . . incipit et . . . versus meridiem infra limites sibi designatas reflexa usque ad villam Iericho, a qua ceperat, redit et -it. **γ** *gramm. de terminatione verborum:* ALDH. ad Acirc. 126 sunt . . . nomina verbalia in 'trix' -entia feminina, sicut masculina in 'tor' terminantur. GODESC. SAXO gramm. 1 p. 415,5 nullum nomen in 'a' -ens est tertiae declinationis, nisi Graeca neutri generis: dogma dogmatis *eqs.* CONR. MUR. summ. p. 78,18 hoc verbum 'duxi' si ponitur cum participio -ente in 'dus' degenerante in nomen, quod descendat a verbo habente constructionem cum accusativo *eqs. al.* **δ** *mus. de terminatione melodiae:* MUS. ENCHIR. 9,48 principales *(sc. modi)* quique a suis sonis superioribus ordientes -unt in finales. ALIA MUSICA 25 p. 115 triplus hypodorii a quaternario incipit et in duodenarium -it. 87 p. 149 melodia . . . ab hypate meson . . . incipit et in eamdem finalem transcurso diapente -it. HUCBALD. mus. 50 ut pleraque . . . quasi regulariter mela inveniantur -ere. PS. HUCBALD. ton. 282 sunt *antiphonae* . . ., ad quas canendi sunt psalmi iuxta principalis melodiam, cum . . . iuxta subiugalem modulentur et in principalem -ent. COMM. microl. 73 p. 170 in quas *(voces)* cadant et -ant *partes cantus*, ut musa cadit et -it in A. *al.* **b** *latius:* **α** *deficere, minui – verschwinden, abnehmen:* PS. GALEN. puls. 57 si . . . ex iracundia nata fuerit egritudo, febris fit magnitudo et inmanitas; pulsus fit non ⌞minuens atque desidens (-ens, residens, deficiens *var. l.*)⌟ (*cf. Galen. ed. Kühn* XII. p. 6 καθαιρεῖται) sicut in hiis, qui ex tristitiis . . . laborant. *exarescere – versiegen:* HROTSV. Gong. 178 frustra prospexit *emissarius* ocellis, fons quia -nerat prorsus et hinc aberat. **β** *cadere, vergere, delabi – sich (hin)neigen, übergehen, (in, zu), verfallen (in):* BRUNO QUERF. Adalb. A 10 p. 9,8 dum vino ventrique collum flectunt, regnante Ottonis infortunio victores in turpem fugam -unt. MUS. ENCHIR. 1,5 sicut vocis articulatae . . . partes sunt litterae . . ., sic canorae vocis ptongi, qui latine dicuntur soni, origines sunt, et totius musicae continentia in eorum ultimam resolutionem -it. VITA Heinr. IV. 5 p. 22,3 res regis in altiorem et feliciorem statum se cottidie promovebant, adversariorum autem eius deorsum vergebant, et omne eorum inceptum in turpem exitum -bat. **2** *finire, de-, absistere (ab), finem imponere – beenden, aufhören (mit), ablassen (von), ein Ende bereiten (saepius in figura litotes q. d. c. sensu perseverandi, e. g. l.4.):* **a** *strictius:* **α** *gener.:* FORM. Morb. 27 age nunc, fratre dulcissimę, et . . . mę . . . sanctissimae instantissimaeque intercessionis ope fulcire non di-as. SALOM. III. carm. 1,2,164 cum non habeant *populi*, qui 'fac' vel '-e' dicat. WIPO gest. 20 p. 40,28 ut . . . castigatus a rebellione ulterius -ret *dux*. ANSELM. BIS. rhet. 2,4 p. 146,14 vix osculari -neram *(sc. parentes) eqs.* FRUTOLF. chron. p. 78,65 dixit *Atilius Regulus* . . . se ex illa die, qua in potestatem Afrorum venisset, Romanum esse -sisse. FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 255,2 per tiratorium . . . -it falco odium, quod naturaliter habebat cum homine. *saepe. ellipt.:* CAND. FULD. Eigil. II 11,9 senior sic ore repugnans dixerat . . .; '-e plura, pater,' inquit *Aeigil.* **β** *mus. et rhet. i. q. concludere – ab-, beschließen:* MUS. ENCHIR. app. A I p. 203,421 cum tercia mutatione per bisdiapason vocem erigis, ita 'Te Deum' nichilominus a sono ⌃ inchoas, in ⟋ -is. CONR. MUR. summ. p. 87,98 ⌞-is (-it *var. l.*) in simile⌟ (similiter -ens *add. in marg.; ex Rhet. Her. 4,20*), si fini casus abesse clausarumque tamen similis solet exitus esse. *de terminatione responsorii (de re v. J. Perry, Aureliani Reomensis musica disciplina. 1961. p. 172 c. nota 41 p. 208sq.):* AUREL. REOM. mus. 19,56 id . . . oramus cantorem, ut omnium versuum fines in nocturnalibus responsoriis a quinta incipiat -ere syllaba ante finem ultime. **b** *latius:* **α** *abolere – abschaffen:* ACCESS. ad auct. p. 42 omnibus sic prosperatis deposita (-ta *B*) tirannide Romam rediit *Octavianus*. **β** *conticescere, silere – verstummen, schweigen:* GLOSS. II 732,24 St.-S. -e, tace, odoselplaz. **γ** *convalescere – sich erholen:* EKKEH. IV. pict. Sangall. 45 ut febre -vit (gloss.: convaluit) *Gallus*, heremi secreta cupivit, Hiltibalt aptata cui silvę spondet opaca. **δ** *de vita decedere, mori – aus dem Leben scheiden, sterben (per ellipsin, ut vid.):* ANNAL. Augiens. a. 864 Waldheri abbas -iit; Hecco successit. *adde:* GUNTH. PAR. hist. 5 vs. 8 cum iam -ierit *Martinus* corpore. **3** *sinere – lassen:* **a** *dimittere – loslassen:* FRID. II. IMP. art. ven. 3 p. 33,2sqq. quando in volando simul unus *(sc. falco)* capit alium per iactos et statim sese -unt . . .; quando . . . captum deportat usque in terram, et tunc ipsum -it. 5 p. 146,19 si . . . canis -ret aironem *eqs.* **b** *relinquere – verlassen:* GLOSS. I 110,23 St.-S. -ere (-ire *var. l.*) zalazzan. FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 31,7 nisi per aliquam causam cogantur *aves rapaces* -ere . . . regionem et locum suum. **c** *admittere – zulassen:* GODESC. SAXO carm. 9,54,2 fili Dei, Christe, vivi, iube tui Lazari pedes, manus, ora solvi et abire -i. RUOTG. Brun. 2 p. 4,12 tranquillitatis . . . tempore nutriri debent et solidari virtutes, ut perturbatione qualibet ingruente a status sui vigore hominem emolliri non -ant *(G,* sinant *cett.)*. VITA Bav. II 1,328 haud sine vindicta fore -is *(sc. Christus)* impia verba. CARM. Bur. 77,20,3 Christe, non me -as *(B,* destines *ci. Sn)* taliter perire, sed dignare misero digne subvenire. **d** *praetermittere – auslassen, übergehen:* DIPL. Otton. I. 173 noverint fideles nostri . . ., (-e *add. m. al.; cf. Bresslau, Urkundenlehre. II. p.292 notam 3*) quod nos clerico cuidam Thietpreht vocato hobas II proprietatis nostrae . . . in proprium damus. LIUTPR. antap. 3,45 p. 97,9 in ingressu Romanae urbis quaedam est . . . munitio . . .; munitio . . . ipsa, ut cetera -am, tantae altitudinis est, ut *eqs.* **e** *omittere, neglegere – unterlassen, versäumen:* CHART. Sangall. I 194 (a. 807) censum solvat *heres* . . .; si autem -nivit aut contradixerit *eqs.* TRAD. Ratisb. 414 si episcopus . . . id *(sc. proprietatem)* a servitio fratrum avertere temptaverit, proximus heres predictę matrone accipiat atque usibus fratrum restituere non -at. CHART. Rhen. med. I 596 p. 653,6 (epist. papae) quicquid . . . veritatis inveneris . . ., nobis non -as nuntiare. CHART. Worm. 146 p. 107,37 (epist. papae) ne . . . saltem amodo inexcusabilis habearis, si tales *(sc. religiosorum virorum detrectatores)* -ieris castigare *eqs.* **f** *spernere – verschmähen:* VITA Erasmi 16 sit quamvis dictum exiguum, non despice, nostrum, mente sed huc versa -e magnifica. 66 rennuit ille . . . terris conquirere gazas; . . . nam fuscata sinit, de luce repleta reprendit; -it ima pius nobiliora petens. 131 o iuvenis pulcher, vitam non perde venustam; consentire meis propere ne -e iussis. FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 210,1 si aviditas *(sc. falconis)* tanta erit, quod superet agrestitatem, quod cognoscetur in eo, quod pro agrestitate sua, si aliqua cau-

sa, unde timere debeat, affuerit, non -et tiratorium, tanta erit aviditas sua, poterimus minus eum distringere. **g** *remittere, (se) abstinere (ab) – verzichten (auf):* ALTFR. Liutg. 1,30 cucullam eo, quod promissionem observationis monachorum non fecerat, portare -vit. TRAD. Ratisb. 67 Sicca et ... Richo -ierunt partem unius aecclesie rurisque ad illam pendentis inquirere ad Erininga. MARIAN. chron. a. Chr. praef. (DtArch. 117. 1961. p. 209,9) ut, si placeat *(sc. opusculum)*, Deo gratias referat *lector*; sin autem, me dente canino rodere -at (diss- *V*). VITA Bonif. II 2 p. 94,22 suadebant illum sui clerici ..., uti cum tali gypsa disceptare -ret (-iret *1*).

desint- *v.* dysent-.

desipientia (-cia), -ae *f.* **1** *gener. i. q. imbecillitas, stultitia – (geistige) Beschränktheit, Untauglichkeit, Dummheit:* **a** *proprie:* GESTA Godefr. Trev. 2 p. 201,4 erat ... senilis -ae, plenus furore iracundiae, discretionis permodicae, qui nec domui suae bene noverat praeesse. CONR. MEND. Attal. p. 147, 13 aliae *(ancillae Christi)* alias pro -a temerarii incepti vicissim ... carpebant. **b** *meton. i. q. propositum ineptum – unsinniger, unpassender Vorschlag:* COD. Karol. 45 p. 561,11 quae est ..., magni reges, talis -a ..., quod vestra praeclara Francorum gens ... et tam ... nobilissima regalis vestrae potentiae proles perfidae ... ac foetentissimae Langobardorum genti polluatur? **2** *medic. i. q. insania, dementia, mentis alienatio – Verrücktheit, Wahnsinn, geistige Störung:* PAUL. AEGIN. cur. 40 p. 17,27 que *(sc. aegritudo)* ... secundum acumina ardentium febrium et que secundum conpassionem stomachi consistit, paracopi, non frenesis est, sed hoc quidem solum -a (*3,6,1* παραφροσύνη). GLOSS. Salern. p. 15,16 -a est mentis alienatio, que fit ex mala dispositione cerebri vel ex aliqua fumositate ab inferioribus ad caput ascendente et ipsum inficiente (*item* GLOSS. med. cod. Mon. p. 22,25). GLOSS. Roger. II 196 quod in vulnere capitis profundo ..., et si aliqua miringarum *(i. meningarum)* lesa sit vel etiam ipsa substancia cerebri, propter eius debilitatem timetur de -cia.

1. desipio *vel raro* ***dissipio,** -ui, -ere. *script. et form.:* -sap-: *l.42. coni. praes.* -pat: *l.45. struct. c. praep.:* in *c. acc.: l.59.* ab: *p.452,21. confunditur c.* decipere: *l.50.65. p. 452,37.*

1 *intrans.:* **a** *rationis expertem esse, ineptire, delirare, insanire – unvernünftig, albern, verrückt, wahnsinnig, von Sinnen sein:* **α** *in univ.:* GLOSS. I 103,6 St.-S. de-apit missauueiz. WALAHFR. Wett. 599 patet, alterius quantum, qui polluit actus, de-at (gloss. R: ursinne) vel in exemplo seu dogmate pravo. PETR. DAM. epist. 1 p. 79,14 quis ... ita de-at (dissipat *G1*), quis ita insaniat, ut haec omnia credat in Salomone fuisse completa? RANGER. Anselm. 5416 quod *(sc. praecepta regis respicere)* qui non faciunt, pessime de-unt. 6040 veniat *Heinricus rex*, ne quis videat faciatque ruborem, ut, quicumque favent, dissipuisse putent. YSENGRIMUS 3,1104 de-it (decipit *E*), indocilem qui sapere alta docet. *al. medic. i. q. dementem esse – geistesgestört sein:* CONSTANT. AFRIC. theor. 6,11 p. 27b[r] si media pars cerebri patiatur, aut tota ratio aufertur ... aut minuitur, et mala ratio gignitur, quod de-ere vocatur. **β** *furere, saevire – rasen, wüten:* BERTH. (?) annal. a. 1076 p. 282,23 rex ... non solum non resipuit, quin potius ... contra fas temerarius ... de-uit. VITA Notkeri 32 p. 586[B] vide, ... bone vir, ne in tales viros iniurias tuas tam patienter ferentes nimium tandem de-as. **γ** *falli, errare – sich täuschen, irren:* TRIUMPH. Remacli 1,19 papa ... miratus tam sapientis viri *(sc. archipraesulis)* deceptam prudentiam tam inconsulte potuisse de-ere in his *(sc. decretis)*. RANGER. Anselm. 5446sqq. Bardus: ... haec *(sc. dicta probata)* quicumque negat, legis cadit a racione, et convincit eum leccio de-ere; Petrus: ... sic nos de-mus (decipimus *cod.*), quoniam bona constabilimus, vos autem sapitis, qui foveam facitis. HUGO HONAUG. hom. 4,22 Hylarius ... probat Arrianos de-uisse in eo, quod *eqs. al.* **δ** *nugari, ludere – tändeln, Kurzweil treiben:* VITA Bard. 1 p. 323,35 illa ... vetula in infantulo suum solata senium, quicquid novit, docuit eum in gremio suo positum; et inter pie de-endi susurrum brevi totum illum edocuit psalterium. EPIST. Ratisb. 4 p. 281,30 haec *(dicta)* ... causa delectationis inserui, quoniam secundum Oratium 'dulce est de-ere in loco' (*sim.* CARM. Bur. 75,1,2 omittamus studia, dulce est de-ere). **b** *saporem, saporis dulcedinem amittere – den angenehmen Geschmack verlieren, geschmacklos, fade werden:* HEINR. WIRZ. cur. 640 si ... interdum digitos carnalibus escis et placeat tiraidas apposuisse manus, protinus absistunt *cardinales*, et primo gustus in ore de-it, et carni displicit ipsa caro. SALIMB. chron. p. 41,20 cognovi, quod vera est scriptura, que dicit, quod gustato spiritu de-it omnis caro *(cf. Bernh. Claraevall. epist. 111 [PL 182, 255[B]])*. **c** *deficere, desinere, labare – nachlassen, ablassen, ins Wanken geraten:* **α** *in univ.:* ANNAL. Xant. a. 868 p. 25, 27 circuli duo magni apparuerunt in caelo similes aspectui iris, quorum maior ab aquilone primum formosior, sed postea, plenitudinem suam australi quasi tribueret, de-uit. ALBERT. STAD. Troil. 3,526 descendit clypeus, lentescunt brachia, mucro de-it, et virtus spe titubante fugit. **β** *decedere, deviare (ab) – abgehen, abweichen (von):* WIDUK. gest. 2,25 summus pontifex missus ad Evurhardum pro concordia et pace, cum esset earum rerum desiderantissimus, pacto mutuo suum interposuit iuramentum et ideo ab eo *(pacto)* non posse de-ere fertur narrasse. PASS. Ursulae 14 ne, quaeso, mi dilecta, tantum de-as a sanae mentis liquore, quo meo in hoc refrageris voto, ut cupito tui non potiar amplexu. **2** *trans. i. q. inepte asserere, defendere – unsinnigerweise behaupten, daherfaseln:* PAULIN. AQUIL. c. Fel. 1,15 l. 9 si non infra virginea viscera, ut iste dissipit hereticus, unigenitus Dei filius ... ędificavit sibi domum. GODESC. SAXO theol. 14 p. 240,6 superest ..., ut aut convicti resipiscant, qui talia sapiunt, immo de-unt, aut relinquantur perditi, qui sic latrantes insaniunt.

adi. **desipiens,** -entis. *stultus, demens – dumm, verrückt:* WALTHARIUS 1100 quis tam de-s quandoque fuisse probatur, qui saltu baratrum sponte attemptarit apertum? *usu subst.:* HUMB. Sim. 2,25 p. 170,19 quos *(sc. populum)* quotienscumque iudex ut puta de-es resipiscere et ab errore corrigere curavit, nichil profecit. ADAM gest. 3,62 p. 207,22 quae per eum *(Adalbertum archiepiscopum)* deinde gerebantur, aliqua errantis vel de-is (decipientis *ed. Velleus*) poterant videri.

2. desipio *v.* 1. decipio.

desipisco, -ere. *perf.* -sipu(i) *v. sub* 1. desipio. *saporem amittere, desipientem fieri, laba(sce)re – geschmacklos, unverständig werden, ins Wanken geraten:* GLOSS. II 229,27 St.-S. -unt ungasmahuuesant (*item spectat ad Greg. M. past. 3,22 p. 89[D]:* 241,56 -o intuuizo). 373,25. titubo, -o *vel* suino.

desisco *v.* descisco.

***desistentia** (-cia), -ae *f.* **1** *gener. i. q. mora, cunctatio – Verzug, das Zögern:* CHART. Pruss. II 104 p. 90,25 (a. 1260) obligamus *(sc. Semovitus dux)* nos ... contra huiusmodi invasores ... iuxta posse nostrum absque qualibet -cia insudare. **2** *iur. i. q. dilatio, productio – das Verzögern, Verschleppung:* CONST. Melf. 2,10[a] p. 311,22 accusatorem instanter accusationem prosequi volumus institutam; a qua si forte in odium incarcerati destiterit, ut supplicio carceris affligatur, -e (desistentibus, desistentes *var. l.*) penam nostris constitutionibus stabilitam ipsum (ipsos *var. l.*) decernimus sustinere. 1,53,4 ut -e (decidentie, desistente *var. l.*) penam atque calumpnie in calumpniantes et desistentes (decistentes *var. l.*) constanter observent *iustitiarii*.

1. desisto, -stiti, -ere. *script. et form.:* dis-: *l.59.* deci-: *l. 56. perf.* -steti: GLOSS. psalt. Lunaelac. 74,5. distituerunt: GLOSS. I 112,24 St.-S. *struct. notabiliores: c. acc.: l.66.70. p.453,26. al. pendet* in *c. abl.: p.453,1. partic. praes. usu subst.: l.52.53.56.*

1 *strictius:* **a** *finire, finem imponere, desinere, cessare, absistere (ab) – ein Ende setzen, beenden, aufhören (mit), ablassen, Abstand nehmen (von):* **α** *in univ.:* HEIRIC. Germ. I 5,355 nec potis est itiner quoquam -ere coeptum. WALTHARIUS 850 quonam ruis? aspice mortem, qualiter arridet; -e! GERH. AUGUST. Udalr. 1,25 l. 45 -ite adhuc nuntium mittere. THANGM. Bernw. 23 p. 769,37 aegre admodum ferre se *(sc. imperatorem)* cum iniuria coepta *(i. obsidionem)* -ere. CARM. pro schola Wirz. 272 perdere compellis nos te pugnando rebellis; ex hoc -as, ulla ratione resistas. TRANSL. Dion.

Ratisb. 10 p. 360b,7 in coepto non -stitit *imperator*, sed *eqs.* OTTO FRISING. gest. 2,21 p. 125,29 quibusdam ... suffocatis caeteri a coepto -unt. *saepius. in figura litotes q. d. c. sensu pergendi, perseverandi:* LEX Baiuv. 9,8 si quis a fure nesciens conparavit ..., furem quaerere non -at (desinat, distillat *var. l.*). THIETM. chron. 4,58 immensa elemosinarum largitate et abstinentia utriusque *(i. mariti propriasque)* maculas abluere non -it *Emmildis*. THEOD. TRUD. Bav. 25 ille ... non -ere, quin mira eloquentia expugnaret nolentis animum. *saepe.* **β** *cedere – nachgeben:* DIPL. Heinr. IV. 394 p. 521,29 cum post primum iudicium ... comes Gerardus nollet -ere, secundo ... de eadem re iudicium habuimus. **γ** *recedere (ab) – zurücktreten (von), sich zurückziehen:* ANNAL. Hild. a. 1039 p. 43, 30 quam *(abbatissam)* idem episcopus *(sc. Bruno)* ... vel spontaneam vel invitam ab eadem dignitate sub abrenuntiacione publica -ere fecit. CHART. Oelsn. 10 p. 24 Zdeband mellifex quamdiu mellificium ibi ordinat, urnam mellis sancti Adalberti solvet, sed cum -erit vel pueri eius, solvet, quod quilibet hospes. **b** *deficere, tolli – verschwinden, zunichte werden:* RADBERT. corp. Dom. 18,6 numquam ... umbra potest -ere nisi radiante luce. **2** *latius:* **a** *gener.:* **α** *relinquere, deserere – zurück-, verlassen:* HROTSV. Bas. 86 mox ut vestrum complevi *(sc. satanas)* velle iocundum, protinus ad vestrum fugistis denique Christum me -endo penitus post munera tanta. WALTH. SPIR. Christoph. II 1,2 postquam infantia prima papillas -stitit *eqs.* 6,69 te ... nondum veteris deterrima radix -stitit hereseos? **β** *amittere, perdere – verlieren:* WALTH. SPIR. Christoph. II 5,185 lutulenta suum non -stitit orca sonorem; raucet enim fluvido non cocta fidelia limo *(cf. Pers. 3, 21sq.).* **γ** *remanere, restare – übrig, erhalten bleiben:* ANNAL. Fuld. Ratisb. a. 884 p. 111,33 Werinhario ... dexteram manum cum lingwa et ... verenda vel genitalia ut nec signaculo -ente absciderunt *Zwentibaldus et Arbo.* **δ** *residere, commorari – sich aufhalten, weilen (accendente notione serviendi):* TRAD. Weiss. 100 (a. 788) ut ... ipsi ibidem Deo -entes monachi firmam ac liberam habeant potestatem *eqs. (cf. praef. ed. p. 95,19sqq.).* **b** *iur. i. q. causam differre, producere – den Prozeß verzögern, verschleppen: v. p.452,52.56.*

[**2. desisto** *v.* drensito: ALDH. ad Acirc. 131 p. 180,2.]

desitio, -onis *f.* **1** *finis – das Aufhören, Ende:* ALBERT. M. eth. I 492 p. 422,39 quia ratio humana non attingit ad inceptionem et -em (desinitio *V*) nisi per motum. phys. 4,3,1 p. 261, 26sqq. nihil ... corrumpi nunc est nisi desinere esse, et talis -o bene est in indivisibili, sicut motus desinit in indivisibili hoc modo -is, quia nihil invenitur de ipso ultra ipsum. 5,3,3 p. 432, 29 'currens ... aliquis' potest 'febricitasse statim' cum cursu vel immediate post cursum, ita quod ultimum instans -is cursus sit primum instans febricitationis, ita quod nullum intercidat tempus. **2** *decursus – das Vergehen:* CHART. Wirt. II 526 p. 350, 4 (a. 1205; spur.?) utile decreverunt *primores viri* res dignas memoria, ut expertes -is et interitus temporum serę posteritatis noticiam introirent, litterarum inditiis alligatas eternare.

desligo *v.* disligo.

desma, -atis *n.* (δέσμα) *vinculum – Fessel:* CARM. var. III A 7,60 p. 627 extinctum Phlegetonta stupet *Erebi princeps* ΦΛΟΓΑΣque Cociti ΨΗΧΑΡΥΜque procul -ta fracta simul.

***desnodatura,** -ae *f.* *(francog. vet.* desnoueüre; *cf. F. Godefroy, Lexique de l'ancien français. 1928. p. 136b) luxatio – Ausrenkung, Verstauchung:* MOSES PANORM. infirm. 27capit. capitulum curandi gallas et -as iuncturarum pedum equorum. *Mandrin*

desolatio (-cio), -onis *f.* dess-: *p.454,19.* diss-: *p.454,7.* **1** *solitudo, orbitas – Verlassenheit, das Verwaistsein:* **a** *in univ.:* WETT. Gall. 30 p. 274,18 cuius *(praesulis)* cor ex timore -is magistri iam perculsum est. RIMB. Anscar. 1 p. 18,30 pro nostra ... -e necessario supplicandum, ut ... caelitus divino muniri mereamur auxilio. CHART. cell. Paulin. 20 p. 26,31 abbatię tam diutinam -em dolentes abbates ... convocavimus *(sc. episcopus).* CHART. episc. Hild. I 322 p. 307,25 cives ... tum labore itineris, tum negligenti et tam diutina sua suorumque -e ... inducti ęcclesiam ... exstruere ... assensum ... acceperunt. **b** *destitutio, desertio – das Verlustiggehen:* ANSELM. BIS. rhet. 3,4 est tibi *(sc. Rotilando)* ... desperatio, omnibus Christianis abrenunciacio, futurę forsan veniae -cio. **2** *vastatio, destructio, dissipatio – Verwüstung, Vernichtung, Zerstörung, Zersplitterung:* **a** *gener.:* **α** *in univ.:* COD. Karol. 2 p. 478,24 ut ... Dei ęclesię humiliationem et eius rerum diss-em ... conspiciatur *missus.* ANNAL. Xant. a. 862 -o paganorum per regna nostra. REGINO chron. a. 888 p. 129,31 ut iuxta dominicam vocem regnum in se ipsum divisum -is miseriam pene incurrerit *(spectat ad Vulg. Matth. 12,25).* BERTH. (?) annal. a. 1079 p. 316,16 qui *(legati)* ... aecclesiarum -es et tot facinorum inmanitates simulatorie conquerentes. HELM. chron. 14 p. 30,2 possessiones ... -cio in brevi consecuta est. *saepe. meton. i. q. desertum – Wüste:* GERH. AUGUST. Udalr. 1,13 l. 26 loca ignibus exusta et consumptis frugibus in -em redacta. DIPL. Frid. I. 351 p. 192,9 civitatem in ruinam et -em ponimus. **β** *miseria, calamitas – Not, Elend, Unglück:* COD. Karol. 1 eclesia ... denudata est et in nimiam dess-cionem redacta. CHART. Sangall. B 525 (epist. papae a. 1265) monasterium ... ad tantam -em devenit, quod *eqs. ibid. al.* **b** *publ. et iur. de poena i. q. vastitas – 'Wüstung' (de re v. HRG V. p. 1586sqq.):* CONST. Melf. 1,50 -em (desoluccionem *var. l.*) perpetuam patietur *civitas.* **3** *oppressio, afflictio – Bedrückung, Bedrängnis:* **a** *in univ.:* CHART. Tirol. 1005 (epist. papae a. 1234) cum ... episcopus ... mercimonia ... contrahi non permittat in ... -em pauperum et miserabilium personarum. **b** *tristitia, maeror, dolor – Trostlosigkeit, Trübsal, Leid:* GODESC. SAXO theol. 7 p. 184,3 quibus 'arescentibus' ... digna denuntiatur -o, grandis inrogatur tribulatio *(spectat ad Vulg. Luc. 21,26).* THIETM. chron. 7,69 ubi -cio tunc est aut facinus subsecuturum est vel *eqs.* UDALR. epist. 18 vidit *frater* ... propinquos suos in tanta -e, ut *eqs.* IORDAN. SAXO epist. I 2 p. 5,18 nihil -is absque utilitate piis mentibus in hac vita credimus pervenire. *al. de hieme:* CARM. Bur. 61,1c,1 terminum vidit brume -o.

desolator, -oris *m.* **1** *vastator, destructor – Verwüster, Zerstörer:* EKKEH. I. (?) Wibor. 25 ille *(Gallus)* 'tyrannus', ait, 'Burchardus, non dux, sed praedator et -r istius provincię'. **2** *oppressor – Bedränger:* IUSTIN. Lippifl. 724 humiles ne despice, tutor, non -r pauperis esse velis.

desolatorius, -a, -um. *vastationem inferens, damnosus – verheerend, vernichtend, zerstörerisch:* **1** *in univ.:* HILDEGAR. Far. 128 (MGMer. V p. 202,1; a. 869) eam *(urbem)* occupant *Normanni* et sorte igni -o accendere destinant. GLOSS. I 522,51 St.-S. -is zistorlihhen. *ad destructionem, demolitionem aptus – zum Ein-, Niederreißen bestimmt:* BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 300,16 relicta urbis obsidione et machinis ... -is. **2** *torridus – (ver)sengend:* CHART. Wirt. III app. 26 p. 486,32 (c. 1217) quod, si quis presumptor ... munus immaculatę genitrici detrahere ... temptaverit, carbones -i cadant super eum *(spectat ad Vulg. psalm. 119,4). al.*

***desolatrix,** -icis *f.* **1** *quae destituit, deserit – eine die verläßt, im Stich läßt:* HUGO TRIMB. sols. 14 p. 46,31 domina mea Maria, quondam dolencium consolatrix, nunc autem pure diligencium -x. **2** *vastatrix, depopulatrix – Verwüsterin, Zerstörerin (usu praed. pro adv.):* GREG. IX. registr. 826 p. 725,28 gens Tartarorum ad regnum Ungarie manus depopulatrices extendens adeo in ipsum -x insevit, ut *eqs.*

***desolido,** -are. *confirmare – bestätigen, beglaubigen:* DIPL. Heinr. III. 80 p. 105,23 quo vel burgus ... ipse sibi *(sc. monasterio)* redderetur vel potius, dum sit suus, -retur.

desolo, -avi, -atum, -are *vel* (*per analogiam ad* consolari) ***desolor,** -ari *(p. 455,22.32).* diss-: *l. 71. p. 455,12. 14. 15. 17. usu refl.: p. 455,29; intrans.: p. 455,35. pendet* de: *l. 69. partic. perf. usu adi.: passim, e. g. p.455,9; subst.: p.455,1.30. 32.*

1 *trans.:* **a** *deserere, destituere, orbare – verlassen, im Stich lassen, verwaist machen:* **α** *de hominibus:* VITA Galli I 4 pater, c<u>r me *(sc. presbyterum)* dereliquisti -tum de doctrina tua? 5 p. 217,8 dereliquisti me *(sc. pontificem)* orfanum diss-tum. RIMB. Anscar. 1 p. 18,22 diu per Domini gratiam pastoris boni munere delectati ..., nunc tandem eius praesentia

[Gansweidt]

-ti. RUOTG. Brun. 46 in quo *(diacono)* solo ... omnium -torum (-tarum *var. l.*) ora, oculi et animi versabantur. THIETM. chron. 2,33 nemo in Deum confidens -atur. *saepe. v. et l. 17.* **β** *de locis, sedibus sim.:* BREV. NOTIT. p. A 8,13 propter ... paganos ... cella multis erat temporibus -ta. RIMB. Anscar. 22 p. 48,3 quae *(dioecesis)* ... tunc pastoris erat praesentia -ta. EPIST. Worm. I 48 p. 86,12 ut ... eam *(sororem)* -tę sedi preponere non abnuatis *(sc. praesul)*. CHART. episc. Hild. I 196 p. 179,21 in loco villę -te. CHART. Wirt. VII 2147 cum ex casu -ta fuisset *curia* et deserta. *saepe.* **b** *vastare, destruere, depopulari – verwüsten, zerstören, verheeren:* **α** *in univ.:* CHRON. Fred. 2,56 p. 77,14 regio diss-atur (-atur *var. l.*) et civetas *(sim.* THIETM. chron. 4,62. *al.)*. Ps. METHOD. revel. A 6,5 cum ... Seneribech ... dissolasset (ἐρήμωσε; -asset *var. l.*) quamplurimas regiones. 13,5 super terra, que diss-ta (ἐρημωθείσης; -ta *var. l.*) fuerat. B 156 sunt *filii Ismahel* ab omnibus odibiles, diss-buntur urbes, et -ti erunt. WIDUK. gest. 3,32 p. 119,3 regnum meum *(sc. Heinrici I.)* habent *Avari* -tum. WIPO gest. 19 p. 39,8 dux ... provinciam vastavit et castella ... -vit. *saepe.* **β** *pessum dare, perimere – vereiteln, zunichte machen:* DIPL. Heinr. II. 34 p. 38,18 nostri videbatur *collegium* provectus -ari primitias. **c** *opprimere, affligere – bedrücken, bedrängen:* **α** *in univ.:* ANNAL. regni Franc. a. 824 p. 166,29 omnes, qui rerum suarum direptione graviter fuerant -ti, de receptione bonorum suorum ... magnifice sunt consolati. **β** *tristem reddere, dolore afficere – traurig machen, betrüben (refl. i. q. maerere – sich grämen: l. 29):* BERTH. (?) annal. a. 1078 p. 313,11 caeteris ... mendaciis mirabilibus non parum nutantibus ac sese -antibus. IORDAN. SAXO epist. I 45 magnum pietatis officium est -tis praebere spirituale solatium. 52 p. 63,17 hoc me plus consolatur, quam ipsius *(filii)* me absentia -atur. STATUT. ord. Teut. p. 54,18 ne desperacio -tos absorbeat. **2** *intrans. i. q. digredi – weggehen (von), ausscheiden (aus):* GERH. STED. annal. p. 207,4 praepositus in locum suum *(sc. episcopi Hildesheimensis)* intravit ..., -tus itaque ecclesia nostra in Stedereburch.

desolvo *v.* dissolvo. **desonus** *v.* dissonus.

despar- *v.* desper-.

***despasmo,** -are. (de *et* *spasmare) *spasmis levare, laxare – krampflösend wirken (auf), entkrampfen:* THEOD. CERV. chirurg. 1,24 p. 144[A] lilia -ant pueros, anisum, crocus et mel.

***despatior** (-acior), -ari. *vagari, (de)vehi – (dahin)ziehen, sich (fort)bewegen:* VISIO Godesc. A 56,1 avis penna facili in sublime levata per aera libero volatu -cians pedica illaqueata.

despectabilis, -e. *contemptibilis – verachtenswert:* ALBERT. M. eth. I 341 p. 290,22 ille, qui fingit de se parva, habet ... actum eironis, sed intentionem iactatoris ..., unde est compositus ex duobus vitiis et ideo -ior (*p. 1127[b],27* εὐκαταφρόνητοι). *cf.* *despectibilis.

despectator, -oris *m. despector, contemptor – Verächter:* ALBERT. M. eth. II 4,2,4 p. 301[a],5 cui ... honor parvum est et non condignum sicut magnanimo, huic multo magis et alia parvissima reputantur ...; propter quod magnanimi in talibus -es (*p. 1124[a],20* ὑπερόπται) esse videntur.

***despecte** *v.* despicio.

***despectibilis** (dis-), -e. (despicere) *contemptibilis, mediocris, vilis – verachtenswert, unbedeutend, gering:* **1** *de hominibus:* RUP. MEDIOL. Adalb. 28 a quam -bus personis. EKKEH. IV. cas. 130 neque ... ille *(Notkerus)* ... est aspectabilis neque ... -is. AMARC. serm. 3,745 ut -is mundo videatur *monachus* inopsque. *al.* **2** *de rebus:* ALCUIN. Willibr. 1,32 (MGMer. VII p. 139,16) quid te, Toronica, loquor, civitas, muris quidem parvula et di-is (-is *var. l.*), sed sancti Martini patrociniis magna et laudabilis. *neglegendus, levis – zu vernachlässigen(d), unerheblich:* CONR. MEND. Attal. p. 117,9 vulneris ... laesio, quia modica fuit, primo -is exstitit. *cf.* despectabilis.

despectio (dis-, -ccio), -onis *f.* **1** *sensu act. i. q. despectus, contemptio – Verachtung, Geringschätzung:* **a** *in univ.:* BEDA temp. rat. 9,13 malens *Daniel* utique suas margaritas a filiis clausas fructuoso sudore vestigari quam profusas a porcis fastidiosa -e (di- *var. l.*) calcari. FORM. Sangall. II 47 p. 429,25 non sine dolore, non di-is (di-ccionis *var. l.*) nostrae, sed defectionis vestrae, vobis *(sc. iuvenibus)* intimare praesumo, quia *eqs.* HROTSV. Abr. 1,4 -o temporalium condecet animum caelo intentum. ARNO REICHERSB. scut. p. 1524[B] non minoris celsitudinis est in clericis ... -o tormentorum et mortium quam *eqs. saepius.* **b** *neglectio, contumacia – Versäumnis, Widersetzlichkeit:* LEX Sal. Merov. 56[capit.] (rec. C) de di-bus (*cf.* LEX Sal. Karol. 59[capit.] de eo, qui ad mallum venire contempserit). **c** *offensio, contumelia – Beleidigung, Erniedrigung:* EPIST. Wisig. 13 p. 681,1 post inlatam eorum *(legatorum)* di-em iter praeceptione clausistis *(sc. episcopus)*. **2** *sensu pass. i. q. calamitas, pressura – Bedrängnis, Drangsal, Bedrückung:* OTLOH. curs. 7 (PL 146,159[B]) haec ... omnia -is verba *(sc. psalmi)* sub persona Christi dicta.

***despectivus,** -a, -um. **1** *sensu act. i. q. irreverens, neglegens – respektlos:* HERBORD. Ott. 2,14 p. 85,16 ut non illum *(antistitem)* -a dilatione contristetis. **2** *sensu pass. i. q. contemptibilis, vilis – verachtenswert, gewöhnlich:* THEOD. PALID. annal. a. 1119 hunc *(archiepiscopum)* ... nudum imposuerunt *Romani* ex adverso super camelum, quod animal est -um.

adv. ***despective.** *contemptim, aspernanter, irreverenter – verächtlich, abschätzig, respektlos:* EKKEH. IV. cas. 38 p. 86,32 quod cum ille *(abbas)* -e de Notkero audiens ... assereret *eqs.* MIRAC. Bert. cont. II 46 p. 519,58 monachus pie ducentas missas, alter *(sc. tyrannus)* prave -eque protulit ducentas fissas. RAHEW. gest. 4,22 p. 263,24 (epist.) quas *(litteras)* quidam pannosus ... domno imperatori -e quodammodo obtrusit. ALBERT. M. Iob 30,1 p. 340,37 'ponere cum canibus gregis mei', -e legendum est. *al.*

despecto, -are. *(desuper) intueri, observare – (von oben her) betrachten, beobachten, (nieder)blicken (auf):* ERMOLD. Ludow. 3,187 missum torvum -at *mulier* eundem sublime aspiciens. FLOR. LUGD. carm. 4,143 quam *(terram)* pater ipse pio -at lumine semper. CARM. de bello Saxon. 2,96 illuc *(sc. in castellum monti superaedificatum)* imponunt *Saxones* armatos ..., qui -rent, hostes quodcumque pararent. AMARC. serm. 3,671 cetera cum prono terrena animalia collo -ent.

despector, -oris *m. despectator, contemptor – Verächter:* ALTFR. Liutg. 1,30 erat ... pater egenorum et -r sui (*sim.* IORDAN. SAXO epist. II p. 183,4). CARM. var. II 14,32 arte carens nuper stultorum garrula proles librorum -r eram, ceu Tullius essem. DIPL. Heinr. V. (Mon. Boica X p. 445,19) ut illum Dei et sanctorum eius -em ... tradat *papa* satane. ALBERT. M. eth. II 4,2,4 p. 301[a],44 talia ... exteriora habentes sine virtute mali ... efficiuntur et aliorum -es (*cf. p. 1124[b],1* καταφρονοῦσιν) et iniuriatores.

***despectuosus,** -a, -um. *irreverens, probrosus – respektlos, beleidigend:* STEPH. LEOD. Lamb. praef. (MGMer. VI p. 385,12; s. X.[in.]) non minimum sumus -is risuum iniuriis lacessiti.

1. despectus (dis-), -us *m. abl. sg.* -o: *l. 60. despectio, contemptus – Verachtung, Geringschätzung:* **1** *gener.:* **a** *in univ.:* ARBEO Corb. 26 aiebat *mulier* hoc ob principis di-um aegisse episcopum. HRABAN. epist. 23 p. 429,23 ut sine ... di-u operis absque rancore ... legat *(sc. lector)* ea. IDUNG. PRUF. argum. 171 hii tales *(sc. corporis servi)* in quanto -u ... habiti sint, testatur Boetius. *al.* **b** *neglectus, contumacia – Versäumnis, Mißachtung, Widersetzlichkeit:* LEX Sal. Merov. 56 capit. p. 13 (rec. C) de di-o (di-u *C6a*). CAPIT. part. Saxon. 4 si quis sanctum quadragensimale ieiunium pro -u (di- *V a. corr.*) christianitatis contempserit. **c** *offensio, contumelia – Beleidigung, Erniedrigung:* HROTSV. Theoph. 73 adducens *hostis* eius fragili ... menti ... -us ... gravem facti nuperrime sortem. BENZO ad Heinr. IV. 7,4 p. 618,2 hominem de luto fincxit *Deus* ad -um illius *(sc. diaboli)*, qui querebat principari in suis similibus. **2** *iur. i. q. depulsio – Verstoßung, Vertreibung:* LEG. Wisig. 3,6,2 p. 168,15 si -um (di- *var. l.*) propinque *(mulieris)* vindicaturi spernentis viri presumtionem ... condemnendam institerint *propinqui*.

2. despectus *v.* despicio. **despens-** *v.* dispens-.

desperabilis, -e. **1** *desperatus, exspes, perditus – verzwei-*

felt, hoffnungslos, verloren: RATHER. conf. 15,349 timore -i dimisso. 38,1475 quam -is sis atque dolendus, consideres quaeso sollicitus. VITA Fel. Trev. p. 74 uxoris iam praemortuae -em vitam pio patri exponens *vir (ex Beda Cuthb. 4,3).* *subst. masc.:* RATHER. fragm. B l. 10 (CC Cont. Med. XLVI^{A}. 1984. p. 289) cum . . . lapis ille pessimę consuetudinis me -em . . . non desinat premere. **2** *damnosus, periculosus, perniciosus – verderblich, (lebens)gefährlich:* WALAHFR. carm. 38,79 quid erat maesto tam -e regno quam *eqs.* ODO GLANN. Maur. 11 (1) post . . . eiusdem scelerati viri -em percussionem. WIDR. (?) Gerh. I 18 temptatus est . . . -i corporis egritudine (*sim.* CHRON. Hugon. Weing. [MGScript. XXI p. 478,46]). GREG. IX. registr. 371 p. 288,29 ne plaga eius *(imperatoris)* fieret penitus -is . . ., malagma studuimus apponere sanativum *(spectat ad Vulg. Ier. 15,18).*

adv. **desperabiliter.** **1** *desperate – verzweifelt:* MIRAC. Bert. 7 p. 512,39 -r ruperunt *hostes* ad orientalem plagam per sinistrum cornu vallantium. RATHER. c. Bucc. (QuellForschIt-Arch. 29. 1938/39. p. 18,23) captus <t>rivit *(sc. Ratherius)* -r . . . perpetim . . . se ad ruina sui, non ad resurrectionem red-i<sse>. VISIO Godesc. A 48,2 quod verbum *(sc. angeli)* nimis illo expavescente . . . et animum -r deiciente. **2** *damnose, periculose, perniciose – auf verhängnisvolle, bedrohliche, unheilvolle Weise:* ODO GLANN. Maur. 10 iactantiae -r barathro demersus *(sc. homo nefandissimus).* 30 qui *(nauclerus)* . . . malo, quem inhaerendo circumdaverat, amisso -r (desperaliter *ed.*) pendere coepit. HEINR. AUGUST. planct. 1356 cur, homo, non cernis tua crimina . . ., -r tecum facis et pereunter? ALBERT. M. sent. 4,18,18 p. 795^{b},19 quia ipse *(excommunicandus)* se fructu spiritualium -r privavit.

desperanter, desperate *v.* despero.

desperatio (dis-, -cio), -onis *f.* *script.* -par-: *l.52.* **1** *proprie i. q. defectus spei, diffidentia – Verzweiflung, Hoffnungs-, Aussichtslosigkeit (remissius i. q. dubitatio – Zweifel, Ungewißheit: l.41):* **a** *in univ.:* LEX Baiuv. 10,4 quod illos *(liberos)* in unwan, quod dicunt, in di-em (dispertione, -e, -em *var. l.*) vitę fecerit *(sim.* ANNAL. Xant. a. 868 p. 26,9. *al.).* MIRAC. Genes. Hieros. 4 ut di-cio salutis ipsius *(viri)* cunctis cernentibus existeret. ANSELM. BIS. rhet. praef. p. 104,19 cum preceptorum consonantiam cognoverint *(sc. homines invidi)* et exemplorum, -cione (-em C) existiment supersedendum. EPIST. Hildesh. 126 super auxilii vestri *(sc. comitis)* . . . fiducia vel . . . -e nos *(sc. archiepiscopum)* certificare dignemini. ALBERT. M. summ. theol. II 18,122,2 p. 402^{a},25 ultima filia *(sc. luxuriae)* est -o futuri *(cf. Greg. M. moral. 31,88). persaepe.* **b** *c. colore quodam:* **α** *corruptio, depravatio – Verderbtheit, Verderbnis, Verkommenheit:* MANEG. c. Wolfh. 23 p. 105,1 quando rerum -e conpulsis nullus vobis miserię exitus occurrebat preter absolutionem ipsius *(papae).* HERM. IUD. conv. 10 p. 102,16 mentem meam . . . copulate mihi coniugis excecavit affectus, quod extreme -is solet esse indicium. *de morbo, dolore:* ANTIDOT. Cantabr. p. 164,8 quod *(antidotum)* est . . . ad -arationem stomachi. **β** *(mortis) discrimen, tribulatio – (Todes-)-Gefahr, Not:* TRAD. Frising. 430 (a. 819) petitione infirmi fratris . . ., eo quod in di-e vita illius tunc tempore erat. ANTIDOT. Bamb. 19 qui *(sc. antidotum)* facit ad omnes di-es mortis. **2** *meton. i. q. conamen desperatum, ausus – Verzweiflungstat, Wagnis:* VITA Ludow. Pii 13 p. 318,1 habitatores ab spe deciderunt et ad -em ultimam versi suum principem tradiderunt. 45 p. 462,8.

***desperativus,** -a, -um. *desperationem inducens – in Verzweiflung stürzend:* ALBERT. M. summ. theol. I 20,79^{a} p. 851^{a},32 hanc *(voluntatem)* subdividit *Damascenus* in dispensativam sive eruditivam ad salutem, qua . . . vult *Deus* bonos puniri, . . . et -am, qua . . . vult damnandos puniri ad finalem perditionem.

adv. ***desperative.** *desperate – auf verzweifelte, hoffnungslose Weise:* RATHER. prael. 5,27 l. 880 amplius *(sc. habes)* quod defleas, sed tamen non -e, quia divitias bonitatis Dei nullus valet pensare.

***desperatorius,** -a, -um. *damnosus, perniciosus – schädlich, verderblich:* PETR. DAM. epist. 40 p. 481,8 quibus *(hominibus)* . . . iuxta -e (dispensatorie *var. l.*) assertionis ineptiam nec indigene *(sc. sacerdotes)* possunt misteria sacra contradere nec *eqs.*

despercio *v.* dispertio.

desperno (dis-), -spretum, -ere. *aspernari, despicere – verschmähen, verachten:* ALCUIN. epist. 51 p. 95,6 contritum cor et humiliatum Deus non spernit (di-it *K2; spectat ad Vulg. psalm. 50,19).* ODO MAGDEB. Ern. 2,47 -tam patiere *(sc. caesar)* togam, regnique coronam auferet *(cf. Lucan. 1,365).*

despero *vel rarius* ***dispero** (diss-), -avi, -atum, -are. *script.:* -paer(o): GLOSS. I 223,23 St.-S. -par(o): *l. 62. coni. praes.* -it: *l.34.* *usu refl.: l.49.53.* *partic. perf. sensu act.: l.20.25.37. al.* *partic. praes. usu subst.: l.27.* *perf. usu subst.: l.19.20. al.; usu adi.: l.50.64.68. al.* *locut. adv.* ex -to: *p.459,25.*

1 *spem deponere (de), diffidere – verzweifeln (an), ohne Hoffnung sein (remissius i. q. ambigere, dubitare – zweifeln [an]: l.24.40. p.459,7.10.16):* **a** *intrans.:* **α** *absol.:* LIBER diurn. 59 ut ipse *(Christus)* dignetur subvenire de-tis. CAPIT. reg. Franc. 252,12 p. 220,21 si . . . infirmitate occupati et de-ti ad ecclesiam provehi non possint. WALTHARIUS 1056 conviciis . . . sui victorem incendit *Trogus* amaris, seu virtute animi, seu de-verat (despiraverat *var. l.*). AMARC. serm. 2,598 qui *(Iudaei)* spem de-ando supernam despicitis. OTTO FRISING. gest. 1,47 p. 67,17 alii . . . contra impetum aquae quasi de-ti repagulum ponebant. CONR. MUR. summ. p. 125,3 consolatio circa de-antes . . . inspici debet. *al.* *addito abl. causae:* METELL. exp. Hieros. 4,557 mens de-ta malis mortique parata. **β** *c. dat.:* TRAD. Frising. 11 p. 38,13 (a. 758) vulnere inflictus vitęque di-tus iacebam. 42. CHRON. Andag. 23 p. 58,2 cum iam de-ret *dux* vite sue. *v. et l. 32.* **γ** *c. abl.:* ANDR. STRUM. Ariald. 2 homicida . . . de-tus vita (vitae *var. l.*). **δ** *c. praep.:* de: PIRMIN. (?) scar. 26 p. 59,27 ut . . . de Dei misericordia numquam di-it (de-it, di-et *var. l.; sim.* VITA Goar. 8). HRABAN. epist. 42 p. 481,38 iam de-antes de semetipsis eos *(homines)* reddidit *traditio.* CHRON. Thietm. 4,35 comes non de terreni operis casu de-tus. MARIAN. chron. a. Chr. 73 ne tam cito de eventu belli di-aset *(sic?) Otho. al.* ab: WIBALD. epist. 334 p. 464,33 qui iam fere a bonis de-vimus. ARNOLD. LUB. chron. 4,8 p. 171,3 ab itineris propositi profectione de-are cepit *imperator.* ex: ABBO SANGERM. serm. 16,58 vocatur Petrus ex nomine, ne de-ret ex negatione. in *c. abl.:* DHUODA lib. man. 8,13,13 non est nobis in ullo di-andum (de- *var. l.*). **b** *trans. i. q. desperabilem, perditum putare, dimittere, relinquere – für hoffnungslos halten, verloren geben, aufgeben (impers.: p.459,6):* **α** *obi. homines eorumque animus:* ARBEO Corb. 21 p. 211,21 ipse *(vir)* di-tus a m e d i c i s facinus non abscondit (21 p. 212,7. *al.*). ANTIDOT. Sangall. p. 79,26 ad muliebres partes, que . . . imbecillitatem patiuntur, ita ut se di-et *mulier.* p. 88,22 facit *emplastrum* . . . ad idropicus di-tus et tumidus vel aqua plenus. WETT. Gall. 15 filia eius *(ducis)* unica . . . di-batur. CHRON. Salern. 158 p. 164,13 patres nostri . . . non in multitudine fleti fuerunt nec in paucis se de-arunt. ALBERT. METT. div. temp. 1,11 p. 24,27 principem *(sc. praedonum)* . . ., de-tum hominem, . . . vehementer premebat *comes. al.* *addita relatione causali:* WALAHFR. Otm. capit. 12 p. 41 quidam . . . casu de-tus quam facile convaluerit. BERTH. (?) annal. a. 1079 p. 316,8 ut a plerisque nimirum de vita et salute numquam recuperanda omnino de-tus fuerit *rex.* **β** *obi. res:* ANNAL. Einh. a. 774 Adalgis . . . de-tis (diss- *var. l.*) patriae rebus relicta Italia in Greciam . . . se contulit. ALTFR. Liutg. 2,3 uxor . . . pene corporalem de-arata salutem. CONSUET. Trev. 9 si de-atur (di- *var. l.*) eius *(fratris infirmi)* vita. INNOC. III. registr. 1,8 p. 15, 18 quod circa quasi de-tam curationem . . . monasterii . . . statutum esse dinoscitur. CHART. episc. Hild. I 576 propter infecunditatem loci coloni iusto proventu de-to . . . culture operam non dederunt. ALBERT. M. veget. 7,45 terra, quae iam longa siccitate destituta et combusta est, de-ta est sicut animalis corpus mortuum. *al.* *addita relatione causali:* ALTFR. Liutg. 2, 20 p. 51,14 cum . . . in ipsa aegritudine vita eius *(iuvenis)* de-ta fuisset. CARM. Bur. 49,3,4 dies vestra *(sc. senum)* . . . ad umbram vergitur fine de-ta. *addita relatione finali:* ALFAN.

[Gansweidt]

premn. phys. 21,2 p. 105 turpitudo ... est timor in malo facto neque tamen de-to ad salvationem (*PG 40,689A* ἀνέλπιστον). **γ** *c. (acc. c.) inf.:* LIBELL. prec. Paris. 2,2 quas *(sedes lucidas)* per tua *(sc. Christi)* misericordia adepisci non di-o (de- *var. l.*). HROTSV. Abr. 9,6 in illa *(Maria)* tanto iustius laudatur *conversio*, quanto ultra resipisci posse de-batur. ANSELM. BIS. rhet. praef. p. 104,3 sunt ..., quibus est de-are ingenium meum promissum opus ullatenus adaequare. CHART. Rhen. med. I 450 p. 509,30 (dipl. Heinr. V.) maiora de nobis se percepturos esse non de-ant *Anselmus et Heinricus*. FRID. II. IMP. art. ven. 6 p. 241,9 ne falco ... ex tedio frequenter descendendi de-et posse capere *(sc. anates). al.* **δ** *c. enunt.:* ne: ALBERT. METT. div. temp. 2,2 p. 46,3 illi *(oppidani)* ... de-antes, ne obsessione a suo domino liberarentur. quin *(addita relatione causali):* HERM. CARINTH. essent. 1 p. 88,18 nec de eis, que restant, de-o, quin *eqs.* **2** *spe deicere, frustrare – verzweifeln lassen, (in der Hoffnung) enttäuschen, entmutigen:* HERIG. Ursm. 1,409 poterat quos *(Zachariam et Elisabetham)* ... veterna longo tracta situ iam de-asse senecta. ARNOLD. LUB. chron. 5,23 p. 200,31 protelabatur translatio *(sc. Bernwardi)*, et populus, qui de longe venerat, gravabatur tedio, ita ut quidam de-ti discederent. **3** *non sperare, non exspectare – nicht erwarten (locut.* ex -to *i. q. ex insperato – unerwartet):* HRABAN. hom. II 49 p. 238B solent ... levius ferri adversa, quae praesciuntur quam quae subito ex de-to superveniunt. **4** *desperate irrumpere – verzweifelt, tollkühn losstürmen:* IULIAN. TOLET. Wamb. 12 p. 512,23 ubi a nostris de-tum est, non solum in muro pugnantes seditiosos sagittis configunt, sed *eqs.*

adv. **1. desperanter.** *cum desperatione – voll Verzweiflung:* RATHER. prael. 5,25 l. 800 ne aliorum mores intuens te aut arroganter erigas aut de-r humilies.

2. desperate *vel* ***desperate.** *magna cum desperatione – verzweifelt:* **1** *strictius:* GESTA Frid. I. imp. A p. 22,24 que *(portae)* paulo ante castellum ... et turres violenter et quasi de-e (di- *A*) ceperant. **2** *latius i. q. vehementer – gewaltig:* EPIST. Hann. 65 p. 113,3 quamobrem non fallit me, quam de-e mea periclitetur existimatio. CHRON. Reinh. a. 1199 p. 563,8 omnibus rebus de-issime periclitatis.

despicabilis (dis-), -e. *script.* -cia-: *l. 65. contemptibilis, mediocris, vilis – verachtenswert, unbedeutend, gering, wertlos:* **1** *de hominibus eorumque vita:* **a** *in univ.:* LIBRI Karol. 3,15 p. 399,15 quisquis ... videt in propria arte minus doctos et di-es (-es *V a. corr.*) esse *(sc. artifices)*. PAUL. DIAC. Lang. 6,22 quia -em personam et adhuc adulescentulum esse perspexit, ... abire permisit *(sc. rex filium minorem; sim.* BERTHA Adelh. 2 p. 756,32). PETR. DAM. serm. 17I,3 l. 71 vir sanctus, cum non pulsatur, -is (desplicabilis *ed.*) ac lenis aspicitur *eqs.* ELIS. SCHON. viar. 12 p. 98,24 non sit preciosa in oculis tuis vita tua, sed vilem atque -em semper arbitrare. *al. de morte c. sensu non timendi:* TRANSL. Dion. Ratisb. 23 p. 364b,52 est mors corporis -ior, si prius egomet sponte mundo moriar. **b** *taeter, turpis, deformis – häßlich, unansehnlich, entstellt:* WALAHFR. Karol. prol.med. statura -is videbatur *Einhardus*. LAMB. HERSF. annal. a. 1076 p. 256,9 licet staturae pusillitate atque gibbo -is videretur *dux*. HIST. Hirs. 11 erat *abbas* ... gestu et habitu corporis -is *eqs. al.* **2** *de rebus:* **a** *in univ.:* WIDR. (?) Gerh. I 7 p. 496,33 a quo *(praesule)* ... laus humana ut stercus -e reputabatur. PETR. DAM. epist. 12 p. 141,12 -ia tibi *(sc. episcopo)* opusculorum meorum dona transmitto. *al.* **b** *neglectus, depravatus – vernachlässigt, verwahrlost, verkommen:* LIBRI Karol. 4,3 p. 494,35 ita loca divino cultui mancipata di-ia sunt, ut ... plerque basilicę ... carent tegminibus. LAMB. HERSF. annal. a. 1076 p. 278,5 quod ... regnum, quod ... florentissimum accepit *rex*, quam fedum, quam -e (-iabile *var. l.*) ... reddidisset.

adv. **despicabiliter.** *contemptim, aspernanter – verächtlich, geringschätzig:* PETR. DAM. epist. 40 p. 454,22 cum eadem *(sc. baptismatis)* aqua post expletum opus in cloacam -r (despectabiliter *var. l.*) effundatur. 165 p. 198,26 omnibus *(sc. deliciis)* spretis -rque contemptis. *acriter – scharf, stark:* PETR. DAM. epist. 24 p. 230,18 tanto ... -ius Deo superbiam reprobante contempnitur *monachus*, quanto *eqs.*

***despicate** *adv.* (despicari) *miserabiliter – erbärmlich, jämmerlich:* VITA Alcuini 10 p. 191,6 calamum labris quassatum ... ad finem eius, -e crepitando licet, pertrahere conabor.

despicio *vel rarius* **dispicio** (diss-), -spexi, -spectum, -ere. *script. et form.: praes.:* dipec-: GLOSS. I 112,13 St.-S. -ti(o): *l. 51.* -ce(o): *l. 38. 39. perf.:* -ecx(i): *l. 28. adde* ALDH. virg. II 348 *(var. l.).* -spicierunt: *l.26.* -spicerit: *l.33. struct. c. dat.: l.52. partic. praes. usu subst.: l.25. de forma praeverbii:* ALCUIN. epist. 162 p. 261,28sq. secunda ... interrogatio fuit inter de, dis: an debuisset esse 'di-eris' sive 'de-eris' *(spectat ad Vulg. psalm. 54,2).*

I *vigente vi praeverbii* de- *(v. et p.461,3.13):* **A** *proprie i. q. desuper spectare, tueri – von oben herabblicken, niederschauen (auf):* **1** *de hominibus (de Phoebo: l.17):* VITA Pus. 7 postquam montium culmina transcenderis et ... omissa retro de-eris. GESTA Bereng. 1,36 occiduas cernit quos mersus in undas Phoebus, uterque ... mundi quos de-it (gloss.: deorsum aspicit) axis. **2** *de rebus:* VITA Heinr. IV. 7 p. 25,10 sublata ... de laqueari tabula, quae caput imperatoris recte de-bat. METELL. exp. Hieros. 3,991 mons ... sic de-it undique turrim, ut *eqs.* LIGURINUS 2,515 quaeque superveniens hostiles machina turres de-at. **B** *translate i. q. despectare, contemnere – verachten, geringschätzen:* **1** *gener.:* **a** *in univ.:* EPIST. pont. Rom. sel. I 2 p. 40,31 quanto plura exempla hereticorum et imagines spernentium vel diss-entium trahunt *(sc. Graeci)*, tanto *eqs.* p. 40,34 parentes eorum dispicierunt atque iniuriantes inhonoraverunt *(sc. Graeci).* AMALAR. cod. expos. II 11,7 qualis fuit Antonius, qui ... omnia temporalia di-cxit. ALFAN. premn. phys. 1,91 p. 22 feras et cete de-it *homo* (*PG 40,533A* καταφρονεῖ). *saepe.* **b** *c. colore quodam:* **α** *neglegere, non curare – versäumen, mißachten, sich nicht kümmern (um):* LEX Alam. 23tit. (rec. B) de servis ecclesiasticis, si ad episcopum ... venire di-erint (dispicerit *var. l.*). WALAHFR. Wett. 406 episcopus ... di-to (de-, despectio *var. l.*) fratris amore mente piger nec corde sagax. FROUM. carm. 17,11 potius precor, ut pergas *(sc. dux generosus)*, iam de-e curas. *al.* **β** *offendere, affligere – beleidigen, schmähen:* CHRON. Fred. 4,31 fortissime ab eodem *(Theuderico)* di-etur *legatus*. RHYTHM. 38,6,2 qui esputa linientes vultum Christi di-ent. HRABAN. epist. 15,2tit. de his, qui parentes suos vel minores contempnendo di-unt. THIETM. chron. 2,39 quamvis sepe de-retur *uxor* et laboribus crebris fatigaretur. **γ** *recusare, spernere – ablehnen, ab-, zurückweisen:* ARBEO Emm. 16 contumax ... tyrannus veritatis verbis colla subponere di-xit (de- *var. l.*). HRABAN. epist. 39 p. 477,10 si totum *(opus)* legere de-erit *lector*. DIPL. Otton. II. 172 ut ... omnium contradictione de-ta potestatem ... obtineat *abbatissa* agendi. BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 300, 52 quatinus maiores totius regni omnes ... alterutri regum ... de-to communi voto contrairent. *al.* **δ** *renuntiare, relinquere – entsagen, aufgeben, unterlassen:* PIRMIN. (?) scar. 12 p. 43, 11 'abrenuntio', hoc est di-tio et derelinquo omnia opera mala. FORM. Sal. Merk. 46 p. 258,23 abbatissa, quae mundo di-xit et religionem sanctam dilexit. GERH. AUGUST. Udalr. 1,19 l. 9 mulier cum consensu conubia mariti de-ens ... congregationi ... se admiscuit. **ε** *defendere, sustinere – widerstehen, standhalten:* MEGINFR. Emm. 14 p. 983C candelae iuxta sacrum ... corpus accensae tempestatum flamina atque imbrium flumina ... de-erant. 2 *iur. i. q. expellere, abigere – verstoßen:* ARBEO Emm. 36 quam *(coniugem)* vir suus ob cecitate di-xit (de- *A 3a*) ... et alia sibi in matrimonio sotiavit.

II *vigente vi praeverbii* dis- *(v. et p.461,10):* **A** *proprie i. q. inspicere – ins Auge fassen, anvisieren:* ANON. geom. I 3,5 p. 321,3 mensor ... de-at per mediclinium astrolabii lateris oppositi terminum. **B** *translate:* **1** *perspicere, cognoscere, percipere – erfassen, erkennen, zur Kenntnis nehmen:* ALDH. virg. I 35 p. 277,7 cuncta Stoicorum argumenta ... dicto citius de-xit (di- *var. l.*) *Chrysanthus*. GODESC. SAXO gramm. 2 p. 457,1 qui ... in nomine Bonifacii necdum id *(sc. vitium alternitatis)* di-xisti. EPITAPH. var. II 94,2 quo titulus radiat, de-e, quid lateat. **2** *respicere, attendere – achtgeben (auf), beachten:* CAPIT. reg. Franc. 71,9 quod nobis de-endum est, utrum *eqs.* EGBERT. fec. rat. 1,743 di-e, rex portat gladium, sed non

[Gansweidt]

sine causa *(spectat ad Vulg. Rom. 13,4)*. ECBASIS capt. 271 ne per frusta secetur *caro*, di-e.

adi. **despectus,** -a, -um. **1** *despicabilis – verächtlich, verachtenswert:* IDUNG. PRUF. dial. 1,263 vestri *(sc. Cluniacenses)* nostros *(sc. Cisterciences)* . . . oderant . . . estimantes se viliores et de-iores haberi. **2** *proscriptus, infamis – geächtet, ehrlos:* CHART. civ. August. 15 p. 16,9 (a. 1257) tamquam fractor voti ad omnes actus legitimos inabilis et de-us, quod vulgariter subintellegendum est elose unde rehtlose.

subst. **despiciens** *vel* **dispiciens,** -entis *m. investigator – Erforscher:* Ps. BOETH. geom. 426 nosse . . . huius artis di-em (de- *var. l.*), quid sint digiti, . . . oportet.

adv. ***despecte.** *fastidiose, aegre – widerwillig, unwillig:* VITA Udalr. Cell. II 67 nec dulcia avidius nec minus sapida gustans de-ius.

despico, -are. *dilaniare, divellere – zer-, auseinanderreißen, zerfetzen:* GLOSS. II 605,32 St.-S. -tis zisleizten.

[desplicabilis *v.* despicabilis.]

despoliatio (dis-, -cio), -onis *f. exspoliatio, depraedatio, expilatio – Plünderung, Beraubung:* VITA Mathild. II 26 p. 200,15 quicumque . . . possessionem ecclesiasticam . . . iniusta -e scindit vel comminuit. MARIAN. chron. a. Chr. 461 nec ab aeclesiarum di-e abstinens *Geisericus*. HIST. de exp. Frid. imp. p. 48,34 recitabant . . . nuntii miserabilem tragediam suę ignominiosę captivitatis, -is (despolationis *ed.*), famis *eqs.* CHART. Burgenl. II 91 quod . . . filii Sauli . . . tempore -cionis possessionum suarum *(sc. magistri)* . . . comiti . . . subvenissent *eqs. al.*

despolio *vel* **dispolio,** -avi, -atum, -are. *pendet* de: *l.49.50.53. partic. perf. usu subst.: l.37. adde* METELL. peripar. 6,42. *exspoliare, (de)praedari, expilare, privare – plündern, be-, ausrauben, enteignen:* **1** *gener.:* **a** *in univ.:* LEX Baiuv. 4, 31 ut peregrinum nocere voluerit et fecerit aut di-verit (de-, expoliaverit, spoliaverit *var. l.*). NICOL. I. epist. 98 p. 562,4 propriam ecclesiam di-ans *Rhadualdus*. GERH. AUGUST. Udalr. 1,10 l. 35 Arnolfus . . . Augustam adiit et de-vit omnibus rebus, quas secum abducere potuit. HELM. chron. 73 p. 140,25 captivis . . . et de-tis tanta pietate concurrebat *Thetmarus*, ut *eqs. al. de triumpho Christi:* WALAHFR. carm. 20,21 tartara de-ans *Christus*, devicta morte resurgens *(cf. Vulg. Luc. 11, 22)*. **b** *c. colore quodam:* **α** *demoliri, destruere – ein-, niederreißen:* CARM. de bello Saxon. 3,9 moenia de-ant *(sc. Saxones)*, aeraria regia frangunt. **β** *desolare, devastare – verheeren, verwüsten:* ANNAL. Fuld. Ratisb. a. 894 p. 124,1 exercitus urbem invadendo ut turbo di-at. **γ** *affligere, perdere – zugrunde richten, ruinieren:* CARM. pro schola Wirz. 124 ut videas bellum te *(sc. satorem irarum)* de-are misellum, in morem vermis pedibus sternaris inermis. **2** *publ., iur., canon.:* **a** *de bonis, iuribus sim.:* CAPIT. reg. Franc. 44,19 ut . . . uxores vel infantes non fiant di-ti pro hac re *(sc. heribanno)* de eorum vestimentis. TRAD. Lunaelac. 102 usque hodie di-ti fuerant *monachi* de ipsa silva. DIPL. Loth. I. 51 p. 152,24 ut nullus eos *(monachos)* de quibuscumque rebus sine publici malli compellatione de-are . . . presumat (*inde* DIPL. Ludow. II. 27 p. 120, 34. DIPL. Otton. I. 337 p. 459,32 di-are). DIPL. Conr. II. 205 p. 278,30 ut nullus dux . . . ecclesiam de hac traditione audeat inquietare, de-are vel disvestire (*sim.* DIPL. Heinr. III. 93). *al.* **b** *de muneribus i. q. deponere, demovere – entheben, entlassen (aus):* NICOL. I. epist. 94 p. 545,31 eos *(sacerdotes)* . . . omni clericatus officio di-vimus. BERTH. ZWIF. chron. 31 confirmavit *advocatus* se . . . praelatum *(militem)* . . . tyrannidem exercentem . . . degradare talique praefectura de-are. *adde:* CONC. Karol. B II 15,4 p. 144,28 qui *(coepiscopus)* . . . contra nostram *(sc. papae)* pręceptionem . . . infulis est sacerdotalibus de-tus (di- *var. l.*).

despondeo (dis-), -spondi, -sponsum, -ere. *inf. praes. pass.* -di: *p.462,1.463,60. usu refl.: l.70. partic. perf. pro subst.: p.462,7. adde* BRUNO MAGD. bell. 14 p. 21,22.

1 *strictius:* **a** *(sibi) desponsare – (sich) verloben:* **α** *gener.:* LEG. Wisig. 3,4,2 si . . . puella . . . fortasse alteri viro se di-isse vel in coniugio sociasse probatur. VITA Ansb. 2 (MG Mer. V p. 620,18) constituta die a casto iuvene casta -etur et puella. RATHER. nupt. 1 l. 8 Iohannem nostrae ecclesiae doleo filium quandam . . . in quadragesima suo -i fecisse filio puellam. DIPL. Otton. II. 21 p. 29,31 ego Otto . . . Theophanu . . . in copulam legitimi matrimonii . . . -ere ac . . . coniugem decrevi assumere. *in imag. c. sensu obligandi:* CHART. Xant. 5 (a. 893/99) quasi pro disponsione, ut di-rem verba ipsius *(imperatoris)* mihi satis placabilia satisque votiva, . . . dedi baucos optimos II *eqs.* **β** *eccl.:* VITA Agnet. 254 dicta refert agno -sa salutis *(cf. Vulg. apoc. 21,9)*. **b** *matrimonio (sibi) coniungere – (sich) vermählen:* **α** *gener.:* CAPIT. reg. Franc. 296 p. 426,9 -o *(sc. episcopus)* te *(sc. Iuditham)* uni viro virginem castam *(spectat ad Vulg. II Cor. 11,2)*. **β** *eccl. (in imag.):* EPIST. Meginh. 1 p. 194,3 sic te age, ut qui hoc convictu Coloniam Christo mediante tibi -as *(cf. notam ed.)*. **2** *latius:* **a** *promittere, polliceri – zusagen, versprechen:* VITA Pirmin. II 13 p. 43[E] quod *(tintinnabulum)* habebat -sum *ancilla Dei* (*cf.* I 9 p. 30,4 quod . . . ei promisit femina). GUTOLF. Agn. 32 virgineis floris votum sponsi potioris cum -issem meritis flectique nequissem. **b** *addicere – zusprechen, zuerkennen:* HILDEG. vit. mer. 1,954 infidelitatis imaginibus infideles vitam -ent, quam eis Deus non dedit. **c** *(usui) dare – leihen:* ABSAL. serm. 2 p. 23[D] quis . . . mercenarius bovem vel asinum patrifamilias -at *eqs.*

***despone.** *(sensu et orig. inc.) vox in formula incantationis usurpata:* ANTIDOT. Bamb. 34 dicens hec: '. . . isfinias nereta -e permofinet ment *eqs.*'

despono *v.* dispono.

desponsalia, -ium *n.* **1** *desponsatio, sponsalia – Verlobung, Eheversprechen:* HINCM. epist. 136 p. 89,25 ex utraque parte constrictus nec frangere -a (sponsalia *var. l.*) potui *(sc. comes)* nec eandem sponsam meam in coniugem ducere ausus fui. 136 p. 98,11sqq. **2** *pactum nuptiale – Heirats-, Ehevertrag:* VITA Vincent. 10 (MGMer. V p. 119,19; c. s. IX.) Barontus obtulit ei *(Meneleo)* munera . . . et equos, villas, quas ad nupcias filie sue secum contulerat, que in -bus (desponsalicibus *cod. a. corr.*) iam conscribere iusserat.

?desponsalicia, -orum *n.* *(cf.* sponsalicius *et* desponsalitium *[ThLL. V/1. p. 750,84])* *abl.* -bus. *pactum nuptiale – Heiratsvertrag: v. l.34.*

desponsatio (dis-, -cio), -onis *f.* **1** *proprie vel in imag.:* **a** *(de)sponsio – Verlobung, (Ehe-)Versprechen:* **α** *gener.:* HINCM. divort. 15 p. 205,33 qui *(iuvenis)* post -em . . . ac nuptiarum celebritatem puellam secreta cubiculi introducens. EPIST. Hann. 47 p. 92,11 Eggebardus . . . consanguineam mihi *(sc. episcopo)* legitima -e et nuptiis sibi in coniugium copulavit. CHART. Wetzlar. I 241 ut . . . -ciones puerorum . . . facere valeatis *(sc. cives)*, ita tamen, quod matrimonialiter non coniunguntur, nisi *eqs. al.* **β** *eccl.:* CAES. HEIST. hom. exc. 231 p. 158, 13 est cappa vestis -cionis sicut cuculla traduccionis *eqs.* **b** *matrimonium, nuptiae – Ehe(schließung), Heirat, Vermählung:* **α** *gener.:* LEG. Wisig. 3,1,4 dum infantibus adulescentulas di-is (dispensationis *var. l.*) copula iungunt *quidam*. HINCM. divort. 12 p. 183,7 ante -em . . . indecens quid tale admisit *Theutberga* et, postquam viro iuncta est, illi se soli servavit. GREG. VII. registr. 2,10 p. 141,2 quam . . . rumor esset sacramento et -e laicorum more sibi copulasse *(sc. episcopum mulierem)*. CHART. Turic. app. 386[a] p. 40,30 nec ab ipso *(sponso)* nec ab alio ante -em cognoscetur *filia comitis. al.* **β** *alch. de commixtione:* Ps. AVIC. anim. 9,2 p. 462 dicimus, quod vir ex una parte et uxor ex alia praeparentur; et dicemus obscure et 'non desponsare' et 'desponsare'; nunc dicendum est, quomodo -o debet praeparari. ARTEPH. secret. p. 38 quousque vera separat<i>o sit facta, quod vocatur ab invidis . . . ligatio, -o. ANON. tab. p. 169,4 cum nec mors aut vita in ipsis *(lapidibus)* sit nec -o nec conceptio. *al. v. et vol. II. p. 1155, 55. densatio, spissatio – Verdichtung, Verfestigung:* Ps. ARIST. pract. p. 659[b],51sqq. lapidis -o in calcem corporalem; . . . sit . . . lapidis . . . -o per fixationem. p. 661,37. **γ** *eccl.:* LIBER de unit. eccl. 2,30 p. 256,26 ut memor . . . sit *episcopus* semper sponsionis et -is ecclesiasticae et dilectionis Dei. HILDEG. epist. 8,2 que *(civitas ornata)* constituta est in -e Christi *(cf. Vulg. apoc. 21,2)*. EPIST. Adm. 35 p. 72,12 universę sancte congregationi Ademuntensis cenobii novę -is *(sc. abbatis et*

[Gansweidt]

monasterii) filioli licet indigni fratres Chremesmunsteriensis. CHART. Friburg. 159 p. 131,14 (epist. papae) cum Heilwigis ... anulo sue -is reverenter exhibito se ... in observantiam perpetue continentie duxisset Domino desponsandam. *al. susceptio in paroeciam – 'Einpfarrung':* CHART. Laus. 915 p. 756,9 (a. 1242) discordia orta fuit inter ... capellanum sancte Crucis ... et capellanum sancti Pauli super -e Vullelmi. **δ** *theol. i. q. unitio, unio – Vereinigung:* ALBERT. M. sent. 4, 26,5 p. 103b,24 cum matrimonium sit ... in remedium concupiscentiae et hoc dupliciter, ... ex actu ipso ordinato per fidem thori et ... ex gratia, quae est ex -e humanae naturae cum divina in persona Christi. **2** *meton. i. q. praedium, donum nuptiale – Heiratsgut, Morgengabe:* CHART. scrin. Col. A II 1 p. 88,17 (c. 1163/72) Gerardus ... contradidit uxori sue ... domum ... in -cionem et in dotem *(sim.* p. 109,29. *ibid. al.).*

?***desponsativus,** -a, -um. *(de)vovens – gelobend: v. l.43.*

desponsator (dis-), -oris *m.* **1** *conciliator (nuptiarum) – (Ehe-)Stifter:* HRABAN. cruc. D 3,38 tu, Gabriel, archangelus Altissimi et -r (di-, dispensator *var. l.*) coelestium nuptiarum *(spectat ad Fulg. myth. p. 170).* **2** *sponsus – Verlobter, Bräutigam:* VITA Menel. 1,13 (MGMer. V p. 143,15; s. X./XI.) -r filiae tuae *(sc. Baronti)* ... aufugit cum filia tua. **3** *maritus – Gatte, Gemahl (in imag.):* HILDEG. scivias 2,6 l. 2028 -es *(i. diaconi)* cum hac uxore iustitiae tam fideliter conversentur, ut *eqs. (spectat ad Vulg. I Tim. 3,12).*

desponsio (dis-), -onis *f.* **1** *proprie vel in imag.:* **a** *desponsatio – Verlobung, (Ehe-)Versprechen:* **α** *gener.:* CONC. Karol. B I 11,65 qui necdum eas *(virgines)*, quas rapuerant, ... sub ... -is (di-, dispositionis *var. l.*) vel dotalicii nomine in coniugium sumptas habent. **β** *eccl.:* HERBORD. Ott. 2,8 p. 92, 8 ego per eius *(Christi)* gratiam huius vestre *(sc. Pomeranorum)* -is (desponsationis *var. l.*) auctor esse videor *(spectat ad Vulg. II Cor. 11,2).* **b** *matrimonium, nuptiae – Ehe(schließung), Heirat, Vermählung:* **α** *gener.:* RUP. TUIT. trin. 18, 1114 sanctio coniugii non tam in ... commixtione carnis quam in sacramento -is est. *ibid. al.* **β** *eccl.:* RUP. TUIT. vict. 12,20 p. 394,2sqq. scitote illum fuisse diem -is illius *(Salomonis)* ...; -is ..., qua sibi ecclesiam per suum sanguinem desponsavit *(spectat ad Vulg. cant. 3,11).* **2** *meton. i. q. donum sponsalicium – Verlobungsgeschenk, 'Wittum': v. p.462,5.*

***desponsivus,** -a, -um. *(de)vovens, promissivus – gelobend, versprechend:* CONR. MUR. summ. p. 162,24 sunt verba ... devotiva, -a, desponsativa *(ci. ed.,* -a *cod.).*

desponso (dis-), -avi, -atum, -are. *script.:* -pun-: *l. 49. adde* LEX Sal. Pipp. 14,9. -pos(o): *l. 52. p. 464,35. usu medial.: p.464,16. pendet* ad: *p.464,12.23. partic. perf. usu subst.: l.54.57. saepius.*

1 *proprie vel in imag.:* **a** *(sibi) despondere – (sich) verloben:* LEX Ribv. 41,1 si quis mulierem di-verit (-verit, dispun- *var. l.*). LEX Saxon. 49 qui feminam ab alio di-tam (-tam *var. l.*) rapuerit. DIPL. Heinr. III. 294 ut, quicumque ... uxorem duxerit vel -verit (disposaverit, sponsaverit *var. l.*), si morte praeventus fuerit, nulli propinquorum ... liceat viduam vel -tam (di- *var. l.*) illius uxorem ducere. CHART. Eichsf. 91 p. 55,3 virgo ... adolescenti ... -ta ... hunc respuens. ALBERT. M. sent. 4,39,8 p. 436b,28 illa *(sponsalia)* scindi possunt propter mortale peccatum in altero -torum existente. *persaepe.* **b** *(matrimonio sibi) coniungere – (sich) vermählen, (ehelich) verbinden:* **α** *gener.:* LEX Alam. 52 si quis filiam alienam di-tam (-tam *rec. B*) dimiserit *eqs.* BONIF. epist. 99 di-are (dispondi, disponendi *var. l.*) sibi disponit *servus* coniugem. CHART. Rhen. med. I 186 si ... mater ... seu ipsi infantes voluntarie sive inviti extraneis fuerint -tę viris, noverint se nec precariam nec alodum habituras. THIETM. chron. 4,39 Liutharius ... matronam ... sibi in coniugem -vit et acquisivit. CHART. Tirol. notar. I 47 eam *(Christinam)* annullo -vit *(sc. sellarius)* et eam maritali affectu fuit obsculatus *(item* 60a. *ibid. al. sim.* CHART. Ital. Ficker 458 p. 466,18). SALIMB. chron. p. 565,33 dux ... cum Venetis suis cum anulo aureo in die ascensionis Domini mare -at *eqs. al. de sacrilegio:* COD. Udalr. 168 p. 298,16 manum ... imaginis manu contingens sub tipo illius sanctam Mariam sibi -vit *(sc. haereticus).* **β** *alch. de commixtione:* ANON. tab. p. 151,33sqq. -vi duo luminaria in actu ...; haec est soror et hic est frater eius, per quem induraverunt et -verunt subtilitate praeparationis figentes eos. ROSIN. interpr. 1 p. 292,4 figere est -are, solvere et re<coa>gulare. Ps. AVIC. anim. 1,5 p. 62 faciat calcem ... et inceret et induret et fermentet et -et. *v. et p.462,60.* **γ** *publ. de patriciatu Heinrici III.:* BENZO ad Heinr. IV. 7,2 p. 588,23 indutus ... rex viridissima clamide -atur patriciali anulo, coronatur eiusdem prelature aureo circulo *(cf. notam ed.).* **δ** *eccl.:* HROTSV. Abr. 1,5 exaestuo ... illam *(Mariam)* Christo di-are (-are, -ari, dispensari *var. l.; sim.* WIPO gest. 37 p. 57,30. *al.*). COSMAS chron. 2,49 p. 156,27 statim -at *caesar* eos *(episcopos)* anulis ad singulas ecclesias dans eis pastorales virgas. *v. et p. 463, 4. commendare, committere – anvertrauen, anbefehlen:* PURCH. Witig. 115 te *(sc. Augiam)* magis obtamus ... huic *(abbati)* -ari, cuius dicione tueri possis. EPIST. Meginh. 10 p. 204,12 quatinus vestra *(sc. episcopi)* consecratione eius *(Dei)* -etur *capella* patrocinio. CHART. Naumb. 183 quam *(ecclesiam)* mihi *(sc. episcopo)* -tam in defensionem et tutelam meam ... suscepi. **2** *translate:* **a** *gener. i. q. destinare, eligere – bestimmen, erwählen:* ALBERT. M. nat. bon. 116 quae *(Maria)* ... patriarcham imitata 'contra spem in spem credidit', contra spem naturae, qua virgo -atur ad partum, in spem gratiae. 117 omnia pericula sua et pueri necessitates permittens se -ari providentia removit *Maria* futurorum. **b** *publ. et iur. i. q. dotare, instruere – ausstatten, versehen (mit):* CHART. Brand. A XIV 17 p. 12,21 (a. 1273) si pater et mater ... puerum in sede matrimoniali legitime locaverint, ... puer contentus esse debet in rebus, quibus -atur. **c** *eccl. i. q. sacrare – weihen, heiligen:* DIPL. Heinr. III. 80 p. 105,9 elaborandum duximus ecclesiam sanguine suo *(sc. Domini)* -tam luporum dentibus eripere.

adi. **desponsandus,** -a, -um. *ad sponsalia pertinens, sponsalis – die Verlobung betreffend, Verlobungs-:* FORM. Marculfi 2,15 de di-is (disposandis *var. l.*) maritandisque ordinibus ... causae, qui fiunt, necesse est, ut *eqs.*

desposco *v.* deposco.

***despotalis,** -e. *principalis, erilis – herrscherlich:* VITA Sym. Ach. 2 (Die Abtei Reichenau. 1974. p. 119; s. X.med.) ille -i parendo sciscitationi omnem prosperitatem pugnae ... propalavit.

***despotes,** -is *m.* (δεσπότης) *form.: sing.: acc.* -on: *l. 46. abl.* -i: *l.48. decl. II.: l.53.*

princeps, dominus (servorum) – Gebieter, Herr, Herrscher (über Sklaven): ARNOLD. RATISB. Emm. 2 p. 1046C accessit ad eum -on quidam symmysta eius *(abbatis).* ANNAL. Ianuens. III p. 57,16 destinati fuerunt legati ... causa ... firmandi pacem ... cum Michaele -i Commiano. ALBERT. M. pol. 1,5d '-es (*p. 1255b,31* δεσπότης) ... non in possidendo servos', supple: dicitur, 'sed in utendo servis'. 3,2g p. 221b,4 subdit rationem ... 'non enim adhuc accidit fieri ... hunc quidem -em', id est dominativum, 'hunc autem', id est alium, 'servum'. 4,9h 'fit igitur', supple: si ex talibus sit civitas, 'servorum et -orum civitas'. *ibid. al.*

***despotia,** -ae *f.* (δεσποτεία) *dominatus, dominatio (servorum) – das Gebieten, Herrschaft (über Sklaven):* ALBERT. M. pol. 3,4e p. 232a,28 '-a' (*p. 1278b,32* δεσποτεία) ..., id est scientia dominativa et utendi servis. p. 232a,43 'non ... contingit corrupto servo servari -am', id est principatum dominativum.

***despoticus,** -a, -um. (δεσποτικός) **1** *adi. i. q. imperiosus (servorum), principalis – (über Sklaven) gebietend, herrisch, herrscherlich:* ALBERT. M. pol. 3,2g p. 220,39 'est ... principatus', supple: quidem '-us' (*p. 1277a,33* δεσποτική), id est dominalis. 3,4g '-ae' ..., id est dominativae et oppressivae sunt *politiae*. Iob 1,3 p. 22,4 est notandum, quod cum quatuor virtutibus domus regatur ...; -a sive scientia utendi servis et ancillis (*item* 15,28 p. 200,11. *sim.* summ. theol. I 17,67,1 p. 676a,42). summ. theol. II 13,80,3 p. 119a,2sqq. -a *(sc. combinatio)* ... sive dominalis ..., -a enim domini et servi est. *ibid. al.* **2** *subst. fem. et neutr. i. q. dominatus, dominatio (servorum) – das Gebieten, Herrschaft (über Sklaven):* ALBERT. M. pol.

[Gansweidt]

1,1[d] 'quicumque . . . existimant politicum et regale et oeconomicum et -um idem, non bene dicunt'. 1,5[a] -a (*p. 1255[b],16* δεσποτεία) et politica neque omnes principatus ad invicem sunt idem. *ibid. al.*

adv. ***despotice.** *more domini (servorum), imperiose – wie ein Gebieter (über Sklaven), herrisch:* ALBERT. M. pol. 3,5[e] p. 239[a],24 'tyrannis' . . . est, quando unus -e, id est dominaliter, regit communitatem sibi subiectam. 7,13[k] 'quem *(principatum)* oportet videri honorantes legislatorem, eo quod est -e' (*p. 1333[b],27* δεσποτικῶς), id est serviliter, 'principari'.

***despotizatio,** -onis *f.* *dominatus, dominatio (servorum) – das Gebieten, Herrschaft (über Sklaven):* ALBERT. M. pol. 1,4[i] p. 35[b],5 oportet hoc idem, id est unum ex natura 'despotizare', quia -o quidam principatus est.

***despotizo,** -are. (*cf.* δεσπόζειν, δεσποτεῖν) *imperare – gebieten, herrschen (über):* ALBERT. M. pol. 1,2[e] quod '-are' (*p. 1253[b],21* τὸ δεσπόζειν) sit 'praeter naturam'. 7,2[i] p. 635[a],31 'quatenus -ent vicinis', id est subiciant serviliter vicinos. *ibid. al. v. et l.13.*

despumatio *vel* **dispumatio,** -onis *f.* **1** *actio despumandi, demptio spumae – das Abschäumen:* MAPPAE CLAVIC. 287 post di-em et colaturam zucharae. **2** *materia corrosionem efficiens – zersetzende Substanz:* HILDEG. phys. 9,3 crudosum est *plumbum* et quasi de-o et purgamentum aliorum aeramentorum.

despumo *vel saepius* **dispumo,** -atum, -are. *script.* -pom(o): *l.34. adde* BOTAN. Sangall. 29,2. *al. usu refl.: l.41. partic. perf. usu adi.: l.31.32.*

1 *trans.:* **a** *proprie:* **α** *spuma purgare – abschäumen:* COMPOS. Luc. E 11 pisa *(sc. luzam)* et decoques bene cum hurina di-ta *(sim.* D 28. *ibid. al.).* ANTIDOT. Lond. p. 17,21 ad tusse qui patiuntur *(sc. dabis)* cum m e l attico di-to (p. 17,29. *saepe. sim.* PRAECEPT. diaet. III 11 mellis optimi di-ti [de-, dispomatum, di-tum, de-to *var. l.*] fialas III). HERACLIUS II 29 illud *(oleum)* de-ando coque. OLIV. hist. Dam. 60 p. 263,14 ad ignem de-atur *liquor balsami.* **β** *spumeum reddere – zu Schaum, schaumig schlagen:* TRACT. de chirurg. 517 absinthium cum albumine ovi de-to vel distemperato comiscemus. *refl. i. q. tumefieri – gischten, sprühen (in imag.):* RADBERT. Matth. 7,1143 inter 'huius *(saeculi)* mare' fluctus, quo 'tumens pompa' se multis di-at allisionibus *(cf. Petr. Chrys. serm. 47,3).* **γ** *salivare – geifernd von sich geben, hervorschäumen:* PAULIN. AQUIL. c. Fel. 1,15,24 ut insani capitis vir iste de-at falsissima. RUP. TUIT. Ioh. 5,2111 antequam . . . os vestrum maledictionem et amaritudinem de-et, quae sunt in corde vestro. **b** *translate:* **α** *explere, sedare – befriedigen, stillen:* ADO VIENN. Desid. (PL 123,438[B]; a. 870) utrum melius esset uni viro mulierem coniungi quam per diversorum iuvenum appetitus libidines suas di-are. **β** *incitare – anstacheln:* MEGINFR. Emm. 11 p. 980[B] ille *(iuvenis)* . . . ira contumaciam di-ante et ignita iaculatur opprobria. **2** *intrans. i. q. (ex)spumare – (auf)schäumen (fere in imag.):* CONC. Karol. A 21 p. 185,18 isti *(haeretici)* vehementi fluxu perverse doctrinae inmoderatius de-antes. ORD. celebr. conc. 7[B],9 l. 129 venter . . . mero aestuans cito de-at (di- *var. l.*) in libidinem. CAND. FULD. Eigil. I 9 p. 226,42 oriuntur . . . malae cogitationes, quae igne iracundiae bullientes quasi aquae erumpunt foras et di-ant in corporis voluptatibus. RAHEW. flosc. 4,115 fructus desecti ventris *(sc. Saturni)* pelagoque recepti cum de-bunt cocti, Venerem generabunt.

despuo, -ere. **1** *exspuere – ausspeien, ausspucken (in imag.):* RUP. TUIT. off. prol. 58 illud a bonis omnibus huiusce studii . . . dignitas impetrare debebit, ut, quamvis vetus cum suavitate vinum bibere assueti sint, nostra tamen musta -enda non iudicent. **2** *contemnere, respuere – verachten, mißbilligen, von sich weisen:* HERM. AUGIENS. vit. 464 me *(sc. Musam)*, si inlepido ore canam . . ., non mox despicias *(sc. contio sororum)* . . . me neque -as.

desquamo, -atum, -are. *depilare – enthaaren:* COMPOS. Luc. K 12 tollet pellem -tu<m> . . . cum ipsum gipsum et post illum siccum rade cum cultellum acutum.

dessendo *v.* descendo. **dessentericus** *v.* dysentericus.

dessero *v.* 2. desero. **dessicco** *v.* deseco.

dessigno *v.* designo.

***dessitlus,** -i *m.* (*cf. polon.* dziesięć) *decimanus – Zehntpflichtiger, Zehntbauer:* CHART. Pomm. 282 (a. 1232) homines . . ., qui -i nominantur, liberi contulimus, ut eidem claustro deserviant.

dessolacio *v.* desolatio. ***dessolatio** *v.* 1. *dissolatio.

destancia *v.* distantia.

***destauro,** -atum, -are. (*cf.* instaurare, restaurare) *deformare – entstellen, verunstalten:* ALBERT. MIL. temp. 3 p. 375,17 restaurata est facies eius, que -ta fuerat ab eo *(cancro)*, et factus est *Titus* sanus.

destempero *v.* distempero. **destendo** *v.* distendo.

dester *v.* dexter. **destermino** *v.* distermino.

desterno (dis-), -stravi, -stratum, -ere. **1** *strato levare – absatteln:* GLOSS. 6,87 K. -tus antsadulot. I 314,3 St.-S. di-vit insadlada. *al.* ARNOLD. LUB. chron. 2,18 p. 138,20 cum . . . illi *(principes)* -rent (destituerent *var. l.*) equos. **2** *medial. i. q. se demittere, descendere – absitzen:* HARIULF. Arnulf. 2,27 p. 892,46 venit Atrebas, quo patuli campi spatio virgulta ferentis obdormire volens -itur ille iumento. **3** *detrectare, contemnere – verschmähen, verachten* (*?per confusionem c.* despernere)*:* LAND. MEDIOL. hist. 2,12 p. 49,45 doctor egregius omnium artium peritia imbutus di-itur *(an subest* discerpitur*?).*

desterto, -ere. *?stertendo urgere, occupare – ?schnarchend bedrängen, belagern:* LAMB. LEOD. Matth. I 1006 tempora deducit *Titan* itinerque reciprocat altum curvaque retrogradi -it *(an corrupt.?)* brachia cancri.

destico, -are. *mintrire – pfeifen, fiepen:* CARM. Bur. 132, 3[b],10 sorex -at, mus et minnit.

destillatio *vel saepius* **distillatio** (-cio), -onis *f.* **1** *proprie i. q. stillatio, defluxio, effusio – das (Herab-, Ab-)Tropfen, (Nieder-)Rinnen, Strömen, Triefen, (Aus-)Fluß:* **a** *gener.:* ANNAL. Hild. a. 1122 inundatio ex ymbrium di-e . . . evenit. *de igne:* FOLCUIN. Lob. 41 hanc . . . ternam igneamque di-em trinitas sancta . . . egit. **b** *natur. et medic.:* **α** *in univ.:* AESCULAPIUS 13 p. 17,8 di-em . . . per nares facit *catarrhus* et pulmonem. RECEPT. Bamb. 8[capit.] ad ube di-e. ODO MAGD. herb. 1510 in pectus capitis si de-o (di- *var. l.*) fiat. THADD. FLORENT. cons. 83[capit.] contra di-em urinae (*sim.* ALBERT. M. animal. 1,465). ALBERT. M. animal. 15,106 quod . . . di-o sanguinis menstrui fiat a muliere sicut spermatis a viro. *al.* **β** *catarrhus, epiphora – Katarrh, Schnupfen:* RECEPT. Bamb. 8 porri capita . . . dati di-es, tossem . . . emendat. **γ** *ictus, pulsus – Schlag, Puls:* Ps. HIPPOCR. sang. 12 si . . . cordis di-o inculta est. **c** *alch. et pharm. ('Destillation'):* ANTIDOT. Glasg. p. 139,30 omnia . . . coquat, quod usque ad II veniat et, cum refrigeraverit, et ad di-cionem. TRACT. de caus. mul. 1 postea mittis *(sc. omnia)* in sacco, facis di-o (distillare *var. l.*). TROTULA 62[b] di-o prima attrahit virtutes omnium spirituum. GEBER. summ. 50 p. 413 super . . . cineres ponatur vas di-is. *saepius.* **2** *meton.:* **a** *gener. i. q. stillicidium, colliciae – Traufe, Dachrinne:* CHART. scrin. Col. A I p. 248,13 (c. 1170/82) domum . . . acquisiverunt *Wichman et uxor*, quousque de-o tecti pertingit. **c** *alch. et pharm. i. q. substantia destillata – Destillat:* MAPPAE CLAVIC. 35 distillas de-e croci et omnia simul teris. ANTIDOT. Cantabr. p. 165,52 omnia tonsa et cribrata cum melle di-e hoc colligis (*sim.* TRACT. de aegr. cur. p. 158,14). GEBER. summ. 50 p. 416 fiat super caput illius *(descensorii)* ignis, descendet enim di-o eius *(sc. rei destillandae).*

***destillatorius** *vel saepius* ***distillatorius** (-ila-), -a, -um. **1** *adi. i. q. ad destillationem aptus – zur Destillation dienend, Destillier-:* ALPHITA I p. 273,41 alembicum, id est vas di-um. II p. 6,26. GEBER. forn. 4 p. 741 modum . . . sufficienter descripsimus di-um tam mineralium quam vegetabilium. **2** *subst. neutr.:* **a** *vas ad destillationem aptum – Destilliergefäß:* Ps. ARIST. magist. p. 654[a],1 tegulas bene tere et pone in de-o fortissimo vitreo. THADD. FLORENT. cons. 180,16 habebis . . . medietatem eius *(vini)* . . ., quod in di-o posuisti. *ibid. al.* **b** *medicamentum (auribus) instillandum – (Ohren-)Tropfen:* THADD. FLORENT. cons. 159,18 fiat tale distila-um in aurem. 159,23 fiat distila-<i>um tale, ubi est ventus, scilicet in

[Gansweidt]

aure.

destillesco (distillisco), -ere. *arescere, (ex)tabescere – verschmachten, dahinschwinden:* GLOSS. I 487,13 St.-S. di-iscent zartriufant.

destillo *vel saepius* **distillo,** -avi, -atum, -are. *script.* -il(o): *l. 61.*

I *intrans.:* **A** *strictius:* **1** *(deorsum) stillare, (de)fluere – (herab-, ab)tropfen, (hinab, nieder)rinnen, strömen, fließen:* **a** *gener.:* RUD. FULD. mirac. 9 tantus humor sanguinei coloris de loculo . . . di-vit, ut *eqs.* DIPL. Karoli III. 47 p. 78,27 per . . . rivos . . . de-antes et decurrentes. MIRAC. Annon. 1,66 p. 58,5 cepit sudoris inmensitas per omne corpus iacentis di-are. *in imag.:* PETR. DAM. epist. 117 p. 327,3 ut . . . in alios di-ancia fontis irrigui fluenta transfundas. ARNOLD. LUB. chron. prol. p. 115,15 nos . . . de pingui Minerva di-antes velut impeditioris lingue et tardioris calami *(cf. Cic. Lael. 19).* **b** *natur., pharm., medic.:* ODO MAGD. herb. 1158 qui *(humor)* de-ans pulmonum concava laedit. HERACLIUS II 31 donec glarea quasi aquae fit et tenuis sine filo de-et. *saepius. v. et l.42. liquescere – flüssig(er) werden:* TRACT. de caus. mul. 89 malacticum ad matricem . . . conficis ad igne calefacto, quod di-at (di-et *var. l.*), in lana coligis et subpones. MARC. GRAEC. ign. 4 in caldario pone, ut lento igne supposito di-are incipiat *oleum.* **2** *madere – triefen (von):* **a** *gener.:* EINH. Marc. et Petr. I 1,10 animadvertit *aedituus* loculum . . . umore sanguineo undique di-antem. GEBEH. AUGUST. Udalr. p. 593,40 vir desideriorum iam dudum totus per di-antes sinus poterat effluxisse. CASUS Petrish. 3,15 cum . . . chorum sic di-ans intraret *Gebehardus.* **b** *medic.:* AESCULAPIUS 14 p. 18,22 si frequenter de-verint *foramina uvae.* **B** *latius i. q. effluere, recedere – schwinden, wegschwimmen:* ALBERT. M. veget. 7,42 terra . . . ferax ita diu efficitur, quamdiu per illuviones imbrium non di-vit ab ea argilla.

II *trans.:* **A** *instillare, rorare, infundere – (herab-, auf-, ein)träufeln, einflößen:* **a** *gener.:* **α** *in univ.:* BOTAN. Sangall. 15,1 herba nasturcio teris, in naris di-vit (*ex Ps. Apul. herb. 20* naribus inicis). RIMB. Anscar. 20 p. 44,36 ut . . . de ipso vino ei *(matronae)* in os di-ret *filia.* CONSTANT. AFRIC. grad. p. 377,17 succus eius *(calamenthi)* auribus di-tus vermes occidit. ALBERT. M. veget. 4,59 nivis respersa caliditas ad terram . . . spirans . . . di-at et nutrit multum humidum, quod paulatim . . . di-ans superioribus partibus terrae vigorem . . . infundit. *v. et p.466,56. in imag. (loci spectant ad Vulg. psalm. 67,9):* STEPH. COL. Maurin. 9 p. 278[C] cum locus . . . tum proxima quaeque tantae suavitatis completa sunt fragrantia, ut evidens esset coelos eam di-asse gloriam. SIGEB. GEMBL. gest. 26 misericordiam coeli di-verunt (*sim.* TRANSL. Annon. 9 p. 517[b], 51). **β** *effundere, profundere – (ver)strömen, hervorquellen, -fließen lassen (expressius i. q. excernere – ausscheiden, absondern: l. 51):* PAUL. AEGIN. cur. 203 p. 136,9 putredinem post urinam de-ant (*3,45,5* ὑφιζάνει). VITA Verenae I 13 (AS Boll. Sept. I p. 167[b]) lacrymas oculis di-ans dixit: *'eqs.'* CHRON. Reinh. a. 1226 p. 603,28 Elizabeth vidit Christum crucifixum per manus sacerdotis guttas sanguinis di-antem. ALBERT. M. nat. bon. 327 p. 116,81 contingit di-are semen et perfectam coitus delectationem experiri. *in imag.:* PETR. DAM. epist. 160 p. 130,13 primo di-ant *haeretici* ore dulcedinem, sed *eqs.* **b** *alch. et pharm. ('destillieren'):* ANTIDOT. Cantabr. p. 163,49 apii semen teris diligenter cum mele di-to. TROTULA 62[a] recipe aquae vitae de vino meliore di-tae lib. IIII. THADD. FLORENT. cons. 159,22 distiletur *(sc. destillatorium)* cum laneo et sit tepidum. *saepius.* **B** *conspergere, tinguere – benetzen, befeuchten:* THEOD. THEOL. Conr. 5 p. 217[b],52 cum . . . subucula compuncti sacerdotis loco pectorali non parvis maderet di-ta guttis. CHART. Salem. 269 p. 302,16 silvam . . . et extra silvam, videlicet secundum quod extremarum arborum extremitates ramorum poterunt di-are, . . . monasterio . . . vendidi.

destina, -ae *f.* **1** *fulcrum, pila – Stütze, Pfeiler (in imag.: p.468,1):* BEDA hist. eccl. 3,17 p. 160,6 ut adclinis -ae, quae extrinsecus ecclesiae pro munimine erat adposita, spiritum vitae exhalaret *(sc. Aidan)* ultimum. *al.* RATHER. prael. 5,7 l. 261 omnes ad quoscumque -am alicuius suffragii pro necessitate singulorum . . . dampnationem fraudulenti dispensatoris videbitur incurrere. **2** *aedicula, domuncula – kleines Haus, Zelle:* GESTA Font. p. 11,1 monstrantur usque hodie lecta eorundem Christi militum . . . in -a quadam iuxta basilicam.

destinatio (dis-), -onis *f.* *constitutio, dispositio, praeceptio – Bestimmung, Festsetzung, (An-)Weisung, (Ver-)Fügung:* **1** *in univ.:* **a** *gener.:* WOLFHARD. Waldb. 3,19 p. 284,26 me . . . testem adhibeo nullius alterius nisi divini muneris -e collatum *(sc. piscem).* GERH. AUGUST. Udalr. 1,23 l. 60 secundum . . . -em (destintionem *var. l.*) episcoporum sacramentum perfecit *Adalbero.* ANNAL. Quedl. a. 1023 p. 89,18 inito -is decreto. CHART. archiep. Magd. 294 p. 366,23 Wigmannus Dei -e . . . Magdeburgensis ecclesiae archiepiscopus. *al.* **b** *publ. et iur.:* TRAD. Michaelb. 22 (c. 1100/22) Ozi tradidit ancillam suam . . .; huius -is testes sunt *eqs.* **2** *c. colore quodam:* **a** *condicio, sors – Geschick, Schicksal:* RADBERT. Matth. 8,3732 etiamsi 'transeat *(sc. homo fictus)* ad' -is (dissensionis *var. l.*) 'suae tenebras continuo peccatis redeuntibus' *(cf. Aug. bapt. 1,12,19).* **b** *finis, voluntas, intentio – Ziel, Zweck, Absicht:* DHUODA lib. man. 3,11,38 scopon . . . graecum est, latine intuitio vel -o dicitur *(cf. Aug. civ. 19,19 p. 686,27).* BERTH. (?) annal. a. 1078 p. 312,12 bellum cottidie sperantes et occasiones suae -is percupientissime fieri molientes *(sc. rex uterque).* GERHOH. psalm. 31,8 p. 83,10 ecce in . . . textu psalmi . . . audire potuistis meam confessionem, immo solam confessionis -em. *al. de itinere:* ARBEO Emm. 42 supernus opifex . . . itineris di-e (-e *var. l.*) perduxit *(sc. senem venerandum).*

destinguo *v.* distinguo.

destino (dis-), -avi, -atum, -are. *script.* te-: *p.469,44. form. inf. praes.* -ere: *p.469,39. depon.: p.469,48. usu refl.: p.469, 34; absol.: l. 41. al. pendet* apud: *p. 469, 49. partic. usu subst.: praes.: p.469,40. perf.: p.469,13.*

I *trans.:* **A** *constituere, statuere, decernere, praecipere – bestimmen, fest-, einsetzen, beschließen, anordnen:* **1** *obi. res (spiritus sanctus: l.59):* **a** *gener.:* **α** *in univ.:* WILLIB. Bonif. 5 p. 20,9 virum . . . ad loca . . . di-ta (-ta *var. l.*) direxit *antistes (sim.* HUGEB. Willib. 3 p. 91,4. *saepius).* DIPL. Arnulfi 12 quae *(proprietas)* . . . aliquando ad inclusionem ferarum -ta fuerat. DIPL. Otton. III. 318 p. 745,12 precipientes . . . ac -antes firmiter decernimus, ut *eqs.* WOLFHER. Godeh. I 24 p. 185,30 quae *(dedicatio ecclesiae)* . . . prima . . . feria -atur. WIPO gest. 10 iter . . . in Italiam cum copiis -vit. BERTH. (?) annal. a. 1079 p. 319,15 synodum . . . in tyrannidem regis compescendam . . . ferme -tam. *al. v. et p.469,13. seq. (acc. c.) inf.:* COD. Karol. 27 -antes . . . nos esse certiores vestra scire iubeat . . . excellentiam, quid *eqs.* TRAD. Frising. 1116 presul et . . . clericus . . . commutationem facere inter se fieri -verunt. *saepe.* **β** *(sibi) proponere, in animo habere – streben (nach), beabsichtigen, vorhaben:* ANNAL. Quedl. a. 1002 p. 78,1 ultionum crimine -tarum . . . exemptus in gremio Abrahae . . . collocatur *imperator. seq. inf.:* DIPL. Conr. I. 5 p. 6,19 quicquid . . . episcopus . . . ad . . . monasterium . . . contradidit et adhuc contradere -at. DIPL. Heinr. III. 360 p. 490,21 quę iure fori obtinemus, hec iure cęli ultro reddere -amus. CHART. Naumb. 169 cęllam . . . propius, quam deceat, abbatię . . . machinari -at *monachus.* **γ** *praebere, impertire, concedere – gewähren, zukommen lassen:* GODESC. SAXO theol. 6 p. 140, 9 quotiens vellet *Filius* spiritum sanctum -are atque donare fidelibus. VITA Otton. Bamb. I 2 usum crucis et pallii tam ipsi quam . . . succedentibus perpetualiter -vit *(sc. papa).* **δ** *attribuere, deputare – zuordnen, zuweisen:* ALFAN. premn. phys. 8,5 p. 82 unum membrum . . . creator non -vit (*PG 40,649[B]* ἀπεκλήρωσε) tactui, sed potius totum animalis corpus. **ε** *aptare, accommodare – anpassen (an), abstimmen (auf):* DHUODA lib. man. 6,1,7 octo beatitudines . . . a me tibi conscriptas ita dirimere . . . volui, ut . . . ad te, puerum, pueriliter malui -are (di- *B*). **b** *publ. et iur.:* **α** *tradere, donare – übertragen, übereignen, schenken:* CHART. Sangall. A 697 p. 298,36 (a. 895) ut . . . ex possessis ęterna lucrari desiderent *nonnulli* sanctorum locis . . . sua fideliter -ando. VITA Hildulfi 12 vir . . . aliquid usibus fratrum . . . delegare statuit atque . . . par-

[Gansweidt]

tem Vosagi . . . -vit. TRAD. Ratisb. 261 quę *(mancipia)* isto cęnobio -verat *Lieoparto* servituros. CHART. Brixin. 81 p. 89,12 prepositus . . . curtem . . . canonicis . . . -vit. **β** *adiungere, adicere – hinzufügen (zu), vereinnahmen (für):* DIPL. Otton. III. 339 p. 767,32 cęperunt abbates . . . a iure et proprietate monasterii sanctę Marię suptrahere et ad illorum monasterium -are *(sc. cellam).* **2** *obi. homines (Deus: l.18):* **a** *in univ.:* RIMB. Anscar. 36 p. 70,27 ut ipse, beatus . . . Petrus, eis *(hominibus)* doctorem et pastorem -are deberet. DIPL. Otton. III. 21 p. 420, 19 ut liberi . . ., qui -antur coloni . . ., a nostrorum ministerialium . . . sint districtione absoluti. VITA Mahum. 297 novi . . . te mihi celitus -tam uxorem, sed, nisi spe prolis promissę, vellem, si fas esset, -tis reluctari. CHART. Ital. Ficker 398 p. 412,12sq. quando iniungitur eis *(civibus)* . . . milites ad imperialem exercitum -are, ipsi eligent . . . milites in imperialibus serviciis -andos. *saepe.* **b** *praedicere, praenuntiare – verheißen, ankündigen:* PONTIF. Ratisb. 302 (Spicil. Friburg. VIII. 1962; a. 833/48) Deus, qui in lege di-tus erat, nos ubique conservet. **c** *nominare, eligere, designare – berufen, erwählen, ausersehen (zu):* ANNAL. Fuld. Altah. a. 899 p. 133,29 Wihingus . . . prius Marahavensis ab apostolico -tus episcopus. DIPL. Heinr. III. 354 qui ad loca sacra -ti divinis officiis inserviunt (*item* 355). OTTO FRISING. chron. 6,33 p. 300,26 episcopus . . . auctoritate regalis excellentiae ad sedem beati Petri -tus fuerat. HELM. chron. 40 p. 81,29 cecidit in . . . bello Hogerus . . . -tus ad ducatum Saxoniae, si res prospere cessissent. **d** *vocare – herbestellen, -befehlen:* CONST. imp. II 204 p. 275,23 (a. 1236) per quos *(legatos)* . . . peritos in lege Iudaica neophitos quamplures ad nostram presenciam -tos habuimus *(sc. Fridericus II.).* **e** *impellere, inducere – veranlassen, verleiten:* BERTH. (?) annal. a. 1073 p. 276,29 se ipsum -tum et maximis praemiis coactum esse in id . . . facinus . . . protestatus est *consiliarius.* **f** *dedere, dare – preisgeben, ausliefern:* VITA Liutb. 12 cur . . . temetipsam inmaturo . . . morti -are contendis? WIDUK. gest. 2,28 p. 91,4 dolo ambos *(sc. Ansfridum et Arnoldum)* cepit et sub custodia regi -vit *Immo.* **B** *mittere, dirigere, delegare – schicken, (ab-, ent)senden, abordnen:* **1** *obi. res:* **a** *in univ.:* FORM. Marculfin. 16 p. 120,21 epistola . . . ad alium regem -enda. LULL. epist. 98 p. 220,14 scio nullam dirae fraudis suspicione mentem di-antis *(sc. versiculos)* mordere. HERM. IUD. conv. 5 p. 83,18 huic *(provisori)* . . . episcopus . . . assam . . . esocis portionem . . . -vit. CHART. Turic. 1121 p. 218,18 pecuniam . . . per nostros nuntios . . . debebimus *(sc. moniales)* t-are. *saepe.* **b** *deferre – anzeigen, melden:* EGBERT. fec. rat. 1,25 (schol.) quicquid a servis delinquitur, ad correctorem familię -atur. **2** *obi. homines:* **a** *in univ.:* IULIAN. TOLET. Wamb. 7 ad extinguendum seditiosorum nomen exercitum . . . in Gallias -atur (-at, -vit *var. l.*). LIBER diurn. 49 apud . . . regem notarium . . . nostrae ecclesiae -vimus. THEGAN. Ludow. 45 alios *(legatos)* -vit (direxit *var. l.*) ad patrem. REGINO chron. a. 894 p. 142,30 Hildegardis . . . privata in exilium -atur in monasterio puellarum *(sim.* WIDUK. gest. 2,25. *al.).* EKKEH. IV. pict. Mog. 686 mundans clamosos dena sibi voce leprosos -at (gloss.: ire monet) *Iesus* ad vates. *persaepe. v. et l.15.* **b** *abducere, deportare – (weg)bringen, fortschaffen:* CHRON. Fred. 4,38 p. 139,32 Theudebertus vinctus Cabylonno di-atur. ARBEO Emm. 24 Haimrammum . . . ponentes subin plaustro . . ., di-antes (-antes *var. l.*) *viri* . . . ad villam . . . Aschaim. THANGM. (?) transl. Epiph. 1 capto . . . Beringario atque in Bavariam cum uxore custodiae -to.

II *intrans. (medial.: l.72) i. q. proficisci, pro-, accedere – aufbrechen, vorrücken, sich begeben (nach):* CHRON. Fred. cont. 13 ad domum beatissimi Martini evertendam -ant (di-*var. l.*) *Saraceni.* COD. Karol. 51 p. 573,2 qui *(missus)* ab amatorem tuum, beatum Petrum, ad vos *(sc. regem)* -vit. CHRON. Font. a. 849 (MGScript. II p. 302,36) qui *(Carolus)* ad auxilium fratri ferendum Aquitaniam -bat. ANNAL. Ianuens. II p. 8,16 dum cum quadam galea . . . ad guardiam provinciae -ret *Ugo. in imag.:* DHUODA lib. man. 3,11,36 admonentes *episcopi* nos sursum semper intendere et -are. *seq. inf. finalis:* VITA Elig. 2,15 (MGMer. IV p. 702,27) directis in viam . . . comitibus . . . ipse cum paucis -tus erat ad memoriam Sulpicii confessoris adorare. BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 299,47 cum tam proximi convenissent *milites*, ut non plus quam duo miliaria a se *(sc. Heinrico)* distarent et omnes in id ipsum armati cum rege audenter -rent conserere. *Gansweidt*

***destipo,** -atum, -are. (*cf.* constipare) *purgare – entleeren, 'purgieren' (usu medial.):* IORDAN. RUFF. equ. p. 48,10 quum videbis equum . . . bis vel ter stercus longius emittentem, . . . libere dimittatur abire pascendo nec eundem invitum . . . removendo, donec decenter fuerit -tus.

destituo (dis-), -ui, -utum, -ere. *script.* -tut-: *l.40. usu medial.: l.61. refl.: p.471,34. pendet* de: *p.471,19. partic. usu subst.: praes.: p.471,22. perf.: l.22.24.53.p.471,22.*

I *deserere, relinquere, sinere – verlassen, (zurück)lassen, im Stich lassen:* **A** *gener.:* **1** *in univ.:* **a** *de personis:* DESID. CAD. epist. 1,15 p. 37,31 quantum sentis *(sc. abbatissa)* te hominum di-tam p r a e s i d i o, tantum *eqs.* (FORM. Marculfi 1,5 l. 6 di-ta. *al. sim.* WIDUK. gest. 1,8 p. 8,5 auxilio. *al.*). BEDA hist. eccl. 4,9 p. 222,33 corporis . . . o f f i c i o (5, 2 p. 284,21. ALTFR. Liutg. 2,8. *al.*). HINCM. ord. pal. 428 locus talis occurrebat, ubi ex praedictis indigentibus nemo sine mensura -retur (destrueretur *B*). VITA Willib. p. 19,35 subveni precibus -tis et lapsis. THANGM. Bernw. 13 p. 764,18 -tus . . . archiepiscopus multitudinis favore. ANTIDOT. Cantabr. p. 166, 40 subito -tus eloquio bibat savinam. OTTO FRISING. gest. 1,1 p. 13,5 imperatorem . . . a s u i s -tum (1,33 p. 52,36. chron. 4,19 p. 208,35). *saepe.* **b** *de locis, praediis:* DIPL. Karoli III. 88 p. 142,28 quod monasteriolum . . . propter oppressiones malorum hominum adeo esset anullatum et a prio *(sic)* ordine -tum . . ., ut *eqs.* CHART. Sangall. A 637 si . . . legitimis heredibus -tę fuerint ipsę res, tunc similiter in ius monasterii cedant. CHART. Welt. 2 p. 102,39 locum vulgo Weltenburg appellatum . . . humanis amminiculis miserabiliter -tum. DIPL. Constantiae 22 p. 72,27 ecclesiam nostram . . . ab abbate et monachis penitus -tam. CHART. Burgenl. II 79 p. 57,37 (dipl.) terram . . . vacuam et habitatoribus -tam *(item* 84 p. 62,18 [dipl.]. *ibid. al.).* **2** *orbare – (der Eltern) berauben, verwaist machen:* **a** *strictius:* WIDUK. gest. 3,50 monitus *Wichmannus* ab imperatore, quia -tus *(sic)* a patre et matre loco filiorum eum assumpserit. **b** *latius de adiutore spirituali:* FORM. Marculfi 1,7 nec di-te (distututae, di-ti *var. l.*) sint . . . oves decidentae pastore. AGIUS vita Hath. 26 sanctam congregationem tali matre -tam. DIPL. Heinr. III. 131 p. 164,3 domnum Iohannem patrono *(i. archiepiscopo)* noviter migrante -tum. CHART. cell. Paulin. 20 p. 26,27 cum . . . spiritali patre adhuc vivente, episcopo Ottone, -ta esset *(sc. abbatia). saepe.* **3** *desistere – ablassen (von), aufhören (mit):* EGBERT. fec. rat. 1,1597 continuas non -ere *ranae* querelas, ut redeat *Iuppiter.* **4** *omittere, neglegere – unterlassen, ver(ab)säumen:* FORM. Marculfi 2,45 l. 3 non di-emus (di-imus *var. l.*) epistolis preferendam vestram prevenire clementiam. **5** *pass. i. q. liberum esse - enthoben, frei sein (von):* DIPL. Otton. I. 159 quatinus coenobitę . . . omni curarum molestia -ti Deo placiti existant famulatores. ANON. coit. 1,6,10 famelici sive saturi seu ira modo -ti vel angustia paulo ante constricti . . . labores veneris abhominamini. **B** *iur. i. q. (ex matrimonio) expellere – verstoßen:* ANNALISTA SAXO a. 1126 p. 765,10 Walo . . . cum uxorem suam Gislam . . . -ere et Agnetem, sororem Heinrici ducis de Lintburth, superducere vellet.

II *deminuere – schwächen, mindern:* **A** *gener.:* GLOSS. II 164,72 St.-S. -itur ginidirituurdit. **B** *natur. i. q. deficere, tabescere – verkümmern, absterben, eingehen (usu medial.):* **1** *in univ.:* ALBERT. M. veget. 5,33 in quarto . . . modo unitionis *(sc. plantarum)* magna est ambiguitas . . ., quia in illo neutra plantarum -itur, sed utraque convalescit. 5,40 quaecunque partes illis *(animalibus)* -untur, convalescere non possunt. animal. 5,48 amplius . . . equi peryodos vitae est viginti anni et post hoc incipiunt -i et debilitari. *ibid. al.* **2** *putrescere – verfaulen, vermodern:* ALBERT. M. veget. 5,61 quod . . . in tota arbore paulatim putrescit et -itur humor. animal. 2,66 in morte deturpatur *(sc. chamaeleon)* et inficitur colore paleae -tae et putrescentis. **C** *medic. i. q. debilem facere – verkrüppeln:* ALTFR. Liutg. 2,4 Berehtricus . . . filiam habuit adolescentulam

[Leithe-Jasper]

paralisi doloribusque -tam. TRANSL. Marci in Aug. 17 cui *(sc. puero)* erat lingua ligata omniaque membra penitus -ta. HILDEG. phys. 3,4 gicht in eo *(sc. aegroto)* ita compescit *(sc. cydonium)*, quod nec sensus illius obtundit nec membra eius frangit nec -it.

III *privare, abolere, abrogare, demere – (be)rauben, aufheben, wegnehmen:* **A** *gener.:* **1** *in univ.:* RADBERT. fid. 1,145 nec debet aliquis placitum federis -ere, cuius se pignus conspicit retinere. ALBERT. M. veget. 2,48 -itur lignum nutrimento, antequam ex se formare possit radicem. **2** *perdere, exstinguere – vernichten, auslöschen, zerstören:* WETT. Gall. 3 quatenus spes regni incautela eius *(Theoderichi regis)* non di-retur. EKKEH. URAUG. chron. a. 57 p. 101,8 plurimam senatorum partem interfecit *Nero*, equestrem ordinem pene -uit, bonis omnibus hostis fuit. **B** *publ., eccl., iur., canon.:* **1** *in univ.:* DIPL. Otton. II. 262 p. 303,37 monasterium ... destructum a nefanda gente Agarenorum pene omnibus -tum rebus. DIPL. Constantiae 1 ecclesia Montisregalis ... a quibusdam hominibus ... de possessionibus ... est per violentiam -ta. CONST. imp. II 85,1 iniquis quorundam statutis penitus -tis. CONST. Melf. 1,26 iuris rigorem circa destitutiones violentas inductum, quod -to contra -entem (destuentem, destitutem *var. l.*) ... restituende possessionis beneficio succurrebat *eqs*. CHART. Burgenl. I 320 p. 223,8 monachos ... tamquam veros possessores ... fuisse longo tempore -tos. *saepe*. **2** *de iure instituendi ('abstiften'; de re v. Ph. Dollinger, Bayer. Bauernstand. 1992. p. 366sqq.):* CHART. Aquens. 177 l. 17 (a. 1217) omnia bona instituere debet *praepositus* et -ere. CHART. Babenb. 212 p. 16,17 excepto iure instituendi et -endi colonos. REGISTR. Baiuv. A p. 188,6 pro iure advocali de una huba et dimidia ius, quod iudex tenetur instituere et -ere. *saepius*. **3** *refl. i. q. abrenuntiare – verzichten (auf), zurücktreten (von):* CHART. ord. Teut. 85 (a. 1239) Sitalmelech ... et filii eius ... -uerunt se de quarta parte predicti casalis et dederunt sasinam ipsius quarte partis fratri. **4** *deponere, removere - absetzen, (des Amtes) entheben:* STEPH. Wilfr. 32 p. 227,6 ut, siquidem episcopus est, qui hanc piam dispositionem temerare temptaverat, sit ab episcopale ordine -tus. RUOTG. Brun. 38 p. 41,16 ut Rathero episcopo bis iam -to antiqua sedes Veronensis ecclesię redderetur. BERTH. (?) annal. a. 1076 p. 283,6 absque spe recuperationis honore regni debere -i. VITA Heinr. IV. 13 p. 40,24 regem, quem constituistis *(sc. proceres)*, -ere parant *praesumptores. al.* **5** *auferre – entziehen:* THEOD. PALID. annal. a. 1177 habito ... concilio universalis ecclesie consilio papatus Calixto -itur, Alexandro confirmatur.

IV *?constituere, statuere – ?festsetzen, bestimmen:* GLOSS. II 185,15 St.-S. -ti pimeinte *(spectat ad Greg. M. past. 2,10)*. CHART. eccl. Erf. III add. 1 p. 409,38 (epist. papae) in districto examine di-te subiaceat ultioni *(sed cf. Greg. M. epist. 8)*.

destitutio (dis-, -cio), -onis *f.* *script.:* destucionem: *l. 62.* destitione: *p.472,21.*

1 *desertio, neglectio, desolatio – das Im-Stich-Lassen, Verlassen, Vernachlässigung, Verlassenheit:* **a** *gener.:* CONC. Karol. A 50D,21 de qua re *(i. demigratione presbiterum)* et di-o divini cultus *(sc. evenit)* et praedicatio in plebibus ... postponitur. DIPL. Conr. III. 282 p. 488,2 (spur. s. XII.med.) quia ... huius *(sc. ecclesiae Fuldensis)* -is et indigentię causa maxime prelatorum ignorantia et neglegentia extitit. CHART. Mog. A II 324 p. 552,31 penuriam Hasungiensis monasterii -emque fratrum ... sublevare cupientes *(sc. archiepiscopus)*. ANNAL. Plac. a. 1253 p. 506,47 Gilbertus ... cognoscens -em (destucionem *var. l.*) illius civitatis *(i. Parmae)*. **b** *iur. i. q. expulsio (ex matrimonio) – Verstoßung:* MAGING. epist. 2 p. 273,11 quod statim -o coniugis nubendi licentiam tribuit. **2** *deminutio, defectio, tabes – das Schwächer-, Geringerwerden, (Dahin-)Schwinden, Schwächung, Verfall (fere usu natur. vel medic.):* **a** *in univ.:* CHART. Mog. A II 240 p. 436,29 (a. 1158) in ultimo senio ... et animalis vigoris -e. ALBERT. M. veget. 1,35 dormitio ... est debilitas quaedam et sensuum -o. 5,22 magis ... est *capillaritas* in arboribus antiquis propter -em caloris. animal. 15,96 si ... sperma ultra, quam oportet, exit a corpore, multam inducit corporis -em et dissolutionem et debilitatem manifestam. **b** *situs – das Vermodern:* ALBERT. M. veget. 5,32 innata *(planta)* convalescit ad -em et putrefactionem eius *(plantae)*, cui innascitur. **c** *debilitas – Verkrüppelung, Lähmung:* UFFING. Ida 1,14 p. 478,19 haec *(sc. sanctimonialis)* articularium compaginum -e paralisi per quinquennium anxie torquebatur. HILDEG. scivias 2,6 l. 2190 quamvis ipsi in corporibus suis debiles sint, tamen pro hac -e membrorum suorum a regno caelorum non separabuntur. **d** *mors – Tod:* VITA Liutg. II 1,44 quantus planctus erat audita sui -e, audita tanti patris dissolutione. RATHER. prael. 5,28 -em ... tuorum cum magnopere debeas plangere, non tamen inconsolabiliter te id convenit agere. RUOTG. Brun. 12 post defletam -em *(sc. Wicfridi pastoris)*. **e** *occasus – Untergang:* CHRON. reg. cont. I a. 1190 p. 150,38 videns ... soltanus interitum et -cionem suorum necnon et civitatem captam. **3** *privatio, abolitio, abrogatio, depositio – 'Entsetzung', Wegnahme, das 'Abstiften', Absetzen, (Amts-)Enthebung (usu publ., eccl., iur., canon.):* **a** *spectat ad possessiones sim.:* CHART. Stir. IV 192 p. 119,32 (a. 1265) e c c l e s i e institutio et -o debet ad eundem plebanum et successores suos de iure ... pertinere (CHART. Ror. 54 p. 212,29 -e [destitione *var. l.*]). CHART. Welt. 27 quod ... manu teneret libere institucionem et -cionem eiusdem hube hereditario iure. *al.* **b** *spectat ad possessorem sim.:* CHART. Basil. A I 167 p. 247,3 (dipl. Heinr. V.) ne quisquam se in abbatis institutione vel -e ullatenus intromittat. INNOC. III. registr. 1,283 p. 390,13 in institutione, -e vel investitura archipresbyteri. CONST. Melf. 1,16 p. 166,13 ne vel res mobiles per vim auferantur vel in aliis -is (distinttionis, discucionis, distinctionis *var. l.*) iniuriam patiatur *(sc. qui defensam imponit)*. CHART. Tirol. 1151 p. 192,42 officialium collacionibus, institucionibus et -cionibus. *saepe. v. et l.53.* **4** *amissio – Verlust:* **a** *in univ.:* FORM. Turon. add. 7 p. 162,2 quociens ... causa ministrantes naufragium evenit -cio cartarum. ANNAL. Sangall. IV a. 1022 pestilentia exercitum ... affecit et ex maxima parte absumpsit, ut Romani imperii corpus tot membrorum suorum -em sine miseria et dolore memorare non possit. **b** *damnum – Schaden, Einbuße:* DIPL. Arnulfi 62 p. 92,13 (interp. s. XI.) ad nostrae celsitudinis auctoritatem ... praefatus episcopus se reclamavit magnam sibi -em habere de decimis.

***destitutivus** (dis-), -a, -um. *abrogans, deponens – außer Kraft setzend, absetzend:* GREG. IX. registr. 507 p. 406,11 quidam ... statutarii et comune Terdonense enervare libertatem ecclesiasticam satagentes statuta quedam, immo verius -a salutis, ... temeritate propria ediderunt. CONR. MUR. summ. p. 162,25 sunt verba ... devotiva, desponsiva, desponsativa, di-a *(cod.; -a ed.)*, delegativa *eqs*.

destitutor, -oris *m.* **1** *defector, desertor – Abtrünniger, 'Deserteur':* COLUMB. epist. 4 p. 169,32 non sitis occasione hac *(i. discessu Columbani)* -es (destitutiores *ed. Walker, vix recte*) neque hac separatione libertatem quaeratis, quae vos in servitutem vitiorum redigat. **2** *qui institutiones abolet – einer der entsetzt, 'abstiftet':* CONST. Melf. 1,26 quendam ... iuris rigorem circa ⌞destitutiones violentas⌟ (-es violentos *var. l.*) inductum.

desto, -are. *desistere, cedere – Abstand nehmen, abstehen (von):* ACTA imp. Winkelm. I 480 (a. 1242) rogantes *(sc. Conradus)*, quatenus -es a nostrorum fidelium lesione et iniurias eis iam illatas corrigas et retractes.

***destrarius, *destrerius** *v.* *dextrarius.

destri- *v.* distri-. **destrucio** *v.* destructio.

***destructibilis,** -e. **1** *gener. i. q. corruptibilis, caducus – zerstörbar, vergänglich:* ALBERT. M. summ. creat. II 1,61,2 p. 528a,27 'omnis s u b s t a n t i a -is non sempiterna est composita aut est delata super rem aliam' (caus. univ. 2,5,8 *passim*. sent. 1,8,13 p. 240a,30). eth. II 6,2,14 p. 425b,22 accidentalia omnia ... esse et -ia cum materia. *ibid. al.* **2** *log. i. q. refutabilis – widerlegbar:* GERHOH. aedif. 15 p. 145,30 accepto a pontificibus precio tale mendacium confinxerunt *(sc. quidam Iudaeorum)*, quod per hoc solubile ac -e fecerunt, quoniam se dormientibus Christum furto ablatum dixerunt. *subst. neutr.:* ALBERT. M. top. 7,2,3 p. 488a,10 ex multis ... -e facilius est destruere.

[Leithe-Jasper]

1. destructio (dis-, -ccio), -onis *f.* *script.:* dext-: *l. 72.* diss-: *l.12.* -ucio: ANNAL. Plac. a. 1264 p. 514,25.

I *proprie:* **A** *strictius i. q. demolitio, dirutio – Zerstörung, das Nieder-, Abreißen:* **1** *gener.:* **a** *in univ.:* CONC. Karol. A 44[B] p. 531,31 inclitus cultus in hominibus vel ab hominibus conpescendus erat non in imaginum -e. *meton. i. q. vitium – schadhafter Zustand:* CHART. Worm. 371 p. 238,10 (a. 1275) duo magistri civium vel alter eorum -em viarum ... reparabit. CHART. Advoc. 177 p. 90,22 quem *(lacum)* ... magister ordinis ... suis laboribus et expensis fecit e -e pristina funditus reformare. **b** *de aedificiis, urbibus sim.:* CHART. Bund. 49 p. 42,12 (a. 824/27) pro diss-e (di-e *var. l.*) ecclesiae. DIPL. Otton. II. 167[b] p. 189,39 nos barroechiae ... in -e urbis ... gravem intulimus iacturam (MANEG. c. Wolfh. 13 p. 72,8. NARR. itin. nav. p. 194,29). THIETM. chron. 8,5 aecclesiae ... incendiis et -ccionibus aliis cecidere. DIPL. Conr. III. 214 p. 385,5 devastationem vestram et huius castri -em honori nostro contrariam esse non ambigimus (CHART. Carniol. II 377 p. 291,6. CHART. Salem. 447). CHART. Gosl. II 186 si quod ipsi ecclesie per incendium, hostium invasionem seu grandinum -em ... acciderit. *persaepe.* **2** *spec.:* **a** *natur. et alch. fere i. q. resolutio – etwa: das Auseinandernehmen, Zerlegen, Abbau:* CONSTANT. AFRIC. theor. 4,1 p. 15a[r] motus convertibilis duo sunt modi: vel ... essentialiter mutatur, qui motus constructio vel -o vocatur. *al.* URSO qual. 345 corrupti generantur humores, a quibus corporis sequitur -o (*item* 350). ARTEPH. secret. p. 48 nempe eum ex cursu naturae ignorare necessario costructionem metallorum, qui ignorat -em. ALBERT. M. veget. 5,82 secundum quod agit ad permanentiam substantiae aut substantiae -em. **b** *publ. i. q. exstirpatio, vastitas – das Roden, Abholzen, 'Wüstung':* DECRET. Bern. 6 damus vobis communitatem et usufructum ... in foresto pro omni necessitate vestra, indempne tamen et sine -e. **B** *latius i. q. vastatio – Verwüstung:* TRANSL. Mod. 30 p. 303,26 quam subita totius patriae desolatio, quam gravis loci huius -o et ... in profundum terrae submersio. CONST. imp. II 116,3 patuit invasionibus et -bus (destructoribus, detractoribus *var. l.*) regnum nostrum. CHART. Beron. 40 p. 113,12 ut ... de spicario canonicorum ... duo maltera spelte ... percipiam, seu terra sit in -e, seu in tranquillitate. CHART. Port. 209 p. 220,11 collectis utrimque exercitibus, per quos toti terre videbatur -ccio imminere *eqs.*

II *translate de corruptione, pernicie:* **A** *de rebus:* **1** *abolitio, deletio – das Zunichtemachen, (Aus-)Tilgung, Aufhebung:* **a** *gener.:* LIUTG. Greg. 12 p. 76,38 de viciorum omnium -e virtutumque aedificatione ... proferre solebat: '*eqs.*' OTLOH. Bonif. 1,39 quanta ... fuerit -o religionis ... sub modernis. VITA Heinr. IV. 11 p. 36,32sq. non aliter pervenire potuerunt *(sc. malum suggerentes)* ad -em honoris tui nisi per -em nostri. ALBERT. M. sacram. 13 p. 9,71 paenitentia, quae significat perfectam personalis peccati -em. **b** *log. i. q. refutatio – Widerlegung:* ALBERT. M. phys. 1,2,7[capit.] de -e sive improbatione Parmenidis (1,2,8[capit.]). **c** *publ. et iur.:* **α** *de institutionibus:* GERH. AUGUST. Udalr. 1,3 l. 15 Arnolfum ... de -e multorum monasteriorum, quae in benefitia laicorum divisit, ... accusatum. THIETM. chron. 4,10 Merseburgiensis -ccionem aeclesiae deflens *imperator. al.* WOLFHER. Godeh. II 5 p. 199,33 post inconsideratam Mersiburgensis episcopatus -em. *al.* **β** *de traditionibus:* CHART. march. Misn. III 429 p. 301,4 (a. 1230) ne in preiudicium aut -em huius nostre donationis aliqua ... contrarietas valeat oboriri. **2** *debilitatio, defectio – Schwächung, Beeinträchtigung:* ALBERT. M. animal. 18,39 causa ... debilitationis et -is motuum harum virtutum, quae in spermate operantur, est, quia *eqs.* CHART. Babenb. 232,23 pro amputacione membri vel -ccione ipsius accionis, id est lem, si est visibilis, teneatur offensor iudici V talenta. **3** *detrimentum, noxa – Schaden, Schädigung:* ADALB. MAGD. chron. a. 952 p. 165,29 quod convivium iam multis suspitiosum coepit haberi et plus ibi -is quam utilitatis ferebatur tractari. HONOR. III. registr. 241 p. 170,27 quod tu *(sc. potestas Mediolanensis)* ... eos *(sc. capitulum Mediolanense)* ... de tua quasi loco banni fiducia eiecisti eisdem rerum suarum dex-em et etiam mortem personarum temere cominando. CONST. imp. II 196,15 sacramenta ... prestans *(sc. filius)* in paterni honoris vel bonorum ipsius grave detrimentum vel -em (destitucionem 2), quod vulgo verderpnusse vocatur. **B** *de hominibus i. q. exstinctio, subversio – das Vernichten, Zugrunderichten (de morte: l.20):* **1** *gener.:* **a** *in univ.:* WANDALB. Goar. 1 p. 12,9 coeperunt *(sc. malivoli)* ... mentientes dicere vidisse se in illo, quae ad reprehensionem et -em aliorum valerent plurimum *eqs.* VITA Norb. II 75 propter multorum ... principum nobilium ... -em. CONST. imp. II 336 quod ad honorem et gloriam redemptoris nostri crucis faciatis ubique gloriam predicari ad -em gentis dicte *(sc. Tartarorum).* ALEX. IV. registr. 482 p. 446,28 alter alterius -em in personis desideravit hactenus et in rebus *(de Ianuensibus et Pisanis). saepe. de damnatione aeterna:* FROWIN. explan. 7,3 l. 846 etiamsi amplius non peccassent *(sc. peccatores)* in eum *(Christum)*, digni essent aeterna -e. **b** *superatio, devictio – Überwindung, Besiegung:* DIPL. Otton. III. 283 p. 708,6 post Sarracenorum -em (*inde* DIPL. Conr. II. 60 p. 72,4). *meton. i. q. superator – Überwinder:* IOH. WIRZ. descr. 983 'o mors, ero mors tua', id est -o tua. **2** *canon. i. q. depositio – Absetzung:* GESTA Camer. cont. II A 286,4 abierunt clerici Remorum archipresuli nuntiantes, quod Galcheri -o episcopi in promptum est.

2. destructio *v.* districtio.

destructivus, -a, -um. **1** *adi.:* **a** *sensu act. i. q. destructionem, deletionem, noxam, abolitionem inducens – zerstörend, vernichtend, (aus)tilgend, (be)schädigend, beseitigend:* **α** *gener.:* CAES. HEIST. mirac. I 10,69 miraculis, quae sunt -a erroris atque vitiorum. ALBERT. M. sent. 4,16,7 p. 553[a],42 dolor, qui est generaliter -us peccati, est de omni peccato. pol. 8,4[r] p. 787[b],20 quod si iuvenes non plantantur talibus disciplinis, efficiuntur -i domus per insolentias. CHART. Salisb. III 102 flammam nostri nominis -am. *saepius.* **β** *natur.:* URSO gloss. 15 p. 39,33 frigida licet ... magis essent salutis -a quam eiusdem conservativa. ALBERT. M. miss. 3,6,2 p. 97[b],20 calor cordis non esset vivificus, sed potius ustivus et substantiae -us, nisi *eqs.* **γ** *medic.:* THEOD. CERV. chirurg. 1,4 p. 136[F] cataplasma ... hordei in apostemate calido medicina mitigativa est, non aegritudinis -a. **δ** *log. i. q. refutans – widerlegend, entkräftend:* ALBERT. M. top. 2,2,6 p. 325[a],33 hic est tertius *(sc. locus)* et constructivus et -us. p. 326[a],32 hae ... omnes considerationes constructivae sunt et -ae. **ε** *publ. i. q. damnosus, vastationem inducens – verderblich, 'wüstend':* CHART. Bern. II 563 (a. 1264) quod super terra usufructus eorum *(fratrum)* et mea homines nostri ... habere debent legittimationem, modo tamen, ut condecet, non -o. **b** *sensu pass. i. q. refutabilis – widerlegbar (usu log.):* ALBERT. M. sens. 1,6 p. 11[b],10 necesse est ..., ut fiat *(sc. visus)* aut intus suscipiendo aut extra mittendo, et cum hoc -um (*ni subest* destructum) est, quod non fiat intus suscipiendo, relinquitur extra mittendo. **2** *subst. neutr. i. quod delet – das Zerstörende, Vernichtende:* ALBERT. M. summ. creat. I 4,37,2 p. 547[a],31 secundum comparationem ad proprietatem *(sc. Seraphim)*, quae est ignire, accipitur duobus modis, scilicet prout est -um contrarii in subiecto *eqs.* eth. II 1,7,9 p. 119[b],22 dicere ..., quod -um operationis vitae sit vel felicitas vel pars felicitatis ..., penitus irrationabile est.

adv. **destructive.** **1** *log. i. q. modo refutationis – auf widerlegende, entkräftende Weise:* ALBERT. M. phys. 2,3,6 p. 143,38 si ... id, quod est ante finem, non sit sic ..., tunc non est finis, sicut in disciplinis sequetur bene -e *eqs.* top. 1,2,8 p. 259[b],37. elench. 1,5,6 p. 636[b],6 et constructive et -e quaerit *(sc. dialectica scientia)*, quid insit et quid non insit. **2** *publ. i. q. damnose, modo damnationis – auf verderbliche, verwüstende Weise:* CHART. Bern. II 728 (a. 1271) fratres dederunt legittimationem bonis dicti militis, que nunc habet in dicta villa ..., tamen non -e et sine dolo.

destructor (dis-), -oris *m.* *qui destruit, irritum facit, demolitor, vexator, qui nocet – einer der zerstört, zunichte macht, aufhebt, auflöst, Vernichter, Schädiger:* **1** *gener.:* WILLIB. Bonif. 7 p. 37,19 -es ecclesiarum populique perversores abigebat. CONC. Karol. A 44[B] p. 506,44 imaginum ... si quis es intemperans di-r. BERTH. (?) annal. a. 1078 p. 313,8

[Leithe-Jasper]

mendaciorum -r. MANEG. c. Wolfh. 16 p. 78,22 ut precedentis testamenti probaretur *Christus* non -r, sed *eqs*. CHART. episc. Hild. I 283 p. 270,1 omnibus invasoribus, persecutoribus, -bus. CHART. Basil. C I 53 p. 38,6 iusticię -es. ALBERT. M. sent. 4, 11,8 p. 286b,29 quia Deus conservator rerum est et non -r. *persaepe*. *usu attrib. de diabolo:* ALBERT. M. summ. theol. II 9,34,2 p. 371b,45 cum Deus non possit intendere hoc *(sc. rerum destructionem)*, videtur, quod nullo modo mittat angelum -em. *ibid. al.* **2** *publ., eccl., iur.:* **a** *spectat ad institutiones sim.:* DIPL. Heinr. II. 65 predicte *(i. Merseburgensis)* -r ecclesie Gisilherus. CHRON. Bened. I 17 p. 221,29b Nickerus episcopus, ... -r libertatis coenobii sancti Benedicti. CHRON. Suev. a. 1006 (MGScript. XIII p. 69,40) pro quo *(abbate)* Ymmo, monasterii -r et fratrum expulsor, constituitur. *al.* **b** *spectat ad traditiones sim.:* DIPL. Arnulfi 31 p. 47,2 si quis ... huius ordinationis nostrae ... -r et violator esse presumpserit. DIPL. Heinr. IV. 280 p. 361,27 ut illum ... t e s t a m e n t a - r i ę ... c o n s c r i p t i o n i s -em ... tradat *(sc. papa)* omnino satanę et anathemathizet eum (CHART. Turic. 263 p. 147, 29. DIPL. Frid. I. 334 p. 165,13. *al.*). DIPL. Constantiae 32 p. 102,34 quisquis ... istius doni -r extiterit, anathema subincurrat. *al.* **c** *exstirpator, vastator – einer der rodet, 'Wüster':* FUND. Heinrichow. p. 58,9 cum ... agricultores et -es silvarum multiplicarentur, Iohannes villicus iussit eosdem rusticos ... silvas delere.

***destructorius,** -a, -um. *destructivus – zerstörerisch:* URSO element. 4 p. 86,4 quanto ... tardius operatur calor accidentalis -am dissolutionem, tanto *eqs*. *ibid. al.*

destructrix, -icis *f.* *quae destruit – Zerstörerin, Vernichterin (usu attrib.):* CARM. de gener. Christi 1196 nempe genus regis -x (gloss.: id est Othalia, quę voluit destruere regale genus de tribu Iuda) femina legis perdere cum vellet.

destructura, -ae *f.* *destructio, afflictio – Zerstörung, Beschädigung:* CHART. Sil. D III 290 (a. 1259) si ... gravis -a ipsis molendinis acciderit, ita quod clausura aque rumpatur *eqs*.

destruo (dis-), -struxi, -structum, -ere. *script.:* dexs-: *p. 476,15.* dext-: *l. 55.* -uh(o): *p. 476,54.* -uttus: *l. 52.* *usu medial.: l. 59. p. 477,18.* *refl.: p. 477,15.* *pendet* in *c. acc.: l. 58.*

I *proprie i. q. demoliri, diruere, rescindere – zerstören, nieder-, ein-, ab-, zerreißen, zerbrechen:* **A** *gener.:* **1** *in univ.:* CONC. Karol. A 19G,43 de arboribus et lucis *(i. fanis gentilibus)* -endis canonica observetur auctoritas. BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 302,24 bellicis instrumentis captis et -tis. CHART. Tirol. notar. I 954 quod ei *(sc. debitori)* reddat *(sc. creditor)* cartam debiti, ut -atur prout casso et vano et nullius momenti. ALBERT. M. animal. 5,27 dicunt ... tonitruum -ere ova. *al.* *in imag.:* LIBER diurn. 84 p. 95,2 confidimus cuncta inimicorum fidei tela -ere. **2** *de aedificiis, urbibus sim. (c. sensu transformandi: l. 58):* ANNAL. Iuv. I a. 725 Sarraceni Augustidunum c i v i t a t e di-erunt (OTTO FRISING. gest. p. 4,22 [epist. Frid. I. imp.]. ANNAL. Rom. p. 480,18 c. -tta. *al. sim.* POETA SAXO 1,208 urbem. *al.*). ARBEO Emm. 29 t e m - p l u m ictibus di-unt *iusti* (EIGIL Sturm. 23. REGINO chron. a. 74). CHRON. Ved. p. 703,12 dex-it *Pippinus* firmitates. DIPL. Loth. I. 22 p. 93,1 quando p o n s -itur (DIPL. Otton. II. 112). CHART. Rhen. inf. II 462 concedimus ... fratribus plenariam potestatem ... mansiones ... in agros -endi. *persaepe*. *medial. i. q. (in se) ruere, collabi – einstürzen, (in sich) zusammenfallen:* DIPL. Otton. II. 14 antiquam cappellam, quam olim ... Hludovuicus imperator construxerat ... et modo dilapsa est atque di-ta. FROUM. epist. 55 ęcclesia ... undique furcis fulcita, muris -ta, cui nisi citius subvenitur, penitus cadet. **B** *spec.:* **1** *natur.:* URSO qual. 334 conservat ... frigiditas naturaliter et accidentaliter -it (*sim.* 342). ALBERT. M. veget. 6,427 stringit *(sc. rizum)* ... maxime, quando frigitur in suo cortice, -ta aquositate sua *eqs*. animal. 1,483 malus stomachus -it cerebrum. *ibid. al.* **2** *alch. fere i. q. resolvere – etwa: zerlegen, auseinandernehmen:* GEBER. invent. 13 p. 724 calcinare, fundere, -ere, construere, corpora emundare, cum his clavibus aperies occultas seraturas arcani nostri. **3** *publ. i. q. exstirpare, vastare – roden, 'wüsten':* FROTH. epist. 20 Iosep ... desertam fecit *(villam)* et ad nihilum deduxit et ... -xit. FUND. Sangeorg. 13 advenerunt ... fratres missi a domino abbate, qui omnes -erunt et dissipaverunt et plantaverunt. CHART. Ital. Ficker 273 p. 313,37 ut ipse *(dominus Poncius Amatus)* -ret et -i facere deberet bona domini Grosii.

II *translate:* **A** *de rebus i. q. irritum facere, abolere, dissolvere – zunichte, ungültig machen, aufheben, unterbinden:* **1** *gener.:* **a** *in univ.:* FORM. Flav. 44 p. 482,1 relegionis norma di-ta. GLOSS. psalt. Lunaelac. 49,17 agendo di-as, quae honoras praedicando. CHART. Turic. 197 p. 88,21 ad -endam ipsam contentionem, ut *eqs*. DIPL. Otton. III. 303 p. 729,37 ut ea, quae male his temporibus acta sunt ..., nemo retineat ..., sed propria nostra auctoritate frustrentur et omnia -antur, nisi ... melius ordinentur. BENZO ad Heinr. IV. 3,19 p. 320,18 ad dexs-endam heresim Arrii et Manichei. ANON. mus. La Fage p. 358 ne, cum discantum facere putaveris, organum aedifices et discantum (discantis *ed. Seay*) -as. *saepe*. **b** *de institutionibus:* TRAD. Welt. 7a (s. X.ex.) si ... vita monachica in loco supradicto -ta fuerit. BRUNO QUERF. Adalb. A 12 p. 13,16 e p i s c o p a t u m, quem pater ... erexit ..., filius -xit (THIETM. chron. 5,39. LAMB. HERSF. annal. a. 982 p. 44,26). DIPL. Heinr. IV. 70 ut nullus in predictis locis aut mercatum -ere aut theloneum impedire ... presumat. ANNAL. Scheftl. II a. 1259 a ... papa Alexandro generale studium Bononie -tum est. *saepius*. **c** *de controversia sim. i. q. componere, sedare – beilegen, schlichten:* LEG. Wisig. 9,2,8 p. 373,5 ad -endum exortum scandalum. TRAD. Frising. 704 p. 591,30 se velle -ere talem disceptationem, qualem inter his esse cognoscebat. BENZO ad Heinr. IV. 4,13 p. 436,1 dividias. DIPL. Loth. III. 41 p. 67,47 iusticiam ... confirmavimus ad -endam controversiam. **d** *de coniuratione i. q. disicere – zerschlagen, vereiteln:* CONC. Karol. A 19G,31 de coniurationibus et conspirationibus: ne fiant, et ubi sunt inventae, -antur. **e** *de matrimonio i. q. dissolvere – auflösen:* ALTFR. Liutg. 1,28 non cessavit ... miles Christi, quominus ... inlicitum -ret coniugium. **f** *de damno sim. i. q. emendare – wiedergutmachen:* THEGAN. Ludow. 13 hęc omnia ... princeps -ere (-i *var. l.*) iussit acta, quę impie in diebus patris sui per iniquorum ministrorum manus facta fuerant. **2** *spec.:* **a** *log. i. q. refutare, redarguere – widerlegen, entkräften:* HINCM. divort. 12 p. 179,13 eorum assertio nefandissima -atur, qui asstruunt non esse scelus sodomitanum. EPIST. Hildesh. 134,51 p. 224,9 utilitas prima -itur et tandem honestas *eqs*. OTTO FRISING. gest. 1,65 p. 92,5 iuxta logicorum ... regulam methodus a genere ad -endum, a specie valet ad astruendum. HUGO HONAUG. hom. 4,8capit. p. 273,2 quod ad -endum inaequalis substantiae errorem nomen consubstantialis sit transumptum *eqs*. ALBERT. M. metaph. 11,1,8 p. 469,73 hoc *(sc. conclusio)* -it totam philosophiam, quae est de potentia et actu. *persaepe. v. et p. 472,72.* **b** *publ. et iur.:* **α** *in univ.:* FORM. Augiens. A 15 quod si ... qualiscumque persona istam t r a d i t i o n e m presumptiose infrangere voluerit aut di-ere temptaverit (CHART. Sangall. A 199 p. 189,36. CHART. Lux. I 265). B 7 nec quilibet ... haec statuta valeat ausu temerario inordinanter -ere (-here *var. l.*). COD. Lauresh. 68 quoniam ipsius concambii sanctionem quidam -ere conati sunt. CHART. Heinr. Leon. 2 p. 3,17 constitutionem. *saepe*. **β** *praecavere, declinare – verhüten, abwenden:* CHART. Sangall. A 610 (a. 878/79) quod ego Ruodpoto ... ad -endam deinceps omnem mallationem ipsius hereditatis partem ... de praedicta hereditate ... trado. **γ** *reprobare, minuere – entwerten, mindern:* CONST. imp. II 73 p. 89,11 (a. 1220) quia ... abusiones ... inoleverant in novis theloneis et monetis, que se invicem ex similitudinibus ymaginum -ere consueverant. **B** *de hominibus eorumque coetibus sim. (de animalibus: p. 477,16):* **1** *gener. i. q. perdere, exstinguere, subvertere – vernichten, zugrunde richten:* **a** *in univ.:* CHRON. Fred. 2,33 p. 55,24 regnum Iudaeorum tunc fuit di-tum. WIDUK. gest. 1,9 p. 16,5 eos *(Saxones)* procul dubio esse, qui Francorum imperium quandoque -rent. THIETM. chron. 8,3 -at illos *(supplantatores)* adiutor noster Christus. REGISTR. Eberb. app. 39 p. 473,2 unde vestra>m discretionem latere nolumus, quod, si orationes persolvamus publice ..., funditus -emur. *saepius*. **b** *superare,*

devincere – (vernichtend) schlagen, besiegen: THIETM. chron. 5,34 -ta penitus ... divisaque inter suos Poleniorum multitudine rex ... proficiscitur. HELM. chron. 106 p. 208,21 admovit *(sc. caesar)* ... manum Lateranensibus, ut -ret eos. HIST. de exp. Frid. imp. p. 77,34 clausura ..., ubi imperator Grecorum Emanuel cum maximo exercitu -tus fuit. *al.* **c** *damno afficere, nocere – (be)schädigen, Schaden zufügen:* WALTHARIUS 373 o vinum, quod Pannonias -erat omnes! ALFAN. premn. phys. 1,84 p. 21 si ... quaedam *(sc. animalia)* ... hominem -ant (*PG 40,529*[C] λυμαίνεται). **d** *corrumpere – verderben:* HINCM. coll. 2 p. 104,18 quatenus presbiteros exemplo et verbo suo non -ant *archidiaconi*. divort. praef. p. 111,25 alios, qui introire poterant, licet verbo admonuissetis, opere -istis. *ibid. al.* **e** *refl. i. q. se dimittere – sich klein machen:* BRUNO QUERF. fratr. 32 p. 83,9 -e te totum et sede quasi pullus contentus ad gratiam Dei. **2** *spec.:* **a** *natur. i. q. deficere, mori – schwach werden, eingehen, sterben (usu medial.):* ARNOLD. LUB. chron. 1,3 p. 118,5 multum laboraverunt *(sc. Saxones)* ... in profunditate palustri et -ti sunt equi eorum plurimum trahentes in plaustris ... copiam victualium. ALBERT. M. animal. 1,36 hoc ... genus hyrundinis in eodem mense apparet et -itur. 1,65 quando exsiccari incipit, -itur animal et senescit tendens ad corruptionem. **b** *publ. et iur. i. q. deprimere – 'ruinieren':* CAPIT. reg. Franc. 4,8 p. 9,27 si dixerit ille, cui res tolluntur, quod male eum -at et contra legem et iustitia, tunc muniat graphio eum *eqs. (cf.* LEX Ribv. 36,4 *c. comm. ed. p. 147)*. DIPL. Karoli III. 133 ut -ta quaeque monasteria et a propriis incuria deviata ... reformentur. DIPL. Arnulfi 50 p. 72,22 (spur. s. XII.[in.]) ut nec praesens episcopus neque aliquis successorum suorum praedictam cellam audeat <-ere vel in aliquo> imminuere. CHART. Turic. 1440 p. 146,36 per quorum *(sc. marcarum)* expensas ... penitus essem -tus et rebus meis exhaustus. CHART. Carinth. V 392 p. 247,10 Michaheli civi et pluribus *(sc. debita solvantur)*, qui per nos omnino sunt -ti. *al.* *Leithe-Jasper*

destruttus *v.* destruo. **desturbo** *v.* disturbo.

desuadeo *v.* dissuadeo.

desub (de sub) *praep. c. abl. vel raro c. acc. (cf.* de *p. 44,14) script.* de su: *l.52.* **1** *strictius i. q. sub, subter, infra – unter:* **a** *de positione:* **α** *proprie de loco:* HERBORD. Ott. 1,32 fetor inhumati corporis non procul a via -b urticis. ARNOLD. SAXO fin. 1,4,8 p. 36,25 quando quis aspiscit ad nubem -b sole, videt eam albam. ALBERT. M. veget. 4,126 'prima ... digestio est', quae fit '-b planta' in radice plantae. Iob 38,32 sole occidente emergunt *Mercurius vel Venus* ⌊-b radiis⌋ (de subradiis *ed.*) solis. **β** *in imag. vel translate:* LEG. Lang. p. 119,1 (a. 713/35) si ambo causatores de sub *(om. 9)* ipso (ipsum *3*) sculdahis sunt (*sim.* p. 119,16sqq. si homenis de sub uno iudice, de duobus tamen sculdahis, causam habuerint, ille, qui pulsat, vadat cum ... epistola de suo sculdahis ad illum alium, de *[om. 6]* sub [super *11*] quem [quo *var. l.*] ipse est, cum quo causa habit. p. 120,4. p. 197,23). DIPL. Conr. II. 258 p. 357,2 ecclesia ... est de su regimine et potestatem supra scripti piscopatu meo sancti Martini. GUIDO AUGENS. mus. add. p. 191[b] descenderit *organum* octo voces et erit in quarta -b cantu. *ibid. al. v. et p.484,56.57.* *locut. adv.* -b manu(m) *i. q. ilico, continuo – auf der Stelle, gleich darauf* (*cf.* ὑπὸ χεῖρα): COMPOS. Luc. C 20 incendis cum carbonibus et decurret de sub manum vitrium, sed inutilis. COMPOS. Matr. 2,2 leviter coquis *(sc. mixturam)* super prunas et aspargens -b manu crocum aceto infusum *eqs.* **b** *de separatione ('unter [... hervor, heraus, weg]'):* BENZO ad Heinr. IV. 6 praef. p. 514,6 rex ... adgreditur clivum, de sub cuius pede evomit Stix lacum. PASS. Thiem. II 11 p. 58,18 quo *(anno)* sancta civitas Hierusalem -b iugo gentium cervicem erexerat. ANNAL. Magd. a. 982 p. 156,37 Laurentius ... de sub pedibus imperatoris scabellum tulit. *al.* **2** *latius i. q. ex, de – aus, von:* **a** *proprie de loco:* ANDR. STRUM. Ariald. 22 p. 1069,25 -b guture linguam extrahunt (*de eodem:* LAND. MEDIOL. hist. 3,30 p. 95,46 vernulae Olivae ... linguam eius -b mentonem trahentes). HERBORD. Ott. 2,28 p. 115,17 episcopus ... -b tecto exiens. FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 17,12 aves, que vivunt de vermibus, quos cavant de ⌊sub terra⌋ (subterra *ed.*) et quos inveniunt super terram (*sim.* p. 21,16). ALBERT. M. animal. 8,106 rapit *alietus* mergos et anates, quando ascendunt -b aqua. 23,122 sanguis eius *(hirundinis)* -b dextra ala medetur oculis. *al.* **b** *in imag. vel translate:* DIPL. Karoli III. 81 p. 132,41 si quis ... de sub potestate ipsius ecclesiae aliquid ... auferre temptaverit. 177 p. 292,1 (spur.) non habeant *(sc. monachi)* licentiam ullo tempore excutiendi se de sub *(om. B)* potestate <et regi>mine abbatis sancti Ambrosii. GERHOH. Antichr. 1,72 p. 391,19 ut eadem domus *(sc. hospitale)* de sub obedientia patriarche tolleretur (*sim.* vigil. 11 p. 510,29 cum fratres Hospitalenses laborassent emancipari de ⌊sub obedientia⌋ [subobedientia *ed.*] Ierosolimitani patriarchae). *al.*

1. desubito (de subito) *adv.* *subito, derepente – plötzlich:* ANTIDOT. Glasg. p. 114,26 facit *(sc. antidotum)* ... ad caducus, de subito qui spumas iectant per orem.

2. desubito, -atum, -are. *exterrere, ex improviso opprimere – aufschrecken, überraschen:* PETR. DAM. epist. 86 p. 472,14 in os corcodrilli dormientis perniciter insilit *hydrus,* quem ille -tus repente deglutit *(ex Physiol. rec. B 19,5).*

desubter (-upt-) *adv. et praep. (cf.* de *p. 44,23)* **1** *adv. i. q. subter, infra – darunter:* CHRON. Fred. 3,79 -pter *(sc. sub lapide;* desuper *var. l.)* in alio lapide duo crucis reperti sunt. VITA Serv. 54 p. 127,8 hii, qui onus quadrangulum humeris sustulerant, ... ut moveri supra verticem cadaver mortuum cernebant, capti pavore ... -pter dissiluere. ARNOLD. LUB. chron. 4,8 p. 171,22 regina ... dedit domno imperatori tentorium optimum et domum -pter (-r, desuper *var. l.*) de scarlatto. **2** *praep. c. abl. i. q. sub – unter(halb):* DIPL. Otton. I. 412 p. 562,16 monasterium ... cum confinibus suis descendentem in petra Groam per viam publicam -r petra Pedara. *cf. p.485, 1sqq.*

desubtus (de subtus, -upt-) *adv. et praep. (cf.* de *p. 44,25) script.:* -uct-: CHART. Rhen. med. I 8 p. 10,41. -bst-: *l.46.* -to: *l.61.*

1 *adv.:* **a** *subtus, subter, infra – darunter, unterhalb, unten:* COMPOS. Luc. I 24 aliud eramen pone ad battere, una petia desuper et una -s. COD. Lauresh. 348 que *(vinea)* subiungitur -s usque ad rivulum, desuper attingit ad ecclesiam in Lobetdenburg. CARM. var. III B 15,5 -ptus gressum qui *(vultus)* regit ipsum. FUND. Grat. Dei 5 ut ... nigras cappas et superpellicia -s portarent *(sc. fratres).* IOH. CODAGN. annal. a. 1214 p. 46,9 -ptus a ponte Arde usque ad fontem de Gallo (*sim.* a. 1216 p. 57,34 -ptus a Castro-novo. *ibid. al.*). FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 79,28 ossa lata, concava -s, que dicuntur ossa ancharum. ANNAL. Plac. a. 1267 p. 522,47 facto ponte navium de substus supra Ogium. *al.* *usu subst.: v. l.67.* **b** *ab inferiore parte, ab imo – von unten (her):* HEINR. LETT. chron. 23,8 p. 162,35 alii edificant ericios, de subtus fodere vallum incipiunt. 30,4 p. 219,3 ne lanceis hostium lederetur -s, clypeum locavit *Theutonus* sub pedibus. ALBERT. M. animal. 1,475 quae *(superfluitas)* reflectitur -s asscendendo ex pectine. *al.* **2** *praep. c. acc. vel rarius c. abl. (c. gen.: l.55):* **a** *sub, infra – unter(halb):* **α** *in univ.:* GALB. Karol. 82 pedes militis copulari rex iusserat de subtus ventrem equi, in quo ascenderat captivus. CHART. Mog. A II 719[g] dimidium cellarium -ptus domus, que fuit Erenuerdi. CHART. Laus. 692[j] quicquid vini habemus -s strata inter Vuarcheriam et lo rual de Palaieres. FRID. II. IMP. art. ven. 5 p. 125,30 accipiatur columbus per caput et pedes -s alis *eqs.* ANNAL. Plac. a. 1269 p. 538,2 que *(turicia)* erant de subtus rocham. *al.* *spectat ad distantiam:* ALBERT. MIL. temp. 158 p. 433,10 in predicto episcopatu *(sc. Regino)* -o civitatem per miliare et plus. **β** *ellipt.:* IOH. CODAGN. annal. a. 1232 p. 112,9 desuper stratam et -s. CHART. Lux. II 348 p. 376,7 duas ... balisterias aque, unam desuper pontem, aliam -s. FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 105,5 super ... pennas caude *eqs.*; -s vero *eqs.* **γ** *usu subst.:* OTTO FRISING. gest. 2,40 p. 147,1 oportebat per -s illud *(sc. saxum; om. pars codd.)* exercitum transire. **b** *ex, desub – aus (... heraus, hervor):* ADEMAR. hist. 3,66 l. 41 quasdam ... fantasticas ex limo imagines -s terra ... mulieres extraxerunt. CHRON. Mart. Opp. cont. IV (MG Script. XXX p. 711,10) camera, in qua ... sedebat *papa*, fonditus corruit ..., et vix extractus fuit vivus -s tantam ruinam.

[Antony]

? ***desuccessor,** -oris *m.* *praedecessor – (Amts-)Vorgänger (usu attrib.: l.5):* FORM. Marculfi 1,35 l. 39 de . . . omnia, quod per institutione pontificum . . . ipse monasterius habuit concessum . . . vel ⌊per decessorum⌋ (praedecessorum *A1*, per discessorum *A2*, per -um *A3*) regum circa se firmatum. FORM. Dion. 3 p. 503,3 inspecta . . . privilegia tam decessoris (-is *cod.*) nostri illi quam Adeodate papae.

***desudamentum,** -i *n.* *adnisus, contentio – Anstrengung, Bemühung:* FOLCUIN. Bert. praef. p. 608,6 nos . . . ad multiplicia eius -a, quae pro loci sui erectione laboratione sudavit assidua, optamus dicta reflectere (*sim.* 17).

desudatio (-cio), -onis *f.* **1** *proprie i. q. sudatio multa, exsudatio – das starke Schwitzen, Ausschwitzen:* CIRCA INSTANS p. 5b[r] patiens in aqua . . . sedeat, ut sudet, quoniam talis -o optime purgat choleram rubeam. **2** *meton.:* **a** *halitus, umor exsudatus – Ausdünstung, ausgeschwitzte Feuchtigkeit:* ALFAN. premn. phys. 25,8 p. 142 quod procedit a mulieribus, magis -em (*PG 40,701B* ἱδρῶτα) membri quam semen esse volunt *Aristoteles et Democritus.* **b** *exanthema (sudamina vel miliaria q. d.) – (Friesel-)Ausschlag (sog. Schweißdrüsenfriesel):* CONSTANT. AFRIC. theor. 5,4 p. 19a[r] si ad exteriora depellatur *cholera*, fient putredines et -es. 8,21 p. 39b[r] de -e; -o est pustula parva sicut milium, que in exteriori cute excoriatur . . . maximeque in estate nascitur. BERNH. PROV. comm. 9,4 p. 315,20 quedam . . . granula sunt, que nascuntur in corpore, dicuntur eciam -cio. **3** *translate i. q. adnisus, contentio, labor – Anstrengung, Bemühung, Mühsal:* **a** *in univ.:* FOLCUIN. Bert. 11 haec . . . monasterio suo adauxit cum ingenti -e. VITA Pirmin. II 16 p. 45[B] huiuscemodi intentioni *(i. orationi)* deserviens agone infatigabili perpendit iam tempus imminere, quo immarcessibile -is suae praemium recipere deberet. DIPL. Heinr. III. 14 regalis culmen honoris . . . operam suae -is iustitiae impendere debet. CHART. Sangall. B 143 p. 141,17 per activę vitę -em. **b** *functio laboriosa – anstrengende Verrichtung:* CHART. Mog. B 104 p. 107,27 (a. 1187) quidam . . . homo . . . artis fabricie frequenti incudis malleatione ac piorum laborum -e summam quandam super se contraxerat pecunie.

desudo, -avi, -atum, -are. *depon.: l.70.p.480,1.* **1** *intrans.:* **a** *de hominibus (de rebus personatis: l.46; de animalibus: l.55) i. q. laborare, insudare, se fatigare – sich (ab)mühen, abplagen, abquälen:* **α** *in univ.:* ARBEO Corb. 7 ut sub manuum suarum -ret labore. HUGEB. Wynneb. 2 p. 108,6 cumque illi . . . contra inmensas Alpium ardua . . . -antes scandere conabant. VITA Pus. 3 manus . . . illorum *(sc. Sigmari eiusque coniugis)* in largiendo elemosinam -bant. VITA Paulin. Trev. 2 fidelibus infidelitate Arriani dogmatis -antibus. OTTO FRISING. chron. 6,34 p. 303,27 pro symonia extirpanda . . . plurimum -bat *Gregorius VII.* HIST. peregr. p. 163,4 nos *(sc. crucesignati)* . . . cotidie pro Christo in agone mortis . . . -amus. *saepe.* *remissius i. q. operam dare, studere – sich bemühen, trachten:* DIPL. Ludow. II. 88 p. 240,35 vota sua Deo . . . persolvere -ent *(sc. monachi).* PURCH. Witig. 193 -at . . . aecclesias . . . ornari. *al.* **β** *deservire – dienen:* WOLFHARD. Waldb. 3,1 p. 258,18 altaris excubiis -bunt *gallinae.* EPITAPH. var. II 22,3 prompti servitio -ant *fratres* archiministro *(sc. Michaeli).* LAMB. HERSF. annal. a. 1073 p. 141,6 ut . . . ad ipsa castella munienda circumquaque manentes cogerent *(sc. castellani)* et impensas . . . convectare et per se ipsos servili manu -are (desiderare *var. l.*). CHART. Scafhus. 67 p. 112,17 quatinus sibi *(sc. puellae)* liceret seculo renuntiare et in conventu religiosarum feminarum in reliquum -are. CHART. Wernig. 10 p. 8,9 tres sacerdotes . . . sibi . . . assumet *decanus*, qui secum in cura et in populo regendo pre aliis specialiter -bunt tenendo septimanas suas. *al.* *demereri – sich verdient machen:* FORM. Marculfi 2,11 pro bonitate et respectu servicii tui, qua circa me -as. DIPL. Loth. II. 11 dignum est, ut celsitudo regalis procerum petitionibus eo libentius faveat, quo . . . devotius in suo eos -are perspicit famulatu. DIPL. Heinr. III. 341 p. 467,14 in nostra fidelitate -tum *(sc. episcopum)* considerantes *eqs. al.* **γ** *se dedicare, devovere – sich hingeben, widmen:* IONAS BOB. Columb. 2,5 p. 237,12 ita ut numquam intentius antea in oratione visus fuisset -ari *(m.[1] A1,* -are *cett.).* EINH. Karol. prol. p. 2,12 cui *(vitae)* scribendae . . . Tullianam par erat -are facundiam. PASS. Ursulae prol. p. 144,16 Deo devotae et in sancta meditatione ferventissimo -antes studio puellae. OTTO FRISING. gest. 1 prol. p. 11,31 quamvis a prima adolescentia bellicis -asse (sudasse *var. l.*) cognoscaris *(sc. Fridericus)* officiis. *al.* **δ** *effervescere, incalescere – entbrennen, sich erhitzen (für):* WILLIB. Bonif. 5 p. 21,14 quali ancxius desiderio diutius -asset, aperuit *(sc. papae).* MEGINH. FULD. Alex. 4 p. 427,26 in hoc . . . desiderio cum diutius -asset. THANGM. Bernw. 51 p. 780,5 (chart.) animus . . . magis ac magis ardore sancti propositi -bat. **b** *de rebus liquidis i. q. emanare, effluere – hervorströmen, herausfließen:* ARBEO Corb. 28 dum paulisper perfodiret *(sc. humum baculo)*, tanta aquarum habundantia -bat, ut *eqs.* *in imag.:* GESTA Halb. p. 112,11 monasterium sancti Nycolai, in quo et de membris ipsius oleum salutare -at *(de sanationibus miraculose effectis).* **2** *trans.:* **a** *de hominibus:* **α** *conficere, perpetrare – schaffen, vollenden, zustande bringen:* VITA Emm. 47 ea, quae dictata habemus hucusque ob reverentiam . . . Hemmerammi, proprio labore -vimus. FROWIN. explan. epil. 66 hoc opusculum tibi potissimum -vi, . . . Bertholde. *elaborare, expolire – ausarbeiten, ausfeilen:* ALDH. virg. I 49 p. 303,16 commentariola . . ., quae praefatus divinae legis interpres *(i. Hieronymus)* . . . -a<vi>t (-ans, -at *codd.*). THEOD. AMORB. Firman. prol. p. 24,27 doctissimorum virorum opuscula stilo . . . insugillabili et ad unguem usque -ta. **β** *impetrare, adipisci – erwirken, erreichen, erringen:* CHART. episc. Hild. I 60 p. 53,15 (post 1013) quod *(praeceptum)* . . . episcopus . . . de abbatiis, que tunc pertinebant ad manus eius, . . . ab . . . Arnulfo -vit *(antea:* elaboravit). FUND. Hild. 1 p. 941,21 Karolus . . . eandem ecclesiam quasi . . . -ti Christo triumphi titulum . . . celi clavigero dedicavit. **γ** *gerere, subire – bestehen, auf sich nehmen:* LAMB. HERSF. annal. a. 1064 pro qua *(villa)* recipienda diuturnum agonem -vimus. HIST. de exp. Frid. imp. p. 5,21 diuturni labores, quos in recuperando Romani imperii statu contra rebelles . . . -verat. **δ** *praestare, explere – leisten, erfüllen:* EPIST. Hann. 13 p. 31,31 -ta non solum verbis, sed rerum et ipsius vitę usu mea fidelis servitus. **b** *de rebus:* **α** *exsudare, emittere – ausschwitzen, absondern, hervorfließen lassen:* GLOSS. II 558,45 St. -S. -ta uzflozzenta. **β** *tinguere, irrorare – (be)netzen, befeuchten:* SEDUL. SCOT. carm. II 26,5 quot paradisiacae -ant gramina guttae *eqs.*

adi. **desudans,** -antis. *studiosus, intentus – bemüht, eifrig:* NOTKER. BALB. notat. 28 licet in omnes prophetas laborantissimus et -issimus studioso lectori sufficiat Hieronimus.

desuefio (diss-, -swe-), -fieri. *obsolescere, labi – in Verfall geraten, verkommen:* CHART. Port. 101 (a. 1230) contingere solet . . ., ut decor ecclesiasticus alicubi adeo diss-at (disswe-*D*), quod absque graviori . . . dispendio relevari nequeat.

desuesco vel **dissuesco** (disu-), -evi, -etum, -ere. *partic. perf. usu adi.: passim.* **1** *de hominibus i. q. insolitum fieri, consuetudinis expertem fieri, (iam) non consuevisse – entwöhnt werden, sich abgewöhnen, nicht (mehr) gewöhnt sein:* WALAHFR. Blaithm. 150 aciem pugnamque lacessere doctus, cedere di-tus. EKKEH. IV. cas. 49 p. 110,8 maiores . . . talium *(sc. laborum)* de-ti. CARM. de bello Saxon. 1,83 ecclesiae, viduae, pupillus et advena quisque nuper de-ti vim sunt iam denuo passi. EKKEB. HERSF. Heimer. 3 ut hominibus diu talium virorum de-tis inculcaretur, cuius sanctitatis fuerit (*sim.* ERINH. Heimer. 44 disuetis). CHRON. Pol. 1,25 ex eo tempore loricis Polonia di-vit (disu- *var. l.*). OTTO FRISING. gest. 2,34 p. 143,4 urgebatur . . . miles tanta de-tus (disu- *var. l.*) aeris intemperie. *c. acc. vel inf. i. q. omittere, dediscere, oblivisci – aufgeben, verlernen, vergessen:* FROUM. carm. 28, 5 resides animi de-unt digna labori. CONR. HIRS. mund. cont. 844 cui *(philosophiae)* si te permiseris, verbis pugnare disu-is. DAVID compos. 3,25 dissolutio est devotioni sicut aqua igni, et, qui ducit in consuetudinem, vix di-et, maxime ioculari. NARR. de Gron. 25 l. 34 milites, qui iam arma di-verant. **2** *de rebus i. q. inusitatum fieri, obsolescere, oblitterari – ungewohnt werden, zum Erliegen kommen, in Vergessenheit geraten:*

LUP. FERR. Wigb. 23 manci . . . manuum nacti sunt usum, paralitici membrorum regimen di-tum. MILO carm. 3,4,2,963 me de-tis repetentem carmina rithmis Musa . . . ammonuit *eqs.* EPIST. Meginh. 37 p. 235,27 eam . . . tempestatem *(sc. persecutionis et invidiae)* iam tandem aliquando sedatam cessasse, compositam de-visse speravimus. WIPO gest. 38 p. 58,19 diu de-tam atque pene deletam legem. OTTO SANBLAS. chron. 14 p. 15,29 iura disueta in consuetudinem reduxit *imperator.*

desvestio *v.* disvestio.

desuetudo *vel* **dissuetudo** (disu-, dis(s)we-, -sit-), -inis *f.* **1** *de hominibus:* **a** *strictius i. q. insolentia, effectus desuescendi, consuetudo amissa – Entwöhnung, das Aufgeben der Gewohnheit:* PETR. DAM. epist. 18 p. 173,6 propter de-em (di-, de consuetudinem *var. l.*) grave est totius ebdomadae binam continuare refectionem (*item* 50 p. 92,14 de-em [di-, disu- *var. l.*]). RAHEW. gest. 3,12 p. 179,32 ex appetitu libertatis iam dudum insolentiam et de-em induerat *Burgundia* obsequendi. CHART. Salisb. I 456 p. 618,12 portionem decimationum eiusdem ecclesię per di-em ex maxima parte populus retinuit. INNOC. III. registr. 1,69 p. 102,29 quos *(clericos)* et officium et di-o reddit imbelles. CAES. HEIST. mirac. I 6,4 p. 345,7 quod ex di-e scientia discernendi inter cibos gustui minuatur. *expressius i. q. indigentia – das Nichthaben, Entbehren:* GESTA Camer. 1,107 p. 446,49 post dissi-em . . . longissimi temporis, terris quidem Danorum abscessu quietis, cum . . . monachi sanctum corpus *(sc. Vedasti)* ad pristinam sedem referre disponerent *eqs.* **b** *latius i. q. consuetudo depravata, mos pravus – schlechte Gewohnheit, Unsitte:* CONST. imp. II 156 p. 193,7 (a. 1231/32) huiusmodi consuetudines, ˹quas censemus pocius corruptelas˺ (quas de-es censemus pocius *8*). **2** *de rebus:* **a** *usus inusitatus, novitas – Ungewohntheit:* IOH. PLAN. hist. 9,30 tantum compellebant *Tartari* nos ad bibendum, quod sustinere propter di-em nullo modo poteramus. CHRON. Albr. a. 1100 p. 814,4 fertur *Godefridus dux* otii de-e (de consuetudine *1*) antiquam febrem quartanam revocasse *(ex Helin.).* **b** *status obsoletus, oblivio – Verfall, Niedergang, Vergessenheit:* FROTH. epist. 17 p. 288,18 de quibus *(ecclesiis)* dissi-e prisce constitucionis inolescente nec census solvitur ullus. CHART. episc. Wirz. II 11 p. 21,3 si . . . illa, que negligentie iactura corrupit vel de-o i n u m b r a v i t . . ., corrigimus (LIGURINUS 8,568 regni de iure vetusto quaestio mota fuit, quod de-e longa priscus inumbrabat neglectu temporis error; *cf. Inst. Iust. de inst. promulg.* 5). *locut.* in de-em abire *sim.:* HIST. Lang. (MGLang. p. 598,27; s. XII.[1]) quae *(leges)* iam in de-e a longo tempore a b i e r e (CHART. Mog. A II 673 ne . . . nostra ordinatio . . . in de-em abeat. CHRON. Reinh. a. 1208 p. 576,14 omnia ea, que . . . in disswe-em abierant). CHRON. Reinh. a. 1209 p. 576,27 in regno, quod a longo iam tempore in di-em (diswe- *1*) venerat. GESTA Trev. cont. IV 3 p. 399,17 quod *(sc. statutum)* aliquot annis servatum postmodum ivit in di-em.

desuffoco, -are. *exstinguere – ersticken:* MAURUS progn. 40 p. 50[a],12 quia calor -atur, videtur febris lentescere.

desugo, -ere. *imbibere, exsugere – ein-, aussaugen:* CONSTANT. AFRIC. theor. 9,42 p. 50b[v] masculus sentit, dum coniunguntur *(sc. ipse et mulier)*, matricem virgam suam -entem sicut sanguisuga, dum sugit sanguinem.

desvistitus *v.* disvestio.

desum, -fui, -futurum, -esse. *form.: partic. praes.* -essens: *l. 68. gerundium* -essendi: *p. 482, 26. adde* ARNO REICHERSB. apol. p. 165,6. *?usu trans.: p.482,72. metr.:* dēē- *(per synizesin): p.482,5.21.46.47. al.* dĕēst: *l.71. saepe in figura litotes q. d., e. g. p.482,54.62.65sqq. negat. abund. per emphasim addita: p.482,5.*

I *sensu originario i. q. deficere, abesse, desiderari, non adesse – fehlen, abgehen, mangeln, vermißt werden, nicht dasein:* **A** *spectat ad indigentiam, desiderium, defectum:* **1** *de rebus:* AGIUS vita Hath. 9 ne hospitibus potus -esset. TRAD. Ratisb. 108 hobas IIII -essentibus duobus tantum iugeribus (*sim.* TRAD. Frising. 1149 -fuerunt his *[tribus hobis]* iugera VI). WALTHARIUS 114 custos thesauris provida . . . efficitur *virgo captiva* modicumque -est, quin regnet et ipsa. HROTSV. Pafn. 10,4 ubi adest vera dilectio, non -est pia compassio. WIDUK. gest. 1,9 p. 14,19 non -sunt ei *(duci)* pecuniae . . ., non -est militum manus. THIETM. chron. 4,75 p. 218,35 verum est hominibus de perfectione iusta nimis -esse. LAMB. LEOD. Matth. I 460 victus ei *(sc. paralytico)* vel cetera commoda -erant. *persaepe. negat. abund. addita:* DIPL. Ludow. Germ. 166 p. 232,2 fratres . . . nostram adeuntes clemenciam reclamando, quod substancia et victus illorum minus *(an subest* nimis *?)* -erant necessaria, innotuerunt (*item* 167 p. 233,29). ALFAN. premn. phys. 1,84 p. 21 ut omnia convenientia sint creata nihilque -sit (*PG 40,532[A]* ἐλλίπῃ) in creatura, quod non sit conveniens. **2** *de hominibus:* WALAHFR. Wett. 816 -fuerat soboles pariterque et -fuit heres *(sc. Geroldo).* WANDALB. creat. mund. 171 distinguens moderator post formam facit, ut vir sit nec femina -sit. POETA SAXO 5,377 caenanti *(sc. Karolo)* lector recitans non -fuit umquam. *al. v. et l.2. adde:* RIMB. Anscar. 18 p. 39,12 sacerdotis tunc ibi -erat praesentia (*sim.* 19 p. 40,8). **B** *spectat ad absentiam:* **1** *de hominibus:* **a** *in univ.:* DIPL. Loth. I. 11 p. 76,2 quia regię potestatis missus inter has -fuerat commutationes *eqs.* CHRIST. STAB. Matth. 56 iste sexus *(sc. femina)* non -fuit a persecutione Domini. EGBERT. fec. rat. 1,35 dum -erit cattus, discurrens conspicitur mus. DIPL. Conr. 2 (MGDipl. reg. et imp. Germ. VI/2. 1959. p. 673,10) ibi interfuit . . . Ugo . . . nec -fuit Odo. OTTO FRISING. gest. 2,12 quicumque nocturnis vigiliis -fuisse deprehensus fuerit. CHART. Westph. III 305,7 semel in hebdomada -essendi licentiam decana dare potest. STATUT. ord. Teut. p. 107,3 si magister diu -futurus recederet. *saepe.* **b** *non exstitisse – nicht vorhanden sein:* LEX Baiuv. 4,32 si . . . eum *(peregrinum)* occiderit, C sold. . . . cogatur exsolvere; si parentes -sunt, fiscus accipiat. LEX Saxon. 42 qui mortuus viduam reliquerit, tutelam eius filius, quem ex alia uxore habuit, accipiat; si is forte -fuerit, frater illius defuncti; si frater non fuerit *eqs.* 47 dos ad dantem vel, si -est, ad proximos heredes eius revertatur. **c** *evolare, effugere – ver-, entschwinden, entkommen:* LEX Sal. Merov. 88 si servus *(sc. accusatus)* ante admonitum dominum -fuerit. LEX Frision. 2,5 si de lito idem scelus *(sc. instigatio ad occidendum)* ei *(nobili)* imputetur et homicida -fuerit. BERNO epist. 1 p. 17,15 ridiculo me non -futurum apud posteros credidi, si *eqs.* **2** *de rebus:* WALAHFR. carm. 20,53 mundi si incursio -sit, saltim cum vitiis mens pia bella gerat. THIETM. chron. 2,40 ignorans *dux Hinricus*, quam parva res est, in qua flagicium -est. *al.* **C** *spectat ad desidiam, destitutionem, desertionem i. q. cessare, auxilium negare, se subtrahere – es an sich fehlen lassen, seinen Beistand versagen, sich verweigern:* **1** *de hominibus:* AGIUS epic. Hath. 433sqq. nec -erit regina soror vobis, ubicumque forsan regali est opus auxilio; non -erunt fratres *eqs.* DIPL. Arnulfi 21 qui *(sacerdotes)* nunquam nostro -fuere obsequio. PONTIF. Rom.-Germ. 99,406 a ministerio pontificis non poterit *(sc. acoluthus)* . . . -esse (*sim.* CONSUET. Marb. 176 ut numquam -sint *servitores* ad obsequium sacerdotis). THANGM. Bernw. 18 p. 766,44 ipsum non -futurum, quin . . . iusticiam . . . exequatur (*sim.* p. 767,15). VITA Heinr. IV. 13 p. 41,12 se *(sc. ducem cum suis)* sibi *(sc. imperatori)* nec armis -fore nec animis. EPIST. Wibald. 44 (epist. papae) eorum *(monachorum)* iusticiae -esse nec volumus nec debemus. *saepe. locut.* sibi -esse *c. sensu (aliquid) omittendi, neglegendi sim.:* RUOTG. Brun. 20 p. 20,30 ne nobis nos -simus, hoc . . . summopere curandum est. EUPOLEMIUS 2,137 ni fractis mihi -sim viribus, . . . moriendo sequeris ad Orcum premissum socium. CHART. Mog. A II 397 lator . . . presentium . . . productis testibus ad probandum, quod causa . . . debitum finem sortita sit, nichil sibi -fuit. **2** *de rebus incorporeis meton. pro persona positis:* RIMB. Anscar. 1 p. 19,24 ad divinum . . . nobis subsidium recurrendum scimus, cuius misericordiam nobis . . . non -futuram credimus. WIPO gest. 2 p. 19,20 credo . . . huic electioni *(sc. regis)* caelestium virtutum favorem non -esse. BERTH. (?) annal. a. 1075 p. 280,27 in hoc *(sc. correctione)* suam *(sc. regis Heinrici)* oboedientiam, consilium et adiutorium sibi non -futura efficaciter experiretur *(sc. apostolicus). al. v. et p. 483, 2. ?trans.:* VITA Hucberti prol. (MGMer. VI p. 482,28) tanto quaeque de eo vera proferre potero, quanto me contigit familiarius eius praesentiam non -esse.

[Antony]

II *sensu contrario i. q. expertem esse, carere – ledig sein, entbehren:* ARBEO Corb. 24 p. 216,13 divino non -esse *(sc. Corbinianum)* credimus solatio *(m. al. corr.* divina . . . solatia *[sc. Corbiniano] 1).* Emm. 19 p. 54,4 evacuatus truncusque cum tot ornamentis membrorum -esse dinosceris.

desumo, -ere. *demere, restituere – abnehmen, ersetzen:* AEDILV. carm. 15,22 pecus omnigenum pastoris munere demptum innumero (in numero *ed.)* dampnum gregibus -ere nescit.

desuper (de super) *adv. et praep. (cf.* de *p. 44,32)* **I** *adv.:* **A** *de loco:* **1** *e superiore loco, ex alto, superne, deorsum – von oben, herab:* **a** *in univ.:* PAUL. DIAC. Lang. 5,2 p. 144,6 multas . . . ei *(Perctarit)* iniurias faciens fuste eum insuper *(om. C. D)* percutere -r *(erasum G2, om. G5c)* et urguere non cessabat *Unulfus.* AGNELL. lib. pont. 131 p. 364,42 exclamavit *abbas* voce magna ad suos, ut eum -r de tecto *(sc. monasterii)* deponerent. VITA Heinr. IV. 7 p. 25,13 minister doli sursum . . . scandens -r observabat. METELL. exp. Hieros. 2,243 cum -r obtenebrantur *catholici* nube sagittarum. HEINR. LETT. chron. 28,6 p. 204,26 elevabat . . . unusquisque *(sc. oppugnatorum)* consocium suum -r *(sc. de turri)* in castrum. *saepius. v. et p. 484,62.485,18. in imag. de arrogantia:* GUNZO epist. 9 p. 37,18 -r immissi impetus gravitate sollicitabar. **b** *caelitus – vom Himmel (herab):* WILLIB. Bonif. 6 p. 31,19 inmensa roboris moles divino -r flatu exagitata . . . corruit. CAND. FULD. Eigil. II 17,77 -r adveniens . . . arbiter orbis *(sc. Christus).* VITA Pirmin. I 1 Deo -r cuncta illius opera dispensante. CARM. Cent. 67,5 <de>super, oro, tua *(sc. Dei)* defendat dextra iacentes *(sc. in lecto).* THIETM. chron. 6,11 Deus pater ingenitus, speculator -r. *saepe. expressius i. q. divinitus – von Gott, durch göttliche Fügung:* VITA Desid. Vienn. 14 tantam bonam *(animam)* in unum hominem -r fuisse fundatam. HUMB. Sim. 3,5 p. 204,17 principes ecclesiis Dei tutores . . . assignati relicto officio -r sibi commisso *eqs. al.* **2** *(in)super, supra, in superiore parte, in summo – darüber, darauf, oberhalb, oben:* **a** *in univ.:* LEX Baiuv. 4,19 si *quis* alicui scalam . . . eiecerit . . . et ille -r fuerit relictus. AGNELL. lib. pont. 64 p. 323,11sq. deferantur quatuor pedes, et ponite mensam -r; quatuor . . . pedes quatuor evangelistae sunt . . ., mensa vero -r est sancta ara *eqs.* VITA Emm. 35 cumque . . . a sepulchro humum removissent, erat inmensus lapis -r (asuper *var. l.)* constitutus. WIDUK. gest. 2,11 p. 77,2 Thancmarus . . . stabat iuxta altare depositis -r armis. GERH. AUGUST. Udalr. 1,14 l. 28 episcopus . . . sepulchrum sibi fodere . . . et . . . arcum muratum -r curvare praecepit. FRID. II. IMP. art. ven. 6 p. 189,29 falconum . . . modus est volare alte et stare -r in directo falconarii. *saepe. v. et p.478,37. 38. in imag. de regimine:* TRAD. Lunaelac. 115 (a. 805) Kamalo monachus -r *(sc. super Maninseo)* constitutus prepositus. 75 honorando . . . Lantperhto abbati de monasterio Maninseo -r regere videtur. *longius – weiter weg:* ALBERT. M. metaph. 1,5,4 p. 74,67 'parum . . . -r (*p. 990a,23* ἄνωθεν) aut subtus *(sc. de centro universi)*' est 'iniustitia'. **b** *in scripto:* TRAD. Frising. 29 p. 57,26 (a. 769) pars ipsius *(ecclesiae)* . . . -r scripta. **c** *in formulis chartarum de collocatione in fundis fere i. q. ibidem, inibi – etwa: daselbst, darauf:* **α** *de aedificiis:* COD. Lauresh. 858 (a. 766/67) mansum I cum casa et scura -r *(sc. confirmamus).* CHART. Sangall. A 257 p. 245,11 dono . . . in eadem marcha tam terris, domibus -r p o s i t i s, campis . . . hobas vestitas cum mancipiis (DIPL. Ludow. Germ. 12 hobas duas cum casis -r p. TRAD. Ratisb. 28 p. 35,12 mansos tres . . . cum . . . ędificiis -r p. *al.).* CHART. Laus. 341 p. 305,9 trado ad ipsam casam Dei casale cum casa desuperstante *(sic).* DIPL. Otton. I. 145 p. 226,10 ubi *(sc. in area)* stationes -r extant, quas tenere videtur Iohannes. *al.* **β** *de hominibus:* TRAD. Frising. 229 (a. 806) non in aliud ei *(diacono)* commendavimus *(sc. episcopus)* ecclesiam . . ., nisi ut minister noster -r fuisset et servitium . . . fecisset. TRAD. Corb. 27 tradidit Haddo in Stalo duas partes de manso et hominem nomine Wunred -r m a n e n t e m (DIPL. Ludow. Germ. 154 [interp.] unum mansum . . . cum hominibus -r manentibus. *sim.* CHART. Lux. I 76 p. 66,30 [dipl. Ludow. Pii] villam cum . . . mancipiis -r comanentibus. CHART. Rhen. med. I 105 p. 109,28). *spectat ad actionem vindiciarum servandarum causa obsedendi:* TRAD. Lunaelac. 120 (a. 821) cogitabo . . . vobis (*sc. abbati)* vestire, quod ego habeo ad Mulipah, sicut . . . missi vestri -r sedere fecerunt duos vices et nunc ego in tercio vice vobis vestitum abeo. **3** *sursum – nach oben, hinauf:* AGNELL. lib. pont. 122 p. 359,26 patricius faleras equum superimponi iussit, ascendit -r. VITA Lamb. Nov. Op. 9 (MGScript. XXX p. 952,6) aperto sanctuario felicem animam -r ad coelum duxerunt *(sc. angeli). foras – heraus:* INVENT. Memmii 1 (MGMer. V p. 366,8) Deus . . . eam *(aquam)* . . . -r fontem *(om. 2)* manare fecit. **B** *de additione i. q. insuper, praeterea – obendrein, überdies, außerdem:* TRAD. Lunaelac. 57 (a. 824) dono virgas V *eqs.*; . . . trado -r de ipsa terra virga I et fustum unum pro remedium animae meae. CONSUET. Trev. 56 trium sustentatione pulmentorum . . . sint fratres reficiendi abbate -r, quibus voluerit, caritatem faciente. *ibid. iterum.* CONST. imp. II 80/81 p. 102,13 milites et habitatores ipsius castri Gonzáge -r ponimus *(sc. Fridericus rex)* in perpetuo banno nostro; preterea *eqs.* **C** *de relatione i. q. de hac re, super hoc – diesbezüglich, darüber:* DIPL. Heinr. II. 509 p. 652,20 comitatum . . . in potestate predicti abbatis . . . donavimus, . . . ut ipse suique successores . . . dehinc liberum habeant arbitrium quoquo modo -r precipiendi (*inde* DIPL. Conr. II. 23). ANNAL. Worm. a. 1226 p. 146,11 obtinuit *episcopus* . . . domum . . . suam esse debere; acceptis itaque privilegiis imperialibus -r coram principibus *eqs.* CHART. Friburg. 192 p. 164,2 in huius rei evidentiam presentem -r conscribi fecimus paginam. *saepius.* **D** *de tempore i. q. deinde, deinceps – darauf, sodann:* ANTIDOT. Glasg. p. 112,40 que *(sc. impensa)* siccas, tundis et cribellas . . . et -r paulatim iungis. p. 125,16 postea colligis ipsum unctum, -r aceto inunguis corpus, qui patitur.

II *praep. c. acc. vel rarius c. abl. (c. gen.: l.44):* **A** *de loco:* **1** *de, a(b) – von (. . . herab, weg):* LEX Sal. Merov. 61,1 si quis alteri ˹de manu sua -r (super *var. l.)* illum aliquid inripuit, rem in caput reddat˺ (de manu per virtutem aliquid tulerit, -r illam rem in caput reddat *A4 [sim. A3]).* PASS. Thiem. II 13 p. 60,10 talis . . . naturae est *unguentum*, ut oblitam cutem -r ossibus et carne statim avellat. FRID. II. IMP. art. ven. 5 p. 157,18 falco . . . tollendus erit -r aironem cum tiratorio. ALBERT. M. animal. 1,244 cimbalaris *(sc. cartilago epiglossidis)* aliquando . . . cooperit peltalem et ipsam tunc comitatur, et aliquando recedit -r ipsam. *al.* **2** *super, supra – über, oberhalb:* **a** *de positione:* LEX Sal. Merov. 55,6 si quis basilicam expoliaverit -r (super *var. l.)* hominem mortuum. AGNELL. lib. pont. 27 literae . . . -r capitis illius *(effigiei)* scripta sunt: '*eqs.*' CARM. Cent. 55tit. -r mensa. 76tit. -r cylipsidra. INVENT. Matth. 4(2) apostoli ossa . . . non . . . sunt terrae infossa, sed -r terram . . . in parietibus vel in altariis sunt recondita. CHART. Port. 206 p. 217,4 hereditatem agri siti in pago Thesnitzensi -r vineam, que Berchte vulgariter appellatur. *al. v. et p.478,63.64. in imag. vel translate:* LIBER hist. Franc. 7 p. 249,22 Egidium Romanum principem ˹-r se˺ (positum super se Franci *var. l.)* expulerunt a regno. DIPL. Heinr. II. 300 p. 373,16 omnes decimas -r totam abbatiam *(sc. largimur)* in usum pauperum et hospitum (*ex* DIPL. Otton. I. 240 p. 336,7). GUIDO AUGENS. mus. add. p. 192b si . . . organum incipit cum cantu . . . vel in quarta -r duplici vel in quinta -r duplici vel in quarta de sub cantu *eqs. ibid.:* si *organum* incipit in quarta de super duplici de sub cantu *eqs. ibid. al.* **b** *de directione, motu ('über [. . . hin]'):* VITA Alcuini 22 p. 195,19 surgens . . . e lectulo tulit cappam -r se. AGNELL. lib. pont. 141 electi *(sc. interfectores)* sibi *(Iohanicio)* septam cervicem . . . levaverunt . . . -r lapidem . . .; et extensum -r lapidem unum, et aliam plathomam -r viventi in colla emissa fregit corpus eius. ANNAL. Erf. Loth. a. 1136 visum est -r civitatem in aere quoddam in modum scalae transvolare. METELL. exp. Hieros. 2,61 machina . . . tela repellens -r . . . hostis. FRID. II. IMP. art. ven. 5 p. 170,5 airo . . . aut volabit veniendo ad faciem falconarii et procedendo -r caput ad posterius hominis aut econtrario. *al. v. et p.485,56. expressius i. q. in – auf:* TRAD. Frising. 343 (a. 815) Mezzi . . . seu . . . Helmberti . . . coram testibus -r altare sanctae Mariae posuerunt *(sc. unam coloniam, i. chartulam traditionis eius).* VITA Heinr. IV. 7 p. 25,8 grande saxum super trabem ad ferien-

[Antony]

dum -r caput imperatoris posuit *(sc. minister doli).* **3** *per confusionem c.* desubter *(cf. p.478,22.27) i. q. sub – unter:* RHYTHM. 149,98 induebat *Eligius* cilicium ad carnem utique asperrimum -r veste optima. **B** *de relatione i. q. de, super – hinsichtlich, betreffend:* **1** *in univ.:* CHART. Bund. 271 (epist. papae a. 1121) peticioni tuę, quam -r episcopalis oneris allevatione facere voluisti, nullum ... prebere possumus ... assensum. CHART. episc. Halb. 920 l. 36 ne quis contra eam *(paginam)* venire presumat vel ipsum monasterium -r eadem decima in aliquo molestare. **2** *in – an:* CHART. episc. Hild. II 1152 (a. 1260) cum ... abbatissa et conventus monasterii ... a nonnullis ... graves -r possessionibus et aliis bonis suis ... patiantur molestias et iacturas. **3** *pro – für: v. p.484,34.* **C** *de tempore i. q. post – nach:* ANTIDOT. Glasg. p. 125,17 involutum *(sc. corpus)* -r unccionem de lentio suptilissimum.

desuperius *adv. (cf.* de *p. 44,34) desuper – von oben:* **1** *in univ.:* CHRON. Pol. 3,8 p. 136,20 Theutonici arietes ferreos turribus subducebant, Poloni vero rotas calibe stellatas desuper (-s *var. l.)* evolvebant. FRID. II. IMP. art. ven. 5 p. 148,25 ad loyrum ponantur carnes ... occulte sub alis loyri, et extrahantur -s, ut falco videns eas *eqs.* **2** *caelitus, divinitus – vom Himmel, von Gott:* VITA Liutg. III 1,373 auctus in melius semper -s ad Omnipotentem vertit totam mentem. CHRON. Reinh. a. 1190 p. 547,31 erectis ... diversorum murorum tormentis contra civitatem, adnisu (sed ausu *cod., recte ut vid.*) -s exhibito, viriliter ... institerunt *(sc. christiani).*

***desupero,** -are. *refl. i. q. se supra vires extendere – sich überanstrengen:* FRID. II. IMP. art. ven. 5 p. 136,22 si iactatur ad airones in talibus *(sc. non convenientibus)* locis, ... iam falco defatigabit se et -at.

desuperstans *v.* desuper *p.483,61.*

desupra (de supra) *adv. et praep. (cf.* de *p. 44,34)* **1** *adv.:* **a** *supra – oben:* AGNELL. lib. pont. 143 p. 372,7 aquimanile -a ex argento investito. *in scripto:* DIPL. Merov. 36 l. 109 (ArchDipl. 14. 1968. p. 176; spur. c. 1050/1137) dictis ... possessionibus, terris et dominiis -a declaratis ... gaudeant ... prior et clerici. **b** *insuper – obendrein, überdies:* CHART. Westph. IV 1032 p. 519,44 (a. 1265) ducibus Alberto et Iohanni ... advocatiam Huxariensis civitatis ... porreximus ...; insuper *eqs.*; preter ista *eqs.*; ceterum *eqs.*; -a abundante autem gratia adicimus: si *eqs.* **2** *praep. c. acc. vel abl.:* **a** *de(super), a(b) – von (... herab, weg, her):* VITA Balth. A 8 p. 492,7 suum ipsum regale ... cingulum -a (supra *A2*, a *rec. B*) ⌞sacros lumbos suos⌟ (sacris lumbis suis *A3a. rec. B*) devote abstulit et fratribus in elemosinam ipsum direxit *domnus Laigobertus.* CHART. Ticin. 102 (a. 1210) si ipse dominus abbas vult eis *(sc. hominibus de Breno)* facere bonam securitatem tollendum dominum Ottonem imperatorem *(i. fodrum imperatori debitum)* de supra eos et ipsum comune. *ibid. iterum.* CHART. Bund. 558 p. 59,16 de supra quam *(silvam)* est starius I castanearum. **b** *(de)super – über (... hin):* LEX Sal. Merov. 77,1 si quis super ingenuum, dum in domo sua resedit, ... ⌞de supra tecto⌟ (super tectum *B10*) ... lapidem miserit. FRID. II. IMP. art. ven. 6 p. 219,12 modi ... recessus falconis -a falconarium duo sunt. p. 221,27 quando recedit falco -a falconarium (*cf.* p. 219,21 desuper). *ibid. al.*

desupter *v.* desubter. **desuptus** *v.* desubtus.

desurgo, -ere. *(ex)surgere – aufstehen, sich erheben:* EINH. Karol. 24 p. 29,17 noctibus sic dormiebat, ut somnum quater aut quinquies non solum expergescendo, sed etiam -endo (deresurgendo *A1*) interrumperet.

desursum (de sursum) *adv. (cf.* de *p. 44,42) de accentu: p. 233,21.* **1** *desuper – von oben:* **a** *in univ.:* HRABAN. inst. cler. 1,20 habet ... purpureos tramites ipsa tunica *(sc. dalmatica)* ⌞a summo usque ad ima⌟ (de sursum *var. l.*) ante ac retro descendentes. CARM. Cantabr. A 23,4,3 -m vergit *alauda* ..., dum terram tangit. **b** *caelitus, divinitus – vom Himmel, von Gott:* RHYTHM. 149,38 praesagium mater sensit -m. EXPOS. miss. 4 ammonet sacerdos populum, ut sursum, id est supra semet ipsum, ad Dominum omnipotentem corda levent et fideliter orent, quod -m eis veniat auxilium a Deo caelesti. EPIST. ad. Hildeg. 50,6 nullus hominum valet ... ad supernam patriam ... anhelare, nisi ei -m datum fuerit Christi iuvamine. *al.* **2** *supra, sursum – oben, droben:* **a** *in univ.:* INVENT. Memmii 2 (MGMer. V p. 366, 14) ubi fons manaverat -m, in profundum ibidem consimili virtute inventus. p. 366,21 quantum -m, tantum deorsum terra praeminebat. CHART. Sangall. B 24 p. 28,13 illa edificia -m coniungunt. CONSTANT. AFRIC. theor. 10,11 p. 56a^{r} qualicumque morbo in initio cholera nigra -m aut deorsum exeat, mortem significat. **b** *in caelo – im Himmel:* HEINR. AUGUST. planct. 2258 hac insurrexit temptator in hunc *(Iesum)*, ubi dixit: 'si tibi -m pater est, te mitte deorsum' *(cf. Vulg. Matth. 4,6).* *Antony*

detardo, -avi, -are. *tardare, differre – (hinaus)zögern, aufschieben:* TRAD. Frising. 324 (a. 814) ipsi *(proximi)* ... aliquantum tempus -verunt hoc agere, quod Freidoni presbitero promiserunt.

1. detectio, -onis *f. confunditur c.* deiectio: *l.23. patefactio, revelatio, denudatio – Entdeckung, Enthüllung, Offenbarung, Entlarvung:* HERIG. gest. 3 post ... -em et deiectionem magi *(i. Simonis; cf. Pass. Petr. Paul. long. 52. 56).* HUMB. Sim. 3,33 p. 240,46 quorum *(Simonianorum)* depositio non est habiti honoris privatio, sed simulatae vel aestimatae promotionis -o vel confutatio. HILDEG. scivias 2,6 l. 2360 vulnera cordis sui humillima -e (deiectione *H*) mihi *(sc. Deo)* demonstret *(sc. peccator).* 3,9 l. 926 quam *(admonitionem)* verus Dei filius in mystica significatione denudavit, cum interiorem dulcedinem nuclei in -e legis ostendit. vit. mer. 6,817 nec ipse *(mansiones)* nec illa, que in ipsis sunt, ulla secreta -e tibi vel ad modicum aperiuntur.

[2. detectio *v.* detentio.**]**

detector, -oris *m. index, delator – Entdecker, Angeber:* LEG. Wisig. 3,5,4 p. 163,13 tunc a reatu poterit inmunis haberi *(sc. qui nefas invitus commisit),* si nefandi huius sceleris ipse -r extiterit. 12,2,14 p. 421,17 servus ... huius calliditatis -r liberum se gaudeat profuturum.

1. detego, -texi, -tectum, -ere. *script. et form.:* dist-: GLOSS. II 735,41 St.-S. *imperf. coni.* -rit: *l.46. perf. indic.* -esit: CHRON. Noval. app. 10. *usu mediopass.: p. 487,39; refl.: p.487,32. struct. c. abl. pro gen. respectus: p.487,7.19. partic. perf. usu adi.:* LEG. Wisig. 3,4,6; *subst.: p. 487,3. al. confunditur c.:* deicere: *p.487,5.35. al.* detergere: *p.487,26. 47. 49. adde* GLOSS. II 238,10 St.-S. detinere: *p. 487, 17.* tangere: *l.46.*

I *retegere, aperire, patefacere, (de)nudare – ab-, auf-, entdecken, öffnen, freilegen, enthüllen, sichtbar machen, entlarven:* **A** *proprie:* **1** *in univ.:* **a** *strictius c. sensu tecto privandi:* LEX Baiuv. 10,2 de mita ..., si illam -rit (tetigerit, -erit *var. l.*) *aliquis* vel incenderit, cum III sold. conponat. AGIUS vita Hath. 12 dicebat ... se quasi in aere raptam et omnia monasterii aedificia -ta vidisse. EBERW. Magner. 57 ecclesia ... -ta atque deserta bestiis nonnumquam erat pervia. *al.* **b** *latius:* STEPH. Wilfr. 13 p. 207,16 mare ... terras fugiens, litora -ens in abyssi matricem recessit. HROTSV. Cal. 9,13 qui *(iuvenis)* -tum corpus honorifice texit. Sap. 7,1 -e duram, Karitas, cervicem et sustine percussoris ensem. CHRON. Clus. 7 (MGScript. XXX p. 962,29) nox astra -erat. STATUT. ord. Teut. p. 124,3 in bona sexta feria ... quando crux -itur vel denudatur, venia *(sc. fit). saepius. medic.:* BRUNUS LONG. chirurg. 1,15 p. 113^{E} si fistula iam fecit impressionem in osse, tunc, si non est -tum, necesse est, ut -atur cum instrumentis convenientibus ...; quod si non sanatur, ... tunc ... iterum -atur et abradatur. 1,19,3 p. 117^{D} est necesse, ut seces super locum *(sc. fracturae),* ut -as costam fractam. **2** *re-, effodere – ausgraben, exhumieren, 'erheben':* NOTKER. BALB. martyr. VIII. id. Iul. p. 1117^{A} ad augmentum ... sanctitatis martyrum declarandum, cum post annos plurimos transferendi gratia -rentur *eqs.* TRANSL. Bav. 1 (MGScript. XV p. 597,23) ob quandam infamiam eliminandam visum est eidem patri pios sancti Bavonis -ere cineres. *al.* **3** *illuminare – erleuchten:* WALAHFR. Gall. 1,11 p. 292,18 cum ... lucifer suo processu noctis latibula -isset. *adde:* CARM. Paul. Diac. app. II 49,2 Christe, ... noctis tu tenebras inlustrans -is atras. **B** *translate (interdum c. sensu deprehendendi, e. g. p.487,7.19):* **1** *spectat ad homines:* **a** *in univ.:*

[Pörnbacher]

CONC. Merov. p. 76,8 si quis clericus in causis ... praebuerit iuramenta et post rebus evidentibus -itur perierasse *eqs.* LEG. Wisig. 12,2,6 -tus damnationis date ultionibus punietur. LEX Baiuv. 9,8 quod si furem celare voluerit periurans, et postea -tus (deiectus, intectus, intecto *var. l.*) inventus fuerit, tamquam ille fur ita in crimine damnetur. LEG. Lang. p. 209,25 si stupri crimine -tae fuerint *mulierculae.* BERNH. CONST. can. 15 p. 489,4 qui *(sc. haeretici)* ... -ti sunt falsantes sanctam scripturam. STATUT. ord. Teut. p. 82,13 si detractor in criminalibus ... inter fratres -tus fuerit. *saepius.* **b** *praedicare, laudare – (ver)künden:* VITA Dagob. prol. p. 512,22 studebo ... eum -ere dictis, qui gloriatur in caelis. **2** *spectat ad res:* **a** *in univ.:* LEG. Wisig. 2,1,6 p. 50,6 per quam *(condicionem)* ... f r a u s evidentissime -atur (VITA Heinr. IV. 10 p. 34,4. *saepius. sim.* DIPL. Zwent. 20 p. 55,19 fallentium ... calliditatibus -tis. *al.*). 6,1,2 p. 248a,15 cum ... per accusatoris ⌊indicium -tum⌋ (iudicium detentum *R2*) constet ac publicatum esse negotium. RADBERT. fid. 1,586 illa ..., que necdum ... luce veritatis comprehenduntur nec falsitatis mendacio -untur, ... fide ferenda sunt. WALAHFR. Mamm. 19,35 iam -e, demens, qua ratione feras ... viceris. CHART. Fridesl. 56 quod si nobis ignorantibus aliquem eorum *(malefactorum)* ... oppidum intrare contigerit, statim hoc -to ... compellemus exire. *persaepe.* **b** *ostendere – offenbaren, zeigen:* HUCBALD. Leb. 17 p. 892D visum ... ei *(Ludgero)* est in somnis sanctissimum Christi sacerdotem Lebwinum secum loqui et sui -ere (detergere *ed.*) locum sepulcri. HROTSV. Pel. 376 quo ... patenter -ret *(sc. Deus)* dubio causae secreta remoto. THEOD. TREV. transl. Celsi p. 402F qua occasione ... beata eius lipsana mortalibus sint tandem -ta. VITA Heinr. IV. 1 p. 13,12 ut haec scripta nulli -as. *al. refl.:* HROTSV. Agn. 400 quanto se virtus Christi plus -it orbi. **c** *confirmare, testari – bekunden, bezeugen:* EPIST. var. II 2 p. 301,32 qui *(testes)* hanc rem bene sciunt et eam -ere ... valebunt. **d** *(re)solvere – erklären, lösen:* RADBERT. corp. Dom. 5,46 his *(aenigmatibus)* -tis (deiectis *Tg*). **e** *mediopass. i. q. intellegi, manifestari – erhellen:* GODESC. SAXO theol. 19 p. 260,5 ut nihil ambiguitatis cuilibet vel nimis tardo vel contentioso relinquatur, aliis idipsum *(sc. mysterium trinitatis)* testimoniis evidentissime -atur.

II *tegere – (be)decken:* STEPH. Wilfr. 16 culmina corrupta tecti *(sc. ecclesiae)* renovans, artificiose plumbo puro -ens *eqs. distinguere – besetzen:* IOH. SCOT. carm. 4,10 actibus eximiis conlucent pepla mariti, gemmarum ⌊serie -it⌋ *(cod.;* series contegit *edd.) Irmintrud* indusias.

III *demere, tollere – wegnehmen, aufheben:* PASS. Praeiecti I prol. p. 226,7 orandus est ... Deus pater, ut densissimi pectoris obtunsique sensus nubila -at (detergat *var. l.; inde* VITA Sadalb. prol. [MGMer. V p. 50,14]. *sim.* IORDAN. SAXO princ. 126 segnitiei nebulas -ere [detergere *T*]). HERRAND. ad Walram. (MG Lib. Lit. II p. 288,46) natura secretum amavit, sed ... rex vester naturae involucrum -xit, qui omnem pudorem ponit in propatulo.

adi. **detectus,** -a, -um. *apertus, manifestus – offen(kundig):* MIRAC. Richar. 2,1 (MGScript. XV p. 918,3; s. IX.) ea ... tempestate alumpnos proprios *(i. Danos),* quos sui tabo nutrierat fellis, velut parturiendo evomuit *mare;* heu! quam saeva illius gemina parturitio, id est significativa et -a.

2. detego *v.* 1. detergo.

[detellinas *v.* de *et* *tilinus: RECEPT. Sangall. II 17.]

detempero *v.* distempero. **detemptator** *v.* detentator.

detemptor *v.* detentor. **detemptus** *v.* detineo.

detendo, -tensum, -ere. **1** *c. sensu solvendi:* **a** *de tentoriis i. q. retendere – abspannen, abbrechen:* HIST. peregr. p. 156, 10 quibus *(Turcis)* imperator parans insidias iam collectis omnibus aliorum tentoriis in suo nondum -so milites armatos abscondit. **b** *medial. i. q. languescere – erschlaffen:* URSO gloss. 24 p. 51,9 animales ... intentione circa horribilium excogitationem spiritus ad interiora trahuntur, ... unde spiritu ab extremis sublato virga -itur et laxatur. **2** *c. sensu tendendi i. q. con-, intendere – (aus)spannen:* CHRON. Pol. 1,24 nec fuga nec insidiis, sed virtute poteritis extensa *(ed. ex H,* -sa *ZS et pars edd.)* retiacula devitare.

deteneo *v.* detineo.

detentatio, -onis *f. script.* -tempt-: *l.49. detentio – das Fest-, Zurück-, Einbehalten:* **1** *custodia – Haft: v. l.49.* **2** *impeditio – (Be-)Hinderung:* DIPL. Heinr. III. 317 p. 434,53 ut ... naves ... per lacum Duanascum ... absque ulla inquietudine vel -e vel ulla exactione publica discurrere ... liceat (*inde* DIPL. Frid. I. 324 p. 150,8). **3** *fraudatio – Vorenthaltung:* CHART. Babenb. 228 p. 31,34 (a. 1220) nolumus eas *(decimas)* contra conscientiam ulterius detinere neque nostris heredibus ... volumus ex ipsarum iniusta -e prebere viam ... delinquendi. **4** *possessio, dicio – Besitz, Verfügungsgewalt:* CHART. Trudp. 42 (ZGeschOberrh. 30. 1878. p. 115,15; a. 1269) credens ipsas possessiones ... monasterio ... pertinere -i rerum earundem, immo iuri, si quid habeo vel habui, ... ad manus ... abbatis ... renuncio et dono. CHART. Friburg. 297 p. 266,13 concessionem ob hoc ... fecimus ..., ut possessio seu -o decimarum a manibus et possessione laicorum ... eximatur.

detentator, -oris *m. script.* -tempt-: *l.22.* **1** *detentor, possessor (illegitimus) – (unrechtmäßiger) Besitzer, Inhaber:* LIBER diurn. 74 p. 75,20 ecclesiastica ... negotia, quae proponenda ... fuerint, me sine respectu gratię ..., agendi contra -mptatores (-es *var. l.*), excipiendi contra pulsantes, ... peragenda confirmo *(sc. episcopus).* CONST. imp. I 57 seniori danda licentia tam ab ipsis *(consortibus)* eorumque posteris quam ceteris -bus ... beneficium vendicandi. DIPL. Frid. I. 658 p. 165,1 salvo omni iure Romane ecclesie adversus -es rerum beati Petri (*inde* 687 p. 205,13 [depredatores *var. l.*]). ACTA imp. Winkelm. I 633 p. 511,16 quod Masilienses ... vel quilibet alii extranei -es redant et restituant omnes suas possessiones. **2** *occupator – Besatzer:* HONOR. III. registr. 77 p. 55,28 quatinus ... terrenum Christi sanctuarium possit ab infidelibus -bus liberari.

***detente** *v.* detineo.

detentio (-cio), -onis *f. script.* te-: *l.59. confunditur c.* detectio: *l.38.*

I *proprie:* **A** *actio retinendi, retentio – das (Fest-, Zurück-)Halten:* **1** *strictius:* **a** *in univ.:* FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 191,18 cum ... per -em (*BNV recte, ut vid.;* detectionem *ed. ex P, ubi corr. ex* dectionem) et per deciliationem conturbatus fuerit *falco.* 3 p. 15,20 fileria posset impediri et detineri per herbas in aliqua parte sui, per quam -em filerie falco cogeretur cadere intus herbas. p. 24,1 in -e longe in aliquo loco. ALBERT. M. veget. 6,266 calor non staret adhaerens in floribus, nisi teneretur humido a sicco aliquantum passo; nec siccum penetraret, nisi subtilitatem acciperet ab humido ... et retinentiam a frigido et -em. **b** *comprehensio, captivitas, custodia – Gefangensetzung, Haft:* CONST. Melf. 3,78 repudium in accusatione semper est permittendum neque violentia seu -o (detemptatio *R,* detentatio *V1*) adhibenda. CHART. Babenb. 343 p. 186,22 si iudex ... abbatisse ... hominem detinuerit pro dampno terre generali, idem iudex ipsam -cionem iudici provinciali significare tenebitur. CHART. Tirol. 1290 p. 328, 30 causa ... captivitatis et -cionis comitis Tirolensis. CHART. Rhen. inf. II 601 p. 352,6 propter -em sacrilegam *(sc. archiepiscopi).* HEINR. TREV. gest. 51 p. 444,31 quod magis de ipsius *(abbatis)* -cione quam liberacione gauderet *electus. saepius.* **2** *latius:* **a** *impeditio, retardatio – Hinderung, Verzögerung:* FORM. Sal. Lind. 17 sine -e liceat ei *(peregrino)* ad loca sanctorum festinare (*item* FORM. Senon. I 11 [t-e *cod. a. corr.*]). DIPL. Karoli M. 201 p. 270,35 nisi liceat eis suprascriptis navibus quatuor ubicumque in regno ... nostro negociando pro utilitate sanctę suę *(sc. patriarchae)* ecclesię absque ullius -e vel contradictione, ubicumque voluerit, pergere *(sim.* CHART. Stab. 26 p. 69,18 [dipl. Ludow. Pii] absque alicuius illicita contrarietate vel -e [*inde* DIPL. Loth. I. 1 p. 52,8]. *al.).* CHART. Babenb. 55 universitati vestre mandamus, ut absque -cione et absque ulla exactione presentium latores monachos ... transire ... permittatis. *al.* **b** *occupatio – Besetzung:* INNOC. III. registr. 1,343 p. 513,16 exilium tuum *(sc. episcopi)* terre sancte -em et paganorum barbariem ... mentibus omnium representando impressius sigillabit. RYCCARD. chron. a. 1214 p. 55a, 37sqq. (epist. papae) magnitudinem tuam *(i. soldanum)* ... ob-

[Pörnbacher]

secramus, ne propter violentam -em prephate terre *(i. finium Ierusalem)* plus adhuc effundatur humani sanguinis, quam hactenus est effusus; ... restituas eam nobis, de cuius -e *eqs.* **c** *abstractio, fraudatio, ademptio, abalienatio – Zurück-, Einbehaltung, Vorenthaltung, (ungerechte) Wegnahme:* PETR. CAS. chron. 4,129 p. 606,17 ob ... turibulorum -e (-em *C1 p. corr.*) se cruciari respondit *comes.* REGISTR. Eberb. 3,2 p. 35, 24 huiusmodi ... negligentia vel c e n s u s -o in dampnum ... fratrum ... nullatenus redundabit (CHART. Turic. 606 super -cione c. *sim.* CHART. Babenb. 300 p. 138,5 decimarum. *al.*). CHART. Laus. 361 propter -cionem terre factam a militibus. CHART. Rhen. inf. II 410 p. 222,19 adiudicamus ... comiti ... -em pignoris in bonis predictis. CHART. Bund. 1229 p. 28,18 pro -e iniuste possessionis. **d** *non-remissio – das Nicht-Vergeben:* HRABAN. hom. II 18 p. 178A postquam dixit: 'accipite spiritum sanctum', hoc *(sc. Vulg. Ioh. 20,23)* continuo de peccatorum remissione ac -e subiecit *Christus.* **B** *possessio, dominium, proprietas – Besitz(recht), (Eigentums-)Anspruch:* PETR. CAS. (?) chron. 4,69 asserens *abbas* se de praenominatis rebus ... multiplici ratione munitum, tam instrumentorum quam legitima et inconcussa temporis -e. TRAD. Biburg. 22 p. 425,20 filio suo ... beneficialem reliquit *Heinricus* i u r i s -em (p. 426,31 pro ... i. iniusta -e. CONST. imp. II 183 iurium. *sim.* CHART. episc. Halb. 565 l. 7 pro iniusta -e advocatie quinque mansorum). CHART. Traiect. 1220 (epist. papae) quod ... quedam *(moniales)* ... pro -e p r o p r i i ... in excommunicationis laqueum inciderunt (*item* CHART. Raitenh. 270 p. 216, 13 [epist. papae]). CHART. Lux. IV 554 p. 652,33 cum homines ... tenentes bona ... iamdudum fuerunt ... ratione dicte -cionis excitati ad instanciam ... abbatis. *al.*

II *meton.:* **A** *commoratio, habitatio – Aufenthalt(sort), Wohnung:* LIOS MON. 505 rus ... perenne decens preclara luce coruscat, quo -o iustorum requiesque piorum. VITA Rimb. 24 p. 99,24 sic ... completa est visio ... de sua et domni Ansgarii in una ecclesia -e. GLOSS. I 561,30 St.-S. -o bihabanissida *(spectat ad Vet. Lat. Sirach 24,16). ibid. al. v. et l. 53.* **B** *vinculum – Fessel (in imag.):* TRANSL. Liv. 5 (MGScript. XV p. 614,17; c. 1100) alius *(sc. successor abbatis)* longa sui lectuli -e detinebatur usque ad terminum vite. STEPEL. Trud. 2,2 (AS Ben. saec. VI./2. ²1740. p. 91,26) homo quidam ... diutini languoris -e se gravante ... ad tantam sui corporis devenerat defectionem, ut *eqs.* **C** *residuum, sedimentum – Niederschlag, (Boden-)Satz:* TRACT. de aegr. cur. p. 216,32 urina *(sc. peripneumonici)* tenuis et alba sine aliqua cretica -e raptum materiei significat et mortem. **D** *de agris, fundis i. q. possessum – Eigentum, Besitzung:* DIPL. Constantiae 59 p. 187,6 pater noster ... confirmavit omnia, que dicta ecclesia *(sc. Rossanensis)* iuste possidet ... per oblationes regum ... et privatarum personarum, ... vasallos ..., possessiones et -es diocesanorum, monasteriorum et forensium ecclesiarum.

III *translate i. q. intentio, observatio – Aufmerksamkeit:* SUMM. Heinr. C p. 267 -o andacht, hunsabida (*leg.* hunsalida). GLOSS. I 574,62 St.-S. -o pihebida vel anadaht *(spectat ad Vet. Lat. Sirach 24,16). al.*

detento, -are. *re-, detinere – zurück-, fest-, behalten:* AMARC. serm. 1,60 felix, quem tristem manes Acheronta colentes non -bunt nec lurco vorabit Avernus.

detentor, -oris *m. script.:* dece-: *p.490,9.* -tempt-: *l.63. 65.p.490,41. al. usu attrib.: p.490,7.*

1 *qui re-, detinet – einer der fest-, zurück-, einbehält:* **a** *spectat ad homines:* **α** *c. sensu captivandi:* RYCCARD. chron. a. 1220 p. 90a,38 (statut. imp.) quicumque baronem vel baroniam detinet, eam nobis resignet, alioquin -mptor detemptus erit in mercede curie *(sim.* CONST. Melf. 3,6 baronum ... -es [-mptores *var. l.*]. *ibid. al.).* CONST. imp. II 246,9 fidelibus suis *(sc. imperatoris)*, qui capti sunt ubique, per -es invicem liberatis. 252 p. 344,27. HEINR. TREV. gest. 56 p. 449,32 quod -es sui *(sc. abbatis)* ipsum sub certis condicionibus dimisissent. ANNAL. Prag. III a. 1256 p. 176,17 cum exstinctione candelarum super omnes -es et spoliatores clericorum. *al.* **β** *c. sensu occultandi:* CONST. imp. II 284,15 (a. 1224) si quis ... talium *(praedonum)* quemquam a iudice postulatum contra ius manutenere ... presumpserit, tam ipse -r quam locus ... proscribatur; quod si -r post proscriptionem suam *eqs.* **b** *spectat ad res:* **α** *c. sensu abstrahendi, fraudandi, alienandi:* CHART. Carniol. I 146 p. 130,28 (a. 1184) succisores vinearum ..., incendiarios homines et violatores ecclesiarum ..., -es bonorum ecclesiarum accensis candelis anathematis vinculo ligari mandavimus. CHART. Wirt. II 465 (epist. papae) quatinus ... -em presbyterum d e c i m a s monachis ... restituere ... compellas *(sc. episcopus*; CHART. Turic. 1043 -r [decentor *ed. posterior in* CHART. Turg. III 397 p. 158,23] ... decime. CHART. eccl. Halb. II 47 p. 328,25. *al. sim.* CHART. eccl. Erf. 234 pensionis. CHART. Bund. 939 censuum. *al.).* CHART. Helv. arb. 93 p. 150,22 contradictores et -es. *al. v. et p. 229,20. 489,63.* **β** *c. sensu obtinendi i. q. occupator, pervasor – Besetzer, Besatzer:* ARNOLD. LUB. chron. 6,19 p. 225,42 (epist.) soldano ..., terre sancte impio -i. MENKO chron. 53 p. 430,25 cum nonnisi contra -es terre sancte et civitatis Iherusalem ac sepulchri Domini crucem accepisset *rex Franciae.* **γ** *c. sensu tenendi i. q. defensor – Verteidiger:* CHART. Burgenl. II 81 p. 60,6 (a. 1274) laudabiliter dimicarunt *magister et frater eius* multos ex -bus ... castri occidendo. ANNAL. Rup. Salisb. II a. 1256 p. 793,48 -es municionum. *ibid. al.* **2** *qui habet, possessor – Inhaber, Besitzer:* **a** *in univ.:* TRAD. Biburg. 22 p. 426,25 (c. 1174) qui *(Eberhardus Chlafschinchen)* ... Eberhardum de Abensberch suum i u r i s -em assignat (DIPL. Constantiae 3 p. 11,13). METELL. buc. 4,9 mira sui *(sc. s. Quirini)* referetis *(sc. Musae)*, quae fert iumentis in ius per vota receptis -r fortis. CHART. Salisb. II 682 (epist. papae) amoto ab ea *(ecclesia)* quolibet i l l i c i t o -e (CHART. Stir. IV 136 [epist. papae]. *al. sim.* CHART. episc. Halb. 932 l. 14 -es iniustos). CONST. imp. II 80/81 p. 102,26 -es comitatus. CHART. episc. Spir. 325 p. 292,47 ut huius prębendę per eum *(magistrum)* institutę -r choro deserviat. *saepe. v. et p. 280,41.* **b** *conservator – (Be-)Wahrer, Hüter:* CHART. Rhen. inf. II 601 p. 353,23 (a. 1270) cum ... archiepiscopus detineatur captivus, ... mandamus, ne, qui sigillum suum detinent, eo ... sigillent aliquid, ... etiam si ... archiepiscopus hoc ... precipiat ... eisdem sigilli -bus. **c** *dominator, dominus, princeps – Machthaber, Gebieter, Herrscher:* RYCCARD. chron. a. 1214 p. 56a, 21sqq. papa ... mandavit per licteras suas magistris Hospitalis et Templi, ut ... tam -mptores nominare quam terras et mores eorum ... exponere ... procurarent; qui -es, mores et terras eorum ... exposuerunt.

detentorius, -a, -um. *re-, detinens – zurück-, behaltend:* EMO chron. 91 secunda *(sc. naturalis virtus animae)* -a, donec decoctum procuretur *(cf. Cassiod. anim. 8,27).*

***detentrix,** -icis *f. quae detinet, possestrix – Besitzerin, Inhaberin:* INNOC. IV. registr. B 252 quatinus ... amota ab ipso monasterio qualibet illicita -e inducas eam *(abbatissam)* ... in possessionem eiusdem abbatie et defendas inductam.

1. detentus, -us *m.* **1** *vinculum, impedimentum – Fessel, Hemmnis:* VITA Fidoli 7 (MGMer. III p. 430,1) quidam puerulus ... ab origine debilitatis -u ita contractus ... extiterat, ut *eqs.* **2** *instantia, perseverantia – Eindringlichkeit, Beharrlichkeit:* CHART. civ. Erf. 208 (a. 1266) cum ... decessor noster -u precum ... notarii sui ... donaverit vobis ... curiam.

2. detentus *v.* detineo.

***detepeo,** -ere. *tepere – lau, fad, ohne Feuer sein (in imag. de sermone):* VERS. cod. Brux. II 972 f. 12v (s. XI./XII.) non sic flammivomus -et Aurelius. *Pörnbacher*

deteresco, -ere. *deteriorari, deminui – eine Verschlechterung, einen Schaden erleiden:* SYRUS Maiol. 2,2 l. 59 (chart.) Maiolum reeligimus et abbatem esse decernimus, ne insolentia nostre *(sc. Heimardi abbatis)* infirmitatis ordo -at et repulsam in aliquo patiatur.

1. detergo, -tersi, -tersum, -ere. *partic. perf. usu subst.: p. 491,45. confunditur c.* detego: *p.487,47.49.*

1 *abstergere, tergendo auferre, deluere – weg-, abwischen, abwaschen (absol.: p. 491,33):* **a** *proprie:* **α** *in univ.:* AMALAR. off. 3,19,31 si per incuriam sacerdotis ante oram sacrificii aliquae maculae inhaeserunt *(sc. calici)* ..., has suo sudario -at *diaconus* ora sacrificii. WALAHFR. Mamm. 20,19

sudorem ... sacri -it *ursa* corporis. AGIUS vita Hath. 20 sudorem defluentem linteolo -ere. FROUM. carm. 19,13 si capud inclinas, vetulo de flegmate guttas, quod tibi pigredo -sit pectore duro. VITA Burch. Worm. 14 omni spurcitia foris proiecta omnique fuligine -sa (detrusa *var. l.*) ... Deo dicata est ... domus. **β** *de lepra, scabie:* HERM. IUD. conv. 19 p. 120,8 Naamam Iordanicis ... lotus fluentis a lepra carnis visibiliter est curatus ...; illius caro -sis elefantie sordibus infantis recepit munditiam. **b** *in imag.:* WOLFHARD. Waldb. 3,6[a] p. 272,20 quid in te deifica virtus sit operata, nubilo cordis -so recogita *(sim.* EPIST. Teg. 101 meroris nebula -sa. *v. et p.487,47.49).* SALOM. III. carm. 2,31 amplius ipse ... defunctum lugeo fratrem; ... Seth vobis *(sc. Adae et Evae)* veniens fletus -erat omnes. THIETM. chron. 4,56 in sacro baptismate nevam originalem -sit *Miseco dux*. 7,74 peccati maculam peracti ... elemosinarum largitate -sit *rex*. OTTO FRISING. chron. 8,9 p. 404,5 erit 'caelum novum et terra nova' ... omni ... inequalitate ac s q u a l o r e -so ad instar paradisi Dei purificata (CHART. Mar. Magd. 64 [epist. papae] squalorem -atis). **c** *translate:* **α** *demere, tollere, abolere – beseitigen, aufheben, tilgen:* EPIST. Teg. 51 omni suspicione -sa scitote, quod *eqs.* ALBERT. AQUENS. hist. 9,19 hiemis gravi f r i g o r e -so (VITA Norb. II 40 p. 1284[B]. *sim.* OTTO FRISING. gest. 1,46 p. 64,5 hyemalis algoris austeritate -sa). CARM. Bur. 40,2,2 agricolis ... cum venerit ultima messis, semina dant fructum, -unt gaudia luctum. *al.* *de culpa, peccato sim.:* EPIST. Wisig. 1,2 (ed. J. Gil) obtabam ... inmensa peccamina nostra, que nostris non -<r>guntur (deteguntur *ed. Gundlach*) ex meritis, tuis *(sc. episcopi)* saltim orationibus ablui. LIGURINUS 123 est ... racio, que ... ausa tueri nostra queat veniamque dare et -ere culpam. **β** *?absol. i. q. (terrenis) abrenuntiare – (den irdischen Gütern) entsagen:* FROUM. epist. 3 p. 5,18 quod *(pecus)*, postquam monomachię studio -eram, nullo modo possederam *(an intrans. c. sensu se emendandi?).* **2** *abluere, tergendo purgare, tergendo siccare – (rein) waschen, reinigen, abtrocknen:* **a** *proprie:* VITA Arnulfi 21 calciamenta a pedibus *(sc. leprosorum)* detraens adque -ens. HROTSV. Pel. 220 iussit *rex* omne ... <cum> lavacro corpus *(sc. Pelagii)* -ere puro. FROUM. carm. 16,4 palpando plagas -sit vulnera *(sc. Christi)* Thomas. CONSTANT. METT. Adalb. 14 p. 663,6 propriis manibus aut lavabam aut -bam *(sc. vulnera virorum).* CONSUET. Marb. 256 cum pedes omnium *(fratrum)* loti fuerint et -si *(item 276 [cod. L]).* CHART. Aquens. 124 l. 25 de lintheo Domini, quo -sit pedes discipulorum. **b** *in imag.:* EPIST. Wisig. 8,138 (ed. J. Gil) fidei catholice puritas, quousque -sos (detersor *ed. Gundlach*) erroribus ceperit, tanta frugum nobilitate multiplicat tantaque celsitudine suffragando<s> sublimat, ut usque ad celum perveniant. HIST. peregr. p. 169,3 post tam pluviose ... noctis intemperiem celo nubibus -so *eqs.*

2. detergo *v.* detego.

deterior, -ius *adi. compar., superl.* **deterrimus,** -a, -um. *script.:* dede-: *l.63.* -remus: GLOSS. I 100,23 St.-S.

1 *adi. i. q. peior, inferior – schlechter, schlimmer, geringer:* **a** *spectat ad fortunam, gradum, valetudinem sim.:* HROTSV. Sap. 1,4 nihil gravius, nihil -ius. DIPL. Otton. II. 268 p. 312,13 terram ... sive in beneficio distribuendo, seu, q u o d -ius e s t, meretricibus dando *eqs.* (281 p. 328,33. ALFAN. premn. phys. 2,79 p. 42 [*PG 40,573[A]* τὸ χαλεπώτατον]. *al.*). THIETM. chron. 7,64 inexsuperabilis Boemiae regionis introitus, sed multo -ior eiusdem fuit exitus; facta est haec expeditio *eqs.* 8,24. LAMB. TUIT. Herib. 2,19 p. 242,2 invalescente molestia sensim fiebat -ior *adolescens*. DIPL. Otton. III. 437 p. 874,3 (spur.) de meliore statu ad dederiorem *(A)* labantes *(sc. coenobitae). saepius.* **b** *spectat ad virtutem, mores sim.:* RADBERT. corp. Dom. 12,46 quae si quis non credit, impio -ior est. 14,170. WALTH. SPIR. Christoph. II 6,68 cinice suboles foedissima gentis, te ... nondum veteris -ima radix destitit hereseos? HERM. AUGIENS. chron. a. 1053 p. 132,36 regni tam primores quam inferiores ... multum ... s e i p s o -iorem fore *(sc. imperatorem)* causabuntur (LAMB. HERSF. annal. a. 1076 p. 279,17. *al.*). LAMB. LEOD. Matth. I 2517 ad cuius *(Mathiae)* nomen -imus hostis destitit *(cf. notam ed.).* CARM. Bur. 141, 1[c],4 virgo tu pulcherrrima, ... verba das asperrima, sicut sis -ima. *saepius.* **c** *spectat ad qualitatem sim.:* LEX Baiuv. 14, 12/13 de mediocribus: ... si -ior fuerit *equus*, quod angargnago dicimus, qui in hoste utilis non est, cum tremisse conponat. WOLFHARD. Waldb. 4,12 p. 334,17 ex -iori ... sicera, -ior enim est, quia posterior, poculum ab ea *(famula Dei)* sibi petiit *ancilla* propinari. MANEG. c. Wolfh. 1 p. 45,11 que *(anima)* ..., si in primo corpore male viveret, in presenti seculo ... corpus -ius sortiretur. STATUT. ord. Teut. p. 39,22 si ... aliquis ..., ut ei pulchriora vel meliora tribuantur *(sc. arma)*, institerit, eo ipso merebitur accipere -iora. FRID. II. IMP. art. ven. 5 p. 182,24 multi de layneriis post mutam efficiuntur -iores. *saepius. in locut. de manu laeva:* CAES. HEIST. Engelb. 2,1 p. 250,10 non potest esse sine periculo ..., quando clerici ... ordine mutato militie se mancipant seculari; tales ..., cum ad manum, ut dici solet, -iorem tendunt, etiam malis peiores ... fiunt. **d** *spectat ad ordinem:* LEG. Burgund. Rom. 37,5 qui ex his *(sc. contuberniis servi et ingenuae)* nati fuerint, -iorem lineam secuti dominis adquiruntur. GLOSS. IV 313,68 St.-S. (magister) persona -ior, vilior, hinterora. **2** *subst.:* **a** *masc.:* **α** *homo peior – der Schlechtere:* THIETM. chron. 7,46 non fuit in terra hac tunc -ior illo *(sc. Lanberto)*, qui *eqs.* **β** *homo inferior – der Geringere, Rangniedrigere:* LEG. Wisig. 10,1,3 quod a multis vel melioribus iuste constitutum est, a paucis vel -ioribus non convenit aliquatenus inmutari. **b** *neutr. i. q. res peior – das Schlechtere, Schlimmere:* **α** *in univ.:* LIUTG. Greg. 9 ne -ius vobis aliquid contingat. DIPL. Ludow. Germ. 47 p. 64,2 ne peius aut -ius vel minus in ullo isto negotio parti ... monasterii ex illa communicatione proveniat *(item 59* p. 81,18. *al.). spectat ad virtutem sim.:* THIETM. chron. 4,73 p. 216,25 non est hoc *(sc. defensio episcopi recte impugnati)* excusacio, set ad multum -iora quaedam iniusta ... confortatio. BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 304,9 filio suo *(sc. Agnetis imperatricis)* eiusque a secretis (assecretis *var. l.*) tantotiens commonitis, ... et nec minimum quid propterea correctis, immo potius -iora molientibus *eqs. saepius.* **β** *locut. adv.* in (ad) -ius (-iora): POETA SAXO 4,358 graves sapientum pectora curae mordebant in -ius iamiamque timentum lapsuras res Francorum. WIPO gest. 2 p. 16,24 sicut in adversis damnosa pusillanimitas ad -iora trahit, sic *eqs.* OTLOH. prov. L 18 lingua si non restringitur, nequaquam, ubi cecidit, iacet, sed semper ad -iora labitur. *al.*

adv. **deterius,** *superl.* **deterrime.** *peius – schlechter, auf schlimmere Weise:* **1** *spectat ad fortunam, gradum sim.:* VITA Barb. 6 p. 559,32 perpende, ne tu *(sc. Romualt)* et universi ... pactum promissionis irritum faciatis et -ius (deteritus, deteriora, deteriora post haec *var. l.*) peiora vobis contingant. EGBERT. fec. rat. 1,113 (schol.) stercora, quo plus moventur, tanto -ius fetent. ADALBOLD. Heinr. praef. p. 44,28 pro qua *(levi culpa)* leviter castigantur, ne in futuro -ius crucientur *boni. saepius.* **2** *spectat ad virtutem sim.:* PETR. DAM. serm. 73,70 -ius peccat plerumque lingua quam vita. BERTH. (?) annal. a. 1070 p. 274,46 nec mora, mox, ad quod venit, opus ... administravit, scilicet ut -ius venderet, quod male comparavit *(sc. episcopalis cathedrae invasor).* PETR. CRASS. def. 7 p. 449,26 ad ecclesiasticae pecuniae furtum ... prorupit, nec minus quam, quod male acquisivit, -ius expendit *Ildebrandus monachus*. RUP. TUIT. trin. 24,32 l. 1708 certissimum ... manet sapientibus exemplum, ut numquam ... de statu suo praesumant, cum tam -ime ceciderit hic *(sc. Salomon)*, quo uel ante uel post nemo sapientior fuit. *al.*

deterioratio, -onis *f.* *effectus deteriorandi, deterescendi, condicio deterior – Verschlechterung:* **1** *de fortuna, valetudine, qualitate sim.:* DECRET. Burch. 3,58 p. 685[C] absque ulla dubitatione scitote eas *(ecclesias)* esse sacrandas, ne talis trepidatio faciat -em, quoniam *eqs.* ADAM gest. 3,63 p. 208,17 pernitiosam ... viri *(sc. archiepiscopi)* conmutacionem sive digressionem et apertius -em dum ... fama ... dispergeret *eqs.* HUGO FLAV. chron. p. 489,41 ut ... non solum nulla investiturae m e l i o r a t i o, verum omnis erga me omnium rerum procederet -o (*sim.* GREG. CAT. chron. I p. 235,10). ALBERT. M. sent. 4,29,2 p. 203[b],45 sicut minatur metus mortem, vel quod detur pecunia, danda est pecunia ...; eodem modo, si minetur

stuprum vel conditionis -em. *ibid. al.* *deminoratio, deminutio pretii – Beeinträchtigung, Wertminderung:* CHART. scrin. Col. B 946 (post 1250) si eidem Waldevero placuerit in eadem domo vel area aliquod edificare, hoc faciet sine -e domus et suis espensis. **2** *de virtute sim.:* RATHER. ascens. II 5 l. 139 non oculos . . . conversionis lacrimis imbuo, sed guttur mentis mortiferae dilationis pessimaeque . . . -is criniculis stringo.

deterioro, -avi, -atum, -are. *om.* de-: *l. 23.* *partic. perf. usu adi.: l.23.47.*

1 *deteriorem facere, in deterius mutare, damno afficere, deminuere – verschlechtern, zum Schlechten verändern, (be)schädigen, im Wert vermindern:* **a** *in univ. (fere usu publ. et iur.):* CONC. Merov. p. 119,12 ut cliricis non liceat facultates, quas ab episcopo in uso accepiunt, -are. TRAD. Patav. 55[a] ut . . . rem -ta non fiat, sed . . . emeliorata faciam illam. COD. Lauresh. 35 l. 10 ut . . . nichil . . . minuere aut -are, sed potius augmentare . . . studeatis *(sim.* CHART. Epternac. 213 p. 358,13 -ta sive minorata). ANNAL. Hild. a. 1034 p. 38,33 monasterium . . . fulmine combustum et miserabiliter est -tum. CONST. imp. II 171,17 nullam monetam in terra alicuius principis cudi faciemus, per quam moneta eiusdem principis -etur (*item* 304,17). CHART. Bund. 1202 p. 2,19 quod ipsi equi . . . valerent, si viverent non-teriorati, libras XVI. *saepius.* *de ordine:* FORM. Wisig. 32 nullus pro sua voluntate suum statum -at; sed *eqs.* CAPIT. Bened. 3,335 liberi homines statum suum et -are et inmeliorare possunt. **b** *corrumpere – verderben:* AGOB. 4,15 l. 9 sacramenta . . . divina . . . tam magna et sancta sunt, ut nec bonorum meritis meliorari nec malorum perversitate possint -ari. RATHER. conf. 10 quare autem nulli confiterer, non uniformis fuerat causa: una, ne mei exemplo alii -rentur, altera, ne *eqs.* ADALBOLD. Heinr. praef. p. 44,22 ut, si per tentationes pulsarentur, fortassis pro modulo simplicitatis suae -rentur *boni.* BERTH. RATISB. serm. 14 p. 74,38 etiam per malum ministrum . . . -ari non valent *sacramenta.* **c** *detrectare – herabwürdigen:* GONZO Geng. 33 p. 795,18 ingenii mei paupertate vel rusticitate tam nobilia et urbana *(sc. miracula)* timebam -are. **2** *deteriorem, peiorem fieri, damnum pati – sich verschlechtern, schlimmer werden, Schaden erleiden (fere usu medial.; intrans.: l.41.46.53.57):* **a** *in univ.:* EPIST. Col. 5 p. 247,25 ne computrescant et -entur cicatrices nostrae a facie insipientiae nostrae. FUND. Werd. p. 166,8 in -ando cottidie istud pręsens seculum senescit. SYRUS Maiol. 3,15 l. 7 officium *(sc. monetarium)* . . . plus suis sodalibus, ne -etur, custodiebat. BENVEN. GRAFF. ocul. B 2 p. 10,5 postquam veniunt *(sc. qui habent humorem in profunditate oculi)* in spacio et etate annorum XXX, -antur (-ant *var. l.*) *oculi.* 34 p. 53,33. PS. ARIST. lap. I p. 185,31 natura *(sc. lapidis)* corrupta sive -ta vincit bonam naturam et deturpat eam. **b** *de virtute, moribus sim.:* CAPIT. Bened. 3,194 de presbiteris gradum amittentibus, qui adeo -ari solent, ut filii Belial efficiantur, quid agendum sit. CHRIST. STAB. Matth. 47 p. 1428[B] fecit *Christus* quaedam miracula ad excitanda corda electorum et reproborum, et unde boni profecerunt, mali -verunt, quousque *eqs.* HUGO FLAV. chron. p. 397,9 nec novitate miraculi terrebantur *gentiles*, cuius admiratione -bantur, quoniam *eqs.* RUD. TRUD. gest. 4,9 p. 249,27 de vita sua, de religione magis, ut ita dicam, cotidie -antes quam emendantes *fratres.*

determinabilis, -e. *usu subst.: p.494,6.* **1** *terminabilis, finitus – begrenzbar, endlich:* HERM. CARINTH. essent. 2 p. 158,12 circumscriptibilem . . . substantiam dicimus omne corpus aut rem infra -e spatium contentam; -es quoque omnes mundi partes quocumque spatio aut numero. p. 158,26 omne, quod factum est, infra -es fines contineri necesse est. **2** *comprehensibilis, intellegibilis – begreiflich, verständlich:* WOLBERO cant. 1 p. 1018[C] locutio illa, qua loquebatur *(sc. Verbum Dei)* per legem et prophetas, . . . obscura et indeterminabilis fuit, sed ipso veniente et per se loquente -is et plana est effecta. ALBERT. M. nat. anim. 1,1 p. 1,37 propter quid quaedam *(animalia)* generent ex commixtione maris et feminae et quaedam non, non certe -e est ex dictis. **3** *sensibilis, manifestus – spürbar, erkennbar:* GLOSS. Salern. p. 16,12 gradus est excessus qualitatis vel qualitatum ab optima compositione sensu (sensum *ed.*) -is (*cf.* p. 51,38 gradus est discessus ab equali complexione manifeste terminabilis [terminabis *ed.*]). **4** *qui definiri, distingui potest, definitus – bestimmbar, unterscheidbar, definiert:* ALBERT. M. phys. 3,2,17 p. 197,50 multae figurae naturales, et praecipue animalium et plantarum, non sunt -es arte geometriae. gener. 1,6,10 p. 415[a],19 bene -ia faciliter dividuntur ab invicem. meteor. 4,1,1 p. 707[b],47 siccum . . . bene terminabile proprio, male alieno *(sc. termino)*; bene autem -e esse vel non esse -e dicuntur *(sc. siccum et humidum)* in eo, quod res patitur aliquid ab actione calidi vel frigidi. animal. 18,91 quia materia generatorum et corruptorum non est -is (*cf. p. 778[a],6* ἀοριστίαν) omnino ad unum, ideo non permittit confusio materiae, quod *eqs. ibid. al.*

***determinabilitas,** -atis *f.* *possibilitas definitionis, aptationis suscipiendae – Bestimmbarkeit, potentielle Anpassung, 'Zuschnitt':* ALBERT. M. sent. 1,2,13 p. 69[a],12 in ente creato sumitur . . . componibilitas cum alio et -s per formas et differentias . . . partium entis. eth. II 2,1,5 p. 157[b],29 -s . . . sermonis ad rectam rationem singulorum qualitas secunda est considerata in operationibus generantibus virtutem.

***determinalis,** -e. (de *et* terminalis) locus -is *i. q. districtus monasterii proximus et proprius – eigentlicher Klosterbezirk:* DIPL. Heinr. III. 362[b] p. 494,35 (spur. s. XII.[in.]) monasterium . . . quasi despoliatum remansit eo, quod ad regnum omnia primę fundationis predia preter ipsum -em locum translata sint. DIPL. Loth. III. 77 p. 120,1 noscitur . . . regnum omnia preter ipsum -em locum sibi usurpasse.

determinate *v.* determino.

determinatio (-cio), -onis *f.* *script.* -nę: *l.34.* **1** *strictius:* **a** *terminus – Grenze:* **α** *de loco i. q. circumscriptio – Begrenzung:* DIPL. Otton. III. 186 Misnensi episcopatui terminum posuimus nominando fines et -es, locorum sicut infra tenetur: *eqs.* (*inde* DIPL. Otton. I. 449 [spur.]). DIPL. Conr. III. 45 p. 76,23 ea, que sita sunt in Karinthia sub certa -ę denominata: *eqs.* *remissius i. q. decursus – Verlauf:* DIPL. Karoli M. 177 p. 239,6 (interp. post 994) quae *(sc. plebes, parrochiae sim.)* in istis comprehenduntur finibus: in -e (-em *B*, determinantia *D*) fluvii Limanae, sicut Limana currit in Plavem *eqs.* **β** *de tempore i. q. finis – Ende:* FROWIN. explan. 7,3 l. 35 ut nemo . . . sibi parcat, . . . sed sine requie absque ulla -e saltem in mente penitentiam gerat, donec *eqs.* **b** *territorium, terra – (umschriebenes) Gebiet, Land(stück):* **α** *in univ.:* HIST. Torn. 7,1 tertius *(sc. civium ditiorum)* circa naulum ad forum civitatis -em suam possedit. CHART. Hall. 226 p. 216,46 nobiles . . . molendinum cum curia, pomerium et salictum etiam cum -cione predicta . . . in nostris *(sc. archiepiscopi)* manibus resignarunt. **β** *districtus (decimanus), parrochia – (Zehnt-)Distrikt, Sprengel:* CONC. Karol. A 58 p. 783,24 ut, si ipsi parrochiani . . . aliquid . . . extra suburbium *(sc. excolerent)* . . . , quia legitimae -es definiri non poterant, ubicumque sua proveniret pars, sine controversia acciperet *ecclesia sancti Maximini.* DIPL. Otton. III. 74 villa Nerichovva cum suis -bus sub iure comitis . . . permaneat. CHART. Mog. A I 284 p. 179,24 hic est terminus -is ęcclesię, quam Willigisus . . . fecit consecrari: *eqs.* VITA Liutg. III 1,1207 construxit ecclesias . . ., donec hec nacio, quam -cio sua continebat, tota iam credebat. GESTA Halb. p. 96,2 comiciam . . . in pago Derlingen cum omni -e sua et cum omni iure et utilitate. *al.* **2** *latius:* **a** *gener. i. q. occasio – Umstand, Gelegenheit:* CONSUET. Marb. 243 'benedicite', quod valde est in usu dici in omnibus regularibus monasteriis, sub hac -e dicitur in plerisque locis: *eqs.* **b** *iur.:* **α** *constitutio, institutum – Festsetzung, Bestimmung, Verfügung:* CHART. episc. Halb. 71 (a. 1031) templum dedicavit *episcopus*, quod harum villarum, scilicet Bruneswiik, Everikesbutli . . . s p e c i a l i -e a s s i g n a v i t (465 villas . . . predicte ecclesie s. -e specialiter a.). TRAD. Formb. 58 p. 644,2 si quis deinceps hanc -em invadere vel infringere presumpserit *eqs.* CHART. archiep. Magd. 331 p. 432,5 quatenus huius beneficii -em aliter, quam supra scriptum est, . . . nullus immutare . . . presumat. *al.* *de chartis ipsis:* HERM. TORN. rest. 44 p. 294,42 priscis temporibus evenire potuit, ut alique -es finium nostrorum cum scriptis suorum *(sc. canonicorum)* intermiscerentur. TRAD. Scheftl.

[Niederer]

255 hęc autem -o iam tercia vice facta est, ut traditio predii ... stabilis ... maneat. **β** *condicio, clausula – Bedingung, Klausel:* DIPL. Loth. III. 56 p. 89,5 ut defensionem ... comiti Ottoni ... committeremus ea ... -e, ut in ęcclesię bonis nullum post se vicem suam exequentem constitueret *(sc. advocatus)* advocatum vel exactorem. TRAD. Patav. 483 p. 192,8 ut ... prenominata bona sub eadem -e in possessione et proprietate ęcclesię ... transeant. CHART. Merseb. 110 factum est *(sc. resignatio beneficiorum)* ... tali -cione, ut magister Wippertus ... ea *(beneficia)* haberet. 121 p. 102 arbustam ... sub hac -cione suscepit *Sifridus*, ut *eqs.* CHRON. Hild. 23 p. 857,22 mansos ... ad usum fratrum sub ea -e deputavit *episcopus*, ut *eqs. v. et p.499,18.* **γ** *assignatio (ad districtum decimanum), traditio – Zuweisung (zu einem Zehntgebiet), Übereignung:* COD. Lauresh. 6a[b] l. 56 (c. 800) huic -i hii testes interfuerunt: *eqs.* CHART. Rhen. med. I 51 p. 57,26 (dipl. Ludow. Pii) iussimus hanc auctoritatem nostram fieri et primum -em memorati vvaldi et, sicut a misso nostro designatum est, inseri. CHART. Osn. I 276 p. 223,17 eos ... liberos, qui predictum civitatis terminum inhabitant, universaliter sine -is signo etiam minori ęcclesię cum suis ministerialibus permisimus. **δ** *finitio, compositio – Beendigung, Beilegung:* EPIST. Hann. 47 p. 92,7 pollicens, quia, si causę huius *(sc. controversiae)* -o tuę *(sc. episcopi)* discussioni fuerit commissa, me cuncta ... facturum. OTTO FRISING. gest. 1,68 Conradus rex tam de subrogatione Coloniensis quam super -e illius controversiae, quae in Traiectensi agitabatur aecclesia, examen laturus inferiores Rheni partes adiit. **ε** *confirmatio – Bekräftigung:* CHART. episc. Hild. I 311 p. 295,14 (a. 1158) -o ... et securitas emptionis hec sunt: predictus venditor promissione manus et lingue ... se astrinxit *eqs.* **ζ** *consensus, collaudatio – Zustimmung:* VITA Meing. 7 imperator ... fidelibus suis ... gratias reddit et cum eorum -e nepoti suo Meingoldo multa legitime superaddit. **c** *log., philos., theol.:* **α** *definitio, descriptio – Definition, Beschreibung:* ALIA MUSICA 12 p. 104 illa est ... vere harmonica medietas, quae cybi -e colligitur; omnis enim cybus habet latera XII, angulos VIII, superficies VI, qui disponantur ita: VI, VIII, XII. ANON. mus. Guenter 3[b] p. 28 quod ... nullam lineam nullumve spatium per -em alicuius litterae in libris obtinet *(sc. B rotundum)*, nisi ipsum apponatur. ALBERT. M. veget. 1,4 eadem est -o animae quam figurae ...; ita per omnem modum est -o de corporibus. animal. 1,547 de divisione ... pectoris per longitudinem iam ante determinatum est; similiter ... et -o eius super dyafracma. top. 2,2[capit.] de -e problematis de inesse per rei extrinseca. *ibid. al.* **β** *solutio – Lösung:* OTTO FRISING. chron. 8,23 p. 428,32 si quis hoc quasi parabolicum *(sc. Vulg. Luc. 16,27)* ... ad litteram dicat non esse intellegendum, non est in -e eius valde desudandum. ALBERT. M. veget. 1,93 est ... -o huius quaestionis secundum prudentiam peripateticorum haec: quod sexus nullo modo convenit plantis. **γ** *restrictio (specialis) – Einschränkung, Spezifizierung:* ARNO REICHERSB. apol. p. 166,36 non semper admittit relatio -em, ut, ... si dicas: 'Christus est filius Dei', addi non oportet 'secundum divinitatem', ne a filiatione Dei videaris hominem exclusisse. OTTO FRISING. gest. 1,58 p. 83,23 ne, ... si indeterminate profiteretur *episcopus* divinitatem esse Deum, ... cogeretur sine -e concedere quidquid de qualibet personarum. HUGO HONAUG. hom. 4, 27[capit.] declarat *Hilarius* ... in similitudinis sive homoeysyo vocabulo incautos posse decipi, et ideo non esse recipienda ab Arrianis prolata nisi cum -e. **δ** *transformatio conveniens – angemessene Umformung:* ALBERT. M. animal. 3,59 nichil requiritur, nisi, ut assimiletur *cibus* membris: et haec assimilatio est -o ex universali forma cibi ad appropriatum huic membro et illi. **ε** *coniectura, opinio – Hypothese, Meinung:* ALBERT. M. animal. 3,43 est digressio declarans -em et contradictionem Avenroys de omnibus praeinductis; hanc autem -em Avenroys nequaquam in toto approbat in quodam libro suo. **ζ** *com-, approbatio – Bestätigung:* ALBERT. M. miss. 3,4,1 p. 84[a],37 in primo horum *(sc. quae in praefatione continentur)* quatuor continentur, scilicet responsionis approbatio, approbatae responsionis -o *eqs.* **d** *gramm.:* **α** *adverbium – Adverb, adverbielle Bestimmung:* CONR. MUR. summ. p. 67,8 naturalis hic est ordo, quando nominativus precedit et verbum cum suis -bus et attinentibus subsequitur. p. 161,26 singulis adiectivis substantiva et verba et adverbia seu -es debent ... respondere. p. 162,6 si quis diceret: 'districte supplico et humiliter precipio', -es non bene assignaret, nam proprie debet dici: 'precipio districte, supplico humiliter et devote'. **β** *appositio (determinans) – (bestimmender) Zusatz:* CONR. MUR. summ. p. 78, 4sq. si proprium nomen non sequatur aliqua vulgaris -o, que sensum habeat articuli genitivi, -o debet sequi prepositionem; exemplum: 'Martinus de Bononia, Petrus de Constantia'. **e** *medic. i. q. crisis, discrimen, eventus – Krisis, Entscheidung, Ausgang:* GLOSS. med. p. 91,10 xrisin, id est aliquam -em egritudinis. CONSTANT. AFRIC. theor. 5,4 p. 18b[v] si tempora *(sc. anni)* temporaliter se reddiderint, boni status et maxime bone -is fiunt egritudines; in immoderatis maxime immoderate et difficiles sunt -es. MAURUS progn. 11 p. 29[b],52 inter ceteras -es nulla melior ista *(sc. fluxu sanguinis e naribus)*. 12 p. 30[a], 48 omne apostema ... ad hunc modum diiudicabitur, id est, aut fiet -o ipsius per saniem aut per fluxum sanguinis *eqs. ibid. al.*

***determinatiuncula,** -ae *f.* *definitio, assertio sophistica – spitzfindige Bestimmung, Behauptung:* GERHOH. Antichr. 2,37 p. 271,27 quis catholice sapiens aequanimiter feret ... carnem Verbi ... -is eiusmodi vanae philosophiae spoliari?

determinativus, -a, -um. *struct. c. gen.: l.30.38.42. usu subst.: l.49.*

determinans – bestimmend: **1** *publ. i. q. constituens, designans – festsetzend, bezeichnend:* ALBERT. M. eth. II 6, 2,24 p. 441[b],24 iudicativam *(sc. partem politicae)* ... dicimus -am poenarum et praemiorum ad opera et merita civium. **2** *philos. i. q. definiens, ordinans – 'determinativ', definierend, ordnend:* ALFAN. premn. phys. 2,10 p. 25 robustus motus circa corpora esse, introrsus et extrorsus movens et, qui movet extrorsus, qualitatibus et quantitatibus sit -us (*PG 40,540[A]* ἀποτελεστικής), qui vero introrsus, unione et essentia. ALBERT. M. praedicab. 4,6 p. 73[b],11 id ..., quod singulare est et determinatum secundum esse et subiectum, semper est divisivum communis sui proximi et -um. eth. II 1,5,4 p. 62[a],29 implexionem causarum ex prima causa usque ad ultimum effectum per omnia media articulata et -a antiqui fatum vocaverunt. caus. univ. 2,2,17 p. 110,9 virtus ... intelligentiae ... non est creativa, sed potius creati formativa et -a. **3** *medic. i. q. criticus, diiudicans – kritisch, entscheidend:* GLOSS. med. p. 22,11 creticis diebus, id est iudicialibus vel -is. p. 91,12 xrisin: iudicium graece, unde et graece dies dicuntur iudiciales vel -i. **4** *gramm. i. q. appositio (determinans) – (bestimmender) Zusatz (usu subst.):* ALPHITA I p. 291,27 nomen ... viscaginis pro quodlibet visco quandoque accipitur, sed non adiecto nomine arboris vel alio -o.

determinator, -oris *m.* **1** *constitutor, conditor – Begründer:* IDUNG. PRUF. dial. 3,452 idipsum affirmat Gratianus, -r canonum, dicens: '*eqs.*' **2** *arbiter, iudex – (Schieds-)Richter:* VITA Mariae rhythm. 3437 fuisse vellem arbiter atque mediator ipsorum *(sc. Iesu et Iohannis)* collationis et -r. ALBERT. M. summ. theol. I 1,5 p. 21,38 quatuor amici Iob et Iob ipse de providentia disputant: cuius disputationis Deus inducitur -r. **3** *definitor, sophistes – 'Definierer', spitzfindiger Argumentierer:* GERHOH. ad Innoc. p. 227,12 vade tu *(sc. saecularis)* nunc ad illos tuos -es non aecclesiastice, sed scolastice scripturam Dei legentes: roga tibi sic determinari omnia supradicta, ut *eqs.*

determino, -avi, -atum, -are. *usu absol.: p.497,64.71.498,1. 8.10.43; refl.: p.497,26. struct. c. praep.:* de: *p.498,37.38.39.* ad: *p.498,48.51.499,1. al. partic. usu adi.: praes.: p.497,34. perf.: l.67.p.497,5.498,34.51. al.*

I *proprie:* **A** *strictius:* **1** *constituere – festlegen:* **a** *in univ.:* **α** *spectat ad terminos:* DIPL. Loth. I. 133 p. 298,8 extra fines -tos (denominatas *var. l.*). TRAD. Brixin. 57 contentio per iussum Heinrici regis finita finibusque -tis sacramento scabinorum ... distincta. **β** *spectat ad locum, tempus, numerum sim.:* RHYTHM. 115,18,3 hoc notandum ... hanc *(sc. septimam vicesimam)* non esse lunam Mai nec esse tricesimam, quamvis sit -ta die Mai tertia. ANON. minut. 2,4 in prima ...

paginula -tum est, quot scripulorum quaelibet sit vel minutia vel uncia. BERTH. (?) annal. a. 1079 p. 318,44 ut certum tempus et locum colloquii . . . -ret *rex*. FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 22, 1 hore . . ., quibus exeunt aves . . ., quibusdam terrestribus sunt -te et quibusdam non. p. 119,2 cum . . . -tam habeant *aves* quantitatem *(sc. plumarum)*, si corrodantur, non restauratur eis, quod deperditur. *al.* **b** *resecare – beschränken:* CHART. Aquens. 192 (a. 1232) ut in ecclesiis -tus sit numerus personarum, ne provisione careat superflua multitudo. **c** *instituere, ordinare – anlegen, planen:* ANNAL. Rod. a. 1106 p. 694,5 ignotum eis *(sacerdoti et fratri)* fuisse constat locum ordinare et -are monasterium cohabitandae multitudini in unum, unde adhuc incomodum est inhabitantibus. **2** *(terminis) circumscribere – um-, ab-, begrenzen (expressius i. q. dimetiri – vermessen: l.18):* **a** *publ. et iur.:* COD. Lauresh. 33 l. 14 (a. 866) silvam -at ab oriente fluvius Lusgochesbach usque in Nerschinam. DIPL. Otton. II. 174 XXX regales mansos . . . donamus . . . in pago Grimmeslevo . . . legaliter -andos, ita ut, si quid in his locis summe . . . defuerit, contiguis . . . suppleatur. TRAD. Brixin. 28 uno monte, qui dictur Totinperch, excepto his terminis, quibus . . . fuerat -tus. ANNAL. Rod. a. 1106 p. 693,10 comes . . . tradidit ei *(sc. sacerdoti)* . . . duos mansos utroque -to sexaginta diurnalibus. *al. v. et p. 81,9sqq.* *refl. i. q. desinere – enden:* CHART. Austr. sup. I 82 p. 119,3 (a. 1088) cum illis *(terminis parrochiae)* vicissim e regione decurrunt et in fluvium Anesum se -ant *termini capellae*. **b** *geom.:* GERB. geom. 2,2 lineae . . . principium et extremitatem punctum -at. 4,3 planae figurae, quas rectis lineis -ari angulatasque esse diximus, trinis necessario planorum angulorum formantur speciebus. 5,2 oxygonius . . . est triangulus omnibus acutis angulis -tus. *ibid. al.* **c** *astron.* circulus -ans *i. q. circulus terminalis, horizon – Grenzkreis, Horizont:* RICHER. REM. hist. 3,50 cuius *(sphaerae mundi)* positionem eo circulo rexit *(sc. Gerbertus)*, qui a Graecis orizon, a Latinis limitans sive -s appellatur *(cf. notam ed.)*. **B** *latius i. q. consummare, perficere – beenden, vollenden:* WANDALB. martyr. 58 Saturnine, tuum egregium Thyrsique tropheum victorisque simul Iani -at orbem. 177 Martis volvens -at orbita mensem. 374. CARM. Scot. II 1 sol. 2,9 orbem tunc furvus demum -at unus *(sc. lapillus; cf.* sol. 5,14 terminet). HIER. MOR. mus. 24 p. 177,13 si in principio sui cantus mediocriter ascendit et descendit *gradus*, reliquum vero totum clamose -et. *de precibus i. q. explere – erfüllen:* DIPL. Arnulfi 187 (spur. s. XII.) si iustas servorum Dei preces benigne suscipimus et devote -amus.

II *translate:* **A** *decernere, statuere, praescribere – beschließen, festsetzen, vorschreiben (usu publ., iur., canon.):* CONC. Karol. A 14 p. 83,16 quatenus . . . valeamus ea, quae fas exigit, decernere et secundum sanctorum patrum et canonum instituta -are. DIPL. Karlom. (II.) 9 preceptum . . . conscribere iussimus, per quod omnino -antes i u b e m u s, ut *eqs.* (*inde* DIPL. Karoli III. 44. 45. DIPL. Arnulfi 139 p. 210,24). ANNAL. Hild. a. 1015 p. 31,29 duces . . . ad se venturos -vit *(sc. imperator)*. CHART. Aquens. 19 l. 83 quorum *(praelatorum et subditorum)* accusatio et machinatio sapienter et caute ęcclesiasticis iudicibus providendę sunt et non recipiendę, prout canones -ant. *al.* *pacto firmare – urkundlich festlegen:* CHART. Carniol. II 4 (a. 1202) hec omnia -ta sunt coram Ulrico duce. **B** *diiudicare – entscheiden:* **1** *gener.:* ANNAL. Ved. a. 894 p. 75,4 quem *(Karolum)* insecutus *(sc. est)* Odo rex volens -are bello finem discordiae. **2** *publ., iur., canon.:* **a** *in univ.:* LEG. Wisig. 2,1,14 p. 61,9 quecumque causarum n e g o t i a incoata sunt, nondum vero finita, secundum has leges -are (-ari *R2*) sancimus (DIPL. Ludow. Germ. 170 p. 239,26 negocium. *al.*). 2,1,15 p. 62,18 -andi . . . vigorem. LEX Baiuv. 12,9 testes iurantes testimonium praeferant, et cum campionibus -etur sententia. WALAHFR. exord. 32 p. 515,33 sicut comites quidam missos suos praeponunt popularibus, qui minores c a u s a s -ent, ipsis maiora reservent, ita *eqs.* (CHART. Rhen. med. III 187. CHART. Sangall. B 625 p. 435,15 cause . . . -te [-itate *ed.*]. *al.*). DIPL. Heinr. II. 139 coram archiepiscopo . . . incipiatur et -ando progrediendo ad finem usque peroretur *(sc. res)*. DIPL. Loth. III. 16 p. 20,18 qualiter proclamationem Gerhardi abbatis . . . audierimus et qualiter . . . -verimus. *saepius.* **b** *componere, sopire – schlichten, beilegen:* LEX Baiuv. 12,10 non ponat *(sc. qui defendere voluerit)* sepem, nisi -ta fuerit contentio. HINCM. ord. pal. 348 ut omnes contentiones legales . . . iuste ac rationabiliter -ret *comes palatii*. EPIST. Hann. 23 p. 55,26 c o n t r o v e r s i a m hanc a nobis . . . -ari posse desperes (TRAD. Welt. 121). CHART. Brixin. 104 p. 110,41 ipsi *(iudices)* . . . secundum ius vel per amicabilem composicionem -are tenentur. **3** *log. et philos. i. q. solvere – lösen:* ADALBOLD. sphaer. 1 p. 303,13 ad -andum diligentiam vestram *(sc. Silvestri papae)* exspecto, ut tanti viri auctoritas praeceptionis meae fiat aut correctio aut integritas. ALBERT. M. herm. 1,5,3 p. 416^{b},22 -are relinquitur, utrum altera contradictoriarum *(sc. enuntiationum)* sit semper determinate vera, alia falsa. **4** *medic. usu pass. i. q. verti – sich wenden:* MAURUS progn. 25 p. 39^{a},12 quia sanguis est humor digestibilis et amicus humane nature, significatur, ad bonum egritudo -etur. **C** *definire – bestimmen:* **1** *gener.:* **a** *exponere, explicare – darlegen, erläutern:* RUD. FULD. mirac. 15 p. 340,48 in epistolas . . . Pauli . . . collectarium fecit . . . et . . . in XXX libris illum -vit *(sc. abbas)*. OTTO FRISING. gest. 1,58 p. 84,25 quam *(sc. concilii Toletani)* auctoritatem cum -are vellet, Clarevallensis abbas aliqua verba . . . protulit *eqs. v. et p.496,60.* **b** *aperte, vera appellatione nominare – deutlich, unverschleiert benennen:* GERHOH. ad Innoc. p. 204,35 postquam vitam clericalem regularem atque spiritualem -are coepi sequestrata ab illius vitae puritate terrenorum congerie, . . . iurgati sunt contra me pastores *eqs.* **2** *log. et philos. i. q.* διορίζειν, *distinguere – definieren, unterscheiden, spezifizieren:* ALFAN. premn. phys. 1,31 p. 11 quae ad virtutes quaeve ad beatitudinem pertineant, in sequentibus -bitur (*PG 40,513^{B}* διακριθήσεται). 29,6 p. 110 his . . . sic -tis (*PG 40,720^{A}* διορισθέντων) dicamus *eqs.* ALBERT. M. eth. I 39 p. 38,24 felicitas non est operatio . . . accidentalis *(sc. animae)*, sicut id, quod est a causa non-determinata, sed *eqs.* animal. 3,63 aliud est principium sensus et aliud sensus virtutem -ans et distinguens et approprians. metaph. 1,3,10$^{capit.}$ de Anaxagorae . . . opinione . . . -ante de principio efficiente. HIER. MOR. mus. 7 p. 26,18 postquam -vit *philosophus* de motu stellarum, consequenter -at de sono earum. *persaepe.* **3** *geom.:* PS. BOETH. geom. 607 isosceles . . ., qui ab Euclide . . . duo tantum latera habens aequalia est -tus, secundus in ordine trigonorum constituitur. 806 Euclides . . . nec angulos aequos nec latera aequa habentem rombon -ando proposuit. *ibid. al.* **D** *assignare, destinare – zuweisen, bestimmen (für, zu):* **1** *gener.:* TRANSL. Mod. 29 quam *(crucem argenteam et deauratam)* . . . secum detulerat et ipsa hora nomini sancti Modoaldi -verat *abbas*. **2** *log. et philos.:* ALBERT. M. bon. 498 p. 260, 29 potentiae animae non sunt magis -tae ad hoc quam ad illud, quia nec ad bonum determinate nec ad malum se habent. div. nom. 4,215 p. 292,11 malum dicitur sine causa, . . . et propter hoc sequitur, quod sit indiffinitum, quasi non-determinatum ad aliquam causam. 8,4 p. 366,63 multotiens . . . tradita est *theologia* -ans, id est singulariter adscribens, ipsi Deo dominationem super ipsas caelestes virtutes. veget. 1,30 planta non habet membra -ta ad aliquem actum. 1,134 quae *(partes)* non sunt officio alicui secundum opera plantae -tae. **3** *publ., iur., canon.:* **a** *de rebus:* **α** *in univ.:* DIPL. Karoli III. 172 quam *(partem silvae)* . . . piscatoribus nostris . . . ad eorum usum incidendam -vimus. DIPL. Conr. II. 229 regales mansos . . . cum silvis ad singulos mansos -tis. DIPL. Loth. III. 79 p. 123,27 ne pars violentior in res partis infirmioris transsiliat, sed una queque pars ius sibi -tum inrefragabiliter obtineat. **β** *spectat ad districtum decimanum:* CHART. Lux. I 129 p. 140,21 (a. 896) ut ad eandem *(sc. novam)* capellam appendices fierent *(sc. decimationes)*, . . . impetravi; sed et decimas . . . in Rugilande . . . illuc nichilominus -vi. DIPL. Otton. I. 76 p. 156,27 -vimus . . . parochiae decimas istarum provinciarum . . .: Zemzizi *eqs.* CHART. Mog. A I 260 p. 164,21 marcam nulli adhuc aeclesiae asscriptam . . . asscribo atque -o ad aeclesiam sancti Dodardi. TRAD. Patav. 562 Oudalricum parrochianum . . . predium, quod habebant *fratres* Kirichstat et quale sibi -tum est, ab eis accepisse. CHART. Heist. 127 bona . . . libera sunt ab omni iure tali et

solutione, nec ego unquam ea -vi, nec ante me . . . erant -ta ad aliquod ius. *al.* **b** *de hominibus:* DIPL. Conr. III. 140 p. 253, 16 quod singula ęcclesię sancti Remigii privilegia . . . nullum specialiter advocatum -ant nisi regem Romanorum.

adv. **determinate.** **1** *exacte, definitive, speciatim – genau, auf bestimmte, spezielle Weise:* ARNO REICHERSB. apol. p. 66,37 non generaliter de omni potestate divina hoc dictum, sed -e de illa solum, quae homini conferri poterat. p. 169,27 si -e dicas: 'Humanitas Christi divinitas non est' *eqs.* p. 175,19. ALBERT. M. bon. 111 p. 73,74 sicut . . . forma movet in natura certe et -e, sic virtus movet ad medium -e et certe. animal. 18,94 communis *(sc. assimilatio)* est, quae est ad gentem climatis . . .; propria autem, quae est -e ad unam personam sui generis *eqs.* eth. II 9,3,4 p. 592b,6 quaeritur, . . . utrum plures et ad quem numerum -e faciendum esse est amicos. *ibid. al.* **2** *condicionaliter – bedingt, unter einer Bedingung:* GERHOH. Antichr. 1,48 p. 355,32 dum potestatem . . . non absolute vel ut libet, sed -e tradit, sub eadem determinatione se accepisse patenter innuit *papa*. CHART. archiep. Magd. 399 p. 525,41 pensionem . . . se extendere promisit et id in manum nostram *(sc. archiepiscopi)* stabili et attenta pollicitatione formavit *advocatus* ita -e, quod *eqs.* (*sim.* 412). **3** *manifeste, sine dubio – klar, eindeutig, dezidiert:* WOLBERO cant. 3 p. 1136B talis *(sc. sancti)* mens lectulus -e dicitur salvatoris. GERHOH. Antichr. 74 p. 395,35 nichil horum contradicente seu -e asserente scriptura. HUGO HONAUG. div. 18,13 homo . . . et deus significant aliquid non -e ut hoc vel discrete hoc ut tale quale aliud, id est ut simile et conforme. ALBERT. M. gener. 2,1,3 p. 418b,32 nihil dixit manifeste et -e Plato de principio materiali universorum. *v. et p.498,14.49.* **4** *explicite, nominatim – explizit, namentlich:* TRAD. Frising. 1480 (a. 1091/98) tradidit *Perhta*, quantum de predio eius in vico Diubesdorf demonstratum est, -e servientibus ęcclesię pro duobus mansis. CHART. Scafhus. 35 tradimus ad monasterium . . . duos mansos, -e unum, qui erat cuiusdam Truthmanni beneficium, et alterum *eqs.* DIPL. Heinr. II. 515 (spur.) hoc . . . -e exclusimus, ut, si quis beneficiarius in villis fieret, . . . nullo modo se de pascuis predictarum piscacionum intromittere presumeret. *al.* *cf.* distermino.

[determitatus *v.* determino *p.497,69.*]

detero, -trivi, -tritum, -ere. *metr.* dĕ-: *p.500,10.* *usu refl.: p.500,39.*

I *usu originario:* **A** *proprie:* **1** *strictius:* **a** *in univ. i. q. (con)terere, abradere – ab-, verreiben, abschürfen:* COMPOS. Luc. Q 26 ista *(sc. violae)* magmata fient ambas in lignum -tum (*pro* -ta) hutiliter. PETR. DAM. epist. 48 p. 57,15 si ipsius monetae oblitterata vel -ta sit regula, postquam metallis imprimitur, non nummus, sed paracaraximus invenitur. 109 p. 217,12 exesis ieiunio membris et hamatae loricae mole -tis. ANON. coit. 2,5,51 gallos teneros . . . et cicer bene -tum simul coques. *al.* *in imag.:* CARM. var. II 3,3,4,3 quo *(numero)* tanquam speculo fruens hanc resculpit *(sc. quisquis numerum probat)* imaginem, quam, per plurima -ens dum linquit medium, vaga sparsim perdiderat fuga. ALFAN. premn. phys. prol. p. 2,6 quia ab originis primordio corporea mole maiori ex parte -itur *ratio*, disciplinis et virtutibus . . . elimetur. LAMB. HERSF. Lull. 27 me *(sc. Lampertum)* non rudem cudere materiam, sed in qua et alii scriptores iam ingenia sua -verint. **b** *battere, verberare – verprügeln, verdreschen:* EPIST. Teg. 15 nostrorum vicinorum servuli congregati quendam clericum nostrum membratim -verunt. **c** *delere – zerstören:* ANNAL. Fuld. Ratisb. a. 884 p. 112,17 dux . . . invadit Pannoniam, . . . igne et ferro maximam partem devastat, -it et consumit. GESTA Trud. cont. I 10,14 fossatum oppidi -tum et dirutum et plus quam centum locis pervium. **d** *pedibus calcare – hineintreten, -trampeln (in):* METELL. Quir. 70,47 fluunt *rivuli translucidi* deforis in populos, quos bruta plebs cum -it viantium iumenta seu trahens eos stercorat irreverens *eqs.* **2** *latius i. q. atterere, (terendo) abuti – abnutzen, verschleißen:* IOH. DIAC. cen. 3,1,3 -tis ludibundus scribebat *papa Tascius* in tabulis. EPIST. Teg. 52 huiusmodi prohibitionem oboeditionis in regulari conscriptam vitę Benedictinę non inveni, quamvis . . . hinc inde -ta sit pre manibus nostris. HERBORD. Ott. 1,34 p. 36,18 promittit *dux Poloniae* hoc *(tegimento)* -to vel parumper absumpto aliud se transmissurum. VITA Godefr. Cap. III 12 ut, quemadmodum scopa longo usu -ta novissime flammis iniicitur, sic corpus meum Christi exhaustum servitio tribulationis demum igne consummetur. **B** *translate:* **1** *defatigare, consumere, opprimere, affligere – erschöpfen, aufreiben, niederdrücken, bedrängen:* IULIAN. TOLET. insult. 7 Spanorum exercitus cum ordinato principe suo te *(sc. Galliam)* valenter edomuit, spoliis -vit, servituti addixit. FROUM. carm. 21,17 te, veneranda manus senioque -ta senectus, . . . saluto. RUP. TUIT. trin. 6,959 regnum temporale Iudaeorum sub iugo gentium paene continuo -tum est. Matth. 9,846 o vos, inquam, defessi ac -ti iugo dominorum huiusmodi: 'venite', ait, 'ad me, et ego reficiam vos'. THEOD. PALID. annal. a. 1147 p. 82,35 uti Sclavorum . . . nefarios ausus inhiberent *principes*, quibus Danorum gentem infinita strage -verant. CONR. EBERB. exord. 2,20 l. 14 frater quidam diuturno et gravi morbo epilempsiae -tus. *al.* *medial. i. q. mortem subire – in den Tod gehen:* LAMB. TUIT. Herib. 1,11 p. 191,8 poterat longa series intexi sanctitatis tuę . . . in comparatione beatorum . . . in mandatis Domini -torum, nisi *eqs.* **2** *deminuere, detrectare – schmälern, herabsetzen:* HEIRIC. Germ. I 3 praef. 4 nulli -it (gloss.: de<t>rait) haec *(ratio)* officii magnificentiam. CARM. Cantabr. B 11,7,6 finem . . . demus, ne forte notemur ingenii culpa tantorum virtutes ultra quicquam -ere. ANSELM. LEOD. gest. 1 p. 192,13 si in aliquo tanti viri laudes exilis ingenii seu tenuis stili vitio -vi. EPIST. Hann. 68 imperatrix austeram se mihi . . . prę-stat meamque opinionem . . . apud regni primates -ere et depravare nititur. **3** *corrumpere – verderben:* PETR. DAM. serm. 48,290 quid vas novum, nisi corpus Dominicum, nulla scilicet praevaricationis antiquae labe nigratum, nulla veteris hominis abusione -tum? **4** *desuescere, evacuare – entwöhnen, entleeren:* IOH. METT. Ioh. 41 quam *(ecclesiam)* superiorum temporum perturbatione ab omni paene studiorum bonorum fervore tam in divinis quam et humanis -tam susceperat. **5** *expolire, perficere – (zurecht)schleifen, vervollkommnen:* CONSTANT. METT. Adalb. 2 scolaribus disciplinis apud Gurgitenses castissime -tus et institutus. 11 multimodo . . . sanctorum exercitiorum genere sese -ere cupiens Romanum iter aggreditur.

II *per confusionem i. q. deterescere, malum esse – schlechter werden, schlecht sein:* YSENGRIMUS 1,56 sis *(sc. Reinardus)* collega licet pravus michi *(sc. Ysengrimo)*, nolo tibi esse; -is (gloss.: malus es), ut debes; -e (gloss.: esto malus), nolo sequi. 6,460 consulturus eat *(sc. asellus)* meque *(sc. vulpe)* oratore loquatur: -it hic nullo forma colore prior.

deterreo, -ui, -itum, -ere. *usu refl.: l.58.* **1** *absterrere, prohibere, retinere – abschrecken, abhalten:* AGOB. 1,16 neque tortura neque ipsa mors -bat illos *(sc. inimicos comprehensos)*, ut *eqs.* Ps. BOETH. geom. 325 ut animus lectoris non obscuritate -atur. LIUTPR. antap. 1,1 p. 4,4 hae . . . res animum, ne id *(sc. facta imperatorum ponere)* inciperem, -uere meum: copia, cuius sum poenitus expers, dicendi *eqs.* THIETM. chron. 5,12 si vere felix fuisset *turba*, primi ingressus acerbitate -ta numquam maiora aggredi presumeret. ANSELM. GEMBL. chron. a. 1112 ut tam presentes quam futuros a simili scelere *(sc. seditione)* -ere possit exemplum. *saepe.* *refl. i. q. desperare – verzagen:* RADBERT. psalm. 1,574 nemo se -at, cum audit hos *(flores)* tam praecipuos in agro Domini florere. **2** *abigere, depellere – verscheuchen, verjagen:* VITA Landel. Ettenh. 1,11 p. 103,24 satelles regis dixit ad eum: '. . . Cur huc venisti? . . . Nunquid, ut abhorreres et -res animalia domini mei, hanc vastitatem adisti?' **3** *(per)terrere – erschrecken:* VITA Emm. 24 ut in egressione animae splendor ingens praesentium faciem fulminando -ret. ACTA imp. Winkelm. I 693 p. 547,12 cardinalis invasit cum paucis imperterritis civitatem, statimque -ente celi domina inimicos tantus invasit timor tyrampni proceres, . . . quod *eqs.*

deterrime, deterrimus *v.* deterior.

detersio (dist-), -onis *f.* **1** *gener. i. q. tersus, actus detergendi – das Abwischen:* CONSUET. Rod. 116 l. 63 linteola . . . plura ad sacrorum vasorum involutionem, -em et librorum de-

portationem. *in imag.:* CHART. Basil. A I 148 p. 220,16 (a. 1105) pro salute animae meae atque -e delictorum iuventutis meae et ablutione ignorantiarum mearum. HILDEG. scivias 2,6 l. 1745 cum sine -e et sine lavatione paenitentiae crimina sua celans sacramentum hoc *(sc. eucharistiam)* temere tractat *(sc. qui comederit panem vitae).* **2** *medic. i. q. exulceratio – das Wundscheuern, Schwären:* AESCULAPIUS 31 p. 47,8 dysenteria item ex stomacho et ventris egestione, per intestinorum dis-em sanguinatur sine ullo vulnere, quae sordido liquore impedimento egestionis ventris fit (*cf.* TRACT. de aegr. cur. p. 268,37sq. discinteria est fluxus ventris cum excoriatione intestinorum vel cum sanguinea ventris egestione).

[detersor *v.* 1. detergo *p.491,45.]* **detesit** *v.* 1. detego.

***detesserator,** -oris *m.* (de *et* tessera) *qui alea ludens perdit, consumit – einer der verspielt, durchbringt:* CHART. Mekl. 1437 p. 567,20 (a. 1277) si contra ipsorum *(sc. personarum ecclesiasticarum)* aliquem legitime probatum fuerit, quod -r ecclesiasticorum bonorum vel publicus potator exstiterit . . ., a predicta reddatur gratia alienus.

detestabilis, -e. *script.* dede-: GLOSS. I 108,13 St.-S. *metr.* -tăb-: *l.25.*

1 *detestandus, abominabilis, despicabilis, turpis – verabscheuens-, verachtenswert, abscheulich, schändlich:* HRABAN. epist. 41 p. 480,8 eo . . . -ius est illud factum *(sc. fornicatio cum animalibus)*, quo *eqs.* HROTSV. Agn. 259 -em laetus tendebat *natus praefecti* in aedem *(i. lupanar).* DIPL. Conr. II. 130 quia . . . ecclesie mancipia . . . venundata fuisse audivimus, non solum illam nefariam consuetudinem admiramur, verum etiam ut rem Deo hominibusque -em execramur. BERTH. (?) annal. a. 1078 p. 313,32 -is sanctae aecclesiae conculcatio et desolatio. CONR. MUR. summ. p. 160,5 de adiectivis contra sexum femineum invectivis: . . . duricors, -is, dissipatrix. *persaepe. v. et l. 68.* *foedus – häßlich, scheußlich:* ANNAL. Xant. a. 857 plaga magna vesicarum turgentium grassatur in populo et -i eos putredine consumpsit. UNIBOS 89,4 si nos divina gratia honoraret hac bucina, occideremus coniuges pro rugis -es. **2** *miserabilis, tristis – beklagenswert, traurig:* IOH. CANAP. Adalb. A 6 p. 9,14 -i (-e, -is *var. l.*) fine clausura vitam venit ei ultima dies. DIPL. Heinr. IV. 421 p. 563,27 status . . . rei publicae miseram ac -em his maxime periculosis temporibus ruinam pateretur, nisi *eqs.* **3** *terribilis, malus – schrecklich, schlimm:* WIPO gest. 2 p. 17,29 non tantum summo honore privabimur, sed, quod omnibus bonis morte -ius est, in famam ignaviae et invidiae incidemus. *usu subst.:* FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 69,17 iuvant . . . aures in eo, quod per eas auditur, et auditu perpendit avis, ex sono scilicet, delectabile aut -e.

adv. **detestabiliter.** **1** *more detestando, turpiter – auf verabscheuenswerte Weise, schändlicherweise:* GODESC. SAXO conf. p. 77,18 exitiosissimum genus mendacii, quod -r committitur. EPIST. Hann. 24 p. 58,32 dextram scandalizantem, utpote omnino, quid . . . in bene promerentem -r fieri possit, presentantem . . . nimis sero abscidi. BERNOLD. CONST. libell. V 1 p. 95,10 nos nequaquam hoc quasi errorem corrigere presumimus, quod ex evangelicis . . . sanctionibus observandum didicimus; non enim hoc esset errorem corrigere, sed multo periculosius et -ius errare. **2** *cum damnatione, vituperatione – in verdammender, mißbilligender Weise:* AGOB. 12,23 l. 18 si is, qui non amat Dei filium, anathema est, ergo, qui odit, qui persequitur, qui blasphemat, multo adhuc -ius anathematizandus est. EPIST. pont. Rom. 116 p. 204,13 (spur. a. 971/91) quod *(sc. iurgia et disceptationes)* et ipsi . . . nimio cordis merore dolemus -rque profanamus *(sc. Agapitus).* RUP. TUIT. trin. 36,23 -r indignus iudicatur, quisquis vel in aliquo scelere notus aliquantis testibus . . . causam dedit, ut indignus existimetur.

detestabilitas, -atis *f.* *turpitudo – Abscheulichkeit:* ALBERT. M. sent. 4,38,8 p. 407[a],31sqq. quod -s peccati ex duobus attenditur: scilicet ex vinculo obligante ad aliquid faciendum vel ex statu obligati; et si primo modo attenditur -s peccati, detestabilius est transgredi commune quam singulare.

detestatio (-cio), -onis *f.* *script.* -tone: *l.72.* **1** *abominatio, despectio – Abscheu, Verachtung:* CONC. Merov. p. 52,20 cum omni -e (-tone, -em *var. l.*) illis *(sc. credentibus aliquos ad malum destinatos esse)* anathimam dicimus *(sc. episcopi).* CONC. Karol. A 50[D],31 p. 633,7 nonnullos coepiscoporum . . . consacerdotibus . . . honeri existere et ob hanc causam multos in sui detractionem -emque pertrahere. MANEG. c. Wolfh. 23 p. 101,19 sufficere poterant . . . religiosi scisma vestrum libera -e impugnantes. ABSAL. serm. 5 p. 42[C] maledicendum sceptris per -em pravae operationis *(spectat ad Vulg. Hab. 3,14).* CONST. imp. II 196,21 in odium et -cionem criminis . . . admissi. *saepius.* **2** *testificatio, testimonium – Bezeugung, Zeugnis:* ANNAL. Rom. p. 469,21sq. sicut sanctus Adrianus papa et alii pontifices confirmaverunt per privilegii -em, sic per privilegii -em in potestate regis Heinrici . . . patriciatum sancivit, confirmavit et posuit *(sc. papa).*

***detestativus,** -a, -um. *detestans, paenitens – verabscheuend, bereuend:* ALBERT. M. Matth. 4,18 p. 96,28 consistit *paenitentia* in tribus: compunctione, confessione, satisfactione, quae sunt partes eius potestativae; et unit istas partes dolor peccati -us.

detestor, -atus sum, -ari *vel rarius* **detesto,** -avi, -atum, -are. *script.* -tęs-: *l.51.* *partic. praes. usu subst.: l.48.*

1 *exsecrari – verfluchen, verwünschen:* HROTSV. Theoph. 67 cuius . . . mentem -atur *hostis* patientem. BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 294,7 ipsum *(Roudolfum)* damnando, anathematizando et modis omnibus -ando omnifariam ei adversari et calumniari non cessabant *(sc. clerici incontinentes et Simoniaci).* a. 1079 p. 321,8 omnes *(primates)* pertinacem regis Heinrici vecordiam commirantes et contumacem inoboedientiam -antes *eqs.* **2** *abominari, despicere, contemnere – verabscheuen, verachten:* **a** *in univ.:* HRABAN. epist. 15 prol. 8 (vs.) mentem humilem acceptant *dogmata legis divinae* -anturque superbam. RIMB. Anscar. 2 p. 21,7 valde . . . nos *(sc. Maria)* -amur omnia, quae vana et ociosa sunt. EPIST. Mog. 18 p. 348,7 omnis ordo omnisque cognatio -atur; non est regi locus regendi; episcopis suum subtrahitur privilegium. MANEG. c. Wolfh. 7 p. 58,14 scissuras et scandala -atur (-ans *var. l.*) *spiritus.* HERM. IUD. conv. 6 p. 90,6 hos . . . per varia laborum exercitia . . . currentes miserabiliores omnibus hominibus miserando potius quam -ando censebam. *saepius.* *horrere – zurückschrecken (vor):* ARBEO Corb. 4 p. 192,19 dixit *fur* se amplius peccare -ans. VITA Heinr. IV. 13 p. 42,10 imperator tam cruentum nefas -tus pugnam obnixe dissuadebat. **b** *condemnare, reprobare – mißbilligen, tadeln, verurteilen:* WIPO gest. 35 p. 55,31 referebant nobis quidam Heinricum regem . . . clam -ari praesumptionem caesaris in archiepiscopum Mediolanensem. BERTH. (?) annal. a. 1079 p. 316,17 qui *(legati)* bella et seditiones . . . simulatorie conquerentes -rentur. IDUNG. PRUF. dial. 1,256 tunc . . . advocatus accusati in principio orationis *(sc. insinuationis q. d.)* cum -antibus -atur, cum accusantibus accusat eum ipsum, quem excusare intendit. CHRON. reg. a. 1161 p. 106,40 (rec. II) quod eius *(Růlandi)* responsum a sanioribus valde -ęstatum est eo, quod iudicium aecclesie refugeret. **c** *insultare, irridere – beschimpfen, verspotten:* IULIAN. TOLET. Wamb. 12 p. 512,19 obseratis . . . civitatis ipsius *(sc. Narbonae)* portis e muro exercitum religiosi principis -atur *dux Wittimarus.* RIMB. Anscar. 7 p. 27,31 multi . . . eum super hoc *(sc. propositum suum)* -ari et improperiis lacessire . . . conabantur. **d** *neglegere – vernachlässigen:* EPIST. var. I 33,3 ut sanctorum honor et festivitas non -etur, sed in vigiliis et missis eorum digna commemoratio fiat. **3** *deplorare – beklagen:* MIRAC. Pirmin. 3 plebis conventio . . . advenit luctuosa . . . et -ta huius conditione sortis parabat funebria mortis. **4** *testari, affirmare – bezeugen, versichern:* **a** *in univ.:* IONAS BOB. Columb. 2,7 p. 242,9 puella -atur (attestatur, testatur *var. l.*) se talibus votis numquam paruisse. HUGO TRIMB. registr. 727 est . . . miraculum tale scitu dignum, in quo legens aliquis plus edificatur, quam in hiis, que veritas mera -atur (testatur *var. l.*). *fort. et huc spectat: l.71.* **b** *protestari – verkünden:* DIPL. Karlom. (II.) 27 per virtutem sancti spiritus atque tremendum iuditii diem -amur et inhibemus, ut nemo umquam *eqs.* **5** *infitiari, denegare – bestreiten, leugnen:* TRAD. Frising. 703[a] p. 589,15 (a. 849) infrangere conatus est et -are coepit *Erchanfrid* atque negare hanc *(sc. proprietatis suae)* traditionem se num-

quam peregisse.

adi. **detestandus,** -a, -um. *detestabilis, despicabilis – verabscheuenswert, abscheulich, verachtenswert:* WALTH. SPIR. Christoph. II 4,29 nos unum virtute Deum . . . credimus . . . et -as horremus demonis aras. WALTHARIUS 372 o -as, quas heri sumpsimus, escas! o vinum, quod Pannonias destruxerit omnes. METELL. exp. Hieros. 1,270 -us dux . . . Rainaldus, dedecus eternum casusque gravis sociorum. *al.*

detexo, -ere. *texere – flechten:* GLOSS. II 677,44 St.-S. -ere flechten.

***dethronizo,** -atum, -are. (*cf.* inthronizare) *(de solio, officio) depellere – entthronen, verstoßen:* PETR. DAM. epist. 96 p. 47,26 qui episcopatum fugio, episcopum non evado et sub sacerdotali fatigor onere, qui sacerdotalis solii -tus sum dignitate. 106 p. 183,22 perfunctus . . . tam longi tribunatus officio, praesto -tus, assistit *Marcuardus*, Maiolo, ut ad suam sedem redeat, praecipit. *Niederer*

deti *v.* do. **[detictio** *v.* districtio.] **deties** *v.* decies.

detineo (-ten-), -ui, -tentum, -ere. *script. et form.:* di-: *l. 71. indic. praes.* -is: *p. 504,2. partic. perf.* -temptus: *l. 44. p. 505,7. 20. al. adv. compar.* -cius: *p. 506,9. depon.: p. 504,58. usu medial.: p. 504,10. 33. 505,61; mediopass.: l. 62; refl.: l. 41; intrans.: p. 504,36. 505,64. 69. struct. notabiliores: c. dat.: p. 504,61. 505,69. c. praep.:* a(b): *p. 505,1.* ad: *l. 72. p. 506,1. 4. al.* ex: *p. 505,29.* sub: *l. 57. pendet* ne: *p. 504,13. partic. praes. usu subst.: l. 34. p. 504,50. partic. perf. usu adi.: p. 504, 42. 505,3; subst.:* CONST. Melf. 3,4,1 p. 368,2. 3,4,2.

I *strictius:* **A** *re-, attinere, remorari – (fest-, auf-, zurück[be]-, [ein]be)halten:* **1** *de anim. (per prosop.: l. 69):* **a** *proprie:* **α** *in univ.:* CAPIT. reg. Franc. 13,4 ut ipsos *(peregrinos)* per nullam occasionem ad pontes . . . non -eneatis. THIETM. chron. 3,22 mare velociter insiluit *imperator;* quem cum quidam ex circumstantibus Grecis apprehensa veste -ere presumeret *eqs.* CONST. Melf. 3,53[capit.] de -entibus (detintibus, tinentibus *var. l.*) animalia aliena. 3,54. *al.* FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 159,13 nec diu debet -eri *falco* in malleolo, nam si diu -retur (-etur *R*) *eqs.* 4 p. 89,21sqq. si alie grues perveniunt ad adiuvandam hanc, que -etur a falcone et ab uno cane, poterit contingere, quod alius canis capiet unam de illis gruibus, que veniunt ad adiuvandam -tam. *al. refl.:* HEINR. LETT. chron. 30,4 p. 219,21 quidam per scalam, quidam per funem se -entes . . . sursum perveniunt. **β** *spectat ad captivitatem, custodiam sim.:* ANNAL. Alam. a. 786 Turinci deprehensi et -ti (*sim.* ANNAL. Plac. a. 1268 p. 528,53 regem . . . captum et -mptum). CAPIT. reg. Franc. 233,18 ut . . . legatarii inter partes non -antur, sed securi ad propria redeant; . . . epistolarii, si -ti fuerint, relaxentur. POETA SAXO 2,268 minor *(filius)* est -tus, ut obses esset apud regem. THIETM. chron. 7,20 qui *(abbas)* . . . ab eo *(caesare)* explorator esse cognoscitur et ibidem . . . -etur. CHART. select. Keutgen 147,16 si proscriptus esset *homo*, debet mediante iudicio -eri. 162,18 a iudice. CHART. Hall. 353 p. 326,1 bodellis . . ., qui querelantes adiuverint ad -endum suos adversarios, quos convenire proponunt . . ., duo debentur denarii. *saepius. v. et vol. I. p. 1406,33. accedente abl. subst. vel iunctura praepositionali:* THIETM. chron. 4,25 Sigifridus de pervigili hostium c u s t o d i a , qua multum vulneratus -batur, . . . evasit (4,50. *al.* HIST. de exp. Frid. imp. p. 110,16 sub arta c. *sim.* BERTH. [?] annal. a. 1079 p. 319,20 in . . . captione. OTTO FRISING. gest. 2,30 p. 139,12 in captivitate. *al.*). ANNAL. Plac. a. 1269 p. 539,11 paucis evasis, qui in carceribus dicti comitis -mpti sunt. *al.* **γ** *spectat ad collocationem, immobilitatem i. q. iacere – liegen (usu mediopass.):* DIPL. Loth. I. 46 p. 138,17 constat illum *(genitorem nostrum)* in monasterio sancti Arnulfi . . . humatum -eri. WOLFHER. Godeh. II 35 p. 217,14 ipse *(Liudegerus)* iuxta sepulchrum pontificale prosternitur et ibi diutius aut somno aut extasi quasi immobilis -etur. **b** *in imag.:* PAUL. DIAC. carm. 13,9,1 anchora me sola vestri hic amoris -et. RHYTHM. 146,25,5 numquam sine nostra nos *(sc. litteras)* domo *(i. charta)* -enet ullus. **c** *translate:* **α** *in univ.:* CONC. Merov. p. 78,1 de mancipiis christianis, quae in Iudaeorum servitio ditenentur *(sim.* DIPL. Karoli III. 25 p. 41,36 contra lege . . . ad servitium. *al.)*. IONAS BOB. Columb. 1,17 p. 184,17 quur me *(sc. fratrem)* . . . tuis orationibus in hac . . . vita -enis (-es *var. l.*)? RADBERT. corp. Dom. 11,112 quia Christo concorporata per lavacrum . . . semina vitae numquam post finem saeculi in mortem -eri (-ere *var. l.*) poterint. HIST. de exp. Frid. imp. p. 113,5 domnus imperator . . . quibusdam intervenientibus . . . causis de parte Saxonię -tus fuit. STATUT. ord. Teut. p. 38,11 elemosina . . . non sinit animas in gracia decedentes in penis diucius -eri. *al. medial. i. q. haerere (in), morari – sich aufhalten (mit):* OTTO FRISING. gest. 1,3 ne multis -ar. **β** *impedire, prohibere – (be)hindern, abhalten:* LEX Ribv. 36,1 si quis legibus ad mallum manitus fuerit et non venerit, si eum sunnis non -enuerit *eqs.* HROTSV. Gall. I 7,2 assunt Iohannes et Paulus, quorum -bar absentia, ne pergerem. ALFAN. premn. phys. prol. 10 p. 2 a minutae ventilationis particularium infinitorumque ramusculorum gressus profundis -bo limitibus. 13,13 p. 90 in illo . . . opere -etur (*PG 40,665*[B] καταβλάπτεται) animal, quod patiens membrum operari natum est, ut pede patiente ad ambulandum impedimur. EUPOLEMIUS 2,118 hi *(Iebusaei)* nos . . . nullo -ti vulnere calcant sub pedibus. *al.* **γ** *(hospitio) ex-, recipere – aufnehmen, beherbergen, zu Gast haben:* CAPIT. reg. Franc. 64,9 de fugitivis, qui per diversas provintias -ti et occultati contra praeceptum domni imperatoris sunt, ut, qui eos . . . suscepit aut retinet *eqs.* 94,2 de illos monachos, qui . . . eorum monasteria dimiserunt, ut . . . nemo ex vobis -eneat ipsos. secum -ere: CAPIT. part. Saxon. 24 de latronibus et malefactoribus . . .; si quis eos receperit in suam potestate et septem noctibus secum -enuerit nisi ad presentendum *eqs.* ANNAL. regni Franc. a. 800 p. 112,18 quos *(sc. clericos)* rex benigne suscipiens aliquot dies secum -enuit (-uit *var. l.*). ADALB. MAGD. chron. a. 952 p. 165,28 omnes . . ., qui in promptu erant, regni maiores secum -uit *Liudolfus dux.* THIETM. chron. 3,3 quam *(abbatissam)* . . . secum . . . sepe -uit *Gero. al.* **δ** *medial. (intrans.: l. 36) i. q. versari, commanere – sich aufhalten:* DROGO Winn. 22 (MGScript. XV p. 781,21; c. 1070) accidit, ut quidam episcopus . . . a Saxonia Bergas veniret ibique multis diebus -endo morabatur. BENZO ad Heinr. IV. 3,19 dum -or in curia secundum statuta precepti dominici. HELM. chron. 19 p. 41,9 cum quibus *(latronibus)* magis necessitate quam voluntate -or. *al.* **2** *de rebus (de servis: p. 505,1):* **a** *proprie:* **α** *in univ.:* HRABAN. epist. 8 p. 394,26 quatinus magis pro expenso talento lucri mercedem accipiamus quam ex -to atque in terram defosso damnum . . . sentiamus *(spectat ad Vulg. Matth. 25,25).* ANON. coit. 2,1,8.16 vidimus et nos aliquot, qui . . . nature noluerunt obsequi et copiam -uere (dete-*G*) seminis *eqs.* FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 159,14 egestio -ta. 3 p. 14,26 in terra arata potest accidere impedimentum de credentia *(i. funiculo)*, quia poterit -eri *(ex* contineri *corr. P)* a glebis in suo discessu et impediri. *in nomine piscis ('Schiffhalter'):* ALBERT. M. animal. 2,83 est parvus piscis, qui vocatur ⌞-ens navim⌟ (*p. 505*[b]*,19* ἐχενηίδα), eo quod virtute suae speciei habet tenere naves et impedire transeuntes. **β** *reponere, asservare – aufbewahren, hinterlegen:* CONC. Karol. A 39[C] p. 459[a],28 ideo illius *(formulae)* exemplum apud armarium palatii nostri -tum est, ut *eqs.* ACTA civ. Wism. B 264 (a. 1274) que *(bona)* fuerunt in Lubeke -ta ex parte illorum, qui occisi fuerunt. **b** *translate de bonis, praediis sim.:* **α** *in univ.:* TRAD. Frising. 289[c] (a. 809) tertiam partem reddiderunt ad supradictum altarem et aliud -ti sunt *filii Erchanpaldi* apud illos. GERH. AUGUST. Udalr. 1,5 l. 11 ad suam potestatem optima quaeque -uit. THIETM. chron. 4,7 si regem . . . reddere nilque de rebus suis preter Merseburg . . . sibi -ere voluisset *dux.* **β** *defendere – bewahren, erhalten:* THIETM. chron. 3,20 cesar Romanum sic regebat inperium, ut, quod patrem suum prius respiciebat, omne -ret et Saracenis sua inpugnantibus . . . resisteret. CHART. Aquens. 166 l. 3 (dipl. Heinr. V. spur.) loca ecclesiarum -enda censemus et promovenda. **γ** *abstrahere, avertere, alienare – entziehen, wegnehmen, vorenthalten:* DIPL. Ludow. II. 57 p. 179,24 maximam . . . ex ipsis rebus partem plerique homines sub quadam -bant occasione, e quibus nullum in illis sanctis locis *(sc. monasteriis)* fiebat obsequium. DIPL. Otton. II. 239 p. 269,12 possessiones aut terras . . . contra divina iudicia . . . -ere. TRAD. Ratisb. 873 Wirat et eius so-

[Pörnbacher]

boles a Pabone ... ab episcopo ... -ti accepto precio ... episcopo retraditi sunt (*sim.* TRAD. Teg. 343). CHART. Aquens. 37 l. 19 rerum -tarum restitutio. CHART. Raitenh. 69 p. 68,5sqq. (epist. papae) qui ... ea iniuste -uerint, que ... fratribus ex testamento decedentium relinquuntur *eqs.* CONST. Melf. 3,4,1 ut nos ... eas *(rationes)* ab aliis temeritate quadam ... -tas (decentas, -mptas, -tos *var. l.*) ... revocemus. CHART. Eichsf. 381 si idem census temerarie -tus fuerit. *saepius. fort. huc spectat:* LEX Sal. Pipp. decr. Child. 2,1 preter id, quod regna hunc usque -enuit (-uit *var. l.*).

B *tenere, habere, obtinere – halten, (inne)haben, einnehmen:* **1** *de hominibus (de falcone: l. 34):* **a** *in univ.:* CHART. Stir. IV 136 (epist. papae a. 1264) quamquam -atur *ecclesia* de facto per alium ocupata. CHART. Rhen. inf. II 601 p. 353,20 cum ... archiepiscopus -atur captivus. CHART. Mulh. Thur. 207 Iohannes ... adhuc puer -tus intra brachia Dithmari militis. **b** *occupare, distringere – in Beschlag nehmen, beschäftigen:* VITA Meginr. 4 aliquantum temporis fluxerat eo in his *(sc. negotiis)* -to. HRABAN. epist. 8 p. 394,11 in variis o c c u p a t i o n i b u s -tus (-mptus *var. l.;* RUOTG. Brun. 23 occupatione. *sim.* THANGM. Bernw. 18 p. 766,40 obsequio. *al.*). *imbuere – erfüllen:* VITA Pirmin. I 9 p. 30,1 catholicis viris in timore Dei -tis. GERH. AUGUST. Udalr. 1,12 l. 15 nulla ambiguitatis spe -ti. **c** *rapere, delectare – fesseln, ergötzen:* LIGURINUS 1,154 ut, quem forte parum male cultus sermo movebit, hunc saltem structura pedum versusque canori -ant. **d** *afficere, opprimere, affligere – bedrängen, bedrücken, heimsuchen:* WETT. Gall. 33 ad sepulchrum eius quicumque ... ex quacumque valitudine -tus veniebat. MEGINH. FULD. Alex. 10 adfuit ... quidam magno dolore in brachio -tus sinistro. RIMB. Anscar. 24 p. 53,18 infirmitatibus (GERH. AUGUST. Udalr. 1,16 l. 13 infirmitate. *saepius*). RUOTG. Brun. 43 p. 45,25 gravi corporis molestia. FRID. II. IMP. art. ven. 6 p. 191,20 si ... aliqua egritudine -atur *falco.* **2** *de rebus (de servis: l. 50):* **a** *in univ.:* ALCUIN. carm. 69,112 post quem *(Saul)* -enuit regna beata David. POETA SAXO 2,220 maxima pars quorum *(colonorum)* fugiens mare transiit atque, Gallia qua fines habet extremos, ibi ... arva -uit. CHART. Sangall. A 808 hoc pacto, ut ipse *(Manegolt)*, quamdiu vivat, utriusque hobae usuram -at. CHART. Carniol. II 4 p. 3,18 ut ... castrum in sua custodia -ret *archiepiscopus*, donec *eqs.* HONOR. III. registr. 165 p. 116,1 quia nobiles viri ... castrum Gonzage cum pertinentiis suis -bant invasum, ... cancellarius eis ... iniuncxit, ut castrum ... resignarent. *al.* **b** *de bonis, praediis sim. i. q. possidere – besitzen:* LIBER diurn. 93 quae omnia ... poposcitis confirmari -enda. DIPL. Karoli III. 15 p. 23,34 liceat eidem Uuihbodi ... res ... h a b e r e et -ere absque ullius contradictione (31 p. 52,26. DIPL. Conr. II. 270 p. 373,31. *al.*). DIPL. Otton. I. 136 quam *(cortem)* ... Eistulfo contulimus cum omnibus aliis rebus et familiis, quas ille -ere videtur. *al.* **c** *de tempore i. q. explere – ausfüllen:* OTTO FRISING. gest. 1,58 p. 82,25 cum ... huiuscemodi sermone seu legendi prolixitate dies -retur *(cf. Ov. met. 1,683).*

II *latius:* **A** *continere, complecti – enthalten, beinhalten, umfassen:* DIPL. Arnulfi 72 p. 108,18 dedimus ... praefatum locum ..., sicut subnotatis terminorum limitibus -etur *(sim.* DIPL. Conr. II. 254 p. 351,33 sicut -ent montes, qui vocati sunt *eqs.)*. THIETM. chron. 3,16 p. 118,2 precepta, quae munera regalia seu inperialia -bant. **B** *con-, assequi – erlangen:* WILLIB. Bonif. 8 p. 55,4 insanientes animi ... -enent *(1;* -ent *rell.)* integritatem. **C** *medial. vel intrans. i. q. cohaerere – zusammenhängen, aneinanderhaften:* ARS med. 7 p. 429,15 (cod. G) rafana ... dicitur ossis divisio in aliqua partem ..., ita ut pars mutata separatus in alico -tum, ut ad invicem -eneri (-ere *H*) videantur in raffani contrati similitudinem. **D** *intrans. i. q. adiacere, contiguum esse – angrenzen, benachbart sein:* CHART. Tirol. notar. I 691 (a. 1237) Wernhardus ... investivit ... Conradum ... de predicta pecia terre cum vineis, quod est una arula, que iacet in Schibidat, cui -et ei ab uno latere *eqs.* (*item* 705. 726).

adi. **1. detinendus,** -a, -um. *pertinens (ad) – zugehörig (zu):* TRAD. Frising. 795 (c. 857/64) dedit ... Altman ... mancipia II eidem episcopo ... ad suam ecclesiam -a.

2. detentus, -a, -um. *pertinens (ad) – zugehörig (zu):* TRAD. Lunaelac. 13 (a. 771) servos vel ancillas seu liberos ad ipsum locum -os, terra, pratas ... confirmo ad monasterium (*item* 87).

adv. ***detente.** *tenaciter – hartnäckig:* TRACT. pro conub. (MG Lib. Lit. III p. 591,30) ne forte temptationis morbus ad peccatum eum *(sc. qui aestum luxuriae devitare cupit)* mortale -cius trahat.

***detingo,** -ere. *tangere – berühren:* PS. BEDA mund. const. 1,418 si proximo loco post eum *(Martem)* Mercurius cum plena luna idem tetigerit (-it *V*) centrum.

***detitulo,** -are. (de *et* titulare) *dignitate privare, deformare – herabwürdigen, in den Schmutz ziehen:* CARM. Bur. 4,3,3 que *(hypocrisis)* titulum -at vere simplicitatis. RYCCARD. chron. a. 1221 p. 99[a],37 Hysmaelite te *(sc. Romam)* -ant, aras evertunt, templa violant. SALUTARIS POETA 224 sit procul invidiae rabies et livor eorum, qui titulum libri -are student.

detitus *v.* 1. dedo.

detondeo, -tonsum, -ere. *script.* -tun-: *l.30.58. form. coniug. III.: l.25.27.30. al. struct. c. abl. respectus: l.48. pendet* in *c. acc.: l.47. partic. perf. usu adi.: l.42.*

1 *recidere, abradere – schneiden, stutzen, abscheren, -rasieren:* **a** *gener.:* ARBEO Corb. 34 veniente iam exitus suae die balneum praeparare iussit ..., capillos totondi (*2,* -i *1;* tondere VITA Corb.) curavit. **b** *canon.:* ADEMAR. hist. 3,57 l. 19 barbam electo *(sc. episcopo)* benedici iubet *dux* et -i (-si *var. l.*). **c** *publ. et iur. de poena (de re v. His, Strafrecht. I. p. 529sq. Dt. Rechtswb. IV. p. 1355sq.):* CAPIT. reg. Franc. 44,10 capillos sibi vicissim -undant *(sc. conspiratores).* ANNAL. Her. a. 788 (MGScript. III p. 139,53) rex ... -sa ei *(Tassiloni)* c o m a in monasterium ire permisit (LIGURINUS 7,257). VITA Bav. II 1,360 turpiter ... meos, rogito, -e *(sc. servus)* capillos (*cf. l.58; sim.* 1,375 comam capitis). **2** *tondere, deradere, depilare – scheren, rasieren, der Haare berauben:* **a** *gener.:* WOLFHER. Godeh. II 35 p. 217,4 pontifice ex hac luce sublato ipse *(Liudegerus)* -sus et laneis indutus ... ad sepulchrum eius se contulit. *obi. animalia:* LIGURINUS 7,291 si continget equum cuiquam reperire vacantem, nec dominum norit, non -bit, ut illum ignotum faciat. FUND. Consecr. Petri p. 132,12 ut simus candidi et adnumeremur eis gregibus, que de lavacro ascenderunt, ovium -sarum *(spectat ad Vulg. cant. 4,2).* **b** *eccl. et canon. de tonsura clericali:* CAPIT. reg. Franc. 139,21 de pueris invitis parentibus -sis aut puellis velatis. EPIST. var. II 16 quod hunc clericum ... in nostra parrochia doctum ac -sum ... permisimus ... vestrum expetere adiutorium. SALOM. II. epist. 24 p. 410,16 -sus in clericum *puer.* PS. VEN. FORT. Leob. 6 in quodam monasterio pie susceptus coma capitis -sus efficitur monachus. *al.* **c** *publ. et iur. de tonsura poenali (de re v. l.28):* EINH. Karol. 1 p. 3,1 usque in Hildricum regem, qui iussu Stephani Romani pontificis depositus ac -sus atque in monasterium trusus est. 20 quem *(filium Pippinum)* post ... damnationem coniuratorum -sum in coenobio Prumia religiosae vitae ... vacare permisit. NOTKER. BALB. gest. 2,12 p. 72,26 cesus et -sus (LAMB. HERSF. annal. a. 1074 p. 192,39 virgis cesi ac -si. *sim.* DIPL. Loth. III. 74 p. 115,28 -sus et virgis verberatus). THEOD. TRUD. Bav. 26 in morem latronum totum caput -undetur *(cf. l.33).* LIGURINUS 7,274 maxilla servus adusta vertice -so supponet terga flagellis. *al.* **3** *demetere – mähen:* CHART. Worm. add. 128* p. 722 (a. 1223) hiis *(bonis)* pratum est annexum sufficiens ad -endum novem viris per diem.

detono, -ui, -are. *form. perf.* -av(i): *p.507,2.* **1** *vehementer tonare – losdonnern:* **a** *intrans. i. q. furere, (de)saevire – losbrechen, toben, wüten (fere in imag.; proprie: p. 507,2):* HIST. Franc. Senon. (MGScript. IX p. 364,31; s. XI.[1]) ea tempestate gravissime per totam Galliam -bat *impia gens Wandalorum.* HUGO FLAV. chron. 1 p. 291,24 Sanctinus et Antoninus ..., cum ⌊persequutionis procella -ante⌋ *(cf. Hier. vita Pauli 4)* predicando de loco ad locum cogerentur secedere, venerunt *eqs.* RUP. TUIT. Eliph. (PL 170,429[C]) tempestas exorta ... in Galliis contra Christianos -bat. CHRON. Sigeb. cont. a.

[Pörnbacher]

1148 (MGScript. VI p. 390,29) mense Iulio in diversis locis magna tonitruorum et fulgurantium tempestatum -vit procella. **b** *trans. i. q. intonare, tonanter edere – (dröhnend) verkünden, erschallen lassen:* AEDILV. carm. 22,56 ⌊haec ubi -uit⌋ (tonuit, detinuit *var. l.; cf. Sil. 17,201*) *senior venerandus (i. Deus)*, conversus . . . faciem . . . notam noscere promerui. **2** *defervescere, exsaevire – abflauen, sich austoben:* CHRON. Albr. a. 896 necdum ex toto -uerat bellorum fragor in Francia, cum Normanni furoris in eam violentus turbo invehitur.

adi. **detonans,** -antis. *fervens, furens – begeistert (für):* AETHICUS p. 193,15 Archadia . . . populo gnaro et ad proeliandum ultra omnes gentes illas -ior in tantum, ut in eius nomine omnis Graecia conspiret.

***detonsor,** -oris *m.* *depraedator – Ausbeuter:* METELL. peripar. 4,6 tu nimium miserę -r, Siboto, terrę, pastor ovilia cogis, te, lupe, sanguine prodis.

***detonsus,** -a, -um. *intonsus – ungeschoren, unrasiert: v. p. 242,17.*

***detorpeo,** -ere. *torpescere – abstumpfen:* WOLBERO cant. 3 p. 1211^{C} sibi subiectos . . . reddunt *doctores* fecundos ita instruendo, ut nullus inter eos, hoc est praepositos vel subiectos, virtutum sterilitate -at.

detorqueo, -torsi, -tortum, -ere. *partic. perf.* -rsus*: l.46.*

1 *vertere, deducere, declinare, (de)flectere – (um-, hin-, hinweg-, ab)drehen, -wenden:* **a** *proprie vel in imag.:* DIPL. Heinr. IV. 335 p. 439,38 ea, quę a iustitię tramite sunt -ta. BENZO ad Heinr. IV. prol. p. 86,9 Scipio . . . versus Cartaginem -sit navigium. 2,17 p. 252,3 novi . . . homines; in quam partem . . . voluero, possum -ere singulos singulari hobolo. IOH. AFFLIG. mus. 15,25 ipsi *(sc. indocti cantores)* ultro pravis vocibus suis quosdam a suo cursu -ent cantus. LIGURINUS 6,308 ne . . . ad dextram sit copia sive sinistram -ere gradum. *al.* **b** *translate:* **α** *dimovere – abbringen (von):* GODESC. SAXO conf. p. 68,24 ut . . . neque hominibus placendi studio neque respectu devitandorum quorumlibet incommodorum -ar . . . a vero *(cf. Aug. doctr. christ. 2,7,11).* **β** *convertere, dirigere – schieben (auf), richten (gegen):* ADALB. MAGD. chron. a. 964 p. 175,9 totum in Waldonem episcopum -sit et inimiciciis in eum . . . ulcisci disposuit *comes.* CHRON. Mont. Ser. a. 1210 p. 177,50 quedam *(accusationes)* . . . satis erant graves, sed ad prepositum non pertinentes, licet ad eum violenter -rentur *(ci. H. Leithe-Jasper;* decoquerentur *ed.,* retorquerentur *3).* **γ** *traducere – über-, zuführen:* VITA Otton. Bamb. III 2,12 dum diabolicis mancipata serviciis ad usus hominum -ret. **δ** *derivare – ableiten (usu gramm.):* HUCBALD. carm. 3,3 de diebus aegyptiacis; . . . a Februo mensis -rso nomine quartam ac finis ternam dat. RUP. TUIT. trin. 1,21 l. 828 nomen ⌊parce -tum⌋ *(cf. Hor. ars 53).* COLLECT. Teg. 15 est et satyricum, . . . -tum a satyris ridentibus, quia hoc carmine deteguntur vicia. *al.* **2** *con-, distorquere, depravare – verdrehen, verkehren, entstellen:* **a** *corpor.:* ISO Otm. 1,11 p. 51^{b},3 qui *(pauperculus)* sinistrum genu cum pede flaccido et in sinistram partem -to contractum . . . deportabat. **b** *incorpor.:* GEBEH. SALISB. ad Herm. 22 ea . . . inter nos et eos, qui a nobis diversa sentiunt, vicissitudine servata, ut non per ambages vel extrinsecus -tas verisimilitudines res agatur. HELM. chron. 107 p. 210,27 hic *(Wedekindus)* . . . semper militiae usum in rapinas -erat. **3** *nere, torquere – spinnen:* STEPH. COL. Maurin. 6 velent . . . regum cadavera byssus . . . aut purpura . . . aut -ti (decora *var. l.*) pondera auri *(cf. notam ed.).*

***detoxitus,** -a, -um. (τοξευτός; *cf. H. Geffcken, Lex Salica. 1898. p. 248sq.; aliter interpr. ThLL. V/1. p. 820,69*) *feritus, occisus – erschossen, erlegt:* LEX Sal. Merov. 119,3 si quis pedicam cum feramen aut sagittatum -um invenerit . . . atque . . . involaverit . . ., MCC denarios . . . culpabilis iudicetur.

***detractabilis,** -e. *turpis, inhonestus – schändlich, verwerflich:* ALBERT. M. summ. theol. II 17,108,3 p. 307^{a},48 dicit Damascenus passionem -em sive vituperabilem, quam Deus nec in natura plantavit nec cum natura suscepit.

detractatio (-cio) *vel* **detrectatio,** -onis *f.* **1** *demptio, minutio – (Ver-)Minderung, Abzug: v. p. 508,35. exceptio – Einschränkung:* HUGO FLAV. chron. 2 p. 500,26 hic *(abbas)* . . . absque -ectatione pater civitatis et patriae . . . pronunciabatur. **2** *obtrectatio, insultatio, maledictio – Schmähung, Herabsetzung, üble Nachrede:* ARBEO Emm. 29 ubi manus nocendi non inmittunt, -actationis *(corr. ex* -actationes *A3a,* detractionis *rell.)* veneficia secreto seminare non metuunt *(sc. destructores templi Dei).* DONAT. Trud. 1 (MGMer. VI p. 275,10) ne -actationibus (detractionibus *ed. ex 2.3, sed cf. add. p. 638*) ullius subiacuissem. CHART. ord. Teut. (Thur.) 135 ne . . . emulorum -actacione super hoc facto calumnia valeat exoriri. *al. v. et l.49.55. meton. i. q. ignominia – Schande: v. l. 59.*

detractator *vel* **detrectator,** -oris *m.* *obtrectator, insultator, homo maledicus – Ehrabschneider, Verleumder, Lästerer:* AETHICUS p. 151,3 contra hereticorum -actatoribus (detractoribus *var. l.*) male latrantibus. CARM. didasc. 861 affluit et ganeo, cum nebulone latro, hic *(sc. ad litus Stygis)* -actatores, hic nigro felle dicaces. VITA Notkeri 32 p. 586^{C} an nescis, quia susurrones et -ectatores . . . Deo sunt odibiles *(spectat ad Vulg. Rom. 1,30)? v. et p.509,71.*

detractio (-ccio), -onis *f.* *script.* -acio: *l. 59.* **1** *ablatio, demptio – Wegnahme, Entzug, das Fortnehmen:* **a** *proprie:* **α** *gener.:* CHART. episc. August. 65 (a. 1239) quicquid -bus fluvii et incendii molendinum traxerit, non in dampno ecclesie ablata restituantur. **β** *medic. i. q. extractio, minutio – Abnahme, Verringerung (expressius i. q. sanguinis missio, phlebotomia – Aderlaß, e. g. l.30.34):* AESCULAPIUS 19 p. 24,12 cura eorum *(empyicorum)*; -e s a n g u i n i s utendum ex cubito contrarię partis dolentis lateris (NOTULAE Wilh. Cong. 1440. *al.*). MAURUS phleb. p. 6^{a} idem est metacentesis, quod l i n e a r i s -o (GLOSS. Roger. I A 1,18 p. 550,21); . . . dicitur antispasis quasi c o n t r a r i a -o (*ci. D. Vitali,* decontractio *ed.;* TRACT. de aegr. cur. p. 373,38). TRACT. de chirurg. 1223 eam *(ventosam)* . . . diximus esse utilem ad motionem de loco ad locum . . . vel ad -em. *al.* **γ** *astron.:* ALCUIN. epist. 170 p. 280,3 ut . . . insolita quaedam . . . lucis . . . -o (detractatio *L*) faceret *(sc. varietatem lunae).* **b** *meton. i. q. damnum, detrimentum – Schaden, Nachteil:* ACTA imp. Winkelm. I 828 p. 640,32 (a. 1238) de copia inquisicionis facienda . . . super Philippo de Citro et aliis pres<id>entibus operi rocche Iannule . . ., quos in -em operis antedicti multa in utilitates proprias invenis convertisse. **c** *translate i. q. recusatio – das Vorenthalten, Verweigern:* EPIST. Hildesh. 55 ut communis iniurię dissimulatio . . . infamiam nobis *(sc. imperatori)* quasi iusti iudicii -e . . . pararet. **2** *obtrectatio, insultatio, maledictio – Schmähung, Herabsetzung, üble Nachrede:* **a** *proprie:* IONAS BOB. Columb. 2,10 p. 251,25 cuius *(sc. Dei)* famulum tuis -bus maculare procuras *(sc. Agrestius monachus).* LEG. Wisig. 2,1,9 quicumque in principem . . . maledictum intulerit, ita ut . . . in -is (-bus, detractationis *var. l.*) eius ignominia turpia et iniuriosa presumat *eqs.* PIRMIN. (?) scar. 18 p. 52,10 -o (-ccio *A*) . . . grave peccatum est. CONC. Karol. A 56^{A},47 didicimus . . . nonnullos episcoporum a quibusdam personis clam temeraria -e accusatos atque detractos. THIETM. chron. 2,41 cum -ccione iniusta. ADAM gest. 3,1 p. 142,24 ita plena sunt omnia . . . -um (detrectationum *var. l.*) . . . asperitatibus, ut *eqs. persaepe. v. et l.4.7. p.509,55.58.* **b** *meton. i. q. ignominia, contumelia – Schande, Schmach:* LEG. Lang. p. 123,14 (s. VIII./IX.) reliquos . . . trecentos *(sc. solidos)* habeat ipsa femina, cui tales iniuria aut -o (-acio, detractatio *var. l.*) facta est. PAUL. BERNR. Greg. 52 vir . . . ille nimio taedio -is et algore hibernalis noctis afflictum allatis calefecit pellibus. **3** *impugnatio, contradictio – Anfechtung (usu publ.):* DIPL. Loth. II. 28 haec omnia . . . absque ullius -e seu inquietudine omni tempore perseverent. **4** *?contractio – ?Zusammenziehung, Krampf, Lähmung (usu medic.):* RECEPT. Lauresh. 2,147 p. 188 ad paralyticos et ad omnem nervorum causam sive -em sive stuporem et ad dolorem.

detracto *vel* **detrecto,** -avi, -atum, -are. *script.* -attando: *p. 509,8. distinguitur signif. -actandi et -ectandi:* FLOD. hist. 3,22 p. 296,26sq. (epist. ad Hincm.) quod ad eandem sedem venire totidem vocatus -ectem, me *(sc. Hincmarum episcopum Laudunensem)* reprehendistis, si vitio scriptoris pro '-ectem',

quod est 'dissimulem' vel 'differam', '-actem', quod 'valde tractem', non ab re accipi potest, intercaraxatum non fuit. p. 299,26.

1 *strictius:* **a** *detrahere – herunter-, abziehen:* RECEPT. Sangall. II 30 membrana ovium -acta et exinde ungis fissuras labiorum. **b** *abstrahere, demere – ab-, wegnehmen:* **α** *subtilius reddere – dünner machen:* CYMBALA III 8 si ad minus recte ... cimbala sonuerint, hoc emendatur procura cum cote vel lima attenuando minus alta et -attando minus ima *(cf. notam ed. p. 20).* **β** *detinere, fraudare – vorenthalten, entziehen:* CHART. Heinr. Leon. 4 p. 7,6 (a. 1143) ut, quicumque vel minimum quid ex eis *(sc. bonis)* temerarie dilapidare, -ectare vel ... usurpare voluerit, divina feriatur ulcione. CHART. Bern. I 5,131 p. 522,36 si quis custodibus nemorum vel segetum in dampnum deprehensus pignus resistendo -actaverit. **2** *latius:* **a** *obtrectare, insultare, maledicere – schmähen, herabsetzen, übel nachreden:* IULIAN. TOLET. insult. 1 ubi elatae voces, quibus Spanorum vires molliores esse tuis feminis -actabas (-ectabas *var. l.; sc. Gallia*)? LAND. MEDIOL. hist. 3,19[tit.] (cod. A) diffamatus ac criminose -actatus sua in sede permansit *Alexander papa.* ARCHIPOETA 9,32,1 iam tiranno Siculo Siculi -ectant. *al.* **b** *impugnare, contradicere – anfechten (usu publ.):* DIPL. Constantiae 49 p. 158,40 (spur.) ut nulla persona ... hanc ... paginam audeat infringere vel -actare aut ... contraire. CHART. Babenb. 155 p. 201,1 nichil horum, que pater meus ... et ... frater meus ... statuerunt, ... annullare vel -actare nec volumus nec possumus. **c** *recusare, (de)negare, nolle – verweigern, ablehnen:* CONC. Merov. p. 62,8 ut nullus episcoporum ... ad concilium ... venire ... -actet. WALAHFR. hort. 13 si ... non ... callosas ... aere duro -ectat (non refugit *L*) *tua cura* fuscare manus. EINH. Karol. 8 p. 11,24 nihil in his, quae ... suscipienda erant ... propter laborem -actavit. WALAHFR. Gall. 1,9 ille *(Columbanus)* ... existimans eum ... viae longioris -ectare (-actare *var. l.*) laborem dixit ei: *'eqs.'* (*inde* OTLOH. Magn. 7,5 -ectare [-actare *S a. corr.;* gloss.: id est recusare]). HROTSV. lib. 1 praef. 4 pessumdare *(sc. quaedam huius operis)* -ectavi. EPIST. Hann. 77 nihil ... scribere ipsa ratio transmissi -actare visa est. CARM. Bur. 22*,5[b],3 tantum diis ne -ectes (-actes *B; sc. Katharina*) dare sacrificia. *persaepe. v. et p.508,71. adde:* ALBERT. STAD. chron. a. 1112 p. 320,37 Fridericus ... nunquam iugum sue conditionis *(i. servitutis)* -ectavit, unde ad amministrationem comitatus Stadensis vocatus est. **d** *morari, retinere – verzögern, hintertreiben:* BERTH. (?) annal. a. 1078 p. 308,15 maiores et minores, qui ..., colloquium ... ne fieret, qualitercumque ... -ectarent et inpedirent. **e** *inducere – bringen (zu):* FRID. II. IMP. art. ven. 3 p. 37,27 hoc *(sc. recuperatio potentiae)* est, ut -actantur *girofalci* quiescere taliter, quod illi, qui venerunt in autumpno ..., quiescant per totam hiemem.

detractor, -oris *m.* **1** *qui detrahit, detentor – einer der zurückhält, Hinterzieher:* CHART. Wirt. VIII 2761 (a. 1278) ut omnes et singulos -es et detentores rerum ... monasterio pertinentium ad restitutionem ... compellere debeamus. **2** *obtrectator, insultator, homo maledicus – Ehrabschneider, Verleumder:* **a** *in univ.:* LEG. Wisig. 2,1,9 quia pro certo illius insania innotescit, qui frustra in non sentientem -is (detractionis *V*) verba transmittit, ideo *eqs.* ERCHANB. gramm. p. 113,3 'iambus' -r vel detrahens; 'iambozin' Grece detrahere dicitur; per hoc genus metri pravae inventiones vel detractiones vel convicia maxime canebantur. RHYTHM. 34,6,3 -r ... invidus (CHRON. Pol. prol. p. 3,2 invidiosi -es). CONST. imp. I 407 nec -bus acquiescat *imperator.* CONR. MUR. summ. p. 37,25 ad curias principum confluunt ... traditores, -es, susurrones. *persaepe. v. et p. 373,4. p.508,14. depravator – Verdreher, Verfälscher:* ANNAL. Fuld. Ratisb. a. 884 p. 112,40 attendant, iudicent atque contendant -es veri. **b** *vituperator, criticus – Tadler, Kritiker:* THIETM. chron. 8,12 p. 506,35 sis inter -es meos ac laudatores varios medius. ALBERT. M. Iob prol. Hier. p. 11,8sqq. ex his, quae dicta sunt, reprimit -es; ... canis dicitur -r, quia sicut canis *eqs.* **c** *blasphemus – Lästerer:* GESTA Trev. 17 p. 150,16 utrum et ipsi *(christiani legionis Thebaeae)* Romanorum deos adorare eorumque -es (detractatores, detrectatores *var. l.*) armis vellent subiugare. METELL. buc. 1[tit.] allegorice ... Melibeus quidam olim -r beati Quirini, qui ... paralysi percussus et curatus inducitur. CONST. imp. II 158,8 contra divini blasphematores nominis et catholice -es fidei. **3** *qui iniuste in dubitationem vocat, impugnator, contradictor – einer der zu Unrecht anzweifelt, Anfechter (usu publ.):* CHART. cell. Paulin. 40 p. 54,28 (a. 1195) ne ... presens privilegium sine nostra conscientia fuisse conscriptum temerarius quis -r calumpnietur, sigilli nostri appositione ipsum insignivimus. CHART. Wirt. II 515 p. 335,27 cuiuspiam pravi -is obiectus. CHART. Port. 119 p. 143,36 ut premissa omnia contra -um calumniam ... et oblivionis incommodum sint secura.

***detractorius,** -a, -um. *calumniosus, maledicus – schmähend, verleumderisch:* RUP. TUIT. Herib. 26,1 suspicionem ... invidi ... augere laborabant -is susurrationibus. ABSAL. serm. 11 p. 72[A] *sermo pravus* aut est -us in proximorum corrosione, aut est adulatorius in falsi illius olei effusione, de quo *eqs.* CAES. HEIST. hom. I p. 87[a] (dupl.) sic ... oculi circumcidendi sunt in religioso, ... ut non multum circumspiciat, aures, ut verba saecularia et -a invitus audiat. CHART. Turic. 1327 p. 40,3 verbis -is ... exclusis, que scandalum generant ac bonum conscientie perturbant.

adv. ***detractorie.** *calumniose, maledice – auf schmähende, verleumderische Weise:* PETR. DAM. serm. 73,5 l. 126 non lingua nostra fratris infirmi vitam -e mordeat. LAMB. ARD. hist. 82 licet nomine diminutivo *(sc. 'homiculo')* usus sit *Reinaldus* -e, non obticuit in eo *(comite)* probitatem magnificentie.

***detractrix,** -icis *f.* *calumniatrix – Verleumderin (usu attrib.):* INNOC. III. registr. 1,171 p. 245,4 ut nos et Romanam ecclesiam a labiis iniquis et l i n g u a liberes *(sc. rex)* -e (1,348 p. 519,37; *cf. Vulg. psalm. 119,2*).

detractus, -us *m.* *tractus, decursus – (Ver-)Lauf:* RAHEW. (?) dial. p. 539,26 que ab initio inutilis fuit institutio, ⌞temporis -u⌟ (*ex dig. 50,17,210* ex postfacto [temporis tractu *var. l. in ed. Kriegel*]) convalescere non potest.

detragramathon *v.* tetragrammaton.

detraho, -traxi, -tractum, -ere. *script. et form.:* dethr-: LIBER hist. Franc. 32 p. 294,24 *(var. l.).* GLOSS. II 550,30 St.-S. -a(o): *p.511,65.512,32. al. coni.: praes.* -aem: LIBELL. prec. Paris. 2,3. *?plusq.* -xerent: VITA Arnulfi 13 *(var. l.). usu absol.: p.511,3; refl.: p.511,24. struct. notabiliores: c. praep.:* erga: *p.512,43.* sub: FROWIN. explan. 7,3 l. 908. *partic. perf. c. gen.: p.512,57. partic. usu subst.: praes.: p. 512,23. perf.: p.512,57. metr.* dĕ-: *p.511,38.512,36. confunditur c.* distrahere: *p.512,58.*

I *usu originario:* **A** *strictius:* **1** *deorsum trahere, deripere – herab-, herunter-, hinabziehen, -reißen, -zerren:* **a** *proprie:* **α** *in univ.:* HRABAN. carm. 39,34 grassatis ... duobus protoplastis parentibus post tota ruit propago, absque adminiculo auctor peccatum auxerat, ad inferna -erat. CARM. var. II 27,1,18 unde *(sc. ex paradiso)* draco saevus -xit lividus ... tartaream in sedem *(sc. hominem).* EKKEH. IV. bened. I 15,50 fastu pollentes -xit sede potentes *(spectat ad Vulg. Luc. 1,52).* GALB. Karol. 16,3 occiderunt ... castellanum ..., postea per pedes a solario ... viliter -tum ... gladiis dismembrabant *traditores.* IOH. PLAN. hist. 8,7 qui *(gladii)* valent ad -endum eos *(Tartaros)* de sella. *al. adde:* LEX Baiuv. 8,5 si *quis* ... discriminalia eiecerit de capite ... vel virgini libidinose crines de capite extraxerit (-erit, retraxerit, traxerit *var. l.*) *eqs. ('Haarziehen'; de re v. Dt. Rechtswb. IV. p. 1361).* **β** *(trahendo, vellendo) levigare – zurechtzupfen, glattziehen:* UDALR. CELL. consuet. 2,17 stamineum suum undique -it *frater* et honeste componit (*item* WILH. HIRS. const. 1,48). **γ** *destruere, demoliri – niederreißen:* ANNAL. Xant. a. 846 altare sancti Petri cum aliis multis -erunt *Mauri.* ACTA imp. Winkelm. I 693 p. 550,25 ut proiecti *uncini,* quavis parte sepem -endam contingerent, innecterentur firmiter prosternende. *locut.* in terra(m) -ere *i. q. solo aequare – dem Erdboden gleichmachen (in imag.: l.71):* EPIST. Hann. 91 p. 158,6 quanta erat *ecclesia Turonensis,* in terram -ere non veritus fuerat *comes.* RUP. TUIT. trin. 28,29 l. 2333 ut ... civitas eorum *(Iudaeorum)* pariterque

[Pörnbacher]

templum -retur in terra (terram *var. l.*). **b** *translate i. q. deicere, humiliare – erniedrigen, demütigen:* ALCUIN. carm. 42,20 ne laus, quam querunt, -at ipsa magis. **2** *abstrahere, demere, decerpere, adimere – ab-, weg-, entziehen, wegnehmen:* **a** *proprie:* **α** *in univ.:* PAUL. DIAC. carm. app. I 6,1,60 a sociis propriis -itur ... c u t i s (*sc. ursi;* ANNAL. Fuld. II a. 879 p. 94,2 capillis et cute -ta. *sim.* CARM. Teg. 24,4 [DtArch. 18. 1962. p. 496] -ta pelle. LIGURINUS 10,414 -ta est capitis membrana). VITA Magni Fauc. I 3 p. 108,13 ursus cepit ... delambere cibos ac passim poma ore -ere. WALTHARIUS 1194 loricas ... cum galeis -erat ollis *(caesis)*. HROTSV. Abr. 7,1 sede, ut tibi -am calciamenta. LIGURINUS 9,393 arboreos -to cortice truncos excoriat *caesar. saepius.* **β** *iron. i. q. abducere, reportare – fortschleppen, 'sich holen':* CARM. Salisb. I 6,5 te *(sc. Liuphrammo)* pastore lupus vacuum -erat alvum *(sc. pro ovibus; spectat ad Vulg. Ioh. 10,12)*. **b** *translate:* **α** *gener.:* VITA Bib. 2 (MGMer. III p. 95,21) ut per apostolicae constitutionis ascensum nihil -retur ordine (ordini *var. l.*), quod non deerat sanctitate (sanctitati *var. l.*). ANNAL. Fuld. Ratisb. a. 895 p. 126,30 duces Boemanorum, quos Zwentibaldus dux a consortio et potestate Baioaricae gentis per vim dudum divellendo -erat. LIGURINUS 5,275 donec suprema voluntas regis Rudolfi regnis accedere nostris iussit *(sc. te, Provinciam)* et antiqui -xit nomen honoris. *al. refl. i. q. se removere, recedere (ab) – sich entziehen:* ANNAL. Fuld. Ratisb. a. 889 p. 118,12 ne se -rent *primores* a principatu vel dominatu filiorum eius *(regis)*. VITA Willib. p. 18,60 non quod tanti viri *(i. papae)* ad sacra seipsum -ere vellet praesentia. **β** *publ., iur., canon.:* CHART. Sangall. A 680 p. 282,10 (a. 890) comes ... nostris familiis in eodem pago positis solitos usus ... -xit. DECRET. Burch. 19,5 p. 970^{A} -isti vel retinuisti aliquid de oblationibus, quae Deo oblatae sunt (*sim.* TRAD. Frising. 1671 ab oblatione fratrum)? ADEMAR. hist. 1,31 l. 15 ecclesias multas incendit, ministeria -xit (*ex* LIBER hist. Franc. 32 p. 294,24 distrahit), clericos interfecit *Theudebertus* (*sim.* LAMB. HERSF. annal. a. 1066 p. 100,29 consueta regi servicia). OTLOH. doctr. 31 p. 286^{D} mundo deserviat omne, quod vel subiectis seu pauperibus -atur. MANEG. ad Gebeh. 2 p. 315,16 -ta, que acquiri poterant, beneficia ... perpessum protestaris. *al.* **γ** *math., mus., rhet.:* ERMENR. ad Grim. 12 ita, ut ornatus ... in quibusdam adicimus, in quibusdam ... -imus. MUS. ENCHIR. app. E III 3 tota regula in VIIII dividatur, et illa parte nona -ta ibidem ponatur deuterus gravis. RHYTHM. 113,63,3 alio in signo quot partes habuerit *computatio,* tot sequentibus adice vel -e (retrahe *var. l.*) pariter. HERIG. reg. 2,19 id ... est exercitium *(sc. numerorum)*, ut ... singulares singularibus memoriter sciant -ere *(sc. studiosi)*. CHART. eccl. Halb. II 47 p. 328,4 iuxta numerum ... agrorum incultorum de dictis malderis debita portio -etur. *al. praetermittere – beiseitelassen, absehen (von):* FROWIN. explan. 4,5 l. 244 -to ... corpore ... si sola anima cogitatur. **δ** *gramm. i. q. omittere – auslassen:* RUP. TUIT. trin. 21,5 l. 181 in plerisque codicibus -ta dictiuncula 'si'. **3** *(ex)trahere, educere, evellere – (heraus-, ent)ziehen, (her)aus-, entreißen:* **a** *gener.:* TIT. metr. I 8,3 morte sua Dominus -xit fauce draconis praedam, quam *eqs.* VITA Fidoli 10 (MGMer. III p. 430,35) -to manu ligni stipitem *(sc. lagoenae)*. SERMO de transl. Eug. Tolet. 65 (RevBén. 74. 1964. p. 100) ministri domini -entes eum de lacu ... deposuerunt eum in sarcofago novo. SIGEH. Maxim. 16 p. 29^{B} qua *(ave)* mortua plumas ei -xit *rusticus.* ALBERT. STAD. chron. a. 1021 brachium eius *(sc. puellae)* -xit *frater matris* a corpore. **b** *medic.:* AESCULAPIUS 4 p. 7,4 frequenter hoc *(sc. maniam)* patiuntur, qui sanguinem de capite multum -unt. ANTIDOT. Sangall. p. 84,14 hoc emplastrum facit ... ad ossum -endum. ANTIDOT. Glasg. p. 115,24 antidotum ..., cuius adfectus -ait humores. SALERN. comp. 15 flebotomia sanguinem -imus cum aliis humoribus, ustione ... humores -imus, ut, cum in oculis continetur materia, ut ... materiam ad aures -amus, ... per menstrua nocivum sanguinem a matrice -endo corpus omnino sinceramus. 65 aegritudines. *al. exscreare, extussire – auswerfen, heraushusten:* LUP. FERR. epist. 126 tussim incurri ..; hinc factum est, ut multum sanguinis -rem. **4** *(per)trahere – (hin)bringen, -zerren:* **a** *proprie:* VITA Fidoli 6 (MGMer. III p. 429,32) duo caeci ... cum ad sanctum abbatem aliena manu -ti pocius quam privato pede perducti fuissent. **b** *translate:* BEDA temp. rat. 24,5 -itur *luna* ... dehinc *(sc. a plenilunio)* paribus spatiis in deminutionem. THIETM. chron. 5,7 haec omnia ad tam miserabilem hunc *(comitem)* -xere finem. 5,10 ut ... sibi prepositos auderet *Bolizlavus* in subiectionem paulatim -ere. CHRON. reg. a. 1162 p. 111,39 tota civitas ... in ruinam et desolationem -ta est. **5** *protrahere et retrahere – verschieben, zurechtrücken:* ANON. geom. I 4,48 (interp.) huc illucque tandiu -as *(sc. orthogonium)* ..., donec tibi summum catheti illius rei, cuius altitudinem quaeris, summitati adaequari videatur; ... haec altitudinem videndi certissima ratio est, si tamen area, per quam cathetus erectus -itur, ... plana fuerit (*inde* HERM. AUGIENS. util. astrolab. 7).

B *latius:* **1** *(de-, im)minuere, deterere, nocere – schmälern, (ver)mindern, Abbruch tun, schaden:* BEDA temp. rat. 29,41 aestus oceani nunc vespertinus post dies XV fit matutinus at contra matutinus quotidiano -tus impedimento (gloss.: sc. IIII^{or} punctorum) vespertinus adsurget. EPIST. var. I 33 quod ipse abbas corrigatur, ne institutis sancti Bonifacii -at dicens, quod *eqs.* ARNULF. HALB. ad Heinr. p. 477,8 temporale lucrum, ... in quo famae tuae -i formidas, non inminuetur tibi. DIPL. Conr. II. 205 p. 277,38 si ecclesie Dei per alicuius -entis imminutionem destructe per imperii nostri auctoritatem fuerint reparate. BERNH. CONST. can. 41 capit. p. 476 peccata sacerdotis reprobi ... nihil -ere (-arere *1*) celebratis ab eo sacramentis. **2** *obtrectare, insultare, maledicere – schmähen, herabsetzen, übel nachreden (c. sensu blasphemandi Deum: l. 35. 36. al.):* IONAS BOB. Columb. 2,10 p. 253,13 eos (eis *var. l.*) tu *(sc. Agrestius monachus)* -is, quorum ego *(sc. Burgundofara)* virtutes expers agnovi. FORM. Marculfi 1,2 l. 25 nec nobis aliquis -endo (-aendi *B1*) estimet in id nova decernere carmina, dum *eqs.* CONC. Karol. A 50^{D},77 p. 674,5 in nos. HRABAN. epist. 16 p. 417,46 ne ... in hoc fidei ... possit -i, quod *eqs.* ANNAL. Fuld. II a. 887 p. 106,10 redemptori nostro -ere laborabat *Liutwart* dicens *eqs.* OTLOH. doctr. 6 p. 267^{D} ne -as illi, ... qui de nihilo totum plasmavit. YSENGRIMUS 5,946 sibi plaudit et in me -it exemplo perfida turba suo. FROWIN. explan. 6,1 l. 650 de aliis. *persaepe. criminari, incusare – anschwärzen:* PONTIF. Rom.-Germ. 136,13 p. 238,14 -isti ullum hominem ad seniorem vel parentes propter invidiam? EPIST. ad Wrat. 8 qui *(recitatores)* sedulo meam vobis subiciendo pueritiam contendunt mihi -ere erga vestri misericordiam. *v. et p. 508,53.* **3** *privare, (de)nudare – berauben, entblößen:* **a** *spectat ad vestimenta i. q. exuere – ausziehen, der Kleider berauben:* LEG. Burgund. Rom. 33,1 si qua mulier ingenua in domo sua a quocumque ingenuo aut in via innocens discapillata fuerit aut -ta. LEX Alam. 56 capit. p. 46 (codd. 6. 7) de puellis et mulieribus in itinere -tis (*cf.* codd. 4. 11 de eo, qui mulierem in itinere vadentem denudaverit). **b** *spectat ad officium, honorem i. q. destituere, deponere – entheben, absetzen:* DECRET. Burch. 2,170 clerici inter epulas cantantes ab officio -endi sunt (*sim.* 172). MANEG. ad Gebeh. 29 p. 364,32 filium ... captum regno -tum ... in carcerem retrusit *rex.* **c** *spectat ad sanguinem i. q. vacuefacere – leer machen, entleeren:* PS. GALEN. puls. (cod. Vr) 347 urina in febribus ... spumosa satis sanguinis -tos, mortem significat.

II *per confusionem c.* distrahere: **A** *vendere – verkaufen:* DIPL. Merov. II 10 p. 98,28 una cum omni integritate, quicquid ipse Rotgisus ad ipsas villas -xit vel comparavit. CHART. Fuld. B 29 ut nec -endi (*cf.* FORM. Senon. I 2 distrahendi) nec repetitio conparandi alicui esse videatur formido. 40. 41. DIPL. Otton. I. 241^{a} p. 340,21 ut nullus ... eiusdem monasterii liberos aut servos deinceps inquietare ... aut aliquem pignorare vel -ere (*ex dipl. Hug. 20 [ed. L. Schiaparelli. 1924. p. 59^{a},2]* distrahere) presumat *(inde* 241^{b}. DIPL. Otton. II. 173 p. 197,28. *al.)*. **B** *rapere, abducere – verschleppen, entführen:* CAPIT. reg. Franc. 9,18 si quicumque ... ipsas *(puellas et viduas religiosas)* -ere aut sibi in coniugium praesumpserit sociare, capitale sententia feriatur. **C** *rixari, colluctari – sich balgen, herumzerren, raufen:* CHRON. Fred. 3,12 p. 97,17 vidit *Childericus rex* bisteas minores similitudinem canis et minoribus bistiis

[Pörnbacher]

ab invicem -entes et volutantes (*sim.* p. 97,25). **D** *avertere – ablenken:* CARM. Winr. 408 ad ludum quos *(pueros)* de studiis lascivia mentis -it. **E** *differre – verzögern, aufschieben:* FORM. imp. 43 si iustitiam facere -erint *magistri forestariorum*, hoc ad nostram noticiam deducatur.

adi. **1. detrahens,** -entis. *calumniosus, maledicus – verleumderisch, Läster-:* VITA Arnulfi 13 homo scelestus . . . virum sanctum derogare ausus est . . .; cumque . . . stratum una cum -e socio petisset *eqs.* HRABAN. hom. I 4 p. 15[C] si quis l i n g u a m -em vel maledicentem habuit, faciat eam magis orare (CAES. HEIST. hom. exc. 110 p. 109,9). *al.*

2. detractus, -a, -um. *succinctus – kurz, knapp:* ALBERT. M. div. 1,1 p. 15,27 brevitas decisae sive nimis -ae orationis.

subst. **detrahens,** -entis *m. detractor, obtrectator – Verleumder:* ARBEO Emm. 11 quamvis crimine innoxius absistat, tamen exemplis sectantium atque -ium in peccato animas fovet. HRABAN. epist. 5 p. 389,14 -ium atque insultantium non curans vaniloquium. REGINO chron. a. 576 p. 30,9 adulatorum et -ium linguis stimulatus dolo occidere *(sc. Bertarium)* meditatur *rex.* OTLOH. prov. C 39 crimen aequale committunt et is, qui alicui detrahit, et qui -em libenter audit. CARM. Bur. 12,1,2 procurans odium effectu proprio vix -ium gaudet intentio. *saepe. v. et p.509,57.* *Pörnbacher*

detrans *praep. c. acc. (cf.* de *p. 44,43) trans, ultra – über . . . hinweg, hinaus:* Ps. METHOD. revel. B 203 gentes illas *(sc. Arabum)* . . . exient ⌊-s ubera⌋ (*antea:* trans opera) aquilonis.

***detransfero,** -ferre. *transferre, loco suo (retro) movere – versetzen, (nach hinten) verschieben:* ANON. algor. Salem. p. 7,3 -as dividentes figuras *eqs.*

detrao *v.* detraho. **detratto** *v.* detracto.

detrect- *v.* detract-. **detrementum** *v.* detrimentum.

detrico (-igo), -avi, -atum, -are. *detinere, prohibere – zurück-, abhalten:* LEX Sal. Merov. 47,2 si quis commonitus fuerit et eum sunnis non detenuerit (-verit C5). 49,2. 76 si . . . in dominica ambascia fuerit -tus, per ista sunnis se homo . . . potuit excusare. 82,1. 113 p. 263,7 si VII *(sc. rachimburgii)* venire non potuerint et eos certa sunnia -gaverit.

[detrictum *v.* defrutum.]

detrimento, -are. *detrimento afficere, deteriorare – (be)schädigen, herabwirtschaften:* CONST. imp. I 34 p. 74,1 (a. 1022) fundos -ari eorumque functiones minorari.

detrimentum, -i *n. script.* -rem-: *p.514,1. struct.: c. gen.: obi. passim. subi.: p.514,60sqq. explicativo: p.514, 29sqq. inhaerentiae: l.65.67.p.514,28. pendet* in *c. abl.: p. 514,12.14. metr.* dĕtrĭ-: *l.69.p.514,20. al.*

I *strictius i. q. detritus, attritio – Abrieb:* MAPPAE CLAVIC. 191 cum cupero filo sine -o colorabis *(sc. lapidem).*

II *latius:* **A** *deminutio, decrementum, defectio – Verminderung, Verringerung, Abnahme, Schwund:* **1** *in univ.:* **a** *absol. vel c. gen. obi.:* GLOSS. p. 79,2 M. -a dera uuanunga. CAPIT. reg. Franc. 169[a] p. 342,32 ne quid incrementi aut -i a quoquam patiantur *(sc. pondus et mensura panis et potus clericis tribuendi)*, . . . inhibemus (*item* 169[b]). GERB. (?) astrolab. 13,1 -a et augmenta dierum ac noctium. HERM. CARINTH. essent. 2 p. 178,27 Ethnee caverne . . . flammas a primevo tempore sine materie -o eructuantes. HILDEG. fragm. 72 cum luna in -o est. *saepius. expressius de ipsa quantitate perdita:* CHART. Turic. 513 (a. 1238) est . . . denariorum proba hec, quod quingenti octuaginta octo illorum marcam librae Thuricensis ponderent nec in igne explorati plus quam solidi pretium -i sumant. REGISTR. Xant. p. 107,45 summa omnium . . . CXVII libre et ferto *(sc. cerae)*; reliqua *(sc. de CXX libris)* cedunt in -um, quod fit in parando candelas. **b** *c. gen. inhaerentiae:* WILLIB. Bonif. 8 p. 43,8 mundus cottidie in se naturaliter sui -um diminutionis . . . patitur. VITA Pus. 12 farus . . ., qui ante sepulchrum eius plenus oleo fuerat positus, . . . nullum . . . imminutionis sensit -um. **2** *amissio, iactura, ademptio – Verlust, Einbuße, Entzug:* HROTSV. Agn. 105 nulla puellaris patior -a pudoris. DIPL. Otton. III. 82 regiae gratiae -o . . . percuti. DIPL. Heinr. II. 88 ut . . . coenobio restituatur in decuplum eiusdem *(sc. mellis)* decimationis -um. CONSUET. Trev. 32 vini experiuntur *(sc. fratres suam culpam emendare negle-gentes)* . . . -ementum. EPIST. Hildesh. 44 si . . . inperatori molesti extiterimus *(sc. archiepiscopus)*, perpetuum incurremus omnis honoris nostri -um. *saepe.* **3** *quod deest, defectus – das Fehlende, Defizit, Manko:* ALCUIN. epist. 126 p. 186,12 uti -um communium annorum embolismis suppleatur. WALAHFR. Gall. 1,22 p. 300,27 ut . . . virium -a recuperem. CHART. Heinr. Leon. 106 p. 163,3 ille *(Heinricus)* . . . affirmabat propter -um concambii fratres duos mansos in Půch sibi . . . obtulisse. **4** *penuria, inopia – Mangel:* ANON. coit. 2,2,6 quidam existimant seminis habundanciam vel -um animali operacione fieri. CHART. Raitenh. 140 invenimus ipsum *(monasterium)* in luminaribus subiacere non modico -o. CHART. Hall. 292 p. 273,40 quod molendinum in Glouch . . . in aqua nullum habeat -um. **B** *laesio, afflictio, damnum, incommodum – Beschädigung, Beeinträchtigung, Schaden, Nachteil:* **1** *in univ.:* **a** *absol. vel c. gen. obi. (pron. poss.: l.19):* CAPIT. reg. Franc. 187 p. 8,24 talem causam . . ., quae ad populi dampnum et -um pertinet. THIETM. chron. 2,32 p. 80,2 nullus umquam de meo gaudere presumeret -o. OTLOH. doctr. 32 p. 288[A] si vis levis esse superbo, ecclesiae magnum conferre studes -um. WIPO gest. 37 p. 58,3 non sine magno -o imperii. DIPL. Heinr. IV. 117 hanc traditionem . . . nostro regio honori et commodo -um fore. DIPL. Constantiae 30 p. 95,10 aliquid in -um animalium monasterii . . . operari. *persaepe. expressius i. quod nocet, nocumentum – das Schädliche:* ALDH. virg. I 13 p. 243,10 si . . . antidota, quae letiferum virus auferre solent, immutatis ordinibus -a salutis existant. **b** *c. gen. inhaerentiae:* CAPIT. reg. Franc. 221,10 cum damni -o. *adde:* CONC. Karol. A 50[D],88 religio christiana . . . -i sui iacturam patietur. **c** *c. gen. explicativo:* MEGINH. FULD. Alex. 6 p. 431,22 ob -um . . . infirmitatis. GERH. AUGUST. Udalr. 1,6 l. 43 ne aliqua pars ovium sibi commissarum -o privationis caelestis doni *(i. sacrae unctionis confirmationis)* gravaretur. CHART. Babenb. 355 laudabile est scripture testimonium, quia oblivionis redimit -um. CHART. Brixin. 222 p. 212,18 ut ea, que geruntur in tempore, transcursu temporis calumpnie efugiant -um. *al.* **2** *mutilatio, debilitatio – Verstümmelung, Entstellung, Schwächung:* **a** *iur.:* LEG. Wisig. 6,1,6 ut iacturam capitis aut -um corporis vel rerum damna pateretur, quem accusare conatus est *(sc. calumniator).* CHART. Babenb. 86,3 (a. 1192) si aliquis . . . vulneraverit hominem ita, ut exinde -um m e m b r o r u m incurrat, quod vulgari leme dicitur *eqs.* (237 -um m., quod dicitur lideschaert *[i. glidschrot]. ibid. al.*). **b** *gramm.:* ALDH. ad Acirc. 140 p. 197,21 're' praepositio . . . subnexas orationum partes corrumpit et ipsa -um non patitur, ut 'salio', 'resilio'. **3** *perditio, interitus, ruina – Verderben, Untergang, Ruin:* DIPL. Ludow. II. 5 p. 76,2 nunc -um et desolatio devenire poterit rerum eiusdem loci *(i. ecclesiae).* HROTSV. Theoph. 126 totum se perditioni sponte dedit proprii cartam *(i. pactum cum diabolo)* scribens -i. LAMB. TUIT. Herib. 2,19 p. 243,2 diffidebat *homo pauper valetudine et peculio* inire iter . . ., ne, si sumptus in via deficeret, dum pro salute laborat, sui -um incurreret. *al.* **4** *clades, calamitas, strages – Niederlage, Unglück, Blutzoll:* BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 301,16 non sine maximo suorum -o patriam illam *(sc. Alemanniam)* pervaserat *rex Heinricus.* OTTO FRISING. gest. 2,53 Grecorum princeps . . . contra Ungaros copias mittens magnum sui -um accepit exercitus. HIST. peregr. p. 122,21 Romanus pontifex . . . tanto christianitatis conpaciens -o *(i. exterminio Hierosolymitani regni)* vehementer indoluit. *al.* **C** *c. gen. subi. fere i. q. vis noxia, furor (devastandi), malignitas – etwa: schädliches Wirken, (Zerstörungs-)Wut, Bösartigkeit:* ALDH. virg. I 23 p. 255,7 nec venenata draconum -a . . . extimuit *Iohannes* nec *eqs.* ad Acirc. 26,2 ignibus in mediis vivens non sentio flammas, sed -a rogi penitus ludibria faxo *(sc. salamandra).* DIPL. Otton. II. 182 ut hoc concanbium malorum in processu temporum nesciat -um (*inde* DIPL. Otton. III. 187). **D** *exercitatio solita, cultus (consuetus) – (Aus-)Übung, (gewöhnliche) Pflege:* GLOSS. p. 77,29 M. -a uuopunga.

***detrimonia,** -ae *f.* (*cf.* alimonia/alimentum) *detrimentum, laesio – Schaden, Verletzung:* DIPL. Arnulfi 188 p. 291,44 (spur. s. X.[in.]) huius precepti auctoritas nullam paciatur

[Antony]

-am et firma stabilisque perseveret illesa.

detronco *v.* detrunco.

detrudo, -trusi, -trusum, -ere. *script. et form.: praes. coni.* -eat: *l.33. perf. indic.* -uxit: *l.37. partic. perf. usu subst.: l.30.*

1 *proprie vel in imag. i. q. depellere, deicere, conicere, mittere – (hinab-, fort)stoßen, (nieder)werfen, (fort)schicken, (weg-, ver)treiben, -jagen:* **a** *obi. homines:* **α** *in univ.:* ALDH. virg. I 43 p. 295,5 quam *(Iustinam)* neque procus ab integritatis arce -ere nec ... necromantia ... vincere valuerunt (*sim.* 52 p. 308,11). AEDILV. carm. 11,12 apparuere viri, tenero quos corpore natos iam morbus quondam vitae -sit ab oris. *c. sensu prosternendi:* WALTHARIUS 1004 si non quirent *(sc. hostes)* ipsum *(heroem)* -ere ad arvum. **β** *spectat ad poenam, castigationem:* CHART. Turic. 80 p. 29,14 (a. 858) si quis ... hanc traditionem ... mutare voluerit, ... Domini sententia compulsus -atur imperpetuum *(sic)* incendium. VITA Bonif. II 2 p. 94,27 carceris obscuritate -sus (destructus 2) *Adelbertus haereticus.* CHRON. Pol. 3,25 p. 156,2 homo ... tam longo exilio -sus (*antea:* castigatus). HIST. peregr. p. 130,4 nuncii capti ... in locum penarum et carceris -untur. CHRON. Erf. mod. I a. 1112 sub potestate regis Heinrici in vincula -untur *(sc. captivi).* CHART. Argent. I 346,26 idem *(sc. clericus interfector)* ... in arto monasterio ad agendam perpetuam penitentiam -atur. *saepe.* **γ** *spectat ad depositionem, amotionem:* VITA Leod. 1,366 Ebroinus ... sedibus ... propriis tractat -ere vatem. THANGM. Bernw. 17 p. 766,9 plebs ... convenit ... aegre ferens episcopum ... loco -i. CONST. imp. I 57 si contigerit feudum incuria aut fidelis neglectu consortibus applicari, nullum ex eo levamen -sus excipiat. **b** *obi. aves (in venatione) i. q. deprimere – hinabdrücken:* FRID. II. IMP. art. ven. 6 p. 236,21 que *(anates)* ... non possunt facile evadere, quin falco capiat aliquam de eis vel feriat vel -at (-eat *var. l.*) p. 243,24 anates, quas -sit <et> depellit *falco* longe a falconario. *ibid. al.* **c** *obi. res i. q. defendere, arcere – abwehren, fernhalten:* ALDH. virg. II 2701 tiro infracta tectus testudine Christi horrida vulnifici -it (-xit *var. l.*) spicula ferri. 2865 quem *(octonum peccati calculum)* Deus a nostri -at pectoris antro. **2** *translate:* **a** *humiliare – erniedrigen:* DUDO hist. 3 p. 98,11 quos sublimare praeoptaveris *(sc. rex)*, extollam, quos -ere, terratenus proteram *(sc. dux).* **b** *spe deicere – hoffnungslos machen:* CARM. Bur. 179,5,2 ⌊in ea⌋ *(ci., cf. p. 361,33sqq.)* mecum ludit virginitas, ⌊in ea⌋ *(ut supra)* me -it simplicitas.

detruncatio, -onis *f. script.* -cc-: *l.55.* **1** *proprie:* **a** *abscisio, desectio, amputatio – das Abhauen, Abschneiden:* CONC. Karol. A 44[B] p. 532,19 ut ... m e m b r o r u m -es, ipsa etiam homicidia ... perpetrata sint (CHART. archiep. Magd. 404 p. 532,41 in his, qui capitalem sentenciam aut m. -em merentur. *al.*). CHRON. Andag. 24 p. 66,8 Gerbodo ... manus, quibus dominum suum interfecerat, domno pape ... detruncandas optulit; Gregorius executionem huius -is magistro coquorum suorum ... commisit. CHART. Babenb. 430,11 per -em (truncationem *B*) manus satisfaciat *(sc. percussor)* pro commisso. **b** *mutilatio, debilitatio – Verstümmelung:* LEG. Wisig. 3,4,13 p. 154[b],9 que in -e (-ccatione, damnatione *var. l.*) vel flagello corporis in eis *(adulteris)* inpertire voluerint *(sc. propinqui accusatores).* VITA Annon. I 1,32 p. 479[b],39 post interfectiones et -es plurimorum. **2** *translate:* **a** *decurtatio, omissio – Verkürzung, Auslassung:* CAPIT. reg. Franc. 169[a] p. 339,17 quam *(formulam)* ... diligenter scribi facimus, ut nihil in se scriptorum vitio depravationis aut -is habens ad te usque incolomis perferretur (*sim.* 169[b] p. 339,14). p. 339,43 absque aliqua depravatione vel -e (*sim.* 169[b] p. 339,38). **b** *deminutio, deterioratio – Minderung, Beeinträchtigung:* TRAD. Frising. 377 (a. 817) ut, quicquid exinde *(sc. cum alode tradita)* agere voluissent, potestatem in omnibus ... funditus praeter aliqua pravatione vel -e ... exercerent *(sc. monachi).*

***detruncator,** -oris *m. carnifex, decollator – Scharfrichter, Henker:* GLOSS. III 382,5 St.-S. -r strunzere.

detrunco, -avi, -atum, -are. *script.* -ron-: *p.516,7. depon.: p.516,14. partic. perf. usu subst.: p.516,26; pro adi.: p.516,50.* **1** *proprie:* **a** *strictius:* **α** *abscidere, desecare, amputare – abhauen, abschneiden:* PAUL. DIAC. Lang. 5,41 caput ... Alahis -tum cruraque eius succisa sunt. PAUL. BERNR. Greg. 98 p. 532,35 quidam puer ... cuidam militi ... partem pretiosae vestis furtive voluit -are. CARM. Bur. 117,1,3 lingua procax, venenosa, lingua digna -ari. CHART. Gelr. 968 p. 937,6 si ... supra litus ... lignorum aliquae accrescentiae creverint ..., has hi *(piscatores)* abiicere poterunt, evellere et -oncare. *al. in imag.:* VITA Heinr. IV. 7 p. 28,1 hostes imperatoris -to totiens capite non habentes, cui adhererent *eqs.* **β** *mutilare, debilitare – verstümmeln (expressius i. q. trucidare – niedermetzeln: l.17):* EPIST. Alcuin. 3,19 p. 27,7 (synod.) equos ... vestros turpi consuetudine -atis, nares finditis, aures copulatis. LEX Sal. Karol. 43,9 si quis hominem invenerit in quadrubio sine manibus et sine pedibus, quem inimici sui -tum (-antur et *17*) dimiserint. ANNAL. Xant. a. 834 direxerunt *(sc. Ludewici)* ... aciem contra ... principes Lotharii consules, ut eos vinctos ad se adducerent aut etiam gladio -rent. BERTH. (?) annal. a. 1078 p. 313,30 ligneam Christi crucifixi imaginem ... capite, manibus et pedibus -verant *praedones* abscisis. HIST. peregr. p. 137,10 nostri ... varia strage hostes afficiunt, hos membratim -ant, illos *eqs. al. c. abl. fere c. sensu privandi:* LEG. Wisig. 6,5,13 quicumque dominus ... servo suo ... manum ... vel pedem absciderit ... seu quacumque parte corporis -verit aut -ari ... preceperit *eqs.* PAUL. DIAC. Lang. 6,32 naribus. ANNAL. Fuld. Ratisb. a. 893 p. 122,17 capite. LAMB. TUIT. Herib. 2,14 p. 234,9 menbris -ti parentibus suis sunt rubori et tedio. **γ** *praecidere, infringere – (zurecht)stutzen, abbrechen:* HUCBALD. Leb. 13 p. 363,20 ex proximis sepibus palos rapiunt, -ant et exacuunt *(sc. pagani)*, ut ... eum illis sudibus perimerent. ODBERT. Frid. 21 p. 354,47 qui *(vir profanus)* candelas ... in ... monasterio positas -vit libidinoseque consumpsit. **b** *latius:* **α** *arbores caedendo devastare – durch Holzschlag plündern:* RUD. TRUD. (?) gest. 9,20 dum cotidie -retur *silva* a circummanentibus. **β** *destruere, subruere, disicere – zerstören, einreißen, zum Einsturz bringen:* GALB. Karol. 9,8 claustra portarum confringens -vit *praepositus* pomeria et sepes inimicorum suorum. 9,17 quibus *(securibus)* -rent *(sc. milites)* turrem et pomeria et domos inimicorum suorum. COD. Wang. Trident. 239 p. 448,24 quod si ... appareret eorum *(xencatorum)* xafetum fore -tum *eqs.* **2** *translate:* **a** *(mutilando) decurtare, corrumpere, depravare – (verstümmelnd) verkürzen, sinnwidrig entstellen, verhunzen:* CAPIT. reg. Franc. 169[a] p. 339,40 ut nec depravata vitio scriptoris nec -ta ab aliquo fiat *formula.* p. 340,1. p. 340,6 quidam magna ex parte illam -antes *eqs.* (*sim.* 169[b] p. 340,3). GODESC. SAXO gramm. 2 p. 440,1 non debemus interpolare, corrumpere, violare, -are sive mutilare sensus integritatem. HINCM. epist. 141 p. 108,23 dicta. VITA Mariae rhythm. 2503 verba. *partic. perf. pro adi. i. q. mancus – unvollständig:* PETR. CAS. (?) chron. 4 praef. p. 459,21 ne ex maxima parte tertius liber -tus videretur. **b** *tollere, amovere – aufheben, entfernen:* CONC. Karol. A 58 p. 783,13 parrochiam ecclesiae sancti Maximini ... a terminis antiquitus constitutis -are. **c** *deducere, subtrahere – abziehen:* CHART. Basil. C II 4 p. 4,20 (a. 1268) si ... contigerit ..., quod ... in summa IX librarum aliquid defuerit ..., tantum nobis de ipsa *(sc. VI librarum)* pensione -bitur ex condicto.

detrusio, -onis *f. de genere supplicii i. q. deiectio, praecipitatio – das Hinabstürzen:* LEG. Wisig. 3,5,4 ardue mancipentur -i (detonsi *var. l.*) *masculorum concubitores.*

***detrusor,** -oris *m. de instrumento ad trudendum apto i. q.* διωστήρ – *'(Heraus-)Treiber':* CHIRURG. Sudhoff II p. 62,20 -r surdus. p. 62,22 -r concavus.

detueor, -eri. *despicere, intueri – herabblicken (auf), (mitan)sehen:* VITA Serv. 21 p. 84,12 cives ... angelici desuper ... hec *(sc. pugnam)* -entes ab arce celi *eqs.*

detulebat, detullebant, detultus *v.* defero.

detumesco, -tumui, -ere. **1** *tumescere desinere, ab inflatione recedere – abschwellen:* **a** *proprie:* **α** *de corpore eiusque partibus:* WALAHFR. Gall. 2,36 sacro perunctus liquore toto corpore -uit (detimuit *4; sc. frater tumore distentus).* VITA Annon. I 1,14 p. 473[b],21 uterus illius *(sc. sanctimonialis praegnantis)* -uit, male conceptus foetus evanuit. WILH.

[Antony]

Cong. chirurg. 1700 donec ... sanies extrahatur et crus -at. Theod. Cerv. chirurg. 2,18 p. 150A dispergit *(sc. fomentum)* inflationem ipsorum *(intestinorum)* et -ere ea facit *eqs. al.* **β** *de vento vel aqua c. sensu residendi:* Helm. chron. 110 p. 218,4 cessavit maris vexatio, et -uerunt procellae tempestatum. Ligurinus 2,428 ubi -uit fluvius positoque furore caepit habere vadum. **b** *in imag. vel translate de superbia, potestate sim.:* Epist. Meginh. 6 p. 199,1 animi ... effreni paulum resedere, cervix ... contumax, fastus intolerabilis non nichil -uere (-mere *cod.*). Walth. Ter. Karol. 6 totum illud tante potestatis, quod quasi in montem magnum tam cito excreverat, culmen citius -uit. *al.* **2** *flaccescere, viescere, corrugari – erschlaffen, verschrumpeln, faltig werden:* Ioh. S. Paul. diaet. 376 (cod. B in marg.) donec cortex *(sc. uvae)* -at (*sim.* Albert. M. veget. 6,251). Carm. Bur. 41,23,4 si Bursa *(i. marsupium)* -it *eqs.* Albert. M. animal. 10,55 cum ... post soliditatem sanam mamillae ipsa mamilla incipit -ere. *ibid. iterum.*

***detumulo,** -are. *effodere, e tumulo removere – ausgraben, aus dem Grab entfernen:* Gesta Camer. 3,22 p. 472,51 cum ... blasphemi tumulationem in atrio *(i. coemeterio)* accepisset *episcopus*, ... statim -ari praecepit.

detundeo *v.* detondeo.

***detunico,** -are. **1** *tunica, veste exuere – ausziehen, entkleiden:* Ysengrimus 3,976 quam sit Bruno diu phanaticus aut ubi, miror, scit iuvenem papam -are probe. Bernh. Geist. palp. 2,327 commodius te -at manus una clientis quam populi manus ex omni te parte prementis. **2** *putamine privare – schälen:* Bernh. Prov. comm. 1,3 p. 274, 37 -a eos *(sc. myrobalanicos citrinos)* et tunicam tere.

deturbo, -avi, -atum, -are. **1** *proprie:* **a** *ex-, depellere, abigere – (ver)treiben, (ver)jagen, (ver)scheuchen:* Hraban. carm. 40,8,2 trux -at oves, caede cruentat *(sc. abbas).* Ardo Bened. 40 p. 218,10 equos ..., quibus ipse veendus erat, per vasta silvarum -ans *(sc. diabolus).* Mirac. Hucberti 2,15 aper ... grege canum -to elapsus evasit. Helm. chron. 56 p. 110,17 postquam ... Heinricus ... Adelbertum Saxonia -vit. *al. spectat ad depositionem:* Flod. annal. a. 922 p. 7,11 Berengario ... regno ab optimatibus suis ... -to. Lamb. Hersf. Lull. 5 p. 312,26 Hildericus ... regni solio -tus atque in monasterium retrusus est. annal. a. 1074 p. 200,16 ut ... episcopum, priusquam execrabilem adversum eos sententiam promulgaret, cathedra episcopali -rent *presbyteri uxores habentes.* **b** *turbare, inficere – trüben, verseuchen: v. p. 518,28.* **2** *translate:* **a** *privare – berauben:* Annal. Wirz. a. 1155 p. 8,44 imperator ... fraudis auctores vita et rebus -vit. **b** *perturbare, infringere – stören, erschüttern:* Chart. Raitenh. 280 (a. 1258/66) ne ... cuiuspiam malignitas hanc presumat conposicionem aliqualiter -are. *v. et p. 518,18.*

***deturgeo,** -ere. **1** *detumescere – abschwellen:* Albert. M. animal. 6,30 oculi ... sunt valde magni turgentes ante caput pulli, et postea ... resident aliquantulum et -ent diminuti. **2** *flaccescere – erschlaffen (in imag.):* Iocalis 898 turget vesica, fastu mens turget iniqua, -et, puncta sit mortis acumine, cuncta.

***deturpabilis,** -e. *qui deturpari, turpem fieri potest – einer der häßlich, unansehnlich (gemacht) werden kann:* Albert. M. veget. 6,9 imagines in eo *(sc. ligno abietis)* factae et grossae essent et rudes et cito -es.

***deturpatio,** -onis *f.* **1** *corpor.:* **a** *deformatio – Entstellung, Verunstaltung:* Leg. Wisig. 6,4,3 p. 265,9 si ... nasus ita concisus est, ut pars turpata narium pateat, iuxta quod -em iudex inspexerit, damnare non morabitur percussorem. Gloss. Roger. I A 3,21 p. 698,17 fit cauterium ... propter faciei -em. *in imag.:* Albert. M. miss. 3,22,2 p. 161b,37 macula ... -o imaginis animae ..., sicut dicimus maculosum esse denasatum vel monoculum. **b** *contaminatio, coinquinatio – Verunreinigung, Beschmutzung:* Ps. Avic. anim. 6,15 p. 302 sublimatio est -o, et solutio est mundatio; -o est, quia corpus cum spiritibus se deturpat *eqs.* **2** *spirit.:* **a** *depravatio, corruptio – Verhunzung, Verderbnis:* Elias Sal. mus. 28 p. 55a c e d e r e t a d c o n f u s i o n e m et -em libri (30 p. 58b totius cantus. *sim.* 30 p. 59a in -em cantus). **b** *dehonestatio, dedecoratio – Entehrung, Herabwürdigung:* Albert. M. eth. I 380 p. 322,62 communitatis bonum non potest *homo* negligere sine -e et inhonestatione sui boni. II 3,2,2 p. 238a,25 timens -em (*p. 1115a,22* ὕβριν) uxoris et puerorum ex verecundia timet.

deturpo, -avi, -atum, -are. *usu medial.: l. 10. 16. al.; refl.: l. 50. p. 517,68. confunditur c.* deturbare: *l. 18. 28.*

1 *corpor.:* **a** *turpem reddere, deformare, foedare – häßlich machen, entstellen, verunstalten (medial. i. q. turpem, deformem fieri, esse – häßlich, unansehnlich werden, sein):* **α** *in univ.:* Alfan. premn. phys. 2,49 p. 35 necesse esset hominem viventem nec infirmari nec debilitari nec -ari (*PG 40,557B* ἄμορφον εἶναι). Elis. Schon. viar. 13 p. 102,46 formam viri *(sc. capillatura muliebri).* Acta imp. Winkelm. I 693 p. 546,42 quorundam ... facies candentis ferri stimatum laceratione -ans *tyrannus (i. imperator).* Berth. Ratisb. serm. exc. p. 54,16 si pictor fedus pingit statuam pulcherrimam, nec turpitudo pictoris statuam -at. Albert. M. animal. 2,66 in morte -atur *chamaeleon. al.* *in imag.:* Aldh. virg. II 2469 virginitas ..., quam non -at (deturbat *V p. corr.*) peccati scaeva cicatrix. **β** *detruncare – verstümmeln:* Paul. Diac. Lang. 6,22 capit. p. 162 quomodo Aripert Ansprandi uxorem filiumque eius et filiam diversis modis -vit. *c. abl. fere c. sensu privandi:* Paul. Diac. Lang. 6,22 quae *(uxor Ansprandi)* ... naso atque auribus abscisis decore suae faciei -ta est. Ioh. Ven. chron. p. 155,1 capitis -tus decoritate Romam in quodam monasterio delatus est *Iohannes Grecus.* **b** *contaminare, coinquinare, inficere – verunreinigen, verschmutzen, verseuchen:* Notker. Balb. gest. 2,16 p. 80,18 ut cunctos ... fontes tabo et cruore ... -ret (deturbaret *var. l.; sc. umbra diaboli).* Chart. Westph. III 751 p. 388,30 Robertus Leo posuerat latrinam ad murum urbis, et ex eo -tum fuit cellarium et cibaria intus servata. *al. v. et p. 517,68.* *in imag.:* Vita Gang. I 1 (MGMer. VII p. 157,17; s. IX.ex./X.in.) quae *(obscenae confabulationes)* animi puritatem solent ... -are (proturbare, turbare *var. l.*). **c** *devastare, perdere – verwüsten, vernichten:* Gesta Camer. cont. I C 4 p. 501,12 quamvis crebris incendiis -ta sit *civitas.* Annal. Basil. a. 1274 p. 196,31 cecidit pruina magna et multos botros -vit. **2** *spirit.:* **a** *depravare, corrumpere, deteriorare – verhunzen, verderben, beeinträchtigen:* Hraban. anim. 6 si prudentia hominum desit, hebetudine animi continuo -atur *virtus.* Albert. M. bon. 522 p. 273,38 nisi vilior condicio -ret quodammodo naturam dignitatis humanae *eqs.* Elias Sal. mus. 14 p. 33b qui pausam fecerit, contra naturam cantus peccat et cantum -at *eqs.* **b** *dehonestare, dedecorare – entehren, herabwürdigen, mit Schande bedecken:* Gesta Dagob. 6 barbae rasione, ea enim tum praecipua erat iniuria, -at *(sc. Dagobertus ducem).* Epist. Hann. 17 p. 40,36 qui *(clericus)* eius *(episcopi)* opinionem contra ius et fas ... -verat. Chron. Thietm. 4,39 valde mali mores -ant nobiliores. Chart. Mog. A II 237 p. 429,20 etsi non est -andus *pater*, numquit, si se ipsum -at, a bono filio non est arguendus? *al.*

adi. **deturpatus,** -a, -um. *deformis, turpis – entstellt, häßlich:* Lamb. Tuit. Herib. 2,14 p. 234,7 parentibus -a facie lugubris *puer (sc. caecus).* Ps. Odo Magd. herb. 332 -is valet hoc *(fel)* succurrere strumis. Benven. Graff. ocul. B 27 p. 47, 38 destruit occulos *(sc. emplastrum medicorum stolidorum)* tali modo, quod occulus postea remanet -us. *al.* *cf.* *disturpatus.

devagor, -atus sum, -ari. **1** *deflectere, declinare – abweichen, verrutschen:* Wilh. Cong. chirurg. 1013 ne os *(sc. iugulum fractum)* ad aliquam partem -ari possit. **2** *egredi, evagari – übersteigen, treten (über):* Pass. Colom. 7 Danubius effreni licentia littorum ⌞curva itinera -tus⌟ (curvitates evagatus *2*) pleraque edificia ... ingurgitavit.

***devaletus,** -i *m.* (de *et francog. vet.* va(s)let *ex* *vassellitus; *v. Wartburg, Frz. etym. Wb. XIV. p. 198a*) *pullus (masculus), pullities – (das männliche) Junge, Brut:* Ioh. Aegid. mus. 1,31 siquidem ex solo instinctu naturae novit ipsa *(philomela)* punctum tractum, ... acutum et obtusum, planum et ligatum, et -um et alias aviculas audientes instruit in sua peritia et informat *(aliter interpungit et interpr. ed.).*

1. *devallo, -are. *(circum)vallare – verschanzen, umschließen:* Gloss. I 101,18 St.-S. -bant sluzun.

[Antony]

2. devallo *v.* debello.

devastatio (-cio), -onis *f.* *fere c. gen. obi. vel absol.; c. gen. subi.: l.7.24.* **1** *strictius i. q. depopulatio, depraedatio, direptio – Verwüstung, Verheerung, Plünderung:* **a** *in univ.:* CAPIT. reg. Franc. 274,13 si infideles nostri se adunaverint ad -em regni nostri. DIPL. Otton. III. 402 p. 836,2 post Ungarorum nefandam -cionem. WIPO gest. 31 in praediis . . . Uodonis tantas -es et incendia fecit imperator, ut *eqs.* OLIV. hist. Hieros. 106 p. 69,24 egressus est Antiochus . . . ad -em terre sanctificate et destructionem Iherusalem. *saepe.* *de statu:* CHART. Brem. 246 p. 285,2 (a. 1250) si inundantia aquarum . . . insulam adeo devastaret, ut molendinarii . . . suis viribus . . . -em illius nullatenus reparare valerent. **b** *spectat ad rei pro tempore concessae usum fructum damnosum:* CHART. Turg. III 418 p. 193,31 (a. 1178) ipse *(civis)* . . . de predictis rebus . . . sine -cione necessaria habeat competenter. CHART. Rhen. inf. II 198 sine -cione, que vulgo wûstinge dicitur, conservabimus *(sc. areas).* CHART. Wirt. V 1574 p. 332,5 quod . . . piscari liceat . . . absque talibus tamen eiusdem piscine -bus, que *eqs.* **2** *latius i. q. vexatio, calamitas – Heimsuchung, Unheil:* CHART. Lux. III 453 (a. 1264) si . . . grando, tempestas, ignis, guerra sive aliqua -o dictam decimam leserint. -o exercitus *('Heernot', de re v. Dt. Rechtswb. V. p. 526):* CHART. Gosl. II 118 p. 182,10 (a. 1266) si . . . sterilitas terre vel tempestas vel -o exercitus evenerit, vivet *(sc. debitor pensionis)* in gratia nostra, si illa poterit demonstrare (*sim.* 119 p. 183,15).

devastator, -oris *m.* *form.* div-: *l.31.* **1** *strictius i. q. depopulator, depraedator, direptor – Verwüster, Verheerer, Plünderer:* CAPIT. reg. Franc. 266,7 ecclesiae inimicus et regni -r. GERB. epist. 27 ne Otto, qui debet esse tutor, sit -r *(sc. rerum s. Remigii).* HUGO FARF. opusc. hist. p. 63,34 di-es aecclesiarum et persequtores pauperum. BERTH. (?) annal. a. 1079 p. 319,21 sancti Galli cellae . . . invasorem et -em. *al.* **2** *latius:* **a** *vexator, afflictor, oppressor – einer der heimsucht, plagt, bedrückt:* OTLOH. admon. 1 (PL 146,247[B]) ubi sunt . . . pastores et defensores ecclesiarum, qui resistant -bus pauperum et viduarum? BERNOLD. CONST. chron. a. 1091 p. 451,5 Mantuani . . . obsidione a Heinrico rege . . . constricti . . . se et civitatem suam suo -i tradiderunt. CHRON. Albr. a. 1221 p. 911,39 catholicorum -r Vastachius. *al.* **b** *superator, debellator – Überwinder, Besieger:* VITA Mariae rhythm. 3881 Iesu Christe, . . . seculi creator, . . . inferni -r.

***devastitas,** -atis *f.* *vexatio, calamitas – Heimsuchung, Verderben:* TRANSL. Marci in Aug. 12 deploro . . . populi -em, quia intra paucos dies et plurima loca incenduntur et ecclesiae destruuntur maximaque pars populi cadet in ore gladii.

devasto, -avi, -atum, -are. *script.* degua-: *l.57.58.65. adde* OTTO MOR. hist. p. 33,13. *struct. c. abl.: l.63.p.520,35.*

1 *strictius de regionibus, locis cultis, aedificiis sim. i. q. depopulari, depraedari, diripere – verwüsten, verheeren, plündern:* **a** *in univ.:* **α** *c. obi.:* CONC. Karol. A 12 p. 66,20 qui *(Longobardi)* . . . effodientes martyrum sepulchra et impie -antes *eqs.* POETA SAXO 3,426 has *(insulas)* . . . Mauri -vere pyrate. THIETM. chron. 6,28 Arnaburch prius -tam . . . renovavit *rex.* BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 301,13 rex . . . Heinricus . . . Alemanniam praedis et incendiis . . . -bat. CHART. Ital. Ficker 401 p. 414,48 se cavere . . . de degu-ando bona alicuius persone. p. 415,26 si aliquis inciderit alienas vineas . . . vel degu-verit alienas blavas vel legumina. *persaepe.* *expressius c. sensu ad -andum serviendi:* ANNAL. Laub. a. 1102 (MGScript. IV p. 21,40) Heinricus imperator . . . castra Cameracum -antia diruit. *c. abl. c. sensu denudandi:* ANNAL. Fuld. II a. 872 p. 76,31 grando plurima loca frugibus -vit. **β** *absol.:* IOH. CODAGN. annal. a. 1230 p. 101,30 tentoria . . . posuerunt *Placentini* degu-antes et igne cremantes fere per XII miliaria circa civitatem *(sc. Astensium).* CHART. Ital. Ficker 401 p. 415,45 si aliquis inventus fuerit -ando vel incidendo in alienis sexagis. ANNAL. Plac. a. 1256 p. 507,38 Ezolinus . . . et . . . Ubertus . . . -verunt per episcopatum Mantue. *al.* **b** *spectat ad poenam (cf. p.520,29; de re v. HRG V. p. 1586sqq.):* CHART. Ital. Fikker 244 p. 292,24 (a. 1210) quicumque offenderit aliquem . . ., -etur domus eius . . ., et alia bona eius publicentur. **2** *latius:* **a** *fere de rebus:* **α** *destruere, delere, corrumpere, laedere – zerstören, verderben, beschädigen, verletzen:* BENVEN. GRAFF. ocul. B 27 p. 48,2 donec occulum -ant *humor et dolor* cum tota sua substancia. ACTA imp. Winkelm. I 64 p. 62,2 nulla persona . . . eorum *(civium Firmanae civitatis)* denarios perturbare vel tondere sive -are audeat (*sim.* 65). FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 164,3 per quam *(ebrietatem)* avem suam facillime -bit *falconarius.* p. 164,10 ex . . . malo illato avi per iram avis ipsa, cum sit debilis res, citissime -atur. *v. et p. 261,17.* *medial. i. q. dilabi, resolvi – zerfallen, sich auflösen:* FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 118,19 incipiunt *pennae* -ari. **β** *absumere, auferre – (hin)wegnehmen, rauben:* DIPL. Merov. I 149 p. 375,28 eo quod agentis . . . Drogone . . . curte . . . de potestate . . . monasthirie . . . tullissent vel abstraxsissent seo et mancipia, pecunia vel reliquas ris quampluris exinde naufragiassent vel -assent. ALCUIN. carm. 62,147 omnia finis edax -at gaudia mundi. WETT. Gall. 35 p. 276,25 pecora. **b** *fere de hominibus i. q. vexare, affligere, opprimere, perdere – heimsuchen, plagen, bedrücken, vernichten:* **α** *in univ.:* PAUL. DIAC. Lang. 5,31 gravis pestilentia . . . Romanum populum -vit. WALAHFR. imag. Tetr. 66 quantum luxuries quosdam . . . distendit . . ., tantum pauperies alios -at adurens. CONC. Karol. B I 11,61 quidam *(pervasores rerum ecclesiasticarum)* . . . circummanentes inmisericorditer expoliant, -ant et opprimunt. BERTH. (?) annal. a. 1069 p. 274,12 Heinricus rex gentem Leuticorum -at. CONST. imp. I 68,3 homines, qui hoc *(sc. pacis)* iuramentum facere noluerint, . . . adiuvabo -are. *al.* *spectat ad poenam (cf. p.519,72):* CHART. Lub. I 345 p. 322,11 (a. 1274) si . . . quosquam ipsi consules habere voluerint incendio -tos. **β** *detruncare – verstümmeln:* ANNAL. Plac. a. 1161 p. 461,11 de captivis Mediolanensibus . . . sex illorum unicuique oculum eruere precepit *imperator*; et aliis sex nares . . . incidere . . . iussit; et sic -tis omnes ad civitatem Mediolani direxit. *c. abl. c. sensu privandi:* ANNAL. Plac. a. 1245 p. 492,41 imperator . . . iussit . . . ballisterios Ianue captos dextro oculo et manu dextra -ari. a. 1246 p. 493,31 oculis.

adi. **devastatus,** -a -um. **1** *vastus, incultus – wüst, öd, unbewirtschaftet:* COD. Odalb. 9 locum Rihkozesriut, quem per XV annos -um ipse Reginolt propriis rebus excolere cepit. 10 hobam unam desertam, . . . hobam unam -am. CHART. march. Misn. II 216 p. 148,27 VII mansi collocati -us *(sic ?).* CHART. Tirol. notar. I 853 domus -a est et *(sc. devastata)* erat . . . a Friderico de Reischov. **2** *destructus, ruinosus – zerstört, baufällig:* DIPL. Constantiae 52 p. 167,1 rehedificare -a tegmina ecclesiarum. **3** *vitiatus, inhabilis – verdorben, unbrauchbar:* FRID. II. IMP. art. ven. prol. p. 6,11 falcones . . . ab indocto redderentur inepti aut forsitan -i.

subst. **devastans,** -antis *m.* *devastator, depopulator – Verwüster, Plünderer:* DIPL. Otton. II. 231 p. 259,12 Regiensis ecclesie . . . iam dudum ab oppressoribus et -bus conculcate . . . angustiis subvenientes omnes cortes . . . confirmamus.

[deudecessor *v.* decessor.**]**

***devectatio,** -onis *f.* *devectio, comportatio – das Ausfahren, Transport:* CHART. Mekl. 252 (a. 1219) ut . . . homines . . . ecclesie possint deservire, videlicet in -e victualium, quocunque ecclesia voluerit vel ad quemcunque indiguerit.

devectio, -onis *f.* **1** *proprie:* **a** *gener. i. q. advectio, comportatio – das Herbeischaffen, Hinbringen:* CHRON. Mich. 5 p. 8,20 propter aquae . . . ac ceterarum rerum necessariarum laboriosam ad ardua *(sc. montis)* -em. CHART. Mog. A I 599 p. 517,2 in -e et revectione frumenti sive farine in alienis . . . molendinis. **b** *eccl. i. q. translatio – Überführung, Übertragung:* DONAT. Ermenl. 18 (MGMer. V p. 704,6) pro labore suae -is (defectionis *3b*, deutionis *m.[1] 3c*). EINH. Marc. et Petr. I 1,12 omnibus, quae ad hanc -em (*antea:* translationem) necessaria videbantur, raptim . . . praeparatis. ADREV. Bened. 16 ipse visione sacra suos ob sui -em invitavit servulos. *al.* **2** *meton. i. q. vehes, vectura – Fuhre, Fuder:* TRAD. Udalr. August. 239 p. 197,3 (a. 1233) debitum esse pontis . . . quinquaginta duas -es aridi ligni.

devecto, -avi, -are. *devehere, deportare – (hin-, weg)bringen, (mit)führen:* MIRAC. Berthae 4 (MGScript. XV p. 565,31;

s. X./XI.) cum . . . illae *(sc. Nortmannos fugientes)* sanctimoniales . . . sanctorum -assent corpora. 5 p. 565,40 quasdam sanctimoniales . . . ad Maguntiam devenire . . . ac secum sanctam Bertam . . . -are. PETR. DAM. epist. 70 p. 316,20 sibi *(sc. episcopo)* suisque mandatum dedi, ut, si languor aliquatenus ingravasceret, . . . illum ad monasterium . . . -rent (deferrent *var. l.*). 72 p. 357,9 iumentorum pabula.

***devector,** -oris *m.* *perlator – Überbringer:* CHART. Lub. I 27 p. 32,26 (a. 1224) si sepedicti burgenses *(sc. Lubicenses)* . . . hominibus nostris *(sc. Ruianis)* suas facultates ad suam civitatem devehendas commiserint, -es pro eo, quod burgensibus representaverint, precium percipient.

***devectrix,** -icis *f.* *perlatrix – Überbringerin:* WOLFHARD. Waldb. 3,2 p. 262,8 panis . . . ablatus est *(sc. de libra)* et in sinu camerario -is statim repositus.

1. devectus *v.* deveho. **2. devectus** *v.* devinco.

deveho, -vexi, -vectum, -ere. *script. et form.:* div-: *l.25.42.* -vexus: *l.36.* *usu absol.: l.39.*

(ad)vehere, (de-, ap)portare, (de-, af)ferre – herbei-, fortschaffen, (hin-, herbei-, weg)bringen, -tragen: **1** *proprie:* **a** *gener.:* **α** *in univ.:* EINH. Karol. 26 cum . . . marmora aliunde habere non posset, . . . Ravenna -enda curavit. WOLFHARD. Waldb. 4,10 cum agmine clericorum et pauperum commixto flamina -entium. HROTSV. Mar. 803 dilapsus sidere venit angelus et tollens ramum *(sc. palmae)* divexit in altum. FROUM. carm. 16,2 Paulus ad ignotas -xit semina *(sc. ecclesiae)* terras. HERM. AUGIENS. chron. a. 1051 p. 130,12 -to e navibus, quantum in equis poterat, sumptu. CHART. cell. Paulin. 55 p. 67,13 Cunradus . . . decimacionem -xit in curru dominis. *saepius. v. et l. 11.* **β** *(de)ducere – fahren lassen, führen:* CHART. Raitenh. 111 (a. 1222/32) indulsimus iamdicte ecclesie, ut . . . navem unam salis Patavie . . . libere -at et deducat. **γ** *pass. i. q. (ad)equitare, (an)navigare – (heran)reiten, -segeln:* WALTHARIUS 711 effreni . . . in equo propius -tus *Scaramundus* ad illum. RICHER. REM. hist. 2,2 p. 126,30 naves ingressi *legati* . . . raptim ad terram ⌞-xi sunt⌟ *(corr. ex* devenerunt *cod.).* **b** *eccl. de translatione corporum sanctorum, reliquiarum:* NOTKER. BALB. carm. p. 149 messe de quorum *(sc. ossium s. Stephani)* medicina dulcis -enti pontifici fideli venit *(cf. Aug. civ. 22,8,272sqq.).* OTLOH. Wolfk. 39 capit. p. 567 qualiter post sancti viri obitum mox praesul Hartwicus . . . una cum reliqua plebe corpus eius ad Ratisponam urbem di-erint (-erint *var. l.*). *al.* **2** *translate i. q. elevare, tollere – er-, emporheben:* WALAHFR. Wett. 437 quod paucis visum percurrimus odis, ante nec audivit, qui nunc renovata revexit et velut ad superos imo -xit abysso. CARM. var. III 79,2 ad ethereum -xi lumina sidus.

devello *v.* divello.

devenio, -veni, -ventum, -ire. *script.* -vin-: *l.62.* *depon.: l. 63. p.522,16.25. adde* AGNELL. lib. pont. 30 p. 294,20. 174 p. 389,34. *struct. notabiliores: c. acc.: l.65.68. adde* VITA Meginr. 4. DIPL. Ludow. Inf. 68 p. 202,29. *al.* *c. dat.: p.522,30. 37.46. adde* CHART. Brixin. 57. *al.* *c. gen.: p.522,55.* *?c. abl.: l.65. adde* VITA Emm. 1,38 his locis. *c. praep.:* in *c. abl.: l.63.p.522,15.20.33. al.* apud: *l.62.* iuxta: *l.64.* per: *p. 522,36.* sub *c. abl.: p.522,34.* *partic. perf. usu adi.: p.522, 25.*

I *(ad-, per)venire, pertingere – (herab-, heran-, an-, hin)kommen, gelangen:* **A** *proprie:* **1** *de hominibus:* ARBEO Corb. 37 ad castrum. CHART. Worm. 17 p. 10,1 (dipl. Ludow. Pii et Loth. I.) quanticumque negotiatores . . . apud Uuangionem civitatem -issent (devi- *C*). AGNELL. lib. pont. 95 in Pannonia -ti sunt *(sc. Avari).* SALOM. II. epist. 33 si quando iuxta nos alicubi -eritis. WALTHARIUS 33 legati . . . -unt pacemque rogant. WIDUK. gest. 3,75 p. 152,18 locum (loco *B2*). GERH. AUGUST. Udalr. 1,12 l. 13 cum . . . filius . . . obvius ad pugnandum contra eum *(regem)* -ret. BERTH. (?) annal. a. 1074 Argentinam . . . civitatem. *persaepe.* **2** *de rebus:* TRANSL. Marci in Aug. 2 qualiter . . . corpus illius ad nos usque -erit. ALBERT. M. animal. 3,20 vena . . ., priusquam ad pulmonem -at, dividitur in duo. *de tempore:* HROTSV. Mar. 361 tertia iam . . . -erat hora diei. **B** *translate:* **1** *gener.:* **a** *in univ.:* DIPL. Ludow. Inf. 8 p. 106,30 ad notitiam nostram -it, qualiter *eqs.* GERH. AUGUST. Udalr. 1,3 l. 49 cumque ille *(Adalbero)* . . . in virile robur -isset. ALFAN. premn. phys. 1,21 p. 9 modulantium avium voces *(sc. invenies)*, donec ad articulatam *(sc. vocem)* . . . hominis -as (-es *var. l.; PG 40,512A* κατέληξε). GLOSS. Roger. I B 3,20 p. 691,41 caprificus est ficcus, qui . . . nunquam -it ad maturitatem. ALBERT. M. metaph. 1,2,4 p. 21,62 -ire in primam causam contingit dupliciter *eqs. saepius.* *(pretio) excrescere – (im Preis) steigen:* ANNAL. Pruf. a. 1271 (MGScript. XVII p. 608,4) ut scapha siliginis ad summam V librarum . . . -ret. **b** *redigi, converti – übergehen, sich verwandeln, werden (zu):* CHART. Rhen. med. I 8 p. 11,29 (a. 720) si ei *(sc. testamenti impugnatori)* rami evenerint, a d n i h i l u m -ant (DIPL. Constantiae 22 p. 72,28). COMPOS. Matr. 1,4 donec . . . aurum in citrino colore -at. CHART. Mekl. 278 p. 261,3 si silve . . . precisis arboribus . . . ad agriculturam -te fuerint. **c** *incidere, incurrere (in) – verfallen (in):* DIPL. Loth. I. 76 priusquam in nostram -ret *comes* offensionem. REGINO chron. a. 776 p. 51,11 pagani . . . in ⌞tanta amentia⌟ (tantam amentiam *A2.3*) -erunt, ut *eqs.* ALFAN. premn. phys. 1,52 p. 14 si . . . infrigdetur *corpus calefactum* simpliciter, in contrarium morbum -et (*PG 40,520B* περιίσταται) dispositio. LAMB. HERSF. annal. a. 1077 p. 286,18 in excommunicationem. *al.* **d** *deminui, affligi, delabi – herunterkommen, herabsinken:* CARM. var. III 80,4 per bis sena fuit *aula* . . . lustra . . . vasta -ta ruina. CHART. Eichsf. 182 p. 106,2 ad tantam -i rerum perditionem, quod *eqs.* **2** *publ., eccl., iur.:* **a** *deferri – vorgebracht, vorgelegt werden:* GERH. AUGUST. Udalr. 1,5 l. 23 si ei aliquod negotium de aecclesiasticis rebus vel de saecularibus ad tractandum -ret. **b** *obvenire, redire, cedere – zu-, anheimfallen, fallen (an):* LIUTG. Greg. 12 p. 76,19 quotienscumque auri vel argenti in potestatem eius aliquid -erat. TRAD. Frising. 400a p. 342,27 omnia in integro -at . . . in domo . . . sanctae Mariae. DIPL. Karoli III. 88 p. 142,37 ut sub defensione et regimine -at *monasteriolum* aecclesiae Pergomensis. HROTSV. gest. 486 quod *(regnum)* . . . olim per manus regis -it Hugonis. LEX fam. Worm. 1 si quid hereditatis ex matre filiis -erat. CHART. Heinr. Leon. 102 p. 154,9 heredes nostri, ad quos advocatia . . . iure -ire debet. *saepe.* **c** *impendi, deservire – aufgewendet werden (für), dienen (zu):* DIPL. Loth. I. 27 p. 102,28 ut . . . omnis redibitio eorundem *(sic)* rerum in ornamento luminarium ibidem *(sc. in basilica)* -at. 116 p. 268,6 ut . . . totum *(sc. reditus)* in luminaribus . . . ecclesie -ret.

II *evenire, fieri, accidere, contingere – geschehen, gemacht werden, sich ereignen:* **A** *in univ.:* EPIST. Bonif. 132 ut hic pro tempore -ire iubebatis. CHART. Sangall. A 447 -it mihi, ut . . . quandam feminam mihi usurpassem. ROD. GLAB. hist. 1,1 p. 2,16 in orbe Romano . . . perplura -isse, que . . . proficua nimium hominibus forent. *al. v. et p.514,47.* **B** *c. determinatione praedicativa i. q. effici – werden:* ROM. SALERN. annal. p. 186,3 Robbertus dux ad Alexandrum papam proficiscens l i g g i u s eius h o m o -it (CHART. Laus. 457). ANNAL. Ianuens. III p. 177,4 -it celum . . . rubeum. *c. gen. pretii:* RATHER. prael. 6,2 l. 49 timendum, ne . . . subiacens . . . defectui -as nihili. *remissius pro* esse: VITA Goar. 7 p. 419,5 quare per me misero depuplicatus -isti (es *A3*)? DIPL. Karoli M. 100 eo quod instrumenta chartarum . . . perdita -issent. FRID. II. IMP. art. ven. 4 p. 114,15 -et *falco* sic repulsatus, quod nollet libenter gruem.

III *convenire – übereinkommen:* CHART. episc. Hild. I 734 p. 691,14 (c. 1217) inter ecclesiam Sancte Crucis . . . et fratres de Holle . . . -tum est tali quidem forma: *eqs.*

deveo *v.* debeo. **deverbero** *v.* diverbero.

devergo, -ere. *declinare, delabi, devenire – sich herabneigen, herabsinken, herunterkommen:* DIPL. Otton. III. 237 p. 654,7 sin . . . ad peius ipsas *(ecclesias)* -ere neglegimus. MANEG. c. Wolfh. 5 p. 53,5 nisi sobrietate quadam intelligentia refrenetur, . . . nimis ad ima -ens in tenebras fatuitatis submergetur. ACTA civ. Wism. A 734 ad debilitatem et paupertatem.

*?****devermatus,** -a, -um. (vermis) *vermibus plenus, verminosus – wurmig, 'verwurmt' (in imag.):* ANNAL. Hamb. a. 543 ostendebat *(sc. canis caecus iussus)* . . . fornicarios adulte-

[Antony]

ros, avaros -os *(an leg.* deverminatos*?).*

deversor, deversorium *v.* divers-.

1. *deversus (de versus) *praep. c. acc.* *(cf. Meyer-Lübke, REW³ nr. 9247)* **1** *versus – nach, gegen . . . hin, zu:* CHART. Ital. Ficker 192,2 p. 235,23 (a. 1196) quae *(ripa)* est -s Casale. ANNAL. Ianuens. II p. 94,21 pro rationibus hominum IV compagnarum ⌞de versus civitatem⌟ (*postea:* versus burgum) cognoscendis. HONOR. III. registr. 21 ex hac parte Mose -s Flandriam. ANNAL. Ianuens. III p. 99,21 tota . . . Riperia de versus ponentem. ANNAL. Plac. a. 1248 p. 496,29 dum imperator . . . -s fluvium Tarii . . . equitasset. *al. in hac regione.* per -s (*ellipt. vel abund.; cf. francog. vet.* par devers): GISLEB. MONT. chron. app. p. 336,16 Harduinus . . . dapifer est dominationis Montensis per -s Montes usque ad aquam de Morcinpont. p. 340,21. CHART. Lux. III 342 p. 372,28sqq. quod parrochia Viennensis citra predictam ripam *(sc. Viennae)* ⌞per -s⌟ (*antea:* versus) Rode nullatenus extendi . . . poterit nec parrochia de Rode ultra eandem ripariam per -s Viennam extendi . . . poterit. **2** *adversus, contra – gegen:* ANNAL. Plac. a. 1246 p. 493,15 quod *(castrum)* Mediolanenses tenebant de versus eos *(Papienses).* a. 1269 p. 533,5 faciendo guerram . . . de versus partes illas. *Antony*

2. deversus *v.* diverto. **deverto** *v.* diverto.

devestio *v.* disvestio.

deveto, -are. **1** *denegare, interdicere – verweigern, untersagen:* DONIZO Mathild. 1,1343 papa . . . vinclis anathematis illico strinxit regem . . ., cui regnum -at ipsum. **2** *prohibere, impedire – abhalten, hindern:* COD. Karol. 67 p. 596,13 quia custodes habui *(sc. abbas)* in ponte, non eos *(monachos)*, qui apud regem irent, -are, sed eos, qui suam regulam relinquunt . . ., eos conprehendere iussi. **3** *c. inf. i. q. recusare – sich weigern:* DONIZO Mathild. 2,1265 Marchia . . . sibi *(sc. Mathildi)* paruit . . .; Mantua crudelis sibi -at esse fidelis.

***devetum,** -i *n.* *(prov. vet.* devet, *cf. Wartburg, Frz. etym. Wb. XIV. p. 358ᵃ)* *vetitum, interdictum – Verbot, hindernde Vorschrift:* ACTA imp. Winkelm. I 217 p. 199,15 (a. 1221) non obstante . . . -o vel contradicione alicuius ducis *eqs.* p. 200,26 nec . . . ecclesie . . . vim aut iniuriam, -um vel assaltum . . . facere *(sc. praesumat dux).* *de prohibendo mercium commeatu:* ANNAL. Ianuens. II p. 10,7 consules . . . galeas armatas in custodia Provincie tenuerunt ad capiendos cursales et rebelles et illos, qui contra -um eorum ibant. p. 61,22 dum navis quedam contra -um et prohibitionem communis Ianue venisset in Ianua. *cf.* *divietum.

? ***devexatio,** -onis *f.* (devexus) *motus deorsum directus, decursio – Abwärtsbewegung, das Herabfließen:* ALBERT. M. meteor. 2,2,6 p. 550ᵇ,10 aqua necessariae -is *(an subest* devectationis*?),* cum mota fuerit vel ceciderit super altitudinem devexitatis, declinabit ad concavum terrae.

devexitas (div-), -atis *f.* **1** *proprie i. q. declivitas – Abschüssigkeit:* ALBERT. M. veget. 4,62 humidum . . . attractum ad montis superficiem ex figura -is continue defluit. 6,156 locus non est praeceps, sed latae -is. **2** *meton. i. q. locus declivis, deiectus – abschüssige Stelle, (Ab-)Hang:* DIPL. Karoli M. 153 p. 208,6 (spur. s. IX.ᵉˣ.) per -em nemoris . . . usque trans fluviolum Feldaha. 237 (spur.) per di-em montis usque Hunengesrot. ALBERT. M. veget. 6,156 cuius *(terrae)* colles et montes habent -es latas valde, non praecipites, sed paulatim declinantes. *v. et l.49.*

1. devexus (div-), -a, -um. **I** *adi.:* **A** *deorsum directus – abwärts gerichtet:* **1** *de motu eiusve effectu:* **a** *strictius:* **α** *detrahens, deprimens – herabziehend, -drückend:* WALTH. SPIR. Christoph. II praef. 15 donec, si vadit *(sc. homo nimio onere depressus)* ab alto, currat pręcipitem -o pondere callem *(cf. Verg. georg. 3,524).* **β** *deiectus – gesenkt:* EPITAPH. var. II 111,23 quisquis ad hunc tumulum -a lumina vertis. **γ** *demissus, humilis – tiefstehend:* BEDA temp. rat. 17,30 cum sole -o in brumalem *(sc. circulum)* plena est *luna eqs.* WANDALB. mens. 202 -um (devextum *var. l.*) . . . tibi moderans, autumne, remittit *(sc. mensis sextus)* . . . solem. **b** *latius i. q. advectus, advolutus – herbeigeführt, heranrollend:* ROD. GLAB. hist. 2,13 quoniam illuc *(sc. in Africanam regionem)* incombit -um ab oriente Oceanum mare. **2** *de situ i. q. declivis, proclivis, praeruptus – geneigt, abschüssig, steil (abfallend):* PAUL. DIAC. Lang. 6,24 p. 173,19 per -a loca. VULF. Marc. II 179 vertice -o, quo mons super aethera tendit. ANNAL. Fuld. Ratisb. a. 886 p. 115,3 per -a montis latera *(sim.* GESTA Trev. 3 p. 132,25. CHART. Sigeb. 53 p. 121,25. *al.).* LIGURINUS 7,444 stabat in . . . -o margine ripe . . . castrum. ALBERT. M. veget. 7,169 olivae . . . quaerunt loca montium non multum -a et pinguia. *al. in imag.:* PETR. DAM. serm. 6,6 eadem fidei puritas, quae ex ipso summo . . . fonte processerat, per -am alvei seriem decurrebat. **B** *convexus – gewölbt, gekrümmt:* ALDH. virg. II 743 aurea -i (di- *var. l.*) dum format *aeternus rector* sidera caeli. VITA Serv. 16 p. 62,17 ferunt . . . in ultimo clivo positos -i mundi populos quindecim . . . noctes brumali solstitio continuas . . . sine diebus peragere.

II *subst. neutr.:* **A** *declive – das Geneigte, Abschüssige:* **1** *proprie:* **a** *in univ.:* **α** *c. gen. inverso:* RHYTHM. 39,29,2 Wascones incolent terram per di-a vallium. EPIST. Alcuin. app. 2 p. 486,9 errantes per di-a m o n t i s camporumque huc illuc rivuli (DIPL. Frid. I. 1009 p. 304,8. *al. v. et p.528,65*). DIPL. Loth. I. 41 p. 129,1 cum . . . erectis montium, -is collium, imis vallium. **β** in -um *fere i. q. deorsum – etwa: abwärts:* GESTA Ern. duc. I 2,165 duo dolia erant in locis balnearibus . . ., in que . . . aqua in -um currebat per duas fistulas. ALBERT. M. phys. 5,3,4 p. 434,36 eiusdem mobilis motus ascensionis in convexum non est aequalis motui descensionis in -um idem. **b** *declivitas – Abschüssigkeit, Neigung:* ALBERT. M. veget. 6,156 in his *(devexitatibus)* . . . continue propter -um stillat ad eam *(plantam)* humor. **c** *deiectus – (Ab-)Hang:* HEIRIC. Germ. I 5,226 -a per ardua torrens inmanem rabiem violento vertice torquens. CONSTANT. METT. Adalb. 14 p. 662,33 qui *(sc. locus inter Mosellam et montem situs)* in di-o sui castrum habens . . . Spinal vocatur. CHRON. reg. cont. I a. 1190 p. 149,23 quos *(currus plenos lapidibus)* a -o transeuntibus desuper inmitterent *Turci.* **d** *cursus descendens, decursus – absteigende Bahn, Lauf:* **α** *de fluminibus:* VITA Bilhild. (Script. Wirc. I p. 790ᵇ,7; c. 1060/62) per Moguntis fluvii di-a navigans . . . Moguntiam adibat. ARNOLD. LUB. chron. 1,2 p. 117,3 dux cum suis navale iter per di-a Danubii arripuit. 7,18 p. 248,33 tenuit *rex* Brixiam, ubi Athasis fluvius occurrit, per cuius di-um descendens venit Tarentum. *ibid. al.* **β** *de sole:* GESTA Ern. duc. I 2,225 sol in -o iam est. **2** *translate usu plur. i. q. caduca, lubrica, lapsus – hinfällige, bedenkliche, verwerfliche Dinge, Taten, 'schiefe Bahn':* ALDH. virg. II 762 hic *(Antonius)* . . . monuit caelorum regna merentes spernere dilicias et mundi linquere gazas, ardua sectari necnon -a (di- *var. l.*) caveri. COD. Udalr. 283,2 mundum pensa, qua lance secundum illibres menti; mox ne -a petenti syngrapha sit nutans. **B** *convexum, curvatura, superficies convexa – das Gewölbte, Krümmung, gewölbte Oberfläche:* HONOR. AUGUST. imag. 2,13 cum aquilonalem partem cęli circuit *(sc. sol)*, nobis in di-o (convexo *var. l.*) terrę positis citius surgit et tardius occidit et ideo longiores dies facit.

2. *devexus, -us *m.* *defectus – Niedergang, Verfall:* VITA Ludow. Pii 20 p. 342,18 imperator Karolus considerans suum in senectute adclinem -um.

3. devexus *v.* deveho. **[4. devexus** *v.* *denexus.**]**

deviatio, -onis *f.* *declinatio, aberratio – Abweichung, Abirrung:* **1** *in univ.:* ANON. geom. I 5ᵃ p. 365,16 postea . . . aequaliter stet ipse quadratus *(i. cubicus ligneus)* in terra sine aliqua -e (elevatione, devitatione *var. l.*). GERB. (?) astrolab. 2,2 quorum *(circulorum)* unus aequinoctiali ratione medio collocatus cursus arietis et librae sine -e notat. ALBERT. M. sent. 2,35,7 p. 573ᵇ,49 -o . . . a recto *(sc. in claudicatione)* causatur a tibiae curvitate. div. 3,4 p. 51,1 quod *(incertum)* est infinitis modis per -em a veritate. animal. 17,59 dissimilitudo non habet terminum, et -o a termino naturali est modis infinitis. **2** *error, delictum, peccatum – 'Irrweg', Vergehen, Sünde:* GERHOH. aedif. 42 p. 1299ᵇ cave -es eorum, qui vel curiose vel otiose vivendo neutrum sequuntur istorum apostolorum *(sc. Petri et Pauli).* ACTA imp. Winkelm. I 390 comune Viterbii . . . promptum se exhibuit circa servitia nostra et augmentum imperii, quod in lance considerationum nostrarum -i predicte prepon-

[Wellhausen]

derat. 425 quod, quamvis cives Auximi . . . a fide nostri culminis deviarunt, quia ducti spiritu consilii sanioris ab illo -is ipsius dispendio ad fidem nuper . . . se salubriter adhibito festinare *eqs.* *remissius i. q. erratum, lapsus – Irrtum, Versehen:* WOLFHER. Godeh. I praef. p. 170,3 dominationem vestram . . . depraecor, ut . . . mihi pro multimoda -e impunitatem, quam non mereor, condonare . . . dignemini.

[devicicius *v.* dediticius.**]**

devictio, -onis *f.* *debellatio, profligatio – (vollständige) Besiegung, Niederschlagung:* ADEMAR. hist. 2,5 capit. p. 74 de rebellatione Saxonum et -e eorumdem. THIOFR. flor. 4,2 l. 231 dominici . . . trophei *(i. crucis)* figuram inimica phalanx *(sc. spirituum seductorum)* respiciens suę memor -is ut fumus evanuit *(cf. Cassiod. hist. 6,1,17)*. ALBERT. M. miss. 2,1,4 p. 39b,37 in hostium -e.

devictor, -oris *m.* *victor, superator – (Be-)Sieger, Überwinder:* RATHER. Metr. 10,432 asserto illius quondam nobilissimi -is in sterquilinio tui *(sc. diaboli; spectat ad Vulg. Iob 40,10sq.)*. METELL. exp. Hieros. 3,219 -r perniciei *(sc. Christus)*.

1. devictus *v.* devinco. **2. devictus** *v.* devincio.

devido *v.* divido.

***deviduo,** -are. *viduare, privare – berauben:* CHRON. Noval. app. 5 cum Heinricus moritur caesar et alter oritur, tunc Bremetenses domino -antur proprio.

devil- *v.* debil-.

[devinalis *v.* denarius *et* vinalis: CHART. episc. Hild. III 484 p. 235,30. p. 236,10.**]**

devincio, -nxi, -nctum, -ire. *script. et form.:* div-: *p.526, 28.* *perf. indic.:* -ncx(i): *p.526,2.* -ix(i): *l.61.* *confunditur c.* devincere: *l.42.46.p.526,24.* *adde* GLOSS. I 96,39 St.-S.

I *vincire, ligare – binden, fesseln:* **A** *proprie:* **1** *in univ.:* PETR. CAS. (?) chron. 4,58 p. 521,29 quidam miles . . . in quodam conflictu a quodam iniquissimo captus atque boia catenisque -tus in foveam demersus est. *in imag.:* LIBER diurn. 84 p. 101,7 novum Simonem cum omnibus hereticis scriptis atque sequacibus nexu perpetue anathematis -erunt *praesules*. ENGELM. carm. 3,168 (MGPoet. III p. 66) me . . . pondere peccandi -tum colla catenis . . . damnabit nimium crudelis vindicis ira. **2** *colligare, conectere – zusammenbinden, -flechten:* WALAHFR. hort. 193 quo *(sc. absinthii)* postquam ablueris graciles humore capillos, -tas (-ictas *var. l.*) frondes super imposuisse memento. **B** *translate:* **1** *obligare – verpflichten:* **a** *in bonam vel neutram partem:* **α** *in univ.:* VITA Ludow. Pii 36 p. 414,1 ambos *(fratres)* . . . imperator . . . sacramentis -tos (-ictos *var. l.*) et inter se et sibi dimisit amicos. HINCM. epist. 169 p. 148,33 ad cuius *(Rothadi)* petitionem . . . iudicio me -xi. RUOTG. Brun. 15 regni Lotharici populum aut pacis sibi fędere -iri aut crebro belli impetu . . . terreri posse arbitrabantur *cives seditiosi*. WIDR. (?) Gerh. I 2 p. 492,53 ibidem *(sc. in coenobio)* laborioso cellarii -itur ministerio. **β** *consociare, conciliare, propitium reddere – (innig) verbunden, gewogen, geneigt machen:* EINH. Karol. prol. p. 2,3 qua *(amicitia)* me ita sibi -xit debitoremque . . . constituit, ut *eqs.* RICHER. REM. hist. 3,83 si alteri alter subtrahi nequit, saltem in amicicia nobis eorum alterum -amus. THANGM. Bernw. 18 p. 766,51 affectuosissimo . . . obsequio -xit sibi imperatorem. LEO MARS. chron. 3,9 p. 370,13 (rec. II) Petrus abbas . . . multa se illi *(Desiderio)* familiaritate -erat. *al.* **γ** *refl. i. q. se dedere, devovere – sich ergeben, sich weihen:* CONC. Karol. A 39B,8 postquam se D o m i n o in hac militia -erint (-ixerint *var. l.*) *sanctimoniales*, nequaquam sibi licitum erit propriis uti consiliis (39B,10). **b** *in malam partem:* **α** *obstringere, irretire – verwickeln, verstricken:* HUMB. Sim. 2,2 p. 141,23 demum pertinacia eundem *(Cain)* sibi inextricabiliter -xit, ubi *eqs.* 2,19 p. 161,24 necesse est, ut, quos eadem intentio impio . . . Iudae coaequat, eadem culpa -at parque damnatio involvat. **β** *occupare, involvere – in Beschlag nehmen, vereinnahmen:* RADBERT. Matth. 2,3733 ut eos, qui locales et temporales erant, ad invisibilia protraheret *Deus* credenda, et illa postponerent, quibus tenebantur -ti. **2** *re-, detinere – zurück-, festhalten:* **a** *in univ.:* PETR. DAM. serm. 17,1,4 l. 95 non eam *(sc. uxorem Vitalis mortui)* propinquorum sive concivium amor in Mediolanensi urbe -xit (-cxit *var. l.*). **b** *constringere, coercere – im Zaum halten:* CARM. ad Agob. 7,4 (CC Cont. Med. LII. 1981. p. 372) vaxa exactor pro foribus pulsat, bassam proritat, inlecebrat mentem malae -tam. RADBERT. Matth. 6,1610 sic omnia formavit *Deus* . . ., ut essent singula in sua conditione prescripta ac disposita legibusque naturarum -ta. **c** *refl. i. q. se continere, perseverare – sich beschränken, sich bescheiden, ausharren:* EPIST. pont. Rom. sel. II B 22 intra claustra monasterii inter alias Christi famulas cum magna se aviditate -xit *(sc. concubina dimissa)*. *iron.:* WENR. epist. 2 p. 286,19 suo . . . arbitrio monasterium egressus tanta se stabilitate . . . professionis suae -xit *Hilthebrandus*, ut paucae sint . . . urbes, quas non . . . percurrerit. **3** *coniungere – verbinden, vereinen:* CARM. var. I 16,9,7 quos *(sc. principem et papam)* veneranda fides nimio -xit amore. PETR. DAM. serm. 17,1,4 l. 108 ut . . ., quos inmaculatus hic mutuae caritatis -erat thalamus, non dispar in supernae beatitudinis gloria iungeret et triumphus. **4** *circumdare, -cludere – umgeben, umschließen:* WOLFHER. Godeh. I 12 omnia muris firmis et excelsis -xit et undique extra muros vineis . . . circumcinxit *abbas*.

II *per confusionem i. q. devincere – besiegen, schlagen:* ALBERT. MIL. temp. 293 imperator Romanus Rodulfus nomine -xit regem Boemie, et mortuus fuit in exercitu predicti imperatoris.

adi. **devinctus,** -a, -um. *coniunctus, obligatus, devotus – verbunden, verpflichtet, ergeben:* CONC. Merov. p. 137,12 si qui ex vobis *(sc. plebe)* sunt in sponsali pactione di-i (-i *var. l.*). COLUMB. epist. 5 p. 174,25 nos . . . -i sumus cathedrae sancti Petri. RADBERT. Matth. 5,1425 ut ei *(salvatori)* caritatis affectu -i fideles ac devoti famulemur. GOZECH. epist. 21 alii eorum *(theologorum)* . . . artis militiae stipendiis -i . . . celebre nomen sibi perpetuo . . . propagarunt. VITA Heinr. IV. 7 p. 25,23 tum . . . cuncti . . . fide et animis imperatori -iores facti sunt. SIGEB. GEMBL. chron. a. 970 episcopus imperatori sanguine, dilectione ac familiaritate caeteris -ior. *al.* *in malam partem i. q. obstrictus, irretitus – verwickelt, verstrickt:* RADBERT. Matth. 3,3761 'sicut' sunt 'luxuriosi filii' vel proximi nostri aliis quibuslibet vitiis -i. 7,1442 Iohannes . . . non timebat Herodem, qui tantis erat -us malis neque moliebatur beneficiis eius.

adv. ***devincte.** *devote – hingebungsvoll, anhänglich:* EGBERT. fec. rat. 1,659 zelotipam curruca suam -ius ardet, suspectam excusat.

devinco, -vici, -victum, -ere. *script. et form.:* div-: *p.527, 1.* *perf. partic.:* -vectus: *l.53.* -vitus: *l.61.* *usu absol.: l. 64.* *struct.: ?c. dat.: p.527,61.* *c. abl. vel gen. criminis: p. 527,45.* *c. acc. c. inf.: p.527,30.52.* *partic. perf. usu adi.: l. 57; subst.: l.55.*

I *(per)vincere, superare – (völlig) besiegen, überwinden:* **A** *strictius de bello, pugna, certamine i. q. debellare, profligare, subigere – niederkämpfen, schlagen, unterwerfen:* **1** *corpor.:* **a** *de anim.:* **α** *de hominibus:* CHRON. Fred. 4,64 Cosdroes emperatur cum Persis -ectus (-tus *1 p. corr.*) et confusus . . . interfecetur. WALTHARIUS 643 congredere et bello -tum mox spoliato. THIETM. chron. 5,35 -tos raro aut numquam promereri veniam. CHRON. Thietm. 5,19 fit magnus conflictus congrediencium, -tumque agmen Bawariorum in regalem curtem fugit. CONST. Melf. 2,37 nullus campio, qui semel in campo -tus fuerit, ad faciendum duellum denuo . . . admittatur. ANNAL. Div. a. 1240 (MGScript. V p. 49,27) hoc anno fuerunt barones Francie -iti. *persaepe*. *absol. i. q. victoriam reportare – den Sieg davontragen:* ALFAN. premn. phys. 33,9 p. 119 consiliamur . . . de his etiam, quae per nos non novimus fieri, ut -ere (*PG 40,733A* νικῆσαι) aliquem militem. **β** *de ave:* FRID. II. IMP. art. ven. 4 p. 106,20 falconum . . . quidam -unt gruem tali modo, quod, postquam suis ictibus deiecerint eam in terram *eqs.* **b** *de locis i. q. expugnare – erobern:* THIETM. chron. 3,20 ipse *(caesar)* . . . ad urbem Tarentum . . . festinavit eamque . . . in parvo tempore obpugnatam -icit. 6,6 Pergamam ab Arnulfo imperatore olim -tam itinere attingens *rex*. 6,15 belli asperitate iam pene -ta . . . regiae potestati urbs salvis defensoribus traditur. **2** *spirit.:* VITA Burch. Wirz. 7

[Wellhausen]

nec calliditate antiqui serpentis poterat -i (di- *var. l.*) nec senectutis gravitate tardari. GODESC. SAXO theol. 22 p. 297,18 omnes ... perversos haereticos et fictos catholicos triumphavit, -icit atque debellavit *Sapientia (spectat ad Vet. Lat. Sirach 24,11)*. AGIUS epic. Hath. 485 tu iam cum Domino -to hoste triumphas. TRANSL. sang. Dom. in Aug. 2 p. 153,13 tu *(sc. mors)* victrix quondam per lignum per lignum quoque -ta es *(item de morte:* HROTSV. asc. 145 qui *(Christus)* regnaturus in aevum mortem -icit moriens mundumque redemit. *al.). al.*

B *latius:* **1** *gener.:* **a** *opprimere, domare, conficere, defatigare – überwältigen, bezwingen, aufreiben, zermürben (in imag.: l. 12):* WALAHFR. hort. 336 passio ... celeri cedet -ta medellae. 343 mole operis -ta *Musa* sui. ALFAN. premn. phys. 30,12 p. 112 a passionibus ... -ti (*PG 40,724A* αἰχμαλωτιζόμενοι) sunt *(sc. meretrix eiusque inspector)*. 40,14 p. 130 quando ... anima temperantia corporis -ta (*PG 40,772A* ἐνδοῦσα) desideriis vel furoribus se subdiderit *eqs.* FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 161,11 si contigerit, quod aliquis falco ... fuerit ... male tractatus in tantum, quod inquietationibus suis debilitatus fuerit et -tus. *al.* *c. sensu stupefaciendi:* HROTSV. Mar. 350 ipsius *(Mariae)* faciem niveo candore nitentem tradunt ardentis radios praecellere solis necnon humanum penitus -ere visum. **b** *flectere, cogere, inducere – umstimmen, bewegen, veranlassen:* HROTSV. Agn. 151 virgo Christi nec suppliciis superari nec blandimentis potuit -ier ullis, quin *eqs.* THIETM. chron. 1,5 illa *(sc. Hatheburch vidua velata)* multorum precibus et c o n s i l i o -ta comitatur (2,8. 2,21). 7,49 cuius *(archiepiscopi)* assidua p e t i c i o n e imperator -tus consensit (DIPL. Heinr. III. 241). *al.* **c** *persuadere – überzeugen:* CARM. pro schola Wirz. 136 omnes -is tibi conspectum fore lincis. **d** *corrumpere – verführen:* ARBEO Emm. 9 que *(filia)* suo libidine atque suadente diabolo a cuiusdam iudicis filio ... fuisset -ta, ita ut in utero conciperet. **e** *exsuperare, obscurare – übertreffen, in den Schatten stellen:* WALTH. SPIR. Christoph. II 1,236 curramus sacrę ... ad fercula mensae, quę superant omnem -to melle saporem. DIPL. Heinr. II. 210 p. 247,15 archiepiscopatum, quem Taginoni archiepiscopo servitii nostri devotio<ne> numquam -to gubernandum commisimus, ... roborare ... studemus. *excedere, supergredi – überschreiten, herausragen über:* ADALBOLD. sphaer. 6 facile est videre, cum quadratus nec tertia *(sc. parte)* sui circulum -at, quare cubus fere sui medietate globositatem supervadat. **2** *iur. (interdum et priv.):* **a** *convincere, (noxium) probare – überführen, (als schuldig) erweisen:* LEX Baiuv. 8,2 si ille servus ... interfectus non fuerit, sed tamen crimine (criminum *var. l.*) -tus *eqs.* ANNAL. Lauresh. a. 786 quod hii, qui ... in hac coniuratione -ti sunt, honore ... privarentur. DIPL. Ludow. II. 63 p. 191,8 Gundi post velamine religionis in adulterio copulata ... ante iudices sacri palatii nostri legaliter -ta est. DIPL. Otton. III. 339 p. 767,21 quicquid imperiali decreto ... corroboratum est, quicumque destruere nititur, reus maiestatis esse -itur. HERM. SANGALL. Wibor. 1,24 beata virgo ... -icit eam *(ancillam)* a veritatis regula deviasse. *al.* **b** *redarguere, confutare – widerlegen:* TRAD. Ratisb. 768 (c. 1120/26) quorum *(impiorum)* ... detractionem ... probatis ... testibus productis ... manifeste -icimus. ACTA civ. Wism. B 2769 Nicolaus carnifex iuravit pro causa sua ... coram iudicio et in continenti -tus fuit per testes de eodem iuramento. *?c. dat.:* DIPL. Loth. I. 135 p. 303,30 presul ... nobis ... indicavit ... antiquorum actoritatibus vel etiam traditionibus religiosorum virorum exempla, cum quibus palam omnibus -icit *(an absol.?)*. **3** *?per errorem pro* deicere *i. q. demoliri – zerstören:* ANSELM. GEMBL. chron. a. 1117 p. 376,37 nubes ex abrupto scissa ita omne tectum maioris aecclesiae -icit, ut ... imbribus pateret.

II *evincere, (litigando) obtinere – erstreiten, zugesprochen bekommen:* DIPL. Heinr. II. 302 p. 376,23 omnia invaserunt Berengarius et Hugo comes, quę ... ante nostri presentiam per pugnam -icit ... prefatum monasterium. CHART. Traiect. 1654 ut ipsos *(fratres)* in ... ecclesie possessione conservare curaremus, donec eadem ab ipsis legitime ordine iudiciario sit -ta.

devinctio, -onis *f.* *obligatio, devotio – Bindung, Hingabe:* RADBERT. Arsen. 1,3 p. 25,3 alias ... fides non est fides, quia non est ex dilectione Dei et proximi, sed terrena obiuratio animalis et diabolica -o.

***devindemio,** -are. *(ultimo) iudicare, punire, (prorsus) perdere – (endgültig) richten, bestrafen, (vollends) vernichten (loci spectant ad Vulg. thren. 1,22):* RUP. TUIT. trin. 29,34 l. 1327 nec ... mirentur *diabolus et angeli eius* solummodo vindemiari, quod iam factum est eis, quando de caelo proiecti sunt, sed et -ari (vindemiari *var. l.*) digni sunt, ut tollantur in ignem aeternum. l. 1344 futurum esse iudicium, quo diabolus et angeli eius et cum illis omnes impii -andi sunt et mittendi in ignem aeternum.

devinitas *v.* divinitas. **devinus** *v.* divinus.

1. devio, -avi, -atum, -are. *script.:* div-: *l.24.* -iendo: *l.20. usu refl.: p.529,2. struct.: impers.: p.529,15. c. dat. pro acc.: p.529,5. partic. praes. usu subst.: l.41.62. in tmesi: l. 23. confunditur c.* devitare: *p.529,22.530,15.*

I *intrans.:* **A** *decedere, aberrare, declinare, deflectere – abgehen, abirren, abweichen, abschwenken, abschweifen:* **1** *proprie et in imag.:* **a** *strictius:* ARBEO Corb. 12 qui se a divino t r a m i t e -endo *(m. al. corr.* -ando *1)* numquam abstrahebat (CAPIT. reg. Franc. 185 p. 6,12. DIPL. Conr. III. 96. *al.*). WALAHFR. Wett. 47 cuius *(ovilis)* pars magna ... Christi de calle viavit. THIETM. chron. 2,45 ab recta antiquae veritatis et iusticiae semita ... non -bant (di-bant CHRON. Thietm.) *optimates*. VITA Heinr. IV. 5 p. 20,28 quem *(marchionem)* -antem a publica via ... latens semita per quoddam arbustum duxit. FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 39,25 una *(sc. avis)* ... precedit semper, ... ut prevideat nocumenta et alias reddat vociferando aut -ando cautiores. *saepe*. **b** *latius i. q. (in-, pro)curvari – sich (weg-, vor)krümmen:* RAGIMB. epist. 6 p. 530,12 est ... ideo longus et rectus pes appellatus, quod tantum recte protendat in longum nec a sua recta longitudine -et vel in obliquum. ALBERT. M. animal. 1,283 iuxta nodum *(sc. adiutorii)* est aliquid curvitatis, quasi -et ad unam partem aliquantulum, et in parte, a qua -at, est additamentum aliquod. **2** *translate:* **a** *de digressione tractatus:* THIETM. chron. 3,24 paululum mihi nunc -anti mens est incepta perficere. 4,53 equidem ab incepto multum -ans tandem revertar. 6,87. **b** *de defectione, desertione, depravatione sim.:* **α** *in univ.:* CONC. Merov. p. 166,22 cognovimus quosdam christianos ... a mandato Dei ... -asse. HRABAN. epist. 40 p. 478,18 qualiter ... -antes ... disciplina evangelica coerceres *(sc. sacerdos)*. DIPL. Otton. II. 199 ne ... a proposito rerum inopia -ent *Deo militantes*. IDUNG. PRUF. argum. 15 spreta vulgari opinione, quae solet a ratione et auctoritate -are. ALBERT. M. metaph. 1,5,15 p. 89,53 non multum -vit *intellectus* a vero. *persaepe. v. et p.525,2.527,53.* **β** *desistere – ablassen:* WIGAND. Waldg. 36 p. 86,21 si tibi *(sc. lectori)* displicet vilitas mee persone, ne vel -es consulto a viri beati dilectione pro mee laudis assumptione. **γ** *delinquere, peccare – sich vergehen, (sich ver)sündigen:* CONC. Merov. p. 113,19 si se per dignam multi temporis paenitentiam ... sequestrati -asse cognoverint *(sc. illicite coniuncti)*. COD. Karol. 3 p. 485,1 vicesimum capitulum de virginibus vaelatis, si -verint, quid de illis agendum sit. p. 485,10. DIPL. Arnulfi 142 homines ..., qui ad ... mercatum occurrerint, si in aliquo -verint (-arint *var. l.*), ... de transgressione iusticiam perficiant. *al.* **δ** *in peius vertere, degenerare – sich zum Schlechten wenden, entarten:* WOLFHER. Godeh. II 19 p. 206,45 in quo *(concilio)* episcoporum consilio plura, quae -verant, correxit *Aribo archiepiscopus*. **B** *(circum)errare, -vagari – umherirren, -schweifen:* WETT. Gall. 26 extra regulae tramitem -are. CARM. de Herm. 5,2 (MGPoet. II p. 136; s. IX.) caeca *(sc. nutrix)* monstrat -anti lumen vitae perpetis atque pandit ignoranti callem rectitudinis. ANNAL. Fuld. Ratisb. a. 894 p. 124,29 rex ... per praerupta saxi -ans. THEOD. THEOL. Conr. 4 p. 216b,53 per devexa scabrosi montis ... -are (derivare *var. l.*). *al.*

II *trans.:* **A** *ab-, deducere – wegführen:* **1** *in univ.:* MIRAC. Hucberti 1,8 p. 822B de hac commixti, qua molestor *(sc. mulier caeca)*, vulgi multitudine citatim me -ate. HIST. peregr. p. 165,21 Turcus, qui erat ductor exercitus ..., ut mala mortis ... super nostros induceret, ad loca inaquosa et deserta ex industria -vit. **2** *avertere, demovere – abbringen, entfernen:*

[Wellhausen]

IONAS BOB. Columb. 2,18 p. 271,4 ut se *(om. pars codd.)* a supradictae matris monita nullatenus -ret *virgo*. VISIO Baront. 16 numquam te *(sc. fratrem)* possunt *daemones* . . . de tuo tramite -are. *c. dat. pro acc.:* IONAS BOB. Ved. 7 p. 314,15 nec valebat Francorum viris a profanis erroribus ex integro -are, sed paulatim . . . ecclesiae recipiebantur sinu. **3** *derivare – ab-, umleiten:* SIGEB. GEMBL. Theod. 17 p. 479 vs. 90 -at hic *(ruricola)* rivos, hic ditat semine campos. **B** *destituere, decipere, fallere – täuschen, (be)trügen, irreführen:* **1** *in univ.:* ALFAN. premn. phys. 7,25 p. 80 sculpturae . . . opus -are (*PG 40,648*^{B} ἀπατῆσαι) visum . . . habet naturam. LAND. MEDIOL. hist. 3,17 p. 85,14 decet nos omnium fidelium animas, quibuscumque scismatum causis -tae sint, . . . ad . . . ecclesiae revocare gremium. *impers.:* ALFAN. premn. phys. 7,22 p. 79 ne -et . . . aliquos, ut caloris susceptio ad visum pertineat. **2** *defraudare – prellen, bringen (um):* DIPL. Karoli III. 133 ut destructa quaeque monasteria et a propriis incuria -ta privilegiis . . . ad pristinum statum reformentur. **C** *per confusionem c.* devitare: **1** *defugere – 'aus dem Weg gehen', ausweichen (vor):* IONAS BOB. Columb. 1,17 p. 181,25 conspiciunt *fratres* ad odorem cadaveris adventare *(sc. feras)* et procul adstantes, acsi mortiferum aliquid ac loetale -are (devitare, vitare *var. l.*) et celeri fuga omittere. **2** *evadere – entgehen: v. p.530,15.*

[2. devio *v.* *denio.]

***deviolo,** -avi, -are. *violare, (vi) constuprare – schänden, vergewaltigen:* PACTUS Alam. 32,3 si quis alterius puellam de genicio -verit, solvat sol. VI.

devirginatio, -onis *f.* *defloratio, maculatio – Entjungferung, Befleckung:* RUP. TUIT. virg. 9 (PL 170,554^{A}) scripsit ille *(Salomon)* excellenter multa et magna sacramenta Domini verbi, sed incertum est, utrum ante an post . . . -em animae suae scripserit.

devirgino, -avi, -atum, -are. *partic. perf. usu adi.: l. 36. virginitate privare, deflorare – der Jungfräulichkeit berauben, entjungfern:* **1** *proprie:* **a** *in univ.:* TRACT. de aegr. cur. p. 345,40 ut puellam -tam tanquam virginem reddas: *eqs.* ANNAL. Schir. a. 1196 quam *(puellam)* vi -are conabatur *dux Suevorum*. CARM. Bur. 84,4,12 ut virginem -em, me toti totum insero. ALBERT. M. miss. 2,10,3 p. 69^{b},20 quia homo purus de utero virginali non exit nisi apertis claustris pudoris, ideo dixerunt *(sc. haeretici)* Mariam in partu Christi esse -tam. *al.* **b** *c. sensu constuprandi:* GLOSS. I 572,62 St.-S. -vit ginotzogota. **2** *in imag. vel translate i. q. commaculare, polluere – beflekken, entweihen:* GODESC. AQUENS. sequ. 1,14^{a},3 qui . . ., quos -vit Satan, nos tuos revirgines, virginis fili . . ., ut simus revirginati. RUP. TUIT. virg. 9 (PL 170,554^{A}) cuius *(Salomonis)* anima per mulieres -ta est, ita ut a . . . Deo fornicaretur et idolis serviret. ALBERT. M. nat. bon. 321 p. 114,90 confusio lasciviae semper hanc *(sc. Babylonis)* virginem inhabitat, quae virginitatem corporis gestu et opere et desiderio -at. *al.*

devisio *v.* divisio. **devitae** *v.* debeo.

devitatio (-cio), -onis *f.* **1** *evitatio, declinatio – Vermeidung, Abwendung:* WOLFHER. Godeh. I 37 p. 194,24 fastidii -cione. BERNOLD. CONST. chron. a. 1094 p. 458,18 magnam . . . difficultatem . . . aeclesia in -e excommunicatorum perpessa est. ALBERT. M. miss. 3,9,2 p. 116^{b},9 secundum mali aeterni -em et secundum aeterni boni adeptionem. *al.* **2** *per confusionem c.* deviatio *i. q. aberratio – Abweichung: v. p.524,60.*

***devitio,** -are. (de *et* vitiare) *redimere, compensare – wiedergutmachen, ausgleichen:* EPIST. Frid. II imp. 6 (Dt Arch. 45. 1989. p. 106,23) donec priscam patris incuriam cura subsequens abluat et vitium tardati responsi -ans . . . more reconciliantis expurget.

devito, -avi, -atum, -are. *script. et form.:* div-: *p.530,2.10.* divitio: GLOSS. I 106,7 St.-S. *usu absol.: p.530,31. struct.: c. inf. (supplendo: p.530,32): p.530,29.35.41. pendet* a: *p.530, 47.*

1 *(e)vitare, fugere, declinare, cavere – (ver)meiden, umgehen, aus dem Weg gehen, ausweichen, sich hüten (vor):* **a** *in univ.:* WILLIB. Bonif. 4 p. 15,11 coeperat . . . parentum adfiniumque suorum consortia -are. TRAD. Frising. 106 p. 122,31 -are metum gehenni ignis. WALTHARIUS 670 iuvenis -at cautior ictum. HROTSV. lib. 2 praef. 1,9 perniciosas gentilium delicias abstinendo di-o. GERH. AUGUST. Udalr. 1,17 l. 6 cum . . . ipse *(fluvius)* ab illuvie elevatus fuisset et comites . . . vadum rectitudinis -rent. BERTH. (?) annal. a. 1075 p. 278,1 quos *(sc. consiliarios anathematizatos)* . . . rex indignatus minime -vit. MANEG. c. Wolfh. 21 p. 92,4 quatinus . . . subrepentes hereses -rent *patres*. CONR. MUR. summ. p. 78,8 si . . . vis -are prepositionem . . ., ponas genitivum. *saepe.* **b** *c. colore quodam:* **α** *subterfugere, evadere – sich entziehen, entgehen:* CARM. Aldh. 1,152 quidam discrimen . . . -antes (di- *var. l.*) cum saltibus per . . . clivosi ruris latera metuebant . . . casam contritam crepore. HRABAN. epist. 5 p. 389,18 quorum *(detrahentium atque insultantium)* quia nemo potest calumniam et invidos morsus -are, nisi *eqs.* HROTSV. gest. praef. 8 vereor me . . . tendiculas . . . multorum non -are (deviare *var. l.*) convicii. 10. WIDUK. gest. 2,3 p. 69,14 Thuringi, ut hostes inprovise sibi occursitare viderunt, fuga periculum -verunt. 2,37 factum est, ut plures propriae infirmitatis conscii . . . grave onus sacerdotum -rent. **β** *se abstinere (ab), renuntiare – sich enthalten, verzichten (auf):* BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 302,3 apud papam . . . accusatus ipsam *(concubinam)* abiuratam non -verat *episcopus*. p. 303,36 balnearum fomenta et plumarum mollitiem omnino -bat *Agnes imperatrix*. HILDEG. phys. 1,13 p. 1134^{B} qui . . . in pulmone dolet, pingues carnes -et *eqs.* epist. 249 bonum . . . est, ut crapula cipi et potus in superfluitate -etur. ANON. coit. 1,4,2 senes et macilenti . . . multa cautela venerem -ent. *al.* **γ** *omittere – unterlassen:* CONC. Karol. A 36,12 monachi . . . alias querelas omnino -ent. GERH. AUGUST. Udalr. 1,23 l. 14 synodale colloquium intrare -vit *Adalpero*. THIETM. chron. 1,24 p. 30,16 quam miserabiliter iste *(rex)* . . . deliquerit, . . . ad -andum piis non taceam. COMM. microl. 60 p. 121 in faciendis ita -a, in factis autem cantibus . . . assume *eqs.* CONSUET. Marb. 105 ea signa, quę cum manu fiunt, -ent *(sc. fratres)*. CHART. Ioh. Halb. 6 p. 8,40 quos *(alios multos)* singillatim adnotare brevitatis gratia -vimus. CHART. Eichsf. 184 p. 108,8 quatenus in grangiis eorum *(fratrum)* omnis exactio -etur (-entur *var. l.*). *al.* **δ** *abnuere, recusare – ablehnen, sich weigern:* VITA Arbog. 5 (RömQuartSchr. 12. 1898. p. 304; c. s. X.) quęcumque concupiscibilia . . . inveniri poterant, . . . precepit *rex* offerri . . . deprecans, ut accipere dignaretur; quę sanctus vir accipere -ans ait: *'eqs.'* **ε** *se continere (infra) – bleiben (unter), unterschreiten:* HRABAN. epist. 4 evenit, dum brevitati studerem . . ., quod unius libri quantitatem -are non possem. **2** *avocare, prohibere – abhalten, hindern:* EPIST. Bonif. 44 p. 71,10 ut populum vobis a Deo commissum piis ammonitionibus edoceatis *(sc. episcopi)* et a sacrificiis mortuorum omnino -etis (abstineatis *var. l.*).

devitor *v.* debitor. **devitum** *v.* debitum.

devitus *v.* devinco.

devius, -a, -um. *pendet* a: *l.64.p.531,2.* **I** *adi.:* **A** *a via (recta) amotus – vom (rechten) Weg entfernt:* **1** *proprie vel in imag.:* **a** *(ab)errans, declinans – (ab)irrend, abweichend (usu subst.: l.57):* **α** *in univ.:* RADBERT. Matth. 3,823 quae *(humana mortalitas)* . . . a tam equissima pie religionis regula -o gradiens itinere hinc inde peccatis intercipitur. ANNAL. Quedl. a. 1015 p. 83,21 ignotum . . . illis *(Corbeiensibus)* adduxit *imperator*, qui . . . -os sanctae regulae tramitem cautius incedere doceret. PETR. DAM. epist. 59 p. 200,28 ut exorbitantibus a via vestigiis anfractus sinistrae *(sc. conversationis)* -us non incurrat *sacerdos*. HERM. CARINTH. essent. 2 p. 234,12 quod ultra ipsum *(naturae orbem)* est, . . . tamquam -um et aberrans usque in posterum nichil descendere . . . necesse est. *al.* **β** *de via i. q. deducens – wegführend:* HRABAN. univ. 14,32 p. 412^{D} prava *(sc. via)* . . . a Dei praeceptis -a, ut in . . . propheta *(i. Esaia)*: *'eqs.' expressius i. q. transversum ducens – in die Irre führend:* RADBERT. Matth. 4,13 ne forte ad -os calles et aspera loca . . . incautus ruat *(sc. doctor a spiritu sancto destitutus).* **b** *vagus – umherstreifend:* CAND. FULD. Eigil. II 7,18 per . . . ferarum lustra, lupus . . . ubi -us ore sanguineo saepe insidias sub corde volutat. **2** *translate:* **a** *discrepans (a) – im Widerspruch stehend (zu):* HERM. CARINTH. essent. 1 p. 112,2 secunda . . . ad horum *(primorum)* . . . similitudinem

[Wellhausen]

et auctoritatem exprimi voluit *(sc. creator)*, ne quid a boni ratione -um fieret. **b** *perversus, vitiosus – verkehrt, ungehörig:* BOTAN. Sangall. 16,1 ad ⌞ea, qui in hore -a⌟ (vitia, quae in ore *Ps. Apul. herb. 29,1*[capit.]) nascuntur: herba bretanica sumpta *eqs.* RATHER. prael. 6,2 l. 57 ut ad istum te . . . teneas medium *(sc. locum)*, postulo, ne quando . . . ruas ad illum infimum ordine -o. CARM. Bur. 3,4,8 omnes iura ledunt et ad mala -a licite recedunt. **c** *in errorem inductus, transversus actus – irre-, fehlgeleitet:* PETR. DAM. epist. 98 p. 91,8 in plerisque sententiis -us corrigendus est intellectus. MANEG. c. Wolfh. 3 quorum *(sc. philosophorum Graecorum)* plures diversis 'errorum spiritibus' -i . . . contra se dissonas . . . sententias . . . ediderunt. RANGER. carm. prol. 14 quisquis eum *(Urbanum)* non ante Deum vel sero fatetur, reprobus est et -us est poenamque meretur. *seducibilis – verführbar:* RUD. TRUD. gest. 3,3 homines nostros ad . . . seditiones facillimos et modo hac, modo illac levissime -os usque ad nostra . . . tempora invenimus. **d** *improbus, mendax – unaufrichtig, lügnerisch:* CARM. Bur. 227,197 ego vos *(sc. Iudaeos)* precipiam exponi supplicio, si vos esse -os comprobabit ratio. **e** *absurdus, foedus – abgeschmackt, scheußlich:* PAUL. ALBAR. carm. 4,23 que *(monstra)* . . . sic rancide sannas -o mugitu pangit, ut cantica turpet eclesie plevis. CONR. MUR. summ. p. 160,4 mulier deridenda . . . poterit nominari: . . . demens, delyra, -a. **B** *via carens, invius – weglos, unwegsam:* CARM. Aldh. 2,61 neque beluae . . . oberrantes per -a dumosi ruris limina . . . Christi militum refrenarunt propositum. TRANSL. Eug. Tolet. 34,12 iter -um nimisque arduum arripuit *quidam clericus*.

II *subst. neutr. (plerumque usu plur.):* **A** *spectat ad id, quod a via (recta) amotum est:* **1** *proprie vel in imag.:* **a** *locus aditu carens, avius – unzugänglicher, abgelegener Ort:* HRABAN. univ. 13,11 p. 371[C] -a sunt loca secreta et abdita, quasi extra viam; ipsa sunt et invia. **b** *deverticulum – Neben-, Schleichweg:* GERH. AUGUST. Udalr. 1,12 l. 139 nulla eis *(Ungris)* via et nullum -um ab eis inveniri potuit, ni in omni loco vindicta Domini super eos . . . maneret. HILDEG. scivias 2,6 l. 1821 qui ad sacramenta . . . accedunt, non per -a, sed per rectam viam *(i. per consecrationem)* veniant. *al. remissius i. q. via – Weg, Straße:* NADDA Cyriac. I 9,6 debes *(sc. Sextus Sestius)* per Romanę huius urbis -a (*postea:* plateas) tamdiu vagando deambulare, donec intellegas *eqs.* **c** *ambages – Umweg:* CHRONOGR. Corb. p. 76,21 hinc *(sc. a Frankenevurde)* domnus abbas ad nos absque -o reversus . . . Kimenaden perrexit. CARM. Bur. 15*,93 hec est vera semita, que recte, non per -a, vos ducet ad hortum. **d** *via erraticia – Ab-, Irrweg:* WILLIB. Bonif. 6 p. 29,4 populi per -a prius facinorum oberrantes. HRABAN. epist. 3 p. 386,27 sine ullo -o erroris. univ. 13,11 p. 371[D] -a . . . errores haereticorum mystice significant. GERH. AUGUST. Udalr. 1,6 l. 90 erroneos . . . et per -a incedentes fratres dignis terruit correptionibus. Ps. BOETH. geom. 694 quatenus haec *(sc. trigoni laterum mensuram)* . . . indagantes . . . veritatis linea absque -o perducat. IDUNG. PRUF. dial. 3,429 per -a consuetudinis incedere. *saepius.* **2** *translate i. q. error, falsum – Irrtum, das Falsche:* HERM. CARINTH. essent. 2 p. 230,26 ut, si rectum quidem eligat *(sc. homo)*, sese conservet, sin -um, <pereat>. **B** *spectat ad id, quod via caret, i. q. regio invia – unwegsames Gebiet, Gelände (de Tartaro: l. 59):* **1** *proprie vel in imag.:* BONIF. carm. 1,87 poenas Herebi lustrent *mortales* per -a Ditis, . . . si *eqs.* POETA SAXO 1,393 hostes vasti per -a saltus fugerunt. CHRON. Pol. 3,23 p. 151,2 unusquisque sibi viam per -a faciebat. OTTO FRISING. chron. 3 prol. p. 130,12 ut homines per invia ac -a more pecudum oberrantes ad viam reduceret *(sc. filius Dei)*. HIST. peregr. p. 165,4 per abrupta et -a . . . moncium. CHART. Carniol. II 286 fratribus . . . bona nostra . . . cum . . . pertinentiis, . . . v i i s , -is . . . donavimus . . . possidenda (CHART. episc. Hild. III 39 p. 17,11. CHART. Carniol. II 344). *saepe.* **2** *translate i. q. vastitas – Leere, Öde:* CHART. Diess. 33 (a. 1256) ut . . . pia mortalium facta contra o b l i v i o n i s -um firma . . . perseverent (CHART. civ. August. 26. *al.*). *Wellhausen*

deultra (de ultra) *praep. c. acc. (cf.* de *p. 44,50) ultra – über (. . . hinüber, hinaus):* **1** *de loco:* IOH. CODAGN. annal. a. 1147 Conradus rex Romanorum et Lodoysius rex Francie venerunt de ultra mare mense Iulii *(v. notam ed.)*. **2** *de modo:* REGINO chron. a. 874 p. 108,19 Vurfandus se (de *add. A1*) ultra vires presumens arroganter iactavit, si rex cum exercitu recederet, se audere tantummodo cum suis in eodem loco remanere. *Antony*

[deum *v.* bever. *adde ad vol. I. p. 1459,53sqq.:* CIRCA INSTANS p. 12a[v] quod *(animal)* castor appellatur vel -r (deum *ed.*).] *Gansweidt*

***deumbratus,** -a, -um. *offuscatus, occaecatus – verblendet:* EPIST. Meginh. 32 p. 231,11 quę me . . . ludit insania, qui tam verbosis ineptiis seria vestra *(sc. archiepiscopi)* interpellare audeam; ego . . . non iam -us, sed verus rusticus evasi, dum *eqs.* 41 p. 243,8 cum . . . episcopi . . . gradus . . . ecclesiasticos . . . detestabili illusione -os assererent.

[deuncto *v.* de *p. 34,66.*]

deunculus, -i *m.* **1** *deus parvus, obscurus – kleiner, unbedeutender Gott:* ALCUIN. epist. 166 p. 273,17 magnum . . . Deum eum *(sc. Deum christianorum)* nominavit *apostolus* . . ., non ⌞-um quendam, qualem⌟ (de vinculo quoddam quale *Pa*) nova quorundam fingit praesumptio. **2** *deus falsus, idolum – falscher Gott, Götze:* LAMB. LEOD. Matth. IV 1 p. 231[a],54 novum . . . quodammodo de Mathia -um (vinculum *ed. Pez*) faciunt *clerici*, ut patrium fundum penitus emungant. *cf.* *deiculus.

[deundecessor *v.* decessor.]

***deunguo,** -ere. *inungere – einölen, -reiben:* ANTIDOT. Glasg. p. 141,28 caput si dolore ceperit: . . . hedera contunde et contusa in oleo infunde, . . . -is frontem et aortas templas.

deunx, -ncis *m. vel raro* ***deuncia,** -ae *f. (l. 41) script. et form.:* -ncx: *l. 35. acc. sg.* -en: *l. 39.*

de unitate duodecim partes continente (praesertim de asse) i. q. undecim duodecimae, unciae – elf Zwölftel, elf Unzen: **1** *spectat ad numerum, pondus, mensuram:* BEDA temp. rat. 4,8 -x (-cx *var. l.*) sive iabus XI unciae. 4,37 seu . . . aliquod . . . temporis spatium in duodecim partiri vis, ipsa duodecima pars uncia est; reliquas undecim -em appellant. MAPPAE CLAVIC. 288 p. 242,2. CARM. de temp. rat. 50 undenas reliquas *(sc. partes)* -em (-en *var. l.*) appella. ANON. minut. 1,1 unum . . ., sive pes sive libra *(sc. sit)*, si per XII divido, . . . undecim *(sc. duodecimas)* -em, duodecim assem nomino. 3,2 semuncia -iam et semunciam *(sc. requirit). saepe.* **2** *spectat ad nummum:* AMARC. serm. 3,825 non sit *presbyter* linguosus nec scurrę more iocetur nec male ditescat sextante lucrando -em.

devocatio *v.* devotatio. **devociosus** *v.* devotiosus.

devoco, -avi, -atum, -are. **1** *vocando deorsum accire – durch Rufen herabholen, 'herabrufen':* HERM. AUGIENS. hymn. 3,5[a],9 agnum regnantem caelo aeternaliter -amus ad aram mactandum mysterialiter. VITA Serv. 53 p. 126,7 stupente . . . Flandro . . ., quod tam cito fere Servatium in articulo periculi precibus celo -asset, quam si *eqs.* **2** *avocare – ab-, wegrufen:* **a** *de hominibus i. q. avertere, abstrahere, prohibere – abbringen, abziehen, abhalten:* EPIST. Hann. 5 p. 22,28 neque ulla . . . ab hoc negotio me -bit occasio. EPIST. Camer. (MG Lib. Lit. III p. 576,6) nobis . . ., ne id ageret, . . . orantibus . . . ab intentione tamen sua neutiquam -ari potuit *episcopus*. CHART. Mog. A II 251 p. 454,30 nec erat necessitas extrinseca, quę eos *(patres nostros)* a divini officii conservatione et contemplatione -ret. *al. c. sensu interpellandi, molestandi:* THIOFR. flor. 3,1 l. 158 in ęternę quietis suę sinu quasi inquietantur et -antur sanctorum animę per invocata . . . nomina. **b** *de rebus i. q. de-, subducere – abführen, 'abzweigen':* EPIST. Hann. 84 p. 143,31 potueram . . . rerum omnium, quę ad ecclesiam pertinent, redditus in usus proprios -are, nisi mallem ea . . . integro iure consistere. **3** *vi praeverbii evanida i. q. (ad-, e)vocare – (herbei-, auf)rufen:* **a** *de hominibus:* **α** *citare – vorladen:* CAPIT. Bened. 3,314 nullus episcopus extra suam provintiam ad iudicium -etur. **β** *(in testimonium) adhibere – (zum Zeugnis) heranziehen:* PETR. DAM. epist. 40 p. 472,9 qui Gregorium ad sue probationis indicium -ant (evocat, evocant, devotant *var. l.*), Gregorianum quoque testimonium admittere reciproca vicissitudine non contemnant. **γ** *compellere*

[Wellhausen]

– *drängen:* BERNH. CONST. can. 43 -antibus *(sc. inimicis ecclesiae)* nos ad exorbitandum veritatem decrevimus resistere usque ad sanguinem. **δ** *cogere, obligare – zwingen, verpflichten:* REGISTR. Pant. Col. 12 p. 96,11 (a. 1181) ne . . . aliquis de familia eiusdem curtis posthac eam *(Luchardam)* publica accusatione ad iniustam exactionem -et, . . . interdiximus. **b** *de rebus i. q. conferre, revocare, trahere – überführen, bringen, 'ziehen':* LEG. Wisig. 2,5,18 ut . . ., quidquid per . . . legitimam scripturarum seriem definitur, nulla . . . machinatione -etur (revocetur *var. l.*) in irritum (DIPL. Conr. III. 19. DIPL. Frid. I. 893. *ibid. al.*). HINCM. divort. 5 p. 142,8 hanc causam . . . in medium iudicii sui -ent *laici* (CONC. Karol. B II 37B,24 p. 460,22. *sim.* HINCM. epist. 169 p. 156,19. *ibid. al.*). DECRET. Burch. 1,69 ne in dubium . . . inter eos *(episcopos)* nostra -retur sententia (CHART. Altenberg. 100 p. 83,35). ARNULF. SAG. invect. praef. p. 86,7 si quid . . . in iudicium libeat -are, . . . de opificis cognoscatis affectu. *al.*

devolgo *v.* divulgo.

***devolito,** -are. *avolare, aufugere – davonfliegen, entfleuchen:* ALBERT. STAD. Troil. 6,474 qui *(Priamus)* mediis postquam videt in penetralibus hostem, remigio credit -are pedum; alas perdiderat pennas furante senecta.

1. devolo, -avi, -are. **1** *deorsum volare – herabfliegen:* FLOR. LUGD. carm. 2,71 panduntur caeli, mox spiritus ore columbae -at et . . . requiescit Iesu. **2** *avolare – davon-, wegfliegen:* VITA Gunth. erem. 5 avis assata mensaeque superposita reddita vitae pristinae -bat. *translate i. q. absilire, diffugere – wegspringen, -stieben:* FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 28,28 quando venatur *avis rapax* vel quando asportat predam vel quando deplumat et plume -ant. CARM. Bur. 156,5,2 ardoris scintilla -ans ab illa, quam pre totis amo notis, cor meum ignivit. **3** *(ad)volare – (hin)fliegen:* BENZO ad Heinr. IV. 6,6 p. 564,14 pulsatus de cavernis ob ruinę cumulum -vit *draco* moriturus ad Crescentis iugulum. *prorumpere, irruere – sich (hinein)stürzen:* SPEC. virg. 7,515 Hastrubalis uxor . . ., cum se cerneret a hostibus esse capiendam, . . . in subiectum domus suę -vit (volavit, devolvat *var. l.*) incendium.

2. devolo *v.* devolvo *p.534,42.*

devolvo, -volvi, -volutum, -ere. *struct. notabiliores: c. dat.: p.534,10.36. pendet* in *c. abl.: p.534,14. metr.* dĕv-: *l. 53.*

I *proprie i. q. (deorsum) volvere – (herab-, nieder)wälzen:* **A** *act. et pass.:* **1** *demoliri, diruere – abtragen, niederreißen:* GERH. STED. annal. p. 206,50 hic *(prior)* . . . monasterium . . . ad terram usque -ens novi monasterii fundamenta ordinavit. **2** *versare – oftmals umwenden:* CONC. Karol. A 16B evolutis (-tis *var. l.*) . . . paginis . . . nullis conprobare quiverant *proceres* testimoniis, ut *eqs.* **B** *medial. (refl.: l.55):* **1** *decidere – hinabstürzen:* ARBEO Corb. 40 dum puer parvulus . . . secus muris ecclesiae incaute decurreret, pede lapsus in praecipitium -batur (decadebat VITA Corb.) castri. **2** *occidere – untergehen, sinken (de sole):* VULF. Marc. II 185 ignis *(i. sol)* bis seno -tus in ordine caelo. **3** *verti – sich (herum)drehen:* PETR. DAM. epist. 108 p. 196,18 quod . . . caelestis sperae machina sic se in semetipsam semper et non in exteriora -it (-at *var. l.*), ut in unius emisperii sui revolutione diem, in revolutione vero alterius expleat noctem.

II *translate:* **A** *de hominibus:* **1** *act.:* **a** *gener. i. q. adducere, advehere – hin-, heranführen:* VITA Willib. p. 16,36 cum eum ad quinquennii metam temporis rota -ret. **b** *iur. i. q. instituere – einsetzen:* CHART. scrin. Col. B 689 (a. 1245) Godefridus per sententiam scabinorum in sepedictam hereditatem -tus est, quousque *eqs.* **2** *medial. i. q. ad-, per-, devenire – (hin)kommen, gelangen, geraten:* **a** *de loco (in imag.: l.66):* ERMENR. ad Grim. 19 p. 556,44 via coepta relicta in alias partes . . . -or. ADAM gest. 1,39 cum . . . barbarorum irruptio in . . . regno Francorum . . . debacharetur, contigit etiam eos . . . ad quendam Frisiae pagum -i *(ex Bovone Corb.)*. PETR. CAS. (?) chron. 3,71 Africanam -ti dum essent *(sc. christianorum exercitus)* ad urbem, . . . illam expugnantes . . . ceperunt. *adde:* ERMENR. ad Grim. 29 p. 567,22 me . . . ita precipitem scio, ut, si bacillum tuum non intermiseris, ad capillos usque -emur. **b** *de statu i. q. delabi, revolvi, incidere, descendere – ver-, anheimfallen, herabsinken, sich versteigen (zu):* CONC. Merov. p. 63,18 foeminae . . ., si ad coniugium probantur iterum -tae, a communione pellantur. HRABAN. epist. 30,5 nisi forte aliquo crimine maiore implicetur *servus* aut in perfidiam -atur. VITA Liutg. II 2,26 postquam ad improbiores prepositos -ti ipsi in nostrae professionis titulo neglegentiores . . . esse coepimus. ANNAL. Fuld. II a. 887 p. 105,30 qui *(Liutwart)* . . . ad tantam -tus est stultitiam, immo vesaniam, ut *eqs.* CHRON. Camer. 3,6 postea . . . ecclesia haec -ta est paupertati. OTTO FRISING. chron. 4,10 p. 197,8 non ad penitentiam motus, sed ad obstinationem -tus *Iulianus. implicari, irretiri – sich verwickeln, verstricken:* LIBELL. prec. Trec. 1,17,5 heu mihi infelicem, in tantis peccatis, . . . in tam multis iniquitatibus -tus. **B** *de rebus:* **1** *act.:* **a** *gener.:* **α** *(ordine) complere, decantare – vollführen, absingen:* ARBEO Corb. 43 quidam . . . oratorio permanserunt psalmodiam -entes (desolventes *ed. Brunhölzl*) et tanti viri corpus custodientes. **β** *imputare, ingerere – schieben (auf), vorwerfen:* PETR. DAM. epist. 85 p. 457,33 cum . . . huius rei *(sc. defectus pigmenti in convivio nuptiali)* calumpniam sponsus in matrem non sine quodam iurgii tumore -ret. **b** *iur.:* **α** *assignare, tradere, (hereditate) relinquere – übertragen, übereignen, vererben:* HIST. princ. Thur. 4 (MG Script. XXIV p. 820,32) que *(Caecilia coniunx)* ad eum *(Ludewicum)* VII mansorum . . . ex hereditaria successione -vit (CHART. Babenb. 450). CHART. Sangall. B 575 cupiens *Adilheidis* domum suam . . . ad sorores conventus . . . -ere. **β** *irrogare – verhängen:* CHART. Turg. II 34 p. 118,3 (a. 1152) advocato . . . Cŏnrado pro banno regio sexaginta solidos componat *(sc. persona petitionem infringens)*, quem iuxta tenorem nostrę sententię in ipsum -erat. **2** *medial.:* **a** *gener. i. q. elabi – entgleiten:* CHART. Neocell. Brixin. 112 (a. 1277) ne gesta hominum a memoria -antur, expedit ea scripturis . . . roborari. **b** *iur. i. q. transire, cadere (ad) – übergehen, fallen (an):* DIPL. Karoli III. 78 undecumque . . . sancto loco . . . iuste et legaliter -ta sunt *(sc. res)*. MIRAC. Liutg. II 1 p. 238,4 ad quendam civem . . . hereditario iure fuit -ta *area* (BURCH. URSB. chron. p. 71,27. *al.*). CHART. Babenb. 201 area . . . ad ecclesiam libere et absolute -etur (CHART. Brixin. 115). CHART. Sangall. B 337 p. 260,10 bona iure feodali ad ipsos *(liberos)* . . . -entur. TRAD. Patav. 1017 quod ius hereditarium . . . predii ad me . . . -atur *(cod.*, devolatur *ed.)*. CHART. Lux. III 466 p. 509,32 debent castrum et villa . . . redire seu -i et pertinere ad illos *(sc. coniuges). persaepe. v. et l.55.67. cf.* divolvo.

adi. **devolutus,** -a, -um. *prope collocatus, antepositus – vorgelagert:* AETHICUS p. 214,1 tam eas *(insulas)*, quae Africae finis tangunt, quam et illas, quae ad Europam, Greciam . . . et Hisperiam -ae atque finitimae sunt, philosophus propalavit.

devolutio (-cio), -onis *f.* **1** *progressus, cursus – Fortgang, (Ab-)Lauf:* CHART. Lac. 15 (a. 1222) ne ex longueva temporum -cione . . . in oblivionem . . . transeant *facta.* **2** *assignatio (hereditaria), traditio, cessio – Übertragung, -eignung, Vererbung, Abtretung:* **a** *proprie:* CHART. Tirol. 1191 (a. 1245) decima ad nos . . . libere et absolute devolvatur non asserendo se . . . Hartmannus post -em ipsius decime ad nos quicquam iuris habere. CHART. Turic. 1028 p. 113,18 eorundem . . . bonorum traditionem, quam ante hanc -em ego et . . . filius fratris mei . . . feceramus, . . . renovando. CHART. Argent. I 477 p. 361,25 nullo hereditatis ad pueros . . . facto descensu sive -e. 607 nulla . . . fit -o . . . bonorum mobilium ad heredes et proximos defuncti. CHART. scrin. Col. B 1040 quam *(proprietatem)* . . . liberi Iohannis . . . habuerunt ex -e patris eorum. *al.* **b** *meton. i. q. possessio translata, tradita, hereditas – übertragener, übereigneter Besitz, Erbschaft:* ACTA imp. Winkelm. II 1061 p. 741,35 (a. 1280) donamus . . . tibi Oberto . . . tuisque heredibus . . . omnem -em imperiali aule devolutam. p. 742,10 cum . . . venditionibus, excleytis et -bus, . . . franchisiis, libertatibus, immunitatibus.

devolutus *v.* devolvo.

***devorago,** -inis *f. vorago, gurges – Schlund, Abgrund:* ORD. iud. Dei B XVIII 4c quaesumus te *(sc. Deum)* orantes, ut

[Wellhausen]

. . . nos a peccatorum nexibus absolutos a -e ignis eripias.

devoratio, -onis *f.* **1** *proprie i. q. actus devorandi, degluttiendi, comestio, absumptio – das Verschlingen, Verschlukken, (Auf-)Fressen (fere c. gen. obi., c. gen. subi.: l.8; nude: l. 17):* LIBER hist. Franc. 16 capit. p. 239 de h o m i n u m -e a bestiis dicitur (ALEX. MIN. apoc. 17 p. 374,15). VITA Magni Fauc. I 18 p. 146,22 qui *(sc. Deus)* nos liberare dignatus es a tanto periculo et a tali -e vermium (*item* OTLOH. Magn. 16,44). NOTKER. BALB. martyr. VII kal. Febr. Germanicus . . . ad bestias damnatus et ultro ad -em sui provocans. XVII kal. Aug. p. 1121[B] praeses . . . leonem crudelissimum ad -em eius *(Mammetis)* inquiri praecepit. SIGEB. GEMBL. Theod. 5 p. 466,37 Hunis laxatis velut rabidis canibus ad -em ferarum et bestiarum agri instigatis *(cf. Vulg. Ezech. 34,5.8). in imag.:* PETR. DAM. epist. 88 p. 528,16 'congregamini, omnes bestiae terrae, properate ad devorandum'; quibus autem huius animadversio -is immineat *eqs.* **2** *meton. i. q. gula, avaritia – Völlerei, Gier:* HONOR. AUGUST. spec. p. 1091[A] hinc discordia, inde duricia; hinc detractio, inde -o. GERHOH. vigil. 12 p. 513,8 non sic . . . Bernhardus cardinalis notatus est vel nimiae -is vel turpis exactionis vel extollentiae intolerabilis. **3** *translate i. q. peremptio, pernicies – Vernichtung, das Verderben:* ERCHEMB. CAS. hist. 81 Deus tradidit illos *(Achivos)* in opprobrium et in -em, ut pereant et recogitent. BERENG. TREV. serm. 1 (PL 160,1013[C]) scientes *(sc. sanctissimi viri)* . . ., quia . . . est -o pessima super bilinguem.

***devorativus,** -a, -um. *edax – verzehrend (in imag.):* ALBERT. M. miner. 2,2,17 p. 44[b],37 sarcophagus lapis est -us cadaverum mortuorum; graece enim σαρκός sonat carnem, φαγῶ autem comedere.

devorator, -oris *m. qui degluttit, vorator, comesor – Verschlinger, Verschlucker, Fresser (usu attrib.: l.35.44):* **1** *proprie:* **a** *in univ.:* GERHOH. Antichr. 2,32 p. 258,18 si homo a pisce vel lupo devoratus in eius corpus transeat, non tamen homo piscis vel lupi -is aut eius patris filius dicendus erit. **b** *glutto, helluo – Schlemmer, Prasser:* GLOSS. I 231,5 St.-S. prodicus eversos -r unsparahenti. II 53,24 edax; -r fraz. *pro nom. propr.:* TRAD. Poll. 60 (QuellErörtBayerGesch. N. F. XLI. 1993; s. XIII.[1]) prenotatio agrorum, quos dominus Perhdoldus D-r *('Berthold Fraß')* specificavit ecclesie Polling<e>n-<si>. CHART. Brixin. 167 p. 179,20 testes sunt . . . Heinricus D-r et ceteri quam plures. **2** *in imag. et alleg.:* RATHER. epist. 24 p. 121,19 cum etiam hedi tam sint graviter . . . d<am>pnandi, -es lupi agnorum, quid sint, cogita . . ., passuri. THEOD. AMORB. Mart. 24 ne fame fidei attenuata . . . ⌞antiqui -is⌟ *(i. diaboli)* fauces intrarent *animalia Domini.* HUMB. Sim. 2,26 p. 172,10 de huiusmodi -bus *(i. haereticis)* subditur: *'eqs.' (Vulg. psalm. 13,4). al. potator – Säufer:* COD. Karol. 11 p. 505,42 Haistulfus, -r sanguinum christianorum, ecclesiarum Dei destructor. **3** *translate i. q. raptor, praedator – Raffer, Plünderer:* ABBO SANGERM. bell. 1,472 ecclesiam . . . penetrans lacerare fenestras ictibus arboreis unus vitreas lanionum (gloss.: i. e. ex -bus) continuo amenti rabie confunditur atrox.

devoratrix, -icis *f. quae devorat, degluttit, comedit – Verschlingerin, Fresserin (in imag.: l. 57):* **1** *in univ. (usu attrib.):* ALDH. virg. I 10 crudelissimam superbiae balenam, ceterarum virtutum -em. *spectat ad potestatem:* RUP. TUIT. trin. 10,30 l. 1552 devorari . . . et non devorare potuerunt *(sc. virgae magorum speciem draconum habentes)*, quae -es esse videbantur et non erant *(spectat ad Vulg. exod. 7,12).* **2** *quae helluatur, luxuriat – Schwelgerin, Prasserin (c. notione fornicationis):* GLOSS. II 499,9 St.-S. ganearum; -um hazisson.

devoro, -avi, -atum, -are. **I** *proprie i. q. vorare – verschlingen:* **A** *comedere – (auf)fressen, verzehren:* **1** *in univ.:* **a** *subi. anim. (daemones: l.68.70.71):* IONAS BOB. Columb. 1,17 p. 181,11 vir Dei . . . repperit . . . cadaver cervi . . . ursum -are velle. CONC. Karol. A 19[G],25 didicimus . . . ebullire vacuas anonas a daemonibus -tas. VITA Magni Fauc. I 17 p. 144,12 magnum impetum facient *vermes* super nos ad -andum. ABBO SANGERM. serm. 14,31 animas eorum *(sc. praedonum)* . . . -ant demones et -bunt in eternum. RAHEW. gest. 3,1 p. 167,23 aiunt . . . tales esse provinciarum habitatores, qui famis tempore semet -ent. *saepe. v. et p.535,34.58. in imag. et alleg.:* AGOB. 9,30 hanc *(viam regiam)* tenuerunt arietes gregis Dei; ovis enim relinquens pastorem . . . -atur a lupis. ABBO SANGERM. serm. 14,49 quinam sunt isti rapaces lupi, qui sine cessatione persequentes -ant et depannant christianitatem? WIPO gest. 18 nonne est hic *(tyrannus)* ille leo, qui -vit bestias Italiae? HONOR. AUGUST. apost. 11 (MG Lib. Lit. III p. 59,38) pro summis . . . ępulis ducit *diabolus*, si quem huius *(sc. apostatarum)* ordinis -are poterit. *saepe.* **b** *subi. res personatae:* COD. Lauresh. 1 p. 267,10 (a. 764) ut non inveniat in nobis ultrix flamma, quod -et. WETT. Gall. 39 in qua *(domo)* omnia . . . ignis -vit. *al.* **2** *corrodere – zernagen:* FRAGM. med. falc. 16 ad falconem, cui tiniolae -ant pennas. CHRON. Erf. min. p. 617,15 Arnolfus imperator -tus est a pediculis. **B** *degluttire – (ver-, hinunter)schlucken:* **1** *in univ.:* **a** *subi. anim.:* VITA Mathild. I 10 quedam cervula domestica . . . occulte ampullam . . . subripiendo -vit. II 19. *al.* BENZO ad Heinr. IV. 2,14 p. 234,7 etiam si in mare cum Iona ad -andum me iaciat *Deus (cf. Vulg. Ion. 2,1).* FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 171,13 si . . . carnes non tenerentur firmiter, falco nimis avide . . . posset carnes comedere et -are. *in imag.:* NOTKER. BALB. gest. 1,4 p. 5,19 ille *(puer)* . . . hęc pendentia verba quasi praematuras uvas in os hiantis decidentes -ans. **b** *subi. res personatae:* ALCUIN. carm. 1,1382 suffert ista *(unda)* humiles, dum -at illa *(terra)* superbos. RADBERT. Matth. 7,3327 -tus et deglutitus a morte proiectus est *Christus* ita, ut usque ad inferna quasi in profundum abyssi descenderet. RANGER. carm. 1030 vivos baratri -at *(sc. adversarios fidei)* alta palus. *al.* **2** *(e)bibere, exhaurire – (aus-, leer)saufen, -trinken:* TRACT. Garsiae 57 cum . . . sextarium totum pro salute mundi . . . omnino -asset *Romanus pontifex.* 393 -vit eum *(calicem)* usque ad faecem *Toletanus.* 409 eia, frater, pota, incorpora, . . . -a, absorbe.

II *translate:* **A** *arripere, rapere – an sich raffen, rauben:* RADBERT. Matth. 3,3689sqq. insinuat *Paulus* pertinere . . . -are . . . et accipere ad eorum rapinam, qui diripiunt, quae nostra sunt, violenter et -ant *(spectat ad Vulg. II Cor. 11,20).* ABBO SANGERM. serm. 14,31 comedunt . . . diaboli in inferno . . . animas eorum, qui res ecclesiarum Dei -ant depopulantes vel iniuste possidentes. **B** *spoliare, expilare – ausrauben, (aus)plündern:* REGINO chron. a. 892 p. 138,15 Nortmanni . . . cuncta -antes pervenerunt usque Bunnam. BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 297,18 si . . . populum supprimant *reges* et miserrime suppressum -ent et ad interneciem usque consumant. HONOR. AUGUST. offend. 17 solummodo . . . rebus subditorum inhiant *episcopi* . . . et, ut vulgo dicitur, vivos et mortuos -ant. GERH. STED. annal. p. 214,34 regionem . . . nostram coram nobis alieni -bant . . .; vidimus enim optima quaeque diripi, . . . rapinis nos exponi *eqs.* **C** *perdere, perimere, delere – zugrunde richten, vernichten, zerstören:* PS. METHOD. revel. B 129 Gallia, Iermania, Aquitania variis praeliis -ti. HELM. chron. 76 conqueruntur hii, qui sunt Luneburg, quod sulcia nostra -ta sit propter sulciam, quam cepistis habere Thodeslo. ANNAL. Basil. a. 1272 suburbium Basiliense . . . comes Ruodolffus . . . per flammam -vit. *al.* **D** *detrectare, offuscare – herabsetzen, -würdigen:* GLOSS. psalt. Lunaelac. 5,11 cor dolosi non solum presentes -at, sed etiam conloquio fallaciae suae absentes maculare festinant. **E** *absumere – aufbrauchen:* EPIST. Hildesh. 26 pilas multas iam posuit *(sc. episcopus)* in torrente de suo proprio, sed non habet pecuniam, unde involvat . . ., quia pontis eam sumptus -vit. *Wellhausen*

***devotaneus,** -a, -um. *devotus, supplex – ergeben, demütig:* DIPL. Zwent. 12 quicquid Deo dicatis locis -i conferimus, a totius mundi dominatore . . . nos confidimus recipere.

devotatio (-oca-, -cio), -onis *f.* **1** *spectat ad maledictionem i. q. exsecratio, detestatio, imprecatio – Verwünschung, Verfluchung, Fluch:* AGOB. 15,1 l. 34 si dixerimus leones, crabrones . . ., auruginem, -em (devorationem *var. l.*), id est maledictionem, . . . eadem *(sancta scriptura)* auctore erit *(spectat ad Vulg. III reg. 8,38).* FLOD. hist. 4,48 p. 450,12 -um (-cionem *var. l.*) clamores lugubri mente in eum *(famulum episcopi)* ingessit *piscator.* SUMM. Heinr. C p. 267 -catio sceltunga. *ibid. al.* **2** *spectat ad deditionem:* **a** *devotio, obtemperatio, pie-*

[Gansweidt]

tas – Ergebenheit, Gehorsam, Demut: WOLBERO cant. 1 p. 1070C castitas . . . vidualis *(sc. est)* animi -o continentiae decore laudabilis. **b** *benignitas, benevolentia – Güte, Wohlwollen: v. l.72.* **3** *spectat ad professionem:* **a** *promissio, sponsio – Versprechen, Gelübde:* PETR. DAM. epist. 66 p. 259,23 si redivivum paenitentiae tempus mereri potuisset *anima peccatrix* . . ., quantis se -um (devotionum *var. l.*) vinculis innodaret. **b** *affirmatio, asseveratio – Beteuerung, Bekräftigung:* HINCM. divort. 6 p. 156,4 qui examinandus in aquam dimittitur, invocationem invocantium sua responsione et -e confirmat.

devotio (-cio), -onis *f. (?m.: l.21) script.:* dęv-: *p.538,2.* divut-: *l.17.* debo-: *l.19.*

I *spectat ad deditionem:* **A** *devotatio, obtemperatio, pietas – Ergebenheit, Gehorsam, Demut:* **1** *gener. (in malam partem: l.23):* **a** *in univ. (in imag.: l.26):* CAPIT. reg. Franc. 8,1 quibus *(populis subiectis)* quantum plus fuerit iustitiae adque integritatis inpensum, tantum pronius amor divu-is incumbit *(spectat ad Novell. Iustin. 27 praef.).* FORM. Wisig. 46 nostris ex deb-bus totisque affectibus in illis nos obsecramus locis adherere. VITA Gertr. A 2 p. 456,8 quantum (quantam *var. l.*) -em et qualem desiderium habebant *famula Christi filiaque eius* in se divinum. ANSELM. BIS. rhet. 3,5 p. 173,6 a quo *(diabolo)* acceperas *(sc. Rotilandus)*, quę tua -cio (-o C) iam diu cęperat. ALBERT. M. nat. bon. 130 p. 51,71 in beata Virgine calor Spiritus sancti . . . in concavo cordis vaporem eliciens -is *(spectat ad Vet. Lat. Sirach 43,4). persaepe. v. et p. 538,4. meton. de persona vel personarum universitate:* LIBER diurn. 85 p. 103,15 quatenus tam alacer vestrę *(sc. christianorum)* -is concursus . . . proficiat. DIPL. Ludow. II. 17 p. 98,28 omnium fidelium sancte Dei ecclesie et nostrorum . . . cognoscat -o, quia *eqs. (sim.* DIPL. Conr. I. 7. *al.).* TRAD. Frising. 1368 sciat -o omnium christicolarum, quod *eqs.* CHART. Naumb. I 133 ut hec nostre *(sc. episcopi)* -cionis oblacio firma in perpetuum . . . permaneat. CHART. Tirol. 1021 (dipl. Frid. II.) -i vestre firmiter precipiendo mandamus, quatenus *eqs. saepius.* **b** *studium, industria – Interesse, Eifer:* ALCUIN. epist. 254 p. 412,5 ne pereat pueris nostris laboris nostri -o. HELM. chron. prol. p. 1,13 hortatur me ad id studium scriptorum, qui ante nos sunt, imitabilis -o. **c** *munus, officium – Aufgabe, Pflicht (in imag.: l.41):* BEDA hist. eccl. 1,7 p. 21,8 qui . . . fluvius ministerio persoluto, -e conpleta officii . . . reversus est ad naturam. RUP. MEDIOL. Adalb. 19 ad missarum solemnia ministerii sui obsecutus est *Egbertus* -em. **2** *eccl.:* **a** *(ad)oratio – Gebet, Anbetung:* WALAHFR. Wett. 308 talis . . . ad Dominum utiliter -o (oratio, votio *var. l.*) fumat. METELL. Quir. 35,19 ut . . . nullam de lectulo Quirini persentire medelam -e matris commendata valeret *(sc. matrona daemone correpta).* 42,35. **b** *cultus, exercitatio sacra, officium, missa – Verehrung, Andacht(sübung), Gottesdienst, Messe:* LIBER diurn. 13 martyris . . . sanctuaria dilectio tua sub congrua -e constituat. WALAHFR. Gall. 1,26 p. 304,19 finito sacrae -is officio. PS. VEN. FORT. Leob. 88 ob venerandam annua -e memoriam . . . recolendam. IORDAN. SAXO epist. II p. 184,15 auditores tam incuratos se prebent ad studia . . ., aliquanti propter suas indiscretas -es liberius exercendas. *c. sensu adhibitionis:* HEINR. MOESK. fund. (MGScript. XVII p. 301,23; c. 1263) anniversaria . . . cum -e thuris, crucis et candelarum . . . statuimus . . . celebrari. **c** *fides, religio – Glaube, Religion:* HINCM. annal. a. 866 p. 133,15 qui *(homines)* erga christianam -em ferventes sibi *(sc. regi)* remanserant. **3** *publ. et iur.:* **a** *donatio, traditio – Schenkung, Vergabung:* COD. Lauresh. 488 (a. 769) suam numquam mereatur adimplere voluntatem, qui meam . . . voluerit frangere -em. CHART. Fuld. B 56 p. 93,22 epistola donationis et -is meae firma et inviolata permaneat. CHART. Traiect. 495 ut . . . nemo attemptet elemosine . . . et -is mee *(sc. episcopi)* stabilitatem perturbare. CHART. Babenb. 374 ut . . . nostre -cionis confirmacio simul et iuris concessio . . . obtineant firmitatem. *al.* **b** *concessio – Bewilligung, Gewährung:* DIPL. Ludow. Iun. 23 ut haec nostra -o firmior habeatur. **B** *benignitas, benevolentia, gratia – Güte, Wohlwollen, Gnade, Gunsterweis (fere de hominibus; de Deo: p. 538,2):* FORM. Marculfi 1,10 ipsos *(illustres viros)* -cione (-e, devocatione *var. l.*) benignisima suscepimus. EPIST. pont. Rom. 115 p. 202,8 ut dę-i conditoris pię conservationis auctoritas in privilegiis prestandis minime denegetur. DIPL. Heinr. II. 210 p. 247,16 quem *(archiepiscopatum)* Taginoni . . . servitii nostri -e numquam devicto . . . commisimus . . ., iterum eum roborare omni -e studemus. *saepe.* **C** *laus, laudatio – Lob(preis):* LIUTG. Greg. 13 p. 78,7 in psalmo sanctus propheta pro beatitudinis testimonio huius operibus -em posuit dicens: *'eqs.' (spectat ad Vulg. psalm. 40,2).*

II *spectat ad professionem i. q. promissio, sponsio – Versprechen, Gelübde:* LIBER diurn. 11 ille . . . suggessit . . . oratorium se pro sua -e fundasse. PETR. DAM. epist. 70 p. 312,11 vir . . . certa mihi -e spoponderat, quod *eqs.* METELL. Quir. 37,4 querebat urbem glorificam crucis preclara gentis copia . . . -e longius exulans. *v. et p.537,7.*

III *spectat ad intentionem i. q. propositum, voluntas – Absicht, Vorsatz, Wille:* VITA Galli I 9 perrexerunt *(sc. vir eiusque uxor)* . . . ad locum praedistinatum, ubi prius -em habuerunt venire. CHART. Rhen. med. I 110 p. 116,9 si quis . . . huic -i nostrę ac deliberationi . . . contrarius . . . exstiterit. TRAD. Scheftl. 504 fundata est . . . capella ab Ottone . . . ea . . . -cione, ut *eqs. saepe. v. et p. 191,13.*

devotiosus (-oci-), -a, -um. *devotus, supplex – ergeben, demütig:* LEG. Wisig. 12,2,18 p. 426,23 -ciose mentis decreto censemus, ut *eqs.*

*?***devotium,** -i *n. oblatio – Opfergabe:* CHART. Turic. 1560 (a. 1274) ut vota fidelium in melius excitentur et ut etiam devotis sua debeant -a *(an perperam pro* devota *?)* respondere.

***devotivus,** -a, -um. *promissivus, (de)vovens – versprechend, gelobend:* CONR. MUR. summ. p. 162,24 sunt verba . . . -a, desponsiva.

devoto, -avi, -atum, -are. *script.* defo-: *l.45. depon.: p.539, 7. intrans.: l.53.*

1 *spectat ad maledictionem:* **a** *exsecrari, detestari – verwünschen, (ver)fluchen:* ALDH. virg. II 58 -turus populum cum pergere vatis *(sc. Balaam)* vellet. WILLIB. Bonif. 6 p. 31,17 qui *(pagani)* . . . inimicum deorum suorum intra se diligentissime -bant. p. 31,24 prius -antes pagani . . . benedictionem Domino pristina abiecta maledictione credentes reddiderunt. DYNAMID. Hippocr. 1,55 siquis malivolus -verit hominem *eqs.* OTLOH. Wolfk. 33 velut ex conspersione paululum irascens -ando . . . suis *(sc. clerici)* maledictum oculis ingessit. **b** *calumniari – verleumden:* ALDH. virg. I 32 p. 272,4 pellaces testium personas . . . ultrix divini potentatus censura eisdem cladibus, quibus periurantes -bant (def- *var. l.;* gloss.: maledicebant), crudeliter percussit. **2** *spectat ad deditionem:* **a** *offerre – darbringen, 'weihen' (usu eccl.):* METELL. buc. 8,25 cultor -are bovem decreverat arae martyris in laudem. GERLAC. annal. a. 1184 p. 695,11 despectis mundanis studiis -vit *Godsalcus* se ad portum monasterii. *intrans. c. sensu conversandi:* CHART. Babenb. 453 (a. 1251) eorum inopiam relevamus *(sc. ducissa)*, qui . . . in . . . Dei serviciis legittime militant et -ant (*inde* 455). **b** *obstringere, obligare – verpflichten, binden:* HUGO FLAV. chron. 2 p. 378,17 cum de perpetrando scelere se mutuo -antes contestarentur *(sc. duo impii).* HELM. chron. 62 p. 118,8 tercius signatorum exercitus -verunt se ad gentem Slavorum . . . ulturi . . . exterminia, quae intulerunt christicolis. ALBERT. M. miss. 3,7,5 p. 110a,25 vota . . ., quibus se -verunt *(sc. homines)*, ad sanctum reddunt altare. **c** *subdere – unterwerfen, preisgeben:* PETR. DAM. epist. 29 p. 282,1 frater . . . sub excommunicationis se -vit (devovit *var. l.*) elogium, si nostri prioratus oboedientiam . . . ulterius violaret. 70 p. 312,7 tu *(sc. Landulfus)* te divinae sententiae -asti (denotasti *var. l.*), si datae sponsionis . . . mysterium violares. **d** *celebrare, colere – feiern, feierlich begehen:* ALBERT. M. euch. 2,2,4,1 p. 223b,35 -amus ad aram hoc sacrificium . . . corporis et . . . sanguinis Domini nostri. **3** *spectat ad professionem:* **a** *promittere, spondere – versprechen, geloben:* VITA Galli I 10 qui *(equus)* prius -tus fuer<a>t ad ipsam ecclesiam (*sim.* WETT. Gall. 40 Willimar eidem -to *[equo]* insidens). CHART. Sangall. A 673 optimates . . . apprehensis spatiis suis -verunt se hęc . . . affirmaturos esse coram regibus. VITA Anselmi Luc. 55 inter-

[Gansweidt]

pellans *vir nobilis* sanctum pontificem atque ad ipsius corpus se venturum -ans . . . mortis evasit periculum. MIRAC. Otton. Bamb. II 3 quem *(puerum)* pater . . . et mater . . . beato Ottoni . . . offerendum . . . -verunt. *al.* **b** *affirmare, asseverare – beteuern, versichern:* HERIG. gest. 51 p. 186,32 non esse vos *(sc. fratres)* -o *(sc. Remaclus)* fornicarios. **c** *confiteri – bekennen, gestehen, beichten:* PETR. DAM. epist. 117 p. 328,8 -atur ille *(Hieronymus)* . . . se . . . ulcione plectendum, si saeculares libros ulterius legeret. VITA Berth. Garst. I 34 vir ille *(sc. multas concubinas habens)*, licet eandem intemperantiam erga beatum virum -asset, tamen ipsa nocte unam illarum *(dominarum)* sibi adesse precepit.

devoveo, -vovi, -votum, -ere. *script.* diviti: *p.540,39. intrans.: p.540,2y. partic. perf. c. gen.: p.540,28.30.31.32.*

I *spectat ad maledictionem:* **A** *exsecrari, detestari – verwünschen, verfluchen:* **1** *gener.:* VITA Heinr. IV. 11 p. 37,5 barbara regna tam inhumanum facinus damnant et -ent. GENEAL. Flandr. V 11 mulieres et . . . omne genus infirmioris nature -ent eos *(sc. qui marchionem interfecerunt)* maledicuntque sorti eorum. **2** *iur. et canon. i. q. anathematizare – bannen, exkommunizieren:* ANNAL. Altah. a. 1064 p. 65,35 cum . . . eius *(episcopi)* crimina nemo esset, qui refelleret, synodali iudicio rursus eum -bat *papa*. HIST. Lunaelac. 148 regis ad edictum -it curia victum *(sc. Tassilonem)*. **B** *spernere, reicere – verschmähen, von sich weisen:* ARNULF. SAG. invect. 5 p. 101,28 qui *(legatus)* eidem, quem iam -eras, Petro favorem tuum *(sc. Girardi episcopi)* venalem . . . offerret. GUIDO AUGENS. mus. 588 perfectum cantum utpote, qui omne abdicat et -et vicium, facere studeas. CHART. Turg. III 419 p. 198,26 eas *(sc. occasiones eleemosynae deminuendae)* . . . -entes et abdicantes . . . nobis *(sc. abbati)* . . . decernimus . . . interemptas.

II *spectat ad deditionem:* **A** *dare, dedicare – widmen, hingeben:* **1** *gener. (in malam partem: l.37):* ALCUIN. carm. 31,1 haec tibi, Macari, -i munera. WIPO gest. epist. p. 4,7 tibi, summe imperator, hoc opus -o. BERNH. CONST. can. 38 p. 507,39 si quis postposito baptismi sacramento illecebris mundi se -at. RUD. TRUD. gest. 6,18 cum obtestatione et horribili quadam anathematizatione se *(sc. abbatem)* suaque omnia dirae morti exterminioque crudeli -it *dux*. ARNOLD. LUB. chron. 6,20 p. 229,33 (epist.) cum ad confusionem perpetuam inimicorum crucis . . . sese regia civitas -ret. **2** *eccl.:* **a** *offerre – darbringen, 'weihen':* MEGINH. FULD. (?) Ferr. 12 vir . . . beatus . . . cognoscitur . . . cingulum militare solvisse altaribusque sacris Christo deinceps victurus arma -isse. HROTSV. Agn. 35 se totam Christo -it *(sim.* Cal. 2,4. *saepius)*. HELM. chron. 58 nobilissimus vir . . . relicta prebenda . . . -it se Falderensi collegio. CHART. Raitenh. 73 p. 71,40 qui *(ecclesiae filii)* spiritali milicie totaliter sese -erunt. CHART. Salem. 588 p. 206,23 cum . . . Berta . . . liberos suos . . . ad serviendum sub regulari habitu Domino -isset. *al.* **b** *consecrare – weihen, konsekrieren:* TIT. metr. IV 12,2 claviger alme poli, . . . hanc tibi praeclaram praesul -erat aram. *de sacris paganis:* WALAHFR. exord. 9 p. 484,35 si . . . pagani templa . . . daemoniis . . . per quaedam potius exsecramenta quam sacramenta -ere et dedicare noscuntur. **3** *publ. et iur. i. q. donare, tradere – schenken, übereignen:* DIPL. Karoli III. 184 p. 308,27 (spur.) supra dictas villas . . . -isset *Nytardus* Deo per iaculum, cespitem et cedulam. DIPL. Heinr. III. 134 p. 169,46 que *(bona)* . . . surgende *(ecclesiae)* -it *archiepiscopus eqs*. PLAC. hon. eccl. 56 (MG Lib. Lit. II p. 591,10) possessiones . . . hominum, postquam semel eas Deo -erint (voverint *var. l.*), nulli . . . imperatori . . . pertinere. **B** *destinare – bestimmen (zu):* IOH. VEN. chron. p. 138,11 filium . . . clericum -ens Gradensem patriarcham postmodum fieri promovit *dux*. *remissius c. sensu petendi:* EKKEH. IV. pict. Sangall. 91 -it populus, sanxit quam maxime clerus Gallum pastorem nec eo . . . potiorem. **C** *obstringere, obligare – verpflichten (zu):* BERNOLD. CONST. chron. a. 1096 p. 464,17 omnes . . ., qui ad hoc iter se -erunt. UDALR. CELL. consuet. 2 praef. p. 699A qui extra claustrum positi ex liberis et ingenuis ultro se -erunt, ut essent servi servorum Dei. HELM. chron. 46 p. 91,15 qui *(presbyteri)* se -erant in opus ministerii huius. *al.* *intrans. c. dat. i. q. se obligare (ad) – sich verpflichten (zu):* IOH. METT. Ioh. 129 ille *(Recemundus)*, si sibi, quae postulet, dentur, itineri -et. **D** *subdere – unterwerfen, preisgeben: v. p.538,61.* **E** *committere, commendare – anvertrauen, anbefehlen:* THANGM. Bernw. 17 p. 766,4 iam . . . tota mente ad archiepiscopum confugerant, se . . . eius tuitioni -erant *(sc. sorores)*. ALBERT. METT. div. temp. 2,11 qui *(Gevehardus)*, cum eius *(sc. Baldrici)* potentię resistere non posset, Wicmanno se -it eiusque imperiis se subdidit. ACTA imp. Winkelm. I 693 p. 547,8 -ente . . . cardinali . . . regine celi cum lacrimis causam sponse filii summi Dei.

III *spectat ad professionem i. q. promittere, spondere – versprechen, geloben:* EPIST. Worm. I 44 p. 81,15 -o illi *(episcopo)* libram dimidiam auri. METELL. Quir. 39,13 huic *(Quirino)* -it *miles* equum . . ., si se liberet inde. CHART. eccl. Erf. 297 p. 176,6 quam summam argenti . . . Heinrico . . . me redditurum . . . -i. *saepe*.

adi. **devotus,** -a, -um. **1** *exsecrabilis, nefandus – verflucht:* AMARC. serm. orat. 8 Stacius evolvens -a . . . prelia Dirces. GUNTH. PAR. hist. 10 vs. 4 que scribimus . . . de re -a, procul a pietate remota. **2** *consecratus, sacer – geweiht, heilig:* WALAHFR. Mamm. 23,5 libamina divis aut -a dabis, poena aut moriere cruenta. EPIST. Meginh. 10 p. 204,11 capella . . . beato Paulo -a. **3** *deditus, dedicatus – ergeben:* **a** *c. dat. (gen.: l. 28.30.31.32):* ARBEO Corb. 16 p. 205,12 vir Dei . . . a precellentissimo Langobardorum rege et D e o -o . . . receptus est (41 p. 229,1. *saepe. sim.* Emm. 14 D. -issimi [-i VITA Emm.] episcopi). CONC. Karol. A 56A praef. p. 705,15 ammonente serenissimo atque totius religionis -issimo . . . imperatore. EPIST. Teg. 47tit. Gozpertus abbas . . . vestri *(sc. antistitis)* servitii tam -us ut merito famulus. FROUM. epist. 74tit. Froumundus . . . tota . . . mente vestri *(sc. abbatis)* -us. EPIST. Teg. 99 nullos vestrę *(sc. imperatricis)* ditionis viros voluntatisque -os . . . permittit *Hugo* . . . inlesos discedere. *usu subst.:* HRABAN. carm. 39,1,5 Deus . . ., corde . . . tibi -um festina in auxilium. **b** *absol.:* **α** *oboediens, supplex, fidelis, pius – gehorsam, demütig, getreu, fromm:* FORM. Marculfi 1,2 l. 11 quod . . . a domesticis fidei -a m e n t e inpenditur (WALAHFR. Wett. 730. *saepe. sim.* TRAD. Corb. 163 m. -issima [*item* 169]). ORD. Rom. 17,99 ingrediuntur . . . omnes -i (diviti *M a. corr.*) monachi. ARNOLD. LUB. chron. 1,1 p. 116,17 erat *ducissa* . . . missarum . . . -issima frequentatrix. *persaepe. strenuus, propensus, promptus – eifrig, bereit(willig):* EINH. Karol. 27 circa pauperes sustentandos et gratuitam liberalitatem . . . -issimus. WALTH. SPIR. Christoph. II 3,18 primus in hac sede tenuis conviva recumbe, hic ut, -um cum te conspexerit hospes, dicat: '*eqs.' (spectat ad Vulg. Matth. 25,1sqq.)*. HELM. chron. 66 p. 123,22 in redimendis . . . captivis -us extitit *comes*. *studiosus, doctus – gelehrt, gebildet (usu subst.):* ARS med. 1 p. 418,11 in <simulacris> . . . barbatum eum *(sc. Asclepium)* fecerunt ut praestantem, ut artificiose -um. **β** *benignus, benevolens – gütig, wohlwollend:* ALDH. virg. II 2828 mihi dignetur sanctorum summa potestas praesidium misero -um (-o, devote *var. l.*) ferre. EIGIL Sturm. 4 tali studio -issimus fautor gratanter exstitit *archiepiscopus*. RIMB. Anscar. 1 p. 19,25 vestram *(sc. fratrum Corbeiensium)* -issimam sanctitatem supplici corde rogamus. *al.*

subst. **1. devotus,** -i *m.* *famulus, servus, minister – Diener, Untergebener, Untertan:* CARM. libr. II 13,2 <si> scribam queris, qui me *(sc. versum)* penna coloraret; Ruathelmus, -us Otgarii, fieri iussit. CHART. Eichsf. 275 p. 159,36 recepit . . . nos *(sc. ducem)* archiepiscopus in -um suum et filium adoptivum. CHART. Wirt. VII 2141 vir Conradus . . . fidelis et -us ducatus Suevie. *al. v. et l.52.*

2. devotum, -i *n.* *salus, votum – Gruß, (Segens-)Wunsch:* WOLFHER. Godeh. I praef. p. 167,43 domno suo ac praeceptori . . . Wolfherius, humilis levita, utriusque devotionis in rerum principe -a.

adv. **devote** (-ae). **1** *oboedienter, suppliciter, pie – gehorsam, demütig, andächtig:* **a** *in univ.:* HUGEB. Willib. 5 p. 104,25 -e sine theside differentia secundum suae *(sc. pontificis)* voluntatis arbitrio se pergere spondebat. DIPL. Karoli III. 48 p. 81,4 ut . . . missam pro nostra salute -issime celebrent *fratres*

[Gansweidt]

(sim. 129 p. 207,29. *al.).* HROTSV. Agn. 378 tibi *(sc. Deo)* -e (-ę *M*) grates persolvo. GERH. AUGUST. Udalr. 1,12 l. 70 ut ... pars earum *(mulierum)* cum crucibus ad Dominum -e (devota mente *var. l.*) clamando ... circumiret. THIETM. chron. 2,25 talibus preceptis -ae (-e CHRON. Thietm.) obtemperantes famule. AMARC. serm. 3,397 quo sic -cius eius *(Macharii)* exemplo fierent obnoxia pectora fratrum. *persaepe.* **b** *prompte, libenter – bereit(willig), gern:* CHRON. Fred. 2,62 p. 87,7 quod *(sc. christianum se fieri)* Bellesarius -issime impleturum promittens. **2** *benigne, benevolenter – gütig, wohlwollend:* DIPL. Arnulfi 187 (spur.) si iustas servorum Dei preces benigne suscipimus et -e determinamus. *v. et p.540,52.*

***deuparius,** -i *m.* *(germ.* *deupa-*; cf. theod.* Teufe *[W. Pfeifer, Etym. Wb. des Deutschen. ²1993. s. v.])* *qui fossam facit, fossor – einer der einen Graben aushebt, Minierer:* LAMB. ARD. hist. 152 p. 640,43 wallatores et -i et hiatores cum convenientibus et necessariis armamentis et instrumentis ... operantur.

deuriticus *v.* diureticus.

[deurus *v.* tubrucus: GLOSS. III 11,6 St.-S.]

deus, -i *m.* *script. et form. notabiliores:* *nom. sg.* deos: *l. 31.* *nom. pl.* dii *pro* dī: FROUM. carm. 2,9. *dat. pl.* dies: *p. 542,6.* *metr.:* dēos: *p.542,7.* dēi: MILO carm. 3,4,2,259. *de etymologia:* EXPOS. miss. 10 -us a diligendo dicitur, quia omnia diligit et gubernat, quae creavit *eqs.* ALBERT. M. miss. 1,3,12 p. 29ᵃ,8 -us ... est nomen gubernationis ..., quod nomen, si derivatur a verbo Graeco θεωρέω, ... idem est, quod cuncta videns oculo providentiae. *al.*

divus, numen, θεός *– Gott(heit):* **1** *de Deo christiano:* **a** *usu communi:* **α** *in univ.:* FORM. Andec. 22 quem *(sc. blada)* ... -os dederit. LEX Alam. 41,1 credat *iudex* se apud -um (altissimum iudicem *var. l.*) mercedem recipere *(cf. Vulg. Matth. 6,2).* LEX Baiuv. 1,8 illi, qui sunt ministri altaris -i (Domini *var. l.*), duplicem conposicionem accipiant. WALTH. SPIR. Christoph. II 4,143 in commune -um summi veneremur Olimpi. URSO anat. 7 invocans -um (decum *ed.*) ... menbrorum in humano corpore positionem ... exprimam. *persaepe. v. et p.542, 19.29.* *in formulis chartarum:* CHART. Rhen. med. I 8 p. 11,26 (a. 720) si quis ... contra hunc testamentum ... venire temptaverit ..., inprimitus iram -i omnipotentis incurrat *(sim.* TRAD. Frising. 1 p. 27,28. *saepe).* CHART. Argent. I 545 sic adiuvet me -us et omnes sancti (*sim.* CHART. episc. Hild. III 74). **β** *de Patre:* LIUTG. Greg. 14 secundum scripturae testimonium flagellavit -us filium suum in hac peregrinatione *(spectat ad Vulg. Hebr. 12,6; sim.* THIETM. chron. 4,72. *al.).* WALAHFR. Mamm. 19,38 non magicas didici vel profero fraudes, sed natum coluisse -i. carm. (?) 83,12,2 vos *(sc. martyres)* crucis Christi socios rogate, qui -i patris comitantur agnum *(sim.* THIETM. chron. 1,17. *saepe). al.* **γ** *de Christo (in indicatione anni: l.52):* TRAD. Frising. 3 (a. 748/50) ad ecclesiam beatę -i genetricis Marię *(sim.* 5 p. 31,5. *persaepe).* 481 actum est hoc ... in III. id. dec. ... anni -i DCCCXXIII. POETA SAXO 3,10 postquam -us est homo natus. FROUM. carm. 15,7 quia natus adest -us. CHART. scrin. Col. A II 1 p. 107,24 Henricus ˻panifex -i˼ *(i. hostiarum pistor, ut vid.)* et uxor sua ... emerunt domum. *persaepe.* *in locut.* -us homo: ALCUIN. rhythm. 1ᵗⁱᵗ. (MGPoet. IV p. 904) de trinitate et de Christo -o homine. POPPO TREV. ad Bened. (MGScript. VIII p. 177,42) cum ... amore visionis sepulchri -i hominis Ihesu Christi Ierusalem ... profectus fuissem. ALBERT. M. sacram. 223 p. 146,34 fluit *virtus* ab eo, qui est verus -us homo passus. *saepe.* **δ** *de Spiritu sancto:* RUP. TUIT. trin. 34,3 l. 75 Spiritum sanctum credimus et confitemur verum esse -um ac Dominum, patri et filio consubstantialem. **ε** *de trinitate:* RHYTHM. 8,1,2 alta prolis sanctissime -um promissa nobilis. LIUTPR. serm. 117 (CC Cont. Med. CLVI. 1998. p. 156) sint tres dii, ut tu, christiane, fateris. RAHEW. flosc. 1,18,4 in -orum numero numquam aberratis. *al.* **b** *in nominibus eorumque interpr.:* **α** *hominum:* VITA Theod. 4 p. 39,5 mater eum ... Theodericum in baptismate fecit nominari, quod potest interpretari -i contemplator. SCHOL. Adam gest. 25 -o (Domino *var. l.*) carus nomen sortiri meruit *Odinkar.* **β** *plantae:* GLOSS. Roger. I B 1,10 p. 529,39 recipe ... trescolanam ..., id est herbam -o gratias. **γ** *medicaminis:* THEOD. CERV. chirurg. 3,44 p. 172ᴳ alios *(lapides)* generari non permittit *potatio* ulterius, unde et -i manus vocatur. **2** *de deis paganis et falsis (in nomine plantae: l.9):* **a** *in univ.:* PASS. Fel. et Reg. 3 (ZSchweizKirchGesch. 65. 1971. p. 136; s. VIII.²) Decius dixit: 'sacrificate dies' (diis *var. l.*) *eqs.* VITA Erasmi 438 hic *(sc. filius Dei)* superat -os magna virtute malignos. ALBERT. M. veget. 6,450 silvestris ... salvia alio nomine dicitur ambrosia -orum, eo quod ... dii facti sunt immortales ex eius comestione. *persaepe.* *meton. de simulacro:* WETT. Gall. 7 -os conterebant *peregrini.* THIETM. chron. 6,22 Liuzici nostris ... sotiantur, -os suimet precedentes subsequuti. **b** *de hominibus:* HELM. chron. 6 p. 16,25 sanctum Vitum ... pro -o venerantur *Rani,* creaturam anteponentes creatori. CHRON. reg. cont. III a. 1210 p. 230,43 qui *(Remundus)* erat ... princeps tocius perversitatis *(sc. haereseos)* et ab eis *(Begginis)* quasi -us colebatur. ALBERT. STAD. chron. a. 1186 sepultus est Machometh, -us gentilium. **c** *de diabolo:* RUP. TUIT. vict. 1,8 p. 15,26sq. negavit *Satanas* ... -um esse creatorem suum, dixit et se esse -um. **d** *de animali:* ANNAL. August. I a. 1068 avecto ... equo, quem pro -o ... colebant *Liutici.* **e** *de rebus:* HERM. CARINTH. essent. 2 p. 170,17 qui *(Chaldaei)* beneficium ignis male compensantes, ignem sibi -um altissimum statuerunt. ALBERT. M. summ. creat. II 1,59,1 p. 512ᵇ,30 appellat *Homerus* -os planetas. *al.* **3** *per compar.:* **a** *de hominibus:* **α** *spectat ad magnificentiam, beatitudinem:* CARM. var. III A 7,40 p. 627 alter *(i. Christus)* per meritum paradysi sede locavit fonte sacro genitos, fecit et esse -os *eqs. (cf. Vulg. Rom. 5,12sqq.).* RUP. TUIT. vict. 2,6 p. 53,10 -i ... hęc erat pia intentio ..., ut homo ... ipse, quod natura non erat, gratia -us (-i *var. l.*) fieret. *al.* *de sanctis:* CONST. Constant. 111sq. percunctati ... eum *(papam)* sumus, qui isti dii (duo *var. l.*) essent Petrus et Paulus *eqs.* **β** *spectat ad potestatem, dominium:* EUGEN. VULG. syll. 6,9 <cum> te *(sc. papam)* dominum, immo -um, meque pulicem considerassem. *de imperatore Romano antiquo:* BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 297,27 ut vocaretur *Octavianus* -us et dominus. **b** *de ventre (loci spectant ad Vulg. Rom. 16,18):* IOH. CANAP. Adalb. A 27 quorum *(Pruzzorum)* -us venter est. CARM. Bur. 211,1,3 venter -us meus erit.

deuter *v.* deuterus.

deuterogamia, -ae *f.* (δευτερογαμία) *matrimonium secundum, digamia – Zweitehe:* ORD. Rom. 35,40 pontifex precipit sacellario ..., ut eum *(sc. virum ordinandum)* ad archidiaconum dirigat ad inquirendum ..., si coniugem habuit ex alio viro, quod a Graecis -a dicitur.

***deuterologium,** -i *n.* (*cf.* δευτερολογία) *repetitio, recapitulatio – Wiederholung:* AUREL. REOM. mus. 18ᶜᵃᵖᵢᵗ. -um tonorum (*cf.* 18,4 quorum *[flosculorum, i. tonorum]* ... non incongruum videtur iterare numerum).

deuteronomium (dept-, -tr-, -rnum-, -inum), -i *n.* (-a, -ae *f.: l.59)* (δευτερονόμιον) *lex secunda – zweites Gesetz:* **1** *de libro quinto Mosis:* PIRMIN. (?) scar. 17 p. 50,7 in -o (-rnumium *var. l.*) Dominus ait: '*eqs.*' *(Vulg. deut. 24,17).* THEGAN. Ludow. 53 in libro -o (deutr-, deutr-i, -i *var. l.*). GLOSS. I 102,36 St.-S. -um (-inum *var. l.*), iteratio doctrine, id est secunda lex. PETR. CAS. (?) chron. 4,31 p. 498,18 super dept-um. *persaepe.* **2** *de novo testamento, libris evangelicis:* EKKEH. IV. bened. I 19,65 nomia prima abiit, ubi -a (gloss.: secunda lex, id est evangelium) venit.

deuterosis *f.* (δευτέρωσις) *acc. pl.* -es: *l.67.* **1** *locus secundus – zweiter Platz, Rang:* AUREL. REOM. mus. 8,13 -s ... Greca lingua secundatio sive recapitulatio vocatur. **2** *lex secunda – zweites Gesetz:* RADBERT. Matth. 7,3378 ut ... estimaretur 'superstitio Iudeorum' seu -s verum quippiam promittere. 10,754 'Pharisei traditiones et observationes' habebant, 'quas illi' grece '-es vocant' *(spectat ad Hier. in Matth. 22,23 l. 1801).*

deuterus (-trus, -ros), -a, -um. (δεύτερος) *nom. sg. masc.* deuter: *p.543,3.* *secundus – (der) zweite:* **1** *gener.:* HEINR. AUGUST. planct. 90 est ... dies -trus sub vespere maneque factus *(spectat ad Vulg. gen. 1,8).* BENZO ad Heinr. IV. 5,1 p.

[Gansweidt]

442,8 qui *(senes)* sub cesare sedebant in loco -o. *usu subst.:* CARM. var. III A 7,35 p. 627 -os oxati gustans fera migmata fellis. **2** *mus.:* CARM. de mus. 298 sexto . . . loco tenet -r *(tonus)* differentias. Ps. GUIDO ARET. arithm. mus. p. 60,17 vult . . . -trus *(authentus)* constare secunda *(specie). persaepe.* **3** *theol.:* CARM. invect. (NArch. 13. 1888. p. 572,6; s. XI.²) -tra lavacri lex, hec est dilectio duplex. **4** *gramm.:* CARM. var. III 16,22 ˹-os inflexus˺ (gloss.: id est in secunda declinatio) rectum breviat.

***deutonizo** *v.* *teutonizo. **devulgo** *v.* divulgo.

***dewarantizatio** (-ren-), -onis *f.* (de *et* *warantizatio) *depositio – Absetzung, (Amts-)Enthebung:* CHART. Osn. III 222 (a. 1259) Hugonem . . . militem predictarum domorum advocatia . . . dewarentizamus *(sc. Hermannus)*; in cuius dewa-re-is fidem . . . scriptum sigilli . . . munimine duximus roborandum.

***dewarantizo** (-ren-), -are. (de *et* *warantizare) *deponere, demovere – absetzen, entheben: v. l.14.*

***dexius** (dixios), -a, -um. (δεξιός) **1** *iustus – rechtmäßig:* FROUM. carm. 5,27 Xristus rex esto, tu lux quoque -a victrix. **2** *idoneus, habilis – geeignet, fähig, tauglich:* ALBERT. M. eth. I 347 p. 294,88 'dixios', quod est aptus, quasi optime aptus ad convivendum aliis.

***dexstrarius** *v.* *dextrarius.

dextans, -antis *m. decem unciae – (Maß oder Gewicht von) zehn Unzen, zehn Zwölftel (de re v. J. Tropfke, Gesch. der Elementar-Mathematik. I. 1930. p. 157):* DICUIL epist. cens. 36 (cod. Paris. N. A. 1645 f. 8ᵛ) libra, deunx, -s, dodrans, bissis cumulantur. GERB. geom. 6,2 p. 81,13 dimidia . . . ter ducta VII -em et semuncem numerum facit *eqs.* FRANCO LEOD. circ. 1,197 quibus *(minutiis)* . . . desunt ad perfectionem CLIIII assis, -s et II duellae. *al. v. et p. 128,39sqq. cf.* *distas.

dexter, -(e)ra, -(e)rum. *script.* dest-: *p. 544, 54. 55. adde* GLOSS. I 112,6 St.-S. *compar.: l.42. p. 544,1. adde* HRABAN. cruc. C 4,78. *superl.* -timus: *l.47. c. dat.: p.544,5.7.*

I *adi. (saepius usu subst., e. g. l.47.64.p.544,1.5):* **A** *proprie i. q.* δεξιός *– recht(sseitig), rechts befindlich (in imag.: l.51):* **1** *de rebus vel partibus corporis:* LEX Baiuv. 2,11 si servus *(sc. est),* m a n u m suam . . . -tram (-eram *var. l.*) perdat (7,4. *saepe*). WALAHFR. imag. Tetr. 52 cur -tra de p a r t e nolam gestare videtur *Tetricus*? (Wett. 357. *saepe*). EINH. Marc. et Petr. I 1,9 per -eriorem absidae fenestram. THIETM. chron. 4,10 Christi adleta Laurencius -ero (-tro CHRON. Thietm.) mutilatus brachio. HELM. chron. 81 p. 153,22 cum -eram deberet *rex* tenere strepam. BERTH. RATISB. serm. exc. p. 13,21 hoc *(sc. fides vera)* est quasi oculus -r. *persaepe.* **2** *de hominibus:* CARM. var. II 9,6,6 ut . . . extremo merear *(sc. presbyter)* -timus esse loco *(spectat ad Vulg. Matth. 25,33).* RICHER. REM. hist. 4,45 ut in prandio . . . -r *Arnulfus*, Ad<albero> reginae levus resideret. CHRON. Merseb. 4 p. 173,8 laevi rami devitans declivia -r (-tri *var. l.*) contendit *Dithmarus* ardua *(spectat ad Isid. orig. 1,3,7).* **3** *de animalibus:* LEX Baiuv. 7,4 si quis die dominico operam servilem fecerit liber homo . . ., ˹-trum bovem˺ (-tro bove, -tram *var. l.*) perdat. *alleg.:* POETA SAXO 5,692 si, Christe, velis hędum transferre sinistrum, me pius ut -tris consocies ovibus *(spectat ad Vulg. Matth. 25,33).* **B** *translate:* **1** *clemens, propitius, benignus – gütig, gnädig, gewogen:* WALTH. SPIR. Christoph. II 2,131 ut proprios *(sc. Christophori)* -tro confirmet *Christus* numine visus. WIPO tetral. 43 rex bone, Silvester tibi sit per saecula -r. COD. Udalr. 33 p. 63,10 rationibus nostris *(sc. archiepiscopi)* . . . semper -r stetistis *(sc. archidiaconus).* **2** *prosper, faustus, secundus – erfreulich, glückbringend, günstig:* WALAHFR. carm. 31,5 quicquid habes -trum, gaudens volo. WALTH. SPIR. Christoph. II 6,162 quid senio -r afferat. *v. et p. 545,18.* **3** *iustus, rectus, bonus – (ge)recht, richtig, gut:* AMALAR. cod. expos. II 10,1 Christus regnum praedicabat, in quo totum -trum est et nihil sinistrum habetur. off. 3,13 in quo *(sc. alleluia)* non oportet aliquod sinistrum sonare, sed totum -trum. PURCH. Witig. 141 eius *(Witigowonis)* quin totum sub -tro iure sinistrum deficiens in me *(sc. Augiam)* nullam vim posset habere. WOLFHER. Godeh. I 13 p. 177,25 quatenus monachos . . . non regulariter . . ., sed pompatice enervateque viventes ad -eriora reduceret. TRAD. Ensd. 175 predium . . . Ditrico . . . iure proprietali et -tro venditionis ordine . . . tradidimus *(sc. abbas).* **4** *promptus, sollers – bereit(willig), anstellig (zu):* ABBO SANGERM. bell. 2,257 defecere fatigati bello quoque -tri. EKKEH. IV. bened. I 8,26 mater ait -tris (gloss.: astantibus) . . . ministris: '*eqs.*' 16,22 servitio (gloss.: Christi) -tri (gloss.: parati) mora nulla stetere ministri. *prudens, sagax – klug, gescheit:* CARM. cod. Vindob. (806) 69,1 proponenda, sacer, qui vis problemata, -r.

II *subst.:* **A** *fem.:* **1** *proprie (ellipt.) i. q. manus, pars -a – die rechte Hand, Seite, die Rechte (in imag.: l. 19. 20):* LEX Ribv. 37,1 ambo coniurare debent cum ˹-eras armatas˺ (-tris armatis, -era armata, -tras *var. l.*). EINH. Karol. 32 p. 36,20 vidit . . . facem a -tra in sinistram . . . transcurrere. WIDUK. gest. 1,9 p. 15,10 -tris datis et acceptis copiam viris fandi concessit *Thiadricus (sim.* THIETM. chron. 6,25. *al.).* THIETM. chron. 6,84 video *(sc. domina)* . . . iuvenem formosum ad -eram. DIPL. Heinr. IV. 423 p. 568,29 monasterium . . . ita sub tutelam nostrę imperialis -trę suscepimus, ut *eqs.* CARM. Bur. 143,2,10 qui nec vivit nec lascivit sub estatis -era. *persaepe. v. et p.545,69.546,9. acc., abl. sg. pro adv.:* WALAHFR. hort. 118 fulturam -tra levaque prehendunt *retinacula (sim.* AGIUS comput. 5,4. *al.).* WALTHARIUS 200 quemcumque locum, seu ˹-tram sive sinistram˺ (-tra sive sinistra *var. l.*), Waltharius peteret. **2** *meton.:* **a** *agmen, copiae – Heerschar, Streitmacht:* WALTH. SPIR. Christoph. II 6,104 qualis exspectet adoria Christi asseculas et quanta suis stet laurea -tris. **b** *(pacis) pactum, foedus, indutiae – (Friedens-)Vertrag, Abkommen, Waffenstillstand:* RIMB. Anscar. 19 p. 42,9 miserunt *Sueones* ad eos *(Danos)* legatos -tram (-eram *var. l.*) et foedus postulantes. 30 p. 62,20 rex . . . et principes saniori consilio -tras ab eis *(Curonibus)* accipientes *(sim.* ANNAL. Fuld. II a. 869 p. 70,6. *saepe.).* HUGO FLOR. act. 10 p. 388,1 quod *(sc. Heinricum Puteolum cepisse)* cernens Constantia, ab eo -tram expeciit. **c** *sponsio, promissio – Versprechen:* THIETM. chron. 6,86 -eras (-tras CHRON. Thietm.) episcoporum sibi hoc *(sc. consanguineo nubere)* . . . interdicencium fefellit *vidua.* **B** *neutr. (et sg. et pl.) i. q. pars -a – die rechte Seite:* ARBEO Emm. 35 p. 79,1 eo *(lapide)* . . . remotu ˹ex -tro in levoque˺ (a parte -tra [-era *var. l.*] in levam VITA Emm.). p. 79,10 qui *(sc. sacerdotes)* erant ad (a VITA Emm.) -tris. ALFAN. premn. phys. 7,3 p. 75 mittere . . . radios -trum . . . oculum ad sinistra, sinistrum vero ad -tra (*sc. geometri describunt*; *PG 40,640ᴬ* τὰ δεξιά). ALBERT. M. summ. creat. I 3,8,1capit. de -tro et sinistro caeli. *saepe.* **C** *masc.:* **1** *mensura quaedam longitudinis – ein Längenmaß (de re v. M. Hélin, ALMA 28. 1958. p. 161sqq.):* DIPL. Merov. I 81 ut girum girando in utrorumque partibus monasteriorum mensurentur plus numeris milibus -trorum saltibus duodecim (*sim.* 108 p. 279,9sqq.). FORM. Senon. I 5 habet *terra* in longo -tros tantos et in latu -tros tantos. PASS. Fel. et Reg. 9 (ZSchweiz KirchGesch. 65. 1977. p. 143) acciperunt . . . corpora eorum sua capita . . . portantes ea contra montem . . . -tros (-tras *B a. corr.*) XL. DIPL. Otton. I. 459 p. 624,29sq. (spur.) infra aquam . . . mille millia destri et per longitudinem . . . sunt decem millia destri. **2** *familiaris, amicus – Vertrauter, Freund:* CHRON. Ebersh. 34 quia suus *(sc. abbatis)* erat *abbas* comprovincialis et -r specialis.

adv. **1. dextere** (-tre). *clementer, benigne – gütig, gnädig:* GODESC. AQUENS. opusc. 2,3 p. 94,3 ut eam *(meam dextram)* percussor meus non sinistre, sed -tre suscipere dignetur.

2. *dextrim. *ad dextram, dextra manu – rechts, in der rechten Hand:* RUODLIEB I 21 balenam -m, parmam vehit *scutifer* atque sinistri<m>.

dexterale *v.* dextralis. ***dexterarius** *v.* *dextrarius.

[dexternatus *v.* *dextrariatus.] ***dextero** *v.* *dextro.

dextimus *v.* dexter.

dextraliolum (-ari-, -triolum), -i *n. dextrale, dextrocherium parvum – kleiner Armring, -reif(en):* GLOSS. I 483,59 St.-S. -a (-ariola *var. l.*) menihha. 487,24 St.-S. -triola armboug. *al.* AGIUS vita Hath. 2 monilia, armillas, -a . . . suscipere recusavit. PETR. DAM. epist. 165 p. 201,23 assumpsit *Iudith* . . . -ariola (-a *var. l.; spectat ad Vulg. Iudith 10,3*).

[Gansweidt]

dextralis, -e. *script.* -ter-: *l. 21.* **1** *adi.:* **a** *dexter – recht(sseitig), rechts befindlich (in imag.: l. 5):* SEDUL. SCOT. carm. II 15,8 p a r t e . . . -i clara tropaea refert *dextera Christi* (HILDEG. div. op. 1,2,1 l. 51. *al.*). ARNO REICHERSB. apol. p. 114,30 ad nostrum sinistrum totam -is et paternae substantiae virtutem perduxit *(sc. Filius Dei).* THEOD. loc. sanct. 1132 in fine . . . -is absidis iuxta chorum. CHART. episc. Wirz. II 36 p. 61,13 fratres . . . proprietates . . . adhibita -i commixtione uxorum suarum *(i. [manuum] -ium commixtione)* ecclesie . . . contulerunt. *usu subst. (c. gen. inverso: l. 11. 14):* WALTH. SPIR. Christoph. II 1,154 habeto meę tecum ˹-ia palmae˺ *(i. -em palmam; v. P. Vossen, Der Libellus Scolasticus des Walther von Speyer. 1962. p. 127).* 4,232 origo insinuans nobis ˹arti -ia callis˺ *(i. artum -em callem; spectat ad Isid. orig. 1,3,7).* MIRAC. Hucberti 1,9 ut . . . benedicta nos caelibes -esque voce prompti mereamus adcisci *(spectat ad Vulg. Matth. 25,33).* **b** *australis – südlich:* SEDUL. SCOT. carm. II 33,9 tu *(sc. Franco)*, dextrum sidus -i climate fulgens. **2** *subst. neutr.:* **a** *dextrocherium, brachiale – Armring, -reif(en):* ALDH. virg. I 17 ista *(mulier)* . . . lacertos -bus ornari . . . concupiscit. GLOSS. I 325,32 St.-S. -eralia armbo. CHRON. Noval. 3,22 quod Karolus ei *(militi)* -ia aurea munere transmisisset. *al. in alleg. (loci spectant ad Vulg. exod. 35,22):* HRABAN. univ. 21,24 p. 584^{A} '-ia', *(sc. id est)* recta operatio. PETR. DAM. epist. 165 p. 183,26 in illo *(thesauro)* habebis . . . -ia . . . speculativae contemplationis. **b** *velum, pallium in latere altaris suspensum – seitlicher Altarbehang:* CATAL. thes. Germ. 58,17sq. (a. 1218) ornamentum altaris . . ., coopertorium scilicet et duo -ia.

***dextrariatus,** -a, -um. (*dextrarius) *equo militari, dextrario instructus, ornatus – mit einem Streitroß versehen, ausgestattet (usu subst.):* ALBERT. M. princ. 7,2 p. 361^{a},1 armatum *(sc. esse)* genus est ad loricatum vel gladiatum . . ., vel in equestri bello esse, ut ita dicam, -um (dexternatum *ed.*) vel equitatum.

dextrariolum *v.* dextraliolum.

***dextrarius** (dexst-, dest-, -ter-, -rer-), -a, -um. (dextra; *v. A.-M. Bautier, BullPhilHist. Année 1976. p. 224sq.*) **1** *adi. i. q. militaris, bellicus – Schlacht-, Kriegs-:* CHART. Rhen. med. III 364 (a. 1229) quas *(marcas)* Henrico . . . pro equo -o dedimus *(sc. episcopus).* CHART. Tirol. notar. I 711 Hainricus . . . promisit . . . solvere Wernhardo . . . CC libras denariorum . . . pro uno equo -erio. **2** *subst. masc. i. q. equus militaris – Schlacht-, Streitroß:* CHRON. Pol. 3,23 p. 151,22 statim venabulo primum in acie de -o supinavit *belliger.* OTTO MOR. hist. p. 88,13 imperator . . . bonum . . . destrerium . . . ipsi *(magistro)* donavit. CHART. Tirol. notar. II 185 Nycolaus . . . promisit . . . solvere Ottoni . . . C libras denariorum . . . pro uno -erio. ACTA imp. Winkelm. I 702 p. 558,10 invenerunt *berroerii* . . . des-os. 715 quem *(Hilduinum)* ad . . . regem *(Conradum)* . . . cum duobus dexs-is . . . destinamus *(sc. rex Heinricus).* CHART. Carinth. V 87 -erarium meum cum armis omnibus . . . ecclesie duxi *(sc. Otto)* . . . delegandum. *persaepe.*

***dextrim** *v.* dexter. **dextrinum** *v.* textrinus.

dextriolum *v.* dextraliolum.

***dextro** (destro, -tero), -avi, -atum, -are. *depon.: l. 71. p. 546, 4.* **1** *proprie (in imag.: l. 68):* **a** *dextra incedendo comitari, prosequi – rechts, zur Rechten gehend geleiten, begleiten:* CHART. march. Misn. II 415 p. 288,22sq. (epist. papae a. 1177) nos devote -vit *imperator* et . . . usque ad altare in ecclesiam introduxit (*sim.* CONST. imp. I 406 p. 583,1). ORD. coron. imp. 17,2 cum . . . pervenerit *rex* ante basilicam . . ., -andus est a senatoribus usque ad gradus (*item* 21,2 destrandus. 23,2 -erandus). SABA MALASP. chron. 4,14 p. 198,25 quilibet . . . Corradinum e vestigio pedes *(an leg.* pedis *?)* -are fatiscitur. **b** *ad dextram discedere, declinare – nach rechts (ab)gehen, abweichen:* ACTA imp. Böhmer 293 p. 259,1 (a. 1227) ut tramites observando legitimos . . . et ad sinistram obliquando non -erat *(sc. imperialis excellentia)* et ad dexteram non sinistrat (*item* ACTA imp. Winkelm. I 313 p. 280,34). ALBERT. M. animal. 1,394 una pars illarum *(sc. arteriae et venae)* -atur et altera sinistratur. **2** *translate:* **a** *(dextra) iurare – (mit der Rechten) schwören:* CAPIT. reg. Franc. 91,8 si credentes homines fuerint, in manus comiti sui -ent (detestent *var. l.*). FORM. Turon. 30 p. 153,11 ille . . . apud homines XII manu sua tertia decima ˹-tus vel coniuratus˺ (-eratur vel coniuratur *var. l.*) dixit, quod *eqs.* **b** *de alea i. q. dextere iacere, mittere – glücklich, gut werfen:* EKKEH. IV. carm. var. II 5,29 hos thalos iuvenis -et.

dextrocherium (dest-, -oxe-, -chir-), -i *n.* *dextrale, brachiale – Armring, -reif(en):* GLOSS. 6,90 K. -xerium furiristi. SPEC. virg. add. 44^{a},2 cingunt . . . dextram -iria. SABA MALASP. chron. 4,13 suspensis ad cordas stropheis, flectis, des-is.

dextrorsum (dist-, -osum) *adv.* **1** *proprie (in imag.: l. 16. 23. 24):* **a** *ad dextram – nach rechts:* HRABAN. cruc. C 19,98 media littera . . . communis est utrique tramiti, et ei, qui -m, et ei, qui sinistrorsum vadit. OTLOH. Wolfk. 17 p. 574^{C} si sibi *(sc. Deo)* placeret, . . . ˹monastica vita˺ (monasticam vitam *var. l.*), quae -m currit, institui *eqs.* ASILO rhythmimach. 27 trahuntur omnes species multiplicis in ante, retro, -m (-osum *M a. corr.; inde* ODO CAMER. [?] rhythmimach. 27 [-osum, dis- *var. l.*]). GLOSS. Roger. I A 3,21 p. 698,26 aliud *(cauterium)* ab illo *(cornu capitis)* equaliter distans -m et sinistrorsum. *al. ?abund.* ad -m: VITA Deic. 6 ut, qui . . . ad obpandendum gazophylacium Domini quorsum similavimus . . ., lineatim . . . a -m perveniamus horsum. **b** *(a) dextra – (von) rechts, rechter Hand:* ARNOLD. RATISB. Emm. 2 p. 1073^{A} -m quaedam cogitatio leniter inrepens et quasi ex parte Christi adveniens. ADAM gest. 2,52 mare . . . a laeva Orcadas habet, -m (a dextra *var. l.*) attingit Frisiam. CHART. Wirt. II 330 p. 49,30 contulimus *(sc. Bertholdus bona)* claustro circa ipsum monasterium -m . . . sita. ALBERT. M. sent. 2,36,4 p. 588^{a},19 qui impugnatur a multis ante et retro, -m et sinistrorsum. *al.* **c** *directe – gerade, in gerader Richtung:* IOH. IAMAT. chirurg. 2,2 machinandum est, quo ad contrariam (quoad contrantiam *ed.*) -osum exeat *telum* . . . cum ligno. **2** *translate i. q. bene, recte – richtig, recht:* WALTHARIUS 241 -m porrige sensum. *Gansweidt*

dextroxerium *v.* dextrocherium. **dextru-** *v.* destru-.

deyaconus *v.* diaconus. **di** *v.* de.

1. dia (dya) *praep. graec. c. gen.* (διά) *script.* dea *vel confunditur c.* de *(cf. p. 39,58sqq.): l. 67. p. 548,1. 27. 549,40. 61. 62. 550,15. 26. 61. 551,52.*

I *pro abl. instrumenti i. q. cum – mit:* PAUL. AEGIN. cur. 227 inice *(sc. cerotum in anum)* . . . dia piulcu.

II *pro gen.:* **A** *materiae i. q. ex, de – aus:* **1** *gener.:* COMM. microl. 54 p. 112 dia . . . graece de, pason id est omnibus, id est quasi dicat *(sc. diapason)* constans de omnibus vocibus, quia omnes voces VII discriminum continet. IOH. GARLAND. introd. mus. 137 dyatesseron . . . dicitur a dya, quod est de, et tetras, quod est quatuor, quasi de quatuor vocibus consonantia. *al. v. et p. 31,54.* **2** *pharm. et medic. in nominibus antidotorum (primo c. gen. Graeco, deinde liberius usurpatur necnon interdum c. vocabulis non-Graecis coniungitur [e. g. p. 549,17. 18. 19. 66]; persaepe ellipt. pro subst., saepius etiam pro subst. declinato [e. g. l. 72. p. 547,24. 25. 26. 27. 28]) i. q. (confectus) ex, de – (hergestellt, zubereitet) aus, mit (de re v. Lex MA. III. p. 968; cf. p. 552,17sqq.):* **a** *antidota certa (ordine alphabetico):* **α** *subst. simplex in schedulis nostris invenitur, de signif. compositi v. s. v.:* absinthium: TRACT. de chirurg. 997 emplastrum diasintium (diasincii *var. l.*). acanthus: AESCULAPIUS 23 p. 39,10 ex antidoto . . . dianactis aegiptiacae. PAUL. AEGIN. cur. 176 p. 101,24 conposita . . . dia coralliu et dia egiptias acanthis (achantis *B*). acorus: THADD. FLORENT. cons. 2,42 assumende . . . sunt: dyacori *eqs.* adarce: AESCULAPIUS 46 p. 76,29 malagma dialoen aut diarcina *(cf. Cael. Aur. chron. 5,2,40).* aegiros: PAUL. AEGIN. cur. 218 facit . . . et die-um. 255 p. 206,17 nisi aliquo malacticorum utantur velut . . . diae-u. aloe: AESCULAPIUS 5 p. 10,1 de antidoto . . . iera dialoe. RECEPT. Lauresh. 1,9 epitima diaaloe *al. v. et l. 62. p. 550,66.* althaea: ANTIDOT. Glasg. p. 124,6 dealtea calasticum. PAUL. AEGIN. cur. 254 p. 202,27 utendum aut dialteas aut aliquo aliorum medicaminum. TROTULA 18 p. 90,10 cum dial-a ita composita, ut sint duae partes dial-ae et tertia de oleo laurino. GLOSS. Roger. III 570 aliud *(sc. antidotum)* ex dyaltea. *saepius.* *ambra: TRACT. de aegr. cur. p. 348,12 da diambram.

[Weber]

amygdala: ANTIDOT. Glasg. p. 105,1 antidotum . . . diamindolacio. *adde:* ANTIDOT. Bamb. app. p. 38,4 diacton pigron amigdalon, qui facis epaticis. ANTIDOT. Augiens. p. 56,23 trociscos diapigron epaticis. *anacardium: ANTIDOT. Sangall. p. 79,19 antidotum dian-don. ANTIDOT. Augiens. p. 45,33 antidotum theodoricum dianacha-um. p. 64,1 unguentum dianacha-on. *v. et p. 550,19.* anemone: PAUL. AEGIN. cur. 257 p. 209,11 antidoti . . . dia anemonis partes II. anisum: ANTIDOT. Glasg. p. 104,13 antidotum dianexo. TRACT. de aegr. cur. p. 245,5 dabis . . . dianison. *anthos: CIRCA INSTANS p. 33b^{r},29 zuccarum rosatum et dianthos commisceantur. THADD. FLORENT. cons. 38,119 cum dyanthos et pipereon. 166,12 cum . . . diantos. *al.* arceuthis: RECEPT. Lauresh. 2,221 capit. p. 85 antidotum diarcitidos. 2,221$^{capit.}$ antidotum diaarciotidos. ANTIDOT. Bamb. 33 capit. p. 22 antidotu diarciotidas. 33$^{capit.}$ antidotum diarciotedos. *aregon: TRACT. de aegr. cur. p. 89,38 unge diarrogon. p. 225,45 diarogon. arsenicum: ANTIDOT. Augiens. p. 61,3 implastrum diarsinico, quod latine aurum pigmentum vocant. batus: GLOSS. Salern. p. 12^{a},15 dianatus de rubo. GLOSS. IV 362,15 St.-S. diavatus rubus serpens secus terram i. brambere. *bessasa: RECEPT. Lauresh. 4,59 to diatubisasa galieni. PAUL. AEGIN. cur. 161 p. 89,25 dia visasa utendum unctione. *boraginatum: THADD. FLORENT. cons. 37, 62 pulverizentur omnia et misceantur cum diaborig-o. WALTH. AGIL. med. 50 p. 159,45 utatur . . . diaborr-o mixto cum zuccara violarum. 97 p. 193,11 recipe dyaborr-i libr. I. *al.* *borago: WALTH. AGIL. med. 7 p. 103,8 recipe . . . albuminis, diaborr-is. 20 p. 121,46 de electuario diasenne mixto cum diaborr-e. botanicum: ANTIDOT. Glasg. p. 155,15 antidotum dia-o. *adde:* ANTIDOT. Sangall. p. 84,26sq. emplastrum diavotanus utilis; diavotanos recipit haec: *eqs.* bulbus: ANTIDOT. Bamb. 22 capit. p. 21 antidotu diabolbon. 22$^{capit.}$ antidotum dia-on. butyrum: CHIRURG. Sudhoff I p. 101,39 da . . . diabuturum. TRACT. de aegr. cur. p. 209,5 dabis dia-um. cadmia: PAUL. AEGIN. cur. 250 p. 192,22 amplificatis . . . ulceribus conveniet diacatmias (et -thmia *B*). calamitis *vel* calamentum: AESCULAPIUS 47 p. 78,18 malva agrestis cum . . . dia-nti. DYNAMID. Hippocr. 2,38 antidotum, quod dia-mtis dicitur. ANTIDOT. Augiens. p. 43,17 antidotum dia-ntis. ANTIDOT. Glasg. p. 133,24 oxiporium dia-itis. PAUL. AEGIN. cur. 189 p. 113,8 dia-nthis. PS. OTHO med. 287^{a} dia-mintum. *al. v. et p. 549,23.* calx: CHIRURG. Sudhoff I p. 101,47 pro voce dia-ci. cantharis: ANTIDOT. Sangall. p. 84,4 emplastrum diasc-taredis. p. 84,9 emplastrum dia-taredas. ANTIDOT. Berolin. capit. p. 66^{a},53 confectio inplastri dia-taridas. ANTIDOT. Glasg. p. 154,29 enplautrum dia-taridon. PAUL. AEGIN. cur. 255 p. 206,14 dia-taridos farmaco. *al.* capparis: CIRCA INSTANS p. 11a^{v},24 electuarium . . ., quod dicitur dia-is. caryon: AESCULAPIUS 9 p. 12,34 aut diamoron vel diacareon . . . confectiones. PAUL. AEGIN. cur. 161 p. 89,20 diacarion utantur. caryophyllum: PAUL. AEGIN. cur. 211 p. 149,26 ex dia cariofili antidotos aquam educit. *casmia: AESCULAPIUS 41 p. 67,39 dia-as cum rosaceo solutum. castoreus: TRACT. de aegr. cur. p. 115,12 blancham vel dia-os *(sc. dabis analepticis).* p. 116,16 accipiant *cataleptici* . . . opiatas, ut est . . . dia-rion. *cf. p. 551,61.* centaurea: ANTIDOT. Berolin. 26 p. 72,29 antidotum dia-ria. ceras: PAUL. AEGIN. cur. 100 apocrusticis et stringentibus illud utendum virtutibus, chio et feo . . . et dia-atos. cerasum: RECEPT. Lauresh. 4,62 cadartico dia-sion. DYASC. p. 80^{a} dya-seon. TRACT. de aegr. cur. p. 261,38 hec emplastra . . . sunt adhibenda: ceroniam, dia-seos. *al.* *cerotarium: AURELIUS 11 p. 706,16 utantur *peripleumonici* epitimo dia-o (dia-a *cod. Vindob. Lat. 68*, ciriacerotaria *cod. Augiens. CXX*). chalcitis: ANTIDOT. Glasg. p. 128,12 medicamen malaimatum diaca-teos. chalcus: THEOD. CERV. chirurg. 3,11 p. 163^{A} emplastrum . . . dia-uce. chamaedryos: TRACT. de aegr. cur. p. 328,1 de electuariis detur . . . diacamedreos. chamaemelon: PAUL. AEGIN. cur. 222 p. 163,11 dia camemilon (camamilon *B*). charta: AESCULAPIUS 31 p. 49,29 trociscos dia-ton. PAUL. AEGIN. cur. 203 p. 137,15 inmittendum dia cartu trociscum. 224 utendum et . . . dia chartu. *al.* chylus: AESCULAPIUS 33 p. 51,42 accipiant antidoton diaquilon. PS. HIPPOCR. phleb. p. 72^{b},2 emplastrum deaquilon. ANTIDOT. Glasg. p. 142,16 quod *(emplastrum)* greci diatilon dicunt. PAUL. AEGIN. cur. 202 dia chilon (cilon *A*) . . . utendum. 228 diacilon (diacidon *B*) lib. I . . ., deinde adponitur diacylon (dyacilon *A*). RICHARD. ANGL. (?) anat. II p. 89,13 kylos succus latine, inde . . . diakilon, id est emplastrum de succis herbarum. THADD. FLORENT. cons. 19,191 dyacquilon. *al. v. et p. 552,21.* cinnabaris: PAUL. AEGIN. cur. 257 p. 209,7 dia cignaguari. cinnamomum: WILH. SALIC. chirurg. 3,21 p. 349^{A} cum amygdalato . . . dia-o et croco modico. cissus: ANTIDOT. Sangall. p. 87,1 unguentum dia-um. ANTIDOT. Augiens. p. 63,28 confectio unguenti dia-u. citrium: RECEPT. Lauresh. 4,95 p. 319 to diacytrion. PAUL. AEGIN. cur. 191 p. 116,7 quod *(miloplacontium)* de suco malorum . . . et dia citriu confectum. codia: AESCULAPIUS 9 p. 12,34 aut diamoron . . . aut diacadion confectiones. ANTIDOT. Glasg. p. 116,21 antidotum diahcadion. CHIRURG. Sudhoff I p. 101,37 dia-ion cum siruppo mirtino. *al. v. et p. 550, 37.* colocynthis: AESCULAPIUS 7 p. 11,37 ex iera dia-oquintidos. PAUL. AEGIN. cur. 210 dia coloquintidos (colloquintidos *B*) iera. *al.* corallium: AESCULAPIUS 16 p. 22,18 ex trociscis dia-li aut dialectri confectis. 40 p. 65,17 dia-ion. ANTIDOT. Augiens. p. 55,14 trociscos dia-iu. ANTIDOT. Bamb. app. p. 37,1 trocisci diacorilli. *al. v. et l. 26. p. 546,59.* coronopodion: PAUL. AEGIN. cur. 255 p. 204,20 id, quod dia-iu, melius. costum: CIRCA INSTANS p. 15a^{r},20 electuarium, quod dia-um dicitur. *al.* crocodes: AESCULAPIUS 31 p. 48,40 dia-es aut diacorallium. crocus: ANTIDOT. Glasg. p. 157,11 dea-um. PAUL. AEGIN. cur. 76 p. 53,11 dia-a. p. 53,15 humida colliria appellata dia-u (-on *B*). *al.* cuminum: AESCULAPIUS 21 p. 32,11 oxyporium accipiant, diacitonitem aut diaciminum. RECEPT. Lauresh. 2,74 oxiporium diaciminos. *al. v. et l. 60.* *curcuma: MAURUS urin. II p. 50,16 utatur diacastoreo, dialacca, dia-a. THADD. FLORENT. cons. 4,87 recipe . . . rosate novelle, dya-e. TRACT. de aegr. cur. p. 291,8 da . . . diacuc-a. *al.* cydonius: AESCULAPIUS 22 p. 35,2 partes . . . diacoitnio . . . obruantur. 23 p. 39,9 ex antidoto diacitonion. *v. et p. 551,63.sqq.* cydonitum: AESCULAPIUS 15 p. 19,11 diacidoniten. MATTH. PLATEAR. (?) gloss. p. 379^{B} diacitoniten. THADD. FLORENT. cons. 20,52 utatur dyacitoniten. *al. v. et l. 30.* daphnis: AESCULAPIUS 21 p. 33,35 cataplasma . . . diadabnion. 22 p. 36,31 malagmate utantur *(sc. paralytici)* . . . diaphnidon (24 p. 41,14 dia-idon). PAUL. AEGIN. cur. 243 malagmata . . . poliarcion . . . diadafnidum. *al.* echidna: AESCULAPIUS 5 p. 9,43 de antidoto tyriacae, diech-es, hoc est, quae conficitur ex viperarum carnibus. GLOSS. med. p. 86,13 tyriaca, quam dicimus dyacignes. RECEPT. Lauresh. 4,72 tyriaca diatinon vel diagnes appellata. PAUL. AEGIN. cur. 179 p. 105,19 conveniet . . . eis *(sc. aegrotis)* . . . ⌞dia echidnon⌟ (diach-on *B*). GLOSS. Salern. p. 12^{a},3 dracignes, id est de carnibus tyrorum. *al.* elate: PAUL. AEGIN. cur. 255 p. 206,17 nisi aliquo malacticorum utantur, velut . . . diaelatis. TRACT. de aegr. cur. p. 328,1 de electuariis detur . . . dialati. electrum: PAUL. AEGIN. cur. 176 p. 101,23 dia electru (eleatrum *B*) trociscus. *v. et l. 21. p. 551,46.* elleborus: AESCULAPIUS 2 p. 4,3 diae-on. PAUL. AEGIN. cur. 255 p. 206,21 dia duo elleborum trociscus. erica: PAUL. AEGIN. cur. 213 die-cis trociscus. euphorbium: PAUL. AEGIN. cur. 252 p. 197,23 utantur . . . dia euforbiu. *galanga: TRACT. de aegr. cur. p. 245,28 utantur . . . dia-um. p. 245,33 utendum est electuariis calidis, ut est . . . dia-em. THADD. FLORENT. cons. 166,12 cum electuario, puta cum diacimino vel dia-a. WALTH. AGIL. med. 9 p. 106,32 recipe dya-e. *al.* galbanum: ANTIDOT. Augiens. p. 59,1 dia-es epithima. gigartum: PAUL. AEGIN. cur. 196 p. 120,17 dia gigarton. gyris: PAUL. AEGIN. cur. 131 p. 77,5 utendum medicamentis, velut est . . . diagireos. halicaccabum: PAUL. AEGIN. cur. 231 diaton lotarion et dialicacavi et diarodos trociscos. halosanthus: PAUL. AEGIN. cur. 257 p. 209,21 diaalos anthus . . . inpositum. helenium: ANTIDOT. Cantabr. p. 162,26 antidotum dieleneum. hermodactylus: ANTIDOT. Augiens. p. 50,1 katapotias die-tilo. hiera: PAUL. AEGIN. cur. 255 p. 203,20 diaiera utamur purgatione. hirundo: CHIRURG. Sudhoff I p. 101,41 diayr-inis vel diamoron vel diarodon. hydra: PAUL. AEGIN. cur. 99 p. 62,1 diydras.

[Weber]

hyssopum: Circa Instans p. 22a^{r},21 electuarium, . . . quod dicitur diaysopum. Thadd. Florent. cons. 10,163 recipe dyaysopi. iris: Fragm. mul. III 33 inplaustrum diayron. Antidot. Augiens. p. 60,3 epithima diayreos. Tract. de aegr. cur. p. 115,33 valentius est . . . diairis. p. 208,6 accipiat . . . patiens . . . diairim. *al.* itea: Alphita I p. 312,7 salix, ychea idem, arbor est, unde dicitur dyaiceos emplastrum. Paul. Aegin. cur. 179 dia iteon (diatteon *B*) superponendum. *ibid. al.* lacca: Tract. de aegr. cur. p. 291,8 da dia-a. Maurus urin. II p. 50, 43 utatur *spleneticus* dyalacon. Thadd. Florent. cons. 15,55 mixtura de dyalacha. *al. v. et p. 548,32. 550,38.* leptocaryon: Paul. Aegin. cur. 257 p. 209,8 dia leptocarion. (o)libanum: Matth. Platear. (?) gloss. p. 377^{D} diao-um medicina est opiata dicta ab olibano. Paul. Aegin. cur. 101 dial-o. *al.* lithargyrum: Paul. Aegin. cur. 250 p. 192,23 ulceribus conveniet . . . aliquid edricorum ut dia-giru (-irii, -targirum *var. l.*). macir: Antidot. Lond. p. 20,6 antidotum dia-ir. Antidot. Sangall. p. 81,28 antidotum diamachir. *al.* malva: Tract. de aegr. cur. p. 343,29 dia-e. manna: Matth. Platear. (?) gloss. p. 379^{G} electuarium dia-a. Tract. de aegr. cur. p. 348,24 diahermis dabis vel dia-is. p. 353,29 diamagnis. marathrum: Antidot. Sangall. p. 89,39 catarticum dia-trum. margarita: Wibald. epist. 62 diacalamentis, quod licet exiguo prostet pretio, eque tamen potens est . . . sicut dia-on. Thadd. Florent. cons. 12,169 recipe . . . dy-ton. *al.* mastiche: Tract. de aegr. cur. p. 245,5 dabis . . . dia-cum. mecon: Tract. de aegr. cur. p. 208,17 dabis oleum . . . diamiconis. Alphita I p. 287,39 dyamiconium, id est alecma de micone, id est papavere, et oppomiconium, id est succus miconis. mel: Paul. Aegin. cur. 185 p. 110,17 dia-itos. 257 p. 209,10 si assumat antidoti dia melitos . . . partes II. melicratum: Paul. Aegin. cur. 251 p. 194,20 ex linospermu aut dia-o. melilotum: Recept. Dilling. (Sudhoffs Arch. 40. 1956. p. 167,1; s. VIII.) uteris epytima dia-u. Antidot. Augiens. p. 62,14 epithima diamell-u. Antidot. Bamb. 4 capit. p. 21 epitema diamemi-i. Paul. Aegin. cur. 209 p. 145,9 dia melliloton (melliloto, mellilocon *var. l.*). *al.* melum: Aesculapius 1 p. 2,14 oxyporium diamilon. Antidot. Augiens. p. 49,10 dia-on antidotus. Antidot. Bamb. 4$^{capit.}$ epithema dia-llon. Antidot. Berolin. 30 p. 73,23 antidotum deamalo. morum: Aurelius 25 p. 729,17 diameron (-on *cod. Augiens. CXX*) medicamine linguam tingito. Abbo Sangerm. bell. 3,49 pota dia-on (gloss.: moratium). Paul. Aegin. cur. 161 p. 89,18 simplici dia-o. Gloss. Roger. III 565 gargarismus de dya-on. *saepius. v. et p. 547,49. 548,71.* muscus: Thadd. Florent. cons. 2,43 dy-us. Albert. M. veget. 6,391 dia-us. myrrha: Antidot. Augiens. p. 55,9 trociscos . . . diamusreos. *myrtillus: Salern. comp. 106 diamir-um. myrtinus: Tract. de aegr. cur. p. 275,26 trociscus . . . de balaustia vel diamir-um. oenanthe: Aesculapius 42 p. 71,26 epithymum diaurantes. Antidot. Sangall. p. 94,13 epithima dian-ti. p. 94,21 epithima dian-tes. Paul. Aegin. cur. 196 p. 120,17 magis stiptica . . . dia in-is (inantis *B*). oenelaeum: Paul. Aegin. cur. 225 diineleu. *omilysis: Paul. Aegin. cur. 161 p. 89,16 collum . . . diomilisios (-ifios *B*) cataplasmandum. 255 p. 205,8 dia omiliseos cathaplasma. omphacium: Paul. Aegin. cur. 191 p. 116,1 dia umfacum. p. 116,8 dia umfacos suco. opopanax: Aesculapius 47 p. 78,23 ceroto utantur *(sc. podagrici)* . . . aut diao-ce aut diaspermaton. orobus: Aesculapius 19 p. 25,29 desiccat reuma et diao-um. Recept. Lauresh. 3,46 capit. p. 87 antidotum dio-o. 4,64 epitima diaurubo. 4,65 antidotus deaurubo. Antidot. Glasg. p. 118,20 electuarium deaurobon *(sed cf. notam ed.)*. Antidot. Bamb. 21$^{capit.}$ antidotum diarubon. Paul. Aegin. cur. 179 p. 105,4 dio-on. *al.* oxycratum: Paul. Aegin. cur. 204 p. 138,5 cataplasmare omilisi dia oxicratu. paeonia: Antidot. Augiens. p. 42,9 antidotum diape-a. papaver: Matth. Platear. (?) gloss. p. 378^{E} dia-r . . . dicitur a papavere albo, quod recipit. Urso med. 392 dya-r vel dyadragagantum. *al.* peganon: Antidot. Augiens. p. 57,6 trociscos diapiganus. Odo Magd. herb. 320 medici dicunt diapiganon illud *(antidotum)*. *penidium: Brunus Long. chirurg. 1,4 p. 107^{E} detur sicut dia-on diadraganthum. Circa Instans p. 39b^{r},47 cum dia-is. *al.* perna: Paul. Aegin. cur. 257 p. 209,2 dia-is. phoenix: Aesculapius 21 p. 33,27 antidotum diafinicon. 46 p. 76,18 utendum diafricon emplastro. Paul. Aegin. cur. 191 p. 116,14 epithima . . . ⌞dia fenicum⌟ (diaffenicum *B*). 237 p. 174,13 dia finicum (sinicum *B*). Gloss. Salern. p. 12^{a},16 diafinicon de dactilis. *al.* physalis: Antidot. Augiens. p. 57,15 trociscos diafisallida. Paul. Aegin. cur. 203 p. 137,8 dia fisallidum farmaca. piper: Antidot. Augiens. p. 42,17 antidotum dia-reos. Paul. Aegin. cur. 209 p. 144,4 potandum . . . dia-reon (-reum *A*). *adde:* Aurelius 8 p. 696,28 quod *(antidotum)* dicimus diatriton piperon. Paul. Aegin. cur. 176 p. 101,2 dia dio pipereon. 252 p. 196,25 diadiop-reon. Antidot. Sangall. p. 79,47 antidotum diatrionp-ron. Antidot. Augiens. p. 43,8 antidotum diatrionp-reon. Antidot. Berolin. capit. p. 65^{b},43 antidotum diatrionp-rion. p. 68,40 antidotum deatrionp-rion. Antidot. Glasg. p. 102,8 antidotum diadrionp-rion. Matth. Platear. (?) gloss. p. 379^{E} diatrionp-ron dicitur a tribus generibus piperum. Tract. de aegr. cur. p. 205,32 prodest . . . diatrion et dianacardum et pipereon. Gloss. IV 368,15 St.-S. dia trion pepereon pheferwrz. pituida: Paul. Aegin. cur. 181 p. 107,17 electuarium dia-on. pompholyx: Theod. Cerv. chirurg. 3,6 p. 160^{B} unguentum dia-ligos. prasion: Aesculapius 15 p. 19, 33 electuarium dia-ssion. Antidot. Augiens. p. 48,40 electuarium dia-ssium. Antidot. Bamb. 47$^{capit.}$ antidotum dia-ssiu. Antidot. Glasg. p. 111,14 antidotum dia-u. p. 117,27 electuarium dea-um. *al.* prunum: Matth. Platear. (?) gloss. p. 376^{C} dia-is dicitur a prunis. Ps. Otho med. 256 dia-is. psimmythium: Aesculapius 43 p. 73,21 emplastrum diabsimitium. Recept. Lauresh. 3,183 capit. p. 90 unguentum diapsimidio. Antidot. Sangall. p. 85,12 emplastrum diapsimitium. Antidot. Glasg. p. 119,36 confectio diaximicio. p. 126,21 medicamen diaximitierin. Paul. Aegin. cur. 257 p. 209,12 dia psimitiu (psimitui *B*). *sim. al.* psyllion: Tract. de aegr. cur. p. 208,41 dabis electuarium diapsillium. resina: Paul. Aegin. cur. 275 paululum habens dia tis ritinis farmacu. Tract. de aegr. cur. p. 291,8 diareti. reum barbarum: Tract. de aegr. cur. p. 301,24 diacodion et diareub-um rosatum. Chirurg. Sudhoff I p. 101,34 dialacca vel diareubar. rhodomel: Paul. Aegin. cur. 191 p. 115,17 dia rodomelitos (romelitos *A*). *rhodostoma: Tract. de aegr. cur. p. 242,23 cum diaro-mia. sampsuchum: Aesculapius 4 p. 8,9 diasamsuco . . . caput . . . perungant. Antidot. Augiens. p. 62,3 epithima diasamsucu. Paul. Aegin. cur. 181 p. 107,14 epitimatibus . . . dysodi et dia samsucii (samficum *B*) . . . utimur. *al.* sandix: Paul. Aegin. cur. 143 dia-cos utere conbusto. satyrion: Matth. Platear. (?) gloss. p. 375^{G} dia-on dicitur a satyris. Thadd. Florent. cons. 168,71 recipe diasatirion. Ps. Otho med. 193 reptilium pellit virus dia-ii usus. *al.* scilla: Aesculapius 15 p. 19,34 electuarium . . . diascylles. Antidot. Augiens. p. 53,23 electuarium dia-is. Gloss. Salern. p. 12^{a},13 dia-es de squilla. scordon: Paul. Aegin. cur. 131 p. 77,8 quod *(medicamen)* dicitur smilion aut dia-on. *sena: Tract. de aegr. cur. p. 113,26 detur dia-e semen ex aromaticis speciebus. Walth. Agil. med. 3 p. 90,25 recipe . . . diasenne ana drachm. I. 55 p. 163,42 recipe dyasenne . . . ana drachm. II. Petr. Hisp. chirurg. 127 cum . . . diaseno. *al. v. et p. 547,28. 551,69.* sinapi: Aesculapius 22 p. 36,31 diaspermaton aut dia-i. smyrna: Paul. Aegin. cur. 99 p. 62,7 diasmirnis (-iis *B*) et nardinis *(sc. utamur)*. 119 diasmirna. 143 diasmirnon. sperma: Aesculapius 22 p. 36,21 malagmate dia-aton. Antidot. Berolin. 12 capit. p. 66^{b},50 epitima deasparmaton. Antidot. Glasg. p. 128,45 epitima diasparmaton. Recept. Bamb. 23 epithima dia-adon. 25 epitima diasparmadon. Paul. Aegin. cur. 181 p. 107,7 dia-mo cataplasmandum. *saepius. v. et l. 57. p. 549, 58.* splenium: Paul. Aegin. cur. 269 utere dia-u (-spelmiu *B*). stacta: Aesculapius 47 p. 76,29 malagma dialoen . . . aut dia-e. Paul. Aegin. cur. 257 p. 209,4 que *(sc. pharmacon)* dia-is (-accis *B*) dicta. *strobilion: Alphita I p. 316,26 strobiliae, id est pineae, inde dia-on, quod fit de nucelis penarum. struthion: Paul. Aegin. cur. 255 p. 206,16 nisi aliquo malacticorum utantur velut dia-tiu (da- *B*). strychnum: Antidot. Sangall. p. 84,1 emplastrum diastricnu. p. 85,9 emplastrum dia-

strignos. styrax *(sed cf. ALMA 5. 1929/30. p. 124):* AESCULAPIUS 21 p. 28,26 epithimio utantur *(sc. aegroti)* diastoracis. ANTIDOT. Lond. p. 19,31 confectio medicaminis diastiriacon. ANTIDOT. Sangall. p. 84,21 emplastrum diasteriacus. p. 94,29 epithima diastiricos. GLOSS. Salern. p. 12a,18 diastiraco de storace. *cf. p.552,8. fort. add. (sed cf. ALMA 24. 1954. p. 219):* ANTIDOT. Glasg. p. 147,22 diastracon. sulphur: TRACT. de aegr. cur. p. 213,36 cum dia-e. CHIRURG. Sudhoff I p. 101,41 diasulfur. susinus: ANTIDOT. Augiens. p. 57,28 trociscos ... dia-i. taenia: RECEPT. Lauresh. 4,72 tyriaca diatinon vel diagnes appellata. terebinthinus: PAUL. AEGIN. cur. 243 ex dia-bentina (-rbentina *B*). thallia: PAUL. AEGIN. cur. 100 dia-as (-ta- *B*). thallus: ALPHITA I p. 317,7 talon interpretatur ramos, inde dyatalon, de ramis. thapsia: PAUL. AEGIN. cur. 176 p. 100,22 cerotum inponendum diata-as (diata-a *B*). tragacanthum: CIRCA INSTANS p. 29ar,41 in diadragaganto. MATTH. PLATEAR. (?) gloss. p. 378C dia-um dicitur a tragacantho. MAURUS urin. II p. 36,27 exhibeatur diadragon. *sim. al. v. et p.549,68.72.* violatum: ANTIDOT. Glasg. p. 105,32 antidotum diapolites: dianus, ruta, ciminum. MATTH. PLATEAR. (?) gloss. p. 375D trochiscus diani (*fort. leg.* diavi[olati], *ni subest* ἴον), id est de succo violarum (*sim.* p. 375C). *xylocaracta (*i.* xylocaratium): TRACT. de aegr. cur. p. 288,34 utatur egrotans ... diaxil-a. zingiber: MATTH. PLATEAR. (?) gloss. p. 377B dia-reos idem est, quod zingiber conditum. *zuccarum: TRACT. de aegr. cur. p. 208,42 dabis electuarium ... dia-ram. **β** *subst. simplex in schedulis nostris non invenitur, occurrit tantum in composito:* *diascalaboton (δι'ἀσκαλαβώτης – *aus Eidechse*): PAUL. AEGIN. cur. 223 dia ascalavoton farmacum. *diabacanu (διὰ βακάνου – *aus Kohl*): PAUL. AEGIN. cur. 209 p. 144,14 cum vino et -u. *diacameron (διὰ καμμάρου – *aus Eisenhut*): MATTH. PLATEAR. (?) gloss. p. 375D -reon, id est reducens hominem de morte ad vitam. TRACT. de aegr. cur. p. 233,19 cum pigra et theodoricon et -on. THADD. FLORENT. cons. 12,169 recipe ... dy-on. *al.* *diahalon (δι'ἁλός – *aus Salz*): RECEPT. Lauresh. 3,78 emplastrum dialon. *dialimmaton (διὰ λειμμάτων – *aus Resten*): PAUL. AEGIN. cur. 179 p. 105,18 ex -imaton antidotum. *dialotarion (διὰ λωταρίου, διὰ τῶν λωταρίων – *aus Lotosklee*): PAUL. AEGIN. cur. 225 aut album trociscum aut -um. 231 diaton lotarion et dialicacavi et diarodos. *diaphoenicines (διὰ φοινικίνης – *aus Datteln*): ANTIDOT. Sangall. p. 94,4 epithima diafinidican. RECEPT. Bamb. 67 diafinicin medicamen uteris. PAUL. AEGIN. cur. 254 p. 202,28 confortemus partem diaffin-o resoluto oxirodino aut inorodino. diarhodon (διὰ ῥόδων – *aus Rosen*): AESCULAPIUS 40 p. 65,18 aut dialectrum aut diachordon. PS. GALEN. puls. (cod. Mo) 7,22 -rodum. PAUL. AEGIN. cur. 79 curare ... eam *(chemosim)* ... dia rodu (rodii *B*) collirio albo. 119 -roda. MATTH. PLATEAR. (?) gloss. p. 377D -rrhodon tres sunt maneries: *eqs.* TRACT. de aegr. cur. p. 113,40 utantur ... diacrodon. *sim. al. v. et l.41. p.548,66.72. adde:* ANTIDOT. Glasg. p. 157,8 dearodoniten epitima. *diascybelitu (διὰ σκυβελίτου – *aus skybellitischem Wein*): PAUL. AEGIN. cur. 158 p. 87,8 ex gliciricia aut diacive-u et crocu et chias et myrra. *diaturpenes (διὰ τουρπένης – *aus Turpena[-fisch]*): PAUL. AEGIN. cur. 254 p. 202,17 -is cerotum. *diazematon (διὰ ζεμάτων – *aus Gekochtem*): PAUL. AEGIN. cur. 99 p. 61,27 -on (-zim- *B*) non habens aliquid narcoticum.

b *antidota incerta vel dubia (ordine alphabetico):* *diacalonitidos *(?διὰ χελονίτιδος – ?aus Donnerstein):* THADD. FLORENT. cons. 49,251 ad pillulas -os. *diachassaron (*fort. subest* castoreus): TRACT. de aegr. cur. p. 115,35 da tyriacum vel -on. *diacidnon (*fort. subest* cydonius *vel* κίδναι): AESCULAPIUS 20 p. 27,26 -on antidotum. ANTIDOT. Augiens. p. 54,11 melior est *antidotum theriacum climacion* quam -itnon. *diacosion *(orig. inc.):* TRACT. de aegr. cur. p. 288,33 utatur egrotans -on. p. 338,4 utantur etiam electuario -i. CHIRURG. Sudhoff I p. 101,46 -chosi. *diacusmon *(orig. inc.):* MAURUS urin. II p. 50,43 utatur *spleneticus* ... dy-on, diasene. *dialapideon (*orig. inc., ni cohaeret c.* lapis): THADD. FLORENT. cons. 38,121 confortetur cor cum dy-on ... pretioso. *diamerozi *(orig. inc.):* GLOSS. Salern. p. 6a,32 -i combustum, bleta. *diapareos *(?δι' ἀπαρίνης – ?aus Klebkraut):* GLOSS. Roger. III 135 (adn.) electuarium ... dy-os. *diaremis (*fort. subest* aroma): CHIRURG. Sudhoff I p. 101,30 da blanca et dia-is. *diasabato *(orig. inc.):* AESCULAPIUS 19 p. 24,25 malagmate dia-o. ?*diascalon *(?δι'ἀσκαλωνίου – ?aus Schalotte):* TRACT. de aegr. cur. p. 354,40 emplastrum ... diatreaseos et dida-on. p. 374,13 confert vel dida-on vel apostolicon. p. 380,17 apostolicon et dida-lion. *diaterascos *(fort. subest* styrax): CIRCA INSTANS p. 2av,32 -os. ROGER. SALERN. chirurg. 3,441 apostolicon (gloss. M: vel diacarastios) vel aliud ... emplastrum. GLOSS. Roger. III 177 apostolicon sive -taraseos. TRACT. de aegr. cur. p. 323,8 pone supra renes -ruscos et ceronium. p. 354,25 superpone diastreascos. *al. v. et l.6.* *diaureon (*fort. subest* iris): TRACT. de aegr. cur. p. 209,5 dabis ... dia-on. *diazimis *(?δι'ἀζύμου – ?aus ungesäuertem Brot):* THEOD. CERV. chirurg. 3,11 p. 163A emplastrum -is.

B *nom. propr. in determinatione antidoti (cf. p.546,48sqq.):* *diamnaseum *(antidotum Mnaseae – Mittel des Mnaseas):* AESCULAPIUS 19 p. 24,24 emplastro malactico Serap. et -sse *(cf. Cael. Aur. chron. 5,10,117* Mnaseu[m]. *ibid. al.).* AURELIUS 26 p. 730,31 imponendum erit malagma diaquilon vel -scum. *diahermis *(?antidotum Hermae – ?Mittel des Hermes):* TRACT. de aegr. cur. p. 205,31 prodest -is. *ibid. al. v. et p.549,21.* diospoliten *(antidotum Diospolitani – Mittel des Diopolitaners, cf. ThLL. Onomasticon III. p. 185 s. v. Diospolites):* RECEPT. Lauresh. 2,222 capit. p. 85 oxiporium dias-in. 3,137 capit. p. 89 confectio diopo-es. ANTIDOT. Glasg. p. 103,1 antidotum diapolliten. p. 111,11 antidotum exipuritum diaspuliten. p. 133,34 oxiporium diaspolitis. PAUL. AEGIN. cur. 46 p. 23,4 dare ... bibere de aliquo oxiporo et maxime dias-u coclearium I. *sim. al. v. et p.551,20.*

2. *dia *v.* *dyo. **3. dia** *v.* divus.

diaaloe *v.* 1. dia *p.546,65.*

diaalosanthus *v.* 1. dia *p.548,66.*

diaanemonis *v.* 1. dia *p.547,7.*

diaarciotidos *v.* 1. dia *p.547,13.*

***diaascalavoton** *v.* 1. dia *p.551,28.*

***diabacanu** *v.* 1. dia *p.551,30.* **diabalus** *v.* diabolus.

diabetes (dya-, -avit-, -bit-, -tis) *m. form.: nom.:* -a: *l. 45.* -e: *l.49. abl.:* -e: *l.50.* -i: *l.42.* -o: *l.44.*

profluvium urinae, διαβήτης – *Harnruhr, 'Diabetes':* AESCULAPIUS 38 p. 60,35sq. de -iti; sequitur -ites, sitis multa. GLOSS. med. p. 22,20 -es similis passio est, que et ydrops. PAUL. AEGIN. cur. 206 de -vito; -vitis citus eorum, que bibuntur, est exitus. CONSTANT. AFRIC. theor. 9,37 p. 49br,58 dy-a est propter fortitudinem expulsive virtutis, cum qua trahitur colamentum sanguinis, id est urina. GLOSS. med. cod. Mon. p. 22,21 -is est inmoderatus fluxus urine. TRACT. de aegr. cur. p. 310,22 -e est immoderata attractio urine ab epate ad renes. MAURUS urin. I p. 27,11 de -e rubrica. *al.*

***diabeticus** (dya-), -a, -um. **1** *adi. i. q. ad profluvium urinae pertinens – den Diabetes betreffend:* WALTH. AGIL. med. 8capit. de -a passione. 8 p. 104,47 urina alba in colore ... dy-am passionem significat. THEOD. CERV. chirurg. 4,1 p. 180C idem dico de -a passione. **2** *subst.:* **a** *masc. i. qui profluvio urinae laborat – Diabetiker:* TRACT. de aegr. cur. p. 310,29 signa in -is hec sunt: *eqs.* p. 310,37 -is cito subveniendum, ne transeat *diabetes* in ydroposin. WALTH. AGIL. med. 8 p. 105,30 item utatur -us cibis valde grossis et vitet subtiles. **b** *fem. i. q. diabetes – Diabetes:* WALTH. AGIL. med. 8 p. 105,37 hec de cura -e sufficiant. *Weber*

diablus *v.* diabolus.

***diabne** (-afne, -a(m)pne) *subst.* (?διαβήτης) *urinae fluor, incontinentia – Harnruhr, Inkontinenz:* AESCULAPIUS 41 p. 70,35 -e est vesice et urinarum frequens dimissio, ut, quantum accaeperint *(sc. infirmi)*, facile per urinam labatur (*Gariopont. pass. 3,66* diapne). GLOSS. med. p. 23,9 diafne est vesicae passio ex urinarum frequenti dimissione. GLOSS. Salern. p. 15,25 diampne est involuntaria urine emissio (*item* TRACT. de aegr. cur. p. 325,26. URSO anat. 299). *cf.* diabetes. *Konstanciak*

diabolbon *v.* 1. dia *p.547,31.*

diabolicus (za-, dya-), -a, -um. (διαβολικός) *metr.*

[Weber]

diā-: *l.10. al.* zābō-: *l.7.* *usu subst.: l.30.39. al.*

1 *ad diabolum pertinens, daemonicus – teuflisch, Teufels-:* **a** *in univ.:* PASS. Leod. 19 (MGMer. V p. 300,6) quia a -is viris invidis armabatur consilium. VITA Audom. prol. (MGMer. V p. 753,9) omne humanum genus a primo homine -a *(corr. ex* diabolitica *2)* persuasione seducto venditum. CAND. FULD. Eigil. II 14,55 iudicium et si non za-a fallit gannatura, tamen *eqs.* BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 300,6 litteras . . . non ut apostolicas, set quasi -as . . . profanabant *quidam.* AMARC. serm. 3,235 ergo -is nolite locum dare factis *(cf. Vulg. Eph. 4,27).* CAES. HEIST. hom. exc. 209 p. 149,23 ceperunt *homines* . . . inauditas hereses predicare easque signis dy-is confirmare. *persaepe. proverb. (cf. Aug. serm. 164,10,14):* CAPIT. reg. Franc. 121 p. 239,37 humanum est peccare, angelicum est emendare, -um est perseverare in peccato. *al.* **b** *spectat ad paganismum (ad haeresim: l. 20.):* LEG. Wisig. suppl. p. 482,30 ubicumque idolatriam vel diversos -ae superstitionis errores repereritis *(sc. patres).* RIMB. Anscar. 13 p. 35,19 quos *(Danos)* . . . -o deceptos errore dolebat (*sim.* 34 p. 66,8). IOH. SCOT. carm. 1,3 caesare sub Karolo . . . secta -i damnatur dogmatis atque pastorum cura splendet amoena fides. WALTH. SPIR. Christoph. II 5,35 ante -o quam ferret *casta puellaris animi concordia* tuscula templo *eqs.* (*sim.* 5,229). *v. et vol. II. p. 10,49.* *in imag.:* WALTH. SPIR. Christoph. II 6,189 dextera Christi, omnia depulsis quę previdet ulcera morbis quęque -as pellit de corde sagittas *eqs.* **c** *spectat ad artem magicam:* VITA Pirmin. I 5 p. 25,7 primis magistris dedit Deus potestatem calcandi scorpiones et cuncta venenata dy-a a r t e (ANSELM. BIS. rhet. 2,3 p. 145,14. *al. v. et l.55*). ANSELM. BIS. rhet. 2,3 p. 143,12 hec dicebat *maleficus* Hebraica vel potius -a: *'eqs.'* VITA Menel. 2,10 (MGMer. V p. 153,28) nec tantum bonum potuisse facere affirmat *soror reginae* beatum per aliquod -e incantationis derisum. **d** *spectat ad iniuriam, iniquitatem:* CONC. Karol. A 16,16 si quis iudicum furem in bina vel terna reprehensione non damnaverit et eum -o (dy- *var. l.*) lucro dimiserit *eqs.* DIPL. Otton. III. 383 p. 812,7 Cabaliacam per cambium -um ei *(sc. ecclesiae)* abstulit *episcopus.* **2** *a diabolo correptus – vom Teufel heimgesucht, besessen (usu subst.):* WALTH. SPIR. Christoph. II 6,231 ut . . ., qui . . . -us morbive gravedine pressus id loca votivas intret referendo querelas *eqs. (cf.* I 27 p. 78,4 si quis . . . a diabolo vexatus *eqs.).*

adv. ***diabolice.** *more diaboli, modo daemonico – nach Art des Teufels, auf teuflische Weise, wie der Teufel:* **1** *in univ.:* GREG. VII. registr. 9,35 p. 623,30 crucem . . . et imaginem Salvatoris . . . ita -e a portis abstraxit *comes,* ut *eqs.* VITA Mahum. 109 alteri uterque existebat mirabilis . . ., ille *(Nestorius),* quod in aecclesia pridem sophistice contendebat, iste *(porcarius),* quod noviter -e inveniebat. HUGO TRIMB. sols. 34 p. 65,16 manus eius *(sancti viri),* qua illam *(puellam)* percusserat, adeo dy-e fetuit per duos annos, ut hanc eciam ori suo porrigere non auderet. *per diabolum – durch den Teufel:* HUMB. Sim. 3,2,3 p. 228,30 quae sanctificatio virginis terrae filio divinitus collata et -e adempta redditur virginis Mariae filio. **2** *spectat ad artem magicam:* HILDEG. phys. 8,6 si quis irretire vult, ne diabolicae artes per eum *(sc. ranam)* fiant, ipsum in unum queckbronen proiiciat, ut madidus fiat, deinceps nullus cum eo quidquam -e perficere poterit. **3** *spectat ad iniuriam, iniquitatem:* ERCHEMB. CAS. hist. 74 revertentes *(sc. exsulati)* nihilominus ad solum, de quo . . . -e abscisi sunt.

***diabolizo,** -are. *furere – rasen, wahnsinnig sein:* HERM. SANGALL. Wibor. 1,12 p. 144,14 non post multum temporis coepit *infitiatrix* -are.

diabolus (za-, dya-, -bul-), -i *m.* (διάβολος) *script.:* zeb-: GLOSS. IV 218,46 St.-S. -bal-: RADBERT. corp. Dom. 8,242. *form.:* -blus: *p.554,3. al.* *acc. sg.* -on: *p.554,12. al.* *de etymologia:* RUP. TUIT. vict. 1,26 p. 39,14 -us . . . hebraice 'deorsum fluens' sive 'clausus ergastulo' interpretatur *(cf. Hier. nom. hebr. p. 73,17).* p. 40,2 grece quoque -us idem sonat, quod latine criminator sive accusator *(cf. Hier. nom. hebr. p. 61,9). v. et p.554,19.* *metr.* diā-: *p.554,5.*

daemon, spiritus malignus, immundus – Teufel, böser, unreiner Geist: **1** *proprie:* FORM. Marculfi 2,1 l. 111 tunc venia consequatur, quando consecuturus est -ulus. RHYTHM. 89,23,1 zabulo immittente Eva peccavit serpente. MILO carm. 3,4,1,410 invidia occumbit, genetrix quae facta -bli est. ABBO SANGERM. serm. 14,31 nullum alium comedunt cibum -i in inferno, nisi *eqs.* EGBERT. fec. rat. 1,615 non mirum, si forte -us est ocreatus, qui fama vulgi solus dominatur in hedis. BENZO ad Heinr. IV. 4,41 p. 430,24 ad Flegetonta nullus descenderit, ni qui -us devenerit. HILDEG. phys. 6,33 circa hominem velut dyabulus versari solet *pica.* CAES. HEIST. mirac. II 2,25 p. 107,4 dy-us te *(sc. infantem)* habeat. *persaepe.* *in formula incantationis:* ANTIDOT. Glasg. p. 150,2 herba bulbonica fodis eam in circuitum et dicis: 'zabulon'. **2** *per compar. et alleg.:* **a** *de hominibus:* BRUNO QUERF. ad Heinr. II. p. 101,21 quomodo conveniunt ⌊Zuarasiz -us⌋ (Zuarasi vel -us *var. l.*) et dux sanctorum . . . Mauritius? BENZO ad Heinr. IV. 7,2 p. 586,12 Heinricus . . . audivit tres -os usurpasse cathedram apostolicę sessionis. EPIST. Ratisb. 20 p. 343,15 habe *(sc. filia Hierusalem)* consilium Helisei contra regem Syrię, id est -um. ALEX. MIN. apoc. 12,9 p. 266,23sqq. -us interpretatur deorsum fluens, per quem ipse Cosdras designatur, qui deorsum fluxerat ab ecclesia. *al.* **b** *de morte:* HRABAN. univ. 20,35 p. 553[B] -us . . . et ministri eius metonymicos mors et infernus dicti sunt. ALEX. MIN. apoc. 1,18 -us est mors, quia causa est mortis. 20,14 hic per mortem accipitur -us, cuius invidia mors intravit in orbem terrarum; recte . . . per infernum omnes reprobi figurantur, qui . . . 'foedus' iniquum 'percutiunt cum morte', id est cum -o. **3** *in nominibus:* **a** *hominum:* TRAD. Scheftl. 295[b] (a. 1190/92) testes sunt: . . . Cŏnradus -us de Rute. REGISTR. Mog. p. 31,12 Henricus filius -i. *al.* **b** *botan.* morsus -i *i. q. Scabiosa succisa (L.) – Teufelsabbiß:* ALPHITA II p. 120,39 morsus -i (dy- *var. l.*) principalem habet radicem incisam et similis est denti leonis. **c** *alch.* dentes -i *i. q. sal ammoniacus – Salmiak:* Ps. AVIC. anim. 2,4 p. 96 debes habere de urina puerorum . . . et de dentibus -i et de stercore equino. 6,7 p. 242 sunt, qui solvunt cum dentibus -i, sed non habemus necesse. 6,16 p. 315 dentes dy-i quid est? spersina, et illud est salarmoniacus. **4** *meton. i. q. calamitas, pernicies – Unheil, Übel, Verderben (cf. Vet. Lat. I Macc. 1,37sq. [rec. V]):* CHRON. Andag. 45 p. 113,5 suborta est maxima seditio adversus episcopum tocius congregationis, quod ecclesie hactenus liberrime obfirmasset intolerabile iugum huius obsidionis tamque magnum -um *(i. castrum)* ad insidias sanctificationis. HELM. chron. 1,55 p. 109,7 occiso Herico perturbacio gravis erupit adeo, ut oculis probari potuerit magnum eo dy-um adventasse in afflictionem gentis illius. HEINR. LETT. chron. 13,4 p. 70,1 cum esset Gercike semper in laqueum et quasi in dy-um magnum omnibus in ipsa parte Dune habitantibus *eqs.* 28,2 impediebat eos *(Ugaunenses)* rex Viesceka cum Tarbatensibus suis, qui erat in laqueum et in -um magnum Saccalanensibus et aliis Estonibus adiacentibus.

***diabor(r)iginatum** *sim. v.* 1. dia *p.547,23.*

***diaborrago** *v.* 1. dia *p.547,26.*

diabotanico *v.* 1. dia *p.547,29.*

***diabrosis** (dya-), -is *f.* (διάβρωσις) *acc.* -in: *l.57.* *erosio, exustio – Zerfressung, 'Brand':* PAUL. AEGIN. cur. 175 p. 99,3 neque in flegmonibus neque in febribus neque in doloribus fiet *(sc. reiectio sanguinis),* quemadmodum in his, que secundum -in (dy-im *B; 3,31,1* διάβρωσιν). MATTH. PLATEAR. (?) gloss. p. 366[H] sanguineo vomitui per anabrosim (anagra. *ed.*) vel -im, id est per resudationem sanguinis, reiectio fit V de causis *eqs.* p. 391[F] haemoptoicis, si fiat ex acuitate sanguinis vel -i, non valet *(sc. theriaca).* TRACT. de aegr. cur. p. 228,36 apertionem pororum per -im. *al. v. et vol. I. p. 604,13.*

diabsimitium *v.* 1. dia *p.550,27.*

diabulbon *v.* 1. dia *p.547,31.* **diabulus** *v.* diabolus.

diabuturum *sim. v.* 1. dia *p.547,33.*

diacadion *v.* 1. dia *p.548,14.*

diacalament(h)i(s) *sim. v.* 1. dia *p.547,36.*

diacalci *v.* 1. dia *p.547,42.*

diacalciteos *v.* 1. dia *p.547,63.*

***diacalonitidos** *v.* 1. dia *p.551,59.*

diacamedreos *v.* 1. dia *p.547,66.*

diacamemilon *v.* 1. dia *p.547,67.*

[Weber]

***diacamer(e)on** *v.* 1. dia *p.551,31.*
diacantaredas *sim. v.* 1. dia *p.547,42.*
diacapparis *v.* 1. dia *p.547,47.*
***diacarastios** *v.* 1. dia *p.552,8.*
diacareon *sim. v.* 1. dia *p.547,48.*
diacariofili *v.* 1. dia *p.547,50.*
diacartu *v.* 1. dia *p.547,69.*
***diacasmias** *v.* 1. dia *p.547,52.*
diacastoreos *sim. v.* 1. dia *p.547,53.*
***diacastoreus,** -a, -um. (dia *et* castoreus) **1** *adi. i. q. (praecipue) ex castoreo confectus – (vorwiegend) aus Bibergeil hergestellt:* Aesculapius 24 p. 40,37 colicus cum sit, trociscum -um ad mansionem potato. Matth. Platear. (?) gloss. p. 389D pilulae -ae (Ps. Otho med. 226a). **2** *subst. neutr. i. q. antidotum (praecipue) ex castoreo confectum – (vorwiegend) aus Bibergeil hergestelltes Mittel:* Matth. Platear. (?) gloss. p. 378A -um dictum est a castoreo, valet cephalalgicis. p. 378D simplicia componentia -um sunt plura, inter quae aliqua sunt obscura *eqs.* Salern. comp. 119 vitreum flegma ... purgetur cum calidissimis, ut blanca, -o *eqs.* Ps. Otho med. 254 nervi defectus, cephalaea nocens, ... haec sunt, quae -um depellens liberat aegrum. *al. v. et p.548,32.*
***diacastoricum,** -i *n.* *antidotum (praecipue) ex castoreo confectum – (vorwiegend) aus Bibergeil hergestelltes Mittel:* Tract. de aegr. cur. p. 133,31 facta purgatione ... dabis opopiram, ... -um aut sancti Pauli potionem.
diacatmias *v.* 1. dia *p.547,34.*
***diacausis** *f.* (διάκαυσις) *certa quaedam ratio ustionis – eine bestimmte Brennmethode:* Ps. Heliod. chirurg. 7 circa adustiones III *(sc. genera sunt chirurgiae operationum)*: -is, epicausis, epifleusis et his similia. 31 -is est, quae in corporibus adustio scaram facit.
***diacedrinus** *v.* *diacitrinus.
***diacentesis** *f.* (διακέντησις) *certa quaedam ratio sarturae – eine bestimmte Methode des (Ver-)Nähens:* Ps. Heliod. chirurg. 4 circa sarcituras genera octo *(sc. sunt chirurgiae operationum)*: -is, paracentesis *eqs.* 15 -is est angosta punctio, quod de acu vel acia vel lino transit per multas vices in diversas partes corporis vel fibras sarcire.
diacentauria *v.* 1. dia *p.547,55.*
diaceraseos *sim. v.* 1. dia *p.547,58.*
diaceratos *v.* 1. dia *p.547,56.*
***diacerotario** *v.* 1. dia *p.547,61.*
diacesanus *v.* dioecesanus. ***diacetrinus** *v.* *diacitrinus.
diachalcon *v.* dichalcon. **diachalcuce** *v.* 1. dia *p.547,65.*
diacharton *sim. v.* 1. dia *p.547,69.*
***diachassaron** *v.* 1. dia *p.551,61.*
diachilon *v.* 1. dia *p.547,71.* **diachon** *v.* diaconus.
diachordon *v.* 1. dia *p.551,45.*
***diachosi** *v.* 1. dia *p.551,66.*
diachrisma (-cr-) *n.* (διάχρισμα) *unguentum – Salbe:* Gloss. Salern. p. 12a,7 diadisma, constrictivum vel diacrisma.
***diacidnon** *v.* 1. dia *p.551,63.*
diacidoniten *v.* 1. dia *p.548,37.*
diacignaguari *v.* 1. dia *p.548,7.*
diacilon *v.* 1. dia *p.547,71.*
diaciminos *sim. v.* 1. dia *p.548,29.*
diacinnamomum *v.* 1. dia *p.548,8.*
diacisma *v.* diaschisma. **diacissu(m)** *v.* 1. dia *p.548,10.*
***diacitnon** *v.* 1. dia *p.551,63.*
diacitonion *v.*1. dia *p.548,34.*
diacitonitem *sim. v.*1. dia *p.548,37.*
***diacitrinus** (dioc-, -cedr-, -cet-), -a, -um. (διακίτρινος) *script.* dium caedrinum: *l.65.* *colore citri tinctus – (zitronen)gelb:* Form. Sangall. II 39 p. 421,15 palliolum dium caedrinum et aliud coccineum, tertium saphirini coloris *(v. notam ed.).* Notker. Balb. gest. 2,17 p. 86,20 ceteri ... phenicum pellibus avium serico circumdatis ..., Tyria purpura vel -edrina littea decoratis ... circumamicti procedebant. Leo Mars. chron. 2,59 p. 281,28 (rec. II) abstulit *Basilius* ... planetam diocet-am (cetrinam C) optimam et tres pannos de altari. 3,18 p. 384,9 (rec. II) ⌞planeta -etrina⌟ (planetam -am magnam C) aureis listis undique decenter ornata.
diacitriu *v.* 1. dia *p.548,12.*
***diacivelitu** *v.* 1. dia *p.551,52.*
diacodion *v.* 1. dia *p.548,14.* **[diacodos** *v.* diadochos.**]**
diacoitnio *v.* 1. dia *p.548,34.*
diacoloquintidos *v.* 1. dia *p.548,18.* **diacon** *v.* diaconus.
1. diacona, -ae *f.* *ministra ecclesiae, diaconissa – Kirchendienerin, Diakonisse (de re v. A. Kalsbach. Die altkirchliche Einrichtung der Diakonissen [Röm. Quartalschr. f. christl. Altertumsk. u. Kirchengesch. 22. Suppl. 1926]):* Conc. Karol. A 3B,5 ut presbyteram, -am, nonnam aut monacham vel etiam spiritalem matrem nullus praesumat nefario coniugio copulari. *al.* Flod. hist. 1,23 p. 121,10 aderat Hilaria -a, quam benedicens idem pater sanctissimus *(Remigius)* filiam vocat. Pontif. Rom.-Germ. 24tit. ad -am (diaconissam *B*) faciendam. 24,1 episcopus cum -am benedicit, orarium in collo eius ponit. 24,2 missa ad -am consecrandam. 24,24 -a ... inter misteria sacra communicet *eqs.* Marian. chron. a. Chr. 547 acephalorum heresis abdicatur, dicentes Paulum apostolum ... precepisse feminas debere fieri -as, quia eas commemorat post diaconos *(spectat ad Vulg. I Tim. 3,11).*
2. diacona *v.* diaconus.
diaconalis *vel* ***diaconilis,** -e. **1** *adi. i. q. ad diaconum pertinens – zum Diakon gehörig, Diakons-:* Capit. Bened. 3,296 vagus atque instabilis clerus, sive etiam in -ali ministerio vel presbiterali officio constitutus *eqs.* Ord. Rom. 36,20 pontifex induit eos *(sc. qui in diaconi officium ordinantur)* planetis et stant induti -ilia (-alia *var. l.*) indumenta. Chart. Aschaff. 8 p. 38,28 in sacerdotali, -ali (dyaconi C), subdiaconali officio dydascalus, si vult, tantum in summis festis in ecclesia serviat. Chart. Rhen. med. I app. 3 p. 719,21 dalmaticę -ales XXVIII. Catal. thes. Germ. 43,23 dalmatica una episcopalis et septem -ales. **2** *subst. neutr. i. q. vestimentum liturgicum diaconi – Gewand eines Diakons:* Sigeb. Gembl. gest. 41 fecit *abbas* ... casulas duodecim, -alia duo. Catal. thes. Germ. 17,13 archiepiscopus ... donavit ... ecclesie casulam, -ile et subdiaconile unius coloris.
diaconatus, -us *m.* *gen.:* -i: *l.40. al.* -u: *l.40.* *munus diaconi, diaconium – Amt eines Diakons, Diakonat:* Vita Gaug. 4 (MGMer. III p. 653,15) ut ... ei o f f i c i u m -i (-u *var. l.*) ... tradere destinaret *pontifex* (Vita Germ. 3 [MG Mer. VII p. 420,15] -us offitium. *saepius*). Liutpr. hist. 22 p. 175,14 -us eum *(sc. Benedictum)* ordinem habere permittimus *(sc. papa).* Greg. VII. registr. 2,51 p. 192,31 cum adhuc in ordine -us eramus, sępe dilectionis tuę *(sc. regis Danorum)* litteras et legatos accepimus. Albert. M. summ. theol. II 10,39,3,2 p. 481a,23 tres sunt ordines sacri: -us, presbyteratus et episcopalis. *saepe.*
diaconia, -ae *f.* (διακονία) *gen. sg.* -as: *l.55.* **1** *servitium – Dienst:* Gloss. I p. 213,23 Th. -a ministerium i. diaconentum t. **2** *domus pauperum, domus beneficiaria – Wohltätigkeitsanstalt, Armenhaus, 'Diakonie' (de re v. Feine, Rechtsgesch. p. 278 adn. 5):* Liber diurn. 71 p. 68,9 iure perpetuo loco venerabilis monasterii -a (vel -ae, vel -a *var. l.*) servile<s> subiaceant *servi.* 95capit. privilegium ⌞de -is⌟ (-as *var. l.*). Hincm. Remig. app. p. 343,37 -ae infra urbem, quae dicitur Ad-apostolos, solidos II *(sc. dari iubeo).* Petr. Cas. (?) chron. 3,66 p. 448,31 congregati sunt ... omnes ... episcopi et cardinales ... in -am sanctae Luciae, quae est iusta Septesolis. Albert. Mil. temp. 117 p. 414,29 plura contulit *papa* dona, que et sociavit venerabilibus -is foris existentibus perhempniter permanere *eqs. al.*
***diaconilis** *v.* diaconalis.
diaconissa, -ae *f.* (διακόνισσα) **1** *uxor diaconi – Gattin eines Diakons:* Conc. Merov. p. 128,4 si inventus fuerit presbiter cum sua presbitera aut diaconus cum sua -a aut *eqs.* **2** *ministra ecclesiae – Kirchendienerin, Diakonisse (de re v. l. 8.):* Agnell. lib. pont. 154 Eufimiam sponsam suam -am consecravit *Sergius.* Capit. Bened. 1,385 de -a vel Deo devota. add. 3,78 de -a; si -a nupserit, gladio ultoris sternatur. Ord. Rom. 36,27 similiter etiam ⌞feminae -is et presbiterissis⌟ (-ae et presbiterissae *var. l.*), quae eodem die benedicuntur *(v. comm.*

[Weber]

ed. p. 140sqq.). BERNOLD. CONST. libell. X 43 quod -ae manus impositionem habere negantur, non nisi de Paulianistarum -is intellegere ex diversis translationibus edocemur; nam -ae catholicorum manus impositionem habent. *v. et p.556,15.*

***diaconita,** -ae *m.* (διακονητής) *form. nom. pl.* -es: *l.7. minister diaconiae – Mitarbeiter eines Armenhauses, 'Armenhausbruder':* LIBER diurn. 95 p. 124,17 omnes -e (-es *GB*) et pauperes Christi, qui ibidem *(sc. in diaconia)* conveniunt, exclamare studeant.

diaconium, -i *n.* *munus diaconi, diaconatus – Amt eines Diakons:* EPIST. Bonif. 39 p. 64,10 quamvis posterius ... eis venisset *Meruualh*, qui presbiterii et -i (diaconi *3*) ordinem fuerant adepti *eqs.* COD. Karol. 84 p. 620,6 emisit nobis *(sc. papae)* ... Neapolitanus episcopus... -a iuris sanctae nostrae ecclesiae sibi concedi. ADO VIENN. Theud. 5 (MGMer. III p. 527,22) Caesarius ... -i (diaconi *var. l.*) officium ei imposuit. MANEG. ad Gebeh. 14 p. 336,28 is ... eligitur, ... qui in -o bene ministrans ... multam fiduciam ... acquisierat. VITA Theog. 1,10 p. 451,47 tum primo in cella beati Gregorii papae adhuc in -o suo prioratum administrare praecepit. *al.*

diaconus, -i *vel* **diacon,** -onis *m.* (διάκονος, διάκων) *script. et form.:* iac-: INNOC. III. registr. 1,96. ca-: *l.32.* deya-: *l.42.* dya-: *l.43. al.* tha-: *l.39.* -ago-: CHART. Sangall. A 6. -cho-: *l.34. adde* LEG. Wisig. 2,1,19 *(var. l.).* 3,4,18 *(var. l.). nom. sg.* -os: CHART. Argent. I 4. LEX Raet. Cur. 18,11 p. 402,15 *(A1). acc. sg.:* deagrum *(cf. francog.* diacre?*):* LEX Alam. 13 capit. p. 38 (cod. 1). -a: YSENGRIMUS 3,985. *acc. pl.* -is: PIRMIN. (?) scar. 11. *metr.* -ōnus: HRABAN. carm. 73,1,4.

1 *famulus, minister – Diener (expressius de martyre):* TIT. Rom. 2,6 hic veneranda Dei consistunt membra piorum et clausa recubant operosa sub antra ça-um (*inscr.* ca-). **2** *minister ecclesiae – Kirchendiener, Diakon:* LEX Alam. 13 capit. p. 39 (cod. 9) de -chonibus. LEX Raet. Cur. 18,11 p. 402,11 -us *(corr. ex* diadicianus *A11)* ..., qui ex curiales parentes natus est *eqs.* CHART. Bund. 27 p. 30,12 ego Orsacius ... vice Augustani -is scripsi et suscripsi. ANNAL. Augiens. a. 838 (MGScript. I p. 68,2) Puato -us palatii lapsus est in iudaismo. ADAM gest. 1,34 Rimbertus -us (tha- *var. l.*) eius *(Ansgarii)* a clero simul et populo electus est. LIUTPR. hist. 9 p. 166,4 Bonofilius -us cardinalis (BERTH. [?] annal. a. 1077 p. 291,37. *persaepe*). CHART. Georg. Col. 12 sub testimonio ... Rogeri dey-i, Bertolfi custodis, Bertolfi dy-i. *persaepe. per compar. de Christo:* LIBER ordin. Patav. 2,12 p. 966,4 -us *(sc. fuit Christus)*, quando post caenam proprio ore et propriis manibus sacramenta confecta dispensavit ..; sacerdos, quando *eqs.*

diacoposis, *acc.* -in. (διακόπωσις, *cf. DuC. III. p. 97*) *molestia, angustia – Not, Bedrängnis:* PETR. DAM. epist. 120 p. 391,12 qui peculatus crimen incurrit, in -in cogitur infarcire, quod tulit.

diacoralli(on) *sim. v.* 1. dia *p.548,20.*
diacoronopodiu *v.* 1. dia *p.548,23.*
***diacosi(on)** *v.* 1. dia *p.551,66.*
diacostum *v.* 1. dia *p.548,24.*
diacridia, diacridium *v.* dacrydium.
diacrisma *v.* diachrisma.
diacroca *sim. v.* 1. dia *p.548,27.*
diacrocodes *v.* 1. dia *p.548,26.*
diacrodon *v.* 1. dia *p.551,45.*
diactonpigronamigdalon *v.* 1. dia *p.547,1.*
***diacu(r)cuma** *v.* 1. dia *p.548,31.*
diacylon *v.* 1. dia *p.547,71.* **diacytrion** *v.* 1. dia *p.548,12.*
diadabnion, diadafnidum *v.* 1. dia *p.548,39.*

***diadamas** (diia-) *subst. adamas – Diamant:* ALPHITA I p. 299,10 adamas est lapis, qui et dii-s sonat. *cf.* *diamas.

diadaphnidon *v.* 1. dia *p.548,39.*

diadema (dya-), -atis *n. vel rarius* **diadema,** -ae *f.* (διάδημα) *script.* dea-: *p.558,29.58. script. et form.: nom. sg.* -em *(per elisionem)*: *p.559,25. abl. sg.* -ta: *p.558,23. de etymologia:* GODEFR. VIT. panth. 26,6 quid significat -a imperiale? hoc -a sonat duplam conferre coronam, quod veterem Romam mundanaque climata donat.

I *sertum – Kranz:* ERMENR. ad Grim. 28 p. 566,22 liceat amoris causa virtutum eius *(sancti Galli)* quosdam floscellos decerpere et metricis melodiis ceu floreum -a capiti tuo conponere. WALTH. SPIR. Christoph. II 1,29 quod si haec forte tuam *(sc. poetae)* cingent -ta glabram *eqs.* LAMB. TUIT. Herib. 1,3 p. 144,14 mox in suo habitu eorum *(coenobitarum)* admittitur collegio componendus ab eis, ut -a floribus, exemplo et imitando proposito. HONOR. AUGUST. spec. p. 955C ipse *(victor)* purpura induitur, dy-a cum lauro auroque contextum ei imponitur.

II *capitis insigne, corona – Diadem, Krone:* **A** *proprie:* **1** *in univ.:* VITA Vulfr. 10 (MGMer. V p. 669,6) diabolus ... ei *(duci)* apparuit -te aureo cum fulgentibus gemmis capite opertus. EKKEH. IV. bened. I 31,59 armilla, clavata, periscelide, -a (gloss.: circulus capitis). LIGURINUS 1,555 precessit ... sacram brevius dy-a coronam. CONR. MUR. clip. 16b dux Brabante, tuus clipeus rubet, hunc ita pingam, album quod caput *(sc. leonis)* hic auri -te cingam. SABA MALASP. chron. 4,13 p. 198,11 diversorum ac preciosorum anulorum appensione, dy-tum eciam et fibularum seu monilium. *al.* **2** *de -te regali, imperiali:* PAUL. DIAC. carm. 27,3 huic *(Adelheidi)* sator est Karolus, gemino -te pollens. AGNELL. lib. pont. 40 p. 304,23 ad ... pontificem properavit *Valentinianus* ... et ⌞excussa -ta⌟ (excusso -te *2*) capitis ... salutavit. CONST. Constant. 220 contradimus palatium ..., deinde -am, videlicet coronam capitis nostri. DIPL. Otton. III. 90 p. 500,36 usque dum avus noster Otto imperiali meruit insigniri -te. LAMB. HERSF. annal. a. 1077 p. 284,21 regiam dignitatem regiumque nomen sibi usurpavit, -a (de- *var. l.*) imposuit *rex Polonorum*. SALIMB. chron. p. 16,23 quod neuter *(sc. nec marchio nec Guido)* in vita alterius dy-te uteretur. *persaepe.* **3** *de -te papali vel episcopali (de re v. B. Sirch, Der Ursprung der bischöflichen Mitra u. päpstlichen Tiara. 1975. p. 135sqq.):* COD. Udalr. 32 p. 61,3 quia corona regni et -a Romani imperii in manu vestra *(sc. papae)* est per manum Petri (*spectat ad Vulg. Is. 62,2sqq.*; *sim.* BENZO ad Heinr. IV. 7,2 p. 596,10). RANGER. Anselm. 164 Silvestro ... decus et -a dedit *Constantinus*. 5272 Hildebrandus, homo fallax et seditiosus, Romam turbavit et -a tulit. *al.* ELIS. SCHON. vis. 1,40 p. 21,9 habebat *doctor* ... in capite ... -a quoddam venerabile, qualia a pontificibus gestari dicuntur. **4** *de -te Christi:* HROTSV. Mar. 279 est *Maria* ... praeclarum sidus, quod fulget in aevum regis aeterni claro -te Christi. *de nimbo:* TRACT. de cruc. effig. 7 crux in -a est lata duas partes pollicis tercia remanente. 36 crux super filum -ae duos pollices et aliquid plus. *ibid. al.* **B** *in imag., per compar., alleg.:* **1** *eccl.:* **a** *c. sensu mercedis:* VITA Eucher. 10 (MGMer. VII p. 51,12) ibi *(sc. in caelo)* ... a Christo Domino pro laboribus vel bonis operibus -a accepit *victor* gemmis fulgentibus variatam. EPIST. divort. Loth. 3 p. 212,24 vestri *(sc. papae)* apostolatus apicem ... almifluo virtutum -te decoravit *Christus*, cui generalem sui gregis commisit solicitudinem. DIPL. Heinr. II. 103 p. 128,20 quatinus ... aeternaliter celestis bravii -te coronetur *regalis maiestas*. CONST. Melf. prooem. p. 146,5 honoris et glorie -te (dyd- *var. l.*) coronato *(sc. homini)* uxorem et sociam partem sui corporis aggregavit *Deus.* **b** *spectat ad baptismum:* ALCUIN. epist. 134 p. 203,1 sacro chrismate caput *(sc. pagani catechumeni)* perunguitur ..., ut intellegat se -a (-ta, de-te, de- *var. l.*) regni et sacerdotii dignitatem portare *(sim.* PONTIF. Rom.-Germ. 111,19; *cf. Vulg. I Petr. 2,9).* **2** *alch.:* ARTEPH. secret. p. 58 in eo *(cinere)* est -a regis et argentum vivum nigrum immundum, a quo nigredinis debet fieri purgatio. Ps. ARIST. pract. p. 661b,14 cinerem ne vilipendas, quoniam ipse est -a cordis tui et permanentium cinis, corona victoriae et coagulum lactis. **C** *meton.:* **1** *regnum, dignitas – Herrschaft, Regierung:* AGNELL. lib. pont. 98 p. 342,26 qui *(Iohannes)* bis septeno sacri -tis anno, tractatu vigili quo regit ecclesiam, hanc ... arcem iunxit. DIPL. Otton. III. 330 p. 758,23 ea, quę in nostri -tis temporibus vel antea a ... papa ad ... ecclesiam sunt oblata. HELM. chron. 32 p. 59,24 ut ... principes Heinrico dy-a tollendum et ad filium eius ... transferendum decernerent. CONST. imp. II 261 p. 359,26 ut ... nichil honori et iuri nostri -tis aut imperii subtrahatur. CARM. Bur. 10,37 illi

[Weber]

donat *Simon* -a, qui nunc erat anathema. *al.* **2** *de ipsa persona regis, imperatoris ('Krone'):* OTTO FRISING. chron. 6,34 p. 303,5 cum . . . -a regni a sacerdotali gladio feriendum foret, in se ipsum dividitur. CHRON. reg. a. 1172 p. 122,23 (epist. Pisan.) quia in fide et dilectione circa imperiale -a perseveravimus *eqs.* **D** *translate i. q. decus – Prunkstück, Zierde:* **1** *de rebus:* ALCUIN. epist. 225 p. 368,27sq. palleum sacerdotale -a est; sicut regium -a fulgor gemmarum ornat, ita fiducia praedicationis pallei ornare debet honorem. SEDUL. SCOT. carm. II 63,14 aurea sideream transcurrit luna per aetram gestans sceptrigerum nunc -a novum. CARM. Cantabr. A 44,3 hec est clara dies *(sc. resurrectionis)* . . . nobile nobilium rutilans -a dierum. ABSAL. serm. 21 p. 124[B] Sapientia . . ., quae in arcano divinitatis ab aeterno luserat coram Patre, -a carnis assumendo mundo etiam spectaculum facere voluit. *in titulo libri:* CHRON. Mich. p. 8,9 liber ille, quem -a monachorum intitulavit *Smaragdus* (ANON. Mell. 50. *al.*). **2** *de hominibus:* ALCUIN. Richar. praef. (MGMer. IV p. 389,33) ad ornandum -a christianae philosophiae *(i. Richarium).* SERMO de Const. 2,2 (MGScript. XXX p. 1019,35) exercuit *Deus*, ut Caprea insula . . . hoc -a *(i. Constantium)* suo vertici stringeret totum. BERNO epist. 2 p. 19,24 tu *(sc. Odilo)*, qui es dulce decus nostrum omniumque -a monachorum. RUP. TUIT. vict. 9,13 p. 290,18 Macedonum -a magnus Alexander. *al.* *de Christo:* EUGEN. VULG. syll. 37,2,4 tu . . . -m eluces mundo lampas fulgore nitente.

2. *diadema *v.* *diadesma.

diademalis, -e. *qui diadematis est – der Krone eigen, zugehörig:* THEODULF. carm. 25,15 felix, qui potis est semper adesse tibi *(sc. faciei imperatoris)* et -i sat dignam pondere frontem cernere.

diadematus (dya-), -a, -um. *diademate ornatus – mit einem Diadem geschmückt:* ANNAL. Ianuens. IV p. 176,26 clericus Bernardus . . . dy-o capite et paramentis circumdatus equitans civitatem intravit. *Weber*

***diademetrum,** -i *n.* (*per contam. ex* diameter *et* dimetrum) *diameter – Durchmesser:* EUGEN. VULG. syll. 24,19 quem sensum habeat talis oratio *(sc. 'annus tuus ex diametro sumptus est')*, non ex diametro, sed ex -o *(ci.*, diametro *ed.)* rectius profertur: -um enim est medietas sperę, linea videlicet illa, que speram secat per medium *eqs.*

***diademo,** -atum, -are. (diadema) *coronare, regem nominare – krönen, zum König machen:* ANNALISTA SAXO a. 1100 p. 733,54 rex licet electus, rex noluit intitulari nec -ari, sed sub Christo famulari. ROB. TOR. chron. a. 1121 ad pentecosten fuit -tus *rex Anglorum*. ANNAL. Zwif. II a. 1194 Henricum . . . regem . . . hic censu ditat Grecus, hic Apulus -at. *translate i. q. ditare, magnificare – reich machen, verherrlichen:* REIN. LEOD. Laur. epil. 7 astes supplicibus, . . . salvifices meritis, quos pigneribus -as.

***diadesma** (-disma, -ema) *subst.* (διάδεσμα *a* διαδεῖν) **1** *malva – Malve, Roßpappel (cf. Diosc. 2,118 p. 191,12):* GLOSS. III 55,1 St.-S. -ema papele, papel. **2** *per pravam interpr. i. q. medicamentum astringens – zusammenziehendes Mittel:* GLOSS. Salern. p. 12[a],7 -isma, constrictivum vel diacrisma.

diadiopipereon *v.* 1. dia *p.550,8.*

diadoc(h)os *vel* **diacodos**, -i *m.* (διάδοχος) *script. et form.:* dya-: *l.62.* -es: *l.60.62.* *metr.* dia-: *l.60.*

de lapide pretioso beryllo simili: MARB. RED. lap. 57 p. 1763[C] de -do (-co, -ches *var. l.*): -chos per aquam responsa petentibus aptus daemonis effigies varias ostendere fertur. ARNOLD. SAXO fin. 3 p. 71,29 dy-des lapis est pallidus; similis est birillo; maxime excitat demones et fantasmata. ALBERT. M. miner. 2,2,4 p. 34[b],28 -dos . . . lapis pallidus dicitur esse aliquantulum beryllo similis.

diadraga(ga)nt(h)um *v.* 1. dia *p.551,16.*

diadragon *v.* 1. dia *p.551,16.*

diadrionpiperion *v.* 1. dia *p.550,8.*

diaduoelleborum *v.* 1. dia *p.548,53.*

diaechidnes *sim. v.* 1. dia *p.548,43.*

diaegiptiasacanthis *v.* 1. dia *p.546,57.*

diaegiru *v.* 1. dia *p.546,63.* **diaelatis** *v.* 1. dia *p.548,49.*

diaelectru *v.* 1. dia *p.548,52.*

diaelleboron *v.* 1. dia *p.548,53.*

diaeresis (die-), -is *f.* (διαίρεσις) *script.* dir-: *l. 12. ?form. nom. pl.* -e: *l.9.*

sectio, incisio, divisio – (Ein-)Schnitt, Trennung: **1** *metr.:* ABBO SANGERM. bell. praef. p. 78,14 communibus . . . bannitę (gloss.: sillabe) modis cum die-i (gloss.: dississione) et episinaliffa non dense usus extiti. **2** *chirurg.:* **a** *in univ.:* GLOSS. med. p. 24,1 -e, id est sectiones. ALPHITA I p. 287,43 die-is, id est divisio. **b** *de genere incisionis speciali:* PS. HELIOD. chirurg. 2 cirurgie operationem inmittit cum incisionibus sic genera septem: dir-is, perieresis, catascasmos *eqs.* 8 die-is est recta incisio in corpore.

diaes *v.* dies.

diaeta (dieta), -ae *f.* (δίαιτα, *sed notiones in exemplis sub III allatis a* dies *originem trahere videntur*) *script.:* ceta: *p.561,9.* zeta: *l.56. p.561,6.12.16.* degeta: *l.46.* dietata: *p. 561,37.* *form. acc. pl.* -es: CHRONOGR. Corb. p. 72,11 *(cod.).*

I *spectat ad regulam, ordinationem:* **A** *de cibis sumendis, recte vivendo:* **1** *proprie i. q.* δίαιτα, *diaetetica, regula ciborum, ratio vivendi – Diät(etik), geregelte Lebensweise, Lebensart (fere usu medic.):* **a** *strictius de praecepto medicinali:* **α** *in univ.:* RATHER. cena Dom. 7,282 est . . . dieta capiendorum vel respuendorum custodia vel cautela. ALFAN. premn. phys. 17,10 p. 97 permutantes eam *(malam habitudinem)* . . . ad mediam temperiem congrua -a (*PG 40,677[A]* διαίτῃ) et exercitiis et pharmacis. LAND. MEDIOL. hist. 2,19 p. 54,22 -a . . . ordinata, qua rex aleretur. BRUNUS LONG. chirurg. praef. p. 105[C] instrumenta . . . medicinę sunt tria: . . . illa sunt sicut -a, potio et chirurgia. THEOD. CERV. chirurg. 1,25 p. 144[C] caveat . . . vulneratus, quod cuncta, quae circa dietam dicta sunt, diligenter observet. *persaepe.* *per compar.:* CAES. HEIST. mirac. II 1,23 p. 47,10sqq. quando medicus infirmo dare vult fortem medicinam . . ., prius ei ordinat dietam . . .; dieta . . . sunt orationes, ieiunia, elemosine *eqs.* **β** *in titulo libri:* PRAECEPT. diaet. I[tit.] incipit -a Ypocratis, quam observare debet homo. CATAL. biblioth. A I 49 p. 248,12 confectionum, malagmatum, antidotum et emplastrorum et dieta medicinae in codice I. DIAETA Theod. 1 Theodori dieta incipit. PETR. CAS. (?) chron. 3,35 p. 412,14 dietam ciborum. CATAL. biblioth. Beinw. (ed. P. Lehmann, Erforsch. d. Mittelalt. II. 1959. p. 160,12) diete universales et particulares; item diete particulares. *al.* **b** *latius in locut.* -am actitare *i. q. vesci – sich ernähren:* VITA Serv. 8 p. 30,4 qui *(Iohannes Baptista)* vino et sicera omnique inmundo abstinens locustis et melle in deserto dietam (degetam, vitam *var. l.*) actitabat. **2** *meton.:* **a** *victus, cibus, alimenta – Kost, Speise(n), Nahrung (alleg.: l.58):* **α** *strictius de praecepto medicinali:* RECEPT. Bamb. 22 ut attendas ad dietas omnium, maxime horum *(nephriticorum)* sciens omnia dulcia, omnia fregida his esse contraria, et conveniret subtilis et gestibilis dieta. TRACT. de aegr. cur. p. 86,28 dieta eorum *(in stomacho corruptorum)* erit panis, pulli galline, perdices *eqs.* p. 148,21 dietetur *patiens* liquida et sorbili dieta. MENKO chron. 1 p. 286,24 secundum phisicos . . . malus odor plus nocet quam mala dieta. p. 286,26 propter diete frigiditatem. *persaepe.* **β** *latius:* GESTA Ern. duc. I 2,90 erat . . . videre zetarum et apparatuum regalium stupenda spectacula. METELL. Quir. 10,12 conviva Iesu proximus tu perpetua frueris dieta. CHART. Eberb. 269 p. 24,18 quibus *(marcis)* . . . conventui, cuius dieta . . . fuerat hactenus nimis tenuis, in victualibus possit *cellerarius* . . . honestius ad cenam et commodius providere. IOCALIS 409 quamvis in tenui mensa tenuique dieta, mens hominis solet esse magis proprio lare leta. **b** *cena, refectio – Mahl(zeit):* CAES. HEIST. Elis. I 7 p. 356,22 evenit, ut maritum sequens ad magnam dietam non inveniret cibos, quibus sana conscientia uti auderet. **B** *de vita monastica i. q. regula, liturgia (cottidiana) – (Tages-)Ordnung, (Tages-)Liturgie:* CONSUET. Rod. 107 opus Dei intente et devote peragant, de quo mox finita tota operandi dieta copiosius erit loquendum. 161 perscripta . . . fortis agoniste dieta nunc, quid per diversa anni tempora . . . agi oporteat . . ., explicandum est. 171 complebitur dieta modo, quo prelibatum est. ARNO REICHERSB. scut. p. 1508[C] ut . . .

cursus quotidianae nostrae dietae honeste et secundum ordinem fiat *eqs.* p. 1509[A] ne . . . ea *(lectione)* praetermissa diurni cursus dieta velut ceca sit. *ibid. al.*

II *spectat ad habitationem i. q. camera, cubiculum – Zimmer, Kammer (in imag.: l. 14):* WOLFHARD. Waldb. 1,17 illa *(Geila)* . . . zetas hiemales et operosas ingrediens curceboldum . . . texere coepit (GLOSS. med. cod. Trev. p. 165,21. VITA Brun. Querf. 2 [MGScript. XXX p. 1361,1]). CHRON. Ebersb. I p. 14,2 accidit eam *(Rihcart)* solam sedere in ceta (id est in secretario aestivali palatii *add.* CHRON. Ebersb. II p. 9[a],59), qua pedissaeque solitae fuerant operari. SUMM. Heinr. B 5,122 zeta grece, camera, kamera latine. METELL. exp. Hieros. 4,406 quę *(cuncta)* . . . credunt *astrologi* . . . in planetis tonitrusve notata *(sc. esse)* dietis. *al.* *?de habitatione in hortis constructa:* AETHICUS p. 199,15 gradum quingentorum ascensus diversas zetas instauratas, ubi modo nullus accessus hominum esse suspicatur *(cf. Plin. epist. 2,17,11sqq.).*

III *spectat ad unius diei spatium:* **A** *iter, equitatio unius diei – Tagesmarsch, -ritt, -reise:* **1** *praevalente notione motus:* HIST. peregr. app. p. 174,11 propter dietam plus solito longiorem inestimabile dampnum in equis passi sumus. ACTA imp. Winkelm. I 340 p. 301,26 continuatis dietis Latii terminos revisuri (*sc. imperator*; 667. *sim.* ANNAL. Plac. a. 1237 p. 475,27 dietis maximis). *persaepe.* *in imag. de cursu vitae:* METELL. exp. Hieros. 3,814 cur exemptum terris celoque receptum conquerar athletam stadii breviasse dietam? **2** *praevalente notione mensurae (def.:* ANNAL. Basil. a. 1271 triginta astronomica, decem communia, sex Alsatica miliaria faciunt dietam. a. 1276 p. 200,37 L miliaria faciunt dietam; VII miliaria Theutonica faciunt dietam. *ibid. al.):* CHRON. Gozec. 1,23 planities spatiosissima per III fere dietas extenditur. OTTO FRISING. chron. 7,3 p. 313,8 super Nilum circiter VI dietas ab Alexandria posita est *Babylonia.* HEINR. LETT. chron. 29,2 ut ramos suos ad decem dietas usque in Revelis extenderet *vinea Dei eqs.* CONST. Melf. 1,93,2 si locatum animal per manifestam ductoris negligentiam vel, quod ipsum ultra statutam -am (dietatam *var. l.*) per malitiam duxerit, mori contigerit *eqs. persaepe.* *per compar.:* CAES. HEIST. hom. exc. 65 ut a contemplacione quis rediens et ab oracionis loco quasi per unam dietam descendens . . . meminit, quid habuerit. **B** *opus unius diei, pensum – Tagewerk, tägliche Arbeitsleistung:* **1** *proprie:* CHART. Rhen. med. I 411 p. 471,27sq. (a. 1103/24) ante beciam iuxta stacionem veteris molendini terram ad plenam dietam arabilem et . . . iuxta viam publicam de novem diurnalibus tres ad tres dietas pleniter arabiles. CHART. Helv. arb. 135 p. 212,42 quod fenatores vel sectatores non possunt compelli redimere -am suam extra castellaniam Sarratae. CHART. Wirt. VIII 2884 quoddam pratum . . ., quod est ad opus viri unius diete, videlicet aines mannes mat. *remissius i. q. labor – Arbeit(saufwand):* EBERH. ALEM. labor. 993 sarcina doctoris qualis sit, qualis habena, percurri calamo fragili; calamus subit ecce alter, cuius erit non magna -a docenti. **2** *meton. de mensura agri:* CHART. Stir. II 150 p. 223,19 (epist. papae a. 1217) ei *(sedi episcopali)* unam dietam et dimidiam . . . et trecentas marchas . . . assignare (*sim.* 154 p. 227,9 unam dietam vel dimidiam. 227 p. 318,35). **C** *de caelo, astris i. q. cursus cottidianus – Tageslauf, tägliche Bahn (per compar.: l. 60):* BERTH. RATISB. serm. 2 p. 18,45 volens . . . proficere debet esse coelestis, id est quasi coelum, . . . hoc est semper debet proficere et perfectam dietam suam perficere. p. 19,3 coelum quotidie dietam suam perficit. **D** *dies – Tag:* **1** *in univ.:* CHART. Beron. 49 (a. 1242) prepositus et capitulum apud dominum imperatorem seu regem usque ad duas dietas laborantes precabunt *eqs.* FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 214,2 iuvamentum . . . est, quod falco refrigeratur per irrorationem; unde in estate et quando calefit, quaque dieta sepius potest fieri hec irroratio. URBAN. IV. registr. 539,10 p. 512,42 per tres menses integros . . . in servitio . . . moraturos *(milites)*, mensibus ipsis a die, quo iidem milites terram sui dominii . . . egressi fuerint, per vulgares dietas et solitas computandis (*item* CLEM. IV. registr. 646,12). *al.* **2** *conventus – Versammlung, Tagung (de re v. Dt. Rechtswb. II. p. 794sq.):* CHART. Traiect. 1460 p. 223,12 (a. 1258) renunciamus omni auxilio iuris canonici et civilis, exceptioni fori, doli mali, constitutionis de duabus dietis (CHART. Carniol. II 251 p. 199,29. CHART. episc. Halb. 953 l. 62 [epist. papae]).

***diaetarium,** -i *n.* *opus unius diei, pensum – Tagewerk, tägliche Arbeitsleistung:* ODILO SUESS. Seb. 54 p. 651[a],36 iste *(colonus)* solus solita cupiens explere exercitia iunctis bobus properat ad agrum exequi cupiens -um.

diaetarius (die-, ce-, ze-), -i *m.* *script.:* zeth-: *l. 19.* *?*hetrarius: *l. 20.*

1 *camerarius, cubicularius – Kammerdiener, Kammerherr:* HRABAN. martyr. Aug. l. 89 Torquatus egit, ut Castulus, ze-us (ce- *C*) palatii, . . . fuisset artatus *(cf. Ps. Ambr. act. Seb. 14,69.83).* CHRON. Cas. 5 p. 471,26 Radelchis, ze-us palatii, ei *(Sichardo principi)* successit in principatum. RATHER. prael. 1,23 l. 744 ponamus . . . ante oculos quemlibet prefecti filium, cuius . . . atavus cognoscatur miles fuisse: quis novit illius militis pater ariolator an pictor, aliptes an auceps, ce-us an figulus . . . fuerit. SUMM. Heinr. A 8,240 ze-us (zeth- *E*) grece, latine camerarius, kamerari. B 1,356 ze-us (hetra- *D*) grece, camerarius, kamerere latine. **2** *medicus diaeteticus – Diätetiker, Diätarzt:* IOH. S. PAUL. diaet. 458 quod animalium natura humanae naturae imitatrix est et in calore, frigiditate et in siccitate et in humiditate; et sic die-i provideant. **3** *servus cottidianus – Tagwerker (de re v. Ph. Dollinger, Der bayer. Bauernstand. 1982. p. 245sqq.):* TRAD. Weihenst. 303 (a. 1174/82) mulier quedam Willibirch libere conditionis die-um sancti Stephani accepit sibi Adilhardum. **4** *alimenta cottidie gratis accipiens – täglicher freier Kostgänger:* ODILO SUESS. Seb. 59 (32) erat . . . ei *(comiti Suessorum)* inter prandendum familiare inopum debiliumque, quos mensae suae die-os delegerat, curam agere eosque ex his, quae sibi . . . subtrahebat, pie refovere.

diaeteticus *vel* **diaeticus** (dee-, die-, diedi-, -tei-), -a, -um. (διαιτητικός) *qui ad regulam ciborum, rationem vivendi spectat – diätetisch, Diät-, die geregelte Lebensweise betreffend:* GLOSS. med. p. 24,2 dieticos, id est regulares. ARS med. 5 p. 421,19 quorum *(sc. elementorum medicinae)* primum est chirurgicum, secundum farmaceuticum, ⌊tertium -teticum⌋ (tercius diedicus *G*), quartum prognosticum. *subst. fem. i. q. diaeta, regula ciborum – Diät(etik), geregelte Lebensweise:* ARS med. 1 p. 418,12sq. cuius *(sc. medicinae)* prima pars est chirurgica, alia quidem diaetica (dietica *G*), tertia vero pharmaceutica; chirurgiae vero imposuerunt anulum ferreum, -teticae (dieteice *H*, deetica *G*) quoque baculum, propter quod et philosophum ostendit.

***diaeto** (die-), -avi, -atum, -are. (διαιτάω) **1** *trans. (absol.: l. 59):* **a** *in univ. i. q. diaeta curare, tractare, alere, diaetam componere (alicui) – durch eine Diät behandeln, ernähren, eine Diät zusammenstellen (für):* ALFAN. premn. phys. 40,12 p. 130 matre non bene -ta (dictata, dieta *var. l.*; *PG 40,772[A]* δεδιαιτημένης) et nutrita consequenter, quae generat, corporibus distemperata . . . nascuntur. TRACT. de aegr. cur. p. 84,23 pueri *(sc. febricitantes)* . . . eadem, que *(sic?)* et senes, sunt dietandi dieta. p. 311,4 artificiosum est diabeticos dietare. *al.* CAES. HEIST. Elis. I 28 p. 375,42 ut medicum quereret, qui ipsam -ret, ne . . . nimia sibi de victu subtrahendo nimiam corporis debilitatem incurreret (*sim.* II 2 p. 382,35). *alleg. (usu absol.):* GUNTH. PAR. orat. 9,12 p. 186[D] primus *panis* digerit et -etat, secundus reficit et vegetat, tertius custodit et firmat. **b** *medial. i. q. (diaetetice) ali – sich (diätetisch) ernähren, Diät halten:* CONSTANT. AFRIC. theor. 5,4 p. 18b[v] si . . . -etantur homines secundum quod opus, morbos . . . necesse est esse salubres. MATTH. PLATEAR. (?) gloss. p. 381[F] -etur patiens duobus . . . diebus ante *(sc. purgationem)* liquidis et sorbilibus cibis. TRACT. de aegr. cur. p. 135,8 -etentur *(sc. qui capitis dolore laborant)* sic: pulli, fasiani, perdices *eqs.* WILH. CONG. chirurg. 799 apostemata talia *(sc. venenosa)* habentes debent -etari subtili dieta. **2** *intrans. i. q. considere, morari, deverti – sich niederlassen, rasten, Quartier nehmen:* VITA Richardi 19 p. 289,33 in qua civitate *(sc. Antiochiae)* . . . dum aliquantisper -are placuisset *eqs.* HEINR. TEG. Quir. I 8 erat vicinus locus, ubi nocte precedenti -antes baioli sarcofagum in terram de-

ponunt. HIST. de exp. Frid. imp. p. 72,28 ad castellum quoddam devenimus, ubi etiam -vimus. p. 73,8 venimus ad Ayos civitatem . . ., ubi -vimus. GERLAC. annal. a. 1179 p. 690,27 sexta feria -are volentes ecce nuntius . . . narrat eis *(Friderico et Cunrado cum copiis)*, quod *eqs.*

***diaetula** (zet-), -ae *f.* *domicilium, diaeta – Unterkunft, Wohnstätte (de specu: l.9):* BERTH. carm. 1,156 (MGPoet. III p. 397) perdita mente manens mulier per devia scandens, quam bene salvavit ze-a sancta patris *(sc. Benedicti; cf. Greg. M. dial. 3,38,1)*. ERCHEMB. CAS. hist. 46 Landulfum electum . . . a claustro episcopii expellens et humili loco, in cellula scilicet ministeriorum, degere constituit et sibi in ze-a episcopali mansionem exiberi iussit *Pandonulfus*.

diaeuforbiu *v.* 1. dia *p.548,56.*

***diafanitas** *v.* *diaphaneitas.

diaf(f)enicum *v.* 1. dia *p.550,1.*

diaferesis *v.* diaphoresis.

diaffinicium, diafinicin *sim. v.* 1. dia *p.550,1.*

***diafinidican** *v.* 1. dia *p.551,41.*

diafisallida *sim. v.* 1. dia *p.550,6.*

***diaffonitas** *v.* *diaphaneitas. ***diaffonus** *v.* diaphanus.

***diafne** *v.* *diabne. **diafonia** *v.* diaphonia.

diaforesis *v.* diaphoresis.

diaforeticus, diaforiticus *v.* diaphoreticus.

diaforinus *v.* diaphorinus.

diafracma, diafragma *v.* diaphragma.

diafricon *v.* 1. dia *p.550,1.*

***diagalanga** *sim. v.* 1. dia *p.548,57.*

diagalbanes *v.* 1. dia *p.548,61.*

diagigarton *v.* 1. dia *p.548,62.*

diagireos *v.* 1. dia *p.548,63.*

***diaglitis** (dya-) *subst.* (*cf. ThLL. III. s. v.* glis) *lappa – Klette:* ALPHITA I p. 295,13 ilana (ilancia *var. l.*), id est lapa maior, lapa inversa, lapago, bardana, -s idem. II p. 84,11 iancia . . ., bardana, -is (dya- *var. l.*) idem, gallice gletonere, anglice clote.

diagnes *v.* 1. dia *p.548,43.*

***diagnosis** (-scis), *acc.* -in *f.* (διάγνωσις) *cognitio morbi – Diagnose:* PS. GALEN. urin. p. 7,5 non solum in re, verum etiam ante rem, quod Greci ˻prognoscin et -scin˼ (pronosim et dianus p. 6,6) dixerunt, id est intellectum ante se.

diagonalis, -e. linea -is *i. q. diagonios, diagonus – Diagonale:* RAGIMB. epist. 2 p. 519,10 ad longitudinem eius *(quadrati)* -is linee descripto quadrato alio paribus lateribus, habebis quadratum in mensuris duplum iam propositi quadrati. ALBERT. M. anim. 2,1,11 p. 81,67 si dividatur *tetragonum* lineis -bus duabus, faciet quattuor triangulos. anal. post. 1,2,2 p. 23^{b},41 diametros sive linea -is in quadrato sit simetros. metaph. 10,1,1 p. 553^{b},11 dimensuratio, quae est diameter sive linea -is in quadrato. *spectat ad lineam astrolabii meridiem indicantem:* GERB. (?) astrolab. 2,3 quorum *(sc. linearum horarum)* media est linea -is meridiei, cuius ex utrisque partibus simul cum ipsa . . . duodecim horarum meta constituitur.

adv. ***diagonaliter.** *modo diagonali – diagonal, als Diagonale:* ALBERT. M. metaph. 5,1,7 p. 226,10 si dividatur tetragonum lineis ductis -r de angulo uno in sibi oppositum angulum quadrati per continuum, fiet in actu trigonum.

diagonium, -i *n.* (διαγώνιος) *linea diagonalis, diagonios – Diagonale:* RAGIMB. epist. 2 p. 519,5 omne -um (diagonum *var. l.*) equilateri quadrati habet ipsum latus in se et quincuncem. p. 519,6 si vis propositi quadrati duplum habere, accipe -um minoris quadrati *eqs. saepius*. RADOLF. epist. 3 p. 520,17 hunc *(quadratum)* si per -um . . . secare volueris *eqs.* FRANCO LEOD. circ. 3,152 sumatur exempli gratia XXV quadratus; is retinet latus V, de quo perficiamus -um eiusdem lateris quincunce sibimet adiecto. *ibid. saepius. v. et l.68.*

1. diagonus, -i *m. vel* ***diagonum,** -i *n.* *linea diagonalis, diagonios – Diagonale:* PS. BOETH. geom. 798 -i (diagonii *var. l.*) . . ., id est angularis linee, directio bissena numeretur quantitate. 801 -us . . . per cathetum ductus embadalis summae spatium ostendit. ANON. geom. I 4,14 in quadrato -um invenire si vis *eqs.* 4,16 rhumbi . . ., cuius sint singula latera pedum X et -um XII, cathetum sic quaeras: *eqs.* HERM. AUGIENS. mens. astrolab. 9 p. 212,3 habes quadratum orthogonum aequilaterum, cuius unus angulus A, alter oppositus per -um in centro. *saepius. v. et p.563,59.*

2. diagonus *v.* diaconus. ***diagrafum** *v.* *diagraphum.

diagramma, -atis *n.* (διάγραμμα) **1** *figura (geometrica), descriptio – (geometrische) Figur, Darstellung, Skizze:* ALBERT. M. metaph. 9,4,5 p. 428,1 per ea, quae sunt in -bus sive descriptionibus figurarum, actus elicitur de potentia. p. 428,7 quando bene describuntur actu lineae et anguli, sciuntur theoremata secundum actum; si autem per imaginationem non exprimuntur, non sciuntur nisi potentia; et hoc probatur per hoc, quod -ta inveniuntur per intellectum actu scita. *v. et l.28.* **2** *propositio, notio abstracta – Vorstellung, abstrakter Begriff:* ALBERT. M. metaph. 3,2,4 p. 119,17 '-um', hoc est propositionum, 'ea dicimus' esse 'elementa, quorum' sicut materialium vel essentialium 'demonstrationes insunt in aliorum demonstrationibus', et ex quibus . . . componuntur aut propositio communis et genus *eqs.*

***diagrammaticus,** -a, -um. (diagramma) *qui ad figuram (geometricam), descriptionem pertinet – zur (geometrischen) Figur, Darstellung gehörig (usu subst.):* ALBERT. M. eth. II 3,1,18 p. 224^{a},8 quemadmodum resolvuntur -a, hoc est descriptiones geometricales: *eqs.*

[diagrammatom *v.* *digrammaton.**]**

***diagrammatus,** -a, -um. (diagramma) *descriptus, depictus – skizziert, dargestellt:* ALBERT. M. pol. 5,9^{a} p. 550^{a},27 'quando numerus' -us, id est descriptus, fuerit, vel . . . 'diagrammatis' (*p. 1316^{a},7* τοῦ διαγράμματος), id est descriptionis, . . . 'huius solidus fuerit', id est non ductibilis nisi in seipsum *eqs.*

***diagraphum** (-afum), -i *n.* (διαγραφή) *descriptio, census, tributum – Besteuerung, Steuer, Festsetzung:* CHRON. Moiss. (MGScript. I p. 287,39; s. IX.$^{in.}$) tales . . . afflictiones populo posuit *Constantinus princeps* ut possessoribus provinciarum Calabriae, Siciliae, . . . per -fa seu capita atque nauticationes *(ex Lib. pontif. p. 188,4)*.

diagredio, diagridion, diagridium *v.* dacrydium.

diahcadion *v.* 1. dia *p.548,14.*

***diahermis** *v.* 1. dia *p.552,22.* **diaiera** *v.* 1. dia *p.548,69.*

diainant(h)is *v.* 1. dia *p.549,49.*

diairis *v.* 1. dia *p.549,3.* **diaiteon** *v.* 1. dia *p.549,6.*

diakilon *v.* 1. dia *p.547,71.* **dialacca** *v.* 1. dia *p.549,8.*

dialati *v.* 1. dia *p.548,49.*

dialectica, dialectice *v.* dialecticus.

***dialectico,** -are. (dialectica) *dialectice, sophistice disputare – dialektisch disputieren, spitzfindig argumentieren:* TRAD. Frising. 670 (a. 845) Cundpatoni respondente -are non posse neque nolle. *dialecticis argumentis asserere, postulare – durch dialektische Argumentation behaupten, fordern:* LAUR. LEOD. gest. 18 p. 502,20 quid referam quosdam comites . . . eius *(regis)* iuris esse, ut praesules faciat vel deponat, -asse?

dialecticus, -a, -um. (διαλεκτικός) *script.:* dea-: *l.59.* dya-: *l.60.p.565,2.33.* -et-: *l.60.63.71.p.565,2.17.*

1 *adi. i. q. disputatorius, in arte disputatoria usitatus, logicus – dialektisch, zur Disputierkunst gehörend, in der Disputierkunst üblich, logisch (de re v. LexMA III. p. 944sqq., V. p. 2071sqq.):* CHRON. Fred. 3 praef. p. 89,2 nec repperire possit quisquam peritus de-a in a r t e gramaticos, qui *eqs.* (COSMAS chron. 3,59 p. 237,19 -e [dyaletice, -ae *var. l.*] artis. *al.*). ALCUIN. epist. 204 p. 338,32 placuit paucas interrogationes -ae d i s c i p l i n a e . . . cartulae iniungere (CONR. HIRS. dial. 1767. *al.*). HEINR. TEG. Quir. I 4 ducem rex -o (-etico *var. l.*) hamo adgreditur, ubi, antecedens dum facile conceditur, consequens velut occulto hamo pectus transfigat. ALBERT. M. elench. 1,1,4 p. 531^{b},39 -ae . . . disputationes sunt, quae sunt ex probabilibus collectivae contradictionum. *saepe.* **2** *subst.:* **a** *masc. i. qui arte disputatoria peritus est – Dialektiker (saepe in malam partem, e. g. l.71):* OTLOH. prov. A 29 eadem *(arrogantia)* divites in verbis, id est -os prudentiaeque saecularis gnaros, saepissime subvertit. GERHOH. novit. 4,30 -etici vel potius heretici vident eam *(sc. humanam naturam Christi)* vix

ad angelorum dignitatem provectam. OTTO SANBLAS. chron. 47 p. 79,3 dyaleticos (-os *var. l.*) . . . inutilia abicere utiliaque in hac arte monuit *sacerdos* reserare. ALBERT. M. sent. 2,21,1 p. 354a,37 tentator *(i. diabolus)* imitatur -um, qui procedit ex communibus, quae inveniuntur in singulis *eqs. saepe. expressius i. q. philosophus, qui sapientia mundi peritus est – Philosoph, der Weltweise:* GODESC. AQUENS. opusc. 1,12 p. 74,27 unum elige tibi: . . . aut cum -o argumentum rerum apparentium, quod rationis est, aut cum catholico argumentum rerum non apparentium, quod fidei est. **b** *fem. i. q. ars disputatoria, logica – Dialektik, Disputierkunst, Logik:* **α** *in univ. (per prosop.: l.15; interdum in malam partem, e. g. l.17):* EINH. Karol. 25 apud quem *(Alcuinum)* et rhetoricae et -ae . . . ediscendae plurimum et temporis et laboris inpertivit. FROUM. (?) carm. p. XII,39 lepidulis verbis dominam -a fatur. AMARC. serm. 1,197 quid . . . arte probata refellens contortis arguta modis -etica possit, cum *eqs.* ALBERT. M. metaph. 3,3,6 p. 145,40 -a et prima philosophia saepe sunt circa eadem et de eisdem tractantes. Ps. AVIC. anim. 6,16 p. 304 bonum est apud nos, si dicamus -am aut philosophiam aut sapientiam, quia hoc non dicimus, nisi ut intelligamus rationes. *saepe. in titulo libri:* CATAL. biblioth. A I 20 p. 89,10 (a. 841/72) Albini -am et rhetoricam in volumine I. CARM. libr. II 16,2,1 explicit ampla suo stringens -a pugno. CATAL. biblioth. A I 10 p. 32,4 introductiones -e. *al. meton. de libro ipso:* EPIST. Hann. 79 p. 129,7 -am nostram, cum me nimiis efflagitationibus convicisset, invasit *frater.* **β** *adaequatur rhetoricae:* POETA SAXO 5,235 artis rhetoricę seu, cui -a nomen, sumpsit *Karolus* ab Alquini dogmate noticiam. **γ** *adaequatur parti logicae:* ERMENR. ad Grim. 8 p. 542,8 propalavi, qualiter logyca, summa pars sophiae, divisa sit in -am et rhetoricam. TRACT. de divis. phil. p. 37,7 eloquentia ipsa eadem est, que dicitur loyca; hec dividitur in dy-am, rhetoricam, grammaticam. **c** *neutr. plur. i. q. ars disputatoria, logica – Dialektik, Disputierkunst, Logik (in malam partem: l.36):* AETHICUS p. 188,5 ut plagis vel ulceribus vino et oleo a -is (delictis *var. l.*) vel maledictis stultissimorum et insipientium hominum curaretur *sapiens.* THEOD. AMORB. Mart. 2 cum . . . literarum subtilitates . . . penetraret et -orum strophas enodare . . . addisceret. EPIST. Mog. 22 p. 358,7 grammaticorum nos utcumque vel principia libasse non negamus, rhetoricorum vero, -orum vel maiorum quorumlibet nec didasculos nos nec scolasticos profitemur. HUGO HONAUG. div. 1,7 qui *(Hugo Aetherianus)* cum . . . Alberici cuiusdam in -is fuisset auditor in Francia *eqs.*

adv. **dialectice** (-ae). **1** *more disputatorio, arte disputatoria, eloquenter – nach Art, mit Hilfe der Dialektik, in redegewandter Weise:* HINCM. epist. 37a p. 16,10 si beatus Augustinus et ceteri doctores contra hereticos pugnantes -e sunt locuti *eqs.* ERMENR. ad Grim. 31 p. 571,26 -ae distinguendum, quod bonum eius *(Dei)* per se simplum bonum est. HERM. TORN. rest. 2 non dialecticos huiusmodi clericos, sed -e appellat *Anselmus archiepiscopus* hereticos . . . dicens eos de sapientium numero merito esse exsufflandos. ALBERT. M. mem. 2,3 p. 110b,23 si . . . est ordo *(sc. reminiscentiae)* probabilitatis, tunc aut erit in pluribus quidem -e aut rhetorice *eqs. al.*

dialectrum *v.* 1. dia *p.548,52.*

dialeptocarion *v.* 1. dia *p.549,11.*

dialeticus *v.* dialecticus. **dialibanum** *v.* 1. dia *p.549,12.*

dialicacavi *v.* 1. dia *p.548,64.*

***dialimaton** *v.* 1. dia *p.551,37.*

dialipon (dya-) *n.* (διαλείπων) *script.* dil-: *l.65. form.: nom. sg.:* -pes: *l.69.* -pides: *l.69. nom. pl.* -onta: *l.65.*

1 *febris intermittens, typica – Wechselfieber:* GLOSS. med. cod. Petropol. p. 272,6 omnia dic, quaes<o>, verbi quae sillaba signet: . . . quid trix, derma, . . . diliponta (gloss.: cotidiana, terciana, quartana). **2** *intermissio, defectio – Ausfall, Schwäche(zustand):* ALPHITA I p. 298,8sq. lipothimia, malfactio, syncopis . . . idem quod spasmatio, id est defectus motus cordis; inde dy-ides sive -es (-on *var. l.*) idem est quod defectio (*sim.* II p. 100,6).

dialiquos *v.* dialogus. **dialis** *v.* dealis.

dialit(h)argiru(m) *sim. v.* 1. dia *p.549,14.*

dialocus *v.* dialogus. **dialoe(n)** *v.* 1. dia *p.546,65.*

dialogicus, -a, -um. (διαλογικός) *genere dialogi scriptus, qui ad dialogum pertinet – in Dialogform geschrieben, dialogisch:* EKKEH. IV. prol. Gall. p. 91,39sq. huius *(sc. Notkeri)* operis priorem cum ipso *(Hartmanno)* alternaverat *Notkerus Balbulus* partem; quod cum -a lege fecissent, uterque, quae sibi libuit, -o quidem iure operi inseruit. ARNULF. delic. 696atit. -a poete tetrastica. CATAL. biblioth. Becker 128,74 altercatio -a Attici . . . et Critoboli.

adv. **dialogice** (-ae). *ratione dialogi – in Dialogform:* PAULIN. AQUIL. c. Fel. 3,24 l. 54 in quo *(libello)* alternatis vocibus quasi -ae contra hereticos disputans . . . ita subinfert *(sc. Athanasius antistes)*: '*eqs.*'

dialogismus, -i *m.* (διαλογισμός) *dialogus – Dialog, (Zwie-)Gespräch (in titulo libri):* BERNH. GEIST. dial. p. 15,15 -i veritatis, adulatoris, iusticiae; primo alloquitur veritas iusticiam *eqs.*

dialogus, -i *m.* (διάλογος) *script.:* dea-: *l.25.* dya-: *l. 31.34.* -liquos: *l.25.* -ocus: *l.27. form.: gen. pl.* -on: *l.33;* -um: *l.27. abl. pl.* -iis: *l.28. metr.* dia-: WALAHFR. Wett. 285.

sermo, genus dialogicum, disputatio, certamen – Dialog, Dialogform, (Streit-)Gespräch, Streitgedicht: **1** *de textu (saepe in titulo libri):* **a** *proprie:* CHRON. Fred. 2,59 fertur ⌞in -liquos⌟ *(m.1 1;* in dialogo libro, inde alicos *sim. var. l.)* sancti Gregorii. PAUL. DIAC. Lang. 4,5 capit. p. 114 codicem -cum (-orum, -um *var. l.*) beatus Gregorius . . . reginae direxit. ALCUIN. epist. 279 p. 436,16 in -is (-iis *H*) beati Gregorii. HRABAN. epist. 4 conposui . . . quendam -um et nomini tuo ipsum dedicavi. CARM. var. Walther 16tit. -us Iudei cum Christiano quodam ceco. GUTOLF. Agn. tit. p. 82 incipit dy-us Agnetis . . . cum quodam monacho. Ps. PLATO quart. 4 p. 156,9 in libro suo *(sc. philosophi)*, qui dicitur -on. *saepe.* **b** *meton.:* **α** *de libro ipso:* VITA Mathild. II 16 p. 176,15 cum dy-um accepisset in manum et studiose intendisset legendum *eqs.* **β** *pro cognomento de Gregorio Magno (cf. Lampe, A Patristic Greek Lexicon. 1961. p. 356a):* LIUTPR. leg. 22 Romanus enim clericus, postmodum universalis papa Gregorius, qui a vobis *(sc. Graecis)* appellatus est 'D-us'. **2** *de colloquio:* AGOB. 2,13 l. 7 qui *(Avitus episcopus)* cum . . . Gundobado frequenter de fide altercans et -os im praesenti conficiens et epistolis absenti respondens.

***dialotarium** *v.* 1. dia *p.551,38.*

***dialon** *v.* 1. dia *p.551,35.*

dialt(ha)ea(s) *v.* 1. dia *p.546,67.*

diamac(h)ir *v.* 1. dia *p.549,17.*

diamagnis *v.* 1. dia *p.549,19.* **diamalva** *v.* 1. dia *p.549,18.*

diamanna *sim. v.* 1. dia *p.549,19.*

diamaratrum *v.* 1. dia *p.549,21.*

diamargariton *v.* 1. dia *p.549,22.*

***diamas** (dya-), -antis *m.* (adamas, *per contam. c.* διαφανής *sim.*; *cf. Wartburg, Frz. etym. Wb. XXIV. p. 132sq.*) *(lapis) adamas – Diamant:* DEDIC. Erf. (MGScript. XXX p. 487,31; s. XII./XIII.) dedit *dominus Wernherus* . . . abbati annulum de auro puro continentem in se lapidem preciosissimum cum dy-e. Ps. ARIST. lap. I p. 186,4 sicut lapis dy-s (gloss.: vel adamas), quando sentitur ab aliis lapidibus terreis, moventur omnes et franguntur. p. 194,14 lapis dy-s, qui vocatur elmos, nature est frigide et sicce in quarto gradu. p. 194,20 est unus lapis, . . . qui confundit dy-em sibi coniunctum. *ibid. al. cf.* *diadamas.

diamasticum *v.* 1. dia *p.549,25.*

***diambra** *v.* 1. dia *p.546,72.*

diamelicratum *v.* 1. dia *p.549,31.*

diamel(l)ilotu(m) *sim. v.* 1. dia *p.549,32.*

diamelitos *v.* 1. dia *p.549,29.*

diamel(l)on *v.* 1. dia *p.549,37.*

diamemilotum *v.* 1. dia *p.549,32.*

diameron *v.* 1. dia *p.549,40.*

***diamerozi** *v.* 1. dia *p.551,71.*

diameter, -tri *m. vel* **diametrum,** -i *n. vel* **diametrus,** -i *m. vel. f.* (διάμετρος) *script.:* dya-: *p.567,34.* dim-: *p.567,17.*

[Niederer]

form.: nom. sg. -os: *l.32. adde:* Ps. Boeth. geom. 35 *(var. l.). acc. sg.* -on: *l.21.22.23.33.*

1 *strictius:* **a** *dimetiens, diagonus, linea media – Durchmesser, Diagonale, Mitte(llinie):* **α** *de figuris geometricis:* Ps. Boeth. geom. 31 -us ... circuli est quaedam recta linea per centrum ducta *eqs.* Anon. ad Ragimb. p. 534,17 circulum mihi statuo, cuius -um VII sit pedum, circuitus vero XXII *eqs.* Ps. Beda mund. const. 1,172 -r (-um *var. l.*) est linea, que aliquid partitur in duas medietates. Albert. M. metaph. 10 p. 27,19 quare -r quadrati non commensuratur. cael. 1,1,10 p. 30b,31 si inter duo puncta data describitur semicirculus CD et protrahatur -r CD *eqs. saepe. locut.* secundum diametrum *i. q. decussatim – kreuzweise:* Albert. M. eth. II 5,2,9 p. 356a, 38sq. facit retributionem ... coniugatio gratiae secundum -um; secundum enim -um gratia unius transit in alium, et gratia alterius retransit in istum. **β** *de caelo siderum:* Beda temp. rat. 17,22 quaere ad -um (dim- *var. l.*; gloss.: scilicet ad medietatem caeli, id est ad VI signa) caeli, quod quintam decimam lunam tenere nemo qui dubitet. 18,43 proba ad -um (gloss.: id est ad VI signa) anni *eqs.* Carm. de temp. rat. 332 multivagos ... motus solet ... per zodiacum luna salvare lumine pleno, cum -on ducit Foebum. 395 horae duodenae -on ducunt caeli. 433 quod *(sc. medium caeli)* -on dicunt senes. *remissius i. q. pars – Seite:* Albert. M. fat. 4 p. 73,34 luminaria sunt in capite Gorgonis et respicit ea inimica radiatio Martis a quadrato vel ab opposita -o. **γ** *usu vario:* Mappae Clavic. 288 p. 243,11 quatuor circulis *(i. vasibus)* imis inter alios exposita -orum formatione volventibus ... nil effundetur. Eberh. Frising. (?) fist. p. 279b qui ... circulus non secundum ambitum suum, sed per medium sui a labro in labrum indirectum metitus, -um dicitur. Herm. Carinth. essent. 1 p. 144,17 tota *(luna)* obumbratur cum tanto quidem statu, quanto hinc inde superat -os umbre *(sc. terrae)* -on lune. Arnold. Saxo fin. 4,9 p. 87,39 si extra dy-um *(sc. speculi concavi)* ponantur oculi, dextra apparent dextra et sinistra sinistra. Frid. II. Imp. art. ven. 2 p. 215,13 habeatur tina ..., cuius -um sit adminus duorum pedum secundum longitudinem. *saepe. de umbra horologii fere i. q. horologium, hora – etwa: Uhr, Stunde:* Abbo Sangerm. bell. 3,41 -a (gloss.: medietatem sperę, horologium) scias. *per pravam interpr. (spectat ad Mart. Cap. nupt. 9,952):* Remig. Altiss. mus. 508,11 est *(sc. consonantia ex diapason et diatessaron consistens)* in dyplasi et -i binarii regula, ut sunt VIII ad tres. **b** *radius – Radius, Halbmesser:* Anon. geom. I 4,19 in hemicyclo, cuius basis sit pedum XXVIII, -um XIV, aream sic quaeras: *eqs.* **c** *extensio, dimensio – Ausdehnung, Dimension, Richtung:* Albert. M. veget. 2,16 stat augmentum *(sc. plantae)* in longum et ... stabit etiam ad alias duas -os, quae sunt in latum et in profundum. mot. proc. 2,6 p. 66,37 existens *(sc. anima)* intrinsecus in medio trium -orum, longitudinis videlicet et latitudinis et profunditatis, quae sunt -i corporis. metaph. 1,3,15 p. 46,63 corpus ... physicum est aptum natum mensurari tribus -is ad rectos angulos undique se secantibus. euch. 1,2,8 p. 201a,7 tribus -is sive dimensionibus. *ibid. saepius.* **2** *latius i. q. linea, cursus, via – Linie, Weg:* Acta imp. Winkelm. I 856 p. 657,21 (a. 1241) versus Ytaliam ... recto -o direximus gressus nostros.

diametralis, -e. *script.* dya-: *p.568,3.18.* **1** *diagonalis – diagonal:* Albert. M. div. 3,8 p. 64,19 ductis per angulos tetragoni lineis -bus. **2** *ex adverso positus, contrarius – direkt entgegengesetzt, gegensätzlich, 'diametral':* Albert. M. summ. theol. II 11,51,1 p. 538b,40 quod *(corpus illuminans)* cum transit de loco ad locum, necesse est illuminationem fieri in diversis locis, quia tunc -is oppositio necesse est, quod sit ad loca diversa. *de caelo:* Albert. M. cael. 2,3,3 p. 147,11 ibi *(in ultimis gradibus sagittarii)* concurrunt tres causae caloris, hoc est diametri brevitas et -is altitudo solis super zenith et arctitudo signorum.

adv. **diametraliter.** **1** *diagonaliter, per centrum – als Durchmesser, diagonal, durch das Zentrum:* Albert. M. meteor. 3,4,3 p. 668b,29 qui *(vapor humidus)* dissipatus reflectitur ad extremum recedens a radio, qui -r percussit centrum vaporis. anal. pr. 1,5,3 p. 615a,7 sit ... circulus ABCD et ducantur lineae -r per centrum circuli AC et BD. **2** *ex adverso, e contrario, directe – in direkter Gegenüberstellung, in gerader Linie:* Albert. M. animal. 23,48 ferit *falco* non dy-r sive perpendiculariter descendens, sed ex obliquo. metaph. 1,3,6 p. 47a,25 sicut patet in speculis et aliis solidis et politis soli -r oppositis. Chart. Mekl. 1190 de monte nudo usque ad rubetum fagi directe sive -r procedendo ..., item de ... angulo de Wardu usque in locum, quem Henricus advocatus de Gustrow cum suis sociis -r constituit et signavit. *de caelo:* Albert. M. cael. 2,3,3 p. 146,76 oppositio ... luminaris ad zenith capitum ad diametrum est, quando sol -r superponitur capitibus aliquorum et tunc reflectitur radius in seipsum, eo quod *eqs.* summ. theol. 8,31,2,1 p. 340a,15sqq. quotienscumque ... luna supponitur soli corporaliter et -r, semper et ubique est eclipsis in omnibus locis, ad quae -r extenditur oppositio secundum latitudinem. **3** *per unam dimensionem – in einer Dimension, Richtung:* Albert. M. animal. 20,24 terra ... non nisi descendit dy-r, ignis autem continue ascendit, ... et aqua in uno ascendit et descendit in duobus per rectas dyametros.

***diametricus,** -a, -um. (διαμετρικός) **1** *adi. i. q. rectus – gerade:* Vita Karoli M. 3,12 p. 82,7 facta calculatione luminibus prefatis *(i. sole et luna)* in cauda et capite ecliptici draconis -a dimensione non inventis aliquid grande futurum sensit minitari. **2** *subst. masc. i. q. diameter – Durchmesser:* Herm. Augiens. util. astrolab. 3 his *(numeris praefatis)* iuxta regulam circuli et -i crassitudinem seu diametrum terrae sic comprehendere poteris: *eqs.*

diametron, diametros, diametrum, diametrus *v.* diameter.
diamiconis *v.* 1. dia *p.549,26.*
diamilon *v.* 1. dia *p.549,37.*
diamindolacio *v.* 1. dia *p.547,1.*
***diamirtillum** *v.* 1. dia *p.549,47.*
diamirtinum *v.* 1. dia *p.549,48.*
***diamnascum** *sim. v.* 1. dia *p.552,18.*
diamo *v.* deamo. **diamon** *v.* daemon *p. 4,70.*
diamoro(n) *v.* 1. dia *p.549,40.* ***diampne** *v.* *diabne.
diam(p)nis *v.* daphnis. **diamuscus** *v.* 1. dia *p.549,45.*
diamusreos *v.* 1. dia *p.549,46.*

diana, -ae *f.* **1** *luna – Mond:* Walth. Spir. Christoph. II 1,219 quę *(pecuaria)* pascit sterilis cum sole -a. Gloss. III 606,29 St.-S. -a vel luna, mano. Albert. M. veget. 1,45 poetae dicunt taurum coelestem ... annum aperire et terram evocare in productionem et -am, quam aerem intelligunt esse elementum, obstetricare terrae ad partus emissionem. *ibid. al.* **2** *maga, daemon – Zauberin, Hexe, Dämon (cf. ThLL. Onomasticon. III/1. p. 130,52; M. Bambeck, Latein.-roman. Wortstudien. 1959. p. 17):* Petr. Dam. epist. 112 p. 278,7 audite me, scorta, prostibula, ..., nimphae, sirenae, lamiae, dianae (*inde* Maneg. ad Gebeh. 23 p. 353,40). **3** *concubina, scortum – Konkubine, Dirne:* Gloss. II 677,46 St.-S. Delia, -a vel chebis. **4** *per confusionem i. q. cantus – Lied, Gesang:* Gloss. II 469,67 St.-S. Musa, -a, daz sanhc *(spectat ad Prud. c. Symm. 2,54).*

***dianacardon** *sim. v.* 1. dia *p.547,4.*
dianactis *v.* 1. dia *p.546,57.*
dianantes *sim. v.* 1. dia *p.549,49.*
dianatus *v.* 1. dia *p.547,19.*
***dianestaman(n)us** *v.* *dienestman(n)us.
dianexo *v.* 1. dia *p.547,8.* **diani** *v.* 1. dia *p.551,19.*
dianison *v.* 1. dia *p.547,8.* **diannis** *v.* daphnis.

dianoea, -as *f.* (διάνοια) *gen. sg.* -os: *l.71. metr.* dĭănŏē-: *l.71.*

1 *gener. i. q. cogitatio – das Denken:* Heiric. Germ. I 6 praef. 65 est ... trinitas animae contermina nostrae, qua fit imago Dei: ΝΟΥΣ haec atque ΛΟΓΟΣ, etiam ΔΙΑΝΟΙΑ vocatur. **2** *t. t. rhet. i. q. sententia – Gedanke (de re v. Lausberg, Rhetorik § 602):* Godesc. Saxo gramm. 1 p. 413,18 'misit Moysen servum suum, Aaron quem elegit ipsum' scemata -as est pro eo, quod *eqs.* Carm. var. III C 4,23 quę ... hauserunt *Tullius et Donatus* fontibus imis ..., perspicui Greci ... hęc ... lexeos vocitant et -os.

***diant(h)os** *v.* 1. dia *p.547,10.*

[Niederer]

1. dianus *v.* 1. dia *p.551,19.* **[2. dianus** *v.* diagnosis.]
diaolibanum *v.* 1. dia *p.549,12.*
***diaomiliseos** *sim. v.* 1. dia *p.549,53.*
diaopopanax *v.* 1. dia *p.549,57.*
diaorobum *v.* 1. dia *p.549,59.*
diaoxicratu *v.* 1. dia *p.549,64.*
diapapaver *v.* 1. dia *p.549,66.*
diapason *subst. indecl.* (διὰ πασῶν) *script.:* dya-: *l.21. 30.35.* ?-pos-: *l.37. form.: nom. sg.* -sa: *l.19. abl. pl.* -sis: *l.35.*

diocto, octava – Oktave (de re v. Handwörterbuch der musikal. Terminologie. s. v. diapason): **1** *spectat ad duarum vocum consonantiam:* AUREL. REOM. mus. 6,9 vocatur ... diatessaron prima *(sc. symphonia)*, diapente secunda, tertia -n. HROTSV. Pafn. 1,14 tertia *(symphonia)* -n: haec fit in duplo perficiturque sonitibus octo. TRACT. de fist. org. p. 14 octava *(fistula)* ... sit dupla prime et inter eas simphonia -n. RUD. TRUD. (?) mus. 2,24 p. 90,32 ter tonus it ternis et bis diatessera binis, it diapente tripes et -sa bipes. CAES. HEIST. mirac. II 11,2 p. 269,2 gravibus succinentibus puellares voces ascendebant facientes dy-n. *persaepe. de speciebus octavae:* HIER. MOR. mus. 14 p. 61,16 aut faciendo -n constans ex diatesseron et ex diapente maiori, qui est modus nonus, aut quod dicitur minus -n, eo quod maioris etymologia sibi competat constans ex diatesseron minore et ex diapente minore similiter. p. 61,22 quatuor sunt ... irregulares saltus infra -n, videlicet de octava in octavam cum minus -n, de septima in septimam *eqs.* **2** *spectat ad octo vocum seriem, spatium:* RADBOD. carm. 4,62 usque adeo crescens *(sc. musica caelestis)*, ut ... ter ... sive quater bis dy-n (gloss.: bis -n fit ex quadruplo, ultra quem sonum vox humana non ascendit) agat. HERM. AUGIENS. mus. p. 18,30 -n superius, quia gravibus modulatur vocibus, apte literis insignitur maioribus. ANON. mus. plan. Coussemaker p. 487b huius *(consonantiae ex semitonio et diapente constantis)* species sunt quatuor ... in disparibus proprietatibus vel dy-sis. FROWIN. explan. 4,3 l. 838 acutior sonus laudis sanctae trinitatis multotiens -oson *(sic?)* superans discernitur. *saepius.*

***diapason(t)icus,** -a,-um. *qui octavae est – Oktav-:* HIER. MOR. mus. 21 p. 159,11 cum ... secundum Boetium species -nicae tonos constituant, tot toni fieri possunt, quot diapason inveniuntur in manu. *?una octava transpositus – ?um eine Oktave versetzt:* THEOD. TREV. transl. Celsi 20 illum hymnum ..., cuius initium est 'Te Deum laudamus', ipse *(archipraesul)* primus -tica voce inchoauit et tanti collegii sonoritate honeste finivit, ... quatenus *eqs.*

***diapenidion** *sim. v.* 1. dia *p.549,70.*
***diapeonia** *v.* 1. dia *p.549,65.* ***diapernis** *v.* 1. dia *p.550,1.*
diapente *subst. indecl.* (διὰ πέντε) *script.:* dya-: *l.60.* dia pente: *l.69.*

1 *mus. i. q. quinta – Quinte:* WALAHFR. (?) carm. 50,1,10 nunc tibi *(Patri)* dyplasium, nunc -e sonet. Ps. ODO CLUN. mus. p. 269b -e ... dicitur *symphonia*, id est de quinque, eo quod quinque habeat voces. EKKEH. IV. bened. I 26,70 symphonet *Sion* intente diatessera ⌞ke -e⌟ (gloss.: et de quinque). HEINR. AUGUST. planct. 790 musica ceu carnem iuvet ut concordia mentem: fert -e manus, digitus diatesseron imus *eqs.* ALBERT. STAD. Troil. 5,131 illa *(capra)* canit altum -e caprizans. ALBERT. M. animal. 20,56 videbat *Empedocles* ex proportione diversa cordarum vel cimbalorum sonare dyapason et dy-e et dyathesseron *eqs. persaepe. de speciebus quintae:* HIER. MOR. mus. 14 p. 61,5 faciendo ... aliud *(sc. diapente)*, quod minus -e dicitur, eo quod maioris etymologia sibi competat ex duobus tonis necnon ex duobus semitoniis constans. 24 p. 179,12 qui *(gradus)* praedictorum graduum defectibus omnibus innititur constans ... ex minore -e, semitonio cum -e, tono cum -e *eqs. ibid. al. v. et l.23.25.* **2** *pharm. i. q. medicamentum ex quinque immixtis compositum – aus fünf Bestandteilen zusammengesetztes Medikament:* PAUL. AEGIN. cur. 198 p. 124,9 qui *(trochiscus)* de cervino cornu et qui ⌞dia pente⌟ *(sed cf. 3,42,3* διὰ σπερμάτον) et trigonos *(sc. est).*

***diapenticus,** -a, -um. **1** *qui quintae, quintarum est – Quinten-:* MUS. ENCHIR. prol. 3 cum fit quater ... -us ordo, qui quadriformis habet quintis regionibus aequum *eqs.* HERM. AUGIENS. mus. p. 52,14 ut ... in -ae dispositionis iure duae voces inveniuntur, id est F. h., quae *eqs.* RUD. TRUD. (?) mus. 2,25 p. 92,17 ut ... omnes -as species ex una parte, omnes diatessaronicas ordinet *Guido* ex altera tam in descensione quam in ascensione (*sim.* p. 92,31). **2** *proportionem sesquialteram exhibens, proportione sesquialtera determinatus – im Quintverhältnis stehend, durch das Verhältnis drei zu zwei bestimmt:* ALIA MUSICA 185 p. 92 totus iste *(sc. quintus)* tonus semper -us per denarium efficitur, quia ter VIII ad ter XII et quater VI ad quater IX, id est per sesquialteram proportionem, in diapente cadunt. 47 p. 127 antiphona -a. HERM. AUGIENS. mus. p. 28,26 si eas *(species, sc. diatessaron)* in sequens quadrochordum, quod tercius et ideo -us quadrupli passus invenit, transponamus. ARIBO mus. p. 52,20 -us appositus *(i. motus)* tantum per finem fini praecedentis respondet per diapente. *al.*

***diapentinus,** -a, -um. *qui quintae est – Quinten-:* FRUTOLF. brev. 10 p. 66 mox -am sonat emmela septima *(sc. vox)* formam. *Niederer*

***diaphaneitas** (dya-, -afa-, -phon-, -affon-, -nitas), -atis *f.* (*cf.* διαφάνεια) *perspicuitas, perluciditas, claritas – Durchsichtigkeit, Transparenz, Klarheit:* WALTH. AGIL. med. 17 p. 114,37 urina alba in colore, tenuis in substantia cum quadam dyafani-e apparens *eqs.* HUGO RIPELIN compend. 2,4 p. 42b, 35 coelum est corpus purum ... qualitate lucidum, -e perspicuum. ALBERT. M. sent. 1,17,3 p. 470b,20 quia humor crystallinus *(sc. oculi)* ex sua -e receptivus est coloris *eqs.* div. nom. 13,15 p. 440,45 hanc *(quantitatem continuam diffusam a caelo)* dicunt naturam -is (dy-nitatis, -fanitatis, dyapho-is *var. l.*) vel lucis. cael. 2,1,2 p. 107,10 in caelo ... -nitas et non-diaphanitas non causatur ex aliquo dissolvente partes. *ibid. al. v. et: l. 50. in imag.: l.46.*

***diaphanus** (ia-, dya-, da-, -afa-, -af(f)on-), -a, -um. (διαφανής) **1** *adi.:* **a** *perspicuus, translucidus – durchsichtig, transparent:* ANON. tab. p. 196,23 caelum est -um. Ps. GALEN. anat. 6 p. 184A iste ... humor *(sc. grando glacialis oculi)* -us et translucens est. BERTH. RATISB. serm. 2 p. 19,41 *firmamentum* in alia ... sui parte non est lucidum forte, sed tantummodo -um. HUGO RIPELIN compend. 2,2 p. 41a,27 corporalis ... natura distinguitur in corpora lucida, ut sidera, et opaca, ut terra ..., atque perspicua sive -a, ut aer et aqua. ALBERT. M. cael. 2,1,2 p. 107,25 nisi essent non-diaphanae stellae, non eclipsaret una aliam. anim. 2,3,8 p. 110,28sqq. corpus transparens sive pervium, quod Graeci -um vocant; et hoc '-um (*p. 418b,4* διαφανές) est visibile'. *in imag.:* FUND. Consecr. Petri p. 117,1 humane sapiencie -ffona claritas et clara diaffonitas ... periit. **b** *clarus – klar:* FUND. Consecr. Petri p. 119,17 cum ... amissam primitive puritatis margaritam dyaffonam cuncti debeamus requirere, ... properandum est nobis ad illam supernam Ierusalem, ubi omnes erimus ... dyaffonitate perlucidi similes vitro mundo. **2** *subst.:* **a** *neutr. i. quod perspicuum, translucidum est – das Durchsichtige, Transparente:* ALBERT. M. cael. hier. 13 p. 194,69 Avicenna loquitur de spisso -o, propter cuius inspissationem fit aliquid lucidum, ut patet in crystallo. anim. 2,3,8capit. de natura -i. 2,3,11. veget. 4,119 subtile ... terrestre permixtum humido ... efficitur album propter multam compositionem -i (dyafoni, dyaphoni *var. l.*) cum substantia ipsius. animal. 1,546 ex multitudine dyafani. *ibid. al. v. et l.44.* **b** *masc. i. q. nitrum – Spat, Marienglas* (*de re v. H. Lüschen, Die Namen der Steine. 1968. p. 283sq.; cf. DuC. s. v.* specular): COMPOS. Voss. I 7 ad vitrum faciendum, ut non frangatur; ... accipies ... dafanus, idest peccaris, semuntia I (*sim.* COMPOS. Matr. 64,4 iafanus, idest spiclari).

diaphnidon *v.* 1. dia *p.548,39.*

diaphonia (dya-, -afo-, -phan-, -nya), -ae *f.* (διαφωνία) **1** *dissonantia – Disharmonie, Dissonanz:* **a** *strictius:* GUNZO epist. 15 p. 51,5 -am passa est cęlestis illa armonię suavitas. AUREL. REOM. mus. 14,5 non euphoniam, sed -am reddit *antiphonia.* 16,25 nona *(sc. varietas)* haec est, quando finis versiculi cum initio antiphone propriam iungit modulationem, ita, ut non facile absque -a (diaphonici *var. l.*) valeat disiungi. VITA Notkeri 12 p. 579C bibuli gutturis barbara grossitas, dum infle-

xionibus et repercussionibus et -arum diphtongis mitem nititur edere cantilenam *eqs. al.* **b** *latius i. q. discrepantia, dissensio – Unstimmigkeit:* ALDH. ad Acirc. 135 p. 189,14 unde . . . ista diversitas et veluti inconveniens -fonia (-ania *var. l.*) nascatur *eqs.* NOTKER. BALB. notat. 209 ordinatione Dei . . . factum est, quod libros sancti Augustini de CYMΦΩNIA, ut ipse nomen illis imposuit, vel -fonia evangelistarum, ut adversarii garriunt, incommemoratos reliqui. **2** *organum, concordia diversarum vocum – Mehrstimmigkeit, Zweitstimme (de re v. H. Riemann, Musiklexikon, Sachteil. [12]1967. p. 223):* MUS. ENCHIR. 13,7sq. qualiter eaedem voces sese in unum canendo habeant . . .; haec . . . est, quam -am (dio- *var. l.*), cantilenam vel assuete organum nuncupamus; dicta . . . -a, quod non uniformi canore constet, sed concentu concorditer dissono. *al.* GUIDO ARET. microl. 18capit. de -a, id est organi praecepto. IOH. AFFLIG. mus. 23,4 interpretatur . . . -a dualis vox sive dissonantia. ANON. ton. Schneider p. 116,24 dyatesseron, dyapente, dyapason, que constituunt dy-yam. *al.* **3** *? divisio – ? Unterteilung:* GLOSS. II 328,9 St.-S. -fonias, untarteilida.

***diaphonicus** (dya-) -a, -um. (*cf.* διαφωνία) *compluribus vocibus consonans – mehrstimmig:* CARM. lyr. (ZMusWiss. 12. 1929. p. 68; s. XII.) choro chorus accinat dy-o modo et organico. *cf. p.570,71.*

diaphoresis (-afo-), -is *f.* (διαφόρησις) *script. et form.:* -afforex(is): *l.33.* -afer-: *l.38. acc.:* *sg.* -in: *l.31. al. pl.* -ias: *l.41.*

1 *t. t. medic. i. q. discussio, resolutio, eductio – Ver-, Zerteilung, Auflösung, das Heraustreiben, Ableiten:* PAUL. AEGIN. cur. 41 p. 20,9 addere . . . embrocis capiti diaf-im (*3,26,2 p. 146,5* διαφορεῖν) facientia. 101 intentio . . . est curationis, aut diaf-in facere saniei per ea, que moderate hoc faciunt *eqs.* 255 p. 204,31 ad consolandum . . . recentem esse oportet axungiam, ad -fforexin . . . faciendam veterem sallitam. *de exsudatione:* TRACT. de aegr. cur. p. 236,11 cardiaca passio est, que totum corpus resolvit in sudorem continuum; dicitur . . . hec passio diaforetica . . ., quia ipsam -is, id est p o r o r u m a p e r t i o, comitatur (ALPHITA I p. 287,36). NOTULAE Wilh. Cong. 295 'pullus scissus', hoc faciunt *(sc. medici)* -feresim, et ad hoc fumus . . . exspiret. *al.* **2** *infirmatio – Entkräftung:* ALFAN. premn. phys. 1,53 p. 14 necessitas . . . fuit homini cibi et potus propter evacuationes et -ias (*PG 40,520[B]* διαφορήσεις). DIAETA Theod. 394 apostemata adducit et maturescit *aqua maritima*, duritias spargit, omnis -is (diaforesior *var. l.*) nervorum causas *(cod. Harl. recte, ut vid.;* causat *ed. ex V)* componit.

diaphoreticus (dya-, -af(f)o-, -rit-), -a, -um. (διαφορητικός) *script.* deafrot-: *p.572,4. gen. pl.* -um: *l.51. metr.* -ōrĕ-: *l.55.*

1 *adi.:* **a** *discutiens, dissipans, educens – ver-, zerteilend, herausziehend:* PAUL. AEGIN. cur. 65 p. 41,11 super partes . . . superponere diafor-um (dyaff- *B; 3,18,3 p. 163,5* διαφορητικῶν φαρμακῶν) medicaminum aliquid. ANTIDOT. Sangall. p. 98,17 oleo camimelo: . . . est . . . virtutis umectativam et -foriticam et mitticativam. Ps. ODO MAGD. herb. 35 sunt *(sc. genera sambuci)* -ae . . . virtutis. DIAETA Theod. 108 aloe calidum est et diaf-um, intus catarticum. THEOD. CERV. chirurg. 3,11 p. 162[H] tentandum est, si medicaminibus -is . . . dispergi et siccari possunt *apostemata seu collectiones. al.* **b** *sudorem provocans – schweißtreibend: v. l.36.61. medicamine sudorem provocante effectus – durch ein schweißtreibendes Mittel verursacht:* ALPHITA I p. 287,36sq. dyaf-us, id est pororum aperitivus, et sudor dyaf-us, qui fit de pororum apertione nimia. **c** *infirmitate, febri laborans – an Schwäche, Fieber leidend:* GLOSS. med. p. 23,15 diaf-um, id est cardiacum. **2** *subst.:* **a** *masc. i. qui diaphoresin, infirmationem patitur – einer der an (Herz-)Schwäche, Auszehrung leidet:* ANTIDOT. Bamb. 23capit. antidotum faciens ad -foriticos. ANTIDOT. Augiens. p. 44,14 antidotum gera . . . fortissima, que facit . . . hydropicis, pleureticis, diaf-is. p. 50,15 pulvis ad . . . diaf-os seu cardiacos. MATTH. PLATEAR. (?) gloss. p. 377[E] cardiacis detur *antidotum* mane . . .; -is in meridie . . . contra debilitatem. **b** *neutr. i. quod discutit, medicamentum educens – etwas Ver-, Zerteilendes, herausziehendes Medikament:* PAUL. AEGIN. cur. 189 p. 112,19 farmaca . . . habentia aromatum aliquid et . . . diaf-orum (-ff- *B; 3,37,1 p. 223,23* τῶν διαφορητικῶν). TRACT. de caus. mul. 16 p. 20,17 deafro-a ad tumorem et dolorem mamillarum. TRACT. de aegr. cur. p. 254,30 quod contra ventrem diaf-a magis et extenuantia ventositatem sunt adhibenda.

? ***diaphorinus** (-afo-), -a, -um. (*orig. inc., ni cohaeret c.* διάφορος) *? magni momenti, optimus – ? bedeutend, hervorragend (cf. B. Castelli, Lexicon medicum Graeco-Latinum. 1713. p. 257):* ANTIDOT. Glasg. p. 129,3 medicamen accopu diaf-um; . . . facit . . . ad nixiaticos et paraliticos et ad infricdacionem sthomaci *eqs.*

diaphragma (defr-, dya-, -afr-, -acma, -am(m)a), -atis *n.* (διάφραγμα) *script. et form.:* -amina: *l.21.* -gina: *l.29. gen.* -ate: *l.25. abl.* -ante: *l.27.28.*

1 *saeptum transversum – Zwerchfell:* **a** *in univ.:* YSENGRIMUS 7,427 avellit diaf-a simul cum corde Sonoche. **b** *apud medicos:* AESCULAPIUS 15 p. 18,40 sicca . . . tussis fit . . . ex diaf-e vel epatis tensura. ARS med. 5 p. 423,9 haec omnia *(sc. cor, stomachum)* diaf-a (-framina, deframma *var. l.*) concludit, deinde venter. ALFAN. premn. phys. 21,6 p. 106 venter inferior est -e (*PG 40,689[B]* διαφράγματος). GLOSS. Salern. p. 12[b],2 f r e n e s dicuntur diaf-a (ALPHITA I p. 292,17). ARNOLD. SAXO fin. 2,2 p. 52,21 ulcus pulmonis et -fracmate. ALBERT. M. animal. 1,248 velamen . . ., quod vocatur dyafracma. WILH. SALIC. chirurg. 2,2 p. 327[A] in omni vulnere a -ante superius . . . et etiam a -ante inferius *eqs. saepius. adde:* FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 92,16sq. de -e (dyaf-ina *var. l.*); -a (-fragina *var. l.*) non videtur evidenter in avibus, sed *eqs.* **2** *saeptum (nasi) – (Nasen-)Scheidewand:* PAUL. AEGIN. cur. 135 ad narium fetorem: myrre . . ., melle cocto solvens precipe illinere summitati narium diaf-is (*3,24,3* διαφράγματος). **3** *capsula cordis, 'pericardium' – Herzbeutel:* MAURUS (?) anat. II p. 12,2 diaf-a panniculus, qui undique circumdat cor, et casula cordis dicitur.

diapiganon *sim. v.* 1. dia *p.549,68.*

diapigron *v.* 1. dia *p.547,1.*

diapipereon *sim. v.* 1. dia *p.550,8.*

diapituidon *v.* 1. dia *p.550,20.* ***diapistis** *v.* *diasprus.

***diapne** *v.* *diabne. **diapolites** *sim. v.*1. dia *p.552,24.*

diapompholigos *v.* 1. dia *p.550,21.*

***diaporicum,** -i *n.* (*orig. inc., ni subest* diaphoreticum) *medicamentum digestionem confortans – ein die Verdauung förderndes Mittel:* TRACT. de aegr. cur. p. 242, 21sqq. si digestio sit debilis causa caloris . . ., da sibi -a, frigidum cum diarrodon mixtum; . . . si autem sit propter fleuma, da ei -a, calidum cum diacitonite.

? ***diaporon** *subst. (orig. inc.) medicamentum purificativum – Abführmittel:* RECEPT. Lauresh. 5,17 capit. p. 94 -n arguris (5,17capit. -n argyris). 4,95 p. 319,4 -a stomachica.

***diaprasinus,** -a, -um. (prasinus) *prasinus, viridis – lauchgrün, grün(lich):* FLOD. hist. 3,21 p. 271,9 mittens *(sc. Hincmarus)* ei *(Amalrico)* quedam ornamenta pretiosa, casulam scilicet -am, quam habebat unicam.

diaprasion *sim. v.* 1. dia *p.550,22.*

diaprunis *v.* 1. dia *p.550,26.*

diapsalma (dya-), -atis *n.* (διάψαλμα) *pausatio, pars intermedia – Pause, Zwischenstück:* EPIST. var. II 26 p. 342,38 -ta, ubicumque a nobis *(sc. Floro)* sunt relicta aut addita, inseratis; ubi rasimus, relinquatis *(sc. Hyldradus abbas).* CATAL. biblioth. Becker 37,220 ad Marcellam de -a. HONOR. AUGUST. gemm. 2,68 p. 642[C] qui *(Hebraei)* quibusdam psalmis -a interponunt. UDALSC. carm. p. 113,8 iungat sinpsalma vox, sed dirimat dy-a. *persaepe.*

diapsillium *v.* 1. dia *p.550,33.*

diapsimidio *sim.* 1. dia *p.550,27.*

diaptissaron *v.* diatessaron. **diaquilon** *v.* 1. dia *p.547,71.*

diara *v.* thiara. **diarafe** *v.* *diarrhaphe.

***diarcha** *v.* *dyarchus. ***diarchon** *v.* *dyarchon.

***diarchus** *v.* *dyarchus. **diarcina** *v.* 1. dia *p.546,61.*

diarciotedos *sim. v.* 1. dia *p.547,13.*

***diaremis** *v.* 1. dia *p.552,2.* **diareti** *v.* 1. dia *p.550,34.*

diareubar(barum) *v.* 1. dia *p.550,36.*

diarium, -i *n.* **1** *strictius:* **a** *de cibo i. q. pensatio diurna – das für einen Tag Zugemessene, Tagesbedarf, -ration:* **α** *in univ.:* FORM. Laudun. 7 rogamus . . . eidem . . . cursori, ut alacrius iter carpat, -um largire. EGBERT. fec. rat. 1,860 huc omnes veniunt vacuis ad festa sacellis, qui nostris inhiant, cum nemo -a portet. 1,982 ne nimis esurias, hodierna diaria queras. DUDO hist. 58 p. 202,5 (ed. Lair) -a vitae corporalis, scilicet cibaria. VITA Ger. Bron. 22 p. 672,56 vos . . ., filii, cum Dei benedictione -um nunc nunc percipite. *al.* *de cibo spiritali:* HEIRIC. Germ. I 1,430 dignum post me signate *(sc. fratres)* magistrum, . . . fruge salutiferi certo qui tempore verbi sufficiat vestris propensa -a (gloss.: -um est certa diurni victus [virtus *ed.*] largitio) mensis! THIOFR. Willibr. I 12 p. 467[D] dum . . . diatim Christi . . . dapsilis economus . . . sumministraret evangelici tritici -a *(sim.* II 1,175). *al.* **β** *caritas, pitantia – Pitanz (de re v. Dt. Rechtswb. X. p. 1071):* CHART. Mog. A II 601 p. 990,10 (a. 1181/94) prediolum . . . post mortem earum *(sororum)* annuali -o die mortis . . . pro memoria . . . confratribus nostris *(sc. abbatis)* famulaturum. **b** *oblatio diatim largita – tägliche (Meß-)Einkunft:* CHART. Sigeb. 52 p. 114,31 (a. 1144) -a presbiteri, qui recturus est parrochiam, a rebus monachorum secernere . . . volumus. **c** *de agro colendo i. q. unius diei pensum – 'Tagwerk':* SUMM. Heinr. C p. 266 -um tagewerc. *ibid. al. meton. de ipsa terra:* ERCHENB. CAS. hist. 2 Neapolitibus . . . pacem cessit *Arichis* eisque -a in Liguria . . . distribuit. **d** *tabulae scabinorum – Schöffenbuch, 'Journal':* CHART. civ. Erf. 176 (a. 1261) nos *(scabini)* . . . discusso negotio, -o et testamento inspectis, quod si res est ita, sicut superius continetur, dicimus: *eqs.* **2** *latius:* **a** *victus – Unterhalt:* IOH. METT. Ioh. 86 ut, quociens cum eis *(fratribus)* comedi, non fere tanta expenderem, quanta fratribus -o consueto sufficerent. MIRAC. Adalb. Wirz. 14 p. 72,3 vidua . . . habuit filiam, cum qua -a, sine quibus vita ista nequaquam geri potest, labore manuum . . . quesivit. **b** *dies – Tag:* METELL. Quir. 44,27 si vivere debeo *(sc. infirmus)* corpore semi, nolo -a vivere septem.

1. *diarius, -i *m.* (dies) *mercennarius, operarius – Taglöhner, Arbeiter:* THEOD. AMORB. Firman. epil. p. 27,33 non subito . . . sanitatem nactus sum, sed . . . pedetentim crescente -i opere crevit et sanitas divina ope *(in imag. de operario in vinea Domini).* CHART. Wirt. I 8 p. 9,1 (spur.) constitui . . . quosdam clientum, quosdam mansionariorum, quosdam tributariorum, quosdam -orum iure Fuldensium . . . abbatiarum habere consortium.

2.*diarius, -a, -um. (dies) *diurnus – Tages-:* PETR. DAM. epist. 109 p. 209,11 Anso sibi *(Iohanni)* aliquando conquestus est, quod novem -as panis pensas in ventre simul haberet.

***diarobum** *v.* *diarubon. ***diarodinus** *v.* *diarrhodinus.

diarodomelitos *v.* 1. dia *p.550,38.*

diarodon *sim. v.* 1. dia *p.551,45.*

***diarodostomia** *v.* 1. dia *p.550,40.*

***diarogon** *v.* 1. dia *p.547,16.*

***diarrhaphe** (-arafe) *subst.* (διαρραφή) *sutura – das Zusammennähen, Naht:* PS. HELIOD. chirurg. 4 circa sarcituras genera octo: . . . diarafe, anarafe *eqs. (cf. notam ed. p. 6).*

***diarrhodinus** (diro-, -aro-, -oti-, -otan-, -odan-, -imus), -a, -um. (διά *et* ῥόδινος; *cf. it.* diarrodóne) **1** *adi. i. q. rosacei coloris – rosa(farben):* **a** *de vestimentis liturg.:* LEO MARS. chron. 1,55 in quibus *(captivis)* recolligendis multa expendimus, quorum hęc summa est: coronam de argento . . ., planetam diaro-am . . .; pannum altaris diaro-um *eqs.* 2,43 p. 251,14 planetam optimam diaro-am. 3,18 p. 384,8 (rec. II) pluviale diaro-um. *al. v. et p.575,14.18.* **b** *alleg. de vestitu animae:* PETR. DAM. epist. 24 p. 229,1 anima . . . spiritali bisso sive colobio videtur induta; haec . . ., dum flamma fervidae karitatis ignitur, dirotini (dirotina, dirotima *var. l.*) sive bis tincti cocci rubore perfunditur. **2** *subst. neutr. i. q. rosacei coloris vestimentum, textile (magni pretii) – rosa Gewand, Stoff (von hohem Wert):* CONC. Karol. A 44[A] p. 480,7 misimus per . . . missos nostros prasinovultim unum . . ., diro-a II. GESTA Font. 13,3 p. 100,10 de vestimentis *(sc. obtulit imperator)* . . . diro-um (rochinum, rodinum *var. l.*) optimum unum, planetas casulas quinque *eqs.* CHRIST. STAB. Matth. 13 p. 1318[B] nullum linteum comparari potest candori (candore *ed.*) lilii, neque ullum diro-um roseo colori. DADO hist. (MGScript. IV p. 37,41) dedit *Hatto* . . . ad ipsum altare unum sacerdotale vestimentum auro ornatum, platenam (*i.* planetam) scilicet, id est ex dirotano cum guttis.

diarrhodon *v.* 1. dia *p.551,45.*

diarrhoea *vel saepius* **diarria** (dya-), -ae *f.* (διάρροια) *solutio ventris, fluxus – Durchfall, Fluß:* **1** *in univ.:* RICHER. REM. hist. 3,96 conturbatis . . . visceribus -ia iugis prosecuta est, cuius continuus fluxus *eqs.* ANNAL. Marb. a. 1197 p. 70,11 iussit *(imperator)* se usque Messinam civitatem . . . deferri, ubi dy-ia infirmitate laborans *eqs.* **2** *apud medicos:* **a** *def.:* AESCULAPIUS 21 p. 29,43 quid est -ia? solutio ventris. ARS med. 7 p. 425,3 -ia passio est circa collum (*i. colon*) . . . perturbans egestionem. TRACT. de aegr. cur. p. 272,5 -ia est simplex fluxus ventris cum operati cibi emissione. **b** *exempla:* PAUL. AEGIN. cur. 195[capit.] de cholera et -ia (*3,39 p. 228,17* διαρροίας). AURELIUS 15[capit.] de -ia. ALBERT. M. animal. quaest. 7,33/39 p. 187,19 triplex est fluxus: unus provenit ex humiditatibus et talis dicitur -oea. *al.* *de purgatione:* CONSTANT. AFRIC. theor. 9,27 p. 47a[r] -ia est purgatio humorum diversorum et subtilium. *spectat ad fluorem urinae ('Harnruhr'):* TRACT. de aegr. cur. p. 311,25 diabetes est immoderatus fluxus urinae, unde a quibusdam -ia urine appellatur.

diarrhoicus (-oei-) *et* **diarricus,** -i *m.* (διαρροϊκός) *qui diarrhoea laborat – einer der Durchfall hat:* CONSTANT. AFRIC. theor. 10,11 p. 57a[r] si sub hypocundria -ricis (-oeicis *ed. Basil. p. 341*) macies et subtilitas fuerit, malum est.

***diarrogon** *v.* 1. dia *p.547,16.*

diarsinico *v.* 1. dia *p.547,17.*

diarubon *v.* 1. dia *p.549,59.* **dias** *v.* dyas.

***diasabato** *v.* 1. dia *p.552,4.*

diasamsucii *sim. v.* 1. dia *p.550,41.*

diasandicos *v.* 1. dia *p.550,44.*

***diasaroticus** (-sr-), -a, -um. (διά *et* σαρόω) *purgatorius, clarificus – reinigend, klärend:* ANTIDOT. Sangall. p. 95,19 oleum vetus calidissimum est vel diasr-um ad caliginem vel acumen oculorum.

diasatirion *sim. v.* 1. dia *p.550,45.*

diascantaredis *v.* 1. dia *p.547,42.*

diaschisma (dya-, -ach-, -aci-, -sci-), -atis *n.* (διάσχισμα) *t. t. mus. de intervallo parvo i. q. media pars dieseos – halbe Diesis:* FRUTOLF. brev. 4 p. 44,33 dimidium commatis cisma, dimidium dieseos, id est semitonii minoris, -cisma (-chisma *var. l.*) vocatur *(ex Boeth. mus. 3,8).* SCHOL. Boeth. mus. 3,8,13 -scisma, dyascisma, -a, i. dimidium diesis. CONR. HIRS. dial. 1697 scismatum et -scismatum natura et constitutio. IOH. AEGID. mus. 11,9 toni, semitoni, dya-ta, schismata, commata, dieses.

diascilles *sim. v.* 1. dia *p.550,48.*

diascordon *v.* 1. dia *p.550,51.*

***diasen(n)um** *v.* 1. dia *p.550,52.*

diasinapi *v.* 1. dia *p.550,56.*

diasintium *v.* 1. dia *p.546,56.*

diasmirnon *sim. v.* 1. dia *p.550,57.*

diasostes, -is *m.* (διασώστης) *itineris magister – Reiseführer:* LIUTPR. leg. 57 διασώστη, id est ductori, meo quinquaginta aureorum res pretio dedi. 58 ex illa . . . civitate cum -e meo lintre egressus . . . Naupactum veni, quae est Nicopoleos civitas; in qua -es meus me deserens *eqs.*

diaspermaton *sim. v.* 1. dia *p.550,59.*

diaspleniu *v.* 1. dia *p.550,65.*

diaspolitu *sim. v.* 1. dia *p.552,24.*

***diasprus,** -a, -um *vel* ***diaspis,** -idis *vel* ***diapistis** (dya-), *acc.* -in (-im), *abl.* -i. (ἴασπις *et* δίασπρος; *cf. Battisti-Alessio, Diz. etim. ital. II. p. 1283 s. v.* diàspide *et* diaspro[2]; *Wartburg, Frz. etym. Wb. V. p. 32 s. v.* jaspis) *script. et form.:* diopastis, diopistis: *p.575,6.* *?nom. pl. f.* -ti: *p.575,18.*

1 *de vestimentis (liturg.) i. q. bombycinus (?iaspidis coloris), sericarius – aus (?iaspisfarbenem) Seidenstoff, Seiden-*

(cf. Sella, Gloss. Lat. Ital. p. 208; de re cf. Reallexikon d. Byzantinistik. A I. p. 386): ANAST. BIBL. syn. (PL 129,192D) transmisimus ... sanctitati vestrae ... vestimenta -ra tria. EPIST. pont. Rom. 535 p. 1019,17 imperator ... obtulit ... aliqua munera, id est: ... calicem ... et patenam ... cum mappula ... oloserica auro intexta et planetam de pallio dio-tin (diopastim *var. l.*). LEO MARS. chron. 2,43 p. 249,10sqq. mappulam -tin auro intextam ..; planetam -tin listis aureis ... adornatam; ... pluvialem etiam -rum cum listis auro textis. 2,74 p. 317,4 pluviale -rum. 3,18 p. 384,12 (rec. II) tunica -tin cum urna amplissima a pedibus ... aurea. 3,31 p. 403,7 (rec. II) obtulit *papa* ... planetam -ram (-peram *C*), totam undique auro contextam. GREG. CAT. chron. app. I p. 309,23sqq. qui *(Guido)* ornamenta ecclesię ... cępit dispergere ... : idest ... planetam diarodinam et aliam albam, ... pluviales II, album -dem et aliud nigrę purpurę ..; planetam -dis albi et tunicam de xamitu albo. PETR. CAS. (?) chron. 3,74 p. 456,19sq. planete -re deaurate quinque ..; diarodane tres deaurate; -ti due et alia cetrina. **2** *?de unguento i. q. ex iaspide confectus – ?Jaspis-:* IOH. IAMAT. chirurg. 8,26 p. 68,1 cum agrippa unguento aureo vel cum dy-ti et superinducta stupa ... ligetur. 9,19 capit. p. 91 de unguento dy-ti. *usu subst.:* IOH. IAMAT. chirurg. 9,19 unguentum dy-tis, quod facit ad spasmum de repletione.

diastactis *sim. v.* 1. dia *p.550,66.*

diastema (dya-), -atis *n.* (διάστημα) *t. t. mus. i. q. spatium, intervallum, distantia – Zwischenraum, Intervall, Abstand:* **1** *def.:* MUS. ENCHIR. 9,27 discrimen ... inter summam et infimam vocem commatis appellatur -a. AUREL. REOM. mus. 5,7 -a est vocis spatium ex duobus vel pluribus sonis aptatum *(sim.* SCHOL. enchir. 1,373. *al.). al. v. et l.47.52.* **2** *exempla:* MUS. ENCHIR. 9 capit. p. 1 quid sit inter ptongos et sonos .., quid -a et sistema. *al.* IOH. AFFLIG. mus. 10,28sq. quod ... in prosa grammatici colon, comma, periodum vocant, hoc in cantu quidam musici -a, systema, teleusin nominant; significat ... -a distinctum ornatum. *al. in poesi:* RADBOD. carm. 4,63 *(in alleg.)* qui sonus humanos longo dya-e (gloss.: intervallo) sensus prĕterit, at superis nobile chroma canit. CARM. imag. 21,9B,4 rudis ... populus, cum se subegit ducibus, dum affectat Mosaica ceu psallit -ta. RUODLIEB XI (IX) 48 quem *(rhythmum)* per sistema vel -a dando responsa dum mirabiliter operaretur *miles eqs.*

diastematicus (dya-), -a, -um. (διαστηματικός) *script. et form: ?*-serti(cus): *l.57.58. nom. sg. f.:* -che: *l.53.* -ke: *l. 49.53.* -ce: *l.49.51.53.* **1** *mus. i. q ad intervallum, spatium pertinens, spatiosus – das Intervall, den Abstand betreffend, 'intervallisch' (?usu subst.: l.47):* REMIG. ALTISS. mus. 500, 13 -a spatiosa dicuntur, quae certis spatiis dividuntur; diastema ... spatium vel intervallum dicitur. REGINO harm. inst. 7,4 omnis ... vox sineches est ... aut -ke (-ce *var. l.*), id est cum intervallo suspensa *(ex Boeth. mus. 1,12).* SCHOL. Boeth. mus. 1,12,9 ΔΙΑΣΤΕΜΑΤΙΚΗ -ce, cum intervallo suspensa, spaciosa. 1,12,14 ΔΙΑΣΤΕΜΑ <dicitur> intervallum vel spatium, inde ΔΙΑΣΤΕΜΑΤΙΚΗ (-ce -ike, -iche *var. l.*) spatiosa vel intervallosa. 1,13,30 dya-e *(sc. voci)* suspensae. **2** *?gramm. de positione syntactica* ἀπὸ κοινοῦ, *ut vid., i. q. interpositus – dazwischengestellt, in Zwischenstellung:* ALBERT. M. Is. 28,21 p. 316,11 hoc, quod praemissum est 'irascetur', -um (*ed.*; dyaserticum *L*, dyaserti tamen *B*, biceps *suprascr. L1*) est, hoc est ad praecedens et ad sequens referendum *(cf.* ALBERT. M. Matth. 24,4 p. 562,15 in medio duarum partium positum dyaserticum est, hoc est ad praecedens et ad sequens referendum *[v. notam ed.].).*

diastiriacon *sim. v.* 1. dia *p.551,1.*

diastole (dya-), -es *f.* (διαστολή) *?nom. pl.* -es: *p.576,9. acc. sg.* -en: *p.576,7.*

1 *t. t. gramm. i. q. distinctio, disiunctio – Scheidung, Trennung:* EPIST. var. III 33 p. 204,13 de notis: ... Ɔ -e. p. 205,5 de nota Ɔ -e ...; qua ... nota utuntur grammatici in locis ad discernenda verba, quae male sibi cohaerentia esse videntur (*cf.* BEDA orthogr. [PL 90,132B] -e graece, latine interdictum; est ... nota ad pedem litterae posita, quae male coniuncta separet). **2** *t. t. medic. i. q. dilatatio (vasorum, cordis sim.) – Ausdehnung (der Gefäße, des Herzens), 'Diastole':* **a** *def.:* RICHARD. ANGL. anat. I 226 *cor* habet duos motus contrarios, scilicet dilatationis et constrictionis, que dicuntur -e et sistole apud Grecos vel arsis et thesis, id est elevacio et depressio. **b** *exempla:* GLOSS. Salern. p. 18,14 pulsus est motio cordis et arteriarum, que secundum -em et sistolem fit. URSO gloss. 10 p. 34,15 ut cordis sistoles -en sequantur. ALBERT. M. phys. 8,3,3 p. 627,19 medicorum peritissimi iudicant per tactum de quiete pulsus inter duo motus eius reflexivos, qui sunt -es (dy-es *A*) et systoles. animal. 1,381 quod pulsat in eis *(arteriis)* spiritus aereus per cordis dy-em et sistolem percussus. 1,545 inter sistolem pulmonis et -em necesse est intercidere duas quietes. *al.*

diastoracis, diastracon *v.* 1. dia *p.551,1.*

***diastreascos** *v.* 1. dia *p.552,8.*

diastricnu *sim. v.* 1. dia *p.550,71.*

***diastrobilion** *v.* 1. dia *p.550,68.*

diastrutiu *v.* 1. dia *p.550,70.*

diasulphur *sim. v.* 1. dia *p.551,7.*

diasusini *v.* 1. dia *p.551,9.*

diasyrticus, -a, -um. (διασυρτικός) *irrisorius – spöttisch, ironisch (usu subst.):* CARM. didasc. 1151 in dicto si quis -us id studet artis, pectoris ut vulpem vellere celet ovis *eqs.*

diatapsias *v.* 1. dia *p.551,14.*

***diataraseos** *v.* 1. dia *p.552,8.*

diatensaron *v.* diatessaron.

***diaterascos** *v.* 1. dia *p.552,8.*

diaterebentina *v.* 1. dia *p.551,11.*

***diaternius** *subst. (orig. et signif. inc.) neuma quaedam – eine Neume:* TABULA neum. (VeröffMusHistKommBAdW. XIII. 1997. p. 52; s. XII.) tragicon -us, exon *(cf. comm. ed.).*

***diateruscos** *v.* 1. dia *p.552,8.* **diatesis** *v.* diathesis.

diatessaron (dya-, -the-, -(s)seron, -ra, -rim *sim.*) *subst. indecl. (f.: l.43) script.* dia tessaron: *l.50.* de antisaron: *l.60.*

1 *t. t. mus. de intervallo duorum tonorum et semitonii i. q. quarta – Quarte:* **a** *def.:* EPIST. var. III p. 198,15 ter ... unus tres efficit; quae collatio sesquitertia symphonia dicitur -on (-rim *G; sim.* ANON. IV mus. p. 66,12 iterato sexquoaltera proportio dicitur diapente ..., sexquitertia -eron, sexquioctava tonus). AUREL. REOM. mus. 6,9 simphoniam ... dicimus temperamentum sonorum ...; vocatur ... -on prima, diapente secunda, tertia diapason. SYLL. Bern. 5,120 sex ad novem vocatur at sesqualtera, <a>c sex ad octo dicta diathe-on. Ps. ODO CLUN. mus. p. 269a a prima (A) in quartam (D) una -n est; a quarta (D) in septimam (G) altera. ARIBO mus. p. 25,18 -eron constat ... ex ... tono, semitonio, tono. *saepius.* **b** *exempla:* HROTSV. Pafn. 1,14 (ed. Berschin) -eron (-eseron *M*), quasi ex quatuor. EKKEH. IV. bened. I 26,70 quisquis ita credit, vitam sine fine tenebit; ... symphonet intente -era (gloss.: de quatuor) ke diapente. CARM. de mus. 133 hec *(diapason et diapente)* et dia / tessaron vocabula / captant nomen dum a vocum / sibi fixarum numero. THEOPH. sched. 3,86 p. 159,8. RUD. TRUD. (?) mus. 2,24 p. 90,31 (vs.) ter tonus it ternis et bis -era binis. ALBERT. M. animal. 20,56 videbat *Empedocles* ex proportione diversa cordarum ... sonare dyapason et dyapente et dyath-eron. *persaepe.* **2** *t. t. pharm. i. q. medicamentum ex quatuor immixtis compositum – 'Diatessaron':* **a** *in univ.:* PAUL. AEGIN. cur. 252 p. 198,23 his, que per annum bibuntur, potionibus quidam usi sunt, ex quibus est -on (*3,77,5* διὰ τεσσάρων). TRACT. de caus. mul. 17 pisarium simplice, quod Greci de antisaron dicunt. ANTIDOT. Berol. 25 p. 72,19 antidotum tiriaca, qui dicitur -tiseron. ANTIDOT. Glasg. 6capit. antidotum -o. p. 115,13 -ensaron. p. 136,37 diapti-on. CHIRURG. Sudhoff. I p. 101,32 pro stomacho da ... triferam nostram vel magnam [am]diatresaron. p. 101,34 -eron Constantini. *al.*

***diatessaron(t)icus** (-ser-), -a, -um. *qui quartae est – Quarten-:* RUD. TRUD. (?) mus. 1,21 p. 57,3 compone ... quatuor cordas et producis per quatuor modos quatuor s p e c i e s -nicas (2,25 p. 92,18sqq.).

adv. ***diatessaron(t)ice.** *per diatessaron – mit einer Quarte, durch eine Quarte:* ARIBO mus. p. 52,17 -erontice (-nice *var. l.*) melius ascendit appositus (*i. motus; inde* COMM. microl. 47 p. 168,6).

[Konstanciak]

diathallias *v.* 1. dia *p.551,12.*

diathesis (-tes-), -is *f.* (διάθεσις) *de morbo vel dispositione morbosa i. q. constitutio – (Krankheits-)Zustand, körperliche Verfassung (de re cf. B. Castelli, Lexicon medicum Graeco-Latinum. 1713. p. 261):* AURELIUS praef. p. 480, 1 passiones, quae in cronia veniunt, . . . ut . . . paralisis, stomatici -tesis, colici et epatici.

***diathige,** *acc.* -in, *abl.* -i *f.* (διαθιγή) τάξις, – *Anordnung:* ALBERT. M. metaph. 1,3,15 p. 46,15 quod 'differentia' rerum sit aut 'rhysmo' aut '-i (*p. 985b,15* διαθιγῇ) aut tropi solum', ita, quod non est alia causa differentiae rerum; 'horum . . . rhysmos figura est, -e' vero 'ordo, tropus' autem 'positio' (*sim.* 8,1,4 p. 392,57sqq.). 5,1,4 p. 216,74 ponebant *philosophi* non nisi ordine et figura et conversione situs compositiones, quae *(sic)* vocabant rhysmon et -in et tropin.

diatilon *v.* 1. dia *p.547,71.*

diatim (die-) *adv.* **1** *cottidie – tagtäglich:* VITA Deic. 32 (12) cum . . . sacer locus -m saecularibus esset occupatus sordibus *eqs.* HARTW. Emm. 56 peccatrix massa corporis est, eheu, valde fragilis et per plura facinora labat -m misera. GESTA Tull. 29 p. 638,33 quam *(villam)* ad mensam canonicorum tradidit *episcopus* eo tenore, ut -m missa . . . ad eius memoriam celebraretur. *saepius. omnibus diebus, quolibet die – an jedem beliebigen Tag:* ARNULF. delic. 256 vive memor mortis iuvenem senemque metentis: ecce velim nolim superis excedo -m. **2** *de die in diem (gradatim) – von Tag zu Tag (allmählich):* THEOD. PALID. annal. a. 1182 p. 86,25 cum decumbenti *(sc. regi)* languor -m accresceret, . . . placida morte requievit. CHRON. Mont. Ser. a. 1211 p. 179,25 cum . . . dietim (-m *2*) . . . morbus augeretur *eqs.* a. 1223 p. 208,3 rebus . . . dietim (-m *2*) in peius vergentibus. WILH. SALIC. chirurg. 1,45 p. 317H dietim stringatur fortius, donec pes corrodatur et cadat ficus. *al.*

diatinon *v.* 1. dia *p.551,10.* **diatiseron** *v.* diatessaron.

diatisritinis *v.* 1. dia *p.550,34.*

***diatomos** *adi. fem.* (διάτομος) *divisus, separatus – geteilt, getrennt: v. p. 579,58.*

diatonicus, -a, -um. (διατονικός) *t. t. mus. i. q.* διατονικός – *diatonisch (de re v. H. Riemann, Musiklexikon, Sachteil. 121967. p. 224):* REMIG. ALTISS. mus. 512,3 hemitonium, a quo incipit -um genus; et hemiolion dicitur -um genus, quia *eqs.* CARM. Cantabr. 10,9,2 tuam *(sc. aviculae)* decet symphoniam monocordi musica, que tuas laudes frequentat voce -a. COMM. microl. 64 p. 137 Guido monochordum suum fecit -um, quia maxime duos tantum tonos continuaret. LIBER argum. 20 monochordorum genera quot sunt? tria; chromaticum . . ., enharmonicum et -um. ANON. IV mus. 7 p. 86,7 sunt numero decem et novem cordarum in distantia -i generis et in numero concordantiarum quindecim. *al.*

***diatonlotarion** *v.* 1. dia *p.551,38.*

diatonus, -a, -um. (διάτονος) *metr.* diā-: *l.52. diatonicus – diatonisch:* WALTH. SPIR. Christoph. II 1,185 edidit . . . graves durasque -a *(mater)* voces; quę sequitur, suavem generavit enarmia cantum. ANON. mus. Bernhard I 1,17 lycanos ypaton, quae dicitur -a, id est extenta, idest acute sonans.

diatragacanthum *v.* 1. dia *p.551,16.*

diatresaron *v.* diatessaron. ***diatreaseos** *v.* 1. dia *p.552,8.*

diatrionpipereon *sim.v.* 1. dia *p.550,8.*

***diatriton** *subst.* (*cf.* diatessaron, diapente) *mus. de intervallo i. q. tertia – Terz:* GUIDO ARET. reg. rhythm. 322 (ed. D. Pesce. 1999) adde *(sc. ad unisonum)* duplos sonos, videas motus -on *(cf. notam ed.).*

diatritus, -i *f. (?m.: l.64)* (διάτριτος [*sc.* ἡμέρα]) *triduum – Zeitraum von drei Tagen:* AURELIUS 8 p. 696,7 mulsam accipiant, quae purget (purgent *cod.*) usque in duo -os. PAUL. AEGIN. cur. 239 p. 177,21 in curatione . . . embroca . . . utendum . . . et abstinentia ⌊usque ad -um⌋ (*3,64,2* μέχρι διατρίτου). RICHER. REM. hist. 4,94 post -um patientem perimit *superfluitas humorum. al.*

***diatubisasa** *v.* 1. dia *p.547,21.*

***diaturpenis** *v.* 1. dia *p.551,55.*

***diaureon** *v.* 1. dia *p.552,13.* **diavatus** *v.* 1. dia *p.547,19.*

***diavisasa** *v.* 1. dia *p.547,21.* **diavitis** *v.* diabetes.

diaumfacos *sim. v.* 1. dia *p.549,55.*

diauridium *v.* dacrydium.

diavotanos *sim. v.* 1. dia *p.547,29.*

diaurantes *v.* 1. dia *p.549,49.*

diaurubo *v.* 1. dia *p.549,59.*

***diaxilocaracta** *v.* 1. dia *p.551,22.*

diaximicio *sim. v.* 1. dia *p.550,27.*

diayreos *sim. v.* 1. dia *p.549,3.*

diayrundo *v.* 1. dia *p.548,70.*

diaysopum *v.* 1. dia *p.549,1.*

***diazematon** *v.* 1. dia *p.551,56.*

diazeuxis (diez-, -eusis) *subst.* (διάζευξις) *divisio, diaeresis – (Ab-)Trennung (de re v. H. Riemann, Musiklexikon, Sachteil. 121967. p. 929):* REGINO harm. inst. 14,24 die-is appellatur, quae disiunctio dici potest, quotiens duo tetracorda separantur (*cf. Boeth. mus. 1,25; inde* ANON. mus. Bernhard 2,32 die-sis). PS. GUIDO ARET. arithm. mus. p. 57a disiunctos . . . tonos *(sc. tetrachorda habent)*, quod graece dicitur die-sis, inter A et B.

***diazimis** *v.* 1. dia *p.552,15.*

diazingibereos *v.* 1. dia *p.551,24.*

***diazuccara** *v.* 1. dia *p.551,25.*

dibacchor *sim. v.* debacchor. **dibeo** *v.* debeo.

dibersus *v.* diverto. **dibil-** *v.* debil-.

dibio *v.* debeo. **dibitum** *v.* debitum.

***diboscatus** *v.* *disbosco.

1. dica (dika), -ae *f.* (δίκη) **1** *ius, iustitia, regula – Recht, Gerechtigkeit, Richtmaß:* ALBERT. M. eth. I 432 p. 367,18 'dika' quod est iustitia. eth. II 5,2,7 p. 351b,38 cum totum, quod est actionis et passionis, dividatur et ad aequalitatem -ae reducatur. pol. 1,1y p. 15b,33 δίκαιοι . . . vocantur, quia per iustitiam communicant, et δίκη civilis communicationis ordo est. *ibid. al. v. et p.579,5.* **2** *amussis – Richtscheit:* ALBERT. M. eth. I 401 p. 340,49 -a dicitur lignum, in quo est mensura aliquorum, quasi regula, ad quam diriguntur. p. 340,55sq. *v. et p. 579,6.*

2. *dica, -ae *f.* *(?*δίχα; *cf. DuC. s. v.) charta, epistola – Schriftstück, Brief:* RUODLIEB V 228 tibi *(sc. Ruodlieb)* misit *mater* istas litterulas . . .; susceptaque -e sciolum facit hanc recitare *(cf.* GLOSS. IV 247,26 St.-S. -a, -e brief vel sage, geriune; *saepius in glossariis medii aevi).*

dicacitas, -atis *f.* *cavillatio, sugillatio, sal – Witz, Spott, Stichelei:* PETR. DAM. epist. 48 p. 60,7 puerilis ludus abscedat, mordax eloquentia, urbana -s evanescat. 57 p. 186,17 ecce sales, ecce facecia, lepores, urbanitates, -es . . . omnesque verborum inanium pestes insolenter erumpunt. CHRON. Andag. 62 p. 143,18 universi oculos . . . ad solum cesarem convertunt notantes impotentiam eius hac -e lapidatam. BERTH. ENGELB. assert. 25 (Angelomontana. 1914. p. 164) non deerit . . . virtus divina obstruens os procacis contra se -tis. *al. de excitatione ad pugnam i. q. concitatio – das Aufstacheln:* BENZO ad Heinr. IV. 17 p 252,8 hiis furiis verbosę -is imflammata phalanx Normannorum exacuit adversus Parmensium catervas omnia genera telorum.

dicaculus, -a, -um. *facetus, dicax, lepidus – geistreich, amüsant:* EINH. Karol. 25 adeo . . . facundus erat, ut etiam -us (didasculus, didascalus, dialecticus, ducalus *var. l.*) appareret. GODESC. SAXO gramm. 1,52 dicax sive -us est, qui cuncta, quae scit, non modo facunde vel eloquenter, sed etiam ad audientium iocunde dicere delectationem potest. 2,111 et Einhardus in vita Karoli . . . eundem Karolum dixit fuisse -um.

***dicaeum** (-kai-, -cai-, -on, -os) *subst.* (δίκαιος) *gen.* -onis: *l.71.72.p.579,11. res iusta, iustum, iustitia, dica – gerechte Sache, das Gerechte, Gerechtigkeit, Richtmaß:* ALBERT. M. eth. I 401 p. 340,59 congrue iustitia 'dicitur dikaion', quasi 'dica' quaedam (*cf. p. 1132a,31* δίκαιον, ὅτι δίχα ἐστίν, ὥσπερ ἂν εἴ τις εἴποι δίχαιον). 446 p. 379,11 epieikia dicitur ab epi, quod est supra, et -aion, quod est iustitia. 449 p. 383,55 dikaios, quod est iustum. eth. II 5,2,7 p. 351b,47sqq. ratio medii, qua mensurat *dicastes*, dicitur -on; -on . . . duplex est, scilicet mensurans et mensuratum; . . . unde -on est -on sive -onis: quia hoc, quod est in anima iudicis, -on est, -onis, quod est in

quantitate emendae. *v. et l.7.10.11.*

***dicastes, -**is *m.* (δικαστής) *iudex, iuratus – Richter, Geschworener (usu attrib.: l. 9):* ALBERT. M. eth. I 401 p. 340,60 iustus dicitur '-s' (*p. 1132a,21* δικαστής), inquantum est directivus ad dicam. II 5,2,7 p. 351b,46sqq. communiter iudex, qui quasi dica iniuriam mensurat . . ., -s vocatur; . . . -s duplex est: unus . . . dicaeam *(an leg.* dicaeum*?)* determinans ut iudex, alter . . . ut lex, quae iudicem informat ad dicare determinandum et determinationem; et sic -s lex erit -is iudicis; propter hoc . . . medium nominatur dicaeon, quemadmodum si quis dicat dicaeon esse dicaeonis, mensurans scilicet mensurati, et -em esse -is, legem scilicet iudicis. *ibid. al.* *Konstanciak*

dicatio, -onis *f.* *consecratio – Weihe, Einweihung:* STEPH. Wilfr. 17 p. 211,22 perfecta domu ad diem -is eius . . . totiusque dignitatis personae simul in unum convenerunt.

dicax, -acis. **1** *facetus, salsus – witzig, geistreich:* GODESC. SAXO gramm. 2 p. 490,12 '-x' est non modo facundus et eloquens . . ., sed etiam, qui delectabiliter effatur, quod intellegit. *v. et p. 578,58.* **2** *copiosus – beredt, wortreich:* CARM. libr. III 40,52 non Maro cum lepidus nec -x posset Homerus texere multiplices laudabilis urbis *(sc. Pabunpergensis)* honores. *in imag.:* SEDUL. SCOT. carm. II 58,35 imbres seris *(sc. Robertus)* -es ex flumine Iordanis. **3** *loquax, garrulus – geschwätzig:* AMARC. serm. 4,241 sperne balatronum laudes scurrasque -es abice.

1. diccio *v.* 1. dictio. **2. diccio** *v.* dicio. ***diccus** *v.* *dicus.

*** dice** *v.* 2. *dica. **[dicedere** *v.* 2. dico *p.587,11.*]

dicedo *v.* discedo. **Dicember** *v.* December.

dicens, dicenter *v.* deceo.

***dicenteton** (-titon, -ticon) *n.* (δικέντητον) *collyrium quoddam – eine Augensalbe:* PAUL. AEGIN. cur. 82 p. 56,26 talis *(sc. medicamen lacrimas provocans)* . . . est . . ., quod dicitur -iton (-icon *A; 3,22,9* δικέντητον).

dicerno *v.* decerno. **diceo** *v.* 2. dico.

diceptatio *v.* disceptatio. ***dicere** *v.* *digeo.

dicessus *v.* discessus.

dichalcon (diach-, diaca-) *n.* (δίχαλκον) *pondus duorum chalcorum, dimidium oboli – Gewichtseinheit von zwei Chalkoi, ein halber Obolos:* PAUL. AEGIN. cur. 173 nitri afri triobolon, elacterii dia-on (diaca- *B; 3,29,2* δίχαλκον), quod est hemiobolion.

***dichomenos** (dicominos), -on. (διχόμηνος) *de plenilunio i. q. mensem dimidians – den Monat halbierend:* ALBERT. M. summ. theol. I 17,68,2 p. 699a,24 ad positionem lunae in angulis sui circuli differentis . . .; quod Graeci vocant *(sc. luna)* dicominos et dicotomos secunda; vel secundum quod est plena vel iuxta plenitudinem.

***dichordum,** -i *n.* (δίχορδον) *schema duorum tonorum – Zweitongruppe, 'Dichord':* ARIBO mus. p. 8,3sqq. divisum est monochordum in tetrachorda potius quam aut in -a vel trichorda . . .; si . . . in -a facta fuisset divisio *eqs.*

dichoreus, -i *m.* (διχόρειος) *t. t. metr. i. q. ditrochaeus – Doppeltrochäus:* GODESC. SAXO gramm. 1 p. 385,10 'feceritis' esse -um. p. 403,5 -um . . ., id est ditrocheum.

dichotomos (dyco-, dico-, -tho-, -is, -us *sim.*). (διχότομος) *metr.* dī-: *l.66.* *dimidiatus – halbiert, Halb-:* **1** *adi. fem. (t. t. astron. de statu lunae):* Ps. BEDA mund. const. 1,167 -os vel diatomos *(sc. dicitur luna)*, cum media est; dias enim duo dicitur, tomos sectio. ALBERT. M. nat. bon. 125 p. 49,83 ita quod, quando media est *luna*, dicatur ab antiquis -us (dicetonus, dito-is *var. l.*). summ. creat. I 3,7,2 p. 399b,34 quandoque . . . est *luna* monoidos, quandoque dico-os, quandoque amphitricos et quandoque plena. animal. 18,90 quando est *luna* dycothomis sive dimidia. *v. et l.46.* **2** *subst. masc. i. q. hemitonium, limma – Halbton:* FRUTOLF. brev. p. 66 (vs.) diapentinam sonat emmele septima formam; iuncto -o sonat hinc vox ogdoa formam.

***dichronium** (dicrho-), -i *n.* (*cf.* δίχρονος) *spatium duorum temporum – Spanne von zwei Zeiteinheiten (de biennio):* EPIST. Worm. I 25 p. 47,4 litis odium, quod ab Erbipolensibus iam per annorum dicrh-um perpessi sumus.

dichronus (dicorn-, dicr-, dicho-), -a, -um. (δίχρονος) *t. t. metr. i. q. anceps (quoad quantitatem), bitemporis – (in der Quantität) schwebend, (wahlweise) kurz oder lang (gemessen):* ALDH. ad Acirc. 8 p. 78,9 longae et breves sillabae vel etiam communes utrubi competentes, quas Graeci -as (dicr- *var. l.*) dicunt. 122 p. 169,9 nisi forte finalis sillaba . . . secundum rationem -arum (dicorn-, dicho- *var. l.*) producatur.

dicibilis, -e. **1** *qui dici potest, praedicabilis – (aus)sagbar:* ALBERT. M. sent. 1,1,14 p. 33b,13 -ia sunt *ens et res* in divinis de absolutis et relatis. *subst. neutr. fere i. quod dici potest, dictum animo prius conceptum – etwa: mögliche, im Geiste vorgefaßte Aussage:* RATHER. prael. 3,31 l. 1059 Filium *(sc. credo)* . . . a Patre solo genitum, non factum esse, uti lumen de lumine, verbum in corde vel, ut expressius loquar, aliquid -e. ALBERT. M. praedicab. 9,3 p. 148b,19 cum . . . primus actus rationis sit ordinare -ia *eqs.* elench. 1,2,3 p. 543a,11 hoc, quod est tacentem dicere, dicitur ut quoddam de numero -ium. summ. theol. I 4,19,2 p. 94,27 dixit . . . *(sc. insipiens Deum non esse)* non intelligendo -e, sed convertendo se ad cor proprium. **2** *effabilis, qui nominari potest – aussprechbar, nennbar:* ALBERT. M. epist. Dion. 3 p. 487,21 Christus fuit unius rationis in humanitate cum aliis hominibus, qui sunt -es et cognoscibiles; sed quod est unius rationis cum -i, est etiam -e; ergo Christi incarnatio non est ineffabilis. *subst. neutr.: v. l.22.*

dicimatio *v.* decimatio.

dicio (ditio, diccio, dictio), -onis *f.* *script. et form.:* *dat. sg.* -e: *l.49.69. p.581,38.* *abl. sg.* -i: TRAD. Frising. 24a p. 53,18. ARBEO Corb. 7. *al.* *dat. et abl. pl.* -nebus: *p.581,36. 40. adde* CHRON. Fred. 4,80. *usu plur.: passim.*

potestas, imperium, dominium, dominatio – (Verfügungs-, Befehls-)Gewalt, Herrschaft, Macht(vollkommenheit), Botmäßigkeit: **1** *proprie:* **a** *strictius:* **α** *spectat ad populos, terras:* CHRON. Fred. cont. 37 p. 184,22 Aistulfus . . . dict-es . . . rege Pippino faciens (*sim.* 48 plurimi *[Wascones]* . . . ⌞dict-is sue *[sc. Pippini]*⌟ [-is sue, dit-is sue se *var. l.*] faciunt). PASS. Sigism. 1 (MGMer. II p. 333,11) terras vel populos imperialibus -bus subiugatas. TRAD. Frising. 377 sub dit-e Hludouuuici imperatoris (*sim.* 394 sub dict-e). POETA SAXO 2,463 Caroli sese tradens *(sc. rex Dragawiti)* -i. OTTO FRISING. gest. 2,49 p. 157,5 Greci . . . totam provinciam ad suam dit-em inclinant. CHART. Burgenl. II 137 (dipl. Rud. Habsb.) mandamus . . . omnibus ad nostre -is dominium pertinentibus . . ., ne *eqs. persaepe. v. et p. 147,60.* **β** *spectat ad bona, possessiones, res vel personas commissas c. sensu administrationis, regiminis, custodiae sim.:* FORM. Marculfi 1,32 l. 18 res sub fisco nostro positas . . . et nostris dicci-bus (-bus, dict-bus *var. l.*). VITA Eucher. 9 (MGMer. VII p. 50,13) Vernum . . . fiscum publicae dict-is . . . convolavit. CONST. Constant. 267 omnes Italiae . . . loca . . . pontifici . . . contradentes atque relinquentes eius . . . potestati et dit-i (dit-e, -e, dict-i *var. l.*). FORM. extrav. II 5 aliqua pleps vestrae *(sc. praesulis)* dict-i subdita. DIPL. Heinr. II. 424 abbatiam . . . de nostro iure ac dominio in eius *(praesulis)* dit-em . . . concedimus. CHRON. Gozec. 1,4 quatenus hic locus . . . Bremensis ecclesiae subiaceret dit-bus. *persaepe.* *expressius i. q. possessio – Besitz:* TRAD. Frising. 5 p. 31,21 (a. 750) ut ipsaque huius loci . . . fines . . . dit-bus . . . Dei genetricis Mariae consistere . . . firma permaneat. GESTA Font. p. 80,12 plurimae res aecclesiae perierunt . . ., quae usque hodie de eiusdem coenobii dit-bus permanent ablatae *eqs. saepius.* **γ** *spectat ad praerogativam, auctoritatem i. q. ius – Befugnis, (Vor-)Recht:* HROTSV. Dion. 128 potestatem dit-is eandem, quam Christum Petro scimus credidisse . . ., conversos pie solvendi sontesque ligandi. PURCH. Witig. 50 decet, ut propriis -bus ipsa fruaris atque regenda regas tu *(sc. Augia)*, non aliena potestas :: non aliena mihi possunt haec iura videri. WALTH. CAST. carm. 2,7,4 (MG Lib. Lit. III p. 559) si cesar haberet vim in electione Romani pontificis, . . . privarentur clerici sua -e. *al.* **b** *latius:* **α** *in univ.:* ALDH. ad Acirc. 15,3 quis nesciat -e (dit- *var. l.*) mea *(sc. naturae)* convexa rotari alta poli. ARBEO Emm. 25 ut . . . elimentorum -e *(A1,* dit-i *cett.)* subicere non debuisset *locus.* EINH. (?) Marc. et Petr. II 92,1 in nostra -e fuerat, ut vos *(sc. populum perfidorum)* . . . valeremus laedere. *al.* **β** *de Deo:* RIMB. Anscar. 19 p. 42,41 ipse *(Deus)* omnium

[Antony]

dominus est . . ., nec est, qui eius -i possit resistere. ALBERT. STAD. quadr. 27 rex regum, cuius dicc-e teneri . . . totus desiderat orbis. *al.* *expressius c. sensu dispensationis:* FORMOS. epist. 3 (MGEpist. VII p. 369,27) divina . . . dit-e suffragante cum Hamburgensis ecclesia augmentata . . . fuerit *eqs.* **γ** *de diabolo:* GODESC. SAXO fragm. p. 43,6 quicumque fuimus . . . baptizati, tunc . . . extitimus redempti, id est de dominio daemonicae dit-is eruti. HROTSV. Theoph. 169 miser elegi subdi Satanae dit-i. *ibid. al.* **2** *meton.:* **a** *de regione, districtu dominationis:* **α** *de imperio, regno:* FORM. imp. 11b infra dit-em (dict-em *cod.*) imperii nostri (CAPIT. reg. Franc. 237 p. 142,8 i. [intra *var. l.*] dit-em [*ex* 234 dict-em]. DIPL. Ludow. II. 14 p. 92,25 dit-em. 16 p. 96,25 -em. 36 p. 141,40 dict-em. *persaepe*). WETT. Gall. 2 p. 258,23 ne nostra *(sc. regis)* -e relicta ad alias gentes pertranseas. PRUD. TREC. annal. a. 856 p. 73,12 Brittaniam, regni sui -em, navigio repetit *Ediluulf rex.* CHART. Heinr. Leon. 48 p. 69,12 per universe potestatis nostre dit-em Gutenses pacem firmam habeant. *al.* **β** *de comitatu:* ORTL. chron. 1,2 p. 14,13 perquiritur in omni -e sua *(sc. comitum Counonis ac Liutoldi)* locus spiritalibus disciplinis aptus. **γ** *de episcopatu, dioecesi:* DIPL. Constantiae 32 p. 104, 31 si aliquis clericus totius parochie et dit-is . . . Squillacensis ecclesie de aliquo forisfacto . . . appellatus fuerit (*cf.* 40 p. 126,32 totius parrocchie vel diocesis Pennensis episcopatus). CHART. Bund. 912 in -e Tridentina, Brixiniensi, Curiensi, nec non in regno Alamanie. **b** *de persona ipsa:* TRAD. Frising. 19 p. 47, 28 (a. 763) ut -o episcopalis non deesset ad ordinandum abbatem. CAPIT. reg. Franc. 272 p. 310,16 omnes in cunctis ordinibus a regia dit-e sibi expetunt competentia legis iura servari. THIETM. chron. 6,98 ut . . . CCCorum pondera talentorum episcopali solverent *internuntii* -i. *al.* *in allocutione:* CHRON. Salern. 11 p. 16,13 domne imperator . . ., quod diximus dudum vestre -i, adimplemus. 39 mi princeps . . ., si vestre dicc-i comparet *eqs.* **c** *in locut.* fisci -es (-o: *l.37.38*) *fere i. q. corpus – etwa: Körperschaft :* CHRON. Fred. 4,74 tributa, quas fisci -ebus dissolvebant *Saxones.* FORM. Marculfi 1,8 quicquid de ipsa accione in fisci -bus (dit-, dicc-, dicationibus, dict-e *var. l.*) speratur. 1,14 l. 23 qualibet genus ominum -e (dit-i, dict-i *var. l.*) fisci nostri subdetum. DIPL. Merov. I 168 p. 418,7 in fisce dicc-ebus. CHART. Fuld. B 63 p. 111,14 inferat *(sc. qui contra hanc donationem venire temptaverit)* fisci -bus auri uncias duas. *saepius usque ad s. VIII.ex.*

dicior *v.* dives. **dicites** *v.* 2. dico.

***dicitor**, -oris *m.* (*ital.* dicitore) *orator, dictor – Redner, Sprecher:* CHART. Ital. Ficker 414 p. 426,38 (a. 1249) Bernardinus Albus consuluit dicens *(sc. in consilio)*, quod *eqs.*; de iudice *(sc. eligendo)* concordat se cum aliis -bus. *Antony*

1. dico, -avi, -atum, -are. *script.* dec(o): *l.53.54.57.72.* *usu refl.: l.71sqq.* *metr.* dī-: *l.58.59.* *partic. usu subst.: praes.: p.582,36.42.* *perf.: l.54.* *saepius.*

1 *strictius i. q. sacrare, consecrare – weihen:* **a** *in re sacra:* **α** *in univ.:* CONC. Merov. p. 156,16 Iudaei non . . . puellis . . . D e o decatis aliquid . . . conloqui . . . praesumant (FORM. Marculfi 2,49 omnibus . . . patribus seu abbatibus vel D. decatas caenubiis degentibus . . . salutem. EPIST. Bonif. 133 p. 271,25 per omnes amicos vestros . . ., monachis seu abbatissis vel D. decatas. *saepius. v. et p. 536,62*). CARM. de Nyn. 91 quam *(aedem)* pater . . . sanctificans Domino Martini nomine -at (ditat *cod.*). TIT. metr. III 5,3 quod *(templum)* -vit *Avitus.* TRAD. Ratisb. 93 ad altare Dei, quod constat -tum i n h o n o r e sancti . . . Emmerammi, tradidi (DIPL. Karoli III. 64. *al.*). POETA SAXO 5,463 perplurima templa -anda. *saepe.* **β** *benedicere – segnen:* YSENGRIMUS 1,1033 numquam benediceret alter, ni prius oblatas cerneret esse dapes; ergo -ant alii presentes, iste futuras . . . epulas. **γ** *sanctificare – heiligen:* RUD. FULD. mirac. 12 p. 338,31 praeceptum est omnibus . . ., ut eo die a rurali ac servili opere vacarent diemque festum -rent. **b** *usu communi:* **α** *in univ.:* TRANSL. Viti 3 p. 34,34 ut gentem Saxonicam . . . Christi nomini -are meruisset *Karolus.* WALTH. SPIR. Christoph. II 4,27 illi *(Deo)* mentes et vota -amus. *refl.:* CONC. Merov. p. 160,4 quae *(puellae)* se divinis cultibus . . . decaverint. CONC. Karol. A 39B,9 providendum est his, quae . . . castimoniae se -verint. SIGEBOTO Paulin. 24 se suaque omnia . . . Deo leta mente -vit. **β** *insignire – auszeichnen:* HRABAN. carm. 49,1,4 hanc aulam *(i. ecclesiam)* . . . ipsa *(Maria)* -at meritis. WALAHFR. carm. 75,9,1 sancta sis semper nimiumque cara mater *(i. Augia)*, ex sanctis cuneis -ta laude, profectu. **γ** *dedicare – widmen, zueignen:* EPIST. Aldh. 2 p. 497,2 tertium *(sc. carmen)* . . . una eademque littera . . . tibi . . . transmittens -vi. EIGIL Sturm. 1 en habes *(sc. Angildruth)*, quod poscebas, pittacium . . . nomini tuo -tum. HRABAN. epist. 4 p. 387,26 conposui . . . quendam dialogum et nomini tuo ipsum -vi. *al.* WALTH. SPIR. Christoph. II 5,247 nos . . . meritas tibi, Christe, -bimus odas. *ascribere – zuweisen:* BEDA temp. rat. 8,34 gentiles . . . primam . . . diem soli, secundam lunae, tertiam Marti . . . -antes (gloss.: id est consecrantes) *eqs.* **δ** *initiare – einführen:* RHYTHM. 36,8,3 Ionas -vit triduani temporis Ninivitarum celebre ieiunium. **ε** *(renuntiando) devovere – (durch Verzicht) zum Opfer bringen:* WANDALB. martyr. alloc. 40 natos quae *(sc. virgines)* . . . Deo s p o n t e -arunt (68). **2** *latius:* **a** *promittere, despondere – verheißen:* **α** *c. sensu praedicendi:* EKKEH. IV. bened. I 7,16 dic, ubi sit natus patrum puer ore -tus (gloss.: prędictus), quem Balaham dixit *eqs.* **β** *c. sensu offerendi:* LIGURINUS 7,660 Statius, infausti sibi quem preponere regem optabant Ligures et sceptra -are parabant. *expressius i. q. polliceri – versprechen, zusichern:* TRAD. Frising. 1441[1] (a. 1024/ 39) si . . . census ab aliquo illorum *(ad altare datorum)* . . . per tres . . . annos remaneret, hunc idem Vverinheri censum . . . recompendere -vit. CONST. imp. I 442 tibi -amus, rex Heinrice, quod nos . . . faciemus te coronare papam Gregorium. **b** *destinare – bestimmen:* PASS. Ursulae 2 virilis indolis prolem, licet femineo sexu -tam concessit *Dominus.* CHRON. Reinh. a. 1184 p. 541,43 a quibus *(principibus)* . . . alter *(sc. filiorum imperatoris)* . . . milicie tyrocinio -tus mox . . . ducatu Swevie sublimatur. *c. sensu praedestinandi:* EKKEH. IV. bened. I 59,54sq. quod mutavit *Deus*, hoc ante sciendo -vit (gloss.: prędistinavit), nil tamen arbitriis vîs officit ante -antis (gloss.: in prędistinatione). **c** *parare – bereitstellen:* HRABAN. epist. 21 p. 427,14 ut . . . domum sapientiae . . . amplificares; nec aliud instrumentum ad hoc aptius esse putavi quam, quod ipsa Sapientia suo nomine et arte -vit. **d** *tradere, dedere, condonare – übertragen, -eignen, stiften:* CONC. Karol. A 62 ut salva maneret intentio res suas Deo -antium . . ., firmare . . . hoc nostrae auctoritatis precepto curavimus. TRANSL. Viti 2 p. 34,6 cogitare cepit, qualiter haereditatem suam Domino -ret. DIPL. Ludow. Germ. 167 p. 233,32 ut . . . ex rebus eiusdem aecclesię . . . ab antecessoribus nostris ibidem -tis restitueremus *eqs.* DIPL. Heinr. III. 230 ad altare sanctę Marię . . . predium . . . nostrę potestati -tum tradidimus. DIPL. Heinr. IV. 238 predium in nostram accepimus potestatem et quasi proprium . . . ad . . . monasterium perenniter -vimus. 295. *al.* *remissius i. q. commendare – anvertrauen:* CHART. Lux. I 480 p. 660,9 (a. 1166) ut autem hec . . . inconvulsa . . . permaneant, scripto memoriter -vi et . . . imagine nostri sigilli confirmavi.

adi. **dicatus,** -a, -um. *deditus, addictus – ergeben:* WANDALB. martyr. 760 Pontiane, tibi duodenam *(diem)* Roma -o obsequio sacrat.

2. dico, dixi, dictum, -ere. *script. et form.:* ti-: *p.589,3.* *praes.:* dig(o): *p.586,43.* *inf.: act.* -ire: *p.585,62.* *pass.:* dice: *p.587,67.* -cier: *p.587,13.* *imper.* dice: *p.584,50.* *perf.: act.:* dis(i): *p.586,6.7.8.* diss(i): *p.583,10.* disc(i): *p.586,11.* -xti: *p.584,65.* -xet, -xemus: *p.583,32.70.* -xirunt: FORM. Bitur. 6 p. 171,8. *partic.:* ditus: *p.588,11.12.* dittus: *p.588,43.* -cthus: *p.588,15.16.22.* *imperf.: ind.* -cibatur: *p.583,23.* *coni.:* -ciremus: *p.588,54.* -cirit: *p.585,34.* *coniug. II.: p.584,35.585,35.58.587,20.* *adde* CHRON. Fred. 3,71. *?coniug. IV.: p.585,34.62.588,54.* *depon.: p.585,19.20.586,43.589,9.* *intrans.: p.588,54.589,3.* *pendet* a: *p.587,61.* *inf. praes. pro subst.: p.583,4.587,2.* *metr.:* dĭc-: *p.586,35.* *partic. usu subst.: praes.: p.584,12.15.585,4.* *al.* *perf.: p.588,44sqq.* *al.* *gerundivum usu subst.: p.584,16.* *confunditur c.:* docere: *p.586,52.* ducere: *p.587,20.*

I *verba facere, fari, loqui – sagen, sprechen, reden:* **A**

notabiliora quaedam: **1** *syntactica:* **a** *absol.:* GERH. AUGUST. Udalr. 1,16 l. 7 haec . . . nemini -ente comperiebam. ANSELM. BIS. rhet. 2,12 p. 161,12 tali . . . viro nichil scirem committere, quem nec iusiurandum salvat a -ere. *al.* **b** *pendet (antecedit: l.8) oratio recta q. d.:* TRAD. Frising. 1 p. 27,11 (a. 744) clara voce intonat *Christus* -ens: '*eqs.*' HUGEB. Willib. 4 p. 100,25 Ethiops -xit ad illos *(fratres):* 'nolite timere vos *eqs.*' WALTHARIUS 888 'est modo pugnandum . . .'; -xit et in verbo nodosam destinat hastam . . . heros. CHRON. Salern. 158 p. 164,8 Guaimarius taliter . . . fertur dississet responsum: '*eqs.*' *persaepe. abund.:* RIMB. Anscar. 4 vir *(sc. Christus)* ipsum allocutus est -ens: 'dic', ait, '*eqs.*' SALOM. III. carm. 2,83 *Messias* hęc inquit -ens: '*eqs.*' *persaepe. ponitur vice* inquit: EIGIL Sturm. 19 rex . . . Sturmen intuitus: 'dominus', -xit, 'congregavit nos *eqs.*' WALTHARIUS 646 ibat . . . metropolitanus . . . et procul acclamans 'heus! audi', -xit, 'amice *eqs.*' *al.* **c** *pendet oratio obliqua q. d.:* **α** *per acc. c. inf.:* EIGIL Sturm. 16 p. 149,20 qui *(nuntius)* -it regem imperasse, ut *eqs.* WETT. Gall. 14 venit nuntius . . . -ens migrasse Gaudentium. RIMB. Anscar. 7 p. 27,7 qui *(abbas)* . . . imperatori -xit unum se scire monachum . . ., qui . . . multa pati desideraret. *persaepe. pass. (c. nom. c. inf.) i. q. fer(un)tur – soll(en):* CHRON. Fred. 4,87 p. 165,18 Fredulfus . . ., qui amicus Radulfo fuisse -ibatur. HRABAN. epist. 42 p. 481,38 -itur . . . ipse doctor vester multa testimonia excerpisse de opusculis . . . Augustini. ADAM gest. 2,13 antecessores sui *(archiepiscopi)* . . . quinque cenobia fundasse -ti sunt. *saepius.* **β** *per enunt.:* VITA Gertr. A 1 p. 454,34 -xit, nec illum *(sc. puerum auro fabricatum)* nec alium terrenum nisi Christum . . . volebat habere sponsum. CONVERS. Afrae 6 p. 59,24 dic mihi ante Deum, q u i a das mihi animam *eqs.* (LIUTG. Greg. 12 p. 77,33. *al.*). DIPL. Karoli M. 102 p. 146,33 quod -xet *abbas*, q u o d *eqs.* (HUGEB. Willib. 4 p. 94,22. *al.*). FORM. Morb. 25 p. 336,2 -tum est mihi, u t tu voluntatem habeas iterum recipi eum in pace (HUGEB. Willib. 4 p. 100,28. *al.*). WIPO gest. 31 p. 50,16 imperator . . . venit -ens, si Uodo . . . res alienas iniuste quaereret, de suo proprio . . . aliquid perdere deberet. *persaepe. adde:* ANNAL. regni Franc. a. 788 p. 80,16 *Tassilo* confessus est se -isse, etiamsi decem filios haberet, omnes voluisset perdere, antequam *eqs. (cf.* REGINO chron. a. 788 omnes mallet amittere quam *eqs.).* **γ** *per struct. contam.:* ARBEO Emm. 19 numquid . . . mentis tuae ad memoriam redit, sepe me -isse, ut quispiam ad mortem festinare minime debere? **d** *supinum pendet ab adi.:* WALAHFR. Mamm. 18,15 m i r a b i l e -tu (WALTH. SPIR. Christoph. II 5,176 *[cf. notam ed.]. al.*). CAND. FULD. Eigil. I 5 p. 224,48 quod eo . . . tempore -tu et visu m i s e r a b i l e fuit (WIDUK. gest. 3, 18 -tu (-to *C1*) miserabilius. *al.*). RUOTG. Brun. 21 p. 22,13 quid . . . fecerit . . ., actu est mirabile, -tu difficile. *al.* **2** *idiomata et locutiones selectae:* **a** -o (-imus) *i. q. id est, scilicet – und zwar, das heißt, nämlich:* PASS. Ursulae 16 cui *(sponso Christo)* se devoverant *virgines*, et cui agonizabant -imus (ditionis *var. l.*), et pro cuius amore serio se triumphabant mori. TRAD. Frising. 1404 ut clerus . . . in proprium haberet . . ., ut eo die erat possessum, -o mancipiis, pratis, lignorumque incisionibus *eqs.* 1613 p. 457,28 duas hobas cum omnibus utensilibus ad eundem locum pertinentibus, curtiferis -o, ędificiis, pascuis, exitibus et reditibus *eqs.* OTTO FRISING. gest. 2,25 p. 130,9 'sensi rem meam', inquit Terdona, 'agi, dum paries proximus - Limellum -o - arderet'. *al.* **b** ne -am *sim. ('geschweige denn'):* TRANSL. Fel. et Agap. fragm. (NArch. 13. 1888. p. 235; c. s. IX.) pronuncians *(sc. papa)* nemini umquam ex eis *(sanctis)* non -as membra, sed nec reliquias saltim dedisse. GODESC. SAXO theol. 3 p. 98,27 quam *(sc. trinitatem)* quisquis scienter negat, non est dignus, ut sit umquam rectus, ne -o perfectus, homo (theol. 1 p. 86,22 ne -am perfectus). fragm. p. 40,19 peccatores, pro quibus . . . filius Dei nec corpus assumpsit nec orationem, ne -o sanguinem, fudit. BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 300,12 quod nemo, ne -am eques, pedes saltim illic ascensum . . . invenire potuisset. **c** *in parenthesi trita:* **α** ut -ximus *sim.:* DIPL. Merov. I 85 p. 218,27 ut -xemus. ARBEO Emm. 31 dum, ut -ximus, . . . sancti viri anima . . . penetraret caelum *eqs.* RUOTG. Brun. 22 suscepit, ut iam -tum est, tractare negotia regni. *saepe. adde:* CHART. Mog. A II 531ª p. 877,44 (a. 1189/90) eam *(ecclesiam)* tam destructam, oppressam . . . invenimus . . .; destructam -ximus *eqs.* **β** ut ita -am *sim.:* HUGEB. Willib. praef. p. 87,17 nunc certe, ut i t a -am, mihi videtur *eqs.* (OTTO FRISING. gest. 1,66 simplicitas vel potius, ut i. -erim, stulticitas. *al.*). OTTO FRISING. gest. 1 prol. p. 11,27 immo, ut verius -am *eqs.* **γ** si -ere licet *sim.:* WALAHFR. Mamm. 4,15 si -ere dignum est. POETA SAXO 5,681 l i c e a t si -ere (THIETM. chron. 8,3 p. 494,33. *al.*). RIMB. Anscar. 3 p. 22,25 per maiorem, si -i possit, claritatem.

B *exempla:* **1** *gener.:* **a** *proprie:* **α** *in univ.:* WALAHFR. Wett. 249 talia -enti *(i. angelo)* recubans sermone Latino subdidit: '*eqs.*' VITA Erasmi 315 cesar ait: 'tu de causis nil -eris istis?' OTLOH. prov. P 57 plus sunt laudandi bene facientes quam bene -entes. WILH. HIRS. const. 1,86 p. 1016C osculato altare -enda requirit in missali *sacerdos. persaepe. de prolatione inarticulata:* FROUM. carm. 27,5 in vocem rumpe! si non poteris, rogo, muge, aut aliquid, volumus, -as. *alleg.:* HRABAN. carm. 39,6,3 altus prosator . . ., qui es, eris in saecula . . ., cui est unigenitus Christus proles carissimus, -entis de corde verbum. **β** *accedente notione concordandi, acclamandi:* LIUTG. Greg. 4 p. 71,9 ut omnes *(Franci)* una voce -rent et concordarent . . . Bonifatium dignissimum esse. EIGIL Sturm. 16 p. 149,22 Sturmi . . . et qui cum eo . . . convenerunt, constanter -erunt, quod *eqs.* RUOTG. Brun. 41 p. 43,18 exultavit maxima gratulatione populus -ens: 'vivat rex in aeternum!' *al.* **γ** *accedente notione praedicendi, annuntiandi, relevandi (expressius i. q. vaticinari – weissagen: l.29):* WALAHFR. imag. Tetr. 94 aurea, quae prisci -erunt saecula vates, tempore, magne, tuo, caesar, venisse videmus. WALTHARIUS 374 quod domino regi iam dudum praescia -xi *(sc. Ospirin)*, approbat iste dies. THIETM. chron. 6,76 Walterdo in somnis prius -tum est, quod archiepiscopatum . . . possidere deberet. *al. impers. i. q. nuntiare – verkünden:* HROTSV. Mar. 461 cui *(praesuli)* . . . cęlesti -etur voce precanti: '*eqs.*' **δ** *accedente notione explicandi:* BEDA hist. eccl. 3,35 p. 183,33 iussit *rex* primo -ere episcopum . . ., qui esset ritus *eqs.* **ε** *accedente notione (diem) statuendi i. q. designare – festsetzen:* THIETM. chron. 4,38 custodivit . . . quamvis sic lugubriter mutilatus urbem ad -tum diem Gisilerus. LAMB. HERSF. annal. a. 1069 p. 109,8 imminente iam die, qui scindendo regis coniugio -tus fuerat, rex Mogontiam . . . properabat. **ζ** *accedente notione rationem reddendi:* CAPIT. reg. Franc. 32,31 ut hoc, quod ad provendarios . . . dare debent *iudices*, . . . pleniter donent et nobis -ere sciant, qualiter inde faciunt, vel unde exit. HROTSV. Theoph. 172 quid -turus ero nimium peccator in illo tempore iudicii. *al.* **η** *accedente notione inquirendi (c. acc.):* VITA Hucberti 11 (MG Mer. VI p. 489,25) iudex meus in proximo est, qui me -turus est: 'ubi sunt *eqs.*' **ϑ** *accedente notione re-, deferendi, (de)nuntiandi:* LIBER hist. Franc. 26 p. 284,18 vade, dice (et dic *var. l.*) episcopo civitatis, ut cum fiducia veniat ad nos. LEX Baiuv. 2,5 si talis homo potens hoc fecerit, quem ille comis destringere non potest, tunc -at duci suo et dux illum distringat. EIGIL Sturm. 6 p. 137,15 ei *(Bonifatio)* . . . -ito *(sc. nuntius)*, quod *eqs.* EINH. Karol. 24 p. 29,20 si comes palatii litem aliquam esse -ret *eqs.* THIETM. chron. 4,12 p. 146,9 nuncius mittitur, qui -ret *eqs.* *c. dat. i. q. loqui (ad) – sprechen (zu):* ARBEO Emm. 11 adtende, dilectissime mi frater, ut ne cui me vivente -eris (innotueris *var. l.*). CONC. Karol. B II 1A,3 tunc . . . rex lugubri voce . . . coepit nobis -ere de sua uxore. *al. in malam partem i. q. diffamare – gerüchteweise verbreiten:* FROUM. epist. 92 tristis sum nimis de furto libri vestri supra me -ti *(sic pro* -to, *ut vid.)*; sed expurgare me cupio. **b** *translate:* **α** *de prolatis per scripta:* LIUTPR. antap. 1,12 l. 405 hanc . . . rem nunc ita aperte -xti (-isti *H*, -xit *β*), ut nihil circuitionis usus esses. THANGM. Bernw. 14 p. 764,43 scribentibus gravis culpa est vel falsa -ere aut vera intermittere. VITA Heinr. IV. 1 p. 11,20 de . . . virtutibus, quibus claruit, aliqua -amus, nam omnia -ere non sufficimus. OTTO FRISING. gest. 2,28 p. 133,6 quod Arnaldus . . ., de quo supra -tum est, . . . seduxit multitudinem. CHART. Ital. Ficker 444 Bernardinus interloquendo sedens in scriptis -xit, pronuntiavit et sententiavit

[Konstanciak]

eqs. persaepe. *poetice fari – dichten:* WALAHFR. (?) carm. 56,1 asmata digna viro sunt nunc -enda sereno. FROUM. carm. 21,1 nobile gauderem, si scirem -ere carmen. **β** *de sermone tacito:* EIGIL Sturm. 5 p. 135,33 (cod. W) -entes in corde suo: '*eqs.*' **γ** *de indicatione per actum, vultum sim.:* BRUNO QUERF. Adalb. A 21 p. 27,17 hostes ex inproviso veniunt, armatus exercitus, ⌞aperte bellum -unt⌟ (apertum bellum indicit *S*). CARM. Bur. 172,3,1 -at 'ita!' facie, nil deneget rogata *(sc. puella).* **δ** *de rebus (personatis) loquentibus, sacris scripturis sim.:* ARBEO Emm. 29 per semet ipsam v e r i t a s -it: 'qui vos odit, me odit' et reliqua (TRAD. Scheftl. 9. *al.*). DHUODA lib. man. 2,2,11 discente *(sic?)* apostolo: '*eqs.*' GERH. AUGUST. Udalr. 1,1 l. 107 recordans praecepti Domini -entis: '*eqs.*' 1,9 l. 107 -ente psalmista: '*eqs.*' THIETM. chron. 6,21 p. 298,22 -it . . . scriptura. *al.* *impers.:* CAND. FULD. Eigil. I 1,5 p. 224,44 ut vulgo -itur: 'homo ustulatus ignem timet'. RUOTG. Brun. 35 p. 36,2 ut veracissime -tum est: 'ante ruinam exaltatur cor'. *depon.:* CHRON. Fred. 4,38 p. 139,14 rustica fabula -etur, lopus ascendisset in montem *eqs.* RUOTG. Brun. 32 impletum est . . . evangelicum illud elogium, quod -itur: '*eqs.*' **ε** *de lege:* TRAD. Frising. 809 (a. 858) adtendatur . . . legem -entem, quali modo homo habeat, tali se precio redimat. ACTA imp. Winkelm. I 534 p. 435,20 lege vel iure -ente. **ζ** *describere – beschreiben, schildern:* POETA SAXO 5,570 cur . . . differs . . . finire laborem, dum Caroli trepidas -ere, mens, obitum? **η** *explanare – erklären:* HRABAN. epist. 39 p. 476,30 quicquid ibi inveneritis . . ., si obscurius -tum sit, planius -am. GODESC. SAXO theol. 4 p. 100,13 sic est . . . Deus noster ingenita deitas sua; -o quare: quia *eqs. al.* **2** *publ. et iur.:* **a** *(apud iudices, scribam publicum sim.) profiteri, declarare, testari – (vor Gericht, dem Notar) bekunden, vorbringen, erklären, aussagen, bezeugen:* **α** *in univ.:* FORM. Andec. 1[c] se . . . aliquid abis ex hac causa aut agere debias, -itu in presente. DIPL. Merov. I 136 p. 345,27 Chaino abba . . . suggeribat dum -irit, eo quod *eqs.* LEG. Wisig. 2,4,1 fures . . . et qui . . . f a l s u m t e s t i m o n i u m -erint *eqs.* (PIRMIN. [?] scar. 28[b] p. 66,18 furtum non facites . . ., f. t. non -ites [-ite *AC*]). CHART. Bund. 469 p. 363,17 quibus *(testibus)* nulla fides data fuit, quia maledixerunt, qui interrogabantur, -ite veritatem, et ipsi respondebant: non -o plus *(cf.* 439 p. 338,9 quia multis rationibus non bene -erant *testes). al.* **β** *c. sensu contradicendi:* LEX Raet. Cur. 2,20 qui *(filii)* contra hoc -ere aliquid voluerint *eqs.* CHART. Sangall. A 132 ut nec ego, nec nullus de generatione mea, nec ulla opposita persona de ipsa tradicione nihil -ere nec repetire non debeamus. *al.* *c. sensu refutandi:* TRAD. Frising. 738 (a. 853) vir nobilis . . . venerat denuntians suam filiam veneno percussam per . . . machinationes malivole ancille . . ., quod negari vel econtra -i non potuit. **γ** *c. sensu accusandi:* LEX Raet. Cur. 9,1,3 si ille in ipsa causa perduraverit, ut -at 'ego, qui -xi, hoc probare possum *eqs.*'; si . . . ipsum crimen . . . probare non poterit, reus . . . talem penam habeat, quales ille debuerat, super quem ipsum crimen -xit. CAPIT. reg. Franc. 32,57 si aliquis ex servis nostris super magistrum suum nobis de causa nostra aliquid vellet -ere, vias ei ad nos veniendi non contradicat *iudex*. DIPL. Frid. I. 602 p. 87,23 nemo mercatorem de Flandria duello provocabit, sed, si quid in eum habet -ere, iuramentum illius . . . recipiat. *al.* *adde:* HROTSV. Mar. 664 reus maiestatis -etur herilis. **δ** *locut.* causam -ere *i. q. causam agere – einen Prozeß führen:* LEG. Wisig. 2,1,12 in quo *(die dominico)* nullus ad causam -endam, nec propter aliquod debitum . . . solvendum quemquam inquietare presumat. PIRMIN. (?) scar. 23 p. 57,4 nec causas, nec calumnias inter vos nolite -ire (-ere *AC*) die dominico. **b** *sancire, constituere, iudicare – bestimmen, anordnen, verfügen, entscheiden:* **α** *in univ.:* LEX Alam. 56,2 si . . . muliere haec *(sc. denudatio vel fornicatio)* contigerit, omnia dupliciter componat, sicut antea -ximus de virgine. CHART. Tirol. notar. I 437 Adelpretus et . . . Ixuardus . . . promiserunt . . . observare omne preceptum . . ., quod . . . dominus Iacobus de Lyçanna et dominus Iacobus de Mitifoco eis -ent. *al.* *pass. impers.:* CAPIT. reg. Franc. 192,14 populo . . . -atur, ut caveat de aliis causis se ad nos reclamare, nisi *eqs.* **β** *c. sensu diiudicandi (usu absol. i. q. iudicare – urteilen, ein Urteil fällen: l.3.6.7.8.11):* LEX Ribv. 56 si quis causam suam prosequitur et rachinburgii inter eos secundum legem . . . -ere noluerint, tunc *eqs.* EINH. Karol. 24 p. 29,22 lite cognita s e n t e n t i a m -xit (INNOC. III. registr. 1, 14 p. 24,24. CHART. Ital. Ficker 234 p. 284,2 s. revoco et nullam -o). DIPL. Heinr. II. 299 p. 370,22 Lanfrancus iudex . . . disit et professus est: '*eqs.*' p. 370,35 sed, ut disi, . . . monasterio pertinent *res.* p. 371,14 ut disimus. ALBERT. METT. div. temp. 2,7 p. 52,29 potestate episcopi . . . i u s -ere prohibitus est *Baldericus* (RUODLIEB V 239). *adde:* DIPL. Conr. (BullIstStorItal. 89. 1980/81. p. 441) qui *(iudices)* respondentes discerunt ecclesiam investiri debere. *al.* **γ** *c. sensu possessiones confirmandi i. q. adiudicare – zusprechen:* CONST. imp. II 68 (a. 1219) nullus . . . officialium aliquid sibi -ere potest iuris in rebus episcoporum morientium. *huc spectare potest:* DIPL. Otton. I. 54 quicquid . . . hereditario iure nobis in proprietatem -tum est. **c** *pacisci, complacitare – vereinbaren, übereinkommen:* TRAD. Frising. 184[b] p. 176[b],22 (a. 802) missi . . . una cum ipsis placitantibus -erunt inter se, ut licuisset *eqs.* CHART. Hall. 248 p. 238,15 (a. 1247) -tum est et consensum a partibus, quod *eqs.* *de pace pangenda:* ANNAL. Altah. a. 1065 p. 69,10 in ipsa dominica . . . pascae . . . -ta inter eos *(hostes nostrosque)* pace octo principes paganorum permissi ascendunt in turrim. **3** *eccl. et liturg.:* **a** *de orationibus recitandis (saepe c. sensu Deum laudandi; interdum subest notio cantandi ['lobsingen'], e. g. l.31):* **α** *in univ.:* BEDA hist. eccl. 4,24 p. 262,7 hora, qua fratres ad -endas Domino laudes nocturnas excitari deberent *eqs.* CARM. Aldh. 1,195 Christo in commune . . . grates -amus dulciter. LULL. epist. 140 vs. 5 sic Dominum semper laudant sine fine dicantes (-entes *3*). WALAHFR. carm. 25[a],2 laus in excelsis, pia pax in arvis -itur. 64,7. EPITAPH. var. II 123,3 orans *(sc. viator)* 'eius' *(sc. mortui)* dic, dic 'Deus esto misertus'. THIETM. chron. 3,11 p. 110,9 completis . . . omnibus, quae a clericis -enda erant, fideliter migravit ad Christum *antistes*. BEBO ad Heinr. II. 1 p. 495, 21 (vs.) lector -at amen. *al.* **β** *c. dat. i. q. orare pro – beten für:* CARM. Cantabr. A 17,8,1sqq. -amus Heinrico . . ., ut quiescat . . . semper in evum; -at omnis clerus anime illius: '*eqs.*' **γ** *de symbolo i. q. confiteri – bekennen:* BEDA hist. eccl. 5,19 p. 326,28 papa . . . vocari iussit et Uilfridum atque inter episcopos considentem -ere fidem suam. **b** *de ritibus celebrandis:* **α** *in univ.:* ORD. Rom. 15,151 usque dum sacerdus signum crucis fecerit in fronte suo cum digito suo, ut digantur *clerici* 'Gloria patri'. ORD. iud. Dei A 14 p. 617,35 per . . . illum pabtismum, que sacerdos super te generavit, et in hoc tibi supra -o . . ., quod *eqs.* (15). **β** *de missa sim.:* RECEPT. Sangall. I 86 herba . . . sit in altario, ubi ipsa die missa -itur. LIBER ordin. Patav. 1,24 p. 949,27 hac die in mane missa populo -itur. *adde:* CATAL. Mind. (MG Script. XIII p. 289,22; c. 1270) Milo episcopus; . . . vigilie magne -entur. *ibid. al.* **γ** *de ritibus superstitiosis:* HUGEB. Wynneb. 7 p. 111,38 alii aruspicia observantes, alii divinationes demonium -entes (docentes *var. l.*), alii incantationum fribola facientes. **4** *gramm. et mus. de ipsa pronuntiatione, prosodia sim. i. q. sonare, canere – (er)tönen, erschallen (lassen):* AUREL. REOM. mus. 19,81 ut 'ilicem' correpte -amus. NOTKER. BALB. ad Lantb. p. 35 c. *(sc. abbreviatura)*, ut cito vel celeriter -atur *cantilena*, certificat. ANON. IV mus. 1,1 p. 23,4 in partibus Angliae et alibi, cum -unt longa longa brevis, longa longa brevis. 2 p. 54,10 ut canunt Anglici, -unt de isto modo *eqs. ibid. al.* **5** *rhet. (cf. Lausberg, Rhetorik § 255):* WALAHFR. carm. 10,2 pars est rhetoricae sollers inventio prima; -endi constat bene conditus ordo secunda. RUOTG. Brun. 19 p. 17,31 domnus Bruno, vir bonus, -endi peritus. **6** *philos. et theol.:* **a** *comprehendere – verstehen, begreifen:* HRABAN. epist. 45 nec tres essentias in Deo -ere fas est; cum . . . alius sit pater, alius filius, alius spiritus sanctus, his tamen unum est naturę nomen, quod -itur Deus. **b** *(verbis) exprimere – (sprachlich) ausdrücken:* OTTO FRISING. gest. 1,61 p. 87,22 ne ratio . . . discernat in intelligendo, sed in -endo. ALBERT. M. anal. post. 1,2,8[capit.] de modis -endi per se, qui sunt quatuor. **c** *indicere, significare – aussagen (über):* ALBERT. M. metaph. 7,1,8 p. 329,53 omne accidens -it quid et significat

quantum vel quale vel aliquid huiusmodi. *huc spectare vid.:* ALBERT. M. anal. pr. 1,4,2[capit.] de -i de omni et -i de nullo in propositionibus . . . et de universalibus syllogismis *eqs.*

II *appellare, nominare, nuncupare – nennen, bezeichnen (pass. [intrans.: p.588,54.589,3] non raro i. q. vocari, cluere – heißen):* **A** *gener.:* **1** *de appellatione:* **a** *per singulas vices, occasiones:* **α** *in univ.:* CAPIT. reg. Franc. 82,2 si quislibet per aliquam iram aliquem -erit latronem. WALAHFR. Mamm. 26,36 stulta magum sententia -xit *(sc. Mammem).* WIDO FERR. schism. 1,15 p. 546,29 desinant *instructi viri* -ere (dicedere *ed.*) homicidam, qui non homicidium fecerit. AMARC. serm. 3,131 stirpe non nimia . . . fultus absistat nebulo vel avarus -ier. VITA Heinr. IV. 13 p. 42,5 magis . . . -erim obsessores ab obsessis obsessos. *saepe. refl.:* EPIST. Wisig. 10 p. 676,14 si vita mortem devitat, mortegerus miser quidem me -am. *detrahendi causa ponitur:* EPIST. Hann. 35 prēter Heinricum regem -tum et Ravennatem archiepiscopum . . . omnes absolvo *(sc. Gregorius VII.).* **β** *de appellatione honorifica:* IONAS BOB. Columb. 1,30 p. 224,10 (vs.) monachorum cohortes te clarum -ent (ducunt *var. l.*) patrem. WIDUK. gest. 1,1 qui *(miles veteranus)* merito bonarum virtutum pater patrum -batur. ANNAL. Quedl. a. 984 p. 66,8 in id elationis usque prorupit *Heinricus dux*, ut et rex -i et in regem benedici appeteret. *al. adde:* WALAHFR. carm. 5,54 qui verba Dei . . . haurit, . . . hunc aeterna viro similem sapientia -it, qui *eqs.* **γ** *de iteratione laudandi causa:* COD. Lauresh. 328 (a. 778) ut traderem eam *(vineam)* . . . iam -to et semper -endo . . . beato Nazario (*sim.* RUOTG. Brun. 38 p. 40,20 sēpe -tus sēpeque -endus domnus Bruno. ANNAL. Altah. a. 1069 p. 76,19 saepe -tus et -endus dux Otto. *al.*). *al.* **δ** *de indicatione officii, muneris, honoris sim.:* COD. Lauresh. 56,2 (a. 902) ego . . . indignus presul et Laureshamensis monasterii -tus abbas, notum facio *eqs.* BERTH. (?) annal. a. 1067 p. 273,41 Petrus . . ., qui Florentinus episcopus -tus sit *eqs.* a. 1075 p. 279,41 Herimannus Babinbergensis -tus episcopus. TRAD. Patav. 797 qui *(Conradus)* -batur medicus equorum. CHART. Turic. 1246 p. 326,8 ego magister Chůno, -tus officialis Constanciensis *eqs. (cf. notam ed.).* **b** *per linguae normam:* **α** *in univ.:* LEX Baiuv. 2,3 si quis seditionem excitaverit contra ducem suum, quod Baiuvarii carmulum -unt. 14,11 si equus est, quod marach -imus. *persaepe. in versione linguarum:* LEX Alam. B 6,2 saiga . . . est denarius unus; duo saigi duo denarii -untur. WALAHFR. Wett. 111 -itur Erbaldus verso sermone vir audax. CAND. FULD. Eigil. I 17 quam *(ecclesiam parvam)* cimiterium vocant, quod graece -itur κοιμητηριον, latine . . . dormitorium interpretatur. RIMB. Anscar. 42 p. 78,36 martyr fuit, quia, dum martyr testis -atur *eqs.* WIDUK. gest. 1,7 cultelli . . . nostra lingua sahs -untur. CHART. Basil. A I 211 p. 325,7 signa, que vulgo decuntur syleya. *in originatione:* BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 297,5 rex a regendo proprie -i vel denominari comprobatur (*cf. Isid. orig. 9,3,1*). *al.* **β** *ellipt.* -unt *(sc. homines; pro subi. impers.) i. q.* λέγουσιν – *man nennt:* LEX Baiuv. 4,3 si in eum *(liberum)* . . . manus iniecerit, quod infanc -unt, III solidos donet. LEX Thuring. 34 qui scrofas VI cum verre, quod -unt sonest, furatus est, in triplum conponat. *saepe.* GERH. AUGUST. Udalr. 1,4 l. 39 quem *(diem)* -unt pascha palmarum. 1,20 in paschali ebdomada, quam -unt infra albas. WIPO gest. 1 p. 11,2 Iuvavensem ecclesiam, quam vulgari sermone Salzburc -unt *eqs. persaepe.* **γ** *denominare (a) – benennen, bezeichnen (nach):* WANDALB. mens. 168 medium nunc obtinet annum Iulius, a magno . . . excellet Caesare -tus. POETA SAXO 5,559 illi *(Franci)* . . . prius menses -xere Latinis . . . nominibus. **δ** *locut.* suum -ere *i. q. proprium habere – sein Eigen nennen:* CONSUET. Rod. 236 l. 22 unde nihil suum -ant aut habeant *monachi*, nisi culpas et patrem et matrem (*cf.* UDALR. CELL. consuet. 2,20 nihil appellat singulariter suum, sed ad omnia -it nostrum). **2** *de enumeratione:* **a** *in univ.:* DIPL. Merov. I 142 p. 359,20 quicquid dice aut nomenare potest (*sim.* 141 p. 357,9 -i. CHART. Fuld. B 51 p. 86,15 -i aut nominari). *saepius. adde:* TRAD. Teg. 1[a] (a. 1003/11) cum omnibus utilitatibus ad eundem locum pertinentibus, quę scribi vel -i queunt. *ibid. al.* **b** *expressius i. q. enumerare – aufzählen:* HRABAN. epist. 3 p. 386,18 Cyprianum -o atque Hilarium, Ambrosium, Hieronimum *eqs.* 5 p. 389,24. POETA SAXO 5,188 Italicas . . . regiones subdidit omnes, -ere quas certo quis valeat numero? DIPL. Heinr. III. 129 p. 161,15 monasterium . . . cum aecclesiis, areis, villis, mancipiis; -imus aecclesias: *eqs. al.* **3** *de memoratione, mentione (alio loco scripti facta; interdum partic. perf. vergit ad adi. ['besagter']):* **a** *in univ.:* LIBER diurn. 101 p. 134,24 ut nullo modo cuiquam . . . virorum . . . liceat habere ditionem in -to monasterio. BERNOLD. CONST. chron. a. 1077 p. 433,25 Heinricus, rex -tus *(sc. supra)*, . . . furtive Italiam . . . intravit. ANNAL. Plac. a. 1254 p. 507,18 ditus Manfredus habitis CC militibus a dito Frederico *eqs. al.* **b** *in iuncturis c. adv. tam divisim quam coniunctim scriptis:* **α** ante: WALAHFR. Wett. 415 quem *(locum)* -ximus ante. *v. et l.17. vol. I. p. 693,29sqq.* **β** iam: DIPL. Merov. I 155 p. 387,23 in iamdictho pago Tellao. p. 387,26 in iamdicta loca . . . in iamdictho pago. TRAD. Frising. 228 praefatam ecclesiam in antedicto loco cum rebus ipsis iam -tis praedicti traditores confirmaverunt. *saepe. v. et p.587,27.* **γ** infra: ACTA imp. Stumpf 408 p. 573,20 (a. 1192) in presencia infradictorum hominum. CONST. imp. II 153,6 de testimonio interpretum infradictorum. *al.* **δ** saepe: DIPL. Merov. I 155 p. 387,34 in sepedictho pago Tellao. THANGM. Bernw. 36 p. 775,1 imperator dimisit legatum . . . Bernwardi episcopi, saepe -tum presbiterum, largissime remuneratum. GERH. AUGUST. Udalr. 1,12 l. 12 saepedictus filius eius *(imperatoris). al.* **ε** satis: CHART. Lamb. Leod. 99 p. 156,9 (a. 1209) dedimus satisdicto comiti Namucensi quinquaginta marchas. 100 p. 157, 26. 101 p. 159,19 (*antea:* satismemoratum). **ζ** super: CONC. Karol. A 25 p. 221,7 Felix . . . seu . . . clericis in parrochia Orgelletane ecclesiae degentibus, seu ceteris fidelibus ecclesiae in superdicto commisso commorantibus . . . salutem (*cf.* EPIST. Alcuin. 199[tit.]). CHART. Sangall. A 201 p. 191,25 ut ipsi monachi et rectores eorum ipsam rem hic superdictam habeant, teneant adque possedeant. ACTA imp. Winkelm. I 633 p. 510,44 (a. 1233) precipimus superdictis procuratoribus . . ., ut *eqs.* **η** supra: LEX Ribv. 21 capit. p. 55 (codd. A 6. 7) qui *(servus)* supradictis personis sanguinem excusserit. LEX Alam. B 5,3 s i c u t supra -tum est (Ps. BEDA arithm. 3 l. 105 s. supradictum [superius -tum, praedictum *var. l.*] est). TRAD. Frising. 12 p. 39,42 duas, ut supradiximus, partes . . . trado (*sim.* DIPL. Pipp. 34 p. 49,9 [spur. s. XII.]). EIGIL Sturm. 6 p. 137,20 in loco . . . superius -to. FORM. Sangall. B 9 p. 403,2 cum supradicta (supra ditta *cod.*) pecunia. *persaepe. partic. perf. usu subst.:* LIBER diurn. 13 supradicti *(i. donatoris)* religiosa petitio. DIPL. Otton. III. 25 decrevimus . . ., ut . . . comiti supra -a (supradicta *ed.*) nostrae auctoritatis conscriberentur. Ps. BOETH. geom. 327 sunt . . . quaedam huic operi inserenda, huic arti valde necessaria et supra -is respondentia. STATUT. ord. Teut. p. 49,31 permittitur supradictis, ut *eqs.* p. 76,6 omnia supradicta consistunt in discrecione magistri.

B *spec. de nominibus propriis:* **1** *hominum:* **a** *de prae-, cognomine sim.:* PASS. Afrae I 2 iudex . . . ad eam: 'quae (quis *a*) -eris?' respondit: 'Afra'. PIRMIN. (?) scar. 12 p. 43,6 cum *(sc. in baptismate)* interrogati . . . fuimus, quomodo -iremus (-remus *AC*) *eqs.* HRABAN. carm. 5,12 Maurus -or ego. POETA SAXO 1,165 filius illius *(Desiderii)* cognomine -tus Adalgis. THIETM. chron. 1,23 fuit . . . quidam rex, ab incolis Karl Sot, id est stolidus, ironice -tus. ANNAL. August. I a. 1050 imperatori filius Heinricus postea -tus nascitur, prius Kounradus nominatus. OTTO FRISING. gest. 1,35 p. 54,16 erat . . . cenobii Clarevallensis abbas quidam Bernhardus -tus. *saepe. adde:* OTTO FRISING. gest. 2,48 p. 155,23 Gwilhelmus, qui -batur Puer. *refl.:* WALAHFR. imag. Tetr. epil. 4 Strabonem quamquam -endum regula clamet, Strabum me ipse volo -ere. **b** *de nominibus additamentis (fere originem designantibus) auctis:* TRAD. Frising. 1775[b] (c. 1174/80) Mathildis, -ta de Walde. CHART. Bund. 503 p. 19,5 ego Insulanus notarius, qui -or de Pino, interfui. CHART. Turic. 364 *t e s t e s :* Marcwardus de Slatti, Albertus, -tus Winzurn, . . . Heinricus, -tus Hon (CHART. Raitenh. 199). TRAD. Patav. 945 quod ego Chunigundis, -ta de Inting, . . . predium redemi a Chunrado, -to Scheuz, et . . . ab uxore sua Gerdrude, -ta Sueva. *persaepe.* **2** *rerum,*

locorum sim.: **a** *in univ.:* TRAD. Frising. 19 p. 47,11 (a. 763) omnem terminum nostrum . . . adduxi in villa Pasingas et Grefolvinga -ente. CHART. Sangall. A 138 in loco, qui ticitur Tecersca. TRAD. Frising. 232ª in loco nuncupante, qui -itur Frigisinga. CHART. Port. 182 p. 196,21 salictum situm sub monte Sybotonis sic -to . . . vendidi. CHART. Friburg. 272 area una, que -itur hofstat -ta des Uriburgers. *persaepe. impers. (cf. p. 587,51sqq.):* TRAD. Frising. 24ª p. 53,10 (a. 767) in locis nuncupantibus Suuindaha et alium, quem Pohloh -untur. POETA SAXO 1,225 quem *(pagum)* -unt nomine Bukki. **b** *in versione linguarum:* WIDUK. gest. 1,12 quia Hirmin . . . graece Mars -itur. *cf.* benedico, maledico, valedico.

adi. **dicendus,** -a, -um. *c. negat. i. q. nefandus – ruchlos, gottlos:* LEG. Lang. p. 143,3 ut qui *(sc. arioli)* usque modo ipsa nec -a (ne dicendi, negligentia *var. l.*) opera egerunt . . ., ut amodo non fiat *eqs.*

subst. **dictum,** -i *n. vel raro* **dicta,** -ae *f. (l.20.55.66) quod verbis prolatum est, verbum, sententia – das Gesprochene, Gesagte, Wort, (Aus-)Spruch:* **1** *strictius:* **a** *gener.:* **α** *in univ.:* COD. Karol. 51 p. 572,2 si quis de nobis nequissimas -as vestris auribus proferre maluerint *eqs.* WALTHARIUS 92 -um compleverat actis. WIPO gest. 2 p. 20,10 vir . . . verax in -is, strenuus in factis. CARM. de Frid. I. imp. 304 omnes assensu proceres firmant regalia -a. CHART. Babenb. 68 p. 93,33 quoniam statuta, facta et -a principum facile a memoria delentur humana *eqs. (sim.* CHART. eccl. Erf. 202 p. 106,23. *al.). saepe. de -i prolatione:* WALTH. SPIR. Christoph. II 5,30 hęc c i t i u s -o parat omnia regius ordo (LAMB. HERSF. annal. a. 1075 p. 220,30. VITA Heinr. IV. 6 p. 24,5. *al.*). **β** *de proverbio, sententia:* METELL. exp. Hieros. 3,183 vulgo tritum poteras dinoscere -um: si sit, qui fugiat, qui consectetur, abundat. 3,524. HIST. peregr. p. 130,8 illud . . . gentilis *(i. Ovidii)* -um, quia 'turpius eicitur, quam non admittitur hospes'. *al.* **b** *publ. et iur.:* **α** *in univ.:* CAPIT. reg. Franc. 293,62 iuxta legale et antiquum -um (edictum *var. l.*) 'qui neglegit censum perdat agrum'. **β** *de testimonio:* TRAD. Frising. 721ª p. 601,14 (a. 850) eo . . . modo firmavit veradica sua -a quasi coram obtutu Dei diserta proceribus, ut *eqs.* CHART. Bund. 390 p. 290,6 partim ex -is prefatorum testium, partim ex confessione ipsius Laurentii *eqs. al.* CHART. Tirol. 587 p. 65,9 totum ei *(episcopo)* refficere promisit *Petarinus* in eius -o sine sacramento. *al. meton. de charta testimonium continente:* CHART. Berg. Magd. 77 (a. 1225) ad nos *(sc. episcopum)* ipsi iudices simulque -a testium sigillis suis inclusa de consensu partium transmiserunt . . .; et -a testium . . . sigillo nostro clausa diligenter fecimus . . . reservari. *ibid. iterum.* **γ** *de iudicio, arbitrio:* DIPL. Ludow. II. 80 p. 225,17 si quis . . . monasterio vim fecerit, ⌞et -um⌟ (*ni subest* edictum) facimus, qualiter puniendus erit: *eqs.* CHART. Babenb. 283 p. 119,1 qui *(duo arbitri papae et duo imperatoris)* si concordare non poterunt, quintum eligent et -o maioris partis stabitur. CHART. Tirol. 1033 p. 79,6 mansus, quem . . . Arnoldus . . . habet medium, illi domino Macelino dare debet in -o duorum eorum amicorum. CHART. Helv. arb. 142 p. 222,36 hanc . . . ordinationem seu amicabilem compositionem sive -am dicte partes presentes pro se suisque heredibus . . . approbaverunt. *al.* **c** *philos. et theol.:* **α** *in univ.:* GODESC. SAXO theol. 18 p. 253,27 'salva animam tuam' et cetera istius modi, quae . . . pro libero arbitrio -is in suis ponunt Pelagiani. *al.* **β** *de peccato:* ALBERT. M. eth. I 192 p. 172,12 Praepositinus exponit: -um vel non-dictum, factum vel non-factum *(sc. est peccatum).* **d** *gramm.:* OTFR. ad Liutb. 86 et hoc (*sc. synaloepha*) nisi fiat, extensio sepius literarum inepte sonat -a verborum. **2** *latius:* **a** *de verbis sanctorum patrum, scripturae:* HRABAN. epist. 3 p. 386,20 quorum *(sc. sanctorum patrum)* -a alicubi in ipso opere, ita ut ab eis scripta sunt, . . . posui. *saepe.* DHUODA lib. man. 3,4,41 lege -as vel vitas sanctorum . . . patrum *(cf. notam ed.).* **b** *de poesi (usu plur.):* WALAHFR. carm. 88,9 rex, nunc mea -a libenter accipe corde pio. *saepius.* FROUM. carm. 27,11 si mihi versiculos faceres . . ., aspicerem gratumque foret tua cernere -a. **c** *in titulo libri:* PIRMIN. (?) scar.[tit.] (cod. E) incipit -a abbates Priminii de singulis libris cannonicis scarapsus. **d** *de mandato, praecepto:* **α** *in univ.:* EIGIL Sturm. 3 coepit mystica -a Christi . . . populis . . . praedicare. CAPIT. reg. Franc. 196,6 p. 31,7 atrocius . . . hae pestiferae lues in illis *(sacerdotibus)* dampnantur quam in his, qui eorum -is et exemplis ab his coherceri debuerunt. DIPL. Otton. I. 399 p. 544,7 ego . . . notarius ibi fui et ex -o domni imperatoris . . . et ex -o de suprascriptis episcopis . . . scripsi hanc notitiam. *al.* **β** *de imperio, dicione:* EINH. Karol. 10 domuit et Brittones, qui . . . -o audientes non erant. **γ** *institutio, voluntas – Verfügung:* TRAD. Frising. 44 p. 72,24 (a. 772) a pristinis observetur -is, ut supra . . . conprehendimus *eqs.* **e** *dictio, stilus – sprachlicher Ausdruck, Stil:* GUNZO epist. 5 p. 28,7sqq. Servius 'maiores nostros vitia' dicit 'non in -o (dictu *var. l.*) esse voluisse, sed in significatione' . . .; ergo sensui et significationi hęc . . . sententia convenit, et non -o. p. 30,2 si in -o tantum et non in significatione oratio constat *eqs.*

3. *dico, -are. (dica, *cf.* δικάζειν) *iudicare – (be)urteilen: v. p.579,8.*

[**4. dico** *v.* deficio. *adde ad p. 183,61sqq.:* PASS. Ger. Col. 3 (prol.) p. 761ᴬ quatenus . . . plus appetant *(sc. auditores huius sermonis)* . . . ad martyrum societatem proficere, quam per scientiam inflantem ab aeterni gaudii delectatione -ere (dicere *ed.*).] *Konstanciak*

dicolos (dyc-), -on. (δίκωλος) **1** *adi. i. q. ex duobus metri generibus compositus – aus zwei Versmaßen aufgebaut:* METELL. Quir. 2[tit.] o d e -os tetrastrophos (3[tit.] o. -os distrophos. *ibid. saepe*). **2** *subst. masc.:* **a** *schema in duobus metri generibus consistens – aus zwei Versmaßen bestehendes Schema:* HEIRIC. Germ. I alloc.[tit.] allocutio ad librum ΔΥΚΟΛΩ ΔΙΣΤΡΟΦΩ (schol.: id est bimembri carmine: di duo, colon membrum) decursa. 5 praef.[tit.] praefatio libri quinti ΔΙΚΟΛΩ ΔΙΣΤΡΟΦΩ (schol.: duplici genere metri a secundo facta replicatione: habet enim priorem versum Eolicum, secundum Ferecratium) peracta. **b** *versus ex duobus pedibus, metris consistens – zweifüßiger Vers, Dimeter:* HRABAN. cruc. C 9,75 post tres . . . versus additur -os dactylicus, hoc est dactylus et spondeus.

***dicominos** *v.* *dichomenos. **dicotomos** *v.* dichotomos.

dicretum *v.* decerno. ***dicrhonium** *v.* *dichronium.

dicta *v.* 2. dico. **dictaciuncula** *v.* dictatiuncula.

***dictalis,** -e. *dictationibus exarandis destinatus – für Schreibübungen bestimmt, Übungs-:* OTLOH. Wolfk. 18 ut . . . adulescentes in capiendis scientiae liberalis noticiis forent agiliores, frequenter voluit tabulas eorum cernere -es.

dictamen, -inis *n. script.* dit-: *p. 591,54.* **I** *rhet.:* **A** *de actione dictandi i.q. compositio, conscriptio – Abfassung, Niederschrift:* OTLOH. tempt. p. 318,16 incipit *(sc. clericus, i. Otlohus)* scribere de librorum -e. p. 322,4 ut in -e me occuparem aliquo. ALBERT. M. phys. 4,3,4 p. 266,1 qui *(poetae)* 'fabulose dixerunt' per -n versuum . . ., quod *eqs.* **B** *de modo (apte) dictandi i. q. elocutio, sermo, stilus – Stil(art), Ausdrucksweise, Schreibart:* **1** *in univ.:* THIETM. (?) chron. prol. 5 hec *(scripta)* non ornatu splendent -is ullo. BERTHA Adelh. 2 p. 756,31 opus nullo -is fulcitum lepore. VITA Berth. Garst. I prol. p. 226,12 fortasse simplicitas -is humilibus . . . iocundior erit, quam si esset profunda ponderosi velaminis obscuritate superbum. CONR. MUR. summ. p. 28,17 omnis -is seu locutionis apud nos tria sunt genera: prosaicum, rithmicum, metricum. p. 30,10 -n est ad unam quamque rem . . . competens et decora locutio . . . et dicitur a verbo frequentativo 'dicto, dictas', quia dictator corde et ore dicenda volvit et revolvit. *saepius.* **2** *spectat ad poesin:* DONIZO Mathild. 2,1394 diximus inprimis nos de -e libri. ALBERT. M. phys. 4,3,4 p. 266,2 -e 'heroico'. pol. 8,4[m] 'hi . . .', supple, rhythmi, 'habent morem stabiliorem', ex ipso scilicet -e. **3** *spectat ad prosam epistularum et chartarum:* EPIST. Reinh. 97 duos libellos de preceptis -is . . . transmittite. CATAL. biblioth. A III 23 p. 76,29 liber de prosaico -e. CHART. Brixin. 132 ut sit *scholasticus* . . . litteratus in prosaico -e. CONR. MUR. summ. p. 61,21 -n congruum et perfectum tria requirit, scilicet bonum sensum locutionis, perfectam grammaticam et verborum ornatum. SALIMB. chron. p. 55, 6 qui *(Gerardus de Cassio)* fecit librum de -e; fuit enim magnus dictator nobilioris stili. *saepius.* **C** *de effectu dictandi:* **1** *in univ.:* **a** *opus (conscriptum), scriptura, textus – Werk,*

Schrift, Text: BURCH. WORM. ad Alpert. (MGScript. IV p. 701,44) in -is tui filo haud segniter tornato magnas . . . causas . . . conservasti. GERHOH. aedif. prol. p. 138,27 -i nostro inserte sanctorum auctoritates. ARNOLD. LUB. chron. 7,20 p. 249, 40 volens continuare hoc -n operi Helmoldi. *al.* **b** *periodos, dictio, sententia – Periode, (Muster-, Kern-)Satz, Spruch:* LUDOLF. summ. 1 p. 359,8sq. -n est literalis edicio egregiis sentenciarum coloribus adornata; et -n dicitur eo, quod dictatum in mente intellectum exprimat in voce. HUGO TRIMB. sols. 14 p. 45,33 laudem matris Domini nostri cottidianis -bus exaltabat *Iohannes Damascenus.* **2** *spectat ad poesin:* **a** *carmen, versus – Gedicht, Verse:* EKKEH. IV. carm. var. II 1tit. de lege -n ornandi. 1,1 -n verbis assuesce polire superbis. GESTA Camer. cont. II E 109,1 sicut dixi in primo -e. *de versibus exercitationis gratia in schola componendis:* EKKEH. IV. bened. prol. 2,80 ˹exametros plures˺ (gloss.: plures versus, sed et -a magistro olim data), quam precipiendo rogares, . . . dare. I 1,162 (tit.) -n diei magistro *(sim.* 59,49 [tit.] -n debitum magistro. *ibid. persaepe).* VITA Meinw. 160 p. 84,14 insudare versibus et -bus iocundisque cantibus. GERHOH. Antichr. 1,68 p. 387,23 cuidam . . . puero super -e suo sollicito ipse *(diabolus)* in specie viri apparens hec verba scribenda et in scolis magistro suo reddenda commisit: '*eqs.*' **b** *rhythmus – Rhythmus* (*opp.:* metrum): GESTA Trud. cont. I 8,4 p. 273,30 pueros vix 'musam' declinare sciolos non tam -n, quam metrum quoque componere docuit *Rudolfus.* 13,10 p. 332,45 iste abbas fuit vir magnae litteraturae . . ., prout eius epistolae diversae, -a, prosae et metra apud nos conscripta testantur. **3** *spectat ad prosam epistularum et chartarum:* **a** *epistula – Brief, Urkunde:* ADALB. SAMAR. praec. dict. p. 32,5 sunt nonnulli adeo facilia habentes ingenia, ut ignoratis harum artium preceptis perpulchra componant -a. EPIST. Hildeg. 134,4 magnifici viri . . . logica precepta in suis -bus reliquerunt. LUDOLF. summ. 1 p. 359,13sqq. -n, epistola, karta, litere, quantum ad presens opus, synonima sunt . . .; sunt autem V partes -is: salutacio, benivolencie captacio, narracio, peticio, conclusio. *al.* **b** *formula, flosculus – Formel, 'Floskel':* ADALB. SAMAR. praec. dict. p. 29,4 flagitatis, ut -um precepta tradam et introductionis imitans modum modos epistolarum ostendam. PETR. CAS. (?) chron. 3,35 p. 410,32 hic *(Albericus diaconus)* . . . composuit . . . librum -um et salutationum. EPIST. Hildesh. 134,17 multimodas -um positiones huic opusculo nostro inserere curavimus, ut eligat quisque, quid placeat. CONR. MUR. summ. p. 80,7 -n, quod sequitur salutationem, potest incipi a quolibet casu nominis *eqs. al.* liber -um *i. q. formularium, enchiridion artis dictandi – Formelbuch, Briefsteller* (*de re v. LexMA. I. p. 1034sqq. s. v.* ars -is): CATAL. biblioth. B III p. 97,44 (s. XII.) sermonarius et libri -um. *cf. l.38.41.p.590,64.66.70.*

II *iur. i. q. iudicium, arbitrium, decisio – (Urteils-)Spruch, Entscheid, Urteil:* CHART. Babenb. 343 p. 186,25 (a. 1239) causa . . . -e iusticie terminetur. CHART. Lub. I 180 p. 167,8 secundum iudicium et -n scabinorum Flandrie, coram quibus dictum debitum recognitum fuerat vel contractum. CHART. Bund. 1221 p. 20,1 meliorando omni tempore in laude et dit-e sapientis viri (*cf.* 607 p. 104,35 in arbitrio et laude).

III *usu communi i. q. loquela, colloquium – Rede, Gespräch:* VITA Salomae 111 inter consuetas muliebrium -um confabulaciones.

dictamnus (dy(p)t-, dipt-, ditt-, -an(n)us, -a(m)pnus, -amus *sim.*), -i *f. (m.: l. 72. [dub.]. p. 592, 2. 11*; -um, -i *n.: passim)* (δίκταμνος) *script. et form.: nom.:* dictamons: *l. 70.* dictaminum: *p. 592,13.* dictamma: GLOSS. III 402,47 St.-S. *?gen.* diptamu: *p. 592,8. ?acc.:* didano: *p. 592,9.* diptimo: TRACT. de caus. mul. 1. *?adi.: p. 592,9.*

1 *strictius:* **a** *Origanum dictamnus (L.), Amaracus dictamnus (L.) – Diptamdosten, kretischer Diptam, wilder Majoran (de re v. Hegi, Flora V/4. p. 2333; cf. Fischer-Benzon, Gartenflora p. 67sqq. et André, Lex. bot. p. 118):* GLOSS. med. p. 23,16 -us, quam quidam poleium agreste vocant, nascitur in Creta in monte Yda. RECEPT. Lauresh. 4,75 p. 302 -ons, ipsa est -um, Latini puleium Martis vocant. WOLBERO cant. 2 p. 1105D cum vulnerata fuerit *caprea,* gustato -o sanatur (*sim.* HONOR. AUGUST. cant. 2,4/7 p. 388A). ALBERT. M. animal. 22,43 bestiae dyt-o . . . spinas membris infixas eiciunt, quando edunt eum. *al.* **b** *Dictamnus alba (L.), Fraxinella dictamnus (Moench) – (gemeiner) Diptam, Esch(en)-, Weiß-, Gichtwurz (de re v. Hegi, Flora V/1. p. 74sqq.; cf. p.591,67sq.):* **α** *in univ.:* PULVIS contra febr. p. 23,11 ex radicibus dip-i (gloss.: uuiz uuurz) partes duas. ANTIDOT. Augiens. p. 54,19 recipit: . . . vacas lauri, diptamu, prassiu. ANTIDOT. Glasg. p. 119,3 adipes ansarinum lib. I . . ., oleo didano – VI, oleo cibrino – VI. HILDEG. phys. 1,115 de -o; -mpnus calida et sicca est. *ibid.:* -mpnus virtuosus est contra infirmitates *eqs.* GLOSS. III 49,48 St.-S. diptannum wissewrza *(sim.* 272,30 -annum wizwrz. IV 357,29 -minum wizwurh. V 43,10 diptampnum uuizuurz. *ibid. saepe).* 540,40 diptamus diptam. 554,45 -annum githwrz. *saepe.* **β** *c. specierum distinctione:* SUMM. Heinr. A 4,248 -um album wizwrz; -um nigrum gihtwrz (*item* B 2,306). **2** *latius vel per confusionem:* **a** *?apium, selinon – ?Eppich, Sellerie (cf. Ahd. GlWb. p. 128a):* GLOSS. III 498,6 St.-S. dip-um . . . ephiwrz vel poleium Martis. **b** *?brassica, ?satureia – ?Wirsing, ?Pfefferkraut (cf. Ahd. GlWb. p. 491a; Fischer-Benzon, Gartenflora p. 69):* GLOSS. III 528,24 St.-S. diptannus romeskel, pevse. *Antony*

dictatio (-cio), -onis *f. script.* dit-: *l. 25. usu plur. : l. 57.* **1** *proprie:* **a** *gener.:* **α** *loquela, sermo – Rede:* LIBELL. prec. Paris. 2,4 p. 39,22 tu *(sc. Deus)* ditacionem meam tibi placitam fac. **β** *relatio, narratio – Bericht, Erzählung:* HUGEB. Willib. praef. p. 87,22 ista . . . sicut illo *(Willibaldo)* ipso . . . nobis referente de ori sui -e audire . . . destinavimus. **γ** *praeceptum, iussio, instinctus – Anweisung, Geheiß, Eingebung:* PS. UDALR. epist. (MG Lib. Lit. I p. 255,32) cum contra evangelicam institutionem ac sancti spiritus -em ad privata aliquis decreta cogitur exequenda. CONR. MEND. Attal. p. 156,24 de infinitis . . . ab ea *(Attala)* -e spiritus sancti prolatis quaedam eminentiora . . . proferam. **b** *rhet. i. q. conscriptio, compositio – Abfassung, Niederschrift:* FOLCUIN. Bert. 26 ut testatur illius traditionis karta, quam hic . . . describimus sub tenore antiquae illius -is. PETR. DAM. epist. 116 p. 316,11 cetera quoque n o s t r a e -cionis opuscula sollicite perlegentes (*sc. abbates*; 153 p. 63,9). *actus dictandi, (con)scribendi, componendi – das Schreiben, Verfassen, Dichten:* WALAHFR. carm. 55,1,1 moerentem renuit -o mentem. ANAST. BIBL. epist. 9 p. 425,4 interpretandi propositum ad -is . . . vertemus eloquium. SABA MALASP. chron. 1 prol. p. 89,11 volui . . . pigritantem . . . sensum . . . -is eloquio experiri. **c** *iur. i. q. pronuntiatio – Verkündung, Spruch:* ALBERT. M. pol. 6,6n p. 610b,24 pro -e sententiae et pro exsecutione. **2** *meton. (usu rhet.):* **a** *de modo dictandi i. q. elocutio, stilus – Schreib-, Ausdrucksweise, Stil:* EPIST. var. II 20,2 p. 329,3 ne . . . verborum pompositatem aut -is leporem, sed purissimae veritatis . . . querere studeatis *(sc. imperator)* sinceritatem (*sim.* TRANSL. Dion. Ratisb. epist. p. 355b,4). FROUM. epist. 3 p. 5,6 quę *(epistula)* . . . finxerat se, quasi facecitate vestrae *(sc. Ruotkeri)* -is esset composita. p. 6,3 ut . . . locutio -ove vestra eclipsin pateretur. EKKEH. prol. Gall. p. 92,34 quam *(sc. vitam s. Galli)* . . . propter reverentiam tam arduae -is laudatam. **b** *de effectu dictandi:* **α** *pars (textus) – (Text-)Abschnitt, Teil:* EPIST. var. II suppl. 7 p. 627,21 vicissim conglutinatis sententiis -es (dictiones *var. l.*) enchyridionis explere ausi erimus *(sc. Angelomus monachus).* **β** *poema, carmen – Gedicht:* FROUM. carm. 26 longior ut fiat, precor, hęc -o, frater; . . . ut melius dictes, rogo te. **γ** *poesis – Dichtung:* HROTSV. lib. 2 praef. 1,3 eodem -is genere, quo turpia lascivarum incesta feminarum recitabantur. 1,4 huiusmodi specie -is cogente. 1,6.

dictatiuncula (-aci-), -ae *f. dictatio parva, opusculum – kleine, unbedeutende Schrift, Werkchen:* HROTSV. lib. 2 praef. 2,4 rusticitatem meae -ae hactenus vix audebam paucis . . . ostendere. BERNO epist. 29 p. 65,17 vos *(sc. imperatorem)* nostris -ciunculis rogo, ut *eqs.* PETR. DAM. epist. 62 p. 220,10 quid . . . mirum, si ego imperitus . . . homo -is meis sanctos viros adhibeam iudices, quandoquidem *eqs.* REIN. LEOD. triumph. prol. p. 583,24 huius preconialis -ae velut hostiam . . . presentaverim . . . tanto sacerdoti.

[Wellhausen]

dictator, -oris *m. script.* dit-: *l.16.* **1** *gener. i. q. imperator, princeps, dominus – Oberbefehlshaber, (Allein-)Herrscher, Diktator, Gebieter:* **a** *strictius in re publica Romana:* HEIRIC. Germ. I 1,118 arbitrio ... constabant cuncta senatus: ... quaestor, -r iuridicusque. RATHER. prael. 1,22 l. 682 maiores eos, qui ceteris principabantur, ... -es et consules quam reges appellare maluerunt. BERNOLD. CONST. chron. p. 401, 52sq. tribuni plebis ac -es ... rem publicam obtinuerunt usque ad Iulii Caesaris -is monarchiam. HONOR. AUGUST. imag. 3,26 p. 142,25 Pompeius -r et consul (p. 142,26sq. *saepe*). ANNAL. Magd. a. 938 p. 143,13 Cesar ... -is ordine cum Crasso et Pompeio sublimatus Romae. *persaepe. adde:* LIGURINUS 3,439 redeant gemini cum -e tribuni. *pro appellativo:* EKKEH. IV. bened. I 36,29 o -em *(i. Mauritium)* super omnes horridiorem, quos angustatus populus creat. **b** *latius:* **α** *in univ. (de Deo: l.16):* THEODULF. carm. 23,6 gelidi dit-r abyssi *(sc. Deus).* ANAST. BIBL. epist. 13 p. 431,2 -r inclite (*sc. Karolus Calvus; de eodem:* 14 p. 434,15). *in imag.:* REIN. ALEM. phagifac. 372 cuius *(sapientiae)* -r lascivus amor. **β** *praepositus, dux – Vorsteher, (An-)Führer:* YSENGRIMUS 3,622 poscimus, ut tamquam gravis ęvo et prędituS astu -r nostro *(sc. peregrinorum)* prędficerere *(sc. patruus)* choro. 4,878 credideratt repetito fędere lusus -r socios velle manere suos. *ibid. al.* **γ** *procer, patricius – Vornehmer, Würdenträger:* PETR. CAS. (?) chron. 4,87 consules, prefecti, -es, duces et principes in unum convenientes de imperatoris electione tractare coeperunt. *de comite (cf. E. Mayer, Ital. Verfassungsgeschichte. II. 1909. p. 44 adn. 106):* PETR. CAS. chron. 4,125 p. 600,41 accepto ... a Tolomeo duce et consule Romano et -e Tusculanensium fidelitatis sacramento ... confirmavit *imperator* ei ... terram. **2** *rhet.:* **a** *spectat ad ore prolata:* **α** *qui dictat – Diktierender:* NICOL. I. epist. 90 p. 507,28 quae *(epistula)* tantis erat verbis contumeliosis ... respersa, ut ... -is labia pro dictionibus venena fudisse videatur (*item* 91 p. 529,7). CAES. HEIST. mirac. II 2,22 p. 103,5 a quo *(diabolo)* ... versus dictatos in tabulis excipiens -em amplius non vidit *(sc. puer scholaris).* **β** *praeceptor, magister – Unterweisender, Lehrer:* STATUT. Murb. p. 441,20 ut, cum ex corde recitanda discitur *regula*, a -bus ordinatis discentibus interpretetur. **b** *spectat ad scripta:* **α** *(con)scriptor, compositor, auctor – Schriftsteller, Verfasser, Autor:* NOTKER. BALB. gest. 1,4 p. 5,4 quendam optimum -em et scriptorem in cappellam suam assumpsit *(sc. Karolus).* CHART. Mathild. 57 p. 180,28 ego ... huius ... institutionis -r et scriptor humillimus. ADALB. SAMAR. praec. dict. p. 31,11 -em oportet cognoscere grammaticam, rhetoricam, dialeticam. CAES. HEIST. hom. exc. p. 24,31 ad materiam difficilem disertum atque litteratum -em quesisse debueratis *(sc. fratres).* SALIMB. chron. p. 29,16 quarum *(falsitatum)* alique a scriptoribus sunt introducte ..., alique vero a primis -bus fuerunt posite. *persaepe. v. et p.590,59.71. poeta – Dichter:* FROUM. carm. 2,27 talis -r nigro carbone notetur. DONIZO Mathild. 2,904 -r quidam de quo *(Guiberto)* metra protulit ista: *'eqs.'* **β** *scriba, notarius – Schreiber, Notar:* CHART. Ital. Ficker 427 p. 437,8 (a. 1257) secundum quod continetur in quodam publico instrumento sindicatus scripto per Richebonum ..., -em communis Mantue. SALIMB. chron. p. 184,4 Thomas de Capua, qui erat Romane curie cardinalis et melior -r d e c u r i a (p. 383,26). p. 200,4 qui *(Petrus de Vinea)* in curia imperatoris maximus et consiliarius et -r fuit. *al.* **3** *iur. i. q. aestimator, arbiter – Schätzer, Schiedsmann:* ALBERT. M. eth. II 5,2,6 p. 349b,8 surgunt contentiones, et ad iudicem sicut ad medii et iusti -em recurritur. **4** *eccl. i. q. ordinator, institutor – einer der regelt, Einrichter:* AMALAR. off. 1 praef. 4 ut sciam, ... quid in corde esset primorum -um officii nostri. 1,1,6 fors -r septuagesimae novit per Christi gratiam nobis peccata dimissa.

dictatura, -ae *f.* **1** *gener. i. q. summa potestas, imperium, principatus – höchste Gewalt, (Allein-)Herrschaft, Diktatur:* **a** *strictius in re publica Romana:* PAUL. DIAC. Rom. 1,12 nova Romae dignitas est creata, quae -a appellatur, maior quam consulatus. *ibid.* sub -ae nomine atque honore. ACCESS. ad auct. p. 39,4 expulsis regibus ... novas sibi dignitates creabant *(sc. Romani)*, -am scilicet. *al.* **b** *latius:* PETR. DAM. epist. 69 p. 299,8 ad solius anhelant *moderni episcopi* -ae vel imperii principatum. **2** *rhet.:* **a** *proprie i. q. dictatio, ars dictandi – schriftliche Abfassung, Schreibkunst:* GESTA Hort. Mar. 17 p. 583,34 in -a, versificatura, in declinacionibus ... sollerter eosdem *(scholares)* insistere curabat *Frethericus magister.* **b** *meton. i. q. opus (conscriptum), scriptura – (geschriebenes) Werk, Schrift:* CHRON. Hild. 37 p. 871,50 multas orationes et -as tam prosaycas quam metricas per se ipsum edidit et dictavit *(sc. Gherardus episcopus).*

dictatus, -us *m. form. sing.: dat.* -u: *l.46. abl.* -o: *l.16.* **1** *gener.:* **a** *relatio, narratio – Bericht, Erzählung:* THEOD. TREV. mirac. Celsi 15 hactenus ... audita tantum qualicumque -u notavi. **b** *praeceptum, iussio – Anweisung, Geheiß:* CHART. Ital. Ficker 4 p. 6,26 (a. 800) ego ... Giso notarius ex ipsorum *(comitum)* -o scripsi. 8 p. 12,11 ex ipsius Ursiniani ... -u. *al.* ODILO SUESS. Seb. 25 qua *(patria)* ... suo -u dormitionis locum habere delegit. DIPL. Otton. II. 232 p. 260,37 nostri ... est officii aecclesias ..., quibus divinae providentiae -u praesidemus, ... sublevare. *instinctus – Eingebung:* IOH. CANAP. Adalb. B 6 p. 54,8 qui *(sc. plebs)* ... nichil ... faciunt, extra quod -us (digitus *var. l.*) sathane in eorum cordibus scripsit. **2** *rhet.:* **a** *dictatio – Diktat:* ALCUIN. Richar. praef. (MGMer. IV p. 389,31) ea, quae referre videbatur *nuntius* ... de moribus ... eius *(Richarii)* ..., -u admodum compendioso titulo vitae ... Richarii aptavimus. **b** *conscriptio, compositio – Abfassung, Niederschrift:* RUOTG. Brun. 8 lucubrationibus intentissimus inveniendis, in -u quecumque sunt honestissima, acutissimus fuit. EPIST. Worm. I 36 p. 68,18 in nullo -us mei alio *(sc. didascalico documento)* minus quam in hoc addendo vel mutando exarasse ... confirmo *(sc. discipulus).* PETR. DAM. epist. 109 p. 210,1 nonnulla huius sancti viri dicta vel facta per diversa -us nostri ... opuscula sparsimus. **c** *elocutio, stilus – Schreibweise, Stil:* DONAT. Ermenl. prol. (MGMer. V p. 683,4) ne -u incompto fortia ... patris facta minus laudibus summis arbitrentur *(sc. legentes)* digna. THIETM. (?) chron. prol. 34 vincit mortales florens -us ... omnes. ARNULF. delic. argum. 1,12 est *(sc. libellus)* ... sensu perutilis -uque delectabilis. **d** *opus (conscriptum), scriptura, tractatus – (geschriebenes) Werk, Schrift, Abhandlung:* LUP. FERR. epist. 1 p. 8,5 cum ... -us nostra aetate confecti displicerent. GODESC. SAXO gramm. 2 p. 431,4 in multorum patrum -u reperitur *eqs.* VITA Mathild. II praef. p. 146,6 ut, qui huius -us est preceptor, sit etiam emendator et defensor. THIETM. chron. 1,24 ut in sequenti -u apparet. *al. poema, carmen – Gedicht:* FROUM. carm. 5,34 fecimus istic tali -u finem. CARM. pro schola Wirz. 166 quod non audes, -u volvere gaudes *(sc. compositor metri).* **3** *publ.:* **a** *imperium, gubernatio – Führung, Leitung:* YSENGRIMUS 4,11 -um (ducatum *var. l.*) Reinardus agens prohibetque iubetque. **b** securus -us *i. q. edictum pacis – Friedensgebot (de re v. Dt. Rechtswb. III. p. 1258):* ACTA imp. Böhmer 382 (a. 1258) quomodo predicta die sub nostro *(sc. Ricardi regis)* securo -u cum ... mercimoniis ... ad forum ... conveniant *(sc. vicini et remoti).*

dicthus *v.* 2. dico.

***dicticium** (-tium), -i *n.* **1** *elogium, epitaphium – Spruch, Grabschrift:* HARIULF. chron. 4,12 p. 206,19 qui *(Guido abbas)* ... dormitionem accepit et ... humatus est talique -tio praenotatus: 'Mausoleum ... patrem ... Guidonem sculptus litterulis monstrat habere lapis.' **2** *usu plur. i. q. litterae – Schreiben:* **a** *epistula – Brief:* HARIULF. chron. 3,30 p. 171,31 Ingelardus abbas ... direxit -tia ... episcopo postulans, ut ... conventio iterum firmaretur. **b** *statutum – Verfügung:* HARIULF. chron. 4,22 p. 238,25 ne posteritas succedentium abbatum ... perderet altaria, ... Gervinus ab episcopo obtinuit ... fieri testamentoria -tia.

dicticon *adi.* (δεικτικός) *demonstrativus – zeigend, hinweisend:* COLLECT. Teg. 15 p. 494,30sqq. utrum sit *(sc. opus)* euroticum ... aut -on aut misticon ... aut didascalicum; est autem -on carmen, ubi simul persone cum auctore introducuntur.

1. dictio, -onis *f. script.:* diccio: *p.596,4.* ditio: *p.596,2.*

[Wellhausen]

form. abl. sg. -i: *p. 596,2.* *confunditur c.:* dicio: *l. 53.* indictio: *p. 596,10.* datio: *p. 596,12.*

I *proprie:* **A** *gener. i. q. actus fandi, loquendi – das Sprechen, Reden:* ALFAN. premn. phys. 14,4 p. 91 nervi et lingua ..., haec membra exspirationis sunt instrumenta, -is (*PG 40,668B* τῆς ... διαλέκτου) autem os; in hoc enim plasmatur et figuratur ... -o. **B** *rhet. i. q. tractatio, dissertio – Ausführung, Erörterung:* EPIST. Col. 6 ut momenti locutio longae -is non capiat excessum. **C** *iur. i. q. indicium – Aussage, Anzeige:* LEG. Wisig. 6,1,2 p. 248a,5 si aliut -o accusatoris habuerit, aliut eius confessio, qui subditur questioni *eqs.* *remissius:* IOH. CANAP. Adalb. B 23 p. 63,11 servitutis auctor diu latuit incognitus, donec cuiusdam Uolfarii ... -o nobilem prodidit furem *(sc. calceamenta purgandi causa furatum).*

II *meton.:* **A** *gener.:* **1** *dictum, sermo, verbum – Ausspruch, Äußerung, Rede, Wort:* CAND. FULD. Eigil. I 5 p. 224,47 nonnulli ... ex nostris ... propter quandam parvissimam responsionem necessariae -is in exilium transmissi. RATPERT. cas. 33 p. 62,8 princeps nullius praeteritae immemor vel -is vel promissionis ... illorum *(monachorum)* concessit arbitrio, ut *eqs.* PURCH. Witig. 82 pateat tibi *(sc. poetae)*, quod mea *(sc. Augiae)* -o firmat, quod me coniugiis ... cernis innexam. CONR. EBERB. exord. 3,18 l. 144 quousque in responsorio ... -es istae: '*eqs.*' ... perdicerentur. *al.* **2** *lingua – Sprache:* NICOL. I. epist. 88 p. 459,23 a translatoribus in Graecam -em mutata *(sc. lingua Latina)* barbarismos generat. p. 487,22 quisquis ... ex ea *(epistula)* quicquam mutaverit ... praeter illud, quod idioma Graecae -is exigit ..., anathema sit. *ibid. al.* **B** *rhet., gramm., philos.:* **1** *de modo dicendi i. q. elocutio, stilus – Schreibweise, Stil:* VITAE abb. Acaun. praef. (MGMer. VII p. 330,7) quicquid de eorum *(abbatum)* laudibus -o obscura celaverit, id fulgentibus actuum meritis relatio inlustrata clarificat. HRABAN. epist. 20 p. 426,3 cuius ... libri -o est suavissima. OTTO FRISING. gest. 1 prol. p. 12,14 si a plana hystorica -e ... ad altiora velut phylosophica acumina attollatur oratio. **2** *de effectu dicendi:* **a** *vox, vocabulum – Wort(gebilde):* **α** *in univ.:* GODESC. SAXO gramm. 2 p. 475,14 in una -e nullatenus acutus et circumflexus possunt umquam simul poni. ADALB. SAMAR. praec. dict. p. 31,15 grammatica ... docet ... -es congrua ratione disponere. HERM. IUD. conv. 2 p. 76,13 cepi ... litteras sillabis et sillabas -bus ... copulare. SUMM. dict. Saxon. 5 p. 213,30 ut in ... oracionis fine ... trissillaba -o tetrasillabam antecedat. CONR. MUR. summ. p. 62,18 una -o numquam ita disiungatur in sillabis, ut due -es reputentur *eqs. persaepe.* **β** *denominatio, notio – Bezeichnung, Begriff:* RICHER. REM. hist. 3,63 non omnia causarum nomina una -e proferri posse. CONR. HIRS. dial. 1788 'dialecticam' primi philosophi in suis -bus habuerunt. ALBERT. M. elench. 1,3,1 p. 557a,17sqq. hoc, quod est causa apparentiae in fallaciis in -e, non potest esse causa apparentiae in fallaciis extra -em. *ibid. saepius. v. et p. 596,19.* **b** *expressio, locutio, sententia – Ausdruck, Formulierung, Wendung:* NICOL. I. epist. 90 p. 495, 31 haec nos ... de falsatis ... epistolae nostrae -bus (dicionibus *var. l.*) summatim tetigisse sufficiat. HROTSV. lib. I praef. 2 fateor ... me ... errasse ... in -bus componendis. HUMB. Sim. 2,15 p. 156,37 quod *(vitium)* graece acyrologia, latine vero impropria dictio dicitur. RAHEW. gest. 4,21 p. 260,32 iubet *princeps* notario, ut in scribendis cartis ... -bus singularis numeri ipsum *(Romanum episcopum)* alloquatur. *al.* **c** *oratio, declamatio – (Volks-)Rede, Vortrag:* IOH. CODAGN. annal. a. 1226 p. 75,23 magnam tulit *imperator* -em propter persuasionem Cremonensium fatuam. WALAHFR. exord. 10 publici declamatores ac sapientes -um compositores oratores vocantur. **d** *opus (conscriptum) – (geschriebenes) Werk:* WIPO gest. prol. p. 7,20 illa ... est causa scribendi, quod ... bene -o conducit posteritati. *charta – Urkunde:* CHART. Westph. III 972 (a. 1275) superscriptum *(sc. quod antea in contextu per errorem omissum erat)* huius -is 'resignaverunt' approbamus. **C** *publ.:* **1** *praeceptum, edictum – Anordnung, Verfügung:* TRAD. Ratisb. 78 p. 72,25 (c. 875/82) dixit rex eo modo fieri ..., ut commutatio esset usque ad quinque hobas; haec -o a rege dicta est in idibus Iunii. **2** *condicio, clausula – Bedingung, Klausel:* TRAD. Frising. 102a (a. 780) universa utensilia tradedi ... ea dit-i, ut supra conprehensum esse dinoscitur. CHART. Sangall. A 193 trado aliquid de rebus meis ... ad monasterium ... Gallonis ...; in eam vero dicc-em et racionem, ut *eqs.* 194 in ea videlicet -e, ut *eqs.*

III *per confusionem:* **A** *de positione in spatio quindecim annorum i. q. indictio – Indiktion (de re v. LexMA. V. p. 405sq.):* CHART. Brixin. 66 p. 73,15 (a. 1221) actum ... anno dominice incarnationis millesimo ducentesimo vicesimo primo, quinto non. Mart., -e nona. **B** *vectigal, tributum – Abgabe, Steuer:* DIPL. Otton. I. 274 p. 390,17 aliquanta monasteria a publica potestate propter navigium -e ad imperialem utilitatem inquietantur (*ex* DIPL. Hug. et Loth. 30 [ed. L. Schiaparelli. 1924. p. 92,33] datione).

2. dictio *v.* dicio.

***dictionaliter** *adv.* (dictio) *modo notionis singularis – nach Art eines Einzelbegriffs:* ALBERT. M. summ. theol. I 13,51 p. 529b,15 quod si ... 'qui est Deus pater' ... sit quasi circumlocutio unius termini et vice unius dictionis, ita quod quasi -r stet ... pro Patre.

dictito, -avi, -atum, -are. **1** *gener.:* **a** *c. sensu frequenter vel intente dicendi:* **α** *contendere, affirmare – behaupten, versichern:* LUP. FERR. Maxim. 9 (MGMer. III p. 78,27) Treviris abitum maturantibus Aquitani ... eos metu discessisse -ant. TRAD. Weiss. app. I 311 p. 305,19 Otto ... propter virium inpotentiam a multis ... a regno privari -batur. LAMB. HERSF. Lull. 14 p. 324,25 -ans *congregatio* eum *(episcopum)* malorum ... incentorem fuisse. RUP. TUIT. ad Cun. (PL 169, 203A) tabernacula mea sicut Cedar nigra esse -ent *scholastici ecclesiasticae scientiae (spectat ad Vulg. cant. 1,4).* **β** *edere, depromere – von sich geben, äußern:* LAMB. HERSF. Lull. 22 p. 337,4 ego ... existimo eos non sobrię ... sapere, qui de rebus ... adeo ... ab humana scientia remotis temere sententiam -verint (dictaverint *var. l.*). FUND. Brunw. 11 p. 132,15 in ipsum *(Ezonem)* ... aspera -ant *(sc. primi regni).* GEBEH. SALISB. ad Herm. 23 si ... iurgia et vituperationes ... in domnum apostolicum -ant *(sc. adversarii).* *in ore habere – im Munde führen:* EKKEH. IV. cas. 45 cum gloriam talem de se plures audiret *Tuotilo* -are, subtrahens se cessit de medio. **b** *c. sensu praedicendi:* **α** *(voce) praeire – vorsagen, -sprechen:* AETHICUS p. 205,5 prosarcha Sibilla inquit -ante atque futura noscente de ortu ... Alexandri. *insusurrare – einflüstern:* MANEG. ad Gebeh. 14 p. 337,40 Petrus diaconus, qui spiritum sanctum decernenda quaeque in auriculam eius *(Gregorii)* in specie columbe -are conspexerat. **β** *praecipere, postulare – vorschreiben, verlangen:* DIPL. Heinr. IV. 271 ut ... Ernest ..., quicquid utilitas eius -verit, inde *(sc. de praedio)* facere liberam potestatem habeat. **2** *rhet.:* **a** *dictare – diktieren:* CARM. imag. 30,1,2 Gregorius doctor ... scriptori Petro -at ... suo. **b** *scribere, componere – schreiben, verfassen, aufsetzen:* RATHER. epist. 30 p. 170,21 a vobis *(sc. clerico)* compulsus ... quantulumcunque apologeticum -are *(sc. debeo).* ARNOLD. RATISB. Emm. 2 p. 1029A quod dixisti *(sc. Ammonicus)* me quasi dormitando -are. CASUS Petrish. 2,7 ita non sunt -ta *privilegia*, ut ea hic inserere velimus. *versus facere – dichten:* HUGO TRIMB. registr. 817 numquam ambulavi -ans in magnis nec in mirabilibus super me. **3** *publ.:* **a** *edicere – erlassen:* RUP. TUIT. glor. 8,7 (PL 169,167C) ante quod *(caput idololatriae)* nullus regum aut principum leges mortis legitur -asse pro zelo idoli sui. **b** *perpetrare – durchsetzen:* WILH. MALM. reg. (MGScript. X p. 476,6; c. 1120) Urbano a cardinalibus electo imperator haesit in proposito, ut Wibertum praeferret et papam -ret.

dictiuncula, -ae *f.* **1** *verbum (parvum), vocula – (kleines) Wort, Wörtchen:* WILH. HIRS. const. 1,86 p. 1018D tres cruces tanta fecit *(sc. sacerdos)* festinantia, ut ipsas inter has quinque -as perficiat. RUP. TUIT. trin. 21,5 l. 181 in plerisque codicibus detracta -a 'si'. *al.* GERHOH. Antichr. 2,31 p. 256,3 aliquid eiusmodi -a relativa 'ei' non patitur nisi ad aliud relativum construi *(spectat ad Vulg. Rom. 1,3).* **2** *dictum (parvum), locutio (brevis), sententiola – (kleiner) Ausspruch, (kurze) Formulierung, Sätzchen:* RUP. TUIT. off. 9,7 l. 868 in ea ...

[Wellhausen]

-a, qua verbo *(i. Christo)* apposita est *sententia (sc. Vulg. act. 1,11)*: 'Sic veniet.' RUDIG. epist. (Scholastik 14. 1939. p. 44,38) superest adhuc una parvula predicationis vestre -a . . ., qua dicitis hominem in Filio assumptum et non in Filium. *al.*

1. dicto, -avi, -atum, -are. *script.:* tic-: *p.598,6.* ditt(o): *l. 61.* dit(o): *l.61. usu absol.: passim, e. g. l. l.35. p.598,8.22. 30. partic. usu subst.: praes.: p.598,21.25; perf.: l.18.*

I *gener.:* **A** *c. sensu frequenter vel intente dicendi:* **1** *dictitare – immer wieder sagen: v. p.590,58.* **2** *promere – vorbringen:* OTTO FRISING. chron. 6,34 p. 303,8 Saxonibus . . . rebellionem machinantibus conspirationes fiunt, detractiones in principem -antur. *dicere, loqui – sagen, sprechen:* HROTSV. Gong. 390 quam *(coniugem)* . . . pacificis affatur . . . verbis talia -ando ore satis gravido: '*eqs.*' **3** *contendere – behaupten:* YSENGRIMUS 3,700 iunior est *canis*, -o, prębeat ergo cutem. **4** *referre, narrare – berichten, erzählen, mitteilen:* HUGEB. Willib. 6 p. 105,15 ab ipso *(Willibaldo)* audita et ex illius ore -ta perscripsimus. RIMB. Anscar. 3 p. 24,8 quam *(visionem)*, sicut ipse -verat, verbis illius enarravimus. PASS. Quir. Teg. 17 haec . . . pauca . . ., quae -ta (dicta *var. l.*) habemus, . . . sicut a maioribus accepimus, scribimus. CHRON. Thietm. 5,31 hec omnia rex -ante fama comperiens. *al.* **B** *c. sensu praedicendi:* **1** *suggerere, inspirare – vor-, eingeben:* BRUNO MAGD. bell. 103 p. 92,21 quibus verbis, sicut ipse callidus *(sc. Heinricus rex)* -verat, peroratis. *de spiritu sancto:* CONC. Merov. p. 165,2 ut ea, quae spiritu sancto -ante . . . terminata fuerint, per omnes ecclesias innotiscant. GODESC. SAXO gramm. 1 p. 380,1 spiritus sanctus illud ita -vit Romano pontifici scribendum . . .: '*eqs.*' p. 381,12 quicquid ab spiritu sancto cognoscitur esse -tum simul ac dictum. *al.* **2** *praecipere, iubere, praescribere, statuere, edicere – anordnen, befehlen, vorschreiben, bestimmen, verfügen:* **a** *subi. homines (Deus: l. 35):* **α** *in univ.:* PASS. Afrae II 2 iudex nequissimus -vit s e n t e n t i a m (CHART. Mog. A II 642. VITA Adalb. Wirz. 6. *al.*). VITA Emm. 1 ut iudice superno -ante . . . ad summum pontificatus honorem conscendere mereretur. RICHER. REM. hist. 3,106 -bant *(sc. Galli)* . . . quatuor stipites . . . terrę solidę mandandos. CHRON. Ebersb. I p. 14,26 Sigipertus et Theodericus . . . i u r a -bant (LUDUS de Antichr. 186. *al.*). CONST. imp. I 215,7 secundum quod curia eius *(imperatoris)* -verit. ALBERT. STAD. chron. a. 1105 p. 317,48 pro expurgacione -to duello. *persaepe.* **β** *imponere – auferlegen:* CARM. de bello Saxon. 3,118 phalanges indocili turbae -ant discrimina pugnae irritantque rudes . . . ad praelia mentes. **γ** *indere – verleihen:* HROTSV. gest. 473 cui *(sc. reginae Aethelheithae)* nomen clarum -vit . . . parentum nobilitas. **δ** *invenire, machinari – erfinden, ersinnen:* HROTSV. gest. 480 si gens . . . dolum . . . non -ret amarum. HILDEG. phys. 7 praef. volatilia . . . designant virtutem hanc, quam homo cogitando -at *eqs.* HERM. IUD. conv. 2 p. 75,24 que *(simulacra)* . . . delusa errore gentilitas sibi -are consueverat. BERNH. GEIST. palp. 1,330 tu *(sc. aulicus adulatorius)* . . . -bis somnos et ei *(domino)* recitabis. **b** *subi. res incorporeae:* **α** *in univ.:* WALAHFR. imag. Tetr. 41 quod saepe superbia -at. DIPL. Otton. I. 136 ut eius *(archipresbyteri)* voluntas -verit. DIPL. Otton. II. 232 p. 260,30 Otto divina -ante clementia imperator augustus. WALTH. SPIR. Christoph. II 5,58 ille *(rex)* . . . i r a -ante profatur: '*eqs.*' (THIETM. chron. 2,6. *al.*). DIPL. Conr. III. 147 p. 269,12 sicut s e n t e n t i a principum -verat (CHART. episc. Misn. 61. *al.*). *saepius.* **β** *postulare, exigere – verlangen, erfordern:* DIPL. Loth. I. 63 p. 173,29 prout utilitas ditaverit (-verit *var. l.*; 112 dittaverit [-verit *var. l.*]. DIPL. Ludow. II. 43. *al.*). HRABAN. epist. 37 p. 473,2 ratio (CHART. Aquens. 4 p. 128,2. *al.*). ERMENR. ad Grim. 27 p. 565,15 res (RIMB. Anscar. 41 p. 75,31). DIPL. Ludow. II. 33 iustitia . . . -ante (ANNAL. Ianuens. I p. 188,1. ALEX. MIN. apoc. 11 p. 252,26. *saepius*). POETA SAXO 1,258 quod *(pactum)* . . . angustia talis -bat. *al.* **γ** *permittere, concedere – gestatten, zulassen:* HRABAN. epist. 6 haec *(sc. sermones)* . . . diversis temporibus, prout oportunitas -verat, separatim scripta in scedulis tibi *(sc. Haistulfo archiepiscopo)* transmiseram. **C** *c. sensu dominandi i. q. domare, frenare – bezwingen, zügeln:* BRUNO QUERF. Adalb. A 25 p. 32,13 manus . . . non iniciunt *(sc. pagani)*, sed furorem -ant et verba districtę severitatis ad aures hospitum mittunt.

II *rhet.:* **A** *praedicere (scribendum) – diktieren:* FORM. Wisig. 22 testamentum meum condidi, scribendum -vi. LEX Baiuv. prol. p. 201,6 ipso *(Theudericho rege)* . . . -ante (-antes, ti- *var. l.*) iussit conscribere legem Francorum. ALCUIN. epist. 191 cur non movebis *(sc. Ricbodus archiepiscopus)* linguam ad -andum, manum ad scribendum? WALAHFR. Wett. 915 me vocitare iubet . . . atque breves bis quinas -at. *al. v. et l.59.* **c** *notione docendi:* ALCUIN. epist. 172 p. 285,23 vestra *(sc. Caroli regis)* . . . auctoritas palatinos erudiat pueros, ut eligantissime proferant, quicquid vestri sensus . . . -verit eloquentia. **B** *(con)scribere, componere, concipere – schreiben, verfassen, aufsetzen:* **1** *in univ.:* FORM. Marculfi praef. l. 21 scio . . . multos fore . . . viros . . . eloquentissimus . . . et ad -andum peritos, qui *eqs.* ALCUIN. Willibr. praef. (MGMer. VII p. 114,1) uterque *(libellus)* . . . furtivis noctium lucubratiunculis -tus est. LEO III. epist. 2 p. 90,24 nos . . . statim ipsam epistolam -vimus et vobis *(sc. Karolo)* emisimus. HRABAN. epist. 29 p. 445, 21 haec commemorans, quae legisse me recordatus sum vel quae subito -anti (-anda *H*) in mentem venerant. SUMMA dict. Saxon. 1 p. 209,27 id modicum, quod de -andi sciencia usu vel arte didici. CONR. MUR. summ. p. 26,17 tria sunt necessaria ad capiendum artem -andi. *persaepe.* **2** *condere, poetari – dichten:* ALDH. ad Acirc. 11,6 limpida -anti metrorum carmina, praesul, munera nunc largire. ALCUIN. epist. 296 p. 454,35 versus per singulos titulos aecclesiarum . . . -vimus. CARM. var. I 22,30 vates . . . metrica . . . docta -vit carmina lingua. HROTSV. lib. 2 praef. 1,3 ego . . . non recusavi illum *(Terentium)* imitari -ando. PETR. CAS. (?) chron. 4,66 p. 531,9 ymnos duos in laudem sancte Iuste virginis . . . -vit *(sc. Petrus diaconus). saepius.* **3** *perscribere, litteris mandare – niederschreiben, aufzeichnen:* LEX Alam. tit. p. 62 (cod. 5) incipit lex Alamannorum, qui temporibus Flotarii rege scripta vel -ta fuit. LEX Sal. Pipp. prol. 2 -verunt *(sc. Franci)* Salicam legem per proceris ipsius gentes. **4** *disserere, explanare, exponere – darlegen, erläutern, ausführen:* HRABAN. epist. 3 p. 386,11 ut . . ., quę . . . rationabiliter inveneris *(sc. Haistulfus archiepiscopus)* -ta, ei hoc tribuas, a quo est omnis ratio creata. NICOL. I. epist. 51 p. 337,36 quod . . . ordine, quem supra -vimus, episcopi sint . . . ordinati. EPIST. Hildesh. 134,5 quia -turi (dicturi *var. l.*) sumus, quid dictare sit, dicamus: '*eqs.*' ANON. IV mus. 1 p. 40,14 si quid fuerit minus plene dictum . . ., in . . . capitulis postpositis . . . sufficienter . . . -bitur. *al.* **C** *versibus persequi, canere – bedichten, besingen:* HROTSV. gest. 245 nec hoc fragilis fas esse reor mulieris . . ., ut bellum -et, quod nec cognoscere debet.

subst. **1. dictans,** -antis *m.* **1** *qui dictat – Diktierender:* PAUL. FULD. Erh. 1,1 intererat legentibus, -bus, scribentibus . . . puerulus. **2** *(con)scriptor, compositor, auctor – Schriftsteller, Verfasser, Autor:* ALCUIN. epist. 34 p. 75,26 ex quo *(litteralis exercitii studio)* -is eloquentia claruit. EPIST. var. III 28B ut plerumque -is asscribatur vitio, quod mendaci solet admitti calamo. RATHER. epist. 11 p. 55,2 scripturae . . . hoc maxime impedit indagatores, . . . si ignorent . . . intentionem -is. BALDW. VICT. dict. 10,21 cetere *(sc. partes epistulae)* ad libitum -is mutari possunt. *al.* *poeta – Dichter:* HRABAN. carm. 23,3 quae *(carmina)* rapuit calamus . . . -is ab ore.

2. dictatum, -i *n.* **1** *textus dictatus, dictatus – diktierter Text, Diktat:* WIPO tetral. 10 vos *(sc. Pierides)* dictate mihi, -um scripsero vestri. **2** *opus conscriptum, scriptura – geschriebenes Werk, Schrift:* VITA Burch. Worm. prol. p. 831,5 iam dudum . . . animi propositi aliqua vel -is vel proditione sermonis tibi *(sc. praesuli)* aperire cogitabam.

2. dicto *v.* 1. dito.

dictongus *v.* diphthongus. **dictonus** *v.* ditonus.

dictor, -oris *m.* *confunditur c.* doctor: *p.599,3.* **1** *qui dicit, pronuntiat – einer der sagt, ausspricht (c. gen. obi.):* LEG. Wisig. add. 2A,2 -r criminis *(i. maledicti)* extensus ante iudicem CL flagella suscipiat. *ibid. al.* **2** *compositor, poeta – Verfasser, Dichter:* VITA Gall. II 1239 pater, salve . . . pro -e pios effundens . . . precatus. 1421 dee . . ., -i veniam meritis concede . . . Galli. **3** *arbiter, disceptator – Schiedsrichter, Obmann:*

[Wellhausen]

CHART. Lux. II 238 p. 254,13 (a. 1231) hec debent discerni per duos -es supradictos per assensum meum (*sim.* p. 255,5. 239 p. 257,14). CHART. Helv. arb. 99 p. 158,10 qui doctores ... debent cognoscere ius utriusque partis et facere teneri ... illud, quod dixerint *(cf.* p. 158,22 Aymo promisit reddere ... viginti libras illi parti, cui predicti -es vel eorum superiores eas adiudicabunt; *v. notam ed.).*

dictrix, -icis *f.* *oratrix (eloquens, litterata) – (beredte, gebildete) Rednerin (usu attrib.):* EPIST. Aldh. 3 p. 498,10 propter alburnum -is Romaniae decorem.

dictum *v.* 2. dico.

dicturio, -ire. *mussitare, murmurare – leise sprechen, murmeln:* GLOSS. II 677,63 St.-S. -o chutilon.

1. dictus, -us *m.* **1** *dictio, verbum, verba – Rede, Wort, Worte:* **a** *proprie:* **α** *in univ.:* DIPL. Otton. II. 71 p. 87,34 ipsi *(episcopi)* in omni -u et actu cum omni suo familiari iure exstrictu dominentur. CARM. de Lamb. 3,45 non capitur sensu nec quitur prendere -u, quantus tunc fuerat. GERB. (?) astrolab. 2,11 quae omnia visu potius quam -u deprehendi possunt. OTLOH. curs. 11 (PL 146,177D) quae *(verba)* peritissimi quique possunt plus mirari quam -u imitari. GESTA Trev. cont. V 4 p. 412,8 -u citius. **β** *dictum – Ausspruch, Äußerung:* IONAS BOB. Columb. 1,30 p. 224,15 (vs.) in evum comptus habere sacro pandens praecepta -u (dicta, dictum, dictis *var. l.*). HROTSV. Pafn. 1,1 quae haec iniuria? ... terruisti nos *(sc. discipulos)* -u. **γ** *locutio, sententia – Formulierung, Wendung:* RADBERT. corp. Dom. app. l. 58 ˹quo ... -u˺ (quo ... dicto, quod ... dictum *var. l.*) horrorem percipientibus nimium videtur *(sc. Augustinus)* incutere. **δ** *oratio – (Volks-)Rede:* BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 297,29 appellationem domini ut homo declinavit *Octavianus* ac die sequenti omnem populum -u gravissimo corripuit. **b** *meton.:* **α** *lingua, dialectos – Sprache, Mundart:* CHART. Fuld. B 219 (c. 789/94) qui *(locus)* illorum civium vel totius vulgarici sermonis -u nuncupatur ad hrachatom. **β** *dicio – Befehlsgewalt, Macht:* ANGILB. carm. 1,28 (MGPoet. IV p. 916) qui *(Hlodoicus rex)* ... Domini ... praeclarus amator ingenti -u permanet ore pio. **2** *arbitrium, iudicium, laus – Gutdünken, (Schieds-)Spruch, Urteil, Billigung (cf. p. 589, 46. 591, 49):* COD. Wang. Trident. 138b p. 315,10 (a. 1217) promisit ... Zuco, quod faciet suam uxorem hoc laudare et confirmare in -u sapientis hominis. CHART. Tirol. 828 secundum quod ... meliorata fuerit *terra* tempore evictionis vel in -u bonorum virorum. 850a p. 263,1 episcopus ... promixit ... estimacionem omnium predictorum in -u duorum communium amicorum. **3** *lex, regula, norma – Gesetzmäßigkeit, Regel:* GUMP. Wenc. prol. p. 213,15 quidam ..., quo ... -u (dicto *var. l.*) tota per numerum decurrat summa quantitatis soliditatisque, ... investigare desudant.

2. dictus *v.* 2. dico.

***dictyoides** (-to-) *adi.* (δικτυοειδής) *anat. i. q. reti similis, reticulatus – netzartig, -förmig:* ARS med. 5 p. 422,25 quorum *(oculorum)* prima tunica ceratoides dicitur, secunda vero arachnoides, tertia autem -toides. *Wellhausen*

***dicus** (dykus, dikus, diccus), -i *m.* *agger – Erdwall, 'Deich' (in nomine loci: l. 60):* CHART. Traiect. 693 (a. 1221) sicut ubique inter -um de Hossenesse et Huntenesse extenditur terra. 695. 783 p. 215,26 quicquid tenebat *Johannes* in feodum ... infra diccum apud Marcxem. 1275 p. 67,34 super proprietate ... decimarum in villis Halten, Lůrich ... et ultra Novum Dykum et in quadam insula, que *eqs.* 1617 decimas ... totius terre ... tam culte quam colende, tam intra -um quam extra -um *eqs.* 1885 ad faciendos dikos sive aggeres.

dida, -ae *f.* *pectus – Brust:* MAPPAE CLAVIC. 101 si ... III, usque ˹ad didam˺ (addida *ed. ex cod.*), si duorum, usque ad furcam *(in loco corrupto).*

didalus *v.* daedalus. **didano** *v.* dictamnus.

didascalicus (dyd-), -a, -um. (διδασκαλικός) *subst. neutr.* -on*: p.600,8.10.*

ad magistrum, eruditionem pertinens, docens, explanatorius – zum Lehrer gehörig, belehrend, Lehr-, didaktisch: **1** *strictius:* **a** *in univ.:* GLOSS. II 124,39 St.-S. -um, i. magisterialem. WALTH. SPIR. Christoph. II 4,174 vix ... -ae complentes murmura linguę nectebant *sorores* sacras per noctis tempora causas. EPIST. Worm. I 36 p. 67,1 -is ... documentis ... tetigit hic lirę sonus abdita meę mentis id solum ... decere ... divinis semper Christi precepta sequendo parere. COLLECT. Teg. 15 p. 494,31 explanatio, quomodo legendum vel intelligendum sit *opus*, aperitur, utrum sit euroticum, id est amatorium, ... aut tragmaticum, id est enarrativum, aut -um. *usu subst. in titulo operis:* CATAL. biblioth. A I 41,225 (a. 1165) Dy-on Hugonis (*item* CHRON. Albr. a. 1130 p. 828,52). CHRON. Lippold. p. 557,8 (catal. libr.) Hugo de institutione novitiorum, de D-on et de operibus sex dierum. **b** *de magistro i. q. gravis, fide dignus – überzeugend, glaubwürdig:* URSIO Marc. 2,9 o -um doctorem ita figulinam *(i. puellam surdam et mutam)* ad gloriam sui imperfectam reformantem, ut ... utriusque officii *(sc. vocis et auditus)* momentaliter reciperet plenitudinem. **2** *latius i. q. logicus, rationalis – logisch:* GESTA Apoll. 419 arte -a necnon luctante sophia quaerere concepit *(sc. solutionem aenigmatis).*

***didascal(i)on** *v.* 1. dia *p. 552,7sq.*

didascalus (dyd-, ded-, -dis-, -c(u)l-, -col- *sim.*), -i *m.* (διδάσκαλος) *metr.* dīd-: *l.25. al.* *magister, doctor – Lehrer, Erzieher:* **1** *strictius:* **a** *in univ.:* HUGEB. Wynneb. 2 p. 108,27 ita ... alios monendo proficiebat, ut magis iam de-ulus quam discipulus esse poterat. ERMOLD. Ludow. 4,683 tempore ... alio crevit -us idem *(sc. Theutrammus).* ERMENR. Sval. p. 155,38 omni in arte celeberrimo domno Ruadolfo, meo -ulo (-olo *var. l.*). ABBO SANGERM. bell. 3,29 acrizimum celebres, oroscopus esque -clus (gloss.: magister). CHRON. Mart. Opp. cont. IV p. 681,31 sic est Heinricus dy-us ac pedagogus ipsius pueri, cuius pater ipse Gerhardus. *saepius. v. et p. 607,1.* **b** *scholasticus, magister scholarum q. d. – Leiter einer (Kloster-, Dom-)Schule, sog. Scholarch:* CHART. Aschaff. 8 p. 36,47sqq. (a. 976) postquam Herwardus, ... Ottonis ... imperatoris notarius et ecclesie, que est in Asafaburc, dy-us, ... ius scolares canonicos apud se in domo retinendi ... optinuit, Alemarus, dicti dy-i secundarius, ... quendam scolarem ... in domum suam vocavit. HERM. AUGIENS. epist. comput. 44 (Dt-Arch. 40. 1984. p. 475) compotus Nothgeri novelli de caenobio sancti Galli -i. **2** *latius i. q. homo doctus, auctor – Gelehrter, 'Autorität':* TRANSL. Eug. Tolet. prol. cum plures vestra habeat paternitas *(i. Gerardus)* dedi-os *(B*, -os *N)*. PASS. Desid. Alseg. 1 (MGMer. VI p. 55,32) quidquid ... legebat, satagebat in opera converti, unde et famosissimus -us (-olus *var. l.*) nominatus est. GODESC. SAXO theol. 6 p. 132,18 quaestiones tuas ... pristinis a viris atque -is ... constat expositas. ANSELM. HAV. dial. 2 prol. p. 1162D cum ipse *(Nechites)* inter duodecim electos -os, quae studiis Graecorum ex more solent praeesse, tunc temporis fuerit praecipuus. *v. et p. 578,57.* **3** *per confusionem i. q. discipulus – Schüler:* GLOSS. II 124,40 St.-S. mattetes meister, -us iungaro.

didicicius *v.* dediticius. **didimum, -us** *v.* didymus.

dido (dedo), -ere. *diffundere, divulgare – verbreiten, verkünden:* GLOSS. II 710,51 St.-S. de-tur gemarit.

didolus *v.* daedalus.

didragma (-achma), -atis *n. vel rarius* **didragma,** -ae *f. vel* **didragmum,** -i *n.* (δίδραχμον) *metr.* dīd-: *l.61.*

pondus quartam partem unciae sive duas drachmas continens – Gewicht von zwei Drachmen bzw. einer Viertelunze: **1** *in univ.:* DICUIL. epist. cens. 24 (cod. Paris. N. A. 1645 f. 8r; c. 818) ut ˹sex cum x˺ (sexcunx *corr. Antony, cf.* 101. 207) seno aequatur -atis auro. **2** *drachma duplex, nummus duarum drachmarum – Doppeldrachme, Zweidrachmenstück (loci spectant ad Vulg. Matth. 17,23sqq.):* RADBERT. Matth. 8,2019 hi, qui exigebant -a *eqs.* 8,2081 alii semuntiam eum *(staterem)* esse dicunt, quem nos duplicem -am esse interpretamur, ut pro duobus sufficere posset. EKKEH. IV. pict. Mog. 710 piscis ab ore Petrus staterem rapit, hunc ita iussus pro Domino pensum solvit (gloss.: stater duas -as habet), pro se quoque censum. PETR. DAM. epist. 98 p. 94,1 ut Christus animae tuae suum caracterem inprimat, vile -a cesaris imaginem praeferens evanescat. GERHOH. aedif. 6 p. 1216A nonne et ipse iustus iudex ... -chma persolvit? *al.* *alleg.:* RADBERT. Matth. 8,2134sq. de-

bent *filii regni caelestis* . . . Deo reddere -um sanctum . . ., ut ex ipso -o lex compleatur.

***didragmo,** -avi, -are. (didragma) *largiri – (reichlich) zuwenden:* GESTA Camer. 3,38 domno Gerardo episcopo commeatum, ut ad sua reverteretur, accommodans aurum plurimum -vit *(sc. imperator)*.

diduco, *diducte *v.* deduco. **diductio** *v.* deductio.

1. diductus *v.* deduco. **2. diductus** *v.* deductus.

didus *v.* digitus.

***didymalis** (dindim-), -e. *geminus – paarig, paarweise angeordnet (?de ovariis):* ALBERT. M. animal. 15,52 sicut mares habent vasa spermatis inter locum exitus urinae in radice virgae, ita mulieres habent inter testiculos et orificium matricis quaedam vasa dindi-a.

didymus (dyd-, dind-, -dim-), -i *m.* (δίδυμος) *usu attrib. vel adi.: l.49.52. geminus, gemellus – Zwilling:* **1** *gener.:* **a** *in univ.:* GLOSS. III 271,53 St.-S. -imus, geminus zvínilínc. 315,69 -imus, geminus gezvvinele. **b** *nom. propr.:* **α** *de montibus in insula quadam (cf. RE V. p. 442):* HUGEB. Wilib. 4 p. 102,10 venerunt *Willibaldus et socii eius* ad illis montibus, que sunt nominati Didimi. **β** *de Thoma apostolo (loci spectant ad Vulg. Ioh. 11,16):* RHYTHM. 32,18,1 quando gessit *Christus* ista *(sc. missionem apostolorum)*, non erat hic Didimus, cui ceteri dixerunt se vidisse Dominum. 32,22,1 mitte manum, tange latus, sis fidelis, D-e. *translate (accedente notione ambigui, ut vid.) i. q. dubius, dubitator – einer der unsicher ist, Zweifler:* BENZO ad Heinr. IV. 6 praef. p. 502,7 nemo nostrum fuit D-us, sed unanimiter, quae dicebantur, credidimus. HUGO TRIMB. laur. 387 Thoma, diu mussans, D-us qui iure vocaris. *cf. l.49 (sensu pass.).* **2** *spec.:* **a** *bot. i. q. Origanum dictamnus (L.) – Diptamdosten, 'Hasenohr':* FRAGM. mul. II 42 ad menstrua deducenda: erba milmoriba, hoc est -imus, radix *eqs.* BOTAN. Sangall. 45,1 herba -imum collegis manipulos III, bullis in trea sestaria de vino. PS. HIPPOCR. phleb. 188 debet *aegrotus* se abstinere a vino, nisi tantum potionem cum -imo debet usitare usque ad dies XI. GLOSS. med. cod. Trev. p. 173,5 nomina olerum: . . . -imo, auricula leporis. SUMM. Heinr. A 4,291 -imo vel auricula leporis, hasinora. **b** *anat.:* **α** *testiculus – Hoden:* CONSTANT. AFRIC. coit. 2,18 a renibus ad -imos (dind- *var. l.*) et a -imis (dind- *var. l.*) per virgam emittitur *semen*. ALBERT. M. animal. 15,51 taurus . . . ementulatus statim post coivit et generavit, eo quod materia ante descenderat ad -imos, sicut superius diximus. **β** *de hernia fere i. q. cavum scroti, scrotum – Hodensack(gewebe), etwa: 'Bruchsack':* ROGER. SALERN. chirurg. 3,579 si . . . magna sit crepatura, descendunt intestina per dindimum. 3,600. RICHARD. ANGL. anat. I 528 est . . . quidam nervus bifurcatus utrique testiculo colligatus, superius . . . collimitatur cum . . . intestinis et vocatur -imus, id est dubius, an magis ab intestinis aut magis a testiculis originem trahat (*item* II p. 90,29. NICOL. anat. 86. 816). GLOSS. Roger. I A 3,21 p. 701,9 inscide cutem usque ad nervum dydimum. WILH. SALIC. chirurg. 1,44 p. 317A accipias . . . viam, per quam descendebant intestina ad locum testiculi, quae via dicitur dy-us seu oscheum. *al.*

diecula, -ae *f.* **1** *dies (brevis) – (kurzer) Tag:* ALDH. ad Acirc. 134 nomina ad peonem secundum pertinentia: . . . sororcula, -a, domuncula. PAUL. DIAC. carm. 14,59 iam fluebat decima de mense -a Iani. ARNOLD. RATISB. Emm. 2,79 p. 574 sol cum fine brevis -ae iam petit occasum. ALBERT. M. summ. theol. II 9,36,4 p. 396b,13 medicus . . . sapiens numquam derelinquit aegrotum quantumcumque infirmum, quin faciat circa ipsum quidquid potest, etiam, sicut dicit Hippocrates, in unius -ae adiectione. *al.* *tempus – Zeit:* CHART. episc. Hild. I 424 p. 413,19 (a. 1183) ut partem benefitii . . . omni vitae sue -a sine molestia . . . feodaliter teneat *Alexander*. **2** *procrastinatio, mora – Aufschub, Frist:* GLOSS. II 420,46 St.-S. -a tagadinc.

***diegirum** *v.* 1. dia *p. 546,63.*

***dieleneum** *v.* 1. dia *p. 548,67.*

***dienestman(n)us** (delesm-, denesm-, dian-, -nism-, -nstm-), -i *m.* (*theod. vet.* dionostman) *cliens, vasallus, ministerialis – Dienst-, Lehnsmann, Ministeriale:* CHART. Stir. I 180 p. 188,28 (a. 1140) ministeriales utriusque sexus prope centum, qui legem et ius Aquilegiensium dienstmannorum . . . deberent habere *eqs.* DIPL. Conr. III. 68 p. 121,2 nobiles et dienismanni (dianesianii *var. l.*). CHART. Tirol. 946 p. 6,21 alios . . . nominavit *venditor* . . ., qui sunt alterius condicionis macinate quam dia-nni. CHART. Tirol. notar. I 777 p. 397,24 Fridericus -nnus . . . et Engelmarius mesenarius . . . dixerunt per iuramentum . . ., quod *eqs.* CHART. Carinth. IV 2761 p. 572,35 iuramentum faciet fieri *dux* per omnes delesmanos pertinentes ad Leybacum. 2762a p. 575,44 domini Fridericus . . . et Gerloch . . . iuraverunt . . . fidelitatem pro denesmannis, et sicut denesmanni seu ministeriales ecclesie Aquilegensis dictis dominis *eqs.*

dieresis *v.* diaeresis. ***diericis** *v.* 1. dia *p. 548,55.*

dieris *v.* trieris. ***diermodactilo** *v.* 1. dia *p. 548,68.*

1. dies, -ei *m. et f. form.:* ties: *p.603,47.* dees: *p.603,11.* diaes: *p. 603,46. 604,5. metr. et rhythm.:* diĕi: *l. 25. al.* díerum, díebus: *p.603,14.15. de etym.:* CAES. HEIST. hom. I p. 86b -es dicitur a dyan, quod est claritas *(fort. spectat ad Paul. Fest. p. 74)*.

ἡμέρα – *Tag:* **I** *de temporis spatio, quo sol splendet:* **A** *proprie:* BEDA temp. rat. 5,87 -em . . . vulgarem Dominus sententia . . . definivit dicens: 'nonne duodecim horae sunt -ei?' HUGEB. Wynneb. 13 p. 115,41 aequiperante -erum seu noctium mensura, quod equinoctium vocatur *eqs.* WALAHFR. carm. 89,1,2 bissenis, Aprilis, habes vernale Kalendis par spatium noctis et pariter -ei. AMALAR. ord. antiph. 6,1 proprie vulgus omnem -em solis praesentiam supra terras appellat. ANTIDOT. Glasg. p. 105,6 egro dabis *(sc. antidotum)* mane cocliario II, ad -e cocliario I. ALBERT. M. incarn. 59 p. 234,44 quod . . . uno -e artificiali . . . integro et duabus noctibus fuit *Christus* in sepulchro. *al. v. et p.603,37.604,67.* **B** *alleg.:* HRABAN. univ. 10,4 p. 287D -es . . . iuxta allegoriam plures significationes habet: aliquando significat . . . -em iudicii, aliquando *eqs.* p. 288A -em scientiam sanctarum scripturarum in hoc intelligi possumus, quia *eqs.*; . . . -es Evangelium demonstrat. p. 288B -es vita praesens; . . . -es et nox prosperitas est et adversitas. 10,6 p. 291C sicut . . . -es lucem fidei et iustititae . . . mystice significat, ita et nox iniustitiam et infidelitatem . . . designat. MEGINFR. Emm. 4 p. 975B perlatum est ad eum Avares . . . idololatriae squalere veterno et in luce multarum id locorum gentium hanc solam veritatis -em non habere. *al.* *de Deo, Christo:* CARUS Clem. 623 ecce -es Christus, benedictus patre -es, lux descendit de celo, lumen de lumine vero. THIETM. chron. 6 prol. 6 Christe . . ., ˌvera -esˏ (qui sol es verus CHRON. Thietm.), lucem tu nunc benedicito talem. HONOR. AUGUST. hex. 4 quod non primus -es, sed unus dicatur, quia angelica natura, quae -es vocatur, sic ab aeterna -e, Deo, inchoatur. *al.* **C** *meton.:* **1** *gener.:* **a** *lux (diurna) – (Tages-)Licht:* ARBEO Corb. 39 reperte sunt cereae ardentes, qui -ei vincerent vulgorem et candoris superaret *(sic)* nivem. WALTH. SPIR. Christoph. II 5,188 iam . . . vaporiferę pulsabant aethera flammę involvitque -em picea caligine fumus. THIETM. chron. 19 in galli cantu primo lux ut -es ex aquilone effulsit et unam sic manens horam undique celo interim rubente evanuit. BERTH. (?) annal. a. 1073 p. 275,50 subita tempestate circumventi statimque obtenebrata -e, quo irent, incerti . . . nocte coelesti lumine ad se descendente . . . exhilarantur *Theodericus et socii eius. al.* *in imag. de illuminatione:* WALTH. SPIR. Christoph. I prol. p. 66,7 erratis pennam invertas *(sc. Baldericus)*, commode dictis . . . surrideas atque . . . quorumvis nodorum perplexionibus explanationis tuę pollicem -emque non subtraas (*sim.* II epist. ad coll. -em et digitum). **b** *tempestas, caelum – Wetter, Witterung:* ARBEO Corb. 43 tanta . . . -ei fuerat serenitas, ut nubs minime apparere videbatur. WALAHFR. hort. 26 purior aura -em cum iam reserare serenum inciperet *eqs.* carm. 5,38 qui *(Deus)* nebulas pluviumque -em *(sic?)* redeunte sereno purificat. **c** medius -es *i. q. pars meridiana, australis – Süden, südliche Himmelsrichtung:* DIPL. Karlom. 23 p. 319 casale . . . cum omnibus adiacenciis . . ., sicut finis de medio -e et terra de uestola *eqs.* **2** *publ. et iur.:* **a** *de agri mensura i. q. diaeta, iugerum – 'Tagwerk', 'Morgen' (Landes):* CHART. Rhen. med. I 653 p. 709,41 (a. 1168) sunt . . . he possessiones ad ecclesiam pertinentes: . . . in Wiltingen unus mansus . . . et decem -es arabiles in

Isenach. II app. 10 p. 348,12 Folmarus et Herfo . . . contradiderunt . . . VIII iugera (*suprascr.* vel -es) allodii *eqs*. p. 348,42 Reginoldus . . . tradidit . . . duo iugera (*suprascr.* duos -es). **b** *labor hominibus bannariis exsolvendus – Fronarbeit:* TRAD. Weiss. app. I 7 (s. IX.) in hieme bis XIIII -es facere debent, postea in vineis ceterisque necessariis insistere. *al.* THEOD. TUIT. registr. I p. 271,6 si quis hoc tempore statuto non fecerit, V solidos persolvet et -em r e s t i t u e t (p. 271,12).

II *de unitate temporis, quae viginti quattuor horis mensuratur:* **A** *strictius:* **1** *proprie:* **a** *gener.:* PIRMIN. (?) scar. 9 p. 40,16 per quadraginta dees (-bus, -es *var. l.*) usque ad ascensionem ad caelos cum apostolis inter homines in isto mundo ambulavit *Christus*. RHYTHM. 36,7,2sqq. Moyses . . . quadraginta -erum ieiuniorum consecravit ferias . . .; Helias abstinuit continuatis totidem -bus *(de schemate rhythmico v. notam ed. p. 539)*. GERB. (?) astrolab. 8,3 totidem horae reperiuntur per CCCLX partes, quot horae sunt in -e n a t u r a l i (DECRET. Frision. B p. 285[a],17. CHART. Hamb. 774 p. 636,16. *v. et l.39*). ALBOIN. incont. 4 p. 17,23 at ego, si non omnem -em, sed -em inter -em sapio, anathemati subiacere debeo. *al. v. et l. 43.69.* **b** *publ., eccl., iur.:* **α** -es privatus *i. q. feria – Wochen-, Werktag:* CONSUET. Eins. 8 hoc *(sc. quod diurnis horis duo signa feriantur)* fiat tempore aestatis privatis -bus ad tertiam et sextam *(sc. horam)*. VITA Eberh. Commed. 5 suscipiebat . . . privatis -bus septem pauperes, festivis duodecim. CONST. imp. II 427,71 rustici . . . privatis -bus non aliud quam stimulum vel reutil deferant. *al.* **β** annus et -es *i. q. annus completus – ein volles Jahr (de re v. HRG II. p. 288sqq.):* CAPIT. reg. Franc. 134,5 cuiuscumque hominis proprietas . . . commissum in bannum fuerit missa, et ille . . . annumque ac -em in eo banno esse permiserit, ulterius eam non adquirat. BONIZO ad amic. 8 p. 609,23 si quis ante annum et -em ab excommunicatione non fuerit solutus. DECRET. Bern. 22 que *(sc. bona)* burgensis -em et annum in quieta habuerit possessione. *al. v. et vol. I. p. 681,36sqq.* **2** *meton. de animalibus unum -em viventibus:* ALBERT. M. gener. 2,3,5 p. 206,13 quaedam perficiuntur in esse in -e, et corruptio eorum completur in nocte, sicut patet in pisce, qui dicitur -es vel effimera, quia eodem -e naturali moritur et oritur (*item de pisce:* animal. 24,29). animal. 1,98 animalia . . . non habentia sanguinem . . . multis moventur pedibus, sicut animal -es (*cf. p. 490[a],35* ἐφήμερον) vocatum latine, graece autem gyrgyz; . . . -es autem vocatur eo, quod eodem -e moritur, quo nascitur.

B *latius:* **1** *certum temporis momentum, terminus – Zeitpunkt, Termin:* **a** *gener.:* **α** *in univ.:* FORM. Andec. 20[tit.] ingenuitas a -ae p r e s e n t e (20 a -aei p. CHART. Sangall. A 138 a tie p.). LEX Raet. Cur. 9,28 qui minore crimina fuerint detenti, venerabiles -es Pascae in omnibus absolvantur. VITA Desid. Cad. 40 -em . . . annualem deposicionis eius adventantur parentes contractae foeminae *eqs*. CARM. de temp. rat. 781 decimum et quartam -em servate lunae paschalis. ANTIDOT. Berolin. 25 accipit *mulier* ipsis pilolas sub -e menstruae suae ante biduo aut triduo (*sim.* ANTIDOT. Glasg. p. 115,20). WIDUK. gest. 3,10 sponsionem dat *rex* foederis . . . spontanei -em locumque apud urbem Augustanam designans. *saepius.* **β** *de -e mortis:* TRAD. Frising. 419 (a. 819) si in ipso comitatu . . . -es suus eum *(Meginhardum)* prosequeretur. *locut.* -em obire *i. q. mori – sterben:* EINH. Karol. 3 p. 5,20 Pippinus . . . morbo aquae intercutis -em o b i i t (WIDUK. gest. 1,22 p. 34,20 [rec. A] -em extremum. OTTO FRISING. gest. 1,10 p. 26,18. *al.*). **b** *eccl. de -e iudicii novissimi:* WALAHFR. Wett. 789 haec *(sc. pestis)* . . . significat . . . -em mundo properare futurum, terminus ut tandem ponatur in ordine saecli. 791 ecce, -es veniet, nostrum sit quisque paratus. *cf. et p.602,32.* **c** *publ. et iur.:* **α** *de -e causae agendae ('Stichtag'):* CHRON. reg. cont. I a. 1188 p. 138,38 ubi archiepiscopo . . . post plurimos -es ex sentencia prefixos, quos ille supersedit, tandem peremptorium -em sentencialiter posuerat *imperator*. CHART. Pomm. 628 p. 36,4 nos . . . -em ipsis continuavimus usque ad horam -ei terciam subsequentis. *locut.* -es legitimus (-es et lex: *p.604,3*): FORM. Wisig. 21 ut post transitum meum -e l e g i t i m o hanc voluntatis epistolam apud curiae ordinem gestis publicis facias *(sc. filius)* adcorporare (FORM. Marculfi 2,17 l. 8. CHART. Garz. 1 p. 81,32). DIPL. Loth. III. 35 p. 59,27 eis *(villicis et iudicibus)* iure et lege ministeriorum . . . -em et legem abbates constituant. **β** *in -e epistulae ascribenda:* DIPL. Merov. I 71 p. 63,50 data, quod ficit minsis Abrilis -aes tres *(sim.* CHART. Rhen. med. I 8 p. 11,39 facta cartula . . . sub -e, quod *eqs*. CHART. Fuld. B 18. TRAD. Frising. 353. *al.)*. TRAD. Frising. 13[a] actum . . . sub -e c o n s u l e, quod fecit pridie kal. iun. regnante . . . duci Tassiloni anno XII (CONC. Karol. A 16[B]. TRAD. Frising. 23 p. 52,29 -e c. *ibid. saepe [de formula v. Bresslau, Urkundenlehre. II. p. 406 adn. 4]*). **d** *medic. de tempore menstrualis fluxus sanguinis:* BOTAN. Sangall. 40,3 cum . . . femina in suos -es fuerit *eqs*. **2** *tempus – Zeit (saepe usu plur.):* **a** *in univ.:* TRAD. Frising. 183 p. 174,28 (a. 802) habeat ipsas res ipse episcopus ad suam ecclesiam omnibus -bus evindicatas *eqs*. GESTA Neap. 35 p. 421,7 horum -erum Gisulfus dux gentis Langubardorum Benebenti Campaniam . . . vastavit. WIDUK. gest. 1,4 stetit . . . illud foedus inviolabiliter multis -bus. 1,41 erant . . . -es, quibus regnavit *Heinricus*, XVI anni *(cf. Vulg. III reg. 2,11)*. BERTH. (?) annal. a. 1072 p. 275,41 his . . . -bus Mediolanensis aecclesia episcopo decedente aliquamdiu vacat. CHART. Bern. I 4,152 p. 366,34 quum longus -es rei geste memoriam auferre solet *eqs*. *spectat ad hilaritatem, securitatem:* BONIF. epist. 91 p. 208,27 duas vini cupellas . . . transmisimus petentes, ut . . . inde l ę t u m -em cum fratribus vestris faciatis (FORM. Sal. Bign. 16 p. 234,23. *sim.* ADAM gest. 3,5 p. 147,11 bonum -em). **b** *de tempore vitae (de regnandi tempore: l. 35):* **α** *proprie:* CONC. Karol. A 15[A],5 legem, quam habuerunt in -bus patris sui *(i. Tassilonis)* nobiles et liberi et servi eius *eqs*. LIUTG. Greg. 7 p. 73,2 ut bono fine . . . terminare mereretur *Bonifatius* . . . -es suos. TRAD. Frising. 124 p. 135,24 trado *(sc. Folrat)* . . . istam traditionem in beneficio . . . nepus meus . . ., ut a -bus suis concessum habeat. LEX Saxon. 47 ad -es suos dotem possideat *mulier*. EINH. Karol. 17 p. 21,15 per hoc nullo gravi damno . . . Germania a Nordmannis -bus suis adfecta est. THEGAN. Ludow. 7 in senectute bona p l e n u s -erum perrexit *Karolus* in pace (THIETM. chron. 2,18. *al.*; *cf. Vulg. gen. 25,8*). *al.* **β** *meton. de mundo, saeculo:* IOH. METT. Ioh. 93 p. 363,48 quamdiu foris erat, humani -ei latrocinia sollerter attendens secreti sui . . . seculares arbitros esse cavebat *(spectat ad Vulg. I Cor. 4,3)*. CHART. Eichsf. 232 p. 137,1 pro redimenda -ei malitia, cui maxime subiacent, qui se ipsos tueri non prevalent *eqs*. **c** *de aetate:* **α** *spectat ad aetatem puberem, maturitatem:* LEX fam. Worm. 2 quousque haeres . . . ad s u o s -es pervenerit (CHART. scrin. Col. B 816). CHART. scrin. Col. A II 1 p. 140,28 ille *(heres)* fuit infra -es suos et exfestucare non potuit, donec veniret ad -es discretionis sue. **β** *spectat ad senectutem:* WALTH. SPIR. Christoph. II 4,217 implevit . . . sterilem Sara fertilis alvum festinans partum, quamquam sit fessa -erum.

[2. dies *v.* deus *p. 542,6.*]

diesco, -ere. **1** *proprie i. q. illucescere, clarescere – tagen, hell werden (fere usu impers.; person.: l. 58. 62. al.):* CONSUET. Trev. 4 horoscopo . . . si -at, previdente omni cautela dato signo fratres aderunt. VITA Burch. Worm. 23 nocte quadam, antequam -ret (descederet *var. l.*), Dei servus de lecto se erexit. ANSELM. BIS. rhet. 3,1 p. 164,16 eamus oportet, -it. PETR. DAM. epist. 70 p. 317,7 diluculo necdum plenius -ente (discente *var. l.*). RUODLIEB V 574 cum . . . -bat, ambo simul evigilabant *amici*, surgunt *eqs*. YSENGRIMUS 6,110 cerne, -it enim. *al.* *in imag.:* BEBO ad Heinr. II. 1 p. 484,26 omnis hoc credit, cuius mens lucifero sapientiae sereno -it, qui serenissima luce virtutum facere nescit occasum. RUP. TUIT. off. 6,24 sabbato post profundam tristitiae noctem -it nobis post meridiem in summam laetitiae claritatem (*sim.* Ioh. 14,482). CONR. EBERB. exord. 3,3 l. 46 iam . . . huic beato viro nocte adhuc media -bat et ultima nox ipsius sicut dies illuminabatur. **2** *translate i. q. (re)splendere, nitescere – (er)strahlen, glänzen, prangen:* LIBELL. de Willig. 1 p. 744,2 illum . . . facient nova semper memoriae luce -ere, quicunque illum temporaliter degentem videndo meruerunt agnoscere. VITA Ludow. Arnst. 4 quae *(sc. uxor comitis)* non solum tanti viri non degeneraret amplexus,

sed et in futurae sobolis -ret claritate, quicquid morum, quicquid graciae in progenitoribus innatae probitatis cereus promisisset. ALBERT. STAD. Troil. 5,9 floribus et ramis vestita platea -it.

diesis, *acc.* -in (-im), *abl.* -i *f.* (δίεσις) *script.* -ess-: *l.30. form. plur.: gen.* -eon, -ium: *l.21.25. acc.* -es: *l.20.24.32. abl.* -is, -bus: *l.12.23.*

1 *intervallum (minimum) – (kleinstes) Intervall (t. t. mus.):* **a** *in univ.:* REMIG. ALTISS. mus. 494,13 -is divisio toni, quae fit in duas aut in III aut in IIII partes. RICHER. REM. hist. 3,49 consonantias sive simphonias in tonis ac semitoniis, ditonis quoque ac -bus distinguens ... in plenissimam notitiam redegit *Gerbertus*. ALBERT. M. sens. 3,1 p. 78[a],19 in auditu sonus, qui est minima pars ... soni, qui dicitur -is graece, fallit auditum. **b** *quarta pars toni – Vierteltonschritt:* ALIA MUSICA 79 XXIV *(sc. mensuras)* pro tono posuit *Aristoxenus*, XII pro semitonio, VIII pro tertia parte toni, VI pro quarta, quod est -is. ANON. mus. Bernhard I 4 fit ... simphonia, quae vocatur diatesseron, habens duos tonos et semitonium, quod partitur duas -es (-im *var. l.*) in enarmonio. 40 prima *(sc. symphonia)* ... est emitoniorum V ... et est -eon X. SCHOL. Boeth. mus. 1,21,61 constat ... enarmonium genus ex duobus tonis et semitonio; quod semitonium conficitur ex duabus -is. ALBERT. M. metaph. 10,1,7 p. 440,41 semitonium ... duas habet -es sive unum discrimen -ium. *al.* **c** *semitonium minus – kleinerer Halbtonschritt:* ANON. mus. Bernhard I 37 -is ... est sonus semitonio minor, quae limma vocatur. REGINO harm. inst. 9,21 hoc semitonium Phitagorici quidam veteres -in nominabant, sed sequens usus sonum se (semitonio *Macr. somn. 2,1,23*) minorem -ssin constituit nominandum (*inde* RHYTHMIMACH. 15[a],8 -im). WALTH. SPIR. Christoph. II 1,189 ut cum lymmatibus -es produxit epogdous (*sim.* ARNULF. delic. 357 cum -i et limmate). LAMB. mus. quadr. p. 258[a],4 minorem *(sc. partem toni)* appellavit *Boethius* -im, id est minus semitonium. ALBERT. M. metaph. 10,1,4 p. 436,8sq. est 'discrimen' sive differentia, quae vocatur -is, qua vincit tonus semitonium; et ideo -is est iteratum primum in musicis. *al.* **2** *per errorem i. q. positio (vocis), thesis q. d. – Senkung (der Stimme), sog. Thesis:* AUREL. REOM. mus. 19,68 in versibus introituum prima syllaba, id est 'glo', arsin pacietur, exin secunda, hoc est 'ri', -in.

dieta *v.* diaeta. ***dietarium** *v.* *diaetarium.
dietarius *v.* diaetarius. **dietas** *v.* deitas.
dieticus *v.* diaeteticus. **dietim** *v.* diatim.
dieuriticus *v.* diureticus. **diezeusis** *v.* diazeuxis.
difamo *v.* diffamo. **difero** *v.* differo.

***diffacio** (desf-, disf-), -feci, -factum, -ere. (*cf. francog. vet.* desfaire) *form.* defa-: *l.57.58.* **1** *proprie i. q. tollere, destruere – beseitigen, verschwinden lassen, zerstören:* **a** *in univ.:* CAPIT. reg. Franc. 39,7 si ... carta *(sc. libertatis)* non paruerit, sed iam ab illo *(sc. adversario)* ... dis-ta est (*inde* LEG. Lang. p. 507[b],34 -ta). BOTAN. Sangall. 30,6 herba sinicion ... omnes panuculas ... dis-it. BENEDICTIO ocul. (NArch. 13. 1888. p. 667,14) si alba est *macula oculi*, des-ta est; si rubigo est, Deus omnipotens destruet illum. ALBERT. M. summ. theol. II 1,4,1, 1,1 p. 58[a],14sqq. Aristotelis ratio ... est, quod 'illud, quod est, ex quo est omne fieri ..., nec generatum est nec corruptum, nec factum, nec de-tum, sed est ante omne factum esse et post omne de-tum esse' *(hic locus supra p. 186,65 delendus est). al.* **b** *interficere (vel mutilare) – umbringen (oder verstümmeln):* CAPIT. reg. Franc. 20,11 si per odium aut malo ingenio, nisi per iustitiam faciendam, hominem -erit *(sc. comes) eqs.* (*inde* LEG. Lang. p. 586[a],12). **2** *translate i. q. vanum facere, perimere – vereiteln, zunichte machen:* CAPIT. reg. Franc. 39,2 iuret, ⌞qui locum episcopi vel abbatis tenuerit⌟ *(add. pars codd.)*, quod ipse eum *(reum)* ad iusticiam cuiuslibet dis-endam fugire non fecisset (*inde* LEG. Lang. p. 506[a],13 -endam). DIPL. Otton. I. 400 p. 545,16 si ullus de heredibus meis incontra hunc meum iudicatum ... ire, inrumpere aut dis-ere *(sc. praesumpserit).*

***diffactio** (-ccio), -onis *f.* *abolitio – Aufhebung:* RATHER. coni. 16,632 cumque comprehensio mei ..., eleemosynae imperatoris deletio, facti illius -o (-ccio *cod.*) adhuc essent ... in causa.

diffamatio, -onis *f.* *metr.* -ŏ: *l.3.* **1** *divulgatio, diffusio – Verbreitung:* WILLIR. cant. 123,5 p. 30 odoriferi bona -o verbi allicit absentes gratanti aspergine mentes. HILDEG. scivias 1,3 l. 184 ab omnipotente Deo ... vera -o cum iustis sermonibus processit, ubi *eqs.* **2** *maledictio – üble Nachrede:* AESCULAPIUS 43 p. 73,38 quod *(sc. sordes inspicere)* si negligentes aut turpia supradicta contemnamus vel diligentiam non adhibeamus, -is locum incurrimus, ut laesus infirmus et vulneratus pereat. EPIST. divort. Loth. 17 p. 237,12 multo magis cupientes *(sc. Lotharius)* vestro *(sc. Nicolai papae)* documento instrui et ad meliora provehi quam iuxta aemulorum -em in pravitate delectari. LAND. MEDIOL. hist. 3,9 p. 80,5 nunquam iustum inveni, qui per periculosa sacramenta ac pessimam -em malos ad Deum invitos converteret.

***diffamator,** -oris *m.* *qui maledicit, calumniator – einer der schmäht, Verleumder:* DEUSD. c. invas. (MG Lib. Lit. II p. 346,18) de -bus sive detractoribus ministrorum Dei (*item* p. 347,27).

***diffamatorius,** -a, -um. *maledicus, calumniosus – schmähend, verleumderisch:* CHART. Lub. IV 5 p. 8,13 (a. 1278) predicti episcopus, prepositus, decanus ... contra sepedictos priorem, guardianum, fratres et cives libellos -os ... conscribentes *eqs.*

diffamo (disf-, difa-), -avi, -atum, -are. *form.* defa-: *l.32.68. struct. notabiliores: c. gen. criminis: l.62. pendet* ut: *l.56. usu medial.: l.39; impers.: l.33. al. partic. perf. usu subst.: l. 60. al.*

1 *in bonam vel neutram partem i. q. (di)vulgare, diffundere, notificare – verbreiten, öffentlich bekannt machen, verkünden:* **a** *in univ.:* RHYTHM. 87,10,4 mortem eius *(Ioseph)* per tunicam delicta *(sic?)* de-verunt *fratres*. VITA Meginr. 12 ilico ... -atur de morte eius. WALTH. SPIR. Christoph. I 17 unus exivit, qui rem gestam apud regem -ret (-arat *M*). HELM. chron. 72 p. 138,8 fecit *dux* ... verbum hoc -ari et personari in auribus vulgi. WILLETR. Sus. 144 transvolat *fama* ac statim difamat rem triviatim. *saepius. medial. i. q. notum fieri – bekannt werden:* RHYTHM. 4,2,4 Heber ..., a quo coepit Hebreorum -ari populus. *pandere – eröffnen:* ALBERT. STAD. Troil. 6,241 regi Polydamas signum -at, ut illi *(duces)* norint, quo veniant tempore. **b** *gloria afficere, illustrare, praedicare – rühmen, preisen:* COD. Karol. 68 p. 598,15 victorias vobis a Deo concessas praedicantes ac dis-antes. VITA Liutb. 6 in tantum ... capax ingenii fuerat, ut ... veluti daedala -batur. TRANSL. sang. Dom. in Aug. 3 universum per orbem celeberrimus -aris *(sc. Karolus)*. EPIST. Teg. I 24[tit.] comiti A. gloria multimodarum virtutum ubique -to *(sim.* 31[tit.] *al.)*. DIPL. Heinr. IV. 222 si ... fidelium ... nostrorum petitionibus clementer annuere condescendimus, honorem nostrum secularem -ari Deique clementiam nullo modo dubitamus nobis placari. *al. c. nom. c. inf.:* VITA Chrod. 1 p. 553,11 Mettis ... veteres structores nomen rei satis congruens indidisse -antur. **2** *in malam partem:* **a** *de hominibus i. q. maledicere, accusare – in Verruf bringen, beschuldigen:* CAPIT. reg. Franc. 100,1 quae *(mulier)* in opinione adulterii manet aut -atur. THIETM. chron. 6,90 ut regiae potestati resisterent, -antur *Wirinharius et Bolizlavus*. OTTO FRISING. gest. 1,32 p. 50,31 si aliquis ... regem ... offenderit vel etiam de hoc ... non iuste infamatus (-tus *A*) fuerit *eqs*. CHART. Fris. or. 30 p. 25,34 si ... aliquem accusaverint *advocati* de infamia ..., indicetur -to purgatio septima manu fide dignorum facienda. *saepius. convincere – überführen:* ANNAL. Altah. a. 1037 p. 21,2 malitiae suae -tus a pessimo incoepto ... est frustratus *archiepiscopus*. **b** *de consilio i. q. patefacere – entdecken:* ANNAL. Altah. a. 1037 p. 21,7 hoc ... consilio *(sc. regem interficiendi)* -to *eqs*.

adi. **diffamatus,** -a, -um. 1 *infamis, ignominiosus – ehrlos, verrucht:* FORM. Senon. II add. 4,14 falsator est ille factus, excogitator est de-us. 2 *(prae)clarus, celeber – (hoch)angesehen, berühmt:* WILLIB. Bonif. 4 p. 15,4 nomen eius -um est et celebre apud omnes. IOH. NEAP. Ian. 32 p. 881[E] deductum est sanctissimum corpus ... in monasterium -i abbatis. HUGO TRIMB. registr. 199 clarus gramaticus fuit hic Donatus Ieroni-

mi didascolus Rome -us. 3 *expertus, (com)probatus – erprobt, bewährt:* GLOSS. Salern. p. 12a,17 difa-i, comprobati.

diffendo *v.* defendo. **diffenitio** *v.* definitio.

differens, differenter *v.* differo.

differentia (-cia), -ae *f. script.:* defe-: *l.39.* dif(f)ir-: *l.10.*

I *diversitas, discrimen, varietas – Verschiedenheit, Unterschied:* **A** *strictius:* **1** *gener.:* LIBER diurn. 84 p. 96,12 unum Deum propter unitatem essentiae fatemur et trinitatem inseparabilem propter subsistentiarum atque personarum -am doceamus. COMPOS. Luc. T 33 de difi-a exaurationis; diffi-a exaurationis *eqs.* HRABAN. inst. cler. 3,1 l. 12 -am medicaminum contra varietatem aegritudinum. PS. BEDA mund. const. 1,3 dico . . . mundum ex eis *(sc. quattuor elementis)* totis constare ad -am humanorum seu aliorum corporum. ALBERT. M. animal. 18,12 quidam dixerunt, quod causa -ae in sexu est exitus spermatis a testiculo dextro vel sinistro. ANON. IV mus. p. 47,23 nota, quod -a est in modo sonandi *eqs. saepe. v. et p.610, 49. de modo convenienti:* HILDEG. caus. 2 p. 117,3 de ciborum -a in hieme. **2** *t. t. mus. i. q. diffinitio – melodische Schlußformel, Psalmdifferenz:* AUREL. REOM. mus. 8,39 ad discernendas cantilenarum . . . -as. BERNO ton. prol. 10,7 diffinitionem nihil aliud quam -am intellegat *(sc. lector)*, qua initia cantus . . . a sono principalis toni . . . suavi . . . quadam differunt diversitate. GUIDO ARET. microl. 8,27sq. distinctiones . . . dico eas, quae a plerisque -ae (gloss. MC: id est discernentiae) vocantur; -a . . . idcirco dicitur, eoquod discernat seu separet plagas ab autentis, caeterum abusive dicitur (*inde* COMM. microl. 31 p. 127). *saepe. v. et p. 193,14.* **3** *math. de -a duorum numerorum in detractione ('Differenz'):* GERB. epist. math. I 1,1 p. 13,8sqq. si volueris per singularem numerum dividere decenum . . ., -am (gloss.: divisoris, divisionis) a singulari ad decenum per integram denominationem dividendi multiplicabis et articulos quidem propria denominatione et posita -a diminues. PS. BOETH. geom. 504 sumpta -a eos *(sc. numeros)* dividere oportet. 509. ANON. algor. Salem. p. 5,18 -am dicimus, quidquid est inter digitum et X. *saepius.*

B *latius:* **1** *distinctio, segregatio – Unterscheidung, Trennung, Sonderung:* **a** *gener.:* **α** *in univ.:* ALDH. ad Acirc. 9 p. 80,10 metaplasmos . . ., quos talis discretionis -a (defe-*codd.*) dirimit. CONC. Karol. A 36,28 presbyteri . . . utantur orariis propter -am sacerdotii dignitatis. HRABAN. epist. fragm. p. 520,15 -a non debet esse in diversitate nationum, quia una est ecclesia catholica per totum orbem diffusa. BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 295,11 nulla . . . inter sanctum et profanum -a erat (*item* a. 1078 p. 313,20). HERM. CARINTH. essent. p. 78,27 causa gignens et efficiens primo loco bimembri -a dividitur. IDUNG. PRUF. argum. dial. 2 l. 1033 abbates, qui . . . omnes fere monachos suos sine -a et sine electione faciunt ordinari presbiteros. *al. per prosop. de virtute discretionis:* HILDEG. epist. 57 p. 136,6 D-a respondit: '*eqs.*' **β** *pars, capitulum – Abteilung, Abschnitt, Kapitel:* BURCH. URSB. chron. p. 77,21 distinguens *Petrus Beneventanus* eas *(sc. epistulas)* sub certis titulis et librorum -is secundum convenientes sententias. **γ** *summa – (Teil-)Betrag, Posten:* CHART. Naumb. 391 p. 350,3 (a. 1196) certa -a reddituum suorum *(sc. ecclesiae)* tam ad prepositum ipsum quam ad usum fratrum pertinentium est diffinita. p. 350, 10 qui de redditibus et eorum -is consequenter annotatis ecclesie Cizensi attinentibus aliquid imminuere et subtrahere modo aliquo attemptaverit. **b** *gramm. de diversis significationibus:* CATAL. biblioth. Becker 37,397 liber -arum Ciceronis. GODESC. SAXO gramm. 1 p. 386,16 iuxta -am Servii nullo modo 'liberetur a noxa', sed 'a noxia liberetur' . . . debet . . . dici. 2 p. 493,7 Agroecius . . . dicit . . .: 'afficimur honore et adficimur iniuria', sed . . . velut superflua videtur haec -a. ALFAN. premn. phys. 6,3 p. 73 -a (*PG 40,634B* διαφωνία) in his *(sc. phantasia, phantaston, phantasticon, phantasma)* circa solam diversitatem nominum facta est. RUP. TUIT. trin. 40,11 l. 442 'divisiones' . . . 'grammaticae artis' . . ., id est partes orationis octo, vocem articulatam, . . ., etymologiam, glossam, -am, barbarismum *eqs. al.* **c** *rhet. de modo argumentandi:* CONR. HIRS. dial. 188 fiunt *(sc. argumenta)* a genere, a specie, a simili, a -a, a contrariis *eqs. (cf. Cic. top. 3,11).* **d** *philos. de diversis speciebus, formis generis:* GUNZO epist. 11 p. 40,19 quid de -a dicendum est, que neque substantia neque accidens dici potest? ANSELM. BIS. rhet. 1,17 p. 134,11 cum . . . omnes species coniunctione duarum aut plurium videantur fieri specierum, sicut homo ex rationabili et mortali; quae quamvis dicantur -cie (-ę *C*), vera tamen racione . . . sunt speties in suo genere. RUP. TUIT. trin. 40,13 l. 861 cum dicit *sancta scriptura* 'pomiferum' sive 'faciens fructum', -am ponit, quae addita generi, scilicet ligno, speciem ligni, id est arborem, constituit. ALBERT. M. metaph. 7,4,1 p. 368,30 si . . . daretur, quod 'genus participaret -is (*p. 1037b,19* τῶν διαφορῶν)' *eqs. saepe.* **e** *iur. de seiunctione bonorum in matrimonio ('Gütertrennung'):* CHART. Biel. 4,9 (ante 1214) in sede nuptiarum dant sponsus et sponsa mutuo res suas, nisi velint interponere -am. **2** *ordo, positio – (Rang-)Ordnung, Bestimmung:* **a** *gener. i. q. status, condicio – Stand, Schicht:* RUD. FULD. Alex. 1 p. 424,23 quattuor . . . -is gens illa consistit, nobilium scilicet et liberorum, libertorum atque servorum. OTLOH. Dion. 13 p. 834,6 quamvis . . . abbas Hildwinus epistolam copiosam de huius sancti viri qualitate et -a scripserit. CHART. episc. Halb. 206 l. 49 testis sit sancta ecclesia, testis sit principum curia et testis sit omnium condicionum -a, testis sit . . . provincia. *adde:* ALBERT. STAD. chron. a. 1224 p. 358,34 episcopus, qui hominis scivit -am, videlicet utrum comes *(sc. Baldewinus)* esset nec ne. **b** *math. de ordine articulorum in abaco ('Ziffernstelle'):* ANON. algor. Salem. p. 2,21sqq. compositus *(sc. numerus)* est ex digito et articulo; igitur sicut numerus infinitus, sic -ae infinitae; est itaque -a unitatum ab uno usque ad IX, -a decenorum a decem usque ad XC *eqs.* **3** *distantia (tonorum), intervallum – (Ton-)Abstand, Intervall (usu mus.):* REMIG. ALTISS. mus. 494,18 'distantiae', id est -ae *eqs.* REGINO harm. inst. 4,15 hanc -am appellant musici intervallum toni, arithmetici vero sesquioctavam proportionem. HERM. AUGIENS. mus. p. 20,4 cum . . . diapente ac diatesseron -a sit tonus *eqs.* ANON. IV mus. 4,1 p. 67,8sqq. -a inter diapason et diapente, quae dicitur intervallum, est diatesseron *eqs. al. de consonantia, harmonia:* CARM. Bur. 92,61,3 vocum -e sunt illic *(sc. in nemore Cupidinis)* invente: sonat diatessaron, sonat diapente.

II *dissensio, controversia, lis – Mißhelligkeit, Zwist, (Rechts-)Streit:* ACTA imp. Winkelm. I 404 p. 351,11 (a. 1248) concedentes *(sc. Fridericus imperator)* ipsis comitibus . . . potestatem . . . elligendi . . . iudicem et rectorem . . ., qui -is et causis vertentibus . . . in dicto comitatu, tam principalibus quam appellationibus, cognoscat, terminet et deffiniat.

III *dilatio, mora – Verzögerung, Aufschub:* HUGEB. Willib. 5 p. 104,25 devote sine thęside -a . . . se pergere spondebat. CAPIT. reg. Franc. 273,29 quicquid eis *(colonis)* carricare praecipitur de opera carroperae, quando illam facere debent, sine ulla -a carricent. MANEG. c. Wolfh. p. 98,11 sine -cia . . . de vicio itur in vicium, ubi eciam peccati causa fit precedens peccatum. BERTH. RATISB. serm. 10 p. 55,34 ille *(sc. diabolus)* . . . recessum eorum *(sc. religiosorum)* impedire conatur dicens: bene in saeculo salvaberis, non omnes ibi damnantur, adhuc -a, utilis eris *eqs. intermissio – Unterbrechung:* BURCH. ARGENT. itin. A p. 59,20 procedens *(Burchardus)* navigando sine -a XL et VII diebus *eqs.*

***differentialis** (-nci-), -e. *diversitate quadam differens, discretivus – einen Unterschied enthaltend, unterschiedlich, unterscheidend:* **1** *adi.:* **a** *gener.:* GUNTH. PAR. orat. 1,3 p. 113C huius -is amphilogiae *(i. 'pro salute animae vel his, quae ad illam prodesse possint')* sensum curemus inspicere. FUND. Walds. 2 (MGScript. XV p. 1089,35) non . . . novit miles principem, quia princeps insignia -cialia deposuerat. **b** *spec.:* **α** *log. de diversis formis generis:* OTTO FRISING. gest. 1,5 p. 17,36 formas, quae ad componendam speciem aut in capite ponuntur, ut generales, aut aggregantur, ut -es, aut eas comitantur, ut accidentales. ALBERT. M. metaph. 3,2,6 p. 121,43 infinitae formae -es. **β** *mus.* tonus -is *i. q. differentia, diffinitio – melodische Schlußformel, Psalmdifferenz:* HIER. MOR. mus. 20 p. 154,15sqq. sciendum, quod triplex est tonus, scilicet tonus artificialis, . . . tonus vulgaris et tonus -is . . .; tonus . . . -is est in fine 'Gloria Patri' finalis inflexio vocis, secundum

quam psalmodi antiphonae decenter coniungitur. 22 p. 160,27 de intonationibus . . . versuum introituum sive de tono -i, quod idem est. **2** *subst. neutr. i. q. character, insigne – (Unterscheidungs-)Merkmal:* GERHOH. (?) tract. II 18 quia -bus propriis ab invicem distincte sunt *personae sanctae trinitatis.*

differo, distuli, dilatum, differre. *script.: praes.:* defe-: *l. 18.25.26.52. al.* deff-: *l.26. al.* dife-: *l.46.p.610,64.* dif(f)ir-: *l. 18. perf.:* dest-: LEG. Burgund. const. I 81,2. dit-: EPIST. Reinh. 94 (cod.). -tull(i): *l.40.p.610,30. al.* -act(us): *l.26. form.: indic. imperf.* -eraba(m): *l.46. perf.: indic.* differu(i): COD. Karol. 58 p. 583,27. *partic.* -fert(us): *p.610, 65. depon.: l.46. usu absol.: l.18.19.21.23; medial.: p.610, 39.43; refl.: p.610,26.29.30. struct. notabiliores: seq. imper.: l.47. pendet* in *c. gerundio: l.63.*

I *sensu originario:* **A** *trans.:* **1** *absol. i. q. haesitare, exspectare, moram facere – zögern, abwarten, sich Zeit lassen:* PIRMIN. (?) scar. 26 p. 60,18 nolite tardare converti ad Dominum et ne diffiratis (deferatis *A,* difiratis *C*) de die in diem. RADBERT. corp. Dom. 14,41 Basilius . . . sanctus non -ens . . . 'baptizavit eum *(Hebraeum) eqs.*' VITA Mathild. II 12 regina . . . nec diutius -lit, sed iter accelerans in Gruona venit. CHART. archiep. Magd. 237 p. 297,15 de reliqua parte bonorum suorum . . . -lit *Otto,* donec videret, si *eqs.* **2** *de rebus:* **a** *strictius i. q. prolatare, producere, reicere – auf-, verschieben:* **α** *in univ.:* LEG. Burgund. const. I 81,1 ut . . . causam . . . -re (deferri, deferre, defferre *var. l.*) non liceat. FORM. Bitur. 16 -cta est . . . res, quae a me petebatur, usque ad adventum presulis. RUP. MEDIOL. Adalb. 10 p. 52,20 qui *(artifices structurae)*. . . consequentiam tractatus *(sc. operis)* -lerunt diei sequenti. THIETM. chron. 7,50 p. 460,25 iter imperatoris . . . ob viae asperitatem -tum est. *persaepe. v. et p.610,33.* **β** *neglegere – verabsäumen, unterlassen (fere c. inf.):* LEX Ribv. 36,2 sin . . . manitus fuerit ad secundo mallo aut ad tertio seu ad quarto . . . usque ad sexto venire -lerit. TRAD. Frising. 1317 si . . . et in quinto *(sc. anno)* dare *(sc. tributum)* -lerit *ancilla.* DIPL. Constantiae 31 mandatum nostrum . . . -lit *archiepiscopus* adimplere. CHART. Tirol. notar. I 427 p. 201,29 si infra octo dies emere -lerit *episcopus. al. pendet* ut: LEX Sal. Pipp. 86,4 si grafio invitatus fuerit et ibidem non venerit, si eum sunnis non detenuerit aut certa racio dominica, et se (si *pars codd. rec. E*) -llerit (-lerit *var. l.*), ut ibidem non ambulet. **γ** *renuere, recusare – ablehnen, sich weigern (fere c. inf.):* CHRON. Fred. 4,25 Bertoaldus . . .: 'nos duo singulare certamen . . . iungamus ad prilium; . . .'; sed haec Landericus facere -lit. DIPL. Arnulfi 95 illos, qui . . . se illius non -unt adhibere servitio. IOH. VEN. chron. p. 151,16 dux . . . pacem . . . facere diferabatur. *c. imper.:* FORM. Augiens. C 19 precamur, ut fratrem ill. mox . . . admittite ne -atis. **δ** *denegare – verweigern, vorenthalten:* EPIST. var. II 20,2 p. 328,42 incongruum ducimus auctoritatis vestrae pio desiderio -ri, quod . . . constat debere largiri. HRABAN. epist. 29 p. 446,30 pontificum scripta continent usque ad sextam vel septimam generationem coniugii usum esse -endum (deferendum *M*). **b** *latius:* **α** *impedire – verhindern:* ANNAL. Quedl. a. 1013 p. 81,47 quod *(sc. quod rex pascham Aquisgranis ageret)* ne fieret, repentina et gravis infirmitas -lit. **β** *(e)vitare, declinare – vermeiden:* GESTA Bereng. 2,49 siti perit alter in arvis, Ungrorum (gloss.: sc. dum) cupit infaustas -re (gloss.: vitare) sagittas. WIDUK. gest. 2,10 rex . . . arma -lit, veniae locum dedit. **γ** *remittere – erlassen, ersparen:* CARM. Teg. 39,38 tempora longa tuo det Christi dextera regno, -at et voto tempora longa tuo *(i. tua vota sine mora adimpleat).* **δ** *praetermittere – übergehen:* AETHICUS p. 88,4 tam difficilia . . ., quaeque et Moyses et vetus historia in enarrando -lit et hic secerpens protulit. **c** *spectat ad notionem verbi intrans. sensu causativo i. q. mutare, differentem facere – abändern, unterschiedlich gestalten (cf. ThLL. V/1. p. 1078,55sqq.): v. p. 610,58.* **3** *de hominibus:* **a** *strictius i. q. remorari, detinere – hinhalten, vertrösten:* **α** *in univ.:* LIUTG. Greg. 3 p. 70 qui *(Bonifatius)* cum venisset, non statim . . . honore sibi condigno receptus est a rege, sed . . . -tus. LAMB. TUIT. Herib. 2,3 p. 209,11 non -lit ulterius amantem *(sc. Eilwardum)* profitens se in supernis perpetuo commorantem. AMADEUS LAUS. hom. 7,162sqq. ut, quo fructu genitrix Regis nostri -ta sit, monstraremus; . . . -rtur mater Domini *eqs.* TRANSL. Conr. Const. 4 pius . . . medicus eam *(mulierem)* diutius non -lit, sed utroque incommodo *(sc. paralysi et caecitate)* . . . liberam tradidit. *al.* **β** *(parcendo) reservare – aufsparen, (vorläufig) schonen:* RHYTHM. 150,206,3 exaudi *(sc. Christus)* me *(sc. Nicaeam)* pro salute meae orantem animae, exaudi nec patiare me -ri (-re *var. l.*) a iudice. WIDUK. gest. 2,31 p. 93,6 caeteri . . . insidiarum conscii in alteram ebdomadam -untur. MEGINH. FULD. (?) Ferr. 14 p. 542^{C} iudex maluit hunc in poenis -ri sperans eius vel fame constantiam flecti, qui *eqs.* EPIST. Mog. 43 p. 389,14 sciatis *(sc. Augustenses)* . . . vos . . . adhuc nostra *(sc. archiepiscopi)* intercessione -tos. **γ** *inhibere – aufhalten:* LIUTG. Greg. 2 p. 68,10 coepit *Gregorius puer* iterum legere velle sicut prius; egregius ergo praeceptor paululum eum -lit et dixit: 'non ita, fili *eqs.*' **b** *latius:* **α** *prohibere, arcere, repellere – fern-, abhalten, zurückstoßen, -weisen:* AGIUS epic. Hath. 480 nos flemus, quae in hac convalle sumus lacrimarum tamque diu a nostra -imur patria. EKKEH. IV. carm. Gall. 7,5 retentant Gallum vepres, diaconus accurrit, lapsans illum -lit. THIETM. chron. 4,52 hic *(sc. Ekkihardus)* se paululum a regni fastigio -tum graviter ferens *eqs.* VISIO Godesc. B 25,1 purgatorium vidit *homo* ignem . . . et requiem sanctarum animarum, que ob sui imperfectionem a celesti regno -untur. *refl. i. q. se subtrahere, se absentare – sich entziehen, fernbleiben:* LEG. Wisig. 9,2,9 p. 374,10 dum aut de bellica profectione se -unt *desertores patriae* aut *eqs.* 12,3,21 p. 450,17 quemadmodum viri earum *(sc. mulierum Iudaeorum)* de presentia se sacerdotali non -unt *(sc. diebus sabbatorum),* ita et ipse *eqs.* FORM. Marculfi 1,32 l. 11 si se non -llisset (-lisset *var. l.*) *proditor.* **β** *profligare, conficere – zugrunde richten:* EPIST. Meginh. 28 p. 225,22 satius sibi visum fuisse causam, in qua aut nichil aut non ita multum vestro iuri decederet, paululum quid -re, quam vos -ri et disperire. **B** *intrans. (medial.: l.39.43):* **1** *divergere, diversum esse – unterschiedlich sein, sich unterscheiden:* AMALAR. ad Hild. 31 duo -unt inter primam feriam et quartam feriam; distat enim resurrectio nostra a resurrectione Domini. off. 1,38,11 quod . . . distat inter Adam et Abraham, hoc oportet -ri (-re *D*) inter doctrinam magistrorum ad catecuminos, qui baptizantur in pascha Domini et in pentecoste. HRABAN. epist. 28 p. 444,21 quoniam . . . diverse sunt voluntates et -unt ingenia. DHUODA lib. man. 4,8,67 inter divites divitum et pauperes pauperum multae -untur sententiae inaequalitatum. ALFAN. premn. phys. 1,14 p. 8 -rt (*PG 40,508*^{C} διαλλάττει) . . . lapis etiam a lapide virtute qualibet. METELL. exp. Hieros. 6,53 nil . . . Salem -re Salimve probi docuere. *saepius. v. et p.607,23. impers. i. q. interest – es macht einen Unterschied, es ist von Bedeutung:* PETR. DAM. serm. 50,3 quia non est divinae virtuti differentia sive in multis sive in paucis vincere, ita etiam divinae pietati nil -rt sive minimis quibusque peccatis sive gravibus indulgere. RUP. TUIT. trin. 5,13 l. 577 nec -rt, utrum Salem an Salim nominetur. 15,20 l. 949 parum . . . -rt in crimine decipere et decipi posse. HEINR. TEG. Quir. II 13 quid -rt vovisse Quirino, reddere Georgio? *saepius.* **2** *variare, alternare – variieren, (ab)wechseln:* ANON. IV mus. 4 p. 73,10 sint CCC cantus vel tenor, incipiendo supra per diapason primis duobus punctis remanentibus, sed non -entibus, et tertius post cum eisdem, sicut ccc acutis, et tunc -endo ultimum sonum per diapente. *ibid. al.* **3** *distare – entfernt sein:* PS. ODO CLUN. mus. p. 280^{b} prima figura, quae voces a se tono et semitonio -ant, edocebit.

II *per confusionem c.* deferre: **A** *devehere, secum ferre – mitführen:* AETHICUS p. 141,19 flumina inrigua arenaque in alequibus locis aurum -rt (difert *var. l.*). p. 106,9 a gignaris nauticis oblatis (ablatis *var. l.*) vel -fertis in nonnullis regionibus *(sc. crystallis; v. notam ed.).* **B** *dirigere, dimittere, deducere – hinschicken, zuführen:* THIETM. chron. 1,6 Heinricus . . . legato ad antistitem concite directo, ut vinctos solveret et ad suimet presentiam -re voluisset, postulavit. ANNAL. Hild. a. 1103 p. 51,14 nisi mira Dei clementia eum *(sc. imperatorem facinorosum)* sufferret et ad poenitentiam -lisset, terra eum vivum . . . obsorbuisset. **C** *accusare – anklagen:* FORM. Senon.

[Mandrin]

II add. 5,10 sicut -tus in falsatura falsator vadit. **D** *tradere – überliefern:* AETHICUS p. 87,3 incipit liber Ethico translato philosophico edito oraculo Hieronimo presbytero -tum ex chosmografia, id est mundi scriptura.

adi. **differens,** -entis. *diversus, alius – unterschiedlich, anders:* OTTO FRISING. chron. 8,31 p. 447,9 quod, sicut in presenti ... proportionaliter, hoc est -i et ordinata participatione, disponimur, sic *eqs.* ALBERT. M. metaph. 10,2,3 p. 444,26sq. alia ... et diversa sunt et largo modo -ia (*p. 1054b,31* τὰ διάφορα), 'quaecumque' secundum 'figuram categoriae' sunt 'alia' et alia, 'specie vero' sunt -ia, 'quorum idem est genus' proximum. CARM. Bur. 56,4,2 -em *(sc. mulierem)* omnibus amo differenter.

subst. neutr. **differens,** -entis. *t. t. log. i. q. diversum, aliud – das Unterschiedliche, Andere:* ALBERT. M. metaph. 5,2,7capit. de modis diversi et -is. 10,2,3 p. 444,56 contrarietas est duorum sub uno genere -ium maxima distantia. *ibid. saepius.*

adv. **differenter.** **1** *diverse, aliter – auf unterschiedliche Weise, anders:* ARNO REICHERSB. apol. p. 115,23 inde benedictiones, inde sancti spiritus in nos emissiones ac divisiones gratiarum extiterunt, -r quidem in nos, gentes, atque populum Iudaeorum. FRID. II. IMP. art. ven. 5 p. 175,10 doceri poterunt omnes alii modi falconum ad airones, -r tamen. ALBERT. M. sent. 4,19,14capit. an Moyses et Aaron fuerunt sacerdotes, et quam -r. veget. 4,134 casus ... foliorum ... -r invenitur in herbis et arboribus sicut et fructificatio. metaph. 7,3,10capit. qualiter -r mathematica et physica concepta sunt cum materia. 11,1,3capit. quam -r utuntur causis physicus et primus philosophus. *ibid. al. v. et l. 13.* **2** *distincte – mit strenger Unterscheidung:* PAULIN. AQUIL. c. Fel. 2,7 l. 26 -ius *(sc. quam per 'Pater noster')* ... solum illum *(sc. Christum)* decet aeterni patris nomen singulariter invocare. **3** *definite, separatim – speziell, unterschieden, gesondert:* EPIST. var. II 19 p. 327,20 -r ac cum integritate sui, quaeque ex eo *(sc. ex revelatione Stephani papae)* reperta sunt, in altero volumine colligas *(sc. Hilduinus).* DIPL. Heinr. II. 116 nos ... predium ... Radesponensi sanctae Mariae monasterio, quod -r inferius dicitur ..., in proprium donavimus.

differtus *v.* differo. **differvesco** *v.* defervesco.

differui *v.* differo.

***diffessio,** -onis *f.* (diffiteri, *cf.* confessio) *infitiatio, negatio – das Leugnen, Abstreiten:* SUMMA dict. Saxon. 10 p. 265,8 quod ... error non facit hereticum, sed erroris -o.

defessus *v.* defetiscor.

diffibulo, -avi, -atum, -are. *(re)solvere – (auf)lösen:* **1** *proprie de pallio fibula constricto:* RUP. TUIT. Matth. 12,1165 ipse *(Christus)* ... -to ac deposito, quod super tunicam amictus erat, pallio ... ministrabat. **2** *translate:* **a** *perturbare, confundere – stören, verwirren, zunichte machen:* VITA Ludow. Arnst. 16 (ASBoll. Oct. XI p. 759B; 1198/1233) ne materiam nostram varius sermo -et. FRID. II. IMP. epist. C p. 107,20 qui *(sc. nepos meus)* nonnumquam cuiuslibet vota -at (dissibulat *var. l.*). *repellere – abwehren:* ALBERT. STAD. Troil. 5,563 illa *(Penthesilea)* perita satis clypeo -at ictum et circumducto sauciat ense virum. **b** *decidere, ad finem perducere – entscheiden, zu Ende bringen:* HEINR. WIRZ. cur. 731 non longe suspendit *papa* opus; ... 'sic ⌞sit', ait, vel: 'non'; sic⌟ *(pars codd.;* sic ... sit *ed.)* res -at (gloss.: i. diffinit) omnes, sic *eqs.* *Mandrin*

difficilis, -e. *script.:* defi-: FRAGM. mul. II 14. TRACT. de caus. mul. 4. difi-: *l. 67. 71. p. 612,58. al.* -iti-: *l. 72.* -cel-: *l. 69. compar.* -ll-: *l. 71. usu subst. passim, e. g. p. 612,2.*

1 *de rebus:* **a** *difficultatis plenus, operosus, molestus, arduus – schwierig, mühsam, beschwerlich:* **α** *in univ.:* BONIF. epist. 10 p. 11,16 audivit *redivivus* horrendum et tremendum et dictu -em gemitum. PASS. Kil. I 8 graviora et -iora (difi- *var. l.*) ... suades ... quam ante. WIDUK. gest. 3,24 quanta sapientia ... vigilaverit *dux*, -e (-ele *var. l.*) est omnimodis edicere. 3,53 fluvium ad transmeandum paludibus -illimum. GERH. AUGUST. Udalr. 1,21 l. 5 cum ... ad -lliores (dificil(l)-, difitili- *var. l.*) vias perveniret. LIBELL. de reb. Trev. 1 p. 99,15 a Plectrude Karolus est captus et longa -ique custodia est detentus. ALBERT. M. cael. 2,2,4 p. 134,2 sicut ... inquisitio -ium est aliquando vituperabilis, ita aliquando est laudabilis. *persaepe. locut. adv.* de -i: CHRON. rhythm. Col. 5,71 si sic unicus horum *(sc. scabinorum)* tam de -i per nos *(sc. plebem)* modo mortificatur *eqs.* *diligens – genau, streng:* CHRON. Mich. praef. p. 1,16 noverit *quisque* -illima observatione quaeque Mosaicae legis amaricata gratia evangelii indulcata, nec crediderit non posse placari Deum, nisi *eqs.* **β** *de oratione sim. i. q. obscurus – schwer verständlich, unklar:* HRABAN. epist. 8 p. 393,28 cum in -illimo l o c o conversans ... tantum occupatus sim, ut *eqs.* (21 p. 428,3). GODESC. SAXO gramm. 2 p. 469,8 interdum ab auctoribus -ior glosa ponitur quam sit ipsum, quod exponitur. EKKEH. IV. bened. I 13,78 pandi -em (gloss.: nimis obscurum) patefecerat *Gregorius* Ezechielem. CONR. MUR. summ. 6,6a p. 435,1 notetur, si scribatur stilo -i et obscuro vel stilo facili, lucido et plano ad intelligendum. **γ** *de pulsu fort. i. q. demissus – viell.: gedämpft, schwach:* PS. GALEN. puls. cod. Vr 33 effimerarum febrium pulsus est simplex et non valde inequalis aut sordidus aut -is. **b** *gravis, magnus – schwer(wiegend), schlimm:* DIPL. Frid. I. 554 quam *(largitionem)* quicumque ausu temerario infringere presumpserit, ... -em imperatorie maiestatis incurret offensam. CHART. episc. Lub. 260 p. 252,10 pensantes subditorum nostrorum ... excessus -es et enormes, qui ... rapinam sacrilegam ... irreverenter commiserunt. *medic.:* THEOD. CERV. chirurg. 3,11 p. 163A scio me *(sc. Galienum)* fistulas -es et profundas sordibus plenas aliquoties curasse. **2** *de hominibus:* **a** *tardus, cunctans, deses – schwerfällig, bedächtig, zögerlich:* AGIUS vita Hath. 8 in amicitiis non aliis quam iustis concedendis cauta admodum et -ior videbatur. OTTO FRISING. gest. 1,52 ut tam gestu quam voce pondus servans, sicut in factis gravem, sic in dictis se ostenderet *Gilbertus* -em. *in imag.:* HEIRIC. Germ. I 6,151 huc pede -i quanquam decurrimus usque, at nunc ulterius temptans intendere gressum materiae novitate premor. **b** *morosus, asper – launisch, mürrisch:* HRABAN. epist. 16 p. 418,10 si indisciplinatis et -illimis rerum dominis propter Dei amorem ... oportet Dei famulos subiectos esse, quanto magis *eqs.* hom. II 27 p. 195D alia editio *(sc. epistolae Petri)* pro 'dyscolis' *(sc. dominis)* '-es' habet. ALBERT. M. eth. II 4,2,10 p. 313a,23 quidam ... excellentium -es vocantur, irascentes in quibus non oportet et magis quam oportet et pluri tempore quam oportet. *al.* **c** *obstinatus, contumax – widersetzlich, unbotmäßig:* INNOC. III. registr. 2,186 p. 353,13 in exequendis illis, que vobis iniungit *Romana ecclesia*, nequaquam vos exhiberetis *(sc. capitulum)* -es vel rebelles. CHART. civ. Erf. 99 in cuius *(annui debiti)* solutione, dum nobis singulis annis pretextu paupertatis fuissent *(sc. conventus Scotorum)* -es et molesti, nos ... unum mansum ... recepimus.

adv. **difficulter** *vel* **difficile** *vel raro* **difficiliter.** **1** *aegre, operose, vix – schwer(lich), mit Mühe, kaum:* COLUMB. epist. 2,8 p. 20,14 complere haec omnia ... circa mundi facultates saepius rixantes et irascentes -illime possunt. VITA Desid. Cad. 24 p. 581,7 infra urbem nullus fere egens erat, nullus, quod cupierat, -lter inveniebat. RATHER. prael. 1,31 l. 1047sq. sunt, qui -lter ... capientes capta fortiter retinent; ... sunt, qui facillime capiunt, -illime amittunt. ANTIDOT. Glasg. p. 113,21 qui hurina difi-e faciunt. OTLOH. quaest. 50 p. 134A tepide viventes Christiani -ius corriguntur quam pagani. HILDEG. phys. 1,85 qui pinguedine et de multis cibis et potibus dumphet, ille tantum anhelitum -iter trahit. *persaepe.* **2** *vehementer – heftig:* PAUL. AEGIN. cur. 179 p. 105,16 tusse ... -lter (*3,32,2* χαλεπῶς) dominante.

difficio *v.* deficio.

difficultas *vel raro* **difficil(l)itas,** -atis *f.* *script.:* defi-: ALDH. ad Acirc. 10 p. 96,18 *(var. l.)* difi-: *p. 613, 2. al.* -filcu-: *p. 613,12.30.*

1 *gener.:* **a** *in univ. i. q. negotium, impedimentum, labor – Schwierigkeit, Umstand, Beschwerlichkeit, Mühsal:* AETHICUS p. 152,9 ut veritatem ob nimiam -ilitatem (-ltatem *V*) paucis favorum criptolis prodere valerem. CAPIT. reg. Franc. 150,4 ubicumque per neglegentiam abbatis ... aliquod vobis -ltatis in

hoc apparuerit obstaculum *eqs*. ANNAL. Fuld. Ratisb. a. 893 p. 122,22 magna cum dificu-e itineris . . . reversus est *rex*. SIGEH. Maxim. praef. p. 230,25 tanta rerum -ltate (-il(l)i- *var. l.*), qua nusquam illaesus evadere valeam. STATUT. ord. Teut. p. 39,10 quod singuli *(fratres)* sua *(sc. indumenta et calciamenta)* soli sine -ltate exuere possint et induere. ALBERT. M. bon. 109 p. 72,84 quod -ltas excludit delectabile in sensu, sed non delectabile in ratione. *persaepe*. *meton. i. q. obstaculum – Hindernis:* THIETM. chron. 7,2 p. 400,9 hic *(imperator)* cum maxima prosperitate et gloria Alpinas superat -ltates. **b** *obscuritas – Unklarheit:* HRABAN. epist. 4 p. 387,30 scias *(sc. frater)* me non -ltati (-ilc- *G*) verborum aut obscuritati sententiarum studuisse. 10 p. 397,6 te *(sc. Frechulfum)* . . . -ltas ulla lectionis non deterreat, sed *eqs*. *ibid. al.* **c** *dubitatio, cunctatio, mora – Zaudern, Zögern, Verzögerung:* LIBER diurn. 15 religiosis desideriis sine -ltate prestari decet effectum. FORM. Augiens. C 14 quas *(preces)* pro vobis . . . ad mundi Regnatorem me fundere absque -ltate scitote. DECRET. Burch. 3,143 qui oblationes defunctorum aut negant ecclesiis aut cum -ltate reddunt. CHART. ord. Teut. (Thur.) 50 illorum *(fratrum)* nobis iterata conquestio patefecit -ltatem in iusticia exhibendo, qui promptus e[s]t pronus ad graciam sperabaris. CHART. Friburg. 106 quod annis singulis . . . nobis . . . viginti modii siliginis . . . sine -ltate census solucione et nomine representabuntur. *al.* **d** *calumnia – Schikane:* DIPL. Heinr. I. 12 p. 49,20 ut . . . coenobium . . . nullius superioris aut inferioris personae -ltate turbetur. **2** *medic. i. q. molestia – Beschwerden:* Ps. HIPPOCR. progn. A 18 u r i n ę -ltas (RECEPT. Lauresh. 3,7. *al.*). RECEPT. Lauresh. 2,104 contra omnes visicae -ltates. BOTAN. Sangall. 3,11 ad stomaco -lcutatem *(sic)*. WILH. CONG. chirurg. 897 inspirandi et exspirandi -ltas. *al.*

difficulter *v.* difficilis.

***diffidatio** (-cio), -onis *f.* (*diffidare) *renuntiatio fidei – Treuaufkündigung, 'Widersagung', 'Widerbot' (de re v. HRG V. p. 1349sqq.):* CONST. imp. II 427,88 (a. 1244) si quis spoliavierit aliquem sine -e, quod dicitur widersagen *eqs*. ACTA imp. Böhmer 978 p. 683,2 cuius *(eventus)* . . . tibi *(sc. archiepiscopo)* coniecturam nulla contra te civium . . . aperta turbacio seu quevis -cio vel tua erga ipsos demerita indicebant. ANNAL. Ianuens. IV p. 148,32 nulla -e (diffcatione *N*) premissa . . . Ianuenses omnes . . . in personis et rebus capti sunt. *al.*

***diffide** *adv.* (*cf.* bifidus, diffindere) *in duas partes – auseinander, entzwei:* EKKEH. IV. bened. I 14,4 frusta capisterii reiunxit *Benedictus* -e fracti; alveoli frusta prece nectit dissociata (*sed cf. Greg. M. dial. 2,1 p. 73,8* cumque ad locum venissent, qui Effide dicitur).

diffidens, diffidenter *v.* 1. diffido.

diffidentia (-cia), -ae *f.* *c. gen. obi.: l.51.57. al.*

1 *gener. i. q. mala confidentia, suspicio, dubium – Mißtrauen, Zweifel:* **a** *in univ.:* BONIF. epist. 91 p. 208,15 detestatio erit maxima sacerdotum et -a ministrorum aecclesiae. RADBERT. fid. 1,1347 de promissis . . . Dei nihil hesitantes -a, sed confortati fide in omnibus constanter Deo gloriam demus. VITA Poppon. 28 p. 312,53 totius -ae caligine exclusa. EPIST. Mog. 31 p. 375,27 si meretrices et publicani nos in regnum Dei precesserunt, que iam -a nobis erit de salute? EPIST. Hildesh. 71 nullius . . . contumacię instinctu aut iuris -cia vocationis vestrę *(sc. imperatoris)* terminum . . . neglexi *(sc. episcopus)*. *persaepe*. *incertitudo – Unsicherheit:* EGBERT. fec. rat. 1,178 (schol.) colonus aliquis sub malo patrono -am habitandi habens casam, quę bene stabat, precipitat et ad dominos mitiores asportat. **b** *trepidatio, cunctatio – Verzagtheit, Ängstlichkeit, das Zaudern:* ARBEO Corb. 18 p. 208,17 cui *(Ansarico)* . . . nihil -ae animi inherere praecipiens, pugionem in manu sumere indigans. VITA Boniti 24 (MGMer. VI p. 132,2) videns vir Dei suorum -am fratrum, blande eos consolari cepit. PETR. DAM. serm. 51,1 evangelica lectio . . . tabescentes animos erigit, pusillanimitatis et -ae frigus excludit. OTLOH. curs. 20 (PL 146, 213[B]) saepe contingit, ut inter multos peritos aliquis sit tardioris ingenii, quod . . . Dominus non tantum propter eius imperitiam vel -am fieri permittit, sed etiam *eqs*. *al.* *expressius i. q. desperatio – Verzweiflung:* ANNAL. Cas. a. 1191 (codd. 4.5 [MGScript. XIX p. 314,48; s. XI./XII.[in.]] quod factum *(sc. quod imperator roccum Arcis violento insultu cepit)* suos in audaciam et nostros inducit in -am. SPEC. virg. 4,574 -a quadam quasi rebus desperatis simulata. **2** *publ. et iur. i. q. renuntiatio fidei – Treuaufkündigung, 'Widersagung', 'Widerbot' (de re v. p.613,35):* GESTA Camer. cont. I A 21 in ipso absolutionis die, qui est ante parasceven, -am domino suo mandavit *Hugo*. ANNAL. Mell. Vind. I a. 1278 p. 709,30 rex Boemie . . . manu valida Austriam ingreditur . . ., quamvis . . . nunquam litteras -cie regi Romanorum premisisset. **3** *theol. i. q. infidelitas, incredulitas – Unglauben:* GODESC. SAXO theol. 12 p. 226,20 pereunt omnes . . . filii gehennae, f i l i i -ae, falsi fratres (RUP. TUIT. Matth. 7,135. *al.; spectat ad Vulg. Eph. 2,2. 5,6*). ODO GLANN. Maur. 39 ut ostenderet Dominus, quantum fides proficiat et -a officiat, *eqs*. *meton. de diabolo:* RATHER. conf. 198 venit ira Dei in filios -ae, id est diaboli, qui ideo vocatur -a, quia *eqs*.

diffideor *v.* diffiteor.

1. diffido *vel raro* **defido,** -fisus sum, -ere. *script.:* deffi-: HONOR. III. registr. 267 p. 192,37. disfi-: DIPL. Heinr. II. 86. difi-: *l.34.p.615,14. al.* *partic. perf. usu pass.: p.615,12. partic. praes. interdum usu subst., e. g. l.29.* *?confunditur* diffisus *c.* diffusus: *l.53*.

1 *male confidere, dubitare (de), suspicere – mißtrauen, zweifeln (an) (saepius i. q. desperare – verzweifeln [an], e. g. l.27):* **a** *in univ.:* **α** *absol.:* HROTSV. Cal. 2,3 cur di-tis *(sc. amici)*? :: quia rem difficilem petis. Abr. 7,9 noli di-ere, filia, noli desperare. BOVO SITH. Bert. 9 p. 532,48 hac . . . spe consolamur, quod . . . omnibus a cordibus di-entium dubitatio pelleretur. METELL. exp. Hieros. 3,852 ne di-as *(sc. Boimundus)* vel dicta minus michi *(sc. Pirro)* credas. ALBERT. STAD. Troil. 5,910 nec mens di-ens *(corr. Sedgwick [ALMA 6. 1931. p. 177];* diffindens *ed.)* nec manus instat eis *(Graecis)*. **β** *c. dat.:* ANNAL. Fuld. II a. 817 rebus propriis di-ens (difi- *var. l.*) . . . imperatori se tradidit *rex Langobardorum*. RUOTG. Brun. 44 p. 47,17 ut mens . . . minime desperet, sibi de-at (di- *var. l.*), in Domino confidat. THIETM. chron. 3,22 hii *(Graeci)* . . . promissionibus . . . di-entes abierunt. LAUR. LEOD. gest. 1 succiso . . . calcaneo graviter vulneratus, dum v i t a e di-ret (METELL. exp. Hieros. 3,249). *saepius*. **γ** *c. abl.:* THIETM. chron. 7,29 parva multitudine di-sus amicam manum undiquessecus colligit *caesar*. WILH. APUL. gest. 3,283 longo certamine vidit *Robertus* di-sos equites. METELL. exp. Hieros. 3,346 pugna di-si sunt *nostri* per campestria fusi. GESTA Camer. cont. II A 323,3 te *(sc. Galchero)* . . . di-imus *(sc. clerus et plebs)*. **δ** *c. praep.:* HUGEB. Willib. praef. p. 87,25 quod de vestrae sagacitatis industria me aliquid de-ere (diff- *var. l.*) aestimatis. HEITO Wett. 1 ad spem praesentis vitae refectio . . . in nullo iam di-entem animaverat. GODESC. SAXO epist. p. 51,6 non . . . de illius gratia di-o, in quo . . . semper confisus sum et confido. THIETM. chron. 1,11 ut nullus Christi fidelium de futura mortuorum resurreccione di-at. CHART. Bund. 466 p. 360,4 ipsum de iustitia esse diffusum *(sic? [ind. ed. p. 467 vix recte])*, qui iudicium refugerat. ALBERT. STAD. chron. a. 917 p. 311,38 Thuringi . . . a viribus di-entes, Saxones ad colloquium invitant. *al.* **ε** *c. (acc. c.) inf.:* ARBEO Emm. 5 quia humana fragilitas huc illuc transire di-bat. DIPL. Loth. I. 9 p. 71,31 praemium nobis apud Dominum . . . rependi non di-mus *(sim.* 50 p. 145,3. *persaepe in arengis chartarum)*. THIETM. chron. 2,12 quos *(Slavos)* Herimannus dux superare di-ens regis petit auxilium. BERENG. TREV. laud. 3,7 p. 974[C] quis . . . di-at hunc virum *(sc. papam)* . . . frondibus bonorum operum in sylvam semper excrevisse virtutum? *persaepe*. **ζ** *c. enunt.:* VITA Rimb. 5 non est di-endum, quod vir Dei . . . puerum cum tantae paternitatis affectu divinis asciverit ministeriis. HROTSV. Abr. 1,6 non di-o, quin, si nostris suaviter hortamentis provocetur, ad cedendum facilis experiatur. **b** *cunctari – zögern, zaudern:* PAUL. DIAC. Lang. 6,14 sinodus Aquileiae facta ob imperitiam fidei quintum universalem concilium suscipere di-it (difi- *var. l.*), donec *eqs*. VITA Gamalb. 18 eruperat tanta vis ventorum et pluviarum, ut di-rent eum sepelire plerique, qui aderant iure exequiarum. WILH. HIRS. const. 2,15 p. 1056[A] amplius ad monasterium

[Weber]

suum redire di-it *electus abbas*, pristino suo ordine contentus erit. TRAD. Teg. 125 omnis ordo baptizatorum ... intimare posteris non di-at, quod quędam nobilis fęmina ... sese delegavit in manum Pernhardi advocati. ALBERT. AQUENS. hist. 7,24 p. 523A Christiani ... milites pro Christo mori non di-entes imperterriti stabant. **2** *confunditur c.* *diffidare: **a** *extra fidem ponere, fidem renuntiare – mit Fehde überziehen, die Treue aufkündigen, die Fehde ansagen (cf. l. 19sqq.):* ACTA imp. Winkelm. I 688 p. 543,29 (a. 1243) noveritis *(sc. sedis apostolicae legatus)* ... fratrem G. Lupum ..., de quo confidimus *(sc. marchio Montisferati)*, ab ipsis *(rege et marchione Lancea)* fore di-sum. **b** *desperatione afficere – enttäuschen:* ANSELM. BIS. rhet. 6 p. 176,15 cuius *(sc. hominis)* voluntas creatorem difidit (de- C) suum.

adv. **diffidenter.** *suspiciose, incredule – mißtrauisch, ungläubig:* EKKEB. SCHON. opusc. 8 p. 318,15 scio plerosque hec gratanter audire ..., que dicuntur de illa *(Elizabeth)*, multos quoque eadem -r audire et spernere quasi figmenta mulierum.

2. *diffido *vel* ***defido,** -avi, -atum, -are. *(cf. francog. vet.* desfier, *ital.* diffidare, disfidare; *v. Tobler-Lommatzsch, Altfrz. Wb. II. p. 1587sqq. et Battaglia, Dizionario IV. p. 394. 670sq.)* *pendet* cum *c. abl.: l. 34.* *partic. usu subst.: l. 32.*

extra fidem ponere, fidem renuntiare – mit Fehde überziehen, die Treue aufkündigen, die Fehde ansagen (de re v. p. 613,35): ACTA imp. Winkelm. I 592 (a. 1217) quod habent *(sc. Cremonenses)* eos *(sc. Mediolanenses et Placentinos)* di-are in suis terris et in suis aquis. CONST. imp. II 284,10 quicunque alterius inimicus extiterit et ipsum de-are voluerit *eqs.* 196,6 si ... oportet eum *(sc. qui ius non fuerit consecutus)* di-are inimicum suum, quod vulgo dicitur widersage, hoc diurno tempore faciat, et ex tunc usque in quartum diem ... di-ans et di-tus integram pacem servabunt sibi in personis et rebus. ANNAL. Worm. a. 1270 qui *(canonici maioris ecclesiae)* di-verunt cum amicis Wormatiensium. CHART. Bern. II 717 p. 776,1 postquam ... monita fieret *civitas* et de-ta ..., abinde *eqs. saepe.*

***diffiducio** (disf-), -avi, -atum, -are. *extra fidem ponere, fidem renuntiare – mit Fehde überziehen, die Treue aufkündigen, die Fehde ansagen (de re v. p. 613,35):* WALTH. TER. Karol. 37 p. 554,17 domnus Guillelmus hominium Alardi guerpivit et eo -to totum feodum eius saisivit. CONST. imp. I 172,2 Placentini -bunt Mediolanenses, ne de cetero intrent terram suam. FRAGM. de exp. Frid. imp. p. 20,31 ut vel christianorum universitati, quam lesit, satisfaciat *Saladinus* in plenum vel disf-tus se preparet ad congressum. GISLEB. MONT. chron. 178 p. 264,20 exacerbatus *(sc. comes)* in ducem Lovaniensem, qui eum exheredare laborabat et presumptuose -verat. EPIST. Worm. II 44 archiepiscopus Maguntinus ... nos *(sc. cives Wormatienses)* incautos nec ... -tos sine causa persequitur ac molestat. *al.*

[diffigium *v.* diffugium.]

***diffiguratio,** -onis *f. deformatio, pravatio – Mißbildung, Entstellung:* CONSTANT. AFRIC. theor. 6,7 p. 26bv cause officialium morborum sunt quattuor: in forma membrorum, in quantitate *eqs.*; in forma quinque modi sunt: vel ex -e membri, vel in concavitate *eqs.*; in -e: vel in vulva vel in nativitatis tempore ... adveniente. *ibid.:* he sunt cause morborum ex -bus membrorum.

***diffiguro** (disfi-), -avi, -atum, -are. *mutilare, (de)truncare – verstümmeln:* EDICT. Roth. 341 de dis-to (disficu- *var. l.*) cavallo; si quis cavallum alienum preserit ipsumque dis-verit (disficu-, disfigor-, -verit, diffugaverit *var. l.*) aut circinaverit, furti poena sit culpabilis (*inde* LEG. Lang. p. 379,51 -verit).

[diffilcutas *v.* difficultas.]

1. diffindo, -fidi, -fissum, -ere. *partic. perf. (per confusionem)* -isus: GLOSS. I 108,4 St.-S.

scindere, findere – spalten, gewaltsam zertrennen: IOH. DIAC. cen. 2,83 hęc *(ligna)* Ioseph -it (effundit *var. l.*) cautus. WALTHARIUS 777 lancea ... lignum -idit (dividit *var. l.*). ADALB. MAGD. chron. a. 922 Karolus ... ori sacrilego Ruodberti ita lancea infixit, ut -ssa (diffusa *var. l.*) lingua cervicis posteriora penetraret. GLOSS. II 715,5 St.-S. -idit spielt. ANSELM. GEMBL. chron. a. 1117 p. 376,29 fulmen ... turrim ingrediens multas trabium partes -idit. ALBERT. STAD. Troil. 4,492 manus arripit ensem, -idit (dissidit *var. l.*) oppositos. *de diruptione:* IOH. DIAC. cen. 2,313 Iudas intima -ens (diffundens *var. l.*) in ficus supposuit *(spectat ad Vulg. act. 1,18).*

[2. diffindo *v.* 1. diffido *p.614,33.*]

diffingo, -ere. *(im)mutare – ab-, verändern:* GUMP. Wenc. prol. p. 213,5 quibus *(mortalibus)* ... res quoquo modo sensibus subiectas intellectu discernere et ad vota humana in usus iocundos gaudet -ere. GOZECH. epist. 19 l. 438 quod ... noster ait theologus semper christiano esse pugnandum, nichil unde vel ausim vel queam -ere, sed *eqs.* SIGEB. GEMBL. decenn. 1,95 verum et iustum hoc esse fateor *(sc. discipulus)*, sed prius, si quid hinc -ere velis *(sc. magister)*, operior.

***diffinibilis** *v.* *definibilis.

1. *diffinio, -onis *f. designatio, definitio – Bezeichnung, Benennung, Bestimmung:* EKKEH. IV. bened. I 40,11 quę scripsit prętor, transscribit crimina censor aut genus aut finem renotans (gloss.: qualitatem et -em criminis), nomen quoque mutans.

2. diffinio *v.* definio.

***diffinitas,** -atis *f. diiudicatio, iudicium – Entscheidung, Urteil:* CHART. civ. Spir. 68 (a. 1244) prefatos ... officiales ab impeticione dictorum civium prescripta per -is sentenciam absolvimus *(sc. prepositus)* perpetuum silencium actoribus imponentes.

diffinite *v.* definio. **diffinitio** *sim. v.* defi-.

***diffinitorius,** -a, -um. *iudiciarius, iudicatorius, arbitralis – Urteils-, Schieds-:* CHART. Turic. 368 (a. 1210) iudices, quos ... cause et ... utriusque partis allegacionum auditores et attestacionum receptores, -a *(sc. sententia)* nobis reservanda, constituimus *iudices Moguntinae sedis* (*sim.* 369 p. 249,5). 369 p. 249,22 -am dantes sententiam ipsum ius ei *(abbatissae)* adiudicavimus *(sc. iudices).* CHART. Turg. III 644 p. 519,15 cum in causa ... iam pridem sententiam tulerimus *(sc. iudices)* -am.

diffinitum, diffinitus *v.* definio. **diffir-** *v.* differ-.

1. diffisus *v.* 1. diffido. **2. diffisus** *v.* 1. diffindo.

diffiteor, -eri. *script.:* defi-: AETHICUS p. 143,8. -ide-: *l. 43.48. usu absol.: l.46. al. pass.: l.47. pendet* quin: *l.49.*

(de)negare – leugnen, in Abrede stellen: RATHER. epist. 13 p. 69,10 mutata in specie hominis creatione limi tamen substantiam manere non -eris *(sc. Patricus).* PETR. DAM. epist. 69 p. 301,11 nequaquam ... -antur (-deantur *var. l.*) se dedisse pecuniam, qui praelationis ambitione principibus exhibent clientelam. RUP. TUIT. Ioh. 7,462 confessionem necessariam opportune aliis -entibus exigit *Christus* ab eis, qui credentes erant. trin. 28,6 l. 331 circumcisio non -etur. IOH. CAPUENS. epist. (Dt-Arch. 18. 1962. p. 207,3) fatentur parvuli nec -dentur excelsi..., quod *eqs.* CHART. Sangall. A 958 nec -emur *(sc. abbas)*, quin predium nobis ... traditum ... existat. *persaepe.* *Weber*

difflo, -are. **1** *evacuare, ad detumescendum inducere – entleeren, zum Abschwellen bringen:* MEGINH. BAMB. fid. p. 255,21 paucissimis verbis omnis ... inflatio humanae sapientiae velut acu puncta -atur et exploditur. EPIST. Ratisb. 6 p. 287,12 si ... buccas vesicarum modo per tumentia verba inflatas unius inflictu puncti -rent *(sc. qui, quid ipsi sunt, ignorant).* **2** *inflare – aufblasen:* EKKEH. IV. bened. I 42,67 talia dum discunt (gloss.: virique fideles et heretici) et acumina dupla renoscunt, hos amor ędificat, hos ampla scientia -at (gloss.: elevat; *cf. Vulg. I Cor. 8,1*). *cf.* *deinflo, *disinflo.

diffloro *v.* defloro.

***difflue** *adv.* (diffluus) *sparsim, effuse – ausgebreitet, unordentlich:* WILH. HIRS. const. 2,18 p. 1061D ut vestimenta ... a tergo non -e ..., sed composite infra sellam iaceant.

***diffluito,** -are. *fluitando abripi – davon-, forttreiben:* RUODLIEB V 607 <Rufus ait:> 'sub aqua quid nescio -bat.'

diffluo, -ere. *script.* difl-: *p.617,12.62.* *partic. praes. usu subst.: p.617,53.*

1 *intrans.:* **a** *proprie vel in imag.:* **α** *in diversas partes fluere, (fluendo) diffundi, effundi – auseinanderfließen, sich fließend ausbreiten, sich ergießen:* HRABAN. cruc. C 15,73 ab uno vero fonte ... quattuor evangelia emanantia et per praedi-

catorum ora -entia totum mundum . . . irrigant. ARNOLD. RATISB. Emm. 2 p. 1045[A] ut sanguinis effusio -ret in pavimento. HILDEG. div. op. 1,4,5 l. 8 aquę . . . aliquando per ignem comprimuntur, ne incongrua effusione -ant. URSO gloss. 60 p. 103, 40 contingit . . . aliquando humorem per frigiditatem constrictum per membrum -ere. ABSAL. serm. 23 p. 141[C] sanguis illius *(Christi)* super te quoque -et, si per charitatem membris illius unitus fueris. *al.* **β** *profluere – hervorfließen:* PETR. DAM. epist. 114 p. 298,4 tanquam ex quodam mellis favo visa est michi . . . stilla -ere. **γ** *affluere, exuberare – überfließen:* CARM. Cantabr. A 40,1,2 levis exsurgit zephyrus et sol procedit tepidus; iam terra sinus aperit, dulcore suo -it (difl- *cod.*). **δ** *exsiccari, deficere – versiegen, versickern:* REGINO chron. a. 880 p. 117,1 gloria, quae supra vota fluxerat, . . . cepit paulatim -ere. **ε** *liquescere, fundi – flüssig werden, schmelzen:* THEOPH. sched. 3,74 p. 134,1 admotis carbonibus leniter flabis, donec videas solidaturam defluere (-ere *var. l.*). *solvi, dilui – sich (auf)lösen:* HILDEG. scivias 3,12 l. 130 sal -it, cum in aquam mittitur. **b** *translate:* **α** *dispergi, dilatari – sich ausbreiten, -dehnen:* HILDEG. scivias 3,8 l. 219 splendor . . . erat . . . hac et illac se diffundens, ut nubes -ere solet (*sim.* div. op. 1,2,41 l. 27). 1,4,104 l. 6 anima in totum corpus cogitando, loquendo et suspirando -it quemadmodum ventus. **β** *se spargere, digredi – sich verbreiten, verlieren, abschweifen:* CONR. HIRS. dial. 762 ne, si omnia calamo metrico comprehenderet *Arator*, videretur -ere. SPEC. virg. 7,317 quid in multa de his disserendo -imus (defluimus *var. l.*)? TRIUMPH. Remacli 2,15 quid amplius opus est nos utrobique verbis -ere? *al.* **γ** *(nimis laxe) defluere, delabi – (zu locker) herabwallen, herabgleiten:* HEIRIC. Germ. I 6,646 da *(sc. Deus)* meminisse tui . . ., vitta prius rupto quam -at (gloss.: decidat; *Vulg. eccles. 12,6* recurrat) aurea ductu. HILDEG. scivias 2,5 l. 119 quae *(tunica)* circa pedes . . . -bat. in reg. Bened. (PL 197,1058[D]) 'cincti cingulis aut funibus' *(sc. dormiant monachi)*, ne vestis . . . ab eis -at (1062[D]). HONOR. AUGUST. gemm. 1,203 p. 605[C] quod *(cingulum)* circa lumbos praecingitur et, alba ne -at et gressum impediat, astringitur. **δ** *dis-, resolvi, dilabi – sich auflösen, zer-, auseinander, verfallen:* WALAHFR. hort. 47 lignis, ne -at (gloss. L: ni cerfvore), obsita quadris altius . . . levatur *areola*. REGINO chron. a. 871 p. 103,29 exercitus . . . fatigatus genitale solum cępit suspirare . . . et hac ex causa paulatim cotidie -ere. WALTH. SPIR. Christoph. I 17 iussit *rex* . . . Aquilinam . . . suspendi, atque, ut membrorum tota compago -ret, . . . pondus calcibus eius annectitur. HILDEG. phys. 8,17 p. 1344[D] per quam *(humiditatem)* velut per venas continetur *terra*, ne -at. scivias 3,11 l. 385 volumina, quae . . . doctores multo studio enucleaverant, in turpi taedio -unt. *al.* *absolvi – sich ablösen:* PETR. DAM. epist. 102 p. 129,2 tantus eam *(manum)* ardor absorbuit, ut undique carnes . . . resolutae -rent. **ε** *desciscere – abfallen:* PETR. CAS. chron. 4,94 p. 556,2 ille *(nepos Nycolai)* . . . perspiciens oppidanos -ere a se. **ζ** *se effundere, luxuriari, indulgere – ausschweifen, sich hingeben, frönen:* VITA Liutb. 13 p. 19,5 ubi regifico luxu -entes? RATHER. prael. 2,8 l. 308 quod illae *(bestiae)* . . . in promiscuos -rent concubitus. PETR. DAM. epist. 39 p. 378,8 quos . . . iuxta propriae voluntatis arbitrium -ere cernimus, non monachorum . . . dignos vocabulo iudicamus. HONOR. AUGUST. spec. p. 1072[D] lata . . . et spaciosa via est ludere, edere . . ., deliciis carnis -ere. HILDEG. scivias 1,4 l. 901 homo voluptati carnis suae . . . resistat, ne in delicias huius mundi -at. div. op. 1,4,41 l. 6 ne per malas cogitationes nimis -at *mens*. CARM. Bur. 63 refl. 6 amans . . . temere -ere (difl-, defluere *var. l.*) sub Venere laborat. *saepius*. **2** *trans. i. q. dif-, effundere – ver-, ausströmen (lassen):* PETR. DAM. serm. 18,6 l. 189 ecclesia per duorum testamentorum ubera spiritalis coepit laetitiae vina -ere (diffundere *edd. priores*). *cf.* defluo.

adi. **diffluens,** -entis. *cursilis, fluidus – (dünn)flüssig:* HILDEG. phys. 3,11 (ed. princ.) qui *(masculus)* -em naturam seminis sui habet, ita quod ad prolem non germinat.

adv. ***diffluxim.** *fluxu copioso – in reichem Fluß:* GONZO Geng. 33 p. 651[E] coepit . . . potio igneum in me furorem *(sc. febris)* debellando colores eius refrigerare et per sudorem extra medullas et ossa -m propellere.

***diffluxio,** -onis *f.* *dissolutio, separatio – Auflösung, das Auseinanderlösen:* ALBERT. M. meteor. 4,2,7 p. 756[b],30 utrum aqua aliquid conglutinet, cum ipsa potius -is partium sit causa.

***difformido,** -are. *reformidare, abhorrere – zurückscheuen, -schrecken:* TIDER. Pyram. 269 (ed. P. Lehmann, Pseudoant. Lit. 1927. p. 44; s. XII./XIII.) nec -at (-et, eo formidat *var. l.*) *Tisbe* inire mortis discrimen, mortis acerba pati.

***difformis,** -e. **1** *multiformis, varius, diversus – vielfältig, unterschiedlich, verschieden(artig):* ALBERT. M. animal. 12,8 -es et diversae sunt operationes membrorum. *cuiuscumque generis exsistens, quilibet – wie immer geartet, 'x-beliebig':* CHART. Worm. 293 p. 197,11 (a. 1260) si . . . modum correctionis excesserit magister per lesiones -es, quales sunt vulnera vel ossium confracture. **2** *depravatus, taeter – entstellt, häßlich:* **a** *proprie:* ALBERT. M. animal. 9,2 efficitur . . . vox inaequalis asperitatis -is, ita quod neque acuta est sicut vox pueri, neque gravis est sicut vox virilis. **b** *translate i. q. turpis, ignominiosus – schimpflich, schändlich:* HONOR. AUGUST. cant. praef. p. 352[D] peccatis distorti erant *philosophi* et -es. ALBERT. M. probl. 5 p. 38,6 si . . . inspiciatur, quae causa sit . . . -is desiderii. *cf.* deformis.

adv. ***difformiter.** *multiformiter, varie, diverse – vielfältig, unterschiedlich, verschieden(artig):* ALBERT. M. bon. 235 videtur, quod -r s e h a b e a t ecclesia ad institutum Dei (sent. 2,24,14 p. 413[a],13sqq.). caus. univ. 2,3,15 p. 152,60 -r . . . participare distare est a forma divina. euch. 6,2,2,19 p. 393[b],32 dicimus -r fieri generationem et corruptionem. summ. theol. I 17,68,4 p. 710[b],35 fortuna . . . est . . . potentia . . . -r movens secundum difformitatem circuli ordinis causarum vel stellarum. *al.*

***difformitas,** -atis *f.* *pendet* ad: *l.45*. **1** *multiformitas, varietas, diversitas – Vielfalt, Verschiedenartigkeit:* ALBERT. M. sent. 3,17,1 p. 299[b],29 haec *(sc. conformitas in fine volendi)* . . . est laudabilis et facit ad meritum, etiamsi sit -s in materia voliti. 4,4,1 p. 80[b],37sq. differens usus est non ex -e habitus, sed potius ex -e liberi arbitrii. veget. 1,106 -s et multiplicitas non accidit nisi ex materiae similitudine. metaph. 11,2,26 p. 516,29 compositio, quae tantum est ex principiis substantiae, non habet -em. animal. quaest. 9,19/23 p. 211,46 quanto aliquid est propinquius materiae, tanto plus habet de uniformitate, et tanto remotius, tanto plus de -e (diversitate *var. l.*). *v. et l.30.* *dissensus, contrarietas – Unvereinbarkeit, Gegensätzlichkeit:* WILH. SALIC. chirurg. 2,8 p. 332[A] inducit *materia* rigorem sua inconvenientia et -e ad ipsos *(sc. nervos)* et ad caliditatem ipsorum naturalem et innatam. **2** *deformitas, depravatio – Mißgestaltung, Entstellung:* **a** *proprie:* TRANSL. Chrys. et Dar. 20 (17) quatinus . . . omnipotentis miseratio subveniret eius *(Giminildis)* -i (deformitati *var. l.*). **b** *translate i. q. turpitudo, pravitas – Schimpflichkeit, Verderbtheit:* ALBERT. M. sent. 2,35,3 p. 564[b],17sqq. prima *(sc. definitio peccati)* sumitur penes substantiam peccati per comparationem ad -em, quae, inquam, substantia subiicitur -i: illa enim est 'dictum vel factum etc.'; et -s importatur per hoc, quod dicitur contra legem Dei; secunda autem sumitur per causam efficientem peccati per comparationem ad rationem -is. eth. II 4,1,1 p. 273[b], 37sqq. quando unus et idem actus, qui est cum -e principalis vitii, alterius vitii habet -em sibi coniunctam et subservientem. *cf.* deformitas.

***diffortunium,** -i *n.* *fortuna sinistra, casus adversus – Mißgeschick, Unglück:* ALBERT. M. phys. 2,2,16 p. 123,7 cum . . . magnum malum evenit, tunc infortunium vocatur, quod quidam '-um' (*p. 197[a],27* δυστυχία) vocant.

diffreno *et* **defreno,** -atum, -are. *medial. i. q. immoderate loqui, dilatari – ungezügelt reden, sich verbreiten:* PETR. DAM. epist. 165 p. 188,6 frequenter emergentibus causis invitus etiam per multiloquia -atur *monachus in itinere positus*.

adi. **diffrenatus,** -a, -um. *effrenus, intemperans, indomitus – ungezügelt, unbändig, ungezähmt:* RHYTHM. 42,22,5 flammas exurit def-a lingua *(spectat ad Vulg. Iac. 3,5sq.)*. PETR. DAM. epist. 40 p. 446,15 quis Heli . . . nesciat . . . pro liberorum -a licentia . . . condempnatum? 50 p. 123,16 inconstantiae suae

-a libertas in hiantis eum *(Icarum)* pelagi profunda praecipitat. 78 p. 393,28 ut . . . nequaquam in extraneae carnis amplexus intemperantia -ae libidinis extendatur. 138 p. 474,19 ad inutilia proferenda -am linguam indiscrete resolvo. 143 p. 525,11 ministeria -a sub disciplina compesce *(sc. comitissa)*.

diffringo (disf-), -fractum, -ere. **1** *dirumpere, dilacerare – zerstückeln, zerfleischen:* AUDRAD. carm. 3,3,202 ut . . . ursa . . . dentibus . . . laceris -ret ossa. BENED. ANDR. chron. p. 60, 12 corpus . . . Bartholomei ab Agarenis dis-tus. **2** *diruere, perfringere – niederreißen, durchbrechen:* NARR. itin. nav. p. 187,30 murus -tus est in duobus locis.

diffugio, -fugi, -ere. *script. et form.:* disf-: *l.33.* difu-: *l. 54.62. perf.* -i(i): *l.27.38. struct. c. inf.: p.620,4.5.7.*

I *intrans.:* **A** *proprie i. q. (in diversas partes) fugere, aufugere, (fugiendo) se spargere, dispalari – (in verschiedene Richtungen) fliehen, davonlaufen, sich (fliehend) zerstreuen, auseinanderstieben*: **1** *strictius:* **a** *de hominibus (de diabolo: l.21. al.):* **α** *gener.:* ODO GLANN. Maur. 8 qui *(monachi)* . . . ferre non valentes oppressionem, circumquaque -entes dispersi sunt. PETR. DAM. epist. 123 p. 402,18 in tenebrarum suarum latibula pavescendo -at *occultus hostis*. LAMB. HERSF. annal. a. 1071 p. 129,3 ad cuius *(Ekeberti)* ingressum . . . fratres . . . tamquam folia, quae vento raptantur, -erunt (fugierunt *var. l.*). COSMAS chron. 1,13 p. 30,10 -unt omnes a tali spectaculo. VITA Hildeg. Schon. 13 (ASBoll.[3] Apr. II p. 782[b]) reus . . . -ens se occultabat. *saepe.* **β** *milit.:* PAUL. DIAC. Rom. 6,17 ex quibus *(Helvetiis)* XLVII milia perempta sunt, cetera -erunt (-ierunt *var. l.*). REGINO chron. a. 879 p. 115,35 Nortmanni cadavera suorum . . . exurentes noctu -unt (fugiunt, defugiunt *var. l.*). BERNOLD. CONST. chron. a. 1084 p. 441,24 ut . . . ab obsidione passim -rent *obsessores*. OTTO FRISING. chron. 4,28 p. 220,6 ipsi *(Romani)* . . . virtutis immemores ubique -unt (dis-unt *var. l.*). HEINR. TEG. Quir. I 5 p. 251,31 diffusi hostes -unt ad naves. *saepius. deficere, desciscere – abfallen, abtrünnig werden:* REGINO chron. a. 874 p. 107,22 Vurfandi satellites . . . ceperunt ab eo -ere, ut vix mille cum eo in acie remanerent. **b** *de animalibus:* ANDR. STRUM. Ioh. 89 mulus presbyteri repente -iit. RUODLIEB II 11 quasi ludendo saltus altos faciendo undique -unt *pisces*. IORDAN. SAXO princ. 46 precipitata est arbor, et requiescentes in ea volucres -erunt. *al.* **2** *latius:* **a** *procul manere, abesse (a) – sich fernhalten, fernbleiben:* WALTHARIUS 355 vicis -unt (defugiunt, effugiunt *var. l.*) *Waltharius et mulier*, speciosa novalia linquunt. **b** *se recipere – sich zurückziehen:* MARB. RED. lap. 50 p. 1766[B] quod si celsa miscent tonitru convexa corusco, conchae -unt subita formidine clausae *(cf. Sol. 53,25. Amm. 23,6,86).* **B** *translate:* **1** *abire, abscedere, evanescere – (ent)schwinden, sich verziehen, verflüchtigen:* BEDA hist. eccl. 4,20 p. 248,24 ydros . . . ater abit sacrae pro vestis honore, m o r b i -unt (CARM. de Nyn. 457. *al.*). MILO carm. 1,6,4,228 lucida -unt oculis, nox ingruit ampla. REGINO chron. a. 887 p. 127,33 cernentes optimates regni non modo vires corporis, verum etiam animi sensus ab eo *(imperatore)* -ere . . . filium . . . in regnum adtrahunt. CARM. Bur. 68,4,8 glaciales spiritus -unt (difu- *cod.*) repente. EBERH. HEIST. Betel 354 ut tumor elate mentis . . . a te longe -at. *al.* **2** *re-, concedere – ablassen, nachgeben:* IOH. METT. Ioh. 102 Iohannes: 'Et nos', inquit, 'non -imus; forsitan res eius non damnis augebitur.' 123 nec ipsius amore vitae ab attestatione veritatis -am.

II *trans.:* **A** *effugere, evadere – entgehen, nicht ausgesetzt sein:* WALAHFR. hort. 66 pars *(sc. areolae)* . . . perennibus umbris -at (difu- *var. l.*) solem. CARM. Cent. 78,2 hic *(in domo pomorum)* . . . mala . . . rigida -unt hiemis. **B** *(de-, e)vitare, reformidare – (ver)meiden, scheuen:* MILO carm. 1,6,4,409 pudor est . . . beatum . . ., qualiter ad vitam per mortis limen eundo transierit . . ., -ere et finem lacrimoso pangere cantu. RATHER. epist. 6 p. 33,9 diffusiorem . . . sum . . . amplexus sermonem obscuritatis odio -ens contractiorem. VITA Bav. II 1, 386 vini luxuriam penitus -erat omnem. ARNULF. delic. 389 ceu colubri faciem delicti -e pestem. **C** *neglegere, spernere – verschmähen, mißachten:* NOTKER. LEOD. Remacl. (MG Mer. V p. 110,4) ne auctoritatem -ere viderer, ei muneri libentius adquievi. HERIG. Land. II praef. (MGScript. XV p. 601,33) adorsi sumus, ne vestram auctoritatem -ere videremur. *c. inf. c. sensu recusandi:* CONFL. ovis et lini 547 nec nos *(sc. oves)* -imus hac *(sc. ecclesia)* uti iudice, cuius est agnus sponsus. RUP. TUIT. Ioh. 7,1759 Deo subesse -it *Adam* et affectat similitudinem Dei. EPIST. Hildeg. 187 nos omnes . . . liberare a dubietatis errore debita precatrix non -as.

***diffugito,** -are. *fugientem divagari – fliehend umherirren, -schweifen:* VITAE patr. Iur. 105 de custodia elapsus huc illucque crebro -ans nihil omnino postulaverat *Lupicinus* alimenti.

diffugium, -i *n. script.* difu-: *l.17.* **1** *proprie:* **a** *fuga – Flucht:* ELIS. SCHON. virg. Col. 22 p. 136,40 alii, qui . . . aderant, per -um se a martirio subtraxerunt. GESTA Ern. duc. I 1,153 qui *(hostes)* experrecti -um petunt. 3,280 hostibus . . . ad terram desertam et inviam -um petentibus rex locum certaminis victor possedit. *al.* CARM. Bur. 99,2,1 Eneas querit -um (difu- *cod.*). **b** *expulsio – Vertreibung:* PAUL. BERNR. Greg. 54 iniunge poenam, pone poenitentiam carceris, exilium, patriae -um. **2** *meton.:* **a** *exitus, effugium – Ausweg, Fluchtweg, -möglichkeit:* CHRON. reg. cont. I a. 1190 p. 149,40 quid . . . aggredi possent *nostri*, eo quod n u l l u m -um p a t e r e t (II a. 1203 p. 173,4 dum . . . n. hac vel illac divertendi p. -um). *c. sensu remedii:* CONR. MEND. Attal. p. 153,28 cum . . . morbi . . . ingravescentis ubique discurrendo quaereret *femina* -um. **b** *confugium – Zuflucht:* CHART. Babenb. 107 (a. 1198/99) ut, siquis . . . vos in aliquo perturbaverit . . ., nullum . . . ad nos . . . possit habere -um. **3** *translate:* **a** *gener. i. q. tergiversatio, praetextus, dilatio – Ausflucht, Vorwand, Aufschub:* EPIST. Wibald. 301 p. 429,25 nos de responso . . . premuniti -is eius *(episcopi)* sic obviavimus: '*eqs.*' INNOC. III. registr. 1,127 p. 192,15 causa -i ad . . . decanum appellastis. CHART. Helv. arb. 58 p. 94,12 quod . . . Petrus mandatum suum . . . restituat et reddat sine . . . more -o (diffusio *ed.*) comiti. CHART. Zoll. II 64 p. 29,22 partem . . . nobilium invenimus -a querentem et nolentem . . . nostris ordinacionibus subiacere. CONST. imp. III 115,4 civitates, quas habuimus, fecimus ⌞absque tarditatis -o⌟ *(i. sine mora)* assignari. *al.* **b** *iur. i. q. recursus – Einspruch(smöglichkeit):* CHART. Bund. 466 p. 358,34 (epist. papae a. 1194) quod *(mandatum)* ei *(episcopo)* a p p e l l a t i o n i s -um denegabat (CHART. eccl. Erf. 136 p. 73,9 [epist. papae] a. -um [diffigium *ed.*]. *al.*).

***diffulvus,** -a, -um. *fulvus – dunkel-, rotgelb (schimmernd):* SMAR. carm. add. 3 auro -o nitidum circumdat eburnum *(sc. libellum)*.

diffumigo, -are. *fuligine liberare, polire – vom Ruß befreien, polieren:* AUDRAD. carm. 1,76 vacuet *iuvenis* formam cera repleatque metallo; post aliquod spatium vas testis exuat assis effigiemque novam ferro -et unco.

diffundo, -fudi, -fusum, -ere. *script.:* deff-: *l.65.* disf-: MIRAC. Martial. 2,6 (MGScript. XV p. 282,17). difu-: *l.67. p. 621,15. al. form.:* -nderat: *p.621,45. depon.: p.621,54. usu refl.: l.69. p.621,44.49. al.; intrans.: p.621,9. struct. c. acc. Graeco q. d.: p.621,23. partic. perf. usu subst.: p.621,23.*

I *proprie vel in imag.:* **A** *(fundendo) spargere, dispergere, digerere – (gießend) verbreiten, aus-, vergießen, ver-, zerstreuen, verteilen (medial. i. q. dif-, effluere, [e]manare – aus(einander)strömen, sich ergießen, verbreiten):* **1** *gener.:* **a** *strictius:* **α** *de rebus liquidis:* WALAHFR. Wett. 23 Rhenus ab Ausoniis quo ducitur Alpibus, aequor miscet in occiduis -sus (gloss. R: dilatatus) partibus ingens. POETA SAXO 3,338 -so miscent se gurgite salsis fluctibus oceani Wisurę . . . fluenta. PETR. DAM. epist. 1 p. 70,21 terra fundata est et caelum . . . solidatum et mare in sinu suo -sum. **β** *usu vario:* EPIST. Desid. Cad. 2,18 pro . . . unitate . . . ecclesiarum ubique -sam (deff- *cod. p. corr.*; deffusarum *ed. Arndt*). CONST. Constant. 25 misericordiam Dei super nos -sam (difusam *var. l.*). RADBERT. corp. Dom. 10,147 illi ebrii erant . . ., super quos se . . . Spiritus plenius -erat. WIDUK. gest. 2,14 Ungarii . . . in omnem regionem -untur. ALFAN. premn. phys. 2,12 p. 26 anima . . . per totum corpus -sa (*PG 40,540[B]* διήκουσα). 3,17 p. 55 unitur aeri lux inconfuse ei -sa (*PG 40,597[B]* κεχυμένως). 7,9 p. 76 splen-

dorem lucis . . . ab oculis -sae (*PG 40,640B* ἀπορρέοντος). 7,9 p. 76 splendor . . . solis . . . -it (*PG 40,641A* διαδίδωσιν) per totum virtutem. ALBERT. M. animal. 1,174 nervus pervenit ad aurem . . . et -itur in ea. *saepe*. *c. sensu divulgandi:* EIGIL Sturm. 14 p. 147,9 fama illius bona in universas provincias -itur (profunditur *var. l.*). WALTH. SPIR. Christoph. I 29 inaudita quantitas signorum . . . -itur toto orbe terrarum. EPIST. Teg. 10 nomen vestrum, quod . . . amorifero corde hinc inde sermocinando volutans ubique summo rumore -it. *al.* **b** *latius:* **α** *profundere – verspritzen:* WALTHARIUS 1018 huic *(Eleuthri)* galeam findens cerebrum -udit *Alpharides*. CONSTANT. AFRIC. coit. prol. 13 ne ex aliqua parte possit *semen* -i (effundi, dissolvi *var. l.*) et dispergi. **β** *ministrare – ausschenken:* VITA Fidoli 10 (MGMer. III p. 431,5) singulis larga pocione *(sc. musti)* vicinalibus difusa . . . crescebat . . . infinita largitas. **γ** *laxare, undantem facere – lösen, wallen lassen:* VITA Ludow. Pii 4 p. 296,2 habitu Uuasconum . . . indutus, . . . scilicet . . . manicis camisę -sis, cruralibus distentis. RICHER. REM. hist. 3,37 quas *(tunicas)* . . . ab utroque latere stringunt manicisque et giris diffluentibus -unt *(sc. monachi)*. **δ** *profundere, tegere – überströmen, bedecken:* WIDUK. gest. 1,9 p. 15,21 mirati sunt Franci prestantes . . . viros *(sc. Saxones)*, mirati sunt . . . -sos (-sas *var. l.*) scapulas caesarie. **ε** *communicare, tradere – mitteilen, weitergeben:* ALBERT. M. animal. 1,124 nervus . . . est, per quem -itur et exercetur sensus et motus. **2** *techn.:* **a** *in univ.:* THEOPH. sched. 3,36 p. 88,4 cum . . . sabulum coeperit ebullire et per lapidem -i. **b** *(in-, ef)fundere – (hinein-, heraus)gießen:* MAPPAE CLAVIC. 35 auripigmenti coloris aurei partem II, elidrii partem I, spume argenti . . . partem I; hec, cum triveris, -e in vase (vas *S*). 286 ad spissitudinem ducta *zuccara* in . . . marmore expanse -es. *v. et p. 210,42. 43. 47.* **c** *fundendo addere, superfundere – (da)zugießen, darübergießen:* MAPPAE CLAVIC. 82 argentum vivum et tornaturam de stanno tere; -es acetum liquidum et . . . fac pinguedinem (COMPOS. Matr. 45 defundis). **B** *(dif)findere, dividere – durchpflügen, (zer)teilen:* WANDALB. mens. 56 navibus . . . pelagi -ier aequora . . . cernimus.

II *translate:* **A** *propagare, dilatare, augere – ausweiten, -dehnen, vermehren:* DIPL. Zwent. 14 Domini claementiam regnum nobis . . . commissum latius -ere . . . confidimus. WILH. HIRS. mus. 10,1 tropica dispositio sive in octo -atur, sive in quatuor coerceatur. 16,8 omnes tropi supra et infra naturales . . . terminos aliquando in sonum vicinum, aliquando in tertium licenter se -unt. **B** *expandere, distendere – ausbreiten, aufspannen:* HERIG. Ursm. 1,227 nigras . . . sopor -nderat (-erat *var. l.*; *ex Claud. 5,325* -erat) alas. EUPOLEMIUS 2,184 illi *(sc. monstra)* tota mole graves cooperti corporis aures -unt *(cf. Isid. orig. 11,3,19)*. *refl. i. q. pertingere – sich erstrecken:* CARM. de Tim. 7 Timo . . ., Noricus in regnum qua se -it *(cod.,* -udit *ed.)* agellus, neglectum legis restituebat opus. **C** *extendere, vertere – schweifen lassen, wenden:* DIPL. Heinr. II. 474 pensatione . . . circumquaque -sa . . . castellum concessimus (*inde* 508). **D** *largiri, mittere – spenden, schicken:* RHYTHM. 39,33,2 marmorem mirum -it (-itur, defundit *var. l.*) *Africa*. VITA Magni Fauc. I 3 p. 110,11 Magnoaldus . . . intellexit . . . a Deo has dapes *(i. alites)* terrae -i. *cf.* circumdiffundo, defundo.

adi. **diffusus,** -a, -um. **1** *proprie:* **a** *currens, fluidus – fließend, (dünn)flüssig:* COMPOS. Luc. N 8 si . . . vis, ut -um sit *aurum*, et abundantius vis scribere (*sim.* MAPPAE CLAVIC. 38). HILDEG. phys. 1,15 p. 1135D ingeber valde calidum est et -um, id est zufloszlich. **b** *sparsus, rarus – zerstreut:* PETR. DAM. epist. 119 p. 357,1 totus ubique est *Deus* nec per ampliora loca -ior (distractior *var. l.*) nec per angustiora contractior. **c** *(di)vulgatus, creber – verbreitet, häufig:* CARM. Bur. 178, 2,6 displicet hic usus in miseros -us. **2** *translate i. q. amplus, spatiosus, grandis – ausgedehnt, umfänglich, groß(flächig, -räumig):* **a** *in univ.:* IONAS BOB. Columb. 1,20 p. 193,14 cum domorum densitas in -so latere proclivi montis sita sit. BRUNO QUERF. Adalb. A 1 pater . . . erat vir magnus . . ., substantia eius integra, possessio -a. ADAM gest. 4,1 p. 227,11 latitudo Iudland secus Egdoram -ior est. *al.* *adde:* WALAHFR. hort. 230 memorare lybistica . . . suadet amor parvi -ior (gloss. L: magnus) horti. SIGEB. GEMBL. Theodard. 2 p. 26,1 cuius *(Gertrudis)* nominis gloria est -ior quam tota Gallia. **b** *enormis, immanis – gewaltig, riesig:* CONR. MUR. nat. animal. 967 corpore -us validusque camelus . . . ferre pondera magna solet. CONST. imp. II 122,3 p. 165,3 (a. 1229) soldanus . . . et soldanus etiam frater eius . . . apud civitatem Gazaram -sum habentes exercitum. **c** *patens – weit gesteckt:* WALTH. SPIR. Christoph. II 4,226 quem *(natum)* . . . cecinit psalmodia . . . dignum de cardine solis usque sub extremum -so limite mundum. FRID. II. IMP. art. ven. prol. p. 2,1 quod . . . multi multos libros scripserunt et nonnisi quedam de arte, signum est artem ipsam plurimum esse difficilem et adhuc -am. **d** *longus – lang:* WALAHFR. carm. 89,3,5 sumit . . . augmentum -sis tertius *(annus)* horis. **e** *copiosus, fusus – ausführlich, wortreich:* RATHER. epist. 6 p. 33,9 -iorem . . . sum semper amplexus sermonem obscuritatis odio diffugiens contractiorem. ACTA imp. Winkelm. I 286 licet -ior eorum *(apicum)* series apertis thesauris vestris vetera produxisset et nova. **f** *largus, magnanimus – freigebig, großmütig:* RUD. FULD. Leob. 11 p. 126,19 erat . . . karitate -a. PASS. Trudp. 4 vir ut erat caritate -us. CAES. HEIST. mirac. I 1,16 p. 22,24 monachus . . . defunctus est, vir grandaevus . . ., corpore quidem contractus . . ., sed corde multum -us (distentus, distensus *var. l.*) ac dilatatus.

adv. **1. diffuse.** **1** *proprie:* **a** *fluxu copioso – in reichem Fluß, über und über:* VITA Aniani 7 (MGMer. III p. 113,14) lacrimis subito obortis -e vultum umectabat. **b** *sparsim, late – ver-, zerstreut, verbreitet:* CARM. biblioth. 6,2,24 emicat . . . iubar in toto -ius orbe. ROD. GLAB. hist. 1,5 p. 44,13 accepto -ius per universum orbem terrae incremento . . . genus humanum . . . fuisset dimersum. PETR. DAM. epist. 165 p. 192,9 se -ius cotidie pullulando dilatant *mala*. 179 p. 290,18 steriles *(sc. arbores)* . . . ramis evagantibus quo liberius, eo -ius patent. SIGEB. GEMBL. Theodard. 11 p. 37,2 ut . . . -ius nomen et meritum martyris innotescat. ACTA imp. Winkelm. I 743 p. 588,12 vox leticie . . . per orbem diffusa -ius . . . per vicos exiit. *solute, inordinate – in losem Verband, lässig:* HIST. Welf. 28 dum in reversione militem nimis -e et incaute duceret *Guelfo*. NARR. de Gron. 40,59 alii . . . -e et minus ordinate insequuntur. **2** *translate:* **a** *copiose, fuse – ausführlich, wortreich:* ANON. geom. I 3,18 p. 329,26 ut brevius, quod superius -e dictum est, comprehendatur. IOTS. Odil. 2,24 p. 234,18 manifestius et -ius volumus describere, quid . . . sustinuerit. URSIO Marc. 2,10 (4) repetita oratione episcopus rem gestam . . . magnificat -ius. FROWIN. explan. 8 propter intellectum latius et -ius de dominica oratione disseruimus. CARM. Bur. 70,3,2 nil . . . restat satius, quam cecam mentis flammam denudare -ius. ACTA imp. Böhmer 1089 p. 785,39 in . . . privilegio . . . Henrici patris nostri plenius et -ius omnia continentur. *saepius*. **b** *large, liberaliter – reichlich, freigebig:* ACTA imp. Winkelm. I 360 (a. 1240) inter cesaree laudis titulos . . . numeratur specialiter munifica liberalitas extensa -ius in subiectos.

2. *diffusim. *abundanter, affluenter – (reichlich) strömend:* EUGEN. VULG. syll. 35 metaphoricę 'torrens torrentior torrentissimus' dicitur orator, qui . . . facultatem fandi prestantissimam superque effluentem -m habet.

***diffusibilis,** -e. *diffusilis, penetra(bi)lis – sich (leicht) verbreitend, durchdringend:* ALBERT. M. euch. 1,2,2 p. 195b,14 inter liquores commixtos nihil est adeo -e sicut oleum.

diffusio, -onis *f.* *script.* difu-: *l.67.* **1** *proprie vel in imag. i. q. effusio, sparsio, dispersio – Ausgießung, -schüttung, Ver-, Ausbreitung, Verteilung:* **a** *de rebus liquidis:* IONAS BOB. Columb. 1,13 venerunt omnes falceque inter -em (-e *var. l.*) imbrium secant segetem. BEDA temp. rat. 5,57 si . . . intelligatur . . . abyssi vocabulo infinita aquarum -o (defusio *var. l.*) omnem alluentium terram. ARS med. 7 p. 425,7 icterus est . . . -o (difusio *G* [add. p. 152]) fellis per omne corpus ex tumore epatis. URSO gloss. 89 humiditas decurrens per membra ipsa sui -e humectat. *?c. notione facultatis (se) ef-, diffundendi:* COMPOS. Voss. I 7 accipies . . . cerussę inutilis, quę non habet -em (*item* COMPOS. Matr. 64,3). **b** *usu vario:* RADBERT. Matth. 4,1042 licet -o caritatis . . . ad Spiritus Sancti gratiam referatur.

[Staub]

GUMP. Wenc. 1 splendor dogmatis irradianti -e orbem ... errorum caligine obfuscatum divinitus serenavit. PETR. DAM. epist. 124 p. 409,3 Spiritus apostolicis illabi pectoribus plena -e non poterat. HILDEG. scivias 2,5 l. 860 ecclesiasticae institutiones ... ecclesiam in dilatatione erumpentium germinum et in -e beatarum viriditatum ... consolidant. URSO gloss. 39 p. 72,32 cuius *(aeris)* -e per membra virtus regitiva ... assurgit. ALBERT. M. veget. 2,67 superius ... dilatatur *planta* propter ramorum -em. *al.* *c. sensu divulgationis:* WIBERT. GEMBL. Hildeg. 254 dux tanti femina facti late resplenduit, -oque suavitatis unguenti vel nominis eius ad dilectionem Dei ... adolescentulas multas ... inflammavit. **2** *meton. i. q. effluxio, halitus – Ausfluß, Ausdünstung:* ODILO SUESS. Seb. 28 approbamus ... eum fuisse ... caelestis gratiae ... gratissimam -em. VITA Steph. reg. II 8 (MGScript. XI p. 229,35) odoris -o ascendit. **3** *translate:* **a** *propagatio, dilatatio – Ausweitung, -dehnung:* WILH. HIRS. mus. 5,12 ut audias de ... eiusdem *(principalis tetrachordi)* ... in caetera tetrachorda -e. 13,9 singulos figurae nostrae tramites ... in regularis licentiae -em (-e *var. l.*) relaxemus hoc modo. 16,7 ne solum de naturali dispositione, sed et de regulari -e licentiaque troporum ... quid desit. MAURUS progn. 13 p. 31a,4 habendo ... motum de centro incipit *apostema* a -e latitudinis et protendit in acutum. **b** *ambitus, amplitudo – Größe, Ausmaß:* VITA Liutg. II 2,27 globus *(sc. igneus)* ... sua -e paulatim minui coepit, donec ... totus deficere videretur. HILDEG. vit. mer. 1,774 longitudo ac latitudo ... nubis velut platea est ..., quoniam extensio et -o bonorum operum ... tanta est, quod propagatio eorum cor humanum excedit. CHART. Lux. III 303 p. 329,1 attendentes ... nec ipsum *(vicarium)* ... ecclesie propter ipsius -em sine coadiutore sacerdote ... posse preesse. **c** *hilaritas, serenitas – Heiterkeit, Gelassenheit:* HILDEG. scivias 2,6 l. 333 per -em cordis sui non abiit *beatus vir* vacillantia itinera malignorum spirituum. ALBERT. M. nat. anim. 2,16 p. 43,4 redundat anima in delectatione et -e. **d** *?relaxatio, remissio – ?Erleichterung, das Nachlassen:* AURELIUS 3 p. 495,17 <si> status erit totius passionis aut temporalis accessionis <vel> limpida -e (*Cael. Aur. acut. 2,36,189* dimissione, *Gariopont. pass.* 8,11 amissionem), creticus magis sudor ostenditur. *cf.* defusio.

[diffusium *v.* diffugium *p.620,34.*]

***diffusivus,** -a, -um. **1** *liquefaciens, (dis)solvens – verflüssigend, (auf)lösend:* ANON. secret. p. 76 quando tingitur *sal ammoniacus*, fixatur et ingreditur et est -ae tincturae atque perspicuae. **2** *dif-, effundens, dispergens – ver-, ausströmend, ausbreitend:* ALBERT. M. bon. 21 p. 12,31 bonum in causa prima est -um et communicativum esse sicut sol luminis. sent. 1,36,1 p. 206a,28 ut dicit Dionysius ..., 'bonum est -um sui et esse' (*cf. PG 3,693B* διατείνει τὴν ἀγαθότητα). eccl. hier. 4 p. 104,11 non videtur, quod competat sibi *(sc. corpori Christi)* esse fontem -um odoris. *ibid. al.*

adv. ***diffusive.** **1** *vage, late – (umher)schweifend, weitläufig:* ALBERT. M. sent. 1,35,1 p. 177a,30 de hominis ... scientia dicit *Dionysius* ...: 'animae rationale habent -e (*PG 3,868B* διεξοδικῶς) quidem et circulo circa existentium veritatem circumeuntes' *(sim.* div. nom. 7,12 p. 346,13). **2** *fuse, copiose – ausführlich, detailliert:* ALBERT. M. div. nom. 2,15 p. 54,4sqq. 'dicunt' *sacrae scripturae* de Deo 'comprehensive', aliquando '-e (*PG 3,637B* διεξοδικῶς)'; ... dicunt ... -e ..., quando hoc, quod commune est tribus, distribuitur singulis personis vel uni tantum ratione appropriati; et de hoc exemplificat *(sc. Dionysius)* dicens: 'comprehensive quidem' reducunt ..., 'sicut quando dicunt: omnia' sunt 'ex Deo' ..., '-e autem', idest divisim de personis, 'sicut quando dicunt: omnia per ipsum et in ipso facta sunt.'

1. diffusus *v.* diffundo. **2. diffusus** *v.* 1. diffido.

difi- v. diffi- *praeter* ***difirmo** *v.* 1.*defirmo.

difu- *v.* diffu-.

digamia, -ae *f.* *script. et form.:* dyg-: *p.624,9.* -ma: *p. 624,4.*

1 *secundum matrimonium – Zweitehe:* HINCM. divort. 2 p. 127,19 nec digamus ... ecclesiastici gradus munere potest perfrui sacra auctoritate docente, cum eadem auctoritas ... nuptias -ae in laicali ordine non refutet. BERNOLD. CONST. libell. III 13 p. 74,5 quibus *(sacerdotibus)* ... -am (bigamiam *var. l.*) ... prohibuit *apostolus*. MANEG. ad Gebeh. 22 p. 350,2 licet apostolus -am (-mam *var. l.*) fidelibus ... concederet. HEINR. AUGUST. planct. 1101sqq. erit ex venia, non precepto -a; ad clerum digamus non provenit, inde videmus, quod non legalis -a, sed est venialis. *al.* **2** *duplex matrimonium – Doppelehe (per compar. de abbate duorum monasteriorum):* EPIST. Teg. 51 abbati Gotahardo castę dy-ę laudabili castimonia copulato paupercula vestrę filiationis caterva ... debita famulamina. *cf.* bigamia.

digamma, -atos *n. vel* **digamma,** -ae *f. vel* **digammon** *n. script.* -a(a)ma, -amon: *l.20.23.26.* *olim sexta littera alphabeti Graeci:* **1** *strictius:* **a** *gener.:* SCHOL. Boeth. mus. 4,3,58 -on gama super gama. **b** *mus. ad sonum significandum in ratione Graeca:* HUCBALD. mus. 47 lychanos ypaton *(sc. habet)* -a simplex. **2** *latius:* **a** *de littera f:* GUNZO epist. 10 p. 39,9 cur -a post Latinas acceptum litteras non post v veluti x, sed post e collocetur. CONSUET. Trev. 32 reddunt *egredientes* vasa per -a (-aama *var. l.*), id est f, signata ferro candente. CHRON. reg. a. 1162 p. 109,39 circulus annorum post sexaginta duorum mille cum centum fit M *(i. Mediolanum)* -ate *(i. Friderico)* victum (IOH. CODAGN. annal. a. 1162 -amate). **b** *de littera vel sono u (v) consonantis:* ALDH. ad Acirc. 133 p. 185,7 berna, unde bernaculus, quod melius per b quam per -on (-amon, digrammon *var. l.*) scribi veterum auctoritas orthographorum testatur, quia ver, unde vernum dirivativum ducitur, per v constat. 140 p. 198,1 si ... a -a verba incipiant, id est u loco consonantis posita. LIUTPR. antap. 6,5 p. 154,7 est Constantinopolim domus ..., quae a Grecis per v loco -ae positam Magnaura quasi 'magna aura' dicitur.

digamus, -i *m.* *script.:* deg-: *l.34.* dyg-: *l.34.* **1** *qui post mortem uxoris alteram duxit – Wiederverheirateter:* CONC. Merov. p. 37,4 nullus paenitentem, nullus de-um (dy-um, -um *var. l.*) vel internuptarum maritus in praedictis honoribus audeat ordinare. PETR. DAM. epist. 28 p. 264,4 quis ... non miretur canonicis promulgatum esse sententiis -um (bigamum *var. l.*) quempiam nullatenus posse ad sacerdotium promoveri? 28 p. 264,12 -i (bigami *var. l.*) divinae legis regulam non offendunt. *al. v. et l.6.p.623,71.* **2** *qui duas uxores simul habet – einer der mit zwei Frauen verheiratet ist, 'Bigamist' (per compar. de abbate duorum monasteriorum):* VITA Bard. 9 p. 326,37 acsi monogamus paupertate premeretur, -us subito factus est, tradita ei a rege Herfeldia pastoris sui morte viduata. *cf.* bigamus.

[digentius *v.* 1. diligo: DIPL. Arnulfi 10 p. 19,11.]

***digenus,** -a, -um. (*cf.* multigenus) *qui duorum generum est – von zweierlei Arten:* RUODLIEB X (XIII) 43 sunt expositi *pisces*, quotquot fuerant ... capti: ... rubeta fundicola, truta -a, rufa vel alba.

(***digeo**), -ere. (indigere; *cf. F. Brender, Die rückläufige Ableitung im Lateinischen. 1920. p. 70*) *script. et form.:* dicere: *l.63.* diger: *l.56.67.*

inf. pro subst. i. q. indigentia, defectus, detrimentum – Mangel, Ermangelung, Einbuße, Defizit: LEX Sal. Merov. 58, 4 ut pro medietate, quantum de compositione ⌊-er est⌋ (id est, hoc est *sim. var. l.*; LEX Sal. Karol. -er est [deger est, detter est, digerit, digerre, debet digerere *var. l.*]) aut quantum lex addicat, et illi tres solvant *(sed cf. ThLL. V/1. p. 1115,83).* FORM. Andec. 11b me illi repotabat, quasi iumento suo ad furtis condicionis post me habuissit et per meum ingenium ipso iumento -ere abuisset. 24 illi ... ante illo preposito ... interpellabat aliquo homine ..., quasi animalia per sua menata heos dicere habuisset ...; et ipsi illi taliter locutus fuit, quod ... nec per sua menata ipsa animalia -ere numquam habuissit. DIPL. Merov. I 126 quod ... terra ... inter ipso Amalgario vel genetore suo ... semper tenuissint ... nec eis -er numquam fuissit.

***digeresco** (de-), -ere. *purgare, digerere – reinigen, entschleimen:* BOTAN. Sangall. 57 capite purgat, oculos turbulentos sanat, pulmonia de-it *herba vulgago (i. asarum).*

***digeribilis,** -e. *digestibilis – verarbeitbar, verdaulich:* PAUL. AEGIN. cur. 258 iam ... consistentem podagram ...

difficillimum est emendare . . ., nondum vero natam providere facile . . . escis ˹bene -bus˺ (*3,78,26* εὐδιοικήτοις) et non superfluis . . . utentem.

digeries, -ei *f.* *egestio, diarrhoea – Stuhlgang, Durchfall:* WALDO Anscar. 101,6 vitalia torsit iugi -e bis bino passio *(i. dysenteria)* mense.digeries.

digero, -gessi, -gestum, -ere. *script.:* deg-: *l.37.65. p.626, 25. al.* deie-: *l.65.* diie-: *l.39. adde* ANTIDOT. Glasg. p. 111,27. *ibid. al.* -gir-: *l.25. form.: praes.: inf.* -ire: *l.46. indic.:* -et: *l.25.* -int: *l.38. perf.* -es(i): *p.626,29. partic. praes. vel perf. usu subst: l.37.44.p.626,4.5.*

I *strictius:* **A** *praevalente notione separandi, dissolvendi, in partes diducendi:* **1** *proprie:* **a** *gener:* **α** *proscindere, eruere – aufreißen, aufwühlen:* YSENGRIMUS 4,806 Turgius et Sualmo tandem consurgere, nisi vix sua -to membra tulere solo. **β** *promere, detrahere – abzapfen, abziehen:* TRANSL. Chrys. et Dar. 31 (28) cuniculo . . . facto nec parva quidem ex eo *(sc. vase)* -i potuit gutta. **b** *natur. et medic.:* **α** *deducere, egerere – (reinigend) abführen, ausscheiden:* AESCULAPIUS 13 p. 17,17 aliquoties aquam per nares -unt *(sc. catarrhosi).* RECEPT. Lauresh. 1,2 p. 108 -it *antidotum* flegmam frigidam, quae de cerebro descendit in stomachum. 1,29 p. 114 donec venenum -at *(sc. patiens)* per ventrem aut per urinam. ANTIDOT. Bamb. 52 citonatum, qui . . . catarrum calefaciendum -it et tracea stomachi purgat (ANTIDOT. Glasg. p. 149,13 -giret). VITA Eberh. Salisb. II 9 p. 102b,30 miles quidam calculosus . . . sic calculum -it, quod nullam molestiam sensit. TRACT. de chirurg. 405 cum . . . hoc factum fuerit, quod materia sit -ta, linguam bovis imponimus *(sc. apostemati). al.* *exhalare, discutere – ausdünsten, abbauen:* LAMB. HERSF. annal. a. 1074 p. 189,9 hi, qui intus erant, videntes . . . nec ebrietate sola, quae tempore -i solet, sed . . . odiis et . . . furore homines agitari. VITA Theog. 2,16 p. 474,44 priusquam vinum -ret *miser*, amarum mortis poculum epotavit. **β** *conficere, decoquere, purgare – zersetzen, verarbeiten, verdauen, reinigen:* CONVERS. Afrae 6 p. 59,26 animam intra corpus inclusam manducantis et bibentis (bibentes et de-entes *A 1a*). ANTIDOT. Bamb. 36 hii . . ., qui . . . cibum bene non -int (ANTIDOT. Berolin. 39 -unt. ANTIDOT. Glasg. p. 155,42 diierunt). ALFAN. premn. phys. 11,3 p. 87 fit . . . bonus odor ex humoribus in corporibus optime -tis (*PG 40,660A* πεφθέντων). FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 139,4 carnes . . . inceptas -i dat *mater* pullis suis. ALBERT. M. animal. 1,543 numquam aliquid congrue . . . -itur, nisi quod distributum est in partes -entis. 1,608 trahit *splen* turbiditatem sanguinis et -it eam. THADD. FLORENT. cons. 28,13 si . . . non possit *(sc. patiens)* -ire . . . carnes. *saepe.* *spectat ad plantas:* ALBERT. M. veget. 1,83 superabundantiam humoris evocando calor solis terminat et -it et convertit in nutrimentum. 2,90 folii . . . materia est humor aquosus non bene -tus. *saepius.* **γ** *temperare – (zu)bereiten:* EKKEH. IV. bened. II 248 sucum pomorum, siceram, fac, Christe (gloss.: sicera est . . . sucus . . ., qui melle -tus ut vinum inebriat). **c** *techn. i. q. secernere, (e)mundare – (ab)scheiden, läutern:* ALBERT. M. animal. 20,18 quando aurum -itur et decoquitur, ea, quae non sunt de natura auri sicut lapides . . ., separantur ab auro. **2** *translate i. q. dissipare, compescere – zerstreuen, zurückdrängen:* ALFAN. premn. phys. 1,86 p. 21 data sunt homini . . . decem milia virtutum . . . annullare atque -ere (indigere *a. corr. A,* dirigere *P. B; PG 40,532A* διορθοῦσθαι [διωθεῖσθαι *F*]) subdolas eorum *(animalium)* potestates. LAMB. HERSF. annal. a. 1074 p. 187,8 cum iram paululum -isset *(sc. Anno).* **B** *praevalente notione ordinandi:* **1** *proprie i. q. disponere, distribuere, in ordinem redigere – (an)ordnen, einteilen, gliedern:* **a** *gener.:* ALDH. ad Acirc. 6 enigmatum capitula primitus quaternis versiculorum lineis de-ta (-ta, deiesta *var. l.*) . . . carminantur. LAMB. LEOD. Matth. I praef. p. 74,16 quod . . . conscripseram per cedulas dispersum, in libello per capitula -ssi. ALBERT. M. sent. 2,12,1capit. utrum omnia simul facta sint . . ., aut per senarium dierum numerum -ta. HUGO TRIMB. registr. 301 Gwaltherus metrificans Alexandri gesta quedam intermiscuit scripta per -ta. *al.* **b** *milit. i. q. instruere – aufstellen:* WANDALB. martyr. concl. 2,1 his *(carminibus)* -ta micant simul caelestis patriae et militiae agmina *(in imag.).* WALTHARIUS 181 numeratam per latos aciem campos -ssit. *partic. perf. usu subst.:* FUND. Walds. 2 (MGScript. XV p. 1089,32sq.; s. XIII.2/XIV.1) marchio . . . -torum miliciam viriliter provocabat; sed ex adversa acie Gerwicus . . . eciam -torum gloriam affectans precipitavit se viriliter in occursum. **2** *translate:* **a** *perscribere, (in tabulam) congerere, litteris mandare – zusammenstellen, verzeichnen, (schriftlich) niederlegen:* WILLIB. Bonif. 6 p. 30, 2 in quo *(libello)* . . . ecclesiasticae constitutionis iura pontificalibus sunt -ta conventibus. CAPIT. reg. Franc. 185 p. 6,16 qui *(notarius)*, quod ipsi *(episcopi)* invenerint, describat et ipse . . . ea, quae inventa et -ta fuerint, . . . conservet. CHART. Naumb. I 175 p. 155,25 bona, que hic -ta sunt, . . . rata feci ecclesie Buzaugensi in plenam . . . possessionem. *al.* *depingere, delineare – zeichnen, skizzieren:* PS. BOETH. geom. 455 superius . . . -tae descriptionis formula hoc modo utebantur *Pythagorici.* 947 superius . . . -tae formulae in descriptione diverse formatis multifariisque utebantur *Pythagorici* caracteribus. **b** *componere, conscribere – ab-, verfassen:* FLOD. hist. 2,10 p. 155,6 conventiale . . . scriptum -tum . . . reservatur utriusque partis assignatione roboratum. OTTO FRISING. gest. p. 1,7 (epist. Frid. I. imp.) cronica, quae tua sapientia -ssit . . ., suscepimus. *al.* **c** *referre, (e)narrare – berichten, schildern:* IONAS BOB. Columb. 2,23 p. 282,25 cum . . . cuncta . . . in aures praesulis de-isset, placuit beato Honorio regularis series. MANEG. c. Wolfh. 23 p. 105,6 cum in . . . viri hystoria de . . . omnibus plene lucideque -tum sit. *saepius. v. et p.628,67.* **d** *exponere, tractare – darlegen, behandeln:* ALDH. ad Acirc. 10 p. 96,19 ancipitem metricae artis scrupulum luce clarius de-isti (degesisti *var. l.*). BEDA temp. rat. praef. 4 dicebant *fratres* eos *(libellos)* brevius multo -tos (gloss.: expositos et ordinatos; -o id est expono vel extramitto) esse, quam vellent. WANDALB. martyr. comm. 6 hoc . . . gratificum libro videbis -tum breviter tibi sciendi . . . questum. GERB. (?) astrolab. 8,1 hactenus artificialibus horis -tis de aequinoctialibus et inaequalibus deinceps dicam. *al.* **e** *commemorare – erwähnen:* TRAD. Ratisb. 810 p. 385, 35 (a. 1143/48) altario patroni -torum decem denariorum sint obligati *(sc. mulier cum sua parentela).*

II *latius:* **A** *facere, per-, efficere – ins Werk setzen, bewerkstelligen, aus-, durchführen:* GESTA Neap. 16 fecit *episcopus* . . . basilicam beati Laurenti . . . mirificis constructionibus -tam. VISIO Karoli M. p. 293,22 scripturam in eo *(gladio)* -tam lege. HROTSV. Pel. 61 h i s ita -tis simulata pace quievit . . . urbs (Gong. 419. *al.* TRAD. Petr. [FreibDiöcArch. 15. 1882. p. 140,28]). DIPL. Heinr. III. 134 p. 170,2 ecclesiam . . . restauravit *archiepiscopus* . . .; cuius rei ex amussim -ta serie dignum duxit . . . petere, quatinus *eqs. al.* **B** *concipere, decernere – planen, beschließen:* LEG. Wisig. 12,1,3 p. 408,13 ea, que illorum *(episcoporum)* ore nostreque glorie hortatu -ta sunt, in notitiam deducimus singulorum. DHUODA lib. man. 4,5,5 tumorem elationis in mansuetudinis pensum vertendo magnam -ssimus ordinem. HELM. chron. 5 p. 14,6 ad effectum perducta sunt omnia, quae fuerant animo pii principis -ta. **C** *peragere, transigere – verbringen:* AGNELL. lib. pont. 150 p. 375,14 moribus praecipuus vitam -ssit *Felix* honestam. *medial. i. q. transire, effluere – verstreichen, vergehen:* HROTSV. Mar. 85 tandem, -tis bis denis scilicet annis, contigit *eqs.*

adi. **digestus,** -a, -um. **1** *mundus, purus – sauber, rein, gereinigt:* ALBERT. M. animal. quaest. 17,8 p. 292,64 albumen non se habet ad citrinum sicut sperma ad menstruum, sed magis sicut -ior pars menstrui ad minus -am. **2** *conveniens, iustus – angemessen, gehörig:* HROTSV. Mar. 446 cui *(Ioseph)* . . . iudiciis divinis ista iubentur, tempore -o sibi quae fuerant facienda. 630 o r d i n e -o postquam fuit . . . repleta visio pastorum (gest. prol. 1,33).

subst. **digesta,** -orum *vel* **digestum,** -i *n.* (-a, -ae *f.: p.627,2*) *de codice iuris iussu Iustiniani collecti i. q. pandectae – 'Pandekten', 'Digesten':* PAUL. DIAC. Lang. 1,25 p. 63,7 leges . . . intra quinquaginta librorum numerum redegit *Iustinianus* eumque codicem -orum sive pandectarum vocabulo nuncupavit (*inde* SIGEB. GEMBL. catal. 358. ALBERT. MIL. temp. 42 p. 400,28 -um). PETR. CRASS. def. 7 p. 447,18 legislator in libro

[Staub]

-orum ita: '*eqs.*' ROB. TOR. chron. a. 1149 p. 498,40 de codice et -a excerptos novem libros composuit *magister Vacarius*. CHART. episc. Spir. 371 p. 337,30 do ... ecclesię tres libros meos, -um vetus, codicem et decretales. NICOL. BIBER. carm. 164 inter collegas ... codex, -um magnum faciunt tibi festum et decretales.

adv. **digestim.** *ordinate, per ordinem, deinceps – (wohl)-geordnet, in gehöriger Ordnung, der Reihe nach:* HROTSV. Mar. 673 quater denis ... peractis ... -m rite diebus ... factor ... caelorum ... sistitur in ... templo. 651 intrant *reges* ... pueri regalia tecta tenelli haut vario -m picta colore. Gall. I 12,1 dicam -m. Sap. 3,20 quando ... numeri -m disponuntur, primus minor terminus et postremus maior dicitur. gest. praef. 4 quia haec eadem nec prius scripta repperi nec ab aliquo -m (digestum *M*) sufficienterque dicta elicere quivi. TRIUMPH. Remacli 2,19 nostros -m referendo casus tristes sua quodammodo solabatur *cantator* cantilena.

digessio *v.* digestio.

digestibilis, -e. *script.:* diiestivi-: *l.30.* -ę: *l.25.*

1 *sensu act. i. q. digestionem adiuvans – die Verdauung fördernd:* ODO MAGD. herb. 898 -bus semen bene iungitur eius *(ligustici)* omnibus antidotis, quod inest sibi peptica virtus. DIAETA Theod. 43 lupini calefaciunt et nutriunt et sunt -es et ventrem deducunt. 303 austerum *(sc. vinum)* ... -e est citius escas coquendo. 331 vinum nitalum ... maxime ventri -e est. *ibid. al.* **2** *sensu pass.:* **a** *qui (facile) digeri potest – (leicht) verdaulich:* **α** *proprie:* AESCULAPIUS 5 p. 9,18 cibum accipiant *melancholici* levem, sorbilem et -em. RECEPT. Lauresh. 5,1,33 p. 344 iucundissimum cybum exhibebit *antidotum* et -em (ANTIDOT. Glasg. p. 102,14 dii-vilem). PAUL. AEGIN. cur. 65 p. 41,15 cibi triticee sorbitiones aut ˻bene -es˼ (*3,18,3* εὔπεπτοι) et non superflui. 163 cibis calidioribus et -bus (*3,28,2* συμπεττικαῖς [συμπεπτικαῖς *var. l.*]) utendum. IOH. S. PAUL. diaet. 531 lac camelinum ... est minus nutribile et cito -e (digeritur *var. l.*). ALBERT. M. animal. 22,140 est hoc animal *(sc. taurus)* carnis siccae et melancolicae difficulter -is. 23,4 caro avis levior et -ior est carnibus aliorum animalium. *saepius. de plantis:* ALBERT. M. veget. 2,95 aqueus vapor minus -is et minus subtilis ... expellitur. **β** *in imag.:* ARNULF. MEDIOL. gest. prol. p. 109,7 que *(gesta)* qui scire desiderat, legat ...; procul dubio inveniet, unde pascat animum, non cibis lautioribus et copiosis, set sanis ac -bus. **b** *ad digestionem aptus – zur Verdauung geeignet:* ALBERT. M. meteor. 4,1,18 p. 733^{a},1 cum ... dicitur aqua elixabilis, non tamen conceditur esse -is per elixationem. *cf.* *digeribilis.

digestim *v.* digero.

digestio, -onis *f. script.:* de-: *l.57.60.* diie-: *l.58.62. al.* -ssi-: *l.58.59.62.p.628,11. al.*

I *de separatione:* **A** *proprie:* **1** *natur. et medic.:* **a** *detractio, egestio – das Abführen, Ausscheiden:* AESCULAPIUS 41 p. 70,19 disuria vesicae est tarda urinarum -o. THADD. FLORENT. cons. 2,4 evacuatio ... humorum fit precedente -e materie cum ... scirupo. 8,9 premittatur materie -o cum oximelle composito et melle rosato. **b** *purgatio, concoctio – Reinigung, (gute) Verdauung, Stoffwechsel:* **α** *spectat ad anim.:* RECEPT. Lauresh. 2,244 p. 234 electuarium ... Damiani ad -em (de- *cod.*) et dolorem stomachi. 5,13 p. 360 confectio salis ad -em (*sim.* ANTIDOT. Glasg. p. 130,25 sales ad <d>iiess-es. p. 130,36 salis confectio, qui a plures dolores prodest, ad -ssiones). 5,3 p. 354 dabit *(sc. medicus antidotum)* ... ad de-em etiam sanis. p. 101,7 antidotum diatessaro facies ... ad ... esthomaci inflaciones et diiess-es. ALFAN. premn. phys. 32,3 p. 116 si, quae a natura fiunt, voluntaria sint, ut -o (*PG 40,728*^{C} πέψις) et augmentum. MAURUS phleb. p. 24^{a} liquor ... ille *(i. sanguis)* est terciae -is superfluitas. *persaepe. c. notione molliendi, maturandi:* PAUL. AEGIN. cur. 178 oportet ... -i (*3,32,2 p. 217,4* πέψει) empiimatos cooperari cum spongiis calefacientes. **β** *spectat ad plantas:* ALBERT. M. veget. 1,12 quod somno reficiantur *plantae* post cibum calore circa locum -is aggregato. 2,95 expanditur *folium* ad oppositum situm, ne -em, quae fit per solem, impediat. *saepius.* Iob 29,23 qui *(imber)* ... in fructibus debitam complet -em, ne ... amari fiant. **2** *techn. i. q. (e)mundatio – Läuterung:* FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 144,29 qui *(sc. lapides in fornace calcinaria)* in primis denigrantur, sed, postquam pervenerint ad ˻perfectionem -is˼ (-em perfectam *var. l.*), nigrum minoratur. **B** *meton.:* **1** *excrementum, stercus – Ausscheidung, Kot:* HILDEG. caus. 2 p. 135,5 si -em vel si urinam in se contineret *homo*, ne tempore suo procederent. CHART. Rhen. med. III 1377 p. 993,10 nullus audeat in hospitali circa altare ... -em et urinam portare aut turpem sonum cum ventre facere. **2** *sedimentum – (Boden-)Satz:* PS. GALEN. puls. 285 urina tenuis habens velut limum lividam -em (-ssionem, indigestionem *var. l.*) mortem adesse dicit.

II *de ordine:* **A** *dispositio, divisio – Anlage, Gliederung, Einteilung:* HRABAN. epist. 10 p. 396,32 ex confuso sententiarum ordine quendam ordinem -is ... doctorum sententias ... commiscendo composui. FLOD. hist. 3,18 p. 253,13 scripsit ... Hincmarus ... libellum ex sacris scripturis ... collectum ac triformi -e (HINCM. reg. min. praef. [PL 125,833C] collectione) distinctum. FRUTOLF. chron. p. 34,15 omnes hystoriarum scriptores a Nino ... temporum incipiunt -es. **B** *relatio, expositio, narratio – Ausführung, Darstellung, Schilderung:* EPIST. pont. Rom. sel. II A 1 p. 583,27 ecclesiasticorum gestorum ... rationabili -e prolata si episcoporum ... sententia discordaverit. GERH. STED. annal. p. 199,40 sicut verorum cronicorum testatur -o. FRUTOLF. chron. a. 564 p. 150,31 ad ceptae seriei -em, unde ... digressi sumus, descriptio redeat. **C** *compositio, stilus – Gestaltung, Stil:* IOH. NEAP. Ian. 2 est ... scriptura lepida ... -e contexta. HILLIN. Foill. prol. (MG Script. XV p. 925,12) iam passione beati ... Foillani metrica -e parata ... decrevimus etiam ipsius aliqua reserare miracula.

digestirius *v.* digestorius.

***digestivus,** -a, -um. **1** *adi.:* **a** *act. i. q. digerens, purgativus – verdauend, reinigend:* ODO MAGD. herb. 888 tali *(sc. ligustici)* potu v i s -a iuvatur (1570. *al.* IOH. S. PAUL. diaet. 412). 2115 -um stomachi iecorisque c a l o r e m excitat *cuminum* (ALBERT. M. fat. 2 p. 70,54. veget. 3,37. animal. 1,551. *ibid. al.*). RICHARD. ANGL. (?) anat. II p. 87,35 cibi ... in stomacho per v i r t u t e m -am ... digeruntur (GLOSS. med. cod. Mon. p. 22,22. *saepe*). ALBERT. M. animal. 1,603 kylus ... convertitur in meseraicis aliqua conversione alterationis -ae. euch. 6,3,1,2 p. 413^{b},23 per ... qualitatem -am et subtiliativam et depurativam nutrimentum disponitur. *alch.:* PS. ARIST. interpr. p. 383 maior mundus creatus est ex quatuor virtutibus naturalibus diversis et compositis, quarum prima est appetitiva, secunda -a *eqs.* p. 384 virtus -a seu alterativa est masculina calida et humida et est aer. *ibid. al.* **b** *pass. i. qui (facile) digeri postest – (leicht) verdaulich:* PS. ODO MAGD. herb. 149 prandia sumpta fabae non -a probantur, inflat enim. CONSTANT. AFRIC. theor. 5,15 p. 21b^{v} azimus *panis* sive crudus grossitudinis est nutritivus et duriter -us. **2** *subst.:* **a** *fem. (ellipt.) i. q. virtus decoquens – Verdauung(skraft):* REGIMEN san. Salern. 228 phlegmata purgabit -amque iuvabit *piper*. **b** *neutr. i. q. digestorium – Verdauungsmittel, -hilfe:* SALERN. comp. 12 nocivae materiei remotionem digestio praecedere debet cum -is (digestis *ed.*) et divisivis ...; utendum est -is, ... divisivis, ... expulsivis. 13 de -is: -a sunt alternantia malam qualitatem nocivae materiei; nam -a sunt, quae recte obviant proprietati materiei, unde nocumentum accidit. THADD. FLORENT. cons. 8, 13sqq. quod si -um in substantia syrupata aborreat *(sc. patiens)*, assumat ipsum in substantia trageata ...; hoc autem -o sumpto per X dies purgetur cum pillulis.

***digesto** (deg-, deie-), -are. (digerere) *?macerare, emollire – ?ein-, aufweichen:* CHRON. Ven. Alt. p. 171,10 Cogodones Caprenses manducatores erant similes porcis, de-bant (de-ant, dei-bant *var. l.*) quod enim manducabant.

digestor, -oris *m. ordinator, dispositor – Ordner, einer der geordnet darlegt:* HERM. TORN. rest. 50 -r temporum preclaro stilo digerit bella ac prelia, que Normanni ... habuerunt.

digestorius, -a, -um. *script.:* diie-: *p.629,6.* -tir-: *p.629,5.* -tur-: *p.629,4.* **1** *ad egestionem pertinens – die Ausscheidung betreffend:* VITA Dalm. 6 (MGMer. III p. 547,7) cum iam nullum ad egrediendum aditum in superna corporis parte

poterat reperire, ad -um locum digno sibi adito crudelis inimicus *(i. diabolus)* effertur indeque egressus est. **2** *digestionem adiuvans – die Verdauung fördernd:* RECEPT. Lauresh. 5,13 capit. p. 94,34 confectio s a l i s -i (p. 319 -urii). ANTIDOT. Bamb. 29capit. antidotum -iria. ANTIDOT. Glasg. p. 106,1 antidotum dii-um adest opticus. *subst. neutr.:* RECEPT. Lauresh. 1,2 p. 108 totius commoditatis -um mirificum est *antidotum* (*item* 1,31 p. 118). **3** *qui facile digeri potest – leicht verdaulich:* GLOSS. med. p. 19,6 cibos leves, id est -os.

digestum *v.* digero. ***diggravius** *v.* *dincgravius.

digidus *v.* digitus. **digiro** *v.* digero. **digita** *v.* digitus.

digitalis, -e. *form.* dit-: *l.33.* **1** *adi.:* **a** *ad digitum (-os) pertinens – zum Finger gehörig, die Finger betreffend:* **α** *gener:* BALTH. Fridol. 30 manuum -is connexio . . . corpori debitum non prebebat. HEINR. AUGUST. planct. 263 ex humeris fines per membra petens -es dic finem dextrae fini nichil esse sinistrae. 813 caput, colla, pectus venterque, pudenda, ex humeris totidem sunt *partes* ad finem -em. WIGAND. Waldg. 38 p. 90,13 pustula cepit prodire et ad instar -is articuli surgere. **β** *mus.:* REMIG. ALTISS. mus. 505,13 'horum', scilicet vagorum sonorum, . . . 'alii ΛΥΧΑΝΟΕΙΔΕΙΣ', id est -es, a digito, qui eos pulsat sonos. FRUTOLF. brev. 13 p. 97sq. quarta *(sc. chorda)* lychanos hypaton, id est index vel -is principalium, appellatur . . .; septima lychanos meson, id est index vel -is mediarum, appellatur. IOH. AFFLIG. mus. 13,20 D . . . dicitur lichanos hypaton, id est -is principalium; et dicitur -is quasi discretiva, quia discernit . . . principales a mediis. IOH. AEGID. mus. 6,7 quaedam *(sc. voces)* vocantur principales . . ., quaedam iuxta principales, quaedam -es, quasi segregantes has ab aliis. **b** *spatium digiti habens – fingergroß, -dick, -lang:* **α** *gener.:* LIUTPR. leg. 3 p. 177,12 ante Nicephorum sum deductus, hominem satis monstruosum . . ., cervice -i turpatum. SPEC. virg. 5,721 animal hoc *(sc. locusta)* -e (ditale *a. corr. T¹. T²*) est. ALBERT. M. animal. 18,97 quantitas conceptorum non sufficit ad vitam et concipiuntur -es partus. **β** *geom.:* Ps. BOETH. geom. 542 de unciali . . . et -i mensura melius . . . dicemus. 924. **2** *subst.:* **a** *masc. vel fem. plur. i. q. digitale, digitabulum – (Finger-)-Handschuh:* GLOSS. med. cod. Trev. p. 147,1 chiroteca, idest -es. **b** *masc. i. q. anulus – (Finger-)Ring:* RUODLIEB V 128 quas *(gemmas)* decet inponi reginarum -i. X (XIII) 127 -em ad minimum digitum bene vix . . . convenientem. XIV (XV) 96 sibi *(sponsae)* tres dat gemmatos -es. *ibid. al.*

digitulus, -i *m.* (-a, -ae *f.: l. 53*) *digitus (parvus) – Finger(chen), (kleine) Zehe:* **1** *proprie:* **a** *de -is manuum:* RHYTHM. 149,23 temptabo . . . stupidis tangere corda -is. WOLFHARD. Waldb. 1,17ᵃ illa *(mulier)* . . . curceboldum . . . flexis -is texere coepit. VITA Annon. I 2,1 p. 484ᵃ,60 pontifex . . . dum . . . duobus -is seram leviter concussisset. RUP. TUIT. Matth. 12,352 spiritus . . . mali . . . latera mea fodere coeperunt -is importunis. CAES. HEIST. hom. I p. 72ᵃ quibus duobus -is oculos compresserunt *pueri (i. daemones)*, dormitabant. *al.* **b** *de -is pedum:* THEOD. PALID. annal. a. 983 crucis . . . effigies in pede sinistro -am casu amisit. **2** *in imag.:* ALCUIN. epist. 10 p. 36,4 ut . . . eveniat mihi tempus . . ., quo collum caritatis vestrae desideriorum meorum -is amplectar. RUP. TUIT. trin. 9,3 l. 104 reducto in se -o sine mendacio dicere potuit *Ioseph*: '*eqs.*' *adde:* EPIST. Hann. 37 p. 80,28 numquid . . . fuit assentaneus ille meus -us, videlicet signum tui mihi . . . propositus *(cf. notam ed.)*? **3** *meton. de mensura:* RUP. TUIT. trin. 3,20 l. 856 excisum caput *(sc. serpentis)* cum tribus aut duobus -is vivere et abire perhibetur (*ex Isid. orig. 12,4,43* digitis).

digitus, -i *m.* (-a, -ae *f.: l.69. p.630,32.39; sensu collectivo* -a *n.: l.71. p.630,1.2.4.5. al.*) *script. et form.:* ti-: ALCUIN. epist. 49 p. 93,12 *(var. l.).* deg-: *p.630,6.* did(us): *p.630,25. adde* LEX Sal. Merov. caus. 2,3. dido. *ibid. al.* -idus: FORM. Senon. II add. 3,9. *nom. sg.* -os: *p.630,26. acc. sg.:* -u: *p. 630,28.* -o: *l.65.p.630,25.*

δάκτυλος – *Finger, Zehe:* **I** *proprie:* **A** *de hominibus:* **1** *de -is manuum:* **a** *gener:* VITA Arnulfi 28 -e (-i *var. l.*) . . . pristinam receperunt medelam. VISIO Baront. 15 splendor coepit per eius brachia et -a (-os *var. l.*) radiare. VITA Lamb. Traiect. 4 (MGMer. VI p. 357,10) erat . . . Landibertus . . . statura procerus, faciem degorata . . ., ⌊-a longa⌋ (-is longis, -o longo *var. l.*). VITA Eparch. 15 (MGMer. III p. 557,22) ⌊-a sua⌋ (dignita sua, -is suis, -i sui *var. l.*) palmis . . . fuerunt adfixa. RECEPT. Sangall. I 82 estagno rade et ipsa rasura cum tria -a colligis. 142 torques radices . . . cum -a de pelle. CARM. Scot. I 1,3 Dubthach . . . versus transcripsit . . . tribus de-is. *persaepe. in cognomine:* DIPL. Otton. III. 389 p. 820,14 Iohannes diaconus cognomento '-orum mutilus'. **b** *math. in calculo -orum:* BEDA temp. rat. 20,25 qua sit *luna* aetate, cantato . . . mense et concurrentibus -is apparebit. *al.* SYLL. Sangall. app. 5,68 quę *(mathesis)* numerum in -os transtulit . . . suos. ABBO FLOR. calc. (ed. N. Bubnov, Gerberti opera math. 1899. p. 200,31) singulares reflexis sinistrae manus -is, deceni attribuuntur ipsius articulis. **c** *publ. et iur.:* **α** *in ritibus (cf. Dt. Rechtswb. III. p. 545):* THIETM. chron. 6,76 cui *(Waltero)* . . . omnia profitenti et -o . . . confirmanti . . . respondit *soror*: '*eqs.*' DIPL. Conr. II. 111 fecit abnegationem comes . . . praedii . . . incurvatis -is secundum morem Saxonicum. CHART. Osn. I 138 p. 119,11 investituram -o suo promisit *miles*. CHART. episc. Halb. 138 l. 35 Fredericus . . . venit . . . tradens . . . predia . . . cum elevatione -i. CHART. episc. Hild. I 664 p. 634,38 silvam . . . dimiserunt *fratres* . . . omni iuri . . . l i n g u a e t -o . . . renuntiantes (CHART. episc. Halb. 513 l. 14. *al.*). *saepius. v. et p. 2093,19.* **β** *de laesione:* LEX Sal. Merov. caus. 1,6 si quis mediano dido excusserit. LEX Alam. 57,46 si longissimus -us (-os *var. l.*) in primo nodo abscisus fuerit. LEX Baiuv.5,7 proximum a pollice et minimum -um cum tribus sold. conponat. LEX Sal. Pipp. 26,1 si quis homo . . . ad femina . . . -u (-um *var. l.*) aut manu extrinxerit. LEX Saxon. 13 tres articuli medii medietate conpositionis medici et medii -orum conponantur. *saepius. v. et l.39.* **γ** *de poena:* CHART. Landeshut. 65 (a. 1256) transgressoribus -e amputentur. **d** *medic. et anat.:* RECEPT. Sangall. II 135 capit. p. 40,15 ad contusione -orum et ungularum. TRACT. de chirurg. 1019 splenetica vena inciditur contra minorem -um de leva manu. BRUNUS LONG. chirurg. 1,20,6 p. 118ᴴ quando aliquis -orum manus dislocatur. WILH. SALIC. chirurg. 4,2 p. 27,21 in unoquoque -orum manus sunt tria ossa. *saepius.* **2** *de -is pedum:* LEX Alam. 57 capit. p. 47 (cod. 8) de mano et -a abscisa . . .; de pede et -a pedis abscisa. AESCULAPIUS 47 p. 76,39 podagricos appraehendimus ex . . . dolore pedum inchoante a maiore -o. THIETM. chron. 1,25 cum . . . pareret *coniux* infantem in pedibus -os habentem retortos. LAMB. LEOD. Matth. IV 3 reserata divinitus compede sensim in -os levatus ille *(rusticus)* subtrahitur. *saepius.* **B** *de animalibus:* FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 8,21 hii *(pelicani)* habent -os pedum coriales. ALBERT. M. animal. 2,25 quaedam animalia . . . habent fissuram pectinis manuum et pedum in multos -os. 14,75 in quolibet pede avium . . . sunt quatuor -i. *al.*

II *in imag., per compar., alleg.:* **A** *in univ.:* ALCUIN. carm. 50,21 exosis . . . tuae -is fert *mors* ostia vitae. WALAHFR. carm. 74,6 tribus . . . fulta membris -isque *(i. litteris, ut vid.)* firma septem . . . adivit . . . domum *syllaba*. WALTH. SPIR. Christoph. I epist. ad Haz. p. 64,3 qualiter ego . . . sub patrum . . . -o ad tuę vocationis manum . . . cucurrerim. IOH. CANAP. Adalb. A 6 p. 10,10 qui *(sc. populus)* . . . nil . . . faciunt, extra quod -us satanę in eorum cordibus scripsit (*cf. p.594,22*). ALBERT. M. nat. bon. 92 p. 38,61 haec *(pericula)* . . . sublevantur tribus quasi -is fortitudinis, qui sunt viriliter aggredi, fortiter sustinere *eqs. al.* **B** *de Deo, Spiritu sancto:* HRABAN. univ. 6,1 p. 160ᴬ -i . . . pro distributione donorum Spiritus sancti in scripturis allegorice accipiuntur. HYMN. Hraban. 13,3,2 dextrae Dei tu *(sc. Spiritus)* -us. HINCM. divort. 12 p. 188,27 quam *(legem)* -o, id est spiritu suo, scripsit *Deus*. BRUNO QUERF. fratr. prol. p. 28,3 nunc opus est -o Dei. ad Heinr. II. p. 100,8 in -o Dei fecimus pacem. DIPL. Conr. III. 184 mox ut cor nostrum mirabili -o tetigit *Spiritus. al.* **C** *locut. adv.* (quasi) -o *i. q. aperte, perspicue – deutlich, anschaulich, 'fingerdeutlich':* BEDA ad Plegu. 3 suadebam . . . -o ostendens, quia Eusebius . . . neque hebraicam veritatem neque LXX translatorum . . . sit editionem secutus. EPIST. Worm. I 57 p. 97,25 si meum non renuitis consiliolum, quasi -o pecuniam monstravero preter vestrum dampnum. HONOR. AUGUST. spec. p. 919ᶜ omnia olim figu-

[Staub]

raliter praecesserunt et nostra tempora quasi -o demonstraverunt. RUP. TUIT. Ioh. 11,2311 quasi -o ... suam ostendens *Christus* dilectionem. *al.*

III *meton.:* **1** *de artificio, opere manuum:* IOH. SCOT. carm. 2,4,12 Palladios aequiperat -os *Yrmindrudis*. EKKEH. IV. cas. 22 p. 58,15 cum omnis orbis cisalpinus Sintrammi -os miretur. 112 prę omnibus ... scriptorum -i efferuntur. *al.* **2** *de mensura:* **a** *spectat ad longitudinem i. q. crassitudo -i – Fingerbreite, Zoll:* GERB. geom. 3,23 p. 63,15 pes habet lineares -os XVI, constratos CXLIV, solidos IV XCVI. EPIST. Worm. I 30 p. 56,22 qualiscumque spissitudinis orbis sit, eam et insuper duos -os ea pars batelli habeat, quę excellit orbem. REGISTR. abb. Werd. 7,6 p. 205,7 ut in lardo III -os habeant *porci*. ALBERT. M. metaph. 10,1,3 p. 435,66 in humidis minimum ponunt *homines* cadum ... et in dimensionibus continuis -um. *al.* **b** *spectat ad capacitatem:* COD. Lauresh. 3661 (c. 800) situlam de melle, quę situla habet IIII munde, -os II. COSMAS chron. 1,40 p. 75,29 ut ... unusquisque ... duos modios quinque palmarum et duorum -orum ... episcopo solveret. HEINR. LETT. chron. 15,5 ille *(episcopus)* ... pro decima mensuram quandam modii, qui esset decem et octo -orum, ... instituit.

IV *translate (usu math.) i. q. numerus singularis – Einer:* WALTH. SPIR. Christoph. II 1,172 corpus numerorum in -os ... disperserat *Geometrica* articulosque. Ps. ODO CLUN. abac. p. 297[a] quidquid infra X est, -us vocatur. Ps. BOETH. geom. 426 nosse ... artis dispicientem, quid sint -i, quid articuli, ... oportet. ANON. algor. Salem. p. 2,19 -i dicuntur I, II, III, IIII, V, VI, VII, VIII, IX; decem, C, M articuli sunt. ALBERT. M. Matth. arg. p. 5,34 ex quattuor -o et decem articulo primo componitur *tesseresedecades*. *al.* *compos.* *quinquedigitus.

digladiabilis, -e. *cruentus, perniciosus, inimicus – mörderisch, verderblich, feindselig:* GLOSS. II 415,45 St.-S. -e discidium freisilih nit. fiantscaft. HUGO FLAV. chron. 1 p. 336,51 tactus ... -i sorte naturae et sciens sibi discidium corporis et animae supervenire ... convocari iussit *Agericus* ... ecclesiae suae filios. p. 348,26. LAUR. LEOD. gest. 9 p. 495,40 inter regnum et sacerdotium ... -is seditio ... surrexerat.

digladior, -ari *vel* **digladio,** -atum, -are. *partic. perf.* -itus: *l. 47.* **1** *intrans.:* **a** *proprie i. q. pugnare, furere – kämpfen, wüten:* LAMB. HERSF. annal. a. 1077 p. 284,27 dum intestinis in se atque in sua viscera odiis saevirent et -rentur *principes*. **b** *translate i. q. contendere, obluctari – ankämpfen, (wider)-streiten:* WALRAM. ad Ludow. (MG Lib. Lit. II p. 287,4; a. 1094/95) qui ex adverso sunt, suis adversum nos eminus -antur ratiocinationibus. **2** *trans.:* **a** *proprie:* **α** *trucidare – hin-, niedermetzeln:* DUDO hist. 4 p. 287,34 (ed. Lair) Hispani rusticanis gentibus -tis (-ti, -itis *var. l.*) conglobato exercitu congrediuntur Northmannis. **β** *transfodere, concidere – durchbohren, zerstückeln:* EKKEH. IV. bened. I 5,44sq. lactes sorberi poterant *pusioli*, non -ari; latior est gladium quam pusio -andus. CHRON. rhythm. Col. 3,69 <...>atur gladio, male -atur. **b** *in imag. i. q. pungere – stechen, verletzen:* EKKEH. IV. bened. I 5,21 in nece parvorum benedicere, parve, tuorum; pignera mactantur, nece matres -antur (gloss.: dissecantur cordibus). *Staub*

diglutio *v.* 1. degluttio.

dignabilis, -e. *clemens, benignus – wohlwollend, gnädig:* FORM. Marculfi 2,42 quesomus, ut nostram extremitatem affatu -i iubeatis ... informare. 2,44 -i ... rescribtu.

adv. **dignabiliter.** **1** *clementer, benigne – wohlwollend, gnädig:* DHUODA lib. man. 4,3,11 Lucifero magno a magno creatore -r creato. **2** *convenienter – auf geziemende Weise:* FORM. Salisb. II 4,10 ut, quidquid ore suggesserit *(sc. servus vester)* -r, et adiutorium ei ... obaudire non renuatis.

***dignamen,** -inis *n.* *clementia, benignitas, gratia – Gunst, Gnade:* HEIRIC. Germ. I 3,142 erectum *(sc. Mamertinum sacerdotem)* praesul miro -e mulcens. 5,111 comminus admotam *(sc. puellam)* miro -e praesul suscipit.

dignanter *v.* digno.

dignatio (-cio), -onis *f.* **1** *clementia, benignitas, gratia – Gunst, Gnade, Güte, Milde (saepe de gratia divina, e. g. p. 593,72.633,5):* **a** *in univ.:* **α** *proprie:* RADBERT. corp. Dom. 1,160 qui *(Christus)* nihil aliud factus est quam Deus caro -e sua, ut habitaret in nobis. DIPL. Karoli III. 61 ut -e nostra ... rem ... roboraremus. WALTH. SPIR. Christoph. II 2,165 Christe pater, cuius primum -o finxit terrigenam hac triplicis animę ratione politum. CONST. imp. I 65 Heinricus ... rex archiepiscopis, ... comitibus et cuiuscunque dignitatis ordini bonae suae voluntatis gloriosam -em. CHART. Basil. A II 204 ob specialem -cionem et dilectionem, quam ad ... episcopum ... habere intendimus *(sc. Rudolfus rex). saepius.* **β** *meton. de persona ipsa:* DESID. CAD. epist. 1,11 invito apostolicam -em vestram, ut *eqs.* MAGING. epist. 1 p. 268,7 notum ... fieri venerandę caritatis vestrae -i desideramus, quia *eqs.* DIPL. Loth. I. 120 p. 277,14 visum est -i nostrae dono ... rerum nostrarum eam *(ecclesiam)* ... promovere. SIGEH. Maxim. prol. 3 exorata ... -e divina *(sim.* DIPL. Heinr. II. 172 Heinricus divinae -is providentia rex. *al.).* WALTH. SPIR. Christoph. I prol. p. 66,4 tu ..., omnis experientię presul, extremo operi tuę -is manum conferens superflua reseces. *persaepe.* **b** *observantia, honor – Wertschätzung, Ehrenbezeugung:* THANGM. Bernw. 52 haec ... dicta consideranti ... patebit, ... quanta superni respectus -o eum assumpserit. BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 291,42 cum maxima acceptus -e civium Romanorum *(sc. papa)*. p. 298,25 omni subiectionis et reverentiae -e et conamine acceptissimum eum *(regem)* ... magnificabant *primates Saxonum*. **c** *beneficium – Gnadenerweis:* CHART. Babenb. 65 p. 88,15 (a. 1186) Deus sola -e suę misericordię ... nobis magnam contulit ... gloriam. **2** *dignitas, munus, officium – Würde, Amt:* LEG. Wisig. 6,1,6 in ... preceptis ... eorum, qui iudiciaria ordinatione (-e *R2*) funguntur.

***dignativus,** -a, -um. *dignationis, gratiae causa factus, gratiosus – aus Gnade gewährt, gnadenhalber erfolgt:* ALBERT. M. div. nom. 13,17 p. 442,30 ex hac ... littera *(sc. epistula prima ad Corinthios)* colligitur triplex unitas in Deo, scilicet unitas essentiae ... et unitas personae ... et unitas, quam Bernardus vocat -am, secundum quam Christus dicitur unus in duabus naturis (*v. notam ed.; cf.* summ. theol. I 6,24,1 p. 144, 51). euch. 6,2,1,9 p. 372[b],30 assumptio non est naturalis, sed gratiae, quae vocatur assumptio -a, qua filius Dei dignatus est assumere humanam naturam. summ. theol. I 6,24,1 p. 145,34 dicitur unitas -a, in qua persona aeterna univit sibi hominem.

digne *v.* dignus. **dignetas** *v.* dignitas.

***dignificatio,** -onis *f.* **1** *actus dignificandi, insigniendi, amplificatio – Würdigung, Auszeichnung:* ALBERT. M. eth. I 283 p. 244,53 homo habet magnam indigentiam ex parte corporis et maximae dignitatis est ex parte animae, et ideo circa magnitudinem in -e honorum et emissione eorum, quibus indigentia sustentatur, est specialis difficultatis ratio. 302 p. 259,16 non semper requirit *magnanimus* in supposito aliquam causam -is. **2** *aestimatio – Bewertung, Einschätzung:* ALBERT. M. eth. II 4,2,1 p. 295[a],32 in aliis ... modestia sive temperantia secundum -em suiipsius potius est dispositio virtutis quam virtus.

dignifico, -avi, -atum, -are. *usu refl.: l.61.68. al.* *dignare, dignum habere, ducere – würdigen, für wert, würdig halten:* **1** *de hominibus (de sancti operibus: l.63):* **a** *in univ.:* EPITAPH. var. II 67,3 quem *(Willerum)* bonus a puero nutrivit episcopus Ogo et successorem sibi -vit herilem. ANNAL. Altah. a. 972 apostolica benedictione fiebat -ta *filia imperatoris Graeciae.* ALBERT. M. eth. I 730 p. 623,36 'si multa fiat distantia' ..., 'non' remanet *amicitia,* 'nec' unus '-at' (*cf. p. 1158[b],35* ἀξιοῦσιν) alium amicitia sua. Iob 40,5 p. 474,17 'et esto gloriosus,' hoc est, -a te gloriosis ac magnis. *ibid. al.* *c. sensu praedicandi:* REIN. LEOD. Laur. prol. 64 te ... scriptis quinam queat equiperare, laudibus, ut par est, magnalia -are? **b** *(magni) aestimare, honorare – achten, schätzen, ehren:* BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 299,23 omnibus, qui in regno essent, *(sc. praecepit papa)*, ipsi ... regi oboedirent ... et ... eum ... -rent. ALBERT. M. eth. I 294 p. 253,37 in magnanimitate oportet esse aliquid, quod inclinat ad -andum se. **c** *dignitate afficere, sublimare, insignire – mit Würden versehen, erheben, auszeichnen:* CAPIT. reg. Franc. 298[A],8 p. 443,34 quemcumque illorum *(sc. regum)* recta ratio -verit (significaverit *4*), digno honore suo fruatur. VITA Bern. Parm. II 7 (MG

[Pörnbacher]

Script. XXX p. 1325,34) ipsum in cardinalem episcopum ... consecravit *papa;* ipse ... sic -tus *eqs.* ALBERT. M. pol. 2,1[k] p. 94[b],21 iustum ... civile est, quod aequaliter digni aequaliter -entur. 7,15[i] 'liberum ... nondum ... -tum,' id est, quia adhuc nullam dignitatem adeptus est in civitate. *v. et p.635,65.* **2** *de rebus i. q. iustum, convenientem, debitum putare, exspectare – für recht, gebührend, pflichtschuldig halten, erwarten:* ALBERT. M. eth. I 765 p. 674,56 si 'non potest' reddere, tunc ille, qui 'dedit, non -at', quod accipiat ab eo, 'vel non' -vit 'a principio' sibi dare. 838 p. 705,63 dicit, quod debet *amicus* 'ire ... ad infortunatos', ut eis 'beneficiat' ..., 'et maxime' ad illos, 'qui' sunt 'in necessitate, et non -antibus (*p. 1171[b],22* ἀξιώσαντες)', idest qui hoc non exigunt (*sim.* II 9,3,5 p. 597[a],7). II 8,3,8 p. 554[a],43 -ant *quidam amici* in retribuendo conferri sibi aequale vel plus. *ibid. al.*

***digniloquium,** -i *n.* *(per analogiam ad* breviloquium *sim. formatum)* *dictio digna – angemessene Ausdrucksweise, Darstellung:* RATHER. epist. 2 quod nequivi -o suggerere, satagam parviloquio.

***digniosus,** -a, -um. *dignus, reverendus – (hoch)würdig:* CONR. MUR. summ. p. 155,9 de adiectivis ad papam: ... dignissimus, -issimus, dignitosissimus. p. 156,8 imperator seu rex appelletur: ... dignissimus, -us, dignitosus.

dignitas, -atis *f.* *script.* -net-: CONC. Merov. p. 158,1.9. CHRON. Fred. 4,71. 89. *abl. sg.* -i: FORM. Salisb. I 62 p. 453,34.

I *de statu per se digno:* **A** *spectat ad homines:* **1** *proprie i. q. excellentia, nobilitas, decus, splendor – Würdigkeit, Vortrefflichkeit, Ansehnlichkeit, Zierde, Glanz:* **a** *in univ.:* OTFR. ad Liutb. 112 qui *(sc. theotisce loquentes)* nec historias suorum antecessorum ... commendant memoriae nec eorum gesta vel vitam ornant -is amore. WALTH. SPIR. Christoph. I 11 cum ... tanti viri memorabilis -s per urbem iam divulgata transcurreret. THIETM. chron. 1,10 cum et in filio appareat, quanta eius *(Ottonis)* sit -s. ALBERT. M. incarn. 9 p. 180,35 alia ... nomina sunt -is ipsius *(sc. Christi),* quae multa sunt, secundum quod multae sunt -es eius, scilicet quod vocatur 'altissimi filius' *eqs.* 32 p. 202,76 persona ... est suppositum rationalis naturae distinctum proprietate pertinente ad -em vel naturalem vel moralem. *saepe. v. et p.632,45.* **b** *de hominum congregationibus, institutionibus:* BREV. NOTIT. p. A 3,7 cepit *episcopus* ... ecclesiam construere aliaque edificia erigere ad episcopii -em pertinentia. ADALB. MAGD. chron. a. 957 rex ... abbatiam ... electionis et privilegii dono privatam ... -i pristinae restituit. OTTO FRISING. chron. 7,27 p. 353,6 antiquam Urbis -em renovare cupientes *Romani* ordinem senatorum ... constituunt. *al.* **c** *de corpore:* EINH. Karol. 22 p. 26,25 corpore fuit amplo atque robusto, ... facie laeta et hilari, unde formae auctoritas ac -s tam stanti quam sedenti plurima adquirebatur *(cf. Suet. Claud. 30).* LAMB. HERSF. Lull. 22 p. 336,28 corpus tanti temporis processu terra obrutum nullam senserat corruptionis iniuriam; ... eam membrorum omnium -em ... preferebat, ... ut ipsa eum die expirasse ... crederes. ALBERT. M. summ. theol. II 13,82,2[capit.] utrum corpus mulieris eiusdem vel aequalis fuerit -is cum corpore viri. *al.* **d** *de oratione, stilo:* ONULF. rhet. I praef. quod -s oratoria per duas species, verborum videlicet exornationem et sentenciarum, distribuit. **2** *meton. i. q. vis, virtus – Fähigkeit, Vermögen:* EPIST. Alcuin. app. 2 p. 489,10 anima intellectus, anima voluntas, anima memoria, non tamen tres animae in uno corpore, sed una anima tres habens -es. WOLFHARD. Waldb. 4,8 p. 320,20 visus subito privata est *filia* -e (*sim.* VITA Willib. p. 18,12 luminis). **B** *spectat ad res:* **1** *proprie de his, quae decent, conveniunt, debentur:* **a** *copia, ubertas – Fülle:* HUGEB. Wynneb. 5 magnis ... ab illo *(duce)* ditatus erat donorum -e in regione, in possessionibus atque in aliis pecuniarum opulentia. 6 numquam de bonorum -e elatus. WALTH. SPIR. Christoph. I 5 ad hanc ... lacrimarum -em angelorum unus assistens ... inquit: '*eqs.*' **b** *proprietas, natura, habitus – (Eigen-)Art, Wesen, Zustand:* ODO ARET. ton. B p. 120,8 per deuterum ... -es vel qualitates animi indicere possumus. ANON. mus. Wolf p. 204 in melodiis aliae cursim, aliae morose ..., aliae mansuete ..., prout se habet cantilenae -s, promendae sunt. *al.* **c** *iustum et debitum, modus – Angemessenheit, (gebührendes) Maß:* ANTIDOT. Berolin. 45 si non acceperis mercedes, non des istum antidotum; iste, crede, virtutem, qui multos statim curasset, et ingrati fuerint, non adversus -em gratiae retribuerint, propterea acaristum dicitur, id est sine gratia. RUOTG. Brun. prol. p. 2,16 precepti ... vestri -em ... venerari. WALTH. SPIR. Christoph. II epist. ad coll. qui *(Baldericus praesul)* ..., quod ammonuit, ultra -em sua examinatione probavit. **d** *ratio iusta, honestas – Rechtmäßigkeit, Ehrenhaftigkeit:* BERNH. CONST. damn. 11 Constantia episcopum Carlomannum, qui eam ex inobediencia accusavit, perorata inobedienciae -e quasi infernalem furiam exsufflavit. **2** *meton.:* **a** *bellaria, cuppediae – (feine) Süßspeise, Naschwerk, Leckerei* (*cf. Tobler-Lommatzsch, Altfrz. Wb. II. s. v.* deintié)*:* CHART. Argent. add. 26 p. 21,26 (a. 1224/28) dividat *minister* inter fratres ... placentam et -em. p. 22,13 in festivitate sancti Iacobi apostoli similiter excepta placenta et -e. 228 p. 140,18 in die pentecostes plenum servitium cum carnibus ovinis et porcinis, -e, denariis pullorum et integris placentibus. **b** *t. t. log. i. q.* ἀξίωμα, *propositio – Axiom, Grundsatz, Prinzip:* SCHOL. Boeth. mus. 2,5,35 axiomata dicuntur -es. ALBERT. M. anal. post. 1,3,2 p. 71[b],18 -s est, ut dicit Boetius, propositio, quam propter sui evidentiam quisque probat auditam. metaph. 4,2,1 p. 218[a],11sq. de his -bus, quae in omnibus mathematicis -es vocantur. unit. intellect. 5 p. 452[b],28 tertia ratio est ex conceptionibus communibus, quae -es vocantur. *ibid. al.*

II *de -e collata, concessa, habita i. q. honor – Würde, Ehre:* **A** *proprie:* **1** *in univ. de amplitudine, auctoritate, existimatione sim.:* LEX Baiuv. 2,8[a] (pars codd.) qui *(dux)* decretum regis contempserit, donatum -is ipsius ducati careat. VITA Rup. 4 sanctum virum ... cum omni honore et -e ... suscepit *dux.* LIUTG. Greg. 9 p. 74,10 fuerunt ... de matre eius nati alii filii ... secundum s e c u l i -em minores (TRAD. Ratisb. 667. 848. *sim.* 604 mundi). ALCUIN. epist. 204 p. 338,40 an maior -s sit proprii filii vel adoptivi. THIETM. chron. 6,40 p. 324,6 quod *(sc. sonus campanarum)* etsi casu et non iussu alicuius seu -e mea evenisset. OTTO FRISING. chron. 4 prol. p. 182,3 quod mundiali -e, quae regalia dicuntur, Dominus ecclesiam suam honorare voluit. *persaepe.* **2** *ordo, gradus – Rang, Stand, (Ehren-)Stellung:* FORM. Augiens. A 23 pro salute ... vestra ..., quantum parvitatis nostrae -s sinit, Domini inprecamur. GLOSS. psalt. Lunaelac. 96,8 qui *(angeli diaboli)* de -e angelica ceciderunt. WALAHFR. Gall. 1,25 p. 303,2 mediocri n a t a l i u m -e sum procreatus (AGIUS vita Hath. 2). TRAD. Salisb. I 32 dux ... tradidit unam hobam ... fratribus monasticę -is ... possidendam. CHART. Argent. I 122 p. 101,27 Humbertus natione Longobardus, professione medicus, -e civis Argentinensis. *persaepe. v. et p.632,6.* *remissius i. q. locus – Stelle, Platz:* HERM. CARINTH. essent. 1 p. 86,21 creationi ... idem extitit artifex et instrumentum; in generatione ..., quoniam secunde -is est, aliud sibi adaptavit opifex instrumentum. *al.* **3** *munus, officium, fastigium – (Ehren-)Amt, 'Dignität':* WILLIB. Bonif. 5 p. 24,22 ne sibi tantae -is *(i. episcopatus)* fastigium ... inponeret *pontifex.* HRABAN. epist. 3 p. 386,14 -em ecclesiasticam. ANNAL. Xant. a. 865 non recordantes *episcopi* se ab eo *(papa)* p a l l i u m -is accepisse (GESTA Trev. cont. I 27). CHART. Brixin. 48 (epist. papae) ne, -es ecclesie vestre cum vacaverint, aliquibus nisi ecclesie vestre canonicis ... conferantur. HONOR. III. registr. 261 p. 187,31 quin ... facient *iudex vel iudicissa* omnes liberos terre ... habentes feudum ab eis in principio sue -is iurare fidelitatem ecclesie. *persaepe. v. et p. 593,72. 633,5.* *expressius de ordinatione:* HONOR. III. registr. 261 p. 188,3 infra spatium duorum mensium a die sue *(iudicis)* -is incipientium. CHART. episc. Halb. 657 l. 3 cum ... ante electionis nostre *(sc. episcopi)* -em ... controversia verteretur. **4** *potestas – (Amts-)Gewalt, Befugnis:* DIPL. Karoli III. 34 p. 57,34 non solum imperialem in hoc exercemus -em, verum etiam ad aeternam remunerationem proficuum nobis esse confidimus. DIPL. Otton. II. 42 p. 52,19 nulla cuiuslibet i u d i t i a r i a e -is (*ex* DIPL. Otton. I. 391 p. 533,19 potestatis) persona (*inde* DIPL. Otton. III. 62 p. 469,12. DIPL. Heinr.

[Pörnbacher]

II. 94 p. 119,6. *sim.* DIPL. Heinr. V. [ed. H. Bresslau, Diplomata centum. 1872. p. 102,31]). BERTH. (?) annal. a. 1078 p. 308,46 per episcopos officio et sacerdotali -e apostolica sanctione privatos. *al.* *dicio – Verfügungsgewalt, Oberhoheit:* RIMB. Anscar. 22 p. 48,13 dicentes *episcopi* ... locum ... ad archiepiscopalem -em auctoritate apostolica firmatum nullatenus immutandum. DIPL. Loth. III. 121[b] cum ... ex privilegio antique religionis sue ecclesia vestra *(sc. Casinensis)* ... ad Romanam -em respicere debeat. **B** *meton.:* **1** *de hominibus:* **a** *de persona ipsa:* WETT. Gall. 16 advenientibus pontificibus a r e g i a -e directis (DIPL. Ludow. Germ. 12. *sim.* WIDUK. gest. 1,9 p. 11,10 regalem. *al.*). DIPL. Otton. II. 164 quicquid predii nostra imperialis -s iuris tenere videtur. BERTH. (?) annal. a. 1075 p. 280,10 in Dei et apostolicae -is contemptum. *saepe.* *in allocutione:* LULL. epist. 103 p. 227,8 divinitas excellentiae vestrae -em *(sc. Bonifatium)* ... custodiat. HRABAN. epist. 46 vestrae *(sc. imperatricis)* -i expositionem libri Hester reginae transmisi. EPIST. Teg. 81 quod -i vestrae *(sc. episcopo)* non possumus dignum servitium praebere. *saepe.* **b** *homo dignus, -e praeditus – Würdenträger:* WILLIB. Bonif. 4 p. 15,5 nomen eius ... celebre apud omnes tam seculares -es quam ... ecclesiastici officii ordines habebatur. COD. Lauresh. 3006 p. 254 si quis ... contra hanc donationem ... venire temptaverit, eidem ecclesie persolvere cogatur legem ecclesiastice -is triplicatam. LAMB. HERSF. annal. a. 1056 p. 69,20 tam laici quam aecclesiastici ordinis -es. *saepe.* *sensu collectivo i. q. collegium, coetus (dignus) – Gremium, erlauchte Schar:* RIMB. Anscar. 12 p. 34,19 per manus Drogonis Mettensis praesulis et summae sanctaeque palatinae -is tunc archicappellani. THANGM. Bernw. 54 hinc pauperum ... turba ... patrem se amisisse proclamat, hinc patriae defensorem ... tam nobilium -s quam plebium humilitas ... subtractum esse deplorat. VITA Liutw. 11 ut ... populi cum procerum -e ... Lutwinum sibi pontificem eligere viderentur. CHRON. reg. a. 1143 (rec. I) rex pentecosten ... celebrat coadunata principum tam Baioariae quam Saxoniae -e. CONR. EBERB. exord. 1,32 l. 144 huic *(abbati)* ... decedenti tota Romanae curiae -s astitit, ita ut ipse ... domnus papa *eqs. al.* **2** *de rebus:* **a** *praebenda, precaria, feodum – Pfründe, Lehen:* **α** *de beneficio ecclesiastico:* CHART. episc. Misn. 122 p. 112,32 (a. 1241) cum ... ex adunatione ... plebanatuum unius praepositurae -s resultasset *eqs.* CHART. Lux. VIII 110 p. 122,23 secundum mandatum ... de aliqua -e, personatu seu officio in ecclesia Treverensi conferenda. CHART. Traiect. 1865 ecclesiastice persone ... in -bus seu personatibus constitute. CHART. Aschaff. 99 p. 260,22sq. nos ... tenuitatem proventuum -um vestrarum ... intuentes et ... pensantes, ut ipse -es vestre ... cum vacarent *eqs. al.* **β** *de feodo regali ('Regallehen'; de re v. J. Fried, DtArch. 29. 1973. p. 481):* BURCH. URSB. chron. p. 49,11 milites ... Teutonicos in -bus Italie constituit *imperator*, nam ... Bideluphum ducem Spoleti effecit *eqs. cf. p. 634,39.* **b** *possessio – Besitz(ung):* DIPL. Heinr. II. 483 cum omnibus ad eum *(principatum)* iuste pertinentibus comitatibus ... ceterisque ... -bus. CHART. Altenburg. 45 p. 35,12 Fridericus burgravius ... predium evicit et ad -em feudi sui ... pertinere debere conprobavit. CHRON. Erf. mod. II a. 1276 p. 276,23 papa excommunicavit ... omnes presumptuose possidentes redditus et possessiones imperii Romani ..., sicut Odoacker ... et Karolus ... iniuste municiones et -es ac terras imperii multas tenent. *al.* **c** *ius, praerogativa, libertas – Vorrecht, 'Freiheit', Privileg:* DIPL. Otton. I. 302 ut hoc firmum ... per omnes nostri nominis et ordinis -es permaneat. BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 294,41 quos *(Longobardos)* ipse *(rex)* ex quibusdam pauperibus in tam magnos dominos sublimatos extulerat, -bus et beneficiis ipsorum eos a se gratanter et munerandos, dignificandos, ut fidelissimis suis promiserat. p. 295,25. DIPL. Heinr. IV. 234 p. 295,35 eandem *(sc. ab antecessoribus concessam)* ... sancte ecclesie -em conservantes *eqs.* ACTA imp. Winkelm. I 223 p. 206,41 concedimus ... Iohanni comiti ... omnia privilegia, -es, libertates et bonos usus habita ab antecessoribus suis. *al.*

***digniter** *v.* dignus.

dignitor, -ari. *dignari – würdigen:* THIETM. chron. 6,46 p. 330,37 Deus omnipotens humanam fragilitatem sepe -atur *(1,* dignatur *ed. ex 2; cf. N. Fickermann, JbGeschMitteld. 6. 1957. p. 71)* visitare.

dignitosus, -a, -um. *amplus, spectabilis, dignus – ansehnlich, würdevoll, würdig:* ALDH. virg. I 54 p. 312,15 quorum *(sc. duorum)* prior *(i. Abel)* ... propter -am innocentiae palmam ... divinis conspectibus holocaustomata ... offerre promeruit. *de usu in allocutione: v. p.633,22sq.*

digno, -avi, -atum, -are *vel* **dignor,** -atus sum, -ari. *script.:* dingn(or): ACTA imp. Winkelm. II 67 p. 65,20. din(or): LEX Baiuv. 13,2 *(var. l.).* *form.:* *praes.:* *inf. pass.* -rier: HROTSV. Mar. 524. *coni. vel imper.* -imini: CHART. Rhen. med. I 42 p. 49,4. FORM. Sangall. I 1. *coni. imperf.* -neretur: *l.44. adde* ARBEO Corb. 21 p. 212,12. Emm. 40. *cf.* FORM. Sal. Lind. 3 -eretis (-ret *var. l.*).

1 *dignum habere, dignum ducere – für würdig halten:* **a** *honorare, (magni) aestimare, insignire – würdigen, (hoch)schätzen, auszeichnen (fere c. acc.):* **α** *in univ.:* AGIUS epic. Hath. 79 qualiter alloquio fuerit -ta *(sc. me)* supremo assidue nomen ingeminando meum. SERMO nat. virg. 10 p. 123,9 Marcellinus ... pontifex ... fortiter confligendo corona martyrii -batur (designabatur *M*). WALTH. SPIR. Christoph. II 2,133 Christoforus Christum ... in vota vocavit, ut ... se ... clientelae talis -etur honore. PAUL. FULD. Erh. prol. p. 9,26 tantus a Deo -tus tuae maternitatis *(sc. abbatissae)* fructus. MART. VALER. buc. 2,29 audio, vaniloqui -aris *(sc. Euphilis)* verba Nicotis. CARM. Bur. 116,2,2 felicitate Iovem supero, si me -etur, quam desidero. *saepe.* *partic. perf. pass. usu subst.:* WANDALB. martyr. 537 colloquio visuque Dei -te frequenti, ... Moyses. **β** *accedente dat. i. q. dare, tribuere – verleihen, gewähren:* CHART. ord. Teut. (Thur.) 147 p. 110,34 (a. 1259) inter alia beneficia, que die sue *(sc. Friderici II.)* ... coronacionis fratribus ... -antur, contulit *eqs.* **γ** *absol. i. q. propitium esse, misereri – gnädig sein, sich erbarmen:* HROTSV. Theoph. 233 qui *(sc. Christus)* ex me *(sc. s. Maria)* -tus sumpsit sub tempore corpus. 313 sepulchralem -ans suscepit *Christus* honorem. TRANSL. Dion. Ratisb. 31 p. 368[a],7sq. ibi *(sc. ante tumbam s. Dionysii)* ter terrae prosternitur *Gisilbertus* tantummodo dicens: '-are, martyr, -are.' **b** *velle, cupere, cogitare – wollen, belieben, geruhen (fere c. inf.):* **α** *in univ.:* FORM. Wisig. 36 terras ... iure praecario dare -vit *dominatio vestra.* ARBEO Corb. 16 p. 206,12 virum Dei deposcens *raptor*, ut eum ... minime accusare -eretur. EPIST. Bitur. 2 p. 168,11 -a *(sc. dominus)* hoc legere. TRAD. Patav. 84 tradidi haereditatem meam ... ad sanctum Stephanum, ubi ... episcopus ... -retur ... accepi. WIDUK. gest. 2,36 p. 96,19 rarum est, quo earum *(linguarum Romanae et Sclavanicae)* uti -etur *rex.* ALFAN. premn. phys. prol. 17 precor, -are, si qua deerint, clementia suppleas. CHART. Basil. A I 151 Dei clementia ... -ante ... remissionem concedere peccatorum. *persaepe. v. et l. 3. impers.:* PILGR. ad Bened. p. 43,24 notum fieri -etur vobis ..., quod ... delectarer ... apostolorum visitare limina. *accedente dat. abund.:* EIGIL Sturm. 15 p. 149,1 ut sanctus martyr apud eos *(sc. cives)* sibi manere -retur. **β** *probare, pati – gutheißen, dulden:* POETA SAXO 2,384 qui *(Constantinus)* ... oraverat ..., ut se generum -antis habere susciperet natam Caroli sibi consociandam foedere coniugii. 2,488 rex nec spatium torpere per otia parvum -tus. **γ** *contentum esse – sich begnügen:* HROTSV. Pafn. 1,24 non -atur *Thais* cum paucis ad interitum tendere, sed prompta est omnes ... secum ... ad interitum trahere. **δ** *pass. i. q. mereri – verdienen:* STEPH. COL. Maurin. 1 (prol.) habet Colonia ..., secunda si -atur dici Roma, suos Gregorios. **2** *putare, opinari – glauben, meinen (c. acc. c. inf.):* **a** *gener.:* TRAD. Patav. 2 (a. 739) Fochraat dedit pro anima sua, quod propitiare -etur pro delictis suis, servum et ancillam. **b** *t. t. philos.:* ALBERT. M. metaph. 1,4,6 p. 54,66 Parmenides 'nihil -atur (*p. 986[b],29* ἀξιῶν) esse praeter ens'. 1,5,1 p. 70,11 'nullus ... posteriorum' philosophorum 'unum' solum corpus materiam omnium esse 'dicentium -tus est terram esse elementum'.

adi. **dignatus,** -a, -um. *congruus, commodus – angemes-*

sen, recht und billig: LIBER diurn. 70 quia . . . sumus satisfacti de conversationis tuae modestia . . ., -um censuimus inter clerum huius . . . ecclesiae te connumerari.

adv. **dignanter.** **1** *clementer, benigne, liberaliter – gnädig, huldvoll, milde:* FORM. Marculfi 1,7 principalitates vestre circumspecta clementia novit iuxta petentibus -r annuere. LIBER diurn. 55 petimus, ut ei *(sc. latori praesentium)* auxilii vestri fautor -r adsistat (*sim.* 58 p. 48,12 exaudiat). EPIST. var. III 4 p. 136,11 quod si dignitas vestra ea, quae devotus offero, -r acceperit (*sim.* CHART. march. Misn. II 154 p. 110,35 suscipiat). FROWIN. explan. 6,1 l. 829 rogitemus patrem nostrum caelestem, ut -r propellat, quales *eqs. saepius. per gratiam – auf dem Weg der Gnade:* HRABAN. hom. II 44 p. 227[A] ad quam *(formam servi)* non localiter, sed -r descendit *Christus.* **2** *digne – auf würdige, geziemende Weise:* CAND. FULD. Eigil. II 14,15 in . . . oscula pacis iens pronus -r adorat. DIPL. Arnulfi 10 si erga casas Dei -r divinis cultibus coruscantes . . . curam gerere . . . studuerimus. VITA Corb. 39 cum omni ecclesiastico -r obsequio . . . est honorifice exaltatus. DIPL. Otton. I. 218 quem *(locum)* . . . venerabilis abba Dietlandus -r (*ex* 94 nobiliter) regit. EPIST. Ratisb. 8 p. 300,35 literis tuę dignitatis, prout decet, -r receptis. *saepe.*

digno- *v.* dino-.

dignus, -a, -um. *script.* dingn-: *p.638,56.* dignumduximus: *p.638,60. contrahitur* digna *c.* atque: HRABAN. carm. 4,1,17. *pendet* apud: *l.55. usu subst.: masc.: l.36.42.p.638,5.11. al. neutr.: p.638,38sqq. al.*

I *merens, habilis, aptus – wert, würdig, verdienend, fähig, befugt, geeignet:* **A** *in univ.:* **1** *usu communi:* BOBOL. Germ. 6 (MGMer. V p. 35,28) dicentes Germanum -um esse presbyterum *(1* [presbyterium *ci. ed.*], presbyterio *rell.; sim.* PASS. Praeiecti I 14 Preiectum -um fore sacerdotium *[A1,* sacerdotio, sacerdocio *rell.].* EKKEH. URAUG. Burch. 3,3 p. 47,13 ad . . . infulam . . . -issimus. *al.).* HRABAN. epist. 19 reverentissimo et omni honore -issimo . . . archidiacono. carm. 4,1,5 tuae deitatis iura revelas -is. WALTH. SPIR. Christoph. I 14 -ę cruciatibus culpę. THANGM. Bernw. 56 pius pater Deo . . . et aecclesiae -issimus. ALFAN. premn. phys. 16,9 p. 94 -um . . . ratione (*PG 40,673*[A] ἀξιόλογον). CARM. de Frid. I. imp. 1337 censetur -a ruina Brixia, ni *eqs. persaepe.* non-dignus *i. q. indignus – unwürdig:* CARM. Teg. 27,40 (DtArch. 18. 1962. p. 499; a. 1160/80) sic tu non-dignis mala spondes, gaudia -is. **2** *in nom. propr.:* **a** *personae:* TRAD. Frising. 459 (a. 822) Undeo, Sigihart, D-us diaconi. TRAD. Ratisb. 19 p. 24,28 ego D-us nomine scribsi hanc cartam. **b** *loci:* DIPL. Conr. II. 248 p. 342,4 quo . . . concederemus . . . Brixiensium ecclesię . . . Montem de Castenedulo cum silva . . . et Montem D-um *('Monte Degno')* cum suo circuitu. **3** *locut.:* **a** -um esse: **α** *dignari, velle – geruhen, wollen:* FORM. Flav. 42 p. 479,21 ut nos in ordine congregacionis vestrae -i sitis recipere, ut ibidem . . . sub regula beati Benedicti vivere . . . deberemus. CARUS Clem. 675 forte fide Iesus sociusque en credere discunt, quod Deus egregia -us rex reddere dona *(spectat ad Vulg. num. 14,6; v. notam ed.).* **β** *mereri – verdienen:* ARBEO Emm. 24 ut -us erat (WIDUK. gest. 1,38 p. 56,17). RIMB. Anscar. 39 si -us essem apud Dominum meum. VITA Corb. 21 nihil aliud -um episcopum esse nisi mortis reum. *al.* **b** -um efficere *i. q. dignare – würdigen :* CONST. Constant. 214 qui *(Deus)* nos . . . baptismatis sacramentum percipere et corporis sanitatem -os effecit. **B** *c. colore quodam:* **1** *gener.:* **a** *amplus, insignis, nobilis – bedeutend, vorzüglich, edel, vornehm:* LIUTG. Greg. 9 p. 74,6 -um et memorabile opus ab eo evangelice peractum intimandum existimavi. THANGM. Bernw. 6 quicquid -ius in ulla arte occurrebat. LEX fam. Worm. 19 si . . . tam -a persona est *(sc. creditor),* qui pugnare cum eo *(sc. debitore)* . . . dedignetur *eqs.* ALFAN. premn. phys. 1,7 p. 6 -iorem (*PG 40,503*[B] κυριωτέρα) corpore animam esse . . . manifestum est. CHART. Babenb. I 176 p. 236,14 qui *(testes)* inter ceteros -iores fuerunt: capellani ducis . . ., ministeriales. ANON. IV mus. 7 p. 85,19 est septimus modus nobilissimus et -issimus. IOH. AEGID. mus. 12,22 horum *(tonorum)* quattuor impares authenti dicuntur, quia -iores. *al. in allocutione vel vice epitheti honorifici i. q. reverendus, venerabilis – ehr-, hochwürdig (cf. p.637,35; de reliquiis: l. 7; usu subst. de tribus magis: l. 5):* CAND. FULD. Eigil. II 19,14 aliud *(sc. altar),* qua Styrmi corpore quiescit ac -a Liobgyd . . . iacet. WALAHFR. carm. 20,7 in epyphania; munera suscipiens -is apparuit ipse *(Deus).* AGIUS epic. Hath. 3 inter me s a n c t a sque eius -asque sorores sermo . . . fuerat habitus (707). 551 hinc *(sc. Roma)* -os cineres sanctorum . . . revectans *pater.* DIPL. Ludow. Inf. 82 p. 225,2 (spur.) ad sanctum Bonifacium -issimum Christi martirem. FROUM. carm. 32,4 salve, -e parens. HEINR. TEG. Quir. I 8 proceres sanctum . . . in quadam interim condunt ecclesia, donec -o -ior dignissime aula fabricaretur. CHART. Brixin. 96 cum -issimo Egnone Brixinensis ecclesie electo. *al. v. et p.633,21.* **b** *egens – bedürftig:* HRABAN. epist. 37 p. 473,1 si aliquid in eo *(opere)* -um e m e n d a t i o n e repertum fuerit (ANNAL. regni Franc. a. 809 p. 128,22 [*inde* REGINO chron. a. 809 p. 68,43 emendationis]. CONSUET. Trev. 19 emendationi). STATUT. ord. Teut. p. 97,28 si quando pecunia -a maiori custodia fuerit in thesauro. **2** *publ. et iur.:* **a** *fide -us, fidus – glaubwürdig:* FORM. Wisig. 20 p. 585,7 testes speravi alios subscribere -os. LEG. Wisig. 2,1,25 si duo testes non remanserint, qui -i in eodem testimonio maneant. **b** *puniendus, noxius – strafwürdig, schuldig:* THANGM. Bernw. 23 quos *(sc. cives)* -os iudicaverit, ense feriat *imperator.*

II *meritus, decens, conveniens, debitus, rectus, iustus – verdient, angemessen, geziemend, gebührend, zukommend, (ge)recht:* **A** *in univ.:* **1** *usu communi:* LEX Baiuv. 19,2 funus *(i. cadaver)* ad -as obsequias (exsequias *var. l.*) reddere. WILLIB. Bonif. 6 p. 33,11 -am reconpensationis sortiti sunt *falsi fratres* sententiam. WALAHFR. Wett. 621 -um . . . exemplum. carm. 87,7 hinc -a potentia crevit. HROTSV. Abr. 7,5 quare eventum tuae perditionis mihi non indicasti, quo ego . . . -am pro te poenitentiam agerem? THIETM. chron. 2,38 -a morte poenas persolverunt *interemptores.* DIPL. Conr. II. 189 p. 252,24 -a census ac servitii solutione. DIPL. Conr. III. 242 contumeliam -a animadversione . . . vindicabimus. CHART. Rhen. inf. I 295 (dipl. spur. Heinr. V.) ut hęc nostrę restitutionis -a confirmatio nullo . . . cassari possit ingenio. *persaepe.* **2** *usu subst. neutr. plur. de poena et praemio:* WALAHFR. Wett. 557 sanctorum . . . consortia surgunt aggressique thronum Christum petiere iacentes, ut potius laxare velit quam -a referre. HRABAN. carm. 39,59,6 venit . . . salutiferae tempus mortis dominicae, Summus quo secum decrevit, ut . . . redderet saevo merita et poenarum -issima. CAND. FULD. Eigil. II 14,41 -a . . . revelat *Deus.* SYLL. Sangall. 20,7,3 ut . . . -a captemus perennia. *al.* **3** *locut. impers.:* **a** -um est *i. q. congruum, commodum est – es ist angebracht, zweckmäßig:* WALAHFR. Mamm. 4,15 si dicere -um est. imag. Tetr. 89 -um est . . . laudum persolvere vota. DHUODA lib. man. 3,8,37 est . . . -um ita agere tibi. DIPL. Otton. I. 76 p. 156,8 quoniam cultui Christiano amplificandae fidei -um est ut adhibeamus operam *eqs.* VITA Mathild. II praef. p. 146,5 -um est . . ., ut *eqs.* BERTH. (?) annal. a. 1078 p. 307,29 quia iustum et -um sibi *(sc. regi)* visum sit . . . diffinitionem . . . interpellare. VITA Heinr. IV. 11 p. 37,23 dicis -um et conveniens esse, ut *eqs.* ACTA imp. Winkelm. II 1040 p. 723,7 (epist. papae) dingnum vobis tenore presentium intimamus, quod *eqs. al.* **b** -um ducere *sim. i. q. congruum, commodum putare – für angebracht, zweckmäßig halten:* HRABAN. epist. 46 si -um d u c i t i s (EPIST. Col. 6 p. 249,12. WIDUK. gest. 3,15. CHART. episc. Halb. 911 l. 5 -umduximus. *al.*). RUOTG. Brun. 49 p. 52,2 (testam.) quę in animum induxi de rebus . . . dispensandis, vestro roborari iuditio . . . -issimum statui scripto ad vos perlato. OTTO FRISING. gest. 1 prol. p. 11,28 -issimum putavi priorum virtutibus tuas sicut auro gemmam superponere. CHART. episc. Halb. 974 l. 5 -um . . . arbitramur ea facta, quae per nos . . . rationabiliter ordinantur, . . . vivaci littera perhennare. *al. v. et p.642,62.* **B** *c. colore quodam:* **1** *pius, beatus – pflichtschuldig, selig:* DIPL. Karoli III. 21 p. 37,21 -ae recordationis Hludovvici . . . imperatoris consobrini nostri. VITA Liutb. 35 p. 43,18 pontifex . . . -ae m e m o r i a e Hemmo (THANGM. Bernw. 42). **2** *par, aequus – gleich:* CONST. imp. II 309 (a. 1231) ut, si qua ecclesiarum proprium hominem

[Pörnbacher]

habuerit, qui ad civitatem aliquam se transtulerit et sine herede decesserit -o suo iure eidem ecclesie non obligato, omnes proprietates ipsius ipsa ecclesia . . . hereditet pleno iure. *compos.* *fidedignus.

adv. **digne** (-ae) *vel rarius* ***digniter.** **1** *ut dignum est, ut decet, convenienter – wie es recht ist, auf geziemende, angemessene, würdige Weise, gebührend:* **a** *in univ.:* LEG. Wisig. 7,5,2 p. 305,19 (codd. V4.8) ceteri *indices falsitatis* . . . -r se esse munerandos gaudeant. RIMB. Anscar. 16 p. 37,6 cum haec . . . laudabiliter et D e o -e agerentur (THANGM. Bernw. 53). POETA SAXO 3,518 reducendum -ae primoribus illum *(papam)* Francorum commendavit *rex.* HROTSV. Mar. 27 -e pro meritis quam *(Mariam)* totus non canit orbis. RUOTG. Brun. 43 p. 46,6 episcopus . . . -issime eum r e c e p i t (DONIZO Mathild. 2,74 -r). FROUM. carm. 21,9 frater Froumundus quamvis non -e vocatus. ALFAN. premn. phys. 1,90 p. 22 quis . . . -e (*PG 40,532*[C] ἀξίως) miretur nobilitatem *eqs.*? *persaepe. v. et p.638,12.* **b** *delicate – üppig:* CAND. FULD. Eigil. I 12 praecepit ministris, ut refectionem -ius propter hospites more solito praepararent. **c** *certe – glaubwürdig:* ARNOLD. LUB. chron. 2,19 cumque ad obiecta nichil -e pretenderet *comes,* captivavit eum dux. **d** *efficaciter – nachhaltig, wirksam:* PONTIF. Rom.-Germ. 143,1 ut . . . -ius proficiat ei *(infirmo)* unctio spiritalis. **2** *iure, iuste, merito – zu Recht, verdientermaßen:* **a** *gener.:* PAULIN. AQUIL. c. Fel. 2,17 l. 13 uni Deo hominique -ius adscribi *(sc. nomen adoptionis)* posse ratio non permittit . . . fidei. WETT. Gall. 27 nec -e tacendum reor, quid *eqs.* HROTSV. Pafn. 1,21 in cuius laudem -ius iustiusque scientia artium retorquetur, quam in eius, qui *eqs.*? VITA Heinr. IV. 4 p. 18,5 cuius *(Rŏdolfi)* caput, si deprehensus esset, vindex gladius -e rotaret. *saepius.* **b** *publ. et iur. i. q. secundum legem – nach dem Gesetz:* CHART. Carinth. IV 2885 (a. 1265) fuit ipsa questio *(sc. utrum patrem vel matrem sequi debeat proles)* sic discussa, quod partus ventrem debeat -e sequi. *Pörnbacher*

dignusco *v.* dinosco. **digo** *v.* 2. dico.

***digrammaton** (diag-om) *n.* (*cf. Isid. orig. 19,21,7* nomen Dei tetragrammaton) *vox duarum litterarum – zweibuchstabiges Wort:* GUNTH. PAR. orat. 9,9 p. 179[A] illud monosyllabum sive dia-om *(sic?)* 'hel' (*cf. antea:* nomen Dei, quod in illa *[Hebraica]* lingua vix trium litterarum vel potius duarum est, id est hel).

digredior *vel rarius* **degredior,** -gressus sum, -i. *script. et form.:* disg-: *p.640,11.* -rad-: *p.640,20.* -esus: *p.640,30.31. adde* REGISTR. Trident. IV p. 277,7. p. 281,21. *partic. perf. sensu pass.: p.640,16.23. struct. notabiliores c. praep.:* de: *l. 59.* extra: *l.57.*

I *intrans. i. q. discedere, abire – fort-, weg-, abgehen, abziehen, sich entfernen:* **A** *proprie:* **1** *de hominibus (de angelo: l.52):* **a** *in univ.:* VITA Gertr. A 7 p. 464,13 nos inde *(sc. de sepulchro)* de-ssi (di-ssi *rec. B*). AEDILV. carm. 22,37 repente meus ductor *(i. angelus)* me linquerat atque de-ens templo vacuis se condidit auris *(in visione).* BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 290,16 rex . . . incommunicatus di-itur. METELL. exp. Hieros. 5,193 turbę cum di-rentur ab urbe. OTTO FRISING. gest. 1,68 p. 96,23 inde *(sc. Bobardia)* extra viam paulisper di-ens *rex. persaepe. pendet inf. finalis:* ABBO SANGERM. bell. 2,56 di-ssi . . . foras nostri circumdare turres. **b** *proficisci – aufbrechen:* CAND. FULD. Eigil. II 16,7 di-itur propria de sede sacerdos . . . metropolitanus. BERNOLD. CONST. chron. a. 1081 p. 437,15 rex . . . ad subiugandum sibi regnum di-ssus est. **c** *progredi – vorrücken:* ANNAL. Petr. Erf. III a. 1178 p. 62,12 antistes . . . oppida quamplurima . . . destruendo terre . . . coequavit; sed tandem . . . ultra di-i desistens dextras dedit et accepit. **2** *de luna:* BEDA temp. rat. 17,21 septem . . . signis et hora una . . . nona decima *(luna)* . . . a sole di-ssa est. **3** *de umbra i. q. dilatari, distendi – sich ausbreiten, reichen:* DIPL. Conr. III. 284 p. 491,18 (spur. s. XIII.[in.]) ne aliquis . . . hostem suum infra septa cenobii aut extra, quanto umbra ipsius di-itur (de-itur *var. l.*) spatio, captivare audeat. **B** *translate:* **1** *gener.:* **a** *(memoria) elabi – (aus dem Gedächtnis) entschwinden:* HARTW. Steph. 1 (ScriptRerHung. II p. 401; a. 1112/16) Priscianus, auctor artis grammatice, medullitus mihi notus olim, longe di-ssus *eqs.* **b** *(vita) decedere, migrare – (aus dem Leben) dahinscheiden:* AEDILV. carm. 11,4 de-ens (egrediens *var. l.*) mundo *(sc. frater languore vexatus).* **2** *rhet. i. q. declinare, excurrere – abschweifen, abkommen:* VITA Gertr. A 7 p. 461,14 unde de-ssi (ingressi *var. l.,* di-ssi *rec. B*) sumus, ad id revertamur. IDUNG. PRUF. dial. 2,644sqq. iterum fecisti di-i me ab actione causae meae :: non sunt inutiles tales digressiones. OTTO FRISING. gest. 1,52 p. 74,18 ut ad id, a quo di-ssa fuit, redeat oratio. EBERH. ALEM. labor. 328 Herculeis digitis Anteus in aere pressus languet Lucani dis-ente stylo. CONR. MUR. summ. p. 101,6 secundum *(vitium)* est incongrua materie digressio, que fit, quando aliquis dimissa materia ad ea, que ad rem non pertinent, di-itur. *saepe.*

II *trans.:* **A** *ingredi, inire – einschlagen, beschreiten:* COLUMB. epist. 4 p. 168,39 angusta . . . porta est et paucis de-ssa perfectionis via. *decurrere – verlaufen (auf), 'nehmen':* WALAHFR. carm. 30,18 disce gradus stabilire tuos, ne pendula rursus semita saxosum (in *add. ed. [ci. Ebert], temere ut vid.*) di-atur (-adiatur *cod. a. corr.*) iter *(cf. notam ed.).* **B** *declinando deserere – abschweifend verlassen (partic. perf. usu subst. neutr.):* OTTO SANBLAS. chron. 42 p. 68,11 ut ad di-ssa redeamus *eqs.* **C** *aggredi – in Angriff nehmen:* AETHICUS p. 88,10 ubi chosmografiam di-ssus est . . . texere.

subst. **degressum,** -i *n.* *de bonis ab almeinda q. d. in privatum abstractis vel concessis i. q. possessio privata, propria – Privatgut, -eigentum, -besitz* (*opp.* commune)*:* REGISTR. Trident. IV p. 270,9 (a. 1244/47) ad dimittendum com. et degress. dictarum comunitatum *eqs.* p. 271,16 designare com. et degresa Flavei . . . tam in villis quam extra villis. p. 281,21 in degreso et in com. *ibid. saepe (fere in abbrev.* degress.; *de re v. comm. ed. p. 262sq.).*

digressio *vel raro* **degressio,** -onis *f.* *script.* -esio: *l.57.* **1** *proprie i. q. discessio, abitio – das Fortgehen, Weggang, Entfernung:* **a** *de hominibus:* EPIST. Worm. I 52 p. 93,2 ante di-em tuam. CARM. Winr. 130 a discipulis di-o longa magistri utilis est nulli. CAES. HEIST. mirac. II 1,28 p. 52,25 conversus recitavit per ordinem causam di-is (digestionis *var. l.*) sue *(sc. de monasterio et congregatione).* **b** *de sole i. q. (dis)cursus, progressio – Umlauf, das Fortschreiten:* BEDA temp. rat. 11, 62 solaris mensis di-o sit solis per duodecimam partem zodiaci. **2** *translate:* **a** *gener.:* **α** *erroris incursio, depravatio – Verirrung, Entartung:* ADAM gest. 3,63 p. 208,17 pernitiosam clarissimi viri commutacionem sive di-em et apertius deteriorationem dum . . . fama . . . dispergeret. VOLQUIN. serm. 111 (StudMediev. III/3. 1962. p. 326; c. s. XII.[med.]) extra hunc montem *(i. Christum)* praecipitium est, di-o est; in di-e autem distortio. *alienatio, perturbatio – Verwirrung:* GLOSS. med. p. 52,10 paracopen Greci dicunt hebetationem mentis adque de-em. **β** *propagatio, diffusio – weitere Verbreitung:* CONST. imp. II 428[I],1 (a. 1254) modum rimari oportuit . . ., per quem nostri saltim termini et districtus omissa equitatis di-e possint ad pacis orbitam revocari. **b** *rhet. et philos. i. q. declinatio, excursus – Abschweifung, Exkurs:* RADBERT. Matth. 7,2192 ne prolixa videatur alicui de-o (di-o *edd. vett.*) et regressio de tam eximiis rebus, in quibus *eqs.* EPIST. Ratisb. 23 p. 351,22 totum, quod dixi, di-o (-esio *cod.*) extra negotium est. HERM. IUD. conv. 5 p. 87,24 his ⌞per di-em⌟ (pro di-e *var. l.*) . . . dictis *eqs.* HIST. de exp. Frid. imp. p. 110,4 fecimus di-em a proposito. ALBERT. M. phys. 1,1,1[capit.] et est di-o declarans, quae sit intentio in hoc opere. *saepe.* CONR. MUR. summ. p. 111,11 sextus modus *(sc. prolongandi)* fit per di-em, que fit dupliciter: *eqs. al. v. et l.9.13.*

***digressoria,** -ae *f.* *digressio, excursus – Abschweifung, Exkurs:* VITA Ludow. Arnst. 10 (ASBoll. Oct. XI p. 756[B]; a. 1198/1233) -am facientes praesenti opusculo, quod necessarium viderimus, inseremus.

digressus, -us *m.* *c. gen. obi.: p.641,2.* **1** *proprie i. q. discessus, abitus – das Fortgehen, Weggang, Trennung:* **a** *de hominibus:* VITA Liutb. 35 p. 43,15 laetos semper utrumque *(sc. colloquentium)* -us effecerat. CHRON. Andag. 34 cum episcopi in suo -u valedicerent fratribus. *reditus – Rückkehr:*

HELM. chron. 72 p. 138,4 intelligens . . . dux . . . intercisum sibi -um Sueviae. **b** *de sole i. q. (dis)cursus, progressio – Umlauf, das Fortschreiten:* BEDA temp. rat. 34,24 tam brevem sub aquilonia terrae loca noctu facit *sol* -um, quam *eqs.* **2** *translate:* **a** *gener. i. q. decessus, de vita migratio – Hingang, das Dahinscheiden:* CHART. Rhen. med. II 254 p. 294,6 (c. 1185) quod in -u domini Livezeizi . . . de rebus suis *(sc. ipse)* sic ordinavit: *eqs.* **b** *rhet. i. q. declinatio, excursus – Abschweifung, Exkurs:* IUSTIN. Lippifl. 457 nunc a materiae -u coepta resumam. **3** *meton. i. q. egressus, decursus – Ausgang, Verlauf:* TRAD. Frising. 120 (a. 788) aquis aquarumque decursibus, pascuis et -bus viarum *(in formula pertinentiae q. d.).* *Antony*

digridium *v.* dacrydium. **dihortor** *v.* dehortor.

***diiadamas** *v.* *diadamas.

diiambus (dia-, dyi-), -i *m.* (διίαμβος) *script.* -md(o): *l.17. iambus duplex – Doppeliambus:* ALDH. ad Acirc. 127capit. de -o (diamdo *var. l.*). BONIF. (?) metr. 22 partimur . . . in aequo hos *(pedes)*: . . . -um ∪ –| ∪ –, ditrocheum – ∪ | – ∪. ANON. mus. plan. Coussemaker p. 491b dy-us dicitur quasi duo iambi. METELL. Quir. 12tit. secundus *(versus)*, trimeter iambicus claudus, constat -is (dia- *var. l.*) tribus una minor sillaba. *al.*

diiero *v.* digero. **diiestorius** *v.* digestorius.

diiestivilis *v.* digestibilis. **diiessio** *v.* digestio.

***diineleu** *v.* 1. dia *p. 549,52.*

diiudicatio, -onis *f.* **1** *iudicium, disceptatio, decretum – Urteil, Entscheidung, Beschluß:* **a** *publ., iur., canon. (spectat ad iudicium ultimum: l. 32):* CAPIT. reg. Franc. 255 p. 258,3 synodali -e et nostra regia auctoritate. HINCM. epist. 37b p. 21,24 quem possedit *angelus exactor (i. diabolus)* per infidelitatem . . . in isto saeculo, sotiabit sibi in futura perditione iustitiae -e. DIPL. Arnulfi 111 ne quisquam . . . vestrae *(sc. primatum)* sententię -em ausus infringere voluntatis suę effectum perficiat. FLOD. hist. 2,17 p. 169,18 (epist. papae) in ordinationibus ac -bus Remensis ecclesia . . . talem habeat auctoritatem, sicut *eqs. al.* **b** *usu communi:* RUP. TUIT. Ioh. 5,927 num . . . derogatur Patri tamquam Filii -em in operibus suis exspectanti? Matth. 9,157 quorum *(hominum)* -o tam est iniqua, ut *eqs.* **2** *distinctio, cognitio – Unterscheidung, Erkenntnis:* EPIST. Ratisb. 8 p. 311,18 nulla abhorret iusticia, quin in divinis . . . districtior -o . . . omnimodis perpendatur. FROWIN. explan. 6,1 l. 249 donum Dei, quod est -o (*cf. Vulg. I. Cor. 12,10* discretio) spirituum. ALBERT. M. cael. hier. 15,9 p. 243,12 'ut demonstratum' est . . . 'per tetrasticam', id est quadripartitam, '-em', id est determinationem *eqs.* 15,10 p. 244,66 'invenies anagogicam' . . . '-em', id est expositionem 'imaginum typicarum'. **3** *? condemnatio – ? Verurteilung:* BERTH. RATISB. serm. 16 p. 85,15 nocumentum vitiorum attenditur: nocet proximo per scandalum imitationis, conturbationis, confusionis, -is.

***diiudicativus,** -a, -um. *diiudicans, distinguens – beurteilend, unterscheidend:* ALBERT. M. eth. II 6,3,3 p. 450b,40 synesis . . . est post praeceptum *(sc. ex prudentia determinatum)*, eo quod ipsa praecepti illius -a est. summ. theol. I 6,26,1,2,4 p. 180,49 est ignorantia secundum sensum cognitionis, qui est -us sensibilium et scibilium. *per pravam interpr. i. qui decertationis est – entscheidend:* ALBERT. M. pol. 6,6 p. 615a,13 'cura', supple: adhibenda est, 'circa agones gymnasticos . . . et dionysiales' (*p. 1323a,2* Διονυσιακούς), id est -os; διονύσιος enim in Graeco interpretatur 'diiudicans'.

diiudico, -avi, -atum, -are. *script.:* deiu-: *p.642,19.33.35.* diu-: *p.642,41.* diiiu-: *p.642,47.* *partic. perf. usu adi.: p.642, 39.*

1 *publ., iur., canon.:* **a** *de rebus, causis sim.:* **α** *iudicare, disceptare, agere, definire – (be)urteilen, verhandeln, entscheiden (absol.: l. 67):* FORM. Augiens. B 40 causa, que ante nos fuit -ta. DIPL. Otton. I. 120 omnibus regni nostri principibus . . . -antibus atque nostrę fidelitati consiliantibus abbatem virum venerabilem . . . constituimus. WIPO gest. 33 p. 52,18 rem duello -ari . . . permisit *imperator*. CHART. civ. Halb. 4 p. 4,4 hoc *(sc. quaestionem)* secundum iusticiam exigendo -ent et corrigent *cives*. NICOL. anat. 235 apud antiquos . . . tres mansiones distinguebantur in templo; . . . in primo *(i. vestibulo)* fiebant allegationes causarum, in secundo *(i. consistorio)* allegata -antur (dividicabantur *ed.*) *eqs. saepe.* *c. sensu iudicando respiciendi:* CHART. Brixin. 138 p. 145,14 (a. 1258) sub sacramento firmato iusticiam puram -are. **β** *iudicandum deferre, curare – entscheiden lassen:* TRAD. Frising. 144 p. 150,8 (a. 791) subiectus et oboediens sit *(sc. sacerdos ecclesiae traditae)* in omnibus ecclesiae sanctae Mariae . . . et caput et causas exinde -at. **γ** *confirmare, comprobare – bestätigen, bekräftigen:* TRAD. Frising. 227 p. 211,8 (a. 806) nomina testium, qui . . . hanc causam audientes -verunt: *eqs.* 251a testes, qui praesentes fuerunt et hanc causam -verunt. **δ** *statuere, constituere – festsetzen, festlegen:* CAPIT. reg. Franc. 61,2 de praeteritis maneat, sicut supra -tum fuit. TRAD. Frising. 514 p. 438,20 post sacramento iuramenti -verunt populi et scabini constituti, ut *eqs.* DIPL. Otton. I. 171 antequam, nostre ut subiaceret *praedium* potestati pro commissu regali, iuxta legem -tum fuisset. FORM. Sal. Merk. 52 ut vos *(sc. archiepiscopus)* nos *(sc. episcopo)* tale consilium donetis aut in vestra epistola ipsum iudicium mittere . . . iubeatis, quod ei *(sacerdoti)* de-are debeatis. *al.* **ε** *adiudicare, attribuere – (gerichtlich) zuweisen, zusprechen:* DIPL. Arnulfi 184 p. 285,6 (spur. s. X.med.) que *(pars civitatis)* proprietas Carantani fuit illique -tum *(sic)* est (*inde* DIPL. Otton. II. 165. 275 -ta. DIPL. Heinr. III. 260 p. 346,29). LEX fam. Worm. 26 ut, si quis in civitate haereditalem aream habuerit, ad manus episcopi -ari non poterit, nisi *eqs. v. et l.29.* **ζ** *abiudicare – (gerichtlich) absprechen:* DIPL. Otton. I. 189 qualiter nos . . . talem proprietatem, qualem Gundranmus comes . . . obtinuit sibique ob perfidiam sui reatus iusto iudicio publice in ius regium et (*A pro* est) -ta, ad monasterium . . . condonamus. **b** *de hominibus i. q. iudicium facere (de), in ius vocare, condemnare – den Prozeß machen, belangen, verurteilen:* **α** *in univ.:* ARBEO Emm. 15 ut depraesentetur . . . sententia et ibi *(Romae)* ⌞normaliter -er⌟ (mortaliter de- *A1*). ANNAL. regni Franc. a. 788 p. 82,4 filius eius *(Tassilonis)* Theodo de-tus (-tus *var. l.*) est . . . et in monasterio missus. ANNAL. Bert. a. 832 p. 7,2 cui *(Mathfrido)* . . ., cum ad mortem -tus fuerat, vitam . . . habere concessit *imperator*. WIPO gest. 25 hostis publicus imperatoris -tus est *dux*. DIPL. Heinr. III. 332 quoddam predium . . . et quicquid Botonis -ti atque proscripti erat . . ., tradidimus *eqs.* 372B p. 512,10 si quis propter furtum . . . iusto iudicio diu-tus vel dampnatus fuerit. CARM. Bur. 1,3,5 pauperem -at veniens pecunia; sic -atur, a quo nichil datur. **β** *punire – bestrafen:* CAPIT. reg. Franc. 141,20 ut vicarii . . ., qui fures . . . vel celaverint vel defenderint, secundum sibi *(furi)* datam sententiam -entur. **2** *usu communi:* **a** *distinguere, cognoscere – unterscheiden, erkennen:* LEG. Wisig. 12,2,8 ne quis . . . mundas ab inmundis -et (diii-ent, -ent *var. l.*) escis. PIRMIN. (?) scar. 25 qui . . . manducat et bibit indigne, iudicium sibi manducat et bibit non -ans (de- *var. l.*) corpus *(sc. Christi)*. ALFAN. premn. phys. 1,9 p. 7 coniungitur *(sc. homo)* . . . intellectualibus naturis ratiocinans et dinoscens ac -ans (*PG 40,508A* κρίνων) singula. VITA Mariae rhythm. 3328 in victu Iesu tenuit magnam parcitatem, . . . nec -bat (dividicabat *ed.*) inter cibos. *al.* **b** *considerare, perpendere – erwägen, abwägen:* HRABAN. epist. 2a p. 383,3 oculo . . . fidei intuendo *(sc. librum)* atque per auctoritatem divinarum scripturarum -ando, quod *eqs.* ALBERT. M. bon. 447 p. 235,53 videtur prudentia habere medium; est enim unus actuum suorum -are vel iudicare. **c** *existimare – halten für, ansehen als:* **α** *in univ.:* RIMB. Anscar. 24 p. 53,14 hoc sibi bonum -antes, ut in fine vitae suae baptizarentur *catechumeni*. DIPL. Arnulfi 141 p. 214,36 si iustis . . . petitionibus aures serenitatis nostrae dignum -amus prebere. PS. BOETH. geom. 548 constratus . . . pes *(i. mensura)* ille -atur, in quo longitudo latitudoque consideratur. DIPL. Otton. III. 383 p. 812,12 omnia . . . Vercellensis ecclesia habeat, teneat et imperpetuum proprietatem -et. *al.* **β** *bonum ducere, favere – für gut halten, befürworten:* VITA Mathild. II 9 p. 161,9 perplures -bant Heinricum regno potiri . . ., alii vero desiderabant Ottonem possidere principatus honorem. **γ** *malum ducere – für schlecht halten:* ALFAN. premn. phys. 3,33 p. 57 hic ut adversarius obturat *Porphyrius* ora praesumentium -are (*PG 40,604B* κατηγορεῖν) Dei unionem ad hominem. **d**

consilium capere, decernere – beschließen: EPIST. Bonif. 131 p. 269,27 si rector rerum omnium istius vitae in itinere me longius super te sudare de-at. WALAHFR. Gall. 2,21 ut -tum fuerat, . . . peregit *Frumoldus*. FROWIN. explan. 5,1 l. 1620 prius -vi, quid esset agendum vel non. TRAD. Teg. 328 qualiter Odalricus . . . predium . . . in manum avunculi sui . . . delegavit tradendum, quo consanguinei sui unanimi consilio -assent. **e** *determinare, moderare – bestimmen, kontrollieren:* MIRAC. Gertr. II 4 p. 473,16 a primevo aetatis suae gressum non -bat (dicabat, iudicabat *var. l.*) nec medellam sanitatis recipere potuit *puella*. WILH. HIRS. mus. 5,6 sicut ab ipso *(Deo)* cuncta oriuntur, sic a finali reguntur omnia, disponuntur et -antur. 8,3 a finali . . . moderetur, regatur iam et -etur *melodia*.

diiugium, -i *n.* *seiunctio, separatio – Trennung:* THIOFR. Willibr. I 24 capit. p. 461[B] de . . . naturali -o corporis et animę. 25 p. 475[E] miraculorum splendore choruscabat *lampas* post animę -um. flor. 3,6 l. 10 contra condicionis humanę naturam in -o psyches et somatis honorari meruit *Iohannes apostolus*. *ibid. al.*

diiugo (dis-), -are. *ab-, disiungere – ausspannen, abschirren:* CHART. Rhen. med. III 354 p. 285,24 (a. 1228) nec boves suos alibi dis-bunt *rustici*, nisi ubi ligna inciderint.

dika *v.* 1. dica. ***dikus** *v.* *dicus.

dilabo(r) *v.* delabo(r).

dilaceratio, -onis *f.* *script.* del-: AGOB. 8 l. 487 p. 442. *laceratio, cruciatus – Zerfleischung, Folter:* **1** *proprie:* ALDH. virg. I 41 p. 293,4 membrorum crudelis -o. NOTKER. BALB. martyr. Non. April. p. 1062[A] cum pro nimia corporis -e non possent *sancti* ambulare. HUMB. Sim. 2,47 p. 195,26 cuius *(Iesu)* non satiantur *Simoniani* corporis vexatione et -e, cuius pascuntur nece. **2** *translate:* **a** *calumnia, obtrectatio – Krittelei, Anfeindung:* CAPIT. episc. I p. 234,11 quatenus . . ., quae in his membranis conspicuo . . . minus apta perspexerint *legentes* ocello, absque -is obstaculo . . . emendare . . . studeant. CONC. Rem. 28 (MGScript. III p. 674,41; a. 991) ut . . . fratris nostri innocentia diu sub nefandae opinionis -e non iaceat. **b** *scissio – Spaltung:* HUGO FLAV. chron. 2 p. 492,1 quae *(ecclesia)* foeda -e sed necessaria scindebatur.

dilacero, -avi, -atum, -are. *script.:* del-: *l.61.65. p.644,10.* dill-: *l.70.* *partic. perf. usu adi.: p.644,6.*

1 *proprie:* **a** *strictius i. q. dilaniare, discerpere – zerreißen, -fleischen, -fetzen (absol.: l.44):* **α** *in univ.*: HRABAN. carm. 11,32 cautus attendis ovilia circum, ne lupus irrumpat, ne leo -et. REGINO syn. caus. 2,5,46 interrogandum, si aliquis sanguinem, morticinum aut -tum a bestiis comedat. HONOR. AUGUST. spec. p. 951[A] quarum *(bestiarum)* multitudo passim civitates . . . ingrediens parvulos . . . -vit. FRID. II. IMP. art. ven. 5 p. 144,23 si falco inceperit . . . rumpere corium pectoris *(sc. aironis)*, ipsum corium per hominem -etur amplius. *al.* *in imag.:* CAND. FULD. Eigil. II prol. 1,9 ut tenuem farris acervum . . . non . . . dente peroso multum -ent *formicae (i. legentes)*. ADEMAR. hist. 2,8 l. 23 dicebant *Romani* . . . Gallos corrupte cantare et cantilenam sanam destruendo -are. HEINR. WIRZ. cur. 1004 dentibus horrendis -atur opus. **β** *trucidare, caedere – morden, abschlachten:* ERMOLD. Ludow. 1,246 crudelis *(sc. princeps Maurorum)* matrem *(sc. Dati)* consistit in arce et nato coram -vit eam. CARM. de bello Saxon. 3,28 pupillis, viduis violenter -tis. **b** *latius:* **α** *depopulari, devastare – plündern, verwüsten:* BEDA hist. eccl. 3,1 p. 128,7 cum . . . provincias . . . disperderet ac tragica caede -ret *rex Brettonum*. EPIST. Lang. 13 p. 703,17 ut . . . ecclesię de-entur atque . . . habitationes . . . efficiantur armentorum. **β** *(e)vellere – raufen, ausreißen:* METELL. Quir. 35,8 crines -bat *matrona amens*. **2** *translate:* **a** *dissipare, disicere – auf-, zersplittern:* TRAD. Frising. 60 (a. 773) ne . . . a quibusdam de-ta foret patrimonia. RAHEW. gest. 3,13 p. 182,31 antequam facinoribus suis *(sc. fratris regis)* . . . monarchiam scindi ac -ari contigisset. CHART. episc. Hild. III 81 p. 38,37 quia . . . sint aliqui, qui . . . bona habita ac diu possessa -ent ac dissipent. ANNAL. Plac. a. 1271 p. 551,7 ut . . . dill-tum reformetur imperium. *al.* **b** *vexare – quälen:* EPIST. Hildesh. 137 duplex dolor et gemitus mentem nostram *(sc. papae)* afficiendo -bit. **c** *rodere, incusare – bekritteln, schmähen, angreifen:* VITA Liutb. 28 p. 32,19 versutus eam hostis accederat, . . . nunc exprobrando, nunc convitiis -ando (lacerando *var. l.*). FROUM. epist. 3 p. 5,10 infremuit . . . indecens scriptura in talia convitia, ut nec me solum -are (-cere *cod.*) sufficeret, verum *eqs.* DECRET. Burch. 1,140[tit.] de infamatis et -tis episcopis. *al.* **d** *calumniari, accusare – schikanieren, anklagen:* DIPL. Conr. II. 236 p. 323,45 ut nullus dux, marchio . . . audeat supra scriptum locum vel abbatem . . . de predictis rebus molestare vel inquietare vel de-are (*sim.* 270 p. 375,30 -are [*inde* DIPL. Heinr. III. 184 p. 230,4]).

dilacio *v.* 1. dilatio. **dilaectus** *v.* 1. diligo.

***dilama** *subst.* *(ex* lama *et* dilemma *formatum, ut. vid.) in lusu verborum fere i. q. decipula duplex – etwa: Doppelfalle, 'Zwickmühle':* HUGO TRIMB. laur. 380 Barbara, virgo Dei, nobis ferat arma trophei, ne mundi lama (gloss.: lutum, gloss. add. p. 309 vorago) nos fallat sive -a (gloss.: fallacia).

dilamino, -avi, -are. *decrustare, lamina (pretiosa) privare – des (kostbaren) Beschlags berauben:* BERTH. (?) annal. a. 1070 p. 274,48 tabulas altaris argento coopertas furtive -vit *(sc. Karlomannus episcopus)*. *cf.* *delamino.

***dilaniator,** -oris *m.* *qui dilacerat, devorat – einer der zerreißt, verschlingt:* METELL. Quir. 74,8 pastor ovilia cogis, te, lupe, sanguine prodis, falso nomine tutor, factis -r.

dilanio, -avi, -atum, -are. *script.* del-: *l.30.33.* *form. coniug. IV.: l.35.*

1 *proprie i. q. dilacerare, discerpere – zerreißen, -fleischen, -fetzen (absol.: l.45):* **a** *in univ.:* **α** *gener.:* BERTH. (?) annal. a. 1078 p. 313,25 carnibus praedae in frusta -tis. MARIAN. chron. a. Chr. 477 de-tus est *Maximus* et membratim in Tiberim proiectus. ALBERT. STAD. chron. a. 1186 quem *(Machometh)* porci -verunt. CHART. Ypolit. 41 p. 66,23 privilegia . . . membratim de-vit *Huno* bullas papales per medium scindendo. *in imag. vel per compar.:* THIETM. chron. 2,41 invido vulgari dente admodum inculpabilis -iebatur *Iuthitta*. ANNAL. Altah. a. 1065 p. 68,21 qui *(Arabitae)* mox ut lupi esurientes diu desideratam praedam super eos *(christianos)* insiliebant et primos quoque -antes . . . trucidabant. *al.* *accedente notione tondendi, quasi a* lana *ductum sit (cf. Paul. Fest. p. 73):* CHRON. Erf. mod. I a. 1162 p. 182,8 Friderici regis manu . . . acsi lanigerum pecus -atur *Mediolanum*. **β** *publ. in actu symbolico:* TRAD. Michaelb. 81 (a. 1161) ad confirmandum huius rei scientiam Walchunus . . . et Magense . . . conluctantes duas camisias -bant. **b** *rostro caedere – hacken:* FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 115,11 defendunt *(sc. aves)* se percutiendo, -ando. **c** *unguibus lacerare – zerkratzen:* PURCH. Witig. 4 quid divellere crines tu conare genas aut -are tenellas? **d** *mulcare – übel zurichten:* CHART. Ital. Ficker 91 p. 136,3 (a. 1098) dum se invicem manibus arriperent et -rent *campiones eqs.* METELL. exp. Hieros. 3,520 ossa vel artus dum crepitarent, Francorum gladii varie quos -rent. **2** *translate:* **a** *concutere, convellere – erschüttern, untergraben:* DIPL. Otton. I. 367 p. 504,5 si sancta . . . loca superstitionibus pravorum hominum -ta restauramus *eqs.* DIPL. Frid. I. 285 p. 97,32 quoniam unitas ipsius *(ecclesiae)* scissura domestica interius -atur. **b** *rodere, incusare – schmähen, angreifen:* CONSUET. Marb. 60 ubi *(sc. in forensibus placitis)* terreni pro terrenis mordacissimis dictis se invicem solent -are. **c** *calumniari, accusare – schikanieren, anklagen:* DIPL. Otton. I. 374 p. 514,32 ut omnis incola . . . prenominate sedis a nullo homine per placitum aut per legem distringatur, -etur, nisi *eqs.* CHART. Bund. 179 ut nullus archiepiscopus . . . audeat . . . canonicos de predictis rebus molestare, inquietare vel di<laniare>, sed *eqs. cf. l.10.* **d** *privare – berauben:* DIPL. Heinr. II. 292 p. 358,28 ut nemo eos *(canonicos)* -are vel divestire presumat de proprietatibus aut servis. *Niederer*

dilapidatio (-cio), -onis *f.* *script.* del-: *l.69.* **1** *strictius:* **a** *dissipatio, effusio – Verschwendung, Vergeudung, das Verschleudern:* LAUR. LEOD. gest. 26 p. 506,17 de -e rerum ecclesiae. ANON. algor. Salem. p. 7,23 mercatores . . . sunt, de-em substantiae pati nesciunt. CHRON. Ottenb. p. 617,6 multa damna in -cione intulit *abbas* monasterio. CHART. Eichsf. 401 p. 239,9 ut abbates . . . -es caveant. *saepe*. *expilatio, exspolia-*

tio – Ausbeutung, Ausplünderung: DIPL. Otton. III. 383 p. 811,23 audita -e sancti Eusebii ab uxoratis antecessoribus *(sc. episcopi)* facta. HUGO FLAV. chron. 2 p. 492,7 ad audientiam metropolitani . . ., de communitatis -e unde agebatur, vocatus est *(sc. pseudoepiscopus).* **b** *destructio, demolitio – Verwüstung, Zerstörung, Abriß:* CONR. EBERB. exord. 5,12 l. 192 rapinis, incendiis, direptionibus, -busque patebunt omnia mea. ALBERT. M. bon. 116 p. 76,32 dicitur apyrochalia (*i.* ἀπειροκαλία) ab 'a', quod est sine, et 'pyr' ignis, et 'chalo' bonum, quasi 'sine igne bonum', cum dilapidet omnia, unde Latine -o dicitur. CHART. Turic. 723 p. 202,26 absque . . . edificiorum -e. CHART. Carinth. V 143 p. 96,29 que *(gravamina)* . . . inportuna -e grandinis . . . sustinuit *ecclesia. al.* **2** *latius i. q. deductio – Abzug:* CHART. Basil. A II 206 (a. 1275) censum meum a . . . religiosis omni anno sine -e vel diminutione recepi *(sc. miles).*

dilapidator, -oris *m. dissipator, qui effundit – Verschwender, Verschleuderer (usu attrib.: l.22.):* RATHER. coni. 5,164 ex liberalissimo . . . et, ut veracius dicamus, -e pro prodigo (prodigio *ed.*) quondam tam est tenax nuper effectus *(sc. Ratherius)*, quasi in alium sit virum mutatus. GERHOH. psalm. 133 p. 499,33 episcopus -r dimissus est cum honore. CHART. episc. Halb. 134 l. 41 electus *(abbas)* . . ., si fuerit eversor monasterii et -r prediorum aliarumque rerum ecclesie, . . . per advocatum a fratribus accitum ammoneatur. CHART. Carinth. V 362 viros inutiles et -es substancie sui monasterii ab officiis ipsis curavit *abbas* viriliter amovere. *al.*

***dilapidatrix,** -icis *f.* **1** *dissipatrix, quae effundit – Verschwenderin:* HONOR. III. registr. 297 p. 223,15 quoniam non videretur a -e abbatissa distare, si dilapidationem bonorum sui monasterii sustineret. **2** *destructrix, perditrix – Verderberin, Vernichterin:* SYRUS Maiol. 3,11 l. 4 in eam *(matrem)* tunc quasi reipublice -em et sui ab ea expulsatricem per falsos delatores tali stimulabatur iurgio, ut eam versa vice propellere minaretur *imperator* regno.

dilapido, -avi, -atum, -are. *script.* del-: *l.42. depon.: l.51. usu absol.: l.59.*

1 *strictius:* **a** *proprie:* **α** *lapidibus formare, conficere – aus Steinen formen, bilden:* EKKEH. IV. bened. I 55,15 pingit in his (gloss.: quinque . . . locatis petris) denam crux -ta (gloss.: undique collata) coronam. *lapidibus munire – pflastern:* VITA Ansb. 34 (MGMer. V p. 639,27) in via publica ac de-ta, quae . . . Rotomagensem ducit ad urbem. **β** *lapidibus privare – der (Edel-)Steine berauben:* FOLCUIN. Lob. 21 corona . . . regalis aurea . . . confracta pro libitu et -ta, gemmae eius . . . ab oculis subductae sunt. **b** *translate:* **α** *dissipare, effundere – verschwenden, vergeuden, verschleudern:* RATHER. phren. 19,587 desine nummulos -are. EPIST. Hann. 61 p. 108,27 thesaurum . . . ecclesię . . . sic in sacrilegos usus -vit *abbatissa*, ut *eqs.* HUGO FLAV. chron. 1 p. 342,23 tanta . . . profusione thesaurum totius erarii publici -tus est *Karolus Tudites*, ut non ei suffecerit thesaurus regni. OTTO SANBLAS. chron. 42 p. 68,5 rebus . . . ecclesie multifarie -tis. *persaepe. expilare, perdere – ausbeuten, zugrunde richten:* DIPL. Otton. III. 389 p. 820,11 quidam pontificum . . . sua propria utpote ab illis ipsis -ta dimittentes . . . ad aliena . . . migraverunt. CHART. march. Misn. III 99 p. 81,25 ministerialis noster *(sc. marchionis)* . . . advocatus erit in . . . xenodochio ad protegendum . . . nec non ad -andum. URBAN. IV. registr. 574 p. 564,32 bona . . . -ans *(sc. episcopus)* enormiter et consumens vitam ducis nimium dissolutam. **β** *destruere, delere, demoliri – zerstören, verwüsten, abreißen:* GEBEH. AUGUST. Udalr. p. 592,38 muros . . . ecclesiae dirutos, -ta moenia civitatis . . . ingemuit. BERNOLD. CONST. chron. a. 1076 p. 432,2 quae *(turris)* . . . a Romanis penitus -atur. CONR. EBERB. exord. 3,25 l. 79 ut . . . basilica vetus ac ruinosa -retur et in meliorem statum repararetur. WIGAND. Waldg. 2 fana . . . -ari, ecclesie fabricari. CHART. Ital. Ficker 426 p. 435,31 homines . . . venerunt ad Laderchium . . . destruendo, -ando et comburendo palatium et turrim et molendina. *al. v. et l. 10.* **γ** *large donare – freigebig verteilen:* PETR. DAM. epist. 104 p. 149,3 cuncta proicis *(sc. imperatrix)*, cuncta -as, ud ad sponsi caelestis amplexus exonerata prorsus, imo nuda pervenias. **2** *latius:* **a** *dispergere – ver-, ausstreuen:* RUODLIEB II 7 inter tres digitos pilulas tornando rotundas -at *incola* stagno, quo pisces agmine magno conveniunt avide capiendo pilam sibi quisque. **b** *auferre – wegnehmen:* CHART. Heinr. Leon. 4 p. 7,5 (a. 1143) ut, quicunque vel minimum quid ex eis *(rebus congestis)* temerarie -are, detrectare vel quolibet modo violenter usurpare voluerit *eqs.*

dilapsio, -onis *f.* **1** *ruina – Zerfall, Einsturz:* GERH. STED. annal. p. 205,43 locum ipsum *(sc. ecclesiam)* ex -e horridum invenit et homines incultos ac fere nullius religionis adspexit *Gerhardus.* p. 208,27 inquietudini dominarum, quam ex -e aedificiorum patiebantur, ipse *(Hermannus)* conpassus est. **2** *defectio – Abfall:* EPIST. Teg. II 144 quippe quos *(sc. conventum)* tua *(sc. fratris)* a nobis *(sc. conventu)* -o utcunque perturbavit.

1. *dilapsus, -us *m.* **1** *descensus – das Niedergehen:* MARC. GRAEC. ign. 9 primo . . . autumnalis pluviae -u succendetur terra et indigenas comburet igne. **2** *deminutio – Schwund:* CHART. eccl. Halb. I 11 p. 10,11 (a. 1193/1201) propter rerum ecclesie nostre -um nostram a posteris nostris culpari timentes negligentiam cellerariam nostram . . . in officium annuale commutavimus.

2. dilapsus *v.* delabor.

dilargior (de-), -itus sum, -iri. *praes.* -gor: *l.32.33. partic. perf. sensu pass.: l.28.* **1** *tribuere – zuteilen:* GESTA Altiss. 32 (MGScript. XIII p. 395,22; s. IX.²/X.²) quicquid villarum superfuit, in sex principes Baioarios distributum est, abbatie vero singulis abbatibus -te. **2** *large donare – freigebig aus-, verteilen:* LIGURINUS 6,473 turbae . . . egenti -itur imperator opes. GUNTH. PAR. orat. 13,3 p. 216[B] bene sibi mens conscia sua pro Christo libenter -itur, nulla rerum temporalium metuit detrimenta. GLOSS. IV 53,5 St.-S. de-or (delangior, de-gor *var. l.*) ich spento. 139,35 de-gor (de-or *var. l.*) spenton.

1.*dilargor, -ari. *(ital.* dilargare; *v. Battaglia, Dizionario. IV. p. 426) largiorem fieri – sich verbreitern, breiter werden:* FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 102,14 quanto plus elongatur *penna maior* a saxello, tanto -atur et debilitatur plus.

2. dilargor *v.* dilargior.

***dilatabilis,** -e. *qui distendi potest – dehnbar:* PS. GALEN. anat. 32 p. 211[D] nervus est membrum mediocre in duritia, -e et extensibile. ALBERT. M. bon. 230 p. 139,52 vehiculum *(sc. nutrimenti)* . . . est humidum, -e et fluxibile. summ. theol. II 11,60 p. 591[a],2 humidum aliquando est valde -e et formabile in diversas species et figuras. *ibid. al.*

***dilataris,** -e. *distendens – auseinanderziehend, dehnend:* PS. GALEN. incis. app. 4 nervus -is.

dilatatio (-cio), -onis *f. script.* del-: *p.647,18. confunditur c.* delectatio: *p.647,19.20.*

I *distentio, amplificatio – Erweiterung, Ausdehnung, Vergrößerung:* **A** *proprie et in imag.:* **1** *in univ.:* **a** *gener.:* CONST. imp. I 100 p. 150,17 (a. 1111) cepit *Paschalis* -em et exaltationem regni super omnes antecessores meos *(sc. Heinrici)* promittere. PAUL. BERNR. epist. p. 499,3 antequam Moguntina -o terminos eius *(ecclesiae Mediolanensis)* instrinxerit. OTTO FRISING. gest. 1,65 p. 93,17 pro -e terminorum. CHART. episc. Halb. 269 l. 10 ne de cętero alicuius areę -e paschuarum terminus imminuatur. WILH. SALIC. chirurg. 2,16 p. 337[A] in -e vulneris. *al. v. et p.648,26. auctus – Mehrung:* DIPL. Heinr. IV. 283 p. 367,8 in cuius *(religionis)* -e (*ed. recentior in* CHART. Rhen. 42 p. 60,38 dilatione) quantum honoris et commodi sibi et regno contulerit *Karolus eqs.* CHART. Mulh. Thur. 236 (dipl. Rud. Habsb.) -cionem honoris regii et dignitates imperii promovemus *(sc. rex).* **b** *natur. et medic. (opp.* constrictio *sim.):* CONSTANT. AFRIC. theor. 4,5 p. 16b[r] -o est motus localis a medio in omnes extremitates. MAURUS progn. 9 p. 28[a],1 multus aer non potest attrahi, nisi multum dilatetur cor et multa -o multam facit inspirationem *eqs.* ALBERT. M. veget. 2,104 ab humido . . . aqueo facilem habet *planta* -em (dilationem *L*) et a defectu materiae in superioribus habet constrictionem. *saepe v. et p.648,29.* **2** *extensio, latitudo, magnitudo – Erstreckung, Weite, Größe:* HILDEG. epist. 45[R] homo . . . edificium Dei est, in quo ipse mansionem

[Weber]

habet, quoniam igneam animam in illum misit, quae cum rationalitate in -e volat, quemadmodum murus latitudinem domus comprehendit. 223[R] l. 121 filia Sion, corona de capite tuo inclinabitur et pallium -is (-o *var. l.*) divitiarum tuarum tibi imminuetur. GERHOH. epist. 23 p. 594[C] ut eius *(Christi)* magnitudo sit immensa, quae non molis -e, sed virtutis immensitate pensanda est. *in signif. nominis:* BERENG. TREV. myst. (PL 160,999[A]) per quam *(lucem)* in Nephthalim, qui interpretatur -o, in latitudine mundi apostolica coepit dilatari praedicatio *(cf. Hier. nom. hebr. p. 14,10 et al.). v. et p.648,33.* **B** *translate:* **1** *propagatio – Ausbreitung, Vermehrung:* ALBERT. M. veget. 6,459 'est *testiculus canis*' ... 'prohibitivus -is (dilationes *codd.*) formicarum'. *v. et p. 623,5.* **2** *disseminatio, divulgatio – Verbreitung:* AMALAR. off. 4,14,2 dilatatum est os ecclesiae super inimicos suos, scilicet paganos et perfidos Iudaeos; ista -o (dilatio *var. l.*) hodierna die permanet.

II *dilatio – Aufschub, Verzögerung:* DIPL. Merov. I 170 absque ulla mora vel de-cione. FORM. Senon. I 27 ut ... homo ... sine ulla -e (delectatione *cod., v. et notam ed.*) ad suum ... debeat pervenire iustitiam (*sim.* 30 -e [delectatione *corr. in* deledatione *cod.*]). DIPL. Loth. I. 152 absque -e. CHART. Salem. 606 omni -e postposita. *saepius. v. et l.47.*

***dilatativus,** -a, -um. *extendens, amplificans – ausdehnend, erweiternd:* ALBERT. M. euch. 6,2,4,4 p. 408[b],40 quia per incorporationem membrorum gloriae divinae est -um, quod hic oratur. *v. et vol. II. p. 1635,37. ?sensu refl.:* PS. GALEN. anat. 42 p. 215[B] motus ... cordis -i (*ni leg.* dilatationis, *cf. postea:* constrictionis causa) causa est attractio nutrimenti cibalis.

dilatator, -oris *m.* **1** *qui differt, retardat – einer der aufschiebt, verzögert, verschleppt:* **a** *gener.:* AGNELL. lib. pont. 45 p. 309,31 non me iudicate ut inscius, nisi -r (-em *var. l.*). **b** *iur. i. qui se absentat (iudicio) – einer der sich (dem Gerichtstermin, -urteil) entzieht, fernbleibt:* LEG. Wisig. 2,1,19 p. 66,2 quinquaginta flagella contemtor ... vel -r (dilator *var. l.*) coram iudice verberetur. p. 67,9 iudex ea, que pars petit querellantis, reservato negotio -is (dilatoris *var. l.*) tradere non differat petitori, ita ut *eqs.* **2** *auctor, promotor – Mehrer, Förderer:* DIPL. Otton. III. 388 p. 818,10 Otto ... Romanorum imperator augustus sanctarumque ecclesiarum devotissimus et fidelissimus -r.

1. dilatio (-cio), -onis *f. script.:* del-: *l.49.p.648,12. adde* DIPL. Merov. I 156 p. 390,33. -act-: *p.648,12.*

1 *prolatio, productio, procrastinatio – Aufschub, Verzögerung, Verschleppung, Vertagung (saepius usu iur., e. g. l.47. 51.67.p.648,2):* **a** *proprie:* **α** *in univ.:* LEG. Wisig. 2,1,20 si fraudem aut -em (dilatationem *var. l.*) iudicis non potuerit petitor adprobare. DIPL. Merov. I 138 soledus cento ... absque ulla mora vel de-cione ... dare. ANNAL. Fuld. II a. 852 p. 42,24 ob eorum ... causas iudicandas, qui a pravis ... iudicibus neglecti et multimodis ... legis suae -bus decepti graves ... patiebantur iniurias. WIDUK. gest. 2,10 haec -o ad maiorem perniciem multos protraxit. THANGM. Bernw. 51 p. 780,15 ne occasio terrenae vagationis esset -o incepti operis. HERBORD. Ott. 2,14 p. 85,16 ut non illum *(antistitem)* despectiva -cione contristetis *(sc. Paulicius et legati). persaepe. proverb.:* THIETM. chron. 4,52 fit vera antiquorum relacio, quod unius noctis intermissio fiat unius anni -cio. EGBERT. fec. rat. 1,70 pluris ... constat -o nocte sub una. 1,103 qui pendet, nimium -o longa videtur. **β** *interruptio – Unterbrechung:* TRAD. Salisb. I 1 p. 253,1 (a. 987) religiositas monachice augmentationis ... multis annorum curriculis sine -e ... floruit. CONC. Rem. 30 (MGScript. III p. 677,24) quod concilium longis -bus defatigaverint *defensores.* DIPL. Otton. III. 202 p. 612,6 ut ... sancta congregatio ... absque ulla -e ... divinis die noctuque persistant obsequiis. CHRON. Reinh. a. 1197 p. 556,14 hii, qui aderant, ... interlocutoriam quesivere -cionem. CHART. cell. Paulin. 72 quos *(mansos)* ... comparavimus *(sc. conventus)* perpetuo sine omni -e et impedimento possidendos. **γ** *prorogatio – Verlängerung:* HELM. chron. 39 p. 80,1 illi *(captivi)* unanimiter provoluti pedibus eius *(regis)* orabant -cionem vitae. **b** *meton.:* **α** *dies – (vertagter) Termin:* CHART. Sangall. B 198 p. 182,34 (a. 1185) altera ... pars tanquam iusticiae suae diffidens ad -em appellationis venire proposuit. CHART. Beron. 59 nec citatus ad dictas -es venire curavit *(sc. advocatus testes).* **β** *spatium – Zeitraum, -dauer (plur. sensu sing.: l.12. 14):* CAPIT. reg. Franc. 279[F] a ... Kalendis quatuor mensium -o ad famam suam *(sc. Adelgaudi)* purgandam. WOLFHARD. Waldb. 3,5 horae diei protensa est -o. HIST. de exp. Frid. imp. p. 106,19 facta fuit ... a proximo pascha ad trium -em annorum pacis et stabilis treuge confirmatio. CONST. Melf. 1,96 tanti temporis -o concedatur, quod ... dietis competentibus numeratis pro qualitate itineris ... ad curiam revertatur; ... in quibus -bus (de-bus, dillectionibus, dilact-bus *var. l.*) si venire contempserit impetitus *eqs.* CONST. imp. II 397,46 predicta omnia poterunt probari ... infra -es magnitudini, gravitati, qualitati et quantitati tanti et talis negotii congruentes. **γ** *indutiae – Waffenstillstand:* FLOD. annal. a. 938 p. 71,2 Arnulfus comes et Heribertus inter regem Ludowicum et Hugonem -em (-cionem *var. l.*) accipiunt pacem sacramento paciscentes usque ad finem Ianuarii mensis. CHRON. Reinh. a. 1189 p. 543,25 emenso ... proposite -cionis termino collectis cesar exercitus sui plurimis ... copiis Ratisponam ... attigit. **δ** *otium, tranquillitas – Ruhe:* BERTH. ENGELB. assert. 22 (Angelomontana. 1914. p. 163; a. 1180/96) in quibus *(mansionibus)* Christi adventum omnes iusti lucida exspectabant et quieta -e. **2** *dilatatio, distentio – Ausdehnung, Erweiterung:* **a** *proprie:* **α** *gener.:* CONC. Karol. A 12 p. 67,8 pro -e (dilatatione, dilectione *var. l.*) et stabilitate rei publicae. *auctus – Mehrung: v. p.646,60.* **β** *natur.:* ALBERT. M. animal. 1,32 per contractionem et -em (dila<ta>tionem *ed.*), qui motus omnis est animalis, conatur *concha* redire ad lapidem. *v. et p.646,69. vol. II. p. 1634,22.* **γ** *extensio, latitudo, magnitudo – Erstreckung, Weite, Größe (in signif. nominis):* HIST. mart. Trev. prol. 2 quorum *(sc. humiliter venerantium)* ... futurae per Deum ... -is *(cod.*, dilatationis *ci. ed.)* status in eorundem filiorum Noe nominibus *(i. Sem et Iapheth; cf. Hier. nom. hebr. p. 7,11)* est praesignatus. **b** *translate:* **α** *propagatio – Ausbreitung, Vermehrung: v. p. 647,12.* **β** *disseminatio, divulgatio – Verbreitung:* CHART. episc. Halb. 1175 l. 17 (a. 1267) cultum Dei et eius -em sincero amplectentes *(sc. episcopus)* affectu. *v. et p.647,16.*

2. dilatio *v.* delatio.

***dilativus,** -a, -um. *tardans, differens – verzögernd, verschleppend:* HUGO RIPELIN compend. 5,41 p. 186[b],35 qui *(perfectus)* ... timet poenam purgatorii, in quantum est -a gloriae, sive separativa ad tempus.

dilato, -avi, -atum, -are. *script. et form.:* del-: *l.62.p.649, 56.* -ll-: *p. 269,4. praes. pass.* dilatur: *p. 649,45. 650,12. partic. perf.:* dilatus: *p.649,34. 650,37. 39. adde* GLOSS. II 357,58 St.-S. delatus: *l.62.p.649,44. medial. et refl.: passim; intrans.: p.649,61.650,24.27.*

I *latiorem reddere, distendere, amplificare – verbreitern, erweitern, ausdehnen, vergrößern:* **A** *proprie et in imag.:* **1** *de rebus:* **a** *in univ.:* **α** *gener.:* AETHICUS p. 190,15 ab Alexandro ... Magno -ta est omnis Graecia. WIDUK. gest. 1,34 p. 48,9 res Francorum coeperunt minui, Saxonum vero crescere, donec -tae ipsa sua iam magnitudine laborant. DIPL. Loth. III. 36 ad terminandam et -andam marcam seu navalem viam. OTTO FRISING. gest. 2,29 p. 135,29 non solum ad terminos orbis imperium -vit *urbs Roma*, quin etiam *eqs.* EBERH. BAMB. epist. 16 p. 555[A] de dulia et latria satis -atis *(sc. Gerhohus)* phylacteria et magnificatis fimbrias *(spectat ad Vulg. Matth. 23,5). saepe. v. et p.649,56.* **β** *natur., techn., geom.:* COMPOS. Luc. F 27 plumbum de-tum (delatum *var. l.*) et extenuatum super acetum suspenditur. GERB. geom. 2,2 ut ... tantum longitudine latitudineque contenta se -et (-at *var. l.*) *superficies.* RADOLF. epist. 1 p. 517,11 quantum ... unus *(sc. angulus trianguli)* ultra rectum -atur, tantum duo reliqui infra medium angustiantur. ALFAN. premn. phys. 9,2 p. 85 nervi -ti (*PG 40,656[B]* πεπλατυσμένα). CONSTANT. AFRIC. theor. 4,5 p. 16b[r] arterie -antur et constringuntur. ALBERT. M. veget. 1,9 delectationem inesse *(sc. in plantis)* probant per hoc, quod ad convenientia -ari inveniuntur. *saepe.* **γ** *rhet.:* EBERW. Symeon. 1 tui *(sc. episcopi)* ... examinis est iudicare, si istud tan-

tillum opus iubeas in publicum venire; sive tuis scholasticis ad corrigendum, exornandum -andumve tribuere. DONIZO Mathild. 2,2 materiam parvam facit esse comarcus ut altam, -are quidem sua verba scit ipse perite. **b** *augere, multiplicare – (ver)mehren, steigern:* ARBEO Corb. 6 pertimescens ... divitias ... in augmentum sibi amplius suisque -are. WILLIB. Bonif. 2 p. 8,24 quam *(doctrinam)* ... inchoavit, -vit ac perfecit. EPIST. Teg. I 10 si debita copia vivaria lata et sepius merito a Deo -anda scaturriant habundanti *eqs.* THIETM. chron. 1,26 impia ... potestas ... -ta crudelitate mox furit. EGBERT. fec. rat. 1,306 pauperiem -at inops, cum vina frequentat. HILDEG. vit. mer. 5,35 honorem meum sic -o *(sc. iuvenis)*, ut omnes in verbis meis erubescant. **c** *extendere – ausbreiten:* HILDEG. vit. mer. 3,57 pallium meum super colles et regiones -o (*sc. superbia; item* 3,121). *medial. i. q. pertinere, excurrere – sich erstrecken:* AETHICUS p. 174,13 mare Caspium, ... a parte aquilonis magnum ... in gyrum -tum quasi stadiis centum a radicibus montibus Humerosis. METELL. exp. Hieros. 4,385 ad solis portum quia -entur et ortum ipsius *(Israelis)* fines. **d** *aperire – öffnen, weiten:* RADBERT. corp. Dom. 17,35 fili, ... -a sinum mentis tuae; emunda conscientiam et percipe. VITA Liutb. 18 nulli alii, nisi qui viam mandatorum Domini -to gradiuntur c o r d e (EPIST. Mog. 26 p. 364,5. *al.*). **2** *de hominibus medial. i. q. incrassari, pinguescere – dick werden, verfetten (loci spectant ad Vulg. deut. 32,15):* WIBALD. epist. 332 p. 463,31 cum de rebus aecclesiae alantur *ministeriales*, inpinguati, incrassati, -ti recalcitrant. HELM. chron. 109 p. 215,13 saturati sunt Slavi ... diviciis Danorum, ... impinguati sunt, -ti sunt. *al.* **B** *translate:* **1** *in univ.:* **a** *fere de hominibus i. q. fovere, adiuvare, promovere, extollere – begünstigen, unterstützen, (be)fördern, erheben:* AETHICUS p. 200,15 opificis praecipua suos -at Piaeria. DHUODA lib. man. 3,5,81 seipsos liberantes meruerunt *(sc. consiliarii)* esse salvi in mente et ab illis *(senioribus)* dilati. DIPL. Otton. I. 374[a] cum Rome sinodus ageretur, et ... ab episcopis ... Beneventani episcopii, quod in archiepiscopatus honorem -arunt, causa ageretur. VITA Gebeh. Const. 1,17 p. 588,6 quem *(episcopum)* mox se invocantem Christus in tribulatione -vit *(cf. Vulg. psalm. 4,2)*. EPIST. Wibald. 318 p. 448,20 quae *(ecclesia)* vos ab adolescentia educavit, assumpsit et -vit. *al.* *accedente (in c.) abl. i. q. donare, ditare, exornare – beschenken, versehen, ausstatten (mit):* IONAS BOB. Columb. 1,29 p. 220,9 ⌜tertium trium⌟ *(i. Chlotharium)* regnorum possessione ac dominatione -tum (-to *var. l.*; delatum *B1[a]* [*corr. ex* deletum]. *B2*). AETHICUS p. 118,7 in insolis et tenturiis tribus Iafeth -atur (dilatur *var. l.; cf. Vulg. gen. 9,27*). ORD. coron. imp. 2,8[c] sicut Isaac in fruge, Iacob -tus est in grege. CONSUET. Marb. 143 Deus ..., -a huius congregationis temporale habitaculum cęlestibus bonis. EMECHO Ekkeb. (NArch. 11. 1886. p. 450,5) vidit *Elisabeth* arborem pulcherrimam ... diversis floribus ornatam et copiosis fructibus -tam. WALTH. MARCHT. hist. 31 ex quibus *(praediis)* ... ditati et -ti sumus agris, pratis, silvis et rebus aliis. *al.* **b** *fere de rebus:* **α** *diffundere, disseminare – verbreiten (intrans. sensu refl.: l.61):* IONAS BOB. Ioh. 17 quod *(sc. pestis)* ... per Galliae finibus -tum loca plurima pollulabat. EPIST. Bonif. 52 p. 93,3 (epist. papae) ad de-andam (-andum, -andam *var. l.*) christianitatis legem et orthodoxe fidei tramitem. AETHICUS p. 89,4 eas *(creaturas)*, quas ex nihilo fecit, multipliciter prolatas -vit *Deus (sed cf. notam ed.)*. ARBEO Corb. 9 coepit ... doctrina illius per universam Galliam ... tam ... virginum ... quam ... sacerdotum -are (-ari VITA Corb.) pectoribus. HUGEB. Willib. 4 p. 93,9 ut ... ignis -are se voluerit super regionem. THANGM. Bernw. 25 ut nomen vestrum *(sc. Romanorum)* et gloriam ad fines usque -rem *(sc. imperator)*. CARM. Bur. add. 21,1,3 cuius *(virginis)* virtus -atur in ore laudantium. *saepius.* *promulgare – bekanntmachen:* ARNULF. MEDIOL. gest. 1,9 per universum regnum -at *Otto* militandi praeceptum. **γ** *committere – übertragen:* FORM. Augiens. B 43 cui *(regi)* Dominus curam regiminis -vit. **2** *medial. et refl.:* **a** *eminere, excellere – sich hervortun:* GERH. STED. annal. p. 221,51 non mandatis karitatis, sed minis dirae hostilitatis -batur *episcopus*. **b** *elongare, se abstrahere – sich entfernen, entziehen:* LEG. Wisig. 2,1,19 p. 66,28 qui ad inplendam commonitionem iudicis contemtor extiterit seque ita -verit, ut eum iudex tam facile repperire non possit. 9,2,9 p. 378,9 si quisque exercitalium ... per patrocinia diversorum se -verit *eqs. ibid. al.* **c** *se convertere, se conferre – sich wenden (an, zu):* LIBER diurn. 61 p. 57,7 ut optate ordinationis ... adceleretur negotium ..., caritas ... domini nostri ... erga vestram presularem sanctitatem -etur. PETR. DAM. epist. 50 p. 97,9 expleto, quod coeperant *fratres*, ad alia mox se frivola et otiosa data semel procaci linguae libertate -ant.

II *c. sensu prolatandi in tempore:* **A** *differre, retardare – aufschieben, verzögern:* CHRON. Fred. 2,62 p. 86,7 -atur (dilatur, -etur *var. l.*) haec c a u s a (LEX Raet. Cur. 2,1,5 p. 47,11. *al.*). IONAS BOB. Columb. 1,19 p. 189,20 comminatur ... excommunicationem, si emendare -ando (differendo *var. l.*) non velit *rex*. DIPL. Otton. III. 339 p. 768,13 imperator promisit se iterum ... legem facturum, sed casu accidente -tum est. WIPO gest. 5 p. 27,19 renuit *rex* iustitiam -are. *al.* *pendet* quin *post negat.:* ANON. IV mus. 7 p. 88,27 sunt ..., qui ponunt ante ... paenultimam unam *(sc. neumam)*, duas, vel tres vel plures ..., dum tamen non nimis -et, quin proveniat ad finem. **B** *intrans. i. q. permanere – Bestand haben, fortbestehen:* LIBELL. de cal. Trev. p. 740,37 quod *(sc. praestatio mansorum iniusta)* ... in praesens -ando non sine querimonia remansit. IOH. WIRZ. descr. 523 ylex ... extunc *(sc. ex tempore Abrahae)* usque ad tempus Theodosii ... -vit (*inde* OLIV. descr. p. 4,12 -arat).

III *per confusionem:* **A** *pro* deliquare: *v. p. 269,4*. **B** *pro* dictare: DIPL. Heinr. II. 277 hanc precepti nostri paginam regio more -vimus et post conscriptam manu propria roborantes sigilli nostri inpressione insigniri iussimus.

adi. **dilatatus,** -a, -um. *latus, longus – weit, breit, ausgedehnt:* AETHICUS p. 166,7 habet ... Albania sub tributum duas insolas in mare septentrionalem, Ocream et Samnitem, in longitudine -as, in latitudine coartatas. GLOSS. I 372,19 St.-S. -us pristent, pristenter, prestinter (*sim.* 373,23). GERB. (?) astrolab. 2,2 in extremis tabulae oris dilatiori circulatione circulus capricorni ... inscribitur. ALBERT. M. metaph. 5,3,2 p. 259,45 in ... nube constricta et -a (dilata *var. l.*). *translate i. q. magnanimus, nobilis – großmütig, edel: v. p. 622,24.*

1. dilator, -oris *m.* *qui differt, retardat – einer der aufschiebt, verzögert:* GLOSS. IV 236,43 St.-S. -r fristare, qui differt ad proferendum. CARM. de Iuda 3,110 (ed. P. Lehmann, Erforsch. d. Mittelalt. II. 1959. p. 282) -r prede nostre *(sc. daemoniorum)*, Brandane, recede, ut contingamus socium, quem semper amamus. *v. et p.647,35.37.*

2. dilator *v.* delator.

dilatorius, -a, -um. **1** *adi. i. q. differens, retardans – aufschiebend, verzögernd (fere usu iur.):* HONOR. III. registr. 51 p. 39,10 propositis ... omnibus e x c e p t i o n i b u s -is super premissis (CHART. Worm. 153[b] p. 114,28. *al.*). ALBERT. M. cael. hier. 4 p. 61,43 si dicatur ad primum, quod Deus agit per voluntatem, quae est causa -a, contra: nullus sapiens differt facere, quod vult, sine causa. *ibid. al.* **2** *subst. fem. i. q. exceptio dilatationem efficiens – aufschiebende Einwendung (usu iur.):* CHART. Gottwic. 108 (a. 1233) ut ... super -is, que frequentius labores multiplicant et expensas, iudiciaria provideatur auctoritate. CHART. Traiect. 854 p. 272,15 cessante appellacione et omni fori -a.

dilatro *v.* delatro. **dilatura** *v.* delatura.

1. dilatus *v.* differo. **2. dilatus** *v.* dilato.

***dilearchon** *v.* *telearchos. **1. dileccio** *v.* dilectio.

2. dileccio *v.* deletio. *adde: excidium – Vernichtung, Untergang:* ANNAL. Mell. Claustr. VI a. 1271 p. 743,52 rex ... Ungarie ... perdicionem terre et dileccionem sue gentis timens.

dileco *v.* 1. delego. **dilectabilis** *v.* delectabilis.

dilectamentum *v.* delectamentum.

***dilectanter** *v.* delecto. *adde ad p. 247,32:* PASS. Afrae I 3 magis sacrifica, ut diligaris ab omnibus amatoribus tuis, ut, sicut nunc usque ⌜dilecta es, ameris⌟ (di-r et amplius diligaris *α*) et multa tibi conferentur pecunia.

1. dilectatio *v.* delectatio.

[Weber]

2. ? ***dilectatio,** -onis *f.* (*per contam. ex* dilectio *et* delectatio) *dilectio, amor – Liebe:* WILLIB. Bonif. 1 p. 4,28 magna nimirum -e *(1 a. corr.,* delectatione *cett.)* ... adfectatus est a patre. ARBEO Corb. 24 p. 215,15 habebat ... Grimoaldus ... uxorem fratris sui Theodoalti post obitum, quam sibi adulterina -e sumpsit in matrimonium. *meton. de persona:* FORM. Salisb. II 3,9,4 credo et firmiter sperare volo, quod in pectore tuae -is sententia sancti Augustini veraciter manere debeat, qua dicit: *'eqs.'* (*cf.* 3,17,14 dilectionis). *Weber*

dilectio (-ccio), -onis *f. (?m.: p. 694,71) script. et form.:* del-: *l.16.54. adde* GLOSS. II 283,39 St.-S. CHART. Turic. 800. *abl.* -i: *l.17. usu plur.: p.652,40.*

amor, familiaritas, devotio – Liebe, Zuneigung, Zuwendung: **I** *de caritate, caritatis affectu, amore Dei vel proximi:* **A** *proprie:* **1** *gener.:* CHRON. Fred. 2,58 p. 83,5 cum integra de-e et amore praefuso. FORM. Salisb. I 35 p. 447,39 cuius *(Dei)* -i pectus tuum impleatur. CAND. FULD. Eigil. I 9 p. 226,24 vacat ... -o Dei, nisi subiungatur et proximi. THANGM. Bernw. 1 p. 758,49 propinquorum ... -i probatissimus habebatur. THIETM. chron. 4,57 cum in ea *(Oda)* tantae pietatis -ccio cognoscitur. EPIST. Worm. I 11tit. amico ... integritatem inperteṣe -is et fidei. TRAD. Ratisb. 510 pro fraterna -e. STATUT. ord. Teut. p. 75,23 -ccio religionis est fundamentum. *persaepe.* **2** *theol. et philos.:* RADBERT. fid. 3,1203 -i Dei sola -o nostra vicem rependit *eqs.* HONOR. AUGUST. cant. 8,7 p. 482D -o ... est magna appetitio alicuius rei perfruendae *eqs.* ALBERT. M. resurr. 140 p. 331,64 quaeritur de secunda dote, quae est -o *eqs.* eth. II 8,1,1 p. 515b,25 quaedam *(amatio)* ... cum discretione amati est ..., et hoc proprie vocatur -o. summ. theol. I 16,64capit. utrum -o, qua Deus diligit creaturam, sit eadem cum -e, qua Pater diligit Filium. *persaepe.* **3** *publ.:* **a** *de gratia, bona voluntate, favore:* TRAD. Patav. 46 (a. 799) ipse *(episcopus)* propter amorem et magna -e nostra *(sc. comitis)* taliter visus est celsitudinem nostram honorare. CHART. Aquens. 70 (dipl. Frid. II.) cum nos ecclesiam Aquensem ... speciali et prerogativa quadam -e diligamus, hanc gratiam ipsis conferimus, ut *eqs.* CHART. Raitenh. 315 p. 253,30 propter -ccionem et amorem, quem ad eundem habemus locum. CHART. ord. Teut. (Thur.) 330 ob -em sinceram et reverentiam, quam ... ad ipsum ordinem habemus *(sc. lantgravius). saepe. adde:* LAMB. HERSF. annal. a. 1071 p. 130,18 cumque eum *(gladium)* dux Otto filio Dedi marchionis ... in argumentum pignusque individuae -is ad tempus prestitisset. **b** *de amicitia inter papam et principem foedere firmata (de re v. A. M. Drabek, Die Verträge der fränkischen und deutschen Herrscher mit dem Papsttum von 754 bis 1020. 1976. p. 17.56):* COD. Karol. 12 firmi et robusti ... in ea fide et -e et caritatis concordia atque pacis foedera, quae ... germanus meus *(sc. Stephanus papa)* ... vobiscum *(sc. cum Pippino rege)* confirmavit, permanentes *(sc. electus sedis apostolicae) eqs.* (*sim.* 21 p. 523,7. 44 p. 559,40). IOH. VIII. epist. A 221 mutuę -is fędere confisi. *ibid. al.* **B** *meton.:* **1** *de Deo:* RADBERT. fid. 3,97 spiritus sanctus, qui est -o, Deus est. LIBELL. prec. Turon. 7,14 summa origo rerum et perfectissima pulchritudo ac beatissima de-o Deus. ALBERT. M. sent. 1,10,1capit. quomodo differant nomina, quae attribuuntur spiritui sancto, amor, -o, charitas. *al.* **2** *de hominibus:* **a** *in univ.:* DIPL. Conr. III. 69 p. 123,24 te *(sc. imperatorem Constantinopolitanum)* rogamus, ut hominibus imperii nostri ... locum, in quem ... aecclesiam edificent, concedas, tum respectu divinae remunerationis, tum etiam interventu ac peticione nostrae -is. 213 pro nostre -is intuitu. 225 p. 398,38 pro nostrę -is et intercessionis respectu. *ibid. al. spectat ad universitatem:* CHART. archiep. Magd. 279 (a. 1154; spur.?) non ... ambigat tam presentium quam futurorum -o *eqs.* CHART. Burgel. 60 p. 77,4 notum ... esse volumus tam praesentium -i quam futurorum posteritati, quod *eqs.* **b** *in allocutione (cf. 'Euer Liebden'):* CAPIT. reg. Franc. 124 p. 245,4 notum sit -i vestrae *(sc. episcopi)*, quia *eqs.* HRABAN. epist. 4 -em tuam maiestas Christi ... conservare dignetur, sancte frater. CONC. Karol. A 44D p. 478,36 vestrae *(sc. imperatoris)* Christo amabili -i manifestamus, quia *eqs.* DIPL. Otton. I. 434 Brunonem episcopum vestrę *(sc. Biligrimi episcopi)* mittimus et committimus -i. FROWIN. explan. prol. 9 memini tuam dulcissimam -em, o venerabilis presbiter Berhtolde, a mea parvitate exegisse, quatinus *eqs. persaepe.* **3** *de rebus i. q. opus, servitium caritatis, favor (praestitus) – Liebeserweis, -dienst, (erwiesene) Aufmerksamkeit:* **a** *gener.:* WALAHFR. carm. 31,3 Liutgero Strabus paucula verba dedit; parva licet fuerit nostrae -o partis, credo tamen *eqs.* **b** *eccl.:* **α** *de officio pro defuncto:* CONSUET. Vird. 8 p. 388,7 psalterium ..., quod ... pro eiusdem loci abbate ex integro cantabitur et sine dispensatione huius -is et missae propriae, quae ... pro ipso celebrabitur. **β** *de eleemosyna:* GLOSS. IV 30,32 St.-S. agape, -o vel caritas spentae. **c** *publ. i. q. alimentum – Verpflegung:* FORM. Pith. A p. 598,27 ut ... ipsi presbyteri, qui ipsa ecclesia custodire videntur, annis singulis ad missa sancti, quae est in mense illo, -e nobis et pasto soniare debeat *(sic).*

II *de amore coniugali:* FORM. Marculfi 2,7 l. 4 quicquid ... inter coniugatos de propria facultate ... pro amorem -ccionis (-is *var. l.*) invicem condonare placuerit. GUNTH. COL. diab. cap. A 7 quia suo viro ... fide, affectu ac -e coniugali sociata est *puella eqs.* RATHER. epist. 1 p. 15,19 quam ... insolubilis, tam compassibilis est -o maritalis. *al.*

III *de amore rerum diversarum (et corporearum et incorporearum):* **A** *proprie i. q. (amor et) studium, desiderium, zelus, cura – (Vor-)Liebe, Bestreben, Verlangen, Eifer, Sorge:* **1** *in univ.:* GODESC. SAXO theol. 15 p. 241,6 disputat *Augustinus* ... de -e et delectatione iustitiae. CONC. Karol. B I 47G p. 485,23 ne peccemus in superflua -e temporalium. ANNAL. Altah. a. 1073 p. 85,8 captus ... locorum -e in silva, quae Harz dicitur, urbes multas ... ceperat *rex* edificare. ALBERT. M. animal. 6,26 pugnant ... pava et pavo pro incubatione ovorum ex nimia ovorum -e. CHART. Hans. 745 p. 259,36 nos *(sc. comes)* ob firmacionis et munitionis -em liberi oppidi nostri Harlem incolarum ibidem petitionibus iustis condescentes *(sic?) eqs. al.* **2** *obsequium – Befolgung:* VITA Godefr. Cap. II 27 praecepti finis -o de peregrinis sanctum commovit, nam domus his patuit. **3** *assuetudo – Gewöhnung, Vertrautheit:* FRID. II. IMP. art. ven. 6 p. 190,11 facile obliviscerentur *falcones* -is, quam habuerant in loyrum. **B** *meton. i. q. votum, voluntas – Wunsch, Willensäußerung:* GESTA Camer. cont. II A 175,3 comes ... adquievit ... horum *(apostolici et episcopi)* -bus et preceptis et precibus.

1. dilecto, -are. *diligere, fovere – lieben, hegen:* LIOS MON. 390 qui *(pravi)* normam veri spernentes ... loetea -ant pecamina fraudis inique.

2. dilecto *v.* delecto.

dilector, -oris *m. qui diligit, amator – einer der liebt (usu attrib.: l. 59):* **1** *de caritate christiana:* CARM. Paul. Diac. app. I 5,28 Adelphus decimus *(praesul)* fratrum -r opimus. MEGINH. FULD. (?) Ferr. 16 quae *(gaudia)* Deus ante tempora secularia suis praeparavit -bus. TRAD. Teg. 319 clareat universis Christi -bus, quomodo *eqs.* ALBERT. M. nat. bon. 80 p. 33,38 ut ... simus ... -es proximorum ut Esther. *al.* **2** *usu communi:* **a** *spectat ad res i. q. cultor, fautor, observator – einer der pflegt, sich angelegen sein läßt, beobachtet, (Be-) Wahrer:* WALAHFR. Gall. 1,13 fideles ... heremi -es. CHART. Mog. A I 319 notum esse volumus cunctis fidelibus catholice fidei -bus, quod *eqs.* BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 304,48 vir Dei ..., castitatis et continentiae -r. GERHOH. psalm. 37,11 p. 640,10 homines tenebrarum -es obstinati. CHART. Austr. sup. I 238 p. 347,10 anathematis vinculo omnes ... contemptores huius traditionis ... innodamus *(sc. episcopus)*, -es vero et conservatores huius actionis ... divinae protectioni committimus. CHART. civ. Spir. 109 que *(concordia)* ... suis -bus pacem, comodum et honorem generat. *saepe.* **b** *spectat ad homines i. q. familiaris, amicus – Vertrauter, Freund:* ARNOLD. RATISB. Emm. 2,31 p. 566a,54 imperator ... secum assumptis -bus paucis intravit claustrum. CHART. archiep. Magd. 315a p. 400,7 quatinus ... congregatio ... obitus nostri diem et ... -is nostri decani Sifridi memorię commendet. ARABS 226 (MittellatJb. 33/2. 1998. p. 80) -r ... iste. 276 (p. 82) vel digna rependere factis vel -i non tenuisse fidem.

dilectrix, -icis *f. de caritate christiana i. quae diligit, ama-*

trix, cultrix – eine die liebt, Freundin, Verehrerin (usu attrib.: l.5.6): HUCBALD. Rictr. 13 Dei -x et a Deo dilecta Rictrudis. CHART. Naumb. I 168 p. 147,31 capellam supra memorate -is Dei *(sc. b. Mariae Magdalenae).* ARNO REICHERSB. scut. p. 1501[C] persona . . . Christi et ipsius *(sacerdotis)* in Christo -x. ROB. TOR. chron. a. 1127 mulierem . . . -em ecclesie. CAES. HEIST. mirac. I 8,50 p. 122,11 qui *(sanctus Iohannes)* animam suae -is *(sc. sanctimonialis)* choris sociaret angelicis. *al.*

dilectum *v.* 1. delinquo. **1. dilectus** *v.* 1. diligo.

2. dilectus, dilegatus *v.* delicatus. *adde ad p.* 261,56: TRACT. de caus. mul. 95 p. 53,32 pini corticem tundis et pulverem dilegatissimam redagis. ANTIDOT. Glasg. p. 138,4 facis pulvere dilectissima.

dilegenter *v.* 1. diligo. **1. dilego** *v.* 1. delego.

2. dilego *v.* 1. diligo. **diletus** *v.* 1. diligo. **dilia** *v.* tilia.

dilibuo *v.* delibuo. **dilicatus, diliciae** *v.* delic-.

dilictum *v.* 1. delinquo.

dilido, -lisum (-lysum), -ere. *elidere, discutere – zerschlagen:* LIOS MON. 164 quiddam dispectum . . . tonantem maius apud Dominum . . . claret, proicitur quamvis -ysum *(corr. ex* -sum *cod.)* spernitur atque. *Antony*

diliencia *v.* diligentia. **dilienter** *v.* 1. diligo.

diligacio *v.* delegatio. **diligatus** *v.* delicatus.

diligentia (-cia), -ae *f. script.:* del-: *l.30.* -ll-: *l.43.* -ie-: *l.42. usu plur.: p.654,13.*

I *cura, sollertia, accuratio, studium – Sorgfalt, Umsicht, Aufmerksamkeit, Gründlichkeit, Genauigkeit, Eifer (in malam partem: l.47):* **A** *proprie:* **1** *strictius:* **a** *in univ.:* GLOSS. med. p. 31,4 potest *hepar* qualitercumque sanari et non sine ingenti curationis congrue de-a. WILLIB. Bonif. 2 p. 9,9 Wynberchtes abbatis . . . spiritali litterarum -a provocatus elegit magisterium. GEBEH. AUGUST. Udalr. p. 595,32 -a . . . humilitatis exterritus aiebat hoc operis apostolicae . . . dignitati, non suae congruere parvitati. ALBERT. M. div. nom. 3,15 p. 111,29 '-a' (*PG 3,684*[B] ἀκριβείᾳ), idest efficacia, 'demonstrationum', idest manifestationum. *persaepe. v. et p. 656,6. per prosop.:* ALLEG. cam. 29 sexta *(cameraria Christi)* est sancta -a mentis, illa ornat camaram. **b** *locut. adv.:* ANTIDOT. Lond. p. 21,17 colas *(sc. confectionem)* cum summa -a (DIPL. Karoli III. 80 p. 131,22. *saepe*). ARBEO Corb. 16 p. 205,18 qui *(praepositus)* virum Dei cum universo comitatu cum omni -a transponeretur *(sim.* CHART. ord. Teut. [Hass.] 346 o. -iencia. *saepe).* DIPL. Loth. I. 119 p. 273,30 qui *(missi)* fideliter magnaque -a (dill-cia *var. l.)* ea *(sc. res)* investigarent. *saepe. cf. l.58.* **2** *latius:* **a** *gener.:* **α** *industria, sedulitas, opera – Fleiß, Rührigkeit, Mühe(waltung):* WETT. Gall. 35 p. 277,1 quae *(sc. Arbonenses thesauros suos in cellam viri Dei condidisse)* per -am Erchanoldi . . . tribuni sunt prodita *eqs.* LAND. MEDIOL. (?) hist. 3,31 p. 98,19 illecebrarum facetiis ac -a Matildis . . . coronam . . . duci Redulfo . . . misit *(sc. Gregorius).* ADAM gest. praef. p. 2,2 fortasse dixerit aliquis aut nihil eos *(pontifices)* dignum memoria fecisse . . . aut, si fecerant quippiam, scriptorum, qui hoc posteris traderent, -a caruisse. **β** *instantia, obsecratio – (inständiges) Bitten, Nachdruck:* CHART. Lub. II 10 p. 7,9 (a. 1229) ad instantiam et -am . . . abbatis . . . tres villas . . . eisdem fratribus vendidimus *(sc. comes).* CHART. Port. 177 p. 193,9 mansos in manus eiusdem nobilis M. . . . resignavit *miles* cum -a postulando, ut *eqs.* (*sim.* 253 p. 257,11 cum -cia). **γ** *appetentia, concupiscentia – das Trachten, Verlangen:* CHART. Argent. I 74 p. 59,16 (dipl. Heinr. V.) quod *(ius)* tot annis odiosa questus -cia Argentinensibus subtractum esse conspeximus. **δ** *adimpletio congrua, convenientia – getreue Erfüllung, genaue Übereinstimmung:* EPIST. Ratisb. 10 p. 324,5 quanta prefiguratio in veteri, quanta -a in novo testamento, quanta reverentia in evangelio . . . fuit. **b** *publ., iur., canon.:* **α** *auctoritas, arbitrium – Autorität, Schiedsspruch:* DIPL. Heinr. IV. 59 sicut pater noster sua -a . . . litem determinaverit, ita *eqs.* BERTH. (?) annal. a. 1078 p. 307,51 quae aecclesiae utilitati . . . proficua fuerant, canonica -a . . . diffinita sunt. *al.* **β** *providentia, adiumentum – Förderung, Unterstützung:* DIPL. Heinr. II. 369 p. 472,16 imperialis nos contemplatio commonet illa . . . disponere, que ad augmentum, -am et restaurationem venerabilium pertinet locorum (*inde* 469 p. 598,12). **γ** *investigatio, quaestio – Untersuchung, (Gerichts-)Verfahren:* DICTA de disc. (MG Lib. Lit. I p. 459[b],42) cum . . . aecclesie audientiam et synodalem subterfugeret *Hildebrandus* -am. **c** *medic. i. q. curatio – Behandlung:* AESCULAPIUS 22 p. 36,18 si crura . . . vel manus paralisin passae fuerint, primum capitis erit -a, ut ungatur et fricetur *(cf. Gariopont. pass. 5,26).* **d** *rhet. i. q. brevitas – Kürze, Prägnanz:* ANSELM. BIS. rhet. praef. p. 100,13 cuius *(facultatis)* longum et nimis diffusum laborem ad sat parvam -am perstrinximus (*sim.* 3,6 p. 177,13 parva quadam -cia [-a *var. l.*]). **B** *meton.:* **1** *caerimonia, sollemnitas – Zeremonie, Feierlichkeit:* HRABAN. hom. I 68 p. 129[A] pompa funeris, agmina exsequiarum sumptuosa, -ae sepulturae, monumentorum opulenta constructio vivorum sunt . . . solatia. **2** *intentio, consilium – Vorhaben, Plan:* TRANSL. Tib. 2 (MGScript. XV p. 393,38; s. XI.[in.]) multa donaria recepit *diaconus* in sua et maxime mulorum prestantiam ad perficiendam suae reversionis -am (-a *var. l.*).

II *dilectio, amor – Wertschätzung, Liebe:* LAND. MEDIOL. hist. praef. p. 36,22 ductus patriae atque civitatis meae amore nec non et cleri eiusdem -am *(sic codd.)* . . . gesta archiepiscoporum . . . perscribere deliberavi.

***diligentor,** -atus sum, -ari. (diligens) *diligenter inquirere, considerare – sorgfältig untersuchen, prüfen, erwägen:* CHART. Rhen. med. III 1119 p. 828,12 (a. 1251) questiones, que nondum diffinite erant, secundum ius et equitatem vel alias per gratiam tolerabilem -ti . . . pronunciamus *(sc. viri a capitulo electi)*, quod *eqs.*

diligibilis, -e. **1** *adi.:* **a** *gener.:* **α** *diligendus, amabilis, dilectus, carus – achtbar, liebens-, schätzenswert, geliebt, lieb (de Deo: l.36):* FORM. Salisb. I 37 p. 448,10 glorioso ac per omnia -i inclito viro (*sim.* FLOD. hist. praef. p. 57,1). SYRUS Maiol. 2,6 l. 3 virtute et sapientia compositus . . . ita se coaptabat singulis, ut omnibus esset -is (diligendus *var. l.*). 2,20 l. 23. ALBERT. M. epist. Dion. 10 p. 548,35 Iohannes, 'vere dilecte' . . . a Christo 'vere amabili et desiderabili et -i'. animal. 20,61 occidunt seipsos *homines* et sunt nec diligentes nec -es. *al.* **β** *laudabilis, laudandus – lobenswert, löblich:* GESTA Camer. 1,89 p. 437,20 numerorum utilis coaptatio virtutumque -is inquisitio nec otiosa exercitatio mentem ad eum *(ludum)* convertant *(de re v. A. Borst, Das mittelalterl. Zahlenkampfspiel. 1986. p. 48).* **b** *philos. i. qui diligi potest – fähig geliebt zu werden:* ALBERT. M. summ. theol. I 16,64 p. 655[b],11 cum dicitur: 'Deus ab aeterno dilexit creaturam', aut dilexit creaturam, quae fuit, aut quae non fuit; non, quae non fuit, quia illa non est -is. *usu subst.: l.60.* **2** *subst. neutr. i. q. obiectum dilectionis – Gegenstand, Objekt der Liebe:* ALBERT. M. bon. 43 p. 24,77 haec *(sc. modus amoris)* est commensuratio ad -e; sed quando -e elevatum est ultra totum nostrum posse, tunc dicitur amor non habere modum (*sim.* sent. 1,3,15 p. 108[b],7). sent. 3,27,4 p. 523[a],3 puritas attribuitur cordi, quia intellectus per discretionem, quam ponit circa -e (dirigibile *ed.*), primo separat ab impure dilectis. *ibid. al.*

adv. ***diligibiliter.** *amanter, cum caritate – liebevoll:* AGIUS vita Hath. 1 honorabiliter diligendis et -r honorandis sanctissimis in Christo . . . sororibus.

***diligibilitas,** -atis *f. facultas dilectionis attrahendae – Fähigkeit Gegenstand der Liebe zu sein, geliebt zu werden:* ALBERT. M. sent. 3,28,1 p. 535[b],15 in quibuscumque non est una ratio boni moventis charitatem, in illis non est una ratio diligibilis; sed in corpore et anima non est una ratio boni, ergo non est ibi una ratio -is. *ibid. al.*

1. diligo, -lexi, -lectum, -ere. *script. et form.:* del-: *p.655, 16.656,28.30.34.657,4. al.* -ll-: *p.655,12.* -leg-: *p.655,4.16.35. 657,2. al.* -i(i)e-: *p.655,9.656,70.72. al.* -lictus: *p.656,30.34. al.* -letus: *p.656,33.* -ire: *p.655,35. usu absol.: p.655,3.10. 27. adde* GLOSS. psalt. Lunaelac. 111,1. *saepius. struct.: c. (acc. c.) inf.: p.655,51.54.58. pendet* ad *c. gerundio: p.655,48. gerundivum pro subst.: p. 655,43. al. partic. praes. usu subst.: p.655,8. confunditur c.* dirigere: *p.655,3.6.7.18.65.*

I *amare, colere, venerari – lieben, achten, (ver)ehren (subi. animalia: p.655,31.41.48.61.62; planta: p.655,36; res: p.655,57):*

[Gansweidt]

A *strictius:* **1** *in univ. (fere de caritate christiana):* **a** *gener.:* HUGEB. Wynneb. 7 p. 112,20 per blandam suae pietatis affectum docibiles ad recta veritatis via dirigendo ducebat, quia scriptum est: 'non diligenter auditur, qui non dilegitur' (*cf. Greg. M. past. 2,8 p. 43*[C] libenter). THEGAN. Ludow. 5 Karolus ... -bat (dirigebat *K*) regnum suum. DHUODA lib. man. 10,2,26 -e (dirige *var. l.*) obtimates magnos. FORM. Augiens. C 17 vale in Domino, dulcissime frater ..., et -entem te -e (-ere *cod.*). ANDR. BERG. hist. 16 dilectione caritatis inter se -iebant *Adelchis et imperator.* FROUM. carm. 32,60 -it haud omnis, lepide qui loquitur. ANNAL. Plac. a. 1270 p. 543,18 quem *(regem)* Papienses super omnia dill-bant. *persaepe. v. et p.654,55. fovere – fördern, begünstigen:* BRUNO QUERF. fratr. 7 p. 43,9 cum sola Roma ei *(imperatori)* placeret et ante omnes Romanum populum pecunia et honore -xisset. **b** *theol. et philos.:* PIRMIN. (?) scar. 28[b] p. 66,12sq. -ite (delegite *A*) eum *(Deum)* ex totto corde (*sim.* DHUODA lib. man. 10,2,20 Deum ex toto corde ... time et dirige). RADBERT. corp. Dom. 9,142 mors est Christi pro saeculi vita posteris nuntianda, ut discant, qua caritate suos -xit. ALBERT. M. sent. 3,30,1 p. 568[a],25 constat ..., quod ad mirabilia non tenemur, ergo non tenemur -ere inimicos. *persaepe. v. et p.654,44.* **2** *de amore coniugali, carnali:* HROTSV. Gall. I 12,10 ut tuae *(sc. Constantini),* quam prae omnibus -xi, abrenuntiarem filiae. THIETM. chron. 2,18 sepulta ... est *Mathildis* ... iuxta seniorem suum, quia, quem viventem -xerat, huic se mortuam coniungi ... inploravit. CARM. Bur. 167[II],1,2 -bam tenere, quam sciebam degere sub etate tenera. 178,1,2 volo virum vivere viriliter; -am, si -ar equaliter. *al.* **3** *de amicitia naturali refl. i. q. convenientem esse, amicari – sich vertragen:* ALBERT. M. animal. 8,32 quidam pisces -unt se ad invicem et quidam non se -unt. **4** *de amore rerum et corporearum et incorporearum i. q. gratum habere, magni aestimare – Freude, Gefallen haben (an), schätzen:* **a** *in univ.:* PIRMIN. (?) scar. 28[b] p. 67,10 risu multum nolite *(sc. fratres)* -ire (-egere *A*). WALAHFR. hort. 113 sic de fragili stirpe cucurbita surgens -it appositas ... furcas. BRUNO QUERF. Adalb. A 11 p. 11,6sq. -e denarium, sed parce -e formam *(cf. H. Walther, Proverbia nr. 5735).* ALFAN. premn. phys. 1,6 p. 6 ut animae bona sola -amus *(PG 40,505*[B] ἀγαπήσωμεν). HILDEG. phys. 5 praef. p. 1265[C] quidam ex istis *(piscibus)* diem ... plus -unt quam noctem. ALBERT. M. sent. 3,28 p. 534[b],31 in quarum *(distinctionum)* prima agit *magister* de numero -endorum. *persaepe. v. et p.656,17.* **b** *comprobare, laudare – billigen, gutheißen, anerkennen:* CHART. episc. Hild. III 184 (c. 1267) concambium tale, sicut Ernestus ... vobiscum *(sc. cum capitulo)* fecit, -o et affecto *(sc. Iohannes miles).* **c** *velle, optare, cupere – wollen, wünschen, verlangen:* CHRON. Fred. 2,57 p. 81,25 leo cum -rit cor cervi ad manducandum. CHART. Argent. I 274 (a. 1241) quamvis in nobis religionem necessariam non habeamus, in aliis tamen eam esse -imus. plus, magis -ere *i. q. malle, praeferre – lieber wollen, vorziehen, bevorzugen:* BEDA hist. eccl. 4,26 p. 273,9 ipse *(Cudberct)* plus Lindisfarnensi ecclesiae ... -xit praefici. FORM. imp. 39 p. 317,7 pater magis -ens quiete Domino servire quam tumultuosa saeculi fluctuatione perpeti. PS. ODO CLUN. dial. 14 p. 261[a] si ... in decima c. incipiat *antiphona* ... vel secundam nonam ♮ ... amplius -at, tertii modi erit. CHART. Ulm. 56 si ... aliquis heredum ... plus -ret rehabere vel possidere predia. **d** *non abhorrere, pati – sich gewöhnen (an), hinnehmen:* FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 231,10 assuefiet *falco* ad -endum (-endam *var. l.*) faciem *(sc. falconarii),* de qua timere solebat. 3 p. 9,10 ut -at *falco* et recognoscat loyrum. 6 p. 189,21. **B** *latius:* **1** *curare, custodire – pflegen, hüten:* VITA Eparch. 17 (MGMer. III p. 558,4; s. IX.[in.]) Salamon ... caballum ipsius tempore hiemali -endum (dirigendum, hyemandum *var. l.*) acceperat. **2** *(sibi) defendere, frui – (für sich) behaupten, Nutzen ziehen (aus):* TRAD. Wessof. 7 (a. 1129/30) que iniusticia ... nullo modo finiri potuit ... Conrado usque ad obitum incaute -ente, quod ab iniquis inique possederat.

II *de-, eligere – (aus)wählen, bestimmen:* CHART. Brunsv. II 156 (a. 1254) si ... ipsum de hiis mansis non potero *(sc. Bernhardus)* expedite ... warandare, alios duos mansos tanti valoris vel melioris, quos claustrum tantum -at, ipsi debeo restaurare. *cf.* 2. deligo.

adi. **1. diligens,** -entis. *sollers, intentus, accuratus, studiosus – sorgfältig, aufmerksam, gründlich, genau, eifrig (in malam partem: l.11):* **1** *in univ.:* ARBEO Emm. 8 p. 39,2 ubi communis non sufficeret *cura* inlata, -issima (diligentia, diligentissime *var. l.*) inpertiebatur secreta. LIUTG. Greg. 6 lector intelligens et -s *(sim.* HRABAN. epist. 5 p. 390,16. *al.).* THANGM. Bernw. 1 p. 758,22 quos *(coaevos)* -iores in sancto meditamine cernebat. ROD. GLAB. hist. 1,19 cepit *Astingus* pessimis commilitonibus tanto existere -ior quanto efficiebatur flagitiosior. DIPL. Heinr. III. 354 omnium ... fidelium ... -s industria noverit, qualiter *eqs. saepe. iustus – gerecht:* DIPL. Otton. I. 378 si quid contentionis inter illos *(sc. homines)* ... inventum fuerit, ante episcopum ... -i iudicio definiatur. **2** *reverens, observans – ehrerbietig, achtungsvoll:* ALCUIN. epist. 229 p. 373,15 -s diligebam in sacratissimo pectore vestro *(sc. Karoli),* quod in me vos velle invenire intellegebam. **3** *comis, clemens, benignus – freundlich, liebevoll, gütig:* WILLIB. Bonif. 5 p. 25,4 pontifex placidis illum verbis increpavit et -i eum cura ... instigavit. THIETM. chron. 6,3 reginae -i salutatione licentiam dedit *rex* ad Saxoniam abeundi. DIPL. Heinr. III. 326 ob fidele servicium -emque admonitionem ... episcopi. *v. et p.654,37.*

2. dilectus, -a, -um. **1** *amatus, carus, gratus – ge-, beliebt, geschätzt, lieb, (an)genehm, willkommen:* **a** *de hominibus (de cane: l.31):* **α** *in univ.:* FORM. Andec. 20 p. 11,7 in Dei nomen illo de-issimo nostro illo *(sim.* ARBEO Emm. 11 -issime mi frater. *saepe in allocutione).* SYLL. Elnon. 2,2 condetur hoc tumulo ... Hermeno ... nimium delictus (-is *cod.*) amicis. ARBEO Corb. 26 princeps ex mensa -i *(m. al. corr.* -o *1)* sibi proiciens panem cani. DIPL. Karoli III. 21 p. 35,14 -us consiliarius ... noster (*inde* 23 -etus). EUPOLEMIUS 1,93 Agatus unum -um (delictum *B*) ... sibi nutrivit alumnum. *persaepe.* **β** *de coniugibus, amantibus:* DIPL. Loth. I. 23 p. 95,5 dum -a coniux nostra ... nostram ... monere procuraret clementiam (27 p. 102,5. *saepe*). WALTH. SPIR. Christoph. II praef. 27 cum ... miseras -o coniuge nuptas orbaret *Regulus.* **b** *de rebus et corporeis et incorporeis:* ARBEO Emm. 12 ad locum -um cum pervenerat *(sim.* EIGIL Sturm. 10. *al.).* WALAHFR. Wett. 86 dolor -us erat, carissima febris. RATHER. ascens. I 1 l. 38 si ... a crapula et ebrietate cessamus, si a coitu etiam licito consensu parili hoc triduo -o abstinemus divino. DIPL. Otton. II. 117 per eius *(sc. nepotis nostri)* probatissimam ac -issimam peticionem (*inde* 215). THIETM. chron. 6,53 quod *(castellum)* Guncelinus unice sibi -um muris ... firmavit. *al. usu subst.:* THIETM. chron. 1,24 p. 30,28 ut ... sacri baptismatis unda ablueret, quicquid in eo *(puero)* sibi -um accidisse demon infaustus iactaret. **2** *electus, egregius – (aus)erlesen, vortrefflich, vorzüglich:* ARBEO Corb. 22 p. 213,14 quomodo formis nobilitati Iberi concupiverat *tribunus*, ut suis -um iumentis inmitteret ammissarium.

subst. **1. dilectus,** -i *m. amicus, familiaris – Freund, Vertrauter:* ANNAL. Ved. a. 894 p. 75,8 episcopus excecatus est a Manasse, Richardi -o (*cf.* a. 899 p. 82,12 Manasses, quidam ex fidelibus Richardi). CHART. Mekl. 1180 propter dilectionem ..., quam nobis *(sc. Pribezlao domino)* et nostris pueris -i et speciales nostri ... exhibuerunt.

2. dilecta, -ae *f. amata, cara, amica – Geliebte, Freundin (in nomine loci: l. 64):* FORM. Senon. I 37 -a Dei, sponsa Christi. CONSTANT. AFRIC. coit. 16,16 contemplacio vultus -e (-i *var. l.*). CHRON. Austr. (MGScript. XXIV p. 70,38) qui *(mons)* modo corrupto nomine dicitur Medilich, ... propter oportunitatem situs ... antiquitus Mea D-a vocabatur. *v. et p. 657,22.*

adv. **1. diligenter.** **1** *cum cura, sollerter, intente, accurate – sorgfältig, aufmerksam, umsichtig, gründlich, genau, eifrig:* **a** *in univ.:* DIPL. Merov. I 157 p. 392,32 ut eam *(causam)* de-cius inq<ui>rerit *maior domus.* TRACT. de caus. mul. 37 p. 31,23 utilissimum est, ... -ienter (-r *var. l.*) matricem ad locum revocare. ANTIDOT. Glasg. p. 100,26sq. hec omnia tonsa -iienter crebra (creta *ed.*). p. 109,3 dabis *(sc. antidotum)*

[Gansweidt]

epaticis -cius (diligencibus *ed.*). DIPL. Otton. III. 218 p. 630,28 quod ut ... ab omnibus hominibus firmius -egentiusque in posterum observetur. BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 296,15 iudicium ... papae dux ... fecit de-r intimari. *persaepe.* **b** *decenter, digne – angemessen, gebührend, würdig:* HROTSV. Cal. 5,3 accedamus exequiasque -r celebremus. VITA Mathild. I 1 p. 112,11 suae mansuetudinis humilitatisque provocante gratia -ius honorabatur *Heinricus.* **c** *comiter, clementer, benigne – freundlich, liebevoll, gütig:* ARBEO Corb. 9 cum suo *(sc. papae)* -issime denotato Galliis brivilegio reversus est. HUGEB. Wynneb. 8 p. 113,13 illi *(sc. abbas et congregatio)* statim ... illum accipere et secum habere promittebant et nihilominus -r rogabant, ut veniret. THIETM. chron. 4,8 rex a suimet matre aviaque -r succeptus. 5,5. **d** *constanter, perseveranter – beständig, beharrlich:* BONIF. epist. 30 de caritate tua *(sc. abbatissae)* -r confidens obsecro, ut *eqs.* **2** *libenter, animo prompto – gern, (bereit)willig:* EPIST. Bonif. 143 nihil potui, secundum quod mens mea -r voluisset, aliquid beneficii inpendere. TRAD. Frising. 352 p. 301,27 Cotesdiu devote ac -r extimplo adfuit. GLOSS. p. 147,8 M. -r gerno. *v. et p.655,4.*

2. *dilecte. *reverenter, cum veneratione – ehrerbietig, mit Verehrung:* RUD. FULD. Leob. 14 o -e (dilecta *var. l.*) dilecta, in te opes populi ..., in te votorum summa consistit.

2. diligo *v.* 1. delego.

[diliguas *v.* de *et* lingua: DIPL. Merov. I 126.]

diliienter *v.* 1. diligo. **dilinio** *v.* delenio.

dilio *v.* deleo. **dilitesco** *v.* delitesco.

dilitiae *v.* deliciae. **dilitirium** *v.* deleterion.

dilituit *v.* delitesco. ***dilituo** *v.* deliteo.

***dilla,** -ae *f.* (*theod. vet.* dille) **1** *axis, trabs – Brett, Bohle, Balken:* CHART. Tirol. notar. II 398[a] p. 259,7 (a. 1242) ut imponantur ligna pontis et -e et alia, que necessaria essent pontis. **2** *tabulatum – Bretterwerk, Oberbau (de re v. Heyne, Hausalt. I. p. 79. 168sq.):* PS. HERM. ALTAH. gest. (MGScript. XVII p. 379,16; s. XIII.?) superduxi cellarium claustri novis trabibus et -a et astrico.

dillacero *v.* dilacero. **dilligo** *v.* 1. diligo.

dillucido *v.* dilucido. **dilubium** *v.* diluvium.

dilubrum *v.* delubrum.

diluceo, -ere. *splendere, lucere – strahlen, leuchten:* THEOD. TREV. mirac. Celsi 12 p. 409[B] clarissima virtutum lucerna noluit sub ... modio ... occultari, sed potius, ut omnibus ... praedux luminis existeret, longe lateque innotesci voluit -ere *(ci. Antony;* -eri, diludebre *codd.;* dilucebre *ci. ed.).*

dilucesco (del-), -luxi, -ere. **1** *oriri, apparere – aufgehen, (herauf)kommen (in imag.: l.50):* NITH. hist. 2,6 p. 20,19 per totam noctem iter faciens aurora de-ente ... Warinum ... recepit *Karolus* (2,9 p. 24,10. *ibid. al.*). PETR. DAM. epist. 17 p. 158,1 sub exterioris lucis specie solem iustitiae Christum nostris -entem cordibus expectamus *(spectat ad Vulg. Mal. 4,2).* CHART. Sangall. B 337 p. 260,6 si ipsa *(sc. coniuge)* superstite dies meus extremus michi prius -erit. *impers. i. q. (il)luescere – hell werden, tagen:* RHYTHM. 150,137,1 nocte transeunte coepit -ere. PETR. DAM. epist. 109 p. 206,3 usque dum -ret. **2** *splendescere, enitescere – aufleuchten, erstrahlen:* RUP. TUIT. off. 5,11 l. 672 cum ... clarificationem suam saluti gentium -ere postulasset *Christus.*

dilucidatio, -onis *f.* **1** *proprie vel in imag. i. q. illustratio, illuminatio – Erhellung, Erleuchtung:* HUCBALD. Cass. 9,4 latius exposui *(sc. sententiam)* perpendens nebulositatem eius -e explanationis indigere. RUP. TUIT. trin. 6,43 l. 1807 qui ... intelligentes ex ornatu, id est -e scripturarum, completam esse veritatem Dei ..., baptizari ... properaverunt *(spectat ad Vulg. gen. 24,47).* ALBERT. M. cael. hier. 13,4 p. 197,2 'supernaturalis ... ordinatio ... manifestat claritatem congruae -is (*PG 3,301*[C] φωτοδοσίας)', idest, qua proportionaliter unaquaeque *(res)* illuminatur. **2** *translate i. q. explanatio, expositio – Erläuterung, Erklärung, Deutung:* BEDA temp. rat. 65,27 quatenus legentes ... ad -em (illocidationem *var. l.*) priscae lectionis annos omnes ... evidentius agnoscant. NOTKER. BALB. notat. 109 in VII epistolas ... interpretationem Bedae ... require et eiusdem -em (-e *var. l.*) obscurissimae visionis ... beati Iohannis.

dilucido (del-, -ll-, -ced-), -avi, -atum, -are. *absol.: l.29.* **1** *proprie vel in imag.:* **a** *illustrare, illuminare, clarum reddere – erleuchten, erhellen, hell machen:* EPIST. Wisig. 9 p. 674,27 quę *(testimonia divinae legis)* sicut claves vel luminaria obscura -ant et patefacient obserata. ERMOLD. Pipp. 1,29 Phoebus radiis totum -at orbem. RICHER. REM. hist. 3,23 quam *(ecclesiam)* fenestris ... -tam campanis ... acsi tonantem dedit *(sc. Adalbero).* URSO anat. 6 utilitati [ad] introducendorum ad theoricam consulens has tenebras de-are intendo *eqs.* CHART. Worm. 268 p. 180,11 (epist. papae) statim nova ... turbulenta ingruunt apostolico -anda oraculo et ... incertis mentibus clare dissertationis lumine serenanda. *al.* **b** *accendere – anzünden:* ERMENR. Har. 219 surge cito et -o (-a *var. l., recte, ut vid.*) eam *(lucernam).* **2** *translate:* **a** *explanare, exponere – erläutern, erklären, darlegen:* WALAHFR. exord. 32 p. 516,28 fateor ... me nec repperisse cuncta, quae -are (lucidare *var. l.*) cupii, nec cuncta posuisse, quae repperi. VITA Emm. 11 p. 42,25 presbyter ... cunctis ... -are (de- *var. l.*) temptavit et, quia ... Hemmerammus ab huiuscemodi *(sc. stupri)* esset opere alienus, cunctis ... proferebat. GERB. geom. 6,6 quae *(regulae)* ... exemplis -tae sunt. EKKEH. IV. cas. 47 p. 108,18 quas *(litteras)* ... cuidam amice quęrenti Notker Balbulus -vit. ALBERT. M. epist. Dion. 11 p. 552,20 '-vi tibi' Deum 'fecisse multa magnalia in Aegypto'. *saepe.* **b** *notificare, promulgare – bekanntgeben, mitteilen, anzeigen:* TRAD. Frising. 382 (a. 817) sit ... omnibus in diocese beate Mariae manentibus satis -tum, qualiter *eqs.* 409. CHART. Carniol. II 161 p. 124,14sqq. quod ... arbitri ... possint ... interpretari, declarare, dill-are.

adi. **dilucidatus,** -a, -um. *perspicuus, distinctus – klar, übersichtlich:* CHRON. Fred. 4,84 quo ordine eiusdem *(sc. regis Dagoberti)* tinsauri ... devisi fuerant, ... de-edato ordene uius volumine inseri procurabo.

dilucidus, -a, -um. **1** *praeclarus, splendidus – herrlich, glanzvoll:* HRABAN. cruc. B 22,27 quae *(cantica)* cantare solet sors alma, ut scripta serena apocalypsis habent, -a ... agmina ferre. **2** *clarus, perspicuus – klar, deutlich, verständlich:* RUP. TUIT. trin. 40,12 l. 566 narratio omnis in sancta scriptura, quam est brevis et quam -a. ACTA imp. Winkelm. II 25 p. 23,41 quamdiu -a probatione contrarii veritas clareat (*sim.* ACTA imp. Böhmer 984 p. 687,43). EPIST. Praed. 85 frater ... caret -a racione.

adv. **dilucide.** **1** *gener. i. q. clare, perspicue – klar, deutlich, verständlich:* HETTI (?) interr. p. 88,35 legi *(sc. collationem symboli)* ... quamquam sub brevitate, tamen -e. HERM. AUGIENS. util. astrolab. 1 p. 405[A] cuius *(instrumenti)* mensuram ... -e ... tentabo describere. ACTA imp. Winkelm. I 374 quam nitenter laboraverit nostra serenitas, opera nostra -e demonstrarunt. *saepius.* **2** *publ. i. q. aperte, publice – öffentlich:* CHART. Livon. A 427 (dipl. a. 1271) tenore praesentium -e protestamur (*sc. rex; sim.* CHART. Traiect. 1854. *ibid. al.* [*cf.* 1820 protestamur publice]).

***dilucubro,** -are. **1** *illustrare, celebrare – verherrlichen, auszeichnen:* THEOD. TREV. mirac. Celsi 8 quod ... Christus ad elucubranda (-anda *var. l.*) famuli sui dilecti Celsi merita gloriosa exercere dignatus est. **2** *emendare, corrigere – berichtigen, verbessern:* EPIST. Hann. 105 p. 174,24 vitam *(sc. s. Annonis)* ... vobis *(sc. Meinhardo)* -andam (-cru- *cod.*) et exquisitiore sapientię artificio expoliendam transmisimus *(sc. Reginhardus).*

diluculum (del-, -lic-, -col-), -i *n.* **1** *proprie i. q. (prima) lux, crepusculum solis – Morgendämmerung, Tagesanbruch (remissius i. q. matutinum – Morgen: l.67.70):* BONIF. epist. 10 p. 15,9 primo -o (ERMENR. Sval. 10 p. 161,14 -o [-iculo *var. l.*]. *al.*). ANNAL. Xant. a. 859 terrae motus factus est ... tredecies ante -um. THANGM. Bernw. 29 ad synodum in ... aecclesiam sequenti -o invitat *(sc. vicarius archiepiscopum).* WOLFHER. Godeh. II 29 p. 214,16 summo -o (ANSELM. GEMBL. chron. a. 1117 p. 376,48. *al.*). UNIBOS 113,3 mortuę *(coniuges)* pręsentantur ecclesię orto tristi -o. ALBERT. M. Iob 41,9 in -o ... immixtum tenebris micat lumen. *al.* *abl. sg. pro adv. i. q. mane – (früh)morgens:* IONAS BOB. Columb. 1,19 p. 189,12

[Gansweidt]

de-olo ad virum Dei properant *(sc. Theudericus et Brunichildis)*. GLOSS. I 106,9 St.-S. de-olo (de-o, -o *var. l.*) fro. HYMN. Hraban. 10,8,1 surgit -o a sopore mortis salvator. EKKEH. IV. bened. I 26,121 nemo solet fari tam mane (gloss.: -o) aliquem debriari. *saepe.* **2** *meton. i. q. dies – Tag:* CARM. de conc. mens. 1,3 Ianuarius, December et Augustus pariter ... ter ... deno terminantur ac uno -o.

***diludio,** -atum, -are. *differre – aufschieben, vertagen:* TRANSL. Dion. Ratisb. epist. p. 354a,46 ut ..., donec paululum ira conquiesceret, causa -retur. prol. p. 355a,58 diu opus ... -tum iam tandem tempus monet incipiendum.

diludium, -i *n.* *(in schedulis nostris tantum usu plur.)* **1** *mora – Rast, Pause:* TOMELL. hist. 13 (MGScript. XIV p. 155,42; c. 1070/84) eo res processit, ut duellum ab eo *(milite)* ante -a sine dilatione posceret *Winthericus*. METELL. exp. Hieros. 2,429 quibus *(Francis)* ... locus ... habitacula prebet per bis binarum -a leta dierum. *dilatio, prolatio – Aufschub:* TRANSL. Dion. Ratisb. 13 p. 361a,59 Dagobertum poenis extorrem usque in diem iudicii per -a ... martyri tradidit *(sc. Deus)* reservandum. **2** *ludicrum, delectamentum – Kurzweil, Vergnügen:* ANSELM. LEOD. gest. 60 ille *(Wazo episcopus)* ... iocunda nonnumquam seriis rebus solebat laxare -a. CARM. Bur. 60,5b,4 modo -a quesivique gratiam. **3** *illusio, ambages – Täuschung(smanöver), Ausflüchte:* YSENGRIMUS 1,283 ignorante viro, per tot -a (dilucida *B*) cursus tricantem *(sc. Reinardum)* dubios certius unde petat. **4** *ludus, exercitium – Wettkampf, Übung:* SIGEB. GEMBL. Theod. 2 in sanctae Coloniensis ecclesiae gimnasio per diutina -a liberali tyrocinio est exercitatus *eqs.*

diludo *v.* deludo.

diluo *vel rarius* **deluo,** -lui, -lutum, -ere. **1** *proprie vel in imag.:* **a** *abluere, lavare, purgare – (ab)waschen, reinigen:* **α** *gener.:* CONVERS. Afrae 1 illius *(Salvatoris)* ... sanctitas omnes sordes eius *(turpissimi tactus)* diluit adque mundavit. BEDA hist. eccl. 4,17 p. 245,27 cum ... abbatissa intus cum paucis ossa elatura et dilutura intrasset. MAPPAE CLAVIC. 33 diluis *(sc. aurum)*, quamdiu nigrum fuerit, et fundis *eqs*. VITA Cunib. B 1 duro subiugatur servitio, ... ut calceamenta abstraheret ac di-ret. CARM. imag. 22b,57v,1 hos *(pedes)* lavat *Christus* exterius, qui pectora deluit intus. METELL. Quir. 1,39 lectum *(aurum)* diluitur de patriis aquis *(cf. Prud. perist. 2,189sqq.)*. *saepe.* *de baptismo:* ALDH. virg. II 1136 flagitium sceleris baptismi diluit (de- *var. l.*) unda. HINCM. divort. 6 p. 157,33 hoc est diluvium, quod et baptisma, quo peccata omnia diluuntur *(sim.* GODESC. SAXO theol. 11 p. 222,7. *saepius)*. **β** *eccl. i. q. baptizare – taufen:* VITA Amand. 17 (MG Mer. V p. 441,18) ut filium ipsius *(regis)* sacro dignaretur dilui (-ere, deluere *var. l.*) fonte. MILO carm. 1,6,1,64 Matheus Aethiopas ... ut Geon eximius sacrato deluit (di- *var. l.*) amne *eqs*. 1,6,2,304. *al.* **b** *(dis)solvere, resolvere – (auf)lösen, verwischen:* WALAHFR. hort. 225 radicis ramenta tuae *(sc. gladiolae)* siccata fluenti diluimus (commiscemus *L*) contusa mero. DHUODA lib. man. 10,6,26 agios magne, eius *(sc. Dhuodae)* dilue vincla. VITA Heinr. IV. 1 p. 9,11 madent fletu litterae et, quod notat manus, diluit oculus. *al.* **c** *delere – vernichten, zerstören:* LEG. Wisig. 7,5,2 si quis ... veram *(scripturam)* ... disruperit vel designaverit aut (deleverit vel *add. V2*) diluerit. WALTH. SPIR. Christoph. II 3,172 diluet hęc *(simulacra)* hominum inventis inimica vetustas. ACTA imp. Winkelm. I 127 p. 107,18 eis *(locis venerabilibus)* munimenta, que vetustas non diluit, ... indulgent (*sc. homines; item* 226). **2** *translate i. q. tollere, exstinguere – aufheben, zunichte machen, tilgen:* **a** *in univ.:* WALTH. SPIR. Christoph. II 3,61 thoracem galeamque ... portende *(sc. Pater)* ... faucibus invidiae, pactum quę diluit omne. DIPL. Loth. III. 37 ne ... successus temporis iusticiam hanc coram nobis iuste diffinitam diluat. CHART. Basil. C I 329 p. 240,13 ne ... contractus ... oblivionis umbraculo in posterum diluatur. *de peccatis:* CARM. var. III 77,4 hunc ego, Ratherius, pro te quia ferre laborem suscepi, probra delue, Christe, mea. METELL. Quir. 1,61 indulge precibus, crimina dilue. *saepius.* **b** *luere, expiare – büßen, sühnen:* WALTHARIUS 1078 quam *(culpam)* ... impensis tibi *(sc. Haganoni)* ... benefactis diluo *(sc. Guntharius;* de- *var. l.)*. RATHER. conf. 39,1554 magis ... orationi et fletibus ob talia, quae scriptitas, deluenda fuerat instandum quam *eqs.* LAMB. LEOD. Matth. I 1001 est ... decens, ut, qui fuerit vicii ... suasor, diluat et vicium. *al.* **c** *ulcisci, vindicare – rächen, ahnden, (be)strafen:* WIDUK. gest. 3,72 ad ... dedecus diluendum ... viros ... mittit *imperator* in Calabriam. WALTH. SPIR. Christoph. II 6,154 hoc capitale scelus hęc crastina diluet hora. *al.* **d** *refellere, redarguere – widerlegen, entkräften:* CHRON. Mont. Ser. a. 1225 p. 224,39 ea, que de novo adiecta fuerant, facile diluit *praepositus*.

adi. **dilutus,** -a, -um. *integer, purus – lauter, rein:* HERM. AUGIENS. vit. 165 satagetis *(sc. sorores)* ex hinc -am ducere vitam pure, fructifice praenitideque.

dilusio *v.* delusio.

diluvialis, -e. *ad diluvium pertinens – zur Sintflut gehörig:* GERHOH. aedif. 1 p. 1196C malorum numerus velut aquae -es super terram crescunt et multiplicantur. *diluvio effectus – durch die Sintflut verursacht:* PETR. DAM. epist. 153 p. 65,21 quorum ... a -i naufragio neuter *(sc. qui a fratribus discordat et qui veritatem amicitiae non conservat)* eripitur, quia duplici caritatis bitumine ... non munitur *eqs.*

adv. ***diluvialiter.** *modo diluvii – sintflutartig:* BENZO ad Heinr. IV. 2,1 p. 192,4 denegata est eundi facultas pluviis -r irruentibus.

diluvies, -ei *f.* *diluvium, inundatio – Flut, Überschwemmung, Hochwasser:* SIGEB. GEMBL. chron. a. 1086 in Italia tanta -es fuit, ut rupes liquore aquarum dissolutae plures villas ruina sua exterminarent.

diluvium (del-, -liv-, -ubi-), -i *n.* **1** *diluvies, inundatio – Flut, Überschwemmung, Hochwasser:* **a** *in univ. (de fletu: l.36):* ANNAL. Xant. a. 873 p. 32,6 hiemis tempore insperatum -um nive madens repente inolevit. EMO chron. 42 secundum opinionem philosophorum -um fit ex elevatione et depressione stellarum. ANNAL. Plac. a. 1241 p. 485,40 (epist.) lacrimarum ab intimis educente natura -um (-iv- *var. l.; sim.* CHART. Turic. 1578). ALBERT. M. meteor. 3,2,17capit. de -is aquarum et ignium, quae aliquando faciunt venti. *saepe.* *in imag.:* GLOSS. psalt. Lunaelac. 31,6 non timens *(sc. omnis sanctus)* -um suggestionum diabuli. CHART. Rotil. 27 ea, que processu temporis oblivionis delentur -o. CARM. Bur. 124,2,2 dulcis mos obtegitur a doli -o. *saepe.* **b** *de cataclysmo sub Noe facto:* FORM. Wisig. 20 p. 583,15 -bio, labaret *Deus* quo cunctum crimina mundum. LIBELL. prec. Paris. 2,12 p. 44,19 Domine Iesu, adoro te, quando delivium (*m. al. corr.* delu-) transmisisti. *saepe.* **2** *ablutio – Waschung:* EKKEH. IV. bened. I 23,14 hęc (gloss.: archa, id est ecclesia) utero fovit, cataclysmus (gloss.: -um baptismi) quos generavit. *v. et p.659,44.*

dilysus *v.* dilido.

dimadesco, -madui, -ere. *liquescere, dissolvi – schmelzen, zergehen:* CARM. didasc. 818 saxa fluunt lacrimis, lacrimas pluit humidus aer, nix, que non Phebo, -uit lacrimis *(cf. Lucan. 6,478sq.)*. *Gansweidt*

dimed- *v.* dimid-. **dimembro, dimenbro** *v.* demembro.

***dimensibilis,** -e. *extensus – ausgedehnt, 'dimensional' (subst. neutr.: l.60):* ALFAN. premn. phys. 2,12 p. 26 quod si dicatur, quod corpora tripliciter -ia (*PG 40,540B* διαστατά) sint, anima vero per totum corpus diffusa tripliciter -is sit ..., respondebimus, quod omne corpus sit tripliciter -e, sed non omne tripliciter -e corpus *eqs*.

***dimensibilitas,** -atis *f.* *qualitas mensurabilis – Meßbarkeit:* ALBERT. M. metaph. 3,3,11 p. 150,79 omnes formas substantiae ... in imaginativis ... virtutibus -em et figurabilitatem accipere et in materia qualitatibus sensibilibus affici (*antea:* mensurabilitatem).

dimensio, -onis *f.* *script.:* dimm-: *p.661,26.* -ssi(o): *p. 661, 36.* -nti(o): CONSTANT. AFRIC. theor. 7,3 p. 30bv. -nci(o): *p.661,32.*

I *actio dimetiendi – das (Ab-, Aus-, Ver-)Messen, Messung:* **A** *gener.:* **1** *in univ.:* EPIST. pont. Rom. 539 (a. 1022) ut nullus terminos parroechie ... ab antiqua -e per Astfalos disterminatos irritare presumat. *de mensura temporum:* BEDA temp.

rat. 6,14 praecedens triduum ... absque ullis h o r a r u m -bus, utpote necdum factis sideribus, aequali lance lumen tenebrasque pendebat (WANDALB. ad Otric. p. 569,31 adieci ... h. diurnarum vulgarem in nostris regionibus -em. p. 571,21). **2** *divisio – Unterteilung:* VITA Athan. Neap. 1 p. 439,38 Italiam partem esse Europae ... ditissimam iuxta trifariam orbis terrarum -em nemo ... ignorat. **B** *mus. et geom.:* FRUTOLF. brev. 11,3 quodsi tria monochordorum genera mensurare disposueris, superficiem a magda usque ad magdam lineis protensis in tria dividas ..., sed priusquam eorum -em incipiamus, rationes vocabulorum paucis absolvamus. (?) brev. 15 p. 105,24 secundae fistulae summitas duas octavas partes diametri praeoccupet, et inde usque ad plectrum in novem partes -o fiat. *ibid. al.* **C** *metr.:* BERNO ton. prol. 11,9 in metro certa pedum -e contexitur versus.

II *mensura – Abmessung:* **A** *spectat ad directionem i. q. extensio – Ausdehnung, (räumliche) Erstreckung, 'Dimension':* **1** *in univ. (in imag.: l.24.25.):* GERB. geom. 2,2 solidum corpus est, quidquid tribus intervallis seu -bus porrigitur, id est, quidquid longitudine, latitudine altitudineque distenditur *(sim.* HONOR. AUGUST. cant. 5,17 p. 445[C]. ALBERT. M. metaph. 1,4,1 p. 47,59. *cf. Macr. somn. 1,5,9).* GERHOH. Antichr. 1,7 Christus ... ecclesiam sanctam ex vivis lapidibus construxit, cuius ... -es ad instar illius templi manifacti ... procuravit (*sim.* 1,8 p. 317,30 spirituales -es). ANON. algor. Salem. p. 8,40 superficialis *(numerus)* duas habet dimm-es *eqs.* ALBERT. M. veget. 5,47 animalia ... augentur et deminuuntur secundum duos diametros suarum -um, hoc est secundum latitudinem et profunditatem. *persaepe. spectat ad terminos:* FORM. imp. 26 ut ... terram secundum -em et conlaterationem superius nominatam ... archiepiscopus eiusque successores ... habeant. 34 secundum -ciones et conventiones. CHART. Austr. sup. I 82 p. 118,29 nomina ... terminorum ... capelle, exordia et fines, -es atque emensiones ... confirmamus. *al.* **2** *?cursus – ?Verlauf:* ALBERT. M. animal. 1,294 locus, a quo divertit *nodus tornatilis* a -ssione ossis, est paratus ad ligamenta fortia suscipienda. **3** *regio (caeli) – (Himmels-)Richtung:* CHART. Wirt. I 78 p. 87,27 (dipl. Ludow. Pii) ipsis *(fratribus)* ... ab eodem loco per quatuor -es in qualibet -e unum miliarium eiusdem nemoris ... constituentes. **B** *spectat ad quantitatem:* **1** *intervallum, spatium – Intervall, Abstand:* **a** *gener.:* LIBRI Karol. 2,30 p. 313,20 non illic *(sc. in divinis scripturis)* metrorum scansiones et temporum certas -es invenio (*postea:* temporum intervalla). HROTSV. Pafn. 1,12 quid sunt spatia? :: -es, quae numerantur inter planetas sive inter cordas. RICHER. REM. hist. 3,51 reliquum ... spatium *(sc. circuli)* usque ad notium polum eisdem -bus distinxit *Gerbertus.* **b** *mus. (spectat ad vocum consonantiam):* REGINO harm. inst. 4,12 ut omnes integri atque perfecti toni inter se differant aequis -bus, id est octava sui parte. *al.* BERNO ton. prol. 9,2 si rata tonorum semitoniorumque -e consonantiae bene conveniant, ne extra metam inferius aut superius canendi exordium sumat *cantor.* **2** *magnitudo – Ausmaß, Größe:* **a** *gener.:* PS. GALEN. puls. 28 (cod. Vr) non nullarum febrium ⌞-es vel dimissiones⌟ (dimissiones, dimersionis, demisionis, dimisionis, -es *var. l.*) vel imminentis spiritus impetus ... conscripsi. GODESC. AQUENS. sequ. 14,8[b],10 ut in augmento caritatis, fidei, spei stayros sacrosanctae valeamus ... -es comprendere. ALBERT. M. animal. 1,264 quod spondilis prima maioris sit -is ab ante ad posterius. metaph. 11,1,12 p. 477,62 oportet, quod haec *(sc. prima)* materia accipiat quantitatem; sed haec est quantitas non determinatae -is *eqs. saepius. modus – Maß:* CHART. Brand. A VI 1 p. 10,5 (a. 1160) obtuli ... sex mansos Hollandrensis -is. **b** *math., geom., mus.:* TRAD. Frising. 1186 (a. 957/72) tradidit ... Isangrim ... curtifera III per -em iugerum hobas IIII et iugera XI, pratorum iugera XXX *eqs.* ADALBOLD. sphaer. 5 hic *(quadratus)* ... in quadratura, dum unumquodque latus VII sit pedum, secundum laterum -em (divisionem *var. l.*) aream XLVIIII habebit. BERNO ton. prol. 11,6 ad quam *(musicae rationem)* ipsa rationabilis vocum -o et numerositas pertinet. TRAD. Salisb. I 295 p. 413,8 quarum *(vinearum)* una integre est -is, altera dimidie. MATHEM. var. Bubnov p. 250,4sq. XXVII incisionibus aequali laterum -e ex ternis tertio naturalis producitur cubus; in his itaque -bus describuntur ... numerorum termini *eqs. saepe.*

***dimensionalis,** -e. **1** *ad dimensionem pertinens, in dimensione consistens – die Ausdehnung betreffend, räumlich, sich erstreckend:* AENIGM. super turb. 7 alvo ... effuso, alchymico phoebo collocetur maturose hyle, ut nobile vitalitate destituatur, infima -is existentia eliciatur. ALBERT. M. sent. 1,36,8 p. 219[a],43 accipiatur ... infinitum in quantitate virtuali sive potentiali et in quantitate -i, quae est continua, et in quantitate discreta, quae est numerus (*sim.* summ. theol. I 5,23,2,2,2 p. 134,62). 4,13,4 p. 338[b],27 in sacramento sunt tria corpora, scilicet corpus panis et corpus -e et corpus Christi. **2** *mensurabilis – meßbar:* ALBERT. M. cael. 2,4,10 p. 197,65 'non erit medium terrae et medium' mundi ⌞unum et 'idem' neque '-e⌟' (*sed cf. p. 297[a],33* τὸ αὐτό) eisdem lineis protractis a centro ad convexum terrae.

adv. ***dimensionaliter.** *dimensione – der Größe nach, in Bezug auf die Größe:* ALBERT. M. elench. 1,3,11 p. 577[b],43 in triangulo rectangulo latus oppositum recto angulo -r non est aequale duobus lateribus aliis. *ibid. al.*

***dimensivus,** -a, -um. *ad dimensionem pertinens, in dimensione consistens – die Ausdehnung betreffend, räumlich:* ALBERT. M. summ. creat. II 1,74 p. 620[a],33 duplex est q u a n t i t a s, virtualis et -a; -am quantitatem non habet anima, sed virtualem (sent. 1,9,3 p. 275[b],13. phys. 4,4,1 p. 346[a],4. *al.* HUGO RIPELIN compend. 1,15 p. 17[b],20). caus. univ. 2,2,38 p. 131,63 expansio animae secundum potestates prima et proxima causa est expansionis -ae. CHART. Salem. 620 p. 240,38 qui ... quicquam iuris ... contra dictam stratam et suam latitudinem, longitudinem et -am extensionem habuerint.

adv. ***dimensive.** *dimensione – der Größe nach, in Bezug auf die Größe:* ALBERT. M. sent. 1,8,8 p. 229[b],41 mensuratum ... primum quantum est vel -e vel potentialiter vel virtualiter. 1,39,4 p. 296[b],31 ipse *(sc. Deus)* est maius aliquid quam cogitare possumus, quod non intelligitur -e *(an leg.* dimensione?) vel multitudine.

dimensuratio, -onis *f.* *dimensio, spatium – Abmessung, Strecke:* ALBERT. M. metaph. 10,1,4 p. 436,37sqq. si est tempus longum, mensuramus illud duobus brevibus secundum prolationem ...; unde '-o' (*p. 1053[a],17* ἡ διάμετρος) in musicis et vocibus litteratis 'mensuratur duobus', sicut dictum est; similiter ... est in geometricis, quia in illis -o, quae est diameter sive linea diagonalis in quadrato ..., mensuratur duobus lateribus trianguli.

***dimensuro,** -are. **1** *spectat ad actionem i. q. metiri – messen:* HONOR. AUGUST. spec. p. 1078[D] humana ... vita nocti comparatur ...; haec XII horis -atur, quia praesens vita XII mensibus circumrotatur. **2** *spectat ad statum i. q. facere – ausmachen, ergeben:* ALBERT. M. metaph. 5,6,2 p. 282,53 dicuntur pars ea, quae sua tota aliquoties sumpta -ant (*p. 1023[b],15* καταμετροῦντα) solum.

dimensus *v.* dimetior. **dimentio** *v.* dimensio.

dimergo *v.* demergo. **dimersio** *v.* demersio.

dimeter, -tri *m. vel raro* **dimetrum** (dy-), -i *n.* *versus ex duobus aequalibus pedibus consistens – aus zwei gleichen Versfüßen bestehender Vers, 'Dimeter':* WANDALB. ad Otric. p. 570,36 posterior pars commendationis ad Caesarem edita metro constat dactilico, -o acatalectico. CARM. de Germ. 2,49,2 (MGPoet. IV p. 132) pedibus hoc carmen constat quattuor disyllabis; dy-um acatalectum necnon catalecticum. METELL. Quir. 19[tit.] prior versus heroicus, alter iambicus -r. *saepe. usu attrib. i. q. ad dimetrum pertinens – dimetrisch:* BONIF. (?) metr. 122 monometrum, -um vel trimetrum versum in iambicis, trochaicis, anapaesticis metris per pedes duplices computari *eqs.*

dimetior (-eci-), -mensus sum, -iri. *script.:* de-: *p.663,5.14. 20.* -mic-, -mit-: GLOSS. I 104,29 St.-S. *partic. perf.:* -metitus: *p.663,3.* ?demen(um): *p.663,27.* *sensu pass.: passim.*

1 *proprie i. q. metiri – (ab-, aus-, be)messen (in imag.: p. 663,5):* CHART. Sangall. A 643 p. 249,1 (a. 885) trado ... tres hobas legitime -sas (p. 249,17 una hoba pleniter -sa). MANEG. c. Wolfh. 20 p. 89,3 non ... creator temporis ad -ciendas plagas

[Leithe-Jasper]

çęli ... amatores perhennis vitę vocabat, sed *eqs*. CHART. Pomm. 1110 quod ipsi coloni metas ... funiculo distributionis -titas ... non transgredientur. *saepe*. *c. sensu metiendo efficiendi, formandi:* WALAHFR. Gall. prol. p. 281,5 veritatis ... tenendae lineam novis ... cogor passibus -iri (de-, detineri *var. l.*). CARM. ad Agob. 1,2 (CC Cont. Med. LII. 1981. p. 371) arve polique creator inmense, qui tuum glovum -sus es palmo *(cf. Vulg. Is. 40,12)*. GERB. geom. 5,9 tres aequales longitudinis mensuras ... -ens ... lineam rectam deducito. GUIDO ARET. microl. 10,5 dissonantia ... subrepit, cum ... de bene -sis (gloss. F[1]: mensuratis) vocibus parum quid demunt gravantes. **2** *translate:* **a** *limitare, circumscribere – begrenzen, beschränken:* HRABAN. hom. II 78 p. 299[A] cum praesenti vita totam spem vestram de-bamini nihil amplius exspectantes (*ex Theod. Mops. in Col. 3,7* de-batis). **b** *emetiri – durchmessen, zurücklegen:* HROTSV. Gong. 166 cursim quidam remeabat tantae -so adque viae spatio ... praedictum ... pervenit ad arvum.

adi. **dimensus,** -a, -um. *detruncatus, mutilatus – verstümmelt:* EGBERT. fec. rat. 1,1392 dicunt de-i corporis ursum *(sc. qui aures et caudam perdidit; per pravam interpr., cf. Sedul. carm. pasch. 3,183* invalidum -so *[i. dimidio]* corpore mancum, *an subest* demessus *a* demetere*?)*.

subst. **dimensum,** -i *n.* *portio, pars (attributa) – das Zugemessene, Anteil, Ration:* FOLCUIN. vita Folcuin. 5 p. 428,26 de pauperibus ... Christi nonnihil sollicitus erat; nam quod ˹de demeno suo˺ (de mensa sua *2*) defraudans comparsit, id illis adcrevit *(sim.* GOZECH. epist. 822 ut, qui non potest solvere de inmenso suo, solvat, quod comparsit de -o suo. *cf. Ter. Phorm. 43sq.)*

dimeto *v.* demeto. **dimetrum** *v.* dimeter.

*?***dimia** *subst.* (dimidius; *cf. francog.* demi; *v. Wartburg, Frz. etym. Wb. II. p. 80[b]*) *poculum – Becher, Pokal:* AGNELL. lib. pont. 163 p. 383,20 pincerna accipiens ex ialico -a impleta mero porrexit pontifici.

dimicatio, -onis *f.* *pugna, certamen – Kampf, (Wett-)-Streit:* PAUL. DIAC. Rom. 6,23 p. 56,33 post multas -es victor fuit Caesar. HRABAN. univ. 3,1 p. 55[B] cum vigor illi *(Adonibezec)* nocendi spiritali -e aufertur. BRUNO MAGD. bell. 108 p. 99,4 (epist.) in -e duorum regum, quorum uterque ad obtentum regni spem a vobis *(sc. papa)* accipit, tanta profligatio regalium, ut *eqs*. (*sim.* ANNALISTA SAXO a. 1077 p. 132,6). LIBER de unit. eccl. 2,28 p. 251,8 non magis cum hostibus quam cum proditione ac perfidia sociorum dimicatum est, quae -o maior atque periculosior est. THIOFR. Willibr. I 31 p. 478[C] gentium singularis -o. *al*.

dimicator, -oris *m.* *certator – Kämpfer, Streiter:* FORM. Bitur. 17 p. 177,23 dirigo ... vobis clypeum ... ita paratum vili metallo, sicut -es optimi, de quibus vos unum esse dubium non est, haberae procurant.

dimicior *v.* dimetior.

dimico (dem-), -avi, -atum, -are. *script.* -mig(o): *l. 56. 65. depon.: l.66.71. trans.: p.664,8.*

1 *proprie et in imag. i. q. pugnare, certare – kämpfen, streiten:* **a** *strictius:* **α** *in univ.:* CHRON. Fred. 3,3 cum eos *(sc. Francis)* demigans victus effugit *Arbogastis*. GLOSS. psalt. Lunaelac. 65,18 qui *(Machabei)* usque ad mortem de-antes vindicaverunt legem Dei. WIDUK. gest. 1,25 rex ... profectus in Baioariam -vit cum Arnulfo. DIPL. Conr. III. 229 p. 406,14 Welpho ... acie conserta -vit. *persaepe*. **β** *de pugna i. q. saevire – toben, wüten:* ANNAL. Mett. a. 717 p. 24,28 commissa est ... crudelissima pugna, quae diu sub incerta sorte victoriae utraque ex parte -vit. **b** *latius:* **α** *de certamine fidei:* VITA Arnulfi 16 dum in his *(precibus)* athleta Christi c o n t r a d i a b o l u m sanctissime et fortiter demigaret (RUOTG. Brun. 33 p. 34,9 -turi). PASS. Praeiecti I 9 qualiter -ti contra idolorum cultura fuissent *Cassius, Victorius et Antulianus*. CHART. archiep. Magd. 240 p. 301,41 (a. 1136) quatenus ... forcius resistere valeant *fratres* adversario suo cum eis intrinsecus -anti. SALIMB. chron. p. 270,35 quis ... pugnam a diabolo excitatam vincere prevalet, nisi tua *(sc. Domini)* pro eo fuerit dextera -ta *(ex Pass. Chrys. et Dar. 6 [ASBoll. Oct. XI. p. 472,27]). al.* **β** *usu vario:* ANON. princ. magistr. 50 cum ... elenchorum pugiles sollerter armassem et verborum foliis metque -assem. SALIMB. chron. p. 23,16 stellarum visa est ... maxima -antium pugna, quarum septentrionales de orientalibus victoriam detinebant. **2** *translate i. q. impugnare, contradicere – anfechten, bestreiten (usu trans.):* CHART. Stir. IV 24 p. 16,40 (a. 1261) ne ... occursibus convencio sane discussa aliquorum valeat -ari.

***dimidialis,** -e. porcus -is *i. q. porcus iuvenis (sc. qui censum ex dimidia parte explet) – 'Halbschwein', Jungschwein (de re v. Dt. Rechtswb. IV. p. 1463; cf. Registr. Baiuv. inf. [Mon. Boica XXXVI/1. p. 518,2]* halbgueltiges swein): REGISTR. Frising. 8 p. 17,23 (a. 1160) de minori curte ... II porcos saginatos, II porcos -es, II porcos victimales, I porcellum. p. 17,27 unum molendinum, I porcum -em, IIII minores aliquantulum. *ibid. al.*

dimidiatio, -onis *f.* *redactio in dimidium – Halbierung:* SIGEB. GEMBL. gest. 20 ut inter aecclesiam et invasores aecclesiae ... statum reformaret *dux* aecclesiae facta inter eos aequaliter rerum -e *eqs*. ANON. algor. Salem. p. 3,3 huius *(algorismi)* disciplinae non plures quam VII habentur species: additio, subtractio, dupplatio, -o *eqs*. *de statu:* ALBERT. M. veget. 7,71 a prima ascensione usque ad -em luminis eius *(sc. lunae)* est calida et humida sicut ver et a -e luminis eius usque ad plenitudinem est calida et sicca sicut aestas *eqs*.

dimidietas, -atis *f.* *script.:* dem-: *l.37.* -med-: *l.37. adde* DIPL. Heinr. III. 136. -miet-: *l.31.*

dimidium – Hälfte: **1** *gener.:* DIPL. Otton. III. 404 quod si quis violaverit, sciat se in banno nostro compositurum centum libras auri recocti, -em camerae nostrae et -em ... monasterio (*inde* DIPL. Frid. I. 176 p. 298,33 dimietatem). LIBER tram. 94 in caelebratione sancti Germani ... decoretur -s aecclesiae ad honorem festivitatis sequentis diei (*cf.* 22,1 dimidia ecclesia ..., videlicet presbiterium et chorus). ALBERT. M. metaph. 5,2,11 p. 249,21 prior est -s toto. *saepius*. **2** *publ. et iur.:* **a** *spectat ad traditionem, collationem, legationem sim.:* CHART. Rhen. inf. I 2 (a. 793) deme-em ei *(Liudgero presbitero)* tradidi hereditatis mee. CHART. scrin. Col. A I p. 184,14 ipsa *(uxor)* habebit victualia sua in -e tocius hereditatis, et reliqua -s erit libere liberorum suorum. *persaepe*. CHART. Bund. 1210 feodum sive usufructum alpium ... pro -e Hainr. de Paistens et eius heredibus ... contulimus. *al*. **b** *spectat ad ius -is q. d. ('Halbbau, -pacht'; de re v. Ph. Dollinger, Der bayer. Bauernstand. 1982. p. 131sqq.):* CHART. Rhen. med. I 645 p. 703,6 (c. 1165) hec *(praedia)* ab antecessore nostro ... colonus i u r e -is e x c o l e n d a suscepit (p. 703,22). ACTA civ. Wism. B 1469 Gerewinus ... dimisit Iohanni ... ortum ... pro -e fructuum ..., ita quod ipse Iohannes faciet omnes labores et expensas. *ibid. al.*

dimidio, -avi, -atum, -are. *refl.: l.71.* *bipertire, partire, in (duas) partes dividere – halbieren, teilen:* **1** *gener.:* **a** *proprie:* **α** *in univ.:* ANON. geom. I 42 p. 357,3 quod *(sc. calculatio embadi)* verum est in omni integre -ta sphaera *(de hemicyclo)*. METELL. exp. Hieros. 3,499 currunt spectatum cives, ubi -tum suscipiunt equitem. EBERH. ALEM. labor. 861 hic pretium tibi -at, totum negat alter. *saepe*. *adde:* IUSTIN. Lippifl. 647 corpore disiungi, non corpore -ari possumus *(sc. maritus dilectaque coniunx; spectare vid. ad Vulg. gen. 2,24)*, ac paritas integra mentis erit. **β** *ex dimidia parte degere – zur Hälfte verbringen:* DHUODA lib. man. 3,11,157 -ando tuos per poenitentiam dies dignus effici merearis ... promissionibus accipere sanctis. PETR. DAM. epist. 105 p. 160,12 qui *(abbas)* diem ... diversa tractando continuat, noctem consiliando -at. BERNOLD. CONST. chron. a. 1077 p. 434,10 abbas Bernardus ... annum pene -vit in captivitate. RAHEW. flosc. 4,132 nubit ei *(Plutoni)* ... Proserpina grata pacta dies anni cum sponso -are. ROB. TOR. chron. a. 1182 p. 531,34 Arnulfus ... renunciavit episcopatui ... suos dies -turus apud Sanctum Victorem. *al*. **γ** *refl. i. q. semiperfectum exsistere – halbvollendet sein:* TRANSL. Mod. 2 p. 291,9 fabrica *(sc. coenobii)* se nondum -ante uterque constructor immatura praeventus est morte. **δ** *ex dimidia parte componere, proponere – zur Hälfte vorstel-*

len, vorführen, vor Augen führen: CARM. de Cunone 134 actenus in mundo rumor tuus . . ., eundo quidquid clamavit, vix te mihi -vit; fama minor vero de tali personat hero *(spectat ad Vulg. III reg. 10,7).* **ε** *(im-, de)minuere – verkürzen, verringern, vermindern:* YSENGRIMUS 3,918 servitium -are cave! ABSAL. serm. 29 p. 171C integre *(sc. claustralis peccata sua confitetur)*, id est sine truncatione veritatis, ne sit -ta c o n f e s s i o (HUGO RIPELIN compend. 6,25 p. 225a,9). LAMB. ARD. hist. 23 qui *(Eustachius)* quoniam vir sanguinum nullatenus erat aut dolosus, non -vit Deus dies eius et . . . matura morte vitam finivit *(spectat ad Vulg. psalm. 54,24, sed sensu contrario). al.* **b** *translate i. q. detrimento afficere, corrumpere, irritum facere – beschädigen, verderben, zunichte machen:* HERM. SANGALL. Wibor. 2,1 p. 212,16 edituus eam *(lucernam)* exstinguens altera die ingressus repperit eam ardentem . . ., sed minime exstinxit cupiens prius indagare, quis ei officium suum ita -ret. VOLQUIN. serm. 547 (StudMediev. III/3. 1962. p. 338) si forte aliquem fratrum graviori peccato praeoccupari contigerit . . ., impudentius accusant *minus discreti* medicinam Samaritani -antes, qui simul infundit vinum et oleum. **2** *publ.:* **a** *in univ.:* CHART. Rhen. med. II 15 p. 53,15 (a. 1172) ei *(Lifmudi)* dimidiam partem stipendii ex integro per omnia dari faciemus et hoc idem de -anda utilitate . . . vinee et molendini ei facere bona fide tenebimur. CHART. Hagenow. 139 p. 110,2 II iugera agrorum, unum continuatum, alterum de duabus partibus -tum. CHART. Wirt. V 1596 p. 357,8 quartum anni usufructum *(sc. villae)* debemus ambo -ando partire. CHART. Pommerell. 273 pena, que vocatur triista, et sex marce ad fratres . . . pertinebunt, homicidia autem . . . nobiscum -bunt. *al.* **b** *ex dimidia parte tradere – zur Hälfte verleihen:* CHART. Lamb. Leod. 26 p. 42,26 (a. 1079) Godefridus clericus . . . habeat prepositurum et ecclesiam de Bride . . . teneat, et post eum, cui -ta est, ipse Godefridus habeat integram. COD. Lauresh. 3825 in Gernesheim omnes hubę sunt -tę, quarum quęque solvit V malter. **c** *ex dimidia parte retinere – zur Hälfte behalten:* ANNAL. Rod. a. 1136 p. 712,8 libera est vinea . . . ecclesiae, nisi quod cultores solent sibi vinum -are.

adi. **1. dimidians,** -antis. *locut.* -e mense *i. q. medio mense – zur Mitte des Monats (cf. l. 67):* FORM. imp. 37 -e mense Maio.

2. dimidiatus, -a, -um. *dimidius, imperfectus – halb, unvollständig:* RUP. TUIT. off. 9,7 l. 858 duplici territus interrogationum exercitu necesse est suis diffidat *servus bonus* simplicibus ac -is responsionibus. GESTA Halb. p. 94,50 quod *(sc. nomen civitatis Halberstat)* vulgo civitas -a sonare videtur. CONR. EBERB. exord. 5,2 l. 50 verbis . . . semirutis ac -is balbutiendo.

dimidius (-med-), -a, -um. *script. et form.:* dem-: *l. 52. 57. p. 666,26. gen. sg. m.* -di: *l. 57. ? abl. sg.* -e: *p. 666,9.*

I *adi. i. q.* ἥμισυς, *semis – halb (usu praed. i. q. ex dimidia parte – zur Hälfte):* **A** *gener.:* **1** *in univ.:* CHART. Rhen. inf. I 21 (a. 801) sub usu fructifero, id est demedio solido per singulos annos. LEX Saxon. 13 pollex totus abscisus CCCLX solidis conponatur; si -us, CLXXX solidis conponatur. THIETM. chron. 4,26 natus est infans, -us homo, posterioribus auce similis. 8,7 sol . . . -us . . . apparuit. MARIAN. chron. a. Chr. 2,7 capit. p. 496 quomodo triginta duorum annorum ac demedi anni . . . Dominus passus sit *eqs.* 1101 -edio miliario a Mogontina. *persaepe. in cognomine:* TRAD. Salisb. I 243 p. 380,6 (a. 1125/47) filia . . . Enzimanni Hallensis, qui quondam ⌞D-us panis⌟ *('Halberlaib')* agnominabatur. **2** *locut.:* **a** secundus (alter), tertius *etc.* -us *i. q. unus, duo etc. et dimidius – ein-, zwei- etc. -einhalb:* LEX Ribv. 21,1 quinto -o (dimedio *rec. B*) solido culpabilis. RIMB. Anscar. 12 p. 33,4 peracto . . . altero -o anno. CHART. Eichsf. 469 quartum -um loth redditum. 470 septimum -um loth. *al. adde:* HUGEB. Willib. 5 p. 105,3 VIII annorum spatio et nono -o. **b** -us Ianuarius *etc. i. q. medius Ianuarius etc. – Mitte Januar etc.:* REGISTR. Prum. 116 debet unusquisque duos porcos senioris sui nutrire a missa s. Martini usque ad -um Marcium. **3** *semiplenus – halbvoll, halbgefüllt:* COMPOS. Luc. F 27 tolle acetum acerrimum, funde in anfum, ut facias quasi -um. THEOPH. sched. 3,49 effluentibus . . . arenis remanet aurum subtilissimum, quod singulariter in vasculo reponitur, cumque vas -um fuerit, imponitur vivum argentum *eqs.* **4** *de missali i. q. abbreviatus, 'parvus' – kurz zusammengefaßt, 'klein'* (*opp.* plenus, plenarius): CATAL. biblioth. A I 72 p. 395,41 (s. XIII.2) novam expositionem super ecclesiasten II; -um missale III. p. 396,6 duo libri missales integri et duo -i. **B** *publ. et iur.:* **1** *spectat ad censum, traditionem, venditionem sim.:* TRAD. Frising. 220 (a. 805/08) quicquid ibidem *(sc. in vico Mochinga)* habui, de -e parte tradidi. 775 dedit *Alpolt* . . . fabrum I -um nomine Fridolf. DIPL. Otton. I. 290 p. 407,15 Mannonis curtem cum ecclesia ex integro, similiter Stadonis et Blandenocum cum -a ecclesia. REGISTR. abb. Werd. 7,14 p. 230,5 dabit . . . -um verrem . . ., -um piscem capitalem . . ., -um regale servitium . . ., -um lectisternium, -um pulvinar. CHART. Rhen. inf. II 121 notum sit Gerardum . . . XV porcos et -um *(sc. porcum; cf. p. 664,9sqq.)* pascendos . . . domine Richmudi . . . vendidisse. CHART. Carinth. IV 2371 p. 358,34 si . . . extraneam duxero in uxorem, liberos -os ecclesie dari procurabo. *persaepe.* **2** *spectat ad ius dimidietatis q. d. (cf. p. 664,42):* REGISTR. Frising. 8 p. 15,26 (c. 1160) villici -um frumentum cum subsequente servitio. REGISTR. Austr. II 14 p. 30,4 in Hove de I villicatione IIII porci et -a cultura. I A 238 in Ernspach curia villicalis et fructus, et illam colit villicus pro -is fructibus, et -i pertinent ad nos. *saepe in registris.*

II *subst.:* **A** *fem. i. q. dimidietas, -a pars – Hälfte:* BOTAN. Sangall. 25,1 herba malva salvatica . . . decocta ad demedias per triduum siciente dabis ei bibere. ANON. geom. I 4,8 huius *(sc. LX)* sumpta -a, id est XXX, erit embadum. GERB. geom. 6,2 p. 81,9 ut in eo *(sc. triangulo orthogonio)*, qui habet senarium in catheto, -a eius, id est III, in se ter ducta VIIII creat. *saepius.* CHART. Basil. C II 12 p. 9,11 renunciantes *(sc. venditores)* . . . beneficio restitutionis in integrum, rei minus -a iusti pretii vendite. *saepius.* **B** *neutr.:* **1** *dimidietas, -a pars – Hälfte:* **a** *in univ.:* **α** *gener.:* CARM. de temp. rat. 617 alia tempora aeque demonstrant noctis et diei . . . -edium. GERB. geom. 6,2 p. 81,6 catheti -o triplicato nonaque parte inde ablata basim habeto. ANNAL. Nazar. a. 939 (MGScript. XVII p. 33,11) signum in sole in similitudinem -um *(sic?)* lune. *saepe. usu attrib.:* FROUM. epist. 45tit. R. -o vitę meę solatio *(spectat ad Hor. carm. 1,3,8).* **β** *publ. de censu:* TRAD. Salisb. I 267b (a. 1125/47) comes . . . delegavit . . . -um octave partis in salinario fonte Halle. CHART. Tirol. 995 -um redituum . . . novalis ecclesie nostre pro censu . . . persolvet *(sc. heres).* **b** *usu adv.:* **α** -um *i. q. ex -a parte – zur Hälfte:* TRAD. Patav. 29 (a. 789) trado . . . omnia, que illo loco -um habui. **β** (in) -o *i. q. ex -a parte – zur Hälfte, halb:* ACTA civ. Kil. 5 (a. 1264) dominus Albertus pellifex divisit cum pueris suis bona sua, -o bona assignavit pueris suis, de sua -a parte assignavit generi suo Willikino VII marcas. ACTA civ. Wism. B 821 omnia bona . . . pertinent in -o Hermanno et in -o Greten. **γ** -o *c. compar. i. q. -a parte – um die Hälfte:* LEX Frision. add. 3,72 haec omnes compositiones liberi hominis sunt, in nobili homine -o maiores, in lito medietate minores. **2** *medium – Mitte:* VITA Mariani 26 abbate . . . Christiano in Hibernia in -o dierum suorum moriente *(spectat ad Vulg. Ier. 17,11).*

dimietas *v.* dimidietas. **dimifragia** *v.* drimyphagia.

dimigro *v.* demigro.

[diministro *v.* cor *et* ministro: TRACT. de aegr. cur. p. 224,1.]

diminitio *v.* diminutio.

diminoratio (-cio), -onis *f. script.:* dem-: *l. 64. p. 667,2.* dimm-: *l. 71.* -nur-: *l. 66. 72.*

1 *de-, imminutio – Verringerung, Minderung, Schmälerung:* CHART. Sangall. A 333 (a. 830) sub omni integritate a b s q u e (atque *ed.*) de-e revocentur *(sc. loca)* perpetim possidende (DIPL. Merov. I 102 [spur.] a. ulla contradictione vel -e. DIPL. Otton. III. 176 a. -uratione. *saepe*). EPIST. Agob. (MGEpist. V p. 229,43) eo quod . . . pertineat . . . ad -cionem et reprehensionem nostrę auctoritatis. DIPL. Karlom. (II.) 10 tradidimus . . . ecclesias . . ., quatinus . . . s i n e ulla contradictione seu -e sub regimine ac potestate episcoporum . . . permaneant (DIPL. Ludow. Iun. 23 s. dimm-e. *al.*). DIPL. Karoli III. 29 si quis . . . preceptum violare presumpserit vel aliqua -uracione

[Leithe-Jasper]

facere tentaverit. **2** *damnum – Schädigung, Schaden:* COD. Karol. 48 p. 567,25 quod in ... de-em atque devastationem sanctam Dei ecclesiam ... Dodo ... cupiebat deducere. DIPL. Loth. II. 9 p. 397,4 nobis ... in regno succedentibus non minima, sed maior accidisse cernitur regni -o.

diminoro, -are. **1** *de-, imminuere – verringern, mindern:* VITA Menel. 1,18 (MGMer. V p. 146,7; s. X./XI.) ut -entur ... Baronti criminum pestes. 1,24 p. 148,27 vir Domini, qui in adversitate mundani dampni non -bat intentionem caelestis desiderii. **2** *damno afficere – schädigen:* DIPL. Ludow. II. 71 p. 207,41 (spur. s. X.in.) si quis ... contra hoc ... praeceptum ... evacuare vel -are ... cellulas et curtes pręsumpserit.

diminuatio *v.* diminutio.

***diminuibilis,** -e. *qui deminui potest – verringerbar, verkleinerbar:* ALBERT. M. sent. 4,46,1 p. 630a,4 ecclesia nulli suffragatur, nisi cuius solubilis et -is est poena *eqs.* cael. 1,1,8 p. 19,53 oportet nos investigare, utrum ... caelum ... sit generatum vel corruptum vel augmentabile vel -e. p. 19,62. summ. theol. I 6,25,4,4 p. 168,21 quod ... habitus summae veritatis habitus esset -is et etiam privabilis per summe falsum. *ibid. al. subst. neutr.:* ALBERT. M. bon. 41 p. 23,27 nihil ... -e per peccatum est in omnibus (*sim.* sent. 1,3,15 p. 106b,48). 142 p. 93,54 omne -e ab aliquo in toto potest tolli. sent. 1,3,15 p. 107a,3 modus, species et ordo ... -ia sunt per peccatum.

***diminuitio** (-cio), -onis *f.* *minutio – Verringerung:* CHART. eccl. Erf. 232 (a. 1233) propter elemosinarum -cionem, quibus ... ruine officinarum ... hactenus restaurari consueverant, statuimus *(sc. archiepiscopus)*, ut *eqs.*

diminuo, -ui, -utum, -ere. *script.:* dem-: *p. 668,30. 38. 40.* dism-: *l. 40.* -men-: *p. 668,38.* *form. coniug. I.: p. 668,26.* *usu absol.: l. 47*; *refl.: p. 668,18*; *medial.: p. 668,35sqq.*; *intrans.: p. 668,42.* *struct. c. praep.:* ab: *p. 668,15.* de: *p. 668, 24.* *partic. perf. usu adi.: l. 40. 65. al.; subst.: l. 53.*

I *(im)minuere, deminorare, debilitare, curtare – verringern, (ver)mindern, schwächen, (ver)kürzen, ver-, zerkleinern:* **A** *gener.:* **1** *in univ.:* RADBERT. corp. Dom. 1,23 quicquid eam *(naturam)* ... Dei virtus esse decreverit, iure aut crescendo augeatur aut nascendo, licet pro nostris offensis -atur ..., rectissime confitemur. ANTIDOT. Sangall. p. 79,35 corticem disminutam infundis in aceto. BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 304,20 viribus corporis -tis. CONSTANT. AFRIC. coit. 5,7 calor ... auget appetitum ..., frigiditas autem -it appetitum. FUND. Consecr. Petri p. 223,17 limina *(i. ecclesiam)* divinitus consecrata, augencia merita, -encia peccata. *al.* **2** *auferre – wegnehmen (usu absol.):* CONST. imp. I 238,6 (a. 1173) si in supradictis pactis et conventionibus et iuramentis placuerit addere vel -ere archiepiscopo. **3** *amputare, mutilare – verstümmeln:* ALBERT. M. veget. 1,134 calvus ex capillorum amissione in fronte non est colobon, hoc est -tus membro. animal. 8,79 cuius *(Aristotelis)* liber aput nos in multis est -tus. *per compar.:* DIPL. Karoli M. 311 p. 469,10 (spur. s. XI.) si quis ... abbas incaute ..., quod sanximus, perfregerit, quod iniuste tribuit, iuste auferat et membrum fractum -to *(B, recte, ut vid.;* diminute *ed.)* consolidet. **4** *depravare – entstellen:* CHART. Bern. I 5,112 p. 499,35 (a. 1208) quoniam -te sunt veritates a filiis hominum, necesse est, ut, que a fidelibus iuste et rationabiliter facta sunt, scripto conserventur. **5** *detrahere – erniedrigen, abwerten:* CONC. Karol. A 56B,44 non minimum peccatum extat illud, quo cultus Dei contempnitur aut -itur vel dehonestatur. **B** *spec.:* **1** *philos. et theol.:* ALFAN. premn. phys. 3,28 p. 57 manet *(sc. Christus)* omnino incommixtus ... adaugens illa *(sc. corpus et animam)*, ipse autem non -tus (*PG 40,601B* μειούμενος) ab ipsis. ALBERT. M. metaph. 6,2,1 p. 306,43 dicitur ... ens 'secundum accidens' et ens per se, et secundum accidens quidem dicitur ens -tum *eqs.* **2** *gramm.:* GODESC. SAXO gramm. 2 p. 385,15 nomen 'adoliscens', unde dirivatur 'adoliscentia', -itur 'adolescentulus', propagatur 'adoliscentior'. **3** *rhet. ('herunterspielen'):* CONR. MUR. summ. p. 96,288 -it, qui, ne iactans dici videtur, stringit et attenuat meritum, quod habere probatur (in marg.: diminutio). **4** *anat.:* ARS med. 5 p. 424,3 scemate est ... matrix sicuti cucurbita medicinalis, habet virgas nervorum -tas (de mininga *G*), propter quod compatitur matrix mensura posita. FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 83,31 quod ... recuperant partes membrorum inferiorum, -tum est eis *(sc. avibus)* ex parte alarum. ALBERT. M. animal. 1,487 quando naturaliter adiutorium brachii -itur, ... in eadem parte -itur etiam coxa *eqs.* **5** *math. i. q. deducere – abziehen:* GERB. epist. math. I 1 p. 13,13 articulos ... propria denominatione et posita differentia -es. *al.* HERIG. reg. 2,5 si qui minores ... maioribus ad dividendum sint additi ..., eadem regula -entur. 2,12. ANON. algor. Hann. p. 30,1 -ere numerum est minorem a maiore auferre et eo per artem ablato, quid supersit, considerare. *al.* **6** *alch. i. q. corrumpere, deteriorare – unedel machen, verschlechtern:* Ps. AVIC. lap. p. 635a,23 elixir perfecte completum sive sapientum tinctura respectu metallorum operatione -torum habet se per modum formae et agentis potissimi. *adde:* GEBER. summ. 33 p. 344 est ... Iupiter inter -ta a perfectione corpora magis perfectioni radice sue nature affinis, Soli videlicet et Lune. **7** *mus. usu refl. i. q. se disiungere – sich teilen:* LAMB. mus. quadr. p. 272b seipsam ... in duas -it *(sc. recta brevis)* partes non equales vel in tres tantummodo equales et indivisibiles. **8** *publ. et iur. i. q. (alienatione) fraudare, circumscribere – (durch Veräußerung) schmälern, schädigen, einschränken:* **a** *in univ.:* LIBER diurn. 83 p. 92,13 profiteor ... nihil de traditione, quae a ... prędecessoribus meis servatum repperi, -ere vel mutare. DIPL. Karoli III. 117 ne ... alicuius praesumptione seu temeritate queant -i vel auferri *(sc. res)*. DIPL. Heinr. II. 466 tollere aut -are. CHART. Sangall. B 425 (epist. papae) quod *(monasterium)* ... est per fautores Friderici quondam imperatoris -tum in temporalibus. *al.* *recidere, collucare – im Bestand verringern, (aus)lichten:* LEX Baiuv. 22,6 capit. p. 259,11 (cod. Ad) de-tis silvis. p. 259,13 (codd. Mg. Mt) de -tis silvis, si aliquis capellaverit. **b** *de iuribus:* DIPL. Heinr. II. 85 quod ... abbatia ... a quodam abbate ... -retur in beneficium dando. DIPL. Constantiae 40 p. 126,20 quod ecclesia sua *(episcopi Pennensis)* privatur et -itur a vobis de iure suo.

II *medial. (intrans.: l. 42) i. q. minui, decrescere, deficere, extenuari – weniger werden, sich vermindern, abnehmen, schwinden, an Substanz verlieren:* **A** *gener.:* COMPUT. cod. Bern. 3 quod ... in VIII kl. ipsius *(sc. Ianuarii)* demenuitur tenebre et augitur lux. WANDALB. horol. 39 crescere mensem de-ive umbras ... docemur. *intrans.:* ACTA imp. Winkelm. I 1003 p. 766,3 (a. 1278) quodlibet centenarium eris novi dati ad fundendum in fusura debet -ere rotulum unum (*cf.* 1004 p. 767,16 quelibet gaczia ... minuitur ... in unciis II). **B** *natur.:* CONSTANT. AFRIC. coit. 3,10 postquam semen proicitur, copiosum apparet et post modicum nimis -itur (dividitur, minuitur *var. l.*) et non remanet integrum. 3,15 si ... ceciderit *semen* in locum non proprium, spiritus ab eo evanescit, et liquor -itur et dispergitur. ALBERT. M. animal. 16,124 'pili -untur' (*p. 745a,15* ὑπολείπουσιν) humore cibi destituti; 'eadem etiam de causa -untur cornua *eqs.*' *al.* *c. sensu macescendi:* FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 173,21 carnes, que sunt per longum pectoris, -entur. 3 p. 7,8 -tus est *(sc. nidasius)* carnibus suis et extenuatus.

adi. **diminutus,** -a, um. **1** *gener. i. q. minor – (zu) wenig, (zu) gering:* FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 142,25 quantitas ... cibi neque sit superflua neque -a. **2** *rhet. i. q. brevior – (zu) knapp:* ALBERT. M. eth. I 21 p. 18,62 cum supra sufficienter determinavit *(sc. Aristoteles)* modum scientiae ..., videtur, quod hic inutiliter iterum determinet, vel supra -us fuerit. **3** *medic. i. q. tardus – beschränkt:* CONSTANT. AFRIC. coit. 8,31 si quis cibo repletus ... coierit ..., si ex tali coitu fetus omnibus membris completus fuerit, ... mente -us erit. **4** *mus. et math. i. q. imperfectus, limitatus – unvollständig, eingeschränkt, vermindert:* GUIDO AUGENS. mus. 289 erit *(sc. dispositio)* ... aliqua de istis *(dispositionibus tonorum)*, sed vel superhabundans vel -a *eqs.* 545 -i sunt *cantus*, qui ad iudicandum, cuius forme sint, testimonio carent progressionis vel compositionis. ANON. IV mus. 4,1 p. 64,8 numerorum *(sc. proportiones describentium)* alius perfectus, alius -us, alius superfluus.

adv. **diminute.** **1** *minus, brevius – zu wenig, zu kurz, zu knapp:* ALBERT. M. sent. 3,24,10 p. 469a,8 hic ... videtur ma-

gister -e introducere credibilia. cael. 2,1,5 p. 115,59 quod . . . reprehensibilis esset Pythagoras in hoc, quod -e de . . . differentiis loquebatur. metaph. 1,5,1 p. 69,13 -e . . . loquuntur *Epicurei* de principiis *eqs.* **2** *disiecte, minutatim – aufgeteilt, aufgesplittert:* CHART. episc. Wirz. I 354 p. 405,13 (a. 1262) ipsis *(officialibus)* laboriose et nobis minus fructuose iacebant *agri* divisim et -e in locis diversis (*postea:* divisim et disperse).

***diminutatim** *adv. minutatim – zerkleinert:* ANTIDOT. Sangall. p. 79,32 corticem -m infundis in aceto per dies VII (*cf.* RECEPT. Lauresh. 5,1,27 p. 340 cortices concides minuatim). *cf.* diminuo *p.667,40.*

diminutio (-cio), -onis *f. script. et form.:* dem-: *l.29. p. 670,22.24.* -nit-: TRAD. Weiss. 269. -nuat-: *l.24. p.670,24. adde* FORM. Flav. add. 3 p. 490,27 -uacione.

I *actus diminuendi, minoratio, minutio – Verringerung, (Ver-)Kürzung, Verkleinerung, Minderung:* **A** *gener.:* **1** *in univ.:* VITA Desid. Vienn. 16 absque ullius capitis -e capilli. FORM. Augiens. A 10 ad -em peccatorum meorum . . . superius nominatas res dono. BALTH. Fridol. 9 p. 232,32 partiunculam *(sc. reliquiarum)* dico non meritorum -e. DIPL. Conr. III. 90 p. 161,9 sine ulla ponderis et puritatis *(sc. monetae)* -e. HELM. chron. 76 p. 145,5 quod civitas . . . magnam -cionem civium patiatur propter Lubicense forum. FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 131,6 ut extrema foliorum in arboribus pallescunt ex -uatione caloris. ALBERT. M. veget. 1,134 sine augmento et -e partium essentialium animalis vel plantae. *saepe.* **2** *de luna i. q. decrementum – Abnahme:* BEDA temp. rat. 24,6 adicitur . . . numerus a secunda luna quotidie usque ad plenilunium detrahiturque dehinc paribus spatiis in de-em. ALCUIN. epist. 170 p. 280,4 nos . . . -em lunaris formulae . . . intuentes *eqs.* ALBERT. M. animal. 18,27 menstruum in corporibus mulierum magis fluit in lunae -e. *al.* **3** *de membris i. q. mutilatio – Verstümmelung:* CONST. imp. I 176,4 (a. 1158) homicidium et membrorum -o . . . legaliter vindicetur. DAVID (?) inquis. 37 potest . . . compelli *(sc. haereticus)* . . . tormentis citra membrorum -cionem et mortis periculum accusare aliquos. capitis -o *i. q. decollatio – Enthauptung:* CHART. Burgenl. I 100 p. 68,17 (dipl. spur. post 1214) quisquis . . . temerator extiterit, regiam indignationem . . . se noverit incurisse . . . et capitis suis *(sic?)* -cione plectendum. **4** *de regno sim. i. q. detrimentum – Schädigung, Schwächung:* LEG. Wisig. 2,1,8 p. 54,4 quantis . . . Gotorum patria concussa sit cladibus, . . . ex eo pene cunctis est cognitum, quod . . . patrie -em (-e *R*[1]) agnoscunt. HELM. chron. 5 p. 13,15 qua *(tempestate)* germana discordia maximos bellorum motus et -cionem scisso imperio parturivit. **B** *spec.:* **1** *philos. et theol.:* RADBERT. Rufin. et Valer. (PL 120,1498[C]) quoniam ante tempora semper existit *divina substantia* nec -em recepit. OTLOH. quaest. 34 p. 104[A] Filius . . . Deus de Patre sine passione vel -e genitus. RUP. TUIT. off. 11,9 l. 476 de argumento . . . defluxionis vel -is paternae substantiae, quam in generatione Filii contendit . . ., intelligi oportere *eqs. al.* **2** *gramm.:* WOLBERO cant. 1 p. 1028[B] non adolescens, sed per -em adolescentula dicitur. ALBERT. M. serm. I 4 p. 49,28 haec est confessio reguli, et per istam -em iure factus est rex, quia 'Deo servire regnare est'. **3** *rhet. i. q. brevitas (nimia) – (übertriebene) Knappheit:* SIGEW. Mein. 3 si quid precessoris mei sermo vel -e languit vel excessit incremento. *v. et p.667,70.* **4** *anat. et medic.:* **a** *in univ.:* IOH. IAMAT. chirurg. 6,11 cruris adest impedimentum et longitudinis ipsius manifesta -o. *deterioratio, defectio – Verschlechterung, Einschränkung:* HILDEG. caus. 3 p. 173,6 de auditus -e. TRACT. de aegr. cur. p. 116,34 si . . . ex parte fit -o sensus et motus *(sc. paralyticorum).* **b** *tabes – Schwund:* Ps. GALEN. puls. 387 (cod. Vr) intellige effusionem ventris nimie esse futuram et -em carnium aut saniem in renibus esse (*sim.* urin. p. 9,2). BERTH. (?) annal. a. 1075 p. 281,29 quam *(passionem)* Greci atrofiam . . . dicunt, quae . . . a -e et tenuitate carnis . . . accidit. ANON. coit. 1,1,6 lumborum fit -cio. **c** sanguinis -o *i. q. phlebotomia – Aderlaß:* PONTIF. Rom.-Germ. 236 ut per . . . -em sanguinis proveniat mihi salus corporis (*sim.* RITUALE Flor. p. 106,29). CONSUET. Marb. 77 brachium suum denudet *frater* et . . . calefaciat . . .; -o sanguinis inchoatur. *al.* **5** *math.:* **a** *subtractio – das Abziehen, 'Subtraktion':* HERIG. reg. 2,15 quotiens primus divisor per differentiam suam vel per -em maiorum per minores secundum rationem singularium . . . denominaverit. ANON. algor. Hann. p. 30,2 in arte -is hoc negocianti observandum, maiorem numerum superscribat et ei ab eo auferendum supponat. **b** *divisio – Teilung, 'Division':* ALCUIN. epist. 133 p. 200,22 perfectus numerus est, qui partibus suis impletur nec -e frangitur nec multiplicatione partium superabundat. p. 201,17 poteris . . . iuxta eandem regulam octogenarii explorare -em, nam octogenarii quadragenarius medietas *eqs.* ANON. minut. 1,1 unum . . ., sive pes sive libra, si per XII divido, duodecimam unam unciam, duas sextantem . . . nomino . . .; in his . . . unciis, si multiplicationem quaesieris, -em potius quam multiplicationem tibi venire videbis. 1,2. **6** *mus.:* ANON. IV mus. 3 p. 61,15 nullum . . . tempus habet *suspirium* de se, sed capit suum tempus ex -e alicuius soni ante immediate. **7** *publ. et iur.:* **a** *in univ.:* DIPL. Constantiae 31 p. 97,8 ut debite . . . decime integre et sine -e solvantur. CHART. Turic. 581 quod . . . deberent *priorissa et conventus* . . . ecclesie sine omni -e decimas persolvere. *al.* **b** *imminutio, detractio, alienatio – Schmälerung, Beeinträchtigung, Veräußerung:* CONC. Merov. p. 105,11 qualiter . . . stabilitas *(sc. xenodochii)* in nullam partem . . . de-em aliquam patiatur. FORM. Marculfi 1,13 l. 24 absque aliqua de-cione (de-uatione, -e *var. l.*; CHART. Fuld. B 56. *al.*). CHART. Rhen. med. I 23 sine ulla -e (FORM. Augiens. B 2. *saepius*). DIPL. Otton. II. 166 p. 188,29 ut nullus iudex publicus . . . -em facere . . . presumat (DIPL. Arduini 2. CHART. Heinr. Leon. 64 p. 96,5). CHART. Raitenh. 66 p. 64,8 sine -e iuris fratrum (*inde* 118 p. 107,18). CONST. Melf. 3,5,1 constitutionem . . . super prohibita -e feudorum. *saepe.* **c** *de moneta i. q. debilitatio – Wertminderung:* CHART. Helv. arb. 10 p. 20,19 (a. 1198) cum . . . canonici super monetae -e et exactione novi pedagii . . . episcopum convenirent et peterent *eqs.*

II *defectus, inopia – das Fehlen, Mangel:* EPIST. Hildesh. 86 p. 141,9 in eo etatis statu, in ea rerum -e estis constitutus, ut *eqs.* ALBERT. M. animal. 1,580 ut meseraicae ulterius ministrentur cordi, ut non gravetur ex nimietate *(sc. sanguinis et spiritus)* aut etiam deficiat ex -e. eth. II 5,2,4 p. 343[b],18 in qualicumque . . . operatione plus et minus est, in illa est et aequale, ad quod plus et minus secundum excessum et -em determinetur.

***diminutivo,** -atum, -are. *per deminutivum deducere – verkleinernd, als Verkleinerungsform ableiten:* RUD. TRUD. gest. 1,10 p. 233,38 huic *(Guntramno)* successit Adelardus . . . ortus . . . de vico, qui dicitur Lovinium, iuxta Lovanium atque inde -to *(cf. l.49).*

diminutivus, -a, -um. *pendet gen.: l.53.* **1** *adi. i. q. deminuens, deminutionem efficiens – verringernd, verkleinernd:* ANSELM. LEOD. gest. 10 possessiuncula . . . est huius aecclesiae nimis contigua oppido, quod Lovanium nomine -um ex suo nomine eidem villulae indicit vocabulum: cognominatur enim Loviniol. ALBERT. M. anim. 2,2,1 p. 84,27 virtus deducens . . . ad perfectum est augmentativa, cui contraria est -a, quae surgit ab imperfectione. aet. 1,5[capit.] quae *(aetas)* dicitur -a virtutis et non substantiae. mort. 2,12 p. 371[b],4 in quantum . . . est *calor physicus* calor elementi, est . . . augmentativus et -us. **2** *subst. neutr. i. q.* ὑποκοριστικόν – *Verkleinerungsform, 'Deminutiv' (t. t. gramm.; cf. l.49):* ALDH. ad Acirc. 132 p. 181,20 rumusculus, quod est rumoris -um. GODESC. SAXO gramm. 2 p. 490,5 ut puto -um a nepote 'nepotio'. OTTO FRISING. gest. 2,13 p. 115,34 Romaniola, quod -um a Roma tractum noscitur. *al.* *in imag.:* ACTA imp. Winkelm. I 741 p. 585,45 (a. 1257) cum illa *(affectio)* in -o (diminucio *a*) dilectionis scintillula fuerit, hec quidem in superlativo tamquam de fonte profluens karitatis . . . flamma . . . sit estuans.

adv. **diminutive**. *modo deminutionis,* ὑποκοριστικῶς – *verkleinernd (t. t. gramm.):* ALDH. ad Acirc. 116 p. 159,12 scalprum, a quo -e scalpellum. GODESC. SAXO gramm. 2 p. 490,10 upochoristicos -e, ut 'praedonulus' a praedone. GERB. geom. 3,7 dictus . . . laterculus -e a latere.

***diminutor,** -oris *m. qui deminuit, detrectator – einer der verringert:* PAUL. BERNR. Greg. 67 p. 511,25 vocans *rex* eum . . . invasorem et regiae dignitatis -em.

[Leithe-Jasper]

dimissio *vel raro* **demissio,** -onis *f.* *script.:* dimm-: *l.55.* -ssci(o): *l.35.*

1 *actio deorsum mittendi, depositio, submissio – das Hinunterlassen, Senken:* EKKEH. IV. bened. I 28,12 sportę per murum laxat de-o Paulum. GERHOH. Antichr. 1,59 p. 375,10 di-e aquarum ... fluvius granditer intumuit. ALBERT. M. animal. 1,624 si maior rubedo est in fronte cum occulorum de-e, significabit verecundiam *(cf. Physiogn. 79).* VITA Herm. Ios. 36 quoties corpus dominicum ... levavit et posuit, brachiorum elevatione et de-e et totius corporis gestus maxima reverentia temperavit. *al.* *immissio – das Einführen:* WILH. SALIC. chirurg. 2,3 p. 328G fit ... sutura *(sc. vulneris)* cum di-e acuum in loco. **2** *actio dimittendi, ablegatio – das Entlassen, Wegschicken, Verabschiedung:* **a** *gener.:* GERH. AUGUST. Udalr. 1,15 l. 26 cum ... amantissima di-e populi ... rediret. **b** *publ. et iur. i. q. repudiatio – Verstoßung:* CONC. Karol. A 16a,17 propter eandem di-em *(sc. adulterinae coniugis).* **c** *medic. i. q. emissio, secretio – das Ausscheiden, (Harn-)Lassen:* AESCULAPIUS 41 p. 70,35 diabne est vesicę et urinarum frequens di-o. **3** *liberatio, solutio – Freilassung, Befreiung (von), das Erlassen:* LEX Ribv. 61,7 quod si auctor di-is eum *(sc. servum)* ingenuum fecerit. DIPL. Heinr. IV. 205 cum di-e ... operis, quod ... cives ad urbem debent. CHART. Rhen. inf. II 344 nos ... di-em *(sc. telonei)* et donationem ratam habentes ... confirmamus. *de peccatis i. q. remissio – Vergebung:* RUP. TUIT. dial. 3,283 meliorem constat esse di-em illam, qua dictum est: 'rogabitque pro eo sacerdos, et dimittetur ei.' **4** *relictio, renuntiatio – das Zurücklassen, Aufgabe:* **a** *gener.:* WALAHFR. Gall. 1,28 p. 306,3 ut ... parentum et praediorum di-em praeteream, episcopatus honorem ... suscipere non consensi. **b** *publ., iur., eccl.:* **α** *abdicatio, resignatio – Rücktritt, Abschied:* VITA Albarti 5 (MGMer. VI p. 22,32; s. XII.med.) accepta a subditis di-e reliquerunt *episcopi* ... sedes proprias. *fort. add.:* ANNAL. Plac. a. 1250 p. 502,5 dixit *Nata* omnibus astantibus 'de-cio mihi venit' et contra voluntatem populi ivit ad standum in domo Guillelmi clerici. **β** *legatum – Legat, Hinterlassenschaft:* AGNELL. lib. pont. 104 p. 346,11 ex di-e hominum mortuorum ecclesiae ditatae sunt. 110 ubi *(sc. in monasterio)* nunc ... ego sum ... ex di-e Sergii diaconi, patruelis mei. **γ** *cessio – Überlassung, Verzicht:* GESTA Camer. cont. I A 20 nisi prius di-em manu propria, quod et vulgo werpire dicitur, faceret ex omni beneficio. CHART. Basil. C I 362 p. 270,22 quia ... sacerdotes ex di-e ... parrochie, quam dicebantur possidere, videbantur incurrere gravia dampna. CHART. Brixin. 151 p. 164,11 bonorum. CONST. imp. III 49,6 ratificationem, confirmationem ... omnium renuntiationum, di-um, promissionum ..., quas ... imperatores ... summis pontificibus ... prestitisse noscuntur. **c** *mus. i. q. omissio – Unterlassung:* IOH. GARL. mus. mens. 8,2 figura pausationis est signum vel tractus significans de-em soni factam in debita quantitate (*sim.* ANON. IV mus. 3 p. 57,9 pausatio est quies vel di-o soni). **5** *deminutio, relaxatio – das Nachlassen, Verringerung, Lockerung:* AESCULAPIUS 18 p. 23,2 ut ante accessionem f e b r i u m cibentur aut post di-em (Ps. GALEN. puls. [cod. Vr.] 28 dimm-es. *al.*). 20 p. 27,32 in di-is *(sc. anhelitus)* tempore flebotoment *(sc. laborantes).* ALBERT. M. eccl. hier. 7 p. 153,31 'per extremam', idest inferiorem, 'formae', idest vivendi, 'de-em' (*cf. PG 3,557A* ὑφειμένην), eo quod remissius vivunt. *al.*

***dimissivus,** -a, -um. *appellatorius – Berufungs-:* CONR. MUR. summ. p. 162,24 sunt verba ... -a, dispensativa, disciplinaria.

dimissor, -oris *m.* **1** *qui dimittit – einer der vergibt, erläßt:* TUTO opusc. 1,13 p. 37,10 non ... ut peccatores et paenitentes a peccato immunem et peccatorum omnium suscipiebant *(sc. Pharisaei)* -em *(i. Iesum)*, sed *eqs.* **2** *qui cedit, legat – einer der überläßt, vermacht:* AGNELL. lib. pont. 82 tales ex ... opibus *(sc. ecclesiae)* nutriti fiunt, qui ... neque pro -is animam preces Deo ei fundunt.

dimissorius, -a, -um. **1** *adi.:* **a** *iur. et canon.* litterae -ae *sim.:* **α** *epistula dimissionis, commendaticiae – 'Dimissorien', Entlassungsschreiben, Sendschrift (de re v. Hinschius, Kirchenrecht. I. p. 93sqq.):* EPIST. var. II 16 clericum ... in nostra parrochia doctum ... per hanc -am epistolam permisimus *(sc. episcopus Constantiensis)* licenter vestrum *(sc. episcopi Brixiensis)* expetere adiutorium. HINCM. epist. 197a ut nemo episcoporum alterius ecclesiae ordinatum sine consensu vel litteris -is illius episcopi, cuius ordinatus fuerat, ... ordinare praesumat. FLOD. hist. 3,23 p. 312,7 quod sine consilio coepiscoporum litteras ... -as ... dare nequiret *Hincmarus.* WILH. ANDR. chron. 109 litteras -as et emancipatorias. *saepius.* **β** *apostoli, libelli appellatorii, litterae remissoriae – 'Apostel', Bescheinigung über die Einlegung und Zulassung der Appellation (de re v. Plöchl, Kirchenrecht.2II. p. 358):* CHART. Ital. Ficker 209 (a. 1203) ad ipsum imperatorem Rome ... appello in scriptis et apostolos seu litteras -as instanter peto. CONR. MUR. summ. p. 136,22 in litteris -is, que sunt quasi testimoniales super statu vite et conditione illius, pro qua scribitur, ... quedam grece littere scribebantur. p. 137,8 -e ... littere dicuntur apostoli, quos appellanti iudex dat, a quo appellatur. *al.* **b** *milit. i. q. ad missionem pertinens – die Beurlaubung, den Abschied betreffend:* CONST. imp. III 115,1 (a. 1276) cum et vos *(sc. Rudolfus)* vestrum exercitum et nos *(sc. rex Boemiae)* nostrum -a vellemus liberare licencia. **2** *subst. fem. (ellipt.; neutr.: l.27) i. q. epistula dimissionis, commendaticiae – 'Dimissorien', Entlassungsschreiben, Sendschrift:* CONC. Karol. A 3B p. 17,10 ut nullus episcoporum audeat ... alterius civitatis clericum s i n e -a s u i e p i s c o p i suscipere (CAPIT. reg. Franc. 94,3 *et inde* LEG. Lang. p. 518a,19 -o [-a *var. l.*]). ORD. Rom. 35,46 dicit domnus pontifex: '-am habet ab episcopo suo? GESTA Hort. Mar. 30 quia propter temporis brevitatem sui episcopi ... -as habere non poterat *abbas. al.*

dimitior *v.* dimetior.

dimitto *vel rarius* **demitto,** -misi, -missum, -ere. *script. et form.:* timitdo: *p.675,69.* dism-: *p.673,52.* -it(o): *p.674,11. 29.57.* *perf.:* -iss(i): *p.675,19.677,7. adde* FORM. Senon. I 42 p. 204,8. *al.* -et: *p.674,48.675,40.* -errunt: *p.674,38.* *partic. perf.:* -is(us): *p.673,52.676,12.* *acc. sg. m.* -em: *p.674,27. usu refl.: l.52.70. p.674,20. al.; medial.: l.72. p.673,12.13. al.; absol.: p.674,56.676,6; intrans.: p.676,20.* *impers.: p.676,67. partic. praes. usu subst.: p.674,57.* *partic. perf. usu adi.: passim.*

I *deorsum mittere, deicere – hinabschicken, -lassen, -bewegen, -fallen lassen:* **A** *de motu:* **1** *proprie:* **a** *in univ.:* LEX Sal. Merov. 96 si quis hominem ... de furca ... de-ere praesumpserit. WALAHFR. Mamm. 18,8 dimissa columba ... de caelo venit. RUD. FULD. Leob. 14 fulmina crebro dimissa (de-*var. l.*). MUS. ENCHIR. app. A II 117 non amplius infra terminalem sonum organum descendere et, ne inferius di-atur, signum istud l obstare. WALTHARIUS 922 vir celer ... sanguineum ... ulva viridi di-erat ensem. VITA Heinr. IV. 4 p. 20,11 femina ... molarem in caput regis dimisit. 7 p. 25,11 dimisso fune. WIGAND. Waldg. 13 divina voce ad eum demissa. *saepe.* **b** *refl. i. q. delabi, descendere, desilire – sich hinab-, hinunterlassen, -gleiten, hinabsteigen:* AGIUS epic. Hath. 575 pede delapso se demissum pedetemptim, donec ... terrae proximus ipse foret. WOLFHARD. Waldb. 2,5 p. 220,25 staupulus ... displicante se, in quo pendebat funiculo, iterum se dimisit inferius. WALTHARIUS 994 quod genus aspidis *(i. iaculus)* ex alta sese arbore ... de-it. THIETM. chron. 7,4 se dimisit *Wirinharius* a muro. *al.* *adde:* CAES. HEIST. hom. exc. 3 'di-e *(sc. sanctimonialis)* te super genua tua!' **c** *(im)mergere – eintauchen:* HINCM. divort. 6 p. 155,10 conligatur ... fune, qui examinandus in aquam di-itur *(item* p. 155,16.31. *al.).* **d** *deorsum ponere – ab-, niederstellen:* AMALAR. ord. expos. I 2,1 de acolitorum manibus candelae di-untur (*cf.* cod. expos. II 11,3 ponuntur). **e** *de aqua, pluvia sim. i. q. pluere, destillare – (hinab)strömen, fließen, tropfen lassen:* BEDA hist. eccl. 3,9 p. 145,32 equus ... spumas ex ore de-ere ... coepit. WANDALB. mens. 31 quam *(undam)* ... de-ere nimbis cernitur *Aquarius.* *refl. i. q. effundi – sich ergießen:* DIPL. Arnulfi 184 p. 284,5 (spur. s. X.2) ubi Vrala se di-it in prefatam amnem *(i. Ipisam).* *medial. i. q. defluere – hinab-, abwärts fließen:* WANDALB. mens. 355 vada demisso tranquillant flumine cursum. **f** *laxare*

[Leithe-Jasper]

– *locker lassen:* ALDH. virg. I 25 p. 259,11 de-e (di- *var. l.*) frenum equi. FRID. II. IMP. art. ven. 4 p. 77,16 si di-antur habene. **g** *infigere, defigere – einrammen, -schlagen:* CHART. Rhen. med. II app. 13 p. 363,33 (s. XII.med.) si ... piscatorem paratum ad vennam non invenerit, palos ... in ripa di-et. **2** *translate i. q. insculpere, includere – (tief) einprägen, verschließen:* RUOTG. Brun. 18 p. 16,31 si ammonitionis meę verba in pectoris tui secreta de-eris. **B** *de directione i. q. dependere – (hinab)hängen lassen (medial. i. q. dependēre – hinab-, herunterhängen):* **1** *in univ.:* WALAHFR. hort. 162 videas ... satis esse ... aliis *(sc. peponibus)* oblongo scemate ventrem demissum. BRUNO QUERF. fratr. 13 p. 59,16 parcentes rasorio dimissę barbę misericordiam nobis fecimus. ALBERT. M. animal. 5,57 signum delectationis eius *(sc. porci agrestis)* in coitu est, quando de-it auriculas. *al.* **2** *submittere – beugen, senken:* VITA Liutb. 37 capite in terram dimisso (de- *var. l.*). CARM. var. II 13,28 dimisso (de- *var. l.*) vertice. EUPOLEMIUS 1,648 Iudas dimissus vultum. *saepius. de armis:* HIST. peregr. p. 120,1 acies ... demissis hastis ... Turcorum cuneos audacter irrumpit.

II *mittere, immittere – (aus)schicken, (ent)senden, hin(ein)schicken, -lassen:* **A** *in univ.:* **1** *de anim.:* WALAHFR. Mamm. 20,7 adducunt Mammam, di-itur ursa ... saevitiae mentita minas. 21,15. RHYTHM. 61,40,2 Adrianus ... precepit leonem magnum eis *(sc. martyribus)* di-ere. BRUNO QUERF. fratr. 23 qui *(presbyter)* ... dimissus est hora operis Dei missas facere. *al.* **2** *de rebus vel partibus corporis:* LIBER diurn. 7 archidiaconus ... subscripsi et dimisi *(sc. formatam)*. HROTSV. asc. 112 vobis ipsam pacem di-o *(sc. Christus)* perennem. ALFAN. premn. phys. 25,5 p. 141 quod ... arteria sit, quae di-it (*sc. semen; PG 40,701A* παραπέμπουσα). 27,9 p. 108. FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 148,3 magnam partem fili a parte intrinseca palpebre immittat (di-at *var. l.*) *falconarius*. ALBERT. M. animal. 1,402 penetrat *(sc. pars venae)* dyafracma et duas in dyafracmate di-it venas, quae in ipso sparguntur. **B** *medial. i. q. penetrare, immergi – eindringen, hineingelangen:* ALFAN. premn. phys. 7,8 p. 76 in oculum di-itur (*PG 40,640C* ἀφικνοῖτο) pars quaedam ..., non cognoscimus magnitudinem rei. **C** *transmittere – (hin)durchlassen:* RECEPT. Sangall. II 10 semen lactuce in lentiolo ligas et in calida aqua di-is, donec per linteum virtutem suam di-at. **D** *edere – (ver)sprühen:* COMPOS. Luc. B 27 metallus ardens sintillas di-it.

III *a se mittere, ponere – weg-, fortsenden, -schicken, entlassen, weglegen:* **A** *strictius:* **1** *gener.:* **a** *in univ.:* **α** *de contione, multitudine sim.:* WIDUK. gest. 3,16 soluta contione, m u l t i t u d i n e dimissa (THIETM. chron. 4,51. BERTH. [?] annal. a. 1077 p. 298,18. *al.*). EPIST. Teg. I 84 ut concilium ... in triduum differatis et di-atis *(sc. comes)*, usque dum nos *(sc. Peringerus)* vobiscum loquamur. OTTO FRISING. gest. 1,58 p. 83,5 conventus ... di-itur. **β** *usu vario:* BEDA hist. eccl. 3,19 p. 168,10 dimissis (dismisis *var. l.*) ordinate omnibus *(sc. fratribus)* navigavit *Furseus* Galliam. ANNAL. Xant. a. 812 legati imperatoris ... dimissi sunt cum p a c e (WIDUK. gest. 3,11 cum gratia et p. MEGINH. FULD. Alex. 5 in p. *saepius*). POETA SAXO 3,359 in regnum proprium dimissus uterque regalis natus. WIDUK. gest. 2,16 pontificem Bernhardum ... responsi incertum a se di-it *Isilberhtus*. OTTO FRISING. gest. 1,69 nuncios ... iam diu secum moratos dimisit *rex*. FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 49,4 veniente tempore pullificationis ... pulli ... di-untur a parentibus. *saepius.* **b** *deponere – ablegen:* ERMENR. ad Grim. 18 p. 555,12 dimisso appellativo semper adhęret pronomen proprio. CONST. imp. I 401,10 qui ... cruces sibi in vestibus posuisse noscuntur et eas postea dimisisse. ORD. coron. imp. 14,25 solo pluviali dimisso. *al.* **2** *milit. i. q. missum facere, eximere – beurlauben, freistellen, verabschieden:* LEG. Wisig. 9,2,9 p. 378,17 nullus dux ... quemquam ex suis subditis de bellica profectione di-at. CAPIT. reg. Franc. 141,27 ut ... heribannum rewadient exceptis his, qui propter necessarias causas ... d o m i dimissi fuerunt (224,4. EPIST. Bamb. 1 p. 472,1. *al.*). THIETM. chron. 5,38 exercitu ... bona cum pace dimisso. OTTO FRISING. gest. 1,13 p. 29,9 ducem exercitum di-ere ... persuadet *(sc. episcopus). al.* **3** *publ., iur., canon.:* **a** *removere – absetzen, (des Amtes) entheben:* TRAD. Frising. 193a (a. 804) utrum Liutfridum abbatem di-ere voluisset *episcopus* annon. DIPL. Ludow. Inf. 70 p. 206,27 postquam a regni gubernatione proceres regni Lothariensis de-erint *(sc. Zventipulchum)*. WIDUK. gest. 2,38 pontifex ... dimissus dum ultionem quaerit. *al.* **b** *repudiare – verstoßen:* **α** *in univ.:* LEG. Burgund. Rom. 21,3 quod si unum ex his *(sc. culpis)* probaverit *mulier* et maritum de-at (de-it, di-it, di-et *var. l.*). LEX Raet. Cur. 3,16 si mulier maritum suum dimitere (di-ere *var. l.*) voluerit. ALBERT. M. sent. 4,27,9capit. an vir potest uxorem suam di-ere. ACTA civ. Wism. A 558a p. 36,14 si aliquis habuerit legitimam mulierem et illa dimissa ducit aliam. *persaepe.* **β** *locut.* in via -ere *fere i. q. aspernari – etwa: verschmähen, 'sitzenlassen':* LEX Baiuv. 8,17 si quis liberam feminam suaserit quasi ad coniugem et in via eam dimiserit, quod Baiuuarii uuanclugi vocant. **γ** *refl. i. q. seiungi – sich trennen, scheiden:* LEX Raet. Cur. 24,18,2 si aliquis de illos *(sc. maritis)* mentem suam perdiderit ..., per hoc se di-ere non possunt; nisi tantum per illas causas se di-ere possunt, quod *eqs.* **4** *medic. i. q. secernere – ausscheiden:* ANTIDOT. Glasg. p. 109,3 dabis *(sc. medicinam)* cum aqua cocta ..., donec unde lapidem di-at *cauculosus.* **B** *latius:* **1** *solvere, liberare – (frei)lassen, befreien:* **a** *gener.:* **α** *de hominibus:* LEG. Burgund. const. I 6,3 iuret *custos* nec suo ... conludio aut conscientia fuisse dimissum *(sc. fugitivum*; dimissus, demissum, demissem, divissum, demisso *var. l.)*. CARM. de Ludow. imp. 1,2,3 (MGPoet. III p. 404) si nos *(sc. Beneventani)* eum vivum dimitemus, certe nos peribimus. WALTH. SPIR. Christoph. I 25 Dagnus rex beatum Christoforum ... in custodia ligatum dimisit. BERTH. (?) annal. a. 1055 imperator Adalbertum capitali sententiae adiudicatum per interventum episcoporum dimisit. ACTA civ. Wism. A 797b nulla querimonia venit post eos *(fures)*, tunc dimiserunt *consules* eos. *saepe. adde:* STEPH. Wilfr. 39 p. 232,15 si nolueris *(sc. filius regis)* ... illum in episcopatu habere, di-ere (di-e *var. l.*) eum liberum. **β** *de equis:* CHART. Bund. 1202 p. 2,12 (a. 1273) ipsi fratres ... di-errunt ipsos equos desolutos. *ibid. iterum.* **b** *publ. et iur.:* **α** *de debitoribus:* CHART. civ. Hild. 209,48 (c. 1249) hoc *(pignus)* potest ipse *(sc. creditor)* sine advocato accipere et debitorem di-ere *eqs.* ACTA civ. Wism. A 373 Gherardus ... pro equo, quem a conss. extorquebat, ipsos consules ... ab ipso equo dimisit perpetualiter absolutos. B 790 Petrus filius Erponis dimisit patrem suum ... de omni hereditate sua, quam de ipso iure hereditario posset habere, liberum et solutum. *al.* **β** *de manumissione servorum:* LEX Ribv. 60,2 quod eum *(libertum)* quis inlicito ordine i n g e n u u m dimisisset (de-, dimisit, dimiset *var. l.*; LEX Franc. Cham. 11. *al.*). LEX Alam. 16 qui in ecclesia demissi (di-, dimisse *var. l.*) sunt l i b e r i (LEX Baiuv. 5capit.. TRAD. Frising. 1087. *persaepe*). LEX Raet. Cur. 18,6 liberti, qui cives Romani dimissi sunt. TRAD. Frising. 1226a ut omnes ... mulieres perpetualiter absque omni servili condicione di-rentur. *al.* **2** *remittere, condonare – erlassen, nachlassen, vergeben:* **a** *eccl. et theol. de peccatis, poena sim. (absol.: l. 56):* VITA Goar. 7 p. 419,17 mitis est Dominus ad de-endum *(ed.,* di-, te mittendum *codd.)*. FORM. Arvern. 4 ut dimitentibus debita dimitantur peccata. POETA SAXO 1,346 cuncta scelerum dimissa mole. ALBERT. M. sent. 4,18,10 p. 781b,12 exercet ... sacerdos suam potestatem partem poenae di-endo. *persaepe.* **b** *publ. et iur. de debitis vel censu sim.:* CHART. Sangall. A 109 (s. VIII.ex.) si in uno anno aut in secundo hoc *(sc. censum)* dimissum fuerit. LEX Frision. add. 3,68 tres partes de ipsa multa componantur, quarta portione dimissa. CHART. Naumb. I 161 p. 142,40 frumentum, quod marchio postulavit, hoc omnino dimisit. *saepe.*

IV *relinquere, deserere, amittere – zurücklassen, verlassen, verlieren:* **A** *strictius:* **1** *gener.:* **a** *in univ.:* **α** *de febre sim. liberatis:* AESCULAPIUS 1 p. 1,29 quando ... febris eos *(sc. infirmos)* di-erit, citius ad sanitatem veniunt. THEOD. TREV. mirac. Celsi 14 Sancti Celsi opitulantibus patrociniis dimissa sum *(sc. paralytica)* ab infirmitatibus meis. *al.* **β** *de partibus corporis sim.:* LEX Frision. add. 3,43 qui alium fuste

[Leithe-Jasper]

percusserit . . .; si tantum sanguinem di-erit, ter solidum componat. WETT. Gall. 35 p. 277,26 cum capillos et cutem ungulasque di-ret *Erchanoldus eqs*. THEGAN. Ludow. 42 nolo, ut ullus propter me v i t a m aut membra di-at (ANNAL. Altah. a. 1042 p. 30,39). **γ** *usu vario:* LEX Raet. Cur. 12,1,2 curialem hominem non licet suam civitatem di-ere. WETT. Gall. 3 p. 259,21 aestimatum iter nulla ratione . . . di-ere. RUD. FULD. mirac. 3 p. 332,6 convenerat ad locum, ubi reliquias dimisit. NOTKER. BALB. gest. 2,1 p. 51,3 orbem occiduum pene vacuum di-erunt *Huni*. GERH. AUGUST. Udalr. 1,8 cautum mihi viae ductorem di-endo antecedite *(sc. cives Albegovve)*. DIPL. Loth. III. 107 quam *(sc. uxorem)* . . . in Regia civitate dimisimus. ACTA imp. Winkelm. I 617 p. 496,35 ultimi campum dimisimus *(sc. cives Bononiae)*. *saepe*. *de morte:* ANNAL. Hild. a. 964 Berengarius . . . novissimum diem praesentis vitae dimisit. **b** *destituere – im Stich lassen, sich selbst überlassen:* LEX Sal. Merov. 41,11 si quis . . . hominem . . . invenerit . . . sine manibus et sine pedibus, quem inimici sui . . . de-erunt (di-, demisserunt, de-unt *var. l.*). CAPIT. reg. Franc. 74,5 quicumque . . . parem suum contra hostes communes in exercitu pergentem di-erit. WIDUK. gest. 3,2 (rec. C) Huga timore perterritus dimisit Luthuvicum. WIPO gest. 20 p. 40,25 dux cum se intellexisset a suis di-i. *saepe*. **c** *emittere – loslassen, freigeben:* FRID. II. IMP. art. ven. 3 p. 9,19 quod avem aliquam videret *girofalcus*, quam delectaret capere, di-ret loyrum propter avem. p. 29,27 postquam acceperit iactos unus alterius, di-unt *falcones* se statim. *ibid. al.* **d** *refl. et medial. fere i. q. solvi – etwa: sich auflösen (in confectione antidoti):* COMPOS. Matr. 5,2 tam diu tere, donec se crocum di-at (di-ate *a. corr.*) et consumatur. TRACT. de chirurg. 442 addas vinum et tamdiu di-as, donec herbe di-antur, deinde cola. **2** *publ. et iur.:* **a** *(post mortem) relinquere, legare, (legatum) ascribere – (nach dem Tod) hinterlassen, vermachen, vererben:* LEG. Burgund. Rom. 45,5 testamenta . . ., quibus filiis aut nepotibus Falcidia non de-itur (di- *var. l.*). CHART. Sangall. A 22 quod pater . . . mihi demisit (TRAD. Lunaelac. 3. *saepe*. *sim.* CHART. Rhen. inf. I 33 in hereditatem). ANNAL. Fuld. II a. 853 Hadawart . . . episcopus diem clausit ultimum cathedramque suam Theotrico dimisit. FORM. Sal. Merk. 30 quod . . . genitor . . . servum eum di-isset (dimisset *cod.*). DIPL. Heinr. III. 10 ut . . . Diemarus . . . potestatem habeat . . . predium tenere, tradere . . . posterisque suis di-ere. *saepe*. *adde:* BREV. NOTIT. p. A9 Virgilius episcopus . . . posteris . . . ad memoriam scripta dimisit. **b** *(superstitem) relinquere – (als Hinterbliebenen) hinterlassen, zurücklassen:* LEX Raet. Cur. 3,17,2 si quicumque omo mortuus fuerit, si filius infra annis di-erit. 5,1,4 si filios aut filias super se di-erint. *ibid. persaepe*. LEX Thuring. 27 quod si nec filium nec filiam . . . dimisit superstites. TRAD. Wessof. 26ª si . . . heredem post se non di-ret. *al.* **c** *locut.* heredem di-ere *aliquem i. q. heredem instituere – als Erben einsetzen:* LEX Raet. Cur. 18,3 si maritus uxorem suam per cartam voluerit heredem di-ere. 26,4,1 si filium . . . in ipso testamento heredem di-ere voluerit. DIPL. Karoli M. 148 p. 201,25 quia genitor eorum Lantbertus in legitima alode eos vestitos di-isset. **d** *demandare, committere – übergeben, überantworten:* LEX Raet. Cur. 9,10 si aduliscentes infantes aliquid minutas culpas fecerint, di-ant *(sc. propinqui)* eos in potestatem dominorum suorum. TRAD. Frising. 277 Atto episcopus et defensores illius di-erunt ipsam contentionem inter manus . . . Isancrimi. **B** *latius i. q. omittere, abicere, concedere – bleiben lassen, fahren lassen, aufgeben, überlassen:* **1** *gener.:* **a** *in univ.:* GLOSS. psalt. Lunaelac. 13,6 opera mortifera de-entes et bonum facientes. RIMB. Anscar. 2 p. 21,6 iocos pueriles di-ere. WIPO gest. 29 p. 47,12 nec se regem ausus est facere nec tamen regnum voluit di-ere *comes*. CHART. Sangall. B 252 p. 208,35 mortuo . . . domino Heinrico momoria *(sic)*, que agebatur in anniversario patris sui, di-atur et . . . in suo agatur. *saepe*. *v. et p. 640,13*. **b** *renuntiare – entsagen:* CHART. Sangall. A 22 si ego Rihcero secularia timitdo. CAPIT. reg. Franc. 72,5 si ille seculum dimissum habeat, qui cotidie possessiones suas augere . . . non cessat. EINH. Karol. 7 p. 10,6 ut . . . cultum daemonum di-ere . . . promitterent. CHART. Turic. 796 (a. 1250) cum . . . dimisso relligionis habitu libere ad seculum rediissem. *al.* **c** *desistere (a), desinere – ablassen (von), aufhören (mit):* AGIUS epic. Hath. 398 monebo, ut di-atis has nimias lacrimas. CONSUET. Eins. 4 quando ad opus Dei intonanda *signa* fueri<n>t, a minore incipiatur usque ad maius per ordinem . . ., eodemque di-antur (*postea:* relinquentur) ordine (*sim.* CONSUET. Trev. 69). *absol.:* ARBEO Emm. 45 dum haec *(sc. remedium)* se minimo proficere parentes eius *(puellae)* cernerent, di-erunt. CARM. var. III 37,2 'cur me torquetis morsu lacerante penali? si non di-eritis, adest mors vestra parata!' **d** *finire – beenden:* CONSUET. Marb. 319 dimissa psalmodia omnibus inclinatis prior dicat 'pater noster'. ANNAL. Plac. a. 1237 p. 478,31 dimiso prandio. *de obsidione i. q. dirimere – aufheben:* PAUL. DIAC. Lang. 5,9 dimissa Beneventi obsidione. RUOTG. Brun. 20 p. 19,10 imperator . . . obsidionem Magontię . . . dimisit. **e** *deminuere – verringern:* WETT. Gall. 33 qui *(sc. candelae)* per totum exsequium viri Dei lumen suum non di-bant. *intrans. i. q. deminui – nachlassen, weniger werden:* BRUNO QUERF. fratr. 13 p. 67,7 Benedictus, cuius cum Deo luctans fervor numquam dimisit. **f** *neglegere, oblivisci – vernachlässigen, vergessen:* CAPIT. part. Saxon. 29 nostrum solatium vel profectum . . . non de-ant *comites*. CAPIT. reg. Franc. 49,1 ut comites nostri propter venationem et alia ioca placita sua non di-ant. CONC. Karol. A 38,23 ne . . . dimisso eclesiastico officio incipiant *canonici* indisciplinate vivere. WALAHFR. Wett. 847 si forte tacens di-ero quicquam. *saepius*. **g** *praetermittere, non facere – weglassen, verabsäumen, nicht machen:* CAPIT. reg. Franc. 85 p. 184,7 quid . . . factum sit vel quid dimissum sit. AMALAR. ord. antiph. 32,6 duabus ex causis peccamus: aut quando di-imus, quod facere debuimus *eqs*. CONSUET. Bamb. p. 299,2 matutinę . . . beatę Marię in ipsis sollempnitatibus . . . di-untur. *al.* **2** *publ. et iur.:* **a** *tradere, delegare, cedere – aushändigen, übereignen, -tragen, abtreten, verzichten (auf):* **α** *de possessionibus:* FORM. Andec. 22 in pignore tibi condicionis de-o tibi pro ipso beneficium . . . vinia. TRAD. Frising. 356 mancipias e x t r a di-i (376. TRAD. Lunaelac. 6. *saepe*). 497 Marina dimisit II mancipias . . . in manus . . . episcopi (*sim.* TRAD. Ratisb. 215). CONST. imp. I 152 pape civitatem dimisimus Tyburtinam. CHART. Heinr. Leon. 65 p. 97,6 predium . . . in proprium . . . di-erunt. TRAD. Scheftl. 224 dimisit et abdicavit. CHART. Eichsf. 370 officium vicedominatus . . . ei *(Heidenrico)* de-emus. CHART. Brixin. 123 Berhtoldus . . . curiam . . . dimisit absolutam. *persaepe*. *remissius i. q. efficere, peragere – durchführen, vollziehen:* TRAD. Frising. 378 (a. 817) traditionem . . . nepoti suo commendavit, quatenus . . . vestituram di-ret et firmiter confirmaret. 519 p. 443,14 di-erunt alter alterius t r a d i t i o n e m tres vices (697ª p. 583,16. CHART. Sangall. A 406. *al.*). **β** *de vindiciis:* CHART. Heinr. Leon. 72 p. 106,6 Berhtoldus . . . omnem addictionem, quam super allodium . . . habere videbatur . . ., deposuit et dimisit. **b** *de officiis i. q. recedere (a), se abdicare – sich zurückziehen, sich lossagen (von):* REGINO chron. a. 860 p. 78,8 Egil a b b a t i a m Prumiensem sua sponte dimisit (BERTH. [?] annal. a. 1070). WIPERT. Brun. (MGScript. IV p. 579,26) Brunus dimisso e p i s c o p a t u . . . ambulavit Prusciam (ANNAL. Altah. a. 1071 p. 82,4. *al.*). **c** *de controversiis i. q. sedare, componere – beilegen, fallen lassen:* TRAD. Welt. 104 (post 1133/35) omnem interdictionem dimisit *Wernerus* et libere beato Georio reliquit *(sc. praedium)*. CHART. Heinr. Leon. 28 p. 40,8 accepta . . . marca argenti querimoniam dimisit *ministerialis*. TRAD. Scheftl. 267 omnem dimisit litem (287. CHART. Bund. 925 p. 360,33). **d** *refl. de compositione controversiae per arbitros i. q. confidere, compromittere – sich verlassen, sich einigen (auf):* CHART. Tirol. notar. I 795 (a. 1237) Hainricus et Cuncius . . . ex una parte di-erunt se in dominum Vtonem *eqs*. *impers.:* CHRON. Worm. p. 171,29 post multos tractatus dimissum est ex utraque parte in arbitros viros discretos *eqs*.

V *permittere, sinere, pati – (zu)lassen, gestatten, erlauben, dulden (fere c. inf.):* **A** *strictius:* VITA Goar. 9 de-e (di- *var. l.*) mihi (me *var. l.*) ad cellulam meam pergere. LIUTG. Greg. 2 p. 68,33 Addula . . . dimisit eum i r e (THEGAN. Ludow. 6 p.

[Leithe-Jasper]

184,14. *saepius*). WALAHFR. Wett. 878 sodales servitii gaudere suos dimisit. ANTIDOT. Glasg. p. 125,15 di-e infrigidare. BRUNO QUERF. fratr. 1 quamvis indomitus fervor . . . tepidam conversationem pati non di-ret. DIPL. Heinr. III. 55 p. 72,22 <lament>ationes in<au>d<it>as . . . non di-imus. CONO LAUS. notae p. 787,34 dimisit se cadere in terram. ANNAL. Plac. a. 1239 p. 480,41 dimissit *imperator* recedere multos carceratos Brixienses. CHART. Mekl. 1135 quam *(viam)* dimisit *Henricus* iacere . . . infra suam hereditatem. *saepe.* **B** *latius:* **1** *non movere, sistere – stehen, liegen, ruhen lassen, in Ruhe lassen:* MAPPAE CLAVIC. 2 siccas et macerabis *(sc. mixturam)* aceto et di-es modicum, donec combibat et siccetur. 49 di-e triduo. GEBER. clar. 2,52 -e ipsum *(cannulum)* a mane usque ad tertiam. WILH. CONG. chirurg. 1746 pone *(sc. medicamen)* ad ignem in olla rudi et di-e, quousque conburatur. *al. v. et p.673, 41.675,30.* **2** *intermittere – (verstreichen) lassen:* CONSUET. Trev. 38 in<ter> primam . . . <campanam> et alteram spatium di-itur, quo publice misse ministri parentur.

adi. **dimissus** *vel* **demissus,** -a, -um. **1** *humilis, modestus – bescheiden, demütig:* CARM. imag. 2,3,4 adsum, Perminius, di-o pectore pronus . . . tibi commendans *eqs.* CARM. Cantabr. A 9,3[b],2 iuvit domnum summa, iuvit et de-a regni potentia. *miser, turpis – jämmerlich, entstellt:* AGNELL. lib. pont. 137 p. 367,4 de praestantissimo *(sc. Constantino)* di-um reddiderunt *milites* corpus. **2** *de-, suppressus, submissus – schwach, gedrückt, gedämpft:* IOH. METT. Ioh. 94 nec . . . esurie de-ior, nec refectione umquam apparuit elatior. WALTH. SPIR. Christoph. II 4,132 di-a voce. *Leithe-Jasper*

dimmensio *v.* dimensio. **dimmi-** *v.* dimi-.

***dimotio,** -onis *f.* *excitatio – das Schüren:* UDALR. CELL. consuet. 2,36 p. 729[D] unus contus ad supportationem caldariorum, alter ad ignis -em (*sc. numquam debent in coquina deesse; inde* WILH. HIRS. const. 1,98 p. 1033[A]).

dimoveo, -movi, -motum, -ere. *usu refl.: l.39. p.678,9; intrans.: p.678,15.*

I *trans.:* **A** *a-, se-, removere – wegbewegen, entfernen:* **1** *de hominibus:* **a** *strictius:* BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 300,36 hic *(Ruodolfus rex)* . . . loco suo et castris se cum suis ad duo miliaria quasi fugam simulans -bat. **b** *latius:* **α** *dimittere, depellere – entlassen, entheben:* BERNOLD. CONST. libell. III 15 p. 76,11 merito quilibet eorum *(presbyterorum cum episcopis et diaconibus)* a sacris officiis -entur (-etur *var. l.; sim.* p. 77,27). **β** *eicere, expellere – verbannen:* ANNAL. Hild. a. 1036 p. 40,18 Adaelberonem maiestatis reum priori anno -it *imperator.* **γ** *prohibere, repellere – fernhalten, abwehren:* CARM. potat. 78 (MGPoet. IV p. 353) ipse *(Syreneus)* suis precibus . . . corporis et mentis saevos -at hostes. HERBORD. Ott. 3,13 p. 172,9 ut clausis undique ostiis a se omnes -at *puer.* **c** *translate i. q. avertere, abalienare – abbringen, abtrünnig machen:* EPIST. Adm. 53 p. 105,31 ne blandicię cuiuslibet aut terrores ab universitate ecclesię animos vestros *(sc. archiepiscopi eiusque suffraganeorum)* . . . debeant aliquatenus -ere. 65 p. 119,25 ut a fidelitate Romanę ęcclesię ac nostra posses *(sc. archiepiscopus)* aliquatenus -eri. MANEG. c. Wolfh. 1 p. 45,8 quo a simplicitate sui -ta voluntate incorporandi ad . . . infima laberetur *humana anima.* **2** *de rebus:* **a** *strictius:* HEINR. WIRZ. cur. 401 caute rediit *(sc. ille simplex)* lectoris ad edem imposuitque viri quinque talenta thoro; ere dato tacite gressum -it (gloss. W: i. recessit; demovit, -erat *var. l.*). **b** *latius i. q. demere, tollere – wegnehmen, beseitigen (in imag.: l. 64.68):* DIPL. Otton. III. 241 ut omni ambage -ta ad vos *(sc. Gerbertum)* nude veritatis fruamur loquela. PETR. DAM. epist. 31 p. 329,28 quatinus ambiguitatis nostrae caliginem auctoritatis vestre *(sc. papae)* lucerna -at. *al.* ARIBO mus. p. 39,5 quam *(reponderationem cerae)* dividens in quatuor -as quartam *(partem)* de tribus partibus secundum cymbalum compositurus (*sim.* CYMBALA XVIII 2). FRID. II. IMP. epist. B 4 (DtArch. 19. 1963. p. 422,7) -ta rubigine pravitatis . . . regni nostri Siculi <turbatio> sedata est. *al.* *vi auferre, rapere – gewaltsam entwenden, rauben:* METELL. Quir. 18[a],7 huius ab hoc *(sc. Arnoldo duce)* -ta loci possessio tota ditat per omne Noricum progeniem procerum. **c** *translate i. q. amoliri – abwälzen:* HONOR. AUGUST. spec. p. 830[D] Pilatus obiectum crimen a se -ens Iudaeos culpae involvit. **B** *movere – bewegen, in Bewegung setzen:* **1** *transferre, promovere – verlegen, ausrücken lassen (usu milit.):* CHRON. Mich. 30 cesar consilio lateri suo assidentium castra -it (-et *var. l.*). BERTH. (?) annal. a. 1079 p. 321,42 rex . . . exercitum . . . in Saxones hostiliter devastandos temerarie multum abhinc -erat. **2** *huc illuc movere, agitare – hin und her bewegen, regen:* FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 195,4 naturam habet *falco* -endi se in die et quiescendi in nocte. 3 p. 17,9 -at *(sc. qui non tenet falconem)* loyrum prope terram, ut falco possit videre loyrum. 6 p. 223,5 -et *falco* caudam, excutit se, conatur fugere.

II *intrans. i. q. discedere, proficisci – sich entfernen, aufbrechen:* HERIG. gest. 6 p. 168,8 quadragesimo, postquam inde *(sc. Roma)* -erant, die . . . regressi sunt *(sc. Eucharius et Valerius).* *cf.* demoveo.

dinamidia *v.* dynamidia. **dinar-** *v.* denar-.

dinastia *v.* dynastia. ***dinavigo** *v.* *denavigo.

***dincgravius** (thi-, digg-, -ng-, -chg-), -i *m.* (*theod. inf. vet.* dincgreve, -grave) *comes, qui iudicio praesidet – dem Gericht vorsitzender Graf, 'Dinggraf' (de re v. Waitz, Verf.-Gesch. VII. p. 24sqq.):* CHART. Westph. II 249 p. 38,27 (a. 1144) Heinricus . . . novem mansus . . . per manus th-i Ottoni redonavit. CHART. episc. Hild. I 607 p. 581,39 ministeriales sancti Mauricii Amilius, Lenfridus, Conradus dinch-us de Wilepa. CHART. Walkenr. 123 filii domini Hermanni digg-i. CHART. Rhen. inf. II 553 coram thing-o domino Menzone. *al.*

[dincolonus *v.* dyspnoicus: ANTIDOT. Berolin. 13 p. 70,12.]

***dindimalis, dindimus** *v.* didym-. **dindro** *v.* drindro.

dindyma (dyn-, -dima, -dina), -orum *n.* (-ae, -arum *f.: l.39*) (Δίνδυμα) *sing.: l.50.* **1** *strictius:* **a** *altitudo, excelsitas – Höhe:* CARM. cod. Paris. 7680 f. 44[v] filius altithroni det vobis -ima cęli. f. 60[v]. BALTH. hist. Fridol. (ed. M. Pörnbacher, Vita S. Fridolini. 1997. p. 267,36) per sacra sanctorum merita capiamus celorum -ima. CARM. var. III A 2,2,10 p. 598 -a perpetui appetis *(sc. Scholastica)* alta poli. *meton. in allocutione, intitulatione i. q. apex – Exzellenz:* PASS. Leod. praef. (MGMer. V p. 283,11) ut non sufficiens sim . . . de tam almifico martyre . . . texere oraculum, nisi -imarum (utillimarum, intimarum *var. l.*) vestrarum *(i. episcopi)* precibus fultus fuero. **b** *fornix, tholus – Gewölbe, Kuppel:* CARM. var. I 16,4,5 condidit . . . praesul . . . hanc aulam Domini formans fundamine claro; aurea gemmatis resonant haec -ima templi. **2** *latius:* **a** *mysterium, arcanum – Geheimnis:* VITA Galli II 209 o levita . . ., propter amicitiam mentis tibi -ima (gloss.: haimliche fuersatz) pando. SMAR. carm. 3,19 qui *(liber)* mihi perspicue difflorans -ima legis . . . monstret *eqs.* (*inde* CARM. var. I 27,1,32 dyndima). CARM. Cenom. 5,46 dogmatis ambrosii -ima quaeque manas *(sc. praesul).* ODBERT. Frid. 5 erat . . . iuxta praeceptum apostolicum . . . habens fidei -imum in conscientia bona (*cf. Vulg. I Tim. 3,9* mysterium). CARM. pro schola Wirz. 14 summis archivis epulas acquirere si vis necnon perfectę scrutari -ina sectę, Wangia. **b** *nitor, splendor – Pracht, Glanz, Herrlichkeit:* VITA Bav. II 1,395 damnare suos tractabat corporis artus, deliciosarum quem dudum -ima rerum vestibant.

dingnor *v.* dignor. **dingnus** *v.* dignus.

dinichoccium *v.* daphnococcum. **dinio** *v.* denego.

dinique *v.* denique. **dinominatus** *v.* denomino.

dinoscentia (dign-, disn-, -oc-, -cia), -ae *f.* **1** *cognoscentia, cognitio, perceptio – das Erkennen, (Er-)Kenntnis, Wahrnehmung:* **a** *proprie:* ALFAN. premn. phys. 7,25 p. 80 sculpturae . . . opus deviare visum prominentiis non existentibus et concavationibus in re habet naturam, ubi opus est ad -am (*PG 40,648[B]* διάγνωσιν) tactu. 13,3 p. 88 cognitionem in his *(sensibilibus)* non intellectum dicit Plato, sed -am (*PG 40,661[A]* διανόησιν). CONR. HIRS. dial. 1594 utquid . . . proponis nobis studium philosophiae, si alio modo possumus excitari ad -am vel certe cultum mortis et vitae? SPEC. virg. 4,491 verum licet superius luculenta de superbo et humili -a (dis- *var. l.*) sit posita (*sim.* CONR. HIRS. mund. cont. 660). *saepius.* *discrimen, differentia – Unterschied:* VITA Serv. 13 p. 50,8 uti plenius boni malique -am sciret *(spectat ad Vulg. gen. 3,5).* **b**

[Gansweidt]

meton. de persona: CONC. Karol. A 39[C] p. 462,36 ut ... cuncta ... per ipsum tuumque *(sc. archiepiscopi)* missum nostrae -ae (-ocencie *var. l.*) intimentur. EPIST. divort. Loth. 2 p. 211,34 inimici ... legatos ad vestram *(sc. papae)* sanctam -am mittere non verentur. EPIST. anon. 11 (ed. B. Bischoff, Anecdota. 1984. p. 137) quot ... in contrariam partem deficiant, prout -am nostram dignam censetis, certam reddere non dedignemini. CHART. Hamb. 162 p. 152,1 notum sit omnium vestrum -ę, qualiter *eqs.* **2** *indagatio, examinatio – Untersuchung, Prüfung:* DIPL. Otton. II. 120 p. 135,26 si ... aliqua gravis contentio ... orta fuerit, imperiali censemus reservandum -ę (*ed. vetustior in* ACTA imp. Böhmer 14 p. 11,39 dig-ae), id est ad palatium. **3** *arbitrium, diiudicatio – Urteil, (Be-)Wertung:* MANEG. ad Gebeh. 12 p. 334,19 qui aliene cogitationis ... iudicium atque -am, quod soli Deo competit, inpudenti fronte vobis arrogatis.

***dinoscibilis** (dign-), -e. **1** *adi.:* **a** *sensu pass.:* **α** *cognoscibilis – erkennbar:* SCHOL. enchir. 1,311 singuli *(soni)* ... suae proprietatis qualitate sunt -es. ALFAN. premn. phys. 9,6 p. 85 in quibus *(qualitatibus)* superabundaverit unaquaelibet simplicium qualitatum, in his etiam -is (*PG 40,657[A]* γνώριμος) erit differentia gustabilium secundum speciem. **β** *qui discerni potest – unterscheidbar:* ALBERT. M. sent. 4,1,18 p. 34[a],21 aliquis circumcisus dig-is est a non circumciso ...; et hoc non potest esse, nisi signum ... sit in anima, sicut etiam per characterem dignoscitur anima baptizati ab anima non baptizati. **b** *sensu act. i. q. ad cognitionem, cognoscentiam pertinens – das Erkennen betreffend, Erkenntnis-, Wahrnehmungs-:* ALFAN. premn. phys. 6,13 p. 75 principantia *(sc. animae)* ... sunt -is (*PG 40,637[A]* διανοητικόν) v i r t u s et disciplinabilis (7,23 p. 80 ˻v. -is˼ [*PG 40,648[C]* νοῦ]. *ibid. al.*). **2** *subst. neutr. i. q. cognitio, vis cognoscendi – Denk-, Erkenntnisvermögen:* ALFAN. premn. phys. 13,6 p. 89 phantasticum ... tradit -i (*PG 40,664[A]* διανοητικῷ) apparentia; -e vero vel rationale accipiens et diiudicans transmittit illud memoriali. 18,27 p. 102 -ium ... species duae sunt, haec enim est practica, haec vero theoretica. *ibid. al.*

dinosco (di(s)gn-), -ere. *script.:* ten-: *l. 58.* den-: *l. 57.* dingn-: ALDH. virg. I 11 p. 239,9 *(var. l.).* disn-: *l. 65.* -nus-: *l.57.* *refl.: l.46.*

1 *strictius:* **a** *cognoscere, percipere, intellegere – kennenlernen, erkennen, feststellen:* **α** *in univ.:* BEDA temp. rat. 22,4 est ... argumentum non modo de kalendarum, verum de quorumlibet inter kalendas dierum luna ... dig-enda repertum. RATHER. fragm. 1 (DtArch. 46. 1990. p. 59) horum *(sc. detractorum)* quispiam si sese -ere nosset, ori manum imprimeret *(spectat ad Vulg. prov. 30,32).* HROTSV. lib. 1 praef. 2 fateor ... me haut mediocriter erravisse non solum in -endis syllabarum naturis, verum *eqs.* COMM. microl. 71 p. 105 si quis ... maius intervallum phthongorum in tono quam in semitonio caute vult perpendere, ex hoc facile dig-itur, quia *eqs.* MAURUS progn. 2 p. 23[a],42 debet ... medicus in disg-endis signis semper laborare. 42 p. 51[b],25. *persaepe.* **β** *pass. c. nom. (acc.: l.59) c. inf. i. q. nosci, conspici, ostendi – bekannt, erwiesen, offensichtlich sein:* RHYTHM. 146,1,1 ego *(sc. olla)* nata duos patres habere -or. CHRON. Fred. 4,45 p. 143,24 similiter implisse *(sc. tributa reddere)* denuscetur *filius regis.* LEX Baiuv. 4,22 in quo *(sc. potione)* mortiferum esse -itur (dig-, te- *var. l.*). TRAD. Frising. 423 quas *(res)* ... traditas esse -untur. WALAHFR. Wett. 232 vallus in angorem positus -itur (gloss. R: significat) esse. WIDUK. gest. 2 praef. p. 61,10 quae *(filia imperatoris)* domina esse -eris (-etur *var. l.*). DIPL. Otton. II. 54 in villa ... aliquid nostri iuris -bamur habere. CHART. Xant. 185 p. 125,31 cum ... ex eo ... dispendia et pericula animarum ... dis-antur provenire. *persaepe.* *fort. add.:* TRAD. Frising. 85 (a. 777) ita, ut stilo, quam prehendi, perarare -imus (*sic pro* -imur). **b** *discernere, distinguere – unterscheiden: v. l.26.* **2** *latius i. q. arbitrari, putare – glauben, meinen:* ALFAN. premn. phys. 2,15 p. 27 ˻quidam -entes˼ (*PG 40,541[B]* τινὲς τῶν οἰομένων) esse, quod scripserunt, dicunt: *'eqs.'* 31,9 p. 114 non ignorans contingentia neque -ens (*PG 40,725[B]* νομίζων) inutilia esse utilia passionem involuntariam sustinet.

dinotatus *v.* 1. denoto.

***dinotesco** (dign-), -ere. (*cf.* innotescere) *cognoscere, discernere – erkennen, unterscheiden:* GERHOH. glor. praef. 3 p. 1077[A] illic *(sc. in pugna contra hostes Christi)* ... quasi in plano campo hostem dig-ere valet simplicitas ... rusticorum fidelium.

***dinotitus** (dei-, -icus), -a, -um. (δεινότης) **1** *adi. i. q. idoneus, aptus – fähig, tauglich, geschickt:* ALBERT. M. eth. I 588 p. 506,51 ut possit, scilicet dei-us vel habilis ad iustitiam, iuste operari. **2** *subst. fem. i. q. facultas, habilitas – Fähigkeit, Tauglichkeit, Geschicklichkeit:* ALBERT. M. eth. I 584 p. 504,6 inducit *(sc. philosophus)* 'quandam potentiam', quae dirigit in his, quae sunt ad finem propositum, quae potest esse sine virtute morali, quam dicit 'dei-am' (*p. 1144[a],23* δεινότητα). II 6,4,2 p. 457[b],31 dicimus ..., quod quaedam potentia animae est, quam -cam philosophi vocant *eqs. ibid. al.*

dinumerabilis, -e. *numerabilis, computabilis – zählbar, be-, errechenbar:* ALBERT. M. Iob 39,2 'dinumerasti' ..., hoc est, -esne fecisti 'menses conceptus', hoc est impraegnationis 'earum', sc. cervarum?

dinumeratio (den-), -onis *f.* **1** *proprie i. q. enumeratio, supputatio, computatio – (Auf-)Zählung, Berechnung:* CHRON. Fred. 1 praef. p. 19,6 de-o temporum et annorum. COD. Lauresh. 3674 hec est summa et -o rerum pertinentium ad villas dominicas. RUP. TUIT. trin. 16,1 l. 24 quid ... amarius, quam quod in hoc libro numerati prosternuntur et -o deinceps iteratur *(spectat ad Vulg. num. 14,29sqq.).* CONST. Melf. 1,96 -e (de-, -es *var. l.*) dierum et dietarum habita diligenti tantum temporis impetret *(sc. qui se debet curiae praesentare)* ad regressum, quod *eqs. al.* **2** *meton. i. q. numerus – (An-)Zahl:* PETR. DAM. epist. 127 p. 426,13 cum ... minores erant menses quantitate, plures dicebantur in -e. SABA MALASP. chron. 1,1 p. 91,10 qui vidit colluctationes ..., impulsus et repulsus alternos pari potuit -e metiri.

dinumero (den-), -avi, -atum, -are. *script.:* -nom-: *l.46.* -miro: *l.38.* *inf. praes. pass.* -are: *l.40.*

1 *enumerare – (ab-, auf)zählen:* PIRMIN. (?) scar. 4 que *(opera)* -irare (de-are *var. l.*) longum est (*sim. [in eadem scriptura]* 13. 27 p. 64,14). CHART. Sangall. A 115 quicquid dici aut de-are potest, totum ... trado. WALAHFR. exord. 26 p. 504,36 certis vicibus et -tis per diem vel noctem genu flectentes *Scotti.* GODESC. GEMBL. gest. 64 hic *(Sigebertus)* ... caetera descripsit et -vit ea, que ille *(Olbertus)* ... aecclesiae Dei contulit. BERNH. GEIST. palp. 1,422 alter in usura ... vivit et argento, quem de-are *(cod.;* denummare *ed.)* memento. *persaepe.* **2** *nominare – (be)nennen:* LEX Sal. Pipp. 81,2 denomerare (-are, denominare *var. l.*) debent testes, qui furtunam suam in lesum iactavit.

dinuo *v.* denuo.

***dinus** (dei-), -a, -um. (δεινός) *nom. pl.* -oi: *l.52.* *sollers, habilis – gescheit, gewandt, geschickt (de etymologia:* CHRIST. STAB. Matth. 26 p. 1436[D] daemones dicti graece deinoi, id est periti ac rerum scii; *cf. Isid. orig. 8,11,15):* ALBERT. M. eth. I 587 p. 505,35 'prudentes aimus deinos', industrios. 665 p. 568,88. II 8,1,6 p. 528[b],21 utilitatem ... appetentes ad hoc quaerunt deinos (deicios *ed.; p. 1158[a],32* δεινούς) et astutos, qui secundum praecepta ... undecumque utilitatem procurent et operentur.

dinusco *v.* dinosco. **1. *dio** *v.* *dyo. **2. dio** *v.* diu.

***diobolium,** -i *n.* (διωβελία, διώβολον) *acc. sg.* -lon: *l. 62.* *oboli duo, obolus duplex – zwei Obolen, Doppelobolus:* PAUL. AEGIN. cur. 212 p. 153,10 -lon (*3,49,3* διώβολον) suci da bibere. ALBERT. M. pol. 2,4[i] p. 140[b],34 'primum ... sufficient -a' (*p. 1267[b],2* διωβολία) habere 'solum', et dicitur a δίς, quod est duo, et ὀβολός, quod est oboli vel pauca.

diocaesis *sim. v.* dioecesis. **diocenus** *v.* dioecesanus.

***diocesa** *sim. v.* dioecesis. ***diocetrinus** *v.* *diacitrinus.

dioctes *v.* dioecetes. **diocur** *v.* iecur.

***diodus** *subst. f.* (δίοδος) *transitus, lingua – Passage, Durchlaß, (Land-)Zunge:* WILH. APUL. gest. 2,521 ut ... Normannis aditus pateat, quem clausa negabat undique septa mari, quod non est insula *urbs Barensis*, terrae exiguae -us *(ed.,*

[Gansweidt]

diebus *cod.).*

dioecesanus (dyoc-, dioc-, -sia-) *vel rarius* ***diocesaneus** (dyo-), -a, -um. *script.:* deo-: *l.25.* diac-: *l.10.* die-: *l.48.* -che-: *l.49.* -cis-: *l.11.* -sea-: *l.23.* -cenus: *l.7.25.27.29.*

I *adi. i. q. ad dioecesim pertinens, episcopalis – zur Diözese gehörig, Diözesan-, bischöflich:* CONC. Karol. A 10,14 de missis vestris *(sc. ducis Tassilonis)* per circuitu diocenum, ut *eqs.* B I 11,32 ut principes . . . a metropolitanis et -eis episcopis sinodice conveniri concedant *(sim.* CHART. Brixin. 43 p. 52,3 dia-ni episcopi. CHART. Trudp. 9 p. 93,31 [ZGeschOberrh. 30. 1878; epist. papae] a diocisiano episcopo. *persaepe).* CHART. Babenb. 180 p. 244[a],33 salvo i u r e dioc-iano (dioc-no *C;* CHART. Gosl. I 451 p. 451,1. *al. sim.* VITA Adalb. Wirz. 7 p. 34,6 legem . . . dy-ianam). VITA Odil. 11 (MGScript. XXV p. 183,11) respicientes barbari dioc-num populum super se velle irruere. *al. spectat ad certam dioecesim:* RICHER. REM. hist. 3,30 ad montem sanctae Mariae, qui locus est Remorum -eus. CHART. Austr. sup. I 158 p. 238,12 quia locus . . . saltuosus et incultus nullis dioc-ianis terminis inclusus fuit.

II *subst.:* **A** *masc.:* **1** *gener. i. q. habitator, civis – Bewohner, Bürger:* OTTO FRISING. gest. 2,13 p. 116,17 ut . . . singulae *(civitates)* ad commanendum secum dioc-nos (dioc-eanos *B1*) compulerint. **2** *eccl.:* **a** *incola dioeceseos – Bistumsangehöriger, Diözesan (sensu collectivo de dioecesi ipsa: l.35):* CONC. Karol. A 10,6 de deocenis: ut presbyteri sibi minime iniungere debeant, nisi *eqs.* ARBEO Emm. 36 p. 81,3 quia sub pastoralis curae in ˹nostris diocenis˺ (nostra diocesi, Ratisponensi diocęsi *var. l.*) utreque *(sc. rusticus eiusque coniunx)* fuissent. 44 puellula in ˹nostris . . . subiacentibus diocenis (dio[e]cesibus *var. l*)˺ (nostra diocese [diocesi *var. l.*] VITA Emm.) . . . progressa ad congregationem cure pastoris. EPIST. Col. 5 p. 247,6 a comprovincialibus et -eis . . . canonice extat *antistes* electus et ordinatus. TRAD. Patav. 93 orientales dioc-nos (dy-eos C) suos percontans *episcopus.* RAHEW. gest. 4,6 singulis dioc-nis singulos iudices preposuit *imperator.* GUNTH. PAR. orat. 8,9 p. 170[B] ascripta est *ecclesia pontificalis* . . . generaliter omnibus -nis suis. *paroecianus – Pfarreimitglied:* CHART. ord. Teut. (Thur.) 147 p. 110,30 (a. 1259) quod fratres clericos sui ordinis ad ecclesias . . . possint dioc-nis presentare eis de spiritualibus et fratribus de temporalibus responsuros. **b** *episcopus (dioecesi praepositus), ordinarius – (Diözesan-)Bischof:* HINCM. epist. 198 p. 204,27 convenerant . . . metropolitanus cum -eis suis. CONC. Rem. 1 (MGScript. III p. 659,46) collecti sunt in basilica . . . -ei *eqs.* CHART. Tirol. 783 (epist. papae) loci dioc-nus *(sim.* CHART. Hall. 189 p. 178,11. *saepe).* CHART. Carniol. II 238 (epist. papae) cum exhibeatis vos *(sc. fratres ordinis Cartusiensis)* in hospitalitate omnibus liberales die-nis vestris et aliis ecclesiarum prelatis . . . necessaria ministrantes. CHART. Himmelport. 10 dummodo dyochesiani affuerit licentia et consensus. *saepe. v. et p. 682,22.* **B** *neutr. i. q. consilium capituli cathedralis – Beratung, Sitzung des Domkapitels:* CHART. Xant. 92 (a. 1226) sicut . . . in instrumentis dioc-ianorum novissime super hiis *(sc. depraedationibus advocatorum)* habitorum continetur.

***dioecesialis** (dyoc-, -sa-) *vel* ***dioecesionalis** (dyoc-), -e. *ad dioecesim pertinens – die Diözese betreffend, Diözesan-:* CHART. Salisb. II 777 p. 304,28 (a. 1222) ut ius salvum nobis *(sc. archiepiscopo)* remaneat in singulis dy-iale (*sim.* CHART. Rhen. inf. IV 662 salvo iure . . . dy-onali. CHART. Lux. IV 264 p. 365,6 dy-sali . . . iure salvo).

dioecesis (dyoc-, dioc-), -eos *f. (n.: p. 682, 15) vel rarius* ***dioces(i)a** (-sea), -ae *f. (p. 682,13. 14. 16. 19. 22)* (διοίκησις) *script. et form.:* de(i)oc-: *p. 682,30. adde* CONC. Merov. p. 80,2. diuc-: *p.682,28.* diec-: DIPL. Constantiae 32 p. 104,31 *(var. l.).* -che-: *p.682,25. adde* CHART. Traiect. 1391. -cis-: *l.63. p.682,19.28.30.43.* -coes-: VITA Pirmin. I 3. -cęs-: *l.28. al.* -cens-: *p. 682, 28. 42.* -ss-: *p. 682, 15. 42. al.* -sy(s): CHART. Mog. A I 527 p. 435,33. CHART. Osn. II 354 p. 275,12. *sing.: nom.:* dioces: GLOSS. II 50,57 St.-S. -es: *p. 682,15. adde* TRAD. Frising. 88. *gen.:* -ios: DIPL. Karoli III. 125 p. 201,31. -ius: CHART. Salisb. II 584. -eo: DIPL. Loth. I. 120 p. 277,27 (*inde* 123 p. 283,16). -is: *p.682,38. al.* -es: TRAD. Frising. 353 p. 302,33. *acc.* -im, -em *passim;* -en: *l.20. abl.* -i, -e *passim;* -ę: ARBEO Corb. 41 p. 229,15. *plur.: gen.* -eon, -ium *passim;* -sum: *l.34. al. acc.* -is: *l.30. plur. sensu sing.: p.681,30. adde* WILLIB. Bonif. 6 p. 36,5. *metr.* diŏc-: METELL. peripar. 10,31.

1 *proprie:* **a** *gener. i. q. territorium, regio, provincia – Gebiet, (Verwaltungs-)Bezirk:* OTTO FRISING. gest. 2,18 p. 120,33 comitem habens *Novaria civitas* in sua dioc-i Gwidonem. INNOC. III. registr. 1,24 p. 37,2 totam terram eius *(sc. viri nobilis)*, immo totam dioc-im . . . supponatis *(sc. episcopi)* sententie interdicti. **b** *eccl.:* **α** *provincia (archi)episcopo subiecta – (Erz-)Diözese, (Erz-)Bistum:* HUGEB. Willib. praef. p. 86,26 per -sam (dioc-im *var. l.*). CONC. Karol. A 19[G],27 de cuius *(episcopi)* -ia. TRAD. Patav. 50 quibuscunque *(episcopis)* beneficiatum fuerit hoc diocesses. EPIST. Alcuin. app. 4 p. 492,16 Thelesperus . . . constituit suis -iis *eqs.* CONC. Karol. A 39[C] p. 458[b],37 ut . . . suffraganeos tuae *(sc. archiepiscopi Magni)* dioc-eos . . . ad te convocare studeas. CAPIT. Bened. 3,153 apud primates -earum. FORM. Senon. II 15 in nostra diocise. VITA Corb. 33 per totam -en (-em, dioc-em, dioc-im, dy-im *var. l.*). CONSTANT. METT. Adalb. 15 in suis *(sc. regis Heinrici)* -is et diocesianis. INNOC. III. registr. 1,94 p. 138,17 scriptum <est> super hoc . . . universis populis in ipsorum *(sc. episcoporum)* dioc-ium provinciis constitutis. CHART. Traiect. 788 presbiteris in Traiectensi diochesi constitutis. *persaepe.* **β** *paroecia – (Land-)Pfarrei, Pfarrbezirk (de re v. Hinschius, Kirchenrecht. II. 1878. p. 262sqq.):* CONC. Merov. p. 21,3 presbyter dum dioc-im (diucensem, dy-im, diocisem *sim. var. l.*) tenet. p. 79,22 de his . . . clericorum personis, que de civitatinsis ecclesiae officio monastiria, deio-is (deiocisis, dioc-es, deocisis *sim. var. l.*) vel basilicas . . . suscipiunt ordenandas. LAMB. LEOD. Matth. IV 2 p. 7[B] ut in unum -i qualibet coadunata cum reliquiis . . . ad urbem Trevericam properent *Galli.* CHART. Traiect. 396 p. 359,41 salva . . . dy-sum episcopi canonica iusticia. CHART. scrin. Col. A II 1 p. 238,22 hereditatem, quam habet in ista -i. *al.* **γ** *conventus – Konvent, Klostergemeinschaft:* TRAD. Ratisb. 355 (a. 1028) abbate Rihcholfo, advocato eiusdem dioc-is Timone. WOLFHER. Godeh. I 25 p. 186,26 ne se in Gandesheimensem dioc-im . . . pontificali provisione intromitteret. 26 p. 187,21. **2** *meton.:* **a** *oratorium, ecclesia – Gotteshaus, Kirche:* CONC. Merov. p. 94,19 si quis in agro suo aut habit aut postolat habere diocessim (diocensem, diocisem, dioc-im *sim. var. l.*), primum . . . terras ei deputet sufficienter et clericos. VITA Elig. 2,20 p. 711,2 cum dies natalicius . . . Petri apostoli in ˹dioc-im quandam˺ (dioc-i quadam *var. l.*) haud procul a Noviomense oppido celebraretur. **b** *ius dioecesanum – Diözesanrecht, Diözesangerichtsbarkeit:* CHRON. Hild. 14 dioc-im et potestatem super Gandeshemense territorium . . . retinuit *Godehardus.*

dioecetes (dioct-, diucit-), *acc.* -en (-in) *m.* (διοικητής) **1** *gener. i. q. procurator, praefectus – Verwalter, Statthalter:* COD. Karol. 82 p. 616,12 missi Grecorum duo spatarii imperatoris cum diucitin, quod latine dispositor Siciliae dicitur, in Lucaniae Acropoli descendentes. 83 p. 617,32. **2** *eccl. i. q. praepositus – Propst:* ARNOLD. RATISB. Emm. praef. p. 990[A] si quis per nomen me queritat, ergo diocten Arnoldum norit (*cf.* p. 991[A] Arnoldus . . . rebus monasterii prepositus).

***diogda** *subst.* (διά *et* ὀγδοάς; *cf.* δι᾽ὀκτώ) *diocto, octava – Oktave:* HEINR. AUGUST. mus. 76 secundus modus *(sc. proportionalium vocabulorum)* est, cum ex numero vocum . . . nuncupantur, ut diapason, quod dicitur de omnibus, vel -a, quod in eius spatio semper sunt VIII[o] voces.

***diogmus** *v.* *diosmus.

*?***dioliteri** *subst.* (*fort. corrupt. ex* δρυοπτερίς) *trichomanes – Brauner Milzfarn (Asplenium trichomanes L.; cf. Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. I. p. 490sqq.):* GLOSS. III 540,49 St.-S. -i i. polipodium steinvar.

***diomilisios** *v.* 1. dia *p. 549,54.* **dion** *v.* divus.

dioncosis (dyo-, diosc-), *acc.* -in *f.* (διόγκωσις) *tumor, turgor – Schwellung, Verdickung:* AURELIUS 12 p. 706,30 ostendendum est duo genera esse sinancis, unum cum extumentia, aliud sine tumentia, neque enim aliter -in (dy- *cod. Vindob.*

[Gansweidt]

Lat. 68) possumus dicere. p. 707,1 ⌞cum -in⌟ *(codd. Augiens. CXX, Vindob. Lat. 68,* codioconton *ed. ex cod. Bruxell.)* tonsillarum. p. 708,5 nulla est tumentia, quam Graeci dicunt -scosin (-in *codd. Augiens. CXX, Vindob. Lat. 68*). GLOSS. Salern. p. 12a,8 -is (dioniosis *ed., vix recte; cf. H. Antony, MittellatJb. 16. 1981. p. 320*) constrictio.

dionymus, -a, -um. (διώνυμος) **1** *adi. i. q. duobus nominibus appellatus, dictus – mit zwei Namen benannt:* HRABAN. univ. 3,1 p. 62A Ozias . . . -us erat, quia, qui in paralipomenon Ozias, idem in libro regum Azarias nominatur. **2** *subst. neutr. i. q. nomen duas res varias significans – zwei verschiedene Dinge bezeichnendes Wort:* DICUIL epist. cens. 213a (cod. Paris. N. A. 1645 f. 12r; c. 818) omonyma . . . ac synonyma ponderum et mensurarum, hoc est vel -a sive trionyma . . . initiantur.

dionysia (dyo-, -nis-), -ae *f.* (Διονυσιάς) **1** *species quaedam gemmae – eine Edelsteinart:* MARB. RED. lap. 58,1 nigra micat rubeis -a consita guttis *(inde* ARNOLD. SAXO fin. 3,28; *spectat ad Plin. nat. 35,157).* **2** *intibus agrestis – Wegwarte, 'Zichorie' (Cichorium intybus L.; cf. Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. I. p. 990sqq.):* CIRCA INSTANS p. 37ar sponsa solis, eliotropia, intiba, cicorea, solsequium, -a idem est. ALBERT. M. veget. 6,321 florem habens *cicorea* azurinum . . ., qui -isia (-a *var. l.*) vocatur. ALPHITA I p. 295,25 elyotropia, cuius flos est dy-a (*sim.* II p. 53,13 -isia).

*?***diopicoma** *subst.* (*orig. inc., ni subest* dia *et* epithema) *?fomentum, cataplasma (calefaciens) – ?(wärmender) Umschlag, Packung:* ANTIDOT. Glasg. p. 151,29 superfundi *(sc. testas ignitas)* pice liquida et redeat, qui patitur *(sy. dysenteriam)*, qui -a siccet.

***diopistis** *v.* *diasprus. **diopolites** *v.* 1. dia *p. 552,27.*

dioreticus *v.* diureticus. **diorobo(n)** *v.* 1. dia *p. 549,60.64.*

***dios** (deos, dyos) *subst.* (Δῖος) *nomen mensis Macedonicum, November – ein mazedonischer Monatsname, November:* BEDA temp. rat. 14,20 vocatur . . . apud eos *(Graecos)* . . . November -os. CALEND. Karol. A p. 1451,8 duodecimus Graecorum mensis -os (de-, dy- *var. l.*). *ibid. al.*

dioscosis *v.* dioncosis.

***diosmus** (-ogm-), -i *m.* (διωσμός) *actio eiciendi, trudendi – das Heraustreiben:* Ps. HELIOD. chirurg. 6 circa plagatus genera IIII (*sc. sunt chirurgiae operationum*): -gmus, efelcismus et prismos, cataferismus et similia. 27 -gmus est, qui ex sagitta vulnerantur et ibi remanet, ut in foris a[d] te <ad> illam partem eiciatur.

***dioster** *subst.* (διωστήρ) *instrumentum ad eiciendum, trudendum aptum – 'Stößer', '(Heraus-)Treiber' (de re v. K. Sudhoff, Beitr. z. Gesch. der Chirurgie im Mittelalter. II. 1913. p. 61sq.):* ARS med. 6 p. 31,43 necesse est universorum ferramentorum nomina dicere ita: . . . -r.

diota, -ae *f.* (*cf.* δίωτος) *amphora, cadus – Krug, Gefäß:* GUMP. Wenc. 8 p. 216,41 -ae . . . infusum *(sc. mustum)* . . . inter clericos . . . distribuit. GLOSS. II 338,19 St.-S. -a, vinarium vasculum, chuofa sive chruoc.

diotissim *v.* diu. **diotornus** *v.* diuturnus.

dipecio *v.* despicio. **dipersus** *v.* diversus.

diphryges (dysr-), *abl.* -i *n.* (διφρυγές) *substantia aerosa duplici ustione confecta – durch zweifache Erhitzung gewonnene kupferhaltige Substanz (cf. Plin. nat. 34,135; de re v. D. Goltz, Studien zur Gesch. d. Mineralnam. 1972. p. 157sq.):* PAUL. AEGIN. cur. 133 dysrygi (*3,24,3* διφρυγεῖ) soluto illine . . . nares.

diphthongus *v.* dipthongus.

dipinctus, dipingo *v.* depingo.

diplasius (dyp-, -ari-), -a, -um (-on). (διπλάσιος) **1** *adi. i. q. dupliciter textus – doppelt gewebt:* EPIST. Wibald. 325 missum est tibi examitum megalogramon -rion album. **2** *subst. neutr. (t. t. mus.):* **a** *proportio, ratio dupla – Verhältnis von eins zu zwei (de re v. Die Musik in Gesch. u. Gegenwart VI. 1957. p. 1336sqq.):* MUS. ENCHIR. 14,3 si ambas *(voces)* per -on duplicaveris. WALTH. SPIR. Christoph. II 1,193 dy-i octonas erexerat archia chordas. HEINR. AUGUST. mus. 76 prior modus *(sc. vocabulorum consonantiarum)* est proportionalium vocabulorum, ut est duplum vel -um. MENS. MONOCH. 26 (VeröffMusHistKommBAdW. VII. 1989. p. 197) quicumque soni diapason symphonia consonant, . . . distant -o, id est duplo constant. *saepius.* **b** *secunda – Sekund:* WALAHFR. (?) carm. 50,1,10 nunc tibi *(sc. patri)* dy-um, nunc diapente sonet.

dipliceo *v.* displiceo.

diplois (dep-, dyp-, dysp-, -luis, -oys), -idis *vel* **diploida** (-oyda), -ae *f.* (διπλοίς) *amictus, amiculum, vestimentum (duplex) – (Doppel-)Umhang, Überwurf, Gewand (usu attrib.: l.13):* **1** *gener.:* GLOSS. I 106,25 St.-S. depluidis (de-is *c*) caspan. TESTAM. Eberh. p. 94a,33 Adalardus volumus, ut habeat . . . de paramento capelle nostre . . . planetam -oydam I de cendalo. RADBOD. Mart. 2 non quaeritur a vobis . . . -es (dys-es, lapides *var. l.*) sanguineo coco rubricatae, sed castitas cum humilitate. PETR. DAM. epist. 14 p. 147,8 -is, quam suscaepisti de helemosina comitis. THIOFR. Willibr. I 36 p. 482C confusione sua sicut dy-e indutus occursum . . . hominum verebatur *(sc. caecus; sim.* GREG. IX. registr. 384 p. 304,1 -e. CHRON. Albr. a. 1229 p. 925,35 dy-yde *[loci spectant ad Vulg. psalm. 108,29; v. et l.22]. saepius). v. et vol. I. p. 58,12. in imag.:* RATHER. epist. 28 p. 159,1 pepercit animus -e vos *(sc. clericos rebelles)* confusionis induere. EKKEH. IV. bened. I 51,25 spes est ossa viri sine fine decore potiri, Spiritui iungi (gloss.: in die iudicii), nivea -e (gloss.: dupla veste) fungi (gloss.: carnis et anime gloria). CHRON. Lippold. 3 p. 547,48 abbas . . . dy-e religionis amictus. **2** *liturg. i. q. casula, planeta – Kasel:* AGNELL. lib. pont. 40 pallio ex candida lana accepit *pontifex*, ut mos est Romanorum pontifici super -em (duplo idem *var. l.*) induere.

diploma (dup-, dyp-, -pro-, -lam-), -atis *n.* (δίπλωμα) **1** *de rebus (litteris) nuntiatis, notificatis:* **a** *proprie:* **α** *litterae (commendaticiae), epistula – (Empfehlungs-)Schreiben, Brief:* ODILO SUESS. Seb. 14 (6) -ta . . . demutari in expetitionem inclyti martyris Sebastiani obnixe deposcunt *(sc. Rodoinus comitesque).* EINH. Marc. et Petr. I 1,15 non solum nostra sponte, sed etiam regali -e . . . evocati . . . sumus . . . regressi. HINCM. annal. a. 878 p. 224,6 episcopi . . . dy-a (-a *P*) papae in synodo porrexerunt. p. 227,4. RAIN. GAND. Gisl. 2 (MG Script. XV p. 581,25) offerens *legatus* . . . -a cum edictis imperialibus. *saepe.* **β** *pactum, foedus – Vertrag, Vereinbarung:* CONST. imp. II 153,1 (a. 1231) hoc est -a pacis benedicte. *ibid. al.* **γ** *instrumentum, charta – Urkunde:* TRAD. Scheftl. 21b p. 31,23 (post 806) extat . . . vetus -a, eius tenor talis: *'eqs.'* **b** *translate:* **α** *suasio, consilium – Empfehlung, Rat:* GESTA Frid. I. imp. A p. 18,25 timuerunt *milites* de fratribus suis et du-e (duplamante *var. l.*) usi venerunt Terdonam *eqs.* **β** *omen – Vorzeichen:* ANNAL. Ianuens. III p. 43,1 que *(naves)* ad partes destinatas felici dipr-e navigaverunt. **γ** *privilegium – Vorrecht, Vergünstigung:* VITA Richardi 9 p. 285,22 iustus iste, quacumque ibat, semper ecclesiae suae -ta conquirebat. **2** *de olla quadam ad balneum adhibita i. q. diplangium, vas duplex – Doppelgefäß:* PAUL. AEGIN. cur. 260 in cavernam eius *(radicis)* mitte cere 3 II, olei squinini et coquens in -e (*3,79,2* διπλώματι) in mari.

diplosus *v.* displodo. **diployda, diploys** *v.* diplois.

dipnoicus *v.* dyspnoicus. **dipond(i)us** *v.* dupondius.

dipositus *v.* depono. **diproma** *v.* diploma.

dipsacos (-on) *subst.* (διψακός) **1** *dictamnus – Diptam (cf. André, Plantes. p. 90):* GLOSS. III 487,36 St.-S. -os wizuurz. **2** *morbus, quo sitis vehemens exoritur – 'Durstkrankheit':* PAUL. AEGIN. cur. 206 sitiunt immoderate, unde et -os (*3,45,10* διψακός) appellata est passio. **3** *dipsas – 'Durstschlange' (de re cf. l.70):* GLOSS. Salern. p. 12a,5 -on: genus serpentis *(cf. notam ed. p. 49).*

dipsane *v.* ptisana.

dipsas (gi-, dyp-, dispas, disperas), -adis *vel* **dipsa** (gi-, gyp-, dyp-), -ae *f.* *nom. sg.* -sitis: *p.685,21.* (διψάς) **1** *strictius i. q. serpens, cuius veneno sitis vehemens exoritur – 'Durstschlange', viell.: Avicennaviper (de re v. RE II A 1 p. 530sq.):* MILO carm. 3,4,1,836 haec *(sc. proles avaritiae)* iecur ut vultur . . . conrodit . . ., ut dypsa mordente sitis haec . . .

[Gansweidt]

crescit. ALBERT. M. animal. 7,133 quidam *(serpens)* vocatur dypsas . . ., cuius venenum statim exsiccat humorem, qui est in corpore animalis, quod mordet, et sitiendo et bibendo moritur. 25,26. ALPHITA I p. 287,19 -s serpens est, cuius morsus facit homines . . . sitire, et inde dicitur a quibusdam . . . dyabetes . . . dipsatio, eo quod in tali passione homines multum sitiunt (*sim.* ALPHITA II p. 51,8 disperas). *in imag.:* CARM. didasc. 83 quos morsu ledit, sic torrida -s *(i. avaritia)* adurit tanta siccatos afficiendo siti *eqs. (spectat ad Lucan. 9,718).* **2** *latius i. q. serpens (venenatus), vipera – (Gift-)Schlange, Viper (de basilisco quodam: l.11):* ALDH. virg. II 808 gypsam (gi- *var. l.*), miseros quae . . . faucibus atris sorbuit indigenas, flammis combussit *Hilarion. al.* PAUL. ALBAR. carm. 6,6 instar . . . gipse conplectens *unio* colla puelle. CARM. var. III C 11,1,3 aspice, quod grunnit, loquitur, quod sibilat . . ., sus, homo, -s. *in imag. et per compar. (de diabolo: l.18.21):* BONIF. carm. 1,304 heu miseri, talem . . . spernite gypsam *(i. luxuriam).* ALDH. virg. II 1431 iterum gypsa (gi-, gipsas *var. l.*) spiris sinuata malignis caerula pestiferis extollit colla venenis. HRABAN. carm. 39,50,5 suasit hunc *(Iesum)* de lapide . . . sibi panem condere -itis. PETR. DAM. epist. 112 p. 280,4 vos *(sc. clericos)* non immerito fatear -es (dispa- *var. l.*) vel cerastes. VITA Bonif. II 2 p. 94,21 suadebant illum *(Bonifatium)* sui clerici . . ., uti cum tali gypsa *(i. Adelberto pseudopropheta)* disceptare desineret.

***dipsatio,** -onis *f.* (*cf.* διψάς) *morbus, quo sitis vehemens exoritur – 'Durstkrankheit': v. l.6.*

dipsitis *v.* dipsas. **[dipsius** *v.* de *et* ipse.]

dipsnoecen *v.* dyspnoea. **dipsnoicus** *v.* dyspnoicus.

diptam(n)us, diptampnus, diptan(n)us *sim. v.* dictamnus.

diptica, dipticum *v.* diptychum. **diptimo** *v.* dictamnus.

dipthongus (dyp-, dict-, -pht-, -to-, -gos), -i *f.* (-on *n.: l.36*) (δίφθογγος) *adi. in iunctura* -a syllaba: *l.44.*

1 *vocales duae syllabam formantes – Doppel-, Zwielaut:* TRACT. Micon. prol. 5 (MGPoet. IV p. 932) labor est illis *(iuvenibus)* in metris querere cuncta, quę nec habent positum aut dyptongon non retinebunt. CARM. Cent. 3,9 illud 'au' dyptongon convertitur in 'o' longum. REMIG. ALTISS. mus. 501,3 dyptongus dicitur dualis sonus. CHRON. Salern. 149 p. 157,5 heros . . . aliquando dominus, aliquando sacerdos, aliquando vir fortis . . . vel sapiens . . .; cum dictongos . . . virum fortem et sapientem dicimus (*cf. Isid. orig. 10,2* aeros: vir fortis et sapiens). GLOSS. IV 55,25 St.-S. dyptongus (-tongus *c*) zwiluter. *ibid. al.* **2** *per errorem i. q.* φωνῆεν, *vocalis – Selbstlaut, Vokal:* ERCHANB. gramm. p. 111,7sq. -tongae syllabae Greco nomine dictae sunt, quod in eis duae -tongi *(sic pro* ptongi, *ut vid.)*, id est duae vocales, iunguntur (*cf. Isid. orig. 1,16,2* binae vocales). **3** *? concentus, consonantia – ? Zusammenklang:* VITA Notkeri 12 p. 579^{C} bibuli gutturis barbara grossitas dum inflexionibus et repercussionibus et diaphoniarum diph-is mitem nititur edere cantilenam.

***diptio** (dyp-), -ivi, -ire. (*cf.* diptychum) *circumcludere, amplecti – (ein)fassen:* EKKEH. IV. cas. 22 p. 58,2 analogium evangelicum . . . Hattonis sui de scriniis vestivit argento et dy-vit *Salomo* . . . ex auro electo.

diptoton *n.* (δίπτωτον) *nomen duplices formas casuales habens – Nomen mit doppelten Kasusformen:* SMAR. carm. 1,7,11 multa *nomina* monoptoton, -on plurima cedunt *(cf. Isid. orig. 1,7,33).*

diptych(i)um (dyp-, dep-, dict-, -tic(i)um, -titium), -i *n.* (-us, -i *m.: l.70;* -a, -ae *f.: l.64*) (δίπτυχον) *fere plur.; sing.: l.66. tabellae, pugillares duplices – Doppeltafel, Diptychon:* **1** *gener.:* Ps. HIPPOCR. progn. A praef. p. 86 Democritus morem exposuit in cubiculum -itia eburnea conligata abentia *eqs.* ABBO SANGERM. bell. 3,1 clerice, -icas (gloss.: tabellas) lateri ne dempseris umquam. RATHER. Metr. 10 p. 25,534 in tuae perditionis . . . numquam inveniuntur, lemur nigerrime, dyptico . . . per foramen maxillae nimirum eiecti *(fort. opp. ad Vulg. apoc. 3,5. 20,15 sim.).* **2** *eccl. et liturg. de libris memorialibus:* ORD. Rom. 7,16 orationes duae dicuntur, una super dypticios (depticios, -icios, -icos, dypticos *sim. var. l.*), altera post lectionem nominum. HADR. II. epist. 3 p. 700,2 vos *(sc. episcopi)* . . . procurantes . . . papam Nicolaum in codicibus vel -icis (dypticis, dicticis *var. l.*) ecclesiarum vestrarum scribi. EKKEH. IV. cas. 51 p. 114,27 in quod *(oratorium)* invehuntur cruces et cum -itiis capsę. BERNOLD. CONST. libell. III 2 p. 61,32 antequam nomen eius *(sc. patriarchae noviter ordinati)* apud reliquas sedes in dypticiis *(ex* -iciis *corr. 3)* describi meretur. *al. meton. i. q. commemoratio mortuorum – Totengedenken:* IOH. NEAP. gest. 63 p. 434,26 ut in ecclesia Salvatoris omni die missa puplica cum -icis celebretur.

dipundius *v.* dupondius.

dipyrenum, -i *n.* (διπύρηνον) *specillum biceps – Knopfsonde:* ARS med. 6 p. 31 necesse est universorum ferramentorum nomina dicere ita: . . . diripinum (bipernum *K*, deperinum *G; v. notam ed. p. 34*).

***diracino** *v.* *derationo.

***diradico** (-aico), -are. *(ital.* diradicare; *v. Meyer-Lübke, REW^{3} nr. 2577) eradicare, radicitus evellere – gänzlich vernichten, zerstören:* ANNAL. Ianuens. III p. 23,10 dominus Laçarius fecit . . . arbores et vineas Saonensium devastari et eos . . . usque in civitatis muralia -aicari.

dirado *v.* derado.

***diramio,** -atum, -are. (ramus, *cf. francog. vet.* de(s)ramer; *v. Wartburg, Frz. etym. Wb. X. p. 47) decurrere, defluere – abgehen, herabfließen (usu medial.):* TRACT. de aegr. cur. p. 229,37 quum emittitur *sanguis* a pulmone et ex pulmone habet originem et non a cerebro -tus, emittitur cum tussi . . .; quum autem emittitur a pulmone in ipsum a cerebro -tus, in sola emissione est tussis.

dircaea (-cea), -ae *f.* (Διρκαῖα) *? Vincetoxicum hirundinaria Medicus – ? Schwalbenwurz (cf. Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. IV. p. 1152):* ALPHITA II p. 41,7 circea sive -ea similis est paritarie *(cf. Diosc. lat. 3,129; Plin. 27,60).*

dire *v.* dirus. **directa** *v.* dirigo.

directaneus, -a, -um. *rectus – gerade:* EPIST. Teg. I 4 qui *(Deus)* -o gressu vialique ductamine . . . dirigit secum . . . versantes.

directe, directim, directo *v.* dirigo.

directio, -onis *f.* **1** *de statu:* **a** *proprie (in imag.: l.40):* **α** *rectitudo – Geradheit (expressius i. q. proceritas – gerader Wuchs: l.42):* CONST. imp. II 238 p. 327,28 (a. 1242) quales semitas ostenditis *(sc. cardinales)* errantibus, qui a -is gressibus deviatis? ALBERT. M. veget. 6,109 fiunt ex ipso ligno *(sc. fraxini)* hastae lancearum propter fortitudinem et duritiam et -em ipsius. metaph. 11,2,23 p. 513,52 alias . . . tres *(sc. sphaeras)* dedit *Calippus* propter tria, quae apparent in eis, quorum unum est retrogradatio, secundum statio et tertium cursus -o. *ordo rectus, progrediens – fortschreitende, aufsteigende Reihenfolge:* ANON. minut. 1,3 p. 232,2 in omni multiplicatione tantumdem valet conversio quantum -o; sicut . . . idem mihi est, si dicam vel directim 'ter quatuor' vel conversim 'quater tres' . . ., sic *eqs.* **β** *cursus, regio – Verlauf, Route, Richtung:* METELL. exp. Hieros. 5 capit. p. 115 -o itineris usque ad Ierusalem. MAPPA Ebstorf. p. 8^{b} que *(mappa)* . . . non parvam prestat legentibus utilitatem, viantibus -em. **b** *meton. i. q. linea recta – gerade Linie, Gerade:* Ps. BOETH. geom. 798 diagoni . . . -o bissena numeretur quantitate. **2** *de actione:* **a** *proprie:* **α** *missio – (Ent-)Sendung, Übermittlung:* DONAT. Ermenl. 5 (MGMer. V p. 694,10) fratres . . . de . . . monasterio sancti Florentii praeveniendo eorum *(fratrum Antrensium)* -is (-em *var. l.; sc. perscrutatoris*) abstulerunt laborem. ABBO SANGERM. bell. praef. p. 77,13 huius eliminata -is *(sc. opusculi)* causa. EPIST. pont. Rom. 235 p. 469,30 in . . . Petri . . . apostoli ordinatione, benedictione, -e gentibus ad predicandum Christi evangelium. ACTA imp. Winkelm. I 919 p. 693,21 quantumcumque . . . dominantes exornet mandatorum modesta -o. **β** *reparatio, refectio – Ausbesserung, Instandsetzung:* ALBERT. M. pol. 6,6^{e} 'qualiter bonus ornatus sit', in civitate scilicet, 'et', supple: qualiter sit, 'cadentium aedificiorum et viarum salvatio et -o' (*p. 1321^{b},21* διόρθωσις). **b** *translate:* **α** *regimen, moderatio, gubernatio – Leitung, Lenkung, Führung:* VITA Willeh. 5 p. 844^{B} cum deficientibus . . . viris regalis prosapiae feminea . . . dicione (-e *var. l.*) res administraretur publica. GUNDECH. lib. pont. p. 245,25 quinque episcopi omni illorum

[Gansweidt]

-is numero . . . in unum collecto centum annos compleverunt. ALBERT. M. animal. 1,58 habent *(sc. grues)* in volatu ducem, propter cuius -em ordine literato volare dicuntur. pol. 2,8[c] p. 172[b],43 dicimus, quod non oportet eodem modo dari '-es' (*p. 1271[a],8* εὐθύνας), id est, principatus alios dirigentes. *saepius. v. et p. 689,60. auctoritas, potestas – Befugnis, Berechtigung:* CHART. Gelr. 968 p. 935,2 (a. 1275) quam limitem . . . dominus Rutgerus . . . a nobili viro . . . tenet in feodo cum . . . antiqua consuetudine ac -e, palatione et distinctione praedictae limitis seu feodi. **β** *diligentia, accuratio – Sorgfalt, Gründlichkeit:* CONST. imp. III 66 (a. 1274) solent ardua . . . perpensis digesta consiliis sentire potius celeritatis ex -e compendium quam pati dispendium tarditatis. **γ** *?comprobatio – ?Be-, Nachweis:* TRAD. Frising. 1437 (c. 1031/39) tradidit . . . Wolfolt . . . predium . . . cum omni ususcapione, sicuti ipse in proprietatem possedit, excepta -e ipsius nobilitatis, si necesse sit, in manum . . . advocati . . . ęcclesię. **c** *meton. i. q. res bene gestae, proventus – Ruhmestat, Erfolg:* EPIST. pont. Rom. sel. I 2 p. 14,32 pro specie et pro multitudine et potentia et de -bus in preliis (*cf. Chrysost. serm. in epist. ad Rom. 32,2* κατορθωμάτων).

***directivus,** -a, -um. **1** *sensu act. i. q. dirigens, gubernans, moderans, ordinans – lenkend, leitend, ordnend, regulierend:* **a** *gener.:* HUGO RIPELIN compend. 2,5 p. 43[b],39 stellae supremae . . . materia sunt purissima . . ., tempestatis et serenitatis concitativae, viarum navigantium -ae. **b** *philos.:* ALBERT. M. sent. 4,14,6 p. 417[a],37sq. distinguit . . . Aristoteles in V Ethicorum duas species iustitiae, quarum unam vocat 'distributivam', alteram vero '-am' (*p. 1131[b],25* διορθωτικόν); sed -a est illa, quae tantum satisfacit laeso, quantum excessit laedendo vel iniuriam inferendo *(sim.* eth. I 392 p. 331,15. *ibid. al.).* eth. I 96 p. 87,47 suasio . . . 'est quaedam doctrinalis admonitio passibilitatis animarum -a'. *subst. neutr.:* ALBERT. M. eth. II 1,5,1 p. 57[b],6 ars et doctrina non sunt -a omnium, sed doctorum et artificum. *expressius i. q. praeceptum, mandatum – Befehl, Auftrag:* ALBERT. M. summ. creat. I 4,61,7 p. 661[a],17 per imperium opus *(sc. angelorum)* exit a Deo, et -um secundum formam utilis et honesti iterum redit in laudem . . . imperantis. **2** *sensu pass. i. qui dirigi potest – einer der sich strekken, geraderichten läßt:* ALBERT. M. meteor. 4,3,5 p. 778[a],40 sunt . . . homiomerorum mixtorum quaedam lenta et -a (*p. 385[b],27* εὐθυντά), ut calamus et vimen. *subst. neutr.: v. vol. II. p. 2159,68.*

director, -oris *m.* **1** *rector, moderator, gubernator – Leiter, Lenker, Führer:* FORM. Flav. 44 p. 482,3 Christo propitio -e dirigentes communi voluntate . . . consensimus *(sc. episcopus cum ceteris)*, ut *eqs.* WOLFHARD. Waldb. 3 praef. p. 254,19 ipsum *(sc. Deum)* utinam habere merear ducem cordisque exigui benignissimum -em, qui *eqs.* CONST. imp. III 77 p. 64,45 imperium . . . in apostolice sedis vacatione sue destituitur -e salutis (*item* 78 p. 66,19). HIER. MOR. mus. 25 p. 188,6 ut . . . unum . . . praecentorem et -em sui constituant *cantores. al. magister, praepositus – (Lehr-)Meister:* HRABAN. epist. 1 p. 382,7 tu *(sc. Hatto monachus)* . . . illum *(sc. qui librum rescribit)* ammonendo eius es -r. **2** *qui mittit, offert – einer der entsendet, darbringt:* GODESC. AQUENS. sequ. 17,3[b],2 tu . . . es, Michael, iuxta aram templi -r incensi *(spectat ad Vulg. apoc. 8,3).* **3** *legatus, nuntius – Gesandter, Bote:* ARBEO Corb. 11 missis utriusque -bus, videlicet . . . Pippini et . . . Corbiniani episcopi.

directum *v.* dirigo.

directura (der-, dric-, -ric-, dreit-, drit(t)-), -ae *f.* **1** *tributum, teloneum – Abgabe, Zoll:* DIPL. Frid. I. 356 p. 200,7 negociatores . . . vadant per terram et aquam absque omni pedagio et drittura *(inde* CONST. imp. I 333 p. 474,22 dritura; *sim.* II 37,10 diric-a. *al.).* ACTA imp. Böhmer 897 sine exactione . . . et diric-a. CHART. ord. Teut. 51 ut . . . libere transire possint *fratres* . . . nullam . . . dreituram . . . exsolventes. CHART. Pruss. I 56 p. 42,30 (dipl. Frid. II.) liceat . . . eis *(sc. fratribus)* . . . -as (-am *var. l.*) per terram, in fluminibus et in mari, sicut utile viderint, stabilire. *al.* **2** *ius tributa exigendi – Recht auf Erhebung von Abgaben, Gerechtsame:* CHART. ord. Teut. 71 (a. 1229) in omnibus dri-is eidem casali pertinenciis *(sic).* 84 casale . . . cum . . . omnibus . . . suis iuribus et deri-is.

1. *directus (-ric-), -us *m.* **1** *directio, regimen – Leitung, Führung:* CHRON. Austr. (MGScript. XXIV p. 70,40; a. 1177/94) quo usque -u Dei advenit . . . Cholomannus. **2** *tributum, teloneum – Abgabe, Zoll:* ACTA imp. Winkelm. I 224 p. 207,43 (dipl. spur. Frid. II.) quod . . . ei *(nobili)* . . . de iuribus, -ictibus, lucris, emolumentis, honoribus . . . infallibiliter respondeant. GREG. IX. registr. 394 p. 312,21 immunitatem . . . a prestatione . . . dationis, que -us vulgariter dicitur, . . . vobis *(sc. civibus Gaietanis)* concedimus. ACTA imp. Winkelm. I 914 p. 687,29 ut . . . nuncio . . . aliorum victualium quantitas libere et absque -ictu curie preberetur. CONST. imp. II 394,4 rex Pisanos tractabit . . . libere in personis et mercibus sine aliquo -ictu.

2. directus *v.* dirigo. **diregO** *v.* dirigo.

diremo *v.* dirimo.

diremptio (-mtio), -onis *f.* *c. gen. obi.: l.48. al.; subi.: l.24; et subi. et obi.: l.39.*

1 *proprie:* **a** *gener.:* **α** *divisio, seiunctio, separatio – (Ein-)Teilung, Scheidung, Trennung:* BEDA ad Wicth. 6 cum hanc aequissimam anni inter aequinoctiorum -em . . . Aristoboli verbis astruat *(sc. Anatolius).* SIGEB. GEMBL. chron. a. 453 p. 309,50 pugnatum est usque ad -em noctis. CHRON. Camer. 3,34 p. 547,22 Burchardus apud papam super -e Atrebatensis ecclesiae a Cameracensi gravem querimoniam intulit. TRAD. Garst. 192 (UB d. Landes ob d. Enns. I. 1852. p. 180,15) qui *(sc. viri discreti)* . . . terminos silvę demonstrantes . . . secreverunt utrique loco partem suam; huius -is testes: *eqs.* **β** *discretio, differentia – Unterscheidung, Unterschied:* LIBRI Karol. 4,21 p. 540,35 nullo . . . pacto in adorando utriusque imaginis, virginis . . . sive animantis *(sc. aselli)*, quaedam potest fieri -o. 4,23 p. 544,25 necessario magnam habent *(sc. nomina 'osculum' et 'adoratio')* ab alterutro discretionem, cum et ipsę res plerumque magnam inter se habeant -em. **γ** *direptio, praedatio, rapina – Plünderung, Räuberei:* ROD. GLAB. hist. 2,15 p. 78,24 vallaverat . . . illud *(castrum beati Germani)* . . . comitis exercitus necnon eiusdem loci familiares viri hostium . . . metuentes sacri gregis -mtionem. 3,38 p. 160,21. GREG. CAT. chron. I p. 113,16 refert liber . . . iniustas invasiones et impias -es. **b** *iur. i. q. disceptatio, compositio – Schlichtung, Beilegung:* DIPL. Conr. III. 57 p. 99[a],23 huic . . . litis ac discordiarum felici -i . . . hii . . . testes interfuere: *eqs.* (*sim.* CHART. Eichsf. 269). CHART. Austr. sup. I 200 p. 297,1 -em controversiae . . . proponimus *(sc. episcopus).* **2** *meton.:* **a** *caesura – Einschnitt:* HUCBALD. mus. 18 cum vox ab alio . . . sono modico deflectitur aut erigitur intervallo veluti unius puncti -e (direptione *var. l.*). **b** *pars – Teil:* CHART. Babenb. 594 (c. 1096/1108) cuius *(sc. silvae)* -is ab ipso *(marchione)* . . . super altare sanctę Marię cęlebrata est traditio. *cf.* *dirimatio.

diremptor, -oris *m.* *praedator, raptor – Plünderer, Räuber:* ROD. GLAB. hist. 5,8 p. 226,1 si qui . . . de primatibus patrię huius loci rerum invasores seu -es increverunt. *v. et p.689,7.*

***diremptorius,** -a, -um. **1** *gener. i. q. dividens – teilend, trennend, Trenn-:* RHYTHMIMACH. 3,5 ultra lineam, quae vocatur -a. 10,2 ut . . . mediestine linea interseratur, quae -a (direptoria *cod.*) vel divisoria appellatur. FORTOLF. rhythmimach. 1,6 paginulam -am [directoriam Z] vocitare placuit. **2** *iur. i. q. dirimens, disceptans – schlichtend:* CHART. Wirt. III app. 11 (c. 1150) literas utrorumque *(abbatum)* testificatrices omnisque controversię -as interposui *(sc. abbas).*

1. diremptus, -us *m.* *diremptio, separatio – Trennung:* GESTA Camer. 1,51 (vs.) facto carnisque animaeque -u.

2. diremptus *v.* dirimo. **diremtio** *v.* diremptio.

direptio (-cio), -onis *f.* **1** *praedatio, rapina – (Aus-)Plünderung, Räuberei:* DIPL. Otton. II. 206 p. 234,20 ecclesiam rabida malorum -e atrociter . . . audivimus laceratam. BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 298,51 comites . . . incendiis et totis rapinarum et pervasionum -bus in dominum suum . . . grassati sunt. CASUS Gall. cont. 26 aliis in -em et captivitatem abductis. *saepe.* **2** *iniusta ademptio, ablatio – unrechtmäßiger Entzug, Wegnahme:* TRAD. Ratisb. 291 (c. 1010/20) siquis . . . traditionem

[Gansweidt]

infringere seu aliqua -cione velit violare. DIPL. Arnulfi 137 p. 207,24 (spur.) de iniusticia in decimarum -e . . . illata. CHART. Welt. 3 p. 104,36 quicumque ad illorum *(bonorum)* -cionem manum extendere presumpserit. *al.*

direptor, -oris *m.* **1** *praedator, raptor, fur – Plünderer, Räuber, Dieb:* LEX Baiuv. 15,3 si de commendatis rebus apud -em (diremptorem, rectorem, ereptorem *var. l.*) aliquid . . . reperierit *dominus*. RATHER. c. Bucc. (QuellForschItArch. 29. 1938/39. p. 19,11) ex advocato omnium bonorum -em, ex tutore adversarium . . . sensit *(sc. Ratherius Bucconem)* . . . debachantem. ANTON. consecr. (MGScript. XV p. 984,1) anathematis vinculo praesul obligavit sacrati monasterii violatores et eius rerum . . . praesumptores et -es. CONST. imp. II 405,16 lacere partes imperii occupatricibus exposite manibus -um (directorum *var. l.*). *al.* **2** *qui iniuste aufert, ablator – einer der unrechtmäßig entzieht, wegnimmt:* CHART. Sil. D I 49 p. 30,32 (a. 1177) ut restituantur pristinis possessoribus, quecumque pervasa fuerint a -bus *eqs.*

1. direptus *v.* diripio. **2. direptus** *v.* dirimo.
diresis *v.* diaeresis. **dirgo** *v.* dirigo.
dirictura *v.* directura. **1. dirictus** *v.* dirigo.
2. *dirictus *v.* 1. *directus. **dirigesco** *v.* derigesco.
[dirigibilis *v.* diligibilis.**]**

dirigo, -rexi, -rectum, -ere. *script. et form.:* der-: *p.691, 24.39.693,2.12.24. praes.:* dirgit: *l.56.* -reg(o): *l.47.63.64.p. 690,21.691,27. al. partic.* -iens: *l.61. inf.* -ire: *l.64. adde* FORM. Bitur. 12. *perf.:* -eg(i): *l.65.* -es(i): *p.690,19.23.* -ecx(i): *p.690,24.* -exs(i): *p.691,39.* -ecisti: EPIST. Teg. I 4 *(a. corr.).* -exti: VITA Leod. 1,691 (MGPoet. III p. 24; *ex Verg. Aen. 6,57*). *partic.:* trict(us): *p.693,5.24.* drict(us): *passim, e. g. p.691,55.692,26.71.693,6.* drist(us): *p.693,6.* dritt(us): *p.692,54.* dirict(us): *p.691,48.693,12.21.24. depon.: l.68. adde* DHUODA lib. man. 1,1,14. *usu medial.: p. 690,41.42.45.691,23.31; refl.: p.691,30; absol.: l.60.71.p.687,46. 690,64.691,30. al. c. praep.:* ab: *p.690,52.* in *c. acc.: l.47. 50.* post: *l.67. pendet enunt. vel acc. c. inf.: p.690,28. partic. praes. usu subst.: l.60. confunditur c.* diligere: *l.68.p. 690,9.*

I *trans.:* **A** *de actione ad rectum revocandi:* **1** *proprie et in imag. i. q. rectum reddere – gerade machen, begradigen:* THIETM. chron. 6,47 plumbum, quo murus mensuratus -itur. UDALSC. Adalb. p. 8,30 crura curva ac pene arida -untur. MIRAC. Annon. 1,24 digiti in palmam retorti tactu sacri brachii -ti sunt. CHART. Eberb. 129 (epist. papae) recta regimus et -imus indirecta (*item* CHART. Heist. 50). *expressius i. q. redigere – machen (zu):* HUGEB. Willib. praef. p. 87,35 alter *(sc. Wynnebaldus)* recte soliditatis iter arripiens, prava -egens (-ens *var. l.*) in directa (indirecta *ed.*) asperaque ferocia politer planitans *(spectat ad Vulg. Luc. 3,5)*. ERMENR. Sval. 4 vox in deserto clamantis -xit viam asperiorem in planiorem *(spectat ad Vulg. Is. 40,3sq.).* **2** *translate:* **a** *corrigere, emendare – berichtigen:* HROTSV. Mar. 5 incultos dignanter -e *(sc. Gerbirg)* stichos. **b** *sanare, iuvare – heilen, helfen:* VITA Elig. 1,27 capit. p. 666 ubi Gamappio vico claudum -xit (erexit *var. l.*). BOTAN. Sangall. 2,6 herba maurella dragma I cum vino dabis ei *(sc. turbato de via)* bibere, mire dirgit. *al.* **B** *de directione locali:* **1** *obi. homines:* **a** *ducere – führen:* ANNAL. Xant. a. 816 imperator -xit suum e x e r c i t u m contra Sclavos (THEGAN. Ludow. 15. *al.*). ALBERT. M. div. nom. 1,33 p. 18,24 'manuductio', idest directio sive -ens. **b** *delegare, destinare – abordnen, entsenden:* CHRON. Fred. 4,51 Chlotharius legatus -iens ad Charoaldum *(sim.* RHYTHM. 145,13,2 utreque parti rex . . . iubet legatos -egere. *persaepe)*. FORM. Marculfi 1,27 ipso . . . ad nostram -egire (-ere *var. l.*) studiatis presenciam. EPIST. Alcuin. 100 p. 145,31 eum *(presbyterum)* . . . Romam -egimus *(sc. Karolus;* -ximus *corr. m. al.)*. VITA Bav. II 2,251 illum *(presbyterum)* post proprium -xit Bavo ministrum *(v. notam ed.)*. CHRON. Noval. 2,11 p. 93,27 ut diligeretur illic . . . pater sapientes fratres. *persaepe. v. et p.690,34. dimittere – entlassen, gehen lassen:* WILLIB. Bonif. 4 p. 14,15 cui *(viro sancto)* et nuntium rex et legationis notitiam inposuit et . . . -xit cum pace. **c** *instruere, parare – auf-, bereitstellen, rüsten:* WIDUK. gest. 3,44 p. 124,16 secundam tertiamque legionem -erunt Boioarii, quibus prefuerunt prefecti ducis. **2** *obi. res:* **a** *erigere – aufrichten:* MAPPAE CLAVIC. 213 illam *(virgulam)* . . . in altum -as . . .; virgula . . . -ta vocatur cathetus, collocata basis. **b** *regere, intendere – (hin)richten, -lenken:* HUGEB. Willib. 3 p. 91,24 gressum -bant *germani* in altum *(sim.* WETT. Gall. 26. *al.)*. RADBERT. corp. Dom. 22,142 necesse est ab omnibus peccati operibus vacare purificationemque mentis ad Deum -ere (diligere *P*). ANON. geom. I 3,4 -e intuitum per utrumque foramen mediclinii. WIPO gest. 1 p. 9,27 ad restaurationem imperii aciem ingenii . . . -xit *imperatrix*. ALFAN. premn. phys. 23,13 p. 145 ut . . . sanguis . . . in nutrimentum -atur (*PG 40,696*[B] διανέμεσθαι) reliquis membris. ALBERT. M. animal. 1,543 secunda *substantia pulmonis* . . . est arteria venata, quae in ipsum a corde -itur. *saepe. opponere – entgegenhalten:* WALTHARIUS 974 -to obstamine scuti impegit *Francus* calibem. **c** *mittere, deferre – schicken, übersenden, erteilen:* FORM. Marculfi 1,40 quas *(sc. pignora)* illuc per eodem *(sc. missum)* -simus (-ximus *var. l.*). EPIST. Alcuin. 100 p. 145,36 quas *(petras)* vestra *(sc. regis Merciorum)* flagitabat reverentia vobis -egi. HRABAN. epist. 27 p. 441,16 quas *(litteras)* ad parvitatem meam -ere voluisti *(sc. episcopus; sim.* DIPL. Conr. II. 259 p. 358,23 epistola . . . -s<i>st<e>. EPIST. Teg. II 151 literas . . . -cxi. *saepe)*. THANGM. Bernw. 5 infirmis . . . fratribus . . . benedictionem de manu sua -bat hilariter. EPIST. Hann. 17 p. 39,31 ne . . . tam insolita et dura mandata . . . amodo assuesceretis *(sc. Gregorius papa)* -ere. *persaepe. v. et l.57. p.692,17. pendente enunt. vel acc. c. inf. i. q. nuntiare – melden, mitteilen (lassen):* COD. Karol. 11 p. 506,26 ut nimis velociter . . . Desiderio regi obtestando . . . -ere iubeas *(sc. Pippinus rex)*, ut *eqs.* 14 p. 512,6 -xit . . . nobis *(sc. papae)* . . . bonitas vestra *(sc. Pippini regis)* per suos affatos sibi innotesci adversantium causarum eventus. TRAD. Ratisb. 20 p. 26,30 advenit . . . liber homo . . . ab . . . Ternodo -tus ad . . . episcopum . . . et . . . retulit ea, quę sibi fuerant imperata, eo quod -erit Ternodus, quomodo *eqs.* **d** *conicere – werfen, schleudern, schießen:* WALTHARIUS 1288 primus maligeram . . . hastam -xit Hagano. WALTH. SPIR. Christoph. I 25 cum . . . illi *(sagittarii)* crebrius sagittas in sancti viri terga -rent. **e** *medial. i. q. porrigi, protendi – sich erstrecken, hinziehen:* DIPL. Otton. III. 336 fundum . . . cum . . . affinibus . . . -itur in Fertonium. DIPL. Heinr. II. 418 quae *(forestis)* . . . inde sursum -ta quandam villam . . . attingit. ACTA civ. Kil. 415 resignavimus *(sc. Iohannes cum filio)* filio meo . . . domum proximam . . . advocatisse, sicut area directa -itur. **C** *de directione in aliquem statum, ad aliquem finem:* **1** *obi. homines:* **a** *designare, eligere – bestimmen, (er)wählen, ernennen (zu):* ANNAL. Xant. a. 868 p. 25,16 veteranus piscator sagena predicationis Europico ponto -tus. DIPL. Otton. I. 55 Hadamaro abbati ab apostolica sede -to. ANNAL. Laub. a. 1063 (MGScript. IV p. 20,31) Romae -ti sunt papae duo, Parmensis episcopus et Lucensis. **b** *munire – schützen, wappnen:* EPIST. pont. Rom. sel. I 5 p. 61,4 ut . . . -ti a diabolicis telis . . . pertingatis *(sc. clerus et plebs)* ad palmam. **2** *obi. res (mancipium: l.69):* **a** *disponere, ordinare – einteilen, regeln, ordnen:* WILH. HIRS. const. 2,34 p. 1089[A] primo horologium -it et ordinat *apocrisiarius*. NOTAE Corb. (Bibl. rer. Germ. I p. 72,19) cuique obeunti tres solidos -ent *fideles*, quos custos ibi obitum -ens recipiet et pro anima fratris . . . in luminariis . . . expendet. CONST. imp. III 211,2 quatinus . . . taliter vestra negotia -atis *(sc. civitas)*, ut *eqs.* **b** *promovere – fördern:* DIPL. Conr. II. 291 p. 412,32 (spur. s. XI.[2]) regni statum mei augmentare ac -ere veraciter existimamus. CHART. Mog. A II 225 p. 408,14 eorum *(coepiscoporum)* . . . facta, quanto magis onestate sunt insignita, tanto magis -ere et -endo . . . confirmare. **c** *dare, tradere, attribuere – übertragen, zuweisen, zuteilen:* DIPL. Otton. II. 211 ad abbatiam . . . quendam nostrae proprietatis locum . . . -endum concessimus. TRAD. Brixin. 571 quod nec ipse episcopus vel aliquis hominum . . . Albertum deinceps alicui posset -ere. CHART. Raitenh. 254 liberalitatis actio, que sua beneficia sic ordinate -it, ut *eqs.* **d** *commendare, committere – anvertrauen:* HERM. AUGIENS. gloss. Rom. 1,13 (ed. B. Bischoff, Anecdota. 1984. p.

[Gansweidt]

38) vetitus est *(sc. Paulus)* a spiritu Iesu loqui verbum Dei in Asia, cui tamen postea -batur predicatio. **e** *monstrare – weisen, zeigen:* HROTSV. Abr. 2,3 numquam occidit stella, sed navigantibus recti semitam itineris -it. **D** *de directione spirituali, regimine:* **1** *obi. homines i. q. gubernare, moderari, procurare – leiten, regieren, Sorge tragen (für):* DIPL. Ludow. Germ. 49 rex cappellam . . . diacono commendavit -ere et revestire sanctum Stephanum et . . . episcopum. GERH. AUGUST. Udalr. prol. l. 22 ut . . . sensum meum -ere dignetur *Deus*. CONST. imp. III 100 p. 90,21 utiliter regio regitur, dum directi rectoris ducatu -itur (-untur *var. l.*). *al. v. et p.686,34. 687,5.46.* **2** *obi. res i. q. bene gerere, recte tractare – erfolgreich betreiben, beherrschen:* ALFAN. premn. phys. 1,91 p. 22 omnem disciplinam et artem et regulam -it (*sc. homo; PG 40,533*[A] κατορθοῖ).

II *intrans. (medial.: l.23.31; refl.: l.30):* **A** *gener.:* **1** *proprie:* **a** *proficisci, ire, se conferre – ziehen, reisen, sich begeben (nach):* CHRON. Fred. 3,6 Constantinus fugam vertens Aetaliam -it. cont. 25 Lucca castrum -unt (diruunt *var. l.*) atque funditus subvertunt *principes.* ADAM gest. 4,35 p. 271,2 sive in Angliam -as (dirimas *var. l.*), sive in Scotiam flectere velis. ANNAL. Hild. a. 1104 p. 51,29 cum . . . simul in via essent -ti *(sc. comes et praepositus). al.* **b** *ordine consistere – Aufstellung nehmen:* HIST. Daret. p. 197,2 de-erunt acie et pugnaverunt *Graeci cum Troianis* a mane usque solis occasum. **2** *translate:* **a** *se con-, advertere – sich wenden (an):* FORM. Morb. 13 nos pro grande fiducia ad vestros -egimus, deprecamur vobis subliciter, ut *eqs.* **b** *se accomodare (ad), sequi – sich richten (nach):* LIBER diurn. 45 p. 33,16 in ipsa *(sc. vita episcopi)* . . . -ant (se erigant, se -ant *var. l.*) *filii*. SPEC. virg. 3,9 ut sic -aris ad precepta, quo pervenias ad promissa. **B** *iur. i. q. secundum sacramenti formulam iurare – nach der Eidesformel schwören:* LEX Ribv. 69,1 quod si verbis non -erit (dixerit *A12 a. corr.,* dixerint *var. l.*), omne repetitione cum legis beneficium studeat reformare. 71,3 si non -erit (-xit, dixerit, -erit verbum, dixerit verbum *var. l.*), tam ipse quam iuratores sui . . . cum XV solidos restituant. DIPL. Merov. I 126 ligibus visus fuit adimplissit et tam ipse *(Amalgarius)* quam et hamediae suae diliguas (*i.* de linguas) eorum derexsissint (*sim.* FORM. Senon. I 17. 22).

adi. **directus,** -a, -um. **I** *proprie:* **A** *rectus,* ὀρθός *– gerade, direkt, unmittelbar:* **1** *in univ.:* **a** *gener.:* AETHICUS p. 195,6 ille *(Aethicus)* reprehendit ignorantes, nisi tantomodo in fisica -a discernentes. RIMB. Anscar. 19 p. 43,22 ad urbem . . . -o itinere properarunt *Dani (sim.* THIETM. chron. 3,3. *al.).* GERB. geom. 4,4 usque in ˹lineam -am˺ (lineae defectum *var. l.*) coarctari valet *acutus angulus*. ACTA imp. Winkelm. I 1005 p. 774,41 debet *Landus* reficere murum -ictum. ALBERT. M. veget. 4,75 ad -um solis respectum versus orientem. metaph. 2,5 p. 95,51 sive secundum ˹'-am theoriam'˺ *(p. 994*[a]*,2* εὐθυωρίαν) unam . . . eiusdem modi causam accipiamus sive *eqs. saepe. v. et p.690,45.692,43. in imag.:* IOTS. Odil. prol. p. 141,10 regula ecclesiastica, tanto dicendorum materia sublimior, quanto spei certioris -ior, sanctorum . . . describit opera. **b** *publ. et iur.:* ANNAL. Ianuens. II p. 134,12. per drictum f e u d u m . . . eum *(marchionem)* investierunt *consules* (TRAD. Ratisb. 1057 p. 539,27 -o feodo. *al.*). CHART. Sev. Col. 16 p. 30,6 refuto *(sc. civis Romanus)* tibi *(sc. canonico)* . . . omne ius et omnem actionem utilem et -am *(sim.* CONST. imp. II 424,19. *al. v. et vol. I. p. 132,26).* CHART. Friburg. 185 p. 157,3 quorum *(bonorum)* possessionem aut proprietatem, item utile dominium habeo *(sc. vidua)* vel -um. *al.* **2** *acc. sg. pro adv.:* DIPL. Loth. I. 140 p. 314,16 (spur.) quomodo . . . vadit *(sc. finis)* -um in ipsu fossatu iusta ecclesiam. *v. et p.693,63.* **B** *situs, positus – gelegen:* CHART. scrin. Col. B 419 (c. 1240) aream, que -a est versus plateam Gallicorum. **C** *aequus – gleichmäßig, ausgewogen:* CARM. de mus. 241 nec sat dura neque mollis debet esse vocula, sed -a, que equari possit cum terminibus.

II *translate:* **A** *gener.:* **1** *sanus, bene dispositus – vernünftig, richtig, ordentlich:* IONAS BOB. Columb. 2,19 p. 273,20 respondent *puellae* se telis fore stimulatas diaboli et mentes nequaquam habere posse -tas. WOLFHARD. Waldb. 4,6 p. 316,3 si . . . gratissimum -i . . . faminis donum percipere mereretur *mutus.* **2** *diligens, prudens – sorgfältig, genau, umsichtig:* EKKEH. IV. cas. 127 p. 246,4 scriptor -issimus, doctor summe planus, pictor ita decorus, ut *eqs. v. et p.691,11)* **3** *exactus, definitus – genau bemessen, festgelegt:* ANON. pos. disc. p. 190,32 omnes . . . notae discantus sunt mensurabiles per -tam brevem et -tam longam. **B** *iur. i. q. legitimus – rechtmäßig:* TRAD. Frising. 88 (a. 778) per manum . . . heredis -i Liutfridi presbiteri.

subst. **1. directus,** -i *m. nuntius, legatus – Bote, (Ab-)Gesandter:* ARBEO Corb. 5 alii pro semet ipsis multa detulerunt, alii per -os exenia transmittebantur. *al.* TRAD. Ratisb. 203 vestituram . . . Palduuinus monachus -us accepit.

2. directa, -ae *f.* **1** *epistula, litterae (salutatoriae) – Brief, (Glückwunsch-)Schreiben:* FORM. Marculfi 2,44[tit.] quomodo ad regi, regina vel ad episcopo pos nativitate Domini ˹visitacionis -as scribatur˺ (visitatio dirigitur *var. l.*). CATAL. biblioth. A III 86 p. 343,37 Ysidori -a ad Braulionem episcopum. **2** *ordo – Stand:* CHRON. Ebersh. 3 p. 433,36 his . . . curtibus subiecta familia trifarie secernitur: prima ministerialis, que etiam militaris -a (recta *var. l.*) dicitur, adeo nobilis et bellicosa, ut *eqs.*

3. directum, -i *n.* **I** *gener.:* **A** *in locut. adv.:* **1** in -um, ex -o *sim.:* **a** *recta via, recte – gerade(aus):* DIPL. Merov. I 80 de . . . ripa fluminis in -um leuvas tres de silva nostra . . . concedimus *(sc. rex)* ad possidendum. CHART. Rhen. med. I 8 p. 10,42 de ipso vado in dricto usque in . . . flumen. TRAD. Weihenst. 15[b] p. 14,42 a . . . ponte per -um usque in . . . silvam. CHART. archiep. Magd. 362 nos *(sc. archiepiscopus)* civibus . . . decem loca tentoriorum ex -o iuxta sepem . . . donavimus. *al.* **b** *de ductu vocis:* AUREL. REOM. mus. 16,34 antiphona . . . non elevabitur in medio versus psalmi, sed in -um canetur (*cf.* 16,22 recto canitur tramite). **b** *e regione – gerade gegenüber:* REINHER. PADERB. comput. 1,19 Mars ex -o Iovis visus est, ita ut non duae, sed una stella esse viderentur. BURCH. URSB. chron. p. 113,19 stella . . . aliquantulum declinans in occidentem in -o sideris illius, quod vocant astrologi coronam Ariadne. FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 69,19 nares sunt duo foramina in superiori parte rostri, unum in -o alterius. *al.* **c** *secundum ordinem, ordinatim – der Reihenfolge entsprechend, der Reihe nach, hintereinander:* VITA Liutg. III 1,676 Liudgerus igitur suam *(sc. episcopi)*, sicut dicitur, vicem . . . egit in -o. VISIO Godesc. B 22,1 domus . . . sic ordinate erant, ut in -um, non in transversum posite . . . per directam lineam in infinitum tenderent. **d** *statim, confestim – sofort, sogleich, unverzüglich:* CONSUET. Vird. 15 statim . . . dabuntur . . . signa ad vesperas, quae . . . in -um canentur. 16 nutu in -um arripit *diaconus* legere. *continue, sine intermissione – ohne Unterbrechung:* CONSUET. Trev. 48 fratres tantum tres lectiones cum totidem antiphonis et psalmis in -um psallant. **2** ad -um: **a** *prorsum – vorwärts:* HRABAN. cruc. C 26,159 qui *(versus)* ad -um hexameter est et reciprocus . . . fit idem pentameter. **b** *legitime, iuste – rechtmäßig, mit vollem Recht:* CHART. Tirol. 398 p. 200,30 (a. 1181) episcopus . . . investivit domnum . . . de toto hoc, quod habent . . . per feudum . . . ad totum et drittum, ita ut *eqs.* **B** *singularia quaedam:* **1** *rectum – das Gerade:* VITA Pirmin. II 6 venienti viam paravit Domino, prava mutans in -um et aspera in vias planas. BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 298,31 iste *(rex)* iuste iudicans, cum rigore iustitiae prava quaeque in -a reformans. *v. et p.689,48.* **2** *longitudo – Länge:* AETHICUS p. 146,15 lamia naves prolixa in -um in ipsum mare birremicum. **3** *planities, loca plana – Ebene, ebenes Gelände:* AETHICUS p. 242,12 flatum ventorum se vidisse . . . inquiens . . . et a facie ventorum in -um venas dare et aquas discurrere. p. 243,9 illam aquam subterraneam in -um (-u *var. l.*) per terram levatam. **4** *decursus, alveus – (Fluß-)Lauf, Bett:* DIPL. Constantiae 43 p. 136,14 vadit *via publica* recte usque ad nemus et <v>adit iuxta nemus usque ad -um Rivi Validi.

II *publ. et iur.:* **A** *ius, lex – Recht, Gesetz:* **1** *in univ.:* BONIF. (?) paen. p. 430,20 si ipse aliquid de malo ingenio habet aut de furtu aut de aliqua causa contra -um *(sim.* FORM. Bitur. 14 in contra drictum. *al.).* COD. Lauresh. 228 si per drictum deberet adtingere ad villam . . . marcam. *al.* *de iure adhibito:*

[Gansweidt]

FORM. Marculfi 1,21 ut . . . vir ille . . . unicuique pro ipsum . . . de-um faciat (*cf.* 1,23 iusticiam reddat). FORM. Senon. I 17 sic mihi Deus -um dedit, ego ipso de arma mea percussi *eqs.* FORM. Morb. 17 ut tu stare facias aput nostro fasallo . . . de illa causa . . ., qualiter vel nos nostro tricto recipiamus. FORM. Sal. Merk. 51 ut iustitias vel drictum (dristum *cod.*) in nostro ministerio facere debeamus. *al.* **2** *auctoritas, potestas – Berechtigung, Befugnis:* DIPL. Karoli M. 102 p. 147,8 nec ipse *(episcopus)* nec pars eclesie . . . sancti Marie . . . nullum drictum habebant, per quid ipso . . . monasthyrio habere potuissent. GREG. CAT. chron. II p. 212,25sq. ut perdamus *(sc. conventus Farfensis)* nostrum derictum de Catino seu Luco et eorum pertinentiis. DIPL. Frid. I. 904 p. 164,15 imperator . . . investivit dominum . . . de . . . omnibus -is et iuribus. *al.* **B** *tributum, teloneum – Abgabe, Zoll:* CONST. imp. I 211,7 ut . . . nullum drictum, nullum pedaticum . . . dent homines (*inde* 337,7). ANNAL. Ianuens. II p. 100,17 Ianuensibus dacitam vel drictum . . . remisit *comes.* ANNAL. Ianuens. III p. 56,5 quod ab hominibus Ianue et de districtu drictum cathene acciperet *imperator.* ALEX. IV. registr. 414 p. 373,1 quod ad alicuius portuatici vel plateatici . . . sive cuiuslibet alterius iuris seu -icti . . . <solutionem> nullatenus teneantur *cives. al.* **C** *vadimonium – Bürgschaft:* PACTUS Alam. 21,5 nisi humicida suus ei in curte . . . fuerit et pro ipso nullus offerit drictum (-um, trictum, dericto *var. l.;* iustitiam *rec. B*), si sequenter ipsum currit, hoc non est requirendum.

adv. **1. directe.** *recta via, recte, immediate – gerade(aus, -wegs), direkt, unmittelbar:* **1** *de loco:* DIPL. Otton. II. 288[a] p. 338,3 quomodo -e pergit *(sc. terra)* per . . . montem. TRANSL. Eug. Tolet. add. 3,5 cervula . . . per mediam . . . villulam -e cucurrit. CHART. Eberb. 100 p. 192,13 ad lapides finales -e in medio positos. CHART. Mekl. 312 p. 300,17 terminus erit fagus . . . et sic -e, quod vulgo dicitur rarecth, ad stagnum. ALBERT. M. veget. 4,75 citius . . . crescit *planta*, eo quod calor solis -ius et diutius manens super eam . . . movet humidum. *saepe. in imag.:* CAES. HEIST. hom. I p. 139[a],42 quodquod . . . boni, quantum ad apparentiam, in mortali existentes faciant, per hoc non -e, sed obliquae in semitis Dei ambulant. **2** *de ratione, modo:* **a** *in univ.:* CONST. imp. II 200,3 (a. 1236) super hoc *(sc. ut Italiae medium ad obsequium imperatoris redeat)* crucis negotium -issime procuratur. ALBERT. M. bon. 489 p. 255,54 hoc *(sc. per fluctuosum vitae pelagus transitus)* . . . videtur -issime fieri per prudentiam agendorum. summ. theol. I 20,80,2,1 p. 861[b],43 ergo videtur, quod -e praecepit *Deus* eum *(sc. filium Abrahae)* occidi. *al.* **b** *per se, ex propria persona – selbst, in eigener Person:* CHART. Lux. III 316 p. 343,31 (a. 1260) furnum bannalem . . . contulit *(sc. avunculus)* . . . cenobio, a quo nec -e nec indirecte arcebimus homines nostros. CHART. episc. Hild. III 174 ita quod nec ipsi . . . nec aliquis alius ex parte eorum *(fratrum)* -e vel indirecte debet . . . bona inpetere. EPIST. Praed. 62 quicunque frater -e vel indirecte . . . se mitti procuraverit. DAVID expos. reg. 5,94 mutuum . . . non possunt fratres -e contrahere. **c** *paene, omnino – ganz und gar, geradezu:* ALBERT. M. veget. 1,161 unius *(arboris)* . . . folia sunt -e sicut trifolium . . ., altera autem habet -e folia malvae parvae. **3** *de statu i. q. convenienter, iuste – ordnungsgemäß, ordentlich:* CHART. Brand. A XIV 18 p. 15,11 (a. 1278) donec edificia . . . -e posita a consulibus dinoscantur. **4** *de tempore i. q. statim, confestim – sofort, unverzüglich:* TRAD. Patav. 1036 (a. 1240/45) post mortem eius *(mulieris)* ad ecclesiam nostram -e rediret *praedium.*

2. directim. *recte – gerade:* **1** *de loco:* ANON. geom. I 3,6 solis . . . radio per utraque foramina halhidadae -m (directum *var. l.*) inmisso. GERB. geom. 5,10 linea, quae in una parte figurae -m et non oblique iacet. CHART. Austr. sup. I 82 p. 119,1 a quibus et in quibus *(terminis ecclesiae s. Floriani)* ad terminos Lauriacensis parrochie -m permaneant *termini capellae. al.* **2** *de ordine, serie i. q. ex ordine, ordinatim – der Reihe nach, nacheinander:* EKKEH. IV. cas. 146 fratribus hinc inde . . . in lateribus ecclesię -m statutis. HAIMO BAMB. chronogr. p. 192,23 videsne . . ., quam plane ac -m . . . occurrant XI epacte. *v. et p.686,49.* **3** *de tempore i. q. mox, statim – alsbald, sogleich:* MIRAC. Bert. 4 sine divertendi ad propria desiderio -m locum sanationis suae revisit *(sc. surdus et mutus sanatus).*

3. directo. *recta via, recte – gerade(aus):* ANON. geom. I 4,48 sic -o illuc, ubi basis et hypotenusa iunguntur, oculum apponas. *Gansweidt*

***dirimatio** *et* ***dirimitio** (-cio), -onis *f.* (dirimere, dirimare) *decretio, determinatio, definitio – Entscheidung (über), Festlegung:* EPIST. var. I 15 p. 517,26 disputationis exhibitio nodosa licium adligatione contorta sacerdotali . . . desiderabat enodatim -atione resolvi. CHART. Diess. 32 (c. 1170/1250) ut memorie posteritatis . . . finium -icio strictiori distribucionis funiculo facta . . . expresse commendaretur. *cf.* diremptio.

***dirimatum,** -i *n.* (*francog. vet.* rimer; *cf. Wartburg, Frz. etym. Wb. XVI. p. 717[b]sq. et DuC. s. v.* dirimare) *poesis (romanice composita) in versuum clausulis inter se consonantibus consistens – (auf Romanisch verfaßte) Reimdichtung:* ROLAND. PATAV. chron. prol. p. 8,9 forte non erit . . . delectabile minus aliquibus . . . id, quod de modernorum . . . laboribus scriptum per Latinum invenient, quam quod de gestis nobilium antiquorum audiunt per vulgare, quod -um vulgo dicimus et Romanum.

dirimo (der-), -emi, -emptum, -ere *vel rarius (per confusionem c.* rimare, *ut vid.)* **dirimo** (der-), -atum, -are. *script. et form.: praes.* -rem(o): *p.695,19. perf.:* -rim(i): *l.39.p.695, 46.* -mps(i): *l.43.52. partic.* -mtus: *p.695,41. depon.: l.64. 72. usu absol.: l.64.p.695,35; intrans.: l.68. pendet* inter: *l. 35.64. confunditur* -tus *c.* direptus: *p.695,21.41. adde* ALDH. virg. I 4 p. 232,25 *(var. l.). al.*

I *proprie:* **A** *strictius:* **1** *separare, dividere, sequestrare, se-, disiungere – trennen, auseinanderbringen, -nehmen:* **a** *in univ.:* ALDH. ad Acirc. 135 p. 189,11 peon tertius qua discretione sequestratur?:: sescupla divisione -itur. EPIST. Bonif. 64 p. 136,21 licet terrarum spatioso sequestremur intervallo ac maris inmensitate . . . -emur (-amur *var. l.*). AGIUS epic. Hath. 503 inter se -i minime . . . convenit . . . uno patre satos. WIPO gest. 2 p. 14,6 qui *(Rhenus)* dum Galliam a Germania -at *(sim.* ADAM gest. 1,2 Sclavos -it *Albis fluvius* a Saxonibus. *saepius).* BERTH. (?) annal. a. 1080 p. 325,18 donec nox adveniens . . . belligerantes -isset (-imisset *var. l.*). GUTOLF. Delic. p. 14,4 domus . . . domui nostre ita contigua, ut uno tantum -erentur pariete. *saepe.* **b** *discordes reddere, ab invicem dissociare – entzweien:* RADBERT. Arsen. 2,7 p. 67,20 o dies illa, quae . . . germanitates violavit, consanguineos -psit. **c** *frangere – zerbrechen:* PAUL. DIAC. carm. 6,11 vas pedagoga tulit -ptum (gloss.: scissum) pectore tristi *(cf. Greg. M. dial. 1,2).* **2** *demere, auferre, abstrahere, abripere – wegnehmen, entziehen, entreißen:* **a** *in univ.:* MIRAC. Genes. Hieros. 17 omnis ab eo *(sc. servo infirmitate fatigato)* . . . valitudo -pta est. 19 salus pridem condonata subito -pta est *(sc. feminae curatae).* WALAHFR. carm. 76,56 desero terras hostibus obsessas, video quas fraude -ptas partibus imperii. CARM. Cent. 109,15 aspexit faciem . . . lupus . . . meam; idcirco sensum subitoque -psit et ipsum una cum voce *(refertur ad proverbium, de quo v. ThLL. VII/2. p. 1854,54sqq.). v. et p.695,49.* **b** *deducere – abziehen:* MEGINFR. (?) carm. p. 652[A] quod superest illis *(epactis)* sub eodem fine -ptis *eqs.* **c** *divellere, abscindere – wegreißen, abspalten:* WALTHARIUS 1357 qui *(contus)* pergens . . . -it . . . aliquantum loricae *(sc. Haganonis).* **d** *vi abducere – fortschleppen:* VITA Barb. 5 cumque . . . capiendos se fore universi predonibusque -endos (diri merendos *1*) valido eiulatu flerent. **B** *latius:* **1** *absol. i. q. discordiam serere – Zwietracht säen:* COD. Karol. 75 p. 606,8 ullo *(i. nullo)* modo credimus quamlibet . . . persona inter apostolicam sedem et vestrae excellentiae -ari. **2** *intrans. i. q. discedere, digredi – weggehen, sich trennen:* BRUNO QUERF. Adalb. A 17 p. 22,12 Aschericus . . . contra sanctum virum arguendo . . . ultra limitem rationis proterva contentione progressus, quasi quem amplius videre nollet, magna amaritudine -it. *v. et p.691,21.*

II *translate:* **A** *tollere, dissolvere, finire, sistere – aufheben, beseitigen, auflösen, beenden:* **1** *gener.:* **a** *in univ.:* COD. Karol. 94 p. 633,9 amat anima amante se et dilectio conpagatus nec -ari umquam quisspiam valebit. WALTHARIUS

[Antony]

1396 tali negotio -untur p r o e l i a facto (WIDUK. gest. 3,35 noctis tenebrae prelium -ere [-emere *var. l.*]. *ibid. al.*). RUOTG. Brun. 42 hanc . . . cęsaris . . . et . . . Brunonis . . . coniunctionem, hanc conspirationem . . ., hanc iucundissimam vitę . . . societatem mors seva . . . -emit *eqs.* EKKEH. IV. cas. 140 abbas conventu -pto surgens. **b** *impedire, differre – verhindern, aufschieben:* WOLFHER. Godeh. I 8 p. 174,12 quod *(sc. substitutio in dignitatem abbatis iniuste deiecti)* ne fieret, ipse quidem mirabili dilatione . . . per biennium . . . -emit. ADAM gest. 2,74 rex Anglorum morte preventus bellum -emit. BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 300,48 bello inminenti . . . -pto et consopito. **2** *publ., iur., canon.:* **a** *in univ.:* CONC. Karol. A 37,30 quod quidam legitima servorum matrimonia potestativa quadam praesumptione -ant. ALBERT. M. sent. 4,27,16capit. quibus modis sponsalia -antur. 4,34,2 p. 328a,1 impedimenta, quae impediunt contrahendum *(sc. matrimonium)*, sed non -unt contractum. CHART. Const. 43 renuntiantes *(sc. episcopus)* . . . occasioni cuicumque, per quam prefatus contractus . . . posset . . . impeti, -emi vel divelli. **b** *componere, sedare – beilegen, schlichten:* DIPL. Heinr. I. 8 ad -endam l i t e m et contentionem (TRAD. Asp. 80 lis illa ita direpta est, ut *eqs. al.*). WIPO gest. 33 p. 52,8 conflictum. BERTH. (?) annal. a. 1078 p. 310,45 controversiam. CHRON. reg. cont. III a. 1202 p. 200,23 (rec. I) de-pta est dissensio. **c** *decernere, terminare, diiudicare – ein Urteil fällen (über), entscheiden (absol.: l. 35):* LEG. Wisig. 2,1,15tit. quod nulli liceat -ere c a u s a s , nisi *eqs.* (TRAD. Frising. 193b p. 183,15 ad . . . c. cum iusticia de-endas. 626a p. 533,34 convenerunt . . . nobiles viri . . . diversas c. -andas et finiendas. 697a p. 848,10 pro quam plurimis causis de-endis. STATUT. ord. Teut. p. 104,3 qui *[magister]* causam . . . examinabit et -et. *al.*). VITA Amand. 14 (MGMer. V p. 438,7) ad -endas (de-, di-andas, de-andas *var. l.*) . . . actiones. ORD. iud. Dei B XV 1o p. 679,15 quatinus . . . illud examen fiat de-atum. GUNTH. COL. diab. cap. A 3 nulla . . . disputationis discretione -ente . . . dampnare nosmet voluisti (*sc. apostolicus; item* B 3). *al. de iudicio c. sensu faciendi:* TRAD. Frising. 507 (a. 824) convenientibus venerabilibus viris . . . i u d i c i a r e c t a -enda (514 -anda. FORM. Ratisb. I 3). **B** *discernere, distinguere – (unter)scheiden, unter-, einteilen:* ALDH. virg. I 12 terram . . . repromissionis . . . XII tribubus sorte territorii -ptam (-mtam, direptam *var. l.*). ad Acirc. 10 p. 82,3 quae *(metrorum genera)* centenis varietatum speciebus -untur (de- *var. l.*). ALCUIN. carm. 49,6 quippe sub obscuro -at qui *(gallus)* tempora peplo. FORM. Sangall. II 10 hi sunt . . . divisores, qui supradicta loca *(sc. possessiones regales vel populares)* -erunt (-imerunt *B*). FORTOLF. rhythmimach. 1,6 hanc . . . paginulam diremptoriam vocitare placuit, vel quod campos ita -at, ut utrique parti aequale spacium attribuat, vel quod circa eam numerus numerum oppositus oppositum capiendo -at. *al. distincte exponere – gesondert darlegen:* DHUODA lib. man. 6,1,5 octo beatitudines . . . ita -ere atque elucidare volui, ut *eqs.*

diripinum *v.* dipyrenum.

diripio, -ripui, -reptum, -ere. *script. et form.:* der-: *p.696, 19.41.50. adde* GLOSS. I 109,8 St.-S. disr-: *p.696,29.46.72.* -rrup-: *p.696,69.* -rep-: *p.696,19. perf.: ind.* -pierunt: *p. 696,23. partic.* disraptus: *p.696,72. pendet dat. vice acc.: p. 696,29. partic. usu subst.: praes.: p.696,15. perf.: p.696, 55.56.*

1 *in diversas partes rapere, distrahere, discerpere – auseinander-, zerreißen, in Stücke reißen:* **a** *proprie:* **α** *c. sensu dilaniandi, dilacerandi:* AGIUS epic. Hath. 384 pastore peremptо passim dispersae -untur *(sc. a lupo)* oves *(cf. Vulg. Matth. 26,31).* **β** *c. sensu comminuendi, destruendi:* COZROH. praef. p. 1,27 scriptura testimoniorum et confirmationum . . . alia oblivioni tradita, alia invidorum insidiis -ta. RIMB. Anscar. 30 p. 60,27 medietate populi Danorum caede prostrata medias quoque naves eorum -uerunt *Cori.* **γ** *c. sensu raptim dividendi, certatim sibi expetendi:* WILLIB. Bonif. 8 p. 50,22 gentilium turba . . . castra . . . depopulans manubias -endo inpertivit. CONC. Karol. A 39A,88 quod non liceat clericis post mortem sui episcopi res ad eum pertinentes -ere. WETT. Gall. 8 ab eis *(latronibus)* famuli Christi occiduntur praedaque eorum -itur. TRANSL. Conr. Const. 6 p. 444*,10 ligna loculi putredine iam labefacta -untur, seque felicem deputabat, si quis particulam saltem parvissimam ex illo sibimet rapere poterat. ALBERT. M. Iob 24,2 '-uerunt greges' . . .; -ere autem dicit, quia quilibet pro voluntate partem rapuit. *saepius.* **b** *translate i. q. vexare – hin und her reißen, auf die Folter spannen:* HERM. CARINTH. essent. praef. p. 72,23 miseros auditorum animos. **2** *expilare, despoliare, devastare – (aus)plündern, verwüsten:* CAPIT. reg. Franc. 213,1 quod eos, qui Romam . . . pergunt . . ., collecti latrones -ant. RIMB. Anscar. 19 p. 42,19 cum . . . ad -endam urbem . . . se praepararent *Dani.* BERTH. (?) annal. a. 1079 p. 320,26 qui *(cunei copiarum)* terminos illorum *(Saxonum)* irrumpentes ac devastantes, manu praedatoria -entes eosque . . . molestarent. DIPL. Loth. III. 12 qualiter aecclęsiam Ętha . . . transtulerimus de manu -entium et contulerimus fratribus ęcclęsię beati Servatii. *saepe.* **3** *ab-, eripere, rapere, auferre, abstrahere – (ent)reißen, fortraffen, wegnehmen, rauben, entziehen:* **a** *gener.:* **α** *in univ.:* CHRON. Fred. 2,50 p. 71,6 opes condeta in urbis substantiam tirranecus exactor derepit (*ex Hyd. chron. II p. 17,48* -it). CAND. FULD. Eigil. II 5,11 grex . . . spem sibi -tam . . . recepit. WALTHARIUS 749 accurrit iuvenis et ei *(Werinhardo)* vi -it ensem. CHRON. Salern. 180 p. 181,25 omnem . . . eius *(regis)* thesaurum -ierunt *(sc. Landulfi filii).* BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 295,35 cum nonnullis suorum subitanea itidem morte -torum ad sedem suam tumulandus reportatus est *patriarcha.* HILDEG. scivias 3,8 l. 139 quas *(bonas artes)* ipsis *(fidelibus)* . . . libentissime -uisses *(sc. Lucifer). persaepe. pendet dat. vice acc.:* RHYTHM. 40,18,3 rex Caldeorum -it (dis- *var. l.*) thesauribus de domo Dei et regis palacio. **β** *di-, avellere – weg-, losreißen:* GODESC. SAXO theol. 22 p. 311,12 exterior homo Pauli Romae quiescit . . . et interior . . . triumphat in caelo; ergo cum sic ab invicem -tus nunc interim uterque homo . . . unus procul dubio sit homo *eqs.* BERTH. (?) annal. a. 1079 p. 315,32 turbo tempestatis partem . . . de episcopalis aecclesiae tectura -tam proiecit in terram. EUPOLEMIUS 2,270 extincto . . . corpore *(sc. Critonis)* parmam -it *Amartigenes.* **γ** *raptim educere – herausreißen:* WALTHARIUS 821 vagina -it ensem *Hadawart.* **δ** *servare, liberare – erretten:* HEIRIC. Germ. I 4 praef. 60 corpore mersus iamque Petrus medio 'Iesu, nunc, bone', clamat, 'his me de-e fluctibus'. VITA Erasmi 212 -e, sancte *(sc. Deus)*, tuum diro hoc de pondere *(sc. ferri)* servum. 369 precare Deum, modo ne moriamur -at nos hocque dracone. **b** *publ. et iur.:* **α** *in univ.:* FORM. Turon. 30 p. 153,14 quod . . . iam dictus ille . . . evaginato gladio super eum *(sc. defensorem)* venit . . . et res suas illas ei -ere (dis-, dissipare *var. l.*) voluit. CAPIT. reg. Franc. 297,12 p. 436,33 qui *(comites)* illorum *(pagensium)* pecora vel, quaeque illorum sunt, non praedentur neque -ant. DIPL. Karoli III. 84 p. 136,27 (interp.) cum sacrilegis, qui sacras de-unt res. DIPL. Heinr. III. 198b p. 254,15 si quis . . . ex his, quae prescripta sunt, quippiam -ere (violare 198a) temptaverit. DIPL. Frid. I. 88 p. 146,31 ut . . . ecclesiarum bona nulla laicalis persona -ere et violenter auferre audeat. *persaepe.* **β** *furari, surripere – stehlen, entwenden:* ALDH. virg. I 37 p. 286,2 ut pauperculae -ta et depeculata mulierculae redderentur (*sim.* II 1492 scaevis reddunt -ta rapinis). FROWIN. explan. 5,1 l. 1761 ponamus . . . ante oculos quempiam rem proximi concupisse, quam, quia aperte non valuit, furto -uit, sed in furti accusatione positus se hanc -uisse iureiurando denegavit. *al.* **γ** *abalienare – (zweck)entfremden:* TRAD. Ratisb. 474 (c. 1043/44) si . . . episcopi seu abbatis potestas a supradictis *(sc. monachorum)* usibus -at *(sc. praedium).* **δ** *confiscare – einziehen, konfiszieren:* DIPL. Otton. I. 115 praedium, quod Hatto Aladramque fratres . . . habuerunt . . ., illisque fratribus ob infedilitatem eorum -tum nostraeque regiae potestati redactum. ACTA imp. Winkelm. I 125 p. 105,45 (spur.?) ut, si quis . . . contra mandatum nostrum venire praesumpserit, tamquam lese maiestatis criminosus ab omnibus evitetur et omnia bona ipsius propria dirrupiantur. **ε** *revocare, semovere – abziehen, entfernen:* DIPL. Otton. I. 402 ut, in quocumque loco illi *(sc. famuli monasterii servitium debitum devitantes)* iudicatus inventi fuerint, . . . statim sint disrapti.

[Antony]

diriv- *v.* deriv-. ***dirodinum** *sim. v.* *diarrhodinus.
[dirosis *v.* *sclerosis: MAURUS urin. II p. 50,2.]
***dirotanum** *sim. v.* *diarrhodinus.
?***dirps** *subst. (depravatum ex arab.* dul(e)b *[ed. Tobler p. 211] vel potius e* drys [δρῦς], *ut vid.; cf. et ThLL. VII/1. p. 328,25sqq.) ilex, quercus – (Stein-)Eiche:* IOH. WIRZ. descr. 516 iuxta Hebron mons Mambre, ad radicem cuius therebintus illa, quae -s vocatur, id est ylex aut quercus; secus quam . . . mansit Abraham *eqs. (inde* OLIV. descr. p. 4,7 dieps. *sim.* THEOD. loc. sanct. 1176 que *[quercus]* -s a modernis vocatur, sub qua Abraham tres angelos vidit; *cf. Vulg. gen. 18,1sqq.).*
dirructus *v.* dirumpo. **dirrumpo** *v.* dirumpo.
dirruo *v.* diruo. **dirrupio** *v.* diripio.
diructus *v.* dirumpo.
***diruitio,** -onis *f. demolitio, destructio – das Ab-, Niederreißen:* CHART. Worm. 156 (dipl. Frid. II.) ad -em . . . domus. *cf.* dirutio.
dirum *v.* dirus.
dirumpo (disr-), -rupi, -ruptum, -ere. *script. et form.:* der-: *l.28.43.68. p.698,6. al.* dirr-: *l.32.68. p.698,10.34.40.61. al. praes.: ?*-upit: *p.698,1.* -etur: *p.698,7. perf. partic.:* disurptus: *p.698,18.* disrumptus: *p.698,12.* dir(r)uctus: *l. 45sqq. l.49.58. depon.: p.698,9. refl.: l.70.*
I *rumpere, scindere, discerpere, confringere, laedere – zer-, auseinanderreißen, (zer)sprengen, zerschmettern, ab-, auf-, zerbrechen, beschädigen:* **A** *proprie:* **1** *act. et pass.:* **a** *de rebus:* **α** *in univ.:* LEX Sal. Merov. 27,8 si quis inpotus de pomario . . . de-erit. WALAHFR. Gall. 1,28 p. 306,25 ut id *(rete)* sua pluralitate . . . dis-rent *pisces.* DIPL. Arnulfi 124 p. 183,33 preceptum . . . violatum esse sigillumque -tum (distructum *var. l.*). ERCHEMB. CAS. hist. 35 tempestas, quae cunctas liburnas frustatim dirrupit. FROUM. epist. 45 librum nostrum . . . parte . . . dis-tum recepi. BERNOLD. CONST. chron. a. 1098 p. 466,6 crucibus et reliquiis particulatim dis-tis et . . . dissipatis. FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 159,20 ex quo conamine *(sc. ad evadendum)* . . . dis-ret *falco* pennas suas et sua membra. *persaepe. v. et p.700,6. in imag.:* HYMN. Hraban. 14,10,1 claustra ferrea disrupit *(sc. Christus)* et concussit Tartara. HRABAN. epist. fragm. p. 527,29 ut . . . per passionem . . . nostrae mortis vincula dis-ret *(sc. Christus).* LIUTOLF. Sever. I 1 ut . . . funes peccatorum meorum . . . dis-ere procurarem. *al.* **β** *de aedificiis sim. i. q. destruere, diruere, evertere – zerstören, niederreißen:* LIBER hist. Franc. 8 (rec. B) a Chunis fuerat de-ta (-ta, deruta, diruta *var. l.*) *urbs.* ERCHEMB. CAS. hist. 58 Guido . . . super Saracenos . . . irruens castra eorum dirructa depredavit *(inde* CHRON. Salern. 135 *[cf. comm. ed. p. 226]).* 61 monasterium . . . a Saracenis prius dirructum (*inde* CHRON. Salern. 136). OTTO FRISING. gest. 2,39 p. 146,24 ponte . . . -to *(cf. p.699, 11).* RYCCARD. chron. a. 1221 p. 94ᵃ,18 rocca Iani . . . -cta est et eversa. *al.* **γ** *de regione i. q. (de)vastare – verheeren, verwüsten:* CHRON. Salern. 27 locum . . . disrupit *rex*, ut civitas omnimodis diruta esse videretur. **δ** *de bonis, substantia i. q. diripere, distrahere – (aus)plündern:* DIPL. Ludow. II. 12 quod cella . . . multimodis invasa, destructa, -ta et dissipata sit a quibuscumque circa consistentibus. DIPL. Otton. II. 231 p. 259,10 res ecclesiarum, quas per totam Italiam violentorum quorundam manus -erant. **ε** *de acie i. q. disicere, dissipare – auseinandertreiben, zerstreuen:* ERCHEMB. CAS. hist. 29 dirructis cuneis. RICHER. REM. hist. 2,35 p. 124,5 regressi *(sc. equites)* penetrant ac dis-unt *(sc. acies piratarum).* HIST. peregr. p. 165,1 agmina. **ζ** *de apostemate i. q. aperire – (er)-öffnen:* PAUL. AEGIN. cur. 131 p. 77,8 mutato . . . apostemate aut per incisionem eiciamus saniem aut acri medicamine dis-amus (*3,23,13* συρρήξωμεν). *v. et p.700,7.* **η** *de crinibus i. q. (e)vellere – (aus)raufen:* ERMOLD. Ludow. 1,434 ille *(Zado)* . . . frendens vestem conscindit et atros dis-it crines. **b** *de anim.:* **α** *in univ.:* CHRON. Fred. 3,89 Gundoaldus . . . de cacumine rupis inpingetur ibique de-tus (dis-tus, dirruptus *var. l.*) moritur. CONC. Karol. B I 3,6 quod *(caritatis vinculum)* qui temptaverit corrumpere, facilius poterit se ipsum dis-ere, quam illud possit inrumpere. VITA Corb. 32 inter saxorum scopula ingentia dis-tum *(sc. esse puerum).* COLLECT. Teg. 30 primus *(dies Martii)* mandentem -upit *(an leg.* -it*?)*, quarta bibentem. *in imag.:* FROUM. carm. 23,2 distendor nimium, dis-unt garrula verba. **β** *dilaniare, dilacerare – zerfleischen, zerfetzen:* CHRON. Fred. 2,57 p. 81,24sqq. ad ipso leone capitur *cervus* et membratem dis-itur . . .; vulpes . . . proxemior cunctis fuit, quando de-tus (dis-tus *var. l.*) est. 3,59 haec *(Brunechildis)* . . . aequitum calcibus dis-etur (*sim.* 4,42 p. 142,5). PASS. Praeiecti I 3 latratum . . . erga puerum perstrepunt *canes* eum dis-i cupientes. CARM. var. II 10ᴵᴵ,15 cumque tuum fuerit . . . cadaber dirruptum volucresque tuo de sanguine pastae. **γ** *conculcare, conterere – zertreten, zermalmen:* HROTSV. Abr. 3,10 draconem meis vestigiis dis-tum (disrumptum *M*) volutasse. **δ** *mutilare, detruncare – verstümmeln:* RUP. TUIT. Pant. 15 (AnalBoll. 55. 1937. p. 267,10) venas lacertorum *(sc. feminae)* conscidit, nervos dissolvit ac dissecuit *(sc. maritus)*; ita barbarice femina -ta *eqs.* **ε** *vellicare, mulcare – rupfen, übel zurichten:* FRID. II. IMP. art. ven. 4 p. 114,2 lederetur *falco* a grue et defatigatus et dis-tus (disurptus *var. l.*) dimitteret eam abire. **2** *medial. i. q. rumpi, frangi, dissilire – auf-, zerspringen, bersten, (auseinander)brechen:* **a** *de rebus:* **α** *in univ.:* WILLIB. Bonif. 6 p. 31,21 roboris moles . . . in quattuor . . . partes dis-ta est. RUP. MEDIOL. (?) Adalb. 26/27 p. 21,17 subito . . . ferrea . . . dis-itur armilla. EKKEH. IV. cas. 42 p. 96,14 tabulam laquearii dis-ti super eum *(Notkerum)* deiecerat *(sc. diabolus).* ANNAL. Magd. a. 1146 terra in ipso loco . . . dis-ta . . . patefecit abyssum. *al.* **β** *resolvi – sich auflösen, zerfallen:* HINCM. divort. 12 p. 190,25 ut . . . dis-ta carta putresceret. **b** *de homine (in imag.):* HROTSV. Sap. 5,18 dis-or prae furore. **B** *translate de rebus incorporeis i. q. dirimere, dissolvere, violare, infringere, cassare, irritum facere – aufheben, auflösen, verletzen, brechen, außer Kraft setzen:* **1** *in univ.:* LEG. Wisig. 2,4,11 ut talia *(sc. illicita) conmenta* . . . inquirant *iudices* et inventa dis-ant. ERCHEMB. CAS. hist. 27 Sergius magister militum dirrupit iuramentum. WALTHARIUS 1288 primus . . . hastam direxit Hagano dis-ta (di-ta *var. l.*) pace. DIPL. Otton. III. 201 p. 610,20 chartulas a summi pontificis auctoritate damnatas atque dis-tas. THIETM. chron. 8,23 novus cornupeta antiquam legem bonamque consuetudinem hactenus florentem . . . dis-it. DIPL. Ludow. II. 76 p. 218,35 (spur.) qui fortasse violare *(sc. supra memorata)* aut dirr-ere temptaverit. *persaepe. v. et p.699,72.* **2** *diluere, redarguere – entkräften, widerlegen:* TRAD. Frising. 703ᵃ p. 589,20 (a. 849) viri nobiles insimul convenerunt hanc negationis *(sc. de traditione facta)* falsitatem dis-ere et superare.
II *medial. i. q. erumpi, perrumpere – aus-, durchbrechen:* ANNAL. Ianuens. I p. 84,12 civitas tota capta est usque ad subdam; et illo die de Sarracenis viginti milia interfecti fuerunt, et ab una parte, civitas *(i. civitatis)* scilicet, -ta *(E, recte, ut vid.;* deripata *ed. ex N)* X milia fuerunt, et in sudam XX milia *eqs. (hic locus iam supra [p. 409,70] perperam s. v.* *derupo *allatus ibidem delendus est).*
adi. **diruptus,** -a, -um. **1** *abruptus, praeceps – zerklüftet, jäh abfallend: v. l.61.* **2** *dilapsus, desertus – verfallen, verödet (in nomine loci):* DIPL. Heinr. III. 357 p. 485,41 Piscaria, quę vocatur -a. **3** *turbidus, tumultuosus – stürmisch, unruhig:* DIPL. Loth. I. 120 p. 277,24 quam donationem . . . ecclesiae Lugdunensi in dis-o tempore ad solatium . . . manere volumus (*inde* 121. 123 p. 283,14).
subst. **1. dirupta,** -ae *f. loca abrupta, praecipitium – zerklüftetes Gelände, jäher Absturz:* ARBEO Emm. 21 per ˹dis-am petrarum˺ (*A1*, dirupta [dirrupta *A2a*] petrarum [terrarum *A2a*] loca *cett.*; abrupta loca petrarum VITA Emm.).
2. diruptum, -i *n.* **1** *vitium – Schaden, schadhafte Stelle:* METELL. Quir. 33,1 rusticus -a sepis conresarciens *eqs.* **2** *calamitas, damnum – Unheil, Verlust:* IULIAN. TOLET. Wamb. 28 dis-a quaeque Narbonensis provinciae . . ., quae eidem terrae . . . depraedatione nostrorum . . . appulsa sunt, . . . dispositione reformat, consiliis instruit *princeps.*
diruo, -ui, -utum, -ere. *script. et form.:* der-: *p.699,8.32. adde* ALDH. virg. I 26. BONIF. epist. 109 p. 235,23. dirr-: *p. 699,12.27.29. partic. perf.:* diritus: CARM. de Frid. I. imp. 2708 *(cod.).* dir(r)uctus, *quod potius s. v.* dirumpo *afferen-*

dum esse censui, et huc spectare potest. *metr.* -ūtus: *l.33.* *rhythm.* dirútus: *l.39.*

1 *trans. i. q. dirumpere – aus(einander)reißen:* **a** *proprie:* **α** *destruere, demoliri, evertere, confringere – zerstören, ein-, niederreißen, zerschmettern (fere de aedificiis sim.):* ALDH. virg. II 315 daemonis ut regnum necnon et sceptra tyranni -at *(sc. Christus)* in mundo. BEDA hist. eccl. 1,24 exterminia civitatum ab hoste derutarum. RUOTG. Brun. 33 p. 33,12 monasteria et cętera ędificia . . . olim -ta reparavit. THIETM. chron. 5,35 civitas radicitus -i a rege iubetur. OTTO FRISING. gest. 2,39 p. 146,29 ponte -to *(cf. p.697,48).* CHART. Bern. II 486 p. 508,11 petimus dirrui turrem de Monte-hordeo *eqs.* ANNAL. Plac. a. 1267 p. 522,30 dirruunt *Placentini* turres in Cremona, destruunt domos. *persaepe. v. et l.66.p.697,43.52.* **β** *caedere, deicere, exstirpare – fällen, entwurzeln, ausroden:* EIGIL Sturm. 13 p. 144,21 -tis innumeris silvis et arboribus. VITA Liutg. I 29 p. 75,6 arbores -ere et locum ponendis edificiis expurgare. *adde:* ALDH. virg. II 697 famosam *(sc. cultu pagano)* . . . pinum . . . -it *Martinus.* CARM. anon. 2,54 (SBMünch. 1873. p. 703) ardet de nubibus ilex -ta, confracta, celesti lumine *(i. fulgure)* tacta. **γ** *arbores exstirpando purgare – roden, urbar machen:* DIPL. Otton. III. 128 dedimus tres mansos regales in loco, ubi Gluzo Sclavus habitare et -ere cepit. *v. et l.36.* **b** *translate i. q. dirimere, tollere – aufheben, beseitigen, ausmerzen:* CARM. imag. 10,1,15 errores. THIETM. chron. 6,41 p. 324,34 prius culta -ens novis insudat *(sc. praesul Gebehardus).* **2** *intrans. i. q. (cor)ruere, dilabi – einstürzen:* ANNAL. Plac. a. 1269 p. 536,16 terre motus ortus est . . ., ita quod turres et muri et domus . . . cadunt et dirruunt.

adi. **dirutus,** -a, -um. **1** *destructus, dilapsus – zerstört, eingestürzt, verfallen:* BONIF. epist. 109 p. 236,14 destructę ęclesiolę fundamenta de-a (-a *m. al. corr. 2*). ALCUIN. carm. 66,2,2 domus . . . Dei . . . tempore praelongo viluit -a ruinis. WETT. Gall. 5 civitatem quandam . . . -am . . . Pergentiam. *al.* **2** *arbores exstirpando purgatus – gerodet:* DIPL. Otton. III. 91 in locis -is aut deinceps diruendis.

subst. **1. diruta,** -orum *n.* *quod destructum est, ruinae, reliquiae ruinosae – das Zerstörte, Ruinen, Trümmer:* RHYTHM. 147,68 quasi quis instructa destruat, -a reformet. RUP. MEDIOL. Adalb. 10 p. 52,12 in resarciendis -is ecclesie. GERH. AUGUST. Udalr. 1,1 l. 135 -a restaurare. CHART. Scheftl. 1 p. 2,9 episcopatus nostri -a instaurare. *al.*

2. dirutum, -i *n.* *terra arbores exstirpando purgata, novale – Rodung, Neubruch:* CAPIT. reg. Franc. 252,14 p. 221,13 si *quis* . . . in qualibet silva vel deserto loco . . . aliquod -um (novale 252,14[a]) conlaboraverit.

***dirupo** *v.* *derupo. **dirupta** *v.* dirumpo.

diruptio (disr-), -onis *f.* *script.* dirr-: *l.70.* *struct. c. gen. subi.: p.700,2.*

ruptio, ruptura, scissio, fractio – das Zerreißen, Zerspringen, Bersten, Brechen, Bruch: **1** *proprie:* **a** *in univ.:* SIGEW. Mein. 34 cuius *(sc. lapidis sepulchro superpositi)* dum potestatis non erat laudare *(sc. beatum virum)* per sermonem, laudabat . . . per dis-is vocem. GERHOH. Antichr. 1,59 p. 375,10 -e n u b i u m desuper . . . fluvius granditer intumuit (HILDEG. div. op. 1,2,23 l. 9 collisionem et -em n. ac pericula in repentina emissione imbrium parat *ventus auster*). *de hernia:* PETR. CAS. (?) chron. 3,43 frater quidam ramicis incommodum ita patiens, ut membrano intercutaneo passo -em viscera inter carnem laberentur et corium. BRUNUS LONG. chirurg. 1,4 p. 107[E] modus, cum quo est possibilis restauratio dis-is intestinorum, . . . est, ut . . . diligenter suatur. **b** *aestus maxime tumens – Springflut:* EMO chron. 57 facta est horrenda maris -o. **c** *dirutio, demolitio – das Niederreißen:* ROB. TOR. chron. a. 1182 p. 532,7 hic *(episcopus)* . . . caput ecclesie Redonensis solo diruit et in ea -e multas pecunias invenit. **2** *translate i. q. dissolutio, violatio – Aufhebung, Verletzung:* LEG. Lang. p. 224,38 (a. 851) haec omnia . . . observare . . . absque omni fraude . . . vel quocumque argumento occasionis seu dirr-is. DIPL. Karoli M. 259 p. 375,15 (spur.) ne ulla . . . illius *(sc. concessionis)* umquam dis-o fieri potuisset a quoquam. CONST. imp. I 250,7 si disrumpatur *pax*, . . . iuramus, quod post dis-em *eqs.* DIPL. Karoli M. 306 p. 462,36 (spur.) ut . . . maneat stabile et firmum absque dis-e omnium hominum, quod . . . possiderint . . . dicti monachi.

***diruptivus,** -a, -um. *diruptionem efficiens – sprengend, (auf-, zer)brechend:* ALBERT. M. veget. 5,115 sunt . . . in plantis etiam quaedam -ae, sicut saxifraga dirumpit lapidem et radix lilii dirumpit superficiem apostematum.

diruptor (disr-), -oris *m.* **1** *qui (di)rumpit, scindit – einer der sprengt, zerreißt (in imag.):* NOTKER. BALB. hymn. p. 46 pastor noster *(sc. Deus)*, dis-r laquei. **2** *diremptor, violator – einer der aufhebt, verletzt:* CONC. Karol. B II 22 p. 200,17 quisquis ecclesiasticae concordiae -r fuerit.

diruptum, diruptus *v.* dirumpo

dirus, -a, -um. *script.* dyr-: *l.23.* *confunditur c.* durus: *l. 18.21.30. al.*

atrox, terribilis, immanis, crudelis, saevus, acerbus – grausig, schrecklich, furchtbar, grausam, grimmig, bitter: **1** *in univ.:* **a** *de rebus:* ALDH. ad Acirc. 111,32 -ior (durior *var. l.*) . . . quam . . . absinthia *(de natura).* LULL. epist. 98 p. 221,10 -a seges invidiae. PAUL. DIAC. carm. 6,46 -a . . . alimenta *(de pane venenato).* WALAHFR. Wett. 95 -issima (durissima *var. l.*) poena. WANDALB. mens. 28 sacra. VITA Galli II 463 e vinclis -is (dy- *var. l.*). THIETM. chron. 7,42 egestas. BERTH. (?) annal. a. 1080 p. 325,19 Baioarii et Franci . . . se a tam strage -issima . . . praeripiebant. CONST. imp. II 427,45 vassallus . . . -is castigetur verberibus. *persaepe.* **b** *de anim.:* HRABAN. carm. 39,42,3 -i draconis *(i. diaboli)* spicula. WALTHARIUS 1342 belvae. IOH. CANAP. Adalb. A 27 adversus -am barbariem . . . gladium predicationis acuens (*inde* C 27 -os barbaros). 30 p. 47,1 accurrunt undique . . . -a (dire, dura *var. l.*) barbaries. *saepius.* **2** *acc. neutr. sing.* -um *pro adv. (cf. ThLL. V/1. p. 1274,23sqq.):* VITA Galli II 467 -um frendens male pestifer anguis (*item de diabolo:* HERM. AUGIENS. vit. 844 -um fremit).

subst. **dirae,** -arum *f.* *ultrices, monstra immania furentia – Furien, Unholdinnen:* GLOSS. II 671,35 St.-S. Dirę hazusi. *meton. i. q. poena, vindicta – Strafe, Rache:* CARM. Ratisb. 39,9 Treicius vates et Marsia, quod vehementes extiterant animo, -as meruere profecto.

adv. **dire.** *atrociter, modo terribili – grausam, auf schreckliche Weise:* AGIUS epic. Hath. 230 Abel . . . -e fraterno occubuit gladio. GUTOLF. Agn. 391 qui *(Aspasius)* . . . -e me censuit igne perire. *al. v. et l.30.*

diruta *v.* diruo.

dirutio, -onis *f.* *demolitio, destructio – das Niederreißen, Zerstörung:* LIBRI Karol. 2,2 p. 241,2 templi. ACTA imp. Winkelm. I 493 (a. 1256) castri. CHART. Bern. II 486 p. 510,11 quam *(petitionem)* facimus de -e de Monte-hordeo. *cf.* *diruitio.

dirutus *v.* diruo.

1. dis-(di-, dif-, dir-) *praeverbium.* *in compos. ad separationem, divisionem, diffusionem vel contrarium simplicis significandum fere i. q. in diversas partes – etwa: auseinander:* ALDH. ad Acirc. 140 p. 198,18 'dis' praepositio interdum 's' litteram in compositione perdit, ut 'diluto', 'dilusus' *eqs.* ALCUIN. epist. 162 p. 261,28 interrogatio fuit inter 'de', 'dis' *(add.* et 'des' *T)*: an debuisset esse 'dispexeris' sive 'despexeris'.

2. dis, ditis *m.* *diabolus, daemon – Teufel, böser Geist:* GLOSS. II 645,28 St.-S. Ditis dúrises. 677,62.

3. dis *v.* dives.

[disalbergo *v.* *disherbergatus.]

***disalpego,** -avi, -are. (*alpegare, *cf. Lessico etimologico italiano II. 1987. p. 219*) *(alpes) relinquere – (die Almen) verlassen:* CHART. Bund. 925 p. 362,8 (a. 1258) si . . . bestie descenderint seu -verint ipsas alpes de Emede.

***disarmo** *v.* dearmo.

***disbannio,** -ivi, -ire. (*bannire) *banno, anathemate constringere, excommunicare – mit dem Kirchenbann belegen, exkommunizieren:* BERNH. MAR. annal. a. 1172 p. 262,48 Cristianus *(sc. archiepiscopus Moguntinus)* in generali curia Pisanos -vit et diffidavit.

***disbergo** *v.* *disbrigo.

[Antony]

***disbogatura,** -ae *f.* *(ital. vet.* disbogare, *v. Battisti-Alessio, Diz. etim. ital. II. p. 1326)* *actio catena solvendi, solutio vinculorum – das Losketten, das Lösen der Fesseln:* CHART. Ital. Ficker 472,22 (a. 1276) pro introitu et exitu denariorum duodecim et pro imbogatura et -a solidos tres, pro luminaria denarios duodecim *(sc. e carcere dimissus solvat).*

***di(s)bosco** (-bus-), -avi, -atum, -are. (*ital.* diboscare) *silva nudare, arbores et virgulta exstirpando purgare – entwalden, roden, urbar machen (partic. perf. usu adi.: l. 15):* CHART. Tirol. 826 p. 244,36 (a. 1224/34) qui *(Nicolaus et Enricus de Egna)* nostram comunem preocubant . . . in loco, ubi dicitur Rasilanum, et illud comunem dis-are faciunt. 894 p. 304,20 unum gerutum . . ., sicuti . . . Sibantus visus fuerat habere et tenere et prout ibi roncaverat et disbu-verat. 1072 terram aratoriam roncatam, dib-tam et inplantatam . . . per fictum perpetuale . . . detinere.

***disbrigo,** -avi, -atum, -are. (*briga) *script.:* des(e)b-: *l. 53. 55. 56. 57.* -spr-: *l. 38.* -sperg(o): *l. 40.* -speri(o): *l. 38.* -berg(o): *l.40.*

1 *strictius i. q. contentione, contradictione liberare, ab impugnatione tutum praestare – von Anfechtung, Besitzansprüchen befreien, unangefochten gewährleisten, garantieren:* **a** *in univ.:* DIPL. Frid. I. 356 p. 201,34 ipse *(imperator)* dabit Pisanis illud castrum *(sc. Portus Veneris)* -tum cum suo iure et pertinentia in feodum (p. 201,44. *inde* CONST. imp. I 333,8). 653 p. 158,27 si aliqua persona . . . predictas usantias et consuetudines vetare voluerit vel impedire, nos bona fide vetabimus et -bimus (*inde* ACTA imp. Böhmer 1089 p. 784,33). 735 p. 280,16 promisit . . . <episcopus> . . . imperatori et filio suo . . ., quod si briga vel contentio eis . . . apparuerit de predictis portibus et cum ratione non -verit, quod dabit eis predictam penam. **b** *c.* a(b) *i. q. defendere, tueri, conservare – verteidigen, in Schutz nehmen, bewahren:* CHART. Tirol. 778 p. 212,9 (a. 1220) episcopus . . . promisit . . . et omnia bona . . . episcopatus pignori obligavit . . . de -are (dedisbrigare *ed., sed cf. p. 37,8sq.*), defendere et guarentare totum illut universaliter feudum a b o m n i h o m i n e contradicente (CHART. Turic. 1502 -periare. CHART. Basil. C II 312 p. 176,26 -prigare. *al.*). CHART. Aschaff. 95 quod nos bona vendita per nos capitulo . . . auctorizabimus et -bergabimus (-pergabimus *var. l.*) ab omni persona *eqs.* CHART. episc. Spir. 400 p. 364,42 donacionem . . . ratam et firmam habere, warandizare et -are a quolibet impetente. *al.* *adde:* CHART. Mar. Magd. 146 p. 132,19 ipsam *(ecclesiam)* -bunt, defendent et suo periculo et expensis contra omnem hominem tuebuntur *(sc. praedictae personae).* **2** *latius:* **a** *expedire – (ungehindert) zugänglich machen, räumen, zur freien Verfügung stellen:* DIPL. Frid. I. 653 p. 158,15 aquam Padi et stratas omnes supradicte civitati . . ., quotienscumque impedite fuerint, -bimus; quodsi aliqua persona . . . de -anda strata vel aqua mandatis nostris obtemperare noluerit *eqs.* (*inde* ACTA imp. Böhmer 1089 p. 784,21sq.). REGISTR. Trident. IV p. 278,22sqq. precepit ipse sydicus Calayo, quod . . . debeat des-are *(sc. viam)* usque ad eum terminum . . .; item precepit omnibus hominibus de Cugreio, quod debeat dese-are via a terminis positis ad domum Galçosii *(sim.* p. 279,18 abere viam des-tam. p. 280,11 ut . . ., si quis habet cesam supra *(sc. viam)*, debeat des-are ad X dies. *v. notam ed. p. 264).* **b** *decidere – entscheiden:* DIPL. Frid. I. 868 p. 107,2 quicquid discutiendum et agitandum legalibus institutis . . . contingerit, liceat . . . episcopo . . . discernere et iudicare et omnino -are. **c** *?suae iurisdictioni subicere, iudicare – ?seiner Gerichtsbarkeit unterstellen, richten:* CHART. Rhen. med. III 1495 p. 1080,1 (a. 1259) quod burgensis ipsius nobilis *(sc. domini Al. de Helbis)* neuter contradictione aliqua poterit eos *(dictos homines)* -andos suos admittere.

***disbusco** *v.* *disbosco.

***discagentia,** -ae *f.* *(ital. vet.* discadere, *v. Battisti-Alessio, Diz. etim. ital. II. p. 1326)* *bonum, quod in possessionem cessit, rediit – anheimgefallenes Gut:* INNOC. IV. registr. A 419 mandamus, quatinus sibi *(sc. laico)* . . . de -is curie de duobus feudis militaribus . . . providere procures *(sc. abbas).*

discalceo (-ltio, -cio), -avi, -atum, -are. *script. et form.:* des-: *l. 21.* -cul-: *l. 21. 35. 40. adde* FORM. Sangall. II 31 p. 416,26. GLOSS. II 329,7 St.-S. CONSUET. Eins. 62. -ciendo: *l. 10.* *refl.: l. 11. adde* CONSUET. Eins. 62. THEOD. loc. sanct. 41. *al.*

1 *proprie i. q. calceos (sibi) detrahere, calceis (se) exuere – (sich) die Schuhe ausziehen, der Schuhe entledigen (adi.* -tus *i. q. calceamentis carens, [pedibus] nudus – unbeschuht, barfuß, bloß [usu subst.: l. 26]):* **a** *in univ.:* HROTSV. Abr. 7,1 (ed. Berschin) sede, ut tibi detraham calciamenta, ne tu ipse fatigeris -iando *(C,* -iendo *M).* WILH. HIRS. const. 1,70 p. 999A manus ad latera, non versus pedes extrahens se -iat *frater.* CONSUET. Marb. 119 caveat *frater*, ne inter -iandum pedes nudi appareant. URSO qual. 378 ut est videri in pueris per aquam frigidam transeuntibus pedibus -iatis *eqs. al.* *remissius c. sensu exuendi (in actu symbolico):* ORD. coron. imp. 14,49 finita . . . missa accedat ad imperatorem comes palatii et -iet eum sandalis et caligis et calciet eum ocreas imperiales et calcaria sancti Mauricii. **b** *spectat ad sui ipsius castigationem, paenitentiam:* LEX Sal. Merov. 58,4 in camisa discinctus *(sc. occisor)* et -iatus (discalcius *var. l.*; LEX Sal. Karol. -iatus *[corr. ex* desculciatus *K18*, -ulciatus *K33. 56. 71]; cf. l. 40*). HRABAN. hom. I 70 p. 134A imperator . . . depositis . . . imperii insignibus -tus protinus lintea tantum zona praecinctus *eqs.* IOH. METT. Ioh. 99 equo deiectus ac -tiatus, sic usque ad monasterium pedes incedit *episcopus.* LAMB. TUIT. Herib. 2,18 conseritur processio . . .; -tiatis abicitur cultus omnis vestium. VITA Meinw. 187 p. 108,14 -iatus et cilicio indutus adventum episcopi . . . publice penitens expectavit imperator. HELM. chron. 82 p. 156,7 cesar . . . -iatus pedes *eqs. saepe.* **c** *spectat ad sui ipsius humiliationem, condescensionem (cf. Vulg. Marc. 1,7):* CHART. march. Misn. III 476 p. 332,21 (a. 1232) non solum ad cibandam *(sc. virginem leprosam)* . . ., sed etiam ad -iandam se humiliavit *(sc. Elisabeth lantgravia Thuringiae).* **2** *translate i. q. liberare – befreien:* HERM. SANGALL. Wibor. 1,11 p. 142,19 in ea innocentiam conservavit et eandem diffamatam infamia -ulciavit (-tiavit *C*) *episcopus (cf. W. Berschin-G. Becht, ALMA 43. 1984. p. 24).*

discalceus (-cul-, -ltius, -cius), -a, -um. *excalceus, discalceatus – unbeschuht, barfuß:* LEX Sal. Pipp. 100,3 in camisa discinctus *(sc. occisor)*, -ulcius (disculciatus *var. l.; cf. l. 20).* RECEPT. Sangall. II 46 ita ut -tius bibat *(sc. patiens potionem)* et recumbat in lecto. *v. et l. 20.*

1. *?* ***discalcio,** -onis *f.* *calceorum detractio, actus discalceandi – das Schuheausziehen:* CONSUET. Mell. 21 si . . . abbatis edicto -is *(an subest* discalciacionis*?)* fit remissio.

2. discalcio *v.* discalceo.

***discaligo,** -are. *refl. i. q. caligas sibi detrahere – sich die Stiefel ausziehen:* RUODLIEB X 113 <vadu>nt se -andum.

discaltio *v.* discalceo.

***discambio,** -are. *concambiare, commutare – (aus)tauschen:* LEO MARS. chron. 1,35 p. 95,14 placuit utriusque monasterii patribus . . ., ut nequaquam -rentur *(sc. servi).*

***discantator,** -oris *m.* *qui discantus componit – Verfasser von Diskantsätzen:* ANON. IV mus. 4,3 p. 75,10 notandum, quod triplices sunt -es (discantores *var. l.*) *eqs.* p. 75,18 triplex est modus faciendi discantum secundum veros -es (discantores *var. l.*). *ibid. al.*

[discantium *v.* *discantus.]

***discanto,** -are. **1** *discantu cantare – im Diskant singen:* ANON. pos. disc. p. 192,26 totam -andi artem habere poterit *(sc. cantator)* arte usui applicata. p. 192,35 discantus ipse est idem in prosis, sed diversus in notis consonus cantus, sicut cum aliquis cantus ecclesiasticus in quinta, octava et duodecima -atur. ANON. ton. Schneider p. 116,21 priusquam ad -andi formam progrediamur *eqs.* *partic. praes. usu subst. de cantore vel cantu:* ANON. ton. Schneider p. 116,29 ut -anti sepius in cursu . . . quarta vel quinta vel octava corda succedat. **2** *(alternatim) cantare – (im Wechsel) singen:* WILBR. peregr. 1,22,20 processionibus . . . in unum convenientibus hinc inde -ari et longas eorum barbas . . . multo hiatu vidimus laborare.

***discantor,** -oris *m.* **1** *discantus cantor – Diskantsänger:* ANON. mus. La Fage 14,4 quisquis . . . -r bene et naturaliter

[Antony]

cupis componere *eqs.* ANON. ton. Schneider p. 116,11 dyaphonia est congrua vocum dissonantia; hanc ergo dissonantiam discantum sive organum appellamus; agitur ... ad minus inter duos, scil. -em et succentorem, quorum voces ... concorditer dissonent. WOLFGER. itin. comput. 4,48 cuidam vetulo -i et filiis eius tal. 4,59 in dominica Cantate -bus domini pape tal. **2** *qui discantus componit – Verfasser von Diskantsätzen:* ANON. IV mus. 2 p. 46,10 fecit *Perotinus Magnus* clausulas sive puncta plurima meliora, quoniam optimus -r erat. *v. et p. 702,55.56.*

***discantus,** -us *m.* (cantus) *t. t. mus. (de re v. Handwb. d. musikal. Terminologie II. 26. Auslieferung. 1997/98):* **1** *diaphonia, organum – Mehrstimmigkeit, mehrstimmiger Satz:* ANON. mus. La Fage 14,8 aliud ... esse -us, aliud organum esse cognoscitur. IOH. GARL. mus. mens. 1,3sq. ipsius organi ... tres sunt species, scilicet -us, copula et organum; -us est aliquorum diversorum cantuum consonantia secundum modum (*sim.* LAMB. mus. quadr. p. 269a. ANON. mus. Sowa prol. p. 70,25). ANON. mus. Sowa 5,1 p. 272,29 unit (id est, aequat) -us (id est, organum generale) varios per schemata (id est, concordantias) cantus (id est, modulos). *saepe. v. et l. 2. p. 702,56.* **2** *cantus contrarius, supremus – Gegenstimme, Oberstimme, Sopran (opp.* cantus firmus): ANON. mus. La Fage 4,2sq. -us cantui debet esse contrarius ...; quando ... cantus elevatur, -us debet deponi. ANON. pos. disc. p. 189,25sq. viso igitur, quid sit -us, quaedam praecognitiones sunt videndae; est autem -us diversus consonus cantus. ANON. ton. Schneider p. 116,39 de omnibus principiis -uum *(cod.*, -ium *ed.*). ANON. IV mus. 4,3 p. 74,7 cantus vel tenor est primus cantus primo procreatus vel factus; -us est secundo procreatus vel factus supra tenorem concordatus. *persaepe. v. et p.702,61.*

discapillo (-pp-, -ilo), -avi, -atum, -are. *capillos distrahere, conscindere – das Haar lösen, zerraufen:* LEG. Burgund. const. I 33,1 si qua mulier ingenua ... innocens -ta (-ilata *var. l.*) fuerit. PACTUS Alam. 18,7 qui eas *(sc. mulieres)* -ppilaverit. *cf.* *decapillo.

***discarco, *discargo** *v.* discarrico.

***discarmino,** -are. *de lana i. q. purgando discerpere, pectinare – krempeln, kämmen:* CAES. HEIST. Elis. I 23 p. 371,4 lanam ad futuros labores preparabat -ando.

***discarno,** -are. *(francog. vet.* descharner; *cf. Tobler-Lommatzsch, Altfrz. Wb. II. p. 1497) resolvere, subsecare – ablösen:* THEOD. CERV. chirurg. 2,6 p. 146C cutis ... in modum (medium *ed., vix recte*) crucis findatur, et quatuor anguli cutis optime a craneo cum novacula -entur.

discarrico (-arego, -areco, -arico) *vel saepius* ***discargo** (dec-, des-, -rco), -avi, -atum, -are. *(cf. francog. vet.* deschargier; *v. Wartburg, Frz. etym. Wb. II. p. 421sqq.) absol.: l. 58. partic. praes. usu subst.: l. 58. partic. perf. usu adi.: l. 63.*

1 *proprie:* **a** *de vectura i. q. exponere, deicere – aus-, abladen:* LEX Sal. Merov. 27,17 si *quis* fenum exinde *(sc. de prato alieno)* ad domum suam in carro adduxerit et -rgaverit (-areg-, -arc- *var. l.*; LEX Sal. Karol. -arcaverit [-rricaverit *K 19*]). 27,20 si *quis* ... vinum ... -rgaverit (-arec-, -aric-, discarraverit *var. l.*; LEX Sal. Karol. descarcaverit [-arcaverit *var. l.*]). **b** *de vehiculo i. q. exonerare – entladen:* DIPL. Frid. I. 437 p. 334,9 ut omnes ibidem *(sc. in portu)* cargantes vel descargantes sint securi omni tempore (*inde* INNOC. IV. registr. A 236 p. 176,16 descargantes [decargantes *var. l.*]). CHART. Ticin. 194 p. 23,8 per quascumque terras ... homines de Quinto ... debent ire et reddire cum pedibus et bubus et plaustro et scolça, et incargatis et -rgatis. **2** *?translate i. q. (propter vilitatem) a teloneo eximere, minore vectigali taxare – ?(wegen Minderwertigkeit) geringer besteuern, vom Zoll ausnehmen:* CHART. Hans. add. III 599 p. 381,3 (s. XI. post 1066) preter ⌞-rcatam lanam⌟ (*cf.* 602 p. 391,25 layne deffaite) et dissutum unctum et tres porcos vivos licebat eis *(sc. mercatoribus)* emere in naves suas *(locus corruptus, ut vid.).*

discedo, -cessi, -cessum, -ere. *script.: ?*dic- (*ni pro* decedere): *p. 705,15.57.* disse-: *p. 704,28.51.* dissc-: *p. 705,7.* -cid-: *p. 704,10.24. 705,25.42. adde* CONC. Merov. p. 8,8. 106,21. -caed-: *l. 11. perf.:* -es(i): *p. 705,4.* -esc(i): *l. 14. p. 705,2.53. adde* THIETM. chron. 4,13. 4,62. 5,12. WOLFHER. Godeh. I 30 p. 189,51. *coni. imperf.* -rint: *l. 24. form. partic. praes. abl. sg.* -enti: *p. 705,13. struct. c. dat.: p. 705,8. partic. praes. usu subst.: l. 61. confunditur c.* descendere: *l. 26.45. p. 705,27.55. al.*

I *in diversas partes abire, (ab invicem) digredi – auseinandergehen, sich (voneinander) trennen:* **A** *absol.:* CONC. Merov. p. 56,6 ne congregatio sancta sine aliqua definitione -ret (-ideret *K*). CONC. Karol. B I 33 p. 352,4 ne fratrum conventus absque aedificatione -ret (-aederet *var. l.*). THIETM. chron. 4,8 convenientibus ... his *(sc. rege et duce)* ... in malo -erunt. 7,41 nec hiis *(sc. Anglis)* neque aliis *(sc. piratis)* ulla spes ... venit victoriae, sed vulnerati sponte -scerunt. *al. impers.:* THANGM. Bernw. 13 p. 764,32 omnibus ... rite peractis ... -ssum est. *ibid. al.* **B** *c. additamento:* a se: ANNAL. Xant. a. 842 tripertito regno ... -erunt a se, Lotharius ad Aquis, Karolus in Galliam, Ludewicus in Saxoniam. *ibid. al.* ab invicem: BERTH. (?) annal. a. 1076 p. 287,1 ante quam ab invicem -rent *primates regni,* coniurabant, ut *eqs. ibid. al.*

II *abire, (de-, se-, ex-, abs)cedere, digredi – weg-, fortgehen, sich entfernen, scheiden:* **A** *proprie:* **1** *strictius:* **a** *de hominibus:* **α** *in univ.:* PIRMIN. (?) scar. 9 p. 40,22 precipit *Iesus* eis *(apostolis)*, ab Ierusolimis ne -rint (-ciderint, -rent *var. l.*). HUGEB. Willib. 4 p. 98,8 inde *(sc. de loco Sancta Sion nominato)* discendens *eqs.* FORM. Augiens. B 42 vias discendendi partibus quaslibet pergas *(sc. ingenuitate donatus).* HROTSV. Theoph. 344 his dictis subito -ssit (disse- *M a. corr.)* virgo sacrata. EPIST. Hildesh. 56 -endi ... facultate concessa. *persaepe. de rebus personatis:* WALAHFR. Wett. 902 vitae compendia spondent *(sc. confratres)* praesentis mortemque procul -ere (discere *R*) dicunt. HROTSV. Gong. 225 postquam nox scissis -ssit victa tenebris. WALTH. SPIR. Christoph. I 27 incendia et fames nociva te *(sc. Domino)* iubente -at. **β** *proficisci, recedere – abziehen:* WIDUK. gest. 2,22 Heinricus ... -ens a Saxonia Lotharios ... adiit. THIETM. chron. 6,89 rex de Alstidi -ens *eqs.* THEOD. PALID. annal. a. 1179 p. 95,43 obsidione soluta inacte -unt *(sc. obsidentes).* NARR. itin. nav. p. 191,20 regem inducebant *Portugalenses,* ut -ret *(sc. a civitate obsessa)* et nobis discessum persuaderet. *saepe.* **b** *de animalibus:* FROUM. carm. 11,41 -at procul omne genus pecus atque lupinum. *c. sensu avolandi:* OTLOH. Magn. 4,28 illis *(avibus)* -entibus *eqs.* **c** *de aere incluso i. q. diffugere, diffundi – entweichen, verströmen:* ALDH. ad Acirc. 73,5 ni ... rumpantur viscera tactu et fragilis tenues flatus -at (discendat, descendat *var. l.*) in auras *(de famfaluca).* **2** *latius de desertione, effugio sim.:* **a** *se absentare, evadere, effugere – sich davonmachen, entkommen, entfliehen:* CONC. Karol. B II 37B,20 p. 446,28 postquam Karlomannus ... a Karolo ... inconvenienter ac perniciose -ssit. WALTHARIUS 378 Waltharius lux Pannoniae -erat (disse- *P a. corr.*) inde. HROTSV. Mar. 743 belvae praecedebant ... demonstrando viam ... rectam; sed nec nocturnis -erat ulla sub horis. WIDUK. gest. 3,46 p. 128,10 multitudo in tantum consumpta est, ut nullus aut rarus evaderet (-ret *A*). *al. spectat ad monasterium, ecclesiam:* CAPIT. reg. Franc. 299,7 quod ... contra regulas ecclesiasticas inde *(sc. e monasterio)* -ens ... ad ordinem episcopalem pervenerit *Atto.* 303,1 p. 459,4 qui *(sc. Tyrsus presbyter)* inregulariter a sua civitate -ssit. DIPL. Heinr. IV. 358 p. 476,44 nullus ausus sit recipere sub sua ... tuitione eiusdem *(sc. Farfensis)* monasterii fugitivos vel malo animo -entes. CHART. Stir. I 216 p. 226,13 (epist. papae) ut nulli fratrum post factam professionem ... liceat ex eodem claustro -ere *eqs. (sim.* CHART. Raitenh. 27 p. 29,19 [epist. papae]. *saepius).* **b** *spectat ad matrimonium i. q. diverti – sich abwenden, sich scheiden:* LEG. Wisig. 3,4,13 p. 152a,24 ut nec ... uxoris adulterium accusare ... valeant *viri* nec ab eiusdem adultere coniugis consortio ... -ant. HRABAN. epist. 29 p. 447,9sq. apostolus ... in epistola sua *(Vulg. I Cor. 7,10sq.)* iussit mulierem a viro non -ere, quod si -ret *eqs.* CONC. Karol. B II 1B,4 deprecata est *Tetberga* licentiam sibi dari mutandi saecularem habitum et a virili commixtione -endi. **B** *translate:* **1** *de hominibus:* **a** *mori, obire – sterben:* **α**

absol.: LEX Ribv. 61,4 tabularius ..., qui absque liberis -erit *(corr. ex* -scerit *A4).* LEG. Wisig. 4,2,18 p. 186[b],16 si intestati -erint (decesserint *var. l.) parentes eqs.* THIETM. chron. 2 prol. 18 tunc ... -eserat (-erat CHRON. Thietm.) Otto. ADAM gest. 3,34 p. 176,2 papa Leo migravit, eodemque anno ... imperator Heinricus -ssit (decessit *var. l.*). CHART. ord. Teut. (Hass.) 345 quodsi de predictis sponsoribus hunus disscedit. *saepe.* **β** *in locut. fere c. sensu migrandi:* ANNAL. Mett. a. 714 vitae (VITA Emm. 26 vita. THIETM. chron. 4,15 ab hac vita. *al. sim.* ANNAL. Mich. Bamb. a. 1071 [MGScript. V p. 9,37] Ruodpertus vivus -ssit *eqs.*). DIPL. Arnulfi 140 p. 213,26 de hac luce. HROTSV. prim. 472 e mundo. THIETM. chron. 2,24 quo *(Wolmero episcopo)* ... de medio ... -enti (-ente CHRON. Thietm.) Gero ... electus est. ANNAL. Plac. a. 1272 p. 556,14 rex ... ab hac luce dicessit. *saepe.* **b** *desciscere, (deserendo) deficere – abfallen:* LIBER diurn. 73 p. 72,7 in eadem carne, unde numquam divinitate -ssit *Christus.* DIPL. Loth. I. 66 p. 178,25 ut nusquam a nostra -at *(sc. fidelis noster)* fidelitate. NOTKER. BALB. gest. 2,17 p. 82,1 ne unquam a regno Francorum -rent (discernerent, desciscerent *var. l.*) *Longobardi.* HROTSV. Mar. 561 qui *(populus Iudaeorum)* mox a Domino -et. BERTH. (?) annal. a. 1073 p. 275,47 Roudolfus dux Alemanniae ... et Welf dux Baioariae a rege -erunt. *saepius.* **c** *se abstrahere, se emancipare – sich entziehen:* FORM. Andec. 23 ut ... de meum non -idas servicium (*sim.* FORM. Marculfi 2,28 ita ut ... de vestro servicio ... non -am). FORM. Turon. 23 mihi placuit, ut ille ... de potestate patris naturali -ente (descendente *var. l.*) et in mea potestate veniente in loco filiorum adoptassem. CONC. Karol. B II 12 vidua ..., si professa est in eodem *(sc. monachali)* habitu permanere ..., a religionis observantia -ere non praesumat. *dimitti – entlassen werden:* FORM. Sal. Merk. 61 ex qua die ... nos de vestro *(sc. regis)* mundeburdo -ssimus. **d** *(re)cedere, se removere – zurücktreten, sich zurückziehen:* ALDH. virg. I 38 p. 286,18 ab ecclesiastico clericatus gradu. BEDA hist. eccl. 4,2 p. 205,26 ab officio *(sc. episcopatus).* BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 302,11 Paulus hereticus ... cum damnatus ab aecclesia nollet -ere *eqs.* BERNOLD. CONST. chron. a. 1044 p. 425,43 ipse *(Benedictus)* ... sponte a papatu -ssit. VITA Heinr. IV. 10 p. 35,13 abrenuntiata imperiali dignitate privatus -ssit. **e** *deviare, declinare – abgehen, abweichen:* CONC. Merov. p. 101,8 quam *(sectam)* auctor ... a vivo sanctae fidei catholicae fonte -ens (-idens *K*) sacrilegos quondam condidit Euthicis. HRABAN. epist. 54 in Deum ... peccare, id est ab eius cultu -ere. CONC. Karol. B II 37[F],3,4 p. 552,10 si quis ... ab eis *(statutis)* pertinaciter ... -erit. EPIST. Hann. 16 p. 35,28 a consuetudinibus. IDUNG. PRUF. dial. 2,493 a regula. DIPL. Constantiae 11 p. 40,33 a iusticie tramite. **f** *ab-, desistere – Abstand nehmen, ablassen:* WALTHARIUS 895 vir fortis Francum -ere (decedere *var. l.*) bello iussit. HROTSV. Gall. I 9,2 ab armis (BRUNO MAGD. bell. 27 p. 31,11). **2** *de rebus:* **a** *deficere, evanescere – ent-, verschwinden, vergehen:* WALAHFR. Wett. 195 multus ... parum -erat (-scerat *var. l.*) angor. FROUM. carm. 11,21 ignavus cum pastoris -erit ausus. THADD. FLORENT. cons. 46,47 ipsa *(febri)* discendente utatur *(sc. patiens)* exercitio temperato. ALBERT. M. veget. 4,77 'si autem' haec *(sc. quattuor ad crementum necessaria)* aut horum 'aliquid -erit (dic-, decesserit *var. l.*)' ab ea, 'debilitatur' generatio et incrementum plantae 'proportionaliter discessioni' illorum. **b** *negari, non contingere – entgehen, versagt bleiben:* FORM. Sal. Merk. 62 p. 262,23 ut mercedes domno illo non -ssi<sset *ci.*>, sed multiplicet *(cf. notam ed.).*

1. discendo *v.* descendo. **2. discendo** *v.* discedo.
1. discensio *v.* descensio. **2. discensio** *v.* dissensio.
discenssio *v.* dissensio. **discensus** *v.* descensus.

discentia, -ae. *f.* μάθησις, *scientia – das Lernen, Kenntnis, Wissen:* RATHER. epist. 17 o quanta nobis occulit non -a *(vel potius* non-discentia*?)* ... litterarum! *(propter lacunam sensus parum claret).*

***disceptamen,** -inis *n.* (disceptare) *contentio, discordia – Streit, Zwietracht:* CARM. de Tim. 69 -n erat varium certante tumultu, alter habet male, quod vindicat alter idem.

disceptatio (-cio), -onis *f. script.:* des-: *l.64.* dise-: *l.50.* disse-: *l.50.* dispect-: *l.35. form.* dec-: *l.9.10.12.*

1 *litigatio, altercatio, controversia, conflictus – Streit, Auseinandersetzung, Meinungsverschiedenheit, Unstimmigkeit (plerumque de lite, certamine iuris):* **a** *in univ.:* WILLIB. Bonif. 8 p. 51,4 iurgiorum -o exorta est. HRABAN. epist. 39 p. 477,17 qui *(Hieronymus)* de interpretum *(sc. bibliorum sacrorum)* -e ... ita dicit: *'eqs.'* NICOL. I. epist. 79 p. 418,33 non aliqua emergente -e (de- *var. l.).* p. 419,4 nulla ... -o (de- *var. l.*) provenit. HELM. chron. 43 p. 87,18 orta est -cio (de-cio *var. l.*) de sepultura eius *(presbyteri).* CHART. Pommerell. 65 p. 55,20 si inter ipsos *(fratres)* et nos *(sc. ducem)* de-o fuerit super metis terrarum. ALBERT. M. sent. 2,14,6 p. 266[b],17 de modo ... motus, quo moventur *caeli,* -o est apud sapientes. CHART. Brixin. 213 p. 203,36 sopita est abolita omnis -cionis altercatio. *persaepe. v. et p. 707,18. meton. i. q. quaestio, causa – Streitfrage, Streitpunkt:* ERMENR. ad Grim. 17 p. 554,14 hanc ... -em tuo iudicio relinquo, utrum huic *(Lucretio)* solo credere debeamus ... vel multorum auctoritati ... assentire. ANAST. BIBL. epist. 5 p. 413,6 quod de patria illa *(sc. Vulgorum)* vel utrum Romano an Constantinopolitano pontifici subdi debeat, ... -o fuisset canonice ventilata *eqs.* **b** *contentio, contradictio – Anfechtung, Widerspruch:* FORM. Marculfi 2,17 l. 83 ut haec pagina ... in -cione (-em, disceptione *var. l.*) venire non possit. DIPL. Loth. I. 42 ne propter aliquam ocasionem seu -cionem iudicii ab eadem eclesia iniuste aliquid auferatur. CHART. Babenb. 89 abbas ... et universitas fratrum ... timentes, quod ... ipsos aliquis pro supradictis allodiorum reditibus impeteret et -em ... et rixas contra eosdem moveret. *al. argutiae, error – Spitzfindigkeiten, Irrlehre:* RUP. TUIT. off. 12,5 quia ... non solum ebriosorum raptorumque subintroeuntium malis moribus ecclesiae navicula premeretur, sed haereticorum quoque -bus rete fidei disrumperetur. **c** *iurgium, rixa – Zänkerei, Streiterei, Schlägerei:* CHART. Stab. 138 p. 281,25 si aliqua inter eos *(servos)* evenerit dispec-o seu sanguinis effusio. HIST. de exp. Frid. imp. p. 46,6 ut ... milites ... singulis regerentur magistris sive in bellicis negotiis sive in -um controversiis. DECRET. Bern. 5 si aliqua -o tempore fori inter burgenses et mercatores orta fuerit. **d** *agon, certamen – Wettkampf, Kampfspiel:* GESTA Camer. 1,89 p. 437,2 tali ... -e vicisim alternando gyramdoque iocantes *eqs. (de ludo aleario).* **2** *disputatio, colloquium, dialogus, tractatio, actio – Diskussion, (Streit-, Zwie-)Gespräch, Untersuchung, Be-, Verhandlung:* CONC. Karol. A 34,16 ne in dominicis diebus publica mercata neque causationes -esque exerceantur. LIUTPR. leg. 15 sederunt cum eo *(Nicephoro)* ad -em vestram *(i. causae vestrae, sc. imperatorum Ottonum)* ... sapientissimi viri. TRAD. Frising. 1422 p. 279,10 lis et -o legitima causę ipsius tamdiu ventilata est, donec *eqs.* ANSELM. BIS. rhet. app. p. 182,5 hac puerili, non tamen inutili disse-e (dise-e *C*) convenimus: *eqs.* CONSUET. Marb. 62 in unum convenire necesse est ... in capitulo, ut de incidentibus causis -o (discussio *var. l.*) fiat. *al. metaph. de pugna:* BRUNO MAGD. bell. 46 p. 44,23 qui *(nuntius)* regem cum Saxonibus non verbis, sed ferro disputare velle dicebat et huic -i diem crastinum determinabat. *meton. de libello:* NICOL. I. epist. 88 p. 486,26 quid ... Maximus ... in -e sua *(i. in opusculo 'Disputatio cum Pyrrho' inscripto)* perhibeat. **3** *decisio, sententia, arbitrium – Entscheidung, Urteils-, Schiedsspruch:* CHRON. Fred. 4,53 elictis ... duodicem Francis, ut eorum -e ... finirit intentio *eqs.* VITA Bonif. II 1 p. 92,21 sine sinodali -e sedem ... redonavit *Gewelib episcopus.* ALBERT. M. sent. 4,43,16 p. 525[a],32 -o iudicii non erit in momento. **4** *per confusionem i. q. deceptio, fraudatio – Betrug, Täuschung:* GLOSS. I 18,25 St.-S. des-o (-cio *b,* -o *c*) pisouuih.

***disceptativus,** -a, -um. *iudiciarius, ad iudicis sententiam pertinens – richterlich, die richterliche Entscheidung betreffend:* ALBERT. M. pol. 4,3[h] p. 337[b],19 'quod participat iustitia -a (*p. 1291[a],27* δικαστικῆς)', quod scilicet sicut virtus regitiva reddit unicuique, quod suum est.

disceptator, -oris *m. script.* -tur: *p.707,11.* **1** *(rerum peritus) disputator, dissertator, inquisitor – (sachverständiger) Disputierer, Erörterer, Untersucher:* STEPH. V. epist. B 2 p.

[Antony]

359,6 ut . . . iusto examine rectitudo libretur, utrarumque partium *(sc. Coloniensis et Bremensis ecclesiae)* -es in nostram praesentiam venire commonemus. PETR. CAS. chron. 4,108 p. 572,33 uti apostolicus *(sic pro* apostolicis*?)* directis -bus ante imperatoriam maiestatem, utrum excommunicati essent, quos receperat, nec ne, diffiniretur. p. 573,23 Petrum Casinensem . . . -em defensoremque sue partis eligunt *fratres. spectat ad argutias:* ALDH. epist. 4 p. 485,21 fortasse quilibet strofosus librorum lector ac sagax scripturarum -r . . . tali se apologiae parma protegat *eqs.* **2** *per confusionem i. q. deceptor, fraudator – Betrüger:* GLOSS. I 112,37 St.-S. -r (-ur *b*) pisuihhari.

***disceptatus,** -us *m. rixa, controversia – Streit, Meinungsverschiedenheit:* CARM. var. Walther 1,87,3 tractant *(sc. cultor Thetidis et cultor Vulcani)* cum -u, quis quem posset vincere.

*?****disceptio,** -onis *f. (?per analogiam ad* deceptio *formatum) rixa, controversia – Streit, Meinungsverschiedenheit:* HRABAN. inst. cler. 2,28 p. 372,30 cum . . . ab ira et -e (disceptatione *var. l.*) ad mansuetudinem et patientiam *(sc. nos convertimus). v. et p.706,24.*

discepto, -avi, -atum, -are. *form.* dec-: *l.35. depon.: l.29. 30.31 (dub.). adde* GLOSS. I 506,9 St.-S. *partic. praes. usu adi.: l.35; subst.: l.43.*

1 *litigare, certare, litem habere – streiten, einen (Rechts-)-Streit führen:* **a** *strictius:* LIBER hist. Franc. 53 p. 327,15 cum Plectrude matrona -vit et thesauros patris sui . . . recepit *Carlus.* DIPL. Loth. I. 2 p. 54,13 quod si forte super eisdem rebus questio orta fuerit, ut pro eis legaliter in foro -are necesse sit (*sim.* FORM. imp. 17 p. 298,41 -ari. DIPL. Ludow. Germ. 55 p. 76,18 -ari. DIPL. Karoli III. 40 ubicumque . . . de ipsis rebus aliquid -ari necesse fuerit). CHART. archiep. Magd. 264 p. 333,21 ut nullam posteris nostris -andi occasionem relinquamus, . . . ⌞adquesita sive adquerenda⌟ (ad quesita sive ad querenda *ed.*) ecclesiarum bona . . . confirmare festinamus. CHART. Ioh. Halb. 38 p. 42,36 partes de-antes . . . arbitros produxerunt. *al.* **b** *latius i. q. pugnare, dimicare – kämpfen:* RUODLIEB IV 95 tacuit *rex*, donec rem pleniter audit, quantum nostrates -bantque suates. **2** *disputare, colloqui, tractare – diskutieren, sich unterreden, erörtern:* LIUTG. Greg. 2 p. 68,30 altercando de ignoto itinere pueri diutius -bant ad invicem *(sc. ipse eiusque avia).* PETR. CAS. chron. 4,108 p. 573,28 iubet imperator nomina . . . eorum, qui -turi erant, requiri. METELL. exp. Hieros. 3,878 -antes residebant hec memorantes: *'eqs.' al. argute argumentari – spitzfindig disputieren:* OTTO FRISING. gest. 1,49 p. 69,32 nulla sibi *(Sabelliano haeretico)* respondendi facultate, eo quod -andi in eo pericia ab omnibus suspecta haberetur, concessa. **3** *decidere, iudicare, definire – entscheiden, urteilen, bestimmen:* EPIST. Hann. 66 p. 114,21 tametsi causa mea, si quidem equo iure -andum sit, per se sibi confidat *eqs.* CHART. Sangall. B 376 p. 283,17 quod, quidquid nos quatuor *(sc. arbitri)* super articulis, de quibus contentio vertebatur, -remus, ipsi *(sc. partes)* . . . ratum haberent.

discernibilis, -e. *qui discerni, distingui potest – unterscheidbar, (als verschieden) erkennbar:* FRID. II. IMP. art. ven. 4 p. 77,6 per quos *(sc. varios)* colores panni *(sc. vestium)* essent melius -es. ALBERT. M. sent. 4,12,7 p. 303^{a},18 grana speltae vix -ia sunt a granis frumenti. sens. 2,7 p. 59^{b},20 -ia sunt *sensibilia* per sensum. *specialis – besonders, speziell:* BERNO ton. prol. 12,3 tritus ac deuterus -i inter se, hoc est semitonii dirimuntur intervallo. FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 50,10 voces habent *aves* proprie -es ad coitum.

discerniculum et ***decerniculum,** -i *n.* **1** *discriminale, redimiculum – Haarband:* AETHICUS p. 198,9 amicae dis-a diripere. SUMM. Heinr. A 9,220 de-um harsnůr (*item* B 2,103). C p. 261 de-um, decerviculum ornamentum virginalis capitis ex auro, id est underbant. **2** *discrimen – Abstand, Intervall:* ALDH. ad Acirc. 130 p. 178,28 hunc pedem *(sc. choriambum)* quibus divisionum speciebus partimur? :: aequis temporum dis-is ut antespastum.

discerno, -crevi, -cretum, -ere. *script. et form.:* -rere: *p. 709,7.* -andum: LEX Sal. Karol. 44,5 *(var. l.). partic. perf.* -certus: CHART. Livon. A 249 p. 328^{b},25. *refl.: p. 708,54. struct.: c. dat.: l.70. p.709,19.23.25. pendet* ad: *p.709,23. confunditur* -tus *c.* disertus: *p.710,6.*

1 *dividere, separare, secernere, disiungere – scheiden, (ein-, ab)teilen, (ab)trennen:* **a** *strictius:* **α** *in univ.:* AGIUS comput. 1,10 numero rerum . . . primordia facta et -ta suis tempora sunt spaciis. DIPL. Arnulfi 184 p. 284,23 (spur.) ad illam marcha<m, que inter> Treisimam et Holunpurch utrasque res -endo dividit (*inde* DIPL. Otton. II. 165 dividendo -it). WALTH. SPIR. Christoph. II 1,130 tercia *(famula)* -vit, quicquid primoeva coegit. CHART. scrin. Col. A I p. 187,17 acquisierunt . . . domum illam . . ., sicut limen -it versus forum *eqs.* CAES. HEIST. mirac. II 2,33 p. 116,25 in psalterio alterius puellae zonas pulcras, quibus folia -antur, videns . . . latenter illas tulit *puella parvula. persaepe. v. et p.710,37.* **β** *cribrare – sieben:* LEO MARS. chron. 2,30 p. 223,20 (rec. II) tam humili se officio mancipaverat *Liutius*, ut farinam in pistrino ad panem faciendum famulorum more -ret (discuteret *var. l.*). **γ** *pass. i. q. confinem esse, terminari – begrenzt sein, an(einander)-grenzen:* DIPL. Otton. II. 241 p. 271,32 sex *(sc. casalia)*, que <iacent> atque -untur infra decursum aque, que vocatur Zelina, et rivi, qui vocatur <Co>rtus. **δ** *pass. i. q. trahi, decurrere – sich hinziehen, verlaufen:* DEDIC. Habac. (MGScript. XV p. 1027,2; s. XI.$^{ex.}$) usque Wilwech, ubi -itur *terminatio* inter Hegibach et Slehdorf. **b** *latius:* **α** *ordinare, explicare – ordnen, entwirren:* WALAHFR. Wett. 768 confusum natura modum -ere poscit. **β** *discrete adhibere, anteferre – besonders heranziehen, bevorzugen:* THANGM. Bernw. 1 p. 758,32 ut illius ingenium, quod in multitudine epheborum -ere . . . non potui, illis remotis singulari studio . . . eventilarem. FUND. Heinrichow. p. 2,18 Laurentius . . . in negociis ducis ipsum *(Nicolaum)* paulatim crebrius -ens. **γ** *discrete exhibere, specialiter offerre – gesondert (her)ausstellen, besonders anbieten:* UNIBOS 59,1 hac hasta -o meum trium librorum corium. **2** *distinguere, dinoscere – unterscheiden, auseinanderhalten, erkennen:* **a** *strictius:* **α** *gener.:* HRABAN. epist. 50 p. 505,32 quid utile et quid superfluum sit in presenti opusculo, -ere. AGIUS vita Hath. 25 confusa erant omnia nec voces cantantium et lugentium -i quibant. COMM. microl. 82 p. 123 aliquis ' . . . clare -ens', id est separatim intelligens, 'elevationes et depositiones'. CHART. Hall. 158 ut . . . in scriptis auctenticis rerum gestarum series et veritas -atur. ALBERT. M. animal. 22,30 ad latrones investigandos non omnis utilis est canis, sed attendendum ad canem ferocem, qui indignetur -ere inter homines. *persaepe.* **β** *philos.:* ALFAN. premn. phys. 2,67 p. 40 -ere (*PG 40,568^{A}* κρίνειν) opera levitatis et gravitatis. 9,6 p. 86 gustus -it (*PG 40,657^{A}* διακρίνει) specierum differentias. 10,1 p. 86 -it (*PG 40,657^{A}* διαγινώσκει) *auditus* eorum *(sonorum)* acumen et gravedinem. OTTO FRISING. gest. 1,58 p. 83,1 auctor theologica a naturalibus predicamenta -ens *eqs.* ALBERT. M. bon. 439 p. 232,72 nomen prudentiae nominat actum -endi inter bonum et malum. *saepe. refl. i. q. distingui, (manifeste) differri – sich (deutlich) unterscheiden:* ALBERT. M. sent. 1,13,27$^{capit.}$ quomodo differant haec quinque per ordinem, nosse se, intelligere se, velle se, -ere se et cogitare se. **b** *latius:* **α** *cernere, videre – sehen:* FRID. II. IMP. art. ven. 3 p. 58,22 si esset *canis* parvus, non posset -ere per herbosa loca aut fruticosa. **β** *scire – wissen:* TRAD. Teg. 291 (a. 1157) omnis sexus et etas . . . aure cordis percipiat et in futurum -at, qualiter *eqs.* **3** *decernere, decidere, (di)iudicare – entscheiden, befinden, (be)urteilen, ein Urteil ergehen lassen:* **a** *strictius:* **α** *gener.:* GLOSS. psalt. Lunaelac. 102,1 humana anima in corde habet cogitare et in capite -ere et sapere. CAND. FULD. Eigil. II 3,11 magna ingenii quaeque -verat arte. HINCM. epist. 186 p. 190,26 de quibus *(scriptis)* mandastis *(sc. archiepiscopus)*, ut -rem, si vobis ad portandum *(sc. Romam)* necessaria forent. THIETM. chron. 6,43 ut textum huius narrationis inspicias et pro qualitate meriti -as *(sc. lector). al.* **β** *iur.:* TRAD. Lunaelac. 102 (a. 823) ut -rent *(sc. comes et abbas)*, quid ad illum locum pertineret. DIPL. Ludow. Germ. 66 p. 92,11 ne in postmodum potuerint *(sc. populus)* dicere, quod sibi iniuste -retur eorum *(testium)* sententia. DIPL. Conr. III. 68 p. 120,24 quidquid discutiendum . . . contingerit, liceat . . . episcopo -ere, iudicare et omnino difi-

[Antony]

nire. CARM. de Frid. I. imp. 830 causam. *persaepe. spectat ad certamen (singulare):* THIETM. chron. 7,62 illi *(sc. dux et comes)* ... diu invicem discordes certum condixere diem, qua cum suis fautoribus haec certo duelli iudicio -rent. LEG. Lang. p. 524,27 ut illi duo *(sc. e duobus partibus electi)* -ant (discertent *var. l.*) cum scutis et fustibus. *al. de Deo iudice:* HROTSV. Pel. 390 rex pie ..., omnia iudicio qui scis -ere (-rere *M*) iusto. *al.* **b** *latius:* **α** *constituere, destinare, definire – festsetzen, bestimmen, verfügen:* TRAD. Frising. 400[a] p. 342,7 (ex Italia; a. 818) primis omnium volo atque -o, ut *eqs.* WALAHFR. Wett. 109 iudicio ... bonas iusto -ere leges. DIPL. Arnulfi 3 p. 7,8 decernimus (-imus *C*) atque iubemus ..., ut *eqs.* CHART. Stir. IV 222 p. 140,5 ad locum ..., qui Cella dicitur et metis, quas -turi fueramus, includitur. *al. finire – beenden:* DIPL. Otton. I. 31 p. 117,33 qui *(abbas)* a reliqua promoveatur eiusdem coenobii congregatione ..., quando Dominus, ut voluerit, predecessorum -verit tempora. **β** *tradere, de-, assignare – übergeben, zuteilen, zuweisen:* WIPO tetral. 59 Thebanos ... iuvenes -ere flammis. CHART. Sangall. A III app. 13 p. 693,22 omnem decimam usque ad pedem montis ... ad aecclesiam Zartun ... destinavi *(sc. episcopus)*; ... omnia loca dehinc sursum ... ad monasterium sanctae Mariae secundum debitum decimationis ... -vi. ANNAL. Rod. a. 1140 p. 714,13 -vit eis *(sororibus)* Iohannes agros et vineta. **γ** *mandare – auftragen:* HEINR. TEG. Quir. I 6 p. 252,11 -verat ... exeuntibus pontifex, ut victores albis cum vexillis redeant, victi ... cum rubeis. **δ** *depromere, praedicare – verkünden, kundtun:* PAULIN. AQUIL. carm. 1,35 hunc *(sc. Christum)* pater omnipotens tinctum Iordanis in unda ... dilectum propriumque ... esse suum genitum sancto -vit ab ore *(cf. Vulg. Luc. 3,22).* **4** *?in discrimen adducere – ?in Gefahr bringen:* WIDR. (?) Gerh. I 3 p. 493,23 non mortiferis animum murmurationibus -bat nec venenosis detractionum aculeis linguam sibi acuebat.

adi. **discretus,** -a, -um. **1** *divisus, separatus, disiunctus – geschieden, gesondert, (ein-, ab)geteilt, getrennt:* **a** *gener.:* WANDALB. martyr. compr. 5 natura ... distinxit ... bissenis ... -um mensibus annum. PASS. Ursulae 19 p. 157,1 'Cordula' ... -is scriptum erat sillabis. ALBERT. M. animal. 1,503 qui ... -os habent articulos et nodos, ad stultitiam referuntur. *al.* **b** *philos., natur., mus. de non immediate coniunctis* (*opp.* continuus): URSO element. 5 p. 154,29 -a vel confusa dicitur commixtio secundum quorundam commixtorum -am vel confusam coniunctionem. ALBERT. M. animal. 1,17 secundum q u a n t i t a t e m ... -am, quae est numerus membrorum *eqs.* (metaph. 3,2,11 p. 132,41 'quod' ... 'fiat' qu. in genere tam -a quam continua ex duobus *eqs. ibid. al.*). metaph. 13,2,3[capit.] quod ea, quae sunt ex elementis prima, sunt numeri -i. ANON. IV mus. 3 p. 57,26 per continuationem -orum *(punctorum). al. usu subst. neutr.:* ALBERT. M. phys. 3,2,11[capit.] secundum quem modum infinitum est in continuo et -o. metaph. 1,2,3 p. 21,7 continuum ex additione se habet ad -um. metaph. 13,1,1 p. 581,10 magnum ... et parvum esse in continuis tantum et multum et paucum in -is tantum. *ibid. al.* **2** *distinctus, diversus – unterschieden, unterschiedlich, verschieden:* WALTH. SPIR. Christoph. II praef. 4 cum diversas -o tempore formas ... naturę summa potestas ... proferat. COMM. microl. 3 p. 99 septem discrimina vocum, id est septem -ae voces. OTTO FRISING. gest. 1,49 p. 69,22 tres personas *(sc. trinitatis),* quas sancta aecclesia ... res distinctas suisque proprietatibus -as (-is *var. l.*) ... docuit. *al. ornatus – geschmückt:* HEITO Wett. 15 duxit *angelus* eum ad loca pulcherrima ... cum arcubus quasi aureis et argenteis opere anaglifo -a. **3** *constitutus, destinatus, definitus – festgesetzt, bestimmt:* DIPL. Arnulfi 125 p. 185,44 casale ... cum omnibus pertinentibus suis seu et -os fines *(sc. concedimus).* GERB. geom. 4,3 qui *(angulus)* ... trimodis speciebus -us est: aut rectus est aut hebes aut acutus. DIAETA Theod. 424 calida aqua virtutem habet -am cognoscendam, quia alię sunt nitidę ..., alię sunt salsę *eqs. usu subst. neutr.:* ALBERT. M. div. nom. 3,14 p. 110,29 non 'apposuit *(sc. Dionysius)* manum' ... '-is (*PG 3,681*[C] τοῖς ... διηυκρινημένοις)', idest determinatis *(sc. ab Hierotheo).* **4** *sapiens, prudens, sensatus, providus, probus – verständig, klug, ein-, umsichtig, rechtschaffen:* **a** *de hominibus (usu subst. masc.: l.9. 10.13):* VITA Sev. Col. 10 p. 59[B] -issimus sanctae ecclesiae provisor. EPIST. Hann. app. 32 p. 258,11 -us antistes -os ordinet sacerdotes, ut discrete plebem suam unusquisque queat instruere. RAHEW. gest. 4,6 p. 239,20 quatuor iudices ..., v i r o s disertos (-os *var. l.*) ... et in lege doctissimos (CHART. Heinr. Leon. 108 vir ... conversatione -us. *saepe).* ANON. ton. Schneider p. 109 octavus *(sc. tonus dicitur)* suavis et -us, et est modus -orum. STATUT. ord. Teut. p. 49,27 consilia minora cum -cioribus ... pertractent *(sc. magister ordinis vel vices eius gerentes).* ANON. mus. Sowa 1,2 p. 138,37 apud omnes musicos providos et -os. *persaepe. modestus – bescheiden:* AMARC. serm. 1,42 non nisi -is committere pontificatus. 4,236 nec nimium serves -us nec nimium des. **b** *de rebus incorporeis i. q. rationi conveniens, consideratus, deliberatus – vernunftgemäß, wohlüberlegt, -bedacht:* CAPIT. reg. Franc. 197 p. 52,8 ut erga errata delinquentium moderationem -issimam teneant *pastores.* CHART. Aquens. 24 l. 6 sub quadam -a pactione. DIPL. Conr. III. 230 ut ... -issimi consilii vestri *(sc. papae)* sententiam ... acciperemus. CHART. Hall. 138 p. 134,28 si quid illi *(arbitri)* ... consilio -iori decernerent. CONST. Melf. 1,60,1 p. 223[a],19 predecessorum nostrorum -a provisio. ALBERT. M. bon. 435 p. 231,26 ratio dirigit, ut actio -a sit. *saepe. v. et l. 8. modicus – angemessen, zumutbar:* LEG. Wisig. 6,5,8 quemcumque discipulum ... a magistro ... competenti et -a (*antea:* cauta) disciplina percussum fortasse mori de flagello contingat. DIPL. Ludow. Germ. 13 p. 16,5 cum -o numero hominum, ne ... monasterium gravetur, oneste veniat *episcopus.* **5** *venerabilis, honorabilis, magnificus – ehr-, hochwürdig, erlaucht:* SALOM. III. carm. 1,2 -e antistes, presul venerande. DIPL. Otton. III. 227 p. 642,24 dominus imperator magnificus et -us. ARCHIPOETA 10,6,1 presul -issime, veniam te precor. *al.* **6** *secernendi vim habens, discretivus – schneidend, trennend (usu subst. neutr.: l. 35):* ALBERT. M. cael. hier. 15,3 p. 226,58sqq. -um et communicativum sunt opposita; ... non ergo *ignis* '-us' (*PG 3,329*[B] διακριτικόν). p. 228,7 dicitur *ignis* '-us' quasi discretivus; discernit enim materias.

subst. **discretus,** -i *vel rarius* **discretior,** -oris *m. de officialibus, certis dignitatibus fere i. q. consiliarius, consiliator, qui discernit – etwa: Ratgeber, Ratsmitglied, -herr, 'Entscheidungsträger':* CHART. Aquens. 80 (a. 1223) nos *(sc. praepositus)* ... adhibito -orum consilio *eqs. (sim.* HEINR. LETT. chron. 13,4 p. 69,3 episcopus ... habito consilio cum -ioribus suis. *al.).* CONST. imp. II 427,95 in qualibet cometia, ubi defectus fuerit liberorum, qui dicuntur schepfen, eligantur quatuor meliores et -iores a iudice. CHART. select. Keutgen 148,10 si quis ... ordinationem vel factum consulum et -orum civitatis ... presumpserit reclamare. CHART. Traiect. 1782 taliter per consules Stadenses et seniores et -iores civitatis sumus ... edocti, quod *eqs. al. spectat ad capitulum ordinis fratrum minorum fere i. q. delegatus, deputatus – etwa: Delegierter, Deputierter (cf. ital.* discreto): SALIMB. chron. p. 102,29 layci ... mittebantur ad capitulum pro -is. p. 224,7 provincialis minister Francie et custodes et diffinitores et -i et quotquot de corpore capituli erant. p. 593,33 congregati fratres in conventu Bononiensi, guardani scilicet, custodes et lectores et alii -i *eqs. ibid. al.*

adv. **1. discrete.** **1** *distincte – unterschieden:* **a** *definite – bestimmt:* ALBERT. M. mem. 1,1 p. 98[b],45 distincte et -e revertitur *virtus memorativa* ad res. summ. theol. I 13,51 p. 530[a],41 homo ... supponit et indefinite et particulariter et -e per adiunctum pronomen. **b** *clare, dilucide – deutlich:* LIUTG. Greg. 2 p. 68,15 repete ... ab exordio lectionem tuam et -e lege. WALAHFR. exord. 20 p. 493,21 quod ... neque ante neque post communicationem in ecclesiis sit convivandum, ... canones -e et manifeste loquuntur. HERM. IUD. conv. 19 p. 119,9 -e eorum *(clericorum)* voces audire ... non poteram. CHART. Traiect. 1153 p. 489,41 nos vidisse privilegium -e scriptum in hec verba: *eqs.* **c** *speciatim, peculiariter – insbesondere, vorzüglich:* ALBERT. M. eccl. hier. 5 p. 124,19 '-e' (*PG 3,505*[B] ἐκκρίτως), idest singulariter, 'diviniores' ... 'sacrificationes' *(sc. divina lex distribuit ordini pontificali).* p.

[Antony]

133,53 '-e', idest singulariter prae aliis. **d** *ad tempus, occasione data – zeitweise, gelegentlich:* HRABAN. hom. I 64 p. 123A plerumque ... virtus, cum indiscrete tenetur, amittitur; cum -e intermittitur, plus tenetur. **2** *prudenter, provide, diligenter, convenienter – in verständiger, angemessener Weise, ein-, umsichtig, gehörig:* CAPIT. reg. Franc. 275,10 sicut in ... sacris regulis -issime et misericorditer continetur. BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 303,27 quorum *(magistrorum)* ... disciplina ... -issime se undique praemuniri cupiebat *(sc. Agnes imperatrix).* CHART. Heinr. Leon. 16 Dominus et vera loquendi audatiam eademque -e proferendi vobis ... contulit scientiam. DIPL. Constantiae 4 p. 14,40 curam ... monasteriorum ... Ylarius ... provide, sancte ac -e (εὐδιακρίτως) gerens. *saepius. v. et p.710,4.*

2. discretim. *separatim, divisim – abgeteilt, getrennt:* RUODLIEB XV (XIV) 19 prius usque nates <qui> crines ... pendent -m dorsum velando pil<atim> *eqs.*

discerpo, -psi, -ptum, -ere. *script.:* des-: *l.64.* dic-: *l.47.* dise-: *l.32.* -epam: *l.24. usu refl.: l.27.47.48.50.52; intrans.: l.46.47.48. partic. perf. usu subst.: l.59.*

1 *discindere, distrahere, divellere, dilacerare – auseinander-, zerreißen, zerstückeln, zerfetzen:* **a** *proprie:* **α** *de anim. eorumque corporibus, membris:* ALDH. ad Acirc. 92,4 quamvis squamigeros -am (-epam, discrepam *var. l.*) colobros *(de ciconia).* VITA Liutg. I 25 -ta ... membra. ISO Otm. 1,13 p. 52b,25 se ... ipsum propriis unguibus cogente molestia lacerare et quasi -ere perspiciunt *(sc. puerum contractum).* REGINO chron. a. 538 p. 28,2 equorum indomitorum caudis religata -itur *Brunichildis.* METELL. exp. Hieros. 4,55 manus ... inimica ... lapsum *(sc. Rogerium)* membratim -erat. REIN. LEOD. annal. a. 1213 p. 669,7 sicut solent lupi rapaces gregem ovium diserpere. *saepe. in imag.:* WIDO FERR. schism. 1,1 summo desiderio violenter attractus et in mille partes -tus a clero eligitur, a populo expetitur (*sc. Ildebrandus papa; de eodem:* 2 p. 553,23). **β** *de rebus:* ANNAL. Erf. Praed. a. 1234 p. 86,7 papa nimis conturbatus litteras ... nuper scriptas -ens *eqs. v. et p.724,52.* **b** *translate:* **α** *excruciare, distorquere – peinigen, quälen (subi. fere daemon vel homines ab eo correpti, cf. Vulg. Marc. 9,25):* WETT. Gall. 18 spiritus ... nequam -psit eam *(puellam).* TRANSL. Phil. Cell. 2 qui *(spiritus immundus) elidens eam (mulierem)* in terram multum -psit. MIRAC. Annon. 2,27 furere et frendere cepit *(sc. diabolus)* et hominem -ere. *refl. et intrans. i. q. furere, exagitari, dirumpi – rasen, außer sich geraten, (zer)bersten:* IONAS BOB. Columb. 1,21 p. 198,13 quousque saucius homo demonis arte veniret veniensque ante virum Dei ruit -ens. 1,25 homo ... habens spiritum inmundum debaccans ac -ens (dic-, discernens *var.l.*; se *add. pars codd.*). *ibid.:* horrida *(sc. diaboli)* vis (se *add. pars codd.*) -ens, ut vix nexibus teneretur. WALAHFR. Gall. 2,23 puella quaedam ... hostis antiqui vexatione detenta ... miserabiliter se -ens ... spurcissima verba coepit effundere. HILDEG. scivias 2,6 l. 1716 se dilaniare (-ere *ed. princ.*) ira, odio et invidia cum ceteris hominibus. **β** *vastare, diripere, affligere – plündern, verwüsten, heimsuchen:* VISIO Karoli M. p. 294,40 sancta Romana ecclesia suusque patronus et populus generaliter sauciatur, diripitur, -itur, humiliatur, adnichilatur. ADAM gest. 3,1 p. 143,26 parrochia ... altera vastata est a paganis, altera -ta (direpta *var. l.*) est a pseudochristianis. *al.* **γ** *dissipare – ver-, zerstreuen:* PASS. Trudp. 10 destructa restaurare atque in diversa -ta coadunare. **δ** *dirimere, rumpere – aufheben, brechen:* CARM. Bur. 60,14b,1 cum federa -is *eqs.* **ε** *detrectare, destringere – heruntermachen, durchhecheln:* CYPR. CORD. carm. app. 2,4 (MGPoet. III p. 148) o vos amici ... zelo cecati, ... studentes vabra adversus sodalium mores, soliti clanculo des-ere. **2** *decerpere, demere – ab-, wegnehmen, abpflücken:* SMAR. carm. add. 11 unde *(sc. ex psalterio)* ... volui -ere gemmas, istius unde libri pagina clara foret. VISIO Godesc. A 26,4 autumpnali ... tempore, quo avellane de corilis -i solent.

discerptio, -onis *f.* **1** *dilaceratio, diruptio – Zerreißung:* BEDA hist. eccl. 5,10 p. 300,19 Nigellum ... horrenda membrorum omnium -e *(sc. interemerunt barbari).* ALBERT. AQUENS. hist. 3,18 qui *(Pancracius)* ... atrocem membrorum et nervorum -em metuens *eqs.* **2** *divisio, scissio – Teilung, Spaltung:* CHRON. Cosmae cont. I a. 1140 p. 146,42 flumen ... -em (disruptionem *var. l.*) passum est ...; molendinum tunc stetit in sicco.

***discerptor,** -oris *m. de diabolo i. q. scissor, discidii auctor – Spalter, Unfriedenstifter:* HEINR. TREV. gest. 1 p. 414,25 -e inter eos *(electores)* seminante zizaniam.

[discertivus *v.* discretivus.] **discerunt** *v.* 2. dico p. 586,11. **discescerunt, discescit** *v.* discedo. **discesco** *v.* descisco.

discessio, -onis *f. script. ?*dic- (*ni pro* decessio): *l.25. c. gen. obi.: l.25.39. confunditur c.:* descensio: *l.50.* dissensio: *l.21.37.40.50.*

1 *digressio (ab invicem) facta – das Auseinandergehen:* **a** *proprie i. q. divortium – (Ehe-)Scheidung:* ANNALISTA SAXO a. 1094 p. 728,12 -o facta est inter inperatorem Heinricum et uxorem eius Adhelheidam. **b** *translate i. q. discidium, discordia – Spaltung, Zwietracht:* RAHEW. gest. 4,81 p. 336,27 (epist.) perpetuam ... d i s c o r d i a m inter regnum et sacerdotium et -em ab invicem (HILDEG. in symb. Athan. [PL 197,1067A] d. et -em huius *[sc. sanctimonialium]* habitationis et spiritalis disciplinae. CONST. imp. II 252,15 -em [dissensionem *var. l.*] et d. inter nos et ecclesiam). **2** *abitus, decessio, digressio – das Ab-, Fortgehen, Weggang:* **a** *proprie:* **α** *in univ.:* EPIST. Meginh. 21 p. 215,33 quo *(fato)* ego P. apud Ense in dic-e vestri acceptus sum. EPIST. Hann. 81 quantum tumultum apud nos sinistra illa domni nostri -o commoverit *eqs.* **β** *profectio, recessus – Ab-, Rückzug:* WIDUK. gest. 1,9 p. 14,10 terra in nostra est potestate, et -e nostra victis occasionem vincendi prestabimus? **b** *translate:* **α** *mors, obitus – Tod, das Dahinscheiden:* TRAD. Weiss. 45 (a. 719) post -em meam. GERH. AUGUST. Udalr. 1,1 l. 113 eius *(regis)* ... sublimitati nota facta est -o (decessio *var. l.*) episcopi. CHART. Steph. Wirz. 22 ego Iuditha rogatu mariti mei Ebonis in lecto -is decumbentis *eqs. al. in locut. c. sensu migrationis:* TRAD. Frising. 93 (a. 778/83) post die -is me<ę> ab ác luce. **β** *defectio – Abfall:* WALAHFR. carm. 24,29 geminae -o fraudis. CHRON. Reinh. a. 1211 p. 579,25 ˹maligne -is˺ (mali et dissensionis *1*) a principe Fridericus comes ... incentor dicebatur. *al. spectat ad Vulg. II Thess. 2,3:* CHRON. Thietm. 8,6 p. 501,5 ante -em (dissensionem THIETM. chron.) Romani imperii et Antichristi ... adventum. WIBALD. epist. 108 p. 184,26 usque ad nostra infelicia tempora, in quibus iam venit -o, ut reveletur ille filius perditionis *(i. Antichristus). al.* **γ** *absolutio – Trennung, Loslösung:* CHART. Mog. A II 164 p. 304,34 (a. 1151) pro restauracione ipsorum *(civium)* -is *(sc. ab ecclesia paroeciana).* **δ** *distantia, dissimilitudo – Entfernung, Unähnlichkeit:* ALBERT. M. eth. I 64 p. 61,52 'contingit' sic filios se 'habere ad patres' in '-bus (*p. 1100a,26* ἀποστήμασι)', idest diversitate. **ε** *excursus – Abschweifung, Exkurs:* AURELIUS 13 p. 712,9 apte ... fuisse -em (dissentionem *cod. Augiens. CXX*, discensionem *cod. Vindob. a. corr.*), quae pars maxime in eis *(cardiacis)* laboret. **ξ** *de rebus i. q. defectus, absentia – Schwund, Mangel: v. p.705,59.*

discessus, -us *m. script.:* des-: *p.713,3. adde* DIPL. Karoli III. 86 p. 140,3. HROTSV. prim. 469 *(var. l.).* ?dic- (*ni pro* decessus): *l.69. p.713,6.* dissc-: *p.713,9.16.* dise-: *p.713,5.* -esus: *p.713,1. acc. sg.* -u: *p.713,5. struct. c. gen. obi.: p. 713,14.15. usu plur.: l.62.65. confunditur c.* descensus: *p. 713,13.*

abitus, decessus, digressus – das Ab-, Fortgehen, Weggang: **1** *proprie:* **a** *in univ.*: WALAHFR. Wett. 244 fertur ab aspectu subitis -bus agmen. THIETM. chron. 6,9 populum de subito eius conquerentem -u promissa celeri suimet reversione ... placavit *rex. al. avolatio, ascensus – das Wegfliegen, Aufstieg:* FRID. II. IMP. art. ven. 3 p. 9,24 ne ... in primis -bus a manu fugiat *falco.* p. 14,26 poterit *credentia* detineri a glebis in suo *(sc. falconis)* -u. **b** *profectio, recessus – Ab-, Rückzug:* NARR. itin. nav. p. 192,3 cum assidue sollicitarent nos <de> -u (dic- *cod.*) Portugalenses. *v. et p.704,40.* **c** *desertio (monasterii) – (Kloster-)Austritt:* YSENGRIMUS 1,858 -us ... tui vult *sacerdos* abolere nefas. **2** *translate:* **a** *mors, obitus – Tod, das Dahinscheiden:* CHRON. Fred. 4,45 p. 143,24 p o s t eius

(regis) -um (FORM. Marculfi 2,7 l. 40 pus meum -esum [-um *var. l.*]. LEX Alam. 2,1 p. eius -um [decessum *var. l.*]. FORM. Flav. 8 p. 476,24 p. eorum des-um. LEX Saxon. 47 p. decessum [-um *var. l.*] eius. TRAD. Patav. 66 p. obitum meum quoque -um. CHART. Sangall. A 384 p. eius disessu. IOH. VEN. chron. p. 143,7 p. cuius *[ducis]* dic-um [-um *var. l.*]. *persaepe*). THIETM. chron. 4,54 Longabardi ... audito imperatoris -u (obitu CHRON. Thietm.) *eqs.* EPIST. Teg. I 127 caritati ... vestre intimamus cari fratris nostri N. presbiteri diss-um. *al. in locut. c. sensu migrationis:* COD. Lauresh. 12 l. 29 (a. 786) quando ... meus advenerit -us de hoc seculo. CHART. Rhen. inf. I 14 p o s t nostrum ... -um de hac vita (TRAD. Lunaelac. 80II p. meum de hác luce -um [discensum *cod.*]. ERMENR. Sval. prol. p. 157,1 p. huius vitae -um. DIPL. Conr. I. 8 p. vitae suae -um. DIPL. Ludow. II. 64 p. 193,35 [interp.] p. nostrum ex hac luce vita diss-um. *saepius*). THANGM. Bernw. 54 p. 781,7 cuius -us ad Deum fecit nos pupillos absque patre. **b** *defectio, destitutio – Abfall, Verrat:* CONST. imp. II 251 (a. 1244) pro inopinato, quin potius pro inopinabili pape -u, qui ad rebelles imperii se de novo dicitur transtulisse. *Antony*

discibilis, -e. *qui disci potest – (er)lernbar (usu subst.: l. 26):* ALBERT. M. eth. I 498 p. 428,30 'omnis scientia est docibilis', quantum ad docentem, et omne 'scibile' est '-e' (*p. 1139b,25* μαθητόν) ex parte discipuli. II 1,1,2 p. 3a,4 probat *Plato*, quod virtus nec -is nec assuescibilis est. 1,7,3 p. 108,4 utrum -e quid sit felicitas vel virtus vel sit assuescibile. *ibid. al.*

discideo *v.* dissideo.

discidium *vel (incurrente et vi verbi* dissidere, *ut vid.)* **dissidium,** -i *n. et raro* ***discidia** *vel* ***dissidia,** -ae *f. (l.54.p.714,9) script. et form.:* desi-um: *l.63.67.p.714,14. al. adde* LAND. MEDIOL. hist. 3,3 p. 75,17. 3,16 p. 84,32. desc-um: *l.63. adde* ALCUIN. epist. 156 p. 253,22. dessc-um: ARNULF. MEDIOL. gest. capit. 1,10. disi-um: *l.62. adde* LAND. MEDIOL. hist. 3,16 p. 29,26 ed. Cutolo *(var. l.)*. dixi-um: *l.70. gen. sg.* -cidi: *p.714,17.*

I *c. sensu scissionis i. q. diruptio (hyminis) – Zerreißung (des Hymen):* AMADEUS LAUS. hom. 4,30 quem *(Iesum)* in delictis non concepit *virgo beata*, absque dolore peperit nullum habens in conceptione contagium, nullum passa in partu disc-um.

II *c. sensu disiunctionis:* **A** *proprie:* **1** *divisio, separatio – Trennung, (Ab-)Spaltung, Teilung:* **a** *gener.:* PAULIN. AQUIL. c. Fel. 1,12 l. 12 licet profiteatur *haereticus* ... quasi per disc-um Christum ex parte verum Deum verumque Dei filium et ex parte adoptivum filium et nuncupativum Deum. WOLFHARD. Waldb. 3,6 p. 278,12 pendula ... fusi materies elapsa a dextera disc-um mirabile fecit. ADALB. MAGD. chron. a. 919 ne in eligendo post se *(sc. Cuonrado)* rege disc-um regni fieret. HUGO FLAV. chron. 1 p. 336,51 sciens *Fortunatus* sibi disc-um corporis et animae supervenire. WIGAND. Waldg. 5 non eum divitie ducere poterant ad interitum, cum quibus ei semper in voluntate erat disc-um. *saepe*. **b** *iur. et canon. de divortio:* LEG. Wisig. 3,6,3 ne inter sponsos disc-um fiat. HUGEB. Wynneb. 7 p. 112,4 disc-am et dissensionem inter illis faciebat, qui iniuste sociebantur. CAPIT. reg. Franc. 252,23a ut post disc-um iuramento constringantur sub uno tecto non cohabitare. DECRET. Burch. 17,24 ut disc-um coniugii fieret. COSMAS chron. 2,4 p. 86,14 si ... rixa inter eos *(sc. coniugem et virum)* usque ad disc-um efferverit. BURCH. URSB. chron. p. 46,12 eodem anno ... factum est diss-um (disc- ANNAL. Weing. a. 1162 [MGScript. XVII p. 309,27]). *saepius*. **c** *eccl. de schismate:* ARNULF. MEDIOL. gest. 3,1 Mediolanense disc-um (disi-, desi- *var. l.*). 3,19 p. 196,5 Mediolanense disc-um (de- *var. l.*). BERNOLD. CONST. chron. a. 1083 p. 439,9 iam septennio Romanum imperium civili bello, immo scismatis disc-o laboravit. SIGEB. GEMBL. chron. a. 493 grave disc-um aecclesiae. LAND. MEDIOL. hist. 3,12 p. 94,26 (ed. Cutolo) cuius *(ecclesiae)* desidium (dissi-, disc- *var. l.*) crudeliter disseminatum et ante noviter natum. 3,30 p. 123,26 (ed. Cutolo) qui *(sacerdos)* dissidii (dixi- *var. l.*) totius fomentum fuerat, Leoprandus. ANNAL. Elmar. a. 1130 disc-um sedis Romane inter Innocentium et Anacletum. *al.* **2** *discessio – das Fort-, Weggehen, Verschwinden:* COSMAS chron. 3,24 delituerunt *superstites* fuga, alii in Poloniam, alii fugientes in Pannoniam, de quorum excidio simul et disc-o (dissi- *var. l.*) licet amplam habeamus ad scribendum materiam *eqs*. YSENGRIMUS 4,399 disc-o pensat *abbas* cęnam gratesque meretur. ASINARIUS 238 disc-i (dissi-, di[s]cessus *var. l.*) ... datur copia nulla tibi *(sc. filio). al.* **B** *translate:* **1** *rixa, dissensio – Streit, Zerwürfnis:* HRABAN. carm. 24,8 pacem animus nulla trepidus formidine servet, nec timeat pravae crimina dissidiae. DIPL. Loth. I. 124 p. 285,5 dissidiae, quae inter nos et antistitem ... orta esse quosdam non latet. ADEMAR. hist. 3,62 l. 38 civili disc-o. VITA Heinr. IV. 9 p. 31,30 cum ... potentiores utriusque partis *(sc. filii et patris)* tamquam tanti disc-i mediatores convenirent. ACTA imp. Winkelm. II 1025 dum urbem seditionibus concitant *appositores*, disc-is (desi- *var. l.*) lacerant et interdum ... sub concordie figmento corrumpunt. CHART. Port. 173 p. 189,32 ne abolite questiones aliquo successu temporis paciantur discordie, discidi vel eciam calumnie recidivum. *persaepe*. **2** *defectio – Abfall:* RATHER. epist. 10 p. 52,13 aggrediuntur *Rodulfus, Reginarius et Baldericus* diluculo cum paucis ... disc-i occasione indicibiliter animati *(v. notam ed.)*.

1. discido, -ere. *metr.* -cid-: *l.26. dissecare, scindere – zer-, durchschneiden, spalten:* GLOSS. I 668,33 St.-S. -antur zisnitanvuerdant. ARNOLD. RATISB. Emm. 2 p. 1025B seditione facta multorum gladiis -untur iugula. CARM. de bello Saxon. 3,5 fana profana simul miscet *gens*, fas -it omne.

2. discido *v.* discedo.

discifer, -i *m. discophorus, dapifer – Tischdiener, Schüssel-, Speisenträger (loci spectant ad Vulg. Dan. 14,32sqq.):* ALDH. virg. I 37 p. 286,12 qualiter Ambacuc -r messorum fercula de Iudea ad Chaldeos angelico fretus officio ... detulerit. II 1475 -r ut dudum ... vates angelico raptu lustrabat Chaldea regna.

***discinctio,** -onis *f.* (discingo) *diiudicatio, decisio – Beilegung, Entscheidung:* CHART. Rotil. 14 (JbWestdtLandesgesch. 10. 1984. p. 14,10; a. 1185) quoniam omnis controversie strepitus et questionis difficultas canonicarum scripturarum auctoritate assumpta et legitimorum testium inductione adhibita facilem sortitur -em.

discinctus *v.* discingo.

1. discindo, -scidi, -scissum, -ere. *script.:* dissc-: *p.715,7. 41.52.62.* dissi-: *p. 616,3.* -nt(o): *l.54. perf.* -sced(i): *p.715, 33. partic. perf.* -isus: *l.69.p.715,6. form. perf.* -is(i): *l.53. usu medial.: p.715,47; refl.: p.715,21.45; intrans.: p.715,45. partic. perf. usu subst.: p.715,41; adi.: p.715,34.*

I *proprie et in imag.:* **A** *diffindere, scindere, discerpere – zerreißen, spalten, gewaltsam zertrennen:* **1** *in univ.:* **a** *gener.:* ADO VIENN. Desid. (PL 123,439C; a. 870) indomitis equis religata brachiis et cruribus divaricatis membratim -itur *Brunhildis regina*. WALTHARIUS 382 ex humeris trabeam -it *princeps* ad infima totam. CARM. libr. II A 1,14 tenebras. FLOD. hist. 4,50 virtus antistitis *(Martini)* ... lapides pulpitaque -sit (*cf. Greg. Tur. Mart. 4,26* disicit), catenas confregit. TRACT. de aegr. cur. p. 268,39 dicitur discintheria a -tendo, quia in ea scinduntur intestina, quasi discinteria. URSO gloss. 60 p. 98,33 terrae humiditate *(sic?)* consumendo partesque immoderate constringendo in variis regionibus terras separando -it *siccitas. saepe. v. et p. 616,13.* **b** *iur. et canon. de divortio:* CAPIT. reg. Franc. 252,23a inlicitum concubitum Deo consecratarum -i lex canonica sancit. 252,23b quorum illicita coniugia -enda sunt, volumus, ut *eqs*. **c** *eccl. de schismate:* LIBRI Karol. praef. p. 99,7 ut ... -ant *(sc. quidam reges et sacerdotes orientales)* vinculum ecclesiasticae unitatis. HUMB. Sim. 2,33 p. 182,19 quod de divinitate sentiendo prava ecclesiam eius *(Christi)* sua insolentia -unt *(sc. haeretici)*. SIGEB. GEMBL. adv. Pasch. 1 (MG Lib. Lit. II p. 451,32) previdit *Petrus* confusionem dissensionis, qua hodie -itur (scinditur *var. l.*) aecclesia. chron. a. 1074 tam grave oritur scandalum, ut nullius heresis tempore sancta aecclesia graviori scismate -isa sit. **2** *laniare – zerfleischen (c. sensu torquendi: l.71):* WALAHFR. Wett. 524 hos *(sc. homines)* paradysus habet, -it (cruciat *var. l.*) tartarus illos. Mamm. 23,16 noris ... nostro *(sc. praesidis)* retineri iure

[Weber]

leonem, saevior ille tuas -et ... carnes. RUP. TUIT. Pant. 14 (AnalBoll. 55. 1937. p. 265,23) bestiali ferocitate praeventus atque -ssus est. HILDEG. phys. 7,17 p. 1325C in aviditate sua lupinos mores habet *porcus*, quoniam caetera animalia -it. *al.* **3** *diruere, destruere – zerstören, zugrunde richten:* BEDA hist. eccl. 3,16 p. 159,3 -ssis (-isis *var. l.*) ... viculis. ABBO SANGERM. bell. 1,135 ima ... ardent eius *(sc. turris)* dissc-ere fusci. FLOD. hist. 3,20 p. 264,7 ut eam *(ecclesiam Treverensem)* invadi, -i ac depopulari a pervasore permitteret *archiepiscopus*. SIGEB. GEMBL. chron. a. 687 externi reges regnum Angliae disperdunt et -unt annis IV. RUP. TUIT. glor. 8,16 (PL 169,177B) tres video viros obtinentes miseram Ierusalem -entes eam et excruciantes. HILDEG. div. op. 1,3,18 l. 37 scientiam ... ipsius *(hominis)*, ut in pravis actibus sordescat, -unt *cogitationes. al.* **B** *avellere, separare – losreißen, trennen:* **1** *in univ.:* WOLFHARD. Waldb. 3,6 p. 278,5 productilis manui dexterae ita unitus est fusus, ut nullo pacto ab ea -i (scindi *var. l.*) potuisset. HILDEG. scivias 2,5 l. 823 qui in carnali copula legali iure sibi coniuncti sunt, unanimiter simul vivant, nec alterum ab altero sine consensu alterius nec sine dispositione ... ecclesiastici vigoris insipienter se -at. CONR. MUR. summ. p. 102,3 mediocris stilus habet vitium fluitans et dissolutum, per quod sententie dissolute remanent et -sse. **2** *demere, auferre – wegnehmen:* CAPIT. reg. Franc. 297,7 p. 432,22 res et facultates ecclesiasticas ... depraedari et ab ecclesiis -i nolite *(sc. rex)* sustinere. DIPL. Heinr. V. (ed. A. Calmet, Hist. eccl. et civ. de Lorraine. I. 1728. Preuves p. 535,28) dux ... mille quingentos et quindecim mansos ab ... monasterio quondam non sine peccato -ssos ex nostra manu teneat.

II *translate:* **A** *de hominibus eorumque animis:* **1** *discordem reddere, dissociare – entzweien, uneinig machen:* VULF. Marc. I 3,3 ut miraculo coniungeret discordantes, quos praeceps cursus per impatientiam animorum -erat (-idere, -ederat *var. l.*). RICHER. REM. hist. 4,102 p. 303,2 ut ... curam -ssi et dilaniati susciperem *(sc. Gerbertus)* populi. RUP. TUIT. Matth. 13,94 quod velum templi scissum est, nobis ... revelatio caelestium mysteriorum, sed illis *(praesidibus templi)* scissura veli ... praesagium fuit impacabilium seditionum, quibus extunc inter se -ssi sunt *Iudaei*. SPEC. virg. 4,353 discordia mentes unitas -it et separat. INNOC. III. registr. 2,201 p. 393,11 operatio contrarii spiritus patenter et inconiungibile -ssis (dissc- *a. corr.*) et inmixtibile divisis sequetur. *al.* **2** *medial., refl., intrans. i. q. desciscere, deficere – abfallen, abtrünnig werden, sich abspalten (von):* CAPIT. reg. Franc. 299,8 qui *(episcopi)* se *(om. 3)* contra auctoritatem a metropoli sua moliuntur -ere. DECRET. Burch. 197 p. 658D (conc.) qui ... ab ecclesiastica societate quolibet excessu -itur, ... aut recipitur aut deiicitur. **B** *de rebus incorporeis:* **1** *tollere, irritum facere – aufheben, für ungültig erklären:* IULIAN. TOLET. iudic. 1 p. 530,13 novum ... sponsionis iusiurandum constituit *(sc. perfidia)*, quo voluntaria fidei promissione -ssa electum a Deo regem nostrum abiceret. VITA Galli II 1024 consilium Domini nullus dissc-ere quibit. FLOR. LUGD. carm. 27,15 -is l e g e s , canonum sacra iura revellis (EGBERT. fec. rat. 1,243). CARM. de bello Saxon. 1,55 non vestras *(sc. Meginfredi)* leges, non ius -ere quaerens. MANEG. ad Gebeh. 48 p. 392,31 ea *(sacramenta)*, que intus soluta cognovit *Romana synodus*, foris -ere (scindere *a. corr.*) non distulit. TRAD. Frising. 1481 ne idem *(sc. concambium)* ab aliquibus minus Deum diligentibus -i valeat in posterum. **2** *decidere, dirimere – entscheiden, beilegen:* DIPL. Conr. III. 65 p. 114,35 placuit ... mutuę altercationis controversiam hac ratione dissc-ere, ut *eqs.* (*sim.* VITA Theog. 1,31 p. 464,10 -ere).

2. discindo *v.* 1. descendo.

discingo, -cinxi, -cinctum, -ere. *usu medial.: p.716,25.27; refl.: l.71.p.716,3.4; absol.: l.72. confunditur c.* distinguere: *l. 72.p.716,7.49. al.*

1 *proprie:* **a** *de hominibus (de civitatibus: p.716,9; de amne: p.716,7):* **α** *cingulo denudare – entgürten, des (Waffen-)Gürtels entledigen:* WILH. HIRS. const. 2,18 p. 1061C super equum ascensurus prius cappam induit *decanus*, quam se cingat, nec eam abstrahit, nisi prius se -at. WILH. RUBRUQU. itin. 28,13 interpretem fecerunt -tinguere et relinquere corrigiam cum cutello extra sub custodia unius hostiarii. **β** *nudare, exuere, privare – entblößen, entledigen, berauben:* BEDA hist. eccl. 3,14 p. 156,29 -xit *rex* se gladio suo. HINCM. annal. a. 873 p. 122,41 cum se vellet *Karolus* balteo -ere et vestimento exuere *eqs.* COSMAS chron. 2,22 p. 114,1 -unt *Conradus et Otto* eum *(Iaromirum)* zona militari. LIGURINUS 2,326 turres concremat *rex* et ruptis -tinguit pontibus amnem. INNOC. III. registr. 1,557 p. 812,22 ad memoriam revocare ..., qualiter civitates sint muris -te. IUSTIN. Lippifl. 91 corpora -unt *equites* armis. *al.* *expressius i. q. vestimentis privare – der Kleider berauben:* RUP. TUIT. trin. 27,27 l. 1294 quando -tus in cruce pependit *Christus*. **b** *de rebus:* **α** *de veste i. q. solvere – lösen:* WALTH. SPIR. Christoph. II 5,48 -ta veste. **β** *de armis i. q. demere – abnehmen:* EGILM. epist. p. 360,22 ut mucronem ab eo *(imperatore captivo)* violenter ipse -ret *episcopus*. *deponere – niederlegen:* BENZO ad Heinr. IV. 1,19 -tis armis furoris bellici tria monet frater Benzo, ne *eqs.* **γ** *de chartis i. q. ligamento resolvere, evolvere – aufschnüren, entrollen:* ALCUIN. carm. 29,2,1 nulla manus cartam -at, ni tua, praesul. *al.* EPIST. var. I 39 p. 561,18 dic *(sc. charta)*: 'tua me, queso, -e dextera' illi. **2** *translate:* **a** *de hominibus usu medial.:* **α** *animo deficere – den Mut verlieren:* VITA Steph. reg. II 5 (MGScript. XI p. 228,21; s. XI.ex.) tunc utrinque decertatum est; isti *(sc. milites regis)* protectione Dei roborati accinguntur, illi *(Bisseni)* amentia sua obligati -untur. **β** *remorari – sich aufhalten, verweilen:* VITA Bav. III 45 non reor ingratum cuiquam vel inane putandum, si ... plus aliquid coepto -imur in referendo, hic quam magnorum de sanguine duxerit ortum. **b** *de rebus i. q. exponere – darstellen, ausführen:* MIRAC. Wigb. 19 (MGScript. IV p. 228a,6; c. 940) haec de opulentissima materia meritorum beati Wigberhti carptim cursimque inexpolito stilo -ere studui.

adi. **discinctus,** -a, -um. **1** *proprie:* **a** *cingulo carens, qui sine cingulo est – des Gürtels ledig, ungegürtet:* RUODLIEB XV 24 et que *(femina)* -a consueverat ire iuve<nta>, alte succingit tunicam. WILH. HIRS. const. 2,18 p. 1061C quantumvis ... lutosa sit via, si cappa non est indutus in frocco, equitat *monachus* -us. *spectat ad paenitentiam, sui ipsius humiliationem:* RATHER. conf. 6,91 percepi indigne ... -us, sine calciamentis et baculo ... paschalem agnum Dei *(cf. Vulg. exod. 2,11)*. CONFL. ovis et lini 457 nec -us eris, mea cum sacramenta vorabis, nec pede nudato nec nisi cum baculo. *v. et p.702,19.* **b** *balteo, armis carens, dearmatus – des Waffengürtels, der Waffen ledig, unbewaffnet, wehrlos (in imag.: l. 49. al.):* WOLFHARD. Waldb. 4 p. 218,9 cum ... omni ... domo eversa nil *(sc. spathae)* omnimodis invenisset, -um secum puerulum tulit *femina*. PETR. DAM. serm. 74,4 l. 105 si ... inter armatos non verentur inermes incedere, inter loricatas bellatorum acies non erubescunt -i (distincti *var. l.*) segniter ambulare. EUPOLEMIUS 2,451 nondum -i (destincti *var. l.*) calor ossa reliquerat hostis. HERBORD. Ott. 3,2 p. 152,10 licet succinctus mallem *(sc. Sefridus)*, ad imperium vestrum *(sc. Tiemonis)* -us incedam. *al.* **2** *translate:* **a** *segnis, iners – nachlässig, träge:* CARM. didasc. 851 heu miseri, quos -os (distinctos, districtos, distentos *var. l.*) sibi nata voluptas mulcens sireni desidie subicit. HELM. chron. 109 p. 216,2 reges ... Danorum segnes et -i et inter continuas epulas semper poti vix ... sentiunt percussuras plagarum. ARNOLD. LUB. chron. 3,1 p. 143,2 Bernardus dux ... quasi pacificum se exhibens in omnibus tardus et -us (distinctus *var. l.*) erat. *al.* **b** *effrenatus – ungezügelt:* MILO carm. 3,4,2,152 luxuria enervat -os fetida lumbos.

discint(h)eria *sim. v.* dysent-.

disciplina, -ae *f.* *script. et form.:* disi-: ANSELM. BIS. rhet. app. p. 181,9. p. 181,17. dissi-: *p.718,9.* displicina: CAPIT. reg. Franc. 38,11. -pul-: *p.717,48. adde* EKKEH. IV. bened. I 44,37 *(cf. Stotz, Handb. vol. III,7 § 82)*. *abl. sg.* -o: HUGEB. Willib. 1 p. 88,39 *(var. l.)*. *plur. sensu sing.: p.717,6. al.* *de duobus -ae generibus:* ALBERT. M. anal. pr. 1,7,7 p. 665a,26sq. disciplinatum non denominatur a -a, quae est disciplinalis scientia, sed a -a, quae est moris ordinatio et compositio ...; disciplinalis scientia dicitur graece ἐπίστημον, -a ... moris graece dicitur φειδώ. *de variis signif. v. W. Dürig, Disci-*

plina. Sacris erudiri 4. 1952. p. 245-279.

I *institutio, instructio, educatio – Ausbildung, Unterweisung, Unterricht, Erziehung:* **A** *proprie:* HRABAN. epist. 57 annexui quaedam capitula de -a Romanae militiae, qualiter antiqui tyrones institui solebant. RIMB. Anscar. capit. 2 p. 13,6 in scolaribus -is ... positus (*sim.* CONSUET. Trev. 22 p. 285,5 post versum pueri ad -am redeunt scolarem). EPIST. Hildesh. 83 ad Parisiensem -am eliminande ruditatis causa me inpulit. ALBERT. M. animal. 21,30 videmus etiam pisces domesticari ita, quod ad sonum campanae conveniunt et annonam accipiunt, quod sine -a videtur non posse fieri. *saepius*. **B** *meton.:* **1** *scientia, ars – Wissenschaft, Kunst(fertigkeit), (Unterrichts-)Fach:* BEDA temp. rat. 51 l. 78 nos aegyptiam calculandi -am (-a *var. l.*) ... omnibus sequendam novimus. LIBRI Karol. 4,5 p. 499,7 a liberalium -arum subtilissimo magisterio (HEITO Wett. praef. p. 267,8. *saepius*). SCHOL. enchir. 1 p. 61,14 -a canendi. HROTSV. Pafn. 1,7 quid est musica?:: -a una de philosophiae quadruvio. ARS med. 1 p. 418,5 Asclepius ... medicinae -am invenit. *persaepe. p. 744, 26.* **2** *doctrina – Lehre:* STEPH. Wilfr. 7 p. 201,2 sancti Petri apostoli ęcclesiae -am (-em *2ª a. corr.*) multiplicem didicisse. ALCUIN. epist. 170 p. 279,24 illa *(sc. urbs Athenae)* ... Platonicis erudita -is septenis informata claruit artibus. VITA Bav. I 4 quae *(verba)* sanctus Amandus ei secundum evangelicam nuntiaverat -am. ANSELM. BIS. rhet. 1,17 p. 134,1 Aristotelica didicimus -a duarum specierum commistione terciam gigni minime. EPIST. Ratisb. 6 p. 285,15 imitans ... Protheum Socratis explodit *(sc. homo, qui interiorem evadens hominem larvam induit falsarii)* -am. HEINR. LETT. chron. 18,3 p. 116,14 qui *(sacerdos)* eis *(filiis Thalibaldi)* fidei sacramenta ministrando -e christiane daret inicia. *al.* **3** *eruditio, prudentia – Bildung, Gelehrsamkeit:* EPIST. Ratisb. 4 p. 279,23 licet in illis *(sc. luminibus, qui tempore Socratis fuerunt)* secularis floreret -a, in his *(sc. luminibus nostri temporis)* tamen fides christiana preponderat. GREG. VII. registr. 9,2 p. 571,8 licet satis prudens et liberalis videatur *persona*, tamen ... -ę fundamento, videlicet litteralis scientię peritia, indiget. EPIST. Hann. 36 p. 78,9 non ... maius vitium est nihil vel parum scire quam stultorum, quę nulla est, acquiescere -ę. EPIST. Meginh. 24 p. 221,27 non adeo fortassis domestica litterarum inopia merces peregrinas persequimur, sed -e desiderium id nos sollicitat.

II *severitas, ordo – Zucht, Strenge, Ordnung, 'Disziplin':* **A** *proprie:* **1** *gener.:* CAPIT. reg. Franc. 5 p. 12,8 pro -ae tenore servando. ALLEG. cam. 34 illa *(poenitentia)* facit -am (-a *var. l.*) in camara. HROTSV. Pafn. 7,10 debet *mens assueta lasciviae* habenis -ae stringi. EKKEH. IV. pict. Mog. 418 de cathedra prolapsus Heli gravitate senili solvit, patrinam quia sprevit -ulinam *(spectat ad Vulg. I reg. 2,29. 3,13)*. RAHEW. gest. 3,29 p. 203,12 ut malorum audatia coherceatur et boni -ae suae debitum fructum inveniant. *persaepe*. **2** *eccl.:* WILLIB. Bonif. 2 p. 9,9 qui *(abbas)* venerabiliter ... sub regulari -a regebat monasterium (ORD. Cas. I 8. *persaepe*). HRABAN. epist. 40 p. 478,32 christianos catholico dogmate erudire atque ecclesiastica -a corrigere (GREG. VII. registr. 3,10 p. 266,6. *persaepe*). THANGM. Bernw. 28 p. 771,42 canonica -a annullatur. CHART. Stir. II 392 p. 505,31 si quis -am capitularem voce clamosa turbaverit. *persaepe*. **B** *meton.:* **1** *praeceptum, institutum, regula, ratio – Vorschrift, Weisung, Regel, Grundsätze:* **a** *gener.:* LULL. epist. 128 p. 265,21 quae *(abbatissa)* a sanctissimo viro Bonifatio ... regularis vitae -am suscepisti. EPIST. Hann. 82 p. 132,20 de exercenda ... iustitię -a, ad personam regis proprie ... pertinet. ELIS. SCHON. viar. 13 p. 100,5 postulavi ab eo *(Domino)* -am vie illius, que ad ordinem coniugatorum pertinere dicta est. CHART. Babenb. 65 p. 88,11 divinis et humanis legibus docemur ac proprię naturę -a commonemur nostrorum saluti consulere. TRACT. de chirurg. p. 145,19 (cod. II) si ... intestina descendant usque ad testiculos ..., intestina a testiculo separata secundum superiorem -am intromittantur. *al.* *lex – Gesetz:* CONST. imp. I 137 p. 191,13 patrem patriae decet veneranda priscorum instituta regum vigilanter observare et sacris eorum -is tenaci studio inherere. **b** *eccl. de conversatione monastica:* EIGIL Sturm. 1 sub ipsius coenobii -a ab infantia ... nutritus et eruditus sum. LAMB. HERSF. annal. a. 1071 p. 128,36 abbatiam ... susceperat Ekebertus Gorziensis -ae monachus. EPIST. Hildesh. 102 quidam ... H. nomine ab annis pueritię sub -a claustri nostri constitutus. CHART. Stir. I 175 p. 176,20 ad stipendium fratrum sub -e Eboracensis religionis ... Christo militantium. TRAD. Neocell. Frising. 6 filium ... regula beati Augustini iuxta -am Praemonstratensium ... instituendum. CHART. Argent. III 78 p. 27,20 volentes *sorores* ... ad dissi-am commendabilem coherceri. **2** *custodia, observatio – Aufsicht, Beaufsichtigung, Überwachung:* CAPIT. reg. Franc. 33,3 imperator non omnibus singulariter necessariam potest exhibere curam et -am. LAMB. TUIT. Herib. 1,8 p. 170,12 peritiores architectos ab externis finibus exquirens *sacerdos* et eis -am (-a *var. l.*) totius structurę committens. WIBALD. epist. 119 tibi *(sc. aurifici)* prolixius scribere intendimus ... de observatione et -a uxoris tuae. **3** *castigatio – (körperliche) Züchtigung:* CHRON. Fred. 3,58 non posso *(sc. Chrodinus)* ex eis *(primatis Austri)* facere -am nec quemquam interfecere. FORM. Marculfi 2,27 licenciam habeatis ... -a (-am *var. l.*) corporalem inponere (FORM. Sal. Bign. 23. *al.*). CONVERS. Otgar. II 3 (MG Mer. V p. 205,28) quem *(puerum)* ... unus de custodibus virga -ae percussit. VITA Reginsw. 17 tanta illum *(episcopum)* -a stigmatizavit *caeli cursor*, ut ... lividae cutis apta vestigia divinae visionis cunctabilia omnia facerent credibilia. ALBERT. M. sacram. 172 p. 112,22 cum multae sint afflictiones corporales, scilicet peregrinatio, vigiliae, -ae et huiusmodi. *persaepe*. **4** *poena – Strafe, Buße:* CAPIT. reg. Franc. 23,22 ut illae -ae, quae propter legem conservandam sunt constitutae, propter praemium non dimittantur. DIPL. Otton. I. 300 nullus ... aliquam in prescriptis *(negotiatoribus)* legem aut -am exercendi potestatem habeat, nisi *eqs*. LEO MARS. chron. 3,20 p. 386,29 (rec. II) ut ... singulas singuli -as data confessione reciperent *monachi*. CHART. Friberg. 605 p. 398,38 (epist. papae) clamata *(soror)* in capitulo pro aliqua predictarum culparum petat veniam et unam recipiat -am modestam. STATUT. Altah. (MG Script. XVII p. 357ᵇ,51) -a ducalis, id est pena, que solvitur duci, sunt XL solidi. *al.* **5** *potestas puniendi – (Machtvollkommenheit zur) Strafverfolgung:* CAPIT. reg. Franc. 154,11 (conc.) quos *(incestuosos, parricidas, homicidas)* oportet per saecularis potentiae -am a tam prava consuetudine cohercere (210,4 regia sunt -a cohercendi). 196,54 p. 45,6 qui *(sc. magi)* in tantum -a et vigore principis acrius corrigendi sunt, in quantum *eqs*. **6** *servitium – Dienst(leistung):* ACTA reg. Burgund. 40 p. 158,5 (a. 966) ut nulli ... aliquam -am sive servitutem per vim faciant *monachi*.

disciplinabilis, -e. **1** *adi.:* **a** *qui discere, doceri potest, docibilis, docilis – lernfähig, belehrbar, gelehrig, dressierbar:* EPIST. var. III 26,2 p. 183,45 non ... corde credimus artes, sed -i mente discimus illas. ALBERT. M. anim. 2,4,5 p. 154,54 quare homines visum et auditum habentes optime -es sunt, etsi careant odoratu. *saepius*. animal. 22,30 est ... canis universaliter animal multum -e. EPIST. Praed. 80 p. 103,21 multi ... reges ... voluerunt videre, que videtis ..., tamquam in auctorem fidei et consummatorem Ihesum totos sese -es spiritualiter convertentes. *v. et p. 720,23*. **b** *docens, ad institutionem pertinens, aptus – unterrichtend, zum Lernen gehörig, der Unterweisung dienend, Lern-:* ALFAN. premn. phys. 6,13 p. 75 principantia ... sunt dinoscibilis virtus et -is (*PG 40,637*ᴬ ἐπιστημονικόν), deservientia vero sensus et motus ad placitum virtusque vocalis. ALBERT. M. sent. 2,8,9 p. 184ª,23 isti *(visus et auditus)* sunt tantum -es. 3,37,3 p. 687ª,23 auditus sensus -is est (anim. 2,4,5 p. 154,57. *ibid. al.*). **c** *ad disciplinam morum pertinens – der sittlichen Zucht dienend:* URSO gloss. 40 p. 74,15 videmus ..., quod aliquis, licet de natura debeat esse iracundus, cum sit colericus, -bus tamen studiis eruditus ... potius pati docetur quam irasci. **2** *subst.:* **a** *fem. (per ellipsin) i. q. scientia exacta – exakte Wissenschaft:* ALBERT. M. praedicab. 1,2 p. 3ª,4 tres esse partes philosophiae, scilicet physicam, mathematicam sive -em et metaphysicam sive divinam. **b** *neutr. plur. i. quae ad scientiam exactam pertinent – das Gebiet der exakten Wissenschaften:* ALBERT. M. praedicam. 5,2

[Weber]

p. 247b,10 in -bus qui disciplinas etiam non multum sunt retinentes, sed adhuc ab eis facile mobiles sunt per oblivionem, dicuntur habitum scientiae disciplinalis non habere, quamvis ad disciplinam sint . . . dispositi et affecti.

adv. **disciplinabiliter.** **1** *ad instructionem, pro informatione – zur Belehrung, als Information:* CAND. FULD. Eigil. I 16 cuius *(sc. cryptarum)* . . . dedicationis diem . . . -r litteris inserendo Hrabanus magister memoriae commendavit. ALBERT. M. animal. 21,4 p. 1323,21 largior est visus -r differentias rei visae nuntians quam ille, qui sensibiliter tantum nuntiat easdem. 21,10 p. 1327,24 apes et alia minuta animalia sonos et voces nequaquam -r percipiunt, licet magna vigeant memoria. **2** *per instructionem, in instructione – durch Belehrung, Ausbildung, in Belehrung, Ausbildung:* RUOTG. Brun. 4 p. 5,4 cum ipse -r . . . ingenio sagaci proficeret *eqs.* (*inde* FOLCUIN. vita Folcuin. 4). ALBERT. M. princ. 8,4 p. 371a,43 discens musicam vel aliam scientiam non dicitur generari simpliciter, sed secundum quid generari dicitur: -r enim generatur et non simpliciter. CONR. MUR. summ. p. 26,22 quia plures ingenii adeo duri, hebetis et obtusi, quod nullis magistris, . . . exercitiis duritia cordis eorum ad aliquas artes liberales seu mechanicas poterit -r emolliri; et isti possunt asini ad liram appellari. **3** *severe, diligenter, iuxta disciplinam – streng, genau, sorgfältig, vorschriftsmäßig:* DIPL. Ludow. II. 125 quod semper in . . . coenobio regularis institutio -r observaretur. VITA Deic. 26 p. 569,51 qui *(successores)* . . . -r gubernaturi sunt locum. PETR. DAM. serm. 28,2 si -r (disciplinaliter *var. l.*) conversantes Dei mandata servatis et filiis vestris praestatis et vobis. SIMON SITH. gest. 3,3 curtes desolatas restaurat *Leonius* . . ., incomposita -r componit et ornat. **4** *iuxta scientiam exactam – nach den Regeln der exakten Wissenschaften:* ALBERT. M. metaph. 6,3,1 p. 313b, 64 par peccatum est in geometricis probabiliter et ex coniecturis et in rhetoricis -r persuadere.

***disciplinabilitas,** -atis *f.* *facultas discendi, docilitas – Lernfähigkeit, Dressierbarkeit:* ALBERT. M. animal. 21,10 p. 1327,25sq. haec *(memoria)* . . . in quibusdam animalibus est causa -is; privatio . . . huiusmodi -is est maxime in minutis valde animalibus. 21,26 amplius magnae aves minus garrulitatis et minus -is habent quam parvae. *ibid. al. v. et p.720,43.*

disciplinalis, -e. **I** *adi.:* **A** *de instructione i. q. docens, ad institutionem pertinens, aptus – unterrichtend, zum Lernen gehörig, der Unterweisung dienend:* ALBERT. M. resurr. 4,2,4,1 p. 343,18 quod visus et auditus sunt s e n s u s -es (sent. 3,13,4 p. 240b,42. *ibid. al.*). summ. theol. II 14,89,1 p. 164a,4 alia *(sc. operatio sive cultura)* -is est et liberalis, per quam . . . per fructum opere discitur, quid virtutis sit in radice *(spectat ad Vulg. gen. 2,15; cf. Aug. gen. ad litt. 8,9).* **B** *de ordine:* **1** *strictius:* **a** *ad severitatem, ordinem pertinens – zur Strenge, Zucht, Ordnung gehörig:* ABSAL. serm. 46 p. 264A quadripartita . . . scripturarum serie tanquam quatuor paradisi fluminibus faciem terrae irrigavit *Augustinus*, . . . alia naturalis, alia iuridicialis, alia speculativa, alia -is potest appellari . . .; -is est, per quam claustrales docuit religionis virtutem. *severus – streng:* HINCM. divort. 2 p. 129,9 cautissime ac prudentissime auctoritatis ecclesiasticae -is providit discretio, ut *eqs.* **b** *castigans, puniens – züchtigend, strafend:* BERTH. (?) annal. a. 1075 p. 277,33 spinas, tribulos et zizania . . . cum falce -i sensim demetere. HADR. II. epist. 35 p. 741,25 nec propter amorem carnis -i parcendum esse virgae a sapiente monemur. HILDEG. epist. 57 l. 30 oculos intentionis eorum *(filiorum)* cum sole iustitie obscura *(sc. abbas)* et cum nube -is correptionis. CHART. LUX. III 290 p. 315,19 (epist. papae) sacrilegi exactores, a quibus . . . ob . . . carnes putridas, quas -is mucro non resecat, . . . catholice matris corpus in ostentum ducitur et contemptum. *poenalis – Straf-:* ARNO REICHERSB. apol. p. 247,8 aliorum conciliorum nonnullae -es constitutiones dispensationem mihi videntur admittere. **2** *latius:* **a** *decens, conveniens – vorschriftsmäßig, schicklich:* WILLIB. Bonif. 2 p. 10,10 ut labore manuum cottidiano et -i officiorum administratione incessanter secundum . . . Benedicti . . . constitutionis formam insisteret. ORD. Rom. 6,14 ponit *subdiaconus* mappulam in sinistro brachio pontificis super planetam cum -i ad genua eius inclinatione. **b** *accuratus, exactus, mathematicus – genau, exakt, mathematisch:* ALBERT. M. metaph. 1,1,1 p. 1,47 tales habitus per speculativum intellectum adepti scientiae verae nomen acceperunt et doctrinales et -es vocantur ideo, quia ex principiis non mutantibus . . . docentur. 5,2,2 p. 238,12 quia talia accidunt ex numero dimensionum -ium, quae secundum actum accipiuntur in corporis actuali quantitate. p. 238,18 corpus . . . -e est quantitas actualium dimensionum superficie vel superficiebus terminatum non secundum esse, sed secundum rationem mensurae quantitatis acceptum. *ibid. al. v. et p.716,69.71.719,3.*

II *subst. neutr. plur. i. quae ad scientiam exactam pertinent – das Gebiet der exakten Wissenschaften:* ALBERT. M. elench. 1,5,6 p. 630b,41 oportet docentem in -bus non disputare vel interrogare. animal. 16,139 in gyometricis . . . et in omnibus aliis -bus est sermo falsus vocatus, qui dicitur esse alio modo quam sit in re. *ibid. al.*

adv. **disciplinaliter.** **1** *per intellectum – verstandesmäßig:* ALBERT. M. metaph. 1,5,14 p. 87,79 'cum . . . omnis' -r cognoscens, non 'disciplinatus' <sit> nisi 'per cognita' *eqs.* **2** *ad instructionem – zur Belehrung:* ALBERT. M. animal. 21,23 quodcumque animalium memoriam secundum omnia haec *(sc. quatuor virtutes memoriae)* bene participat, si cum hoc participat -r auditum et est bonae aestimationis, illud bene est disciplinabile. **3** *discendi causa – zu Lernzwecken:* ALBERT. M. top. 8,1,6 p. 504b,16 discenti . . ., hoc est -r disputanti, non est ponendum *axioma*, . . . sed dialectico exercenti, hoc est exercitative disputanti, ponendum. p. 504b,24 quod non aequaliter et discenti sive -r disputanti dignum est huiusmodi propositiones ponere. **4** *convenienter, iuxta disciplinam – in gehöriger Weise, vorschriftsmäßig:* HRABAN. disc. 3 (PL 112,1231A) doctor gentium -r voluit auditores suos vivere et . . . spem vitae aeternae habere. VITA Serv. 12 p. 42,21 ille tanti pavens honoris appetens . . . conscientie simplicis -r omnibus satis retulit gratias ac sibi private habitationis delegit casulam. *v. et p.719,27.* **5** *cum castigatione – mit körperlicher Züchtigung:* ANNAL. Erf. Praed. a. 1238 p. 95,11 tres viri nobiles nudi in processione incedentes tribus sacerdotibus cum scopis ipsos sequentibus et -r corrigentibus monasterium usque pervenerunt.

***disciplinalitas,** -atis *f.* *facultas discendi, docilitas – Lernfähigkeit:* ALBERT. M. animal. 21,25 maior et minor et mediocris animalium attenditur -s. 21,26 in . . . vociferatione et garrulitate et -e minus videntur habere aquaticae aves quam aliae, et minus disciplinabilitatis invenitur in ipsis.

***disciplinanter** *v.* disciplino.

***disciplinaris,** -e. *severus, castigans – streng, züchtigend:* EPIST. Teg. I 107 ne tam prolixi temporis spatia inutiliter . . . transigam, sed -i studio diligenter . . . propriae . . . utilitati prospiciam. WIBERT. GEMBL. epist. ad Hildeg. 18 l. 152 hec . . . beata *(Hildegardis)* -i assidue . . . infirmitatis verbere purgata. CONR. MUR. summ. p. 162,24 sunt verba . . . dimissiva, dispensativa, -ia.

adv. ***disciplinariter.** *severe – streng:* HILDEG. epist. 13,1 p. 369,24 (ed. Pitra) exteriorem hominem suum -r in cunctis regens *(sc. sanctus Martinus).*

disciplinate *v.* disciplino.

***disciplinatio,** -onis *f.* *ordo, disciplina – Zucht, Ordnung, Disziplin:* EPIST. Hann. 36 p. 77,13 nec aliud reor, quod sit nostrę divulsionis separatio, quam conservandę olim conservantię dis<ci>plinatio. GESTA Trud. cont. I 8,11 p. 277,15 quam nichil ordinis et -is, quin potius quantum dissolutionis et periculi animarum diebus illis apud nos haberetur, honestius existimo hic reticere quam loqui.

1. *disciplinatus, -us *m.* **1** *educatio, eruditio, schola – Unterricht, Unterweisung, Schule:* VITA Richardi 9 p. 285,3 coeperunt ad eum undequaque multi confluere studentes eius -ui inhaerere. HELM. chron. 44 p. 88,22 fuit eo tempore in -u (discipulatu *var. l.*) eius *(Vicelini)* iuvenis optimae indolis Thetmarus. NOTIT. de Radberto (MGScript. XV p. 453,33) nonnulli voluerunt eum *(Radbertum)* . . . cum eo *(Adalardo)* transisse ad has partes *(sc. Romae)* et deinceps -ui eius adhesisse. *al. v. et p.723,16.20.21.* **2** *militia, servitium – (Kriegs-)Dienst, Gefolgschaft:* HRABAN. disc. 3 (PL 112,1239A) per quam

[Weber]

(continentiam) Christi -ui condigni ad regnum possimus cum eo venire perpetuum. TRANSL. Mercurii II 9 (Martène-Durand, Coll. VI p. 756[A]) Romam, ubi -um exhibuit Domino crucifixo, . . . Mercurii sancti dignatio tibi postposuit, Benevente.

2. disciplinatus *v.* disciplino.

3. disciplinatus *v.* discipulatus.

disciplino, -avi, -atum, -are. *script.* dissi-: *l.68. struct. c. praep.:* ad: *l.18.* circa: *l.14.*

1 *docere, instruere – (aus)bilden, belehren:* THEOD. TREV. transl. Celsi 8 monasterio dignum delegit *Egbertus* dispensatorem, abbatem . . . Gotherium, unice apud Gandense coenobium -tum. ALBERT. M. anim. 2,4,5 p. 154,56 si careant *homines* visu et auditu, numquam -antur perfecte. NOTULAE Wilh. Cong. 1028 intentio magistri in capitulo est, -are nos circa fracturam ossis brachii. *v. et p.720,19. obi. animalia:* ALBERT. M. animal. 21,10 p. 1326,41 quae *(apes)* prudentiam habent magnam in rebus conferentibus et tamen non -antur. 21,16 nullum . . . animalium -atur ad aliquod istorum trium *(sc. scientiarum contemplativarum, artium mechanicarum et virtutum moralium). ibid. al.* **2** *castigare, (verberibus) punire – (körperlich) züchtigen, bestrafen:* ANNAL. Mett. a. 746 p. 37,14 ipsos *(principes)* . . . comprehendit *Carlomannus* et misericorditer secundum singulorum merita -vit (correxit *B1*). LIBER tram. 154 p. 227,4 non -bit magister pueros in choro, si domnus abbas affuerit aut prior. GERHOH. novit. prol. 5 que statuerant *Innocentius et Eugenius papae* . . . de incendiariis puniendis, de clericis -andis, de sanctimonialibus claustrali custodia mancipandis. CHART. Wirt. VIII 2784 ut . . . conventus . . . eosdem *(homines censuales)* . . . habeant ad -andum et quicquid placuerit faciendum. *al.*

adi. **1. disciplinans,** -antis. *disciplinam, continentiam promovens – die Zucht, (Selbst-)Disziplin fördernd:* MIRAC. Ursm. praef. p. 832,11 manu subducta ferulae tramitem illico . . . liquimus -is scientiae.

2. disciplinatus, -a, -um. **1** *doctus, eruditus – gebildet, gelehrt:* LIUTG. Greg. 11 p. 76,6 plurimi . . . eorum *(sc. discipulorum Gregorii)* aequaliter educati et -i . . . meritis et scientia non exigui . . . habebantur. DIPL. Otton. III. 241 vestrae *(sc. Gerberti)* doctrinae -a proceritas nostrae simplicitati semper fuit . . . auctoritas. EKKEH. IV. cas. 28 erat *Salomo* . . . homo . . . doctus et -issimus; scribendi lingua manuque artifex. ANNAL. Mell. Claustr. IV a. 1278 Otachorus rex Boemie sapiens et -us et honestissimis moribus ornatus. *al.* **2** *ordinatus, conveniens, decens, bene moratus – geordnet, gehörig, schicklich, angemessen, gesittet (usu subst. v. p.716,69):* WILLIB. Bonif. 6 p. 30,4 ut . . . inconvulsa apud se pontificalis . . . -ae institutionis ordo permaneret. GESTA Camer. 1,116 p. 452,47 qui *(abbas)* in tantum fratres norma -ae religionis extruxerit . . ., ut *eqs.* PETR. DAM. serm. 38,4 -is moribus (GESTA Trud. cont. I 11,16. *al.*). SPEC. virg. 5,565 donum . . . illi ascribe *(sc. virgo)*, qui dedit, ut quadrigam . . . gressibus -is (indisciplinatis *var. l.*) imiteris. HILDEG. vit. mer. 5,42 l. 939 qui Deum puro corde et -o animo diligere voluerit. TRANSL. Auct. 5 ab ea *(sc. marchionissa)* -a inclinatione et allocutione resalutatus. *saepe.*

adv. **1. *disciplinanter.** *convenienter, decenter – gehörig, schicklich:* EKKEH. IV. cas. 135 p. 262,17 milites . . . mensę suę propositores et pincernas ebdomadarios habere solebat *Notkerus*, -rque sibi ab eis ministrari volebat.

2. disciplinate. **1** *ordinate, convenienter, decenter – geordnet, gehörig, schicklich, angemessen:* VITA Antonini Surr. 13 disce *(sc. dux)* Christo satisfaciendo . . . -e agere. GESTA Camer. 3,2 p. 466,34 etsi honorabilius et -ius coram regia pompa . . . sciret *episcopus* se ordinandum, tamen *eqs.* RUODLIEB VII 81 -e stans *mulier* hoc audivit . . . interius gaudens. GESTA Trud. cont. I 11,15 ut eos *(fratres Sancti Pantaleoni)* uniret *abbas* aut saltem -e loqui coram . . . conventu faceret. CHART. Basil. C I 254 p. 186,16 que *(dua turibula)* duo scolares . . . reverenter et dissi-e assumant. DAVID novic. p. 342,12 -e comedat *novicius* et non cum gulositate. *saepe.* **2** *reverenter – respektvoll, ehrerbietig:* EPIST. Wibald. 120 monita tua *(sc. Wibaldi)* . . . tum iocunde tum -e suscepi.

discipo *v.* dissipo.

discipula, -ae *f. abl. pl.* -abus: *l.31.34. al. quae discit, quae disciplina instruitur – Schülerin:* **1** *in univ.:* **a** *gener.:* **α** *proprie:* LULL. epist. 98 p. 220,28 quia -a magistram sicut ancilla dominam suam sequi debeat. EKKEH. IV. cas. 93 p. 192,9 fortunatę *(sc. Ekkehardus)* . . ., qui tam pulchram -am docere habes grammaticam! PETR. DAM. epist. 86 p. 501,23 venator de suo . . . latibulo prosilit -amque suam *(sc. simiam)* propriis irretitam vinculis capit. CARM. Bur. 84,2,15 tremula virguncula . . . ut primula -a nondum subducta ferule tremit ad blanditias. IOH. AEGID. mus. 2,30 audit magna -a intentione. *saepius.* **β** *in imag.:* LIBRI Karol. 3,12 p. 381,24 -a superbiae, oris . . . incontinentia, viguit. THEOD. THEOL. Conr. 2 p. 215[a],35 licet, quae *(Roma)* fuerat magistra erroris, iam sit -a veritatis, tamen *eqs. (cf. Leo M. serm. 82,1).* INNOC. III. registr. 1,386 p. 583,28 ut, que *(Casinensis ecclesia)* mater religionis extiterat et magistra, vix filia sive -a iam meruerit appellari. **b** *eccl. de noviciis vel sanctimonialibus:* VITA Sadalb. 20 (MGMer. V p. 61,21) dum matris fides armatur, obedientiae vigor in -a roboratur. CONC. Karol. A 50[D],39 matres spiritales, quas numquam contigit eiusdem propositi -as extitisse. HILDEG. epist. 174[R],22 ne propter nebulam vicissitudinis ˻-arum tuarum˼ (discipulorum tuorum *var. l.*) nec etiam propter tedium laboris tui fugias *(sc. abbatissa).* CONR. MEND. Attal. p. 114,27 ut sancta -a sanctior fieret magistra. *al.* **2** *sodalis – Anhängerin, Jüngerin:* **a** *gener.:* MARIAN. chron. a. Chr. 407 Burdigalem quaedam Priscilliani -a, nomine Urbita, ob impietatis pertinaciam per seditionem vulgi lapidibus extincta est. RUP. TUIT. trin. 23,12 l. 712 -a (disciplina *var. l.*) . . . erat *Abigail* philosophorum insipientium. **b** *eccl. de sodalibus Christi et apostolorum:* LIBELL. prec. Trec. 13 sanctissimi apostoli Domini . . . Christi . . . cum omnibus discipulis -busque Domini. HRABAN. martyr. Febr. l. 156 natale Teclae virginis, -ae sancti Pauli apostoli. MIRAC. Adelh. 2 (MIÖGErg.-Bd. 20,2. 1962. p. 47,19) cum apostolicis -bus, dico viduis a Petro et Paulo electis. GERHOH. aedif. 32 p. 1277[D] qualiter ei *(viduae)* sectanda sit perfectio apostolica cum Tabitha Petri -a. GUTOLF. sermo de Schol. p. 94,8 Christi . . . -a *Scholastica. al. in imag.:* CONC. Karol. A 47 p. 585,24 ipsam *(Aquileiensem ecclesiam)* semper eius *(Christi)* fuisse -am et peculiarem ac vicariam in omnibus.

***discipularis,** -e. **1** *qui discipulorum est – Schüler-:* HUGEB. Willib. praef. p. 86,24 sub -e (-i *var. l.*) habitu sollertis litterarum studiis inherendo. EBERH. ALEM. labor. 68 primi versiculi . . . cernit *mater magistri* grammata, primam quae sibi turba viam -is habet. **2** *qui in discipulatu versatur – im Schülerstand befindlich:* CONR. MUR. summ. p. 158,27 quilibet parens et magister, quilibet filius et discipulus seu subiectus, prout res exigit, appelletur: . . . -is, disciplinatus, disciplinabilis.

discipulatus, -us *m. confunditur c.* disciplinatus: *p.723,13. 20.48. al.*

1 *condicio discipuli – Schülerstand, Schülerdasein:* **a** *gener.:* BONIF. epist. 108 ut . . . in -u pietatis vestrae *(sc. papae)* . . . servus vester . . . permanere possim. VITA Liutg. I 5 Liudgerus . . . eidem postmodum patri *(sc. magistro Gregorio)* utiliori -u adhesit. VITA Magni Fauc. I 22 p. 164,21 quosdam religiosos clericos in -us eius memoriam commendavit *episcopus.* IDUNG. PRUF. dial. 2,328 quod libentius meo -u caruisset *abbas*, quam quod me *(sc. Cisterciensem)* secundum regulam suscepisset. GERHOH. Antichr. 1,63 magistratus et -us ecclesiae spiritualia dona non esse. *al.* **b** *eccl. de -u apostolorum et sectatorum Christi:* ALCUIN. epist. 113 p. 165,29 aliter . . . sanctus Petrus . . . pro fide christiana Neroni respondit, et aliter in domo Caiphae pro confessione -us Christi ancillae respondit. RADBERT. Matth. 8,2354 multi convertuntur . . . et suscipiunt habitum -us Christi. RUP. TUIT. Ioh. 13 l. 1657 nec erat suspicioni locus de eius *(Iohannis)* -u. *al. expressius de initio -us:* METELL. exp. Hieros. 1,74 vetat auctor amore teneri carorum sanctum Iesu post -um. *meton. de persona ipsa:* ALDH. epist. 3 p. 479,20 tuum *(sc. Withfridi)* -um . . . posco, ut *eqs. ibid. al.* **c** *mus. de statu toni collateralis (in imag.):* BERNO epist. 1 p. 18,29 hi inferiores *(toni)* . . . a superiores *(sic?)* velut discipuli a magistris ex toto non recedunt, sed quodam vicino sonorum tenore adiuncti quandam sui -us formam ad superio-

[Weber]

res pretendunt. **2** *coetus discipulorum, discipuli – Schüler(schar):* **a** *gener.:* EIGIL Sturm. 1 ego Eigil in -u illius plus quam XX annos conversatus eram. ERMENR. Sval. praef. 1 p. 154,16 solus . . . ex -u sancti Bonifacii monachus factus. FLOD. hist. 3,21 p. 270,16 asserit *Hincmarus* hunc beatum Hrabanum solum tunc temporis de -u beati Alcuini relictum. EBERW. Magner. 1 inter multos, quos suo -ui aggregaverat *episcopus*. **b** *eccl. de apostolis et sectatoribus Christi:* HRABAN. hom. II 28 p. 196A ad illos . . . haec *(sc. Vulg. Ioh. 16,16)* . . . pertinent, qui eius -ui praedicantis in carne adhaerere. EKKEH. IV. bened. I 19,4 Christe, cibans gratum potans quoque -um. ARNOLD. LUB. chron. 5,29 p. 209,39 qui . . . plus se hostibus Christi quam suo -ui (disciplinatui *pars codd.*) conformarent. *al.* **3** *educatio, eruditio – Unterricht, Unterweisung:* **a** *gener.:* HUGEB. Wynneb. 10 p. 114,23 presertim . . . ab eis, qui illo in -u (disciplinatu *var. l.*) et ministerio subditi fuerant, relatione dediceram. DONAT. Ermenl. 1 (MGMer. V p. 686,24) quem erudiendum -us susceperat *Lanbertus* gratia. RUP. MEDIOL. Adalb. 1 ad eum tam Anglorum quam Scotorum convolabant examina ⌞eius se -ui (disciplinatui *var. l.*) gestientes⌟ (eius sub disciplinatu gestientium *H*) unire deliberatione voluntaria. HUGO FLAV. chron. 2 p. 372,51 pontifices, duces et comites, qui ex monasterio et -u eius *(Richardi)* monasteriis, quos habebant, aut patres praeficiebant . . . aut *eqs. saepe. v. et vol. I. p. 1199,9.* *doctrina – Lehre:* HUGO FLAV. chron. 2 p. 423,15 cum . . . omnes fere sua quererent, non quae Iesu Christi, et adherere mallent -ui Symonis quam pauperiem Christi servare in unitate fidei. **b** *eccl. de -u Christi et apostolorum:* BEDA hist. eccl. 5,21 p. 346,11 quasi novo se -ui beatissimi apostolorum principis Petri subditam . . . gens correcta gaudebat. RUP. TUIT. trin. 28,7 l. 439 unus . . . magister noster ipse est et -ui eius subiectos sermone suo percutit. GERHOH. psalm. 35,9 p. 457,20 nobis . . . -um ipsius *(Christi)* venerantibus ac, prout ipse donat, sectantibus. *saepius.* *praeceptum – Gebot:* CONC. Karol. A 50D,31 quisquis . . . sui questus, non Dei causa evangelicam predicationem implet, longe se a -u Christi seiungit. EPIST. Meginh. 42 p. 247,12 ostendite in vobis . . . illum Dominici -us caracterem, quo ipse precepit, ut dilectionem habeatis ad invicem. **4** *officium – Amt:* **a** *in univ.:* CHRON. Mich. 11 p. 14,9 adolescentulus ab abbate suo in -u capellani constitutus *Nanterus.* *potestas, auctoritas – (Amts-)Befugnis:* HINCM. epist. 160b,6 haec sententia . . . non -um consulendi vel convocandi in provintiam suam alium primatem a quocumque provintiae primate ostendit. **b** *custodis ecclesiae officium – Küsteramt:* CHART. Traiect. 716 p. 162,2 (a. 1224) prepositus . . . stipendiis ad -um pertinentibus contentus existat. 1163 p. 496,36 omne ius patronatus, quod habebam . . . in ecclesia . . ., et quidquid ad personatus et ad -us (*ed.* disciplinatus) eiusdem pertinere dinoscitur. 1233 quod Walterus presbyter . . . iure et possessione -us sui, quem obtinet, . . . libere perfruatur . . .; isto decedente . . . ordinatio -us ad . . . abbatissam et sanctimoniales libere revertatur.

discipulina *v.* disciplina.

discipulus, -i *m.* *script.:* dissc-: *p.724,32. adde* CHART. Sangall. B 513 p. 371,21. *al.* dissi-: *l.64.* -cep-: *p.724,11.* -pol-: *p.724,10.11.* *form.:* *gen. pl.* -um: *p.724,29. al.* *acc. pl.* -us: *p.724,10.11.28.* *adi. superl. l.64.*

1 *qui discit, qui disciplina instruitur – Schüler, Student:* **a** *gener.:* HRABAN. epist. 4 p. 387,27 in quo *(dialogo)* quę necessaria mihi videbantur interrogandi, -i nomine, et quę respondendi, magistri vocabulo prenotavi. CAND. FULD. Eigil. I 23 p. 232,46 qui *(Paulus)* quondam fuerat magister erroris, . . . factus est -us veritatis *(cf. p.722,13).* ANSELM. BIS. rhet. app. p. 181,4 Droconi magistrissimo et eius dissipulissimis (-issimis C) Ansalmus gratia Dei et vestra imperatorius capellanus. ARS med. 3 p. 420,2 designandum, qualem oporteat esse -um medicinae. CHART. Babenb. 232,28 si magister -um, dominus servum . . . cum manu percusserit. *persaepe.* **b** *eccl. de noviciis vel monachis:* WILLIB. Bonif. 5 p. 24,14 suggerente -orum coetu. ARDO Bened. 24 p. 209,44 accepit *Leidradus* . . . electos ferme a grege XX -os. IOH. CANAP. Adalb. A 15 p. 22,7 sub quo . . . duce ac divine artis magistro -orum plurima manus Deo militarunt. *persaepe.* *de diacono:* VITA Sev. Col. 8 episcopus et diaconus, ut harmonia, quam magister intentus audierat, etiam -um non lateret, orabant. **c** *mus. de tono collaterali (in imag.):* AUREL. REOM. mus. 2,17 sunt IIII toni . . ., qui geminati ex se octo reddere videntur: quos quidam latus, quidam autem -os nuncupant *eqs.* Ps. BERNO mens. monoch. 8,10 latinis utamur nominibus et excelsiores *(tonos)* magistros, inferiores . . . -os appellamus. *al. v. et p.722,71.* **2** *adiutor, tiro – Gehilfe, Lehrling, Geselle:* LEG. Lang. p. 31,6 si quis porcarium alienum occiderit, magistrum . . ., qui sub se -us (-polus, -um, -os *var. l.*) habet duo *eqs.* p. 31,10 pro -epulos (-polus, -us, -o, -is *var. l.*). THIETM. chron. 1,4 magister coquorum . . . suos sic hortatur -os: '*eqs.*' CHART. Osn. I 230 p. 196,8 testes . . . Heico villicus de Osnabr. cum suo -o Wernhardo, . . . Ecelin et suus -us Liuzo, . . . Rothart, eius -us Theimar. CHART. select. Keutgen 256 p. 353,24 -us, qui vulgariter dicitur leirkint. TRAD. Ratisb. 1041 huius rei testes sunt . . . Chunr. et Albertus -i fabri. *saepius.* **3** *sodalis, sectator – Anhänger, Jünger:* **a** *gener.:* LIBER diurn. 84 p. 99,4 omnes execrande divisionis -i, qui et Seminestoriani vocati sunt. HROTSV. Bas. 61 ipsum *(servum Proterii)* -um facias *(sc. diabolus)* tibi . . . futurum. THIETM. chron. 4,14 ne quis me Crispini -um lippi esse arbitretur *(cf. Hor. sat. 1,1,120).* BERNOLD. CONST. chron. a. 1088 p. 447,43 quidam Guiberti heresiarchae -us . . . Wormatiensis pseudoepiscopus. RUP. TUIT. vict. 13,7 p. 411,29 per -os vel complices Arrii. *al.* **b** *eccl. de sodalibus Christi et apostolorum:* PIRMIN. (?) scar. 7 p. 37,24 elegit *Filius Dei* duodecim -os (-us *A*) suos. HRABAN. epist. 55 apostolus scribens ad -um suum in epistola sua. EKKEH. IV. pict. Mog. 839 -um (gloss.: -orum) montem grex scandit ad omnipotentem. MARIAN. chron. a. Chr. 2,30 capit. p. 496 de . . . vocatione Domini matrisque eius cum dissc-is suis ad nuptias. ALBERT. M. nat. bon. 280 p. 103,62 Iesus -o virgini matrem virginem commendavit *(cf. Paul. Nol. epist. 50,17). persaepe.* **4** *vicarius, capellanus – Vikar, Kaplan:* CHART. Traiect. 716 p. 161,45sqq. (a. 1224) omnes redditus decimarum in IIII ecclesiis . . . ad amministrationem prepositure . . . applicabuntur, salva . . . canonica legitimi -i investitura; . . . ubi . . . redditus -i non sunt determinati, prepositus et capitulum ordinabunt, quod vicarii conpetentem habeant portionem. 1254 decima . . . pertinet ad prebendam -i seu vicarii legitimi in ecclesia de Berlinchem deservientis.

discisco *v.* descisco.

discissio, -onis *f.* *script.:* dissi-: *v. p. 560, 7.* -isio: IOH. SCOT. praedest. 10,3 l. 83 *(var. l.).*

diruptio, scissio – das Zerreißen, Zerreißung, (Zer-)Spaltung: **1** *proprie:* **a** *gener.:* WOLFHARD. Waldb. 2,3 p. 212,5 ne corruptae vestis improvisa -o damnum . . . facere potuisset. THEOD. AMORB. Mart. 25 postquam . . . vir Deo charus . . . expertus est . . . -em sacerdotalis infulationis *eqs.* *de planctu fere i. q. actus sui ipsius discerptionis – etwa: Akt der Selbstzerfleischung:* ALBERT. AQUENS. hist. 4,3 barbas unguibus saevissime discerpunt *Turci*, crines digitis distrahunt et evellunt et in magnis lamentationibus suspiria trahunt; rex Corruzan his Turcorum -bus visis *eqs.* **b** *metr.: v. p. 560,7.* **2** *translate:* MAGING. epist. 1 p. 268,13 familiae . . . -em vel . . . animarum interitum pertimescentes. FLOD. hist. 3,26 p. 334,19 de . . . -e . . . regni. EPIST. Worm. I 11 si cuiuscumque rei inter amicos timida erit peticio, raro deest suspitio, et est quodammodo quasi futura mutui amoris -o (discessio *cod. a. corr.*). MANEG. c. Wolfh. 9 p. 62,15 sicut est *diabolus* -is actor, animalem hominem in varia dogmata et contrarias sectas partitus est. *al.* *de schismate:* NICOL. I. epist. 85 p. 445,33 unde haec -o in orientalibus vestris ecclesiis heu plurimum agitatur.

***disclausus,** -a, -um. (dis *et* clausus) *immunitus – unbefestigt:* ANNAL. Ianuens. III p. 112,25 milites . . . et pedites CC et balistarii multi fuerunt intus burgum Vultabii destinati, qui locum illum, cum -us esset, spaldis et belfredis aliisque clausuris potentissime ornaverunt.

discludo, -clusi, -clusum, -ere. **1** *proprie:* **a** *dividere – trennen:* ALDH. virg. II 2270 nullus valuit sanctas terrore minarum . . . a Christi cultu mentes -ere fixas. **b** *aperire – öffnen:* WALTH. SPIR. Christoph. II 5,43 -sis patuerunt limina

valvis. *al.* GERHOH. Antichr. 1,53 p. 361,6 fores basilice -se sunt et introgressi cives Romani ... electioni acclamare ceperunt. *in imag.:* HEIRIC. Germ. I 1,379 ut ... vigil nitido rutilans -sit ab ortu purpureas aurora fores stellisque fugatis lucifer exactae fecit discrimina noctis. ARNO REICHERSB. apol. p. 8,10 oris pessulo -so. EPIST. Adm. 34 p. 71,27 ad irrigandam ... congregationis nostrę ariditatem hortum conclusum, fontem signatum in karitate dignemini -ere. **2** *translate:* **a** *privare – berauben:* ARBEO Corb. 19 beati principis apostolorum Petri peregrinos ad superne dispensationis annone -ere auderentur *(sc. qui alienam cenam rapere non verebantur).* **b** *excludere – ausschließen:* GLOSS. II 677,51 St.-S. -ere kiuzzon.

1. disco, didici, -ere. *script. et form.: praes.:* dedic(o): *l. 40. adde* VITA Lamb. Traiect. 8 (MGMer. VI p. 362,15). didic(o): *l.44. al. (cf. Stotz, Handb. vol. IV,8 § 115,5).* des-: IONAS BOB. Ved. 7. *perf.:* decisset: *l. 36.* dicerint: RHYTHM. 99,4. dedic(i): *l.21.36.p.723,17. al.* didisc(i): *l.29. 46. al. (cf. Stotz, Handb. vol. IV,8 § 115,2).*

1 *percipere, comprehendere – lernen:* CONC. Merov. p. 127,13 ut ad sexta sex psalmi dicantur cum allelugis ..., quod etiam angelo ostendente de-erunt *patres.* CAPIT. reg. Franc. 29 p. 79,11 ut episcopia et monasteria ... eis, qui donante Domino -ere possunt, ... docendi studium debeant impendere. SALOM. III. carm. 1,2,283 tecum -e habites. EPIST. Meginh. 12 Socratem et Catonem, ambo iam senes, illum fidibus, istum Grece -isse. WIBALD. epist. 226 p. 345,29 que pueri didicimus, iam senes experimur. ANON. mus. La Fage 15,19 fortius instruunt exempla quam verba, per te tandem melius convaleas, quod solo auditu didisceras. *persaepe. memoriae mandare – auswendig lernen:* HUGEB. Wynneb. 2 p. 108,2 psalterium ... -bat. CAPIT. reg. Franc. 60,2 ut laici symbolum et orationem dominicam pleniter -ant. THIETM. chron. 6,25 fidem, quam Athanasius profitebatur episcopus, -ens memoriterque retinens. *al.* **2** *cognoscere, agnoscere – in Erfahrung bringen, erfahren, kennenlernen, erkennen:* **a** *obi. res:* LIBER hist. Franc. 36 p. 305,2 cum de-isset (decisset, decernit *var. l.*) *Fredegundis*, quod nimis esset exercitus Austrasiorum. BONIF. epist. 63 p. 131,14 caligantibus oculis minutas litteras ac connexas -ere (discernere *var. l.*) non possum. ARBEO Corb. 38 ut experimento dedicerent (didicerent *1 p. corr.*) *ministri* veritatis probamentum. CONVERS. Afrae 5 quae *(sc. Hilaria)*, antequam -ris (-res *var. l.*) verbum veritatis, ipsam veritatem ... in tua mente fundasti. WETT. Gall. 34 ex veridicis testibus gesta sancti didicebant *Meginaldus et Theodorus.* OTLOH. curs. 24 (PL 146,227[C]) ut ... eo fortius postmodum starent *angeli* ..., quo maiori experimento per semet nil posse didiscissent. *persaepe.* **b** *obi. anim.:* HRABAN. carm. 12,11 fac me, summe pius, te -ere dogmate recto, quaerere te manibus, pura te et mente precari. ECBASIS capt. 1170 in te *(sc. praedatore mortuo)* se -at, qui iuste vivere tardat.

[**2. disco** *v.* 2. dico. *adde ad p. 585,12:* FORM. Augiens. B 40 ad discendum iudicium.]

discoctus *v.* decoquo.

discoferus, discoforus *v.* discophorus.

***discognosco** *v.* *decognosco.

***discohaerentia** (-her-, -cia), -ae *f.* **1** *qualitas cohaerentia, conexu carens – Zusammenhanglosigkeit, Nichtverknüpfung:* ALBERT. M. sent. 4,8,6 p. 185[b],3 causa ... falsitatis est -a praedicati cum subiecto. anal. pr. 1,4,15 p. 569[b],41 quod termini propositionum ad invicem habeant cohaerentiam causalem vel -am. **2** *dispersio – Verstreutheit:* CHRON. Mont. Ser. a. 1128 p. 142,12 cum in numerositate sui et -herencia locorum, in quibus exhibentur, noticiam effugiant *(sc. omnia beneficia Petri).*

***discohaereo** (-her-), -ere. **1** *conexum non esse – nicht zusammenhängen:* CHRON. Reinh. a. 1197 p. 558,3 -herente tocius operis compage casura nutabit. ALBERT. M. anal. pr. 1,4,15 p. 569[b],37 nisi quod rationes terminorum quocumque modo cohaereant ... vel ... -ant in propositione negativa. **2** *aberrare, discedere – abweichen, sich entfernen:* CONST. imp. II 344 p. 451,29 (a. 1254?) homo, quem rationis participem providentia divina creavit, a sue deffinitionis ordine quodammodo -herens tante cupiditatis errore seducitur, ut *eqs.*

[***discolatorius** *v.* *discoloratorius.]

discoleratus *v.* 1. decoloro.

discolia *v.* dyscolia. ***discolo** *v.* 1. decolo.

discolor, -oris. **1** *versicolor – bunt(scheckig), mehrfarbig, schillernd:* **a** *proprie (usu subst.: l.12):* CARM. Paul. Diac. app. I 6,1,9 -r pardus. CARM. cod. Vat. (5330) 15,16 -r effulgens a sole in nubibus arcus. EPIST. Teg. I 24 sol ... infulsit basilicę nostrę per pavimenta -ia picturarum vitra. HONOR. AUGUST. spec. p. 1011[B] huius civitatis *(sc. caelestis Hierusalem)* -es gemmae translucidae sunt. ABSAL. serm. 17 p. 107[D] quis ... audiens Filium Dei indutum cilicio non metuat molli habitu et -bus *(sc. vestibus)* indui *(spectat ad Vulg. Ezech. 16,10sq.)*? ALBERT. M. animal. 19,39 quaedam *(animalia)* ... -ia, sicut in vaccis et canibus et columbis. *saepe. alleg.:* HONOR. AUGUST. spec. p. 887[A] per hanc bestiam *(sc. pantheram)* significantur sacerdotes multis virtutibus -es, quos convenit silvam scripturae ingredi. **b** *translate i. q. multiplex, varius – vielfältig, verschiedenartig:* THANGM. Bernw. 51 p. 779,29 (chart.) habitudinis status dum fit rerum -r usus, animum tamen rationis compotem semper reflectit ad suae conditionis tramitem. **2** *qui alii coloris est, diversicolor – anders-, verschiedenfarbig:* PETR. DAM. Rom. 20 p. 46,3 caro eius *(viri inclusi)* tota eatenus erat viridis, ut vix stellioni -r appareret. CONFL. ovis et lini 184 mille gerit *Gallia* varias hic in uno tegmine virgas, -r a virga virga sit ut reliqua. 188 hic sua per geminas dum findit pallia caudas, rusticus est, nisi sit -r haec alii. CARM. var. 82,20 (ed. H. Hagen, Carmina inedita. 1877. p. 140) dum primam sedem quisquis contemnit eorum *(sc. equitum in ludo scaccorum)*, -r a prima tertia cepit eum. **3** *colore carens, pallidus, albus – farblos, blaß, weiß:* CARM. de Germ. 1,14,1 (MG Poet. IV p. 125) qui si vitam non amisit *(Stratidius, sc. qui virus potavit)*, mansit tamen -r, ut virtutis esset signum. URSO qual. 235 remanent aquosa et terrestria ..., a quibus color -r nascitur in subiecto, ut videtur in rosa rubea, quae fumo sulphuris superposita albescit. *cf.* decolor.

adv. ***discoloriter.** *dilute, colore diffuso – verwaschen:* CONR. MUR. summ. p. 62,11 scriptura littere ... una manu et eadem sine omni vicio rasure in loco suspecto, incausto non -r nigro, aliis coloribus exclusis, a primo usque ad ultimum equali forma, ductu scribatur lineali.

?***discolorantia** (-cia), -ae *f.* *carentia coloris – Farblosigkeit:* BENVEN. GRAFF. ocul. B 2 p. 9,20 sunt ... due tunice oculorum; ... primam vocamus salvatricem ...; et II[am] vocamus -ciam; ideo, quia non est color in ea.

***discoloratio** *v.* decoloratio.

?***discoloratorius** (-cola-), -a, -um. *colore carens – farblos:* BENVEN. GRAFF. ocul. A p. 16[b],6 sunt ... due tunice ... et voco primam salvatricem ...; II[am] voco -latoriam (discoloratam *var. l.*); ideo, quia color non est in ea.

***discoloritas,** -atis *f.* *qualitas versicolor – Mehrfarbigkeit:* ALBERT. M. animal. 19,34 causa ... unicoloritatis et -is in aliis ab homine animalibus est propter naturam cutis.

discoloro *v.* 1. decoloro. **discolus** *v.* dyscolus.

***discompositus,** -a, -um. *incultus, vastus – unbestellt, öde:* COD. Lauresh. 776 (a. 771) de terra araturia iurnales XX et de -a terra iurnales XX cum silvis ... trado.

***disconcatenatio,** -onis *f.* *dissolutio, luxatio – Loslösung, Verrenkung:* CONSTANT. AFRIC. theor. 9,29 p. 47b[v] vidisse ... memini quendam, qui dicebat -em in spatulis fieri propter colicam.

***disconcateno,** -are. *dissolvere, luxare – loslösen, ausrenken:* CONSTANT. AFRIC. theor. 9,43 p. 51b[r] in coxis si dolor se prolongaverit et coxa -etur, necesse pes contrahatur et fiat homo claudus.

***disconficio** (des-), -feci (-fixi), -fi(c)tum, -ere. *(cf. francog. vet.* desconfire *[Tobler-Lommatzsch, Altfrz. Wb. II. p. 1517sqq.] et ital.* disconfiggere, sconfiggere *[Battisti-Alessio, Diz. etim. ital. II. p. 1331. V. p. 3412])* *script.* -cumf-: *p.727, 4.*

vincere – besiegen: ANNAL. Crem. a. 1216 (MGScript. XXXI p. 13,27; s. XII./XIII.) miliciam Placencie iusta Montile ... -ecit *Henricus.* IOH. CODAGN. trist. p. 45,22 nonne video

[Weber]

ego *(sc. imperator)* milites Mediolani -ctos, mortuos et vulneratos? annal. a. 1191 Cremonenses -iti fuerunt a Brixiensibus. ANNAL. Ianuens. III p. 64,2 mariscalcus imperatoris et milites sui fuerunt -umfiti in campo. ALBERT. MIL. temp. 274 p. 531,17 -xit *Karolus* ... Manfredotum ... apud Beneventum. ANNAL. Mant. a. 1199 (MGScript. XIX p. 20,13) des-iti fuerunt Mantuani a Veronensibus. *saepius.*

***disconficta** (des-, sc-, -ita), -ae *f.* *(cf. francog. vet.* desconfite *[Tobler-Lommatzsch, Altfrz. Wb. II. p. 1520])* *clades – Niederlage:* IOH. CODAGN. annal. a. 1111 fuit -ita de Brexanore. ALBERT. MIL. temp. 277 p. 534,31 in -a captus fuit Coradus Antiochie (*inde* SALIMB. chron. p. 476,20 s-a). ANNAL. Mant. a. 1191 (MGScript. XIX p. 19,38) fuit ... des-ita Cremonensium a Brexiensibus in flumine Lolii. *al.*

***disconfictio,** -onis *f.* *clades – Niederlage:* ALBERT. MIL. temp. 286 capit. p. 369,1 de -e Bononiensium.

***disconsecro** *v.* *deconsecro.

***disconsulo,** -ere. *dissuadere – abraten, ausreden:* GREG. IX. registr. 384 p. 301,29 nobiles responderunt, quod, ex quo ita pauper erat *imperator*, quod ulterius remanere non posset, ei factum illud -ere non audebant. p. 302,1 si omnes alii id -rent, consilio eorum *(Theutonicorum)* se reputabat *imperator* contentum.

***disconsutus** (-cu(s)su-), -a, -um. (*cf. francog.* décousu) *non consutus, apertus – nicht zusammengenäht, offen:* CAPIT. Bened. add. I 61 (Corp. Consuet. Monast. I. 1963. p. 552,4) ut monachi cappas -ussutas (-usutas, -as, dissutas [*sic in* CAPIT. reg. Franc. 170,61] *var. l.*) praeter villosas non habeant.

***discontinuatio,** -onis *f.* **1** *interruptio – Unterbrechung:* ALBERT. M. eth. I 822 p. 691,75 ubi est ... ratio -is in opere, illud non potest esse continuans operationem alterius. phys. 3,1,4 p. 158,22 licet ... in motu alterationis et augmenti et diminutionis contraria sint quodammodo et illa videantur se expellentia mutuo et ita facere -em. animal. 1,451 canalis, qui oritur ex teste viri, non est unus et continuus cum eo, per quem exit *(sc. sperma)* per virgam; -o ... ista facta est, quia *eqs.* *vicissitudo – Abwechslung:* Ps. ARIST. tract. p. 795,24 error primus est in -e et adversitate ignium in eodem opere. **2** *divisio – Trennung, Zerlegung:* ALBERT. M. metaph. 5,2,2 p. 238,30 idem *(corpus)* est susceptibile continuationis et -is sive incontinuitatis. **3** *dissolutio – Auflösung, Zerfall:* GEBER. summ. 47 p. 428 derelinquitur et partes *(sc. Veneris et Martis)* rariores fieri et in cinerem per -em raritatis converti. ALBERT. M. meteor. 4,3,19 p. 790^{b},37 sumpto ustibili pro eo, quod tentum est igne ad sui terrestris -em. **4** *raritas – Porosität:* ALBERT. M. sens. 2,2 p. 43^{a},48 comminuta imitantur aerem, propter quem magis albescunt; haec ... comminuta, cum continuantur et componunt corpus aliquod, adhuc retinent -em.

***discontinuativus,** -a, -um. *dissolvens – auflösend:* ALBERT. M. summ. creat. II 1,21,3,2 p. 194^{a},30 est ... calidum extractivum humidi continuantis et per consequens -um substantiae et rarefactivum.

***discontinuitas,** -atis *f.* *conexio, continuitas laxata, interrupta – loser, unterbrochener Zusammenhang:* ARTEPH. secret. p. 58 in tali ... resolutione corporis tria signa apparent, scilicet color niger, -s partium et odor faetidus, qui assimilatur odori sepulcrorum. ALBERT. M. Iob prol. Hier. p. 8,14 versibus 'decurtatus' *(sc. liber)* ab integritate materiae 'et laceratus', quantum ad -em sententiae.

***discontinuo,** -atum, -are. **1** *interrumpere – unterbrechen:* ALBERT. M. cael. 1,3,10 p. 77,42 'motus' ... 'eius' *(sc. rei primae)* secundum naturam 'est sempiternus', quia numquam -atur vel abscinditur. phys. 3,1,4 p. 158,6 motum ... -ari est idem quod interrumpi. animal. 1,165 haec *(sc. ventositas et calor)* ... faciunt deficere spiritum animalem ex siccitate et -ant eum exsuflatione ventositatis. **2** *dividere, secernere, separare – (zer)trennen, scheiden:* ALBERT. M. div. nom. 4,172 p. 257, 28 -atur et diminuitur ... ordo per culpam, quae separat perfectibile a sua perfectione. *ibid. al.* *suo loco movere – verschieben:* ALBERT. M. animal. 10,43 impedit *matrix* ... aliquando conceptum ex hoc, quod per partus -ta non iterum est bene readunata, et ideo non retinet sperma iniectum. **3** *resolvere – auflösen:* ALBERT. M. caus. element. 1,1,2 p. 53,50 educit *ignis* cito inhaerens umidum, propter quod -atur terrestris pars compositi, et corrumpitur id, quod ex elementis erat compositum. ARTEPH. secret. p. 57 qui *(pulvis)* dicitur cinis niger, et haec corruptio corporis, quod vocatur a sapientibus Saturnus, ęs, plumbum philosophorum et pulvis -tus. *fort. huc spectat:* ALFRED. ANGL. miner. p. 46,17 quedam vegetabilia et quedam animalia vertuntur in lapides virtute quadam minerali lapidificativa et fit in loco lapidoso vel ⌞-antur subito virtute quadam⌟ (disconvenientia subita quadam virtute *ed. Manget p. 636^{b},43*), que exit a terra in hora terre motus, que convertit lapides (*inde* ARNOLD. SAXO fin. 1,5,2 p. 41,25).

***discontinuus,** -a, -um. *conexione continua carens – nicht unmittelbar verbunden:* ALBERT. M. gener. 1,5,15 p. 165,68 cum ... naturae faciant atomos diversos et -os, ipsae sunt ante ea *(atoma)* secundum naturam. meteor. 4,2,2 p. 749^{b},10 omne corpus mixtum et determinatum, cuius partes constant nec defluentes nec -ae, fit ex ambobus eis *(sc. humido et sicco)*. animal. quaest. 12,4 p. 227,29 continuae ... sunt *partes* in situ et quantitate, -ae vel contiguae sunt respiciendo naturas proprias.

disconvenientia, -ae *f.* *dissimilitudo – Verschiedenheit, Unvereinbarkeit:* HUGO HONAUG. div. 32,1 ut quamcumque rerum secundum quamcumque proprietatem convenientiam vel -am appellent *loquentes* similitudinem vel dissimilitudinem. ALBERT. M. sent. 4,9,7 p. 224^{a},35 maior est -a Christi ad peccatum quam ad corpus. animal. quaest. 16,20 p. 289,20 propter seminum -am inter asinum et equam. *ibid. al.* *mus. i. q. dissonantia – Disharmonie:* IOH. AFFLIG. mus. 23,21 quodsi cantum proti in cursu deuteri simili vocum dispositione cantaveris, perparvam videbis -am.

disconvenio, -veni, -ventum, -ire. **1** *subi. res i. q. non convenire, aptum non esse – nicht, schlecht passen (zu), nicht, schlecht zusammenpassen, nicht zutreffen (impers. i. q. incongruum est – es ist unangemessen, unangebracht):* **a** *in univ.:* HROTSV. Cal. 5,2 multum -it, ut pro his fundantur lacrimae, quorum animas credimus laetari in requie. Ps. BOETH. geom. 139 datae rectae lineae ab eo, quod in ea est, puncto rectam lineam secundum rectos angulos elevare non -it. RUP. TUIT. glor. 13 (PL 169,155^{D}) quia nihil huic *(Mariae)* -it omnium eorum, quaecunque dici vel cantari possunt de magno et sancto amore dilectae et diligentis Christum ecclesiae. ANSELM. MOG. Adalb. 69 psalmodia -it atque sophia. ARNO REICHERSB. apol. p. 85,8 adoro carnem Christi, non quia caro, sed quia caro Christi est, sicut de Spiritu Sancto non -it: *eqs. al.* *incommodum esse – ungünstig sein:* FRID. II. IMP. art. ven. 2,80 p. 250,9 de qualitatibus ... aeris ..., qualiter conveniat aut -at falconi (*sim.* p. 250,17sq.). **b** *discrepare, differre – abweichen (von), sich unterscheiden:* IOH. AFFLIG. mus. 5,14 notandum ... de .b. molli et de .b. quadrato, quod et in figura et in syllabis suprascriptis -unt (-ant *var. l.*). 21,9 ubi tu semiditonum ... sonas, alius ibidem ditonum ... faciat, et si adhuc tertius adsit, ab utrisque -at. ANON. mus. Guenter 58 licet ... in vitiis omnia fere conveniant, in quibus tamen rationabiliter convenire possent, adeo -unt, ut idem antiphonarium nec duae canant provinciae. **c** *causam controversiae exsistere, displicere – Anlaß zum Streit geben, mißfallen:* IOH. METT. Ioh. 91 cum inter ipsos *(sc. Einoldum et Iohannem)* neuter, neutri quid aliquando -ret, invenerit. CHART. Traiect. 280 p. 257,45 quicquid nobis *(sc. episcopo)* cum eis *(Arnoldo et Alvarado)* ipsisque nobiscum -erat, invicem exfestucavimus. **2** *subi. homines i. q. dissidere, discordare – uneins sein, nicht übereinstimmen:* CHRON. Ven. Alt. p. 151,14 Salernitani de Salerno venerunt, ... anteriores fuerunt, nimium -entes ab omnibus et discordantes omnia et rixosi valde. CARM. de cal. Erf. 41 ⌞conveniunt *primates*, -unt⌟ (inveniunt dum conveniunt 2) pro tempore, pro re; quod reprobant illi, suscipiunt alii. CARM. Adm. (MGScript. XI p. 50,39) corda -unt, proscribuntur iura.

adi. **disconveniens,** -entis. **1** *inconveniens, indignus – unpassend, unangemessen (usu subst.: p.729,3):* RATHER. epist. 28 p. 157,7 nocturnali dum intenderem lectioni, huiusmodi nobis non -ia et utinam venialiter contigit audivisse: *'eqs.'* CONR. MUR. summ. p. 161,27 -s ... esset, nisi fieret yronice, si mona-

[Weber]

chus ... appellaretur magnanimosus et bellicosus. SALIMB. chron. p. 112,25 abbates cum secularibus carnes manducant ...; et alia multa incomoda et -ia faciunt erga subditos suos. p. 283,44 rex Alexander dixit cuidam, qui munus suum recusabat, eo quod humili sue fortune -s erat: *'eqs.' al.* **2** *inutilis – unzuträglich:* ALBERT. M. anim. 1,2,15 p. 57,7 in anima viderunt *antiqui* esse concupiscere per sensum rei convenientis et -is. **3** *vitiosus – mangelhaft, unzulänglich:* FRID. II. IMP. art. ven. 2,26 p. 132,11 de -i plumagio et -i proportione membrorum in peregrinis *(sc. falconibus).*

adv. ***disconvenienter.** *inconvenienter – ungeziemend, unpassend:* SALIMB. chron. p. 226,13 de provincia Provinicie fuit oriundus *Hugo de Bariola*, mediocris stature et niger non -r. p. 527,23 causa divisionis istius *(sc. civitatis)* quedam homicidia extiterunt, que malitiose et turpiter et -r facta sunt. *Weber*

discooperio, -rui, -rtum, -ire. *script. et form.:* -cop-: *l.33. 34.42. al.* -cup-: PIRMIN. (?) scar. 16 p. 48,1. *indic. praes.* -coperes: PIRMIN. (?) scar. 16 p. 48,1 *(var. l.). perf.* -ierunt: *l. 42.43. partic. perf. usu adi.: l.33.36.45.47.*

1 *detegere, revelare, denudare – aufdecken, enthüllen, entblößen, freilegen:* **a** *proprie:* CONSTANT. AFRIC. theor. 7,2 p. 30b^{v} quod medicum verenda praesertim membra feminea -ire turpe est. TRANSL. Dion. Ratisb. 31 p. 368^{a},23 membra *(sc. martyris)* linteaminibus -untur. CONSUET. Mell. 28 p. 404,7 diaconi -ant altare. BRUNUS LONG. chirurg. 1,13 p. 111^{B} si ... sagitta ossi adhaeserit ..., oportet, ut -atur os et fiat perforatio. LIBER ordin. Sedun. A 338 -it *sacerdos* crucem. *persaepe.* **b** *translate:* RAHEW. gest. 4,23 p. 267,5 defectionis iteratae venenum, quod corde conceperant ..., -ire non verentur *Mediolanenses. prodere, tradere – verraten:* CAPIT. reg. Franc. 274,1 ut nullus de his, quae consideraverint *contrarii nostri*, suum parem -at vel prodat. **2** *aperire – öffnen:* COMPOS. Luc. R 11 aperies *(sc. vasum)*; ... post hec dimittis eum -copertum. GESTA Dagob. 52 -coperiri (-iri *var. l.*) sepulchrum iussit *Ludowicus*. CIRCA INSTANS p. 6b^{v} calefacias ... lapides et pone in vino ore vasis remanente -to. TRACT. de aegr. cur. p. 148,6 -atur olla et patiens ... fumum recipiat. *al. v. et l. 70. effodio – aufgraben:* COMPOS. Luc. X 32 cabas humidum locum usque ad genuculum et -coperies *(ci. Svennung,* dissaperies *cod.)* terram (MAPPAE CLAVIC. 215 -es terram). **3** *tegulis, tectura privare – abdecken:* PAUL. DIAC. Lang. 3,2 duo ex eis *(Langobardis)* ascendentes tectum -coperierunt (-coperuerunt, -ierunt, -uerunt *sim. var. l.*) illud. 5,11 ut ... basilicam ... -coperiret (-at *var. l.*) tegulasque ... auferret *Augustus*. RUD. TRUD. (?) gest. 9,27 heres totam paene -tam, putridam ... vastatamque domum michi reliquit. 9,33 istae *(cochleae, sc. turrium)* ... longo tempore -tae prope erant putridaeque tecturae. **4** *removere – entfernen:* BEDA hist. eccl. 4,19 p. 245,32 -coperto vultus indumento.

adi. **discoopertus,** -a, -um. **1** *intectus, apertus – unbedeckt, offen:* HIST. Frid. imp. cont. p. 190,21 cum navibus coopertis et -is ... venerunt *Mediolanenses.* FRID. II. IMP. art. ven. 6 p. 246,22 faciat *falconarius* ipsum *(falconem)* volare ad anates, que leventur sibi de aqua, que aqua debet esse -a, ut falco videat eas. ALBERT. M. meteor. 2,3,2 p. 565^{a},17 quantum de terra -um sit ab aquis. animal. 1,79 quaedam ... marinorum habent figuras aurium, et sunt -ae (*p. 489^{b},5* ἀκάλυπτα) extra in capitibus suis. 4,69 quaedam *(sc. anulosorum volantium)* habent alas suas coopertas membrana ...; sed hoc, quod nos vespam ... vocamus, habet alas -as. *al.* **2** *aridus – trocken:* ALBERT. M. veget. 2,103 omnis terra -a. **3** *incultus – brachliegend:* CHART. Bund. 297 p. 219,7 (a. 1137/39) cum soliis coopertis et -is, campis et pratis *eqs.* (*item* 298). **4** *nudus – nackt:* CHART. Salisb. II 863 p. 407,8 (a. 1231) palliis laicalibus ..., hoc est, ut dextrum brachium -um relinquant ..., nequaquam utantur *canonici.* **5** *calvus – unbehaart:* ALBERT. M. animal. 2,20 omnia quadrupedia ... sunt pilosa in toto corpore, nec aliquod eorum est -um in toto corpore et nudum sicut homo.

***discoopertio,** -onis *f. apertio – das Aufmachen:* PS. AVIC. anim. 1,9 p. 80 reversus *(sc. filius)* postea, ut discooperiret aludel et videret, si erat *mercurius* sublimatus, in -e ascendit mercurius in faciem et combussit eum.

discopel(l)a, -ae *f.* *(orig. inc., ni subest* discus; *cf. theod.* Scheibwurz, *v. Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. I. p. 692) bryonia, vitis alba – Zaunrübe* (*cf. Ps. Apul. herb. 67 l. 8* a Graecis dicitur brionie ..., alii -ela): GLOSS. III 555,3 St.-S. -lla, sciltwrz, schutwrze.

discophorus, -i *m.* (δισκοφόρος) *script.:* -ofo-: *l.21.23. 25.* -ofer(us): *l.11.*

1 *strictius i. q. dapifer, minister mensarum – Aufwärter, Speisenträger:* **a** *proprie:* PASS. Praeiecti I 7 interrogat ministrum, si de piscium dapes aliquantulum haberet; ad haec fatetur -ferus *eqs.* EKKEH. IV. bened. I 33,27 corde feris vescam -us intulit escam *(i. caput Iohannis).* **b** *in imag.:* VITA Deic. 4 (prol.) taceo, ... quia -um Domini Sebastianum ... habere potuit *Suessio urbs.* EKKEH. IV. bened. I 4,3 fercla (gloss.: doctrinas) tuis, Christe, nova dat -us (gloss.: propositor, truhtsazzo) iste *(sc. Iohannes evangelista).* HEINR. AUGUST. planct. 1914 prandia fert Abacuc messorum dapsilis illuc *(sc. in lacum)*; talem -um vir habet desideriorum *(i. Daniel).* **2** *latius de magistratu aulae i. q. propositus mensae, senescalcus – Truchsess, Seneschall (de re v. HRG V. p. 374sqq.):* DIPL. Otton. III. 393 dilecto nostro Dammoni, -foro atque comiti, quoddam ... praedium in proprium tradidimus. SUMM. Heinr. A 8,237 -forus vel dapifer, truhtsazzo. CHART. episc. Wirz. I 98 p. 71,23 sunt testes ... ministeriales: Billung vicedominus et alter Billung -forus. TRAD. Altaerip. 67 Petrus -us de Stavaiel dedit domui Alteripe, quicquid habebat. *al. cf.* discifer.

discoquo *v.* 1. decoquo.

***discordantia,** -ae *f.* **1** *t. t. mus. i. q. dissonantia, intervallum non concordans – Dissonanz, dissonantes Intervall (de re v. H. Riemann, Musiklexikon, Sachteil. [12]1967. p. 232^{a}):* IOH. GARL. mus. mens. 9,25sq. -a dicitur esse, quando duae voces iunguntur in eodem tempore, ita quod secundum auditum una vox non potest compati cum alia; -arum quaedam dicuntur perfectae, quaedam imperfectae. LAMB. mus. quadr. p. 260^{a} -a est duorum sonorum sibimet permixtorum dura collisio. ANON. IV mus. 7 p. 86,24 primus *(punctus)*, si fuerit in concordantia, longus, si fuerit in -a, brevis *(sc. est).* FRANCO COL. cant. mens. 11,20 omnis imperfecta -a immediate ante concordantiam bene concordat. *saepius.* **2** *contrarietas, repugnantia – Gegensätzlichkeit, Unvereinbarkeit:* HERACLIUS II 57 de coloribus sibi contrariis: ... auripigmentum non concordat cum folio, nec cum viride nec cum minio; quae -ae non sunt in qualitatibus colorum, ... sed dictae -ae intelliguntur et sunt, quantum ad ceteras naturales conditiones ... taliter contrarias, quod *eqs.*

***discordatio,** -onis *f. controversia, dissensio – Uneinigkeit, Meinungsverschiedenheit:* LEX Baiuv. 17,5 capit. p. 252,3 (codd. Mg. Mt) de -e iudicum (*cf.* p. 252,1 [codd. Ad. Alt. *al.*] ubi discordant iudices). EPIST. var. III 33 p. 202,8 unum ... -is testimonium subnectere non abnuo, ut ... in psalmi septuagesimi tertii loco, ubi legitur: *'eqs.'*

discordia, -ae *f.* (-um, -i *n.: p.731,22.23. al.*) *script.:* dees-: *p.731,16.* des-: *p.731,17.* dissc-: *p.731,22. al.*

1 *spectat ad disceptationem, litigationem, litem:* **a** *gener.:* **α** *in univ. i. q. rixa, altercatio, dissensio – Streit, Zwietracht, Uneinigkeit:* WILLIB. Bonif. 8 p. 51,5 iurgiorum disceptatio exorta est, et tanta -ae demum inimicitia inchoata, ut *eqs.* URSIN. Leod. (MGMer. V p. 328,10) coepit *adversarius* ... inter ipsum *(pontificem)* et regem z i z a n i a m -ae (-am *var. l.*) s e m i n a r e (CAPIT. reg. Franc. 254. *al.; cf. Vulg. Matth. 13,25. prov. 6,19*). ANNAL. Xant. a. 866 p. 24,14 mediante inter illos spiritu -ae separati sunt *duo presbyteri.* CONSUET. Marb. 62 ne qua inter prelatos et subditos maneant fomenta -ę. *saepe. per prosop. (de dea pagana: l.65; alleg. de synagoga: l.70):* ERMENR. ad Grim. 24 p. 562,28 aureo malo a D-a coram exposito Veneris formam iudicavit *Paris* Iunoni pulchriorem. THIETM. chron. 1,24 p. 31,3 ex omnibus de lumbis eiusdem *(sc. filii reginae)* umquam progredientibus numquam deerit mea *(sc. daemonis, i. diaboli)* comes D-a. EKKEH. IV. bened. I 17,63 ut cadat, en, magno D-a (gloss.: synagoga), cęnat in agno. *saepius v. et p. 782,9.* **β** *proelium, motus, perturbatio, seditio – kriegerische Auseinandersetzung, Unruhen, Aufruhr,*

Aufstand: ARBEO Emm. 5 inter Hunorum et gentem Baiuvariorum orta est -a. RUD. FULD. Alex. 3 p. 425,32 cum finitimis suis . . . lites atque -as habebant *Germani*. WIDUK. gest. 1,38 p. 55,6 qui *(sc. populus)* c i v i l i b u s -is (-a *var. l.*) et externis bellis totiens attriti laborabatis (BERTH. [?] annal. a. 1067 p. 273,16. *al.*). THANGM. Bernw. 24 totius -ae rebellione sopita hostes pacem exposcunt. WIPO gest. 1 p. 9,18 -a pene totum regnum invasit, adeo, ut . . . caedes, incendia, rapinae fierent, si non *eqs.* DIPL. Conr. III. 8 -a, quae nuper in Svevia suborta est. *saepe.* **γ** *discissio, schisma – Zerrissenheit, Spaltung:* OTTO FRISING. chron. 7,18 p. 335,8 exercitum . . ., sed propter -am regni parvum . . ., in Italiam duxit *(sc. Lotharius imperator).* CARM. de Frid. I. imp. 170 menti regali gravis est -a regni. **b** *publ., iur., canon. i. q. lis, actio, controversia – Rechtsstreit, Rechtsfall:* DIPL. Karoli M. 89 p. 129,32 si in ipso monasterio aliqua dees-a evenerit, tunc *eqs.* FORM. extrav. I 8 p. 537,36 des-a inter illi et illi. WIDUK. gest. 1,22 p. 31,20 (rec. B) summus . . . pontifex mittitur ad s e d a n d a m tam ingentem -am (BERTH. [?] annal. a. 1079 p. 318,13. DIPL. Loth. III. 8 -a est sedanda. *al. sim.* BERTH. [?] annal. a. 1077 p. 303,2 -as . . . componendas. *al.*). CHART. Bund. 434 p. 317,42 diss-a. CHART. Tirol. notar. I 768[a] si aliquod -ium inter eos *(sc. partes)* fuisset. 768[c] de aliquo -io, quod *eqs. saepe.* **2** *spectat ad discrepantiam, diversitatem:* **a** *gener.:* **α** *contrarietas, repugnantia, diversitas – Gegensätzlichkeit, Unvereinbarkeit, Verschiedenheit:* LEG. Wisig. 3,1,4 p. 125,3 nec . . . poterit in pacis concordia nasci, quod per -am originis noscitur seminari. WIDUK. gest. 3 praef. p. 100,14 hominum voces, vultus ac mores mille modis c o n c o r d i -a variantur (MANEG. c. Wolfh. 8 p. 59,4. URSO element. 3 p. 58,3). ARNULF. SAG. invect. 7 p. 104,27 oculos tuos . . . distorsit enormitas, ut ad idem contuendum mirabili nequeant -a convenire. *al. v. et p.733,18.* **β** *dyscrasia, intemperies – schlechte Mischung, Unausgewogenheit (spectat ad humores corporis):* ECBASIS capt. 145 in gravitate cibi crescit -a morbi. **b** *mus. i. q. dissonantia – Dissonanz:* ANON. IV mus. 5 p. 81,28 hoc est valde mirabile, quomodo talia *(sc. voces discordantes)* possunt ad invicem compati sine -a.

discordiosus, -a, -um. **1** *rixosus, litigiosus – zänkisch, streitsüchtig:* TRAD. Patav. 633 p. 234,24 (a. 1160/63) ut contra oblivionem et -am hominum contentionem presentis pagine notitia scriberetur. CONR. MUR. summ. p. 160,5 mulier deridenda . . . poterit nominari: . . . discors, -a *eqs.* **2** *repugnans, contrarius – widerstrebend, gegensätzlich:* RUP. TUIT. Ioh. 7,436 quod tales *(sc. pisces, i. homines)* admisissent *(sc. mittentes retia)*, quorum -is tumultibus retia rumperentur aliis seditiones facientibus, aliis ebrietates, fornicationes et his similia sectantibus, aliis *eqs.*

discorditer *v.* discors. **discordium** *v.* discordia.

discordo, -avi, -atum, -are. *script.:* -rt(o): *p.732,24. coni. praes.* -ditis: *p.732,38. form.* -diantes: *l.63. usu medial*: *l.61. 69.70.p.732,17*; *trans.: p.732,11.12.14. partic. praes. usu adi.: p.732,19.35.42*; *subst.: l.56.63.*

1 *spectat ad rixam, litem:* **a** *gener.:* **α** *in univ. i. q. rixari, altercari, dissidere – streiten, Streit haben, uneins sein:* HINCM. coll. 2 p. 107,10 ne in suis parrochiis diu -antes sint, . . . provideant *(sc. presbyteri).* SALOM. III. carm. 1,117 rari sint *(sic)* nostrum, quorum mens tendat in unum: -ant omnes. EUPOLEMIUS 1,237 -atis *(sc. Iudas et Ethnis)*, ut olim . . . Ade geniti de semine fratres. ANNALISTA SAXO a. 1135 p. 769,23 inperator et Coloniensis archiepiscopus ab invicem -ti discedunt. GESTA Halb. p. 111,24 non quievit *(sc. episcopus)*, donec ad bonum pacis et concordie -diantes penitus reformavit. CHART. Stir. II 379 p. 491,18 cum . . . sit . . . omnis etas ab adolescencia pronior ad -andum *eqs. al.* **β** *dissentire, discedere – unterschiedlicher Meinung sein, (sich) widersprechen, sich widersetzen, abweichen:* LEX Baiuv. 17,5 hic -ant nostri iudices de pacto, quod *eqs.* HINCM. epist. 200 p. 224,1 ut autumo, non -ari intellectu invenientur *(sc. episcopi).* CONSTANT. AFRIC. theor. 4,20 p. 17b[v] de diffinitione infirmitatis -ti sunt medici. OTTO FRISING. gest. 1,52 p. 74,30 a scientia haut censura morum vitaeque gravitate -ante . . . seriis rebus mentem applicarat *episcopus Gilebertus.* CHART. Osterholt. 6 (ed. H.-H. Jarck, UB Osterholz. 1982; epist. papae) vota, que a rationis tramite non -ant. *saepius.* **γ** *inimicum esse, inimicari – verfeindet sein:* ARBEO Emm. 5 p. 34,4 Baiuvariorum gentis dux se -are cum Avaros praenuntians *eqs.* **δ** *desciscere – abfallen:* WIDUK. gest. 1,9 p. 11,12 legato respondit *Irminfridus* placita sibi placere populi Francorum, ab eorum concordia non -are, pace omnimodis indigere. **ε** *dissociare, discordiam seminare – entzweien, Unfrieden stiften:* EPIST. Bonif. 57 p. 104,23 ut eum *(populum)* ab ęcclesia Dei subtraheret et a christiana lege -ret *pseudopropheta.* RHYTHM. 60,3,2 invidus ille temptator . . . semper cupit -are concordantes fratribus. ALCUIN. epist. 194 p. 322,14 tuum *(sc. archiepiscopi)* est praedicare, non pugnare; pacificare, non -are. **b** *publ., iur., canon. i. q. litigare, controversiam habere – einen Rechtsstreit führen:* TRAD. Frising. 275 (a. 808) Kyppo dolosę delevit . . . cambium, propterea -antur *Kyppo et Atto.* CHART. Traiect. 1393 p. 163,15 (a. 1257) per decanum canonicorum litigantium vel -ancium amicabiliter . . . sopiatur *(sc. rancor).* ACTA civ. Wism. A 359 filii Conradi de Boude composuerunt cum sororio suo pro tali hereditate, super quam -bant. 366 domina Greta . . . emit hereditatem contra prewinnos suos, pro qua -bant. CHART. civ. August. 50 (dipl. Rud. Habsb.) ipsa discordia sive -rtandi materia coram nobis taliter est decisa: *eqs. saepius.* **2** *spectat ad discrepantiam, diversitatem:* **a** *gener.:* **α** *adversari, repugnare – im Widerspruch stehen, zuwider laufen:* DIPL. Otton. III. 260 si rerum eventus vestro voto secundat, . . .; si autem . . . vestris bonis meritis -at, simili vobis tristitia affectamur. COD. Udalr. 233 p. 411,7 cum assensus cleri et populi huic studio *(sc. regis et episcopi)* -verit *eqs.* **β** *differre – sich abheben, unterscheiden:* ALDH. ad Acirc. 112 p. 151,13 quos *(pedes)* nunc arsis, nunc thesis -ante temporum trutina vergunt et inclinant. EPIST. Worm. I 15 p. 32,1 parum amicus ab officio -at medici: sicut enim iste corporis sanat cicatrices, ita *eqs.* PS. ARIST. lap. I p. 191,4 est quidam lapis -ans, s<cilicet> elzebez, et est ex manerie salis. *al.* **γ** *cavere, non sinere – sich dagegen verwahren, nicht zulassen:* FORM. Senon. I 32 p. 199,32 ut . . . vos *(i. vestra, sc. abbatissae)* reverentia -itis, ut debeam *eqs.* **b** *mus. i. q. dissonare – dissonant klingen, nicht harmonieren:* REMIG. ALTISS. mus. 505,18 'congruunt', conveniunt, concordant; 'discrepant', -ant *(sc. soni).* ANON. IV mus. 5 p. 81,26 de necessitate erit una sexta -ans, si ditonus vel semiditonus fuerit a tenore tertia supra. ANON. mus. Sowa 4 p. 260,19 qui (gloss.: illi cantores) si -ent, tunc voces scismata (gloss.: discordantias) mordent. FRANCO COL. cant. mens. 11,34 si -at *triplum* cum tenore, non -et cum discantu, vel e converso. *al.*

discoriatio, -onis *f.* *abrasio, irritatio – Abschürfung, Reizung:* CONSTANT. AFRIC. grad. p. 374,14 succus eius *(sc. virgae pastoris)* . . . vulnerata intestina curat et omnem -em de acumine medicinae factam sanat. p. 381,30 angustiam, tum siccitatem et -em generat *euphorbium.* p. 384,17 -em intestinorum de frigiditate factam sanat *nasturcium.*

discorio, -are *vel* **discorior,** -ari. *abradere, irritare – auf-, abschürfen, reizen:* MAURUS progn. 30 p. 45[a],8 collectio *(sc. materiei furiosae)* operatur, quod est eius, quia -at (*sc. tracheam; cf. antea:* eam excoriando). IORDAN. RUFF. equ. p. 70,15 ne cocturas -ari valeat violenter, eo quod propter pruritum assiduum cocturarum equus avidus fricaret locum decoctum.

discorro *v.* discurro.

discors, -rdis. *script.* -rx: *l.68.* **1** *spectat ad rixam:* **a** *dissociatus, dissidens, non concors, inimicus – zerstritten, entzweit, uneinig, verfeindet:* DHUODA lib. man. epigr. 70 licet sit -s regnum et patria, tu *(sc. Deus)* tamen manes . . . immutabilis. BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 289,4 Theutonum gentes omnino inter se scismate non modico -es. RYCCARD. chron. a. 1202 p. 23,25 -rx a comite Gualterio recessit *Dyopuldus.* ANNAL. Plac. a. 1254 p. 507,21 cognito a Saracenis, quod ipse *(Manfredus)* erat -s a domno papa, receperunt ipsum. *al. v. et p.709,3.731,43. usu subst.:* HINCM. divort. 11 p. 175,16 quomodo indulgentiam accipere poterit -s, antequam caritatis glu-

tino uniatur? OTLOH. prov. D 71 -es revoca, fautor merentibus insta. CHART. Tirol. 1019 (epist. papae) nisi prius -es in pacis federa reformentur. *al.* **b** *discordiosus, rixosus – streitsüchtig, Zwietracht säend:* MILO carm. 3,4,1,825 proles avaritia haec multa ex genetrice creatur: . . ., commenta, dolus, fallacia -s. WILLETR. Sus. 342 ne male seduci valeant aut denique vinci demone -i, quis continentia cordi. *al.* **c** *pugnax – unnachgiebig, hartnäckig:* COLUMB. epist. 7 p. 181,10 -s in necessariis, aequalis in veris, severus in suavibus, dulcis in amaritudinibus *(sc. esto).* **2** *spectat ad discrepantiam i. q. contrarius, incongruens, oppositus – (sich) widersprechend, widersprüchlich, gegensätzlich:* FLOR. LUGD. carm. 9,12 te *(sc. Deum)* . . . -es . . . aurae concordi voce resultent. DIPL. Otton. III. 278 p. 702,44 interrogaverunt *iudices* eos *(testes)* singillatim et inventi sunt -es. RAHEW. flosc. 4,21 querunt *philosophi* . . ., quo constet -s orbis compago rotundi. URSO element. 3 p. 57,22sq. unde *(sc. ex lucta elementorum)* nascitur ipsorum concors concordia, -s discordia, concors discordia et -s concordia. *ibid. al.*

adv. **discorditer.** **1** *cum controversiis, per discordiam – unter Streitigkeiten, in Uneinigkeit:* CHART. archiep. Magd. 179 (a. 1101/05) electioni -r facte non duximus aliquatenus consentire. ANNAL. August. II a. 1169 Arnoldus, Maguntinus archiepiscopus, . . . occiditur; Rudolfus et Cristanus -r eliguntur. SABA MALASP. chron. 10,29 p. 372,22 cum tumultu concilio -r dissoluto dicti exules . . . ad palatium regale Messanense . . . incedunt. **2** *modo contrario, insociabili – gegensätzlich, unvereinbar:* SABA MALASP. chron. 10,23 p. 365,28 quas *(gentes)* non minus -r seiungit animus et voluntas, quam pluralis differentia nationis. **3** *modo discrepanti – auf unpassende Weise:* ANON. inst. patr. 11 nullus ante alios aut post incipere in versu vel cantu, verba cantata reiterare vel nimis -r festinare . . . presumat.

discorto *v.* discordo. **discrasia** *v.* dyscrasia.

***discrasio** *v.* *dyscrasio. **discrecio** *v.* discretio.

***discredentia,** -ae *f.* *diffidentia, suspicio – Mißtrauen, Argwohn:* ALBERT. M. pol. 4,10[f] p. 387[b],6 'in parte . . . principari', . . . 'non utique sustinebunt *divites et pauperes* propter -am (*p. 1297[a],4* ἀπιστίαν) ad invicem', id est, quia dives non credit pauperi, nec pauper diviti. 5,4[l] p. 467[b],35sqq. oligarchiae transmutantur in bello propter -am, quia unus non credit alteri, et propter eandem -am dissolvuntur in pace, quia *eqs. ibid. al.*

discredo, -didi, -ere *vel rarius* ***decredo,** -ere. **1** *non credere, dubitare – nicht glauben, (be)zweifeln, in Frage stellen (in figura litotes q. d.: l.45.48):* **a** *in univ.:* COD. Karol. 8 p. 497,37 ut nequaquam amplius dis-as nostras afflicciones. RATHER. testam. (QuellForschItArch. 29. 1938/39. p. 39,6) quidquid supererit, sive sit multum, quod non credo, sive sit parum . . ., quod non dis-o, habeat Martinus. WOLFHER. Godeh. I praef. p. 169,44 me . . . in initio ad istud opus . . . satis idoneum dis-didi, quod *eqs.* SIGEB. GEMBL. decenn. 2,16 quamvis ab incepto dis-endo me dehorteris *eqs.* METELL. exp. Hieros. 4,487 addidit *presbyter*, ut, visis si quis de-ret istis *eqs.* CONST. imp. II 235 p. 323,21 quanquam audita de-ere vereremur nec credere delectaret. *saepius.* **b** *desperare – den Glauben, die Hoffnung verlieren:* FUND. Grat. Dei 7 p. 689,2 cum . . . dolor vehemencius increscerat, et iam redituram salutem de-ret *(sc. archiepiscopus).* **2** *diffidere, non audere – Bedenken haben, sich nicht getrauen:* CHRON. Andag. 70 p. 164,16 dis-bat se illi *(abbati)* Berengerus credere, quem credebat excommunicatis communicasse.

***discredulitas,** -atis *f.* (discredo *et* credulitas) *actio non credendi, reiectio – das Nichtglauben, Ablehnung:* ALBERT. M. sent. 4,4,2 p. 83[b],14 dicendum, quod -s omnium articulorum impedit rem sacramenti *(i. baptismatis).*

***discrementum,** -i *n.* (discresco) *detrimentum, damnum – Nachteil, Schaden:* ARNOLD. O. P. epist. de correct. eccl. (ed. E. Winkelmann. 1865. p. 18,19; a. 1248) ex quo . . . loqui cepit Moyses et Aaron ad Pharaonem, affligitur populus Dei, et ubi sermo Dei facere ceperit cuiusque -um, turbacio magna surgit. *cf.* decrementum.

discrepantia (-cia), -ae *f.* **1** *gener.:* **a** *differentia, varietas – Unterschied, Abweichung, unterschiedliche Art:* MANEG. c. Wolfh. 1 p. 44,11 quin . . . quarundam rerum communitates et -as . . . distinguerent *philosophi.* VITA Serv. 20 p. 81,2 exaudiri ceperunt fremitus equorum, rugitus leonum, . . ., vocum quoque variarum . . . animantium -ę. OTTO FRISING. chron. 7,32 p. 361,9 inter ipsos *(Armenios)* et Grecos quaedam de ritu sacrificii habitudo est in quibusdam, in aliis vero -a. ALBERT. M. animal. 1,16 participando . . . aliquando communicant *quaedam* in membro simili et aliquando communicant in membro dissimili; et similiter est de -a participationis membrorum similium et dissimilium *eqs. saepius.* **b** *discordia, dissensio – Mißhelligkeit, Uneinigkeit:* OTTO FRISING. chron. 8,27 p. 438,15 nulla . . . poterit esse -a, quos divinus spiritus . . . perfecta connectit concordia. **c** *inconcinnitas – Unstimmigkeit:* HUGO TRIMB. registr. 552 si pro concinnancia rithmica cesura fit cum -cia, careat censura. **2** *mus.:* **a** *dissonantia, discordantia – Dissonanz, Disharmonie:* MUS. ENCHIR. 19,16 possumus . . . consonantiae atque -ae quasdam rationes reddere. SCHOL. enchir. 1,381 hactenus de -arum generibus devitandis superius dicta terminata sint. ANON. mus. Sowa 1[b] p. 148,14 saepius inter cantores varios maxima vocum -a posset super hoc *(sc. inaequalitatem temporis et mensurae)* generari *eqs. al.* **b** -ae vocum *i. q. discrimina vocum, intervalla – (Ton-)Stufen, Intervalle:* HUCBALD. mus. 12 non . . . putandum est has *(sc. omnes)* vocum -as reputari inter consonantias. CARM. Cantabr. A 6,1[a],4 ut sunt -e vocum variis chordarum generibus. IOH. AFFLIG. mus. 9,9 quod ab una voce inchoans ad octavum saltum facit *diapason* sicque omnes vocum -as, quae sunt septem, in se continet. *al.* *adde:* IOH. AEGID. mus. 1,4 septem vocum -as et consonantias indagavit *Pythagoras.*

discrepatio, -onis *f.* **1** *differentia – Abweichung:* PETR. DAM. epist. 81 p. 425,19 Nestorius episcopus et Eutiches archimandrita cum Dioscoro hac invicem inter se -e (disceptatione *var. l.*) compugnant, ut *eqs.* **2** *dissensio – Uneinigkeit:* CHART. Turic. 1407 (a. 1269) expedit ad -is materiam in posterum evellendam, ut ea, que dicta vel acta sunt, scripturarum munimine tenaci memorie commendentur.

discrepo, -avi, -atum, -are. *perf.* -ui: *l.42.* *usu refl.: l.60*; *medial.: l.65.* *partic. praes. usu adi.: l.47.50*; *subst.: l.54.* *partic. perf. usu adi.: p.735,6.*

1 *intrans. (medial.: l.65):* **a** *strictius:* **α** *dissilire, frangi – zerspringen, -brechen:* GLOSS. I 114,16 St.-S. -vit (discerpavit *b*), zaprihit. 115,16 -uit, zaprast. IV 244,11 -uit, zeprast. **β** *dissone clamare – mißtönend schreien:* ANNAL. Xant. a. 873 ut malignus spiritus . . . Karolum invasit eumque horribiliter -antibus vocibus agitavit. **γ** *dissonare – dissonant klingen, nicht harmonieren (t. t. mus.):* SCHOL. enchir. 2,142 quare per alias regiones voces ita consonae, per alias vero vel -antes sint vel non adeo consentientes. ANON. mus. Sowa 4 p. 260,27 alias *(sc. consonantias)* apellamus discordantias, eo quod sonos faciant ab invicem discordantes seu etiam -antes. *al.* **b** *latius:* **α** *differe, discedere, adversari – sich unterscheiden, abweichen, im Widerspruch stehen:* TRAD. Patav. 33[a] p. 30,11 (a. 789/91) si . . . a rectitudine norme -are vellet *Sapientia (i. filia sororis).* EINH. Karol. 29 p. 33,6 -antia unire. RUOTG. Brun. 20 p. 19,16 unum nos *(sc. imperatorem et Brunonem)* semper idemque sensisse nec umquam vota nostra . . . -asse. DIPL. Heinr. III. 368 p. 501,4 ut pondere et puritate argenti a Metensi non -et *moneta.* HILDEG. epist. 52[R] l. 45 quis homo congregat omnem gregem suum in unum stabulum, scilicet boves, asinos, oves, hedos, ita quod non -ant (dissipent *var. l.*) se? CONR. MUR. summ. p. 145,25 exordium . . . in finali sillaba convenire debet et penultima -are; exemplum: *'eqs.' saepe.* *excellere – sich auszeichnen, hervorstechen:* VITA Sollemn. 1 (MGMer. VII p. 312,2) cum . . . in extrema aetate mundi . . . ita sanctorum vitae -antur (-ant, -ent *var. l.*) exordia, ut *eqs.* **β** *(sibi invicem) repugnare, contrariari – (einander) zuwiderlaufen, hinderlich sein:* MAURUS progn. 30 p. 43[b],9 licet habeat *apostema phlegmaticum* frigiditatem -antem corruptioni, habet humiditatem, que potissima est, et concordantem corruptioni. *v. et p.735,6.* **γ** *discordare, dissentire – streiten, uneins sein:* OTTO FRISING. chron. 6,18 p. 278,28 dum . . . Heinricus cis Rhenum regnaret et de Belgica cum Karolo -ret. **2** *trans.:* **a** *separare –*

trennen: EPIST. Desid. Cad. 2,1 dum regionum longinquitas nos *(ed.*, non *cod.)* -at, aspectum nisi tantummodo fraudat terrarum interiectionis spacium (*cf. notam ed. et p. 423,62 s. v.* describo). **b** *discernere – (unter)scheiden:* FOLCUIN. Lob. prol. p. 55,1 elementa sibi invicem contraria in unius corporis habitudinem ita grata parilitate conveniunt, ut -ta non -ent. **c** *debilitare, frangere – schwächen, brechen:* CARM. Bur. 43,8,3 ordo principatus <vi *ci. Antony*> mentis -ta volvitur in serie mundo non piata *(in loco corrupto, cf. comm.).*

discreptio *v.* descriptio.

***discrepus,** -a, -um. (discrepare) *discrepans, adversus – (voneinander) abweichend, im Widerspruch stehend:* GESTA Magd. 23 p. 407,34 ut inter catholicos, hereticos et scismaticos vix esset . . . bonis discretio et sine duobus aut tribus episcopis, immo -is, pene nulla vacaret cathedra aut electio. LAMB. LEOD. Matth. I 137 vita . . . resonabat idem, quod sermo docentis, os operi cordique manus non -a.

discresco (-ris-, -rixo), -crevi, -ere. **1** *excrescere, oriri – erwachsen, entstehen:* BALDER. Alber. 3 tanta ex hac re -vit discordia, quod . . . inter regis exercitum et Romanos acriter . . . pugnatum est. **2** *decrescere – abnehmen:* BOTAN. Sangall. 10,1 herba butracion l u n a -ixente . . . si quis secum portaverit *eqs.* (13,6 l. -iscente. 21,1 l. criscente et -iscente. 27,3). *cf.* decresco.

***discretalis,** -e. *discretus, diversus – grundsätzlich verschieden, unterschiedlich:* PAULIN. AQUIL. c. Fel. 2,10 nimirum infamaris unionem individuae personae et dualitatem -ium naturarum per quattuor resecare distinctiones.

***discretat** *v.* *dyscrio. **discrete, discretim** *v.* discerno.

discretio (-cio), -onis *f. script.:* -rit-: *l.41. adde* CAPIT. reg. Franc. 82,1. -ept-: *p.736,32.*

I *de separatione i. q. divisio, scissio – Trennung, Aufspaltung:* GERHOH. epist. 7 p. 499B non . . . locali -e seu corporalis molis distensione seipsum Christus corporaliter in tam diversis locis uno eodemque momento praesentat. *meton. i. q. limes – Trennlinie:* DIPL. Arnulfi 75 p. 113,4 iussimus eandem marcham ad . . . cenobium pertinentem fideles nostros circumducere aequaque -e sequestrare.

II *de distinctione:* **A** *sensu act.:* **1** *distinctio – Unterscheidung:* AETHICUS p. 90,1 mundus . . . in massa informe fuit constitutus sine vocabulo ⌞ac -e⌟ (ad -itionem *L*). BRUNO MAGD. bell. 46 p. 45,7 tanta fuit pulveris facta commotio, ut cuiquam vix inter civem et hostem posset esse -o. HERM. IUD. conv. 2 p. 74,5 tali in hac -e (dissertione, dissertatione *var. l.*) utens *(sc. scriba doctus)* exemplo, ut scilicet Iudeis . . . littera velut palea contentis christiani . . . spirituali intelligentia velut dulcissima palee medulla reficerentur. SIMON sacram. p. 6,8 qui *(sc. character, i. signum crucis)* . . . in se ostendat et divine unitatem substantie et trinam -em personarum. *al. v. et l.14.* **2** *de facultate discernendi, distinguendi:* **a** *donum distinctionis, circumspectio, moderatio, continentia – Gabe der Unterscheidung, Umsicht, Mäßigung, Zurückhaltung (cf. Bened. reg. 64,18sq.):* WILLIB. Bonif. 3 p. 12,15 cui tale -is temperamentum inerat, ut . . . mansuetudo et vigor . . . non deerat, sed *eqs.* CAND. FULD. Eigil. I 10 p. 228,42 haec *(regula)* . . . in tantum -em, mensuram et caritatem te *(sc. patrem)* docet habere. BRUNO QUERF. fratr. 13 p. 58,16 quam *(beatitudinem)* gignit dux itineris ad celum, aurea -o. EKKEH. IV. bened. I 16,44 terga tene dantes, male (gloss.: sine -e: ne quid nimis) corrige belligerantes. CONST. imp. I 429,12 ne quid . . . temere agatur et sine -e. CHART. Port. 220 p. 229,23 ut . . . ordinacio, sicut auctricem habuit pietatem seu -em, sic *eqs. persaepe. per prosop.:* HILDEG. epist. 57,1 Sapientia et D-o ad invicem dixerunt: '*eqs.*' **b** *prudentia, ratio, intellectus – Weisheit, Vernunft, Verstand:* **α** *gener.:* GLOSS. psalt. Lunaelac. 7,11 quomodo in corde cogitationes et in capite -o, sic et in renibus conscientiam esse significat *scriptura.* DHUODA lib. man. 3,10,87 est in illis *(cervis)* talis intellectus et talis aequa -o, ut *eqs.* LIBELL. de Willig. 1 p. 744,8 tam . . . oculosae -is fuerat, ut nec falleret nec falli posset. DIPL. Loth. III. 121e fratres tui *(sc. abbatis)* sicut sapientes iuri *(sic)* cum magna -e nobis locuti sunt. ELIAS SAL. mus. 28 p. 55b hoc *(sc. notatio)* non procedit de necessitate, sed . . . secundum -em notatoris, qui debet praevidere *eqs.* CARM. Bur. 128,2,5 iuvenum -o signat ei *(sc. naufrago)* portum. *al. v. et p.737,23. meton. de persona ipsa:* LULL. epist. 103 p. 226,18 sin . . . aliud -i vestrae *(sc. Bonifatii)* placuerit *eqs.* DIPL. Heinr. II. 372 p. 477,3 quia predictum concambium ratum . . . esse . . . nostre -i apparet. TURBA phil. 22 p. 132,1 exponat igitur nobis *(sc. turbae)* vestra *(sc. Theophili)* -o, quod Noficus posuit. DIPL. Loth. III. 62 noverit . . . tam presentium quam futurorum provida -o, quod *eqs.* TRAD. Patav. 1403 sciat vestra -cio, quod *eqs. saepius.* **β** *t. t. iur.* anni -is (dies -is: *l. 15*) *i. q. plena pubertas, aetas matura – Volljährigkeit, Mündigkeit:* CHART. archiep. Magd. 280 p. 349,33 (a. 1155) quia tempore huius donationis infra annos -is fui. CHART. scrin. Col. A II 10,1,15 exfestucare non potuit *Herimannus*, donec veniret ad dies -is sue. CHART. Salem. 203 ad annos -is plene. CHART. Lub. I 165 p. 152,6 cum pervenit *puer* ad annos -is, cum dicitur vulgariter selbmundinch. *saepius.* **γ** *alch.* lutum -is *('Kunstlehm'):* PS. GERH. CREM. sal. I 25 ut accipias cammitum de canna grossa et luta ipsum ⌞luto -is⌟ (*postea:* luto sapientiae). IOH. sacerd. 85 luto -is delinies et . . . super prunas locabis *(sc. mixturam).* **c** *cognitio – (Er-)Kenntnis:* BEBO ad Heinr. II. 1 p. 488,5 cave . . . sapienter in posterum, quia nocet semper incautum et ammonet ipsa -o temporis *eqs.* INNOC. III. registr. 1,171 p. 244,22 ad -em veritatis non debet vincere sensualitas rationem. CHART. Eichsf. 228 quoniam . . . vergit *memoria hominum* in oblivionem frequentius progressu temporis obscurata -e. FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 186,28 ea, que audiebat, non dabant sibi tantam -em rerum nocivarum, quantum dabant ea, que videbat *falco.* **B** *sensu pass. i. q. discrimen, differentia, diversitas – Unterschied, Verschiedenheit:* **1** *in univ.:* THEGAN. Ludow. 44 p. 236,22 magna -o (-ptio *var. l.*) erat inter persecutoribus utriusque *(Ludowici et Iob).* ANNAL. Fuld. II a. 849 p. 38,18 cum . . . ex utraque parte multi sine -e sauciarentur. GERB. (?) astrolab. 18,1 sunt . . . secundum . . . -es climatum mutanda horologia. ALBERT. M. sent. 2,3,5capit. an angelis conveniat personalis -o, ita quod quilibet sit persona. veget. 1,25 haec *(res, i. sensus)* . . . -em . . . facit inter vitam et mortem. *al.* **2** *species diversa – andere Art:* EPIST. var. II 5,7 quibus *(pueris)* non eadem quantitas, sed nulla -o ciborum servatur.

III *de determinatione:* **A** *proprie:* **1** *publ., iur., canon.:* **a** *constitutio, descriptio – Festlegung, -setzung:* DIPL. Conr. II. 218 totum . . . per suos certos fines et antique -is limites . . . confirmamus. 226 -is (descriptionis *var. l.*) terminos (*inde* DIPL. Heinr. III. 197). CHART. Wirt. III 642 p. 117,28 ad firmam . . . pacem . . . facta est -o terminorum, que vulgo dicitur lantschede. CHART. civ. Spir. 36 p. 35,24 hec . . . solvendi passagii erat -o: unaquaeque magna navis . . . solveret VI denarios et obulum *eqs.* **b** *confirmatio litteris facta – schriftliche Bekräftigung:* CHART. Stab. 125 p. 256,1 (c. 1089) -o concambii de Aselbrunna et Coruuoronno et Wendenges: *eqs.* **c** *iudicium, sententia, arbitrium – Entscheidung(sgewalt), Urteil(sfindung), Gutdünken:* TRAD. Frising. 475 p. 407,24 (a. 822) sonabant *cuncti* . . . episcopum . . . vestituram recipere debere; post hanc -em *eqs.* DIPL. Karoli III. 138 p. 222,7 qualem habeat *congregatio* numerum ibi deservientium iudicio et -e . . . episcopi concedimus ordinandum. DIPL. Heinr. IV. 104 ut . . . archiepiscopus suique successores de prefata pecunia eam . . . habeant -em, ut *eqs. al. v. et p.695,35.* **2** *philos. i. q. definitio – (Begriffs-)Bestimmung, Definition:* SMAR. carm. 1,2,11 omnibus aptatas tribuit -o formas, ut teneant cuncta nomina iura sua. **3** *medic. i. q. discrimen (morbi) – Krisis:* GLOSS. med. p. 91,9 xrisin: -em. **B** *meton. i. q. significatio – Bedeutung, Sinn:* RUD. FULD. Leob. 8 p. 125,17 coepit . . . cogitare cupiens somnii cognoscere -em. GERH. AUGUST. Udalr. 1,1 l. 36 qui *(sc. clericus)* istius rei *(sc. infirmitatis filii)* -em cognoscebat et illis *(parentibus)* innotescebat.

discretivus, -a, -um. **1** *separativus – scheidend, trennend:* URSO element. 3 p. 72,11 virtus digestiva, cum sit sensualis et -a . . ., discernit et separat, quod in cibo impurum est. *v. et p. 710,37.* **2** *distinguens, distinctivus – unterscheidend:* **a** *in univ.:* ALBERT. M. veget. 1,11 membra -a sexus extrinsecus

non protendunt *plantae*. animal. 1,235 erit lingua -a omnium eorum, quae substantialiter nutriunt corpus. metaph. 10,2,8 p. 453,92 albedo ... 'est color -us' (*p. 1057b,8* διακριτικόν), nigredo autem est 'color concretivus'. **b** *indicativus, demonstrativus – anzeigend, Markierungs-:* CHART. Lub. I 23 (post 1221) indulgemus *(sc. rex Danorum)* in Falsterbothe fieri signum aliquod -um pro vitando periculo navigantum. **c** *circumspectus, moderatus – umsichtig, maßhaltend:* WIDR. (?) Gerh. I 1,4 p. 494,4 mensae ... sumptus ita -a ordinabat dispositione, ut ... continentiam satageret reservare. SIGEBOTO Paulin. 7 p. 914,19 disciplinis moralibus virtutum actus -a diligentia sic moderans *(sc. matrona)*, ut *eqs.* **d** *cognoscens, cognitivus – erkennend:* MIRAC. Apri 9 (MGScript. IV p. 515b,33; c. s. X.ex.) quia caruit oculo -ae prudentiae, ... grave quid perpessus est *clericus*. GLOSS. med. cod. Mon. p. 21,34 auditus est sensus sonorum -us. ALBERT. M. cael. 1,1,2 p. 5,16 ratio thuris est distributio suavissimae cognitionis divinae in v i r t u t i b u s -is (HUGO RIPELIN compend. 5,17 p. 166b,12. *al.*). animal. 1,51 inter omnia ... animalia -um (*cf. p. 488b,24* βουλευτικόν) intellectum habet solus homo. *al. intellegens, rationalis – intelligent, mit Vernunft begabt:* ALBERT. M. animal. quaest. 2,28 p. 119,63 animalia magis -a magis debent participare principium discretionis. **e** *proprium, differentiam indicans – individualisierend, differenzierend:* ALBERT. M. eth. II 10,1,1 p. 601b,35 tale *(sc. per se)* ... bonum Graeci pronomine -o significabant ἀυτό, quod latine sonat 'ipsum'. summ. theol. I 9,40,2,2 p. 313,86 in divinis ... improprie ponuntur nomina partitiva ... et improprie ponuntur -a. **3** *distinctus, multiplex – unterschiedlich, vielfältig:* HILDEG. div. op. 1,2,3 mundo elementis distincto -a forma ovi ... aliquantum assimilatur. **4** *determinativus, ordinans – bestimmend, lenkend:* ANON. anat. 19 sinciput est sensuum -um, occiput vero determinatum (*ni leg.* determinativum) motus voluntariae mobilis.

adv. **discretive.** **1** *distincte, singillatim – mit einer Unterscheidung, im einzelnen, besonderen, speziellen:* ARIBO mus. p. 15,11 principalitas chordarum accipi -e debet: non ubivis illa principalitas, sed in sua specie consideretur. ALBERT. M. sent. 4,13,35 p. 395a,24 hoc ..., quod dicitur 'vestris' -e sumitur, et nulla est tunc obiectio, quia *eqs. (spectat ad Vulg. Mal. 2,2)*. pol. 2,1m p. 95b,28 cum ... dicitur 'hoc meum', potest intelligi collective vel -e sive singillatim. *ibid. al. cum respectu personae – unter Ansehen der Person:* ALBERT. M. Iob 9,16 'cum invocantem me exaudierit', ... 'non credo, quod exaudierit vocem meam' -e, sed supple potius benignitate et misericordia. **2** *per cognitionem, intellegentiam – mit Hilfe der Erkennnis:* ALBERT. M. sent. 3,23,15 p. 433a,29 si debeat *intellectus* rem discernere et -e scire, oportet, quod *eqs.*

discretor, -oris *m.* **1** *qui separat – einer der trennt:* AUREL. REOM. mus. 12,18 est ... autentus deuterus -r eorum *(modorum)* inter altitudinem vocis et gravitatem. **2** *qui discernit, cognovit – einer der unterscheidet, (er)kennt:* PAULIN. AQUIL. c. Fel. 3,22 intellexit vir iste *(i. Hieronymus)*, famosae subtilitatis -r, ... 'igneum quid ... radiasse *eqs.*' DONIZO Mathild. 1,21 alter habet linguas plures, alterque sophiam, curat et hic fessum, -r *(sc. spirituum)* et alter habetur *(spectat ad Vulg. I Cor. 12,10)*. **3** *arbiter, iudex – Beurteiler, Richter (fere de Deo; de homine: l.60):* VITA Alcuini 23 p. 196,2 erat pauperum pater, ..., divitum ad pietatem invitator, ... -r quoque omnium. ORD. iud. Dei B XI 1h p. 667,26 Deus, misericordiae dator et iudiciorum omnium -r. BERTH. (?) annal. a. 1067 p. 273,30 unus quidam de monachis sese idem iudicium Deo teste et -e suae iustitiae subiturum professus est. OTTO FRISING. chron. 3 prol. p. 134,28 Dominus, utpote iudex -rque rerum. VITA Hartm. (ed. A. Sparber, Schlernschriften XLVI. 1940. p. 57,27) solus ... retributor premiorum, -r et cognitor est meritorum Deus. *al.* **4** *diiudicator, rector – einer der entscheidet, lenkt:* PASS. Kil. II 5 in ordinandis ecclesiasticis rebus -r ideoneus (*sc. pontifex*; *sim.* CATAL. Lamb. 17 [MG Script. XII p. 138,32]).

***discretrix,** -icis *f.* *quae discernit, cognovit – eine die unterscheidet, (er)kennt:* WILLIR. cant. 7,4 p. 29 spirituum sagax -x *(sc. Sulamitis)*, provida, verax, quae *eqs. (spectat ad Vulg. I Cor. 12,10)*. *Niederer*

discretus *v.* discerno. **discribo** *v.* describo.

discribtio *v.* descriptio. **[discrictum** *v.* distringo.]

discrimen, -inis *n.* *abl. plur.* -is: *p.739,21*.

I *proprie:* **A** *cardo, medium – Scheide(linie, -punkt), Mitte:* **1** *in univ.:* PAUL. DIAC. Lang. 4,22 quos *(capillos)* in utramque partem in frontis -e dividebant *Langobardi*. CARM. Winr. 126 non linea punctis in discernendis faciat -a verbis. ANON. astrolab. p. 371,32 horoscopus ... inter summos arctoum ambitus globosam radiali -e procenset sphaeram. HEINR. AUGUST. planct. 414 caelum -n habetur aquarum et super astra sitas secat a terrestribus undas. DIPL. Conr. III. 153 nos ... possessionem ... sitam inter flumina ... et ... usque adiscrimen Alpium de super adiacentium ... deliberavimus (*inde* CHART. Babenb. 437 ad -n. CHART. Stir. IV 13 p. 10,11 ad -n). **2** *partitio, solum interpositum – Abteilung, Zwischenboden:* ARNULF. SAG. invect. 3 p. 94,25 quibus *(amphoris)* ad similitudinem solii per transversum medium -n inesset. **3** *divisio crinium – Scheitel(ung):* GUTOLF. Agn. 42 gracili -e crinis pulcher oberrabat humeris. *v. et p.740,64. plur. i. q. divisiones crinium singulariter factae – jeweils gezogene Scheitel (cf. p.739,70.740,50):* ROGER. SALERN. chirurg. 1,471sqq. per -a ... mane et sero diligenter inungas et post unctionem per -a pulverem ... pone. **B** *distantia, dimensio – Abstand, Abmessung:* **1** *gener.:* **a** *in univ.:* CARM. var. III C 8,15 cerneres tabulas aequi -is octo, octies ut repleas aequoris omne solum *(de abaco)*. **b** *intervallum – Zwischenraum:* EBERH. HEIST. Betel 12 distant *montes* iniecto vallis -e recto. **c** *de tempore i. q. spatium – Länge, Ausdehnung:* ALDH. ad Acirc. 126 arsis et thesis aequali temporum -e dirimuntur. 139 arsis et thesis quibus -bus alternatim temporum particulas sequestrant? *spatium temporis – Zeitraum:* LAMB. TUIT. Herib. 1,3 p. 145,7 brevi -e a servis Dei non amplius ... reverteretur, nisi *eqs.* **2** *mus. i. q. diastema, (vocis) differentia, altitudo – Intervall, (Ton-)Verhältnis, Höhe:* MUS. ENCHIR. 9,26 -n ... inter summam et infimam vocem commatis appellatur diastema. app. A I 25. D 79 antequam ... in tantum redigeretur *cithara* ad purum, ut septem forent -a v o c u m (WALTH. SPIR. Christoph. II 1,190 filiolę ... pulsant -a vocum. EKKEH. IV. pict. Mog. 368 septem ... cęlos -a [gloss.: vocum] tangunt [*sim.* bened. I 19,106]. *al. cf. Verg. Aen. 6,646*). HUCBALD. mus. 7 ut vix -n inter eas *(voces)* sentiatur. *al. v. et l.53. toni pars quarta – Viertelton:* ALBERT. M. metaph. 5,1,9 p. 229,45 in musicis 'est' unum mensura omnium '-n' (discrete, discretive, -n hoc est nota discrete *sim. var. l.; p. 1016b,21* δίεσις) sive tonus, quod ... mensurat novem notas. 10,1,4 p. 436,8 'in musica' primum, quo neumata mensurantur, est '-n' sive differentia, quae vocatur diesis. p. 436,24 quod *(semitonium)* habet 'duo -a', quae sunt duae dieses. 10,1,7 p. 440,41 'si' omnia entia 'essent melodiae', tunc ... numerus entium esset '-n' (discretum *var. l.*) primum, quod est diesis; semitonium enim duas habet dieses sive unum -n (discretum *var. l.*) diesium. **C** *separatio, divisio, disiunctio – (Zer-)Teilung, Trennung:* LEO MARS. chron. 1,29 imperator ... provinciam inter Radelchis ac Siconolfum ęquo -e est partitus. GUTOLF. hist. p. 654,4 Otacharus ... per viscerum et membrorum -n (-e *cod.*) crudeliter ... permultatur.

II *translate:* **A** *discretio, differentia – Unterscheidung, Unterschied:* WALAHFR. carm. 18,34 Deus sine dat cunctis -e lucem et pluvias. POETA SAXO 1,415 non aliquod sexus, aetatis, condicionis ullius furor immitis -n agebat. WIDUK. gest. 1,5 nullum ... michi est ... -n in pretio: quicquid dabis, gratum teneo. CARM. var. III 46,46 qua vice causarum, -e quo meritorum iam ferat ... suam statio prior ... repulsam. LUDUS de Antichr. 296 diis -a reddimus deitatis. *al.* **B** *diiudicatio, iudicium – Entscheidung, Urteil:* **1** *in univ.:* HINCM. divort. praef. p. 108,22 ex sacerdotalis ... consensus atque -is parte Domino dicitur: '*eqs.*' HROTSV. gest. prol. 2,29 nec conflictum fastidit *Salomon* rite duarum *(mulierum)* solvere iudicii celeri -e recti. METELL. exp. Hieros. 4,630 fiat ... condigna rei -e (-ae *A*) pugna. **2** *iussum – Befehl, Geheiß:* HEINR. AUGUST. planct. 8 quando, quod, ut voluit *(sc. Deus)*, digiti -e fecit *(cf.*

Vulg. psalm. 8,4). **3** *cognitio – Feststellung:* WILLETR. Sus. 250 Israel o geniti, datur hic ut cernere stulti iudicio pravi, nullo -e veri *(cf. Vulg. Dan. 13,48).* **4** *eventus – Ausgang:* HROTSV. gest. 292 dum pugnae sensit -a tantae. **C** *certamen, (de)pugna(tio) – (Entscheidungs-)Kampf:* **1** *in univ.:* BEDA hist. eccl. 3,24 p. 178,11 sese pugnae subtraxerat eventumque -is tuto in loco exspectabat *Oidiluald.* CHART. Carniol. II 290 p. 224,13 (a. 1261) <inter> . . . <Aqui>legensis sedis patriarcham et dominum Vlricum . . . diu viguit guerre -n. CHART. Burgenl. I 405 p. 275,21 (dipl.) idem *(magister)* . . . castrum per omnia . . . tempora -is et guerre viriliter conservavit. **2** *modus pugnandi – Kampfweise:* REGINO chron. a. 860 p. 79,10 Franci, qui . . . strictis gladiis pugnare consueverant, attoniti stabant novitate ante inexperti -is perculsi. **3** ultimum -n, -n mortis *i. q. agonia – Todeskampf:* CONC. Merov. p. 28,2 si cui . . . -n (de crimine, crimen *var. l.*) mortis inmineat. OTTO FRISING. gest. 1,70 p. 98,15 fortitudinis in ultimo -e retinens animum . . . vitam finivit *rex.* **D** *periculum, casus, calamitas – Gefahr, Wechselfälle:* **1** *in univ.:* WILLIB. Bonif. 8 p. 47,8 cum . . . ingentium a q u a r u m evassit -n (-a *var. l.; sim.* HUGEB. Willib. 3 p. 91,29 magnis transmeatis mari -is. *al.*). ISO Otm. 1,11 p. 51[b],15 per . . . v i a r u m -a . . . incedere (CHART. Burgenl. I 298 p. 211,33 [dipl.]. *al.*). HROTSV. gest. 265 miratur . . . se iam superare . . . tantas absque suae fraudes -e v i t a e (DIPL. Heinr. IV. 351 p. 464,6. CONST. Melf. 1,14). WALTH. SPIR. Christoph. II praef. 55 reliquis . . . vindicta superstes protrahat ingratam vario -e vitam. CONSUET. Vird. 3 p. 384,12 sumet *(sc. qui sanguinem dempserit)* . . . puram limpham et sic evadet omne -n. *saepe. meton. de vitalibus:* YSENGRIMUS 2,557 fratres . . . prȩter -a cordis obvia per vacuum cornua pectus agunt. **2** *damnum – Nachteil, Schaden:* CAND. FULD. Eigil. II 7,28 virum ostentat *fama* absque -e sospem confectum. DIPL. Loth. II. 16 locus propter mercati et monete longinquitatem non modicum patitur -n. CHART. Brixin. 150 p. 162,33 quod nec . . . domini . . . aliquit construant . . . preter voluntatem et consensum episcopi Brixinensis, quod in preiudicium et -n civitatis et ecclesie possit evenire. *al.* **3** *supplicium – Strafe:* WALAHFR. Wett. 369 speciale tenet -n . . . frater, in inlicitum cecidit qui crimen habendi. CONC. Karol. A 56[B],24 qui . . . donaria . . . auferre presumit, cuius sit -is et dampnationis, ut perpendat, salubriter ammonemus. *al.* **4** *usu plur. i. q. mors – Tod:* METELL. exp. Hieros. 3,1037 fortis socii flebant -a Franci. **E** *crimen, peccatum – Schuld, Vergehen:* ODILO CLUN. Adelh. 14 ita deplorabat aliorum peccata, qualiter non possunt multi propria deplorare -a (crimina *var. l.*).

discriminalis, -e. *script. et form.:* dec-: *l.55.* -ma-: *l.55.* -nia-: *l.55.* -ę: *l.58.*

1 *adi. i. q. disponens, ad dispositionem pertinens – untergliedernd, die Untergliederung betreffend:* EUGEN. VULG. syll. 2 prol. 2 videtur corporis huius scematis *(i. carminis)* dispositio sacratione numeri ita distributa, ut et apostolice fidei norma et proportio -is non sit neglecta. **2** *subst. neutr.:* **a** *discerniculum, pecten – Haarnadel, -band, Kamm:* LEX Baiuv. 8,5 capit. p. 224 de -bus (-ia *T1 a. corr.*, discriminibus *Vl*) reiectis. 8,5 si . . . -ia (-ialia, -malia, dec-, crinalia *var. l.*) eiecerit de capite, quod uualcuurf dicunt. AGIUS vita Hath. 2 vestes auro paratas, mitras, vittas, -ia, inaures . . . suscipere recusavit *(cf. Vulg. Is. 3,18sqq.).* SUMM. Heinr. A 9,223 -e (-e *var. l.*) vnderbant. C p. 258 -ia . . . ornamenta, quę crines discernunt, id est vahswinta, hârscaida. SPEC. virg. 3,503 vitta crines constringit, -e discernit. add. 45[a],1 istam *(virginem)* -ia comunt. RICHER. SENON. gest. 4,39 p. 325,20 vittas et -ia et linteola et cetera, quibus mulieres capita sua adhornare solent, lavaverat *ancilla. al.* **b** *discrimen, cardo, medium – Scheitel(punkt), Mitte (usu anat.):* URSO anat. 382 super frontis -e sibi occurrunt *venae temporum* et invicem choaerent. IOH. IAMAT. chirurg. 8,7 per frontis planitiem et capitis -e. *plur. i. q. divisiones crinium singulariter factae – jeweils gezogene Scheitel (cf. p.738,24.740,50):* CIRCA INSTANS p. 2a[r] ungatur caput per -ia. p. 2b[v] caput patientis ex abundantia pediculorum inungatur per -ia.

discriminatim *v.* discrimino.

discriminatio, -onis *f.* **1** *divisio – Ein-, Unterteilung:* ANON. astrolab. p. 373,13 quarum *(horarum)* certa -o ˻non ispericis˼ (nonnisi sphaericis *ci. ed.*) colligitur rationibus. **2** *diremptio, separatio – Trennung, Scheidung:* EKKEB. SCHON. cath. 9,12 p. 61[A] significat *nomen iudicii* ultimam -em bonorum et malorum, quae fit in novissimo die. p. 61[B].

discrimino, -avi, -atum, -are. *script.* -m(o): *l.39.* **1** *proprie i. q. dividere – unterteilen, trennen:* **a** *gener.:* **α** *in univ.:* RICHER. REM. hist. 1,1 Africam . . . et Europam . . . Mediterraneus interiectus -at. WILLIR. cant. 18,6 p. 4 ut nitor argenti radios -et auri. VISIO Godesc. B 22,2 domus . . . in medio . . . parietem domum in duas partes -antem habebant. RICHARD. ANGL. anat. I 53 quibus *(plicaturis)* adinvicem tres mira nature arte -antur (discernantur *var. l.*) cellule *(sc. cerebri)* anterior, posterior et media. **β** *distinguere – ab-, hervorheben:* HONOR. AUGUST. inev. A (SBWien 150/III. 1905. p. 28,8) sicut pictor, cum singulos colores proposuerit . . ., ad ultimum nigro colore cuncta -at. CARM. Bur. 67,3[b],7 arcus supercilia -ant gemelli. *v. et p.745,48.* **b** *publ. et iur. i. q. definire – ab-, begrenzen:* CHART. Lub. IV 1 p. 4,5 (a. 1243) terminos . . . ville . . . presenti pagina placuit inscribi, prout Reinardus advocatus . . . quondam dimensus est ac -vit et certis limitibus circumscripsit. TRAD. Werd. 153 quem *(montem)* -at et distingit ex uno latere silvula . . . et ex altero latere rivulus. **2** *translate:* **a** *discernere – unterscheiden:* AURELIUS 2 p. 493,14 nunc . . . et specialiter addistinguere et -are consilium est. PAULIN. AQUIL. c. Fel. 1,28 l. 4 si subtili discretione cauta manu fidei -are, quid loqueris religiosius, didicisses. 2,1 l. 5 quatenus verborum stamina disputationis radio . . . edoctus magisterii fultusque valeam -are praesidiis. LUDUS de Antichr. 30 decernimus *(sc. gentiles)* deos -are, officia quorum cernimus ab invicem distare. **b** *variare, mutare – ändern, wandeln:* YSENGRIMUS 1,279 ancipites tricas tenui -at *Reinardus* hora. EPIST. Ratisb. 30 p. 362,17 humanae res vicissitudinem patiuntur . . ., modo hac modo illa -antur immutatione. **c** *(di)iudicare, censere – entscheiden, beschließen:* EPIST. pont. Rom. sel. II B 16,7 quibus *(sortibus)* vos cuncta in vestris -atis iudiciis. FUND. Brunw. 11 p. 132,14 qui *(primores)* . . . in regem lenia -ant (-mant *var. l.*). **d** *comere, ornare – kämmen, schmücken:* METELL. exp. Hieros. 6,842 miles . . . coniubilando locum ferit omnem fulmine vocum, pectine musarum -at artificarum. *cf.* decrimino.

adi. **discriminatus,** -a, -um *?in (summo) discrimine positus, periclitans – ?in (höchster) Gefahr befindlich, gefährdet:* CHRON. Salern. 158 p. 166,12 stratigo . . . crine solutus necnon -tus ante Longobardorum acies . . . fugiebat.

adv. **discriminatim.** *per divisiones crinium singulariter factas – an jeweils gezogenen Scheiteln (cf. p.738,24.739,70):* BERNH. PROV. comm. 1,2 p. 272,39 hec *(sc. grana staphisagriae)* mixta cum oleo . . . et -m inuncta capiti pernecant pediculos.

discriminosus, -a, -um. *periculosus, perniciosus – gefährlich, verderblich:* CHRON. Reinh. a. 1215 p. 586,44 qui *(mali spiritus, i. reptilia)* per innumeras . . . temptacionum procellas repunt . . . querentes, quem devorent in hoc furenti et -o mari. INNOC. IV. registr. B 273 p. 238,17 -i dissidii continuo telam texens inter . . . reges . . . discordiam seminavit *diabolus.* FUND. Consecr. Petri p. 251,18 cum pace usque ad Trient per -a loca deducemini. SABA MALASP. chron. 6,10 p. 259,26 que *(hastiludia)* plerumque -a sunt et letifera. *ibid. al.*

***discrinatio,** -onis *f.* (dis *et* crinis) *crinis divisio – Scheitelung:* ALBERT. M. animal. 8,206 pili *(sc. bonasi)* . . . descendunt usque ad medium frontis, ubi fit in centro quodam -o (*Avic. Lat.* discrimen), sicut fit in vertice hominis.

***discrio** *v.* *dyscrio. **discriptio, discriptus** *v.* des-.

discrisco, discrixo *v.* discresco. **discritio** *v.* discretio.

discrucio, -avi, -atum, -are. *script.* -uti-: *l.70. partic. perf. usu subst.: l.71.*

(ex)cruciare, vexare, torquere – quälen, plagen, martern: **1** *in univ.:* AGOB. 7,30 l. 16 cum pauperes . . . fame -tiati intereant. GOZECH. epist. 6,122 larem familiarem -tis extrudit *Mosa.* BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 295,36 amentiae . . . passi-

one . . . daemoniace satis -tus . . . exspiravit *patriarcha*. DIPL. Heinr. IV. 280 p. 361,31 ut Herodis, Pilati et Iude socius factus in eternum -etur *contemptor*. HONOR. AUGUST. spec. p. 1017D simili exitu aliae innumerae *(sc. virgines)* -tae Christum . . . adierunt. PASS. Thiem. I 282 pena subest maior, quia restat portio maior corporis; hanc alia -bo via. *saepius.* **2** *deprimere, sollicitare – bedrücken, bekümmern:* EPIST. Bonif. 111 p. 239,32 maesticiae amaritudo nostra -at valide precordia. RADBERT. Matth. 2,1486 -ant infelicem animam pondera peccatorum. PETR. DAM. epist. 110 p. 232,14 licet eos *(sc. inopes)* domestice paupertatis sollicitudo -et (discutiet *var. l.*). 179 p. 289,19 non languor quemlibet aggravat . . ., non amissarum rerum dampna -ant (discuciat *var. l.*).

discubitus, -us *m. abl. sg.* -o: *l.21.* **1** *cubile, lectus – Lager, Bett:* **a** *strictius:* VITA Elig. 2,29 paulolum in -u requiescens coepit subito in somnis . . . satagere. 2,69 anus . . . decisiones . . . ex capillis eius . . . supra suum -um . . . collocaverat. 2,76 p. 737,33 hospes . . . destruxit per incuriam lectulum parvi pendens tanti viri -um. *ibid. al.* **b** *latius:* **α** *sedes, sella – Sitz, Stuhl:* CAPIT. reg. Franc. 170,41 (cod. 5) si quis neglegenter sonitum fecerit . . . in refectorio, ibi in -o sedens. **β** *locus discumbendi – Lagerstätte:* HRABAN. hom. II 85 p. 311D diversi convivantium -us diversos per orbem conventus ecclesiarum . . . designant. **2** *cubatio, status recubandi – das (zurückgelehnte) Sitzen, Liegen:* RADBERT. Matth. 10,1480 ordines servare suos in -u . . . officiosissimum est. ALBERT. M. Matth. 9,10 p. 305,78 -us est positio corporis composita ex sedere et iacere propter stramentorum ordinationem ad dorsi inclinationem.

discucio *v.* 1. discutio. **disculc-** *v.* discalc-.

discultio *v.* discalceo. **disculus** *v.* dyscolus.

discumbo, -cubui, -cubitum, -ere. *script. et form.:* -stu-: *l. 56. partic. fut.* -but-: *l.47. pendet* a: *l.57. partic. praes. usu subst.: l.53. struct. c. inf. finali: l.43.*

1 *strictius i. q. (sparsim, quisque suo loco) accumbere, con-, subsidere – sich (verteilt, jeder an seinem Platz) niederlegen, -setzen, -lassen:* **a** *in univ.:* SIGEH. Maxim. 7 monachus in pavimento -ens caput dementis in sinu suo collocavit. 10 cum . . . laeti thoro pariter -uissent *dux et coniux. in imag. de ludo lapillorum:* CARM. Scot. II 1 probl. 1,11 ordine disponam socios -ere conctos. **b** *recumbere – sich (zu Tische) legen, setzen:* VITA Hugberti 12 (MGMer. VI p. 490,7) prandere ad mensam -ens. WALAHFR. Gall. 1,17 p. 297,19 -uerunt . . . tres convivae fidissimi. FROUM. carm. 30,2 cum Phariseorum dominum cum principe Christum agnovit Pharisea manus -ere caena. LAMB. TUIT. Herib. 1,8 p. 746,11 cum domesticis ad mensam -it. ASINARIUS 170 confluit in castra -tura (-utura, discubitiva, discubare *var. l.*) cohors; rex et regina regali sede locantur; -it (et sedit, et sedet *var. l.*) matris filia pene latus. CHART. Brixin. 152 p. 165,35 cum canonici ad refectorium -ent. *saepius. partic. praes. usu subst. i. q. conviva, hospes – Tischgenosse, Gast:* CHART. episc. Halb. 458 p. 409,15 (epist. papae) copia piscium . . . insufficiens -entibus habebatur. **c** *decumbere, aegrotare – sich krank zu Bett legen, erkranken:* RECEPT. Lauresh. 4,67 p. 296 quae *(sc. mulieres)* post adversum attenuate fuerint, id est -tubuerint. *in imag. c. sensu deficiendi:* GESTA Mett. 50 ex quo *(sc. schismate)* -uit *disciplina* a sua vivacitate. **2** *latius i. q. corruere, collabi – (in sich) zusammenfallen:* ANNAL. Ianuens. II p. 182,19 turris . . . -uit in ruinam.

***discumficio** *sim. v.* *disconficio.

discuperio *v.* discooperio.

discupio, -ere. **1** *cupere, desiderare – begierig sein, verlangen:* EGBERT. fec. rat. 1,1083 non re salvanda, sed -is (discutis *cod.; sc. qui aliena secreta quaeris*) inde timeri. **2** *invidere – mißgönnen, neiden:* CAPIT. reg. Franc. 205,2 ut nemo suo pari suum regnum aut suos fideles . . . -at aut forsconsiliet (*inde* 242 p. 155,16. 246,1).

discuria *v.* dysuria.

discurro, -curri, -cursum, -ere. *script.:* -cor-: *p.742,45. adde* FORM. Senon. I 28. -ur(o): *p.742,11.37. form. perf.:* -cucurr(i): *p.742,7.13.* -rs(i): *p.744,12. struct.: c. acc. (fere interiori): l. 25. p. 743,37. 744,9sqq. c. enunt.: p. 744,14. gerundivum pro partic. praes.: p.743,29.*

I *proprie (in imag.: l.10.25):* **A** *strictius i. q. (in diversas partes) currere, curs(it)are – (auseinander-, umher)rennen, -laufen:* **1** *in univ.:* ARBEO Corb. 16 p. 206,8 his, qui missus fuerat, h u c i l l u c -ere . . . se similans (MIRAC. Annon. 1,55 quomodo h. et i. -cucurrerit *[sc. sanatus]. sim. al.*). AGIUS vita Hath. 10 quanta sollicitudine inter singularum *(sc. sororum)* lectos -erit. HRABAN. epist. 34 p. 468,13 illi . . ., qui . . . otium habent legendi . . ., per campos scripturae -ant flores specierum legendo. WALTHARIUS 397 surgens -it (-urit, decurrit *var. l.*) *rex* in urbe. GESTA Tull. 32 p. 639,39 qui *(aper)* diu per quaeque avia -cucurrit (-it *var. l.*). *al.* **2** *c. colore quodam:* **a** *sine obi.:* **α** *morari – sich aufhalten, weilen:* ALCUIN. epist. 186 p. 312,37 ego . . . circa limina beati Martini . . . -ens. CAPIT. reg. Franc. 79,4 ut feminae per domos clericorum minime -ant. **β** *de impetu hostili i. q. (de)grassari – umhertoben, -schwärmen, auf Raubzug gehen:* VITA Find. p. 504,16 hinc eum pontus urgebat, illinc hostium timor circa eum -entium . . . angebat. OTTO FRISING. gest. 2,46 p. 154,23 quod princeps circumquaque non inpigre -ens nonnullorum raptorum castra . . . diruit. SALIMB. chron. p. 527,29 -bant *illi de Saxolo* per episcopatum Mutinensem destruendo, comburendo et depredando. **b** *c. acc. i. q. peragrare – durchlaufen, -streifen:* LIBELL. prec. Turon. 19,5 praefulgidorum virorum . . . -ens virenta prata . . . hanc . . . intexui coronam vernantem. **B** *latius:* **1** *de hominibus:* **a** *confugere – Zuflucht nehmen:* CHRON. Fred. 3,1 p. 92,28 orationem uxoris suae ad limina . . . apostulorum . . . ieiuniis et vigiliis -entem . . . Aiecius a periculis liberatur. **b** *iter facere, migrare, vagari, peregrinari – (umher)reisen, -ziehen, pilgern:* **α** *usu communi:* LEX Baiuv. 4,31 qui *(peregrini)* alii propter Deum, alii propter necessitatem -unt (transcurrunt *var. l.*). CAPIT. reg. Franc. 46,9 de mendicis, qui per patrias -unt, volumus *eqs.* 213,1 quod eos, qui Romam orationis causa pergunt vel qui negotiandi gratia per regnum nostrum -unt, . . . latrones diripiant. DIPL. Otton. III. 100 p. 512,11 per que *(loca)* soliti sunt -ere (-urere *cod.*) Venetici. *al. c. notione se diffundendi:* HRABAN. carm. 39,67,1 iubens eis *(sc. discipulis)* -ere per mundi plagas dogmate: 'ite', ait *Christus*, 'per populos et ferte fructus plurimos.' **β** *de legatis, officialibus sim.:* CHRON. Fred. 3,24 quod *(sc. fraudulentiam)* Clodoveus -ente . . . legato suo cernens. CONC. Merov. p. 210,17 quod iudicis . . . per . . . parrochias . . . ipsi . . . videantur -ere (-e *var. l.*). DIPL. Merov. II 19 omnibus m i s s i s meis -entibus . . . Pippinus (20. FORM. Senon. I 19 p. 193,12 -orrentis [-entes *cod. p. corr.*]. DIPL. Pipp. 6 p. 9,23 missus . . . de palacio ubique -entes. FORM. Patav. 3 m. dominicis per tempora -entibus. *saepe; de re v. p. 131,54*). ALCUIN. epist. 186 p. 312,27 qui *(missi)* -ere iubentur iustitias faciendas. CAPIT. reg. Franc. 103 p. 211,36 quod . . . ministeriales . . . et caeteri per singula territoria . . . -entes mansionaticos . . . accipiant. *saepius.* **γ** *de monachis, clericis c. notione discedendi:* CONC. Merov. p. 218,10 ut . . . nec monachi . . . per patrias vacare aut -ere praesumant. LIBER diurn. 74 p. 76,17 promitto *(sc. episcopus)* me . . . nec per diversas provincias aut civitates -ere. CAPIT. reg. Franc. 196,13 qui *(presbyteri)* . . . per diversos marcatus indiscrete -unt. CONC. Karol. A 56A,26 monachos . . . per secularia negotia minime oportet -ere. DECRET. Burch. 2,80tit. ut nullus ordinatus per sancta -at ecclesiae suae cura derelicta. CHART. Sil. D II 34 p. 22,20 quod iudicia secularia . . . non pertractent *religiosi* -entes de claustris suis. *al.* **c** *vehi – fahren, (einher)reiten:* WALAHFR. imag. Tetr. 129 nitens fulgore corusco auratus -it eques. DIPL. Loth. I. 111 p. 260,23 liceat illis *(monachis)* sine . . . exactione gratia negotiandi tam per terram quam etiam navibus huc illucque -ere. WILBR. peregr. 1,31,3 in eis *(asinis)* sicut in equis fortibus -ere putabamus. *de impetu hostili i. q. latrocinari – auf Beutefahrt gehen:* SALIMB. chron. p. 533,20sq. -erunt *(sc. Pisani navibus)* per totam marinam Ianuensem destruendo et comburendo . . .; et -erunt per totam contratam . . . transeundo omnes maritimas civitates. **d** *vol(it)are – (umher)fliegen:* AETHICUS p. 210,7 iungere *(sc. Alexander)* pinnigeris aequis, curribus pirriis, ascende ab

Olimpo, aere -e. **e** *recurrere, redire – zurückkehren:* ALFAN. premn. phys. 2,90 p. 45 dicentes *Manichaei* . . . -ere (*PG 40,577*^{B} ἀνατρέχειν) graves animas ad elementa ipsisque commisceri. **2** *de rebus (saepius personatis) i. q. (rapide) moveri, (de)ferri – sich (schnell umher)bewegen, (umher)jagen, in Bewegung, im Umlauf sein:* **a** *corporeis:* **α** *varia:* EPIST. Col. 11 sublimitati vestrae scriptis -entibus praedicator occurro. GERH. AUGUST. Udalr. 1,12 l. 62 iaculis et lapidibus undique circa eum -entibus . . . inlaesus subsistebat. FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 150,19 nodus fiat tam prope annulum, quod annulus non possit -ere huc et illuc. **β** *de sideribus i. q. cursum agere – seine Bahn ziehen:* BEDA temp. rat. 8,45 Mercurius perpetuo circa solem -endo quasi inexhausta sapientiae luce radiari putabatur. **γ** *de rebus fere liquidis i. q. (dif)fluere – (auseinander-, zer-, umher)fließen, -strömen:* DIPL. Ludow. II. 80 p. 224,35 (spur. c. s. XI.) sicut Padus et Adua ab inc -unt, quousque simul conveniunt, ita . . . donamus *eqs.* (*item* DIPL. Heinr. IV. 76 p. 98,38). HERM. CARINTH. essent. 1 p. 90,14 que *(semina)* ubi tamquam metalla diversa confusa simul ex una fornace in diversas fistulas -entia examinasset *Deus*. ALBERT. M. animal. 1,520 spiritus -ere in ipso *(cerebro)* debuit. 6,101 quidam *(sc. mares)* habent humorem -entem. *c. notione liquescendi:* THEOPH. sched. 3,52 p. 101,19 sufflabis . . ., donec videas . . . solidaturam . . . circumquaque -ere. **δ** *de navibus, vehiculis sim. i. q. ire – fahren:* DIPL. Merov. I 84 p. 215,26 ut navigia . . . ad portus . . . -ere debeant. 123 p. 314,8 ubi . . . ambolare aut -ere videntur *(sc. carra)*. DIPL. Loth. I. 1 p. 51,31 quę *(i. quam, sc. navem)* per maritima seu per reliqua flumina . . . causa mercimonii -endam esse necessariam duxit *abbas*. p. 52,1 quę *(navis)* ob utilitatem . . . monasterii . . . -ere debet. 47 p. 140,6 ut . . . duae naves, quae per Rhodanum . . . -unt, seu carra et sagmaria . . . secure -ant. DIPL. Ludow. Germ. 89 p. 128,5 ut . . . navem per Renum fluvium . . . ad Wormatiam civitatem . . . -ere licuisset. DIPL. Ludow. II. 53 p. 171,5 navem . . . per Ticinensem portum -ere liceat. *al.* *c. acc. i. q. navigare, percurrere – befahren:* DIPL. Otton. I. 460 p. 627,25 (spur. s. XII./XIII.) portum . . . in Olonna fluvio concedimus -ere *(item* DIPL. Heinr. II. 251 p. 289,34 [interp.]. *al.)*. **b** *incorporeis:* **α** *varia:* ARBEO Emm. 32 pluvia inundabat super terram cum -entia fulgura. HRABAN. carm. 39,76,3 -unt coruscantia fulgura et tonitrua. **β** *de versibus, tonis sim. i. q. gradi, ingredi – (einher)schreiten, verlaufen:* MODORUM ORDO (VeröffMus HistKommBAdW. III. 1981. p. 183) tenor spiritus humani per cola et commata -endo requiescit. AUREL. REOM. mus. 4,9 cantilene vox, si recto canitur tramite, per ordinem -it pedum. PS. ODO CLUN. dial. 10 p. 259^{a} octo sunt modi, per quos omnis cantilena -ens octo dissimilibus qualitatibus variatur (*item* GUIDO ARET. microl. 13,3 -ens [percurrens *var. l.*]. LIBER spec. 22). ANON. ton. Schneider p. 112 qualiter octo toni ob totidem dyapason -ant. HIER. MOR. mus. 28 p. 290,18 qui *(cantus)* frequenter per totam manum -ere volunt. **γ** *de fama sim. i. q. (circum)ire, divulgari – (um)gehen, sich ausbreiten:* LIBER diurn. 85 p. 110,18 de eorum *(exercituum)* felicitate . . . adversantium opinionum laudabiles -ant (decurrant *var. l.*) triumphi. VITA Elig. praef. p. 663,35 cum . . . vana tantum -at (-unt *var. l.*) gloria. EPIST. Hildesh. 134,53 vestrę maiestatis fama . . . late -ens aures vestras vehementer concussit.

II *translate:* **A** *sine obi.:* **1** *gener.:* **a** *de tempore, spatio sim. i. q. transire, effluere – dahin-, vergehen, verstreichen:* SALOM. III. carm. 1,2,142 ut . . . tam multę . . . gentes lustrorum multis tot -entibus annis . . . habuissent tempora pacis. CHART. Basil. B 105 ne memorie rei geste -ente curriculo temporis oblivio novercetur. **b** *de termino i. q. trahi, se extendere – sich hinziehen:* DIPL. Heinr. IV. 175 limite -ente per villas . . . usque in . . . fluvium. **c** *de moneta i. q. versari, validum esse – im Umlauf, gültig sein:* CAPIT. reg. Franc. 52,7 ut . . . denarii palatini mercantur et per omnia -ant. CONC. Karol. A 35,41 ne solidi . . . per quadragenos denarios -ant. **2** *philos. i. q. progredi, concludere, deducere – fortschreiten, schlußfolgern, ableiten:* ALBERT. M. cael. hier. 1 p. 14,41 dicuntur . . . disciplinae decursae (discurse *var. l.*) generaliter propter decursum (discursum *var. l.*) principiorum in conclusiones, specialiter autem theologia, quia decurrit per multa exempla imperfecte divina repraesentantia et quia -it ab exterioribus dispositionibus comparando eas interioribus. eth. II 6,1,3 p. 398^{b},38sqq. si . . . per stans accipiuntur *(sc. quae accipiuntur)*, tunc -ere non est necesse . . .; si vero medium non stat, tunc . . . necesse est -ere ab uno in alterum . . ., et hoc vocat Dionysius 'discursas scientias'. metaph. 1,2,8 p. 25,19 instrumenta sciendi habet *natura humana* -entia (decurrentia *var. l.*). *v. et l.35.p. 745,28.* **B** *c. acc. (c. enunt.: l.14) i. q. perlustrare, disserere, tractare – durchgehen, erörtern, behandeln:* **1** *in univ.:* LAMB. WAT. annal. a. 1168 p. 549,42 ut . . . legentibus nequaquam displiceat, quod brevi elogio -simus. *c. enunt.:* ERMENR. ad Grim. 27 p. 565,16 si per singulos nominatim velim -ere, quantos qualesque Dei famulos in omni arte . . . redimitos . . . viderim. **2** *enumerare – aufzählen:* DIPL. Conr. II. 112 p. 157,20 (spur. s. XI.$^{med.}$) aecclesię . . . ius . . . confirmamus de . . . rebus . . ., videlicet libris . . ., vestimentis et cęterorum similium, quę modo non possumus per singula -ere. *cf.* decurro.

adi. **1. discurrens,** -entis. *fluxus, caducus – vergänglich:* THEGAN. Ludow. 58 quem . . . post haec -ia (decursa *var. l.*) tempora perducere concedat ad societatem . . . sanctorum . . . ille *(sc. Deus)*.

2. discursus, -a, -um. *progrediens, concludens, deducens – fortschreitend, schlußfolgernd, ableitend:* ALBERT. M. sent. 1,35,2 p. 181^{b},33 excogitare . . . causat scientiam collativam, quam Dionysius vocat -am (*PG 3,121*^{D} διεξοδικάς) disciplinam *(cf. p.745,26)*. summ. theol. I 1,5,1 p. 17,31sq. Dionysius . . .: 'neque est possibile nostro animo ad non-materialem . . . ascendere caelestium hierarchiarum . . . contemplationem, nisi . . . materiali manuductione utatur . . . arbitrans . . . secundum intellectum contemplativae pulchritudinis -as disciplinas'; ubi dicit scolium . . .: '-ae disciplinae' sunt probationes eorum, quae spiritualia sunt, per visibilia. II 2,15,93,2 p. 202^{a},37 secundum Dionysium ratio habet -am scientiam, quae colligitur ratiocinando et discurrendo ab uno in aliud. *ibid. al. v. et l.7.p.743,71. 72.*

discursio, -onis *f.* *script.:* -crus-: *l.44.46.* -rci(o): *l.46.*

1 *proprie:* **a** *de hominibus i. q. (con)cursatio, peragratio – das (geschäftige) Herumlaufen, -reisen:* **α** *in univ.:* PETR. DAM. epist. 61 p. 208,10 testimonio sunt -o nuntiorum, effusio munerum. NECROL. Carnot. (MGScript. VI p. 462^{b},44) pravas servientium -es fieri per prepositurąs . . . prohibuit *Ivo*. CONST. Melf. 1,52,1 loca iurisdictionum suarum continua -e (-rusione, discussione, -e discurrant sive *var. l.*) perquirant *iustitiarii*. 1,62,2 p. 230,3 baiulorum processus per singulas civitates . . . frequenti -e (-rusione, -cione *var. l.*) perlustrent *magistri camerarii*. **β** *de peregrinatione in terram sanctam:* EKKEH. URAUG. Hieros. 34,3 p. 328,25 (ed. Schmale) presagia . . . periculis se tradere . . . hystorialiter practica -e cohortantur. **γ** *de impetu hostili:* BENZO ad Heinr. IV. 7,2 p. 584,16 qui *(Pelagius)* suam non ausus est ad cesarem dirigere legationem propter Longobardorum circa Romam frequentissimam -em. ALBERT. AQUENS. hist. 11,41 christiani cum Turcis minime stabili bello committere poterant propter illorum miram hac et illac per agros -em et circumvallationem. *meton. i. q. excursio, expeditio, latrocinium – Streif-, Beutezug:* LEO MARS. chron. 1,28 capit. p. 14 de -e ac vastatione Saracenorum. OTTO FRISING. chron. 6,14 capit. p. 28 de . . . -e Ungarorum. ARNOLD. LUB. chron. 2,14 p. 135,11 facta . . . -e civibus captivatis spolia multa acceperunt *turbae*. **b** *de rebus liquidis i. q. (ef)fluxio, fluxus – das (Hervor-)Fließen, Fluß:* AETHICUS p. 94,1 caelum dicit . . . fieri . . . cum sole et luna, astris et sideribus ac stellis; -es, suffusiones. TRACT. de caus. mul. 48 si . . . multitudine discendit *(sc. sanguis)* sicut in alteras -is (decursiones *var. l.*) ex matrice infirmitatis. ALBERT. M. animal. 22,72 in . . . morbo maxima -o humorum renes equi mordicat. *meton. i. q. qualitas liquidi, liquiditas – das Flüssigsein, Fließfähigkeit:* PS. GERH. CREM. sal. II 9 p. 59,24 ei *(vivo argento)* auferetur eius nigredo et lutulentia et etiam -o (I 19 p. 24,3 splendor). **2** *translate:* **a** *occupatio, sedulitas – Beschäftigung, Geschäftigkeit, Umtriebigkeit:* GODESC. SAXO theol. 6 p. 177,22 nequaquam . . . ullum . . . daemonum propter ocissi-

mas eorum -es et . . . nuntiationes praescium quiddam fidelium procul cordibus Deus auferat aestimare. PETR. DAM. epist. 165 p. 194,18 quae *(causa)* monachum a saeculi -bus retrahat. *al.* ELIS. SCHON. vis. 3,2 p. 58,32 qui *(spiritus)* . . . sedula -e satagebant, ut perficeretur opus redemptionis humanae. GERHOH. psalm. 31 p. 73,29 tempus orationi constitutum sibi vindicat non saecularis -o in venatione commodi alicuius temporalis, sed occupatio ecclesiastica. **b** *fragilitas, ruina – Vergänglichkeit, Verfall: p.747,18.*

***discursito,** -avi, -are. **1** *proprie i. q. (dis)currere, curs(it)are – (umher)rennen, -laufen:* WOLFHER. Godeh. II prol. p. 197,16 quod . . . inter Herveldense et Altahense coenobium quasi Orosii more -verim. GALB. Karol. 42,26 deorsum in pavimentum templi et in choro et in sanctuario interiore -antes (discurrentes *var. l.*) armati . . . sollicitabantur obsessi, ne *eqs.* WIBALD. epist. 126 p. 204,1 cum . . . huc illucque vagabundi -rent *fratres.* **2** *translate i. q. progredi, concludere, deducere – fortschreiten, schlußfolgern, ableiten:* ALBERT. M. sent. 1,25,1 p. 626b,13 ratio . . . inquirens et studens et -ans, ut dicit Dionysius *(cf. p. 744,26)*, habet acceptiones propter maiorem sui obtenebrationem.

discursivus, -a, -um. *progrediens, concludens, deducens – fortschreitend, schlußfolgernd, ableitend:* ALBERT. M. sent. 4,14,32 p. 462b,44 habet *homo* non scientiam intuitivam de creatore, sed potius -am, ut dicit Dionysius *(cf. p.744,26)*. praedicab. 1,7 p. 15b,19 tales scientiae a Dionysio vocantur -ae d i s c i p l i n a e (Is. 6,2 p. 90,52 nos . . . non habemus nisi -as disciplinas, quas colligere oportet discurrendo ex uno in alterum. anal. post. 1,1,3 p. 8a,14 quae *[demonstratio]* . . . -a disciplina vocatur, eo quod est per discursum intellectus ab uno in aliud. *ibid. al.*).

adv. ***discursive.** *modo deductionis – in ableitender Weise:* ALBERT. M. metaph. 1,2,9 p. 26,34 si dicatur homo habere eam *(sapientiam)*, habet eam non simpliciter, sed inquisitive et -e.

discurso, -are. *pendet* in *c. acc.*: *l. 43.* **1** *de anim. i. q. (dis)currere, curs(it)are, migrare – (umher)laufen, -ziehen, -reisen:* MILO carm. 1,6,3,248 -are iubet *rex* celeres per regna ministros. ADALB. MAGD. chron. a. 963 p. 172,23 Adalbertus huc illucque -ans, quoscumque poterat, sibi undique adtraxit. HUGO FLAV. chron. 1 p. 314,12 se tutari posse credebant *Gallicanarum urbium populi* adversus tremenda -antium hostium molimina. YSENGRIMUS 4,120 in . . . repostos -at *asinus* discos sparsaque frusta rapit. **2** *de rebus:* **a** *sine obi. i. q. (de)ferri – (umher)jagen:* PAUL. DIAC. carm. 19,10 miseros -at grando per agros. **b** *c. acc. i. q. pervadere, pertexere, percurrere – durchdringen, -wirken:* IOH. SCOT. carm. 10 app. 2 ornat <acus mi>ro sabanum molimine fulta ac tenues telas -ans (discriminans *cod.*) fulmine pulcro.

***discursor,** -oris *m.* *usu attrib.: l. 60.* **1** *cursor – (Schnell-)Läufer: p.746,3.* *per compar. de scriptore:* EGBERT. fec. rat. 2,223 inter scriptores citus Augustinus habetur; ut pedites prevertit equo quis miles equestris, nemo pedem minus offendit -r in orbe. **2** *(de)legatus, nuntius – Beauftragter, Bote:* DIPL. Merov. I 96 talem actoribus seu -bus monasterii . . . <vise fuimus> prestitisse beneficium, ut, quocienscumque monachi, missi vel -es ipsius monasterii . . . ad cappas comparandas . . . fuerint egressi *eqs. ibid. al.* *usu attrib.:* CAPIT. reg. Franc. 9,19 potentes, qui in alias possedent regionis, iudicis vel missus -is de alias provincias non instituant. **3** *qui vagatur – Vagabund, 'Herumtreiber':* WOLFHER. Godeh. II 20 p. 207,54 (cod. 9) in quo loco *(sc. xenodochio)* cunctis quaerentibus prodesse voluit, maxime tamen his, quos non -es et illusores cognovit. **4** *qui versatur, (com)moratur – einer der sich aufhält, befindet:* NOTKER. BALB. carm. p. 139 atria caelorum lutulenta muto platea ararum speciem fugiens -r hararum. **5** *per errorem i. q. discussor – Untersucher:* GLOSS. II 31,63 St.-S. -r suochenere *(spectat ad Arator act. 2,841)*.

1. discursus, -us *m.* *script.* -cor-: *p.747,7.* *form. decl. II.: abl. pl.* -is: *p.746,24.* *acc. pl.* -os: *p.747,37.*

I *proprie vel in imag.:* **A** *de anim. i. q. (con)cursatio, peragratio – das (geschäftige) Herumlaufen, -reisen:* **1** *in univ.:* **a** *usu communi:* REGINO syn. caus. 1,134 quod . . . inter canum -us et scortorum greges sanctitatis mysteria polluantur. EGBERT. fec. rat. 1,466 in multis asinis nullus -sus (discursor *var. l.*) equinus. DIPL. Conr. III. 152 ut pecoribus . . . per totam silvam . . . pastus et -us permittatur. ALBERT. M. animal. 6,110 quoniam sunt *caprae* naturaliter velocis et levis -us et non sequuntur unum. *al.* *de impetu hostili:* NARR. itin. nav. p. 193,10 tuta non fuit habitatio nec Christianis nec Sarracenis pro utriusque gentis -u. **b** *de legatis:* ANNAL. Fuld. II a. 859 p. 53,8 cum frequentibus legatorum suorum -bus fratris ac nepotis sui sibi animos reconciliare studeret *rex.* SUMMA dict. Saxon. 11,62 p. 312,6 nuncii principales ad singulas barrochias non discurrent, eo quod -us huius modi minus eis decens . . . videatur. **c** *de monachis, clericis c. notione discedendi:* CHRON. Bened. II 26 docuit *Waltherus* eos *(fratres)* ordinem servare, -um vitare, chorum frequentare. VITA Notkeri 9 p. 578a,29 praelationem numquam concupivit dicens praelationem saepius superbiam, iactantiam, arrogantiam, -us et multiloquia comitari. CHART. ord. Teut. 532 (epist. papae) quia . . . -us posset in grave dispendium ordinis . . . redundare. 578 (epist. papae) quod . . . fratres . . . sine ipsorum -u seu vagacione . . . procurent, ut *eqs.* DAVID expos. reg. 9,16 cum . . . privilegium datum sit pro vitando -u. **2** *cursitatio – das Herumtollen:* RIMB. Anscar. 2 p. 20,29 coepit . . . cum coaevis suis . . . -is (-bus *var. l.*) inanibus atque iocis . . . operam dare. VITA Rimb. 3 aspexit quosdam pueros ad ecclesiam cum ioco et inanibus festinare -bus. ARNOLD. LUB. chron. 3,5 p. 147,42 non ludis aut spectaculis se ingerebat, non -bus aut vagationibus studebat *rex iuvenis.* **3** *ingressus, incessus – das Einherschreiten, Auftreten:* REIN. LEOD. grat. (MGScript. XX p. 616,30) Rodulfus . . . executus est sacrationis ministeria . . . pio -u, . . . spectabili occursu. **4** *volitatio (per gyrum) – das (Umher)Fliegen, Kreisen:* FRID. II. IMP. art. ven. 3 p. 17,33 quod credentia distraheretur per terram et distracta reciperet impedimentum in suo *(sc. falconis)* -u *(cf. p.712,67).* **B** *de rebus i. q. motus, decursus, meatus – Bewegung, (Um-)Lauf, Gang, Fluß:* **1** *varia:* ALBERT. M. div. nom. 1,21 p. 11,4 videtur . . . res per lineam dividentem triangulum, et ideo non videtur tota simul, sed sub -u de uno in aliud. CHART. Wirt. VII 2558 p. 416,31 (epist. papae) quam *(electionem)* magis per electos arbitros quam per -um scrutinii . . . fieri suademus. *iactus – das Zucken:* ANNAL. regni Franc. a. 827 p. 173,14 cladis praesagia credita sunt visae multoties in caelo acies et ille terribilis nocturnae coruscationis in aere -us. **2** *de cursu siderum:* BEDA temp. rat. 11,15 qui *(primus mensis novorum)* propter multivagum lunae -um nunc in Martium mensem, nunc incidit in Aprilem. 41,32 ne tota -us lunaris mensura ad purum dignosci queat. RHYTHM. 114,3,2 ambitum zodiaci sol lustrat -bus. GUNZO epist. 15 p. 50,26 planetarum absidas, positionem, -us per zodiacum, circulorum inter sese replicationes inquisitum ire nihil pendit *monachus.* FROWIN. explan. 1,2 l. 1124 facit *Deus* varios -us earum *(stellarum). al.* *in imag.:* MEGINFR. Emm. 3 ut per . . . domos fidelium coelestis -us sideris *(i. Emmerammi)* tenebras reverberaret . . . erroris. **3** *de cursu aquarum:* CHART. Carinth. V 348 p. 220,15 (a. 1278) monasterium . . . per -um fluminis . . . in suis prediis frequentius perturbatur. **4** *de cursu humorum sim. in corpore:* ROGER. SALERN. chirurg. 1,932 dolor in auricula . . . consurgit ex -u (decursu *var. l.*) humorum. MAURUS progn. 7 p. 27a,46 si apparuerit . . . color factus ex -u humoris, bonum est. 10 p. 29a,52 ubi non est dolor, non est -us humorum, quia, sicut ex -u humorum fit apostema, sic *eqs. al.* ALBERT. M. animal. 1,519 qui *(spiritus lucidi)* . . . -u et lumine suo in cellas animalium virtutum excitarent inflammationem . . ., nisi esset frigiditas cerebri temperans. NICOL. anat. 210 ne impediantur -us spirituum ad formas rerum attrahendas. **5** *de cursu tonorum, melodiae:* ARIBO mus. p. 29,8 cum . . . cantus . . . vagari per XI chordas potuisset, qui -us cuilibet autento cum suo plaga composito deputatur, evenit saepe *eqs.* p. 29,14.

II *translate:* **A** *spectat ad homines:* **1** *occupatio, sedulitas – Beschäftigung, Geschäftigkeit:* TRANSL. Heliani (MemIstor Benev. I. 1763. p. 205,34; s. VIII./IX.) mulierculis . . . inter se alternantibus -u. ARNO REICHERSB. scut. p. 1526C dum . . .

nos *(sc. canonicos)* propter piscationis laborem et ecclesiastici ministerii -um non despiciant *(sc. monachi)*. TUTO opusc. 1,16 p. 45,11 Martha de laborioso -u et studioso ministerii apparatu placere festinabat. **2** *vita – Leben:* DIPL. Zwent. 4 p. 24,29 (spur. s. X.ex.) si . . . locis Dei cultui preparatis . . . emulumentum conferimus . . ., id nobis ad praesentis aevi temporalem -um (-orsum *F2*) . . . credimus profuturum (*ex* CHART. Rhen. med. I 50 p. 55,38 [dipl. Ludow. Pii] ad mortalem vitam temporaliter transigendam). **B** *spectat ad res i. q. processus, progressio – (Ver-, Ab-)Lauf, (Fort-)Gang:* **1** *gener. de tempore:* WALAHFR. Wett. 185 postquam dominus descendit . . . carnis in hospitium sexto quater atque peracto octingentesimo rapidis -bus anno. CARM. de Cass. 507 verterat . . . solitis -bus annus mensibus explicitis sua per vestigia volvens (*ex Cypr. Gall. num. 1* recursibus). *fragilitas, ruina – Vergänglichkeit, Verfall:* ALFAN. premn. phys. 1,42 p. 13 necesse est eisdem subiacere eum *(hominem)* passionibus, quibus et elementa, excisioni, permutationi et -ui (discursioni *var. l.; PG 40,516*C ῥεύσει) . . .; permutationi quidem secundum qualitatem, -ui autem secundum inanitionem. **2** *philos.:* **a** *in univ.:* ALBERT. M. praedicab. 1,7 p. 15b,17 actus est -us rationis ex uno ad aliud. *v. et p.745,30.* **b** *conclusio, deductio – Schlußfolgerung, Herleitung:* ALBERT. M. cael. hier. 8 p. 133,58 ubi est -us intelligibilium acceptorum sub diversis rationibus ad conclusionem unam, oportet esse cognitionem per medium. eth. II 1,1,2 p. 3a,42 cum omnis -us syllogisticus perfectus sit ab universali. summ. creat. II 1,40,1 p. 345b,15. **c** *meditatio, commentatio – das Nachdenken, Reflexion:* ALBERT. M. bon. 471 p. 246,63 est *cogitatio* -us rationis supra memorabilia, et ad -um rationis operatur bene calidum et molle.

III *meton.:* **A** *agmen (venatorum) – (Jagd-)Zug:* VITA Arbog. 2 (RömQuartSchr. 12. 1898. p. 302; c. s. X.) cum . . . venatores . . . aprum insequerentur . . ., regis etiam filius . . . pariter cum eis in eodem -u festinavit. **B** *ex-, incursus, expeditio – Ausfall, Angriff, Streifzug:* CARM. de bello Saxon. 2,172 exultant *equites* . . . suis flectentes colla caballis, alternos ineunt -us (-os *var. l.*) atque recursus. WIDO FERR. schism. 1,2 p. 534,29 cotidianis . . . laboribus, bellis, -bus . . . averterunt *milites* hostes. METELL. exp. Hieros. 3,309 cetus . . . nec habebat equos belli -bus aptos. **C** *fluentum (aquarum), rivus, alveus – (Wasser-)Lauf, (Bach-, Fluß-)Bett:* CHART. Argent. II 47 p. 31,32 (dipl. Rud. Habsb.) mercatores . . . per aquarum -us cum mercimoniis suis euntes. DIPL. Karoli III. 137 omnes . . . res, mansa videlicet . . . cum . . . aquis a q u a r u m ve -bus . . ., concedimus (DIPL. Zwent. 23. *saepius in formula pertinentiae q. d.*). **D** *tenor, disputatio – Wortlaut, Diskurs:* LIBRI Karol. praef. p. 102,22 quoniam . . . et patrum anathematizantium filios et filiorum anathematizantium patres mixtim in praefata synodo hebitudinis continetur -us. *cf.* decursus.

2. discursus *v.* discurro.

discus, -i *m.* (δίσκος) *script.* dus-: *p.748,28.* **1** *strictius i. q.* δίσκος, *orbis – (Wurf-)Scheibe:* WALAHFR. hort. 222 (gloss. L) qui *(Hyacinthus)* ab irato Borea in . . . -o est interemptus. RATHER. prael. 5,197 qui *(sc. episcopi)* tabula quam scriptura, -o exercentur quam libro. IUSTIN. Lippifl. 133 hic forti gyro proiectat in aera -um, quem lapsum recipit huncque remittit item. **2** *latius:* **a** *catinus, catillus, scutella – Schale, Teller, Tablett:* **α** *proprie:* PASS. Leod. 21 (MGMer. V p. 303,4) iussit . . . -os argenteos cum reliqua vasa . . . foras eiecere. ALCUIN. carm. 1,297 argenti . . . pensantem plurima -um pondera cum dapibus . . . direxit *rex* egenis. NOTKER. BALB. gest. 2,6 p. 54,7 allatus est . . . piscis fluvialis et pigmentis infusus in -o positus. RUODLIEB XIII (XI) 16 transmisit *mater* cuivis -um specialibus escis. COSMAS chron. 1,13 p. 31,8 protulit *Durinch* caput in -o tenellum. ALBERT. M. animal. 22,71 hoc totum *(sc. antidotum)* colatum bene et depuratum in -o vel alio vase ponatur. *saepius.* *de patina:* UDALSC. Conr. 10 calix ex more -o operitur. **β** *meton. i. q. cibus, epulae – Speise:* YSENGRIMUS 1,1043 celebres -i in claustris . . . aut bonus abbatis visitat ora calix. 4,661 annuimus gratis -os paterasque dedisse. BERNH. GEIST. palp. 2,261 est inopum, non heroum -is inhiare. **b** *tabula, abacus, assis – Platte, Brett:* MIRAC. Mart. Vert. 3 (MGMer. III p. 569,36; s. X.) viderat . . . Martinus . . . -um marmoreum mirae magnitudinis . . .; quem, ut consecraret Christo aram, a principe postulavit. *al.* THEOPH. sched. 3,2 super quae *(ligna)* iungatur -us unus, qui cooperiat genua sedentium in fossa, latitudine duorum pedum, longitudine trium in transverso super fossam. **c** *mensa – Tisch:* **α** *mensa escaria – Eßtisch, Tafel:* CAPIT. reg. Franc. 32,42 ut unaquaeque villa intra cameram lectaria . . ., batlinias, drappos ad -um, bancales . . . habeant. ERMOLD. Ludow. 4,462sqq. marmoreo -o disposuere *Petrus et Gunzo* dapes . . .; aurea per -um vasa sedere vides. ECBASIS capt. 601 non decet egrotum . . . se sociare thoro nec iungere -o. 1031 sublato -o surgens fera sistitur antro. CONSUET. Vird. 17 -us . . . pretioso gausape erit adopertus . . .; diaconus prope eum *(abbatem)* coenabit et servitores stando eius -o adhaerentes. *al.* *publ. de servitio (regis):* CAPIT. reg. Franc. 32,24 quicquid ad -um nostrum dare debet, unusquisque iudex in sua habeat plebio. **β** *mensa scriptoria, pluteus, pulpitum – Schreibtisch, Pult:* ANNAL. Ianuens. IV p. 85,5 scribe . . . potestatis ad -um suum fuerunt magister Albertus de Casali, Ianuinus Osbergerius . . .; et ad -um maleficiorum Guillermus Vegius, Manuel de Albara. SALIMB. chron. p. 310,1 que *(aves)* sub -o fratris Iohannis apud Grecium nidificaverunt. p. 310,15 sub -o suo, ubi studebat *Iohannes* continue, fecerunt *aves* nidum. **γ** *mensa chirurgorum – Operationstisch:* ROGER. SALERN. chirurg. 3,416 patiens se super -um flectat et modo hac modo illac se vergendo saniem vel sanguinem e foras emittat per vulneris meatum. GLOSS. Roger. I A 1,25 p. 564,25 patiens extendatur supra -um (du- *cod.*) pronus et corpus eius vibretur. BRUNUS LONG. chirurg. 2,10 p. 127A corpus totum ligetur cum -o vel tabula, ne ipse *(sc. infirmus)* moveatur apud operationem tuam. **δ** *ara – Altar:* CARM. de Nyn. 13 praef. p. 957,10 quomodo . . . presbiterus . . . missam celebrans . . . Christum . . . in -o sedisse in forma pulcherrimi infantis conspiceret. 428 conspicit *presbyter* in -o puerum sedisse beatum. **ε** *in nomine loci:* ANNAL. Ianuens. I p. 175,20 consul . . . fugavit galeam illam usque -um *(v. notam ed.)*. p. 177,8 venite ad insulam vel ad -um sicut amici, et emat *galea vestra* hic tamquam galea nostra.

discusse *v.* 1. discutio.

discussio, -onis. *f.* *script.:* -usio: *p.749,33.35.* -utio: *p. 749,20.30. al.*

I *proprie:* **A** *gener. i. q. diremptio, separatio – Trennung, Scheidung:* AGIUS vita Hath. 22 de bonorum et malorum in die iudicii vel divisione vel -e, ovium scilicet a dextris et hoedorum a sinistris, mentionem faciens interrogabat *eqs.* **B** *medic. i. q. deductio, secretio – Abführung, Ausscheidung:* AESCULAPIUS 11 p. 14,18 aurium vitia sunt multa: . . . vulnerationes, percussiones, humoris -es (*Gariopont. pass. 1,16* discursiones), sanguinis eruptiones. 23 p. 37,42 cum pręcordiorum incisione recta addimus pro -e sanierum. 35 p. 54,21 contingit . . . passio . . . ex -e sanguinis cum felle.

II *translate:* **A** *erogatio, quaestus – (Steuer-)Forderung, Erhebung:* CHART. Rhen. med. I 162 p. 226,11 (dipl. Karoli Simpl.) ut . . . possessiones . . . ab omni exactione ac -e cuiuspiam immunes . . . consistant. **B** *examinatio, dissertio, interrogatio – Untersuchung, Prüfung, Erörterung, Befragung:* **1** *gener.:* IONAS BOB. Columb. 2,11 p. 258,10 venerunt . . . duo iuvenes . . . animam a corpore segregantes . . . ac multis -bus (discissionibus *var. l.*) inquisitam ad caelos deportant. CARM. Cantabr. A 30a,2b fit -o de fidei Christi ac baptismi repudio. STATUT. ord. Teut. p. 94,20 consedentes . . . prefati tredecim ad eligibilium -em personarum . . . possunt unus vel plures dicere preceptori *eqs.* CHART. ord. Teut. (Thur.) 296l p. 239,27 post multas -es cum . . . episcopo et aliis litteratis et religiosis habitas de reformacione . . . loci . . . consensimus . . ., ut *eqs.* (*sim.* 319 p. 268,28). **2** *publ., iur., canon. (de extremo iudicio: p. 749, 18sqq):* **a** *in univ.:* LEG. Wisig. 6,5,12 p. 277a,31 si . . . per arduam aput iudicem publicamque tormentorum -em talia . . . fuerint *servi* manifeste confessi. LEX Baiuv. 9,18 in his . . . causis sacramenta prestentur, in quibus nullam probationem -o iudicantis invenerit. FORM. Dion. 2 p. 497,23 ut . . . nullas gravidines a quolibet episcoporum sub pretextu -is

... monachi ... sustineant. 9 p. 502,19. CAPIT. reg. Franc. 228,21 ut ... ad metropolitanum deducti -e aeclesiastica examinentur *(sc. clerici). saepius. de iudicio Dei:* ORD. iud. Dei B III 2P p. 645,28 ego pro illa -e et securitate, quam hodie ad calidum ferrum ... facere debeo, ... credo in Deum. V 4h p. 652,45. IX 1tit. p. 661,16 quando aliqua -o per ferrum calidum est facienda. VITA Udalr. Cell. II 13 (6) cuius *(feminae)* -i cum noster Udalricus interesset. *al.* **b** *actio, (di)iudicatio, definitio – (Gerichts-)Verhandlung, Verurteilung, Entscheidung:* CONC. Merov. p. 77,22 quousque ... ad -e (-em *var. l.*) veniat *(sc. reus)* ..., communione privetur. FORM. Wisig. 35 quam *(rem)* ille ... extra -em iudicantis violentius ... abstulit. LEG. Wisig. 2,1,10 aliene gentis legibus ... inbui ... ad negotiorum ... -em ... proibemus. LAMB. HERSF. annal. a. 1072 p. 137,30 exemplo ... quorundam, quos rex precipitata sententia absque -e legittima damnaverat. CHART. march. Misn. III 393 controversie -em doctorum clericorum ... examini commisimus. *persaepe. de extremo iudicio:* VISIO Baront. 4 donec ad -em veniat *anima*. VITA Desid. Cad. 6 p. 567,1 ipse ... futura Dei iudicia et districtam eius -em (-tionem *var. l.*) formidabat. CHART. Sangall. A 219 p. 209,5 ego Werinpertus cogitans u l t i m a m -em reproborum (BENZO ad Heinr. IV. 1,26. OTTO FRISING. chron. 8,15 p. 412,21. DIPL. Otton. II. 95 ultimi examinis -e). *al.* **c** *sententia, arbitrium – Urteils-, Schiedsspruch* CHART. Burgenl. I 132 p. 96,27 ut ... cause -o legitima ... nullis valeat temporibus revocari. **C** *t. t. medic. i. q. crisis, discrimen (morbi) – Wendepunkt (einer Krankheit):* GLOSS. med. p. 79,20 sinocus ... febris est, que nascitur a plurima colera et acerrima et -es habet in exiguo tempore (AURELIUS 1 p. 488,14 -tiones [-es *cod. Augiens. CXX*]; *Gariopont. pass. 6,7 p. 124r [ed. Basil. 1531]* dimissionem). p. 91,8 xrisin: -em. PS. GALEN. puls. 103 si in bono colore in die cretico fuerit *urina* versa, certum -is (-usionis, -es, discursionis, discursionem *var. l.*) nuntiat tempus. urin. p. 15,14 repperis mala vel bona futurae -usionis signa, id est vitae et mortis.

discussor, -oris *m. usu attrib.: l. 53.* **1** *perscrutator, pervestigator – einer der durchsucht:* NOTKER. BALB. martyr. XVII. kal. Sept. p. 1142C revoluto eius *(Tharsicii)* corpore sacrilegi -es nihil potuerunt in eius manibus ... invenire sacramentorum Christi. **2** *examinator, investigator, expositor – Untersucher, Erforscher, Ausleger:* **a** *gener.:* PETR. DAM. epist. 119 p. 354,22 de ... questione veteres liberalium artium -es ... prolixius tractaverunt. THIOFR. Liutw. 23 p. 45,18 quae ... lingua, quis prudens eloquii mystici -r digne explicet *eqs.*? EXCERPT. Widon. (MG Lib. Lit. I p. 462,8) cum ibi plerumque magis confusionis invalescat error, ubi rei perplexae minus prudens sit -r. RUP. TUIT. Ioh. 10,2447 praesumptuosis -bus iudiciorum Dei et viarum eius nihil aliud respondere dignum arbitratur Paulus ..., quam hoc: *'eqs.'* **b** *publ., iur., canon.:* **α** *(inquisitor et) iudex – (Untersuchungs-)Richter:* DECRET. Burch. 2,149 si quis ... sacerdotum contra ... commune consultum -r in alienis periculis exstiterit *(ex Conc. Tolet. IV. 31 [PL 84,375C])*. WILLETR. Sus. 156 convenit populus -r criminis. ALBERT. M. pol. 2,6e p. 152a,35 'lex ... significans ... fieri iudicem', praetorem scilicet, 'disquisitorem', hoc est -em, scilicet, ut discutiat scripta. **β** *qui sacramentum excipit – der den Eid entgegennimmt:* LEG. Wisig. 2,1,7 si quis ..., dum -r iuramenti in territorio ... accesserit, ... se fraudulenter distulerit.

***discussutus** *v.* *disconsutus.

***discutibilis,** -e. *?distinguens, decidens – ?unter-, entscheidend:* AURELIUS 3 p. 494,8 quomodo <dis>cernis creticum sudantem, hoc est -is (distinctibilis *cod. Augiens. CXX*) sudor, qui est necessarius, ab eo, qui est diaforisis? *cf.* indiscussibilis.

1. discutio (-cio), -cussi, -cussum, -ere. *script. et form.:* dic-: *p.750,52.* diss-: DIPL. Otton. II. 283 p. 330,12. *?fut.* -tent: *p.750,64. partic. perf.* -usus: *p.751,35. usu refl.: p. 750,6.47; absol.: p.750,33.751,19. partic. praes. sensu pass. (cf. D. Norberg, Syntaktische Forschungen. 1943. p. 188): p. 750,27. gerundivum usu subst.: p.751,18.*

I *proprie vel in imag.:* **A** *strictius:* **1** *excutere, divellere – herausschlagen, entreißen:* LEX Alam. 78,5 qui *(canis)* lupum mordit et pecus ex ore eius -it (excutit, exducit, extollit, tollit, tulit *var. l.*). WALTHARIUS 1395 olli *(Haganoni)* bis ternos -ssit *belliger* ab ore molares. **2** *(per)cutere, excutiendo purgare – (durch-, aus)klopfen:* POETA SAXO 4,56 quę tenui squalebant pulvere, vela exagitant famuli certatim -entes. EPIST. Mog. 23 p. 359,16 -amus nos e pulvere pigritiae nostrae, surgamus ocyus somno negligentiae. **3** *avellere – herunterreißen, -schlagen:* WALTHARIUS 750 casside *(sc. Werinhardi)* -ssa crines complectitur. **4** *deflectere, defendere – ablenken, -wehren:* WALTHARIUS 736 parmam ... vergit in austrum telaque -ssit. WALTH. SPIR. Christoph. II 4,82 flagrantem fervida pinum -it *Pudicitia* opposito clipei septemplicis orbe. **5** *decutere – abschütteln:* LEX Sal. Pipp. prol. 3 (rec. E) quae *(gens)* Romanorum iugum durisimum de suis cervicibus -ssit (excusserunt *rec. D*) pugnando. CARM. Salisb. I 6,10 castigat sobolem, recipit quam rector in aulam, pulveris ut maculas -at pedibus. **6** *proicere – wegwerfen:* MODOIN. ecl. 2,95 civibus una manet cunctis concordia pacis, foedera -sso (discurso *var. l.*) servant molimine ferro *(cf. Lucan. 1,117).* **B** *latius:* **1** *ex-, depellere – aus-, vertreiben:* **a** *gener.:* ALCUIN. carm. 98,3,1 -e torpentes, frater, tibi pollice s o m n o s (WALTH. SPIR. Christoph. II 1,202 gravidum ... somnum. *sim.* POETA SAXO 1,254 -sso ... torpore soporis.). WALAHFR. Blaithm. 132 aurea -ens t e n e b r a s Aurora madentes claruit (VITA Willib. p. 18,19. WALTHARIUS 436). WALTH. SPIR. Christoph. II 4,178 -ssa fugerunt sidera nocte. **b** *medic.:* AESCULAPIUS 19 p. 23,39 fiunt ... empyici ... ex aegritudine acuta non bene -ente (*Gariopont. pass. 2,8* -ssa). BEDA hist. eccl. 5,5 p. 288,25 veterno infirmitatis -sso induit se ipse *(puer)* vestimentis suis. BOTAN. Sangall. 15,2 herba nasturcio ... statim -it dolorem. ANTIDOT. Augiens. p. 51,23 omnes tardas passiones -it *antidotum*. FRAGM. med. falc. 149 ad podagra falconis; tolle stipteria ... et fac emplastra et pone super; statim -it. YSENGRIMUS 3,111 -ere edidici morbos. *al.* **2** *concutere, quassare – schütteln:* HROTSV. Abr. 3,13 viscera -bantur timore. GESTA Rom. eccl. II 6 qui *(Hildebrandus)* cum vellet, manicas suas -bat, et in modum scintillarum ignis dissiliebat. WALTHARIUS 460 dum cervicem sonipes -erit (-erat *var. l.*) altam. FRID. II. IMP. art. ven. 6 p. 245,19 quandoque caudam suam -it *falco*. **3** *perquirere – durchsuchen:* HIST. mart. Trev. 16 p. 377E eam *(sororem)* ad armarium cumulum -ssura scedularum perduxit *Frideburga*. VITA Theog. 2,22 p. 476,12 cum ... importune pecuniam -ssis etiam comitibus quaeritarent *milites*. p. 476,16 -ssus ... et vacuus inventus, iussus ... ascendere equum ascendit. **4** *discerpere, dilaniare – zerreißen, zerfleischen:* HROTSV. Pafn. 3,9 in secretum locum secedendum *(sc. tibi erit)*, in quo te ipsam -endo possis *(sc. Thais)* lamentari enormitatem tui delicti. MIRAC. Pirmin. 7 viros de familia Dei confessoris despoliatos presumunt *(sc. adversarii)* foris trahere, ut eos aut per tormenta -rent aut gladiis necarent. **5** *(dis-, re)solvere – (auf)lösen:* PAUL. DIAC. carm. 20,2 nervosis religata problemata vinclis -ssi (dic- *var. l.*) digiti suspicione mei.

II *translate:* **A** *exquirere, exposcere, exigere – erbitten, (ein)fordern:* LIBER diurn. 78tit. decretale, quem legit diaconus, quando episcopus -itur. FORM. Sal. Bign. 2 qui contra hanc ingenuitate ista venire ... temptaverit, f i s c o -ente solidos xxx multa conponat (3. 8). *exprimere, extorquere – heraus-, abpressen:* ALBERT. AQUENS. hist. 7,56 sacerdos ... in nervo religatus est ... ad -endum talentum innumerabilis argenti, quod idem sacerdos ... subterraverat. **B** *examinare, disserere, pervestigare, percurrere – untersuchen, erörtern, ergründen, durchgehen:* **1** *gener.:* CAPIT. reg. Franc. 170,1 ut abbates ... regulam per singula verba -entes ... legant. RHYTHM. 5A,11,1 undecim sunt lunationes: -tent (-tens *ci. Vollmer*, -e *Dümmler*) latercula, ut pascha inveniatur. THIETM. chron. 1,10 non autumo opus esse omnia patris ... gesta singulatim -ere. 6,84 cum Sclavis ... plurima -ciens pace ... firmata rediit *rex*. OTTO FRISING. gest. 1,32 p. 50,20 de suae rei publicae statu pertractare et -ere non negligunt *Ungari*. NARR. itin. nav. p. 183,24 cum ... -retur, quid agendum esset. *saepe. exponere – interpretieren, auslegen:* HEINR. AUGUST. planct. 1804 arca Noe ... respicit aecclesiam -ssa per al-

legoriam. BERENG. TREV. laud. 3,10 p. 978[A] quoniam ... comparatio Naaman et Constantini a nobis est -ssa moraliter, restat, ut nomen Naaman seorsum -atur aequaliter (*item* myst. [PL 160,1005[D]] -atur [dissentiatur *ed.*]). **2** *publ., iur., canon. (de extremo iudicio: l.36.57):* **a** *in univ.:* CONC. Merov. p. 60,15 cum ... propter requirenda et -enda ea, quae de ... episcopo fuerant devulgata, sacerdotes ... convenissint. CHART. Sangall. B 30 p. 34,32 (dipl. spur. Ludow. Pii) ut subtili examine ... querele veritatem inter populos -rent *fideles*. CONC. Karol. A 57[B] p. 770,4 si libri ... in bono concilio fuerint -ssi et diiudicati. VITA Pirmin. II 4 p. 37[C] quod non esset licitum aliorum praesulum parochias -ere sive corrigere. CHART. Basil. C I 302 p. 217,25 per eorum *(pistorum)* -at *magister* iuramentum, si *eqs. saepius.* *de iudicio Dei i. q. probare – auf die Probe stellen:* ORD. iud. Dei A 10[e] p. 616,14 illi, qui -endi sunt, catecizentur his verbis: '*eqs.*' B V p. 650,16 cum aliquis infamatus fuerit ... et ipse interrogatus negaverit, sic -endus erit. 1[c] p. 650,25. 1[o] p. 651,16 inmittat manus -endus, et statim sigilletur. CAPIT. reg. Franc. 252,22 episcopo vel suo misso -ente per ignem candenti ferro caute examinetur *(sc. qui crimine infamatur). al.* **b** *inspicere, considerare – überprüfen:* FORM. Wisig. 40 p. 593,25 dum testimonium liquide -ere conaremur, invenimus *eqs.* ACTA imp. Winkelm. I 995 p. 749,7sqq. officium magistrorum racionalium est ... videre et -ere raciones omnium officialium. *de munere discussorum, peraequatorum:* LIBER diurn. 52 in ordinando sive -endo patrimonio ... ecclesiae ... iubemus te rectorem accedere (*cf. 51* perequandum sive ordinandum). **c** *tractare, (di)iudicare, decernere – verhandeln, richten, entscheiden:* CONC. Merov. p. 169,2 collecta fraternitas ... c a u s a s -at et pro merito aut iustificet aut culpet (LEX Sal. Merov. 57,1 causam inter duos. WIDUK. gest. 3,16 conventus ... super ... causis -endum [-endis *var. l.*]. *sim. saepius*). LEG. Wisig. 2,1,18 p. 65,4 quod si cumque iudex servum ... ad -enda n e g o t i a helegerit deputandum (2,1,24 negotium. *al.*). 2,1,25 iudex ... duo iudicia de re -ssa (-usa *var. l.*) conscribat. HRABAN. carm. 13,48 acta ... cum verbis -et *Dominus* hominum. CAPIT. reg. Franc. 221,6 ut liceat ... scelera ... inquirere, -ere et diiudicare. VITA Mathild. II 5 p. 154,29 arbitris reliquit *rex* -enda, queque fuerant legaliter punienda. *saepius.* **d** *(re)cognoscere, definire – feststellen, -legen:* CONC. Karol. A app. 6 p. 829,34 ut, sicut coram nobis -ssum et comprobatum est, ita inconvulsum ... in perpetuum permaneat. **C** *quaerere, rogare, sciscitari – (be-, aus)fragen:* **1** *gener.:* DECRET. Burch. 1,85[tit.] ut episcopi presbyteros suos de ministeriis illorum diligenter -ant. PETR. DAM. epist. 92 p. 14,23 me ..., quid ante mundi creationem fuerit ..., -is (-i, diffendi, dicens *var. l.*), de ... iuditio ... inquiris. *al.* **2** *publ., iur., canon. i. q. audire, interrogare, in crimen vocare, accusare – vernehmen, verhören, (gerichtlich) belangen, anklagen:* **a** *in univ.:* LEX Raet. Cur. 9,30,1 cum iudex ... hominem de ... crimine -ere voluerit. HROTSV. Dulc. 1,4 nostris conspectibus ... subtrahatur *Chionia*, et tertia *(i. Hirena)* -atur. LAMB. HERSF. annal. a. 1075 p. 222,27 principes ... nec canonice ad sinodum evocatos nec sinodali audientia secundum ecclesiasticas leges -ssos precipiti sententia excommunicavit *archiepiscopus*. AMARC. serm. orat. 24 ante tribunal Christi stabo meis de factis -endus. UDALSC. Egin. 22 p. 441,21 querimoniae seriem et praeceptum -endi illum *(episcopum)* accepimus. *al.* **b** *de interrogatione testium sim.:* CAPIT. reg. Franc. 44,11 ut ... non admittantur testes ad iuramentum, antequam -antur; et si aliter -i non possint, ... singulariter inquirantur. 61,6 ut testes, priusquam iurent, separatim -ciantur, quid dicere velint. 62,16 (cod. 4) ut, priusquam iurent, separatim -antur *testes*. **D** *admonere, hortari – ermahnen, auffordern:* LEX Raet. Cur. 9,4,3 debet iudex cotidiana familia ... districtus -ere, ut, quodquod exinde sciunt, verum dicere debeant. 9,10 ut ipse *(domini vel pater)* eos *(adulescentes)* in private per verbum -ciant (-ant *var. l.*), ut *eqs.* *cf.* decutio.

adv. **discusse.** *considerate, diligenter, accurate – überlegt, sorgfältig, genau:* AGIUS vita Hath. 9 si qua ... interrogare debebat, tam plane et -e cuncta attingebat, ut ... docere potius quam interrogare videretur. RATHER. prael. 4,20 l. 718 ut per totum ita se rem non habere, ut dicis, inveniamus, si ventilemus -ius.

2. discutio *v.* discussio. **[3. discutio** *v.* dissentio.**]**

disdiapason *subst. indecl.* (δὶς διὰ πασῶν) *script.:* dys-: *l.7.* ded-: *l.12.* disdis-: *l.7.14.*

diapason duplex, bisdiapason – Doppeloktave, Quindezime: MUS. ENCHIR. 17,1 de diapason vel -n (dy-, disdis-, bisdiapason *var. l.*) non est opus amplius descriptione. AUREL. REOM. mus. 8,32 quae *(symphonia)* ... -n (diapason *var. l.*), id est dupla diapason, appellatur, quoties sonus sonum ... quadruplo superat. SCHOL. enchir. 2,205 in quindecimis locis aequisonantia est, quod -n (de-, bisdiapason, diapason *sim. var. l.*) dicitur, quia in quadrupla constant proportione. 3,317 si quater habuerit *(sc. maior fistula minorem)*, -n (disdis-, bisdiapason, diapason *var. l.*) concordiam facient. PS. BERNO mens. monoch. 6,2 prima *(sc. consonantia)* ... diatessaron dicitur ..., quinta bisdiapason vel -n. *saepe. v. et l.21.* *cf.* bisdiapason.

***disdiplasion** *subst. n.* (δὶς διπλάσιον) *tetraplasium, quadruplum – das Vierfache:* MUS. ENCHIR. 11,2sqq. ex ... simplicibus *(sc. symphoniis)* aliae simphoniae componuntur, ut ... disdiapason, quae et -n (dysdyaplason, didisplasion, bisdiplasion, diplasion, disdiapason *sim. var. l.*; *cf. Mart. Cap. 9,953*).

***disdubio,** -avi, -are. (dis *et* dubius) *script.* udi-: *l. 29. incolumitate donare, (alicui) pacem spondere – (jemandem) Sicherheit gewähren, Frieden geloben:* CHART. Tirol. notar. I 463 (a. 1236) Federicus de Lyuo -vit ... Nouiliam et Pretum, et ... Nouilia similiter ipsum -vit. 520 Gulielmus et Oluradinus fratres de Teluo -diaverunt Arpolinum de Correo in avere et persona pro se et suis, quos mittere et trahere possunt.

diseco *v.* 1. disseco. **disenssio** *v.* dissensio.

disenteria, disentericus *v.* dys-. **disentio** *v.* dissentio.

disero *v.* dissero. **diserpo** *v.* discerpo.

diserte *v.* 1. disertus. ***disertibilis** *v.* *dissertibilis.

disertitudo (diss-), -inis *f.* *prudentia, eruditio, facundia, facultas – Klugheit, Gelehrtheit, Beredsamkeit, Gewandtheit:* ALDH. virg. I 27 p. 263,16 Basilius ... exaemeron ... m i r a e l o q u e n t i a e -e (diss- *var. l.*) fretus edidit (WILLIB. Bonif. praef. p. 3,10 m. eloquii diss-e [-e *var. l.*]. 3 p. 12,13. *v. et l. 58*). VITA Libor. 8 cui ad docendum subpeteret linguae -o. RATHER. coni. 4 eius est ... miranda loquacitas, cum -is nulla ei suffragetur facultas. MIRAC. Annon. 2,48 p. 118,20 nos nec -e nec facundia prediti sumus. ALBERT. M. nat. bon. 172 p. 71,77 quae *(sc. verba Mariae)* omnia -em sapientiae et spiritus ostendunt. *al.* *meton. de persona:* GODESC. SAXO theol. 24,1 p. 340,25 haec si, velut -i tuae conducit, animositate postposita consideres. WIBALD. epist. 374 p. 502,5 nostra ... verborum liniamenta, quae -is vestrae picturae substravimus, nullo erunt facundiae ornamento penitus oblitteranda.

disertio *v.* dissertio. **disertonem, disertor** *v.* desertor.

disertum *v.* 2. desero.

1. disertus (diss-), -a, -um. *script.* de-: GLOSS. II 766,2 St.-S. *metr.* dī-: ALDH. virg. II 1167. *ibid. al.*

prudens, eruditus, facundus – klug, gelehrt, beredt: EINH. Karol. prol. p. 1,8 ut ... non offendantur, qui ... a viris doctissimis atque -issimis (diss- *var. l.*) confecta monumenta fastidiunt. EPIST. var. II suppl. 7 p. 629,21 si ... Theodosius ... Prisciani ... librum dissertitudine mira diss-issimum ... describere curaret. DIPL. Otton. I. 405 p. 552,11 imperator diss-issimus et sanctissimus. ANNALISTA SAXO a. 1125 p. 762,59 adnitentibus episcopis ..., viris in eclesiasticis negotiis -issimis, rex effectus est *Lotharius*. LAMB. LEOD. Matth. I 154 linguis omnes dedit *Spiritus* omnibus esse -os. *al.* *usu subst.:* HROTSV. gest. praef. 7 si ... facundissimis -ssimorum (diss- *M*) sententiis ... fuerim animata. CARM. pro schola Wirz. 139 id retinens certum cunctos superare -um. EKKEH. IV. prol. Gall. p. 92,39 videsne ... -issimum illum *(Walahfridum)* passim barbarico modo et more Latina dixisse. EUPOLEMIUS 2,596 sentencia dia -i *(i. Eleimonos)* principibus placuit. *al.*

adv. **diserte.** *prudenter, erudite, facunde, plane – klug, gelehrt, beredt, mit klaren Worten:* RATHER. prael. 1,39 l. 1372 contradicit ratio iam ab alio edita -issime. 1,42 l. 1437 hoc

. . . succincte atque -issime monstrato audiat . . . et mediocris *eqs.* 6,26 l. 996 si pauca congeri, pauca etiam valuerint recordari, recordata etiam non adeo diss-e satis decusatimque proferri. PETR. DAM. epist. 38 p. 349,15 ille *(episcopus)* . . . obiecti . . . criminis culpam negando, detestando, Dei testimonium implorando -issime propulsavit. CHRON. reg. a. 1245 p. 287,19 cum . . . ad hanc *(querimoniam)* Thadeus . . . -issime responderet. *in malam partem i. q. (nimis) artificiose, elaborate – (allzu) geziert, gekünstelt:* HRABAN. epist. 35 p. 470,7 non dico valde diss-e (-e *var. l.*) et oratione rethorica, sed lucido sermone et catholica fide.

2. disertus *v.* dissero. **diservio** *v.* deservio.

***diservo** *v.* *disservo. ***disessio** *v.* *dissessio.

disessus *v.* discessus. **disf-** *v.* diff-. ***disgelo** *v.* degelo.

disgestio *v.* digestio. *adde ad p. 627,49sqq.:* URSO med. 269 tempora dis-is sunt attendenda.

disgnosco *v.* dinosco.

***disgombero,** -are. *(cf. ital.* disgomb[e]rare, sgombrare; *v. Battisti-Alessio, Diz. etim. ital. II. p. 1338. V. p. 3483) vacuefacere, (e)vacuare – entleeren, ausräumen:* ALBERT. MIL. temp. 303 p. 562,26 qui *(homo)* in . . . puteo intraverat ad -andum et remundandum, et cecidit puteus super eum.

disgredior *v.* digredior. ***disgregatim** *v.* disgrego.

disgregatio, -onis *f.* *(dis)solutio, separatio – Auflösung, Trennung:* **1** *gener.:* VITA Macar. 39 (MGScript. XV p. 618,27; a. 1014) cum maxima pietate . . . societatis facta est -o. **2** *natur. et philos.:* **a** *in univ.:* URSO qual. 458 non fit partium cohaerencia, sed -o per subtiliora. *v. et l.60.* **b** *dispersio, dissipatio – (Zer-)Streuung:* URSO gloss. 38 p. 68,21 in die . . . cooperante oculorum albedine ad -em visibilis spiritus . . . facile disgregatus deperditur. p. 69,7 sine perditione visus pro spirituum nimia -e solem diu cernere non valemus. p. 69,26. ALBERT. M. sens. 1,7 p. 15ᵃ,5 si . . . visus est per contactum radii cum tota magnitudine visi, . . . posset . . . esse, quod -o et divaricatio radii confusum faceret visum. eth. II 1,2,2, p. 19ᵃ,18 est videre in -e visus, quod albus habet per accidens. *ibid. al.*

disgregativus, -a, -um. *(dis)solvens, separans – auflösend, trennend:* **1** *in univ.:* ALBERT. M. fat. 2 p. 69,64 calidum . . . est congregativum homogeneorum et -um heterogeneorum (*cf.* eth. II 1,6,12 p. 98ᵇ,32 separativum). meteor. 1,1,9 p. 487ᵃ,17 cum . . . calidum sit -um nubium. **2** *dispergens, dissipans – (zer)streuend (usu subst.: l.45.47):* MAURUS progn. 3 p. 25ᵃ,6 obscuritas est visus congregativa et claritas visus -a. 19 p. 35ᵃ,52sqq. ALBERT. M. top. 3,3,1 p. 351ᵃ,17sq. album est '-um visus' *(p. 119ᵃ,30* διακριτικόν), ergo albedo est visus -um. 7,2,1 p. 484ᵇ,11sq. quorum *(albi et nigri)* differentiae sunt congregativum et -um visus, esse album enim -um visus est, nigrum autem congregativum. metaph. 7,1,8 p. 328,22 cum . . . diffiniens, 'quid est albedo', dico, quod est 'color -us visus'. animal. quaest. 4 app. 14 colorum alii sunt -i spiritus visibilis, ut albedo et rubedo, alii congregativi, ut nigredo. *ibid. al.*

disgrego, -atum, -are. *partic. perf. usu subst.: p.754,13.14. 17.18.* **1** *proprie i. q. (dis)solvere, separare, dividere – auflösen, trennen, (zer)teilen (absol.: l.57):* **a** *gener.:* FRID. II. IMP. art. ven. 4 p. 65,14 habent *grues* plumas ante pectus -tas ad modum pilorum. **b** *natur. et philos.:* **α** *in univ.:* ALBERT. M. gener. 2,1,6 p. 181,44 siccum -at. anim. 2,3,10 p. 113,73 dicunt *(sc. qui dicunt lumen esse corpus indivisibile)* lucem multiplicatam divaricare et -are aerem et calefacere et ignire. p. 114,86 quod dicunt de divaricatione sive disgregatione, ridiculosum est, quia etiam color divaricat et -at. **β** *seiungere – absetzen, -sondern (usu medial.):* ALBERT. M. nat. loc. 1,4 p. 6,48 si . . . sit distantia prima . . ., -bitur materia elementalis contra statum formae ignis. meteor. 4,1,1 p. 707ᵇ,19 non evaporabunt ex ipsis *(grossis)* subtilia, nisi -entur grossae partes eorum. **γ** *disperdere, dissipare – (zer)streuen:* MAURUS progn. 3 p. 25ᵃ,3 ex claritate extrinseca aeris propter acuitatem et debilitatem -atur *spiritus visibilis.* p. 25ᵃ,13 spiritus visibilis est et paucus, unde cito -atur. p. 25ᵃ,44. URSO element. 3 p. 114,11 irradiati aeris multa claritas spiritum visibilem valde -ando perturbat. 6 p. 183,6. ALBERT. M. sent. 1,40,16 p. 328ᵇ,2 omne album necessario -at visum; equus est albus, non sequitur 'ergo necessario -at visum', nisi in quantum albus reduplicatur. *v. et p.753,31.* **δ** *diffundere – verteilen, ausbreiten (usu medial.):* URSO qual. 477 siccitas . . . humiditatem, quam in superficie invenit, consumit et, quod consumere non potest, indurat, et ita in superficie quaedam inducitur inequalitas et ex quadam superficiei -ta vacuitate et duritie elevata. ALBERT. M. sens. 1,7 p. 14ᵇ,46 dicens *Plato* parvum radium emitti ab oculo, qui post miscetur lumini exteriori et -atur et, cum -atur, extenditur a vidente ad rem visam. p. 15ᵃ,28 quale est dicere radium emissum ex oculo -ari. **2** *translate:* **a** *dissociare, discordem facere – entzweien, auseinanderbringen:* HARIULF. chron. 4,34 p. 268,10 ut monasterio . . . talis daretur pastor et custos, qui congregata non -are, sed -ta nosset unire. CHART. episc. Wirz. II 15 p. 30,5 si ad congregandum -ta cuiusque . . . dignitatis provisoribus opera insumatur. LIBELL. dict. et privil. 1,96 (WissZ UnivHalle. 13. 1964. p. 545) sicut discordie et superbie vicio congregata -antur et -ta destruuntur, ita siquidem concordie vel humilitatis virtute -ta congregantur et congregata honestissime constituuntur. **b** *medial. i. q. desciscere, discedere, aberrare – abfallen, sich entfernen, abkommen:* LIBRI Karol. 4,11 p. 514,4 quae *(scripturae vel opera)* a pondere sanctuarii, id est ab antiquorum patrum norma, nequaquam sunt sensibus vel operibus -ta. Ps. GUIDO ARET. epil. praef. 1 vocum modus . . . -tus a vero et recto cantionis genere . . . nunc ad priorem statum . . . reductus est. **c** *excipere, eximere – ausnehmen, heraushebe*n: ALBERT. M. div. nom. 2,86 p. 99,47 'est' *unum* '-tum' *(PG 3,649ᴮ* ἐξῃρημένον; *sc. ab omnibus existentibus)* etc., eo quod 'effusio' donorum ipsius 'non-minorabilium non minoratur'. **d** *confundere, irritare – verwirren, irritieren:* WILBR. peregr. 1,5,14 marmor . . . innumerabiles florum ostentat varietates, quas cum oculi videntium distinguere laborant, -antur et illuduntur.

adi. **disgregatus,** -a, -um. **1** *dissolutus, defluus – gelöst, wallend:* CARM. Bur. 146,2,1 coma -a fronte cedit parum inclinata. ANNAL. Mell. Vind. II a. 1274 quod sacerdotes uxoribus utantur et -is comis, barbis prolixis. **2** *disiunctus, interruptus – unverbunden, unterbrochen:* GUNZO epist. 16 p. 53,7 utrum . . . continuę aut -ę voces armonię melius conveniant.

adv. ***disgregatim.** **1** *separatim – getrennt:* ALBERT. M. div. 5,5 p. 90,9 nobis peroptima utilitas visa est . . . divisiones propriis differentiis . . . -m et discrete determinare. **2** *disiunctim, interrupte – unverbunden, unterbrochen:* MODORUM ORDO (VeröffMusHistKommBAdW. III. 1981. p. 183; c. 900) omnes species diapente vel diatesseron continue vel -m intensae vel remissae modulantur.

***disguarnio** (sg-), -itum, -ire. *(cf. ital.* disguernito, sguarnire; *v. Battisti-Alessio, Diz. etim. ital. II. p. 1339. V. p. 3486) (praesidiis) nudare – räumen:* ANNAL. Ianuens. II p. 195,18 promittentes *(sc. Balduinus cum filiis)* castrum de Vesigne reddere comuni Ianue g u a r n i t u m e t -tum, quotiens a comuni Ianue fuerit requisitum (CHART. Ital. Ficker 417 p. 429,38 concedere . . . terram Grosseti cumuni Senensi guarnitam et s-tam ad voluntatem . . . comunis Senensis). p. 201,4 relicto castro -to quidam . . . ex improviso . . . transierunt ad castrum et ipsum ingredientes . . . ceperunt. ANNAL. Plac. a. 1252 p. 505,46 invento -to . . . castro . . . preliaverunt *(sc. potestas cum militibus)* dictum castrum.

***disherbergatus** (deshab-), -a, -um. (dis *et* *herbergare; *cf. francog. vet.* deshebergier *[v. Wartburg, Frz. etym. Wb. XV. p. 160ᵃ])* *vastus, aedificiis carens – unbebaut, nicht mit Gebäuden besetzt:* CHART. Laus. 153 p. 163,33 (a. 1224) Vuulelmus . . . tenebat de . . . hereditate XLII posas terre . . . preter terras capituli desha-as.

***dishonor** (diso-), -oris *m.* (dis *et* honor) *ignominia, dedecus – Schimpf, Unehre:* CHART. Carniol. I 7 p. 9,13 (a. 960) nostri homines accipiebant epistolas . . . de aliis partibus et eas ad Constantinopolim ad imperatorem deferebant; unde magna vituperatio erat in nobis et in nostra patria et diso-em (*ed. in* CONC. Saxon. 21,1 p. 211,9 -em) in nostras cartulas, quas ad imperatorem . . . consueveramus transmittere. *Staub*

***dishonoratio** *v.* dehonoratio. ***dishonoro** *v.* dehonoro.

disi *v. 2.* dico. **disicco** *v.* 1. desicco.

[Staub]

disicio (diss-), -ieci, -iectum, -ere. *script.* dii-: *l.36. usu medial.:: l.25.27.42. partic. perf. usu adi.: l.5.25.*

1 *proprie vel in imag.:* **a** *destruere, diruere – zerstören, vernichten, niederreißen:* **α** *in univ.:* CARM. Walahfr. app. 5,1,11 quae *(sc. moenia)* -ta solo rursus fundavit ab imo Haito. ANNAL. Hild. a. 995 rex Abodritos vastavit, urbes et oppida -ecit. ARNULF. delic. 248 praecaveat colubram, qui sepem dissicit actam. DONIZO Mathild. 2,1277 dissice, Christe, vias tales *(sc. impietatis)*, abrade ruinas. *al.* **β** *per pravam interpr. i. q. trucidare – niederstechen, niedermachen:* GLOSS. II 611,41 St.-S. -erat nidirstach *(spectat ad Sall. Catil. 61,3).* **b** *divellere, dirumpere, dissolvere – zer-, auseinanderreißen, -treiben, auflösen:* **α** *in univ.:* THIOFR. flor. 3,4 l. 34 sanctissimam vestem . . . dissuit et dissicit inmanitas . . . scismatis. ANNAL. Marb. a. 964 p. 24,26 a ministris . . . membratim -tus in Tyberim precipitatus est *Maximus.* **β** *dispergere, dissipare – zerstreuen, versprengen:* BRUNO MAGD. bell. 42 p. 42,11 (epist.) de sepulcris . . . violatis et ossibus . . . -tis cum . . . audieritis. ANSELM. GEMBL. chron. a. 1117 p. 376,28 fulmen . . . non modicas crustas de muro hac illac -ecit. HELM. chron. 34 p. 68,14 -ti . . . per fugas occisi sunt *Polabi.* 100 p. 197,21 omnibus . . . sociis aut interfectis aut fuga -tis. *al.* **γ** *medial. i. q. dilabi – sich zerlegen, auseinander-, zerfallen:* CATAL. biblioth. A I 16 p. 75,31 (s. IX.[2]) sententiarum libri III in volumine I ⌞et alter defectus et -tus⌟ *(add. m. al.).* **δ** *medial. i. q. digredi – sich trennen, auseinandergehen:* WALTHARIUS 1445 -ti redierunt Franci Wormatiam patriamque Aquitanus adivit. **c** *abicere, amovere – weg-, zur Seite werfen, (von seinem Platz) entfernen:* **α** *gener.:* MILO carm. 1,6,4,446 corpus tumuli -ta mole levatum incolume inventum est. GALB. Karol. 114,52 universi . . . in diversa armis -tis undique prorsus fugerunt. *v. et l.56.* **β** *medic. i. q. torquere, dislocare, luxare – verrenken, ausrenken:* WALAHFR. Gall. 1,18 membra . . . ita erant -ta, ut quasi mortua videretur *arrepticia.* ANTIDOT. Glasg. p. 128,10 facit *(sc. medicamen)* . . . a percussum et conlisura et ad ea, qui de locum diiecta sunt. **d** *deicere – (hin)abwerfen, niederwerfen:* EGBERT. fec. rat. 1,1729 omnes -tos ab equis sine sanguine stravit *Walterus.* **e** *iactare – umher-, hin und her werfen:* RUP. TUIT. trin. 4,1190 arca requievit . . . diutinis -ta procellis. **2** *translate:* **a** *depellere, discutere – vertreiben, verscheuchen, beseitigen:* CAND. FULD. Eigil. II 15,16 tempestate . . . -ta. EKKEH. IV. bened. I 55,25 dissice terrores, crux, noctis et incubitores. WIPO gest. 33 p. 53,34 imperator, quicquid obstaculi in regno invenit, imperiose -ecit. VITA Poppon. 11 p. 300,22 quem *(maerorem)* prudenti . . . consilio a se mox -ecit (discessit *var. l.*). *al.* **b** *tollere, abolere, turbare – abschaffen, aufheben, stören:* VITA Rimb. 14 quicquid . . . decessor suus institutum habebat, in nullo hoc ipse -ecit (deiecit *1 p. corr.*). HERM. AUGIENS. mus. p. 56,28 -to troporum ordine. WILH. HIRS. mus. 17,11 naturalem coadunationem coniunctionemque primae ac quartae *(sc. chordae)* . . . interpositione toni -ecit *Otto in enchiriade sua. cf.* deicio.

disiderium, disidero, disidia *v.* des-.

disiectio, -onis *f.* **1** *proprie:* **a** *amotio – das Weg-, Beiseiteräumen:* HERM. SANGALL. Wibor. 1,34 p. 200,14 ⌞-e tegularum⌟ (*cf.* EKKEH. I. [?] Wibor. 33 disiectis tegulis) sibi aditum parabant *Ungri.* **b** *dislocatio – Verrenkung:* VITA Herm. Ios. 2 nulla illi . . . inordinata omnium membrorum -o *(sc. fuit).* **2** *translate i. q. discordia – Zwietracht:* SALOM. III. carm. 1,2,129 unius populi cum sit -o talis, num sic divisum credis consistere regnum? *cf.* deiectio.

disiecto, -are. *iactare – (hin und her) werfen, bewegen:* VITA Ger. Bron. 13 p. 663,25 quasi menceps dentibus stridere, manus contorquere, crura brachiaque huc illuc -are (disectare *var. l.*). PAUL. BERNR. Herl. 20 dum . . . repertos in foco titiones huc et illuc velut irata -ret.

disigno *v.* designo.

[disillaba *v.* dives *et* syllaba: ALCUIN. carm. 118,10.]

disillabus *v.* disyllabus. **disimilis** *v.* dissimilis.

***disinflatio** (-cio), -onis *f.* *deminutio tumoris – das Abschwellen:* BOTAN. Sangall. 20,3 ad -cionem corporis vel membrorum.

***disinflo** (des-), -avi, -are. (dis *et* inflare) *detumescere – abschwellen (medial. i. q. deminui – sich verringern, zurückgehen: l.6):* FRAGM. med. falc. 132 in secunda die unge illum *(pedem)* . . .; hoc illi fac, usque dum de-verit. MOSES PANORM. marisc. 13 p. 178,6 unge circa plagam cum butiro, dum de-bitur inflatio. *cf.* *deinflo.

***disinhonorantia** (des-), -ae *f.* (*cf.* *dishonorare *et* inhonorare) *dehonestatio, ignominia – mangelnde Ehrerbietung, Respektlosigkeit:* CAPIT. reg. Franc. 262,7 si aliquis de vobis dixerit, quod hoc, quod fecit, non pro sua infidelitate neque pro sua des-a (deshonorantia *var. l.*) fecit. *ibid. iterum.*

disino *v.* desino. **disinteria, disintericus** *v.* dys-.

***disinvestio,** -ire. (dis *et* investire) *disvestire, privare – des Besitzes entkleiden, berauben:* DIPL. Otton. II. 268 p. 312,31 ut nullus episcopus . . . canonicos de predictis rebus -ire, inquietare vel molestare pressummat (*inde* DIPL. Conr. II. 291 p. 413,29. 292 p. 415,24).

disiria *v.* dysuria. ***disis** *v.* *dysis.

***disiugatio,** -onis *f.* *(per analogiam ad* coniugatio *formatum) separatio – Trennung:* ALBERT. M. pol. 2,9[e] p. 182[a],8 'ad -em (disiungationem *ed.; p. 1272[a],23* διάζευξιν) mulierum', scilicet quod viri non coniungantur mulieribus, multa philosophatus est *(sc. Aristoteles) eqs.*

disiugo *v.* diiugo.

disiuncta, disiuncte, disiunctim *v.* disiungo.

disiunctio, -onis *f.* *separatio, divisio, distinctio – Trennung, Aufteilung, -spaltung, (Unter-)Scheidung:* **1** *gener.:* VITA Liutb. 18 ad illud, quod adventat venire, -e semitarum ab omnibus minime pervenitur *(spectat ad Boeth. cons. 3,2,2).* FROUM. epist. 6 recessionis meę de monasterio . . . et repentinę -is a vestra fraternitate meę prescientię non esse . . . testificor. ALFAN. premn. phys. 2,30 p. 31 verum est mortem -em (*PG 40,549[B]* χωρισμόν) esse animae a corpore. *al.* *meton. i. q. intermissio – Unterbrechung, Pause:* AMALAR. ord. antiph. 5,10 ista duo praecepta *(sc. dilectionis Dei et proximi)* nulla interpositione disiunguntur; qua propter non invenitur ulla -o inter praesentes duos psalmos. **2** *log.:* HUGO HONAUG. hom. 2,43,10 est . . . separatio in plura dissimilia per se existentia divisio et -o. ALBERT. M. pol. 1,12[i] p. 408[b],21 'puta unum boni ornatus' . . . esse principem 'vel puerorum', id est saltem puerorum, ita quod 'vel' non notet -em, sed diminutionem. *al.* *optio – Alternative:* CHART. Lub. I 188 p. 174,24 (a. 1252) in auctentico . . . s u b -e mandatur, ut debeamus vel domino regi vel marchionibus obedire (ALBERT. M. anal. pr. 1,9,2 p. 684[b], 32). **3** *rhet. de colis asyndetis:* ALBERT. M. elench. 1,2,8 p. 548[a],36 -o . . . in prolatione facit divisionem, sicut et continua prolatio facit compositionem. *v. et p.759,8.* **4** *mus.:* HUCBALD. mus. 23 tono dividas *(sc. tonum)* a sequenti . . .; -e iterum toni admissa superiores septem voces eodem modo . . . decurres. *de diaphonia:* GUIDO ARET. microl. 18,2 diaphonia vocum -o sonat, quam nos organum vocamus. FRUTOLF. brev. 1 p. 29 -o, quae vocatur diezeuxis. *al.* **5** *math. de partibus summae fere i. q. summa particularis – etwa: Teilbetrag (usu meton.):* ANON. geom. I 4,4 si datum fuerit trigonum, cuius cathetus et basis simul iuncti sint pedum XXIII . . ., basis et catheti . . . quaeratur -o. **6** *iur. de divortio:* HINCM. divort. 4 p. 132,30 si post -em utrum vir aut femina ad aliam debeat copulam adspirare (*sim.* 5 p. 135,11). EKKEH. IV. cas. 124 ut . . . sinodica queque preter -es coniugum pro episcopo faceret *Keraldus.* **7** *canon. de exemptione (de re v. Plöchl, Kirchenrecht. p. 234):* DIPL. Karoli M. 231 p. 317,18 (spur. a. 1142/66) ut haec -o et separatio, quam inter coenobium Augiense et episcopium Constantiense fecimus, stabilis permaneat. **8** *medic. i. q. luxatio, dislocatio – Ver-, Ausrenkung, 'Luxation':* HILDEG. phys. 6,37 (cod. G) contra membrorum -em vel fracturam; quod si . . . homini . . . os frangitur aut aliquod membrum eius de loco suo exilit.

disiunctivus, -a, -um. **1** *adi.:* **a** *separans, dividens, distinguens – trennend, absondernd, aufspaltend:* **α** *log.:* URSO element. 4 p. 98,16 vis alterativa proprie et principaliter virtus qualitatum coniunctiva vel -a nuncupatur. *v. et p.758,14.* **β** *gramm.:* ALDH. ad Acirc. 133 p. 184,21 've' c o n i u n c -

t i o est -a (NICOL. I. epist. 88 p. 471,9. *al.*). ALBERT. M. herm. 1,4,2 p. 408b,14 in -a *(sc. enuntiatione)* . . . ex oppositione non manet pluralitas, sed altero destructo infertur reliquum et manet unum. p. 410b,15. *differens, conspicuum reddens – differenzierend, markierend, verdeutlichend:* CONR. MUR. summ. p. 109,4 virgula est signum distinctivum, . . . curva et iacens continuat bene disiuncta male . . .; alie virgule sunt dictionum vel clausularum vel accentuum -e. **γ** *rhet. (spectat ad contentionem forensem; de re v. HRG I. p. 233sqq. s. v. 'Artikelprozeß'):* CHART. Westph. IV 1333 (a. 1273) si ipsi cives responderint ad aliquam positionem . . . Ottonis camerarii Paderbornensis, que fuerit impertinens, copulativa, -a, multiplex, dependens seu superflua. **b** *discedens, fragilis – auseinandergehend, brüchig:* LAMB. LEOD. Matth. I 2310 personę . . . requiri debet consensus, amor atque fides utriusque, ne -a conubia sint. **2** *subst.:* **a** *fem. i. q. disiunctio (excludens) – (ausschließende) Trennung, Trennwort:* CAES. HEIST. hom. II p. 56b notate -am: interpretatur *Chananaea* enim zelus eorum *(daemonum)* vel gratiae. ALBERT. M. top. 6,3,2 p. 459b, 36 si . . . diffinitio fiat per disiunctum, ita quod ambae partes -ae simul referantur ad diffinitum, non potest dari diffinitio per -am. **b** *neutr. i. q. signum discretivum – Unterscheidungsmerkmal:* ALBERT. M. cael. hier. 13,1 p. 185,70 quod . . . est distinctivum et -um alicuius naturae, non convenit omnibus, quae sunt in natura illa.

adv. **disiunctive.** *modo exclusionis – ausschließend, auf ausschließende Art:* ALBERT. M. elench. 2,3,6 p. 699a,20 aut . . . est consequentia, ut id, quod est particulare, sequitur affirmative universale . . .; aut -e cum alia consequentia e contrario, quae est inter opposita.

***disiunctura,** -ae *f.* *luxatio, dislocatio – Ver-, Ausrenkung, 'Luxation':* ROGER. SALERN. chirurg. 4,98 si crus *(sic)* a coxa sit -a, eadem sit cura, quam in -a brachii et cubiti diximus. 4,114 pes a medico trahatur fortiter et pro varietate -e nodus ad proprium locum reducatur (*inde* GLOSS. Roger. I B 4,16 p. 723,3). *ibid. al.*

[disiungatio *v.* disiugatio.]

disiungo, -iunxi, -iunctum, -ere. *usu refl.: l. 71. p. 758,6; medial.: l. 45. 64. 65. 69. p. 758,1. al.; intrans.: l. 69. 71. pendet* ex: *l. 48. partic. perf. usu adi.: l. 65.*

1 *strictius i. q. separare, secernere, dividere, distinguere – trennen, absondern, (auf)teilen, unterscheiden:* **a** *gener.:* **α** *in univ.:* WALAHFR. hort. 199 licet acrius ora mordeat *marrubium* et longe gustum -at odore. EPITAPH. var. I 22,1 ossibus et nervis iam sum -tus in antro. ORDO Mind. p. 1329C quibus *(peccatis)* . . . a tua *(sc. Dei)* -or voluntate. SALOM. III. carm. 2,76 discipuli Paulum narrantur plangere vivum, ex his -tus cum petiit pelagus *eqs.* ANNAL. Alam. a. 899 (rec. B) sub quo *(Hludouuico)* omnia bona pace -ta sunt. EUPOLEMIUS 2,541 -tos orbe Brittanos. ALBERT. M. animal. 2,36 natura auxit ubera et lac in ipsis *(mulieribus)* et -xit ea, ut amplius caperent. CONR. MUR. summ. p. 62,18 una dictio numquam ita -atur in sillabis, ut due dictiones reputentur. *saepe.* **β** *(iugo) absolvere – (aus dem Joch) ausspannen:* SALIMB. chron. p. 560,24 bubulcus boves -xit ab aratro. **γ** *(dis)solvere – (auf-, los)lösen:* LIBER diurn. 84 p. 97,11 adorande incarnationis archanum Deum ab homine separando -erat *Nestorius.* TRANSL. Athan. Neap. 5 ut fabrica locelli, quae fuerat nimis consolidata, vi corporis sui -retur. 22 ut tenerrima . . . membra illius *(sc. pueri)* omnia -rentur. EUPOLEMIUS 2,175 sternunt *(sc. Babylonia pubes)* Iudaicas funesta cede phalanges -untque globos legionum. HILDEG. phys. 6,50 staram . . . mortuum super illud tene, quod venenum esse suspicaris, et si venenum est, pennae illius -untur et ab inbicem entwichent se. DAVID compos. 1,8,1 iacere distentis vel -tis membris incomposite. **δ** *refl., medial., intrans. i. q. secedere, absistere (ab) – sich trennen (von), aufhören (mit), Abstand nehmen (von):* WALAHFR. Gall. 1,27 Gallus . . . iussit eos *(artifices)* a b o p e r e -ere (-i *var. l.*) et domum . . . intrare (WOLFHARD. Waldb. 3,6 p. 278,23. CONSUET. Eins. 79. *sim.* CONSUET. Trev. 55 -ant se). 2,30 operarios a diurno agricolandi labore -entes. ADALB. MAGD. chron. a. 963 p. 173,14 Iohannes . . . sera poenitentia ductus ab Adalberto -itur. *al.* **ε** *abducere – entfernen, abziehen:* FUND. Mur. 11 p. 34,22 fratres . . . -erunt et separaverunt rusticos et ministros comitis Wernheri a cella ipsa. *refl. i. q. diverti – sich entfernen:* DIPL. Arnulfi 184 p. 283, 23 (spur. s. X.med.) in illo loco, ubi terminus forestis Ratpotoni comitis se de isto *(sc. rivulo)* -it. **ζ** *medial. i. q. distingui – sich unterscheiden:* HUGEB. Wynneb. 5 omnes homines natura equales genuit, sed varietate meritorum -bantur. AMALAR. off. 4,21,3 institutor officii confirmari nos voluit . . . Christi passioni et causis apostolorum . . . nec non et -i moribus persecutorum. **η** *dissociare – entzweien, auseinanderbringen:* THIETM. chron. 4,3 misit *dux* episcopum, ut adversantes sibi -ere vel reconciliari temptaret. **b** *philos.:* URSO element. 4 p. 92,27 virtus quantitativa . . . disiunctiva nominatur, cum . . . -endo substantiam a substantia subiectum diminuat. p. 98,17 vis alterativa . . . qualitates a subiecto -it. *ibid. al.* **c** *gramm.:* BERTH. RATISB. serm. exc. p. 44,22 est *'apud'* . . . una illarum *(sc. dictionum)*, que dictiones coniungunt vel -unt? **d** *mus.:* AUREL. REOM. mus. 16,25 quando finis versiculi cum initio antiphone propriam iungit modulationem, ita ut non facile absque diaphonia valeat -i. **e** *iur. et canon. de matrimonio sim.:* **α** *in univ.:* HUGEB. Wynneb. 7 p. 112,2 alios . . . clericorum concubinas iniuste copulationis societate contaminatos *(sc. invenit)*; . . . eosque increpando -bat. CONC. Karol. A 36,56 si quis viduam uxorem duxerit et postea cum filiastra sua fornicatus fuerit seu duabus sororibus nupserit . . ., tales copulationes anathematizari et -i praecipimus. SUMMA dict. Saxon. 11,28 p. 288,19 predictos F et L . . . ab invicem sentenciando -imus et divorcii sentenciam proferimus inter eos. *saepius.* **β** *medial. i. q. se exsolvere, decedere – sich lossagen (von):* BERTHA Adelh. 3 p. 758,9 ambo *(sc. coniuges)* . . . sani decreverunt propter Christum -i a lege coniugali, quibus . . . erat cor unum et anima una. **f** *publ. et eccl. de possessionibus sim.:* CHART. Stab. 139 p. 283,18 (dipl. Heinr. V.) impetravit *archiepiscopus,* ut Stabulensem et Malmundariensem ecclesiam, que . . . sub unius abbatis regimine fuerunt, -ret *imperator parvulus.* REGISTR. Ransh. (Österr. Urbare III/2,1. 1912. p. 295,6) deberet solvere XXXX *(sc. denarios)*, si pratum haberet, quod -tum est a Dietrecherio. **g** *alch.:* TURBA phil. 58 p. 161,3 decoctione et liquefactione cambar <non> -itur. **h** *medic. i. q. dislocare – ausrenken:* GLOSS. Roger. III 836 pes aliquando a suo loco -itur. 837 cum ex casu torquetur pes vel -atur, sequitur dolor et tumor. TRACT. de chirurg. 897 si pedis nodus -itur . . . a crure. IORDAN. RUFF. equ. p. 84,10 os -tum aliquid ab aliquo remoto instanter in suo loco dirigitur, prout decet. **2** *latius i. q. interrumpere, turbare – unterbrechen, stören:* ALCUIN. carm. 58,20 non veniat cuculus, generat quia . . . labores . . ., requiem -it (disrumpit *var. l.*) amatam.

adi. **disiunctus,** -a, -um. **1** *gener. i. q. diversus, dispar – unterschiedlich, verschieden:* CAPIT. reg. Franc. 252,39 legem . . . habent *(sc. maritus uxorque eius)* diversam et, quantum ad saeculum, interdum longe -am. **2** *eccl. i. qui sui iuris est – unabhängig, selbständig:* CHART. Stir. IV 299 p. 178,33 (a. 1268) dicimus *(sc. Gotschalcus abbas)* ecclesiam sancti Margarethae . . . esse parochialem seu baptismalem per se libram et -am. **2** *mus. i. q. non-coniunctus – unverbunden:* HUCBALD. mus. 6 inaequalium . . . sonorum, qui -i dicuntur, diversae species offeruntur. 35 d i e z e u g m e n o n, i d e s t -um, vocatur illud tetrachordum, quod in superioribus dispositionibus tertium ponitur (Ps. BERNO mens. monoch. 5,8). COMM. microl. 46 p. 160 prior . . . arsis -a dicitur, quia mediarum non nisi unam tangit *eqs.* ANON. inst. patr. 20 caveamus . . ., ne neumas coniunctas nimia morositate scindamus vel -as inepta velocitate coniungamus. *saepius.*

subst. **disiuncta,** -ae *f. vel* **disiunctum,** -i *n.* **1** *log. i. q. propositio disiunctiva – disjunktive Vorgabe, Alternative, Entscheidungsmöglichkeit:* EPIST. Salisb. 3 p. 155,4 dominus imperator suam artam et periculosam -am nobis proposuit, ut eligeremus episcopum aut ab eo designatum reciperemus. 11 p. 166,21. CHART. Lub. I 188 p. 174,26 in executorum littera altera pars -e, non facta domini regis mentione, precise nobis precipitur, ut debeamus marchionibus oboedire. ALBERT. M.

[Leithe-Jasper]

herm. 1,5,6 p. 422a,5 cum dicitur, quod necesse est esse alterum *(sc. duorum)* contradictoriorum, si necessitas referatur ad disiunctionem indeterminate, verum est, quod dicitur; si autem referatur ad -a determinate, tunc est falsum, quod dicitur *eqs.* metaph. 4,3,7 p. 196,78 oportet . . . aliam partem -ae esse veram. *ibid. al.* **2** *rhet. i. q.* ἀσύνδετον, *disiunctio – Asyndeton, konjunktionslose Verknüpfung:* CONR. MUR. summ. p. 91, 172sqq. -um vel disiunctio: uni persone si plurima clausula detur quelibet et clausa speciali voce ligetur, hoc a rethoricis fore -um perhibetur.

adv. **disiuncte, disiunctim.** *separatim, divisim – (ab)gesondert, getrennt:* **1** *gener.:* GERHOH. psalm. 34 p. 338,1 in cura pro mortuis agenda spiritus et animas fidelium defunctorum Deo in quibusdam orationibus -m commendamus. **2** *log.:* RUP. TUIT. Ioh. 10,2244 notandum, quippe quia duo distincte atque -e dixit *Iesus:* 'iudicium mundi' et 'eiectionem principis huius mundi'. ALBERT. M. summ. theol. I 15,61,4 p. 625a, 16sqq. ad omnia . . . sophismata respondet magister in sententiis dicens, quod possunt haec coniunctim intelligi, vel -m; . . . si . . . -m sive divisim intelligas propositionem, ut dicas hoc aliter evenire non posse, quam evenit, . . . falsum est. **3** *mus. i. q. non-coniunctim – unverbunden:* ANON. IV mus. 1 p. 34,29 tertius ordo quinti imperfecti procedit per duo . . . semper -m cum una longa pausatione sequenti. 5 p. 80,2 exemplum . . . patet de concordantia toni . . . in organo puro: . . . b d b d coniunctim, b c a a tangendo -m sine florificatione. *ibid. al.*

***dislenio** *v.* delenio.

***disligatio,** -onis *f.* *t. t. alch. i. q. (dis)solutio, disiunctio – (Auf-)Lösung (meton. de substantia: l. 31):* GEBER. clar. 1, 32capit. -o confectionis. 1,33 -o mediante humiditate. 1,78 de ista *(sc. corporis albi)* -e poteris imbibere arsenicum album sublimatum.

disligo, -avi, -atum, -are. *script.* des-: *l. 50.* *partic. perf. usu adi.: l.47.49. al.*

1 *gener. i. q. (a ligaminibus) liberare, solvere – (von Binden) freimachen, befreien, auf-, losbinden:* HINCM. divort. 6 p. 155,16 Lazarus . . . conligatus institis a sepulchro . . . legitur egressus et . . . a discipulis -tus. VITA Menel. 2,8 (MGMer. V p. 153,5) divino nutu ceperunt manus sancti viri Menelei -ari. UNIBOS 21,1 saccum -at. TRACT. de aegr. cur. p. 128,42 super capillos folia nucis pone et de super copulam et per III dies non -atur *(sc. caput)*. ANNAL. Ianuens. III p. 54,10 venerunt medici de Mediolano et, cum nondum crus solidatum esset, eum -arunt, quod multum fuit . . . domino Spino nocivum. *in imag.:* ALBERT. M. eth. II 1,5,3 p. 60b,8 perfecta *(natura)* . . . et remoto habitu -atur et dilatatur et distenditur. **2** *alch. i. q. dissolvere – (auf)lösen:* GEBER. clar. 1,80 aqua salis alkaly . . . -ta solvet omnia corpora vel -at, ut recte dicatur, et omnes lapides; . . . scias, quod aqua dura nichil aliud est, quam corpus -tum. 2,44 p. 202,38 si tu des-veris corpus et dabis ad potandum spiritibus sublimatis, erit firmum ad ignem. *ibid. saepe.*

***disliquo** *v.* deliquo.

***dislocatio** (-cio), -onis *f.* **1** *medic. i. q. disiunctio, luxatio – Luxation, Ver-, Ausrenkung:* IOH. IAMAT. chirurg. 6,2 externutatio passio est ex -e spondilis craneo alligati proveniens. *al.* GLOSS. Roger. I A 4,9 p. 715,8 de -e mandibule et eius fractura. BRUNUS LONG. chirurg. 1,20,1 p. 118D -o est separatio vel egressio iuncturarum a loco suo. WILH. SALIC. chirurg. 3,17 p. 347D -o . . . est exitus membri a loco, in quo naturaliter movetur. *al.* **2** *publ. i. q. dissolutio locationis – Abstiftung des Pächters, Pachtentsetzung, -entzug (de re v. Dt. Rechtswb. I. p. 295):* CHART. Tirol. 868 p. 285,17 (a. 1226) quod predicti domini . . . habeant et teneant dictos tres mansos . . . cum l o c a c i o n e e t -cione (CHART. Tirol. notar. I 601. *persaepe*).

***disloco,** -avi, -atum, -are. *usu absol.: p.760,13.15.* *(a loco suo) amovere – (von seinem Platz) wegbewegen, entfernen, verschieben:* **1** *gener.:* FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 233, 13 pennas collocat *falco*, que fuerant -te (dissicate *var. l.*) ex malo portitore. ALBERT. M. animal. 1,537 'tela' . . ., 'quae sequitur' involvens 'ipsum *(cerebrum)*, participat venas' et continet eas, ne -entur. 8,77 per manus ligna *(sc. nidi)* . . . -antur et 'separatur nidus, sicut fit in pomo pineae', quod ex lignis sibi valde consertis componitur, quae facilius manu -antur, quam ferro cindantur *(sic?)*. **2** *medic. i. q. disiungere – ausrenken, 'luxieren':* BRUNUS LONG. chirurg. 1,20,3 p. 118D humerus -atur secundum tres modos. ALBERT. M. animal. 1,296 an<te> genu . . . est os rotundum . . . et est ad hoc, ut firmet inflexionem poplitis . . ., ne cruris locatio -etur. THEOD. CERV. chirurg. 2,45 p. 155F spondylia dorsi, quando -antur dislocatione completa, interficiunt *(sc. infirmos)* sine dubio. *al.* **3** *publ. i. q. locationem dissolvere, renuntiare – abstiften, die Pacht aufkündigen:* INNOC. III. registr. 1,283 p. 392,24 archipresbyter libertatem ecclesie volens ostendere, quod ipse . . . sine abbatis licentia locaverit et -verit, . . . comprobavit. CHART. Tirol. notar. II 502 quod . . . fratres . . . tenere debeant ad rectum feudum . . . cum iure locandi et -andi.

***disloquor,** -i. *delirare – irre reden:* EKKEH. IV. cas. 125 p. 244,2 dormiens subito 'mi Domine, bene venias!' ait *Kerholdus;* at illi *(fratres)* -i eum, ut egroti solent, putantes.

[disma v. dyspnoea.**]**

***disman(u)o,** -atum, -are. (manus; *cf. francog. vet.* desmaner *et* desmanever *[Tobler-Lommatzsch, Altfrz. Wb. II. p. 1643sq.]. cf. et J. Vielliard, Le latin des diplômes royaux. 1927. p. 66*) **1** *auferre, eripere – entreißen, wegnehmen:* DIPL. Merov. II 23 p. 115,32 quod rebus . . . sancti Dionisii . . . a pravis seu malis hominibus per iniqua cupiditate . . . de ipsa sancta casa abstractas vel -natas fuerunt. **2** *privare – berauben:* FORM. Senon. I 19 ut de omnis hostis vel omnibus bannis . . . sit conservatus *(sc. senex)*, ut . . . vos . . . ipso pro hoc inquietare nec -uare non presumatis (*v. notam ed.; sim.* 28 ut . . . vos . . . ipso . . . inquietare nec condempnare nec de rebus suis in nullo abstrahere nec -uare non presumatis).

dismembro *sim. v.* demembro.

***dismemoriosus,** -a, -um. (memoria; *cf. ital.* dismemorato *[Battisti-Alessio, Diz. etim. ital. II. p. 1342]*) *obliviosus – vergeßlich, gedächtnisschwach:* ANTIDOT. Glasg. p. 148,23 bibendum *(sc. antidotum)* sthomaticis et -us purgando per hurina.

***dismentio** (-cio), -ivi, -ire. (*cf. ital.* dimentire *et* smentire) **1** *redarguere – widerlegen, 'dementieren':* LEX Raet. Cur. 1,11 p. 41,14 ut, si quicumque homo ante illum alium iudicem de sua causa mendacium reclamaverit, ille cancellarius hoc -ire (memorari *var. l.*) debet. **2** *refl. i. q. se mendacio irretire – sich in Lügen verstricken:* CHART. Ital. Ficker 401 p. 415,9 (a. 1246) si aliquis fecerit se dedecus vel -cierit se vel imbragaverit se coram vicecomite, emendet XL soldos den. Ver. *cf.* *dementior.

***disminutus** *v.* diminuo. **disnia** *v.* dyspnoea.

***disno,** -avi, -are. *(francog. vet.* disner *ex* *disieiunare; *v. Wartburg, Frz. etym. Wb. III. p. 94bsqq.)* *refl. i. q. edere, prandere – essen, frühstücken:* GLOSS. V 517,26 St.-S. enbez mer dar i. -vi me ibi. 520,16 adst cher heuto i. -asti te hodie.

disnoa *v.* dyspnoea. **disnosco** *v.* dinosco.
disnudo *v.* denudo. ***disob(l)igo** *v.* *deobligo.
disolvo *sim. v.* dissol-. **disonantia** *v.* dissonantia.
***disonor** *v.* *dishonor. ***disordino** *v.* *deordino.

***dispactus,** -a, -um. *(pro opp. ad* compactus *formatum) dilapsus, dissolutus, putrefactus – zerfallen, morsch:* CHART. Ger. Col. 73 p. 68,15 (a. 1219) cum edificia nostre ecclesie ex longa vetustate -a iam ruinam minarentur. CHRON. Reinh. a. 1228 p. 613,5 commota sunt viscera, contremuerunt ossa, cum dilecti quondam corporis compages dissolutas ossaque dissipata cerneret *vidua* et -a.

dispar, -paris. *nom. sg.* -pars: *p.761,15.* *dissimilis, diversus – ungleich, unähnlich, verschieden, unterschiedlich:* **1** *in univ.:* CHRON. Thietm. 5,23 amite . . . filium in sceleribus comparem, licet facultatibus -em. EKKEH. IV. pict. Mog. 14 surgunt . . . piscibus . . . pares, sed -e sorte volucres. WILH. HIRS. const. 2,17 p. 1059D cum . . . per omnia inibi *(sc. in domo infirmorum)* manens infirmo alii se -em non faciat *prior.* ALBERT. M. sent. 4,39,1capit. an -r cultus faciat personam illegitimam *(sc. in matrimonio contrahendo)*. p. 427,33. *persaepe.* *spectat ad ordinem (usu subst.: p.761,1.4):* CHART. Rhen. 9

(a. 1086) cum pari suo absque licentia, cum -i per licentiam matrimonium ineat *censualis*. CHART. civ. Erf. 240 quia ad extraneos et sui generis -es ... fratres proprietatem suam vendere non valerent. CHART. Turic. 1732 statu conditionis -is non obstante. **2** *ratione differens – unterschiedlich lang:* BEDA temp. rat. 45,38 Romani, qui -es habent menses, non unoquolibet in loco embolismos computando interponere voluerunt. **3** *controversus, discrepans – widersprüchlich, nicht übereinstimmend:* AGIUS epic. Hath. 596 haec *(sc. somnia)*, quid portendant, bene vos advertere quitis et haec inter se non fore -ia. **4** *?impar – ?ungerade:* THIOFR. Willibr. II 2,748 anno ... septingenteno trigeno -e nono *(cf.* 1,489 par sexcentenus; *v. notam ed.)*. **5** *iniquus, inconstans – nicht mit Gleichmut, unsicher:* DHUODA lib. man. 4,2,6 ut ne in prosperis et exemplis pravorum mens elevet tua, ne in adversis -rs oberres vel deiciaris unquam.

adv. **dispariter**. **1** *dispari modo, aliter – auf unterschiedliche Art und Weise, verschiedenartig, anders:* AUREL. REOM. mus. app. 12,16 tertia est varietas, que -r intromittitur quam superior. YSENGRIMUS 3,1032 -r funem dives inopsque trahunt. 4,26 aditura *caprea* ... sancti Gereonis in ęde columpnam -r stantem sontibus atque piis *(v. notam ed.)*. VISIO Godesc. A 20,5 qui ... omnes graviter, sed -r cruciabantur. *al.* **2** *discrepanti modo – widersprüchlich, nicht übereinstimmend:* RUP. TUIT. trin. 28,1079 certi testes erunt *speculatores* et idcirco non -r, sed simul laudabunt, non dissona, sed consona praedicabunt. **3** *non apte – unpassend:* ALBERT. M. somn. 3,2,4 p. 201[a],40 qui multa et multoties iacit iacula, quandoque iacit -r signo, quandoque compariter.

disparatim *v.* disparo.

1. disparatio, -onis *f.* **1** *separatio – Trennung:* VITA Antonini Surr. 5 nec socii unanimis -em diutius ferens Antoninus ... ad eum properavit. **2** *differentia – Unterschied, Unterscheidung:* RUP. TUIT. Ioh. 8,876 Iohannes baptista, cum Christus esse putaretur, in comparatione vel potius -e (desperatione *var. l.*) suimet, qui vere erat vel est Christus, 'qui *eqs.*' *(Vulg. Ioh. 3,31)* inquit. ALBERT. M. myst. theol. 2,2 p. 467,71 omnis negationis causa est aliqua o p p o s i t i o v e l -o (metaph. 4,2, 5 p. 181,59).

2. disparatio *v.* desperatio. *adde ad p. 457,35sqq.:* PETR. DAM. epist. 179 p. 289,25 non mentem disparatio (-o *var. l.*) deprimat ..., non tristitiae moeror absorbeat.

disparatus *v.* disparo.

***disparentia,** -ae *f.* *actus disparendi, cessio – das Verschwinden:* ALBERT. M. meteor. 3,4,18 p. 687[b],38 si non esset materia *(sc. arcus caelestis)* instabilis, tunc colores iridis permanerent diu ...; sed accidit iridi subita -a.

dispareo, -ui, -iturum, -ere. *script.* diss-: *l.56.* *evanescere, cedere, abire – (ver-, ent)schwinden, sich verziehen, weggehen:* PAUL. DIAC. Lang. 5,31 stella cometis apparuit ..., quae post semet ipsam reversa -uit (disrapuit *var. l.*). GEBEH. AUGUST. Udalr. p. 594,27 cum primo lippientibus, dehinc caecutientibus oculis iam sibi *(presbytero)* penitus -uit visus. ANNAL. Scheftl. I a. 1147 pseudopropheta apparuit ..., qui fantastica ludificatione multos sui spectaculo attraxit, qua tandem cassata diss-uit. CARM. de Iuda 1,31 tristitie moles parienda mihi *(sc. Cyboreae)* mala proles editur in sompnis, qua -tura sit omnis vis nostre gentis. *saepius*.

dispargo *v.* dispergo.

disparilis, -e. *dispar – ungleich, verschieden:* AETHICUS p. 89,8 gramina -ia. CARM. Cent. 82,8 adgresso sexu -i populo. HELM. chron. 96 p. 188,16 sane -ia (disparia *var. l.*) hominum studia ... in ipsa narracionis superficie statim dinosci possunt. RAHEW. Theoph. 188 rarus adunit amor, ubi disparitas studiorum -es esse probat affectus animorum. *al.*

adv. **dispariliter.** *dispari modo – auf unterschiedliche Art und Weise, verschiedenartig:* AUREL. REOM. mus. 19,31 'me' ... et 'a' *(sc. syllabae)* circumflexe volventur, quamquam -r. CARM. Cantabr. A 35,12,1 hinc stat lupus, hinc presbiter, timent, sed -r (dispariter *var. l.*), nam ... lupus stabat securior. CHRON. Pol. 1,26 felicitatem infortunio -r (disperaliter *var. l.*) comparando pre doloris magnitudine suspiravi *(sc. pauper)*. *al.*

disparilitas, -atis *f.* *inaequalitas, dissimilitudo, diversitas, differentia – Ungleichheit, Verschiedenartigkeit, Unterschied(lichkeit):* AGOB. 17,18 sicut 'in domo Patris mansiones multę sunt' pro diversitate virtutis, sic damnatos diverso supplicio gehennę ignibus subicit -s criminis. RATHER. epist. 16 p. 87,18 pares ... animos -s non dividit voluntatum (*cf.* 29 p. 160, 14 dissimiles voluntates). CONST. imp. I 437 p. 636,4 quatinus ... -s ... singularium consuetudinum honesta consensione redigeretur in unum (*inde* VITA Meinw. 178 p. 98,13). BERTH. ENGELB. assert. 10 (Angelomontana. 1914. p. 159) -s inter Augustinum et Hieronymum in eo, quod *eqs. al. v. et l.29.31.*

***dispario,** -atum, -are. (dis *et* pariare) **1** *disparem facere – ungleich, unähnlich machen:* **a** *refl. i. q. praecellere – glänzen, sich hervortun (vor):* EBERH. ALEM. labor. 908 hi *(sc. superbia elati)* spernunt humiles nullosque pares patiuntur, cunctis se paribus -are student. **b** *postponere – hintansetzen:* CHART. Basil. A I 32 p. 62,15 (c. 708) quod ... aliquo similium contingente pars altera deprimi, pars altera posset extolli, sicque alteram ecclesiam alteri -tam posse inhonestari. **c** *dispariter praeparare – unterschiedlich herrichten:* IUSTIN. Lippifl. 104 turba ministra dapes urbano more ministrat: fercula mille modis -ta placent. **2** *commutare – (ab)ändern:* CONR. MUR. summ. p. 92,199 conmutatio fit, dum clausula -atur unaque de reliqua quasi traiectim generatur.

disparitas, -atis *f.* *script.* -per-: *l.37.* *pendet* ad: *l.34.*

inaequalitas, dissimilitudo, diversitas, differentia – Ungleichheit, Verschiedenartigkeit, Unterschied(lichkeit): **1** *in univ.:* EINH. Marc. et Petr. I 4,16 p. 263,34 quae diversitas voluntatum ex -e (disparilitate *var. l.*) vocum ac dissimilitudine verborum ... satis clare ... poterat intellegi. WILH. HIRS. mus. 20,2 tanta neumarum -e (disparilitate *var. l.*) ab invicem diversae *(sc. species cantilenae)*, ut eqs. ALBERT. M. sacram. 257 p. 168,8 quaeritur de -e c u l t u s (p. 168,11. 259 p. 169, 46). sent. 1,8,33 p. 268[b],24 propter -em grossi et terreni corporis ad spiritualem naturam animae. *saepe. v. et p. 761,64.* *spectat ad ordinem:* CHART. Turg. III 501 (a. 1266) cum propter -eritatem condicionum hominum utriusque sexus ecclesie nostre *(sc. Constantiensis)* et monasterii Vallis Sancte Katerine ... iidem homines inter se matrimonialiter contrahere hactenus prohiberentur. CHART. Sangall. A IV app. 117 quod -s conditionis inter supradictum militem et se ipsum *(sc. seniorem Harrer)* aliquas exceptiones contra ius possidendi generaret. al. **2** *anomalia – Ungleichförmigkeit:* ALBERT. M. animal. 1,149 sinister occulus si fuerit rubeus et humidus, cui nulla alia -s interveniat, hominem declarat esse iustum *(cf. Physiogn. 28)*. **3** *discrepantia – Widersprüchlichkeit, Gegensätzlichkeit:* CHART. Rhen. med. III 498 (a. 1235) quod ex -e votorum et electionum pericula ... possent ecclesie irrecuperabilia imminere. CHART. Salisb. II 926 p. 475,30 ne pretextu presentacionis diverse inter ... creatos canonicos generetur -s discipline. URBAN. IV. epist. (DtArch. 18 p. 208,10) absit ..., quod inter illos *(sc. patrem et filium)* habeatur animorum -s, quos fecit pares eiusdem prosapia generis.

***disparitio,** -onis *f.* (disparere) *actus disparendi, cessio – das Verschwinden:* ARBEO Emm. 23 qui *(habitatores loci)* ammiratione perculsi de ... incognitis viris et de -e (desperatione *var. l.;* VITA Emm. 23 -e [dispartione, disparatione *var. l.*]) eorum *eqs.*

1. disparo, -avi, -atum, are. *partic. perf. usu subst.: p.763,2.* **1** *trans. i. q. separare, dividere, removere – trennen, entfernen:* **a** *in univ.:* WANDALB. creat. mund. 30 discernit ... utramque *(sc. lucem et tenebras)* regnator Deus inque dignos -at ortus. ABBO SANGERM. bell. 3,56 -et (gloss.: disiungat) ac validos intercapedo citatim, si qua virago tuum penetret, reminiscere, doma. CHRON. Andag. 83 p. 207,4 tabulam altaris auro tectam -vit *Otbertus. al.* **b** *distinguere – unterscheiden:* FORM. Sangall. II 28 quid esset, quod nos *(sc. fratres)* a laicis -aret (disperaret *var. l.*). **c** *dispertire – ein-, unterteilen:* HONOR. AUGUST. scal. I praef. (PL 172,1229[D]) scalam congruis gradibus ordinabiliter -tam de coeno ad coelum erexi. **2** *intrans. et medial. i. q. distare, discrepare – entfernt sein, abweichen, verschieden sein:* WANDALB. Goar. 2,11 p. 57,14

quod a commoditate itineris et apparatu regiae mansionis sit longissime -tus imperator. RHYTHM. 150,351,1 procul -ti longiusque positi ... suae saluti haud adversa obtinebunt omnia. HUCBALD. mus. 50 quae *(sc. notae)* quinto ... loco singulae a se -antur. EPIST. Worm. I 21 p. 42,24 is numerus *(sc. VIII)* pariter par a priorum perfectione nullatenus -at. ADAM gest. 1,23 locus in episcopatu Ferdensi positus ab Hammaburg -atur tribus rastis.

adi. **disparatus,** -a, -um. *diversus, dispar – verschieden, ungleich, abweichend:* HERM. CARINTH. essent. 2 p. 192,23 terne sunt materie et forme ab invicem -e proprietates, materie contrarietas, resolutio, alteratio. ALBERT. M. praedicam. 7,13 p. 297b,1 dicamus ..., quod simul esse non est oppositum ad prius, sed -um est ad ipsum. *usu subst.:* HERM. CARINTH. essent. 1 p. 80,7 conatur *(sc. primam causam invenire)* ... ratione suffultus intellectus ... tamquam a -is ... remotione ... sensibilium. ALBERT. M. bon. 159 p. 102,28 diffiniri ... -um per -um est impossibile.

adv. ***disparatim.** *disiunctim, separatim – getrennt, separat:* ORDO de Ysaac (ed. K. Young, Drama II. 1933. p. 259; s. XII.ex.) tria tabernacula -m disponenda sunt cum lectis et aliis ornatibus ..., unum Ysaac, secundum Iacob et Rebecce, tercium Esau. *Leithe-Jasper*

2. disparo *v.* dissipo. **dispars** *v.* dispar.

dispartio *v.* dispertio. **[dispectatio** *v.* disceptatio.]

***dispectibilis** *v.* *despectibilis. **dispectio** *v.* despectio.

***dispectionosus** (-cci-), -a, -um. (despectio) *qui ius hereditarium despicit, inofficiosus – das Erbrecht mißachtend, pflichtwidrig, nicht pflichtgemäß:* LEX Raet. Cur. 2,18 de inofficiosis donationibus: ... si aliquid exinde agere voluerit, ut -ccionoso (-o *Ac*, suspicioso *Bb*) testamentum set, qui quarta porcionem dimitatur *eqs.*

dispectus *v.* 1. despectus.

***dispedio,** -ire. (*cf. ital.* despedito *[v. Battaglia, Dizionario. IV. p. 257])* *reluere, repignerare – auslösen:* CHART. Bund. 503 p. 18,40 (a. 1204) debent *fratres* eam *(silvam)* -ire et disoligare suo pignore et dispendio.

dispello, -puli, -pulsum, -ere. **1** *proprie et in imag.:* **a** *discere, discutere, (ex)pellere – (auseinander-, ver-, aus)treiben, versprengen, (ver)jagen:* **α** *obi. homines (diabolus: l. 42):* VITA Dalm. 7 (MGMer. III p. 547,25) frustra blaterantem demonem ab (aput *1*) hominibus archana -it. ALCUIN. carm. 1,543 mox timor impactas populorum -pulit alas. ABBO SANGERM. bell. 2,483 -erat galeas terror propriumque sub urbem lunatas stadiis libitum peltas trecentis. *repudiare – verstoßen:* NOTKER. BALB. serm. 3 p. 102,15 indefessa pietas ... Deitatis creaturam ... non ... sua miseratione privatam -it, sed *eqs.* **β** *obi. res i. q. dirimere, dissipare – zerstreuen, zerteilen, verscheuchen:* SEDUL. SCOT. carm. II 57,15 quomodo noctigenas -it Lucifer umbras, lampade iustitiae sic renitesce tuis. 63,11 tenebras. PETR. DAM. serm. 16,4 quis ... levavit angustias tenebrarum, nisi sol ille iustitiae, Redemptor noster, qui -pulit caliginem peccatorum? RUP. TUIT. Ioh. praef. 18 hoc evangelium scripsit, quo omnes haereticorum tenebras patefactae subito veritatis luce -pulit. trin. 1,34 l. 1330 cum ... terrae fundator abyssum, quae 'sicut vestimentum amictus eius' erat, -pulit (displicuit *E*). *al.* **b** *(huc illuc) agitare, deflectere – herumtreiben, verschlagen:* PASS. Ursulae 9 quia pennata ventorum rapiditas earum *(virginum)* scaphas saepius ad remotas ignotarum partium -erat (depulerat *var. l.*) oras. RUP. TUIT. Matth. 8,850 cum flagellarentur, occiderentur ... et de civitate in civitatem -rentur *apostoli eqs.* carm. 2,10 (MG Lib. Lit. III p. 625) naviculam per mare turbidum venti -erant. ODO MAGDEB. Ern. 6,90 per ... vagas -sus *(edd. priores;* dis pulsus *ed., vix recte)* aquas dux ibat. **2** *translate i. q. perturbare – irre machen:* MILO carm. 1,6,4,210 nec invictos animos *(sc. Amandi)* formido pererrans -pulit aut stabilem liquit constantia mentem, martyrii iugiter quoniam fervebat amore.

dispendiosus, -a, -um. **1** *sumptuosus, prodigus – aufwendig, kostspielig:* **a** *in univ.:* HONOR. III. registr. 80 p. 59,14 -issimus labor, qui pro terre sancte recuperatione assumptus totum orbem christianum concussit. CHART. eccl. Halb. I 30 p. 28,29 nos ... considerantes nimis nobis -um, <si> omnium arearum predictarum restaurum a nostris tolleretur prebendis *eqs.* **b** *liberalis, largus – freigebig, großzügig:* INNOC. IV. registr. B 138 p. 119,15 quod ad illos *(sc. proditores)* de misericordi nostrorum viscerum lenitate aliqua -e dispensationis gratia non procedat, que posteris in similibus impunitatis fiduciam prebeat. *immodicus – maßlos:* DIPL. Frid. I. 858 p. 92,37 ne ... -a temporis consumptio iudicem cogat properatam ferre sententiam. **c** *longus, copiosus – lang(wierig), weitschweifig:* **α** *in univ.:* ANON. mus. Sowa prol. p. 64,7 ipsas *(figuras)* ..., quas perfectas dicimus, -is rationibus asserunt *quidam* imperfectas. HUGO TRIMB. sols. epil. 25 -a miracula compendio feci preciosa. **β** *de tempore:* ALBERT. M. sent. 4,12,14 p. 321b,14 opiniones omnium prosequi esset -um. veget. 1,204 'huiusmodi' coniecturas oportet 'etiam' facere 'in herbis minutis', ... licet sit valde difficile et -um. animal. 8,224 de ... propriis accidentibus animalium nimis longum et -um esset enarrare. **γ** *de loco:* DAVID compos. 2,5,2 p. 86 stultus est, qui, cum habeat viam compendiosam ..., dimissa ea quaerit viam -am et difficiliorem et periculosiorem. **2** *damnosus, detrimentosus – nachteilig, beeinträchtigend, schädlich:* **a** *in univ.:* EPIST. var. I 15 p. 517,23 de rerum quarumcumque -a iactura. OLIV. hist. Dam. 74 p. 271,10 eadem nocte camelos ... onera portantes, vasa videlicet argentea ... et, quod -ius erat, sagittas defensionis amisimus. CHART. Wirt. VIII 2989 p. 237,30 (dipl. Rud. Habsb.) ne gestarum rerum veritas per -e (dispendionem *B*) oblivionis caliginem a futurorum notitia subducatur. **b** *molestus – lästig, leidig:* CHART. episc. Halb. 953 l. 51 (epist. papae a. 1258) laborem, per quem ... ipsis nobilibus -e sollicitudinis possit occasio generari. CHART. Stir. IV 336 p. 199,7 cum inter nos ... diu esset -a questio agitata, que sine multis nostris ... laboribus et expensis non potuit hactenus expediri. CONST. imp. III 20 qualiter ... oppressorum hactenus ... -is (dissipacionis *E*) periculis caucius caveamus (*sim.* CHART. episc. Hild. III 516 [dipl. Rud. Habsb.] periculosis ... dispendiis et -is periculis). *al.*

adv. ***dispendiose.** **1** *magno pretio – teuer, für viel Geld:* CHART. Westph. II 592 (a. 1200) ecclesia ... -e quidem nec tamen infructuose ius beneficii ... domus ... redemit. **2** *cum (suo) incommodo, damno – zum (eigenen) Nachteil, Schaden, Verlust:* SABA MALASP. chron. 2,2 p. 125,6 qui *(nobilis)* a popularibus civitatis eiusdem -e aliquando fuerat provocatus. 5,2 crucisignatorum exercitus -e dissolvitur. 10,21 p. 364,29 rex ... tot sumptibus -e consumptis passagio supersedere providit.

dispendium, -i *n.* *script.:* dissp-: ACTA reg. Burgund. 120 p. 291,30. dixp-, dixsp-: CHART. Bund. 528.

I *sumptus, expensa – Aufwand, Ausgaben, Kosten:* **A** *strictius de pecunia:* **1** *in univ.:* LEX Sal. Merov. 92 qui persequi latronem coeperit, integram sibi compositionem simul et solutionem vel, quicquid -i fuerit, revocabit. LEG. Wisig. 5,4, 22 ut ... inprobitas distrahentis et -um temperari possit emtoris *eqs.* ANNAL. Ianuens. I p. 50,19 quod *(sc. piratarum expulsionem)* annuali -o decem milia marcharum argenti imperium fecisse non poterat. *al. v. et p.763,37.* **2** *solutio, pensio (multae) – Zahlung, Leistung (einer Buße):* LEG. Wisig. 2,1,11 iudex ... si vetitum librum ... disrumpere ... distulerit, predicte damnationis -o subiacebit. LEG. Burgund. const. I 47,1 quia sceleratorum atrocitas nec suppliciis hactenus neque -is ad integrum potuit submoveri. HINCM. divort. 12 p. 192,2 constitutio ponitur, quo -o, qui eandem cartam infringere temptaverit, fisco multetur. **B** *latius:* **1** *in univ.:* NARR. itin. nav. p. 188,2 plures illorum *(sc. adversariorum)* ... letalia exceperunt vulnera, ita ut nostri laboris -um ... optime compensaretur. ALBERT. M. miner. 3,3,2 p. 50b,20 ad tales ... exarationes *(sc. gemmarum)* oportet habere instrumenta decenter aptata, quod non potest esse in partibus adamantis, nisi mollirentur sanguine hircino, et tunc esset -um et nimis sumptuosum. **2** *de tempore i. q. dilatio, mora, retardatio – Verzögerung, Aufschub, Umstand:* ARNULF. SAG. invect. 4 p. 98,8 excusationum -a periculum imminens ... excludit. OTTO FRISING. gest. 1,47 p. 65,16 permeata magno labore viarumque difficultatis -o ... Bulgaria *eqs.* CHART. Carinth. V 120 hoc *(sc. castrum mihi*

commissum reddere) sine more -o paratus sum effectui mancipare. *c. sensu taedii:* CHART. Turic. 941 p. 26,2 (a. 1255) testes ... sunt hii ... et alii quamplures, quorum ad presens non scribuntur nomina, ne videatur -um generari. 1505 presentibus hiis: Vol. de sancto monte ... et multis aliis, quorum nomina causa -i reticentur. *de incremento bisexti:* BEDA temp. 13,10 concurrentes septimanae dies, quae ... ⌊propter -um⌋ (gloss.: id est dispositionem *eqs.*) bissexti necessario XXVIII annis implentur. **3** *de loco:* **a** *proprie i. q. circuitus, ambages – Umweg, Abschweifung:* LAMB. HERSF. annal. a. 1075 p. 232,14 iter unius diei ... longos anfractus et longa viarum -a legendo vix triduo confecit *Boto comes*, ut ... rex ... evadere potuisset. *in imag.:* COSMAS chron. 2,26 p. 120,6 dum nostra tractamus stipendia, longe digressi sumus ab incepto opere viarum per -a. HUGO TRIMB. sols. epil. 270 ne per -a plectar ire multa ..., placet, ut non omnia reserem occulta. **b** *translate:* **α** *declinatio, error – Abweichung, Irrweg, Irrtum:* ACTA imp. Winkelm. I 425 (a. 1250?) ab illo deviationis ipsius *(sc. Petri cardinalis)* -o ad fidem ... et beneplacita nostra *(sc. Friderici imperatoris)* ... festinare *(sc. cives Auximi)*. ANNAL. Otak. a. 1271 p. 187,33 per quam mutationem *(sc. librorum diversorum per annum ecclesiasticum ad matutinas exhibitorum)* -um et error circa minus officiatos generabatur. **β** *doli adhibitio, fraus – Anwendung einer List, Täuschungsmanöver:* THEOD. PALID. annal. a. 1022 p. 67,38 Wernerus ... presulem convenit mentitus ei principes omnes ... in Cononem consensisse ...; -o simili mentes singulorum principum corrupit.

II *damnum, detrimentum, iactura – Schaden, Nachteil, Einbuße, Verlust:* **A** *in univ.:* LIBER diurn. 66 ut ... nullis ecclesiastica utilitas valeat sumitti -is. ANNAL. Sangall. Bal. a. 778 hoc anno domnus rex Karlus perrexit in Spania et ibi -um habuit grande. CHART. Tirol. 583 p. 61,35 (a. 1208) promisserunt ... dominus decanus et dominus Conradus ... hanc locacionem ... ab omni homine inpediente warentare et defendere in p e n a d u p l i d a m p n i et -i (778 p. 212,8 sub p. ... d. ... damni, -i et interesse). CARM. Bur. 23,2,4 vide ..., ne abutaris studio suspirans ad ⌊-um lucri⌋ *(i. lucrum damnosum). persaepe. v. et p. 346,31.* **B** *defectus, vitium – Mangel, Fehler:* BEDA temp. rat. 38,35 magnum sibi ... inveniet *calculator* annui circuitus occurrisse -um (disperdium *F*; gloss.: damnum). 61,80 ne ... non solum inevitabile nostrae calculationis -um, sed et gravissimum catholicae fidei incurramus periculum. NOTKER. BALB. gest. 1,33 p. 45,17 cum ... ipse legislator (gloss.: id est Moyses) ex instructione divina sapientissimus de gracilitate vocis vel -o lingue tardioris causetur *(cf. Vulg. exod. 4,10).* **C** *periculum – Gefahr:* WILLIB. Bonif. 5 p. 18,14 cum ... ingens peregrinationis exegisset discrimen gurgitumque maris evasisset -um. VITA Udalr. Cell. II 47 (24) quia caecitas noctis tenebrosae v i a e que -um reversionem eius *(sacerdotis)* impediunt *eqs.* (THIETM. peregr. 8,72). *v. et p.764,35.*

dispendo, -pendi, -pensum, -ere. *script. et form.:* -danda: *p.766,2.* -dire: *l.68.* -diderant: *p.766,5.*

1 *proprie i. q. perpendere – (genau ab)wiegen:* MAPPAE CLAVIC. 22 mitte fistulam *(sc. auri)* in conflatorium et ita conflas, et -ens invenies duplum *(S;* plumbum *ed.)* effectum. **2** *translate:* **a** *distribuere, praebere, largiri – ver-, aus-, zuteilen, spenden:* TRAD. Lunaelac. 120 (a. 821) commendo omnem substantiam meam in manus Lanthperhti abbatis, ut post obitum meum illi habeat et dividat atque -at inter monasterios. CARM. var. III A 5,57 bona, quae didicit *ecclesia* per eundem *(Christum)* ..., haec etiam reliquis satagit -ere gratis. 6,6,123 possit ut incensus flammas -ere lichnus. METELL. exp. Hieros. 3,1049 omnia tollebant *(sc. christiani cadaveribus)*, que vivis proficiebant, ac -bant ea, quîs opus esse videbant. *v. et p.771, 25.* **b** *impendere, uti – aufwenden, verwenden (auf), verbrauchen, ausgeben:* DIPL. Merov. I 142 p. 359,28 ut ... pars fisci nostri ipsius solidus trecentus in sacello nostro ... debiant recipire et, ubi fuerit iussum, debiant -ire. CAPIT. reg. Franc. 262,6 si aliquis ... dicat, quia ... multos dies in illius *(sc. senioris)* servitio misit et omnia, quae habuit, -it. DIPL. Conr. III. 282 p. 488,20 (spur.) liceat ... abbati ... decimas apostolica sibi auctoritate traditas in usus suarum prepositurarum -ere. CHART. Epternac. 214 p. 360,3 hec omnia *(sc. reditus)* fideliter colligenda et sagaciter ad idem opus -anda tradidimus *(sc. abbas)* in manus probabilium virorum. ANNAL. Ianuens. I p. 73, 12 quibus *(sc. novis consulibus)* peccuniam rei publice ..., sicuti recolligerant et -diderant, in scripto per ordinem dimiserunt *consules.* **c** *alienare – veräußern:* CAPIT. reg. Franc. 273,34 p. 327,8 ut, qui tales homines liberos necessitate ... cogente in servos suscipiunt, in alteras partes illos -ant et vendant.

subst. **dispensa,** -ae *f.* **1** *proprie i. q. alimentum, victus – Nahrung, Lebensunterhalt:* CAPIT. reg. Franc. 32,24 unusquisque *(iudex)* II habeat de annona pastos per singulos dies ad suum servitium ...; et reliqua -a similiter in omnibus bona sit. 143,2 de -a fidelium nostrorum: *eqs.* EINH. epist. 8 de -a, quam in Aquis accepistis, nullam volo aliam retributionem nisi amiciciam tuam. HINCM. coll. 3 p. 117,13 talia ... requirimus, quorum mentionem ministeriales nostri in recipienda -a a iudicibus nostris non faciunt. p. 118,10 in exigenda -a. DIPL. Heinr. I. 56 p. 67,39 in usus et -as fratrum ... redeant *villae. al.* **2** *meton. i. q. promptuarium – Vorrats-, Speisekammer:* ADALH. brev. Corb. 3 ad cellarium et -am portarii duo, ad domum infirmorum unus *(sc. esse debeant).*

***dispensabilis,** -e. *form.* -alis: *l.24.* **1** *usitatus, vulgaris – gewöhnlich, üblich:* CHART. Frising. 84 p. 86,26 (a. 1070) modius I simile et I polente, II modii -alis panis, II porcine victimales. **2** *liberalis, benignus – großzügig, gütig:* WOLFHARD. Waldb. 3,3 p. 266,1 ipsa *(sc. ligatura)* ... -i Omnipotentis augmento paullatim incipiens cumulari. **3** *dispensationem, iuris relaxationem patiens – einen Dispens, eine Erleichterung des Gesetzes zulassend:* SUMMA dict. Saxon. 7,12 p. 242,14 Romanus pontifex ... potest in omni casu -i dispensare. ALBERT. M. eth. I 424 p. 360,16 quaeritur, utrum ius naturale sit -e. *ibid. al.*

***dispensarius** (des-), -i *m.* *dispensator, administrator – (Finanz-)Verwalter, Vorsteher:* CHART. Bund. 710 (a. 1233) quos *(solidos imperiales)* ipse dominus Armannus debebat dare et suprascriptis Landolfino et Homodeo de-o.

dispensatio (-cio), -onis *f.* *script.:* des-: *p.767,5. adde* CHRON. Fred. 1 praef. p. 19,25. -nssa-: *p.767,19.* -actio: CONST. Melf. 1,86 p. 260,12 *(var. l.).*

1 *distributio, effusio, largitio – das Aus-, Verteilen, Spende:* **a** *gener.:* ARBEO Corb. 6 p. 194,19 pertimescens ... orationis studium ... amittere ... in responsis venientium et acceptione dantium et in -e indigentium. BERTH. (?) annal. a. 1078 p. 309,13 ad praebendas cottidianas et omnimodas victualium et sumptuum necessariorum -es canonicorum, clericorum, presbiterorum. TRAD. Ratisb. 576 eo ... tenore, quo annuatim anniversaria eiusdem die recordatio eius *(fratris)* fiat elemosinarum -e. ANNAL. Rod. a. 1126 p. 706,32 transtulit *abbas* eas *(sorores)* illuc *(sc. in novum claustrum)* sequestratas rerum et victualitatis -e. **b** *theol. i. q. divulgatio, praedicatio – Verbreitung, Verkündigung:* BONIF. epist. 78 p. 166,12 cui -o v e r b i commissa est, ... cum omnibus, qui eo tacente perierint, perit (RUP. TUIT. Ioh. 6,370). **c** *publ., iur., canon. i. q. traditio – Übereignung:* DIPL. Ludow. Germ. 171 ea, quae illi *(Engilpirgae)* nepos noster amantissimus ad usufruendum ... per largitionis suae -em ... condonavit. EPIST. Teg. I 12 fructuosis -bus multorum fidelium possessiones ad sancta loca traditas omnium bonorum gaudet conscientia. CHART. Heinr. Leon. 59 p. 87,18 donationem promulgavit *episcopus* et omnes hanc suam ... -em subvertentes ... a fidelium communione segregavit. CHART. march. Misn. II 461 p. 320,24 si quis ... hanc nostre -cionis seriem in irritum revocare presumpserit *eqs.* **2** *institutio, ordinatio, dispositio – Einrichtung, Ordnung, 'Ökonomie':* **a** *gubernatio, administratio, dicio – Leitung, Regierung, Verwaltung, Verfügungsgewalt:* **α** *proprie:* STEPH. Wilfr. 30 p. 225,19 quod ... ⌊de -e⌋ (-i *var. l.*) ecclesiae, cui ... praeeram, ... propulsus sum. CAND. FULD. Eigil. I 10 p. 228,28 non sunt tua, quae possides; -o tibi c r e d i t a est (REGINO chron. 868 p. 94,12. *al.*). ALFAN. premn. phys. 6,15 p. 75 naturalium *(sc. virtutum)* ... quaedam sunt sub -e (*PG 40,637*^{B} ἡγεμονίαν) virtutis dinoscibilis, ut ... passiones. CHART. Gosl. I 247 quicquid ad ius nostre -is pertinebat. AR-

NOLD. LUB. chron. 3,6 p. 148,14 quem *(imperatorem)* adierunt canonici Lubicenses submittentes se -i ipsius, rogantes, ut *eqs. saepius. providentia – Vorsehung:* HUGEB. Willib. 2 p. 89,23 cum ... in eo ... mentis ... sagacitas divinae -is moderamine pululare ceperat (EPIST. Froth. 27 de-o divina. TRAD. Frising. 547[a]). *saepius. v. et p.769,70.* **β** *meton. in allocutione vel titulo honorifico:* EPIST. Hildesh. 134,20 que ... ad eandem personam *(sc. papam)* conveniant qualitativa nomina, hec sunt: sanctitas, ... christianitas, sapiencia, -o, rectitudo. **b** *iussio, praeceptum, decretum – Anordnung, Bestimmung, Verfügung:* **α** *in univ.:* IULIAN. TOLET. Wamb. 30 nec ... sine -e iusti iudicii Dei eisdem *(seditiosis)* accessisse *(sc. captationem)* credendum est. DIPL. Loth. I. 35 p. 114,30 ut nostris providis -bus participes divine retributionis mereantur *successores nostri* fieri coheredes (GERH. AUGUST. Udalr. 1,26 l. 113. *al.*). HRABAN. epist. 25 p. 435,42 omnis ordo aecclesiasticus in singulis locis iuxta eorum *(apostolorum)* -em (dispositionem *V*) distributus hactenus in aecclesia catholica servatur. CONST. imp. II 215,19 quasdam -ssationes insignes preterire silentio non valemus. *al.* **β** *de incarnatione Christi:* BEDA temp. rat. 8,87 Iesum ... impleta -e (gloss.: quasi fructibus) carnis per proprium sanguinem caelestis regni ianuas ingressurum (WALAHFR. exord. 16. *al.*). AMALAR. cod. expos. II 16,7 in quo *(libro)* refertur -o incarnationis Christi (off. 4,2,22). off. prooem. 9 susceptam -em exercuit *Christus. al.* **c** *praeparatio – Vorbereitung:* RADBERT. corp. Dom. 11, 25 ob -em (dispositionem O) salutis nostrae divina sapientia ... produxit, ut *eqs.* **3** *(rigoris) iuris relaxatio, exceptio – (ausnahmsweise) Erleichterung des Gesetzes, Ausnahme, Dispens:* **a** *proprie:* **α** *in univ.:* IOH. VIII. epist. A 38 quod *(statutum)* necessitate barbarica et -e cogente loci et temporis, exemplo etiam maiorum protulimus. DIPL. Conr. III. 225 p. 399,10 quod firmari non debet, tolerari potest, ut de -is temperamento fructus multiplicetur in recompensationis incremento. CHRON. Reinh. a. 1226 p. 602,40 Ludewicus ... misit nunccios ad curiam Romanam pro -cione consangwinitatis inter ipsum et ducem Austrie. ALBERT. M. bon. 532 p. 278,16 -o est relaxatio iuris in opere aliqua de causa utilitatis vel necessitatis. ALBERT. STAD. chron. a. 1212 cui *(episcopo)* Otto ... subrogatur adolescens XVIII annorum diuque est pro -e circa ipsum in curia laboratum. *saepius. v. et p.768,57.769,36.770,52.771,64.* **β** *venia, remissio poenae – Begnadigung, Strafbefreiung:* RADBERT. corp. Dom. 3,25 fit ... et Christi nativitas atque omnis illa humanitatis -o magnum quoddam sacramentum. UDALSC. Egin. 2 p. 433,28 illa generali absolutionis -e per apostolicae sedis legatos ... diffusa ... etiam Augustensis episcopus a misericordia non excludebatur. CHART. Zoll. II 73 p. 37,29 promittimus nos ... super dicto iuramento -em nullatenus impetrare. CHART. Raitenh. 270 p. 216,33 si ... fuerint *monachi excommunicati* bone conversationis et vite, ad gratiam -is admittas. *v. et p.764,5.* **b** *meton. i. q. epistula dispensatoria – Dispensbrief:* SUMMA dict. Saxon. 6 p. 214,12sqq. de ordine et genere litterarum: a sede apostolica dantur privilegia, ... -ciones, indulgencie ...; harum litterarum quedam sunt ... de gracia; de gracia sicut privilegia, indulgencie, -ciones et hiis similia. 7,12 p. 244,29sqq. in -cionibus irregularitatum loco captionis benivolencie poni debet aliquid de conpassione et misericordia sedis apostolice, deinde narrari factum et causa sicque ⌊-cio concludi⌋ (dispensando concludit *cod.*). *ibid. al.*

dispensativus, -a, -um. **1** *adi.:* **a** *largus, liberalis – großzügig, freigebig:* UFFING. Ida 1,5 quicquid ... de reditibus in matrimonio eius *(sc. mariti defuncti)* annuatim potuit adunari, per -am pauperum ministrationem in caelestes apothecas transtulit. CHART. Osn. I 404 p. 323,15 ex officio pastoralis cure ... incumbit ... providencia ... satagere ... de domus ecclesiastice -a decoracione. *copiosus, varius – reichlich, mannigfaltig:* GERHOH. (?) tract. II 41 flumina -e derivationis rerum cunctarum in matricem ... recurrunt. **b** *ad dispositionem, gubernationem, administrationem pertinens – die Einrichtung, Leitung, Verwaltung betreffend:* **α** *in univ.:* CHART. Rhen. inf. I 352 p. 241,13 (a. 1144) quatenus suis quibusque in causis terminandis talem plerumque -am suscipiant *ecclesiae nobis commissae* sententiam, quę *eqs.* CHART. Mog. A II 627 p. 1025,23 ne ... quispiam temerarius attemptator huic ordinationi -a aliqua presumptione violationem conetur irrogare *eqs.* ALBERT. M. pol. 1,2[b] p. 19[a],39 sic etiam faciendum est in oeconomia, quae est scientia -a domus. **β** *ordinans, perspicax – ordnend, einsichtsvoll:* PETR. DAM. epist. 91 p. 12,3 cum dicit *Christus:* 'mea doctrina non est mea', non parvam mentibus caliginem generat, nisi carnem a spiritu -ae rationis ordo discernat. ALBERT. M. summ. theol. I 20,79 p. 851[a],30 hanc *(sc. consequentem voluntatem)* subdividit *Iohannes Damascenus* in -am (*PG 44,969[A]* οἰκονομική) sive eruditivam ad salutem ... et desperativam. *disponens, administrans – einrichtend, verwaltend (usu subst.: l. 17):* ALBERT. M. eth. I 515 p. 440,8 videtur, quod prudentes non sint -i et politici. 518 p. 443,43. eth. II 6,2,10 p. 418[b],32sqq. existimantur *Pericles et alii prudentes* esse ⌊bene -i⌋ *(p. 1140[b],10* οἰκονομικούς) et bene politici ...; bonum ... personale ad oeconomicum sive -um refertur *eqs. ibid. al.* **γ** *a Deo dispositus, praedestinatus – vorausbestimmt, dem göttlichen Heilsplan entsprechend:* HERIG. Ursm. 2,57 -am Christi cognoscere mortem Petrus promeruit. ALBERT. M. Matth. 2,13 p. 57,65 -a est ista fuga *(sc. in Aegyptum)*, ne divinitatem ante tempus ostenderet *Dominus.* **c** *dispensabilis, iuris relaxationem patiens – einen Dispens, eine Erleichterung des Gesetzes zulassend:* ALBERT. M. sent. 4,33,27 p. 322[b],9 secundum hoc *(tempus)* erat *lex matrimonialis* -a et indultiva. **2** *subst. fem. i. q. administratio – Verwaltung:* TRACT. de divis. phil. p. 43,31 practica ... in tres subdividitur: in ethicam ..., in yconomicam, i. -am, et politicam. ALBERT. M. eth. II 1,3,1 p. 31[b],4 -a *(i. quarta virtus oeconomicae)* ..., quae haec omnia *(sc. bona)* dispensat ad nutum patrisfamilias secundum uniuscuiusque, qui de familia est, dignitatem. pol. 1,2[b] p. 19[b],25 partes oeconomiae sive -ae domus.

adv. **dispensative.** **1** *benigne, liberaliter – in gütiger, großzügiger Weise:* **a** *gener.:* CHRON. Ottenb. p. 625,48 quatenus ... ipsis *(fratribus)* -e et liberaliter ... ecclesiam, in qua ipsi ius habent patronatus, tenendam <concederemus> *(sc. episcopus)*. CHART. Osn. III 571 p. 396,35 idem ius patronatus ex gratia -e dedimus sive reddidimus abbatisse et conventui memoratis. **b** *theol.:* **α** *per distributionem, largitionem – durch Weitergabe, Spendung:* ALBERT. M. Matth. 14,19 p. 431,5 ministrorum manibus commendavit *Christus (sc. panem)* volens eos mereri obsequio et diligentia et statuere ecclesiam in ordinibus graduum suorum, quo unus gratiam Dei -e accipiat ab altero. **β** *clementer – gnädig:* RADBERT. corp. Dom. 20,57 -e satis provisum est, ut ex illo *(Christo)* interdum pascamur, quatinus per hoc cum illo ... unum corpus inveniamur. **2** *administrandi causa, ad administrandum – zur Verwaltung:* INNOC. IV. registr. B 48 ut talentum scientie tibi a Domino -e concessum in eius exercitatus obsequiis multiplicatum sibi restituas *(sc. capellanus; spectat ad Vulg. Matth. 25,15).* **3** *convenienter, apte – in zweckmäßiger, passender Weise:* FORMOS. epist. 2 (MGEpist. VII p. 368,18) ne ... ecclesia iustitiam perderet ..., -e censuimus, quatinus *eqs.* (*sim.* GREG. IX. registr. 554 concedimus). **4** *per iuris relaxationem, exceptionem – durch Dispens, ausnahmsweise:* AMALAR. off. 4,7,5 quamvis non timeret *Christus* infirmitate, sed -e (dispensatione *p. corr. A*). PETR. DAM. epist. 89 p. 553,23 quod Petrus egit compassione misericordiae, hoc Paulus arguit pro magisterio disciplinae; ille quod fecit -e ..., hoc *eqs.* ABSAL. serm. 29 p. 176[C] nisi quantum in voto ultimo, quod est communis vitae, pro necessitate emergente -e toleratur. CHART. Worm. 150 p. 110,17 (epist. papae) recipiantur *moniales simoniacae* in eisdem monasteriis ... -e de novo. ALBERT. M. summ. theol. II 11,65 p. 616[a],32 Christus ... post resurrectionem manducavit ...; tales ... comestiones -e factae sunt. *al. v. et p. 770,48.* *improprie – uneigentlich:* RADBERT. corp. Dom. 22,110 sicut nec hedus dicitur *(sc. peccator)* nisi -e ob mysticam significationem, ita *eqs.*

dispensator, -oris *m. script.:* dissp-: EPIST. Teg. II 56. CHART. Brixin. 166 p. 177,5. -pes-: GLOSS. II 51,52 St.-S. -nssa-: *p.769,31.*

[Mandrin]

1 *distributor, largitor – Aus-, Verteiler, Spender:* RIMB. Anscar. 35 p. 69,19 habebat . . . semper . . . sacellum cum nummis, ut, si quando egens veniret et -r elemosinae suae deesset, ipse sine mora, quid daret, haberet (*item* VITA Rimb. 14). BERTH. (?) annal. a. 1075 p. 279,46 liberalis rerum sibi commissarum in pauperes Christi -r *(sc. Anno)*. a. 1077 p. 304,48 iudex iustus, elemosinarum -r largus *(sc. Romanae urbis praefectus)*. *in imag. de sacerdotibus:* ERMENR. Sval. 2 illi *(discipuli sancti Bonifatii)* in saeculo tritici Domini -es constituti semina ubique centiflua mittentes *eqs*. **2** *administrator, provisor – Verwalter, Versorger:* **a** *in univ.:* PASS. Praeiecti I 4 ad sui auriculam habuit *(sc. Genesius Praeiectum)* consiliatorem seu et pecuniam commissam pauperum efficit -em. HINCM. ord. pal. 280 alii ministeriales . . . ut ostiarius, sacellarius, -r, scapoardus. CHART. eccl. Halb. II 6 p. 299,29 si contentiones inter homines ęcclesię motas -r componere non valeat, preposito terminandas ipse presentet. HIST. de exp. Frid. imp. p. 58,25 nonnunquam . . . ioco economus seu -r exercitus nuncupabatur *dux Alamanniae. persaepe. pro cognomento:* CHART. Argent. I 139 p. 115,6 (a. 1201) testes: . . . Burchardus iuvenis, Fridericus D-r. CHART. Turg. III 286 testes: . . . Ůlricus dictus D-r (*item* CHART. Turic. 824 in manus D-is Ůlrici). CHART. Turic. 973 p. 58,22 obsidum . . . nomina: C. dictus Clotarius . . ., R. dictus D-r, cives in Diessenhoven. 1092 testes . . .: H. D-r et C. senior dictus Clotar. **b** *rector, magister, gubernator – Vorsteher, Leiter, Anführer (de Deo: l. 30. 33):* HUGEB. Wynneb. 13 p. 116,35 eum . . ., quem . . . habuistis doctorem atque -em. CAPIT. reg. Franc. 227,4 p. 114,9 qui -es et pastores ecclesiarum esse debuimus. METELL. exp. Hieros. 3,669 o -r rerum, Deus omnicreator. CONST. imp. II 215,19 illum *(sc. Gregorium)* habere . . . successorem Petri ac -ssatorem animarum fidelium indigne fatemur. ALBERT. M. summ. theol. I 16,63,3,1 p. 649b,19 non esset bonus -r *(sc. Deus)*, si *eqs*. **3** *qui exceptionem praebet, a iure dispensat – einer der eine Ausnahme genehmigt, vom Gesetz dispensiert:* IDUNG. PRUF. dial. 1,353 dispensatio . . . nec debet nec potest fieri nisi aut propter magnam necessitatem . . ., aut propter . . . recompensationem, nec -r esse potest, qui illi precepto, quod dispensandum est, subditus est. ALBERT. M. sacram. 260 p. 170,54 materia . . . potest considerari in proportione ad causas matrimonii vel in comparatione ad -em matrimonii. **4** *investigator – Erforscher:* CARM. de Cunone 36 post hec sidereus -r Phtolomeus supra walzagoram vestigandam dedit horam.

dispensatorius, -a, -um. *script.* -ari(us): *p.770,50*. **1** *adi.:* **a** *ad distributionem pertinens – zur Verteilung gehörig:* **α** *gener. i. q. usitatus, vulgaris – gewöhnlich, üblich:* DIPL. Conr. II. 106 addidit *Gebhardus* . . . huiusmodi ministerium illi *(Hartwico)* . . . impendere: I modium simile, alterum . . . modium polente, IIII modios -i panis. **β** *theol. i. q. gratificans – gnadenbringend, -spendend:* THIOFR. flor. 3,4 l. 45 sicut de incorruptibili carne dominica in . . . sanctorum carnem incorruptionis . . . transfusa est gratia, sic de vestitura eius *(sc. Domini)* -a et mystica in omnia . . . tegmina . . . translata est virtutum affluentia. **b** *ad (idoneam) dispositionem, administrationem pertinens – die (zweckmäßige) Einrichtung, Verwaltung betreffend:* CHART. Argent. I 13 p. 9,5 (epist. papae spur. c. 1123) hanc . . . tam regis quam fratris ac coepiscopi nostri -am constitutionem . . . ratam esse confirmamus. 110 p. 91,5 ut . . . huius -ę venditionis et per me *(sc. episcopum)* et prefatum advocatum factę traditionis inviolabiliter perpetuo duret auctoritas. CHART. Mog. A II 403 p. 657,22 ad . . . corroborandam hanc . . . -am per C annos locationem hanc cartam subscribi . . . precepimus *(sc. abbatissa)*. officina -a, camera -a *i. q. promptuarium – Vorratskammer:* CHRON. Merseb. praef. p. 166,12 ubi nunc fratrum officina -a frequentatur. GESTA Trud. cont. I 10,13 p. 295,27 domus infirmorum habens fumariam . . ., cameram -am, cameram privatam. **c** *a Deo dispositus, praedestinatus – vorausbestimmt, dem göttlichen Heilsplan entsprechend:* ALBERT. M. resurr. 74 p. 282,63 -us fuit labor noctis, idest per dispensationem Domini inutiliter tota nocte laboraverunt *(sc. discipuli Iesu)*. **d** *ad iuris relaxationem pertinens – eine Erleichterung des Gesetzes betreffend:* **α** *exceptionem praebens – einen Dispens gewährend:* PETR. DAM. epist. 40 p. 509,4 ut . . . nec pro remissione clementiae symoniaca pestis in conferendis honorum gradibus vim roboris optineret -o (-ae *var. l.*) quodam iure. BERNOLD. CONST. libell. I 5 p. 21,15 non hanc temporalem et -am sancti Gregorii tolerationem, sed generalia . . . decreta . . . iubemus observare. MANEG. ad Gebeh. 65 p. 390,20 si Gregorius aliqua temporis vel causarum -a ratione funestam legem ad omnium noticiam non distulit insinuare. IDUNG. PRUF. dial. 1,415 quod regula eius *(Benedicti)* sit -a aliarum monasticarum regularum. *al.* litterae -ae *i. q. litterae exceptionem, liberationem legis notantes – Dispensbrief:* FUND. Consecr. Petri p. 290,21 precipiens *rex*, ut littere domini pape -e super causa ducis . . . legerentur. **β** *extra ordinem existens – außerordentlich:* ARNO REICHERSB. apol. p. 67,33 minorationis *(sc. Christi)* -ae circa dicta teneamus. GERHOH. epist. 15 p. 544A dicitis . . . Deum patrem hominis assumpti Deum et Dominum existere, et non id . . . solum de tempore -ae humilitatis, sed *eqs*. **e** *fictus, simulatus – vorgetäuscht, vorgegeben:* BERTH. (?) annal. a. 1080 p. 324,40 illi *(sc. adversarii)* . . . fugam Saxonum veram et non -am arbitrantes *eqs*. **2** *subst. masc. i. q. dispensator, administrator – Verwalter:* BARDO serm. p. 330,30 cuius eiusdem virginis *(i. ecclesiae)* idem ipse *(Iohannes evangelista)* -us *eqs*.

adv. **dispensatorie** (-ae *l.4*). **1** *lucrose, proficue – gewinnbringend, vorteilhaft:* RADBERT. Matth. 11,2674 talento rationis non -e usus est *homo*, ut sciret, quod ad Dei creatus esset imaginem. PETR. DAM. epist. 165 p. 213,1 ut, dum lucrum maius attenditur, bonum, quod in praesenti est, ad tempus quasi -e postponatur. ALBERT. M. summ. theol. II 8,32,1,3 p. 356a,34 invocatio *(sc. nominis Christi)* ibi pro illo tempore in primitiva ecclesia -e fiebat, ut . . . sub invocatione nominis innotesceret Christus esse omnipotens Deus. **2** *more oeconomi – berechnend, auf eigenen Vorteil bedacht (in malam partem):* RATHER. prael. 6,2 l. 51 sunt . . . quidam, . . . qui, ut fruantur seculo, -e serviunt Deo *(cf. Greg. M. moral. 2,9,15)*. **3** *secundum Dei providentiam – nach dem göttlichen Heilsplan:* NOTKER. BALB. serm. 24 quosdam probandos -e reliquit *Deus* in mundo ad tempus, quosdam vero his iuste condemnatos obliviscitur in perpetuum. ALBERT. M. eccl. hier. 4 p. 113,20 'replet *Christus* nos omni sanctificatione perfectionum in se . . . -e' (*PG 3,485A* οἰκονομικῶς), idest divina dispositione. **4** *per iuris relaxationem, exceptionem – durch Dispens, ausnahmsweise:* REGINO syn. caus. app. 2,2 p. 423,14 Gregorius papa . . . requisitus . . ., ad quotam usque generationem fideles debeant copulari, -e sic rescripsit: '*eqs*.' PETR. DAM. epist. 61 p. 208,3 consuetudo . . ., ut . . . de clericorum . . . libidine propter insultationem saecularium -e (dispensative *var. l.*) conticescat *ecclesia*. BRUNO SIGN. Sim. 13 (MG Lib. Lit. II p. 559,31) multa . . . -e (-arie *var l.*) in aeclesia fiunt pro temporis necessitate. ARNOLD. LUB. chron. 5,25 p. 203,4 qui *(marchio)* . . . peregrinationem non peregit, sed per domnum papam -e (dispensatione *var. l.*) eam dimisit. *saepe. v. et l.4*.

dispensatrix, -icis *f.* des-: ALDH. ad Acirc. 126 *(var. l.)*. *usu attrib.: l. 57. 59*. **1** *donatrix – Schenkerin, Spenderin:* WOLFHARD. Waldb. 3,5 p. 268,23 sciebat . . . propinatrix nec quodam casuali more fore dilapsum *vas* nec a manu -i esse direptum. GALB. Karol. 57,43 quantam . . . reverentiam Deus ultro contulisset, cuius -is Dei gratiae, dum eam . . . possideret, penitus non est recordatus *praepositus*. **2** *quae administrat, gubernatrix – Verwalterin, Vorsteherin, Leiterin:* **a** *proprie:* ALCUIN. epist. 101 p. 148,19 saluta . . . dominam et -em domus regiae. VITA Liutb. 10 quia ut rerum suarum *(sc. domini)* fuerat custos atque fidelis -x. GUNZO epist. 13 p. 46,22 ruris magistram, moderatricem siderum atque -em sonorum suo putat *arithmetica* magisterio parere. BERTHA Adelh. 3 p. 758,26 prudens -x constituta in magni patrisfamilias domo cepit augeri omni studio et opere bono. EPIST. Hildeg. 185 humilis -x ministrantium sancte Marie inferioris monasterii Ratisbone . . . Hildegardi. 207,3 Richardus . . . Hildegardi congregationis sancti Ruperti . . . -i . . . superne civitatis recipere consortium. **b** *translate i. q. instigatrix – Veranlasserin:* WOLFHARD. Waldb.

2,3 p. 212,3 curiositas, quae tunc eiusdem negotii *(i. inquisitionis)* -x oculta forte exstiterat. **3** *quae iuris relaxationem, exceptionem praebet – eine die eine Erleichterung des Gesetzes, einen Dispens gewährt:* IDUNG. PRUF. dial. 1,420 quae sunt illae regulae tam austerae . . ., ut nostra regula sit illarum -x?

dispenso, -avi, -atum, -are. *script.* des-: *l.15. usu absol.: l. 47.50.58. adde* CHART. Heinr. Leon. 38ª p. 54,23. *struct. c. praep.:* cum: *l.63.66. p.772,2.4. al.* de: *l.15. adde* CHART. march. Misn. III 220. in *c. abl.:* LIBER diurn. 51. super: *l. 63. 66. partic. praes. usu adi.: l. 47. confunditur c.:* dissipare: *l.23.* dispendere: *l.25.*

1 *distribuere, assignare, largiri – aus-, ver-, zuteilen, spenden, schenken:* **a** *in univ.:* **α** *gener.:* FORM. Senon. I 50 rogo . . ., ut . . . de res meas . . . aelemosina facere vel de-are debeas. TRAD. Ratisb. 7 p. 6,11 cogitavi aliquid pro remedio anime meae . . . -are ad ęclesias sanctorum (*sim.* 20 p. 25,28 ut . . . omnia -rem per loca sancta). CHART. Alsat. B 656,18 unde lanam et linum . . . foeminis operantibus -andum ad vestiendas ipsas sanctimoniales. THIETM. chron. 6 prol. 4 pro variis -ans (-as *cod.,* CHRON. Thietm.; *sc. Christus*) premia factis. CONST. imp. I 140,2 si . . . violator pacis a facie iudicis fugerit, res eius mobiles a iudice in populum publicentur et -entur (dissipentur *var. l.*). *saepius.* **β** *theol. de sacramentis:* WALAHFR. exord. 23 p. 502,21 ut, dum praeparatur ad -andum (dispendendum *var. l.*) corpus dominicum, rogent accepturi, quatenus *eqs.* GERH. AUGUST. Udalr. 1,4 l. 90 ad sacrarium venit chrisma et oleum clericis -andum; his -atis *eqs.* l. 130 corpore . . . Christi -to. THANGM. Bernw. 43 p. 777,32 in aecclesia . . . ipse, cuius parrochia erat, misteria consecrationis fratribus -bat. ALBERT. M. sacram. 8,2 p. 136,82 potestas -andi sacramenta, quae committitur sacerdotibus. **b** *ex-, impendere – aufwenden, verbrauchen, ausgeben:* CAPIT. reg. Franc. 32,55 volumus, ut, quicquid ad nostrum opus iudices dederint . . ., in uno breve conscribi faciant, et quicquid -verint, in alio. *in imag.:* PEREGRINUS 7 viscera -at et texit aranea telas, ut sit pro precio musca laboris ei. **2** *administrare, disponere, gubernare, regere – verwalten, ordnen, lenken, herrschen (über):* **a** *in univ.:* HUGEB. Willib. 2 p. 89,8 omnia . . . prudenter de sua *(Willibaldi)* causa -are disponereque rogabant *(sc. parentes Theodredum).* CHART. Sangall. A 672 ubi *(sc. in monasterio)* . . . Bernhardus abbatis iura -at. ALFAN. premn. phys. 2,95 p. 46 quibus *(legibus)* oporteat ⌞hoc totum⌟ *(i. mundum)* eam *(animam)* -are (*PG 40,581A* διεξάγειν) . . ., dantis *(sc. creatoris)* virtutem sufficientem -are (*PG 40,581A* διέπειν) nos. 6,13 p. 74 haec *(sc. partes animae)* . . . sunt deservientia . . ., haec vero principantia ac -antia (*PG 40,637A* ἡγεμονικά). HIST. de exp. Frid. imp. p. 64,24 ut . . . -et *imperator* cum eis *(galeis)* custodiam exercitus sui. *persaepe. v. et p.768,30. locut.* Deo, Domino -ante *sim.:* WILLIB. Bonif. 5 p. 23,27 cum . . . doctrinae lux D o m i n o D e o -ante claresceret (HUGEB. Wynneb. 11). 8 p. 45,19 Domino -ante (HUGEB. Wynneb. 2 p. 107, 20). DIPL. Ludow. Germ. 15 p. 18,26 constat nos divina -ante gratia ceteris mortalibus supereminere (*sim.* DIPL. Otton. I. 228 clementia). *al.* **b** *?re-, conservare – ?aufbewahren, lagern:* CAPIT. reg. Franc. 128,25 p. 254,9 invenimus . . . curtem tunimo strenue munitam cum porta lapidea, et desuper solarium ad -andum. **3** *rigorem iuris relaxare, exceptionem praebere – eine Erleichterung des Gesetzes, Dispens gewähren:* **a** *in univ.:* WIBALD. epist. 238 p. 358,7 licet decreta sua pro temporum varietate, pro . . . rerum et personarum qualitate -are ac moderari . . . consueverit *ecclesia.* SUMMA dict. Saxon. 7,12 p. 242,16 cum aliquo . . . -atur super obtinendis pluribus beneficiis . . ., que dispensacio conpetit soli pape. CHART. Brem. 323, 14 omnis, qui . . . beneficiorum cum cura pluralitatem retinent, nisi super hoc secum -tum fuisse coram nobis . . . doceant manifeste, aut si cum eis non fuerit -tum, eligant sibi unum de . . . beneficiis retinendum et alia . . . resignent. *al. v. et p.766,30. 767,59. 769,38.* **b** *indulgere, veniam dare – begnadigen, Gnade walten lassen:* CHART. Raitenh. 270 p. 216,29 (epist. papae a. 1264) cum illis *(fratribus)* . . ., qui . . . iuris ignari absolutionis beneficio non obtento receperunt ordines . . ., liceat tibi *(sc. abbati)* de misericordia . . ., prout eorum saluti expedire videris, -are. CHART. Stir. IV 223 ut respiciens ab alto *(sc. Deus)* in die examinationis omnis carnis misericorditer mecum dignetur -are. *Mandrin*

dispenssatio, dispenssator *v.* dispensa-.

[dispera *v.* distempero.] **[disperantia** *v.* distemperantia.]

disperatio *v.* desperatio.

disperditio, -onis *f.* **1** *dissipatio – Zerstreuung, Vertreibung:* GERHOH. novit. 31,6 divisio et dispersio sive -o hec levitarum perversorum . . . per pontifices Romanos tandem consumetur *(spectat ad Vulg. gen. 49,7).* **2** *amissio, perditio – Verlust, Beraubung:* GALB. Karol. 77 captus est Benkin coterellus et in rota malo superinfixa ligatus; -em vitae perpessus omnium spectaculum fuit.

disperdo, -didi, -ditum, -ere. *absol.: l.27.29. confunditur c.* dispendere: *l.38.*

1 *(funditus) perdere, corrumpere, disicere – (gänzlich) zugrunde richten, zunichtemachen, vernichten (pass. i. q. perire, interire – unter-, verloren-, zugrundegehen):* **a** *obi. res (fere corporeae, incorporeae: l. 24. 31):* **α** *in univ.:* DIPL. Karoli III. 26 firmitates de illa emptione -tae sunt *(sim.* DIPL. Arnulfi 131 p. 196,9 precepta . . . -ta esse noscuntur. *al.).* HROTSV. gest. 230 qui *(Deus)* . . . vana . . . mortalis potis est -ere cordis. EPIST. Mog. 15 p. 343,23 terrenum imperium citius quia -endum *(cod.;* dispertiendum *ed.).* CARM. imag. 10,1,20 quisquis in hoc *(sc. vita coenobiali)* faveat, communia premia sumat, si quis -at, Maria vindice solvat. *al. v. et p. p.794,10. c. sensu vituperandi:* GESTA Camer. 1,89 p. 437,18 si laudare *(sc. ludum)* nolueris, ne -as. **β** *amittere – verlieren:* ALFAN. premn. phys. 2,106 p. 48 quia excisis solis digitis manuum plurimas artes -ant (*cf. PG 40,585A* παραπόλλυσθαι) *homines.* **b** *obi. homines:* CAPIT. reg. Franc. 278,7 si iam inde *(sc. artis magicae)* comprobati masculi vel comprobatae feminae sunt, . . . -antur; . . . et . . . complices illorum . . . -antur. THIETM. chron. 8,12 ut non -atur clerus. *al.* **2** *per confusionem c.* dispergere: **a** *obi. res i. q. dilapidare – verschleudern:* LEG. Lang. p. 156,1 ut ipsi *(infantes)* res suas non deveant naufragare aut -ere (dispendere, dispergere *var. l.*). HROTSV. gest. 186 gazas -ens *praeses* innumerosas. DIPL. Otton. II. 24 p. 34,24 res . . . vi rapere, inaniter -ere. DIPL. Conr. III. 233 bona . . . -ere et dissipare. *al.* **b** *obi. homines i. q. dissipare, expellere, fugare – zerstreuen, vertreiben:* ARBEO Emm. 28 de qua *(sc. violatorum templi)* dispersione comprobatur de eorum *(extorquentium)* temporali domno Lantpertho, ut nihilominus -retur *(spectat ad Vulg. I Cor. 3,17);* quam ut suae damnationis in exilio vitam finiret *eqs.* CHART. Sangall. A 619 si quis hanc cartam irritam facere voluerit, -at illum Deus de coetu sanctorum. FLOD. annal. a. 942 p. 84,14 rex Hugo Sarracenos de Fraxinido eorum munitione -ere conabatur. RUP. TUIT. Ioh. 3,379 quo *(signo)* illis *(quaerentibus)* exhibito cunctos eos de domo Patris et regno eius expelleret simulque captivos in omnes gentes -ret *Christus. al.*

dispereo, -ii, -ire. *form.: fut.* -iet: *l. 64. al. inf. perf.* -risse: *l.59. struct. c. praep.:* ab: *l.59.p.773,3.6.* in *c. acc.: p.773,9sqq.*

1 *(funditus) perire, interire, evanescere – (gänzlich) zugrunde gehen, vergehen, verlorengehen, verschwinden:* **a** *subi. res:* RADBERT. Matth. 5,396 puto . . . ut tenebras a facie lucis, ita lepram a facie manus -risse. RIMB. Anscar. capit. 16 p. 15 quomodo . . . populis fuga dispersis omnia . . . igne -ierint. RIMB. Anscar. 16 p. 37,29 biblioteca . . . optime conscripta una cum pluribus aliis libris igni -iit (*sim.* ADAM gest. 1,21 aut praeda aut incendio). CARM. de mus. 34 p. 110b si sustollitur *septima vox,* . . . origo . . . nominis diapason -iet. CHART. Col. I 70 p. 546,9 licet paulo post inter cetera edificia -ierit *hospitale* tempore, quo . . . hec civitas gravissimo incendio conflagrata non ignoratur. *saepe.* **b** *subi. homines:* **α** *in univ.:* EPIST. var. I 33,12 ut aedificia immensa . . . omittantur, quibus fratres ultra modum fatigantur et familiae foris -eunt. PETR. DAM. epist. 92 p. 19,2 ut et tyrannus omnino -eat (pereat *var. l.*) et vero regi creatura se universa substernat. EPIST. Meginh. 28 p. 225,22 satis sibi *(sc. episcopo Bremensi)* visum fuisse causam

[Pörnbacher]

. . . differre quam vos *(sc. episcopum Babenbergensem)* differri et -ire. HONOR. AUGUST. spec. p. 922[B] qui post accepta divina sacramenta perverse vivunt, a daemonibus -bunt. *saepe.* **β** *exstingui – ausgelöscht werden:* HERIG. gest. 26 ubi *(sc. in Pannonia)* . . . a Karolo magno imperatore . . . penitus etiam nomine -iere *Hunni* (*inde* AEG. AUR. gest. 1,29 p. 25,9. *sim.* SIGEB. GEMBL. chron. a. 461 p. 310,64). **2** *dispergi, dissipari – ausgestreut, zerstreut werden:* RADBERT. Matth. 4,90 sine fructu . . . pauca, quae gerimus, in ventum -eunt. 9,76 ne in vacuum -eat census laboris (*sim.* RUP. TUIT. trin. 18,17 l. 864 in vanum. 22,13 l. 1027 in favillas). RUP. TUIT. trin. 42,9 l. 357 nonne, quaquaversum mortuorum cineres -ierunt, omnis caro in terram, de qua sumpta est, redit?

dispergo (-par-), -rsi, -rsum, -ere. *script.:* -ri(o): *l. 44.* -rx(i): *p.774,6. adde* CHRON. Ven. Alt. p. 54,23. -ssisse: *l.58. depon.: l.54. usu medial.: l.67.68.p.774,15.22.23; refl.: l.71.p. 774,28; intrans.: p.774,40. partic. perf. usu adi.: p.774,24.27. 47. al.; subst.: l.23.25.29.30.p.774,30. saepius. confunditur c.:* dispertire: *l.45.p.774,12.* disperdere: *l.46.*

dissipare, diffundere – verteilen, zerstreuen : **I** *obi. res:* **A** *proprie vel in imag.:* **1** *strictius:* **a** *in univ.:* WILLIB. Bonif. 8 p. 51,18 codices . . . per campi planitiem -arserunt (-erunt *var. l.; sc. gentiles).* DIPL. Loth. II. 9 p. 396,31 -sa colligere (COD. Lauresh. 133 [dipl. Heinr. V.]. *sim.* DIPL. Arnulfi 50 p. 72,23 [spur.] -sa recolligenda. *al.*). PS. BOETH. geom. 465 apices ita varie ceu pulverem -ere in multiplicando . . . consuerunt *Pythagorici.* CHART. Turg. II 51 p. 194,18 prepositus . . . cartam ipsam scissam . . . -sit. ALBERT. M. div. nom. 4,55 p. 162,64 dicit . . . de 'bonitate divina' . . ., quod '-sa congregat'. 4,56 p. 163,45 'congregatrix -sorum' (*PG 3,700[A]* τῶν ἐσκεδασμένων). *saepe.* **b** *(pro)fundere, spargere – verströmen, verspritzen, vergießen:* WALAHFR. hort. 87 attactu . . . graves leni -it *ruta* odores. RUOTG. Brun. 24 antiqua pestis non cessavit invidię suę virus per opera pii doctoris . . . -ere. RUODLIEB V 117 quam *(urinam)* dum non poterit -ere *lynx,* vivere claudit. **2** *latius:* **a** *divulgare, dilatare – ver-, ausbreiten:* EINH. Karol. 19 p. 25,11 acsi . . . nulla . . . f a m a -sa fuisset (THIETM. chron. 1,9. THANGM. Bernw. 17 p. 766,2). HRABAN. epist. 14 p. 402,25 sanctorum patrum dicta, quae . . . in pluribus exemplaribus -sa *(corr. ex* -se *A)* sunt. RUOTG. Brun. 46 cum . . . exequie Coloniam adventarent et hoc per omnem regni . . . populum fama nimis odiosa -ret. *al.* **b** *largiri, distribuere – (großzügig, reichlich) geben, austeilen:* IOH. CANAP. Adalb. A 6 p. 11,3 pauperibus . . ., que habuit, large -ens (-iens, distribuens, dispart[c]iens *var. l.*) se . . . Domino commendavit (B 6 -ens [disperdens *var. l.*]. *cf.* C 6 p. 74,4 dispensans; *spectat ad Vulg. psalm. 111,9).* BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 303,36 quicquid . . . de suis habere poterat *imperatrix* patrimoniis . . ., cottidie . . . studiose -erat. OTTO FRISING. gest. 1,62 p. 89,24 multa large -sa pecunia militem, quem . . . poterat, collegit *rex.* ACTA civ. Kil. 165 nullus sine licentia heredum potest -ere suam hereditatem, cui vult. *al.* **c** *dilapidare – verschleudern, verschwenden:* CONC. Karol. A 56[A],48 res eclesie . . . nulli contra fas . . . licet -i. BERTH. (?) annal. a. 1070 omnem aecclesiasticum thesaurum in suos . . . usus . . . praesumptuose -erat *electus simoniacus.* DIPL. Heinr. IV. 282 (spur.) pervenit . . . ad nos quosdam patrum . . . monasterii . . . hereditatem . . . in beneficiorum iura -ssisse. **B** *translate:* **1** *dissolvere – auflösen, zerteilen:* GLOSS. med. p. 69,15 humectat *raphanos* et -argit flegmam austeritate sua (DYNAMID. Hippocr. 2,4 phlegma). ANTIDOT. Augiens. p. 61,5sq. implastrum diarsinico . . . ad omnem apostomam superpositum -arget, . . . carbunculos malos -argit. ALBERT. M. meteor. 1,2,6 p. 497[b],41 si . . . luceret *ignis in sua sphaera,* tunc -argeret umbram terrae et impediret, quod non veniret ad orbem lunae. *medial.:* CONSTANT. AFRIC. coit. prol. 13 ne ex aliqua parte possit *semen* diffundi et -i. 3,15 si . . . ceciderit *semen* in locum non proprium, spiritus ab eo evanescit et liquor diminuitur et -itur. **2** *dividere, separare – (zer)trennen, (auf)teilen:* **a** *in univ.:* EPIST. Worm. I 52 p. 92,14 cum virtus satis magna se huc et illuc in corpore -erit, quasi nulla sit, apparebit. ALFAN. premn. phys. 2,88 p. 44 fatentur *Manichaei* . . . eam *(animam)* immortalem et incorpoream atque unam solam esse omnium animam, -sam (*PG 40,577[A]* κατακερματιζομένην) ac divisam per singula corpora. 2,89 p. 45 ut ⌞aqua -sa⌟ (*PG 40,577[B]* ὕδωρ μεριζόμενον) iterumque collecta. *math.:* PS. BOETH. geom. 764 quod *(sc. LXX)* per basim -sum quinquies ipsam in se retinet. 905 summam si in $\overline{\text{XXVIII}}$DCCC -eris (-rxeris *var. l.*). **b** *subdividere, disponere – ein-, unterteilen:* WALTH. SPIR. Christoph. I epist. ad Haz. in sex . . . libellos -sum *(sc. opus)* . . . in theca reposui. II 1,172 oppositum redigens corpus numerorum in digitos . . . -erat *Geometrica* articulosque. PS. BOETH. geom. 932 cum . . . agros per actus . . ., per semipedes et per palmos -issent (dispertissent *var. l.*) *Pythagorici.* **c** *medial. i. q. findi, (ramorum more) dividi – sich verzweigen:* ALBERT. M. animal. 1,410 a panniculo subtili ad cerebrum descendit *vena* et in ipso -itur, sicut arteriae -untur *(ex Avic.).* **3** *derivare, deducere – ab-, umleiten:* OTTO FRISING. gest. 1 prol. p. 10,33 tuum *(sc. Ludovici regis)* . . . L vertetur in C *(i. Cyrum),* qui -sit aquas fluminis, donec pertransirent illud, qui *eqs.*

II *obi. anim.:* **A** *proprie:* **1** *in univ.:* LEX Baiuv. 4,26 de porcis -sis; si quis liberi porcos . . . sonu . . . -erit (-sis, dispererit *var. l.*). EINH. Karol. 9 p. 12,18 noctis beneficio . . . protecti . . . in diversa -untur *Wascones.* WALTHARIUS 51 ad praedandum cuneus -itur omnis. THIETM. chron. 4,50 quoad exercitus undique tum -sus per internuntios colligeretur. WIPO gest. 36 imperator -so exercitu per regiones ipse . . . secessit propter refrigerium. OTTO FRISING. gest. 2,40 p. 149,27 qui per decliva montium -si iacebant, ut . . . transeuntibus temeritatis suae preberent documenta. 2,41 multis se ad propria -entibus domicilia. VITA Meinw. 6 p. 9,9 intendens commisso gregi in collectione -sorum. *saepe. v. et p.772,60.775,39.66.* **2** *de-, dispellere – vertreiben:* CHART. Sangall. A 727 p. 330,23 (a. 908) si evenerit, ut . . . nostra congregatio . . . ab eodem loco -sa fuerit et ad alium locum subtracta erit. ANNAL. Frising. a. 1098 Meginwardus episcopus obiit in IV. kal. Mai, in qua . . . die prius nos *(sc. abbatem)* -sit. ANNAL. Ven. (MGScript. XIV p. 70,2) Dominicus Silvius dux ducavit annos XII et fecit bellum cum Ruberto Viscardo, unde fuit -sus Petrus Ursiulus. **B** *translate:* **1** *intrans. i. q. conversari – leben, 'wandeln':* ANSCAR. pigm. pag. 39 Deus, concede nobis te diligere . . . et sic ⌞-ere in hoc seculo⌟ (*cf.* ALCUIN. officia per ferias [PL 101,514[D]] despicere hoc saeculum), ut ab auditu malo non timeamus in futuro. **2** *perdere, confundere – verderben, zunichte machen:* THIETM. chron. 8,3 destruat illos *(supplantatores)* adiutor noster Christus . . ., nisi resipiscant, et -et magna illustracione secundi adventus sui. **3** *segregare – spalten, trennen:* DIPL. Heinr. IV. 402 p. 532,19 ut . . . per eum *(marchionem)* regni principes -sos in unitatem cogeremus.

adv. **disperse, dispersim.** **1** *sparsim, diffuse – ver-, zerstreut, vereinzelt:* HRABAN. cruc. D 25,17 disposui eadem *(sc. ex caelestibus odis)* verba in pagina versuum non continuatim, sed -e, et inserui angelicos cantus. AMALAR. ord. antiph. 77,1 inveni quosdam responsorios -e positos per diversa officia nocturnalia, qui non conveniebant cum ceteris. ONULF. rhet. I 4 quae *(traductio),* cum idem verbum saepius in eadem significatione seu in diversis -m ponitur, orationem multo concinniorem reddere videtur. CHART. episc. Wirz. I 354 p. 405,21 pro quibusdam sexaginta agris divisim et -e iacentibus. *al. longe lateque – weit und breit:* CHART. Rhen. med. III 230 p. 191,5 (dipl. Heinr. VII.) ut decime, que cum hactenus -m per vineas . . . dari consuevissent, nunc in exitibus vinearum . . . necesse habeant *parrochiani* deportare. **2** *sine discrimine – ausnahmslos:* IOH. SCOT. carm. 2,3,44 obruitur pelagi cumulis Pharaonicus hostis; armata -m Tethidis ima tegunt.

[disperies *v.* *distemperies.] ***disperio** *v.* *disbrigo.

disperitas *v.* disparitas. **1. *dispero** *v.* despero.

2. dispero *v.* disparo.

dispersio, -onis *f. script.* -sicio: *l.70. dissipatio, diffusio – Zerstreuung :* **I** *spectat ad res:* **A** *proprie:* **1** *strictius:* THEOD. TRUD. Bav. p. 546,18 (ed. Krusch) lapidum sanctuarii in capite omnium platearum -es (dispersiciones *1; spectat ad Vulg. thren. 4,1).* BRUNUS LONG. chirurg. 1,10 p. 109[D] intentio eius *(sc. medicaminis incarnativi)* est facere illud, quod

[Pörnbacher]

colligitur de sanguine nutrimentum . . ., sed abstersio abstergit illum sanguinem, quare fit eius -o. **2** *latius:* **a** *divulgatio – Verbreitung:* VITA Maxim. Trev. II 73 undique diffuse vocat hac -o famę cives Trevericos pastoris morte remissos. **b** *largitio, distributio – Schenkung, Zuteilung:* HUGO FLAV. chron. 2 p. 368,46 Constantii . . . recolenda in pauperes . . . totius patrimonii -o. SABA MALASP. chron. 1,8 p. 114,8 advocavit *Manfredus* . . . largifice -is in sortem quosdam de Sicilia. **c** *dilapidatio, effusio – Zersplitterung, Verschleuderung, Vergeudung:* CONC. Karol. A 47 p. 585,17 patriarcha precum libellos pro -e suae Aquileiensis aecclesiae obtulit, ut suae provintiae aecclesias, quas barbarorum incursus a sua matrice segregaverat, . . . pacis tempore percipere mereretur ad propria. CHRON. Andag. 19 p. 52,6 de librorum -e vel distractione. GREG. CAT. chron. I p. 113,15 refert *liber* . . . veraci . . . stilo cuiuscumque abbatis singulas acquisitiones, iniquas largitiones, detestabiles -es. CHART. Rhen. med. III 53 p. 55,34 cum domus hospitalis in Confluentia in iacturam et -em rerum (verum *ed.*) ire perpenderemus. *al.* **B** *translate:* **1** *excidium – Zerstörung:* CHRON. Ven. Alt. p. 82,3 qui *(Constantinus)* cum audivit et inquisivit -es civitatum, quas sevissima gens paganorum destruxerat. CHART. Livon. A III 399[b] p. 64,2 conventus super confractione aggeris novi molendini et -e piscinae eiusdem aggeris et diminutione proventus molendini. *al.* **2** *frustratio – Vereitelung:* CHRONOGR. Corb. p. 86,10 conatus adversariorum cum congregatione sua -i patuit. **3** *confusio – Verwirrung:* LAND. MEDIOL. hist. 1,2 p. 39,19 quot fuerant varietates gentium per -em linguarum. **4** *vacillatio, inconstantia – Flackern, Unstetigkeit:* HILDEG. epist. 77[R], 220 inter vos *(sc. fratres)* . . . aliquod lumen lucidum et igneum, sed cum quadam vicissitudine adhuc est, lucidum . . . in bona voluntate, igneum . . . in timore Domini cum aliqua stulta . . . -e. **C** *meton. i. q. copia passim dispersa – weithin verstreute Menge:* ALBERT. AQUENS. hist. 8,21 montana . . . Bisantiis, incomputabili auro, argento inaestimabili, denariorum -e . . . operta erant in . . . fuga . . . magni exercitus.

II *spectat ad homines:* **A** *proprie:* **1** *in univ.:* HRABAN. disc. 2 (PL 112,1210[B]) ipsi *(sc. Iudaei conversi)* a Iudaeis carnalibus civibus carnis suae persecutionem passi atque dispersi sunt, ut latius Christus per eorum -em praedicaretur. ACTA imp. Winkelm. II 1041 p. 724,12 qui *(monachi nigri)* . . . in se divisi discordiis -is proprie, desolacionis ecclesie . . . preludia prelibarant. CHART. Brand. A XX 17 p. 188,14 -i Lubucensis ecclesie canonicorum ac fluitioni sedis eiusdem consulere cupientes *(sc. episcopus). saepe. v. et p.772,9.43.* **2** *expressius de missione apostolorum:* EKKEH. URAUG. chron. a. 1099 p. 152,24 (epist.) cum festum de -e apostolorum a multis fidelibus celebratur *(inde* ANNAL. Disib. a. 1100 p. 18,10. *al.).* LAMB. LEOD. Matth. I 165 o siquis mihi forte statum . . . temporis illius referat . . ., cum fuit illa patrum -o. **3** διασπορά, *status dispersionis, exsilium – Zustand der Zerstreuung, Verbannung, 'Diaspora':* UDALSC. Egin. praef. pro Christo positis in -e sancti Uodalrici . . . coenobitis. ALBERT. AQUENS. hist. 1, 12 p. 281[F] adunati et a -e reversi viam iterato insistunt *peregrini. al.* **B** *translate:* **1** *afflictio – Heimsuchung:* RADBERT. Matth. 12,1089 ut consolarentur *discipuli* . . . post fugam et scandalum tanti pavoris et -em nimie trepidationis. HILDEG. scivias 2,5 l. 175 saepe deficiunt *(sc. homines)* in diversitate morum atque in -e adversitatum. 3,1 l. 282 cum ipsi superni angeli inviolabiles sint ulla -e iniustitiae. div. op. 1,4,88 l. 63 ne in -em desperationis decidat *homo.* **2** *condemnatio – Verdammnis:* VITA Hildeg. Bing. I 2,5 l. 42 (CC Cont. Med. CXXVI. 1993. p. 28; c. 1182/87) quid est hoc, quod huic . . . indocte femine tot mysteria revelantur . . .? in -em . . . vertetur. **C** *meton.:* **1** *dispersi – die Versprengten:* SERMO de Const. 2,9 (MGScript. XXX p. 1021,26; a. 991) navalis exercitus . . . dispersus est undique; . . . pars quaedam -is a Lucaniae finibus rediens *eqs.* **2** *segregatio, disgregatio, secta – Sekte (cf. Aug. serm. 71,37 p. 466[A]):* SALIMB. chron. p. 255,1 de congregatione seu potius -e illorum ribaldorum, qui se dicunt apostolos esse et non sunt *(item* p. 265,37. *ibid. al.).*

***dispersor,** -oris *m. usu attrib.: p.776,6.9.* **1** *qui dispergit – einer der zerstreut:* AGOB. 3,374 qui conflictibus . . . merita hominum se putant posse invenire, habeant brachium sicut Deus, . . . et tunc poterunt . . . esse . . . superborum -es. HIST. Aret. 2 (MGScript. XXX p. 1473,5) ne episcopi antecessores . . . viderentur esse gregum suorum -es. RUP. TUIT. Ioh. 9,1919 mercenarius, qui . . . fuga sua lupo perditori, raptori et -i . . . locum facit. **2** *qui nocet, perditor, eversor – Schädiger, Verderber, Verschwender:* DIPL. Otton. III. 340 p. 770,6 quidam abbas prefuit -or monasterii, qui *eqs.* HUGO FARF. opusc. hist. p. 42,12 en habes simul tres non dicam abbates, sed -es. DIPL. Heinr. III. 393 p. 546,13 (spur.) si . . . aecclesia a malis christianis devastetur, solliciti esse debemus eam eripere a -bus atque ab inreligiosis . . . hominibus. CHRON. Noval. 5,21 qui *(marchio)* . . . coequari lupis potest violenter auferens aliena et -or alienarum opum. RUP. TUIT. Ioh. 13,1161 isti pontifices plane -es vel corruptores illi sunt, contra quos *eqs. al.*

***dispertibiliter.** *separabiliter, divisim – auf geteilte Weise, verteilt :* ARNO REICHERSB. apol. p. 165,13 quod increata et creatrix sapientia ubique sit non corporalium spatiorum distentione locis -r diffusa, sed ubique praesentiae suae veritate et virtute essentialiter ipsa tota subsistens.

dispertio (-par-, -cio), -i(v)i, -itum, -ire *vel rarius* **dispertior,** -itus sum, -iri. *script.* des-: *l.53. pendet* per: *l.28.31.35.61. 66. al. usu medial.: l.35. adde* ALBERT. M. veget. 6,82. *al.*

1 *obi. res:* **a** *dividere, dispensare – auf-, aus-, zuteilen :* WILLIB. Bonif. 8 p. 51,2 qualiter . . . argentum inter se *(sc. carnifices)* invicem -artiretur (-retur *var. l.*). HINCM. annal. a. 878 p. 229,24 -tus est *rex* honores . . . markionis per . . . camerarium et . . . comitem. ANNAL. Ved. a. 886 p. 62,23 terram inter Francos -iit *imperator.* CONSUET. Trev. 71 per singulas commemorationes adusque anniversarium psalterio per fratres -to. BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 303,22 regiis insignibus depositis et in pauperes Christi . . . -tis vilibus usa est *imperatrix* vestimentis. ALBERT. M. animal. 15,138 cibus talis animalis *(sc. magni corporis)* depuratus a superfluitate . . . digestionis . . . -artitur per totum suum corpus. *saepe.* **b** *subdividere, disponere – ein-, unterteilen:* BEDA temp. rat. 15,25 annum totum in duo tempora, hiemis . . . et aestatis, -bant *Angli.* HRABAN. epist. 28 p. 443,23 quod *(opusculum)* . . . in viginti libros -ire decrevi. Ps. ODO CLUN. mus. p. 277[b] qualiter . . . motus -antur in syllabas, cantorum iudicio et usui praetermitto. FRUTOLF. brev. 6 p. 47 quae *(tetrachorda)* ita in . . . monochordi generibus . . . distributa sunt . . ., ut non amplius quam diatessaron complectantur consonantiam . . . pro generum qualitate -tam. COMM. microl. 92 p. 139 'distributis', id est -artitis, 'regulis' secundum diversos . . . modos. *al.* **c** *partiri, separare – teilen, trennen:* ALFAN. premn. phys. 2,89 p. 45 volunt *Manichaei* . . . -iri (*PG 40,577[B]* συμμερίζεσθαι) *animam* cum ipsis *(elementis)* in ortu corporum. FROWIN. explan. 5,1 l. 698 divisas . . . ex oculis aquas deducimus, quando peccatis singulis -tas lacrimas damus. CHART. Bund. 680 p. 165,11 medietatem tam suam quam . . . sancti Lucii eiusdem *(sc. communiter possessi)* collis in quatuor partes hinc inde de-ciens *nobilis* per transversum. *al. math.:* SCHOL. Boeth. mus. 3,1,221,2 si vis sextas decimas habere XVII, ita facies: -ire sedecim unitates, quae sunt in XVII, et remanet unitas. *ibid. al.* **d** *resolvere – aufheben:* GESTA Trev. 24 p. 161,22 cuius *(episcopi)* infelici tempore de his ecclesiis multa sunt ablata et res ab episcopiis divisae, . . . ecclesiastica disciplina -ta (disperdita, deperdita, dispersa *var. l.*). *v. et p.772,25.* **2** *obi. homines:* **a** *distribuere – verteilen (auf):* CASUS Petrish. 3,32 monachos suos . . . -vit *abbas* . . . per monasteria. **b** *dispergere, sequestrare – zerstreuen, entfernen:* ROD. GLAB. hist. 1,4 p. 10,7 illorum *(caesarum)* stirps . . . a . . . imperio -ta atque evacuata. MANEG. c. Wolfh. 3 p. 49,8 quorum *(philosophorum)* plures diversis errorum spiritibus devii . . . tanquam per quedam abrupta -ti contra se . . . controversas sententias . . . ediderunt.

adi. **dispertitus,** -a, -um. *(in partes) divisus, separatus – (in Stücke) geteilt, abgetrennt:* RADBERT. corp. Dom. app. 333 ne partes facere voluerim et eius *(Christi)* per singulos membra dividere concisa vel -a. Ps. GALEN. anat. 14 p. 191[D] facilior est expulsio faecis in summa quam illius -artitae. RI-

[Pörnbacher]

CHARD. ANGL. anat. I 162 nervus odorabilis, qui -artitus tendit ad carunculas narium. ALBERT. M. animal. 1,597 quae *(venae)* sunt principia earum, quae ramificantur ex ipso *(epate)* -artitae subtus *(ex Avic.). al.*

adv. ***dispertite.** *divise, discriminatim – getrennt, geschieden:* HINCM. epist. 37[b] p. 17,10 catholicus sensus non debet, quae -e dicta sunt, in sua confusione confundere.

dispertitio, -onis *f.* *divisio – Teilung:* RUP. TUIT. trin. 37,6 l. 264 ignis prodigium fuit, -o linguarum prodigium fuit, imo linguarum universitas in ore apostolorum *(spectat ad Vulg. act. 2,3).*

dispertitivus (-rtivus), -a, -um. *distributivus – einteilend, distributiv:* GLOSS. med. cod. Trev. p. 146,21 cardinales numeri I, II, III . . .; ordinales ut primus, . . .; -rtivi ut singuli, bini, trini (*cf. Prisc. gramm. III 413,24* -a).

***dispertitorius,** -a, -um. *distributivus, ad distributionem pertinens – für die Verteilung bestimmt:* VITA Desid. Cad. 16 p. 575,13 multa *(sc. aedificia)* . . . tam in participibus quam -is *(ci. Antony;* disportoriis *ed.,* disportoris *2,* dispertoriis *3)* praesulibus *(i. praesulis)* thesauribus . . . praeparare studuit.

disperxi *v.* dispergo. **dispesator** *v.* dispensator.

dispesco, -ere. *script.* -pec(o): *l.30. intrans.: l.39.*

1 *dividere, separare – teilen, trennen:* SISEB. carm. 23 quippe per aethram, qua citimus limes -it turbida puris, inviolata meat *luna.* HEIRIC. Germ. I 1,56 melius duo *(sc. scire et posse)* iuncta feruntur, quae si -as (gloss.: dividas), perit alterum. 5,183 innocuos si quid -it (gloss.: segregat) amicos. 6,8. ARNULF. delic. 74 alterutrum fratres urbs ut munita iuvantes *(cf. Vulg. prov. 18,19);* discors concordes -ere *(ci. E. Voigt,* dispicere *ed. ex V,* dispecere *H)* mallet amantes. **2** *dimovere – hin- und herreißen, auseinanderziehen:* VITA Gang. I 11 (MGMer. VII p. 165,4; s. IX.[ex.]/X.[in.]) quas *(amitas)* gemina in diversum -bat (disposcebat [*corr. ex* dispiscebat], deposcebat, dispert[c]iebat, despiciebat, respiciebat, distabat, variaverat *var. l.*) affectio.

adi. **dispescens,** -entis. *deficiens, brevior – mangelhaft, zu kurz:* VITA Galli II 1194 accidit . . ., tabulae quod quatuor . . . palmorum brevior cuiusdam meta pateret, quam reliquae *eqs.;* machina -ens *(ex* -enscens *corr. cod.)* dum spernitur ac reprobatur a cunctis operis factoribus *eqs. (cf. Vulg. Matth. 21, 42).* *Pörnbacher*

[dispeticio *v.* dispositio.**]** **dispicabilis** *v.* despicabilis.

dispiceo, dispicio *v.* despicio.

***dispignero** (-noro), -avi, -are. dep-: *l.48.* **1** *de pecudibus propter damnum alicui illatum ab eo retentis i. q. pignore dato liberare – gegen ein Pfand auslösen:* EDICT. Roth. 346 si ex . . . peculio aliquid mortuum fuerit, neglegentiae suae repotit, qui -are (-orare, de-are *var. l.*) neglexit. **2** *de pignore i. q. debito soluto recipere, reluere – nach Begleichung der Schuld zurücknehmen, auslösen:* LEX Raet. Cur. 24,4 si quicumque homo . . . in die placito . . . pignus suum non -oraverit *eqs. ibid. iterum.* 24,5 ille, qui . . . pignus recepit, illum caput habeat . . ., si ipse debitur suum pignus non -oraverit. **3** *de personis i. q. pignus dare recusando contemnere – durch Verweigerung einer Pfandleistung mißachten:* CHART. Ital. Ficker 401 p. 416,22 (a. 1246) si quis -oraverit vicecomitem vel suum nuncium, emendet X soldos den. Ver.

dispitio *v.* despicio. **displaceo** *v.* displiceo.

displicentia (-cia), -ae *f.* **1** *invidia, adversitas, offensio – das Mißfallen, Anstoß:* **a** *in univ.:* HUGO HONAUG. (?) ignor. 36 involuntarium *(sc. apparet esse)* . . ., quod agitur cum afflictione et est in -a et penitudine. HELW. denar. p. 95,34 per culpam displiceo vel de -a hesito ut reus. CHART. Gosl. II 206 p. 245,1 (dipl. Rud. Habsb.) si . . . concessio aliquibus . . . displiceat, . . . in presentia nostra conpareant causam huiusmodi -e precensuri. BURCH. SION. descr. 4,4 terra illa terra Kabul est appellata, quod -ciam sonat *(spectat ad Vulg. III reg. 9,12sq.).* **b** *c. gen.:* ALBERT. M. sacram. 53 p. 38,60 paenitentia illa non est, quae consistit in confessione, contritione . . ., sed tantum -a m a l i (Iob 27,1). HUGO RIPELIN compend. 6,24 p. 223[a],6 unus *(dolor)* est voluntatis, qui non est aliud quam peccati -a. **c** habere -am *i. q. offendere – Anstoß erregen:* ALBERT. M. pol. 7,14 p. 733[b],35 verecundia in foeminis multam habebit -am viri. 7,14[g] 'multam . . . habet -am (*p. 1335[a],2* δυσχέρειαν)', quando . . . minor masculus antiquiori nubit foeminae. **2** *improbatio, molestia – Mißbilligung, Unzufriedenheit, Verdruß:* ACTA pacis Sangerm. 1,4 producto ad imperatoris noticiam et ducis, quod fecerat <Bertholdus> . . ., in utroque -cie signa sunt visa. CONST. imp. III 93 nullo in vestris *(sc. sanctissimi patris)* piis precordiis -cie spiritu excitato.

displiceo, -ui, -itum, -ere. *script. et form.:* dip-: *l. 35.* -lac-: *l.18.31. al.* -io, -it: *l.18.29.43.46. depon.: l.37. refl.: l.46sqq. struct.: impers.: l.28sqq. pendet* de: *l. 34. 35. partic. praes. usu adi.: l.25; subst.: l.20. adde* ARBEO Corb. 20. *partic. fut. usu subst.: l.26. gerundivum pro partic. praes.: l. 27. 33. rhythm.* -lícet: *l. 31. confunditur c.* displicare: *l.23.*

1 *non placere, non beneplacitum esse – mißfallen, nicht wohlgefällig sein:* **a** *in univ.:* CONC. Merov. p. 51,6 quando id agunt *homines,* quod D e o -acit (-it, -et *var. l.*; THIETM. chron. 3,6. ADAM gest. 2,68 p. 129,11. *al.*). ANNAL. Einh. a. 793 p. 95,1 duo valde -entia . . . adlata sunt *(sc. regi).* WALAHFR. carm. 26,8 inter spem dubito atque metum, -am an placeam. GERH. AUGUST. Udalr. 1,1 l. 144 criptae . . . vilitatem sibi nimis -ere (displicare *M3 a. corr.*) conquestus. ALFAN. premn. phys. 29,3 p. 110 hae *(operationes)* quidem sunt placentes operanti, hae vero -entes (*PG 40,720[A]* φευκταί). RAHEW. flosc. 4,186 -tura placent. ACTA imp. Winkelm. II 18 intolleranda et -enda est . . . Deo et hominibus presumptio talis. *persaepe. v. et l.62. impers.:* FORM. Marculfi praef. l. 26 cui libet . . . aliqua exemplando, faciat . . .; si vero -it (-et *var. l.*), nemo cogit invitum. RHYTHM. 147,42 si ruisse nequiter vivendo -et (-acet, dispudet *var. l.*), surge *(sc. anima)* decenter. DIPL. Heinr. II. 321 p. 403,9 si . . . destructis ecclesiis subvenitur . . ., nulli bonorum -endum erit. THIETM. chron. 5,5 multum -ere antistiti de incepto eius *(marchionis)* inconvenienti. ANNAL. Plac. a. 1266 p. 517,4 de quo facto multum dip-uit domno Bosio. a. 1269 p. 535,25 taliter ordinantes *Laudenses,* licet -etur militibus Papie (*sim.* p. 537,37). *al. v. et l.63.* **b** *c. notione offensionis:* GODESC. SAXO gramm. 2 p. 425,21 versus ille propter violationem veritatis totus -et. 447,21 -et . . . iure vocum novitas, ubi regulariter stat antiquitatis veritas. p. 453,12 'ut' . . . -et; coniunctivus enim pendet. **c** *c. notione molestiae:* ELIG. praed. 1 (MGMer. IV p. 751,8) si cui forte -io, quod tam frequenter vobis predicare contendo, rogo *eqs.* **d** *c. notione paenitentiae:* HROTSV. Cal. 9,16 -et omne, quod feci, in tantum, ut . . . nulla voluptas est vivendi. **e** *c. notione despectus (usu refl.):* PIRMIN. (?) scar. 27 p. 63,17 qui sibi -it (dispecit *var. l.*), Deo placet. GODESC. SAXO theol. 22 p. 318, 20 Domine . . ., fac nos ab hodierna die salubriter nobismetipsis -ere et tibi . . . magis ac magis proficienter . . . placere. *adde:* RADBERT. corp. Dom. 12,61 quatinus et nos per hoc, quia in nobis -uimus, acceptabiles in eius *(Dei)* unico filio simus. **2** *person. c. inf. i. q. abnuere, aspernari – ablehnen, verschmähen:* CONR. epitaph. (MGScript. XI p. 51,42; s. XIII.[med.]) Kartago gaudere deo (*i.* de eo) duce -uisti *(sc. Fortuna).*

subst. **displicitum,** -i *n.* *declinatio – Abneigung:* ALFAN. premn. phys. 12,2 p. 87 cuius *(virtutis dinoscibilis)* sunt species generaliter discretio et dispositio, placitum et -um (*PG 40,660[B]* ἀποφυγαί).

1. *displicina, -ae *f.* (disciplina *et* displicere) *fere i. q. disciplina displicens – etwa: ungeliebter Unterricht (in lusu verborum):* HUGO TRIMB. registr. 666 amodo non dicitur a 'disco' disciplina, sed plus a 'displiceo' quasi -a (disciplina *var. l.*), quippe cum displiceat, ut discantur mores.

2. displicina *v.* disciplina.

displico, -ui, -atum, -are. *explicare – entfalten, -rollen:* **1** *proprie:* **a** *in univ.:* AGNELL. lib. pont. 120 p. 356,40 ille *(scriba)* . . . surrexit -uitque *(sc. epistulam)* et ait: '*eqs.*' **b** *pandere, extendere – ausbreiten, -spannen:* VITA Norb. II add. 1,5 sericum . . . basilicam . . . circumvolans tandem se ad summa templi prope laquearia -tum continuit. *in imag.:* HRABAN. univ. 22,9,3 p. 264[C] ante oculos nostros per verba doctorum exponendo -atur *caelum.* **c** *retorquere, laxare –*

[Wellhausen]

aufdrehen, dehnen: WOLFHARD. Waldb. 2,5 staupulus ... -ante se, in quo pendebat, funiculo ... se dimisit inferius. **d** *dissipare – zerteilen, verscheuchen: v. p.763,57.* **2** *translate:* **a** *expedire – frei machen:* LAMB. LEOD. Matth. I 281 ocia ... sui semper pietas fugit, et quem -uit pietas, vacat officio pietatis. **b** *perlegere – durchlesen:* EPIST. Ratisb. 10 p. 324,21 si ... aliquam Dei mentionem haberent *laici*, -rent canones, decreta pontificum inspicerent. *cf.* deplico.

displodo, -plosi, -plosum, -ere. *script.* dip-: *l. 15. 33.* **1** *proprie:* **a** *pandere, porrigere – ausbreiten, ausstrecken:* WILH. CLUS. Bened. 17 p. 206a,15 doloris anxietate turbatus hos ad celum -sis manibus ferebat *pater* eiulatus: '*eqs.*' **b** *frangere, discutere – zerschlagen, zerschmettern:* EGBERT. fec. rat. 1,1286 deiecit *Deus* fulmine monstrum *(sc. avem gluttonem):* gutture -so (diploso *cod.*) vacuę patuere lacunę. **2** *translate:* **a** *detegere, patefacere – enthüllen, aufdecken:* MEGINFR. Emm. 8 p. 978A invida pars ... tale pugnandi genus invenit, ubi ... infamia sacri ordinis in ecclesiae scandalum foret -enda. **b** *repellere, opprimere – zurück-, niederschlagen:* GOZECH. epist. 8 ut ... cavillantium invectione -sa dissolutum sit, quicquid ... in me arcus livoris ... iaculatus est. **c** *metr. i. q. elidere – ausstoßen, elidieren:* ALDH. ad Acirc. 9 p. 80,20 Arator subdiaconus primo versu terminalem genetivi sillabam -it (-sit *var. l.*).

adi. **displosus,** -a, -um. **1** *auctus, inflatus – erweitert, aufgebläht:* HUGO TRIMB. sols. epil. 28 que *(miracula)* ... fuerant verbosa multisque superfluis ambagibus -a. **2** *effrenatus – entfesselt:* FROUM. carm. 19,39 -o sonitu volucrum te *(sc. nepotem)* ligula garrit. **3** *dissolutus, debilis – entkräftet, geschwächt:* TRANSL. Germ. 18 (MGScript. XV p. 9,30; s. IX.) Manualdus ita totus paralysi -us efficitur, quatinus illi sermo atque pedum ... negaretur incessus. *claudus – lahm:* IOCALIS 341 sunt absurda tria: dip-a (-a *var. l.*) pedissequa, princeps histrio vel scurra, sic religio simulata.

***displosio,** -onis *f.* *solutio – (Auf-)Lösung:* AUDRAD. carm. 1,340 nunc audi, frater, quae sit -o nodi.

dispnia *v.* dyspnoea. **dispnoicus** *sim. v.* dyspnoicus.

dispoliatio *v.* despoliatio. **dispolio** *v.* despolio.

dispomatus *v.* despumo. **dispondeo** *v.* despondeo.

dispondeus, -i *m. script.:* dip-: *l.46.* -dius: *l.43.* *t. t. metr. i. q. spondeus duplex – Doppelspondeus:* BONIF. (?) metr. 21 partimur ... in aequo hos: spondeum –| –, ... -um (-ium *var. l.*) – –| – –. WALAHFR. (?) metr. f. 169I -us: 'nos maiestas inretitos erumnosis'. REMIG. ALTISS. mus. 522,18 'in dissimiles', id est valde similes, ut -i (spondei *var. l.*). 525,7 'maior' spondeus, id est -us (dip- *var. l.*). ANON. mus. plan. Coussemaker p. 491b -us quasi duo spondei. *al.*

disponicus *v.* dyspnoicus.

dispono, -posui, -positum, -ere. *script. et form.:* des-: CHART. Ticin. 196 p. 34,2. dip-: *p.784,24.* diss-: *p.783,64. adde* COD. Karol. 10 p. 503,39. *indic.: praes.* -ent: *p.782, 52. imperf.* -ibat: DIPL. Merov. I 136 p. 346,2. *perf.* -ssui: EPIST. Teg. II 256. *usu absol.: p.780,60.781,33.43.44.70.784, 48. al.; medial.: p.780,6.8.12.13.45.782,40; refl.: p.780,66.782, 27.784,34.35; intrans.: p.781,57.782,8.10.13.783,12sqq.784,22. al. struct. notabiliores: c. gen. gerundii: p.782,53. c. dat.: p.780,50.781,31.40.57. saepius. c. abl.: p.780,6. c. praep.:* ex: *p.782,64.* cum: *p.783,19.* inter: *p.780,18.783,11.784,15. 42.* in *c. abl.* (*pro* de): *p.782,18. partic. praes. usu adi.: p. 781,62.64. al. partic. perf. usu adi.: p.782,30.783,59.784,54. 64sqq. al.; subst.: p.780,8.785,11.16. al. gerundivum usu subst.: p.780,57. confunditur c.* deponere: *p.782,31.784,63.*

I *proprie:* **A** *(huc illuc) dissipare, dispergere – (hier und da) austeilen, aus-, verstreuen:* WALAHFR. hort. 14 stercora plenis ... in arenti -ere pulvere qualis. GLOSS. IV 337,63 St.-S. -it vuiriphit. II 694,76 -unt ceruuurfin. **B** *(ordinate) ponere, collocare – anordnen, (geordnet) auf-, hinstellen, (hin-, aus)legen:* **1** *de hominibus:* **a** *milit.:* IULIAN. TOLET. Wamb. 16 p. 515,15 qui *(princeps tyrannidis)* ... nostrorum acies -tas vidit. EINH. Karol. 9 -tis per ... confiniorum loca praesidiis. POETA SAXO 2,307 populos ... produxit *rex* ad ... castra ... ternis in partibus omnes -ens. THIETM. chron. 2,9 rex ... collegit ... octo ... legiones, quas adversum hostes -tas consolatur. *al.* *adde:* WALTH. SPIR. Christoph. I 25 -tis ... tribus in ordinem sagittariis, qui in eum *(Christophorum)* iacula mitterent. **b** *usu communi:* **α** -tus *i. q. positus, stans – befindlich, stehend (in imag.):* WALTH. SPIR. Christoph. II praef. 84 qui *(patronus)* me -to florenti rure scolarum ... dociles instruxerat annos. ALFAN. premn. phys. 18,8 p. 98 in secundo ordine virtutum -to (*sc. homini; PG 40,680B* τεταγμένῳ) per ... naturales, sed non necessarias *(sc. delectationes)* incedendum. **β** *medial. i. q. considere, recumbere – sich (hin)-setzen, -legen:* SIGEW. Mein. 23 cum ad ignem expedito animo -ta fuisset *ancilla Dei.* ALBERT. M. animal. 10,45 quando ... in latere -itur *mulier*, vix contingit, quin in latus gutturis semen proiciatur. **γ** *transponere, mittere – versetzen, schicken:* HEINR. TEG. Quir. I 5 p. 252,4 sevit Mars, rubet Thetis, turbatur Neptunus, in Tartara Pluto animas barbarorum -it. *c. notione transformationis:* GERB. epist. math. I 8 p. 39,15 patre meo ... ⌊inter intelligibilia -to⌋ *(i. mortuo)* tanto curarum pondere affectus sum, ut *eqs.* **2** *de rebus:* **a** *corporeis:* **α** *in univ.:* GERB. geom. 3,2 digitus est ... mensura continens quatuor hordei grana, in longitudinem scilicet continuatim -ta. THANGM. Bernw. 8 -tis per gyrum turribus. THEOPH. sched. 2,17 p. 48,7 -ens varietates vestimentorum nota uniuscuiusque colorem in suo loco. ALBERT. M. div. nom. 4,59 p. 167,23sq. corpora caelestia non -untur per calidum ..., -untur autem per lumen. *de insidiis sim.:* HRABAN. hom. I 11 p. 24D an putatis illum ieiunare, fratres, qui primo diluculo ... surgens ... -it retia, canes producit silvasque perlustrat? WIPO gest. 37 p. 57,21 ibi *(sc. Ravennae)* -tis obsidionibus et insidiis adversus Mediolanenses *eqs.* EPIST. Hildesh. 114 ex insidiis ubique per curias nostras -tis. *al.* **β** *compingere – zusammensetzen:* THEOPH. sched. 1,28 p. 26,16 his *(sc. partibus molendini)* ita -tis (compositis *V*) mittatur aurum ... in molendinum. **b** *incorporeis:* **α** *in univ.:* HRABAN. epist. 18 p. 423,26 ea, quę explanata ab eis *(patribus)* inveni ..., in ordinem -ui. SCHOL. enchir. 1,222 quinas ... descriptiunculas linealiter -amus. HROTSV. Sap. 3,20 quando quantilibet numeri digestim -untur *eqs.* GUIDO ARET. prol. antiph. 43 cum quanto studio neumae -antur (-entur, -untur, ponantur *var. l.*) *eqs.* RUD. TRUD. (?) mus. 2,26 p. 97 ordine -tis subpingo castra figuris. EPIST. Hildesh. 134,3 'grammatica' ... docet ... certas dictiones certa propositionis lege -ere. *al.* **β** *dirigere, definire – ausrichten, festlegen:* RUD. TRUD. (?) mus. 2,26 p. 96 autentus primus intra D d spatiatur, ... F f autenti -it itinera triti. **γ** *medial. i. q. tendi – sich erstrecken:* HERM. AUGIENS. mus. p. 36,38 Ypodorius -itur ab A in a, mediatur et finitur D. *ibid. al.*

II *translate:* **A** *ordinare, instituere, gerere, peragere – ordnen, regeln, einrichten, fügen, durchführen:* **1** *in univ.:* **a** *subi. homines:* COD. Karol. 58 p. 584,17 causis ... ecclesiae -ere. ANNAL. regni Franc. a. 780 ad -endam Saxoniam. CAPIT. reg. Franc. 248 p. 174,14 his ... -tis atque peractis (HROTSV. gest. 202. *al.*). POETA SAXO 3,539 rebus ... cunctis -tis (WIDUK. gest. 3,75 p. 152,1. *al.*). DIPL. Heinr. I. 20 p. 56,11 domum ... ordinaliter -ere (BERTH. [?] annal. a. 1078 p. 313,45. *al.*). DIPL. Otton. I. 322 pro -endis regni negotiis (OTTO FRISING. gest. 2,10. *al.*). BRUNO MAGD. bell. 31 p. 34,14 cuncta -enda. *persaepe.* **b** *subi. Deus, Christus sim.:* RADBERT. corp. Dom. 3,62 ne, quod -uit *Deus*, inmutetur. GODESC. SAXO theol. 23 p. 329,14 satis congruenter divinitus -tum ... est, quod *eqs.* RIMB. Anscar. 5 Deo -ente (DIPL. Otton. III. 146. *al.*). LIBELL. de conv. Baiuv. 1 p. 94,12 divina -ente gratia. DIPL. Arnulfi 58A p. 84a,36 -ente Christo. DIPL. Heinr. I. 32 Heinricus divina -ente clementia rex. *saepe. v. et p.785,15.* **c** *subi. res incorporeae (usu refl.):* HEINR. OSTH. inst. (Quell-WestfGesch. I. 1857. p. 5,19; s. XIII.med.) cum ... ista, que iam incepta erant, ... competenter et prospere ... se -rent *eqs.* **2** *c. colore quodam:* **a** *componere, digerere – anlegen, aufbauen, aufsetzen:* MAPPAE CLAVIC. 101 quibus mensuris oporteat edificia -ere. THEOPH. sched. 3,73 ita -itur opus, ut campi parvuli sint. 3,81 p. 144,22 secundum quod auditu discernit *(sc. constructor organi)*, -at vocem. MIRAC. Adalb. Wirz. 13 p. 145a,16 secus hanc *(ecclesiam)* ... viculus non grandis

[Wellhausen]

-itur. STATUT. ord. Teut. p. 113,6 fratres ... semper -ant hospicia sic, ut ipsi exterius iacentes intra se positos equos ... valeant custodire. *al.* *de libris, scriptis sim.:* HRABAN. epist. 5 p. 390,5 -ui ... per ipsos libros duos ordines capitulorum. CAPIT. reg. Franc. 282 p. 361,43 de ... causis ... capitula habebat *imperator* -ta. HROTSV. lib. 2 praef. 2,11 quem *(libellum)* tali intentione -ui. ANSELM. BIS. rhet. 6 p. 178,3 quam *(orationem)* -endo ita ... verisimiliter excogitavimus, ut *eqs.* EPIST. Hildesh. 8 testamentum suum non recte -it, qui ... non facit Christum suę substantię coheredem (*item* CHART. Bund. 672. CHART. Raitenh. 367 p. 294,20). *al.* **b** *conficere – zubereiten, herstellen:* COMPOS. Luc. δ 25 compositionem ˹dau fira˺ (*leg.* δ'αὖ φύρα) et -e exinde, quod voluer<i>s. **c** *regere, moderari, gubernare – lenken, leiten, führen:* RIMB. Anscar. 42 p. 77,22 commissorum sibi actus et vitam -bat. ANNAL. Fuld. II a. 858 p. 49,17 ut ... facilius ... regni gubernacula -ret *rex*. ALFAN. premn. phys. 25,13 p. 143 irrationabilia animalium non a se ipsis, sed a naturae regula -untur (*PG 40,704*^{A} κανονίζεται). 28,20 p. 138 omnia ... instrumenta trium principium -entium (*PG 40,713*^{B} τῶν διοικουσῶν) animal propter se ipsa facta sunt. BRUNO MAGD. bell. 56 ille *(Othelricus)* ... regis ... mentem pro suo velle -bat. *al.* **d** *regnare, imperare, dominari – regieren, beherrschen, herrschen (über):* CONC. Karol. A 50^{D},59 cuicumque ... committitur *regnum*, ita illud ... -ere et gubernare procuret, quatenus *eqs.* ANNAL. Fuld. II a. 869 p. 69,26 Karolus ... regnum Hlotharii invasit et secundum libitum suum -uit. POETA SAXO 5,650 unus ... omnem *(sc. Italiam)* subiecit victor, -uit dominus. OTTO SANBLAS. chron. 23 p. 33,12 quomodo civitates, quas in gratiam receperat, -ret *imperator*. CONST. Melf. 1,86 quibus *(sollicitudinibus)* ordinata dispositione -ere regno nostro satagimus. *al.* *absol.:* CHART. Turic. 887 p. 347,31 (a. 1254) acta sunt hec Embriaci ... Heinrico ... rege in Alemannia -ente. **e** *administrare – verwalten:* CAPIT. reg. Franc. 92,2 monasteria ... volumus, ut secundum regulam -antur et vivant. HINCM. ord. pal. 276 post eos *(sc. notarios et scribas)* ... palatium per hos ministros -batur: *eqs.* DIPL. Karoli III. 72 ut ... rectores ... cappellam secundum ... utilitatem ... ecclaesiae regant et -ent. DIPL. Zwent. 18 ut cuncta monasteria ... pontifici ... liceat ... tranquilla gubernatione -ere. CARM. Bur. 33,6,1 caute -e *(sc. sacerdos)* domui. *saepe.* *absol.:* DIPL. Karoli III. 186 p. 312,26 (spur.) abbatiam ... presidibus ... ecclesiae ad possidendum et -endum et dominandum subiugamus. DIPL. Otton. I. 245^{b} p. 353,3 ut abbates ... ad communem utilitatem fratrum sua -ant providentia absque alicuius contradictione. *al.* **f** *sedare, dirimere – beilegen, schlichten:* HRABAN. epist. 36 p. 471,41 melius est laborare episcopum in doctrina verbi Dei ... quam in -endis et definiendis civilibus questionibus ... vacare. DIPL. Arnulfi 62 p. 92,11 liceat ... episcopo ... suas ... ecclesias iuste corrigere et eorum causas ... ordinare atque -ere. *compensare – ausgleichen, aufwiegen:* TRAD. Frising. 738 (a. 853) episcopus hoc ... iniustum factum misercorditer -ens prestitit ... Engilberto unam colonicam. **g** *curare, providere – versorgen, sorgen (für):* ALTFR. Liutg. 1,21 Liudgerus ... -ta turba discipulorum duos ex eis secum assumens ... perrexit Romam. HROTSV. gest. 26 quibus *(sc. Henrico et Mathildae)* deitas dederat tres ... natos iam tunc felici -endo pie genti. **h** *ornare – herrichten, ausstatten (mit):* CHART. Argent. add. 26 p. 22,33 (a. 1224/28) minister ... mensam -at panibus, caseis et ovis. **i** *afficere, praeparare, aptum reddere – einwirken (auf), beeinflussen, bereit, geeignet machen:* ALBERT. M. sacram. 1 p. 1,39sqq. dispositio -ens est in subiecto, quod -it *eqs.* 2 p. 2,37 sacramentum non tollit peccatum, sed -it ad abolitionem eius *eqs.* 3 p. 3,23 si ... dicitur c a u s a -ens, aut est dispositio ut necessitas aut *eqs.* (5 p. 4,38. *al.*). praedicam. 5,2 p. 247^{a},12sqq. affectiones ... dicuntur sive dispositiones, quando subiectum ... est affectum vel -tum ... et potentia ... continue -itur ad aliud. p. 247^{b},41 habitum habentes -ti sunt peius vel melius ad ea, quae habent habitum. 5,3 p. 248^{b},36 quod operationes, quae -unt, non sint continuae. *saepe. v. et p. p.789,39. 43.* **k** *apparare – planen, vorbereiten:* THANGM. Bernw. 16 archiepiscopus accersitur, quo ordinante cuncta ad dedicationem pertinentia -untur. BERTH. (?) annal. a. 1078 p. 311,33 qui *(legatus apostolicus)* ad regem Heinricum ... pro ... -endo colloquio ... advenerat. p. 312,8 rex uterque expeditionem in alterutrum non minimo studio et apparatu -bant. ANNAL. Altah. a. 1044 p. 35,5 caesar ... iter suum ad illa loca -uit, quam occultissime potuit. *al.* *intrans. i. q. consulere – Maßnahmen, Vorbereitungen treffen :* OTTO FRISING. chron. 7,20 p. 339,1 princeps victor de reditu -it. CARM. Bur. 61,13,2 si <in> *(ci. Antony; cf. notam ed.)* nos *(sc. amantes)*, Discordia, tuo more -is, mutabo ... primordia mee professionis. **l** *consultare, consilium habere – beraten, verhandeln :* CONC. Karol. B I 31,2 p. 306,9 cum inter cetera ecclesiastica negotia de ... dispositione monasterii ... -remus. BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 292,46 perplura ... tractare et -ere cum principibus suis proposuerat *rex*. ANNAL. Altah. a. 1045 p. 39,8 Langobardorum conventum habuit *rex* et cum eis de ... regni ordinatione -uit. DIPL. Conr. III. 184 p. 333,21 ut ... in rebus ... regni cum eis *(legatis)* familiariter tractare ac -ere non abnuatis *(sc. papa)*. YSENGRIMUS 2,464 -tum nobis hoc super ire iube. *al.* **m** *deliberare, considerare – überlegen, erwägen:* CAPIT. reg. Franc. 91,10 postea habemus -ere cum Dei adiutorio, qualiter melius previderimus. THIETM. chron. 8,14 -uit *imperator Heinricus* in alta mente sua, qualiter *eqs.* *refl. i. q. denuo se consulere, rationem mutare – sich neu beraten, es sich anders überlegen :* ACTA civ. Wism. A 734 (c. 1260/70) si ... devergo ad debilitatem et paupertatem, super ipsam hereditatem me -am.

B *in animo habere, intendere, velle, cogitare – beabsichtigen, vorhaben, wollen, gedenken :* **1** *in univ. :* BEDA hist. eccl. 5,9 p. 298,4 ipse *(Ecgberctus)* ... temtavit i t e r -tum (depositum *var. l.*) cum fratribus ... incipere (THANGM. Bernw. 41 p. 776,6. *al.*). LEX Sal. Pipp. 16,4 qui *(homo)* aliubi migrare -it. CAND. FULD. Eigil. II 14,103 illum ... diem pater ... in omni laetitia ... -it habendum. RIMB. Anscar. 7 p. 28,14 utrum ille in proposita voluntate -ret perseverare. POETA SAXO 5,614 ipse *(Carolus)* ... Danorum contra regem ... ultima -ens bella ... agere *eqs.* RAGIMB. epist. 6 p. 529,24 quamvis ego -am citius ab officio scolarum cessare. *persaepe.* *medial. i. q. converti – sich hinwenden (zu), einstellen (auf):* CONST. imp. II 228 (a. 1240) -untur in dissensiones et discidia nationes. **2** *c. colore quodam:* **a** *studere, augere, promovere – betreiben, fördern, voranbringen:* RIMB. Anscar. 34 p. 66,11 ut ... suae legationis causam numquam antea tractare et -ere omiserit, quousque ... exalavit spiritum vitae. BRUNO MAGD. bell. 18 p. 24,29 rex universale damnum -bat et ad hoc quaelibet impedimenta repellebat. OTTO FRISING. chron. 7,15 p. 329,23 non solum occulta consilia, sed et publica contra eum *(imperatorem)* machinamenta -untur. EPIST. Hildesh. 108 sacerdotes tenentur ... ecclesiarum suarum commoda -ere et promovere. **b** *decernere, consilium capere – beschließen:* CHRON. Fred. 4,89 Erchynoaldus et Flaochadus ... hunc gradus honorem ... -ent habere feliceter. ANNAL. regni Franc. a. 791 p. 88,2 consilio peracto Francorum, Saxonum, Frisonum ... -uerunt ... iter peragendi. WALAHFR. Wett. 12 componere carmen -ui (decrevi *R*). FORM. Salisb. I 60 p. 453,3 nos ... habemus -tum orationis causa ... Romam pergere. WIDUK. gest. 2,3 p. 69,12 Bolizlav ... utroque exercitui occurrere -uit. CHRON. Thietm. 4,35 comes ... mente -uit, ut monasterialem vitam subiret. *persaepe.*

C *statuere, constituere, edicere, praecipere, iubere – festsetzen, bestimmen, verfügen, vorschreiben, befehlen:* **1** *de rebus:* **a** *in univ.:* **α** *subi. homines (Deus: l.66.70):* AURELIUS 22 p. 726,13 quos *(leves cibos)* dandos ... -imus. CAND. FULD. Eigil. II 16,12 sub tempore -to (22,4). DIPL. Loth. I. 68 p. 182,30 quicquid ex eisdem rebus ... -ere ... voluerint *ministri*. RIMB. Anscar. 26 p. 57,2 si Dominus meus ita -uerit *eqs.* CAPIT. reg. Franc. 281,7 ad -tum locum (THANGM. Bernw. 22 p. 769,24). DIPL. Arnulfi 143 p. 219,14 sicut ipse *(Karolus)* in suo privilegio antiquitus -uit. EPIST. Hildesh. 137 (epist. papae) ecclesię ... Deus te *(sc. archiepiscopum)* preesse nobis -uit. CHART. Rhen. med. II app. 16 p. 443,3 pro censu -to. *persaepe.* **β** *subi. res incorporeae:* TRAD. Frising. 1411^{a} p. 269,3 (a. 1024/31) -ente episcopi Egilberti condicione abbas

[Wellhausen]

monasterii . . . predium tradidit. ALFAN. premn. phys. 1,82 p. 20 a natura est -tum (*PG 40,529*^{B} τέτακται) irrationale servire rationali. 39,15 p. 127 ut potestatem habeat *gens* agere, quae lex -it (*PG 40,765*^{B} νομοθετεῖ). DIPL. Heinr. IV. 156 nobis causa nostri regni <-ente ad> urbem Leuchorum advenientibus. **b** *c. colore quodam:* **α** *pacisci, condicere – vereinbaren, verabreden:* BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 288,45 ipse *(papa)* . . . ad locum et tempus, quae condixerant *(sc. papa et principes)* ad invicem, . . . pervenit et illic, iuxta quod -uerant, itineris sui ductores . . . expectavit. CHART. cell. Paulin. 29 p. 38,22 quatinus quoddam concambium inter se *(sc. nobiles viros)* -tum . . . confirmare vellemus *(sc. archiepiscopus).* **β** *intrans. i. q. uti, fructum capere (ex) – verfügen (über), Nutzen ziehen (aus):* DIPL. Conr. III. 76 p. 136,2 de suo tercio, quod . . . sibi provenerit, . . . qualiter voluerit, -at *advocatus.* CHART. Heinr. Leon. 112 p. 169,31 ut . . . bona . . . monasterium . . . possideat tamquam sua cum omni iure . . . -ens et ordinans de ipsis. CHART. Brixin. 144 p. 152,25 quod dominus Willelmus et sua uxor habeant potestatem -endi cum illis C marcis. CHART. Bund. 1028 quod solus . . . ecclesie prepositus . . . de bonis . . . communibus . . . pro sui -uerit arbitrii libertate. *al.* **γ** *imponere – auferlegen, verhängen:* CAPIT. reg. Franc. 33,32 ut, quis . . . propinquum suum occiderit, statim se ad penitentia sibi compositam sumit et ita, ut episcopus eius sibi -at. 33,33. GODESC. SAXO conf. p. 72,13 morientur *(sc. homines reprobi)* in tormenta sibi debita meritoque . . . -ta. CONC. Karol. B II 31^{A},9 p. 357,24 ne . . . nostram offensam incurrant *presbyteri* ac . . . dignam harmiscaram a nobis -tam sustineant. **δ** *introducere – einführen:* DIPL. Ludow. Germ. 56 habeant *(sc. episcopus eiusque successores)* . . . plenam . . . potestatem . . . super decimas secundum canonicam iussionem -endas. HINCM. coll. 3 p. 120,10 -tae sunt a provinciarum . . . rectoribus . . . convenientes consuetudines. RIMB. Anscar. 21 ipse *(Karolus)* eam *(cellam)* a servitio, quod pater suus -uerat, amovit. *al.* **ε** *perpetrare, ratum facere – durchsetzen, verbindlich machen:* CONC. Karol. B I 11,54 ut titulos cardinales in urbibus constitutos episcopi . . . sine retractatione ordinent et -ant (-ent *var. l.*). CAPIT. reg. Franc. 270^{E},7 donec plenitudinem capitulorum . . . observandam . . . per regnum nostrum . . . -amus. **2** *de hominibus:* **a** *designare, denominare – einsetzen, ernennen:* WALAHFR. Wett. 61 discipulus dudum -itur (gloss.: i. e. ordinatur) ipse magister. CONC. Karol. B I 6,5 per loca . . . monastica eiusdem ordinis provisores necesse erit -ere. DIPL. Otton. III. 237 p. 655,13 abbatie advocatibus concedimus, ut sub se quosdam -ere liceat, qui *eqs.* ADEMAR. hist. 3,56 l. 71 Odilo abbatem Rainaldum -uit defuncto . . . Alduino abbate. *al.* **b** *arcessere, venire iubere – bestellen, kommen lassen:* HINCM. ord. pal. 402 quando toti et quando nulli . . . tempore congruo per denominata loca venandi causa . . . -rentur. **c** *instruere – anweisen, beauftragen:* CARM. de Lamb. 1,162 te, pater, audivi nocte hac -ere quendam, ut crucis ad stabulum pergat dimittere culpam. 1,170 pater . . . coepit . . . quosdam -ere fratres, ut . . . ipsum *(Landbertum)* rogent ad ovile reverti. *responso afficere – bescheiden:* ANNAL. Bert. a. 831 p. 4,21 multae . . . legationes Sclavorum ad eum *(imperatorem)* venientes auditae, -tae et absolutae sunt.

D *assignare, attribuere, in usum dare – zuweisen, zuteilen, zur Verfügung stellen:* **1** *in univ.:* WETT. Gall. 38 quos *(fratres)* . . . praepeti gressu ad -ta lecta remisit *timor.* RIMB. Anscar. 35 p. 69,3 ad quem *(hospitalem pauperum)* decimas de nonnullis villis -uit. THIETM. chron. 2,22 -ta singulis quibusque *(sc. confratribus)* parrochia speciali. VITA Heinr. IV. 1 p. 10,31 per curtes suas usquequaque stipendia pauperibus -uerat. CHART. Brixin. 166 p. 177,35 diss-uit . . . Marquardus duas libras veronen. de quadam curia . . . in usus fratrum. *al. c. notione condendi:* TRANSL. Mod. 1 factum est, ut . . . in oppido . . . coenobium ordini monachico . . . -rent *(sc. comes eiusque coniux).* **2** *c. colore quodam:* **a** *transferre, tradere, legare, (hereditate) relinquere – übertragen, übereignen, vermachen, vererben:* TRAD. Frising. 320 p. 274,12 (a. 814) aliquid ad sancta Dei loca -ere procuravi. TRAD. Lunaelac. 56 quicquid in . . . locis nostris fuit possessio . . ., de nostro iure in vestram *(sc. abbatis)* dominationem -uimus (*sim.* 76. 89). DIPL. Heinr. II. 3 ut . . . abbatia -atur et deferatur ad usum canonicorum. CHART. Lux. II 35 p. 47,1 feodum . . . filio meo Henrico habere -ui. CHART. Col. II 148 p. 151,4 Godescalcus de omnibus, que pater . . . et mater eius . . . possident, exceptis quinque marcis sibi supradispositis *(sic)* . . . effestucavit. *saepe.* **b** *distribuere, largiri – verteilen, verschenken:* CONC. Karol. A 39^{B},9 providendum est his, quae . . . castimoniae se dicaverint . . ., ut res suas . . . ita sapienter . . . deliberent atque -ant (-ent *var. l.*), ut *eqs.* HROTSV. Gall. I 6 prudenter possessa -is *(sc. Gallicanus)* nec expers fies aeternae retributionis. Pafn. 5,1 res familiares iuxta velle meum -ui *(sc. Thais).* **c** *dividere – aufteilen:* CONC. Karol. B I 41,15 p. 427,1 Deus . . . suum regnum . . . inter pontificalem auctoritatem et regiam potestatem gubernandum -uit. **d** *suppeditare, subministrare, comparare – bereitstellen, besorgen, beschaffen:* CONC. Karol. B I 47,9 subsidia . . . illorum *(monachorum)* . . . dominorum providentia exquirantur et -antur. GERH. AUGUST. Udalr. 1,5 l. 39 quorum *(pauperum)* . . . mansiunculas et totas procurationes ipse . . . cottidie c a u t e -uit (1,21 l. 44). OTTO FRISING. gest. 2,16 princeps . . . consules tamquam viae duces futuros et de ydoneis tabernaculorum locis -turos secum retinuit. *parare – bereiten:* ALDH. ad Acirc. 76,5 furibus invisis, vastant qui farris acervos, insidiis . . . -o (dip- *var. l.; sc. muriceps*) scandala mortis. **e** *praebere, praestare, impertire – bieten, gewähren, widmen:* TRAD. Frising. 435^{a} (a. 820) aliquam clementiam seu iuvamen . . . -ere. WALAHFR. carm. 6,37 o proreta, pio studium -e labori. 71,11 non vos *(sc. rex)* ex vobis -ere tanta potestis, sed . . . est . . . Dei mirabile donum. CONC. Karol. B II 12 p. 130,3 novit *(sc. sacra sedes)* . . . instituta dilectionis -ere ac demonstrare. CHART. Advoc. 105 p. 53,41 ipsi *(marchioni)* amiciciam vel iustitiam -emus. *refl. i. q. se dicare – sich hingeben, widmen:* LIBER diurn. 46 p. 35,15 ut aliorum in se sollicitudinem . . . suscipiat et in eorum sese custodia vigilanter -at *sacerdos.* CONST. imp. III 76 p. 64,5 (a. 1274) me totaliter -ui et . . . paratus semper inveniri cupio, ut illa *(sc. ecclesiae beneplacita)* efficacius valeam promovere. **f** *destinare – vorsehen:* DIPL. Karoli III. 118 p. 188,3 quemadmodum ordinate et ad quod -te sunt *praenominatae res*, ita futuris temporibus inconvulse . . . permaneant. **g** *annumerare, inserere – hinzuzählen, einordnen:* LIUTG. Greg. 13 p. 77,36 inter virtutes maximas opus elemosinarum ab ipso Domino . . . ordinatum est ac -tum.

E *explicare, explanare – darlegen, ausbreiten:* **1** *describere, disserere – darstellen, ausführen:* ARBEO Corb. 30 qui *(Ermbertus)* . . . cuncta viri Dei dicta -ens *eqs. (v. notam ed.).* Emm. 31 si de his locis et eorum miraculis ordinaliter -ere debemus. HUGEB. Willib. praef. p. 87,28 quod bene non noverim ego multos vestrorum multo melius . . . -ere edissereque posse. WALAHFR. Wett. 539 decus excellens veris -ere verbis. ALFAN. premn. phys. 14,2 p. 91 multotiens . . . tacentes rationem totam -imus (*PG 40,668*^{A} διεξερχόμεθα) eamque postea in somnis dicimus. -tus *i. q. praedictus, memoratus – (vorher) genannt, erwähnt:* DIPL. Otton. I. 31 res quoque prediorum loci -ti . . . simili potiantur libertatis potestate. **2** *patefacere, investigare, cognoscere – aufdecken, erforschen, erkennen:* ALFAN. premn. phys. 1,91 p. 23 creaturae iubet *homo*, daemonibus imperat, existentium naturam -it (*PG 40,533*^{B} ἐρευνᾷ). 3,15 p. 54 in somnis operatur *anima* -ens (*PG 40,597*^{A} θεσπίζουσαν) futurum et intelligibilibus appropinquans.

F *per confusionem c.* deponere *i. q. degradare – entheben, absetzen:* CONC. Karol. A 14 p. 86,11 cum . . . in vestrae *(sc. papae)* . . . almitatis potestate sit sive eos *(presbyteros vel diaconos)* ordinandi sive, ut vobis placuerit, -endi.

adi. **dispositus,** -a, -um. **1** *ordinatus, (ordinate) institutus – geordnet, (auf geordnete Weise) eingerichtet:* **a** *in univ.:* GLOSS. IV 317,14 St.-S. -issima d<omo>, ordinatissima kerethenotostemo. *al.* CHART. Welt. 25 p. 135,29 assignabunt *(sc. Chunradus et Fridericus)* nobis curiam cum molendino, ambo bene -a in edificiis competentibus. *usu subst.: p.785,16.* **b** *constans – gleich-, regelmäßig:* HROTSV. prim. 221 undique . . . per gyrum . . . ordine -o cernuntur lumina plura. **c** *constitutus – beschaffen:* ALFAN. premn. phys. 18,28 p. 103

[Wellhausen]

qui *(iudex)* sapiens est et secundum naturam -us (*PG 40,685*[C] διακείμενος). BURCH. SION. descr. 12,2 canne mellis . . . sunt . . . plene quadam porosa substancia, que est -a sicut illud, quod . . . invenitur in virgis sambuce. **d** *determinatus, destinatus (ad) – festgelegt, ausgerichtet (auf):* ALBERT. M. sent. 2,19,3 p. 332[a],47sq. in primo statu liberum arbitrium non erat -um ad peccatum, sed erat -um . . . ad non peccandum. cael. 1,4,6 p. 90, 18 quae *(potentia)* . . . aliquo modo est -a . . ., illa non potest esse una duorum oppositorum. *tendens, vergens (ad) – veranlagt, neigend (zu):* MAURUS phleb. p. 24[a] talis *(sc. sanguis unctuosus)* solet apparere in leprosis et ad lepram -is. **e** *consultus, (bene) consideratus – planvoll, wohlüberlegt:* HERIG. gest. 2 p. 166,20 -issima dispensatione . . . praesignans *Deus*, quod hominem . . . quadrifaria esset soliditate perfecturus. LAMB. TUIT. Herib. 2,20 p. 246,10 disponuntur haec -issima dispositione dispositoris -orum. THIOFR. Liutw. 6 p. 20,23 -issima provisione provisis omnibus. **2** *promptus, paratus – entschlossen, bereit:* EUPOLEMIUS 1,637 nunc . . . adducam committere plurima . . . prelia -um *(sc. Nomum)*. **3** *statutus, ratus – verfügt, verbrieft:* DIPL. Heinr. I. 42 p. 76,31 ut, si -a iura villarum per aliquem sint usurpata, digne correctionis culpam ab illo exigat *abbas*. **4** *conveniens, congruens – zukommend, angemessen:* ALFAN. premn. phys. 1,27 p. 10 ad divinam et Deo dilectam vitam perveniet *homo* hominique principaliter -am.

subst. **dispositum,** -i *n.* **1** *consilium, propositum, decretum – Absicht, Plan, Vorhaben, Beschluß:* **a** *in univ.:* **α** *gener.:* IULIAN. TOLET. Wamb. 10 p. 510,18 prosperari sibi videbat *princeps* per incrementa dierum et -um belli et victoriam proeliandi. 16 p. 515,16 recognosco . . . omne hoc -um pugnae ab aemulo meo procedere. CHART. Eberb. 54 (a. 1206) eo tempore, quo iter devotionis ad sanctum Iacobum peragere in -o habui. **β** *iur. i. q. inductio animi – Vorsatz:* LEG. Wisig. 6,4,3 p. 265,4 si non ex priori -o, sed subito exorta lite . . . aliquo casu id *(sc. laesionem hominis)* convicerit se nolente perpetratum fuisse. 6,5,7 cum . . . convictum fuerit, quia id *(sc. percussio hominis)* -um (-o *var. l.*) m a l i t i e aut nocendi volumtate conmissum non fuit (6,5,12 p. 276[a],5). 6,5,16 qui ex suo -o vel male volumtatis adsensum tale nefas *(i. homicidium)* committit. **b** *providentia – Vorsehung:* RATHER. prael. 5,28 Dei te totum subdens voluntati et -o vitam ipsam dare . . . paratus . . . illius dicentis utere voce: *'eqs.'* **c** *(prae)cautio – Vorsicht, Vorkehrung:* EPIST. Hann. 32 mementote *(sc. rex)* . . ., ne . . . regale privilegium . . . infringatur; quod certe exemplo gravissimum erit, nisi ex -o provideatur. **2** *edictum, praeceptum, iussum – Anordnung, Befehl, Geheiß:* CONC. Merov. p. 170,19 illi . . ., qui contra -um . . . antiquorum patrum et regum venire temtaverint, . . . anathematis ultione plectantur. LIBER diurn. 103 cuius *(patrimonii)* exactionem per nostrum -um fecisse dinosceris. LEO III. epist. 9 p. 101,31 quas *(mansas)* per vestrum *(sc. Karoli)* -um Herminus fidelis vester nobis reconsignavit. DIPL. Otton. I. 400 p. 545,16 incontra . . . meum iudicatum vel -i *(v. notam ed.)*.

adv. **disposite** (-ę: *l. 66*). *ordinate, secundum ordinem – auf geordnete Weise, nach der Ordnung:* **1** *in univ.:* VITA Ansb. 16 (MGMer. V p. 630,12) ubi *(sc. in conviviis)* cum ordinate et -e omnes *(sc. cives)* fecisset discumbere. **2** *constanter – gleich-, regelmäßig:* HRABAN. cruc. 1,8 p. 181[A] quibus *(signis zodiaci)* septem planetae circulos suos ordinate et -e pergunt. **3** *consulte, (bene) considerate – planvoll, wohlüberlegt:* WALAHFR. Gall. 2,10 p. 319,19 habitacula monachorum usibus congrua -e construens . . . sancti statum loci utilitatibus diversis aptavit. ANNAL. Quedl. a. 999 p. 75,33 his . . . ibi *(sc. in conventu episcoporum)* -issime ordinatis oviculas . . . revisit *Mechtild.* *via et ratione – methodisch:* ROD. GLAB. hist. 3,29 p. 144,25 homini -ę ostendunt *litterae divinae*, super quę sit constitutus aut sub quibus positus. **4** *probe, decenter – ordentlich, anständig:* HILDEG. scivias 3,4 l. 237 ipsi *(sc. patriarchae et prophetae)* in diebus suis -e et ordinate in ostensa sibi iustitia quiescebant.

disponoicus *v.* dyspnoicus. **disponsio** *sim. v.* desp-.

***disporistos** *v.* *dysporistos.

disporto, -are. *auferre – (ver)bringen, verschleppen:* BERTH. (?) annal. a. 1075 p. 279,35 qui *(rex)* . . . in diversa praesidia et in custodiaria illos *(sc. Saxones)* -ari eosque pariter captivari . . . praeceperat. *cf.* deporto.

[disportorius *v.* *dispertitorius.]

dispositio (-cio), -onis *f.* *script.:* -oitio: *p.787,20.* -ortio: Ps. ALBERT. M. alch. p. 38,11. -otio: *p.788,5. adde* HINCM. coll. 2 p. 105,15 *(var. l.)*. -osio: *p. 787, 31. 50. 789, 16.* dispeticio: *p.788,37. confunditur c.* depositio: *l.40.46.p.788,8. 789,71.*

I *proprie i. q. (ordinata) positio, collocatio, series – Anordnung, Aufstellung, Reihen-, Rangfolge:* **A** *in univ.:* HRABAN. epist. 1 ille . . . facile rectitudinem in eo *(opere)* servare poterit, qui . . . litterarum -em in eis *(lineis)* diligentius custodit. AMALAR. off. 3,7,4 potest . . . simpliciter intellegi -o cereorum. HERM. CARINTH. essent. 2 p. 180,7 compositio est causarum constituentium commixtio, -o commixtorum ordinata habitudo. OTTO FRISING. gest. 2,30 p. 137,15 vis *(sc. legatus Romanus)* cognoscere . . . tabernaculorum -em? ALBERT. M. sacram. 216 p. 141,25 quae *(dona)* recipiunt angeli in -e hierarchica. summ. theol. I 15,62 p. 635[a],26 -o duorum positio est vel diversorum ordo. *saepe. adde:* GEBER. summ. 46 p. 416 -o . . . eius *(destillationis)*, que per filtrum fit, est, ut ponatur distillandus in concam lapideam liquor. **B** *c. colore quodam:* **1** *gener. i. q. positura, situs – Stellung, Lage, Haltung:* FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 184,11 quod . . . falco inveniatur stans super manum ea -e, qua convenit. p. 200,29. GLOSS. Roger. I A 4,9 p. 715,13 patiens . . . mandibulam . . . agitet huc et illuc, donec dentes inferiores superioribus adequentur et mole habeant suam propriam -em. ALBERT. M. animal. 7,95 infirmitas *(sc. avium)* . . . situm turbat alarum neque diu permittit alas in una remanere -e. *al.* **2** *mus.:* **a** *ambitus (tonorum) – (Ton-)Umfang, 'Ambitus' (de re v. H. Riemann, Musiklexikon, Sachteil.* [12]*1967. p. 34):* MUS. ENCHIR. 8,9 primam -em (positionem *var. l.*) cum cecineris, poteris dinoscere *eqs.* HUCBALD. mus. 13 priusquam sonorum -o ex ordine demonstretur. HERM. AUGIENS. mus. p. 52,15 ut . . . in diapenticae -is iure duae voces inveniuntur . . ., quae *eqs.* GUIDO AUGENS. mus. 363 de cantu . . . primum attendere debes, cuius nature in -e (depositione *P a. corr.*) sua sit . . ., et sic cognita -e non te latebit, cuius sit manerie cantus. 427 numerum et quantitatem -um, per quas omnis cantus habet discurrere, . . . investigavimus. *persaepe.* **b** *distantia (determinata), intervallum – (vorgegebener) Abstand, Intervall:* GUIDO AUGENS. mus. 594 quicunque modus sub iniciali sui 'seculorum' habet semitonium, semiditoni, qui vero tonum, toni -e (depositione *ed. Coussemaker II p. 179*[b]) punctatur.

II *meton.:* **A** *ordo, gradus, classis – Stand, Rang, Klasse:* CAPIT. reg. Franc. 179,4 de -e et officio presbyterorum, qualis esse . . . debeat vita praesulis *eqs.* EPIST. Mog. 15 p. 341,30 nunc sacerdotum sancta -o . . . ultimo abiectissime ponitur loco. ALBERT. M. cael. hier. 1 p. 14,23 sacramenta . . . repraesentant . . . -em participantium, et sic est ordo. 8 p. 131,21 'per primam -em (*PG 3,240*[B] διακοσμήσεως) hierarchicam', idest per angelos primae hierarchiae. eccl. hier. 3 p. 59,39 cum '-e ecclesiastica', idest toto clero. 5 p. 124,49 'symbola', quantum ad teletas, '-es', idest ordines, quantum ad mystas. *al.* **B** *copia (disposita), chorus – (geordnete) Menge, Schar:* LAMB. TUIT. Herib. 2,5 p. 216,15 aspectu tuo super stellarum -em praesentaris *(sc. Hieronymus)* mihi *(sc. fratri)* honorabilis. EKKEH. URAUG. Hieros. 13,1 vidimus . . . duces cum suis . . . super omnem stellarum -em speciosis castris ab universis . . . principibus pacem . . . consequentes. VITA Salomae 9 videtis *(sc. sorores)* . . . lunarem . . . globum, astrorum choros et -es fulgentium in perpetuas eternitates. **C** *fabrica, structura – Bau(werk), Konstruktion:* HERM. CARINTH. essent. 1 p. 102,5 illud . . ., quod fundamenti vice subiacet in omni -e, . . . est necessarium, ut sine eius prescriptione nichil sequentis fabrice constare possit. **D** *pars, regio – Teil, Bereich:* MAPPAE CLAVIC. 11 assabis in s u p e r i o r e -e fornacis . . ., quarta autem die transfer ampullam in inferiorem -em fornacis (COMPOS. Matr. 7,4). HINCM. ord. pal. 228 in prima . . . -e regis palatium . . . ita or-

[Wellhausen]

dinatum erat: *eqs.* NARR. itin. nav. p. 184,27 ubicumque ... tales -es sunt civitatis in terra illa ..., talia habent nomina. **E** *apparatus, ornatus – Ausrüstung, Ausstattung:* ALBERT. M. eccl. hier. 3 p. 60,31 'alii ...', scilicet diaconi, 'discreti ... ministratoria -e (*PG 3,425*[C] διακοσμήσεως)', idest ad ministrandum vel divisi vestibus sacris ab aliis, ... 'proponunt sacrum panem'.

III *translate:* **A** *ordinatio, institutio – Ordnung, Einrichtung:* **1** *in univ.:* CAPIT. reg. Franc. 166,3 in his *(xenodochiis)* ..., quae ... iustae rationis -e caruerunt, volumus, ut *eqs.* CAND. FULD. Eigil. I 12 lectio ... legebatur ad mensam secundum -em sacerdotis. GODESC. SAXO theol. 6 p. 179,26 quod ab ipso facta sit totius boni -o, qui creavit cuncta de nihilo. HERIG. gest. 2 p. 166,19 mundum praediffinita -e quadripertitis elementis constantem quatuor quoque plagarum quadravit *Deus*. ALBERT. M. summ. theol. I 15,62 p. 636[a],24 -o in ordine creationis mundi est post creationem in opere distinctionis et ornatus. *persaepe. v. et p. 781,31. 782,12. 785,16.* *inductio – Herbeiführung:* CONST. Melf. E 2 p. 458,17 ad -em (-oitionem, dispensationem *var. l.*) ... tranquilli status hereditarii regni nostri. **2** *c. colore quodam:* **a** *compositio, digestio – Aufbau, Gliederung:* HERM. CARINTH. essent. 1 p. 110,9 intrinseca quidem habitudo in commixtionis proportione, extrinseca vero absolutio in figure -e. 2 p. 150,21 quam instituti partem -is ratio deinceps investigandum prebet. METELL. exp. Hieros. 3[tit.] p. 36 -o urbis Antiocenę et pugna contra paganos. *al. v. et p. 739,50.* **b** *descriptio – Plan(ung), Entwurf:* MAPPAE CLAVIC. 101[capit.] de -e fabrice. NOTKER. BALB. gest. 1, 28 basilicam ... fabricare propria -e molitus *Karolus*. 1,30 p. 41,14 quę *(mansiones)* ita circa palatium peritissimi Karoli eius -e (-sione, -em *var. l.*) constructę sunt, ut *eqs.* CAPIT. reg. Franc. 213,8 sepe ... monuimus, ut Tycinensis pons secundum antiquam -em restauraretur. CONR. MUR. summ. p. 26,8 prudens ... architectus non procedit inconsulte ad actum operandi nisi prehabita -e archetipa et mentali. *al.* **c** *peractio – Durchführung:* LAMB. HERSF. annal. a. 1054 p. 66,12 ad quem *(archiepiscopum)* propter primatum Mogontinae sedis consecratio regis et caetera negociorum regni -o potissimum pertinebat. **d** *moderatio, gubernatio – Führung, Leitung:* CONC. Karol. B I 11,59 cuius *(episcopi)* -e et auctoritate de cetero vita et conversatio eiecti *(sc. monachi)* ... ordinari debet atque decerni. 48 p. 493,27 ut ... Badilonis tempore sub eius -e atque potestate ... Domino famulantes consistant. II 3[A],5 quatinus ad ... -em ... abbatum suorum revertantur *lascivi clerici* et sub disciplina eorum maneant. HINCM. ord. pal. 271 apocrisiarius ... omnem clerum palatii sub cura et -e sua regebat. **e** *administratio, regimen, imperium – Verwaltung, Regierung, Herrschaft:* HINCM. ord. pal. 18 ut ... -em domus regiae in sacro palatio ... demonstrem. GERH. AUGUST. Udalr. 1,23 episcopatus cautam -em (-sionem *var. l.*) ... adimplere. DIPL. Heinr. II. 235 quod ad ius -is nostrae pertinere videbatur. WIPO gest. 4 p. 24,13 in -e curiali ... quos ... officiarios ordinaret *rex eqs.* DIPL. Loth. III. 70 qui *(Galterus)* domus suę *(episcopi)* regimen et -em ... violenter sibi usurpavit. OTTO FRISING. gest. 2,13 p. 116,7 in civitatum ... -e ... antiquorum ... Romanorum imitantur *Longobardi* sollertiam. CHART. Babenb. 124 p. 160,32 (spur.) ex quo principatus ... nobis *(sc. duci)* -cio cessisset. *saepe. v. et p. 790,49.* **f** *de Deo i. q. praedestinatio, providentia – Fügung, Vorsehung:* WETT. Gall. 29 p. 273,33 quod haud secus credo d i v i n a -e actum, nisi ut *eqs.* (VITA Liutb. 34. *saepius*). HRABAN. epist. 25 p. 435,40 spiritus sancti -e agente. CAND. FULD. Eigil. I 4 ut hoc negotium ... Dei -i commendare studerent *(sc. congregatio)*. DIPL. Arnulfi 103 p. 150[a],37 cum -e s u p e r n a in regnum patrum nostrorum ... sublimati fuissemus (CHART. Babenb. 28 p. 41,12. 51 p. 67,21). ANSELM. BIS. rhet. 2,8 p. 155,18 ęternam -em diabolica arte remitti quandoque ... damnamus. DIPL. Conr. III. 36 p. 59,13 ad honorem conditoris nostri, cuius -cione ... gubernamur. *saepe.* **g** *dicio, dominium, potestas, arbitrium – Macht, Verfügung(srecht), Entscheidung(sbefugnis), Ermessen:* DIPL. Karoli M. 263 p. 383,17 (spur. c. 835/40) semper in illius *(ecclesiae)* ... p o t e s t a t e et -e ac voluntate ... consistat *monasteriolum* (DIPL. Otton. I. 338 p. 461,33. *al.*). CONC. Karol. B I 13 p. 145,9 religiosi viri ... litteras expetierunt ... rerum suarum l i b e r a m -em ... confirmantes (DIPL. Ludow. II. 66. *al.*). HINCM. coll. 1 p. 78,13 cum consilio et -e (-otione *L a. corr.*) ... episcopi. CHART. Bund. 357 p. 267,28 episcopum ... commississe eam *(ecclesiam)* in -em (devotionem *var. l.*) et obedientiam ... abatis. CONST. Melf. 3,26 consanguinei ... ipsas *(puellas)* pro ipsorum -e (depositione *var. l.*) maritant. *persaepe.* *deliberatio, ratio – Überlegung, Vernunft:* LEG. Wisig. 2,1,4 per quem *(intellegendi vigorem)* ... subdita membra vel -o regeret vel providentia ordinaret. CHART. Sil. D II 28 (a. 1233) quia ... queque rationali sensu carentia scientiam ... non habeant ... humane -is arbitria subeundi. **h** *?consultatio, examinatio – ?Beratung, Untersuchung:* THEOD. AMORB. Mart. 18 iusserunt *excubitores* inferri eum *(Martinum)* in solario -is (*ex* ANAST. BIBL. coll. [PL 129,595[A]] expositionis), ut esset ibi, quatenus prospiceret imperator per cancellos reclinii sui ea, quę futura erant fieri. 19 statuerunt *excubitores* ... virum in medio solarii -is in praesentia totius senatus.

B *intentio, inceptum – Absicht, Vorhaben:* IULIAN. TOLET. Wamb. 16 p. 515,17 in suis ... eum *(aemulum)* -bus recognosco. GERB. epist. 58 qui actus vel -o regia in praesenti sit dubitatio, legati Henrici ... patefecerunt. ALFAN. premn. phys. 1, 79 p. 20 non recipienda -e (*PG 40,529*[A] ὑποθέσεως) proposita pro verborum prolixitate ad brevia ... perveniendum. STATUT. ord. Teut. p. 98,9 si quandoque de aliqua -cione utili nota fuerit questio. CHART. Hamb. 535 si qui intra spacium ... edificaverint, iura ... obtineant civitatis ..., ne ipsorum -o vel edificatio impedimentum faciat veteri molendino. *al.*

C *statutum, decretum, praeceptum, iussum – Verfügung, Bestimmung, Vorschrift, Befehl:* **1** *in univ. (de ipsa charta: l.33):* LIBER diurn. 65 in qua preceptionis nostrae ... -e subterscripsimus. CONC. Karol. B II 22 p. 200,30 cur ... hominum audacia ... semet contra omnipotentis -es et ordinationes extollit? CHART. archiep. Magd. 450 cum honor et utilitas in -e (dispeticione *cod., ed.*) nostra accurreret. CHART. Tirol. notar. I 887 Levcarda ... rerum suarum ... talem fecit -cionem sic dicens: *eqs.* CHART. Mulh. Thur. 99 p. 30,23 ut ... apud posteros huius facti -cio rata permaneat et illesa. CHART. civ. Hild. 324 testamenta seu -es ultime voluntatis. *persaepe.* *ius – Satzung, Regelung:* CHART. Rhen. med. II 138 p. 181,4 (a. 1194) per quas *(vias)* ex antiquo ... viarum -e in curribus et equis minare poterant *rustici.* **2** *c. colore quodam:* **a** *condicio, clausula – Bedingung, Klausel:* TRAD. Corb. 234 (a. 826/876) tradidit Bunico in Ungrotum, quidquid ... habuit, hac -e, ut, si quid postea adquirere posset, simul in hac traditione esset. CHART. Ioh. Halb. 3 p. 3,35 ego Gerburga ... abbatissa ... ęcclesię sancti Iohannis donavi IIII mansos ..., tali videlicet -e, ut *eqs.* **b** *assignatio – Zuweisung, Übereignung:* DIPL. Ludow. Inf. 53 p. 179,22 ut ... res, sicuti ... per nostram traditionem et -em ipsis monasteriis collatae sunt, ad ipsa aeternaliter possidendae pertineant.

D *qualitas, natura – Beschaffenheit, (natürliche) Gegebenheit:* **1** *in univ.:* **a** *gener.:* RADBERT. corp. Dom. 3,30 mysterium Grecum est, eo quod secretam et reconditam in se habeat -em (dispensationem, expositionem *var. l.*). HIST. de exp. Frid. imp. p. 115,15 quod *(castellum)* ... firmissimum et naturali -e munitissimum fuit. BURCH. URSB. chron. p. 64,25 de -e ... terre sancte et situ civitatis Iherosolimitane omittimus interponere. FRID. II. IMP. art. ven. 4 p. 87,30 in aliis ... -bus loci ... semper impedimentum dimittatur a tergo iactantis. BRUNUS LONG. chirurg. 1,3 p. 106[C] quę *(vulnera)* aeris iam -o mutaverit. *facultas, ingenium – Fähigkeit, Begabung:* HELM. chron. prol. p. 1,21 alii *(sc. scriptores)* ... consistentes in suae -is meta auxerunt et ipsi de simplicitate sua arcana scripturarum. **b** *natur., philos., theol. i. q. destinatio, indoles, proprietas – Veranlagung, Anlage, Eigenschaft:* ALFAN. premn. phys. 2,23 p. 29 similes efficimur parentibus ... passionibus, moribus ac -bus (*PG 40,545*[A] διαθέσεσι). CIRCA INSTANS p. 1a[r] compositionis medicinarum ... causa extitit ... membrorum contraria -o. ALBERT. M. incarn. 47 p. 222,50 passibilitas

[Wellhausen]

... in Adam ... -em habuit ad nullo modo tristandum *eqs.* FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 106,19 que *(aves)* si habuerint simul cum predictis -bus pennas ... strictas *eqs.* ALBERT. M. sent. 2,19,3 p. 332b,3 in primo statu non erat -o potentiae moriendi. veget. 1,130 'nisi ...' corrumpatur pars et 'amittat' naturales '-es' (animal. quaest. 9,18 p. 210,77. *al.*). *persaepe.* **2** *c. colore quodam:* **a** *status, constitutio – Zustand, Verfassung:* **α** *gener.:* CONC. Karol. A 19G,12 ut reclusi non fiant, nisi quos ante episcopus ... atque abbas comprobaverint, et secundum eorum -em in reclusionis loco ingrediantur. DIPL. Karoli III. 138 p. 222,28 omnia ... sub immunitate ..., sicut in praeceptis praedecessorum nostrorum ... continetur, tali -e permaneant. TRANSL. Godeh. 1 p. 643,4 aperto sarcophago ... quam spiritalem -em corporis ipsius *(Godehardi)* prospiceres *eqs.* CONST. Melf. 3,48 ut nulli ... liceat in aquis ... linum ... ponere, ne ex eo ... aeris -o (-sio *var. l.*) corrumpatur. *aspectus – das Aussehen:* WILBR. peregr. 1,27,12 qui *(Franci)* omni sua -e informes et paupere habitu incedentes plurimum luxurie deserviunt. **β** *natur., medic., philos., theol.:* AESCULAPIUS 23 p. 38,16 coeliacorum -i ventris solutio fit ... per corruptelam ciborum. ALBERT. M. incarn. 14 p. 184,67 expediens *gratia* usum virtutis per remotionem -is contrariae in organis motivis (57 p. 233,38sqq. *al.*). BRUNUS LONG. chirurg. 1, 18 p. 116G oportet, ut scias -em pori, qui restauravit os. ALBERT. M. animal. 13,86 in medio *(sc. ventre)* mutatur *cibus* ex una -e ad aliam. metaph. 5,2,4 p. 240,87 motus caeli ... in diversas -es agens materiam. GEBER. summ. 14 p. 302 evanuit *(sc. arsenicum)* relicto corpore in priori sua -e. *al.* **b** *modus, species – Form, Art:* ALBERT. M. veget. 1,49 'quare plantae sunt in -e una' sexus et non animalia. eth. II 2,2,8 p. 188a,31 tribus ... -bus existentibus in qualibet malitia et passione *eqs.* metaph. 9,3,2capit. de modis et -bus, quae conveniunt actui. **c** *animi motus, affectus – Gemütsbewegung, Affekt:* ALBERT. M. veget. 1,14 in virtute '... -es' delectationis et tristitiae 'non accidunt nisi cum sensu'. **d** *affectio, praeparatio, aptitudo – Einwirkung, Beeinflussung, Vorbereitung, Eignung:* ALBERT. M. incarn. 16 p. 186,45 gratia sanctificationis non est -o ad quemcumque actum prophetiae. sacram. 1 p. 1,24 omnis -o non disponit nisi materiam ad suscipiendam formam. 203 p. 132,45 unctio ... inducit -em in anima, quae est causa gratiae. myst. theol. 3 p. 469,12 voluntas *(sc. Dei)* determinatur cum bonitate, quae est -o eius. praedicam. 5,2 p. 247b,28 -o ... est id, quod disponit ad aliquod agendum. p. 247b,33sqq. habitus est -o perfecti ad optimum; ... habitus est -o ad felicitatem. p. 247b,39 -o dicit ordinationem potentiae ad actum. *ibid. saepe. v. et p. p.781,62.65.66. expressius de gradu qualitatis infra habitum posito (de re v. L. Schütz, Thomas-Lexikon. 1895. p. 241sqq.):* ALBERT. M. bon. 113 p. 74,64sqq. si ... quaeritur, cum -o et habitus sint diversae species qualitatis ..., quomodo -o possit mutari in habitum, dicendum, quod *eqs.* anim. 2,3,2 p. 99,18sq. oportet ... multotiens discentem mutari modo ex ignorantia in -em et modo ex -e in -em, antequam sit in habitu completo. praedicam. 5,2 p. 246a,23 habitus ... est nomen perfecti in hac specie, -o autem est nomen imperfecti. p. 246a,38 habitus differt a -e, eo quod habitus diuturnior est et permanentior in subiecto. *ibid. persaepe. adde:* ADALB. SAMAR. praec. dict. p. 51,1 horum *(sc. auctorum antiquorum)* ... lectionum cupidus dictator assistat, pernoctans insudet, imitans existat ..., donec ⌊habitum ex -e⌋ (ex habitu -em *R*, ex -e consuetudinem *Wo*) faciat.

E *explanatio, illustratio, conspectus – Darstellung, Veranschaulichung, Übersicht:* WANDALB. ad Otric. p. 569,31 cui ... operi distinctione mensium singulorum adieci apertam brevemque secundum usus Gallicos -em et horarum diurnarum vulgarem ... dimensionem. ABBO FLOR. calc. (ed. N. Bubnov, Gerberti opera math. 1899. p. 201,23) ut ... ait Victorius, incipit suae -is calculus a mille et usque ad quinquaginta milia progreditur. *v. et p.790,4.*

F *per confusionem c.* depositio *i. q. degradatio – Absetzung:* STEPH. V. epist. A 31 ne peccatum nobis ex eius *(episcopi)* -e *(cod.,* depositione *ed.)* proveniat.

***dispositiuncula,** -ae *f. (parva) dispositio, illustratio, (parvus) conspectus – (kleine) Anordnung, Darstellung, (kleines) Schaubild:* MUS. ENCHIR. app. A II 36 ut, quemadmodum conlatis ad invicem sonis diversis diaphonia resonat, sic in hac -a (dispositione *D a. corr.*) puncti punctis respondeant. 104 ut evidentius clareant, per tonos IIIIor annotentur terna organi loca IIIIor sonorum -is.

***dispositivus,** -a, -um. *ad administrationem pertinens, dispensativus – die Verwaltung betreffend, verwaltend:* ALBERT. M. eth. II 1,3,1 p. 31a,13 quarum *(sc. virtutum oeconomicae)* prima est instrumentorum -a, secunda possessiva. p. 31a, 22 scientia ... utendi ... ministris ad aedificationem domus -a vocatur. animal. quaest. 1,8 p. 85,56 cum ... intendit *homo* politicae, quae est regitiva civitatum, vel oeconomicae, quae est -a domus, vivit cum aliis.

adv. ***dispositive.** **1** *modo affectionis, praeparationis, aptum reddendo – (auf) einwirkende, vorbereitend(e Weise), geeignet machend:* ALBERT. M. div. nom. 4,26 p. 133,31 sensus nihil influit in animam rationalem, sed tantum se habet ad ipsam materialiter et -e. eth. I 859 p. 721,52 transponi ... in delectationem dicit *(sc. Aristoteles)* ipsum motum, per quem -e inducitur delectatio. phys. 1,3,15 p. 69,29 aliquid ... in materia cooperatur, licet non formaliter, sed -e alterando per actum primarum qualitatum. summ. theol. I 2,9 p. 31,75 beatitudo ... creata beatos nos non facit nisi formaliter et -e, sicut etiam actu beatitudinis ... instrumentaliter frui dicimur. **2** *secundum dispositionem, possibilitatem – der Anlage, Möglichkeit nach:* ALBERT. M. summ. theol. II 17,107,4,3,1 p. 299a,12 nec vitium nec virtus formaliter sunt in carne, sed causaliter et -e.

dispositor, -oris *m.* **1** *ordinator, institutor, rector, gubernator, administrator – Ordner, Einrichter, Leiter, Herrscher, Verwalter:* **a** *de Deo:* CONC. Karol. A 44A p. 476,2 -r omnium bonarum rerum (NOTKER. BALB. gest. 1,1 p. 1,2. *al.*). CAPIT. reg. Franc. 304 p. 461,14 conditor et -r angelorum et hominum. IOH. METT. Ioh. praef. p. 337,37 summus ... opifex, cunctorum -r et ordinatissimus moderator. PETR. DAM. epist. 104 p. 152,32 ut internus ille -r ad hanc te *(sc. imperatricem)* dulcedinem trahat. BENZO ad Heinr. IV. 6 praef. p. 520,13 secundum voluntatem omnium seculorum -is. RUP. TUIT. Ioh. 4,688 ductore et viarum eius *(Iesu)* -e digito Dei. OLIV. descr. p. 3,15 in quo *(agro)* summus -r (dispensator *var. l.*) patrem nostrum Adam plasmavit. *saepe. v. et p.785,16.* **b** *de hominibus:* **α** *in univ.:* COD. Karol. 82 p. 616,12 missi Grecorum ... cum diucitin, quod latine -r Siciliae dicitur, ... pervenerunt. NORB. IBURG. Benn. 6 ut ... totius ... episcopatus curam administrare cogeretur et esse -r. WILH. APUL. gest. 1,89 quisquis ... vice fungitur huius *(sc. catapani)* honoris, -r populi ... omne ministrat. THIOFR. flor. 4,2 l. 241 moderatissimus monachicę conversationis -r Benedictus. CHRONOGR. Corb. p. 72,28 antisticii locus ... -e *(corr. ex* dispositione *cod.)* vacabat. ACTA civ. Wism. A 441 illi, qui sunt -es ... pecuni<e>, consulibus prestiterunt ... VII marcas den. *al.* **β** *apparator – Planer, Organisator:* NORB. IBURG. Benn. 9 architectus praecipuus, cementarii operis solertissimus erat -r. VITA Annon. I 3,12 p. 502b,34 aderant ... primi ex clero, exequiarum eius *(Annonis)* ... -es. **γ** *consiliator, patronus – Ratgeber, Schirmherr:* DIPL. Heinr. IV. 470b p. 637,19 me super hac re consuluit *comes* et omnino sui propositi -em constituit. **2** *attributor, dator – Zuteiler, Geber:* **a** *de Deo:* **α** *in univ.:* CARM. Hraban. app. 16,17,1 rex aeternus, rector regum legumque -r ... reddit cunctis aequum pro factis et meritis. **β** *praestator, inspirator – Verleiher, Eingeber:* CONST. imp. III 148 (a. 1277) ordinator boni consilii et rectarum -r voluntatum nos *(sc. regem Rudolfum)* cum ... principe ... L. sic uniformiter concordavit, quod *eqs.* **b** *de hominibus i. q. largitor – Spender:* EPITAPH. var. II 87,10 lumen erat *(sc. pontifex)* ceco, ... spes peregrino dapsilis atque gregi -r Domini.

***dispositorius,** -a, -um. *qui augmentat, promovet – mehrend, fördernd:* WOLBERO cant. 1 p. 1057A est ... cognitio sui quasi quoddam iustitiae bonum -um sicut et ignorantia sui quoddam ipsius iustitiae malum privatorium.

dispositrix, -icis *f. quae instituit, ordinatrix – eine die einrichtet, Ordnerin (usu attrib.):* VITA Deic. 11 p. 566b,37

[Wellhausen]

rerum -x divinitas ex occasione infirmitatis retinuit eum *(discipulum)* ob medendis multorum aegritudinibus. WOLBERO cant. 1 p. 1084[D] placuit ... conveniens et decens ordo ... iste *(sc. quattuor praedicamentorum)* -i gratiae.

dispositum, dispositus *v.* dispono. **disposo** *v.* desponso.

***dispotesto** (diss-), -are. *(ital.* spodestare *a* dis *et* potestas; *cf. Battaglia, Dizionario XIX. p. 975) privare, (de)fraudare – außer Besitz setzen, berauben, bringen (um):* CHART. Ticin. 111 p. 66,4 (a. 1222) ut ... nullus homo ... habeat virtutem auferendi nec diss-andi ... monachum ... de predictis duabus stariis blave et duobus congiis vini. *cf.* *depostio. *Wellhausen*

dispoto *v.* disputo. ***disprigo** *v.* *disbrigo.

disproficio, -ere. *nocumento, impedimento esse – hinderlich, nachteilig sein (in figura litotes q. d. de lucro ingenti):* ARNO REICHERSB. apol. p. 48,1 animali nostrae naturae consortium *(sc. divinae naturae)* non -it, quin in gloria Dei patris eadem natura nostra assumpta una cum Verbo assumente sit.

***disproprior,** -atus sum, -ari. (dis *et* proprius) *distributionem proprietatis pacisci – die Teilung des Besitzes vereinbaren:* CHART. Bern. II 698 p. 753,13 (a. 1270) nos ... quondam filii domini Othonis ... super ... bonis ... nobis relictis sumus fraterne ... divisi ab invicem ac -ti ad nostrum arbitrium et voluntatem.

***dispsane** *v.* *dipsane. **dispumo** *sim. v.* des-.

dispunctor, -oris *m.* *usu attrib.: l. 31. remunerator – Vergelter (de Deo):* RATHER. prael. 1,6 l. 137 me *(sc. Deum)* munerum largitorem, me operum intellegens -em ita hanc ... exsequere *(sc. medicus)* artem *(sc. medicinam),* ut *eqs.* 1,16 considera *(sc. iudex),* quem et tu habiturus sis -em vel iudicem. Metr. 14 inveniamus ... te ... exoratorem ... apud Dominum ... -em ... non solum actuum, sed et intentionum nostrarum. GESTA Camer. 2,4 p. 456,20 cum ... cunctipotens rex, sed et -r largissimus suum militem *(sc. s. Gaugericum)* ... sudoribus suis responsurus ad remunerationem vocasset.

dispungo, -ere. **1** *repensare, exhibere – (als Gegenleistung) geben:* VITA Galli II 800 o martyr ... Dei *(sc. s. Stephanus),* ... proprio qui sanguine Christo testamen verax -is. **2** *consummare, complere – vollenden, voll machen:* THIOFR. Willibr. II 1,132 cumque duas decadas eius -ret ętas.

dispunso *v.* desponso. **dispurgo** *v.* depurgo.

disputabilis, -e. *quod (arte dialectica) disputari potest – erörterbar (nach den Regeln der Dialektik), zur Debatte stehend, 'problematisch':* GUNTH. PAR. orat. 2,1 p. 119[C] hoc *(sc. quaestiones circa conversionem Cornelii)* quia -e satis est, his, qui rem certius discutere valeant, relinquamus. CAES. HEIST. mirac. I 6,5 p. 351,32 fecit *decanus* et aliud quiddam, quod magis hoc -e fuit. SUMMA dict. Saxon. 2 p. 211,17 si quid magistris -e visum fuerit in hac summa. ALBERT. M. elench. 1,5,5 p. 626[a],47 quae *(orationes multiplices)* ... sunt ad nomen et ad intellectum -es. metaph. 3,1,1 p. 106,29 haec ..., quae aliter et aliter dicto modo suscepta sunt, -ia sunt in utramque partem.

disputatio (-cio), -onis *f.* **1** *strictius i. q. calculus – Rechnung, Rechenaufgabe:* HROTSV. Sap. 3,8 Adrianus: quot annos aetatis volverunt *filiae*? :: Sapientia: placetne vobis, o filiae, ut hunc stultum aritmetica fatigem -e? **2** *latius:* **a** *deliberatio, cogitatio – das Abwägen, Überlegung, Unterscheidung:* **α** *proprie:* AMALAR. off. 2,22,2 ut per duas virtutes, id est oboedientiam Domini et naturalem -em, constringatur omnis voluptas. **β** *meton. i. q. cogitatio dolosa, coniuratio – hinterhältige Absicht, Verschwörung:* UDALSC. Egin. 26 obvium habet *abbas* nuncium litteras ... ferentem, quae intra et extra urbem insidias ei indicant paratas; abbas convertitur, a cruenta tortorum -e eruitur. **b** *consultatio, collocutio – Beratung, Besprechung:* STEPH. Wilfr. 46 postquam ... in locum, ubi synodalis -o debuerat esse, conveniret. ANNAL. Fuld. II a. 859 p. 53,17 cum diu varia et anceps actarum simul et agendarum rerum agitata esset -o. **c** *dubitatio, impugnatio – Bedenken, Anfechtung:* DIPL. Otton. III. 42 p. 442,33 si quis ... hęc nostra decreta subdolis machinacionibus falsisve -bus ... irritaverit. **d** *expositio, tractatio, explanatio – Erörterung, Abhandlung, Erklärung:* **α** *gener.:* BEDA temp. rat. 12,2 ut in -e *(sc. de mensibus)* Chori et Praetextati legimus. PAULIN. AQUIL. c. Fel. 3,13 a priscis doctoribus ... Helario ... et ... Ambrosio ... latissimae -cionis insulcata verborum serie. NOTKER. BALB. notat. 12 si -em *(sc. sacrarum scripturarum requiris).* 116. HROTSV. Pafn. 1,8 coeptae scrupulum -is capedine mentis vix penetrare quimus *(sc. discipuli).* NADDA Cyriac. I prol. 7,29 Mezenzius ... -is suę exordium per sanctorum testimonia ... confirmat. OTLOH. Magn. prol. l. 12 aggressus sum confuse -is pelagus. CONR. HIRS. dial. 1424 taceo de acerrima -e Augustini contra gentilium supersticionum errorem. *persaepe. meton. i. q. opus, liber – Werk, Buch:* PETR. CAS. (?) chron. 3,35 p. 412,20 transtulit *Constantinus Africanus* de diversarum gentium linguis libros quamplurimos, in quibus sunt hi precipui: Pantegnum, ... D-em Platonis et Ypocratis in sententiis *(i. Galen.* περὶ τῶν Ἱπποκράτους καὶ Πλάτωνος δογμάτων βιβλία ϑ' *[ed. Kühn V p. 181]).* IDUNG. PRUF. dial. 2,455 ˹in ipsa media -e˺ (*antea:* in illo scripto) dicens *abbas Clarevallensis: 'eqs.' (v. notam ed.).* **β** *publ. i. q. declaratio – Stellungnahme:* CHART. Tirol. 928 (a. 1230) auditis allegacionibus, atestacionibus, -cionibus, sepe lectis confessionibus hinc inde factis ... tallem in scriptis profferimus sentenciam ..., quod *eqs.* **e** *quaestio – Frage(stellung), Problem:* MANEG. c. Wolfh. 22 p. 94,2 cum ad corporum nostrorum -em ventum est. HUGO HONAUG. hom. 4,28,1 totam ... de homoysyo et omeysio -em volens concludere orat *Hilarius,* ut *eqs.* ALBERT. M. Iob 3,1 p. 53,31 dividitur ... pars ista in partes duas, in quarum prima ponitur -o, in secunda determinatio. **f** *colloquium (spirituale, magistrale), dialogus – Unterredung, (geistliches, Lehr-)Gespräch, Unterhaltung:* **α** *gener.:* WILLIB. Bonif. 5 p. 21,23 cum eo habebat *papa* cottidianae -is conloquium. HUGEB. Willib. 5 p. 102,22 fratrum contuberniam sedulis -um admonitiis ... docebat. CAND. FULD. Eigil. I 20 -em ... saepius cum Hrabano magistro, qui ei erat speciali familiaritate connexus, excepit. RUOTG. Brun. 37 p. 39, 8 hos *(episcopos)* cum ipso simul non solum in lectione, consilio et -e, sed etiam in acie vidimus. *al.* **β** *philos. i. q. expositio dialectica arte prolata – dialektische Belehrung, Unterweisung, 'Disputation' (cf. O. Weijers, Terminologie des universités au XIIIe siècle. 1987. p. 336sqq., spec. 346):* RUOTG. Brun. 33 p. 33,31 in predicatione verbi Dei et in subtilitate -um de sinceritate scripturarum qualis quantusque fuerit (*inde* VITA Mathild. II 9 p. 162,16). GERB. epist. 34 p. 62,13 dum Socraticę -es ipsius *(Ottonis)* frequenter occurrunt. WIPO gest. prol. p. 5,22 apertis -bus rationis fidem faciebant *veteres philosophi* rei publicae rectoribus animos humanos aeternos esse. ALBERT. M. elench. 1,1,4[capit.] de generibus -um. p. 531[b],1 -um (*p. 165[a], 38* ἐν τῷ διαλέγεσϑαι) sunt quatuor genera, scilicet *eqs. saepe.* **g** *contentio, disceptatio, controversia – Auseinandersetzung, (Streit-)Gespräch, Kontroverse, 'Disput':* PAULIN. AQUIL. c. Fel. 1,5 l. 18 in hoc ... gymnasiae -is c o n f l i c t u contigit ... nostrae parvitatis ... praesentiam adfuisse (HERM. IUD. conv. 3 p. 76,22. 11 p. 104,7). CONC. Karol. A 33[B] suppl. II p. 288,2 ut iam magis ... -o quam ... collocutio habenda esset. HERM. IUD. conv. 3[capit.] de habita cum Roberto abbate Tuitiensi -e. CHART. cell. Paulin. 44 qui *(iudices)* post longam alterutro -em ... discordiam inter nos ... conplanabant. ALBERT. M. Iob 11,3 p. 155,27 -es ... rhetoricae cum irrisione fiunt adversarii (24,25 p. 288,23. *ibid. al.*). *saepe.*

disputatiuncula, -ae *f.* *disputatio brevis – kurze Abhandlung, Erörterung:* GODESC. SAXO theol. 23 p. 333,22 ut ... hanc adversus inimicum veritatis -am ... concludam.

disputativus, -a, -um. *ad disputationem, dialogum pertinens, dialecticus – erörternd, dialogisch, dialektisch:* ERCHANB. gramm. p. 6,14 sunt ... orationis genera quinque: copulata et ligata in metris, ... -a in dialogis. PETR. DAM. epist. 44 p. 31,21 in -ae (disputatione *var. l.*) narrationis ordine. ALBERT. M. phys. 1,2,1 p. 16,1 'r a t i o -a geometrae non est amplius contra destruentem' et 'negantem principia' sua (eth. II 6,4,5 p. 461[b],14. *al.*). cael. 1,3,7 p. 69,57 'i n v e s t i g a t i o - n e m' -am ... facere (metaph. 3,1,1 p. 106,55). elench. 2,5,3 p. 712[b],11 alii ... docebant dicere ... ˹orationes -as˺ (*p. 183[b],38* λόγους ... ῥητορικούς) sive interrogativas et syllogisticas.

[Pörnbacher]

ibid. al.

adv. **disputative.** *modo disputationis – in Form einer Erörterung, Disputation:* ALBERT. M. top. 2,1,1 p. 294[a],1 hoc peccatum *(sc. mentiendi)* remediabile est, quia corrigi potest -e ducendo ad inconveniens respondentem mentientem. eth. II 6, 4,1 p. 455[b],18 'quia quod dictum est nunc' -e, 'de ipsis dubitatum est solum.'

disputator, -oris *m.* **1** *strictius i. q. calculator – Rechenmeister:* Ps. BOETH. geom. 726 ut -r in geometrica, circulus si huic orthogonio inscribatur, quot pedes diametrus colligat, requirat. **2** *latius i. qui disputat, investigator, commentator – einer der erörtert, Erforscher, Erklärer:* **a** *in univ.:* RADBERT. Matth. 1 prol. 119 sanctus Hilarius, precipuus fidei -r, et beatus Hieronimus, divinae legis interpres. corp. Dom. app. l. 147 subtilissimus -r . . . pater Agustinus. GODESC. SAXO theol. 6 p. 144,18 doctor sagacissimus ac -r cautissimus (*item de beato Augustino* p. 167,11 disputans ut cautissimus -r. 9 p. 204,5 -r egregius). RATHER. prael. 2,30 l. 925 non . . . hic aliquid violenter ex me proferre aut fingere volo, ne non certus -r, sed ineptus a te iudicer fabulator. *al. in malam partem de sophista, dubitatore sim.:* HINCM. Remig. 21 p. 313,25 cui synodo Arrianus quidam hereticus, acerrimus -r *(cf. Paul. Med. vita Ambr. 17)* et dialecticis . . . conclusionibus confisus . . ., intererat. PETR. DAM. epist. 40 p. 475,28 ad huiusmodi -um perniciosa commenta *(sc. circa baptismum).* GERHOH. epist. 20 p. 574[C] duobus -bus mea scripta lacerantibus ab hoc maxime, quod *eqs.* 21 p. 584[B] -es importuni. glor. 18,7 p. 1142[A] haec novi -es minime attendentes ita Deum praedicant in hominis habitu inventum, quasi *eqs.* **b** *expressius i. q. disputandi peritus, dialecticus – Disputierer, Dialektiker, Denker (de re v. O. Weijers, Terminologie des universités au XIIIe siècle. 1987. p. 344. 347):* GUNTH. PAR. orat. 1,1 p. 104[D] dialectica oratio est enuntiatio sive propositio, qua utitur -r ad syllogizandum. SALIMB. chron. p. 226,6 hic *(frater Hugo)* erat unus de maioribus clericis de mundo et sollemnis predicator . . . et maximus -r. p. 236,20 frater . . . Rodulfus de Saxonia, . . . magnus logicus et magnus theologus et magnus -r. *al.* CARM. Bur. 193,29,1 ego Petrus -r, huius cause terminator *(per compar. de poeta).* **c** *doctor, auctoritas – Gelehrter, Fachmann:* AETHICUS p. 173, 6 inter omnes philosophos vel -es pedagogus noster *(sc. Donatus)* neofitus non in merito fidei, sed in norma litterarum claruit. PETR. DAM. epist. 19 p. 196,12 -es illi *(sc. doctores iuris canonici),* quos supra notavimus. **d** *defensor, fautor – Verfechter, Verteidiger, Befürworter:* RADBERT. Adalh. 61 p. 1539[C] prudentiae . . . mille oculis adinspector, virtutum . . . disertissimus -r, liberalium artium . . . sanctissimus institutor. PETR. DAM. epist. 50 p. 125,20 qui crebra vagatione raptatur, de remorandi censura frivolus -r habetur. 118 p. 333,12 hic . . . stomachabitur vitae mollioris assertor, hic rugas contrahet fumantis edulii -r clamitans me peregrina ieiunia noviter introducere.

disputatorius, -a, -um. **1** *ad disputationem pertinens, dialecticus – erörternd, dialektisch:* CONC. Karol. A 44[D] p. 534,26 in rationibus -is . . . exercitati *episcopi.* IOH. SCOT. praedest. 1,46 ne . . . defensores veritatis inermes cum assertoribus falsitatis confligere videamur, . . . regulis -ae artis utemur. *subst. fem. i. q. ars disputandi, dialectica – Disputierkunst, Dialektik (t. t. log.):* TRACT. de divis. phil. p. 43,40 logica rationalis trifario modo subdividitur in tres, in dyalecticam, que est -a, in apodicticam, i. demonstrativam, in sophisticam, i. fraudulentam et fictam. **2** *disputatione consistens, verbis gestus – mit Worten ausgetragen:* ALBERT. M. cael. hier. 9,1 p. 139,87 erat contradictio et pugna -a inter eos *(principes).*

disputo, -avi, -atum, -are. *script.* -pot-: VITA Desid. Cad. 21. GLOSS. I 98,33 St.-S. 102,15. *struct. c. praep.:* apud: *p. 794,1.* propter: *p.794,47. depon.: p.794,5. partic. praes. usu subst.: p.794,31.42.*

1 *deliberare, considerare, perpendere – überlegen, beratschlagen, bereden, diskutieren:* **a** *in univ.:* WILLIB. Bonif. 9 p. 57,8 quid incolae . . . loci . . . de insulsae penuria limphae . . . inter se invicem -arunt. HUGEB. Wynneb. 7 p. 111,16 inter se -antes . . . consiliabant, qualiter *eqs.* CAND. FULD. Eigil. I 12 utilitas ecclesiarum Dei . . . -batur apud eos *(sc. archiepiscopum et abbatem).* THIETM. chron. 7,54 principes nostri edictu cesaris ad Gosleri conveniunt, ibique . . . necessaria -antur. LAMB. HERSF. annal. a. 1074 p. 187,21 post venditas merces inter vina et epulas de re militari -ari soliti *homines inter urbanas delicias educati. saepe. meditari – nachsinnen (über):* IONAS BOB. Columb. 1,8 p. 166,15 ut . . . de scripturis sacris secum -ret. **b** *excogitare, machinari – planen, aushecken:* ANNAL. Altah. a. 974 p. 12,7 dux . . . et . . . episcopus inierunt consilium . . ., quomodo imperatori suum regnum disperderent, et hoc . . . tam infaeliciter fuit -tum, ut, si divina miseratio non provideret . . ., pene tota Europa destituta . . . esset. **2** *exponere, referre, agere, tractare – erörtern, darlegen, abhandeln, handeln (von):* **a** *in univ.:* HUGEB. Willib. praef. p. 86,32 pauca . . . de primordiale vitae . . . Willibaldi prochemio -are decreveram. HRABAN. epist. 2[a] p. 383,4 quod in eo *(opere)* catholice et recte repperierit *(sc. lector)* -tum. 39 p. 477,31 qui *(Dominus)* in evangelio c o n t r a Iudaeos incredulos et vituperatores suos -ans ait: '*eqs.*' (IDUNG. PRUF. dial. 1,634. 2,59. OTTO FRISING. gest. 1,55 p. 77,22. *al.*). HROTSV. Pafn. 1,9 quid agit? :: musica? :: ipsa. :: -at de sonis. OTTO FRISING. chron. 8,31 p. 446,32 quia de . . . ierarchiis . . . -vimus, superest, ut *eqs. persaepe. elaborare – ausarbeiten:* NOTKER. BALB. notat. 21 in exodum et leviticum omelias Origenis mire -tas ediscere labora. **b** *(dialectica arte) disserere, sermonem habere – im (dialektischen) Gespräch erörtern, 'disputieren':* CAND. FULD. Eigil. I praef. quia non haberem quemquam . . ., cum quo in divina lectione -ando et legendo proficere potuissem. RUOTG. Brun. 6 inter Grecorum et Latinorum doctissimos de phylosophyę sublimitate . . . -antes doctus interpres medius ipse consedit et -antibus ad plausum omnium . . . satisfecit. BERTH. (?) annal. praef. p. 267,14 in -ando promptissimus *Herimannus.* ANSELM. MOG. Adalb. 714 -at, opponit, probat et contraria ponit. ALBERT. M. metaph. 4,1,7 p. 170,45 'dialectica -at (*cf. p. 1004[b],20* διαλέγονται) de omnibus' sicut et philosophus. *saepe.* **3** *(con)certare, altercari – streiten, einen Disput führen:* **a** *gener.:* CONC. Karol. A suppl. II p. 287,13 nonnulla colloquendo potius quam -ando praecesserunt *papa et missi imperatoris.* OTTO FRISING. chron. 2 prol. p. 68,27 hystoriam . . ., in qua civium Babyloniae vicissitudines . . . civiumque Christi inter eos progressus . . . texantur, non -antis more, sed disserentis ordine prosequi intendimus. **b** *publ. i. q. disceptare – über eine Streitsache verhandeln, debattieren, plädieren:* CONC. Karol. A 36,14 in placitis saecularibus -are (disceptare *var. l.*). CAPIT. reg. Franc. 144,4 si homini cuilibet . . . alius fuerit impedimento et causam eius iniuste -ando inpedierit. CHART. Fuld. B 228 p. 329,8 (spur.) -verunt episcopi propter decimas. BERTH. (?) annal. a. 1079 p. 321,16 ad libitum suum synodo hac simulatoria . . . per suos *(regis)* synodicos et causidicos secundum cor suum -turos disposita. CHART. Walkenr. 160 l. 31 dies Egidii partibus praefixus ad -andum super attestationibus omnibus . . . et diffinitivam sententiam recipiendam (*item* l. 36. 72). CHART. Tirol. notar. I 416 iudex . . . statuit terminum ad reprobandum et -andum. *al.* **4** *per confusionem i. q. (de)putare – ansehen (als):* HRABAN. hom. II 131 p. 396[D] villici . . . vocabulo dicimus eos, qui pecunias habent, non iam dominos suae, sed alienae potius rei dispensatores esse -andos.

***disqueror** *v.* dequeror.

disquiro, -quisivi, -quisitum, -ere. *script.:* -quaer-: *p.795, 28.* -quer-: *l.69. struct.: c. praep.:* ab: *p.795,5.6.8.* cum: *p.795,2.* de: *p.795,9. pendet* ne: *p.795,25.*

1 *investigare, ex-, inquirere, examinare – erkunden, erforschen, unter-, durchsuchen, prüfen:* **a** *in univ.:* VITA Galli II 1148 accelerat *alumnus* -ere calle citato . . ., utrum vera foret . . . visio patris. EPIST. Mog. 22 p. 357,26 in quolibet scripto vita ac scientia -itur auctoris. EPIST. Worm. I 12 id *(sc. quaestionem decimationis)* . . . inter vos -ite iusti iudicii examine. ANSELM. LEOD. gest. 14 p. 197,27 ad -erenda cottidiana. ELIS. SCHON. vis. 3,31 p. 86,17 prophetica . . . doctrina . . . si diligenti studio -atur, doctrine Christi . . . simillima invenitur. CHART. Hamb. 260 p. 234,20 ut ante venditionem . . . termini

[Pörnbacher]

cuique villę -antur. *saepe.* **b** *meditari – überlegen:* AEG. AUR. gest. 2,68 p. 67,6 cepit *episcopus* secum -ere, . . . cur non potius rex celestis elemosinis esset acquirendus. **c** *(inter)rogare, sciscitari – (be)fragen:* RATHER. Metr. 13,659 interiorem adire moneo consiliarium et diligenter ab eo -ere *eqs.* oct. pasch. 5,167 ut -at unusquisque nostrum a seipso, qualiter *eqs.* IOH. METT. Ioh. 119 cum . . ., cur . . . tamdiu retinerentur, ab his, qui se procurabant, -rent *(sc. legati).* LAMB. TUIT. Herib. 1,9 p. 748,32 adducitur *clericus latro,* sistitur, de arte -itur, -tus scriptorem se fatetur. *al.* **d** *iudicare – richten, urteilen (über):* MILO carm. 1,6,1,244 vos *(apostolos)* bissenis residere in sedibus atque iudicio faciet *Deus* recto -ere mundum. **2** *quaerere – suchen, aufspüren:* **a** *in univ.:* VITA Burch. Wirz. 4 a Romano pontifice . . . persona -itur, quae huic officio *(sc. episcopatui)* idonea destinetur. HEIRIC. Germ. I alloc. 45 verrucas (gloss.: vitia carminis) alius scaturrientes . . . -et digito (*inde* DUDO hist. alloc. 23). SIGEH. Maxim. 17 (15) cumque agricolae quaquaversum dispersi boves suos . . . -sissent. LEO MARS. chron. 3,21 p. 388,3 nostros . . . per diversa . . . loca dispersos fratres nostri de monasterio Lucensi . . . -entes reperiunt. *al.* **b** *eligere – auswählen:* IOH. METT. Ioh. 116 abbatem . . . advocat *episcopus,* regia mandata insinuat: suorum duos -at, qui imperata perficiant; lecti . . . duo Angilramnus et Wido *eqs.* **c** *prospicere – sorgen:* HERIG. Ursm. 2,166 sensit adesse diem sese ad meliora vocantem; qua propter magna voluit -ere cura, ne sibi commissus remaneret grex viduatus. **d** *petere, machinari – trachten (nach), sinnen (auf):* CARM. de Lamb. 1,338 qui *(Dodo pravus)* . . . praesulis exitium coepit -aerere sacri.

adv. ***disquisite.** *accurate, diligenter, exquisite – ausführlich, gewissenhaft, gründlich:* CHART. Bund. 642 (a. 1225) litteratos viros iurisque peritos diu super hoc articulo -issime consuluerunt *(sc. conventus de Salem).* ALBERT. M. sent. 4,33,5 p. 301[a],5 de hoc *(sc. continentia)* quaere in tractatu de virtutibus . . ., ubi plurima dixi et -e. eth. I 482 p. 412,62 ipsius *(metaphysici)* est ponere omnes differentias ipsorum *(sc. scientiarum)* -e. 636 p. 543,39 quod eas *(causas)* -e determinaret *ethicus.* animal. 1,52 narrabimus -e et singillatim omnes mores omnium animalium.

disquisitio, -onis *f.* *investigatio, inquisitio – das Erforschen, Nachforschung, Untersuchung:* ABSAL. serm. 46 p. 263[D] haec . . . multiplex ruminatio multa et subtilis est scripturarum -o. CHART. Biel. 7 p. 6,31 comites ipsi sine omni -e et impedimento thelonei facient pertransire per Bylevelde omnia bona, que ad . . . conventum pertinent. INNOC. IV. registr. B 56 p. 43,20 ad . . . -is examen . . . tempus, causam, personam et locum . . . oportet in disceptationem prudentis considerationis adduci. CHART. Wirt. V 1531 p. 297,24 sicut . . . posse fieri coram . . . iudice . . ., cum sederet pro tribunali, fuerat per diligentem -em sententialiter definitum.

***disquisitor,** -oris *m.* *arbiter, quaesitor – Schiedsrichter:* ALBERT. M. pol. 2,6[e] p. 152[a],35 dicit . . . 'et fieri iudicem', praetorem scilicet, '-em' *(p. 1268[b],6* διαιτητήν), hoc est discussorem, scilicet, ut discutiat scripta.

disquoquo *v.* discoquo. **disrapio** *v.* diripio.

***disrationo** *v.* *derationo. **disrivo** *v.* derivo.

***disrobatio** (-cio), -onis *f.* (*cf.* *derobare) *spoliatio – Beraubung:* ACTA imp. Winkelm. I 846 (a. 1240/41) cum dudum accusatus de -cione illata iudici . . . assentaverit *fidelis noster* se de regno.

disrumpo *v.* dirumpo.

***disruncatus,** -a, -um. (dis *et* runcatus) *exstirpando non purgatus, incultus – ungerodet, unkultiviert:* CHART. Tirol. 498 (a. 1196) quod illud, quod remanet -um, non debeat *(sc. qui costam montis in feudum recepit)* contradicere pasculum communi Prexani.

?***disrunco** (-ron-), -are. (dis *et* runcare) *exstirpando purgare – völlig roden:* COD. Wang. Trident. 202 p. 401,14 (a. 1271) Tristraminus et sui heredes . . . comune ipsius busci . . . teneant ad roncandum et -oncandum *(an subest* disboscandum*?)* ibidem ad rectum feudum.

disruptio *sim. v.* dir-.

dissaepio (-sep-), -saeptum, -ire. *separare – trennen:* GLOSS. II 80,57 St.-S. -eptum giskeidan.

subst. **dissaeptum,** -i *n.* *paries, murus – (Trenn-)Wand, Mauer:* EPITAPH. var. II 121,15 tigna novans tegulasque locans -epta resarsit *abbas* picturamque rudem fecit habere domum.

[dissaperio *v.* discooperio.]

***dissasina,** -ae *f.* *(francog. vet.* dessaisine; *v. Tobler-Lommatzsch, Altfrz. Wb. II. p. 1740) detractio bonorum, privatio – Enteignung, Besitzentziehung, 'Entwerung':* CONST. Melf. 3,37 sancimus . . . prescriptionem anni, mensis, diei et hore, per quam aliquis de dominio sue rei cadebat et Francus de -a (dis[s]as[s]ia, disaysana, dissagina, dissinia *var. l.*) queri non poterat, penitus amoveri.

***dissasio** (-ascio, -assio, -a(r)gio, -ario) *vel raro* ***dissaisio,** -itum, -ire. *(francog. vet.* dessaisir; *v. Wartburg, Frz. etym. Wb. XVII. p. 20 et Tobler-Lommatzsch, Altfrz. Wb. II. p. 1740) inf. praes.: act.* -iere: *l.29. pass.* dissari: *l.28.*

1 *de rebus i. q. detrahere, invadere – wegnehmen, an sich reißen:* DIPL. Constantiae 19 p. 65,24 (spur.) mandamus, ut nullo unquam tempore . . . ab aliquo comite sive barone . . . ecclesia molestetur <vel aliquis eorum predicta divisas dissipare> vel -ascire presumat. ACTA imp. Winkelm. I 63 p. 60,40 nullus . . . domos ipsas de tenimentis et possessionibus eorum *(sc. ordinis)* sine iudicio -argire presumat (*item* 218 p. 202,3 -asire. 219 p. 203,21 -asire [-aisire *var. l.*]). **2** *de hominibus i. q. privare – enteignen, entsetzen:* CONST. Melf. 3,16 quod *(servitium)* si non prestiterit *domina,* . . . per dominum poterit -asiri (-asire, -assiri, -agiri, -ariri, dissari *var. l.*). 3,19 dominus potest de eo, quod tenet ab eo, . . . eum *(vassallum)* -asire (-asiere, -aisire, -agire *var. l.*). CHART. Traiect. 1413 p. 183,5 utrum dictus Philippus -aisitus fuerit de feodo suo *eqs. al.*

dissc- *v.* disc-. ***dissecatorius** *v.* *desiccatorius.

disseco (-sic-), -secui, -sectum, -are. *script.:* disce-: *l.69.* dise-: *l.69. p.797,6.* -seg(o): *p.797,29.* -sig(o): *p.797,29. form. partic. perf.* -atus: *l.44. usu medial.: p.797,18.20.22; refl.: p.797,15. struct. c. praep.:* in *c. acc.*: *l.43sq.52.* inter: *l.66. confunditur c.* desecare: *l.63.*

1 *proprie (in imag.: l.49.52.54.58):* **a** *strictius i. q. con-, incidere, (di)scindere, divellere, dilacerare – (zer-, auf)schneiden, -reißen, -teilen:* **α** *obi. anim. eorumve partes corporis:* ALCUIN. carm. 57,20 nec corvus cuculum -et (-icet *S*, -at *G*) u n g u e fero (DONIZO Mathild. 1,265 -icat). MILO carm. 3,4 capit. 12 p. 614 Samuhel gastrimargum Agag i n f r u s t a -uit (HUGO. FLOR. act. 11 p. 390,17 -atus. *sim.* NOTKER. BALB. martyr. VII. id. Ian. in quatuor partes). ADEMAR. hist. 3,47 l. 52 v e n t r o -to (secto *var. l.*) visceribusque extractis (VISIO Godesc. A 23,3 ventrem . . . per medium -uerunt). HILDEG. scivias 2,4 l. 131 rapacissimi lupi eos *(apostolos)* diversis ˹calamitatibus -bant˺ (gloss.: pressuris oppresserunt). MIRAC. Annon. 1,45 iuncturam ossium, qua collum humero connectitur, penitus -uit *moles lapidea. in imag. c. sensu distrahendi:* YSENGRIMUS 7,497 -or *(sc. Salaura)* in bivium. **β** *obi. res:* TRANSL. Corn. 1,19,2 (MG Poet. IV p. 238) verba mutis atque cecis porriguntur lumina, aurium pedumque tarda -antur vincula. RUODLIEB XIII 49 quo *(cultro)* panem -c<et> (-at *pars edd.*) unum. CHART. Carinth. 512 p. 396,40 -bat *servus* vestes propriis dentibus suis. *in imag. c. sensu perarandi:* IOH. SCOT. carm. 2,3,37 dux intrepidus Neptunia -icat arva. **b** *latius:* **α** *refringere – er-, aufbrechen:* ODO GLANN. Maur. 24 (4) auferre omnia -tis foribus conabantur *(sc. homines Haimerici et Gerardi).* **β** *detruncare – abhauen:* LIBER hist. Franc. 16 p. 265,33 depopularis agros, preda (prata ADEMAR.) depascis, vineas -as (desecas *var. l.; sc. rex Clodoveus* [*inde* ADEMAR. hist. 1,15 l. 34]). **2** *translate:* **a** *dividere – teilen:* **α** *in univ.:* VITA Ludow. Pii 42 p. 444,7 pulsus est ducatu *Baldricus dux* et inter quatuor comites eiusdem est potestas -ta (divisa *var. l.*). *de natura Christi:* RADBERT. Matth. 6,2603 nemo recte dividit naturam Patris a Filio, nemo catholice '-at' (dise- *corr. ex* disce- *P;* -a *Hil. trin. 8,20,33*) hanc 'unitatem'. EBERH. BAMB. epist. 14 p. 536[A] quod nos Christum non -amus. *al. cf. p.797,29.31.* **β** *distinguere – ein-, unterteilen:* SYLL. Bern. 5,151 hominis . . . septem frusta corpus -ant: pec-

tus, caput, venter *eqs.* **b** *dirimere, tollere – zunichte machen, aufheben:* HRABAN. univ. 12,4 p. 344[B] Pergamus interpretatur 'dividens cornua eorum', id est ecclesia haereticorum timores vel aeriarum potestatum tentamenta -ans. DIPL. Otton. II. 71 p. 86,21 qui *(papa)* lites sanctorum amborum patriarcharum disecans patriarchales concesserat infulas utrisque. **c** *vexare, torquere, affligere – quälen, peinigen, heimsuchen:* MANEG. c. Wolfh. 7 capit. p. 42 de sancto spiritu . . ., quod superbos deserat et inmundo spiritui -andos permittat. RUP. TUIT. trin. 21,15 l. 1103 intrinsecus bello -bantur *Iudaei.* ACTA imp. Winkelm. II 1037[1] p. 709,23 ut . . . vindicta proportionata sceleribus conciliet pectora infirmorum, que -uerat diutius . . . peccandi protervitas *(sc. imperatoris). al. medial. et refl. i. q. rumpi – zerspringen, bersten:* RUP. TUIT. trin. 20,15 l. 687 semetipsos . . . impatientia -antes *Iudaei (sim.* Ioh. 5,186 prae invidia se ipsos). ACTA imp. Winkelm. I 723 p. 568,34 tanta respergitur *(sc. ecclesia)* cupiditatis et avaritie infamia . . ., quod spiritus -atur in visceribus devotorum. *expressius i. q. exardescere – ergrimmen (loci spectant ad Vulg. act. 7,54):* RUP. TUIT. trin. 39,6 l. 313 cum . . . illi *(Iudaei)* . . . -rentur cordibus suis. COSMAS chron. 1,42 p. 79,20 illi *(Wrisovici)* audientes hec -bantur cordibus et fremebant dentibus in eum *(ducem). al.*

adi. **dissecans,** -antis. **1** *acrem dolorem provocans – schneidenden Schmerz verursachend:* MAURUS progn. 19 p. 35[a],45 paucus sompnus fit . . . ex dolore, quia omnis dolor exacuit reuma, et ad locum dolentem confluunt humores -es et pungentes. **2** *divisionem asserens – eine Zweiteilung behauptend (cf. p.796,67sqq.):* PAULIN. AQUIL. c. Fel. 1,11 disputans audacter -ganti *(R a. corr.,* -i *R²;* -iganti *P)* de Deo corde. 2,11 l. 14 dividere . . . unum Christum eundemque Dei filium in partes -icanti (-ti *var. l.*) corde conaris.

dissecco *v.* 1. desicco.

dissecro, -atum, -are. *profanare, violare – entweihen:* DEUSD. c. invas. 2,2[B] (MG Lib. Lit. II p. 320,10) Pelagius Iohanni patricio: '. . . ab ecclesiae visceribus divisus . . . -at (exsecrat *var. l.*) potius, non consecrat' *(Epist. pontif. 983 Gassó-Batlle 24,9* -at [desecrat, desacrat *var. l.;* execrat *ed. Mansi IX col. 730*]; *inde al.).* HEINR. TEG. advoc. 3 p. 278,27 comes attentius imminebat, ne ecclesia -ta remaneret, quę ipso preduce iam temerata secundo fuisset. *spectat ad consecrationem invalidam papae:* GERHOH. Antichr. 1,54 aiunt . . ., quod . . . a duobus solis comprovincialibus episcopis emendicatis non tam consecratus, quam -tus sit *Octavianus.*

adi. **dissecratus,** -a, -um. *profanus, non consecratus – ungeweiht:* INNOC. III. registr. 1,359 p. 541,5 sciat *papa* . . ., quod in ecclesia mea *(sc. s. Petri)* pauca sunt altaria consecrata; unde contingit, quod in altaribus -is divina misteria celebrantur. p. 541,22 mandamus, quatinus altaria . . ., quae -a dicuntur, tu ipse *(sc. Octavianus episcopus Hostiensis)* consecres.

dissectio, -onis *f.* *discidium – Zerwürfnis, Spaltung:* CONST. imp. II 402,3 effusa contentio super eosdem principes ipsorumque in diversa -o ubique plus quam civilia bella movit.

dissedeo *v.* dissideo. **dissego** *v.* disseco.

disseminator, -oris *m.* **1** *seminator – Verbreiter:* VITA Adalb. Wirz. 6 p. 24,2 hostis pacis et concordię, -r et amator discordię *(sc. diabolus).* **2** *distributor – Verteiler:* VITA Eptad. 6 (MGMer. III p. 188,24) -r (deseminat *m. pr. 1;* seminator *2*) elemosinarum tesaurum sibi indeficientem cotidie reponebat in sinu pauperis.

dissemino, -avi, -atum, -are. *script. et form.:* dese-: *l.67.p. 798,22.* -sam-: *p.798,22. usu absol.: p.798,32; refl.: l.72. struct. c. praep.:* erga: *l.67.* apud: *p.798,29. pendet* quod: *p.798,27.29.*

dispergere, divulgare, diffundere, distribuere – (aus)säen, -streuen, aus-, verbreiten, ausdehnen, verteilen: **1** *proprie:* **a** *in univ.:* **α** *obi. res:* DESID. CAD. epist. 1,7 quae *(bona)* . . . erga nos largitas vestra de-are studuit. HILDEG. phys. 7,42 eam *(terram)* . . . calefac . . . et . . . in lectum tuum -a. LIGURINUS 4,381 ut mare, cum largas mundo -at undas *(v. notam ed.).* CLEM. IV. registr. 657 p. 667,5 per alia loca diversa litteras suas -at *Conradinus. al.* **β** *obi. anim.:* SERMO de Const. 1,10 (MGScript. XXX p. 1117,21; a. 991) -verunt *Saraceni* se per montana. HILDEG. phys. 8 praef. p. 1338[C] ex ipsa putredine alii vermes eiusdem generis exorti sunt et ita per totam terram -ti sunt. epist. 85[R/A],67 cum Deus in gyro celi omnes creaturas -are voluit. RICHER. SENON. gest. 4,17 p. 307,32 cum . . . plures sui ordinis fratres ubique -asset *Franciscus. al.* **b** *expressius i. q. serere – hervorbringen, 'gründen':* RADBERT. Matth. 7,483 per omne genus, quod -tum est ab uno *(sc. Adam).* RUP. TUIT. trin. 4,593 quorum *(filiorum concubinarum Abrahae)* paene singuli proprias gentes -verunt. 4,1846 singulas gentes, quae de his tribus filiis Noe -tae sunt, persequi longum est. **2** *alleg. de fide christiana (loci spectant ad Vulg. Matth. 13; cf. act. 13,49):* EPIST. Bonif. 24 p. 42,26 qui *(episcopus)* nunc usque . . . in eadem gente praedicationis v e r b u m -are neglexerat (HELM. chron. 4 p. 12,26 v. Dei in omnes . . . populos. CHART. Friburg. 56. *saepe*). MILO carm. 3,4,2,666 novellum eloquium . . . per tres populos -at *Sarra* orbis *(v. notam ed.).* DIPL. Ludow. II. 17 p. 98,33 ab initio fidei catholice per Italiam . . . regionem -te. HILDEG. scivias 2,6 l. 2146 multitudine ecclesiastici germinis per circuitus totius mundi late -ta. *saepe.* **3** *in imag. vel translate:* LIBER diurn. 85 p. 108,23 quibus *(quaestionibus)* zizaniorum scandala huc atque illuc desaminata sunt. RADBOD. Mart. 7 quo *(ordine)* fama id *(sc. quod insertum est)* -ante didiceram. THANGM. Bernw. 14 p. 765,22 varia de episcopo inter sorores -vit *Sophia.* PETR. DAM. epist. 140 p. 479,17 hii *(capellani)* . . . hanc non cessabant -are doctrinam . . ., videlicet ut *eqs.* GESTA Trud. cont. I 12,13 maligni spiritus . . . -verant in populo, quod *eqs.* UDALR. epist. 42 quidam nuper a Roma venientes apud vos -verunt, quod *eqs.* CONST. imp. III 152 p. 148,30 inimicus . . . inter catholicos reges . . . bellice tempestatis irritamenta -at. *persaepe. absol.:* GERHOH. epist. 13 p. 530[C] ut ille *(Folmarus)* de me -vit. 18 p. 570[D] ut inimici -verant.

dissendo *v.* 1. descendo.

1. dissensio (-ntio, -ncio), -onis *f.* *script.:* dese-: *l.44. adde* PIRMIN. (?) scar. 18 p. 53,6 *(var. l.).* disce-: *l.47.50.52.61.p. 799,2.801,71. adde* CHRON. Basil. a. 1190. *al.* dise-: *l.49. adde* ANNAL. Plac. a. 1275 p. 561,22. *al.* -ssio: *p.799,9. adde* CHRON. Magni cont. a. 1255. ANNAL. Plac. a. 1275 p. 561,22. *struct. c. gen. obi.: l.65. confunditur c.:* discessio: *l.52.* dissessio: CONST. imp. II 402,2 *(var. l.). al.*

1 *sensu originario:* **a** *de hominibus i. q. discordia, lis, simultas – Streit, Zwist, Auseinandersetzung, Mißhelligkeit:* **α** *in univ.:* CHRON. Fred. 2,33 p. 56,20 Agusti et Antoniae tercie de-es (-is, -tionis, dissolacionis *var. l.;* -is *Hier. chron. 33 a. Chr.*) exordiae fuit. HRABAN. hom. II 75 p. 291[A] fraternitatis divisor et auctor -tionis (dissentivus *ed.*) est ille, de quo . . . dicitur: '*eqs.*' DIPL. Otton. II. 298 ut deinceps talis discensio nunquam inter se et illos *(Veneticos)* . . . oriatur, ut *eqs.* (*sim.* 299 orta fuit dise-o inter nos et Veneticos; . . . de hac disc-e. ANNALISTA SAXO a. 1105 p. 739,6 orta est -tio). ARNULF. MEDIOL. gest. 3,8 p. 172,10 de causis civilibus emergit disc-o (discessio *H*). CHRON. Erf. mod. I a. 1120 colloquium . . . super -e regni. *persaepe.* **β** *seditio, rebellio – Aufruhr, Aufstand, Erhebung:* WILLIB. Bonif. 4 p. 13,29 nova quadam seditione exorta . . . saluberrima de hac recenti -e consilii questio inter sacerdotales . . . gradus . . . exoritur. AUDRAD. carm. 3,2,132 praeses turbatus praecipit illum *(sc. redivivum),* ne populi fiat -o, carcere claudi. RUOTG. Brun. 24 p. 25,1 his, qui sola civili -e tutum sibi aliquid pollicebantur. PETR. CAS. chron. 3,19 p. 385,18 ne -tio convalesceret. ACTA imp. Böhmer 303 p. 268,1 subsecuta est in Sicilia disc-o insularis, ad cuius sedationem *eqs.* SABA MALASP. chron. 1,8 p. 114,6 nonnullos . . . proscriptos a propriis partialis -tio (-o *V*) impellebat. *al. inoboedientia – Ungehorsam:* VITA Galli II 177 o nimium felix talis -o patris. **γ** *contrarietas – Gegensätzlichkeit:* WALTH. SPIR. Christoph. I 1 quę . . . sibi cum improbis esset in vita -o, celebris meritorum eius hodie pandit aspectus. BERTH. (?) annal. a. 1067 p. 273,24 qui *(monachi)* . . . sacramenta, quae . . . ab omnibus symoniacis . . . presbiteris conficerentur, nulla omnino esse . . . scriptis . . . protestati sunt, et inde maxima -o et scismata exorta sunt. LIGURINUS 8,527 geminas fecit -cio partes. EPIST. Hildesh. 108 in populo -is emergit scandalum. *al.* **δ**

impugnatio – Ein-, Widerspruch: FORM. Wisig. 29 votiva oblatio nulla intercedente disc-e revocatur. **b** *de rebus i. q. discrepantia – Widersprüchlichkeit:* VITA Meinw. 178 p. 38,12 Aribo . . . archiepiscopus . . . eorum *(episcoporum)* . . . consensu multimodam divinorum officiorum atque sinodalium legum -em composuit et disparilitatem . . . in unum redegit. p. 38,17. **2** *per errorem i. q. defensio – Schutz:* CHART. Sangall. A 218 p. 208,14 (dipl. Ludow. Pii) qualiter . . . episcopus . . . et . . . abba propter futuram -ssionem vel quietem monachorum . . . adfirmassent, . . . ut *eqs.* (*inde* DIPL. Ludow. Germ. 13 p. 15, 34 -em; *cf.* CHART. Lamb. Leod. add. 5 p. 244,1 [a. 1171] ad defensionem . . . et quietem [*sim.* CHART. Steinf. 22 p. 19,16 ad defensionem et quietem et pacem]).

2. dissensio *v.* distensio.

dissensus, -us *m.* **1** *dissensio, discrepantia, controversia – Nichteinverständnis, Meinungsverschiedenheit:* CHRON. Andag. 86 p. 215,11 indiffinito . . . consilio in tam vario -u. ANSELM. GEMBL. chron. a. 1119 -u quorundam invidorum lux pacis turbatur. ALBERT. STAD. chron. a. 1183 hic *(papa)* -um habuit cum Romanis. CHART. Lux. IV 285 p. 382,22 timentibus *comitibus* . . . de -u ipsorum liberorum pericula et multa incommoda in posterum proventura. CARM. de Iuda 3,17 fratrum -us oritur. *al.* **2** *impugnatio – Ein-, Widerspruch:* HINCM. divort. 3 p. 129,33 nec consensus nec -us mei vices per . . . episcopos in hac causa verbo sive scriptura implevi. CHART. civ. Erf. 174 p. 102,27 (a. 1261) quod, si quis civis . . . res haberet, . . . illas vendere posset heredum suorum -u vel contradictione qualibet non obstante.

***dissentator,** -oris *m.* (*dissentare) *contradictor, impugnator – Widersprecher, einer der anficht:* TRAD. Altah. sup. 75 (QuellErörtBayerGesch. NF. XXX. 1979; c. 1150/56) propter assentatores et -es iusticie . . . memorie posterum annotando transmittimus delegationem factam ab Heinrico. *cf.* *desensator.

dissenteria *v.* dysenteria. **dissentericus** *v.* dysentericus.

1. dissentio (-cio), -sensi, -sensum, -ire. *script.* disce-: *l.45. adde* ACTA imp. Winkelm. I 924 p. 702,11 *(codd.).* dise-: *l.46. 47. 52sq. adde* EPIST. Teg. II 45. *pendet* contra: *p. 800,8. depon.: p.800,10.*

non consentire, (sententia) discrepare – nicht übereinstimmen, abweichen: **1** *subi. homines (numeri [per prosop.]: l. 56) i. q. discordare – uneins, verschiedener Meinung sein:* **a** *in univ.:* RADBERT. corp. Dom. app. l. 181 nihil . . . -it in his omnibus . . . beatus Agustinus a reliquis sanctis patribus (*sim.* BRUNO SIGN. Sim. 11 [MG Lib. Lit. II p. 556,34] disc-ire). RATHER. oct. pasch. 4,155 unde dise-amus. PETR. DAM. epist. 17 p. 159,26 evangelistas . . . a semetipsis invicem dise-ire (-ire *var. l.*) . . . dicimus. ALFAN. premn. phys. 2,96 p. 46 Hellines . . . -unt (*PG 40,581A* διαφέρονται) de speciebus animarum. CONSUET. Marb. 148 qui ab hac dispositione *(sc. cantus)* -ire videtur, . . . superbus iudicetur. CHART. Sangall. B 303 p. 237, 37 si . . . fratres discordarent et dise-rent (discutirent *ed., sed cf.* p. 238,1 si . . . fratres disenserint) inter se de electione prepositi. *persaepe.* **b** *controversiam habere, litigare – streiten, sich befehden:* RHYTHMIMACH. 14,1 p. 471,4 par imparque 'numerus' quasi invicem -unt et singuli cum suis . . . 'speciebus' . . . confligunt. CHART. Westph. VII 4 actum est . . . nullo Romanum imperium gubernante, sed duobus principibus Phylippo duce Suevorum et Ottone pro ipso -entibus. **c** *adversum, malevolum esse, se avertere, aversari – abgeneigt sein, sich abwenden (von):* ODILO SUESS. Seb. 8 nec improbo votum tuum neque tuae *(sc. Rodoini)* petitioni -o *(sc. abbas).* WIPO gest. 1 p. 13,10 privata consilia et animos singulorum, cui quisquam consentiret, cui -ret aut quem sibi dominum optaret, . . . legatorum commoditas conferebat. DIPL. Heinr. IV. 224 eo quod . . . bello temerario a nobis -isset *marchio.* MANEG. c. Wolfh. 1 p. 46,11 qui *(tu et complices tui)* ab apostolica sede et obedientia sancti pape Gregorii -istis. ARNOLD. LUB. chron. 5,21 quia Kanutus ab imperatore -bat. *al.* **d** *contradicere, impugnare – anfechten, Widerspruch einlegen:* DIPL. Heinr. IV. 282 si quis . . . huic confirmationi tam solidatę -ire presumpserit. **2** *subi. res:* **a** *in univ.:* **α** *gener.:* IONAS BOB. Columb. 2,9 p. 250,14 quicquid . . . a norma veri tramitis -it, extra ecclesiae corpus haberi debet. HRABAN. cruc. D 4,68 iustorum . . . vatum prophetiae de passione Domini ullo modo non -unt. ORD. iud. Dei B 14,1 p. 675,40 ut . . . a te *(sc. spiritu sancto)* in nullo -ciat sententia nostra. *al.* **β** *mus.:* REMIG. ALTISS. mus. 505,18 'resultant' *soni*, id est dissonant, -unt et repugnant 'sibi invicem'. MUS. ENCHIR. B I l. 12 tonis c o n t r a semitonia -entibus (SCHOL. enchir. 3,648). EKKEH. IV. cas. 47 p. 108,13 in quo *(sc. exemplato antiphonario)* usque hodie, in cantu si quid -itur, quasi in speculo error . . . corrigitur. ELIAS SAL. mus. 19 p. 40b cantus, qui non incipit in vera regula toni . . ., -it a natura tonorum. *al.* *dissonare – mißtönen:* SCHOL. enchir. 1,91 non suo . . . loco posita *(sc. semitonia)* -ire faciunt mela. **b** *contrarium, oppositum esse – entgegengesetzt, widrig sein:* CARM. didasc. 453 ut liquido siccum, nigro -it ut album, sic tibi, sic nullum conveniat vicium. HILDEG. scivias 3,2 l. 348 aqua et ignis -unt necantes se invicem. NARR. itin. nav. p. 180,37 ventis -entibus et in diversa nos rapientibus novem dies in alto fluctuantes exegimus.

2. dissentio *v.* 1. dissensio. **[3. dissentio** *v.* discutio.]

[dissentivus *v.* 1. dissensio.]

***dissento,** -are. *contradicere, impugnare – anfechten, Widerspruch einlegen:* CHART. Eichst. 36 p. 73,1 (a. 1222) huic oblayo . . . preesse fecimus custodem . . . maioris ecclesie, . . . qui potestatem habeat ibi assentandi et -andi et proventus colligendi.

***dissepelio,** -pultum, -ire. (dis *et* sepelire) *re-, effodere – ausgraben, exhumieren:* ANNAL. Elnon. a. 1041 corpus eius *(castellani)* a loco superius nominato -tum ad sancti Amandi monasterium . . . translatum est.

disseptatio *v.* disceptatio. **disseptum** *v.* dissaepio.

***disseries,** -ei *f.* (dis *et* series) *series perturbata – Wirrnis, Unordnung:* CHART. Pommerell. 236 (a. 1268) atra rerum -s irata Atropos, que per defluxum temporis universa deicit in defectum, humane rationis memoriam in tantum destruit . . ., ut *eqs.*

dissero, -serui, -sertum, -ere. *script.* dise-: *l.54. al.* *partic. praes. usu subst.: p.794,42.* *confunditur c.* deserere: *l.47. 61sqq.*

1 *proprie i. q. disputare, exponere, referre – erörtern, (be)sprechen, erklären, dartun:* **a** *in univ.:* HUGEB. Wynneb. 7 p. 112,38 aut in lectionibus aut in doctrinarum studio, -endo sive manducando sive bibendo . . ., semper *eqs.* CONC. Karol. A 57B p. 770,12 nonnulla, quae in generali presbyterorum concilio proposuit, -uit, commendavit *Amalarius.* HRABAN. epist. 18 p. 423,29 quorum *(commentariorum)* officium est . . . obscura -ere (deserere *M*). ALFAN. premn. phys. 1,31 p. 11 ignoto . . ., quid sit nostra anima, inconveniens est de virtutibus eius -ere (*PG 40,513B* διαλαμβάνειν). 29,1 p. 109 de voluntario et involuntario -ere (*PG 40,717B* λέγειν). OTTO FRISING. gest. 1,53 in ratione -endi. *saepe.* **b** *dicere, declarare – (aus)sagen, äußern:* EPIST. Aldh. 1 p. 494,18 haec tibi . . . sinceriter -o. TRAD. Frising. 721a p. 601,15 eo . . . modo firmavit *episcopus* veradica sua dicta quasi coram obtutu Dei diserta proceribus, ut *eqs.* THIETM. chron. 6,41 p. 324,30 difficile est mihi enarrare . . ., quanta de hoc *(episcopo)* populus sibi subditus ad vanam pertinentia superstitionem . . . -ret. *al.* **c** *describere – beschreiben, darstellen, schildern, erzählen:* THANGM. Bernw. 37 quis valet stilo exprimere vel fando -ere inremediabilem dolorem undique ad exequias confluentium? *v. et p.794,42.* **2** *per confusionem i. q. deserere – verlassen, im Stich lassen :* FORM. Flav. 117i precamur, ut cepta gubernatione vestra nos -ere numquam patiatur. CARM. Scot. II 3,37 -uisse suos sponsumque *(i. Dungalum)* relinquere fines flet Petrus proprios, sponsa relicta perit. CHART. Aquens. 255 l. 5 canonicus . . . mundi sollicitudines -ere . . . cupiens. *al.*

adi. **dissertus,** -a, -um. *per confusionem i. q. desertus, incultus – öde, unbebaut:* CHART. Hohenloh. 387 (a. 1278) in omnibus bonis, que . . . fratres domus hospitalis . . . possidebunt in -a terra nostri.

dissertatio, -onis *f.* *tractatio, disputatio – Abhandlung, Darstellung:* RUP. TUIT. trin. 2,9 l. 322 contra haec *(sc. opini-*

onem) longa -e opus non est. 36,22 l. 1003 non iam de contentiosa cuiusquam -e, sed de apostolica veritate sensum petamus (*inde* GERHOH. haer. 5 p. 1182A). *v. et p. 658,13.*

dissertator, -oris *m.* *orator, dissertor – Redner:* GLOSS. II 405,11 St.-S. -r redinari. IV 140,23 -r redinar.

disserte *v.* 1. disertus.

***dissertibilis** (dise-), -e. *dicibilis, effabilis, praedicabilis – (aus)sagbar, in Worte zu fassen(d):* ALBERT. M. cael. hier. 2 p. 38,6 quod rationabile est, repraesentamus per organum linguae . . . verberantes aerem cum eo, quod est dise-e (discretibile, descriptibile, distinctibile *var. l.; PG 4,44*C τῷ διαλεκτικῷ), et sermo transfertur in audientium aures.

dissertio (dise-), -onis *f.* **1** *tractatio, disputatio – Abhandlung, Darstellung:* HUGEB. Willib. praef. p. 87,21 ista *(sc. revelationes)* non apocriforum venia erratica -e relata esse cognoscamus, sed sicut illo ipso vidente *eqs.* ALBERT. M. praedicab. 2,1 p. 19a,26 de una . . . et eadem re subtili demonstratione et introductoria dise-e potest tractari. *modus dicendi, dictio, sermo – Ausdruck, Redeweise:* HRABAN. univ. 8,6 p. 249C tunc columba spiritus sanctus dicitur, quando scripturae sacrae manifesta -o est, tunc . . . turtur . . ., cum scripturae altis atque obscuris mysteriis elevantur. **2** *expositio – Auslegung:* RADBERT. Matth. 7,1159 hanc . . . tertiam parabolam per se Salvator exposuit, quoniam obscure sunt, ut 'in ore duorum vel trium testium stet omne verbum' catholice -is. ABSAL. serm. 40 p. 231D secundum Ezechielis dise-em. **3** *decretum – Beschluß:* IONAS BOB. Columb. 2,9 p. 250,2 cumque illi *(episcopi)* nihil dignum synodalibus -bus obici cernerent. **4** *calculus – Berechnung:* RHYTHM. 115,14,1 vigil erit huius anni sollersque -o, quae errores vage lunę noverit adtendere.

dissertitudo *v.* disertitudo.

***dissertivus,** -a, -um. *disputatorius – erörternd (usu subst. neutr.):* ALBERT. M. elench. 1,1,1 p. 526a,45 primus *(liber)* sit de -is per formam, secundus . . . resolutivus et per formam resolutionis ad diiudicandum, quod videbatur esse ad formam syllogismi compositam. *subst. fem. i. q. ars disputandi, dialectica – Disputierkunst, Dialektik (t. t. log.):* TRACT. de divis. phil. p. 37,8 dyalectica in -am sive rationalem et in sophisticam dividitur.

disserto, -are. **1** *disputare – darlegen:* GLOSS. I 794,4 St.-S. -at chosot. II 512,11 -antibus redinonten. 577,20 -antibus cleino rethinonden. **2** *c. acc. dupl. i. q. praedicare – verkünden, rühmen (als):* CARM. de Cass. 356 has tres personas *(i. trinitatem)* unam -at usyam nomine distinctam, sed magestate iugatam.

dissertor (dise-), -oris *m.* **1** *scriptor, narrator – Darsteller, Erzähler:* IONAS BOB. Columb. praef. p. 146,19 si me quempiam laudare reppererint *(sc. lectores),* qui adhuc superis iunctus sit, non me adolatorem putet (putent *var. l.*), sed rei bene geste -em (dise- *var. l.*). **2** *investigator – Erforscher:* HAIMO BAMB. chronogr. p. 174,4 Moysen . . . et eius precessores sanctos patres temporum -es et supputatores nullatenus latuit *ratio cyclorum.* **3** *per confusionem i. q. desertor – einer der verläßt:* GLOSS. II 346,31 St.-S. -em apagepatan.

1. dissertus *v.* 1. disertus. **2. dissertus** *v.* dissero.

***disservo** (dise-), -avi, -are. *contemnere, non servare – mißachten, sich hinwegsetzen (über):* EPIST. Adm. 4 de fratre nostro Ratisponensi episcopo nosse te volumus, qualiter obedientiam Romanę promissam ęcclesię dise-verit.

1. *disses, -idis. *(per analogiam ad* deses *formatum) discors, dissidens – uneinig:* CARM. Cantabr. A 6,3,13 more ambo *(sc. amici)* coequales, in nullo umquam -es, quasi duo unus essent, in omnibus similes.

2. disses *v.* deses.

***dissessio** (dise-), -onis *f.* (dissidere) **1** *discordia, lis, simultas – Streit, Zwist, Auseinandersetzung, Mißhelligkeit:* NITH. hist. 2 prol. explicitis pro tempore ac viribus -um *(cod.;* dissensionum *edd.)* vestrarum initiis. DIPL. Otton. III. 281 p. 706,8 quatinus terram eidem sanctę ecclesię . . . abstractam . . ., quę olim -e regni divisa fuit, . . . redderemus. GESTA Frid. I. imp. A p. 50,7 disessio (*inde* IOH. CODAGN. trist. p. 50,26 discensio) maxima orta est inter cives. **2** *contradictio, reiectio – Ablehnung, Zurückweisung:* ARNOLD. RATISB. Emm. 1,15 p. 1014C quia . . . omne bonum usque hodie a salute vestra negativa -e repulistis *(sc. Iudaei),* his *(gentibus)* fructuose proponimus margaritas.

dissibo *v.* dissipo. ***dissicco** *v.* 1. desicco.

dissicio *v.* disicio. **1. *dissico** *v.* 1. desicco.

2. dissico *v.* disseco. ***dissidenter** *v.* dissideo.

dissidentia (-cia), -ae *f.* *confunditur c.* diffidentia: *l.11.20.* **1** *differentia, discrepantia, contrarietas – Unterschied, Gegensatz, Widerspruch:* SPEC. virg. 9,1029 nihil . . . virtutis esse potest, ubi -a (diffidentia *var. l.*) morum est. ALBERT. M. pol. 5,2r p. 446b,32 'maxima . . . forte -a (*p. 1303b,15* διάστασις) virtus et malitia'; maxime enim dissident boni et mali. **2** *discordia, inimicitia – Streit, Zwietracht:* **a** *proprie:* **α** *in univ.:* RICHER. REM. hist. 2,7 indempnes redire ob principum -am permissi sunt *Hungari* cum magna captivorum multitudine. GESTA Trev. 27 p. 165,29 Hincmarus . . . audiens -am hanc *(sc. de usu pallii)* epistolam Waloni transmisit . . . et sic restituit concordiam. VITA Wern. Merseb. 2 p. 246,29 partium -a (disscencia *1*, diffidentia *2*) Christi vestimenta scinduntur, gratia pacis rumpitur. OTTO FRISING. gest. 2,2 p. 103,30 quod utriusque sanguinis consors tamquam angularis lapis utrorumque horum *(parentum)* parietum *(i. familiarum)* -am unire posset *Fridericus.* CHART. Rhen. inf. II 268 p. 139,16 super omnibus scrupulis -e. *al.* **β** *defectio, infidelitas – Abtrünnigkeit, Untreue:* IULIAN. TOLET. iudic. 2 non solum dissidentibus (disi- *2a*) in fide persistendo non obstitit *Paulus dux*, sed etiam ipse ⌞-a sui plurimos infideles⌟ (dissidentes plurimos sibi fideles *2b*) effecit. **b** *meton. i. q. convicium – Gezänk:* ANSELM. BIS. rhet. 2,5 p. 150,9 in tanto . . . clamore et -cia (-a C).

dissideo, -ere. *script. et form.:* disci-: *l.65. adde* HELM. chron. 97 p. 190,13 *(var. l.).* IOH. VEN. chron. p. 144,5. disi-: *l.26.* -sed-: *l.58.p.803,4. adde* VITA Poppon. 18 capit. p. 294. NITH. hist. 1,4 p. 6,9. *al.* -do: *l.54. refl.: p.803,7. struct.: c. acc. (c. inf.): l.54.58. pendet* pro: WIPO gest. 2 p. 16,10. *partic. praes. usu adi.: l.63.p.803,2. saepe; subst.: l.26.28.65.71. al. confunditur c.* desidere: *p.803,8.*

1 *proprie:* **a** *strictius:* **α** *distare – entfernt sein:* LIGURINUS 2,401 licet urbs Ligurum spacio breviore locorum -at *(sc. Papiae).* **β** *disiungi – sich trennen, auseinandergehen:* WALTH. SPIR. Christoph. II 5,106 o qui naturis socialia foedera nectis *(sc. Deus),* ut non -at, quicquid tua norma catenat. **γ** *dimoveri, locum mutare – sich entfernen, ver-, wegrutschen:* CHRON. Salern. 146 p. 153,22 marchio incredibilem causam peregit, nam <inter> sellam, super quam equitabat, staffamque solitum *(i. solidum)* ponebat pedemque super solitum firmabat et huc atque illuc discurrebat . . ., et minime solitum de pede suo nimirum -bat. YSENGRIMUS 7,340 pars *(sc. lactis)* stillet humi . . .; imputet *(sc. ancilla)* hoc sedi -atque loco. **b** *latius:* **α** *abesse – fehlen:* TRANSL. Dion. Ratisb. 31 p. 367b,54 quidquid . . . in mea prima vigilia -at, mihi crastina die imputate *(sc. custodes).* **β** *neglegere – versäumen:* FORM. Bitur. 17 p. 177, 40 quod *(sc. sonipedem mittere)* . . . facturum . . . me vestris partibus non -do et ea vobis mitterae, . . . que *eqs.* **2** *translate:* **a** *subi. homines i. q. dissentire, discordare, altercari, abhorrere – uneinig sein, (wider)streiten, abweichen, nicht übereinstimmen (mit):* **α** *in univ.:* RHYTHM. 145,7,3 Aquiligenses -edentes (-entes *B2*) synodum quinta, qui totus concordat cum quattuor. CAPIT. reg. Franc. 279G,8 nos . . . in nullo a c a p i t e -entes (OTTO FRISING. gest. 1,6. *al.*). HROTSV. Sap. 5,33 Karitas: . . . scito *(sc. Adrianus)* . . . nec me in ullo umquam illis *(sororibus)* -ere. DIPL. Heinr. II. 255 p. 295,13 tanta . . . unanimitas . . . inter -entes fratres facta est, ut *eqs.* ACTA pacis Sangerm. 3,20 p. 80,22 per illius gratiam, qui procellam convertit in auram et discidentium mentes in unam conciliat voluntatem. *saepe. v. et l.13.* **β** *rebellare, repugnare – sich auflehnen (gegen), sich widersetzen:* CAPIT. reg. Franc. 257 p. 261,11 -entibus regni primoribus sui ab . . . episcoporum ammonitione. DIPL. Heinr. II. 34 p. 38,16 quorundam . . . -ens a nostra subiectione collegium *eqs.* ANSELM. GEMBL. chron. a. 1132 p. 384,52 (pars codd.) tumultuante multorum -entium seditione. *v. et l.26.28.* **b** *subi. res i. q. differre, discrepare –*

[Pörnbacher]

verschieden sein, sich unterscheiden, nicht entsprechen: BRUNO QUERF. fratr. prol. p. 27,11 monstrum ego -entium morum. 11 p. 55,27. HELM. chron. 44 p. 88,15 nil fuit, quod in moribus eius *(magistri)* a perfectione -ret (disse- *2*). NARR. itin. nav. p. 184,9 magnitudine non multum -et *Silvia* a Goslaria, sed multo plures domos habet. *saepe. rhet. et mus.:* GUIDO ARET. reg. rhythm. 121 reliquae ... voces sibi valde -ent (desident *Ge;* gloss. E1, M9: i. differunt, gloss. MC: i. discordent), suam quaeque facit neumam alteri dissimilem. CONR. MUR. summ. p. 57,24 tertium decimum vitium *(sc. dictaminis)* est, cum partes seu clausule ipsius epistole inter se monstruose -ent et sibi ad invicem non respondent.

adv. ***dissidenter.** *discorditer, dissimiliter – ungleichartig:* OTTO FRISING. gest. 1,5 p. 21,33 tanto vehementius ad dissolutionem tendimus, quanto -ius ex oppositis partibus constamus.

1. dissidia *v.* desidia. **2. *dissidia** *v.* discidium.

***dissidio,** -onis *f. discordia – Streit, Zwietracht:* ALBERT. M. pol. 5,2[r] p. 446[b],30 'videtur omnis diversitas facere -em' (*p. 1303[b],14* διάστασιν), supple, in civitatibus.

dissidiosus *v.* desidiosus. **dissidium** *v.* discidium.

dissigillo *vel* ***desigillo,** -avi, -atum, -are. *resignare – entsiegeln:* ACTA reg. Burgund. 10 p. 109,24 (a. 908) tercia ... die venerunt *missi regis* et dis-verunt ... manum *(sc. servi)* et invenerunt eam salvam *(de re v. HRG II. p. 707sq. s. v. 'Kesselfang').* GERHOH. tract. p. 109,8 libellos accusationum conscriptos de causis episcoporum non ausus discutere combussisse legitur *Constantinus* ... sibi oblatos, sed a se minime dis-tos, quia *eqs.* CHART. Ital. Ficker 341 p. 370,5 iudex ... litteras aperuit et de-vit coram me ... notario.

dissignator, -oris *m. exsecutor – Vollstrecker:* SIGEB. GEMBL. Theod. 8 p. 468,21 eos *(episcopos)* ... sanctionis suae testes et testamenti sui statuit *Bruno* -es. *in imag. de intellectu resignatore gratiae baptismalis (cf. l. 43):* GODESC. AQUENS. sequ. 12,7[a],3 intellectus *(i. unum ex septem donis spiritus sancti; cf. Vulg. Is. 11,2)*, baptismatis -r, mundet corda, ut nesciat dextram laeva *(cf. Vulg. Matth. 6,3).*

dissigno, -are. **1** *resignare, solvere – entsiegeln, lösen:* **a** *proprie vel in imag.:* HUMB. Sim. 3,6 p. 205,25 anulus ... praemonens praedicatores, ut secretam sapientiam Dei cum apostolo -ent et loquantur inter perfectos. GODESC. AQUENS. sequ. 12,2[a],3 Pater, da per verbum nobis septiformem spiritum, qui septena signacula -ans doceat nos omnem iustitiam *(cf. Vulg. apoc. 5,2).* **b** *translate i. q. ad irritum redigere – zunichte machen:* CARM. de bello Saxon. 3,6 criminibus ... novis -at *gens* foedera pacis. **2** *per confusionem i. q. designare – bezeichnen:* RATHER. epist. 30 p. 175,31 o enim, istic ut me specialius ipse -em, o miserum me.

dissillabus *v.* disyllabus.

?***dissileo,** -ui, -ere. (dis *et* silere) *conticescere, silere – sich legen, schweigen:* RITUALE Biburg. 445 (Spicil. Friburg. XIV. 1970; c. 1170/1200) Christe, cui ... dormienti in navi, dum oborta tempestas maria conturbasset, te protinus excitato et imperante -uit (*respondere vid. ad Vulg. Marc. 4,39* dixit mari: tace obmutesce, *ni subest* dissilire). *cf.* *desileo.

dissilio, -ui *vel* -i(v)i, -ire. *script. et form.:* -luunt: *p.804,3. 54.* -lunt: *p.804,3. inf. fut.* -sultum iri: *p.804,59. struct. c. praep.:* de: *p.804,30.* in *c. abl. : p.804,4.* per: *p.804,3.7. confunditur c.:* desilire: *l.66.p.804,55.62sqq.* dissolvere: *p. 804,27.30.*

I *sensu originario:* **A** *proprie (in imag.: l.68.70.p.804,27) :* **1** *subi. res:* **a** *(di)rumpi, dissolvi, diffringi, (di)scindi – (zer-, auf)springen, bersten, brechen, reißen:* VITA Dalm. 3 (MGMer. III p. 546,6) -unt arta vincla, dampnatis ianua carceris divinitus reseratur. CARM. didasc. 228 quod *(vitrum)* modo percussum -it (desilit *var. l.*) u t g l a c i e s (BERNH. CONST. can. praef. p. 472,28. VITA Meinw. 6 p. 9,20). PETR. DAM. epist. 176 p. 283,9 ne sub correptionis malleo pulvefacta -at *mens.* SPEC. virg. 8,6 ut ... nec naturarum *(i. carnis et spiritus)* discrepantia ordine confuso -at. SIGEBOTO Paulin. 28 ut os brachii unius in duas -ret partes. VITA Eberh. Commed. 15 p. 67,15 -vit clausula. *saepe. v. et p.835,17.* **b** *dispergi, iactari – sich verteilen, herumfliegen:* HRABAN. martyr. Ian. l. 320 tormenta tormentis deseviunt, sales ignibus sparsi crepitantibus minutis per membra -unt (-uunt, -lunt *var. l.*). PETR. DAM. epist. 57 p. 183,5 cum favilla -ens in quolibet membro vel ad momentum tolerari non possit. RUP. TUIT. trin. 1,27 inter eos *(spiritus colluctantes)* ignis coangustatus dissipatur ac per scintillas fulgurando -it. Matth. 10,1109 tale ... granum est, ut molendo numquam dissipetur, eoque integro permanente diffundi aut -ire numquam desinat medulla eius. **c** *decidere, prosilire – abfallen, -springen:* WALAHFR. Gall. 2,33 baculo senex ... locum ei *(sc. homicidae)* vulneris tetigit; -ente ... longius ferro prae dolore, quem ex attactu persensit, horrendis vocibus asstantes perterruit. VITA Leod. 2,264 (MGPoet. III p. 31) lora repente -unt collo, palmis cecidere catenae. FOLCUIN. vita Folcuin. 12 -entibus hinc inde fustibus preceps supra sanctum tumulum ruit *(sc. monachus claudicans baculis sustentatus).* CHRON. Median. 18 p. 219[A] circulus ferreus subito crepans ... tanto impetu -iit ab eius *(parricidae)* brachio, ut eminus oppositum parietem feriret. *remissius i. q. cedere, dilabi – weichen, nachgeben:* PETR. DAM. epist. 136 p. 463,29 quisquis vult aedificium condere, quod facili ruinae non sit obnoxium, necesse est eum non lateres ... habere, quae repente -ant, sed *eqs.* 142 p. 511,15 incassum ... conatur aedificare fastigium, qui in arena, quae -it, collocat fundamentum *(cf. Vulg. Matth. 7,26sq.).* 162 p. 162,14 diabolus ..., qui interpretatur deorsum fluens, illos sibi vendicat, qui ad ruinam semper velut arena -unt (dissolvunt, dissolvuntur *var. l.*). **d** *exsilire – herausspringen:* ODO GLANN. Maur. 30 (8) nauclerus cuiusdam ratis ... cum rudentem peripetasmatis ... tornaturae, de qua -ierat (-uerat [dissolverat *2*] *ed. Holder-Egger*), reaptare vellet. *v. et p. 750,37.* **2** *subi. anim.:* **a** *diffugere – (fliehend, ziellos) auseinanderstieben:* ERMOLD. Ludow. 4,503 -unt ... ferae fugiuntque per aspera dumi. PETR. DAM. epist. 39 p. 379,2 apes in alvearibus congregatae mellificant ..., at si -unt ac relicto duce vagabundae provolitant, famis necesse est inopia contabescant. METELL. exp. Hieros. 4,908 per montes, colles seu per campestria, valles circumquaque iacentes -iere cohortes. 5,342 cives -iere, domi latebras petiere. 6,567 hi *(Arabes)* venientum nostrorum timuere globos et -iere. **b** *secedere, declinare – zur Seite springen, ausweichen:* WALTHARIUS 735 contra ... ille virilis constitit ... saepius eludens venientes providus ictus, nam modo -uit (-iit *var. l.*), parmam modo vergit in austrum. RUD. TRUD. gest. 7,7 p. 267,11 qui *(equi)* ... punctionum suarum ... agitatione tantum hac illacque pre angustia subtus me tota die illa -ierant, ut vix me iam possent portare. *v. et p. 478,25.* **B** *translate:* **1** *dissentire, discordare – sich lossagen, aufbegehren, uneins sein:* CONC. Karol. A 48,12 cum ab episcopo loci -ens (dissilienter *cod.*) communione se privari non ambigat *abbas (cf. Conc.[S] II 2 p. 56,7* nec ... -ant [*II 1 p. 160,1* μή ... ἀφηνιάτωσαν]. *inde al.).* PETR. DAM. epist. 153 p. 66,6 a b i n v i c e m cito -unt *homines,* dum *eqs.* (CHRON. Mont. Ser. a. 1219 p. 191,19). BRUNO MAGD. bell. 18 p. 24,15 non quod qualibet inimicitia -rent *episcopi.* CARM. Bur. 5,7,2 subiecti *(sc. abbatis)* -unt (-uunt, -uit, desiliunt *var. l.*). ACTA imp. Winkelm. I 693 p. 553,26 aliqui ... magis pavidi manifesto -entes a ceteris currebant ad loca proxima tutiora. **2** *disici, evanescere – zunichte werden, sich legen:* MIRAC. Genulfi 27 (MGScript. XV p. 1213,23; s. XI.[med.]) praesumptionem eorum *(optimatum)* omnino -tum iri festinabat *primas castri. fort. huc spectat et exemplum supra (p.803,54) allatum.*

II *per confusionem i. q. desilire, descendere – (her)absteigen, herabspringen:* PAUL. DIAC. Lang. 4,16 equo -ens *dux* (ADEMAR. hist. 3,53 l. 16. FUND. Brunw. 20. *al. sim.* WALTHARIUS 787 -ens [desiliens *B*] parat ire pedes). ERCHEMB. hist. 57 alii sponte ex eo *(muro)* -ierunt. *al.*

1. dissimilis, -e. *script.:* disi-: *p.805,50.* -llis: *p.805,44. superl.* -ilim(us): *p.805,21. adde* THEOD. THEOL. Conr. 3 p. 216[a],55 *(var. l.). in figura litotes q. d.: p.805,16. al.*

1 *non similis, differens, diversus – anders(artig), unähnlich, unterschiedlich, verschieden, abweichend:* **a** *in univ.:* **α** *adi.:* EINH. Karol. 15 p. 18,25 nationes ... lingua ... similes,

[Pörnbacher]

moribus . . . atque habitu valde -es. SYLL. Sangall. app. 5,87 -i cursu duodenę astra coronę, sed notho, penetrant luce secante viam *(v. notam ed.)*. DIPL. Conr. I. 11 p. 12,18 mala consuetudine et -i aliarum aecclesiarum. RUOTG. Brun. 2 p. 3,20 erant . . . in uno illo homine res valde -es, natalium nobilitas, . . . habitus humilitas. ALBERT. M. cael. hier. 2 p. 39,47 in describendo divinam maiestatem utitur scriptura similitudinibus -bus. *persaepe. v. et p. 806,24.* *expressius i. q. dispar – kontrastierend:* RHYTHM. 115,2,1 quod *(sc. cyclum lunae)* depinxi coloratim de fuco -i, ut, quod agis, o Selina, in sublimi aethere, in membrana foret palam. *in comparatione compendiaria c. sensu superiorem (inferiorem) exsistendi:* HROTSV. Mar. 36 suae prolis matrem sine sorde pudoris effecit *Deus* cunctis -em meritis. Agn. 21 Agnes . . . Christi -em cunctis recitando decorem. BENED. ANDR. chron. p. 29,11 quod servitio premeret et possideret Italia et non esset ei *(principi)* -is *Narsus patricius.* THIETM. chron. 4,63 fuit *matrona* caeteris matronibus, quae apud modernos sunt, longe -is. ANON. Has. 15 antecessore suo tam moribus quam scientia -illimus *Megingaudus episcopus.* WILBR. peregr. 1,30 in cuius *(montis)* cacumine est . . . parvum cenobium; monachorum vita . . . est -ilima. *al.* **β** *subst. neutr. i. q. differens – das Unähnliche:* ALFAN. premn. phys. 2,24 p. 29 corporis est simile et -e (*PG 40,545*^{A} τὸ ἀνόμοιον) et non incorporei. HEINR. AUGUST. planct. 194 quodam simili, quo nos accedimus illi, sicut -i contra disiungimur ipsi *(Deo)*. ALBERT. M. metaph. 5,2,8$^{capit.}$ de modis similis et -is. p. 246,13 '-ia' . . . dicuntur 'opposite' ad 'similia', et ideo tot sunt modi dissimilitudinis, quot *eqs.* 10,2$^{capit.}$ *al.* **b** *forma discretus, varius – verschiedenartig, -förmig:* ALDH. ad Acirc. 28,1 sum *(sc. Minotaurus)* mihi -is vultu membrisque biformis cornibus armatus, horrendum cetera fingunt membra virum. RHYTHM. 63,4,1 dum in heremo esset *Alexander,* cepit bestiam -em, corpus habuit ut caballus, caput sicut bubalus. ALBERT. M. animal. 1,11 membro . . . simili opponitur -e, et omogenio opponitur etherogenium. 1,12 -es *(sc. partes corporis)* dico in forma et nomine et ratione, sicut manus, quae non dividitur in multas manus. *ibid. al.* **2** *indignus, incongruus, non idoneus – unwürdig, unangemessen, ungeeignet:* **a** *in univ.:* EPIST. var. II 11 p. 314,42 qui *(episcopus)* licet valde -is . . . in senecta mea animarum tamen curam suscepi. THIETM. chron. 4,75 p. 218,13 longe -is existo in condigna conversacione. ANNAL. Rod. a. 1106 p. 694,7 incomodum est inhabitantibus et religiosis -e idem edificium. IOH. sacerd. 102 aliud item metallum indicamus vobis coquendum, sed plus -lle (*cf.* COMPOS. Luc. S 24 disculum [*item* MAPPAE CLAVIC. 124]) erit quam auri metallum. *al.* **b** *humilis, vilis – unscheinbar, unansehnlich:* BENED. ANDR. chron. p. 28,6 forme erat *Narsus patricius* -is, peritissimus erat in mentem. ARNOLD. SAXO fin. 3 p. 71,24 iste *(chryselectrus)* in horis matutinis visu pulcherimus *(sic)* est, in aliis horis per omnia disi-is.

adv. **dissimiliter.** **1** *differenter, aliter – auf unterschiedliche, verschiedene Weise, anders:* CONC. Karol. A 20 p. 174, 13 haec . . . prolata exemplorum testimonia . . . probabilia quidem et verissima existunt, sed longe ab his, de quibus agimus, -r sentienda. Ps. ODO CLUN. dial. 5 p. 255^{b},13 in coniunctionibus vocum, quae consonantias faciunt diversas, ut, sicut diversae sunt ac differentes, ita -r et differenter unamquamque earum . . . pronuntiare praevaleas. BERTH. RATISB. serm. 10 p. 56,17 ita -r eis *(sc. religiosis mediocribus)* convivium gaudii coelestis ministratur, non triticum, quod domini comedunt, sed palea . . ., quam iuvenes asini. *persaepe.* **2** *indigne, minus recte – auf unangemessene Weise:* BERNO modul. psalm. praef. p. 91^{b} de varia psalmorum atque cantuum modulatione, que -r vel confuse solet in ecclesia fieri.

[**2. dissimilis** *v.* similis: FUND. Heinrichow. p. 52,12. 53,1.]

dissimilitudo, -inis *f.* *pendet* ad: *p. 806,21. al.* **1** *strictius i. q. differentia, diversitas – Unähnlichkeit, Verschiedenheit, Ungleichheit, Unterschied(lichkeit):* **a** *gener.:* **α** *in univ.:* COLUMB. epist. 2 p. 164,5 quanta sit -is in actualibus studiis mensura, tanta erit pacis . . . inter imperfectos fictura. NOTKER. BALB. gest. 1,10 p. 12,14 propter nimiam -em nostrę et Romanorum cantilenę. RATHER. phren. 7,182 -o approbat eorum *(libellorum)* maxima, quod *eqs.* CAES. HEIST. hom. exc. 210 ubi consimilis accio, que esse potuit in culpa -o? ALBERT. M. veget. 4,13 materia plantae vicina est valde plantae, et non magna -e distat in ea potentia ab actu. IOH. AEGID. mus. 10,6 consonantiam . . . efficit -o, non similitudo. *persaepe. v. et l. 55. p. 805,28.* *in imag. c. sensu iniquitatis, impietatis:* CHART. Mog. A II 392 p. 644,2 (epist. a. 1167/77) vobis . . . in regione -is luxuriose viventibus facta est *filia Sion (i. Maguntia)* . . . ferarum habitatio (INNOC. IV. registr. B 294 p. 263,30. CHRON. Erf. mod. II a. 1274 p. 266,29. *al.; loci spectant ad Aug. conf. 7,10,16*). FROWIN. explan. 5,2 l. 568 non . . . spernit *Deus* opus suum; venite, nolite longe stare per -em. *adde:* ANON. mus. Guenter 3 p. 34,8 quae est ista licentia, quae regionem perambulans -is perturbat iudicium? **β** *inaequalitas – Unebenbürtigkeit:* LEG. Wisig. 4,5,7 p. 205,21 magna est confusio generis, ubi -o unius parentis statum degenerat progenite prolis. **γ** *insufficientia, inconvenientia – Unzulänglichkeit:* ABSAL. serm. 39 p. 228^{C} non . . . debet sacerdos ministrare ad mensam Domini, si fuerit . . . claudus per -em conversationis. VITA Herm. Ios. 41 p. 699^{C} compungor ponens te in adspectu cordis mei, frater carissime, et -em meam ad te in tui consideratione deploro. **b** *rhet. i. q. variatio – Bedeutungsunterschied:* ONULF. rhet. I 14 est . . . annominatio, cum ad res dissimiles similia verba competenter accomodantur, sic . . ., ut . . . casuum diversitate -o notari valeat. **2** *latius:* **a** *inconstantia – Wankelmut:* CHRON. Andag. 90 p. 227,4 scripto mandavit *abbas Theodericus* Wiredo *(sc. abbati intruso)* se . . . mirari illum tam impudenter potuisse fieri monstrum tam diverse -is, ut a sententia, cuius olim secum fuerat . . . assertor, . . . exciderit apostaticus desertor. p. 228,5sq. tribulus . . . inconstantie et -is; monstruosa . . . constat -o . . . coram Deo, apud quem nulla est transmutatio. **b** *varietas – Vielfalt:* ROD. GLAB. hist. 2 p. 52,35 illius *(insulae)* . . . arborum habitudo atque avium -em gerit universorum. **c** *contrarietas – Gegensatz:* FROWIN. explan. 2,2 l. 1007 si quid mali sibi incidere . . . animadverterit *homo,* . . . a se repellere festinat, ne, si inimicum Dei secum foveat et -em Dei, ipse quoque inimicus et dissimilis Dei efficiatur. **3** *meton. i. q. species falsa – Trugbild:* EPIST. Col. 7 p. 249,38 quoniam a vestris virtutibus tantum -es *(ci. Waitz,* dissimilitunes *cod.,* dissimulationes *ed.)* distant virtutum, quantum *eqs.*

1. dissimilo, -avi, -atum, -are. *struct.:* *c. dat.: l. 45. 48. pendet* a(b): *l. 50.* *confunditur c.* dissimulare: *l. 47.*

1 *intrans. et medial. i. q. dissimilem esse, differre – sich unterscheiden, unterschiedlich sein:* GLOSS. I 113,3 St.-S. -o tibi ungalih pim dir. SPEC. virg. 9,43 qui *(ethnicus)* a Christo fide et operibus -atur *(corr. ex* dissimulatur *L)*. YSENGRIMUS 4,686 multum . . . diurnos cogito nocturnis -are tonos. FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 128,21 qui *(falcones sacri)* omnes post mutationem parum -antur in plumagio a se non mutatis. **2** *trans. i. q. diversum efficere – unähnlich machen:* OTTO FRISING. gest. 1,55 p. 78,6sqq. ut ea, quam ficto nomine solemus dicere, Platonitas a dividendo individua, . . . a -ando singularis dicta; . . . cum suum subiectum non solum ab aliis dividat vel -et, sed etiam in sua individualitate et dissimilitudine tam firmiter manere faciat, ut *eqs.*

2. dissimilo *v.* dissimulo.

dissimulanter, dissimulate *v.* dissimulo.

1. dissimulatio (-cio), -onis *f.* *script.* -mil-: *p. 807,10. 11. al. pendet* a(b): *p. 807,27.*

1 *corpor. i. q. mutatio vestis – Verkleidung, Maskerade:* GALB. Karol. 35,28 fuit . . . rara . . . processio, in qua Olgerus, camerarius praepositi, cappam iuxta morem clerici indutus crucem ferebat; . . . cum vitae desperaret, tali -e evasit. **2** *spirit.:* **a** *celatio, occultatio, absconsio – das Verbergen, Verhehlen, Bemäntelung:* FORM. extrav. II 6 sine aliqua -e et deceptatione. HUCBALD. Rictr. 26 dum capere cum ceteris quietem putaretur corporis, illa pro -e relictis ante stratum sandaliis *eqs.* HUMB. Sim. 2,45 p. 193,36 ad cuius *(Christi)* iniuriam atque suarum tenebrarum -em Titan vel Apollo quasi sol nominari affectat *antichristus.* CHRON. reg. a. 1239 p. 274,22 cum cautela et -e electus Romam proficiscitur paucis hoc scientibus. *saepe.*

[Pörnbacher]

adde: FRID. II. IMP. art. ven. 4 p. 109,15 ficticius *falco* tardius emendatur, quia tardius dimittet -em suam. p. 111,7 quiescendo obliviscitur sue -is. **b** *neglectio, contemptio, omissio – das stillschweigende Übergehen, Ignorieren, Säumigkeit:* **α** *in univ.:* WANDALB. Goar. 2,8 p. 54,12 ea, quae ... illum ... neglegentes et aliqua -e praetereuntes divino ... iudicio patiuntur. RAHEW. (?) dial. p. 545,19 prelati ... sopore -is tenentur. HELM. chron. 13 p. 26,21 quam ille *(Billug)* contumeliam -cione repressit. CONST. Melf. 1,18 p. 171,2 instanter absque alicuius -is (-ilationis *var. l.*) vitio. 3,4,2 detentum *(sc. hominem ad nostrum demanium pertinentem)* -e (-em, -ilatione[m] *var. l.*), dum hoc nostre curie non exponat, publicatione bonorum ... multandum esse sancimus. ALBERT. M. animal. 8,13 quae *(aquila)* ... dissimulavit deplumationem; propter quam -em cornicula quaedam propius accedens *eqs. saepe.* **β** *indulgentia – Nachsicht:* RHYTHM. 150,220,3 tua *(sc. regis)* mihimet *(sc. Nicaeae)* molesta est misericordia, tua haec, quam dicis, ingrata est -o. EPIST. Meginh. 42 p. 247,11 ne -o iniuriae singulorum fiat ... pernicies omnium. MANEG. ad Gebeh. 14 p. 338,33 si aliqua -e diucius tolerarentur *facinora.* BERNOLD. CONST. libell. XX p. 84,8 cur non potius nostram consuetudinem quasi misericordi -e tolerarit *Gregorius.* ACTA imp. Winkelm. I 663 p. 529,37 multa -cione in eisdem *(sc. proditoribus). al.* **γ** *negatio – Leugnung:* RADBERT. Matth. 1,1174 infelicissimi sua -e cecati *Iudaei.* **δ** *aberratio, digressio – das Abgehen, Abweichen:* EPIST. Hann. 87 p. 150,30 ut illa tua *(sc. Hildebrandi)* a veritate -o libero ... veritatis compensetur preconio. **c** *praetextus, excusatio – Vorwand, Ausflucht:* LEG. Wisig. 9,2,8 p. 371,4 dum nostris hominibus, qui in confinio externis gentibus adiunguntur, hostilis surgit bellandi necessitas, ita quidam facillima se occasione dispergunt ... inpossibilitatis -e subnixi. CONC. Karol. A 39[A],112 p. 402,25 caveant praelati, ne id, quod dare debent ..., qualibet -e aut tenacitate subditis subtrahant (*inde* CONSUET. Marb. 297). PETR. CAS. (?) chron. 4,70 p. 535,19 non iustitiam expectare *abbatissam,* sed -bus quibusdam et occasionibus tempus infinitum velle protrahere. p. 535,35 omni occasione vel -e postposita. **d** *dissuasio – das Abraten:* VITAE abb. Acaun. 9 (MGMer. VII p. 335,10) horruit *sanctus Achivus* mundi huius inlecebram et monasterium Grenencense expetiit; parentes ... eius dissimulabant eum, eo quod non possit districtionem monasterii sustinere, sed ille -em eorum cordis auribus non recepit. **e** *insimulatio – Beschuldigung, Anklage:* LAMB. TUIT. Herib. 2,5 p. 216,6 Hieronimus ... cuidam ... fratri in visu apparuit et invectiva eum -e, cur sui ... in oratione sua non recordaretur, redarguit.

[2. dissimulatio *v.* dissimilitudo.]

***dissimulativus,** -a, -um. *cautus, occultans – zurückhaltend, verheimlichend:* HERBORD. Ott. 3,33 p. 199,20 acceptis ... nuntiis et petitione ducis gaudet *imperator,* miratur, -o (dissimulative *var. l.; cf. J. Petersohn, DtArch. 33. 1977. p. 552*) tamen corde premens et gravitate virili gaudii magnitudinem.

adv. ***dissimulative.** *dissimulanter, secreto – verbergend, heimlich: v. l.50.*

dissimulator, -oris *m. script.* -mil-: *l.64.* **1** *qui dissimulat, celator, deceptor – einer der sich verstellt, Verhehler, Heuchler, Täuscher:* HRABAN. hom. II 157 p. 445[C] -r ... mentis suae et artifex homicida tristitiam praeferebat *Herodes* in facie, cum laetitiam haberet in mente. OTLOH. doctr. 19 p. 283[D] cum Deus ... -es coram se vos *(sc. laicos)* sciat esse. EPIST. Worm. I 38 p. 72,18 hi sunt, qui per agninos exercent funera rictus, simulatores ac -es ad omnia *(cf. Sall. Catil. 5,4; item* CONR. FAB. Gall. *7. al.).* FRID. II. IMP. art. ven. 4 p. 111,15 ille *(falco)* ..., qui -r (dissimilator *PV*) et ficticius erit per secundam causam, scilicet per id, quod minus debito fuit traynatus. *al.* **2** *qui indulgendo praetermittit – einer der langmütig übergeht:* BERTH. chron. B a. 1078 p. 323,14 domnus apostolicus prudens -r et tolerator ... presumptuosa scandalorum milia in tempus oportunum diiudicanda multum sollicitus distulerat.

***dissimulatorius,** -a, -um. *occultans, secretus – verschleiernd, geheim:* BERTH. chron. B a. 1078 p. 314,13 rex ... nec non omnes consentanei illius legatos suos ... artificiosa qualibet occasione et -a ad eandem synodum transmiserant. p. 324,3 legatis ... regis ... a se *(sc. papa)* -a et satis cautissima licentia clam et furtive dimissis.

adv. ***dissimulatorie.** *per ignorantiam – durch angebliche Unwissenenheit:* CHART. Carinth. 1388 (a. 1192) <cura> sollicitudinis est adhibenda, ut ea, que laudabiliter <sunt> ordinata, nec -e negligere ne<c *ci.*> aliqua valeat in posterum presumptio perturbare (*item* 1471 -e [dissimulatori *B*]).

***dissimulatrix,** -icis *f.* **1** *quae dissimulat, contemptrix – eine die verachtet, gleichgültig ist (usu attrib.):* CONR. EBERB. exord. 4,16 l. 17 universas observantias sine -e negligentia, quantum potuit, observare studuit *conversus.* **2** *quae remissionem peccatorum impetrat – eine die Sündennachlaß erwirkt (de virgine Maria):* CONR. EBERB. exord. 3,21 l. 23 cumque ad manum piissimae procuratricis accederet *monachus,* benignissima -x et vere mitis virgo repulit eum dicens: '*eqs.*' 3,27 l. 44 misericordissima illa -x *(i. regina coelorum)* respondit eis *(sc. supplicantibus)* dicens: '*eqs.*'

dissimulo, -avi, -atum, -are. *script. et form.:* desi-: *l.27.42. 46.* -mil-: *l. 26. 31. 34. 56. p. 809, 5. adde* VITA Elig. praef. p. 665,2. *coni. praes.* -molit: *p. 809, 2. usu absol.: l. 43sq. pendet* ad: *l.53. in figura litotes q. d.: l.36. al.*

1 *celare, occultare, supprimere – verbergen, verhehlen, bemänteln, sich nicht anmerken lassen, so tun als ob nicht:* **a** *obi. res:* **α** *in univ.:* ALDH. epist. 4 p. 482,26 aut veritatem ignorando aut falsitatem -ilando obmutescunt *clerici.* PAULIN. AQUIL. c. Fel. 3,29 l. 23 queso, ut de-es (-es *R*[2]) iram *(cf. Vulg. Esth. 5,10).* EINH. Karol. 19 p. 25,10 adversae fortunae malignitatem expertus est, quod tamen ita -vit, acsi *eqs.* NOTKER. BALB. gest. 1,4 p. 6,15 -ta iracundia. 1,11 indignatione -ta (simulata *var. l.*). CHRON. Thietm. 5,31 -ilatis omnibus, que eis acciderant, nuncios ad Bolizlaum misit *rex;* ... iniquam presumpcionem Bolizlai ... -ans. SPEC. virg. 6,696 quid ... malus mali -ilet, quem timor ultimi temporis et superne districtionis verba non exercent? OTTO FRISING. gest. 1,26 bonae indolis virtutem non -ans. *saepe. v. et p.807,14.* **β** *machinari, temptare – aushecken, heimlich planen, versuchen:* VITAE abb. Acaun. 5 (MGMer. VII p. 333,5) plures ..., ne de eius *(sancti Probi)* aspectu divellerentur, amoris causa eum retinere (in veniendo *B*) -bant *(v. notam ed.).* LIBER hist. Franc. 47 p. 321,3 Ebroinus ... Francos crudeliter oppremebat, donec tandem aliquando Ermenfredo Franco insidias parare -at (de- *rec. B*). **γ** *absol. i. q. decipere, deludere – sich verstellen, täuschen:* FRID. II. IMP. art. ven. 4 p. 111,24 ille *(falco)* ..., qui nimis fuerit traynatus et per hoc -bit. ACTA imp. Böhmer 990 p. 693,39 amplius de-are non valens *rex. al.* **b** *obi. homines i. q. occultare – verstecken:* RICHER. REM. hist. 2,73 me *(sc. regem Ludovicum)* ... parvum in fasciculo farraginis a meis -tum in partes transmarinas ... fugere compulit *Rotbertus dux.* **2** *ignorare, neglegere, omittere, non respicere – ignorieren, vernachlässigen, unterlassen, nicht berücksichtigen:* **a** *in univ.:* EPIST. Hann. 87 p. 150,33 si iterum ad ineptorum errorem -as. DIPL. Frid. I. 223 ut hic nota puniatur infamie, ... qui hoc scriptum nostrum -verit. CASUS Geng. p. 108,25 qui *(iudex iniquus)* ... consiliarios domini regis muneribus excecatos -ilata regali sententia in hoc processu procedere non presumpsit. *saepe. corpor. i. q. transire – vorbeigehen:* VITA Otton. Bamb. III 1,10 p. 59,7 qui *(episcopus)* -ta interim civitate in agrum quendam ... secessit sibique in loco eodem tentorium figi precepit. **b** *ignoscere, remittere – nach-, erlassen:* NADDA Cyriac. I 11,7 Sestius ... intellegit statim, quid ... animam 'liberaret a corpore mortis huius nisi gratia' Dei ... 'ad penitentiam vocantis et peccata' -antis (*cf. Aug. trin. 12,11,16* donantis). *publ.:* CHART. Lamb. Leod. 54 p. 91,22 (a. 1171/78) si ... inviadiator *(sic)* ... hanc advocatiam ... redimere voluerit, pro quinque tantum marcis sexta -ta illam liberam rehabebit. ACTA civ. Rost. B I 3,82 p. 81 semper in pentecoste solvet *(sc. qui impignoravit)* L mr, si Conradus -are non vult. **c** *non agnoscere – verleugnen:* HELM. chron. 62 p. 118,29 quare ... -as amicum tuum in tempore necessitatis? **3** *differre, recusare, detrectare, nolle – aufschieben, hinauszögern, verweigern, nicht wollen:* CONC. Merov. p. 91,18 clericus si

[Pörnbacher]

. . . ad petitione . . . fuerit . . . commonitus, . . . respondere nulla calliditate -olit. LIBELL. de conv. Baiuv. 2 -ta ordinatione. HROTSV. Sap. 6,2 cur -as loqui? expone exitum rei. RUP. TUIT. Matth. 5,363 nolumus (*ni leg.* volumus) audire: 'petite, et dabitur vobis,' et -ilamus audire: 'date, et dabitur vobis.' EPIST. Wibald. 369 p. 498,1 nos . . . diutius -are non possumus, quin eos *(monachos)* ad . . . electionis ordinem . . . compellamus. TRAD. Teg. 288 censum dare. *saepe. deverticula quaerere – Ausflüchte suchen:* ANNAL. Fuld. II a. 854 ceteris omnibus a susceptione eius -antibus . . . se . . . in Franciam recepit *regis filius.* **4** *recedere (ab) – sich fernhalten, ablassen (von):* EPIST. Hann. 87 p. 150,28 propter quam *(causam)* ab obiurgandis, qui obiurgandi erant, -asti. **5** *retinere, dissuadere – zurückzuhalten suchen: p.807,40.808,40.*

adi. **1. dissimulans,** -antis. **1** *indulgens – nachsichtig:* BERTH. chron. B a. 1079 p. 354,19 ut quem *(papam)* mitem et -em perduelles contempserant, vindicem tunc dirissimum perditissimi experiantur. **2** *patiens – gelassen: v. l.29.*

2. dissimulatus, -a, -um. *furtivus – verstohlen:* EPIST. Meginh. 10 p. 203,24 de episcopo Augustensi vix certe post biduum, quam transierat, audivimus, ita rapto et -o agmine preter nos evanuit.

adv. **1. dissimulanter.** **1** *furtive, caute – verstohlen, vorsichtig:* GUNTH. PAR. hist. 23,15 ubi cum applicuisset abbas et de statu terre satis -r inquireret, comperit *eqs.* **2** *indifferenter, neglegenter – gleichgültig, ohne Aufsehen:* NOTKER. BALB. gest. 2,8 p. 59,7 cum . . . -r . . . suscepti vel expulsi fuissent *legati.* **3** *patienter – gelassen, geduldig:* CARM. de Tim. 30 dissimulans siluit *Iob* facienda silensque quievit haud simulans, sed erat -r agens *(cf. Vulg. Iob 3,26).*

2. dissimulate. *ficte, simulate – zum Schein, als Vorwand:* VITA Poppon. 19 p. 304,40 Argentinae . . . civitatis episcopatum . . . sibi praescriptum . . . humiliter declinavit, quia occasionem declinandi regi dictavit -e videlicet se clerici dicens filium.

***dissimultas,** -atis *f.* (dis *et* simultas) *discordia – Spannung, Streit:* AGOB. 11,60 aberam longe causa Nantuadensium monachorum, qui quadam -e inter se laborabant. *Pörnbacher*

[dissinnatus *v.* *indissinnatus: HILDEG. phys. 1,56 p. 1152A.**]**

dissint(h)eria *v.* dysenteria. **dissintericus** *v.* dysentericus.

dissipabilis, -e. *qui dissipari potest, fragilis – zerstreubar, vergänglich:* ALBERT. M. Iob 8,14 p. 126,43 'sicut tela aranearum' facile sc. -is 'fiducia eius *(sc. vecordis)*', hoc est divitiae eius, in quibus habet fiduciam.

dissipatio, -onis *f. abl. sg.* -ine: *l.59.* **1** *profusio, dilapidatio – Verschwendung, Vergeudung, Verschleuderung (usu plur.: l.49):* **a** *in univ.:* IDUNG. PRUF. dial. 1,350 veraciter exposui ordinis non dispensationem, sed -em. 3,18. DIPL. Conr. III. 221 p. 392,10 superfluas et dampnosas rerum suarum -es cum . . . abbas de eadem domo eliminare . . . temptasset. CHART. Bern. II 281 p. 301,1 uxor eius *(mortui mariti)* super omnia bona, que vir eius sibi et liberis suis reliquerit, sine -e rerum illorum liberorum, dum est absque marito, domina debet esse. **b** *laceratio – Zerrüttung:* DIPL. Otton. I. 410 p. 558,35 coenobium . . . tam per cambicionem quam per emphiteosim ita in -e positus fuit, ut . . . coenobite cunctis necessariis indigebant. *v. et p.810,25.* **2** *devastatio, deletio – Verwüstung, Zerstörung, Vernichtung:* **a** *in univ.:* LEX Baiuv. 10,5 capit. p. 233 de -e (dispensatione *P1*) domus. 10,15 capit. p. 235 de curtis -e. 10,5capit. de -e (-ine *P6*) domus. BERTH. chron. B a. 1080 p. 376,5 Mogontinus archiepiscopus, cuius eo locorum res ecclesiasticas devastando pervaserant *(sc. hostes Roudolfi regis)*, Heinricum sacrilegum huius -is armiductorem . . . anathematis strictura convinxerat. THIOFR. flor. prooem. 47 ad -em omnium honestarum artium. *al.* **b** *mutilatio – Zerstückelung:* VISIO Godesc. A 10,1 erat *fluvius* . . . ferreis aciebus . . . ubique repletus . . .; duplici . . . periculo, -is videlicet ac dimersionis, una pena . . . extitit. **c** *(arborum) evulsio radicitus peragenda – Ausrodung:* CHART. Westph. VII 982 p. 445,30 (a. 1258) si ad extirpationem seu -em, quod vullewûstene appellamus, procederetur *eqs.* **3** *distributio – (Auf-)Teilung:* MATHEM. var. Bubnov p. 265,18 unum centenum et millenum in ceteros dissipabis . . .; in qua . . . -e centeni et milleni consideranda est ratio secundarum, tertiarum . . . et deinceps. **4** *?de dysenteria i. q. profluvium ventris – Durchfall:* ALPHITA I p. 287,24 distincta (dysssenteria *var. l.*), id est -o contentorum (intestinorum *var. l.*) quasi intestinorum.

dissipator, -oris *m.* **1** *homo prodigus, dilapidator, helluo – Verschwender, Vergeuder, Verschleuderer:* **a** *in univ.:* GODESC. SAXO gramm. 2,19 pharaonis civitates: 'Phiton', quae interpretatur 'os defectionis' . . .; 'Pharao', '-r'. ABBO SANGERM. bell. 3,35 prodigus (gloss.: -r), . . . monotalmus, subdolus haud sis. CHRON. Pol. 1,15 p. 35,9 hic *(Bolezlavus)* est vere pater patrie . . . non aliene pecunie -r, sed honestus rei publice dispensator. *al.* **b** *spectat ad bona ecclesiae (fiscum imperatoris: l.19):* DIPL. Heinr. III. 103 p. 131,18 si . . . aliquis huius destructor est monasterii bonorumque suorum -r, vere sciat *eqs.* (*ex* DIPL. Conr. II. 192 p. 256,33 diss<ipa>tor). CHART. Mog. A II 58 p. 113,35 quia quidam advocati non defensores ęcclesię, sed -es inveniuntur. CHART. Babenb. 430,29 p. 286,25 (dipl. Frid. II.) quicumque christianus Iudeo per vim abstulerit pignus suum aut violenciam in domo eius exercuerit, ut -r camere nostre graviter puniatur. *al.* **2** *vastator, deletor – Vernichter, Zerstörer:* LIBRI Karol. 24 p. 451,9 Iosias . . . idolorum . . . -r et paternarum legum strenuus observator. CHART. Westph. III 324 (a. 1235) excommunicantes omnem, qui in gravamen cenobii sepe dicti silve memorate -r temerarius . . . exstiterit. 1090 p. 569,8 propter dissipationem mansus . . ., in quo Gertrudis . . . habuit usumfructum, que etiam ipsis . . . agrorum -bus warandiam prestitit. *al. adde:* INNOC. IV. registr. B 110 p. 88,11 ipse *(imperator)* . . ., christiane unitatis salutifere -r et totius malleus Italice regionis . . . ecclesiam . . . conquassabat. **3** *transgressor, contemptor – Übertreter, Mißachter:* DIPL. Conr. III. 28 ne vilescat nomen regię dignitatis, -em huius . . . institutionis hac pęna plecti decernimus *eqs.* CHART. Mog. A II 46A p. 91,18 hanc paginam . . . confirmavimus obligantes banno . . . nostro huius traditionis violatores et felicis actionis -es. *al.* **4** *de diabolo i. qui scindit, dissolutor – Spalter, Auflöser:* CHART. Worm. 268 p. 180,22 (a. 1256) divisionis actor, -r unionum et tranquillitatis fidelium anxius persecutor interserit odia.

dissipatrix, -icis *f. ea quae dissipat – eine die vergeudet, Verschwenderin:* CONR. MUR. summ. p. 160,5 mulier . . . poterit nominari: . . . dura, duricors, destestabilis, -x *eqs.*

dissipio *v.* desipio. **dissiplina** *sim. v.* disci-.

dissipo, -avi, -atum, -are. *script. et form.:* desi-: *l. 56.* desc-: *p.811,36.* disi-: *p.811,7.17.39.40.* -sci-: *l.54.p.811,36. 42.* -sep(o): *p.811,17.* ?-ibo: *p.812,20.* dispat(us): *p.811, 35. coni. praes.* -it: *l.56. depon.: p.811,33. usu medial.: p. 812,7. 17; refl.: p. 811,28; intrans.: p. 811,71. partic. usu subst.: praes.: p.811,22. perf.: p.811,35.36. confunditur c.* disparare: *p.811,6.17.*

1 *disicere, dispergere, (dis)pellere – auseinanderjagen, zerstreuen, vertreiben:* **a** *proprie:* **α** *in univ.:* ARBEO Emm. 29 p. 70,13 sic -ti sunt *(sc. in necem consentientes)* de eodem loco, ut eorum quis non remaneretur. ANDR. BERG. hist. 7 p. 226,23 sic disc-ta est nobilitas Aquitanorum *eqs. al. in imag.:* DIPL. Merov. I 185 p. 462,1 (spur. ante 768) Christum . . . confidemus, qui adiuvit illis conservantem et desipit illis distraire cop<ien>tis. **β** *refutare – abweisen, wegjagen:* GESTA Aldr. 2 p. 310,41 erat mitissimus *pontifex* atque . . . pius et misericors omnibus erat, cunctos attrahens neminemque -ans. **b** *translate:* **α** *in univ.:* BEDA hist. eccl. 4,3 p. 211,3 ventos excitat *Dominus*, iaculatur fulgora . . ., ut superbiam eorum -et *(cf. Vulg. psalm. 17,15).* WIPO gest. 40 p. 62,15 (vs.) invenerat calumniam; quam sic -vit caesar u t v e n t u s pulveris instar (VITA Heinr. IV. p. 17,4). VITA Heinr. IV. 6 p. 23,11 oppida fregit *rex*, tumida praessit, ardua curvavit, factiones -vit. *al.* **β** *dirimere, tollere – abschaffen, einstellen:* ALDH. virg. I 30 p. 269,5 post deruta simulacrorum sacella et -tas fanaticae gentilitatis caeremonias. BONIF. epist. 50 p. 82,6 de ecclesiastica religione, quę iam longo tempore . . . calcata et -ta fuit. DIPL. Karoli III. 138 p. 221,43 ut . . . neque ab ullo pontifice vel ab aliqua saeculari potestate -etur vel transmutetur *(sc. ordo sanctimonialium).* DIPL. Otton. III. 280 quod *(sc. bannum impe-*

rialem) solvere debet, qui Mogontinum . . . mercatum et monetam -are et annullare temptat. *componere – beilegen, schlichten:* TRAD. Frising. 240 (a. 806/10) ut hanc contentionem -asset *episcopus*. **γ** *irritum reddere, abolere – für ungültig erklären, hinfällig machen:* FORM. Wisig. 33 p. 590,11 si forte aliquis ex nobis hunc divisionis nostrae factum disparare (dis<i>pare *ed. Gil*) conabitur. THANGM. Bernw. 22 p. 769,8 papa dixit: 'apostolica potestate et sanctorum patrum auctoritate -amus, effringimus et adnullamus *eqs.*' TRAD. Frising. 1636 si . . . talis conditio quolibet modo -retur ab ullo, proximus heres predium redimat. *perimere – vereiteln:* ANNAL. Fuld. II a. 885 p. 103,24 cuius *(imperatoris)* fraudulenta consilia Dei nutu -ta sunt. **δ** *de vita i. q. demere – (weg)nehmen:* UNIBOS 112,3 qui *(maior villae)* sponsae vitam -at. **2** *profundere, dilapidare, abicere, perdere – verschleudern, verschwenden, vergeuden:* **a** *in univ.:* LEX Alam. 85 nullus *(sc. fratrum)* rem suam -are (disparare, dispare, disparem, disi-, -separe *var. l.*) faciat. HROTSV. Pafn. 1,25 nec solum nugaces *(sc. viri)* vilitatem suae familiaris rei -ant illam *(meretricem)* colendo. GERH. AUGUST. Udalr. 2,10 farra . . . sibi commendata . . . -vit *similarius*. OTLOH. prov. Q 33 qui mollis et dissolutus est in opere suo, frater est sua opera -antis. EPIST. Meginh. 25 p. 223,20 veterani nostri magis elegerunt . . . exilium perpeti, quam videre rem publicam suam *(i. capituli)* sic -ari. ACTA imp. Winkelm. II 1041 p. 724,12 qui *(monachi)* substantiam dicti monasterii . . . -arant. *al. refl. i. q. abici – sich verlieren (de homine):* VITA Norb. II 23 p. 1272C exponebat, qualiter seipsum in curiis regum atque pontificum lasciviendo -verat. **b** *dimittere, desinere – verloren geben, aufgeben:* RHYTHMIMACH. 3,6 etsi nominato quolibet aliquo interposito armonicae medietatis posicio -ta fuerit *eqs.* **3** *delere, vastare – zerstören, verwüsten (depon.: l.33):* **a** *strictius:* COMPOS. Luc. T 21 cui *(adamanti)* ignis non dominatur, nec ferrum -atur. LEX Baiuv. 10,3 si quis . . . incendio tradiderit *(sc. aedificium)*, . . . restituat -ta (dispata *P6*). DIPL. Karlom. (II.) 6 p. 293,3 si destructa atque -ta (desc- *B*) . . . restaurare curamus. LUP. PROT. chron. a. 986 Sarraceni . . . -verunt Calabriam. DIPL. Conr. III. 87 p. 155,33 res . . . monasterii adeo collapsę ac -tę sunt, ut *eqs.* GESTA Frid. I. imp. B p. 80,18sqq. ut -rent (*sc. exercitus;* disi- *var. l.*) viam . . .; preses . . . Burgarie . . . totam viam -vit (disi- *var. l.*) et nemora . . . stravit. ANNAL. Plac. a. 1155 p. 457,27 rex . . . eam *(ecclesiam)* funditus disc-vit. *al. abrumpere, rescindere – abreißen, abbrechen:* ADAM gest. 3,3 p. 146,3 hoc *(claustrum)* praesul absque mora precepit -ari, quasi aliud pulcrius cito facturus. **b** *latius:* **α** *minuere, affligere – schädigen, heimsuchen (usu absol.: l.47):* HRABAN. carm. 13,32 illius *(hostis)* est studium . . ., ut mactet, perdat, -et. TRANSL. Marci in Aug. 9 p. 147,3 dum illi *(angeli)* hunc locum circumvolant, nullae eum insidiae daemonum -ant. MAURUS progn. 12 p. 30b,4 morti<ferum> *(sc. apostema solidum)* . . . dum aliquod membrum principale -at. **4** *dividere, secernere, discindere – (zer)teilen, spalten, zerreißen:* **a** *proprie:* **α** *in univ.:* CARM. Cantabr. A 30a,6,8 quam *(chartulam)* cognitam sanctus statim partes -at *(ci. W. Meyer;* -vit *cod.)* in minutas. EINH. Karol. 32 p. 36,24 eum . . . tam graviter ad terram elisit *equus*, ut fibula sagi rupta balteoque gladii -to a . . . ministris . . . levaretur. *in imag.:* HILDEG. phys. 1,133 de springwurtz: . . . quicunque homo eam solam . . . comederet, illum interius in corpore suo -ret. **β** *effringere, aperire – aufbrechen, öffnen:* TRANSL. Dion. Ratisb. 30 p. 367b,30 forcipem . . . paravit *Gisilbertus,* cum quo claustra -vit. *in imag.:* LIBELL. prec. Trec. 1,5 ut claustra -res *(sc. Dominus)* inferni et humanum genus liberares a morte. **γ** *dissecare – zerschneiden:* HONOR. AUGUST. spec. p. 1016C Laurentius . . . vivus assatur, Georgius rota -atur, Mauricius gladio transverberatur. **δ** *discutere, resolvere – verteilen, auflösen (de usu medicaminis diaphoretici):* PAUL. AEGIN. cur. 157 vatrachos est tumor . . . sub lingua . . .; -ans (*3,26,13* διάτριβε) locum missios, iuxistu equalia sicco. *intrans. i. q. diffundi – sich verteilen:* MAURUS progn. 29 p. 42a,41 quia materia est furiosa vel multa, unde furiositate -at *sputum*, unde multitudinem *(sic)* replet et suffocat spiritualia. **ε** *medial. i. q. dilabi – zerfallen:* ALBERT. M. animal. 4,59 caro huius *(urticae maris)* . . . in aestate est similis carni putridae, et tunc per omnem tactum -atur et marcescit in mari. **b** *translate:* **α** *in univ.:* ARNOLD. LUB. chron. 2,3 p. 129,9 cessante scismate, quod viginti annos ecclesiam -verat. *medial. i. q. discordem esse – im Zwiespalt sein:* EGBERT. fec. rat. 1,173 (schol.) qui aliud cogitat, aliud dicit, errat in voce, quia -atur in corde. **β** *rescindere, detrectare – herabsetzen, niedermachen:* HRABAN. epist. 2a p. 383,40 obsecro unumquemque, qui hoc opus legerit, ne invidiae stimulis contra me excitetur, ut laborem meum -are contendat. **γ** *distribuere – aufteilen, zerlegen (de numeris):* GERB. epist. math. I 2 unum centenum . . . in ceteros *(sc. numeros)* -bis. MATHEM. var. Bubnov p. 276,2 octingentos . . . in septingentos et unum centenum -a. p. 278,13 unum millenum in centenos -bis, in novem videlicet et unum iuxta . . . ordinatos dispones. *ibid. al. v. et p. 809,72.* **δ** *medial. i. q. dilatari – weiter werden (de scripturae ductu):* ARIBO mus. p. 70,3 iuxta finem . . . -etur scriptura cum neumis, ut cantori sit indicium . . . tarditatis. **5** *?exponere, explanare – ?auseinandersetzen, erklären (in loco satis corrupto):* COMPOS. Luc. H 18 dentra – ⌞<a>lisis -bo gauto⌟ (alisis [*i.* ἀλύσεις] -o cauto *ci. ed.; fort. cohaeret c.* gaudum '*Waid*', *ut ci. D. Oltrogge per litteras*) – erba est.

adi. **dissipatus,** -a, -um. **1** *agitatus – (um)getrieben, gehetzt (in imag.):* VITA Theod. 17 p. 47,4 hi *(insipientes)* vesaniae suae caput constituerant quendam Lambertum, superbia elatum, . . . iactatione -um, lascivia resolutum, moribus levem *eqs.* **2** *mobilis, vacillans – haltlos, wankend, unbeständig:* GLOSS. II 293,51 St.-S. -us unstatiger. **3** *vastus, incultus – wüst, unbestellt:* TRAD. Patav. 612 p. 223,12 (ante 1140) unam cultam *(sc. vineam)*, aliam -am.

dissipulissimus *v.* discipulus. **dississet** *v.* 2. dico.

dississio *v.* discissio. **dissitudo** *v.* desuetudo.

dissociabilis, -e. **1** *separabilis – (zer)trennbar, zerteilbar (usu subst.):* ANNAL. Fuld. Ratisb. a. 884 p. 111,18 omne dicit Iesus fieri non stabile regnum in se dividuum et nil -e firmum *(ex Prud. psych. 763).* **2** *separationis confirmativus, separativus – die Trennung bestätigend, Trennungs-:* VITA Ansb. 2 (MGMer. V p. 621,8; s. VIII./IX.) adfuit et beatus Ansbertus, ubi -em condit libellum, ut sancta virgo Angadrisma non sua, sed Christi vocaretur sponsa.

dissociatio, -onis *f.* *divisio – Aufteilung:* ALBERT. M. elench. 2,2,6 p. 677b,32 ut, si quis . . . probet hanc conclusionem apparenter, quoniam dabit quis, quod non habet, sic: iste dat unum solum, et id, quod habet, non est unum solum: ergo dat, quod non habet; unum enim solum, cum dicat habitorum -em cum aliis, relativum est . . . et habet suum correlativum in suo nomine *(in solutione paralogismi).*

***dissocietas,** -atis *f.* **1** *spatium, distantia – Entfernung, Abstand:* HILDEG. div. op. 1,4,83 in qua *(vita)* in tanta -e, quanta celum et terra distant, inhabitant *anima et corpus.* **2** *disiunctio, discretio – Trennung, lockerer Zusammenhalt:* ALBERT. M. sens. 1,1,8 p. 18a,16 quod in poroso facit -s inaequalitatem superficiei, hoc et non aliud in aspero facit multitudo angulorum. **3** *societas, familia aliena – fremdes Gesinde, fremde Hausgenossenschaft:* TRAD. Gottwic. 175 (a. 1120/30) si autem aliqua ex his *(sororibus)* in -em nupserit, V denarios persolvat (*item* 314).

dissocio (-oti-), -avi, -atum, -are. *depon.: p.813,3. usu refl.: l.72. p.813,3. 17.23; medial.: p.813,34. partic. perf. usu subst.: p.813,20.*

1 *strictius i. q. seiungere, separare – trennen, entfernen:* **a** *de anim. c. sensu segregandi:* **α** *in univ.:* THEODULF. carm. 28,759 -ato *(sc. iudex;* -tiato *var. l.)* malos, certa sociare benignos, ut minus illa obsit, plebs iuvet ista magis! RATHER. (?) Donat. 5,4 despiciamus commoda terrenorum ob amorem caelestium . . .; quoniam quidem sociare illic *(sc. apud beatos)* non poterunt premia, quos istic ⌞-verit vita⌟ (-verint vitia *ci. Silvestre*). OTLOH. hymn. 7,8 (AnalHymn. 50 p. 327) Deus . . . iustos in dextra, sed pravos parte sinistra, pastor ut ex hoedis -bit oves. EPIST. Reinh. 81 quamvis nos locorum -et interiectio, mutua tamen semper . . . iungat dilectio. *refl. (usu depon.: p. 813,3):* CAPIT. reg. Franc. 264,3 ut . . . non vos -etis *(sc. Franci*

et Aquitani) ab unitate et unanimitate fidelium. FRID. II. IMP. art. ven. 4 p. 75,12 quod non sunt eiusdem generis *(sc. aliae aves et grues)*, postquam surrexerint, de facili -buntur se. **β** *dividere, alienare – entzweien, entfremden:* CARM. de anulo 1,48 (MG Lib. Lit. III p. 725) ecclesiae pacem pro certo nescit amare, a papa regem qui querit -tiare. 1,61 tali rex et papa modo non -tiantur. EPIST. Heinr. (VI.) 11 p. 531,28 quia . . . a matre mea carnali gradum naturaliter tenetis *(sc. matertera Eirene)*, nulla nos -are et alienare potest necessitas, quin *eqs.* **γ** *repudiare, repellere – zurückweisen, verstoßen:* CONC. Karol. A 46A,11 p. 558,22 ut . . . ita castum possit observari coniugium . . .; qui contra divina praecepta propriam -verit carnem, merito fit condemnandus. **b** *de rebus:* PASS. Petri et Pauli 6 musica . . . silet maestis contraria semper; frigida sic calidis -ta manent. HROTSV. Cal. 9,9 (ed. Berschin) qui *(sc. Deus)* diversa duo sotians . . . eademque -tians, unum, quod constabat, resolvis. ALBERT. STAD. Troil. 5,77 se -ant *elementa* sociantque vicissim, sunt in amicitia, sunt inimica tamen. ALBERT. M. elench. 2,2,6 p. 677b,37 sicut . . . sociatum sociato est sociatum, ita -tum -to -tum. *al.* **2** *latius:* **a** *gener. (usu refl.) i. q. deficere – abfallen:* CAPIT. reg. Franc. 207 p. 78,12 adiutorium . . . praestabo, si tu aut filii tui id ipsum adiutorium mihi praestaveritis et a nobis vos non -veritis *(in sacramento regum Karoli et Hlotharii mutuo iurato)*. **b** *milit. i. q. detrahere – abziehen:* WILH. APUL. gest. 5,176 accitum *(sc. militem)* maiori classe chelindros *(i. chelandia)* -are iubet *Rogerus.* **c** *medic. i. q. disiungere, luxare – loslösen, ausrenken:* UFFING. Ida 1,14 p. 478,33 coepit pristina virtus . . . revivescere per venas, fibrarum connexio -tos conglutinat artus. Ps. ADALB. BAMB. Heinr. 2,5 cuidam accidit, ut -tis ab invicem naturalibus instrumentis mandibula loco suo dimota . . . oris impediret officium. **d** *mus. (usu medial.) i. q. differre – sich unterscheiden:* Ps. GUIDO ARET. epil. 3,4 post has *(sc. tertiam et sextam vocem)* quarta a septima -atur amplius, nec ullam retinent proportionum consonantiam ad se invicem.

1. *dissolatio (des-), -onis *f.* (solea; *cf.* 1. *dissolo *et Battisti-Alessio, Diz. etim. ital. II. p. 1263 s. v.* desolatura) *in re veterinaria i. q. demptio de solea pedis – Ablösung von der Fußsohle:* IORDAN. RUFF. equ. p. 103,17 de de-bus ungularum et cura.

2. dissolatio *v.* desolatio.

***dissolido,** -are. *soliditatem dissolvere, tollere – die Festigkeit auflösen, aufheben:* URSO aphor. 88 partium coadunatione frigiditas unit, earundemque ab aliis separatione -at. gloss. 88 p. 121,18 frigiditas constrictione naturali partes separatas coniungit et cum vehementi coadunatione partes copulans eas ab aliis separando -at.

1. *dissolo, -are. (*cf.* *dissolatio *et Battaglia, Dizionario IV. p. 254 s. v.* desolare²) *in re veterinaria i. q. solea (pedis) privare – von der (Fuß-)Sohle befreien:* IORDAN. RUFF. equ. p. 103,21 oportebit pedes claudicantes penitus -ari, ut humores et sanguis inclusi ibidem evacuentur ad plenum. p. 104,29sq. multae et diversae infirmitates vel laesiones ad pedes equi eveniunt, quibus oportebit necessario ungulas -are, quae quum acciderint, quum ungulae -entur, praedictis medicaminibus per omnia coutatur.

2. dissolo *v.* desolo.

dissologia, -ae *f. metr.* -sōlō-. *sensus anceps, praevaricatio – Zweideutigkeit, Unredlichkeit:* CARM. cod. Paris. 14089 f. 98r (cod. s. IX.) ne simplex maculet tui *(sc. monachi)* -a (gloss.: duplex locutio; *cf. ThLL. V/1. p. 1494,67*) votum.

dissolubilis, -e. **1** *proprie:* **a** *pass. i. qui dissolvi potest – (auf)lösbar:* ALFAN. premn. phys. 2,115 p. 51 si . . . nec corpus est *anima*, quod natura ostensum est -e et corruptibile, . . . restat, quod immortalis sit. ALBERT. M. phys. 8,2,4 p. 593,50 talis extensio accidit calori, quando est in materia -i et extensibili. meteor. 4,2,9 p. 760b,13 ferrum difficulter -e est. *ibid. al. in imag.:* EPIST. Teg. II 143 vinculum vere amicicie . . . videte, ne sit -e. **b** *act. i. q. se invicem auferens – sich gegenseitig aufhebend:* ALBERT. M. sent. 3,5,9 p. 107b,5 quod *(naturale)* est commixtio contrariorum pugnantium et -ium. **2** *translate:* **a** *levis, libidinosus – leichtsinnig, 'locker':* THANGM. Bernw. 14 p. 765,10 Sophia . . . -is vitae tramitem incedens varium de se sparsit rumorem *(cf. l. 7)*. **b** *fragilis, fugax – vergänglich, flüchtig:* CARM. Bur. 17,2,6 vana salus semper -is.

adv. ***dissolubiliter.** *levi modo – leichtsinnig, 'locker':* WOLFHER. Godeh. I 21 p. 181,43 praefata Sophia . . . ad palatium se . . . contulit ibique . . . inhonesta de sese rumoris opinione diffusa -ius debito vixit *(cf. l. 1)*.

***dissolubilitas,** -atis *f. facultas solvendi, seiunctionem patiendi – Auflösbarkeit, mögliche Auflösung:* ALBERT. M. eth. I 784 p. 664,34 ordinantur . . . septem problemata, secundum quod magis acceditur ad -em amicitiae.

dissolvo, -solvi, -solutum, -ere. *script. et form.:* deso-: *l. 40.55.p.815,27.28.816,10.61.63.64.* diso-: *l.28.p.815,37.816,16. 817,13.37.* -sul-: GLOSS. I 108,17 St.-S. *usu refl.: p.816,20; intrans.: p.815,27. struct.: c. dat.: l.69. pendet* a(b): *p. 816,43. confunditur* -tus *c.* dissutus: *p.817,5.22.*

I *(re)solvere – (auf)lösen (medial. i. q. resolvi – sich auflösen):* **A** *proprie:* **1** *strictius:* **a** *spectat ad resolutionem, liquefactionem:* **α** *in univ.:* TRACT. de chirurg. p. 145,40 (cod. II) ut materia ibi *(sc. in vulnere)* collecta digerendo -atur et ducatur ad putredinem. MAURUS progn. 37 p. 48a,31 dolor . . . fit . . . aliquando ex qualitate sola, ut ex caliditate -ente, frigiditate constringente *eqs.* ALBERT. M. veget. 6,317 sunt operationes eius *(cicutae)* -ere (solvere *V*) et attrahere et consumere. metaph. 7,1,1 p. 317,26sqq. calor est modus substantiae -tae et rarificatae . . . per motum corporis continuum super substantiam -tam factum. *al. adde:* IOH. sacerd. 20 aquam . . . superpones; ad -endum repones et diso-tur *(sc. opus)* in candorem. **β** *diluere – zergehen lassen, zerlassen (medial. i. q. dilui – zergehen, schmelzen):* GLOSS. I 601,42 St.-S. -entur zilazzent. MAPPAE CLAVIC. 49 cum didiceris, quod -tum est *(sc. aurum)*, defunde fel *eqs. 79 plumbum et aes* sine -i. HILDEG. phys. 3,16 p. 1229C cui stomachus infrigidatus est . . . de mirra minus quam de hartz sic in patella ad ignem -at, id est zulasze (*sim.* fragm. 106 -at, id est sweice. 139). **γ** *limosum reddere – aufweichen:* POETA SAXO 3,175 imber et naturalis terram -erat humor. **δ** *impers. i. q. tabet – es taut (usu medial.):* WILH. RUBRUQU. itin. 28,11 in hyeme nunquam -itur. **ε** *medial. i. q. dispergi – zerfallen:* GLOSS. psalt. Lunaelac. 140,7 sicut gleba terrae . . . vehementer in pulverem de-itur, ita *eqs.* **ζ** *medial. i. q. putridum fieri, corrumpi – (ver)faulen, vergehen:* ANNAL. Xant. a. 857 plaga . . . eos *(sc. homines)* putredine consumpsit, ita, ut menbra -ta ante mortem deciderent. ALFAN. premn. phys. 1,43 p. 13 exinanitur . . . animal per manifestos poros . . .; necesse est . . ., aut evacuatis aequalia apponi, aut animal -i (*PG 40,517A* διαλύεσθαι) indigentia introeuntium. **b** *spectat ad disiunctionem vinculorum, ligaminum sim. i. q. relaxare, disiungere – auf-, losbinden:* **α** *in univ.:* HROTSV. Pel. 131 qui *(sc. vincti victi)* citius vinclis -untur resolutis. WALAHFR. Mamm. 21,16 timefacta manus -ere vincula tardat, nam leo saevus erat. TRACT. de chirurg. 785 quod *(sc. ligatura ossis fracti)*, si nimium strictum fuerit, non prorsus -ere . . . debemus. FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 169,21 in qua die -endus de sede erit *falco.* 3 p. 51,25 non debet . . . rostrum -i. *al. in imag.:* HRABAN. cruc. C 1,121 in cruce sic positus de-ens v i n c l a tyranni (*sim.* epist. 2a p. 383,14 quatinus ipse *[Christus]* . . . erroris mei vincula -at). HROTSV. Mar. 37 ipse *(Christus)* meam potis est -ere linguam. **β** *medial. i. q. explicari – aufgehen:* CAES. HEIST. mirac. II 1,33 p. 60,24 rugis *(i. plicis)* totam eiusdem *(vestis)* superficiem contraxit et, ne ruge possent -i, . . . manibus collectam zonis firmiter strinxit *mulier quaedam.* **γ** *disiungere – aus-, abspannen (in imag.):* HINCM. divort. 13 p. 197,6 antequam a iugo gravi super filios Adae . . . alter ab altero -atur *eqs.* (*sim.* 22 p. 227,14). **δ** *dimittere – loslassen:* CHRON. Pol. 1,24 p. 49,20 presente cum venabulis venatore canibusque post vestigia -tis. **ε** *recingere – abschnallen:* CARM. var. III C 14,3 (MG Poet. V p. 657; s. XI.) claudus iter peragens quidam . . ., ligneus huic fuerat . . . gressus, quem sibi -ens iaculavit in arboris altum. **2** *latius:* **a** *de rebus:* **α** *separare – auseinandernehmen:* ANNAL. regni Franc. a. 792 p. 92,3 pons . . . factus est anchoris et funibus ita coherens, ut iungi et -i possit. **β** *delere – zerstören:* WA-

LAHFR. Blaithm. 54 vi . . . sua tremulam -ret unda carinam, ni *eqs*. NARR. itin. nav. p. 186,33 machina nostra in easdem turres . . . ictibus impegit, ut altera -ta in quadam parte corruisset. CHART. Carniol. II 144 p. 113,16 episcopus memoratum castrum destruat per omnia et -at. *al. medial. i. q. dilabi – zerfallen:* EPIST. var. II 20,10 qui *(tomus)* tanta vetustate -itur, ut maximam cautelam a se contingentibus exigat. **γ** *intrans. i. q. dissilire – zersplittern, zerspringen:* BENED. ANDR. chron. p. 20,9 una ex eis *(lampadibus)* manibus cecidit, que per innumeras partes fracta -vit (*ex Greg. M. dial. 1,7* dissiluit). **δ** *aperire – öffnen:* WALTH. SPIR. Christoph. II 5,36 carceris exiguam -ens *(sc. puella)* . . . fenestram. VITA Theog. 2,6 p. 468,30 quas *(litteras sigillo exornatas)* . . . Alberius paulo ante -erat. *al.* **ε** *extrahere, removere – herausziehen, entfernen:* RAHEW. gest. 4,68 p. 313,17 qui *(sc. milites)* desuper erant . . ., uncos et hamos ferri contis proceris et sudibus -endo *(sc. ex machina belli)* conatus eorum *(sc. hostium)* in irritum revocabant. **b** *de anim. eorumque membris sim.:* **α** *dirumpere, frangere – zer-, auseinanderreißen, -brechen:* CONSTANT. AFRIC. eleph. 2,27 membrorum concatenatio -itur. BRUNUS LONG. chirurg. 1,18 p. 116[H] quando porus antecessit et factus est fortis . . ., tunc curatio eius est cum ferro, et est, ut locus superius incidatur et ossis continuatio -atur; deinde rectificetur membrum. RUP. TUIT. Pant. 15 (AnalBoll. 55. 1937. p. 267,9) venas lacertorum conscidit *barbarus*, nervos -it ac dissecuit. *al. intrans. i. q. frangi – brechen (de cervicibus):* ARBEO Corb. 12 ne pondere corporis *(sc. de furca dependentis)* collus de-ret (de-retur *corr. m. al. 1*) *eqs.* **β** *infirmare, debilitare, exhaurire – entkräften, schwächen, erschöpfen:* VITA Emm. 35 p. 79,7 (cod. B) viribus -ti retrorsum ceciderunt *omnes.* REGINO chron. a. 867 p. 93,30 ex . . . intemperie aeris -tus . . . morbo corripitur *exercitus*. WIDUK. gest. 3,54 p. 134,20 pedites . . . fatigatione -ti militibus . . . cedunt. GERH. AUGUST. Udalr. 1,19 l. 23 -tam menbris ita se esse persensit *sanctimonialis*, ut nullum ambulandi effectum habere potuisset. MARIAN. chron. a. Chr. 321 p. 523,56 putrifacto introrsum pectore et vitalibus diso-tis. MAURUS phleb. p. 9[a],30 in estate . . . ultra modum -itur corpus humanum. *al. de vigore, compagine membrorum i. q. non iam sentire – nicht mehr verspüren (medial. i. q. sensum amittere – kraftlos werden):* ARBEO Emm. 36 p. 82,3 (cod. B) cepit *adultera* . . . tremere et ˹conpaginibus membrorum -i˺ (conpaginas . . . -ere *cod. A*) seque in sua miseria terre prostrare (*item de signo pavoris:* ALBERT. AQUENS. hist. 7,33 p. 529[C] cor eius *[Baldewini]* immutatum est ac renes eius -ti, eo quod pauci viri secum remansissent). ELIS. SCHON. vis. 3,19 p. 73,4 subito -te sunt compages membrorum meorum, et elangui. **γ** *laxum reddere – gelöst machen, entspannen:* HRABAN. hom. I 19 p. 38[B] *aliqui fratrum* discurrunt per campos, ora -unt risu, . . . clamorem . . . extollunt. DECRET. Burch. 19,5 p. 964[B] ibi bibisti et cachinnis ora -isti. **δ** *digerere – verdauen, ausscheiden:* FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 141,20 quod carnes pullorum galline <parum> nutrificant ipsos *(falcones)* et . . . cito de corpore -untur. **c** *de nationibus i. q. segregare, dissociare (ab invicem) – voneinander trennen:* WIPO gest. 2 p. 17, 20 quos *(sc. Francos et Saxones aliosque)* ex tam multis causis connexos -i posse . . . nemo suspicabatur.

B *translate:* **1** *gener.:* **a** *in univ.:* **α** *spectat ad homines (affectu quodam motos):* RUOTG. Brun. 46 ita -ti sunt omnes . . ., quasi discessus tanti pastoris . . . esset ecclesię funus. CARM. Bur. 158,2 virgo vultu elegante . . ., que me viso festinante . . . fugit . . . metu -ta. *al. adde:* RAHEW. flosc. 4,5 ut curę crucient, -ant ocia mentem. **β** *spectat ad res:* ALFAN. premn. phys. 2,22 p. 28 quia . . . referuntur rationes quaedam, exponendum est harum solutiones, ut eas -erunt (*PG 40,545[A]* ἐπέλυσαν) Platonici. *de aenigmate, loco difficili i. q. reserare – enträtseln, entschlüsseln:* PAUL. DIAC. carm. 19,44 vatibus antiquis parva haec -e (-ere *B*) non impar! CHRIST. STAB. Matth. 56 (PL 106,1446[B]) nequiter confusi sunt *(sc. Pharisaei)*, quia nec psalmi verbum -ere quiverunt. **b** *evacuare – außer Kraft setzen, aushöhlen:* HROTSV. Pel. 40 patrios -ere mores. GERH. AUGUST. Udalr. 1,5 l. 46 ius familiae -ere non concessit. CHART. Raitenh. 69 p. 67,31 (epist. papae) non absque dolore cordis . . . didicimus, quod ita . . . ecclesiastica censura -itur . . ., ut *eqs.* **c** *finire, dirimere – beendigen:* **α** *de rebus:* BERTH. chron. B a. 1076 p. 243,10 Deo . . . colloquium sic -ente *eqs. de discordia, lite sim.:* WIDUK. gest. 1,22 p. 33,6 (rec. B) quid melius eo consilio, quo discordia -retur et pax redderetur? 3,17 nocte prelium -itur. DIPL. Otton. III. 52 p. 455,25 ut lis oborta -retur. TRAD. Scheftl. 336[a] pro -ta lite. *al.* **β** *de hominibus i. q. mori, decedere – sterben, hinscheiden (usu medial.):* CHART. Osn. I 41 p. 29,2 (a. 860; spur.?) si hoc evenerit . . . illis *(sc. fundatricibus)* de-tis, quod ibi in loco nulla sit de eis, tunc demum possunt alię ibi sanctemoniales inter illas eligere *(sc. abbatissam)* unam ex eis. RUOTG. Brun. 30 p. 30,18 iuvenis, ut erat omnique pompa circumfluus, . . . -i vellet, tantum, ut cum Christo esset. *expressius i. q. interire – umkommen (usu medial.):* IOH. DIAC. cen. 1,5,2 ut cachinnis -atur (disolvatur *S*) *Karolus.* **d** *seducere, rapere – verführen, hinreißen:* CONSUET. Marb. 343 non eum *(praelatum)* trahat ambitio seculi, non carnalis voluptas -at. *?refl.:* WIDUK. gest. 1,39 p. 59,5 ut etiam ludenti *(sc. regi)* non crederent *milites* ad aliquam lasciviam se -endum (-endos *B2*; -endam *C2*). **e** *fugare – vertreiben, verscheuchen:* **α** *in univ.:* BERTH. chron. B a. 1079 p. 366,24 inminens periculum . . . -ere. *in bonam partem:* WALAHFR. carm. 76,1 otia longa tuis cupiens -ere . . . laudibus, o caesar *eqs. tollere – beseitigen, aufheben:* WALAHFR. hort. 213 fertur *foeniculum* . . . cunctantis . . . moras -ere (gloss.: losen) . . . alvi. **β** *medial. i. q. evanescere – verschwinden:* ALDH. virg. I 43 p. 295,8 omnis praestigiarum scena . . . ut umbra fatescens dicto citius -batur. **γ** *devincere – bezwingen:* HINCM. divort. 15 p. 206,6 usque dum operationes diabolicae Dei gratia -tae sunt. **2** *publ., iur., canon. i. q. irritum facere, cassare, revocare – für nichtig, ungültig erklären, rückgängig machen:* **a** *in univ.:* CAPIT. reg. Franc. 192,5 ubicumque . . . inutiles *(sc. commutationes)* . . . factae sunt, -antur. HINCM. divort. 5 p. 137,20 ut nemo fidelium . . . initum -at coniugium sine episcopi sui scientia. TRAD. Ratisb. 72 p. 67,37 placitum. RUOTG. Brun. 24 p. 25,21 pactum. DIPL. Otton. III. 237 p. 654,45 ut omnes commutationes . . . nostra auctoritate ei *(abbati)* liceat -ere, infringere *eqs.* CHART. Brixin. 119 p. 127,1 ut, si aliqua racione excepta morte tam ex parte sua -atur matrimonium *eqs.* CHART. Bern. II 357 p. 382,27 ne . . . donatio in posterum -i valeat. *al. accedente notione subtrahendi:* DIPL. Conr. III. 235 p. 413,13 ne quis successorum nostrorum regum . . . huius donationis nostre statutum ab ecclesia Hildeshemensi -ere vel cassare valeat *eqs.* **b** *frangere, contemnere – nicht einhalten, mißachten:* CONC. Karol. A 39[A],69 de his, qui ecclesiastica ieiunia absque necessitate -unt. DIPL. Otton. II. 112 ne alicui hoc irritum videatur aut hoc, quod superius interdictum est, -ere presumat. **3** *gramm. i. q. disiuncte congerere – asyndetisch aneinanderreihen (cf. Lausberg, Rhetorik §709):* CONR. MUR. summ. p. 94,233 (vs.) -is, dum non curas clausas religare vi coniunctiva, velut hic: Iustos imitare, doctos affare, cole sacra, patrem venerare!

II *exsolvere – einlösen:* **A** *incorpor.:* **1** *de voto:* CHART. Lamb. Leod. 39 p. 64,3 (a. 1140) cum idem Manasses . . . -isset (disposuisset, resolvisset *ci. ed.*) ire Iherusalem, . . . quedam allodia sua . . . tradidit *eqs.* **2** *de praeceptis observandis i. q. servare – einhalten:* AGOB. 14,31 aliqui de grege christiano sabbatum . . . cum Iudęis colunt . . . nec et ieiunia statuta -unt. **B** *corpor.:* **1** *in univ. i. q. praestare, persolvere – leisten, bezahlen:* FORM. Marculfi 2,29 l. 25 reditos terre . . . annis singulis -ant (de-ant *A2*) *filii*. LEX Baiuv. 1,13 de colonis . . ., qualia tributa reddant: . . . de XXX modiis III donet et pascuarium de-at (persolvat, solvat, -at *var. l.*). CHRON. Fred. cont. 38 p. 185,28 ut tributa . . . annis singulis per missos suos de-ere (-ere *var. l.*) deberent *Langobardi. al. huc spectare vid.:* LEX Sal. Pipp. (rec. D) 67,5 si . . . adhuc maior causa fuerit, quae servum requiratur, dominus servi non ut servus, sed ut ingenuus totam legem de-at (-at *E11. 15/16*). **2** *pass. i. q. venire – zum Verkauf kommen:* CHART. Brixin. 133 p. 141,33 (a. 1256) sagme (sagine *ed.*) vestium vel pellium vel piscium, que intrant civitatem et si inibi -untur, dabunt iudici ius suum.

adi. **dissolutus**, -a, -um. **1** *proprie:* **a** *strictius:* **α** *aper-*

tus, solutus, haud vinctus – offen, lose, ungeschnürt: WILH. HIRS. const. 2,42 p. 1101[D] acceptos ... pannos sine mora ad lectos suos ponunt *fratres* et, si volunt, -is femoralibus cingula inserunt ac suspendunt. **β** *expansus – auseinanderklaffend:* NOTKER. BALB. gest. 1,8 p. 10,24 -is (dissutis *var. l.; ex Cassian. inst. 2,10,1*) malis hians cantandi qualitatem ... imitari conabatur *clericus quidam.* **b** *latius:* **α** *mollis – locker:* GEBER. forn. 20 p. 755 subiice ignem lentum per septimanam et habebis pastam -am, aptam ad fermentandum. **β** *laxus, defatigatus, infirmus – schlaff, schwach, kraftlos (in imag.: l. 12; usu subst.: l.18):* ERMENR. Sval. 8 quod ipse *(Deus)* interius ... claudos et -os nos cottidie curare non cessat. PAUL. AEGIN. cur. 192[capit.] ad -um (diso-um *B; 3,37,7* ἐκλύτους ... στομάχους) et imbeccillem stomachum. BERTH. chron. B praef. p. 164,24 quamvis ore, lingua labiisque -is fractos ... verborum sonos ... formaverit *alumnus.* p. 267,16 digitis. *al.* *debilis – gelähmt:* CHRIST. STAB. Matth. 16 p. 1326[D] paralyticus graece, latine -us omnibus membris dicitur. WIDUK. gest. 1,22 p. 35,14 quia fulmine caeli tactus *Hatho* eoque ictu -us post tertiam diem defecisset. **γ** *diruptus – zerrissen, zerfetzt:* HERBORD. Ott. 1,27 aiunt illum humilitatis causa ocreas vel subtalares dissutos (-os *var. l.*) plerumque ad sartorem misisse. **2** *translate:* **a** *gener.:* **α** *nequam, libidinosus, levis – nichtsnutzig, liederlich, leichtsinnig (usu subst.: l.30):* EPIST. Teg. I 97 ne mollis et -us in tanto opere habitus divinam ... incurram offensam. IDUNG. PRUF. argum. 811 laicorum vita, qualis tunc erit nisi -issima? VITA Norb. II 55 p. 1295[C] cum ... considerasset alterum eorum *(noviciorum)* ... negligentem in obedientia et in omnibus -um. CHART. Stir. IV 261 p. 158,10 ne sibi associet *praepositus* leves et -os vel infames. CONR. MUR. summ. p. 160,5 mulier deridenda ... poterit nominari: ... discordiosa, -a, discola, dura *eqs. v. et p.811,21.* **β** *simplex, decore carens – einfach, schmucklos:* WOLFHARD. Waldb. 4 prol. p. 306,2 volueram huius opusculi breviloquio metam imponere -am, verum *eqs.* **b** *publ. et iur. i. q. liber, haud obligatus – frei, ungebunden:* CHART. Ticin. 235 p. 20,24 (a. 1227) et sint *filii* et permaneant liberi et absoluti et -i et quieti. CHART. Nuremb. 317[A] p. 192,34 proventus ... omnes tamquam sui predii per meam emigrationem penitus -ti sine fine percipiant *sorores.* **c** *eccl. i. q. voto (monachali) non obligatus – nicht durch das (Mönchs-)Gelübde gebunden (usu subst.):* CHART. Lub. I 275 p. 258,3 (a. 1263) si qui coniugati ... more aliorum fratrum in domo habitare et servire voluerint ...; si ... domui necessarii fuerint inventi, more -orum recipi possunt. **d** *gramm. i. q. disiunctus – unverbunden, konjunktionslos:* CONR. MUR. summ. p. 102,3 mediocris stilus habet vitium fluitans et -um, per quod sententie -e remanent et discisse. **e** *mus. i. q. varius – uneinheitlich* (*de re cf. LexMusLat. IV. p. 389,61sqq. s. v.* cantus)*:* GUIDO AUGENS. mus. 22 imperfectorum *(sc. cantuum sunt)*, qui diminuti, qui -i; -orum, qui -i per translationem, qui -i per oppositionem. 24. 544 imperfectorum *(sc. cantuum)* alii diminuti, alii -i. 548 -os illos dicimus per translationem, qui *eqs.*

subst. **dissolvens,** -entis *n.* *medicamentum resolvens – ein lösendes Heilmittel:* TRACT. de aegr. cur. p. 147,28 postquam ... sanguis coagulatus fuerit in oculis, appone -ia et extenuantia.

adv. **dissolute.** *libere, leviter – freizügig, liederlich, 'lokker':* CONC. Karol. A 39[B],8 sub imagine simulate sanctitatis -e vivere. IDUNG. PRUF. argum. 810 si ... episcopus sit voluptati deditus, quid mirum, si -e et lubrice vivant clerici eius? CONST. Melf. 3,90 mores -e viventium. *al.* *effrenate – entfesselt:* RUD. TRUD. gest. 6,18 ira ... vehementi ... se ... in nostrum ... vitae periculum ... -e nimis accinxit *dux Heynricus.*

dissolutio (-cio), -onis *f.* *script.:* deso-: *p. 819,29. 30.* dess-: *p.819,30.* diso-: *p.818,8.29.819,29.*

(re)solutio – (Auf-)Lösung: **I** *proprie:* **A** *corpor.:* **1** *gener.:* **a** *de rebus i. q. destructio, ruina – Zerstörung, Verfall:* REGINO syn. caus. 1,51 p. 48,5 hi, qui ... ecclesiastica ... aedificia -e adnullari permittunt. GESTA Camer. 2,1 -o ... pavimenti, quae diu affuit, testabatur difficultatem periculi. ALBERT. AQUENS. hist. 12,16 ventus fortis ... procellas sic contra naves ampliavit, ut navis in navim discurrens sine remige mutuam -em pateretur. GESTA Vird. cont. II 3 p. 517,44 currus, quo vir venerandus residebat, ... axibus confractis dissolvitur ...; monasterium ... ingreditur ... conitiens -em vectigalis *(i. vehiculi, cf. notam ed.)* aliquid ominis habuisse. *al.* **b** *de hominum corpore i. q. mors, interitus – das (Ab-)Sterben, Hinscheiden:* DHUODA lib. man. 3,8,15 post eorum *(sc. regum)* -is (diso-is *B*) excessu ... graviter eiulabat *David* dicens: '*eqs.*' VITA Burch. Wirz. 8 comperiens ... vir sanctus per corporis aegritudinem vicinam instare sibi c a r n i s -em (CHRON. Thietm. 4,36 appropinquante iam c. ... -cione. *al.*). RUOTG. Brun. 43 p. 46,5 interrogatus ... cuius morbi gravedine urgeretur, non morbum, sed -em sui corporis esse respondit. 45 p. 48,21. *al. v. et p.812,20.* **2** *philos. et natur.:* ALFAN. premn. phys. 1,51 p. 14 ut feras fugeremus et qualitatum distemperantiam et -em (*PG 40,520[B]* λῦσιν) continuationis corporis. ALBERT. M. animal. 1,63 est in eo *(animali)* calor dissolvens substantiam humidam ipsius et calor aeris ... et calor ... coadiuvans ad -em *(ex Avic.).* 12,72 nisi esset in eis *(pueris)* digestio optima, non redderetur corporibus eorum plus per nutrimentum quam deperderetur per -em *(ex Avic.).* 15,94 non dicemus, quod sperma sit quiddam per -em a corpore egressum *(cf. p.819,37).* metaph. 11,1,9 p. 472,65 'forsitan impossibile' est etiam 'omnem' et totum intellectum manere post compositi corporis -em. *al.* **3** *medic.:* **a** *in univ.:* WILH. CONG. chirurg. 1361 postquam fluxus quieverit, ad ... tumoris -em ... fiat inunctio. **b** *languor, infirmatio – Schwäche, Schwächung:* AURELIUS 14 p. 715,27 cum ipse *(infirmus)* patitur fluxum et diso-em stomachi *(codd.,* stomachus *ed.),* signum est vomitus. EINH. Marc. et Petr. I 3,1 quidam adulescens renium -e adfectus ... prorupit *eqs.* MAURUS phleb. p. 9[a] in estate ... ultra modum dissolvitur corpus humanum, et propter -em multum inanitur. *al.* *adde de enervatione sui per libidinem:* INNOC. III. registr. 1,291 p. 411,1 ut ... gravia, que contra ipsum *(abbatem Stirpensem)* de -e proprii corporis ..., dilapidatione bonorum ecclesie, crudelitate nimia nobis sunt proposita, taceamus. **c** *atrophia musculi – Muskelschwund:* GLOSS. Roger. I A praef. p. 503,30sq. sortitur diversum nomen a diversitate membrorum, quibus accidit continuitatis solutio; ... si concavitas eius *(musculi)* fuerit multa et dilatata, tunc dicitur -o et attrictio; item aliquando dicitur ... -o, cum accidit in medio musculi. **d** *luxatura – Verrenkung:* WALTH. AGIL. med. 139 p. 221,23 curatio separationis iuncture hec est: -o aut est singularis aut composita cum alia egritudine *eqs.* **e** *de sanatione impedita i. q. ulceratio – das Schwären:* BRUNUS LONG. chirurg. 1,3 p. 106[G] cavendum est, ne humidum medicamen apponas, appositio nanque humidi -em vulneris operatur. **4** *alch.:* VISIO Arisl. p. 324,3 quam *(visionem)* exempli causa ad huius artis opus composuit et ad sua instrumenta, ignes, imbutiones, -es ac coagulationes. ANON. secret. p. 83 imag. 33 vas -is sub fimo. *al.* Ps. ARIST. pract. p. 659[b],57 primus ... gradus nostri regiminis ... est -o lapidis in aquam spiritualem. **B** *incorpor.:* **1** *gener.:* **a** *in univ.:* ANON. minut. praef. erit *unitas* ... in sua puritate ... suae integritatis -em nesciens. VITA Norb. I 18 p. 697,14 cum quibus *(patribus)* ... annuatim convenire statuit pro resarcienda -e ordinis. **b** *laxatio – Lokkerung:* CONR. BRUNW. Wolfh. 23 p. 104,2 districtio, si modum excedit, sęvitiam gignit et nimia pietas -em disciplinę parturit. **2** *iur. et canon. i. q. sublatio, abolitio – Aufhebung, Abschaffung:* CHART. archiep. Magd. 92 p.132,30 (epist. papae a. 981) siquidem tantę lites hac diffinitione sopiuntur et unius ecclesię *(sc. beati Stephani)* -e plures ditantur ęcclesię. TRAD. Frising. 1481 concambium ... factum litteris commendavimus, ne eiusdem aliquam *(sic)* possit unquam fieri -o. CHART. civ. Erf. 149 ne ... dicti contractus -o attemptetur *eqs.* CHART. Asp. 18 p. 103,31 ut in statu bono et debito conserventur *loci pii* ... neve ad -em suarum libertatum vergant. **3** *rhet. i. q.* κακόζηλον – *Übersteigerung (cf. Lausberg, Rhetorik § 1073):* CONR. MUR. summ. p. 57,11 duodecimum *(vitium dictaminis)* est tractatus -o, que fit, <cum *ci., cf.* p. 57,19> quedam, licet ornate et succincte dicantur, minus tamen caute et congrue ponuntur. p. 94 l. 233 (in marg.) -o. **4** *philos. i. q.*

partium explicatio – Aufgliederung, Zerlegung: CONSTANT. AFRIC. theor. 1,2 p. 1a^{v},15 -o est, res in mente conceptas usque ad partes deducere ignotas, verbi gratia: corpus humanum in membra officialia, officialia in similia, similia in humores *eqs.* **5** *mus.:* ODO ARET. ton. B p. 93,4 propter -em . . . distinctionum et modorum in vocibus permutationem minime utrisque conferetur *tonus* plagis.

II *translate:* **A** *levitas, morum corruptio – Liederlichkeit, moralischer Verfall:* EPIST. Meginh. 29 p. 227,12 abiit ille *(dominus)* in Carinthiam suam, . . . omnis . . . -is . . ., omnis perditissime vite singularem speluncam. HUGO FLAV. chron. 2 p. 416,24 Romanae sedis legatus . . . -em noverat habitatorum loci. GESTA Trud. cont. I 8,2 p. 273,2 loci sui -em et secularitatem nimiam abhorrebat *Rodolfus*. HELM. chron. 43 p. 86,29 consideravit *Vicelinus* . . . in sacerdote . . . statum . . . vitae nulla -cione labefactum. RICHER. SENON. gest. 1,18$^{capit.}$ de dissidio ecclesie Medii-monasterii et -e monachorum. *al. incuria – Leichtsinn:* DAVID compos. 3,25 p. 213,9 -o est devotioni sicut aqua igni, et, qui ducit in consuetudinem, vix dissuescet, maxime ioculari. **B** *oblectatio, voluptas, excessus – Zerstreuung, Ergötzung, Ausschweifung:* LIUTPR. leg. 11 quorum *(militum)* deus venter est, quorum audacia crapula, fortitudo ebrietas, ieiunium -o. THEOD. PALID. annal. a. 934 p. 62,9 animi -o securos, securitas negligentes, negligentia inperitos facit. CHART. Worm. 293 p. 196,11 varias ipsorum *(scholarium)* -es . . . providimus *(sc. decani)* exstirpare. *al.* ALBERT. M. pol. 2,7^{d} 'vivunt . . . voluptuose', . . . supple mulieres, . . . epulis . . . vacantes et -bus. **C** *pavor – Zaghaftigkeit:* GLOSS. II 167,44 St.-S. per diso-em (deso-em *a. corr.*) durahslaffi. 170,37 -is (deso-is *a. corr.*) slapfi. 240,2 -is (desso-is *a. corr.*) zag. OTTO FRISING. gest. 2,26 p. 131,14 princeps animum . . . ad misericordiam flexum presensit, sed -is suspicionem vitans *eqs.* **D** *desolatio – Verlassenheit:* RHYTHM. 89,3,1 cum erit -o et magna tribulatio . . . in tremendo die *(cf. Vulg. Matth. 24,15).*

III *meton. i. quod per resolutionem procreatur – Produkt der Auflösung:* ALBERT. M. animal. 15,93 illi *(sc. qui antea fuerunt)* dicebant, quod sperma est quaedam -o corporis sive *eqs. (cf. p.818,22).*

dissolutivus, -a, -um. **1** *act. i. q. (dis)solvens – (auf)lösend:* **a** *adi.:* **α** *in univ.:* AESCULAPIUS 40 p. 65,22 praeparandum antidotum -um, hoc est pertundens lapidem *(sc. renium).* TRACT. de aegr. cur. p. 204,41 in qua *(aqua)* decoctum sit piretrum, radices rafani . . . et similia . . . ad gargarismum -um facientia. ALBERT. M. cael. 2,3,1 p. 144,2 non est nisi motus localis, eo quod ille solus est -us eius, quod movetur. miner. 4,1,4 p. 87^{b},17 causa potest esse mortificatio argenti vivi ex aliquo vapore -o *(cf. p.820,1). in alleg.:* ALBERT. M. euch. 6,2,1,15 p. 381^{b},23 quod *(chrisma in confirmatione)* ex proprietatibus suis unctivis et -is et penetravivis significat et causat gratiam. **β** *spectat ad complexionis virtutem calidam (frigidam: l.52):* IOH. S. PAUL. diaet. 427 acetum frigidum est in primo gradu . . .; -um est et extenuativum. ALBERT. M. phys. 8,2,4 p. 593,47 quod calor est -us et extensivus. veget. 6,361 est *humulus* calidus et siccus, -us viscositatum . . . et conservat a putredine liquores. animal. 22,97 caro . . . eius *(animalis)* dicitur esse desiccativa et -a. metaph. 7,2,5 p. 345,64 expulsio frigidi non fiet, nisi potetur calidum frigidi -um. *ibid. al.* **γ** aqua -a *i. q. aqua fortis – 'Scheidewasser', Salpetersäure (de re cf. H. Kopp, Gesch. d. Chemie. III. 1845. p. 9):* GEBER. invent. 21 p. 732 dissolve lunam calcinatam in a q u a -a (23 p. 734. *ibid. al.*). **b** *subst. neutr. (vel ellipt. de medicamine):* MATTH. PLATEAR. (?) gloss. p. 366^{D} hepar, quod porosum dissolutioni est satis obediens, aut . . . infrigidatur, unde indiget -is ad sui purgationem, ut pori aperiantur et dissolvatur frigida materia; sed quia vehementer -a laedunt substantiam hepatis, apponenda sunt stiptica aliqua cum -is, quae debilitatem hepatis confortent. GLOSS. Roger. III 105 ad ultimum debet apponi istud maturativum et -um. WILH. CONG. chirurg. 761 ponantur . . . in augmento *(sc. apostematis)* . . . -a, in statu -a et maturativa. *al.* **2** *pass. i. q. ad dissolutionem vergens, dissolubilis – zur Auflösung neigend, 'flüchtig':* URSO element. 6 p. 175,13 compositum est *(sc. elementum commixtum)* in pondere gravissimum et in essentia liquidum et facile in aerem -um (dissolutum *V; cf. p.819,47*), ut argentum vivum.

***dissolutorius,** -a, -um. *(dis)solutivus – (auf)lösend:* MAURUS progn. 12 p. 30^{a},28 sine doloris vehementia . . .; quare talis dolor dicitur sine dolore, vel quia non habet q u a l i t a t e s -as (p. 30^{a},55). 33 p. 46^{a},5 materia calida et sicca virtutem habet dissecatoriam et -am. *ad dissolutionem perficiendam aptus – zur Durchführung der (Auf-)Lösung geeignet, Lösungs-:* GEBER. forn. 7 p. 743 de furno solutorio; furnus -us fit cum cacabo aquae pleno cum instrumentis ferreis, in quibus . . . tenentur alia instrumenta . . ., in quibus fit omnis dissolutio.

adv. ***dissolutorie.** *paralysin efficiente modo – auf lähmende Weise:* BERTH. chron. B praef. p. 163,10 Herimannus . . . passione paralytica omnibus membris -e contractus . . . artium omnium perplexitates . . . suo sensu fere comprehendit.

dissolutus *v.* dissolvo. **dissonanter** *v.* dissono.

dissonantia (-cia), -ae *f. script.* diso-: *l.51.* **1** *proprie:* **a** *strictius t. t. mus. de sono absono i. q. disharmonia – Mißklang, Disharmonie:* **α** *in univ.:* PS. HUCBALD. ton. 315 ut voces amborum *(sc. cantorum)* in unum coeant, nec, qui succinit, humilius vel celsius respondeat . . ., sed quantum fieri valet, haec -a caveatur. CAES. HEIST. hom. exc. 56 clamavit chorus contra chorum; abbas . . . et prior . . . non poterant . . . vocum -cias unire. **β** *diaphonia – Dissonanz, dissonierendes Intervall (de re cf. H. P. Gysin, Studien zum Vokabular d. Musiktheorie im Mittelalter. Diss. Zürich. 1959. p. 38. 84sq.):* SCHOL. enchir. 1,25sq. alia fit -a (*antea:* absonia), quando sonus a sono falso metitur . . .; tertia -a, quando sonus non respondet sono *eqs.* IOH. GARL. mus. mens. 9,34 species -ae sunt septem, scilicet semitonium, tritonus *eqs.* IOH. AEGID. prol. 14 in omnibus, quae sunt, . . . relucet pulcherrima melodia, secundum consonantias et -as musicales divinitus ordinatas. *saepe. in imag.:* EBERH. BAMB. epist. 14 p. 536^{B} minima quaevis distantia maximam facit -am, si proportionalis non fuerit. **b** *latius i. q. sonus alienus – fremder Klang:* DROGO Winn. 22 (MGScript. XV p. 781,39; c. 1070) interrogavit nos praepositus . . ., qui et unde essemus; cognovit enim propter -am linguae esse incolas alterius patriae. **2** *translate:* **a** *incongruentia, inconvenientia, discrepantia – Abweichung, mangelnde Übereinstimmung, Diskrepanz:* **α** *gener.:* HROTSV. Sap. 1,4 quod maius potest rumpere civilis concordiam pacis quam -a observationis? EPIST. Ratisb. 23 p. 350,32 quę *(persona)* totam vim bene vivendi . . . in omni virtute ponit, cum -a m o r u m armoniam nesciat operum (HUGO HONAUG. hom. 2,39,1 ad m. suorum *[sc. Iudae]* -am). ALBERT. M. eth. comm. 371 p. 315,51 avaritia reducitur per tria, . . . ex materia sua . . . et ex ratione inaequalitatis et ex -a legis. *spectat ad scriptorum inconcinnitatem:* PAUL. DIAC. Lang. 1,25 p. 63,2 leges . . ., quarum prolixitas nimia erat et i n u t i l i s -a, . . . correxit *Iustinianus* (*inde* MARIAN. chron. a. Chr. 554 p. 538,46 inutili diso-a). HUGO FLAV. chron. 1 p. 293,41 nos . . . considerantes hoc in loco scriptorum -am *eqs.* INNOC. III. registr. 1,168 p. 237,30 quamvis . . . hec vocum *(i. locorum sacrae scripturae)* -a secundum sanum consonat intellectum *eqs.* **β** *publ. (de vitiis exemplarium vitandis):* CHART. Rhen. med. II app. 43 p. 29,11 (a. 1149) in neutra *(sc. chartarum)* -a, quippe cum ipsis eisdem verbis per omnia concordare videantur. CHART. Wirt. IV 1110 p. 173,22 duo sunt instrumenta conscripta unius tenoris et appositis paragraphis intercisa, ne posset . . . dolus ex eorum -a deprehendi (*inde* CHART. Wirt. V 1345 p. 110,25 -cia). **γ** *gramm.:* CONR. MUR. summ. p. 78,1 cum scribitur principibus, . . . gramatica debet taliter expoliri, ne . . . -a numerorum vel incongruitas . . . valeat inveniri. **δ** *natur.:* URSO element. 3 p. 59,7 consona -a est, cum ignis et aer naturali et amica compage immediate iungantur. **ε** *comput.:* BEDA temp. rat. 11,104 -a, quam bissextilibus annis . . . dicimus oriri *eqs.* 48,10 ne per . . . -am error temporibus inolesceret. hist. eccl. 3,25 p. 182,6 haec . . . -a paschalis observantiae . . . patienter ab omnibus tolerabatur. **b** *discordia, dissensio – Uneinigkeit, Dissens:* ANNAL. Xant. a. 843 venerunt ipsi reges in unum locum et -am illorum coadunaverunt. MARIAN. chron. a. m. 3090 quanta apud veteres de eo *(Homero)* -a fuerit. GERHOH.

[Konstanciak]

psalm. 64,28 si electionis *(sc. episcopi)* patet -a, iure in talibus expectatur iudicum spiritalium sententia. **c** *confusio – Unordnung, Verwirrung:* HONOR. AUGUST. quaest. II 5 homo . . . Deo inobediens diabolo . . . factus est obediens . . .: sic . . . -am in universitate fecit, dum ad vitam conditus in morte defecit. **d** *varietas – Verschiedenheit:* MAURUS urin. II p. 47,31 incurabiles sunt timpanites et asclites propter -am qualitatum epatis.

dissone *v.* dissonus.

dissono, -avi, -are. *perf. in schedulis nostris tantummodo* -av(i). *absol.: l.39. c. dat.: l.37. c. praep.:* ab: *l.16.24.34.* cum: *l.46.* inter: *l.32.44. partic. praes. usu adi.: l.17.20.39.*

1 *proprie de sonis i. q. (sono) aberrare, haud concordare – (im Ton) abweichen, nicht zusammenklingen:* **a** *in univ.:* AUREL. REOM. mus. 5,4 ut quisquis *(sonus)* ab ea *(symphonia)* -verit (*ex Isid. orig. 3,20,3* -uerit), sensuum auditus offendat; cui est contraria diaphonia, id est voces -antes vel discrepantes. *turpiter sonare – schrecklich klingen:* LAND. MEDIOL. hist. 2,23 p. 60,38 Teutonici terribili garritu vocibusque -antibus nimio vini ardore bachantes . . . cursitabant. **b** *spectat ad concordiam diversarum vocum, 'organum':* GUIDO ARET. microl. 18,3 diaphonia vocum disiunctio sonat, quam nos organum vocamus, cum disiunctae ab invicem voces et concorditer -ant et dissonanter concordant (*inde* LIBER spec. 48). *al. adde:* VITA Eberh. Salisb. I 1 p. 78,26 ad nutum eius *(praepositi)* campanae omnisonum consonae -ant. **2** *translate i. q. discrepare, dissentire, discordem esse, variare – nicht übereinstimmen, uneins sein, (voneinander) abweichen:* **a** *in univ.:* AMALAR. ad Hild. 11 de his *(sacris temporibus)* refert tripertita historia . . . aliquando ecclesiam -asse. GODESC. SAXO theol. 3 p. 96,2 est . . . necessarium . . . Petri et Pauli pariter ponere testimonia duo, ne . . . -are inter se videantur. NOTKER. BALB. gest. 1,10 p. 12,21 regiones vel civitates in laudibus divinis, hoc est in cantilenę modulationibus, ab invicem -are perdolens *Karolus (sim.* EKKEH. IV. cas. 47 p. 106,14 Karolus . . . aecclesias . . . videns . . . Romanae aecclesiae . . . in cantu . . . -are *eqs.).* GERB. epist. math. I 9,1 videsne, qualiter hae duae regulae -ent (dissentiant *var. l.*)? URSO gloss. 24 p. 55,14 amisso daemonis regimine -antis *(i. diaboli;* discernentis *var. l.) eqs. al.* **b** *de controversia, pugna sim. i. q. contendere – streiten:* PASS. Trudp. 10 cum . . . isdem, in quo sanctus Thrudpertus requiescit, locus heredibus -antibus pene in solitudinem foret redactus *eqs.* THIETM. chron. 4,11 eo tempore Miseco et Bolizlavus inter se -antes multum sibi invicem nocuerunt. HIST. de exp. Frid. imp. p. 107,2 ipse *(frater Saladini)* . . . adeo cum ipsis *(filiis Saladini)* -bat, ut aliqui eorum christianorum auxilium expeterent.

adv. **dissonanter.** *haud concordanter – nicht übereinstimmend:* ARNO REICHERSB. apol. p. 80,22 dum . . . uterque patrum de Christo secundum formam servi agat, -r tamen loquentes, discretione . . . opus est. *v. et l.24.*

dissonus, -a, -um. **1** *adi.:* **a** *proprie t. t. mus. i. q. absonus, dissonans – mißtönend, disharmonisch:* **α** *in univ.:* MUS. ENCHIR. 11,36 simphonia diapason aliam, quam susceperit, consonantiam servat, nec immutat, nec ex consona -am reddit. Ps. HUCBALD. ton. 291 sine hac *(aequalitate cantilenae)* . . . chorus concentu confunditur -o, nec cum aliis concorditer quilibet cantare potest. EUPOLEMIUS 1,540 varium strepitum dat -a turba. **β** *diaphonus, per varias voces consonans – mehrstimmig, vielstimmig:* MUS. ENCHIR. 13,9 dicta . . . diaphonia, quod non uniformi canore constet, sed concentu concorditer -o. *in imag.:* THIETM. chron. 4,8 fit unus laicorum atque clericorum in Christi laude concentus . . ., convenitque in unum -a turba dominium. **b** *translate:* **α** *discrepans, diversus, dispar – abweichend, verschieden, ungleich:* AGIUS epic. Hath. 237 Sem Iaphetque patri meritis non -a proles *eqs. (item de hominibus:* VITA Afrae 230 nec iuramentis -us esto *[sc. praesul]* tuis. *al.).* ANNAL. Quedl. a. 1014 p. 82,30 ivit obviam tota civitas; licet -o voto. BERNO epist. 29 p. 64,26 de -a psalterii Romani ac Gallicani, qua nos utimur, interpretatione. MANEG. ad Gebeh. 1 p. 315,7 quam sint *litterae tuae* . . . doctrine adverse, . . . quam canonice severitati -e, . . . demonstremus. *al.* **β** *ineptus, inconveniens – unpassend, unangemessen:* CONR. MUR. summ. p. 59,4 vitium est, si in una et eadem littera de uno stilo ad alium fiat transitus -us et ineptus. *controversus – strittig:* CAND. FULD. Eigil. II 10,6 consessio longa *(sc. fratrum)* cernitur, hinc vario varia sermone levata; concite prorupit in medium res -a. **γ** *contrarius, incongruus – widersprüchlich, gegensätzlich, unstimmig:* POETA SAXO 5,540 in quibus *(annis)* antiquas leges correxit *Karolus*, in ipsis uniri mandans, -a que fuerant. HROTSV. Pafn. 1,6 -a elementa convenienter concordantia unum perficiunt mundum. URSO element. 2 p. 49,21 si . . . singularis esset modus commixtionis elementorum, unde proveniret in rebus tam multiplex genus et -um. **2** *subst. neutr.:* **a** *discrepantia – Abweichung:* MANEG. c. Wolfh. 7 nichil diligit *spiritus* singulare vel -um, nil immoderatum amat. **b** *discordia – Uneinigkeit, Zwietracht:* SALOM. III. carm. 1,2,112 si constare nequit regnum per -a separ, que sint divisis metuenda pericula nobis? **c** *vitium – Mangel:* MIRAC. Pirmin. 4 homo alius artificii doctus turris cacumen . . . ascendit queque -a *(sc. parietis)* suae redditurus congruentiae.

adv. **dissone.** *contrarie, incongrue – widersprüchlich, unstimmig:* RATHER. epist. 26 p. 139,2 concilium . . . adire dispono, indagare primitus illa studens, quę quasi -e (dispone *var. l.*) sunt prolata *(sc. in canonibus sim.),* ad quam perduci valeant concordiam.

dissotio *v.* dissocio. **dissp-** *v.* disp-.

disstractio *v.* distractio. **disstructio** *v.* destructio.

dissuadeo, -suasi, -suasum, -ere. *script. et form.:* des(u)-: *l.43.57.* disu-: *l.51. pendet* ab: *l.61.*

consiliando arcere, non censere, opponere, deterrere, retinere, prohibere – ab-, widerraten, einwenden, (davon) abbringen, abhalten, hindern: **1** *exempla:* **a** *in univ.:* HERBORD. Ott. 2,40 p. 140,18 tanto amore . . . flagrabat episcopus, quod voluntatem . . . remanendi haberet, sed a clericis suis -sus est. 3,11 propter immanitatem periculi ab omnibus -sus est *episcopus.* CHART. Mog. A II 379 nos visitare contempsistis, unde . . ., nisi amicitia ducis Carinthiae tunc nos -isset, indignationem promeritam reportassetis. OTTO SANBLAS. chron. 7 p. 8,2 ab aliis -sus *(sc. Fridericus rex)* hoc in posterum differens ad Cisalpina revertitur. *al.* **b** *vetare, negare – verbieten, nicht zulassen:* FRUTOLF. chron. p. 181,17 se ipsum . . . promoveri nolebat *Hugo*, quia patris interfectio illud -bat. **2** *syntactica:* **a** *c. acc. rei:* RUOTG. Brun. 20 p. 21,18 ut . . . aut arma de-eas, aut quoquo pacto compescas. EGBERT. fec. rat. 1,15 qui rem -et caram, sibi suscitat iram. BERTH. chron. B a. 1079 p. 348,6 quo audito Saxones . . . expeditionem inceptam in primis domino suo -bant. VITA Heinr. IV. 13 p. 42,11 imperator tam cruentum nefas detestatus pugnam obnixe -bat. CONR. HIRS. mund. cont. 725 ut . . . indumentorum mollia -as. CHART. Turic. 586 p. 92,34 minore . . . parte *(sc. capituli)* contendere *(sc. iuridice)* volente, id maiore . . . disuadente *eqs. al.* **b** *pendet* ne (quin: *l. 55*): BERTH. chron. B a. 1077 p. 256,10 ipsi *(episcopi)* . . . econtra non minimum regi -bant, ne ipsum *(sc. papam)* saltem apostolicum nominaret. GERHOH. aedif. 71 p. 176,31 nulli . . . tunc -eri debuit, quin *eqs.* VITA Balder. 20 Iohannem episcopum . . ., ne hoc *(sc. oblationem)* faceret *(sc. comes)* . . ., desu-isse *eqs. al.* **c** *pendet inf.:* LEO MARS. chron. 2,14 propter aquę penuriam id facere *(i. castrum construere)* -sus descendit *abbas.* FRUTOLF. chron. p. 182,6 socerum adiit *Heinricus dux* ac plurimum regi adhaerere -sit (*ex* RICHER. REM. hist. 1,39 ei *[socero]* ab rege -et).

dissuasio, -onis *f.* **1** *actio dissuadendi, dehortatio, revocatio – das Ab-, Widerraten:* **a** *in univ.:* DIPL. Heinr. IV. 303 p. 398,40 (spur.) consiliariorum nostrorum . . . -e ad h<ę>c determinanda . . . nos excusavimus. CHART. Tirol. 563 p. 43,22 cum . . . capitulum -e sollicita laboraret episcopum a tali proposito revocare *eqs.* CAES. HEIST. mirac. I 5,42 p. 327,6 diabolus advolans verbis admonitoriis *(sc. s. Remigii ad votum solvendum)* verba -is subiunxit dicens: '*eqs.*' ALBERT. M. sent. 1,45,11 p. 415[a],29 respectu mali debemus habere prohibitionem et -em minoris mali, quod est veniale. eth. II 7,1,2 p. 469[b],9 si -em rationis ab alio accipiat *intemperatus,* pro certo sanabitur.

[Konstanciak]

al. **b** *spectat ad monitum:* HUMB. Sim. praef. p. 101,27 a cuius fornicariae delubro ... nostros parvulos ... revocemus ... talibus -bus: '*eqs.*' **c** *spectat ad minas:* RICHER. REM. hist. 1,15 nisi a tanta consuetudine cesset, sese *(sc. primates)* a regis consilio penitus discessuros: rex -bus his minime credulus a dilecto non cessit.

dissuasor (disu-), -oris *m.* *qui dissuadet, dehortator – einer der abrät (von):* LIBRI Karol. 3,18 p. 419,28 omnium malorum suasor et e contrario omnium bonorum -r *(i. diabolus)* ... hominibus persuasit creaturas colere. LIGURINUS 1,342 si quis ob invidiam ... tot bona secreto disu-r inutilis astu impedit, ... perfidus esse probatur. *Konstanciak*

dissuefio *v.* desuefio. **dissuesco** *sim. v.* desue-.

1. dissulco -are. *sulcare, incidere – zerfurchen, ein-, zerschneiden:* GUMP. Wenc. 8 p. 216,26 principalium ... vestibus ornamentorum solio residens induitur, sed caro mundissima cilicino subtus acumine -atur (disculcatur *var. l.*).

2. dissulco *v.* dissulto.

dissulto, -atum, -are. *script.* -lc(o): *l.28.* **1** *intrans.:* **a** *(rumpendo) se diffundere, dispergi – (ausbrechend) sich verbreiten:* **α** *de fremitu, sonitu sim.:* VITA Antonini Surr. 12 clamor furentium attollitur: plausus ... -at credentium se hiatu per lapidem facto pro porta mox usuros. ODO MAGDEB. Ern. 8,142 per campos ... tubarum -ant fremitus. **β** *usu vario:* METELL. exp. Hieros. 1,131 -bant legiones seque parabant ad bellum clarum. CONST. imp. III 16 p. 20,14 iusticia suffocabitur, et exulabit concordia, et pax regnantibus criminibus expirabit, impunes -cabunt iniurie, proximus insurget in proximum. **b** *resonare, resultare – widerhallen:* CARM. de Cass. 316 centuplicant gemitus: reboat Saronia tellus, increpitant montes, -ant undique colles. **2** *trans. i. q. (praedicando) divulgare – (rühmend) verkünden:* MIRAC. Cuneg. 65 ad yperbolicum ... miraculi rumorem in exhortationibus episcopi auribus hominum -tum.

dissuo, -sui, -sutum, -ere. *refl.: l.40. partic. perf. usu adi.: l.60. p. 727,27. subst.: l.42.*

dissolvere, discindere – auf-, ab-, auseinandertrennen, -lösen, zerreißen: **1** *proprie (in imag.: l.42.48):* **a** *strictius:* WOLFHARD. Waldb. 1,17[b] p. 178,14 cum mancellam ..., quae prius in loco inventa priori consuta se sponte -erat, arrepta acu suere coepisset *Geila*. VITA Bonif. II 1 p. 92,13 ut confracta solidaret et -ta acumine predicationis evangelii consueret. WILH. HIRS. const. 1,59 p. 988[D] si in vestimento suo quid -tum est et aliquid resarcire vult *frater*, hoc ... ad lectum suum facit sedens. HERBORD. Ott. 1,27 aiunt illum humilitatis causa ... subtalares -tos (dissolutos *var. l.*) plerumque ad sartorem misisse. CONST. imp. II 210 p. 282,31 inconsutilem tunicam Dei nostri -ere conantur heretici. *saepius.* **b** *latius:* **α** *discutere – auseinanderschlagen, -hauen:* ALBERT. STAD. Troil. 3,446 Leonte, nescis, quod scapulas -uit ille *(Hector)* tibi? 4,338 saevus Achilles surgere conantis -uit ense caput. **β** *dissulcare, deformare – durchfurchen, entstellen:* ODO MAGDEB. Ern. 1,142 -ta resarcit corpora vulneribus. **γ** *concutere – (durch)schütteln:* ALBERT. STAD. Troil. 6,532 fortunam Priami cantavit Troia ... et nostra *(sc. Argivorum)* -uit ossa metus *(cf. Ov. epist. 3,82).* **δ** *aperire – öffnen:* GESTA Bereng. 3,143 undique -tis (gloss.: divisis et apertis) reserant *Quirites* penetralibus urbem. *v. et p. 727,27. fort. huc spectat:* CHART. Hans. add. III 599 (post 1066) preter discarcatam lanam et ⌞-tum unctum (vinum *ci. ed.*)⌟ (*cf.* p. 391,24 vins descosuz) et tres porcos vivos licebat eis *(hominibus imperatoris)* emere in naves suas. **2** *translate i. q. destruere, discerpere – zerlegen, auseinandernehmen:* EPIST. Ratisb. 10 p. 327,4 neque ... -enda est Ambrosiana ratio: 'plurimum itaque prodest unicuique bonis iungi'.

dissuria *v.* dysuria. **disswetudo** *v.* desuetudo.

***dissyllabo,** -are. *in syllabas dividere – in Silben einteilen, trennen:* ELIAS SAL. mus. 30 p. 58[b],13 faciet *rector* eis *(sc. cantantibus)* pausas cum manu sua super librum honeste -ando.

dissyllabus *v.* disyllabus.

distabesco, -tabui, -ere. *tabescere, dissolvi – sich verzehren, grämen:* LUP. FERR. epist. 33 p. 41,20 praecellentissime domine, ... audita nuper status vestri adversitate ineffabili dolore -ui. CONR. EBERB. exord. 5,12 l. 252 dentibus suis frenduit et -uit *peccator ille, qui ab initio peccat.*

distanter *v.* disto.

distantia (-cia), -ae *f.* *script.* des-: *l.59.* **I** *strictius:* **A** *proprie i. q. spatium, intervallum – Abstand, Entfernung, Intervall:* **1** *gener.:* **a** *in univ.:* RICHER. REM. hist. 3,52 quorum *(errantium siderum)* absidas et altitudines, a sese etiam -as efficacissime suis demonstravit *Gerbertus*. ALFAN. premn. phys. 1,91 p. 22 astrorum motus et -as (*PG 40,533*[A] διαστήματα) ac mensuras novit *homo*. FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 181,15 inter maiores falcones *(sc. ligatos)* maior debet esse -a. ALBERT. M. probl. det. 43 an possit sciri -a a superficie terrae usque ad centrum eius. *persaepe.* *in imag.:* ARBEO Emm. 36 p. 83[a],17 quibus -is a regno Dei alienentur adulteri. CHART. Basil. C I 437 p. 320,35 cum non minor quam inter lunam et solem ... inter veteris et novi testamenti altaria videatur esse -a. *al.* **b** *spatium longum, longinquitas – weite Entfernung, Abgelegenheit:* CHART. Lamb. Leod. 396 p. 488,16 (a. 1245) abbas propter loci -ciam ... eis *(mansionariis)* audiendis vacare non potest. ALBERT. M. veget. 4,79 solis ... longitudo a loco illo *(sc. remoto)* sive -a facit diem longiorem in locis illis. animal. 1,205 quarta causa *(sc. nigredinis oculi)* est -a eiusdem humoris *(sc. cristallini)* nimis in profundum occuli. *al.* **c** *diuturnitas – Langwierigkeit:* MEDIC. var. (BullHistMed. 10. 1941. p. 33; s. X./XI.) febres quandoquidem multe sunt -e, quoniam multe sunt sine intermissione. **2** *mus.:* REMIG. ALTISS. mus. 494,22 secunda ... -a dieseos ab illa, id est prima, quae et quarta, id est diesi, maior est. PS. BERNO mens. monoch. 6,15 septem ... sunt v o c u m -ae (TRACT. de fist. org. p. 15). ANON. VII mus. 11,8 est dytonus -a inter duos unisonos continens in se duos tonos et tres voces. *al.* **B** *translate:* **1** *differentia, diversitas – Unterschied, Verschiedenheit:* CAPIT. episc. I p. 179,6 nulla ... in primo tempore praedicationis apostolorum -a fuit inter episcopos et presbiteros. HADR. II. epist. 40 p. 756,18 post ... indagatas ... personarum, culparum et provectionum qualitates atque -as. LAMB. HERSF. annal. a. 1076 p. 270,21 hanc regis ac tiranni esse -am, quod *eqs.* OTTO FRISING. chron. 8,29 p. 440,12 unam fore beatitudinem, sed in beatitudinis fruitione -as ostendit *Dominus*. ALBERT. M. metaph. 10,2,3 p. 444,57 contrarietas est duorum sub uno genere differentium maxima -a. CARM. Bur. 92,5,1 non eis *(sc. Phyllidi et Florae)* -a (differentia *var. l.*) corporis aut oris, omnia communia sunt intus et foris. *saepe.* **2** *distinctio – Unterscheidung:* CONSTANT. AFRIC. coit. 9,22 -ciam (-am, distinctionem seu differenciam, differenciam *var. l.*) fecimus inter fortem et debilem virtutem. **C** *meton.:* **1** *divisio, gradus – Einteilung, Abstufung:* ALDH. virg. I 19 tripertitam humani generis -am *(sc. virginum, castorum, coniugatorum)*, orthodoxae fidei cultricem catholica recipit ecclesia. virg. II 84 humani generis triplex -a fertur, quae modo per mundum triquadro cardine degit. **2** *forma (distincta) – (bestimmte) Form:* GLOSS. med. p. 35,24 fleumone: est fervor vel ignitus tumor; que quidem sepe ac subito nascitur et habet multas species atque -as.

II *latius i. q. exstantia – das Vor-, Herausstehen:* TRACT. de caus. mul. 54 offocatio matricis, idest stranguria et subito casus ..., toracis de-cia (-a *var. l.*), pulsus parvus.

***distas** *subst.* (dextans) *decem unciae – (Maß von) zehn Zwölftel:* BEDA temp. rat. 4,39 si in sex partiris *(sc. temporis spatium)*, sexta pars sextans; quinque reliquae dextans, vel, ut alii, -s (destas *var. l.*) vocitantur.

distectus *v.* 1. detego.

***distemperamentum,** -i *n.* *intemperantia – Unausgewogenheit, Unmäßigkeit:* CONSTANT. AFRIC. theor. 7,1 ex naturali ... actione temperamentum humorum intelligitur in sanitate et eorum -um in infirmitate. ALBERT. M. sent. 3,15[A],3 p. 270[b],37 in quantum ... est *anima* forma substantialis, est ipsa perfectio corporis hominis, secundum quod est per temperamentum accedens ad aequalitatem convenientem aliqualiter cum coelo et distans a -o elementi.

[Leithe-Jasper]

distemperantia (-cia), -ae *f.* *script.:* -sper-: *l.7.* -enp-: *l. 23.* -ren- : *l.8.* -at-: *l.20.*
dyscrasia, intemperantia – schlechte Mischung, Unausgewogenheit, -geglichenheit, Unmaß, Unmäßigkeit: **1** *natur. et medic. (fere de mala humorum complexione):* ANTIDOT. Lond. p. 20,9 extemporalia, que per -a fieri solent (*sim.* ANTIDOT. Sangall. p. 81,31 disp-a. ANTIDOT. Bamb. app. p. 35,46 -entia). ANTIDOT. Augiens. p. 61,34 qui ex f r i g i d a -a indignationem accipit (p. 64,7. ANTIDOT. Bamb. 36. *al. sim.* PAUL. AEGIN. cur. 26capit. calida. *al.*). ALFAN. premn. phys. 1, 51 p. 14 ut . . . fugeremus . . . qualitatum -am (*PG 40,520A* δυσκρασίας). TRACT. de aegr. cur. p. 259,42 cordis. p. 290,5 epatis. MAURUS urin. I p. 9,24 utilitas urinarum est temperantiae vel -ae humorum. ALBERT. M. princ. 3,2 p. 333b,5 passio est dissolvens coniunctum . . . vel -am . . . inducens. *saepe. perturbatio – Störung:* ALBERT. M. caus. element. 1,1,2 p. 52,46 fit . . . -a harmoniae aliquando sine materia in qualitate sola. **2** *gener. de tempestate sim. i. q. intemperies – Widrigkeit, Unwirtlichkeit:* ROM. SALERN. annal. p. 279,43 imperator Romanus apud Cloiam . . . est demoratus, ubi c a l o r i s -as (-at- *var. l.*) et muscarum . . . molestias sustinet (VITA Hildeg. Schon. 9 [ASBoll. 3Apr. II p. 781b] frigoris et c.). CHART. Bund. 939 dum propter -nperanciam a e r i s . . . abbatissa ac eius procuratores nostram *(sc. Heinrici electi)* presenciam accedere non possunt (NOTAE Weing. [MGScript. XXIV p. 831,24]). MENKO chron. 1 p. 286,16 si . . . aer et tempora anni distemperantur, ex tali aeris epidamia, id est -a, varie infirmitates . . . oriuntur.

distemperatio, -onis *f.* *dyscrasia, intemperantia – schlechte Mischung, Unausgewogenheit:* ALBERT. M. animal. 9,51 teneritudo materiae, quae -em diversarum qualitatum distinctionem sexus facientium sustinere . . . vix potest.

***distemperatura,** -ae *f.* *t. t. techn. i. q. mixtura, coopertura – Mischung, Schutzschicht, 'Tempera':* HERACLIUS II 15 ubi volueris . . . deaurare, . . . -am superpones et super carbones mittes; cum fuerit siccatum, deaurabis, ubi non fuerit positum, et quando deauratum fuerit, ablues -am et burnies. *ibid. al.*

***distemperies,** -ei *f.* *intemperies – Widrigkeit, Unwirtlichkeit:* NOTAE Emm. II (MGScript. XVII p. 574,46; s. XI.2) Fridericus imperator . . . propter disperiem *(ed.;* -em *ci. Pörnbacher)* aure . . . iter perficere non valens.

distempero, -atum, -are. *script.:* des-: *l.48.50. al.* det-: *l. 48.* disp-: *l.50.* *pendet* ab: *l.48.* *partic. perf. usu adi.: l.58. 72.*
1 *miscere, temperare – mischen:* **a** *in univ.:* ANTIDOT. Lond. p. 18,39 mitte oleo et vitella ovorum cruda . . . in mortareo et -a cum . . . apozema. MAPPAE CLAVIC. praef. p. 188,23 omnes colores des-antur a glarea. 195 det-a atincar, id est burrago, cum aqua. TRACT. de caus. mul. 54 amoniaco cum suco absenti des-as. RECEPT. Bamb. 34 cum liquamine obtimo dispera *(sc. antidotum)* et unguis. GLOSS. Roger. I A 1,22 p. 554,5 stercus caprinum -etur cum melle. ALBERT. M. animal. 3,174 exsiccatus et cum lacte -tus et in lac infusus lac optime coagulat *(sc. flos herbae). persaepe.* **b** *permiscere, terere – vermischen, (an-, ver)rühren:* HILDEG. phys. 6,14 p. 1295D si quis fluxum sanguinis habet, duo vitella ovorum -et et succum metridati . . . addat. TRACT. de chirurg. 517 absinthium cum albumine ovi despumato vel -to comiscemus. RICHER. SENON. gest. 4,39 p. 325,11 bonam . . . salsam feci *(sc. daemon)*, porta *(sc. dominus)* vinum tecum et -a eam in mortario, quia peroptime est trita. FUND. Schild. 7 p. 1048,53 alii lapides aggregant, alii cementum -ant, alii lapides quadrant. **2** *male temperare, perturbare – aus dem Gleichgewicht bringen, stören:* HUGO HONAUG. div. 9,2 cibi . . . superabundantia bonum -at stomachum. EMO chron. 30 p. 88,20 secundum Innocentium papam anima '-atur cogitatione, infirmatur delectatione' (*ex* Innoc. III. serm. 10 [PL 217C,495]). VITA Salomae 341 delicatissimi . . . corporis eius serenissima c o m p l e x i o n e -ta lepra respergitur (ALBERT. M. Iob 30,31 complexio -atur). *saepe. v. et l.27.* *de horologio:* VITA Herm. Ios. 37 didicerat . . . facere horologii instrumentum, propter quod nonnumquam ab aliis monasteriis petebatur, ut vel nova faceret . . . vel -ta iterum temperaret.
adi. **distemperatus,** -a, -um. *male temperatus, immoderatus – unausgewogen, un-, übermäßig:* **1** *natur. et medic.:* CONSTANT. AFRIC. coit. 4,7sqq. virtus . . . seminis aut est temperata aut -a; quod si testium natura sit calida et humida ac temperata, temperatum erit semen, si vero fuerit -a, erit inutile. FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 34,11 cum temperatum ex temperato servetur et ex -o calido vel frigido destruatur, ipse aves ad suum bene vivere querunt temperiem aeris et loci. *usu subst.:* ALFAN. premn. phys. 40,12 p. 130 matre non bene diaetata et nutrita consequenter, quae generat, corporibus -ta (*PG 40,772A* δύσκρατα), motibus incongrua nascuntur. 40,14 p. 130. **2** *gener. de tempestate sim. i. q. intemperans, intempestus – unwirtlich:* BURCH. ARGENT. itin. A p. 60,15 terra illa *(Babylonia)* est plurimum -a, in hyeme enim nimis est frigida et in estate nimis est calida. CHRON. reg. cont. IV a. 1237 p. 272,21 hyemps remissa ventis, nive, pluvia -a. MENKO chron. 1 p. 286,4 precessit hiems humida et calida et in hoc -a.

distendo, -tendi, -tentum (-tensum), -ere. *script.* des-: COMPOS. Luc. I 19. *usu absol.: l.70; refl.: l.37; medial.: l. 29sqq. 58sqq.; intrans.: l.65.* *partic. perf. usu adi.: l.60.*
1 *extendere, expandere – (aus-, auf)spannen, ausstrecken:* **a** *in univ.:* HEITO Wett. 4 proruit in terram . . ., -so omni corpore in crucis modum postulavit, ut *eqs.* (*sim.* WALAHFR. Wett. 273 -ens membra). HRABAN. hom. I 64 p. 123A arcus -itur. ALBERT. M. animal. 3,4 macros . . . vivos -bant *physici* et sic aspexerunt extensionem venarum. *al.* *in tormentis:* CARM. Paul. Diac. app. I 6,1,59 -itur ursus a sociis propriis detrahiturque cutis. **b** *medial. (refl.: l.37.) i. q. expandi, diffundi, extendi – sich ausbreiten, ausdehnen, erstrecken:* WOLFHARD. Waldb. 2,3 p. 210,4 plebs Christo devota passimque latum -sa (-ta *var. l.*) per orbem. GERB. geom. 2,2 id *(solidum corpus)* est, quidquid longitudine, latitudine altitudineque -itur. ALFAN. premn. phys. 2,92 p. 45 dicit *Plato* totius . . . animam -i (*PG 40,580A* διατετάσθαι) a centro terrae usque ad terminos caeli *eqs.* ANON. princ. magistr. 69 fons . . . limpidissimus rivis se -it, ex alto precipitans planum non offendit. *al.* *de regionibus, finibus sim.:* DIPL. Merov. I 7 p. 31,24 (spur. c. 850/63) quae *(via)* -itur foris ad Malam Patriam. p. 32,9 -itur terminus ipsus *(sic)* per ipsam Anisolam. DIPL. Conr. I. 22 bannus. DIPL. Conr. II. 218 quantum episcopatus . . . comitatus -itur. CHRON. Albr. a. 779 p. 716,55 que *(nationes)* ad septemtrionalem occeanum a Danubio -untur. **c** *distrahere, prolixare – auseinanderziehen, dehnen:* GUIDO ARET. microl. 17,34 quin fiat aptissima *cantilena*, si . . . producta nimium contrahas ac nimis contracta -as (distentas, diffundas, distingas *var. l.*). PETR. DAM. epist. 72 p. 331,20 ne iudicemur epistolam laciniosa prolixitate -ere. **d** *amplificare, dilatare, augere – erweitern, vergrößern, vermehren:* CARM. de Cass. 58 xenodochium reparat, -it et ornat (*sim.* INVENT. Quint. II 265 [MGPoet. IV p. 1003] basilicam). *de multiplicatione:* MEGINFR. (?) carm. p. 651A septem, qui superarunt, . . . per undenum numerum -ere debes. **e** *de vita i. q. promovere – voranbringen, fördern:* DIPL. Otton. II. 232 p. 261,5 ordinis . . . diligens observatio non solum temporalem felici rerum successu -it et effert vitam, sed etiam largitur aeternam. **2** *inflare, implere – aufblähen, aus-, an-, vollfüllen (fere de partibus corporis; medial. [intrans.: l. 65] i. q. tumefieri – [an]schwellen):* BAUDON. Radeg. 20 (MGMer. II p. 392,1) dolentes oculis -sis requirimus . . . pietatem. WALAHFR. Gall. 2,36 totum corpus . . . t u m o r e -tum (-sum *var. l.*) est (BERTH. chron. B a. 1075 p. 234,9. *sim.* PETR. TREV. David 29 per tumorem -itur). HEINR. AUGUST. planct. 1877 sollicite discretio debet adesse, . . . ne -aris ab aescis. CONR. HIRS. dial. 1545 -sas nectare cellas. ANON. coit. 1,1,12 illi . . ., qui -untur (-unt, ostenduntur *var. l.*) pinguedine, . . . longe sunt a ptisi. ALBERT. M. animal. 16,58 spiritus sufflando elevat vesiculas in spermate, ex quibus sufflans perforat et -it ipsum *(sim.* 16,71. *ibid. al.).* NOTULAE Wilh. Cong. 1197 rigida . . . efficiuntur *(sc. intestina)* et postea ventositas interclusa -it. *saepius. v. et p. 827, 43.* *in imag.:* WALAHFR. imag. Tetr. 65 luxuries quosdam sensu -it avaro. RUOTG. Brun. 10 p. 11,1 satane sotii

[Leithe-Jasper]

invidię spiritu -ti. FROUM. carm. 23,2 relevat me gloria, speras; -or nimium, disrumpunt garrula verba. RUP. TUIT. off. 2,2 l. 86 neumis -ta *(sc. mulier in Apocalypsi)* sequentibus et suis fecunda versibus. *cf.* detendo.

adi. **distentus** *vel* **distensus,** -a, um. **1** *latus – weit, ausgedehnt:* LIBRI Karol. 1,29 p. 226,9 habet *sancta ecclesia* decem atria -sa. WOLFHARD. Waldb. 3,1 p. 258,10 -sas caeli . . . nubes. **2** *plenus – voll, prall:* WALAHFR. carm. 19,17 quin . . . excurrat -ti egestio ventris. EGBERT. fec. rat. 1,159 (schol.) qui iurem superfluum hauserit, tanto -siorem ventrem habebit.

adv. **1. distente.** *assidue, diuturne – beständig, lang(anhaltend):* UNIBOS 199,1 -e prudens bucinat, subulci more sybilat.

2. distense. *extente – ausgebreitet, ausgedehnt:* ALBERT. M. metaph. 11,2,9 p. 494,78 quod incorporaliter et indivisibiliter est in causa prima et immensurabiliter, . . . hoc in circulo caelesti est mobiliter et -e, non simul: in materia autem est omnino temporaliter et diminute et materialiter.

distenperancia *v.* distemperantia.

? ***distenticus,** -a, -um. (distentio; *per analogiam ad* spasticus *formatum, ut vid.*) *ad distentionem pertinens, spasticus – Spannungs-, krampfartig:* TRACT. de aegr. cur. p. 304,37 ventositas *(sc. splenis)* cognoscitur ex dolore -o non semper eodem modo permanente, sed modo adveniente, modo recedente.

1. distentio (-cio) *vel saepius* **distensio,** -onis *f.* *script.:* dissensio: *l.52.* -sce- : *l.48.*

1 *gener.:* **a** *extensio – Ausdehnung:* **α** *proprie:* GERHOH. epist. 7 p. 499[C] non . . . locali discretione seu corporalis molis -sione seipsum Christus corporaliter in . . . diversis locis uno eodemque momento praesentat in officio sacerdotum sacrificantium *(spectat ad Aug. trin. 5,1,2)*. ALBERT. M. sent. 1,44,1 p. 390[b],2 aeternitas non praecedit spatio -sionis. div. nom. 10,1 p. 396,45 omnis mensura . . . habet -sionem quandam. animal. 1,450 non indigent *(sc. vasa spermatis mulierum)* longinqua -sione. *ibid. al.* **β** *translate:* PETR. DAM. epist. 1 p. 101,34 nolui te prolixis argumentorum -sionibus onerare. **b** *(re)laxatio – das Lockern, Schlaffmachen:* FOLCUIN. Lob. 25 p. 67,4 quae *(pluvia)* gentiliciam . . . sagittandi artem cordarum -tione frustravit. **2** *natur. i. q. inflatio, repletio – das (Auf-, An-)-Füllen:* ALBERT. M. animal. 9,113 spiritus . . . sui natura duo facit: unum quidem est materiae -sio *eqs.* 16,57 adunatur spiritus distendens semen, ut formetur; haec . . . -sio et formatio fieri non possunt sine cibo. **3** *medic.:* **a** *distortio – Zerrung, Dehnung:* EINH. Marc. et Petr. I 4,14 p. 261,50 manibus . . . ex n e r v o r u m -tione dissolutis (WOLFHER. Godeh. II 35 p. 217,15 n. -sione. *al.*). WILH. SALIC. chirurg. 4,2 p. 26,6 ex ruptura cuius *(ligamenti)* vel discensione (-sione *ed. Iuntina*) cum separatione continui impeditur restauratio *(sc. dislocationis vertebri)*. **b** *ventositas, tumor – (Auf-)Blähung, Schwellung:* AESCULAPIUS 31 p. 47,16 sequitur . . . somnus turbidus atque rumorissimus, dissensio (*Gariopont. pass. 3,19* -sio), inflatio. PAUL. AEGIN. cur. 209 p. 143,1 in apostemate . . . flegmone converso dolor et -sio (*3,46,3* διάτασις) . . . augetur.

2. *distentio, -onis *f.* (distinere; *aliter ThLL. V/1. p. 1517, 32sqq.*) *script.* -nsi(o): *l. 64. 66.* **1** *dubitatio – Bedenken, Zögern:* EPIST. Bonif. 39 p. 64,15 postposita nobis *(sc. Daniheli)* -e et sua deposita pertinatia, . . . consentaneus effectus est *Meruualh.* **2** *occupatio, cura – Beschäftigung, Sorge:* ALDH. virg. I 59 p. 320,18 diversarum rerum -bus fessae mentis cervicem gravi fascis sarcina deprimentibus. CHART. episc. Halb. 227 l. 3 (a. 1147/49) agnoscens *(sc. abbatissa)* me pro cottidiana secularium negotiorum -sione soli Deo non posse vacare. *adde:* HINCM. epist. 131[b] p. 73,16 quas *(sc. responsiones)* furatis horulis a diversis occupationum -sionibus . . . committere scedulis . . . studuimus.

distento, -are. **1** *tendere, levigare – straffen, glätten:* ODO MAGD. herb. 837 rugas -at *lilium* vultus, maculas fugat omnes. **2** *dividere, separare – trennen:* CARM. de gener. Christi 1035 ipsos (gloss.: id est patrem et filium) -at (gloss.: id est disiungit) numerus, sed crimen identat. **3** *distrahere, prolixare – auseinanderziehen, dehnen: v. p.826,46.*

1. distentus *v.* distendo. **2. distentus** *v.* distineo.

disterminatio (-cio), -onis *f.* **1** *terminus, circumscriptio – Grenze, Begrenzung:* DIPL. Frid. I. 782 p. 342,41 ducatuum -em auctoritate imperiali confirmamus. CHART. Mekl. 617 p. 585,12 villam quandam . . . c u m t e r m i n i s e t -cionibus suis sitam in confinio nostro (*sc. Iohannis domini*; CHART. Livon. A 421 c. t. e. -bus, . . . sicut vadunt a piscina molendini in rivulum). CHART. Stir. III 148 p. 223,26 controversia super quibusdam terminis et prediorum -bus sive metis in provincia sancti Laurentii. *al.* *de actu limitandi:* CHART. Salem. 139 p. 178,2 (a. 1225) placuit utrisque *(sc. partibus)* ista *(sc. a limitatoribus facta)* -o et utrimque acceptata et approbata est. **2** *fines, territorium – Gebiet, Land(stück):* CHART. Mekl. 368 p. 354,4sq. (a. 1229) villam Gutowe cum tota -cione sua . . ., villam Gentzowe cum tota -cione sua *(sc. assignavit dominus Heinricus) eqs.* CHART. Gosl. I p. 559,41 molendinum . . . cum omnibus attinentiis suis . . . et -bus hactenus habitis tam in pascuis quam pratis, paludibus, nemoribus, silvis et aquis.

***disterminium,** -i *n.* **1** *terminus – Grenze:* ANNAL. Mell. Zwetl. II a. 1189 p. 543,50 in -o terrarum, Austrie scilicet et Ungarie, tentoria sua fixit *(sc. imperator)*. p. 544,22. CHART. Pruss. I 233 p. 172,11sq. *(sc. terminus vadit)* secundum -um Prezle usque ad Protest, ubi est -um inter Prezlam et Rudencz. CHART. Livon. A add. III 439[b] p. 71,14 episcopus inter diocesim Osiliensem et terram regis equitavit -um in hunc modum: *eqs.* *in imag.:* VITA Antonini Surr. 11 cum in -o interiorum et exteriorum non . . . intra nec extra *(sc. murum)* corpus eius positum fuisset. **2** *definitio – Beendigung, Beilegung:* CHART. Stir. I 545 p. 513,3 (a. 1171) lis . . . terminum et finem accepit; in hoc -o presentes fuerunt: *eqs.*

distermino, -avi, -atum, -are. *script.* des-: *p. 829, 1. 21. absol.: p.829,9.* *pendet* in: *l.45.62.*

1 *disiungere, separare – abgrenzen, trennen, scheiden:* **a** *proprie:* **α** *in univ.:* COD. Lauresh. 6a[b] l. 15 (vix post 800) eam *(villam)* a silva . . . et ab omnibus circumpositis marchis sub certis et designatis limitibus -vit *(sc. Warinus comes)*. EINH. Karol. 7 p. 9,24 vel silvae maiores vel montium iuga interiecta . . . agros certo limite -ant. ANNAL. Hild. a. 1126 silvae, quae Boemiam a Saxonia -ant. VISIO Godesc. A 30,1 fenestras continuas per columpnulas suas -tas. 50,3. ALBERT. STAD. annal. p. 336[b],14 lapis positus est . . . iuxta viam, quae -at imperium et regnum Franciae. CHART. Heinr. Leon. 76 p. 110,34 (spur.) ubi <t>erra Briezanorum et Zwerinsensium in se -antur. *saepe.* **β** *circumscribere – um-, begrenzen, umschreiben:* DIPL. Heinr. II. 66 pro parte illa . . . parochiae, quę duobus fluviis Gruonavua et Rideboch -ta usque in Salam extenditur. BURCH. URSB. chron. p. 116,29 Nilus . . . in superiori Egipto in duo brachia dividitur, ita ut terram inferioris Egipti -et in figuram quasi triangulam. *in imag.:* RUP. TUIT. Ioh. 4,1362 omnis spiritus incircumscriptus *est*, quia nullo loco concluditur neque . . . humanorum similitudine membrorum -atur. **γ** *partiri, dividere – (auf)teilen, spalten:* IOH. DIAC. Greg. 4,24 (PL 75,188[A]) si nulla eos *(Mediolanenses)* diversitas ab electionis unitate -at, siquidem . . . omnium . . . consensus perdurare cognoscis, tunc *eqs.* GESTA Bereng. 4,37 antiquos sociis -at (gloss.: dividit) *Ludovicus* agros nil veritus. ADAM gest. 1,12 p. 14,23 omnem terram eorum *(Saxonum)* . . . inter episcopos certo limite -antes *(sc. rex)*. HELM. chron. 1,1 p. 7,4 in duos -atur *(sc. Boemia)* episcopatus, Pragensem et Olomucensem. 1,26 p. 53,1 omnis terra . . . Nordalbingorum, quae -atur in tres populos *eqs.* **b** *translate i. q. distinguere, discernere – unterscheiden:* MANEG. ad Gebeh. 58 p. 412,20 cum . . . Gregorius . . . imperatores a regibus longe inconparabili -et dignitate. THEOG. mus. 3,12 quod . . . B grave synemeni eodem intervallo respicit, quo f acutum prospicit, constatque verissimum utriusque chordae meditullium, utpote -ans hinc diapente, inde dyapason. **2** *(terminis) determinare, definire – (durch Grenzen) festlegen, bestimmen:* **a** *strictius de territoriis sim.:* **α** *in univ.:* AETHICUS p. 227,10 Sardinia insola, -ans mensuram eius, tenit in longo milia passuum CCXXX *eqs.* GERB. geom. 3,15 actus quadratus, qui et agripennus . . . dici-

[Leithe-Jasper]

tur, et ipse agri modum -ans (des-, determinans *var. l.*) per singula quatuor latera perticas XII . . . recipit. CHRON. Andag. 1 p. 4,3 perlustratis finibus . . . donationis certas metas per . . . confinia -vit *Pipinus*. DIPL. Frid. I. 782 p. 342,29 eosdem *(sc. Austriae et Boemiae)* ducatus -vimus et institutis publice metis distinximus. TRAD. Aldersp. 28 (Mon. Boica V p. 316,19) predium . . . cum omnibus appenditiis suis . . . nec non quibusdam iugeribus in Regenowerdingen digitis -tis, pratis et silvis. **β** *absol. i. q. (pro termino) decurrere – (als Grenze) verlaufen:* CHART. Sil. D I 115 p. 84,24 (a. 1208) rivulus, qui fluit per Panglov et idem -at usque ad alium, qui fluit per villam Benicovo, idemque est signum usque ad locum *eqs.* *in imag.:* CONR. EBERB. exord. 5,12 l. 7 sacra scriptura discretionem matrem virtutum esse commemorat, quae quasi sacer quidam limes inter virtutes et vitia medius . . . -at. **b** *latius:* RUP. TUIT. trin. 31,1615 recte . . . quingenta milia *(i. numerus electorum)* -antur (discriminantur *var. l.*), ut *eqs.* **3** *exterminare, vastare – zugrunde richten, verwüsten (cf. ital.* disterminare *pro* staminare *[v. Battisti-Alessio, Diz. etim. ital. II. p. 1356]):* CHART. Ital. Ficker 401 p. 415,20 (a. 1246) si quis des-verit terram alicuius vel occupaverit de terra illius communis Poiani, emendet XX soldos pro banno. **4** *terminare, dissolvere – beenden, auflösen:* EGBERT. fec. rat. 1,69 qui telam orditur, telam -et (gloss.: retexat) idem. *translate i. q. explicare – erklären:* RADBERT. Matth. 12,4923 quomodo . . . intrantes in monumentum duos angelos stantes ibi aut sedentes invenerint *mulieres;* quia nisi positio sepulchri id -et et distinguat, videtur esse contrarium, quod Euangeliste variant pro mysterio. **5** *exstinguere – auslöschen, beseitigen:* HEINR. HUNT. hist. 8 (MGScript. XIII p. 153,42; c. s. XII.[1]) a paucissimis contriti sunt *exercitus regis Francorum et imperatoris Alemanniae* et quasi telae aranearum -ti sunt et demoliti *(spectat ad Vulg. Iob 8,13sq.).*

disterminum, -i *n.* *terminus, confinium – Grenze, Grenzbereich:* HERM. AUGIENS. util. astrolab. 5 p. 409[C] circulum infra circulum . . ., inter quem duo alii ducantur, in quibus per VI divisis duodecim horae notentur, et recte per -um horae III et IV et X et IX (XI *ed.*), regula in centro manente, et qui in quadragesimo quinto gradu ducatur linea.

disterno *v.* desterno. ***distersio** *v.* detersio.

distic(h)os, -on (-um). (δίστιχος) *script.:* dys-: *l. 54.* dict-: *l.47.* -titum: *l.44.*

1 *adi. i. q.* δίστιχος – *zweireihig, zweizeilig:* SUMM. Heinr. B 2,454 hordeum -titum vel cantitum kerngersta. **2** *subst. neutr. i. q. schema duorum versuum, versus impares,* δίστιχον – *Zweizeiler, (elegisches) 'Distichon':* ALDH. ad Acirc. 115 p. 157,20 Vergilium disticon (dict- *var. l.*) fecisse commentaria declarant. PAUL. DIAC. Lang. 1,26 p. 64,5 singula eius *(Benedicti)* miracula per singula -ca (-con, dicta mistica, distincte *sim. var. l.*) elegiaco metro . . . contexui. ABBO SANGERM. bell. 3,42 exares emistichium, cum -ca (gloss.: II versus) sculpes. GERB. epist. 90 -chon in calice. PETR. DAM. epist. 117 p. 326,3 nos super hac re *(sc. synaxi)* -cum feceramus. GODESC. GEMBL. gest. 56 dysticon. CONR. HIRS. dial. 378 Cato in . . . opere suo -co processit, binis versibus comprehendens, quicquid *eqs. persaepe.* *Leithe-Jasper*

distil(l)- *v.* destill-. **distinatio** *v.* destinatio.

distincte, distinctim *v.* distinguo.

distinctio (-ccio), -onis *f.* *script.:* -nti(o): *p. 832, 4.* -nci(o): *p. 832, 9.* *confunditur c.:* dictio: *p. 831, 24.* districtio: *p.833,12.14.*

I *separatio, terminatio – Trennung, Scheidung, (Ab-)Sonderung, Ab-, Begrenzung:* **A** *proprie:* **1** *gener.:* **a** *in univ.:* FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 75,5 ab ipsis *(umeris)* incipit -o alarum a corpore. p. 81,10 quae -o *(sc. lacertorum alarum)* si non affuisset, non posset moveri una ala neque pati, quin moveretur et pateretur altera. ALBERT. M. veget. 1,90 perfectio operum animalis exigit masculi et feminae -em per substantias separatas. **b** *mensura, dimensio – Maß, Größe, Abmessung:* HILDEG. div. op. 2,1,1 l. 17 reliquę quatuor *(partes)* . . . parem sibimet formam paremque -em habebant. **2** *theol.:* **a** *de creatione Dei:* MANEG. c. Wolfh. 11 p. 66,6 cuius *(sc. Dei)* sapientia et providentia . . . non solum elementorum -em, sed ex elementis constantium rerum causales proventus . . . conectit (*sim.* 22 p. 95,8 elementaria -e). ALBERT. M. summ. creat. I 4,71,1 p. 725[a],23 opus -is (sent. 2,14,8 p. 268[a],30. *ibid. al.*). p. 725[b],25 cum tres sint -es, ut dicunt sancti, scilicet lucis a tenebris et aquarum ab aquis et aquarum a terra. *al.* **b** *de natura Christi:* ALCUIN. rhythm. 1,16,3 (MGPoet. IV p. 906) qui *(Christus)* nec unione est confusus nec -e geminatus, idem semper homo Deus, ipse Deus homo verus. **3** *publ. de terminis bonorum:* CHART. episc. Halb. 269 l. 10 (a. 1169) ut lapidum -e inhibeatur, ne de cętero alicuius areę dilatatione paschuarum terminus imminuatur. CHART. episc. Misn. 74 p. 71,31 reversi . . . cum nuntiis nostris *(sc. Tiderici Misnensis marchionis)* -em, quam fecerant, in nostra sunt praesentia protestati *viri.* CHART. Berg. Magd. 63 p. 44,31 iuravit *miles,* quod terminos, qui marchscede nominantur, . . . in illa -e servabit, quam . . . ministeriales ecclesie . . . expriment. 72 p. 51,25 in signum -is *(sc. partium)* . . . plures comportati sunt aggeres. CHART. Mekl. 1194 p. 385,21 agrorum . . . talis -o permanebit, qualis . . . semper fuit. **4** *mus. de modis:* WILH. HIRS. mus. 12,3 autenticus protus, qui est a D in d, mediam -em habet in a. *ibid. al.* **B** *meton.:* **1** *terminus, limes – Grenze:* CHART. episc. Wirz. I 264 p. 292,9 (a. 1240) in separationibus vel -bus, quae vulgo schidunge appellantur. CHART. Burgenl. II 176 p. 124,3 istis metis et -ccionibus predicta possessio circumducitur. 188 p. 136,14 (dipl.) -ccio . . . predicte silve . . . incipit a terra Iohannis . . . et tendit usque terram castri Kezel nuncupatam. *al.* **2** *territorium, fundus, praedium – (umgrenztes) Gebiet, Grundstück:* CHART. civ. Misn. 398 p. 302,12 (a. 1228) testes concordes in limitibus -is et terminis invenimus *(sc. iudices).* p. 302,17 usque ad -em Petri de Cozzebvc. CHART. Hamb. 564 p. 471,23sq. -em a molendino . . . in Bylna posito supra montes protendentem atque -es inter montes et agros . . . se extendentes . . . donamus *(sc. comites).* CHART. Wirt. VI 1662 p. 64,23 unam -em n e m o r u m, quae vulgariter dicitur ein holzmark *(sc. dedit comes Ludevicus;* p. 64,24. *ibid. al.).* *marca – Gemarkung:* CHART. Burgenl. I 243 p. 177,41 (a. 1237) protenduntur *metae* ad spinosam -ccionem, quae vulgo dicitur mege, dupplici meta consignatam et in eadem -ccione progredientes veniunt ad littosum rivum.

II *divisio, partitio, pars – (Ab-, Ein-, Unter-)Teilung, Abschnitt, Teil:* **A** *strictius:* **1** *gener.:* **a** *in univ.:* HERM. AUGIENS. abac. p. 643,30 abbaci tabula tali linearum -e divisa est, ut *eqs.* FORTOLF. rhythmimach. 5 eo quod instar aleae formari videantur et camporum -o et diversa tabellularum protractio. GERHOH. tract. p. 15,7 ipsa missa recte d i s t i n g u i t u r in septem -es (HILDEG. div. op. 2,1,1 l. 29 tribus -bus). ANON. IV mus. 1,2 p. 37,9 primus modus constat ex longa brevi longa etc., ut in suo principio sine pausatione per -em trium duorumque duorumque etc. **b** *spectat ad partes corporis:* CAES. HEIST. hom. II p. 62[a] habet . . . *digitus* septem notissimas -es, in quibus circulariter computatio nostra discurrit: tres intrinsecus et tres exterius, septimum vero in suprema extremitate. **c** *spectat ad partes temporis i. q. tempus – Zeitabschnitt, Phase:* TURBA phil. 2 similiter fit in veris complexione, in temporis nec calidi nec frigidi -e; nam secundum alterationem dispositionis constitutae ad -es anni alterandas hiems alteratur. HONOR. AUGUST. cant. 8,7 p. 481[A] hae . . . tres laudes possunt referri ad tres ecclesiae -es. **d** *spectat ad partes finium:* CASUS Petrish. 1,1 tres -es Galliarum esse memorantur. OLIV. hist. reg. 31 p. 107,25 post hanc *(Mesopotamiam)* Celessyrie regio, eiusdem *(Syrie)* potentissima -o, qua provincia continetur Antiochena. **e** *spectat ad partes scriptorum i. q. liber, caput, paragraphus – Buch, Kapitel, Paragraph:* ANSELM. MOG. Adalb. 39[tit.] prima -o. OTTO FRISING. chron. praef. p. 3,2 nobilitas vestra cognoscat nos . . . unamquamque librorum -em usque ad septimum et octavum . . . in miseria terminasse. CONST. imp. III 49,5 faciet *rex Rudolphus* omnia et singula, que in canonibus positis sexagesima tertia -e . . . contine<n>tur. HUGO TRIMB. registr. 538 hiis habitis nunc ultima -ccio tangatur, ut ad finem operis gnaviter curratur. CHRON. Albr. a. 1156 p. 843,34 librum 'De concordantia discordantium cano-

num' diligentissime ordinavit *Omnibonus* in duas partes, primam partem in XXVI -es, secundam in causas XXXVII. p. 843,37 de XXVI -bus centum -es fecit *Gratianus. saepius.* **2** *natur. i. q. loculus, cella – Fach, Kammer:* ALBERT. M. veget. 6,435 semen suum profert *linum* in nodis pyramidalibus et habet -es ordinatas in nodis illis per venas et cavernulas, in quibus est semen illud. ALBERT. M. animal. 1,13 caput ... habet aurem ad auditum, oculos ad videndum, -es cellarum capitis ad ymaginandum, estimandum, memorandum. *al.* **3** *theol. de parte doctrinae christianae i. q. articulus, dogma – (Glaubens-)Artikel, Lehrsatz:* ALEX. MIN. apoc. 21 p. 487,9 haec verba -um fidei et retributionum per margaritas a Domino designantur, qui ait: 'nolite margaritas mittere ante porcos'. **4** *mus. de divisione modorum:* GUIDO ARET. microl. 8,26sq. omnes ... modi -esque modorum his tribus aptantur vocibus; -es autem dico eas, quae a plerisque differentiae vocantur (*inde* COMM. microl. 21. 24 p. 126). COMM. microl. 4 p. 124 -es vocat modos per affinitatem, cum omnes modi -es possint vocari. *al.* **5** *t. t. gramm., rhet., mus. de parte vel incisione enuntiati:* **a** *pars sententiae vel versus vel cantus – Teilsatz, Satzteil, Vers-, Melodieabschnitt:* NOTKER. BALB. gest. 1,7 sive finita sententia seu in media -e sive subdistinctione *finem lectionis* significaret *Karolus*. AUREL. REOM. mus. 13,29 post primam <-em> (distionem, dictionem *var. l.*) ... incoante altera -e. GUIDO ARET. microl. 15,5 pars una *(i. neuma)* vel plures -em faciunt, id est congruum respirationis locum. FRUTOLF. ton. p. 113,25 cola et commata, id est membra et incisiones, quas -es cantus appellamus. CONR. MUR. summ. p. 108,13 -o est quedam cuiuslibet clausule particula, que quandoque puncto plano quandoque suspensivo terminatur. *initium, prima vox partis cantilenae – Anfangston eines Melodieabschnittes:* FRUTOLF. ton. p. 140,23 habens *plagis deuteri* initia cantus et -es legales quatuor B C D E. *ibid. al.* **b** *incisio, caesura, pausa – Einschnitt, Zäsur, Pause:* AUREL. REOM. mus. 13,21 nec, si fieri potest, in nullius toni -e minus quam VIII debent antecedere syllabae eandem -em. ARNO REICHERSB. scut. p. 1509^{C} mediae -is silentio ... omisso *(sc. in psalmodia)*. CONR. MUR. summ. p. 107,2 tres -es seu pausationes *eqs.* p. 108,19 -o idem est quod punctus, quia, ubicunque est punctus, ibi -o iudicatur. *al.* **B** *latius:* **1** *ordinatio, dispositio – (An-)Ordnung:* CONC. Karol. A 39^{A},131 p. 408,33 custodes ... ecclesiae harum *(canonicarum)* h o r a r u m -es bene norant, ut scilicet signa certis temporibus pulsent (CONSUET. Marb. 210). CONSUET. Marb. 19$^{capit.}$ qua -e canticum graduum cantandum sit. **2** *distributio – Verteilung:* CHART. Eichsf. 165 p. 96,16 (a. 1184/1203) procuravimus *(sc. abbatissa)* in anniversario obitus nostri die ... triginta octo solidos, quos tali -e eodem die dispartiri decrevimus: *eqs.* **3** *genus, species – Art:* **a** *de rebus:* STATUT. ord. Teut. p. 18,8 de prima culparum -ccione (*item* p. 87,30). *ibid. al.* **b** *de hominibus i. q. ordo, classis – Stand, Gruppe:* ALBERT. M. pol. 6,3^{a} p. 576^{a},20 quatuor sunt species democratiae, secundum quatuor -es populi generales, scilicet agricolarum, pastorum, piscatorum et eorum, qui circa forum sunt mercimoniis occupati.

III *formatio, figuratio – Gestaltung, (Aus-)Bildung:* **A** *in univ.:* ALBERT. M. veget. 1,98 in hoc solo gradu formarum exigitur -o sexus. animal. 13,111 in quibusdam eorum *(sc. animalium durae testae)* sunt *membra* ⌞distincta -e maiori⌟ (*p. 679^{b}, 3* διηρθρωμένα μᾶλλον) et in quibusdam minorem habent -em; in animali enim, quod est maioris corporis, ⌞-em habent manifestam⌟ (*p. 679^{b},4* διαδηλότερά ἐστιν). caus. univ. 2,2,25 p. 118,64 intelligere ... lumine suo dat omnibus rebus formas, quod procedens ab intelligentia -em accipit. *ibid. al.* **B** *excellentia, perfectio – Vortrefflichkeit, Vollkommenheit:* ALBERT. M. veget. 1,95 indigentia distincti sexus in animali causatur ex nobilitate et -e formae, quae datur generato per generationem. **C** *prolatio – Aussprache, Artikulation:* VITA Annon. I 3,13 p. 502^{b},46 si quando -em seu pronunciationem aliquam regulae contrariam faciebat *lector*. ALBERT. M. animal. 4,92 lingua eius *(sc. delphini)* non est absoluta, neque labia eius pervenire possunt ad vocis -em.

IV *discretio, diversitas, differentia, discrimen – Unterscheidung, Verschiedenheit, Unterschiedlichkeit, Unterschied:* **A** *gener.:* **1** *in univ.:* RADBERT. corp. Dom. 21,40 'novi'... 'testamenti' ob -em veteris dicit *Paulus*. LAMB. LEOD. Matth. I 1448 nonne vides, quanta -ntio sit tenebrarum et lucis. ALBERT. M. animal. 8,3 -o, quam facit natura inter masculum et feminam. STATUT. ord. Teut. p. 51,16 cum nulla alia vestis -ccio sit inter novicios et professos. p. 79,36 licet culparum diversi casus iuxta meritorum suorum pondera certis sint penarum -ncionibus comprehensi. *saepe.* **2** *sensus – Wahrnehmung:* NOTULAE Wilh. Cong. 218 vox aufertur propter opillationem, que fit in lingua, nervorum et sensibilium et motivorum, nec fit motus nec saporis -o. **3** *vicissitudo, mutatio – Wechsel, Veränderung:* CHART. archiep. Magd. 293 p. 363,36 (a. 1157) per vices et temporum -es. **4** *proprietas, qualitas specialis – Eigentümlichkeit, besondere Beschaffenheit:* ANON. mus. plan. Coussemaker p. 484^{b} est ... proprietas vocum simplicium -o. WALTH. AGIL. med. 100 signa digestionis humoris distinguuntur penes -em (digestionem *var. l.*) urine. **B** *theol.:* **1** *de trinitate:* STEPH. V. epist. B 1 p. 355,33 in quibus personis *(sc. Trinitatis)* discretio est, non confusio, -o, non separatio; -em dico, quia alia est persona Patris, alia Filii, alia spiritus sancti. ALBERT. M. sent. 1,23,8 p. 603^{a},7 ad -em *(sc. divinorum)* ... sufficit, quod unus non sit alter per proprietatem relativam originis. **2** *de natura Christi:* ARNO REICHERSB. apol. p. 154,14 differentiam ... naturarum ... novimus in Christo ..., sed divisionem assumpti ab assumente ignoramus, -em recipimus, separationem abdicamus. **3** *in titulo libri, qui argumenta ad praedicationem utilia per litterarum ordinem continet ('alphabetisches Predigtlexikon'):* SALIMB. chron. p. 237,1 de fratre Mauricio, qui fecit D-es ad predicandum. *ibid. al.* **C** *philos.:* **1** *in univ.:* ALBERT. M. phys. 7,2, 7 p. 547,41 -em inter potentiam et actum ignoravit Zeno. veget. 1,93 per istam -em patet solutio obiectorum et causa contradictionis antiquorum. metaph. 5,2,5 p. 242,21 -o corporis substantialis a corpore quantitativo patet per antedicta. **2** *discretio et determinatio (diversarum specierum vel significationum) – Unterscheidung und Bestimmung (verschiedener Arten oder Bedeutungen):* CONR. HIRS. dial. 240 Donatus ..., quantum adtinet ad numerum, ad -em VIII partium, ad distributionem generum ..., inter maximos ponendus est. 1842 partium ... -o tocius, unde partes constant, elucidatio est. ALBERT. M. pol. 6,3^{a} p. 576^{a},15 -o ... democratiae supra habita est. metaph. 5$^{capit.}$ incipit liber quintus metaphysicae, qui totus est de n o m i n u m -e (5,1,2$^{capit.}$). *ibid. al.* **3** *interpretatio nimis callida – Deutelei:* ALBERT. M. mot. proc. 2,11 p. 73,9sq. multi adhaerent huiusmodi -bus, eo quod imperiti nostri temporis homines magis quasdam fingunt -es quam veritatem philosophiae. **D** *t. t. mus. de clausula in fine psalmorum versuum posita et antiphonae aptata ('[Psalm-]Differenz'):* LIBER spec. 38 p. 51 autenti praeter deuterum -es supra se ad quintas voces faciunt, deuterus autem ad sextas intendit. *ibid. al.*

V *constitutio, diiudicatio, sententia – Festsetzung, -legung, Bestimmung, Entscheidung:* **A** *gener.:* **1** *in univ.:* WALTH. SPIR. Christoph. II 1,225 finem studiis -o fecit herilis. **2** *consilium, inceptum – Vorhaben:* BRUNO QUERF. Adalb. A 13 animadvertit divinum animal habens oculos ante et retro ita esse ... nec stetit in suis -bus dans locum salubribus consiliis. **3** *computatio – Berechnung:* BEDA hist. eccl. 3,25 p. 187,22 cuius *(Anatolii)* regulam -is *(sc. paschatis)* vos *(sc. Scottos)* ignorasse. **4** *negotium, mandatum – Geschäft, Auftrag:* EPIST. Hildesh. 134,55 -es in litteris diversa negotia dicuntur. *ibid. al.* **B** *publ. et iur.:* **1** *in univ.:* CHART. Heinr. Leon. 88 p. 131,17 in iuris ... -e ... pacem ... promovere. CHART. archiep. Magd. 450 ius et -o, que inter eos *(sc. sutores)* est. CHART. march. Misn. III 24 p. 23,3 (dipl. Heinr. VI.) secundum -em feodalis iusticie procedetur. CHART. Merseb. 236 p. 190,15 -o ... penarum est talis *eqs. al.* CHART. Eichsf. 354 p. 202,27 que *(sc. bona)* predicti nobiles de manu ... Heinrici ducis secundum -em predictam in feodo tenuerunt. *de cursu terminorum:* CHART. Babenb. 359 p. 203,17 (post a. 1240) post t e r m i n o r u m, collium et vallium -em (CHART. Burgenl. I 329 p. 229,30. CHART. Friburg. 207 p. 178,16.

[Peter]

CHART. Burgenl. II 61 p. 41,38 [dipl.] in ... t. -ccionibus). CHART. Burgenl. I 403 p. 274,2 -cciones metarum (539 p. 361,14. CHART. Stir. IV 569). **2** *condicio – Bedingung:* CHART. Heinr. Leon. 52 p. 74,34 fratribus ... et ... preposito ... XXVII marcas ... contuli sub ea -e, videlicet ut XXIIII^or^ <in> fratrum et tres in prepositi redigantur usum (*sim.* CHART. archiep. Magd. 380 p. 499,18 in ea -ccione. 426 p. 562,21 sub hac -e. *al.*). **3** *disceptatio, iudicium – Urteil:* CHART. Babenb. 359 p. 203,34 (post 1240) huius *(sc. de perceptione decimarum)* ... -is et decisionis ... testes. **C** *eccl. et canon. i. q. regula, professio – (Mönchs-)Regel, Gelübde:* DIPL. Conr. III. 249 p. 433,34 sororibus ... sub regulari -e (districtitione *var. l.*) degentibus. CHART. Livon. A 13 p. 16,11 alii ... regularem vitam sub alia -e (districtione *var. l.*) professi. *ibid. al.*

VI *designatio, signum – Bezeichnung, Zeichen:* **A** *strictius:* **1** *gener.:* WALAHFR. exord. 32 p. 514,32 ut ostendamus ordinationes mundanae sapientiae in spiritalem ecclesiae universalis rempublicam sacris -bus commutatas. MUS. ENCHIR. app. A II l. 37 punctos ac virgulas ad -em ponimus sonorum brevium ac longarum. CONR. MUR. summ p. 168,13 sigillum quandoque dicitur parvum signum, quandoque signaculum seu registrum, corda, corrigia, zonalis -o quaternis interposita. *al.* **2** *gramm.:* **a** *interpunctio – Interpunktion, Zeichensetzung:* LUDOLF. summ. 3 p. 369,17 in epistola triplici utimur -e, prima est suspensiva, secunda constans, tercia finitiva *eqs.* **b** *signum interpunctionis – Interpunktionszeichen, Satzzeichen:* ALCUIN. epist. 172 p. 284,25 quod ... in litteris vel -bus (distinationibus *P p. corr.*, destinationibus *P**) non tam scolastice currit, quam ordo et regula artis grammaticae postulat, hoc *eqs.* p. 285,16 punctorum ... -es vel subdistinctiones licet ornatum faciant pulcherrimum in sententiis, tamen *eqs.* SUMMA dict. Saxon. 11,89 p. 334,11 de ... privilegio ... transscriptum de verbo ad verbum cum suis -bus, punctis et locorum nominibus ... transcribi iussimus. **c** *signum finem coli vel membri designans – Satzteilzeichen:* VITA Theog. 1,9 ut in omnibus divinae historiae libris, ... quaeque erant scriptorum vitio depravata, corrigerent et ad antiquitatis regulam per -es, subdistinctiones ac plenas -es emendando perducerent *(sc. Theogerus et Heimon).* **d** plena -o *i. q. signum finem sententiae vel periodi designans – Satzschlußzeichen: v. l.38.* **B** *latius:* **1** *dinumeratio – Aufzählung:* REGISTR. Austr. II 525 p. 165,20 ista ... omnia per omnes prenotatas barrochias secundum -em unius cuiuslibet ville notata inveniuntur proprie et expresse. **2** *descriptio – Darstellung, Beschreibung:* BEDA hist. eccl. 5,24 p. 352,2 ea, quae temporum -e latius digesta sunt, ob memoriam conservandam breviter recapitulari placuit.

distinctivus, -a, -um. *struct.: c. gen.: l.51.56.61. c. inf.: p.834,25. usu subst.: p.834,17.*

1 *separativus – trennend, absondernd:* **a** *philos.:* ALBERT. M. mot. proc. 2,13 p. 75,41 oportet concurrere *(sc. ad motum)* -am *(sc. potentiam)* eius, quod quaeritur, ab aliis quaesitis, quae est sicut eligentia. **b** *gramm. i. q. interpungens, ad interpunctionem pertinens – Interpunktions-:* CONR. MUR. summ. p. 108,22 virgula est signum -um. *ibid. al.* **2** *divisionem efficiens – eine (Unter-)Teilung bewirkend (usu philos.):* ALBERT. M. cael. hier. 13 p. 185,70 quod ... est -um et disiunctivum alicuius naturae, non convenit omnibus, quae sunt in natura illa *eqs.* **3** *formans, figurans – (aus)formend, (aus)bildend, formgebend (usu philos. et natur.):* ALBERT. M. sent. 3,4,4 p. 80^a^,8 videmus secundum naturam operationem patris ... formativam esse in figuram membrorum, -am et positivam organorum. meteor. 4,1,1 p. 706^a^,34 aliquando dicitur *calidum naturale* -um calidum, quia dat formam, per quam ponitur res in esse distincto et distinguitur ab aliis. animal. 15,67 a membris, quae sunt in spermate, habent *animalia* virtutem formativam sive -am et non a testiculis. *ibid. al.* **4** *discernens, ad discretionem pertinens – unterscheidend, Unterscheidungs- (usu philos. et natur.):* **a** *in univ.:* ALBERT. M. sent. 4,6,5 p. 131^a^,19 magis -a est virtus quam sacramentum, quia sacramentum non distinguit bonum a malo. mem. 2,1 p. 107^b^,17 tertium ... est, quod Arabes vocant virtutem -am (animal. 13,69). *ibid. al.* **b** *exacte determinans, exactus – genau (bestimmend):* ALBERT. M. animal. 11,30 magis deberemus -a diffinitione assignare formam ipsius *(lecti)* quam materiam. **c** *differentias, diversitatem, varietatem efficiens – Unterschiede, Verschiedenheit, Vielfältigkeit bewirkend, differenzierend:* ALBERT. M. animal. 20,72 vocatur haec virtus *(sc. quae in semine animatorum est)* a quibusdam philosophis formativa, et a quibusdam vocatur -a, et a quibusdam vocatur intellectus *eqs. ibid. al.* **5** *insigniens – kennzeichnend, charakteristisch, spezifisch:* **a** *philos. et theol.:* ALBERT. M. eth. II 2,2,2 p. 171^a^,18 oportet ... dicere, qualis ... sit *virtus* habitus, per differentias -as. euch. 3,3,1,14 p. 316^b^,11 quamvis natura divina et humana in Christo suis characteristicis idiomatibus, hoc est -is proprietatibus sint distinctae (summ. theol. I 8,34,1 p. 261,92. 10,43,2,1 p. 336,45). *usu subst. i. q. insigne, proprietas – charakteristisches Kennzeichen, Eigentümlichkeit:* ALBERT. M. sent. 1,18,5 p. 499^a^,18 nihil ... habens comparationem ad creaturam -um est in divinis. **b** *medic.:* GLOSS. Roger. I A 2,14 p. 623,32 signa -a sunt secundum hoc: illa *(morphea),* quae plures habet maculas distinctas ..., est curabilis (BRUNUS LONG. chirurg. 2,1,1 p. 119^H^). *curationem indicans – Indikations-:* THADD. FLORENT. cons. 38,88 signa ... -a querantur III° canone Avicenne, cap. de sanitate. *clarus – deutlich:* THADD. FLORENT. cons. 163,27 contingit quibusdam dispositio sine sifac ruptura, quam secuntur signa -a cognosci. **c** *publ. i. q. terminalis – Grenzmarkierungs-:* CHART. Pomm. 1106 p. 380,37 (a. 1278) usque ad terminos ... distinctos monticulis et aliis signis specialibus -is.

adv. **distinctive** *exacte – genau:* ALBERT. M. phys. 3,1,4 p. 158,34 cum augmentum sit sensibile, non possumus -e (distribuere *var. l.,* distinguere vel -e *edd. priores*) cuilibet tempori sensibili aliquam partem sensibilem magnitudinis addicere.

distinctor, -oris *m.* **1** *arbiter, disceptator – Schiedsrichter:* CHART. episc. Misn. 106 (a. 1228) -es, qui ... distinxerunt, quicquid in territoriis ... dubii fuerat. **2** *decempedator, mensor - Vermesser:* ALBERT. M. pol. 6,6^f^ p. 609^a^,38 vocant ... principes hos, ii quidem agronomos, id est agrorum mensuratores, ii autem ὑλοῥοους, id est fundorum sive praediorum -es.

*?***1. distinctus,** -us *m. inspiratio, impulsus – Eingebung, Antrieb:* TRAD. Weihenst. 173^a^ (a. 1148/56) si sine heredibus obierint aut -u *(sic cod.; fort. corrupt. ex* de instinctu, *ci. Weber)* Dei antea dimiserint *(sc. traditores).*

2. distinctus *v.* distinguo. **distincx(i)** *v.* distinguo.

distineo, -ui, -tentum, -ere. **1** *prohibere, arcere – abhalten, abwehren:* HEIRIC. Germ. I 6,547 artubus infusus, percurrens omnia mundi, totus per totum, nec pars te *(sc. Iesum)* -et una. **2** *occupare, distringere – in Beschlag nehmen, beschäftigen:* HEIRIC. Germ. I 3,103 quadam ... die rogitatus visere fratres abnuit alterius -tus pondere causae (*cf. Constantius vita Germ. 9* quadam vice occupatione detentus). HERM. IUD. conv. 2 p. 73,3 quod sine vadimonio pecuniam ... homini in multis frequenter occupationibus -to accomodare presumpserim. *cf.* detineo.

***distinguibilis,** -e. *divisibilis, discernibilis, determinabilis – (auf-, ein-, unter)teilbar, unterscheidbar, bestimmbar:* ALBERT. M. bon. 213 p. 130,28 videtur, quod temperantia *(i. modi temperantiae)* -is sit sicut fortitudo. sent. 4,31,14 p. 246^a^,27 anima coniugati transiens ab hoc saeculo aut est -is a non-coniugato aut non. metaph. 3,3,11 p. 150,58 distincta est *substantia naturalis* et -is qualitatum activarum affectionibus et passivarum (gener. 1,3,7 p. 144,53. *ibid. al.*). *usu subst.:* ALBERT. M. top. 4,4,2 p. 389^a^,34 genus ... qualitatem differentiae non significat, sed significat quid -e et determinabile per differentiam (summ. theol. I 10,43,1 p. 333,66). *ibid. al.*

***distinguibilitas,** -atis *f. facultas separationem, discretionem patiendi – Trennbarkeit, Unterscheidbarkeit:* ALBERT. M. summ. creat. I 4,72,1 p. 739^b^,31 lux ... movet primam confusionem materiae, ut magis habilis esset ad -em. p. 739^b^,40 abundantia lucis fuit in quadam parte coeli, ... non ad solatium hominum, sed ad maiorem -em elementorum.

1. distinguo (-go), -nxi, -nctum, -ere. *script.:* des-: *p.836, 45.838,54. adde* CHART. Turg. add. VIII 5 p. 518,8. -igu(o): *p. 835, 17.* -nqu(o): CHART. Basil. B I 35 p. 16,8. *perf.*

[Peter]

-ncx(i): *l.52.p.836,5.* *partic. perf.:* -ict(us): *l.35.* -nt(us): *p. 836,29.838,54.* *absol.: l.9.43.45. p.836,69.837,45.* *struct. partic. perf. c. gen.: l.35.* *partic. praes. usu subst.: l.68.p.836, 66;* *partic. perf. usu adi.: passim, e. g. p.833,64.836,21.*

I *proprie:* **A** *strictius:* **1** *(ab invicem) separare – (voneinander) trennen, scheiden:* **a** *gener.:* **α** *in univ.:* WANDALB. creat. mund. 69 fontes, flumina, rivi, stagna et maxima ripis mox -ta mearunt. ALBERT. M. animal. 1,438 in medio ... duorum ramorum cannae -it pellicula. 4,32 oculi ... sunt ⌞ab invicem separati et -ti⌟ (*cf. p. 527b,11* πολὺ διεστῶτας). ACTA imp. Winkelm. I 992 p. 745,10 ille ..., qui peticiones recipiet, ... -et eas et illas de iusticia mittat prothonotario. *al.* **β** *diverberare, secare – durchschneiden:* ODO MAGDEB. Ern. 6,257 grife ... -unt (-gunt *ed. pr.*) horrendo nubila tractu. **γ** *de chordis i. q. (separatim) tangere – (einzeln) greifen, anschlagen:* ASINARIUS 63 non potes *(sc. asinus)* absque manu cithare -ere (-iguere *var. l.*) cordas, quae puto dissilient, si pede tangis eas. **b** *publ. de terminis:* TRAD. Brixin. 57 (a. 1002/04) que *(fossa)* -it utrumque comitatum. DIPL. Heinr. II. 247 p. 284,38 marcham ... a marcha. p. 284,40 termi<ni>s ... marchas. CHART. ord. Teut. (Thur.) 148 centum iugera lignorum ... per foveas a vicinis lignis -ta. **c** *mus.:* AUREL. REOM. mus. 19,88 quae *(syllaba)* <h>as duas -it (-gat, -at *var. l.*) modulationes. SCHOL. enchir. 2,101 vox principalis inferior quartis locis a voce media -atur (-itur, disiungatur, -gatur *var. l.*). HUCBALD. mus. 46 p. 196,11 qualiter ipsi soni iungantur in unum vel -antur ab invicem. **d** *rhet.:* CONR. MUR. summ. p. 86,75 articulus verba -ere singula debet *eqs.* **e** *iur.:* CHART. Xant. 15 p. 9,24 (a. 1122) nos *(sc. Frithericus archiepiscopus)* iura eorum *(censualium)* ab utroque *(sc. comite Arnulfo et Gerardo)* -ximus. *excludere – ausschließen, entheben:* CHART. scrin. Col. A I p. 57,35 (a. 1172/78) ut ... puer a rebus mobilibus omnibus -atur et ab omni reliqua hereditate. **2** *terminare, finire – be-, ein-, abgrenzen:* WANDALB. horol. 31 Lugduni ... urbe et Rhodani -ta (-icta *var. l.*) fluentis respicit *regio* ... Britannos. WALTH. SPIR. Christoph. II 4,240 omnia qui *(sc. Deus)* certo -ens tempora fine *eqs.* ANON. geom. I 3,19 p. 330, 12 mediclinium ... certis dimensionibus -tum. THIETM. chron. 3,16 p. 116,26 quae *(pars)* ad Gutizi orientalem pertinet ac fluviis Caminici Albique -itur. DIPL. Loth. III. 42 p. 69,47 sunt ... hii termini, qui eundem locum ex omni parte -gunt: *eqs.* *absol.:* ANNAL. Mell. a. 1254 secundum quod aque pluviales -unt decurrentes. CHART. Brixin. 133 p. 141,29 qui monticulum Salern possidebit, utatur eo libere, sicut ripa inibi fluens -git. **3** *(in partes) dividere – (ein-, unter)teilen (pass. interdum i. q. divisum esse – eingeteilt sein, zerfallen):* **a** *gener.:* **α** *in univ.:* AMALAR. off. 4,31,1 tempus saeculi praesentis tribus temporibus -itur *eqs.* ANON. IV mus. 1,1 p. 24,18 secundus ordo ... procedit per quinque *(sc. puncta)*, quinque ante pausationem semper ita, quod -antur (-atur *var. l.*) per tria et duo. *al. v. et p.830,46.* *spectat ad libros, scripta sim.:* HRABAN. epist. 5 p. 390,3 totum ... opus in libros VIII -xi (-cxi *var. l.*). WALAHFR. Gall. 1,34 statui duobus hoc opus libellis -ere. REGINO chron. praef. p. 1,11 quam *(chronicam)* in duobus libellis -xi. STATUT. ord. Teut. p. 27,4 hanc regulam in tres partes -imus. *al.* **β** *ordinare, disponere – (an)ordnen, gliedern:* BURCH. URSB. chron. p. 15,37 Gratianus canones et decreta ... in unum opus compilavit adiungensque eis interdum auctoritates sanctorum patrum ... opus suum satis rationabiliter -xit. p. 16,1 Wernerius libros legum ... renovavit et ... paucis forte verbis alicubi interpositis eos -xit. *componere – zurechtlegen:* THEOPH. sched. 3,64 p. 122,13 his *(sc. rebus)* ita -tis *eqs.* **γ** *distribuere – ver-, zuteilen:* WANDALB. martyr. 529 promissam populo terram qui *(Iosue)* sorte per astra, per loca, per celsos montes -xit et urbes. CONR. MUR. summ. p. 96,283 distribuis proprie, si certa negotia plures in res aut in personas -ere cures. **δ** *digerere – zerteilen:* ALBERT. M. animal. 1,529 commissura ... anterioris ventriculi plura habet -entia singularia quam commissura posterioris ventriculi. **b** *publ.:* LOTH. I. ad Leon. (MGEpist. V p. 610,22) cum ... regnum nostrum aequaliter in tres partes divisum, immo -tum esset. OTTO FRISING. gest. 2,13 p. 114,31 tribus -ta *colonia* provinciis. **c** *math.:* Ps. ODO CLUN. dial. 1 p. 253a chorda *(sc. monochordi)* ... per supradictas litteras a sapientissimis hominibus tali est arte -ta, ut mentiri non possit. BERTH. RATISB. serm. 2 p. 18,16 coelum per CCCLX gradus -itur. **d** *theol.:* RAHEW. flosc. 1,123,1 -cxit *Deus* hanc *(rationalem creaturam)* ..., ut pars *(i. angeli)* permaneat pura ..., alteram *(i. homines)* corpoream. **e** *mus. et rhet. de caesuris:* MUS. ENCHIR. 9,22 particulae sunt sua cantionis cola vel commata, quae suis finibus cantum -gunt (-ant *var. l.*). AUREL. REOM. mus. 13,22sq. quidam hunc *(tonum)* male -gunt ...; quidam ... in sexta syllaba -gunt. MODORUM ORDO (VeröffMusHistKommBAdW. III. 1981. p. 183,41) eodem modo -itur cantilena, quo et sententia. **B** *latius:* **1** *formare, figurare, fingere – (aus)formen, (aus)bilden, gestalten:* **a** *gener.:* RECEPT. Dilling. (Sudhoffs Arch. 40. 1956. p. 165,23; cod. s. VIII.) hec tunsa s<uco planta>ginis collecta etistincta (et -ta *ci. ed.*) in modo a<vellane>, que ex aqua frigida resolvis et <dabis>. THEOPH. sched. 1 praef. p. 4,11 quidquid ductili vel fusili seu interrasili opere -it Arabia. **b** *natur.:* ALBERT. M. veget. 1,88 si esset anima generati tantum vegetabilis, non exigeretur sexus -tus. 1,88 anima sensibilis magis format et -it quam vegetabilis. *ibid. al. v. et p.831,58.65.* **2** *instituere – einrichten:* DIPL. Heinr. II. 277 p. 327,23 qui *(sc. Deus)* cęlestes atque terrenos principatus miro ordine novit -ere. ANNAL. Altah. a. 750 parochiae Boiariae -untur. **3** *instruere – ausstatten, versehen (mit):* **a** *in univ.:* HRABAN. carm. 16,51 haec *(ecclesia Christi)* ... candelabrum est septem -ta lucernis. AUREL. REOM. mus. 1,15 habet *homo* ... quandam cytharam in pectore pulmonis fibris quasi quibusdam -tam (distintam, -tis, -tas *var. l.*) cordis. **b** *ornare, decorare – (ver)zieren, schmücken, belegen:* FLOR. LUGD. ad Drogon. 2 p. 268,22 volumen ... ornate indui ac vittis sericis -i fecit *Amalarius.* AUDRAD. carm. 1,43 summum -ens ansa cacumen. THIETM. chron. 8,14 altare aureum gemmis honorifice -tum. VITA Cuneg. A 3 p. 822a,55 -ere auro gemmisque sacras vestes. *al.* **c** *pingere, colorare – bemalen, färben:* EGBERT. fec. rat. 1,4 prora nitet vario -ta colore. *(colore) variare – schattieren:* HILDEG. scivias 3,6 l. 195 tertia imago ... induebatur tunica alba viridi colore -ta.

II *translate:* **A** *discernere, diiudicare – unterscheiden (medial. interdum i. q. differre – sich unterscheiden):* **1** *gener.:* **a** *in univ.:* HRABAN. epist. 5 p. 390,8 quos *(duos ordines capitulorum)* ... coloribus ... -ere curavi, priorem atramento, alterum minio conscribens. CHART. Turg. add. VIII 5 p. 518,1 licet ... fuerit ... statutum, ut Iudei a Christianis qualitate habitus de-antur. ANON. IV mus. 3 p. 62,13 ordines pausationum sumuntur secundum ordines supradictos etc. parvis differentiis -t<i> (-tis, -tus *var. l.*). *saepe.* *diversum facere, variare – verschieden, unterschiedlich machen:* WANDALB. creat. mund. 138 quae *(forma)* pecus agri -it (-gunt, -git *var. l.*) variatque. 169 -ens moderator post formam facit, ut vir sit nec femina desit. martyr. compr. 2 per varios orbem rerum natura meatus -xit. **b** *sentire, cognoscere – wahrnehmen, erkennen:* MANEG. c. Wolfh. 1 p. 44,12 neque ... primi parentis culpa dotem naturae dampnaverat, quin secundum humanas rationes quarundam rerum communitates et discrepantias ... -rent *philosophi. v. et p.832,18.* **2** *theol.:* OTTO FRISING. gest. 1,54 p. 76,17 quare in theologia personas in tantum -ret *episcopus Gisilbertus. v. et p.834,13.* **3** *philos.:* **a** *in univ.:* ALBERT. M. metaph. 1,3,15 p. 46,61 vocaverunt *(sc. Leucippus et Democritus et Xuthos)* atomum nescientes -ere inter corpus physicum et mathematicum. 11,2,3 p. 486,64 qui *(Plato et eius sequaces)* -erunt causam efficientem primam a prima causa movente. *ibid. al. v. et p.833,64.70.* *partic. praes. usu subst. neutr. i. q. proprietas, signum discretivum – Besonderheit, Eigentümlichkeit, Unterscheidungsmerkmal:* ALBERT. M. summ. theol. I 10,43,2,1 p. 336,54 quia -ens particulat distinctum, est particulare. *absol. de significationibus verbi:* ALBERT. M. elench. 1,5capit. qualiter ex loco sophistico generatur deceptio in eo, qui non potest -ere. *ibid. al.* **b** *determinare, definire – (genauer) bestimmen, definieren:* ALBERT M. animal. 3,63 p. 304,34 aliud est principium sensus et aliud sensus virtutem determinans et -ens et appropriens. metaph. 10,2,9 p.

[Peter]

455,82 genus nihil -it nec diffinit. *ibid. al.* **B** *(de)signare, nominare – be-, kennzeichnen, benennen:* **1** *in univ.:* AMALAR. off. 4,21,9 haec tria genera *(sc. hominum)* -guntur in evangelio per eos, qui in agro sunt *eqs.* GODESC. SAXO theol. 22,10 p. 310,24 quando specialibus nominibus -untur (*postea:* nuncupantur) *caro et spiritus,* pluraliter proferuntur. CARM. de conc. mens. 5,1 omnis mensis bis quaternis idibus -itur. REGINO harm. inst. 1,6 non solum ... antiphonas per congruos tonos -xi, verum etiam introitus ad missas et communiones. *spectat ad terminos:* DIPL. Arnulfi 75 p. 113,9 praefati loci terminus ... fuit circumductus atque limitibus -tus. 115 p. 170,36 sicuti per subscriptorum ... foresti locorum limites -itur *venatio.* DIPL. Constantiae 19 p. 65,24 (spur.) prout ... certis locis et terminis -guntur *divisae* (*sim.* p. 64,24). *al. v. et p.834, 27.* **2** *enumerare – aufzählen:* TRAD. Frising. 58 (a. 773) per istam *(epistulam)* nominatim serviantes *(sic)* et altiones -ere curamus *(sc. ego Chuniperht).* **C** *clarum, notum facere – klar, deutlich, bekannt machen:* **1** *in univ.:* CHART. Salisb. I 288a p. 407,17 (a. 1143) dux ipse ... fundi terminos ... abbati suisque fratribus patenter -xit. CHART. Mog. A II 349 p. 589,13 ius scriptum super presenti negocio nobis *(sc. Friderico)* -erunt *(sc. episcopi et ecclesiastici iuris periti) eqs.* CHART. archiep. Magd. 399 p. 525,18 que *(scripta)* posteritati ea *(sc. statuta)* elucident et -ant (*sim.* 405 p. 534,1. 410 p. 540,21. 413). CONST. imp. II 164,5 quod -atur, que sint regalia manifesta. CHART. Carniol. II 371 p. 286,33 ex quibus *(duodecim mansis)* -imus in Leschouwe septem mansos esse sitos. **2** *articulare – deutlich aussprechen:* STATUT. ord. Teut. p. 77,32 quae *(vota)* labiis propriis -erunt *singuli.* **3** *interpretari – deuten:* EKKEH. IV. pict. Mog. 209 somnia -xit (gloss.: diverse interpretatur Ioseph), quem carcer compede strinxit. **D** *constituere, destinare, decernere – festsetzen, -legen, bestimmen, entscheiden, beschließen (absol.: l.45):* **1** *in univ.:* HILDEG. fragm. 416 ante casum Ade elementa mota non sunt, nec sol nec luna tempora -gebant. CHART. episc. Halb. 266 l. 17 ne quis ea, que hic -ta sunt, diminuere, infringere aut ullatenus temerare presumat. STATUT. ord. Teut. p. 63,7 -tis ... congrue temporum intervallis, scilicet pascha, pentecosten *eqs. al. locut.* hoc -to, quod *i. q. ea condicione, quod – unter der Bedingung, daß:* CHART. Mulh. Thur. 107 p. 33,26 (a. 1250). *spectat ad terminos:* OTTO FRISING. chron. 5,25 p. 253,5 Bonifacius archiepiscopus, qui ... terminos episcopatuum Baioariae ... -xit. CHART. Heinr. Leon. 76 p. 110,26 (spur.) terminos episcopatus Raceburgensis ex omni parte -ximus. p. 110,40 ad meridiem ... -ximus, ubi aqua Trisniza Zvdam influit. *v. et p.834,33.* **2** *addicere – zusprechen, überlassen:* CHART. episc. Halb. 1099 (a. 1264) nobis ... dictis mansis sic vacantibus et -tis ... contulimus *(sc. Volradus episcopus)* fratribus ... memoratis. **3** *dirimere, disceptare – beilegen, schlichten:* TRAD. Brixin. 57 (a. 1002/04) que contentio ... finita finibusque determinatis ... -ta. **4** *eligere – (aus)wählen:* THEOPH. sched. 2,31 p. 59,12 -e (disiunge *var. l.*) colores vitri, quos volueris. **E** *scribere – schreiben:* **1** *litteris mandare, annotare – schriftlich aufzeichnen:* DIPL. Karoli M. 295 p. 441,27sq. (spur. a. 1166?) legem Saxonum, Noricorum ... -nxi, -tam ... stabilivi. **2** *conscribere – verfassen, abfassen, aufsetzen:* CHART. eccl. Erf. 165 p. 89,16 (a. 1220) testamentum ... -xit *Guntherus.*

adi. **distinctus,** -a, -um. **1** *separatus – getrennt:* **a** *gener. i. q. singulus – einzeln* (*opp.* mixtus, continuus)*:* HERACLIUS II 57 colorum ipsorum qualitas et pulcritudo, tam -a quam mixta. *v. et p.834,19.* **b** *publ. de bonis i. q. disiunctus, semotus – entfernt:* DIPL. Heinr. V. (ed. A. Naudé, Die Fälschung der älteren Reinhardsbrunner Urkunden. 1883. p. 116,11; spur. s. XII.ex.) Gebehardus ... in dotem illius ecclesie alium in alio loco non longe inde -um sue hereditatis bifanc contulit. **2** *diversus – verschieden, unterschiedlich:* **a** *gener.:* PURCH. Witig. 393 fecerat hos *(arcus)* sectas et sustentare columnas ... de saxis -is atque politis. CARM. imag. 9,1,2 -ę gentes famulantur dona ferentes. ALBERT. M. sent. 1,3,26 p. 124b,37 membra -a. **b** *theol.:* OTTO FRISING. gest. 1,49 p. 69,22 quas *(tres personas sanctae trinitatis)* sancta aecclesia ... res -as et suisque proprietatibus discretas ... credidit. ALBERT. M. sent. 1,3, 26 capit. utrum partes imaginis imprimuntur a tota trinitate sive a -is personis. **c** *astrol.:* Ps. GALEN. anat. 42 p. 213D septem orbes planetarum et eorum contradistincta (centra -a *cod. Vindob. [p. 30,7]*). **d** *mus.:* ANON. IV mus. 3 p. 58,8 dupliciter potest dici pausatio: una, quae dicitur -a a modis supradictis ...; altera dicitur unita. **e** *philos.:* **α** *in univ.:* ALBERT. M. metaph. 2,2,8 p. 492,21 quanto simplicior est *prima substantia,* tanto sua nobilitate ab aliis -ior est et nulli habet aliquid commune. *ibid. al.* **β** *determinatus, definitus, proprius – bestimmt, besonders:* ALBERT. M. sent. 2,21,11 p. 370a,5 ex quo est hoc aliquid, est sua singularitate et personalitate -um. veget. 1,100 oportet ... sexum masculinum esse -um per subiectum *eqs. v. et l.17.p.833,64.834,58.* *usu subst.:* ALBERT. M. div. nom. 2,7 p. 49,15sq. secundum modum intelligendi non-distinctum prius est quam -um. 2,18 p. 56,3 realiter essentia ˹est non-distinctum˺ (non est -a *B*), et pater est persona distincta proprietate. summ. theol. I 10,43,2,1 p. 336,51 in humanis substantia commune est, characteristica autem sive -a sunt particularia. p. 336,53 cum dicitur 'Paulus est homo, Petrus est homo', commune, quod est substantia, designatur per 'homo', -um autem per 'Petrus et Paulus'. *v. et p.836,66.* **3** *accuratus, clarus – genau, deutlich, klar:* **a** *in univ.:* EPIST. Hann. 61 p. 108,31 illis id *(sc. summam damni)* ratiocinantibus ..., qui ei *(abbatissae)* ... eundem thesaurum scripto -issimo ... representarunt. **b** *certus – entschieden:* WANDALB. creat. mund. 14 una et trina potestas -o moderatur complexa omnia nutu. **c** *cognoscibilis – erkennbar:* ALBERT. M. animal. 1,91 piscis ..., qui aput nos ray vocatur, ... non habet pinnas -as sicut alius piscis. 4,6 in tota corpore eorum *(anulosorum)* non est aliquod os -um (*p. 523b,15* κεχωρισμένον) neque caro -a aliqua. **4** *nominatim notus, singillatim nominatus – namentlich bekannt, einzeln genannt:* ALBERT. STAD. Troil. 5,848 proles, quibus est famosa peritia belli, nondum -i, reperiuntur.

adv. **distincte** (-ę) *vel rarius* **distinctim.** **1** *discretim, separatim – getrennt, geschieden:* ACBRANN. carm. 5 (ed. H. Hagen, Carmina inedita. 1877. p. 142; s. IX.) ordine quo subtus -m linea rursus altera disponat tres habitare triplos. CHART. Anhalt. II 65 p. 53,29 (a. 1223) quas *(silvas)* habuit *Arnoldus de Redere* -e et divise meliores. ALBERT. M. summ. theol. II 4,14,3,2,2 p. 185a,25 sunt ... multa ut multa discrete et -e ab invicem accepta *eqs.* **2** *particulatim, singulis pensionibus – stückweise, in Raten:* REGISTR. Fritesl. (ZVerHessGesch. 61. 1936. p. 50,7; a. 1209) cellerarie specialiter pertinet decima in Buthelessen et decima in Yseche ... et septem solidi de theloneo -m solvendi in die beati Iohannis Baptiste, in circumcisione et in cena Domini. **3** *accurate, clare, expresse – genau, klar, deutlich, ausdrücklich:* **a** *gener.:* **α** *in univ.:* HUCBALD. mus. 38 in superioribus iam -m locata *puncta chordarum.* RATHER. epist. 16 p. 85,15 quibus *(presbyteris)* canon uno capitulo -m propria tribuit *eqs.* EPIST. Hann. 64 -e omnino. CHART. Rhen. inf. I 317 -issime interdictum esse. CONST. Melf. 1,87 procurator una cum ... camerario ... curie nostre -e (de-nte *var. l.*) describant ... quantitatem et qualitatem rei locate. ALBERT. M. meteor. 1,2,5 p. 496a,9 sunt ... inter eas *(stellas galaxiae)* quaedam magnae stellae intermixtae, quae -e videntur. *al.* **β** *singulatim, nominatim – einzeln, namentlich:* DIPL. Heinr. IV. 49 p. 64,15 placuit hec nomina villarum ad unam quamque *(partem)* pertinentium -e s u b n o t a r i (*inde* DIPL. Loth. III. 79 p. 123,30. *sim.* CHART. Sigeb. 50 p. 107,26 -m subnotemus. CHART. Heinr. Leon. 88 p. 131,29). **γ** *manifesto – sichtlich, erkennbar, auffallend:* TRACT. de aegr. cur. p. 215,12 urina rubea vel est subrubea, per totum spissa et -e livens. FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 99,30 quod ... de penna -e latius est, manubrii locum obtinere videtur *eqs. al.* **b** *rhet. i. q. plane, articulate – verständlich, artikuliert:* EPIST. var. II 15 p. 320,28 quamvis ... ars -e (-ę *var. l.*) legendi potissimum in posituris consistat. REGINO syn. caus. 1 notit. 83 p. 25 missarum orationes ... memoriter ac -e proferre. CONR. MUR. summ. p. 59,12 si bene legatur pariter et -e. *al.* **c** *math. i. q. exacte – exakt:* GERB. geom. 6,5 p. 91,9 ut ... utrique eorum, basi scilicet et catheto, suus -e numerus reddatur. **d** *philos. i.*

q. determinate – differenziert, bestimmt: ALBERT. M. phys. 1,1,6 p. 12,47 sub illius *(specialissimi)* natura -e accipitur individui cognitio. **4** *ordinate, composite – ordentlich, wohlgeordnet:* HRABAN. epist. 5 p. 390,16 quam *(paginam)* in capite huius operis ... cum singulis capitulis -m ordinantes praeposuimus. BENED. MOG. carm. 1,10 Benedictus ego ternos levita libellos adnexi ...; quos patet inventos ... -m (distinctum *var. l.*) titulis subpositisque suis (*cf.* CAPIT. Bened. praef. p. 39,41 ea *[capitula]* ... in tribus subsequentibus libellis -e cum titulis suis coadunare ... non distulimus). GESTA Trud. cont. II 4,6 capit. p. 334,46 in ipso *(feretro)* reliquiis sanctorum pignorum diligenter et -m compositis. *Peter*

2. distinguo *v.* discingo. **distino** *v.* destino.

***distirpator,** -oris *m. exstirpator – Ausrotter: v. p.856,46. (cf. p.857,9).*

1. distiti *v.* 1. desisto. *adde ad p. 452,58:* VITA Amand. 13 (MGMer. V p. 437,16) verbum Dei non distitit (-itit *var. l.*) monere. *al. in eadem scriptura. Weber*

2. distiti *v.* 1. disto.

***distitium** (-cium), -i *n. (per analogiam ad* interstitium *formatum, ut vid.) terminus – Grenze, Abgrenzung:* CHART. Lamb. Leod. 402 p. 495,15 (a. 1245) fratres ... ortum ... fieri procurabunt, qui cingitur muro, qui ... protendetur lineariter ultra ortum quondam dicti Pugilis ... et extendetur secundum -cium vel sepem usque ad plateam (*cf.* CHART. Salem. 592 p. 211,23 cum ... domus ... intersticio ligneo ... cingeretur). *Leithe-Jasper*

[distitum *v.* distic(h)os.] **distituo** *v.* destituo.

1. disto, -stiti (-avi), -are. *coni. praes.* -it*: l. 34. pendet* e(x): *l.71.*

1 *remotum, amotum, procul esse, abesse – fern, entfernt, auseinander sein, auseinanderliegen (de actione i. q. discedere – sich entfernen: l.36):* **a** *proprie:* **α** *spectat ad locum:* FORM. Flav. 117[d] p. 487,19 quamvis in spatia terrarum distit corporalis nostra conversatio. VITA Agnet. 274sq. ingressus auferte *(sc. parens)* foras, -ate, querelas, adgrediar secreta preces -ante tumultu. GERB. geom. 4,10 duae rectae lineae aequali a se invicem spatio ... -antes et in infinitum ductae ... parallelae, id est aeque -antes dicuntur. TRAD. Moosb. 222 si corpus eius *(Heinrici)* infra dietam -erit a nobis *(sc. fratribus)*, fratres ... tenentur illud aportare et sepelire. *persaepe.* **β** *spectat ad tempus:* LAMB. TUIT. carm. 22,12 (MGScript. rer. Germ. LXXII. p. 273) lux a Septembris -ans ter quarta Kalendis ultima fulsit ei *(Adelindi)* iudice lege Dei. **γ** *spectat ad gradum, qualitatem sim.:* CHART. Eichsf. 299 p. 172,11 (a. 1241) pro ducentis marcis talis argenti, quod ab examinato tamen dimidio lotone -bat. ALBERT. M. metaph. 3,2,10 p. 129,63 causa ... corruptionis in omnibus est longe -are a principio primo. *v. et p.840,7.* **b** *translate:* **α** *in univ.:* LIBRI Karol. 1,28 p. 222,23 qui *(parentes)* etsi incaute loca divinis cultibus mancipata ornamentis expoliavere, longe tamen ab antiqui hostis nequitia ... -vere *(corr. ex* -bere *V)*. CONSUET. Marb. 60 conventus ... parum a forensibus placitis videtur -are, ubi terreni pro terrenis mordacissimis dictis se invicem solent dilaniare. *v. et p.806,40.* **β** *differre, diversum esse, discrepare – sich unterscheiden, anders sein:* RADBERT. corp. Dom. 1,126 longe ab omnibus, quae facta sunt a saeculo, miraculis -at hoc mysterium. EGBERT. fec. rat. 1,926 grammatici 'similis' dicunt 'illius et illi: moribus illius -are et vultibus illi'. ALFAN. premn. phys. 1,13 p. 8 ut non multum -rent (*PG 40,508[B]* διεστάναι) inanimata omnino a plantis habentibus nutribilem virtutem. ALBERT. M. metaph. 10,2,11 p. 459,37 quia 'diversa genere' in substantiis 'plus -ant quam' ea, quae sunt tantum 'diversa specie'. *saepe. fort. huc spectat:* THEODULF. carm. app. 3,3 pars ... nulla mea *(sc. musicae)* est sine laetitia, armoniumque melos, terno modulamine -ans dum sine me reboat, utilitate caret. *impers. i. q. differt, refert – es ist ein Unterschied, es kommt darauf an:* EUPOLEMIUS 1,109 nempe mea nil -at, utrum bellando dolisve vincam, dum vincam *(v. notam ed.).* **2** *eminere – herausragen:* ADALB. AUGUST. Simp. 16 quae *(tumba)* nullo modo -bat e pavimento, sed adaequata erat solo.

adi. **distans,** -antis. *remotus – (weit) entfernt (usu subst.: l.4.9.13).* **1** *proprie:* **a** *spectat ad locum:* POETA SAXO 3,53 Pannoniam ... tramite -em longo penetrare sategit *Karolus.* ALBERT. M. animal. 23,1 quoniam motum volatilis non haberet nisi ad -s, nec ad -s moveretur, nisi -s per medium extrinsecum perciperet. **b** *spectat ad gradum, qualitatem sim.:* ALBERT. M. metaph. 5,2,4 p. 241,4 causa diversitatis est longe vel prope distare a primo secundum causalitatis ordinem; ... per hunc modum, quod a primo est unum, et ab uno et primo necesse est provenire multiplicius et -ius aliquid, quam sit primum et secundum, et a tribus illis iterum maior provenit multiplicitas et magis -s a primo. 10,2,3 p. 445,17 dicimus aliquid esse 'finale' et in fine, 'extra' vel ultra 'quod non est amplius aliquid' -ius accipere vel 'habere possibile'. **2** *translate:* **a** *diversus – unterschiedlich, andersartig:* CONR. MUR. summ. p. 83,23 per varios casus repetita voce ... aut per idem vocis sensu -e patenter dicetur fieri traductio. **b** *contrarius – entgegengesetzt:* ALBERT. M. animal. 2,2 nunquam facit natura -ia genera, nisi faciat aliquid medium inter ea. **c** *vitiosus – schlecht, fehlerhaft:* VITA Erasmi 12 inspicere scriptis digneris *(sc. Engilmarus)* vilibus istis, -es versus corrige tu manibus *(v. et notam ed.).* CARM. var. III A 6,4,38 (MGPoet. V p. 618) crux est correctio pravis, commoda -tum crux est mutatio morum.

adv. **distanter.** *per spatium, longe – mit Abstand, Zwischenraum, (weit) entfernt:* FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 85,11 digitorum alii sunt coriales, ut cofanus et ut anser, qui scilicet habent corium nervosum et cartilaginosum ligans eos invicem, quamvis -r, sicut sunt digiti avium aquaticarum natantium. 2 p. 175,28 statuatur *pertica* ... tantum -r a parietibus domus, quod falco sedens in ea non possit ... tangere parietem. CONR. MUR. summ. p. 57,21 fit ... tractatus dissolutio, cum ... prepositio a suo casuali ponitur nimis -r.

[2. disto *v.* 1. disco. *adde ad p. 725,19:* CHART. Worm. 293 p. 197,18 (a. 1260) scolares adolescentes, cum a scolis subtrahere se incipiunt, amicis eorum desiderantibus, ut distant, ad scolas alias, quam in quibus steterunt, recipi non debent.]

distoli *v.* differo. *adde ad p. 609,9:* LEG. Lang. p. 114,1 si -olerit (-erit *var. l.; sim.* p. 114,22 -olerent [-eri(n)t *var. l.*]. p. 115,16).

distollo, -ere. **1** *depravare, corrumpere – verderben, irreführen:* CASUS Gall. cont. 11 malo suo exemplo plures abbates et monachos -it *abbas (cf. Bened. reg. 48,18).* ARNOLD. RATISB. Emm. 2 praef. p. 1022[B] mundus, quod suum *(sc. Dei)* est, superbe ad horam extollit ac in brevi cum confusione -it. GLOSS. II 53,36 St.-S. -it girrit. ARNO REICHERSB. scut. p. 1513[C] iuvenes quoque et fortiores operari valentes, si qui ab opere se abstrahunt vel alios -unt, ... ad operandum revocamus. **2** *differre, omittere – aufschieben, unterlassen:* EPIST. Lang. 19 p. 712,31 quod gens perfida Langobardorum ... providentiae suae nuper usque ordinationes ecclesiasticas non -unt perficere.

distorqueo, -torsi, -tortum, -ere. **1** *proprie:* **a** *depravare – (auseinander-, ver)drehen, (ver)zerren, (ver)biegen, verrenken:* **α** *corpor.:* ODILO SUESS. Seb. 54 os ... in effigiem x litterae ... -tum efficitur. PAUL. AEGIN. cur. 54 p. 30,3 oportet ..., ⌞que -entur⌟ (*3,12,2* διαστρεφόμενα) partes, tenere et dirigere. TRANSL. Dion. Ratisb. 31 p. 368[a],4 ostiola cryptae furtim petivit *Gisilbertus*, cuius sine mora claustra forcipe -sit. FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 184,17 si ... iacti iam sint intorti, cum alia manu -antur. *persaepe.* **β** *incorpor.:* TRANSL. sang. Dom. in Aug. 14 ubi *(sc. in monasterio)* monasticae vitae regulam admodum -tam fratresque saecularis potius quam spiritalis vitae sequaces inveniens *abbas.* GESTA Rom. eccl. 3,9 p. 392,5 non recte ... divisisti *(sc. Hildebrandus)*, dum reclamantem scripturam -isti. ALBERT. M. Iob 10,12 p. 149,34 oportet ... tolerare, quod non enormiter -tum est. *al. c. sensu tormentandi in alleg.):* EPIST. Hann. 34 p. 73,28 filii carissimi *(sc. fideles)*, quousque simoniacorum versipellione me *(sc. ecclesiam)*, matrem vestram, patimini -eri. **b** *declinare, circumducere – umlenken, herumführen:* LAUR. LEOD. gest. 30 p. 508,36 ut publicus patriae commeatus, qui per mediam urbem tendebatur alias, tunc sit -tus. **2** *translate:* **a** *abducere,*

auferre – entwenden, wegnehmen: GLOSS. IV 201,1 St.-S. -o antuuinnon. CHRON. Pol. 2,16 p. 81,19 constat . . . vos *(cives)* multa perpessos . . . ab hiis, qui successionem nostri *(sc. Zbignevi et Bolezlavi)* generis nituntur penitus abolere dominorumque naturalium hereditatem ordine prepostero -ere. **b** *medial. i. q. decedere, digredi – sich entfernen:* VITA Liutw. 9 cum . . . manibus ad rapinam semper paratis et pedibus a via Dei -tis occasionem perversitatis abriperet. ALBERT. M. summ. creat. II 1,50,3 p. 440a,36 quanto plus -entur imagines a vera rei intelligentia, tanto somnium est obscurius. **c** *refl. i. q. commutari, converti – sich ändern:* ALBERT. M. summ. creat. II 1,50,3 p. 440a,44 propter istas duas coniunctiones contrariorum phantasia saepe -et se ab una in alteram.

adi. **distortus,** -a, -um. **1** *proprie i. q. detortus, curvus – verkrüppelt, krumm, gekrümmt, gewunden (usu subst.: l. 18):* TRIUMPH. Remacli 2 p. 460,22 qui *(clericulus)* transversis vestigiis -os pedes ab utero matris fuerat passus. HILDEG. scivias 1,4 l. 545 quare contracti et -i nascantur. CHRON. Sigeb. auct. a. 1128 (MGScript. VI p. 472,12) ut . . . tres puellae -ae sanitati redderentur. *al. de rebus (in imag.: l. 25):* GESTA Trev. cont. I 7 p. 180,46 in quibus *(columnis)* tota . . . structura novem arcubus hac et illac -is consistebat. WERR. (?) Albert. 6 (MG Script. XXV p. 144,3) Albertus itinere longo et -o venit per Provinciam ad Montem Pessulanum. CARM. Bur. 128,2,8 cedit . . . compendio, quicquid est -um. **2** *translate:* **a** *falsus – falsch, trügerisch (usu subst.: l. 29. 31):* RATHER. phren. 20 l. 22 dum quisque sinistra componit dextris, -a et recta fatetur. BERTH. chron. B a. 1077 p. 284,14 regulam . . ., vel quod recte ducat . . ., seu quod -um pravumque quid corrigat, nominari non ignotum est. WOLBERO cant. 3 p. 1196D nihil in eius *(Dei)* operibus -um et inaequale, diminutum vel superfluum. ALBERT. M. somn. 2,21 p. 170b,5 sic per omnia et in dormiendo fiunt phantasmata -a vel vera. *al.* **b** *malus, pravus – schlecht, verdorben (usu subst.: l. 35):* FORM. Sangall. II 38 ne in illis *(partibus)* . . . plurima -a et incorrigibilia insipientiam meam deprehendere contingat. TRANSL. Eug. Tolet. 29,13 mulieris vitam esse -am et a recti itineris tramite declinatam. ROD. GLAB. hist. 3,40 p. 166,3 homines omni levitate vanissimi, moribus et veste -i *(sim.* MANEG. ad Gebeh. 2 p. 315,29 -is moribus. *al.).* EPIST. Ratisb. 20 p. 343,25sq. tu illis *(hominibus pravis)* peior et -ior *(cf. Aug. in psalm. 54,8).* CARM. de Iuda 2,179 Iudas . . . pectore -o dicit: '*eqs.*' *saepius.*

adv. **distorte.** **1** *prave, false – verkehrt, falsch:* DIPL. Frid. I. 2 p. 5,17 quoniam ad honoris nostri excellentiam pertinet tam -e facta reformare quam recte gesta roborare. ARCHIPOETA 2,40 sic *(sc. ut Ionas)* et ego dignus morte prave vivens et -e. **2** *furibunde – wütend:* CONR. MEND. Attal. p. 133,39 quibus *(lectionibus)* daemonia . . . oblatrando -e respondebant.

***distorsio,** -onis *f.* *contortio – Verrenkung:* THADD. FLORENT. cons. 143,21 equivocatio ad egritudines consumptivas est, -o iuncturarum pedum si fuerit et -o oris et nasi.

distortio, -onis *f.* *contortio – Verdrehung:* **1** *gener.:* VOLQUIN. serm. 112 (StudMediev. III/3. 1962. p. 326; s. XII.1) extra hunc montem *(i. Christum)* praecipitium est, digressio est, in digressione autem -o, in -e dissimilitudo, in dissimilitudine deformitas. **2** *mus. i. q. dissonantia – Verstimmung:* ALFAN. premn. phys. 2,51 p. 36 si nimis repugnaverit *(sc. corpus animae),* ad illud quoque convertitur, quemadmodum musicus simul peccat cum -e (*PG 40,560B* διαστροφῇ) lyrae, nisi prius eam bene correxerit.

distortor, -oris *m.* *contortor, depravator – Verdreher:* RATHER. coni. 11,382 Erimbertus noster verborum contortor, legum dicit -r *(item* nupt. 3,54; *cf. Prisc. gramm. II 487,12).*

distracho *v.* distraho. **distracte** *v.* distraho.

***distractibilis,** -e. *qui distrahi potest – dehnbar:* ALBERT. M. meteor. 1,1,11 p. 490b,6 velocitas motus distrahens id, quod movetur et super quod movetur, plus quam secundum naturam -e sit.

distractio (-ccio), -onis *f.* *script.* diss-: *p. 842,56.*

I *usu originario:* **A** *gener.:* **1** *proprie:* **a** *actus distrahendi, diducendi – das Auseinanderziehen:* NOTULAE Wilh. Cong. chirurg. 905 ex motu humerorum, spatularum et totius . . . illius partis corporis suture vulneris . . . per partium -em sepe fit violentia. **b** *dilaceratio, trucidatio – das Zerreißen, Zerfleischung:* IOH. NEAP. Sever. 3 inter tot . . . -es totque captivitates christianorum adhuc Domini desaevit indignatio; . . . numquid occisiones populi, numquid varia sexus utriusque -o suffecerunt? 6 ex innumeris -bus, quas passim bachans edidit cruentissimus heros. ELIS. SCHON. viar. 12 p. 98,3 letati sunt *amatores mundi* in -e carnis eorum *(martyrum).* **c** *disiunctio, separatio – Ungebundenheit, (Ab-)Trennung:* ANON. IV mus. 2 p. 48,28 in maiori parte plus distrahuntur quam ligantur *puncti,* . . . -o est propter sillabas subpositas. **d** *?dissipatio, dispersio – ?Zerstreuung, Verteilung:* ALBERT. M. summ. creat. II 1,28,2 p. 258a,24 dicit Avicenna, quod, licet homo maioris sit ingenii quam alia animalia in eliciendo odores ab odorantibus per confricationem, subtiliationem et -em odoris, tamen minus ab odoribus afficitur *(sed cf. Avic. anim. 2,4 p. 146 et notam ed.).* **e** *exstirpatio, evulsio – das Ausreißen:* LIUTPR. leg. 47 p. 201,9 post barbae seu capillorum -em. **f** *dilapidatio, effusio – Verschwendung, Verschleuderung, Ausverkauf:* CHART. Bund. 262 (a. 1117) de rerum ecclesiasticarum -e. OTTO FRISING. gest. 2,9 p. 110,32 virum pro -e aecclesiae suae frequenter correptum nec correctum . . . deposuit *rex.* STATUT. ord. Teut. p. 101,14 non debet magister vicemagistros constituere super ipsos *(provinciales);* constat . . . exinde -cciones rerum, multiplicaciones sumptuum, materiam discordie generari. CHART. Monast. 28 p. 127,43 (rec. A1) inter quas alienationes et -es ecclesia . . . a . . . monasterio abstracta. *al.* **g** *direptio – Plünderung:* HIST. peregr. p. 142,22 imperator Constantinopolitanus interno metu et tedio tristabatur, sic videns sui statum imperii ruinosis -bus pessumire. **h** *diminutio – Minderung:* CHART. Rhen. inf. I 21 (a. 801) ut . . . absque ulla -e et contradictione post obitum ipsorum *(sc. Helmbaldi eiusque filii)* ad supradictas reliquias res . . . inmeliorate revertantur. **2** *translate:* **a** *discidium – Spaltung:* OTTO FRISING. chron. 3,17 p. 156,10 quod nimirum civile malum et nobilissimi imperii -em ob piaculum in apostolorum principes commissum Roma meruit. **b** *disceptatio – Auseinandersetzung:* CHART. Mathild. 32 p. 115,15 qua de re inter Bonum Nonatulensem et Begium et Albertum et Ugonem . . . quamplurimis -bus diu altercatum est. **B** *t. t. publ. i. q. venditio – Verkauf:* FORM. Wisig. 34 a te quinque nummus -is . . . causa me suscepisse agnosco. BRUNO QUERF. Adalb. A 25 p. 32,33 ⌞mortem minantur *homines mali;* domum incendere, divisis rebus uxores et filios vendere⌟ (domus inflammationem, bonorum direptionem, coniugis et liberorum -em *S*) spumante ira pollicentur. HERBORD. Ott. 1,36 p. 40,9 -ccio *(sc. rerum pulchrarum)* populo rudi ammirationi fuit et exemplo. CHART. march. Misn. III 268 receptis pro . . . -e bonorum VIII marcis. CHART. Raitenh. 302 p. 243,33 super -ccione grangiarum . . . cum domino abbate . . . convenimus. *saepe. de simonia:* PETR. DAM. epist. 40 p. 479,15 nec distractoris in eum culpa transfunditur, qui -is (-e *var. l.*) crimine non tenetur.

II *per confusionem:* **A** *c.* detractio *i. q. obtrectatio, insultatio – Schmähung, Herabsetzung:* COD. Karol. 51 p. 573,8 coram vestris *(sc. regis)* presentiis et nostris *(sc. papae)* missis diss-bus vacabant *Pascalis et Saracinus.* EPIST. Col. 7 p. 250,5 ut ab infidelibus et discordantibus nos per omnia observemus, quos . . . vana gloria turpiter exaltat, -o alieni actus inlaqueat. **B** *c.* districtio: **1** *exercitatio, mortificatio – Askese, Kasteiung:* SISEB. Desid. 13 cum longa -e suum corpus abstinentia maceraret *eqs.* **2** *poena, persecutio – Strafe, Verfolgung:* DIPL. Otton. I. 325 p. 440,19 ita ut nullus . . . hominibus praescripti monasterii inibi habitantibus -em ingerendi . . . licentiam habeat *(v. notam ed.).* 450 p. 610,38 (spur.) monasterio . . . aliquam vim vel -em inferre.

***distractivus,** -a, -um. *extendens, dilatans – weitend, dehnend:* ALBERT. M. eth. II 1,9,4 p. 143b,22 iste . . . tractus *(sc. alimenti ad restaurationem humidi resoluti)* non est caloris, ut calor est, quia calor ut calor est consumptivus et -us; oportet ergo, quod sit caloris, ut instrumentum animae est.

distractor, -oris *m.* **1** *venditor – Verkäufer:* FORM. Wisig. 12 distrahentium definitio, licet fidei vinculis adligetur, tamen

[Weber]

solidius est, ut scripturae firmitas emittatur, ut nec -is per metas temporum quolibet ingenio dissimulando subripiat, quae tacendo firmaverat. PETR. DAM. epist. 48 p. 59,17 si . . . -r exigeret, ut retenti apud te *(sc. clericum)* vice pretii huiusmodi sibi sedulitatis impendium exhiberes, numquid *eqs.* *de simonista:* PETR. DAM. epist. 40 p. 389,4 ubi mangonum scelerata negotia desunt nec grave corbona turget venale talentum, non -r obest, quia non commercia sordent. *v. et p.842,51.* **2** *dilapidator, dissipator – Verschwender, Plünderer:* GREG. CAT. chron. I p. 324,22 fuit *Campo* . . . nobilis quidem genere, sed plurimarum . . . rerum monasterii -r et earum iniquus concambiator. CHART. Austr. sup. I 201 p. 298,11 si qui attemptaverint rerum ecclesiasticarum esse -es. CHART. Grimm. 4[a] p. 5,20 provisor hospitalis si reprehensibilis et -r bonorum . . . repertus fuerit. *al.* **3** *destructor – Vernichter:* GERHOH. aedif. 12 p. 1230[B] neque . . . idcirco venerunt milites in ius ac potestatem ecclesiarum, ut essent -es earum. GESTA Hort. Mar. 69 hostis antiquus, pacis inimicus, incentor viciorum, virtutum -r.

***distractorius,** -a, -um. *praedatorius, diripiens – räuberisch, plündernd:* FUND. Laub. (MGScript. XIV p. 555,15; s. XII./XIII.) polipticum Lobiense fieri iussit *rex*, id est descriptionem redditium et villarum, quae residuae tunc monasterio -as et rapaces manus invaserant predicti tyranni Hucberti.

1. distractus, -us *m.* *per confusionem c.* districtus *i. q. dicio – Verfügungsgewalt:* CHART. Pomm. 586 p. 4,42 (a. 1254) sexcentos mansos . . . cum . . . pertinentiis, iurisdictione, honore ac -u . . . concedimus.

2. distractus *v.* distraho.

?***distraditio,** -onis *f.* (?dis *et* traditio) *partitio, discissio – Teilung, Spaltung:* CONR. MUR. summ. p. 96,292 res divisio per quandam -em (quasi partitionem *var. l.; corrupt. ex* dispartitionem?) scindit et absolvit.

distraho, -traxi, -tractum, -ere. *script.:* des-: GLOSS. II 734,60 St.-S. -acho: *p.845,28.* -ao: *p.844,33.845,56.* -asxi: *p.844,38.* -acsi: *l.44.* *usu absol.: p.844,14.845,23; refl.: p. 844,27.* *partic. usu subst: praes.: p.842,72.* *perf.: l.65.66.p. 844,47.*

I *usu originario:* **A** *(vi) disiungere, dirimere, discindere, dispergere – (gewaltsam) trennen, (zer)teilen, zerreißen:* **1** *gener.:* **a** *proprie:* **α** *in univ.:* BRUNO QUERF. Adalb. B 21 p. 60,6 miserabili exilio familie -te. THIETM. chron. 6,77 quae omnia *(sc. ineffabilem librorum copiam et sacerdotalem apparatum)* in subitaneo eius *(archiepiscopi)* fine multorum inutiles manus -erunt (-acserunt *var. l.*). LIBER de unit. eccl. 33 p. 259,13 rex puer II. anno, postquam -tus est a custodia matris suae, celebravit natalem Domini Goslariae. ANON. IV mus. 2 p. 48,26 in maiori parte plus -untur quam ligantur *puncti. al.* *in imag.:* CONSUET. Marb. 198 (cod. L) si forte . . . dissensio inter fratres oborta fuerit et eos in diversa favor -erit *eqs.* SPEC. virg. 4,170 amaritudo est spiritalis expers gaudii quędam -tę mentis solitudo (*sim.* 6,403). OTTO FRISING. gest. 2,25 p. 128, 12 animum ex periculorum instantia -tum. ABSAL. serm. 10 p. 65[B] qui totiens iaculis concupiscentiae vulneratus, invidia -tus, inani gloria sum perditus. **β** *dividere, distribuere, dissipare – (ver-, auf)teilen, zerstreuen:* TRAD. Frising. 436 p. 375,7 (a. 820) ut . . . res ecclesiasticas, quas habuit Hrodheri, -ta et minorata non fuisset, vel etiam . . . augmentata et meliorata . . . crescere potuisset. VITA Heinr. IV. 13 p. 41,34 neu sinerent *(sc. Colonienses)* . . . agros in alienos dominos -i. CHART. Heinr. Leon. 140 p. 194,32 ne . . . hereditatis mee testimonium inter filios meos non equa portione -atur. THIETM. peregr. 18,31 rubus . . . sublatus est et inter Christianos pro reliquiis -tus. *al.* **γ** *destruere, dirimere – zerstören, vernichten, abreißen:* DIPL. Loth. II. 9 p. 396,31 non solum dispersa colligere, sed etiam -ta restaurare. EKKEH. IV. bened. I 37,41 associo Petro male -tos (gloss.: perditos) rape *(sc. Michael)* retro. WOLFHER. Godeh. II 18 p. 206,31 quidquid in aedificiis ecclesiasticis . . . dirutum vel veteranum repperit, totum . . . -ere, renovare et meliorare festinavit. *laedere, violare – verletzen, beschädigen:* FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 159,20 ex quo conamine *(sc. ad evadendum)* -ret (detraheret *var. l.*) et disrumperet *falco* pennas suas et sua membra. **δ** *huc illuc trahere – hin und her ziehen:* FRID. II. IMP. art. ven. 3 p. 12,31 quoniam carnes loyri fortassis possint sordidari in terra, cum contigerit revolvi loyrum vel a proiciente in terra vel a falcone ipso -ente et revolvente loyrum. WILH. CONG. chirurg. 1770 pes statim a magistro fortiter -atur, quousque ad locum suum redeat. *v. et p. 746,33sq.* *trahere – ziehen:* FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 150, 7 quod, quando falco -it pedem suum ad superius, non ledatur pes per stricturam coniunctionis corrigie. EPIST. Worm. II 19 cives in eundem *(civem excommunicatum)* tanquam canes rabidi irruentes eum per capillos extra ecclesiam -tum multis et duris verberibus ceciderunt. **ε** *dilatare, distendere – dehnen, auseinanderziehen:* OTTO FRISING. gest. 1,5 p. 21,36 corpore ex IIII elementis compacto igne sursum, terra deorsum, aqua et aere quasi e regione -entibus . . . quid inequalius esse poterit? ALBERT. M. animal. 1,449 istae . . . viae . . . -unt et aperiunt vulvam aptantia collum matricis ad recipiendum. **ζ** *intendere, dirigere – richten, schweifen lassen:* THANGM. Bernw. 51 p. 780,2 (chart.) -xi animum in diversa, quomodo *eqs.* **b** *translate:* **α** *occupare, detinere, perturbare – in Anspruch nehmen, ablenken, stören:* YSENGRIMUS 7,259 -tus paulo ante tui meminisse nequibas, quo tibi erat, pro te qui loqueretur, opus. OTTO FRISING. gest. 2,13 p. 117,8 ut . . . princeps ad subiugationem civis in colligendo exercitu -atur. CHART. Eichsf. 182 cum ex instantia hostium pluribus hinc inde -rer incommodis. **β** *refl. i. q. agitari, excitari – sich aufregen:* FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 186,14 ne pro illis *(horrendis et insuetis)* visis se inquietet *(sc. falco)* aut -at. **2** *publ.:* **a** *dilapidare – vergeuden, verschwenden:* VITA Heinr. IV. 8 p. 28,12 qui in milites bona sua -erant . . ., egestate laborabant. DIPL. Loth. III. 53 dolentes nostris temporibus non solum religionem decrescere et imminui, verum etiam oblationes fidelium miserabiliter -i, inutiliter distribui. INNOC. III. registr. 1,194 p. 282,29 debachatur *prior* in gregem subditum nec illorum bona -aere pertimescit. *remissius i. q. impendere, absumere – verwenden, verbrauchen:* CHART. Berg. Magd. 36 p. 24,32 (a. 1154) pecunia in alias monasterii utilitates -ta. **b** *vendere – verkaufen:* DIPL. Merov. I 95 p. 245,17 quod ipsas villas per vindicionis titolum accepta sua pecunia -sxerat *episcopus*. WANDALB. Goar. 2,21 p. 66,6 cum per Rhenum flumen quidam figuli ollas praetio -endas in navicula veherent. REGINO syn. caus. 1,363 terrulas . . . minus utiles . . . episcopus . . ., si necessitas fuerit, -endi habeat potestatem. EGBERT. fec. rat. 1,770 non mulier prudens emat a meretrice maritum, in pretio quod non vincet, cum -it illum. CHART. Burgel. 83 p. 102,34 unanimitati conventus nostri placuit ipsos *(agros)* -ere ac de precio eorum meliora sibi bona comparare. *persaepe. v. et p.842,72.* *in imag.:* EKKEH. IV. bened. I 2,56 macte puer, patriam -tos (gloss.: male venditos a serpente) duc in avitam. **c** *dimittere, alienare, tradere – weggeben, veräußern, übertragen:* CHART. Rhen. med. I 118 p. 123,16 (a. 880) ut nullatenus potestatem habeas ipsas res alienandi vel vendendi, -endi aut commutandi. CHART. Ror. 43 p. 197,33 quod Rorensis ecclesia nullam habeat potestatem vendendi, obligandi, -endi decimaciones supradictas. *al.*

B *demere, detrahere, auferre – wegnehmen, entfernen:* **1** *proprie:* **a** *in univ.:* RHYTHM. 147,79 sit abhominabile semper peccatum, quod celo -it, inferno deponit. WALTHARIUS 960 vir . . . vertice -tas suspendit in arbore cristas. HROTSV. Agn. 215 ubi -to nudatur tegmine toto, continuo bene densati crevere capilli. **b** *reponere – beiseite legen:* LAMB. TUIT. Herib. 2,15 p. 236,4 ex ipso, quod dabatur sibi de agape, coepit *mulier* corpori suo subtrahere et eo -to ipsum in cęram expendit. **c** *diripere – (aus-, be)rauben, plündern:* LIBER hist. Franc. 31 p. 294,24 ecclesias multas incendit *Theudobertus*, ministeria -it (det[h]ra[h]it, detraxit, dethrashit *var. l.*), clericos interficit (*ex Greg. Tur. Franc. 4,47* detrahit; *inde* ADEMAR. hist. 1,32 l. 15 detraxit). THIETM. chron. 3,17 omnis aecclesie thesaurus -itur. EKKEH. IV. bened. I 30,44 nil Satanę cędas *(sc. Paulus)*: -tas (gloss.: ipsi raptas) divide prędas *(spectat ad Vulg. gen. 49,27)*. DIPL. Conr. II. 281 p. 391,22 ut nullus . . . Deo servientes audeat presumptuosa invasione inquietare, -ere aut diminuere. *al.* **d** *raptim abducere, pertrahere – fort-, wegschleppen:* DIPL. Otton. III. 303 p. 729,31 ut res . . . eccle-

[Weber]

siae diversis inscriptionibus usurpatae sint et -tae. FRID. II. IMP. 3 p. 20,25 si non poterunt *(sc. falcones loyrum)* asportare, trahunt ipsum, et si non poterunt -ere, deiciunt loirum. **2** *translate:* **a** *gener.:* **α** *abalienare – abspenstig machen:* BERTH. chron. B a. 1080 p. 379,22 milites illorum *(Saxonum)* ipsis -ens sibique adiuratos cum bonis illorum recipiens *rex*. **β** *avertere – abbringen (von):* VITA Meginr. 9 p. 447,20 a coepto non -ti *latrones* aggrediuntur capellam. DAVID expos. reg. prol. 50 de illis glossis prohibuit *Franciscus*, quae sensum litterae per subtilitatem disputationum a sua puritate -unt et ab intentione beati Francisci. **γ** *infringere, evacuare – zunichte machen:* CHART. Sangall. A 257 p. 245,31 (a. 820) si quis eam *(traditionem)* -ere voluerit, penam inscriptam in rebus publicis prosolvat. CARM. Bur. 131a,1,6 veritas opprimitur, -itur et venditur. **b** *math. et geom. i. q. subtrahere – abziehen, subtrahieren:* ANON. geom. I 4,2 ex multiplicatione minoris hypotenusae in se eiecturam in se multiplicatam -ens reliqui *(sc. numeri)*, qui superfuit, sumas latus. **c** *publ.:* **α** *(iniuste) eripere, usurpare – (widerrechtlich) entziehen, an sich bringen:* DIPL. Loth. II. 40 p. 453,9 predia . . ., que olim -ta fuerant . . ., in suo statu . . . restituimus. WIPO gest. 29 p. 47,15 magnam partem Burgundiae -xit *Uodo*. CHRON. Bened. I 7 p. 215,33 (cod. 3) qui *(fratres)* -ere cupiebant a . . . locis, prediis divino cultui mancipatis. CHART. archiep. Magd. 348 ut predia . . ., que pro amplificandis redditibus episcopalibus -ximus, benigne recompensemus. TRAD. Wessof. 76 p. 126,41 si quis . . . tam sollemne factum in posterum . . . a . . . capella sancti Michaelis . . . irritare, commutare, minorare, -chere aut ullo modo alienare conatus fuerit *eqs. saepius.* **β** *recipere, exigere – einziehen, eintreiben:* CHART. archiep. Magd. 423 p. 557,39 (a. 1189) qui *(pontifex)* omnibus clericis modo Ierosolimam proficiscentibus ecclesiasticos redditus ad tres annos -ere permisit, . . . Theodericus prepositus redditus . . . prepositure . . . ad biennium . . . -xit (-ait *M*); quod licet grave fuerit canonicis, tamen oportunum visum est, ne, si redditus ecclesiastici alienis -rentur, bona ecclesiastica detrimentum sentirent.

II *per confusionem:* **A** *c.* detrahere: **1** *deorsum trahere – herunterziehen, -zerren: v. p. 361,30.* **2** *dehonestare, stuprare – entehren, schänden:* LIBER hist. Franc. 6 p. 247,11 Childericus . . . cum . . . regnaret super Francos, coepit eorum filias diludere atque -ere *(cf. Greg. Tur. Franc. 2,12* stuprose detrahere). **B** *c.* distringere: **1** *cogere, exposcere – zwingen, einfordern:* FORM. Senon. I 26 ut, quicquid lex loci vestri de tale causa debuerit, vobis -entibus ipse ille partibus ipsius lue hominis conponit atque emendare studeat *(v. notam ed.).* **2** *criminari, incusare – anklagen:* EPIST. Mog. 42 p. 388,20 (a. 1118) nostis *(sc. abbas)*, novit et ipse *(episcopus)*, quam horribili criminatione -tus ab ipso Petri vicario sit longo iam tempore officio suspensus, neque tamen adverterit. **3** *proscribere – mit der Reichsacht versehen, dem Kirchenbann belegen:* ANNAL. Rup. Salisb. II a. 1166 imperator curiam Lofen habuit; Salzburgensis ecclesia ibi -itur *(de re v. H. Dopsch, Geschichte Salzburgs. I/1. 1981. p. 286sq.)*. CHART. Turg. II 213 p. 612, 19 (epist. papae) ut . . . civitates et loca Frederico . . . et nato eius adherentia exeuntes eis non communicarent decetero, donec redirent ad ecclesiasticam unitatem, alioquin se -aendos noscerent et sub servitute laicali redigendos.

adi. **distractus,** -a, -um. **1** *diversus, contrarius – verschieden, gegensätzlich:* TRANSL. Patrocli p. 280a,47 ubi *(sc. in urbe Lugdunensi)* diversae voluntates civium -aeque fuerunt sententiae; velle suum cuique. **2** *pauper, egenus – arm, mittellos:* CHART. episc. Halb. 600 l. 37 (a. 1227) si adeo -a fuerit hec persona *(sc. plebanus depositus vel mortuus)*, quod archidyaconus de suis non valeat reliquiis expediri, prepositus . . . duas marcas sibi . . . persolvet. **3** *per errorem i. q. ratus – genehmigt:* DIPL. Ludow. II. 85 p. 234,18 quos *(aquaeductus)* dirigere maluerit *Angilberga*, sint omnino -i ac stabiliti auctoritate nostra (*ex* 67 p. 199,2 omnimodis rati ac stabiliti).

adv. ***distracte.** *profuse – verschwenderisch:* CHART. eccl. Halb. I 15 p. 13,42 (a. 1211) ne . . . prepositus -e forsitan vivendo ambitionis suę dispendium in prebendis canonicorum explorare cogatur.

***distribuibilis,** -e. *qui tribui potest – ver-, aus-, zuteilbar (usu subst.: l. 5):* ALBERT. M. eth. I 29 p. 25,13 quoddam aliud est universale, quod est in re, et hoc est natura illa participata, secundum quod est actu distributa in multis vel -is. 386 p. 326,63 est *(sc. honor)* quoddam -e distributione urbanitatis. 444 p. 377,19 bonum -e, ut puta viginti marcae. *ibid. al.*

distribuo, -ui, -utum, -ere. *script.* des-: *l. 13. adde* CAPIT. reg. Franc. 202,10. *partic. perf. usu subst.: l. 27. usu medial.: l. 37.*

1 *dispensare, dispertire, attribuere, assignare – aus-, zu-, verteilen, zuweisen, zumessen:* **a** *in univ.:* CHRON. Fred. 3,80 quod *(sc. thesaurum)* . . . largiter Tiberius in alimuniis des-it pauperum. DIPL. Otton. III. 54 p. 459,39 habeat . . . episcopus licentiam distringendi, -endi vel deliberandi . . . omnes res et familias. ALFAN. premn. phys. 5,48 p. 72 corpus . . . animae instrumentum existens animalibus virtutibus -itur (*PG 40,632A* συνδιαιρεῖται). DIPL. Loth. III. 43a p. 72,3 mercati stationes vendendis mercibus -tas . . . concedimus. CHART. march. Misn. II 372 p. 259,15 dominus Otto . . . marchio Lipz edificandam -it, sub Hallensi et Magdeburgensi iure . . . constituit. *persaepe. rhet.:* CONR. MUR. summ. p. 96,282 -is proprie, si certa negotia plures in res aut in personas distinguere cures. **b** *dare, solvere – abgeben, zahlen:* DIPL. Constantiae 44 p. 143,19 quia nonnulli parochianorum . . . decimas . . . debitas . . . solvere acquiescunt et quidam eorum eas pro sua voluntate -unt (-ant *var. l.*) *eqs.* REGISTR. Patav. I p. 398,14 summa -torum anno Domini MCCLV *eqs.* **2** *dividere, disponere, ordinare – (ein)teilen, gliedern, ordnen:* AGIUS comput. 1,12 menses ebdomadasque, dies noctesque vel horas hic *(numerus)* cum particulis -it reliquis. ANON. circ. p. 537,6 circulum in XXXVI aequaliter partes -e. GERB. epist. math. I 7 Xem significat *i littera* unitates, quae in sex et IIIIor -tae sesqualteram efficiunt proportionem. ANON. mus. Sowa 2 p. 186,3 per quas *(sex consonantias generales)* tota musica modulatur, que per modorum series -itur et artatur. ALBERT. M. animal. 1,421 dividitur *(sc. canna vocis)* in duos ramos, postea . . . uterque ipsorum in multa -itur. *al.* **3** *?per errorem i. q. evacuare, exstinguere – zunichte machen, unterdrücken:* DIPL. Otton. II. 255 p. 296,11 pro -endis *(an corrupt. ex* distruendis *vel* distringendis*?)* pravis locutionibus iniquorum iniusta querentium, causantium et defendentium presens conscripta est notitia.

adv. **distributim.** *distinctim – im einzelnen, genau aufgeteilt:* CHART. Rhen. inf. I 190 p. 122,8 (spur. s. XII.med.?) quantum in obitu meo pro anima mea dispendendum esset, constitui diligenter et -m in uno loco collocavi.

distributio (-cio), -onis *f.* **1** *dispensatio, datio – Ver-, Zuteilung, Zuweisung:* **a** *proprie:* **α** *gener.:* LEG. Wisig. 2,5,10 de quarumcumque rerum -e decreverit *(sc. qui testamenta fecit)*. CONC. Karol. A 56A p. 707,22 ut nullus episcoporum . . . pro -e sacrorum ordinum . . . aliquid exigere praesumat. WILH. HIRS. const. 2,21 p. 1068D post -em librorum omnes veniam petunt. HILDEG. div. op. 1,3,7 nec sol propter ascensum suum nec proter -em caloris sui in circulo suo attenuatur. ALBERT. M. animal. 22,12 solus est civile animal *(sc. homo)*, quia communicationes et -es et cohabitationes et foedera et pugnas habet. ORD. canc. pap. 2,6 p. 37b ego distributor litterarum apostolicarum rescribendarum iuro, quod -cionem rescribendarum . . . michi . . . commissam exequar fideliter et diligenter. *persaepe.* **β** *t. t. log. i. q. communis attributio – allgemeine Zuerkennung: v. p. 847,39.* **b** *meton.:* **α** *dicio, potestas – Verfügung(srecht, -gewalt):* DIPL. Ludow. II. 48 p. 160,31 ut, sicut sua voluerit *successor noster* stabilia permanere, ita nostra irrefragabiliter sinat secundum nostram -em perdurare. CONST. imp. I 327 cum omnis argentifodina ad iura pertineat imperii . . ., nulli venit in dubium, quin ea, que nuper in episcopatu Mindensi dicitur inventa, ad nostram totaliter spectet -em. CHART. Lux. II 348 p. 376,25 burgensis . . ., qui in monte de Montmedy moram elegerit, integram terre culte et prati habebit -em . . ., illi . . ., qui subtus morabuntur, -em masure, horti et nemoris percipient; burgensis . . ., qui non edificaverit in monte . . ., in -e sua nihil accipiat. **β** *ratio, portio – Anteil, Portion:* CHART. Lamb. Leod. 479 p. 581,21 (a. 1250)

[Weber]

qui . . . ante finem horarum chorum exiverit, . . . illius hore -es amittat. p. 583,14 si quis . . . fuerit assuetus turbare capitulum . . ., illo die -bus horarum et refectorii sit ipso iure privatus. CHART. Turic. 1088 p. 185,3 recipere debemus decimas frumenti et vini et portiones de oblationibus, staupis, cottidianis -bus et aliis obventionibus, quocumque nomine censeantur. **2** *divisio, dispositio, ordo – (Ein-)Teilung, Gliederung, Ordnung:* **a** *proprie:* WALAHFR. exord. 26 p. 508,24 sanctissimus vir *(sc. Benedictus)* . . . videtur concedere, ut, si cui displicuerit -o eius, quam fecit, ordinet, si aliter melius iudicaverit *(cf. Bened. reg. 18,22)*. EPIST. Mog. 15 p. 343,1 sacrorum legislatores ornatuum statutis et inconfusis ordinibus et -bus sacram ordinaverunt ierarchiam. OTTO FRISING. chron. 3,2 p. 137,6 cum . . . ecclesia a primitivis patribus secundum -em gentium ordinaretur. CHRON. Erf. min. p. 608,21 a sancto Bonifacio archiepiscopo in Bawaria episcopatuum facta est -o. *al. adde:* CHART. Berg. Magd. 72 p. 51,25 (a. 1221) perspectis et consideratis terminis et limitibus in funiculo -is mediam partem limitum . . . addixerunt ecclesie. **b** *meton.:* **α** *pars – Teil, Abschnitt:* ALTFR. Liutg. 1,17 divisit . . . Albricus annum in -es quattuor, ita ut *eqs.* **β** *schema – Schema:* HERM. AUGIENS. abac. p. 643,34 talis linearum -o IIIIor tramitibus in transversum ductis lineis distinguitur. **3** *discissio – Trennung:* GUIDO ARET. microl. 15,12 summopere caveatur talis neumarum -o (gloss. MC: id est dividuo).

distributivus, -a, -um. *dispensans, distribuens – zu-, aus-, verteilend, Verteilungs-:* **a** *gener.:* RICHER. REM. hist. 3,60 cuius *(philosophiae)* species sunt practice et theoretice; practices vero species dico dispensativam, -am, civilem *(sed cf. p. 768,28)*. ALBERT. M. sent. 4,14,6 p. 417a,37 distinguit . . . Aristoteles in V Ethicorum duas species iustitiae, quarum unam vocat -am (*p. 1131b,27* διανεμητικόν). animal. 18,61 haec *(superfluitas feminae)* . . . dividitur a virtute regitiva et -a secundum proportionem, qua ex ea possunt formari multi filii. CHART. Turg. III 396 p. 157,12 super eodem tractatu propter -am ordinacionem eiusdem communitatis sunt arbitri quatuor constituti. *al.* **b** *t. t. log. i. q. communiter attribuens – allgemein zuerkennend:* ALBERT. M. herm. 1,2,5 p. 393b,2 cum dicitur 'nullus', 'neuter', distributio, quae importatur per signum -um, dividit supposita subiecti in comparationem ad praedicatum (*sim.* summ. theol. I 9,40,2,1 p. 311,28).

adv. ***distributive.** *distinctive – trennend, unterscheidend:* ALBERT. M. elench. 2,3,8 p. 701b,16 ambo plura significant . . .; et sic unum, quod refertur ad ipsa, respicit utrumque coniunctive vel -e.

distributor, -oris *m. qui distribuit, dispensator, largitor – Aus-, Ver-, Zuteiler, Spender:* **1** *in univ.:* LIUTPR. serm. 428 (CC Cont. Med. CLVI. 1998. p. 165) in sustentationem . . . pauperum fideles fratres tam multa ęcclesię contulerunt, nec eorum debet episcopus fieri possessor, sed fidelis -r. RATHER. (?) Donat. 2,57 fuit . . . largissimus e l e m o s i n a r u m -r (ALBERT. AQUENS. hist. 9,17). PETR. DAM. epist. 142 p. 510, 7 qui divitibus auferens indigentibus exhibet, non alienorum dicendus est appetitor, sed bonorum potius communium -r. *de Deo:* CHART. Rhen. med. I 316 p. 370,9 (epist. papae c. 1042) Deus spiritualium donorum -r et auctor. HUGO FLAV. chron. 2 p. 368,35 invocandus est nobis spiritualium -r karismatum Spiritus sanctus. ARNO REICHERSB. apol. p. 207,23 ipse *(Filius)* . . . gratiarum . . . per Spiritum suum una cum Patre omnipotens -r est. *al.* **2** *de officio:* CHART. Basil. A I 192 p. 292,28 (a. 1146) coram hominibus meis . . . Gisilberto camerario, Bertolfo panis -e. ALBERT. M. pol. 4,12 p. 405b, 45sqq. '-es (*p. 1299a,19* χορηγοί) et praecones eliguntur . . . et legati'; et vocat *Aristoteles* '-es', quia ea, quae distribuenda erant civitatibus, quantum ad specialem iustitiam secundum aequale medietatis geometricae civibus distribuebant secundum uniuscuiusque dignitatem. *saepe. v. et p.846,56.*

***distributorius,** -a, -um. *dispensans, distributivus – zuteilend, austeilend:* ALBERT. M. eth. I 397 p. 336,18 in commento super librum de divinis nominibus capitulo VIII datur talis diffinitio: 'iustitia est virtus -a existens secundum meritum' *(v. notam ed.)*. p. 336,34 iustitia est 'habitus -us aequalitatis'. *Weber*

distric(c)io *v.* districtio. **districctus** *v.* distringo.

districta *v.* districtum.

***districtabilis,** -e. (distringere, *cf. DuC. s. v.* districtibilis) *script.* -llis: *l.13.17. al. (iudiciariae potestati, imperio) subiectus – (der Gerichts-, Befehlsgewalt) untertan, unterworfen:* DIPL. Frid. I. 531 p. 475,7 omnes . . . homines -es marchionis Henrici et Ugolini, qui ad civitates confugerunt, . . . ad propria domicilia ad serviendum dominis suis redire iubemus. *subst. masc.:* CHART. Bund. 1029 p. 434,16 (a. 1272) ut . . . dominus Albertus . . . decetero circa . . . Gasparrus suum subditum et -em eiusque postaros inicius se habeat. 1031 p. 436,10 ne Gasparrus de Mixoco . . . -llis . . . domini Alberti de Sacco, . . . contra . . . dominum Albertum eius dominum moveri videbatur de valle Mexoncina. p. 436,21 quod ipse *(Gasparrus)* et Honricus eius filius . . . domino suo suisque heredibus erunt obedientes et fidelles, sicut subditus et -llis suo domino esse tenetur. *ibid. al.*

districte *v.* distringo.

districtio (-ccio) *vel rarius* **destrictio** (-ccio), -onis *f. script. et form.:* deti-: *p.849,9.* -inc-: *p.849,5.13.* -ici(o): *p.849,67. adde* LEX Raet. Cur. 4,11 *(var. l.)*. DIPL. Conr. II. 224 p. 305,12. *confunditur c.:* distinctio: *p.850,49.* distractio: *p. 850,27. cf. p.849,16.* destructio: *l.57.p.849,41.52.* discretio: *l. 46.p.849,40.850,21.*

I *severitas, rigor – Strenge, Härte:* **A** *strictius:* LIBER diurn. 45 p. 34,4 sit in te et boni pastoris dulcedo, sit et iudicis severa de-o (di- *var. l.*). WILLIB. Bonif. 3 p. 12,21 ut nec divites adolando demulceret nec servos vel liberos di-e praegravaret. CHART. Sangall. A 343 si quis . . . cartulam inrumpere conaverit, . . . cum magna di-e sit culpabilis. HROTSV. Cal. 9,6 quanta supernus arbiter di-e cunctorum facta examinat. CONST. imp. I 320,9 ne . . . tale quid . . . contingat, omni . . . di-e prohibemus. *al.* **B** *latius:* **1** *exercitatio, mortificatio – Askese, Kasteiung:* ALCUIN. Willibr. 1,1 (MGMer. VII p. 116,8) solitaria se ipsum mancipavit di-e in promontoriis. UFFING. Ida 1,5 beata Ida quanta di-e tenerum corpus artaverit, difficile dictu est. **2** *ordo, disciplina – Ordnung, Disziplin:* **a** *proprie:* **α** *in univ.:* VITA Aniani 3 (MGMer. III p. 109,12) ut per omnes civitates Galliarum pro salute et di-e publica habere deberet *(sc. magister militum)* excursos. VITA Rimb. 5 cum primo . . . di-o magistrorum ei remitteretur, quod usitata locutione egressum de scola dicimus. **β** *de disciplina monastica sim.:* WILLIB. Bonif. 3 p. 12,32 ut elemosinis . . ., quantum sub regulari monasterialique praevaluit di-e, . . . deserviret. PETR. DAM. epist. 165 p. 211,5 ut heremitica de-o (discrecio *var. l.*) gravissimae difficultati, cella ipsa . . . videatur horrori. HERM. TORN. rest. 3 superflue aliquis di-is causa alium Cluniacum quesisset. CAES. HEIST. hom. exc. p. 15,30 claustralis . . . inclusio, regularis di-o, . . . oracionum instancia, hec . . . sunt maxima corporis cruciamina. *saepius.* **b** *meton. i. q. praeceptum, regula – Vorschrift, Regel:* CAPIT. reg. Franc. 162 p. 325,4 volumus, ut ˹singuli comites hanc di-em (*infra:* modum) teneant˺ *(ed.;* singulis comitibus ac di-em [hac di-e 2] teneantur *codd.)* inter eos, qui cum eis introeant in Corsica vel remanere debeant. WALAHFR. Gall. 1,23 quod *(opus cotidianum)* . . . egregius apostolicae di-is (distructionis *m. al. corr. in* destructionis *3b*) imitator sedula accelerabat instantia *(cf. Vulg. act. 6,1sqq.)*. **3** *angustiae, egestas – Bedrängnis, Notlage:* CAPIT. reg. Franc. 88,4 quae *(cartulae)* tempore Desiderio factae fuerunt per di-em famis aut per qualecumque ingenio.

II *coercitio, refrenatio – Be-, Einschränkung, Zügelung:* **A** *gener.:* **1** *in univ.:* CONC. Karol. A 22C,15 ut, si talis *(sc. episcopus gyrovagus)* inventus fuerit, sub di-e teneatur et non concedatur ei, ut . . . officio fungatur. THEGAN. Ludow. 50 p. 275,4 (rec. B2) hunc *(sc. servum consiliarium)* . . . princeps maximo di-is rigore retinebat, ne ultra, quam deberet, ignobilis persona insolesceret. DIPL. Arnulfi 172 saginationem porcorum absque ulla di-e provisorum . . . contulimus ęcclesię. DIPL. Otton. I. 300 p. 416,12 ne . . . negotiatores ullam . . . di-is aut disciplinę sententiam vel regulam sustineant. *al.* **2** *coartatio, restrictio – das Knapphalten, Hungernlassen:* WALAHFR.

Gall. 2,14 ubi *(sc. in custodia)* cum aliquantum temporis sub artissima di-e mansisset *Otmarus*, de carcere huius vitae ad laetitiam commigravit caelestem. FRID. II. IMP. art. ven. 4 p. 116,19 omnibus ... repulsatis *(sc. falconibus)* proderit quies et di-nctio per famem. p. 116,22 si quies et di-nctio per famem, si pingues fuerint, non sufficit. **B** *medic. i. q. constrictio, suppressio – das Unterbinden, Stillen:* PAUL. AEGIN. cur. 139 spongia ... apposita extrinsecus sanguine fluentibus naribus cum deti-e (detinctione *B; 3,24,8* πιλήσεως; *v. notam ed.*), quod oportuit, conplevit.

III *punitio, poena, animadversio – Bestrafung, Strafe:* **A** *in univ.:* LEG. Lang. p. 140,7 si nec sic emendare voluerit *fur* et post ipsas di-es (di-em, di-nccionem *var. l.*) in furtum tentus fuerit. CAPIT. Saxon. 8 pro di-e illius *(qui iustitiam facere noluerit)* causa *(sic pro* casa, *ut vid.)* incendatur. CAPIT. reg. Franc. 33,32 saevissima di-e (distraatione *cod.*) vindicare vellimus, qui malum homicidii ausus fuerit perpetrare. 77,12 rex super eos *(sc. iniquos)* di-em faciat carcerandi. DIPL. Constantiae 44 p. 143,21 ut <eos> *(sc. parochianos)* ad solvendas decimas ... per excommunicationem, interdictum, aliasque di-es ecclesiasticas et temporales ... compellatis (*ex* dipl. Heinr. VI.). *saepius.* **B** *(poenae) comminatio – (Straf-)Androhung:* HELM. chron. 95 p. 186,25 ydolatriam ... destruxit *episcopus* precipiens sub anathematis di-e, ne *eqs.* CHART. Westph. III 382 p. 207,11 cum <ad> mandatum ... apostolice sedis legati, quod sub di-e admodum gravi recepimus, super cimiterio ... consecrando et assignando procedere vellemus. *de divino iudicio:* CHART. Raitenh. 70 (a. 1206/9) precipimus ... sub di-e omnipotentis Dei et extremi examinis ..., ne *eqs.* **C** *castigatio, tormentum – (körperliche) Züchtigung, Peinigung:* LEG. Lang. p. 129,18 si quis alium de furto pulsaverit et ... per di-e (di-em, di-ncionem, districta, strictionem *var. l.*) a puplico furta manefestata fuerit. CONC. Karol. A 24^{A},15 sub tali moderatione fiat ... di-o, ne vitam perdant *malefici*.

IV *coactio – Zwang:* **A** *potestas, dicio, ius, bannus – (Zwangs-, Verfügungs-)Gewalt, Herrschaft, Recht, 'Zwing und Bann':* **1** *proprie:* **a** *in univ.:* CONC. Merov. p. 89,3 ut in oratoriis domini praediorum minime ... peregrinus clericos intromittant, nisi forsitan, quos probatus ibidem di-o (di-nctio, discretio *var. l.*) pontificis observare praeciperit. VITA Liutg. II 1,27 cuius *(Karoli)* partim beneficiis, partim di-e *(J. N*, distructione *ed. ex parte codd.)* ad fidem sunt coacti *Saxones*. **b** *de potestate iudiciaria, in ius vocandi:* CAPIT. reg. Franc. 135,3 de ceteris ... inquisitionibus per di-em comitis ad mallum veniant. 267,1 quodsi quis transgressus fuerit ..., comitis di-e constringatur. DIPL. Loth. I. 92 p. 227,33 omnem di-em vel iudicium ... episcopo ... concedimus previdendum. DIPL. Arnulfi 111 sciat *(sc. transgressor)* se ex nostrae potestatis di-e graviter percutiendum. DIPL. Loth. III. 7 ut ... episcopus ... rigidam vestre di-is censuram a vobis senciat. REGISTR. Pant. Col. 11 p. 95,15 hanc ... paginam sigilli nostri impressione et banni di-e (distructione *ed.*) communimus. CONST. imp. I 314,1 ut ... iniquorum maliciam di-o unius compesceret. *al.* *in formula pertinentiae q. d.:* DIPL. Otton. I. 191 dimidiam partem ... civitatis cum ... di-e et iure. 209 p. 288,26 vallem ... cum omni di-e placiti et panni hactenus ad comitatum pertinentis ... contradimus. *al.* **c** *de potestate vectigalia exigendi:* DIPL. Otton. I. 139 offerimus ecclesię ... omnem fiscum de ... comitatu ... cum di-e iusta ad eundem fiscum inquirendum. DIPL. Otton. III. 48 p. 450,19 cum tota exactione integri census a bannita di-e pontis totiusque venditionis et negotiationis. TRAD. Patav. 92 p. 79,42 familiam sancti Stephani ab omni iugo vel di-e marchionis, hoc est collectis, donativis, operibus, mansionaticis et ceteris servitiis liberam ... asserebant *(sc. congregati omnes)*. DIPL. Conr. II. 66 p. 82,37 portum cum legittima aquarum riparumve di-e (*inde* DIPL. Heinr. III. 201^{A} p. 260,33 di-e [di-cione *var. l.*]). **d** *de potestate dilectum habendi:* DIPL. Arnulfi 155 ne quisquam ... milites ... iniqua di-e seu in expeditionem aut ullam exactionem ... violenter reddere aut facere coartari praesumat. **e** *de postestate ecclesiastica:* CHART. Fuld. B 20 (dipl. Pipp. spur. s. IX.$^{med.}$) si ... quispiam ... precepto repugnare voluerit, sententiam a p o s t o l i c a e di-is ... experiatur (EPIST. Heinr. IV. 5 p. 9,15. *sim.* GERB. epist. 209 censura canonicę di-is. CHART. Lux. I 513 p. 717,8 ecclesiastice di-is suffragio. *al.*). **2** *meton.:* **a** *consessus (iudiciarius), contio – Gericht(sverhandlung), Gerichtsversammlung:* CAPIT. reg. Franc. 102,16 ut propter ullam di-em, quem nos facere iubemus, aut quibuslibet causis servi non mittantur in di-em, sed ... domini eorum ... ipsos servos distringant. PETR. DAM. epist. 46 p. 41,6 ipse *(sc. Dominus)* sibimet in vestrae di-ccionis examine iusticiam non meretur. CHART. Rhen. med. I 578 p. 636,23 ut nulli omnino nisi abbati ... liceat iusticię censuram exigere, di-em facere placitumve tenere. ACTA imp. Winkelm. I 38 p. 35,1sq. ut ... aldiones ... ad nullum placitum vadant nullamque di-em, nisi in dominium et di-em abbatis. *de divino iudicio:* PETR. DAM. epist. 31 p. 320,10 discant miseri ... terribile divine di-is iudicium medullitus formidare. p. 326,10. 44 p. 28,5 o terribile Dei iudicium et profundam summae di-is abyssum! FROWIN. explan. 6,2 l. 238 quisquis nunc carnaliter conversatur ..., ultimae necesse est di-is gladio perimatur. **b** *(di)iudicatio, sententia – (gerichtliche) Entscheidung, Urteil:* CONC. Merov. p. 92,6 quousque iuxta pontificis di-em (discritionem, discretione *var. l.*) digna per indictam paenitentiam emendatio subsequatur. CAPIT. Saxon. 4 ut, qualiscumque causa ... cum propriis vicinantibus pacificata fuerit, ibi ... ipsi pagenses solidos XII pro di-e recipiant. VITA Eptad. 14 (MGMer. III p. 191,8) quicumque, quamlibet cruenti sceleris perpetrator, ad ... tabernaculum publice ⌞di-em severitatis⌟ (distractionem s., di-is severitatem *var. l.*) effugit. LEO III. epist. 2 p. 89,36 per di-em diversarum causarum. TRAD. Teg. 380^{a} p. 294,9 femina per di-em banni ab omni impulsationis molestia exempta est. *al.* *de divino iudicio:* CONSUET. Marb. 133 Deus indulgentię pater, qui severitatem tue di-is temperans ... tue dignationis gratiam ... operaris. **c** *exactio, vectigal – Abgabe, Steuer:* DIPL. Ludow. II. 56 p. 178,6 ut ab eis *(ecclesiae filiis)* <nec> donaria <aut> redhibitiones neque pignorationes vel iniustae di-es exigantur. *in formula pertinentiae q. d.:* DIPL. Loth. I. 41 p. 129,4 coenobium ... cum ... terminis, accessionibus, di-bus, fiscariis, campariis aliisque universis reddibitionibus. DIPL. Otton. I. 413 p. 564,28 proprietates ... una cum ... portubus, teloneis, rippaticis, di-bus, collectis omnibusque rebus mobilibus et immobilibus. *al.* **B** *obligatio – Bindung, Verpflichtung:* STEPH. Wilfr. 47 p. 241, 17 ut, postquam ... alligatus fueris di-is vinculo, de cetero in posterum permutare nullatenus queas. 53 p. 247,15 istius tam angustam di-is coartationem ... numquam antea a quoquam hominum coactam audivi. DIPL. Otton. II. 137 ut ... familia sancte Marię ... nulla iniusta di-e servitutis ... innodentur. *al.* *de vara q. d. ('Prozeßgefahr', 'Formstrenge'; de re v. Dt. Rechtswb. III. p. 359sq.):* CHART. archiep. Magd. 343 p. 453, 29 (a. 1174) ut de di-e (distinctione *a. corr. A3*), quam in vulgari vare appellant, absoluti ... permaneant *cives*. CHART. Hamb. 320 ut nullus ... in aliquo iudicio vel placito ... insidiari debeat littonibus ... ea di-e, que teutonice vare vocatur.

V ventris -o *i. q. diarrhoea – Durchfall (usu medic.):* AURELIUS 24 quum vesica ... fatigat ... aegrum in multum meiendo non minus quam ventris di-o (*Gariopont. pass. 8,13* solutio). *cf.* distractio.

***districtor,** -oris *m.* -itor: *l.63.* *dominus, iudex – Gebieter, Richter:* GONZO Geng. 33 p. 651^{E} inde est, quod ... promissionem meam infra dies octo reddo, quod in lectulo infirmitatis ... tremula manu scribo et hoc cogor velim nolim, quia tanto -i *(i. Deo)* toties mentiri non ausim. *de quodam munere:* CHART. Tirol. notar. I 329 (a. 1236) Iohannes de Marsilio -itor et regulanus communitatis Leueghi. *cf.* distringo (distringens).

***districtualis,** -is *m.* (districtus) *incola districtus (civitatis), subiectus – Bewohner des (Rechts-)Gebietes (um eine Stadt), Untertan:* ANNAL. Ianuens. III p. 158,28 cum ... homines de Odego et Rocheta, -es domini Manfredi ..., venirent in occursum Saonensium, aggressi fuerunt quidam ex nostris militibus contra ipsos. IV p. 138,4 regnabat ... inter cives et -es divisio. p. 141,9 ut super tranquillitate -ium et civium providerent *capitanei*.

[Staub]

districtum, -i *n. vel* **districtus,** -i *m. vel raro* **districta,** -ae *f. form.* des-: *l.24.39. adde* DIPL. Otton. III. 283 p. 708,35.

I *proprie i. q. angustiae, fauces (montium) – (Eng-, Gebirgs-)Paß:* ANNAL. Ianuens. I p. 6,7sqq. postquam . . . ad -um Baruti appropinquasset *Balduinus*, tribus milibus Turcorum militum supra -um stantibus obviavit; Baldoinus . . . cum cognovisset, quod -um transire non posset, . . . finxit se retro redire; Turcorum autem multitudo statim -um descendit et in planiciem venit. *al.* SALIMB. chron. p. 14,7 Saladinus . . . misit exercitum . . ., ut -um occuparet Byriti.

II *translate:* **A** *gener. i. q. coactio, compulsio – Nötigung, das Drängen:* CHART. Tirol. notar. II 265[a] (a. 1242) dixit *Eberlinus sartor* se hoc fecisse sine aliquod -um ei super hoc factum. **B** *publ., iur., canon.:* **1** *potestas, dicio, ius, iudicium, bannus – (Zwangs-, Verfügungs-)Gewalt, Herrschaft, (Jurisdiktions-, Zoll-)Recht, 'Zwing und Bann':* **a** *in univ.:* DIPL. Otton. I. 244 p. 348,35 concedimus . . . -a . . . loci seu redibiciones atque fiscaria. 247 p. 355,13 ut nulla . . . persona . . . Bruningum . . . de -o et publica functione . . . civitatis . . . disvestire presummat. DIPL. Otton. II. 308 donamus . . . teloneum . . . et quod quaelibet iudiciaria potestas nostro permissu vel -o comitis L. de iure praedii possidebat, quicquid videlicet . . . ex iure forali vel -o iudiciali possit provenire. DIPL. Heinr. II. 67 iudiciariis personis de publico de-o . . . nihil se intromittentibus. CONST. imp. III 30 p. 28,21 ego *(sc. lantgravius)* . . . pacem . . . bonis in seculari -o stabilivi. ACTA imp. Böhmer 290 p. 257,25 quatenus . . . ipsos *(cives)* . . . persequi et capere intendatis, mercata et negociationes et stratas per -os et posse vestrum eis penitus inhibentes. *saepius.* **b** *in formula pertinentiae q. d.:* DIPL. Karoli III. 80 p. 131,6 cum -is de omnibus nostris . . . domnicatis rebus. DIPL. Otton. I. 209 p. 288,42 curtem . . . cum . . . forestis, cinctis duabus cum consueta cinctionis -a, agris *eqs.* (*cf.* p. 289,2). DIPL. Conr. II. 147 p. 199,10 comitatum cum -o et teloneo ac universa publica functione vel exactione. DIPL. Heinr. III. 131 p. 164,22sqq. abbatiam . . . cum . . . -a et omnibus . . . pertinentibus in loco, qui dicitur Lierni, cumque ipsis, quę tenet in Armonio, cum -a omnibusque pertinentibus . . . confirmamus (*cf.* DIPL. Conr. II. 58 p. 69,20). DIPL. Heinr. IV. 435 abbatiam cum . . . piscationibus, de-is, teloneis, albergariis, placitis. *saepe.* **c** *in concessione immunitatis q. d.:* DIPL. Zwent. 27 p. 66,14 ut nullus ex regia . . . parte neque ulla iudiciaria potestas in villis . . . placitum habere aut aliquod -um in eis ullo modo . . . facere conetur. DIPL. Heinr. III. 396 p. 552,30 (spur.) ut . . . neque dux neque marchio . . . potestatem habeat placitandi aut aliquod -um habendi. **2** *fines, ambitus dominationis vel iurisdictionis, conventus – (Herrschafts-, Hoheits-, Rechts-)Gebiet, Bereich:* CAPIT. reg. Franc. 251 p. 194,9 est haec divisio, quam sibi Hludowicus accepit: Coloniam, . . . -um Aquense, -um Trectis. EPIST. Wibald. 429 ut . . . regis munus . . . ab Emischone comite de Liniges -o . . . mihi adquiratis. CONST. imp. I 245,3 sub quo *(consulatu)* homines . . . civitatis et . . . episcopatus et -i (244,4 comitatus) se . . . conveniant et distringant ad iusticiam faciendam. FUND. Laub. 13 (MGScript. XIV p. 553,23) terrarum . . . quaedam sunt appendices territorii et -i Lobiensis, quaedam appendices magni territorii et -i Radionacensis villae. ACTA imp. Böhmer 985 p. 691,3 secundum quod fuerit ordinatum . . . de . . . dampnis et iniuriis a . . . communitatibus . . . vel ab hominibus earundem per -os ipsarum datis, factis vel illatis communi vel hominibus Cremone seu districtus. SALIMB. chron. p. 210,24 est . . . Planum-Carpi in Perusino -o. *al.* **3** *obligatio, adactio – (Eides-)Verpflichtung:* CHART. Ital. Ficker 155 p. 197,7 (a. 1185) siqua . . . persona, civitas vel locus . . . impedimentum . . . prestare presumpserit, eum eosve vel eas per -um sacramenti et fidelitatis, qua nobis tenetur, prohibebimus. CONST. imp. II 52 inquisitus a nobis fidelis noster Chalochus . . . per -um fidelitatis sentencialiter protulit et firmavit *eqs.* **4** *exactio, vectigal – Abgabe, Steuer:* DIPL. Conr. II. 147 p. 199,29 ut in . . . locis nullus . . . mercatum presumat instituere aut -um vel teloneum aut fodrum seu aliquam publicam functionem ac redibicionem exigere (*inde* DIPL. Heinr. III. 328 p. 450,19). *huc spectare possunt etiam exempla supra (e. g. l.17.34.39) allata.*

1. districtus, -us *m. form. decl. II. v. s. v.* districtum. **1** *gener. i. q. coactio, compulsio – Nötigung, das Drängen:* VITA Menel. 1,10 (MGMer. V p. 142,15; s. X./XI.) replicat . . . mater inter alia paternos Amanulfi super accipiendam filiam Baronti in coniugio -us et replicat super illud negocium sue materne aestimationis conventus *(i. rationes).* **2** *publ., iur., canon.:* **a** *potestas, dicio, ius, iudicium, bannus – (Zwangs-, Verfügungs-)Gewalt, Herrschaft, (Jurisdiktions-, Zoll-)Recht, 'Zwing und Bann':* CHRON. Salern. 89 p. 89,20 qui *(locus)* est prope a Salernitana urbe . . . et de -u ac iurisdicione urbis eiusdem. DIPL. Conr. II. 172 p. 230,18 bona, qualia . . . conlata sunt . . . in theloneis, in monetis, in bannis et in omni -u. DIPL. Heinr. III. 24 saltum . . . banni nostri -u circumvallavimus. 109 ut . . . liberi . . . nulli censum . . . persolvant aut aliquo publico -ui subiaceant. 292 p. 396,39 damus . . . integram medietatem de placito et omni -u. CHART. Hagenow. 508 p. 370,5 discordia . . . pro -u in Muthen cum suis attinentiis, quod frigerichte vulgariter appellatur, . . . est sopita. *saepius.* *in formula pertinentiae q. d.:* DIPL. Conr. II. 143 comitatus . . . cum -u cunctisque publicis functionibus et exactionibus. DIPL. Heinr. II. 313[b] (spur.) abbatiam . . . cum aecclesiastico -u. DIPL. Heinr. III. 306 mercatum . . . cum theloneo et imperiali -u. 505[b] p. 243,32 duos mansos . . . cum omni iurisdictione et -u personarum. *saepius.* **b** *fines, ambitus dominationis vel iurisdictionis, conventus – (Herrschafts-, Hoheits-, Rechts-)-Gebiet, Bereich:* DIPL. Zwent. 16 p. 47,6 decima . . ., que in -u (*C*, circuitu *D*) . . . monasterii datur. LEGENDA Bonif. 4 (Z-Niedersachs. 1882. p. 25; s. XII.) variis marium periculis et terrarum -bus transcursis . . . ad urbem Romam pervenit. CONST. imp. II 426,15 pro periurio debet *pacis violator* excommunicari et proscribi ab illo, in cuius iudicii (iudicio *cod.*) -u manet. IOH. CODAGN. trist. p. 33,23sqq. quod . . . fossata omnia civitatis et -us, loca et castella . . . in suo statu permanere . . . debebant. CHART. Brixin. 96 quod . . . in toto -u eius episcopatus suis nos debeat *electus* procurare expensis. CHART. Raitenh. 284 p. 229,5 possessiones . . . sitas in -u . . . ducis Bawarie. *saepe.* **c** *obligatio, adactio – (Eides-)Verpflichtung:* FUND. Consecr. Petri p. 200,11 principibus . . . patrie idem *(Karolus)* precepit sub -u (discreto *var. l.*) honoris, ut essent diligentes circa forum iudicii.

2. districtus *v.* distringo. **distrinctio** *v.* districtio.

distringo *vel rarius* **destringo,** -strinxi, -strictum, -ere. *script. et form.:* ?diss-: INNOC. III. registr. 1,109 p. 163,7 (*sed* PL 214,97[D] di-). *praes.:* -ig(o): *p.853,46.51.58.* -iis: *l. 72.* -niendus: *p.853,61.* -guens: *p.854,21.* *perf.: coni.:* -ngerit: DIPL. Otton. I. 262 p. 375,4. *partic.:* -nctus: *p.854, 13.* -cctus: GLOSS. II 28,43 St.-S. *usu refl.: l.61. p.851,53. 854,31.* *partic. perf. usu adi.: p.853,40.* *confunditur c.* distinguere: *p.853,64.854,26.31.*

I *proprie (in imag.: p.853,1.8):* **A** *tangere, premere – berühren, drücken:* LEX Sal. Merov. 20,2 (cod. H 10) ei *(mulieri)* si brachium de-erit (presserit *A*, strinxerit *C*; LEX Sal. Karol. strinxerit [extrinxerit *var. l.*]), malb. chamnum MCC denar. . . . culpabilis iudicetur. **B** *astringere, contrahere – enger ziehen, zusammenziehen, anlegen, straffen:* FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 202,31 quando tangitur *falco* . . ., si plumas tenuerit lassas, di-et (de-it *var. l.*) eas ad se et, si constrictas ad se tenuerit, magis constringet eas (*sim.* p. 250,14 di-it alas et pennas et plumas suas ad se. 4 p. 91,4 di-et pennas ad se). 3 p. 10,28 dum mordicabit *falco*, di-as iactos et detineas. 5 p. 140,9 si . . . viderit *(sc. falconarius)*, quod se di-at *falco* et intuitum in aironem infigat. *angustare, minuere – verkleinern, verringern:* FRID. II. IMP. art. ven. 3 p. 12,15 girabit *falconarius* totiens de giro maiori di-endo in minus, donec falco assecuret se bene de ipso. p. 22,25sq. sicut pedes girabat circa ipsum *(falconem)* di-endo sua gira, sic eques girabit ipsum di-endo giraciones. **C** *stringere, vellicare – abstreifen, rupfen:* FRAGM. mul. I 62 coclearios III puledii di-ito in vino bono et contritum dabis bibere. BOTAN. Sangall. 28,6 herba gresion manipulos XV di-it, sucum eius cum aceto dabis ei bibere. *decerpere – abpflücken, -rupfen:* BOTAN. Sangall. 25,3 herba malva salvatica dequoquis in oleo postquam di-iis folia. MART. VALER. buc. 3,111 cernite, qui

[Staub]

varia di-itis arbore frondes, seva medicati fallat ne vos coma taxi. **D** *promere e vagina, nudare – aus der Scheide ziehen, zücken:* ANNAL. Fuld. II a. 875 p. 83,27 nisi Hludowicus ... intervenisset, iam di-tis gladiis mutua se caede truncassent *Franci et Saxones*. LAMB. HERSF. annal. a. 1074 p. 177,23 se ... pacem quam bellum malle et di-tos iam gladios libenter in vaginam remittere. SIGEB. GEMBL. adv. Pasch. 2 (MG Lib. Lit. II p. 452,30) hunc *(sc. spiritus sancti)* gladium di-it Iesus ... contra carnales affectus. BERENG. TREV. laud. 3,5 p. 970A Herodes ... in cervices lactentium gladium suum arctius solebat cruentando di-ere. *al.* **E** *evertere, exprimere – heraus-, hervordrücken, -quetschen:* PAUL. AEGIN. cur. 114 de-untur (*3,22,33* ἐκπιέζονται) oculi aliquando ita, ut expectentur exituri; ab angustia ergo de-tos a cubito flebotomare.

II *translate:* **A** *cohibere, coercere, frenare – beschränken, im Zaume halten, zügeln:* **1** *gener.:* **a** *in univ.:* ARNO REICHERSB. scut. p. 1512A cum rebellare coeperit *adolescentior aetas*, post correptiones verborum, virgarum et ieiuniorum et silentii adhibitas, ergastulis et reclusionibus magis, quam ut suo beneplacito admittatur, de-enda erit. *c. sensu regendi:* VITA Landel. Laub. 96 quem pater insignis insignit famine vocis, edocet ut puerum, di-it voce, tenellum. **b** *artē habere, fame macerare – kurz halten, hungern lassen:* FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 209,23 oportet per aliquot dies di-ere ipsum *(falconem)* et ad maiorem famem conducere. 3 p. 35,14 erit *falco* di-endus ..., quousque devenerit ad illam maciem, quam habere debet. 4 p. 97,2 si ... non capiet gruem pro eo, quod est pinguior ultra id, quod debet, di-tur falco fame. 6 p. 192,1 mutati ... vix tantum possunt di-i, quin retineantur de ... pinguedine. p. 192,14sq. sauri ... habent pinguedinem minus firmam, propter quod di-untur citius, quod di-i (extringi *var. l.*) expedit in docendo eos. *ibid. al.* **2** *medic. i. q. restringere, sistere – unterbinden, stillen, stopfen:* GLOSS. med. p. 76,13 nascitur ... causa his, quibus sanguis de naribus assidue solitus est fluere aut ˹emorroide, et de-untur (di- *var. l.*)˺ (*Gariopont. pass. 1,4* ex haemorrhoidarum restrictione). ANTIDOT. Augiens. p. 58,12 trociscos Faustiniani, qui purgat et di-it dysintericos. **B** *cogere, constringere – zwingen:* **1** *gener.:* CONC. Merov. p. 210,18 quod iudicis publici ... clericus vel abbatis, ut eis praeparent, invitus adque di-tus ante se faciant exhibere. ARNO REICHERSB. scut. p. 1507B coenobitas ... hospites ad regularis abstinentiae tenorem de-entes. CONST. imp. I 447,1 contigit principes cum militibus ... contendere di-entes eos multo plures halspergas de beneficiis suis sibi ducere, quam illi faterentur se posse. DIPL. Heinr. II. 391 p. 503,42 (spur.) ut nullus comes ... ęcclesię servos ... ad aliquod opus omnino de-igendum ... audeat presumere. *ibid. iterum.* **2** *publ., iur., canon.:* **a** *citare, in ius vocare, iudicare – gerichtlich vorladen, belangen, richten:* **α** *in univ.:* FORM. Marculfi 1,27 capit. p. 38 indiculum ad episcopo pro alio di-endum (FORM. Flav. 72 capit. p. 473 di-igendum). LEX Alam. 36,2 si quis alium mallare vult ..., in ipso mallo publico debet mallare ante iudice suo, ut ille iudex eum di-at (di-it *var. l.;* di-at [constringat *var. l.*] *rec. B*) secundum legem. 36,3 si est talis persona, quod comis ad placitum ... di-ere (di-ere [constringere *var. l.*] *rec. B*) non potest, tunc eum dux legitime di-at (di-it *var. l.*; di-at [constringat *var. l.*] *rec. B*). LEX Baiuv. 13,1 talis *(sc. qui non vult recte respondere)* di-atur (de-, di-igatur, disfungatur *var. l.*) a iudice. *al. in concessione immunitatis q. d. (de re v. LexMA. V. p. 390sqq. s. v. 'Immunität'):* DIPL. Merov. I 144 <nullus iud>ex ... ad causas audiendum ... nec homines ... di-niendum ... <i>ngredere non presumat. DIPL. Ludow. Germ. 137 ut ... monasterii ... homines non alio modo a iudiciariis potestatibus di-antur (distinguantur *var. l.*) nisi coram advocato a nobis constituto. 142 ut nullus comes ... potestatem habeat ... homines di-ere (constringere *var. l.*) aut ad ullum placitum compellere, ut veniant. *saepius.* **β** *iurisdictionem exercere (super) – die Gerichtshoheit ausüben (über):* DIPL. Heinr. II. 472 p. 602,7 statuimus, ut pars praefati episcopii di-at omnes forenses presbyteros sibi pertinentes ac clericos omnesque eorum familias, scilicet illos, qui in diocesi eiusdem episcopii habitant, volumus, ut iudicet et di-at sine ulla partis publicae contrarietate. **γ** *punire, multare – (be)strafen:* LEX Ribv. 51 capit. p. 61 (cod. A 6.7) de testibus veritatem dicere nolentibus a iudice di-endos. CAPIT. Saxon. 8 de incendio convenit, quod nullus infra patriam presumat facere propter iram ..., excepto si talis fuerit rebellis, qui ... aliter di-tus esse non poterit. HINCM. annal. a. 869 p. 155,29 ut ... per ferulam episcopos suae voluntati resistentes obsistendo di-ret. **δ** *ad rationem reddendam compellere – zur Rechenschaft ziehen:* RATHER. iud. (QuellForschIt Arch. 29. 1938/39. p. 31,24) censeo, ut de eo, quod eis *(presbyteris)* contuli, de-antur a suo ministro. **ε** *examinare, probare – auf die Probe stellen:* LEG. Wisig. 6,1,3 ut, quamvis parva sit res facti ab aliquo criminis, eum per examinationem caldarie a iudice di-endum (di-ti [di-ncti, di-tos] pervenire *sim. var. l.*) ordinamus. **b** *exposcere, exigere – (ein)fordern, erheben:* DIPL. Merov. I 137 p. 348,20 ut, quicquid lex ... edocit, ... Ermenoaldus abba ... ad parte ... Chainone abbati vel basileci sui domni Dionisii omnemodis vobis di-entebus conponire et satisfacere non recusit. TRAD. Frising. 2 si ... aliquis ... contra hanc donationem venire ... voluerit, ... una cum di-ente f i s c o auri libras III et argenti V coaxtus exsolvat (6. CHART. Rhen. med. I 65 p. 74,1 di-uente f. *al.*). **c** *obstringere – binden, verpflichten:* LEG. Wisig. 2,1,12 p. 60,6 ut, si persona est, cui facile credi possit, placito di-tus abscedat. 2,2,4tit. ut ambe partes causantium a iudice ... placito di-antur, quo possint ad prosequendum negotium pariter convenire. 2,2,4 pars utraque ... ita placito di-antur (di-atur, distinguatur *var. l.*), ut in constituto die ... presti sint in iudicio ...; si iudex ... unam partem placito di-ens alteram pretermiserit. *refl. i. q. se flectere, submittere – sich beugen, unterwerfen:* CONST. imp. I 244,4 (a. 1175) sub quo *(consulatu)* homines cuiusque civitatis vel comitatus ad iusticiam faciendam se di-ant (distinguant *var. l.*; *sim. p. 851,52*). DIPL. Frid. I. 998 p. 289,20 ut sub nullius ... iudicis placito se di-ant *coloni* aut cuiusquam iudicis bannum subeant. **C** *distrahere, occupare – in Anspruch nehmen, beschäftigen:* EPIST. Hann. 74 p. 122,20 emendi praedii oblata occasio magna me di-it sollicitudine, cum hinc me cupiditas stimulet, hinc penuria rei familiaris stringat.

adi. **districtus** *vel rarius* **destrictus,** -a, -um. **1** *proprie vel in imag.:* **a** *(ad)strictus, angustus – eng (anliegend):* VITA Bav. II 2,9 qualiter austerę iuga di-issima vitę tam subito sibimet gaudens imponere posset. **b** *brevis, parvus – kurz, knapp:* PS. GUIDO ARET. epil. 7,2 qui *(motus)* ... in unoquoque modo diversas et ampliores et in quibusdam di-iores formulas efficiunt. **2** *translate:* **a** *firmus, solidus – fest, sicher:* HINCM. annal. a. 862 p. 92,26 Hludouuicus ... patri de caetero fore fidelem di-issimis sacramentis se obligat. ACTA imp. Böhmer 192 p. 176,31 nos earum *(ecclesiarum)* necessitati specialius intendimus, que imperio nostro di-iori iure iunguntur (*item* 240 p. 217,43). **b** *rigidus, severus, inexorabilis, durus – streng, unerbittlich, hart:* **α** *de hominibus (de Deo: l. 58sqq.; usu subst.: l. 56):* LIBER diurn. 45 p. 33,23 de-um *(sc. te)* mali cognoscant; insontem aput te culpabilem suggestio mala non faciat. LIBRI Karol. 3,15 p. 406,21 reverentiores ... et di-iores hanc consuetudinem *(sc. imagines adorandi)* perhorrent christiani. HONOR. AUGUST. inev. B (PL 172,1218D) alios in abstinentia di-iores honorando aestimat *abstinens*. CONR. EBERB. exord. 3,1 l. 137 quis in castigando corpus suum di-ior? *al. de Deo iudice:* TRAD. Frising. 10 p. 37,19 (a. 757) in adventum examine di-i i u d i c i s (41 p. 69,16. LULL. epist. 125 redditurus ... di-o iudici rationem. OTLOH. tempt. p. 248,22 apud Deum iudicem di-issimum. *al.*). **β** *de rebus:* TRAD. Frising. 8 p. 35,22 (a. 755) si quis contra ... donationem ... venire conaverit, ... di-um sibi Dei i u d i c i u m faciet (63 p. 90,31 in di-o examinis iudicio. *sim. al.*). EIGIL Sturm. 14 p. 147,12 cum ... congregatio ... di-am duceret v i t a m (GESTA Font. p. 5, 1 di-iorem ... v. *saepius*). VITA Audom. 3 (MGMer. V p. 755,16) Audomarus, ... de-o (di- *var. l.*) regulae rigore subditus *(sim.* THIETM. chron. 4,28 sub di-a ... regula. PETR. DAM. epist. 50 p. 130,16 fratres ... di-iori [districtori *var. l.*] ... lege viventes. *al.*). CONSTANT. METT. Adalb. 15 verba regis tam di-issima. CHRON. Cosmae cont. II a. 1161 p. 162,30 di-issima custodia. *saepius. usu subst.:* WETT. Gall. 28 p.

[Staub]

273,3 si velim rigoris eius discretionem di-ioribus secum semper retentis rimare. **c** *artus, gravis – mißlich, schlimm:* VISIO Godesc. A 60,1 que molestia *(sc. pleurisis)* sicut postrema ei *(Godeschalco)* est inflicta, sic tenacius eum tenet violentiusque premit, quemadmodum et originem di-iorem, videlicet ignem, habuit.

subst. **destringens,** -entis *m.* *de quodam munere fere i. q. (marcarum) examinator, iudex – etwa: (Mark-)Prüfer, Richter:* REGISTR. Trident. IV p. 270,6 (a. 1244/47) maiores et -entes hominum ac commitatum . . . convocati . . . ad dimittendum com. et degress. dictarum comunitatum . . . dixerunt *eqs. (v. comm. ed. p. 262sq.).* *cf.* *districtor.

adv. **districte** *vel raro* **destricte.** **1** *proprie vel in imag.:* **a** *(a)stricte – straff, eng:* CHRON. Salern. 36 ipse *(Petrus)* . . . a nexu, quo se di-ius ligaverat, solvit. FROWIN. explan. 5,1 l. 768 saepe . . . cogitata nequitia quantocius solvitur, quia effectu operis di-ius non ligatur. ACTA imp. Winkelm. I 649 cum . . . civitas Faventie nobis ferventis amoris fuerit tenaci vinculo di-ius colligata (*sim.* 650). **b** *arte, confertim – beengt, (dicht) gedrängt:* OTTO MOR. hist. p. 44,16 tam di-e omnes simul habitabant, quod fere unus super alium iacebat. **2** *translate:* **a** *firme, tute – fest, sicher:* CHRON. Salern. 51 p. 53,9 inopem di-ius apud vos detinete. **b** *insolubiliter, serviliter – unlösbar, unfrei:* HIST. Frid. imp. cont. p. 179,26 cum ipsi *(Longobardi)* bene et large et sine districto alicuius in sui libertate vivere . . . soliti fuerant . . . nec sub imperio . . . alicuius retro temporibus sic di-e steterant. **c** *severe, inexorabiliter, dure – streng, unerbittlich, hart:* **α** *in univ.:* EPIST. Bonif. 111 p. 242,22 qui defensor . . . in eterno iudicio esse potuit, . . . rationes . . . cum ipso iudice di-ius requirit. DIPL. Otton. II. 140 p. 158,20 possessiones . . . in tutamen mundiburdii recepimus . . . di-issime prohibentes, ut *eqs. (sim.* CHART. Hall. 137 di-e precipientes, ne *eqs.* 140 di-ius inhibentes, ne *eqs. al.).* BERNOLD. CONST. libell. III 10 p. 70,4 quam di-e, immo quam di-issime sint damnandi. CARM. Bur. 36,3[a],9 cave, ne, cum venerit *dominus*, te di-e tunc conterat ut raptorem; districtus iudex aderit. ACTA imp. Böhmer 298 p. 263,17 firmiter et de-e precipiendo mandamus, quatenus *eqs. saepius.* **β** *diligenter, accurate – sorgfältig, genau:* CHRON. Salern. 52 ad aliorum facta succinte curramus, ut acta, que in hoc mundo gesserunt, partim di-ius indagemus. *al.* **γ** *callide – geschickt:* RUODLIEB IV 206 quam di-e noscas, ludas, volo, cum me. **δ** *rigide – diszipliniert, asketisch:* PETR. CAS. (?) chron. 4,55 p. 520,7 hic *(Almannus)* . . . di-issime satis et continentissime vixit. **ε** *vehementer, fortiter, ardenter – heftig, tatkräftig, leidenschaftlich:* HILDEG. scivias 2,5 l. 1231 quod meum est, hoc di-issime requiro. CHART. Lux. IV 431 p. 535,24 de-ius adinvicem altercantibus *(sc. partibus)*, interponentibus se mediatoribus . . . ad pacis concordiam est perventum.

***distritor** *v.* *districtor.

***distromitto,** -ere. *(per analogiam ad* intromittere *formatum, ut vid.)* *re-, dimittere – heraus-, freigeben:* CHART. Tirol. 552 p. 33,7 (a. 1204) omnia, que ex mea parte in potestaria Verone . . . sunt intromissa de re mobili vel inmobili, sine tenore -antur.

distrophos, -on *vel* **distrophus,** -a, um. (δίστροφος) **1** *adi. i. q. duobus versibus consistens, distichus – aus zwei Versen (Zeilen) bestehend, zweizeilig (usu metr.):* HEIRIC. Germ. I alloc.[tit.] allocutio ad librum ΔΥΚΟΛΩ ΔΙΣΤΡΟΦΩ (schol.: id est duplici conversione) decursa. 5 praef.[tit.] praefatio libri quinti ΔΙΚΟΛΩ ΔΙΣΤΡΟΦΩ peracta. 6 praef.[tit.]. METELL. Quir. 3[tit.] ode dicolos -os. 4[tit.]. 66[tit.] ode monocolos -os. *ibid. saepe.* **2** *subst. fem. i. q. genus neumatis formam duorum accentuum vel linearum exhibentis – zweistrichiges Neumenzeichen (usu mus.; de re v. P. Wagner, Neumenkunde. [2]1912. p. 123sqq.):* FRUTOLF. brev. 10 p. 64,20 multae neumae crebris iterationibus in uno sono continuantur, ut fit in -is (" *supra lineam*) et tristrophis ("' *supra lineam*). (?) brev. 14 de nominibus neumarum: punctum, bipunctum, tripunctum trisubpuncte . . .; apostropha, -a (bistropha *var. l.*), tristropha. IOH. AFFLIG. mus. 23,9 simplicem . . . neumam dicimus virgulam vel punctum, repercussam vero, quam Berno -am vel tristropham vocat.

distros *v.* dystrus. **1. distructio** *v.* destructio.

2. distructio *v.* districtio. **distruo** *v.* destruo.

distrus *v.* dystrus.

***distula,** -ae *f.* *(orig. inc.)* *stapes – Steigbügel:* GLOSS. III 695,41 St.-S. -a stegereif vel ascensorium vel stapus.

distulli *v.* differo.

***disturbantia,** -ae *f.* *(dis)turbatio – Störung:* ANON. IV mus. 2 p. 53,28 secundum . . . regulam . . . maxima pars dubitationis librorum antiquorum solvitur, et hoc supra literam vel sine litera, si -a (disturbatio *ed. Coussemaker p. 346[a],34*) contingat meli unisoni.

disturbatio (-cio), -onis *f.* **1** *corpor.:* **a** *tumultus – Verwirrung, Aufruhr:* ANNAL. Scheftl. I a. 1161 -o fuit et plurima incendia et pericula. **b** *dissipatio, expulsio, persecutio – Zerstreuung, Vertreibung, Verfolgung:* VITA Steph. reg. I 14 (MGScript. XI p. 236,28; s. XI.[ex.]) qui *(Gerardus)* . . . post obitum sancti regis instante -e christianitatis lapidatus est. ALBERT. AQUENS. hist. 1,10 in . . . repentina peregrinorum -e (invasione *var. l.*) et occisione quidam Lambertus nomine . . . ad Petrum pervenit. **2** *spirit.:* **a** *(per)turbatio, afflictio, detrimentum – Störung, Behelligung, Schädigung:* VITA Menel. 2,3 (MGMer. V p. 150,17; s. X./XI.) super . . . Menelei -em multam malorum ruminat machinationem *diabolus*. CONST. imp. I 100 p. 151,3 ut ostenderem *(sc. imperator)* nullam ecclesiarum Dei -em ex nostro velle procedere. CHART. march. Misn. II 262 p. 177,14 aecclesiam . . . ab omni -e et inquietudine liberam . . . esse desiderans. CHART. episc. Hild. I 310 p. 294,6 ut . . . bona . . . sine omni -cionis molestia conserventur. TRAD. Ratisb. 937 p. 468, 34 questionem de . . . rebus movebant *(sc. fratres)* et -em non parvam mihi inferebant. CHART. episc. Hild. II 991 ne . . . -cio labilis oblivionis generet ambiguum. *al. v. et l. 52.* *natur. et medic.:* Ps. GALEN. anat. 4 p. 178[B] si praedicta *(sc. motiones et quietes cordis)* cum suis dispositionibus proportiones naturales egrediantur, -em naturae portendunt, et etiam -is quantitas est sicut quantitas egressa a proportione. **b** *impeditio – (Ver-)Hinderung, das Abhalten:* ALEX. III. epist. (ed. G. Hödl, Admonter Briefsammlung. 1983. p. 203,31; a. 1163) ut ad . . . imperatoris transitum disturbandum studeat *(archiepiscopus)* omnimodo et intendat; tu quoque ipse ad -em eius super hoc facto, quibuscumque modis poteris, elabores. **c** *consternatio, confusio – Bestürzung, Verstörung:* ANNAL. Scheftl. I a. 1231 de nece . . . principis non modica -o inter principes fuit.

disturbator, -oris *m.* *turbator, inquietator, laesor – Störer, Schädiger:* LEG. Wisig. 12,3,6 negatores vel -es (distirpatores, destitutores *var. l.*) fidei nostre iustissime insequentes. BERTH. chron. B a. 1079 p. 364,11 ipse *(rex)* pro regni sui -bus et invasoribus sese . . . querimoniosus proclamavit. EPIST. Heinr. IV. 16 p. 23,15 quod . . . -es p a c i s et concordie nobis imposuere (ARNOLD. LUB. chron. 5,28 p. 208,6 p. -es [distributores *var. l.*]. GESTA Hort. Mar. 37 p. 592,20 p. -or, disturbacionis amator. *v. et p. 857,31*). GESTA Hort. Mar. 69 hostis antiquus . . . illum esse querebat loci -em, quem olim dolebat fuisse ipsius ecclesie fundatorem. CHART. Salisb. II 615 -em . . . statuti per bannum nostrum Christus cum diabolo perdat. *al.*

***disturbium,** -i *n.* (disturbare, *cf. Stotz, Handb. 2,VI § 59.1)* *tumultus, dissensio – Unruhe, Aufruhr, Streit:* DEDIC. Trev. (MGScript. XV p. 1272,26; a. 1072) cum . . . propter gwerrarum longa -a, que . . . per Adelberonem . . . tam in clerum quam in populum crudeliter grassabantur, monastica religio . . . diuturnum pertulisset exilium. CHART. Sil. D II 409 p. 257,16 exorto -o inter locatores alii mortui sunt, alii egestate oppressi pro sue partis locacione pecuniam receperunt.

disturbo, -avi, -atum, -are. *script.* des-: *p. 857, 16. 34.* *struct. c. praep.:* a: *p. 857,51.* de: *p. 857,22.23.* ad: *p. 857, 49.*

1 *corpor.:* **a** *turbare, confundere – verwirren, in Unordnung bringen:* ANNAL. Pegav. p. 239,40 leo -tis iubis mox ab eo *(Wicperto)* declinavit. CARM. Bur. 105,3,2 quem *(Cupidinem)* ut vidi perturbatum habituque -tum, membra stupor in-

gens pressit. *permiscere – aufwühlen:* WALTH. SPIR. Christoph. II 5,219 ac si . . . poli faciem contristet Orion omnia nimboso -ans aequora vultu. **b** *dissipare, evertere, delere – auseinanderreißen, zertrümmern, zerstören:* LEX Sal. Merov. 74 (rec. B) quicunque alienam domum violenter -verit (distruerit *rec. A*). CAND. FULD. Eigil. I 10 p. 12,40 (ed. Becht-Jördens) quales . . . illi sunt, qui homines spoliant et aedificia martyrum faciunt? habitationes hominum componunt et habitationes Dei -ant (*ex Op. imperf. in Matth. 45 p. 886* destirpant). EPIST. Heinr. IV. 16 p. 23,5 menbra -ti et disiecti . . . imperii . . . composuimus. RAHEW. gest. 3,38 p. 211,4 oppidani . . . munimenta castrorum -are. HONOR. AUGUST. spec. p. 925[B] Christus . . . regnum tyranni -ans spoliis acceptis victor tercia die . . . remeavit. **c** *dispellere, deturbare, persequi – auseinander-, vertreiben, -jagen, verfolgen:* **α** *in univ.:* MARIAN. chron. a. Chr. 451 Celestinus . . . des-tis hereticis Britannos ad catholicam fidem redigit (*ex Prosp. chron. I p. 472,1301* deturbatis [deturbati, des-tis, -tis *var. l.*]). LEO MARS. chron. 3,9 p. 371,18 (rec. II) non . . . dubitabant *socii* se . . . a Normannis vel capiendos vel -andos. **β** *c. sensu deponendi:* ARNOLD. LUB. chron. 3,17 p. 159,27 per suos eum *(sc. episcopum)* de sede sua -vit *imperator*. 5,3 archiepiscopum . . . Bremensem . . . querimonia Bremensium de sede sua -vit (-bat *var. l.*) *rex*. **γ** *c. sensu dissolvendi, dimittendi:* CHRON. reg. a. 1111 p. 50,22 quod *(sc. tumultus)* cum auribus regis innotuisset, concilium -atur. **2** *spirit.:* **a** *(per)turbare, affligere, detrimento afficere – stören, behelligen, schädigen:* **α** *de anim:* FROUM. carm. 8,3 excelsi montes iam condunt ninguine cautes flamine perduro spirant et frigora campo, undique -ant . . . me turbine. THIETM. chron. 7,9 hic *(sc. legatus)* . . . fallax et ⌞in invicem -ans⌟ (CHRON. Thietm. pacis disturbator) esse convincitur. DIPL. Conr. II. 107 ut nullius iuris persona . . . feras . . . audeat capere, -are aut inquietare. DIPL. Constantiae 21 quatinus . . . nullus . . . eos *(fratres)* impediat vel des-et. ARNOLD. LUB. chron. 3,11 p. 156,4 ab invicem -ti apostolicus et imperator quicquid moliebantur, cassum fuit. **β** *de rebus:* ALFAN. premn. phys. 7,26 p. 80 decipitur *visus* . . ., cum viderit per nebulam sive fumum aut aliquid similium visum -antium (*PG 40,648[B]* ἐπιθολούντων). WOLFHER. Godeh. II 3 aecclesiae . . . despoliabantur, coenobia -bantur. THIOFR. Liutw. 3 p. 11,14 quod *(otium)* . . . internam animi quietem per vitiorum -at tumultum. BERNOLD. CONST. microl. 61 p. 1021[A] qui . . . orationem . . . dominicali officio applicaverit, concordiam officiorum . . . secundum ordinem -bit. VITA Heinr. IV. 2 p. 13,18 non bella pacem -bant. *al.* **b** *prohibere – verhindern, hindern (an):* **α** *de anim. i. q. retinere, abstrahere – abhalten:* HUGO FLOR. hist. p. 386,32 turrim . . . extruere cepit *abbas* . . .; sed eam morte -tus reliquit imperfectam. FRID. II. IMP. art. ven. 5 p. 153,26 quod falco sacer multis impedimentis -atur ad capiendum aironem. CHART. Mog. A I 419 p. 324,37 (spur.) quod nos . . . inquietudo a proposito nostro -ret. **β** *de rebus i. q. arcere, praecavere, avertere – vereiteln, verhüten, abwenden:* CONST. imp. II 174,1 (a. 1232) non erimus dicto, facto, consilio vel assensu, qualiter . . . rex et heredes eius vitam aut honorem amittant seu captionem corporum habeant, et si aliquod istorum sciverimus, illud -bimus bona fide; quod si -are non poterimus, significabimus . . . personis bona fide, que hoc valent -are *(sim.* 174,2. *ibid. al.).* LEO MARS. chron. 3,13 (rec. II) cum . . . prepositum . . . ordinavisset *Gisulfus*, indigne nimis hoc Salernitani . . . accipientes eundem principem id -are . . . compulerunt. *v. et p.856,39.* *cf.* deturbo.

***disturpatus,** -i *m.* *(cf. ital.* storpiato, *hisp. vet.* [d]estorpar; *v. Meyer-Lübke, REW[3] nr. 8333[a] et Corominas, Dicc. etim. castell. [2]II. 1980. p. 612sqq.)* *homo mancus, debilis, extortus – Krüppel:* LEG. Wisig. add. 2[A],3 si quis uuigosum dixerit, id est tauposum vel -um, et ille non habuerit. 2[A],4 si quis circumcisum dixerit vel -um, et ille non habuerit, dictor criminis extensus publice CL flagella suscipiat. *cf.* deturpo.

disuadeo *v.* dissuadeo.

***disvelo,** -are. *de velo nubium i. q. digerere, resolvere – auseinandertreiben, auflösen:* COD. Udalr. 283,8 in . . . iubar solis -ans nubila molis vernales flores lege, brume pelle rigores.

disverbero *v.* diverbero. **disverto, disversus** *v.* diverto.

disuesco *v.* desuesco.

disvestio (div-) *vel* **devestio,** -i(v)i, -itum, -ire. *script.:* des-: *l.34. p.859,3. al.* ?sv-: DIPL. Conr. II. 99 p. 142,13 *(v. notam ed.).* -vis-: *p. 859,3. adde* DIPL. Karol. III. 183 p. 306,8 (spur.). *form.:* *praes.* -are: DIPL. Heinr. V. (ed. A. Gloria, Cod. dipl. Padov. I. 1879. p. 63,29). *refl.: l.16.60.62. 65.67.69. struct.: c. abl.: l.25.26.32.36.48.* *c. acc. et personae et rei: l.44.* *c. praep.:* de: *passim.* in *c. abl.: l.42.43. al.* a: *l.40.* super: *l.38. adde* VITA Meinw. 190.

1 *proprie (in imag.: l.26) i. q. (ex)spoliare, denudare – entkleiden, entblößen (fere de hominibus; de rebus: l.19.25.26):* UDALR. CELL. consuet. 2,30 p. 723[D] non . . . aliquis eorum *(sc. nec subdiaconus nec custos)* debet de-tum ire. WILH. HIRS. const. 2,22 p. 1070[B] usque dum peracto suo officio iterum se dis-at *lecturus*. 2,50 p. 1111[A] abbas se dis-it. LIBER ordin. Rhenaug. p. 103,27 tractum cantant duo fratres dealbati statim post offerendam dis-endi. p. 143,27 minora . . . altaria festivo ornatu spoliantur, formę in choro, sedilia in capitulo dis-untur. p. 171,33 post officium cantores di-untur. CATAL. thes. Germ. 73,27 quę *(ornamenta sacerdotis)* ut incipiamus ab excellentioribus, sacerdotem quodammodo dis-amus. *in malam partem c. sensu vestimentum sim. adimendi:* GERHOH. aedif. 2 p. 1198[B] nemini . . . permissum est arcam . . . ex omni parte auro circumtectam auro de-ire. Antichr. 2,37 p. 272,3 Chamitae carnem Christi sua divinitate de-iunt et quasi nudam nuntiantes irrisioni et contemptui exponunt. **2** *translate:* **a** *(potestate, iure) privare, despoliare – (des [Herrschafts-]Rechtes) berauben, enteignen:* TRAD. Frising. 231 (a. 806) qualiter . . . homo . . . de-vit domum sanctae Mariae . . ., hoc est de territorio, quam *eqs.* FORM. Augiens. B 22 reclamavit se . . . ill., quod . . . eum . . . c<omis malo> ordine propriis rebus dis-tisset. CHART. Ital. Ficker 23 p. 29,38 quod de molendinum . . . investitus fuisset *Redulfus*, quousque pars . . . canonice eum exinde des-tisset. CHART. episc. Halb. 227 l. 53 si quis . . . locum . . . donatione temptaverit de-ire. VITA Meinw. 21 quicumque . . . episcopum . . . super eo *(Berneshusun)* molestare, inquietare aut di-ire presumeret. CHRON. Saxon. (MGScript. XXX p. 30,34) imperator . . . Heinricum Leonem . . . a ducatu et feodis . . . de-it. *saepe.* *in formulis chartarum:* DIPL. Karoli III. 93 ut nullus comes . . . in suis rebus . . . seu familiis . . . audeat inquietare vel dis-ire *(sc. Cristoforum).* DIPL. Conr. II. 108 ut nullus dux . . . Thietmarum . . . in foresto dis-ire aut ullo modo molestare praesumat. 244 p. 337,20 bona . . . nemo eos *(milites)* di-ire (dis- *var. l.*) audeat. 282 p. 393,5 (spur.) ut nullus dux . . . ecclesiam . . . de . . . comitatu . . . dis-ire, inquietare vel in aliquo contrastare audeat. DIPL. Frid. I. 174 ut nulla . . . persona . . . ęcclesiam possessionibus suis . . . audeat dis-ire. *persaepe.* **b** *expilare, diripere – (aus)plündern, verheeren:* CAPIT. reg. Franc. 24,8 dum in hoste aut in aliqua utilitate nostra aliquis fuerit, et de suis res aliquit exforciaverit vel dis-verit. DIPL. Otton. III. 206 p. 617,6 qui *(pravi homines)* ecclesię . . . terram potestative invaserant ac illam de-ierant. **c** *deponere, amovere – (des Amtes) entheben, absetzen:* HELM. chron. 32 p. 62,6 quem meritum investivimus, inmeritum quare non di-amus? *al.* RUP. Altm. (PL 148,879[A]) viro Dei . . . affigunt *accusatores* crimina, quibus eum pontificali honore credunt de-ire. *v. et p.851,20.* **d** *refl. i. q. se (dis)solvere, renuntiare, cedere – sich entledigen, entsagen, verzichten:* TRAD. Wessof. 19[b] (a. 1141/42) ut potestate . . . predii publice se dis-iret *mater Gisilae*. CHART. Lamb. Leod. 162 de . . . omnibus nos de-vimus . . . ecclesiam Leodiensem dominam facientes et ei dominium et possessionem tradentes. CHART. Bern. II 235 nichil in eis *(rebus)* nobis vel nostris iuris, proprietatis sive dominii penitus retinentes et de supradictis omnibus nos de-entes. CHART. Turic. 947 p. 32,14 Ebrardus, uxor sua et eorum filii . . . predium de-endo se de eodem tradiderint *(sic)*. CHART. Basil. A I 462 Nicolaus de praedictis *(sc. possessionibus suis)* se de-it et dictam ecclesiam investit. *cf.* *disinvestio.

adi. **disvestitus** (desvi-), -a, -um. *colono a possessore ademptus vel non iam datus, cultore carens – einem Hintersassen vom Grundherrn entzogen oder nicht mehr verliehen,*

pfleglos (*de re cf. vol. I. p. 66,4sqq. s. v.* absus): CHART. Laus. 103 (c. 1200) quando casale est vestitum, debet le soigni, quando non est vestitum, non debet; hec sunt desvi-a: *'eqs.'*

***disvestitio** (-cio), -onis *f.* *exspoliatio, invasio – Beraubung, (widerrechtliche) Ent-, Aneignung:* DIPL. Otton. III. 223 p. 637,14 quatenus ... Manfredus ac sui heredes ... de omnibus ... rebus ... habeant potestatem tenendi ... vel, quicquid eorum voluntas decreverit, faciendi remota omnium hominum contradictione, minoratione vel -cione. CHART. Ital. Ficker 46 p. 68,23 iudices ... talis litis appellationem talemque responsionis sive -is negationem audientes tunc iusserunt *eqs.* p. 68,30 qui *(propugnator)* negationem vel -is obstaculum pro persona episcopi factum ... iureiurando ... adfirmaret.

***disvestitura,** -ae. *f.* *exspoliatio, invasio – Beraubung, (widerrechtliche) Ent-, Aneignung:* DIPL. Karoli III. 89 p. 147,16 si ullam deminorationem seu -am (investituram *var. l.*) quislibet facere temptaverit. DIPL. Arnulfi 131 p. 197,10sqq. si quis ... liberis hominibus contra nostram auctoritatem -e (disvestire *B a. corr.*) iniuriam fecerit in proprietatibus ab ipsis ante possessis, ... liberis ... hominibus, si rerum -am fecerit, easdem res ... in duplum restituat. *meton. de accusatione:* LEG. Lang. p. 572^{b},46 in hoc, quod ipse, qui appellat, dicit, quod ipse eum disvestivisset, oportet appellatum se defendere de -a.

disuetus *v.* desuesco.

***disviolo,** -avi, -are. *violare, (graviter) laedere – verletzen, (schwer) schädigen:* DIPL. Otton. I. 340 p. 465,28 venit ... Rainerius diaconus cum sua forcia et introivit in ipso meo episcopio ... et -vit meam sedem et apreendit meam personam et misit me in vincula.

disuria *v.* dysuria.

disyllabus (diss-, -sil-), -a, -um. (δισύλλαβος) *script.:* des-: *l.35.* dyss-: *l.36.53.* -ila-: *l.37.* -lob-: *l.59.*

1 *adi. i. q. bisyllabus – zweisilbig:* ALDH. ad Acirc. 10 p. 88,24 quem *(ultimum pedem)* necesse est disi-um (diss-um, de-um, desi-um *codd.*) esse. 117 p. 161,2 expositis disi-orum (diss-arum, dyss-arum, dissi-arum *var. l.*) pedum regulis. WALAHFR. (?) metr. f. 169^{I} pedes dissilabi quatuor exemplis quadruplicibus comprehensi. CARM. de Germ. 2,49,1 (MGPoet. IV p. 132) pedibus ... carmen constat quattuor -is. GUIDO ARET. microl. 15,39 ne superfluae continuentur neumae diss-ae (duarum syllabarum *var. l.*) sine admixtione trisyllabarum ac tetrasyllabarum. SUMMA dict. Saxon. 5 p. 213,31 si trissillabam *(sc. dictionem)* due dissi-e subsequantur. *al.* **2** *subst.:* **a** *masc.:* **α** *proprie (ellipt.) i. q. pes ex duabus syllabis formatus – zweisilbiger (Vers-)Fuß:* WALAHFR. (?) metr. f. 169^{I} diss-is quatuor geminatis XVI duplices fiunt exemplis triplicibus descripti. f. 169^{II} iuncti diss-i cum trissyllabis triginta duos pentasyllabos de se reddunt. **β** *meton. de persona i. qui duarum syllabarum est – ein Zweisilbiger (in lusu verborum):* EPIST. Hann. 106 p. 178,2 ut ex tetrasillabo fias dissi-us (diss-us *var. l.*), scilicet ex vicedomno domnus. **b** *neutr. i. q. vox ex duabus syllabis consistens – zweisilbiges Wort:* ALDH. ad Acirc. 113 p. 155,5 in disi-is (diss-is, dissi-is, dyssi-is *var. l.*), ubi ambae breves fuerint, paenultima cum acuto accentu profertur. 133 p. 184,5 nascuntur ... diminutiva ... de disi-is ut 'ensis', 'ensiculus'. ERMENR. ad Grim. 15 p. 551,6 a -is conposita 'insitus', 'illicitus' corripiunt penultimam. LIUTPR. serm. 114 (ed. B. Bischoff, Anecdota. 1984. p. 27) absurdum est ... ineffabilem ... divinitatem diss-o (diss-obo *cod.*) posse aut trissyllabo claudi. EBERH. ALEM. labor. 823 pentameter praeter diss-a cuncta relegat sedis postremae de regione suae. *al.* *cf.* bisyllabus. *Staub*

ditacio *v.* dictatio.

***ditale,** -is *n.* *(ital.* ditale; *cf. Battisti-Alessio, Diz. etim. ital. II. p. 1361^{B} et Meyer-Lübke, REW^{3} nr. 2637) ?gen. sg.* -i: *l. 68.* *de tegimine digiti in suendo adhibito i. q. digitabulum – Fingerhut (per compar.):* Ps. AVIC. anim. 6,2 p. 205,27sqq. accipe cuprum ... et fac in modum -i, et accipe de sulphure sublimato ... et de argento vivo ..., mitte de eo in -bus.

ditamen *v.* dictamen.

***ditamentum,** -i *n.* (ditare) *accumulatio, auctio – Anhäufung, Vermehrung:* HILDEGAR. Far. capit. 94 (MGMer. V p. 188,16; a. 869) quod eius studio et possessionum -o omnis locus sanctae sublimatus sit Farae.

ditathus *v.* dito.

***ditatio,** -onis *f.* *donatio, locupletatio, possessio – Schenkung, Ausstattung, Besitz:* ODILO SUESS. Seb. 99 (45) cuius exuviae ... tam opum pretiosarum quamque fiscorum regalium -e sunt insigniter commendatae. DIPL. Otton. III. 348 p. 777, 21 si beneficiis ... ecclesias ... augmentare ac ad -is incrementum sublimare studuerimus *eqs.* DIPL. Heinr. II. 170 in hac *(sc. praedii)* donatione usi potestate, qua nostri antecessores ... sunt usi in sanctarum aecclesiarum -e. HIST. Walar. 1 (MG Script. XV p. 694,28) nemo ... te *(Herchanboldum)* praecedet opum -e, auri quoque et argenti innumerabili munere.

***ditativus,** -a, -um. *ditans – bereichernd, Reichtum verschaffend:* ALBERT. M. Iob 15,28 p. 200,14 quatuor virtutibus construitur domus; ... chresmatistica sive thesaurizativa, quae est scientia -a domus, ut scilicet per redivivos fructus non deficiat.

1. ditator, -oris *m.* *donator, locupletator, fautor – Bereicherer, Beschenker, Gönner:* RHYTHM. 145,4,5 e c c l e s i - a r u m -r et opifex (*sc. rex Cunicperctus*; GESTA Dagob. 1 e. et sacerdotum magnus -r. GESTA Font. p. 94,4 -r ac defensor aecclesiarum. *al. sim.* GERHOH. psalm. 10 p. 414,21 studiosi edificatores et -es cenobiorum. CONC. Karol. A 56^{B},1,20 -es ... divini cultus). *de Deo:* THEODULF. carm. 23,6 regis tu climmata sollers, ... gelidi -r abyssi. DIPL. Heinr. II. 102 villas ... creatori et -i nostro ad usum fratrum ... concedimus.

2. ditator *v.* dictator. **diteneo** *v.* detineo.

ditesco, -ere. **1** *intrans. i. q. divit(ior)em fieri, se collocupletare, florere – reich(er) werden, sich bereichern, gedeihen:* **a** *in univ.:* HINCM. coll. 1 p. 92,21 ut ecclesiarum dotibus et fidelium decimis -ant *presbyteri.* 3 p. 117,21 ut de aliorum inopia nos -amus. RUOTG. Brun. 10 p. 11,12 civilibus omnes *(sc. principes et populi)* cladibus intenti aliorum -ere miseriis preoptabant. DIPL. Conr. II. 58 p. 69,13 ut ... abbatia ... in melius crescat robustiusque a<b invasoribus> exempta -at (*inde* DIPL. Heinr. III. 131. DIPL. Frid. I. 229). CASUS Petrish. 3,26 p. 148,23 cum idem locus *(sc. cella)* proficere cepisset et -ere *eqs. al.* *in imag.:* MILO carm. 3,4,1,112 pacificus *(i. Christus)* ... nos tenues auro sensus -ere fecit. RUP. TUIT. trin. 30,19 l. 980 creditum mihi talentum coepi expendere, magis ac magis sensu -ere ... coepi. **b** *impleri – voll werden, sich füllen:* WALAHFR. Mamm. 5,5 pinguis ... inmissis -it fiscina formis *(sc. caseorum).* LIGURINUS 4,317 rapit omnia victor, plenaque semicremis -unt castra tropaeis. **2** *trans. i. q. ditare, locupletare – reich machen, ausstatten:* HROTSV. prim. 303 praestabat *Oda* opem ..., qua suffulta suas posset -ere nonnas omnibus ... rebus. 436 ut maturetis *(sc. nepotes et neptes)* condignis ... vestris muneribus nostras *(sc. Odae)* large -ere domnas.

dithyrambus (dictir-), -i *n.* (διθύραμβος) *genus hymnicum quoddam ('Dithyrambus'):* REMIG. ALTISS. mus. 480, 9 'hymnos', scilicet quos -os (dicti-os *var. l.*) dicunt. ALBERT. M. pol. 8,6^{I} p. 801^{b},42 quod Philoxenus quidam conatus est facere -um, id est duplex metrum tyrannicum per fabulas musicas, et non potuit. 8,6^{k} p. 802^{b},9 conatus est ... '-um (*p. 1342^{b}, 9* διθύραμβον) fabulose' facere.

1. ditio *v.* dicio. **2. ditio** *v.* 1. dictio. **3. ditio** *v.* 1. titio.

1. dito, -avi, -atum, -are. *script.:* dict(o): *p. 861,26. al.* -thus: *p.861,28.* *partic. fut. usu medial.: l.68.* *struct.: c. acc. et personae et rei.: p.861,13. al.* *c. dat. personae et abl. rei: p.861,46.* *c. gen.: l.68.*

I *divit(ior)em reddere, locupletare, donare – reich(er) machen, bereichern, beschenken:* **A** *proprie:* **1** *gener.:* **a** *in univ. (saepe medial. i. q. ditescere – reich[er] werden, sein, sich bereichern):* IONAS BOB. Columb. 1,6 p. 163,5 ille regi ait non se aliorum opum fore -turum (cupidum, -andum *var. l.*). WILLIB. Bonif. 8 p. 50,25 magna se -tam auri argentique copia credens ... asportavit *turba (sc. thecas).* EINH. Karol. 13 p. 16,11 quo *(bello)* illi *(Franci)* magis -ti et opibus aucti sint. WIDUK. gest. 2,11 p. 75,5 tantis ... s p o l i i s Thancmari mili-

tes -ti iam ad omnia parabantur (3,72. THIETM. chron. 2,15). RUOTG. Brun. 18 quia festinans -ari paterno non meruit *Liudolfus princeps* obedire consilio *eqs. saepius. in imag.:* GLOSS. psalt. Lunaelac. 108,17 cum sit dives, propter nos pauper factus est *Christus*, ut nos illius paupertate -remur. WALTH. SPIR. Christoph. I 13 Christus . . . sua nos largius benedictione -bit. PASS. Kil. II 2 Gallo -atur Alemannia, Kyliano . . . nobilitatur Francia. *al.* **b** *onerare – beladen:* WALTH. SPIR. Christoph. II 5,217 navita ducturus . . . lintrem valde nobilium -tam mole gazarum. **2** *publ., iur., canon.:* **a** *de hereditate:* HROTSV. Gall. I 13,6 de reliquo proprios servos . . . -ari . . . volo. WIDUK. gest. 2,11 p. 76,6 qui, licet a patre ⌞alia plura⌟ (aliis pluribus *var. l.*) sit -tus, materna tamen se hereditate privatum aegre . . . tulit *Thancmarus*. 3,32 p. 119,8 auro meo et argento, quibus filium generumque -vi *(sc. rex). in imag.:* GERH. AUGUST. Udalr. interpr. l. 7 aeterni Patris hereditate -tus floret. **b** *(ex)ornare, augere – ausstatten, versorgen, fördern:* TRAD. Frising. 4 (a. 748/60) aliud . . . donaverunt fideles viros et -verunt domum Dei. EINH. Karol. 27 p. 32,12 ut . . . ecclesia sancti Petri . . . suis opibus esset ornata atque -ta (dicata, ordinata *var. l.*). DIPL. Otton. I. 295 quoniam loca . . . munifica antecessorum nostrorum . . . largitate constructa sive -ta (dicata *a. corr.*) esse noscuntur. CHRON. Bened. II 3 ecclesia est . . . magnificis oblationibus ac prediis et dotata et -ta. *persaepe. v. et p. 28,71.* **c** *honorare – (be)ehren:* FORM. Wisig. 8 p. 579, 13 Dominus noster . . . dictatos m u n e r e cumulavit *(sc. vos, i. homines sanctos*; CHRON. Fred. 3,11 p. 96,29 munerebus . . . -thus. WETT. Gall. 16. *saepius).* HUGEB. Willib. 5 p. 105,7 cum . . . summa sacerdotalis infule -tus erat h o n o r e (HYMN. Hraban. 81,29. CONQUEST. Heinr. 24. *al. sim.* HUGEB. Wynneb. 5 p. 110,12 -tus . . . dignitate). THIETM. chron. 4,67 quo *(bravio)* meum . . . -vi ministrum. RAHEW. (?) gest. app. a. 1168 p. 349,12 quod fratrem suum *(sc. Ungari)* . . . coniugio filiae -vit *imperator Graecorum. persaepe.* **B** *translate:* **1** *instruere – begnaden, begaben:* BONIF. epist. 75 quem *(Bedam)* . . . divina gratia spiritali intellectu -vit. WILLIB. Bonif. epil. p. 58,11 magna . . . mentis castimonia -tus est. CARM. libr. III 53,1 colligit Albinus virtutum dote -tus nomina vernantum . . . florum. NARR. de lib. Fab. 6 legati nuper lata verborum facunditate -ti iam humiles ac demissi . . . mutabant verba. *saepius.* **2** *adiuvare – unterstützen:* CARM. Bur. 102,10,1 ars nisi -ret Danaos numenque iuvaret, murus adhuc staret.

II *conferre, dare – schenken, zueignen:* LIBER hist. Franc. 36 p. 304,31 multa dona et munera Francis -vit *Fredegundis. in struct. contam.:* DIPL. Loth. II. 27 fideliter sibi famulantibus donis . . . regiae sublimitatis liberalitate -are.

2. dito *v.* 1. dicto.

[3. dito *v.* evindico: CHART. Lux. I 174 p. 239,28.]

ditonus (dict-), -i *m. vel raro* **ditonum,** -i *n.* (δίτονος) *t. t. mus. i. q. intervallum duobus tonis constans – große Terz:* RICHER. REM. hist. 3,49 simphonias in tonis ac semitoniis, -is quoque ac diesibus distinguens *(sc. Gerbertus).* GUIDO ARET. microl. 4,6 inter aliquam vocem et tertiam a se . . . -us est, id est duo toni. BERNO mens. monoch. 7 p. 335ᵃ secunda forma est B C D E, quod est semitonium et -um. IOH. GARL. introd. mus. 148 alie quatuor *(species)* sunt composite, scilicet . . . -us (dic- *var. l.*) cum diapente. 165 dicitur semiditonus . . . quasi -us (dic- *var. l.*) imperfectus. ANON. IV mus. 4 p. 68,17 differentia inter semitonium et diatessaron . . . est -us. *saepe. v. et p. 862, 58. in imag.:* HEINR. AUGUST. planct. 791 fert diapente manus, digitus diatesseron imus, brachia crura suis -um cum limate membris.

ditrochaeus (dyst-, -heus), -i *m.* (διτρόχαιος) *trochaeus duplex – Doppeltrochäus:* ALDH. ad Acirc. 128 p. 176,19 in . . . personarum declinationibus -eus reperitur ut 'castigamus'. *al.* GODESC. SAXO gramm. 1 p. 403,5 quia . . . dichorum posuit, id est -eum posuit *Augustinus*. REMIG. ALTISS. mus. 522, 13 qui *(numeri)* aliquando in pedes scilicet diversos, ut . . . dys-eus in duos trocheos, resolvuntur. *al. v. et p. 641,18.*

[ditrome *v.* *dichroma. *adde ad p. 579,67:* ***dichroma** (dicrome) *subst.* (δίχρωμος) *de nomine emplastri i. q. epithema bicolor – zweifarbiger Umschlag (per confusionem):* RECEPT. Bamb. 67 p. 76,23 tunc desuper uteris paraconlecti cum impastro, qualis et qui dicitur barbara vel ditrome *(cf. Galen. XI 127,5 ed. Kühn).*]

dittampnus *v.* dictamnus. **ditto** *v.* 1. dicto.

ditus *v.* 2. dico.

1. diu *adv. die, luce – tagsüber:* ANNAL. Fuld. II a. 866 p. 104,30 tanta vis imbrium diu n o c t u q u e sine intermissione caelitus lapsa est, ut *eqs.* (LAND. MEDIOL. hist. 3,32 p. 99,46 camerlengus hostium camerae diu n. custodiens BERTH. chron. B a. 1077 p. 305,16. *al.*).

2. diu *adv., compar.* **diutius** (diucius), *superl.* **diutissime.** *script.:* dio: *l.17. al.* dium: *l.22. compar.:* diuctius: *l.19.* diucium: *l.21. superl.* diotissim: *l.20. pendet a praep.* in: *l. 40.*

I *de tempore:* **A** *per longum tempus, multum temporis – lange, über lange Zeit, seit langem:* **1** *in univ.:* CHRON. Fred. 4,89 qua *(sc. inimicitiam)* cordis arcana dio celaverat *Flaochadus*. WILLIB. Bonif. epil. p. 58,27 adest diu optatus dies. COMPOS. Luc. γ 19 commisce gipsum et defrica -ctius. ANTIDOT. Glasg. p. 106,43 diotissim conteruntur *(sc. species).* p. 147,16 sitem paciuntur *(sc. aegroti)* -cium. ANTIDOT. Bamb. app. p. 36,37 teris dium. WALTH. SPIR. Christoph. I 16 p. 74,24 cum . . . populus -ius solito expectaret *eqs.* THANGM. Bernw. 41 p. 776,21 iam diu aegre illum videre cupiebat *rex.* OTTO FRISING. gest. 2,49 p. 157,21 consultabat *princeps* -ime, an *eqs.* CONST. imp. II 252,5 p. 345,21 diu postea. *persaepe. c. gen.* temporis: THEGAN. Ludow. 13 fecit . . . hoc diu (multo, longo *var. l.*) temporis *(W*, tempore *var. l.).* 19. **2** *locut.:* **a** diu ac diu *i. q. continue – fortwährend, in einem fort:* DIPL. coll. 281 (Mon. Boica XXXI/1. p. 535,3; a. 1229) tranquillitate maris et aeris . . . diu ac diu . . . perdurante vasella . . . redierunt *(sc. exercitus)* Accaroniam. **b** diu est: CONC. Merov. p. 17,8 diu est, quod rem valde necessariam . . . differimus. VITA Aniani 6 (MGMer. III p. 112,3) ut lumen oculorum meorum, quod est *(1, om. rell.,* ex *ed.)* diu, . . . amisi, vestra oratio pristinum lumen reddi attribuat. EPIST. Col. 3 p. 243,25 diu est, quod Coloniensem metropolim doluimus. EPIST. Meginh. 12 ego iam diu est, quod his *(sc. de incuria scriptorum)* neniis valedixi. *persaepe.* **c** in diu *i. q. in longum tempus – für lange (Zeit):* ANNAL. Fuld. Ratisb. a. 891 p. 120,31 non in diu subveniente gratia Dei victoria ad christianos concessit. **B** *multo ante – vor langer Zeit:* WALTHARIUS 1372 cassis fabrefacta diu meliusque peracta excipit. THIETM. chron. 7,50 p. 460,16 inimiciciae diu exortae et odium . . . sedatum est. BERTH. chron. B a. 1076 p. 242,1 ecclesia, quam episcopus iam diu maximis impensis et studiis construxerat, . . . conflagravit. *al.*

II *de distantia i. q. longe – weit:* GUIC. (?) bers. 6 quod facias brachettum vestigari -cius una milia quam aliis diebus.

adi. **diutior** (diucior), -us *et* **diutissimus,** -a, -um. *longus, diuturnus – (lange, länger) andauernd, fortwährend:* AETHICUS p. 167,4 -ima caede decies milies centena milia occubuerunt. DIPL. Ludow. Germ. 47 p. 64,4 ut . . . auctoritas firmiorem atque -iorem obtineat vigorem (*inde* 59. 60. 62 p. 86,1 -ciorem). FOLCUIN. vita Folcuin. 9 p. 429,24 recti itineris tramitem non derelinquere *(sc. discipulos)* -ima ammonitione persuasit. GUIDO ARET. microl. 15,8 tenor . . . amplior in parte, -imus (gloss. MC: id est longissimus; diutius *var. l.*) vero in distinctione signum in his divisionis existit. 18,36 cum . . . ditono -ior (gloss. MC: id est longior; diuturnior *var. l.; sc. fit occursus)*, . . . etiam toni non desit occursio. *al.*

***divado,** -vasi, -ere. *evadere – entkommen:* BERTH. chron. B a. 1079 p. 371,3 ne . . . se deluso Heinricus cum suis -erit, toto nisu . . . premeditari non quievit *Ruodolfus rex.*

divagor, -ari. *aberrare, dissipari – abschweifen, sich verlieren:* PETR. DAM. epist. 173 p. 267,22 ut non per longinqua -emur exempla *eqs.*

divalis, -e. *script.:* -vole: *p.863,14.* -allis: *p.863,8. nom. sg. fem.* -ia: *p.863,3.*

1 *divinus – göttlich:* UFFING. Ida 1,10 aliquid ibi *(in oratorio)* esse -is numinis suspicati sunt *Hungarii. translate de puella:* GESTA Ern. duc. I 2,209 quam *(natam regis)* ob scematis et forme -is claritudinem . . . secum abduxit *(sc. rex ho-*

minum gruum). 2,353 epithalamium sponse -i precinebant *(sc. homines grues).* **2** *imperialis, regius – kaiserlich, königlich:* **a** *gener.:* AGNELL. lib. pont. 141 p. 370,29 surrexit altius -ia ira. 142 capite avulsus -i. CONST. imp. I 187,5 ad praesentiam augustalem pervenit et . . . -bus aspectibus se praesentavit *cancellarius.* **b** *publ. et iur.:* EPIST. Wisig. 6 p. 668,10 ut . . . -is preponenda mortalibus s a n c t i o cunctis . . . ad effectum ut valeat pervenire (LEG. Wisig. 2,2,14 p. 420,17 -is [-llis *var. l.*]. CONST. Melf. 2,24 -es sanctiones). CONST. Constant. 268 per hanc nostram -em (*postea:* imperialem) sacram. DIPL. Otton. I. 372 p. 511,13 sub hoc nostro -i precepto. DIPL. Loth. III. 116 iussione. CONST. imp. I 332 p. 472,14 presentem -em p a g i n a m inde conscribi iussimus (ACTA imp. Winkelm. I 36 p. 33,6 in paginem -ole. CHART. Port. 109. *al.*). CONST. imp. III 181,4 concessione. *al.* **3** *caelo patens, apertus – unter freiem Himmel befindlich, offen:* OTTO FRISING. chron. 7,35 p. 371,5 eam *(feminam)* . . . monasterii pater . . . non in domo . . ., sed sub -i et patenti loco solum et rarum tectum propter pluvias habente alloquitur.

***divaricabilis,** -e. *dispersus, diffusus – zerstreut, diffus:* ALBERT. M. meteor. 3,3,18 p. 659a,16 vapor *(sc. coruscationis)* . . ., qui fuerit subtilior eo *(sc. vapore comburente)*, est -ior et minus periculosus.

***divaricatio,** -onis *f.* **1** *strictius i. q. dis-, extensio – das Spreizen, Ausstrecken, Spreizung:* PAUL. AEGIN. cur. 55 adiuvat maxime istos *(epilepticos)* . . . -o crurum assidue facta. DAVID compos. 3,18,1 pedes *(sc. refrenat religiosus)* a vanis deambulationibus et indecentibus -bus. ALBERT. M. animal. 9,6 vulva . . . puellaris habet apertam fissuram ad modicam genuum -em. **2** *latius:* **a** *divisio, scissio – Verzweigung, Verästelung:* ALBERT. M. animal. 21,38 divisio radicum et -o. *de via i. q. diverticulum – Abzweigung:* MIRAC. Bert. 4 p. 511,32 consociaverant se eis *(Saxonibus)* Viridunenses negotiatores eandem viam tendentes usque ad -am viae ducentis in Spaniam. **b** *de luce sim. i. q. dispersio, disgregatio, diffusio – Ausbreitung, Verteilung, (Zer-)Streuung (per compar.: l. 43):* ALBERT. M. cael. hier. 3,2 p. 50,30 claritas . . . dicitur -o ipsius radii . . .: frangitur enim radius in multos radios, ita, quod visum obtenebrat. meteor. 1,4,10 p. 516b,12 fit tantum -o luminis et non ad oppositum repercussio. anim. 2,3,19 p. 253a, 37 quod dicunt de -e sive disgregatione, ridiculosum est. veget. 2,132 parvitas eius, quod exspirat *flos*, facit pulveris quantitatem, et -o facit pulveris multitudinem. animal. 12,36 -o splendoris in oculo inducit calorem. *ibid. al.*

divarico, -avi, -atum, -are. *usu medial.: l.54.56.p.864,1. al.; intrans.: p.864,24. partic. perf. usu adi.: l.51.p.864,4.5.12. al.*

I *trans.:* **A** *de hominibus vel partibus corporis:* **1** *strictius i. q. dis-, extendere – aus(einander)breiten, -strecken, -spannen:* **a** *in univ.:* HONOR. AUGUST. spec. p. 1057C quod quidam apud inferos damnatus per radios rotae sit -tus. ALBERT. M. animal. 2,79 quidam *(branchi)* . . . sunt -ti et extensi a corpore piscis. *medial.:* PETR. DAM. epist. 92 p. 24,16 ut . . . se meretrix . . . proiciat et omni transeunti corpus suum -ta substernat *(cf. Hier. in Ezech. 16,23).* UDALSC. Conr. 23 p. 436,15 quia obsistendi . . . locus non occurrit haerenti *(adulescenti)* utroque pede, ad natandum -atur; manibus flumen sulcatur, sed pedibus inmotis aquae impetu . . . caput obruitur. **b** *de pedibus sim. i. q. varicare – spreizen, breit machen:* CONSUET. Marb. 73 ut pedes habeant *fratres* equaliter compositos et nunquam ab invicem inter standum -tos. ALBERT. M. nat. bon. 101 pedes et nates -at *adultera* aliis. animal. 10,45 cruribus bene -tis. *al. cf. l.54.* **c** *de ore, oculis sim. i. q. diducere, pandere – aufreißen, öffnen:* EKKEH. IV. cas. 90 p. 194,27 cum . . . sollicite eam inspiceret *pictor*, ipsa *Hadawiga* . . . os -bat et oculos. ALBERT. M. animal. 16,143 -ant *muli* labia et ostendunt dentes. **2** *latius i. q. distrahere, divellere – auseinander-, zerreißen:* SISEB. Desid. 21 -ta (-tas, -tus *var. l.*) passim sine nomine membra *(sc. Brunigildis)* cruentaque laxantur. SIGEBOTO Paulin. 28 ut -tum *os* tam gravi lapsu nulla medicinae valentia amodo coalescere posset. *medial. (in imag.):* GERHOH. aedif. 60 p. 171,13 ne aliquem permittat *episcopus* in duabus aecclesiis uno et eodem tempore obligari, quia nec ipse potest ad duos episcopatus regendos -ari. **B** *de rebus:* **1** *dividere, scindere – verzweigen, verästeln:* ALBERT. M. veget. 3,60 -at *semen* basim suam in radices suas capillares. 6, 273 quae *(herba)* . . . -ta habet folia sicut fila quaedam. 6,274 habens *(absinthium)* folia -ta, sed lata aliquantulum. 6,328. *ibid. al.* **2** *dispergere, disgregare, dissipare – ausbreiten, verteilen, (zer)streuen:* **a** *in univ.:* ALBERT. M. animal. 7,169 terrestre nutrimenti avium rarum est et per modum aeris distensum et -tum. 18,96 fratrum et sororum . . . per quatuor generationes . . . intelligitur consanguinitas -ari. *extenuare – auseinanderziehen:* ALBERT. M. animal. 8,137 quae omnia *(genera aranearum)* debilem et quasi -tam faciunt texturam. **b** *de luce sim. (per compar: l.16):* MIRAC. Bert. 8 p. 513,43 qui *(Audomarus)* . . . erat . . . venerandae canitiei habens in fronte stigmata nitorem pulcherrimae calvitiei -antia. ALBERT. M. veget. 2,137 -bitur *(sc. figura floris)* sicut radius stellarum. animal. 1,166 in quo *(sc. humore oculi)* . . . -atur lumen et forma sensibilis et animalis sicut in aqua. 8,231 impurus *(spiritus)* . . . non bene repraesentat *(sc. imagines)* . . .; nimis clarus -at formas. *adde:* ALBERT. M. anim. 2,3,10 p. 113,73 dicunt *quidam* lucem multiplicatam -are et disgregare aërem et calefacere et ignire.

II *intrans. i. q. hiare, distare – auseinanderklaffen, -stehen:* GONZO Geng. 25 eius *(mulieris)* ita a genis -verant mandibulae, ut deformiter penderent in pectore.

***divario,** -are. *variare – verändern:* EBERH. ALEM. labor. 930 variata voluntas exterius vultum -are solet. ARABS 136 (MittellatJb. 33,2. 1998. p. 77) quod principiis non ultima semper honestis respondent casu -ante modum.

divastator *v.* devastator. ***diucitis** *v.* *dioecetes.

diucium, diucius, diuctius *v.* diu. **1. diudico** *v.* diiudico.

2. diudico *v.* iudico. **diveho** *v.* deveho.

divello *vel rarius* **devello,** -vulsi, -vulsum, -ere. *medial.: p. 865,1sqq.* **I** *proprie:* **A** *strictius:* **1** *discindere, dilacerare, delere – zer-, auseinanderreißen, zerstören:* PETR. DAM. epist. 31 p. 323,27 ossuum articulorumque compago di-sa. THEOD. THEOL. Conr. 4 p. 216b,27 ut ab hoc *(monte)* praecipitatus ante membratim di-sus quam putaretur mortuus. WILBR. peregr. 1,5 quod *(monasterium)* ipsi infideles penitus di-erunt. *in imag. vel per compar.:* AETHICUS p. 159,2 atro . . . de-sa (di-sa *var. l.*) aquilonis fora (*?pro* furore) plaga horrenda. STEPH. Wilfr. 27 sic *(i. ut cartam)* rerum creator regnum et vitam in Deo suo periurantis . . . scindens destruat et consumens in favillam de-at. *al.* **2** *avellere, eripere – weg-, ab-, los, ent-, herausreißen:* **a** *in univ.:* PAUL. DIAC. carm. 6,35 gurgitis ima, calibs capulo di-se (gloss.: excusse), petisti. WALAHFR. hort. 115 ne . . . insano di-i turbine possit, quot generat nodos, tot iam retinacula tendit *cucurbita.* CHRON. Salern. 72 cur, episcope, . . . ex corpore meo *(sc. Bartholomaei)* quosdam artus violenter de-is? SERMO de Const. 8 (MGScript. XXX p. 1020,32) templum adeuntes sancti Constantii unam de-entes ex ianuis secum advexere *Agareni.* WALTHARIUS 844 hasta di-ens (et vellens *var. l.*) parmam telluri infixerat illum *(Hadawardum). al.* *in imag.:* RHYTHM. 147,14 cuncta peccatoria corde di-sa propellens. DIPL. Arnulfi 112 quia . . . ecclesia . . . propriis erat rebus privata et a statu proprio propter eiusdem *(episcopi)* incuriam de-sa, . . . abbatias . . . prefate ecclesie . . . restituimus. VITA Mathild. I 16 p. 140,3 non . . . illum *(Ottonem)* opes regni . . . Christi a famulatu di-ere poterant. PETR. DAM. epist. 165 p. 220,6 quis ex tot milibus hominum saltim unum vidit ab infausti foederis abhominatione di-sum? **b** *evellere – ausraufen:* PURCH. Witig. 3 vertice crispantes . . . quid di-ere crines tu *(sc. Augia)* conare? **B** *latius:* **1** *disiungere, separare, removere – trennen, entfernen:* SALOM. III. carm. 1,2,33 qualiter alta fides valeat di-ere montes. ECBASIS capt. 442 a grege cur fratrum certas *(sc. vulpes)* di-ere gressum? EPIST. Hann. 36 p. 78,16 non me di-erit a te nec mors nec gladius *eqs.* NICOL. anat. 19 ut per processum temporis ex inpulsione aquae decurrentis cutis, caro, pinguedo . . . di-sa dispositio membrorum intrinsecorum liberius se . . . repraesentaret. *al.* *in imag.:* ANNAL. Fuld. Ratisb. a. 895 p. 126,30 quos *(duces Boemanorum)* Zwentibaldus dux a consortio et potestate Baio-

aricae gentis per vim dudum di-endo detraxerat. **2** *medial. i. q. digredi, discedere – sich entfernen, weichen, scheiden:* WALAHFR. Gall. 1,11 p. 292,34 dum orandi gratia modicum ab illo *(diacono)* di-sus esset. FROUM. carm. 7,8 te *(Pabonem)* sequor . . .; nusquam di-or, nunquam a te pectore pellor. VITA Mathild. II 22 p. 192,14 quamvis nolentes, cogimur tamen ab invicem di-i. ADAM gest. 2,2 p. 62,12 cuius *(regis)* ita usus est familiaritate, quod a latere eius raro unquam di-retur (de-retur, avelleretur *var. l.*) *Adaldagus. al. in imag.:* HRABAN. epist. 3 p. 386,25 in omnibus . . . catholicam imitatus sum veritatem, a qua . . . non patior ullo modo di-i. FROUM. carm. 10,37 subdere me duro di-orne ipse labore, ut possim, quamvis pauperculus, esse sinergus?

II *translate:* **A** *infringere, tollere – zunichte machen, aufheben:* HROTSV. Sap. 1,1 quicquid tranquillum mentis reor vulnerare posse, quantocius di-i . . . cupio. DIPL. Conr. III. 17 p. 31,21 ne . . . aliarum personarum . . . presumpcione di-i valeant *(sc. traditio et constitutio)* aut irritari. CHART. Const. 43 p. 52,42 per quam *(occasionem)* prefatus contractus . . . posset . . . impeti, diremi vel di-i. **B** *detrahere, demere – wegnehmen, entziehen:* CHART. Alsat. B 538 (a. 853) nullo unquam tempore . . . monasterium . . . cum rebus sibi pertinentibus a maiore monasterio . . . quocumque ingenio di-endum nec . . . distrahendum. DIPL. Otton. II. 190 p. 217,24 ut ecclesiae donativa facile . . . di-i ab aliqua invidente persona non possint (*sim.* 194 [*inde* 195. 196]. DIPL. Otton. III. 52 p. 455,41). DIPL. Loth. III. 119 p. 192,14 ut Malmundarium . . . a Stabulensi nunquam di-atur aut separetur monasterio. **C** *eximere, absolvere – befreien, entbinden:* TRAD. Teg. 125 (a. 1092/1113) ut ipsa *(Hizimila)* . . . nullomodo possit di-i a censu supradictę delegationis. 192 ut . . . a nullo abbatum ab hac *(sc. ministeriali)* lege possit *ancilla* di-i. TRAD. Bur. 86 (ArchZ. N. F. 20. 1914. p. 37,17) ut ipsa mulier neque ab abbate neque ab advocato . . . a servitio s. Benedicti . . . di-atur, sed . . . censum suum . . . persolvat.

***diventum,** -i *n.* (*?*dia- *et* venetus) *textile, vestimentum caeruleum – blauer Stoff, blaues Gewand:* CONC. Karol. A 44 p. 480,7 misimus . . . prasinovultim unum, milinovultim unum, tyrea II, blattas veras II, dirodina II, -a II.

diveo *v.* debeo.

***diverberatio,** -onis *f.* *de ictibus pennarum i. q. elevatio, saltus – das Auffliegen, 'Springen':* FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 154,33 propter cavere a quibusdam malis -bus falconis, ut infra dicetur. p. 167,31 post -em suam rediens ad locum suum suaviter anhelat. p. 173,25 falco exinde *(sc. ex macie)* faciet debiliter et remisse et impotenter -es et excussiones. p. 185,3 flagellatio . . . non erit periculosa, nisi in eo, quod ipsam quandoque sequitur -o. *ibid. saepe.*

diverbero *vel raro* **deverbero,** -avi, -atum, -are. *refl: l.60. 62. al.* **1** *verberare, per-, concutere, concidere – (zer)schlagen, erschüttern, zertrümmern:* **a** *proprie:* **α** *in univ.:* HEIRIC. Germ. I 392 di-at unda carinam ictibus alternis. SIGEH. Maxim. 16 (14) scopis, quas secum detulerant, altare di-ant *iuvenes* (*cf. notam ed. ASBoll.*). ADEMAR. hist. 3,22 l. 70 donec suspecti satrape Grecorum monumentum eius *(imperatoris)* egerentes di-tum cadaver frameis reperiunt. CARM. de Frid. I. imp. 3323 ipse . . . duro di-at ense quadrigam. **β** *ictibus pennarum se levare, subsilire – auffliegen, 'springen' (fere refl.):* FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 153,14 per sonum campanelle percipitur cito, si falco stans in sede sua se di-at. p. 195,23 di-are . . . dicimus esse, quando falco ligatus de manu vel sede conatur recedere ad volandum. 3 p. 23,20 di-at . . . necessario se versus loyrum, quia contra ventum loyratur. *ibid. saepe.* **b** *in imag. vel translate:* CHRON. Mich. 20 manentium a u r e s di-at fama Roma redeuntem detulisse abbatem sancti cuiusdam ossa (COSMAS chron. 2,50 sinister rumor nostras di-at a. *al. sim.* PASS. Ursulae 4 haec talia . . . cum nequiquam paternos di-arent auditus). RUP. TUIT. volunt. 10 (PL 170,443^{D}) quod . . . animam . . . tartareis di-et *spiritus diabolicus* flagellis. ARNO REICHERSB. apol. p. 165,17 adest *sapientia* reprobis ad iudicandum eos et conscientias eorum di-andum (*sim.* FROWIN. explan. 6,1 l. 460 conscientias, animas di-ari). **2** *dispellere, discindere, dissipare – auseinandertreiben, sprengen, zerteilen, zerstreuen:* **a** *proprie:* AUDRAD. carm. 1,16 quo moenia cernis, fons ibi de medio sedis di-at auras. **b** *in imag. (per compar.: l.7):* AGOB. 8,623 p. 445 quod carnales affectus intentionem mentis di-ant eiusque aciem obscurant. IOH. METT. Ioh. 14 cum ipsis cogitationibus voce ipsa confligens easque quasi manu de-ans: 'abite', inquid, '*eqs.*' PETR. DAM. epist. 80 p. 403,20 dum quietem mentis ira di-at *eqs. al.* **3** *?per confusionem c.* diversare *(cf. ThLL. V/1 p. 1575,28) i. q. (con)vertere – (herum)drehen, (um)wenden:* GLOSS. II 217,6 St.-S. de-at vuarpot. V 26,12 di-at warpot. *Niederer*

diverse *v.* diverto. **[diverserunt** *v.* divido.**]**

***diversichordum** (-co-), -i *n.* (diversus *et* chorda) *series concentuum tam consonantium quam dissonantium – Abfolge konsonanter und dissonanter Zusammenklänge:* ANON. mus. Sowa 4 p. 258,21 in unicordo pro concordantiis seu convenientiis reputantur *discordantiae*, in -cordo . . . positae propter levem transitum permittuntur vel ad hoc, ut concordantia tam sussequens quam praecedens melodior ac dulcior ratione oppositi videatur *(de re v. ed. Sowa p. XVI).*

***diversiclinium,** -i *n.* (*cf.* diversiclinis) **1** *iter diversum – abweichender, anderer Weg:* BERTH. chron. B a. 1079 p. 349,5 ad quam *(synodum)*, licet furtivo vix -o itinerantes, cardinalis Romanus, Pataviensis et Metensis episcopi . . . pervenere. **2** *discidium, discordia – Uneinigkeit, Zwistigkeit, Zerwürfnis:* BERTH. chron. B a. 1077 p. 274,16 non minima scismatum -a per totum regnum exorta sunt.

diversicolor, -oris. **1** *adi. i. q. versicolor, discolor – verschiedenfarbig, bunt:* **a** *proprie:* FRUTOLF. chron. p. 70,59 vidit *Alexander* diversas figuras -um piscium . . . profundum maris ambulantium. HEINR. AUGUST. planct. 932 sicut . . . roseo quis quando deambulat horto transplantans flores hilaris -es, sic *eqs.* OTTO SANBLAS. chron. 26 p. 38,4 tentoriis -bus numerum excedentibus erectis. SALIMB. chron. p. 157,21 domicellos habebat *Helias de Assisio* pueros seculares . . . vestitos -bus indumentis. *al.* **b** *translate i. q. varius, multiplex – verschieden, vielfältig, mannigfach:* AMARC. serm. 1,331 nec tu, turiacę labes deterrima pennę, . . . quę blandiciis -bus omne evum hominum . . . patulo detrudis Averno. **2** *subst. masc. i. q. color diversus, varius – verschiedene, bunte Farbe:* CARM. Scot. II 3,53 rex . . . tibi *(sc. praesuli)* dat . . . vestes mirificas -bus aptas.

***diversificatio,** -onis *f.* **1** *strictius:* **a** *distinctio – Unterscheidung:* MAURUS urin. II p. 19,14 per hoc coloris urine fit -o et etiam sinthomatum *(sc. cholerae).* **b** *diversitas, differentia – Verschiedenheit, Unterschied:* ALBERT. M. animal. 26,31 in spondilibus . . . caudae scorpionum est -o. **2** *latius i. q. species, modus – Art, Weise:* IOH. AFFLIG. mus. 21,13 tot fiunt -es (diversitates, diversationes, divisationes *var. l.*) canendi, quot sunt in mundo magistri. *v. et l.59.*

***diversificativus,** -a, -um. *distinguens, discernens – unterscheidend:* ALBERT. M. summ. theol. I 9,40$^{capit.}$ de nominibus -is inter personas differentias significantibus. *ibid. iterum.*

***diversifico,** -avi, -atum, -are. (diversus *et* facere) **1** *trans. (medial.: l.58.62.p.867,9. saepe).* **a** *diversum facere, variare, mutare – unterschiedlich gestalten, (ver)ändern, (ab)wandeln:* **α** *in univ.:* EPIST. Hildesh. 134,50 secundum . . . quod sunt deversi . . . mores, -buntur (diversi spicabuntur *L*) verba ad mores pertinentia. GUIDO AUGENS. mus. 616 diversificatio *(sc. canendi 'saeculorum')* apud omnes *(sc. musicos)* non est eadem, sed pro libitu suo alii sic, alii vero sic -ant. ALBERT. M. meteor. 3,4,1 p. 667^{a},10 aliae *impressiones* . . . -bantur in elevatione ipsius vaporis. animal. 5,38 sicut diversitas regionum multum -at plantas et arbores, ita etiam multum -at animalia. metaph. 10,2,11 p. 458,1sq. 'contraria', quae sunt in ratione formae, '-ant (*p. 1058^{b},24* διαφέρει) speciem' *eqs.* Ps. GERH. CREM. sept. 1 p. 313,35 si -veris *(sc. effectum)*, reduc cum regimine ad ignem lapidum *eqs. saepe.* **β** *distinguere, discernere, separare – unterscheiden, trennen, sondern:* ANSELM. HAV. dial. 2,18 p. 1190^{A} si . . . das ei *(sc. Filio)* aliud esse a Patre . . ., profecto eum a seipso -as. SUMMA dict. Saxon. 10 p. 264,13 distinguendo et -ando cuiuslibet *(generis)* species. AL-

[Gansweidt]

BERT. M. veget. 1,60 omne principium formale utens corpore -to in organis est anima. CONR. MUR. summ. p. 118,14 epistole et mittentes epistolas et recipientes X modis poterunt -ari. GEBER. summ. 10 p. 286 -vit (-at *B*) ... Deus perfectus ... perfectiones *(sc. metallorum)* adinvicem multipliciter. *medial. i. q. dissentire – verschiedener Meinung, uneins sein:* ALBERT. M. bon. 239 p. 143,18 omnes convenerunt in hoc, quod horam refectionis posuerunt ... post meridiem, licet in hora, quae est post meridiem, fuerint -ti. **b** *divaricare – spreizen, grätschen:* WILH. RUBRUQU. itin. 6,4 sedent omnes mulieres super equos sicut viri -antes coxas. **2** *intrans. i. q. diversum esse, differre, divergere – sich unterscheiden, verschieden sein, abweichen:* ANON. tab. p. 180,8 non possunt *panis asper et panis de simila et panis tortus* recte dici diversa, quae non -verunt a farina nec declinaverunt a tritico ad aliud.

***diversigenus,** -a, -um. *(per analogiam ad* alienigenus *sim. formatum) diversus, varius, multiplex – verschieden(artig), vielfältig:* WOLFHER. Godeh. I praef. p. 170,5 qui vos *(sc. praeceptorem)* ... cotidie -is questionibus frequentare non omittunt.

***diversim** *v.* diverto.

diversimode *adv. diverso, vario modo – auf verschiedene, unterschiedliche Art, Weise:* CHART. Babenb. 400 (a. 1242) livoris aculeus acta hominum -e ledere consuevit. EPIST. Albert. Beh. 54 (MG Briefe I. 2000. p. 222,12) hic *(sc. sacrilegus [i. Frid. II.])* debachari ... presumpsit in ecclesiam ... -e perimendo infinitas multitudines omnium religionum et ordinum. CONR. MUR. summ. p. 43,2 causa secundum diversas facultates -e accipitur. *saepe.*

***diversimodus,** -a, -um. (*cf.* diversimode) *diversus, varius, multiplex – verschieden(artig), vielfältig:* ROLAND. PATAV. chron. 12,16 resonantibus tubis et -is instrumentis. SALIMB. chron. p. 191,12 que *(horribilia)* fiebant ... tam ab hominibus quam a bestiis -i generis. p. 546,8 surget quoddam animal -i coloris et nature, quod leopardus vocabitur.

diversio, -onis *f.* **1** *accessio – Besuch, Einkehr, Aufenthalt:* HILDEGAR. Far. 35 capit. (MG Mer. V p. 186) de -e sancti Eustasii ad beatum Hagnericum. **2** *flexio, curvatio – Wendung, Biegung, Krümmung:* ALBERT. M. animal. 1,466 secundus *(sc. anfractus venarum vesicae)* est -o, qua divertunt *venae* inter tunicam et tunicam. **3** *deductio – das Abziehen:* WILH. SALIC. chirurg. 2,15 p. 337^{A} fiat ... de sanguinis -e quomodolibet. **4** *variatio, differentia – Unterschied, Abweichung:* FRID. II. IMP. art. ven. 3 p. 37,14 hee -es communes sunt omnibus girofalcis. **5** *irritatio – Unpäßlichkeit, Störung:* ANTIDOT. Augiens. p. 44,34 qui *(sc. antidotum)* facit ad -em stomachi et debilitatem. **6** *ademptio, ablatio – Wegnahme, Entwendung:* CHART. Pomm. 601 p. 15,35 (a. 1255) inhibemus *(sc. papa)* ..., ne archiepiscopi ... ecclesiarum vestrarum *(sc. canonicorum)* parrochialium -em ... faciant.

diversitas, -atis *f. varietas, differentia – Verschiedenheit, Vielfältigkeit, Unterschied, Abweichung:* **1** *strictius:* **a** *in univ.:* BEDA temp. rat. 43,124sq. neque ... putandum est nos vel acutius antiquis -em lunaris discursus deprehendere vel salubrius posse dignoscere, quae in eadem -e ... sit via sequenda. SCHOL. enchir. 2,45 si ambabus vocibus per diapason geminatis quaterna vocum -e canatur. ALFAN. premn. phys. 6,3 p. 73 differentia in his *(sc. phantasia, phantasto, phantastico, phantasmate)* circa solam -em (*PG 40,633^{B}* ἐναλλαγήν) nominum facta est. ALBERT. METT. div. temp. 1 prol. p. 2,22 cui *(libello)* nomen est 'De -e temporum', quia in eo diversa collecta videntur. ALBERT. M. metaph. 4,1,6 p. 169,36 contrarietas ... '-s' (*p. 1004^{a},21* ἑτερότης) est et causa -is. *persaepe. v. et p.866,63. meton. de personis:* DIPL. Conr. II. 12 omnium Christi nostrorumque *(om.* fidelium, *ut vid.)* -em scire volumus, qualiter *eqs.* TRAD. Teg. 99^{a} -i gentium ... pie viventium notum esse cupimus. **b** *mutatio, vicissitudo – Veränderung, Wandel, Wechsel:* EIGIL Sturm. 1 ⌞earum rerum -es⌟ (adversitates *var. l.*), quas istius saeculi cursus ... patitur, ... similiter inserui. **c** *controversia, dissensio – Kontroverse, Meinungsverschiedenheit:* WALAHFR. exord. 22 p. 495,26 -s ... inter sacerdotes oboriri solet. **d** *distantia – Entfernung, Abstand:* RAGIMB. epist. 4 p. 523,20 partes eius *(sc. superficiei)* ... distant ... quadam inter se -e. **e** *deformitas – Entstellung, Verunstaltung:* HILDEG. epist. 250^{R},4 cuius *(sponsae)* statura equalis erat et non tortuosa in ulla -e. **2** *latius i. q. species, modus – Art, Weise:* ANON. mus. Guenter 25 quattuor ... sunt -es sive maneriae cantuum. *v. et p.866,49.*

diversivocus, -a, -um. *diverse sonans – verschieden, anders lautend:* ALBERT. M. praedicab. 1,5 p. 11^{a},24 '-a' *(Boeth. in categ. comm. 1 p. 168^{C})* ... sunt diversa nomina unius et eiusdem rei secundum substantiam ..., ut ensis, mucro, spata.

***diversivus,** -a, -um. *secretionem adiuvans, purgativus – die Ausscheidung fördernd, abführend:* WILH. SALIC. chirurg. 1,21 p. 310^{H} omni die semel fiat tale enema -um.

1. diversor, -atus sum, -ari *vel rarius* **diverso,** -are. *script. et form.:* dev-: *l.21.23.32.* disv-: *l.38. partic. praes. usu subst.: l.36.*

1 *intrans.:* **a** *versari, morari, manere – sich aufhalten, (ver)weilen:* **α** *in univ.:* SALOM. II. epist. 40 p. 421,33 ut summam Trinitatem mediam inter illos *(sc. tres fratres)* -ari credamus. HELM. chron. 14 p. 28,25 habuit *pontifex* ... preter alias curtes duas nobiles, apud quas sepius pontifex -tus (de- *var. l.*) est. 29 p. 56,18 episcopus ... regem invenit inter memorias martyrum de-antem. *al. vivere, habitare – leben, wohnen, ansässig sein:* WANDALB. Goar. 2 prol. p. 41,7 qui *(sc. Heriradus et Teodradus)* ... a puero circa locum ipsum -ti fuissent. **β** *geri – sich zutragen, 'spielen':* HRABAN. hom. II 71 p. 281^{B} eius *(sc. evangelii Lucae)* ... non solum principia circa templum et sacrificia -antur, sed et ita concluditur: '*eqs.*' *(spectat ad Vulg. Luc. 24,53)* **b** *proficisci, ire – ziehen, reisen, sich begeben:* LAMB. HERSF. annal. a. 1075 p. 204,2 in mediis huc et illuc -antium turbarum fluctibus. HELM. chron. 49 p. 97,25 sepius et in terram Wagirorum de-ans Falderensi hospicio usus est *(sc. Kanutus). (dis)currere – (umher)laufen:* GLOSS. II 677,68 St.-S. -or loufon. CHRON. Mont. Ser. a. 1199 p. 167,33 poterat ... grandis ... pro erepcione rerum ... -ancium miseria provenisse. **c** *diversum esse, differre – sich unterscheiden, verschieden sein:* RHYTHM. 114,8,1 p. 683 annorum -antur (dis- *var. l.*) lunae longitudines. ALFAN. premn. phys. 2,71 p. 41 numerabiles faciens res non omnino -at (*PG 40,569^{A}* ἀπήλλακται) *anima* a communione numeri. ALBERT. M. animal. 2,2 quaedam membra animalium exteriora sunt consimilia, et quaedam -antur valde. *al. variari, mutari – sich (ver)ändern:* URSO element. 5 p. 145,5 talis coniunctio *(sc. elementorum)* septies -atur. **2** *trans. i. q. versare, (circum)agere – wenden, (um)rühren:* UDALR. CELL. consuet. 2,35 p. 726^{D} quas *(fabas)* ... fundo saepius cum ... cochleare -ant *(sc. coqui)*; aqua frigida ... refrigerantur *fabae* et iterum cochleari huc et illuc -antur (*inde* WILH. HIRS. const. 1,97 p. 1029^{C}).

2. diversor, -oris *m. hospes – Besucher, Gast(freund):* GOZECH. Alban. 6 tantum ... coelestis gratiae favor eum perfuderat, ut a suis -bus, immo ab omnibus diligi ac timeri mereretur.

diversorius, -a, -um. *script.* dev-: *p.869,10. adde* GLOSS. I 104,4 St.-S. de-rrium.

I *adi. i. q. distinens – ablenkend, zerstreuend:* ALBERT. M. eccl. hier. 6 p. 140,17 commentator: 'divisis *(sc. abrenuntiat monachus phantasiis)*', sive -is vel etiam saecularibus vel etiam amatoriis et multiplicibus studiis.

II *subst. neutr.:* **A** *proprie vel in imag.:* **1** *strictius i. q. hospitium, mansio, statio – Herberge, Unterkunft, Quartier, Station:* **a** *in univ.:* VITA Bard. 20 abbate praebente -um et servitium. THIOFR. Willibr. I 24 p. 474^{B} cum in carne commorandi natura -um mortalibus, non habitandi dederit, ita *eqs.* DIPL. Karoli M. 252 (spur. s. XII.) ubi *(sc. apud monasterium)* ... ob iocunditatem vite ... speciale -um elegimus (*sim.* DIPL. Otton. III. 354 [spur.]). OTTO SANBLAS. chron. 26 p. 37,26 palacio ... ad -um imperatoris ex ligni materia facto. *saepe. xenodochium – Gästehaus, Hospiz:* VITA Otton. Bamb. I 23 capellam ... et -um et muri ambitum cum universis officinis construxit. **b** *habitaculum – Wohnung:* VITA Willib. p. 19,25 dum spiritus sancti -um fore promeruit. **c** *tugurium, stabulum – Hütte, Stall:* ARDO Bened. 15 p. 205,38 cuidam

[Gansweidt]

. . . fratri custodia bovum erat iniuncta; . . . at cum frater in -um venisset, duobus latronibus occurrit. **d** *cella, camera, cubiculum – Zelle, Kammer, Zimmer, Raum:* EPIST. var. III 3 p. 187,6 quibus *(sc. sollemnibus vesperarum)* exactis ac repetito -o. VITA Serv. 60 p. 138,17 cuncta -a, queque cubiculorum abdita debacchando perrumpit *multitudo armatorum*. RAHEW. gest. 4,69 p. 314,3 erant turres . . . supra C pedes in altum erectae, multorum hominum per singula -a capaces. *al.* **e** *latibulum, latebra – Unterschlupf, Versteck, Schlupfwinkel:* VITAE abb. Acaun. 6 (MGMer. VII p. 333,14) dum . . . -i (de- *var. l.*) locus non inveniretur sub tegmine. HINCM. annal. a. 868 p. 143,2 Nortmanni . . . inpune ad suum -um redeunt. ARNULF. MEDIOL. gest. 3,10 p. 178,16 psallentes omnes violenter proiecit *Landulfus* a choro insequens per angulos et -a. **f** *carcer – Kerker, Gefängnis:* RADBOD. carm. 5,81 vera . . . post -a carnis libertate frui. **2** *latius:* **a** *sedes, locus – Stätte, Platz:* MIRAC. Adalh. 1,5 (MGScript. XV p. 861,49; c. 1051) secum . . . eum *(sc. presbyterum)* per combusti templi -a ducens. **b** *effugium – Ausweg, Fluchtweg:* SABA MALASP. chron. 1,2 p. 94,8 mors inopinata . . . omnes eius *(sc. Frid. II.)* semittas sine -o in arto concludens lubrica eius vestigia decurtavit. **B** *meton. i. q. hospitalitas,* ξενοφιλία *– Gastfreundschaft:* HELM. chron. 85 p. 167,12 Suein . . . utens -o comitis Lubike transiit ad Niclotum principem Obotritorum *(sim.* 94 p. 185,29. 102 p. 201,9; *spectat ad Vulg. iud. 18,3).*

diversus *v.* diverto.

diverticulum, -i *n. script.:* -rdi-: GLOSS. I 104,9 St.-S. *(var. l.)* -col-: GLOSS. I 104,9 St.-S. *metr.* -tīc-: *l.33.*

1 *trames, callis (transversus) – (Neben-, Seiten-)Weg, (Schleich-)Pfad:* **a** *proprie vel in imag.:* **α** *in univ.:* GUMP. Wenc. 8 p. 216,20 -orum ac semitarum lapillosa . . . inter civitates itinera . . . perlustrabat. PETR. DAM. epist. 40 prol. 4 postica latro per -a repit. GESTA Lob. 11 sepius . . . nocturno -o iacendo pauperes mansionarios . . . affligunt *advocati.* EPIST. Albert. Beh. 51 (MG Briefe I. 2000. p. 201,8) falsiloqui excitati adversus ecclesiam exorbitantes per amfractus varios more vulpis captiosa -a exquirebant. *al.* **β** *iter devium – Abweg, Irrweg, Umweg:* ALCUIN. epist. 137 p. 211,17 nec per -a (verticula *var. l.*) cuiuslibet novitatis in dexteram vel in sinistram a via regia declinate *(sc. fratres).* ERMENR. ad Grim. 13 p. 548,2 tantum ductoribus illius *(sc. Consentii grammatici)* in huiusmodi -o non consentiamus. BENZO ad Heinr. IV. 1,14 fuerit . . . ridiculum iterate reversionis -um. **γ** *effugium – Ausweg, Fluchtweg:* ANNAL. Altah. a. 1046 p. 43,3 sic . . . concluserant *optimates* iter regi suo, ut non haberet -um ullo in loco. LAMB. HERSF. annal. a. 1074 p. 180,3 cum omnia prius incassum pertemptasset *rex* -a, . . . permisit, ut *eqs.* CHART. Hall. 106 p. 108,32 legatus fratrum de Halle . . . -a querens contra racionem inducias peciit. *al.* **b** *translate:* **α** *digressio, excursus – Abschweifung, Exkurs:* RUOTG. Brun. 16 a -o ad propositum redeamus (*sim.* FOLCUIN. Lob. 26 p. 67,41. PETR. DAM. epist. 36 p. 344,31). GOZECH. epist. 38 l. 888 ad quae verborum -a me traxisti *(sc. frater)* dulcedine tuae caritatis ebrium? *de melodia:* GUIDO AUGENS. mus. 519 consideratur . . . compositio secundum . . . multiplices -orum varietates (*sim.* IOH. AEGID. mus. 12,5). **β** *tortuositas – Geschraubtheit:* CONR. HIRS. dial. 1638 scientiam . . . mundanam professi querunt in literis suis ambitiosa oratorie declamationis -a. HILDEG. vit. mer. 6,883 hec . . . vera sunt, et homini huic, quae simplex in -is verborum est, veraciter ostensa sunt. **γ** *subterfugium, tergiversatio – Ausflucht, Vorwand, Ausrede:* ANSELM. BIS. rhet. 13 p. 125,6 pocius querere videris *(sc. Rotilandus)* -um quam *eqs.* ANSELM. LEOD. gest. 65 p. 229,12 responsalis . . . moras redimere et quasi -a querere . . . nitebatur. HONOR. AUGUST. glor. 3 cur . . . tergiversando ad personarum qualitatem -a facis? **δ** *perversio, depravatio – Verdrehung, Verfälschung:* CHART. Salisb. II 633 p. 134,7 (a. 1209/10) prepositus intendens vacare potius quam secularium disputationum -is obviare. **2** *deversorium, hospitium – Rastplatz, Unterkunft, Herberge:* **a** *in univ.:* VITA Gang. I 4 (MGMer. VII p. 159,18) cum . . . ab itinere -um cum suis peteret, ut *eqs.* ANSELM. LEOD. gest. 33 pauperum manus, qui sese per nota viarum -a divisissent, largiter replendo. DIPL. Heinr. IV. 469 ut . . . nocturna seu diurna -a commeancium negociatorum cum deposicione . . . sarcinarum eorundem Laubiis habeatis (*sc. abbas cum fratribus; inde* GESTA Lob. 13). BERTH. ZWIF. chron. 29 p. 232,1 dedit *dux* . . . unum mansum ad -um nobis in eandem silvam pergentibus maxime necessarium. *al.* **b** *habitaculum, sedes – Wohnsitz:* FUND. Consecr. Petri p. 292,14 principes . . . ad sua -a cum magno gaudio repedarunt. **c** *camera, cubiculum – Zimmer, Kammer, Raum:* MIRAC. Liutg. II 11 pauper quidam in -is episcopalis domus . . . repertus. CHART. ord. Teut. 139 p. 139,13 alii . . . omnia sancte domus -a incontinencie sue sordibus macularant. SALIMB. chron. p. 160, 27 in . . . palatio plures erant camere et -a multa. **3** *intimum et extremum – das Innerste und Äußerste:* GODESC. AQUENS. opusc. 4,12 p. 146,24 non per testiculum intravit mors ad oculum, sed per oculum ad animam vivificantem et testiculum et omnia -a membrorum.

***divertimentum,** -i *n.* (*cf. ital.* divertimento) *flexio – Drehung, Wendung:* FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 110,30 pro eo, quod magnitudo corporis impedit -a fieri in volando, neque divertunt neque cedunt *(sc. aves)*, dum volant. *ibid. al.*

diverto (dev-), -verti, -versum, -ere. *script. et form.:* dibe-: *p.872,11.* ?dipe-: *p.872,17.* disv-: *p.871,48.872,58.* -vor-: *p.871,50.* -vost-: *l.50.* *inf. praes. act.* -ire: *l.53.* *pass.* -e: *l.54.p.871,47.* *depon.: p.871,47.* *absol.: p.871,56. 61.69.*

I *intrans. (medial.: l.47.54.64.p.871,2; refl.: l.47.66.p.871, 26):* **A** *averti, deflecti – sich ab-, wegwenden, -kehren:* **1** *proprie:* **a** *strictius:* **α** *in univ.:* FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 110,17 avium, dum sunt in volatu suo, quedam -unt et cedunt rapacibus persequentibus eas. *al.* ALBERT. M. animal. 1,283 a quo *(osse)* -it *nodus.* 1,360 secundum . . . par *(sc. nervorum)* . . . statim ab ipso *(sc. primo pari)* -it ad silvestre capitis. *v. et l. 21.* *inflecti, incurvari – sich krümmen, winden:* ALBERT. M. animal. 2,108 facilior est fluxus humoris . . . per rectam venam quam per venam, quae -it in angulum. *v. et p.867,40.* **β** *(ab-, de-, ex)cedere, abire – fort-, weggehen, sich entfernen (pendet inf. finalis: l.41):* EIGIL Sturm. 11 servi Dei . . . -erunt inde et secesserunt in locum, qui *eqs.* THANGM. Bernw. 23 non ante a maiestate vestra -o *(sc. Bernwardus)*, quam *eqs.* ANNAL. Altah. a. 1042 p. 30,22 his *(hostibus)* . . . superatis -erunt *nostrates* eripere multitudinem captivitatis. *al.* **γ** *recedere – zurück-, ausweichen:* WALTHARIUS 1323 sublato qui *(Hagano)* -bat ab ictu. WIDUK. gest. 3,30 illi *(Avares)* . . . -erunt (-unt *var. l.*) ab eo *(rege).* **δ** *elabi, evadere – entkommen, sich befreien:* FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 175,5 cum . . . de pertica deiceret *falco*, non esset de facili promptus -i (-ere se *var. l.*), sed penderet. **b** *latius i. q. discedere – sich trennen, scheiden:* CONC. Karol. A 46[B],36 sin . . . vir et uxor -ere (-ostere, dimittere *var. l.*) pro sola religiosa inter se consenserint vita. COD. Wang. Trident. 118[c] p. 271,3 nisi ab hominibus de macinata -erint *filiae.* **2** *translate (in imag.: l.59.61):* **a** *abstinere, desistere – sich enthalten:* PIRMIN. (?) scar. 13 -ire (-e, de-ere *var. l.*) a malo et facire bonum *(spectat ad Vulg. psalm. 33,15).* **b** *desciscere – abfallen (von):* CHART. civ. Erf. 158 (a. 1255) ratione hominum, qui -erunt a nobis *(sc. comite).* **c** *digredi, excurrere – abschweifen:* ALBERT. METT. div. temp. 1,18 p. 40,2 nos . . . in nostre narrationis itinere . . . non inutiliter a via -imus. THIOFR. Willibr. I 4 p. 463[A] ut, unde -imus, revertamur. DIPL. Heinr. V. (Mon. Boica X p. 441,29) ut paululum istic a directo narrationis tramite -amus. **B** *proficisci, se conferre, adire, accedere – reisen, sich begeben, (hin)gehen:* **1** *proprie:* **a** *in univ.:* DIPL. Arnulfi 142 dum . . . Placentiam ad monasterium . . . -remur (-remus *P*). DIPL. Otton. II. 184 ubicumque manus negociatorum ultra Albiam huc illucque se -erit. DIPL. Otton. III. 404 qualiter nos ad civitatem Foropompiliensem -entes in monasterio . . . pernoctavimus. HELM. chron. 83 p. 158,27 rogavit Pribizlaus, ut -remus *(sc. episcopus cum comitibus)* in domum suam. CHART. Bern. III 151 p. 146,12 qui . . . ad alias terras -erant in eis residentiam faciendo. *saepe.* *spectat ad protectionem, dicionem:* CHART. Brixin. 142 p. 149,19 (a. 1263) ut . . . sue *(sc. Hugonis)*

[Gansweidt]

fidei homines et possessiones ... ad ecclesiam Brixinensem libere -entur. CHART. Carniol. II 378 si ... femina nostra *(sc. ducis)* propria servo ... copulata ad ... Herbordum proprietatis titulo -ere voluerit, sibi pateat ... sub alis ... Herbordi nostra licentia -endi. CHART. Stir. IV 592 (dipl.) quia Nycolaus ... ad potestatem nostri culminis -it per connubium. **b** *pervenire – (hin)kommen, gelangen:* WALTH. SPIR. Christoph. I 4 cęlum ... in tenebris pulsans, sed, per quam illuc orbitam -isset, ignorans. **2** *translate i. q. se ad-, convertere – sich hin-, zuwenden (zu):* **a** *in univ.:* CARM. var. III 1,3 heu me miserum, quo iam -ere possum? HAIMO (?) Wilh. 23 p. 220,2 quo *(capitulo)* peracto ... unusquisque ad opus sibi iniunctum -it. ALBERT. M. metaph. 11,2,13 p. 500,23 propter difficultatem solutionis eius *(sc. dubitationis)* aliquantulum -unt *Peripatetici* in dogma Platonis. **b** *transfugere – überlaufen:* ANNAL. Pegav. a. 1080 p. 242,7 Wicpertus ... milites suos, qui ... cum urbe Groischa ad Betericum -erant, ammonuit, ut *eqs.* **c** *descendere – sich verlegen (auf), übergehen (zu):* CHART. Hall. 256 p. 243,32 (a. 1250) ad alienacionem immobilium decrevimus *(sc. totum collegium)* -endum. **C** *versari, morari – sich aufhalten, verweilen:* FRID. II. IMP. art. ven. 5 p. 136,15 falcones nesciunt naturaliter -ere inter arbores neque volare. *vivere – leben: v. l. 5.* **D** *differre, diversum esse – sich unterscheiden, verschieden sein:* EPIST. var. II suppl. 9 p. 632,6 capitula ... a nostro *(sc. Trecensis episcopi)* ... se quodammodo intellectu -entia. HELM. chron. 16 p. 33,21 cuius *(sc. Bennonis)* principatus heres factus est Bernardus filius eius, licet a paterna felicitate -erit (*sim.* 22 p. 45,28).

II *trans.:* **A** *(a)vertere, (aliorsum) flectere – (ab-, weg)-wenden, -kehren, -lenken:* **1** *proprie (in imag.: l. 33):* **a** *in univ.:* CAND. FULD. Eigil. II 25,30 acies geminas flectens -it et aufert. WALTHARIUS 889 cuspide quam *(hastam)* propria -ens transtulit heros. CHRON. Merseb. 4 p. 176,1 -it *(sc. Thietmarus episcopus)* ab oneribus seculi huius dorsum eius. FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 206,4 -endo (diverberando *var. l.*) caput suum hinc inde querit *falco*, quo diffugiat. *al.* **b** *deducere, deflectere – umleiten, verlegen:* DIPL. Loth. III. 106 ut ... nullus ... alias eam *(stratam)* -ere audeat. ANNALISTA SAXO a. 1137 p. 772,16 quas *(urbes)* ipse *(sc. imperator)* pro tedio -endi itineris adire non poterat. **2** *translate:* **a** *vitare, fugere – (ver)meiden, fliehen:* DIPL. Karoli III. 163 ut ... cella construi possit ad -endam violentiae persecutionis rabiem. **b** *demere, auferre, adimere – (weg)nehmen, entziehen:* EPIST. Worm. I 42 p. 78,7 quę *(inopia rei familiaris)* ... plura mihi -it commoda. **c** *dirimere, tollere – aufheben, beenden:* CHRON. Fred. 4,55 cuius *(Produlfi)* pars suum *(sc. Chlotharii)* volebat de-e (de-ere, -ere *var. l.*) iudicium. DIPL. Otton. I. 449 si quis hoc preceptum ... dis-ere (*cf.* DIPL. Otton. III. 186 disvestire) vel disrumpere temptaverit. PETR. DAM. epist. 102 p. 132,20 rex ... ad sanum consilium rediens -ortit (-it *var. l.*) incestum, init legale connubium. **d** *separare, disiungere – trennen, scheiden:* RADBERT. corp. Dom. 1,40 natura creaturae quotiens mutatur ..., non ab illo esse -itur, in quo est. **B** *ad-, convertere – hin-, zuwenden, überführen:* **1** *in univ.:* FORM. Patav. 6 p. 460,14 alienandi ... vel abstrahendi aut in alios usus de-endi ... nullam volumus habere licentiam. TRAD. Ratisb. 771 Werinher ... illud *(praedium)* ad atrium Husin ... iuste -ere temptavit. **2** *tradere, transfundere – übergeben, übereignen:* CHART. scrin. Col. A II 1 p. 172,17 (c. 1188/1203) Evirhildis contradidit ... marito suo domum ... tali ratione, ut ... vertat et -at, prout vult (*cf.* p. 167,19 wende inde kere). B 708 tertiam partem ... liberam habebunt *puellae* -endi potestatem (*cf.* 807 convertere possint). *al.* **3** *vocare (in) – ziehen (in):* CHART. Carinth. V 65 p. 38,29 (a. 1271) ne hoc *(sc. donatio)* in dubium -atur. **C** *singularia quaedam:* **1** *mutare, variare – (ver)ändern, variieren:* ECBASIS capt. 842 passer uterque ... commutat vocem ..., organa -it. COMM. microl. 66 p. 145 si quis vult, magis potest in his *(sc. ubi non subiunctiones psalmorum fiunt)* -ere quam in aliis, ubi subiunctiones fiunt. **2** *evertere – zum Einsturz bringen:* COD. Karol. 9 p. 499,5 ne muros de-ens uno vos *(sc. Romanos)* gladio interficiam (*sc. Haistulfus; cf.* 8 p. 495,8 subvertens). **3** *dissolvere – auflösen:* Ps. CALID. lap. p. 398 omnes particulae ... sunt -sae in aqua. **4** *dimittere – loslassen, freigeben:* FRID. II. IMP. art. ven. 6 p. 238,27 quod ... canes ... possent eum *(falconem)* ledere vel facere, quod -ret anatem. **5** *in formam crucis dare – (über)kreuzen:* EKKEH. IV. bened. I 23,22 in cruce (gloss.: -endo brach<ia>) primatum sanxit Iacob ipse nepotum.

adi. **diversus,** -a, -um. *varius, multiplex – verschieden-(artig), unterschiedlich, vielfältig (usu subst.: passim, e. g. l. 15. 19):* **I** *in univ.:* **A** *usu communi:* CARM. var. I 3,25 turmatim properant dib-i sexus et aetas. WANDALB. mens. 220 quae *(arva)* ... variam tribuunt -o (de- *P*) tempore messem. ALFAN. premn. phys. 2,1 p. 23 non ignotum est antiquorum ... sententias de anima ⌞esse -as⌟ (*PG 40,536*^{B} διαφωνεῖται). OTTO FRISING. gest. 1,5 p. 20,21 haec ... -issimorum ... compactio. CHART. Wirt. II 500 p. 317,17 (dipl. Heinr. VI.) ne ... talis venditio ... ratione dip-is (*cf. notam ed.; an leg.* disparis*?*) conditionis revocari posset in irritum. ALBERT. M. metaph. 5,2,7 p. 244,53 'dicamus' ..., quod '-a' (*p. 1018*^{a}*,9* ἕτερα) proprie, 'quorum aut species sunt plures' ... 'aut' *eqs. persaepe. v. et l.60.p.866,58.* **B** *locut. adv.:* **1** in, per -a (-um) *i. q. ubique, quoquoversus, huc illuc – vielerorts, überall(hin), nach verschiedenen Seiten, hin und her:* CONC. Merov. p. 6,13 quae *(basilicae)* per -a (-o, -a loca *var. l.*) constructae sunt. EINH. Karol. 9 p. 12,19 in -a disperguntur *Wascones (sim.* POETA SAXO 1,44. *al.).* CAPIT. reg. Franc. 196,41 ut presbiteri ... indiscrete per -a non mittantur. EPIST. Col. 3 Coloniensem metropolim doluimus *(sc. archiepiscopus)* veluti per mare mundi huius sine gubernatore in -a ferri. HROTSV. lib. 2 praef. 2,6 inter haec -is affectibus, gaudio videlicet et metu, ... in -um trahor. **2** e -o, de -is *i. q. undique – von überall her, aus verschiedenen Richtungen:* WILLIB. Bonif. 8 p. 52,12 indevoti hospites ... paganos eis e -o obbiantes ... prostraverunt *(sim.* CAND. FULD. Eigil. I 15. *al.).* RUD. FULD. mirac. 3 p. 332,31 qui *(populus)* eos *(sc. presbyteros diaconumque)* de -is ... secutus est.

II *inaequalis – verschieden, ungleich lang:* GERB. geom. 6,1 inter omnes -orum laterum triangulos orthogonios.

III *adversus, contrarius – entgegengesetzt, gegenteilig:* **A** *usu communi:* ANON. pos. disc. p. 189,26 est autem discantus -us consonus cantus. *v. et l. 30.* *abnormis, perversus – regelwidrig, verkommen:* DHUODA lib. man. 4,5,2 admonitio utilis ad -os corrigendos mores. **B** *locut. adv.:* **1** e -o (ediverso): **a** *econtra, vice versa – umgekehrt, andererseits:* ALDH. ad Acirc. 7 nonnumquam rationabilis creatura irrationabilium gestu ... utitur et e -o irrationabilis ... intellectualium gestu ... fungitur. UFFING. Ida 1,11 sicut ... uberior ... sensatis animis compunctio, ita e -o inertibus ... maior confusio ... nascebatur. *al.* **b** *e regione – gegenüber:* CARM. Cent. 1 epil. 3 ipse Micon ... studui ... nomina doctorum ... e -o notare (*item* 27,3). **2** in -a *i. q. (in)contra – dagegen:* VITA Hildulfi 3 ut pastorale subiret ministerium: quo comperto vir Dei in -a nitens fugam parasset, nam heremum concupierat.

IV *discors, discrepans – uneins (mit), im Widerspruch stehend (zu):* SIGEB. GEMBL. Theodard. 13 presul ... -us sibi agitabatur; nam ... tristabatur et letabatur.

V *usu plur. i. q. complures, nonnulli – mehrere, einige:* FORM. Turon. 7 per dis-orum annorum curricula. HERIG. reg. 2,8 compositus ... divisor, quia ex -is *(sc. numeris)* constat, -am rationem habet. *locut. adv.* per -a *i. q. nonnumquam, saepius – verschiedentlich, des öfteren:* LEX Sal. Merov. 84 quod per -a intercedente conludio scelera sua *(sc. furium)* praetermissa custodias exercerent *vigiliae*. 88.

adv. **1. diverse.** **1** *varie, diverso modo – verschieden, unterschiedlich, auf verschiedene Art und Weise:* REMIG. ALTISS. mus. 495,4 tonus est percussio duarum chordarum vel duae voces -e inter se sonantes. BERTH. chron. B a. 1080 p. 377,5 belli conflictatio ... ad usque noctem -issime perduravit. VITA Annon. I 3,24 p. 511^{a},47 quibus *(praeconiis)* ... sancti -issime celebrantur. *al.* **2** *nonnumquam, saepius – verschiedentlich, hier und da, öfter:* ALFAN. premn. phys. 7,8 p. 76 Galenus ... dicit scribens quomodolibet -e (*PG 40,640*^{B} σπο-

[Gansweidt]

ῥάδην), quia eqs. THEOPH. sched. 3,84 p. 156,3 si te ab hoc labore portantium et -e fundentium retrahere volueris. **3** *sparsim – verstreut:* DIPL. Heinr. II. 260 p. 307,13 possessiones diversas . . . in meridiana parte ęcclesię -e locatas.

2. *diversim. *ubique – überall, allenthalben:* HECEL. Clem. (MGScript. XXX p. 899,5; s. XI.ex.) -m proclamatur . . ., quod adeo incommodi necessitate constringeretur *pontifex*, ut *eqs.*

dives, -itis *et* **dis,** ditis. *script. et form.: sing.: nom.* divis: PIRMIN. (?) scar. 29. *abl.* dete: *l. 45. plur.: nom.:* devites: PIRMIN. (?) scar. 17 p. 48,22 *(var. l.)*. LEX Baiuv. 15,9 *(var. l.)*. debetis: *l.23. dat.* divitis: *l.25. compar.* dici(or): *l. 30. adde* DIPL. Heinr. IV. 281 p. 364,42. *struct.: c. abl.: l. 42. al. c. gen.: l.39. al. c. praep.:* ab: *l.36.* de: *l.28.* in *c. abl.: l.41. saepius. compar. sensu pos.:* LIBELL. de Willig. 4. *al. metr.:* dĭv-: HRABAN. carm. 14,12. -vēs: LAMB. LEOD. Matth. I 1585. *de syllaba:* ALCUIN. carm. 118,10 longa est ˻dis sillaba˼ *(ci. McEnerny, MittellatJb. 19. 1984. p. 102;* disillaba *ed.)*.

1 *plenus, uber, copiosus, locuples, opulentus – reich, begütert, wohlhabend, vermögend (usu subst.: passim, e. g. l.23. 26.35):* **a** *de hominibus:* **α** *in univ.:* PIRMIN. (?) scar. 29 vidua paupera pro duos nummos plus quam -vites (debetis *A*) . . . conlaudata est. HUGEB. Wynneb. 5 aliis superiori gradus -vitis *(corr. ex* -i *1)* numquam adolando cedebat. CAPIT. reg. Franc. 33,27 ut . . . neque -vitibus neque pauperibus . . . nemo hospitium denegare audeat *(sim.* DIPL. Otton. III. 198. *saepe)*. BRUNO QUERF. fratr. 13 p. 67,3 -ves de bona voluntate. ALFAN. premn. phys. 33,7 p. 118 consiliari ˻-vitem esse˼ *(PG 40, 732B* πλουτεῖν) . . . dicitur. DIPL. Heinr. III. 283 quanto diciores fideles . . . efficimus, tanto *eqs. persaepe. largus – freigebig, großzügig:* RUOTG. Brun. 11 parcus sibi, -ves amicis fuit. **β** *in (cog)nominibus eorumque interpr.:* LIUTPR. antap. 1,39 ut inter omnes Italiae principes solus ipse *Adelbertus* cognomento diceretur -ves. GERH. AUGUST. Udalr. prol. l. 6 Uodalricus 'a paterna hereditate -ves' interpretari potest. CHART. Rhen. inf. I 269 qui *(Sigefridus)* agnominatus est -ves. CAES. HEIST. Engelb. 2,1 p. 251,19 Fridericus . . . interpretatur 'pacis -ves' *(sim.* BURCH. URSB. chron. p. 23,13). *saepe.* **b** *de rebus:* **α** *in univ.:* HRABAN. epist. 3 p. 385,17 animus in bonitate -ves. CAND. FULD. Eigil. II 15,26 antrum multum -ves ope interius spoliisque piorum. ADAM gest. 2,22 p. 79,4 ditissimus amnis. *al.* **β** *multus, amplus, frequens – viel, reichlich, häufig vorkommend:* THEODULF. carm. 28,930 sic . . . bono prosunt crudelia facta maligni, sic auri ferro dite (dete *M*) politur opus. RAHEW. flosc. 4,175 omnis, qui censu -vite plenus habundans moritur. **2** *fortis, validus, potens – stark, mächtig, machtvoll (usu praed.: l.50):* **a** *de hominibus (de Deo: l. 50):* GLOSS. psalt. Lunaelac. 45,12 -vites sumus et adiuti. HRABAN. carm. 11,15 qui *(Altithronus)* -ves regnat ubique. BRUNO QUERF. Adalb. A 24 quamvis, ut secum staret, . . . ˻-vitem voluntatem haberet˼ (summopere optaret *2) dux.* fratr. 6. *al.* **b** *de rebus:* ALBERT. AQUENS. hist. 7,26 ad castellum validissimum ac ditissimum. **3** *pretiosus, carus – wertvoll, kostbar, teuer:* EPIST. Froth. 30 quod nobis auro ditius esse potest. GLOSS. II 307,22 St.-S. ditius tiuririn. *al.* ACTA reg. Burgund. 112 p. 274,32 ne . . . amittat *(sc. dives)* ditissimum florem eternę dignitatis. EPIST. Worm. I 36 p. 67,9 qua *(devotione)* nihil apud Deum -vitius esse refertur. **4** *bonus, iustus – gut, richtig:* LIOS MON. 225 ditius in Christo nisu confidere summo viribus in cuiusque fidem quam ponere (*cf. Vulg. psalm. 117,8* bonum est).

adv. superl. **divitissime** (-ę). *maxime, satis superque – in höchstem Maße, mehr als genug:* RATHER. testam. (QuellForschItArch. 29. 1938/39. p. 38,20) Ratherius ineffabili misericordia conditoris non modo -e toleratus, sed et adhuc sospes.

divest(i)o *v.* disvestio. **divexitas** *v.* devexitas.

divexus *v.* 1. devexus. **dividendus, dividens** *v.* divido.

dividia, -ae *f. conatus discidii inducendi, machinatio – Spaltungsversuch, Ränkespiel, Intrige:* BENZO ad Heinr. IV. 4,42 p. 436,1 si destruere confidis *(sc. Burchardus)* illius *(sc. Gregorii VII.)* -as.

[dividico *v.* diiudico.]

***dividio,** -are. (dividia) *discordia discindere – in Zwietracht spalten:* BERNH. GEIST. palp. 1,347 dum migrabis, dum festum -bis, facta, voluntates studiumque probans age grates *(cf. notam ed.)*.

***dividium,** -i *n.* (*cf.* dividia) *scissio, discordia – Spaltung, Zwietracht:* ALBERT. M. pol. 5,2 p. 445a,7 'odium', et est corrupta littera, et vera littera est -um, et est idem, quod dissidium. *Gansweidt*

divido, -visi, -visum, -ere. *script. et form.:* dev-: *l.64. p. 876,9.36. al.* -vit(o): *p.876,40.41. coniug. I.: p.876,4.42. praes. indic.:* -etur: *p.875,70.* -iamus: *p.875,65. perf.:* divid(i): *p.875,26.48. al.* diviss(i): MARIAN. chron. a- Chr. (DtArch. 17. 1961. p. 222,4). *periphrast.* dividatum habetis: *p. 876,42. partic. perf.* -sia: *p. 890,57. depon.: p.875,71. usu medial.: passim; refl.: l.28. p.875,2. al.; intrans.: p.875,5.878, 30; absol.: l. 34. p. 876,11. 875,36. 876,41; impers.: p. 876,44. struct. notabiliores: c. praep.:* ad: *p.876,49.* circa: *p.875, 11.* contra: *p.876,55.878,32.35.* da: CHART. Sangall. A 705 p. 306,32. de: *p.877,14.878,26.* in *c. abl.: p.875,16.54. adde* TRAD. Frising. 172. *pendet* ne: *p.878,42. partic. praes. usu adi.: p.878,12.29; subst.: p.878,39. adde* CHART. Luneb. VII 93. *al. partic. perf. usu adi.: l.59.p.878,37. al.; subst.: p.877, 10.*

I *de partitione unius totius:* **A** *partire, (dif)findere – teilen, spalten, zerlegen:* **1** *gener.:* **a** *proprie:* **α** *in univ.:* RADBERT. corp. Dom. 1,66 si mare Rubrum olim habuit in natura -endi se *(item spectat ad aquam:* AGIUS epic. Hath. 465 Iordanum . . . -sit Heliseus. PONTIF. Rom.-Germ. 99,367 p. 103,13 -ens *[sc. presbyter]* aquas in modum crucis *[de benedictione]. al.)*. SCHOL. enchir. 3,4 quantitas spacialis . . . dicitur magnitudo, quae in unitates -itur. CYMBALA II appensionem -e in tres partes. STATUT. ord. Teut. p. 109,31 si pannus fuerit . . . sufficiens ad duo mantella, decet, ut -at frater et det alteri fratri dimidiam partem. CONR. MUR. summ. p. 62,16 una sillaba in scribendo numquam -atur ita, ut finis linee partem habeat sillabe et residuum sillabe sit origo linee sequentis. *saepius. expressius in iunctura* ungulam -ere *i. q. ungula fissa praeditum esse – gespaltene Hufe haben, Paarhufer sein:* ALBERT. M. animal. 2,8 in hiis *(animalibus)*, quae in duo findunt pedem, quae ungulam corneam habent, quae etiam proprie vocantur ungulam -entia, sunt calcanei duo ungulati. 2,26 in aliis locis -unt *animalia* ungulam et habent duos sotulares pro duabus ungulis. 2,27 rynnoceros . . . '-it (*p. 499b,19* διχαλόν) ungulam'. *v. et p. 878,48.49.* **β** *medial. i. q. partitum esse, findi – geteilt sein, sich spalten (in):* ALBERT. M. animal. 1,351 iste *(musculus)* . . . a capite cannae . . . oritur . . . et in duas -itur cordas. 13,49 quaedam interiorum membrorum sunt -sa in duo, quaedam autem non; -sa . . . dico, quae -untur loco et subiecto, sicut renes. *ibid. al. diffundi – sich verzweigen, verästeln:* WALAHFR. hort. 239 infirmis -sa licet Macedonia ramis spargitur. ALBERT. M. animal. 1,382 quarum *(arteriarum)* una ad pulmonem vadit et in ipso in multa -itur. **γ** *incidere, dis-, insecare – zerteilen, zer-, ein-, durchschneiden:* COMPOS. Luc. L 15 batte lamina longa . . . et . . . eum -e. THEOPH. sched. 2,18 ferrum divisorium . . . appone vitro, quod -ere volueris. TRACT. de chirurg. 675 arteriarum et . . . venarum extremitates -e, et stuellis curetur *frons incisa*. WOLFGER. itin. comput. 6,7 in precio de -endo argento . . . XII den. 6,21 -so i. argenti et pro reficiendo cultellorum receptaculo IIII sol. *(cf. notam ed. p. 196).* **δ** *lacerare, dilaniare, frangere – zerstückeln, zerfleischen, zerschmettern:* ARBEO Corb. 40 -sus *puer* scopulis ingentis. AETHICUS p. 175,18 duos hircos unguibus interementes de-unt (-unt *var. l.*) *Grifores*. WALAHFR. Blaithm. 115 ut membra piarum -rent *lupi* ovium. **ε** *discerpere – zerreißen:* DIPL. Otton. I. 402 ut . . . iudicatus *(i. diplomata falsa)* inventi fuerint, . . . statim sint disrapti, cesi, -si atque confracti. **b** *translate usu medial. (refl.: p.875,2; intrans.: p.875,5) i. q. scindi – sich (auf)spalten (act. i. q. scindere – in sich spalten: p.875,1):* **α** *de opinionibus, sententiis sim.:* WILLIB. Bonif. 8 p. 51,7 turba in duas -sa est factiones. EPIST. Lup. Ferr. 43 donec redintegret *rex* ecclesiam, quam

[Leithe-Jasper]

-sit. CHART. archiep. Magd. 206 p. 262,44 quod si in eligendo preposito vota partium se -serint. *al.* *discordare, rixari – uneins, entzweit sein, sich streiten:* CATAL. Mediol. 948 (MG Script. VIII p. 104,30; s. XI.) Aldelmannus et Manasses V annos inter se -serunt (*cf.* ARNULF. MEDIOL. gest. 1,4 contra se invicem ... altercati sunt). OTTO SANBLAS. chron. 46 p. 73,25 -sis contra se regni principibus regnum Cisalpinum contigit plurimum desolari. **β** *de animo, mente sim. i. q. distrahi – sich verzetteln:* WANDALB. Goar. 1 p. 13,10 ut est ... animus praelatorum ... diversis occupationibus serviens, quove circa multa -itur, eo fit minor ad singula *(cf. Greg. M. dial. 1,4)*. THIETM. chron. 6,7 -sis ... in plura necessaria nostris. EPIST. Worm. I 6 p. 23,3 cum animus non in plura -sus ipsam etiam Minervam discendo excelleret. COD. Udalr. 56 p. 117,11 quod episcopus et diaconus reprehensibiles esse notantur, si in mulieribus multis -untur. *saepius.* **2** *spec.:* **a** *math.:* **α** *in univ. ('dividieren'):* ANON. geom. I 4,26 ad iugera invenienda per pedes unius iugeri ... numerus -atur. 4,30 C -e per IV. GERB. epist. math. I 1,2,1ᵃ si volueris per singularem numerum -ere decenum. ANON. minut. 3,1 quotiens maior numerus ... in minorem ... -itur. ADALBOLD. sphaer. 3 summam totius cubi per vigesimas primas -o. MATHEM. var. Bubnov p. 262,5 -untur ... numeri diverso modo; -itur ... maior per minorem *eqs. saepe.* **β** *subtrahere – abziehen, verringern:* RHYTHM. 113,30,2 per novenos quinquagenos primo si partieris, nihilominus secundo triginta -eris (-deris *var. l.*), vere lunam ... facile invenies (*cf.* BEDA temp. rat. 22,9sqq. tolle). **b** *geom. i. q. secare – schneiden:* ANON. geom. I 3,22 mitte visum tuum recte de f per d usque a -ens ipsam hastam *(cde)* super unum cubitum. 4,7 quam *(aream)* dum ab angulo in angulum -is, trigonum reddis. Ps. BOETH. geom. 147 si duae rectae lineae sese -ant (*sim.* 247). 336 quo *(puncto)* se circuli -unt. **c** *mus.:* **α** *in univ.:* IOH. GARL. mus. mens. 3,9 quia plica nihil aliud est, quam signum -ens sonum in sono diverso. *absol. i. q. pausam facere – eine Pause machen, unterbrechen:* AUREL. REOM. mus. 19,45 si ... -seris in nona *(sc. syllaba)*, ... perages ictum. **β** *de fractione modi:* ANON. IV mus. 2 p. 39,36 quod si ... modus reducatur ad modum secundum, -atur vel frangatur iuxta ordinem fractionis eiusdem. **d** *natur. i. q. digerere – zersetzen, zerkleinern:* CAES. HEIST. mirac. II 23 p. 47,11 medicus infirmo ... ordinat dietam, premittens ... pillulas, quibus materia -atur. ALBERT. M. veget. 2,17 calor, qui non potest aperire poros et -ere substantiam nutriti, impotens est nutrire.

B *disponere, describere, ordinare – ein-, unterteilen, ordnen:* **1** *gener.:* **a** *spectat ad territoria:* EPIST. Bonif. 52 p. 93,10 (epist. papae) innotuit ... Bonifatius ..., p r o v i n c i a m i n tres -disset (-isset *p. corr. 2,* -isse *4*) p a r r o c h i a s (EIGIL Sturm. 23 p. 158ᵃ,30. *al. sim.* OTLOH. Bonif. 1,33 p. 146,17). RIMB. Anscar. 12 p. 33,24 Karolus augustus omnem Saxoniam ... per episcopatus -sit. OTTO FRISING. gest. 1,32 p. 50,25 cum ... regnum per LXX vel amplius -sum sit comitatus. *saepe.* **b** *usu vario:* AMALAR. off. 4,8,1 apud eos, qui noctem -unt in septem partibus, prima pars vocatur crepusculum *eqs.* ALBERT. M. cael. hier. 11 p. 174,39 omnes divini intellectus -untur in essentiam, virtutem et operationem. ALBERT. STAD. chron. p. 284,44 huius *(Sem)* tempore -sum est genus hominum ... in liberos, in milites, in servos. STATUT. ord. Teut. p. 27,14 secundam ... regule partem ... in quatuor -imus capitula. HIER. MOR. mus. 13 p. 56,4 quidam ... -unt manum in tres partes: *eqs. (cf. notam ed. p. XXVIII). al.* **2** *mus. et metr.:* ALDH. ad Acirc. 10 p. 93,10 quis est -sus versus? :: qui in scandendo partes orationis separatas habet *eqs.* Ps. HUCBALD. ton. 22 in octo tonos, quos ita nominamus, melodiam -imus (-iamus *var. l.*). GUIDO ARET. microl. 15,30 aliquando una neuma plures -atur (-itur, -antur, -at *var. l.*) in syllabas.

C *dispertire, distribuere, dispensare, assignare – auf-, aus-, ver-, zuteilen:* **1** *gener.:* **a** *in univ.:* CHRON. Fred. 4,85 aequa lanciae devidetur *thesaurus.* PASS. Leod. 26 (MGMer. V p. 307,8) cum hostes laetanter ⌞-si sunt⌟ (-sa sunt, -issent, -unt, -serunt *var. l.*) s p o l i a (WIDUK. gest. 1,12. *sim.* WALTH. SPIR. Christoph. II praef. 34 predam. *al.*). PAUL. DIAC. Lang. 2,5 ut eum *(eunuchum)* puellis ... lanarum faceret *Sophia* pensa -ere. RHYTHM. 38,18,3 trucidentur seniores, reserventur pueri, nexis membris -entur per metalla urbium. ALFAN. premn. phys. 2,6 p. 25 omnium animam esse -sam (*PG 40,537ᴮ* κατακερματιζομένην) per singula. STATUT. ord. Teut. p. 67,3 fratres ... parem studeant per singulas scutellas ... cibi ... -ere quantitatem. *saepe.* *de regno sim.:* CHRON. Fred. 3,29 r e g n u m eius *(Chlodovei)* aequo ordine inter se de-derunt *filii* (ANNAL. regni Franc. a. 742. *al.*). ANNAL. Ved. a. 880 p. 47,8 Franci inter eos *(sc. reges)* -unt *(sc. regnum) eqs.* OTTO FRISING. gest. 2,13 p. 116,17 tota ... terra inter civitates ferme -sa. *saepe.* **b** *largiri, donare – spenden, (ver)schenken, geben:* TRAD. Frising. 41 (a. 771) ex cuius *(Dei)* munere universas -untur alodes. ARBEO Emm. 43 duas ... panis portionis ... particulatim p a u p e r i b u s -derat (-sit, -bat *var. l.*; IOH. CANAP. Adalb. A 14 p. 20,8. THIETM. chron. 6,94. *al.*). THIETM. chron. 7,35 Redingus ... fratri suo et dilectae sorori suam -ens substanciam. *in malam partem i. q. effundere – verschleudern:* THIETM. chron. 3,16 omnia ... prius aecclesiam respicientia -sa sunt miserabiliter. **c** *(divisim) iniungere – (jeweils) auftragen:* CHART. Rhen. med. I 325 p. 379,19 (a. 1016/47) unicuique fratri post matutinam ... tres psalmos penitentie decantandos -si *(sc. archiepiscopus).* **2** *publ. et iur.:* **a** *in univ.:* LEG. Wisig. 10,1,17 conpellimur agnationem ancille, que servo alieno coniuncta peperit, inter utrosque dominos equaliter -endam (-endum, -ant *var. l.*). CHART. Rhen. med. II app. 40 p. 26,2 quod ... illis *(cultoribus)* dolia in propriam tutelam -simus *(sc. abbas).* CHART. Heinr. Leon. 2 p. 2,18 paludem australem ... equa inter nos porcione -simus. CHART. Bund. 501 p. 14,22 arbitri ... -erunt ... alpem inter predictos comunes. 897 hii sunt homines, qui -si sunt ... inter ecclesiam Curiensem et dominos de Vaz: *eqs.* CHART. Friburg. 46 p. 34, 23 ambę partes curię ... per sortem sunt -ende *eqs. saepius.* **b** *spectat ad divisionem hereditatis sim.:* **α** *in univ.:* FORM. Andec. 55 placuit ..., ut inter se de res eorum de-ere debuerunt *(sc. fratres).* LEG. Wisig. 4,2,18 ut ... h e r e d i t a t e m -endam omnibus nepotibus derelinquat *pater* (LEX Alam. 35,2. WIDUK. gest. 2,10. *saepe*). LEX Raet. Cur. 2,23 de commune devitendum (-endum *var. l.*). 5,1,1 si fratres dimisit *(mortuus)*, inter ipsos devitantur (-ant, -antur *var. l.*). CHART. Sangall. A II app. 7 p. 386,25 habetis -datum cum fratre vestro. CHART. Tirol. notar. I 782 quod ... V̊lricus villicus ... teneat ... quartam partem ... domus, sicut -sum est. ACTA civ. Rost. C 32 p. 104 lignum ... -erunt *(cod.,* diverserunt *ed.) heredes*, unusquisque partem unam optinendo. *persaepe. v. et p.877,69.* **β** *(hereditate) relinquere – vererben:* LEX Raet. Cur. 25,4,9 quicumque homo ... medietatem facultatem suae ... aut ad aecclesiam aut ad propincos -ere potest. DIPL. Karoli M. 209 p. 280, 15 ut omnes res ... licentiam haberet *Haio comes* ... inter filios iusto tramite -ere. **c** *commutare – tauschen:* TRAD. Frising. 283 (a. 808) aequalem mensuram inter se -bant *(sc. episcopus et Ualtant)* ea ... ratione, si quis hoc cambium mutare vult *eqs.* 599. CHART. Friburg. 258 (a. 1272) bona ... sita infra muros civitatis Basiliensis -sa contra bona Conradi ... militis, in dicta civitate sita. *al.* **d** *vendere – vertreiben:* CHART. Hans. 746 p. 262,4 (c. 1275) aliquis veniens cum navi ad portum tytulo vendicionis aperit et -it res suas, quod sic nominamus: 'ofte he sinen bonich breket'. **3** *milit.:* POETA SAXO 1,116 populum ... suum -sit *rex*, et unam cum duce Bernhardo partem praeceperat ire *eqs.* WIDUK. gest. 2,17 p. 82,19 Saxones -sis sociis, pars una ex adverso ruit in hostes, altera pars *eqs.* CHRON. Thietm. 5,26 hostes ... ad custodiendas undique vias -sos ... invenit *dux. saepius.*

D *una obtinere, participare – gemeinsam (inne)haben, teilen (mit):* COD. Lauresh. 220 (a. 772) cui *(vineae)* de Iº latere adiungitur res Elegii presbiteri, de alio vero latere consortis sui, qui ipsam vineam -erunt. TRAD. Lunaelac. 105 volo tradere quartam partem substancię męę in mancipiis ..., quod cum filiis meis II et uxore mea -ere. EINH. Karol. 2 p. 4,17 hunc *(magistratum)* cum Pippinus ... summa cum eo *(fratre)* concordia -sum aliquot annis ... tenuisset. *in malam partem c. sensu*

[Leithe-Jasper]

partem sibi vindicandi: CHART. Ioh. Ratisb. 2 (c. 1135/45) quod ... canonici<s> sancti Iohannis tradidi decimas vini de omnibus vineis ..., ita ut nemo cum eis predictas decimas presumat -ere.

II *de separatione duorum vel plurium i. q. separare, seiungere, dirimere, sequestrare – trennen, auseinanderbringen, scheiden, (ab)sondern:* **A** *proprie:* **1** *gener.:* **a** *in univ.:* LEG. Wisig. 4,2,9 ut, quos propinquitas nature consociat, hereditarie successionis ordo non -at. WALAHFR. carm. 59,5 splendore suo caros amplectitur *luna* ... corpore -sos, sed mentis amore ligatos. THEGAN. Ludow. 39 ⌞-serunt se⌟ (-si sunt, -si *var. l.*), filius domi sedebat, et pater reversus est in Franciam. RUOTG. Brun. 41 p. 43,18 -si sunt ... ab alterutrum germani *eqs*. VITA Bonif. II 4 p. 96,4 -sit de Reganesburg et Augustburg et Salzburg Nordgewi et Salafeld et ... episcopalem sedem ibi constituit. OTTO FRISING. gest. 2,34 p. 143,15 circa Tyburtum a Romano pontifice ... -sus *princeps. saepe.* **b** *(interiacendo) separare, (medium) interesse – (dazwischenliegend) trennen, liegen (zwischen):* EINH. Karol. 11 p. 14,14 fluvius *(sc. Lechus)* Baioarios ab Alamannis -it. VITA Liutb. 2 in saltu, qui vocatur Harz, qui -it Saxoniam et Thuringiam. POETA SAXO 1,462 res Saxonum voluit *Karolus* componere necnon Sclavorum, medius quos Albia -it amnis. CHRON. Gozec. 1,23 apud civitatem Bawarium et Longobardiam -entem morabatur *episcopus*, que Latinis Verona, a Theutonicis Berne nuncupatur. *al. de signo caeli:* THIETM. chron. 7,37 quas *(arcturos, sc. stellas)* serpens unus, ut astrologi asserunt, circumdat et -it. **c** *refl. i. q. discedere, digredi – weggehen, sich entfernen (von):* ANNAL. Plac. a. 1274 p. 560,23 a curia se -erunt *ambasciatores Graecorum*. a. 1277 p. 567,14 omnes isti *(milites)* -erunt se de Placentia ad propria redeuntes. **d** *eicere – verbannen, vertreiben:* ANNAL. Plac. a. 1266 p. 518,45 expulsus erat *marchio* et -sus de Cremona. **e** *medial. i. q. desciscere – sich lossagen, abfallen (von):* OTTO FRISING. chron. 6,28 p. 292,6 Bolizlaus Poluniorum dux ... a regno -i rexque per se vocari molitur. **f** *dissipare, turbare – ver-, zerstreuen, verwirren (in imag.: l. 38.39):* Ps. METHOD. revel. A 3,3 illuc *(sc. in turri Babylonis)* -si sunt (κἀκεῖ ἐφύρθησαν) linguae et dispersae sunt *(sim.* B 55 l. 54 ibi -sit Deus omnes linguas gencium; *loci spectant ad Vulg. gen. 11,8sq.)*. VITA Magni Fauc. I 20 cecidit *Simon Magus* sicque diffusa (-sa *var. l.*) sunt omnia viscera eius. *medial. i. q. dispergi – sich verbreiten:* GODESC. SAXO theol. 22 p. 314,21 Hebraei ... non adhuc ... longe lateque captivitate dispersi, sed ... magis voluntate seu cupiditate, quam temporali necessitate -si. **2** *publ. et iur.:* **a** *spectat ad matrimonium:* LEG. Wisig. 12,2,14 p. 422,9 si certe distulerit *infidelis*, noverit se a coniugali consortio ⌞-sum adque -sa⌟ (-sum a. -sam, -surum a. -sum *var. l.*) in exilio perenniter permanere. CONC. Karol. A app. C p. 305,39 ne legitima servorum matrimonia -antur. CHART. Tirol. notar. I 780 p. 400,21 (a. 1237) quod si ... Hainricus Tovselinus se -ere voluerit de uxore sua *eqs. spectat ad illicitam copulationem:* LEG. Wisig. 3,5,1 ut a tam nefandam pollutionem -si *(sc. incestivi)* iuxta qualitatem sexus in monasteriis delegentur. CONC. Karol. A 3^{B},6 si inclinatus -susque fuerit *(sc. incestivus)* ab inlicita copula, paenitentiae submittatur (*sim.* CAPIT. reg. Franc. 180,38). **b** *refl. i. q. renuntiare – verzichten (auf), sich entäußern:* CHART. Brixin. 144 p. 153,6 (a. 1264) dominus Willelmus de Aychach -et se ... ab omnibus feudis et obligatis. **c** *auferre, abstrahere – entwenden, entziehen:* CHART. Rhen. 298 (a. 965) ne quid ab ecclesia -sum esse videretur *eqs.* **d** *(per)solvere – abfinden, abschichten (de re v. HRG I. p. 13sqq.):* ACTA civ. Wism. A 539 (c. 1260/72) Broder Luscus ita -sit filium suum a se, quod deinceps nichil potest extorquere. CHART. Brand. 131 ut, si quem filiorum nostrorum a nobis -erimus, parte aliqua ... pheodi assignata et eodem sine liberis discendente ad nos ipsius pheodum libere revertatur. ACTA civ. Wism. B 423 Bertrammus ... et gener eius Henricus ... sic -si sunt, quod hereditatem matris ... Bertrammi -ent equanimiter. *al.* **e** *disterminare – ab-, begrenzen:* CHART. Heinr. Leon. 35 omnem Teutonicam terram, quam nobis Renus -it, foriuravit *Widikinus* ... transiturus nec umquam nisi mea vocatione reversurus. **f** *absol. i. q. pro termino currere, terminum efficere, adiacere – als Grenze verlaufen, die Grenze bilden, angrenzen:* DIPL. Heinr. II. 256[a] p. 299,20sqq. parroechiam ... his terminis assignatam: ... inde Crumbiki, Sidemni ut fons defluit et via quedam -it usque Eleraegisprig. LEO MARS. chron. 3,11 qui *(terminus)* inter nos et illos *(vicinos)* antiquitus -bat, idest duo leones lapidei. ACTA imp. Stumpf 419 p. 586,27 casale, quod dicitur Treblezinum ..., et peciam unam terre, que -it cum casali predicto et casali Comicino. **3** *philos.:* ALBERT. M. metaph. 4,3,6 p. 194,4 'phantasia', quae componit et -it sensata. probl. XV 2 p. 35,41 ratiocinatio numquam fit, nisi intellectu componente et -ente informetur. *ibid. saepius.* **4** *gramm.:* OTFR. ad Liutb. p. 168,17 vocales simul inveniuntur inscriptae, interdum in sono -sae vocales manentes, interdum coniunctae. **5** *techn. et alch.:* HILDEG. scivias 2,6 l. 393 sicut faber aurum suum per ignem modo liquefaciens unit et modo unitum -it. GEBER. summ. 54 p. 460 ex his *(sc. instabilitate impressionis)* ... elicitur illius *(sc. sulphuris)* substantiam mediocrem -ere artificem necesse esse; -ere autem putaverunt quidam impossibile esse propter fortem illius mixtionem.

B *translate:* **1** *distinguere, discernere – unterscheiden, einen Unterschied machen (zwischen):* **a** *in univ.:* AGIUS epic. Hath. 224 mors nec sublimes -it et humiles. 466 falsa a veris vos ... -itis. OTTO FRISING. gest. 1,61 p. 87,18 ne aliqua ratio in theologia inter naturam et personam *(sc. Dei)* -ret. FRID. II. IMP. art. ven. 5 p. 184,22 sicut ... diximus -entes de gentili ramagio et de gentili nidasio *(sc. falconi)*. ALBERT. M. div. nom. 1,34 p. 19,8 'hymnum', idest tractatum de Deo, '-entem (*PG 3,589*[B] διασκευάζουσαν)', idest diversis nominibus nominantem. *saepe. intrans. i. q. se distinguere – sich unterscheiden:* OTTO FRISING. gest. 1,5 p. 18,26 ut simplex contra compositionem, ... solitaria -at *divina essentia* contra concretionem. p. 21,4 videndum est simplicitatem quandoque contra compositionem tantum, quandoque contra compositionem simul et concretionem -ere. **b** *de trinitate:* CAPIT. episc. I p. 223,13 ut confessionem fidei catholice cum expositione sua -se persone memoriter teneant *presbyteri.* **2** *diiudicare – (be)urteilen:* RUOTG. Brun. 38 p. 40,5 quamvis hoc ipsum *(laudabile factum)* ob inopiam recte -entium linguę calumpniant fuit obnoxium. **3** *impedire – verhindern (cf. Battaglia, Dizionario. IV. p. 869 nr. 15):* ANNAL. Ianuens. IV p. 105,5 in ... rumore Peschetus Mallonus, qui -ens, ne mala acciderent in dicta terra, casu et per infortunium periit.

adi. **dividens,** -entis. *singularis – einzeln, Einzel-:* ALBERT. M. veget. 2,61 quod quaelibet pars -s habeat nomen et rationem totius divisi.

subst. **1. dividens,** -entis *n.* **1** *gener. i. q. pars – Teil:* ALBERT. M. animal. 2,25 quaedam *(animalia)* ... non dividunt pedes nisi in duo, quae vocantur dividentia ungulam, et in utroque -e habent corneam ungulam. **2** *math. i. q. divisor – Teiler:* RAGIMB. epist. 2 p. 518,23 quocunque divisore ... minuere quicquam *(i. dividendum)* incipimus, eo, quamdiu -bus patietur *(sc. dividendus)*, finiemus. **3** *log. i. q. proprietas, signum distinguens – Einteilungs-, Unterscheidungsmerkmal, Kriterium (de re v. R. Eisler, Wb. d. philos. Begriffe. 4I. 1927. p. 314sq.):* ALBERT. M. cael. hier. 11 p. 174,60 -ia non debent excedere divisum. animal. 11,70 impossibile, quod aliquod singularium per se inveniatur sine altero -ium: omnia enim, quae sunt in communitate generis, cadunt sub altero -ium *(in dichotomia)*. div. 3,3 p. 47,1sq. oportet considerari, per quae -ia divisio generis fieri debeat; in hac ... divisione unum -ium debet excludere reliquum. *ibid. al. v. et p.879,56.58.*

2. dividendus, -i *m. t. t. math. i. q. numerus (altero numero) partiendus – 'Dividend', zu teilende Zahl:* GERB. epist. math. I 1,2,1[a] differentiam a singulari ad decenum per integram denominationem -i multiplicabis *eqs*. HERIG. reg. 2,1 -us (-um *var. l.*) accipit denominationem aut ex toto -o aut ex partibus aut ex neutro. MATHEM. var. Bubnov p. 264,5 quoties divisor sit in -o. *persaepe. pars, differentia (numeri partiendi) – Teildividend, Ziffernstelle (des Dividenden):* GERB. epist. math. I 1,2,5 si volueris dividere centenum vel millenum per compositum centenum vel millenum ... u n u m -orum

[Leithe-Jasper]

sumes ad minuta componenda *eqs.* (MATHEM. var. Bubnov p. 268,14). HERM. AUGIENS. abac. p. 644,22 simplex divisio dicitur, ubi unus divisor est, unus quoque vel plures -i. p. 646,9 si maximus -us et divisor aequali caractere inscripti fuerint. *persaepe.*

3. divisa, -ae *f.* **1** *terminus, terminatio – Grenze, Grenzziehung:* CHART. ord. Teut. 27 p. 23,38 (a. 1192) confirmo ... terram apud Accon ... secundum continentias et -as inferius subnotatas. p. 24,6 -e ... prefate terre tales sunt et taliter consistunt: *eqs.* DIPL. Constantiae 23 p. 77,14sq. ut, si quid de -is ipsis vel possessionibus, que infra easdem -as continentur, usurpatum ab aliquo fuisse videritis. *al. fort. huc spectat:* CHART. ord. Teut. 128 p. 120,27 (post 1244) sita est *pecia terrae* in -a ville, que dicitur Sivenete super viam de Acchon. **2** *?proprium, possessio – ?'Eigen', privater Grundbesitz (in pertinentiis chartarum): v. l.29.* **3** *t. t. gramm. i. q. disyllaba vocalis – zweisilbige Vokalfolge (ellipt.):* ERMENR. ad Grim. 16 p. 553,9 quę *(verba)* non dividuntur in 'uo' -am, ut 'unguo' *(cf. Prisc. inst. 10,10sqq.).* p. 553,28 quaedam ex his *(verbis)*, quę in 'uo' terminantur -am, veteres in antepenultimis producebant. GODESC. SAXO gramm. 53 p. 403,1 non negat Priscianus 'explico' in 'avi' terminari, sed magis per 'ui' -as id docet fieri.

4. divisum, -i *n.* **1** *pars – Teil:* **a** *pars disiecta – abgetrennter Teil:* ALBERT. M. veget. 5,40 dubitatur ..., quare in animalibus -a non convalescunt ...; -orum autem in plantis utrumque convalescit. **b** *pars hereditatis – Erbteil:* COD. Lauresh. 263 (a. 824) dono ..., quidquid ... videor habere ... seorsum fratrum et sororum mearum -a, quod ego singulariter usque in presens possedi. **c** *proprium, possessio – 'Eigen', privater Grundbesitz (in pertinentiis chartarum; fere usu plur., sing.: l.36):* CHART. Sangall. A 734 p. 337,34 (dipl. Bereng.) abbacia ... cum curtibus, ... planiciebus, cultis et incultis, -is et non-divisis ... offerimus. DIPL. Otton. I. 141 p. 222,25 cum ... -is et indivisis. CHART. Tirol. 547 p. 27,9 cunctis ... pertinenciis cum capulo et pasculo erbatico, colto et incolto, -o et indiviso, piscatione et venacione. *persaepe.* **d** *locut. adv.:* **α** pro -o *i. q. partim – geteilt, zum Teil:* ACTA imp. Winkelm. I 534 p. 435,6 (a. 1251) bona seu possessiones, iura et dominia, quas vel que pro -o vel indiviso habent et possident *episcopus et prepositus cum capitulo.* **β** a, in, pro -o *vel* per -um *(opp.* commune *sim.) i. q. singillatim, singulariter, seorsum – einzeln, für sich, individuell (cf. Battaglia, Dizionario IV. p. 883 nr. 3):* CONST. imp. I 306,7 p. 435,14 (a. 1186) imperator remisit eis *(Cremonensibus)* et in comuni et in -o omnes offensiones. 307 dampnis ... conmissis a commune vel -o. 312 a parte et nomine totius comunis Cremone et pro -o seu vice singularum personarum. ACTA imp. Böhmer 896 p. 607,45 civitatem Cremonam adiuvabo per comune aut -um. CHART. Bund. 604 p. 96,11 de quibus ... de Clavenna pro comuni vel pro -o. CHART. Tirol. 1215 p. 259,42 ius ... conducendi suas bestias ad pasculandum ... tam in comuni quam in -o. *saepius.* **2** *dividendum – das Einzuteilende, Objekt der Einteilung (t. t. log.; de re v. p.878,55):* ALBERT. M. div. 1,1 p. 14,17 cum certum sit per divisionem nos venire ad notitiam totius -i. 2,3 p. 28,1 genus ... divisionis ... fit, quando utraque accidentia, -a et dividentia eidem subiecto contigit inesse. p. 28,7 est ... ebenus et nigra et dura, ... cum tamen durum sit -sum et nigrum dividens. *ibid. al. v. et p.878, 57.* **3** *divisio – Einteilung:* RUD. TRUD (?) gest. 9,23 inter fratres ... morantes et presbiterum parrochianum sciant posteri mei *(sc. abbatis)* ita fuisse -um, sicut hic invenient scriptum. 9,24 sub hoc eodem -o post Iohannem Brunoni dedi.

adv. **divise** *vel saepius* **divisim.** *singillatim, seorsum, separatim – einzeln, für sich, separat, getrennt:* **1** *strictius:* **a** *in univ.:* GESTA Aldr. 57 p. 326,43 regna et ducatus inter eos *(sc. filios)* ... -e consensu principum suorum partivit *imperator.* CONST. imp. I 312 de offensionibus ... sibi *(regi)* a parte comunis Cremone vel -m illatis *(sim.* CHART. Turic. 941 p. 25,11 communiter vel -m. *al.).* II 158,1 materialem, quo -m a sacerdotio fungimur, gladium adversus hostes fidei ... exerendum. ALBERT. M. sens. 3,5 p. 89[b],1 oportet hoc *(sc. multa sentire)* non fieri simul, sed -e. CHRON. Erf. min. p. 635,18 super IIII[or] tumbas ... imperatorum ... unus versus -m scriptus est *eqs.* CHART. civ. Erf. 227 p. 143,17 omnia bona ... -m vel coniunctim ... vendere (CHART. Helv. arb. 147 p. 229, 11. *al.*). *persaepe.* *gramm. et mus.:* ERMENR. ad Grim. 14 p. 549,10 omnes occidentales hanc *(sc. de aspiratione)* regulam secuti -m legunt: 'hi-aspis, hi-acinthus, Hi-eronimus'. ELIAS SAL. mus. 8 p. 25[a] habemus ... secundam instructionem de tribus punctis continue cantandis sine pausa quasi -m et postea copulatim sine pausa. **b** *ordine, deinceps – der Reihe nach, hintereinander:* HERBORD. Ott. 2,3 erant ..., cum quibus -m diversis temporibus certamen habebat *Bolezlaus dux.* FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 16,7 alie *(aves)* ... congregantur cum aliis eiusdem speciei et -m in multas turmas exeunt et redeunt. p. 35,31. animal. 2,84 -m diximus membra extrinseca manifesta animalium. **c** *solum, tantummodo – ausschließlich, nur, allein:* ALBERT. M. animal. 16,79 p. 1105,10 non generantur nati communis similitudinis -m ad patrem vel ad matrem, sed sunt quasi mixta. **2** *latius i. q. diverse, dispariter – unterschiedlich, verschieden:* RANGER. Anselm. 1610 modus est cuicumque suus: non omnibus una gratia, -m dat sua dona Deus.

[dividua *v.* vidua: LEX Thuring. 47.]

dividuitas, -atis *f.* *divisio – Teilung:* CATAL. biblioth. Becker 28,31 (a. 903) opus ipsius *(Boethii)* de -e.

dividuus, -a, -um. **1** *divisus – (auf)geteilt, getrennt:* **a** *in univ.:* ANNAL. Fuld. Ratisb. a. 884 p. 111,18 (vs.) omne dicit Iesus fieri non stabile regnum in se -um. METELL. Quir. 70,44 foras scatebant rivuli ... fenestris singuli per loca -i. CONST. Melf. 2,7 si res foret -a (dimidia *var. l.;* gloss.: acquisita de feudo divideretur). *usu subst. de defectoribus:* HUMB. Sim. 3,24 p. 228,44 unionem hanc *(sc. hominis cum Deo)* ... individuam -i et ab ipso *(Deo)* divisi dividere aggrediuntur. **b** *singularis – einzeln:* CONFL. ovis et lini 257 -ae (si videas *var. l.*) partes panni per frusta iacentes. **2** *divisibilis – teil-, trennbar:* ARNO REICHERSB. apol. p. 159,11 quod Verbum a carne Verbi nec sit nec aliquando -um fuerit. ALBERT. M. cael. hier. 15,1 p. 223,36 ab unitis et indivisibilibus secundum naturam 'ad -am (*PG 3,328[A]* διαιρετόν)', id est divisibilem secundum figuram corporalem ... copiam. *al.* *Leithe-Jasper*

***divietum,** -i *n.* *(ital.* divieto; *cf. Battisti-Alessio, Diz. etim. ital. II. p. 1367) interdictio, vetitum – Untersagung, Verbot:* CHART. Ital. Ficker 417 p. 429,20sqq. (a. 1251) nos Guerruzius ... promictimus ... non facere aliquod -um, per quod homines civitatis Senarum ... non possint libere et secure emere ... commertia ...; et contra volenti resistere pro posse et facere -um et prohibitionem de omnibus rebus ... omnibus ... inimicis comunis Senensis ...; et dictum -um servare et servari facere *eqs.* *cf.* *devetum.

divilitas *v.* debilitas.

divinalis, -e. **1** *divinus – auf Gott bezogen (usu subst. de genere philosophiae):* EKKEH. IV. bened. I 57,5 est phisis (gloss.: naturale), est mathesis (gloss.: doctrinale), supereminet ˹est otheosis *(i.* ὁσιότης *ci. Antony)*˺ (*cod.,* esto theosis *ed.;* gloss.: -e); hęc tria *eqs. cf. (p.887,29).* **2** *imperialis – kaiserlich:* CONST. Constant. 278 haec ... omnia, quae per hanc nostram imperialem sacram et per alia divalia (-ia *var. l.*) decreta statuimus *eqs.* HUGO FLAV. chron. a. 315 p. 301,3 papae ... Silvestro contradentes ... firma imperiali censura per hanc nostram -em sacram et pragmaticum constitutum *eqs.* (*ex* CONST. Constant. 268 divalem).

adv. ***divinaliter.** *divino, pio modo – auf gottgefällige, fromme Weise:* HUGEB. Wynneb. 4 p. 108,45 ille Christi athletus ... pudicam continentiae vitam -r ducendo cottidię ad meliora spiritalis vitae disciplina ... proficiebat.

divinatio, -onis *f.* *praesagitio, praesagium, prophetia – Weissagung(skraft), Vorhersagung, Prophetie:* **1** *in univ.:* AESCULAPIUS 4 p. 6,35 -o graece μαντεία dicitur. ALDH. virg. I 29 p. 268,5 futura profeticae -is oracula ... expertus est *Iohannes.* ALFAN. premn. phys. 12,2 p. 87 quam *(animadversionem futurorum in somnis)* solam veracem -em (*PG 40,660[B]* μαντείαν) Pythagorici dicunt esse. ALBERT. M. cael. hier. 2 p. 22,5 -o ..., quae fit de somniis, fit per lumen intellectus agentis.

[Konstanciak]

metaph. 5,6,14 p. 296,48 amplius ... haec inquirentur in scientiis -um. *al.* *spectat ad astrologiam:* TRACT. de divis. phil. p. 45,35 videtur, quod matesis penultima producta et absque aspiratione interpretatur -o. **2** *de augurationibus interdictis, de arte magica, superstitione:* CONC. Merov. p. 9,1 si quis clericus, monachus, saecularis -em vel auguria credederit observanda *eqs.* LEG. Wisig. 6,2,2 p. 258,11 dum ... maleficia per -es conprobare pertemtant *(sc. qui haruspices consulunt) eqs.* WILLIB. Bonif. 6 p. 31,5 alii *(sc. Hessorum)* ... aruspicia et -es (-is *var. l.*), prestigia atque incantationes occulte ... exercebant. HRABAN. hom. I 67 p. 127[D] qui immolant ad petras ... aut incantationes seu -es faciunt *eqs.* CHART. Basil. C I 237 p. 174,22 (a. 1249) concedimus *(sc. episcopus)* ..., quatinus ... possint *(sc. fratres)* ... eos, qui se sortilegiis et -bus dederint, publice punire. *al.*

***divinativa,** -ae *f.* *scientia, ars divinandi – Wahrsagekunst:* ALBERT. M. eth. II 1,1,2 p. 5[a],6 simile est in medicina secundum illas duas partes scientiae, quas vocant theoricam et practicam ...; sic ... se habet geometria ad cosmimetriam ..., sic astronomia ad -am.

divinator, -oris *m.* **1** *hariolus, vates, qui divinat – Wahrsager, Seher, einer der weissagt:* **a** *in univ.:* ARNOLD. SAXO fin. 3 p. 70,39 celonites lapis est ...; hunc testudo mittit, et -em facit eum, qui hunc gestaverit sub lingua. ALBERT. M. Matth. 2,1 p. 46,23 magus ... et mathematicus et incantator et maleficus sive nigromanticus et ariolus et haruspex et -r differunt. animal. 18,12 sicut etiam -es dicunt se oculis vidisse, quod evenit, quod divinant, cum tamen hoc, quod divinant, non sit causa, sed *eqs. al.* *accedente notione praestigiandi (opp.* conceptor; *cf. p.883,38):* PS. BEDA arithm. 2 l. 73 quodsi inaequalis fuit *divisio*, in maiori parte quaerendum est, quia, quot novenarii in ea inveniuntur, tot quaternos -r sumere debet *(in ludo, cum alter numerum ab altero animo conceptum divinare praetendit).* GALB. Karol. 118 l. 13 multi aderant -es et laici et sacerdotes, qui adulabantur civibus nostris, predicentes eis, quaecumque sciebant cives voluisse audire. **b** *de incantatoribus sim. i. q. magus – Zauberer:* HRABAN. disc. 1 (PL 112,1195[C]) ne ab ... praecantatoribus mathematicis vel quarumlibet artium vanarum et malarum -bus ... seducatur *(sc. rudis catechizandus).* CHART. Argent. I 366 p. 279,27 prohibemus -um artem pestiferam. **c** *nom. propr.:* CHART. Laus. 501 p. 434,8 (c. 1200) *praepositus habet* apud Tolochina terciam partem legum et V solidos de tallia et V solidos de placito maiorie et tenementum D-is. CHART. Tirol. notar. 227 in presentia Iohannis notarii, Bonivicini hoserii ..., Albertini D-is et aliorum (*infra* Albertinus Indivinator). **2** *flamen, vir sapiens, sacer – Priester, weiser, heiliger Mann:* WILH. RUBRUQU. itin. 25,9 faciunt *Tartari* de filtro ymagines defunctorum ... et ponunt in una biga ..., et illas bigas nullus audet tangere, et sunt sub custodia -um suorum, qui sunt eorum sacerdotes. 25,10 isti -es semper sunt ante curiam ipsius Mangu. *cf. p.886,38.*

divinatrix, -icis *f.* *hariola, quae divinat – Wahrsagerin, eine die weissagt (usu attrib.):* SABA MALASP. chron. 6,13 p. 268,12 vox magne suspicionis bella prenuntians ... dissensionis valide -x et scandali presaga futuri intellectibus humanis alludit.

divincio *v.* devincio. **divine** *v.* divinus.

divinicio *v.* definitio.

divinitas, -atis *f.* *script.:* dev-: *p.882,30. adde* PIRMIN. (?) scar. 9 p. 40,9 *(var. l.).* *plur.: p.882,14.*

1 *proprie i. q. deitas,* θειότης, *divina natura – Göttlichkeit, göttliche Natur:* **a** *gener.:* RIMB. Anscar. 4 ex cuius *(sc. advenae)* oculis splendor -is velut flamma ignis radiabat. VITA Liutb. 10 cunctis eam scientibus clare patebat ... -is eius auxilio eius animi constantiam ... roboratam ac superno ... afflatam numine *(sc. esse).* OTTO FRISING. gest. 1,5 p. 17,16 cum ... ad contemplanda celsa -is attollimur *eqs.* RAHEW. (?) dial. p. 544,21 omnia ... in memoria habere -is magis est quam mortalitatis (*sim.* CHART. Hall. 131. CHART. Bund. 1207 p. 5,33). *al.* *in titulo libri:* PS. GERH. CREM. sept. p. 310,3 liber -is. p. 310,16. **b** *philos. et theol.:* **α** *in univ.:* RUP. TUIT. vict. 2,6 p. 53,7 Dei ... hęc erat pia intentio ..., ut hominem faceret sibi consimilem ... suęque -is capacem. ALBERT. M. eccl. hier. 1 p. 17,58sq. 'naturā -s (deitas *S*)' ..., idest naturalis -s (deitas *S*) ad differentiam eorum, qui participatione vel nuncupatione dicuntur dii. cael. 1,1,2 p. 5,74sqq. dixit ... Pythagoras, quod etiam totum et universum ... -is perficitur ternario, eo quod est -s deorum supercaelestium incorporalium et -s deorum caelestium corporalium et -s deorum terrestrium, quorum mortale exuitur et immortale in caelesti sede collocatur. *saepe.* **β** *de deitate trinitatis:* CONST. Constant. 38 ut in trinitate perfecta et plenitudo sit -is et unitas potestatis. MANEG. c. Wolfh. 6 p. 55,7sq. Arrius inequalitatem personarum in simplicitate -is inducit, Manicheus ... partem -is degenerem diabolum. HUGO HONAUG. div. 31,13 cum ... divina natura ex pluribus in unam speciem singularibus -bus non sit collecta, non habet Pater aliam -em, aliam Filius, quae quasi partes dici possent totalis illius collectionis. *al.* *de deitate Christi:* VITA Sandalb. 3 (MGMer. V p. 52,13) sicut -e aequalitatem Dei patris haberet *Iesus*, ita et humanitatem materni corporis. LIBER diurn. 73 p. 72,7 idem *(sc. Christus)* in celis in eadem carne, unde numquam -e discessit. ALBERT. M. summ. theol. II 9,36,4 p. 395[b],21 ergo in una persona Christi -s fuit unita et animae et corpori. *saepe. v. et l.54.* **γ** *de deitate in homine posita vel conjecta:* ALFAN. premn. phys. 1,6 p. 6 Plato ... nos convertit ad animae solius -em (*PG 40,505[A]* θειότητα). 3,27 p. 56 concedens *(sc. Deus)* eis *(corpori et animae)* suam -em factus est cum ipsis unum. GERHOH. psalm. 37,11 p. 646,23 'dereliquit me *(sc. Samson)* virtus mea', scilicet -s mea, non locali discessione, sed mortis admissione. **2** *meton. i. q. numen, deus – Gottheit, Gott (fere de Deo christianorum):* **a** *in univ.:* FORM. Andec. 20 noveris te pro dev-is intuitu ... ingenuum esse precipimus. LEG. Wisig. 3,5,3 p. 161,14 scelus in -e conmissum. FORM. imp. 28 p. 306,32 ea, quae deinceps in iure ipsius ecclesie voluerit -s (divina pietas *D*) augeri. VITA Find. p. 506,3 Domini voluntatem ... precibus et lacrimis requirebat; cui ... responsum ... -s direxit *eqs.* WIDUK. gest. 3,18 p. 114, 21 contra summam -em agis *(sc. adolescens)*, dum domino patrique tuo repugnas. DIPL. Otton. III. 196 quia ... -s nobis iura imperii contulit *eqs.* MIRAC. Pirm. 4 fratres ... -i solventes officium vespertinale *eqs.* VITA Otton. Bamb. III 3,10 p. 129,11 nomen -is (deitatis C) obtestans *Wirtsca. saepius.* *in formulis chartarum:* TRAD. Frising. 107 (a. 782) amore -is conpunctus trado *eqs.* DIPL. Otton. I. 6 summę -is nutu disponente Otto rex *eqs.* DIPL. Conr. III. 189 p. 344,1 Cunradus ordinante -is clementia Romanorum rex *eqs.* **b** *de trinitate:* CHART. Rhen. med. I 8 p. 10,31 (a. 720) in nomine -is sanctę trinitatis ego *eqs.* LULL. epist. 103 p. 227,7 individua trinitatis -s excellentiae vestrę dignitatem ... custodiat. GODESC. SAXO theol. 1 p. 82,15 sicut dicitur ... trina deitas et trina -s *eqs. al.*

?***divinitator,** -oris *m.* *largitor divinitatis – Spender des Göttlichen (usu attrib.):* ARNO REICHERSB. apol. p. 195,17 si haec *(sc. arboris incrementum)* in grano solis calor ... et humor accedens efficere possunt, quanto magis -r calor et vigor ... id effecerunt, ut nostrae naturae exiguitas per unitam sibi naturaliter divinitatem Verbi in divinae sublimitatis arborem excresceret.

divinitus *adv.* **1** *divine – göttlich, auf göttliche Weise:* HRABAN. carm. 39,56 dum missa virtus caelitus *(i. Christus)* operatur -s, monstrabat se in homine *eqs.* GODESC. SAXO theol. 23 p. 327,25 in quod *(corpus Christi)* istud est translatum, quod in altari -s consecratum Deo postmodo constat oblatum. DIPL. Heinr. III. 14 p. 18,30 regalis culmen honoris tanto liberalius ... operam ... impendere debet ..., quanto se videt a Domino -s sublimari. **2** *caelitus, desuper, a Deo – vom Himmel (her), von oben, von Gott (fere de Deo christianorum; de dis paganis: l.69):* **a** *in univ.:* **α** *gener.:* BEDA hist. eccl. 3,16 p. 159,22 ut aliquot laesi, omnes territi inpugnare ultra urbem cessarent, quam -s iuvari cognoverant. HROTSV. lib. 2 praef. 2,8 perspicax ... ingenium -s mihi collatum esse agnosco. VITA Otton. Bamb. III 2,11 interdictam sibi -s equitandi facultatem arbitrantes *(sc. pagani). al.* *ex Dei ore – aus Gottes Mund:* GODESC. SAXO theol. 24 p. 345,22 baptizati audiant in eodem psalmo de se -s dici: '*eqs.*' **β** *publ. et*

canon.: DIPL. Ludow. Germ. 13 p. 16,17 regnum -s nobis conlatum. DIPL. Karoli III. 78 ob ... perpetuam ... imperii nostri -s nobis collati stabilitatem. INNOC. III. registr. 2,201 p. 390,8 Alexius in Christo Deo fidelis imperator -s coronatus. CHART. Eberb. 328 p. 90,30 ex collata nobis a Deo -s potestate. *saepe.* **b** *spectat ad inspirationem:* LEG. Wisig. 2,1,6 p. 49,12 superne respectionis adflatu nobis est -s inspiratum, ut *eqs.* RUOTG. Brun. 26 spiritus ... Dei cordato homini ... -s inspiravit, ut *eqs.* ALFAN. premn. phys. 2,117 p. 51 doctrina de ea *(immortalitate)* continens, quod verum est, ⌞quia -s est inspirata⌟ (*PG 40,589*C διὰ τὸ θεόπνευστος εἶναι). *al.* **c** *spectat ad miracula:* WETT. Gall. 38 p. 278,39 ut certius crederetur -s actum *eqs.* METELL. Quir. 16a,23 velum ... sarcofagi levare dum nituntur ..., potente sat miraculo reverberantur ilico -s. **3** *religiose, pio modo – fromm, auf fromme Weise:* **a** *in univ.:* LIBER hist. Franc. 15 p. 263,12 velis -s depictis adumbrantur plateae, fabricantur ecclesiae. WETT. Gall. 3 cum ... ab eo *(rege)* benigne susciperetur eumque -s instruxisset, expetivit, ut *eqs.* **b** *quoad religionem – in religiöser Hinsicht:* DIPL. Ludow. Inf. 20 p. 126,17 quia eos *(fratres)* -s et h u m a n i t u s bene procurare studuit *Salomon episcopus* (THIETM. chron. 2,23 p. 68,1. *al.*). **4** *per Dei voluntatem, consilium – nach Gottes Willen, Ratschluß:* CONC. Merov. p. 165,11 subiacebunt *(sc. plebs)* poenis a nobis -s definitis. **5** *in nomine Dei – im Namen Gottes:* ARBEO Emm. 42 p. 93,25 ut vir nocturnis ... temporibus, ante lectum illius qui adstabat, -s praeciperat.

divino, -avi, -atum, -are. *depon.: l. 47. 57. fere usu intrans.; trans.: l.44.57.61.67. partic. praes. usu subst.: l.39. p.886,17.*

1 *praedicere, praevidere – vorhersagen, voraussehen:* **a** *gener.:* **α** *in univ.:* GLOSS. med. p. 42,3 maniaci dicti sunt a divina requirendo, quia -are graece manin dicitur. BERTH. chron. B a. 1077 p. 281,7 quod paulo post, ut -vit vir apostolicus, rei comprobavit eventus. INNOC. III. registr. 1,368 p. 559, 15 etsi locum Dei tenemus in terris, non tamen de occultis possumus -are. *partic. praes. usu subst.:* PS. BEDA arithm. 1 l. 49 (rec. β) quoties novem conceptor numeri se habere responderit, toties duo ⌞a -ante⌟ (a divinitate, ad unitatem *var. l.*) colligendi sunt *(cf. p.881,33). ibid. al.* **β** *prophetare, vaticinari, hariolari – prophezeien, wahr-, weissagen:* BEDA temp. rat. 1,82 qua *(loquela manuali)* ... imperitos quosque quasi -ando deludens. LUP. FERR. epist. 112 p. 107,29 nuper mihi litteras redditas, si possem -are, a vobis ipsis quam ab alio compositas. WALTH. SPIR. Christoph. II 4,207 historia ut veteris -at mistica legis. FRUTOLF. chron. p. 62,21 induit *rex Nectanebus* se lineis vestibus ... sedensque palam -batur omnibus, qui pergebant ad eum. ARNOLD. SAXO fin. 3,74 (ed. Rose p. 445) valet *smaragdus* hiis, qui -are volunt et predicere quedam. *al. de augurationibus interdictis:* SERMO de sacril. 9 qui cum orcios -are confingit, et qui cum lanas et acias ad -andum trahit ..., iste non christianus, sed paganus est. **γ** *fari, docere – (ver)künden, lehren:* THEOD. AMORB. comm. p. 21,24 qui *(episcopi)* non sunt contenti simplici sermone ..., sed ... utuntur syllogismis, quasi -ando infirmis auditoribus. OTTO FRISING. chron. 4,18 p. 205,12 quidam nostri temporis theologi -ant (divantur, -antur *var. l.*) ... aliquem sine sacramento baptismi ... salvari posse. **δ** iam -are *i. q. viventem praedicare – (schon) zu Lebzeiten nennen:* VITA Burch. Worm. 3 p. 833,37 omnes maximo honore ac dilectione illum *(Franconem)* habebant et quasi sanctum iam -bant. **b** *natur. et medic. i. q. prognosim facere – prognostizieren:* ALBERT. M. animal. 1, 126 physonomia dicitur, quia -are docet de affectibus hominum per physicas formas membrorum. **2** *divinis servitiis (e. g. missis celebrandis) exornare – mit Gottesdienst(en, z. B. Meßfeiern) ausstatten:* CHART. Wirt. IV 1007 (a. 1243) quod idem capellanus decem maltra siliginis pro -anda et in luminibus procuranda capella ... in iudicio petiit.

divinus, -a, -um. *script. et form.:* dev-: *p.884,44.46.886, 21. adde* CHRON. Fred. 4,1. devnus: *p.886,20.* divan(us): *p.884,60. ?gen. sg.* -is: *p.884,6. compar.: p.884,51.886,62. al. superl.: p.884,32.35.53.885,41.887,36.41.43.*

I *adi.:* **A** *proprie:* **1** *strictius i. q. dius, divus, qui Dei (proprius) est – göttlich, von göttlichem Wesen, Gottes- (fere de Deo christianorum [abund.: l.8]; de sacramento eucharistiae: l.10; de Christo: l.11; de deo pagano: l.12):* **a** *gener.:* **α** *in univ.:* ARBEO Corb. 9 vir ... sanctissimus ... dono Dei et ⌞-is (-i *a. corr. 1*) largitoris munere⌟ (-i muneris largitoris VITA Corb.) consentiens *eqs. (sim.* TRAD. Frising. 53 ego Heres episcopus -i largitoris munere. *al.).* 10 p. 198,8 sub testificatione -i Dei voce exaltat proclamare, ut *eqs.* WIDUK. gest. 3,75 p. 153,4 expetito ... sacramento -i corporis ac sanguinis et accepto *eqs.* HROTSV. Mar. 576 genuit virguncula prolem ... -am. WALTH. SPIR. Christoph. II 6,93 ne tua -o lustretur ineptia Phoebo. ARCHIPOETA 5,6,3 ipsum *(Deum)* ... oculi non videre mei, nam -e tantus est splendor faciei. *saepe. in alleg.:* ALBERT. M. nat. bon. 220 p. 87,4 'equus' -ae vecturae dicitur 'non fallax ad salutem', quia *eqs.* **β** *in circumlocutione (metonymica) pro ipso Deo:* TRAD. Frising. 11 p. 38,33 (a. 758) -a pietas spatium vitae ... dedit. CAND. FULD. Eigil. II 17,20 ingreditur praesul -o n u m i n e ductus (NOTKER. BALB. gest. 1,5 p. 8,1). LIUTPR. antap. 2,73 hoc -ae praevidentiae consilium fuit, ut *eqs.* THIETM. chron. 8,16 peccando faciem -am a nobis avertimus. ADAM gest. 1,8 qualiter ... gens dura Saxonum pervenerit ad cognitionem -i nominis. *saepe. cf. et l.58sqq.* **b** *philos. et theol.:* OTTO FRISING. gest. 1,52 p. 75,5sqq. obiciebantur de -a maiestate quatuor capitula: ... quod -a natura non esset incarnata. ALBERT. M. metaph. 1,2,8capit. quod sapientia ... est -a et -ae possessionis et non humana. 6,1,3 p. 305,39 in prima philosophia omnia dicuntur -a, eo quod *eqs.* 11,2,32capit. digressio declarans modum, qualiter intellectus -i se habeant ad invicem. summ. theol. I 20,79capit. de voluntate -a in communi. *saepe. adde de deitate boni communis:* ALBERT. M. eth. II 1,7,7 p. 116b,25 felicitas est de numero -issimorum et communissimorum bonorum. 5,1,4 p. 337a,16sqq. -ius ... est civile bonum quam oeconomicum et -ius est oeconomicum quam proprium; perfecta ... virtus ad -issimum perficit bonum, quia *eqs. ibid. al.* **c** *alch. (in nomine fictitio):* ANON. tab. p. 152,30 quae *(aqua)* est rex, qui descendit in terram ...; voluit *auctor* per hoc a q u a m -am, quae est anima, et nominavit eum regem *eqs.* (p. 154,21 nominaverunt *sapientes* ... ipsam *[aquam]* a. -am. p. 191,8 draco ... est aqua -a et cauda eius est sal eius. *al.).* **2** *latius:* **a** *per Deum effectus, ex Deo profluens, a Deo datus, inspiratus – durch Gott bewirkt, von Gott ausgehend, gegeben, inspiriert:* **α** *in univ.:* CHRON. Fred. 4,66 p. 154,4 partem ... dev-o iudicio interfectam. FORM. Marculfi 1,1 l. 10 conpellet nus affectio caritatis vestre radio inflamante dev-o (-o *var. l.*). 2,1 l. 38 pollicitatione dev-a (-a *var. l.*). ARBEO Emm. 23 p. 59,1 membra per cognitionem -am ab eo loco asumpta *(item de revelatione:* THIETM. chron. 5,2 venerando patri revelacione -a sic dictum est: *'eqs.' al.).* THANGM. Bernw. 51 p. 779,26 -o tactus verbere. p. 779,31 (chart.) quo amplius quemque correxerit -ior haustus, tanto -ius se Deo quisque obligat. ELIS. SCHON. vis. 1,1 p. 2,3 subito quaedam verba -issima Latino sermone proferebat. *saepe. v. et vol. II. p. 156,40. a Deo missus – von Gott geschickt:* ANNAL. Corb. a. 999 villa Huxeli -a igne concremata est. RAHEW. gest. 4,45 p. 284,30 a quodam -o monitore litteras imperatori allatas accepimus quendam venisse ... senem *(aliter interpr. ed.).* **β** *in formulis chartarum:* CHART. Fuld. B 11 (a. 751) ego Adalberctus et coniux mea ... -a c l e m e n t i a donamus *eqs.* (DIPL. Karoli III. 69 p. 116,1 Karolus divana favente c. imperator. *al.*). DIPL. Ludow. Germ. 2 p. 2,32 Hludouuicus -a largiente gratia rex *eqs. persaepe.* **γ** *de legibus sim.:* LIUTG. Greg. 14 tradere non destitit auditoribus suis libros -ae legis. HRABAN. epist. 31 p. 458,33 quid lex -a sanciat in auctoritate veteris testamenti ac novi, facile est invenire. EINH. Karol. 7 p. 9,18 Saxones ... neque -a neque humana i u r a ... polluere ... inhonestum arbitrabantur (EPIST. Gerb. 32 p. 58,13. *al.*). IOH. CANAP. Adalb. A 19 p. 29,17 contra -um (dovinium *var. l.*) fas et legalia iura. GREG. VII. registr. 7,24 p. 504,20 si quis ... delictum suum emendare contempserit, sciat se -o anathemate innodatum. DIPL. Constantiae 52 p. 167,33 monachum -is canonibus subponere et corrigere. *saepius. adde:* LEG.

[Konstanciak]

Burgund. const. I 52,3 ut Aunegilde -o humanoque dehonestata iudicio pretium . . . dissolvat. **δ** *de probatione, iudicio Dei ('Gottesurteil'):* LEG. Burgund. const. I 80,2 ut . . ., si . . . -o iudicio falsus . . . relator pugnans occubuerit *eqs.* CAPIT. reg. Franc. 298A,12 in -is examinationibus. IOH. VIII. epist. D 1 iuramenta suspecta vel testes a ⌞-o iudicio⌟ (*antea:* -um experimentum) possunt fulciri. epist. D 3 -o examine. *al.* **b** *ad Deum spectans, Deo oblatus, Dei sacer, de Deo tractans – auf Gott gerichtet, für Gott bestimmt, geweiht, von Gott handelnd:* **α** *in univ.:* CHART. Fuld. B 17 p. 34,29 (a. 751) congruit . . . -i ministerii praedicatorem *(i. Bonifatium)* . . . ad desiderata pertingere *eqs.* DIPL. Arnulfi 112 pro -i amoris pariter et timoris respectu (GERB. epist. 69. *al.*). AGIUS epic. Hath. 391 carneus est *(sc. affectus)* unus, alter -us habetur, unus caelestis, terreus est alius. GERH. AUGUST. Udalr. 1,6 l. 12 quantum se colloquiis humanis subtraxisset, ut tantum se -is propinquiorem facere potuisset. *de canticis sim.:* HUGEB. Wynneb. 7 p. 112,37 ut raro . . . -e laudis in ipso cessavit modulatio (RUOTG. Brun. 31 cum hymnis et -ę l. celebratione). WIDUK. gest. 3,74 p. 150,15 -orum (dominorum *var. l.*) carminum melodia. HROTSV. Mar. 286 quo . . . semper -is . . . perstaret in odis. WIPO gest. 38 p. 58,28 episcopi . . . hymnis et canticis -is Deum laudabant. *saepius.* **β** *iuncturae selectae:* -um officium *i. q. cultus Dei – Gottesdienst:* RUOTG. Brun. 9 cum ad -um ventum esset officium *eqs.* WIPO gest. 16 p. 36,24 -o officio finito imperator . . . ad cubiculum . . . ductus est. *al.* scientia -a *i. q. theologia – Theologie:* ALBERT. M. metaph. 3,3,2 p. 140,71 hoc . . . iam saepius docuimus, quod illa prima, quae considerationis principium est et finis, est scientia -a. philosophus -us *i. q. theologus – Gottesgelehrter:* OTTO FRISING. chron. 8,30 p. 442,22 quod *(sc. argumentum)*, quia nusquam in Paulo legitur, ab eo familiari colloquio tamquam -us philosophus didicisse innuitur *Dionysius Areopagita.* basilica -a *i. q. domus Dei – Gotteshaus:* NOTKER. BALB. gest. 1,30 p. 41,11 non solum basilica -a, sed et humana apud Aquasgrani.

B *translate:* **1** *pius, religiosus, sanctus – fromm, gottesfürchtig, heilig:* **a** *gener.:* **α** *in univ.:* WETT. Gall. 25 p. 270,26 laeti *(sc. auditores)* ex conpunctione -a remeabant ad propria. EPIST. Mog. 15 p. 338,29 Dionisius, Atheniensium episcopus -issimus. ALFAN. premn. phys. 1,27 p. 10 floccipendens delectationes . . . ad -am (*PG 40,531A* θείαν) et Deo dilectam vitam perveniet *homo.* EPIST. Hann. 105 p. 173,21 omnia . . . explicata et absoluta erant, excepto, quod in me . . ., sed -o errore, offenderunt. CHRON. Gozec. 1,29 p. 33,6 -us loquitur Augustinus: '*eqs.*' METELL. Quir. 18,27 nichil sui reliquerant *fundatores* Baiarica patria, quod non -o testi tribuere Quirino. *saepe.* **β** *spectat ad actiones pias sim.:* BONIF. epist. 78 p. 166,23 ut hoc dicat sacerdos, quod ex -a lectione didicerit (CAND. FULD. Eigil. I praef. *al.*). VITA Pirmin I 2 noctem sanctam in -is transegere colloquiis *vir nobilis et Pirminius.* EPIST. var. II 5 p. 306,30 fratres . . . cum -o tremore orantes expectant, dum *eqs.* DIPL. Ludow. Germ. 96 p. 139,21 pro absolutione -ę recordationis antecessorum nostrorum *('seligen Angedenkens'). al.* **γ** *de bello sacro crucesignatorum q. d.:* HIST. de exp. Frid. imp. p. 93,21 dux Suevię . . . cum aliis nobilibus -i certaminis propugnatoribus obiit. **b** *eccl. et theol.:* **α** *spectat ad ordinem monasticum, religiosorum vitam ('geistlich'):* LEG. Wisig. 2,1,6 p. 52,2 ut omnis -i ordinis cultor, qui illi *(excommunicato homini)* communicare presumserit *eqs.* HUGEB. Willib. praef. p. 87,27 non noverim ego multos . . ., quos . . . Deus . . . mihi prestantiores . . . dignitate -ae condicionis ministerio preferre dignatus est. DIPL. Ludow. Inf. 24 p. 131,10 si erga -a monasteria Deo servientibus aliquod solamen largituri sumus *eqs.* DIPL. Heinr. III. 13 p. 17,8 decet . . . -am militiam exercentibus misericorditer subvenire. CHART. episc. Hild. 57 p. 51,24 qui *(confratres)* ibidem -is obsequiis . . . sunt deputati. *al.* **β** *qui rectae fidei est, christianus – rechtgläubig, christlich:* ADALB. MAGD. chron. a. 919 Cuonradus . . ., vir . . . prudens et -ae religionis amator (RUOTG. Brun. 34 p. 34,26. *al.*). CONR. HIRS. dial. 630 Prosper . . . -us et recte catholicus. *al.* **γ** *ad ecclesiam pertinens – kirchlich:* CAPIT. reg. Franc. 248,6 -arum rerum defensor et custos divinitus statutus . . . eas servare . . . debet. **c** *medic. de morbo comitiali (cf. ThLL. V/1. p. 1623,72):* AESCULAPIUS 3 p. 4,27 sive, quod ⌞-um morbum⌟ *(supra:* sacram passionem, hieram noson *i. epilepsiam)* comitialem dicunt, sive *eqs.* **2** *magicus, veneficus – magisch, Zauber-:* ALBERT. M. veget. 5,118 quod . . . quaedam *(plantae)* habere videntur effectus -os, quos hi, qui in magicis student, magis insectantur. **3** *eximius, magnificus – hervorragend, wunderbar:* METELL. buc. 7,68 vicio moriens ager aret non modo, -i (de vini, declini *var. l.*) colles dant pocula vini.

II *subst.:* **A** *masc. (fem.: l.26):* **1** *numen – Gottheit:* GODESC. SAXO theol. 1 p. 82,15 sicut dicitur perfectus trinus Deus et perfectus trinus -us, trina deitas et trina divinitas non ita possunt dici *eqs.* **2** *vates, divinator, hariolus, incantator – Seher, Wahrsager, Zeichendeuter, Zauberer* (*def.:* ALBERT. M. Is. 19,3 p. 241,10 -i dicuntur divinantes vel per visiones vel oracula vel somnia, qui se intromittebant, quod scirent praenuntiare futura): **a** *in univ.:* PIRMIN. (?) scar. 22 p. 54,15 precantatores et sortilogos . . ., aruspices, -us (devnus, dev-us *var. l.*), ariolus, magus . . . et aguria per aviculas . . . nolite facire nec credire (EPIST. Bonif. 43 p. 69,12 -os . . . vel sortilegos . . . respuentes . . . ad Deum convertimini. *al.*). VITA Elig. 2,16 p. 707,13 quotiens aliqua infirmitas supervenerit, non quaerantur praecantatores, non -i. SERMO de sacril. 5 qui -os vel -as, id est pitonissas, per quos demones responsa dant, <consulit> *eqs.* RIMB. Anscar. 18 p. 38,40 *potens quidam* quendam adiit -um rogans, ut *eqs.* ADAM gest. 2,57 p. 117,15 et -i et augures et . . . incantatores . . . habitant ibi *(sc. in Norvegia). saepius.* **b** *astrologus – Sterndeuter:* ALBERT. M. Is. 44,25 p. 455,64 -i sunt mathematici futura in astris divinantes ex signis, quae observant in circulo nativitatis. *caeli et siderum peritus, astronomus – Sternkundiger, Astronom:* PS. BEDA mund. const. 1,19 supra firmamentum autem secundum -os sunt supercelestes aque *(aliter interpr. ed.).* **3** *flamen, vir sapiens, sacer – Priester, weiser, heiliger Mann:* **a** *in univ.:* WILH. RUBRUQU. itin. 29,15 mos eius *(sc. Manguchan)* est, quod talibus diebus, quibus -i sui dicunt ei festos, vel sacerdotes nestorini aliquando sacros, quod ipse tunc tenet curiam. 35,1 -i . . ., sicut ipse *(caganus)* confessus est, sunt sacerdotes eorum. 35,6 vocati fuerunt -i, et ipsi . . . precipiebant uni ex puellis, ut poneret manum super locum doloris. **b** *theologus – Theologe:* ALBERT. M. metaph. 3,3,2 p. 140,39 quod quilibet scientium sit . . . sapiens, quia et mathematicus docet . . . mathematica et naturalis naturalia, sicut et -us -a. **B** *neutr.:* **1** *ellipt. i. q. praeceptum Dei – göttliches Gebot:* TRAD. Frising. 898a (a. 869) quaedam matrona Christi . . . tractans -um, quod dictum est: 'date terrena, emite aeterna *eqs.*' ECBASIS capt. 956 est quia -um languentis visere stratum. CHART. Babenb. 232,53 p. 43,32 (a. 1276/77) cum institutum sit hoc -um, scilicet: 'non remaneat apud te *eqs.*' **2** *divinitas – Göttlichkeit, Gott:* ALFAN. premn. phys. 1,93 p. 23 cui *(rectae intentioni)* maxime -um (divinitas, divinus *var. l.; PG 40,536A* τὸ θεῖον) cooperari solet. ALBERT. M. metaph. 8,1,6 p. 397,22 in Deo . . . est vere suppositum -um. **3** *quae Dei sunt, ad Deum pertinent – das Göttliche, Gott Zugehörige, Heilige (fere usu plur., sing.: l. 67; fere de Deo christianorum; de deis paganis, ut vid.: l. 61):* **a** *gener.:* **α** *in univ.:* CAPIT. reg. Franc. 6 p. 14,35 iurant partes per Dei . . . nomen . . . vel -a omnia ac tremendum diem iudicii. OTLOH. prov. Q 86 ut . . . nulla . . . gens esset, quae -a non praedicaret. COD. Udalr. 38 p. 79,9 quia nec vestrum fatigare debemus animum -ioribus intentum. EPIST. Hann. 22 p. 53,9 potestate abusus *(sc. Chuno)* -a et humana, fas et nefas promiscua habuit. METELL. exp. Hieros. 3,776 nos numero pauci crescamus robore Franci: viribus hec hominum dabis, an -a putabis? *al.* *de oratione:* THIETM. chron. 2,30 nil loquens *(sc. imperator)* nisi -um. **β** *de fide i. q. res religiosae – religiöse Belange:* THIETM. chron. 1,9 coniuncta *(sc. mulier)* . . . ei *(regi)* tam in -is quam in humanis profuit. 4,61 cum eundem *(iuvenem)* . . . in -is pollere . . . vidisset *caesar eqs.* 8,12 p. 508,7 ut -a secularibus a te *(sc. lectore)* proponantur, multum studeas. **b** *eccl. et canon.:* **α** *de (missarum)*

sollemnibus celebrandis i. q. cultus Dei – Gottesdienst: DIPL. Arnulfi 123 p. 181,21 devotiores illos *(famulos Dei)* pro nobis in -is reddimus. DIPL. Conr. III. 217 p. 387,32 mandamus, ut -a in ęcclesia Quideleburgensi . . . c e l e b r e n t u r (CHART. Tirol. 528 p. 5,33 diximus monacho de iure licere -a ibidem populo celebrare. *al.*). DIPL. Heinr. II. 523 (spur.) cum . . . hominibus . . . -a a sacerdote, qui Deo ibidem servit, accipientibus. STATUT. ord. Teut. p. 71,1 quod fratres sibi loca capiant ad audienda -a. CHART. Solod. II 105 ut . . . subditis ipsius *(coenobii)* in -is et aliis provideatur. *saepius. remissius i. q. pia exercitatio – fromme Übung:* THANGM. Bernw. 6 omni nisu inter diem noctemque in -is perstabat. **β** *de potestate sacramentorum administrandorum:* CHART. Carniol. II 50 p. 37,19 (a. 1227) dux Karinthie . . . petit . . . sibi et parochianis sui ecclesie *(sc. Laibacensis)* -a restitui, quibus dicebat se et suos iniuste spoliatos *esse*. ANNAL. Ensd. a. 1247 (MG Script. X p. 5,29) hoc anno cessaverunt -a in Ratisponensi dyocesi a domno apostolico et legato et episcopo Ratisponensi a legato confirmato *(sic)*. ANNAL. Worm. a. 1251 ab episcopo Henrico Spirensi . . . reddita sunt -a Wormatiensibus; . . . que XIII kal. Septembris rursus illis sunt detracta. a. 1254 p. 154,3 restitutis . . . eis -is a Gerhardo episcopo Moguntino conditionaliter sunt recepti. *huc spectare vid.:* CARM. de Frid. I. imp. 800 omnia cum precio fieri -aque (-a *var. l.*) vendi. **γ** *de sacris scriptis, sacra scriptura (ellipt.):* BERTH. chron. B a. 1077 p. 304,22 ad mensulam eius *(imperatricis)* semper ex -is recitabatur lectio. **c** *philos. et theol.:* ALBERT. M. Is. 6,2 p. 90,19 -a in creaturis sunt umbrosa et non perfecte cognoscibilia. metaph. 1,1,1 p. 2,28 naturalia et doctrinalia fundantur in -is, et -a non fundantur, sed fundant tam mathematica quam physica. summ. theol. I 9,37capit. an in -is sit relatio. 9,38 p. 389a,34 quaeritur, quae et quot relationes sint in -is. *saepe. v. et p.886,45.*

adv. **divine.** **1** *proprie i. q. divinitus, divino modo, mirabiliter – durch göttliche Fügung, göttlich, auf wunderbare Weise:* PAULIN. AQUIL. c. Fel. 1,37,26 quoniam ipse *(Christus)* de sepulchro corpus suum suscitaverit, ipsius -ius prolato docetur testimonio, Iudeis cum diceret: *'eqs.' al.* TRANSL. Chrys. et Dar. 21 benedicens *(sc. paralyticus sanatus)* Deum, qui per sanctos suos sanitatem sibi -e gratam contulit *eqs.* GERHOH. Antichr. 2,73 p. 333,12 theoricus intellectus ex tali matre *(sc. theoria, quae in sensibus agitur)* -issime natus ipse masculus filius est. ARNO REICHERSB. scut. p. 1500A qui *(homo)* . . . corde vigilante -issime soporatus non parvum . . . experimentum a Domino accepit. *al. v. et p.884,51.* **2** *translate:* **a** *theologice – theologisch:* ALBERT. M. metaph. 3,3,2 p. 140,46 sive . . . fidem faciat *sapiens* per unam sive per plures *(sc. philosophias)*, sive mathematice, sive -e, dummodo doceat per causas rei . . ., et suus habitus vocatur sapientia. **b** *praeclare, lucide – trefflich, lichtvoll:* ARNO REICHERSB. apol. p. 95,17 ut Hilarius sublimissime ac -issime intellexit. *Konstanciak*

divisa, divise, divisia *v.* divido.

divisibilis, -e. **1** *qui dividi potest – (ein)teilbar (fere usu philos. vel log.):* ALFAN. premn. phys. 2,9 p. 25 corpora propria natura mutabilia . . . esse et -ia (*PG 40,540A* τμητά). HERM. CARINTH. essent. 1 p. 94,4 omnis magnitudo in infinitas totum coadunantes particulas -is. IOH. GARL. introd. mus. 187c p. 84 omnis tonus est -is in duo semitonia. ALBERT. M. sent. 2,10,1 p. 211a,1 angelus impartibilis est substantia, tamen -is est . . . quantitate virtutis. metaph. 11,2,1 p. 483,46 aeternitas . . . non dicit durationem -em *eqs. ibid. saepe. usu subst.:* ALBERT. M. meteor. 4,3,14 p. 785b,37 dicuntur . . . aliquando nonnulla scissibilia -ia, sicut lignum. div. 1,2 p. 19,5 secundum . . . quod aliquid unum est in omnibus -bus, sicut partium continentia. *ibid. al.* **2** *separabilis – trennbar:* **a** *gramm. (usu subst.):* ALDH. ad Acirc. 140 p. 200,12 passio est vox passibilis coniuncta et unita et -ia discernens. **b** *techn. et alch.:* ANON. secret. p. 54,8sqq. duo sunt modi comburendi corpora: unus est de -bus (visibilibus *cod.*), alius de in<di>visibilibus corporibus; -ia (visibilia *cod.*) sunt ista: *eqs.* **3** *discernibilis – unterscheidbar, erkennbar:* ALBERT. M. animal. 11,60 nulla earum *(sc. formarum)* carebit differentiis, per quas est -is. 12,204 animal . . . non habet vocem -em et figurabilem in formas literarum.

adv. **divisibiliter.** **1** *dividendo, per divisionem – teilend, trennend:* PAULIN. AQUIL. c. Fel. 3,25 tu . . . cum autumas Christum non verum Deum, sed subiectum vero Deo, duos, non unum Christum -r coniectare videris. ALBERT. M. sacram. 85 p. 60,82 omne agens -r, ita quod divisio sit successiva in partibus, agit in tempore. **2** *separabiliter – teil-, trennbar:* HINCM. Remig. 7 p. 275,16 quomodo unum -r tria sint et indivisibiliter tria unum.

***divisibilitas,** -atis *f.* *facultas divisionem patiendi, natura divisibilis – Teilbarkeit:* HUGO HONAUG. hom. 2,54,8 nec . . . -e sui, i. e. conmunicabilitate unum *(sc. est essentia divina)*. ALBERT. M. sent. 2,8,7 p. 181a,38 quod non habet *indivisibile* potentiam ad -em. nutrim. 2,1 p. 337a,20 oportet, quod -s eius *(materiae physicorum corporum)* non sit determinabilis. summ. theol. I 5,22,1 p. 117,44 forma -is in ipso *(tempore)* non est, sed in accipiente ipsum et ad divisibile referente. animal. quaest. 4,4 p. 140,39 per calorem generantur duae testae vel plures secundum . . . -em materiae. *ibid. saepe.*

? ***divisiformis,** -e. *diversus – unterschiedlich, verschieden:* CONSTANT. AFRIC. theor. 7,3 p. 30bv pulsuum qualitates multimode sunt et -es (diversiformes *ed. Basil. p. 175*) secundum virtutum diversitates eos moventes.

divisim *v.* divido.

1. divisio, -onis *f.* *script.:* dev-: *p.889,7.22.* -issi(o): *p. 889,9.890,59.61. adde* FORM. Marculfi 1,20. -iti(o): CONC. Merov. p. 73,13. *pendet* super: *p.889,13.*

I *proprie:* **A** *partitio, fissio, diruptio – Teilung, Spaltung, das Zerreißen:* **1** *gener.:* AETHICUS p. 105,11 duas plagas mundi maiorem vim habere tam in ventorum flatu quam et in alia -e aeris. ERCHANB. gramm. p. 5,21 pars a partitione, i. e. -e, nomen accepit. *fort. huc spectat:* GERH. STED. annal. p. 207,13 -o lunae et ignis in vigilia sancti Andreae visus est. **2** *spec.:* **a** *math. ('Division'):* PS. BEDA arithm. 1 l. 31 (rec. β) qui *(duo)* huius *(sc. trium)* -is maiorem obtinent portionem. GERB. epist. 17 de multiplicatione et -e numerorum libellum a Ioseph Ispano editum. HERIG. reg. 2,3 secunda -o, quae fit per simplicem. MATHEM. var. Bubnov p. 293,21 si par *(sc. dividendum fiat divisoribus)*, perficiatur *regula* cum aurea -e, si minus, probanda est -o. *persaepe.* **b** *geom. i. q. sectio – Schnitt:* GERB. geom. 2,3 linea . . . solum in longitudine sui sectionem seu -em admittit. PS. BOETH. geom. 234 quarum *(linearum)* una . . . est indivisa, altera vero quotlibet -bus secta. 283. **c** *natur. et anat.:* **α** *in univ.:* ALBERT. M. sent. 4,26,7 p. 106a,19 impossibile est nasci infantem debitae quantitatis sine -e et extensione membri genitalis. veget. 5,38 modi . . . -is unius plantae in diversas specie et forma et vita convalescentes sunt duo. **β** *digestio – das Zerlegen, Zersetzen:* ALBERT. M. veget. 2,17 apertio . . . pororum et -o per calorem nunquam fiunt nisi per consumptionem partium humidarum. 4,32 elongatio ab aquis dulcibus prohibentibus luti -em. animal. 3,60 -o massae nondum depuratae *eqs.* **d** *gramm. et metr.:* ALDH. ad Acirc. 112 p. 151,3 quot sunt -um species in pedibus. 140 p. 200,16 hypodiastoli est -o compositarum litterarum. CHRON. Albr. a. 1141 p. 834,6 -em sillabarum. *al.* **B** *dispositio, descriptio – Ein-, Unterteilung:* **1** *gener.:* POETA SAXO 1,45 generalis habet populos -o ternos, . . . quibus Saxonia floruit olim. BERNO epist. 6 p. 27,8 generali omnium fidelium -e habita. CONSTANT. AFRIC. theor. 1,3 p. 1bv medicine -o multiplex est secundum medicos. FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 7,24 prima . . . -o avium hec est: avium alie sunt aquatiles, alie terrestres *eqs. persaepe.* *de tempore:* BEDA temp. 12 distinctio . . . ad ˹aequam -em˺ (aequitandi visionem *var. l.*) XVIIII tendit annorum. temp. rat. 3,14 -es temporum. EUGEN. VULG. calend. 13 septenis binis constat -o sęcli. *al.* **2** *log. et rhet.:* RUP. TUIT. trin. 40,12 l. 504 rhetores in sex partibus . . . versari dicunt, quae sunt exordium, narratio, -o *eqs.* l. 510 -o est, . . . per quam exponimus, quibus de rebus acturi sumus. ALBERT. M. div. 1,1 p. 14,20 scientia -um est de logicae integritate. 1,2 p. 18,12 -o generis in species. CONR. MUR. summ. p. 97,294 (vs.) -o fit velud enumeratio quedam, qua, de quis rebus tractari debeat, edam. ANON. mus. Sowa prol. p. 66,46 prodest -o ad evidentiam sussequentium pleniorem et ad memoriam audientium fir-

miorem. *saepius.* **C** *distributio, dispensatio, assignatio – (Ver-, Auf-)Teilung, das Aus-, Zuteilen:* **1** *gener.:* **a** *in univ.:* WALAHFR. Karol. tit. 35 de -bus thesaurorum eius (EINH. Karol. 33). NOTKER. BALB. gest. 2,1 p. 51,9 praedam in Pannonia repertam per episcopia vel monasteria liberalissima -e distribuit *Karolus*. HEINR. LETT. chron. 23,9 p. 167,6 in -e spoliorum. *al.* **b** *de regno:* CHRON. Fred. 1,3 de-o terrae tribus filiis Noe (*sim.* MARIAN. chron. a. Chr. 1,15 capit. p. 495,26 de -ssione). ANNAL. regni Franc. a. 806 p. 121,7 conventum habuit imperator ... de ... -e r e g n i facienda in tres partes (TRAD. Frising. 661 p. 556,39. ANNAL. Scheftl. I a. 1233. *saepe*). HEINR. LETT. chron. 20,2 convenerunt episcopi cum fratribus milicie facientes -em quandam super Estonia. *al.* **2** *publ. et iur.:* **a** *in univ.:* LEG. Wisig. cod. Eur. 276 p. 4,11 si quodcumque ante adventum Gothorum de alicuius fundi ... aut -e aut aliqua transactione translatum est. TRAD. Frising. 172 conventio ... firma permaneat ... iusta -e conveniente. HERBORD. Ott. 3,2 p. 151,1 ad diversos dominos pro racione -is vir ab uxore et uxor a viro ... discedebant. CHART. Burgenl. II 76 p. 54,49 ne super distribucione sive -e ... terre ... contingat ... discordare. *persaepe.* **b** *de hereditate:* LEX Baiuv. 15,9 de -e (de- *var. l.*) inter fratres: ut fratres hereditatem patris aequaliter dividant. CHART. Heinr. Leon. 2 p. 2,34 defunctis patribus tam filie quam filii eorum allodia pari -e suscipiant. EPIST. Hildesh. 7 karta -is fratrum post obitum patris. *al.* **c** *de rebus ecclesiasticis ad saeculares distributis (de re v. A. Dopsch, Wirtschaftsentwicklung der Karolingerzeit. I. ²1921. p. 400sq.):* EPIST. var. I 33,15 ut privata negotia et saecularia beneficia et -o possessionum atque agrorum in ipso monasterii loco non fiant. DIPL. Ludow. II. 42 p. 152,7 quia pro summa rei publicae necessitate ... quandam -em de rebus ... coenobii ... fieri permisimus. DIPL. Heinr. IV. 49 p. 64,26 ut -es iste *(sc. rerum abbatiae)*, sicut antiquitus sunt constitute, ... permaneant. *al.* **D** *separatio, dis-, seiunctio – Trennung, Scheidung, Sonderung:* **1** *gener.:* **a** *in univ.:* LULL. epist. 92 p. 209,22 gaudebat *animus* de ascensione cari sodalis, sed contristabatur de -e. WALAHFR. Gall. 1,34 ne, quod particulatim scriptum est, laciniosa -e disiungatur. FUND. Consecr. Petri p. 146,1 ad -em (iussionem *var. l.*) corporis et spiritus. *al.* *segregatio – das Sich-Absondern:* CONC. Merov. p. 123,3 ipse *(sc. episcopus tardus)* ... suae -is praeparat instrumenta. **b** *dissipatio, turbatio – das Zerstreuen, Verwirren (in imag.):* LAMB. HERSF. annal. p. 3,6 in qua *(sc. secunda mundi aetate)* linguarum facta est -o. **2** *spec.:* **a** *publ. et iur.:* **α** *de matrimonio:* CHART. Bund. 465 (epist. papae a. 1194) illicita matrimoniorum -e. CHART. Tirol. notar. I 780 p. 400,23 quod ipse *(Hainricus Tovselinus)* ei *(uxori)* statim alia die post -em dabit C et L libras den. Ver. **β** *de solutione (de re v. p. 877,62):* CHART. scrin. Col. B 400 (a. 1244/47) ubicumque ... conventum secundum -em secundi pueri post seniorem in partitione contingit. ACTA civ. Wism. A 402 Iohannes de Crucow separatus est in -e hereditatis cum fratribus. CHART. Salem. 600 p. 220,18 licet ... fratres omnes nichil iuris propter -em inter se celebratam de paternis rebus habuerint. *al.* **b** *techn.:* GEBER. summ. 54 p. 461 per -em diversarum substantiarum in illo *(sulphure)* relinquitur partem ... inflammabilem a partibus non inflammabilibus ... separari. **c** *mus. i. q. interruptio, pausa – Unterbrechung, Pause:* ANON. mus. Sowa 1,1 p. 94,24 ubicumque fit plicae additio, ibi est soni -o. 3 p. 244,14 pausa est -o soni facta in debita quantitate. **d** *theol. de apostolis fere i. q. missio – etwa: Entsendung:* CALEND. Karol. A p. 1090,4 Idus Iulias ... duodecim apostoli, -o (divisi, dispersio *var. l.*) ad praedicandum. OTTO FRISING. chron. 3,14 capit. p. 19,8 de -e apostolorum in omnes gentes. *de die festo:* DIPL. Frid. I. 277 in Idus Iulii, qua data -o apostolorum celebrari solet. REGISTR. Helmarsh. g (MGStud. IV. 1992. p. 128) abbas instituit ... X solidos ... in -e apostolorum. REGISTR. Xant. p. 68,22 quia nova sunt *quaedam festa*, scilicet -o apostolorum, Marie Magdalene, Helene. *al.*

II *translate:* **A** *scissura – Aufspaltung:* **1** *de opinionibus, sententiis sim.:* REGINO chron. a. 890 p. 135,15 in ... scismate et -e non tantum terrarum, quantum mentium pagani Brittones ... irruunt. DIPL. Frid. I. 539 p. 487,18 quod libertas electionis ... per -es partium ... nocivum habuit impedimentum. *al.* **2** *discordia, rixa – Uneinigkeit, Entzweiung, Streit:* IOH. VIII. epist. A 179 si -o clericorum vel populi exstiterit. MANEG. c. Wolfh. 9 capit. p. 42,20 quod ... -is auctor *(i. diabolus)* idolatriam multis argumentis texuerit. CHART. Ital. Ficker 244 p. 290,49 nullus ... operabitur ... -em ... inter homines. ANNAL. Plac. a. 1271 p. 551,47 de quo *(sc. dominio regis)* facte sunt magne -es inter eos *(sc. Placentinos). al.* **B** *distinctio – Unterscheidung:* **1** *gener.:* AGOB. 2,6,1 debet esse discretio et -o inter regnum et regnum, id est Christi et diaboli. **2** *theol. de trinitate:* RANGER. Anselm. 2705 personalis horum *(sc. Patris, Filii Spiritusque)* -o trina non facit esse tribus in deitate tria. ALBERT. M. div. nom. 2,19 p. 56,42 'contra -em (*PG 3,637*^{D} διαιρέσεως)', id est distinctionem personarum aut discretionem.

III *meton.:* **A** *gener.:* **1** *pars, portio, membrum – Teil, Stück, Abschnitt, Bereich:* HINCM. ord. pal. 222 duabus principaliter -bus totius regni statum constare. VITA Menel. 2,2 (MGMer. V p. 150,7) cepit vir Dei Meneleus ... aedificare advenientium hospitum utiles -es. HONOR. AUGUST. imag. 2,26 dies vulgaris habet tres -es, mane, meridiem, supremum. CHART. Aschaff. 49 p. 175,22 -em substancie, quod 'bůteil' dicitur ..., ecclesia recipiet. *saepius.* *dimidietas – Hälfte:* DIPL. Otton. III. 304 p. 731,38 dimidium ... portum super fluvium Ticinum ... cum alia -e portus in alia eiusdem Ticini fluminis parte. **2** *medietas – Mitte:* COMPUT. cod. Bern. 6 Idus Greci dicitur, in Latino medio mense vel -o. **B** *spec.:* **1** *natur. et anat.:* **a** *cella – Kammer:* ALBERT. M. animal. 1,453 in ... animalibus frequenter invenitur *matrix* tot habere -es, quot habent papulas in suis mamillis. 1,544 est autem habens *pulmo* duas -es, sive alas, ut quidam vocant. **b** *diffusio – Verästelung, -zweigung:* ALBERT. M. veget. 5,111 tertium *(signum siccitatis)* est ... multimoda -o stipitum et ramorum. 6,414 femina *(sc. paeoniae)* dividit radicem in multas -es et stipitem similiter. animal. 1,356 omnes *(nervi)* ... perveniunt ... ad pellem ... et dividuntur in ipsam suis -bus. **c** *sutura, fissura, rima – Naht, Spalt, Schlitz:* ALBERT. M. veget. 5,42 per totam ⌞-is longitudinem⌟ (longitudinis -em *var. l.; sc. radicis*) per poros fit attractus nutrimenti. animal. 1,140 pellis sui *(talpae)* capitis in loco occulorum plana est ... et clausa tota, ita quod nec signum habet -is. 1,182 sunt ... in capite -es, ubi os ossi coniungitur. *saepius.* **2** *publ. et iur.:* **a** *districtus – Gebiet, Distrikt:* CHART. Tirol. 764 p. 196,23 (a. 1220) si homines et comune de Burmio vel -o (districtu *ed. Quadrio*) de Burmio facerent guerram comuni de Cumis. **b** *terminus, terminatio – Grenze, Grenzverlauf:* DIPL. Otton. III. 186 nominando fines: ... deorsum in occidentalem partem, ubi -o et confinium duarum regionum Behim et Nisenin. CHART. Tirol. 120 dinoscant *(sc. omnes christiani)* -em et determinationem inter Brixinensem et Tridentinum episcopatum *eqs.* CHART. ord. Teut. 49 -o ... terre versus sinistram est via, versus meridiem est collis. CHART. Argent. I 205 a corpore vinee nostre ... per muri -em separando quandam portionem dedimus *(sc. capitulum sancti Thomae)* fratribus de Lucela. *saepius.* *de signo termini:* COD. Lauresh. 10 p. 287 l. 15 (a. 770) ipsa incisio arborum ..., que vulgo lachus appellatur, sive -o (gloss.: div<i>sia; *cf. notam ed.*). p. 287 l. 20. **3** *milit. i. q. turma – 'Division', Truppenteil:* IULIAN. TOLET. iudic. 3 per -es (-ssiones *var. l.*) exercituum comprehendimus ... Leufredum. Wamb. 11 per tres ... -es (-ssiones, turmas *var. l.*) exercitus Pirinei montis dorsa ordinavit *princeps.* *in imag.:* BRUNO QUERF. fratr. 11 p. 56,4 in luctu deducens -es aquarum humectat *Benedictus* tristem vultum largo flumine. **4** *rhet. i. q. caput – Kapitel:* OTTO FRISING. gest. 1,54 p. 77,15 haec *(sc. sequens)* -o premittenda videtur: *eqs.* ANON. miseric. 630 -o. *ibid. saepe.* **5** *mus.:* **a** *intervallum – Intervall:* REMIG. ALTISS. mus. 512,5 quia per hoc *(sc. intervalli)* spatium ante omnes, scilicet voces et -es vocum sive chordarum, prima vox ... extenditur. HUCBALD. mus. 7 primus modus est, cum sibi duae voces brevissimi spatii -e cohaerent. **b** *signum disiungens – Trennzeichen:* IOH. GARL. mus. mens. 8,7 -o m o d o r u m, cum trac-

[Leithe-Jasper]

tus obliquo modo positus (ANON. mus. Sowa 2 p. 208,1). introd. mus. p. 89,17 (rec. S) quando quidam parvulus punctus ponitur, qui dicitur -o m o d i (FRANCO COL. cant. mens. 5,24). *al.* **c** *differentia, definitio – melodische Schlußformel, Psalmdifferenz:* AUREL. REOM. mus. 10,17 in qua *(definitione)* simpliciter finis versiculi intromittitur, sicuti in prima huius toni -e. 10,19 responsoriorum -es. REGINO harm. inst. 1,3 -es ... tonorum, id est differentias, quae extrema sillaba in versu solent fieri. *al.* **6** *theol. i. q. doctrina haeretica de separatione naturarum duarum Christi – Irrlehre von der Trennung der beiden Naturen Christi:* LIBER diurn. 84 p. 99,4 in eo *(sc. numero haereticorum)* ... omnes execrande -is discipuli ... proiecti sunt. AGOB. 5,6 l. 14sqq. timens ... permixtionem Euticetis incurrere corruit *Felix* in -em Nestorii, sed quia eum ... corruisse diximus in Nestorii pessimam -em *eqs.* OTTO FRISING. gest. 1,58 p. 84,8 qui ... naturam et personam *(sc. Christi)* idem esse intelligit, aut in -em Arrii incidit aut in confusionem Sabellii *(cf. Theodoretos trin. PG 83,1170B)*.

[**2. divisio** *v.* dimissio. *adde ad p. 671,52:* AURELIUS 1 p. 491,14 ex accessionibus et -bus (divisionibus *ed.;* -bus *Gariopont pass.*) eiusdem febriculae *(sc. intelligis passionem)*.]

divisivus, -a, -um. **1** *adi.:* **a** *dividens, separativus – teilend, (auf)spaltend, trennend, (ab)sondernd:* **α** *philos.:* ALBERT. M. div. nom. 6,14 p. 336,51 ipsa *(vita)* est ... causa omnis vitae et consummans vitam cuiuslibet viventis et -a (*PG 3,857B* διαιρετική) vitae, alia translatio 'discretiva', quia distribuit unicuique viventi secundum suam proportionem. **β** *natur. et medic.:* CIRCA INSTANS p. 6bv acetum ... penetrativam habet virtutem et -am ex substantia (*sim.* ALBERT. M. euch. 3,2,1 p. 288a,20. animal. quaest. 6,6/13 p. 165,19). TRACT. de aegr. cur. p. 173,4 detur oximel -um, deinde aliquis vomitus. ALBERT. M. animal. 22,39 castoreum ... est ... -um et exsiccativum fleumatici humoris. *al.* **γ** *log. et rhet. i. q. disponens – einteilend:* GUNZO epist. 15 p. 50,4 qui *(Porphyrius)* d i f f e r e n t i a s substantiales et -as affirmat generum (ALBERT. M. animal. 11,55. *al.*). URSO gloss. praef. p. 19,8 modus, cui auctor insistit, est -us, nam opus suum dividit in rem agentem et patientem. ALBERT. M. animal. quaest. 11,6 p. 220,75 triplex est ordo procedendi in scientia, scilicet -us, diffinitivus et collectivus. *al.* **b** *divisibilis – teilbar, trennbar:* GERHOH. epist. 28 p. 616B si ego non scindor in partes ..., quoniam partes -as non habeo. ALBERT. M. meteor. 4,3,22 p. 793b,49 primo ... modo sunt *(sc. homoeomeres)* scissibilia et secundo modo portionativa et tertio et quarto -a. **c** *diversus – unterschiedlich, verschieden:* RUP. TUIT. off. 2,2 l. 120 unusquisque ... suam divisam (-am *var. l.*) habet g r a t i a m ... Spiritus sancti (trin. 34,9 l. 312. ARNO REICHERSB. apol. p. 10,12. *al.*). trin. 34,13 l. 531 per gratiam miseratoris -a singuli percipiunt dona benedictionis. **2** *subst. neutr. i. q. propositio disiunctiva – disjunktive Vorgabe, Alternative (spectat ad syllogismum):* ALBERT. M. animal. 9,97 ex divisione sillogismi facit *Galienus* -um, quod similitudo cum parentibus causatur aut a spermate aut a sanguine menstruo.

adv. **divisive.** **1** *modo dispositionis – einteilend:* ALBERT. M. herm. 1,5,7 p. 423b,11 dicta sunt omnia, quae ad constitutionem enuntiationis pertinent et substantiam, tam diffinitive quam -e. **2** *divise – getrennt:* ALBERT. M. sent. 1,3,33 p. 139b,1 adest *anima* cuilibet potentiae suae per ... substantiam, quod non posset esse, si -e distarent illae potentiae inter se. *separatim – unverbunden:* ANON. mus. Sowa 1,2 p. 170,32 de semibrevibus positis -e vult actor facere mentionem. p. 170,38 tres semibreves -e descendendo sociae sunt repertae. *ibid. al.*

divisor, -oris *m.* **1** *qui dividit, distribuit – einer der teilt, (auf)spaltet, (Ver-, Zer-)Teiler:* **a** *gener.:* WILLIR. carm. 3,18 more ... victorum -r erit *(sc. victor)* spoliorum. EGBERT. fec. rat. 1,541 non pacem colit unius -r amoris. *al.* *in malam partem i. q. dissipator – Verschleuderer:* CAPIT. reg. Franc. 136,10 ut aliquis illorum *(vasallorum)* propter cupiditatem rerum terrenarum ... aut -r aut obpressor ecclesiarum ... extiterit. **b** *math. ('Divisor'):* Ps. BOETH. geom. 427 nosse ... huius *(sc. geometriae)* artis dispicientem, quid sint digiti, ... quid multiplicatores quidve -es, ... oportet. GERB. epist. math. I 2,2 si volueris per compositum decenum cum singulari dividere, ... considera, quotam partem -is teneat singularis. HERIG. reg. 2,7 omnis -r aut simplex est aut compositus. *persaepe.* *pars, differentia (numeri partientis) – Teildivisor, Ziffernstelle (des Divisors):* GERB. epist. math. I 2,5 maximum -em reliquae parti *(sc. dividendi)* comparabis. HERIG. reg. 2,15 unum dividendorum reservabunt *(sc. divisores quidam)*, de quo ultimus -r totiens denominetur, quotiens primus -r per differentiam suam ... denominaverit. *ibid. al.* **c** *publ., eccl., iur.:* **α** *dispensator, procurator – Verwalter, 'Prokurator' (fere de rebus canonicorum sim.):* CHART. eccl. Werd. 10 p. 16,3 (c. 1090/1120) VI den. fratribus et quatuor nummi -i. CHART. episc. Halb. 456 ut procuratores bonorum ... denarios suos -bus sive aliis fratribus de mandato -um fideliter dispertiantur. CHART. Ger. Col. 147 p. 151,28 ut fructus ... curtis ... dispertiant *manufideles* vel ab eis, qui pro tempore -es presentie fuerint, dividi procurent. *al.* **β** *arbiter (in divisione bonorum) – Schiedsrichter (bei Vermögensteilungen):* FORM. Sangall. II 10 hi sunt ... -es, qui supradicta loca diremerunt: *eqs.* CHART. Salem. 44 p. 69,12 -es ... et consignatores ... terminorum fuerunt ... Ulricus et frater eius. HEINR. WIRZ. cur. 125 quis rerum -r erit, Gaufrede, mearum, si fuero ingressus carnis in urbe viam. **d** *theol. (spectat ad divisionem duarum naturarum Christi):* GERHOH. epist. 7 p. 497C quod ... praenotatus -r Christi *(i. Nestorius)* ait: 'non me Filium hominis, sed carnem Filii hominis manducare confiteor.' **e** *natur. usu attrib.* dentes -es *i. q. incisores – Schneidezähne:* ARS med. 5 p. 422,11 dentes ..., qui de contra sunt, -es vel incisores appellantur, qui autem interiores sunt, moles dicuntur. ALBERT. M. euch. 3,1,7,3 p. 267a,41 ut ... tamquam dentibus -bus et molaribus conteratur *(sc. sacramentum)*, qui sunt dentes rationis per cogitationem veritatis (*sim.* p. 267b,7). **2** *qui particeps est – einer der Anteil hat (an), Teilhaber:* ALCUIN. epist. 181 p. 300,15 melius est dispensatorem esse panis perpetui, quam rusticae negotiationis -em. PETR. DAM. epist. 110 p. 240,6 ego *(sc. marchio)* ..., qui totum ... solus habeo, sufficienter ... vivo; sed ubi tot -es *(sc. hereditatis)* emerserint ..., quis orientia inter illos livoris et odii iurgia sustinebit?

***divisorius,** -a, -um. *dividens – trennend, Trenn-:* RHYTHMIMACH. 10,2 sit tabula ... distincta campis ..., ita ut inter eosdem duos septenarios mediestine linea interseratur, quae diremptoria vel -a appellatur. *v. et p. 874,56.*

divissio *v.* divisio. **divisum** *v.* divido.

1. divisus, -us *m.* *proprium, possessio – 'Eigen', privater Grundbesitz (in pertinentiis chartarum):* CHART. Tirol. notar. I 598a (a. 1237) cum -u et indivisu (CHART. Tirol. 1208 p. 254,11. *al. in hac regione*).

[**2. divisus** *v.* 2. decido. *adde ad p. 88,12:* CHART. Eberb. 64 p. 126,25 (a. 1209) querimonia ... hoc modo sopita ac -sa (devisa *ed.*) est.] *Leithe-Jasper*

3. divisus *v.* divido.

***divitas,** -atis *f.* (divus; *per analogiam ad* deitas *formatum, ut vid.*) *metr.* dĭvĭt-: *l.58.* *deitas, divinitas – Gottheit (de Deo):* DHUODA lib. man. 4,4,142 in unitatem sanctam et individuam ⌞summi deitatis⌟ (summae -is *P [an leg.* divinitatis*?])* potentiam ambulans. CONR. MUR. summ. p. 93,230 fuit ... necesse, ut Deus esset homo, cuius sapientia plena humanos regeret sensus -is (deitatis *Gaufrid. Vinos. poetr. nova 1198*) habena.

divitiae (-ciae), -arum *f.* *usu sing.: p.893,1.* *opes, res pretiosae, bona – Reichtum, Schätze, Besitz:* **1** *proprie:* ARBEO Corb. 6 p. 194,16 paupertatem ... sibi deesse pertimescens et -as ... in augmentum sibi amplius ... dilatare. LIUTG. Greg. 3 creverunt loca *(sc. sancta)* -ciis. WIDUK. gest. 1,30 videns *rex* adolescentem valde industrium, genere ac potestate, -is quoque clarum *eqs.* (*sim.* 3,6 coniugem -is ac nobilitate claram). CHRON. Noval. 5,19 tantum ... erat *Ardoinus* plenus viciis, quantum et -ciis (*sim.* TOMELL. hist. 9 [MGScript. XIV p. 154,8]). ALFAN. premn. phys. 40,14 p. 130 a paupertate vel -is (*PG 40,772B* πλούτου). *persaepe.* **2** *alleg. vel in imag.:* CHART. Sangall. A 313 (a. 827/28) perpetrandum est unicuique, quod sapientia Dei per Salomonem dixit: 'redemptio ani-

mae propria -a (-ae *Vulg. prov. 13,8*) eius'. TRAD. Frising. 634 p. 540,5 ut hereditas eius *(filii)* -is computaretur in celis ęternis (*sim.* DIPL. Constantiae 47 p. 152,1). HRABAN. epist. 20 p. 425,29 sacris -is, quas habundanter habes in sapientia et scientia divinae legis *(spectat ad Vulg. Is. 33,6)*. univ. 18,1 p. 484C -ae sunt virtutes animae sive sermo sapientiae. MANEG. c. Wolfh. 10 copiose verborum -cię et eloquiorum thesauri. **3** *meton. de persona:* HERM. AUGIENS. chron. a. 81 Titus vir erat omnium genere virtutum mirabilis, ita ut -ae (deliciae *Eutr. 7,21*) et amor humani generis diceretur. **4** *translate i. q. copia, ubertas – Fülle, Überfluß:* WALAHFR. hort. 238 exiles, Erato, non dedignare meorum -as holerum versu perstringere mecum. NOTKER. BALB. gest. 2,9 p. 63,4 quem *(regem Afrorum)* ... Karolus ... Europe -is, frumento videlicet, vino et oleo ... remunerans *eqs*. CHART. Raitenh. 4a p. 6,27 Deus omnipotens, qui numquam secundum -as bonitatis suę humano generi defuit (*sim.* CHART. Heinr. Leon. 107 p. 164,18).

1. divitio *v.* devito. **2. divitio** *v.* divisio.

***divitiosus,** -a, -um. (divitiae) *divitiis praeditus, locuples – begütert, reich:* ALBERT. AQUENS. hist. 5,38 praeses ... civitatis Triplae gloriosae ac -ae.

divito *v.* devito. **dium** *v.* diu.

[dium caedrinum *v.* *diacitrinus.] **divole** *v.* divalis.

divolgo *v.* divulgo.

***divolo,** -are. *(circum)volare – (umher)fliegen:* FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 28,3 quedam *(aves rapaces)* regentes se alis extractis super aera et non tunc -antes huc et illuc expectant, quousque super faciem terre videant aliquas bestiolas. *cf.* devolo.

divolvo, -volvi, -ere. *confunditur c.* dissolvere: *l. 34.* **1** *act.:* **a** *proprie i. q. de-, abstrahere – abziehen, wegreißen:* VITA Serv. 54 p. 126,19 membra commovit *mortuus,* manibus operimenta -vit. ARNOLD. LUB. chron. 3,3 p. 145,26 cepit *mortuus* a se -ere (dissolvere *var. l.*) panniculos, quos in exequiis acceperat. *deportare – forttragen:* CONR. MEND. Attal. p. 136,41 ventus ... velum a manibus earum *(sororum)* subito rapiebat eisque admirantibus, oculis tantum persequentibus in remotiora ... -bat loca. **b** *translate i. q. cogitare, consulere (de) – überlegen, beraten (über):* EPIST. Hann. 5 p. 22,17 mihi *(sc. episcopo)* meum *(sc. consilium)* mecum -endum dimittatur (*sim.* 6 p. 24,17). **2** *medial.:* **a** *influere – münden:* ERMENR. ad Grim. 35 p. 575,5 Histrum *(sc. laudemus)* ... orientem versum, usque dum per VII ostia Moetidis paludibus exactis in mare Ponticum -itur. **b** *provolvi, ruere – sich hinwerfen, stürzen:* YSENGRIMUS 1,315 ille *(Reinardus)* iterum in faciem -itur atque retrorsum procidit. **c** *cedere, devenire (ad) – zukommen, anheimfallen:* CHART. scrin. Col. B 1065 p. 269,37 (c. 1265?) tali conditione, si infra quindenam ... XIV solidi dictis plebanis non solverentur, quod ... medietas domus ad predictos plebanos libere -etur. *cf.* devolvo.

***divolutio,** -onis *f.* (divolvere) *expansio – das Ausbreiten:* FRID. II. IMP. art. ven. 5 p. 141,17 quam *(defensionem)* habere potest *airo* per motum et per -es alarum suarum.

divortium (-rci-), -i *n. script.:* dev-: *p.894,2.* difo-, difur-: *p.894,3.* -vur-: *p.894,2.* -ivis: *p.894,3.*

1 *separatio – Trennung:* **a** *in univ.:* BENZO ad Heinr. IV. 7,2 p. 602,3 precepit *Prandellus* Archigenem *(i. medicum)* venire, ut incisa vena pro minuendo sanguine fieret -um corporis et animę *(sc. Alexandri)*. AMADEUS LAUS. hom. 7,29 ut quid ... retardata est *Dei genetrix* ... aut passa nati -um? CONR. EBERB. exord. 5,5 l. 48 femina, quae defuncta fuerat, revixit, et redeunte in proprium corpus anima post triste -um factum est dulce spiritus et carnis consortium. **b** *diverticulum, compitum – Weg-, Flußscheide:* CAND. FULD. Eigil. II 14,78 post epulas ... -a laetus nota petens a pontifice benedictus abibat *(sim.* 14,98. *cf. Verg. Aen. 9,379)*. ERMENR. ad Grim. 36 p. 577,12 has Europa tenet prisco sub nomine gentes, quas Hister secum retinet -a Rheni. *alleg. vel in imag.:* VITA Liutb. 18 p. 22,19 in eo ..., quo se -a viarum diversa per loca disiungunt, multo minus ad desiderata perveniunt *homines*. WALTH. SPIR. Christoph. II 3,63 pastoris ope proprium tuearis *(sc. Christus)* ovile, ne veteris longinqua petat -a saltus. **c** *dissolutio matrimonii – Auflösung der Ehegemeinschaft, 'Scheidung':* LEG. Burgund. const. I 34capit. de -is (devurcies, devurtiis, divurtiis, difurtiis, difortius, -ivis *var. l.*). EINH. Karol. 18 p. 23,8 in -o filiae Desiderii regis. EKKEH. IV. bened. I 1,199 Ioseph, -a noli. CHART. march. Misn. III 150 quod -um celebraretur inter nos *(sc. regem Franciae)* et ... uxorem nostram *(sim.* BURCH. URSB. chron. p. 26,9. *al.)*. SUMMA dict. Saxon. 11,28 -cii sententiam proferimus inter eos *(coniuges)* dantes utrique ... licenciam contrahendi. *saepe. alleg.:* EKKEH. IV. bened. I 1,71 iam procus (gloss.: Christus sponsus futurus) ecclesię -a det synagogę (gloss.: repudiandę). 17,26 unice dilecta *(sc. Hierosolyma)*, tibi cur -a (gloss.: repudium ut adulterę) facta? **2** *dissensio, discidium – Zerwürfnis, Spaltung:* BEDA hist. eccl. 1,15 p. 32,11 subito ... in socios arma vertere incipiunt *advenae;* ... quaerentes ... occasionem -i protestantur, nisi profusior sibi alimentorum copia daretur, se cuncta insulae loca ... vastaturos. ACTA reg. Burgund. 171 p. 351,5 ne ... aliqua occasione vel oblivione oriatur -um (*sim.* CHART. Carniol. I 133 p. 124,2). LAND. MEDIOL. hist. 3,30 p. 95,37 Arialdus videns urbem ... adversum se nimio ... discordiae quotidianae -o commotam ... iter, quo clanculo fugeret, paravit. TRANSL. virg. Col. 11 (MGScript. XXX p. 1380,34) totius scismatis recentis et regni status reique publicae -i auctrix Suevia. *al.*

divorto *v.* diverto.

diureticus (-rit-), -a, -um. (διουρητικός) *script.:* deu-: *l. 31.41.* dior-: *l.36.* dieu-: *l.31.* -rudi-: *l.34.* *metr.* dĭŭrēt-: *l.36.*

urinam movens, mictorius – harntreibend: AESCULAPIUS 3 p. 6,10 -as potiones accipiant *epileptici.* ANTIDOT. Berolin. capit. p. 67a,9 potio -itica. 9 deponit *antidotum musa* ... vel expellit lapides et vissice vel et reniculis, est enim deuritica (dieuritica ANTIDOT. Glasg. p. 115,3), urina valde provocans. PRAECEPT. diaet. IIa 28 potio ⌞flores de apio⌟ (flores apii aqua frigida cottidie accipe et, si vis [sivis *ed.*], potionem -udica *S1*). Ps. ODO MAGD. herb. 19 acris inest illi *(agrimoniae)* nimis et -a virtus. DIAETA Theod. 103 castoreum calidum est et dio-um (-um *var. l.*). *saepius. fort. add.:* ANTIDOT. Glasg. p. 126,35 medicamen ⌞ad aureticum⌟ *(cod.,* -um *ci. Baader; an subest* ad anhelitum, ad arteticum [*i.* arthriticum] *sim.?)*.

subst. **diureticum,** -i *n.* **1** *medicamentum urinam movens – harntreibendes Mittel:* TRACT. de caus. mul. 32 deuritica utantur *aegrotae*. PAUL. AEGIN. cur. 46 p. 23,14 naturales ... evacuationes continue ammonere oportet et inmissionibus et -is (*3,9,3* τοῖς διουρητικοῖς). 67 p. 44,15. SALERN. comp. 84 de -is: -a sunt urinam provocantia. THADD. FLORENT. cons. 167,10 quoniam oppilationi et habundantie humorum grossorum competunt incisiva et subtiliativa et -a. *al.* **2** *per confusionem c.* ureticus *usu plur. i. q. viae urinales – Harnwege:* PAUL. AEGIN. cur. 203 p. 136,16 potandum ... ⌞ulceratos -a⌟ (*3,45,5* τοὺς ἑλκωθέντας τὰ οὐρητικά) mellicratum *eqs*.

diurnalis, -e. **1** *adi.:* **a** *diurnus, ad diem pertinens, qui interdiu fit – zum Tag gehörig, Tage(s)-:* STATUT. Murb. p. 448,25 in ... nocturnali silentio penitus loquendi licentia interdicta est; in -i vero *eqs*. AMALAR. off. 4,21,1 duo officia -a (diuturnalia *var. l.*), quae celebrantur in quarta et in quinta feria ante passionem Domini *(sim.* antiph. prol. 1 -e *[sc. officium])*. CONSUET. Eins. 41 p. 214,15 exuant se *fratres* -bus calciamentis et induantur nocturnalibus. GERB. (?) astrolab. 10 ut ... partes horarum -ium discas. RUP. TUIT. off. 3,11 l. 614 per se ... patent *nocturnalia officia*, quod a -bus (virginalibus *var. l.*) non discrepent. *al. v. et p. 897,62. in titulo antiphonarii:* BERNOLD. CONST. microl. 25 p. 999A qui *(Gregorius papa)* et in sacramentario et in -i antiphonario eidem ieiunio *(sc. aestivali)* nullas orationes vel cantus ascribit (*item* LIBER ordin. Patav. 6,14 p. 1004,27). **b** *cottidianus, frequens – (all)täglich, häufig:* ALBERT. M. pol. 1,1l p. 10b,34 quod communicationum alia est constituta in omnem diem ..., alia vero non-diurnalis, inter eos videlicet, qui non omni die communicant sibi invicem. 1,1n distinguit *philosophus* secundam communicationem ..., quae est communicatio ⌞non-diurnalis⌟ (*p. 1252b,16* μὴ ἐφήμερον). **c** *usitatus, vulgaris – gewöhnlich, üblich:* CATAL. thes. Germ. 73,25 (a. 1165) habemus ... linthea festiva

IIII, -ia XX. **2** *subst.:* **a** *neutr. i. q. liber officium diurnum continens – liturgisches Buch, in dem die Tagzeiten verzeichnet sind, 'Diurnale' (de re v. LThK. [3]III. p. 274):* CATAL. biblioth. A I 76 p. 415,27 (a 1232/1273) -e sinistri chori et kalendarium cum officio defunctorum et ymnis completis. **b** *masc. vel fem. (neutr.: l. 14. 17) de agri mensura i. q. diaeta, iugerum – 'Tagwerk', 'Morgen' (Landes):* CHART. Arnstad. 1 p. 1,29 (a. 704) donamus *(sc. Hedenus et uxor eius)* tibi *(sc. episcopo)* . . . centum -es, id est iugera de terra aratoria. CHART. Fuld. B 193 Otacarus et Ŏdalharius dederunt . . . vineam . . . et XX -es, hoc est, quod tot diebus arari poterit. CHART. Rhen. med. I 361 p. 417,31 accepit . . . Nopelo . . . agrum quendam . . . mensura quasi novem, quos -es dicunt, estimatum. CHART. Mog. A II 42 p. 81,36 quatuor . . . -ia. CHART. Sigeb. 56 p. 126,14 sorores . . . tradiderunt eidem capellę dotandę allodium . . ., VI videlicet -es arabilis terrę. FUND. Mur. 27 p. 81,7 in Hopfreben habemus -e et dimidium. *al. fort. add.:* REGISTR. abb. Werd. 9,1 p. 292,7 (s. XIII.[med.]) solvet etiam villicus de enlopentinsen sexaginta casios, ut casius possit observare duas -es prebendis. **c** *masc. vel neutr. i. q. calciamentum interdiu usitatum – tagsüber getragene Fußbekleidung:* CONSUET. Trev. 12 exuentes nocturnalia reverenter induunt *fratres* -ia. 50 p. 308,7. WILH. HIRS. const. 1,62 p. 991[A] indutis -bus ad primam redit *frater* in chorum. LIBER ordin. Rhenaug. p. 53,19 missa . . . finita fratres -bus induti manus . . . lavant. p. 132,5 exeunt fratres pedes lavare et se -bus calciare. p. 243,28. p. 249,1. *cf.* *iurnalis.

adv. ***diurnaliter.** *cottidie – täglich, jeden Tag:* HUGEB. Wynneb. 5 p. 110,17 magna mentis conamine -r desudans, ut illos, quos sub sua habebat potestate et sermonem eius audire voluerunt . . ., ad meliora provexit.

***diurnata** (ior-), -ae *f.* (*cf. ital.* giornata) **1** *iter unius diei – Tagereise:* **a** *gener.:* ANNAL. Plac. a. 1272 p. 555,42 euntes cardinales et ceteri clerici obviam sibi *(sc. papae)* per plures io-as. **b** *publ. i. q. iter diei (viatori) praescriptum – Tagesroute (des Gerichtsboten):* CHART. Tirol. notar. I 594[a] (a. 1237) Reinhardus assessor statuit terminum . . . Chuano et Abrahe . . . ad crastina summo mane, ut sint coram eo responsuri . . . Orteliapo . . . de V armentas, que ei in nocte furate fuerunt, ita quod ipse post hec bene possit ire et e q u i t a r e io-am (799 e. io-am suam. 807 suam io-am possit e. *sim.* 928 vadat suam io-am). **2** *de agri mensura i. q. diaeta, iugerum – 'Tagwerk', 'Morgen' (Landes):* CHART. Wirt. VII 2253 (a. 1272) renuntians . . . prata mea XII -as continentia *eqs.* *cf.* *iurnatus.

***diurnatio,** -onis *f.* (diurnare) **1** *iter unius diei – Tagereise, Tagesmarsch:* IOTS. Odil. 2,8 p. 204,7 precepit senior suis, ut essent diluculo parati et primo mane proficiscerentur, ut ⌞diurna itione⌟ (-e *a. corr.* C_1) peracta possent attingere ad monasterium sancti Marcelli. **2** *vita (cottidiana) – (Alltags-)Leben:* ALBERT. M. pol. 8,3[f] p. 775[a],30sq. non oportet, quod iuvenes docerentur musicam, sed audirent eam solum, et auditum referrent 'ad ⌞bonam -em⌟ (*p. 1339[b],4* εὐημερίαν) et deductionem liberalem'; et vocatur -o passus vitae diurnus sive transitus spatii unius diei. 8,3[g].

***diurnatus** *v.* *iurnatus. **diurne** *v.* diurnus.

***diurnitas,** -atis *f.* (diurnus; *cf.* diuturnitas) *longum (temporis) spatium, decursus diuturnus – langer Zeitraum, langer Ablauf:* CHART. Rhen. med. II 256 (a. 1180/1209) ne ea, que a presentibus . . . aguntur . . ., per temporum -em . . . in posterum . . . valeant infirmari. ANNAL. Egm. a. 1167 p. 175,28 quod tanta -s temporis non potuit putrefacere pellem eorum *(sanctorum)*. CHART. Austr. sup. I 363 p. 523,21 per -em sive longinquitatem temporis. CHART. Lux. II 27 quod ab hominibus . . . fieri solet, temporis -e oblivioni perpetue traditur. IV 433 p. 538,12.

diurno, -are. *morari – verweilen:* ADALBOLD. Heinr. 3 exercitum -are f e c i t *dux*, ut . . . ipsi *(proceres)* de utilitate et consolatione regni colloquerentur (33).

diurnus, -a, -um. iu-: *p.896,55.* *confunditur c.* diuturnus: *p.896,41sqq.*

1 *adi.:* **a** *ad diem pertinens, qui interdiu fit – zum Tag gehörig, Tage(s)-:* **α** *in univ. (fere de temporis spatio):* PAUL. DIAC. carm. 18,11 spatiis paene est iam lux revoluta -is. CAPIT. reg. Franc. 38,2 qualiter . . . presbiteri . . . cursum suum sive -um vel nocturnum adimplere secundum Romanum usum valeant (*sim.* ORD. celebr. conc. 17,455 ut . . . c a n t u m nocturnum et -um n o v e r i t *frater* [22,434 c. Romanum atque -um n.]). EPIST. var. II 4,2 ut ad omnia signa -a (diutiorna *G*) sive nocturna . . . festinetur. WALAHFR. carm. 5,18,7 ut requies lasso, . . . carcere constrictis ut lucis vena -ae, sic *eqs.* GERB. (?) astrolab. 10 abstractis de XXX nocturnae horae partibus supersunt partes -ae. *saepius. v. et p.895,49.* **β** *alleg. de mercede, qua labor unius diei remuneratur (loci spectant ad Vulg. Matth. 20,2):* ANNAL. Xant. a. 868 p. 25,6 visitante Domino plebem suam et circa solis occasum pro denario -o ociosos vocante operarios ad vineam excolendam *eqs.* THIETM. chron. 5,1 quicumque . . . omnia . . . in nomine Domini . . . satagit inplere, ille est, qui a patre Deo . . . denario, quamvis tarde veniat, remuneratur -o. REGISTR. Pant. Col. 11 p. 94,36 ut cum operariis, qui ad mercedem vocati sunt, portionem habeamus in denario -o. **γ** -um servitium *i. q. labor hominibus bannariis exsolvendus – Frondienst (de re v. HRG I. p. 1306sqq.):* TRAD. Salisb. I 67 (c. 1077) si . . . censum duobus continuis annis dare neglexerit *Razo* et in tertio totum non persolverit, -o servitio fratrum mancipetur. TRAD. Michaelb. 73 quedam mulier Hemma nomine propria sancti Michahelis . . . filios suos de -o servicio . . . redemit faciens eos censuales V denariorum annuatim persolvendorum. CHART. Turic. 634 quia pro eis *(hominibus)* protegendis militare tenemur *(sc. advocatus)*, proventus in pullis, in -is serviciis . . . percipere licebit. **b** *cottidianus – (all)täglich:* LIBER diurn. 77 p. 83,3 desideret *(sc. caritas tua)* . . . inviolabilis celestis affluentiae munere -is sanctę discipline precibus decorandos *(sc. fratres)*. DIPL. Loth. I. 4 p. 61,43 per quam *(substantiam)* sufficeret -us pauperum Christi concursus tolerari. WALAHFR. carm. 5,49,6 summe pater, nobis panem concede -um. NORB. IBURG. Benn. 19 p. 885,34 permisit, ut divino operi . . . privatim insisterent *(fratres)*, ne -um sacratis locis deesset officium. DIPL. Constantiae 3 ut de mensa regia -a suscipere consueverit *monasterium* alimenta. CHART. Aschaff. 48 p. 172,37 -um panem siligineum et viginti panes triticeos mensurnos . . . custodi . . . concessimus. *al. v. et p.895, 54.* **c** *diuturnus, continuus, longus, sempiternus – lang dauernd, ununterbrochen, andauernd, immerwährend:* ARBEO Emm. 32 p. 74,21 tam -a (diuturna *var. l.*) infusione ymbrium torrentes in amnes decreverant. 39 dum -is (diuturnis *var. l.*) sermonibus in invicem luctarentur *servus et dominus*. CARM. de conv. Saxon. 4 (NachrGött. 1985/I. p. 62) dum . . . -a . . . saecla redirent, quae *eqs.* ROD. CAMER. Lietb. 46 -o fessus senio defunctus est *Gerardus*. ALBERT. M. animal. 20,74 p. 1312,25 inferiores motores desiderant assimilari illi *(sc. uni motori)* tam in motu proprio quam in motu communi, qui est -us. 20,75. metaph. 10,1,4 p. 436,1. 11,2,17 p. 505,56. CARM. Bur. 169,3,1 tempus queror tam -e solitudinis. *al.* **2** *subst. masc. vel neutr. (fem.: l. 58):* **a** *dies – Tag:* CHART. Sangall. A 29 (a. 761) ut . . . in quisqua sicione saigata una ares et hoc medas et intos ducas et iu-o secare facias et alio colias et intus ducas. per -um (-am) *i. q. diem ex die, in dies – Tag für Tag, von Tag zu Tag:* CARM. de temp. rat. 318 signifer . . ., cuius circuli longitudo ducit annum per -am ter centenis sexagenis quinis partibus et quadrante. 420 brumali solstitio vel aestivo vere minora per -um ducunt *aequora* agmina. **b** *labor hominibus bannariis exsolvendus – Frondienst:* ACTA imp. Winkelm. I 63 p. 60,34 (a. 1211) ut nulli de imperio et regno liceat aliquid exigere racione -i vel alicuius exactionis ab his, qui *eqs.* **c** *de agri mensura i. q. diaeta, iugerum – 'Tagwerk', 'Morgen' (Landes):* CHART. Rhen. med. III 1330 (c. 1255) duas vineas . . . habentes plene iurnale et -um.

adv. **diurne.** annualiter et -e *i. q. in anni curriculum completum – für die Dauer eines vollen Jahres (de re v. HRG II. p. 288sqq.; cf. et p. 603,27sqq.):* CHART. select. Keutgen 135,12 (a. 1164) de patrimonio vel hereditate in potestatem vendicatis annualiter et -e induciandum fore concedimus, ut, si quis infra terminum statutum hereditario more successorem illius se

presentaverit, . . . defuncto substituatur. *Mandrin*

[diurudicus *v.* diureticus.**]**

dius (dyus), -a, -um. *nom. sg. n.* dion: *l.18. metr.* dĭus: *l. 21.* **1** *adi. i. q. divinus, divus – göttlich:* **a** *proprie de his, quae Dei sunt, a Deo veniunt:* EPITAPH. Haimer. 4 (MG Script. X p. 596; s. XI.[1]) qui prece . . . quaerunt solatia dia *eqs.* CARM. de Iuda 2,24 septem demonia mundat clemencia dya. 2,42 ubicunque . . . recitatur hoc evangelium . . . dyum *eqs.* **b** *translate i. q. sanctus, sacer, augustus, magnificus, splendidus – heilig, ehrwürdig, erhaben, großartig, herrlich:* **α** *de hominibus:* THIOFR. Willibr. II 4,86 te dyum, Poppo, ierarcham. 3,346 optima cum dya sit pars tua *(sc. virginis)* matre Maria. HUGO TRIMB. registr. 445 Heinricus ille pius *(sc. caesar)*, qui verbis et operibus totus erat dius. **β** *de rebus:* VITA Landel. Laub. 206 Landelinus dia virtute refertus. RAHEW. flosc. 4,13 lyra Phebea seu Panos fistula dia. CARM. Bur. 101,9,1 Pergama dia (dya, diva, dira *al. var. l.*) secus figit tentoria Grecus. *in nomine antidoti:* ANTIDOT. Sangall. p. 85,6 emplastrum dion. **2** *subst. neutr. in locut.* sub dio *i. q. sub caelo aperto – unter freiem Himmel:* (AGNELL.) lib. pont. prol. p. 276,14 (carm.) sub dio enim aut modulator ovans *eqs. v. et p.900,55.*

diuscule *adv.* **1** *aliquanto diutius – etwas länger:* AUREL. REOM. mus. 10,4 in qua *(tertia varietate introituum)* ultima versiculi pars -e moras agit quam in primo et secundo. ARNULF. delic. 253 num te mestificem, nunc siqua -e narrem? **2** *nimis diu – allzulange:* GODESC. SAXO carm. 6,9,1 exul ego -e hoc in mare sum, Domine.

diuternus *v.* diuturnus.

1. diutinus, -a, -um. *diuturnus, longinquus, perpetuus – lang (andauernd), sich lang hinziehend, langjährig, (be)ständig:* **1** *de rebus:* LEG. Wisig. 12,1,3 p. 410,4 si quis . . . huius nostre legis violator extiterit, . . . -am . . . excommunicationem excipiat. RIMB. Anscar. 30 p. 61,10 populus Sueonum -a caede fatigatus. IOH. CANAP. Adalb. A 30 p. 45,6 -i (diuturni *var. l.*) itineris fessus erat. LAMB. HERSF. annal. a. 1074 p. 188,27 vina in -os (divinos *var. l.*) usus . . . congesta. DIPL. Loth. III. 34 p. 57,18 secundum . . . tam -am ecclesie possessionem *(sc. telonei). persaepe. ?vetus – ?alt:* AETHICUS p. 208,6 afferantur aulea Cipria -a tapitia. **2** *de hominibus:* CHART. Wirt. VIII 2679 p. 30,26 (a. 1277) H. . . . cultor -us curie presignate. *perseverans – hartnäckig:* CHART. Raitenh. 337 p. 271,27 (a. 1275) adversus tam -um et evidentem clavium contemptorem . . . excommunicationis sententiam aggravari debere.

adv. **diutine.** *diu, diuturne – lange:* **1** *in univ.:* ROD. GLAB. hist. 5,2 p. 218,24 ante altare . . . Benedicti prostratus . . . -e decubui. CHART. episc. Halb. 279 dissensio, que . . . -e protractata est. *al. expressius i. q. diutius – länger:* CAPIT. Bened. 1,130 qui poenitentiam in mortis agit periculo, non -e a reconciliationis gratia differendus est. **2** *perseveranter – hartnäckig:* IULIAN. TOLET. Wamb. 22 cui *(principi)* venerabilis vir -e (divine, diutius *var. l.*) insistebat, ut *eqs.*

2. *diutinus *adv.* (diu *et* tenus, *cf.* protinus) *diu – lange:* MIRAC. Remacli 1,4 tandem pervenit *(sc. homo oculis orbatus)* . . . ad optatum -s (diutius *var. l.*) locum.

diutior *v.* diu. ***diutisce, *diutiscus** *v.* *theodiscus.

diutissime *v.* diu. **diutius** *v.* diu.

diutule *adv. diutius – ziemlich lange:* LUP. FERR. epist. 30 p. 39,30 super quorum *(verborum)* sententia . . . -e locuti sumus.

***diuturnalis,** -e. (diuturnus) **1** *ad diem pertinens, diurnus – zum Tag gehörig, Tages-:* ORD Rom. 31,33 ipsa . . . die omne -e officium insimul canunt (*ex* 28,28 diurnale). *v. et p. 894,55.* **2** *cottidianus – (all)täglich:* ALBERT. M. pol. 1,1[n] 'ex pluribus . . . domibus communicatio prima' . . . procedens ex prima -i communicatione, quae est 'usus . . . non-diuturnalis (p. *1252[b],16* μὴ ἐφημέρου) gratia', id est propter usum non-diuturnalem instituta, est 'vicus'. 1,1[o] inter eos *(vicinos)* est secunda communicatio non-diuturnalis.

diuturne *v.* diuturnus.

diuturnitas, -atis *f.* **1** *longinquitas, perpetuitas – lange Dauer, Langwierigkeit, Beständigkeit:* **a** *proprie:* ANNAL. Altah. a. 1051 p. 47,27 cum . . . exercitus -e temporis fame laboraret. MAURUS urin. I p. 11,45 morbi. ALBERT. M. summ. theol. I 5,23,1,1,2 p. 125,52sqq. hoc, quod vocat Richardus -em, Gilbertus vocat moram . . .; videtur . . ., quod nec mora sit *aeternitas* nec -s. CHART. Raitenh. 346 p. 278,17 propter -em possessionis *(sc. curiae). saepius. stabilitas, soliditas – fester Bestand, Festigkeit:* DIPL. Otton. II. 7 r e g n i illorum *(antecessorum)* -s pacificata viguit (EPIST. Teg. I 1). CONSTANT. AFRIC. theor. 10,13 p. 57b[v] secundum materie -em. **b** *meton. i. q. fama perennis – ewiger Ruhm:* EINH. Karol. prol. p. 1,15 plures esse . . ., qui . . . velint amore -is inlecti aliorum praeclara facta . . . scriptis inserere. **2** *situs, vetustas – das lange Liegen, Alter:* SIMON sacram. p. 40,14 ex negligentia sacerdotum plerumque -e muscida invenitur *(sc. eucharistia). de oblivioso decursu temporum:* CHART. Turic. 853 (a. 1252) quoniam inimica -s est gestorum *eqs.*

***diuturno,** -are. *diuturnum, perennem reddere – unvergänglich machen, verewigen:* WIPO tetral. 3 regis . . . immensum -ent carmina sensum.

diuturnus, -a, -um. *script.:* diot-: *l.25.26.* -tior-: *p.896,7.* -tor-: *l.26. form.* -ter- *(per analogiam ad* aeviternus, sempiternus *sim., ut vid.): l.30.33.34. confunditur c.* diurnus: *l.27. 47sqq. saepius.*

1 *diutinus, longinquus, perpetuus – lang (andauernd), sich lang hinziehend, langjährig, (be)ständig:* **a** *de rebus:* **α** *in univ.:* FORM. Turon. 4 haec cessio . . . -o (dio- *var. l.*) t e m p o r e maneat inconvulsa (FORM. Sal. Lind. 20 [cod. 2] diotorno t. *al.*). HUGEB. Willib. 2 p. 89,25 magna mentis -a (diurnaque *var. l.*) meditatione. ANTIDOT. Augiens. p. 42,36 ad tussem -issimam. ADAM gest. 2,11 populus non ferens -am (-ernam *var. l.*) boni pastoris absentiam. 3,64 p. 211,10 illum *(regem)* suae fidei ammonens *archiepiscopus* et -i servitii. ANNAL. Formos. a. 1110 (op. cit. *[infra l.33]* p. 130) hiemps durissima et nives -ernę. ANNAL. Elmar. a. 1147 p. 111,2 -erna obsidione . . . obsessos impugnantes *(sc. exercitus)*. p. 111,9 -ernam obsidionem . . . facere. *persaepe. v. et l.60. p. 862,59. 897,34.* **β** *stabilis, solidus, perennis – dauerhaft, bleibend, ewig:* AGIUS epic. Hath. 165 corpus . . . fore perpetuum nequit et -um, et caro mortalis est simul et fragilis. DIPL. Heinr. II. 27 ut haec traditio . . . firmior, stabilior -iorque fiat. CHART. Raitenh. 196 p. 165,24 presens scriptum . . . sigilli nostri appensione pro -e astipulationis cautela roboravimus. *al. expressius i. q. indeficiens, numquam exhauriendus – nie zur Neige gehend, unerschöpflich:* EBERH. HEIST. Betel 146 illa *(arca)* -am cum manna continet urnam. **b** *de hominibus i. q. perseverans – hartnäckig:* RUOTG. Brun. 34 p. 35,7 quo . . . ⌊-ior nequam⌋ *(cf. Boeth. cons. 4,4,8)*, eo graviorem et prolixiorem sibi comparabat poenam. **2** *per confusionem i. q. diurnus – täglich, Tages-:* CAPIT. reg. Franc. 28,15 oratorium . . ., ubi peculiare officium et -um fiat. GLOSS. I 106,17 St.-S. -um tacolihan. PASS. Trudp. 5 cum . . . continuum -um (diurnum *var. l.*) nocturnumque tam in opere quam etiam in oratione exerceret laborem.

adv. **diuturne.** **1** *diu – lange:* EKKEH. IV. bened. II 248 gloss. qui *(sucus pomis optimis expressus)* melle digestus ut vinum inebriat et -ius durat. WIPO gest. epist. p. 4,14 regnum et imperium tuum -ius omnibus illis *(antecessoribus)* . . . merearis *(sc. rex)* obtinere. **2** *iugiter, perpetuo – immerfort, für alle Zeit:* DIPL. Karoli III. 187 p. 314,29 illum *(locum)* . . . concessimus . . . ad sanctorum suffragia poscenda pro . . . omnium christianorum salute singulariter -e (diuturna *var. l.*).

***divulgarizo,** -are. (*vulgarizare *a* vulgaris) *divulgare – verbreiten, verkünden:* ANNAL. Plac. a. 1258 p. 509,14 Manfredus princeps Taranti fecit . . . -ari per regnum Cunradinum . . . esse mortuum.

divulgatio (-cio), -onis *f. promulgatio, diffamatio – Bekanntmachung, Verbreitung:* OTLOH. Dion. 12 p. 833,26 rem tantam, quae -e et veneratione maxima digna foret, occultare. CHART. Traiect. 262 p. 237,35 latenter . . . et absque -e. CHRON. Reinh. a. 1215 p. 585,15 bone fame -cione nominetenus sibi insinuatos nimio excolebat *Sifridus* affectu.

divulgo (dev-), -avi, -atum, -are. *script.* -vol-: *p.899,14.16. 44. depon.: p.899,5. intrans.: p.899,12.17.*

[Antony]

promulgare, diffamare, notum facere – bekanntmachen, verbreiten, verkünden: **1** *de rebus:* **a** *in univ.:* EPIST. Bonif. 60 p. 122,22 quod illi, qui a te proiecti sunt sacerdotes, a nobis *(sc. papa)* absolutos se apud Francorum provinciam de-entur (-ent *var. l.*). THANGM. Bernw. 19 fama praecurrens cuncta -verat. CHART. Ital. Ficker 312 p. 344,8 super scala Rivoalti, ubi banna nostra *(sc. ducis Venetiarum)* solent -ari. ALBERT. M. metaph. 12,1,1 p. 544,61 quaeremus ... de omnibus, 'quae -antur (*p. 1076a,28* τετρύλληται)' de principiis substantiae 'gratia legis'. *persaepe. mediopass. (intrans.: l.12.17) i. q. enotescere, percrebrescere, diffamari – bekannt werden, sich verbreiten:* NICET. ad Iust. p. 118,22 de-ante fama ex lapsu vestro ... contristati ... sumus. CHRON. Fred. 4,73 cumque in Espania devo-tum fuissit exercitum Francorum ... adgredere. VITA Liutg. II 1,18 p. 97,10 per Italiam meritis eius divo-tis. PASS. Quir. Teg. 2 praecepto *(sc. Claudii de christianis puniendis)* -ante. *al.* **b** *c. colore quodam:* **α** *praedicare, celebrare – rühmen, preisen:* ARBEO Corb. 13 divinam Dei de-antes (-antes *var. l.*) virtutem. LIUTG. Greg. 12 p. 76,14 elemosinas eius -at ecclesia sanctorum (*ex Vet. Lat. Sirach* 31,11 enarrabit). BALTH. Fridol. 12 cuius *(viri)* sanctitas in eius *(regis)* presentia tam sepe -batur. **β** *patefacere, exponere – offenbaren, mitteilen:* ARBEO Emm. 40 verba ... suo ... domino de-are (-are *var. l.*) minaverat *mulier.* WILLIB. Bonif. 9 p. 57,26 domum reversi *(sc. qui miraculo aderant)* ea, quae viderunt, plebibus de-arunt (-arunt *var. l.*). *al.* **γ** *profiteri, affirmare – (öffentlich) lehren, behaupten:* ARBEO Emm. 22 erat ... a multis medicis de-tum (-tum, vulgatum *var. l.*), ut *eqs.* **δ** *probare, demonstrare – erweisen, zeigen:* ERMENR. Sval. epist. ad Gundr. p. 154,9 haec ita fore res de-ent (-ent *var. l.*). **2** *de hominibus:* **a** *(laudibus) efferre, glorificare – (mit Lobsprüchen) erheben, mit Ruhm bedecken, verherrlichen:* ALDH. virg. II 2279 geminas -at fama sorores. CARM. Aldh. 2,21. EPIST. Bonif. 36 p. 61,2 reverentissimo presuli et piae paternitatis prerogativa de-ando (-ando *var. l.*) archiepiscopo Bonifatio Sigebaldus ... salutem. ALBERT. AQUENS. hist. 3,25 p. 356B Baldewino duce ... exaltato et militari actione -to *eqs.* **b** *infamare, denotare – in Verruf bringen:* ARBEO Corb. 29 quaedam mulier ... sibi in obviam facta est, maleficiis suspitione viro Dei iam ante de-ta. CONSUET. Marb. 192 si quis de flagitio aliquo -atur in populo (*ex* UDALR. CELL. consuet. 3,3 p. 735C).

adi. **divulgatus,** -a, -um. *notus, manifestus – bekannt, offenkundig:* FORM. Andec. 32 p. 15,10 in omnibus devo-a claruit *epistula.* FORM. Senon. I 42 p. 204,6 dum non est incognitum, sed per populum de-um et patefactum, quod *eqs.* CHART. archiep. Magd. 293 p. 362,25 apud universos tam presentis quam futuri temporis fideles notum et -um esse volumus, quia *eqs. al. celeber, (prae)clarus – (hoch)berühmt:* LIUTG. Greg. 7 p. 72,33 nomen suum *(sc. Bonifatii)* modo omnibus notum et -um. THEOD. TREV. Liutr. 34,2 fuit ... scientia librorum -us merito ... antistes. ADAM gest. 3,24 parvula Brema ex illius *(sc. Adalberti archiepiscopi)* virtute instar Romae -a.

divulsio, -onis *f.* **1** *discidium, separatio – Trennung, Entfernung:* IOH. METT. Ioh. 134 quomodo ... tam repentina fieri possit -o? EPIST. Hann. 36 p. 77,12 nostrę -is separatio. HERBORD. Ott. 2,40 p. 745,34 dimisimus eos *(sc. amicos)* et dimissi sumus lacrimis et gemitibus -is dolorem utrinque temperantes. *translate i. q. discissio, discordia – Spaltung, Zwietracht:* EPIST. Wisig. 8 p. 670,9 quando ... amor fraternae -is invidentiam calcat. **2** *attritio – Abreibung, das Wundscheuern:* EKKEB. SCHON. opusc. 3,1 p. 264,46 -es teneritudinis tue *(sc. s. Elisabeth)*, quas sustinebas ab asperitate sagi (*inde* SIMON SCHON. Elis. [op. cit. p. 154,29] -es teneri corpusculi).

divulsus *v.* divello.

divus, -a, -um. *confunditur c.:* dirus: *p. 897,17. 900,8 (dub.).* ?clivus: *p.900,62.* **1** *adi. i. q. divinus, dius – göttlich:* **a** *proprie:* **α** *de his, quae Dei sunt, a Deo veniunt:* WALAHFR. imag. Tetr. 156 -i consortia verbi *(cf. Vulg. exod. 34,29).* WALTH. SPIR. Christoph. II 6,90 quibus *(idolis)* ipse decus -umque impendis *(sc. rex)* honorem. ALFAN. premn. phys. prol. 13 illuminabuntur sub quaestionis nube caligantia per -e splendorem doctrine. METELL. exp. Hieros. 4,420 -a Dei pietas ... ni subvenisset Francis. *al.* **β** *de Christo i. q. caelestis – himmlisch:* ALDH. virg. II 1272 -i certius ut quiret *(sc. Iulianus)* Christi cognoscere nutum (*cf.* I 36 p. 281,9 nutum supernae maiestatis). **γ** *?a daemonio effectus – ?von einem Dämon bewirkt:* METELL. Quir. 6,40 septem Sara diebus -o *(an subest* diro?) funere plangitur *(spectat ad Vulg. Tob. 3,8).* **b** *translate i. q. sanctus, sacer, augustus, magnificus, splendidus – heilig, ehrwürdig, erhaben, großartig, herrlich:* **α** *de imperatoribus (usu subst.: l.14):* CONC. Karol. A 47 p. 584,32 imperantibus ... Chlodowico et Chlothario -is imperatoribus. CARM. var. I 26,3,22 Hludowicus ..., eximius princeps -us et orbis apex. CARM. libr. III 38,15 tibi ..., -e *(sc. Heinricus II.)*, libellos ... collegi corpus in unum. EPIST. Mog. 24 p. 360,9 -ae dominae suae Cunigundi divina disponente prudentia Romanorum imperatrici augustae Aribo *eqs.* DIPL. Conr. II. 124 p. 170,10 Arnolfi -i progenitoris nostri inperiale decretum. DIPL. Frid. I. 142 p. 239,31 beneficium ... -a nostra auctoritate confirmamus. CONST. imp. II 223 p. 307,9 -a mens nostra *(sc. Friderici II.). persaepe. adde:* CHART. Bund. 501 p. 13,25 (a. 1203) renuntiando ... epistole -i Adriani (605 p. 98,35. *ibid. persaepe*). **β** -a memoria (recordatio: *l.30*) *i. q. beata memoria, pia recordatio – seliges An-, Eingedenken:* LEG. Wisig. 2,1,5 ab anno secundo -e (diu *var. l.*) memorie ... Chindasvindi regis (DHUODA lib. man. 8,17,2 de anima -ae bonae praedicti *[sc. Theuderici comitis]* memoriae. *persaepe. sim.* DIPL. Karoli III. 152 -a memoria ... Karolus imperator. CHART. Raitenh. 358 [a. 1277] nostri predecessores episcopi Ratisponenses -e recordacionis). DIPL. Arnulfi 136 p. 204,29 pro ... regum antecessorum videlicet nostrorum -a memoria. **γ** *de imperio Romano:* OTTO FRISING. chron. 5 prol. p. 226,30 Romanum imperium, quod ... a paganis aeternum, a nostris pene -um putabatur. DIPL. Frid. I. 163 sacro imperio et -ae r e i p u b l i c a e consulere debemus (OTTO FRISING. gest. 2,29 p. 136,2. 2,30 p. 136,34). **δ** *usu vario:* EPITAPH. var. II 47,3 scit servare fidem -o Gerbirga marito *(sc. s. Megengaudo).* BRUNO QUERF. Adalb. A 17 p. 19,18 -us (divinus *rec. B*) heros *(sc. Adalbertus)* ascendit equos, ... Romam revisit. ANSELM. BIS. rhet. 1,14 p. 127,7 -a Bisatis *(sc. urbs).* METELL. exp. Hieros. 6,652 hec *(phalanx)* plus quam centum fert milia -a clientum. *al. v. et p.897,17.* **2** *subst.:* **a** *masc. de diversis numinibus paganorum i. q. deus – Gott:* WALAHFR. carm. 21,12,2 si forte Deo cupis relicto nos servire tuis, profane, -is. WALTH. SPIR. Christoph. II 5,45 indigetes -i, nostrę succurrite voci! CARM. anon. 1,33 (SBMünch. 1873. p. 696) scripta poetarum -um probra sive dearum ... referunt. *saepe. de imperatoribus Romanis antiquis:* GESTA Bereng. prol. 5 atria tunc -um (gloss.: imperatorum) resonabant carmine vatum. **b** *fem. i. q. dea – Göttin:* CARM. de Frid. I. imp. 2771 -e *(sc. Allecto dictae)* monitis se Brixia Mediolano iungit. GLOSS. II 532,67 St.-S. -a guttin. **c** *neutr.:* **α** *caelum (apertum), apertum – der freie Himmel, das Freie:* ALDH. virg. I 38 p. 288,10 s u b -o et horrido solis caumate (RUD. FULD. mirac. 5 p. 334,12 s. -o [dio *Colv.*] ... missarum solemnia celebravimus. 7 s. -o [dio *Colv.*]. CHART. Sangall. A 640 actum publice in loco, qui Bladherreswilare nominatur, s. -o *eqs. al. sim.* CARM. var. I 21,10 [auctore Dicuil] exta anno integro -o custodit Olympus). GEBEH. AUGUST. Udalr. p. 594,36 sub nocturni ... conticinii -um praevia duce *(sc. s. Afra)* progressus *presbyter eqs.* **β** *?sanctuarium – ?Heiligtum:* CHRONOGR. Corb. p. 66,9 -um *(ni leg.* clivum, *i. gradum [cf. ThLL. III. p. 1357,80])* deseruit et tecto templi se subegit *(sc. species viri, i. angelus).*

divutio *v.* devotio. ***dixios** *v.* *dexius.

***dixis** *subst.* (δείξις) *in prava interpr. per confusionem c.* δόξα *i. q. conceptio, opinio – Auffassung, Meinung:* ALBERT. M. eth. II 9,3,5 p. 596a,30 ἐπιδέξιος ... dicitur ab ἐπί, quod est supra, et δείξις, quod est conceptio vel opinio.

dix(s)pendium *v.* dispendium. ***diydras** *v.* 1. dia *p. 548,72.*

?***dizasma** *subst.* (*orig. et signif. inc., ni subest* dia *et* asthma) *?medicamen faciens ad asthma – ?Heilmittel gegen Asthma:* TRACT. de aegr. cur. p. 214,2 contra asma *eqs.*; ...

[Antony]

contra colericum tumorem precipue diasulphur vel -a dentur.

***dizedo** *subst.* (*a theod. vet.* thiozan) *strepitus, sonitus – das Rauschen, Getöse (de tinnitu q. d.):* HILDEG. phys. 3,6 p. 1223C pestis et mali humores et -o de auribus eius *(sc. patientis)* fugabuntur (*cf.* 1,58).

[dluplus *v.* duplus.**]**

do, dedi, datum, dare. *script. et form.: praes.* dor *inter formas inusitatas affert:* CARM. var. I 21,2,11. *fut.:* daras (*ex* dare habes): *p.903,10.* davis: *l.51. adde* ANTIDOT. Lond. p. 17,14. *ibid. al.* dabiis: *l.56. perf.: indic.:* duit: *p.902, 61. adde* ABBO SANGERM. bell. 1,134. deti: FORM. Andec. 42. dedirunt: *p.903,38. coni.* dediret: LEX Alam. 2,1 *(var. l.). partic.* dactus: ANNAL. Plac. a. 1266 p. 516,46. *fut. II.:* dedierit: *p.908,26.* dedirit: MARIAN. chron. a. Chr. praef. (DtArch. 17. 1961. p. 211,20 *[var. l.]*). *depon.: p.904,11. adde* ARBEO Corb. 9. *usu absol.: p.902,9.905,15.18.906,39.909,61. persaepe; refl.: p.902,66.903,15.904,5.909,42. persaepe; medial.: p.907,60.908,2.39.909,55; intrans.: p.908,26.909,46 (dub.). struct. notabiliores: c. gen. gerundii: p.903,50. partic. praes. pro inf.: l.53. partic. fut. pro gerundivo: p.905, 6. gerundivum pro partic. perf.: p.908,72. acc. pro dat. personae: l.57.p.902,41.903,39.904,13.906,31.908,52. adde* PIRMIN. (?) scar. 31 *(var. l.).* 32 *(var. l.).* LEX Alam. 35,2. *pro dat. rei (vel* in *c. acc.) ponitur acc.: p.902,57.903,49; abl.: p. 902,59.67.903,11.33; nom.: p.903,48;* in *c. abl.: p.903,52.53.904, 4.906,54.909,57. adde* DIPL. Heinr. II. 530 p. 686,7 (spur.). *aliquem aliqua re* (*per analogiam ad* donare): *p.902,39. cf. p. 903,39. metr.:* dāre, dāret: *l.60. adde* CARM. Walahfr. app. 5,6,12 dare. dĕtur: *p.905,25. adde* ECBASIS capt. 131. 270. dēdit: *p.908,18. partic. praes. usu adi.: p.906,39. adde* ALBERT. M. veget. 1,7. animal. 1,72; *subst. masc.: p.902,26. adde* POETA SAXO 3,166. 4,158. 5,102. *partic. perf. usu adi.: p.903, 45.904,17.905,33.909,24. saepe; subst. neutr.: p.902,23.903,44. 906,35.907,1. al.; subst. masc.: p.903,33. gerundivum usu subst. neutr.: p.902,29.30.903,44. adde* DHUODA lib. man. 3,10,58. *al.*

I *praebere, offerre, porrigere – geben, (an-, dar)bieten, (über-, dar)reichen, hinhalten:* **A** *in univ.:* **1** *de rebus corporeis:* **a** *de partibus corporis:* WALAHFR. (?) carm. 52,2 pacis . . . indicium, porrige daque manum. WALTHARIUS 71 dextram det atque resumat. VITA Heinr. IV. 12 p. 39,14 avertisse pectora et vulneribus terga -isse. ALBERT. M. animal. 6,106 cum . . . porca peperit, primo nato filio dat mammam primam *eqs. al. in locut. metaph.:* HROTSV. gest. 613 imperio . . . ˹dare colla (collum *M*)˺ *(i. se subdere).* WIDUK. gest. 3,46 p. 127,18 inimicis ˹manus dare˺ *(i. se dedere).* OTTO FRISING. gest. 1,33 p. 52,37 ˹terga hosti dare˺ *(i. fugere).* CHART. Naumb. I 236 marchio . . . iusticie ˹dans dextras˺ *(i. cedens)* . . . ęcclesię illos *(mansos)* confirmari permisit. *saepe.* **b** *de cibo, potu, medicamine sim.:* ANTIDOT. Lond. p. 19,16 suco bivere davis. VITA Maxim. Trev. I 12 rogavit *rex* . . . custodem, ut sibi ad manducandum daret . . .; qui statim -it ei comedere. VITA Magni Fauc. I 5 usque dum . . . tibi partem ex aliis *(pomis)* dem comedenti. ANTIDOT. Berolin. 14 p. 71,4 dare ad potionem. ANTIDOT. Glasg. p. 111,35 quiatos III da potum. p. 112,14 ventricium galli . . . tritum cum vino potui dabiis. p. 145,36 ieiunum dabis pocionem. PONTIF. Rom.-Germ. 110,11 dabis ei *(catechumeno)* salem benedictum. FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 203,30 dare sibi *(sc. falconi)* multotiens abbeccationes. *persaepe. in imag. et alleg.:* VULF. Marc. II 183 populis qui daret pabula legis. WALAHFR. carm. 25a,13,3 p. 382 quo sese dare nuntiaret pascua pastor *(i. Christus).* **c** *usu vario:* WILLIB. Bonif. 5 p. 21,19 ille . . . litteras *(sc. commendaticias)* . . . protulit -itque . . . viro *(sc. papae).* LIUTG. Greg. 2 p. 68,1 datus . . . est ei liber; qui . . . coepit legere. WALTHARIUS 313 pocula plena dabant et inania suscipiebant *pincernae.* ORD. coron. imp. 14,41 det dominus papa sceptrum imperatori. *al.* **2** *de rebus incorporeis:* HRABAN. epist. 20 p. 426,14 quatenus aliquantam intellegentiam in mysteriis prediciti libri *(sc. Sapientiae)* . . . lectori darem. POETA SAXO 4,197 ne . . . quisquam . . . causas rixarum . . . daret. GERB. geom. 2,4 haec interim simplicioribus de praefatis rebus ratiuncula data sufficiet. DIPL. Heinr. II. 34 p. 37,36 prout res sese locusque -erit. *al.* **B** *sacrificare – opfern:* WALAHFR. Mamm. 23,5 libamina divis aut devota dabis . . . aut moriere. carm. 21,14,2 non dant liba diis *(sc. martyres).*

II *tradere, conferre, condonare – (hin-, anheim-, über)geben, überantworten, überlassen, übereignen, schenken (saepius c. dat. rei in periphrasi verbi, e. g. l.55.56.63.64):* **A** *gener.:* **1** *in univ.:* **a** *alicui (saepe et dat. subaudito, e. g. l.26. 33.36):* **α** *absol.:* WIDUK. gest. 2,7 ille *(dux)* . . . erat . . . largus in dando. FROUM. carm. 1,8 omnibus, ut vult, ipse *(Christus)* dabit. ALBERT. M. eth. I 271 p. 236,27 'cimini venditor et omnes tales' . . . 'nominantur ab' hoc, quod 'superabundanter' sunt ˹in non-'dando'˺ (*cf. p. 1121b,28* τῷ μηθενὶ ἂν δοῦναι). *saepius. in lusu verborum:* ALCUIN. epist. 65 p. 107,24sq. (vs.) do do iuxta nomen tuum tibi, tu mihi da da; do tibi me totum, sed tu, Dodo, mihi te da. CARM. Bur. 3,3,2 multum habet oneris do, das, -i, dare; verbum hoc pre ceteris norunt ignorare divites (*sim.* 20,1,2). ARCHIPOETA 6,42 tibi scribam carmen et odas; sit finis verbi verbum laudabile do, das. CAES. HEIST. mirac. I 4,69 p. 237,33 non . . . in domo illa frater Dabitur habitare poterat, de qua germanus eius Date expulsus erat *(cf. Vulg. Luc. 6,38).* **β** *de rebus corporeis (de animalibus: l.26. al.):* ARBEO Corb. 29 ut . . . cuncta sibi data pauperibus . . . distribueret. CAND. FULD. Eigil. I 10 p. 228,20 da fidelibus pauperibus, unde vivant. II 8,10 fratrum congeries . . . grates persolvens . . . munera danti *(sc. regi).* POETA SAXO 4,81 -erat Persarum . . . princeps hunc *(elephantem).* CHRON. Thietm. 4,33 Dei . . . gracia satis *(sc. vini)* nobis poterit dare. STATUT. ord. Teut. p. 45,22 de dandis, permutandis et recipiendis. ALBERT. M. eth. I 265 p. 231,12sq. magis est 'tristandum', si detur non-dandum, quam si retineatur, quod dandum est. *persaepe.* **γ** *de rebus incorporeis (plerumque divinitus collatis):* HRABAN. carm. 9,33 da *(sc. Deus)* . . . fidem plenam, da spem, da pignus amoris. epist. 47 p. 502,32 Dominus . . . det illis *(sc. caritatem servantibus)* in presenti vita idoneam prosperitatem. AGIUS comput. 1,3 <c>um cunctę . . . dentur divinitus artes *eqs.* RUOTG. Brun. 21 p. 22,24 secundum datam sibi sapientiam. *persaepe. c. acc. personae et abl. rei:* LIUTPR. antap. 42 p. 31,3 eum *(Hugonem)* praeter ceteros familiaritatis privilegio -erat (dilexerat *var. l.*) *rex.* **δ** *de hominibus (fere de mulieribus matrimonio iungendis):* PACTUS Alam. 34,1 mulier maritum data. ANNAL. Xant. a. 821 imperator -it filio suo . . . ad coniugium Ermingardam. EINH. Karol. 19 p. 25,6 nullam earum *(filiarum)* cuiquam . . . nuptum (nuptui *var. l.*) dare voluit. WALTHARIUS 139 nec quisquam, qui dat sponsam, post facta pudebit. WIDUK. gest. 1,37 rex -it filio suo . . . coniugem filiam . . . regis Anglorum. CHART. scrin. Col. A I p. 14,7 quando filiam suam -erunt Teoderico (*sc. parentes*). OTTO FRISING. gest. 1,10 Heinricus . . . eam *(Agnetem)* . . . marchioni . . . in uxorem -it. *saepe. adde:* WETT. Gall. 22 p. 269,1 te *(sc. virginem)* dabo *(sc. rex)* ad sponsam . . . Iesu Christo. HRABAN. carm. 16,13 sponsam . . . viro -it Aevam *Deus.* **b** *alicui rei (acc. pro dat.: l.57; abl. pro dat.: l.59.67):* **α** *de rebus:* WALTHARIUS 322 dare moenia flammis. OTTO FRISING. gest. 2,35 p. 144,8 civitas direptioni datur. GESTA Halb. p. 107,20 Damascum . . . cum -isset *rex* obsidioni, sed eam capere non valens *eqs. al.* **β** *de hominibus:* CAPIT. reg. Franc. 3,12 ut . . . detur *(sc. servus fugitivus)* vindictam (vindictae, ad vindictam *var. l.*). HYMN. Hraban. 6 (3),4,3 parvula millia *(sc. innocentium)* strage -it *(sc. Herodes).* ABBO SANGERM. bell. 2,477sq. Sclademarus . . . binos iugulis -it . . .; idem primus primum duit (gloss.: -it) umbris Lutecię torvum. WIDUK. gest. 1,36 p. 53,14 quoscumque a sociis secernebant *legiones*, neci dabant. OTTO FRISING. gest. 2,29 p. 135,36 neglectui dato *(sc. senatu).* CHART. Rhen. inf. II 696 p. 406,38 nos *(sc. comitem)* . . . oppidanos . . . -isse . . . libertati. *al. refl.:* WILLIB. Bonif. 5 p. 18,15 cumque . . . fratrum . . . se societate (societati *var. l.*) -isset. WALAHFR. carm. 21,23,2 epulis -ere sese *carnifices.* VITA Heinr. IV. 5 p. 21,10 sopori se -ere. *al.* **2** *c. colore quodam:* **a** *de pecunia i. q. numerare, solvere – zahlen:* BERTH. chron. B a. 1071 p. 213,11 Roupertus . . . Augiensem abbatiam dato regi multo auro symoniace intravit. CHRON. Thietm. 4,28 Bolizlaus . . .

data . . . pecunia martiris *(sc. Adelberti)* mercatur . . . membra. OTTO FRISING. gest. 2,35 p. 143,24 falsam monetam dando. *saepius.* **b** *credere, commendare – anvertrauen:* BEDA hist. eccl. 5,24 p. 357,8 datus sum educandus . . . Benedicto. ALCUIN. carm. 43,22 talenta sibi multiplicare data. WALAHFR. carm. 14,3,2 puppim . . . dare fluctibus. CAPIT. reg. Franc. 233,18 si quis aliquid -erit ad negociandum. *al.* **c** *dedere, subdere – ausliefern, in die Gewalt geben, unterwerfen:* CHRON. Fred. 2,62 p. 85,32 ille *(rex Persarum)* respondebat: Non dabo *(sc. civitates);* Iustinianus dicebat: Daras. HRABAN. carm. 39,70,3 omnis terra cum sobole . . . data mihi *(sc. Christo)* regimine. THIETM. chron. 4,13 eundem *(sc. dominum urbis)* . . . Liuticis ad decollandum -it *Bolizlavus*. DONIZO Mathild. 2,475 urbem manibus pariterque phalangem ipsius *(regis)* dare. *al. refl. i. q. se dedere – sich ergeben:* PASS. Sigism. 8 (MGMer. II p. 337,12) Burgundiones . . . Francis se . . . -erunt. HROTSV. Bas. 183 me quia per literas hosti *(i. diabolo)* -eram. BERTH. chron. B a. 1076 p. 236,1 cui *(papae)* se reum -erat *Crescentius. al.* **d** *cedere – abtreten, aufgeben:* PONTIF. Rom.-Germ. 111,8 ut exeat et recedat *malignus spiritus* dans locum Deo vero. DIPL. Otton. I. 355 Apuliam et Calabriam provincias . . . dabunt *Constantinopolitani. al. perdere – verlieren:* LEX Alam. 23 si quis . . . in mortem duci consiliatus fuerit . . ., aut vitam det aut *eqs.* **e** *dicare, dedicare – widmen:* WALAHFR. carm. 38,98 dat decies denos . . . tibi . . . versus Strabo. HRABAN. epist. 19 prioris libri *(sc. paralipomenorum)* expositionem Hludowico regi . . . -i. FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 174,19 qui *(falconarius)* non potest se semper dare falconi. *al. v. et p.902,15.16. consecrare – weihen:* CARM. var. I 32,10 ego . . . Prudentius . . . pontificis trabeis officioque datus. CHRON. Thietm. 4,36 cui *(Dei genitrici)* se suaque -erat *(sc. Ansfridus).* EKKEH. IV. pict. Mog. 62 frumentum . . . morte datis . . . sudore paratur. **B** *publ., eccl., iur. (saepe accedente determinatione finali, e. g. l.47.66.p.904,2.4.12):* **1** *in univ.:* **a** *de rebus immobilibus:* CHART. Arnstad. 1 p. 1,37 (a. 704) has res omnes . . . tibi . . . damus donatumque esse perhennis temporibus volumus. LEX Alam. 2 capit. p. 36 (cod. 1) de ingenuis, qui res suas ad ecclesias -irunt. ANNAL. Lauresh. a. 764 comis -it . . . archiepiscopo et suos monachos monasterio (monasterium ANNAL. Mosell. a. 764 [MGScript. XVI p. 496,5]). CHART. Rhen. med. I 39 p. 44,22 ita ut . . . *(sc. possessionem)* habendi, tenendi, dandi, vendendi . . . liberam . . . habeatis potestatem. DIPL. Heinr. II. 120 cum omnibus monasterio . . . appendentibus . . ., datis vel dandis (*sim.* DIPL. Heinr. IV. 223 cum omnigenis . . . datis sive . . . dandis utilitatibus). CHART. Heist. 126 p. 212,34 do, confero, tribuo vineam meam. *persaepe. c. determinatione finali:* EPIST. Lang. 6 domum . . . minime debere emptitacio dari, ut domus ipsa . . . Mariano . . . emphiteosin dari deberet. LEX Baiuv. 16,17 tuam terram alteri non do legem faciendi (faciendo, faciendum *var. l.*). TRAD. Frising. 400[a] p. 342,16 (ex Italia) homo, in quem ego ipsis rebus in usufructu -ero. 917 episcopo ad ecclesiam retinendum . . . curtem. DIPL. Ludow. Germ. 138 p. 193,5 (interp.) in usibus canonicorum . . . villam. TRAD. Teg. 40 cuiquam illud *(praedium)* in beneficium. CHART. Bund. 777 p. 236,36 de . . . pecia terre . . . data . . . in vendicionem. CHART. Austr. sup. II 365 mansum . . . fratribus . . . ad vendendum. CHART. Lux. IV 191 feodum . . . libertati *(i. in liberam potestatem)* vidue memorate. *persaepe.* **b** *de rebus mobilibus, animalibus:* TRAD. Patav. 6 (a. 774) qui *(episcopus)* -it . . . duas argenteas vasas et duas palleos et duos cavallos. WETT. Gall. 40 p. 279,19 se ad ecclesiam . . . unum equum ac duos boves daturum. THIETM. chron. 6,102 calicem aureum. CATAL. biblioth. A III 2 p. 16,40 omeliae per totum annum, quas -it *(sc. Embrico episcopus)* ad sanctam Gertrudem. CHART. Raitenh. 164 in huius rei *(sc. traditionis)* testimonium . . . cenobio hanc -imus *(sc. archiepiscopus)* litteram sigilli nostri munimine insignitam. *saepe.* **c** *de hominibus:* LULL. epist. 110 p. 238,11 servum . . . et ancellam, quos Aotrih -it ad aecclesias nostras. WIPO gest. 20 p. 40,14 quin vobis *(sc. duci)* fidem . . . promitteremus *(sc. comites)* contra omnes praeter eum *(sc. imperatorem)*, qui nos vobis -it. TRAD. Ratisb. 680 Adalpreht . . . -it in altare s. E. VIII mancipia. DIPL. Constantiae 66 p. 207,34 numquam eos *(sc. homines Maltae)* deinceps in baroniam vel comitatum alicui daturi *eqs.* CHART. Carniol. II 1 pueros . . . super ecclesiam. TRAD. Patav. 859 que *(ancilla)* quondam data fuit in feodo Eberwino. *saepius. refl.:* BREV. NOTIT. p. A 15 Reginolt . . . -it semetipsum et proprietatem suam. TRAD. Frising. 553 quomodo se in servitium -erunt Frumiperht . . . et Rihpurc. TRAD. Ratisb. 681 quedam mulier . . . -it se . . . in altare s. E. *al.* **2** *de regimine, munere, dignitate, iure sim. i. q. deferre, assignare – übertragen, zuerkennen:* ARBEO Corb. 8 ut . . . ei sacerdotalem . . . daretur *(corr. in* daret *1; sc. apostolicus)* honorem. LIUTG. Greg. 4 p. 71,26 Maguntiae metropolitana sedes data est ei a regibus providenda. ANNAL. Lauresh. a. 763 -it rex Pippinus aliquos ⌞comitatos suos filios⌟ (comptadus filiis suis ANNAL. Mosell. a. 763 [MGScript. XVI p. 496,3]). POETA SAXO 5,182 regnum soli iure datur Carolo. THIETM. chron. 8,13 p. 508,34 culpa gravi . . . innatus honor et datus vilescit. WIPO gest. 36 imperator archiepiscopatum Mediolanensem Ambrosio . . . canonico -it. *persaepe.* **3** *de hereditate i. q. relinquere, legare – hinterlassen, vermachen:* TRAD. Frising. 140 (a. 791) ego -i illam coloniam illo . . . in hereditatem. CHART. Tirol. notar. I 687 p. 337,30 Alhaida . . . -it et iudicavit . . . suo viro in suo ultimo testamento . . . unam peciam terre. CHART. Rhen. med. III 1103 p. 815,23 domum meam . . . do l e g o . . . filiabus fratris mei *eqs.* (1221[I] p. 897,11 do l. ecclesie . . . vineas. *ibid. al.*). *al.*

III *praestare, exhibere, reddere – (zur Verfügung, zur Seite) stellen, (an die Hand) geben, (bei-, auf-, er)bringen, leisten:* **A** *in univ.:* **1** *gener.:* **a** *de hominibus:* LIUTG. Greg. 2 p. 68,33 Addula . . . -it illi pueros et equos et dimisit eum ire *eqs.* VITA Liutg. I 16 si erudiendis eis *(sc. Fresonibus)* aliquis daretur, cuius loquelam intelligere possent. WALAHFR. carm. 9,3[tit.] ad eundem *(sc. Hrabanum)* pro servitore dando. *al.* **b** *de rebus corporeis (de animalibus: l.30.35. al.):* BEDA hist. eccl. 2,13 p. 113,10 rogavit *Coifi* sibi regem arma dare et equum emissarium. LEX Baiuv. 8,18 capit. p. 226 (codd. Mg. Mt) si qua mulier alię ad avorsum faciendum -erit. ARBEO Corb. 16 p. 205,20 ut dentur ei necessitudinis solatia per viam. POETA SAXO 5,440 ad quae *(sc. basilicam condendam)* marmoreas praestabat Roma columnas, quasdam praecipuas . . . Ravenna -it. *saepius.* **c** *de rebus incorporeis:* WALAHFR. Mamm. 26,31 mirabile dantes *(sc. ferae)* doctori obsequium. AGIUS vita Hath. 4 dum . . . bonorum omnium . . . cunctis exemplum -isset. WALTH. SPIR. Christoph. II 4,71 operi . . . suffragia. OTTO FRISING. gest. 2,3 p. 104,35 constantiae suae omnibus nobis . . . -it *(sc. rex)* indicium. *saepe.* **2** *publ., eccl., iur.:* **a** *de hominibus:* CAPIT. reg. Franc. 2 datis fideiussoribus. 3,2 duodecim iuratores . . . dare. THIETM. chron. 2,6 datis . . . ex utraque parte obsidibus. CHART. Rhen. med. I 610 p. 672,33 ęcclesię nostrę dati sunt in testes et obsides: *eqs.* II app. 16 p. 437,2 dat mansus duos messores hiemales et duos estivales. CHART. Tirol. notar. I 106 -it *abbas* eis *(sc. conductoribus)* Iordanum . . ., qui ipsos inde *(sc. de isclis)* ponat in t e n u t a m *(sim.* 779 Guntherium . . . ad dandam t. 790 p. 406,15 Iacobum . . . in t. *ibid. saepe).* CHART. Ital. Ficker 472,9 potestas et eius iudices precones et berroderios dare teneantur cuilibet petenti ad capiendum forbanitum inventum. *persaepe.* **b** *de fide, testimonio sim.:* LEG. Wisig. 2,1,25 testes illi, qui testimonium -erant. LEX Baiuv. 16,17 wadium tibi do, quod *eqs.* CONC. Karol. A 19[G],39 si . . . accusator comprobationem dare non potuerit. WALTHARIUS 81 iusiurandum . . . reges inter se -erant, . . . quod (ut *var. l.*) *eqs.* WIDUK. gest. 3,31 locus . . . rationis dandae et responsionis reddendae. BERTH. chron. B a. 1076 p. 251,20 data sibi in invicem . . . fide adiutoria. CHART. Bund. 840 p. 288,4 prediciti omnes et quilibet eorum -erunt et -it firmam fidanciam seu firmum affidamentum . . . omnibus de Clavenna missis *eqs. persaepe.* **B** *exsolvere, pendere – abstatten, ableisten, abführen, entrichten:* **1** *publ., eccl., iur. de censu, servitio, debito sim.:* LEG. Wisig. 3,3,9 si voluerit pro servum conpositionem dominus dare. TRAD. Frising. 652 villę, qui ad illam basilicam decimam dant. TRAD. Welt. 5 censum . . . dare ad sanctum . . . Georium. REGISTR. abb. Werd. 7,9 p. 218,15 villicus de Mer-

thene . . . dabit domno abbati VI mansiones. p. 219,3 villicus . . . dabit XV servicia et regale integrum. CHART. Bund. 606 p. 101,24 quod *(debitum)* tenetur dare . . . dominus Chunradus illis de Clavenna. CHART. Ticin. 111 p. 66,31 ita ut . . . ospitale et eius . . . aministratores . . . possideant . . . predicta imperialia annuatim prestita et datura. *persaepe. comportare – abliefern:* TRAD. Frising. 1045 p. 788,43 (a. 908) de orientali . . . vino huc allato annuatim carradas duas et de vino Bauzano illic dato carradas III. **2** *in locut. metaph.:* POETA SAXO 3,410 Constantinus . . . nequitię -erat privatus lumine poenas. HROTSV. gest. 1147 grates . . . tibi dentur, . . . fili. THIETM. chron. 1,14 da . . . gratias altissimo. *al.* **C** *addere, contribuere – beitragen, beisteuern:* DIPL. Ludow. Germ. 112 p. 160,37 populus . . . promisit, quod de illorum proprietate ad hanc *(partem)* . . . augendam dare voluissent.

IV *concedere, permittere, consentire – zugestehen, einräumen, gewähren, gestatten, lassen:* **A** *gener.:* **1** *in univ.:* **a** *de rebus (fere incorporeis):* **α** *absol. i. q. assentire, pati – zustimmen, zulassen:* WALTHARIUS 23 foedus debere precari et dextras, si forte darent (gloss. I: consentirent), coniungere dextris. DIPL. Heinr. II. 387[b] p. 494,22 Gerardus . . . Dei gratia annuente et me dante Cameracensis episcopus effectus. WIPO gest. prol. p. 7,16 vulganda sunt tam gesta quam omissa, prout facultas ingenii -erit. *al.* **β** *pendet acc.:* ALDH. carm. eccl. 1,19 quatenus hic scelerum detur indulgentia perpes. POETA SAXO 3,85 militibus . . . -erat requiescere tempus. HROTSV. Pafn. 3,2 quo mihi daretur copia tecum fandi. THIETM. chron. 5,39 dentur mihi . . . quatuor induciae dierum. OTTO FRISING. gest. 1,32 p. 51,2 nulla accusato excusandi licentia datur. CHART. Bund. 485 p. 3,17 partem nec societatem debent *(sc. investiti)* dare allicui de . . . venis metallorum. *persaepe. partic. perf. pro adi. i. q. idoneus – günstig:* WANDALB. mens. 311 cum forte datis licet exercere sub auris terram. **γ** *pendet inf. (interdum praevalente notione faciendi, e. g. l. 40. 42):* CHART. Rhen. inf. I 3 (a. 793) tradidi Liudgero presbitero . . . curtile . . . et -i ei potestatem habere in silvam. WALTHARIUS 766 cui *(genti, sc. Saxonum)* natura -it reliquas ludendo praeire. CARM. Bur. 72,2[a],2 contactu, basio frui virgo -erat. CHART. Babenb. 343 p. 185,31 omnibus . . . tenore presencium protestando scire damus, quod *eqs.* CHART. Sil. D III 2 damus *(sc. episcopus)* . . . militi tabernam et molendinum construere. DAVID (?) inquis. 23 dant *(sc. haeretici)* complicibus suis intellegere *eqs. saepius. impers. pass. vel rarius (e. g. l. 48. 49. 54) nom. c. inf. (c. inf. pass. i. q. potest – man kann, es läßt sich):* WALAHFR. carm. 63,1,4 dum datur te cernere. RIMB. Anscar. 5 ibi . . . ei datum est agnovisse, quod *eqs.* AGIUS vita Hath. 14 unde . . . intelligi datur *eqs.* ANNAL. Fuld. Ratisb. a. 894 p. 123,22 sonitus . . . datur sentiri. VITA Bonif. II 5 quod ex eo . . . conici datur, quia *eqs.* OLIV. hist. reg. 73 p. 134,7 nec . . . procedere nec . . . redire dabatur. *saepe. adde:* ARBEO Emm. 5 ut saltus bestiis in augmentum *(om.* dari *sim., ut vid.)* daretur intellegi. WALAHFR. Wett. 619 qualis *(sc. splendor)* ab humanis cerni agnoscique figuris numquam posse *(abund. positum)* datur. **δ** *pendet* ut *(vel coni. nudus)*, quod: EPIST. Desid. Cad. 13 ut de vestris condicionibus, iuxta quod Deus possem dabat, sollicitudinem gererem. LIUTG. Greg. 11 p. 75,18 quod . . . in discipulorum multiplici benedictione ditatus est . . . Gregorius, nemo dubitat a Deo ei datum (datam *var. l.*) fuisse. WALTH. SPIR. Christoph. I 9 Deus . . ., da, ut . . . huic populo lumen veritatis ostendam. NADDA Cyriac. I 12,8 da, Domine, . . . omnibus, qui ad fontem salutiferę regenerationis . . . veniant, inferni penas evadant. *al.* **b** *de hominibus:* LEX Baiuv. 9,2 sortiant de illis *(campionibus)*, cui Deus fortiorem -erit. ARBEO Emm. 40 oportet . . . Deum . . . deprecare, ut detur *(A 1*, det *rell.)* germen iustum in coniunctione. HRABAN. epist. 57[tit.] domino . . . nobis . . . Dei munere dato . . . regi Lothario. STATUT. ord. Teut. p. 93,8 potest conventus vel illum *(electorem)* dare, qui petitur, vel *eqs. al.* **2** *c. colore quodam:* **a** *accessum permittere (ad) – Zutritt gewähren (zu):* CONSUET. Vird. 17 data tabula ibunt *fratres* in refectorium. COD. Udalr. 233 p. 411,12 uti data mihi curia libere me admitteret *rex* audientiae. **b** *de lumine i. q. trans-, admittere – durch-, einlassen:* CHART. scrin. Col. B 1552 (a. 1279) que *(fenestrae)* lumen dant in cameram. **c** *de frenis i. q. remittere – schießen lassen:* WALTHARIUS 585 qui *(Camalo)* dans frena . . . transcurrit spatium campi. **B** *log. i. q. confiteri, accipere – zugeben, gelten lassen:* ALBERT. M. top. 8,2,2 p. 507[a],1sq. modus dandi (hoc est concedendi) vel non-dandi sive negandi, quod interrogatum est ab opponente. 8,2,4 p. 510[a],15 quando in multis singularibus apparuit sic esse, ut dicitur, et non -erit sive concesserit respondens universale. *ibid. saepe.*

V *(at)tribuere, impertire, (in-, af)ferre – er-, zuteilen, zuweisen, verleihen, 'geben':* **A** *gener.:* **1** *de rebus corporeis:* **a** *in univ.:* CAND. FULD. Eigil. II 14,65 manibus data lympha funditur. HRABAN. univ. 6,1 p. 152[B] copias victuales parcius dari *(sc. inoboedientibus).* AGIUS vita Hath. 5 necdum eis *(sororibus)* ex parte matris spiritalis vestimenta propter rerum insufficientiam dabantur. VITA Mathild. II 21 regalis conventus postremos alterutrum -it amplexus. ORD. coron. imp. 18,43 dato sibi osculo ad invicem. *al. in imag.:* IOH. ELNON. Rictr. app. p. 567,4 claro Hucbaldi studio pedes *(i. formam metricam)* -isti. EKKEH. IV. bened. I 50,13 Elena, ⌞dando pedem (gloss.: auxilium)⌟ *(i. succurrendo)* paradysi prestrue sedem. **b** *in malam partem i. q. infligere, impingere – versetzen, zufügen:* ARBEO Corb. 26 dextro pede trispicii *(i. mensae tripedi)* calcem -it. ALCUIN. carm. 9,94 saepius huic *(nato)* . . . flagella dabit *pater.* AGNELL. lib. pont. 121 p. 358,26 -it sibi alapam in fronte. WALTHARIUS 338 is *(ensis)* . . . ex una tantum dat vulnera parte. *al.* **c** *dispertire – aus-, verteilen:* WALAHFR. Mamm. 15,22 panes . . . quinque -it Dominus quondam per milia quinque. **2** *de rebus incorporeis:* **a** *in univ.:* LIBER diurn. 21 datis ad . . . episcopum iussionibus. LIBER hist. Franc. 36 p. 305,4 consilium -it *Fredegundis* Francos. VITA Goar. 5 p. 416,3 nihil . . . responsis *(A 1*, responsum *rell.)* ei dare. WALTH. SPIR. Christoph. II 3,204 dat convenientia cuique *summus iudex.* THANGM. Bernw. 24 benedictione publice data. EKKEH. IV. bened. I 26,128 his data (gloss.: sorte destinata) temporibus dare (gloss.: propalare) luci. THEOPH. sched. 3,26 p. 77,10 profunditatem dabis ei *(sc. pedi calicis)* cum malleo rotundo. ALBERT. M. animal. 1,70 suscipiens . . . et non dans est secundus modus membrorum animalium. *persaepe.* **b** *in malam partem i. q. imponere, ingerere, irrogare – auferlegen, verhängen (über):* RHYTHM. 148,12,2 iuxta modum delictorum parva datur ultio. WALAHFR. carm. 34,12 praemia certa bonis, poena datur miseris. CARM. cod. Vat. (5330) 11,8 pernitię subita extinguens animantia quęque nuncque repentinum, nunc casum dat *sirius* diuturnum. EPIST. Mog. 25 p. 363,16 super illam *(mulierem)* anathematis vincula dabamus. OTTO FRISING. chron. 7,15 capit. p. 32 de . . . anathemate contra imperatorem dato. *al. c. sensu imputandi:* ACTA civ. Wism. B 2733 (a. 1279/80) nunquam civitati . . . dabunt culpam pro eo, quod *eqs.* **c** *impendere, insumere – ver-, aufwenden (auf, für):* EPIST. Alcuin. 183 p. 308,21 qui *(famulus)* fatigium det *eqs.* WETT. Gall. 20 intentionem dare divinae legi. ANNAL. Xant. a. 850 venationi operam -erunt (WIDUK. gest. 1,35 in quibus *[urbibus]* extruendis . . . o. dabant. *saepe*). *al.* **d** *suggerere, inspirare – eingeben:* HRABAN. carm. 23,4 quae *(carmina)* . . . musa . . . lassa -it. epist. 20 p. 426,20 ut, qui mihi iam -it velle et aliquo modo incipere, ipse *(sc. Deus)* donet omnia . . . perficere. VITA Liutb. 4 cui Deus quod in mentem -erat, . . . adimplevit. **B** *philos., math., geom., comput., mus.:* GERB. epist. math. I 1,1,1 dabis unicuique digito decem et omni articulo centum. geom. 6,3 p. 84,9 novenarii latus, id est III, dabo catheto. GUIDO ARET. microl. 8,6 cui *(litterae)* a gravibus diapente contulit *littera*, eidem a superioribus diatessaron dabit. REINHER. PADERB. comput. 2,6 p. 54,4 ut annis Romanis idem demus principium, quod annis Hebraeorum. ALBERT. M. metaph. 5,4,2 p. 273,49 hunc *(sc. calorem vivificum)* -erunt *Peripatetici* soli. *al.* **C** *publ. et eccl. de praebendis:* REGISTR. Prum. 1 quando . . . fenum colligit et curvadas facit, panem et cervisa et carnem eis datur oportuno tempore, alio tempore nichil. CHART. episc. Halb. 112 l. 11 in nataliciis . . . Petri et Pauli . . . detur . . . simila et sex fercula *eqs.* STATUT. ord. Teut. p. 115,6 singuli fratres . . . vic-

tum recipiant datisque seu receptis communiter sint contenti. REGISTR. Geisenf. 7 intra circumcisionem et purificationem dantur ter salsutia domnabus. *persaepe.*

VI *edere, proferre, producere – von sich geben, (aus sich) hervorbringen:* **A** *strictius:* **1** *de hominibus c. sensu generandi:* EPITAPH. var. I 21,2 quem *(praesulem)* Verona -it. AGIUS epic. Hath. 252 Manasse Ephraimque, uterinos mater quos -erat. WALTHARIUS 1009 Argentina ... decimum dant oppida Trogum, extulit undecimum ... urbs Spira Tanastum. *al.* **2** *de rebus corporeis:* WALAHFR. Gall. 1,30 p. 308,7 lacrimas. AGIUS epic. Hath. 172 ut valeant *sata* frugem post dare multiplicem. BERTH. chron. B a. 1077 p. 290,22 terra fructum suum non -erat. ASINARIUS 130 iam -erant teneros membra pudenda *(sc. virginis)* pilos. *al.* **3** *de rebus incorporeis:* CONVERS. Afrae 5 demus lamentum super istam talem culturam *(sc. Veneris).* HUGEB. Willib. 4 p. 100,29 audiebant ... leonem ... mugitum dare. WALAHFR. carm. 25a,4,1 p. 381 splendidam caeli faculam -ere. AGNELL. lib. pont. 137 p. 368,18 dabant *populi* fremitum usque ad caelum. WALTH. SPIR. Christoph. II 1,191 prima ... tetracolon dat Sesquitertia ptongon. *persaepe.* **B** *latius i. q. dicere, (ore) depromere – sprechen, sagen:* **1** *gener.:* **a** *in univ.:* AMALAR. epist. 6,16 da, fili, quare *eqs.* WALAHFR. Gall. 1,30 p. 308,28 episcopus cum clero huiuscemodi orationem -it: *'eqs.'* WALTHARIUS 448 talia dicta dedit ...: *'eqs.'* EGBERT. fec. rat. 1,364 da pueris, quod cire vocare, ciere movere (gloss.: da pueris, o magister, i. e. dic discipulis istud et aliud). RUODLIEB I 3 qui *(vir)* dominos plures habuisse datur locupletes. RANGER. carm. 88 det *(sc. pastor)*, unde tulit *(sc. anulum et baculum). al.* *c. sensu monendi:* CAND. FULD. Eigil. II 23,3 consilium subeunt, quidam dant more prioris constitui *(sc. claustrum novum).* **b** *exponere, narrare – schildern, darstellen, erzählen:* HRABAN. carm. 2,2,20 licet haec tota non possim carpere scriptis, plurima complexus hic tamen apte -i. WALAHFR. Wett. 412 quae paucis -imus iam somnia verbis, monstramus per verba viri, qui haec ipse videbat. **c** *(ore) offerre – (mündlich) darbringen:* HUGEB. Wynneb. 11 gloriam Deo. WALAHFR. carm. 64,2,4 mens et lingua ... laudem dando personet: *eqs.* FROUM. carm. 31,16 plebs omnis Christo -it odas. CHRON. Thietm. 5,17 inclita letare Mersburg ..., da iubilum Christo. **d** *designare, indicare – nennen, bezeichnen, angeben:* ALDH. ad Acirc. 112 p. 150,15 da differentiam inter arsin et thesin. AGIUS epic. Hath. 256 quem *(Aaron)* -erat primum lex sacra pontificem. CARM. cod. Vat. (5330) 5,2 stella Boetes nunc datur Arctofilax, Arcturus nunc minor inde. LAMB. mus. quadr. p. 256a (vs.) C naturam dat, F b mollem tibi signat. *al.* **2** *publ. et iur. i. q. promulgare, pronuntiare, notificare, edicere – verkünden, bekanntgeben, erlassen:* LEG. Wisig. 12,3,16 post data hec decreta. WALTH. SPIR. Christoph. I 27 data a rege sententia lictoris gladium prona cervice suscepit. THANGM. Bernw. 27 p. 771,11 quibus *(praesulibus ac comitibus)* legationem imperatoris -it. OTTO FRISING. gest. 2,19 p. 121,25sqq. non solum ... edicto dato ... legem -it, ne quis *eqs.* CARM. de Frid. I. imp. 2601 iura dare in populos et eorum solvere causas. *persaepe.*

VII *facere – machen:* **A** *strictius:* **1** *formare, creare – formen, bilden, (er)schaffen:* **a** *in univ.:* WALAHFR. imag. Tetr. 41 miser ipse iubebat haec simulacra dari. AGNELL. lib. pont. 52 p. 314,6 tu -isti, Domine Deus, animam in corpore isto. POETA SAXO 5,169 australem ... dabant Balearica litora finem *(sc. regni). al.* *medial. i. q. nasci – sich bilden:* COMPOS. Matr. 76,3 lavas ferrum et vide, si vessicas dabuntur. **b** *habere – haben:* CARM. de temp. rat. 182 Mars et Maius, Mavors, Iulius, October ... denas septenas dabunt kalendas (*sim.* CARM. de conc. mens. 2,2 Martius cum Maio, cum Octimbre Iulius sexto nonas dant kalendas et septimo decimo). **2** *parare, (per)agere, exsequi – veranstalten, ins Werk setzen, durchführen:* **a** *in univ.:* WALAHFR. Mamm. 26,20 miracula. BRUNO QUERF. ad Heinr. II. p. 103,18 quod *(bellum)* ... rex pro necessitate -it. CONSUET. Vird. 14 dabitur signum campanae ad vesperas. CHART. Bund. 434 p. 318,5 cantare missas et dare penitentias et sepulturas hominibus. CONR. FAB. Gall. 19 p. 50,3 curia in Cremona data. *al.* *expressius i. q. pulsare – läuten:* CONSUET. Vird. 15 dabuntur omnia signa *(i. omnes campanae)* ad vesperas *(cf. p.907,69).* **b** *medial. i. q. evenire, fieri – sich ergeben, sich ereignen (cf. l. 26):* WALAHFR. Blaithm. 166 multa ... pro meritis dantur miracula sanctis. CHART. Traiect. 393 datum est ... litigium inter capitulum ... et burones *(sic).* **c** *in malam partem i. q. perpetrare, committere – verüben, begehen, anrichten:* ANNAL. Fuld. II a. 876 p. 88,31 quos *(sc. fugientes)* Hludowicus persecutus strages non paucas dabat. LAMB. HERSF. Lull. 15 p. 328,29 cedes hominum et depopulationes agrorum non modicas dabant *Saxones.* CHART. Bund. 605 p. 97,27 causari ... de ... homicidiis et feritis et asaltis et predis et iniuriis et dampnis datis. *al.* **3** *efficere – bewirken, (veran)lassen, bringen (zu):* **a** *pendet acc. (nom.: l. 22) c. inf.:* PAUL. DIAC. carm. 19,6 gliscere dat fructus *(sc. Cynthius).* EPITAPH. Har. (MGScript. X p. 15,6) morbida decidit, crescere viva -it (*inde* CARM. Hraban. app. 19,8). CARM. cod. Vat. (5330) 15,4 densas nubes ... dat *Deus* rarescere. OTLOH. doctr. 14 p. 279B qui *(Deus)* ... iudicio iusto -it me semper inesse. CONSTANT. AFRIC. theor. 7,1 p. 30av quod *(temperamentum)* dat intellegi excoctio in venis. *saepe.* *c. sensu adducendi:* FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 170,25 ei *(falconi)* proferantur huiusmodi *(sc. blandientes)* soni, et datus intendere sonis cessabit ab inquietationibus. *impers. usu intrans. i. q. accidit – es kommt dazu:* TRAD. Frising. 65 p. 92,23 (a. 774) sin ... nostris impetire *(i. impediri, sc. filium)* -ierit delictis, ut sublimare sacerdotalis neglexerit gratibus. **b** *pendet* ut *vel coni. nudus:* POETA SAXO 1,54 fatigabat ... castra ... sitis; sed vis -it omnipotentis ..., ut ... prorumperet unda. EKKEH. IV. bened. I 59,48 da (*antea:* fac; *sc. Deus*; gloss.: ut) feno et lignis sit purgatorius ignis. **4** *c. acc. dupl.:* **a** *in univ. c. sensu reddendi:* AGNELL. lib. pont. 140 p. 369,30 praeparate ... animus pugnae et date robustissima pectora ac ferrea. SYLL. Sangall. 16,12 insita te nobis bonitas ... -it carum. HEINR. AUGUST. planct. 2031sqq. pneuma solet fortes dare iusticiam sicientes ...; datque Dei natos sapientia pacificatos. WILLETR. Sus. 97 in se sperantes qui *(Dominus)* dat cito congratulantes. *al.* *medial. c. nom. dupl. i. q. succedere – vonstatten gehen, sich fügen:* POETA SAXO 3,70 ut coeptis pius annueret *Christus*, quo cuncta darentur prospera. **b** *instituere – einsetzen (als), ernennen (zu):* STEPH. COL. Maurin. 8 (4) Gero, post datus episcopus. HIST. Hirs. app. p. 263,3 Gebehardus ... ad Constantiam episcopus datur. **B** *latius in locut.:* **1** *in univ.:* ARBEO Emm. 46 ut cunctis palam daretur in terris, quibus honoris fulgeretur in caelis. (REGINO) chron. a. 263 (cod. A) cui *(coenobio)* ... Iohannes abbas ... initia -it. DIPL. Otton. III. 38 p. 437,36 ut nullus ... mansiones ibi *(sc. in villis)* dare vel paratas facere ... audeat. CHART. Gosl. II 61 querimonie ... finem damus. *saepe.* **2** *c. acc. subst. motum designantis in periphrasi (aspectus ingressivi) verbi:* BAUDON. Radeg. 19 (MGMer. II p. 391,4) tamquam si ex ore Dei prolatum audisset verbum, -it volatum *nocturna avis.* VITA Sollemn. 7 (MGMer. VII p. 316,16) occursum -it rex ... gloriosum Solemnem. ARBEO Corb. 17 p. 207,10 qui *(coquus)* dum cursum -isset, aquila evolans *eqs.* BRUNO QUERF. Adalb. A 25 p. 31,5 ex inproviso homines parva nave veniunt; dant saltum ad terras *eqs. al.*

VIII *(con)scribere – schreiben:* **A** *gener. c. sensu dirigendi:* FORM. extrav. I 3 datis ad te litteris praesentibus indicamus, ut *eqs.* **B** *publ. i. q. perscribere, conficere – ausstellen, ausfertigen:* **1** *in univ.:* HUGEB. Willib. 4 p. 100,10 rogaverunt illum presem dare illis epistolam *(i. syngraphum) eqs.* CHART. Ital. Ficker 7 p. 10,20 scripsi ego Vitalis notarius ... et post roborationem omnium complevi et -i. DIPL. HEINR. IV. 341 p. 451,29 scripsi ego Hubertus notarius ..., post traditam complevi et -i. DIPL. Loth. III. 58 data *(sc. auctoritas)* per manum ... archicancellarii. *saepius. v. et p.909,6.* *in struct. contam.:* CHART. Eichsf. 436 (a. 1262) in huius ... rei evidentiam presentem ad paginam -imus. **2** *in formula diei ascribendi:* LEG. Burgund. const. I 76 datum V. kalendas Iulias Probo ... consule. DIPL. Ludow. Germ. 2 p. 3,25 data *(sc. auctoritas)* pridie non. Octobr. anno ... XVII. imperii domni Hludouuici *eqs.* CHART. Sangall. A 371 cartulam scripsi, danda in IIII. non.

[Antony]

Apr. *eqs.* DIPL. Karoli III. 3 dat. non. Iul. anno *eqs.* DIPL. Heinr. III. 12 p. 16,18 datum est tercio kal. Ianuarii indictione octava. CHART. episc. Halb. 622 datum prope Harlingheberech in placito anno Domini MCCXXXI. *persaepe.* *adde:* CHRON. Mart. Opp. cont. III (MGScript. XXX p. 712,39; c. 1280) in suis litteris 'datam (-is *var. l.*) Suriani' fecit *papa* apponi.

IX *ponere, constituere – (ein)setzen, (auf)stellen:* **A** *de hominibus:* CAPIT. reg. Franc. 70,3 semetipsum in wadio ... dare. CARM. var. III 46,1,15 ipsa *(sc. Augia)* ... cum gignas ... natos sorte pares ipsis, quos des super astra, patronis. ACTA imp. Böhmer 179 p. 166,16 consules habeant potestatem ... curatores dare et constituere. CHART. Naumb. I 314 p. 297,30 vivorum Deum videntium domni speculatores dati sumus *(sc. episcopus)* et die noctuque super custodiam nostram stare debemus. *al.* **B** *de rebus:* **1** *in univ. (in imag.):* WALTH. SPIR. Christoph. II 6,156 da sub custode loquelas. **2** *sancire, determinare – festsetzen, bestimmen:* WANDALB. martyr. compr. 27 has leges *(sc. quattuor anni temporum)* natura -it. DIPL. Otton. III. 4 p. 398,22 avus noster ... sua preceptione ... -it, ut *eqs.* CHART. scrin. Col. B 397 sententia scabinorum -it, quod *eqs. al.* **3** *sup-, proponere, sumere – (vor)geben, voraussetzen, annehmen:* ANON. geom. I 4,5 dato trigono oxygonio, cuius lateribus numeri quantitate dissimiles sint distributi *eqs.* Ps. BOETH. geom. 115 ad datum punctum datae rectae lineae aequalem rectam lineam collocare. ALBERT. M. anal. pr. 1,1,9 p. 473[a],10 datum fuit, quod nullum B esset A. anal. post. 1,4,3 p. 96[a],13 si detur, quod A ... sit et in C ... et in B. ANON. IV mus. 15 p. 77,10 sit propositus vel datus discantus ... tam ex parte tenoris quam ex parte discantus. *saepe.* dato quod *i. q. (et)si – wenn(gleich), gesetzt daß:* CONST. imp. II 262,6 (a. 1245) dato, quod ... fuerimus *(sc. imperator)* contumaces, non est ista *(sc. papae)* legittima contumacie pena. ELIAS SAL. mus. 30 p. 57[b] dato, quod essent aeque boni cantores quatuor ..., necesse est, quod regant se per unum (*sim.* p. 58[b]). SABA MALASP. chron. 9,3 p. 311,3 dato, quod hec sint vera. 9,25 p. 334,14 dato, quod *eqs.*, et si *eqs.*

X *mittere – schicken, in Bewegung setzen:* **A** *usu communi:* **1** *iacere – schleudern (in imag.):* VITA Emm. 27 tortores ... contumeliosa verba in faciem dare (ei mittere ARBEO) non timebant. **2** *deicere – stürzen:* WALTH. SPIR. Christoph. II 5,50 Nicea ... colla Iovis *(i. effigiei)* laqueo pessum -it. *cf.* pessumdo. **B** *refl. (medial.: l.55; ?intrans.: l.46):* **1** *de anim.:* **a** *se conferre, se proripere – sich begeben, sich aufmachen, sich stürzen:* WETT. Gall. 30 p. 274,21 qui in tale se periculum ... -it. AGNELL. lib. pont. 163 p. 383,22 in latere sinistro puncta percussus -it <se *suppl. ed.*> in lectum *Iohannes.* STEPH. COL. Maurin. 6 (2) tota ... civitas ad spectaculum ... ruit ..., clerus et sanctimonialium se -it chorus. 13 is *(sc. morbo invasus)* ... confortatus fide de lecto se super baculum -it. LAMB. HERSF. annal. a. 1065 p. 97,37 filius ducis Arabum ... in confertissimos suorum cuneos se -it. *al.* **b** *erumpere, converti – ausbrechen (in), übergehen, sich hinwenden (zu):* WILLIB. Bonif. 8 p. 46,28 cum ... antistes ... se in lacrimas -isset. WALAHFR. imag. Tetr. 5 in flores partusque novos ... arbos datur et genus omne animantum. RUD. FULD. Leob. 5 se una cum eis *(sororibus)* in orationem -it *abbatissa.* AGNELL. lib. pont. 129 p. 362,33 se in maximis -it lamentis (*sim.* 157 p. 379,20 in magnis). **2** *de termino i. q. decurrere, trahi – verlaufen, sich hinziehen:* DIPL. Otton. II. 278 p. 324,8 tercius *(finis)* dat se per Alpium latera et fertur per Iubis colla.

XI *locut.* sine suo dando *(usu publ.; opp.* bona fide *sim., ut vid.; ?ellipt. a locut.* verba dare *i. q. decipere, cf. ThLL. V/1. p. 1675,11sqq.) i. q. simpliciter, incessanter, sine fraude, simulatione, ambagibus – rückhaltlos, ohne nachzulassen, ohne arge List, Täuschung(smanöver), Ausflüchte:* CHART. Traiect. 574,10 (a. 1206) dominus Willehelmus debet ... reddere feodum suum et guerpire ad opus domini comitis de Los ad eum bona fide adheredandum sine suo dando (*inde* HONOR. III. registr. 21 p. 18,17). 574,13 debet illuc *(sc. in Angliam)* ire et bona fide laborare ad hoc, ut eam *(neptem suam)* rehabeat, sine suo dando (op. cit. p. 18,41 dampno). 574,18 pro posse ... suo sine suo dando (op. cit. p. 19,34 dampno) ponet comes de Los ostagium ducem Lovaniensem, quod *eqs.* CHART. Pruss. I 218[a] p. 164,41 fratres ... promiserunt, quod, si qui ex dictis neophitis in expedicionibus ipsorum fratrum a paganis ... fuerint captivati, ipsi fratres sine suo dando ad liberationem illorum fideliter laborabunt. 218[b] p. 164,36 nos sine nostro dando ad liberacionem ipsorum laborabimus bona fide.

subst. **1. dans,** dantis *m.* *dator, donator, largitor – Geber, Schenker, Spender:* LEX Saxon. 47 dos ad -em ... revertatur. BRUNO QUERF. fratr. 13 p. 60,3 latrones decem libras, quas -em seniorem Bolizlaum dedisse noverunt, auferre ... spiravere. DIPL. Frid. I. 192 p. 321,43 equale meritum credimus fore -is et corroborantis. *al.* *Antony*

2. data, -ae *f.: v. s. v.* datum.

3. datum, -i *n.: v. p. 29,63sqq.*

***doana** *vel* ***duana,** -ae *f.* (*pers.-arab.* dīwān; *v. Lokotsch, Etym. Wb. d. Wörter orient. Urspr. nr. 526; cf. ital.* do[g]ana) *script.:* doha-: *l.25.28. adde* DIPL. Constantiae 22 p. 73,31 *(var. l.). al.* duha-: *l.42.* *?form.* -um, -i *n.: l.42.*

procuratio vectigalium – Zollverwaltung, -amt, -behörde (t. t. administrationis in regno Siciliae; cf. LexMA. III. p. 1135sqq. 1423sqq. IV. p. 465sqq.): **1** *proprie:* ACTA imp. Böhmer 197 (a. 1195) vectigalia thermarum, sicut in ... duanarum quaternionibus continetur. DIPL. Constantiae 7 per magistros ... doane nostre. *al.* DIPL. Frid. II. 48 sine aliqua exactione curie seu doane (dohane *var. l.*) nostre. ACTA imp. Winkelm. I 218 p. 202,7 ut de proventibus ... nichil ab ipsis *(fratribus)* ratione portatici ... et iuris doanarum aut portuum ... exigatur. CONST. Melf. 1,37 per ˻doane (duane, dohanarum *var. l.*) de secretis˼ (doanerios secretos *V1*) et questorum magistrum. RYCCARD. chron. a. 1231 p. 176,2 ferrum et es emi non nisi a doana imperiali mandantur. SABA MALASP. chron. 6,4 p. 246,8 preter iura fundicaria et duane. *saepe. v. et l.63.* **2** *meton.:* **a** *de sede doanae i. q. teloneum – Zollhaus, -stelle:* DIPL. Constantiae 62 p. 195,7 ut in doana nostra decime ... portuum computentur portulanis et baiulis. RYCCARD. chron. a. 1220 p. 90[a],31 (statut. imp.) exigi consueverunt *(sc. redditus)* ... in portubus, duanis et aliis locis. **b** *de iure ad doanam spectante i. q. vectigal, portorium – Zoll(gebühr, -abgabe):* RYCCARD. chron. a. 1220 p. 90[a],9 (statut. imp.) evacuamus ... portum novum, duanam. GREG. IX. registr. 394 p. 312,32 consuetudines ... in duana salis ... confirmamus. CONST. Melf. 1,62,2 p. 230,19 doanam (duanam, doanas, duhana *var. l.*) ... tam terre quam maris ... et alia ... iura ... curie nostre nostrorum fidelium fidei committere poterint *magistri camerarii.* ACTA imp. Winkelm. I 505 quod cives mercatores ... civitatis Firmane ... nullum ... pedagii, fundici et doane vel exaccionis alterius ius alicui ... solvere teneantur. *al. v. et vol. II. p. 957,61.*

***doanaticum,** -i *n.* *vectigal, portorium (ad doanam spectans) – Zoll(gebühr, -abgabe):* ACTA imp. Winkelm. I 330 p. 294,1 (a. 1232) de pedagio, passagio, plateatico et -o ... et omni alio exactionis genere.

***doanerius** *vel* ***duanerius,** -i *m.* (*cf. ital.* doganiere) *script.:* doha-: *l.61.71. al.* -arius: *l.64.66.71.*

qui doanae vectigalia ac tributa exigit vel recipit, telonarius – Zollverwalter, Zöllner: ACTA imp. Böhmer 197 (a. 1195) precipimus vobis universis du-is imperialis palatii nostri Panormi ..., quatenus *eqs.* ACTA imp. Winkelm. I 228 p. 211,14 pro quibus *(rebus)* curia nostra singulis annis do-is et portulanis excomputat ad pondus ipsius terre tarenos centum viginti. 758 magistro iusticiario, iusticiariis, ... doh-is, portulanis. ALEX. IV. registr. 358 cum ... predecessor noster mille et quingentas uncias auri de proventibus doanarum ... annuatim per doanarios seu eorundem proventuum collectores ... concesserit ..., ita quod tercia pars ... tibi *(sc. regni Siciliae senescalco)* annis singulis a doanariis et collectoribus ipsis ... persolvatur. *al. v. et l.29.71.72.*

***doano,** -are. *doanae tributa solvere, portorium dare – verzollen:* CONST. Melf. 1,89 p. 266,2sq. fundicarii caveant, quod nullas res alias preter eas, quas ... fundicari (fundicariis *var. l.*) seu -ari (doaneriis, dohanariis *var. l.*) mandavimus, mercatores ... fundicare (fundicarii *sim. var. l.*) seu -are (doa-

nerii *var. l.*) compellant.

doblus *v.* duplus.

***dobula** (debio, clebia *vel potius* debia) *subst.* (*theod. vet.* dovel) *de genere alburni i. q. cyprinus dobula – Döbel, Hasel (Leuciscus cephalus, Leuciscus leuciscus):* GLOSS. III 47,34 St.-S. debio hasila. SUMM. Heinr. A 3,661 (cod. C) clebia (*ni leg.* debia) hasela.

***docarium,** -i *n.* (δοκάριον; *cf. Lex. zur byzant. Graezität s. v.*) *tignum – Balken:* AGNELL. lib. pont. 168 Leo ... restauravit tecta beati Apolenaris ..., omnia -a et subtegulata ... Ravennenses cives volventes in angaria.

docatur *v.* ducator.

***docena** (doz-), -ae *f.* *(cf. ital. vet.* dozena *[Battisti-Alessio, Diz. etim. ital. II. p. 1388] a francog. vet.* dozaine *[Wartburg, Frz. etym. Wb. III. p. 182a; Tobler-Lommatzsch, Altfrz. Wb. II. p. 2055])* *summa duodenaria, duodena – Anzahl von zwölf, Dutzend:* CHART. Tirol. notar. II 265a (a. 1242) Eberlinus ... investivit ... Conradum ... de ... VI dozenas cingulorum et XVIII mitras. 265b Conradus ... ad proprium dedit Ottoni sartori ... VI -as cingulorum.

docentus *v.* ducenti.

doceo, docui, doctum, -ere. *script. et form.:* duc-: *p.913,2. 3. adde* CHRON. Fred. 2,30 p. 54,21 ducere. dot(us): *p.913,3.* docit: *l.33. adde* CONC. Merov. p. 87,15. 116,22. RHYTHM. 84,5,2. docite: GLOSS. psalt. Lunaelac. 47,9. -entum: *p.913, 23. 24.* *partic. praes. pro adi.: p.918,62.* *confunditur c.* decere: *l.45.*

I *usu originario:* **A** *instituere, praecipere, erudire – (be)lehren, (aus)bilden, unterweisen, anleiten (pass. saepe i. q. discere – lernen, erfahren, e. g. l.34sq.):* **1** *strictius:* **a** *in univ.:* **α** *spectat ad homines:* PIRMIN. (?) scar. 23 p. 56,22 secundum quod -it (-et, dicit *var. l.*) sancta scriptura. AMALAR. cod. expos. II 11,3 prout -tus sum a didascalo. off. 4,26,9 ex praesenti epistola -emur, ut *eqs.* WALAHFR. carm. 73,6 -uisse bene miserum est et vivere prave. FORM. Senon. II add. 3,9 domnus ... te ... -uit et nutrivit. WIPO tetral. 200 solis Teutonicis vacuum ... videtur, ut -ant aliquem, nisi clericus accipiatur. ALFAN. premn. phys. 1,3 p. 5 quidam ... aliam esse animam et alium intellectum -entes (*PG 40,504A* δογματίσαντες). *persaepe.* *de Deo doctore:* WALAHFR. Blaithm. 94 sancto spiramine -tus. Mamm. 8,1 spiritus egregium -uit sublimia Mammem. THANGM. Bernw. 48 divina inspiratione -tus. OTTO FRISING. chron. 8,30 p. 446,3 ipse largitor et doctor offerre asseritur eis *(spiritibus),* quid -at (deceat *var. l.*). *al.* **β** *spectat ad animalia:* FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 62,18 quem *(modum)* habet mater rapacium pullorum ... in -endo ipsos venari. 2 p. 161,28 in -endo ipsas *(aves),* ut venentur alias aves. 3 p. 28,27 qualiter -antur *falcones* ad traynam. ALBERT. M. animal. 4,98 haec *(avis)* ... -uit (*cf. p. 536b,17* προδιδάσκουσα) pullos aliarum avium, quos enutrierat, voces suas. 22,31 canes ... -entur. *al. v. et p.919,20.* **b** *expressius:* **α** *catechizare – in der Religion unterrichten:* DIPL. Karoli M. 56 qui *(canonici)* ... Domini misericordia ipsos, conversos quos habent, -ant. EIGIL Sturm. 15 p. 147,18 Bonifacius ... multitudinem ... hominum Domino -endo et baptizando acquisivit. AUDRAD. carm. 3,2,133 quem *(sc. redivivum)* -tum baptizari fecit Iulianus. PASS. Petri et Pauli 364 -turus Romam post venerandus adit *Petrus.* GERH. AUGUST. Udalr. 1,6 l. 69 in studio praedicandi -endique. IDUNG. PRUF. dial. 2,861 officium predicandi, id est publice -endi. *saepius. cf. p.912,71.* **β** *scholam habere – 'dozieren':* CONST. imp. II 107,9 (a. 1226) scolas et studia ... iubemus ... removeri doctores et scolares, qui contra ... constitutionem ... -ere, legere vel audire presumpserint, ... infamia denotantes. CHART. Brand. A XV 20 (epist. papae) ut singuli fratres ..., quos ... conventibus vestris deputandos duxeritis in lectores, ... legere ac -ere valeant in theologia *(sic)* facultate ..., ac ... quilibet in facultate ipsa -turus *eqs.* **2** *latius:* **a** *exponere, affirmare – darlegen, behaupten:* ALFAN. premn. phys. 2,91 p. 45 Plato ... et unam esse et multas animas -et (*PG 40,580A* ἀποφαίνεται). **b** *voce praeire – vorsprechen:* ORD. coron. imp. 14,12 iuxta eum *(electum)* sedentibus *archipresbytero cardinalium et archidiacono,* ut -ant, qualiter debeat domino pape in scrutinio respondere. **c** *suadere, hortari – raten, zureden, mahnen (c. sensu incitandi: l.9):* BREV. NOTIT. p. A 12,26 promisit *comes* se ... tradere velle et ... ita facere, sicut Virgilius episcopus illum -ret. RIMB. Anscar. 20 p. 45,14 quaere *(sc. filia),* qui rite -ant, fideles, quomodo ea *(sc. bona)* dispenses. VITA Heinr. IV. 1 p. 9,14 recte me -es, fateor. CHART. Turg. III 419 p. 198,17 per quam *(causam)* ... provida deliberatione ducente ac -ente instituta elemosina diminui possit. *al.* *in malam partem i. q. instigare – anstiften, verleiten:* LEX Raet. Cur. 23,18 quicumque homo alienum servum fugire -uerit aut furtum facere. **d** *tradere, profiteri, divulgare – überliefern, weitergeben, verbreiten:* THEGAN. Ludow. 19 p. 200,18 carmina gentilia, quae in iuventute didicerat, respuit nec legere nec audire ⌞nec -ere (discere ulterius *var. l.*)⌟ *(om. H, rec. B2)* voluit. POETA SAXO 3,112 errorem -uisse nefandum convictus *Felix praesul* (*sim.* CARM. de Frid. I. imp. 821 scisma). WIPO gest. prol. p. 4,28 cum gesta eorum *(maiorum)* fama -ente laudaverint *posteri.* **e** *praedicare, illustrare – preisen, rühmend künden:* WANDALB. creat. mund. 213 te propter ... creatus mundus te *(sc. Deum)* -et omnis. **f** *(ad fidem habendam) edocere – aufklären, vergewissern:* CHART. Raitenh. 343 p. 275,6 (a. 1275) de quorum *(iurium)* veritate per litteras vel testes coram nobis *(sc. duce)* ... poterit *Otto* instrui et -eri.

B *indicare, ostendere, probare, manifestare – zeigen, beweisen, offenbaren:* **1** *gener.:* WALAHFR. Mamm. 6,14 verbis ... sequentibus non timuisse -et. WANDALB. martyr. hymn. 6,1 omnis ostendit dominum -etque te *(sc. Christum)* poli summo radians in axe ordo. CONST. Constant. 115 interrogare coepimus ... papam, utrum istorum apostolorum *(i. Petri et Pauli)* imaginem expressam haberet, ut ex pictura disceremus hos esse, quos revelatio -uerat. VITA Landel. Laub. 58 quorum *(discipulorum)* nonnulli ... cęlica regna petunt ..., accipiunt palmam numquam marcescere -tam. ALFAN. premn. phys. 5,49 p. 72 ut procedens sermo -bit (*PG 40,632B* ἀποδείξει). PS. BOETH. geom. 529 ut subiecta -et formula. *saepe.* **2** *publ. et iur. i. q. asserere, confirmare, demonstrare – versichern, bestätigen, bewahrheiten, nachweisen:* LEX Raet. Cur. 2,6 qui se ingenuum -ere voluerit. 2,17,2 ut suam uxorem in ipsum testamentum pretermittat, si illa mulier -ere potuerit, ut *eqs.* CHART. Salem. 375 si -ere possent *abbas et conventus* per probos viros et honestos se esse ... in possessione ... possessionum. CHART. ord. Teut. (Thur.) 236 p. 186,12 quod *(ius)* a me abbate -ere peterunt *coloni* se habere. CHART. eccl. Halb. I 73 parte altera nichil de iure suo -ente. *al.*

II *(ad)discere – lernen, sich aneignen (cf. J. Gil, Miscellanea Wisigothica. 1972. p. IXsq. adn. 1; Stotz, Handb. 2,V § 74.5):* PAUL. ALBAR. epist. 4,11 l. 1 (ed. J. Gil, Corpus Scriptorum Muzarabicorum. I. 1973. p. 170) pueros dicis grammaticam -uisse. Eulog. 4 (op. cit. p. 333) ibi *(sc. in carcere)* metricos ... pedes perfectissime -uit nobisque post egressionem suam hostendit. *al.*

adi. **doctus,** -a, -um. *eruditus, peritus – gelehrt, gebildet, geschult, erfahren:* **1** *spectat ad anim.:* **a** *de hominibus:* **α** *in univ.:* LIUTG. Greg. 13 p. 78,17 de utroque testamento, in quibus -issimus erat. WALAHFR. Wett. 107 legum -a *tribus.* ANGILB. carm. 7,2 (MGPoet. II p. 138) in quo *(gramine)* fortes ceciderunt, praelio -issimi. POETA SAXO 4,326 qui *(rex David)* ... caelestia -us carmina ... pangere *(sim.* HROTSV. asc. 98 David rex psallere -us. WALTH. SPIR. Christoph. II 1,188. *al.).* SALOM. III. carm. 2,37 Rachel -a, doce mea me contraria flere. HROTSV. Bas. 205 animae medicus languescentis bene -us. CARM. Bur. 103,2,1b,5 Platone -ior. ALBERT. M. metaph. 1,2,1 p. 18,48 -issimus causarum. *persaepe. v. et p.913,7.* **β** *strenuus – tüchtig:* ADAM gest. 4,22 domi pares esse gaudent *Sueones,* in prelium euntes omnem prebent obedientiam regi vel ei, qui -ior (doctor, ductor *var. l.*) ceteris a rege prefertur. **γ** *expressius i. q. fide christiana instructus, christianus – im christlichen Glauben unterrichtet, christlich:* AUDRAD. carm. 3,4,219 cumque viri -i dixissent 'fiat' et 'amen', mox evanescunt ... simulacra. *cf. p.911,57.* **b** *de animalibus:* LEX Alam. 72 si

[Pörnbacher]

quis pastor porcarius, qui habet in gregem XL porcus et habet cano -o (ducto, ductu *var. l.;* rec. B 78,2 -um) . . ., si occisus fuerit. LEX Baiuv. 20,2 si *quis* . . . seucem ductum (-um, dotum *var. l.*), quem triphunt vocant, furaverit. FRID. II. IMP. art. ven. 5 p. 133,2 <fiunt> et ipsi falcones fortiores, audaciores et -iores. **2** *spectat ad res:* **a** *in univ.:* ANNAL. Fuld. Ratisb. a. 889 litterulis -is -ior ille *(episcopus)* fuit. WALTH. SPIR. Christoph. II praef. 37 pugnę -ior usus. 3,124 postquam -a meum tinxit sollertia sensum. EPITAPH. var. II 102,7 quam *(ecclesiam)* . . . -o moderamine rexit *praesul.* IDUNG. PRUF. dial. 1,131 in sanctitate -a et eloquente sapientia. *al.* **b** *de eloquio (per enallagen: l. 14):* HRABAN. carm. 32,3 dignus nam -a cum sis ut carmina solvas *(cf. Ov. trist. 3,7,12).* CHART. Turic. add. II 376c p. 22,7 ut curtim . . . sano consensu . . . -aque verborum s o l l e m n i t a t e . . . contradidit *ministerialis* (CHART. Salem. 269 p. 302,21. *ibid. al.*). *rite prolatus – in gehöriger Form vorgebracht:* TRAD. Wessof. 38a (c. 1153/54) soror . . . eius *(sc. donatoris)* . . . suam . . . partem . . . parti illius . . . integraliter -is verbis superaddidit.

subst. **1. docens,** -entis *m.* *doctor, magister – Lehrer, (Lehr-)Meister:* ARBEO Emm. 11 -ium reprehensionem radicitus extirpare depromimus. WALAHFR. carm. 75,3,1 nulla solatur pietas -um, nec bonus quisquam refovet magister. FROUM. carm. 2,24 vertitur ingenium, quo vult Deus ipse, -um. VITA Mahum. 144 in te *(sc. Nestorio)* doctrinę gravitas, personę dignitas, -is auctoritas. ALBERT. M. animal. quaest. 11,1 p. 218,44 ad -em pertinet narrare et ad discentem . . . causas quaerere. *saepius. v. et p.918,53.*

2. doctus, -i *m.* *doctor, magister – Gelehrter, Lehrer:* CAND. Fuld. Eigil. I 5 p. 224,35 si -um et nimis eloquentem promoverimus. OTLOH. prov. D 66 -us ab indocto poterit bona discere crebro, si pensare velit, cur sit sapientior illo. DIPL. Heinr. IV. 347 p. 459,21 Bonushomo et Gottefredus iudices et Paganus legis -us. EPIST. Ratisb. 30 p. 362,8sq. fuit tempus . . ., cum -is adiungi non solum non perhorrui, immo inter -os quasi alicuius pretii haberi volui. CONR. MUR. summ. p. 44,8 utrum *(sc. littera mittatur)* indocto vel illiterato vel -o vel literato. *al.*

adv. **docte** (-ę). **1** *perite, ingeniose, artificiose, prudenter, callide – wohl unterrichtet, meisterlich, erfahren, klug, schlau:* WALAHFR. Wett. prol. p. 302,6 quam *(visionem)* . . . Heito . . . -issime composuit. carm. 74,22 apices require -e (-ę *cod.*). ADEMAR. hist. 2,8 l. 20 dicebant se Romani -issime cantilenas ecclesiasticas proferre. HERM. AUGIENS. chron. a. 1006 Roudpertus monachus nobilis et -e facetus . . . prosa, rithmo metroque . . . deplangit *(sc. monasterii detrimentum).* PETR. DAM. epist. 105 p. 163,1 quam -e, quam imperiose novit cuncta . . . praecipere, qui . . . subditus nunquam sapuit suis praeceptoribus oboedire. *persaepe. v. et p.914,41.* *bene, probe – richtig, gehörig:* Ps. HUCBALD. ton. 292 sine hac *(aequalitate)* . . . nec cum aliis concorditer quilibet cantare potest nec solus -e. **2** *rationaliter – verstandesmäßig, vom Verstand her:* HROTSV. Cal. 9,6 ideo admirando deficimus, quia rerum . . . causas -e internoscere nequimus.

***dochium,** -i *n.* (δοχεῖον) *xenodochium – Spital:* EPITAPH. Lun. 7 (MGPoet. IV p. 1006) fundavit -um.

dochma *v.* dogma.

docibilis, -e. *usu subst.: l.60.p.914,15.918,69.* **1** *de hominibus:* **a** *qui (facile) doceri potest, discendi capax – lernfähig, gelehrig, belehrbar:* HUGEB. Wynneb. 7 p. 112,19 -es ad recta veritatis via . . . ducebat. STEPH. LEOD. Lamb. 1 (ASBoll. Sept. V p. 582) puer . . . sensu -issimus. RATHER. prael. 5,32 qui *(abbas)* -ior atque docilior ceteris. COSMAS chron. 1,18 p. 36,25 cum esset *filius ducis* iam puer -is. ALBERT. M. euch. 6,4,2,16 p. 429b,18 sint *sacerdotes de novo ordinandi* -es in exercitio officii, quod susceperunt. *al. v. et p.915,8.918,70.* *in imag. de scientia (cf. ThLL. V/1. p. 1766,31sqq.):* UDALSC. Conr. 1 dum quaelibet liberalis disciplina -is Dei ardentius reconderet semina. **b** *qui docere potest, doctus, peritus – einer der zu lehren fähig ist, gelehrt, verständig:* BEDA hist. eccl. 3,29 p. 197,33 (epist. papae) hominem . . . -em et in omnibus ornatum antistitem . . . minime valuimus nunc repperire. HINCM. coll. 2 p. 104,17 necesse est, ut tales . . . decani . . . constituantur, qui . . . sobrii sint atque -es *(sim.* DIPL. Otton. II. 283 p. 330,17 archimandritam . . . sobrium, -em. *al.).* VITA Liutb. 5 si imbecillitas sexus non impediret, -is existere potuisset. *al.* *nom. propr. (cf. ThLL. Onomasticon. II. p. 200, 57sqq.):* DIPL. Otton. III. 337 Marinus . . . cum nepotibus suis D-e filio Gregorii et alio D-e filio Leonis. LEO MARS. chron. 1,43 D-is quidam tunc illis *(Caietanis)* in ducem prę erat. *ibid. al.* **2** *de rebus i. qui (facile) disci, doceri potest – erlern-, vermittelbar:* PETR. DAM. epist. 105 p. 163,4 presidendi siquidem artem -em dixerim, quae tam facile discitur, ut *eqs.* ALBERT. M. eth. I 498 p. 428,3 in secunda *(sc. parte)* determinat passiones ipsius *(artis),* inquantum est intellectualis virtus, ibi: 'adhuc, -is' (*p. 1139b,25* διδακτή). anal. pr. 2,7,6 p. 798a,24sqq. sit . . . A -e, quod est maior extremitas, id . . ., in quo est B medium, sit disciplina; . . . manifestum est . . ., quod omnis disciplina -is est. *ibid. al.*

docibilitas, -atis *f.* **1** *discendi cupido, docilitas – Lerneifer:* PAUL. ALBAR. Eulog. 2 l. 33 (ed. J. Gil, Corpus Scriptorum Muzarabicorum. I. 1973. p. 332) puerilis inmatura -s. **2** *doctrina – Lehre, Unterricht:* FROUM. epist. 8 habundare civitatem . . . cunctarum liberalium artium -e.

***dociculum** *v.* *duciculum.

docilis, -e. **1** *qui facile docetur, qui doceri se vult, discendi capax, studiosus – gelehrig, bildungsfähig, eifrig:* LEO MARS. chron. 1,47 p. 124,6 Adelgarius . . . nobilis obtulit beato Benedicto . . . Herchempertum filium suum -is ingenii puerum. CHRON. Lippold. 5 p. 549,2 procuratorem . . . aecclesiae velut hominem tocius boni -em atque capabilem . . . ad hoc . . . induxit *canonicus,* quatinus *eqs.* CARM. Bur. 33,2,3 sis *(sc. episcopus)* . . . in lege Dei -is *(spectat ad II Tim. 2,24). al. v. et l.59. p. 915,7.* *expressius de tempore doctrinae apto:* ALCUIN. carm. 80,3 iuvenes, . . . discite . . . atque dies -es vacuis ne perdite rebus. CARM. Cent. 77,1 aetas -is. WALTH. SPIR. Christoph. II praef. 85 -es . . . annos. CARM. Winr. 77 puericia. *al.* **2** *doctus, sapiens, peritus – gelehrt, weise, verständig:* COLUMB. epist. 9,13 omnia, quae -es scripserunt ante magistri. WALAHFR. hort. 73 nunc opus ingeniis, -i (gloss. L: sapienti) nunc pectore et ore, nomina quo possim . . . attingere . . . messis. CARM. libr. II 18,2 quae -i patres sanxerunt dogmata sensu. ODILO SUESS. Seb. 67 episcopus ab optimo didascalo docte -is factus coepit libere . . . docere. *al. v. et p.913,63.915,7.* *in imag.:* BENED. ANDR. chron. add. (MGScript. III p. 709,42; s. X./XI.1?) optinet dux sublimis . . . medias phalanges mucrone -i poenarum et huc illucque seminat mortes. **3** *paratus, promptus – bereit, fähig:* LIGURINUS 5,464 nulli -is *(sc. urbs Ligurina)* servire potenti. 8,365 nec -is *(sc. caesar)* tolerare moras.

docilitas, -atis *f.* **1** *facultas facile discendi, animus ad discendum promptus, attentio – Gelehrigkeit, Gefügigkeit:* WALAHFR. exord. 8 p. 483,17 cum christianus populus tanta sit in divinis rebus -e. EPIST. Worm. I 21 p. 40,9 quę singula tum benivolentię, tum intentionis, tum etiam -is formam proferunt *(cf. Rhet. Her. 1,4,6; sim.* PETR. DAM. epist. 89 p. 543,6. *al.).* PETR. DAM. epist. 28 p. 253,4 ut -is indolem ex eorum *(puerorum)* . . . prolatione deprehendant *doctores.* EPIST. Meginh. 30 p. 228,21 discis cum -e, quę sit atentissima, et doces cum benivolentia. ALBERT. M. bon. 487 p. 254,49 de -e; haec . . . sonat in aptitudinem quandam ingenii . . ., et hoc patet ex ipsa ratione nominis, eo quod docilis sit, qui cito addiscit. *al.* **2** *doctrina – Belehrung:* MEGINFR. Emm. 6 p. 976D ducis prudentia populique frequentia cum exhortationes eius adientium mentibus . . . pabulum sufficere -e . . . conspicerent.

docimentum *v.* documentum. **[docito** *v.* crocito.]

***docivus,** -a, -um. *medic. i. q. docens, indicabilis – indizierend (usu subst.):* ALBERT. STAD. Troil. 5,109 pulsus et urina<e *ci.*>: primum ergo -a requirit *physicus,* quid natura mali cogitet, illa duo.

1. docma *v.* dogma. **2. docma** *v.* doma.

docmatizo *v.* dogmatizo.

1. *doco, (-are). (δοκέω) *videre, putare, approbare – achten (auf), betrachten, sehen (als), meinen:* REMIG. ALTISS. mus. 530,5 'dociminae' *(sc. species versus)* a verbo '-o',

[Pörnbacher]

quod triplicem habet significationem; '-o' enim video, '-o' puto, '-o' approbo. *cf. vol. I. p. 815,7.*

2. doco *v.* 1. duco. **docomentum** *v.* documentum.

docte *v.* doceo. **docter** *v.* doctor.

***doctibilis,** -e. *docilis, studiosus, doctus – gelehrig, strebsam, gelehrt:* CONR. MUR. summ. p. 158,28 quilibet parens et magister, quilibet filius et discipulus . . . appelletur: . . . docilis, docibilis, doctilis, -is.

docticanus, -a, -um. *docte canens, loquens – gelehrt tönend, singend, sprechend:* CARM. imag. 10,2,7 -o matrem se dogmate finxit *Ota abbatissa* ibidem *(sc. Ratisbonae)* compellens plures Christo servire sorores. VITA Liutg. II praef. p. 87,12 Frisia -is cuius *(Liutgeri)* condita loquellis omnis ovat illum stirpe sua genitum.

***doctilis,** -e. *docilis, studiosus, doctus – gelehrig, strebsam, gelehrt: v. l.8.*

doctiloquax, -acis. *doctiloquus, doctus – gelehrt sprechend, gelehrt:* CARM. libr. I 4,2,8 ostentatur . . . ⌞rex -x⌟ *(i. David)* ipse canere choro. SEDUL. SCOT. carm. II 1,4 Pegaseo flavum caput erige fonte, ⌞femina -x⌟ *(sc. Calliope).*

doctiloquus, -a, -um. *script. et form.:* -legus: *l. 31.* -locus: *l.34.* -logus: *l.29.31.* -loquius: *l.29.*

1 *docte loquens, eruditus, facundus – gelehrt (sprechend), redegewandt:* COLUMB. epist. 9,14 quae -i cecinerunt carmina vates. CARM. de Nyn. 492 -is meruit linguis comprendere libros. WALAHFR. Blaithm. 105 qui cum -o potuit cecinisse propheta: *'eqs.'* CARM. libr. II 20,2 en quem Sinonimae repperi . . . arte libellum -i Ysidori. SYLL. Sangall. 6,8 Petre . . . cum Paulo nos rege -o (-quio, -go *var. l.; cf. P. Stotz, Ardua spes mundi. 1972. p. 36*). EPITAPH. var. I 1,4 hoc iacet in tumulo Armanni corpus fidelis, . . . doctor -gus (-legus *cod.; v. notam ed.*), doctorum dogmate doctus. HARTW. Emm. 10 in verbis fuit leppidus et sermone -us. *saepius. v. et p. 4,16. usu subst.:* ERMOLD. Pipp. 2,20 inter -cos scurra placere solet. CARM. Cent. 137,37 sumite, -i, scriptum hoc. EKKEH. IV. bened. I 42,26 pluris simplicium (gloss.: sine arte loquentium) manus est quam (gloss.: multitudo) -orum. *al. de eloquio:* CARM. var. II A 2,14 audi, -o cecinit quod carmine vates *(i. Vergilius).* CARM. pro schola Wirz. 24 sordibus inflati . . . huc adducantur, quoniam melius renovantur -is verbis, quam membra salubribus herbis. **2** *in malam partem i. q. argutus – spitzfindig:* PETR. CAS. chron. 4,113 p. 582,22 diversas ut -us proponens questiones ex magna nobis habundantia inopiam generasti *(sc. cardinalis).*

***doctive** *adv. per doctrinam – durch Belehrung:* SACRAM. Col. (cod. Paris. 817 f. 20^{v}; s. X.$^{ex.}$) Gregorius . . . gratia sancti spiritus -e illuminatus confecit huius libelli corpus.

1. doctor, -oris *m. script.* -er: *l.61.62.* **1** *qui docet, magister, praeceptor, vir doctus, sapiens – Lehrer, Lehrmeister, (Wissens-)Vermittler, Gelehrter, Fachmann:* **a** *in univ.:* **α** *usu communi:* LEG. Wisig. 12,3,11 ut -r . . . iniquitatis . . . centenis subiciatur . . . verberibus. ABBO FLOR. calc. (ed. N. Bubnov, Gerberti opera math. 1899. p. 203,7) hic abbas abaci -r dat se Abbo quieti. METELL. exp. Hieros. 5,141 plebis . . . rector, -r honestatis, sed et exemplar probitatis *(sc. episcopus).* BERTH. RATISB. serm. exc. p. 10,38 cave tibi a latebris eorum *(hereticorum)* et angulis, . . . non vadas ad angulorum -es. ALBERT. M. sent. 3,6,3 p. 129^{a},19 -es moderni quasi omnes sunt de opinione secunda. *persaepe. nom. propr.:* CHART. march. Misn. III 118 (a. 1208) testes . . . sunt isti: . . . Rodolfus de Nienburch, Tidericus D-er et Hermannus D-er. CHART. Heist. 159 Hugo dictus D-er, miles de Havestreich. **β** *de doctore fidei, praedicatore:* HRABAN. epist. 40 p. 478,27 primum -em ipsum de officio suo . . . instituens consequenter de instruendis rudibus in fide Christi sermonem facere statuimus. ALTFR. Liutg. 1,5 qui *(s. Bonifatius)* post eum *(s. Willibrordum)* partibus illis -r serenus inluxit. LIBELL. de conv. Baiuv. 1 p. 92,6 ewangelicum . . . -em *(i. s. Roudbertum)* . . . in Radespona suscepit *dux* civitate. DIPL. Otton. I. 286 monachis Deo sanctoque Remigio eximio Francorum -i . . . militantibus. HELM. chron. 1 p. 6,4 quibus . . . -bus ad fidem venerint *Ruci,* minime compertum habeo. *saepe. adde:* ALBERT. M. animal. 7,21 Iudaeorum . . . -es Talmutistae vocati. **γ** *de scholastico (cf. O. Weijers, Terminologie des universités au XIIIe siècle. 1987. p. 142sqq.):* CONC. Karol. A 22^{C},8 episcopus . . . in civitate sua scolam constituat et sapientem -em, qui secundum traditionem Romanorum possit instruere. 46^{b},34 ut magistri et -es constituantur. LIUTOLF. Sever. I 4 p. 291,12 quod homo plebeius et idiota subito magister et -r aecclesiae fieri potuit. CHART. Argent. I 52 p. 45,15 -r scolę *(sim.* CHART. Sangall. A 955 scolarium. CHART. Merseb. 410. *al.).* ADALB. SAMAR. praec. dict. p. 67,19 in . . . -bus mercedibus persolvendis *(sc. pecuniam consumpsi).* CHART. Ror. 26 p. 177,11 -r puerorum (CHART. Wirt. VIII 2812 p. 128,8. *al.*). CHART. select. Keutgen 165,7 ut alios -es in facultatibus substituat *magister scholarum. saepe. v. et p.911,63.* **δ** *de iuris perito:* ADREV. Bened. 25 p. 490,6 aderant . . . l e g u m -es tam ex Aurelianensi quam ex Vastinensi provincia *eqs.* (RAHEW. gest. 4,6 p. 239,21. *saepe*). CHART. Old. II 10 si advocatus . . . nec prevaricatione -em iustitie conturbaverit. CHART. Stir. II 362 p. 472,10 presentibus . . . Ottone preposito . . ., magistro Philippo -e d e c r e t o r u m (CHART. civ. Erf. 282. *saepe*). *al.* **ε** *de magistro populi:* OLIV. hist. Hieros. 94 tribuni plebis et -es (*cf. Petr. Comestor hist. schol. p. 1483^{A}* dictatores) . . . rempublicam traxerunt usque ad Iulium Caesarem. **ζ** *de munere ecclesiastico:* AMALAR. off. 3,11,7 -r et lector unum sunt. **b** *de Deo:* LIUTOLF. Sever. I 4 p. 291,13 ubi spiritus sanctus -r adest. MILO carm. 3,4,2,247 hic *(Christus)* . . . vita vigens, dux, -r, vivificator. RANGER. Anselm. 1177 quales helegit -r bonus alta docere et carnis sensum subdere spiritui, . . . tales *eqs.* 1959 -r bone. MANEG. c. Wolfh. 16 p. 80,9 cuius *(humilitatis)* specialis -r advenerat *Christus. al. v. et p.911,44. de diabolo:* HROTSV. Bas. 33 -r . . . scelerum, qui decepit protoplastum. Dion. 155 pater ipse doli sceleris -rque maligni. THEGAN. Ludow. 16 p. 272,22 (rec. B2) quis, pessime *(sc. episcopus),* tuus fuit consiliarius aut -r (*cf.* 44 p. 234,6 ductor) tuus, nisi ille, qui est caput superbię. *al.* **c** *de apostolis:* WALAHFR. carm. 1,33 primum vitia omnia sacris pellantur stabulis; . . . nonne eadem . . . cura fuit -bus almis? CALEND. Karol. B p. 1029,5 -es Petrus et Paulus ternis *(sc. kalendis iuliis)* sociantur. HROTSV. Dion. 23 -r Paulus . . . opimus. *saepe.* **d** *de patribus:* HINCM. ord. pal. 71 sicut sacra scriptura et catholici -es ostendunt. MANEG. c. Wolfh. 6 p. 56,2 Iheronimus . . . tanti -is *(i. Origenis)* casum . . . ingemiscens. BERNOLD. CONST. chron. p. 397,8 catalogus sanctorum Romanorum pontificum: . . . Leo -r annis XXI. p. 397,35 Gregorius -r annis XIII. COSMAS chron. 1,4 p. 13,13 que *(Sibylla)* . . . de Christo vaticinata est, sicut quidam -r in sermone sue predicationis . . . introducit. *saepe. v. et p.915,31.* **2** *qui confirmat, testis, auctor – einer der bestätigt, Zeuge, Gewährsmann:* CHART. Zoll. I 1 p. 2,29 (a. 1095/98) huius . . . testamenti -r extitit Benno de Speichingen non semel, sed bis.

2. doctor *v.* dictor. **3. doctor** *v.* ductor.

***doctoricius,** -a, -um. *didascalicus, docens – belehrend, Lehr-:* IOH. NEAP. Sever. 19 vidit *presbyter* . . . in specie -ae picturae, sed habili vigore nitentem eumdem cum discipulis sanctum adesse suaque vulnera . . . ligare ac ulterius non comparuisse *(cf. p.912,32).*

doctrina, -ae *f.* **1** *proprie:* **a** *actio docendi, institutio, educatio, praedicatio – Unterricht, Belehrung, Lehrtätigkeit, Verkündigung, Predigt:* **α** *in univ.:* WANDALB. martyr. 244 Maias prima sacrat Christi -a kalendas. VITA Leutfr. 3 (MG Mer. VII p. 10,20) ad urbem Carnotensem . . . convolavit, ubi diversorum studiorum -am abundare cognoverat. LIBELL. de conv. Baiuv. 1 p. 90,12 innumerabiles ad eius sacratissimam convenerunt -am. EKKEH. IV. cas. 74 p. 154,13 Ekkehardus post -as decanus. ALBERT. M. animal. 1,50 quaedam *(animalia)* sunt iracunda . . ., ⌞non recipientia -am⌟ (*cf. p. 488^{b},14* ἀμαθῆ). *persaepe.* **β** *revelatio – Offenbarung:* MANEG. c. Wolfh. 16 p. 79,8 dum lex completur, . . . ut utrinque . . . probatione constaret . . . verus et iustus homo, ex -a et operatione omnipotens sapiencia Deus. **γ** *exemplum – Beispiel:* RUD. FULD. mirac. 9 cuius *(Urbani papae et confessoris)* -a suo tempore multi coronati sunt martyrio. CHART. Tirol. 1263 p. 301,20 scripture beneficium a patre luminis evolavit, quod de

[Pörnbacher]

presentibus, preteritis et futuris ... fides perpetuo pateat ad -am (*inde* 1265 p. 303,4). *al.* **δ** *consilium, dictum, norma – Weisung, Richtlinie:* CONC. Karol. A 36,11 secundum -am sanctae regulae Benedicti. ANSCAR. mirac. Willeh. 24 (23) cum ... mulier *(sc. caeca)* ... viri sui *(sc. recenter sanati)* -is admonita Dominum sibi ... posceret adesse propitium. GERH. AUGUST. Udalr. 1,16 l. 28 secundum -am Iacobi apostoli: '*eqs.*' EPIST. Hildesh. 102 iuxta -am apostoli *(sc. Pauli).* **ε** *rumor, gloria – Ruf, Ruhm:* RUD. FULD. Leob. 10 quam fama sanctitatis et -a virtutum tunc per longinqua divulgaverat. **b** *actio discendi, studium – Studium, Schul-, Ausbildung:* **α** *in univ.:* TRAD. Frising. 641ᵃ (a. 841) ut filius ... in domo sanctae Mariae ... dominationem et -am seu prebendam suam habuisset usque ad tyrocinii sui annos. IOH. CANAP. Adalb. A 4 magistro suo aurum ... offerentes kari filii -am magno precio emerunt *(sc. parentes).* EPIST. Hildesh. 78 ut oportuno mihi subvenire velis *(sc. mater)* auxilio, quo et in his, que corpori sunt necessaria et -ę, valeam providere *eqs.* ACTA civ. Wism. B 636 viri tenebunt predictum puerum in expensis et vestitu et -a scolastica secundum consilium consulum. *al.* **β** *de facultate discendi i. q. docilitas – Lernfähigkeit:* FRID. II. IMP. art. ven. 3 p. 59,22 canes ... non sunt omnes bone moralitatis et -e. **2** *meton.:* **a** *opinio docta, sententia, dogma – Lehre, Lehrmeinung, -richtung, -inhalt, Botschaft, Wissenschaft:* **α** *in univ.:* LEG. Wisig. 12,3,11 si quis Iudeorum ... -as adtenderit ..., in quibus male contra fidem Christi sentitur. LIBELL. de conv. Baiuv. 14 nova orta est -a Methodii philosophi. ALFAN. premn. phys. 1,62 p. 16 proprium ... est ipsi *(homini)* artium disciplinarumque -as (*PG 40,524ᴮ* τὰ ... μαθήματα) addiscere. HERM. IUD. conv. 2 p. 75,25 Pharisaica mihi quondam -a facile persuaserat. ALBERT. M. metaph. 1,2,10 p. 27,76 quod sciamus viam -ae per contrarium incohare viae inquisitionis, quoniam *eqs. persaepe. de fide christiana:* WILLIB. Bonif. 5 p. 23,27 cum ... -ae lux Domino Deo dispensante clarescerat. PONTIF. Rom.-Germ. 82,5 ponitur in rationali iudicii: '-a et veritas', ut, quod scriptum videt in veste, cogitet sacerdos, id est, ea, quae ad -am et veritatem pertinent, non terrena sive caduca *(sim.* CHART. episc. Halb. 56 l. 17 [epist. Hildew.]; *loci spectant ad Vulg. exod. 28,30; cf. LThK.* ³*VIII. p. 844).* DIPL. Otton. III. 136 p. 547,11 quibus *(monachabus)* ipsa *(inclusa)* sacrae -ae l a c ... praebuit (DIPL. Frid. I. 53 p. 91,4). *al. v. et p. 920,19.* **β** *disciplina, scientia, ratio, ars – Disziplin, System, Methode, Theorie, 'Schule':* CHRON. Noval. 3,13 si quis ... episcopum ... suo loco desiderasset, ... de discipulis beati Frodoini et de eius -a viri requirebantur. ARS med. 5 p. 424,4 anatomicae ... -ae necesse est, ut universorum feramentorum nomina describam: *eqs.* EPIST. Hildesh. 134,1 dictandi. GUIDO AUGENS. mus. 3 artis ... musice studiis in negligentiam cadentibus ... nulla canendi -a tradebatur. REINHER. PADERB. comput. 1,10 p. 24,36 ut ecclesia -am super hac re *(sc. celebritate Paschae)* Dionisii reciperet. ALBERT. M. eth. II 1,3,3 p. 33ᵇ,12 -am ... dicimus eam, quam Graeci methodum vocant. *al. de lingua:* ALBERT. BEH. epist. 98 p. 393,3 dicitur *Parma* Grisopolis in Greca -a, Civitatem auream quam dicit Latina. **b** *eruditio, prudentia, sapientia – Bildung, Gelehrsamkeit, Wissen:* **α** *in univ.:* WILLIB. Bonif. 2 p. 8,22 ad communem provehunt *studia* populorum -am. WALAHFR. Blaithm. 62 vigens -arum morumque nitore. RUD. FULD. Leob. 10 propter sanctitatem vitae et sapientiae -am (*sim.* BALTH. Fridol. prol. p. 218,6 Nokero -a sophie famosissimo. DIPL. Heinr. II. 581 p. 688,3 [spur.] -a sciencie). NOTKER. BALB. gest. 1,2 cuius *(Albini)* in tantum -a fructificavit, ut moderni Galli ... Romanis ... aequarentur. *saepe. v. et p.913,25.* **β** *in allocutione de doctore:* CARM. Salisb. I 6,1 palma sacerdotum, rerum -a bonarum, ecclesiae princeps, sidus in orbe micans.

doctrinabiliter *adv. modo didascalico, professorio – belehrend, schulmeisterlich:* GUNZO epist. 1 p. 21,2 ne putetis me -r (doctrinaliter *var. l.*) velle loqui, excitare tamen mentes vestras volo.

doctrinalis, -e. *c. gen. obi.: p.918,18. usu subst. neutr.: p. 918,14.39sqq.*

ad doctrinam pertinens, didascalicus, disciplinalis – die Lehre, den Unterricht betreffend, lehrhaft, Lehr-: **1** *in univ.:* **a** *strictius (spectat ad doctrinam fidei: l. 4. 6. al.):* HINCM. epist. 99 p. 48,30 si ... aliqui emerserunt, qui -em cathedram tenuerunt ..., qui aliter senserunt, quam *eqs.* BERTH. chron. B a. 1075 p. 222,8 zizania ... sarculo -i radicitus exsarire. ALBERT. M. elench. 1,1,4 p. 531ᵇ,2 disputationum sunt quatuor genera, scilicet -es *(p. 165ᵃ,39* διδασκαλικοί), dialecticae, tentativae, litigiosae. caus. element. 1,1,1 p. 49,24 'sermo' -is physicus 'de caelo et mundo'. *al. in titulo libri de tractatu Alexandri de Villa Dei D-e q. d.:* NICOL. BIBER. carm. 38 -em librum scis ut Iuvenalem. *usu subst neutr. ('Lehrbuch'):* HUGO TRIMB. registr. 248 non sequitur incongrue Grecismum D-e, quod apud gramaticos est satis usuale. **b** *latius:* **α** *doctus – gelehrt:* THEODULF. carm. 25,196 si -is pectoris antra riget *Alcuinus.* **β** *docilis, docibilis – gelehrig, aufnahmebereit:* EKKEH. IV. cas. 47 p. 106,1 erat *Hartmannus abbas* ... praeter sapientię -em dotem religionis tenacissimus. CHART. Heinr. Leon. 100 p. 151,8 quatenus ... illorum *(antecessorum)* ⌞innitamur vestigio⌟ (*sic A pro* imitamur vestigia) -i observantia. **2** *contemplativus, speculativus, rationalis – theoretisch, abstrakt, wissenschaftlich:* **a** *gener.:* EGBERT. fec. rat. 2,543 Abraham ... per mathesin (gloss.: id est -em s c i e n t i a m; *cf. Cassiod. inst. 2,3,6*) regnare Deum cognoverat unum (ALBERT. M. bon. 406 p. 219,30. *ibid. al.*). ANSELM. HAV. dial. 2,16 p. 1187ᴰ -es rerum corporalium seu incorporalium similitudines nequaquam sunt contemnendae. URSO gloss. praef. p. 19,4 causa intentionis eius *(libri)* est imperfecta et dispersa doctrina -um quaestionum. ALBERT. M. metaph. 1,1,1 p. 1,46 habitus per speculativum intellectum adepti scientiae verae nomen acceperunt et -es et disciplinales vocantur ideo, quia ex principiis non mutantibus ... docentur experientia non indigentes. *al.* **b** *de mathematica et partibus eius (cf. Cassiod. inst. 2 praef. 4 p. 92,5. 2,3,4. 2,3,6):* ALBERT. M. phys. 8,2,1 p. 583,14 'sicut in rationibus -bus' (*p. 253ᵇ,3* περὶ τὰ μαθήματα), quae sunt 'mathematicae'. metaph. 1,1,1 p. 1,9 naturalibus et -bus ... scientiis elucidatis. 1,1,6 p. 8,18 quorum ... est ... intellectus reflexus ad ipsum, hi -bus et *(add. pars codd.)* mathematicis gaudent studiis. *al. v. et p. 880,52. usu subst. neutr. (ellipt. de geometria):* CARM. imag. 21,9,1,2 Christi genealogia formans ceu -a punctum in archipatribus locat *(cf. notam ed.).* ALBERT. M. phys. 2,1,8 p. 91,23 tales ... probationes dicunt causam, propter quam terra est sphaerica, et sumuntur in -bus ad faciliorem doctrinam. *al. v. et p. 887,29.* **c** *de arte computi (de diebus non statis in circulo anni; cf. vol. I. p. 680,19) i. q. computabilis – zu berechnen(d):* CHRON. Lippold. p. 556,42 (catal. librorum) de -i anno tractatus.

adv. ***doctrinaliter.** **1** *per doctrinam, modo didascalico – auf dem Wege der Belehrung, Unterweisung (spectat ad revelationem: l. 51):* CAES. HEIST. Elis. I 2 p. 348,19 quam ... Deus multipliciter saturavit, hoc est spiritualiter, -r et sacramentaliter. ALBERT. M. metaph. 1,1,8 p. 12,58 -r non generatur scientia, nisi postquam iam generata est in anima docentis. 1,1,9 p. 14,50 'signum scientis est' scitum suum 'posse docere' -r per causam et rationem. *v. et p.917,69. expressius i. q. secundum (orthodoxam) doctrinam fidei – im rechten Glauben:* CHART. Steph. Wirz. 12 p. 17,17 (spur. s. XII.ᵉˣ.) qui *(sc. parrochus)* ... populum ... parrochitanum catholice in hiis, que sunt ad Deum et ad salutem animarum, -r instruat. **2** *modo speculativo, rationaliter – auf wissenschaftliche Weise, mit wissenschaftlicher Methodik:* ALBERT. M. eth. II 1,1,4 p. 11ᵃ,10sqq. scientia moralis est, quae est docens et doctrina vocatur, -r procedens diffiniendo ..., qui modus totus theoricus est, et quod plus est, etiam -r est et demonstrative. probl. det. 33 disputare -r et determinare non licet, quod anima Christi unita divinitati sit ex traduce, quia *eqs.*

***doctrinatio,** -onis *f. actio discendi, doctrina – Belehrung, Unterricht:* ALBERT. M. phys. 3,1,4 p. 158,58 'similiter -o' (*p.201ᵃ,18* μάθησις), qua docetur docibilis, secundum quod est docibilis, est perfectio eius. 5,3,1 p. 428,42 'sicut' est motus, qui dicitur '-o'. p. 428,49. anim. 2,3,2 p. 99,74 'in actum ... se ducens', qui est operatio 'ex habitu' elicita, 'non est iustum',

[Pörnbacher]

quod hoc dicatur 'doctrina' sive -o, hoc est doctrinae acceptio.

***doctrinativa,** -ae *f. facultas docendi, instruendi – Fähigkeit zur Unterweisung, Lehrbefähigung:* ALBERT. M. pol. 1,9[l] 'manifestum ..., quod talis virtutis causam esse oportet servo dominum', quia illius *(domini)* praecepto tenetur servus obedire ad opera, 'sed non', supple: oportet, '-am (*p. 126o[b],4* τὴν διδασκαλικήν) habentem operum despoticam', id est, dominalem; -a ... est, quae secundum philosophiam docet, quid virtus.

***doctrino,** -avi, -atum, -are. *docere, instruere – (be)lehren, unterweisen:* GESTA Camer. 1,85 gregem ... commissum exemplo vitae innocentis morumque bonorum informatione -bat *Engrannus episcopus.* 1,116 p. 452,41 quod nihil religionis interius -verit *abbas* (3,15 -bat). 2,36 a beato Autberto -ta velamen ... accepit *Aldegundis. de avibus ('abrichten', 'abtragen [auf]'):* FRID. II. IMP. art. ven. 3 p. 28,29 illi *(falcones),* qui consentiunt, cum pauciori trayna -buntur quam illi, qui non consentiunt. p. 28,32 girofalci et sacri sepius -entur ad capiendum magnas aves quam ceteri. 6 p. 207,14 priusquam inciperet *falco* -ari (doceri *N*). *ibid. al.*

1. doctrix, -icis. *script.* doxt-: *l.27. usu attrib.: l.28.31.32. al.*

magistra, praeceptrix – Lehrerin, Lehrmeisterin (de abbatissa: l.26): EPIST. Wisig. 9 p. 673,4 habes illic *(sc. in persona Theodolindae)* omni matrem veneratione colendam, -em fidei firmissimam. BEDA hist. eccl. 4,26 p. 268,1 devota Deo -x. MIRAC. Gertr. II 3 p. 472,27 -x (doxt- *var. l.*) extitit disciplinae Dei *(cf. Vet. Lat. sap. 8,4).* HRABAN. inst. cler. 3,2 l. 16 -x et inluminatrix omnium veritas et sapientia. HROTSV. Mar. 12 quo laudem dominae studium supportet alumnae -ique piae carmina discipulae. BENZO ad Heinr. IV. 1,3 p. 112,14 -x causa fuit, cum Babyl alta ruit. YSENGRIMUS 5,62 -x mordendi vos *(sc. dentes)* scola nescit adhuc. *saepius.*

2. doctrix *v.* ductrix. **doctus** *v.* doceo.

documen, -inis *n.* **1** *testimonium, documentum – Zeugnis, Beleg:* HEIRIC. Germ. I 1,19 indicium -nque rei *(sc. nobilitatis et divitiarum eius)* numerosa retentant praedia succiduis olim notissima chartis. *v. et p. 920,44.* **2** *doctrina, sententia – Lehre, Lehrsatz:* ARNULF. delic. 40 principium vere Domini formido sophie: crimina pellentis -n predisce timoris *(spectat ad Vet. Lat. Sirach 1,27).*

***documentalis,** -e. *doctrinam constituens, principalis – das Lehrsystem ausmachend, grundsätzlich:* ANON. mus. Sowa praef. p. 84,12 ex hinc iura (gloss.: -es regulas vel differentias huius artis) dare specierum sex volo.

documentum, -i *n. script.:* docim-: *l.61. adde* FORM. Marculfi 2,19. docom-: *p.921,11.* ?-mm-: *p.920,38.*

1 *exemplum, monumentum – Beispiel, Vorbild:* **a** *in univ.:* CONC. Merov. p. 137,23 ut Abrahae -a sequentes decimas ... non pigeat Deo ... offerre (*sim.* PASS. Petri et Pauli 283 Abelis iusti). WILLIB. Bonif. 2 p. 7,28 sicut subsequentia huius operis -a declarant. HUGEB. Willib. 3 p. 90,18 per asperioras rigidioris vitae -a. RUOTG. Brun. 21 p. 22,10 exemplum et -um factus est omnibus obtemperantibus sibi in salutem. RUP. TUIT. vict. 9,8 p. 283,24 lamentabile ... nobis datur -um (experimentum *var. l.*), ut sciamus *eqs. al.* **b** *signum, symbolum – Sinnbild, Symbol:* METELL. exp. Hieros. 6,822 regalis certum leo virtutis -um. **2** *dogma, doctrina, sententia, praeceptum – Lehre, Anschauung, Theorie:* **a** *proprie:* **α** *in univ.:* AETHICUS p. 198,14 philosophus ... Apolline ... plurima doci-a (-a *V*) superstitiosa multa incredibilia ... praefatus est. WALAHFR. imag. Tetr. 212 -a salutis (ALTFR. Liutg. 1,13. *al. sim.* HRABAN. epist. 27 p. 441,20 salubre ... -um. *al.*). ALFAN. premn. phys. prol. 14 liberalium artium -a huic libello necessaria pro aedificatione conferentur. FRID. II. IMP. art. ven. prol. p. 3,29 ars venandi est collectio -orum, quibus *eqs. persaepe.* **β** *mandatum – Weisung:* CHART. Sangall. A 47 p. 48,5 (a. 764/68) ego Drutpertus memoratus dominicum -um, ubi ait: *'eqs.'* (*sim.* CHART. Rhen. med. I 167 p. 231,8 prophetica ... -a). DIPL. Heinr. II. 195 divinis et salutaribus sanctarum scripturarum admonemur -is ..., ut aecclesias ... amplificare non cessemus *(inde 196. al.). al.* **γ** *regula, norma – Regel, Vorschrift, Grundsatz:* DHUODA lib. man. 3,4,46 considera ... illos, qui illi *(seniori)* ... militant ..., et disce ab illis -a servitii. DIPL. Otton. III. 241 ut pleniter eius *(arithmeticae libri)* instructi -is aliquid priorum intelligamus subtilitatis. MANEG. c. Wolfh. 12 p. 68,7 obediendi ... -a primis patribus ante legem prefixit *Dominus.* ALBERT. M. top. 6,7,3[capit.] de universalibus -is circa diffinitionem observandis. *ibid. al. de regula vitae spiritualis:* IONAS BOB. Columb. 2,10 p. 253,23 cum ad hoc iam omnes adspirarent, ut contemptui pristinorum -orum adsentatores forent. CONC. Karol. A 37,22 beati Benedicti -a ... demonstrant, qualiter eis *(monachis)* vivendum sit. OTLOH. Wolfk. 19 urbanis (canonicis *var. l.*) et coenobitis -a dedit. *al.* **δ** *de praecepto medicorum i. q. ratio – Verfahren:* THEOD. CERV. chirurg. 2,1 p. 144[G] hoc generale -um, quod in cura vulnerum capitis datum est, ... generaliter tenendum est in omnibus vulneribus cutis capitis. p. 144[H] miror, si in mundo est melius -um. **b** *meton.:* **α** *institutio, educatio, praedicatio – Unterricht, Abrichtung, Belehrung, Verkündigung:* WILLIB. Bonif. 3 p. 12,24 qui et d o c t r i n a e caelestis -um non suo ante tempus arripuit arbitrio (8 p. 52,22). TRAD. Frising. 65 p. 92,8 quem *(filium)* in deificum constitui -um. WALAHFR. Wett. 879 hoc *(coenobium)* recolens, quod prima inibi -a recepit. FRID. II. IMP. art. ven. 3 p. 44,20 traynare est -um quoddam, quo aves rapaces addiscunt capere ... bestias similes trayne. *saepe. v. et p. 939, 28. revelatio – Offenbarung:* SERMO nat. virg. 6 ut ex remotis ... partibus Clematius quidam ... crebris visionum prodigiis, terroribus et -is Coloniam invitatus accederet. **β** *schola – 'Schule':* ANON. IV mus. 2 p. 50,21 post ipsum *(magistrum Robertum)* ex -o suo fuit magister Petrus optimus notator. **γ** *tractatus – Abhandlung, (Lehr-)Schrift:* CARM. libr. III 49,2,3 prebent maiora duo -a sequentes *(sc. libelli).* Ps. BOETH. geom. 736 si diligens lector superioris nostri -i praeceptis et formulis instructus accesserit, minime in hoc lababit. *de epistulis apostolicis ('Apostelbriefe'):* CONC. Karol. A 56[A],16 convenit ... sacerdotali ministerio scire formam ewangelicam, -a apostolica, canonum instituta, normam regulae pastoralis. CARM. libr. II 26,1 primus apostolica canon -mmenta *(sic?)* ministrat, Nicenaque secundus habet saluberrima dicta. *al.* **δ** *sapientia – Weisheit:* WALAHFR. Blaithm. 66 cui laus et gloria solum Christus erat, Christus sermo, Christus -um. **3** *demonstratio, ostensio, probatio, indicium – Be-, Hin-, Erweis, Zeichen, Zeugnis:* **a** *gener.:* **α** *in univ.:* WILLIB. Bonif. 6 p. 26,11 v i r t u t i s -a (-um, documen *var. l.*) et laboris in Domino constantiam huius sancti viri perstrincximus (WALAHFR. Mamm. 17,11. 19,27. *al.*). ODILO CLUN. Adelh. 14 si non essem publico -o expertus. MANEG. c. Wolfh. 20 p. 88,8 gemino -o dubitantibus sese videndum et non videndum prestabat *Christus.* RUP. TUIT. vict. 4,1 p. 118,19 non necesse est hoc longis probare -is, cum *eqs.* OTTO FRISING. gest. 2,15 proterviae ... -um. *saepe.* **β** *auctoritas, testimonium – Autorität, Zitat, (Schrift-)Stelle:* HRABAN. epist. 39 p. 476,37 expositionem in librum Genesis condens sensum in eo historicum necnon et allegoricum oportunis locis iuxta sanctorum patrum -a ... explanavi. CONC. Karol. B II 21[A] ut sacras ipse *(sc. papa)* auctoritates et exempla piaque -a perscrutatus sit, quae nostrae *(sc. episcopi)* restitutioni ... fiduciam non denegant. OTTO FRISING. chron. 8 prol. p. 392,8 ardua et archana scripturarum -a. *al.* **γ** *conspectus, delineatio – Übersicht, Darstellung (usu plur.):* METELL. exp. Hieros. 4,91 scribam dux affore iussit; primis Persarum rerum -a suarum magnifice scripsit, laudes in origine dixit, que fini debentur. **δ** *eventus – Vorkommnis, Ereignis:* CHART. march. Misn. III 249 p. 182,6 (a. 1218) cum servi eius *(Domini)* alios faventes ... habeant, alios ... cause sue ... importunos tolerant, quod ... in fratribus nostris de Cella sancte Marie cottidie minus leta declarant -a. **b** *publ., iur., canon.:* **α** *proprie i. q. testificatio, confirmatio, professio – Bezeugung, Bestätigung, Bekenntnis:* LEG. Wisig. 2,4,3 prolator eius *(scripturae)* probare debebit, utrum ab eisdem testibus scriptura fuisse roborata constiterit, et si hoc ipse quibuslibet aliis -is convincere ... nequiverit *eqs.* PONTIF. Rom.-Germ. 11 datis propriae fidei -is presbiterii sacerdotium poterit *(sc. diaconus)* promereri.

[Pörnbacher]

TRAD. Frising. 1677 hęc pia traditio cunctis pateat -o, quod *eqs.* CHART. Tirol. 1290 p. 330,2 ad quorum omnium e v i d e n s -um . . . electus et . . . comites . . . huic scripto nostra appendi sigilla fecimus (1293). CHART. Eberac. 206 ad cuius rei evidentiam et memorabile -um dedimus presens cyrografum. *confessio – Geständnis:* RAHEW. gest. 4,45 p. 285,27 cum de sociis . . . sceleris nullum ab eo *(mago)* potuisset *imperator* extorquere -um. **β** *meton. i. q. instrumentum, charta – Beweismittel, Urkunde:* LEG. Burgund. Rom. 35,2 -i professio firmitatem praecariae possessionis obteneat. CONC. Merov. p. 90,15 quaecumque ecclesiis . . . sub conpetenti ac iusto doco-o (doco-um, -o *var. l.*) fuerint derelicta. LEX Raet. Cur. 9,15,1 si curiales . . . quelibe *(sic)* de p u b l i c o -um (-o *var. l.*) scripserit, si falsum fecerit (CHART. cell. Paulin. 83 p. 95,35. *al. sim.* CHART. cell. Paulin. 84 per legitima -a. 85 p. 98,23). HINCM. coll. 1 p. 86,15 sunt . . . et alia -a a beato Gregorio et ab aliis pontificibus . . . constituta, in quibus . . . dotes ecclesiarum sunt . . . designate. CHART. Sil. D I 80 p. 52,15 nos . . . dux . . . presenti -o notum facimus . . ., quod *eqs. al.* **c** *eccl. i. q. celebratio, laus – Lobpreisung, Lobgesang:* COZROH. praef. p. 1,16 cantelenis et omnium divinarum *(sic)* -orum officiis . . . domum sanctę Marię . . . adimplevit *Hitto episcopus.* *Pörnbacher*

***dodarium** *v.* *dotarius. **dodidem** *v.* dos. **dodo** *v.* doto.

dodrans (dor-, -as), -antis *m.* *form.:* *nom.* doras: *l. 32. acc.* doridem: *l. 27.* **1** *tres quadrantes, novem duodecimae – drei Viertel, neun Zwölftel:* **a** *in univ.:* LEG. Burgund. Rom. 1,1 si . . . donatio -em (-e, doridem *var. l.*), id est novem uncias, non excedit. 10,3 in -e (-em *var. l.*), id est in tribus hereditatis portionibus avo avieque succedant *nepotes ex filia. al.* **b** *de pondere i. q. tres partes assis vel librae, novem unciae – drei Viertel Pfund, neun Unzen:* BEDA temp. rat. 4,10 -s (dor-, -as *var. l.*) sive doras VIIII unciae (*sim.* MAPPAE CLAVIC. 288 p. 242,4). DICUIL. epist. cens. 29 (cod. Paris. N. A. 1645 f. 8r) septunx, bes -sque, decunces atque deunx, as. 36 (f. 8v) libra, deunx, dextans, -s, bissis cumulantur. ECBASIS capt. 435 vię comiti -em contulit *regina* auri. **c** *de longitudine i. q. tres partes pedis, duodecim digiti – drei Viertel Fuß, zwölf Zoll:* GERB. geom. 3,5 sexta, quae et -s, habet digitos duodecim, uncias novem, palmos tres; dictus -s, quod ab integro pede dempto quadrante constet. **2** *per pravam interpr. cuiusdam loci apud Philippum presbyterum inventi i. q. aestus, pontus – Meeresflut (cf. A. K. Brown, MediaevStud. 37. 1975. p. 419sqq.):* COLUMB. epist. 5 p. 174,37 pater verus . . . trans euriporum rheuma, . . . trans turgescentem -em ad nos usque pervenit. CARM. Aldh. 1,108 oceanus cum molibus atque diris -bus pulsabat promontoria. ALDH. epist. 5 p. 489,13 te *(sc. Ehfridum)* exulem almus arbiter . . . caerula trans ponti glauca inormesque -ium glareas . . . reducere . . . dignatus est.

***dodrona,** -ae *f.* (*cf. ThLL. s. v.* dodoronis) ἐρύσιμον, *irio – Rauke, Raukensenf (Sisymbrium L.; v. André, Lex. bot. p. 119 s. v. dodorona et p. 171 s. v. irio):* FRAGM. mul. II 6 ad concipiendam rem probatissimam: -e semen cocl. III, nepte semen cocl. III, apii semen cocl. III *eqs.* (*item* III 6).

doemon *v.* daemon. **doemonicus** *v.* daemonicus.

doga (duga), -ae *f.* *dolii lamina – (Faß-)Daube:* THEOD. CERV. chirurg. 2,45 p. 155H oportet . . . medicum duas hastellas longas parare . . ., et sit latitudo earum quatuor digitorum, et sint firmae sicut -ae barilis. ALBERT. MIL. temp. 215 fuit combusta . . . domum . . ., et vegetes ardebant, fundum et dugas totas *(cf. notam ed.).*

dogalis *v.* ducalis.

dogma (docma), -atis *n. vel rarius* **dogma** (docma), -ae *f. vel etiam* ***dogmata,** -ae *f.* *(p. 922, 23. 43)* (δόγμα) *script.:* teg-: *p. 922,27.* deg-: *p. 922,9. adde* VITA Lamb. Traiect. 3 (MGMer. VI p. 355,13 *[var. l.]*). dig-: *p. 922,41.* dochm(a): *p. 922,63.* dom(a): *p. 922,44. adde* ALDH. virg. II 687 *(var. l.). form.:* *acc. sg. (fem.)* -a: *p. 922,39.* *acc. pl.* -a: VITA Eucher. 3 (MGMer. VII p. 48,5). 15 (p. 53,24). HUGEB. Wynneb. 6. EUGEN. VULG. syll. app. 3,2B,13.

I *strictius i. q. doctrina, opinio docta, sententia, ratio – Lehre, gelehrte Meinung, Lehr-, Grundsatz:* **A** *gener.:* **1** *in univ.:* WALAHFR. Wett. 588 convocet *Wettinus* hos omnes, quorum per inania mentes -ta (doc- *var. l.*) pervertit. ERMENR. ad Grim. 1 p. 536,16 tam -a totius disciplinę quam normam recte vivendi ab eis *(aulicis)* didicisti. CARM. var. I 22,26 incipe *(sc. vates)* divinas recitare ex ordine leges, transferre in propriam clarissima -ta linguam. EUGEN. VULG. calend. 20 his intersticiis mathesis sua ⌞-ta fundit⌟ (-a refundit *var. l.*). CONR. HIRS. dial. 72 lingua maris Egyptii docma est secularis scientiae. *al.* **2** *consilium, dictum – Rat, Wort:* YSENGRIMUS 3,914 tibi *(sc. Ysengrimo)* -a (de- *var. l.*) meum *(sc. Iosephi)* non ut ab hoste datur. 5,1042 quidam rufus ad hęc -ta clamat ovans: '*eqs.*' SALUTARIS POETA 214 delirus homo nobile -a fugit. 219 ne pereas exul, hoc perfice -a (doc- *Kr*) salutis, ad patriam tendas auxiliante Deo. **3** *disciplina, scientia, ars – Lehrfach, Wissenschaft, Kunst:* WALDR. carm. 3,33 hic *(sc. apud dominum)* medicina vigens medicali et -te (-ta *cod.*) pollens corpore depellit, quicquid languoris adesit. SALUTARIS POETA 195 -a (doc- *Kr*) theoloycum si queris, perfice -a (doc- *Kr,* donum *F*). 197 si sis causidicus, Ciceronis -te polle. **4** *norma, regula – Regel, Vorschrift:* BEDA hist. eccl. 5,19 p. 330,19 paschalis qui *(Uilfridus)* . . . sollemnia tempora cursus catholici ad iustum correxit -a canonis, quem statuere patres. RHYTHM. 149,268 docebat *Eligius* singulos castam . . . agere vitam: placebat patriae principis et -ta universis *(v. notam ed.).* CHRON. Noval. 5,23 quidam palatinus comes . . . nostrum *(sc. monasterii Bremetensis)* petiit -a *(i. regulam sancti Benedicti)* et . . . factus est monachus. ANON. mus. Sowa 1,2 p. 140,33 vult . . . hoc *(sc. de figura quaternaria)* tegma (gloss.: id est haec doctrina), quod longa sit antesuprema. *al.* **B** *philos.:* AUREL. REOM. mus. 20,28 mundus et caelum supra nos iuxta philosophorum -a gestare insemet dicuntur armonie sonoritatem. BOVO CORB. Boeth. 15 quia de Platonicorum magis -um vanitate quam de doctrinae evangelicae veritate necessario erant aliquanta dicenda. ANSELM. HAV. dial. 2,21 p. 1195D tale fuit illud Platonicum -a in scholis academicorum: sine temeritate affirmare et sine iracundia refelli. NICOL. BIBER. carm. 44 tuum repeti placet almum -a, Boeti, dans menti dubie solatia philosophie. *al.* **C** *eccl. et theol.:* **1** *de doctrina catholica:* **a** *proprie:* IONAS BOB. Columb. 1,30 p. 227,16 sacro edoctus -te. CARM. de Bobol. 4,1 (MGMer. IV p. 154) -a priorum antiquorum sancita a patribus scilicet totam patravit. ORD. Rom. 19,42 sanctorum patrum -a (di- *cod.*) investigare atque imittare. NICOL. I. epist. 71 p. 394,7 quae ipsa *(sedes apostolica)* pro catholica fide, pro sanis -bus (-tis *var. l.*) . . . scripsit. DONIZO Mathild. 2,878 domate pro Christi *(sc. certare). v. et l. 17. p. 915, 32.* *firmitas – Gewißheit:* VITA Elig. 1,34 p. 691,21 quanta Martinus claruerit fidei -a (-te, -tae *var. l.*). **b** *meton. de scriptis sacris:* CONC. Karol. A 36 p. 259,27 episcopi . . . tractantes . . . diversa sanctorum patrum opuscula pastoralemque librum Gregorii cum caeteris sacris -bus (*inde* CAPIT. reg. Franc. 248 p. 174,7). WALAHFR. (?) carm. 50,2,13 quattuor in mundum spargentes -ta . . . proceres Christi documenta notantes. HRABAN. epist. 45 p. 499,33 quam *(catholicam veritatem)* sanctorum patrum doctrina in -bus suis servat. CARM. libr. III 27,5 ex septem decadum translatum *(sc. libellum)* -te patrum Heronimus . . . edidit. PURCH. Witig. 40 pulcher apostolico quam *(legem perfectae fidei)* laudat -te sermo dicens: *eqs.* CARM. imag. 21,6,2 hic *(Marcus)* fluit ut Tigris racionis -te velox. **2** *de haeresi:* EPIST. Wisig. 20 p. 689,25 ingrediente flatu alienę vertiginis -ę cavernias aurium *(de iudaismo).* CHRON. Fred. 2,42 Constantinus . . . in Arrianam -am declinat. LEG. Wisig. 12,3,1 p. 430,10 si publica p e r v e r s u m -a defensione vindicare voluerit *(sc. haereticus;* ANSELM. LEOD. gest. 62 p. 226,35 p. Manicheorum dochma. ALBERT. M. Iob 13,4 p. 172,16. *saepe).* HIST. Lang. Goth. 3 ad suam *(sc. Arianam)* -am perduxerunt *(sc. Langobardi Rudilandam).* OTTO FRISING. gest. 1,51 Petrus *(sc. Abailardus)* dampnationem sui -tis a Romana aecclesia confirmatam cognoscens ad Cluniacense cenobium se contulit. *persaepe.* *de ecclesia orientali:* HIST. de exp. Frid. imp. p. 75,24 anathemizant *Graeci* omnes suo -i non consentientes. **D** *publ., iur., canon. i. q. decretum, edictum, lex – Entscheidung, Beschluß, Verordnung, Gesetz:* CONC. Merov. p. 135,17 sicut in -bus ecclesiasticis habetur insertum,

[Peter]

non ordinandum clericum, qui per ambitionem ad imaginem Simonis magi pecuniam offert sacerdoti. LEG. Wisig. suppl. p. 484,22 qualiter vos in hac synodo residentes ... apostolici vestri ordinis -ta promulgetis. CONC. Karol. B II 16B,5 si quis -ta (doc-, docmate *var. l.*) ... vel decreta ... a sedis apostolicę praesule salubriter promulgata contempserit, anathema sit. EPIST. divort. Loth. 7 p. 219,17 canonicorum -um violatores. NADDA Cyriac. I 14,1 Cyriacus ... crudeli sententia sacrilegi cęsaris Aureliani minime pavidus ... nec Diocleciani sevientis cęsaris crudele docma perterritus *(v. notam ed.). al.*

II *latius:* **A** *actio docendi, institutio, instructio, educatio – Lehrtätigkeit, Belehrung, Unterweisung, Unterricht, Erziehung:* **1** *proprie:* **a** *gener.:* AMBR. AUTP. Pald. 3 (MG Lang. p. 549,44) hos *(Paldonem, Tatonem, Tasonem)* ... munere, -a, consilio refovet ... pater almus *(sc. abbas Thomas).* FORM. Augiens. C 4 ut puerulus ... sumat incrementum ... et ut omnis vestra laudabilis docma in eundem in evum floreat. POETA SAXO 5,236 artis rethoricę ... sumpsit *Carolus* ab Alquini -te noticiam. ANSELM. BIS. rhet. praef. p. 99,18 inestimabilis ... Droconis enutritus docmate docet gentes iste *(Sichelmus). al.* **b** *eccl. i. q. praedicatio – Predigt:* CONC. Karol. A 19A p. 113,11 precessores nostri *(sc. Elipanti)* ..., Toletane sedis antistites, in suis -bus ita dixerunt in missam de cena Domini: '*eqs.*' WETT. Gall. 25 p. 270,12 quem *(Iohannem)* statim omnes missarum sollemnia agere et virum Dei dulcifluis -bus suis populum instruere flagitabant. 29 p. 273,18 ut aedificationis gratia venias plebemque mellifluis -bus tuis doceas *(sc. Gallus).* CAPIT. reg. Franc. 248 p. 176,7 de -te ecclesiastico. *al.* **2** *meton. i. q. officium doctoris, cathedra – Lehramt:* HYMN. de Ansb. 4,3 (MGMer. V p. 642) cui *(episcopo Audoeno)* dignus Ansebertus successit in -te. **B** *eruditio, sapientia – Bildung, Gelehrsamkeit, Weisheit:* WALAHFR. Wett. epil. p. 334,18 nullus magni profertur -tis heres. *al.* ERMOLD. Ludow. 2,415 -te, Marte, fide mores praecellit avitos. CAND. FULD. Eigil. II 3,12 meritis et -te clarus (24,22 celsus. CARM. Salisb. I 1,4,5 magnus). *al.* FORM. extrav. II 24 sophistica facundia glorioso spiritalique docmate admode florato ... episcopo. RANGER. Anselm. 6659 facundus, sapiens et tanto -te pollens. *al.* **C** *notitia, prudentia, peritia – (genaue) Kenntnis:* CAPIT. reg. Franc. 180,34 qui *(magistri et doctores)* studia litterarum liberaliumque artium habentes -ta assidue doceant. GESTA Apoll. 193 literarum docmate plenus.

dogmaticus, -i *m.* δογματικός (*sc.* ἰατρός) – *Dogmatiker* (*usu medic., opp.* ἐμπειρικός, μεθοδικός): CATAL. biblioth. A I 49 p. 248,10 (a. 821/22) Eupate -i (doc- *var. l.*) liber in codice I.

dogmatiso *v.* dogmatizo.

dogmatistes (docm-, -ta), -ae *m.* (δογματιστής) *doctor, praeceptor, magister – Lehrer:* **1** *gener.:* ALDH. ad Acirc. 10 p. 88,24 -ae (doc-e *var. l.*) sententiis et doctoris sermonibus credula praecordia pando *(sc. discipulus).* **2** *eccl.:* ALDH. virg. I 32 p. 272,16 cuius *(Athanasii)* altor et -a beatus Alexander ... extitisse memoratur. *al.* EPIST. var. I 41 p. 565,4 vestigia ab ecclesiasticis -is frequentissime trita. WOLFHER. Godeh. I praef. p. 170,8 -arum generosissime. CHART. Rhen. med. I 329 p. 384,2 quod ... Treverensis ęcclesia ... fidei rudimenta percepisset per egregios -as Eucharium, Valerium, Maternum, quos beatissimus Petrus ... instruxit. BERTH. chron. B a. 1054 p. 165,3 auditoribus suis eloquens et sedulus -es *(sc. fuit Hermannus). in malam partem:* GEBEH. SALISB. ad Herm. 27 n o v i -ae longe aliter inde iudicantes talium absolutionum ministros subversores atque periuriorum persuasores nominant (HUGO FLAV. chron. 2 p. 431,7).

dogmatizo (docm-, -iso), -avi, -are. *script.:* dom-: *p.924,9.* dosm-: *p.924,17.* -iç(o): *p.924,18. adde* SALIMB. chron. p. 110,27.

1 *docere – lehren:* **a** *gener.:* ARIBO mus. p. 53,23 domnus Guido -at dicens: *eqs.* **b** *philos.:* HONOR. AUGUST. sigill. 8 (PL 172,518B) -bant ... philosophi duas ianuas esse coeli. ALBERT. M. miner. 2,1,1 p. 24a, 35 Democritus, qui ... omnia plena diis esse -at. **c** *eccl. et theol. (interdum i. q. praedicare – verkünden, predigen):* **α** *spectat ad doctrinam catholicam:* BEDA temp. rat. 5,51 cuncta, quae de septem primis diebus legunt, aliter ... altius perscrutando -ant *quidam patrum.* EPIST. pont. Rom. sel. I 2 p. 14,9 sanctus Ambrosius ... in libro I. de fide ... de Patre et Filio orthodoxe -ans. NICOL. I. epist. 154 per omnia tenere velle, quod sancta -sat ecclesia. VITA Rigob. 7 (MGMer. VII p. 66,10) ut canonica -at institutio. REGINO chron. a. 350/63 Augustinus episcopus eximius doctor in Ipponensi ecclesia divinam philosophiam doc-at (dom-, -at *var. l.*). **β** *spectat ad haeresim:* BEDA hist. eccl. 5,19 p. 326,27 cum synodum congregaret *papa Agatho* ... adversus eos, qui unam in Domino Salvatore voluntatem atque operationem -bant (*sim.* REGINO chron. a. 572/74. THEOD. TUIT. chron. [MGScript. XIV p. 575,62] doc-antes). LIBRI Karol. 3,18 p. 417,2 contra sanctas imagines (*item* EPIST. pont. Rom. sel. I 2 p. 18,10). PETR. DAM. epist. 40 p. 455,9 notum ... est, quod Novatus, cuius hii *(Catharae)* sequebantur errorem, -verat (dos-, -verit *var. l.*) *eqs.* 112 p. 286,10 heresim. *saepe. adde:* SALIMB. chron. p. 405,20 si -çaremus, quod non essent decime persolvende *eqs.* **2** *diffundere, disseminare – verbreiten, ausstreuen:* CONR. MEND. Attal. p. 147,30 cum ... plebs, ut assolet, varia scismata et zisania -saret et veritati superseminaret.

?***dogmatus,** -i *m.* (*cf.* dogma) *vir doctus, doctor – Gelehrter, Lehrer:* AETHICUS p. 221,1 apud -os (dogmat<ic>os *edd. priores*) vel historicus Graecorum inter reliquos philosophus caelebre usquequaque retenetur *(sc. Aethicus).*

***dohana, *dohanerius** *v.* doa-. **dol** *v.* 2. dolo.

***dola,** -ae *f.* (*a* dolare *retrograde*) *ferramentum ad dolandum aptum – Werkzeug zum Behauen, Beil:* GLOSS. I 368,31 St.-S. -a parta. III 687,28 -a barda.

***dolabilis,** e. *qui dolari, caedi potest, ad dolandum habilis – zum Be-, Zuhauen, Bearbeiten geeignet:* **1** *de ligno:* ALBERT. M. veget. 6,4 est *(sc. lignum abietis)* ... et -e et lene, aedificiis aptum. *ibid. al.* **2** *de lapide:* ALBERT. M. fat. 3 p. 72,19 est ... Lesbia insula, in qua lapides non ad rectam lineam sunt -es (*sim.* Iob 10,12 p. 149,26 nullus lapis -is est ad regulam rectam). *ibid. al. v. et l.45.* **3** *per compar. de materia:* ALBERT. M. phys. 1,3,12 p. 61,25 silva dicitur *(sc. materia),* secundum quod ipsa est prima et indeterminata per dispositiones quasi -is in omne aedificium naturale.

***dolabilitas,** -atis *f.* *natura ad dolandum habilis – zum Behauen geeignete Beschaffenheit:* ALBERT. M. miner. 1,2,5capit. de -e et indolabilitate lapidum. miner. 1,2,5 ex istis *(sc. de duritie diversa lapidum dictis)* iam patere potest -is et indolabilitatis causa; lapides enim excellenter duri dolabiles non sunt, sed comminuibiles in parva.

dolabra, -ae *f. vel* **dolabrum,** -i *n.* *script.:* -lub-: GLOSS. IV 140,34 St.-S. -lrada: *p.925,8.* *metr.* -lăb-: *l.63.67. adde* EGBERT. fec. rat. 1,643. YSENGRIMUS 6,17.

1 *ferramentum ad dolandum vel caedendum aptum, ascia, celtis, plana – Werkzeug zum (Be-)Hauen, Axt, Beil, Meißel, Hobeleisen:* **a** *proprie:* **α** *gener.:* ERMENR. ad Grim. 27 p. 565,22 quis *(sc. est)* Isenricus, nisi Beseleel secundus *(i. in aedificiis construendis industrius vir)*; in cuius manu semper versatur -um. GLOSS. IV 248,11 St.-S. -um bŏmschab. ALBERT. M. summ. creat. II 1,4,6 p. 55a,5 dat *Aristoteles* simile in instrumentis artificialibus, ut in -a (*p. 412b,12* πέλεκυς), cuius ˻-ae esse˼ (*p. 412b,13* τὸ πελέκει εἶναι) est substantia et ratio. CHART. civ. Erf. 136 ligna ad edificia spectancia cum -o circumcisa. ALBERT. M. animal. 16,31 architectonicus acuit -um, ut ... melius dividat et dolet aedificium. GLOSS. p. 121,13 M. dolatura vel -a ascia vel maizel. **β** *milit.:* ALBERT. STAD. Troil. 5,428 basia dant *(sc. vir et virgo)* -is. IOH. PLAN. hist. 8,7 quicumque ... volunt pugnare cum eis *(Tartaris),* haec arma debent habere: ... bonum -um de bono ferro vel securim cum longo manubrio. **b** *in imag.:* EGBERT. fec. rat. 2,2 succedunt postera puppis *(i. secundus liber),* cuius non -o est, sed cesa crepido securi. REIN. LEOD. Regin. 15 p. 576,37 inopinae mortis -am incurrit *Stephanus.* ALBERT. M. nat. bon. 338 p. 120,20 'Caathitae' ... significant doctores, qui dolabant alios -o discretionis et verbi. **c** *meton.:* **α** *artificium dolatoris – Steinhauer-, Steinmetz-, Bauhandwerk:* CHART. Rhen. med.

II app. 15 p. 410,34 (c. 1220) hec sunt iura archiepiscopi, que pertinent ad officium -i. p. 411,19 ad officium -i pertinet unus mansus . . ., quem habent duo lapicide sive latomi, qui cottidie serviunt inde. **β** *vectigal ex artificio dolatoris acceptum – Abgabe aus dem Bauhandwerk:* CHART. Rhen. med. II app. 15 p. 411,24 nota quod dicuntur LXXII esse -a, id est redditus, qui sic vocantur, eo quod ad edificium pertineant. **2** *baculum – Stock:* ALCUIN. carm. 63,4,7 decrepita adcurrit nixa -a (dolrada Q) per aedes.

***dolabralis,** -e. **1** *adi. i. qui dolabrae est – Axt-, Beil-:* ALBERT. M. summ. theol. II 12,69,2,2 p. 14b,3 si aliquod organorum, hoc est instrumentorum, physicum *(i. corpus)* esset ut dolabra, erit quidem ⌞-e esse⌟ (*p. 412b,13* τὸ πελέκει εἶναι) substantiae ipsius. **2** *subst. neutr. i. quod dolabrae proprium est – das zur Axt, zum Beil Gehörige, das der Axt Eigentümliche, das wesentliche Charakteristikum der Axt:* ALBERT. M. summ. creat. II 1,4,6 p. 55a,6 dicitur -e esse forma et figura dolabrae in materia debita, quae est ferrum et chalybs. summ. theol. II 12,69,2,2 p. 14b,5 divisa . . . substantia hac, scilicet quae confert ei *(dolabrae)* -e, utique dolabra non amplius erit.

***dolach** *v.* *bedolach. **dolarius** *v.* doliarius.

dolatio, -onis *f. metr.* dŏlă-: *l.31.* **1** *proprie i. q. actus dolandi – das Behauen, Behauung:* ALBERT. M. eth. II 6,1,6 p. 404b,24 -o . . . et factio stat in domo facta. metaph. 5,1,2 p. 212,78 inter aedificatorem et tale apotelesma *(sc. aedificium)* sunt multae causae aliae efficientes, sicut -o, compaginatio et conclavatio. summ. theol. I 6,26,1,3,4 p. 190,12 cum artifex facit domum, domus est ex domo et -o ex -e et contignatio ex contignatione. **2** *translate de Christo i. q. aedificatio, instructio spiritualis – geistige Erbauung:* HRABAN. cruc. B 17,21 quis consul aeterna ac sit miseratio, cernent *flentes*, -o idque refectio, pastio larga et in arce.

***dolativus,** -a, -um. *dolationem efficiens – das Behauen bewirkend:* ALBERT. M. caus. univ. 2,5,10 p. 177,81 artis . . . tectonicae potentiae sunt secativa, -a et columnaliter erectiva et contignativa et huiusmodi, quae in fistulis et tibiis nullam possent habere operationem.

dolator, -oris *m. faber lignarius – Zimmermann, Schreiner:* LAMB. TUIT. Herib. 1,8 p. 169,7 amputatam *(sc. pirum)* -bus composite formandam dirigit.

dolatoria (-tur-, -tr-), -ae *f. vel raro* **dolatorium** (-tur-), -i *n. acc. pl.* -os: *l.52. ferramentum ad dolandum, caedendum aptum, ascia – Werkzeug zum (Be-)Hauen, Axt, Beil:* CAPIT. reg. Franc. 77,10 ut regis spensa in carra ducatur . . .: farinam, . . . -as, secures, taretros (*sim.* 75 p. 168,27 unusquisque cabalarius habeat . . . utensilia diversi generis, id est cuniada *[i. secures]* et -uria, tarratros. 128,25 p. 254,13. ADALH. brev. Corb. 13 p. 381,14. FUND. Werd. app. p. 168,14. SERVITIA mensae [cod. Guelf. Gud. 131 f. 20v] securim et -um). HINCM. Remig. 27 percutiens *(sc. frater Francus)* eandem petram -a, quam portabat in manu, exilierunt ab illa particule in oculos eius, et excecatus est. GLOSS. III 636,8 St.-S. -os partun. 650,42 -trias partun. *v. et l.61.*

***dolatura** (ado-), -ae *f.* (dolare) **1** *opera lignarii – Zimmermannsarbeit:* COD. Lauresh. 134b l. 29 p. 404 primo castellum mirabili -a fabrefactum, in quo signa ecclesię dependebant, . . . arripuit *incendium.* **2** *ferramentum ad dolandum, caedendum aptum, ascia, celtis, plana – Werkzeug zum (Be-)Hauen, Axt, Beil, Meißel, Hobeleisen:* CAPIT. reg. Franc. 32,42 ut unaquaeque villa intra cameram lectaria, . . . -as (dolaturias *var. l.*), secures . . . habeant *(v. notam ed.).* 128,7 *repperimus* . . . -as VII, secures VII (*v. notam ed.; sim.* 128,30. 128,32. 128,34.). PASS. Adalb. Prag. 2 (MGScript. XV p. 707,24) subito in illum irruentium unus extensa -a capitali eum martirizavit sententia. SUMM. Heinr. C p. 174 ad-a barta. *v. et p.924,62.* *Peter*

dolaturium *v.* dolatoria.

dolea *v.* dolium. ***doleator, *doleatrix** *v.* dolia-.

doleo, -ui, -iturus, -ere. *script. et form.: indic.: praes.* -lit: *p.926,8. adde* TRACT. de caus. mul. 43. *perf.:* -loit: *p. 926,16.* -luet: *p.926,9. partic.: praes. (?acc. pl. n.)* -nciam: *p.926,11. fut.* doletur(us): *p.926,61. perf. pass.* -itum: *p.927, 42. usu medial.: l.34; impers.: l.14sqq. p.927,5sqq. pendet dat. pro acc.: l.46. partic. praes. usu adi.: l.72. p.927,13; subst.: l.20.56.57.58. al. gerundivum pro partic. praes.: l.9.*

I *intrans.:* **A** *dolore affici, (dolorem) pati, laborare – Schmerz(en) haben, empfinden, leiden, schmerzen, weh tun:* **1** *de membris corporis:* AESCULAPIUS 1 p. 3,1 si ex sole caput -et, oxyrhodino caput infundi iubemus. TRACT. de caus. mul. 33 si digita tangis, -lit *matrix*, quasi ulcera habiat. 94 stridor dencium, venter -uet. BOTAN. Sangall. 1,14 ad collum -endum. ANTIDOT. Glasg. p. 146,6 facis pannum et inponis super locam -enciam. THIETM. chron. 6,71 unxi eum *(archiepiscopum)* oleo sanctificato in locis maxime -entibus. ALFAN. premn. phys. 8,8 p. 82 si vera esset haec ratio, nequaquam -ret (*PG 40,652B* ἤλγει) membrum incisum, sed cerebrum tantum. *al. impers.:* TRACT. de caus. mul. 81 vide, quando duriores sunt *(sc. matrices)* et -oit. BERNH. GEIST. palp. 1,598 accipe, quando -et. **2** *de hominibus:* **a** *corpor.:* ANTIDOT. Lond. p. 19,41 ubi -ueris, voles emplastro ponere, poni. WALAHFR. Mamm. 12,5 dum carpitur unguibus . . ., nullam dat Mammes vocem de more -entum. WALTHARIUS 1444 regem tollentes valde -entem imponunt equiti . . . Franci. ALFAN. premn. phys. 1,54 p. 14 si . . . non adfuisset nobis sensibilitas, non -remus (*PG 40,520C* ἠλγοῦμεν) et non -entes curationem non quaereremus. METELL. exp. Hieros. 5,66 verticis hic crusta, spina -et iste revulsa. HILDEG. caus. 2 p. 126,37 qui in oculis aut in auribus seu in toto capite -et *eqs. saepe. v. et p.931,54.* **b** *spirit.:* **α** *in univ.:* CAND. FULD. Eigil. II 11,13 operis fratrum concordia . . . sufferre laborem . . . subit nec te *(sc. senem)* solum sub fasce -ere sustinet. EGBERT. fec. rat. 1,1403 segnius irritant aliena ut nostra -ere. METELL. exp. Hieros. 3,264 dampnis Francorum populus -et Armeniorum. 6,754 discimus *(sc. Turci)* . . . -ere studentes semper avere. CONR. FAB. Gall. 27 roditur invidia caro, desiccantur et ossa; coniunx compatitur, dum sic ⌞ab utroque -etur⌟ (alterum -et, alter uterque deletur *var. l.*) *vir. al. poenas dare – büßen:* LEX Baiuv. 1,6 quantum durius solverit (-uerit *var. l.; sc. fur rerum ecclesiae*), tantum firmior erit pax ecclesiae. CHART. Stir. II 296 p. 398,3 (a. 1232) si ipsi *(fratres)* . . . eam transactionem violare temptaverint, quingentas marcas argenti . . . solvant et privati feodo -eant. **β** *maestum, tristem esse – betrübt, traurig, enttäuscht sein:* BEDA hist. eccl. 3,5 p. 137,12 de non recepto, quem miserant, praedicatore -entes *seniores.* AGIUS vita Hath. 12 cum . . . ad hanc *(sc. terrae hiatus)* visionem summopere -ret. HROTSV. Mar. 106 has . . . preces Domino profudit *(sc. coniux Anna)* triste -endo: *'eqs.'* RUOTG. Brun. 20 p. 19,9 imperator . . . magis illorum *(sc. coniuratorum)* miserię quam suo damno -ens obsidionem . . . dimisit *(cf. ThLL. V/1. p. 1824,61sqq.).* THANGM. Bernw. 33 episcopi . . . super . . . tanti viri tam . . . intolerabilibus iniuriis nimium -entes *eqs. saepius. lugere – trauern:* WALAHFR. Mamm. 11,30 pro te . . . tandem -uisse memento *(sc. praeses)* atque annos deflere tuos. AGIUS epic. Hath. 35 sicut . . . non est nisi naturale -ere, sic . . . ratio cuncta vetat nimia. POETA SAXO 5,12 quis recolens . . . modo defore terris tale decus . . . non gemat et -at? HROTSV. Agn. 314 fit res gaudendi, fuerat cui c a u s a -endi (VITA Heinr. IV. 1 p. 10,1. p. 10,14). OTLOH. prov. D 39 -entem non potest consolari, qui non concordat ⌞condolendo -enti⌟ (dolori *var. l.*). VITA Heinr. IV. 13 p. 43,15 ubique gemitus, ubique planctus, ubique vox -entium audiebatur. *saepe.* **γ** *misericordiam sentire – Mitleid fühlen:* ALDH. virg. I 57 in arta Betuliae obsidione pro contribulibus -tura (tonitura, -etura *var. l.*) *Abra.* **δ** *paenitentia affici, compungi – Reue empfinden, zerknirscht sein:* GODESC. SAXO theol. 22 p. 321,19 ego . . . memetipsum coram te, Domino . . ., -ens inclino et . . . me suppliciter accuso. HROTSV. Cal. 9,14 gemo, -o super gravi impietate mea. HILDEG. phys. 7,3 p. 1314B leo . . . si . . . hominem laeserit, post factam laesionem -et. STATUT. ord. Teut. p. 164,16 spernis maioris si iussa, licet -as post. *al.* **ε** *indignatum, iratum esse – empört, verärgert, erzürnt sein:* WETT. Gall. 7 livor . . . demonis -ens abscessit, cum oratio fratrum ad Dominum . . . ascendit. HROTSV. Mar. 684 hostis *(i. rex Herodes)* . . ., quod dixere magi, volvebat mente -enti, se nati stellam regis vidisse. DIPL. Heinr. III.

[Wellhausen]

25 p. 32,25 volumus . . . fidelibus notum esse . . . Dei servitium . . . in nostro regno accrevisse, unde constet hostem antiquum -turum esse. METELL. exp. Hieros. 3,222 donorum gaudetis *(sc. milites Franci)* honore, labore -etis. **B** *dolorem efficere – Schmerz auslösen:* **1** *impers.:* **a** *contristat – es betrübt:* HROTSV. Dulc. 9 -et nimium, quod praesidem Dulcitium audio adeo illusum. Pafn. 7,13 hoc -et vehementius, quod nullus est relictus locus, in quo apte . . . possim . . . nomen maiestatis invocare. **b** *miseret – es dauert, tut leid:* COD. Karol. 10 p. 502,20 quatenus -at vobis *(sc. regibus)* pro civitate ista Romana. **2** *person. i. q. paenitere – reuen, leid tun:* THIETM. chron. 8,13 si quis nititur exaltari supra se, turpi casu ac sero -enti cadit infra se.

II *trans.:* **A** *(suf)ferre, tolerare – erleiden, ertragen:* CONSUET. Marb. 42 quę *(sc. somniorum illusio)* ex naturę superfluitate . . . nascitur, magis animo -enda quam timenda . . . docetur. **B** *aegre ferre – beklagen, bedauern:* **1** *in univ.:* WALAHFR. Mamm. 4,18 -amus iniqua brutaque corda hominum. WALTHARIUS 938 qui *(Gerwitus)* . . . exitium . . . -ens pulsabat calcibus arvum. WIDUK. gest. 2,11 p. 76,17 satellites Heinrici -entes ac vindicare contendentes iniuriam domini sui. DIPL. Otton. III. 206 p. 617,11 non solum ęcclesiastice discipline -uerat *episcopus* detrimentum, sed *eqs.* EGBERT. fec. rat. 1,179 sepe minus, quod non oculi videre, -etur. *saepius. c. (acc. c.) inf.:* WALAHFR. (?) carm. 50,1,28 candidulas nigro sub gurgite pennas obsordere -et *Thalia*. POETA SAXO 5,643 mori -uit signis exterritus orbis hunc *(Karolum)*. EPIST. Teg. I 5 illorum *(sc. apostolorum)* ministerii opus non posse imitari -emus *(sc. Wigo)*. THANGM. Bernw. 36 p. 774,19 episcopi -entes litem . . . diutius bachari conventum . . . statuunt. METELL. exp. Hieros. 5,654 que *(vota)* necdum complesse diu dilata -ent *duces* se. *saepius. ellipt.:* WETT. Gall. 38 invenerunt *fratres* . . . pallam integram, quam ante -bant igne consumptam. RUOTG. Brun. 18 p. 17,25 -et . . . pater filium sibi corruptorum impietate prereptum. EGBERT. fec. rat. 1,1057 vita fugit corpus victum -tura negatum. HERM. IUD. conv. epist. p. 69,14 ut, quos heri perfidos -bamus, hodie fideles et nostros . . . factos coheredes gaudeamus. *al.* **2** *deplorare, deflere – betrauern, beweinen:* AMALAR. off. 4,13,2 ipse *(Ezechias)* ideo flebat, quia -bat orbitatem filiorum. AGIUS epic. Hath. 21 talis . . . mulier non est iniure -enda. SALOM. III. carm. 2,25 dicite, quîs lacrimis -tum sit funus Abelis. STATUT. ord. Teut. p. 24,3 que *(militia)* vicem Christi in opprobrio sue crucis -at. CHART. Westph. VII 1483 ubi -etur decessio, necessarie exspectatur successio. *al.* **3** *congemere – bereuen:* GERHOH. psalm. 33,12 p. 280,9 quando . . . peccatum vel, ne fiat, cavetur vel, quia iam accidit, -etur *eqs. c. acc. c. inf.:* RUODLIEB X 102 insiliebat eos *(sc. duos viros)* canis hunc *(furem)* ab eisque redemit mordens in suras illos nimium -turos sic se lusisse, cum quo pre pacificat se. *c. enunt.:* CARM. Cantabr. A 30a,4a,12 <vade>, . . . misera, olim multum -tura, patrem quia non es . . . auditura. VITA Heinr. IV. 10 p. 32,33 -ere se *(sc. regem)*, quod malignae suggestioni consensisset.

adi. **1. dolens,** -entis. *dolorosus – schmerzvoll, schmerzerfüllt:* RATHER. oct. pasch. 1,33 quod ego . . . -issimus patior. 2,52 ista omnia cum -issimus patiar. BERTH. chron. B a. 1077 p. 280,26 passione arreptus letali in dies semper se -ior contabuit *Augustensis episcopus*.

2. dolendus, -a, -um. **1** *acerbus, miserabilis – schmerzlich, beklagenswert:* ALDH. virg. I 22 quo *(obscenitatis glaucomate)* plerumque, heu -um dictu, etiam perfectorum palpebrae graviter grossescunt. HROTSV. gest. 172 huius causa mali fuerat non parva -i. **2** *maestus, tristis – betrübt, traurig:* CARUS Clem. 558 spiritus Helie duplux *(sic)* in pectore pausat . . . Helisei clamantis voce -a (dolentis *A a. corr.*): *'eqs.' (cf. notam ed.)*.

adv. **1. dolenter.** **1** *modo doloroso – auf schmerzvolle Weise, schmerzerfüllt:* **a** *in univ.:* EPIST. Hann. 72 quę *(caritas)* quanto abundantius erga vos *(sc. aegrotantem)* fervet, tanto -ius propter vos torquetur. CHRON. Andag. 23 p. 58,16 eum *(abbatem)* sibi testem futurum . . . pro abrenuntiatione militie secularis satis humiliter, magis vero -r inclamavit *dux*. RUP. TUIT. trin. 9,11 l. 435 -r admirando *(sc. Ioseph)*, quod adhuc viveret *pater*, et nimis compatiendo, quod in luctu sui causa consenuisset. ARNO REICHERSB. apol. p. 102,11 cum me *(sc. Iesum)* suspensum in cruce -r aspexeris *(sc. mater). amare – bitterlich:* ALBERT. AQUENS. hist. 7,18 quidam *(collaterales)* . . . super eius *(ducis)* dolore nimium ac -r flebant. **b** *ut signum doloris – als Zeichen der Trauer:* HRABAN. hom. I 68 p. 129D consolemur eos *(sc. defunctos)* . . . per fraterna obsequia, sive quae funeribus exhibentur sive quae -r adhibentur. **c** *maeste, triste – betrübt, traurig:* FLOR. LUGD. carm. 27,33 illa -r avis *(sc. gallina)* etiam nunc garrula clamat et nostro gemitus promit ab ore pios. VITA Rimb. 8 p. 86,24 percontanti *(sc. Rimberto)* de eius causa in alterius seculi vita -r respondit *presbyter Arnulfus*: *'eqs.'* CHART. Traiect. 1284 p. 76,1 -r conquerentes *abbatissa et conventus* . . ., quod propter agrorum suorum paucitatem . . . nullatenus commode valeant sustentari. **d** *indignanter, irate – empört, verärgert, erzürnt:* THIETM. chron. 7,64 dum hoc *(sc. dedecus deae illatum)* ministri . . . imperatori -r retulissent, ad emendationem XII talenta perceperunt. GESTA Camer. 1,74 quod parentes . . . moleste . . . et -r ferentes modo minarum asperitate episcopum perterrefaciunt, modo *eqs.* CHRON. Andag. 41 quomodo subadvocatus eius *(Adelonis)* familiam ecclesie tractaret, satis -r ingessit *abbas*. **2** *miserabiliter, pro dolor – beklagenswerter-, bedauerlicherweise, leider:* THEODULF. carm. 12,35 cum nunc aequa meent remeent et iniqua -r, haec tria *(sc. fides, spes, amor)* . . . sunt tepefacta. UDALR. epist. 19 infirmitas corporis succrescens . . . me ab hac intentione -r revocavit (*sim.* 20.21).

2. *dolende. **1** *misere – auf elende Weise:* AMULO epist. 1,7 quo *(figmento diabolico)* tanta infelicium hominum . . . multitudo nimis -e ac pudende velut captiva . . . obligata tenetur. LAMB. PARV. annal. a. 1160 (MGScript. XVI p. 648,37) truncatis manibus cum capite -<e> eum *(sc. episcopum Moguntiae)* peremerunt *cives*. **2** *miserabiliter – beklagenswerter-, bedauerlicherweise:* SABA MALASP. chron. 7,8 sanctuarius lapis . . . angularis ecclesie -e confractus est.

doleolum *v.* doliolum. **[doletus** *v.* boletus.**]**

doleum *v.* dolium.

doliarius (dola-), -i *m. fabricator doliorum – Faßbauer, Böttcher:* THEOPH. sched. 1,17 tabulae altarium . . . coniungantur iunctorio instrumento, quo utuntur -i sive tonnarii. CHART. Stir. I 266 testes accesserunt . . . de familia ecclesie Admuntensis Prunwart, Engilbero, . . . Hermůt dolarii, . . . cementarii, . . . pellifices. REGISTR. abb. Werd. 8,3 p. 264,19 iuxta Alnun -us quidam et II feminę solventes XX d.

***doliator** (dolea-), -oris *m. fabricator doliorum – Faßbauer, Böttcher:* CHART. Weihenst. 5 p. 13,8 (a. 1146) minime latet monasterium . . . privilegiis . . . dotatum . . . esse . . . in . . . possessione . . . habendi . . . calceatorem, pellificem, -em. ACTA civ. Wism. A 26 Alardus dole-r et Gerardus . . . emerunt domum unam de Helmewiko. 180a domina Wendele dedit hereditatem eius . . . Henrico -i. ACTA civ. Rost. C 225 p. 123 Brunsten dole-r impignaravit *(sic)* hereditatem suam Margarete. *al.*

***doliatrix** (dolea-), -icis *f. fabricatrix doliorum – Faßbauerin, Böttcherin:* ACTA civ. Wism. B 619 (a. 1278) Tidemannus filius M e t h i l d i s dole-is impignoravit sextam partem domus matris sue (620. 670. *ibid. al.*).

***doliatum,** -i *n. dolium, vas – Faß, Gefäß:* TRAD. Udalr. August. 2 p. 9,3 (a. 1031) currus -orum, proprie mit schefler geschir, II denarios, biga I denarium *(sc. dabit pro teloneo)*.

***dolifex,** -icis *m. (f.: p.929,3)* **1** *masc. i. q. fabricator doliorum – Faßbauer, Böttcher:* CHART. Lub. II 31 p. 27,30 (a. 1259) Reinoldus -x dabit VIII sol. ad civil., Luderus -x fid. et ad <V> annos. ACTA civ. Kil. 51 quod *(homicidium)* perpetravit *Iohannes* . . . in famulo Iohannis -is. ACTA civ. Wism. A 465 Rufus Odo emit hereditatem unam a Lamberto -e. ACTA civ. Kil. 534 Gerhardus -x obligatus tenetur puero Iohannis (*item* 581). ACTA civ. Wism. B 708 promiserunt Godescalcus et Iohannes Slutere -es pro . . . pecunia solvenda. *persaepe. in nomine loci:* ACTA civ. Wism. A 477 (c. 1260/72) Dancwardus de Nova civitate emit domum sitam i n p l a t e a -um (523. CHART. Mekl. 895 -um). **2** *fem. i. q. fabricatrix doliorum –*

[Wellhausen]

Faßbauerin, Böttcherin: ACTA civ. Wism. A 689 (c. 1260/72) dum Bernardus contraheret matrimonium cum domina Mectilde -e, segregavit pueros eiusdem matrone a se.

***dolini** *v.* 3. *dolo.

doliolum (dul-, -leo-), -i *n.* *parvum dolium, vasculum, ampulla – Fäßchen, kleines Gefäß, Ampulle:* **1** *gener.:* THIOFR. flor. 3,7 l. 15 ut pauperis viduę ... ex minutissimo oleo omnia sua ... usque ad summum infunderentur -a *(spectat ad Vulg. IV reg. 4,1sqq.).* **2** *pharm.:* ANTIDOT. Lond. p. 19,5 diutissime agitavis *(sc. electuarium)* et post modum in du-o v i t r e o reponis (Augiens. p. 61,24 -eolo. Bamb. 7 -o. *al.*). ANTIDOT. Glasg. p. 114,8 repones *(sc. antidotum)* in -eolum et uteris ad causa superscripta. p. 119,42 recondis *(sc. confectionem)* in duleolo stagneo. *al.* **3** *techn.:* COMPOS. Matr. 20,4 sic solvatur *(sc. chrysographia)*, ut de eo scribi possit, et reponis in -eolo vitreo.

***doliter** *adv.* (dolus *i.* dolor; *cf. Stotz, Handb. 2,VI § 98.4)* *modo doloroso, amare – schmerzerfüllt, bitterlich:* CHRON. Salern. 9 p. 13,14 principissa piissima inter dicta verba -r f l e b a t (175 p. 177,30. 181).

[**dolitius** *v.* ded(it)icius.]

***dolivia,** -ae *f.* (*cf. ThLL. s. v.* dolva) *eruca (fort. Pieridis brassicae) – Kohlraupe, Raupe (viell. des Großen Kohlweißlings):* SUMM. Heinr. B 3,160 -a grasewrm, eruca latine. C p. 256 -a *(ni leg.* doluua, *cf. notam ed.)* eruca, id est grasewrm.

dolium (-leum), -i *n.* (-us, -i *m.: l.36*) *script.:* so-: *l.56.* dul-: *l.57.* del-: *p.930,9.* doel-: *p.930,9. metr.* dŏl-: *l.33. 34. adde* ALDH. virg. II 1494.

1 *proprie:* **a** *strictius i. q.* πίθος, *cupa – Faß, Bottich:* **α** *in univ.:* ANNAL. Fuld. Ratisb. a. 894 p. 123,28 desuper ... urbani lapidibus -a plena ... submittentes. GLOSS. II 349,30 St.-S. -a lidfaz. *persaepe.* EKKEH. IV. bened. I 4,31sq. frenduit ... -i (olei *cod. a. corr.*) cruce (gloss.: cruciatu ferventis) Domitianus; virgo *(i. apostolus Iohannes)* ... castus, -o qui surgit inustus. GODESC. BENED. Anast. 4 precepit *(sc. episcopus)* sibi -os ingentes parare XL. SUMM. Heinr. A 9,419 -um butin, butto, bogke. CHART. civ. Erf. 136 que *(ligna)* pertinent ad lagenas et ad -ea braxatorum. CHART. Landeshut. 60 tenentur *(sc. sanctimoniales)* eidem *(mulieri)* quolibet anno dare ... unum -um holerum *(ni spectat ad p.930,11sq.). persaepe.* *in imag. fere i. q. fauces – etwa: Schlund:* ANGILB. carm. 1,2 (MGPoet. II p. 138) aurora cum ... tetram noctem dividet, sabbatum non illud fuit, sed Saturni -um, de fraterna rupta pace gaudet demon impius. **β** *de receptaculo vini:* ABBO SANGERM. bell. 3,41 culleum (gloss. cod. Q p. 122: -um sive tunna) habe *(sc. clericus)*, diametra scias, ergastula nesci. GODESC. BENED. Anast. 4 vinum ferebant *(sc. ministri)* illuc *(sc. ad inimicos)* in -eis, frumentum in saccis. ARCHIPOETA 4,13,3 ego versus faciens bibo vinum bonum et, quod habent melius -a cauponum. CHART. Ypolit. 25 p. 38,31 ut omnes decime, que solventur de cultura vinearum ..., in -um communitatis, que tailpotge dicitur, immittantur. CHART. Rhen. med. III 1339 p. 964,20 -a ... vinaria sint semper in torculari ad sex carratas impensas torculari preparandi. *saepe.* **b** *latius:* **α** *vas – Gefäß:* MAPPAE CLAVIC. 33 condis *(sc. aurum fusile)* in -o vitreo. ANTIDOT. Bamb. 5 disintericis ... in ⌞s-o caldari mixta⌟ (calido duleo mixto ANTIDOT. Berolin. app. p. 77,8) vino accepta convenit *(sc. antidotum).* *in imag. de homine:* EKKEH. IV. cas. 125 p. 242,5 Kerholdus, ut ad capacissimum sancti spiritus -um revertamur, in ... mille virtutibus ... attritus *eqs.* **β** *alveus, lacus (balnearius) – (Bade-)Wanne, Zuber:* NOTKER. BALB. gest. 1,21 p. 28,25 plurima -a ... postulavit *episcopus* et calidas balneas ... cunctis indigentibus exhibere curavit. CAES. HEIST. mirac. I 4,76 p. 244,5 fuistisne *(sc. uxor)* hodie bene balneata? ... in -o vel in palude? CHART. Aquens. 222 p. 501 l. 41 quo *(canali)* recipitur aqua in -eum balnei. CHART. Westph. IV 248 quotiens episcopus ... balneum habere voluerit, ipse *(puer)* ... illud preparando, usque dum -o infusum fuerit, comportabit. **γ** *pelvis, lapis (baptismi) – (Tauf-)Becken, Taufstein:* GERH. AUGUST. Udalr. 1,20 -um baptizandi de petra excisum in ea *(ecclesia)* constitui fecit. VITA Otton. Bamb. III 2,13 p. 59,1 -a ..., ut in ea baptizandi absque difficultate descenderent, foveis inponi ac terrae coequari precepit. HERBORD. Ott. 2,16 p. 88,13 -a grandia ... terre ... inmergi precepit *(sc. episcopus)* ita, ut ora -orum usque ad genu hominis vel minus de terra prominerent. *al.* CAES. HEIST. mirac. II 2,16 p. 96,16 episcopus ... coniciens, quod baptizatus non esset *conversus*, -eum afferri iussit, aquam infusam benedixit. *al.* **δ** *de parte organi fort. i. q. arcula, canalis (venti) – viell.: Windkasten, -kanal:* NOTKER. BALB. gest. 2,7 quod *(musicorum organum)* -is (doeliis, deliis *var. l., fort. recte; v. notam ed.*) ex ere conflatis follibusque taurinis per fistulas ereas ... perflantibus rugitum ... tonitrui boatu ... coequabat. **2** *meton. i. q. centenarius – Zentner:* GLOSS. II 251,65 St.-S. -ea centenara. III 650,36 -ea zentanara. 652,34.

dolmadica, dolmaticus *v.* dalmat-.

1. dolo, -avi, -atum, -are. *usu absol.: l.22.30.31.52. adde* ALBERT. M. animal. 8,237. *partic. praes. usu adi.: l.21.26.33. al.; subst.: l.30.31.* *confunditur c.* dotare: *l.26.*

1 *tractare – bearbeiten:* **a** *strictius i. q. caedere, levigare, polire – schlagen, behauen, glätten:* **α** *proprie:* COMPOS. Luc. G 3 tolle lignum cerrinum ... et faciem eius lebiter -a. AETHICUS p. 135,11 alii subfodiunt murum, et alii tecta -tis operiunt materiis. PETR. DAM. epist. 109 p. 210,4 -ando simul et construendo laboris exercitium geminare. GLOSS. I 434,14 St.-S. -verunt snitun. 667,49 -vi scessota. *persaepe.* CHART. Rhen. med. III 516 p. 401,31 curtes monasterii ..., si inciderint sibi ligna in ... silva, sive -ta (dotata *ed. in* CHART. Lux. II 270 p. 292,17, *vix recte*) sint sive non *eqs.* (*item* 542 p. 419,3. 548 p. 424,16). *saepe.* *partic. praes. usu subst.:* VITA Antonini Surr. 30 per rimas factas *(sc. in pariete)* lux inaestimabilis ... vultum -antis feriebat. OLIV. epist. 6 p. 313,10 splendor *(sc. arboris)* a -ante nec incidi potest nec separari. **β** *in imag. et alleg.:* HRABAN. hom. II 156 p. 444[A] cum fuerimus vivi lapides ex omni parte -ti, leves, politi ..., aedificemur in templum *(spectat ad Vulg. III reg. 6,7).* GISLEB. ELNON. inc. 4,90 quem *(lapidem)* frustra censes, rex, posse -are per enses. RUP. TUIT. glor. 9,8 (PL 169,189[D]) plerique illorum *(sc. prophetarum)* fuere -ti usque ad internecionem sui corporis. *v. et p.924,70.* **b** *latius i. q. ferire, incutere – (ein)schlagen:* VITA Mariae rhythm. 5068 quotiens cum malleo clavus -retur, ut ad crucem filius eius figeretur, totiens clamabat. **2** *fabricare, fabrefacere – herstellen, (handwerklich) verfertigen:* **a** *in univ.:* RUODLIEB V 343 superadditur ... fibula ... in limo fusa, non malleolis fabricata ..., per totum solida, non omninoque -ta. **b** *arte tignaria conficere, sculpere – zimmern, schnitzen:* VITA Audom. 17 (MGMer. V p. 764,24) ligneam ... -vit crucem et eam in ... arbore fixit. CHART. Laus. 493 p. 426,15 qui *(sc. circuli)* debent -ari et parari de sumptibus dominorum. *in alleg.:* BENZO ad Heinr. IV. 7,3 p. 608,11 Fides fundamen *(sc. palatii)* posuit, parietes Spes protulit, tecta -vit Caritas. *absol. c. sensu operandi:* LAMB. TUIT. Herib. 1,8 p. 168,12 in uno dominice crucis expoliendo patibulo quedam difficultas erat, et in quocumque ligno -rent artifices, non procedebat. **c** *incidere, insculpere – einschneiden, -ritzen:* CHART. Mog. A I 260 p. 164,28 (a. 1019) ad quandam crucem in stipite fagi -tam *(sc. terminus vadit).*

2. dolo, -onis *m.* (δόλων) *script. et form.:* pol: *l.70.* dalum: *l.72.p.931,1.* dol: *l.70. al.*

1 *pugio, sica, mucro – Dolch, Stilett, Klinge:* GLOSS. II 711,49 St.-S. -es stakkillun, sueristap. AMARC. serm. 3,390 phalanx ... fit agillima pugne aclidas atque sparos crispans sevosque -es *(cf. Verg. Aen. 7,664).* EUPOLEMIUS 2,217 -em, quod donavit ei nomen dolus, ipse *(hostis)* repostum in baculo gestans. WARN. paracl. 727 quasi predones occultant *homines* -es, ut baculum videas nec gladium timeas. **2** *receptaculum, theca – Futteral, Scheide:* SUMM. Heinr. A 10,70 -es vagine ligneę, inter quas latet pugio (stabeswert), a dolo dicte. GESTA Ern. duc. II p. 264,3 novi mucrones fabricacionis -bus, id est ligneis vaginis ... assutis novis fagidulis ... invaginantur. **3** *clava, fustis, baculum – Keule, Knüppel, Stock:* GLOSS. III 650,10 St.-S. pol cholpo. 652,11 dol cholpo. IV 54,60 -es sabe. *al.* **4** *velum in prora affixum – Vordersegel:* SUMM. Heinr. C p. 266 dalum velum vel navis. GESTA Ern. duc. II p. 272,1 vela

[Wellhausen]

. . ., quorum . . . tercium . . . velum minimum nuncupatum dalum ad proram defigendum, . . . preparantur.

3. *dolo, -onis *subst.* (*theod. vet.* tolo) *gen. sg.* dolini: *l.8. strychnos – Tollkirsche (Atropa Belladonna L.; cf. Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. I. p. 516sqq. et Fischer-Benzon, Gartenflora. p. 201):* Hildeg. phys. 1 capit. p. 1127 woolffswurtz LI, -o (dollwurz *G*) LII, danwurtz LIII. 1,52 de -e; -o (stignus *ed. pr.*) frigus in se habet. *ibid.* guttam unam . . . de succo -ini addat *homo* . . .; et ad istud unguentum ideo modicum de -e addat, quia *eqs.*

[***dolokyez** *v.* *aulopias.]

***dolon** *subst. neutr.* (*cf. ital. vet.* donlione, doglone; *v. Battisti-Alessio, Diz. etim. ital. II. p. 1381 s. v.* dongione) *de parte castelli i. q. turris habitabilis – Wohnturm, 'Donjon':* Cod. Wang. Trident. 34 p. 90,26 (a. 1189) si episcopus Tridentinus ad illas partes veniret, turris et superior -n . . . castri, si ascendere voluerit, apertum esse debet. p. 90,30 eo *(episcopo)* . . . de castro descendente ipsi, qui sunt de Setauro, turrim et superiorem -n et castrum totum . . . in suam potestatem habeant.

dolor, -oris *m. (f.: l.29.p.932,1.57. al.) form. sing.: nom.:* dor: *l.37.* -os: Gloss. IV 683,44 St.-S. *acc.* -rum: *l.43.44. abl.* -i: *l.34.p.932,6. pendet* de: *p.932,5.39. al. confunditur c.* dolus: *p.932,65.*

I ἄλγος – *Schmerz:* **A** *corpor.:* **1** *proprie i. q. passio, imbecillitas, molestia, vexatio, tormentum – Leiden, Gebrechen, Beschwerde, Qual, Pein (interdum c. sensu morbi, e. g. l.31.41.48):* **a** *in univ.:* Ionas Bob. Columb. 2,7 p. 242,16 tuis orationibus pelle -em a Domino inlatam. Antidot. Lond. p. 20,9 facit *antidotum* ad omnes -es. Vita Euch. Val. Mat. 13 filium . . . redeunte ad vitalia -e esse mortuum. Hrotsv. Sap. 5,10 omne, quod paras *(sc. Adrianus)* ad -em, mihi *(sc. Fidei)* vertitur in quietem. Ioh. Canap. Adalb. A 2 in horas maiore -e (-i *var. l.*) addito *eqs.* Alfan. premn. phys. 16,9 p. 94 non . . . passio est -r (*PG 40,673*[A] ἄλγημα), sed passionis sensibilitas. Otloh. prov. I 73 illos aeternus capiet -r et cruciatus, qui *eqs.* Roger. Salern. chirurg. 1,801 (cod. M in marg.) si dor sit. *persaepe.* **b** *accedente gen. membri laborantis:* Walahfr. hort. 363 haec *(agrimonia)* . . . domat ventris praedirum . . . -em. Einh. Karol. 30 accedente ad febrem lateris -e *eqs.* Annal. Fuld. II a. 877 p. 90,30 febris Italica -rque oculorum Germanicum populum graviter vexavit. Botan. Sangall. 1,5 ad dencium -um. *persaepe.* Recept. Sangall. II 4 capit. p. 37 ad temple -um. Tract. de aegr. cur. p. 237,29 -r stomachi multis de causis habet fieri. Lamb. mus. quadr. p. 253[b] -em capitis et tristitiam tollit *musica. persaepe.* **c** *accedente gen. infirmitatis passionem efficientis:* Ioh. Canap. Adalb. A 17 p. 26,14 Iohannis filiam . . . atrocissimus f e b r i u m -r vexare cępit (Thegan. Ludow. 20 p. 277,4 [rec. B²]. Hildeg. caus. 2 p. 108,4). Thietm. chron. 1,9 que *(Mathildis)* . . . -em . . . partus tantae stirpis dulcedine superavit. Otto Frising. gest. 1,70 p. 98,13 tanto . . . non fractus infirmitatis -e . . . Babenberg venit *rex.* Albert. M. animal. 9,47 multis . . . mulieribus accidit dolere -e parturitionis in octavo mense. **d** *accedente adi. causam vel speciem passionis indicanti:* Aesculapius 35 p. 54,25 dissolvitur fel . . . et ⌞ictericum -em facit⌟ (*Gariopont. pass. 5,13* exinde colorem cholericum icterici faciunt). Vita Adalb. Hornb. (MGScript. XXX p. 805,20) hic . . . plurimo annorum spacio laboravit cum podagrico -e. Schol. Boeth. mus. 546[f] scia dicitur coxa, inde sciaticus -r coxarum. 549 ischiadicus -r a scissione capitis dicitur. Albert. M. summ. theol. II 14,84 p. 132[b],6 videtur, quod in partu Heva sensisset -em lacerativum. **2** *meton. i. q. locus dolens, vulnus – schmerzende Stelle, Wunde:* Ps. Hippocr. progn. A 1 si habuerit -em vel tumorem in facie. Botan. Sangall. 3,4 herba plantagine . . . super vulnera inposita humores et -es (*Ps. Apul. herb. 1 l. 18sq.* ea loca, quae nimio calore uruntur) refrigerat. 23,3 inplastro facis, super -em ligabis. Recept. Sangall. I 129 pulvis fac et ibidem mel mittis et in -em ponis.

B *spirit.:* **1** *proprie i. q. maeror, aegritudo, tristitia, luctus – Leid, Betrübnis, Kummer, Trauer (usu plur.: p.932,10):* **a** *in univ.:* Pass. Praeiecti I 12 cum . . . eum *(episcopum)* . . . Preiectus apud multa -e tumulasset. Annal. Xant. a. 841 quod dici -r est *eqs.* Thangm. Bernw. 37 cum ingenti -e omnium bonorum. Vita Heinr. IV. 1 p. 9,18 -r timere nescit, -r illatas poenas non sentit. Otto Frising. chron. 3 capit. p. 17 Octavianus . . . -em de avunculi morte dissimulans. Baldw. Vict. dict. 9,8 orto . . . sine exemplo -i *eqs.* Chart. Raitenh. 69 p. 67,30 (epist. papae) non absque -e cordis . . . didicimus, quod *eqs.* Albert. M. sacram. 128 p. 87,83 quae *(contritio)* . . . est -r v o l u n t a r i u s de peccatis (sent. 4,16,7 p. 552[b],23. *ibid. saepe*). Carm. Bur. 119,4,4 abundat amor -bus. *persaepe. v. et p. 926,57. 928,6. 937,11. 13.* *interi.* pro dolor *i. q. (e)heu! – ach!, weh! (interdum fere i. quod dolendum est – leider, e. g. l. 13. 17. 18):* Godesc. Saxo theol. 22 p. 307,2 pro -r erravit *homo* sciensque peccavit. Dipl. Ludow. Inf. 9 p. 110,7 seviente, proh -r, paganorum inpugnatione. Thietm. chron. 2,12 regis filius . . . Italiam perrexit ibique . . . pro -r! obiit. 8,11 quibus prodessę debui, pro -r! plus nocui. *persaepe.* Otloh. prov. R 36 rara fides homini tribuenda est pro -r! omni. Chart. ord. Teut. (Thur.) 296 p. 239,20 prepositum cum armis . . . invaserunt *monachi* et uno pede prochdolor mutilarunt (*item* 298 p. 242,21. 319 p. 268,22). *persaepe.* **b** *c. colore quodam:* **α** *sollicitudo – Sorge:* Willib. Bonif. 5 p. 20,4 cum . . . Deus . . . servum suum tanta animi pressura perturbatum et ancxio vellet -e eripere *eqs.* Dipl. Karoli III. 119 quoniam . . . antistes . . . senio confectus non modicum metu sui obitus civibus . . . inferret -em. Thietm. chron. 5,35 audita senioris sui fuga . . . comes gravi -e concutitur ac, quid sibi . . . foret faciendum, socios consulit. **β** *miseratio – das Bedauern:* Epist. Hildesh. 67 inperatori, cuius vos *(sc. canonicos)* urget inclementia, quod cum -e dicimus, fidelitatis tenemur debito. **γ** *paenitentia, compunctio – Reue, Zerknirschung:* Hraban. carm. 9,28 Deus . . ., tuum famulum . . . conversum recipe, quem -r excruciat. Hrotsv. Abr. 3,6 postquam . . . lamentis se punivit *Maria*, nimietate victa -is . . . ferebatur in foveam desperationis. Cal. 9,15 quo interni amaritudinem, quam patior, -is perspiceres *(sc. Iohannes). ibid. iterum.* gest. 338 Henricus . . . summo . . . -e revolvit, contra iustitiam quicquid perfecerat unquam. **δ** *delusio – Enttäuschung:* Walahfr. Ludow. prol. p. 168,6 quod de indignitate vilium personarum -r suggessit, tacere non potuit *Thegan.* Walth. Spir. Christoph. I 24 impius rex -e perditi laboris, quid facere potuisset, incertus . . . cecidisse perhibetur in terram. Thietm. chron. 2,23 p. 66,31 Hugo . . . suique tanta spe frustrati inconsolabilem sustinuere -em. 6,31 cum . . . clarescat hunc *(episcopum)* . . . ob dignitatis nullatenus adipiscendae -em fugisse. **ε** *indignatio, irritatio, ira – Empörung, Ärger, Zorn:* Thietm. chron. 4,73 hunc *(archipraesulem)* in omnibus sibi priorem esse non sine gravi -e persensit *marchio.* 7,11 postulans *Bolizlavus*, ut eum *(filium)* sibi ad honorem, inimicis autem suis ad -em remitteret *caesar.* Gloss. II 637,7 St.-S. -r zorn. Idung. Pruf. dial. 1,79 monachilis propositi ratio exigit, ut . . . absque omni -is sensu sentiam hanc contumeliam. Epist. Hildesh. 2 quod magis -em eorum *(ministrorum)* excitat, inviti coguntur ad iniusti pedagii persolutionem. 115 scimus . . . non sufficere, ut -em nostrum verbis exprimamus, quem potius . . . indicare debet vindictę qualitas. *al.* **2** *meton.:* **a** *poena, multa – Buße, Strafe:* Lex Baiuv. 8,21 de diuturna -e parentum: propterea diuturnam iudicaverunt antecessores nostri conpositionem *(sc. avorsi perpetrati)* . . ., quia *eqs.* **b** *furor – das Wüten:* Rein. Leod. annal. a. 1195 p. 652,17 apparet . . . in fenestra turris, quantus -r huius tempestatis fuerit. **c** *de homine i. q. causa maeroris – Gegenstand des Leides: v. p. 141,50.*

II *per confusionem c.* dolus *i. q. fraus, fallacia – List, Tükke:* Hraban. carm. 39,50,2 erpeton . . . callidus aderat cum -bus, . . . vult velamine verborum Christum noscere.

***dolorositas,** -atis *f.* *dolor, maeror, tristitia – Schmerz, Leid, Kummer:* Hist. Mosom. 1,10 p. 608,33 habebat *vidua* . . . unicum admodum parvum filiolum, ad augmentum suae -is satis macram spem posteritatis.

dolorosus, -a, -um. **1** *corpor.:* **a** *dolore affectus, laborans – schmerzend:* Gloss. Roger. I A 2,3 p. 591,27 ad locum . . . -um fluunt humores. Albert. M. veget. 6,145 collutio . . . va-

let denti -o. 6,305 caulis . . . inflat . . . et facit -um corpus. animal. 10,12 si . . . matrix -a fuerit et corpus ipsa mulier languens et -um habeat. GUTOLF. Delic. p. 19,26 sanctimonialis . . . caput martiris suo -o subponit capiti. **b** *dolorem efficiens, parans – schmerzhaft, Schmerz bereitend:* Ps. GALEN. puls. 135 (cod. Vr) urina tenuis . . . frenesim paracopem, id est ⌊-am significat sive cardiatiam⌋ (delerosos sive cardiacos significat *cod. S 7*). GLOSS. Roger. I A 2,3 p. 591,26 ligatio extremitatum fortis et -a valet in squinantia. ALBERT. M. veget. 3,90 removet *dulce* impedimentum congelationis linguae . . . absque obviatione laboriosa vel -a. animal. 1,124 ligamentum . . . ossium . . . si sensum haberet, . . . faceret -um et indelectabilem motum animalium. 3,133 quando . . . tela . . . percutitur ictu -o, non sentit. *ibid. al.* **2** *spirit.:* **a** *maerore repletus – leiderfüllt, schmerzensreich:* **α** *patiens – leidend:* ALBERT. STAD. Troil. 1,793 fiat ut inde praedo *(i. Paris)* -us, unde dolosus erat. VITA Mariae rhythm. 5979 o fili amorose, mori tue tribue matri -e. **β** *flebilis – klagend:* VITA Mariae rhythm. 5357 planctu miserabili cum verbis -is dicebat: *'eqs.'* 6000 simul omnes -um et amarum planctum fecerunt super . . . Iesu corpus . . . sanctum. ALBERT. M. animal. 8,72 quidam homines iuxta mare voces -as huius modi audierunt avium *(sc. cycnorum).* **b** *maerorem afferens, tristis – Leid (mit sich) bringend, traurig:* EPIST. Praed. 39 vobis *(sc. cardinalibus)* . . . negotium recommendamus sedentis in tristicia ⌊domine gentium⌋ *(i. sedis apostolicae)* et -a sue viduitatis tempora deplorantis. SALIMB. chron. p. 411,1 alia narratio -a. p. 534,1 -a narratio dominarum de Pisis pro morte karorum suorum. **c** *de (Christi) passione admonens – an (Christi) Leiden erinnernd, 'Schmerzens-':* CHRON. Erf. mod. II a. 1267 p. 258,21 ad portas -as *(sc. venitur)*, ubi Dominus intravit manibus ligatis nocte passionis.

adv. ***dolorose.** **1** *maeste, amare – schmerzerfüllt, betrübt, bitterlich:* VITA Mariae rhythm. 5636 Martha . . . -e flens lamentabatur, quod Iesus . . . sic cruciabatur. URBAN. IV. registr. 553 p. 535,22 multotiens -e suspirat et lacrimatur amare apostolica sedes. **2** *acerbe, dure – schmerzlich, hart:* EPIST. Praed. 20,2 quod tanto -ius tetigit corda fratrum, quanto *eqs.* SABA MALASP. chron. 6,9 p. 258,17 rex -e filii torquetur in obitu.

dolos *v.* dolor. **dolose** *v.* dolosus.

dolositas, -atis *f.* *falsitas, versutia, fraudulentia, malitia – Falschheit, Verschlagenheit, Hinterlistigkeit, Heimtücke:* **1** *in univ.:* ORD. iud. Dei B VIII 6[c] p. 660,24 ut . . . separes *(sc. Deus)* ab . . . homine . . . -em fraudulentam. TRANSL. Eug. Tolet. 33,14 quo mereamur . . . eripi de antiqui hostis subtili -e. CONST. imp. I 413,2 que *(barbarae nationes)* regnum nostrum . . . proditorum nostrorum -e intraverant. VITA Norb. II 41 p. 1285[B] qui *(sc. diabolus)* . . . dispersa morti tradere multiformi -e et multimoda calliditate laboraret. CHART. episc. Misn. 63 (epist. papae) illi, qui tergiversatione ac -e laborant, condigna debent animadversione puniri. HEINR. LETT. chron. 13,1 ne qua Letthonum subtilitas vel Ruthenorum ficta -s eos *(peregrinos)* . . . defraudaret. *saepe.* *in formulis chartarum:* CAPIT. reg. Franc. 245 absque -e aut deceptione . . . illi *(Karolo)* sincerus auxiliator . . . ero *(sc. Hludowicus).* CHART. episc. Spir. 110 (dipl. Heinr. VI.) ut . . . hęc nostra donacio rata permaneat nec alicuius -e cavilletur. CHART. Worm. 117 ne . . . huic facto -s adversantium possit contraire. CHART. Francof. 70 quoniam tum processu temporis, tum eciam fraudulentorum quorundam -e facta . . . sepius solent inmutari. *al.* *usu plur. i. q. fallaciae, machinamenta – Ränke, Machenschaften:* LIBRI Karol. 2,3 p. 242,21 propter -es (-is *var. l.*) . . . eorum *(impiorum)* adposita eis in superioribus dixerat *(sc. scriptura)* mala. ALBERT. AQUENS. hist. 3,47 Turci . . . -es suas . . . populum Ihesu Christi praecavere videntes . . . invigilabant perditioni peregrinorum. HILDEG. vit. mer. 4,1099 quia plurimas adversitates -um in se collegerant *(sc. animae impiorum)*, a . . . vermibus torquebantur. *al.* **2** *infidelitas, perfidia – Treulosigkeit, Wortbrüchigkeit:* ADALB. MAGD. chron. a. 963 p. 172,34 Iohannes papa promissiones imperatori factas oblivioni tradens ab eo deficit . . .; quas -is (-es *var. l.*) eius fraudes imperator audiens *eqs.* CONST. imp. I 99 p. 148,16 cum . . . illis *(sc. familiaribus regi adversantibus)* apostolica et canonica capitula obicerentur, illi tamen in -e sua et pertinacia permanebant. **3** *(dis)simulatio – Verstellung, Unaufrichtigkeit:* IONAS BOB. Columb. 2,12 p. 261,27 sodales . . . vocat *Gibitrudis*, adversum quas motus *(sic)* animos deportarat, veniamque deposcit, ne de tacita -e damna incurrat vitae aeternae. CAES. HEIST. mirac. II 1,14 p. 35,16 ubi *(sc. in villa Polizdorf)* ⌊peccatum -is sue⌋ *(i. caecitatem simulatoriam)* luit *Hermannus*.

dolosus, -a, -um. *compar.* -ozius: CHART. Steinf. 39. **1** *de hominibus eorumve membris vel animis i. q. versutus, fraudulentus, insidiosus – verschlagen, hinterlistig, ränkevoll (de diabolo: l.13):* **a** *in univ.:* HRABAN. cruc. 2,21 p. 286[A] quod . . . ⌊fur -issimus⌋ *(i. diabolus)* sibi dominatum in alieno opere usurpaverat. VITA Corb. 24 mulier -a (invida ARBEO Corb. 29) quendam . . . principis sobolem quibusdam inlusionibus daemonum adserens esse commotum. THIETM. chron. 7,47 ut, qui per vim numquam capi potuit, -i saltim retibus ingenii vinceretur. MANEG. ad Gebeh. 4 p. 318,5 ut . . . legentibus tanto reprehensibilior, quanto -ior innoteas. COSMAS chron. 1,34 p. 60,21 dux Poloniensis Mesco, quo non fuit alter -ior homo, . . . urbem Kracov abstulit dolo. ARCHIPOETA 16,6 quamvis exosa mihi sit gens illa *(sc. Salerni)* -a. *saepe.* *adde:* CARM. Bur. 9*,8,1 nostris temporibus emersit -a novitas *(i. fratres minores).* *usu subst.:* RICHER. REM. hist. 4,26 vos *(sc. cives)* . . . aut suffecti doli falsam opinionem cum -o subibitis aut *eqs.* THIETM. chron. 5,10 -us ille *(sc. Bolizlavus)* legatum obviam misit, qui se protestaretur cum gratia Heinrici ducis . . . haec incepisse. YSENGRIMUS 5,809 non bene conveniunt stultus simul atque -us. 5,811 dum cadit in laqueum stultus ducente -o *eqs.* **b** *de lingua vel labiis i. q. mendax, falsus – verlogen, falsch:* RUOTG. Brun. 17 nec labiis -is cuiquam occasionem prebens aut dissimulare, quod vellet, aut simulare, quod nollet. WIPO prov. 80 lingua -a semper est odiosa. HILDEB. epist. (MG Lib. Lit. II p. 672,22) satius . . . erit tibi, lingua -a, iugi silentio contorpere quam viri sancti conscientiam . . . accusare. CARM. Bur. 117,1,1 lingua mendax et -a . . ., que me dicit deceptorem. *al.* **2** *de animalibus i. q. callidus, astutus – listig, schlau, gerissen:* WANDALB. mens. 243 hoc *(mense)* . . . vinetis custodes ponere tempus, qui . . . valeant . . . laqueo et nodis vulpes prensare -as. *in imag. et alleg.:* HROTSV. gest. 752 sunt qui decepti serpentis fraude -i *(seq. lacuna).* THIETM. chron. 7,21 ille *(abbas)*, monachus habitu, sed -a vulpis in actu et ob hoc amatus a domino, rediit. HUMB. Sim. 2,23 p. 167,20 Samson . . . ab ovili ecclesiae suae . . . -as et immundas vulpes hereseon venatus separavit. **3** *de rebus:* **a** *corporeis:* **α** *perniciosus – verderblich:* WALAHFR. hort. 205 si quando infensae . . . venena novercae potibus inmiscent dapibusve aconita -is tristia confundunt. **β** *fallax, infidus – trügerisch, unzuverlässig:* BERNH. CONST. can. 38 p. 508,3 occultante . . . flammam sub -o cinere Adalgiso imperator nihil ex versuti ducis parte metuens exercitum dimisit. **γ** *dolo impetratus – durch List erwirkt, erschlichen:* HROTSV. Bas. 254 de summo cecidit scriptura -a *(sc. deditionis in manus diaboli)* ante pedes sancti . . . pastoris. **b** *incorporeis:* **α** *subdolus, malitiosus – hinterhältig, heimtückisch:* POETA SAXO 3,151 Saxonum periere *legiones* -is insidiis captae Wisure prope litora. HROTSV. Theoph. 251 nonne David . . . non timet insidiis circumveniendo -is insontem vita fraudare virum? BERTH. chron. B a. 1075 p. 225,5 Thoringi comperto iam dudum hoc invasionis tam -e consilio . . . occurrere regi deliberabant. SIGEB. GEMBL. apol. 2 (MG Lib. Lit. II p. 438,9) quid . . . aliud . . . opificum officinae iam ubique personant quam . . . -as in ordinatam a Deo potestatem machinationes. *al.* **β** *improbus – unredlich, betrügerisch:* BERTH. chron. B a. 1077 p. 258,22 nescio quos . . . -os, simulatorios pollicitationum amfractus suspicioso . . . exploratu . . . notaverant *interventores.* MANEG. ad Gebeh. 1 p. 314,42 -is assercionibus tuis divinis auctoritatibus evacuatis *eqs.* VOLQUIN. serm. 279 (StudMediev. III/3. 1962. p. 330) qui *(inquieti)* ad instar piscis 'perambulant semitas maris', id est subtiliores et -iores negotiationes mundi huius. STATUT. ord. Teut. p. 31,5 statuimus observandum, ut fratres in suis causis . . . ab aliis conventi non -a vel capciosa querant subterfugia. *al.* **γ** *falsatus, adulteratus –*

[Wellhausen]

verfälscht, manipuliert: HRABAN. hom. I 44 p. 82C ipse Christus in illo habitat, qui stateras -as et mensuras duplices velut gladium diaboli pertimescit *(cf. e. g. Vulg. prov. 20,23).* CONC. Karol. A 50D,51 p. 644,7 quidam ... stateras minores atque -as in mutuando atque vendendo maioresque in recipiendo habentes. p. 645,5 consuetudo inaequalium modiorum et iniustorum sestariorum atque ponderum -orum necesse est ut ... ocius corrigatur. *al.* **δ** *praetextus, simulatus – vorgeschützt, erheuchelt:* EPIST. Camer. (MG Lib. Lit. III p. 575,29) sub praetextu religionis et -a imagine sanctitatis quaerunt *(sc. inimici catholicae religionis)* pervertere *(sc. sacramenta).* LEO MARS. chron. 2,66 (rec. II) huius tante iniurie *(sc. sublationis equi)* Arduinus -a patientia ... aptum retributionis tempus expectans *eqs.*

adv. **dolose** (-ę: *l. 38*). *versute, simulate – auf (hinter-, arg)listige, heuchlerische Weise:* **1** *in univ.:* CAPIT. reg. Franc. 197 p. 53,39 ne ... interius aliquid tegeret *Lodewicus* aut in conspectu Dei quippiam -e a g e r e t (ANNAL. Altah. a. 1038 p. 22,20. *al.*). CONC. Karol. B I 11,14 si quis contra regiam dignitatem -e ac callide ac pernitiose satagere comprobatus fuerit. RICHER. REM. hist. 2,59 p. 141,11 in eius *(episcopi)* mortem venenum parare meditatur *medicus* multam -e benivolentiam simulans. CHRON. Thietm. 5,21 egressi sunt *urbani* -e quasi ad colloquium, sed revera ad explorandum. DIPL. Frid. I. 351 p. 191,30 summota omni simulatione fraudis, qua in prima deditione -e nos circumvenerant *Mediolanenses. saepe.* **2** *malitiose, insidiose – auf heimtückische Weise, hinterrücks:* PRUD. TREC. annal. a. 850 Guilhelmus ... comites dolo capit; sed ipse -ius captus et ... interfectus est. THIETM. chron. 4,5 Ricdagus ... civitatis custos ... ab hiis *(habitatoribus)* -e occiditur. ANNAL. Quedl. a. 1016 Wigman comes ... insidiis pessimorum in itinere -e peremptus occubuit. BERTH. chron. B a. 1077 p. 312,5 Dei tyronem ... per insidias -e quinque simul lanceis perfossum interfecerunt *quidam Mediolanenses.* **3** *improbe, fraudulenter – auf unredliche, betrügerische Weise:* LEG. Wisig. 7,5,7 quicumque aliquem -e aut fraudulenter in quocumque decipiat. LEX Saxon. 39 qui alteri -e per sacramentum res proprias tollere vult. TRAD. Frising. 275 Kyppo -ę delevit hoc cambium. CAPIT. reg. Franc. 62,27 ut nullus conparationem faciat cum paupere -e nisi per iusticia. DIPL. Frid. I. 31 p. 54,12 venditiones feudorum ... -e et contra decreta ... imperatorum ad detrimentum ecclesie factas ... cassamus. CHART. Traiect. 309 p. 284,31 (dipl. Heinr. V.) quicumque ... de hoc convictus fuerit, quod iustum theloneum -e detulerit, tria talenta ... solvat. *al.* **4** *perfide – in verräterischer Absicht:* SABA MALASP. chron. 2,21 p. 157,19 futuri casus premeditatione perterriti tractatum per nuncios ... cum apostolica sede -ius ineunt *comites.*

dolsa, -ae *f.* *de parte plantae i. q. siliqua, nucleus – Schote, Zehe:* FRAGM. mul. II 6 ad concipiendam rem probatissimam: ... de milmorbia -as III, ruta agreste cocl. III (*item* III 6). PS. HIPPOCR. phleb. 140 capita de alio VII, qui faciunt -as CXXVII, ... coquatur in unum cum vino vetere.

dolubra *v.* dolabra.

1. dolus, -i *m.* **1** *proprie i. q. machinatio, falsitas, fraus – (Hinter-, Arg-)List, Falschheit, Betrug (usu plur. i. q. fallaciae, machinamenta – Ränke, Machenschaften):* **a** *in univ.:* **α** *usu communi:* LEG. Wisig. 2,1,22 quod si -o aut calliditate aliqua ... videtur iudex differre negotium. WETT. Gall. 12 iterum innovatur -us hostis antiqui. CAND. FULD. Eigil. I 20 nullum zeli vel livoris -o persequebatur. THIETM. chron. 7,2 p. 400,14 omne, quod ibi *(sc. in Romania)* hospites exigunt, venale est, et hoc cum -o. EPIST. Reinh. 23tit. S. *(sc. Sindold)* ... secundum nominis interpretationem sine -o *eqs.* OTTO FRISING. gest. 1,3 virtute, -o, arte ignavi populi victor existens *Robertus.* ALBERT. M. summ. theol. II 18,120,2 p. 384b,14 si in acquirendo *(sc. fit avaritia)*, aut est in machinatione cordis aut in machinatione oris; si cordis, est '-us' sive 'proditio'. *persaepe. v. et p.934,21.25.* *usu plur.:* WALAHFR. Mamm. 18,28 nunc arbitror *(sc. praeses)* ... nos magicos superare -os. carm. 5,28 promissa ad rura vocavit *(sc. Dominus)* post latebras odiique -os et proelia David. WALTH. SPIR. Christoph. II 1,69 reparavit multa Silenus: ... Martis furta, -os Vulcani, iurgia Phoebi. BERTH. chron. B a. 1079 p. 348,14 quamvis ... se ... solitis ... fallaciis et -is delusos esse persensissent *Saxones.* AMARC. serm. 2,544 officium ... tibi *(sc. discordiae)* ... suadere -os, convicia, sediciones. OTTO FRISING. gest. 1,34 p. 53,21 quod *(castrum)* dum nulla capere vi prevalerent *duces*, ad -os et ingenia se vertunt. *persaepe.* **β** *in formulis chartarum:* CAPIT. reg. Franc. 6 p. 14,36 iurant partes ... se omnia absque ullo -o m a l o vel fraudis ingenio inviolabiliter servaturos (LEX Thuring. 52. *al.*). FORM. Wisig. 1 vi -oque secluso (24. 33). CHART. Solod. I 265 p. 151,14 (a. 1208) maledicto se noverit traditum, qui hec aliquo -o vel machinatione infringere temptaverit. CHART. civ. Halb. 25 p. 34,14 quod *(argentum)* sine -o suum *(sc. maioris advocati)* fuerit. CHART. Brixin. 104 p. 112,3 omni remota fraude et -o. CHART. Salem. 479 p. 74,9 quod sine omni exceptione, -o, cavillatione et fraude fecerunt *fratres. persaepe.* *per prosop.:* CHART. Basil. C I 388 p. 291,24 (a. 1260) in hoc statuto -us absit penitus cum sorore fraude. *usu plur.:* CHART. Rhen. med. I 107 (epist. papae c. 867) ut nullus episcoporum ... prę̨sumat de redditibus ... monasteriorum ... minuere nec -os nec inmissiones aliquas facere. CHART. Babenb. 262 p. 91,41 quoniam ... multiplicatis undique -is hominum habundans etiam necessaria est cautela *eqs.* CHART. march. Misn. III 451 quia presens etas -os cudit in gestis hominum *eqs.* CHART. Salem. 443 p. 25,6 future litis actioni et -is renunciatur, cum acta res memorie litterarum conmendatur. *al.* **b** *c. colore quodam:* **α** *malitia, insidiae – Heimtükke, Hinterhalt:* LEG. Wisig. 6,1,2 p. 249,15 si, ... qui tormentis subditur, mortuus fuerit ex malitia iudicis vel alico -o. WIDUK. gest. 2,20 barbari ... Geronem ... cum -o perimere cogitant; ipse -um -o preoccupans *eqs.* THIETM. chron. 7,57 Bolizlavi milites magnam Bawariorum catervam -o circumvenientes incautam occidunt. VITA Heinr. IV. 7 p. 25,13 minister -i sursum in nocte scandens desuper observabat, dum imperator staret ... in loco, quo consueverat. OTTO FRISING. gest. 1,20 p. 33,30 fugae presidium non invenit *dux*; -um itaque cognoscens ad divinae ... gratiae se vertit adiutorium. *saepe. v. et p.935,28.* *per prosop.:* LAMB. LEOD. Matth. I 1676 -us in foveam, quam fecerit, incidet. **β** *versutia, astutia – Verschlagenheit, Gerissenheit:* ANNAL. Fuld. Ratisb. a. 884 p. 111,24 Zwentibaldus ..., plenum -i et astutiae cerebrum, ... ad hoc vindicare proficiscitur. THIETM. chron. 3,22 qui *(Danai)* ... -o omnes semper vicerant naciones. OTTO FRISING. gest. 1,33 p. 52,10 frustra exploratores, qui aut -o aut pigricia tardabant, expectans *dux.* 2,31 paulisper deliberantes in -o responderunt *(sc. missi Romani)* se prius ea, quae audierant, concivibus suis referre ... velle. *al.* **γ** *simulatio – Verstellung, Heuchelei:* IDUNG. PRUF. dial. 3,262 -us ... est, quando aliud est in ore et aliud in corde. **δ** *opinio, fictio, species – Einbildung, Trug, Schein:* ALBERT. M. Iob 31,5 concupiscentia urget in -o, quia amantes -is se consueverunt decipere. **2** *meton.:* **a** *agitatio malitiosa, inceptum, consilium subdolum – schlimmes Treiben, Vorhaben, heimtückischer Plan:* **α** *gener.:* ARBEO Corb. 11 quomodo a -o *(sc. suspensionis)* ministris deposcebatur *(sc. latro)*, et his negantibus sub qua merore decedisset, exponans. HROTSV. Pel. 101 -o *(sc. debellationis Galliciorum)* cunctis ... retecto affatur *(sc. rex sacrilegus)* proceres ... heriles. 114. WIDUK. gest. 1,22 p. 32,32 (rec. A) que *(insidiae)* ... ab aurifice torquem auream ad usus -i fabricante deteguntur. THIETM. chron. 2,5 Dudo ... ad nostrates properavit locisque ... abditis -oque idoneis occultavit. **β** *t. t. iur.* -us nocturnus *i. q. incursus, impetus nocturnus – nächtlicher Anschlag, Überfall, 'Nachtschach' (de re v. Dt. Rechtswb. IX. p. 1298sq.):* CHART. Babenb. 163 p. 213,9 (a. 1208) ut ... omnia iudicia tam de -is nocturnis, sive haimsůch sive schach dicantur, quam de violentiis raptuum ... coram ... ecclesie <abbate dif>finitive ... ventilentur. *al.* CHART. Austr. sup. I 386a p. 565,11 nocturnos -os in personis suis et prediis officiales ecclesie iuditiali ordine exequantur. II 215 p. 210,23 ipse abbas ... iudicet omnia secularia ..., sive sint iudicia de -is nocturnis sive heimsuch sive schach. **b** *temptatio – Versuchung:* EKKEH. IV. pict. Sangall. 60 temptantur *(sc. Gallus sociique)* nudis mulierum

[Wellhausen]

scęmate larvis; ⌞hic -us⌟ (Hic satan [vel Hoc opus] *B*) invicti certaminis est Benedicti. **c** *mendacium – Lüge:* ALBERT. M. Iob 13,7 -um loquitur, qui contra veritatem loquens alicui blanditur. **d** *praetextus (dolosus) – (listiger) Vorwand:* THIETM. chron. 4,1 huic consilio maxima pars procerum hoc -o consensit, quod *eqs.*

2. dolus, -i *m.* *dolor, maeror, luctus – Schmerz, Leid, Trauer:* RHYTHM. 63,6,1 morte *(sc. Alexandri)* -us magnus luctusque miserabilis. CHRON. Salern. 29 p. 33,2 quam longinquo fuerat *Grimoald* dignissimus evo, de quo tantus erit tempus in omne -us *(ed.,* -um *V,* dolor *edd. priores).* *in locut.:* CHRON. Fred. cont. 2 p. 169,6 Bodilo . . . una cum regina eius praegnante . . ., quod dici -us (dolor LIBER hist. Franc. 45 p. 318,18) est, interfecit *(sc. regem).* 53 rex Pippinus . . ., ut -us est ad dicendum, ultimum diem et vitam simul caruit. *cf.* dolor. *Wellhausen*

dom *v.* dum.

1. doma, -atis *n.* (δῶμα) *script.* docm(a): *l.22.* *form. acc. sg. f.* domam: *l.48.*

I *strictius:* **A** *proprie i. q. tectum – Dach:* GLOSS. psalt. Lunaelac. 128,5 qui *(Iudaei)* sunt sine fructu quasi faenum -um. 128,8 metentibus . . . doc-um *(sc. fenum)* nemo benedicit. FORMA mon. Sangall. 17,1 hic sine -bus paradisi plana parantur. GERH. AUGUST. Udalr. 1,25 l. 25 ut . . . eadem *(sc. parentum)* corpora in illam *(ecclesiam)* includerent *(sc. nepotes),* ne ultra a pluviis -um infunderentur. AMARC. serm. 3,14 sepe . . . ducantur nostrum sub -a carentes pastu. LEO MARS. chron. 3,28 p. 397,1 plumbeis . . . -bus illam *(basilicam)* totam . . . decenter operiens *(sc. Desiderius). al.* *cooperculum, ciborium – Überdachung, Ziborium:* CAND. FULD. Eigil. II 24,19 tumuli sub -e condunt *(sc. fratres cadaver).* **B** *meton.:* **1** *solarium, cenaculum (eminens) – Söller, Dachgeschoß, (herausragendes) Stockwerk:* **a** *in univ.:* SUMM. Heinr. B 5,102 -ta: sal vel ufhusi, quae latine meniana vel solaria . . . dicuntur. LEO MARS. chron. 3,10 p. 372,10 ut et contiguo viderentur omnes *(officinae)* -e coopertae et egressus unius ingressui connexus esset alterius. CHRON. Sigeb. auct. a. 1153 (MGScript. VI p. 396,33) artatus angustiis platearum, maceriis cinctus et superimminentibus tectorum -bus et . . . turba circumventus opprimitur *cuneus.* MENKO chron. 37 p. 388,8 iuxta turrim in superiori -e in trunco sunt reclusi *milites.* *spectat ad parietem:* ARNOLD. RATISB. Emm. 2 p. 1081^{C} -e et tecto per fissuram seiuncto fur . . . exivit. **b** *porticus – Vorhalle, Galerie:* GLOSS. I 414,23 St.-S. -um: obaso. 416,43 -um: umpihuso, opasono. **2** *domus – Haus:* **a** *in univ.:* WALAHFR. Wett. 932 adveniunt fratres sistuntque in -e multi. HRABAN. carm. 11,2 salutatum -ta patris adi *(sc. charta).* UNIBOS 24,4 massam videt *praepositus* argenteam, fumosam dum lustrat -am *(edd.,* domum *cod.).* EPIST. Teg. II 151 locus -is vestri *(sc. abbatis)* Ratispone omnino vobis ad hospitandum incongruus est. ALBERT. STAD. Troil. 3,824 ut . . . pugnantes redeant, -ta grata petant. *al.* *de sepulcro:* HRABAN. epitaph. 1 (MGPoet. II p. 117) ingrediens, lector, perparvi -is antrum, cerne legens titulum *eqs.* **b** *stabulum – Stall:* ALBERT. M. pol. 7,9^{e} p. 692^{b},44 multa habentes *(sc. communes habitationes)* -ta ad equos et ad alia animalia stabulanda *eqs. v. et p.938,38.* **c** *cavea – Käfig:* RUODLIEB XI (IX) 2 cum per aperturas in -e quis sibi *(pullis)* micas prebet *eqs.* 9 -a sua sponte certatim mox subierunt *pulli.*

II *latius:* **A** *mansio, cortis – Hof(stelle), Gehöft:* DIPL. Heinr. III. 212 cum omnibus appenditiis iure ad eosdem *(sc. regales)* mansos pertinentibus, id est -bus, agris, silvis *eqs.* VITA Bonif. III 28 matrona quedam . . . in proprio -e sancto Bonifatio . . . hospicium prebuit (*cf.* VITA Pirmin. I 9 p. 29,21 in suo proprio praedio). CHART. Heinr. Leon. 4 p. 6,24 cum agris, cum domibus, cum -bus, cum pascuis *eqs.* CHART. Sangall. A 850 domum cum -e . . . contradidit *Gerungus.* REGISTR. Patav. I p. 71,13 de -bus Ratispone sitis solvuntur XII solidi. *al.* **B** *dominium – Grund(besitz), Land:* DIPL. Heinr. II. 533 (spur. s. XI.$^{med.}$) princeps Dagobertus . . . monasterium in p r o p r i o -e construxit (DIPL. Karoli M. 293 p. 437,21 [spur.]. CHRON. Ottenb. p. 611,37 in -e p. *al.*). Ps. ADALB. BAMB. Heinr. 1,6 episcopatum Babenbergensem ex integro in s u o -e fundavit (ANNAL. Reichersb. a. 1004 p. 445,15). HERBORD. Ott. 1,17 p. 16,17 secunda *(cellula)* est in loco Babenbergensi in -e (monte *var. l.*) sancti Michahelis sita.

2. doma *v.* dogma.

[3. doma *v.* cardamum. *adde ad vol. II. p. 272,63sqq.:* GLOSS. III 583,7 St.-S. doma: gressi *(cf. notam ed.).* *per confusionem i. q. pentaphyllon – Gänsefingerkraut:* GLOSS. III 585,3 St.-S. doma: grensich *(cf. W. F. Daems, Nomina simplicium medicinarum. 1993. nr. 402*).*]

domabilis, -e. **1** *qui domari potest – zähmbar:* ALBERT. M. animal. 2,49 'hoc *(sc. Indicum)* animal' . . . 'est agreste', vix -e, 'comedens homines'. *translate i. q. superabilis – überwindbar:* MARB. RED. lap. 1,6 cuius *(adamantis)* durities solidissima cedere nescit, ferrum contemnens nulloque -is igne. **2** *mansuetus – zahm (alleg.):* RUP. TUIT. trin. 29,530 malunt *onagri (i. Iudaei)* . . . fame et siti perire quam -i cervice ad praesepia Christi venire.

***domalis,** -e. (domare) *mansuetus, domitus – zahm, abgerichtet, dressiert (de re v. A.-M. Bautier, BullPhilHist. Année 1976. p. 217):* CHART. Sangall. A 191 (a. 808) trado ad monasterium, quicquid . . . reliquerim, id est caballis -bus cum cetero troppo, caballis cunctis.

***doman(n)ium** *v.* *demanium.

***domatio,** -onis *f.* (domare) **1** *domitus – Zähmung, Dressur:* IORDAN. RUFF. equ. p. 4,12 videndum est de captione et -e eiusdem *(equi).* *translate i. q. coercitio, moderatio – Bezwingung, Mäßigung:* ALBERT. M. bon. 197 p. 121,85 temperantia domat carnem per modum naturae, ratio autem domat per modum imperii et artis, et ideo -o temperantiae certior est. sent. 4,17 p. 667^{b},27 licet valeat *poena* ad petulantiae -em. **2** *domesticitas – Zahmheit:* ALBERT. M. animal. 1,44 non omnia naturae suae opera referunt *lupi capti* ad mansuetudinem et -em, et ideo numquam perfecte domesticantur.

***domativum,** -i *n.* (doma) *per pravam interpr. i. q. stabulum – Stall:* ALBERT. M. pol. 7,9^{f} p. 693^{a},42 'si bene penetrabilis sit' *habitatio* . . ., et multa penetrabilia habeat pro habitaculis servorum et patrisfamiliae et uxorum, 'et -um equorum', id est, habeat multa domata pro equis et aliis animalibus stabulandis, 'secundum modum iuniorem' *(sed cf. p. 1330^{b},23* κατὰ τὸν νεώτερον καὶ τὸν 'Ιπποδάμειον τρόπον; *de re v. RE VIII. p. 1731sqq.).*

domator *v.* domitor. **[domatum** *v.* dominatus.]

domaturus *v.* domo. **1. domatus** *v.* *maiordomatus.

2. domatus *v.* domo. **domebus** *v.* domus.

***domecham** *subst.* *(arab.* demalachochen; *cf. P. Guigues, Les noms arabes. 1905. nr. 149)* *sanguis draconis – Harz vom Drachenblutbaum (cf. Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. II. p. 164):* GLOSS. Salern. p. 9^{b},33 sanguis drachonis: -am, multodivem.

***domega,** -ae *f.* (*raetoroman.* dumega *sim., cf. R. v. Planta, Ch. Pult, F. Giger, Dicziunari Rumantsch Grischun. V. 1968/72. p. 488^{b} s. v.* dumiec) *hordeum – Gerste:* CHART. Bund. 957 (a. 1261) dabit *Petrus* . . . eis *(sc. capitulo)* omni anno . . . stairas septem -e bona et pulcra et sicha. 1453 p. 208,1 quantitate bllave sicallis et -e, furmenti, melii et panici.

***domegeratus** *v.* *dommegeratus. **domen-** *v.* domin-.

domesco *v.* dumesco. **domestecus** *v.* domesticus.

domestica *v.* domesticus.

***domesticabilis,** -e. (*domesticare) *domabilis, qui domari potest – zähmbar, domestizierbar:* ALBERT. M. animal. 1,50 quaedam *(animalia)* . . . sunt mansueta, cito -ia (*p. 488^{b}, 22* τιθασσευτικά). 2,9 quoniam est *elephas* animal multum -e. 22,115 est *lupus* . . . animal audax, dolosum, -e, et tunc ludit sicut catulus.

domesticatio, -onis *f.* **1** *de animalibus i. q. domitus – Zähmung, Domestizierung:* ALBERT. M. animal. 23,74$^{tit.}$ de regimento -is . . . falconum. 23,74 -is . . . regimen duos habet fines, quorum unus est, ut assuescat *falco* manum hominis. *sim.* 23,100$^{tit.}$. **2** *de plantis:* **a** *cultura – Kultivierung, Veredelung:* ALBERT. M. veget. 5,68 iste *(sc. per insitionem)* est praecipuus modus -is. 7,67 non potest *ager uliginosus* . . . per arationes . . . ad hoc redigi, ut in eo fiat aliqua -o plantarum. 7,127

ut melius sciatur plantarum -o. *ibid. al.* **b** *status cultus – kultivierter Zustand:* ALBERT. M. veget. 7tit. de mutatione plantae ex silvestritate in -em. 7,16 laetamen est unum eorum, quae praecipue plantam mutant a silvestritate in -em. *ibid. al.*

domesticatus, -us *m.* **1** *munus domestici palatii – Amt des Hofdomestikus (de re cf. p.941,51):* VITA Arnulfi 7 sic . . . episcopales gestans infulas, ut eciam -us (domesticis *a. corr. B1*, domesticus factus *B2*) sollicitudine adque primatum palacii . . . teneret. **2** *ministerium regale – königlicher Hofstaat:* ANON. Has. 20 abstractum *(sc. servientem regalem)* de mensa loris aggredi iussit et oblito -us consortio mendacium oris dorso infligi praecepit *episcopus*.

domestice *v.* domesticus.

domesticitas, -atis *f.* **1** *mansuetudo, fiducia – Zahmheit, Zutrauen, Vertrautheit:* FRID. II. IMP. art. ven. 6 p. 197,7 oblivisceretur . . . illius -is, quam prius habebat, et exinde factus agrestior vix . . . recuperari posset *falco*. p. 207,13 hoc *(sc. vadere ad sedendum)* . . . facit aut, quia fatigatus fuit, . . . aut propter -em multam, quam habet cum homine. p. 212,19 propter -em, quam habet in homine. *ibid. al.* **2** *familiaritas, benevolentia – Vertraulichkeit, Wohlwollen:* SALIMB. chron. p. 321,6 mirati sunt . . . fratres . . . de tanta familiaritate et -e, quam michi ostendit *frater Hugo*.

***domestico,** -avi, -atum, -are. (domesticus) *script.:* dem-: *l.29.* dumm-: *l.29. mediopass.: l.38.39. partic. perf. usu adi.: l.31.*

1 *de animalibus:* **a** *domare – zähmen, domestizieren:* LEX Baiuv. 21,6 de his avibus, quae de silvaticis per documenta humana -entur (de-, dumm-, domesti centum *var. l.*) industria. EKKEH. IV. cas. 136 p. 266,4 spicarium ille *(Notkerus)* novum . . . avibusque domesticis et -tis . . . condi fecit. ALBERT. M. animal. 1,44 'quaedam *(animalia)* . . . sunt silvestria omni tempore', nec -antur ad plenum. 2,30 -atur *bufletus* et ponitur circulus in naribus suis. 21,30 videmus etiam pisces -ari ita, quod ad sonum campanae conveniunt et annonam accipiunt. *ibid. al.* **b** *mediopass. i. q. animal domesticum cohabitare – als Haustier (zusammen)leben:* FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 5,9 non conversantur *aves rapaces* cum hominibus, nec per se -antur cum eis. 5 p. 125,2 assuescit *airo* -ari inter homines et recipere cibum (*sim.* p. 125,5). **2** *de plantis i. q. excolere, mitigare – kultivieren, veredeln:* ALBERT. M. veget. 5,65 omnis *(planta)* silvestris -atur, quando cultus adhibetur. 5,58 quando fit insitio, si debeat silvestris *(sc. planta)* -ari, oportet, quod *eqs.* 7,33 non . . . omnis ager, in quo planta -atur (-ta *var. l.*), foditur vel aratur. 7,117 illae . . . plantae, quae sunt de genere granorum et olerum, ex solo cultu et cibo -antur. *ibid. al.*

domesticus, -a, -um. *script.:* demis-: *p.941,67.* -tec-: *p. 941,66. nom. sg.* -os: *p.941,56. nom. pl.:* -esti: *p.942,44.* -cii: *p.942,3.*

I *adi.:* **A** *sensu originario:* **1** *strictius i. q. ad domum pertinens,* οἰκεῖος *– zum Haus gehörig, häuslich, hauseigen, Haus-:* **a** *in univ.:* WILLIB. Bonif. 8 p. 51,27 domum reversi maiorem -arum r e r u m . . . damnum . . . perceperunt *carnifices* (THIETM. chron. 6,21 in rebus -is . . . lucrandis. HERM. IUD. conv. 10 p. 98,19 -e rei curam gerere. *al.*). VITA Radbodi p. 162,23 infra cuius *(regis)* parietes -os . . . philosophie viguit exercitium. EPIST. Hann. 63 p. 110,4 ut . . . -am . . . vobis *(sc. episcopo)* tragediam decantandam proponerem *(sc. Meginhardus)*. CHART. Babenb. 124 p. 161,9 ortum . . . -um, qui haimgort . . . nuncupatur. ANNAL. Mell. Sancr. II a. 1244 multe civitates igne -o consumpte sunt propter siccitatem. *saepe.* **b** *coenobialis, monasticus – klösterlich, mönchisch:* WALAHFR. carm. 18,40 bona . . . operemur ad omnes, sed magis in sanctos, quos vita -a nutrit *(spectat ad Vulg. Gal. 6,10)*. EPIST. Worm. I 6 p. 22,23 quid sint secularia, quid res -a, quę quantave in se habeant utilia. **c** herba -a *i. q. sempervivum, aizoon – Hauswurz:* GLOSS. III 587,35 St.-S. herbam -am: huswrz. **2** *latius:* **a** *privatus – privat, persönlich:* EINH. Karol. 18 p. 21,23 cuius animi dotes . . . et constantiam ceteraque ad interiorem atque -am vitam pertinentia . . . dicere exordiar. EPIST. Hann. 17 p. 39,21 quasi quibusdam quęstionibus -am eorum conversationem ab illis *(subditis episcoporum)* extorquere. RAHEW. gest. 4,59 p. 297,15 nec utique sanum esset corpus . . . hystoriae, si hanc partem *(sc. expositionem schismatis)* velut principale membrum -i favoris morbus haberet. GUNTH. PAR. orat. 9,1 p. 171B forma orationis: alia Dominica, alia -a, alia canonica sive ecclesiastica, alia monastica. *al.* **b** *proprius, suus – zugehörig, (sein) eigen:* THIOFR. Liutw. praef. p. 1,10 ut in nobis *(sc. fratribus Mediolacensibus)*, vestra -a ecclesia, Domini Dei nostri . . . sequamini *(sc. archipraesul)* vestigia. EPIST. Hann. 8 non quin me sciam . . . tua dilectione indignum, sed quod me animet pietas tibi -a. 52 p. 98,14 vivit *(sc. filius mortuus)* apud patrem in memoria -ę sibi antea virtutis. LAMB. HERSF. annal. a. 1074 p. 192,13 caetera . . . iam privata ac -a *(sc. archiepiscopi)* manu posse confici. HIST. de exp. Frid. imp. p. 39,23 ipsam *(Philippolim)* . . . velut propriam et -am incolere cepimus. *al. pertinens – hörig:* CHART. Sangall. A 12 p. 15,6 (a. 743/47) loca supernominata con servis et ancillis peculiaribus, cum domibus, aedificiis et mancipiis -is . . . Autmaro abbati trado. TRAD. Lunaelac. 27,2 dabo uxorem meam . . . unum colonem et II homines -os ad pastores et ad opus. **c** *intestinus, civilis – intern, Bürger-:* ANNAL. Mett. a. 759 hoc anno preter -as regni sui causas corrigendas Pippinus nullum iter exercuit. RUOTG. Brun. 40 -a seditione. WIDUK. gest. 3,72 viros eminentes, -is et externis rebus iam saepe claros factos. DIPL. Heinr. IV. 49 p. 64,1 que *(ecclesiae)* . . . -is sue gentis tumultibus vel extraneis alieni regis incursibus laborant. HIST. de exp. Frid. imp. p. 22,11 diversis occasionibus bellorum -orum. *al. in imag.:* LAMB. LEOD. Matth. I 2208 caro nostra, -us hostis. **d** *vernaculus, indigenus – (ein)heimisch, ansässig:* CAPIT. reg. Franc. 291,1 exemplo . . . esse possunt David et Ezechias; sed est -um lumen imperator Karolus, qui *eqs.* DIPL. Otton. II. 148 p. 166,35 nobilibus viris, extraneis videlicet et -is, nostrarum rerum administratoribus innotescentibus *eqs.* OLIV. epist. 5 p. 300,16 duo testes alieni . . ., Iudeus et Sarracenus, nostram legem extollunt, tue *(sc. regis Babylonis)* legis non invenitur nisi -us. ANNAL. Basil. a. 1277 p. 202,8 in Sultz quaedam meretrices -ae a meretricibus sylvestribus baculis expulsae. *avitus – ererbt, ursprünglich:* THIETM. chron. 7,69 habitatores . . . raro ad aecclesiam venientes . . . -os colunt deos. BERNO serm. 3,11 (EphemerMariol. 14. 1964. p. 52) dum linguae . . . dividerentur, tu *(sc. Maria)* sola in -a permansisti, id est Hebraea. **e** *familiaris, intimus, consuetus – vertraut, vertraulich, eng verbunden, bekannt:* ALDH. ad Acirc. 5 aliquantula metrorum munuscula -ae familiaritatis fiducia fretus subiunxi. THEOD. TREV. mirac. Celsi 12 p. 409B de his egimus, quae -a et familiari relatione de sancti virtutibus viri comperimus. EPIST. Meginh. 31 difficilem . . . fidem . . . meretur Spire quemquam -e febris immunem solenne canicularium declinare posse periculum. SOLIMARIUS 48 recedentes *(sc. proceres nostros)* . . . equora suscipiunt multumque -a tellus (*sim.* LIGURINUS 10,110). *al. in imag. i. q. usitatus – üblich:* ARIBO mus. p. 34,26 quadratum . . . ♭ non solum in deutero *(sc. tropo)*, qui suus -us est, sed etiam in proto, in tetrardo, in ipso quoque trito conversatur assidue: quamvis *eqs.* **f** *domitus, mansuetus – zahm, domestiziert (in imag.: l.56):* LEX Baiuv. 21,6 capit. p. 257 (codd. Mg. Mt) de aliis -is avibus. LIUTPR. leg. 38 ipsi *(inferiores)* non onagri, sed -i *(sc. asini)*, non vacui, sed onerati procedunt. CHART. episc. Hild. I 271 p. 251,1 isti sunt reditus: . . . ad tercium annum aprum I -um, L scultellas, C ova. CHART. Port. 164 p. 182,33 cum pastu animalium, sive -a vel inter feras etiam censeantur. ALBERT. M. animal. 2,23 inter agrestia . . . animalia et -a in genere boum diversitas est talis, qualis *eqs. saepius. de hominibus i. q. mitis, comis – sanft, höflich, zivilisiert:* AETHICUS p. 184,15 conlaudat feminas purporarias, terra fructifera -isque habitatoribus. THEGAN. Ludow. 20 p. 206,12 postquam illi *(servi)* . . . culmen regiminis arripiunt, numquam sunt antea tam mansueti et sic -i, ut non *eqs.* **g** *sativus, hortensis – veredelt, Kultur-, Garten-:* LEX Sal. Merov. 7,11 si quis pomarium -um . . . capulaverit aut involaverit. PAUL. AEGIN. cur. 86 piganum -um (*3,22,11* ἥμερον) . . . superpositum . . . destruit egilopas. DYASC. p. 149b paluirus ab aliis acus palearis vel cicer -um vocatur. ALBERT. M. veget. 4,117 cum fuerit *(sc. malus aut pirus)* -a, spinas amittit. 7,78tit. de insiti-

one, per quam plantae mutantur ad -arum plantarum dispositiones. *saepe.* **h** *cultus – bebaut, kultiviert:* CHART. ord. Teut. 84 (a. 1236) cum . . . terris laboratis et non laboratis, plenis, vacuis, forestis, bosquis, -is et salvaticis. *de exstirpatione ignibus effecta i. q. cultioni expediens, cultionem praeparans – urbar, kultivierbar machend:* CHART. Walkenr. 303 l. 14 (a. 1254) asserens *(sc. abbas)* loca, quae de se -i fumi vaporem exalarent et vomere sulcarentur, . . . nullo prorsus foresti iure debere ligari (*postea:* libertatem . . . arbores succidendi et novalia faciendi). **B** *sensu ex lingua arab. transumpto i. q. interior – innerer, Innen- (cf. p. 942,63):* Ps. GALEN. anat. 6 p. 185C unus *(sc. musculus movet oculum)* ad angulum -um sive lachrymalem, alius ad angulum sylvestrem. FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 88,13 inter omnes aves . . . habent unguem medii digiti anterioris serratilem a parte -a *(v. comm. p. 124sq.;* WILH. SALIC. chirurg. 2,10 p. 333G. *al.).* ALBERT. M. animal. 1,395 duae *(arteriae)* . . . in duos dividuntur ramos magnos, silvestrem scilicet et -um. *al.*

II *subst.:* **A** *masc.:* **1** *strictius:* **a** *qui in eadem domo vivit, ad familiam pertinet, cohabitator, servus – Mitglied der Hausgemeinschaft, Familienangehöriger, Hausgenosse, (Haus-)Diener:* WETT. Gall. 18 ubi *(sc. in cubiculo)* . . . -orum multitudo aderat. ALTFR. Liutg. 1,2 Wrssingus una cum coniuge . . . et filio . . . et cum paucis -is suis occulte fugiens. EPIST. Teg. I 34 p. 39,2 de -is compaciendo tractamus, qui nos . . . perturbant, . . . sartores videlicet, . . . ędificiorum instauratores, . . . coci *eqs.* OLBERT. Veron. 6 redeunt *mulieres* propriis haec *(sc. miracula)* nuntiaturae -is. EPIST. Worm. I 16 p. 34,3 quia -us meus *(sc. R.)* H. . . . tibi *(sc. episcopo)* . . . sano redituro . . . dignus et presens extiterit. *saepe. alleg., in imag., per compar.:* ERMENR. ad Grim. 24 p. 562,3 fantasma ipsius *(sc. Maronis)* terrens me, ferens tridentem, nescio, utrum Plutonis, -i eius, an alicuius alterius. EPIST. Meginh. 1 p. 192,17 generosa virtutum familia te . . . in curie suę principatum vocat et quasi -um vendicat. VITA Otton. Bamb. II 10,3 concivis et -us vester *(sc. patriarcharum)* sit Otto beatus. *al.* **b** *maritus – Ehemann:* ACTA civ. Kil. 87 (a. 1267) ego Alheddis portio, que me tangit, post mortem meam resigno meo -o Hinrico *(antea:* ego Hinricus . . . resigno uxori mee *eqs.).* **c** *stipator, dux scholarium – Leibwächter, Vorsteher der Leibgarde:* **α** *in univ.:* CHRON. Thietm. 5,19 -i regis exeunt, indigene cum adventiciis preveniunt et subsequuntur. **β** *spectat ad Byzantinos (de re v. LexMA. III. p. 1182sq.):* ANNAL. regni Franc. a. 821 p. 155,21 quod conspiratione quorundam optimatum . . . et praecipue Michahelis, comitis -orum, . . . sit interemptus *Leo imperator.* LIUTPR. antap. 3,26 l. 443 Focás -us, terrestris dux exercitus contra Simeonem, Bulgariorum regem, copias duxerat. *in cognomine:* CHRON. Ven. Alt. p. 110,18 defunctus est Michael -us imperator. *al.* **d** *procurator, domus praepositus – Verwalter, Hausvorsteher (strictius de officiali Merowingico, Karolingico; v. Waitz, Verf.-Gesch. II/2. 1882. p. 45sqq. 93sq.; Brunner, Rechtsgesch. II. p. 161sqq.):* **α** *de procuratore villae, curiae sim.:* FORM. Marculfi 1,39 ut per omnes villas nostras, qui in vestra vel in . . . aliorum -orum sunt accionibus, tres homines servientes . . . relaxare faciatis *(sc. comes).* 2,52 qualiter . . . -os (-us *var. l.*) de villa regis per sua epistola relaxat ingenuos. DIPL. Frid. I. 1077 p. 422,30 (spur. a. 1234/77) ut sine equitatura et absque omni lesione et incommodo -i *(sc. curiae claustralis)* decenter in eadem domo maneat *princeps.* TRAD. Scheftl. 455 testes sunt: domnus Wolfhardus plebanus . . ., domnus Rugerus, -us suus. *al.* **β** *de procuratore provinciae, officiali aulico:* LEG. Burgund. const. I 1 p. 31,13 obtimates, consiliarii, -i et maiores domus nostrae. VITA Arnulfi 4 ut sex provinciae, quas ex tunc et nunc totidem agunt -i, sub illius ministratione solius regerentur arbitrio. CHRON. Fred. 4,87 p. 165,17 Fredulfus -ecus. VITA Lamb. Traiect. 24 (MGMer. VI p. 378,5) cum Dodono -o (demi-o *var. l.*). TRANSL. Tib. 2 (MGScript. XV p. 393,35) dum . . . moraretur *Deusdona* cum Einardo abbate, palatii regalis scilicet -o. *saepe. remissius i. q. aulicus, satelles – Höfling, Gefolgsmann (de heroibus: l.72):* HIST. Daret. p. 198,30 Eneas et Olixis Priamo -i dixerunt: '*eqs.*' VITA Heinr. IV. 1 p. 12,13 cum inter -os suos et raram turbam vultu placidus et statura aequalis appareret. **e** *proprietarius, dominus domus – Hausherr, -besitzer, -wirt:* **α** *in univ.:* CHRON. Pol. 1,2 erant . . . hospitii -i (-cii *var. l.*) Pazt . . . et uxor eius Repca. **β** *civis, urbanus – (Stadt-)Bürger (de re v. P. Csendes, Das Wiener Stadtrechtsprivileg von 1221. 1987. p. 18sq.):* CHART. select. Keutgen 139,3 (s. XII.1) cui *(synodo)* interesse tenentur omnes, qui -i sunt infra oppidum. CHART. Babenb. 183 p. 250,42 probet *(sc. accusatus)* hoc cum septem -is, qui credibiles homines esse dicantur. p. 252,22 -us inde *(sc. de invasione domus)* querimoniam deponens. 237 si . . . quis alicui -o (gloss.: wirt), qui tamen non est de honestioribus et divitibus unus, percusserit alapam. p. 61,33 det *(sc. invasor)* . . . -o, cuius domum invaserit, duo talenta. *ibid. al.* **f** *monachus ad eandem domum pertinens, confrater – Mönch desselben Hauses, Mitbruder:* CAND. FULD. Eigil. I 5 p. 225,12 ut . . . efficiaris *(sc. abbas eligendus)* ut leo . . . in domo tua evertens -os tuos et opprimens subiectos tibi. EPIST. Teg. I 2 omnibus -is interius commorantibus . . . serviturus *(sc. monasterii provisor).* GESTA Camer. 2,35 p. 463,30 per crebras seditiones -orum subripiente inopia ordo monachalis ad canonicalem redactus. ADAM gest. 1,33 beatus Ansgarius . . . erudiendo -os, barbaris euangelizando, foris apostolus, intus monachus nunquam legitur ociosus. *saepius.* **g** -us fidei *i. q. eiusdem fidei cultor – Glaubensgenosse:* ARBEO Corb. 14 vir Dei venerabatur . . . a -isticis fidei. LIUTG. Greg. praef. p. 66,12 quamvis omnibus -is catholicae fidei . . . exhibenda est *caritas.* TRANSL. Godeh. 1 p. 639,31 ut gloria ipsius non tantum ad -os fidei attingeret, sed *eqs. saepius.* **2** *latius:* **a** *homo pertinens, proprius, ministerialis – Höriger, Eigenmann, Ministeriale:* CONST. imp. I 447,6 (spur. a. 1160) de ecclesiarum filiis vel -is, id est ministerialibus, . . . statuimus, ut *eqs.* DIPL. Constantiae 32 p. 104,13 hec sunt nomina villanorum, quos ego comes . . . Rogerius concesseram sancto Matheo . . .: filii Gregorii -i *eqs.* CHART. Neocell. Brixin. 117 p. 161,28 -i Novecellensis ecclesie . . . ius hereditarie successionis . . . vendicare presumunt. **b** *indigena – Einheimischer:* RUOTG. Brun. 3 tantus timor . . . invasit extraneos *(i. Ungaros)*, ut nihil umquam eis esset formidabilius *(sc. rege Heinrico)*, tantus amor colligavit -os, ut *eqs.* **c** *vicinus – Nachbar:* ANNAL. Fuld. Ratisb. a. 894 p. 125,16 cum omnes regiones sibi affines . . . circumiret *Zwentibaldus dux* ultimum hortando suos, ne pacis amatores, sed pocius inimici -is persisterent. **d** *familiaris, amicus – Vertrauter, Freund:* DIPL. Conr. III. 109 p. 196,15 ad serviendum pronptiores fiunt -sti et in bonam spem certius eriguntur alieni. ABSAL. serm. 27 p. 158C -um solemus appellare eum, qui per affectum praecordialem, habitationem communem, vitam socialem coniunctus est; sic et in ecclesia -um recte vocamus illum, qui charitate omnibus est devotus *eqs. al.*

B *fem.:* **1** *quae ad familiam pertinet, serva – Mitglied der Hausgemeinschaft, Dienerin:* WOLFHARD. Waldb. 3,1 p. 258,6 cur . . . furvis . . . quiescis *(sc. puella excaecata)* in tenebris et non magis blandae lugubrationis -a de salute tecum ruminando conquiris . . . sospitatis? LAMB. TUIT. Herib. 2,32 p. 258,28 quam *(sc. puellam)* et . . . psalmos edocuit et clavigeram et -am eam per longum tempus habuit *materfamilias.* **2** *uxor – Ehefrau:* TRAD. Ratisb. 257 (a. 996/1000) tradidit *Timo* pariter cum sua familiari -a Ruodheida *eqs.* (*sim.* 795 p. 375,10). CHART. Old. II 32 haec *(sc. venditio)* . . . facta sunt cum -e nostre et filii et puerorum nostrorum . . . consensu voluntario. ACTA civ. Kil. 52 ego Iohannes . . . omnem meam substantiam . . . mee -e Abele libere resigno. CHART. Lub. III 12 p. 17,7 si vir premoritur . . . et -am contingerit nubere alteri viro. *al.*

C *neutr.:* **1** *pars interior, latus interius – Inneres, Innenseite (cf. p. 941,10):* ALBERT. M. veget. 2,72 tertius arcus *(sc. figurae triangularis)*, qui est ad -um plantae, concavum habet in exteriori superficie. 6,59 grana . . . pomi cypressini . . . cotyledones . . . semper convertunt ad -um pomi sui. animal. 1,280 spatula latum suum et tenue convertit versus spinam dorsi ad -um corporis. 1,297 est *(sc. basis cruris)* directe in medio pedis, licet quidam dicant, quod vergit ad -um pedis *(ex Avic. canon. 1,1,5,1,30). ibid. al.* **2** *usu plur.:* **a** *administratio, dispensatio domus – häusliche Verwaltung, Haushaltung:* WALAHFR.

[Niederer]

exord. 32 p. 516,10 habent et potentes saeculi consiliarios in -is. **b** *interiora aedium – Hausinneres:* PETR. DAM. epist. 149 p. 552,16 oculos meos tanta caligo verecundi pudoris obduxit, ut, cum intra domum consisterem, -a vix viderem. **c** *sedes propria, domicilium proprium – eigenes Heim:* LAMB. TUIT. Herib. 2,23 p. 249,19 egrediebantur *(sc. parentes puellae paralyticae)* confusi conversoque gradu repetebant -a ruris sui. **d** *terra nostra – eigenes Land, Inland:* COMPOS. Luc. H 31 omnia, que germinantur et -is et marinis *(i.* transmarinis, *cf. Svennung p. 54).* **e** *res intestinae – interne Angelegenheiten:* HELM. chron. 40 p. 82,33 quorum *(sc. Slavorum)* . . . conversionem Heinriciani cesares non modice retardaverunt -is videlicet semper pregravati.

adv. **domestice.** **1** *domi, in vita domestica – im häuslichen Leben:* DUNGAL. epist. 7 p. 582,18 sequi Christum eiusque vestigiis privatim ac -e inhaerere. **2** *oeconomice – hinsichtlich der Wirtschaft:* ALBERT. M. animal. 7,2 propter yconomicam et regnum, quod custodiunt *apes* -e et civiliter collaborantes. **3** *familiariter, intime – in vertraulicher, familiärer Weise:* EKKEH. IV. cas. 53 p. 118,16 Heribaldus inter eos *(hostes)* iam -e versatus: 'Sine', inquit, '*eqs.*' HERM. IUD. conv. 21 p. 124,20 in his *(clericis)* . . . Christus propter vite castitatem et religiosam conversationem -e quodammodo et familiariter velut rex in suo palatio creditur . . . inhabitare. **4** *privatim – privat, persönlich:* CHART. Mog. A I 451 p. 359,16 (dipl. Heinr. V.) tocius pene civitatis cives in nos armaverat *archiepiscopus* . . .; tamen periculis (periculos *ed.*) periculose me cum paucis opponens ipsum ad nos -e vocavi. *ad usum privatum – für den privaten Gebrauch:* HERBORD. Ott. 1,27 tempore quodam in domo episcopali -e habens renonem forte nuper emptum vestiebatur. *Niederer*

domi *v.* domus. **domicalis** *v.* dominicalis.

1. *domicella, -ae *f.* (dom(i)na, *francog. vet.* donzele; *cf. Wartburg, Frz. etym. Wb. III. p. 133sqq.*) *script. et form.:* don(n)i-: *l.70.72.* -ise-: ACTA civ. Wism. B 34. -ize-: *l.40. dat. vel abl. pl.* -abus: *l.53.56. al.*

1 *puella, virgo (nobilis) – (Edel-)Fräulein, junge Frau, Jungfrau, 'Dame':* **a** *in univ.:* VINC. PRAG. annal. a. 1153 p. 664,44 dux Wladislaus . . . domnam Iuditam . . . litteris et Latino optime eruditam eloquio, quod maxime -zellarum nobilium exornat decorem, sibi iungit matrimonio. VITA Hildeg. Schon. 7 (ASBoll.[3] Apr. II p. 781[B]) fugam arripuit *vernaculus* et non domicellum, quod putabat, sed -am in exilio solum dereliquit. ROLAND. PATAV. chron. 6,5 p. 90,30 data est -a iuvenis, nobilis et decora viro potenti et nobili, alto et magnifico, set annoso. SALIMB. chron. p. 170,2 omnes mulieres, tam iuvencule sive -e quam maritate et vidue. *saepe. v. et p.944,20.* **b** *de puellis nobilibus servientibus:* CAES. HEIST. mirac. I 6,5 p. 353,26 sequebantur -ae et pedissequae. CHART. Mekl. 879 de duabus -is secularibus, quas de nostris procuramus expensis *eqs.* ANNAL. Prag. III a. 1279 p. 200,8 curia dominae reginae et familia eius, quae ad magnam numerositatem creverat tam in domicellis nobilium quam in -abus et aliorum militum servorum officialium, imminuta est. *al.* **c** *de sanctimonialibus:* EPIST. Hildeg. 324,1 Philippus . . . comes -e Hildegardi, ancille Christi, salutem. REGISTR. Geisenf. 9 -abus (*theod. vet.:* 'iunkvrowen') dantur ad carnisprivium a nativitate Domini cottidie carnes . . .; uno die in ebdomada dantur -e pro carne prebendaria duo verua *eqs. al.* **d** *de virgine Maria:* HUGO TRIMB. sols. 1,30 p. 146,15 respondit *miles* se pulcherrimam diligere -am (puellam *var. l.*). p. 147,9 benedicta sit semper tua *(sc. militis)* dulcissima -a, benedictus sis et tu, qui tam excellentis -e graciam meruisti. **e** *nom. propr.:* CHART. Rhen. med. III 433 (a. 1231) testes sunt: . . . Walterus de Fonte, Ludowicus D-a. CHART. Friberg. 14 p. 11,20 testes . . . sunt . . . Winandus Snudelmester, Cv̊nradus D-a. SALIMB. chron. p. 316,21 imperator Fridericus dederat . . . filio suo non legitimo uxorem in Sardinia quandam dominam, que appellabatur D-a. *al.* **2** *domina, mulier nobilis – Edelfrau, Herrin:* HONOR. III. registr. 261 p. 187,21 ego Benedicta doni-a, marchisana Masse et iudicissa Kalaritana. GREG. IX. registr. 726 p. 624,36 nobili mulieri Agneti donni-e, domine Turritane. CHART. Traiect. 1569 p. 320,4 illustris domina Rycardis, -a Hollandie. *al.* *de mulieribus nuptis:* VINC. PRAG. annal. a. 1158 p. 668,27 hic rumor dum ad aures -arum, quae viros suos tenero diligebant amore, pervenit *eqs.* p. 668,34. *cf.* *damicella, *dominella.

2. *domicella, -ae *f.* (domus) *mansio (parva), cavea – Häuschen, Käfig:* RUODLIEB XI (IX) 14 pabula nulligena vel limpha stat in -a sturnorum.

***domicellaris,** -e. *servilis – Diener-:* ALBERT. STAD. Troil. 5,6 pangit grex -is seria picta iocis.

***domicellus,** -i *m.* (dom(i)nus, *francog. vet.* donzel; *cf. Wartburg, Frz. etym. Wb. III. p. 134sq.*) *script. et form.:* donç-: *l.25.27.* domni-: *l.14.* -cil-: *l.14.19.*

iuvenis (nobilis) – (adeliger) junger Mann, Jungherr, Junker: **1** *in univ.:* FORM. Marculfi 2,52 l. 8 pro nativitate domnicilli (dominici ill. *var. l.*) nostri. ASINARIUS 43 iam patris in regno vocitatur et est -us. CHART. Raitenh. 315 p. 253,41 Karolus pedagogus -orum de Schavenberch. CHART. Turic. 1569 p. 279,21 -us, dum ad annos discretionis venerit *eqs.* TRAD. Altaerip. 314 pratum . . . iacet inter pratum Wilelmi -illi et pascua. CARM. Bur. 96,2,1 -i, surgite, domicellas querite. *saepe. v. et p. 943,43.* **2** *de Christo:* VITA Mariae rhythm. 2641 Iesum sibi pueri regem statuerunt atque -um omnes hunc appellaverunt. **3** *de nobilibus servientibus i. q. famulus (armiger) – Knappe, Page, Edelknecht:* ANNAL. Ianuens. III p. 6,20 habuit *comes* libras XVI pro milite cum donç-o armatis. p. 6,28 in . . . exercitu fuerunt viri nobiles . . . cum militibus L, quorum quisque erat . . . cum tribus scutiferis et donç-is bene armatis. BERTH. RATISB. serm. 3 p. 26,5 non debes esse ut servus conducticius . . ., sed ut -us. CATAL. fam. pap. p. 196[b] -i *(sc. recipiunt praebendas): eqs.* ANNAL. Prag. II a. 1279 p. 196,4 nobiles . . ., milites -osque curiae suae superiores, mediocres et infimos vestivit *episcopus. saepe.* *cf.* *damicellus, *dominellus.

domicilium, -i *n.* *mansio, sedes, habitaculum, domus – Wohnstätte, Wohnsitz, Wohnung, Heim, Haus, Behausung:*

I *proprie:* **A** *strictius:* **1** *gener.:* ADDIT. Nivial. (MGMer. IV p. 450,18) iniquorum hominum -um intrantes cum fallaci suscepti sunt *beatus vir eiusque comites* humanitate. WETT. Gall. 6 fraternalis manus -a sibi illic *(sc. Brigantiae)* praeparavit. TRANSL. Eug. Tolet. 7,19 rediit *quisque* . . . ad propria -a. OTTO FRISING. gest. 1,32 p. 50,20 in -is, quae habent *Ungari.* CHRON. Erf. mod. II a. 1263 p. 252,19 orta tempestate . . . nocturno tempore homines promiscui sexus XXXV submersi sunt, -a deducta sunt, et pecora plurima perierunt. *persaepe.* *latebra – Schlupfwinkel:* ANNALISTA SAXO a. 1137 p. 773,22 turrim . . . Capian destruxit *dux*, -um scilicet latronum et transeuntes iniuste expoliantium (*sim.* p. 775,20). **2** *publ. i. q. cortis, cortilis, mansus – Hofstelle, Gehöft, Anwesen:* CHRON. Bened. II 2 circa fluvium Liubisaha habentes *(sc. tres fratres)* predia et in villa Antorf eiusque confinio pulcherrima -a. CHART. scrin. Col. A I p. 299,3 tenebant *antecessores mei* hec iura a venerabili Annone archiepiscopo de -is in foro, que dicuntur lan. *saepius.* CHART. Sangall. B 348 p. 266,18sqq. duo -a cum edibus in eis consistentibus . . ., -a atque domos et homines in eis habitantes. CHART. Gosl. I 550 -um, quod Cram dicitur apud nos. CHART. Stir. III 185 p. 269,21 redditus quinque marcarum . . . in IX -is, que vulgo dicuntur vevrstete. CHART. Rhen. med. III 1446,1 habeo -um, sub quibus venduntur panes. **B** *latius:* **1** *hospitium – Herberge, Quartier:* THANGM. Bernw. 19 nec permissus est ad suum -um reverti, sed iuxta ubi ipse domnus imperator habitabat, splendidissimum illi habitaculum exhibebat. EBO BAMB. Ott. 1,18 p. 605,21 collem ipsum complanari et illic . . . -a . . . pauperibus et peregrinis oportuna construi. THEOD. loc. sanct. 467 que *(sc. ecclesia et hospitale beati Iohannis baptistae)* quantis edificiis decorata, quantis -is et lectulis atque aliis utensiliis in usus pauperum et infirmorum . . . exhibendis habundans *eqs.* CHART. Babenb. 255 p. 85,28 in prediis . . . officialis ipsius Ortliebi nullam debet facere residentiam vel -um *abbas.* **2** *sepulcrum – Ruhestätte, Grab:* IOH. CANAP. Adalb. A 4 p. 7,8 ad sanctorum martyrum -a confugit. THIETM. chron. 4,26 sepultus est *antistes* extra aecclesiam infra claustrum, ubi ipse sibi prius paraverat -um. VITA Annon. I 3,16 p. 507[a],1 navis . . ., instar sa-

gittae, cum impetu ripas attigit optatas, fortassis ... altius pervolatura, si non cominus sita beati Heriberti praepedissent -a. *al.* **3** *ecclesia – Kirche:* **a** *in univ.:* PAUL. DIAC. Lang. 6,58 p. 186,1 in Olonna ... in honore sancti Anastasii martyris Christo -um statuit *rex*. DIPL. Karoli III. app. 1 p. 330,47 quicquid in locis venerabilibus sacratisque -is ... indulserimus. BENZO ad Heinr. IV. 7,7 p. 646,17 quis magni Constantini nescit mirabilia, cum apostolorum cernit mira -a. *al.* **b** *de sede apostolica:* BENZO ad Heinr. IV. 7 prol. p. 578,20 remoto ... noctis filio elevatur Ravennas filius lucis in Petri -o. **c** *de monasterio:* CHART. Rhen. med. I 8 p. 10,35 (a. 720) ut ab ipsis *(nostris peccaminibus)* sublevare adipiscamur iugi miserationum -i Dei. VITA Elig. 1,17 p. 682,23 coepit ... virginum Christi aedificare -um. **4** *carcer – Gefängnis (in imag.: l.18):* RADBERT. Rufin. et Valer. (PL 120,1506[A]) lucis corporeae defectus et tetra -i deformitas in mentium migraverant maiestatem. HRABAN. hom. II 57 p. 255[C] quicunque ... Spiritu sancto adimpleri desiderant, carnis -um necesse est ut mentis contemplatione transcendant. *al.*

II *in imag. vel translate:* **A** *gener.:* **1** *in univ.:* **a** *de hominibus:* VITA Arnulfi 9 ut quid tam praevaluit inimicus, ut, ubi Christus debuit habitare, ille -um infelix possideat? EPIST. Teg. I 5 p. 7,21 quantum nostri cordis -um letificat decora aedificacio, quę non lapidosa materia et quandoque casura, verum cultu mansuri fundaminis ... nostro pontifici est stabilienda. WIBALD. epist. 119 de dolo et falsitate nulla suspicio est in tam elegantis ingenii -o. *saepe*. **b** *de rebus:* ARIBO mus. p. 33,29 tropi dicuntur a reversione, quia ubiubi cantus incipiat ..., ad ultimum in finalis revertitur -um (*cf.* p. 14,23 hospitium). LAMB. HERSF. annal. a. 1071 p. 119,9 hostes ilico in Goslarium impetum facturos et clarissimum illud regni -um in cinerem redacturos. DIPL. Conr. III. 261 p. 454,7 quę *(urbs)* semper ab inicio in pace et in bello terra marique imperii Romani consuevit esse -um. VITA Balder. 14 p. 730,4 Otto tercius imperator ... mansionem accepit in Aquensi palacio ut in regia sede et publicae rei -o. *al.* *de utero:* PETR. DAM. serm. 63,6 l. 185 in brevissimo ... virginalis uteri -o constitutus et caeli gubernabat *Christus* imperium et terrenarum omnium non amiserat principatum. *de caelo:* PASS. Ursulae 15 facta ... caede virginum cum dux earum Christus sanctas, quas ipse dederat, recepisset animas in siderei coetus -a *eqs*. **2** *vas, receptaculum – Behältnis:* ALFAN. premn. phys. 13,1 p. 87 memoriale ... est memoriae et rememorationis causale et -um (*PG 40,660[B]* ταμιεῖον). 23,25 p. 144 sanguis ... purificatur a splene et a vesica, quae est ⌊fellis -um⌋ (*PG 40,696[B]* τῆς χοληδόχου κύστεως), et a renibus. *domus (organaria) – (Orgel-)Kasten:* GALB. Karol. 17,16 Walterus ... prae mortis angustia se in organistro, scilicet in -o quodam organorum ecclesiae ... occultaverat. **3** *vinculum – Korsett:* RUP. TUIT. Ioh. 13,1123 de angusto Hebraicae linguae -o lex et prophetae et psalmi per linguas Graecam et Latinam eruperunt. **B** *t. t. astron. de signo caeli ('Haus'):* PS. BEDA mund. const. 1,273sqq. de -is; si in singulis -is planete accesserint, plurimum sibi obsequuntur *eqs*. 1,292 sol in Saturni -is positus remotissimus est a nobis. *al.* ANNAL. Marb. a. 1185 p. 56,20 asserens *astronomicus* proximo sequenti anno circa mensem Septembrem omnes planetas debere convenire in unum -um.

III *meton.:* **A** *conclave, camera – Zimmer, Raum:* EKKEH. IV. cas. 67 p. 144,12 cuncta ..., quę exportant *(sc. monachi)*, in -is curtis abbatis ... sub custodibus locant. THIETM. peregr. 18,21 alternis ... diebus comedunt *monachi* in refectorio et festivis, aliis diebus in -is eorum panem et aquam. HEINR. LETT. chron. 30,4 p. 217,27 qui *(castrenses)* timentes bella imminentia et balistarum iacula recipiuntur in castri sui -a. CONR. MEND. Attal. p. 154,37 erant ... reliquiae beati ducis Alberti in parte editiori in -o ... basilicae monasterii sancti Stephani lateraliter summa diligentia repositae. **B** *de parte machinae bellicae i. q. cenaculum, tabulatum (tectum) – (überdachte) Plattform, (überdachtes) Stockwerk:* VINC. PRAG. annal. a. 1158 p. 677,49 in ipsa *(turri)* sex -a, in quibus milites pugnaturi debeant stare, disponuntur; primum -um equale castro. *ibid. saepius.* **C** *turris bellica ad defensionem apta – Wehrturm (de re v. Heyne, Hausalt. I. p. 351):* LAND. MEDIOL. hist. 2,2 p. 45,49 super sex civitatis portas -a altissima et rotunda ... haedificantes *Mediolanenses*.

***domicillus** *v.* *domicellus.

***domicula,** -ae *f.* (domus) *domus parva – kleines Haus:* CHART. scrin Col. A I p. 345,6 (a. 1170/90) Adolfus ... canonicus maioris ecclesie emit aream et -as, que sunt retro murum suum.

***domicultilis** (dumocut-, domoc-, domuic-, -caut-, -col-) *vel* ***dominicautilis** (domnic-, -cot-, -tt-), -e. (domus *vel* dominium *et* *cultilis) **1** *adi. i. q. dominicus – zum Herrengut gehörig (de re v. E. Mayer, Ital. Verfassungsgesch. I. 1909. p. 217sq.):* CHART. Ital. Ficker 37 p. 55,10 (a. 996) detinemus ... cortem unam -inicauttilem cum castro et capella inibi constructis. p. 55,14 cortem -uicautilem. p. 55,28 cortem -inicautilem. p. 55,41 cortem domnicotilem. p. 55,48 cortem domnicautilem. 48 p. 71,20 de ... Grignano terra illa arabile dumocutile ... tenente. **2** *subst. i. q. fundus, praedium, dominium – Grundstück, (Herren-)Gut, Domäne:* DIPL. Ludow. II. 50 p. 164,19sqq. quatinus ... concederemus ... vasso ... quasdam cortes ..., quarum una vocatur Fellinas, cum capella et omni domocol-e et mansis atque familiis utriusque sexus ... et alteram ... similiter cum omnibus rebus mobilibus et immobilibus, tam domocol-bus quam massaritiis servisque et ancillis. DIPL. Frid. I. 718 p. 253,41 de suis ... domic-bus, id est, que suis propriis laboribus et per suas familias excolunt, nichil omnino prestare compellantur *personae ecclesiasticae* (*inde* ACTA imp. Winkelm. I 186 p. 164,14 domicultibus).

***domicultus** (domoc-, -col-), -us *m. vel* ***domoculta,** -ae *f.* (domus *et* cultus) *fundus, praedium, dominium – Grundstück, (Herren-)Gut, Domäne (de re v. l.12):* DIPL. Loth. I. 41 p. 128,43 cum ... curtibus, -ocoltibus, mansis, casis. VITA Ludow. Pii 25 p. 362,4 Romani ... praedia omnia, que illi -as *(corr. ex* docultas *W*; domoscultas *var. l.)* appellant et noviter ab ... apostolico instituta erant ..., diripere et sibi conati sunt restituere *(v. et notam ed.)*. DIPL. Ludow. II. 89 p. 243,38 curtim nostram ... cum omnibus suis pertinentiis et adiacentiis, cum -oltibus et ędificiis omnibus. DIPL. Conr. II. 58 p. 69,8 cum omnibus ... pertinentiis ..., quę sunt -us, predia, molendina, prata, silva (*inde* DIPL. Heinr. III. 131 p. 164,7. DIPL. Frid. I. 229 p. 16,26). ACTA imp. Stumpf 87 p. 98,3 in domibus, ... -bus, mansis. *v. et l.28*.

[domicus *v.* modicus: THADD. FLORENT. cons. 167,54.**]**

?***domida** *subst.* *(orig. inc., ni subest* δρομάς; *v. S. Lazard, Révue de linguistique romane 40. 1976. p. 292)* *perfidus, maleficus – Gauner:* AGNELL. lib. pont. 144 p. 372,21 expectabant eum *(papam)* -as *(ed.,* dimoras *cod.)*, ut acciperent aliquid ab eo. p. 372,30 putaverunt ... -as collegam suum sub falsa morte terram iaceret.

***domifera,** -ae *f.* (*cf.* flabellifera) *quae domum suam secum fert – eine die ihr Haus mit sich trägt:* DYASC. p. 63[a],6 Besiodus cocleam -am dixit.

***domificatio,** -onis *f.* *domus constructio – Hausbau:* ALBERT. M. caus. univ. 1,2,8 p. 34,36 intellectus ... in omnibus, in quibus est, intellectus plurium est, ... sicut *(sc. patet)* in intellectu domificatoris, qui fundamenti est, parietis et tecti in -e.

***domificativus,** -a, -um. *ad domus constructionem pertinens – den Hausbau betreffend:* ALBERT. M. pol. 4,3[c] p. 336[a],14 'harum ... artium has quidem ex necessitate oportet existere', supple in civitate, sicut -am, pistoricam et lanificium et huiusmodi ..., 'has autem *eqs*.'

***domificator,** -oris *m.* *architectus, domus constructor – Architekt, Baumeister:* ALBERT. M. div. nom. 7,17 p. 350,24 -r scit facere domum alicuius formae. summ. theol. I 6,26,1,4 p. 191,27 omnis potentia determinata per habitum naturae formam illius habitus diffundit in opus, ut statuarius in statuas, -r (*p. 195[b],19* ὁ οἰκοδομῶν) in domos, medicus in sanitates. *ibid. al. v. et l.56*.

***domifico,** -are. *(per analogiam ad* aedificare *formatum) domum construere – Haus bauen:* ALBERT. M. bon. 436 p. 231,64 dicitur ars domos faciendi habere materiam determinatam, quae ... secundum unam rationem est in omnibus, quae

ad domum exiguntur secundum artem -andi. metaph. 1,4,12 p. 64,30 domus . . . est actus formalis formae artis -andi, quae est in anima architecti. animal. quaest. 8,22 p. 196,16 apis -at . . . sicut homo. *ibid. al.*

domigena, -ae *m.* *domesticus – Hausknecht:* DUDO hist. 3 p. 95,27 morabatur . . . rex in domo Willelmi ducis ut -a et vernula eiusque praestolabatur supplex suffragia. *al.* GLOSS. III 408,38 St.-S. vernaculus est servus vel -a i. inkneht.

***domigno(nus)** *v.* *dunio.

domina (-m(p)n-) *vel raro (p. 948, 6. 9. 11. 26)* ***damna** *et* ***don(n)a,** -ae *f.* *(francog. vet.* dame, donne; *cf. Wartburg, Frz. etym. Wb. III. p. 123)* *script. gen. sg.* -i: FORM. Augiens. A 9. *form. dat. et abl. plur.* -abus: *e. g. p.948,29.32.949, 2. persaepe.*

I *praevalente respectu imperii, potestatis, dicionis i. q. dominatrix,* δέσποινα *– Herrin, Gebieterin, 'Königin':* **A** *gener.:* **1** *proprie:* **a** *in univ.:* FORM. Wisig. 20 p. 584,22 te *(sc. uxorem)* -inam in mediis cunctisque per omnia rebus constituo. CAPIT. reg. Franc. 248,22 de -ina, quae per zelum ancillam suam occiderit. HROTSV. Gall. I 7,1 ut vocem iubentis domnae *(sc. Constantiae)* hausimus *(sc. Iohannes et Paulus),* tibi *(sc. Gallicano)* ad obsequendum convolavimus. SABA MALASP. chron. 7,3 p. 270,22 quam *(Constantiam)* saltem animo, cum verbo non possent aut opere, adhuc -inam reputant *regnicolae. al.* **b** *de amica:* CARM. Bur. 146,4,4 subvenias, mi -ina, cadenti. **c** *de Maria virgine:* TRAD. Frising. 253 (a. 807) quicquid in supradicto loco habeam, dono et confirmabo ad sanctam Mariam -inam meam, ut ipsa intercedere dignetur pro multa delicta mea. CHRON. Thietm. 4,35 mundi domnam exoravit *comes Ansfridus*, ut *eqs.* DIPL. Heinr. IV. 277 hec -ina, per quam salus venit, mater est et virgo Maria. CONR. SAXO spec. 3 p. 195,12sqq. Maria interpretatur -ina; hocque optime competit tantae imperatrici, quae re vera est -ina caelestium, terrestrium et infernorum *eqs. al. v. et p.948,40sqq.* **d** *de -a animalis domestici ('Frauchen'):* ALBERT. M. animal. 6,112 catula aliqua non peperit nisi unum solum *(filium)*, et hoc accidit parvis valde catellis, qui sunt in sinibus -inarum nutriti. **2** *in imag. vel per compar. de rebus (fere personatis):* **a** *in univ.:* CARM. var. I 26,3,53 quam *(Franciam)* variae gentes -inam timuere severam. ALFAN. premn. phys. 39,13 p. 126 meditationes habituum sunt -inae (*PG 40,765*^{A} κύριαι). CARM. Cantabr. A 3,8^{a},2 Roma, urbium domna. Ps. BEDA mund. const. 2,109 vocatur *superior vis animae* . . . rationalitas, spiritus, -ina mens, animus (*postea:* famula mens). ARIBO mus. p. 57,6 aliquando quoque cingamus diatessaron partibus ipsa in medio vice -inae constituta. GUIC. (?) bers. 2 audiatis ergo de ista venatione, que quasi -ina omnium venationum reputatur. *saepius.* **b** *de ecclesia (matrice):* FORM. Augiens. A 3 -ina sacrosancta basilica sanctae Mariae semper virginis. CARM. libr. III 9,10 annis hic *(Adalbero)* binis feliciter atque vicenis Mettensi -inę prefuit ęcclesię. CHART. Lamb. Leod. 162 p. 226,7 ecclesiam Leodiensem -inam facientes et ei dominium . . . tradentes. SABA MALASP. chron. 8,7 p. 291,12 ut ecclesiam -inam nostram . . . non ledamus *(sc. Panormitani). al.* **c** *de sede apostolica:* LIBER diurn. 82 p. 89,19 in arcivo -ine (dominico, dominicae *var. l.*) nostrae sanctae Romane ecclesiae, scilicet in sacro Lateranensi scrinio. BRUNO QUERF. fratr. 12 pro acquirenda apostolica licentia, que est mundi -ina et mater ecclesiarum. PETR. CAS. (?) chron. 3,50 p. 433,11 apostolica . . . sedes -ina nostra est. SABA MALASP. chron. 9,10 p. 318,23 sub fiducia recipiendi ab apostolica sede, quam matrem recognoscit *rex* et -inam (*sim.* 10,10). *al.* **3** *alleg.:* ALDH. virg. I 19 ut sit virginitas regina, castitas -ina, iugalitas ancilla. ALBERT. M. sent. 2,5,4 p. 115^{b},27 ubicumque praecedit -ina superbia, sequitur pedissequa invidia. SABA MALASP. chron. 10,23 p. 365,23 vos quidem, domini Catalani, pro -ina nostra iustitia vendicanda, nos autem Siculi pro libertate nostra defendenda certamus. **B** *in re feodali:* LEG. Lang. p. 220,30 de tertiatoribus . . . hoc stetit, ut . . . ad -inas suas angarias et pensiones secundum antiquam consuetudinem *(sc. componant).* ALTFR. Liutg. 2,22 cuius *(adolescentis)* mater haec *(sc. quod filius suus desperasset)* -inae suae, uxori scilicet Cobbonis *(sc. domini feodalis)*, . . . indicare studuit. CONST. Melf. 3,16 domina, que dotarium tenet. *al. v. et l.9.*

II *praevalente respectu honoris, dignitatis (fere pro titulo honorifico c. nominibus et designationibus ordinis, propinquitatis sim.) i. q. mulier nobilis – (Edel-)Frau, Dame:* **A** *in univ.:* TIT. metr. IV 27 epil. p. 363 piissima damna Piledrudis. TRAD. Frising. 1253 mancipia, qui tradit domna Gotta ad istud altare. CHART. Trident. 13 p. 17,13sq. voluit idem testator, ut dona Nigra, uxor sua, maior et -ina et massara in domo et in bonis suis sit. CHART. Ital. Ficker 308 que *(causa matrimonialis)* inter Ballegantem . . . ex una parte et donnam Beatricem . . . ex altera . . . fuerat ventilata. *persaepe.* **B** *de regina, imperatrice:* NICET. ad Chlodos. p. 119,39 -inę clementissimae in Christo filiae, Hlodosuindę reginę Nicetius peccator. CAPIT. reg. Franc. 6 p. 12,33 gloriosissima domna Brunechildis regina. ADALB. MAGD. chron. a. 965 p. 175,28 cum -ina imperatrice. EPIST. Mog. 24 p. 360,8 divae -inae suae Cunegundi . . . imperatrici augustae Aribo . . . debitae servitutis exhibitiones. CARM. Bur. 11,16 nummus venales -inas facit imperiales. *persaepe.* **C** *de ducissa, comitissa sim.:* CHRON. Thietm. 4,34 -pna Heresvint comitissa. TRAD. Gottwic. 77 qualiter fratres . . . conparaverint Luizimansusdorf dictum a domna Elisabeth palatina comitissa. CHART. Babenb. 9 p. 12,18 -a Agnes marchionissa. CHART. episc. Hild. II 459 p. 219,16 in presentia domini nostri ducis et -ine nostre ducisse. *al.* **D** *de sanctimonialibus:* FORM. Senon. II add. 3,16 cur nos scimus damnas nimis a te esse spoliatas? TRAD. Frising. 1268 p. 163,31 ut eadem . . . -ina *(sc. famulatrix Dei)* . . ., quoad viveret, . . . possideret *(sc. possessiones).* EPIST. Teg. I 70 venerabilibus in Christo -inabus O. abbatissae ac B. Christi agnellę. GISLEB. MONT. chron. 19 p. 34,10 -ine in clericos irruerunt et eos ab ecclesia expulerunt. CHART. Stab. 315 p. 27,22 decimam . . . -inabus de Robertimonte Cistartiensis ordinis vendidi *(sc. miles).* CHART. Raitenh. 58 p. 54,41 Werenhardus provisor -inarum sanctimonialium de sancta Maria. *persaepe.* *de abbatissa:* VITA Sadalb. 20 (MGMer. V p. 61,15) 'domna (-ina *var. l.*)', inquit *famula Christi*, 'mater *eqs.*' BERTHA Adelh. 3 p. 757,23 ut digne constitueretur *Berthrada* domna et mater illius monasterii. CHART. Friburg. 283 p. 253,32 in curiam -ine abbatisse de Hohinburg. *persaepe. v. et l.29.* **E** *de Maria virgine:* LIBER diurn. 86 p. 111,5 episcopus . . . abbati . . . monasterii sanctae Dei genetricis semper virginis Marię -inae nostrae. CARM. Cent. 16,61 virgo etiam servator virginis affuit ipse *(Iohannes)* inque sua (sinu *ci. Winterfeld*) tenuit emeritam -am. THIETM. peregr. 18,12 pulchra ecclesia in honore -e nostre, beate virginis, constructa. *al. v. et p.947,26sqq.* **F** *de propinquis:* **1** *de matre:* EPIST. var. III 2 p. 132,4 coram -ina genetrice vestra *(sc. Lotharii).* CHART. civ. Vratisl. 23 p. 29,26 presentem litteram in testimonium dari fecimus *(sc. Heinricus et Wladezlaus duces Slesiae)* munimine plurimorum sigillorum roboratam, videlicet illustris -ine matris nostre, ducisse Slesie, et venerabilis domini Thome *eqs.* **2** *de socru:* ACTA civ. Wism. B 305 Bertrammus Parvus sutor resignavit -ine sue matri uxoris sue hereditatem suam. *expressius:* ACTA civ. Wism. A 559 Hinricus pellifex emit aream de -ina sua. *ibid. al.*

III *praevalente respectu feminei sexus i. q. mulier, femina – Frau, Weib:* **A** *in univ. (in allocutione: l.58.61):* HROTSV. Abr. 6,4 domna Maria, cur suspiria trahis? CHART. select. Keutgen 127,46 interdicti sunt denarii, qui dabantur -inabus in puerperiis et qui dicuntur hantgiftphenninge. CAES. HEIST. Engelb. 1,8 p. 246,25 bona -ina *(sc. vidua quaedam causam habens)*, licentiam habeatis loquendi. CHART. Raitenh. 347 p. 279,38 cuidam -ine per me impregnate dedi curiam unam. VITA Berth. Garst. I 34 p. 257,6 invenit in domo viri duodecim -inas muliebri ornatu ad placendum seculo et suo temporali domino satis ambitiose compositas. ROLAND. PATAV. chron. 1,13 p. 25,11 iverunt illuc *(sc. in civitatem Tarvisii)* . . . convocate ad illam curiam *(sc. solacii et laetitiae)* decorandam -pne circa XII de nobilioribus et pulcrioribus. p. 25,16 de Veneciis eciam interfuerunt huic ludo viri multi et plures -pne propter honorem curie exibendum. *al.* **B** *de serva, famula:* HEINR. MOESK. fund. (MGScript. XVII p. 301,3; a. 1263) Wilcha . . . vendidit

[Weber]

. . . imperatori ministeriales . . . et ceteros omnes . . . cum censu, personis, servis et -inabus. CHART. Wirt. VII 2311 p. 220,5 si . . . aliquis . . . ad coniugium devenerit recipiens -inam ad dominum memoratum iure proprietario pertinentem *eqs*. CHART. Gosl. II 262 quod nos -inam Sophyam dictam de Hessenem, que ad villicacionem ecclesie nostre . . . litonum iure pertinebat, donavimus ecclesie. **C** *de uxore, coniuge:* THIETM. chron. 6,9 p. 284,25 domus . . . cecidit, uni dumtaxat presbitero nocens cum ⌊domna excommunicati⌋ (CHRON. Thietm. quadam excommunicata domna) iniuste . . . commoranti. ROLAND. PATAV. chron. 1,2 p. 16,22 confectum est matrimonium . . .; hanc -pnam *(Ceciliam)* magnifice tenuit et tractavit *Ecelinus*. ACTA civ. Wism. B 1863 Hince de Zwerin inpignoravit privignis suis suam partem in casis, quas sumpsit cum uxore sua, tali conditione, si -ina moritur sine herede, quod *eqs.* *Weber*

***dominalis** *vel raro* ***dominabilis,** -e. (dominari) *erilis, qui domini, regnantis est – herrschaftlich, herrlich, Herrscher-:* **1** *in univ.:* CARM. de gener. Christi 309 caro servilis Deitate probatur herilis (gloss.: id est -alis, in Christo). 385 (gloss.). CHART. archiep. Magd. 182 vestram *(sc. episcopi cardinalis)* -bilem amicitiam propensius rogamus *(sc. electus archiepiscopus),* ut *eqs*. CONST. imp. II 424,18 hec tecum agere intendimus, Roma maxima, . . . ut . . . antiquissime tue sedis -bilem gloriam reassumas. ALBERT. M. miss. 2,4,3 p. 48a,37 tertius gradus est in virtute, ut de morali . . . ad heroicam sive -alem proficiamus. summ. theol. II 13,80,3 p. 119a,3 despotica *(sc. combinatio communicationis)* . . . sive -alis, nuptialis, quae est viri et foeminae. *ibid. al.* **2** mansus -alis *i. q. mansus indominicatus – Fronhof:* REGISTR. abb. Werd. 2,3 p. 15,24 (s. IX.ex./X. in.) ad fundum, qui est ad Frimareshem, pertinent -ales mansi hi: *eqs*. p. 16,2 ad Ascmeri -alis mansus. *ibid. al.* **3** *de candela i. qui domino debetur – dem Herrn gebührend, Herren-:* REGISTR. abb. Werd. 9,17 p. 314,3sqq. (s. XIII.med.) advocato de Welde I candelam -alem et domine et domicelle II mediocres, dictas staphlicht . . .; advocato in Budberg I candelam -alem et I mediocrem . . .; villico in Dusburg candelam -alem et I mediocrem.

adv. ***dominaliter.** *per dominationem – durch Gewaltherrschaft:* ALBERT. M. pol. 3,5e p. 239a,25 'tyrannis . . .' est, quando unus despotice, id est -r, regit communitatem sibi subiectam.

***dominalitas,** -atis *f.* (*dominalis) **1** *superbia, arrogantia – Überheblichkeit, Übermut:* ARNOLD. LUB. chron. 3,10 p. 154,13 nec fuit locus religioni, ubi patebat introitus elationi, nec stare potuit humilitas, quam fugavit -s. **2** *temperantia – (Selbst-)Beherrschung:* ALBERT. M. nat. anim. 2,14 p. 40,40 ea *(virtus)* . . ., quae superponit passionibus, vocatur continentia, et ea, quae superponit parti animali, qua communicamus cum brutis, vocatur -s a quibusdam . . ., et hanc tamen alii sub continentia comprehendunt.

***dominamen,** -inis *n.* *regimen, vinculum – (beherrschende) Gewalt, Trieb, Fessel:* VITA Galli II 1555 nimium felix . . ., sanguine qui proprio vicit -a saeva.

dominanter *v.* domino.

dominatio (-cio), -onis *f.* *script. et form.:* dŏm-: TRAD. Patav. 55b p. 47,27. -mn-: *l.66.* -mpn-: *p.950,13.* -men-: DIPL. Merov. I 121. ?-nionis: *p.950,16.* *confunditur c.:* deminutio: *p.951,9sqq.* donatio: *l.62. cf. p.950,54.*

I *dicio, potestas, gubernatio – Botmäßigkeit, Herrschaft, Macht(ausübung):* **A** *strictius:* **1** *proprie:* LEG. Burgund. const. I prol. 2 amore iustitiae, per quam . . . potestas terrenae -is (donationis, divinitatis nationis *sim. var. l.*) adquiritur. I 3 quicumque *(homines)* sub eisdem *(sc. dominis)* fuerunt obnoxii servituti, in ⌊nostro dominio⌋ (nostro domino, nostra -cione *var. l.*) perseverent. DIPL. Merov. II 4 p. 64,1sq. d e i u r e e t domn-e n o s t r a i n i u r e e t domn-e predicti monasterii . . . tradimus (CHART. Epternac. 14 p. 40,5sq. -e. *sim. saepius*). CHART. Alsat. B 125 p. 65,16 in ea racione, ut . . . post nostrum . . . discessum . . . ad vestram . . . revocare faciatis -cionem *(sc. bona; sim. al.). persaepe.* **2** *alleg. vel in imag.:* HINCM. coll. 1 p. 84,2 neque . . . nosmet ipsos -i tradamus neptis Superbiae. divort. 6 p. 154,24 qui *(Christus)* nos per baptismum eduxit . . . de peccati servitute et mortis -e 'in libertatem gloriae filiorum Dei'. ALBERT. M. nat. anim. 2,14 p. 40,56 et haec est -o naturae humanae et libertas, quae non est acta ab impetu naturae, sed potius agit naturam. **3** *meton.:* **a** *de dominatu terrestri, hominibus -em exercentibus:* **α** *in univ.:* LEG. Burgund. const. I 39,4 mancipium . . . cum dupla mercede -i (-cioni, -em, -e inlationem, multi inlationem *sim. var. l.*) restituat *(sc. qui servum retinuerit)*. DIPL. Conr. I. 33 p. 30,34 ut nullus rex vel aliqua -is persona successorum nostrorum potestatem habeat de illis rebus aliquid minuere. **β** *in allocutione vel titulo maiestatis:* DESID. CAD. epist. 1,8 praesentem paginam a d -cionem v e s t r a m *(sc. Chlodulfi)* distinavi (ROLAND. PATAV. chron. 6,1 p. 87,12 dompn-em. *sim. saepius*). GODESC. SAXO theol. 9 p. 208,6 Venetici . . . dominum suum . . . nequaquam vocant dominum, sed -em *eqs*. DIPL. Heinr. I. 19 u t h a e c n o s t r a e -is confirmatio *eqs.* (20 u. n. -nionis *[leg. -is, ut vid.]* largitio *eqs*. DIPL. Otton. I. 345 p. 472,28 u. h. n. -is traditio *eqs. sim. al.*). CHART. Raitenh. 355 p. 286,9 etsi circa omnes religiones nostra -cio moveatur *eqs. saepius*. **b** *de caelesti militia, angelorum turba (fere usu plur.; sing. collectivo: l.31):* **α** *def.:* EXPOS. miss. 14 -es ordo est angelorum . . .; haec sunt nomina eorum *(ordinum):* angeli, archangeli, virtutes, principatus et potestates, throni, -es, cherubim, seraphim. **β** *exempla:* COD. Karol. 10 p. 502,18 throni adque -ciones vel cunctus cęlestis miliciae exercitus. AMALAR. off. 3,21,8 sicut -es subiecta sibi habent angelorum agmina . . ., sic *eqs*. HINCM. Remig. 31 p. 329,11 quo . . . isti *(sc. homines in gradum pietatis ascendunt),* quorum comparatione ceteri homines . . . servi sunt, nisi inter numeros -um (dominantium *var. l.*) currunt? EKKEH. IV. bened. I 37,50 vos Seraphim . . . cum Cherubim gaudete boni, -o, throni. *saepius*. **c** *dominium, regio alicuius dicioni subiecta – Herrschaftsgebiet:* LEG. Lang. p. 215,7 (post 774) quandocumque extra -em de Neapolim invenerit ipse Langobardus eundem servum *(sc. Langobardis et Neapolitanis communem)*, . . . habeat eum suae potestatis. DONAT. Ermenl. 3 (MGMer. V p. 690,22) in omni tua circuibimus -e, usque dum congruum repperiamus situm monasterii constructionis. CAPIT. reg. Franc. 196,54 p. 44,20 admonemus, ut . . . nullus duplices mensuras in sua -e . . . habeat. GISLEB. MONT. chron. 43 p. 75,9 quod ius comes Hanoniensis . . . in toto comitatu et -e Hanoniensi habebat, dicendum est: *'eqs.' al.* **d** *ius dominandi, possessionis – Herrschafts-, Besitz-, Verfügungsrecht:* CHART. Rhen. inf. I 5 (a. 796) tradidi . . . locum . . . -emque i n s i l v a m, quę dicitur Sitroth (17 -em aliquam i. eandem s. adiacentem). TRAD. Frising. 421 p. 361,9 interrogavit *episcopus* . . ., si quis ullam fabulationem aut etiam -e in hac oratorio . . . habere. CHART. Ital. Ficker 290 p. 325,40 cum honore omni, functionibus atque usantiis . . ., silicet cum hominibus habitatoribus . . ., venationibus et omnibus aliis -bus eiusdem castri. CHART. Tirol. 1098 p. 140,13 pischerias et advocadrias et -es. *al.* **e** *praeceptum (dominicum) – (obrigkeitliche) Verfügung (subauditur vel subest* donatio, *ut vid.):* TRAD. Patav. 57b p. 49,35 (a. 803) si . . . quislibet opposita persona contra ⌊hanc -em⌋ (*postea:* haec donatio) venire temptaverit. DIPL. Otton. II. 197 servum . . . ad ęcclesiam . . . ⌊hac nostrę auctoritatis -e⌋ (*postea:* hęc nostrę condonationis traditio) in proprium firmiter donavimus. DIPL. Otton. III. 137 ut hęc nostri muneris regia -o per futura temporum curricula inviolabilis ultra perseveret. **4** *translate:* **a** *de infirmitate superanda:* RECEPT. Sangall. I 80 remedium ad omnes tribulationes corporis . . .: cui necesse fuerit pro -e tribulationis superscriptas, frequentius bibat ieiunus, donec infirmitas purget et sanetur. **b** *de opere alch. perficiendo:* ALLEG. sapient. 16 -o sive perfectio huius operis est putrefacere, terere et dissolvere et albificare, deinde operatio cum eo. **B** *latius:* **1** *honor, dignitas – Würde, Ehre, Ansehen:* WALTH. SPIR. Christoph. I 3 de quibus *(nominibus)* unum . . . tantę in futuro -is expressit indicium. CHRON. Merseb. 2 p. 171,28 ecce, lector, audisti -em (-e *var. l.*) ecclesiae nostrae primo duodennem vel paulo amplius; audisti etiam dissipationem eius per viginti duos annos durantem. **2** *voluntas dominandi, superbia – Herrschsucht, Hochmut:* CONSTANT. AFRIC. theor. 4,5 p. 16br,5 que *(pars*

virtutis spiritualis) ministrat iram, pugnam, <in>dignationem et -em suppeditat. 4,8 p. 16b^{v},39 -i et indignationi contraria est humiliatio et deiectio animi. VISIO Godesc. A 44 cui ille *(angelus)* fastum preterite -is dominis causam respondit esse presentis humiliationis.

II *per confusionem i. q. deminutio – Schmälerung (cf. p. 670,20sqq.):* CHART. Fuld. B 38 (a. 763) ea ... ratione, ut, dum advixero, sub usu et beneficio tantum ea a b s q u e u l l o p r e i u d i c i o v e l deminutione (*corr. ed.;* -e *cod., sed cf.* FORM. Marculfi 2,6 l. 14) a l i q u a ... excolere debeam (CHART. Rhen. med. I 21 p. 26,8. *sim.* p. 26,12 nullo ... p. v. -e). TRAD. Weiss. 271 in ea ... ratione, ut ... post obitum nostrum *(sc. usufructuariorum)* ... ipsas res ... ad vos *(sc. episcopum)* ... redeant ... sine ulla damnitate aut diminutione *(corr. ed.,* -e *cod.). detrimentum – Schädigung (cf. p. 669,40sqq.):* ANNAL. Alam. a. 911 (rec. B) falsis testimoniis pravissimas eorum machinationes ... confirmantes ream *(sc. Giselam esse)* publice -cionis (dominiceonis *a. corr.*) mentiti sunt *calumniatores.*

***dominativus,** -a, -um. **1** *adi.:* **a** *erilis, qui domini, regnantis est – herrschaftlich, Herrscher-:* ALBERT. M. div. nom. 8,13 p. 371,61 est ... quaedam iustitia legalis, quaedam -a, ... quaedam metaphorica (*item* p. 372,72. eth. I 367 p. 311,55). eth. I 416 p. 354,17 'iustum -um' (*p. 1134^{b},8* δεσποτικόν), idest domini ad servum, 'et paternum' ... 'non' est 'idem his', scilicet iusto distributivo et communicativo *(item* 382 p. 323,71 '-um' [determinatis C]. eth. II 5,3,2 p. 366^{a},4. *al.).* **b** *dominans – herrschend (über):* ALBERT. M. eth. I 537 p. 463,11 homo operatur secundum partem animae, quae est -a sui actus. pol. 7,7^{g} p. 680^{a},8 hoc *(sc. sacerdotum genus)* ... -um officium est et ordinativum aliorum. **2** *subst.:* **a** *masc. i. q. dominus – Herrscher, Herr:* ALBERT. M. pol. 3,2^{g} p. 221^{b},5 'non ... accidit fieri' ... 'hunc quidem despotem', id est -um (*p. 1277^{b},7* δεσπότην), 'hunc autem' ... 'servum'. **b** *neutr. i. q. principium dominans, regnans – das herrschende Prinzip, das Herrschende:* ALBERT. M. eth. I 485 p. 414,50sq. proponit *philosophus*, quae 'sunt -a (*p. 1139^{a},18* τὰ κύρια) actus', quasi principalia, 'in' humana 'anima et' -a 'veritatis'. pol. 3,4^{e} p. 232^{a},20 'principatus' ... 'secundum dictos modos facile dividere', supple: est in subiectum et -um, quod politicum dicitur. 3,7^{a} 'habet ... dubitationem, quid oportet esse -um (*p. 1281^{a},11* τὸ κύριον) civitatis' ...; 'aut ... multitudinem', supple: oportet esse -am ..., 'aut *eqs*'.

dominator, -oris *m.* *dominus, rector, gubernator – Herrscher, Herr, Leiter, Lenker:* **1** *de hominibus (de diabolo: l. 68):* **a** *in univ.:* MEGINH. FULD. Alex. 4 p. 427,11 quem *(Waltbraht)* pater eius ... regi Hluthario, tunc occidentalium partium -i, commendavit, ut *eqs.* NOTKER. BALB. gest. 2,8 p. 62,10 nos Persę ... multo magis vos *(Karolum)* quam -em (dominum *var. l.*) nostrum ... timemus. OTTO FRISING. gest. 2,40 p. 149,18 quis a proprio cliente has suo principi, u r b i s et o r b i s -i, necti crederet insidias (RAHEW. gest. 3,6 o. ac u.)? CONST. imp. II 76 p. 93,23 Petrum Ziani illustrem Venecie, Chroacie, Dalmatie, quarte partis et dimidie totius Romanie ducem et -em *eqs.* (*sim.* ACTA imp. Winkelm. I 611 p. 490,34. 495 p. 413,11). *saepius. per prosop.:* LIGURINUS 5,282 amnis ... Rhodanus, -r aquarum. **b** *c. colore quodam:* **α** *castigator, ultor – Züchtiger, Bestrafer, Rächer:* ANNAL. Mett. a. 688 p. 4,16 factus est *Pippinus* illis *(optimatibus)* ... iustissimus in corrigendis moribus -r. CONST. imp. II 235 p. 324,25 non dubitabit ... imperator ac rebellium inclitus -r pro christiane fidei defensione corpus exponere. MAGNUS chron. a. 1169 p. 491,36 -r etiam corporis sui ita vehementissimus extitit *Gerhohus,* ut a necessariis quoque cibis sumendis ... abstineret. **β** *tyrannus – Gewaltherrscher:* GODEFR. VIT. panth. 16,23 (ed. O. Killgus. 2001. p. 251,4) erunt homines rapaces, cupidi, ... eruntque iniusti et nequissimi et -es. MEGINH. FULD. (?) Ferr. 7 p. 540^{E} -r ille truculentissimus in omne mortalium genus adhuc potestatis suae vires exercuit. **γ** *patronus – Schutzherr:* HERBORD. Ott. 1,38 p. 47,12 tu, beate Blasi, ... domine ac -r loci huius *eqs.* **2** *de Deo:* HRABAN. carm. 26,3 te *(sc. presbyterum)* Deus aeternus ..., qui ... perspicit ... omnem fortis -r abyssum, exaltet, salvet. WALAHFR. Wett. 548 hos *(sc. beatos)* ... secum -r (gloss.: Christus) opimis ditavit meritis. GODESC. SAXO conf. p. 76,20 gratias ago tibi ..., trine et une -r d o m i n e Deus, quod *eqs.* (DECRET. Burch. 19,3. EKKEB. SCHON. opusc. 4 p. 279,37). VITA Mathild. I 10 p. 131,11 quis dubitet supernum -em eius *(Mathildis)* meritis feralem in humanum vertisse sensum *(sc. cervulae)*? THIETM. chron. 2,45 ut ... regnorum ... -r (dator CHRON. Thietm.) omnium populis ... pervigil ... custos assistat *Deus. al.*

dominatrix, -icis *f.* *usu attrib.: l.31. domina, rectrix, gubernatrix – Herrscherin, Herrin, Leiterin, Lenkerin:* **1** *de hominibus:* HRABAN. epist. 30,5 p. 452,19 angelo ammonente, ut reverteretur *Agar* et fieret subiecta -i suae, reversa est ad dominam suam. SYLL. Sangall. 11,1 aurea lux terrę, -x inclyta, salve. GESTA Bereng. 4,3 belua (gloss.: beluam vocat -em Tuscię, que semper hostibus favit) Tirrenis fundens fera sibila ab oris *eqs.* DIPL. Otton. I. 141 p. 222,12 abbatissę ... monasterium confirmamus, quatenus in sua sit potestate ... et ibidem -x et ordinatrix atque rectrix invigilet. ANNAL. Magd. a. 968 p. 148,51 insignissima regina Machtild imperatorum genitrix, optimatum ac principum -x. *al. de s. Maria virgine:* CONC. Karol. A 44^{A} p. 479,31 postulantes *(sc. orthodoxi christiani)* intercessiones et interpellationes inviolatae -is nostrae, Dei genitricis, semper virginis Mariae. HROTSV. Mar. 13 unica spes mundi, -x i n c l i t a c a e l i (517). Theoph. 179 Christi genitrix caelique potens -x. *al.* **2** *de rebus per prosop.:* IOH. SCOT. praedest. 3,6 l. 168 o aeterna caritas, quanta caecitate percussi sunt, qui te duplam esse praedicant ...; praeceptum tuum, -x potentissima, geminari dicitur, quoniam ad te ipsam primo, quae Deus es, dirigitur, deinde ad proximum, cum et tu diligeris in illo. THIOFR. flor. 1,4 l. 58 redempta victrice ac -e dominica carne. *de urbibus:* VITA Athan. Neap. 1 p. 440,10 hanc ... Octavianus Augustus Neapolim iussit vocari, id est novem civitatum -x. CARM. libr. III 40,46 haec *(civitas Bambergensis)* inopum fotrix ut magnorum -x, haec caput est orbis. THIOFR. Willibr. II 2,522 Treveris est ingens urbs, gallica regna cohercens, victrix milicia, -x, altera Roma. OLIV. hist. Dam. 33 p. 228,8 Damiata, inclita in regnis ..., in mari -x, Christianorum spoliatrix ..., nunc humiliata es. CHRON. Albr. a. 1122 p. 825,6 civitas, cui ... presidemus, Ulna vocatur, que quidem totius regni Indici caput est atque -x.

***dominatura,** -ae *f.* *dicio, potestas – Botmäßigkeit, Herrschaft:* **1** *proprie:* LEG. Lang. p. 209,10 (post 774) dum quaedam mulihercule defunctis viris maritalis -ae solutae licentius proprii arbitrii libertatem fruuntur. **2** *meton.:* **a** *dominium, regio alicuius dicioni subiecta – Herrschaftsgebiet:* CHART. Laus. 696 p. 568,8 (post 1220) pro decima, quam Vualcherus ... in -a nostra habebat, dedi *(sc. episcopus)* IIII libras. **b** *ius dominandi, possessionis – Herrschafts-, Besitz-, Verfügungsrecht:* DIPL. Frid. I. 598 prior ... r e t i n u i t -as s u a s, scilicet decimas, oblationes, elemosinas, furnos, molendina et situs molendinorum, terram et prata duobus aratris sufficentia (DIPL. Beatricis 5 [MGDipl. reg. et imp. Germ. X 4. 1990. p. 497,31] capitulum ... r. ... -as s.).

1. dominatus, -us *m.* *script.* domat(us): *p.953,6. usu plur.: l.66.*

dicio, gubernatio – Botmäßigkeit, Herrschaft: **1** *proprie:* WILLIB. Bonif. 6 p. 33,3 cessante relegiosorum ducum -u cessavit etiam in eis *(Thuringensibus)* christianitatis et relegionis intentio. FORM. Flav. 43 p. 480,37 ut nullus episcopus ulius civitatis aut archidiaconus ... nullum ... presumant exercere -um. DIPL. Ludow. Germ. 67 p. 94,17 ut ... familiam ... Domino militantem suoque -ui subiectam ... nutriat *Hildigarda.* CARM. Teg. 42,3 moribus abbatum sanctis decorans -um cum pietate patris prefuerat *Ellingerus* monachis. HEINR. LETT. chron. 24,5 p. 174,12 litigantibus aliis pro terrarum -bus (dominationibus *S*) abiit ... sacerdos. DIPL. Conr. III. 296 successores ipsius *(ducis)* ... seu Brabantie -um (ducatum *var. l.*) obtinentes. *persaepe.* **2** *meton.:* **a** *in allocutione vel titulo maiestatis:* RATHER. epist. 5 p. 30,3 non condignas quidem, verum uberrimas vestro -ui *(sc. archiepiscopo)*, pater amantissime, refero gratiarum mercedes. 6 p. 32,13 opusculum hoc *(sc.*

praeloquia) examini quoque vestri dirigo -us. p. 32,28. DIPL. Otton. II. 96 cum celsitudinis nostrae -ui condignum videatur honestis ... obsequi monitionibus. *huc spectare vid.:* CHART. Ital. Ficker 209 (a. 1203) sentiens *(sc. Rollandus)* me et ipsos *(filios)* gravatos per sententiam seu pronunciamentum statutum ... in concione Astensi apud domatum in festivitate sancti Michaellis praeteriti. **b** *dominium, regio alicuius dicioni subiecta – Herrschaftsgebiet:* DIPL. Conr. II. 166 p. 220,36 ad Villare in comitatu Statunensi ... mansos IIII ... dono Amalrici, in eodem -u (comitatu DIPL. Otton. II. 218 p. 247,9. DIPL. Heinr. II. 340 p. 434,7) ad Biunnam ... mancipia ... cum allodiis suis dono Hildrici. CHART. Stir. III 198 ut, quicumque meorum ministerialium ... loco prememorato de nostro districtu sive -u predia ... contulerit ..., ratum tenere ... cupio. **3** *translate i. q. vis – Macht, Geltung:* ERINH. Heimer. 444 unus primorum consistens nobiliorum, pollens magnarum -u diviciarum *Meinwercus.* *Mandrin*

2. dominatus *v.* maiordom-.

***dominella,** -ae *f.* *dominula – (junge) Dame, (Edel-)-Fräulein:* HERM. AUGIENS. vit. 19 quid cantarier illae affectent -ae *(i. sanctimoniales).* 184. RUODLIEB X 29 miratur domina -arumque caterva. *ibid. al.* *cf.* *domicella.

***dominellus,** -i *m.* *dominulus – junger Edelmann, Knappe:* COSMAS chron. 1,13 p. 30,5 o mi -e. *al.* CHART. Turic. 1347 huius rei testes sunt ... Heinr. de Iberk et Růdolfus de Arne -i. *cf.* *domicellus.

domineum *v.* dominium. **dominica** *v.* dominicus.

dominicalis *vel (l. 52)* ***donegalis** *(cf. ital. vet.* donegale *[Battisti-Alessio, Diz. etim. ital. II. p. 1381]) vel (l. 39)* ***dominicabilis,** -e. *script.:* -mn-: *p.954,47. al.* domic-: *l. 47. form. abl. sg.* -e: *l.44.55.60.*

I *adi.:* **A** *qui domini est, dominicus – dem Herrn eigen, zustehend, herrschaftlich, Herren-, Fron-:* **1** *spectat ad homines:* **a** *in univ.:* **α** *de bonis, praediis:* TRAD. Patav. 3 (c. 748/88) Hrodperth tradedit ... m a n s a s IIII et -es, Wazaman -es mansas II (REGISTR. abb. Werd. 2,2 p. 11,15. *saepe*). LEX Raet. Cur. 2,21 in terra -em (dominica *var. l.;* DIPL. Otton. II. 165 p. 186,2. *al. cf.* CHART. Rhen. med. I 270 preter -bilem terram). CHART. Mog. A II 56 constituimus *(sc. archiepiscopus)* eam esse liberam -em capellam pro dispositione ... cognati nostri. REGISTR. Ringrav. 8[B],1 allodium ... cum ... agris -bus, qui bundin dicuntur. *saepe.* **β** *de tributis, servitiis:* CHART. Sangall. A 211 (a. 813/14) ut aliquis eis *(filiis)* de tributo -e plus adquerat. DIPL. Otton. I. 179 p. 261,33 -es, quas vulgo salicas vocant, decimationes. TRAD. Ensd. 11 Erlebach talentum et VI solidos *(sc. solvit)* absque decimacione et frumento de silva et absque domicali curia. TRAD. Fuld. I 43,8 centum IIII camisias ex lino -i *(sc. debent hubae; cf.* 43,13 dominico). CHART. Rhen. med. II app. 15 p. 397,27 XII -es dies in ... curia quilibet mansus peragat. app. 16 p. 456,4. CHART. Mathild. 148 p. 377,24 (spur.) ego ... do vobis *(sc. Visdominis)* ... usitates et rationes per vestros donegalem laborerium. *al.* **γ** *usu vario:* LIBER diurn. 104 p. 137,12 constat nos *(sc. papam)* magnitudini vestrae commisisse actionarica ... ad peragendum in fide -e. CHRON. Noval. 2,10 hoc ... plaustrum -e nil ob aliud mittebatur, nisi ut agnoscerent ... magnates, quod ex illo inclito essent plaustra monasterio. CHART. episc. Misn. 93 in bonis ... ad -em oboedientiam pertinentibus. **b** *regalis – königlich, Königs-, Kron-:* TRAD. Frising. 358 p. 306,8 (a. 816) dum in curte -e pedissequa filiae regalis fuit *femina.* 579 p. 495,38 Anzo comes, missus -is. HRABAN. epist. fragm. p. 520,1 sunt ... possessiones istius monasterii ... proprietas -is, quae ... imperatori ... haereditario iure provenit. TRAD. Ratisb. 53 convenit inter ... episcopum ... et quendam -em servum Rihelmum ista commutatio. DIPL. Otton. II. 89 p. 104,27 quod ad fiscum pertinet -em. DIPL. Frid. I. 789 contradidimus ecclesię ... iudiciorum civilium et -is banni honorem. **2** *spectat ad Deum, Christum:* HARIULF. chron. 3,3 p. 88,27 (chart.) vestimentum lineum -e *(i. corporale).* ABBO SANGERM. bell. 3,102 comiter hoc cunctos moneas tu, miles herilis (gloss.: -is). IOH. CANAP. Adalb. A 7 convenerunt ministri -is (-es, ducalis *var. l.*) mensae. FUND. Lunar. (MGScript. XV p. 982,21) summis festivitatibus necnon -bus d i e b u s (CHRON. reg. cont. III a. 1205 p. 220,19. *al.*). ARNO REICHERSB. scut. p. 1506[D] paschalia ac caetera -ia ... festa. *de domo Dei, ecclesia:* AMALAR. off. 3,2,1 ipsa *ecclesia* vocatur kyrica, quia est -is (*sim.* HONOR. AUGUST. gemm. 1,127. domus et κυριακή, id est -is, appellatur. *cf.* WALAHFR. exord. 7 p. 481,29 domus Dei ... kyrica, id est dominica, ... nuncupatur). **B** *ad dioecesim pertinens, episcopalis – zum Bistum gehörig, bischöflich, Bischofs-:* THEOD. TREV. transl. Celsi 9 quatenus ... omnigeno ... ornatu -em ... perpoliret *Egbertus* ecclesiam *(sc. sancti Eucharii).* COD. Udalr. 35 p. 67,26 facta est tradicio in cripta -is ecclesiae Wirzeburc. **C** *ad diem Domini pertinens – sonntäglich, Sonntags-:* ORD. Rom. 12,24 in matutinis laudibus ... p s a l m i dicuntur -es (BERNOLD. CONST. microl. 33 p. 1005[A]. *al.*). BERNOLD. CONST. microl. 29 p. 1002[C] ut paucitati -ium o f f i c i o r u m in aestate ... subveniant (RUP. TUIT. off. 3,24 l. 1531. *al.*). CHART. Sangall. A 845 p. 61,9 commutatio facta fuit anno dominice incarnationis MCCXVIII ..., epactis XXII, concurrentibus VII, G l i t e r a -i (846 p. 62,21. *al.; de re v. F. K. Ginzel, Handb. der mathem. und techn. Chronologie. III. 1914. p. 125sqq.*). THOM. TUSC. gest. p. 496,38 qui *(Bernardus Claraevallensis)* ... scripsit ... sermones ... festivos et -es. *al.* **D** *ad proprietatem pertinens, proprius – zum Eigentum gehörig, eigen:* CHART. Nuremb. 5 (a. 1024/40) concessimus ..., ut ... ad suum -em usum ... ligna ... in nostro *(sc. episcopi)* foresto licenter accipiant *fratres* ..., et ibidem saginare porcos suos tantum -es liberam potestatem. RUD. TRUD. gest. 5,4 p. 252,41 imperator illam partem -em, quam ... episcopus apud nos habere videbatur, tradidit in beneficio comiti.

II *subst.:* **A** *masc. (per ellipsin) i. q. psalmus dominicus – Sonntagspsalm:* LIBER ordin. Patav. 6,18 p. 1006,44 die ... dominica post pentecosten dicitur invitatorium ex -bus. **B** *neutr.:* **1** *curia dominica – Herren-, Fronhof, -gut:* CHART. Rhen. med. I 392 p. 449,12 (a. 1097) quicquid terrę ... et vinearum habetur ad -e pertinentium. TRAD. Fuld. I 3,12 Agoboto ... tradidit ... unum -e, ad quod pertinent homines XIII et XX hube. 44,37 puelle operantes cottidie in -i XXXIII. CONST. imp. II 277 que *(hofmarchiae)* ad -ia pertinere noscuntur. CHART. Babenb. 262 p. 92,45 quorum redditiuum debet *episcopus* habere XV libras in -bus suis, quod vulgo dicitur urbor (*sim.* CHART. Austr. sup. II 281 p. 267,5). *persaepe.* *ager dominicus, fundus, dominium – Fron-, Salland, Domäne, (Grund-)-Besitz:* DIPL. Ludow. Germ. 51 p. 69,26 (spur. s. XI.) exceptis decimis -ium monachis ... pertinentium, quod nos forauuerch vocamus. LEO MARS. chron. 1,14 concessit *rex* beato Benedicto universa domn-ia sua cum servis et ancillis in ... territorio Gentianę. DIPL. Frid. I. 809 qui *(villici)* curias vestras *(sc. praepositi fratrumque)* seu -ia vestra, que vulgo seillant vocantur, ... possidere volebant. TRAD. Teg. 381 notificamus Gerdrudam ... pertinere ad -ia domini abbatis. *saepe.* **2** *domus dominica – Herrenhaus:* CHART. Fuld. A 593 (a. 867) trado *(sc. Siginand)* ... unam capturam ... cum -i aliisque aedificiis. CHRON. Bened. II 20 qui *(episcopus)* ... statim ... sibimet -e ... et edes publicas ... fieri constituit.

dominicata *v.* *dominico.

***dominicatio** (-cio), -onis *f.* *ager dominicus, fundus, dominium – Fron-, Salland, Domäne, (Grund-)Besitz:* CHART. Alsat. B 125 p. 65,16 (a. 735) ad vestram vos vel successores vestros revocare *(sc. rem)* faciatis *(sc. abbas)* -cionem. TRIUMPH. Remacli praef. p. 435,34 ut ... rex plurima de regni sui -e ei *(Annoni)* traderet. DIPL. Merov. I 112 (spur.) rex villam ... ad monasteria ... cum quibusdam aliis -is sue rebus contradidit. DIPL. Ludow. Iun. 27 p. 371,2 (spur.) nos postulavit *abbas* ... villam -is olim regie ... renovasse cum mansis.

dominicatum *v.* *dominico.

***dominicatura** (-mn-), -ae *f.* *ager dominicus, fundus, dominium – Fron-, Salland, Domäne, (Grund-)Besitz:* ACTA reg. Burgund. 143 (a. 1057) vinea de episcopii -a. DIPL. Heinr. IV. 74 cuidam nostro servienti ... unum forwerch ... cum omni utilitate, que ad nostram -am pertinebat, ... dedimus. HARIULF. chron. 3,3 p. 94,20 hae ... sunt villae in -a sancti

[Gansweidt]

eiusdem *(sc. Richarii)*. DIPL. Loth. III. 109 sive nostri iuris sit *terra* sive incolarum in domn-a (-a *B*). CHART. Stir. II 31 p. 62,5 decimas de singulis reditibus -ę nostre ... canonicis ... dari ordinamus *(sc. episcopus). saepe. curia dominica – Herren-, Fronhof, -gut:* GESTA Camer. cont. II C 1 p. 212,52 pleraque alia in vadimonium posuerant *praedecessores*, villas ..., -as, silvas.

1. dominicatus, -us *m. de formis decl. II. v. l.53. ager dominicus, fundus, dominium – Fron-, Salland, Domäne, (Grund-)Besitz:* LEG. Lang. p. 213,6 quantum *(sc. Liguriae)* Neapolitani per XX annos ... in -u tenuerunt nec censum in partes Langobardorum persolverunt. DIPL. Zwent. 24 largimur ecclesie ... villam nostri -us sitam in pago Leuga. CONVERS. Otgar. II 5 (MGMer. V p. 206,17) Karolus ... quandam ex suo -u sancti Faronis dedit abbatiam. CHART. episc. Hild. I 206 (epist. papae) ne castrum ... a manu vel -u Hildeneshemensis episcopi ... subtrahendi ... tibi *(sc. episcopo)* ... licencia pateat. DIPL. Frid. I. 409 p. 290,31 nec alicui hominum sit licitum ab imperii -u ea *(sc. res)* tollere. *al. curia dominica – Herren-, Fronhof, -gut:* TRAD. Corb. 16 (c. 822/77) tradidit Wago ... mansum ⌞in -u⌟ (*?pro* indominicatum). *v. et p.956,71.*

2. dominicatus *v.* ***dominico.**

***dominicautilis** *v.* *domicultilis.

***dominico**, -atum, -are. *script.:* -mn-: *l.28.45.70.72. al.* donic-: *l.47.p.956,2. al.*

1 *ad dominandum tradere – zur Herrschaft übergeben:* CATAL. reg. (MGScript. XXX p. 1433,19; c. 1056/70) illo ... tempore Senensis civitas erat domn-ta ad manus Ariberti regis Langobardorum. **2** *dominio addicare – dem Fronland hinzufügen, 'verfronen' (de re v. Lamprecht, Wirtschaftsleben. I. 1886. p. 750):* DIPL. Heinr. III. 372B p. 511,45 si ... bona ... propter aliquam culpam ... in placitis abbatis ... -ta vel publicata fuerint, omnia abbatis erunt (*inde* CHART. Rhen. med. I 423 p. 484,11 [dipl. Heinr. V.]).

adi. **dominicatus,** -a, -um. **1** *qui domini est, dominicus – dem Herrn eigen, zustehend, herrschaftlich, Herren-, Fron-:* **a** *de bonis, praediis:* FORM. extrav. I 12 trado ad abendum ... mansum -um *(sim.* DIPL. Ludow. Germ. 19. *saepe).* CHART. Rhen. med. I 63 p. 71,23 (dipl. Ludow. Pii) possidebant *fratres* ... curtilem -am cum edificiis *(sim.* DIPL. Ludow. Germ. 30. *al.).* DIPL. Ludow. Germ. 16 p. 20,5 excepto terra -a *(sim.* GUIM. poss. [MGScript. XIII p. 711,45]. *al.).* DIPL. Karoli III. 104 mancipia ..., de quocumque nostro fisco sint, aut ex -o aut ex beneficiato, ... ecclesie ... adicimus. CHART. Ital. Ficker 62 p. 86,12 integram vineam domn-am *(sim.* DIPL. Heinr. IV. 350 p. 462,23. *al.).* ACTA imp. Winkelm. I 38 p. 34,35 ut in insula nostra donicata utantur *(sc. conventus)* piscationibus. *saepe.* **b** *de tributo:* CAPIT. reg. Franc. 280A episcopus ... accipiat ... de manso ingenuili quatuor denarios de censu -o (*cf.* 280B indominicato). **2** *cathedralis – Dom-:* CHART. Rhen. 330 p. 374,89 (a. 1047) signum Aezelini -i prepositi; signum Isaac -i decani.

subst. **dominicatus,** -i *m. vel* **dominicata,** -ae *f. vel* **dominicatum,** -i *n. per ellipsin i. q. ager dominicus, fundus, dominium – Fron-, Salland, Domäne, (Grund-)Besitz:* DIPL. Karoli M. 265 p. 387,41 (spur. a. 835/40) ut de omnibus conlaborationibus terre ..., tam de sua -a quam et de vasallorum suorum, ... decimas ... persolvere faciant *(sc. fideles nostri).* HINCM. vill. Novill. 3 (ZRGKan. 83. 1997. p. 103,16) defuncto ... archiepiscopo ... tenuit ... rex Carolus Remense episcopium in suo -o. DIPL. Otton. I. 400 p. 545,1 quas *(sc. res)* antea recta fuit per quondam ... clerico et modo est de meo -o *(sc. regis Hugonis).* LEX fam. Worm. 3 si quis in -a nostra *(sc. episcopi)* hereditatem habens moritur. 14 si quis nupserit ex -a (-o *var. l.*) episcopi in beneficium alicuius suorum, iuris sui respondeat ad -am (-um, -a *var. l.*) episcopi. *saepe. curia dominica – Herren-, Fronhof, -gut:* REGISTR. Prum. 3 sunt ibi *(sc. in Herlesdorpht)* de terra iornales in -o. DIPL. Otton. I. 266 p. 379,21 in Castagnulo manentes octo cum -o (*inde* DIPL. Arnulfi 7 p. 708,23 domn-o). DIPL. Heinr. V. (ed. G. Tiraboschi, Memorie storiche Modenesi. II. 1793. Cod. dipl. p. 87,11) in Pulianello mansos III et domn-um. ACTA imp. Winkelm. I 47 p. 42,8 quicquid habent *(sc. abbatia)* ... in omnibus locis, in castellis, villis, donicatis.

dominicus *vel (p.957,6.27)* ***donegus,** -a, -um *(cf. p.953,28) script.:* tum-: *l.43.* donic(us): *p.957,2.* -men-: *l.20.p.957, 12. al.* -mpn-: *l.27.* -mn-: *l.15.69. al.* -nec(us): *l.43.* domic(us): LEX Alam. 21 *(var. l.).* *metr.* dōm-: UFFING. carm. 1,19 (MGPoet. V p. 630).

I *adi.:* **A** *qui domini est, dominicalis – dem Herrn eigen, zustehend, herrschaftlich, Herren-, Fron-:* **1** *spectat ad homines:* **a** *in univ.:* **α** *de bonis, praediis:* DIPL. Merov. I 80 p. 204,15 ex alia silva -a. COD. Lauresh. 548 de alia fronte *(sc. mansi)* adiungitur -um beneficium. 1077 ad ... m a n s u m -um pertinet *vinea* (CHART. Lux. I 89 p. 88,4. *al.*). TRAD. Frising. 890 in curte -o (DIPL. Ludow. Germ. 141 p. 197,28. *al.*). GREG. CAT. chron. II p. 62,19 excepto oliveto domn-o. *al. v. et p.953,37.* **β** *de tributis:* COD. Lauresh. 3677 (c. 830/50) VIII pannos ex -o lino et XI pannos ex proprio lino *(sc. solvunt hubae).* CHART. Rhen. med. II app. 10 p. 339,32 solvit unaquaque *(villa)* ... pro ligno II modia -ę avenę. *v. et p.953,48.* **γ** *usu vario:* LEX Alam. 31 res -as (-enicas, -a, -ae *var. l.*) sunt *(sc. res ducis)* et tripliciter conponuntur. WETT. Gall. 41 atrium -um intravit *vir* (*cf.* VITA Galli I 11 in atrium presidis). TRAD. Frising. 652 servus -us habet caballum I. TRAD. Patav. 93 p. 81,36 quam *(decimationem)* ab aliis aecclesiasticis possessionibus ex -a pertinentia ... censuit *episcopus* dari. REGISTR. Trident. I 1 p. 17,16 tenentur *Otto et Iohannes* solvere ... octo modios casei ad stateram dompn-am pro ficto. *al.* **b** *regalis – königlich, Königs-:* TRAD. Frising. 142 p. 147,3 (a. 791) episcopus misit illum *(presbyterum)* ... ad m i s s i s -is (186 p. 178,35. *saepe*). CHART. Fuld. B 83 per ... Finnoldum atque Gunthramnum v a s a l l o s -os (A 513. *al. sim.* HETTI epist. 1 vassis -is. *al.*). LEX Franc. Cham. 2 de banno -o similiter habemus *eqs.* TRAD. Frising. 227 p. 210,13 dum resedissent ad Otingas f i s c o -o missi (FORM. Salisb. I 4. *al.*). DIPL. Karoli III. 6 p. 10,19 sub -e inmunitatis tuitione. *saepe.* **c** *qui abbatis est – dem Abt zustehend, Abts-:* TRAD. Fuld. II 1 p. 161,23 (a. 863) si quis ... ita obduratus fuerit, ut nec admonitione ... corrigi noluerit, iuxta -am sententiam nostra privetur conventione. CONSUET. Trev. 22 p. 284,6 -e mense dispensationem ... non ob aliud arbitramur dispositam, nisi ut *eqs.* **2** *spectat ad Deum, Christum:* **a** *in univ. (pro nom. propr.: l. 46. 50):* LEG. Burgund. Rom. 11,5 -is ... diebus (CONC. Merov. p. 82,10 die ... -eco. CHART. Sangall. A 138 tie tu-o. *persaepe. v. et p.954,32*). ALDH. epist. 4 p. 486,1 -ae incarnationis sacramentum (AGIUS vita Hath. 29. *persaepe in datario*). ARBEO Corb. 37 quidam nobilis ... Romanus, D-us vocabulo. CONST. Constant. 256 frygium ... resurrectionem -am (Domini *var. l.*) designans (THIETM. chron. 2,24. *saepe*). GESTA Trev. cont. I 20 p. 193,40 presbiterorum unus Fredericus, alter duobus vocabatur nominibus D-us Guillelmus. *persaepe. de domo Dei, ecclesia: v. p.954,7.* **b** *coram Deo praestitus, sanctus – vor Gott geleistet, heilig:* TRAD. Frising. 401c (a. 818) hoc ipsud ... Deothart, Kaganhart per sacramentum -um testificaverunt (*sim.* 475 p. 406,39). **c** *ad servitium Dei pertinens, ecclesiasticus – den Gottesdienst betreffend, kirchlich:* ERMENR. ad Grim. 26 p. 564,3 si ... prudentiam tuam in -is quam ... in publicis functionibus pensare voluissent *lectores.* **B** *cathedralis – Dom-, Kathedral-:* ADREV. Bened. 20 p. 487,35 quae *(loca sanctorum)* sub regimine -orum clericorum sive monachorum consistere videbantur. *curialis – zur Kurie gehörig, Kurien-:* ANNAL. Xant. a. 825 successit in locum eius *(archiepiscopi)* Otgerus, capellanus -us. **C** *ad diem Domini pertinens – zum Sonntag gehörig, sonntäglich, Sonntag(s)-:* TRANSL. Germ. 2 (MGMer. VII p. 425,17) nocte eadem, id est -a *(sim.* CAPIT. reg. Franc. 37,24 -is noctibus. *al.).* ANNAL. Ianuens. I p. 9,3 missam -am audierunt *(sc. Ianuenses) eqs.*

II *subst. (fere per ellipsin):* **A** *masc., fem., neutr. i. q. curia dominicalis – Herren-, Fronhof, -gut:* LEX Alam. 21 servi dimidiam partem sibi et dimidiam in -um (domn-o, -o, -am *var. l.*) arativum reddant. LEX Baiuv. 1,13 opera ... III dies in ebdomada in -o (-a, dominicatu *var. l.*) operet *servus*. CHART. Basil. A I 201 p. 309,6 (epist. papae) de -a comitis tres partes deci-

[Gansweidt]

marum (*inde* CHART. Solod. I 215 p. 114,31). DIPL. Karoli M. 312 p. 470,3 (spur.) offerimus omnia nostra cortes et donica in comitatu Fo<ssolano>. CHART. Lux. II 420 p. 461,30 cum ... decimis -orum nostrorum *(sc. dominorum de Huffalise).* CHART. Mathild. app. 3 p. 473,25 (spur.) piscatores de curte Sermethi ... debent <pis>care ... III dies in donego dominorum. *saepe. ager dominicalis, fundus, dominium – Fron-, Salland, Domäne, (Grund-)Besitz:* ROB. TOR. chron. a. 1185 p. 534,44 qui *(episcopus)* multum emendavit matrem aecclesiam et totum -um suum. **B** *masc. vel fem. i. q. dies Domini – Tag des Herrn, Sonntag:* AMALAR. off. 1,3,3 per sabbatum venimus ad -um. *al.* PETR. DAM. epist. 50 p. 101,10 solis ... -enica et quinta feria comedere contentus fuit *frater*. CHART. Beron. 178 post -um 'misericordia Domini'. *persaepe.* **C** *masc. vel neutr. i. q. fiscus – Kronschatz, -gut:* LEG. Burgund. const. I 5,1 multam ⌞in -o (-um *var. l.*)⌟ (domino *var. l.*) inferat solidos VI. CONC. Karol. A 16A,10 si occidantur *liberi*, LXXX solidis componantur aecclesiae ...; in -o XL solidos componat. CHRON. Bened. II 7 p. 231,20 pro compositione dederunt *presumptores* ... in -o XL *(sc. solidos). al.* **D** *neutr.:* **1** *tributum, vectigal (domino solvendum) – (dem Grundherrn zu zahlende) Abgabe, Pacht:* BREV. NOTIT. p. A 3,26 tradidit ... dux ... fornacium loca XX ... et terciam partem de illo puteo, quo sal efficitur, et decimam partem de theloneo, qui ibi in -um tollitur. COD. Wang. Trident. 208 p. 414,16 (a. 1278) Carlus ... refutavit ... Clarellum ... cum bonis et possessionibus ..., albergariis, scufio, donego, bando, operibus. p. 414,24. **2** *dictum Domini – Wort des Herrn:* OTTO FRISING. chron. 8,33 p. 451,25 iuxta illud -um: *'eqs.' (spectat ad Vulg. Ioh. 17,3).* *Gansweidt*

***dominio** *v.* dominatio. ***dominionum** *v.* *dunio.

dominium, -i *n. (?masc.: p.958,19.959,1) script.:* -ne(um): *p.960,23. dominatio, dominatus – Herrschaft:* **I** *proprie de imperio, dicione, potestate:* **A** *gener.:* **1** *in univ.:* LEG. Wisig. 4,2,17 qui *(parvulus)* ... sortitus vix est usum elementorum, quibus concretus est, quomodo sortiretur bona rerum, ad quarum -um natus non est? THIETM. chron. 1,26 incongruum ... est, ut hii, quos Christus ... principes constituit, sub aliquo sint -o. ANSELM. BIS. rhet. 3,6 p. 174,18 cuius ... -um professus es, illius legem debes. ALEX. MIN. apoc. 13 p. 276,27 'data est illi *(bestiae)* potestas' a patre ... 'in omnem tribum, populum ...', scilicet qui populi sub patris -o fuerunt, et quos subiugare poterat. *al.* **2** *de saecularium potestatum (papae: l. 49) dominatione:* CONC. Merov. p. 71,12 dum unius regis quisque potestati ac -o subiacet. ANNAL. regni Franc. a. 774 Langobardi ... subdiderunt se in -o domni gloriosi Caroli regis. CHRON. Thietm. 7,17 nunc ... sum *(sc. Mieszeko)* mei patris -o (domino THIETM. chron.) subditus. ADAM gest. 3,78 p. 225,17 quorum *(papae et regis)* -o iure subiaceant omnes seculi et ecclesiae potestates. CHRON. Pol. 2,41 regnum Polonie sub Bolezlavi -o counitum. OTTO FRISING. gest. p. 2,14 (epist. Frid. I. imp.) Mediolanenses ..., ut ... super Cumas et Laudam -um habere mererentur *eqs.* HELM. chron. 16 p. 34,2 Slavorum -o potiti sunt Theodericus marchio et dux Bernardus. NARR. itin. nav. p. 182,16 Ulixibona ... subiacet -o Portugalensi. *saepe. remissius de custodia, tuitione:* WILLIB. Bonif. 6 p. 30,17 eius *(Carli ducis)* ... -o ac patrocinio subiectus ad ... Hessorum moetas ... rediit. **3** *de regimine, curatione episcopi, abbatis sim.:* EIGIL Sturm. 20 (cod. W) rex vocari ad se Sturmen iussit eique monasterium Fuldae ... commendavit absolutumque ab omni -o Lulli episcopi ad coenobium ... ire praecepit. VITA Rimb. 11 p. 90,3 episcopatus est sortitus -um. EPIST. Teg. I 106 p. 109,31 quia ... pene in alienę et ignotę potestatis -um ... traditi fuimus *(sc. fratres). al. adde:* BEDA hist. eccl. 5,15 p. 316,4 plurimos eorum *(sc. in Hibernia viventium)* et pene omnes, qui ab Hiensium -o erant liberi, ab errore ... reduxit *Adamnanus. spectat ad sanctum patronum:* DIPL. Heinr. II. 3 p. 3,36 ecclesię ... sub -o sanctissimi martyris Kyliani constructae. **4** *de daemonum, diaboli dominatione:* GODESC. SAXO fragm. p. 43,6 electi ... extitimus redempti, id est de -o daemoniacae ditionis eruti et liberati. theol. 6,5 p. 154,6 a servitute peccati et diaboli -o liberum fieri. ALEX. MIN. apoc. 18 p. 376,23sqq. cecidit *Babylon* ... spiritu et corpore sub -um daemonum; ... sub quorum *(diabolorum)* -o propter peccata sua derelicti fuerunt *angeli. al.*

B *publ., iur., canon. praevalente respectu potestatem possessionis exercendi, proprietatis ('Herrschaft über Besitz', 'Eigen'; nonnulla exempla infra allata etiam meton. intellegi possunt, e. g. l.22.49.54; saepenumero haud diiudicari potest, utrum de possessione an de iure possessionis vel de re possessa agatur; cf. D. Willoweit, Dominium und Proprietas. Hist-Jb. 94. 1974. p. 131sqq.):* **1** *spectat ad dominationem, possessionem vel potestatem per patronum, comitem, ecclesiam, monasterium vel quemcumque dominum fundi exercendam ('Grundherrschaft'):* **a** *de potestate, dominatu patroni:* **α** *in univ.:* CONC. Merov. p. 94,4 si ... servire Iudeis noluerint *mancipia christiana,* ... ab eorum -o liberentur. FORM. Wisig. 43 ut ... servum iuris mei ... perquirere debeas et ... meo -o revocare studeas. LEG. Wisig. 9,1,16 ut ... et filios *(sc. servi)* ... suo debeat vindicare -o *dominus*. DIPL. Karlom. (I.) 51 p. 71,13 animos illorum, quos nunc in nostrum habemus -um delectabilem atque amabilem, circa nostrum servitium ... promptiores esse scimus. *saepe. adde:* CAPIT. reg. Franc. 180,21 monasterium vel oratorium canonice constructum a -o constructoris invito non auferatur. **β** *de traditione hominum (singulorum):* LIBER diurn. 72 apostolica auctoritate donamus ... et iuri atque -o tuo eundem ill. puerum conferimus, ita ut *eqs.* WOLFHARD. Waldb. 4,12 p. 328,20 consultius fore diiudicans *(sc. dominus)*, ut eam *(ancillam)* patenter Virginis *(sc. oratorii)* -o ex suo iure contraderet. *saepe.* **γ** *de traditione rerum (una cum hominibus):* COD. Lauresh. 232 (a. 765) omnia ..., quibus dominari videor *(sc. Udo)*, ad integrum ... d e i u r e m e o i n i u s et -um ipsius monasterii ... trado (DIPL. Karlom. [II.] 23 p. 319,28 de nostro i. in eius i. et -um transfundimus. *saepe*). TRAD. Frising. 142 p. 146,35 quia voluerunt *Hiltiport et Egilolf* ... ipsam ecclesiam in illorum redigere -um abiectis coheredibus eorum. FORM. Augiens. B 11 ut ab hodierna die easdem res habeatis sub iure -i (domini *var. l.*) vestri. *persaepe.* **b** *de potestate, dominatu monasterii, ecclesiae, abbatis ('Klosterherrschaft'):* TRAD. Frising. 193a p. 183, 24 (a. 804) quod contra canonicam institutionem in suum -um retineret *abbas (sc. parrochiam).* DIPL. Ludow. Germ. 116 p. 165,29 res ... pertinentes ad monasterium Altaha sub -o et gubernatione abbatis existant. DIPL. Ludow. Inf. 65 p. 196,19 sub potestate atque -o rectorum predicti monasterii. DIPL. Loth. III. 52 ęcclesiam nomine Burin ... Augustensis ęcclesię -o incompetenter ancillatam ... liberam esse decernimus. *al.* **c** *de dominatione per territoriale ius, superioritatem territorialem q. d., principatum exercendum ('Landeshoheit', 'Territorialherrlichkeit', 'Oberherrschaft'):* BURCH. URSB. chron. p. 73, 8 tradens *(sc. imperator)* ei *(Philippo)* -um totius Tuscie et terram domine Mathildis. CONST. imp. II 1,4 rex Francorum ... poterit se vindicare de comite Flandrie de terra, quam idem comes habet in imperio, tam in feodo quam in -o. CHART. select. Keutgen 154,1 (dipl. Frid. II.) ut ... civitas Lubicensis libera sit ..., locus imperii et ad -um imperiale specialiter pertinens. *al.* **2** *spectat ad possessionem, potestatem proprietatis vel ipsam proprietatem iuris feodalis q. d. (de re cf. HGR I p. 754sqq.):* **a** *in univ.:* EBERH. BAMB. epist. 11 p. 525B quamvis totum possideat *vassallus*, quod dominus, non tamen aequale possessionis -um est inter vassallum et dominum. DIPL. Conr. III. 132 p. 240,10 dedimus tibi *(sc. Raymundo)* in feodum omnem terram, quam pater tuus ... tenuit tam in -o, quam in hominio *eqs*. CHART. Babenb. 235 p. 54,38 pensionę, que vulgo dicitur perchrecht, in s i g n u m -i sibi *(sc. praeposito)* retenta (CHART. Monast. 31 p. 132,10 persolvet ... Fridricus sex denarios ... in s. -i. *al.*). CHART. Rhen. med. III 173 abbas et capitulum pro recognitione -i fontis vicesimam partem totius salis ... libere sibi capient. **b** *de variis qualitatibus proprietatis:* **α** *spectat ad proprietatis ius eminens q. d. ('Obereigentum', 'Oberherrlichkeit'):* CHART. Eichsf. 189 p. 113,2 (dipl. Otton. IV.) etsi ... nanscisceremur ipsius castri -um, si archiepiscopus ... tale nobis obsequium prestitisset ..., ipse prefati castri maneret dominus et possessor. COD. Wang. Trident. 131 p. 303,7

[Konstanciak]

maius *(ed.,* maiorem *cod.)* -um et munitionem illius loci *(sc. castri)* . . . ei *(episcopo)* . . . concedere debeat *Rodulfus.* TRAD. Altah. sup. 126 (Mon. Boica XII p. 83,2) domini . . . de Satelpogen suum verum et directum feodale -um, quod habebant in prediolo, . . . tradiderunt. CHART. Brand. B I 88 p. 64,29 cum ad nos ratione superioris -i dicti facti pertineat confirmatio. CHART. Burgenl. II 6 p. 6,16 quedam castra . . ., quorum principale -um ad ipsum regem pertinet. *persaepe.* **β** *spectat ad proprietatis ius minus, usumfructum ('Untereigentum', 'Nutzungsrecht'):* CHART. Naumb. I 314 p. 298,7 (a. 1182) -um . . ., quod hertum dicitur. CHART. Bund. 439 p. 337,17sqq. tali investitura . . . Ubertus non est adeptus utile -um . . ., quia illud utile -um esset apud Mainfredum . . .; tamen . . . dominus imperator non habuit utile -um *eqs. saepe. v. et l.18.22.25.* **γ** *de possessione divisa q. d. ('geteilter Besitz'):* CHART. Friburg. 185 p. 157,3 (a. 1261) omnia bona mea immobilia . . ., quorum possessionem aut proprietatem, item utile -um habeo vel directum, . . . fratribus . . . donavi. CHART. Solod. II 203 p. 123,36 in qua *(curia)* mater nostra . . . usufructum habere dinoscitur cum omnibus appendiciis . . ., sive consistant in rebus . . . sive in hominibus . . ., quoad proprietatem et possessionem, directum et utile -um. CHART. Merseb. 382 p. 317,8 advocaciam ab omni infeudacione liberam et a quolibet nexu prorsus solutam ad nos in pleno -o, tam utili quam directo, pertinentem. *persaepe. v. et l.30. adde de donatione possessionis post mortem (de re cf. Th. Jungbluth, Die Donatio post Obitum. Diss. Köln. 1939. p. 30 n. 89):* CHART. scrin. Col. A II/1 p. 282,46 (a. 1229) conventui de Piscina nunc -um, sed post mortem . . . Blithildis plenum -um adiudicavimus in omnibus supradictis. *al.* **c** *de iuribus proprietati coniunctis:* **α** *de potestate iurisdictionis:* DIPL. Constantiae 59 p. 187,5 quod habeat *antistes* in eis *(vassallis)* plenum -um preter vindictam sanguinis. CHART. Babenb. 179 p. 242,27 cum pleno -o iudicare. CHART. Laus. 319 p. 281,13 -um tocius ville Sancti Protasii est capituli, videlicet fures et proditores et banni et leges. *al.* **β** *de potestate districtionis ('Zwing und Bann'):* CHART. Solod. II 334 p. 210,5 (a. 1274) silvam . . . cum advocatia, -o, banno, districtu. CHART. Hohenloh. 380 p. 259,11 quod . . . nobilis aut eius successores . . . nullum ius advocationis, -i vel quasi -i in villis habeant supradictis. *al.*

C *philos.:* ALBERT. M. sent. 3,37,14 p. 709[a],16 utrum in usura transferatur -um? p. 709[a],31 esto, quod fiat talis contractus mutui: ego mutabo tibi pecuniam, si dederis mihi tantum ultra sortem libera voluntate; . . . ergo transfertur in -um, ut videtur, in potestatem usuarii: ergo in usura transfertur -um.

II *meton.:* **A** *de hominibus regimine fungentibus, dominis:* **1** *in univ.:* CHART. Sangall. A 657 (a. 887) si aliquis de illis *(filiis)* fabricare discat, tunc singulis annis duo scrinia ab eis preparentur in -um *(i. abbatem et fratres).* ANNALISTA SAXO a. 1085 p. 721,43 confluentibus ad eius *(imperatoris)* curiam plurimis, utpote novi -i cupidis. EPIST. Col. 4 p. 244,33 postquam diu crudelia et iniusta -a atque . . . innumerabilia fraudium pertulimus discrimina. *al. adde:* FORM. Sangall. II 12 si . . . quisquam . . . possessiones . . . praecidere voluerit, . . . componere cogatur, et insuper in -um pro pace et iure legum violato, quae constituta sunt *(aliter ed. in nota).* **2** *in titulo vel allocutione honorifica:* EPIST. Alcuin. 3,20 p. 28,20 (synod.) tam rex *(sc. Offa)* quam principes sui . . . in manu nostra *(sc. Georgii episcopi)* in vice -i (domini *var. l.*) vestri *(sc. papae)* signum sanctę crucis firmaverunt. EPIST. Worm. I 38 p. 72,7 festivo patris et pastoris Azechonis -o (domnio *a. corr.*) R. . . . se ipsum servitio prebet *(in litterarum exordio).* EPIST. Teg. II 88 vocem querellosam tribulationis nostre vestre profundimus sanctitatis -o *(ed.;* domino *cod.).* HIST. de exp. Frid. imp. p. 4,14 pię magnitudinis vestrę -o, ducum illustrissime *(sc. dux). adde:* CAPIT. reg. Franc. 289 p. 376,36 sedem adiens *(sc. archiepiscopus)* . . . consultu ipsius -i *(sic ed. princeps,* domni *cett.)* a p o s t o l i c i *(item* p. 377,15 voluntatem -i a. . . . accepimus). **B** *de rebus (possessis):* **1** *de regione, finibus, territorio dominationis ('Herrschaftsgebiet'):* ANNAL. Xant. a. 833 imperator . . . coniuge simul et regno privatus . . . in -um filiorum advenit. CHART. Alsat. B 671 ut, si legatus fisci apud eandem villam pernoctaret, nequaquam supra -um monasterii mansionem haberet (*inde* CHRON. Ebersh. 18). *al.* BRUNO QUERF. Adalb. A 25 p. 32,5 de terra Polanorum, quam Bolizlavus proximus ⌞christiano -o⌟ (Christo Domino *sim. var. l.*) procurat, . . . venio. CONR. HILD. ad Hartb. p. 193,11 terminos imperii non oportet egredi, Teutonici orbem -i non est transeundum. CHART. Carniol. II 370 p. 284,28 in nostro -o, videlicet in Karinthia, Carniola et Marchia. *al. de dioecesi:* WOLFHARD. Waldb. 4,12 p. 336,5 pontificem . . ., ad cuius -um et diocesim idem pertinet monasterium, adierunt *ancillae Dei.* **2** *de bono i. q. fiscus, dominicum – Besitzung, Domäne:* ROB. TOR. chron. a. 1158 p. 508,27 Rodrocus reddidit Henrico duo castra . . ., que erant -a ducis Normannie. CHART. Bern. I 5,61 p. 456,36 quod . . . habuerint *(sc. Walterus eiusque pater)* -um illud in Obernhoven, videlicet castrum *eqs.* GISLEB. MONT. chron. 118 p. 182,8 vastata . . . terra illa ad -um Arethnense pertinente. CHART. Bund. 505 p. 21,6 vendicionem -i et posessionis fecit ad proprium Iohannes . . . domino Gilberto. CHART. Sangall. B 512 sine manu et consensu abbatis Fabariensis, qui tunc preest eidem -o. CHART. Altenberg. 360 p. 261,9 sub cuius *(domini)* -eo sita est *hereditas. saepe. adde de fisco imperiali ('Krongut'):* CONST. Melf. 3,4,1 eas *(rationes)* . . . illicita presumptione detentas ad nostrum -um sive demanium revocemus. **C** *de munere explendo i. q. officium – Aufgabe, Amt:* **1** *strictius:* HIST. Aret. 8 (MG Script. XXX p. 1479,7; a. 1095/99) de . . . candelis regebat ęcclesiam *Cucius* . . .; mortuo . . . Cucio filius eius . . . paternum suscepit -um. **2** *latius:* **a** *de loco muneris explendi ('Wirkungsstätte'):* WOLFHER. Godeh. I 13 p. 177,43 ita, ut eos *(fratres)* . . . non . . . vi vel potentia, sed propriae necessitatis conscientia coactos reduceret, ante quam illud -um relinqueret *abbas.* **b** *de maiestate ('Herrscherwürde'):* THIETM. chron. 5,36 sciens *(sc. comes Heinricus)* istius *(Bolizlavi)* ingressu a gratia regis et a domenio (demonio *cod.; ni leg.* demanio) tali se penitus exclusum fuisse. **c** *actio sollemnis, caerimonia – hoheitliche, feierliche Amtshandlung:* VITA Meinw. 8 domna Chunigunda . . . a . . . Willigiso *(sc. archiepiscopo)* . . . regię consecrationis -um adinvenit (*ex* DIPL. Heinr. II. 121). *remissius de actione officiali ('Amtshandlung'):* DIPL. Loth. I. 51 p. 147,41 domnus apostolicus . . . se recognovit nullum -um in iure ipsius monasterii se habere excepta consecratione. IOH. VIII. epist. A 284 nostro . . . apostolico iure te excommunicamus, . . . ne . . . in plebibus . . . seu hominibus ecclesię aliquod -um agere . . . presumas. **d** *magistratus – Obrigkeit:* GESTA Camer. cont. II C 6,5,2 hoc opere gratissimo placet *Werimbaldus* urbis -o, placet clero et populo.

III *translate:* **A** *in univ.:* **1** *gener.:* MANEG. c. Wolfh. 22 p. 97,14 si spiritus abnegatis fructibus suis . . . sub -o carnis transierit et turpissimus servus lascivientis domine pressus imperio sensualitatis iugum portare consueverit *eqs.* CARM. Bur. 105,1,5 dum . . . prevaleret naturalis virtutis -um, en cupido . . . visus est per somnium. ANON. mus. Sowa 6 p. 282,28 quod organum speciale sive duplex prae ceteris obtinet -i dignitatem. **2** *astrol. et natur.:* HERM. CARINTH. essent. 2 p. 170,6 Arabum nationi diem Veneris *(sc. celebrem esse);* . . . Christi fidelibus diem Solis . . .; hac ratione stellarum -is comprobatis astrologi . . . ex dominantium eis motu et spatiis diversos earum status et casus metiuntur *(de vi vel effectu siderum).* ANNAL. Magd. II a. 1150 asserunt . . . hii, qui in astronomia aliquid periciae se accepisse iactant, illo anno -um Saturni fuisse. ALBERT. M. sent. 2,15,5[capit.] utrum stellae habeant -um super liberum arbitrium? animal. quaest. 9,7 p. 206,12 luna habet -um super fluxum menstruorum et super omne humidum et frigidum. **B** *praevalentia, praeponderatio, superatio, ubertas praepollens – Vorherrschaft, Übergewicht, Dominanz, 'Oberhand':* **1** *gener.:* ALFAN. premn. phys. prol. 3 p. 1 nec se supra modum attollet *ratio* -o, nec ad famulatum famulantia coget absque termino. **2** *medic.:* AESCULAPIUS 4 p. 6,29 a mentis turbata sanitate, cuius sub -o corpus agens sanum dici minime potest, insaniam nuncupamus. URSO element. 2 p. 50,9 inequali *(sc. proportione conveniunt elementa in corpore),* quando aliquid eorum in corpore obtinet -um. MAURUS urin. I

p. 26,16 urina alba . . . vel pallida et tenuis significat -um melancholiae. progn. 41 p. 50b,12 hoc *(sc. paroxismus inordinatus)* . . . significat diversorum humorum -um. p. 52a,50. WILH. SALIC. chirurg. 3,5 p. 305E hoc *(sc. signum)* non provenit, nisi -o et mixtura phlegmatis cum sanguine et aliorum humorum. *al.* **3** *natur. et philos.:* ALBERT. M. veget. 4,133 vix fructificabit *planta aquosa* unquam propter -um suae frigiditatis. animal. 12,52 differentiam . . . habent membra consimilia ab officialibus, quoniam consimilia sunt secundum -um alicuius unius elementi. animal. quaest. 12,3 p. 226,27sqq. ubi multa *(sc. elementa)* concurrunt ad invicem vel ad aliquod unum, quae sunt maioris virtutis, obtinent -um; . . . quae generantur circa medium, sunt a -o terrae et aquae. *locut. adv.* a -o, per -um *i. q. maximam partem – in der Hauptsache, überwiegend:* ALBERT. M. animal. quaest. 7,7 p. 174,70 pisces sunt ex aqua per -um: ergo ex aqua nutriuntur. p. 175,34sq. sicut sunt *animalia* ex aqua a -o, ita nutriuntur ipsa commixta aliis a -o. 12,19 p. 236,40 in tactu nullum est elementum per -um. *ibid. al.* **4** *alch.:* PS. AVIC. lap. p. 635a,62 in coniunctione spiritus et corporis tota debet esse operantis intentio, quia usque ad albedinem humiditatis corruptio et foeminae viget -um.

***dominius,** -a, -um. *dominicus, domini proprius – dem (Grund-)Herrn gehörend, Herren-:* **a** *de iuribus:* MIRAC. Genes. Hieros. 21 p. 21,29 dominus illius *(feminae)* . . . eam . . . iure -o potestati ecclesiae . . . tradidit. ACTA imp. Winkelm. II 77 p. 71,23 *concedimus* servicia, laudismia, iura -a et quasi -a et demum omnia alia bona corporalia et incorporalia. **b** *de hominibus, qui domini iuris sunt:* GESTA Font. 6,3 perpendant rectores . . . coenobiorum, quam nequiter . . . agant, qui praedia ac res . . . de iure . . . coenobiorum ablata dominationi contradunt potentium ac dominicorum (-orum *H*) hominum.

dominor, -atus sum, -ari *vel* **domino,** -avi, -are. *script. et form.:* -men(o): *p.962,30. inf.:* domire: *l.67.* -arier: *l. 69. adde* WALTHARIUS 10. *partic. praes. gen. pl.* -antum: *p.963,35. struct.: c. acc.: l.44.67.70. p.962,23.30.44. c. dat.: passim, e. g. l.44.53.61.69.71.p.962,32. al. c. gen.: l.45.p. 962,55.62. c. abl.: p.962,25. c. praep.:* super *c. abl.: p. 962,26.* in *c. acc: l.47.* prae: *l.55. pendet coni.: l.61.*

dominum esse, regnare, imperare – Herr sein (über), (be)-herrschen, gebieten (saepe absol., e. g.: l.48.50.p.962,6.39.71. al.): **I** *proprie (in imag.: l.49. al.):* **A** *gener.:* **1** *in univ.:* ALTFR. Liutg. 1,7 -batur . . . illa *(domina)* furibunda in tota domo. SEDUL. SCOT. carm. I 6,27 Christe, qui sceptris -aris orbem. POETA SAXO 1,37 Franci . . . multis . . . -bantur populis. LIUTPR. leg. 5 p. 178,10 nonne effeminati -bantur eius *(Romae)*? BERTH. chron. A a. 1077 p. 285,16 qui *(reges christiani)* -ari in populum potius quam . . . ipsum regere percupientissimi sunt. WIPO tetral. 231 lex servire docet, -ari gratia monstrat. ARCHIPOETA 4,15,3 dum in arce cerebri Bachus -atur *eqs.* CARM. de Frid. I. imp. 1471 -andi captus *(sc. populus Mediolani)* amore. *al.* **2** *(potentia) praecedere, praecellere – (an Macht) überlegen sein, übertreffen:* FRID. II. IMP. art. ven. 4 p. 106,3 qui *(falcones)* alte volant, -antur grui . . . nec permittunt gruem longe aufugere. *al. adde:* THIETM. chron. 6,101 qui *(Benedictus papa)* . . . pre caeteris antecessoribus suis maxime -batur *eqs.* **3** *libere uti, promptum habere – zur Verfügung haben:* VITA Erasmi 21 sepe contingit ei, qui maxima captat, ut dignatur . . . parvi aliquid capere: . . . potibus et vino *(sc. qui)* semper -atur amando, exhausto laticis pocula quippe cupit. **4** *praecipere, iubere – befehlen:* RUODLIEB II 21 non sic piscamur, ait incola, sed ⌞-amur piscibus⌟ *(cf. Vulg. gen. 1,28)*, e fundo veniant ad nos. **B** *publ., iur., canon.:* **1** *praevalente notione administrandi, munere fungendi i. q. gubernare, regere – leiten, lenken:* **a** *in univ.:* TRAD. Frising. 1312c (a. 957/77) -ante Habraham Frisingensis aecclesiae episcopo. DIPL. Otton. I. 396 p. 539,3 habead licentiam . . . abbas . . . monasterium . . . ordinare et domire *(sic pro* -are; *cf. notam ed.).* PURCH. Witig. 313 ceperat *Witigowo* in primo mihi *(sc. Augiae)* cum -arier anno *eqs.* CHRON. Noval. 3,26 -vit *Hugo* . . . abbatiam. ANNAL. Altah. a. 1046 p. 41,18 Gottefrido duci gratiam . . . dedit *rex* ac ducatum unum, cui patre vivente -batur. *al. adde:* CHART. scrin. Col. A I 1 p. 17,29 (a. 1135/42) hęc omnia domino Ottone magistratu -ante sunt diffinita. **b** *potestatem exercere, munus exsequi – Macht ausüben, amtswalten:* IONAS. BOB. Columb. 2,23 p. 283,11 quatenus nullus episcoporum in praefato caenubio quolibet iure -are conaretur. FORM. Marculfi 1,3 p. 34,16 pontifex vel successores eius . . . sub integra emunitatis nomine valeant -are. DIPL. Ludow. Germ. 37 ut . . . successores nostri . . . nullam potestatem habeant . . . in quoquam -are. *al. expressius i. q. distringere – 'zwingende Gewalt' ausüben:* DIPL. Ludow. Inf. 81 p. 223,7 ut nec . . . episcopus nec aliquis successorum suorum . . . in rebus . . . monasterii . . . aliquam -andi habeat potestatem. DIPL. Otton. I. 199 p. 279,37 nullus . . . episcopus eorum *(monachorum)* -etur preter Romanum apostolicum. ACTA imp. Winkelm. I 452 p. 387,20 ut nulli seculari iudici . . . in hospitali -ari liceat aut iudicium exercere. *al.* **2** *praevalente notione possessionis vel proprietatis i. q. proprium habere, possidēre, in potestate habere – zu eigen haben, besitzen, frei verfügen (über):* **a** *in univ.:* CHART. Epternac. 3 p. 19,34 (a. 697/98) ista omnia . . . vobis *(episcopo)* . . . tradimus *(sc. abbatissa)* . . . ad gubernandum vel -andum. COD. Lauresh. 274 ut . . . agentes eius *(ecclesiae)* debeant -ando . . . possidere *vineam.* DIPL. Ludow. Germ. 23 ut . . . rectores . . . memoratae sedis quiete et secure . . . t e n e r e et -are (-ari *var. l.; sc. omnes res)* valerent (CHART. Ital. Ficker 21 p. 27,11. *al.*). EPIST. Teg. I 28 in regioni orientali, qua vos *(sc. dux)* -amini. ACTA civ. Rost. C 168 p. 119 preterea -bitur *domina Alburgis* super bonis suis, quamdiu vixerit, quicquid cum eis facere voluerit. *saepius. de possessione probanda:* FORM. Andec. 33 strumenta cartarum . . . seu omne solemnitas, per quem a longo tempore usque modo ris suas -enavit *homo*, per . . . furte . . . fuit deportata. **b** *possidĕre – Besitz ergreifen (von):* CHRON. Gozec. 2,2 paterne hereditati cum -ari voluit *Fridericus*, vitricus ex parte matris in multis ei restitit. **C** *milit.:* **1** *vincere, superare – (be)siegen, überwinden:* ERMOLD. Ludow. 1,602 missum . . . revocat *caesar*, quaerit . . . in ordine cuncta, qualiter insignis urbs -ta foret *eqs.* ARNOLD. LUB. chron. 6,17 balistarii . . . continue castellanos inquietabant . . .; cum . . . diutius hec fierent et rex castro -ari non posset *eqs.* CARM. Bur. 102,24,1 furit *Aeneas* in Turnum, -atur, viscera scrutatur, sanguine mucro satur. *in imag.:* WALTH. SPIR. Christoph. II 5,238 martyrium capitale subit *Nicea* comitata sodalem *(sc. Aquilinam)*; ecce simul capta -antur in aethere palma. **2** *tenere – innehaben, 'halten':* ARBEO Corb. 33 quia ⌞eosdem castros⌟ (eisdem castris *corr. m. al.*) -bantur . . . Longobarthi.

II *translate:* **A** *in univ.:* **1** *gener.:* COMPOS. Luc. T 21 cui *(adamanti)* ignis non -atur nec ferrum dissipatur. EPIST. var. I 39 p. 559,40 o anima . . . corpori -are et ad bona utere, Deo ut fruaris, stude! WALTHARIUS 315 ebrietas fervens tota -atur in aula. THIETM. chron. 8,3 p. 496,3 libertas peccandi plus iusto atque solito ubique -atur. CHART. Beron. 35 ne . . . huic nostro facto -etur oblivio . . ., presentem paginam . . . sigillis fecimus roborari. *al.* **2** *mus. et metr. (accedente notione moderandi, definiendi ['bestimmen']; usu pass.: l.60):* ALDH. ad Acirc. 133 p. 186,9 quot tempora moderatur arsis et thesis? :: arsis trium temporum -atur, thesis duorum. MUS. ENCHIR. 18,24 quantum in diatessaron simphonia praefatorum duorum sonorum inconsonantia -etur *eqs.* app. A II 81 finales particularum soni organo -antur (-nanantur *var. l.*) et praecipue is, qui toni illius terminalis et rector est. HERM. AUGIENS. mus. p. 34,3 ex quatuor praedictis literis tribus autenticus -atur, id est F c f. **3** *philos.:* ALFAN. premn. phys. 1,82 p. 20 quod si nostrorum irrationabilium rationale, quod in nobis est, -atur (*PG 40,529B* ἄρχει), quomodo *eqs. ibid. al.* **B** *praevalere, grassari – vorherrschen, überwiegen, überhandnehmen:* **1** *gener.:* WALAHFR. Wett. 711 qua *(avaritia)* -ante humilis fit nemo in nomine Christi. PETR. DAM. Rom. 21 p. 46,9 ad alta conscendens *(sc. flamma)* -ari per tecta liberis iam viribus cępit. STATUT. ord. Teut. p. 40,7 omnes fratres ita tonsos capillos habeant . . ., ne superfluitas ibi -etur. **2** *natur. et medic:* CONSTANT. AFRIC. eleph. 3,5 quidam . . . eorum *(morborum)* maxime in cerebro -antur, quidam . . . in corpore solo et quidam in utroque. 4,6 si . . . sanguis in pectore -etur, sive cubitis,

[Konstanciak]

sive manibus *eqs.* ALBERT. M. veget. 4,24 omnia talia propter -antem in eis terram *eqs.* 6,306 in ea *(herba)* . . . est terreitas -ans. animal. 5,51 fleuma viscosum, quod in illius animalis -atur complexione *eqs. al.* *vigere, durare – währen, andauern:* BENVEN. GRAFF. ocul. B 2 p. 10,13 visus magis in istis *(qui habent oculos mediocriter nigros)* -atur quam in aliquo istorum *(sc. qui habent humores iuxta tunicas).* **C** *pass. i. q. famulari – dienen:* ARS med. 5 p. 422,27 intra quod *(os)* lingua posita est, quae -atur ad gluttiendum et deferendum sermonem.

adi. **dominans,** -antis. **1** *qui domini est, dominicus – herrschaftlich, Herren-:* **a** *gener.:* **α** *in univ.:* CARM. imag. 12, 2,2 innumerę gentes -ia iussa gerentes muneribus multis venerantur culmen honoris. **β** *potens – mächtig:* CHART. Epternac. 178 p. 283,15 (a. 992) petivi *(sc. Sigefridus)* clementiam -issimi regis Ottonis. METELL. Quir. 30,33 ęcclesię . . . remisit *miles* agros, quos tulerat -e manu. CONR. MUR. summ. p. 156,7 imperator seu rex appelletur: . . . desiderantissimus, dominorum secularium dominus -issimus. **b** *publ. et iur. i. q. dicionem exercens, qui proprietarii est – verfügungsberechtigt, Eigners-:* CHART. Rhen. inf. I 11 (a. 799) signum Hluduini, qui hanc traditionem -e m a n u peregit propriaque subtus firmavit (22. 27). **2** *fortis, valens – stark, wirksam (usu pharm.):* GLOSS. Roger. II 501 ut in principio apponantur repercussiva . . .; in augmento *(sc. apostematis)* . . . admisceantur dissolutiva cum repercussivis -bus.

subst. **dominans,** -antis *m.* **1** *qui imperat, imperator – Herrscher, Gebieter:* **a** *in univ.:* LEG. Burgund. const. I 1,1 quia nihil praestita patribus donandi licentia vel munificentia -ium legibus fuerat constitutum *eqs.* EINH. Karol. 1 p. 3,10 ut regio tantum nomine contentus . . . solio resideret *rex* ac speciem -is (dominationis *var. l.*) effingeret. WIPO gest. epist. p. 3,5 imperatori Heinrico tertio . . . Wipo . . . huius orbis domino -ium. *al.* **b** *de Christo, Deo:* FROUM. carm. 36,3 suscipe tu *(sc. Christus)*, -ans, sanctorum suscipe voces. AMARC. serm. 3,323 eminus alta videt -tum summus usias. *in locut.* dominus -ium *(spectat ad Vulg. deut. 10,17; cf. l.33):* RIMB. Anscar. 1 p. 18,19 diligendis patribus . . . filii atque discipuli . . . patris Anskarii perennis felicitatis orant in domino -ium pacem et salutem. **2** *dominus – Herr:* ABBO SANGERM. bell. 1,190 nulla domus stabilis vivo regitur -e (gloss.: domino). CHART. Heinr. Leon. 91 p. 140,17 (spur. s. XIII.) coloni ecclesie . . . ab omni exactione seculari liberi erunt . . . nec in aliquo laicis -bus in terra servire tenentur. **3** *de ordine angelorum i. q. dominatio – Herrschaft (usu plur.):* EGBERT. fec. rat. 2,272 quippe thronos dicunt sedes astare tonantis; nomen habent post hos -es a dominatu.

adv. **dominanter.** *domini modo – als Herr:* CHART. Lux. I 510 p. 709,14 (a. 1184) hac . . . conditione, quod omnia hec, dum vivero, -r et potenter tenebo. *dominorum modo – nach Herren Art:* BERNH. GEIST. palp. 1,542 sicut plebeius, cum nobile sit genus eius, nec bene scit regere se nec -r habere materias humiles. *Konstanciak*

1. dominus (-m(p)n-) *vel rarius* ***don(n)us,** -i *m. script. et form.:* dumnus: *p.966,19.20. adde* ACTA imp. Winkelm. II 1053 p. 738,4.8. dŏm-: TRAD. Patav. 55[b]. dopnus: NARR. de vict. Neap. (MGLang. p. 465,39). domenus: *p.965,72.967,50. adde* FORM. Andec. 52. 57. *forma* dom(p)nus *praevalet usu attrib. sing.: nom.* -u: *p.966,16. gen.* -e: *p.967,30. adde* FORM. Andec. 11[b]. *ibid. al. dat.* -i: *l.68.70.p.964,5.54.967,51. al. acc.* -em: *p.966,26. abl.* -e: *p.966,60. voc.* -i: *p.965,72. plur.: nom.* -e: *p.966,16. gen.* -um: *p.965,10. pendent praep.:* de: *p.964,44.49.965,31.967,20. al.* in: *p.964,49.* super: *p.968,14. plur. maiestatis: p.966,14.54.55. al.*

ἄναξ, κύριος, *erus – Herr, Gebieter:* **I** *de hominibus (de sanctis: l.72.p.964,11.967,28sqq.; de equo: p.964,21):* **A** *praevalente respectu proprietatis, potestatis inde provenientis*: **1** *strictius de eo qui domum possidet, ei praeest:* LEX Baiuv. 10,6 si quis . . . liberi culmen eicerit, -ini (-ino *var. l.*) domus XL sold. conponat. 11,4 det *(sc. qui iniuste intraverit)* uuadium -ino (-ini *var. l.*) dumus. LAMB. HERSF. annal. a. 1076 p. 276,4. *al.* *per compar. de patrono ecclesiae:* CARM. libr. III 40,27 est . . . domus -inus martyr Georgius almus. **2** *latius:* **a** *de -o hominum:* **α** *servorum, hominum propriorum sim.:* LEX Alam. 3,2 si evaserit *servus*, . . . presbyter . . . perquirat et -inum (-ino *var. l.*) restituat. LEX Baiuv. 19,7 -inus servi. LEX Sal. Pipp. 36,5 si quis servus cum ancilla aliena michatus fuerit et . . . ipsa mortua fuerit, . . . solidus VI -ini (-inum *D8*, -ino *E13*) ancille conponat. DIPL. Conr. II. 41 p. 47,10 ut . . . mancipia pro commutatione data in vice et in loco -inorum suorum serviant. HUGO FLAV. chron. 2 p. 434,29 ut . . . non audiat servus ad naturalem -inum. *persaepe. v. et vol. I. p. 852,71.* *adde:* TRANSL. Libor. I 26 quidam ex familia pertinente ad servitium aecclesiae ipsius sancti Liborii . . . -inum suum, ut sui misereretur, . . . praecabatur. **β** *libertorum, virorum libertatis minoris:* LEX Baiuv. 5,9 si eum *(libertum hominem)* occiderit, conponat eum -ino suo cum XL sold. LEX Saxon. 50 quicquid servus aud litus iubente -ino perpetraverit, -inus emendet. *saepius.* **b** *de -o animalium:* LEX Alam. 62,1 si quis alicui caballum involaverit, adpraetiat eum -inus eius . . . usque ad sex solidos. WALTHARIUS 685 equus et -inus hora cecidere sub una. THIETM. chron. 1,27 inveni . . . virum, . . . canis -inum, . . . dormientem. *saepe.* *per compar. de equo:* ALBERT. M. animal. 6,102 primus equus -inum se reputat equarum sibi coniunctarum. **c** *de -o fundorum, possessionum sim.:* **α** *in univ.:* LEG. Wisig. 10,3,4 si quis intra terminos alienos . . . per ignorantiam -ini partem aliquam . . . possederit. CONC. Merov. p. 89,1 ut in oratoriis -ini praediorum minime . . . peregrinus clericos intromittant. CAPIT. reg. Franc. 82,5 emunitatis. CONC. Karol. A 46,21 soli. CONST. imp. I 153 p. 216,19 quarum *(sc. portionum supellectilis sacerdotis defuncti)* . . . tercia -ino f u n d i ecclesię consignetur (YSENGRIMUS 7,644 qui -inus f., legitime esset agri. *al.*). CHART. Sil. D I 83 p. 55,28 homines . . . narochnichi et -ino t e r r e servitutis obnixii fuerunt (CHART. Salisb. II 789 [dipl. Heinr. VII.]. *al. v. et vol. I. p. 852,71.*). *saepius. cf. p. 965,19.* *spectat ad taxationem a -o fundi factam ('Herrengülte'):* CHART. episc. August. 128 p. 141,27 (a. 1277) bona . . . continere debent in annuis redditibus iuxta estimacionem -inorum, que estimacio vulgariter herrengülte nuncupatur, XI libras. *v. et vol. I. p. 329,62.* **β** *spectat ad feoda:* LEX fam. Worm. 14 si *quis* . . . ex beneficio in dominicatam episcopi nupserit, iuris sui respondeat -ino beneficii. CONST. Melf. 3,10 quod si de predictis *(sc. parentibus)* nullus omnino supersit, in eo, quod de feudo tenet *homo* ab eo, -inus feudi succedat. *al.* **γ** *spectat ad castra, oppida sim.:* CHART. Rhen. med. I 308 p. 360,13 (a. 1036) ego . . . prepositus . . . Treverensis, -inus de Ruscheio, de Serico, de Sarburch et de Berincastel. CHART. Eichsf. 189 p. 113,4 (dipl. Otton. IV.) etsi . . . nansciscerem . . . castri dominium, . . . ipse *(archiepiscopus)* . . . castri maneret -inus et possessor. CHART. Brunsv. I 1,12 -inus civitatis. CHART. Friburg. 51 Egino . . . comes de Vrah et -inus i n F r i b u r c (63. *sim.* 62 de F.). CHART. Westph. VII 1708 p. 784,26 -inus oppidi. *saepius.* **d** *de possessore rerum variarum:* **α** *corpor.:* IONAS BOB. Columb. 1,23 p. 206,7 -inus navis. LEX Alam. 5,2 (rec. B) si . . . hoc *(sc. res commendatas)* raptor de ecclesia abstulerit, dupliciter -ino conponat. LEX Baiuv. 9,16 qui furtivam rem . . . quaerenti -ino (-ini, -inum *var. l.*) negaverit. 14,1 -inus sepis. 22,10 -inum arboris vel vasculi. TRAD. Corb. 547 abbas . . . ecclesiam . . . a -ino, cui hereditario iure provenerat, obtinuit. *saepius.* **β** *incorpor.:* INNOC. III. registr. 1,170 p. 241,17 cum tamquam -ino monete licitum ei *(episcopo)* sit eam . . . minuere. CONST. imp. II 262,9 imperator Romanus, imperialis rector et -inus maiestatis, lese maiestatis dicitur crimine condempnatus. **B** *praevalente respectu imperii, regiminis saecularis, ordinis superioris:* **1** *proprie:* **a** *in univ. de quolibet superiore liberorum hominum:* LEX Alam. 28,1 ut unusquisque homo pacem habeat ad -inum suum veniendo. WIDUK. gest. 3,71 erant *Graeci* . . . plurimarum gentium -ini. THIETM. chron. 6,25 hiis . . ., qui communiter Liutici vocantur, -inus specialiter non presidet ullus. BRUNO MAGD. bell. 37 p. 39,13 ut . . . mererentur *famuli* libertate donari vel etiam -ini -inorum suorum fieri. *persaepe.* *in nomine loci:* CHART. episc. Halb. 564 l. 11 (a. 1224) silvam quandam, que -inorum silva dicitur. **b** *de imperatoribus, regibus:* LEX Alam. 35,1 transmittat *pater* eum *(filium)* . . . rege,

-ino suo. HRABAN. hom. I 70 p. 132B ut vocaret *rex Persarum* se . . . -inum dominantium. WANDALB. martyr. 865 qui *(Silvester)* meruit -inos . . . orbis purgare lavacro. REGINO chron. a. 888 p. 129,14 regna . . . veluti legitimo destituta herede . . . iam non naturalem -inum prestolantur (SABA MALASP. chron. 7,3 p. 270,17 regni -inum n.). WIDUK. gest. praef. p. 1,17 rerum (1,39 p. 58,3 *al.*). ARCHIPOETA 9,1,1 mundi. CHART. Nuremb. 178 p. 113,37 imperii. *persaepe*. *in ludo scaccorum:* CARM. var. III C 8,38 post hos *(sc. regem et reginam)* acclini comites hic inde locati, auribus ut -inum conscia verba ferant. 8,71. CARM. Bur. 210,16,1 a ⌞-inis minimi⌟ (dampnis minimis *B*), -ini capiuntur ab imis. **c** *de ducibus, comitibus sim.:* LEX Alam. 27,1 iuret *(sc. qui sigillum ducis neglexerit)*, si eum sacramentum -inus praebere voluerit. ARBEO Emm. 16 p. 49,16 ut furentis temporalis -ini *(i. filii ducis)* animum mitigare potuissent *milites* (28 p. 67,12. *al.*). BRUNO Querf. fratr. 13 p. 63,3 -inus terrae Bolizlao misit nos . . . ligare vos. THIETM. chron. 6,12 in -inum exclamatur *Iarimirus. saepius*. *de -is terrae q. d. ('Landesherr'; de re v. D. Willoweit, Rezeption und Staatsbildung im MA. Akten d. 26. Dt. Rechtshistorikertages. 1987. p. 19sqq.):* CONST. imp. III 142,3 (a. 1277) ut nullus successorum nostrorum . . . ac eciam . . . terrarum -ini, si forte contigerit in futurum terras prefatas *(sc. Austriam, Styriam, Karinthiam, Carniolam, Marchiam)* per speciales -inos ordinari, . . . graciam . . . ad consequenciam trahere . . . audeat. CHART. ord. Teut. (Hass.) 380 p. 282,36 Heinricus . . . lantgravius, Hassie -inus (381 p. 284,8 terre H. -inus. 383). *al. cf. p. 964,31sqq.* **d** *de variis praepositis, praefectis:* IOH. CANAP. Adalb. A 28 p. 41,10 gratiam vectoribus et vectorum -ino agens. PAX Valenc. 5 -inus proprius scutiferi solempniter iurabit in presencia -inorum pacis *eqs.* (8 -ini de pace. *v. et l.48; de re v. comm. ed. p. 47sq.*). COD. Wang. Trident. 99 p. 237, 8sqq. si offensio . . . evenerit . . . inter . . . -inos . . ., ille, qui pro tempore fuerit maior et -inus ibi, teneatur inter eos racionem facere . . .; et quilibet colonellus habeat dominium sui anni et fit -inus omnium in illo suo anno. *al.* **e** *de mandatore:* CONST. Melf. 2,24 p. 330,2 ut . . . procurator . . . probet . . . ea, que per -inum (litis *add.* V_1) . . . ad ipsius scientiam pervenerunt. **2** *translate* -inus legum *i. q. iuris peritus – Rechtsgelehrter:* LAMB. WAT. annal. a. 1151 p. 521,30 clericus eum *(episcopum)* uti -inum utriusque legis adiens. ALBERT. STAD. chron. a. 1245 p. 369,11 inter quos *(nuntios)* erat quidam Thadeus, -inus (doctor *var. l.*) legum. *al.* **C** *praevalente respectu dominii feodalis in vassos:* THIETM. chron. 5,23 fideli promissione hunc *(regem)* in -inum elegit *Wlodoweius* et, quae postulavit ab eo, in beneficium acquisivit. PAX Valenc. 1 miles . . . purgabitur per solemne iuramentum, quo tenetur -ino proprio ligio, in presentia -inorum pacis (CHART. Rhen. med. II 61 p. 102,10 ligium -inum suum. *al.*). OTTO FRISING. gest. 2,12 p. 114,1 qui *(beneficiati)* sine bona voluntate -inorum suorum domi remanserunt. ACTA imp. Winkelm. I 620 comes Provincie . . . eligebat subire imperatoris iudicium tanquam -ini principalis. CONST. Melf. 3,12 ut nullus -inorum vasallos suos . . . opprimat. *persaepe*. **D** *praevalente respectu dominii ecclesiastici, curae spiritualis:* **1** *de papa, (archi)episcopis:* REGINO chron. a. 868 p. 94,19 eis *(regibus ac tyrannis)* . . . ac si -inus orbis terrarum . . . prefuit *Nicholaus*. THIETM. chron. 2,20 Hilliwardum, . . . prepositum et a domno suimet Bernhardo . . . presignatum. 3,12 clerus et populus . . . Ohtricum . . . eligerunt in -inum et archipresulem. GERHOH. epist. 15 p. 542B cum sitis vos *(sc. episcopus Babenbergensis)* magnus in ecclesia et in regno princeps ac -inus principum. EPIST. Mog. 61 p. 411,12 episcopum, -inum suum, captivavit *Heinricus Leo*. *saepius.* **2** *de abbatibus:* WALAHFR. Wett. praef. p. 302,26 ut Erlebaldum -inum (domnum *var. l.*) et Tattonem praeceptorem meum haec res non lateat. CHRON. Bened. I 15 antecessorem suum *(sc. Gotahelmi abbatis)* huius loci -inum domnum Reginpertum. PURCH. Witig. 207 quando -ini, superest qui, iura subivi *(sc. Augia)*. THIETM. chron. 4,72 alium in tua sede -inum videbis *(sc. abbas)*. *al.* **E** *praevalente respectu honoris, dignitatis (iron.: p. 966,22. 58):* **1** *de laicis:* **a** *de propinquis*: **α** *de marito:* CHRON. Fred. 2,62 p. 86,31 -eni mi, quare merore depraemeris? DHUODA lib. man. praef. l. 5 ad meum -inum . . . legalis in coniugio accessi uxor. *saepius*. **β** *de patre:* DIPL. Ludow. Germ. 13 p. 15,32 praecepta . . . domni et genitoris nostri Hludouuici. CHART. Hagenow. 56 ego Bernhart . . ., qui fui quondam domni mei Hereberti filius. *saepius*. **γ** *de avo:* DIPL. Ludow. Germ. 117 p. 166,23 pro remedio animę domni avi. SABA MALASP. chron. 8,15 p. 303,1 -pnus avus noster. **δ** *de socero:* ACTA civ. Wism. B 448 (a. 1276) Petrus gener Iohannis . . . fatebatur . . ., quod -inus suus idem Iohannes persolvit L m., quas sibi promisit cum sua filia. 990. *ibid. al.* *expressius:* ACTA civ. Wism. A 581 (c. 1260) Iohannes Stolter emit domum Hyldebrandi de Pole, -ini sui (*cf.* 506). **b** *de imperatoribus, regibus:* LIBER hist. Franc. 23 p. 278,23 indignate, dulcissimi fratres *(sc. Childebertus)*, . . . iniuriam meam, ⌞domni carissimi⌟ (domne karissime *var. l.*). ANNAL. Sangall. Bal. a. 768 domnu rex Pippinus transiit . . . et . . . domne reges Karlus et Karlomannus benedictionem regalem acceperunt. ACTA reg. Burgund. 68 qui *(Baldulfus)* commutacione ista per consenciente dumni et clorioissimi Chundradi regis fecit scribere . . .; datavit . . . anno XLI regnante dumno nostro Chunrado rege. *persaepe*. *contemptim de rege ab adversaria factione creato:* EPIST. Heinr. IV. 18 p. 28,16 domnus ille *(i. Hermannus de Salmo)*, quid agat, scire non curamus. **c** *de principibus, ducibus, comitibus sim.:* TRAD. Frising. 5 p. 31,27 (a. 750) praesente domno inlustrissimo duce nostro Tassilone. DIPL. Otton. I. 416 p. 568,15 me reclamavi ad domnem Ottonem imperatorem et ad vos domnis Adelbertus comes palacii seu Ezico misus domni imperatoris. DIPL. Heinr. IV. 341 p. 451,3 donnus Albertus marchio. SABA MALASP. chron. 2,21 p. 156,1 -ini comites et barones. *persaepe*. **d** *de ceteris nobilibus, ministerialibus, militibus sim.:* DIPL. Heinr. IV. 280 p. 362,18sq. his testibus . . .: comes Liutoldus de Achelm, domnus Adalbertus de Antringen, domnus Liutfridus de Chresbach *eqs.* TRAD. Frising. 1631 testes sunt de nobilibus domnus Ernust . . .; de familia *eqs.* TRAD. Scheftl. 394 domnus Gebehardus Peregrinus de Pigarten nobilis, . . . ministerialis. CHART. Friburg. 84 curiam . . . emimus a -ino Alberto de Biberbach milite. *persaepe*. *de gradu minore:* CHART. Gelr. 773 p. 759,14 (a. 1255) dixit *Heinricus de Monte* . . . militi . . .: '-ine Arnolde, cum sitis fidelis meus et bona a me teneatis *eqs.*' **e** *de magistratibus, patriciis sim. civitatum, ut vid.:* CHART. scrin. Col. A II 1 p. 235,45 (a. 1224/31) -ini officiales Sancti Christophori. *al.* ACTA civ. Wism. A 62* Heinricus Passer emit domum contra -inum Franconem sutorem. B 2032 nos . . . vendidimus honesto viro -ino Holt, burgensi Lubicensi *eqs*. *ibid. al.* **f** *usu vario:* OTLOH. Wolfk. 22 p. 577A quos *(mendicos)* ipse vocabat -inos et fratres. CAES. HEIST. mirac. I 5,8 p. 288,16 sacerdos secum ludenti dixit: '. . . ego conqueror vobis de -ino isto *(sc. parochiano)*.' SABA MALASP. chron. 8,8 p. 292,19 populus de Corilliono vult mori . . . vobiscum, -ini Panormitani. 10,24 p. 366,32 -ini comiti. *saepius.* **2** *de hominibus ecclesiasticis:* **a** *de papa:* EPIST. Desid. Cad. 2,14 supplico almitati vestrae, ut domnus noster *(i. vos) eqs*. EPIST. var. II suppl. 3 hoc, ⌞-ine carissime⌟ (-ini carissimi *cod.*), dico ex occasione epistolae . . .; contentus ergo ero, ⌞-ine beatissime⌟ (-ini beatissimi *cod.*), in cunctis *eqs*. CONST. imp. III 76 p. 63,34 patri ac -ino -ino Gregorio . . . summo pontifici . . . Rudolfus. *persaepe*. *contemptim de Gregorio VII.:* EPIST. Heinr. IV. 17 p. 24,30 illius -pni Hildebrandi machinationes. **b** *de (archi)episcopis:* TRAD. Frising. 450 p. 385,22 (a. 821) cum domne Hittone episcopo. 607a p. 520,20 benignitas -ini mei *(sc. Heilratae ancillae Christi)* domni Hittonis episcopi. *persaepe*. *expressius:* HELM. chron. 32 p. 60,24 domnus Wormatiensis qualis a nobis susceptus . . ., nec vos nec ipsum latet. HUGO FLAV. chron. 2 p. 490,55 in conciliis habitis a domno Lugdunensi. *al.* **c** *de ceteris clericis:* TRAD. Frising. 204 (a. 804) iussus a domno Ellannodo archipresbitero scripsi. CAES. HEIST. mirac. I 4,88 p. 254,6 -inus poenitentialis. CHART. ord. Teut. (Thur.) 318 p. 226,19 mediantibus -inis plebanis. *persaepe*. **d** *de abbatibus:* VITA Galli I 9 quando domnus Audemarus abba . . . monasterium regebat. PURCH. Witig. 128 monstrabatur . . . vir magni meriti . . ., domnus UUitigouuo vocatus. *persaepe. v. et p. 967,7.* *expres-*

[Staub]

sius: EMO chron. 27 abbas . . . humilians se ante domnum Premonstratensem . . . facit sermonem. *ibid. saepius.* **e** *de monachis:* HRABAN. epist. 1 -ino fratri . . . Hrabanus. EKKEH. IV. cas. 8 p. 30,18 'bene,' ait *episcopus*, 'mecum, -ini mei, abbate vestro absente egistis.' UDALR. CELL. consuet. 2,20 nunquam puro nomine appellat *(sc. monachus fratrem)*, nisi 'domnus' adiungat. ACTA imp. Winkelm. I 609,2 -inus Gandulfus . . . abbas et conventus . . . congregatus, videlicet donnus Petrus Floris, donnus Azo de Arcellis *eqs*. CHART. Ticin. 34 p. 78,22sqq. donus Romerius de Porta et donus Guilielmus Lavizarius . . ., omnes monachi. 35 -inus donus Guilielmus. *persaepe. expressius:* HIST. Lunaelac. 28 Cassino de Monte legunt *(sc. Ottilo et uxor eius)* . . . domnos claustrales. 194. *al.* CHART. ord. Teut. (Thur.) 318 p. 266,31 nec confessiones ibi *(sc. in capella)* a nostris -inis *(i. monachis Cisterciensibus)* audientur. **f** *de canonicis regularibus:* TRAD. Moosb. 95 (a. 1147/61) receptis a -ino Waltmanno duobus talentis. *saepe. expressius:* CONSUET. Rod. 96 post capitulum domnorum (-inorum *var. l.*) . . . subsequitur capitulum puerorum. TRAD. Patav. 716 presentes . . . fuerunt . . . -ini d e c h o r o decanus Tagino, Purchardos *eqs*. (CHART. Eichst. 35 p. 70,17). 869 ut Henricus . . . dimidium talentum usui -inorum offeret. *saepius.* **g** *de magistris (de auctore: l. 28):* ERMENR. Sval. praef. 2 p. 155,37 domno Ruadolfo, meo didasculo, *Ermanricus*. CHART. episc. Hild. I 704 p. 671,11 me aput -inum scolasticum . . . tradendo sperant *maiores*, quod -inus scolasticus *eqs*. ELIAS SAL. mus. 11 p. 30[b] optime posset regere cantum totum de primo tono, si placuisset -ino inventori nostro (*sim.* 15 p. 34[a]). *al.* **3** *de sanctis, patribus (de fundatoribus monasterii: l. 37):* **a** *in univ.:* FORM. Andec. 10[a] ut . . . homo . . . in basileca domne illius . . . coniurare deberet. CHART. Fuld. B 27 ad monasterium . . ., quod sanctus Bonifatius construxit, ubi ipse domnus sacro requiescit in corpore. TRAD. Frising. 128 tradedi . . . ad supradicto viro domno Corbiniano. HETTI (?) interr. p. 96,8 sicut domnus (-inus *ed.*) Hieronimus adfirmat. TRANSL. Eug. Tolet. 16,10 ne perdas, domne martyr *eqs.* METELL. Quir. 67,29 qui *(tumulus)* servat -inos loci. *saepius. v. et p. 968,19.* **b** *spectat ad festum sancti Mauritii, patroni ecclesiae Magdeburgensis, sociorumque eius ('Herrenmesse'; de re v. H. Grotefend, Zeitrechnung des deutschen Mittelalters. I. 1891. p. 84):* CHART. Mar. Magd. 77 p. 70,31 (a. 1197) mulieri dabuntur in pascha octo solidi, i n f e s t o -inorum octo (CHART. episc. Halb. 496 l. 18. *al.*). **c** *in nomine loci (cf. P. Aebischer, ZSchweiz KirchGesch. 16. 1936. 36sqq.):* GESTA Tull. 3 dicitur *locus* 'ad matriculam domni Mansueti et domni Amonis.' 30 hic *(Drogo)* . . . contulit . . . sedi villam domni Martini cum ecclesia. 37 domni . . . Martini castellum . . . construxit *Herimannus*.

II *de caelestibus (de diabolo, daemonibus: l. 65sqq.):* **A** *de Deo, Christo, spiritu sancto:* **1** *in univ.:* FORM. Andec. 1[c] qua *(sponsa)* propicio -eno . . . spunsavi. CHART. Rhen. med. I 8 p. 11,32 quem *(sc. munuscula)* Domni optulimus. WALAHFR. Mamm. 11,17 daemones ille colat, -inum qui nescit Olympi. carm. 75,15,1 -inus potentum. HRABAN. epist. 50 p. 505,38 omnium. POETA SAXO 5,77 mundi. DIPL. Heinr. IV. 270 visibilium . . . sicut invisibilium. GESTA Godefr. Trev. 3 'credite,' inquid, 'quia tres -ini unus -inus est,' personas -inos interpretans, cum ab orthodoxis tres Deos aut -inos dicere prohibeamur. *persaepe.* **2** *spectat ad reliquias:* TRAD. Patav. 2 (a. 739) qui *(episcopus)* posuit reliquias sanctorum . . . hic nomini: sepulcro -ini, sancte Marie *eqs.* TRANSL. sang. Dom. in Aug. 9 p. 156, 4sq. de ligno . . . -ini . . ., de sepulchro -ini *eqs. al.* **3** *spectat ad festum natalis -i (ellipt.):* RADBERT. Adalh. 87 post octavas -ini hic carne solutus succedente die astra petivit ovans. **B** *de angelo:* WALAHFR. Wett. 672 Wettinus ait: '-ine, haec proferre pavesco.' **C** *de diabolo, daemonibus:* WALAHFR. Mamm. 26,37 Belzebub -inum . . . gens Iudaea vocavit. CARM. de Lamb. 470 tempus adest . . ., quo Dodo suique praemia suscipiant, -inis *(i. daemonibus)* et debita reddant, se quibus addiderant studiis servire malignis. ALBERT. M. miss. 1,1,4 p. 10[a], 42sqq. -inos . . . vocat *Isaias (26,13)* crudeles tyrannos daemones, qui nos iniuste . . . oppresserunt, et ideo isti -ini in duro suo dominio absque -ino . . . esse dicuntur. *al.*

III *de rebus (in imag. vel per compar.):* **A** *in univ.:* **1** *gener.:* BERTH. ZWIF. chron. 38 p. 260,14 nummus . . . fuit praecipuus noster advocatus, ipse rex noster et -inus. **2** *mus.* (*cf. Handwb. d. musikal. Terminologie. s. v.* Dominante): ANON. mus. Wolf p. 199 omne melum compositum, si in sua finali vel per magistratum finalis incipitur et suum diapente non transgreditur, inferius autem finali ad unam chordam protenditur, quia diapente amborum, idest -ini et servi, est commune, etiam melum erit commune. IOH. AFFLIG. mus. 12,21 -inus . . . sive magister non tantum in propria potestatem habet, sed etiam in ea, quae sunt subditi eius. **3** *alch.:* PS. GERH. CREM. sal. I 19 p. 24,11 ego *(sc. mercurius)* sum -inus lapidum exspectans ignem. 32 p. 28,31 sol est -inus planetarum, corporum et lapidum. II 81 p. 83, 23 se fecit *sal amoniacus* -inum maximum super omnes sales. *ibid. al.* **B** *pro titulo honoris:* TRAD. Patav. 5[a] (a. 754) -ino sacro sanctae basilicae sancti Stephani . . . ego. FORM. Flav. 7. FORM. Senon. I 31 domno vero sancto hac reverentissimo monasterio illo, qui est constructus in honore sanctae Mariae . . . et -ini nostri Iesu Christi vel ceterorum domnorum suorum, quorum reliquie ibi conditae sunt, . . . ego . . . femina. 32. ELIAS SAL. mus. 19 p. 41[b] -ini toni vix dignantur ista quatuor *(sc. claves)* nominare instrumenta sua.

2. *dom(i)nus, -a, -um. *pendet gen.: l. 34sq.* **1** *excelsus, augustus – erhaben, ehrwürdig:* EPIST. Wisig. 5 p. 666,20 legatos . . . a clementissimo hac difficili conparatione imperatore domnissimo (-inissimo *var. l.*) onesto . . . ad nos fuisse remissos *(cf. notam ed. Gil p. 11sq.)*. 6 apices a domnissimo . . . imperatore libenter oblatos. FORM. Wisig. 25 'ante hos dies bonae memoriae domnissimus ill. suam condidit voluntatem' . . .:: 'voluntas domnissimi ill. . . . suscipiatur et legatur' . . .:: 'ecce voluntas domnissimi illius . . . lecta est.' **2** *dominans – gebietend, herrschend (über):* ALFAN. premn. phys. 41,6 p. 132 si . . . consiliari adest, ex necessitate inest rationali liberum arbitrium; aut enim non esset rationale aut rationale existens -inum (-inus *var. l.; PG 40,7756[A]* κύριον) erit actuum; -inum vero existens actuum omne rationale erit liberum arbitrio. *Staub*

domio *v.* dominor. ***domisella** *v.* *domicella.

***domistadium** (-agi-), -i *n.* *(cf. theod. inf. vet.* hûsstede; *v. DuC. s. v.) curia, cortis – Hof-, Hausstelle, -statt, Gehöft:* CHART. Lux. IV 278 (a. 1272) quos redditus habeat *comes* in -giis iacentibus inter . . . murum cimiterii . . . et plateam. 432 p. 537,9 abbatissa pro reconpensatione . . . terre . . . reddet . . . domino . . . edificia, -um et hortum.

***domistatio** (-cio), -onis *f.* (domus *et* statio) *curia, cortis – Hof-, Hausstelle, -statt, Gehöft:* CHART. Sigeb. 50 p. 107, 31 (a. 1140) dedit *archiepiscopus* . . . omnes -es, que sunt infra fossuram vallis muri. p. 109,6 -cio Heinrici *(sc. solvit)* . . . dimidium modium tritici. *ibid. al.*

domisticus *v.* domesticus.

domito, -are. *absol.: l. 60. p. 969,3. partic. praes. usu subst.: p. 969,3.* **1** *proprie i. q. domare, mansuefacere, superare, vincere – zähmen, bändigen, überwinden, bezwingen, besiegen (in imag.: l. 63.68):* **a** *in univ.:* **α** *de animalibus (de Centauris: l. 56):* WALAHFR. Mamm. 6,8 -are feras. 10,6. ERMENR. ad Grim. 1 p. 536,21 qui *(rex)* . . . virtute . . . vincit Herculem Centauros -antem. RUODLIEB XI (IX) 15 eos *(sturnos)* duxere *(sc. senes)* fame -andos. **β** *de hominibus:* CARM. de Karolo et Leone 340 acies properant . . . Saxonum populum -are rebellem. ERMOLD. Ludow. 4,282 Saxona cohors . . . proelia temptat, ille *(Karolus)* ferit, -at, ad sua iura trahit. WILH. APUL. gest. 5,237 non minus undis quam terris avidus *dux* Graecos -are tumaces. **γ** *de rebus (de finibus: l. 66):* AEDILV. carm. 10,2 ferrea qui *(frater)* -ans potuit formare metalla. SEDUL. SCOT. carm. II 31,9 quae *(medicina)* victrix -at morborum mille dolores. WALTHARIUS 7 populus . . . circumspositas . . . -ans regiones. GESTA Apoll. 792 Mars -at mortem super omnia prelia fortem. CARM. var. III A 5,78 linum exercitio -at quia femina multo, ex viridi formam donec mutetur in albam. ARNULF. delic. 136 mentes ferratas -at meretricula pellax (*cf.* HINCM. divort. 12 p. 181,18 quae *[libido]* . . . ferreas mentes . . . domare solet. 14 p. 204,16). **b** *castigare, coercere – kasteien, züchtigen:* CARM. de Lamb. 1,152 pro-

[Gansweidt]

priam -bat verbere carnem. **c** *absol. i. q. regnare, imperare – herrschen, gebieten:* ANNAL. Altah. a. 974 p. 12,34 rex misit filium suum -anti ad obsidem. **2** *translate de planta i. q. (ex)colere, utilem reddere – veredeln, kultivieren, nutzbar machen:* FORM. Augiens. C 10 Bahchus apud nos hoc anno obiit cum Cerere, tantum facilis palma restat; ... venite *(sc. abbas)*, ut discatis, qualiter eam obtime -are valeatis.

domitor, -oris *m.* domator: *l.17.18. qui domat, superator, victor – Bändiger, Bezwinger, (Be-)Sieger (de Christo: l. 13):* **1** *in univ.:* **a** *spectat ad animalia:* RUODLIEB I 132 eorundem *(sc. ursi suisque)* -em investigavi *(sc. venator)*. **b** *spectat ad homines:* SEDUL. SCOT. carm. II 30,86 bellantum -r. 45,51 -r malorum. ADAM gest. 2,24 p. 82,2 imperator Otto, -r (dominator *var. l.*) omnium septentrionis nationum (*inde* HELM. chron. 13 p. 26,3). EUPOLEMIUS 2,501 me *(sc. Politeona)* ... Sauromates ... celer -em vidit. THOM. TUSC. gest. p. 507,44 rebellium -ator (dator *cod.*). *al.* **c** *spectat ad res:* HRABAN. univ. 7,8 p. 216B quando -atores vitiorum significant *equites*. RADBOD. carm. 5,38 errorum -r. **2** *dominus, imperator – Herr, Herrscher, Gebieter:* PAUL. DIAC. Rom. 10,6 p. 174,9 spadonum et aulicorum ... vehemens -r *(sc. erat Licinius;* dormitor, dominator *var. l.)*. CARM. Otton. III. 5,6 -r patriae, pacis sectator in aula.

domitrix, -icis *f.* *superatrix, victrix – Bezwingerin, (Be-)Siegerin (de Maria virgine: l.26):* HERIB. hymn. 6,10,2 posce, Dei genitrix omnisque carnis -x, ut *eqs.* GLOSS. IV 55,4 St.-S. -x zamarin. *Gansweidt*

domitus *v.* domo. ***domizella** *v.* *domicella.

dommebus *v.* domus.

***dommeger,** -eris *m.* *villicus, maior ecclesiae episcopalis – Dommeier, Stiftsverwalter:* CHART. Westph. IV 185 p. 123, 28 (a. 1230) maiorem ... clavigerum ... instituet prepositus presentibus cellerario et -e, qui preposito in institutione clavigeri non possunt contradicere.

***dommegeratus** (dome-), -us *m.* *(cf. theod. inf.* dommegerigge *[K. Honselmann, Westfalen. 37. 1959. p. 9sq.]) villicatio ecclesiae episcopalis – Dommeieramt, Verwalteramt des Domstiftes:* CHART. Westph. VII 200 p. 87,27 (a. 1221) Adam officio dome-us gaudebit, Regenbodo capellam sancti Iohannis optinebit. *Niederer*

domna *v.* domina. **domni-** *v.* domini- *praeter:*

***domnicautilis** *v.* domicultilis.

***domnicellus** *v.* *domicellus.

***domnicotilis** *v.* *domicultilis. ***domnio** *v.* *dunio.

domnissimus *v.* 2. *dominus. **1. domnus** *v.* dominus.

2. domnus *v.* domus.

domo, -ui (-avi), -itum (-atum), -are. *absol.: p. 970, 18. struct. c. dat.: p.970,25.26. partic. perf. usu adi.: passim, e. g. l.53.p.970,9.35. saepe.*

I *proprie i. q. domitare, mansuefacere, superare, vincere – zähmen, bändigen, überwinden, bezwingen, besiegen (in imag.: l.58.p.970,18):* **A** *strictius:* **1** *in univ.:* **a** *de animalibus (de monstris: l.56):* LEX Ribv. 46,2 si quis cervum -tum ... occiderit (*cf.* LEX Sal. Merov. 33,2 domesticum). AETHICUS p. 160,15 quod monstra ... repperissit *philosophus*, minotauris in specie monauclis, ... quae vix -are potest. HILDEG. scivias 1,3 l. 592 post lupum curris *(sc. homo)*, quem te putas ita -asse, quod *eqs. saepe. iugo assuescere – ans Joch gewöhnen, jochbar machen:* LEX Sal. Merov. 3,6 si quis vaccam -tam furaverit *eqs.* PACTUS Alam. 38,1 si -tum armento retullit, tremisse componat. 40,2 si quis de grege aliena iumentum tollit et -at eum. LEX Baiuv. 9,2 si bovem -tum (-to, -atum *var. l.*) ... furaverit. ACTA imp. Winkelm. II 53 (a. 1248?) ne pro ... debito publico vel privato boves -ti (dominici *var. l.*) ... auferantur. **b** *de hominibus:* ANNAL. Fuld. II a. 863 p. 56,20 rex ... ducem cum auxilio Bulgarorum ... -aturus. WALTHARIUS 83 hic *(Alpher)* ... cognovit gentes has esse -atas (-tas *var. l.*). FUND. Consecr. Petri p. 209,3 -vit *rex* eos *(populos)*. CARM. Bur. 63,1b,6 Hydra ... reddere sollicitum non potuit, quem *(Herculem)* puella -uit. *saepe. c. sensu erudiendi:* HRABAN. carm. 37,6 nec, quos mors absorbuerat, epistimi -verat. WANDALB. martyr. 298 verbi principe quo *(sc. Augustino doctore)* Christum -ti sensere Britanni. 610. **c** *de rebus (de finibus: l.4. 5.9):* WALAHFR. hort. 185 ferventem -uisse sitim ... hoc solet auxilium *(sc. absinthium)*. WIPO gest. 1 p. 13,2 quam *(Ungariam)* ... rex ... mirabili victoria -uit. OTTO FRISING. chron. 2,48 p. 125,12 Cesar ... Gallias ... ac Illiricum -aturus (-turus *var. l.*). VITA Cuneg. A 6 qui *(Christus)* Babilonium regem ... confudisti et Babilonios ignes -asti. *v. et p. 968,71. per errorem in cognomine:* CHRON. Fred. 2,46 qui *(Galli)* ... Gallea comata, Gallea -ta (dominata *var. l.*) et Gallea Cesalpina manebant. **2** *c. colore quodam:* **a** *castigare, coercere – kasteien, züchtigen:* BAUDON. Radeg. 8 (MGMer. II p. 383,3) cilicio tenera m e m b r a -vit (RUOTG. Brun. 35 p. 36,16). THEOD. TREV. Liutr. 141,3 corpus suum castigabat et c a r n e m -verat (THEOD. TRUD. Bav. 29. *al.*). **b** *regere, regnare – leiten, lenken, (be)herrschen:* WETT. Gall. 2 p. 258, 5 ubi *(sc. in Gallia)* gubernacula regni Sigiberti diversas gentes ... -uerunt. CARM. Salisb. I 10,34 hic *(September)* quia de Marte septimus imbre -at. HROTSV. Gong. 22 Pipinus ... rexit ... subiectos frenis rite -ando suis (*sim.* Pel. 29 qui *[rex]* ... cives iustis -uit ... frenis). **c** *custodire, observare – bewachen, beaufsichtigen:* WALAHFR. carm. 14,5,4 profuit ... avem sub custode tenerier; ni sic assiduus -es, pergit lustra per avia morem quaerere pristinum. **B** *latius:* **1** *debilitare, affligere – schwächen, hart mitnehmen:* FORM. Senon. I 13 qualiter mihi senectus adgravat et infirmitas -at (*sim.* 50 mihi gravis aegritudo -at). EINH. Karol. 7 p. 10,5 aliquoties ita -ti et emolliti *(sc. erant Saxones)*, ut *eqs.* RAPULARIUS 159 nostis ... cuncti *(sc. affines et amici)*, me quanta -arit egestas. **2** *delere, devastare – zerstören:* ANNAL. Magd. a. 1175 dux ... ad iniuriam ... comitis omnia igne -at. CONR. MUR. nat. animal. 792 istius *(hirci)* sanguis adamantem, quem neque ferrum nec -at ignis ..., conterit atque -at.

II *translate de plantis i. q. (ex)colere – veredeln, kultivieren, anbauen:* DIPL. Frid. I. 754 p. 305,5 cum terris cultis et incultis necnon et pascuis ac palustribus, arboribus -tis et indomitis. 755 p. 306,28. IORDAN. RUFF. equ. p. 8,3 equus ... herbas -tas vel indomitas comedat.

***domocoltus, *domoculta** *v.* *domicultus.

domoi *v.* domus. **dompn-** *v.* domin-.

domucella, -ae *f.* *domuncula, domuscula – kleines Haus, Häuschen:* CONC. Karol. A 14 p. 84,6 convocato ... Tortone vel reliquis iudicibus in -am meam *(sc. primicerii notariorum)*. EPIST. pont. Rom. 85 p. 147,38sqq. ab uno latere ... -a de Petru viro honesto et -as de plures homines ..., et a quarto latere -a, in qua est oratorio.

***domuicautilis** *v.* *domicultilis.

domuncula, -ae *f. vel* ***domunculum,** -i *n. (l. 52. 54. 61) script.:* -umc-: VITA Rigob. 22 capit. (MGMer. VII p. 61,1; *var. l.*). -col(a): *p.971,6.*

1 *domuscula, habitaculum, taberna, tugurium – kleines Haus, Häuschen, Behausung, Hütte, Schuppen (in imag.: l. 69):* **a** *in univ.:* BONIF. epist. 40 Bernhardus ... edificet ⌞-a nostra⌟ (-as nostras *2 p. corr.*). VITA Liutb. 26 p. 30,19 ut neque pavimentum neque parietes -i (-ae *var. l.*) ... videbantur. CHART. scrin. Col. A I p. 239,7 Everart fusor -am (gloss.: herberge) ... acquisivit *(de re v. O. Cremer, Der Rentenkauf im mittelalterlichen Köln. 1936. p. 46)*. FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 125,30 quedam *(instrumenta, sc. sunt)* in conservando sanas *(sc. aves)*, etiam quando mutant pennas, ut -a (domicula *var. l.*), que dicitur muta. ACTA civ. Wism. B 770 Fridericus ... dedit filio suo domum ... et -um retro domum illam. *persaepe. meton. de familia, habitatoribus:* WALTH. SPIR. Christoph. I 9 cuius venerabilem ingressum non una -a, quin immo tota pene civitas obvia simul excepit. CHART. Rhen. inf. I 557 p. 388,27 statutum est ... spiritualem curam huius -e ęcclesiam Floreffiensem numquam debere a se removere, ne sorores destitutę maneant. **b** *domicilium, sedes – Wohnung:* HERM. AUGIENS. vit. 1402 in corde nostro congruam dantes *(sc. Superbia eiusque filiae)* ei *(sc. diabolo)* -am. **c** *de oculis i. q. cavea – Höhle:* WOLFHARD. Waldb. 1,17c orbes ... domesticas -as deserentes. **2** *oratorium, ecclesiola – Kapelle, kleine Kirche:* MIRAC. Liutw. 15 (MGScript. XV p. 1265,39; s. XI.2) -am (*an-*

[Gansweidt]

tea: oratorium), quam Hezzel imperfectam reliquerat, ab imo eruit *Lioffinus.* CHART. Turic. 870 p. 331,12 acta sunt . . . hec primo . . . in -a ante portam . . . monasterii, posteaquam ibidem . . . frater . . . fuerat pie traditus sepulture. **3** *sepulcrum, monumentum – Grab(stätte, -mal):* VITA Furs. 10 (MGMer. IV p. 439,12) ⌊constructus . . . ad orientalem partem altaris -olam⌋ (constructa . . . -a *var. l.*) ibi . . . inmaculatum corpus . . . transfertur. ALCUIN. carm. 108,1,1 haec . . . praeparva -a . . . reliquias propter sacras . . . condita constat. ADO VIENN. chron. (MGScript. II p. 318,25) in honore beatorum martyrum . . . -am cryptatim construxit *episcopus.* **4** *de gemmis i. q. funda (cistellae similis) – (kästchenartige) Fassung:* THEOPH. sched. 3, 52 p. 101,25 quas *(corrigias auri)* complicabis et facies inde -as, quibus lapides claudantur. *ibid. al.* *Gansweidt*

domus, -us *vel rarius* -ui *f. vel rarius m.* (-um, *acc.* -um *n.: l. 51. 56. adde* TRAD. Frising. 38. 59. 91) *script. et form.:* -mm-: *l. 27.* -mn-: DIPL. Otton. I. 256 p. 365,40. *sing.: nom.* -os: *p.973,60. gen.:* -i: *l.26. adde* VITA Goar. 6. -is: *l.26.* -oi: *p.974,5. abl.:* -i: *l.29.* -ui: TRAD. Frising. 634. *loc.* -ui: *l. 35. adde* ARBEO Corb. 27. *al. plur.: nom.:* -ora: *l.62.* -ui: *l.31. abl.:* -ebus: *l.27.* -is: *l.30. metr.* dōmus: TIT. metr. IV 39,13.

οἶκος – *Haus:* **I** *proprie:* **A** *domicilium, domestica sedes – Heim, (Wohn-)Haus:* **1** *in univ.:* LEX Sal. Merov. 74 capit. p. 14 qui -um alienum destruxerit. IONAS BOB. Ved. 7 p. 315, 10 vasa in medio -i (-is, -us *var. l.*) posita. DIPL. Merov. I 75,7 in terris, -ebus, e d e f i c i i s (142 p. 359,18 -mmebus. *persaepe in pertinentiis*). LEX Raet. Cur. 2,1,6 de furtivu cavallo aut . . . de invaso -i. LEX Frision. 4,7 canem . . . custodem . . . -us. CAPIT. Bened. 3,338 in -bus (-is *var. l.*) propriis. CHRON. Salern. 168 -ui . . . plurime vacue remanserunt. ACTA imp. Böhmer 969 in -o habitationis domini Ecelini. ALBERT. M. pol. 1,1P quando . . . incepit multiplicatio -uum sive -orum. *persaepe.* **2** *usu adv.:* **a** -i (-ui: *l.35. al.*; -o: *l.37*; -um: *l.40*) *i. q. in -o – zu Hause:* LEG. Wisig. 9,2,9 p. 374,26 quisquis . . . -ui (-i *var. l.*) ulterius residere non audeat. ALCUIN. epist. 193 p. 320,15 sive -o sive in itenere. CONST. imp. II 427,42 quicumque alium odiose -i quesierit. *persaepe.* *in statione – auf Posten, vor Ort:* IOH. CODAGN. annal. a. 1215 p. 48,3 exceptis militibus . . ., qui -um pro custodia remanserunt. p. 49,2. **b** -um (-i: *l.43;* -ui: *l.42*) *i. q. ad -um – nach Hause:* VITA Gertr. A 1 p. 454,18 dum Pippinus . . . regem Dagobertum ⌊-ui sue⌋ (-um suam *B*) . . . invitasset. ARBEO Corb. 29 -i reversus. TRAD. Frising. 608 ut . . . fenum secat -umque recolligat *(sc. filius).* THIETM. chron. 8,34 -um pergere. *persaepe.* **B** *de ecclesia (de templo: l.52):* **1** *in univ.:* TRAD. Frising. 11 p. 39,1 (a. 758) in -o sancti Zenonis aedificato. ARBEO Emm. 14 unus ex his *(audientibus)* de choro prosiliens ad aditum -ui (-us *var. l.*). WALAHFR. exord. 6 p. 480,6 orationis (VITA Libor. 12. *al.*). LIBELL. de eccl. Clarom. 1 (MGMer. VII p. 456,33) de ecclesiis . . ., que in Clarmonte consistunt : -um (in -o *S*) matris ecclesie *eqs.* EPIST. Teg. I 5 ornatui Salomoniacę -us . . . habiles . . . profunditates. THIETM. chron. 5,12 Alemannorum turba . . . igne -um D o m i n i consumpsit (7,62. *saepius*). *persaepe.* **2** *de ecclesia episcopali ('Dom'):* VITA Filib. 8 (MGMer. V p. 589,13) in dextris ⌊-um nobile⌋ (domicilium n.; -um nobili *var. l.*) sancti prominit Petri. ERMENR. Sval. 10 p. 162,10 in parte, qua steteramus -us regiae *(i. basilicae).* SALIMB. chron. p. 196, 25 maior ecclesia, que appellatur -us. *al.* **C** *aedificium, aedes – Gebäude:* LEX Baiuv. 2,12 quia -us ducis -us publica est. DIPL. Heinr. IV. 412 p. 548,36 ante -um monetaream. ANNAL. Rom. p. 476,51 turres a fundamentis dirute hac plures -ora dissipatae. FUND. Eberb. (MGScript. XV p. 991,21) ubi posita est . . . -us textorum. CHART. episc. Hild. I 696 communionis. CHART. Brem. 150 p. 172,3 theatralem (CHART. civ. Hild. 156. *al.*). CHART. scrin. Col. B 543 -us precipitorie, que schirmhus vocatur. *persaepe.* -us salis *sim. i. q. salina – Saline, Salzhaus:* CHART. episc. Hild. I 370 p. 355,13 (a. 1175) donamus . . . -um unam salis. CHART. Westph. VII 22 p. 10,29 transtulit . . . molendinum . . . et -um salinariam. 1613. *per compar. de phaenomeno caeli:* ANNAL. Xant. a. 839 acies apparuerunt . . . in modum -us rotundae totum caeli ambitum circumducentes. **D** *palatium, domus (regia) – (Königs-)Palast, Pfalz:* HUGEB. Willib. 4 p. 96,2 Capharnaum . . ., ubi fuit -us *(sc. principis)* et mura magna. RUOTG. Brun. 30 p. 31,4 in -ibus regum. CHRON. Thietm. 4,30 -um Thiederici (BERNOLD. CONST. chron. a. 1084 p. 442,10 Theoderici. *al.*; '*Engelsburg*'). BERTH. chron. A a. 1065 p. 198,2 -us regalis Goslari concremata est. *saepe.* *de palatio episcoporum :* TRANSL. Viti 3 p. 36,4 qui *(sacerdotes)* . . . -os episcoporum atque ecclesias constituerent. CARM. Bur. 131,1,11 in -o Romulea. *saepius.* **E** *tentorium – Zelt:* THIETM. chron. 7,37 Scithe, qui -os suas secum vehentes . . . equino lacte pascuntur. ARNOLD. LUB. chron. 1,9 p. 122,18 dedit *dux* . . . sex -os filtrinas. WILH. RUBRUQU. itin. 5,6 de illa *(lana)* grossiori faciunt *Tartari* filtrum ad cooperiendum -os (-us *var. l.*) suas. *ibid. al.* **F** *stabulum – Stall:* LEX Alam. 77,1 si . . . porcaritia -um (-us *var. l.*) aliquis concremaverit. ARNOLD. LUB. chron. 3,9 p. 152,3 fuerunt . . . erecte due . . . spaciose -us intrinsecus undique perticate, que . . . gallis sive gallinis replete fuerant. CHART. Lux. II 270 -us porcorum. *al.* **G** *horreum, cella – Speicher, Lager:* CARM. Cent. 78tit. versus in -o pomorum. PETR. CAS. (?) chron. 3,38 p. 414,18 frater, qui -um vinariam *(corr. ex* vinarium *C)* custodiebat. ACTA civ. Wism. B 478 -um frumenti. **H** -us necessaria *i. q. latrina – Abort:* CONR. EBERB. exord. 5,6 l. 35 cum . . . ad necessariam -um accederet *monachus eqs.* **I** *praedium, curtis – Hof, Gut:* TRAD. Frising. 18 (a. 762/64) tradidi *(sc. Erchanpaldus)* de Perahah -um cum omnibus aedificiis, curtiferis sepe circumcinctis. CHART. Sangall. A 575 excepta -o salica. CHART. Salisb. I 99a ecclesiam cum decima de -ibus XXIII. CHART. Mog. A I 424 p. 331,19 pecuariam -um, id est vorewerc. REGISTR. abb. Werd. 13 p. 324,8 -us inferior . . . XXII mensuras ordei . . .; superior mansus *eqs. persaepe.* -us culta *vel* cultilis *i. q. dominium – Großwirtschaft, Domäne (de re v. p. 946,12):* DIPL. Karoli M. 214 p. 286,41 -um (-us, -os *var. l.*) cultilem cum sedimine. DIPL. Loth. I. 51 p. 150,29 fundum Lucianum, ubi est -us culta, in integrum. *al.* **K** *munitio, munimentum – Wehranlage, Befestigung:* GERH. AUGUST. Udalr. 1,12 l. 65 -os belli . . . ponere. VITA Burch. Worm. 7 ad quam -um *(i. munitionem)* raptores . . . refugium tutissimum habebant. TRIUMPH. Lamb. 17 (MGScript. XX p. 509,19) -us, quae trahenda erat super Symoin, in qua arbalistae constituendi calumniarentur *eqs. al.* **L** *(amphi)theatrum – (Amphi-)Theater:* CHRON. Gozec. 1,23 in eadem civitate *(sc. Verona)* -um pergrandem extruxit *Theodericus*, quod Romuleo theatro mire assimulavit. *ibid. iterum.* **M** *labyrinthum – Labyrinth:* CONR. HILD. ad Hartb. p. 195,8 in principio . . . Sicilie vidimus -um Dedali . . ., in qua Minotaurus inclusus matris infamiam . . . tenebris redemit.

II *in imag. vel translate:* **A** *gener.:* **1** *de habitationibus animalium:* **a** *specus, nidus – Bau, Nest :* ALBERT. M. animal. 1,54 quae *(animalia)* provident sibi -um, aliquando non provident habundantiam -us, sicut vulpes. 8,19 passer intrat -um eius *(hirundinis).* 8,149 incipiunt *apes* facere -os exagonos de cera. *ibid. al.* **b** *de testa, cortice:* ALBERT. M. animal. 2, 100 testa capitis serpentum est os unum . . . et ab una parte involvitur in se sicut -us testudinis. **2** *de urbibus i. q. sedes – Sitz:* METELL. Quir. 11,18 Constantinopolim . . . statuens *(sc. Roma)* caesaribus -um. **3** *de caelo, inferno sim.:* WALAHFR. Wett. 628 quae *(sc. Maria)* . . . aeternam super astra -um inviolata locasti. CONC. Karol. A 56B,23 in somnis scalam pertingentem usque ad caelos . . . vidit . . . et vere -um Dei ac portam caeli esse dixit *Iacob.* EUPOLEMIUS 2,47 infernos penetrasse -os. *al.* **4** *de Christo, Maria virgine sim.:* GODESC. SAXO gramm. 1 p. 380,9 Dominus Deus noster et -us et locus electorum est. MILO carm. 3,4,2,12 virgo Maria . . . ianua clausa, -us, qua solus conditor exit. *al.* **5** *de partibus corporis, mente sim.:* BONIF. carm. app. 8,2,1 dum -us ipsa mea *(sc. cordis)* dormit, vigilare suesco. HRABAN. univ. 14,20 p. 389C -us caro salvatoris assumpta in sancta ecclesia, ut in Salomone: 'sapientia sibi -um aedificavit' *eqs.* OTLOH. prov. T 18 qui Deo praeparat -um mentis. *saepius.* *de hominibus daemonum vasibus:* WETT. Gall. 16 destruxit . . . omnes -os meas *(sc. daemonis).* **6** *de rebus i. q. receptaculum – Behälter, Kasten, Gefäß :*

[Leithe-Jasper]

ALDH. ad Acirc. 66 alma -us veneror *(sc. crismal)* divino munere plena. FLOR. LUGD. carm. 29,35 cera -us mellis. THEOPH. sched. 3,83 p. 147,26 foramen -us organariae. *al.* **B** *spec.:* **1** *astrol.:* CARM. de Cunone 50 est aries signum tibi . . .; esse -um Martis hic lege fatebimur artis. ALBERT. M. animal. 20,68 qui *(orbis)* peryodus vocatur et duodecim circulorum comparatione componitur, qui duodecim -us vocantur, ad quas sydera omnia referuntur. *al.* **2** *alch.:* TURBA phil. 58 p. 161,22 accipe illam albam arborem *(i. mercurium)* et aedifica ei -um circumdantem. VISIO Arisl. p. 327,13 me *(sc. regem)* sociosque meos mancipans in -o vitrea carceravit. ANON. tab. p. 149,12 cum intraverimus *(sc. luna et sol)* -um amoris.

III *meton.:* **A** *de partibus domus:* **1** *in univ.:* FOLCUIN. Lob. 29 p. 70,44 -um ipsam a l t a r i s et laquear . . . pinxit *episcopus* (GESTA Lob. 14). CASUS Petrish. 5,8 fecit *abbas* -um campanarum super ęcclesiam, quia prius pendebant in quatuor columnis iuxta ęcclesiam. CHART. Altenberg. 207 contulit *Elysabeth* . . . -um suam anteriorem totalem . . . et dimidietatem -us sue posterioris. **2** *cubiculum, atrium, habitatio – Raum, Saal, Wohnung:* **a** *in univ.:* THIETM. chron. 5,4 cum . . . in magna -u (*corr. in* -o *m.*[2]) sedilia auleis ornata et mensa esset variis cibis referta. CHART. Lux. III 526 p. 587,18 quod Gertrudis habebit medietatem omnium bonorum . . . et insuper unam -um meliorem sub uno tecto. **b** *de partibus monasterii:* FORMA mon. Sangall. 23,2 calefactoria -us. CARM. Cent. 5[tit.] in -o scriptorum. COD. Udalr. 65 p. 137,21 quia per vos *(sc. episcopum)* h i e m a l e m -um habeo (CHART. Mog. A I 554 p. 467,14 -us hiemalis videlicet stupa). RITUALE Rhenaug. 2,13 omnipotens . . . Deus, qui famulos tuos in hac -o *(i. refectorio)* alis refectione carnali, praesta, ut *eqs*. CHART. select. Keutgen 326 in -um capitularem fratrum. *saepe*. **3** *taberna – Laden:* CHART. civ. Erf. 188 nove -us panum iuxta cameras mercatorum . . . edificate. 318 promisistis *(sc. consules et cives)* . . . restituere apotecas sive -os illas . . ., in quibus pannus lineus vendi solet. **B** *familia, corpus – Familie, (Haus-)Verband, Institution (fere c. respectu status legitimi):* **1** *gener. et publ.:* **a** *in univ.:* LEG. Wisig. 12,3,15 p. 446,17 veniant . . . super me et super -um meam et filios meos omnes plage Egypti. ALTFR. Liutg. 1,2 baptismi consecutus est *Wrssingus* gratiam una cum coniuge sua et filio ac -o reliqua. OTLOH. prov. S 36 si quis -ui suae praeesse nescit. CHART. Tirol. notar. I 20 quod d e n u n c i a v e r a t *viator* . . . domino Adelpreto de Marucio et -ui domini Ulrici de Marucio (219 -ui et matri. *ibid. al.*). *saepe*. **b** *genus, stirps, prosapia – Geschlecht, Dynastie:* CONC. Karol. A 50[D],91 ut sacra -us vestra *(sc. regis)* cunctis spectabilis appareat. ANSELM. BIS. rhet. 2,1 gressus euntis sunt nota altę -us et magni generis. HIST. Welf. 1 p. 457,37 qui *(principes nostri)* hanc *(sc. Guelforum)* -um . . . gubernaverunt et nomen suum . . . dilataverunt. ANNAL. Ianuens. IV p. 46,10 -um Grimaldorum suspectam habere. *al.* *gens – Volk, Sippe:* WALAHFR. carm. 5, 26 Israhel. ALBERT. STAD. Troil. 3,873 Achiva. *al.* **c** *comitatus, factio – Gefolgschaft, Partei:* ADAM gest. 2,48 p. 108,20 nunquam discordia cessavit inter geminas -os, scilicet archiepiscopi et ducis. ALBERT. AQUENS. 7,57 rex . . . in planitie . . . resedit una cum . . . universa -o fratris sui Godefridi ducis. *al.* **d** *curia (regia, ducalis sim.), aula – (Königs-, Fürsten-)Hof:* LEG. Burgund. const. I 50[capit.] de occisis actoribus tam regiae -us quam privatorum. HINCM. ord. pal. 207 de -us regiae dispositione. EPITAPH. var. II 126,2 Rofrit, cui palatina micat intima valde -os. ECBASIS capt. 565 -us comes ut properet leopardus. 569 pincerna -us. RYCCARD. chron. a. 1229 p. 163,28 magister -us Alamannorum. *saepe*. **e** *de institutionibus quaestuariis:* NOTAE Gembl. (MGScript. XIV p. 594,12; s. XIII.[in.]) de reditibus -us panis . . . fratribus vinum et pisces dari constituit *abbas*. CHART. Rhen. med. III 357 conventui . . . contulimus sex libras . . . de nostra -o panni in Antwerpia. CHART. Argent. I 549 pistores a -bus pistrinalibus ipsorum civium pro iure eorum, quod vulgo dicitur einung, amplius . . . requirebant. *al.* **2** *eccl.:* **a** *de ecclesia:* **α** *in univ.:* TRAD. Frising. 4 (a. 748/60) de . . . traditione Oatiloni ducis . . . ad -um sancti Zenonis. LIUTG. Greg. 7 p. 73,11 super tutissimam petram divini consilii . . . aedificavit *Bonifatius* -um suam. EPIST. Teg. I 12 ne . . . neglegatur . . . reddi census -ui Dei . . . reddendus. *persaepe*. **β** *de ecclesia episcopali:* TRAD. Frising. 94 (a. 779) de -o episcopali eligant abbatem ordinante episcopo. CHART. Ital. Ficker 3 p. 4,34 servo fuit *Anscausulu* . . . -oi episcopalis civitatis Pisana. CHART. Naumb. 173 p. 153,15 in usus c a n o n i c o r u m Nuenburgensis ęcclesię de -o tradidimus (CHART. Welt. 5 c. de alta -o). *saepe*. *in nom. propr. ('Domherr'):* GERH. STED. annal. p. 223,12 quidam civis Hildensemensis Thideric de -o. CHART. Brem. 91 Walthardo de -o. *persaepe*. **b** *coenobium, conventus – Kloster-(verband):* TRAD. Frising. 197 p. 188,41 (a. 804) Meginhart abbas . . . -ui vivente Zaccone regimen accepit. DIPL. Arnulfi 18 ut utraque -us Dei, et abbatia et episcopatus, ab illo *(episcopo)* gubernetur. EPIST. Teg. I 88 stet et famuletur *huba* -ui famulisque sancti Quirini. CONST. imp. II 7,1 nos omnes . . . abbates et eorum -os . . . sub . . . tuicionem recepimus. *persaepe*. **c** *ordo – (Ritter-)Orden:* INNOC. III. registr. 1,481 p. 703,33 fratres -us sancte trinitatis. CHART. ord. Teut. (Hass.) 5 fratribus Teutonice -us. CHART. Burgenl. II 21 (dipl.) magister milicie -us Templi. *saepe*. **d** -us hospitalis *sim. i. q. hospitium – Hospiz:* DIPL. Loth. III. 46 p. 76,22 -um hospitalem . . . in tutelam nostrę defensionis ponimus. CHART. Turg. II 60 p. 222, 13 Werherus de -o pauperum. CHART. Lux. III 260 novem denarios . . . lego -ui elemosinarie in Epternaco. *al.* **C** *res familiares, domesticae – Hauswesen, Haushalt:* **1** *gener.:* **a** *in univ.:* HELM. chron. 18 p. 37,16 dux . . . vix obtinuit, ut de qualibet -o, paupere vel divite, . . . duo nummi pontificalibus solverentur inpensis. **b** *bona, facultates – Güter, Besitz:* TESTAM. Adalg. 14 (ed. W. Levison, Aus rhein. und fränk. Frühzeit. 1948. p. 127; a. 634) villa . . . cum -bus inexquisitis. 19. TRAD. Frising. 394 p. 335,6 propria . . . cum omni utensilia seu soliditate -ui suae tradidit *presbyter*. RAHEW. gest. 3,52 p. 228,11 ad disponenda regalia predia -us M e h t i l d i s (HIST. Welf. 28 *al.*). **2** *publ. et iur. i. q. thesaurus, aerarium, fiscus – Schatzkammer, Kasse, Fiskus:* **a** *spectat ad regnum sim.:* ANDR. STRUM. Ariald. 16 quod annuatim sumebat *clericus quidam* de pontificali -o. CHART. Ital. Ficker 91 p. 135,39 qui ab herrario vel ab augustali -o aliquid accipiunt. **b** *spectat ad commune:* CHART. civ. Hild. 211 (a. 1250) ut de . . . area singulis annis super -um burgensium quinque solidi persolvantur. **D** *iur. i. q. aditus ad -um, quaesitio -us – Zutritt zum Haus, Hausdurchsuchung (de re v. Brunner, Rechtsgesch. II. p. 648):* CONC. Karol. A 16[A],12 qui resisterit -um suam, quod selisŏhan dicunt, qualem rem querenti resistebat, talem componat, in publico XL solidos. **E** *tectum – Quartier, Unterkunft:* RUD. FULD. Leob. 11 p. 126,46 omnibus . . . sine ulla exceptione personae -um praebuit. ADAM gest. 2,70 p. 132,11 dux . . . -um suis in . . . castro paravit. WILH. RUBRUQU. itin. 20,2 qui *(hospes)* debebat nobis providere de -o et cibo et equis. *al.* **F** *patria – Heimat:* **1** *in univ.:* WIDUK. gest. 3,59 Wichmannus . . . a Gallia profectus Saxoniam occulte intravit, -um coniugemque revisit *eqs*. **2** *usu adv.:* **a** -i *i. q. in patria – in der Heimat, im Inland:* EINH. Karol. 4 res gestas et -i et foris. OTTO FRISING. gest. 1,32 p. 51,9 caeteris *(colonis)* pro cultura terrae -i relictis. *saepe*. *in pace – im Frieden:* RUOTG. Brun. 25 -i militięque (WIDUK. gest. 1,25 -i militiaque. *saepe*). **b** -um (-i: *l.60*) *i. q. in patriam – in die Heimat:* EINH. Karol. 6 p. 8,9 ut se regem deserturos -umque redituros . . . proclamarent *(sc. Franci quidam)*. ANNAL. Quedl. a. 1012 p. 81,22 urbem . . . expugnat et . . . cum captivis nostris -i reversus est *Bolizlawo*. *saepe*. **c** -o *i. q. ex patria – aus der Heimat:* BERTH. chron. B a. 1078 p. 315,13 dum se -o sua Romam moveret *episcopus*. **G** *in nom. propr.:* TESTAM. Adalg. 31 (op. cit. *[supra l. 29]* p. 131) locum . . . cognominante Domo. EBERW. Magner. 52 in villa, quae Vasta -us dicitur. CHART. civ. Halb. 64 Henricus de Lapidea -o. *saepe*. *Leithe-Jasper*

domuscula, -ae *f.* *domus parva, aedificium exiguum – Häuschen, kleines Gebäude:* ANNAL. Ianuens. I p. 8,31 patriarcha cum legato Romane curie in -am sepulchri per tres vices introivit. p. 39,12 accidit in quadam -a (domucula *var. l.*) burgi civitatis, quod ignis accensus fuit.

1. *dona, -ae *f.* *(cf. francog. vet.* done; *v. Wartburg, Frz.*

[Mandrin]

etym. Wb. III. p. 136b) **1** *donatio – Abtretung, Schenkung:* CHART. Rhen. inf. I 36 (a. 818) si quis . . . fuerit . . ., qui contra hanc -am venire conaverit aut eam infrangere temptaverit. *v. et p.986,18.* **2** *tributum, praestatio doni q. d. – Abgabe, Beitrag, sog. Pflichtgeschenk:* CAPIT. reg. Franc. 48,3 fideles nostri capitanei . . . cum eorum hominibus et carra sive -a . . . ad condictum placitum veniant.

2. ?*dona, -ae *f.* *(orig. inc.)* *herba quaedam – eine Pflanzenart:* TRACT. de aegr. cur. p. 191,38 apii, cerefolii, -e, fanerole, fragule, . . . omnium manipulos singulos.

3. *dona *v.* domina.

donabilis, -e. **1** *adi. i. qui (dono) dari potest – einer der (als Geschenk) gegeben werden kann:* **a** *in univ.:* ACTA reg. Burgund. 119 (a. 1028?) cum antiquissimae semper fuerit consuetudinis res -es, donatas, donandas usu litterario corrobare *eqs.* HONOR. AUGUST. cognit. add. (ed. J. A. Endres. 1906. p. 139,27) quod . . . quibusdam brutis animalibus sapientia inesse dicitur, . . . non de summa Dei sapientia soli rationali creature -i, sed de naturali accipitur. **b** *de spiritu sancto divinitus dando (loci spectant ad Aug. trin. 5,15,16):* ANSELM. HAV. dial. 2,15 p. 1185B spiritus sanctus propria naturali essentia, qua a Patre et Filio est . . ., -is est. ALBERT. M. sent. 1,13,1 p. 370a,34 dicit Augustinus, quod ab aeterno ut -is procedit *spiritus sanctus.* 3,1,9 p. 14a,31. summ. theol. I 7,32,3 p. 257, 26sqq. *ibid. al.* **c** *de moneta danda et accipienda i. q. currens, usualis – gültig, gebräuchlich:* CHART. Traiect. 420 p. 378,26 (a. 1157) ut ille *(Hugo)* singulis annis . . . XII libras Traiecti -es et marcam item ibidem -em . . . nobis *(sc. praeposito)* solvat. 549 p. 14,28 ego . . . decanus ceterique fratres . . . Hugoni . . . bona nostra . . . dedimus . . . pro duabus marcis, scilicet XXIV solidis Coloniensium denariorum -ium solvendis annuatim. **2** *subst. neutr.:* **a** *quod dono dari potest – das was geschenkt werden kann, mögliches Geschenk (de spiritu sancto):* ANSELM. HAV. dial. 2,15 p. 1185B non minus donum vel -e dici posset *spiritus sanctus*; dicitur enim donum sive -e, quod quidem dari potest, quanquam non detur. RAHEW. flosc. 1,51,2 eundem paraclitum donum seu donatum, datum et -e scimus appellatum. ALBERT. M. sent. 1,13,1 p. 370a,37 est *spiritus sanctus* . . . -e nobis, quamvis numquam daretur. **b** *quod dono datum est – Geschenk:* FORM. Marculfi 2,43 vestras sacras communitionis . . . ut celitus ⌞dono habile⌟ (-e, dono habere *var. l.*) nos accipisse prenusce.

***donabilitas,** -atis *f.* *de spiritu sancto i. q. qualitas donabilis – Fähigkeit geschenkt, verliehen zu werden:* ALBERT. M. sent. 1,15,2 p. 412b,35 donum dicitur *spiritus sanctus* ab aptitudine -is passivae, scilicet quod donari possit. 1,18,2 p. 493b,20 qualitas . . . doni -s est, quae *eqs.* summ. theol. I 8,36,2 p. 279,70 quaeritur, si -s proprietas distinctiva sit spiritus sancti a Patre et Filio.

***donamen,** -inis *n.* *metr.* dŏ-: *l.56.* *donum – Geschenk:* CARM. Aldh. 2,104 non quod luxu labilia cosmi quaerunt *peregrini* quisquilia, sed quod ferunt non minima carismatum -a, quibus ditatur area animarum perflorea. 2,178 cum . . . multa magnanima producebant *peregrini* -a, Christi sponsae, ecclesiae, cuncta ferebant opimae. PETR. CRASS. def. 7 p. 453,26 ⌞spes nostrae vitae⌟ *(i. rex)*, nos vestri -a ditent.

***donamentum,** -i *n.* *donatio, donum – Schenkung, Geschenk:* ACTA reg. Burgund. 159 (a. 1015?) pater noster Constancius fecit -um et scriptum Deo et sancto Andree et monachis eiusdem loci.

1. donarium *v.* donarius.

[2. donarium *v.* *bonuarium. *adde:* COD. Lauresh. 932 (a. 766) in ipsa curte dono *(sc. Lantsuinda)* uno donario *(sic)* de terra ad integrum.]

donarius, -a, -um. **1** *adi. i. q. ad praestationem doni q. d. pertinens – die Abgabe des sog. Pflichtgeschenkes betreffend:* ADEMAR. hist. 1,2 quicumque potuerit introire in paludes istas et gentem istam pravam eiecerit, concedam eis tributa -a annis decem. ANNAL. Quedl. a. 999 p. 76,35 quidquid habere potuit *imperatrix*, regni videlicet censum toto orbe tributario iure vel etiam -o quaesitum, . . . manibus pauperum . . . commendare non destitit. **2** *subst. neutr. (fere usu plur.; sing.: l.12.24.26):* **a** *gener.:* **α** *thesaurus (templi), gazophylacium – Schatzkammer (eines Gotteshauses), (Kirchen-)-Schatz (in imag.: l.4):* WALTH. SPIR. Christoph. II prol. 5 sui decimas pro fructibus agri . . . aecclesiae vehat ad -a quisque gratis. CARM. imag. 11,1,5 obtulit *Heinricus* hunc librum . . . in -a templi, ut sit perpetuum decus illic omne per aevum. CARM. de Iuda 2,316 nil huius doni decet ad -a poni. *de ipso templo (spectat ad Verg. georg. 3,533):* GLOSS. II 641,59 St.-S. -a vvihhusun. **β** *donum (votivum) – Geschenk, Weihegabe:* EINH. Karol. 16 p. 19,17 legati eius, quos cum -is ad . . . Domini . . . sepulchrum . . . miserat. WALAHFR. Gall. 2,6 optulerunt *donatores* -um, quod . . . in supremis non poterat perire periculis. WIPO gest. 6 p. 28,20 in -is frequentibus, quibus eos *(milites)* fortia audere coegit *rex eqs. persaepe. v. et p. 299,13.* *in imag.:* WALAHFR. Blaithm. 169 cum sanctis, quorum meritis mea crimina solvi credo, quibus laudum supplex -a misi. RUP. TUIT. trin. 32,28 l. 1668 illud . . . nostram exiguitatem contristat, quod . . . non omnium *(sc. virorum clarorum veteris testamenti)* singulos licuit agnoscere vultus vel -a confessionis ponderare, quae a singulis offeruntur. **b** *publ. et iur.:* **α** *donatio – Schenkung:* CONC. Merov. p. 140,9 quia multae tergiversationes infidelium ecclesiam quaerunt collatis privare -is (*item* p. 189,6). CHART. Fuld. A 527 p. 234,30 (dipl. Ludow. Pii) placuit . . . idem -um nostrum cum nostrę imperialis dignitatis preceptione munire et sigillo nostrę maiestatis insignire. CHART. episc. Wirz. I 72 p. 32,9 prędia . . . hęc -o acquisivi *(sc. episcopus)* a milite meo Gozwino. DIPL. Conr. III. 148 p. 271,18 -a supradicta . . . edicti nostri munimento constare et permanere decernimus. *al.* **β** *tributum, praestatio doni q. d. – Abgabe, sog. (Pflicht-)Geschenk:* DIPL. Karoli III. 47 p. 78,29 ut nullus publicus exator *(sic)* census aut -a aut mansionatica vel aliqua publica servitia ab eis *(hominibus)* exigat (*item* 85 p. 138,23; *inde* DIPL. Otton. I. 256 p. 366,13). DIPL. Otton. II. 253 p. 287,30 ita ut . . . tributa ab eis *(servis et ancillis)*, angarias et opera, census et -a exigant *principes saeculares.* ACTA imp. Winkelm. I 734 p. 581,2sq. si . . . -a fiant alia quam esculentum et poculentum ab illis, qui sunt in regno, de mutuo tantum diminuatur, quantum erit in -is, salvo quod, si tam -a quam mutua sint eidem *(comiti)* necessaria pro acquisitione terre, utrumque habebit. *al.* **γ** *stipendium, collatio, alimenta – Zuschuß, Zuwendung, Unterhalt:* EGILM. epist. p. 360,17 cum . . . Karolus . . . singulos . . . episcopatus ex decimarum stipendiis constituisset, quia aliis . . . pastores et episcopi -is carebant, unde paulatim roborari christianitas potuisset (*item* DIPL. Ludow. Germ. 51 p. 69,12 [spur.]). CHRON. Reinh. a. 1197 p. 555,22 quod quingentos pugnatores . . . in sufficientibus -is et victualibus . . . ad recuperationem Terre Sancte in Tyro . . . decertantes haberet *imperator.* CHART. Burgenl. I 102 p. 69,34 (dipl.) volumus *(sc. rex)* . . . eos *(monachos)* esse liberos . . . in omnibus locis regni nostri sive inportando sua seu exportando nostra -a *(item* 161 p. 119,20 [dipl. spur.]. *al.). al.*

***donatarius** *vel* ***donatorius,** -a, -um. **1** *adi. i. q. beneficio donatus – mit einem Lehen beschenkt, belehnt:* CHART. Sangall. A IV add. 44,14 (a. 1243) nec per donationem mulieris -arie nec per census solutionem ius possessionum perpetuo retinendarum est monasterio in Oberriet acquisitum (*item* 44,17. 44,21 -orie). **2** *subst.:* **a** *masc.:* **α** *qui donatus est, acceptor (doni, beneficii) – Beschenkter, Empfänger (eines Geschenkes, Lehens):* CHART. Bund. 439 p. 337,28 (a. 1186) cum emptor sive -arius fuit in possessione. DIPL. Frid. I. 1075 p. 418,22 (spur.) nostrum militem Ottobonum . . . suosque heredes . . . de premissis omnibus castris, villis . . . -arios facimus ac investivimus in feudum nobile (*item* ACTA imp. Winkelm. II 1061 p. 742,25 -orios). DIPL. Frid. II. 65 p. 131,17 nichil sic homini perpetuatur . . . sicut illud, quod a -ario pio donatori refertur. CHART. Grimm. 257 p. 182,7 quia donis -orios convenit adiuvari *eqs.* CHART. Sil. D IV 92 p. 74,4 iuris regula asserit -arium donatori ad antidora naturaliter obligatum. *al.* **β** *donator, dator – Schenker, Geber:* CHART. Turg. III 576 p. 414,25 (a. 1272) que omnia predia . . . -arius (*postea:* dotarii) . . . tempore donacionis pleno iure proprietatis coluit, tenuit et possedit. **b**

fem.: **α** *quae donata est, acceptrix (doni, beneficii) – Beschenkte, Empfängerin (eines Geschenkes, Lehens):* CHART. Beron. 65 (epist. papae a. 1247) liberalitas, que sic officium suum officiose dispensat, quod reficiens -ariam *(i. ecclesiam)* proficit donatori. CHART. Basil. B I 107 rogatu donatoris et -arie. **β** *charta donationis – Schenkungs-, Verleihungsurkunde:* SUMMA dict. Saxon. 6 p. 214,11 a sede apostolica dantur privilegia . . ., procuraciones, -orie, petitorie. 7,5 p. 228,24 sequitur videre de -oriis . . .; dicuntur . . . a dono, quasi donate, hoc est dono date, eo quod contineant gracie plus quam iuris *eqs.* p. 229,26 sunt . . . -oriarum due species, condicionalis videlicet et mera. LUDOLF. summ. 5,5[a] exemplum -orie condicionalis. 5,5[b] exemplum -orie mere. *Mandrin*

***donatides** *v.* *donatites.

donatio (-cio), -onis *f. script.* dun-: *l. 29.* **I** *proprie:* **A** *gener. i. q. actio donandi, dandi – das Schenken, Geben, (Dar-, Über-)Reichen:* TRAD. Ratisb. 17 p. 20,15 (a. 820/21) quos *(sc. molendina)* . . . ad sanctum Hemmerammum . . . per proprię meę manus -em confirmatos esse decerno *(sc. abbas; cf.* p. 17,36 per meę manus dationem). CHART. Advoc. 80 (a. 1243) ecclesie beati Petri . . . -cione manuali dedimus *(sc. advocati)* Conradum filium . . . Hermanni. ALBERT. M. sent. 1,14, 4[capit.] quid sit datio sive -o. euch. 2,1[capit.] de hilaritate donantis in -e. *ibid. al.* **B** *publ. et iur.:* **1** *datio, traditio, collatio – Schenkung, Übereignung, Übertragung:* DIPL. Merov. I 28 epistolam -ciones. LEX Baiuv. 15,10 si . . . maritus . . . in uxorem aut -e (-es, -em, per -em *var. l.,* dominationem *a. corr. T1*) aut testamento . . . contulerit facultates. CHART. Sangall. A 78 si quis . . . cuntra hanc du-i . . . vinire timtaverit. DIPL. Karoli M. 179 omnia concedimus ei *(Iohanni)* per ˹nostram -em˺ (nostrum donitum *var. l.*). CHART. Rhen. med. II 139 p. 182,20 viris nobilibus . . . sub nomine cenobii . . . -cionem, que vulgo sale dicitur, recipientibus. CHART. Wirt. VII 2600 quos redditus . . . pater noster *(sc. ducis)* Rilindi . . . nomine -is, que vulgariter dicitur zùgelt, . . . obligavit. *persaepe. v. et p.982,28.984, 9. meton. de praedio donando:* TRAD. Ratisb. 4 (a. 776) haec sunt confinia -is huius. **2** *dotatio – Ausstattung, Dotation:* TRAD. Frising. 19 p. 48,10 (a. 763) qui *(i.* cui, *sc. Arbeoni)* ecclesiam cum -e tradendi studio commendavimus *(sc. Reginbertus).* DIPL. Heinr. I. 15 quamcumque *(concessionem)* antecessores nostri . . . monasterio contulerunt in immunitate, -e seu cuiuscumque securitatis additamento (*inde* DIPL. Otton. I. 22). **3** *praestatio, solutio – Leistung, Zahlung:* RATPERT. cas. 8 p. 196,1 unde debet cessare census . . . ad episcopatum -o? **4** *constitutio, mandatum – Verfügung, Bestimmung: v. p.979, 15.*

II *meton. (cf. l. 37):* **A** *gener.:* **1** *donum, munus – Geschenk, Gabe:* RIMB. Anscar. 32 nullum tunc . . . de amicis habebat *rex,* quos antea largissimis -bus sibi familiares adquisierat. TRAD. Ratisb. 929 p. 461,13 palatinus . . . profitebatur se habere . . . carradam vini . . . non iure beneficii, sed loco -is et caritatis. *de donis divinitus collatis:* HONOR. III. registr. 247 p. 175,33 episcopum . . . habentem -es secundum gratiam . . . differentes. **2** *gratia, indulgentia – Gunst(erweis), Begünstigung (expressius i. q. charisma – Gnade: l. 57):* DIPL. Otton. I. 458 p. 622,10 canonice abbas ordinatus sine alicuius persone -cione et inpedimento. HILDEG. epist. 317 dona -um tibi *(sc. viro officium habenti)* sunt, velut . . . protegendo, providendo celum habeas. *in malam partem:* CONC. Karol. B I 41,12 p. 421,1 munus . . . est a lingua favor, munus a manu -o (dominatio *var. l.*), munus ab obsequio indebita subiectio *(spectat ad Greg. M. in evang. 4,4).* **B** *publ. et iur.:* **1** *charta (traditionis) – (Schenkungs-)Urkunde:* DIPL. Merov. I 28 per inspecta -cione. 153 ipsi *(Aigatheus)* . . . adseruit, quod ipsas -cionis, quem . . . abba<s> proferebat, veracis aderant. TRAD. Frising. 1 p. 28,3 signum Moatberti, qui hanc -em fieri rogavit *(sim.* TRAD. Patav. 5[a] p. 26,20. *al.).* PAUL. DIAC. Lang. 6,28 rex . . . hanc -em aureis litteris exaratam Romam direxit. EPIST. Froth. 30 mittimus *(sc. abbas)* dignationi vestrae -em illarum rerum exemplatam. *al.* **2** *ius collationis – Bestallungs-, Kollationsrecht:* CHART. Sigeb. 17 p. 38,10 (a. 1095/96; spur.?) ut ęcclesię . . . -o ad solum spectet abbatem. CHART. Rhen. inf. I 454 quarta pars -is ecclesię in Creinvelt. II 44 quatuor fuerunt -es in ecclesia de Hoynberg *eqs.* CHART. Lux. II 496 archidiaconatum . . . ad -em tuam *(sc. archiepiscopi)* spectantem. *al.* **3** *de moneta i. q. utilitas ad solvendum – Gültigkeit, Wert als Zahlungsmittel:* CHART. Lux. IV 240 (a. 1271) si moneta Treverensis . . . cursum eius et -em eius amiserit.

III *translate i. q. devotio, obsequium – Ergebenheit, Hingebung:* CHART. Basil. A II 240 (dipl. Rud. Habsb.) nos ipsius *(sc. episcopi)* inmense -is (devotionis *var. l.*) et fidei merita attendentes.

?***donatites** (-ides), *acc.* -em *subst. (orig. inc.) de lapide quodam magico (de re v. J. Grimm, Deutsche Mythologie. II. [4]1876. p. 1020; H. Bächtold-Stäubli, Handwb. d. dt. Aberglaubens. III. 1930/31. p. 1345):* ARNOLD. SAXO fin. 3, 68 radaim et -tes (-des *var. l.*) idem: lapis niger et translucens, invenitur in capite maris galli, quando datum est comedere formicis; idem gestatus valet ad impetrandum quodlibet (*sim.* ALBERT. M. miner. 2,2,16 -dem).

donatiuncula, -ae *f. donatio parva – kleine Schenkung:* FORM. Augiens. A 8 ego . . . dono -am meam ad ecclesiam.

***donativus,** -a, -um. (*cf. ThLL. s. v.* donativum) **I** *adi.:* **A** *gener. i. q. donans, munificus, largus – schenkend, gebend, freigebig:* CONR. MUR. summ. p. 157,23 quilibet de nobilibus . . . nominetur . . . dapsilis, dativus, -us. ANNAL. Otak. a. 1278 p. 194,39 quam largus fuerit *rex* et prodigus in suis -is muneribus. *translate i. q. propensus ad ignoscendum, indulgens – bereit zu verzeihen, nachsichtig:* ALBERT. M. eth. II 4,2,10 p. 313[b],5 -us (*p. 1126[a],3* συγγνωμονικός) est *mansuetus,* non punitivus. **B** *publ. et iur.:* **1** *(donatione) datus, traditus – (durch Schenkung) übereignet, übertragen:* TRAD. Moosb. 26 (c. 1090/98) ut unus ex fratribus . . . idem predium -um habeat. 36 quam *(hubam)* . . . miles . . . -am habuit. *al.* CHART. Burgenl. I 430 p. 293,15 (dipl.) exceptis possessionibus nobilium hereditariis, emptitiis atque -is *eqs.* **2** *ad donationem pertinens – eine Schenkung betreffend, Schenkungs-:* DIPL. Otton. I. 417 p. 570,3 ut hec -i auctoritas precepti nostri firmior . . . credatur. CHART. Hagenow. 56 de patre . . . meo . . . ea *(mancipia)* in -um ius . . . accepi (*sc. Bernhardus; sim.* CHART. Pomm. 599). CONR. MUR. summ. p. 162,23 sunt verba . . . dativa, -a. **3** *donatione consistens – in einer Schenkung bestehend:* WIDUK. gest. 2,30 cum milites . . . -is vel tributariis premiis minus adiuvari possent. **4** *dono praestandus – als (Pflicht-)Gabe zu entrichten(d):* REGISTR. Prum. 44 (a. 893) solvit unusquisque . . . pro porco -o denarios IIII. 55 p. 218,3. *ibid. saepe (de re v. L. Kuchenbuch, Bäuerliche Gesellschaft u. Klosterherrschaft im 9. Jh. 1978. p. 148).*

II *subst.:* **A** *neutr.:* **1** *proprie:* **a** *gener.:* **α** *donum, munus – Geschenk, Gabe:* NOTKER. BALB. gest. 21 cunctis in palatio ministrantibus . . . -a largitus est *imperator.* NORB. IBURG. Benn. 7 p. 875,15 in erogandis . . . -is munerum in suos . . . parcior *(sc. erat).* CHART. Babenb. 404 p. 250,16 de omnibus, que . . . domibus *(i. monasteriis)* ducuntur, tam de propriis quam . . . de -is, . . . thelonea . . . relaxamus *(sc. dux). al. de donis divinitus collatis:* CONC. Karol. A 21 p. 179,8 -o pietatis eius *(sc. Dei)* suscepto. PONTIF. Rom.-Germ. 26,7 ut . . . ad caelestium thesaurorum -a (dona tua *var. l.*) perveniat *famulus Dei* (*sim.* VITA Mathild. II praef. p. 146,22). *al.* **β** *merces, praemium – Lohn, Belohnung:* HUGEB. Wynneb. 13 p. 117,37 Christi anthletus . . . -um accepturus est. RUP. TUIT. Herib. 34,2 post emeritam vite militiam supernum . . . -um accepit (*sim.* VITA Meinw. 167 p. 92,12). ALBERT. M. summ. theol. I 18,74,2,1 p. 768[a],8 milites . . . in posteriori militia saepe merentur -a, quae ante acceperunt a principe. *al.* **γ** *gratia, indulgentia – Gunst(erweis):* VITA Gebeh. Const. 1,19 si . . . de alia progenie aliquis accessisset, ab hoc -o alienus exstitisset. **b** *publ. et iur.:* **α** *datio, traditio, collatio – Schenkung, Übereignung, Übertragung:* DIPL. Karoli III. 46 nos . . . hoc idem -um auctoritatis nostrae concessus firmavimus. CHART. Rhen. med. I 244 p. 300,15 inhibeo *(sc. episcopus),* ne . . . servicium de . . . ęlemosinę meę . . . -o scultetus . . . ab ecclesia extorquere . . . presumat. VITA Burch. Worm. 2 quae *(praedia)* vel traditione parentum vel -o regio acquisierat. CHART. Traiect. 324 -o mul-

[Gansweidt]

ti interfuerunt. *saepe. praedium, beneficium – Lehen, Benefizium:* DIPL. Conr. I. 2 quoddam ditionis nostrae -um in loco Munichinga . . . ad monasterium sancti Galli . . . possidendum . . . contradimus *eqs.* WIDUK. gest. 3,55 merces tam famosi gesti -um imperiale cum reditu viginti mansuum. GLOSS. p. 96, 15 M. -um lehan. OTTO SANBLAS. chron. 23 p. 34,3 Gossilarium . . . iure beneficii pro -o . . . expeciit *dux. al.* **β** *tributum, vectigal – Abgabe, Steuer:* TRAD. Patav. 92 p. 79,43 (c. 985/91) familiam . . . ab omni iugo vel districtione marchionis, hoc est collectis, -is . . ., liberam . . . asserebant *(sc. primores).* **γ** *constitutio, mandatum – Verfügung, Bestimmung:* DIPL. Otton. III. 114 p. 526,12 sanctimonialibus . . . hoc nostrę auctoritatis regio -o eligendę . . . abbatissae . . . munus, gratiam et licentiam concedimus (*sim.* 116. *al. cf.* 112 ut omnia . . . aecclesiae tradita nostrae auctoritatis donatione confirmaremus. 115). **2** *meton. i. q. munificentia, largitas – Freigebigkeit, Großzügigkeit:* DIPL. Frid. II. 116 cum habeat regalis serenitas non minus -o splendere quam sceptro. **B** *masc.:* **1** *qui censum solvere debet – Zinspflichtiger:* TRAD. Ebersb. 1,58 (s. XI.2) -us quidam s. Sebastiani . . . habens prediolum. 2,73. **2** *ellipt. i. q. porcellus dono praestandus – als (Pflicht-)Gabe zu entrichtendes Jungschwein:* REGISTR. Prum. 45 p. 203,9 (a. 893) solvunt *Helfridus et Waltbertus* soalem I, -os II, corvadas II *(de re cf. p.978,45).*

adv. ***donative.** *per donationem – durch Schenkung:* DIPL. Heinr. I. 12 terris . . . cultis et incultis ad se *(sc. coenobium)* iuste, -e ac legaliter pertinentibus. CHART. Turg. III 562 p. 393,17 si possessionibus feodalibus ab eis *(fratribus)* emptis vel -e receptis homines sint annexi.

donator, -oris *m. gen. sg.* -es: *l.34.* **1** *proprie i. qui donat, dator, largitor – Schenker, Geber, Spender:* **a** *in univ. (de Deo: l.36. al.):* EDICT. Roth. 174 non leciat -i ipsum thinx . . . in alium hominem transmigrare. CHART. Sangall. A 250 signum Aimones -es. CHART. Stab. 27 p. 70,15 ego . . . Oduinus presbiter -r dono. BRUNO WIRZ. fid. 14 (PL 142,564A) -em dico esse Patrem, donum . . . spiritum sanctum *eqs. (sim.* ANSELM. HAV. dial. 2,11 p. 1180C; *spectat ad Aug. trin. 5,11, 12).* BONIZO ad amic. 5 p. 588,8 Ildebrandum, -em tam salubris consilii. *saepe.* **b** *patronus, conditor – Stifter, Gründer:* CHART. Ror. 30 p. 181,32 (epist. papae a. 1249) episcopus . . . ecclesiam . . . construxit et ibidem vos *(sc. canonicos)* instituit iuxta desiderium -is *eqs.* (*inde* 31). CHRON. Mont. Ser. a. 1208 p. 175,8 iuxta placitum -is (-um *var. l.*). **2** *translate i. qui condonat, remissor – einer der verzeiht, Vergeber:* HUGO FLAV. chron. 2 p. 379,6 iniuriae -em.

***donatorius** *v.* *donatarius. **donatum** *v.* dono.

donatrix, -icis *f. usu attrib.: l.49. al. quae donat, datrix – Schenkerin, Geberin, Spenderin:* CHART. Epternac. 6 (a. 699) Willibrordo episcopo Ermina abbatissa -x. CHART. Mathild. 1 p. 32,38 nos Beatrix . . . atque Matilda, . . . mater et filia, . . . offertrices atque -es *(sim.* 6 p. 48,14. *ibid. al.).* CHART. Basil. C II 114 p. 59,42 -x hoc instrumentum . . . rogavit scribere. *saepe. de bonitate divina:* ALBERT. M. div. nom. 4,230 p. 302,71 si . . . secundum quod est continens *(sc. consideratur divina bonitas)* . . ., et sic dicitur 'providentia', aut secundum quod est exsequens, et sic dicitur '-x perfecta'.

1. *donatus, -us *m.* **1** *donatio, traditio – Schenkung, Übereignung, Übertragung:* FORM. Salisb. II 4,3 venerabile in Christo patre . . . ego . . . -us cogitans pro remedium anime meae. TRAD. Salisb. I 20c mancipiis . . . medietate partitis aequali simili -u sub fratrum . . . obsequio constrinxit *femina.* **2** *gratia – Gunst(erweis): v. p.984,12.*

2. donatus *v.* dono.

***donax,** -acis. (donare) *indulgens – nachsichtig (usu praed.):* ARNULF. delic. 751 quicquid commerui *(sc. libellus),* -x (demas *var. l.;* gloss.: ignocibilis *[sic]*) ignosce petenti.

***donçellus** *v.* *domicellus.

donec *coni. et adv. metr.* -nēc: *p.980,10. adde* HROTSV. Theoph. 47. *al. struct. c. coni. obliquo neglegendae esse videntur.* prius . . ., -c: *p.980,14.* -c cum : *p.980,20.*

I *coni.:* **A** *strictius:* **1** *ad quod punctum (temporis), quoad – (so lange) bis (et c. ind. et c. coni. [plerumque praes.]):* **a** *de tempore:* COMPOS. Luc. B 3 mittis utraque in fornace, -c incoat (inchoet MAPPAE CLAVIC. 144) solvi petalum vitri. LIUTG. Greg. 2 p. 70,6 eousque haec ita agebantur, -c . . . triumpharet christiana manus. HRABAN. epist. 30 p. 448,22 quod eo usque fiet, -c . . . erimus apud Dominum. WIDUK. gest. 1,11 p. 19,25 erat . . . nullus . . . locus . . . quietus, -c aurora rutilans surgit (surgat *var. l.*). OTTO FRISING. gest. 2,48 p. 156,5 pene usque inpresentiarum deducta est haec controversia, -c . . . ab imperatore . . . decisa est. CARM. de Frid. I. imp. 69 nec habet magnum ullus eorum *(regum)* imperii nomen, -c a presule . . . sumpserit . . . diadema. *persaepe.* prius . . ., -c *i. q. priusquam – ehe, bevor:* OTTO FRISING. gest. 2,45 p. 152,24 neque . . . ego *(sc. episcopus)* . . . prius hanc legationem suscipere volui, -c . . . ea, quae ore proferebant, corde se tenere . . . assererent. **b** *de loco:* POETA SAXO 1,409 a muris urbis . . . -c pervenias *(sc. eo sim.),* ubi Rhenus confluit idem litoribusque ferens fontes Musella Liei, cunctas *(villas)* . . . flammis tradiderant *Saxones. c.* cum *abund. addito:* CHART. Oelsn. 27 p. 55,6sq. (a. 1218) sextus decimus *(sc. lapis suffossus est)* super Iunicam, qui rivulus est in signum, -c cum intret alius (*cf.* 18 p. 42,1sq. super rivulum, qui dicitur Yunica, et idem rivulus est in signum usque ad alium rivulum). *expressius i. q. usque eo, ubi – bis dahin, wo:* POETA SAXO 4,186 cui *(Carolo)* . . . ex magna fertur data Gallia parte, oceani -c vastis concluditur undis. **2** *per quod spatium, quamdiu – solange (c. ind. [fere fut. II vel perf.]):* LIBER diurn. 64 p. 60,11 monasterium . . . a presenti . . . indictione, et -c . . . advixeris, tibi concedimus. RIMB. Anscar. 18 p. 39,7 nec poteris ab his *(malis)* liberari, -c illud *(sc. Deo consecratum)* in domo tua manserit. CHRON. Salern. 88 p. 89,2 nam -c Ragusim demorarunt *Amalfitani,* a . . . habitatoribus terre Romani sunt vocitati. METELL. exp. Hieros. 2,318 post requieverunt *nostri,* -c stellę micuerunt (*sim.* 5,246). CHART. Ital. Ficker 200 p. 254,7 iuro *(sc. Herigus),* . . . -c vixero, ero civis Senensis. *saepe. v. et p.981,61.* **B** *latius i. q. 'ut' (c. coni.):* **1** *sensu finali ('[um] . . . zu', 'daß', 'damit'):* AETHICUS p. 144,10 Pyrronius magus . . . ratem . . . fabricavit, -c sciret . . . omnia pulcherrima. MAPPAE CLAVIC. 3 accipies ad experimentum, -c primitus discas, non multum, cum semel facias. METELL. exp. Hieros. 1,214 pelagi tractum vetuit *rex Graecorum* transire per artum . . ., -c nostrates ipsis se consociantes . . . per hostes tantos maiori non detraherentur honori *(v. notam ed. p. 147).* GESTA Ern. duc. I 2,499 hostiles impetus . . . sustinuit, -c naute barcas paulatim ferrent ac referrent *eqs.* CHART. Mekl. 980 p. 222,25 omnes provintie canonicis sunt obnoxie, -c CC mese frumenti et X pro canonicis educantur *eqs. al.* **2** *sensu consecutivo ('[so] daß'):* WALTHARIUS 267 his *(scriniis)* armillarum tantum da Pannonicarum, -c vix unum releves ad pectoris imum. DIPL. Heinr. III. 136 qualiter nos fideli nostro . . . tantum inter flumina Litaha et Fiscaha . . ., -c decem regales mansos habeat, . . . transfudimus.

II *adv. (praep.: l.61) i. q. usque – bis (plerumque additur* ad; in: *l.63):* **A** *de tempore:* TRAD. Patav. 376 (c. 1110/30) quod duo idem *(filii)* servirent fratri traditricis . . . -c ad finem vitę suę. CHART. Osn. III 201 p. 144,21 -c ad illa tempora. REGISTR. Geisenf. 46 (s. XIII.ex.) a festo omnium sanctorum -c ad festum sancti Georgii. **B** *de loco:* HEINR. TEG. Quir. II 12 transgressor . . . insequitur *(sc. bovem)* quam pernicissime, sed assequi -c ad valvas ecclesię non valuit. CHRON. Ebersh. 35 p. 449,2 -c ad civitatem proficiscens. CHART. Bern. II 285 p. 314,18 dederunt *ministeriales* . . . possessiones . . . a terminis . . . grangie in latere montis . . . -c Ellenwile. CHART. Pomm. 1162 p. 422,19 termini . . . distinguuntur . . . descendendo fossatum -c in stubbam alni congestam *eqs.* LIBER pont. Eichst. (MGScript. VII p. 252,25) que *(sedes)* extenditur -c ad proximam ripam.

***donegalis** *v.* dominicalis. ***donegum** *v.* dominicus.

***doneum** (-nn-), -i *n.* (*cf.* *donus, *donnus) *bonum, praedium – Gut, Besitzung:* CHART. Ital. Ficker 198 p. 250, 19sq. (a. 1197) ut commune de Aste . . . possideat castrum . . . cum omnibus -is et universis possessionibus, accessionibus et ingressionibus et aluvionibus et cum omnibus -is et universis possessionibus Nonalibus *(i. ad castrum de Nono pertinenti-*

[Gansweidt]

bus). p. 251,15 quod . . . decretum est de castro . . . et de -neis et de accessionibus aliisque pertinentiis. *cf.* dominium.

***doniator,** -oris *m.* *(cf. ital.* donnaiolo; *v. Battisti-Alessio, Diz. etim. ital. II. p. 1381) mulierarius – Frauenheld, Schürzenjäger:* SALIMB. chron. p. 422,18 quod vos *(sc. fratres Minores)* estis magni -es, id est libenter loquimini cum dominabus (*sim.* p. 425,37). p. 428,15 quis . . . est maior -r? p. 428,30.

donica *v.* tunica. ***donicatus** *v.* *dominico.

***donicella** *v.* *domicella. **donicum** *v.* dominicus.

***donifer,** -a, -um. *de Deo i. q. gratiam donans – Gnade gewährend, spendend:* SEDUL. SCOT. carm. app. 2,39 -r altitronus denudat anthra sophiae Gunthari ingenio lumine legifero. CARM. Scot. II 2,4 fulgida -o lumina facta Deo.

***donitum,** -i *n.* (donare; *v. Stotz, Handb. 4,VIII § 101.4) donatio – Schenkung:* DIPL. Karoli M. 217 p. 290,12 ipsi *(Hispani)* per nostrum -um de eremo per nostram datam licentiam retraxerunt (CAPIT. reg. Franc. 76). *v. et p.977,31.*

***donna** *v.* domina. ***donnicella** *v.* *domicella.

***donneum** *v.* *doneum. ***donnus** *v.* dominus.

dono, -avi, -atum, -are. *script. coni. praes.* -is, -it: *l. 31. p. 983,13.21.22.66. al. depon.: p.983,51. usu absol.: l.35.64. saepe; refl.: p.982,49.51.52. struct. contam.: p.982,21.24. partic. usu subst.: praes.: p.977,23. perf.: l.51. al.*

I *munerare, dare, largiri, praebere – (be)schenken, geben, darbieten, (dar-, über)reichen, gewähren, verleihen:* **A** *alicui aliquid sim.:* **1** *proprie:* **a** *in univ.:* **α** *de rebus corporeis (de animalibus: l.30):* LEX Baiuv. 4,22 qui potionem . . . -verit alicui. 17,6 -et (prendat *var. l.*) arma ad sacrandum. VITA Galli I 3 p. 215,13 si Dominus nobis voluerit -are aliquos pisciculos. BOTAN. Sangall. 62 adpesa ei -is duos denarios pesantes. FRAGM. med. falc. 78 carnem . . . -a ad falconem manducare. ARNOLD. LUB. chron. 1,5 p. 120,26 regina . . . -vit duci samittos. *saepe.* **β** *de rebus incorporeis:* LIUTG. Greg. 8 de . . . Marchelmo . . . -ante Deo suo loco aliquid plenius dicam *(sim.* THEGAN. Ludow. 15. *saepe).* WALAHFR. carm. 33,1 tui -asti *(sc. Ludowicus)* munus amoris. ANNAL. Fuld. Ratisb. a. 891 p. 120,6 non -atur facultas equitibus aggredi. WALTHARIUS 87 exemplum nobis Burgundia, Francia -ant (prębent *var. l.*). THIETM. chron. 6,13 p. 290,34 vincula solvas et gratiam -es *(sc. rex). persaepe. pendet (acc. c.) inf.:* PAUL. DIAC. carm. 2,12,3 -a *(sc. iudex iustus)* eis *(sc. Arichi coniugique)* . . . laetari perenniter. HRABAN. epist. 20 p. 426,21 ipse *(sc. Deus)* -et omnia secundum voluntatem suam perficere. POETA SAXO 3,483 redemptor . . . sanari successorem -verat eius *(Petri). al.* **γ** *de hominibus (in interpr. nominis: l.51):* CONC. Karol. B I 47,10 ubicumque . . . Deus idoneos ad docendum . . . -are dignatur. POETA SAXO 1,195 doctorem talem fideique magistrum, scilicet insignem Carolum, -vit *(sc. Deus)* eisdem *(Saxonibus).* LAMB. LEOD. Matth. II p. 170,1 natum . . . puerum Mathiam, quod in nostra lingua Dei parvus sive -tus sonat, nuncuparunt *(sc. parentes; cf. Isid. orig. 7,9,17).* **b** *c. colore quodam:* **α** *offerre – spenden, stiften:* COD. Lauresh. 197 (a. 766/68) quod pluris erat precii, sancto Nazario -vit *Liutfridus* pro remedio animę suę. **β** *remittere – erlassen:* DIPL. Karoli III. 164 omnem censum . . . Oadalberto . . . in integrum -amus et concedimus. **γ** *reddere, restituere – zurück-, wiedergeben:* ALDH. virg. I 37 p. 286,1 iuvenculus . . . actutum ⌊incolomitati pristinae⌋ (incolomitate pristina *var. l.*) -atur (-turus *var. l.*). WIDUK. gest. 3,64 -tus patriae Wichmannus aequanimiter se continuit, donec imperatoris adventum speravit. **2** *translate i. q. condonare, ignoscere, indulgere – vergeben, verzeihen, nachsehen:* CARM. de Nyn. 138 regi cunctus -bitur error. EKKEH. IV. bened. I 20,90 -andi (gloss.: indulgendi) facilem mentem . . . novit *Petrus* herilem. BRUNO MAGD. bell. 127 p. 120,30 quod hactenus molestiarum . . . perpessi sumus, vobis *(sc. familiaribus Heinrici IV.)* -antes peccatis nostris imputabimus *(sc. Saxones).* VISIO Godesc. B 12,1 peccatum eius *(pueri)* . . . -tum est. *al.* **B** *aliquem aliqua re sim.:* **1** *gener.:* **a** *de rebus corporeis:* WIDUK. gest. 1,13 claris muneribus ab ipso *(Irminfrido)* -andus *Iring.* HERM. SANGALL. Wibor. 1,30 p. 186,23 cęnobitę . . . disposuerunt te cum perfecto calice de auro -are. OTTO FRISING. gest. 2,23 honeste -tum *(sc. stratorem)* ad propria redire permisit *rex* contubernia. *al.* **b** *de rebus incorporeis (in interpr. nominis: l.7):* LIUTG. Greg. 13 consideravit . . . fide et caritate sanctos patres . . . a Deo -tos (-ti sunt *var. l.*). WALAHFR. carm. 45,1 versibus atque metris par est -are poetam. IOH. ELNON. Rictr. app. (MGPoet. V p. 595,11) domno Iohanni, -to gratia Christi, frater Rainerus *(cf. Isid. orig. 7,9,12).* HERM. AUGIENS. chron. a. 1044 ipse *rex* . . . Ungarios petentes lege Baioarica -vit. ALFAN. premn. phys. 1,32 p. 11 ut . . . immortalitate -retur *(cf. PG 40,513^B* ἀξιωθῇ; *sc. homo).* 1,58 p. 16 -atur *(PG 40,522^B* τυγχάνει; *sc. homo)* venia iustae misericordiae. *saepe.* **2** *publ. et iur. i. q. (donatione) instruere, dotare – (mit einer Schenkung) versehen, ausstatten:* TRAD. Frising. 14^b (a. 759) convenientia Cavonis cum -to (donoto *cod.; an leg.* denotato?) episcopo Ioseph. DIPL. Ludow. Germ. 133 nec -ta fuerat *ecclesia* nec *eqs.* DIPL. Karoli III. 32 p. 55,4 si ecclesias . . . temporalibus -amus muneribus. NECROL. I Apr. 3 p. 626 ⌊qui *(praepositus)* dedit C modios et ecclesiam . . . tactam incendio -vit recto⌋ (qui ecclesiam . . . construxit *D*). *struct. contam.:* DIPL. Otton. III. 154 p. 565,20 Reginbaldum . . . -vimus massaricias regales quinque. DIPL. Heinr. III. 8 cum quibus *(pertinentiis comitatus)* . . . imperator . . . sibi *(sc. archiepiscopo)* suisque successoribus -verat.

II *conferre, tradere, in proprium dare – (über-, anheim-, hin)geben, überlassen, übertragen, übereignen:* **A** *gener.:* **1** *in univ.:* **a** *alicui:* **α** *de rebus:* FORM. Marculfi 2,3 l. 18 per hanc aepistolam donacionis -amus -tumque in perpetuum esse volumus *(sim.* TRAD. Lunaelac. 42. *saepe).* FORM. Augiens. C 25 p. 376,15 ut favore paternitatis vestre commoda et inreprehensibilis -etur *plenitudo opusculi mei.* **β** *de hominibus (de muliere matrimonio iungenda: l.33.34):* LEX Sal. Merov. 67 quando filiam suam ad maritum -at *pater.* LEX Baiuv. 8,15 filiam suam -et (det *var. l.*), cui vult. ARBEO Corb. 10 p. 198,14 ut reum sibi -are dignarentur *tribunus et centenarii.* 11 qualiscumque dependenti ut fuerit corpus, sibi eum -are non dedigneretur. **b** *alicui rei:* MIRAC. Genes. Hieros. 18 quae *(femina)* dum postmodum a domino suo libertati (libertate *a. corr.*) foret -ta. PRUD. TREC. annal. a. 841 p. 37,17 Hludowicus . . . magna . . . ex parte internicioni -ans *(sc. turmas).* OTTO SANBLAS. chron. 11 p. 11,14 ut vite -ti provincia cederent *Cremenses.* CONST. imp. II 171,1 concedimus *(sc. Fridericus II.)* . . . ac perpetue confirmacioni -amus statuentes, quatenus *eqs. al.* **2** *c. colore quodam:* **a** *dedere – ausliefern, preisgeben:* RAHEW. gest. 4,45 p. 285,28 tanti . . . sceleris fabricatorem . . . crucis patibulo -vit *princeps.* CARM. Bur. 175,3,2 amoris transitio me -at exitio. **b** *devovere, dedicare – darbringen, 'weihen' (fere refl.):* COD. Lauresh. 715 (a. 790) me ipsum -o *(sc. presbyter)* ad servitium sancti Nazarii. TRAD. Frising. 519 p. 443,11 diaconus . . . se ipsum in militię servitutem -vit . . . episcopo. AGNELL. lib. pont. 84 Agnellus . . . se totum Deo optulit atque -vit. MIRAC. Pirmin. 19 hunc *(servum)* . . . dominus suus ad sepulchrum pontificis nixa stipulatione -vit. **B** *publ. et iur.:* **1** *in univ.:* **a** *de rebus (de animalibus: l. 55):* TRAD. Lunaelac. 5 (c. 748/84) -vimus *(sc. abbas)* Ratpoldo unam ęquam et unum bovem. EIGIL Sturm. 18 ut monasterium Fulda ⌊in suum *(sc. Lulli)* dominium⌋ (suo dominio *var. l.*) -retur. TRAD. Patav. 75 homo . . . venit . . . petens illud territorium . . . illi in beneficium -are. GERH. AUGUST. Udalr. 1,21 l. 34 ut . . . cathedram episcopalis potestatis ei *(Adalberoni)* -ret *imperator.* CHART. select. Loersch 134 cui *(uxori)* . . . -vit *Conradus,* sicut dingen vulgariter appellatur, omnia. CHART. Ror. 56 p. 215,10 ius patronatus . . . parrochie in ecclesiam Ror . . . -verunt *dux et vir nobilis. persaepe. v. et p. 984, 8.* **b** *de hominibus:* FORM. Andec. 9 ut . . . abendi, tenende, -ande *(sc. vernaculum)* . . . liberam abeam potestatem. LIBER diurn. 38 preceptum de -ando puero. TRAD. Ratisb. 17 p. 18,22 cuius *(fabri)* uxorem et infantes -amus *(sc. abbas).* CHART. Solod. I 199 nos *(sc. episcopus)* . . . quandam mulierem de familia nostra . . . Basilensi ecclesie -vimus. *al.* **2** *relinquere, legare – hinterlassen, vermachen:* LEX Raet. Cur. 26,1,3 quicumque homo in infirmitatem positus est et cuicum-

[Gansweidt]

que de sua facultatem aliquid -are voluerit. DIPL. Heinr. III. 333 ut ..., cuicumque heredi suo velit, potestatem habeat *laicus* -andi *(sc. vineam)*. TRAD. Welt. 102 miles ... tradidit tale predium, quale patronus suus ... sibi hereditario iure -vit.

III *praestare, exhibere – (zur Verfügung) stellen, (bei-, auf)bringen, leisten:* **A** *gener.:* **1** *de rebus (de animalibus: l.7):* LIUTG. Greg. 2 p. 68,29 si non vis *(sc. avia)* mihi -are (dare *var. l.*) equum. CHART. Sangall. A 336 ut mihi *(sc. feminae)* ... victus necessaria -entur. *al.* **2** *de hominibus:* TRAD. Frising. 232ª p. 214,36 (a. 806/7) ille *(rex)* -vit mihi *(sc. presbytero)* missos suos. **B** *publ. et iur.:* **1** *in univ.:* **a** *de rebus (de animalibus: l.13.14):* LEX Alam. 78,6 si ... mortuus fuerit *canis,* -et (-it *var. l.*) ⌞alio catello⌟ (alium catellum *rec. B*). LEX Baiuv. 1,13 parafredos -ent *coloni* aut ipsi vadant. 9,15 si furtivum presumpserit emere et exinde probatus fuerit ..., tunc similem rem -et (-at *var. l.*) illi, cuius pecuniam conparavit. *de fide, testimonio:* LEX Ribv. 51,1 si quis testes ... necesse habuerit, ut -ent testimonium. LEX Alam. 3,1 -et ⌞legitimo wadio⌟ (legitimum wadium *rec. B; sim.* 36,2. *saepe.*). *al.* **b** *de hominibus:* LEX Sal. Merov. 49,1 si quis testes necesse habuerit, ⌞ut -et (-it, -ent *var. l.*)⌟ (dare *var. l.*). 53,1 convenit, ut ille, qui admallatus est, ... iuratores -et (debeat dare, -it *var. l.; sim.* 53,7. *al.*). CHRON. Fred. cont. 25 Alamanni ... obsides -ant (dederunt *var. l.; sim.* 32). LEX Baiuv. 1,4 si non poterit invenire illum *(servum),* tunc alium -et (ponet *var. l.*). **2** *c. colore quodam:* **a** *(ex)solvere, pendere – zahlen, entrichten:* LEX Baiuv. 1,9 si aurum non habet, -et aliam pecuniam ... vel quicquid habet. EPIST. Bonif. 118 ut unusquisque homo ... suam decimam -et. TRAD. Frising. 320 censum. COD. Lauresh. 3671 carradam I. DIPL. Otton. II. 283 p. 330,37 teloneum. *saepe.* **b** *fenerare – (aus)leihen:* CONC. Karol. B I 41,13 p. 422,18 qui *(iudices)* ... nec pecunias regias vel suas ad usuras -ent (dent *var. l.*).

IV *(at)tribuere, (in-, af)ferre – zu-, erteilen, zuweisen, 'geben':* **A** *gener.:* **1** *in univ.:* **a** *de rebus:* VITA Goar. 8 -o (do *var. l.*) tibi *(sc. regi)* responsum. FORM. Senon. II add. 3,25 qui *(amicus)* te hoc nuntiat et -et consilium verum *(sim.* CONC. Karol. B I 45 p. 444,8. *al.).* HINCM. divort. app. 6 p. 249,25 qui *(Isaac)* licet ... cuperet ... ei *(sc. Esau)* benedictionem -are. ECBASIS capt. 782 mensas ex ordine -at *leo. al. in malam partem i. q. infligere, impingere – versetzen, zufügen:* LEX Ribv. 63 unicuique de parvulis alapas -et. DONIZO Mathild. 1,544 pristina bella novant *Conradus et Bonifatius,* inimicis vae quoque -ant. **b** *de hominibus:* TRACT. de astrol. 24 si infirmatur in die, quo fuerit -tus ad ipsam stellam, quae est sua, non morietur *infirmus*. CHART. Mog. B 58 nullus ... advocatus eis *(sc. feminae eiusque filiis)* -ari debet preter abbatem. **2** *suggerere, inspirare – eingeben:* ERMENR. ad Grim. 34 Deus ..., nunc succurre mihi carmina -ans. **B** *comput. et geom.:* RHYTHM. 108,11 denae septenae *(sc. dies a. Kal. Maias)* -ant (-antur *var. l.*) assim I *(de re v. A. Borst, Die karol. Kalenderreform. 1998. p. 495sq.).* GERB. geom. 6,3 p. 84,20 XII ... perpendiculari, id est catheto, -atur.

V *singularia quaedam:* **A** *constituere, mandare – festsetzen, verfügen, bestimmen:* CONC. Karol. A 15,5 de eo, quod ius ad legem *(sc. attinet sim.)* ..., ita -verat (-verunt, ordinavit *var. l.*) *synodus*, ut *eqs.* DIPL. Constantiae 5 p. 20,22 ad instantiam ... precum ... archiepiscopi auctoritate nostra statuimus et -amus, ut *eqs.* **B** *confirmare, sancire – bestätigen:* CHRON. Hild. 23 p. 857,41 testamenta ... fratrum ... vel quae ex aliorum testamenta legata fuerint, imperpetuum -vit *episcopus* (*cf.* CHART. episc. Hild. I 389 p. 379,6 confirmamus). **C** *indicare, designare – angeben, nennen:* HINCM. divort. 12 p. 189,6 scriptum nomen proprium ex traditione ecclesiastica -at. **D** *exsequi, agere – ablegen:* PIRMIN. (?) scar. 25 ante quam confessionem suam -it (-et *var. l.*) et vera penitentiam agat. **E** *efficere – (zu)lassen, bewirken (c. inf.):* VITA Maxim. Trev. II 126 os sic blasphemum corpus convolvit in unum, ut potius speram -et quam visere formam.

adi. **donandus,** -a, -um. *usualis, currens – gebräuchlich, gültig:* COD. Falk. 134ª p. 103,8 (a. 1168/69) ex Ratisponensibus denariis, qui sunt -i ... et acceptabiles per totam provinciam.

subst. **1. donandum,** -i *n.* *donum, munus – Geschenk:* POETA SAXO 5,501 ad Hierosolimam ... indiguis -a fidelibus auri misit *Karolus*.

2. donatum, -i *n. vel* **donata,** -ae *f.* **1** *donatio, traditio – Schenkung:* COD. Lauresh. 1088 (a. 767) hoc est -um Odilmoti: mansum unum ... et ... X iurnales. FORM. Augiens. B 4 dono -um pro remedio animae meae. ACTA reg. Burgund. 119 si quis ... hanc ... donationem ... infringere temptaverit, XV libras auri componat et post haec ista -a firma permaneat. **2** *gratia – Gunst(erweis):* LEX Baiuv. 2,8ª (pars codd.) qui *(dux)* decretum regis contempserit, -um (-o, dominatu, donatu *var.l.*) dignitatis ipsius ducati careat. *cf.* *donitum. *Gansweidt*

***donulum,** -i *n.* *munusculum – kleines Geschenk:* IOH. SCOT. carm. 7,1,20 crediderim multos ... non despecturos -a nostra fore. 8,1,8 rex pie, devoti ne spernas -a servi, exiguum munus ... patrum mysteria plurima tractans. CARM. Cent. 123,8 dominus reddat ... -a plura.

donum, -i *n.* *script.* donn(um): DIPL. Heinr. IV. 429 *(cod.).* *form. gen. pl.* -um: CARM. Cent. 112,7.

I *datum, munus – Gabe, Geschenk (in malam partem de iudice corrumpendo: l.24.27):* **A** *gener.:* **1** *strictius:* **a** *in univ.:* FORM. Senon. II add. 1,5 nec ad pretium nec ad -um non cupimus tale anonae. LEX Baiuv. 2,16 praemia et -a legibus vires tulerunt. CAPIT. reg. Franc. 14,25 ut nullus episcopus ... pro iustitias faciendum sportolas contra drectum non accipiat, quia, ubi ipsa -a currunt, iustitia evacuatur. HINCM. ord. pal. 365 de -is ... diversarum legationum. ANNAL. Sangall. IV a. 908 episcopus cum ... multis -is venit ad monasterium. WIPO prov. 89 qui reddit malum pro bono, indignus est -o. BURCH. ARGENT. itin. A p. 58,20 superhabundans est terra omni -o. CHART. Carniol. II 94 de cuius *(sc. Domini)* bonorum plenitudine votiva nobis -a proveniunt. *persaepe.* *de scriptis:* HRABAN. carm. 3,13 -um offero pactum in libros regum. *al.* WALAHFR. carm. 18,3 Fulgenti -a secundi. *ibid. al.* *de suco herbae salubri:* WALAHFR. hort. 349 longo ... defaecata labore -a. **b** *in periphrasi:* THEODULF. carm. 28,261 nemo ... in silvis squamea -a *(i. pisces)* ... quaerit. WALAHFR. hort. 151 -a Liei *(i. vinum).* WALAHFR. (?) carm. 54,34 dum fert Alemannia cautes, nec tibi Saxonia satius dat saxea -a *(i. lapides).* CAND. FULD. Eigil. II 18,13 -a ferunt *ministri* Cereris *(i. panem).* **c** *ingenium, indoles – Begabung, Talent, Fertigkeit:* BEDA hist. eccl. 4,24 p. 259,9 canendi -um. ARCHIPOETA 10,17,1 unicuique proprium dat natura -um. SUMMA dict. Saxon. 1 p. 210,17 minores quidam sunt in -o huius *(sc. dictandi)* artis. *al.* **2** *latius i. q. facultas, occasio (data) – Möglichkeit, (sich bietende) Gelegenheit:* WALAHFR. Wett. 226 nulla relinquentes *(sc. armati)* fugiendi -a pavorem. *in lusu verborum de materia stilo poetico exornanda:* ERMENR. ad Grim. 36 p. 579,9 Myrmida -a *(i. Myrmidones)* relinquens *novus Homerus.* **B** *eccl. et theol.:* **1** *de fidelium oblationibus, donariis:* HRABAN. epist. 2ª p. 382,22 hortatur nos lex divina ad deferendum Domino -a. WALAHFR. Mamm. 16,23 fer -a diis, da munera templis. CHART. Burgenl. I 161 p. 119,8 (dipl. spur.) quam *(pensionem)* pro remedio anime nostre ... in -um Deo oblata sunt *(pro* obtulimus, *ut vid.). saepe.* *de mercede sepulturae:* COD. Frid. 23 archiepiscopus ... clerico ... beneficium in ... oblationibus aecclesiae ..., -is sepulturae ... concessit. **2** *charisma, gratia – (Gnaden-)Geschenk, -Gabe, Gnade:* **a** *in univ.:* TRAD. Frising. 229 (a. 806) Atto -o Dei episcopus. RIMB. Anscar. 11 sacri baptismatis -um. ABSAL. serm. 36 p. 212^{C} septem -a spiritus sancti *(cf. Vulg. Is. 11,2sq.).* ALBERT. M. bon. 172 p. 107,48 -a Dei dicuntur ea, quae ex naturalibus haberi non possunt, nisi accedat infusio gratiae novae. *persaepe.* *praemium – Belohnung:* HRABAN. carm. 13,49 famulus sumet meritorum -a fidelis, laetus et intrabit gaudia summa Dei. *al.* **b** *de sacrificio missae, eucharistia:* AMALAR. off. prooem. 13 sacerdos ... facit eam *(hostiam)* transire per suam secretam orationem ad nomen hostiae sive muneris -ive vel sacrificii seu oblationis (*sim.* ALBERT. M. euch. prol. 191,10). HINCM. divort. 13 p. 199,6 ante congruam satisfactionem divina usurpantes mysteria, bonum Dei -um, fa-

[Peter]

ciunt suum iudicium. SYLL. Sangall. 7,1 laudes, omnipotens, ferimus tibi -a colentes corporis immensi sanguinis atque tui. *al.* **c** *de reliquiis, pignoribus:* BEDA hist. eccl. 5,7 p. 293,26 (epitaphium a. 689) templum ... Petri mystica -a gerens. RUOTG. Brun. 32 suę ecclesię filiis oblectamenta contulit et -a salutis. *ibid.:* -a perhennia. GERH. AUGUST. Udalr. 1,15 l. 37 ut ad optivum -um sanctarum reliquiarum ... clerici cum populo ... occurrerent. *expressius:* HRABAN. carm. 80,1,2 hoc templum Domini sacratum est nomine Christi, cuius hic -a condita rite micant: *eqs.* **C** *publ., iur., canon.:* **1** *strictius:* **a** *in univ. de cessione iuris, ususfructus:* LEX Raet. Cur. 8,9,2 filius terciam partem de res matris suae ... patri suo ... pro -o dare debet. CHART. Tirol. 868 p. 285,18 domini ... habeant ... tres mansos ... cum universis frugibus e x -o non in capitali computando, sed pro -o percipiendo ad ius pignoris (CHART. Tirol. notar. I 601 *[v. notam ed. p. CIII]. persaepe*). **b** *tributum, vectigal, donarium debitum – (Ab-)Gabe, Pflichtgeschenk:* CAPIT. reg. Franc. 57,5 -a regia. 75 -a ..., quae ad placitum ... presentare debes *(sc. abbas).* ANNAL. regni Franc. a. 827 p. 173,19 in quo *(conventu)* ... a n n u a l i a -a suscepit *imperator* (CAPIT. reg. Franc. 217,4 -a a. aut tributa publica. *sim.* VITA Ludow. Pii 41 p. 440,11 annua ... -a. *al.*). DIPL. Ludow. Germ. 70 p. 100,33 ut annuatim inde *(sc. de monasterio)* -a nostrę serenitati veniant ..., id est *eqs.* CHART. Burgenl. I 576 p. 381,40 (dipl. a. 1270) preter certos proventus nihil a speculatoribus racione -i exigant *maiores speculatorum. saepe.* **c** *donatio, traditio – Schenkung:* CHART. Rhen. med. I 25 p. 30,3 (a. 772) -um Bertrudis ... in loco nuncupato Hagane. WALAHFR. Wett. 821 cuius *(comitis)* nitet Augia -is. DIPL. Ludow. II. 43 si ... loca sanctorum nostris ditamus -is. DIPL. Heinr. III. 312 p. 426,40 corroboramus ... -um caldariarum ..., quas tradidit ... ecclesiae comes. CHART. Solod. I 214 -i autenticum ... fuit combustum. CHART. Babenb. 385 qui *(testes)* huic -o *(sc. iuris patronatus)* concesso ... affuerunt. *saepe. in nomine loci:* DIPL. Conr. II. 285 p. 400,24 (spur. a. 1084/88) allodium, quod dicitur Donumcyrici *('Donceel')*. **d** *privilegium, praerogativa – Vorrecht:* CAND. FULD. Eigil. II 7,24 missus de rege remissus ... parta ... secum bona -a *(sc. ius eligendi abbatis)* reportans. DIPL. Constantiae 32 p. 102,34 (dipl. a. 1096 insertum) quisquis ... istius -i destructor extiterit, anathema subincurrat. DIPL. Conr. III. 294 (spur.) honoribus ampliare, plurimis -is beneficiare. 292 p. 507,28 (spur.) in donationem perpetuam ... concedimus *(sc. ius eligendi et instituendi episcopum)* et in -um. p. 507,33 ut ... hec nostra donatio, -um et privilegium regia magnificentia ... concessa ... perpetua sint et rata. **e** *charta, instrumentum – Urkunde:* DIPL. Karoli M. 160 p. 217,37 per hoc nostrę serenitatis preceptum atque confirmationis -um. *al.* CONC. Karol. A app. 10 p. 856,21 (epist. papae spur.) hoc nostro -o cum nostra voluntate monachis ... concedimus, uti *eqs.* **f** *usu plur. i. q. bona – Güter:* CHART. Duisb. 80 (a. 1273) -a feodalia conferre. **g** *beneficium – Benefizium, Lehen, Pfründe:* CHART. Rhen. inf. I 262 p. 170,9 (a. 1103) ut duobus clericis ... cura *(sc. capellarum)* sine a l t a r i s -o ... a ... decano committatur (CHART. episc. Hild. II app. 13 p. 579,28 [epist. papae]. CHART. Solod. I 387 p. 221, 1). CHART. Mog. A II 324 p. 553,8 abbas ... unum de monachis suis ... in capitulo suo ... -o a l t a r i s i n v e s t i e t (CHART. Aquens. 183. CHART. Xant. 97). **h** *dos – (Braut-)Gabe:* CHART. Epternac. 157 p. 239,9 (a. 894/95) universa parti mee *(sc. Berctrudis)* ... in -is dotalibus tradita *(sc. a marito).* REGISTR. abb. Werd. 4,2 p. 139,10 nuptialia -a. *al.* GREG. VII. registr. 1,5 cum -o atque dote ... ad alterius viri thorum ... transmigrare *(v. notam ed.).* CHART. Bern. II 346 p. 373,26 contulimus *(sc. Hartmannus)* ... uxori nostre curtem ... in -um propter nuptias m a t u t i n u m, quod vulgariter dicitur morgengabe (CHART. Wirt. VII 2116 p. 64,9). **2** *latius:* **a** *officium – Dienst, Amt:* EKKEH. IV. bened. I 16,64 sacerdotum ... prę cellere -um (gloss.: officium). DIPL. Frid. I. 785 p. 345,28 prepositus ... ab archipresule curę -o investitus. **b** *constitutio – Festsetzung, Bestimmung:* CARM. de temp. rat. 27 punctos quattuor, passim minutas denas dare *(sc. solent horae)* -o ductivo (dictivo *var. l.*), quindenas partes, quadrais momenta (*cf.* BEDA temp. rat. 3,12sqq.). DIPL. Otton. I. 320 ut hoc auctoritatis nostrae -um sive praeceptum firmum et stabile permaneat. CHART. ord. Teut. 1 p. 1,8sq. (dipl.) -a sive conventiones, quas Girardus de Valentia Latinis ... iussu meo habuit, laudo et concedo; que -a sive conventiones hee sunt: *eqs.* **c** *potestas, dicio, ius – Verfügungsgewalt, Recht:* CHART. Bund. 17 p. 21,13 (a. 765) per muneris -a vel potestate propria. DIPL. Heinr. IV. 460 ut advocatio ... abbatię ... in ... abbatis ... -o et subiectione consistat. **d** *fides, sponsio, promissio – Zusage, Versprechen:* CHART. Lux. I 444 (c. 1148/1150) ego dominus de Rochefort domino meo comiti Rupis et de Durbui hoc -um dedi ..., quod nulli hominum contra ipsum astare potero.

II *datio, collatio – (Ver-)Gabe, Vergabung (usu publ., iur., canon.):* **A** *(con)donatio, largitio, concessio, institutio – (Ver-)Schenkung, Verleihung, Übertragung, Gewährung, Einsetzung:* LEG. Wisig. 3,1,9 an de rebus propriis, an de principum -o (-a *var. l.*) conlatis ... conscribendi dotem habeat potestatem. HROTSV. prim. 368 Oddo, dux factus populi -o regis. RUD. TRUD. gest. 5,7 ut absque -o eius *(imperatoris)* nullus ... constitueretur episcopus. DIPL. Frid. I. 226 p. 12,30 utriusque investiture -um, tam imperialis quam episcopalis. *persaepe. de symbolo investiturae:* CHART. Lamb. Leod. 27 p. 44,10 (a. 1085) accepi *(sc. Elbertus)* -um in capitulo de manu ... prepositi. RUD. TRUD. gest. 5,7 accipere -um (*postea:* baculum) abbatiae ... de manu imperatoris. CHART. Stab. 162 p. 328,7 -um et investituram ... e c c l e s i e de manu nostra *(sc. abbatis)* accepisti (*sc. abbas;* p. 328,13). CHART. episc. Hild. II 9 p. 6,19 ut ... electo *(sc. episcopo)* ... -um regalium ... porrigatis *(sc. rex).* **B** *ius vel potestas donandi, deferendi, ordinandi, instituendi, ius patronatus – Recht auf Vergabung, Verleihung, Übertragung, Einsetzung, Bestallungs-, Patronatsrecht:* DIPL. Otton. III. 330 p. 758,28 episcopatum ... c u m -o e t c o n s e c r a t i o n e (DIPL. Heinr. IV. 102 p. 135,1 abba<t>iam ... c. -o e. c. abbatum). CHART. Rhen. 253 l. 130 decaniam ... super omnes parrochianas ęcclesias ... preter a l t a r i u m -a *(sc. nos archiepiscopus concessimus;* CHART. Rhen. med. I p. 426,8 [epist. papae]. *al.).* CHART. Rhen. med. III 178 -um ecclesie. CHART. Lamb. Leod. 169 cum -o abbatie et investituris abbatiarum. *al. v. et vol. I. p. 11,41.*

***donus** *v.* dominus. ***doplerius** *v.* *duplerius.
dopnus *v.* dominus. **dor** *v.* dolor.
doracinum *v.* duracinus. **doras** *v.* dodrans.
doratus *v.* deauro.

dorcadion, -i *n.* (δορκάδιον) *Dictamnus albus (L.) – Diptam (cf. Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. II. p. 122sq.):* GLOSS. III 487,29 St.-S. -on wizwurz.

dorcas (-chas), -adis *vel raro* **dorca,** -ae *f.* (δορκάς) **1** *damma, caprea, ibex – Gazelle, Gemse, Reh, Steinbock:* SEDUL. SCOT. carm. I 8,13 -es ut vigili montis de vertice visu ... cuncta pericla notant. GLOSS. III 684,68 St.-S. -a reiga. SUMM. Heinr. A 3,374 caprea, regeiz, vel -s (orcas *var. l.*) vel ibix steingeiz, steinbuc. ALBERT. M. summ. theol. II 11,61 p. 593[b], 17 horum *(sc. animalium)* haec ... ad escam, puta cervos, oves, -es (*PG 94,908*[C] δορκάδας) sive damas. *de genere cervi:* ALBERT. M. animal. 2,87 species ... cervi, quae Graece hahane vocatur, quam quidam -chadem esse dicunt, habet fel in auricula. **2** *simia – Affe:* GLOSS. II 738,5 St.-S. -s nomen interpretatur simia, affo.

***dorfmagister** (-ai-), -tri *m.* *magister villae, villanorum – Dorfmeister, Gemeindevorsteher (de re v. l. 63 et Dt. Rechtswb. II. p. 1056):* CHART. Tirol. notar. I 929 (a. 1237) Cuncius filius -aistri de Levnan *(v. notam ed. p. 477,35sq.).* CHART. Tirol. 1092 Cuançus -r de Leunano filius condam prepositi Gotfridi. *ibid. al.*

***dormentarius** *vel rarius* ***dormitarius,** -i *m.* *de officiali monasterii, capituli i. q. custos, praefectus, praebendarius dormitorii – Wächter, Vorsteher, Pfründner des Schlafsaals:* CHART. Rhen. med. III 29 p. 32,13 (a. 1215) serviant ... refectorio -itarius, hostiarius et kamerarius et unam tantum prebendam accipient inter se dividendam. p. 32,19. CHART. Argent. add. 28 p. 29,20 dat ... Arnoldus -ntarius VIII uncias et II cap-

pones (*sim.* 220 p. 122,4. p. 130,26). CHART. civ. Spir. 68 petiverunt coram nobis *(sc. praeposito)* . . . cives Spirenses X modios siliginis a C. prebendario Spirensi et R. -itario, officialibus nostris. CHART. Basil. A II 91 in cuius *(sc. episcopi)* anniversario capellanus . . . dat . . . sacristis et -ntario . . . unum sol. den. (*sim.* 194 p. 252,27). *al.*

***dormia** *subst.* (*francog. vet.* dormie) *sopor – Koma:* WILH. SALIC. chirurg. 1,59 p. 322B aliquando est vomitus in anthrace et syncopa, quae appellatur somnus magnus aut -a a laicis, et illud est signum mortis.

dormio, -i(v)i, -itum, -ire. *script.* to-: *l.58. supinum* -to: ANTIDOT. Sangall. p. 91,30. ANTIDOT. Glasg. p. 122,41. *depon.: l. 18. supinum pendet ab* esse: *l. 21. 23. partic. praes. usu adi.: p.989,48.*

in somno esse, somnum capere, cubare, (re)quiescere – schlafen, ruhen: **1** *proprie:* **a** *in univ.:* ARBEO Corb. 4 p. 191,22 lectulo se deiecit, ut . . . corpori -endi concederet requiem. CAPIT. reg. Franc. 37,24 si -antur (-ant *ed. Eckhardt*) fratres post nocturnas. WALAHFR. carm. 67,1,3 qui -ire nequit, summus per saecula rector. SALOM. III. carm. 1,242 si sit *amicus* -tum, vox pernix excitet illum. ALFAN. premn. phys. 28,6 p. 136 ˹-entibus nobis˺ (*PG 40,709B* κοιμωμένων ἡμῶν). VITA Udalr. Cell. II 52 (26) cum -tum esset, vidit in somnis sanctus abbas . . . totum se denudari. THADD. FLORENT. cons. 24,109 quando vadit *comes* -tum. ALBERT. M. animal. 2,15 quiescit et -it (*p. 498a,11* καθεύδει) *elephas* stante corpore. CARM. Bur. 77,20,1 fugit a me *(sc. amante)* bibere, cibus et -ire. *persaepe. v. et p.989,13.67. in cognomento:* GENEAL. Fusn. 15 (MG Script. XIII p. 255,6; c. 1160) Guido dictus Qui-non-dormit. **b** *dormitorium, cubile habere – seine Schlafstätte haben:* CAPIT. episc. I p. 223,17 ut omnes presbiteri . . . aut quolibet gradu ordinati . . . ad eorum plebes -ant in simul. TRAD. Teg. 57c qui *(eleemosynarius)* in ęcclesia . . . -endo nocte et die ęcclesiasticas res custodiat. **2** *alleg.:* HRABAN. univ. 1,1 p. 19A -ire Domini est, dum in quorumdam hominum cordibus fides eius minime vigilat. 6,3 p. 180B -ire diabolum (-i *var. l.*) est in corde reproborum requiescere. RUOTG. Brun. 10 p. 10,21 -ente . . . Iesu in pectoribus. **3** *translate vel in imag.:* **a** *de somno mortis:* **α** *in univ.:* FROUM. carm. 36,6 mors mortua -it, ex quo morte tua reserasti *(sc. Christus)* gaudia vitę. DIPL. Heinr. III. 111 (spur.) pro remedio animę nostrę omniumque parentum nostrorum in Christo -entium requie. CHART. Austr. sup. I 95 p. 134,17 pater . . ., qui Rome defunctus -it. **β** *obdormiscere, obire, mori – entschlafen, sterben:* GLOSS. psalt. Lunaelac. 20,7 quoniam in cruce Christus ad patrem tradens spiritum -vit. AGIUS epic. Hath. 109 si . . . defunctum . . . credimus Iesum, ut surgens mortem vinceret . . ., credamus quoque hos, qui iam -misse probantur, secum per Iesum tollere . . . Dominum. BERNOLD. CONST. necrol. (DtArch. 40. 1984. p. 497,25) Widerolt Marcuart cum CXIII Ierosolimam tendentes naufragio emundati -ierunt. **b** *de concubitu:* CAPIT. reg. Franc. 16,11 si quis cum filiastra sua -ierit (fornicaverit *var. l.*). IOH. CANAP. Adalb. C 19 p. 79,30 mulier cuiusdam viri nobilis cum quodam clerico -misse publice arguitur. CHART. Babenb. 86 p. 118,32 si quis cum muliere soluta consensu et voluntate eius -ierit. CARM. Bur. 116,2,4 si sua labra semel novero, una cum illa si -iero. *al.* **c** *de otiositate, ignavia:* ALCUIN. epist. 38 p. 81,10 vigilandum est in bonis operibus, non -endum (to-endam *var. l.*) in delectationibus carnalibus. FROUM. carm. 26,4 sencio, quod -is *(sc. frater)*, quocirca infunderis a me. **d** *de neglegentia, incuria:* VOLQUIN. serm. 520 (StudMediev. III/3. 1962. p. 337; s. XII.1) quam necessarii essent . . . circumspecti vigiles . . ., quia multum -itur in urbe.

subst. **dormiens,** -entis *m. qui dormit, dormitor – ein Schlafender, Schläfer:* **1** *proprie:* ARBEO Corb. 4 p. 192,18 instar -is expergefactus *fur.* ALFAN. premn. phys. 2,60 p. 38 neque -ens (*PG 40,564B* ὁ καθεύδων) erit absque operatione animae. *al. v. et p.989,52.* **2** *translate:* **a** *de mortuis:* **α** *in univ.:* ALBERT. M. eccl. hier. 1 p. 2,70 ipse determinat . . . de -bus (dormitionibus *var. l.*), idest de ritu sepeliendi mortuos. *v. et p.990,7.* **β** *in nomine collectivo commartyrum:* HUGEB. Willib. 4 p. 93,16 ambulaverunt in illum locum, ubi Septem -es requiescent. **b** *de neglectoribus, incuriosis:* HEINR. TEG. Quir. I 5 p. 251,23 iuste preda fortium desides, barbarorum -entes, latronum incauti.

dormisco, -ere. *dormire, obdormiscere – (ein)schlafen:* SEDUL. SCOT. carm. II 74,4 -o stertens. *de somno mortis:* EKKEH. IV. bened. I 12,20 iam, peto *(sc. Symeon)*, -am: moriens in pace quiescam.

dormitans *v.* dormito. ***dormitarius** *v.* *dormentarius.

dormitatio (-cio), -onis *f.* **1** *proprie i. q. somnus – Schlaf, Schlummer:* VITA Apollin. 7 (MGMer. III p. 200,13) sopore corpora solvebantur, ita ut et beatus antistes securitatem . . . -e monstraret. GONZO Geng. 11 ita dormitare valet *puer* ac si . . . Styge, -is . . . fluvio, inebriatus. VITA Agric. 1 non . . . palpebris -cionem, non oculis dormitionem . . . indulgebat *femina (cf. Vulg. psalm. 131,4sq.). alleg.:* ERMENR. ad Grim. 6 p. 540, 33 quia cibus animae est eloquium Dei, . . . -o eius humilitas, quae ducit hominem ad perfectam requiem. **2** *translate:* **a** *gener.:* **α** *obitus, mors – das Entschlafen, Tod:* ANNAL. Augiens. a. 735 (MGScript. III p. 136,31; s. IX.in.) Bedae -o (*sim.* ANNAL. Germ. Paris. a. 737 [MGScript. IV p. 3,13]). MARIAN. chron. a. Chr. 2,74 capit. p. 497 de -e sancti Iohannis evangelizae. SIGEBOTO Paulin. 48 -is suae diem appropinquare sentiebat *abbas. v. et l.62.* **β** *neglegentia, error – Unachtsamkeit, Versehen:* IDUNG. PRUF. dial. 2,957 una est -o magistri Hugonis: cum esset professus monasticam regulam, . . . non recognovit se esse monachum. *al.* ACTA imp. Winkelm. I 643 p. 518,15 sit . . . aliena vita . . . -i magistra. **b** *medic. i. q. torpor, stupor – das Einschlafen, Gefühllosigkeit:* CONSTANT. AFRIC. theor. 9,19 p. 44bv -es *(sc. dentium)* fiunt ex causa nimis frigida actualiter, sicut nive, glacie *eqs.* GLOSS. Roger. I A 3,23 p. 704,38 patiuntur *digiti* frigus et -em et quasi quandam sensus privationem. p. 704,42 -o sive insensibilitas. WALTH. AGIL. med. 41 p. 146,39 si . . . declinet *matrix* ad sinistrum *(sc. vertebrum)*, fit ex ea -o cruris et sinistri pedis. *al.* WILH. CONG. chirurg. 1678 propter . . . paralisim -cionis in digitis.

***dormitilla** *v.* *tormentilla.

dormitio (-cio), -onis *f. script.* to-: *l.55.* **1** *proprie i. q. actus dormiendi, somnus – das Schlafen, Schlaf:* PASS. Kil. II 13 solebat . . . Kylianus post parvam -em necessitatis ad studium vigilare . . . orationis. HILDEG. caus. 2 p. 77,9 homo . . . in duas partes divisus est, scilicet vigiliarum et -is. STATUT. ord. Teut. p. 45,9 quicunque . . . locuti fuerint, ante -cionem dicant dominicam orationem. ALBERT. M. animal. 19,5 quod omnes nati animalium . . ., quando pariuntur, ˹sunt in similitudine somni sive -is˺ (*p. 778b,21sq.* καθεύδειν εἴωθε). *saepe. v. et l.14. in imag. c. sensu absentiae:* RUP. TUIT. vict. 2,14 p. 61,18 dormierat *Deus* . . . quadam -e, id est taciturnitate permittendo serpentem accedere. *ibid. iterum.* **2** *meton.:* **a** *dormitorium – Schlafstätte, -gelegenheit:* CHART. Rhen. inf. IV 646 p. 793,10 (a. 1202) -o . . . ipsius *(capellani)* per quadragesimam a comitibus in castro providebitur. **b** *actus, tempus dormitum eundi – Schlafengehen(szeit):* TRACT. de caus. mul. 1 da exinde dies V cal. I *(sc. potionis)* post cibum ad -em. ANTIDOT. Glasg. p. 135,16 hec omnia teris cum sucum marrubium et facis catapudias ad t-cionem. p. 135,19 ad -cionem. **c** *ritus sepulturae – Bestattungsritus: v. p.987,70.* **3** *translate:* **a** *gener.:* **α** *obitus, mors, somnus mortis – das Entschlafen, Tod(esschlaf):* ANNAL. Lauresh. a. 705 -o Domnani abbatis. AMALAR. off. 4,8,6 somnus noster aliquam similitudinem habet -is eorum, qui sub protectione Domini transierunt de praesenti saeculo. ANNAL. Quedl. a. 997 p. 74,27 post -em (dormitationem *var. l.*) . . . secundi Ottonis augusti. CATAL. biblioth. A IV 40,76 epistola consolatoria sancti Ieronimi ad Paulam de -e Blesillę filię eius. *saepe. c. sensu requietis:* CHART. archiep. Magd. 426 p. 562,17 (a. 1190) in qua *(capella)* Heinricus et sui progenitores locum -is in Christo accipiant. **β** *neglegentia, incuria – Nachlässigkeit:* VOLQUIN. serm. 63 (StudMediev. III/3. 1962. p. 324; s. XII.1) vigilet mens tua, ne pereat messis tua; causa enim perditionis est ipse torpor -is. *ibid. al.* **b** *medic. i. q. torpor, stupor – das Einschlafen, Gefühllosigkeit:* WILH. CONG. chirurg. 1682 propter -em, que fit in tibiis et pedibus.

[Peter]

***dormitiuncula,** -ae *f.* *somniculus – kurzer Schlaf:* BERTH. chron. B a. 1077 p. 305,11 cum paulisper fragile corpusculum -a rapta reficeret *imperatrix Agnes*.

dormito, -avi, -are. *script.* to-: *l. 50.* *partic. praes. usu adi.: l.18; subst.: l.18.*

1 *proprie i. q. dormire (velle), obdormiscere, somnolentum esse – (ein)schlafen (wollen), (ein)schlummern, dösen, schläfrig sein:* ERMENR. ad Grim. 6 p. 540,31 quando -at *corpus*, quęrit somnum. AGIUS epic. Hath. 650 nec de corde meo sua cara recedit imago, vel cum -o vel potius vigilo. CONSTANT. AFRIC. theor. 5,106 p. 24b^{v} cum cibamur et ciborum cerebrum fumus ingreditur, facile -amus. IDUNG. PRUF. dial. 2,139 aliqui . . . in tam longa tocius corporis prostratione -ant, aliqui dormiunt, aliqui etiam stertunt. *al. v. et l.42.p.988,12.* *in imag. et per compar.:* CONSUET. Marb. 56 non . . . desunt, qui . . . quasi -ando per cottidianas negligentias et detrimenta animę caput . . . deponunt. HIST. peregr. p. 124,30 quasi prius -ans excitatur devotio. CONST. imp. III 98 quae *(stella)* . . . -antis (-antibus *var. l.*) imperii sompnum excitabit. **2** *translate:* **a** *gener.:* **α** *ignavum, otiosum esse, cessare – untätig, träge sein, nachlassen:* PETR. DAM. epist. 142 p. 519,12 o divinum iudicium, a nostrae pravitatis intuitu non -ans! OTTO FRISING. gest. 2,29 p. 136,1 -ante prudentia vires quoque minui necesse fuit. CHART. Worm. 106 p. 84,25 si qui coacti subierint, se minus obligatos estimantes in hiis, que ad sua spectant officia, pigri aut minus strenui sunt et quandoque -ant. *iur. i. q. perire, suspendi – erlöschen, zu gelten aufhören, aufgehoben werden:* CHART. Sev. Col. 21 p. 37,36 (a. 1238) cum appellacione recepta priorum iudicum *(ci.,* indicum *ed.)* sive executorum debeat -are iurisdictio et execucio, mandamus *(sc. iudices) eqs.* **β** *incuriosum, neglegentem esse – unachtsam, nachlässig sein:* IDUNG. PRUF. dial. 2,956 restat, ut dicas *(sc. Cisterciensis)*, quare dixeris magistrum Hugonem -asse. **γ** *absentem esse, deesse – abwesend sein, fehlen:* PASS. Ger. Col. 22 quicumque fide non -ante qualemlibet ibi medelam expostulat *eqs.* **b** *medic. de membris corporis i. q. torpescere – einschlafen, gefühllos werden:* FRID. II. IMP. art. ven. 3 p. 45,22 ex replicatione . . . tibiarum . . ., ex qua genua eius *(gruis)* dolent et -ant.

adi. **dormitans,** -antis. **1** *somnolentus – schlaftrunken, schläfrig:* WALTHARIUS 1181 -es cantu patefecit *puella* ocellos. **2** *ignavus, otiosus – untätig, träge:* ARNOLD. RATISB. Emm. 2 p. 1029^{A} illud . . ., quod dixisti me quasi dormitando dictitare, commonefacit me, ne sim -ius, sed ut studio liberali efficiar vigilantius. **3** *incuriosus, neglegens – unachtsam, nachlässig:* EPIST. var. II 26 p. 340,18 codicum . . . varietas, quae ⌞-ium librariorum⌟ *(cf. Hier. praef. Vulg. evang. p. 2,5)* exorta vitio imperitorum . . . ignavia alitur. ANSCAR. pigm. p. 42 protege, Domine, plebem tuam, neque -s neque dormiens Deus *(spectat ad Vulg. psalm. 120,4)*. GLOSS. I 708,12 St.-S. -bus (t- *a. corr.*), incuriosis, ungeuuaren. 719,55.

subst. **dormitans,** -antis *m.* *qui dormit – ein Schlafender:* CONSTANT. AFRIC. theor. 5,106 p. 24b^{v} dormientes . . . si<ve -es non> *(suppl. secundum ed. Basil.)* anhelitu privantur.

dormitorius, -a, -um. *script.:* to-: *p.990,2. adde* EPIST. Hann. 79 p. 129,7 *(cod.)*. -tar-: *l. 60.* -tur-: *l. 68. adde* ALCUIN. carm. 96,1$^{tit.}$ -rum: *l.71.* *form.* -ment-: *p.990,2. cf.* *dormentarius.

1 *adi. i. q. ad dormiendum pertinens, aptus – Schlaf-:* NOTKER. BALB. gest. 1,5 p. 8,12 cum rex ad palatium vel c a m i n a t a m -am (-ariam, -um *var. l.*) . . . rediret (CHART. Ital. Ficker 37 p. 54,48. DIPL. Heinr. II. 461 p. 584,8). **2** *subst. neutr. i. q. locus dormiendi, requiescendi – Schlaf-, Ruhestätte:* **a** *proprie de cubiculo, conclavi:* **α** *gener.:* HINCM. divort. 15 p. 212,12 sanctus . . . adduxit *(sc. puerum)* in -um (*Ps. Amphilochius Iconiensis, vita s. Basilii 11 p. 195^{B}* κιτῶνι) suum. **β** *eccl. in monasteriis sim. ('Schlafsaal, -gebäude'):* ORD. Rom. 18,10 canuntur conpleturio, ubi dormiunt *(sc. fratres)*, in -urio. FORMA mon. Sangall. 23,3 subtus calefactoria domus, supra -um, lecti. *al.* WOLFHARD. Waldb. 1,2 p. 152,3 in communi . . . sanctimonialium -o. ADAM gest. 3,3 p. 146,6 refectorium, -um (-rum *var. l.*), cellarium et ceteras fratrum officinas . . . ex lapide facere. CHART. Solod. I 331 p. 185,5 dimidia hŏba, quam contulit domina Ifendal ad lumen t-entorii. REGISTR. Xant. p. 88,4 de prebendis elemosinariis et officiis -i. *persaepe.* *meton. de officio dormitorii:* REGISTR. abb. Werd. 6,8 p. 177,2 (c. 1150) ad -um fratrum de manso uno in Emerslova VI s. *(sc. solvuntur).* **b** *translate de coemeterio:* WALAHFR. exord. 6 p. 480,16 cymiterium recubitorium vel -um est mortuorum, qui et ideo ab ecclesia dormientes dicuntur, quia resurrecturi non dubitantur (*sim.* CAND. FULD. Eigil. I 17. CHRIST. STAB. Matth. 56 p. 1493^{C}. ALBERT. M. eccl. hier. 7 p. 152,11). CHRON. Reinh. a. 1213 p. 582,11 pro vite merito decernitur *Sifridus* collocari in -o.

***dormitus,** -us *m.* *somnus – Schlaf:* CONSUET. Trev. 50 p. 307,21 post sexte -um. 54 p. 309,16 percusso . . . post -um tintinabulo, ut fratres ad necessaria eant.

dornator *v.* tornator. ***dornella** *v.* *tormentilla.

***dornus,** -i *m.* (*gall.* *durnos *'Faust', cf. prov.* dorn, *francog. vet.* dor) *de mensura quattuor digitorum cum pollice extenso fere i. q. octo digiti, sex pollices vel paulo plus – etwa: 15-16 cm:* TRACT. de cruc. effig. 2sq. latitudinem *(sc. crucis)* de dextra manu ad sinistram fac unum plenum -um; similiter de articulis pedum usque ad nares unum -um *(cf. notam ed. p. 227sq.)*.

doron, -i *n.* (δῶρον) *donum – Gabe (usu plur.):* DUNGAL. (?) carm. 6,2,1 hic fons inriguus vitalia -a ministrat.

***doronicum,** -i *n.* *(arab.* darauniğ *sim., quod verbum ex pers.* daraunak; *cf. francog. [vet.]* deronic, doronic, varonic; *v. Wartburg, Frz. etym. Wb. XIX. p. 39)* *script. et form.: nom. sg.* ver-a, der-a: *l.35.* *nom. pl.* ber-i: *l.34.*

Doronicum pardalianches (L.) – kriechender Gemswurz, Schwindelwurz (cf. Fischer, Pflanzenkunde. p. 267; Hegi, Flora VI/2. p. 718): THADD. FLORENT. cons. 123,119 cordi . . . fiat inunctio talis: recipe buglosse, -i, gariofilorum . . ., omnium ana part. I. *fort. add.:* CONSTANT. AFRIC. grad. p. 373,35 be-i sunt radices albae et subtiles in India nascentes. ALPHITA I p. 287,16 de-a seu ve-a radix est parva, utroque capite gracili, in medio vero latior (*item* II p. 49,20).

dorsalis (doss-) *vel raro* ***dorsilis,** -e. *script.:* torsa-: CATAL. thes. Germ. 40,4. dosca-: CATAL. thes. Germ. 34,7.

1 *adi.:* **a** *ad dorsum pertinens – Rücken-:* EKKEH. IV. cas. 18 p. 48,10 parat *mulier* tapetiis et pallio -ili caminatam. CATAL. thes. Germ. 48,36 -alia pallia VI. MARIAN. chron. a. Chr. 1086 ubi . . . episcopi sedebant, -alia pallia pendebant. **b** *ad medullam spinalem pertinens – Rückenmarks-:* TRACT. de caus. mul. 95 p. 53,30 contigit hec causa medullarum infricdacione, maxime ex spina dorsi . . .; scias enim infricdacionem -alem est semini inimicum. **2** *subst. neutr. i. q. tapete, stragulum – Wandbehang, (Wand-)Teppich, Decke, 'Dorsale':* THIETM. chron. 7,66 imperator . . . tria dedit -alia. LEO MARS. chron. 3,18 p. 384,30 (rec. II) sedilia lignea in circuitu chori cum dossalibus (-alibus *D p. corr.*) eorum. 3,31 (rec. II) pallium magnum cum elefantis, quod -ale (doss- *C*) cognominant. RUP. TUIT. off. 2,23 l. 987 cur . . . holoserica -alia parietibus appenduntur? TRAD. Weihenst. 357^{a} p. 300,25 unum coccineum -ale post crucem suspendendum in pascha. CATAL. thes. Germ. 106,8 decem -alia serica, sex -alia lanea et unum de pellibus *eqs.* CHRON. Reinh. a. 1208 p. 576,5 platee -alibus et cortinis inestimabiliter ornantur. *persaepe (praecipue in catalogis thesaurorum).*

dorsarium, -i *n.* *tapete – Wandbehang, -teppich:* CHART. Eberac. 7 p. 23,16 (a. 1143) -a purpurea quindecim . . ., quae nos *(sc. episcopus)* ad ornatum maioris ecclesie nostre comparare cupientes *eqs.* CHRON. Bened. II 19 coemuntur pallia, tapetia, -a.

***dorsellus** *v.* *torsellus.

***dorsiloquium,** -i *n.* *maledictio, calumnia in absentem – Gerede hinter dem Rücken, Verleumdung:* EKKEH. IV. cas. 35 p. 80,3 detractiones et -a patiuntur *senatores* assidua (*inde* VITA Notkeri 30 p. 585^{C}).

***dorsipallium,** -i *n.* (dorsum *et* pallium) *tapete – Wandbehang, -teppich:* EKKEH. IV. cas. 90 p. 186,18 ut in -o et cortina lecti sui *(sc. Ekkehardi)*, quę humilia sentiens ipse iussit deponi.

[Peter]

***dorslagum,** -i *n.* (*cf. theod. vet.* durchslac) *t. t. archit. i. q. perforatio – Durchschlag, -stich:* COD. Wang. Trident. 238 p. 446,17 (a. 1208) si aliquod -um apparuerit . . . in puteis vel laboreriis aliquorum et occasione illius aliquod inde appareret discordium. *ibid. al.*

1. dorsum (dos(s)um), -i *n. vel rarius* **dorsus** (dos(s)us), -i *m. script. et form.: nom. sg.:* -u: GLOSS. III 9,24 St.-S. -o: *l. 12. dat. sg.* -ui: *l. 35. abl. sg.* -u: *l. 14. adde* LEX Sal. Karol. 13,1. 29,22. 42,2 *(var. l.).*

I *proprie vel in imag. i. q. tergum – Rücken:* **A** *de hominibus:* **1** *gener.:* **a** *in univ.:* LEX Baiuv. 7,4 rumpatur -us (-o, in -o, -um *var. l.*) . . . L percussionibus. LEX Sal. Pipp. 40,2 in -um (-o, dosso *var. l. rec. E*) . . . portare (*inde* LEX Sal. Karol. 29,15 in -u [-um, -o *var. l.*]). HROTSV. Gong. 571 -i . . . extrema . . . particula *(i. podex).* THEOD. CERV. chirurg. 2,17 p. 149[A] -um seu tergum. *persaepe. in imag.:* CAND. FULD. Eigil. I 5 p. 225,14 ut ungulas nobis detractionis in -um ponas. **b** *in locut.:* **α** -a vertere *i. q. fugere – fliehen:* OTTO FRISING. gest. 1,33 p. 52,30 Ungari de fuga cogitabant -aque vertere volebant. **β** -a dare *i. q. abire, discedere ab – den Rükken kehren, sich abwenden (von):* EKKEH. IV. bened. I 7,63 -a paralleli dederant et cingula cęli. VITA Reginsw. 14 sanctae virgunculae parentes . . . cum omnibus mobilibus suis Francigenis -um dederunt. **c** *in cognomento:* CHART. Xant. 233 (a. 1269) Gerardus dictus D-um. **2** *iur. (spectat ad verbera):* Lex Sal. Pipp. decr. Child. 14 servus aut tres soledos reddat, aut de -um (dossum *var. l.*) suum conponat. LEX Sal. Pipp. 13,1 si quis servus . . . furaverit, . . . aut flagellus CXX ictus accipiat aut pro -o (-um *var. l.*) suo CXX dinarius . . . solvat. LEX Raet. Cur. add. 11 fiat battutus aut redemat suum dossum ad VI solidos. CAPIT. reg. Franc. 34,13[b] si litus fuerit, solidos quindecim conponat ad populum et fredo dominico in -o accipiat; si servus fuerit, solidos X ad populum et fredo -um. *al.* **B** *de animalibus:* ARBEO Corb. 16 p. 206,7 qui *(subiectus)* se subito equi praeponens -ui. FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 79,15 -um est illud membrum, quod ab inferiori extremitate colli protenditur usque ad lumbos. *al.* **C** *de rebus:* ADAM gest. 4,31 p. 263,13 reflexo in aquilonem -o . . . in Ripheis montibus limitem facit *Nortmannia.* DIPL. Heinr. V. (spur.; ed. A. Naudé, Die Fälschung der ält. Reinhardsbrunner Urk. 1883. p. 116,18) per -um montis Ebenberg in Steizach *(sc. terminus vadit).* RICHARD. ANGL. (?) anat. II p. 85,15 vena concava orta in gibbo, id est -o <epatis>, tendit ad spiritualia per medium dyafragmatis.

II *meton.:* **A** *de hominibus:* **1** *corpus – Leib, Körper:* FORM. Marculfi 2,13 vestimentum tam in -o quam in lecto (*item* FORM. Pith. B 47; *cf. francog.* sur le dos). **2** *spina dorsalis – Rückgrat:* THEOD. CERV. chirurg. 2,45 p. 155[F] spondylia -i, quando dislocantur dislocatione completa, interficiunt sine dubio. **3** *onus dorsuale – Rückenladung, -last, -packung:* DIPL. Loth. I. 91 p. 224,20 (nota dorsualis s. IX./X.) praeceptum domni Lotharii de theloneo, pontatico . . ., sed neque in carris et sagmis vel in -is seu in navigiis. *remissius i. q. fascis – Bündel, Ballen* (*fort. confunditur c.* torsellus): CHART. Bern. II 281 p. 307,11 (a. 1249) qualiscumque pannus fuerit, semper per -um debet mensurari. **B** *de animalibus i. q. tergus – (Fleisch-)Rücken, Rückenstück, Rumpf:* GESTA Trud. cont. I 13,5 pictantias, partim de luciis farcitis, partim de -is salmonum et ovis eorum piperatis. CHART. Wirt. VI 1987 p. 382,16 Hugo iudex de curia sua XXX Hallenses, duos cappones et -um porcinum. **C** *de rebus i. q. collis (arce munitus, muniendus) – Anhöhe, (Burg-)Hügel:* COD. Wang. Trident. 4 p. 23,12 (a. 1155) casamentum unum, quod iacet super dosso. CHART. Tirol. 329 p. 163,27 Henricus . . . investivit dominum Albertum . . . de casale uno . . . supra dosum unum, qui est in valle Glara. 666 p. 122,8 edifficare . . . castrum unum in doso, quod appelatur Castellacium. *persaepe in hac regione. v. et l. 68.71. in nomine loci:* COD. Wang. Trident. 71 (a. 1204) episcopus . . . investivit dominum Albertum . . . de dosso uno, qui appellatur dossum de medio lacu Molveni. CHART. Tirol. 621 p. 95,1 de doso sancti Petri cum campis et possessionibus, que sunt apud dictum dossum. 1201 p. 247,9 de dosso et castro de Rauenstein.

III *translate:* **A** *de rerum partibus:* **1** *pars aversa, postica – Rückseite:* ACBRANN. carm. 15 (ed. H. Hagen, Carmina inedita. 1877. p. 143; s. IX.) -o quaeque suo simplum fert linea ternum. GERB. (?) astrolab. 21[tit.] de inveniendis in -o astrolabii horis. ALBERT. M. veget. 6,173 habens *os dactyli* porum apertum et longum in -o suo, et in ventre suo habet divisionem longam per totum corpus suum descendentem. **2** *pars exterior – Außenseite:* BEDA temp. rat. 1,39 cum dicis quadraginta, interiora pollicis lateri vel -o indicis superduces. ALBERT. M. animal. 1,413 in -o pollicis. **3** *superficies, aequor – (Ober-)Fläche (usu plur.):* AETHICUS p. 132,7 ut quasi parvolus lapillus aut scentilla ignis super -a glaciarum contenere non valet. p. 209,9 -a maris. **B** *locut. adv.* ad -um: **1** *retro, retrorsum – zurück, rückwärts:* GERH. AUGUST. Udalr. 1,26 l. 23 interdum se . . . in dexteram partem reclinavit, interdum ad sinistram et interdum sedens ad -um super posteriora sedilis . . . reclinavit. **2** *a tergo – im Rücken:* CHRON. Fred. 2,57 p. 81,14 Tholomeus . . . dixit ad puerum: ' . . . ad instar puerum meum mihi ad -um obidiens . . . adtende, quod ad senato loquer fabolis.'

2. dorsum *v.* deorsum.

dorycnium (corignum, -rignum), -i *n.* (δορύκνιον) *Convolvulus oleaefolius (Desr.) – olivenblättrige Winde (cf. André, Lex. bot. p. 120; Plantes p. 90):* ALPHITA II p. 51,15 corignum (-ignum *var. l.*), quod alii cacabum dicunt, folia habet in colore similia olive *(v. notam ed.).* *Peter*

dos, dotis *f. (m.: l. 42. p. 993,35. 68. 994,22. al.) script. et form.:* tutis, tutem: TRAD. Frising. 213[a] p. 201,18. 21. tudem: CHART. Sangall. A II app. 1 p. 381,11. dude: *l. 40. adde* TRAD. Frising. 63 p. 90,21. dodem: LEX Alam. 54,2 *(var. l.).* dodidem: CHART. Sangall. A 214. *sing.: nom.:* dut: CHART. Sangall. A 22. dotis: *p. 993,41. adde* LEX Alam. 54,1. FORM. Augiens. B 24. *gen.* -es: FORM. Senon. I 25 p. 196,19 *(a. corr.). abl.* -ę: ALDH. virg. I 48 *(var. l.). cf.* *dotum.

I *proprie i. q. donum, donatio – Geschenk, Gabe:* **A** *publ., iur., canon.:* **1** *strictius:* **a** *dotalicium, donatio nuptialis – Mitgift, Heiratsgut, Brautgabe, 'Wittum' (de re v. HRG I. p. 775sqq.):* **α** *in univ.:* LEX Ribv. 41,2 si mulier virum supervixerit, quinquaginta solidos ⌊in dude⌋ (in -em, vidua *var. l.*) recipiat. TRAD. Frising. 30 p. 58,14 quam *(rem)* adquisivi *(sc. Kepahilt),* vel a -e legitimo mihi accederat. DIPL. Conr. III. 273 p. 473,11 omni coniugali -e se *(feminam)* esse privatam. CHART. Bund. 866 p. 316,27 que sibi *(sc. uxori)* pro -e, quod vulgariter libgedinge dicitur, fuerunt deputata. *persaepe. in imag. (de homine: l. 51) vel alleg.:* LIOS MON. 53 femina *(i. virgo Maria)* -e Dei summa dotata creantis. PURCH. Witig. 74 qui *(Ruodmannus)* diversorum tibi *(sc. Augiae)* -es auxit honorum. LAMB. TUIT. Herib. 1,6 p. 157,11 inungitur a suffraganeis chrismate principalis olei; redimitur ęcclesiasticis sponsalibus in -em catholicę fidei. *al. v. et p. 181,20.* **β** *de donis matrimonialibus, insignibus:* CAPIT. reg. Franc. 296 p. 426,3 benedic, Domine, has -es et accipientes tua benedictione dotare digneris, ut coniugii fidem . . . servantes *eqs.* **γ** *de donis marito collatis:* TRAD. Salisb. I 244[a] (a. 1125/47) qualia *(predia)* . . . in -em a . . . Eberhardo *(sc. socero suo)* acceperat *homo.* CHART. select. Keutgen 127,39 ne aliquis . . . bona sua . . . conferat alteri in -em extra civitatem in provincia. **b** *spectat ad ecclesiam sim. i. q. donatio (occasione fundationis facta) – Ausstattung(sgut), Dotalgut, 'Widum':* **α** *in univ.:* CHART. Fuld. B 274 p. 397,14 (a. 801) cum . . . ęcclesia et eius d e c i m a t i o n e et -e (TRAD. Frising. 1438[a] p. 292,40. *al. sim. p. 995,29. al.*). HINCM. coll. 1 p. 69,2 -um (-ium *var. l.*) ad . . . ecclesias pertinentium dispositio. GERH. AUGUST. Udalr. 1,7 legitimam -em in terris et mancipiis . . . dare. HELM. chron. 77 p. 146,1 in -em episcopii. CONST. imp. II 150 p. 184,33 civitas Frisingensis est . . . prima . . . dos ecclesie Frisingensis. *persaepe. de thesauro, pecuniis:* COSMAS chron. 3,21 p. 188,3 presul . . . de -e sancte ecclesie prestitit duci LXX marcas. **β** *de territorio:* BERNOLD. CONST. chron. a. 1093 p. 506,13 pacem . . . duces . . . se observaturos . . . iuraverunt, videlicet . . . monachis . . . et clericis . . ., aecclesiis et earum atriis et -i earum.

[Pörnbacher]

CONST. imp. II 427,28 monasteria, cimiteria, -es (aratra 280,2. 284,2), molendina ... secure consistant; si quis eam invaserit, pacem violat. HEINR. LETT. chron. 2,2 ecclesie -em ingrediens episcopus. *al.* **γ** *praedium ecclesiae, beneficium – Kirchengut, Lehen, 'Widenhof':* TRAD. Neocell. Frising. 8 p. 13,28 (a. 1152) apud Grintberch de -e decimacio bubulcum prepositi contingit. CHART. Stir. I 259 p. 268,27sq. duas capellas ... cum -e Plaetse, curia scilicet villicali, ... et ... cum -e Altendorf. CHART. Babenb. 179 p. 242,8 a ... terminis -is iam dicti, quod vulgariter widem dicitur *eqs.* CHART. Basil. C I 94 p. 64,14 fratribus concessa est potestas ... sacramenta conferendi residentibus in -e sua extra portam. CHART. Aquens. 103 l. 55 decimam -is ecclesie ... et quicquid de -e provenire poterit. *al. pro nomine loci:* REGISTR. Patav. II p. 109,7 (c. 1230) de Dote *('Wimm'; cf. notam ed.)* in Taufchirchen I domus. **δ** *ager, fundus – Grundstück, 'Widemacker':* ADILB. AUGUST. Simp. 19 in -em frugum triticeae messis cuiusdam ecclesiae ... fraudulenter equos induxit *filius.* **2** *latius:* **a** *de possessione, area (rustica):* TRAD. Patav. 180 (c. 1090/1120) Hartmann -em quandam ad Hetichestetin et ecclesiam ... tradidit ... in usum fratrum. REGISTR. Neocell. Frising. 3,25 Grunnelingen duas curias et -em unam. REGISTR. Baiuv. A p. 138,19 iste liber continet proventus prediorum ...: ibidem *(sc. in Sikkelingen)* sunt tria prata, tonduntur duci; de -e ibidem avene I modius. p. 173,24 advocatia de -e inculta, item huba taberne inculta. *al. de fundo communi ('Allmende'):* CHART. Stir. IV 104 p. 66, 12 (a. 1263) usque ad finem illius lapidis, qui -em plebis in Welz ex opposito tangit. **b** *hereditas, bona (hereditaria) – Erbe, (ererbtes) Gut:* COD. Lauresh. 942 (a. 773) medietatem ... de -e parentum meorum seu de quolibet attractu ad me noscitur legibus pervenisse, donamus (LIOS MON. 71 *[in imag.]*). ANNAL. Quedl. a. 1021 p. 87,43 pluribus ... donariis -eque haereditaria ... basilicam ... ditavit *imperator.* EKKEH. IV. bened. I 13,37 multa monasteriis proprii dat *Gregorius* predia -is. DIPL. Heinr. III. 372B p. 511,24 regię -is ... abbatia. DIPL. Otton. I. 442 p. 598,5 (spur.) <ut idem locus *(i. abbatia)*> ... a regni -e ... numquam avellatur. **B** *medic. i. q. datio, quantum – Verabreichung, Gabe:* ANTIDOT. Berolin. 13 p. 70,37 illo -e, quae mihi credas expertum habere medicamentum super omnes opinionis, uteris sine mendacium. ALPHITA I p. 287,26 -is (dosis *Clm 615;* ALPHITA II p. 51,20), id est datio seu distributio; inde antidotum. **C** *usu communi:* **1** *corpor.:* THEOD. TREV. transl. Celsi 20 cumque ... archipraesul coelesti -e *(i. corpore s. Celsi)* locupletatus ... monasterium fuisset ingressus. EKKEH. IV. pict. Mog. 358 emoritur Moyses, Hiesus cui par subit heres; alter ˹aquę -em˺ (gloss.: baptismum; *spectat ad Vulg. exod. 2,10. 17,6*) notat, alter voce salutem (gloss.: per fidem). *al.* **2** *spirit.:* POETA SAXO 4,283 virtutum. EPITAPH. var. II 42,19 augens *(sc. abbatissa)* qua numero commissas, qua meritorum ditans -e suas (*sim.* FROUM. epist. 3 meriti). SPEC. virg. 3,212 castitas in angelis virtus naturalis est, in hominibus dos et gratia specialis. VITA Godefr. Cap. II 35 cuius honestatis -es vel strenuitatis quomodo dinumero? CARM. Bur. 91,1,3 sacerdotes, mementote, nichil maius sacerdote, qui ditatus sacra -e ruga caret omnis note *(de ordinatione). al. remuneratio – Gegengabe:* PASS. Ursulae prol. p. 142,13 quo liberae confessionis non modo veniam, verum piae devotionis, cuius gratia incepi, a vobis -em recipiam.

II *translate i. q. indoles, ingenium – Begabung, Anlage:* EINH. Karol. 18 p. 21,20 cuius animi -es et summam ... constantiam ... dicere exordiar. CARM. Hraban. app. 19,2 plangat Fulda suum ... patronum, Hattonem magnum -bus eximium. TRANSL. Pus. praef. (1) p. 541,17 iuxta ... -em naturae sagacissima gens Saxonum (MANEG. c. Wolfh. 1 p. 44,10). CONR. MEND. Attal. p. 137,30 ne dos bonae vocis, qua gracili modulamine ... cantare consueverat *soror,* ... deperiret. *saepe.*

III *meton.:* **A** *publ., eccl., iur.:* **1** *charta donationis – Schenkungsurkunde:* FORM. Andec. 1 ut -em, quem per manebus tenio, vobis presentibus in foro publico iobeatis recitare. LEG. Wisig. 2,5,10 quicumque virorum ac feminarum testamenta, donationes, -es vel quascumque scripturas conficit. VITA Annon. I 2,16 p. 490b,29 accidit, ut aecclesiolam ... sanctificaturus cum suis conveniret, dos autem, unde legitima nominis aecclesiae fieret attitulatio, nusquam reperiebatur ad manus (*cf.* p. 490b,35 sine -is privilegio). *al.* **2** *nuptiae – Hochzeit:* CHRON. Noval. 5,3 pater ... post -em succensus face luxuriae nurum viciat, antequam ad filii perveniat thalamum. **3** *praerogativa, privilegium – Vorrecht, Privileg:* EPIST. Mog. 18 p. 347,24 (a. 955) pallei vicariciique Galliae partium Germaniaeque. CHART. Burgenl. I 45 (dipl.) hominem ... a civili iugo subtraxi tantaque -e libertatis sublimavi, ut *eqs.* ACTA imp. Böhmer 390 pensantes ecclesiam sancti Servatii Traiectensis ... honorum ac libertatum eximiis -bus insigniri. **4** *potestas, ius – Befugnis:* EKKEH. IV. pict. Sangall. 94 abnuit oblatum Gallus sibi pontificatum ˹-e carens missę˺ (gloss.: iussu, ut dictum est, magistri; *spectat ad* WALAHFR. Gall. 1,9. 1,19). bened. I 16,65 his *(sacerdotibus)* maior tibi dos (gloss.: potestas curandi), quia rex es *(sc. Christus)* et ipse sacerdos. **B** *usu communi:* **1** *largitas, liberalitas – Freigebigkeit:* CARM. de anulo 1,5 (MG Lib. Lit. III p. 724) pax, dos, libertas, reverentia preteriere, bella, rapina, iugum, contemptus eis subiere. **2** *conditio (honorifica) – (ehrenwerter) Stand:* EKKEH. IV. bened. I 53,31 creditur angelica fore vivens virgo pudica, ˹omne˺ quod ˹etatis˺ (gloss.: in omni vita hominis) sacer est dos (gloss.: honor) virginitatis. **3** *de puella dilecta ('Schatz'):* CARM. Bur. 61,8a,4 solacia donato menti languide, mea dos, amorum flos.

doscalis *v.* dorsalis.

*?****dosc(u)lum,** -i *n.* *dos – Brautgabe :* CONST. imp. III 163 (a. 1278) acceptandi nomine ... filie nostre assignacionem dotalicii seu -cli *(ni subest* osculum; *v. notam ed.)* vel donacionis propter nupcias ... faciendam *(sc. damus potestatem).*

*?****dosilis** (dossi-), -is *subst.* *datio, dosis – Gabe, 'Dosis':* ANTIDOT. Glasg. p. 104,19 dossilem huius *(antidoti)* sicut mensure abellane in calda aqua dabis.

dosinus, -a, -um. *(cf. francog. vet.* dosien; *v. Meyer-Lübke, REW³ nr. 2755a) cinereus – aschgrau:* EGBERT. fec. rat. 1,353 -us est asinus genitali pelle potitus.

dosis (dossis), -is *f.* (δόσις) *acc. (pro abl.) pl.* -is: *l. 38. datio, quantum – Gabe, 'Dosis':* ANTIDOT. Lond. p. 20,10 qui cum rasura sanguis eiciuntur, in tres -is sanabitur. ANTIDOT. Glasg. p. 116,14 dossis est Z tr<ium>, dabis cum mulsa. THADD. FLORENT. cons. 1,64 -is sit unzie IV. *al. v. et p.993, 41.*

dossalis *v.* dorsalis.

***dosserum,** -i *n.* (*anglosax.* dorser, dosser *a* dorsarium) *cophinus – Tragekorb, Kraxe:* CHART. Hans. 2 (a. 978/1016) de -is cum gallinis I gallina telonei et de uno -o cum ovis V ova telonei (*inde* 599).

dos(s)um *v.* 1. dorsum. ***dota** *v.* *dotum.

dotalicius (-tius), -a, -um. *script.* dotha-: *l.61.* **1** *adi. i. q. ad dotem pertinens – zur Ausstattung gehörig, Ausstattungs-:* **a** *spectat ad dotem sponsae, uxoris:* DIPL. Otton. II. 252 dedit ... Nithardus predium suae coniugi ... ab antecedente marito ... -o iure traditum. CHART. Friburg. 66 p. 54,10 puelle fundus -tius comparetur. **b** *spectat ad donationem ecclesiae sim. factam:* CHART. Lux. I 167 p. 215,19 (a. 958/59) ecclesia ... ville cum bono -tio, scilicet terra et silva, eidem monasterio antiquitus fuerat data. DIPL. Heinr. III. 140 p. 176, 26 quod *(donum)* quidam Elperimus ... aecclesiae contulit ..., videlicet ... aecclesiam cum -is ornamentis. **2** *subst. neutr. i. q. dos, donatio – Ausstattung(sgut):* **a** *proprie:* **α** *spectat ad dotem sponsae, uxoris:* CHART. Epternac. 142 (a. 835/36) dono ad ecclesiam ..., quod vir meus ... in doth-um dedit. CONC. Karol. B I 11,64 qui *(raptores)* ... eas *(virgines)* ... sub -i nomine in coniugium duxerunt (DIPL. Ludow. II. 30 p. 126,34. *al.*). HUGO FLOR. act. 5 p. 382,31 dans *Lugdovicus* ei *(sorori)* iure -i Lugdunensem ... urbem (GISLEB. MONT. chron. 2. *al. sim.* CHART. Carinth. V 71 p. 44,31 racione). CONST. Melf. 1,57,1 pro coniugibus coniuges in dotibus (dotis *var. l.*) aut in -tiis (dotalibus *var. l.*) suis dispendium minime patiantur. CHART. Bund. 1261 de -o suo *(sc. dominae),* quod vulgo dicitur morgengabe. *saepe.* *de territorio:* LAMB. ARD. hist. 153 p. 641,8 congregatis ... universis -i sui *(sc. comitissae)* militibus. *latius:* GREG. CAT. chron. I p. 325,12

[Pörnbacher]

curtem . . . dedit *abbas* . . . filio suo in -a et suis nuris. CHART. Basil. C II 37 que *(bona)* . . . uxor mea quondam, dum adhuc esset in vita, mihi . . . in -um assignavit, quod vulgo dicitur widemete. **β** *spectat ad donationem ecclesiae sim. factam:* DIPL. Otton. I. 313 aecclesia . . . cum integro -tio, uno scilicet manso atque omni decimacione. DIPL. Heinr. II. 104 quod *(sc. mansus)* . . . -um altaris fuit sancti Therencii. DIPL. Conr. II. 116 assignamus . . . congregationi . . . ecclesiam . . . cum capellis et -tiis. CHART. Hamb. 494 nisi dotaretur . . . ecclesia -tio, quo possit sacerdos . . . sustentari. *al.* **b** *meton. de actu dotandi, tradendi:* CHART. Carinth. III 205 p. 87,29 (a. 1002/18) tradiderunt dotem eidem ecclesiae; . . . huius -tii isti sunt testes . . .: *eqs.*

dotalis, -e. **I** *adi.:* **A** *ad dotem pertinens – zur Ausstattung gehörig, Ausstattungs-:* **1** *spectat ad dotem sponsae, uxoris:* **a** *in univ.:* LEG. Wisig. 3,1,5 p. 130a,2 constitutio -is tituli *(sim.* FORM. Sangall. I 18 karta. GREG. VII. registr. 1,5 instrumenta. ANNAL. Egm. a. 980 testamentum. *al.).* CHART. Epternac. 157 p. 239,9 universa parti mee . . . in donis -bus tradita . . . casam Dei . . . vestivi *(sc. Berctrudis; sim.* DIPL. Otton. II. 109 -i munere). DIPL. Otton. I. 228 quas *(proprietates)* usque huc -i possidebat *mater nostra* i u r e (HIST. de exp. Frid. imp. p. 94,13. CHART. Burgenl. I 296. *al.*). *al.* **b** *dote legitima dotatus, legitimus – mit der gesetzmäßigen Mitgift ausgestattet, 'legitim':* PETR. DAM. serm. 17,1 l. 274 dicit illa *(mulier sancti Vitalis):* . . . michi est . . . -is matrimonii lege coniunctus *(cf. ThLL. V/1. p. 2056,5sq.).* **2** *spectat ad donationem ecclesiae sim. factam:* DIPL. Otton. I. 122 reddidimus . . . aecclesias cum decimis, dote ⌊-busque m a n c i p i i s⌋ *(inde* DIPL. Heinr. III. 262 p. 350,26 et -bus) ad ipsas pertinentibus (CHART. Stir. I 173. *al. sim.* TRAD. Teg. 325a -em ancillam). CHART. Rhen. med. I 245 p. 301,26 ipsi *(sc. fratres)* susceperunt . . . ecclesiam . . . et sex m a n s o s eidem (eiusdem *var. l.*) ecclesie -es (TRAD. Salisb. I 1 p. 254,11 [cod. M] cum mansa -i. *al. sim.* TRAD. Patav. 93b hoba. CHART. Rhen. 209 area. REGISTR. Baiuv. A p. 190,2 curia. *al.*). *saepius. de reliquiis:* METELL. Quir. 17a,25 -e pignus hinc *(sc. de particula a scapulis martyris elapsa)* fit Ilimensibus. **B** *nuptialis – zur Hochzeit gehörig, Ehe- (fere in imag. vel alleg.):* ALDH. virg. II 2184 innuba . . . voluit *virgo* -es linquere pompas. MILO Amand. 7 (MGMer. V p. 479,25) quando manavit pretium nostrae redemptionis . . ., -is etiam pacti supra crucem scripti stipulatio . . . apparuit. SPEC. virg. 1,827 adducta ad visionem suam *(sc. sponsi)* virgine ista sacramentis ornata -bus (*item* 2, 65). add. 43 -is torques. *al.* **C** *a possessore dotis ecclesiae solvendus – vom Inhaber des Kirchengutes zu leisten(d):* CHART. episc. Hild. I 49 p. 38,8 (a. 1013) ut omnes presbyteri . . ., qui matriculas vel capellas tenent, decimationes -es, quas tributario iure . . . dederunt, ad restaurandas ecclesias . . . sibi retineant.

II *subst.:* **A** *neutr.:* **1** *proprie:* **a** *dos – Heiratsgut, 'Wittum' (saepius in imag. vel alleg., e. g. l.54.57):* NOTKER. BALB. hymn. p. 34 in his *(sc. paschatis)* festis, quibus eam *(ecclesiam),* Christe, tibi sponsaveras allatis illi -bus. BERNH. CONST. can. 14 p. 488,12 mulieri . . . concedendum . . . possidere res et -ia, quae dimiserat. EPIST. Ratisb. 9 p. 319,18 sancta ecclesia -bus sacramentorum Christi dotata. COSMAS chron. 1,40 p. 73,22 utrum eam *(puellam)* vi rapere temptet an -bus conubia paret *Bracizlaus.* CHRON. Ortl. add. 1 p. 124,7 praeter alia permagnifica -ia. *al. v. et p.994,68.* **b** *donatio ecclesiae – Ausstattungsgut der Kirche, 'Widum':* COSMAS chron. 1,37 p. 66,12 quod *(templum)* . . . adauxit *Heinricus imperator* -bus ecclesie et ornatibus auri. ENGELH. WIRZ. Burch. 2,8 p. 33,6 inter que -ia eidem concessit monasterio montem . . . cum prediis et reditibus. *al. v. et l.30. in nomine loci:* DIPL. Frid. I. 912 p. 174,16 ecclesiam sancte Marie de D-i . . . monasterio confirmamus (*inde* ACTA imp. Winkelm. I 29 p. 20,3). **2** *meton.:* **a** *nuptiae – Hochzeit, Heirat:* EKKEH. pict. Mog. 539 Raphahel -ia Saram cum Tobia mire fecit nuptumque subire. **b** *donatio – Schenkungsurkunde:* DIPL. Karoli III. 81 p. 132,35 ut . . . ecclesia ad se pertinentia possideat . . ., quae per -ia in ipsum sanctum locum concessae (concessa *B*) sunt. **B** *fem. i. q. nupta (dote legitima dotata) – (mit der gesetzmäßigen Mitgift ausgestattete) Gattin:* ALDH. virg. II 1848 ut sibi *(sc. proco)* . . . foret -is virgo per aevum.

adv. ***dotaliter.** *iure, modo dotali – nach dem die Ausstattung betreffenden Recht, als Ausstattungsgut:* **1** *spectat ad dotem uxoris:* CHART. Stir. IV 153 (a. 1264) redditus, prout uxori suae contulit *Herbordus* in dote, . . . ipsa uxor -r . . . retinebit. **2** *spectat ad dotem ecclesiae sim.:* DIPL. Heinr. II. 193 quae *(cortis)* . . . monasterio . . . -r pertinuit. CHART. Scafhus. app. p. 125,12 quorum *(sc. Salvatoris et ss. Petri et Pauli)* potestati . . . quasi -r mancipata sunt *praedia monasterii.* CHART. Austr. sup. I 372 p. 532,24 quod *(praedium)* prius ecclesie in Nordernbach -r attinebat. CHART. Pomm. 901 que *(decima)* olim ad parrochiam . . . -r pertinebat.

***dotalium,** -i *n. dos – Heiratsgut:* CONC. Saxon. I 5,24 quod si parentes puelle dare noluerint, est -um rapte una libra auri. *alleg.:* BERNO serm. 3,43 (EphemerMariol. 14. 1964. p. 53) inmenso cordis exulta *(sc. mater ecclesia)* iubilo tantae sponsalitatis *(i. salutis aeternae)* subarrata -o. PETR. DAM. epist. 104 p. 148,16 o beata mentis elacio . . ., quae, dum carnalis thalami iura contempsit, in -um regis aeterni gloriosa transivit.

***dotarius,** -a, -um. *script.:* to-: *l.39.* doda-: *l.48.50. al.*

1 *adi. i. q. ad dotem pertinens – die Ausstattung betreffend, Ausstattungs-:* CHART. Rhen. med. I 292 p. 343,27 (a. 1017) ea *(altaria)* honorari aliquo decrevi *(sc. archiepiscopus)* munere -o. CHART. Turic. 1658 qui *(Ůlricus)* in eistem *(sic)* possessionibus ius -um, quot dicitur libgedinge, dinoscebatur habere. *v. et l.47.* **2** *subst.:* **a** *masc.:* **α** *qui dotem ecclesiae detinet – Inhaber des Kirchenwidums, '(Widen-)Maier', 'Widmer':* CHART. Rhen. med. III 776 (a. 1243) cum questio verteretur inter abbatem . . . et -os ecclesie de Yranc . . . super iure hospitii, quod abbas dicit sibi deberi . . . ab ipsis -is. CHART. Turic. 743 nomina . . . testium . . . sunt ista: . . . H. -us de Hilchberch, Eberhardus sacrista. CHART. episc. August. 82 p. 83,20 quod . . . ius instituendi et destituendi vicarium . . . et -os et colonos aput . . . canonicum . . . remaneat. REGISTR. Baiuv. A p. 314,10 huba -i et marquardi I malter. NECROL. I Mai. 26 p. 402 Cunradus to-us de Obrawangen. *al.* **β** *donator – Schenker:* CHART. Turg. III 576 p. 415,10 (a. 1272) ut post mortem R. -i (*ni leg.* donatarii, *cf.* p. 414,25) . . . mulieri . . . quatuor modicos tritici . . . priorissa et conventus . . . persolvant. **b** *neutr. i. q. dos – Ausstattung(sgut):* ROB. TOR. chron. a. 1178 p. 526,52 (dipl.) concedimus *(sc. rex),* ut sint de tenemento ipsius *(uxoris)* -i monasterium sancti Iohannis . . . et monasterium sancte Marie. CONST. Melf. 3,16 salvo iure -i (dominii -i *var. l.*) domine. *al.* CONST. imp. II 188,4 ut . . . domine nomine nostro in dod-um constituat *iudex* vallem Mazarie *eqs.* ACTA imp. Winkelm. I 904 in qua *(baronia)* dicit *uxor* sibi ab eodem *(Rahone)* dod-um constitutum. *al. de dote ecclesiae:* CHART. Wirt. III 838 (dipl. Heinr. VII.) in bonis omni advocacione liberis, videlicet curte dominicali, -o (-e *cod.,* -a *proponit ed.*).

***dotatio,** -onis *f. donatio – Bestellung der Ausstattung, Begabung, 'Dotation':* **1** *spectat ad dotem sponsae, uxoris:* HINCM. epist. 136 p. 95,21 nuptiae licet inter ingenuos et inter aequales paterno arbitrio desponsatione atque -e praecedente fuerint celebratae. PETR. DAM. epist. 66 p. 252,16 non te *(sc. comitissam)* mundus . . . impulit, sed . . . Christus ad suae -is amplexum (exemplum *var. l.*) . . . provocavit. p. 254,15 ad hoc virgo -e subarratur, ut nubat. *de ipsa dote:* CHART. Carniol. I 31 p. 41,1 (a. 1040) dat . . . domina . . . ecclesie . . . unum territorium . . ., sicuti continetur in -e . . . filie sue. **2** *spectat ad dotem ecclesiae:* CHART. Carniol. I 31 p. 42,24 (a. 1040) ego . . . advocatus . . . instrumentum -is . . . scripsi. CHART. Sangall. A 822 -em sacerdoti ibidem Deo servienti . . . consensu fratrum nostrorum . . . stabilivi *(sc. abbas).* CHART. Babenb. 287 p. 122,30 fundationis et -is meritum. CHART. Carinth. V 99 -o *(sc. altaris)* rebus mobilibus fieri non valebat. *saepius.* **3** *spectat ad domum (in imag. de patria caelesti):* HILDEG. scivias 2,50 l. 1532 ut domus -is meae *(sc. Dei)* tam ex strenue correptis quam ex suaviter admonitis impleatur.

[Pörnbacher]

dothalicium *v.* dotalicius. **dotis** *v.* dos.

doto, -avi, -atum, -are. *script.:* ?doct(o): CHART. Basil. A I 423 p. 605,25. dod(o): *l.26. pendent praep.:* cum: *l.9. al.* de: *l.27. al.* per: *l.31.47. al. partic. praes. pro subst.: l.23. partic. perf. pro adi.: l.36sqq.*

I *(dote) donare, munerare – beschenken, ausstatten, begaben:* **A** *publ., iur., canon.:* **1** *de sponsa, uxore (de socru: l. 13):* **a** *in univ.:* **α** *strictius:* CHART. Sangall. A 86 (a. 779) de meis *(sc. rebus),* cum quibus -vimus Herisindam ad suum tempus, post illius decessum *eqs.* HINCM. divort. 13 p. 197,3 legaliter d e s p o n s a t a m , -tam et publicis nuptiis honoratam uxorem esse (EPIST. Hann. 47 p. 92,18. *al.*). DIPL. Otton. I. 180 p. 263,28 -vit *rex* . . . socrum suam *eqs.* HIST. de exp. Frid. imp. p. 103,13 (dipl.) ad -andam filiam. *saepius. in imag. vel alleg.:* HROTSV. Agn. 91 ille *(Christus)* . . . talis me desponsavit amoris pignore ceu sponsam clara -ando corona. *al. v. et p.992,47.995,57.* **β** *latius:* RUODLIEB XIV (XV) 40 hanc *(sc. puellam)* desponsari desidero *(sc. iuvenis)* . . ., ut sitis testes . . ., quęso, . . . alterutros cum nos -bimus, est veluti mos. **b** *partic. praes. pro subst. i. q. donator – Begaber:* ACTA imp. Winkelm. I 927 p. 706,2 (a. 1248) super demaniis feudorum <in dotem> datis taliter excellentia nostra respondet, ut compellatur -ans vel heres suus ad tantam quantitatem, pro qua dos fuit extimata. **2** *de fundatione ecclesiastica sim.:* **a** *spectat ad possessiones:* **α** *in univ.:* TRAD. Frising. 286 (a. 808/11) ipsi *(homines)* . . . dodaverunt ipsam ecclesiam proprio hereditate. DONAT. Ermenl. 22 de facultatibus . . . suis eius -vit (ditavit *var. l.*) *Eurefredus* monasterium. DIPL. Ludow. Germ. 42 p. 56,34 ad . . . basilicas -andas. DIPL. Conr. III. 37 ecclesiam . . . regio manso -tam (ditatam *var. l.*) . . . donavimus. CHART. Grimm. 2 quam *(capellam)* per . . . villam . . . -vimus. *persaepe. v. et p.995,9. adde:* CONC. Karol. A app. 3 p. 820,12 optulit *rex* illum *(abbatem)* et preceptum supra . . . corpus beati Petri . . . sicque -vit . . . monasterio sanctae sedis Romanae. HEINR. LETT. chron. 28,8 p. 206,15 eos *(sacerdotes)* annona et agris sufficienter -vit *episcopus.* **β** *partic. perf. pro adi. i. q. dote praeditus – mit Ausstattungsgut versehen, begabt, 'dotiert':* TRAD. Frising. 1329 p. 211,11 (a. 994/1005) quicquid de rebus eclesiae habuit *episcopus,* id est ecclesiam unam -tam decimatam et ipsam decimam integram (*item* 1331 p. 212,35). 1438[a] p. 293,22 reddens *praeses* -tam *(sc. aliam ecclesiam)* cum additione unius mansi. **b** *usu vario:* BERNO epist. 12 quem *(locum divino cultui aptandum)* . . . sanctarum reliquiarum ornatu -are cupientes. NOTAE Emm. (MGScript. XV p. 1095,39) capella specialiter -ta est magnis indulgenciis. **3** *de principatu:* CHART. Landeshut. 63 p. 36,7 (a. 1255) per quam *(monetam)* -tus est eorundem principum principatus. **B** *usu communi:* AUDRAD. carm. 1,390 spiritus ipse Dei . . . expurgans vitiis septeno munere -at. EPIST. Hildesh. 17 non est parvi persona tituli, quam adornat sciencia, -ta moribus. *al. v. et p.992,54.*

II *(pro dote) donare, dare – (als Ausstattungsgut) schenken, übereignen:* **A** *spectat ad dotem uxoris:* CHART. Sangall. A 701 (a. 895) -vi ei *(sc. coniugi)* talem hereditatem, qualem *eqs. alleg.:* SYLL. Sangall. app. 5,27 procedit -anda dehinc Dialectica callens. **B** *spectat ad donationem ecclesiae sim.:* TRAD. Ratisb. 813 p. 388,4 (a. 1143/49) predictis hominibus prenominatas res rite -tas . . . inbeneficiavit *abbas.* CHART. Babenb. 520 cum aliis possessionibus . . . ecclesie -tis.

***dotum,** -i *n. vel* ***dota,** -ae *f. script.* dutum: *l.69.*

dos – Ausstattung(sgut): **1** *spectat ad dotem sponsae, uxoris:* FORM. Andec. 34 contra . . . libellum -e (*cf.* FORM. Marculfi 2,15 dotis [-e *var. l.*]). THEOD. TUIT. revel. (ArchGesch-Niederrh. 5. 1866. p. 296,33) quę *(Ortmaria)* attulit sanctae Ursulę de Scottia ad -um suum mille virgines. CHART. Babenb. 232 p. 46,35 ut omnis . . . donacio . . . -arum (datarum *var. l.*) propter nupcias, id est morgengab, . . . coram duobus . . . centum virorum celebretur. *al. v. et p.994,68.* **2** *spectat ad dotem ecclesiae:* TRAD. Frising. 7 p. 33,24 (a. 745) rem propriam . . . transfundo *(sc. Timo)* ad dutum (dotem *var. l.*) . . . ecclesię, quam mihi ipse construxi. DIPL. Ludow. Germ. 42 p. 57,7 in -um ad easdem basilicas conlatum . . . esse (*inde* DIPL. Arnulfi 68 p. 102,30 -am). DIPL. Heinr. IV. 358 p. 474,5 confirmamus . . . monasterio . . . aecclesiam sanctę Helenę cum suis -is. GREG. CAT. chron. I p. 254,17 medietatem ęcclesię . . . cum suis -is et omnibus pertinentiis tenet abbas. II p. 45,29. 259,26. *al. v. et vol. II. p. 1910,3.*

dox *v.* dux.

doxa, -ae *f.* (δόξα) *nom. sg.* -os: *l. 8.* **I** *doctrina – (Lehr-)Meinung, Lehre:* ALBERT. M. eth. I 803 p. 678,2 dicitur . . . homodoxia ab homos, quod est unum, et -os, quod est opinio, quasi consensus in unam opinionem. miss. 3,6,13 p. 106[b],7 orthodoxum dicitur a Graeco ὄρθον, quod est rectum, et δόξα, quod est doctrinalis regula *(cf. Isid. orig. 7,14,5).*

II *laus, honor, gloria – Lob, Ehre, Ruhm:* **A** *proprie:* **1** *in univ.:* **a** *in bonam partem:* **α** *spectat ad Deum:* TRANSL. sang. Dom. in Aug. 33 (vs.) qua te condigna valeam sustollere -a, o cruor alme. EKKEH. IV. bened. I 37,15 chorus victor *(sc. angelorum)* . . . '-a Deo' cecinit. 37,53 angelici proceres, benedicite '-a' canentes. *al. in doxologia q. d.:* WALAHFR. (?) carm. 83,13,1 -a sit Patri genitoque Iesu. RHYTHM. 114,45,2 -a regi per aeterna Deo soli saecula. WALTH. SPIR. Christoph. II 5,250 Patri summa . . . -a. OTLOH. hymn. 2,9,2 (AnalHymn. 50 p. 322) pneumati sancto decus atque -a. *al.* **β** *spectat ad homines, sanctos:* SEDUL. SCOT. carm. II 38,35 -a triumphalis. CARM. libr. III 40,20 haec *(sedes Babenbergensis)* Iebusaicę partem capit inclita -ae aucta . . . sanguine Christi. MEGINFR. (?) carm. p. 655[A] laudem dicamus illi *(s. Mariae)* -amque feramus. VITA Anton. Senon. 54 (MGScript. XXV p. 346) augmentum . . . gregis est maxima -a regentis *(i. episcopi). al.* **b** *in malam partem i. q. cenodoxia, superbia – Ruhmsucht, Eitelkeit:* EKKEH. IV. cas. 28 adest pestis illa, que grece dicitur -a, aurium inflatio magna *(cf. notam ed.). adde:* HEINR. AUGUST. planct. 2255 hunc *(Adam)* ubi temptavit *hostis,* vana -a superavit premittens: '*eqs.*' **2** *magnificentia, potestas – Herrlichkeit, Macht:* CARM. de Cass. 553 num saliam scriptis, quod finxit -a tonantis? ABBO SANGERM. bell. 3, 114 clivos virtutum quatinus almos scandere concinnas ΘΗΟ tu clangere laudes nomine sistenti ternis valeas, modo soli magestate tamen nutu -aque perhenni. MEGINFR. (?) carm. p. 652[D] -am (*Vulg. Ioh. 2,11* gloriam) . . . suam dedit *Christus* hic *(sc. in Cana)* manifestam. **3** *splendor, gaudium – Glanz, Freude:* CARM. de Bened. 200 ostendens -amque poli luctumque baratri. 633 pro te, fortis Bonitas, terrena flagella sustinuit, per te -am quo carperet almam. ARNULF. delic. 686 quis hec observans monita, ⌊-a fruatur⌋ (arca fruetur *var. l.*) celica seculorum per secula. **B** *meton. i. q. decus – Zier:* **1** *in univ.:* SEDUL. SCOT. carm. II 7,31 unde venis . . ., Musarum splendida -a *(sc. Calliope)*? *al.* CARM. Ratisb. 60,2 Hesperidum ramis hec mala recepta superbis -a puellarum dat regi Palladiarum. **2** *de Christo:* CARM. de Cass. 229 ut populis ferret pia docmata Gallis implens pręceptum, promsit quod -a piorum. CARM. de Quint. or. 1 -a supernorum, nitenti bella tuorum scribere sanctorum porrige . . . manum.

***doxifluus,** -a, -um. *splendifluus, magnificus – strahlend, herrlich:* ARNULF. delic. 802 nomen in eternum Dominantis sit benedictum, cuius -e potiatur Fus-nul-ar (gloss. H: nomen poete) aule.

***doxologia,** -ae *f.* (δοξολογία) *t. t. liturg. i. q. glorificatio, collaudatio Dei – Lobpreis Gottes, '(große) Doxologie' (cf. LThK. [3]III. p. 357):* HEIRIC. Germ. I 6,564 quo *(sc. in caelo)* te suscipiunt seraphin . . . canoro carmine multiplicem modulantia ΔΩΞΑΛΟΓΙΑΝ (*sic;* gloss.: i. e. 'Gloria in ex<c>elsis Deo'). ALBERT. M. cael. hier. 4 p. 76,27sq. 'multitudo caelestis exercitus . . . tradebant his, qui in terra sunt, . . . illam -am (*PG 3,181[C]* δοξολογίαν)', idest sermonem de gloria - doxa enim gloria dicitur -, idest 'Gloria in excelsis Deo'.

***doxosus,** -a, -um. *gloriosus – ruhmreich:* GESTA Apoll. 120 qui *(rex)* regnans omnem -us (gloss. GM: gloriosus) comprimit orbem. *Pörnbacher*

***dozena** *v.* *docena.

drabe, -es *f.* δράβη – *Pfeilkresse (Lepidium draba L.):* BENVEN. GRAFF. ocul. B 16 p. 37,3 pinguedo *(sc. palpebrae)* apparet . . . granosa quasi grana milii et drabes.

dracacantum *v.* tragacanthum.

[Niederer]

dracaena (-cena), -ae *f.* (δράκαινα) *draco femina – Drachenweibchen:* SUMM. Heinr. A 3,517 latine . . . -ena drachin (*sim.* B 3,120). GLOSS. III 366,24 St.-S. -ena drachinne.

1. dracantum *v.* tragacanthum.

2. dracantum *v.* draconteus. **[dracca** *v.* 1. dragma.]

***drachanellus,** -i *m.* (*?theod. vet.* trahho) *de pallio i. q. dracunculus – kleiner Drache:* GLOSS. III 174,41 St.-S. lacerna koz vel melot ˹vel -us˺ *(in rasura).*

drachma *vel persaepe* **dragma,** -ae *f.* (-a, -atis *n.: l. 13.*) δραχμή – *Drachme:* **1** *de nummo (saepe spectat ad Vulg. Luc. 15,8sq.):* RHYTHM. 42,11,3 processit beatorum agmina . . . -gmam deportans, dudum que perierat. WALDR. carm. 3,51 assiduis precibus dependam -gmata census. EBO BAMB. Ott. 2, 13 p. 77,10 -gmam argenti in foramen iactavit, ut sonitu metalli sacrificasse putaretur *Herimannus. al. fort. huc spectat:* GLOSS. II 25,33 St.-S. -gma mérigriez. **2** *de pondere:* LEG. Wisig. add. p. 464,4 de pondere et mensura: . . . -gma I: XII argenteos. DICUIL. epist. cens. 87 (cod. Paris. N. A. 1645 f. 9^{v}) dimidium -gmae quidam fore coclear aiunt. Ps. ODO MAGD. herb. 25 duo . . . pondera -chmarum. *persaepe.* **3** *de numero minuto i. q. octava pars unciae – ein Sechsundneunzigstel (de re v. J. Tropfke, Geschichte d. Elementar-Mathematik. I. 1930. p. 157):* GERB. geom. 6,2 p. 88,16 horum *(minutorum)* medietas, quae est pedes XXVI bisse, semunx (semuncia, silicus, -gma, cerates *corr. pars codd.*), duella et tremissis, totius quantitatem indicat areae. Ps. BOETH. geom. 935 subscripserunt *Pythagorici* . . . in quinto *(sc. loco)* -gmam, in sexto scripulum *eqs.* 943 Latinorum elementorum notas ordine ponemus ita, ut A unciae respondeat, . . ., E -gmae *eqs.* (*sim.* 961).

dracho *v.* draco. **dracignes** *v.* 1. dia *p. 548,43.*

[dracium *v.* daucus. *adde ad p. 31,5:* ANTIDOT. Glasg. p. 102,44 recipit: . . . dracium dr. II *(per contam. ex* daucus creticus, *ut vid.).*]

draco, -onis *m.* (δράκων) *script.:* tr-: ALCUIN. epist. 139 p. 221,6 *(var. l.).* -cho: *l. 62. p. 1000,19. al. form. sg.: nom.* -on: *p. 1000,11. abl.* -onta: *l. 60.*

serpens, anguis – Drache, Schlange, (Lind-)Wurm: **1** *gener:* **a** *in univ. (in imag.: l. 44):* CONVERS. Afrae 7 quia -o ibi *(sc. apud fontem)* habitat et de flatu eius omnes . . . moriuntur. TRANSL. Eug. Tolet. 11 quasi de ecclesiae clocario immanis exisset -o. CHRON. Pol. 2,39 sicut -o flammivomus . . . terras transvolat *(Zbignevus).* ALBERT. M. animal. 2,68 est *chamaeleon* hoc, quod vulgus vocat -es, et in vulgari nostro vocatur lintwurm. CARM. Bur. $132,5^{b}$,1 nunc -es fluminum scatent emanantium. *persaepe. pro (cog)nomine:* ANNAL. Plac. a. 1248 p. 496,42 ascendit *imperator* equum, qui D-o dicebatur. CHART. episc. Lub. 164 p. 175,23 Ulricus dictus D-o. **b** *de fulmine, phaenomeno caeli vel aeris ignito quodam* (*cf. anglosaxon.* 'firedrake'): ANNAL. Xant. a. 838 ignis forma -is in aere visus est. ANNAL. Fuld. II a. 857 p. 48,10 legebatur . . . subito fulmen inorme ignei -is instar basilicam scidisse. **c** *de imaginibus, ornamentis, symbolis:* ARS med. 1 p. 418,14 -o pharmaceuticae pars est. p. 418,18 habet . . . ipsa *(Hygieia)* -em et ovum et phialam et granatam. INSCR. Germ. II 19 quatuor hic posita, mixtura, leo, -o, libra signant temperiem, vim, ius, prudenter agentem. CATAL. thes. Germ. 45,67 quedam *(sc. urcei)* habentes formam leonum, quedam -um. *de vexillis:* WIDUK. gest. 1,11 quod *(signum)* apud eos *(Saxones)* habebatur sacrum, leonis atque -is . . . insignitum effigie. EKKEH. IV. bened. I 35,48 depositis aquila crux tollitur atque -nta (gloss.: deposita). CHRON. Sigeb. cont. Aquic. a. 1184 p. 422,25 standarum altissimum, -chonem desuper preferentem, comes secum . . . duci fecit. CONR. MUR. clip. 26^{a} Vallisie ducis est auri -o, qui dat ab ore flammas. *al.* **2** *spec.:* **a** *bot.:* **α** sanguis -is *i. q. Dracaena cinnabari Balf. fil., cinnabari – Harz vom Drachenblutbaum, Zinnober (cf. O. Beßler, Veröff. d. Internat. Ges. für Gesch. d. Pharmazie 13. 1958. p. 48):* BOTAN. Sangall. 55 herba vulturna collegis, . . . miscitas . . . sanguinem -e. MAPPAE CLAVIC. 41 sanguine -is indici intingue aurum. DYASC. p. 74^{a} cinabar multi putant minium esse et alii sanguinem -is, sed falluntur, quia *eqs.* Ps. OTHO med. 130 res socianda bonis pretio vel laude -is sanguis. *saepe. v. et p. 275,12 et p. 938,48.* **β** collum -um *i. q. asclepias, serpentina – Drachenwurz, Aronstab (cf. W. Daems, Nomina simplicium medicinarum. 1993. nr. 60. 184):* MATTH. PLATEAR. gloss. p. 372^{G} draguntea, quae . . . secundum Mesue . . . luf sive serpentaria maior sive colum -um. **γ** fel -is *i. q. Daphne mezereum (L.) – Seidelbast:* GLOSS. III 480,22 St.-S. fel -is cigelinta, zigelinta. **b** *zool. de piscibus fort. i. q. Trachinus (draco) – viell.: (Gewöhnliches) Petermännchen:* Ps. ODO MAGD. herb. 465 curat *sulphur vivum* mixta . . . resina, scorpio quos ictus fecit maris atque -es. DIAETA Theod. 86 piscium natura aliqua sicciora sunt, ut est corbus, conchilia, -on, claucus. **c** *eccl. et theol.:* **α** *de inimicis fidei, peccatoribus sim.:* HONOR. AUGUST. sacram. 54 homo incipiens ambulare in lege Domini habet ex una parte leonem, ex altera -em *eqs.* SALUTARIS POETA 169 tu nisi devites virus letale -um, iuxta quos habitas *eqs. (cf. Vulg. Ier. 50,39).* ANON. epist. p. 390 homo noster antiquus est -o noster. *al. v. et l. 20.* **β** *de diabolo:* ORD. iud. Dei A 32^{d} p. 635,22 exorcizo te, maledicte diabole, immundissime -o (-cho *var. l.*), basilisce *eqs.* HRABAN. univ. 8,3 p. 230^{A} mystice -o aut diabolum significat aut ministros eius vel etiam persecutores ecclesiae, homines nefandos. VITA Erasmi 161 tu *(sc. rex impius)*. . . -o, tortor dirus suasorque malorum es. *persaepe.* **d** *astron.:* **α** *de cursu tortuoso planetarum:* ALBERT. M. Iob 26,13 p. 298,5 per quem *(modum tortuositatis)* totus motus fit omnium stellarum, qui a philosophis vocatur motus planes, . . ., et vocatur iste circulus -o. **β** *de punctis, in quibus cursus planetae vel saepius lunae eclipticam terrae secat ('Mondknoten'; fere in locut.* caput et cauda -is): HERM. CARINTH. essent. 2 p. 164,7 a -e per latitudinis ambitum *(sc. differentiae planetarum sunt).* ARNOLD. SAXO fin. 1,2,11 p. 20,10 si luna inter solem et nos obviat, extincta defectum radiorum solis nobis facit in capite et cauda -is. ALBERT. M. sent. 2,2,5 p. 55^{a},18 orbis lunae habet aliud dextrum secundum centrum epicicli et aliud secundum punctum elevationis augis in deferente et tertium adhuc secundum punctum capitis et caudae -is. elench. 1,3,13 p. 581^{b},44 luna est in capite vel cauda -is et interponitur terra *eqs. al. in imag.:* CAES. HEIST. hom. exc. 250 ingens -o apparuit iuxta illam *(lunam)* ita, ut ore aperto videretur illam velle devorare. **e** *alch.:* **α** *de fornace in figura depicta:* ANON. secret. p. 83 vasa calcinationis spirituum: . . . os -is. **β** *alleg. (de serpente caudam suam mordenti* οὐροβόρος *q. d.: l. 45; de argento vivo: l. 48. 49. 50):* TURBA phil. 59 p. 162,22 -o nunquam moritur; . . . effodiatur igitur sepulchrum illi -i et sepeliatur illa mulier cum eo *eqs.* ANON. tab. p. 191,2sqq. ex ipso *(lapide)* est -o, qui comedit caudam suam . . .; -o autem est aqua divina et cauda eius est sal eius. Ps. GERH. CREM. sal. I 19 p. 23,27 ipse *(mercurius)* est -o, qui maritat seipsum et impregnat seipsum. GEBER. clar. 1,68 accipe virideramen disligatum cum -e disligato. 2,49 p. 207,4 hic *(mercurius)* est ille -o, qui se supponit et faciet filium uno die. *al.*

***dracoma** *v.* *trachoma.

***draconaria** (drago-), -ae *f.* *(cf. ital.* dragone; *Battaglia, Dizionario. IV. p. 998^{C}) turbo, vertex – Wirbelsturm, Windhose:* ROLAND. PATAV. chron. 6,18 p. 100,12 per Estense confinium nocte quadam ivisse quandam -gonariam sive nubem, que sic destruxit arbores, fruges, vineas . . ., ut *eqs.*

draconarius, -i *m.* *vexillifer, portator vexilli draconem exhibentis – Standartenträger, Träger der Drachenfahne:* PONTIF. Rom.-Germ. 99,407 l. 37 post episcopos presbiteri . . ., deinde milites -i, idest qui signa portant. PETR. CAS. (?) chron. 4,37 p. 503,16 obviam ei *(caesari)* pontifex misit . . . aquiliferos, . . . lupiferos, -os. ORD. elect. pap. 3,9 -i . . . portantes vexilla duodecim (*sim.* 4,15). *al.*

draconculus *v.* dracunculus.

[draconia *v.* *trachoma: ALPHITA I p. 287,28.]

[draconiaticus *v.* *trachomaticus: ALPHITA I p. 287,29.]

draconica *v.* draconteus.

***draconinus,** -a, -um. (draco) *qui draconis est – Drachen-:* CHRON. Pol. 3,23 p. 152,23 Pluto iubet Ciclopes . . . fabricare coronas . . . dentibus anguinis, linguis nec non -is.

[draconis *v.* dioncosis. *adde ad p. 682,69sqq.:* GLOSS. Sa-

lern. p. 12a,4 -is, id est constrictio.]

draconites *subst.* *dracontites – Drachenstein:* ALBERT. M. miner. 2,2,4 p. 35a,9 -es . . . lapis est a capite draconis extractus.

***draconizo,** -are. *(draco) venenose loqui, maledicere – Gift versprühen, giften:* ARNOLD. RATISB. Emm. 2 p. 1081C quod *(scandalum)* inter laicos maxime efferbuit publicis detractionibus -antes atque dicentes: '*eqs.*'.

draconteus, -a, -um. (δρακόντειος) *script. et form.:* br-: *l. 33.* tr-: *l. 21. 22.* -ago-: *l. 23. 26.* -agan-: *l. 22. 29.* -agun-: *l. 27. 30. al.* -can-: *l. 24.* -cun-: *l. 28.* -nica: *l. 33.* -ncea: *l. 30.* -thea: *l. 26.* -tum: *l. 24. 26.* *form. corrupt.:* dracudra: *l.24.* madracontium: *l.23.* cronica: *l.25.*

1 *adi. i. qui draconis est – Drachen-:* PETR. DAM. epist. 38 p. 350,4 disputationis ordo -ae foveae foramen obsideat. 40 p. 509,9 -is . . . faucibus offam picis iniecit *Henricus rex.* 100 p. 114,12 vos *(sc. fratres)* . . . -is per me nexibus expediti pellem . . . reddite. **2** *subst. fem. (neutr.: l.23.24. al.):* **a** *asclepias, serpentina – Drachenwurz, Aronstab (cf. W. Daems, Nomina simplicium medicinarum. 1993. nr. 60. 184):* PAUL. AEGIN. cur. 209 p. 144,17 tr-e (*3,46,5* δρακοντίου) et aru radix. BOTAN. Sangall. 42tit. tragantea. ANTIDOT. Augiens. p. 54,22 -gontee radices. ANTIDOT. Bamb. 17 madracontium. ANTIDOT. Glasg. p. 110,17 -cudra. GLOSS. III 498,8 St.-S. -antum drachanwrz. 528,6 cronica trancworz (*sim.* 540,24. 554,5). 536,49 -gonthea. 554,42 -tum. MATTH. PLATEAR. gloss. p. 372G aron, id est pes vituli sive -guntea minor. GLOSS. p. 137, 16 M. -untea natwrz. ARNOLD. SAXO fin. 2,4 p. 58,40 cum . . . exeunt lupi a cavernis, comedunt prius -ganteam et mastigant linguam ad acuendum dentes. ALPHITA II p. 48,11 -guncea, asclepias, viperina . . . idem. *saepe. v. et p.1000,4.* **b** *Silybum marianum Gaertn. – Mariendistel:* GLOSS. III 594,8 St.-S. de colubrina vel -nica, wechdistil. 599,4 br-a wehc dhistel. **c** *sanguis draconis, cinnabari – Harz vom Drachenblutbaum, Zinnober:* COMPOS. Luc. A 15 tinctum ungues subtiles vitria et ungues -a anamemigmenis et fiet sicut rubra *(cf. J. Svennung, Compositiones Lucenses. 1941. p. 30).*

***dracontoides,** *gen.* -es *adi.* (δρακοντοειδής) *draconteus – schlangen-, drachenartig:* MAPPAE CLAVIC. 273 compositio naptae haec est: . . . picis durae Z I, olei terebintini -ides Z I.

dracontum *v.* draconteus. **[dracudra** *v.* draconteus.]

dracunculus (-con-), -i *m. vel* ***dracuncula** (-agu-), -ae *f.* **1** *de sidere i. q. draco – Drache:* AETHICUS p. 103,4 apud septentrionem et reliqua signa maiora . . . -onculusque cernuntur stillarum. **2** *de morbo ulcera generante vel de ulcere ipso i. q. draco parvus – 'kleiner Drache' (de re v. Castelli, Lexicon medicum. 1713. p. 274A; fort. subest Dracunculus medinensis [Medinawurm], cf. Pschyrembel, Klinisches Wörterbuch. 255 1986. p. 374A):* SERMO de sacril. 15 incantationes, quas diximus, haec sunt: . . . ad furunculum, ad -um *eqs.* ANSELM. GEMBL. chron. a. 1125 p. 380,6 morbo -i, qui sibi erat nativus, molestari cepit *Henricus imperator.* HILDEG. caus. 2 p. 201,2 lepra rubeos tumores et rubeas ebullitiones emittit similes drag-e. fragm. 43 humores in medulla et in venis crurum movet *aura humida*, et ita drag-a in crure nascitur. *al.*

dracuntea *v.* draconteus. **dradicio** *v.* traditio.

draga(ga)ntum *v.* tragacanthum. **dragantea** *v.* draconteus.

1. dragma (dracca, dramma), -atis *n.* (-a, -ae *f.: l. 64)* (δράγμα) **1** *manipulus, fasciculus – eine Handvoll, Strauß (in imag.: l. 61. 63):* RHYTHM. 81,16,2 haec *(ecclesia)* botrus Cipri murraque cum casia et gutta quidem nuptiale -mmate. RAHEW. Theoph. 4 multa disertorum facundia . . . advexit titulis -ta clara tuis *(sc. virginis).* GLOSS. III 362,63 St.-S. dracca gosne. **2** *vas – Gefäß :* CATAL. thes. Germ. 75,2 -a eburnea auro circumdata.

2. dragma *v.* drachma. **dragmaticus** *v.* dramaticus.

***dragnitus,** -a, -um. *(cf.* dragata *ex francog.* dragée *[cf. DuC. III. p. 191C])* *?saccharo coopertus – ?mit Zucker überzogen:* GLOSS. Roger. II 543 fac trosciscos -os et, cum opus fuerit, utere.

***dragomannus** *vel* ***turgeman(n)us,** -i *m.* (δραγούμανος, *ex arab.* tarǧumān) *interpres – Übersetzer, Dolmetscher:* WILH. RUBRUQU. itin. 1,10 homo Dei tu-anus. 28,11 quos *(sc. dona)* receperunt socius meus et tu-annus. CHRON. Albr. a. 1122 p. 825,3 qui *(interpres)* a Grecis dra-us dicitur.

***dragonaria** *v.* *draconaria.

***dragoncellus,** -i *m.* *(ital.* dragoncello; *cf. Battisti-Alessio, Diz. etim. ital. III. p. 1390)* *draco parvus – 'kleiner Drache' (de re v. p.1001,46):* WILH. SALIC. chirurg. 1,42 p. 316H haec aegritudo *(sc. apostema inguinum)* vocatur bubo vel -i inguinis.

dragontea, draguncea *v.* draconteus.

***draguncula, dragunculus** *v.* dracunculus.

draguntea *v.* draconteus.

drama, -atis *n.* *script.* dramma: *l. 18. 24.* **1** δρᾶμα – *Drama:* CARM. Cenom. 5,62 non . . . Flacus rutilat nec Pindarus ardet, -e nec solito prisca Thalia favet, sermo sed incultus *eqs.* **2** *dialogus, cantus – Dialog, Lied:* **a** *in univ.:* CARM. libr. III A 6,1 -a tibi *(?Paulo)* primae depango laudis usyae. UNIBOS 3,3 in personarum -mmate uno cantemus de bove. *de canto alterno:* SYLL. Sangall. 20,1,2 ymnum dicat *turba fratrum* et serena partiatur -ta *(cf. P. Stotz, Ardua spes mundi. 1972. p. 166).* **b** *de Cantico:* EPIST. var. II suppl. 7 p. 627,10 diversis allusionibus -um percurrentibus . . . explere libellum sancivimus (*sim.* p. 629,3). HEINR. AUGUST. planct. 943 dicunt 'conclusum' quam *(ecclesiam)* cantica -mmatis 'hortum'. HONOR. AUGUST. cant. 1,1 p. 361A scriptura huius libri dicitur -a, quod est amatoria cantilena. 5,9 p. 439D. *?de tota Scriptura:* CARM. cod. Paris. (8812) 6,3 imbuit hic *(Ardo monachus)* pueros sacro de -e plures (*cf.* EPITAPH. var. I 10,3).

dramaticus (tr-, -amm-, -agm-), -a, -um. *acc. sg. m.* -on: *l. 36.* δραματικός, *alternus – dramatisch, dialogisch:* HROTSV. lib. 2 praef. 1,9 quia . . . in hoc *(opusculo)* -mmatica vinctam *(sc. vilitatem proprii laboris)* serie colo. COLLECT. Teg. 15 p. 495,2 tragm-um *(sc. carmen)* . . ., ubi sole persone sine auctore introducuntur. ACCESS. ad auct. p. 32,67 sunt . . . tres modi recitandi: exagematicus, -gmaticus, . . . misticon vel cinamicticon; . . . iste *(Ovidius)* -gmaticon utitur. *al.*

1. dramma *v.* 1. dragma. **2. dramma** *v.* drama.

drapa *v.* drappus.

***drappale** (drapa-, dratp-), -is *n.* (drappus) *drappus – Tuch, Stoff:* FORM. Senon. I 29 p. 198,6 aurum, argentum, drapalia . . . inter se . . . visi fuerunt dividissent *(sc. partes).* FORM. Bitur. 15 p. 175,19 -tpalia. FOLCUIN. Bert. 1,47 p. 66,8 -ia diversae faciei vel speciei. *al.*

***drappamentum** (drapa-), -i *n.* *drappus – Tuch:* CHART. Tirol. notar. I 364 (a. 1236) omnia bona . . . et specialiter tota drapa-a de seta.

***drapparia** (trapa-), -ae *f.* *domus, ubi drappi lavantur, suuntur, sarciuntur – Wäscherei, (Flick-)Schneiderei:* STATUT. ord. Teut. p. 108,27 quando vestes abluende feruntur ad t-am. 109,6 si panni in navibus venerint, mittat *vicepraeceptor* eos in t-am.

***drapperius** (trap(p)ar-, traperar-), -i *m.* *de officio ordinis Teutonici i. q. vestiarius – Gewandmeister, 'Trapier':* CHART. ord. Teut. 63 p. 52,43 (a. 1228) testes . . . sunt: frater Guntherus tunc temporis marescalcus, frater Counradus trapparius. 92 p. 76,36 -us. CHART. ord. Teut. (Hass.) 109 trapparius. STATUT. ord. Teut. p. 104,20 hospitalarius et traperarius suberunt marschalco. p. 108,6 ad officium traperarii pertinet domus, in qua fiunt tam cottidiane vestes quam *eqs. al.*

drappus, -i *m.* (-a, -ae *f.: l. 70).* *script.:* tr-: *l. 67. 72.* drap(us): *l.64.68.70. al.* *acc. pl.* -us: *l.64.* *form.:* -ius: *l.66.* *?acc. pl.* traps: *l.67.* *abl.* drape: *l.70.*

1 *pannus – Tuch, Stoff:* FORM. Marculfi 1,12 l. 21 fabricaturas, -us (-is, drapus *var. l.*), vestimenta *eqs. al.* CHART. Rhen. med. I 23 ut . . . sex denarios valentes aut in cera aut in -iis aut in pecunia . . . solvere debeam *(sc. Sigifredus).* CHART. Sangall. A 139 donat *Herigerus* . . . traps duas tremissas valentes. REGISTR. Trident. I 102 p. 87,26 peciam de drapo grisio. CHART. Tirol. notar. I 200 iuravit *Tomasius* solvere . . . X libras . . . pro drape (*cf.* 510 pro drapa). *al.* *meton. i. q. homo perditus – Lump:* COSMAS chron. 3,20 p. 185,8 Polonie nequam trapi incircumcisis labiis gratulantur. **2** *vestimentum –*

Gewand, Kleid: PACTUS Alam. 36,1 si quis altero per mano aut per -o iratus priserit. ADALH. capit. 52 (Corp. Consuet. Monast. I. 1963. p. 415,8) ut super alterius -um non sedeatur.

***dratpale** *v.* *drappale. ***drauca, draveca** *v.* dravoca.

***draugus,** -i *m.* *(lettice* draugs, *cf. notam ed.)* *amicus, fidelis – Freund, Vertrauter:* HEINR. LETT. chron. 16,4 p. 108,31 Russinus . . . Bertoldum magistrum de Wenden, -um suum, id est consocium, alloquitur.

dravoca (-veca) *vel* ***drauca,** -ae *f.* *lappa – Klette:* ANON. herm. p. 103,6 personacia, id est -veca. RECEPT. Sangall. II 75 sementis de -uca de illo maiore teris in mortario. GLOSS. III 719,44 St.-S. -oca lappa, clivestruc, clete.

dreitura *v.* directura.

***dremelus,** -i *m.* (*cf. theod. vet.* thremil, drâm) *trabs, palus – Balken, Pfahl, 'Trämel':* CHART. Tirol. notar. II 398[a] p. 257,17 (a. 1242) in qua domo ponebant parrochiani . . . ligna et parietes et asses et -os et wide et alia, que necessaria erant ponti (*sim.* 258,35).

drenso (tre-) *vel* **drensito,** -are. *de cycnis i. q. canere, stridere – singen, zischen:* ALDH. ad Acirc. 131 p. 180,2 cicni -tant *(ci. Antony,* desistant *ed.*, desistunt, desitant *var. l.).* p. 180,11 olores -tant. CARM. de philom. 23 cigni prope flumina -sant (dens-, trens-, tress-, ders-, diesc- *var. l.*). CARM. Bur. 132,2[a],9 cignus -sat (*corr. ex* drinsat). *cf.* *trinsio.

[drétum *v.* dirigo. *adde ad p. 691,54:* CHART. Tirol. 807 p. 231,12 (a. 1222) de hominibus . . . et eorum possessionibus et bonis et fictis dretis in integrum.]

drictum *v.* dirigo. **drictura** *v.* directura.

drictus *v.* dirigo.

drimyphagia, -ae *f.* (δριμυφαγία) *script.:* dimifra-: *l.36. 41.* diamifra-: *l. 42.* drimip(h)a-: *l. 39.* drimifa-: *l. 35.* dyamisagria: *l.42.*

comestio ciborum acrium, cibi acres – Verzehr von scharfen Speisen, scharfe Speisen: PAUL. AEGIN. cur. 254 p. 203,8 observantes *(sc. melancholici)* iracundiam, abstinentiam, -ifagiam (*3,78,10* δριμυφαγίαν). AESCULAPIUS 15 p. 19,12 ut . . . dimifragia comedant *(sc. qui tussi laborant).* 18 p. 23,13. GLOSS. med. p. 8,11 fit *indigestio* ex multa comestione vel assidua -iphagia (-ipagia *var. l.*). *acrimonia – Schärfe (inde sequitur confusio c.* agrimonia *[cf. W. Daems, Nomina simplicium medicinarum. 1993. nr. 18]):* GLOSS. Salern. p. 12[a],1 dimifragia, id est acumina. ALPHITA I p. 287,40 dyamisagria (diamifragia *var. l.*), id est acrimonia.

drindro (di-), -are *vel* ***drindrio,** -ire. *de mustelis i. q. clamare, clamitare – rufen, kreischen, 'keckern':* ALDH. ad Acirc. 131 p. 180,11 mustelae di-ant. CARM. de philom. 61 velox mustela . . . -it (-at, didindrit, didrindit, drindit, drintit, dindrit, dintrit *sim. var. l.*). CARM. Bur. 132,3[b],12 mustela -it.

[driorteris *v.* dryopteris.] **[dristeroch** *v.* drys.]

drit(t)ura *v.* directura. **drittum** *v.* dirigo.

dritum *v.* dirigo. *adde ad p. 693,14:* CHART. Tirol. 863 p. 273,37 (a. 1226) cum colta, ficto, albergaria, drito.

[drivides *v.* druides.] ***drius** *v.* drys.

***drizo,** -are. *(ital.* d[i]rizzare; *cf. Battisti-Alessio, Diz. etim. ital. II. p. 1320[A]. 1394[B])* *dirigere, disponere – ausrichten, aufstellen:* IOH. CODAGN. annal. a. 1199 p. 26,6 fecerunt *Mediolanenses* ibi *(sc. circa castrum)* manganos et predarias -are.

***drogomanagium** (drugum-, -nachg-), -i *n.* (*dragomannus) *de officio ordinis Teutonici fort. i. q. officium interpretis, administratoris – viell.: Dolmetscher-, Verwalteramt (de re v. H. M. Mayer, DtArch. 28. 1972. p. 295):* CHART. ord. Teut. 2 p. 2,21 (a. 1160) dono *(sc. Balduinus)* Iohanni . . . custodiam et -achgium omnium pertinenciarum cuiusdam castelli mei (*sim.* p. 2,26). 16 p. 15,29 quod feudos, quos . . . in eisdem casalibus habebant, scribaniam scilicet et drugu-um, . . . quietos clamaverunt *Seit et Guillelmus.*

dromeda (-moda, -mada), -ae *f. vel rarius* ***dromedus,** -i *m.* *acc. pl.* -mos: AETHICUS p. 178,7. *metr.* -mēd-: *p.1004,3.6. al.*

dromedarius, camelus velox – Dromedar, Rennkamel: AETHICUS p. 210,3 Tyrii secum ferentes -odas opibus subactis honeratis. p. 240,12 -odas (-adas *var. l.*) et camilus. GLOSS. III 33,20 St.-S. -us (dromelus *var. l.;* id est spado *supra lin.*) dromez, dragel. METELL. exp. Hieros. 6,817 una -a fuit, que centum milia currit *eqs.* ODO MAGDEB. Ern. 8,227 collata, -e (-ade *ed. princ.*), que sufficit uni, gaza. CARM. Bur. 134,6 velox . . . -us. *al.*

dromedarius, -i *m.* *script.* -mend-: *l.13.* **1** *dromas, camelus velox – Dromedar, Rennkamel:* ALBERT. AQUENS. hist. 6,47 rapientes *(sc. victores)* . . . camelos, equos, -os cum asinis. GESTA Ern. duc. I 4,107 est . . . -us genus cameli minoris quidem stature sed velocioris *(cf. Isid. orig. 12,1,36).* ANNAL. Plac. a. 1235 p. 470,49 nuncii imperatoris . . . duxerunt in civitatem Cremone . . . duos -ndarios (SALIMB. chron. p. 92,39 cum pluribus -is et camelis). *al.* *in imag.:* HILDEG. epist. 59,44 ut camelus *(i. saeculum)* oneratus atque in omni lascivia -orum morum et vitiorum *(spectat ad Vulg. Is. 60,6).* **2** *de camelario i. q. ductor dromadis – Dromedarführer:* GLOSS. I 806,34 St.-S. -i marahscalhha, marschalcha.

***dromelus,** -i *m.* (dromeda, *per analogiam ad* camelus *formatum*) *dromas – Dromedar:* BENZO ad Heinr. IV. 6,5 p. 556,4 misit *Africa* . . . leones, addens -os et habentes struma camelos. *v. et l.2.*

dromendarius *v.* dromedarius.

dromo, -onis *vel raro* ***dromon(i)us,** -i *m.* *script.:* dormo: *l. 31. adde* AGNELL. lib. pont. 131 p. 364,22 *(cod.).* drumo: *l.41. al.* *nom. pl.* -is: *l.36.*

de genere navis i. q. δρόμων – *'Dromone' (de re v. Lex-MA. VII. p. 1460):* **1** *praevalente notione velocitatis:* COD. Karol. 17 p. 515,33 ut -orum Siciliae stolum in Otorantina civitate dirigatur. CONC. Karol. A 44 p. 477,3 ex classibus nostris et -iis (dor-iis *var. l.*) collectis potestatem habuit *(sc. tyrannus)* veniendi. SUMM. Heinr. A 10,244 -es a currendo grece naves longe, scaltun, schaltich *(cf. Isid. orig. 19,1,14).* CHRON. Albr. a. 1192 p. 869,32 quod -em Alexandrinum navali prelio cepit *Richardus rex. al.* **2** *praevalente notione magnitudinis:* AETHICUS p. 166,3 -is (-es *var. l.*) et classes, quae . . . magnis vectigalibus oneratis gemmas et aurum deferunt. AGNELL. lib. pont. 111 p. 350,13 honeratis -ibus quinquaginta milia modiorum tritici. RATHER. prael. 6,1 l. 4 dum -o sepe preter granditatem onustus . . . illiditur sirtibus. ALBERT. AQUENS. hist. 10,15 navim immanissimam, quam appellant -em (dru- *var. l.*). *al.*

dromoda *v.* dromeda.

***dromuncula,** -ae *f.* (dromo) *navis – Schiff:* AETHICUS p. 236,1 fabrefactas -as.

[dromus *v.* dromeda.]

dropacismus, -i *m.* (δρωπακισμός) *emplastrum picatum, psilothrum – Pech-, Enthaarungspflaster:* PAUL. AEGIN. cur. 247 p. 188,20 -mis (*3,71,3* δρωπακισμοῖς) et siciis et sinapismis utendum. *v. et l.54*

dropax, -acis *m.* (δρῶπαξ) *script.* hydr-: *l.52.* *emplastrum picatum, psilothrum – Pech-, Enthaarungspflaster:* AESCULAPIUS 42 p. 71,23 molliter facto hydr-e utantur *(sc. gonorrhoici).* PAUL. AEGIN. cur. 37 p. 16,9 inunge . . . -e (*3,5,5* δρώπακι). ALPHITA I p. 287,35 -x, ruptorium et dropacismus idem. *al.*

[dropicus *v.* hydropicus.]

***drosca,** -ae *f.* *(theod. vet.* throsca, *cf. Ahd. Wb. II. p. 674)* *turdus – Drossel:* CARM. de philom. 11 dulce pelora sonat, dicunt quam nomine -am.

***drosela** (-sla), -ae *f.* *(theod. vet.* thros[s]ala, *cf. Ahd. Wb. II. p. 675)* *turdus – Drossel:* HILDEG. phys. 6,44 -a calida est et moribus suis mansueta. GLOSS. III 404,18 St.-S. drozima -sla.

1. *drudis *subst.* (*theod. vet.* drāt) *filum, funis – Faden, Seil:* GLOSS. IV 55,16 St.-S. -is drat. 140,44 -is drâth.

2. *drudis *v.* *drudus.

***drudus,** -i *vel* ***drudis,** -is *m.* *(orig. germ., fort. ex franc.* drûd; *cf. E. Gamillscheg, Etym. Wb. d. frz. Sprache. [2]1969. p. 335[A], sed aliter Wartburg, Frz. etym. Wb. III. p. 165[B])* *fidelis, satelles – Getreuer, Gefolgsmann:* CONC. Karol. B I 41 p. 410,10 sine solatio et comitatu -orum atque vassorum nuda et desolata exibit anima. GERH. AUGUST. Udalr. 1,28 l.

264 -es (gloss.: id est gratos; fideles *var. l.*) suos *(sc. regis)* donis congruis sibi complacare satagebat *Heinricus episcopus*. LEG. Lang. p. 192,1 aut per dilicioso aut per hostiario (gloss. cod. Epor. p. 650,5 hostiario, id est -o regis *[gloss. prave attributa pertinet ad* deliciosus, *v. E. Mayer, Ital. Verfassungsgeschichte. II. 1909. p. 182 adn. 37])*.

***drugumanagium** *v.* *drogomanagium.

druides (drivi-), -um *m.* *ordo sacerdotum Celtarum – Priesterkaste der Kelten, 'Druiden':* GESTA Trev. 11 p. 140, 32 de hiis *(sc. nobilium)* duobus generibus alterum erat -vidum (druudum, -um, drivitum *sim. var. l.*; id est philosophorum *add. B. C*), alterum equitum. p. 141,2 omnibus -vidibus (drundibus *var. l.*) praeerat unus *eqs.*

***drusa,** -ae *f.* (*theod. vet.* drüese) *plur. i. q. scrofulae – geschwollene Drüsen, (Hals-)Geschwülste, Skrofeln:* HILDEG. phys. 4,20 si -ae aut orfimae in collo hominis nascuntur *eqs.*

***drusius,** -i *m.* (*cf.* *drudus) *fidelis, satelles – Getreuer, Gefolgsmann:* ANNALISTA SAXO a. 1089 p. 726,47 Bremensis archiepiscopus et Bertoldus comes, inperatoris -us, capti sunt.

***dryocolophon** (rio-, -laph-) *subst.* (*δρυοκόλοφον; *cf. J. André, ALMA 23. 1953. p. 120*) *chamaemelon – Kamille:* GLOSS. med. p. 71,1 rio-on (rio-aphon *var. l.*) herba camimilon, sed utraque nomina graeca sunt.

dryopteris (brioct-, driort-, dyoptori) *subst.* (δρυοπτερίς) *polypodium – Engelsüß, Tüpfelfarn:* GLOSS. III 487,32 St.-S. drior-is, polipodium, insuce. ALPHITA I p. 288,2 dy-ori, id est polipodium. II p. 27,1 brioc-is nascitur in locis algosis, radix est ei aspera . . ., gustu dulcis.

drys (dris) *vel* ***drius** *subst.* (δρῦς, *fort. etiam subest theod. vet.* druos) *quercus – Eiche:* ANON. herm. p. 99,28 drius, id est robos arbor. GLOSS. III 498,18 St.-S. drius eihc. DYASC. p. 84A dris vero (dristeroch *ed., sed cf. Diosc. 1 p. 95,12* drisbero [dris vero *adn. ed.*]) arbor est stiptica. *per confusionem i. q. rosa canina – Hundsrose:* GLOSS. V 40,33 St.-S. drius, idest hiofdorn.

dualis, -e. **1** *adi.:* **a** *binarius, duplex, bipertitus – zweifach, doppelt, zweiteilig:* AMALAR. ord. antiph. 21,5 mentio -is facta est . . . verborum adorandi Dominum: una *eqs.* COMM. microl. 70 p. 114 quae *(organica constitutio)* diaphonia dicitur: dia, id est -is, phonia, id est sonus. HONOR. AUGUST. quaest. II 1 est . . . -is creatio hominis, una in aeternitate . . ., altera sub temporalitate. LAMB. mus. quadr. p. 269a,31 in quo *(discantu)* trina . . . consonantia . . . secundum -em mensuram naturaliter proportionata manet. *al.* **b** *duo – zwei:* CHART. Sangall. A 457 (a. 850/58) inter -es . . . partes quicquid . . . diffinitur *eqs.* ALBERT. STAD. Troil. 4,847 regnum reginae . . . rexere -es. **c** *dimidius – halb:* CHART. scrin. Col. A I 12,5 p. 188,4 (a. 1189) emerunt *Wilhelmus et Reinburgis* sibi . . . -em partem . . . domus. CHART. Mog. A I 462 p. 370,28 -is pars totę possessionis sue *(sc. hominis)* in abbatis potestatem cedat. CHART. Wirt. IV 1229 p. 298,17 quod . . . curiam . . . cum -i parte decimarum . . . contulerunt *nobiles*. **2** *subst.:* **a** *masc.:* **α** *gramm. i. q. numerus dualis – Dual:* ERCHANB. gramm. p. 41,18 quamvis quidam tertium numerum introducunt, hoc est -em. **β** *anat. usu plur. de incisoribus mediis i. q. dentes duplices – Doppelzähne:* ALBERT. M. animal. 1,184 ad medium coniunctionis duorum anteriorum dentium superiorum, qui -es vocantur. 1,195 quatuor *dentes* sunt -es vel incisores vocati, duo superius et duo inferius. 2,46. 7,51. **b** *neutr.:* **α** *dualitas – Zweiheit:* ALBERT. M. metaph. 5,1,9 p. 230,23 ⌞-e in divisione⌟ (*cf. p. 1016b,28* διχῇ διαιρετὸν) est superficies, unicum autem secundum divisionem est linea. **β** *de mensura agri i. q. pars diurnalis – 'Zweiteil' (de re v. J. u. W. Grimm, Dt. Wörterb. XXXII. 1954. s. v.):* CHART. Mog. A II 30 (ante 1141) recipiens *Embricho* a nobis II iugera et I -e. CHART. Eberb. 68 p. 135,4 recompensarant *fratres* . . . ius advocatię . . . per unum -e vinearum, quod est szveideil. REGISTR. Eberb. app. 38 p. 471, 25 unum -e, id est unum zueideil. CHART. Argent. I 379 septem agros . . . preter unum -e . . . comparavimus. *al.*

dualitas, -atis *f.* **1** *proprie i. q. numerus binarius, duitas – Zweizahl, -heit, -teilung:* PAULIN. AQUIL. c. Fel. 1,32 l. 25 quia . . . in -e nominis sit *veritas* geminata, in proprii scilicet et adoptativi. ARNOLD. RATISB. Emm. 2,40 p. 568,3 -e sua geminam dilectionem, Dei scilicet et proximi, compingunt *columnae*. HUGO FLAV. chron. p. 342,11 indivisa laboris et periculi subeundi -s (*sim.* p. 391,55). GERHOH. Antichr. 1,47 p. 355,8 quotienscumque divisio et quasi -s vel etiam pluralitas Romanorum pontificum . . . emersit. **2** *translate i. q. scissio, discordia – Spaltung, Zwist:* TRACT. de schism. (MG Lib. Lit. III p. 119,16) hii, qui in hac *(sc. schismatis)* -e neutri sunt, . . . foris ecclesiam sunt. MAGNUS chron. a. 1174 p. 499,5 hanc *(sc. electionis)* -em et hoc genus scandali et scissionis.

***duana** *v.* *doana. ***duanerius** *v.* *doanerius.

***duaria,** -ae *f.* (*francog. vet.* douaire; *cf. Wartburg, Frz. etym. Wb. III. p. 148A*) *dos, dotarium – Wittum, Leibgedinge:* CHART. Rhen. inf. II 487 p. 273,3 (a. 1260) assignat *comes* uxori filii sui totam insulam . . . habendam iure -e sive liftucht. CHART. Traiect. 1791 p. 60,17 quod -a filie Ottonis et bona devenient domino comiti in allodium. *Niederer*

dubblum, dubblus *v.* duplus.

dubie *v.* dubius.

dubietas, -atis *f.* **1** *dubium, ambiguitas, haesitatio, incertitudo – Zweifel(haftigkeit), Unsicherheit, Schwanken, Unklarheit, Bedenken:* **a** *gener.:* CONC. Merov. p. 168,29 si . . . ipsis *(coepiscopis)* -s fuerit, conciliabulum . . . instituant. RADBERT. corp. Dom. 1,168 -s mentis. RIMB. Anscar. 19 p. 40,19 si tanta est de divina maiestate -s, quod *eqs.* BERTH. chron. B a. 1078 p. 328,10 omni necessitate et -e postposita. CONSUET. Vird. 24 depulso -is fuco. ALBERT. M. sent. 4,13,3 p. 337b,43 quod oculi discipulorum in veritate tenebantur, et tenens erat -s resurrectionis. eccl. hier. 7 p. 155,44 'ut arbitror' non propter -em dicitur, sed propter imperfectam expositionem. *persaepe*. **b** *iur. in chartis:* LIBER diurn. 33 p. 24,7 ne qua . . . possit esse contrahendi -s. DIPL. Heinr. I. 3 ne . . . hinc aliqua -s fiat *eqs.* CHART. Solod. I 424 ne . . . super hiis . . . aliquis -is scrupulus valeat oriri. CHART. Raitenh. 301 p. 243,2 ne . . . huic facto in posterum aliqua valeat suboriri -s. *saepe*. **c** *rhet. et mus.:* REGINO harm. inst. 1,20 non solum antyphonae his ambiguitatibus et -bus tonorum permixtae sunt, sed *eqs.* CONR. MUR. summ. p. 60,17 vicesimum primum *(sc. vitium dictaminis)* est amphibolyca locutio, que obscuritate et -e sensus intellectum auditoris impedit et perturbat. **2** *timor, sollicitudo – Furcht, Angst, Besorgnis:* ROB. TOR. chron. a. 1179 p. 528,10 tunc *(sc. septem annis permessis)* cadet -s inter Iudeos et Sarracenos. SABA MALASP. chron. 7,2 quadam non attenta, sed potius parvipensa -e recepta non de regno Sycilie, sed de Provincia tantum . . . curiosa meditatione timescit *rex Siciliae* verens, ne Provinciam ipsam . . . per mare impetat et invadat *rex Aragonum*. 7,7 p. 274,6 vehementi -e recepta.

dubio *v.* dubius.

dubiosus, -a, -um. *incredulus, incertus – ungläubig, zweifelnd:* BURCH. WORM. ieiun. p. 120,40 quia ab initio fallax et -us fuit *(sc. diabolus)*, inter suspensionem dubitationis incidit periculum desperationis.

adv. ? ***dubiose**. *incredule – ungläubig:* BENED. ANDR. chron. p. 59,12 qui *(custos corporis apostoli)* duriose (-e *ci. ed.*) turbulenter dixit: '*eqs.*'

dubitabilis, -e. **1** *dubius, incertus, ambiguus – zweifelhaft, anzuzweifeln(d), fraglich (usu subst.: l. 63. 71. 72. al.):* **a** *gener.:* RUP. TUIT. trin. 6,28 l. 1130 quid opus est ab Hebraeis nominis huius, id est terrae vel montis visionis, etymologiam -em sive opinabilem quaerere. LIGURINUS 9,200 si -is esset grata fides. CHART. Wirt. VII 2454 p. 332,11 cum . . . quedam -ia, videlicet quid vel quantum quilibet iuris habeat in premissis, emerserint. PS. PLATO quart. 2 p. 111,36 res diversificatur *(sic?)* ex compositione, quarum solutio est -is. *al. locut.* non est -e *sim. i. q. certum est, constat – es besteht kein Zweifel, es ist offensichtlich, gewiß:* VITA Fel. Trev. 7 p. 622B non est -e hunc . . . episcopum martyrum promeruisse consortium. HIST. mart. Trev. 5 non est -e, quin *eqs.* MARB. RED. lap. 41 nec stat -e cuiquam, quod *eqs. al.* **b** *philos.:* ALBERT. M. sent. 2,28,2 p. 486b,41 patent omnia -ia istius distinctionis. eth. I 408 p. 346,78 sunt . . . tria -ia *(sc. de iustitia)*.

[Weber]

praedicam. 4,10capit. de -bus *(codd.,* dubitalibus *ed.)*, quae sunt circa praedicta (*sim.* herm. 1,2,3capit.). *ibid. al. v. et p.1009,68.* **2** *horribilis, sollicitus – schrecklich, furchtbar, besorgniserregend:* SABA MALASP. chron. 7,2 regi Sycilie ⌞-is inminet de⌟ (dubitans de regimine *var. l.*) ipsius dompni Petri armata suspicio. 7,7 p. 274,1 universis . . . maritimarum terris quidam -is terror inicitur, reges enim Arabum . . . terre regis Aragonum formidant accessum.

***dubitabundus,** -a, -um. *incertus, ambiguus – unentschlossen:* EPIST. Hann. 75 p. 122,32 soleo -us mecum agere et controversari, quenam initia *eqs.*

[dubitalis *v.* dubitabilis.] **dubitanter** *v.* dubito.

dubitatio (-cio), -onis *f.* *dubium, ambiguitas, haesitatio, incertitudo – Zweifel, Unsicherheit, Unklarheit, Bedenken:* **1** *gener.:* LEG. Burgund. const. I 47,2 in eo annorum numero *(sc. XIV)* constitutus *(sc. filius latronis)* commissum scelus absque ulla -e cognoscit. WALAHFR. Mamm. 7,10 mihi restat adhuc -o nominis huius *eqs.* RIMB. Anscar. 25 p. 54,34 ne aliqua menti tuae super eo insideat -o, dicam tibi, quis sit ille propheta. ALFAN. premn. phys. 1,2 p. 5 -em (*PG 40,504A* ἀμφιβολίαν) habent *prudentes viri*, utrum superveniens intellectus animae . . . intellegibilem eam fecerit, an *eqs.* ANON. IV mus. p. 53,27 secundum istam regulam . . . maxima pars -is librorum antiquorum solvitur. *persaepe.* **2** *iur. in chartis:* **a** *in univ.:* DIPL. Conr. III. 158 p. 289,26 ne . . . altercatio vel saltem aliqua in futuro oriatur -cio *eqs.* DIPL. Constantiae 18 p. 61,17 ad omne -is scrupulum de . . . finibus . . . auferendum. CHART. Babenb. 330 p. 169,11 ne super hiis in posterum -o suscitetur *eqs. al.* **b** *contradictio – Anfechtung:* CHART. Sangall. A 496 (a. 864) si . . . finis vitae meae contigerit, tantum praesentis anni fructus . . . in usum uxoris meae . . . succedant, deinceps vero ad servitium . . . coenobii sine ulla -e proveniant (*item* 497). **3** *rhet. et philos.:* ONULF. rhet. I 25 ut per -cionem loquar, qua querere videtur orator, utrum de duobus potius aut quid de pluribus potissimum dicat. ALBERT. M. summ. creat. II 1,53,1 p. 447a,43 est . . . -o indeterminatus motus rationis super utramque partem contradictionis. *al.* CONR. MUR. summ. p. 92,211 (vs.) rethoricos auget etiam -o flores, per quam quero, tamen non eligo res potiores.

dubitativus, -a, -um. **1** *sensu act. i. q. dubitans – zweifelnd:* **a** *philos.:* ALBERT. M. eth. II 6,2,1 p. 407b,5 quamvis . . . aliae inclinationes animae sint affectuum in anima, sicut deprecativus, imperativus, -us . . ., tamen *eqs.* metaph. 3,2,7 p. 123,30 '-a' et disputativa r a t i o n e probavimus (p. 124,35 ratio -a. *ibid. al.*). **b** *rhet. et gramm. i. q. indicans dubia, restringens – Zweifel ausdrückend, einschränkend:* GUNZO epist. 5 p. 30,2 quatenus 'si' affirmativa sit coniunctio, non -a. SCHOL. Boeth. mus. 1,10,85b non -um est *(sc. 'forte')* hic, sed affirmativum. *al.* **2** *sensu pass. i. q. dubitandus – zweifelhaft, anzuzweifeln(d):* CHART. Sil. D II 339 p. 199,48 (a. 1247) ne predicta concessio videatur cuiquam illusa vel -a, presentem paginam sigilli nostri robore dignum duximus muniendam.

adv. **dubitative.** *dubitanter – zweifelnd, zögernd:* GODESC. SAXO gramm. 2 p. 393,2 'si' maxime coniungitur coniunctivo, quando profertur -e, tunc autem indicativo, quando confirmative. PETR. DAM. epist. 89 p. 564,23 resurrectionis suae die duobus de se -e loquentibus ait *Salvator: 'eqs.'* GERHOH. epist. 26 p. 609B semotis . . . illis promissionibus, quae sub conditione quasi -e promittuntur. ALBERT. M. summ. theol. I 15,60,3 p. 610a,5 scit *(sc. intellectus divinus)*, quid enuntietur vel imperetur vel optetur vel -e vel subiunctive proferatur. *al.*

dubitator, -oris *m.* **1** *qui dubitat – Zweifler:* ADSO Frodob. prol. 50 (MGMer. V p. 74; s. X.2) pauca fidem faciant: brevibus qui incredulus istis et -r erit, nec potiora capit. **2** *qui timet – einer der fürchtet:* CHRON. Ven. Alt. p. 64,4 (s. X./XI.) nichil -r sum *(sc. Narsis)* imperii hostem per totum suum navigium, si ab imperatore gratiam invenire possim.

dubito, -avi, -atum, -are. *script. et form.:* tu-: GLOSS. I 98,17 St.-S. *partic. usu subst.: p.1008,5.18.*

1 *ambigere – (be)zweifeln:* **a** *gener.:* **α** *in univ.:* ARBEO Corb. 43 p. 231,27 haec, ut praediximus, fieri fidelium quis -at? CAPIT. reg. Franc. 228,6 qui *(mentium medici)* si forsitan in aliquo -verint *eqs.* WALAHFR. exord. 6 p. 480,17 ab ecclesia dormientes dicuntur *mortui*, quia resurrecturi non -antur. CHRIST. STAB. Matth. 29 (PL 106,1359B) 'forte', adverbium -antis. OTLOH. proverb. F 64 fructum fert raro, quicquid geritur -ando. IDUNG. PRUF. dial. 3,134 nullus est tam hebes, qui possit -are de voluntate eius *(Benedicti). persaepe. spectat ad fidem:* HINCM. divort. 6 p. 159,23 Thomas antea -ans. *v. et l.70.* **β** *locut.* non, haud *(sim.)* -are *i. q. certum esse, persuasum esse – (sich) sicher sein, überzeugt sein:* TRAD. Frising. 63 p. 90,31 (a. 773) si quis contra hanc traditionem . . . venire temptaverit . . ., iram Dei semet incurrere non -et. ERMENR. Sval. prol. p. 157,1 ut nil -emus, quin cum Christo sint . . . gaudentes, qui *eqs.* DIPL. Heinr. III. 266 ut pro temporalibus sempiterna . . . bona capiamus, minime -amus. *persaepe.* **b** *philos.:* NADDA CYRIAC. I 8,35 cum achademicis omnia dubia essent, achademicus Cicero minime -bat. ALBERT. M. eth. I 434 p. 371,9 'est . . . hoc unum' de numero '-torum' (*p. 1136a,34* ἀπορουμένων). metaph. 3,1,2 p. 109,83 'nec facile' est 'bene -are'. *ibid. al.* **2** *haesitare – zögern, Bedenken tragen:* IULIAN. TOLET. iudic. 7 non ultra nobis est -andum, ut illos paveamus . . . puniri . . ., quos *eqs.* VITA Goar. 9 p. 421,6 responsum tibi dare non -o. WALTH. SPIR. Christoph. I 11 vestri causa, quocumque vultis, proficisci non -o. FRID. II. IMP. art. ven. 6 p. 198,16 cavendo sibi a locis inconvenientibus . . ., in quibus -ant falcones venire ad loyrum. *al.* **3** *incertum esse – schwanken, unschlüssig sein:* WALAHFR. carm. 26,8 inter spem -o atque metum, displiceam an placeam. WIPO gest. 2 p. 14,10 -atur de electione incerta. 28 p. 45,25 quid ageret, -bat *dux.* ALFAN. premn. phys. 2,27 p. 30 -atur (*PG 40,549A* ἀμφιβάλλεται) . . ., sive corpus sit, quod dolet . . ., maneatque ipsa *(anima)* impassibilis, sive etiam condoleat *anima* corpori. GESTA Trev. 3 p. 132,15 ferrum ingens quasi -ans in aere pependit. *al.* **4** *metuere, timere – (be)fürchten:* RHYTHM. 15, 16,2 qui omnia creavit, mortem non -vit. BENZO ad Heinr. IV. 7,6 p. 638,7 nemo cupit esse martyr -ans martyrium. CHRON. Pol. 3,23 p. 153,8 quia cautelam Bohemorum et insidias -bat *Bolezlaus.* SABA MALASP. chron. 10,2 p. 342,21 -ans (-as *var. l.*) princeps, ne Messanenses et Catalani terram . . . per mare occupent. *al.*

adi. **dubitans,** -antis. *dubius, anceps – unsicher, schwankend:* GLOSS. med. p. 80,7 sinoce . . . -em . . . habet horarum . . . remissionem.

adv. **1. dubitanter.** **1** *sensu act. i. q. cunctanter – zögernd, unentschlossen:* PLAC. hon. eccl. 83 (MG Lib. Lit. II p. 608,41) ut . . . nec quisquam, quod agere pontifex non dubitat, se -r (indubitanter *B1*) agere dicat. **2** *sensu pass. i. q. dubitabili modo – in bezweifelbarer Weise:* EPIST. Hildeg. 26,27 ut veritatis experientia comprobetur, quod quorundam auribus de gratia tibi celitus infusa rumor -r infert.

2. dubitate. *in dubio – im Zweifel:* ANNAL. Mell. Vind. I a. 1274 vigiliam epyphanie et vigiliam apostolorum Phylippi et Iacobi . . ., que prius per dyocesim archiepiscopatus Saltzburgensis -e ieiunabantur, indubitanter deposuit *(sc. papa)* ieiunare.

dubius, -a, -um. **1** *sensu act.:* **a** *dubitans, ambiguus, anceps – zweifelnd, schwankend, unschlüssig, unbeständig, wankelmütig (fere de hominibus; usu subst.: l.61.71):* WALAHFR. Mamm. 7,6 attoniti *(sc. viri)* terrore novo summamque salutis iam -o sub corde tenent. HROTSV. Agn. 352 ignorat . . . -us, . . . quid sibi sectandum vel quid restaret agendum. WIDUK. gest. 1,5 p. 6,28 illi *(optimi Saxones)*, licet -i, sequuntur tamen ducem. THIETM. chron. 3,26 homo fragilis et -us. TRAD. Patav. 633 p. 234,19 ego . . . secundum fragilitatem humanam de crastino -us . . . prediola Deo . . . tradidi. *saepe. v. et p.1010, 13. spectat ad fidem i. q. incredulus – ungläubig:* STEPH. COL. Maurin. 10 p. 279A similitudo . . . quaedam -i animi Thomae sanctissimi Meginhero cuidam . . . oborta est. 11 p. 279B promptus . . . -um ponere animum *eqs.* MANEG. c. Wolfh. 20 p. 88,9 gemino documento dubitantibus sese videndum et non videndum prestabat *Christus*, ut ex altero -i munirentur ad fidem, ex altero *eqs.* **b** *timidus – ängstlich:* SABA MALASP.

[Weber]

chron. 4,7 p. 205,7 rex ... -us intuendo predicta frendebat dentibus et mente tremebat. **c** *inscius – unwissend:* HRABAN. hom. I 42 p. 79D ne forte -os ac sollicitos de lunae obscuritate ... vos relinquam. **2** *sensu pass.:* **a** *dubitabilis, dubitandus, incredibilis, incertus – zweifelhaft, anzuzweifeln(d), unklar, ungewiß, 'dubios' (usu subst. saepe, e. g.: l.20):* **α** *in univ.:* CAPIT. reg. Franc. 45,14 ad declarationem r e i -ae (98 prol. p. 205,3 in rebus -is. *al.*). WALAHFR. carm. 24,11 donec haud -a virtute Deus ... nitidum sperare serenum edocuit. WANDALB. mens. 308 hoc mense *(sc. Novembri)* ... aere ... -o diversam terra figuram concipit. OTTO FRISING. gest. 1,6 p. 22,31 duces Welfo et Rudolfus, qua occasione -um, principi rebellantes Saxonibus iunguntur. RICHARD. ANGL. anat. I 529 quidam nervus bifurcatus, ... vocatur didimus, id est -us, an magis ab intestinis aut magis a testiculis originem trahat, et -um, cui magis deserviat. *saepe. v. et vol. I. p. 584,56.* **β** *spectat ad fidem, auctoritatem:* HRABAN. carm. 39,66,6 omne tulit *Christus* mirantium corde, quod erat -um. WALAHFR. carm. 18 prol. 4 illum *(Fulgentium)* ... quaesisti *(sc. Calliope)* -am secuta famam. AGIUS vita Hath. 1 nos non falsa aut -a de ea esse dicturos, sed vera et certa. HROTSV. Gong. 68 male si nostras aures simulata vetustas non rebus fictis luserat et -is. THIETM. chron. 5,13 fama velox et sepissime -a. *al.* *de hominibus:* BEDA hist. eccl. 3,15 p. 158,23 non quilibet -us relator, sed fidelissimus mihi nostrae ecclesiae presbyter ... narravit. 4,24 p. 268,15 regnum ... reges -i vel externi disperdiderunt. **γ** *spectat ad finem, eventum:* HRABAN. hom. I 3 p. 13C quae *(divina bonitas)* ... -os agricolarum labores clementer adiuvit, ut utilitatibus nostris venti et imbres, frigora et aestus diesque noctesque servirent. WALAHFR. Wett. 373 quem *(fratrem)* ... possidet arca iudicii usque diem -o sub fine vomendum. HROTSV. Theoph. 364 s p e non -a (THIETM. chron. 1,3. *al.*). MARB. RED. lap. 25 p. 1755A inter praecipuos lapides numeratur ethites, quem petit extremis orbis Iovis ales ab oris, custodem nidi defensoremque futurum, quo valeat pullis -os avertere casus. OTTO FRISING. gest. 1,8 p. 23,31 videns ... princeps rei publicae tam -um statum. *al.* **b** *ignotus – unbekannt:* REGISTR. Patav. I p. 345,18 (s. XIII.) I curia ..., quam habet Engelschalcus expositam ab Ekkolfo pro -a pecunia. **c** *indistinctus, confusus – unbestimmt, undeutlich:* SABA MALASP. chron. 10,14 p. 357,16 adeo armorum tinnitus et maris sonitus remorum spumantibus impulsibus vocumque clamores feriunt aera, quod -us omnium sonus aspicientium de terra plurimum fatigabat auditum. **d** *inconsummatus, incompletus – unvollkommen, unvollständig:* ALBERT. M. summ. theol. I 17,68,2 p. 699a,29 deficiens *(luna)* a plenitudine, quod Graeci vocant amphitritos (*i. e.* ἀμφίκυρτος) ..., amphi enim graece -um sonat latine, eo quod tunc -um, hoc est imperfectum, habet circulum *(cf. vol. I. p. 585,30sqq.).*

subst. **dubium,** -i *n.* *haesitatio, incertitudo – Zweifel, Ungewißheit, Unsicherheit:* **1** *gener.:* COD. Lauresh. 429 (a. 755/6) procul -o. HROTSV. Pel. 376 -o ... remoto. THIETM. chron. 1,24 p. 30,23 sine omni -o. 8,15 p. 512,4 quia humana res omnis semper in -o est. METELL. exp. Hieros. 3,625 nec -um gerimus *(sc. potentes Francorum)*, quod Ierusalem capiamus. CHART. Brixin. 94 ut ... hec firma et inconvulsa permaneant et ne processu temporis in -um revocentur. *persaepe.* *locut.* -um non est *i. q. certum est, constat – es besteht kein Zweifel, es ist offensichtlich, gewiß:* ARBEO Corb. 8 quid ... ex eo dicendum est, qui omnia omnibus fuisse non -um est? HUGEB. Wynneb. 12 non est -um, quod ... vir venerandus ..., quae prius vivendo abhominaverat in perversis, tunc coronatus in caelestibus vetaverat in vivis prave agentibus. CHART. Friburg. 197 p. 170,3 de qua *(compositione)* non est -um, ... quin sit nobis et monasterio profutura. **2** *philos.:* ALFAN. premn. phys. 2,28 p. 30 nullus ˹ex -is˺ (*PG 40,549A* ἐκ τῶν ἀμφιβαλλομένων) colligit syllogismos, sed ex manifestis. *al.* ALBERT. M. cael. hier. 2 p. 25,54 hic sunt tria -a (dubitabilia *var. l.*).

adv. **1. dubie.** **1** *sensu pass. i. q. dubitabili modo – in bezweifelbarer Weise, zweifelhaft, fragwürdig:* **a** *in univ.:* COLUMB. epist. 2 p. 162,41 iuxta Victorium nuper -e scribentem. RUP. TUIT. trin. 1,26 l. 995 ut quibusdam -e visum est, illud tamen verum et certum est, quia *eqs.* ANNAL. Otak. a. 1260 p. 183,42 quod cum licet tam -e quam varie insonuisset in castris. *al.* **b** *locut.* haud -e, non -e *i. q. certe – zweifellos, gewiß:* GERB. geom. 6,5 p. 92,21 cuius *(sc. X et bessis)* medietas, quae V et treins est, basim haud -e reddit. RAHEW. gest. 3,43 p. 217,17 quod non -e mortem appeteret, quisquis in propugnaculis appareret. VITA Herm. Ios. 3 p. 685D in quo *(puero)* non -e manus Domini operatur. *persaepe.* **2** *sensu act.:* **a** *dubitanter – zweifelnd, mißtrauisch:* PETR. DAM. serm. 28,193 genua cordis non iam -e vacillantia, sed ad incedendum per iustitiae tramitem firmiter roborata. HILDEG. scivias 3,8 l. 292 hic homo -e suscepit me *(sc. gratiam Dei).* OTTO FRISING. gest. 2, 41 p. 150,16 -e anxius et anxie dubius. *al.* **b** *infirmiter, vacillanter – unsicher, schwankend:* SABA MALASP. chron. 4,17 p. 204,20 ex confligentibus hic de equo ad terram excutitur et in spisso iacet pulvere convolutus, hic caput in sella ex utraque parte reiactans iamiam sui casum -e comminatur.

2. dubio. *locut.* haud -o, non -o *i. q. indubitabiliter, certe – zweifellos, gewiß:* WALTH. SPIR. Christoph. II 3,140 non -o sine fine tuis *(sc. regis)* hesura medullis mortis perpetuę miseranda pericula nostro ascribis generi. LAMB. HERSF. annal. a. 1063 p. 84,7 hoc haut -o constat ... exhaustas esse ... monasterii opes. *Weber*

dubl- *v.* dupl-. **dubrus** *v.* duplus.

ducalis, -e. *script.:* doc-: *l. l.30.* doga-: *l. l.32.*

1 *ad regimen pertinens – beherrschend, Führungs-:* ALBERT. M. pol. 7,4m p. 659b,38 'si ...' civitas ... '-i (*p. 1327b,5* ἡγεμονικόν) et politica vivat vita.' **2** *ad ducem, principem pertinens – herzoglich, Herzogs-, Fürsten- (usu subst.: l.32):* LEX Baiuv. 3,1 qui *(Agilolfingi)* sunt de genere -i (do- *var. l.*). CHART. Bund. 17 p. 21,13 si ... aliquis per regalium potestatem concessam aut dogalium presentiam ... ausus fuerit *eqs.* HINCM. annal. a. 876 p. 200,7 Bosone ... corona -i ornato. CHART. civ. Vratisl. 7 quod ad nulla -ia s e r v i c i a ... villas volumus esse obligatas (CHART. Pommerell. 69). CONST. imp. II 460 quamvis ... dux inter potentissimos principes habeatur, tamen sub eo non posset dici regale sacerdotium, sed -e. *saepe.* *spectat ad principem Venetiarum ('Dogen-'):* ACTA imp. Winkelm. II 1028 p. 690,19 (a. 1238) datum aput nostrum *(sc. Venetiarum)* -e palatium. GREG. IX. registr. 833 p. 736,20 Gabriel Paulinus notarius et -is aulę Venetiarum cancellarius. *v. et p. 126,71.* *spectat ad regem:* CHART. Bund. 452 (dipl. Heinr. VI.) statuimus *(sc. Henricus rex)* ... et regio sanctimus edicto, ut nulla umquam persona ... contra hanc nostrae concessionis et confirmationis -em paginam presumat venire.

***ducamen,** -inis *n.* (*ducare) *imperium ducis, ducatus – 'Dukat', Herzogtum:* **1** *de munere, dignitate ducis:* VITA Ger. Bron. 14 p. 664,21 hoc in tempore dux Gislebertus tenebat -n Lotharingiae. TRIUMPH. Remacli 1,10 is *(dux)* ... affectabat in -n praedecessoris sui succedere. 1,13 ille *(marchio Godefridus)* -n ... adeptus magister militiae Lotharingiae denuo sublimatur. **2** *de territorio dicioni ducis subiecto:* ROD. GLAB. hist. 4,20 universos sui -is principes militaribus adstrinxit *Robertus dux* sacramentis. CHRON. Andag. 23 p. 64,7 inferens Godefridus ... non sue utilitati convenire monachicam congregationem disponere et militiam sui -is postponere. *al.*

ducarius (doc-), -a, -um. **1** *adi. i. q. ducens – anführend, Leit-:* LEX Sal. Merov. 2,15 si quis scrouam -am (do-, -a *var. l.*) furaverit. **2** *subst. fem.:* **a** *sus ductrix – Leitsau:* LEX Alam. 95,12 si quis pecum manualem, qui dicitur alatus, aut verre aut -a (-am *var. l.*) occiderit. **b** *ductus aquae – Wasserleitung:* DIPL. Conr. III. 32 p. 52,12sq. unam petiam de terra ..., latus unum extenditur in palude, alterum latus in -a, quę dicitur Cula, sicut ipsa -a defluit versus ... fluvium Hauseris (*inde* 279. 280. DIPL. Frid. I. 730 p. 270,34).

ducator (docatur), -oris *m.* *ductor, dux – Leiter, (An-)-Führer:* VITA Wandr. 19 (MGMer. V p. 23,18) ad vitam aeternam pius docatur exteterat. GODESC. SAXO carm. 3,12,1 esto *(sc. Christe)* salvator et -r. GESTA Altiss. (MGScript. X p. 522,43) quidam -um et maior eorum in vituperium pontificalis honoris mitram episcopalem galeae suprapositam deferebat.

***ducatrix** (duxa-), -icis *f.* **1** *quae viam demonstrat, guber-*

natrix – Führerin, Lenkerin: VITA Arid. 21 (MGMer. III p. 589,6) incolomis reddita *(puella caeca)*; quae fuerat duce pertracta, -x (ductrix *var. l.*) redit ad propria. ALBERT. MIL. temp. 157 p. 431,28 committissa Ildegarda fuit sapiens et nobillissima -x (*cf.* DONIZO Mathild. 1,432 gubernatrix). *de Maria virgine:* SALIMB. chron. p. 493,5 (vs.) eius *(papae)* . . . semper . . . benigna -x. **2** *ducis uxor vel filia vel soror – Herzogin:* DIPL. Otton. I. 338 p. 461,4 de donacione imperatorum regumque quamque reginarum vel ducum atque -um. DONIZO Mathild. 2,12 renitebunt facta -is . . . Mathildis. CHRON. Bened. I 17 p. 221b,31 Iudita dux-x defensatrix huius loci. *cf.* ductrix.

ducatus, -us *m. script.:* doc-: *p. 1013,5.14. al.* -cha-: CAPIT. reg. Franc. 234 p. 136,20.28. *form. decl. II.: gen. sg.:* -i: *p. 1012,62. p. 126,71. adde* DIPL. Karoli III. 25 p. 42,23. -ui: *p. 1012,52. dat. vel abl. sg.* -o: *l. 33. p. 1012,51. 1013,5.14. al.*

I *ductus, regimen – das (An-)Führen, Führung, Leitung:* **A** *praevalente notione praeeundi:* **1** *gener.:* **a** *spectat ad homines:* CONC. Karol. B II 15,1 p. 143,27 ut . . . unusquisque . . . nequaquam . . . principatus amore ante -um prestare velit, quam tyronis consummet officium. VITA Rust. 11 (MGMer. IV p. 345,8) quibus *(sc. congregationi)* -um suae sanctitatis gerebat *abbatissa*. EKKEH. IV. pict. Mog. 357 emoritur Moyses, Hiesus cui par subit heres (gloss.: in -u; *sim.* UDALSC. Conr. 3). *saepius. v. et p. 691,11. meton. i. q. ductrix – Anführerin:* DIPL. Pipp. 42 (spur. c. s. XII.) quae *(civitas)* dicitur Lemovix et quae caput et -us erat civitatum Aquitanarum. **b** *spectat ad aves:* WALAHFR. Gall. 2,16 avis quaedam . . ., quasi -us eis *(fratribus)* officium esset praebitura, facili praeibat volatu. CARM. satir. 26 (Festgabe W. Bulst. 1981. p. 181) -u totam post se regit una *(sc. grus)* catervam. *meton. de positione:* FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 39,29sq. exit *avis dux* de -o suo et de ordine, quando amplius hunc laborem tolerare non potest, et alia *(sc. avis)* succedit ei in -u. **c** *spectat ad tempora praeterita fere i. q. regula, norma – etwa: Richtschnur:* SERMO nat. virg. 9 plures . . . quasi rubrica per unum oculum directa, id est rationis aequitate sagacissime historiarum et temporum -u perspecta, vigilantius rerum ordinem intuentes. **2** *milit. ('Kommando'):* THIETM. chron. 2,12 ex parte Sclavorum bellum ingruit horridum . . . -u (ductu *p. corr. 1*) . . . Nacconis et Stoinnegui fratris eius. HIST. mart. Trev. 20 cuius *(Tyrsi)* nomen solius de tanta multitudine est notatum, quia eiusdem legionis gerebat -um. METELL. exp. Hieros. 2,202 invictus comes advolat huc Boimundus belli Ruodbertum faciens curare -um. *meton. i. q. facultas ducendi – Führungsfähigkeit:* ALBERT. M. eth. I 510 p. 437,40 quaedam ars est activus habitus . . . , scilicet -us aliquis, quo quis bene ducere exercitum novit. **3** *mus.:* Ps. ALCUIN. mus. p. 26b,16 ad principium eorum *(sc. tonorum)* sonus refertur, eoquod aliis quatuor quidam -us et magisterium ab eis praebeatur. EPIST. var. II 6 p. 309,3 necesse est, qui *(versus)* ad melodię artis normam . . . compositi sunt, et cantoribus . . . quendam -um in eadem arte prebent, bene intellegantur. WILH. HIRS. mus. 19,4 principales eius chordae in toto monochordo ius et regimen atque -um sibi vendicantes, caeteris *eqs.* **4** *alch.:* Ps. GERH. CREM. sept. p. 317,1 iste quintus vocatur liber -us, in quo dicam capitulum maius tempore XX dierum et complebo in illud sermonem. **5** *astrol. i. q. vis exercenda – Beeinflussung:* HERM. CARINTH. essent. 2 p. 192,6 stellarum participatio causa *(sc. effectus in naturae ministerium)* est, planetarum quidem in universali -u, cetere siquidem ad singularem magis spectant. p. 196,16. **B** *praevalente notione comitandi, adducendi:* **1** *spectat ad homines:* **a** *actus monstrandi viam:* **α** *proprie:* FLOR. LUGD. carm. 2, 49 pergunt *magi* sidereo laeti radiante -u. VITA Paulin. Trev. 22 contigit eos *(peregrinos)* . . . ad ecclesiam . . . pontificis eius *(mulieris)* -u advenisse. OTTO FRISING. chron. 4,16 p. 202,19 Hunorum gens horribilis . . . -u cervae de Meotidis paludibus egressa. *de caecis:* WALAHFR. Otm. 13 puerulus, qui ei *(caeco)* -um praebere debuerat, ob nimiam frigoris asperitatem officii sui negavit illi iuvamen. WOLFHARD. Waldb. 2,8 propria -um ei *(caeco)* praebente sorore. *al.* **β** *translate:* WILLIB. Bonif. 3 p. 11,26 arduam caelestis intellegentiae semitam feliciter scandens ac praevium populis -um praebens portam Domini Dei nostri . . . aperuit. CONC. Karol. A 39B,7 p. 442,7 quae *(abbatissae)* subditis verbis et exemplis -um praebeant sanctae religionis. GERB. geom. 2,5 quaecunque rationabiliter metienda proponuntur, geometricali theoremate -u rationis mensurantur. IOH. CANAP. Adalb. A 7 p. 11,12 -um animarum prudenter administrat. *saepe.* **b** *conductus, comitatus – (Weg-, Schutz-)-Geleit (fere usu publ. et iur.; saepius i. q. fides – Zusicherung freien Geleites; de re v. HRG I. 1971. p. 1481sqq.):* **α** *in univ.:* EKKEH. URAUG. chron. a. 1105 p. 229,23 usque ad Rhenum illi *(patri)* -um . . . administrari permisit *rex*. CHART. select. Keutgen 133,34 quicunque burgensis fuerit, si recedere voluerit, . . . s e c u r u m debet habere -um (ANNAL. Ianuens. II p. 61,21. *saepe. sim.* CHART. Pomm. 589 firmum et liberum). DECRET. Bern. 39 -um usque ad duo miliaria circumquaque de civitate. CHART. Grimm. add. 12a p. 380,20 cum . . . litteras quorundam mercatorum -um pentencium *(sic)* receperimus *(sc. marchio). persaepe. meton. de manu comitantium ('Eskorte'):* GREG. VII. registr. 4,12 p. 312,23 -um nobis obviam mitti non posse. HIST. de exp. Frid. imp. p. 100,19 eum *(Heinricum)* imperator . . . tamquam principem gloriosum . . . cum honesto -u abire ad regnum proprium permisit. *al.* **β** *remissius i. q. praesidium – Schutz:* GALB. Karol. 19,16 rogatu . . . clericorum in suum -um suscepit omnes . . . captos. CHART. Xant. 40 p. 30,28 prepositus dum . . . ab his, qui ex iure -um ecclesię prestare debebant, personam idoneam postularet. CHART. Rhen. med. III 210 p. 176,33 promittimus *(sc. comes)*, quod . . . -um et defensionem debitam vobis *(sc. abbati)* exhibebimus. *al.* **2** *spectat ad res i. q. vectura – Fuhre, Fuhrdienst (usu publ. et iur.):* REGISTR. Eins. 1 p. 37,45 (a. 1217/22) quattuor plaustra ad -um bis in anno. p. 46,33 duos sol. ad -um vini. REGISTR. Baiuv. A p. 216,28 pro -u vini XII denarios. *al. meton. de vectigalibus:* CHART. select. Keutgen 135,4 (a. 1164) omnem ibidem *(Hagenowe)* inhabitantem . . . ab omni thelonio, ab omni -u pro rerum suarum vendicione vel portacione absolutum . . . confirmamus.

II *imperium – Herrschaft:* **A** *gener. (in imag.: l. 42):* MARIAN. chron. a. m. 2337 Hebraeorum Iacob . . . annorum CXXI erat usque ad -um filii sui Ioseph. a. m. 3749 p. 519a,49 Neemias . . . muros civitatis XII annis restituit et -ui duodecim annos praefuit. GERHOH. Antichr. 1,39 p. 347,4 -um sanguinis, utique negotio obnoxium, vel aliam dignitatem eiusmodi regalem laicaliter a regibus accipiunt *plerique. spectat ad Christum:* BEDA temp. rat. 9,73 quod ipsae hebdomades ad Christi usque -um pertingerent (MARIAN. chron. a. m. 3749 p. 520b, 10). **B** *publ. et iur. i. q. imperium ducis, (regii) procuratoris – 'Dukat', Gebietsstatthalterschaft, Herzogtum (de re v. LexMA. III. p. 1487sqq.; cf. et H.-W. Goetz, 'Dux' und 'Ducatus'. 1981. p. 285sqq. et 409sqq.):* **1** *de munere, dignitate:* **a** *strictius:* **α** *in univ.:* FORM. Marculfi 1,8 carta de -o et patriciato et comitatu. TRAD. Frising. 34 a n n o -ui eius *(Tassilonis)* XXII (TRAD. Ratisb. 4 -us. *saepe*). THIETM. chron. 6,3 Heinrico . . . cum . . . hasta signifera -um dedit *rex*. TRAD. Teg. 8 p. 9,23 Noricę -um provincię. WIPO gest. 33 p. 53,35 Adelbero . . . imperatoris gratiam perdens -um amisit. CONST. I 159,4 marchiam Austrie in -um commutavimus. CAES. HEIST. catal. (MGScript. XXIV p. 345,24) presules Colonienses duos -us, Colonie scilicet et Westphalie, cum totidem vexillis ab imperatoribus suscipiunt. *persaepe.* **β** *remissius in iunctura* honor (dignitas) -us: CHRON. Fred. 4,13 successit Wandalmarus in honorem -i. WIPO gest. 27 Ernestus -us dignitate privatus. *saepius.* **b** *latius:* **α** *spectat ad maiores domus Francorum:* CHRON. Epternac. (MGScript. XV p. 1305,14; c. 1035) Pippinus dux . . . rexit -um regni Francorum XXVII annis. **β** *spectat ad exteras nationes:* LIBER hist. Franc. 48 Drocus -um Campaniae accepit. PAUL. DIAC. Lang. 4,46 Grimuald . . . gubernavit . . . -um Samnitium. EINH. Karol. 6 p. 8,24 Hruodgausum Foroiuliani -us praefectum. OTTO FRISING. gest. 1,6 Hierosolimis. HELM. chron. 49 p. 96,23 -u tocius Daciae preditus est *Kanutus. saepe. spectat ad principes Venetiarum ('Dogat'):* IOH. VEN. chron. p. 94,22 qui *(sc. Ursus dux)* apud Ci-

vitatem Novam Venecie -um annis decem et octo et diebus viginti gubernaverat. *ibid. al. v. et p. 126,71.* **2** *de territorio ducis dicioni subiecto:* **a** *strictius:* **α** *in univ.:* LEX Ribv. 33 quod si servus, quando dominus interpellatur, infra -o fuga lapsus fuerit. DIPL. Karoli M. 83 p. 119,40 in do-o Alamanorum. TRAD. Frising. 107 qui *(sc. monasterium)* est constructus in -u Baiouuariorum. ANNAL. Bert. a. 839 p. 32,10sq. quarum *(partium)* altera *(sc. habuit)* regnum Italiae, . . ., -um Elisatiae, -um Alamanniae, Curiam, -um Austrasiorum *eqs*. THIETM. chron. 5,12 caput -us sui Argentinam . . . petit *dux*. CHART. Rhen. inf. II 410 p. 222,8 Iudei in diocesi Coloniensi et -u archiepiscopi constituti. *persaepe*. *pro nom. propr.:* FRID. II. IMP. epist. A p. 194,28 in Marchia et D-u. **β** *spectat ad subditos ducis:* CHRON. Fred. 4,45 Autharius . . . dux cum integro suo do-o se dicione imperiae tradedit. ANNAL. regni Franc. a. 748 Grifo de Saxonia . . . in Baioariam usque pervenit, ipsum -um sibi subiugavit. **b** *latius:* **α** *de comitatu:* DIPL. Loth. I. 3 p. 59,12 que *(res)* erant site in Valle Tellina in -u Mediolanense *(cf. notam ed.)*. OTTO FRISING. gest. 1,9 p. 26,3 nisi quis -um esse dicat comitatum inter Iurum et montem Iovis. VITA Annon. III 4,9,3 Henricus arcem dat Siegebergicam in Montium sitam -u *('Grafen von Berg')*. CHART. Brixin. 100 Conradus . . . universis hominibus Brixinensis ecclesie et -us fidelibus imperii gratiam suam et omne bonum. *al.* **β** *de provinciis, pago sim.:* TRAD. Corb. 42 (a. 822/26) tradidit Uffico in pago Leri in -u Falhon . . . mansos II.

duccenti *v.* ducenti. **duccio** *v.* ductio.

***ducellus,** -i *m.* (dux) *filius ducis, dux iuvenis – Fürstensohn, Prinz:* CHRON. Cosmae cont. II a. 1161 p. 162,18 -us Sobezlaus noctu fecit irruptionem cum . . . militibus in urbem Olomucz. ANNAL. Prag. III a. 1279 p. 200,16 ubi *(sc. in urbe Pragensi)* . . . puer -us natus est. *al.*

ducenarius (-nn-), -i *m.* *officialis iudicarius, centenarius – Gerichts- und Verwaltungsbeamter, 'Zentenar':* SUMM. Heinr. B 1,299 item -nnarius centegrave vel exarchus grece.

duceni, -ae, -a. **1** *adi. i. q. ducenti – zweihundert:* LEX Ribv. 39,1 si quis uxorem alienam tulerit vivo marito, -os (-us, ducentenus *var. l.*) solidos multetur. SALIMB. chron. p. 514,33 (vs.) Aprilis quina restabat lux peregrina, ast octogeni tres anni mille -i. **2** *subst. fem. sing. i. q. pondus ducentarum librarum – Gewichtseinheit von zweihundert Pfund:* ACTA imp. Winkelm. I 1003 p. 765,46sq. (a. 1278) in qualibet -a pilarum necessarii sunt torselli XXXVI et omnes simul redacti sunt -a una, ad racionem de torsellis tribus pro qualibet pila valentes tarenos III et grana XIII.

***ducenses,** -um *m.* (dux) *comites, comitatus ducis – Gefolgschaft des Herzogs:* HELM. chron. 80 p. 150,19 quo *(archiepiscopo)* . . . reditum maturante vetitus est a -bus redire in parrochiam suam.

ducentenarius, -a, -um. **1** *adi. i. q. bis centum continens – zweihundert enthaltend:* HRABAN. cruc. C 22,65 millenarius et -us et sexagenarius numerus in P invenitur. **2** *subst. masc. i. qui ducentis militibus praeest, praefectus duarum centuriarum – Führer von zweihundert Soldaten, einer Zweihundertschaft:* CONR. MUR. summ. p. 38,5 tethrarche seu millenanarii *(sic)*, bisiarche, -i, centuriones seu centenarii *(sc. in urbe erant)*.

ducentenus, -a, -um. *bis centenos continens – aus zweihundert Leuten bestehend, Zweihunderter-:* CARM. Bur. add. 19,7,6 qui *(Porphyrius)* regine federatur fidei collegio, quorum fidem imitatur -a contio.

ducentesimus (-tiss-, -exi-), -a, -um. **1** *adi. i. q. vicies decimus – zweihundertste(r):* PAUL. DIAC. Rom. 14,1 anno ab urbe condita millesimo -o quarto (MARIAN. chron. a. Chr. capit. 3,60 annus -issimus. CHART. Bund. 1209 p. 9,24 a. -eximo. *persaepe*). GERHOH. haer. 6 p. 1183^{C} in registro . . . capite -o quadragesimo partis secundae. **2** *subst. fem. (ellipt.):* **a** *vicies decima pars – der zweihundertste Teil:* ANON. minut. 2,1 qui *(scripulus)* vigesima quarta est unciae, assis vero -a octogesima octava. **b** *ducentae (partes) – zweihundert:* ANON. IV mus. p. 68,11 semitonium minus, quod est supertredecimpartiens -as quadragesimas tertias ut ducenta quinquaginta sex ad ducenta quadraginta tres.

ducenti, -ae, -a *vel raro* **ducentum** *indecl.* *script.:* doc-: *l.6.* duoc-: *l.9. al.* -cc-: *l.7.* *form. abl. pl.* -ibus: ARBEO Emm. 24.

bis centum – zweihundert: DIPL. Merov. I 142 p. 359,24 solidus do-us. DIPL. Ludow. Germ. 92 p. 133,27 ad saginandos porcos ducc-os. WIDUK. gest. 3,49 intra -os annos. VITA Anselmi Non. 5 (MGLang. p. 568,40) ex . . . beneficio pauperes duo-os . . . pascebantur. OTTO MOR. hist. p. 57,19 plus de -um (-is *var. l.*) obsidibus. *persaepe*. *usu subst.:* BEDA temp. rat. 1,51 -a in dextera, quomodo viginti in laeva. 1,68 centum millia et -um millia . . . in dextera corporis parte complebis. Ps. BEDA arithm. 3 l. 97 debet . . . ex toto -os L tollere et hoc, quod remanet, pro feriae numero tenere.

ducenties (-cies) *adv.* *ducentis vicibus – zweihundertmal:* GLOSS. III 411,78 St.-S. -s centena millia zwirent hunder stunt hundert tusent. CHRON. Sigeb. auct. a. 1194 (MGScript. VI p. 466,23) rex Ricardus plus quam -cies mille marcis imperatori . . . pro liberatione sua . . . datis . . . reversus est Angliam.

ducentissimus *v.* ducentesimus. **ducentum** *v.* ducenti.

***ducentuplus,** -a, -um. *ducenties multiplicatus – zweihundertfach:* GEBER. summa 2,43 (ed. Basil.) ut ex medicinis quaedam . . . sui centuplum, quaedam vero -um . . ., quaedam vero infinitum solificum . . . transmutet corpus.

duceo *v.* doceo. **ducetum** *v.* tuccetum.

***ducia,** -ae *f.* (*orig. francog. vet.; cf. Wartburg, Frz. etym. Wb. III. p. 195^{b}sq. s. v.* dux) *decursus aquarum – Wasserlauf:* DIPL. Karoli M. 84^{a} p. 121^{a},39 inde in fersta per -as et confinia (*de terminis loci; inde* DIPL. Loth. I. 133 p. 297,20).

ducibilis, -e. *qui duci potest, regibilis – führbar, lenkbar:* ODO MAGDEB. Ern. duc. 3,341 turres extollunt *(sc. milites caesaris)* firma compage ligatas . . . quocumque rotarum ordine -es. *usu subst.:* ALBERT. M. pol. 7,11° 'quales esse oportet futuros ⌞facile -es⌟ (*p. 1332^{b},9* ἐχειρώτους) a legislatoribus, determinavimus prius.'

***duciculus** (doc-, -icl-, du(l)ciol-, -ibu-), -i *m.* (-um, -i *n.: l. 48*) (dux; *cf. francog. vet.* doisil *[Wartburg, Frz. etym. Wb. III. p. 171^{b}sqq.]; cf. et J. u. W. Grimm, Dt. Wörterbuch. XXXI. 1956. p. 258sq. s. v. 'Zapfen'*) *obturamentum (dolii), epitonium – (Faß-)Zapfen, Pfropfen, Hahn:* IONAS BOB. Columb. 1,16 p. 180,6 oblitus meatum *(sc. dolii)* obserrare . . . ad beatum pergit *minister* virum, serraculum, quem -clum (-iolum, -um, duc(c)idum *var. l.*) vocant, manu deferto. VITA Fidoli 10 (MGMer. III p. 430,35) viri coniux . . . detracto manu ligni stipitem evenientem eminus decidit homo do-um; divino nutu restitit unda Falerni conclusa. GLOSS. III 645,2 St.-S. dulciolus ul spina zaphe. SUMM. Heinr. A 9,417 serraculum vel -um zapho. C p. 267 -iolus zapfo. CAES. HEIST. mirac. II 1,37 p. 66,12 iussit *homo religiosus* . . . fodi sub -ibulo. *saepius*.

***ducissa** (-chi-), -ae *f.* (dux) *ducis uxor vel soror vel filia, comitissa – Herzogin, Fürstin, Gräfin:* ARBEO Corb. 29 perfidiam -e (principis *B*) deflere non cessabat. DIPL. Karoli M. 156 p. 211,22 de dationibus . . . ducum atque -arum. TRAD. Ror. 98 Bavarie. CHART. Ebstorf. 3 Helena duch-a et filius eius Otto de Luneborg. CHART. Sigeb. 109 p. 218,21 de Lymburg. ANNAL. Ensd. a. 1256 Brabancie. SALIMB. chron. p. 477,8 Polonie. *persaepe*.

***ducito,** -avi, -are. (ducere) *ducere – führen:* HONOR. AUGUST. spec. p. 1051^{B} silva erat gentilitas, de qua aper Vespasianus exercitum -vit et vineam, scilicet Iudaeam, ferro et igne examinavit. *Leithe-Jasper*

1. duco, duxi, ductum, -ere. *script. :* doc-: *p.1016,54.1018, 18. 1021, 12sqq. al.* ducxerunt: CONC. Merov. p. 116,25. *form. : praes. inf. pass.* -ier: *p.1016,27.* *perf. indic.* duxti: EUPOLEMIUS 1,308. *?perf. coni.* ducerit: *p. 1018, 36. depon. : p.1021,1.* *usu absol. : p.1017,45.1020,7. al.; refl. : p. 1018,11.35.36.1020,11; medial. : p.1016,36.1017,11.56.1019,26. 61.1020,24. al.; intrans. : p.1020,21.27. al.* *partic. praes. usu adi. : p. 1016, 1. 1019, 3. al.; subst. : p. 1015, 13. 1017, 23. al.* *partic. perf. usu adi. : p.1018,64.1019,53. al.; subst. : p.1015, 33.43. al.* *gerundivum usu subst. : p.1015,66.* *confunditur c.* dicere: *p.1019,20.47.52.1020,45.47. al.*

[Wellhausen]

I *praevalente notione ferendi:* **A** *(manu) regere – (an der Hand) führen, leiten (in imag. : l.6. al.) :* **1** *obi. homines :* **a** *in univ. :* ARBEO Corb. 46 ut vinctum a fortissimis -retur *(sc. daemoniacus)* viribus. WALAHFR. Wett. 311 angelus . . . infirmum -xit . . . via . . . amoena. CAND. FULD. Eigil. II 17,20 praesul divino numine -tus. HRABAN. carm. 11,25 duc *(sc. episcopus)* . . . via populos angusta. 39,45,4 stella flagrans . . . lumine magos -xit. ANNAL. Altah. a. 1044 p. 37,18 caesar Petrum . . . manu sua -ens in sede sua restituit. VITA Heinr. IV. 9 p. 32,14 qui *(invisibilis dux)* eum *(imperatorem)* securum per tela . . . -bat. *saepe. v. et p.1024,53.* *c. notione sustinendi :* ERMENR. ad Grim. 29 p. 567,32 quia . . . claudicabat, cognitus est *(sc. Gallus)* a -entibus. **b** *de exercitu sim. i. q. praeesse, in proelium -ere – anführen, ins Feld führen :* HROTSV. Gong. 83 turmas -endo preibat. WIDUK. gest. 1,25 sunt nobis *(sc. regi)* . . . copiae exercitus congregandi atque -endi. OTTO FRISING. gest. 1,32 p. 51,4 si quando . . . exercitum rex -ere voluerit *eqs. al.* **2** *obi. animalia :* EIGIL Sturm. 8 domini sui . . . equum in manu -ere. WALTH. SPIR. Christoph. II 1,61 delphynas -xit Aryon. CHART. Rhen. med. II app. 15 p. 402,14 quem *(canem)* . . . in fune -at *magister forestariorum.* CAES. HEIST. mirac. II 2,25 p. 106,23 porcum in laqueo. *al.* **3** *obi. res:* **a** *proprie i. q. gubernare – steuern:* WALTH. SPIR. Christoph. II 5,216 navita -turus fragili moderamine lintrem. **b** *translate i. q. exercere – betreiben:* ACTA imp. Winkelm. II 6 p. 7,20 (a. 1215) monasterio . . . remictimus . . . pedagium omnium <molarum, quas sibi ipsis -unt>.

B *ad-, perducere, afferre, advertere – (hin-, herbei-, heran)führen, -bringen, hinwenden:* **1** *proprie:* **a** *obi. homines:* **α** *in univ.:* LEG. Wisig. 9,2,9 p. 377,10 quisquis . . . est in exercitum progressurus, decimam partem servorum suorum s e c u m . . . -turus accedat (THEGAN. Ludow. 43. THANGM. Bernw. 1 p. 758,31 mecum. *saepe*). LIUTG. Greg. 9 ad se -tis (deductis, adductis *var. l.*) praecepit dicens: '*eqs.*' RUD. FULD. mirac. 11 p. 337,10 undique . . . -bantur infirmi. HROTSV. Pafn. 10,2 quae *(causa)* te *(sc. Pafnutium)* huc -xit? WALTH. SPIR. Christoph. II 4,191 Christoforumne . . . -istis *(sc. columbae)* ad aras? FROUM. carm. 20,15 ad propriam sedem -erat *(sc. Dominus principem)* incolomem. *persaepe.* *in imag.:* HUGEB. Wynneb. 7 p. 112,20 docibiles ad . . . veritatis via . . . -bat. HROTSV. Pel. 164 ne maerore meos -as *(sc. filius)* in tartara canos *(cf. Vulg. gen. 44,29)*. WALTH. SPIR. Christoph. II 4,85 tune meis *(sc. Pudicitiae)* -tum laribus . . . ad Veneris spumas, . . . Libido, reducas? *al.* *refl. i. q. se conferre – sich begeben:* CAPIT. reg. Franc. 3,14 nullus confugiens foris antedicta loca pro operarum cupiditate se -at (dicat quod non sit *1*, dicat exire *5*). **β** *de exercitu sim.:* POETA SAXO 1,326 in illorum *(Saxonum)* patriam . . . -it *rex* agmina. 4,234 legiones . . . -xit *Carolus* in hostes. WIDUK. gest. 2,22 -itur exercitus a rege contra Isilberhtum. OTTO FRISING. gest. 2,45 p. 153,28 miliciam . . . contra Mediolanenses -ere. *saepe.* **γ** *in imag. de sponsa ('nehmen'; de sponso: l.53.54):* LEG. Wisig. 9,1,16 (pars codd.) quod . . . -erit *ingenua mulier* eum *(servum)* maritum. CONC. Karol. A 3[B],10 si vidua christiana Iudeum -erit (deduxerit *var. l.*) virum. LEX Baiuv. 1,11 si quis sanctaemonialem . . . sibi i n c o n i u g i o -erit (sumpserit *var. l.*; WIPO gest. 35 p. 54,28 coniugium. *al.*). ARBEO Emm. 38 in matrimonio (CAPIT. reg. Franc. 252,38 matrimonium. *al.*). THIETM. chron. 4,55 hic *(Miseco)* . . . sibi u x o r e m . . . Bolizlavi -erat sororem (CHART. Heinr. Leon. 101. *al.*). TRAD. Werd. 124 p. 21,25 in uxorem (OTTO FRISING. gest. 1,19. *al.*). *al.* *expressius i. q. in matrimonium -ere – heimführen, heiraten:* CONC. Karol. A 34,11 si quis novercam -erit. HINCM. divort. 5 p. 142,13 pro quibus *(filiis)* uxor -itur. THIETM. chron. 4,58 -xit hic *(Bolizlavus)* . . . marchionis filiam. CARM. cod. Vindob. (806) 8,3 -endam sequitur *(sc. Adam)*. *persaepe.* **δ** *comitari – (hin)-begleiten, geleiten:* POETA SAXO 4,150 susceptum *(sc. papam)* . . . satis digno veneratus honore -erat *augustus* ad sedem. HROTSV. Agn. 108 in thalamum sponsarum more . . . -i. BERTH. chron. B a. 1079 p. 350,16 qui *(legati)* legatos apostolicos . . . in Teutonicam patriam securos -ere possent. *saepe.* *de translatione mortuorum:* ARBEO Emm. 24 mulieres . . . cum -entibus (ducentis *var. l.*) viris . . . girantes plaustrum . . . in comitatu secutae sunt. CAPIT. reg. Franc. 22,81 corpus cuiuslibet -ere ad sepulcrum. *al.* **ε** *vehere – befördern:* DIPL. Otton. III. 275 p. 695,30 qui *(homines)* eos *(canonicos)* navigio -ant, quocunque *eqs.* CHRON. Thietm. 4,37 corpus . . . sustollitur et levissime . . . ultra aquam -itur. *c. notione accelerandi:* ARBEO Corb. 44 superposito feretro tanta a pedestrium -tus est prosperitate, ut *eqs.* **ζ** *(vi) deportare – verschleppen:* LEX Sal. Pipp. 66,1 si quis servus . . . furatus fuerit et . . . trans mare fuerit -tus (*sim.* LEX Sal. Karol. 39,2). CAPIT. reg. Franc. 102, 18 ut nemo audeat . . . mancipia . . . in aliam regionem occulte -ere. **b** *obi. animalia:* **α** *in univ.:* ARBEO Corb. 16 p. 206,3 quem *(Iberum)* . . . pontifici -endum insinuans. WALAHFR. Mamm. 21,11 -unt *viri* ad tecta leonem. WANDALB. mens. 123 quae . . . serantur, agricolae -tis invertunt terga iuvencis. WALTHARIUS 474 -ere equum iubet *Guntharius*. FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 59,28 que *(species)* . . . -unt pullos suos post se ad loca, in quibus *eqs. al.* **β** *propellere – (hin)treiben:* FROUM. carm. 30,9 quis vestrum *(sc. Pharisaeorum)* pecus . . . -it aquandum *eqs.* DIPL. Constantiae 49 p. 157,23 (spur.) animalia . . . ad sumendum pascua. p. 158,3 ut fratres . . . per omnia tenimenta . . . -ant animalia et reducant. *al.* **c** *obi. res:* **α** *in univ.:* ALDH. carm. eccl. 4,12,3 quem *(Thaddeum)* -isse ferunt . . . scedam Abgaro. WALAHFR. carm. 5,59 ventus . . . a Scithico -ens aquilone fragorem. WANDALB. mens. 281 longius hi *(coloni)* -tis exportant vitea plaustris munera. *in imag.:* WALAHFR. carm. 1,49 ad sanctum molimina finem -ier. 34,13 ad meliora (WIPO gest. 2 p. 16,25). CAND. FULD. Eigil. II 24,3 ad extrema. HINCM. divort. 12 p. 196,17 in irritum (CHART. ord. Teut. [Thur.] 3). DIPL. Arnulfi 158 p. 240,3 ad effectum (CHART. Brixin. 119 p. 126,11. p. 126,35). HROTSV. prim. 283 ad summum. WALTH. SPIR. Christoph. II 3,214 ad nihilum (4,236 in nihilum). ALFAN. premn. phys. 33,14 p. 120 ad actum -ere (*PG 40,736*[A] ἀγαγεῖν). *al.* *medial. i. q. (ad-, per)venire – (hin)kommen, -gelangen:* WALTH. SPIR. Christoph. II 6, 159 -itur ad regem Syriae clarissima lampas *(i. sol).* **β** *dirigere – (hin-, herbei)lenken:* THIETM. chron. 7,40 naves . . . per flumen . . . -entes eandem *(urbem)* impugnant *Harald et Cnut.* CHART. Raitenh. 345 ut singulis annis . . . unam navim . . . in Aschach -ere debeat *ecclesia. al.* *in imag.:* WIPO gest. 1 p. 9,13 quales *(gubernatores)* ad -endam patriam . . . in portum quietis . . . superesse oportebat. **γ** *secum (af)ferre – mit (sich) führen, mitbringen:* CAPIT. reg. Franc. 44,7 ut arma et brunias non -ant *negotiatores* ad venundandum. CONST. imp. I 140,15 ad palatium comitis nullus miles arma -at (ferat *var. l.*). STATUT. ord. Teut. p. 80,12 si frater alicuius extranei litteras . . . -erit vel portaverit. *al.* **δ** *portare – transportieren:* LEX Sal. Pipp. 41,2 si . . . fenum in carro ad domum suam -erit. REGISTR. Prum. 135,113 modios de annona . . . -ere ad molendinum. DIPL. Loth. III. 113 p. 181,35 in -endo sale usque in Longobardiam. CHART. episc. Wirz. I 435 p. 512,4 carnifices extranei -ant carnes suas . . . ad civitatem. *saepe.* **ε** *dare, conferre, solvere – abgeben, entrichten, zahlen:* LEX Raet. Cur. 23,12 ad heredes mortui legitimam porcionem docere (-ere *var. l.*). REGISTR. Prum. 135,1 unoquoque anno -it *Widradus* de vino . . . carradam dimidiam. CHART. episc. Hild. II 614 quin -at *Herrandus* . . . decimam. CHART. com. Mansf. III 11 ceram . . . -i nobis Hersfeldiam . . . procurabit *monasterium. al.* **ζ** *impendere – aufbringen, -wenden:* CHART. Westph. VII 1020 (a. 1259) si . . . turrim . . . edificare decreverimus *(sc. comes et advocatus)*, expensis pariter -tis id faciemus. **η** *inferre – einbringen:* ACTA civ. Wism. A 505 (c. 1260/72) heredes eius *(Gertrudis)* nichil percipient . . . nisi . . . quicquid ipsa -xit in domum. **ι** *derivare – um-, hinleiten:* DIPL. Otton. III. 385 flumen . . . de suo cursu, ubicumque voluerit *rector*, -ere. ACTA imp. Winkelm. I 164 p. 143,2sq. ut liceat *(sc. civitati)* . . . -ere flumina et explicare . . . et de ipsis fluminibus aquam extrahere atque -ere. CHART. Pomm. 907 dedimus eisdem *(sc. conventui)* . . . libertatem -endi stagnum . . . in . . . Nigrum Stagnum. **2** *translate:* **a** *redigere, conicere (in) – führen, bringen (zu), versetzen (in):* **α** *in univ.:* WIDUK. gest. 1,20 ut . . . ipsa *(Saxonia)* . . . in tantam penuriae miseriam

[Wellhausen]

-ta sit, ut *eqs.* GERH. AUGUST. Udalr. 1,12 l. 21 ne populus . . . -retur ad perditionem. HILDEG. phys. 1,4 quae *(cutis)* de vento faciliter ⌞se schebet⌟ (in asperitatem -itur *ed. princ.*). *al. adde:* ARNULF. HALB. ad Heinr. p. 474,2 nescio quibus fascinantibus extra te -tus es *(sc. episcopus).* **β** *transferre – überführen:* CHART. scrin. Col. A I p. 124,32 (a. 1272/78) quod *(sc. pretium)* si solutum non fuerit . . ., in proprietatem -atur *hereditas.* II 1 p. 184,17 Nicolaus et uxor eius . . . aream quandam . . . in proprietatem iuste . . . -erunt. *medial. i. q. transire – übergehen:* CHART. Lux. I 540 p. 761,12 (c. 1182/90) Treverensis ecclesia . . . maliciam in consuetudinem -i . . . attendens. **b** *(com)mutare (in) – ver-, umwandeln (in):* RAGIMB. epist. 4 p. 524,29 tetragonum proportionaliter -ere . . . in duos triangulos. **c** *introducere, inserere – einführen, aufnehmen:* CHART. Rhen. inf. II 651 p. 380,37 (a. 1273) -tum est specialiter in pactum, quod *eqs.* **d** *nuntiare, referre – melden, berichten:* DIPL. Ludow. Germ. 85 cum . . . causa, sicut facta fuit, ante illos *(reges)* -retur. EPITAPH. var. II 46,12 que *(ecclesia)* . . . -ere me *(sc. Ruodulfum)* Romam tristia facta iubet.

C *abducere, auferre – (weg-, fort)führen, -bringen:* **1** *obi. homines:* **a** *proprie:* WETT. Gall. 30 p. 274,25 cur me *(sc. pontificem)* de domo patris mei -isti? GODESC. SAXO gramm. 2 p. 445,17 -batur *homo Dei* . . . a -entibus, ut crucifigerent eum. WIDUK. gest. 3,35 saucius . . . bello . . . -itur inde *(sc. ab urbe)* exercitus. **b** *in imag.:* **α** *in univ.:* IONAS BOB. Columb. 2,15 p. 265,27 genetrix . . . poscit, . . . si suae vitae metam suppleat *filia*, se cito de hac vita post se -turam (-endam *var. l.*). **β** *spectat ad captivitatem:* WETT. Gall. 35 p. 276,31 iuventus . . . in captivitatem -batur. PONTIF. Rom.-Germ. 136,13 p. 239,1 -isti aut transmisisti . . . servum . . . in captivitatem? *al.* captivum -ere *i. q. capere – gefangennehmen (in imag.: l.33):* WETT. Gall. 37 multitudo . . . populi captivi -ti. HROTSV. Theoph. 75 donec captivum Christi -xit *hostis (i. diabolus)* sibi servum. WIDUK. gest. 3,52 ut omnes *(sc. Saxones)* . . . matres cum natis captivos -rent. *al.* **c** *translate i. q. retinere, servare – fernhalten, bewahren:* WALAHFR. Wett. 356 vercundia *(sic)* -at *(sc. praesulem)* ab igne *(sc. inferni).* **2** *obi. res i. q. asportare, avehere – wegschaffen, -tragen, -fahren:* LEX Sal. Pipp. 17,2 si quis . . . exinde *(sc. e villa aliena)* in carro aliquid -erit. 40,1. HUGEB. Willib. 4 p. 102,7 homines tollent eum *(fomicem)* et inde *(sc. a litore maris)* -ent. ANNAL. Fuld. II a. 735 Franci . . . praedam magnam -entes. *al.* **3** *absol. i. q. purgare – abführen (usu medic.):* THADD. FLORENT. cons. 163, 106sqq. medicine . . ., que in hac evacuatione conveniunt, sunt, que sine molestia -unt; . . . mirobolani . . . sine molestia -unt sive solvunt.

D *educere, efferre – (hervor-, heraus)führen, -bringen:* ALDH. virg. II 2223 sorores diri tortores -unt e carcere. WALTHARIUS 326 ipse . . . de stabulis victorem -xit equorum. *in imag.:* WALAHFR. carm. 20,35 Dei genitrix de corpore -ta pudico in requiem . . . transiit.

E *deducere, deferre – (herab)führen, -bringen (in imag.: l. 54):* ALDH. ad Acirc. 43,6 semen . . . de caelo -itur. METELL. Quir. 3,14 celo licet alteras -as *(sc. Roma)* millesias *eqs. medial. i. q. defluere – herabfließen:* WALAHFR. Wett. 22 Rhenus ab Ausoniis quo -itur alpibus *eqs.*

F *traducere – (hindurch)führen, -bringen:* **1** *obi. homines:* HUGEB. Willib. 4 p. 100,23 mulierem per silvam. POETA SAXO 2,312 Pippinus . . . per . . . Tredentinam sua -erat agmina vallem. HROTSV. Mar. 658 qui *(magi)* . . . ad patriam . . . redeunt per devia -ti. VITA Heinr. IV. 5 p. 21,2 quem *(marchionem)* . . . semita per quoddam arbustum -xit. *al. in imag.:* RIMB. Anscar. 3 p. 22,13 per quam illum *(Anskarium)* claritatem . . . sancti . . . -entes *eqs.* p. 22,26. **2** *obi. res:* **a** *transportare – hindurchtragen:* ALDH. virg. II 1359 arca Dei . . . -ta (aucta *var. l.*) per Azotos *(spectat ad Vulg. I reg. 5, 1sqq.).* **b** *transfigere – hindurchstoßen:* WALTHARIUS 1052 per . . . latus -to . . . ferro.

G *circumducere – (herum-, umher)führen:* FORM. Augiens. B 34 circa . . . altaria illum *(servum)* -i precepi. MIRAC. Pirmin. 12 iuvenis . . . per loca sanctorum . . . -itur sanandus. OTTO FRISING. gest. p. 2,18 (epist. Frid. I. imp.) tres dies in solitudine nos -erunt *Mediolanenses. al.*

H *perficere – vollbringen, vollenden:* **1** *peragere, tenere – durchführen, (ab)halten:* **a** *in univ.:* RUD. FULD. mirac. 5 p. 334,17 ordinatis, qui . . . e x c u b i a s -rent (AGIUS epic. Hath. 492). VITA Arbog. 5 (RömQuSchr. 12. 1898. p. 304) rex . . . consilium cum regina -xit, quomodo *eqs.* CARM. var. 82,1 (ed. H. Hagen. 1877) ludos abiectis -ere curis. CONST. imp. I 446,1 Adelchis fugam -xit (cepit *var. l.*) in marinis partibus. ALBERT. STAD. Troil. 4,75 ne -am proelia, vovi *(sc. Achilles). refl. i. q. evenire – sich ereignen, vollziehen:* PURCH. Witig. 152 eius *(Witigowonis)* pergentis non se res -it inanis. **b** *celebrare – (feierlich) begehen, feiern:* PAUL. ALBAR. carm. 10,12 pasca (THIETM. chron. 7,9 pascha). THIETM. chron. 2,30 palmas . . . festivo -xit *imperator* honore. 6,81 p. 372,7 festivitas martyrum a rege . . . celebre -itur. *al.* **c** *(ap)parare – aufführen:* BONIF. epist. 50 p. 84,25 paganorum consuetudine chorus -ere per plateas. CONC. Karol. A 46[B],35 sacris diebus . . . choros tenendo ac -endo (docendo *var. l.*). CARM. de Frid. I. imp. 2460 iuvenes . . . -unt . . . choreas Teutonico ritu. *al.* **d** *moliri – (be)treiben:* RATHER. epist. 1 p. 17,1 dum hoc *(sc. me auctorem epistulae conviciis plenae praesentare)* pro libitu -isti *(sc. clericus) eqs.* **e** *committere – begehen:* AETHICUS p. 134,8 diis . . . vota reddunt *(sc. habitatores)* inmanitatem errorum -entes. **2** *creare, efficere, excitare – hervorbringen, bewirken, auslösen:* ACTA imp. Böhmer 920 p. 630,1 (epist. papae a. 1211) ne maiorem perturbationem -at *Otto* in seculo. *al.*

K *singularia quaedam:* **1** *in ore habere, pronuntiare – im Munde führen, aussprechen:* CARM. libr. II 6,7 ut pro me Dominum . . . innumeris precibus . . . rogitaveris . . ., nocte dieque meum deberis *(sc. frater)* -ere nomen. WALTH. SPIR. Christoph. II 6,51 visamus patrium -to celeumate portum. BRUNO QUERF. Adalb. 8 pro eligendo pastore varias sententias -unt *dux et populus.* **2** *refl. i. q. se excusare – sich rechtfertigen:* LEX Sal. Merov. 73,6 et *(sc. si)* ille, qui admallatur, ad nullum placitum venire voluerit et per legem se non -erit (*sim.* LEX Sal. Pipp. 91,1 aut per neum aut per conposicionem se ducerit).

II *praevalente notione trahendi:* **A** *(at)trahere, admovere – (hin)ziehen, -bewegen:* **1** *proprie:* **a** *in univ.:* LEX Alam. 57,37 ad os manum vertere (mittere, -ere, advertere *var. l.*). AMALAR. off. prooem. 21 diaconus stolam . . . post tergum -it subtus dextram alam (*item* PONTIF. Rom.-Germ. 100,2). *v. et p.1021,19.* **b** *asciscere – heranziehen:* TRAD. Frising. 898[c] (a. 869) illius rationis isti testes -ti: *eqs.* 1468 actum est . . . i n t e s t i m o n i u m -tis conpluribus viris nobilibus: *eqs.* (CHART. episc. Hild. I 677 p. 644,34). **c** *citare – vorladen:* CONC. Karol. B 11,34 ut . . . nemo in . . . iudiciis ecclesiasticis suo sensu, sed eorum *(statutorum)* auctoritate -atur. DIPL. Ludow. II. 56 p. 178,2 per . . . advocatum ad placitum (DIPL. Karoli III. 49 p. 82,44 ad placita. DIPL. Otton. I. 245[b] p. 352,41 [spur.] per placita. *al.*). POETA SAXO 4,27 ante tribunal -i. OTTO FRISING. gest. 1,54 p. 76,21 in causam (CHART. Welt. 6[a] p. 113,19. *al.*). **d** *convocare – zusammenrufen:* WALTH. SPIR. Christoph. II praef. 64 patribus in conciliabula -tis. **2** *translate:* **a** *commovere, inducere, impellere (ad) – bewegen, veranlassen (zu):* **α** *in univ.:* DIPL. Loth. I. 28 quicquid divino a m o r e -ti locis conferimus Deo dicatis (POETA SAXO 5,127. DIPL. Arnulfi 166. *al.*). DIPL. Loth. II. 25 p. 426,4 quas *(res)* . . . Guntharius . . . divino -tus fervore . . . corroboravit. HROTSV. Abr. 1,3 in quam *(neptem)* . . . nimio affectu -or. IOH. CANAP. Adalb. A 15 p. 22,9 hac fama -tus . . . profudit lacrimas. THIETM. chron. 1,12 p. 18,16 penitencia -tus . . . indixit *praesul* ieiunium *(sim.* 2,8. BERTH. chron. A a. 1066. *al.).* CHRON. Thietm. 5,29 fratres . . . expulsi a Boemensibus penitencia -tis revocantur. *al.* **β** *seducere – verführen, verleiten:* WALAHFR. Wett. 333 delitiis -ti (seducti *R*; gloss. O: i. e. decepti) per scorta . . . volutant *sacerdotes.* DIPL. Loth. I. 16 quidam homines c u p i d i t a t e -ti *eqs.* (CONC. Karol. B 13 p. 146,12). PONTIF. Rom.-Germ. 136,13 p. 237,19 aliquos in periurium -isti? *al.* **γ** *compellere, cogere – nötigen, zwingen:* DIPL. Otton. II. 249 p. 282,27 ut nullus dux . . . homines eorum *(monachorum)* . . . ad mansiones faciendas invite -at (*inde* DIPL. Otton. III. 203 p. 613,43). **δ** *rogare – ersuchen, bitten:*

[Wellhausen]

Gloss. II 220,52 St.-S. nos -at unsihpitit. **ε** *attrahere, allicere – anziehen, verlocken:* Hrotsv. Pafn. 1,16 ut, si audiretur *(sc. sonus sphaerae)*, omnes . . . homines . . . -entem sonum . . . sequerentur. **b** *vocare – 'rufen':* Gerh. August. Udalr. 1,3 l. 34 ipse . . . in recordationem eius -ens illud illustris verbisatoris . . . dicentis: *'eqs.'* Chart. scrin. Col. B 1273 cum Gerardus . . . in questionem -isset . . . domum cum area. **c** *(as)sumere, accipere – her-, annehmen, erhalten:* Aurel. Reom. mus. 15,21 a quo *(tono)* incoationem -it *antiphona*. Walth. Spir. Christoph. II 3,184 qui *(sc. simulacra)* nisi . . . tuo *(sc. regis)* -ant sub pollice vultum. Guido Aret. microl. 11,5 ut . . . quandam ab ea *(voce, quae cantum terminat)* coloris faciem -ere videantur *praemissae voces. al.* **d** *adhibere – anwenden:* Dipl. Loth. I. 139 p. 311,32 si quispiam . . . -ta cupiditate hoc votum nostrum . . . violare conaverit *(cf. p.1018,67)*.

B *extrahere – herausziehen:* **1** *(de)stringere – 'ziehen', zücken:* Walahfr. Blaithm. 155 barbare, duc gladios . . . iamque trucida. **2** *depromere, edere – hervorholen, ausstoßen:* Hraban. carm. 40,14,3 ex imo gemitus pectore -unt *(sc. plebs)*. Hrotsv. Agn. 112 ingemuit *iuvenis* crebro -ens (dicens *var. l.*) s u s p i r i a longa (gest. 743. Dipl. Heinr. III. 239 p. 319,14. *al.*). **3** *profundere – hervorströmen lassen:* Aldh. ad Acirc. 11,32 siccis . . . laticum -isti *(sc. Deus)* cautibus amnes. **4** *medial. i. q. prodire, (e)nasci – hervorgehen, entsprießen:* Hrotsv. Mar. 763 cum videas *(sc. Maria)* ramos *(sc. palmae)* magno de germine -tos . . . caelum pulsare.

C *(huc illuc) movere – (hin und her) bewegen:* **1** *in univ.:* Anon. geom. I 3,10 hoc *(sc. ad altitudinem inveniendam compositum)* . . . instrumentum . . . tandiu -atur a mensore per planum, donec *eqs.* **2** *vibrare – schwingen, schwenken:* Frid. II. Imp. art. ven. 3 p. 27,1 quidam *(sc. girofalci)* volant -endo alas frequenter et quidam raro. 6 p. 203,9 -itur . . . ciroteca cum manu dextra supra caput. *ibid. saepius*. **3** *peragitare, permiscere – um-, verrühren:* Roger. Salern. chirurg. 1,293 omnia . . . tam diu -antur con spatula, quousque *eqs.* Thadd. Florent. cons. 107 recipe auripigmenti unzias II, argenti vivi unziam I . . ., et -antur fortiter.

D *expandere – ausdehnen:* **1** *proprie:* **a** *exaedificare – aufbauen, 'hochziehen' (in imag.):* Walth. Spir. II 1,175 piramidum speciem -tura *Geometrica* sub altum. **b** *(ex)tendere – (aus)spannen:* Chart. Altenberg. 100 p. 83,19 (a. 1228) que *(retes)* in tractu Reni . . . -untur. **c** *producere – (in die Länge, in Längsrichtung) ziehen:* **α** *(ex)struere – aufschütten:* Annal. Mett. a. 743 p. 34,1 -erat (fecerat *var. l.*) . . . dux . . . vallum . . . inter se et hostes. **β** *incidere – einritzen:* Aldh. ad Acirc. 114 p. 156,4 elices dicuntur sulci . . . ad siccandos agros -ti (dicti *var. l.*). **γ** *(de)scribere – zeichnen:* Dipl. Otton. II. 174 quodam caractere per obliquum -to. *geom. et mus.:* Mus. Enchir. 8,9 cordis a parte in partem -tis. Gerb. geom. 2,8 linea . . . in longum -atur. Guido Aret. prol. antiph. 45 quos ordines *(sc. vocum)* ut melius possis discernere, spissae -untur (dicuntur, -antur *var. l.*) lineae. Ps. Berno mens. monoch. 1,1 lineae -tae his litteris annotentur: *eqs. al.* **d** *formare, caelare – formen, 'treiben':* Theoph. sched. 3,60 p. 111,12 hoc opus spissius et profundius -endum est interius. *v. et p.1021,43*. **2** *translate:* **a** *transigere, degere – ver-, zubringen, verleben:* **α** *de spatio temporis (medial. i. q. progredi – voranschreiten: l.61):* Willib. Bonif. 6 p. 29,3 omnem paene d i e m . . . conloquendo (Poeta Saxo 3,514 dies. Pontif. Rom.-Germ. 99,418. *al.*). Aedilv. carm. 15,29 cum . . . die -to missarum cantica conplent *fratres*. Walahfr. Gall. 1,17 duc *(sc. presbyter)* . . . nobiscum *(sc. cum convivis)* n o c t e m instantem (Waltharius 1185 reliquum noctis. Petr. Trev. David 3 p. 35 noctes. *al.*). Poeta Saxo 1,177 rex hiemis t e m p u s -ens in Carisiaco (Thangm. Bernw. 51 p. 780,34 [chart.] tempora. *al.*). Otto Frising. chron. 2,37 annus . . . sine bellorum inquietudine -tus est. *al.* *proferre – verstreichen lassen:* Chart. Argent. I 141 p. 116,35 (a. 1202) si . . . ultra quatuordecim dies -erint *ministri* in morandum. **β** *de vita ('führen', 'fristen'):* Wett. Gall. 1 primaevum florem. 29 p. 274,5 provectam aetatem. Thegan. Ludow. 20 p. 208,1 ceteri . . . cum maxima tristicia . . . flendo -unt (deducunt *var. l.*) dies suos. Rimb. Anscar. 1 p. 19,18 quanto . . . religiosiorem quemque conspexerit *diabolus* -ere vitam (*sim.* Vita Liutb. 2. Widuk. gest. 3,65). Heinr. August. planct. 236 ut pariter . . . vivere -ant *homines. persaepe.* *expressius i. q. vitam agere, vivere – sein Leben führen, leben:* Form. imp. 30 p. 310,5 secundum . . . legem vivere vel -ere. **b** *continuare, (re)manere (in) – fortführen, (ver)bleiben (in):* Trad. Frising. 29 p. 57,30 (a. 769) si nobis *(sc. coniugibus)* filius ortus fuerit et vitam -at *eqs.* **c** *propagare, prorogare – ausweiten, verlängern:* Walahfr. carm. 89,3,9 septimus *(sc. annus)* ad longos sese non -it honores. Walth. Spir. Christoph. II 5,109 ne . . . ingrata meę -am solatia vitę. Ekkeh. IV. bened. I 31,75 distulit extortam crux -ta morosaque mortem *(sc. Laurentii)*. *adde:* Anon. minut. 1,3 p. 230,17 quia . . . breviter dictum est, quod postmodum lucidius demonstrabitur, nunc . . . -ere longum non videatur. **d** *convertere (in) – (aus)richten (auf):* Dipl. Heinr. II. 430 que *(foresta)* . . . ascensum -it in fluvium. **e** *medial. vel intrans. i. q. pertinere, porrigi, procurrere – sich (hin)ziehen, erstrecken, verlaufen, 'führen', münden (in imag.: l.21):* Cand. Fuld. Eigil. II 12,30 ipsa *(regula)* est . . . via, quae -it ad alta regna poli *(cf. Vulg. Matth. 7,14)*. Dipl. Arnulfi 184 p. 284,4 (spur.) -itur *terminus*, ubi *eqs.* Constant. Afric. coit. 1,6 que *(venae)* post aures -untur (-antur, -itur *var. l.*) ad testiculos. Otto Frising. gest. 2,13 p. 114,17 altissimis . . . alpibus in oblongum -tis. Albert. M. animal. 1,460 quae *(vasa seminaria)* -unt in canales virgae. *saepius*. *attingere – erreichen, (hin)führen (zu):* Walahfr. Gall. 2,42 quod *(iter)* monasterium -it. **f** *multiplicare – vervielfachen, multiplizieren (usu math.):* Alcuin. epist. 148 p. 240,14 dimidiam horam duc *(sc. Carolus)* duodecies, et fiunt sex horae. Amalar. ad Hild. 22 denarius quater -tus in quadragenarium surgit. Gerb. geom. 3,15 qui *(pedes)* in se -ti *eqs.* 3,16 qua latitudine per longitudinem -ta *eqs.* Ps. Beda arithm. 3 l. 114 LV decies -ti (multiplicati *var. l.*) fiunt DL. *saepe*.

E *referre, repetere – ab-, herleiten, zurückführen (auf):* **1** *de origine sim.:* Dipl. Loth. I. 108 eum *(Ualtbertum)* Saxonum ex gente . . . -isse prosapiam. Rimb. Anscar. 35 p. 67,14 ex quo *(sementivo)* genus humanum -it o r i g i n e m (Widuk. gest. 1,2. Trad. Frising. 1808b. *al.*). Thietm. chron. 4,39 Ekkihardus ex nobilissimis Thuringiae . . . natalibus . . . genealogiae ortum -ens. 6,75 genealogiam. Ecbasis capt. 662 ex atavis . . . si -is *(sc. leopardus)* stemmata. *al.* **2** *de nomine sim.:* Aldh. virg. II 654 qui *(Ambrosius)* n o m e n gerit ambrosiae de nectare -tum (dictum *var. l.*; Aldh. ad Acirc. 19,5 nomina. Walahfr. carm. 18 prol. 12. *al.*). Aldh. ad Acirc. 133 p. 185,8 ver, unde vernum dirivativum -itur (dicitur *var. l.*) *eqs.* Wandalb. mens. 76 nomine de Graio -tum vocitamus *(sc. mensem)* Aprilem.

F *usu vario:* **1** *proprie i. q. vellere – zupfen (usu iur.; de re v. J. Grimm, Deutsche Rechtsaltertümer. I. 41899. p. 199 sqq.):* Chart. Stir. I 57 (c. 1050) huius rei testes sunt per aures -ti: *eqs.* **2** *translate:* **a** *existimare, considerare, putare, credere – halten, erachten (für), ansehen (als), meinen, glauben:* **α** *in univ.:* Hraban. epist. 5 p. 389,21 hominum rumusculos n i h i l i -imus (Dipl. Loth. II 15 p. 408,1 pro nihilo. *al.*). Conc. Karol. B 47A,5 cuius sacramenti tenorem huic capitulo subnectere d i g n u m -ximus (existimavimus *var. l.*; Hrotsv. lib. 2 praef. 2,3. Chart. episc. Halb. 911 dignumduximus. *saepe*). Rimb. Anscar. 6 necessarium. Hrotsv. Abr. 1,1 commodum. Widuk. gest. 2,20 quod nostris . . . oneris esse solet, Sclavi pro quadam voluptate -unt. Thangm. (?) transl. Epiph. 3 cum . . . pater ossa sanctorum . . . surripere . . . quasi praesumptionis -ret. *persaepe*. *seq. gerundium:* Chart. Sangall. B 337 p. 260,10 (a. 1228) -xi . . . predia propriis nominibus . . . exprimenda: *eqs.* Chart. Raitenh. 126 Otto . . . huius pagine inspectoribus significandum -ximus, quod *eqs.* Statut. ord. Teut. p. 44,19 ordinandum. *al.* *seq. acc. c. inf.:* Hrotsv. gest. 1186 omnes causam laetitiae -erunt esse supremae, si *eqs.* **β** *ostendere, demonstrare – erscheinen lassen, darstellen (als):* Vita Amand. 20 (MGMer. V p. 444,9) unus e ministris . . . servum Christi detrahere coepit evangeliumque, quod prae-

[Wellhausen]

dicabat, pro nihilo -i (-ret, -ere *var. l.*). **b** *fere pro verbo auxiliari i. q. habere – haben:* CHRON. Fred. 2,62 p. 86,23 ille *(Iustinianus)* . . . adversus Bellesarium z e l u m -ens (4,86). 4,31 de ipso *(Theuderico)* reverentiam -bant *reges*. ANNAL. Mett. a. 830 p. 96,4 filiastri eius *(imperatoris)* . . . odio -bant . . . imperatricem. *pass. i. q. fieri – werden:* INNOC. III. registr. 1,297 p. 420,4 extra seipsum factus -batur *diaconus* amens.

adi. **ductus,** -a, -um. *absolutus, liberatus, liber – losgelöst, entbunden, frei:* FORM. Andec. 29 de hac causa ipsi illi omni tempore -tus, quietus atque s e c u r u s valeat resedire (DIPL. Merov. I 135. FORM. Senon. II 5 -ta et secura. *al.*). FORM. Marculfi 1,32 ipsi illi . . . omni tempore exinde -ti (educti, docti *var. l.*) e t a b s o l u t i permaneant (2,18 eductus [-tus, doctus *var. l.*] et absolutus. 2,35 -tus [doctus *var. l.*] et absolutus). FORM. Marculfi 1,38 de ac causa -tus (doctus *var. l.*) resedeat. *al.*

adv. **ductim.** **1** *fere i. q. modo perductionis, perveniendo – etwa: durch Hinführung, auf dem Hinweg:* HEINR. AUGUST. planct. 782 transit . . . via tactus verticis arcem . . . ducta retrorsum, membra dein -m petit omnia sive reductim. **2** *uno haustu – in einem Zug:* HRABAN. univ. 22,4 p. 600A amystis species poculi, qua -m, hoc est uno spiritu, bibitur.

2. *duco, -avi, -are. (*retrograde ab* educare) *educare, nutrire – auf-, großziehen, (er)nähren:* EKKEH. IV. bened. I 44,3 Gallus Uodalricum -at (gloss.: nutrit) atque Otmarus amicum. *in imag.:* CARUS Clem. 966 nonne . . . Clemens te *(sc. Metem)* rite -vit, . . . pavit te lacte superno? CARM. var. III B 2,9 quem *(consulem)* gremio fovit mater, Papia -vit.

3. *duco, -avi, -are. (dux, *cf. ital.* ducare) *ducem esse, officio ducis fungi – Doge sein, das Dogenamt ausüben (spectat ad summum magistratum civitatis Venetiarum):* IOH. VEN. chron. p. 94,14 mortuo Paulitione duce . . ., qui -vit annis XX *eqs.* CHRON. Ioh. Ven. app. II p. 177,3sqq. Paulicius dux -vit annos XX . . .; Marcellus dux -vit annos VIIII . . .; Ursus dux -vit *eqs.* (*item* CHRON. Ven. Alt. p. 115,1sqq.).

***ductamen,** -inis *n.* *ductus – Führung: v. p. 686,34.*

***ductibilis,** -e. **1** *(af)ferendus, portabilis – (hin)transportierbar:* ALBERT. M. pol. 7,10e ad quod *(forum)* . . . facile -ia sunt . . . venalia. **2** *lentus, mollis – dehnbar, biegsam, weich:* **a** *proprie:* ALFRED. ANGL. miner. p. 50,12 quod *(alumen)* nondum gelavit propter suam unctuositatem et ⌞id est -e⌟ (ideo est ductile *TB*). ALBERT. M. miner. 3,2,2 p. 76b,25 -ia . . . videntur esse illa sola metalla, quae . . . melius omnibus aliis ducuntur. *usu subst.:* ALFRED. ANGL. miner. p. 50,5 argentum vivum . . . quamvis sit elementum ductilissimum (ductissimum, ductilium *var. l.*) sciencie (vel simile *TB, recte ut vid.*) aliquibus -bus (ductilibus *var. l.*). ALBERT. M. meteor. 4,2,18 p. 270,19 haec *(opposita)* sunt: '. . . tractivum non-tractivum, ⌞-e non-ductibile⌟' (*p. 385a,16* ἐλατὸν ἀνήλατον) *eqs. v. et p. 1022,2.3.4.* **b** *translate i. q. commutabilis – veränderbar:* ALBERT. M. pol. 5,9a p. 550a,32 'quando numerus' . . . 'diagrammatis' . . . 'huius solidus fuerit', id est non -is nisi in seipsum, tunc politia numquam mutatur nisi in seipsam.

***ductibilitas,** -atis *f.* *lentitia, mollitia – Dehnbar-, Biegsamkeit, Weichheit:* ALBERT. M. miner. 3,1,2 p. 61b,40 hoc *(sc. unctuosum humidum abundare)* esse causam -is et liquabilitatis eorum *(metallorum)*. 4,6 p. 90b,49 aurichalcum multum de -e cupri amittit. *ibid. al.*

1. ductilis, -e. *script.* doc-: *p.1022,15.* *form. abl. sg.* -e: AETHICUS p. 127,1. *pendet* ex: *p.1022,19.*

1 *(ad)ductus – (heran)geleitet, Leitungs-:* WILH. HIRS. const. 2,52 p. 1116B ipse *(sc. eleemosynarius)* . . . debet procurare, ne aqua per necessarias fratrum -is aliquando desit. **2** *formabilis, lentus, mollis – form-, dehnbar, biegsam, weich:* **a** *proprie:* **α** *in univ.:* ARNOLD. RATISB. Emm. 2 p. 1083A in modum -is cerae. PETR. DAM. epist. 80 p. 415,1 quo *(temperamento)* vitrum -e fieret atque flexibile. FROWIN. explan. 4,4 l. 388 solis calor elicit habundantiorem sibi humorem -i propagine attrahens. ANON. secret. p. 74,37 cum eo *(sale armoniaco)* corpora dura fiunt -ia. ALFRED. ANGL. miner. p. 50,5 sunt . . . -ia omnia liquabilia. *al. v. et l.42.45.* *usu subst.:* ALFRED. ANGL. miner. p. 50,6 non-ductilia . . . mollificantur nisi cum magna violencia. ALBERT. M. meteor. 4,3,10 p. 279,63 illa *(tractiva)* minus a se recedunt quam -ia (ductibilia *var. l.*). 4,3,11capit. de -bus (ductibilibus *var. l.*) et non-ductilibus (non-ductibilibus *var. l.*). 4,3,11 '-ia (ductibilia *var. l.; p. 386b,18* τὰ . . . ἐλατά) . . .' sive productilia 'sunt velut aes' . . .; 'non-ductilia' (*p. 386b,19* τὰ . . . ἀνήλατα) vero 'sicut lapis'. *ibid. al. v. et p.1021,47.* **β** *liquidus – flüssig:* Ps. ARIST. lap. I p. 187,32 est . . . lapis -is velut aqua currens. **b** *translate:* **α** *in univ.:* ODO MAGDEB. Ern. 1,29 prime etatis decurso tempore . . . ad formam -is omnem impubisque puer. **β** *regibilis, mutabilis – lenk-, wandelbar:* HRABAN. univ. 7,8 p. 207D vaccae . . . populorum sunt mulieres -i voluntate levissimae. **3** *(metallo) caelatus, malleatus, metallicus – (aus Metall) getrieben, geschlagen, gehämmert, metallen:* **a** *proprie:* ALDH. ad Acirc. 2 p. 66,10 cuius *(candelabri)* stipes obrizo -is (do- *var. l.*) . . . cultibus ornabatur *(spectat ad Vulg. exod. 25,31)*. CATAL. thes. Germ. 119,7 abbas . . . Rhabanus . . . fecit . . . c a n d e l a b r u m -e ex toto auratum (ABSAL. serm. 30 p. 182A. *al.*). FOLCUIN. Lob. 29 p. 70,46 quae *(emicedia)* ex aere -ia . . . fusilem habent aquilam. THEOPH. sched. 1 praef. p. 4,10 quicquid -i vel fusili . . . o p e r e distinguit Arabia (3,44. *al.*). *saepe.* *usu subst. i. q. vas (caelatum) – (getriebenes) Gefäß:* DIPL. Frid. I. 447 p. 348,28 tabernarius . . . novo vino collecto si per -e vendere proposuerit *eqs.* **b** *alleg.:* PETR. DAM. epist. 162 p. 161,29 nec . . . -es . . . sunt *(sc. vasa, i. clerici carnales)*, quia non extunduntur . . . paenitentiae malleis. RUP. TUIT. trin. 16,1165 idcirco . . . -es *(sc. sunt tubae)*, quia necesse est, ut praedicatores . . . tribulationum tunsionibus crescant. *al.* **4** *ad caelandum aptus – zur Treibarbeit dienend, Treib-:* THEOPH. sched. 3,26 p. 78,5 quem *(anulum)* -i ferro formasti sub nodo. p. 78,16 in dextera ferrum -e *(sc. tenens)* mitte in nodum.

[**2. ductilis** *v.* dactylus. *adde ad p. 3,51sqq.:* BURCH. ARGENT. itin. B p. 66,8 de qua *(palma)* . . . ductilia collegit *beata virgo*.]

ductim *v.* duco.

ductio, -onis *f.* *script.:* dutio: *l.46.* duccio: *l.56.* **1** *adductio, allatio, adversio – (Hin-)Führung, -leitung, -wendung:* **a** *in univ.:* ALBERT. M. sent. 2,16,1 p. 287b,11 coaequatio sufficientiae -is in aliud est in re. cael. hier. 4,6 p. 71,16 tantum est *visio* -o in Deum. top. 6,1,2 p. 432a,44 generatio est -o in substantiam. CHART. Basil. A II 124 cum -o fontis supra castrum . . . necessaria videretur. *ibid. saepius.* *meton. i. q. canalis – Leitung, Kanal:* ACTA imp. Stumpf 177 p. 242,16 (a. 1186) in . . . rivis et rivorum -bus per vias et campos et aqueductis (*inde* ACTA imp. Winkelm. I 34 p. 28,10 dut-bus). **b** *c. colore quodam:* **α** *ductus – das Führen:* ALBERT. M. top. 6, 1,2 p. 432b,2sq. -o cum sit ducentis, actio est, et -o ducti passio. **β** *comitatus – Begleitung, Geleit:* DIPL. Karoli M. 254 p. 366,38 (spur. c. s. XI.in.) de allata munera . . ., quos per eorum *(sc. ultramontanorum)* -es *(sc. ad orandum)* mittuntur, ut . . . tertia *(sc. partem)* . . . ipsi ductores accipiant. **γ** *de servitio i. q. praestatio, curatio, sustentatio – Bereitstellung, Versorgung, Unterhaltung:* CHART. Pommerell. 277 p. 236,7 (a. 1276) absolvimus . . . homines . . . a custodia castrorum, a canum ducc-bus *eqs. cf. vol. II. p. 161,36sqq.* **δ** *vectura – (Transport-)Fahrt, Fuhre:* CHART. Sangall. A 304 (c. 827) ut ipsi *(fratres)* . . . cum carra . . . duas -es faciant, unam . . . cum vino et alteram . . . cum grano. **ε** *adhibitio – Anwendung:* ALBERT. M. eth. II 1,7,14 p. 128b,36 felix . . . infortuniis tangitur ad sensus immutationem, sed non usque ad rationis -em vel deductionem. **2** *purgatio, digestio – Abführung, Verdauung (usu medic.):* AESCULAPIUS 3 p. 5,7 hebetudinem membrorum *(sc. epilepsia efficit)* cum frequenti raptu praecordiorum suspensa -e. **3** *tractus, descriptio – das Ziehen, Zeichnen:* DIMENS. MONOCH. (VeröffMusHistKommBAdW. VII. 1989. p. 15; c. 900) ab eo, id est diatonico paramese, fit in enarmonium genus -o linee. *ibid. iterum.* **4** *multiplicatio – Vervielfachung, Multiplikation (usu math.):* ANON. geom. I 4,27 p. 351,22 vide consequentiam, ut horum *(laterum)* -o octonario semper accrescat numero. ANON. minut. 2,1 ut . . . de . . . divisionibus et -bus postmodum abunde dicatur. HIER. MOR.

[Wellhausen]

mus. 16 p. 78,22 ex tali -e pariter impar *(sc. numerus)* procreatur. *saepe*.

ductito, -are. *ducere, regere – (an)führen, leiten:* URSIO Marc. 2,11 fit taedium amicis -antibus *(sc. mulierem contractam)*. ANNAL. Egm. a. 1143 p. 153,26 quos *(milites)* Hugo Butyrum, fortissimus Theutonicorum militum, -bat. VITA Mariani 1 suburbia Ratisbonae civitatis divina nos -ante gratia habitare incepimus. 14 quod oraculum viri sancti comprovinciales ... spiritu sancto eos -ante et inflammante secuti sunt. *ibid. iterum*.

***ductivus,** -a, -um. **1** *adi.:* **a** *(ad-, per)ducens, dirigens – (hin)führend, -lenkend:* CONR. SAXO spec. 2 p. 165,4 nativitas Mariae ... a fomitis miseria, in quantum ad peccatum -us erat, ... liberata creditur. 11 p. 375,6 secundum quod -us est *fomes* ad effectum mortalis peccati. *usu subst.:* ALBERT. M. summ. creat. I 4,61,5 p. 657^{b},18 sacerdotalem ... vestem significare aestimo ad divina et mystica speculamina -um. sent. 1,1,1 p. 15^{b},7 primum est probatio subiecti per -um in illud, quod est gratia Dei praevia. **b** *?pro instructione, regula adhibendus – ?als Anleitung, Richtschnur dienend: v. p.985,72.* **2** *subst. neutr. i. q. potestas regens, gubernans – herrschende, leitende Macht:* ALBERT. M. summ. theol. II 10,39, 3,1,1,2 p. 472^{b},5 'manifestat ... coelestium principatuum nominatio illud ... deiformiter principale ˹et -um (*PG 3,257^{B}* ἡγεμονικόν)˺ (eductivum *ed.; sed cf. Ph. Chevalier, Dionysiaca II. 1950. p. 893*) cum ... principalibus ... virtutibus'.

ducto, -avi, -are. **1** *regere, praeesse, imperare – leiten, (an)führen, befehligen (usu milit.):* VITA Serv. 21 p. 83,5 paucis ..., quos -bat (dictabat, ducebat *var. l.*) *Karolus*, verbis et exemplo indidit audaciam. 36 p. 108,18 Godefridus ..., dum exercitum -ret in Italia, infaustum sibi ... perspexit oroma. METELL. exp. Hieros. 6,674 qui pedites -ant, tentoria viribus intrant Eustachius, Tancredus. GERHOH. Antichr. 1,27 p. 337, 16 non est equum sacerdotem ... -are miliciam, castris interesse regalibus. *in alleg.:* HERM. AUGIENS. vit. 934 quae *(principales filiae, i. vitia)* singulae duces suum -ant ferocem exercitum. **2** *(ad-, per)ducere, (af)ferre – (hin-, herbei)führen, -bringen:* CARM. de Frid. I. imp. 2056 cernit ... plaustra honerata, ... animalia multa virosque hec secum ad ... castrum -are parantes. METELL. buc. 8,69 verna, bovem -a, cadat in commertia iusta. *traducere – (hindurch)führen:* PETR. DAM. epist. 50 p. 83,7 quod ... Moyses ... quadraginta annis populum per deserta -verit.

ductor, -oris *m.* *usu attrib.: p. 1024, 59. 1025, 16. confunditur c.:* doctor: *l.49.p.1024,52.66.72. al.* auctor: *l. 58.66sqq. al.*

I *praevalente notione regendi i. q. dux, rector, moderator – (An-)Führer, Leiter, Lenker:* **A** *spectat ad homines:* **1** *gener.:* **a** *in univ.:* WALAHFR. Wett. 165 filius ... -r (doctor *var. l.*) patris esse iubetur. LIBER tram. 138$^{tit.}$ (vs.) Odilo nostrorum monachorum -r (doctor *var. l.*) et abbas. OTTO FRISING. chron. 1 capit. 20 p. 12 quot annis Moyses -r (dux, doctor *var. l.*) populi Dei fuerit. ANNAL. Zwif. I a. 1212 (vs.) puero -e marinis sedibus innumeri conveniunt pueri. *al. de Deo, Christo:* WALAHFR. Wett. 220 Dominus si -r erit. VITA Landel. Ettenh. 1,4 nec in hac regione -r eius, videlicet Christus, ... vitam finire illum voluit. OTTO FRISING. chron. 6,36 p. 306,20 Deo -e (auctore *var. l.*). *al.* **b** *princeps, primus – der Führende, Erste:* EPIST. Teg. I 108$^{tit.}$ domno apostolorum dignissimo successori, sed meritis pontificum -i *eqs.* **c** *praecursor, magister – Vorläufer, Lehrer:* ERMENR. ad Grim. 13 p. 548,2 ne reprehendamus Consentium ..., tantum -bus illius ... non consentiamus. WALTH. SPIR. Christoph. II 2,33 fidei -e carebat *Reprobus*. *impulsor – Anstifter:* THEGAN. Ludow. 44 p. 234,6 crudelis *(sc. Remensis episcopus)*, quis consiliarius tuus fuit aut -r tuus? **d** *auctor – Urheber:* ANSCAR. pigm. p. 52 -r (auctor ALCUIN.) tocius bonitatis Deus *eqs.* WALTH. SPIR. Christoph. I 14 qui tantę victorię -r exstitit. *al.* **2** *milit. i. q. imperator – Befehlshaber, Feldherr (de femina: l.70):* SERMO nat. virg. 2 illae *(Amazones)* ... caedendo ut -r suus ... victoriam quaesierunt. LIUTPR. antap. 1,41 ventum ... ad ipsos est, qui huius -es e x e r c i t u s erant (IOH. VEN. chron. p. 106,11. *al.*). WALTH. SPIR. Christoph. II praef. 43 diffugit Romana choors -e relicto. HELM. chron. 67 p. 125,22 factus ... -r regis volebat *Ethelerus* comitem provincia pellere. *saepe*. **3** *publ. et eccl.:* **a** *dominus, rex – Herr, Herrscher:* HROTSV. Pel. 32 -r barbaricae gentis ... vindicat imperii sortem sibi. EPIST. Ebr. 2 (QuellForschItArch. 20. 1928/29. p. 30) quelibet provincie ... -es suos sequuntur. CARM. de Frid. I. imp. 669 castra petit ... sumpto diademate -r extunc imperii nomen ... habiturus. *al.* **b** *qui ducatum obtinet – Inhaber eines Dukates, Herzog:* PAUL. DIAC. carm. 2,10,1 principatum Beneventi -e ... Arechis regnante. Lang. 4,44 defuncto ... Arechis, qui ducatum quinquaginta tenuerat annis, ... eius filius Samnitum -r effectus est. THIETM. chron. 4,60 Conradus, Suevorum -r ..., ac ... Heribertus comes necnon Hodo ... marchio ... morte momentanea depressi sunt. *saepe*. **c** *(altus) magistratus – (hoher) Würdenträger:* HUGEB. Wynneb. 13 p. 117,35 nunc vos, ... sacri ... -es, sanctum sectate mente et moribus. VITA Mathild. II 9 -es primi ... de statu regni consilium habebant. **B** *spectat ad animalia:* **1** *proprie:* GERH. AUGUST. Udalr. 1,5 l. 28 fuerunt ... electi de familia ..., qui trahentibus bubus -es fuissent. CHART. Argent. I 617,32 p. 479,25 quicunque vagantem porcum in platea sine -e ceperit. CHART. Oelsn. 68 ut nullos nuncios ... recipiant *(sc. abbas et fratres)* seu venatores ... vel -es canum. *al.* *de animali:* GLOSS. II 43,7 St.-S. -r boch. **2** *in imag. i. q. pastor – Hirte:* CAPIT. reg. Franc. 22 p. 53,32 o ... -es gregis eius *(Christi)*. WALAHFR. Wett. 358 cum ... videbis oves dextra, tu parte sinistra esse tuas, nuper -r *(spectat ad Vulg. Matth. 25,33)*. **C** *spectat ad naves:* **1** *nauclerus, nauarchus – Schiffsherr, Kapitän:* ANNALISTA SAXO a. 1137 p. 773,13 VIII ex eis *(navibus)* submersis et -bus earum peremptis. HEINR. LETT. chron. 4,7 duobus viris, gubernatore videlicet et -e n a v i s, exceptis (CHART. Pruss. I 105,5). CARM. Bur. 41,23,1 -r (dactor, actor *var. l.*) ratis epulatur cum piratis. **2** *gubernator – Steuermann (in imag.):* THIOFR. Liutw. 23 p. 45,2 nemo ... puppim, cuius -r spiritus eius fuit, ausus est tangere. CARM. Cantabr. A app. 2,4,1 quae *(Graecia)* ... fluxit in Hesperiam, non tamen sine -e vel tuto remigio, quia *eqs.*

II *praevalente notione (ad-, per)ducendi, afferendi:* **A** *deductor (itineris), comes – (Weg-)Führer, Begleiter, Geleiter:* **1** *in univ.:* **a** *de hominibus (saepius de angelis vel sanctis in visionibus, e. g. l.45):* EBERW. Symeon. 3 per septem annos -r peregrinorum fuit. BERTH. chron. B a. 1077 p. 257,5 ipse *(papa)* ... itineris sui -es desiderantissimus expectavit. ELIS. SCHON. vis. 3,2 p. 57,33 ab angelo -e meo ... instructa sum de interpretatione omnium, que videram. METELL. Quir. 60,17 -em spernens remeabat *(sc. caecus curatus)* ante manu pertractus ad aram. HIST. peregr. p. 157,18 exercitus Christi -e gnaro viarum carebat. *persaepe*. *in imag.:* LULL. epist. 103 vs. 19 directi callis -r *(sc. Bonifatius)*. CARM. imag. 2,4,1 virtutum doctor, pie noster ad ethera -r *(sc. Petrus)*. *al.* **b** *de animalibus:* LEX Alam. 78,3 illo doctore (-e, doctorem, -em *var. l.*), qui hominem ducit, quod 'laitihunt' dicunt, furaverit, cum XII solidis conponat. PAUL. DIAC. Lang. 4,37 p. 131,18 ei *(Lopichi)* lupus adveniens comes itineris et -r effectus est. WALAHFR. carm. 53,7 sancti -em *(sc. ursum)* pisces captare volentem ... terrebant daemonis irae. **2** *traductor, portator – Überführer, Träger:* VITA Emm. 34 cum ... pervenissent viri -es beati martyris ad urbem. **3** *circumductor (terminos lustrantium) – Führer bei einer Grenzbegehung:* SIGEH. Maxim. 15 (13) ille *(sc. fraudulentus)* -r ... in eadem *(chirotheca)* amputatum divinitus digitum reliquit. CHART. Francof. 50 -es in distinctione locorum hi sunt: ..., qui nobis ... loca terminorum apertissime demonstrarunt. **4** *satelles – Gefolgsmann:* ORD. coron. imp. 14,3 regina in partem cum supradictis -bus (doctoribus *a. corr. A*) suis recedente *eqs.* 14,51 imperator cum suis -bus eum *(papam)* sequatur; imperatrix vero cum -bus suis sequatur imperatorem. *ibid. al.* **B** *adductor, advector – (Herbei-)Bringer, Anlieferer:* **1** *de hominibus:* **a** *proprie:* **α** *in univ.:* VITA Alcuini 17 mandavit ... praevisoribus monasterii, ut tenerent ... -es vini, quousque *eqs.* *in imag. de stella:* ALDH. carm. 66 flammiger -r (doctor *var. l.*) dierum

[Wellhausen]

Lucifer. **β** *vector – Fuhrmann:* REGISTR. Austr. II p. 113,27 (a. 1265/67) Otto molendinator I urn.; Otto -r I urn. ACTA civ. Rost. C 443 p. 141 Helmicus -r aquarum posuit Nicolao . . . hereditatem suam. 672 p. 160 Helmicus aqueductor. *al.* **γ** *nauta – Schiffer:* CHART. Hans. 663 p. 230,8 (a. 1268) intimabitur oldermanno vectorum, qui dicuntur vorschkerle, ut mane veniant -es. p. 233,2 cum hospites . . . venerint ad Vorsch, . . . accipient unum -em, scilicet vorschkerl (*inde* CHART. Livon. A 414,4sqq.). **b** *translate i. q. mediator, internuntius – Vermittler, Unterhändler:* DONIZO Mathild. 2,637 -es pacis nituntur, ut . . . ducatrix compleat hanc pacem, quam rex se dicit amare. **2** *de re i. q. ductus – Leitung:* LAUDES Mediol. 6,3 (CC Ser. Lat. CLXXV. 1965. p. 372; s. VIII.[1]) undam capit *Mediolanum civitas* per -em limphe quandam balastris.

III *usu attrib. i. q. tractorius – ziehend, Zug-:* ADSO Waldeb. 10 (MGScript. XV p. 1176,40; s. X.[2]) bovem -em obtulit *(sc. rusticus sanatus).*

***ductorius,** -a, -um. **1** *ad ducem pertinens – herzoglich, Herzogs-:* ANNAL. Quedl. a. 985 eum *(Heinricum ducem)* . . . -a . . . dignitate sublimatum . . . debito dilectionis venerantur *dominae* affectu. **2** *ad caelandum aptus – zur Treibarbeit dienend, Treib-:* THEOPH. sched. 3,59 p. 110,6 tollens . . . ferros -os graciles et parvulum malleum designa, quod pertraxisti. 3,60 p. 112,4 cum ferris -is . . . interius et exterius percutiantur *(sc. figurae).*

***ductricius,** -a, -um. *regens, gubernans – lenkend, leitend:* WILLIR. cant. p. 237,21 me fulcit *sponsus* . . . donis, -a quę rationis pignora . . . mihi sunt, veluti caput . . . subdita membra regit.

ductrix, -icis *f.* *usu attrib.: l. 58. 72.* *confunditur c.* doctrix: *l.43.44.51.55. al.*

I *praevalente notione regendi i. q. dux, rectrix, moderatrix – (An-)Führerin, Leiterin, Lenkerin:* **A** *gener.:* **1** *de hominibus:* **a** *in univ.:* HROTSV. Pafn. 6,1 abbatissam, -em virginum, pro tui *(sc. Thaidis)* susceptione placabo. UNIBOS 203,2 formam vident *(sc. praepositus, maior, presbyterus)* Unibovis porcini -em gregis. ELIS. SCHON. virg. Col. 15 p. 131,6 que *(Gerasma)* tanti exercitus *(sc. virginum sacrarum)* -x esse debuisset. p. 132,24. **b** *c. notione docendi:* RUD. FULD. Leob. 18 monasteria puellarum quasi -x spiritalium tyronum visitans . . . studiis aemulantes ad perfectionis gloriam provocabat. **2** *de animalibus:* LEX Alam. 65,1 si . . . in troppo de iumentis illam -em (ducatricem, doctricem *var. l.*) aliquis involaverit. LEX Baiuv. 13,4 illam -em *(sc. porcorum;* doctricem, ductra, ductram, dustricem *var. l.)* cum tremisse conponat. WALAHFR. Gall. 2,18 scrofam, quam totus grex quasi -em sequi solet, caedito. **3** *de rebus (in imag.):* CARM. Walahfr. app. 5,5,12 quam *(portam Dei)* . . . vates praedixit iustis . . . perviam esse his, quibus arcta via est -x. PETR. CRASS. def. 2 p. 435,11 quid super hac re humani generis -x censeat ratio. SALUTARIS POETA 193 sit -x (doctrix, dux *var. l.*) verbi racio. *al.* **B** *milit.:* **1** *de hominibus:* WANDALB. martyr. 674 furor impius . . . milia mactavit -bus inclita sanctis. COSMAS chron. 1,9 p. 19,21 virgines . . . sibi -es facientes . . . uti tirones militabant. *alleg.:* ALDH. virg. II 2573 haec -x (doctrix *var. l.*) pugnae *(sc. Philargyria)* stipatur milite denso. **2** *de navi usu attrib. i. q. regens – leitend:* VITA Antonini Surr. 21 quinque *(sc. sancti)* . . . in navi gentilium -e deambulantes apparuerunt. **C** *publ. i. q. uxor ducis – Herzogin:* ANNAL. Aeg. a. 1115 (MGScript. XXX p. 11,41; s. XII.[med.]) Rikenza -x seu ducissa . . . duci Lothario filiam genuit. HELM. chron. 70 p. 136,1 fuit . . . comes . . . officiosus in obsequio -is. CHART. Babenb. 42 p. 58,6 predium . . . Liupoldus marchio tradidit sorori suę Gerbirgę, -i Boemiorum. *persaepe.*

II *praevalente notione (ad-, per)ducendi, afferendi:* **A** *comes – Begleiterin, Geleiterin (in imag.: l.69):* **1** *de hominibus:* ANNAL. Egm. a. 1137 p. 150,36 rogavit *vidua caeca* -em, ut se ad Danubium . . . duceret. CHART. Lux. VIII 139,3 quam *(Mariam)* . . . extreme . . . nostre vie -em esse cupimus. *de manu usu attrib. i. q. (de)ducens – führend, geleitend:* SALOM. III. carm. 1,2,260 lapsanti *(sc. alumnae)* . . . manum -em porrige *(sc. praesul).* **2** *de animali:* SIGEBOTO Paulin. 15 p. 917,31 Christi ancilla . . . aquilam prevolantem . . . subsequitur . . . et . . . conviatoribus suis hac -e coniungitur. **B** *quae adducit, affert – (Herbei-)Bringerin:* **1** *in univ.:* CARM. de temp. rat. 387 -x aquae *(i. luna)* . . . diurna solet semper . . . quattuor punctorum spatio tardius ire. **2** *relatrix, quae delegatur – Übermittlerin, (Ab-)Gesandte (in imag.):* BONIF. carm. 1,39 altithroni -x et nuntia dicor *(sc. fides catholica),* dum Christi populo per mundum labara porto. *cf.* *ducatrix.

1. *ductura, -ae *f.* **1** *proprie i. q. portatio – Transport:* CHART. Sil. D IV 44 p. 40,15 (a. 1267) quod pratis nostris . . . per -am lignorum ad aquam nichil damni . . . generetur. p. 40,24 licet . . . aqua communibus usibus, maxime ut est in -a ligno et consimilibus, sit deputata. **2** *meton. i. q. vectura – Fuhre, Ladung:* COD. Falk. 24 (a. 1166) de Immingen ad autumnum I carrada vini et in maio -ę duę dantur. 79 p. 50,7 de Einheringen duę -e salis, de Aindorf una. p. 50,12 pro una -a olei. *ibid. al.*

2. *ductura, -ae *f.* *ducatus – Herzogtum:* GLOSS. III 379, 34 St.-S. -a herzogriche.

1. ductus, -us *m.* *abl. pl.* -is: *l. 66. p. 1027,16.* *struct. c. enunt.: l.39.* *usu plur. praeter solitum: l.27.p.1027,34.*

I *praevalente notione ferendi:* **A** *regimen, moderatio, gubernatio – Führung, Leitung, Lenkung:* **1** *corpor.:* TRANSL. Chrys. et Dar. 23 ut . . . negato lumine -u regeretur *puerulus* alterius. **2** *spirit.:* **a** *gener.:* **α** *in univ.:* WIDUK. gest. 1,34 p. 47,4 monitu angelico atque -u Modestus . . . mare navigat. CHART. Hall. 137 ea, que -u racionis aguntur *eqs.* ANON. princ. magistr. 81 spei -bus memet elevavi. *al.* *adde:* CONR. MUR. summ. p. 63,25 si linee . . . fiunt pro . . . scribentis -u. **β** *iussum – Befehl, Geheiß:* CHRON. reg. a. 1156 p. 94,13 (rec. I) ut . . . cardinales . . . peremissent *principes,* nisi auxilio et -u imperatoris liberati citius migrassent. **γ** *impulsus – Antrieb, Impuls:* CHRON. Reinh. a. 1205 p. 568,44 archiepiscopus . . . -u cupiditatis et avaricie sue stimulatus *eqs.* **b** *milit.:* EINH. Karol. 13 p. 17,2 quorum *(bellorum)* utrumque -u Karoli . . . celeri fine conpletum est. GERH. AUGUST. Udalr. 1,12 l. 55 ex cuius *(sc. militis)* -u et antecessione maximam praeliandi . . . confidentiam habebant *Ungri. al.* **B** *(ad-, per-, ab)ductio, al-, ablatio – das (Hin-, Heran-, Fort-)Führen, -Bringen:* **1** *proprie:* **a** *in univ.:* HRABAN. hom. II 108 p. 349[D] in -u, quo nollet *(sc. Iesus),* . . . mortis ac passionis acerbitatem indicat *(sc. Petrus; spectat ad Vulg. Ioh. 21,18).* **b** *comitatus – Geleit:* BERTH. chron. B a. 1077 p. 303,7 eo quod . . . viam et -um . . . contemptor Dei *(i. rex Heinricus)* . . . ipsi *(sc. cardinali Romano)* . . . concedere detrectaret. a. 1079 p. 361,17 ad securum -um. LAMB. HERSF. annal. a. 1075 p. 202,34 Ruzenorum rex . . . marchioni . . ., cuius -u eo *(sc. Mogontiam)* advenerat, . . . commissus est servandus. **c** *deductio – Heimführung:* AMALAR. off. 3,11,9 vacantes *doctores* . . . ab emptione boum quinque iugorum, a -u uxoris. RATHER. epist. 16 p. 85,4 propter -um uxoris illicitum. **d** *asportatio – Abtransport, Abfuhr:* CHART. Wirt. IV app. 90 (a. 1219/1232) ego Berhtoldus abbas . . . fratribus . . . viam unam . . . ad -um feni eorum de prato Onriet . . . concessi. **2** *meton.:* **a** *modus vehendi – Fortbewegungsweise:* VITA Annon. I 2,6 p. 486[a],61 conspicit . . . duos pauperes carrum vice iumentorum trahentes, in quo mulier infirma . . . decumbens . . . hoc -u circumquaque ferebatur. **b** *alveus, canalis – Lauf, Kanal:* DIPL. Otton. I. 241[a] p. 341,15 cum . . . molendinis et piscationibus, aquis a q u a - r u mque -bus (DIPL. Arduini 10. GALB. Karol. 41,74. *al.*). EPIST. Reinh. 81 ut fratrem . . . ad cataractas in nostro aquę -u faciendas . . . nobis dignemini *(sc. abbas)* mittere. CHART. scrin. Col. A II 1 p. 285,5 cloace -us de hereditatibus Ingebrandi . . . transitum . . . habere debet per hereditatem Thimari. *al.* *expressius i. q. aquaeductus – Wasserlauf, -kanal:* ACTA imp. Stumpf 171 p. 233,34 (spur. post 1186) cum . . . rodiis, . . . fictibus, -is, fodris. CHART. Friburg. 253 p. 226,16 quod . . . abbas et conventus derivandi . . . medietatem . . . fluvii . . . ad . . . predia sua per alveolos sive -us privatos . . . habeant facultatem. *ibid. iterum.* **c** *vectura – Fuhre, Ladung:* CHART. Rhen. med. II app. 15 p. 416,7 (c. 1220) Gulesenses debent . . . messiones duas, tres ligni -us de curte dominica. p. 416,18 unum -um palorum. *ibid. al.* *vectio – (Transport-)Fahrt:*

[Wellhausen]

CHART. Rhen. med. II app. 15 p. 418,12 (c. 1220) V -us curruum cum segete faciet *mansionarius* . . . de agris in horreum archiepiscopi.

II *praevalente notione trahendi:* **A** *spectat ad motionem i. q. tractus, motus – Zug, Bewegung:* **1** *in univ.:* FRID. II. IMP. art. ven. 3 p. 12,23 pedem . . . extendat *(sc. falconarius)* . . . versus falconem . . . tam suaviter, quod non pertimescat *falco* ex tali -u pedis. *al. de sideribus:* HERM. CARINTH. essent. 2 p. 168,16 cum . . . ampliora siderei -us observatione perfecisse *(sc. Romanos)* . . . Yeronimi auctoritas contineat. **2** *vibratio – das (Hin- und Her-)Schwingen:* FRID. II. IMP. art. ven. 6 p. 203,16 forte aliquis de falconibus non discernet neque vocem neque -um c i r o t e c e (p. 207,34). **B** *spectat ad expansionem:* **1** *proprie i. q. cursus, spatium – (Ver-)Lauf, Strecke:* **a** *local.:* **α** *in univ.:* GUNZO epist. 14 p. 48,13 quecumque *(sc. planetae)* linearum -bus (-is *var. l.*) absolvuntur, suo iuri attribuit *Geometria*. ARNULF. HALB. ad Heinr. p. 478,12 errata . . . non recto -u occurrunt, sed ex transverso et devio venientia a recto tramite depellere volunt. THIETM. chron. 4,55 qui *(iterans)* rectae semitis -um nunc ob asperitatem, interdum autem propter ignorantiam . . . mutat. CHART. Stir. IV 222 p. 140,8 -us terminorum nemoris a monte . . . incipiens in fluvium . . . porrigitur. *al.* **β** *distantia, longitudo – Entfernung, Länge:* LEG. Wisig. 2,2,6 usque ad eo perveniat summa conpositionis, usquequo pervenerit ⌞et -us⌟ (eductus *var. l.; antea:* quantitate) itineris. RICHER. REM. hist. 3,106 interiora *(funium capita)* longius superioribus protenderentur; superiora vero breviore -u machinam implicitam haberent. **γ** *fluxus – Fluß:* HROTSV. Agn. 217 qui *(capilli)* -u longo lapsi de vertice summo descendendo pedum plantas tetigere. **δ** *proceritas – hoher Wuchs:* EPIST. Worm. I 52 p. 92,4 David . . . Goliam -u menbrorum silvas equantem prostravit *(cf. Vulg. Ezech. 17,3)*. **b** *temp.:* **α** *in univ.:* MUS. ENCHIR. app. A I 462 descriptionem . . . si per totos flexionis -us . . . tono feceris acutiorem. SCHOL. enchir. 1,194 ad meli -um. STEPH. COL. Maurin. 10 (6) p. 278[F] sermonis -u ad salutis suae migravit *praesul* auspicem *(i. Maurinum). al.* **β** *(pro)gressus – Ablauf, Gang:* CHART. Basil. A II 179 p. 235,8 (a. 1273) hoc inductus -u rationabilis rationis . . . notum facio, quod *eqs.* ALBERT. M. summ. theol. I 3,18[capit.] de cognoscibilitate Dei ex naturali -u rationis. *ibid. al.* **γ** *ratio, tenor – Tendenz, Tenor, 'Duktus':* VITA Burch. Wirz. 1 datur nobis licentia faminis servato -u (dictu *var. l.*) catholicae narrationis. EPIST. Hann. 6 p. 24,20 ipsa *(causa)* absque insinuationis -u est explananda. **2** *meton.:* **a** *fascia, crinis – Streifen, Schweif:* GUTOLF. hist. p. 649,21 creator . . . cometam stellam . . . ignibus crinitam, lucifluis zonarum -bus galeatam celis infudit. **b** *plaga, regio – Bereich, Gebiet:* DIPL. Otton. II. 199 quicquid intra -um nove et antique urbis ad nostram utilitatem . . . visum est . . . pertinere (*inde* DIPL. Otton. III. 12). CONR. MUR. summ. p. 62,25 scriptura littere . . . secundum debitam quadraturam . . . habere debet -um seu terminos lineales. TRANSL. Auct. 21 duplex murus . . . per mediae -um plateae . . . apparuit. **3** *translate i. q. multiplicatio – Multiplikation (usu math.):* REINHER. PADERB. comput. 2,1 p. 48,25 cum . . . ex -u CCXVI in CCXXXV producatur *eqs.* ALBERT. M. nat. bon. 132 p. 53,24 hic numerus *(sc. sexaginta)* ex -u senarii in denarium et denarii in senarium excrescit.

2. ductus *v.* duco. **3. ductus** *v.* doceo.

***duculus,** -i *m. dux (carus et dilectus) – (lieber und teurer) Herzog:* HROTSV. Gong. 334 si vacet . . . protendere . . . mores tanti egregios -i. 440 tempore . . . longo sudavit *deceptor hominum* . . . laedere famosum . . . -um.

dude *v.* dos.

***dudera,** -ae *f. (orig. inc.) abl. sg.:* duria: *p.1028,1.* -e: *l.70.*

Pimpinella saxifraga (L.) – Kleine Bibernelle, 'Steinbrech' (cf. Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. III. p. 753sqq.): PRAECEPT. diaet. II[b] 6 in mense Aprili *(sc. usitare debemus)* betonica et pipinella (pepinola, idest -e *Ba*). LIBER accip. 21,1 cum se vexaverit *(sc. accipiter)* laxitudo ei superveniente, . . . faciat . . . et -a et radices herbarum, que felices dicuntur. 23,3 facias unguentum de . . . oleo acito, pulvere de duria (gloss.: -a) minuta. *Wellhausen*

dudum *adv. script.:* tu- : CHART. eccl. Erf. 359. -o: *l. 35. saepe (imprimis in exemplis ad 3 pertinentibus) in iunctura* iam -m (iamdudum: *l.37. saepius*).

1 *paulo antea, modo, nuper – vor kurzem, eben (erst), unlängst:* ALDH. virg. II 2200 quarum *(virginum)* per prosam descripsi nomina -m. AGIUS epic. Hath. 191 quod talis femina -m nunc immaturo obierit occubitu. *al. usu attrib.:* WALAHFR. Wett. 61 ⌞discipulus -m⌟ (gloss. O: id est, qui -m fuit discipulus) disponitur ipse magister. *supra – oben (cf. L. Traube, Karolingische Dichtungen. 1888. p. 17sq.):* ALDH. carm. eccl. 3,34 quorum *(principum)* descripsi iam bina vocabula -m *(sc. in vv. 8 et 18).* **2** *antea, prius, olim, quondam – früher (einmal), zuvor, vorzeiten, einst:* **a** *in univ.:* LEG. Burgund. const. I 51,1 salvo eo, quod . . . promulgata -m (dotum, asdodum *var. l.; antea:* iam pridem) lege praecepimus. HYMN. Hraban. 1,23 fit . . ., quod -m psalmista . . . voce canebat. WANDALB. mens. 219 vario -m quae *(arva)* semine culta post variam tribuunt . . . messem. ABBO SANGERM. bell. 1,2 sic *(sc. Lutecia)* -m (gloss.: aliquando) vocitata *(sc. urbs Parisiaca).* REGINO chron. a. 810 p. 70,24 Heinricum comitem -m (olim ANNAL. regni Franc.) a Sarracenis captum. *persaepe.* **b** *usu attrib. i. qui fuit, pristinus – einstig, ehemalig, früher:* **α** *de hominibus:* ALDH. virg. I 24 Paulus, -m Saulus. DIPL. Karoli M. 169 p. 227,22 Tassilo -m Baiearíorum dux. BERTH. chron. A a. 1057 p. 183,12 Fridericus . . ., -m beati Leonis papae archidiaconus. *de defuncto ('weiland') :* HERM. AUGIENS. chron. a. 1047 p. 127,15 Welf comitem . . ., Welf -m comitis filium. **β** *de rebus:* FORM. Augiens. C 1 p. 364,10 reminisci conlibeat almitati vestre *(sc. abbatis)* iam -m peticionis meae . . .; nam quod tunc presentialiter egi, nunc iterum . . . repeto. AGNELL. lib. pont. 97 p. 341,38 in civitate -m Classis. **3** *(iam) diu, diutine – (schon) lange, seit langem, längst:* SYLL. Elnon. 2,13 iam -o nomine clarus. LIBER diurn. 69 de tuis fidelibus servitiis quamquam -m, tamen et in presenti . . . satisfacti. THEGAN. Ludow. 22 qui *(dux)* iamdudum insurgere in domnum Karolum voluit. THANGM. Bernw. 46 sicut iam -m in secreto mentis statuerat. *persaepe. usu attrib.:* BERTH. chron. B a. 1071 p. 212,1 Otto iam -m dux Baioarie . . . regi ad deditionem venit.

***dudumquam** *coni. priusquam – ehe, bevor:* ALDH. virg. II 311 de quo *(Ieremia)* caelestis fatur sententia patris, quod, -m (*cf. Vulg. Ier. 1,5* antequam) nascatur de viscere matris, sanctificaretur praestanti munere virgo.

duelis *v.* duellis.

duella, -ae *f. unciae pars tertia – Drittel einer Unze:* DICUIL. epist. cens. 21 (cod. Paris. N. A. 1645 f. 8[r]; c. 818) -a manet, dum duplex sextula constet. 23 uncia . . . ternis stat mensurata -is. GERB. geom. 3,23. *al.*

***duellaris** (-ela-, -alis), -e. **1** *duello illatus – im Zweikampf zugefügt:* GODEFR. VIT. spec. 397 morte -i manus hunc (gloss. 2[a]. 3: Turnum) Troiana (gloss. 2[a]. 3: Enee) necavit. **2** *ad duellum iudiciale pertinens – den gerichtlichen Zweikampf betreffend:* DIPL. Otton. III. 405 p. 838,38 comprobare . . . -i certamine. YSENGRIMUS 3,1131 -em ciroteca et pilleus arram proponunt. **3** *in duello iudiciali positus – durch einen gerichtlichen Zweikampf herbeigeführt:* DIPL. Conr. II. 38 p. 42,28 quatinus . . . habeant *(sc. episcopi)* . . . licentiam legali seu -i diffinitione emersuras contentiones dirimere *(inde* 118 p. 164,26. DIPL. Otton. III. 376 [spur.] duelari. DIPL. Heinr. IV. 63 p. 84,5 -ali. *cf. l. 64).* **4** *duello iudiciali dirimendus – durch einen gerichtlichen Zweikampf beizulegen(d):* ACTA imp. Winkelm. I 154 p. 130,17 (a. 1219) legales seu -es questiones et causas emersuras . . . examinare et diffinire *(cf. l.60sqq.).*

duellio (debellio), -onis *subst.* **1** *masc. i. q. pugnator, bellator – Kämpfer:* **a** *commilito (rebellionis) – Mitstreiter (beim Aufruhr):* VITA Athan. Neap. 6 p. 445,10 Gezabel calliditatis -es (-is *p. corr. C*) conscios reperit. **b** *miles – Ritter:* Mirac. Sebast. (MGScript. XV p. 772,1; s. XI.[med.]) Gozelo dux quidam -um Galliae gerens apicem potestatis amplissimae. **c** *de campione in duello iudiciali:* BURCH. URSB. chron. p. 55,5

quidam nobilis exurgens in medium proposuit, quod lege -um . . . hoc vellet obtinere contra quemlibet secum pugnare volentem, quod *eqs.* **2** *fem. i. q. impetus hostilis – feindlicher Angriff:* **a** *rebellio – Aufruhr: v. p. 1028,69.* **b** *excidium – Vernichtung:* SABA MALASP. chron. 2,14 vicarius . . . triumphum . . . assequitur . . .; ex hac . . . deb-e (debellatione *var. l.*) quamplurium Gebellinorum fuerunt corda concussa.

duellis (-elis), -is. **1** *subst. masc.:* **a** *hostis, rebellis – Feind, Aufrührer:* AMALAR. ord. antiph. 59,1 utrique *(Hieremias et Iohannes)* fortissimi praedicatores extiterunt contra -es. ABBO SANGERM. bell. 2,573 Odo castella petit vincitque -es (gloss.: rebelles). **b** *pugnator, bellator – Kämpfer:* HERIG. Ursm. 1,70 propugnant fortes Christi virtute -es nitentem toto laqueos pretendere mundo. **2** *adi. i. q. rebellis, pugnax – aufrührerisch, kämpferisch:* GOSB. carm. 28 (MGPoet. I p. 621) mortigenum . . . tumidum semperque -em. PASS. Petri et Pauli 35 Iudaeam g e n t e m . . . semper s o r t e -em (HERIG. Ursm. 1,156). *per pravam interpr.:* GLOSS. II 350,37 St.-S. dueli uuichaftemu *(spectat ad Iuvenc. 2,620).*

duello, -are. **1** *pugnare – kämpfen:* SALOM. III. carm. 1,63 p. 299 ut . . . ulciscens semet contra illos *(homines)* ipse *(vitiatus orbis)* -et. **2** *duello (iudiciali) decertare – im gerichtlichen Zweikampf die Entscheidung suchen:* FUND. Heinrichow. 1 p. 24,11 iussu domini ducis sunt omnes *(sc. accusati)* -ando devicti; unde *eqs.* CHART. Rhen. inf. II 579 p. 338,24 de . . . excessu maioris iudicii, pro quo etiam possit vel debeat -ari.

duellum, -i *n. form.* -ium *(distinguitur a* -um: *l. 35): l. 47. 51. 58. p. 1030,10. adde* CHRON. Thietm. 8,31.

I *proprie i. q. pugna, conflictus, certamen (singulare) – (Zwei-)Kampf (de re v. Dt. Rechtwb. VI. p. 1013sqq. s. v. 'Kampf'; HRG V. p. 1835sqq. s. v. 'Zweikampf'; DuC. III. p. 203sqq.):* **A** *gener.:* **1** *corpor.:* **a** *strictius:* **α** *in univ.:* ERMOLD. Ludow. 3,151 quicumque -o hos *(Francos)* experiari coeperit *eqs.* WALTHARIUS 760 promptum . . . esse -o. GESTA Bereng. 1,225 redivivo . . . -o (gloss.: distat inter '-ium' et '-um'; nam '-ium' est spacium, quo bellum preparatur, '-um' dicitur ipse conflictus; alii dicunt, quod '-um' sit proprię conflictus duorum). THIETM. chron. 2,27 exorto mox inter eos -o (pugna CHRON. Thietm.) . . . nostri victi ab hostibus . . . sunt. *saepe. consonat c.* bellum *in hexametro Leonino:* RUODLIEB IV 242 in quovis bello communi sive -o. METELL. exp. Hieros. 4,834 o felix bellum, precessit palma -um! *al. v. et l. 49.* **β** *in imag. et per compar.:* THANGM. (?) vita Epiph. 8 p. 127,17 qui *(antistes)* pro castris fidelium ita apto contra diabolum -o congressus est, ut *eqs.* WIPO seq. pasch. 2[b] (ed. H. Bresslau, Werke Wipos. 1915. p. 65) m o r s et v i t a -o conflixere mirando (VITA Annon. I 2,15 p. 490[a],20 -io [-o 2] saevo). CARM. var. 3 (ed. H. Hagen. 1877. p. 141) it pedes ad bellum, prior incipit ille -um *(de ludo scaccorum).* **γ** *de pugna animalium inter se vel c. hominibus:* ERMENR. Sval. 9 p. 160,27 insolitum et inauditum initum est -um (-ium, bellum *var. l.; sc. inter asinum et lupum).* YSENGRIMUS 2,401 alterutrum longo donec fudere -o sus, canis. ALBERT. M. animal. 22,20 -um exspectat *aper* cum venatore. *al.* **δ** *de lusu venereo, concubitu:* CARM. Bur. 68, 5,5 ni congressio sit arcani medica -i. 68,6,1 felix hora huius -i, cui contingit nectar adunare melli! 84,4,16. **b** *latius i. q. rebellio, seditio – Aufruhr, Erhebung:* THEOD. AMORB. Mart. 17 non inferas nobis hic de fide, de -o (-io ANAST. BIBL. coll. [PL 129,594[A]]) nanque nunc scrutaris. RUP. TUIT. vict. 1,7 p. 13,27 recurrere libet . . . ad initium -i, quo primum sathanas ille consurrexit adversus verbum Dei *eqs. al.* **2** *spirit. de contentione:* WALTH. SPIR. Christoph. II 5,148 nec volo nec possum *(sc. Nicea)* tibi *(sc. regi)* compensare -um. BRUNO QUERF. Adalb. A 4 finito scolę -o domum redeunt *(sc. pueri).* EKKEH. IV. bened. I 14,55 tanta patris *(sc. Benedicti)* nulli sit lucta ignota -i. **B** *t. t. iur. de monomachia (iudiciali) ad litem (Deo iudice) dirimendam, veritatem probandam certis legibus condicta et inita:* **1** *def., praecepta, rationes sim.:* LEX fam. Worm. 31 ex . . . duobus testimoniis duo eligantur ad pugnam et cum -o litem decernant; et cuius campio ceciderit, perdat. CHART. Lux. I 358,3 si pugna campi, id est -i, adiudicata fuerit, in curia abbatis fiet, et ipse abbas duas partes, comes vero terciam partem accipiat. CHART. Lamb. Leod. 36 p. 59,17 si . . . inter duos -um firmatum fuerit et postea se reconciliaverint, pro iusticia XXX nummos habeam *(sc. comes) eqs.* DIPL. Frid. I. 602 p. 87,23 nemo mercatorem de Flandria -o provocabit. GISLEB. MONT. chron. 140 p. 211,6 datis . . . in manibus domini comitis vadiis -i *eqs.* CHART. Mekl. 1550 p. 640,34 de conflictu sive -o, quod vulgariter dicitur camp. *persaepe.* **2** *exempla:* CHART. Ital. Ficker 46 p. 68,32 (a. 1015) ut . . . Christus . . ., cuius iuris equitas foret, per -i pugnam veritatem declararet. DIPL. Heinr. III. 291 p. 395,3 per -iu<m seu> qualibet legali sententia lites diffinire. ADAM gest. 2,18 Burwido fecit -um contra campionem Sclavorum. INNOC. III. registr. 1,385 p. 582,4 ad maiorem facinoris evidentiam indictum est a potestate personale -um. ALBERT. STAD. chron. a. 1105 p. 317,48 pro expurgacione *(sc. criminis laesae maiestatis)* dictato -o. CHART. Burgenl. I 565 (dipl.) in compositione habita super -o. *persaepe.*

II *meton.:* **A** *pro nomine loci ('Hohentwiel'):* BERTH. chron. B a. 1079 p. 358,9 in D-o et in aliis castellis iuxta Rhenum. CASUS Petrish. 1,43 in castello . . ., quod est in monte D-o (*superscr.* Twêlo). **B** *ius -i, reditus ex iudiciis examine -i dirimendis – Einkünfte aus der Gerichtshoheit bei durch gerichtlichen Zweikampf beizulegenden Streitsachen (cf. p. 1029,71sqq.):* CHART. Rotil. 5 p. 7,31 (a. 1084) terciam habebit *(sc. advocatus)* . . . de -is. CHART. Ital. Ficker 141 p. 183,39 castrum et locum concessimus cum omni iure et honore . . ., districtis, placitis, theloneis, mercatis et -is. ACTA imp. Winkelm. I 7 p. 5, 35 concessimus . . . episcopo . . . mercatum, -a, monetam, naula, thelonea.

duga *v.* doga. **duit** *v.* do.

duitas, -atis *f. dyas – Zweiheit:* SUMM. Heinr. C p. 266 -s zvischenunge.

dula, -ae *f.* (*cf. ThLL. s. v.* dolva) *per analogiam ad vocem* eruca *sensu bot. i. q. Sinapis arvensis (L.) – Ackersenf (cf. Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. II. p. 304):* GLOSS. IV 58,10 St.-S. eruca, quam vulgo -am vocant, wildersenff.

dulc(e)amen *v.* dulciamen.

dulcedo, -inis *f. script.* -cido: *l. 60. 63. p. 1031,6. 27. adde* DESID. CAD. epist. 1,5. EPIST. Bonif. 123 p. 260,14. *al. metr.* -ĕdinis: HROTSV. Gong. 510.

dulcitas, dulcitudo – Süße, Süßigkeit: **1** *proprie de sapore vel odore (non salso):* **a** *gener.:* **α** *in univ.:* ISO Otm. 1,6 -em . . . balsami . . . poterat imitari *odor (sc. reliquiarum).* ALFAN. premn. phys. 9,3 p. 85 humorum . . . gustabiles nominatae qualitates sunt hae: -o (*PG 40,656*[B] γλυκύτης), acetositas, amaritudo *eqs.* ALBERT. M. animal. 3,107 sanguinis. *saepe. c. sensu pinguedinis:* OTTO FRISING. gest. 2,13 p. 114,27 soli -e . . . vini et olei ferax *(sc. est terra). c. sensu teneritatis:* FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 192,33 saporando -em et bonitatem carnium . . . assuescet *falco* comedere. **β** *in imag.:* WALAHFR. carm. 29,1 condire . . . mellis -e versus. RUOTG. Brun. 4 p. 5,18 qui *(Prudentius)* . . . tanta . . . -e palato cordis eius complacuit, ut *eqs. saepius.* **b** *medic.* -o oris *i. q. sapor dulcis in ore exsistens – süßer Geschmack im Mund:* MAURUS urin. I p. 14,33 haec sinthomata *(sc. phlegmatis dulcis)*: gravitatem capitis . . ., -em oris *eqs.* WALTH. AGIL. med. 109 p. 198,17 cuius *(gravedinis pectoris)* accidentia sunt hec: . . . salcedo *(sic?)* vel -o oris. **2** *translate i. q. suavitas, iucunditas – Lieblichkeit, Annehmlichkeit, Gefälligkeit:* **a** *gener.:* **α** *in univ.:* ARBEO Corb. 24 p. 216,10 nunc -idinem Dei regni blandis promittebatur verbis, nunc *eqs.* CAND. FULD. Eigil. II 17, 122 carmen . . . laudis -e plenum. CARM. var. II 6,2,4 recte doces superans falsa -idine veri. WALTH. SPIR. Christoph. I epist. ad Haz. p. 64,13 versuum. CONSUET. Marb. 344 ut numquam a corde recedat -o caritatis. *persaepe. expressius i. q. sonoritas – Wohlklang:* CHRON. Erf. mod. II a. 1247 fusa est campana mire -is. **β** *de bonitate, caritate, comitate, serenitate sim.:* LIBER diurn. 45 p. 34,4 sit in te . . . boni pastoris -o. GERH. AUGUST. 1,16 l. 48 o quam magna multitudo -is Dei! BRUNO QUERF. fratr. 1 p. 30,11 in qua *(cella)* cum quadam -e . . . heremiticam vitam . . . egit *Benedictus.* EKKEH. IV. bened. I 20,88 spes solidat cunctos fidei -e (gloss.: caritate) functos.

[Antony]

ARCHIPOETA 6,29 tu miseris pater es multa -e plenus. *saepe.* **γ** *de blandimento:* ARBEO Corb. 23 virum Dei cum summa -e, venire ut non pigeretur, insistebant *(sc. missi).* 32 Hucpertus . . . cum omne -e . . . virum Dei revocitans. **δ** *in malam partem i. q. libido, (prava) voluptas – (böse) Lust:* PIRMIN. (?) scar. 20 qui bibitis vinum in -idinem (-idine, -e *var. l.*). LIBER de unit. eccl. 2,18 p. 234,15 quibus *(hominibus)* . . . iam quasi in naturam versa est -o coniurationum, rapinarum atque homicidiorum. *prurigo – Kitzel:* ALBERT. M. nat. bon. 121 p. 47, 71 folia ficus, per quae -o libidinis figuratur. **b** *mus.:* RUD. TRUD. (?) mus. 1,24 p. 64 enarmonicum *(genus)* propter nimiam -em suam penitus abiectum est. FRAGM. de interv. 9 inter A et ƀ magna erit punctuatio c r u x -is vel mollitudinis (17.19; *cf. LexMusLat.* s. v. crux). *al.* **3** *meton.:* **a** *de rebus dulcibus, iucundis:* ALCUIN. epist. 272 p. 431,10 apis de multis floribus unam colligit -em. WALAHFR. Mamm. 26,33 Samsoni ex ore leonis ut -o (*cf. Vulg. iud. 14,8* favus mellis) data est. ERMENR. Har. 3 restat, ut aliquam vitae suae -em auribus meis infundas. *al.* *c. sensu aromatis:* GISLEB. ELNON. inc. 4,81 ut odoratis -bus deitatis fraglet . . . terra *eqs.* **b** *de hominibus gratis, dilectis (de Deo: l.23):* **α** *in univ.:* AGIUS epic. Hath. 513 cara, vale, -o et gloria nostra! BRUNO QUERF. Adalb. A 11 p. 11,15 una veritas, sola -o . . . et cara misericordia Deus. VITA Macar. 66 (MGScript. XV p. 620,44) pia fratrum -o . . . laudibus vigilare delectatur. HERM. IOS. hymn. 2,2,6 (AnalHymn. 50 p. 540) gaude, mea tu -o *(sc. Maria). al.* *pro titulo honorifico:* LULL. epist. 70 ut mihi litteras tuae -idinis distinare non deneges. SALOM. II. epist. 40 p. 421,23 comperta sanitate -is vestrae *(sc. pontificis)* multum . . . gavisus sum. EPIST. Teg. I 105 p. 108,26 petimus . . . mellifluam paternitatis vestrae -em. *al.* **β** *deliciae – Liebling:* EKKEH. IV. bened. I 20,76 ne sitis mesti, Petre, tu -oque Christi (gloss.: Iohannes; *item* pict. Mog. 827). **γ** *solamen – Trost:* HROTSV. prim. 582 Christina, . . . instantis grandis -o doloris.

dulcesco, -ere. *script.* -ssit: ALCUIN. epist. 198 p. 328,35 *(var. l.).* **1** *intrans. i. q. dulcem fieri, dulce sapere – süß werden, süß schmecken:* **a** *proprie vel in imagine:* ALDH. virg. II 669 dulcia mulsorum portendit *Ambrosius* verba favorum, e quibus . . . -unt pectora plebis. WALTH. SPIR. Christoph. II praef. 121 mel tacto potius -it amaro. ALBERT. M. veget. 3,87 si ponticum calefiat, lenitur et -it *eqs. al.* **b** *translate i. q. suavem, iucundum fieri, gratum, optatum esse – angenehm werden, erwünscht, willkommen sein:* WALAHFR. imag. Tetr. 4 iam spatiis crevere dies, -it et umbra. HIST. peregr. p. 163,28 post mala -it magis usus deliciarum. GUTOLF. Agn. 410 populo . . . prophano . . . Christi -ere cultum feci per signa. *saepe.* *mus.:* REMIG. ALTISS. mus. 496,14 'gravitas dicitur, quae modi' . . . 'quadam emissione' . . . 'mollescit', -it, remittitur. *saepe.* **2** *trans. i. q. dulcem reddere – süß machen, (ver)süßen:* Ps. AVIC. anim. 1,7 p. 70 mollifices asperum et -as amarum. *c. sensu molliendi:* FROUM. carm. 7,3 nescit amare *(sc. cor?)*; liquor *(i. mellifluus)* sed amor -it et ad cor intrat et alterius coniungit foedere pectus.

dulciamen (-im-, -cea-, -ca-), -inis *n.* *dulcedo – Süße, Süssigkeit:* HRABAN. hom. II 10 p. 156[D] quid favus mellis *(sc. significat)* nisi divinitatis -eamen? HROTSV. Agn. 221 suavis sensit -camen odoris. *de dulciolis:* PRAECEPT. diaet. II[a] 3 p. 118 mense Martio -n ieiunus comedat (*sim.* CALEND. Karol. C p. 635,9 -imen). EKKEH. IV. cas. 83 -a . . . ligurrire. *al.*

***dulcicanus,** -a, -um. *suaviter canens – süß singend:* HEIRIC. Germ. I 5 praef. 31 o -um rapereris in alitem! HERM. AUGIENS. vit. 68 -as . . . Camenas . . . psallere doctas.

dulciculus, -a, -um. *suavis – süß, hold:* FROUM. carm. 16,14 -as Christi . . . sponsas. *subst. fem.:* HERM. AUGIENS. vit. 291 -as *(i. Musas)* . . . asperas . . . reddideras. 439.

dulcido *v.* dulcedo.

dulcidus, -a, -um. *dulcis, suavis – süß:* SMAR. carm. 1,9,20 copia verborum per cuncta volumina sancta seritur . . ., -ior melle. SEDUL. SCOT. carm. II 9,12 Cereris -a progenies. *al.*

dulcifer, -a, -um. *dulcis, suavis – süß (usu praed.: l.72):* ALCUIN. carm. 55,6,2 si vis -um, dulcis amice, merum. 55,7,4. FROUM. carm. 32,37 si . . . -r . . . fabulas nossem componere. 32,53.

dulcifico, -avi, -are. *dulcem reddere – süß machen, versüssen:* COMM. microl. 63 p. 137 ut ƀ quadratum . . . -ret *(sc. auctor)* superiecto semitonio. VITA Gebeh. Const. 1,2 dulcisonas congerebat *puer* sententias, quibus postmodum populorum -ret fauces. *maturare – reifen lassen:* WIPO gest. 3 p. 22,17 fructum sequentem in te -vit *Deus.* *?mollire – ?weich machen:* IOH. sacerd. 147 ut aurum -etur *(cf. p.1033,25).*

dulcifluus, -a, -um. **1** *strictius i. q. dulciter, suaviter fluens – süß fließend:* **a** *proprie vel in imag.:* DONAT. Trud. 1 (MGMer. VI p. 275,21) arentia . . . viscera . . . sapientiae -o rore inrigare. DESID. CAS. dial. 2,2 p. 1128,23 ursus . . . favum -i mellis ferens. *al.* **b** *translate de sermone, sonis sim.:* GISLEM. Droct. 7 (MGMer. III p. 539,21; post 861) -a carmina laudis. PASS. Ursulae prol. p. 144,9 inter -a perhennis vitae colloquia. *al.* *mus.:* FRAGM. de interv. 20 crux inter F G magna . . . potest dici crux -a *(cf. p.1031,13).* **2** *latius i. q. dulcedinem effundens, suavitate redundans, salutaris, clemens – Süßigkeit verströmend, heilbringend, gnädig:* THEODULF. carm. 23,14 ardua -o dans munera, splendide *(sc. Deus)*, nutu. VITA Pus. 5 tuis *(sc. episcopi)* -is manibus nos sacrandas . . . despondimus *(sc. filiae).* HUGO FLAV. chron. 2 p. 396,40 pater . . . oneratus ˹onere nobili et -o˺ *(i. reliquiis).* CHART. Sil. D II 170 p. 109,47 -a voluntate genitricis mee adibita. *al.* *in allocutione honorifica:* FORM. Augiens. A 23 conpereat -a paternitas vestra, quia *eqs.*

***dulcigenus,** -a, -um. *nobilis – edel:* FROUM. carm. 20,34 -am de te *(sc. Heinrico duce)* cupimus . . . cernere prolem.

***dulciloquium,** -i *n.* *eloquium suave – süße Rede:* VITA Berth. Garst. I 15 p. 243,6 fractis per -a (-um, dulcia eloquia *var. l.*) contradictoribus. GESTA Hort. Mar. 38 p. 593,47 -o animum abbatis delenire.

dulciloquus (-locus, -logus), -a, -um. *suaviloquus, suavisonus – süß redend, tönend:* VITA Germ. 4 (MGMer. VII p. 421,7) cum -co (-go *2*) funderit ymno alleluia carmen. EPIST. Hildesh. 135 p. 231,15 (epist. papae) quanto . . . desiderio . . . tua *(sc. imperatoris)* . . . -a affabilitate refici concupiscam.

dulcimen *v.* dulciamen.

dulcimodus, -a, -um. *suavisonus – süß tönend:* FLOR. LUGD. carm. 23,18 -os . . . sonos. ARNULF. delic. 684 piplea.

***dulcio,** -are. *dulcificare – süß machen:* PRAECEPT. diaet. IV[a] 52 p. 184 lac caprunum coctum comede propter sanguinem -andum (*sim.* CALEND. Karol. C p. 1351,32).

dulcis, -e. *script. et form.:* *sing.:* *nom. f.* -es: *p.1033,4. adde* CONC. Merov. p. 57,6. *acc. f.* -iam: *l. 53.* *plur.:* *nom., acc. n.* -tia: *l.72. adde* CARM. libr. III 57,4. *abl.* -is: *p. 1033,6.7.14.15.* *superl.:* -isimus: *p.1033,29.* -iscimus: *p. 1033,34.* -issemus: *p.1033,28. adde* FORM. Andec. 57. *adv.* -tur: *p.1033,52.*

γλυκύς, *suavis – süß:* **I** *usu communi:* **A** *proprie:* **1** *strictius:* **a** *in univ.:* WALAHFR. hort. 251 odor. DIAETA Theod. 300 -e . . . vinum cito acescit. THADD. FLORENT. cons. 24,158 recipe . . . assam fetidam -iam. ALBERT. M. veget. 3,81 duos extremos *(sapores)*, qui sunt '-is' . . . et 'amarus'. *persaepe.* *subst. neutr.:* IOH. DIAC. cen. 2,197 Samson favi -ia *(sc. ministrat).* ALBERT. M. animal. quaest. 7,9/11 p. 176,40 solum -e nutrit. *al.* **b** *in imag. (subst. neutr.: l.60):* WALTH. SPIR. Christoph. II 5,164 hęc -i mellescit poena sapore. IOH. CANAP. Adalb. A 5 p. 9,7 seculi amara . . . potare debuit, ut post . . . Dei -ia (-iora *var. l.*) . . . hauriret. *saepius.* **2** *latius:* **a** *in univ.* (*opp.* salsus): MAURUS phleb. p. 17[a] laborans cotidiana *(sc. febre)* de flegmate salso vel -i. *eqs.* FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 140,16 sicut *(sc. carnes)* . . . piscium de aqua -i et de aqua salsa. ALBERT. M. veget. 7,155 terra *(sc. pomarii)* . . . sit porosa et -is. animal. 3,81 meliorem lanam . . . faciunt *oves* ex pascuis tenuibus salsis quam ex uberibus et -bus. *saepe.* *subst. neutr. (expressius de aqua -i: l. 70):* COMPOS. Luc. H 32 aquarum . . . -ia. TRACT. de caus. mul. 83 ut -e voment. DIPL. Karoli M. 234 p. 323,20 (spur.) omnem ripaticum sive in salso sive in -i: **b** *sapidus, delicatus – wohlschmeckend, köstlich, üppig:* WANDALB. mens. 232 epulis gustare absinthia sumptis -bus. POETA SAXO 2,16 molles animalibus herbę -tia praebue-

[Antony]

rant . . . pabula foeni. EKKEH. IV. bened. II 53 sit -is prorsus piscis, Dee, sic sale morsus. *al.* **B** *translate:* **1** *fere de rebus:* **a** *iucundus, blandus, amoenus, delectabilis – angenehm, lieblich, erfreulich:* CONC. Merov. p. 56,23 -es . . . consuetudo est intromissa, ut *eqs.* ANNAL. Nazar. a. 786 p. 159,41 pater monasterii . . . consolabatur eos *(Thuringos)* . . . -is . . . sermonibus. ALCUIN. epist. 185 p. 311,10 -bus (-is *var. l.*) amplexibus colla constringere patris. AGIUS epic. Hath. 502 quid magis esse decens, quid mage -e potest? POETA SAXO 5,243 in sermone satis -is *(sc. fuit Karolus).* THANGM. Bernw. 56 quid . . . beati viri mansuetudine -ius? WOLFHER. Godeh. I 10 p. 175,31 cum . . . omnium mentes . . . -issima . . . rethorizacione . . . accenderet. *persaepe. in nomine loci:* DIPL. Arnulfi 184 p. 285,21 (spur. s. X.[2]) venationem . . . in D-is vallibus *(inde* DIPL. Otton. II. 165 p. 186,45 D-is. 275 p. 319,36 D-bus. *al.). usu subst.:* FORM. Wisig. 16 p. 582,9 -e gratia liberorum *(sc. est).* LULL. epist. 98 p. 220,12 vobis dirigere versiculos . . . diu fixum mente tenui, corde simul -e h a b u i (BERNO epist. 3 p. 21,26). RIMB. Anscar. 40 p. 74,21 post tot -ia et salubria illud cogimur referre, quod *eqs. al.* **b** *gratus, optatus, desideratus – willkommen, erwünscht, ersehnt:* WALAHFR. carm. 18,5 sitienti ut -is aquae fons . . ., sic optata . . . mihi tuapte scripta manu nebulas . . . pepulere. WIDUK. gest. 1,11 p. 19,3 liceat saltem, quod mihi -issimum est, cum amicis occumbere. *saepius.* **c** *?mollis – ?weich:* MAPPAE CLAVIC. 198[capit.] (interp.) ut -e fiat aurum. **2** *fere de hominibus:* **a** *carus, dilectus – teuer, lieb, wert (saepe in allocutione, e. g. l. 28. 31. 33. 34):* FORM. Andec. 1[a] in -issemo iocali meo. ALCUIN. carm. 30,1,2 -is amice, vale. RHYTHM. 87,16,3 iuvenis . . . caritatem -issimus (-isimus *cod.*). WALTHARIUS 60 patriam defendere -em. THIETM. chron. 6,88 p. 378,22 o -issimi fratres et filii. DIPL. Heinr. III. 81 ob remedium anime -issimi genitoris nostri. *persaepe. usu subst.:* WALAHFR. (?) carm. 50,1,35 o nomine -is, . . . obsecro, care. EPIST. Teg. II app. 1 omnium diligendorum -iscime. *al.* **b** *mitis, amabilis, clemens – sanftmütig, freundlich, gnädig (usu subst.: l. 36):* PASS. Afrae II 2 -is pro amaris *(de Christo crucifixo).* GERH. AUGUST. Udalr. 1,27 l. 67 cum eo manentibus -em et commodum se exhibebat. CONSUET. Marb. 4 sit *novicius* -is et amabilis. *al.* **c** *nom. propr.:* CHART. Ror. 18 (a. 1231/48) testes sunt huius rei: . . . Levtwinus D-is *eqs.* CHART. Landeshut. 63 Alhardus D-is. *al.*

II *acc. neutr. pro adv.:* WALAHFR. hort. 200 -e . . . olet, non -e sapit *marrubium.* PAUL ALBAR. carm. 1,16 -e cordas <gut>-ture clange sonans. BRUNO QUERF. Adalb. A 4 Wogitihc . . . melle -e canentis Gregorii pastus. *al. ardenter – innig:* BRUNO QUERF. fratr. 11 p. 55,21 ad me, quem -e et vere diligebat.

adv. **dulciter.** **1** *suaviter – süß, lieblich, auf angenehme Weise:* VITA Rimb. 7 p. 85,19 ipse . . . sono eius *(signi)* -r delectatus esse videbatur. BERTH. chron. B a. 1079 p. 348,4 Saxones . . . eis *(legatis),* utpote tam -issime blandientibus, nimium creduli facti *eqs. al.* **2** *amabiliter – liebevoll:* FORM. Bitur. app. 1 p. 179,15 aeterno mihi amore -ur annexae . . . abbatissae. RHYTHM. de pasch. 12,5 (MG Lib. Lit. II p. 674) papa suscepit -r *(sc. imperatorem). al. devote – ergeben:* VITA Libor. 14 Deo . . . -r famulari. FROUM. carm. 10,40 qui *(servi)* vos famulamine -r ardent. **3** *libenter – freudig:* MIRAC. Gunth. erem. 8 p. 1076[C] cibus, qui parcius apponitur, -ius sumitur. **4** *tranquille – ruhig:* MOSES PANORM. marisc. 3 p. 159,14 transiet dolor eius *(equi)*, et stabit -r. **5** *salutariter – heilsam:* THEOD. TREV. transl. Celsi 16 in qua *(synodo)* nonnulla ecclesiasticae utilitati necessaria . . . -r sunt promulgata. **6** *subtiliter – fein:* HERACLIUS II 12 super tegulam levius planabis *(sc. lapidem)*; postea iterum, ut -ius fiat, cum cote.

dulcisonus, -a, -um. *script.* -ss-: *l. 67. adde* PAUL. ALBAR. carm. 3,2. TRANSL. Libor. II 14. 29. *al.* **1** *strictius i. q. suavisonus – süß klingend, lieblich tönend (usu subst.: l. 69):* PAUL. ALBAR. carm. 1,15 porrige dul<cisso>num . . . plectrum. VITA Erasmi 60 carmina . . . modulis psallere -is. ANNAL. Quedl. a. 1024 p. 89,39 pari concentu quaeque -a canendo. BRUNO MAGD. bell. 33 p. 35,33 campanas -as confringunt. *persaepe. suaviter canens – lieblich singend:* CARM. Bur. 133,18 philomenam. **2** *latius:* **a** *concinnus, compositus – wohlgesetzt:* ANON. Has. 2,5 antecessorum suorum sessiones et obitus -a brevitate comprehendit *episcopus.* **b** *suavis, gratus – hold, anmutig:* VITA Bav. II 1,106 cum iam -ę splenderet flore iuvente.

adv. ***dulcisone, *dulcisono.** *suavi voce, canore – mit süßer Stimme, wohlklingend:* VITA Erasmi 506 ibi qui fuerant, Domino laudes referebant -e. EBO BAMB. Ott. 3,24 p. 137,14 multitudinem . . . -o (-e *ed. Jaffé*) psallentem. GODESC. AQUENS. sequ. 16,13[b],2 ter 'sanctus' clamantes -e.

dulcitudo, -inis *f.* *dulcedo – Süße:* FORM. Andec. 34 p. 16, 4 pro amore -em suam aemitto tibi *(sponsae)* in cartole libelli dotes casa (*sim.* 35. 36). VITA Deic. 1 (prol.) praegustatae -is pignore remota . . . morula impedicionis.

dulco, -avi, -atum, -are. *dulcorare – süß machen, (ver)süssen:* CARUS Clem. 440 flore crucis -antur . . . aspera mortis. ARS med. 8 p. 431,22 in mulsa, quae melle -atur. *al. delectare – ergötzen:* IOH. NEAP. gest. 63 p. 433,43 ille *(Athanasius)* tanto mellifluus nectare sic omnes -bat, ut *eqs.*

dulcor, -oris *m.* *dulcedo, dulciamen, liquor dulcis – Süße, Süßigkeit, süßer Saft:* ECBASIS capt. 257 sparsit *(sc. vitulus)* . . . uve -em. AMARC. serm. 4,168 in cute -em monstrat *mundus*, latet intus amarum. CONST. imp. III 22,2 quod vos *(sc. cardinales)* benivolencie graciose -bus (dilectionibus *var. l.*) nostro *(sc. regis)* processui debeatis adesse. *saepius. expressius i. q. vinum dulce – Süßwein:* RECEPT. Bamb. 66 dellio cum condito dabis aut amigdulas amaras cum -em. PAUL. AEGIN. cur. 54 p. 30,26 inplere eam *(colocynthidem)* . . . -e (*superscr.* id est dulce vinum *A; 3,13,2 p. 154,16* γλυκέος). *al.*

***dulcoramen,** -inis *n.* *dulcor – Süße:* MIRAC. Remacli 2,2 p. 440,62 sicerae -n, quod bracisam rustici nuncupant.

***dulcoramentum,** -i *n.* *suavitas, dulcedo efficienda – Verfeinerung, Versüßung:* ALBERT. M. Matth. 7,10 p. 253,71 piscis significat -um naturalis refectionis. euch. 1,2,7 p. 200[b], 36 in saporis optimi -um. 3,2, 1,5 p. 284[a], 34 mel . . . in -um *(sc. accepit homo). ibid. al.*

***dulcoratio,** -onis *f.* *in dulcedinem conversio – Versüssung:* ALBERT. M. Is. 63,11 p. 598,71 mirabilia recepit *(sc. populus Dei)* in donis: amarorum -em *(cf. Vulg. exod. 15,25) eqs.*

***dulcorativus,** -a, -um. *dulcedinis efficiens – versüßend:* BERNH. PROV. comm. 7,1 p. 293,36 mel est . . . -um.

dulcoro, -avi, -atum, -are. *usu refl.: l. 46; medial.: l. 56. partic. perf. usu adi.: l. 48. 51. 60. al.; subst.: l. 53.*

dulcificare – süß machen, (ver)süßen: **1** *proprie vel in imag.:* BALTH. Fridol. 1 p. 218,17 fons . . . sapientie . . . suavissimo se potabilem -bat gustu. CONSTANT. AFRIC. theor. 4,2 p. 15a[v] seminatores terre salsitatem -are volentes *eqs.* ABSAL. serm. 7 p. 51[B] est mel dulce et est mel, quod -tum potest appellari. *saepe.* **2** *translate:* **a** *iucundum, gratum, delectabilem reddere – angenehm, erfreulich machen:* LUP. FERR. Wigb. 3 rigorem aecclesiasticum . . . male -tis (decoratis *var. l.*) refrigeriis enervare. RAMWOLD. hom. praef. (NArch. 10. 1885. p. 390,30) si quid salubre ac -tum . . . tua *(sc. lectoris)* dilectio persenserit. *al. medial. i. q. commendari – sich beliebt machen:* CHRON. rhythm. Austr. 666 secta hec *(sc. sese flagellantium)* principio mire -atur. **b** *exhilarare, delectare – auf-, erheitern, ergötzen:* AUREL. REOM. mus. 1,8 Heliseum . . . per cantilene modulamen legimus mentem suam -asse. LAND. MEDIOL. hist. 3,26 p. 93,6 diffamasti . . . ordinem nostrum . . . civibus nostris male -tis. ARNOLD. LUB. chron. 1,13 p. 127,1 de verborum eius *(viri)* melliflua dulcedine -te sunt *sorores. al.*

***dulcorose** *adv.* (*cf. ThLL. s. v.* dulcorosus) *dulciter – süß:* CHART. Raitenh. 335 p. 268,33 (dipl. a. 1275) que *(dulcedo)* . . . per sacram monastice vite observanciam -e diffunditur (*inde* 345. 355 p. 286,13).

***dulculo,** -atum, -are. *dulcorare – süß machen:* **1** *c. sensu maturandi (partic. perf. usu adi.):* EPIST. var. I 15 p. 518,19 (auctore Paulin. Aquil.) ne forte . . . provocarent *primordia fructuum* faucem quam . . . suaviter -ta humili demulcerent edulio receptacula ventris. **2** *c. sensu dulciter fundendi:* PAULIN. AQUIL. c. Fel. 1,8 l. 29 in ore . . . Aaron manna nectareae dulcedinis suavissimum -bat saporem.

[Antony]

duleum *v.* dolium. **duleolum** *v.* doliolum.

***duleus,** -i *m.* *(per contam. ex* δοῦλος *et* λατρεύς, *ut vid.)* *de servitio hominibus exhibito i. q. servus – Diener:* GERHOH. epist. 15 p. 547[D] latreus est, -us non est; -us est, latreus non est; in qua enim servitute quis latreus est, -us esse non potest . . ., eo quod latria creatori, dulia creaturae exhibeatur.

dulgo, dulsi, -(g)tum, -ere. *concedere, relinquere, permittere – überlassen, abtreten, preisgeben (c. sensu destituendi: l.14.16):* CAPIT. reg. Franc. 4,6 si servum *(sc. occisorem)* dare non potuerit *dominus* . . ., -at servum, hoc est *eqs.* (*inde* LEX Sal. Merov. 111). VITA Desid. Cad. 16 p. 575,2 nonnulla ex suis facultatibus eidem *(basilicae)* indulsit (-sit *1a*). ANNAL. regni Franc. a. 756 obsides -ere (denegare, relinquere, indulgere *var. l.; inde* BENED. ANDR. chron. p. 80,11). a. 776 p. 44,8 Saxones rebellatos et omnes obsides suos -gtos (tultos, dultos *var. l.*). a. 777 multitudo Saxonum baptizati sunt et . . . omnem ingenuitatem et alodem manibus -gtum (dulgium, dultum, indulgtum *var. l.*) fecerunt, si amplius inmutassent. CHART. Rhen. med. I 42 p. 48,14 quantum in ipsa donatione continet, . . . trado, -o atque transcribo.

1. dulia, -ae *f.* (δουλεία) *de cultu hominibus exhibito i. q. servitus, veneratio – Dienst, Verehrung* (*opp.* latria): RADBERT. Matth. 4,790 illa servitus, quae communem significat servitutem, ΔΟΥΛΙΑ in eadem *(sc. Graecorum)* lingua significantius appellatur. EBERH. BAMB. epist. 14 p. 538[C] cum latria Deo, -a Domino conveniat. GERHOH. glor. 6,6 p. 1094[C] Deus homo, qui est adorandus non . . . adoratione sola, quae -a dicitur, sed ea, quae dicitur latria soli Deo summo exhibenda. OLIV. hist. 5 p. 297,18 verum . . . Deum latria . . . adoramus, crucem sanctam atque alias imagines adoramus -a, humanitatem Christi yperdulia. *saepe v. et l.6.*

2. *dulia, -ae *f.* (*cf.* *dulus) *famula, ancilla – Dienerin, Magd:* SUMM. Heinr. A 8,233 -a grece famula vel abra dierna. B 1,349 -a dierna grece, ancilla vel famula idem abra.

***dulus,** -i *m.* (δοῦλος) *nom., voc. sg.* -os: *l.39.44. acc. sg.* -on: *l.41. famulus, servus – Diener, Knecht:* **1** *strictius:* GESTA Apoll. 65 praecipiens *(sc. rex)* . . . secedere -os. SUMM. Heinr. B 1,347 -os kneht schalch grece, servus latine, item cliens et clientulus et vasallus. *al.* **2** *latius de cultu, devotione:* CARM. Scot. I 16,4 omnipotens genitor . . ., Guidonem -on . . . soson. CARM. var. III 17,10 o Florine, tuis . . . miserescito -is. CARM. imag. 2,1,3 pastor Adalberte . . ., prebeo quod -us, gratanter suscipe munus. FROUM. carm. 2,16 ecce -osque cacosque, manent te hęc munera digna. CARM. var. III A 5 prol. 8 subveni *(sc. Christus)* . . . tuo . . . -o. *al.*

dum *coni. (adv.: l.52) script.:* dom: *p.1037,29.* dunque: *p.1040,18.* usquedum: *p.1036,21.51. adde* BEDA hist. eccl. 4,2 p. 206,3. *ibid. al. struct. c. coni. obliquo perpaucis exceptis neglegendas esse censui. de cetero v. sub III.*

I *usu originario:* **A** *adv. encliticum imper. additum i. q. modo, vero – nun, (ein)mal, doch:* GOZECH. epist. 10 dicdum, queso, . . . uter e duobus alteri prefertur, qui postulat, an qui postulatur? **B** *coni.:* **1** *intra quod spatium, eodem tempore quo (interea) – während* (*saepius additur* interea, interim, adhuc): **a** *c. indic. (fere praes.) :* LEX Baiuv. 16,7 res servi sui, dum ignorat (ignoravit, ignorabat *var. l.*), accepit *dominus.* ARBEO Emm. 44 dum . . . revolveram (revolvero VITA Emm.), . . . contigit. WETT. Gall. 12 dum adhuc pisces ad se trahebant, voces . . . audiebant. WIDUK. gest. 2,14 dum ea interea loci geruntur, . . . Ungarii subito irruunt. BERTH. chron. A a. 1061 p. 191,15 interim dum haec aguntur, Anshelmus . . . apostolicam sedem sibi usurpavit. *persaepe.* **b** *c. coni. (fere imperf.):* WETT. Gall. 14 dum ibi adessent, simul venit nuntius. ANNAL. Xant. a. 834 interea, dum haec agerentur, inruerunt pagani. POETA SAXO 2,276 adhuc . . . dum rex mansisset in urbe, Tassilo legatos . . . misit. OTTO FRISING. gest. 1,57 cum . . . mediana quadragesima adveniret, dumque nos . . . per altum navigaremus equor, . . . sedit concilium. *persaepe.* **c** *struct. mixt.:* HUGEB. Willib. 3 p. 92,3 dum . . . hiemps transiendo preteriit (preterit *var. l.*) hibernaliaque iam incumbendo instaret germen et paschalis . . . inradiaret tempus, illi duo germanii felicem . . . vitam . . . ducebant. **2** *per quod spatium, quamdiu, quoad – solange (fere c. indic.):* **a** *in univ.:* TRAD. Patav. 8 (a. 774/88) sit *ecclesia ista* in manu mea, dum vixero. WALAHFR. carm. 37,6 hoc semper agemus, dum vitalis alet pectora nostra calor. WALTH. SPIR. Christoph. II 2,8 quę *(Samos)* caput urbis erat, Sirię dum regna manebant. FROUM. carm. 18,4 corpore dum maneo, semper amore cano. THIETM. chron. 6,88 p. 378,27 huic *(papae)*, dum vixit, studiosus adhesi. *saepe. v. et p.1040,24. 1041,31.56.* **b** *sensu restrictivo ('solange noch'; c. indic. praes.):* HRABAN. carm. 34,17 hoc . . ., modo dum vacat quaerere regnum *(sc. caeli)*, quaerere non cesses. CAND. FULD. Eigil. II 12,35 currite nunc, fratres, vitae dum lumen habetis *(cf. Vulg. Ioh. 12,35).* RUOTG. Brun. 43 p. 46,16 dum tempus est, . . . hoc fiat. *al.* **3** *ad quod punctum (temporis), quoad, donec – bis* (*plerumque additur* usque [eo usque: *l.24*; quousque: *l.46*]): **a** *de tempore:* **α** *c. indic.:* BONIF. epist. 73 p. 150,20 occurrunt semper novae flagellatrices . . ., usque dum (ad *var. l.*) eam *(sc. adulteram)* . . . vix vivam derelinquunt. HUGEB. Wynneb. 2 p. 107,31 paulisper lassata . . . requiescebant membra, usque dum . . . iterum gradiebant viam. THEGAN. Ludow. 19 p. 204,10 venatione *(sc. cervorum)* vacabat, usquedum aprorum tempus advenerat (advenisset, adveniret *var. l.*). GERH. AUGUST. Udalr. 1,13 l. 22 eos *(sc. clericos)* . . . adiutoriis stabilivit, eo usque dum ex semet ipsis depraedationis miseriam recuperaverunt. *saepe. v. et p.1041,29. pro coni. obliquo:* PACTUS Alam. 28,2 de illo limitario . . . canes ipsius pendatur et, dum usque . . . ibi putridus cadet et ossa ipsius ibi iacent, per alium ustium nec intret nec exiat *(sc. qui weregeldum totum quaerit).* LEX Baiuv. 2,7 dux eos (*heredes*) defendat, ⌊usque dum *(om. Ad., Ep.)*⌋ (dum usque *L*) ipsi possunt. **β** *c. coni.:* ARBEO Emm. 3 per partibus Galliarum . . . carpebat iter, usque dum caput Germaniae penetraret. 13 iter explicare conatus est, usque dum pervenisset ad villam. GERH. AUGUST. Udalr. 1,4 l. 7 orationibus . . . insistebat, usque dum signum . . . sonaret. BERTH. chron. B a. 1079 p. 352,14 (epist. Greg. VII.) interdicimus eis *(sc. clericis fornicatoribus)* . . . introitum ecclesie, usque dum peniteant. *persaepe.* **γ** *c. partic.:* THEGAN. Ludow. 39 modico tempore ibi residens (resedit *var. l.*) *filius*, usque dum pater eius Magontiam veniens (venit *var. l.*). **δ** *ellipt. (fere pro 'usque ad'):* HUGEB. Willib. 4 p. 100,9 morantes simul in Salamaitha usque dum una ebdomada ante pascha *(sc. esset sim.).* **b** *de gradu (c. coni.; cf. p.1041,5sqq.):* LEX Alam. 80 si . . . nocuerit *(sc. clausura in aqua facta)*, rumpatur, usque dum *(om. 3)* non noceat. TRAD. Frising. 704 p. 591,36 due pars solidos V componendo et ceteri in alia pecunia, quousque dum XX solidis complerentur. WALTH. SPIR. Christoph. II 4,64. **c** *de loco (c. indic. praes.):* CHART. Austr. sup. I 2 (ed. H. Wolfram, Die Gründungsurkunde Kremsmünsters. Ergänzungsband zu den Mitteilungen des Oberösterreichischen Landesarchivs 2. 1978. p. 76,9; a. 777) definivimus . . . illud, quod inter illas duas Ipfas est cultum et incultum, usquedum simul iunguntur *(quae postea addita esse exponit ed. p. 63).* TRAD. Ratisb. 24 ad . . . Uuizinpah, ⌊usque dum⌋ (*antea:* usque ad eum locum, ubi) ipse in Trunam decurrit. LIBELL. de conv. Baiuv. 8 regionem Carantanorum et confines eorum occidentali parte Dravi fluminis, usque dum Dravus fluit in amnem Danubii. *al. in struct. contam. fere pro 'eo':* DIPL. Arnulfi 184 p. 284,4 (spur. s. X.[med.]) sicut ille terminus . . . in occidentali *(parte)* usque dum ducitur, ubi Vrala se dimittit in prefatam amnem (*inde* DIPL. Otton. II. 165 p. 186,6). **4** *sensu condicionali restrictivo vel optativo i. q. (dum)modo – sofern, wenn, wofern (nur):* **a** *c. coni.:* WALTH. SPIR. Christoph. II 5,166 o utinam nostris maiora piacula membris inferri iubeas, dum tu tamen illa moleste sustineas. BRUNO MAGD. bell. 127 p. 120,31 correptionem divinae pietatis appellabimus *(sc. molestias)*, dum posthac . . . securi esse possimus. *al. adde:* CHART. Wernig. 4 (a. 1229) voluntati vestre nobis obediendum est merito, pro dum sit utilis. **b** *c. indic.:* FORM. Senon. II add. 1,9 semper habeas gratum . . ., dum Deus servat tua potestate. LEX Baiuv. 2,15 de omni conpositione semper nonam partem accipiat *iudex*, dum rectum iudicat. **c** *ellipt.:* CHART. Carinth. V 47 (a. 1270) consules responderunt dicentes, quod

[Antony]

libenter hoc *(sc. pastum dare)* favore volebant . . ., dum tamen *(sc. constet sim.)*, quod eis iudicio non sit aliquod preiudicium.

II *i. q. 'cum' (cf. vol. II. p. 2094,13sqq.):* **A** *praevalente relatione actionum temporali:* **1** *strictius i. q. eo tempore quo, quando, ut – (zu der Zeit) wo, wenn, als, wie:* **a** *temporale (fere 'wenn'):* **α** *c. indic. (plerumque praes.):* WALAHFR. carm. 33,7 dum spesque fidesque aruerint, solus tum superabit amor. WANDALB. mens. 148 holerum iam tunc prodest transponere plantas, dum . . . in fructum possunt adolescere. FROUM. carm. 24,13sq. corpora dum pereunt, animas tunc morte beabunt; tunc animę crescunt, ossula dum pereunt. THIETM. chron. 6,70 dum hii *(pedes)* turgebant, venter levius habebat eius *(archiepiscopi). persaepe.* **β** *c. coni.:* EGBERT. fec. rat. 1,599 vector dum desit equinus, ire pedes . . . dignare, viator. VITA Heinr. IV. 7 p. 25,19 quae *(plebs)* non facile sedari potest, dum mota fuerit. CHRON. Thietm. 4,36 scopis est sepius castigatus *Ansfridus*, dum auderet resistere eorum *(priorum)* iussionibus. *al.* dum . . . et dum *disiunctive i. q. sive . . . sive – ob (. . . nun) . . . oder, sei es daß . . ., sei es daß:* WIDUK. gest. 3,44 p. 124,5 erat *dux* . . ., dum eques et dum pedes iret in hostem, bellator intolerabilis. **b** *narrativum ('als'; huc spectat et maxima pars exemplorum sub III allatorum):* **α** *c. coni. (imperf., plusq.):* ARBEO Corb. 15 p. 203,10 qui *(dux)* virum Dei dum contemplasset, . . . obsecrare conaverat, ut *eqs.* BRUNO QUERF. Adalb. A 34 dum (cum *var. l.*) quidam presbyter missas faceret . . ., revelans spiritus ad aures dixit, ut *eqs.* BERTH. chron. B a. 1076 p. 254,20 rex . . ., dum pape propositum comperisset, occurrere ipsi . . . moliebatur. CHART. Laus. 805 dom vellet *(sc. senex pauper)* pannulos suos colligere . . ., cecidit ei candela in stramine. *persaepe.* dum . . . necdum *i. q. antequam – bevor:* POETA SAXO 1,171 Carolus veniens, dum cognitus eius velox adventus necdum Saxonibus esset, fecerat, ut *eqs.* **β** *c. indic. (plerumque perf., praes.):* HUGEB. Wynneb. 9 p. 113,40 tunc . . ., dum ille prope mortem instare viderat, dixit: '*eqs.*' WALTHARIUS 847 quem *(Patavrid)* dum procedere vidit, . . . conatur avunculus inde flectere. CHRON. Thietm. 4,35 illud . . . dum audivit Ansfridus, . . . mundi domnam exoravit, ut *eqs.* OTTO FRISING. gest. 2,19 p. 121,14 ad quorum *(oppidanorum)* puniendam contumaciam dum rex exercitum ducit, illi . . . diffugiunt. *persaepe.* **γ** *struct. mixt.:* ALDH. virg. II 1363 quod *(caput Dagon)* vulsum ex umeris cives . . . cernunt, aurora . . . dum luxit . . . et iubar . . . flavesceret *(cf. Vulg. I reg. 5,4). v. et p.1040,68.* **δ** *c. partic.:* ARBEO Emm. 14 ⌞dum . . . deductum (deductus, deductus esset, adductus fuisset, adductus esset *var. l.*)⌟ (qui cum adductus esset VITA Emm.), . . . intulit *(sc. frater puellae)* verba dicens: '*eqs.*' HIST. Lang. cont. IV (MGLang. p. 217,14; s. XII.ex.) dum Astulphus ipse . . . civitates Romane ecclesie . . . invadens, idem papa . . . Paulum . . . misit. **c** *ubi, simul atque – sobald (fere c. indic.):* WALTHARIUS 1297 quam *(parmam)* mox dum concutit ipse, excidit . . . ferrum. BERTH. chron. B a. 1079 p. 347, 13 quod dum ille *(rex)* primum comperit, . . . legatos . . . dirigebat. METELL. exp. Hieros. 4,414 ego dum primum tempus habebo, . . . rebus tua dicta probabo. *al.* **d** *postquam – nachdem:* ARBEO Corb. 1 qui dum in utero conceptus fuisset, . . . genitor eius . . . ex hac luce migravit. HRABAN. carm. 39,20,1 dum pius *(sc. Deus)* . . . aquas diviserat, herbarum format germina. WIDUK. gest. 3,38 dum mense integro . . . obsideretur *Liudulfus*, pacem obtinuit. TRAD. Neocell. Brixin. 16a que *(beneficia)* dum diu beneficiali iure possedisset *ministerialis*, placuit ipsi *eqs. saepe. fere pro 'quam':* MEGINH. FULD. Alex. 11 p. 433,21 non post multos dies, dum haec agerentur, quidam homo . . . venit. **e** *ex quo (tempore) – seit(dem):* WILLIB. Bonif. epil. p. 58,37 (codd. 2a.b) Bonifacius, dum sacerdotis gradum suscepit, vinum . . . non bibens utriusque testamenti imitatus est patres. COZROH praef. p. 1,4 dum . . . Hitto . . . in cathedram episcopalem . . . provectus esse conprobatur, omnia instrumenta divinarum scribturarum . . . reparari non desistit. METELL. exp. Hieros. 1,147 quorum *(Francorum)* . . . vult nomine Gallia dici, dum regnis adici veteris cepit Ludewici. **2** *latius:* **a** *inversum (vi enunt. principalis in secundarium transposita) i. q. tum – da:* WIDUK. gest. 3,68 p. 143,2 pauci dies intererant, dum victus bellatoribus . . . defecerat. UFFING. Ida 1,15 ad atrium interim psallentium turba pervenit, dum ecce dextera auris *(sc. hominis auditu privati)* subito crepuit. **b** *iterativum i. q. quoties(cumque) – sooft, (immer) wenn:* WALTHARIUS 460 quae *(scrinia)*, dum cervicem sonipes discusserit (discusserat *var. l.*) . . ., dant sonitum. 1335 dum progresso se impenderet acrius uni, en de parte alia subit alter. HEINR. TEG. advoc. 6 p. 282,19 Quirinum recognoscere nolui, dum per eum pridem . . . sanitate carui. *al.* **c** *identicum (pro abl. gerundii) i. q. per hoc quod – indem, dadurch daß:* **α** *c. indic. (fere praes., perf.):* WILLIB. Bonif. 3 p. 11,30 patrum sapientiam imitatus est, dum . . . evangelicam . . . traditionem cottidię commendabat memoriae. WIDUK. gest. 3,18 p. 114,21 contra . . . divinitatem agis, dum domino patrique tuo repugnas. THIETM. chron. 4,56 persecutor suimet *(sc. Dei)* . . . resipuit, dum . . . infidelitatis toxicum evomuit. *persaepe. in arengis chartarum:* DIPL. Loth. I. 87 dum utilitatibus . . . aeclesiae . . . consulimus, morem exsequimur praedecessorum nostrorum. DIPL. Loth. II. 29 dum vota . . . propinquorum . . . adquiescimus, eos . . . fidei . . . nostrae ardentiores reddimus. *al.* **β** *c. coni.:* DIPL. Merov. I 126 fimena . . . Amalgario interpellavit, dum dicerit, eo quod *eqs. (sim.* 135 dum dicerit, quod *eqs. ibid. al.).* **d** *explicativum i. q. per hoc quod, (in) eo quod – indem, dadurch daß:* ALDH. virg. II 455 senserunt saecla salutem, dum Deus ad herebi . . . descenderit (descenderat, descenderet *var. l.*) umbras. PAUL. DIAC. carm. 1,7sq. ver tibi *(sc. lacui Lario)* semper inest, viridi dum cespite polles; frigora dum superas, ver tibi semper inest. AGIUS epic. Hath. 206 sic . . . dolor cordis levigatur, dum . . . eicimus lacrimam. METELL. exp. Hieros. 6,14 statera . . . innocuos fecit nos . . ., dum sacra pena crucis fieret nobis via lucis. *saepius.* **e** '*continuativum' (i. quod in continuatione accidens quoddam proferendo liberius usurpatur) fere i. q. et, at – etwa: und (dabei), aber:* NADDA Cyriac. I prol. 2 mirificata est scientia tua ex me; invaluit, dum (et *Aug. trin. 15,7,13*) non potero ad illam *(cf. Vulg. psalm. 138,6).* CONST. imp. II 163,3 quod comunia civitatum conquerentibus de his comunibus faciant iusticiam; dum tamen, qui sunt . . . subditi civitatum . . ., non audiantur aliquo modo contra comune sue civitatis. *al.* **f** '*condicionale' i. q. si – gesetzt den Fall daß, wenn (etwa):* **α** *c. indic. (fere praes.):* RUOTG. Brun. 30 p. 30,22 id minus celare poterat, etiam dum latere volebat. ECBASIS capt. 699 dedecus est dominis, dum laxant debita servis. THIETM. chron. 5,1 qui *(homo)* dum talia . . . non perpendit, iumentum . . . iuste apellatur. *al.* **β** *c. coni.:* WALAHFR. carm. 22,4,1 agmina dum tua . . . velis . . . sternere . . . castra . . . exitii, hostica providuus arma nota. ADAM gest. 3,58 p. 204,7 quae *(sc. iussa)* dum ille *(sc. dives)* preteriret . . ., statim omnibus bonis exspoliatus est; si murmurare presumpsit *eqs. accedente sensu concessivo i. q. etiamsi, licet – wenn . . . auch, mag . . . auch:* EGBERT. fec. rat. 1,506 mendaci, dum vera canat, vix creditur ulli.

B *praevalente nexu interiori:* **1** *latius in continuatione explicativa i. q. cum respectu eius (facti) quod, quoniam – im Hinblick darauf, angesichts der Tatsache daß, 'wo doch':* **a** *c. coni.:* LIUTG. Greg. 4 p. 71,23 quid opus est dicere de illa disceptatione . . .; dum confusi . . . discederent (discedebant *var. l.*) adversarii? METELL. exp. Hieros. 4,232 sol posthac mecum poteritne diem dare letum, dum tu non constes . . . superstes? *al.* **b** *c. indic.:* FORM. Marculfi 1,1 l. 17 ne nobis aliquis detraendo estimet in id nova decernere carmina, dum abantiquitus . . . monasteria . . . sub libertatis previlegium videntur consistere. ARBEO Corb. 12 quid mirum, si a Deo . . . exauditus fuerat, dum . . . Scolasticam exauditam legentes non dubitamus? *al. ponitur pro duabus coni.:* ARBEO Corb. 43 quid mirum . . ., ut ingens erumperet sonus ad designandum viri Dei consensum, dum *(i. dum, cum sim.)* Israheliticus ad movenda populus castra vocatus fuisset, iusso divino prolixius perstrepebat bucina? **c** *ellipt.:* ARBEO Emm. 29 quidnam de his dicendum est, ut non defecissent, qui . . . interimerunt virum, dum tot in loco commorantium *(sc. adessent sim.)*, ubi . . . episcopus triumphans victor extitit? **2** *strictius:* **a** *causale i. q. quod, quia, quoniam – da, weil* (praesertim dum : *p.*

1040,64): **α** *c. coni.:* ERMENR. Sval. praef. 1 dum . . . comptus . . . habearis, . . . miror multum, cur *eqs.* WIDUK. gest. 3,16 propterea . . . exercitus offensam incurrit *summus pontifex*, dum eum . . . culpabilem . . . censerent. DIPL. Heinr. II. 23 dum . . . mortalibus a Deo concessum sit . . . posse thesaurizare futura bona, iccirco notum volumus esse *eqs.* DIPL. Conr. II. 124 quae *(matrona)* dum prolata refellere nequivisset, . . . curtem . . . reddidit. *persaepe.* **β** *c. indic.:* ARBEO Corb. 16 p. 205,9 quem *(admissarium)* dum emere non potuit, furto . . . abstrahere iussit *princeps.* TRAD. Frising. 519 dum oportet unicuique . . . diem ultimum pertimisci, propterea convenit omnibus *eqs.* BERTH. chron. B a. 1077 p. 262,11 sese reatu periurii . . . capiendos dum metuerant, . . . diffugerant. OTTO FRISING. gest. 2,44 dum . . . factum inficiari . . . nequit, compositionis incurrit *Hardewicus* noxam. *persaepe.* **γ** *c. abl. absol.:* TRAD. Frising. 2 (a. 748) dum in Dei nomine . . . c o g i t a n t e v e l t r a c t a n t e de anima mea . . ., idcirco ego . . . rem propriam meam . . . trado (6 p. 32,7. 7 p. 33,13 c. v. t. me. *ibid. al.*). **b** *adversativum ('während', 'wohingegen'):* **α** *c. coni.:* VITA Liutg. I 31 p. 79,6 dum bonos omnes honoraret, contra superbos . . . rigidissimus erat. EGBERT. fec. rat. 1,1004 carne carere quid est, dum carnis amore calescas? ADAM gest. 2,69 p. 131,9 quod *(claustrum)* ipse *(Bescelinus)*, dum prius ligneum esset, lapideum fecit. METELL. exp. Hieros. 6,157 fames cessat, dum non sitis . . . facessat. *al.* **β** *c. indic.:* TIT. metr. I 1,2,15 esuriemque sitim patitur dum et frigora corpus, spe, virtute, fide spiritus auctus erat. METELL. exp. Hieros. 3,73 illi defendunt, dum nostri spicula fundunt. **c** *concessivum i. q. quamquam, etsi – obwohl, wenngleich:* **α** *c. coni.:* ARBEO Corb. 4 p. 193,11 homo Helias dum fuisset . . ., tamen imbres orando clauserat. WIDUK. gest. 2,31 earum rerum dum non esset publicus proditor . . ., notae factae sunt regi insidiae. LAMB. HERSF. annal. a. 979 p. 44,19 dum eum *(sc. accusatorem)* in singulari certamine occidisset, ipse *(Gero)* tamen . . . decollatus est. METELL. exp. Hieros. 3,347 dum nullum figant, Francos iaculando fatigant *Turci. al.* **β** *c. indic.:* POETA SAXO 4,377 plures . . . dum fingere laetos se cupiunt . . ., tamen et ridere volentum ora madent lacrimis. VITA Corb. 18 qui *(sc. illicite coniuncti)* episcopi dictis dum consentire nolebant (nolebat, nollet *var. l.*), ipse in sua perseveravit sententia. THANGM. Bernw. 51 p. 779,29 (chart.) dum fit rerum discolor usus, animum tamen rationis compotem semper reflectit *(sc. homo)* ad suae conditionis tramitem. *al.* **γ** *ellipt.:* LIUTG. Greg. 12 p. 77,23 sed dum vir iste tam amabilis humilisque et patiens *(sc. fuerit sim.)* . . ., dicam et hoc, quod *eqs.*

C *praevalente corresponsione expressa* dum . . ., dum *sim. i. q. et . . . et, tam . . . quam – sowohl . . . als auch, einerseits . . ., andererseits:* DIPL. Heinr. IV. 302 p. 396,38 dum caucius perspeximus, dum diligencius consuluimus eandem rem. 308 dum . . . voluimus, tum quoque . . . destinavimus. 431 dum pro petitione Odalrici patriarche . . ., dum ob interventum fidelium nostrorum . . . quandam villam . . . dedimus. CHRON. Ottenb. p. 625,42sq. (epist.) dum ex . . . iniuriis sibi *(sc. fratribus)* . . . illatis, dum et ex coactis . . . serviciis advocatis suis . . . exhibitis.

III *notabiliora quaedam:* **A** *de struct.:* **1** *c. indic. et coni. mixtim: v. p.1035,69.1037,40.* **2** *c. partic.: v. p.1036,37.1037, 43.* **3** *c. abl. absol.: v. l.15.* **4** *ellipt.: v. l.43. p.1036,40.71. 1038,68.* **5** *struct. enunt. principalis:* **a** *c. partic.:* ARBEO Corb. 23 ad Maiensem usque dum veniret castrum, de praepositis captus custodibus. HUGEB. Willib. 3 p. 91,22 illi pergentes, usque dum . . . ad ardua Alpium arces . . . gressum dirigebant. PASS. Quir. Teg. 9 qui dum (cum *var. l.*) pervenerunt, elevantes eum *(sc. mortuum). al. v. et p.1036,39.41.1040,50.* **b** *c. coni. pro indic.: v. p.1040,32.* **c** *ellipt.:* COD. Lauresh. 21 l. 14 (a. 819) dum a monte Mamenhart incipiunt *termini* et totum eundem montem usque ad plateam comprehendunt; a platea usque ad duplicem quercum. HRABAN. carm. 23,19 nil tibi cum mundo, mundus dum praeterit omnis. WALAHFR. carm. 24,8 dum mihi . . . fluxere in pectora curae, nec requies praesaga mihi per somnia, donec *eqs. (cf. A. Önnerfors, MittellatJb. 7. 1972. p. 85sq.).* **6** *in anacolutho (cf. p. 1040,41):* TRAD. Frising. 29 p. 57,10 (a. 769) dum *eqs.*, igitur ego . . . cogitans . . . pro aeterna retributione, propterea conplacuit mihi animus, dono *eqs.* TRAD. Lunaelac. 10 ego in Dei nomine Alpker, dum non est incognitum aliquam rem meam . . . iniuste mihi fuit adempta, et nunc est mea petitio, ut *eqs.*

B *de usu:* **1** *in anaphora:* ARBEO Emm. 45 quae *(sc. puella)* . . . ingressa dum fuisset *(A1,* et *add. cett.)*, prostrato corpore dum *(A1, om. cett.)* orasset *eqs.* WALAHFR. carm. 69,3sq. condidit . . . templum hoc Einmuot . . ., paupertas dum magna foret, dum tempus egenum, dumque fames . . . premeret. WIPO gest. 18 qui *(Thasselgart)* dum . . . fugere vellet in aliud *(castrum)*, . . . captus est; quod dum audiret imperator, . . . properabat. *saepe. v. et l.23.* **2** dumque *(cf.* cumque *vol. II. p. 2100,24sqq.):* **a** *i. q. 'et dum':* WALAHFR. carm. 24,21 dumque . . . per singula lector irem, animadverti *eqs.* WIDUK. gest. 3,74 p. 150,10 hic *(pontifex Wilhelmus)* cum audisset aegrotare coepisse matrem imperatoris . . ., dumque eius expectat funus, proprio funere ipsius funus precedit. AGNELL. lib. pont. 74 dunque in tenporibus istius . . . pontificis orta esset intentio, bis in Constantinopolis se contulit, ut *eqs. saepe. v. et l.9. p.1035, 68.* **b** *i. q. 'dum':* HRABAN. carm. 37,58 dux pius ille *(sc. Moyses)* . . ., flagris eripuit dumque Dei populum, quomodo sit spretus. **c** *?quamdiucumque – ?solange auch immer:* WALAHFR. (?) carm. 84,12 nec illum tangat . . . morbus . . ., dumque . . . manet vita, dum flatus anelat. **3** dum et *i. q. 'dum' (cf. A. Uddholm, Formulae Marculfi. 1953. p. 177):* FORM. Marculfi 1,39 dum et nobis divina pietas . . . gaudium habere concessit . . ., iobemus, ut *eqs. ibid. al.* **4** *subordinatione evanida (cf. p.1037,71sqq..1038,31sqq.):* **a** *enunt. principali additur 'et', '-que' sim.:* FORM. Marculfi 2,29 l. 12 dum . . . potueram . . ., sed . . . mihi conplacuit. FORM. Sal. Merk. 22 sed dum ipsa genetrix vestra de hac luce discessit, et vos omni alode recepistis. ARBEO Emm. 44 gluttum dum (cum *var. l.*) sorberet *puella* invita, statimque *(A1,* statim *cett.)* . . . revomeret (*A1*, revomuerat *cett.*, revomebat VITA Emm.) *al. v. et l.50.* **b** *qualitate enunt. secundarii prorsus amissa:* **α** *fere i. q. tum, deinde, et – etwa: dann, darauf, und:* ARBEO Emm. 31 sed . . . redeam ad ordine, dum . . . sancti viri anima . . . penetraret caelum (nam . . . penetravit VITA Emm.). DIPL. Ludow. Germ. 72 tum demum . . . confluebant ad regem; dum autem evenit . . . missos regis Longobardorum affuisse. **β** *abund. per anacoluthum in initio chartarum:* FORM. Sal. Merk. 22 dum et omnibus non habetur incognitum, qualiter . . . visus sum adfirmasse. FORM. Augiens. B 13 dum non est incognitum, qualiter inter me et . . . abbatem . . . convenit, ut *eqs.* TRAD. Patav. 68 dum non est incognitum . . ., qualiter Helfrih suam propriam hereditatem . . . tradidit (cf. 78 non est nunc incognitum . . ., quomodo *eqs.*). FORM. Sangall. I 21 dum constet plurimis, quod a quodam homine . . . advocatus . . . interpellatus est. *saepius.* **5** *alternat c. abl. absol.:* DIPL. Karoli III. 25 p. 41,23 dum . . . in iuditio resederet . . . comes . . . resedentes cum eo . . . episcopis . . ., ibique eorum veniens presencia Amblulfus. OTTO FRISING. gest. p. 4,1 (epist. Frid. I. imp.) quo rite peracto dum omnes . . . rediremus *eqs.* 2,11 p. 112,23 dum altero veniente alter se absentaret *eqs. saepius.* **6** *ponitur pro vel alternat c. 'cum' (cf. vol. II. p. 2101,4sqq.):* BONIF. epist. 86 p. 193,6 dum venissem ad principem Francorum . . ., cum tales ibi repperi (repperissem *var. l.*), quales nolui. CHRON. Salern. 9 p. 11,32sqq. cumque talia . . . delata fuissent *eqs.*; sed dum tercio talia perpetrasset *eqs.*; cumque perductus fuisset *eqs.*; cumque . . . talia protulisset verba *eqs.*; sed dum . . . vellent *eqs.* WIPO gest. 39 p. 58,34 dum imperator . . . rem . . . bene locatam confideret, cumque pene omnia . . . ad libitum suum inclinata videret *eqs. persaepe. v. et l.16.32.p.1037,25.44. 1035,68.1039,62.1041,29.* praesertim dum: LIBER diurn. 48 p. 48,3 presertim dum (cum *var. l.*) talius olim fuerit instituti *(sc. electus in papam)*, ut *eqs.* **7** *perraro vel singulariter ponitur:* **a** *pro 'ut' c. coni.:* **α** *sensu finali ('[um] . . . zu', 'daß'):* POETA SAXO 3,501 dum . . . moratus iunior esset in his *(Saxonibus)* Carolus spectatque, reversum dum videat natum, patrio rex magnus amore, venit apostolicus. GERH. AUGUST. Udalr. 1,28 l. 48 in loco oportuno exspectaverunt, usque dum . . . Heinricum inde comitarentur *fratres*. VITA Heinr. IV. 1 p. 10,5

[Antony]

si superstes esset, dum operi monasterii . . . extremam manum imponeret *eqs.* 6 p. 24,25 Romae se per aliquod tempus, dum omnia in solidam reformaret concordiam, continuit. *fere pro pron. rel.:* CHART. Gelr. 597 p. 604,35 (a. 1237) adherant, dum haec scirent, . . . nobiles viri *eqs.* **β** *sensu consecutivo ('[so] daß'):* LEX Baiuv. 6,5 si eum *(servum alienum)* tantum cederit . . ., usque dum eum semivivum relinquat *eqs.* POETA SAXO 3,160 si fieret tantus fossa tellure paratus alveus, inductis ambos dum tangeret amnes gurgitibus *eqs.* GERH. AUGUST. Udalr. 1,3 l. 52 regali servitio tam studiosae . . . insistebat, usque dum imperatori eius ministerium . . . bene placuisset. TRAD. Augiens. 95 efferbuit . . . contentio talis adeo usque, dum guerram . . . facerent. **b** *pro acc. c. inf.:* **α** *quod, quia – daß:* EPIST. Teg. I 65 dum . . . nobis conquestus est . . . abbas . . ., non possumus vos diu celare. **β** *ut – wie:* METELL. exp. Hieros. 4,59 cernere nolebant, dum menbra resecta cadebant militis. **c** *pro 'eo': v. p.1036,59.* **d** *pro 'quam': v. p.1037,62.* **e** usque dum *pro 'antequam' ('bevor'):* TRAD. Patav. 15 p. 14,18 (a. 788) si quis . . . eam *(traditionem)* infrangere conaverit, inprimis usque dum de hac causa ad veram emendationem venerit, iram Dei . . . haberi pertimescat. **8** *abund. (cf. p.1039,16.1040, 7.28):* **a** *in univ.:* ARBEO Emm. 42 tunc dum *(A1, om. cett.)* inde regressus ad solitudinem . . . carpebat iter. **b** *c. aliis coni.:* **α** dum . . . ut, ut dum: ARBEO Emm. 26 dum vir Dei eorum ut vidit corda *eqs.* ANSELM. BIS. rhet. 3,2 p. 166,18 in illius . . . diei cantibus . . ., ut dum hoc *(sc. responsorium)* cantabatur, matutine laudes Deo reddebantur. **β** donec . . . dum: FROUM. carm. 36,34 requiescite, donec, tempus adhuc modicum, dum (cum *Pez*) rex fortissimus asstat. **γ** quousque dum *(aliter: p.1036,46):* TRAD. Ratisb. 817 (a. 1143/49) quatinus . . ., quousque dum adviveret *eqs.* **δ** ?quatenus dum: CHART. Rhen. med. I 14 p. 17,40 (a. 762/804) res proprietatis tuę . . . partibus . . . monasterii tradidisti . . .; sed quatenus dum postea vero vestra fuit peticio . . ., ut ipsas res . . . ad excolendum . . . prestare deberemus.

C *de collocatione:* **1** *postponitur variis orationis partibus sive per emphasim sive ratione metrica anteceptis: persaepe, e. g. p.1037,39.1039,13.39.59.* **2** *postponitur verbo (fere in poesi):* WALAHFR. Mamm. 14,13 tormenta parat dum talia miles. WANDALB. mens. 246 praedulces celso redolent dum colle racemi. POETA SAXO 2,501 expectans, vestita foret dum gramine tellus. *al. v. et p.1039,26.1040,21.*

compos.: dudum, *dumdiu, *duminter, dummodo, dumtaxat, *iamdum, interdum, necdum, nedum, nondum.

1. *duma, -ae *f.* (-us, -i *m.: l.51*) (*theod. inf. vet.* dune) *acc. pl.* -es: *l.51.* *pluma (tenella) – (hauchzarte) Flaumfeder, Daune:* FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 94,10 secundo innascuntur alie *(sc. plumae)*, que dicuntur lanule et a quibusdam -e. p. 118,16 fuit . . . utile, quod aves mutarent -as et plumas et pennas. 2 p. 217,6 falco accipit cum rostro suo de pinguedine, quam habet supra -os (-es *var. l.*) et caudam. *ibid. al.*

2. *duma *v.* 1. dumus. **dumdaxat** *v.* dumtaxat.

***dumdiu** (dum diu) *coni.* *quamdiu, quoad – solange (sed aliter: p.1037,60):* FORM. Sal. Lind. 3 p. 269,4 ut ipsam rem, dum diu advixerim, per vestrum beneficium usufructuario mihi prestitissetis ad habere *(sim.* 18 p. 280,1 dum diu *[om. 2]* advixero. TRAD. Patav. 32 -u viximus, in potestate nostra fiat *[sc. hereditas].* TRAD. Frising. 321 ut, -u vixerimus . . ., ad nostrum usum . . . habemus *[sc. res].* 439 ut ipse haberet, -u viveret. *al.).* *adde:* TRAD. Patav. 55a p. 47,32 (a. 802) usque -u advixero (*sim.* 55b).

dumesco (dom-), -ere. *dumetis et vepribus vestiri – von Dornengestrüpp überwuchert werden:* EBERH. HEIST. Betel 410 sunt desolata, -unt atria lata. *translate (?impers.) i. q. obdurescere – sich verhärten:* BENVEN. GRAFF. ocul. B 9 p. 28,12 si isti panniculi *(sc. qui apparent ad similitudinem lentiginis vel squamae piscium)* a principio creacionis non fuerunt curati . . ., nunquam postea curari possunt . . ., quia incarnant et do-it *(sic?)* super tunicas oculorum.

dumetum, -i *n.* *loca dumis obsita, spinetum – Dickicht, Dornengestrüpp (in imag.: p.1042,1. al.):* PETR. DAM. epist. 96 p. 55,3 per horrescentia -a montiumque praeripia. 142 p. 511,18 inhorrescentia carnalium delectationum -a (spineta *var. l.*) purgare. CHART. Aquens. 61 l. 10 terram quamdam . . . prius sterilem et inarabilem . . . cum suis appendiciis tam in -is quam in vallibus et terris saxosis. *al.*

***dumifer,** -a -um. *dumis obsitus – von Dornengestrüpp überwuchert:* CARM. var. III A 6,3,16 ille negando perit, fur iste fatendo revixit, illeque -um descendit pulsus ad arvum *(i. infernum)*, hic quoque pomiferum scandit revocatus in hortum *(i. paradisum; spectat ad Vulg. Luc. 23,39sqq.).*

***duminter** (dum inter) *coni.* *(cf. ital.* domentre, *v. Battisti-Alessio, Diz. etim. ital. II. p. 1378)* **1** *dum, cum – während, indem:* LEX Raet. Cur. 4,8 p. 171,8 illi homines, qui illos libertus persequebant forsitam, dum inter illos livertus in servitutem inclinare volebant. 24,28 p. 523,1 quicumque homo, -r (quum *Lex Rom.Wisig.*) suum furtum querit, si alicui damnum fecerit, ipsum damnum dublo restituat. **2** *quamdiu, quoad – solange:* LEX Raet. Cur. 8,9 p. 249,12 de tres *(filios)* quarta porcionem, -r (quoad usque *Lex Rom. Wisig.*) vixerit, pater in usumfructum possideat.

dummodo (dum modo) *coni.* **1** *i. q. 'dum':* **a** *strictius sensu condicionali restrictivo vel optativo i. q. modo – sofern, wenn, wofern nur (c. coni.):* **α** *in univ.:* LEX Baiuv. 16, 16 pacta vel placita . . ., -o in his dies et annus sit evidenter expressus, immutare nulla ratione permittimus. VITA Heinr. IV. 10 p. 32,35 paratum se *(sc. filium)* ad omnem satisfactionem, -o gratiam inveniret. FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 144,32 hore convenientes in cibatione talium *(sc. pullorum)* sunt hore matutine, -o hic sit vacuus primo cibo. *al.* -o si: AMALAR. off. 1, 3,4 secundus *(gradus)* voluntatem fugae demonstrat, -o si proprius dominus velit eos *(sc. captivos, qui esse nolunt sub dominis vitiorum)* suscipere. **β** *sensu finali ('um . . . zu'):* RUOTG. Brun. 19 p. 18,20 nichil intemptatum relinquere . . ., -o id efficerent, ut maximis intra regnum urbibus . . . potirentur. **γ** *subordinatione evanida ('und dabei'):* HRABAN. epist. 21 p. 428,5 debet *lector* ignoscere labori nostro . . .; -o noverit veniam, quam nobis illum optamus tribuere, se ab aliis . . . aliquando accepturum. **b** *latius:* **α** *intra quod spatium – während:* CHRON. Fred. 4,72 Dagobertus iobit eos *(Bulgaros)* iaemandum Badowarius recipere, -o pertractabat cum Francis, quid exinde fierit. **β** *per quod spatium, quamdiu – solange:* COLUMB. epist. 9,6 vive Deo fidens Christi praecepta sequendo, -o vita manet, dum tempora certa salutis. **2** *i. q. 'cum':* **a** *per hoc quod – indem:* EPIST. Teg. I 104 gratias ago . . ., -o refocilatum me fateor furfure Platonis et te . . . cognoscam saciatum super ferculum Salomonis. **b** *cum respectu eius (facti) quod, quoniam – 'wo doch':* SALOM. III. carm. 1,2,218 quis, rogo, nunc iuveni debet diffidere regi, -o cuncta regens rex regem dirigat ipse? **c** *quod, quia – da, weil (ja):* FORM. Marculfi 1,13 l. 15 decernimus . . ., ut, -o taliter ipsius illius decrevit volontas, . . . debeat possedere *(cf.* 1,12 l. 35 ut, dum *eqs.).* WIDUK. gest. 1,8 p. 9,24 in brevi liberat *exercitus* regionem a latronibus . . .; neque enim in id agendo multum laboris fuit, quippe qui iam olim audita fama Saxonum perculsi terrebantur, -o (dum modo *var. l.*) presentia eorum procul pelluntur.

dumnus *v.* dominus. ***dumocutilis** *v.* *domicultilis.

***dumon,** -onis *m.* (δαήμων) *sciens, sapiens – Wissender, Weiser:* GODESC. SAXO theol. 6 p. 165,14 daemon et daemones dicuntur quasi -on et -es (*Plato Cratyl. p. 398*B δαήμωνες), id est sciens ac scientes *(cf. Aug. civ. 9,20. Isid. orig. 8, 11,15).*

dumosus, -a, -um. *script.* dom-: ALDH. ad Acirc. 118 *(var. l.)* **1** *dumis obsitus, spinosus – von Dornengestrüpp überwuchert, dornig (in imag.: l.64. al.):* RADBERT. Matth. 1,14 coepi -i pectoris ingenium . . . disquirere. PETR. DAM. epist. 72 p. 338,1 per -a atque sqalentia, per sulphurea loca. *al.* **2** *in dumo consistens – aus einem (Dornen-)Gestrüpp bestehend:* CHART. Burgenl. I 386 due mete, in una pirus, altera -a.

***dumphedo,** -inis *m.* *(theod. vet.* thampho, *cf. Ahd. Wb. II. p. 33)* *catarrhus – Katarrh:* HILDEG. phys. 1,25 qui spicam cum vino coquit, . . . -em in pectore eius mitigat. 3,2 p. 1219A hoc est electuarium optimum . . ., quia . . . -em, quem cruda pira in pectore hominis parant, minuit.

[Antony]

dumtaxat *adv. script.:* dunt-: *l.28.31. al.* dumda-: *l.20.* dum taxat: *l.33.*

1 *fere c. respectu restrictonis:* **a** *modo, tantum, tantummodo – nur, bloß, lediglich:* THIETM. chron. 4,61 qui *(antistes)* unum -t annum sedens . . . obiit. 7,46 hoc -t conqueri debemus, quod *eqs.* STATUT. ord. Teut. p. 24,23 milites Dei . . . iniquos terre sancte inhabitatores . . . funditus exterminarunt illis -t exceptis, quos *eqs. saepe.* **b** *quidem, nimirum, videlicet – freilich, allerdings, natürlich (nur):* HROTSV. lib. 1 praef. 1 hunc libellum . . . omnium sapientium benignitati offero expurgandum, eorum -t, qui erranti non delectantur derogare. DIPL. Heinr. IV. 75 ut . . . liberam amodo potestatem habeant *(sc. episcopi)* eandem . . . donationem tenendi . . . vel, quicquid eis ad utilitatem -t suę ecclesię placuerit, inde faciendi. *al.* **c** *fere abund. accedit ad* nisi: GODESC. SAXO theol. 6 p. 165,22 fallax et mendax daemon omnimodo, nisi -t idcirco solummodo, ⌞quo minus⌟ (quominus *ed., vix recte*) cautos inliciat. 16 p. 244, 12 nihil . . ., nisi -t . . . cogat necessitas, respondere. INNOC. III. registr. 1,272 p. 377,14 nec alios prepositure supposuimus nisi -daxat illos, qui *eqs. al.* **2** *fere c. respectu explicationis:* **a** *scilicet, nempe, utpote – nämlich, (und) zwar, doch wohl:* LIBER diurn. 73 p.73,14 numquam nos aliquid novi, quod -t *(om. G)* contra catholicam fidem . . . esse claruerit, suscepturos. ARBEO Emm. 1 qui . . . coepit . . . ad . . . liberalium litterarum studium se informare, i t a -t, u t . . . ad summum promereretur conscendere pontificatus honorem (DIPL. Loth. I. 69 ut . . . faciat *comes* . . . de eis *[mansis]* . . ., quicquid . . . voluerit . . ., ita dun-t, ut *eqs. saepius. sim.* DIPL. Loth. I. 117 p. 266,21 eo -t tenore, ut *eqs.* DIPL. Ludow. Inf. 39 p. 157,18 ea -t ratione, ne *eqs.*). EPIST. var. III 16 Ansgarius . . . omnibus . . . praesulibus in regno dun-t Ludowici regis commanentibus. CHART. Carinth. V 70 (a. 1271) dum adhuc officium plebanatus in Linth dum taxat possideremus *eqs. saepe.* **b** *omnino, penitus – ganz, gänzlich, völlig:* THIETM. chron. 4,72 casu accidit, ut singulariter egredientes hunc *(sc. aegrotum)* -t solum relinquerent *confratres.* 5,1 omnia ex nichilo creavit hominemque solum -t (ad ymaginem suam *add.* CHRON. Thietm.) conformavit *(sc. Deus).* CHRON. Thietm. 5,31 hec omnia rex . . . gravitate animi pacientis tulit suis -t imputans peccatis, quicquid . . . incommoditatis accidit.

1. dumus, -i *m. (f.: l.61) vel raro* ***duma,** -ae *f. script.* tu-: *l. 45.* **1** *strictius i. q. sentis, vepres, spinetum – Dornbusch, Dornengestrüpp, Dickicht:* **a** *proprie:* AETHICUS p. 187,5 rubula . . . -a. GLOSS. I 115,6 St.-S. -us dornlóh. II 713,15 -os hursti. III 467,7 -us (t- *c.d*) dorn *a.d.f.h* thorn *c.e* ahorn *b. saepius.* THANGM. Bernw. 10 locum . . . -is et vepribus horridum. SUMM. Heinr. A 4,154 sentices, spine vel -i, id est dorna. 4,159 -us dornboum. *al.* DIPL. Conr. III. 140 p. 253,29 silvas, frutecta et -os sub censu annuali prepositus . . . quibuslibet tradere poterit. *al. de certo quodam genere spinosorum arbustorum:* ALBERT. M. veget. 6,93 -us . . . species est spinae, quae multum inspissatur in ramusculis *(v. notam ed.).* **b** *in imag. vel translate de asperitate, difficultatibus:* GLOSS. I 114,6 St.-S. -us unmammonti. SMAR. carm. 1,1,53 aspera propulimus, -as truncavimus omnes, ut rectas habeant curva locella vias. **2** *latius i. q. arbustum, consitum – Baum-, Busch-, Strauchwerk, Pflanzung (in designatione terminorum):* CHART. Burgenl. I 386 p. 263,43 (a. 1257) in -is salicibus sunt due mete. 480 p. 321,46 in -o ilico. 522 p. 351,26 (dipl.) sunt mete sub ceraso et sub -o avellanorum. II 23 ad duas metas . . ., que amplexantur in se -os saliciosas. *ibid. al.* **3** *?per errorem i. q. acer – Ahorn (cf. Ahd. Wb. I. p. 69): v. l.45.*

2. *dumus *v.* 1. *duma.

***duna,** -ae *f. (cf. theod. inf. vet.* dûne; *v. Wartburg, Frz. etym. Wb. XV/2. p. 81b) ?acc. sg.* -on: *l.71. ?acc. pl.* -os: *l. 69 (cf. p.1044,45). tumulus arenae – Sandhügel, 'Düne':* PRUD. TREC. annal. a. 839 p. 28,19 tanta inundatio . . . per totam paene Frisiam occupavit, ut aggeribus arenarum illic copiosis, quos -os vocitant, fere coaequaretur. THIOFR. Willibr. I 13 p. 469C excrevit . . . congesta moles harenę instar muri firmissimi; quam congestionem sua lingua -on appellant indigenę maritimi. LAMB. ARD. hist. 83 p. 599,24 per medium -arum sive harenose molis dorsum maris estus . . . portum fecit *eqs.* 99 p. 609,19 in saltus et -as iuxta mare. CHART. Traiect. 1607 p. 356,16 que *(capella)* est versus occidentem iuxta -as.

[dunaticus *v.* *dinotitus. *adde ad p. 680,10:* ALBERT. M. top. 3,3,1 p. 351b,21 de disciplina practica malorum *(an leg.* moralium?), quae dei-ca *(ci.;* dunatica *ed.;* dematica, democrita *codd.)* vocatur.]

*?***dunenses,** -ium *m. pl. homines inter dunas habitantes – Dünenbewohner, Leute in den Dünen:* ANNAL. Egm. a. 1170 in Kinemaria . . . tantum inundatio . . . desevit, ut . . . vix mulieres et viri in trabibus domorum suarum vitam suam . . . conservaverint, et nisi quidam . . . navibus -bus (D-bus *ed. Oppermann, v. ind. nom. propr. s. v.* D-es naves) subvenissent periclitantibus, multi naufragio perissent.

***dungo,** -are. (*theod. vet.* tungen) *stercorare – düngen:* CHART. Rhen. med. II app. 16 p. 433,7 (s. XIII.in.) idibus Februarii iubente villico culturam nostram -ant *mansionarii* et recipiunt a villico VI denarios.

***dunio** (domnio, dunnio, dungio), -onis *vel* ***dominionus** (-ign(i)o-), -i *m. (francog. vet.* donjon; *v. E. Gamillschegg, Etymolog. Wb. d. frz. Sprache. ²1969. p. 328) turris firmata – Wehrturm, 'Donjon' (de re v. Glossarium artis I, Burgen und feste Plätze. ²1977. p. 43 et 136):* **1** *turris principalis (castri) – Hauptturm (einer Burg), Wohn-Bergfried:* HIST. Mosom. 1,8 p. 154,25 milites . . . conscenso domn-e, domo scilicet principali et defensiva, . . . decernunt *eqs.* SIMON. SITH. gest. 2,117 in dung-um fossis abundantia sanguinis emanans (*inde* GENEAL. Flandr. VI 27. *sim.* ANNAL. Bland. a. 1127 sanguis ex dunn-bus castellorum emanavit). CHART. Ital. Ficker 197 p. 248,42 castrum cum turri et -ono. ANNAL. Ianuens. II p. 194,4 ad locum ipsum *(i. castrum)* accessit *Thomas Fornarius* et ipso aggresso per violentiam infra ambitum -gnoni intravit. IOH. CODAGN. annal. a. 1199 p. 25,26 Mediolanenses . . . quandam turrem cum -gniono et una caminata . . . destruxerunt. a. 1214 p. 45,23 castrum preter -gnonum (a. 1218 p. 65,23 cum -gnono). **2** *turris ut castrum firmata – Turmburg:* LAMB. ARD. hist. 4 p. 565,4 Ghisnarum -em, utpote Ghisnensis comitatus caput et principium. 8capit. quomodo Sifridus apud Ghisnas -em fecit et fossato circumcinxit et firmavit. 109 motam altissimam sive -em eminentem in munitionis signum firmavit et in aggerem coacervavit *Arnoldus. ibid. al.*

***dunos** *v.* *duna, *dunum. **dunque** *v.* dum.

duntaxat *v.* dumtaxat.

***dunum,** -i *n.* (*gall.* dun) *?nom. sg.* -os: *l.45 (cf. p.1043, 69). mons – Berg:* HEIRIC. Germ. I schol. 1,353 -os Celtica lingua dicitur mons: hinc et Augustidunum dicitur Augusti mons. SIGEB. GEMBL. Theod. 17 p. 477,29 Gallica . . . lingua montem vocari -um studiosis non est incognitum. p. 477,35sq. sicut . . . Augustidunum Augusti-mons, sicut Viridunum Virorum-dunum nominatum est, ita Dividunum *(sc. urbs)* quasi Divorum-dunum vocabulum aucupata es. GESTA Mett. praef. p. 534,22 Dividunum . . . nuncupata est quasi -um, id est mons, deorum, eo quod *eqs.* *Antony*

duo, duae, duo *numer. script. et form.:* tu(o): *l.64.65. p. 1045,19. nom.:* du: *p.1045,20.* duos: *p.1045,24.47.* dui: *p.1045,45. acc.: masc.:* duo: *p.1045,21.22.27. al.* duus: *p. 1045,19.26. neutr.* dua: *p.1045,24.28. gen.* duum: *l.65.68. 71. al. cf. Stotz, Handb. 4,VIII § 87,1. abl.:* duo: *p.1045, 31.* duos: *p.1045,17.43.* duis: *p.1045,30.* duabis: ANTIDOT. Augiens. p. 65,23. *?metr.* duobus *forma bisyllaba (per synizesin): l.67.*

δύο *– zwei (nonnumquam i. q. ambo – beide, e. g. p.1045,8. 47):* **1** *usu adi.:* **a** *formae usitatae:* **α** *in univ.:* CHART. Sangall. A 42 (a. 764) dono . . . servos tuos his nominibus *eqs.* 67 auri libras tuas. TIT. metr. III 3,17 altare duum (dum *cod.*) sanctorum *(sc. Petri et Pauli)* honore dicatum. LIUTPR. antap. 3,44 (vs.) nubere germanis satagens Herodia duobus. GERHOH. tract. p. 13,3 mira . . . vicissitudo quasi duum Cherubim se respicientium. OTTO FRISING. gest. 2,54 ubi *(sc. in curia)* consilium pro terminanda duorum ducum lite publicari debuit *eqs.* CHART. Bern. II 281 p. 304,37 de consilio sculteti et duum consiliatorum. *al. usu numer. multiplicativi i. q. bis – zwei-*

mal: REGISTR. Prum. 7 duas XV noctes *(de servitio faciendo).* 19 dies facit *(sc. mansus)* et duas XV noctes sicut alii. *ibid. al.* **β** *in nomine loci:* EINH. Marc. et Petr. I 4,10 p. 259,54 quod *(monasterium)* Ad-duos-Gemellos appellatur. DIPL. Otton. I. 341 p. 467,9 quicquid inter flumen Liquentiam usque ad Duas sorores . . . interiacet *eqs.* **γ** *de locis bis exstantibus vel eorum geminis partibus:* DIPL. Ludow. Germ. 87 p. 125,18 in Rotenhuson et in duobus Bussenanc et Uuenzineshuson *eqs.* DIPL. Otton. I. 149 Bassallo et duo Sedorp. OTTO FRISING. gest. 2,13 p. 115,13 duas tantum, ulteriorem et citeriorem, ponentes *(sc. aliqui)* Italias. **δ** *de personis eiusdem nominis:* THIETM. chron. 6,55 huius rei ductores erant duo Wethenici ex suburbio (*cf.* TRAD. Frising. 1513[b] huius rei testes sunt: Dietrich de Remoldesperge, Liupolt, Marquardi II de Withelingen *eqs.*). WIPO gest. 2 p. 15,25 praedicti duo Chuonones, cum essent . . . nobilissimi *eqs. al.* **b** *formae notabiliores:* CHRON. Fred. 4,69 dua . . . centenaria. LEX Ribv. 24 ictu uno vel duos (duobus *var. l.*) seu tribus. CHART. Sangall. A 14 pondus duus. 38 dono . . . casatus tuus cum hobas suas. TRAD. Patav. 18 p. 16,31 uxor . . . et du infantes. EPIST. Bonif. 26 p. 46,5 (epist. papae) congruum non est, duo (duos *var. l.*) vel tres calices in altario ponere. 57 p. 105,2 ut . . . duo (duos *var. l.*) ex ea *(concubina)* filios procrearet *pseudopropheta.* TRAD. Frising. 120 p. 132,8 mancipia dua. 234[a] fuerunt tres tituli, duos ad Piparpach. 502 pro duobus partibus. FORM. Bitur. 15[a] p. 175,17 caedo tibi . . . greges . . . duus. DIPL. Karoli III. 107 concessimus . . . hobas duos. REGISTR. Prum. 54 solvit unusquisque . . . duo modios de rogone. *al.* DIPL. Otton. I. 138 mansa dua (duo *a. corr.*). CHART. Tirol. notar. I 623 teneat dictam decimam cum dictis duis carris vini. *al.* *adde:* ANNAL. Petr. Col. a. 818 (MGScript. XVI p. 730,32) Duodarich presbiter . . . pro ⌞duo den<ariis *ci.*>⌟ (duoden *ed.*) de cera ad sanctum Severinum. *de Iano i. q. biceps – zweiköpfig:* CHRON. Merseb. 11 p. 185,17 (vs.) cum duo Ianus Idus faceret, de carne solutus transiit *Werinherus* ab hoc mundo.

2 *usu subst. vel ellipt.:* **a** *in univ.:* **α** *de ipso numero:* BEDA temp. rat. 1,26 cum dicis 'duo', secundum *(sc. digitum)* a minimo flexum ibidem *(in medium palmae)* impones *(de loquela digitorum q. d.).* EKKEH. IV. bened. I 42,45 'duum' legat ille (gloss.: Priscianus), sed ista (gloss.: translatio) 'duorum'. ALBERT. M. metaph. 1,4,5 p. 53,11 Alcmaeon . . . dixit, quod 'duo' sunt 'multa', eo, quod principium 'sunt' multitudinis. *ibid. al.* **β** *de hominibus:* LEX Alam. 61,1 cum duos (duobus; duobus sacramentalibus *var. l.*) iuret. PACTUS Alam. 22,2 si porcarius legatus de via . . . battutus fuerit sic, ut duo (dui *var. l.*) tenent et tertius percutit *eqs.* HUGEB. Willib. 5 p. 104,37 manebant duos simul ad Eihstat . . . Willibaldus atque Suidgarius. GERH. AUGUST. Udalr. 1,26 l. 62 omnes te *(Vverinharium)* elegerunt nisi duo. THIETM. chron. 7,5 Wirinharius . . . caeteris duobus indicens, si *eqs. saepe.* **γ** *de rebus:* FORM. Marculfi 2,23 l. 29 presens conmutacio, unde duas inter se uno tinore conscribserunt *eqs. (cf. A. Uddholm, Formulae Marculfi. 1953. p. 135sq.).* WALAHFR. Gall. 1,14 erunt mihi duo pariter, labor duplicatus et manifesta confusio. BOVO CORB. Boeth. 305 quoniam ratione carent *bestiae*, duo tantum ex his *(sc. virtutibus animae)* inveniuntur: sentire et crescere. VITA Heinr. IV. 3 p. 16,30 uno . . . facto duo peregit, scilicet et banni solutionem accepit et *eqs. saepe.* *adde:* RUODLIEB V 320 altera dividitur lanx in duo sicque repletur (*sim.* RIMB. Anscar. 12 p. 34,3). **b** *locut.:* **α** pugna duorum *i. q. pugna singularis – Zweikampf:* LEX Alam. 81 spondeant *genealogiae* inter se pugna duorum. 91 per pugna duorum se defendat. *al.* LEX Baiuv. 13,8 si negare voluerit . . ., cum campione cincto defendat se, hoc est pugna duorum. CONC. Karol. A 16[A],4 de pugna duorum, quod wehadinc vocatur *eqs. saepius.* **β** duo et duo *i. q. bini – zu je zweien, paarweise (cf. Vulg. gen. 7,9):* HUGEB. Willib. 4 p. 100,10sq. dedit *praeses* illis *(iter facientibus)* epistolam *(sc. praesidii)* duobus et duobus; illic non poterant simul pergere, sed duos et duos, quia *eqs.*

3 *nota:* duodeviginti, -triginta *etc. i. q. decem et octo, viginti et octo – achtzehn, achtundzwanzig usw.:* COD. Lauresh. 3678 l. 4 (c. 830/50) serviles hubę duodeXX, que III dies in ebd<omada> operantur. ADAM gest. 2,24 cum recitaret *rex* Sclavaniam in duo de XX (duos de viginti *var. l.*) pagos dispertitam esse *eqs. al.* duodevicesimus, -a, -um *etc. i. q. decimus octavus – achtzehnter usw.:* THIETM. chron. 8,1 anno dominicae incarnationis millesimo XVIII[o] *eqs. al.*

duocenti *v.* ducenti. **duocentum** *v. vol. II. p. 468,20.*

***duodecagonus,** -i *m.* (δυοδεκάγονος) *polygonum duodecim angulorum – Zwölfeck:* ANON. geom. I 4,27 p. 351, 19sqq. omnis -us ductus octuagies acceptis LXIV facit quadratum, cuius latus acceptis VIII dicta parte vigesima facit -i latus.

duodece *v.* duodecim.

duodecennis, -e. *duodecim annos natus – zwölf Jahre alt, zwölfjährig:* WALAHFR. Mamm. 2 capit. p. 46 qualiter tempore persecutionis solitudinem -is (duodennis *var. l.*) . . . peterit. MIRAC. Otton. Bamb. II 4 miraculum factum . . . in puella -i . . . et in puero . . . septenni *eqs.*

duodecies *adv.* *rhythm.* duo- *pro una syllaba (per synizesin): l. 22.* *duodecim vices – zwölfmal:* ALDH. virg. I 12 p. 241,9 quemammodum Ebreorum falanx -s quinquagenis expeditionum milibus et peditum turmis procedens *eqs. (cf. Vulg. exod. 12,37).* RHYTHM. 114,35,1 in hoc cursu fiunt anni communes -s, anni . . . embolismi supputantur septies. ARNOLD. RATISB. Emm. 1,13 p. 1011[B] comes . . . Emmerammo predium . . . donavit, illius ascribens obsequium -s dandum karitativo usui monachorum nec non refectioni duodenariae Christi elemosinariorum.

duodecim (-dic-, -cem, -ce) *numer.* *rhythm.* duodécim: RHYTHM. 5,12,1. 113,59,3. δώδεκα – *zwölf:* **1** *usu adi.:* CHRON. Fred. 4,20 -dicem tantum pagi . . . remanserunt. 4,45 p. 143,7sqq. -ce milia soledorum . . .; -dice ducis . . . legatariis destinant. *al.* CHART. Sangall. A 105 dibiat *Hanno* donare -dicim dinarius. EPIST. Teg. II 120 p. 151,31 conquesti sunt . . . fratres nostri de Tegrinse de L. et A. et H., quod . . . noviter illis XII[cem] equitaturas abstulerint. *saepe.* **2** *usu subst. vel ellipt.:* LEX Ribv. 6 si negaverit, cum XII iuret. GERH. AUGUST. Udalr. 1,28 l. 213 ex eis *(pauperibus)* XII vestiant *canonici* . . . lineis vestimentis. LAMB. HERSF. annal. a. 1073 p. 162,28 ad hunc finem . . . res deducta est, ut decernerent XII ex sua gente, XII ex parte regis obsides dari. CASUS Petrish. 3,3 ut rex Heinricus Liutoldum inter -m, quos . . . semper secum . . . habuerat, assumpserit. *saepe.* *de ipso numero:* HRABAN. univ. 18,3 p. 492[A] -m ad apostolos pertinent . . .; item -m ad omnium sanctorum pertinent sacramentum.

duodecimus, -a, -um. *decimus secundus – zwölfte(r):* **1** *gener.:* **a** *in univ.:* ARBEO Emm. 24 p. 60,15 ad villam publicam nuncupantem Aschaim, distantem miliario fere -o. WALAHFR. carm. 89,3,14 undecimus *(sc. annus)* potuit longis distendier horis, ille -us sed minuit numerum. GERH. AUGUST. Udalr. 1,9 l. 192 in undecimo *(sc. fundamento positum est)* iacinctum . . ., in -o ametistum *eqs.* BERTH. chron. B a. 1076 p. 246,9 'Eleutherius a beato Petro' papa 'XII. in decretis suis . . . testatur: *eqs.*' *al.* *adde:* BENZO ad Heinr. IV. 3,1 p. 270,4 o boni defensores, cur non accurritis Paulo, quem servi servorum precipitare conantur de -o throno *(sc. apostolorum; cf. notam ed.).* **b** *spectat ad tempus metiendum:* **α** *de die (actionis) indicanda:* TRAD. Frising. 2 (a. 748) actum est hoc XII. die mensis februarii. EIGIL Sturm. 13 p. 144,7 mense primo, -o (-a *var. l.*) die mensis eiusdem. *al.* **β** *usu vario:* COD. Lauresh. 1 p. 267,7 (a. 764) anno -o regnante . . . Pippino rege. EIGIL Sturm. 13 p. 144,6 i n d i c t i o n e -a (DIPL. Ludow. Germ. 13 p. 16,38 i. XII. *al.*). RUOTG. Brun. 42 cum . . . germanus eius *(imperatoris)* -um pontificatus sui ageret annum *eqs. al.* **2** *iur. de numero consacramentalium q. d. (de re v. HRG s. v. 'Eideshelfer'; cf. Dt. Rechtswb. IV. p. 1558):* LEX Frision. 14,1 debet unusquisque eorum *(sc. septem hominum)* sua -a m a n u obiecti criminis s e p u r i f i c a r e sacramento (LEX Saxon. 52 sua -a m. iurando se purificet *servus. al.*). THIETM. chron. 4,60 pristino habitu *(i. cuculla)* indutus iudiciali sententia -us ipse sacramentis exsolvit *Sigifridus.* WALTH. TER. Karol. 15 ut illa . . . matrona -a nobilium manu libertatem suam personaliter assensu comitis evendicaret. *usu subst.:* LEX Ribv. 69,1 si quis Ribvarius sacramento fidem fecerit, super XIV

noctes sibi septimus seu -us (XIImo *var. l.*) . . . studeat coniurare. **3** *eccl. usu subst. i. q. vespera – Vesper:* CONC. Merov. p. 127,12sq. patrum statuta praeceperunt, ut ad sexta sex psalmi dicantur . . . et ad -a duodecim.

[**duoden** *v.* duo *p.1045,32.*] **duodena** *v.* duodenus.

duodenarius, -a, -um. **1** *qui duodecim vicibus praestandus est – zwölfmaliger, zwölffältiger:* MIRAC. Firm. 2,4 annuali constitutione persolvens *(sc. servus)* sancto -um censum. *al. v. et p.1046,25.* **2** -us numerus *i. q. numerus duodecim complens – Zwölfzahl, 'die Zwölf':* **a** *gener.:* CAPIT. reg. Franc. 144,2 de melioribus hominibus . . . suppleat *comes* numerum -um *(sc. scabinorum).* ANNAL. Quedl. a. 992 p. 69,9 quam *(ecclesiam)* secum *(sc. cum Hildewardo)* in typo apostolicae dignitatis -o numero XI episcopi consecraverunt. HONOR. AUGUST. cant. 3,7 p. 404[D] -us . . . numerus summam suam excedit, cuius partes sunt unitas, binarius, ternarius *eqs. al. expressius de apostolis:* DONIZO Mathild. epil. 1,118 p. 409 in numero maior -o Petre pastor *eqs. cf. l. 14.* **b** *math.:* MATHEM. var. Bubnov p. 269,27 huiusmodi . . . compositio -i numeri formam exprimet. *usu subst. vel ellipt. (de uncia ['Zwölftel']: l.28):* Ps. BOETH. geom. 635 ut cathetus quot habeat pedes, requiratur; . . . hos *(sc. LXXXI)* si aufers ex in se ducto latere, CXLIV supersunt, quorum -us (XII *var. l.*) esse dinoscitur latus. HROTSV. Sap. 3,15 est . . . -i medietas VI, pars tertia IV. ANON. minut. 1,5 p. 234,1 numerus unciarum in deunce vel dextante per numerum comparatum ducatur et hi, qui inde excreverint, per -ium partiantur: quotcumque in hac partitione -os (duos denarium *var. l.*) reperies *eqs.*

duodennis (-enis), -e. *duodecim annorum (natus) – zwölfjährig (fere usu subst., e. g. l.35):* HRABAN. epist. 16 p. 417,32 postquam ipse *(Iesus)* -enis in Hierusalem a parentibus . . . fuisset inventus *eqs.* RUD. FULD. mirac. 10 puella quaedam -is. THEOD. AMORB. Bened. II 2 p. 261,11 puer quasi -is. ANNAL. Ratisb. a. 1 (cod. Emm.) Christus . . . dignatus est incarnari a beata virgine Maria, ea vero -e. ACTA imp. Winkelm. I 943 debeas *(sc. Iohannes)* providere . . . pro quolibet filiorum suorum *(sc. Feniciae)* -i (duodenim *cod.*) ana tres uncias auri per annum, minori autem duodeno anno ana unciam auri unam. *al. v. et p.1046,14. per duodecim annos durans – zwölf Jahre lang dauernd:* CHRON. Merseb. 2 p. 171,28 lector, audisti dominationem ecclesiae nostrae primo -em vel paulo amplius. *de pontificatu:* EPITAPH. var. II 41,11 Idus Octobris quinto pręsul -is (-enis, duodenus *var. l.*) vitae concessit, spes comes alma fuit.

***duodennium,** -i *n. spatium duodecim annorum – Zeitraum von zwölf Jahren:* HIST. Aquic. app. (MGScript. XIV p. 592,5; s. XII.[2]) ante -um fere quam proceres nostri Iherosolimitanum aggrederentur iter *eqs.*

duodenus, -a, -um. *metr. et rhythm.* duo- *pro una syllaba (per synizesin): l.58. adde* RHYTHM. 114,20,1.

1 *adi. i. q. duodenarius, duodecim – (je) zwölf (umfassend):* **a** *in univ. (fere notione distributiva evanescente):* ARBEO Emm. 43 p. 94,31 qui *(Iesus)* -os (duodecim VITA Emm.) conplevit ex fragmentorum *(sc. quinque panum)* cophinos *(spectat ad Vulg. Matth. 14,20).* ALTFR. Liutg. 2,6 puella . . . sine lumine *(sc. oculorum)* -os (duodecim *var. l.*) menses permansit. CARM. Cantabr. B 1,37 te petimus fragiles, -e senatus, ut adsis. RAPULARIUS 19 ipsius *(rapulae)* umbra viris -is sufficiebat. *al. adde de perfecto numero:* EKKEH. IV. pict. Mog. 694 membra pręcum *(i. Pater noster)* Sother vocet hęc septena scienter, qui per septena consurgere dat -a (gloss.: perfectum numerum). **b** *vice numeri ordinalis positum:* **α** *in die indicanda:* WALAHFR. carm. 89,1,4 solstitium fervens -is aeque Kalendis Iulius aestivum fertque refertque tibi. CALEND. Karol. C p. 1109,4 ire -is Praxedis ad astra Kalendis. *al. de hora:* WANDALB. martyr. compr. 7 bis -ae temporis horae luce diem complent. **β** *in enumeratione:* WALTHARIUS 1011 nonus Eleuthir erat . . ., extulit undecimum pollens urbs Spira Tanastum, . . . locum rex supplevit -um. *adde:* POETA SAXO 2,331 preterea regi -us traditur obses. **c** *vice numeri multiplicativi ('zwölffältig', 'zwölffach'):* AGIUS epic. Hath. 247 inclita progenies -o stemmate patrum iam defuncta suos his numerat titulos: Iuda, Ruben *eqs.* EKKEH. IV. pict. Mog. 69 invidia plena fratrem *(i. Ioseph)* sic post -a vendit in Egyptum conventio perfide captum. **2** *subst.:* **a** *masc. i. qui duodecim annos natus est – Zwölfjähriger: v. p.1047,38.* **b** *fem.:* **α** *duodecima pars – Zwölftel:* ACTA imp. Winkelm. I 787 p. 615,39 (a. 1231) illi . . ., qui solverint -am, eam teneantur deferre propriis sumptibus ad orrea imperialia. **β** *oratio duodecim psalmorum – Gebet der zwölf (Vesper-)Psalmen (de re cf. L. Eisenhofer, Hb. der kath. Liturgik. II. 1933. p. 542; cf. et p. 1047,4):* VITA Rust. 23 (MGMer. IV p. 349,2) vesperam cum filiabus ex more decantans adiuncta etiam -a valde se corpore iam fatigari sentiens *eqs.* **c** *neutr. de parte intestini (usu anat.) i. q. colum duodecim digitorum – Zwölffingerdarm:* Ps. COPHO anat. 40 sub portanario est -um, sub -o ieiunum. ALBERT. M. meteor. 4,1,27 p. 244,2 superior alvus habet tres partes . . . et illae partes sunt stomachus et intestinum, quod dicitur -um, et intestinum, quod dicitur ieiunum. *al.* WILH. SALIC. chirurg. 4,4 p. 36,27 primum *(sc. intestinum)* est -um, et dicitur sic, quod eius longitudo secundum numerum est duodecim pollicum eius, cuius est.

duodice(m), duodicim *v.* duodecim. **dupblus** *v.* duplus.

duplaris, -e. *duplex, dupliciter continens – doppelt (enthaltend), Doppel-* (*def.:* RHYTHMIMACH. 15[a],4 -is numerus est, cum de duobus numeris minor in maiorem bis numeratur, ut sunt IIII ad II): ANON. geom. I 3,10 constituamus arundinem tali magnitudine, ut -i proportione proportionetur mensoris longitudine. EPIST. Worm. I 52 p. 90,17 quod in numeris proportio -is efficit, hoc idem in consonantiis diapason reddit. *al.*

duplatio (dupp-,-cio), -onis *f. duplicatio – Verdoppelung:* LEG. Wisig. 8,1,5 si dominus pro rei -cione noluerit satisfacere *eqs. (de satisfactione per rem dupliciter reddendam).* ANON. algor. Salem. p. 3,3 huius disciplinae non plures quam VII habentur species: additio, subtractio, dupp-o, dimidiatio *eqs.* ALBERT. M. metaph. 5,3,1 p. 259,5 cum angulus sit terminus continui expansi, si tolli intelligatur per -em recti anguli, remanet continuum expansum infinitum. 10,2,7 p. 450,37 si concedatur, quod '-o (*p. 1056[b],7* τὸ διπλάσιον) est multiplicatio' *eqs. v. et p.1051,29.*

duplator, -oris *m. duplicator – Verdoppeler:* Ps. GERH. CREM. sal. II 74 ipse *(sc. alumen)* est -r unius et triplat duo et quadruplat tria.

***duplerius** (do-), -i *m. (cf. ital.* doppiere; *v. Battisti-Alessio, Diz. etim. ital. II. p. 1383) funale, candelabrum – (Wachs-)Fackel, Leuchter:* CHART. Carniol. I 68 p. 77,22 (a. 1106) pro . . . feudo . . . contribues *(sc. Franciscus)* . . . libras quinque . . . cere albe in do-is laboratis. SALIMB. chron. p. 589, 18 fratribus minoribus misit *Burigardus* unum magnum -um ad illuminandum et honorandum Dominicum corpus, quando elevatur et populo demonstratur in missa.

duplex, -icis. *script.:* dubl-: *p.1049,63. 1050,8. vol. I. p. 1407,21.* dupp-: *p. 1049,10. 66. 1050,13. al.* -lux: *l. 56. form.: abl. sg.* -e: *l.58. adde* IUSTIN. Lippifl. 617. *al. nom. pl.* -tia: *p.1050,24. ?abl. pro adv.: p.1050,68.*

I *adi.:* **A** *proprie:* **1** *duplus, bifarius, bis (exstans) – doppelt, Doppel-, zweifach, zwei(mal vorhanden):* **a** *gener.:* **α** *in univ.:* CARUS Clem. 557 spiritus Helie -ux in pectore *(sc. Elisei)* pausat *(cf. notam ed.).* EKKEH. IV. bened. II 266 fons vi -e salvat. ALFAN. premn. phys. 8,1 p. 81 unumquemque aliorum sensuum *(sc. praeter tactum)* -em (*PG 40,649[A]* διπλοῦν) Deus creavit. CHART. Carinth. V 212 marcas . . . in -i sacco compositas *eqs. al. v. et p.1051,39. de vestitu monastico:* EPIST. var. I 13 p. 513,19 ut neque femoralia habeant *fratres* neque amplius quam -ia (-e *var. l.*) . . . indumenta *(sim.* CAES. HEIST. hom. exc. p. 12,29 monachis -em dicit *Benedictus [reg. 55,10]* sufficere vestitum. *cf. p.1050,34sqq.).* **β** *geminus – Zwillings-:* COD. Lauresh. 21,15 (a. 819) a platea usque ad -em quercum (*item de arbore gemina limitem designante:* CHART. Brand. A XIII 10 p. 212,5 [a. 1267] inde per directum ad pinum -em signatam in declivio montis). WANDALB. mens. 51 Martius . . ., -is cui sidera Piscis praesunt. *in nomine loci:* BERNOLD. CONST. chron. a. 1091 p. 485,3 ad D-em aquam prope Danubium (*i. Zwiefalten; sim.* ORTL. chron. 1,2 p.

16,11sqq. nomen ... a -i fluvio suscepit *locus*, quia -x fluvius Zwivaltaha vocatur; recte ... a -i limpha nominis ethimologiam traxit). **γ** *uterque, ambo – jeder (von beiden), beide:* YSENGRIMUS 7,584 sub -i vate (*sc. Elia et Eliseo*). CARM. Bur. 131,2,11 de Iericho sum veniens, ploro cum sauciato, quem -x Levi transiens non astitit grabato. CHART. Raitenh. 76 pro ... -ium predecessorum nostrorum *(sc. Wolfkeri et Popponis)* exhibitione privilegiorum *eqs.* **b** *publ., iur., canon. de augmento (pretii, compositionis, poenae sim.) ad duplum:* LEX Baiuv. 1,8 illi, qui sunt ministri altaris Dei, -em (dupp-e, -i *var. l.*) conposicionem accipiant. CHART. Fuld. B 419 abbas dedit comiti Burchardo aream ..., et ille econtra -em donationem dedit. CAPIT. reg. Franc. 252,50 si quempiam veneno ... perdiderit *aliquis*, ... -i mulctetur poenitentia. DIPL. Heinr. II. 461 p. 585,31 pena -x. *al. de usura (in imag.):* WALTH. SPIR. Christoph. I 5 ut ... sibi creditę pecunię plus quam -em usuram in Domini gremium ... reportaret. **c** *mus., math., geom.:* **α** *in univ.:* IOH. GARL. mus. mens. 2,14 -x longa est illa *(figura)*, quando latitudo transit longitudinem. *al. v. et p. 1053,67.* **β** *de cantu:* MUS. ENCHIR. 14,5 sive ... simplici cantui -x adiungas o r g a n u m , ... sive ad -em cantum simplex organum referatur (ANON. pos. disc. p. 193,1 -x o. est *eqs.*). GUIDO AUGENS. mus. 421 cantuum alii sunt -es, alii simplices. ANON. IV mus. 2 p. 71,20 diatessaron raro in -bus determinatur, sed saepius in triplicibus *eqs.* 6 p. 82,19. *al. huc spectare potest:* ODO inton. p. 117[b] quomodo 'Benedictus' et 'Magnificat' in -bus debeant intonari. **γ** *de proportionibus in re mathematica (geometrica: l.31):* ANON. geom. I 3,6 si duae partes supra apparent, ad quas XII sescuplam habet proportionem, sescupla quoque ad altitudinem umbra; si tres apparent, quadrupla, ... si V, -x (dupla *var. l.*) superbipartiens quintas. GERB. epist. math. I 4 p. 29,23 quod ex priore multiplicatione natum est, -x sesquiquartus est, ut sunt IX ad IIII[or], id est *eqs.* **d** *eccl. et theol.:* **α** *in univ.:* INNOC. IV. registr. B 257 p. 219,31 cum olim vestrum monasterium esset -x, in quo moniales et monachi ... morabantur. **β** *de Christi divina et humana natura:* GODESC. SAXO theol. 22,1 p. 295,7 manens, quod erat, adsumpsit *Christus*, quod non erat, ut id tamen adsumeret, dum faceret, non postquam faceret, quia revera, si postmodum assumpsisset, -x prius persona ... fuisset. *al. v. et p.1051,11.* **γ** *de -i festo (opp.:* festum simplex; *de re v. L. Eisenhofer, Lehrbuch der Liturgik. I. 1932. p. 589):* CHART. Basil. C I 254 p. 186,5 (a. 1251) ut illa die ... sicut in summis festivitatibus -x agatur festum. CHART. Turic. 1088 p. 183,25 statuimus, ut cadentia in diem -is festi anniversaria priori die ... celebrentur. LIBER ordin. Sedun. A 409 sicut fit in predicta dominica, ita fit omnibus dominicis ..., quia non fit -x festum. *al. ad festum -x pertinens – zum Hoch-, Doppelfest gehörig:* TRANSL. Mod. 30 p. 302,50 educentes *(sc. canonici)* corpus pastoris ... cum crucibus et omni ornatu -i. **e** *gramm. et rhet.:* **α** *de disticho:* AGIUS comput. 7,11 prima ... concurrentes in parte locavi; his -es versus ... supposui *eqs.* **β** *de opere gemino (i. tam metro quam prosa composito; cf. E. Walter, Opus Geminum. 1973):* HRABAN. epist. 2[b] plurimi inveniuntur, qui metro simul et prosa unam ... rem descripserunt ...; nonne ob id ... -x opus suum edunt, ut *eqs.?* **γ** *de iteratione q. d. (cf. Lausberg, Rhetorik § 842) i. q. repetitus – wiederholt, mehrfach:* CONR. MUR. summ. p. 97,309 (vs.) ut eas *(septem partes)* ... vi metrica dem: simplex *(sc. iteratio)* cum ratione, -x quoque cum ratione, inde -x absque ratione *eqs. al. v. et p.1051,59.* **f** *medic.:* **α** *de membranis cerebri, ut vid.:* ARS med. 7 p. 428,22 rogme appellatur ossis divisio cum separatione ... usque ad -em (dub-em *var. l.*) materiam calvariae. **β** *de genere febris:* TRACT. de aegr. cur. p. 93,15 sequitur de interpolatis compositis *(sc. febribus)*, ut de dupp-i tertiana, dupp-i cotidiana, dupp-i quartana. **B** *translate:* **1** *bilinguis, subdolus, falsus – doppelzüngig, betrügerisch, falsch:* **a** *in univ.:* LEG. Wisig. 2,5,18 in qua bifarie duplicitatis astutia, quid aliut quam -x (dupla *var. l.*) comprobatur voluntas *eqs.* BONIF. (?) serm. 11 (PL 89,864[B]) stateras dolosas et m e n s u r a s -es quasi mortifera venena vitate (HRABAN. hom. I 44 p. 82[C]). WALAHFR. carm. 76,27 eligo culpari nimii pro caumate zeli, pectore quam -i crimen subiisse tacentis. RUOTG. Brun. 17 p. 16,7 nec -i c o r d e nec labiis dolosis ... simulare (RUP. TUIT. vict. 4,15 p. 136,12). PETR. DAM. epist. 102 p. 123,3 vir erat versipellis ingenii et ... -x animo. *al. v. et p.1052,24.* **b** *amphibolus, ambiguus – zwei-, doppeldeutig:* ALDH. ad Acirc. 2 p. 71,8 -x et anceps Nilotici regnatoris somnium futurorum praesagia portendens *eqs. v. et p.1052,19.* **c** *dubius – zweifelhaft:* PIRMIN. (?) scar. 11 dub-ia (-ia *var. l.*) bona populis ostendunt *(sc. qui ecclesiis praesunt)* adimplentes illut evangelicum preceptum *eqs.* **2** *biformis, diversus – zweigestaltig, zweierlei, unterschiedlich:* **a** *in univ.:* ALDH. ad Acirc. 63,1 materia -i palmis plasmabar *(de candela).* LEX Saxon. 66 solidus est dupplex: unus habet duo tremisses ...; alter solidus III tremisses *eqs.* THIETM. chron. 4,72 p. 214,7 migranea, quae -x est, aut ex gutta, aut ex vermibus. ALBERT. M. animal. 1,566 cibus est -x in stomacho et unus ... cito obedit digestioni. CHRON. Albr. a. 1213 p. 898,27 littere amfibolice -em habentes constructionem. *al.* **b** *mixtus – gemischt, Misch-:* CHART. Naumb. I 391 p. 352,15 (a. 1196) II panes, XX manipulos, IX schoc et dimidium -is frumenti (*antea:* mixti frumenti).

II *subst. neutr.:* **A** *quae bis tantum exstant – das Zweifache, Doppelte:* TRAD. Brixin. 2[a] (c. 935/55) econtra ... tradidit ... episcopus ... Irminlinde ... simplicia contra -tia predictę traditionis. GESTA Mett. cont. I 5 p. 547,6 rediit tandem ad ecclesiam suam diu desideratus Iob noster, sed minime ad -ia restitutus. **B** *vestimentum bifarium, diplois – doppellagiges Gewand:* CAES. HEIST. hom. exc. p. 12,22 in hyeme se muniunt homines -bus contra frigus; -ia sunt vestimenta pellibus furrata, unde Cluniacenses ... pellibus utuntur sub lanea propter frigus. **C** *in re metr. de dipodia i. q. metrum duorum pedum – Metrum aus zwei Füßen:* ALDH. ad Acirc. 10 p. 82,21 qui *(senarius)* constat ex simplicibus sex, idemque ex -bus trimeter. **D** *de vestitu monastico i. q. vestimenta numero bina – Kleidungsstücke in zweifacher Zahl, je zwei Stück:* WIBALD. epist. 150 p. 248,18 a nobis vestitus fuit *iuvenis (sc. collegio fratrum aggregatus)* cunctis -bus eadem die, qua *eqs.* STATUT. ord. Teut. p. 108,22 quilibet frater debet habere -ia camisiarum, bracarum, caligarum, tunicam *eqs. cf. p.1048,61.*

adv. **1. dupliciter.** **1** *duabus vicibus, bipertito, altero tanto plus (magis) – zweimal, -fach, doppelt (soviel), in doppeltem Umfang:* LEX Saxon. 15 quicquid ... in feminam conmittitur, si virgo fuerit, dupp-r (-r *var. l.*) conponatur. CAPIT. reg. Franc. 100,2 quiscumque nostra iussione in dispectum habuerit, b a n n u m n o s t r u m -r ... conponat (100,4). TRAD. Frising. 799 ille econtra in reconpensatione harum rerum ... episcopo in eodem loco -r restituit. CHART. Sangall. A 561 ego ... -r tradidi arabilis terrae. DUDO hist. 4 p. 291,16 (ed. Lair) turribus hinc inde ... praebalteatum -rque arcuatum *delubrum.* IOH. sacerd. 32 argentum cum ere croceo -r adiecto fundendum est. *al. v. et p.1053,52. adde:* COMM. microl. 59 p. 153 ⌞'morula' -r 'longior'⌟ (*cf.* 56 morulam duplo longiorem) est aut 'brevior', si silentium inter duas voces duplum est ad aliud silentium inter duas voces. **2** *duobus modis, respectibus, bifarie – auf zweierlei Weise, in zweifacher Hinsicht:* DECRET. Burch. 12,10 p. 878[B] -r ... r e u s erit, qui et Dei nomen in vanum adsumit et proximum dolo capit (HONOR. AUGUST. spec. p. 1068[D]. *al.*). FROWIN. explan. 4,2 l. 464 -r intelligitur caro Christi, vel spiritualis illa ..., vel caro, quae crucifixa ... est. RICHARD. ANGL. (?) anat. II p. 79,12 in mortuis *(sc. animalibus)* -r fiebat anathomia, scilicet *eqs. al.* ALBERT. M. div. nom. 54 p. 34,43 ad aliud ... -r: aut ex parte rei dictae ... aut ex parte dicentis. p. 34,47 dupliter *(sic?). al.* **3** *de organo i. q. per secundam vocem – mit einer zweiten Stimme:* ANON. mus. La Fage 14,13 super unum discantum alium duplicem componamus, qui ... per diversas consonantias -r et naturaliter respondere possit *eqs.*

2. ?duplice. *altero tanto plus – doppelt, zweifach:* CHART. Rhen. med. I 167 p. 231,17 (a. 926) quod *(castrum)* sibi concambiare suas e contra -e dando obnixe flagitabant *Franco et Norpoldus* instabiles hereditates cum mansis finitimis sex *eqs. huc spectare vid.: p.1048,63.*

[Konstanciak]

duplicamen, -inis *n.* *bini, par – Paar:* VITA Galli II 558 vincto (iuncto *a. corr., recte, ut vid.;* gloss.: i. e. assumpto) fratrum -e caro venerat ad castrum *eqs.* (*cf.* WALAHFR. Gall. 17 p. 297,31 sumptis secumduobus fratribus).

duplicatio (-cio), -onis *f.* *actio duplicandi, geminatio – das Verdoppeln, Verdoppelung:* **1** *gener.:* **a** *strictius:* IOH. SCOT. praedest. 3,193 in ea *(caritate)* nulla geminatio est ac per hoc nulla -o. FRANCO LEOD. circ. 3,80 similiter IX invenio . . . asses, si unitatem semissem, quod erat latus huius quadrati, duplicavero; quae -o *eqs.* ANSELM. HAV. dial. 1,9 p. 78,10 qui *(Eutyches)* non putavit naturam duplicem esse posse sine -e personae (*sc. Christi; sim.* GERHOH. novit. 8). *al.* **b** *latius i. q. augmentum, incrementum – Vergrößerung, Steigerung:* ANNAL. Reichersb. a. 1145 p. 460,23 duplicato gelu hiems solito vehementior inhorrescit . . .; haec . . . -o frigoris *eqs.* **2** *spec.:* **a** *publ., iur., canon.:* **α** *in univ.:* CHART. Neocell. Brixin. 54 (a. 1251) alioquin eundem censum tenebitur *civis* . . . duplicare, quod, si . . . talem -em supersederit *eqs.* CHART. Westph. VII 1704 pensionem annualem . . . de quibusdam agris . . . simul cum -e pensionis eiusdem, quod twischetthe dicitur . . . concessimus *eqs. al.* **β** *de responsione ad replicam ('Duplik'):* CHART. Francof. 364 p. 176,41 (a. 1276) intellectis . . . exceptionibus contra testium dicta obiectis et replicacionibus in contrarium, necnon eciam -bus ex opposito allegatis et hiis omnibus ponderatis . . . pronuncio *(sc. iudex) eqs.* **b** *mus. de variis operationibus in arte musica (de -e per diapason ['Oktavverdoppelung'; cf. H. Riemann, Musiklexikon, Sachteil. [12]1967. p. 651]: l. 32):* AUREL. REOM. mus. 19,87 absurdum esset, si iteraretur duplatio (-cio, duplatitio *var. l.*) modulationis in duabus syllabis nulla interiacente morula. GUIDO ARET. microl. 18,14 potes . . . organum, quantum libuerit, duplicare per diapason; . . . cum . . . satis vocum patefacta sit -o. *al. adde:* PS. ODO CLUN. mus. p. 276[a],32 est . . . in eis *(communionibus)* omnimoda huius artis elevatio, depositio, -o, dulcedo cognoscentibus, labor discentibus. **c** *gramm.* -o litterarum *i. q. una littera pro duabus consonantibus posita – 'Doppelbuchstabe' (d. h. ein Buchstabe für zwei Konsonanten):* ALBERT. M. eth. II 4,1,5 p. 281[a],31 adinvenit *Melliscos* . . . -es litterarum, sicut quas duplices vocamus consonantes, sicut est 'x'. **d** *zool. i. q. plica, insectio – Falte, Einkerbung:* ALBERT. M. animal. 2,92 in quibusdam *(piscibus)* . . . una sola et parva revolutio *(sc. intestinorum)* -em faciens invenitur. 4,7 quaedam animalia sunt alata rugosa cum -e rugarum sicut vespae et apes et quaedam non, sicut formicae. 17,29 quod *(animal)* est quatuordecim pedum, unam solam habet -em, quae est ad domesticum, et habet parvam aliam -em in extremitate, que est ad silvestre. **e** *alch. i. q. amplificatio (per admixtionem effecta) – Vermehrung (durch 'Strecken'; de re v. Sudhoffs Arch. Beih. 19. 1977. p. 85):* MAPPAE CLAVIC. 26[capit.] auri -o. 65 (COMPOS. Matr. 13[capit.]).

duplicator, -oris *m.* *qui duplicat – einer der verdoppelt (loci spectant ad Vulg. Matth. 25,16sq.):* MILO carm. 3,4,2, 862 ante sui vultus domini cum laude refundat securus numeri summam -r adauctam. GODESC. SAXO gramm. 2 p. 448,14 cum eorum *(talentorum)* acceptor et -r sit utique gloriosior.

duplicitas (dupp-), -atis *f.* *duplicatio, dualitas – (Ver-)-Doppelung, Duplizität, zweifaches Vorkommen:* **1** *proprie:* **a** *gener.:* **α** *in univ.:* AMALAR. off. prooem. 19 potest videri ab aliquibus duplex oratio in tertio ordine orationum; quae -s si diligenter consideretur *eqs.* ALBERT. M. animal. 12,172 pellis . . . duplex est per situm . . .; manifesta est haec -s in sensu tactus. **β** *de commixtione carnali i. q. copulatio – Paarung:* OTLOH. quaest. 40 p. 116[A] spiritus sanctus non carnalibus hominibus in -e et multiplicatione sui gaudentibus, sed spiritualibus in simplicitate . . . constantibus . . . gratiam creditur infundere. **γ** *diversitas – Verschiedenheit, Zweiheit:* GERHOH. Antichr. 2,73 p. 333,3 hanc ego illic existimo sexuum fore -em . . ., ut quasi in muliebri et molliori sexu deputentur theoriae *eqs.* **b** *math.:* ADALBOLD. sphaer. 8 si -s in diametro constaret, octuplicitas in soliditate reperiretur. RAGIMB. epist. 2 p. 519,22 habes, ut reor, in mensuris -em *(sc. quadrati)*, quam a me exegisti. **c** *mus.:* **α** *in univ. (de ambitu q. d.):* GUIDO AUGENS. mus. 423 duplices sunt *cantus,* qui partim plagalem depositionem, partim autenticam habent elevationem; omnis . . . huiusmodi -s irregularis est. 543 omnem huiusmodi dupp-em ignorant cantus simplices. **β** *pertinentia, natura duplex – doppelte Zugehörigkeit, Doppelnatur:* HERM. AUGIENS. mus. p. 35,13 Ptolemeus non . . . praedictam D -em perspiciens, quod in medietatis loco et coniunctione quadrichordarum posita tam subiugalem tetrardi quam etiam protum informare debeat *eqs.* **γ** *modus duplex – zweifache Weise:* ARIBO mus. p. 36,20 duas musas possumus conicere . . . aut in pulsationis aut in flationis -e, quarum altera cymbalis et chordis, altera fistulis servit et tibiis. **2** *translate:* **a** *ambiguitas, sensus anceps, significatio dubia – Doppeldeutigkeit, Doppelsinn(igkeit):* HRABAN. epist. 25 p. 434,34 hanc . . . sententiam . . . ad omnem ambiguitatem et -em tollendam prolatam esse intelligimus. RAHEW. gest. 4,25 p. 269,7 qui *(Romani)* . . . pro simplicitate -is confusionem induere non erubuerunt. ALBERT. M. summ. theol. I 18,74,2,1 p. 769[b],43 'omnis motus est propter indigentiam': duplex est locutio actuali -e aequivocationis. *ibid. al.* **b** *lingua bifida, fallacia, fraus, versutia – Doppelzüngigkeit, Verlogenheit, Arglist:* HINCM. divort. 7 p. 162,32 nefas proditionis atque -is. CHART. Alsat. B 656 p. 391,6 exclusa omni ipocrisi -e. ARNULF. delic. 396 simplex esto probus, duplex resipiscito pravus -e lupus. HAIMO (?) Wilh. 19 quod *(lectisternium)* vir Deo plenus multa simplicitate suscepit et ad offerentis -em non attendit. ACTA imp. Winkelm. I 567 p. 455,30 veritas . . . aut -is aperta velamine aut similitudinis fuco fallaciter colorata. ALBERT. M. Iob 1,1 p. 19,24 huic simplicitati opponitur -s volentium regnare cum Christo et florere in hoc mundo. *al. v. p.1049,68. alleg. et in imag. (loci spectant ad Vulg. Iob 16,9 et Eph. 5,27):* BERNO serm. 3,26 (Ephemer-Mariol. 14 p. 52) non habens *(sc. mater Ecclesia)* . . . rugam, id est -em in fide. GERHOH. psalm. 33,2 p. 226,10 noli vultum tuum corrugare, quia in ruga -s notatur. ABSAL. serm. 35 p. 206[D] ut nulla interveniat ruga -is, nullus dolus simulationis. CHART. Heist. 58 p. 159,15 ne Dei . . . ecclesiam . . . macula feditatis coinquinet et ruga dupp-is deformet. *al.*

duplice, dupliciter *v.* duplex.

***duplicius** (dub-, dupp-), -a, -um. *fallax, falsus – betrügerisch, falsch:* PIRMIN. (?) scar. 17 p. 49,10 nemo mensuras dub-as (dupp-as, duplicas *var. l.*) . . . habeat.

duplico (dupp-), -avi, -atum, -are. *duplicem reddere, congeminare – verdoppeln:* **1** *strictius:* **a** *gener.:* **α** *in univ.:* PS. BEDA arithm. 3 l. 94sq. quemcumque numerum . . . animo conceperit *homo*, primo debet -are, deinde illi numero -to quinque adiungere *(de re v. notam ed. p. 882,53sqq.).* ERMENR. ad Grim. 14 p. 549,14 in supradictis verbis *(sc. 'reicio' sim.)* Prisciano placuit . . . 'i' -are debere (*cf.* 11 p. 546,2). GERB. geom. 6,4 p. 86,14 summa inde nata -etur. PAUL. AEGIN. cur. 21 taurocolla equalia cum lepidos calcu -ans (*3,3,6* διπλασίας) *eqs.* ASILO rhythmimach. 13 qui desiderat superficiem binariam, -et monadiam. *al.* INNOC. III. registr. 1,525 quatenus . . . talenta vobis reddatis credita dupp-ta *(cf. Vulg. Matth. 25,16sqq.). dupliciter instituere – doppelt anlegen:* ALBERT. M. animal. 1,237 creator . . . quemlibet sensum . . . -vit. **β** *plicando compingere, (com)plicare – zweifach nehmen, zusammenlegen, -falten:* LIBER ordin. Patav. 1,2 p. 938,23 diaconus . . . exuat casulam et -tam ponat super scapulam sinistram. GERLAC. annal. a. 1184 p. 699,47 *abbas* laneum pannum ferebat in capite pro pilleo -tum. WILH. SALIC. chirurg. 2,2 p. 327[B] sue illam *(partem vulneris)* cum filo sericino -to. 3,3 p. 342[C] loco faldellarum stuppearum ponantur peciae lineae -tae involutę in dicto medicamine. *ibid. al. de crure i. q. retro inclinare, incurvare – nach hinten beugen, knicken, einklappen:* BRUNUS LONG. chirurg. 1,20,8 p. 119[A] significatio *(sc. dislocationis)* ad anteriora est: quoniam est possibile, ut infirmus -et crus suum, sicut vult. **γ** *confortare (in duplum) – doppelt verstärken:* RICHER. REM. hist. 3,40 peregrinis operimentis limbos bipalmos circumducunt atque pannis Noricis ea desuper -ant. IOH. PLAN. hist. 6,4 quando se inclinant *(sc. loricas ex corrigiis formatas habentes)*, inferiores corrigie superiores ascendunt, et sic -antur super corpus vel etiam triplicantur.

[Konstanciak]

b *mus.:* **α** *in univ.:* GUIDO ARET. microl. 2,9 in quo *(tetrachordo)* .b.ƀ. similiter -amus. reg. rhythm. 234 si vox quaelibet in cantu modo simplex resonat, modo semet repercussa -at (dupp-at *var. l.*) vel triplicat. IOH. AFFLIG. mus. 23,32 cuilibet ... organizanti simplices motus -are vel triplicare ... licet. *al.* **β** *spectat ad binas voces per diapason prolatas (de re cf. p. 1051,26):* MUS. ENCHIR. 14,3 si simplex organum respondeat duplae *(sc. voci)* aut dupla simplici, vel si ambas per diplasion -veris (multiplicaveris *var. l.*), senties ... voces suaviter ad invicem resonare. GUIDO ARET. microl. 18,12 potes et cantum cum organo et organum, quantum libuerit, -are per diapason. **c** *publ., iur., canon.:* **α** *in univ.:* RADBERT. corp. Dom. 6,40 illi *(peccatori)* virtus sacramenti subtrahitur et ... iudicium reatus -atur. CHART. Rhen. inf. add. 608 eadem omnia ... dupp-antes eidem ... matronę ... II talenta ... persolvi precipimus. REGISTR. abb. Werd. 9^{G},7 p. 300,36 censum annuum -bunt *domini.* **β** *de multa duplicis pretii solvendi sim.:* FORM. Wisig. 38 si ... diem ... cautionis excessero, iuratus dico ... supradicta pecunia ... dupp-ta cogar exolvere. TRAD. Werd. 94 p. 56,7 ipsa *(matrona)* ... si traditionem hanc perferre non possit ..., par predium ... reddat in eodem comitatu; si non possideat in eodem, -et illud in comitatu secundo vel triplicet in tercio. CHART. Laus. 236 p. 226,10 si ipsa die non redduntur *quinque solidi*, in crastino debent -ari. *al. v. et l. 53. 54. p. 1051,18. expresse i. q. duplo compensare – doppelt ersetzen:* CHART. Lux. I 88 p. 83,27 (a. 853) iram Dei ... incurrat ... et tante hereditatis et mancipiorum dampnum -are cogetur. *partic. perf. usu subst. i. q. duplum – das Doppelte:* CHART. Stir. II 49 p. 83,35 (spur. a. 1202) viceadvocato ... restituent -tum *iudices.* **2** *latius:* **a** *describere, apographon efficere – abschreiben, kopieren:* HEINR. TREV. gest. 39 ut copiam commissionis sibi *(sc. procuratoribus)* directe sub sigillo suo ipsis daret *decanus* -tam. 51 p. 444,12 quod idem processus, qui querebatur apud inquisitores, Treveri -tus haberetur, et quod ... posset recuperari. CHART. Port. 259 p. 262,38 presentes litteras ... iussimus -ari et unum par in Portensi, aliud in Husdorphensi monasterio conservari. **b** *dilatare – erweitern:* ALBERT. M. animal. 3,61 quas *(venas pulsatiles)* virtus informativa ... indurat et mollificat et -at et simplices relinquit. *v. et p. 1051,14.* **c** *de litteris uncialibus i. q. inflare – aufblähen:* AETHICUS p. 189,11 legere ... Ebraeos caracteres resupinatos ..., Latinos -tos in similitudinem circi.

[dupliter *v.* duplex *p. 1050,63.*]

1. duplo (dupp-), -avi, -atum, -are. *script.:* dublo: *l. 54. coni. praes.* -it: *l. 61. 63. refl.: l. 48.*

duplicare, duplicem efficere – verdoppeln: **1** *strictius:* **a** *gener.:* **α** *in univ. (usu refl.):* ALBERT. STAD. Troil. 5,747 se -at inde *(ci. Peiper;* mi *ed.)* dolor, quod et in virtute ... non habuere *Hector, Deiphobus, Troilus, Paris* pares. **β** *repetere – wiederholen:* CONR. MUR. summ. p. 97,305 (vs.) tractandi ... modum -o, nam ... sermo ... de re fit eadem. **b** *publ. et iur.:* **α** *in univ.:* LEX Baiuv. 10,1 de feminis ... -etur (dupliciter, duplicetur *var. l.*) *compositio.* 14,16 haec universa in conponendo -entur (dub- *var. l.*). CHART. Tirol. 453 p. 248,19 quod, quicunque suum fictum per annum unum solvere supersederit, in secundo anno -are debeat. CHART. Laus. 195 p. 195,30 quod maior lex et maior emenda statueretur pro fractione castri ..., et de assensu omnium, qui erant presentes, fuit -ta lex castri. *al.* **β** *dupliciter solvere, dare, componere – doppelt entrichten, geben, erstatten:* FORM. Andec. 4 qui contra hanc vindicione ... venire ... presumpserit, dupplit t a n t u m ..., q u a n t u m hec vindicio contenit (CHART. Rhen. med. I 42 p. 48,22 -it ... t., qu. *eqs.*). 25 p. 12,31 dupplet. *al.* LEG. Wisig. suppl. p. 479,33 quicumque ... tributa ... thesauris publicis inferre neglexerit, -ta tributa ... in publico inscribet. **c** *mus.:* IOH. GARL. mus. mens. 7,13 pausatio composita vel duplex dicitur, quando simplex -atur vel triplatur (*item* ANON. IV mus. 3 p. 58,19). *?absol. i. q. duplum esse – doppelt sein:* ANON. IV mus. 3 p. 62,14 de duplici pausatione ... non intelligimus -are brevem vel longam. *ibid. al.* **2** *latius:* **a** *augere, amplificare – vergrößern, erweitern:* EPIST. var. I 30 p. 543,18 domus ... episcopales unam restauravi ...; aliam ... domum cum solario de novo aedificavi et -vi. ALBERT. M. animal. 1,271 duodecima ... spondilis alas non habet: ... dilatata est, et additamenta -ta sunt ei. **b** *confirmare – bestätigen:* CHART. episc. Hild. I 335 p. 339,35 (a. 1172) tam piam constitutionem -antes auctoritate Dei omnipotentis et beatorum apostolorum ... decernimus ... observari. **b** *medial. i. q. bifarium videri – sich zweigestaltig zeigen:* EKKEH. IV. bened. I 41,35 sophia -atur (gloss.: apud loycos), silet una, sed altera fatur.

2. duplo *v.* duplus. **duploma** *v.* diploma.

duplus (dupp-), -a, -um. *script.:* tu-: *l. 48. 50. 51. p. 1055,8.* tiu-: *l. 48* dlu-: *l. 51.* dubl- (dobl-: *l. 50*): *l. 54. 60. 67.* -bbl-: *l. 47. p. 1055,9.* -pbl-: *p. 1055,9.* dubr-: *l. 50.* -prus: *p. 1055, 19.*

1 *adi. i. q. duplex, bis exstans, bifarius – doppelt, zweifach (vorhanden), zweigestaltig, Doppel-:* **a** *gener.:* **α** *in univ.:* ALDH. virg. II 132 divina docet -am (dupp- *var. l.*) sententia vitam (*sc. spiritus et carnis; sim.* EKKEH. IV. bened. I 54,78 ad thalamum sponsę çęli ruet omne forense; plurima gaudebit, ubi sponso -a [gloss.: corpore et anima] coibit). AMALAR. off. 2,19,3 casula -a est post tergum inter humeros et ante pectus. HROTSV. Mar. 394 scimus Abel -am merito sumpsisse coronam. RHYTHMIMACH. 10,23 -us numerus est ad alium, qui habet eum bis in se ..., ut IV ad II. ALBERT. M. animal. 2,46 qui *(dentes anteriores)* dicuntur -i ... aut duales. WILH. SALIC. chirurg. 1,15 p. 308^{C} removeatur *polypus* ... cum filo sericino -o. **β** *de aedificiis sim.:* GESTA Aldr. 2 p. 310,44 fecit ... Aldricus pontifex in prescripto claustro tecta nova et -a. METELL. exp. Hieros. 3,8 cingitur ista *(urbs)* -o muro spacio nimis amplo. *in nomine loci:* ACTA imp. Winkelm. I 7 p. 5,43 (a. 1205) concessimus ... episcopo ... castellum Novum cum appenditiis suis, castellum D-um, castellum Montis Veneris *eqs.* **γ** *dupliciter ornatus – doppelt versehen, bedacht:* ALBERT. M. eth. I 395 p. 334,33 ille, qui servivit decem diebus et accepit sex marcas, est -us ad alium *(sc. qui servivit V dies et accepit tres marcas)* et in dignitate et in accepto. **δ** *dupliciter confortans – zur doppelten Verstärkung dienend:* ALBERT. M. animal. 1,465 duas habet *vesica* tunicas, quarum interior quasi -a est ad exteriorem, ut melius obviet et resistat acumini urinae. **ε** *(bifarie) complicatus, involutus – (doppelt) zusammengelegt, gefaltet:* EKKEH. IV. pict. Mog. 478 metas etherias raptus transmisit Helias demisitque peplum Heliseo numine -um *(spectat ad Vulg. IV reg. 2,8).* **b** *publ., iur., canon.:* **α** *de obligatione, multa duplicis pretii sim. solvendi:* FORM. Andec. 45 qui contra istas epistolas venire voluerit, a -a pecunia teniat obnoxius (*sim.* CHART. Sangall. B 42 p. 48,20 si quis ... recausare voluerit, solvat dubblas res, que in carta continet). LEX Ribv. 62,3 ille, qui causam prosequitur, -a (tupla, tiupla, -i, -um *var. l.*) r e p e t i t i o n e culpabilis iudicetur (CHART. Sangall. A 15 dubla. 18 dobla. 20 dubra. 67 tuplam reppeditionem. 111 dlupla repe<ti>tione. CHART. Basil. C I 4 tupla repiticione). LEG. Wisig. 2,2,7 p. 84,16 -am, id est amissam rem cum simili re, in satisfactione restituat *iudex.* DIPL. Otton. III. 411 p. 845,46 ut ... componant ipsi, Rolend ... et Ubertus ..., dublis ... rebus. **β** *de dimidio:* CHART. scrin. Col. A II 1 p. 294,2 (c. 1161/79) Karolus -am *(sc. partem)* hereditatis et filii eius IV partes, que illos contingunt, pro XXI marcis *(sc. invadiaverunt; cf. notam ed.).* **c** *pharm. et alch. i. q. dupliciter sumptus – doppelt soviel genommen:* ANTIDOT. Sangall. p. 99,25 de ireo usti et calamo greco cinus dublum cum mel inungue. ODO MAGD. herb. 1485 pulveris ellebori pars tertia iungitur albi iris radicum tenui cum pulvere (pondere *var. l.*) -o. **2** *subst. neutr. i. quod duplex exstat, bis tantum – das Doppelte:* **a** *gener.:* **α** *strictius:* EINH. Karol. 15 p. 18,16 eius *(sc. partis Germaniae)*, quae a Francis incolitur, -um in lato habere putatur *Saxonia.* ANTIDOT. Glasg. p. 100,34 si cinnamomum minime inveneris, cassie fistule dublum m i t t i s (p. 112,39). HROTSV. Sap. 3,18 VIII et XVI omnesque *(sc. numeri)*, qui ab his in -o fiunt *eqs.* FORTOLF. rhythmimach. 1,7 ex pari ... generis multiplicis sint species: -i, quadrupli, sescupli *eqs. adde:* DHUODA lib. man. 3,11,92 exultantes ... merentur *angeli* cum acquisitione -is (dupplis *var. l.*) lucrarum *(i. lucro-*

rum) pertingi ad coelestem sublime regnum. **β** *latius i. q. multum – Vieles:* POETA SAXO 5,162 quod suscepit *Karolus* florens et nobile regnum, reddiderat -o latius et melius. CHART. Westph. V 195 p. 89,35sqq. (epist. papae) decanus cum ceteris . . . prelatis ac -o maior et sanior pars capituli . . . ipsum *(praepositum)* elegerant . . . in pastorem. **b** *publ. et iur.:* **α** *in univ.:* CHART. Sangall. A 2 (a. 720/30) qui contra hanc donationem . . . agerit . . ., iram Dei incurrat et tublum conponat. 180 s o l v a t dubblu, quod carta ista continet (B 63 s. dupblum). CHART. Osterh. 11 p. 21,42 si quis . . . servitium suum non persolverit, -um, id est z w i s p i l d , vadiabit (CHART. Asp. 8 p. 94,37 zwispilde). *saepe.* **β** *locut. adv.* in -um, in -o, de (sub) -o: FORM. Andec. 38 res vestras in dupplum debiam esse rediturus. PACTUS Alam. 22,4 conponatur eis *(servis)* in -um. CAPIT. reg. Franc. 27,9 solidos sexaginta multiplicare in -um. LEG. Lang. p. 218,30 dampnum in -o reddere. HELM. chron. 98 p. 192,8 si quis Slavorum quippiam abstulerit . . ., ego *(sc. Pribizlavus)* in -o restituam. CHART. Bund. 391 p. 291,15 in duprum restituamus. CHART. Tirol. 951 p. 16,27 dominus promisit defendere sub -o. 992 p. 47,38 Ursius . . . venditor Diemonem . . . investivit et renunciavit exceptioni de -o. *saepe.* **c** *mus.:* **α** *de proportione:* HROTSV. Pafn. 1,14 tertia *(sc. vocabula est)* diapason; hęc fit in -o perficiturque sonibus octo. ANON. IV mus. 4,1 p. 65,16sq. cuius *(generis inaequalitatis)* species dicuntur -um, triplum *eqs.* p. 68,30 aliae simphoniae possunt dici -um <et *leg.*> sexquitertium, quod est diatesseron cum diapason. *ibid. al.* **β** *de secunda voce ('Oberstimme'):* ANON. IV mus. 5 p. 77,20 duobus melis concordantibus addimus tertium melum sic, et vocatur triplum ab aliquibus, sicut secundus cantus -um et tenor primum. p. 79,4 si paenultima *(sc. nota)* fuerit tonus in -o supra tenorem, ut in organo puro *eqs.* **γ** *de conductu ('zweistimmiger Satz'):* ANON. IV mus. 6 p. 82,16 est . . . volumen de duplicibus conductis habentibus caudas, ut 'Ave Maria' antiquum in -o.

adv. ***duplo.** *duobus respectibus, bifarie – in zweifacher Hinsicht:* TRACT. de schism. (MG Lib. Lit. III p. 128,29) quod omnes scismatici iam olim in similibus suis excommunicati sunt ideoque -o foris sunt.

duplux *v.* duplex.

dupondius (dip-, disp-, -pun-, -pen-), -i *m.* **1** *de numero, pondere, nummo (duorum assium) i. q. duo, numerus dualis – Zweier, die Zweizahl (cf. B. Bischoff, Mittelalt. Stud. II. 1967. p. 193):* **a** *in univ.:* SCHOL. Boeth. mus. 3,3,19,4 partire tricies sexies per decus octus *(i. XVIII),* efficitur di-us. CHRIST. STAB. Matth. 27 p. 1351A 'nonne quinque passeres veneunt di-o?', quod sunt duae librae vel scrupuli duo *(item refertur ad Vulg. Luc. 12,6:* GLOSS. I 817,55 St.-S. di-o zuigiuuage. *ibid. al.; cf. Graff, Sprachsch. I. p. 665).* **b** *in re computistica:* RHYTHM. 108,4 nonae quaternae *(sc. Aprilis)* . . . di-o (dipundio, -o *var. l.; sc. notantur*). BEDA temp. rat. 4,31 in cantione computorum pueri unum et duo saepius assi et di-o (dis-o *var. l.*) mutent (gloss.: id est dicant asem et di-m pro uno et duobus). 5,18 vicies quater enim terni septuagies di-us (dipun-, di-us est *var. l.;* gloss.: id est LXX duo sunt). 52,5 dipundius. CARM. de temp. rat. 252 en Iulius auget *(sc. numerum)* di-o. *al.* **2** *de libra i. q. stater – Waage:* GLOSS. I 820,17 St.-S. di-o demo kauuage. HERM. CARINTH. essent. praef. p. 72,21 pariter . . . instrumentis appositis: primo loco calculis et radio, deinde equilibri di-o (dipendio *var. l.*). *Konstanciak*

duppl- *v.* dupl-.

durabilis, -e. **1** *de rebus i. q. perennis, perdurans – beständig, dauerhaft, haltbar:* **a** *corpor.:* GESTA Font. p. 105,9 cuncta . . . eius *(domus)* fabrica . . . de materie quercuum -ium condita est. OLIV. hist. Dam. 31 p. 220,4 -is non est annona Egypti . . ., nisi superius circa partes Babylonis artificiose servetur in annos. FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 149,8 secundum hunc nostrum modum iacti formati fortiores erunt, -iores et falconum pedibus aptiores. *saepius. de candela longum usum praebente:* MARC. GRAEC. ign. 35 candela -is hoc modo ingeniose fit: *eqs.* **b** *spirit.:* TRAD. Frising. 393 p. 334,4 (a. 818) quicquid de mea possessione . . . existere videtur . . ., hoc . . . -i essentia et dominatione in iurem et potestatem ipsius domui dono. **2** *de anim. i. q. perseverans, patiens laboris – beharrlich, ausdauernd:* CHRON. Pol. praef. p. 8,14 patria, ubi aer salubris, . . . equi -es, boves arabiles. FRID. II. IMP. art. ven. 5 p. 177,29 peregrini *(sc. falcones)* minus -es sunt in volatu suo ad aironem quam sacri.

adv. **durabiliter.** *perseveranter – ausdauernd, mit Ausdauer:* FRID. II. IMP. art. ven. 3 p. 40,19 in hoc *(sc. in retrahenda pelle, qua falco allicitur)* docet *falconarius* ipsum *(falconem)* . . . -ius volare.

durabilitas, -atis *f.* *perennitas, firmitas, stabilitas – Beständigkeit, Dauerhaftigkeit, Haltbarkeit:* FRID. II. IMP. art. ven. 3 p. 2,9 ad diutinam . . . permanentiam et -em istarum alarum sunt quidam, qui *eqs.* ALBERT. M. cael. 1,3,10 p. 76,45 quod ista sempiternitas est aeternitas rei illius, quae est in exteriori caeli, et -s eius. veget. 1,129 quid sit tempus -is et aetatis earum *(plantarum). al.* WILH. SALIC. chirurg. 2,3 p. 328E filum . . . minoris et tardioris incisionis ac corrosionis est et maioris -is . . . quam seta.

duracinus (dor-, -chi-), -a, -um. *script.:* -athi(us): *l. 24.* ?-ativ(us): *l.24.* -im(us): *l.31.*

1 *adi. i. q. cortice duro circumdatus – mit einer harten Schale umgeben:* BERNH. PROV. comm. 9,4 p. 315,22 est alius melo, qui dicitur -chinus. URSO element. 4 p. 107,23 persica -tiva *(ed. vix recte,* -thia *var. l.),* que in ortu suo sunt alba. **2** *subst. neutr. i. q. fructus cortice duro circumdatus – mit einer harten Schale umgebene Frucht (de re v. RE V. p. 1847sqq.):* PAUL. AEGIN. cur. 41 p. 19,22 hec dandum et siciu interionem et pepones ⌞et do-um⌟ (id est persicorum *add. A*; adurticinum *B*; *3,6,2 p. 145,25* καὶ δορακίνων). BERNH. PROV. comm. 7,2 p. 295,18 de fructibus resuptivis et nutrientibus: . . . poma dulcia parva et rubea, -chima, malata granata dulcia. DIAETA Theod. 504 -a infundunt et ventrem purgant.

***duralis,** -e. *t. t. mus. i. q. durus, asper – hart (de re v. Handwb. d. musikal. Terminologie s. v. 'Dur - moll' p. 11a):* HIER. MOR. mus. 12 p. 50,2 tres sunt cantus in manu, ♮ -is scilicet, naturalis et b mollis, qui constant ex VI vocibus, scilicet ex ut, re, mi, fa, sol et la et habent incipere in ut et terminari in la. p. 50,10 ♮ -is cantus habet locum principalem incipiendi in gamma in linea et in G. p. 50,18 cur . . . unus cantus dicatur be -is sive be durus, alter naturalis, tertius vero b mollis. p. 51,34. 23 p. 168,22. *ibid. al.*

***durans,** -antis *subst.* (*orig. inc., ni cohaeret c. theod. vet.* thior) *?bestia (fabulosa) – ?(Fabel-)Tier:* VITA Mariae rhythm. 2185 concurrerunt ad Iesum . . . linces, elefantes, onocentauri, simie, vulpes et -es.

***duratio** (-cio), -onis *f.* *diuturnitas, firmitas – Dauerhaftigkeit, Beständigkeit:* **1** *gener.:* CHART. Bern. II 349 (a. 1254) in cuius etiam rei *(sc. venditionis)* -em et sui conservationem ego *(sc. venditor)* . . . et . . . communitas Bernensium . . . nostris sigillis presentem paginam dedimus consignatam. NARR. de Gron. 12 p. 22,3 cum ecclesia Traiectensis . . . liberata fuisset a predicto scismate, de cuius -cione plurimus timor extitit. *de conservatione fructuum:* ALBERT. M. veget. 1,205 oportet considerare . . . diversitatem -is fructuum quorundam, cum alii non durent vel parum durent. **2** *philos. et theol. i. q. perpetuitas, decursus (continuus) – (Fort-)Dauer, Fortbestand, (stetiger) Ablauf:* ALBERT. M. sent. 2,19capit. de hominis -e et conservatione quantum ad immortalitatem. 2,20capit. cael. 1,3,10 p. 76,62 aeternitatem antiqui vocabant quamcumque -em non excelsam a tempore. animal. 7,92 ea *(animalia)* . . . non semel exspoliantur, sed multotiens in -e et peryodo vitae suae. summ. theol. II 1,4,2,5,3 p. 106a,17 quod mundus a Deo sit factus et tamen -e hoc modo sit aeternus, quia -o eius initium non habuerit. metaph. 11,2,1 p. 483,46 aeternitas . . . non dicit -em divisibilem. *ibid. al.*

1. *durativus, -a, -um. *durabilis, perennis, perdurans – beständig, dauerhaft:* CHART. Burgenl. I 514 p. 345,18 (a. 1268) quia . . . ipsum *(comitem)* ad suam regiam graciam recepisset *rex* . . . et edicto regio perpetuo -o statuens, ut *eqs.* CHART. Hans. 810 p. 280,29 ut . . . hec rata permaneant et incommutabiliter -a.

[2. durativus *v.* duracinus.**]**

[Mandrin]

durco, -onis *m.* (δόρκων) *navis – Schiff:* ABBO SANGERM. bell. 1,123 ante . . . -es (gloss.: naves) multi *(sc. Danorum)* repetunt morientes, quam lapides iaciant illamque *(sc. turrem Francorum)* gravent lapidando.

duresco, durui, -ere. *form.* -isc(o): *l.22. usu trans.: l.22.*

1 *durum fieri – hart werden:* **a** *proprie:* WALAHFR. carm. 41,7 limus ad humorem, cera ut -at ad ignem. THEOPH. sched. 3,85 p. 156,31 cum . . . aes in infusorio -uerit (duraverit *ed. Ilg*). YSENGRIMUS 7,631 -uit (diriguit *corr. ex* duguit *B*; duriter *E*) in terram mare, terra liquatur in equor. *al. se durum praebere – sich als hart erweisen:* HERACLIUS I 10,5 gemma . . . limetur; quanto -it, tanto magis ipsa nitescit. **b** *translate:* **α** *in univ.:* HRABAN. carm. 40,8,1 -it qui animo et cedere nescit, trux deturbat oves. METELL. exp. Hieros. 6,519 ad omnia fortis habetur *rex*, utpote . . . in Parthis Persisque calens cui -uit ensis. **β** *perseverare – aus-, durchhalten:* ALDH. virg. I 39 quae *(sc. feminae)* in sanctae virginitatis perseverantia inflexibili mentis rigore usquequaque -uerunt (duerunt, duraverunt *var. l.*). **γ** *reluctari – widerstreben:* HUGO FLAV. chron. 1 p. 330,47 vitiositas . . . usu nutrita, nisi duro molliatur verbere, ad notitiam sui redire -it. **2** *durum efficere – hart machen:* RHYTHM. 146,42,1 arte me *(glaciem)* nec ulla valet -iscere (-ere, descrescere *var. l.*) quisquam; efficior dura, multos quae facio molles. **3** *durare, perennem, diuturnum esse – beständig sein, (lange) dauern:* RUODLIEB II 58 hic amor inter eos per multos -uit annos, donec peccatis sunt rupta ligamina pacis. CHART. Argent. 3 (MIÖG 29. 1908 p. 581,9) qualiter discidium illud, quod . . . per multorum curricula annorum -uerat . . ., caritative determinaverimus *(sc. episcopus).* *Mandrin*

duric(i)a *v.* duritia. ***duria** *v.* *dudera.

duricors, -rdis. *durus, ferreus, obstinatus – hart-, engherzig, verstockt, starrsinnig:* RADBERT. fid. 2,793 -es erant *discipuli* ad credendum in omnibus. Matth. 7,3198 o quam -es *Pharisei et Saducei*, signum quaerunt, quasi, quae viderant opera, deitatis signa non fuerint. CHRIST. STAB. Matth. 42 (PL 106,1413B) neque Deus mendax neque Moyses malus, sed vos -es et desides. GESTA Camer. 3,34 (epist.) quis . . . tam sevus aut -s, qui sedem aecclesiasticam vivo pastore non defleat viduatam? HARIULF. Arnulf. 2,19 p. 890,14 ultionis fama volans perterruit corda -ium Flandrigenarum. *al. usu subst.:* HRABAN. cruc. A 6,54 qui *(caesar)* . . . ad praedicandum Christi evangelium ubique doctores suos dirigit, qui -es sermonibus molliant. MIRAC. Gorg. 6 p. 240b,11 erat . . . vir Dei immitium et -ium castigator. HONOR. AUGUST. claustr. (PL 172,1248B) in quo *(inferno)* poenitentes purgantur, malevoli et -es suppliciis cruciantur. *al.*

***durifico,** -are. *durare – härten:* PS. AVIC. anim. 2,4 si accipis aes et vis indurare et incerare, necessariam habes . . . rem . . . humidam per mollificare et siccam per -are.

[durigenus *v.* turio: TRACT. de caus. mul. 95 p. 54,6.]

?***durihia,** -ae *f.* *(orig. et signif. inc.) herba quaedam medica – eine Heilpflanze:* TRACT. de aegr. cur. p. 317,37 ad idem *(sc. lapidem frangendum)* accipe -am, saxifragam, branctam, orticam, linguam avis *eqs.*

***duriloquium,** -i *n.* *(per analogiam ad* breviloquium *sim. formatum) sermo, affatus durus – harte Rede(weise), Anrede:* FLOD. hist. 3,22 p. 289,7 (epist. Hincm.) ut . . . aut missorum tuorum -is aut scripturarum tuarum derogationibus . . . non affligar.

[duriose *v.* dubiosus.] **duriter** *v.* durus.

duritas, -atis *f.* *callum, torpor – Stumpfsinn, Stumpfheit:* ANON. mus. La Fage 11,12 vides . . . non solum, sed bene etiam iam cognoscis, nisi maxima ingenii -e tenearis, quomodo uniuscuiusque toni componere cantum bene et naturaliter valeas. *v. et l.72.*

duritia (-cia), -ae *f.* **1** *proprie (in imag.: l.72) i. q. durities, firmitas, soliditas – Härte, Verhärtung, Festigkeit:* **a** *gener:* WETT. Gall. 41 p. 280,7 tam durus lapis apparuit, ut in naturalibus petris vix ei aequalis in -a reperiri potuisset. WALTHARIUS 1374 cuius *(cassidis)* -a stupefactus dissilit ensis. HILDEG. div. op. 3,4,7 l. 39 nec mirabilia ipsius *(Filii)* in fide capiebant *Iudaei*, sed in -ciam (duritatem *ed. prior*) saxorum conversi sunt. *al.* **b** *medic., anat., natur.:* AESCULAPIUS 41 p. 66,3 -ciam in vesica agnoscimus ex fervore atque dolore. PS. GALEN. puls. (cod. Mo) 5,21 scleroma hoc est -cia. BOTAN. Sangall. 9,4 ad -ciam (-cam *ed.*) stomaco vel orina. RUD. FULD. mirac. 2 p. 331,24 subita nervorum -a . . . diriguit *nauta*. PAUL. AEGIN. cur. 205 quecunque . . . -e (-cia *B*; *3,45,9* σκληρότητες) circa lunbos fiunt. ALBERT. M. animal. 1,123 cui *(membro)* nec competit -a ossis nec mollities carnis. 5,11 feminae . . . cervorum vix possunt pati coitum et similiter femina vaccarum propter -am virgae maris. *saepe. meton. de loco duro:* RECEPT. Sangall. II 39 pumice cum aceto teris, -am mamillarum perunguis. **2** *translate:* **a** *de hominibus eorumve natura:* **α** *patientia, tenacitas – Ausdauer, Zähigkeit:* WALAHFR. Mamm. 13,16 utere -a, miles invicte, virili. EPIST. Hildesh. 134,46 militum fortissimo Papiensis populus . . . Achillis -am. FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 166,5 mores acquisiti per -am (assuefactionem *var. l.*) processu temporis et assiduitate vertantur eis *(sc. avibus rapacibus)* in habitum. **β** *callum, torpor – Stumpfsinn, Stumpfheit:* TRAD. Salisb. I 17 (a. 987/1025) si ex negligentia vel -a eorum . . . sese redimendi spatium transgrediantur *mancipia*. CONR. MUR. summ. p. 26,21 plures ingenii adeo duri, hebetis et obtusi, quod nullis magistris . . . -a cordis eorum ad aliquas artes liberales seu mechanicas poterit disciplinaliter emolliri. **γ** *duricordia, obstinatio, pertinacia – Hartherzigkeit, Verstocktheit, Starr-, Eigensinnigkeit:* BEDA hist. eccl. 2,11 p. 105,30 (epist. papae) -am c o r d i s ipsius *(sc. regis)* religiosa divinorum praeceptorum insinuatione mollire . . . dematura (*sc. regina;* LEG. Lang. p. 79,13. HROTSV. Dulc. 11, 2). HINCM. coll. 1 p. 76,10 ubi . . . indevotorum -a maior fuerit, quam esse debeat. HROTSV. Gong. 404 quae *(coniux)* . . . confortante suam daemone -am fundo nudatam committit . . . palmam. DIPL. Heinr. III. 80 p. 105,34 decretum . . . corroboravimus . . . ob -ciam gentis . . . anathemate conclusum. AMARC. serm. 2,4tit. quod ineluctabilis sit Iudeorum -cia. *al.* **δ** *amaritudo, odium implacabile – Verbitterung, unversöhnlicher Haß:* LEG. Lang. p. 256,56 si . . . post sponsalias factas inter parentes ipsos excreverit inimicitia . . ., ut homicidium de parente ipsorum proveniat, unde -ciam teneant inter se. **b** *de rebus i. q. adversitas, sterilitas – Rauheit, Unfruchtbarkeit:* DIPL. Otton. I. 453 p. 614,10 (spur. s. XII.1) nos adierunt . . . potentes Alamannorum . . . notificantes copiam et inopiam ac regionis -ciam Otinburensis abbatie.

durities (-cies), -ei *f.* **1** *proprie i. q. duritia, firmitudo, soliditas – Härte, Verhärtung, Festigkeit:* **a** *gener.:* ALDH. virg. I 9 p. 237,2 nequaquam . . . rigida tundentis mallei -es . . . despicitur. HERACLIUS I 12,8 nec -em (duritiam *var. l.; sc. cristalli*) poteris praerumpere tantam mollitie plumbi. IOH. S. PAUL. diaet. 152 si in aqua infundantur *fabae* post assationem, . . . -em amittunt. 509 ad -em cocta tarde digeruntur *ova*. PS. GERH. CREM. sal. I 58 es est in virtute argenti et liquefactione sue et sue -ciei. ARNOLD. SAXO fin. 3 p. 70,18 forma eius *(androdamantis)* sicut tessera, -es sicut adamantis. CHART. Ger. Col. 122 p. 121,19 si . . . propter terre sterilitatem et -em vinee . . . perierint. *saepius. meton. de loco duro:* ALBERT. M. animal. 4,15 quae *(genera)* habent -cies anulosas in superiori interiorum corporum suorum. **b** *medic. et anat.:* HILDEG. (?) caus. capit. p. 13 de epatis -e. TRACT. de chirurg. 330 quod si dolor vel inflatio vel -es per contractionem nervis inheserit. WILH. CONG. chirurg. 759 ex melancolia hec sunt signa: maxima -cies *eqs.* 1034 si alicui nervorum brachii evenerit dolor aut inflacio cum multa -cie. *saepius.* **2** *translate:* **a** *de hominibus i. q. duricordia, obstinatio, pertinacia – Hartherzigkeit, Verstocktheit, Starr-, Eigensinnigkeit:* IORDAN. SAXO princ. 72 sentiens . . . cordis -em (duritiam *var. l.*) super se ipso compati cepit *frater Heinricus*. 74 contrita est omnis . . . -es in spiritu vehementi. 120 quot audientium . . . liquefecit *antiphona* affectum, emollivit -em et pium eorum cordibus invexit ardorem? SABA MALASP. chron. 6,6 p. 249,8 cum . . . Gregorius papa . . . constitutionem contra cardinalium -ciem (duriciam *var. l.*) edidisset. **b** *de rebus i. q. asperitas, adversitas – Rauheit:* CARM. Bur. 135,1,1 cedit, hiems, tua -es.

duro, -avi, -atum, -are. **I** *trans.:* **A** *indurare, durum fa-*

cere – (ver)härten: **1** *proprie (in imag.: l. 11):* **a** *in univ.:* HILDEG. div. op. 1,4,36 capit. p. 16 sicut ... ossa in homine per ignem -antur et per frigus medullę coagulantur. *spectat ad arma sim.:* AETHICUS p. 182,2 parmas ... arte saevissime -tas atque infractas. VITA Antonini Surr. 12 armati ... cives palis cuspide praefixis aut igne -tis ... impugnant. NOTKER. BALB. gest. 2,9 p. 64,3 Persicum leonem ... Yperboreę venę ˹gladiis -tis pro sanguine˺ (gladiis in Saxonum -tis sanguine *var. l.*) peremerunt. WALTHARIUS 965 nisi -tis Wielandia fabrica giris obstaret, spisso penetraverit ilia ligno. CARUS Clem. 801 contrivit portas excelsas impetus agni, confregit vectes -tos aureus ipse. **b** *de rebus liquidis i. q. rigidum facere, congelare – (zu Eis) erstarren lassen, gefrieren:* CARM. de Tim. 131 hanc *(undam)* nec -at hyems, torrente nec aret ab aestu. **c** *de argilla i. q. coquere – brennen:* HRABAN. univ. 17,1 p. 458D quasi ... argilla ignibus -ta formam vasis Domini ... exhibet *Scriptura*. **2** *translate:* **a** *in bonam partem:* **α** *reddere patientem aspera, roborare – abhärten, stählen:* EKKEH. IV. bened. II 270 corpus aqua -at (gloss.: id est perdurat). **β** *confirmare, corroborare – bekräftigen, beglaubigen:* CHART. Rhen. med. III 764 (a. 1243) ut ... hec perpetuo in suo fuit robore, -tam literam ipsi dedi, quam postulavi ... archiepiscopi una cum meo roborari sigillo. **b** *in malam partem i. q. obstinatum reddere, offirmare – verstocken, starrsinnig machen:* HRABAN. hom. I 40 p. 75C Iudaeorum pectora p e r f i d i a -ta invenit *Dominus* (CARM. cod. Vat. [5330] 8,8). GESTA Camer. 1,107 p. 446,21 cum incorrigibili rigore -tus ab incepto minus desisteret *Fulradus.* CARM. de Frid. I. imp. 1393 rex Egipti ... graviore iugo miserorum colla gravavit imperium Domini -to corde relinquens *(cf. Vulg. exod. 9,12. al.)*. METELL. Quir. 58,28 quarti sceleris pudor recessit, -ta facie ne via sit venie *(cf. Vulg. Ier. 5,3)*. **B** *sustentare, (per)ferre – aushalten, ertragen:* RHYTHM. 37,11,2 lugent omnes contristati, qui avaro serviunt, maximam<que> -ant famem. MART. VALER. buc. 4,60 quo ruis, heu, tumidas non -ture procellas?

II *intrans. (c. acc. temporis: p. 1060,22. al.; pendet inf.: l. 71) vel medial.:* **A** *durum fieri, durescere, rigescere – hart werden, sich verhärten, erstarren:* **1** *proprie:* COMPOS. Luc. X 33 invenies flores veteres, -tos et adherentes terre, factos lapides. CARM. Paul. Diac. app. II 53,9 ne male -te spernant ... germina glebe. CARUS Clem. 395 congelati -antur ei *(regi)* ęquora ponti. FROUM. carm. 8,7 cruscula concrescunt, lapidosa ut stiria -ant. MARB. RED. lap. 41,1 crystallus glacies multos -ta per annos ... germinis antiqui frigus tenet atque colorem. THEOPH. sched. 3,95 p. 168,17sq. cristallum, quod aqua -atur (-ta *ed. Ilg*) in glaciem et multorum annorum glacies -atur in lapidem. *al. v. et p. 1057, 8.* **2** *translate:* HRABAN. carm. 40,12,1 quis *(fratribus)* mens una fuit ..., inmitem ut precibus flectere certent; -tus qui animo spreverat omnes. OTLOH. Wolfk. 14 p. 572B quod *(bonum)* hic vir seminare voluit in -tis (*ex* ARNOLD. RATISB. Emm. 2 p. 1022A paratis) cordibus paganorum. **B** *per-, obdurare – hart bleiben, aus-, durchhalten:* **1** *in univ.:* WALAHFR. Mamm. 13,2 praeses ut invictum sensit per vulnera Mammem obnixis -are animis. AGIUS vita Hath. 22 corpus paulatim deficere coepit, et tamen mens coelo intenta firma -at. CARM. Cantabr. A 42,6,1 septem dies gramineo ˹vix ibi *(sc. in heremo)* -at˺ (duro vixit hic *var. l.; sc. monachus)* pabulo. IOTS. Odil. 2,8 p. 205,24 -ate *(sc. fratres)*. 2,24 p. 239,2 ferventer in spiritali exercitio ultra vires -vit. FRID. II. IMP. art. ven. 6 p. 201,22 non -at in circumvolando *falco. al. v. et p. 1060,22.* **2** *(vitam) protrahere – am Leben bleiben:* AETHICUS p. 158,5 pecudes, quamvis multa ex aliis locis mercemoniis conducant *gentes*, non -antur, sed cito decedunt. EPIST. Alcuin. 183,2 p. 307,34 inter ipsa quotidiana dispendia mundi, quibus -amus potius quam vivimus. **3** *resistere – standhalten, widerstehen:* IOH. sacerd. 149 cui *(lapidi adamanti)* ferrum non -atur (COMPOS. Luc. T 11 dominatur) nec aliud aliquid aliorum lapidum. **4** *c. inf. i. q. perstare, obstinare – beharren, darauf bestehen:* VITA Galli II 43 plebs saeva furore ... occidere Gallum atque Columbanum duris macerare flagellis -at. **C** *(per)manere, per-, exsistere, esse – (an-, fort)dauern, bestehen, (ver)bleiben, sein:* **1** *de anim.:* **a** *in univ.:* BEDA hist. eccl. 4,19 p. 243,25 quia virili contactu incorrupta -verit *regina*. VITA Rimb. 21 nec diu postea in hac vita -vit. HROTSV. Bas. 123 (ed. Berschin) si ... in coepto temptas -are maligno. Abr. 7,6 (ed. Berschin) humanum est peccare, diabolicum ˹est in peccatis -are˺ (perseverare *C*). BERTH. chron. B a. 1075 p. 227,1 maiores Saxonum adhuc in perduellione eadem et ratione, qua prius, demum post fugam rebelles et pugnaces pertinaciter -verunt. *al.* *spectat ad officium:* CATAL. Lamb. 2 (MGScript. XII p. 136,14; s. XIII.in.) Becemannus ... eligitur – ans ad finem vitae. CHART. Lux. II 310,1 custodiet *iustitiarius* iura ... -turus in officio suo tantum per annum, nisi communiter assenserint dominus loci, scabini et burgenses, quod ulterius debeat -are. **b** *vivere – leben:* OTTO Frising. chron. 3,27 p. 168,23 qui *(Origenes)* a Severi diebus usque ad Galli secundi tempora -ans multa ... utilia composuit. ACTA civ. Wism. A 870 in quo *(puteo)* ... Clupen habet particionem, quam diu -at. **c** *morari – verweilen:* ALBERT. M. animal. 6,19 -atur *struthio* ad ova, quasi non sint sua. **2** *de rebus:* **a** *in univ.:* EINH. Karol. 32 p. 36,13 quem *(pontem)* ipse ... ita construxit, ut perenniter -are posse videretur. GODESC. SAXO gramm. 2 p. 484,13 -bunt ... ossa. CARM. libr. III 40,50 ventura ... sęcula -at *Roma*. IOTS. Odil. B p. 146,5 laudabile ... -verit propositum (in proposito *var. l.*). BENVEN. GRAFF. ocul. B 2 p. 10,16 -at in eis *(sc. qui habent oculos mediocriter nigros)* magis lumen quam in aliis (*cf.* p. 10,13 dominatur). FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 119,30 quod *(plumagium)* sufficit -are per annum. SABA MALASP. chron. 4,22 p. 212,27 -turum testimonium profero. *saepius.* *spectat ad ignem sim.:* WALAHFR. Gall. 1,34 p. 310,21 -andi vires cerae liquenti caelitus attributas. CHRIST. STAB. Matth. 4 p. 1293A -atur *ignis*, ut aeternaliter ardeat. ALBERT. M. veget. 6,106 lignum eius *(fagi)* ... facit solidum carbonem diu -antem. *al.* **b** *servari (posse), integrum permanere – sich halten, brauchbar bleiben:* NOTKER. BALB. gest. 1,34 p. 46,27 spata ... vagina ... ita cingebatur, ut ... ad peremptionem gentilium -retur. CONSUET. Marb. 211 panis ... alio tempore *(sc. quam in adventu Domini)* coctus nequaquam adeo -are potest. FRID. II. IMP. art. ven. 3 p. 2,18 minus -at tale loyrum. HERACLIUS II 47 in vase cupreo mitte et serva, quantum -verit *(sc. borax)*. BURCH. SION. descr. 12,3 qui *(fructus)* ... molles sunt et diu -are non possunt. **c** *valere – gelten:* BEDA hist. eccl. 4,21 p. 249,19 foedera pacis multo exinde tempore inter ... reges ... -arunt. CHART. Argent. I 616,74 p. 472,14 quinque solidi fiunt in ea forma et pondere, quo moneta cursura est; hos servabit burcgravius, quam diu moneta illa -bit. CHART. Brem. 285 ut ... ea ... debite firmitatis robur optineant sine fine -ando. DIPL. Ludow. Inf. 81 p. 222,37 (spur.) monasterium ... Formosus papa ... consecravit ... indulgentiam ... conferens ... perpetuo -turam. *al.* **d** *porrigi, duci, (ex)tendi – sich erstrecken, reichen:* NARR. itin. nav. p. 194,14 dicitur terra ... Barbaria et -at usque Mecam. CHART. Lux. I 550 p. 774,33 quantum nemus ... -at, aque sunt ... comitis. CHART. Sil. D I 152 quousque termini nostri -ant. CHART. Lamb. Leod. 371 p. 457,29 teneor emere ... omne allodium ... inter Montenacken ... et Geystingis undique -ante comitatu de Los. CHART. Port. 182 que *(piscaria)* -at et ducitur a vado ... usque ad villam. SALIMB. chron. p. 472,5 per IIIIor miliaria -at *Manfredonia. al.* **e** *stare, directum esse – sich (dauerhaft) befinden, gerichtet sein:* EPIST. Bonif. 14 p. 22,13 malus navis deorsum -atur.

adi. **duratus,** -a, -um. *fortis, perseverans – stark, ausdauernd, unbeugsam (c. acc. Graeco q. d.: l. 62):* RHYTHM. 39,23,2 interfuso ociano ibi manent Saxones, agiles et cor -i (-um *var. l.*) et in armis validi. AETHICUS p. 207,10 Olimphus -us silice, Alexander durior corde.

duropullus (-pel-, durpilus *sim.*), -i *m.* *postis, limen – Türpfosten, Schwelle:* LEX Sal. Merov. 58,2 in -ello (-o, -alo, -elle *var. l.*; LEX Sal. Pipp. 100,2 -elle. LEX Sal. Karol. 58,2 durpilo [dorpilo, durbilo, durbillo, dorbilo, liminare *var. l.*), hoc est in limitare, stare debet intus in casa respiciens. FORM. Flav. add. 6 nominatus ill. per portas et per ostia ... donationem ad missum ... abbatis ... consignavit, tradidit et vestivit et per durpilum et festucam sibi foras exitum, alienum vel spoliatum in omnibus

esse dixit.

durus, -a, -um. *usu subst.: saepius, e. g. l.12.p.1062,21.32.*

I *proprie vel in imag.:* **A** *strictius i. q. induratus, firmus, solidus – hart, fest:* **1** *gener.:* **a** *in univ.:* ANTIDOT. Lond. p. 18,26 vitella ovorum cocta -a II. MAPPAE CLAVIC. 101 si . . . -us fuerit locus et montuosus. WETT. Gall. 41 tam -us lapis apparuit, ut *eqs.* WALAHFR. carm. 27,3 -ior ipso est *cortex* robore. WALTHARIUS 195 sternitur . . . quaedam pars -o umbone virorum. HROTSV. prim. 579 quod *(corpus)* nunc sub tegmine -o iuxta natarum requiescit busta suarum. CARM. Cantabr. A 48,3,1 -a materies ex matris ossibus creavit homines iactis lapidibus. *saepe. usu subst.:* ALCUIN. epist. 132,10 de -o superatur aliquid, de molli vero remanet nihil. EGBERT. fec. rat. 1,184 mollia ceduntur ferro, sed -a retundunt. *al.* **b** *incurvabilis – unbiegsam, starr:* ANON. IV mus. 3 p. 60,9 habebant *antiqui* regulas regulatas ex aliquo metallo -o. **c** *qui resistere potest, durabilis – widerstandsfähig, beständig:* MAPPAE CLAVIC. 38 sumis laminas aureas et argenteas; teris in m o r t a r i o -issimo cum sale et nitro Greco (91 in m. -o). THIETM. chron. 3,26 obseram . . . tercii seriem voluminis -o vecte necis deflendae . . . inperatoris. 7,43 ira ferro et saxis -ior non mollitur. THEOPH. sched. 2,23 quod *(vitrum purpureum)* -ius est contra ignem. **2** *medic.:* AESCULAPIUS 34 p. 53,34 super splenem -um imponito *(sc. medicamen).* GLOSS. Roger. I A 1,22 p. 553,28 sanitas vulneris VII de causis differtur, . . . item caro -a existens inter labia vulneris. 2,17 p. 636,45 in isto *(apostemate)* sentitur magna formicatio et processu temporis fiunt carnes rimose, id est -a *(sic?).* **3** *anat.:* **a** tunica -a *i. q. tunica cornea – Hornhaut:* CONSTANT. AFRIC. theor. 3,14 p. 11a^{v},36 he sunt omnes oculi partes: . . . septem tunice: retina, secundina atque -a *eqs.* Ps. GALEN. anat. 2 p. 171^{D} quandoque multiplicantur tunicae vel cortices in membro propter fortitudinem et tutelam, sicut in tunica -a seu cornea. **b** -a mater *('harte Hirnhaut'):* Ps. COPHO anat. 95 sub craneo est pellicula, que dicitur -a mater, sub qua est pia mater, deinde cerebrum. IOH. IAMAT. chirurg. 1,12 pannum . . . inter -am matrem et craneum suavissime cum penna quasi in obliquo pone. GLOSS. Roger. I A 1,13 p. 536,12 tribus digitis sub oculis est cerebrum et -a mater. WILH. SALIC. chirurg. 4,1 p. 15,23 panniculus appellatur -a mater a medicis vel meringa superior cerebri. *saepius. de -a matre spinali q. d.:* NOTULAE Wilh. Cong. 211 habet *(sc. medulla dorsi)* suam piam matrem et -am matrem sicut et cerebrum. **B** *latius:* **1** *(ex)siccatus, aridus – ausgetrocknet, trocken:* WALAHFR. (?) carm. 50,1,24 extima nos -i afficit unda vadi. CHART. Mekl. 539 p. 519,33 (a. 1242) pratum usque ad -am terram oppositi littoris. **2** *vetus – gereift, reif:* REGISTR. Pant. Col. 17,5 p. 107,30 usque ad festum sancti Remigii erit caseus recens et deinceps . . . -us. **3** *rigidus – ungelenk, steif:* FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 203,5 si . . . ambulatio -a et cum strepitu affuerit in falconario. **4** *fortis – kräftig:* HROTSV. Bas. 201 me . . . petunt *spiritus* iaculis lapidum saepissime -is. CONSTANT. AFRIC. theor. 7,3 p. 31a^{r} -us est *pulsus,* qui digitis tangentibus quasi fortis videtur; differt autem a forti iste -us, quoniam fortis est magnus fortitudine sua dilatans vascula. 7,5 p. 32b^{r} fit pulsus magnus, -us, tardus atque rarus. *ibid. al.* **5** ἄμυλος, *non molitus – ungemahlen:* CHART. Gosl. I 301 p. 321,23 (a. 1174/95) ut . . . promitterent *villici* . . . dare dominis nostris -am annonam ad bracium sive triticum sive ordeum sive avenam. CHART. cell. Paulin. 79 p. 88,29 medietas . . . annone -um frumentum mixtum . . . esse debet. CHART. Carinth. IV 2919,38 preco Hermannus tenet molendinum unum, quod solvit modios VI -i *(add. m²);* . . . Germanus molendinum I tenuit, quod solvit -i grani mod. X. *al.* **6** *purus, pretiosus – rein, wertvoll:* CHART. Westph. VII 1321 (a. 1269) in albedine argenti poterunt *denarii* esse duobus denariis *(sc. monetae Tremoniensis)* -iores. **C** *in nomine loci:* ANNAL. Altah. a. 1056 p. 52,15 dominicam nativitatem imperator ad Duras aquas celebravit. CHART. Pomm. 965 contulimus . . . aquam Krampe usque in Duram mericam versus Golnow.

II *translate:* **A** *validus, perseverans, invictus – stark, ausdauernd, unbeugsam:* WANDALB. martyr. invoc. 22 tuo nulla renititur, nulla est imperio -a potentia. mens. 317 apros silvis cura est quam maxima -os quaerere. NOTKER. BALB. Gall. 1^{e} -a *(sc. Alamannia)* viris et -a fide, -issima gleba. HROTSV. Pel. 25 Saracenorum gens indomitorum urbis marte petit -os . . . colonos. WIDUK. gest. 1,10 quam -i et insuperabiles existerent Saxones. WALTH. SPIR. Christoph. II praef. 26 hic *(Regulus)* certus iaculo -os cum sterneret hostes. EGBERT. fec. rat. 1,273 -a valetudo certissima mortis imago. *al. v. et p.1064,27.* **B** *obduratus, obtusus – abgestumpft, unempfindlich:* FRID. II. IMP. art. ven. 4 p. 77,22 non sit *equus falconarii* effrenis neque -e boce (*'hartes Maul'*). **C** *pertinax, obstinatus, offirmati animi, contumax – stur, starrsinnig, verstockt, hartnäckig, widerspenstig:* **1** *in univ.:* LEX Baiuv. 13,1 si . . . est aliquis homo tam -us vel inobediens . . ., qui non vult recte respondere. WALAHFR. Mamm. 4,23 habet mens -a reatum. 20,27 postquam colla animo subrexit *primus homo* -a superbo. RUOTG. Brun. 20 p. 21,10 nosti . . . eos mihi frequenter -iores et magis infidos fuisse, quos amplius fovi. AMARC. serm. 2,1 incipe amare deum, Iude stirps -a! IDUNG. PRUF. dial. 1,430 sermo -us et nos -i auditores eius, quia nichil capit in nobis. HELM. chron. 6 p. 15,18 Slavorum provincia remansit ceteris -ior atque ad credendum tardior. *saepius. usu subst.:* OTLOH. prov. I 57 improbi et -i in ipso initio peccati sunt graviter corripiendi. DIPL. Constantiae 4 p. 14,43 -os (p. 15,35 τοὺς σκληρούς) et cervicosos digna cohercione castigando. **2** *tardus, cunctans – schwerfällig, zögernd:* CHART. eccl. Erf. 234 (a. 1233) dummodo emptores ad solvendum pensionem debitam non inveniantur venditoribus -iores. **D** *rudis, asper, ingratus, iniucundus – roh, rauh, derb, ungefällig:* **1** *gener.:* WANDALB. mens. 117 herbis -um prodest mollire lieum. WALTH. SPIR. Christoph. II praef. 120 hęc eadem, quae scriptori satis arta probabis, auditu -a, sed gustu suavia sentis. FROUM. carm. 3, 13 moribus . . . -os facit ipse *(Hartvvicus)* benigne benignos. CARM. de mus. 235sqq. p. 113^{a} cui . . . nimis -a manet *vox* vel mollissima, certa loca terminorum nequit fari congrue; nec sat -a neque mollis debet esse vocula. IOH. AFFLIG. mus. 21,28 -ae hominum voces et incompositae. CONR. MUR. summ. p. 102,7 altus stilus habet vitium scilicet turgidum et inflatum, quando quis utitur -is translationibus et verbis nimium ampullosis. *al. insipiens, stultus – töricht, dumm:* GEBER. summ. 5 p. 257 sunt multi, qui -am habent cervicem, in omni perspicatione vacuam ingeniosa, qui vix communem intelligere sermonem queunt. *v. et p.1058,22.* **2** *mus.:* **a** *spectat ad genus diatonicum:* REMIG. ALTISS. mus. 510,3 diatonon genus duobus tonis et semitonio constat; quod genus est -issimum atque minutissimum. WALTH. SPIR. Christoph. II 1,185 edidit . . . graves -asque Diatona voces. FRUTOLF. brev. 11,5 diatonicum . . . genus meli fortius et -ius comprobatur. 11,9 hoc genus quasi medietatis locum possidet, ut nec -um valde vel molle sit, sed ex utrisque compositum dulcescit. *al.* **b** *spectat ad discernendos tonos per b litteram significatos:* IOH. GARL. introd. mus. 114 in b fa ♭ mi sunt duo signa, b molle vel rotundum et ♭ -um sive quadrum. LAMB. mus. quadr. p. 255^{b} sunt tres species differentiarum, scilicet b -um, b molle et natura; unde b -um dicitur esse tonus ante ♭ quadratum; b molle dicitur esse semitonium ante b rotundum. p. 256^{a} omne ut incipiens in C cantatur per naturam cum suis sequentibus; in F per b molle; in G per ♭ -um; unde versus: C naturam dat, F b mollem tibi signat; G quoque ♭ -um tu semper habes cani tantum. *adde:* LAMB. mus. quadr. p. 258^{a} hoc *(sc. musica mutata)* . . . cognoscitur per signum ♭ quadrati vel b rotundi in loco mutato locatum, ita quod dicamus mi -um in fa acutam *(sic?)* cum signo ♭ quadrati; vel b rotundum ponamus in ♭ fa mi, vel in consimilibus. **c** *usu vario:* MUS. ENCHIR. 19,22sq. quae -a (-ae *var. l.*) sint dicta vel facta, -is neumis exprimi *(sc. oportet).* GUIDO ARET. microl. 18,15 superior . . . diaphoniae modus -us est, noster vero mollis. LAMB. mus. quadr. p. 260^{a} discordantia est duorum sonorum sibimet permixtorum -a collisio. ANON. mus. Sowa 3 p. 244,18 pausa inventa fuit . . . propter -am vocum collisionem seu discordantiam evitandam. **E** *difficilis (perpessu), artus, gravis, atrox – schwer (zu ertragen), schwierig, mißlich, schlimm, gräßlich:* **1** *in univ.:* LEX. Sal. Pipp. prol. 4 Romanorum iugum -issimum de suis

cervicibus excusserunt *(sc. Franci)*. LIUTG. Greg. 2 p. 69,6 -um . . . erat et valde asperum, ut *eqs*. WALAHFR. carm. 24,44 assertio firmat tristari nimium tolerantem pondera -a non debere. VITA Liutg. II 2,23 -issimo demonio invasa *vicina*. HROTSV. Mar. 532 dolorem. Dion. 234 transiliens . . . viae citius duo milia -ae. THIETM. chron. 8,2 -a eleccio sibi *(fornicatori)* datur. CONSTANT. AFRIC. eleph. 1 -us (-a, -ior *var. l.*) est . . . morbus ad curandum. RAHEW. flosc. 4,218 -a pericla latronum. *saepius. v. et p. 700,14. usu subst.:* WALAHFR. Mamm. 18,20 reddis *(sc. Deus)* post omnia -a quietem. RUOTG. Brun. 24 p. 25,14 contra eum -a quęque fraudulenter . . . temptavit *Cüno*. OTLOH. prov. B 21 bonorum mens quo -iora pro veritate tolerat, eo certius aeternitatis praemia sperat. *al.* **2** *arduus – steil:* CHART. Sind. 4 p. 91,9 (a. 1146) silvula curię contigua et assita a molendino . . . usque -am viam in longitudine *(v. notam ed.)*. **3** *malus – schlecht:* CHART. Mog. A II 237 p. 429,24 (a. 1153/8) ut famam vestram, quę -a satis est, ne dicam fetida, non negligatis. **4** *adversus, acer – widrig, beißend:* WALAHFR. hort. 12 si . . . non tua cura . . . callosas . . . ⌊aere -o⌋ (gloss. L: in ungeuuitere) detrectat fuscare manus. carm. 74,9 cernit *(sc. mus)* ecce -o sale caseum peresum. **5** *obscurus, perplexus – schwer verständlich, unverständlich:* NICOL. BIBER. carm. 40 non est obscurus Oratius aut tibi -us Persius et Plautus. **6** -um gerere *i. q. aegre ferre – Unwillen empfinden:* CHRON. Salern. 143 dum . . . urbem Greci dominarent, et licet dona plurima Langobardi ditarent, illi tamen valde etenim -um gerebant de moris Grecorum. **F** *strictus, severus, acerbus, ferreus – (ge)streng, unerbittlich, scharf, hart(herzig):* **1** *de hominibus:* BEDA hist. eccl. 3,5 p. 137,15 videtur mihi, frater, quia -ior iusto indoctis auditoribus fuisti. HROTSV. Pel. 157 ego . . . validis dominabor . . . lacertis ad tempusque potens dominis succumbere -is. prim. 134 papa, tuis ne sis -us peregrinis. ARNULF. HALB. ad Heinr. p. 474,25 vide . . . ne rigor iste non fortitudo, sed duricia magis habenda sit; aliud est autem -um esse, aliud fortem; -us nec in bonam partem flectitur. AMARC. serm. 4,8 si fratri -us sua viscera claudit *dives* egenti. EPIST. Mog. 56 p. 406,12 necessarium . . . vobis essent -i argutores, non blandi adulatores. *al.* **2** *de rebus:* WETT. Gall. 14 exinde habitus est ab eis sicut unus ex patribus antiquis; erat enim vita eius -a atque nimia ariditate consumpta. CAND. FULD. Eigil. II 10,15 quem pars una cupit, refugit pars altera, longe compellare senem iuvenis, audetque virum vir vocibus infestis -oque lacessere v e r b o (HROTSV. Dion. 62. *al.*). HROTSV. Mar. 353 sibi normam statuens ipsissima -am omnibus . . . vivebat *puella* strictius . . . virginibus reliquis. IDUNG. PRUF. dial. 2,830 reprehendit *Cluniacensis* Romani pontificis iudicium -issima reprehensione. *al.* **G** *vehemens – heftig:* HROTSV. gest. 1489 invicti -o luctamine belli obtinuit . . . castella. WIDUK. gest. 3, 35 -ius certamen . . . nemo umquam viderat mortalium. BERTH. chron. B a. 1078 p. 335,10 qui *(Alemanni)* . . . cum Francorum coniuratis centenariis bello -issimo omnino profligatis . . . dimicabant. *al.*

adv. **1. dure.** **1** *proprie:* **a** *firme, solide – hart, fest:* THEOPH. sched. 3,21 in urina . . . rufi pueri parvuli temperantur ferramenta -ius quam in aqua simplici. **b** *rigide – steif, ungelenk:* FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 160,22 si -e portabit *(sc. homo falconem)* aut mobilem manum habuerit, falco inquietabit . . . se ex malo portamento. WILH. RUBRUQU. itin. 20,6 nec . . . audebam conqueri, si -e portaret *equus*. **2** *translate:* **a** *aspere – rauh, derb:* AUREL. REOM. mus. 13,28 -ius . . . modulatio incoat et ita ut superior perseverat. **b** *graviter – schwer, schlimm:* RYCCARD. chron. a. 1213 p. 47ᵃ,45 (epist. papae) sciat . . . se culpabiliter durum et -e culpabilem, quicumque . . . suum negavit obsequium redemptori. LEX Baiuv. 1,6 quantum -ius solverit *(sc. fur)*, tantum firmior erit pax ecclesiae. STATUT. ord. Teut. p. 33,19 si qui . . . neglexerint . . . necessaria ministrare . . ., secundum quod maior est eorum negligencia, -ius puniantur. *al.* **c** *arte, male – mißlich, schlecht:* WETT. Gall. 14 quod *(sc. propositum)* conviator eius -e a c c e p i t (ANNAL. Fuld. II a. 871 p. 72,34). CARM. Cantabr. A 44 quid est hoc, tam -e quod in vestro manet pectore, amarumque ducitis animum? de Iesu nobis est, -e manet in nos mors eius, et ipsa mors est incognita. RAHEW. flosc. 1,23,3 est *Pater*, quod generat, quod sonabit -e, et est seminarium heresis futurę. *obscure, perplexe – schwierig, unverständlich:* SIMON sacram. p. 36,1 cum in scripturis sanctis aliquid -ius positum invenitur. **c** *stricte, severe, acerbe – streng, unerbittlich, scharf:* HRABAN. carm. 39,39,6 regnabat mors . . . super omnes -issime. THEGAN. Ludow. 54 p. 246,21 postquam Hlutharius locutus fuit cum . . . missis, legationem eorum grave ac -e suscepit. WIDUK. gest. 1,34 p. 47,11 illi *(sic; sc. Vito)* . . . -ius imperatori respondente bestiis proicitur. DIPL. Arnulfi 137 p. 207,41 (interp.) manu Domini -e . . . tacti . . . diucius contra stimulum calcitare non presumpsimus. BERTH. RATISB. serm. 19 p. 99,7 etiamsi aliquando -e sive verbis sive factis se habeat *maritus* ad uxorem, non tamen -e respondeat haec. **e** *vehementer, acriter – heftig:* WIDUK. gest. 3,36 satis -e . . . ab utrisque pugnatum pro muris. BERTH. chron. B a. 1075 p. 226,10 bellum . . . -issime ab utrisque in alterutrum permixtis aliquamdiu duraverat. **f** *difficulter, aegre, vix – (nur) schwerlich, mit Mühe, kaum:* PETR. TREV. David 29 sanctos pro te rogavi et eos -e inveni, eo quod iram Domini merebaris.

2. duriter. **1** *proprie (in imag.: l. 25):* **a** *rigide, aspere – hart, ungelenk:* FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 202,8 sternutare contra falconem et ambulare -r cum strepitu pedum sunt de causis in homine, propter quas falco . . . inquietat se. **b** *forte, valide – kräftig, kraftvoll:* METELL. peripar. 9,25 enses -r in se collidunt gemini se, presul spiritualem, rex fert materialem, hic animę iudex, hic durus corpore vindex. VITA Eberh. Commed. 16 p. 68,34 iuvencula . . . pulsavit ad ostium -r. **2** *translate:* **a** *graviter – schwer, schlimm:* HROTSV. Pel. 211 -r ut puerum mandes punire decorum. BALTH. Fridol. 20 -r flagellis c e s u m expulerunt *incolae* (WALTH. SPIR. Christoph. I 22). EPIST. Worm. I 38 p. 73,8 delatus sum nolle pati secundo illos puniri, in quos semel verberibus -r animadversum est. AMARC. serm. 1,126 -r ille *(sc. sacerdos avarus)* stolam calicemque miser luiturus. HUGO FLOR. act. 4 p. 382,17 Willelmus . . . terram illorum *(Britonum)* hostiliter intrans -r devastavit. **b** *acerbe, inhumane – scharf, unfreundlich:* HRABAN. carm. 39,29,5 quem *(Adam)* . . . -r increpavit *excelsus*. TRANSL. Eug. Tolet. add. 4,22 hos *(Algisum et aedituum)* -r est *Dodo* allocutus. **c** *vehementer, acriter – heftig:* POETA SAXO 4,122 quos *(Saxones)* per ter denos et tres tam -r annos linquere protracti . . . conamina belli . . . regis pietas . . . fecit. DONIZO Mathild. 1,528 quos *(inimicos)* superant isti *(duces)* bellando -r ipsis. IOH. CODAGN. annal. a. 1229 p. 97,4 cum astantibus . . . -r et iniquissime preliaverunt *Bononienses*. **d** *difficulter, aegre, vix – (nur) schwerlich, mit Mühe, kaum:* AGNELL. lib. pont. 26 p. 291,12 vidimus sepulcrum . . . et elavavimus -r atque modice cooperculum. EGBERT. fec. rat. 1,828 vix ab anu pressum lac extorquetur avara; -r et durum canibus dispensat edendum.

***duruscule** *adv.* *difficulter, aegre, vix – (nur) schwer-(lich), mit Mühe, kaum:* TRANSL. Pus. 1 haec *(gens Saxonum)* primo . . . -e ad divinam fidem accessit.

dus *v.* 1. dux.

***dusaticus,** -i *m.* *incubus – (Alp-)Drücken:* BOTAN. Sangall. 2,2 qui -um habet: . . . facis inplastro, inunguis eum, fantasia et inflacionum non patitur.

dusius, -i *m.* *nom. pl.* -si: *l. 59.* *incubus – Alp:* VITA Richar. 2 (MGMer. VII p. 445,4) malefacere adfirmabant *gentiles* stulti, ⌊quod essent *sacerdotes peregrini* -si; hemaones⌋ (quos esse -e manes 2) vocitabant, qui Deum non credebant *(v. notam ed.)*; eis reputabant, quod segetes tollebant. HINCM. divort. 15 p. 206,20 quaedam . . . feminae a -is in specie virorum, quorum amore ardebant, concubitum pertulisse inventae sunt. ARNO REICHERSB. apol. p. 127,16 unus ex daemonibus, quos Galli -os vocant, sub mariti specie ad eam *(mulierem)* . . . advenit.

***dusmus,** -i *m.* *daemon, diabolus – Dämon, Teufel:* LIOS MON. 25 monitis trinis securum lividus esse decipiens hortatur homonem -us iniquus. 320 Scriptura refert . . .: 'inflati, tumidi, discordes atque superbi . . ., hi sunt animalia -i, corpus et illorum requies est demoniorum'. 358 -us . . . raptor penetrans precordia vestra . . . molimina discipat arte. 393 quę *(poenae)* sunt

preparatę -is quorumque ministris.

dussis *indecl. duo asses, pondus duarum librarum, dupondius – (Gewicht von) zwei As (Pfund):* DICUIL. epist. cens. 113 (cod. Paris. N. A. 1645 f. 10r; c. 818) ex uno numero veniunt at quattuor usque libra dupla, ut -is, tressis, quadrassis adhaerent, inde novem libris pariter nonusis aenis.

***dustrum** *v.* *drustum. **dut** *v.* dos. **dutio** *v.* ductio.

dutor *v.* tutor. ***dutum** *v.* *dotum.

***duva,** -ae *f.* (doga; *cf. francog. vet.* douve *[v. Wartburg, Frz. etym. Wb. III. p. 114sq.])* *dolii lamina – Daube:* TRAD. Westph. IV p. 51,1 (s. XII.ex.) quilibet litonum . . . dabit tres -as et V funes. p. 57,16 de XV mansis unusquisque *(sc. solvit)* dimidium fundum et IV -as VII pedum et IV aspe.

duum, duus *v.* duo.

duumvir, -viri *m. per pravam interpr. i. qui duobus (vel paucis) praeest – Vorsteher von zweien (oder wenigen):* WALAHFR. exord. 32 p. 516,3sqq. sub . . . ministris centenariorum sunt adhuc minores, qui collectarii, quaterniones vel -i possunt appellari, quia colligunt populum et ipso numero ostendunt se decanis esse minores; sunt autem ipsa vocabula ab antiqua consuetudine mutuata, in qua officia praelatorum dicebantur ex numero subiectorum, ut sunt . . . centenarii vel centuriones . . ., decani vel decuriones, quaterniones, -i. *Staub*

1. dux, ducis *m. et f. script. et form.:* doc(is): *l.60.p.1066, 45. al. nom. sg.* dus: *p.1067,10. gen.: sg.* -i: *p.1067,5.6. saepe. plur.:* -orum: *l.42.* -uum: *p.1066,45. usu attrib. sensu adi.: p.1066,38.*

I *ductor (-trix), rector (-trix), gubernator (-trix) – (An-, Heer-)Führer(in), Befehlshaber(in), Vorsteher(in), Leiter(in), Lenker(in):* **A** *de hominibus (de Deo: l.40. al.; de sanctis: l.43.64. al.):* **1** *gener.:* **a** *in univ.:* **α** *de iter monstrantibus:* BEDA hist. eccl. 5,19 p. 324,17 antistes misit eum *(iuvenem)* Romam dato -e itineris *(sim.* WALTH. SPIR. Christoph. I 28. *al.).* WIDUK. gest. 3,30 acceptis . . . -bus . . . omnem Franciam pervagati sunt *Avares.* EKKEH. IV. pict. Mog. 774 ut eum *(Iesum)* -is (gloss.: Iudę ductoris hostium) oscula tradunt. *saepe. de praedium circumeuntibus (usu publ.):* SIGEH. Maxim. 15 ille *(comes)* . . . ad conspectionem . . . terminorum . . . advenit suosque praeire iubet -es. **β** *de praepositis:* FORM. Marculfi 1,1 l. 60 quatinus monachi . . . valeant -i (iudici *var. l.*) Domino per tempora exultare. AMALAR. off. 2,15capit. de habitu sacrorum *(sc. officiorum)* -um (-orum *var. l.*). PASS. Ursulae 12 virgineae concionis. THIETM. chron. 7,41 piratarum. DONIZO Mathild. 2,1041 o Petre, Paule, -es orbis. OTTO FRISING. gest. 1,34 p. 53,16 prefectis eis *(navibus)* -bus strenuis. CARM. Bur. 61,3,1 ne miretur -is tante quis sublimitatem. *persaepe.* **b** *c. colore quodam:* **α** *magister, praeceptor – (Lehr-)Meister, Lehrer:* EGBERT. fec. rat. 1,1111 prodocet altilia effari -x famina verbi. ANSELM. BIS. rhet. praef. p. 97,14 antiquis . . . philosophie -bus suis factis et officiis illorum fuerat commendare principibus. p. 99,9. **β** *auctor (-trix), instigator (-trix) – Anstifter(in), Urheber(in):* BRUNO QUERF. Adalb. B 23 que *(sc. uxor senioris Ungarorum)* totum regnum manu tenuit viri . . ., qua (quo *var. l.*) -e erat christianitas cepta. DIPL. Heinr. II. 501a p. 640,45 illi, qui huius audatie et invasionis -x et princeps fuerit, tollantur corium et capilli (*item* 507 p. 649,21). EKKEH. IV. bened. I 33,67 tristius exacti numquam -x femina facti *(spectat ad Verg. Aen. 1,364).* **2** *milit. (in lusu lapillorum: l.61):* CHRON. Fred. 4,78 p. 160,5 exceptis comitebus plurimis, qui docem super se non habebant *eqs.* CARM. Scot. II 1 sol. 1,11 -x niger excubias solus . . . pervigil ingratus duxit. WALTH. SPIR. Christoph. II epist. ad coll. p. 10,9 quę perempto -e victoria? THIETM. chron. 2,30 p. 76,20 tradidit *(sc. imperator)* . . . ineffabilia Deo munera invictissimoque eius -i Mauricio. ALBERT. M. metaph. 1,2,5 p. 22,69 bonum est in causa prima sicut victoria totius exercitus est in -e exercitus. *persaepe. meton. de signis et paganis et christianis:* THIETM. chron. 6,26 inde mox inparibus -bus inequales turmae . . . fixerunt tentoria. **3** *publ., iur., canon.:* **a** *in univ.:* ORIGO Lang. 6 iudicaverunt -es (iudices *G*) Langobardorum annos duodecim (*sim.* PAUL. DIAC. Lang. 2,32). POETA SAXO 1,43 plebs omnis *(sc. Saxonum)* habebat quot pagos, tot pęne -es *eqs.* VITA Magni Fauc. I 15 p. 136,22 Otwinus pessimus -x (*cf.* WETT. Gall. 2,35 Otwinus praeses. WALAHFR. Gall. 2,1 p. 276,21 Otwinus partium . . . potestate praeditus). REGINO chron. a. 809 p. 68,38 rex Danorum . . . mandavit -i, qui Fresiam previdebat, audisse se *eqs. al. de (archi)episcopis (de papa: l.6):* DONIZO Mathild. 2,757 -x bonus Urbanus. LIBER pont. Eichst. (MGScript. VII p. 250,26) post hos -x gentis Egelolf fuit Aureatensis. CHART. Basil. C I 378 p. 283,18 (epist. papae) ut . . . per -es perspicuos in suis gregibus dirigantur *ecclesiae. saepe.* **b** *de officialibus sedis apostolicae:* COD. Karol. 9 p. 498,21 (a. 756) dominis excellentissimis . . . regibus . . . papa et omnes episcopi, . . . diacones seu -es, cartularii. LEO III. epist. 2 p. 89,35 quod solebat -x, qui a nobis erat constitutus, per districtionem diversarum causarum tollere et nobis . . . annue tribuere. CAPIT. reg. Franc. 161,1 ut domno apostolico . . . ipsi *(sc. sub defensione papae suscepti)* iustam observent oboedientiam seu -bus ac iudicibus suis ad iustitiam faciendam. *al.* **c** *de procuratoribus Byzantinis:* LUP. PROT. chron. a. 1038 descendit Michael patricius et -x . . . et transfretavit . . . in Sicilia. **B** *de animalibus:* GLOSS. II 722,6 St.-S. -em reinun. REGINO chron. a. 873 p. 105,12 -es *(sc. locustarum)* cum paucis exercitum itinere unius diei preibant. FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 39,26 relique *(aves)* . . . in tutela illius, que precedit, que dicitur -x, assecurantur. ALBERT. M. animal. 6,108 animalium . . . quaedam genera -es et rectores sibi datos sequuntur. 8,159 interficiunt *bonae apes* . . . illos, qui sunt loco -um apum malarum. *al.* **C** *de rebus:* **1** *gener.:* **a** *in univ.:* REGINO chron. a. 1 stella -e a magis adoratur *Iesus* (*sim.* THIETM. chron. 6,100 stella nautarum -e). WALTH. SPIR. Christoph. I 4 prudentis animi vigilantia -e. BERNO ton. prol. 10,4 ipse finalis quasi quidam -x ac princeps moderatorque in medio residens. YSENGRIMUS 1,340 tollitur *vulpes* ex oculis ut -e pluma notho. *al. in titulo libri:* ALBERT. M. probl. 5 p. 37,19 hoc . . . improbat Moyses Aegyptius *(i. Maimonides)* in libro, qui -x neutrorum vocatur. **b** *usu attrib. sensu adi. fere i. q. rectus, iustus – etwa: richtig, recht:* VITA Godefr. Cap. II 282 quod *(iter)* si sectari non vult *posteritas,* nobis reputari pro culpa nequeat, cum via -x pateat *eqs.* **2** *mus. de modis authenticis:* RUD. TRUD. (?) mus. 2,26 p. 94,8 quisque modus duplici modulamine caesus autentum plagam sedem componit in unam, ut -x autentus, comes ut sit plaga vocatus. *ibid. al.*

II *qui (quae) ducatum obtinet, princeps – Herzog(in), Fürst(in), Herrscher(in), König(in):* **A** *gener. (fere de hominibus; de Christo: l.48; in fabula de animalibus: l.47):* **1** *in univ.:* CHRON. Fred. 2,6 capit. p. 42 de initium docum (-uum *var. l.*) Francorum. CARM. Paul. Diac. app. I 6,1,41 cum . . . ante ora -um constaret *vulpes,* rex *(i. leo)* prior inquit: '*eqs.*' HYMN. Hraban. 5,2,1 -x de Iuda, quem propheta . . . praedixerat. ANNAL. Fuld. II a. 819 Sclaomir, -x Abodritorum (*cf.* ANNAL. regni Franc. a. 819 p. 149,20 rex). ADAM gest. 2,8 nondum enim post tempora Karoli . . . Saxonia -em accepit nisi cesarem. CHART. Brand. C I 2 p. 3,14 in ducatu transalbino *(i. civitate Magdeburgensi)* ad bancos fuimus constituti *(sc. marchio et comes),* ubi -x loci, videlicet archiepiscopus, . . . Wolterum . . . fecit iudicio presidere. *persaepe.* **2** *in nom. propr. vel pro cognomine:* **a** *hominum:* TRAD. Neocell. Frising. 12 (c. 1147/56) sub testibus subscriptis: . . . Heinrico, cognomine Dux. CHART. eccl. Erf. 246 p. 132,26 Theoderico, agnomento Duci, civi Erphordiensi. REGISTR. Xant. p. 67,41 pertinent ad . . . curtim homines isti, qui sequuntur: Hermannus Dux et soror sua. *al.* **b** *avium:* GLOSS. I 559,26 St.-S. -x ortigiarum i. coturnicum, quattula. FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 19,19 alie *(aves)* sunt boni gressus et mali volatus, ut . . . modus rallorum terrestrium, qui dicuntur -es coturnicum. **c** *locorum:* DIPL. Heinr. II. 349 cum medietate castelli et . . . ˹Campi -is˺ *('Campodoso').* CHART. scrin. Col. A I p. 360,24 que *(domus)* est in vicu -is. CHART. Lux. VIII 144 p. 168,8 Gozwino, civi de ˹Busco -is˺ *('Herzogenbusch';* p. 168,19. 31). **d** *medicaminis:* MATTH. PLATEAR. (?) gloss. p. 381A electarium -is dicitur a -e inventore vel ad opus -um compositum (*sim.* Ps. OTHO med. 301a). **B** *math. de maioribus numeris proportionum:* RHYTHMIMACH. 12,9 ex parte parium sunt hi *(sc. multiplices*

[Gansweidt]

numeri) pedites; superparticulares isti, id est medii, qui et comites; ... superparcientes dicuntur maximi, qui et -es *eqs. (spectat ad Boeth. arithm. 1,24,4; de re v. ed. p. 168).* **C** *publ. et iur. pro titulo dignitatis:* **1** *strictius:* TRAD. Frising. 8 p. 35,31 (a. 755) anno VIII. regni Tassilonis -i venerabilis. CHART. Hersf. 37 p. 67,32 loca ... sunt in potestate -i Otdonis *(sc. Saxoniae).* DIPL. Otton. I. 279 per interventum dilectę -is domineque Iuditę *(sc. Bavariae; sim.* RATHER. coni. 9,266. *al.).* CHART. Ital. Ficker 78 p. 105,2 dum ... in iudicio resideret domnus Litaldo dus *(sc. Carinthiae) eqs.* NECROL. I Febr. 22 p. 224,5 Iudita -x *(sc. Sueviae),* mater Friderici imperatoris. CHRON. Reinh. a. 1198 p. 560,17 lantgravius Ottoni -i regi ... cum tota miseracione occurrit *eqs. persaepe. de archiepiscopis:* ANNAL. Prum. a. 965 (MGScript. XV p. 1292,36) Bruno, ... Coloniensis episcopus, <qui> erat -x Francorum (*sim.* FLOD. annal. a. 957 inter Brunonem, ex praesule -em, ... ceterosque Lotharienses. WIDUK. gest. 1,30 quem *[Brunonem]* pontificis summi ac -is magni vidimus officium gerentem). DIPL. Frid. I. 546 p. 6,6 ne aliqua ęcclesiastica secularisve persona ... iudiciariam potestatem ... exerceat nisi solus Wirzeburgensis ępiscopus et -x. **2** *latius:* **a** *de maioribus domus Francorum:* CONC. Karol. A 1 praef. p. 2,14 ego Karlmannus, -x et princeps Francorum. ANNAL. Fuld. I a. 742 Karolus -x (rex *var. l.; sc. obiit*) Francorum. ALTFR. Liutg. 1,2 Wrssingus ... ad -em Francorum nomine Grimoldum pervenit. *saepe.* **b** *de marchionibus (de marchionissa: l.33):* EINH. Karol. 13 p. 16,17 Ericus -x Foroiulanus (*sim.* POETA SAXO 3,531 Italici ... fuerat -x limitis alter nomen habens Erichus). ANNAL. Fuld. II a. 849 p. 38,16 erat *Thachulfus* ... -x Sorabici limitis (*sim.* a. 873 p. 81,17). THIETM. chron. 2,6 Thiedricum ... -em ... amovere temptans *rex* (*v. notam ed.; cf.* 4,2 cum ... Thiedrico marchione). PETR. DAM. epist. 114 p. 296,15 Adalaidi excellentissimae -i *(sc. marcae Taurinensis)* Petrus peccator. *al.* **c** *de comitibus:* THEGAN. Ludow. 4 Hludowicus ... desponsavit sibi filiam ... -is Ingrammi (*cf.* VITA Ludow. Pii 8 Ingrammi comitis). *al.* ANNAL. Fuld. II a. 845 Hlutharius Folcratum -em Arelatensem et reliquos comites illarum partium ... in deditionem accepit (*sim.* ROD. GLAB. hist. 1,9 p. 22,11 ab exercitu Wilelmi Arelatensis -is). THIETM. chron. 6,29 Balwinum -em Wlandariorum ... mala iniquorum inflacio adversus regem armavit. ADALB. SAMAR. praec. dict. p. 39,15 Heinricus ... imperator augustus Firmensi -i ... gratiam *(v. notam ed.).* TRAD. Frising. 1554 p. 385,11 Conradus iunior -x de Dachowe. *de comite palatii:* CHART. Rhen. med. III 224 p. 187,13 (dipl. a. 1224) ne quis ... -x palantinus, marchio, comes ... sibi usurpare presumat. **d** *de principibus Veneticorum ('Doge'):* CAPIT. reg. Franc. 233 praef. p. 130,26 supplicante Petro gloriosissimo -e Veneticorum. IOH. VEN. chron. p. 91,8 determinaverunt *Venetici,* quod ... honorabilius esse sub -bus quam sub tribunis manere. *saepe.*

2. *dux, ducis *m.* *(Meyer-Lübke, REW*[3] *nr. 2810*[a] *et Wartburg, Frz. etym. Wb. III. p. 197*[a]*) obturamentum, obturaculum – Zapfen, Spund, Stöpsel:* ARDO Bened. 31 p. 214,19 abstracto -e (vase *var. l.*) egreditur vinum.

***duxatrix** *v.* *ducatrix. ***dux(c)issa** *v.* *ducissa.

duxti *v.* duco.

[duxtrigum *v.* *colostricum. *adde ad vol. II. p. 891, 41sqq.:* TRACT. de caus. mul. 77 si os matricis ulcerat, inicium ex cluxtrigo (clus-go *var. l.;* duxtrigo *ed.*) curabis; ... farmacum sic facis: clo-go (glus-go *var. l.;* olostrigo *ed.*), rasina, myrra, litargiro conficis.]

***dwerstrata,** -ae *f.* (*theod. vet.* dwer *et* strata) *platea, via transversa – Querstraße, -gasse, -weg:* ACTA civ. Rost. C 810 p. 170 (c. 1254/73) Wolter ... posuit Iohanni ... hereditatem apud hereditatem Engelberti ... in -a. *Gansweidt*

dya *v.* 1. dia. **dyab-** *v.* diab- *praeter:*

***dyaborraginatum** *v. p. 547,23.*

***dyacameron** *v. p. 551,31.* **dyaceraseon** *v. p. 547,58.*

dyacignes *v. p. 548,43.* ***dyacitoniten** *v. p. 548,37.*

dyacodes *v.* diadochos. **dyacon(us)** *v.* diaconus.

***dyacori** *v. p. 546,60.* **dyacquilon** *v. p. 547,71.*

***dyacurcuma** *v. p. 548,31.* ***dyacusmon** *v. p. 551,68.*

dyadema *sim. v.* diad-. ***dyadragagantum** *v. p. 551,16.*

dyaf- *v.* diaf-. ***dyagalanga** *v. p. 548,57.*

dyagridium *v.* dacrydium. ***dyaiceos** *v. p. 549,6.*

***dyalacha, *dyalacon** *v. p. 549,8.*

***dyalapideon** *v. p. 551,69.* **dyalecticus** *v.* dialecticus.

dyalipides *v.* dialipon. ***dyaltea** *v. p. 546,67.*

[dyamaracia *v.* tamarix: HILDEG. phys. 3[capit.] (cod. G p. 533).]

***dyamargariton** *v. p. 549,22.* ***dyamas** *v.* *diamas.

***dyameda,** -ae *f.* *(corrupt. ex* Diomedeus, *v. ThLL. Onomasticon III. p. 172,3sqq.) ardea, herodius – Reiher:* ARNOLD. SAXO fin. 2,6 p. 61,43 avis -a, cum viderit sibi similes et amicos, applaudit eis *eqs.* (*cf.* ALBERT. M. animal. 23,42).

dyametrum *v.* diameter. ***dyamiconium** *v. p. 549,26.*

[dyamisagria *v.* drimyphagia.] **dyamoron** *v. p. 549,40.*

***dyamuscus** *v. p. 549,45.*

***dyan** *subst.* *(corrupt. ex* Δία, *ut vid.; cf. ThLL. V/1. p. 1021,71sqq.) per pravam interpr. i. q. claritas – Helligkeit:* CAES. HEIST. hom. I p. 86[b] dies dicitur a -n, quod est claritas (*item* p. 133[a]. II p. 90[b]).

[dyanicolabon *v.* *iatricolabon.] ***dyanthos** *v. p. 547,10.*

***dyapapaver** *v. p. 549,66.* ***dyapareos** *v. p. 552,1.*

dyapason, dyapente, dyaphonia *v.* dia-.

***dyapistis** *v.* *diasprus. **dyapsalma** *v.* diapsalma.

***dyarcha** (dia-), -ae *et* ***dyarchus** (dia-), -i *m.* (*cf.* τετράρχης, μόναρχος) *qui principatus dimidium tenet – Herrscher über die Hälfte, Teilfürst:* COSMAS chron. 2,35 p. 131,11 inimicicie inter Lupoldum et Conradum di-am (-am *var. l.*) Moravię. SICARD. chron. a. 47 factus est ... Archelaus di-us (-us *var. l.; inde* ALBERT. MIL. chron. 4 p. 587,40 di-us). CAES. HEIST. hom. I p. 100[b] Archelaus non rex, sed di-us fuit, duas videlicet habens tetrarchias.

***dyarchia,** -ae *f.* (δυαρχία, *v. Lexicon Athanasianum. 1952. p. 353) imperium duorum, principium duplex – Herrschaft von zweien, zweifaches Prinzip:* GERHOH. Antichr. 2 app. 8 p. 350,14sq. non, sicut tu dicis, -a monarchiam, sed monarchia -am expellit. p. 349,7.

dyarria *v.* diarrhoea.

dyas (dias), -adis *f.* *(m.: l. 58)* (δυάς) *script. et form.:* byas: *l.57.58.* bias: *l.54.* diadium: *l.55.*

duitas, dualitas, binarius (numerus) – Zweiheit, Zweizahl, die (Zahl) Zwei: **1** *gener.:* CARM. de conc. mens. 7,2 capit *(sc. pro numero regulari)* ... solus quattuor Augustus Octimberque -em. CONR. MUR. lib. ord. 1180 quere novam lunam post Ianuarii, Februarii ... nonas: quinque bis, inde -s (*sim.* 1003). *meton. i. q. par – Paar:* ABBO SANGERM. bell. 1,216 monade necata obiit saevissima dias (gloss.: i. dualitas Norm. *[i. duo Normanni]).* **2** *philos. et theol.:* SYLL. Bern. 5,20 unitas ... parit diadem ..., quę nuncupatur 'prima procreatio' *(cf. Mart. Cap. 7,732).* HUMB. Sim. 3,24 p. 229,29sqq. docemur Deum ... diligere monadem et ... odisse a se quodlibet abscidentem diadem ...; dias ... dividua ... etiam individuum dividere quaerit *eqs.* ODO CAMER. (?) rhythmimach. 13 propter vitandam numerositatem monadum, diadum (biadum *E p. corr.*, diadii *G*), triadum *eqs.* ALBERT. M. metaph. 1,5,6 p. 77,37 post monadem luminis causae primae primum, quod constituitur, est -s (b- *var. l.*) intelligentiae. p. 77,59 prima unitas et primus -s (b- *var. l.*). *al.*

***dyasenna** *v. p. 550,52.* **[dyaserticus** *v.* diastematicus.]

dyastema, dyastole *v.* dia-. ***dyatalon** *v. 551,13.*

dyat(h)esseron *v.* diatessaron. ***dyaysopum** *v. p. 549,1.*

dyca *v.* theca. **dycothomis** *v.* dichotomus.

dydascalicon, dydascalos *v.* did-. **dydimus** *v.* didymus.

dygamia *v.* digamia. **dyiambus** *v.* diiambus.

***dycus** *v.* *dicus. **dymetrum** *v.* dimeter.

dynamidium (din-), -i *n. et* **dynamidia** (din-), -ae *f.* **1** *liber de viribus medicis – Buch von den Heilkräften:* AESCULAPIUS 19 p. 25,30 alia, secundum vires quae scripta sunt in di-is ad empyicorum curas. RICHER. REM. hist. 4,50 p. 266,2 cum eum *(Herbrandum)* in arte peritissimum di-a farmaceutica, butanica atque cirurgica non laterent. **2** *vis medica, medendi facultas – Heilkraft, Heilmittel:* RICHER. REM. hist. 2,59 p.

[Antony]

171,7 de di-arum differentiis disputatum est *eqs.*

dynamis, *acc.* -in *f.* (δύναμις) *gen. pl.* dermanon, dennamon: *l.7.* **1** *potentia, vis, virtus – Vermögen, Kraft, Macht:* GOSB. carm. 5 (MGPoet. I p. 620) qui *(crucis soter)* . . . dedit tibi *(sc. Guillelmus)* . . . rectoris -in. FROUM. (?) carm. p. XII,18 chere . . . Sophya . . ., -is (gloss.: virtus) praeclara theosi. ALPHITA I p. 307,6 ˹perisicon dermanon (dennamon *var. l.*)˺ (*i. liber Galeni* περὶ φυσικῶν δυνάμεων), id est de naturalibus virtutibus. COD. Udalr. 283,6. **2** *potestas, facultas – Möglichkeit, Potentialität* (*opp.* energia): HROTSV. lib. 2 praef. 2,7 per -in me artes scire . . ., sed per energian . . . omnino nescire.

dynastia (din-), -ae *f.* (δυναστεία) *potestas – Herrschaft, Macht:* CHRON. Albr. a. 1215 p. 903,6 a tempore, quo Franci vel Teuthonici optinuerunt di-am imperii *eqs. (ex Wilh. Brett.) de potestatum serie ('Dynastie'):* BURCH. URSB. chron. p. 1,26 Egiptii reges non habuerunt, sed quasi in regno potestates illorum, quas illi di-as apellabant.

***dyndra** *v.* dendrum.

***dyo** (dio) *et* (*per confusionem c.* dia) ***dya** (dia) *numer.* (δύο) *?dat.* dyosi: *l.30. duo – zwei:* CARM. de temp. rat. 224 ex ordine haec *(sc. regulares kalendarum)* discerne: . . . dia, penta, ebda (*cf.* BEDA temp. rat. 21 October II, November V, December VII). CHRIST. STAB. Matth. 56 p. 1471^{D} biduum compositum nomen est ex adverbio bis et Graeco dio, id est duo. COMM. microl. 70 p. 114 diaphonia . . ., dia, id est dualis, phonia, id est sonus. IOH. GARL. introd. mus. 135 dicitur *ditonus* a dya, quod est duo, et tonus (*sim.* 161 duo [de *var. l.*]). *fort. huc spectat:* CARM. cod. Paris. 14089 f. 98^{r} dum te mathiten (gloss.: discipulum) cupias me cernere sennem (gloss.: salvum), ne facias, cura, que sint inimica dyosi (gloss.: doctori; *?per pravam interpr.*).

dyoc- *v.* dioec-. **[dyometrius** *v.* geometricus.**]**

dyonisia *v.* dionysia. **dyoptori** *v.* dryopteris.

dyp- *v.* dip-. **dyrus** *v.* dirus.

***dyscolia** (dis-), -ae *f.* (δυσκολία) *morositas, importunitas, difficultas – mürrisches, schwieriges Wesen, Widerborstigkeit, Unleidlichkeit:* FORM. Sangall. II 47 nullis apud me convitiis . . . efficere poteritis, ut vicem di-ae vestrae retribuam. ALBERT. M. phys. 4,1,8 p. 215,12 'di-ae' (*p. 211^{a},10* δυσκολίας) . . ., 'idest' contradictionis et 'difficultatis'. eth. II 4,3,1 p. 317^{b},16 medio . . . habitui opponitur magis di-a quam placiditas.

dyscolus (dis-), -a, -um. (δύσκολος) *script.* -culus: *l.56. pro subst. masc. passim; fem.: l.52.*

1 *strictius:* **a** *de hominibus i. q. morosus, importunus, natura difficili praeditus – mürrisch, unleidlich, krittelig:* AMALAR. off. 4,37,18 ut omnis disceptatio di-is absit. PETR. DAM. epist. 96 p. 47,1 di-o quodam deferente *(sc. litteras)* presbytero. ALBERT. M. eth. I 145 p. 129,68 'deficiens' *(sc. amicitiae)* dicitur 'litigiosus et -us (*p. 1108^{a},30* δύσκολος)', qui cum nullo potest convenire. CONR. MUR. summ. p. 160,5 mulier deridenda . . . poterit nominari: . . . dissoluta, di-a. *al.* **b** *de rebus i. q. difficilis, molestus, anceps – schwierig, mühsam, mißlich:* ALDH. epist. 3 per di-os philosophorum anfractus iter carpere. COMPOS. Luc. S 24 alium metalum indicamus vobis cocendum, sed plus vero disculum erit quam <m>etallum auri. **2** *latius:* **a** *fere quasi a* schola *ductum sit:* **α** *rudis, indoctus – ungebildet, unbedarft:* HRABAN. hom. II 27 p. 195^{C} scholastici sunt . . . eruditi; -i indocti et agrestes (*item de Vulg. I Petr. per pravam interpr.:* epist. 16 p. 418,7). COSMAS chron. 1 praef. p. 3,9 idiotis . . . et di-is displicere non pertimesco. **β** *indisciplinatus, contumax, dissidens – zuchtlos, aufsässig, widerspenstig:* TRANSL. sang. Dom. in Aug. 14 ut . . . ex di-is fratribus modestos obedientiae sectatores commutaret. GERHOH. vigil. 7 p. 505,30 cum . . . illic *(sc. in Francia)* in scolis di-is indisciplinatis disputationibus resuscitarentur olim sepulti heretici (epist. 17 p. 565^{D}. ARNO REICHERSB. apol. p. 13,37). HEINR. TREV. gest. 28 p. 429,45 (epist. papae) Wilhelmum, <monachum> . . . infamem, diu-m et perversum. SALIMB. chron. p. 325,38 qui *(Benedictus)* deseruit aliquos monachos, eo quod ipsos di-os invenisset et malos. *al.* **b** *fere quasi a* colere *ductum sit i. q. dissonus (a recto), discrepans – abweichend (vom Rechten), nicht im Einklang stehend:* **α** *in univ.:* DIPL. Frid. I. 833 ut unicuique fidelium nostrorum, non solum christianae relligionis cultoribus, verum etiam a fide nostra di-is . . ., quod suum est, . . . conservemus. ALBERT. M. eth. II 4,3,1 p. 315^{b},23 di-i . . ., quia contrariantur ad cultum virtutis. HUGO TRIMB. registr. 760 si qua sint hic di-a. **β** *infidelis, incredulus – ungläubig:* CHRON. Pol. 1,21 superatis tot falsis christicolis iam securi pugnate cum di-is. HUGO TRIMB. registr. 223 quod lingwa loquitur, cor di-um remordet. *fort. huc spectat:* CARM. Bur. 53^{a},2,4 qui *(anguis)* disseminavit di-um virus, quod infrigidavit igniculum fidei.

***dyscrasia** (dis-), -ae *f.* (δυσκρασία) *script.* -ssia: *l.16. adde* PAUL. AEGIN. cur. 207 *(A). ibid. al. t. t. medic. i. q. crasis vitiata, temperamentum disturbatum – gestörte, unausgewogene (Säfte-)Mischung:* PAUL. AEGIN. cur. 162 p. 91,4 propter di-am (di-ssiam *A; 3,28,1* δυσκρασίαν) . . . tussis fit. MATTH. PLATEAR. (?) gloss. p. 366^{C} una . . . medicina . . . diversos effectus consequi non potest in -is diversis. URSO anat. 74 calvicies fit . . . ex calida cerebri di-a. MAURUS urin. II p. 10,16 propter febrilem di-am. ALBERT. M. nat. anim. 2,2 p. 20,38 di-a corporis. *saepe.*

***dyscrasior** (dis-), -atum, -ari. *ab aequali crasi deficere, morbum contrahere – von der ausgewogenen (Säfte-)Mischung abweichen, erkranken:* ALBERT. M. animal. 7,93 non omnia animalia pinguescunt et proficiunt neque di-antur a temperantia exeuntia secundum unum modum. eth. II 8,1,1 p. 519^{a},9 multum . . . turbata et di-ta petit *complexio* contrarium.

*?****dyscrio** (dis-), -ire. (*?retrograde a* *dyscritus) *ad malam crisim convertere – zu einer schlimmen Krisis hinwenden:* MAURUS urin. I p. 4,30 si . . . appareat *urina* multa . . . cum fortitudine egri, significat morbum prolixum et eucritum, sicut ˹debilitate egri prolixit et di-itur˺ *(ni corrupt. ex* <cum> debilitate egri <non> prolixum et discritum *vel sim., cf. Latinitatis Medii Aevi Lexicon Bohemorum. II. 1993. p. 309).*

***dyscritus** (dis-), -a, -um. (δύσκριτος) **1** *difficilis ad discernendum, determinandum – schwer zu unterscheiden, zu bestimmen:* PAUL. AEGIN. cur. 177 febricitatio . . . eis *(empyicis)* fit infirma et inordinata et discretat (*codd.*, di-a *corr. ed.; 2,32,1* δυσκρινῆ). **2** *?ad malam crisim tendens – ?auf eine schlimme Krise zulaufend: v. l.33.*

dysenteria (bes-, bis-, des-, dis-, -ss-, -s(c)in-, -the-, -taria *sim.*), -ae *f.* (δυσεντερία) *acc.* -an: *l.54. t. t. medic. i. q. tormina, solutio ventris morbosa – Darmkolik, Bauchfluß, Ruhr:* CHRON. Fred. 3,84 ab infirmitate be-ae (be-ariae, biaria, bisi-e *var. l.*). AESCULAPIUS 23 p. 38,31 -am patiuntur *coeliaci.* GLOSS. med. p. 24,14 di-ae (desind-ae, desy-ae *var. l.*) cause sunt due *eqs.* ANTIDOT. Sangall. p. 95,8 ad de-a. RECEPT. Sangall. I 82 ad bisintaria. REGINO chron. a. 867 p. 93,31 exercitus . . . dissi-ae (desi-ae, diss-ae *var. l.*) . . . morbo corripitur. PAUL. AEGIN. cur. 198$^{capit.}$ de disi-a (*3,42* δυσεντερίας). ADAM gest. 3,64 p. 210,28 dissinth-ae morbo correptus *(sc. archiepiscopus).* TRACT. de aegr. cur. p. 268,39 dicitur discinth-a a discintendo *eqs.* HILDEG. phys. 1,172 (cod. G p. 498) ita quod diss-an habet *homo. persaepe.*

dysentericus (bes-, bis-, des-, dis-, -ss-, -s(c)in- *sim.*), -a, -um. (δυσεντερικός) *nom. sg. m.* -os: *l.59. t. t. medic. i. q. ad dysenteriam pertinens – dysenterisch:* **1** *adi.:* SISEB. Desid. 19 esi-o morbo correptus vitam perdidit *Theudericus.* CHRON. Fred. 3,82 be-ecos morbos totas Gallias praeoccupavit. ANNAL. Iburg. a. 1083 (MGScript. XVI p. 437,32; c. s. XII.$^{med.}$) magnus puerorum et senum interitus factus est morbo diss-o (*item* ANNALISTA SAXO a. 1083 p. 721,15 fuit). **2** *subst. masc. i. q. torminosus, dysenteria laborans – an der Ruhr Leidender:* PS. GALEN. puls. cod. Vr. 287 disci-is . . . pulsus est lassus. ANTIDOT. Lond. p. 18,9 antidotum . . . faciens . . . ad . . . dess-is. p. 19,9 ad . . . dissi-os. ANTIDOT. Augiens. p. 40,36 ad dysi-os. ANTIDOT. Glasg. p. 135,17 catapucias ad bi-us. PAUL. AEGIN. cur. 241 p. 181,26 ea, que di-is (disi-is, disc-is *var. l.*) conveniunt. ODO MAGD. herb. 209 iuvabit hic -os . . . cibus. *persaepe.*

dysis (disis), *gen.* -is, *acc.* -in *f.* (δύσις) *occidens – Westen, Abendland:* ERMENR. ad Grim. 33 p. 573,32 anathole et

[Antony]

disis . . ., mesymbria et arctos *(item de quattuor mundi climatibus:* CHRIST. STAB. Matth. 1 [PL 106,1265C] -is, id est occidens. SIGEB. GEMBL. Theod. 17 p. 478 vs. 20 disin. GODESC. AQUENS. sequ. 1,7a,1 artos et -is. *al.).* CARM. libr. III 27,9 aeclesia per disis climata sparsa.

***dysodes** (dis-), *abl.* -i *adi.* (δυσώδης) *de genere cataplasmatis i. q. male olens, foetidus – stinkend:* PAUL. AEGIN. cur. 181 p. 107,14 epitimatibus . . . -i (di- *B*; *3,33,2 p. 219,15* δυσώδει) et dia samsucii . . . secundum dolentem utimur locum.

dyspnoea (depsn-, des-, dipsn-, dis-, dypsn-, -sn-, -nia, -noa *sim.*), -ae *f.* (δύσπνοια) *nom.* -oen(s): *l.16.19. t. t. medic. i. q. difficultas respirandi, angustia – Kurzatmigkeit, Atemnot, Engbrüstigkeit:* AESCULAPIUS 20 p. 25,42 diversitatem esse inter anhelitum, orthopnoiam et dispniam. GLOSS. med. p. 24,5 dipsnoens: nausia est. p. 24,19 disnoam: Greci dicunt, quod Latini prefocationem vocant. p. 25,19 edipnia: id est difficultas anelitus. p. 72,9 dypsnia. AURELIUS 12 p. 707,4 impetum sequitur dipsnoen. GLOSS. med. cod. Trev. p. 135 l. 129 propter passionem pulmonis, id <est> depsnia. GLOSS. Salern. p. 15,30 disnia est difficultas inspirandi et respirandi. TRACT. de aegr. cur. p. 211,32 idem est asma quod disma. p. 212,6 sunt tres species asmatis vel dismie. CHIRURG. Sudhoff I p. 100,7 ad hanelitum et desipniam. *persaepe.*

dyspnoicus (dipsn-, dip-, dis-, -sn-, -pon-, -oycus *sim.*), -a, -um. (δυσπνοϊκός) *acc. sg. f.* -en: *l.28. t. t. medic. i. q. ad angustiam pertinens – kurzatmig:* **1** *adi.:* GLOSS. med. p. 24,3 dipsnoecen (dipsnoeten *P.; sc.* νόσον): Graeci dicunt, dum tussis arescit et siccat. **2** *subst. masc. i. q. dyspnoea laborans – an Kurzatmigkeit Leidender:* RECEPT. Lauresh. 3,33 p. 258 antidotum . . . faciens . . . ad tusses veteres, ad dips-os. ANTIDOT. Sangall. p. 82,27 facit . . . dip-is. ANTIDOT. Bamb. 36 ad dispon-os (*sim.* ANTIDOT. Glasg. p. 156,4 innoicos). ODO MAGD. herb. 35 dysn-is (di-is, disn-is, disnoycis *var. l.*) prodest *abrotonum.* Ps. ODO MAGD. herb. 89 -os . . . iuvat *bryonia. saepe.*

***dysporistos** (dis-), -on. (δυσπόριστος) *difficilis ad comparandum – schwer zu beschaffen:* PAUL. AEGIN. cur. 257 p. 209,8 quod *(sc. pharmacum)* . . . dia cignaguari *(sc. confectum est),* mirabile quidem et ad poros et ad alia multa, di-on (*3,78,24* δυσπόριστον) vero.

[dysryges *v.* diphryges.**]** **dysticon** *v.* distichos.

dystrochaeus *v.* ditrochaeus.

dystros (dis-, dus-, -rios), -i *m.* (δύστρος) *nom.* -(o)is: *l. 14. 18. nomen mensis Macedonicum, Martius – ein mazedonischer Monatsname, März:* BEDA temp. rat. 14,17 vocatur . . . apud eos *(Graecos)* . . . martius di-os (du-ois *var. l.*). 14,32 secundum Macedones di-i mensis vicesimo secundo *(sc. die; sim.* ad Wicth. 11). CARM. de temp. rat. 153 -os (di-, di-ios *var. l.*). CALEND. Karol. A p. 634,8 quartus Graecorum mensis di-is (-os, di-os, di-ios *var. l.*). B p. 634,10 di-os (-os, di-ios, dirisius *var. l.*). C p. 634,14 di-os. HONOR. AUGUST. imag. 2,35 di-os (diseros, bi-os *var. l.*).

dysuria (dis-, -scu-, -ss-, -siria), -ae *f.* (δυσουρία) *t. t. medic. i. q. urinae difficultas – Harnstrenge, -zwang:* AESCULAPIUS 41 p. 70,19 di-a vesicae est tarda urinarum digestio, quae operose sequitur. GLOSS. med. p. 17,5 disc-a: id est difficultas urinam faciendi. ANTIDOT. Bamb. 25 ad stranguria et disiria. ARS med. 7 p. 426,27 di-a (dissiria *G*) est impedimentum urinarum. TRACT. de aegr. cur. p. 318,21 difficultatis . . . mingendi III sunt species, scilicet stringuria, diss-a et scurria *eqs. saepe.*

***dysuriosus,** -i *m.* *dysuria laborans – an Harnstrenge Leidender:* MATTH. PLATEAR. (?) gloss. p. 384A contra stranguriosos et -os. *Antony*

dytamnus *v.* dictamnus. **dyus** *v.* divus.